Augustini dati senen
sis opera.

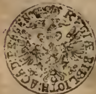
IOANNISANTONII SARACENI EQVITIS SENEN.

Dathi dogmata qui legis: putasti
Dum nostras animas uigore plenas
Aeternos probat ore perdisertus
Facundi Ciceronis esse! non sunt.
Iam Demosthenis indytum potensq;
Censes eloquium! decusq; gratum!
Quam ducit Genium beatiorem!
Quin Thuscis datur hoc iubar latinum.
Magnum Sena igitur colas parentem
Sacrum qui tibi lucubrat uolumen:
Altius qui gremio tuo refulget
Romano penitus nitore cultus
Perpendi pretio cupitq; nosci
Mangonis studio: manuq; uolui
Tanquam candidus unio politus.

ANGELVS FVNDIVS SENEN. AD LECTOREM

Perlege facundi ueneranda uolumina Dathi,
Sed titulum: moneo: fac prius inspicias.
Nā si forte uagus legeres (mihi crede) putares
Non esse hoc Dathi: sed Ciceronis opus.
Quanquam si Samii sequeremur dogma: Reuixit
Facundo in Dathi corpore nunc Cicero.

ZENO DARIVS NOVARIENSIS SENAE. S.

Tales Sena uiros paris! beata es:
Et toto referes ab orbe laudes.
Orator bonus: & bonus poeta hic
Est: & philosophus supremus. ergo
Vt laudat Cicerona gens latina:
Vt δημοσθενεα laudat ελλασ omnis:
Vt Verona suum colit Catullum:
Atq; ut bilbilis ipsa Martialem:
Vt doctum quoq; Mincius Maronem:
Διερτα ut celebrat σοφον τριεμμασ
Μιλητον φ suum genus θαλητα:
Vt docte celebrant σολεμα αθηναι
Sic tu Sena Dathum cole: ac honora.
Hic nam te celebrem dabit per orbem:
Et totam tibi detrahet senectam
Et uita faciet perenne uiuas.
Vale.

¶Hieronymus Dathus Ioanni Picolhomineo dignissimo Archiepisco po Senensi Pii. III. Pont. M. nepoti S.

Verus amor ille censetur Veñ. Præsul: qui non diuturnitate a ui: non locorum intercapedi ne: nõ ipsa deniq morte extingui, aut obliterari potest. Et illos magna laude dignos puta mus: q nõ solũ uiuẽtes, a quibus beneficia acceperint, obliuioni nõ tradunt: sed eos quoq defunctos, maiore etiam reuerentia & cultu prosequunt. Quapp cum Auunculus noster Nicolaus Dathus, paterni eloquii heres: & q inter primarios suę ętatis Philosophos, medi cos q floruit multo labore Augustini patris opera in unũ collegisset: & ĩmatura morte præuentus non potuisset edere: iniuria pfecto, tam Augustini patris, q̃ Nicolai filii Sanctissimos Manes afficere uide ret: si quæ iam collecta erant, a me in lucẽ nõ pferrent: adhortãte præsertim piissima Augustini Dathi uxore Margarita: quæ cũ tam uiro q̃ filio eẽt orbata: in hac editione uirũ recuperare: filium rursum pa rere: atq utrisq uitam reddere uidebat. Extitit aũt auunculus noster de laudibus eloquentiæ simul & patris uita insita elegantem libellũ: quẽ q̃uis in obitu, plenis marginibus & inextricabilibus characteri bus scriptũ reliquerit: in publicũ una cũ paternis opibus modo edere consilium est. Erant (ut nosco) partes nostræ: aliquas infinitas eius uirtutũ laudes enarrare. Hoca sit: si quid in me foret ingenii: siquid eloquentiæ: uel componẽdi usus: attamẽ carens omnibus: uolui potius eius laudũ pręconia præterire silentio: q̃ p me rudissimũ, ac infantissimũ ieiune & intempestiuiter explicari. Secus aũt in auunculum nepotis charitas postularet: pręcipue in eum: q me q̃uis nõ genuerit, ac esse tradiderit: quod tantũ pro prio genitori concedit: tribuit tamẽ bene esse. i. aluit modestissime: ut filiũ elegit: pbatissimos semp mores docuit: qbus si parũ pfeci: ipse ego mihi, nõ chari auunculi, patris ue pariter & magistri defuit diligentia. Sed ut modũ nostra seruet epistola: redeo rursum ad Nicolaũ: quẽ cũ ut terrestre numẽ sem per co'uetim, patris simul, ac filii uoluminis utilitatem perluoluens: ne ipsorum uigiliæ pereant: & ne in surripientium alienos labores calumniam incidamus: ne etiam nepotem, sicut & ipsos inuida for tuna, mors ue, ac spes tertia fallat, nunquam quieuimus: donec amborum præ infinitis habitis benefi ciis: suatione etiã ipsius Margaritæ, ei... o sponte currenti (ut aiunt) calcaria adhibentis, præclara ope ra efferrent in lucem. Redegimus auunculi libellum in eum ordinem: quem magis pro ipsius mente idoneum coniecimus: accuratamq pro nostris exiguis uiribus opam adhibuimus: ut uniuersa iuxta exemplar essent q̃ emendatissima. Siqua aũt offendentur in eo ad unguem minus collecta, castigataq: nihil mirũ sit illis: qui legerint: atq considerent: ut pater primo bo correptus, opus (ut cupiebat) perfi cere non ualuit: ita & filium ĩmatura morte præuentum eiusdem libellum haud potuisse corrigere: & nos minus idoneos, ne dicam prorsus ignaros, tantæ rei minime sufficere magnitudini. Verum ante q̃ tale opus ab Impressoribus absolueret: ac dũ illi maxima festinantia opus cudunt: Franciscus Picolho mineus Card. Senensis Patruus tuus: cui dicatus est liber: ad Summi Pontificatus fastigium euectus Pius. III. nũcupatus est. Sed proh dolor, ante q̃ ad operis calcem deuenisset: Pium. III. inuida nobis Fa ta eripuerunt. Quapropter cum Patruo tuo superstite, hic liber publicum accipere non potuerit: Nepo tis saltem auspiciis, nepotis etiam cura sollicita in uulgus prodibit. Ad te igitur Præsul sapientissime Au gustini Dathi, simul & Nicolai filii lucubrationes mittimus: ut quum seuerioribus Theologię, & rerum diuinarum studiis: quibus die, noctuq inuigilas fueris defatigatus: in has patris, ac filii amœnitates diuertas: In quibus tamen non nulla ex intimis Philosophiæ penetralibus deprompta: atq elegantis simo stilo conscripta reperies. Vale Patriæ, & nostrum decus. Senis Idibus Nouembris. M. D. III.

Nicolai Dathi Senensis epistola in editionem laudum Paternarum ad Franciscum Picolhomineum Car. Senen. qui dum opus imprimeretur: ad summi Pontificatus culmen euectus: Pius. III. nuncupatus est.

Nicolaus Dathus Franc. Picolhomineo Card. senensi: Pii. II. Pontificis Maximi nepoti: ac omni uirtutum genere ornatissimo. S. P. D. et feli cissimam atque perpetuam beatitudinem: & sospitatem exoptat.

I quisquam est Sacrosancte Presul: quem suis ipsius meritis precipue colere debeamus: & doctrinae prestantia: ac splendore uirtutis: & religionis sacramento plurimum obseruare: ac sancto foedere ueteris obseruantiae: ardentissimo cogamur honore complecti: tu ipse profecto ceteris sis ualde omnibus praeferendus: presertim a nobis: quibus ob eas causas: quas narrauimus: nihil te uno esse conueniat uel antiquius: quicquid uel omnino perfectius. Praeterea clarissimus pater: tibi adeo charus: ac precipuus semper extitit: ut ei uel mortuo summam petulanter facere putaremus iniuriam: ac sacros temerate ipsius manes: atque prophanè larem incestare: & turpiter scelerare animum: & uiolare parentis iura: quae colimus quam sanctissime: nisi te pie ueneraremur: & debitis tuam excellentiam afficeremus honoribus. Patris autem erga te summam deuotionem liquido manifestant: & aperte testantur ad tuam dignitatem crebérrimae eius epistolae: ac tuo nomini libri dicati: ut ambigere certe possit nemo: te tantum patrem fuisse ueneratione prosecutum: quantum homo colere queat hominem cum uirtute. Sed haud est profecto tempus idoneum repetendae nunc altius nostrae erga te obseruantiae. Illa enim uel sola ratio ad te tanquam numen aliquod uenerandum uidetur esse sufficiens: quod tibi penitus se pater addixerat: & tuis uirtutibus: atque obsequiis: studiisque mentem totam: atque animum consecrauerat. Ad haec habes ipse innatam gratiam: de tuo illustri ore & conspicuo corporis habitu: cum dignitate simul: ac maiestate spirat amenissima Reuerentia: ut qui te non apprime colat sceleratus & impius: qui non amet ardenter: sit prorsum inhumanus & inciuilis: & inconciliatus: & rusticanus: atque uillanus: & insensatus habendus. Accedit ad haec naturae munera tua uirtus eximia: inculpati mores: doctrina precellens: mira facundia. His demum uniuersis efficitur: ut te optimus quisque ad unum amare cogatur. Nemo uel improbus: atque omnino perditus possit odisse: nisi forsitan ob inuidiam: quam nullus unquam ualuit uir probatus effugere. Satis autem T. dignitati notum arbitror: quo sim animo erga te: & quali prosequar obseruantia: ac reuerentia colam sublimes tuas: admirandasque uirtutes: ut planè tum singuli: tum uniuersi perspiciant: quanto te honore complectar: & quantum etiam tuae amplissimae tribuam dignitati. Neque de ea nunc loquimur dignitate: quam ex diuino sacerdotio Dei munere consecutus es. Sed illum nunc splendorem intelligimus: & ornamentum: quod proprio labore: atque assiduo studio comparasti. Doctrinae inquam exactissimae: atque ardentis uirtutis tuae decus: & gloriam. Ego & .u. sic tibi afficior: adeoque defixus es penitus meis praecordiis: ac tam religiose repositus memoriae penetralibus: atque animi sacrario custoditus: ut quocunque se mea uertit cogitatio: Car. Senen. meum uidear intueri: & mens ipso quodammodo praesente fruatur. Non possumus pro nostro desiderio patefacere cordis abscondita. Tentaui nonnunquam ad te aliquid exarare quoddam ueluti omnibus nostrae testimonium obseruantiae: & ueri apud te pignus amoris. Scribebam nuper in librum patris de animi immortalitate proloquium: & intercomponendum tu nobis imprimis occurristi: cui id praecipue dicaremus. Namque in eo patris simul & eloquentiae laudes praedicamus: & celebramus praeconia: quae nulli equidem hominum possumus decentius consecrare quam tibi: uiro sane probatissimo pariter & eloquentissimo: maximaeque nostrae gloriae studioso: quique sine ullo prorsum liuore: sed laeto sis uultu lecturus: & consideraturus absque uano obtrectatu: ut optimus paternae: ac nostrae fautor dignitatis: miras: ac uarias hominibus congruentes: & patris laudes pariter & eloquentiae: & correcturus nostros errores clementer: benigne: pacate: uelut indulgentis ac boni parentis in castigando uice perfunctus. Accipies igitur uenerande Praesul pusillum munus: & non donum ipsum paruum: sed qua sit datum uoluntate: considera. Calamo insuper ne parcas: oramus. Tuo enim inculpabili iudicio uel stabimus: quod optamus: uel cademus potius: quod timemus: & aut de incomparabili tua erga me beniuolentia: summaque imprimis eruditione confisus aliquando maiora & digniora te hortante peregero: aut desistero: te usus sapientissimo consultore: a susceptis improspere fortassis & arroganter operibus.

Sancte pater: sacris Diuum illustrate parabam
In te sit quantus pandere noster amor.
Nil satis occurrit: sincere pignus amoris
Condignum meritis: officiisque tuis.
Ficta quidem fuluo contemnis dona metallo:
Gemmaque pro nihilo stat preciosa tibi.
Grandia cecropiium redolentia uerba leporem:
Et te praecipue pagina sacra iuuat.

Pectore doctiloqui laudes Genitoris habebam
  Edere non parui nempe laboris opus.
Quum patris eximium chartis mandamus honorem:
  Nostra dicare paro scripta subinde tibi.
Mira facet Patris crebro tibi cognita uisu
  Facta leges. Testis tu bonus esse potes.
Pagina nulla: reor: magis hac tibi grata futura est.
  Te fuerat patri charius orbe nihil.
Ingenuum ueri uigilatum munus amici:
  Orontuo laeta nomine fronte cape.
Pande fores nunc Phama tuas: celerisque per auras
  Labere, grandiloqui munera pande Dathi.
Nuncia longinquas rapido spatiare per urbes
  Laeta gradu. Veniet te prope uera fides.
Exulta patriae splendor Francisce perennis.
  Namque Datho cunctis gloria digna datur.
Ecce patent numerosa tui monumenta magistri:
  Quae sunt magnifico nomine plena tuo.
Omnibus ecce Dathi passim documenta leguntur:
  Atque tuum toto panditur orbe decus.
Iamque Datho resonant scholae: fora: phana: cathedrae:
  Et simul a docto queritur: atque rudi.
Cuncta latina cohors auidis perdiscere uotis
  Scripta Dathi coepit: atque fonere sinu.
Tu quoque tantarum celebres praeconia laudum:
  Ac praeceptoris nomen ad astra feras.
Incepi sermone rudi memorare parentis:
  Quas potui: laudes. Caetera mando tibi.
Te pater edocuit graecam latiamque Mineruam.
  Redde uicem meritus: par referasque pari.

Vale.

¶ Incipit Repertorium librorum Augustini Dathi: qui in hoc uolumine continentur.

Siquis nunc breuiter nosse cupiat: et summatim oia Augustini Dathi opera comprehendere: scripta haec inferiora percurrat.

¶ Post quęstionem de animorum perpetuitate sequnt orationes: quæ in septem libros distribuuntur: quorum

Primo hæ subnotatæ orationes continentur.

Liber quartus infrascriptas continet orationes.

¶ Libro quinto subscriptæ continentur orationes.

¶ Liber sextus subnotatas continet orationes.

¶ El septimo & ultimo libro delle orationi e tutto composto in sermone materno: & contiene le infrascripte orationi uulgari.

¶Stromatum capita expliciunt.

Et hic est finis Repertorii librorum Augusti ni Dathi in hoc uolumine contentorum.

¶Lanceloctus Politus.II.Doc.in laudem auctoris faciebat.

Orantem eloquii patrem cum cerneret olim
Quid superest nobis denique? Graius ait:
Orantem fiet uidi:Iet Dathe pelasgus
Græcia clamasset iam superata siles:
Fœlix progenies fortuna ultima proles
Succedunt alii iuribus atque bonis:
At ubi Dathe fuit simul in uirtutibus heres
In sophia in lingua filius:inde nepos.

aa.bb.a.b c.d.e.f.g.h.i k.l.m.n.o p.q.r.s.t.u.x.y.z.&.ɔ.ꝝ.
A.B.C.D.E.F.G.H.I.K.L
¶Registrum operis huius tale est.aa.ternus est.c.quinternus.n.duernus.q.quoque ternus.L.duernus etiam est.Cæteri uero omnes quaderni sunt.

DE LAVDIBVS ELOQVENTIAE AVCTORISQVE

NIColai Senensis in Librum Augustini Dathi dulcissimi ac venerandi sui ipsius patris de animi perennitate prefatio foeliciter incipit: in qua de amplissimis agitur meritis Augustini simul atque sublimi Eloquentiae dignitate: si cum maximarum rerum fuerit notione coniuncta.

VM OCIOSus mente peragror in infinitatem omnium doctrinarum: & contemplor attonitus varias controuersias: & inter sese secum saepe etiã dissidentes Philosophantiũ disciplinas: seduloque attẽdo dissensiones acerbas & odiosas altercationes disserentium auctorũ: eorũque impenso: ac diutino studio inanem: & uanam pẽriculo discrepantiam: & multiplices atque discordes doctissimorũ hominũ hęreses uelut in ampla Repub. exitiales ac subdolas & cõtrarias ambitiosorũ ciuium factiones accuratius mecũ ipse considero: & pensito paulo sollertius consueto modo disparilitatẽ ingeniorum acrium atque sublimiũ: nulla pfecto mihi uidetur docentium pręceptorum Secta prestantior: nulla quippe sententia pbabilior atque opinio magnificentior ac propior uero: nullum pcul dubio dogma salubrius ac salutarius: & humanae conciliationi & cõmuni populorum saluti ac publicae omnium utilitati accommodatius documentum: quam illorum sapiens institutio: & floridum amoenũque decretũ: qui nõ suo tantum atque uno duntaxat contenti studio caetera contempserũt. Sed ad cumulatissimã rerum pene omniũ cognitionẽ splendidę quoque ac nitidę scriptionis ornatũ: & festiuę orationis & sollertis atque incorrupti sermonis dictionẽ: atque incredibilem quandã dicendi copiam adhibuerũt. Hi quidẽ (ut arbitror) imitantur adorãtque uestigia ueterũ pręcellentium Orphei: Homeri: Hesiodi: Arati: Pythagorae: Socratis: Platonis: Xenophõtis: Aristotelis: Theophrasti: Plutarchi: atque aliorum item complurium: E nostris autẽ Varronis: Plinii: Apuleii: Macrobii: Boetii: Augustini: Hieronymi: Lactantii: Lucretii: Virgilii: Horatii: Ouidii: Caeterorũque tam Graecorum quam Latinorũ: qui cũ eloquẽtia sapiẽtiam coniunxerũt: & excellentem atque exactã humanorum diuinorumque peritiam qualiscũque tandẽ haberi possit in terris naturali lumine rationis: & absolutã quandã notitiam rerũ: quae nascuntur: & occidũt: atque ortui subiacẽt & interitui sunt obnoxia: Eamque etiã disciplinãque quae de uita tractat & moribus: bonorũ quoque ac malorum fines inquirit: Item p quattuor mathematicas: quas adeo perspicuas esse comprobant auctores: ut primo gradu certitudinis collocentur. Quarũ magistri ac pfessores numeri: atque continui plani & solidi dimensiones oẽs sectionesque percipiunt: Astrorũ cursus: coeliquemeatus describũt radio: & prefinitas syderũ considerãt stationes: interuallaque distingũt: terrę ac maris & uniuersi orbis ac singularũ eius partium magnitudines inuestigãt: & metiri conantur. Infinitã demũ rerum scientias pene oĩum & sapientes magnificasque sentẽtias atque altissima sensa & horridas atque inextricabiles & infandas aĩorum conceptiones uiri illi graues atque eruditi pariter & elegantes amoeni lepore sermonis ac lactea & succiplena facũdia: atque mellifluis & perpolitis uerbis exornãt: atque sublimibus exquisitisque uocabulis & honorificentissimis pnunciatis honestãt: & nobilitant: atque decorãt: & insigniũt: lataque & excelsa uibrantes tonanti fulgurante oratione uelut lepidissimo sale conditas atque perfusas quodãmodo suauitate cinnamea: inspersasque ambrosio rore pficiunt: & ãmixta atque concreta & copulata & coagmẽtata corporata p & cõfecta eloquẽtia simul & sapientia quędã mentiũ fercula atque pulmẽta animis factũ suauissima. Quo fit: ut nihil prorsus i terris sit eorum igenio maius: doctrina limatius: orõne pclarius atque uaILentius. Quandoqdẽ illi hoĩes elegãtissimi q hãc pręclarã fuerint adepti facultatẽ: tam uarie figurãt: tamque apte praeclarissima inuẽta disponũt: atque adeo luculẽte & splẽdide nitido ore suas cogitationes illustrant ac tanta delectatiõe alliciunt auditores: & tã afficiũt uehemẽter: atque adeo pspicue suã docẽt plerosque oẽs opinionẽ: & tã facile atque pcliuiter hoium mẽtibus illabuntur: ac ui splẽdidi sermonis grauissimaque rerum cognitione plenissimi tãto impetu rapiũt pene oĩus uolũtates: ut in quę uolũt: & cupiũt possint & uniuersorum & singulorum ipellere desideria: cũctorum mutare sentẽtias: p suo oia arbitrio gerere: ac dominari i sua cuique ciuitate: & aduersus oẽs quacũque de re ac p oibus dicere: & esse semp apud multitudinẽ superiores ac principes. Huius rei cõfirmator primus eorum q potẽtissimo pretiosae & sacrae linguae fulmine cũcta cõpescũt: pdeat i mediũ M. Tullius: quẽ ego testẽ cito: cũ sciam felicissima sua illũ tẽpestate & apud Romanos rerum dños floruisse: atque plectis memoriae uete: monumẽtis acceperim regnasse in iudicio in cõsilio in cõcione & i alia quauis cõgregatione ciuili. Quãtũ aũt Cicero i utraque p & dicẽdi & iudicãdi facultate pfecerit: quãtũque operę iã inde a pueritia & ab ineunte ferme aetate & uita tenerisque (ut Graeci usurpãt) unguiculis: statimque a tenero & ipsis icunabulis cõsumpserit i ambobus: facile ei patebit: q ipsius i philosophia opa diligẽtissime atque accuratissime cõscripta plegerit. Luculẽtissimę Ciceronis extãt orõnes Philosophorum refertę sentẽtiis. Doctissimorum hoĩum familiaritates: qbus semp floruit. M. Tullii: siue potius eloquẽtię domus: pspicuũ ac luce clarius nřę phibent sentẽtiae testimoniũ. Cõstat &.n. Ciceronem cũ Diodoro: Philone: Antiocho: Possidonio arctissima fuisse necessitudine ac pręcipua quadã beniuolẽtia copulatũ: & indissolubili sanctae amicitiae foedere

atq; ardentissima charitate coniūctū. Institutū insup atq; edoctū ab illis: ad quos equidē primas Phi
losophię Ciceronis deferebat: ac docēdi principes habebāt Athenis. Diodorū aūt stoicū phūm: cap
tū q; luminibus Cicero demēter & misericorditer domi suę aluit multos ānos: ac religiose uelut hoīes
sacrosanctū: atq; admirādis phię pceptis imbutū: & sacramētis atq; mysteriis sapiētię illustratū patiēs
atq; habuit i deliciis. Tanta fuit eminētissimi Oratoris pariter & phi pietas i phos: atq; i oēs uiros eru
ditissimos obseruātia: ut nemini prorsus eoꝝ suā opem atq; operā desideranti ullo unq̄ tēpore seu pu
blice siue priuatis pīs negauerit auxiliū. Oēs uiros pitos ac pbos omni studioꝝ atq; officioꝝ genere
liberaliter psecutus ē Cicero: & mira bñficētia atq; ingenua hūanitate sublimia doctoꝝ hoīum fouit
īgenia. Mihi qdē interdū intētissima cura legenti uolumina Ciceronis tātā pfecto uidet̄ reꝝ scientiā
Tullius cōsecutus: itāq; dilucide obscuros Philosophię locos: & multiugas ac sinuosas & scabras quę
stiones aperuisse: & reconditissima queq; curiose & sagaciter īdagasse: ac reddidisse occultissime pene cu
iusq; materię rōnes tā scire atq; subtiliter & circūspecte: ut haud possibile nobis extiterit iudicare Phūs
ne sit maior Cicero an Orator habēdus. Tanta pterea Ciceronis fuit & aequi ac diuini etiā numinis
reuerētia: tāta insup uitę īegritas castitas pudicina sobrietas ac moꝝ sanctimonia tā sancte obserua
ta & iuiolate custodita: q̄ potuit uir pphanus & a Xpo alienus efficere atq; conari: tāta quoq; apparet
factoꝝ ipsius atq; dictoꝝ oīum moderatio: quae maturo iudicio dictitabat: & factitabat: atq; mittebat
nō tā ex ore magnificētissimo q̄ ex sapientissimo pectore penitus: & sentētiaꝝ altitudine penitus cōcep
tarū: ut citra christianā religionē: quā semp excipimus: & solā certo credimus eē uerissimā: nihil eē me
lius oīo uideat̄ ac sanctius. Orādi palmā suo ipse sibi quodāmodo iure assumit: ac uēdicat: actū tot usq;
ab hinc saeculis nemo unq̄ par decus eloquii ualuerit cōparare: neq; ad eius uim & copiam ullus unq̄
potuit aspirare mortalium. At sublimitatē & celsitudinē Ciceronis alias forasse uberius pdicabimus.
Nūc rursus ad eloquētiā redeamus: quamq; ii q laudāt Ciceronē: laudāt ēr eloquētiā. Quandoqdē
pro Quintiliani uera & pbata sentētia Cicero nō iā hoīs: sed nomē credit̄ eloquētię: cuius cū tāta prę
stantia eē liqdo cernit̄ ac dignitas: eoꝝ inane dāno iudiciū temerariū ausum reprehēdo: grauissimū
scelus abhominor: stultitiā admiror: detestor īsaniā: execror īmanitatē: q furore tuti āmati (proh faci
nus uiolētū atq; crudele) reꝝ dominā Eloquentiā admirabile ac coeleste donū diuinitus cōcessum
mortalibus paruifaciūt: atq; uitu pant: criminant̄ pbro: & oīum notaꝝ dānis: & ignominiis afficiūt:
conuiciis psequnt̄: eiusq; pcul esse cupiūt: ac nusquā potius amatores atq; cultores: quos maligne cū
insectatione improbāt: & insequnt̄ euidēti calūnia: uirisq; eruditis exprobrant eloquētiā: atq; p tur
pi crimine ingeniosis hoībus: ac lectione multa: & ornata exercitis studiū hūanitatis hostiliter: & au
dacter illi iniqui inficiatores obiectant. Atq; p nihilo habet: uel negligit eloquētiā: & nitidā eius spe
ciē reprehēsione insulsa & odiosa iquinat: Deoꝝ etiā īmortaliū pciosa dona sane cōtēnat: oportet
& āplissima supni numinis renuat bñficia necesse est. Quae pterea res sit alia uelim dicāt nequissimi
nebulones: quae magis aut cōmodius hoīem cōciliet homini: & qua lōgius distemus a natura feraꝝ
ac belluaꝝ imanitate seiungamur. De iis aūt rebus loquor: quae sensibus pcipiunt̄: & in nostrū facile
cōspectū cadūt. Rationē semp excipio Qua nā etiā potestate uel arte melius: q̄ eloquētia reꝝ publi
carū rectores ac principes gētes possunt frenare supbas: mulcere pectora saeuientiū popelloꝝ: acres
tumultuantis plebeculae impetus turbulētos motus calentes aīos flāmatos spūs tumida corda igno
bilis ac furētis uulgi placare extinguere cōpescere regere: tēperare: erectas hoīuз insolentiū ceruices
contūdere: cohortā tollere seditionē: sedare discordiā: paci morē imponere: uarias atq; mutabiles mē
tes docere cōstantias: ingentoꝝ cōcinnare discrimina: multiplicia nascentiū pturbationū semina sub
focare: & contruncare surgētes: cohercet̄ supbos: iracūdiam cohibere: solutā pdere audaciā: & impor
tunā supprimere impudentiā: lites cōponere: quietas uel efficere uel tueri hoīuз cōciones: pacatas ac
tranqllas se uare Resp. cōfundere atq; reprimere malae hoīes mētis: & animi iniurios atroces īpios:
exleges: humani generis ac Deorū īmortaliū cōtēptores: publicae inimicos salutis: & ocii scelerū faci
norū peccatorū flāmis bulliētes ac facibus aestuantes: & flagitiorū criminū uitioꝝ stimulis efferatos
at p cōfossos gladiis cōscientiae: demū docere oēs: ac rudē instruere multitudinē: afficere atq; delecta
re: famā extēdere dictis: quae multorū bonorū ac memorabiliū deinde factoꝝ causae sint futura: cun
ctorū uictores uolitare p ora: gloriosus nomē occeano atq; syderibus terminare! Nulla certe pūgen
tia magis: nulla qdē acutiora sunt iacula: & quę aduersariū uulnerare possint altius atq; cōficere: nul
la uelocius tela mortifera: q̄ de ore uehemētissimi Oratoris uox terrifica: & cōcio tonās magnificū pa
riter & horrēdū transfusa i aures multitudinis atq; aīos hoīum pertorū. Insup uiri eloquētissimi ha
bent̄ sūmo apud oēs honore. itaq; magnis Oratoribus nihil illustrius. Quid irē queso aliud: quā elo
quētia dispsos hoīes siluis ac montibus nullas certas sedes ac pprias domos habētes: & uagātes lōge
lateq; more feraꝝ p loca mōtana: atq; cāpestria uiuētes sub dio: aut etiā habitātes i speluncis: atq; cauer
nis & antris ac uoraginibus aut mapaliis tuguriis gurgustiis crepidinib9: siue terraꝝ uastis hiatibus
inefossis cuniculis: aut arboꝝ tegminibus patulaꝝ: ac bestiaꝝ lustris atq; latibulis imitantes i figura
hoīs beluarū uitas: & passim carpētes cibū: & utētes cōmuniter: lōgeq; magis delectatos floribus her
bis frugibus & arboribus: & hoꝝ oīum icredibili multitudine atq; insatiabili uarietate: & arboreis fę
tibus & glandibus decidētibus e ramis arborū patularū ac flauis mellibus stillātibus ex ilicibus: geli
disq; fontiū perēnitatibus: atq; perlucidis liquorib9 amniū: ac uiridissimo uestitu riparū: & inumbra

tarum frondibus speluncarũ concatis altitudinibus: imensitatibusq camporũ: efferatis beluarũ imani
tate: & stirpiũ asperitate uastatis q̃ mẽsis arte paratis: ac possessiõe auri & argẽti & infinita ui marmoris
& gẽmarũ & agris insulis: atq litoribus magnificis: & speciosis opibus collucẽtibus: atq distinctis tectis
& urbibus: ad ciuilẽ: inq̃ cõpulit societatẽ: ad elegãtẽ uitæ cultũ: ad nitidũ genus ac rectã uiuẽdi uiã: &
oium artium rõnẽ & disciplinã & studiũ sapiẽtiæ: ad bñ demũ cõposite laute splẽdide ac bñ uiuẽdũ: (
Res ẽ pfecto eiusmodi eloquẽtia: quæ si e terris atq humana uita tollat: humani ẽt generis societatẽ tol
li necesse est: & sanctã dirimi hoĩum cõciliationẽ: qua dispersa atq dirẽpta pturbatio uitæ sũma sequet:
& rerũ oium magna cõfusio. Q d' si sermo purus ac simplex uim magnã habeat ad amicitias cõtrahẽ
das: qbus nihil i cũctis hũanis rebus putat eẽ iucũdius: nihil censet a uiro magnanimo pstabilius: nec
qcq̃ pluris æstimat ab animis generosis: & ab ingenuis hoĩbus auidius nihil appet: diligentius custo
dit nihil: nihil dulcius possidet: atq adeo pfecto ẽ efficax sermo uernaculus: ac tãtã habet i hũanis mẽ
tibus energiam: qd' qdẽ oibus uidet esse notissimũ: ut Italus plus Italũ diligat atq ardẽtius: & uehemẽ
tiori studio atq aio charitatis incẽdio flagrantiore maioriq beniuolẽtia psequat q̃ Gallũ q̃ Hispanũ:
q̃ Germanũ: magis etiã Romanus Romanũ: Venetus Venetũ: Senẽsis Senẽsem. Item etiã multo ma
gis ac lõge artiori atq ampliore nexu mutui amoris sese inuicẽ merito cõplectunt unius atq eiusdẽ
centuriæ ac uiciniæ habitatores: & ppiore ligant uinculo pietatis: & quædã inter oẽs uidet eẽ societas,
Maior aũt ut qsq pxime uideat accedere. Itaq ciues potiores eẽ censent: q̃ peregrini & ppinqui q̃ alie
ni p p illud nescio qd in eorũ cordibus generatũ officiorũ frequẽtamentis: ac communione linguarũ: &
eadem cõsuetudine atq usu loquẽdi. Quare haud scio an elingues ac muti fructũ colligũt amicitiæ: ac
dulcedine pfruant. Balbi etiam: quorũ est gratius q̃ loquela silentiũ: nõ uident multũ idonei amicitiis
cõparãdis: nisi fortasse illud inhonestũ ipediti oris incõmodũ inatã quãdã habeat gratiã: & lepide ac
festiuiter risus moueat audiẽtibus. Quanti æstimãda ẽ eloquẽtia: quæ gratia & blandi candore sermo
nis auditorũ delectat ingenia: lepore pascit: sua ui rapit: ac iure possidet nõ inuita! Nã phaleratis uer
bis ac linguæ amœnitate mirisq coloribus picturatis uocibus & sentẽtiis admirãdis atq uestitis quodã
modo nitore purpureo spirãte cinameos odores corda hoĩum incapistrat: mẽtes & aĩos nũc deprimit
grauitate: nũc lenitate relaxat: mõ ĩpetu mouet: distributiõe inseruit: capit argutiis: nũc incitat calores
astringit parsimonia: satiat opulẽtia. Rudes atq agrestes hoĩes passim dictitãtes rectã uitæ institutionẽ:
atq optimã bñ degẽdæ ætatis rõnem edocet. Turpes atq obscœnos omniq flagitiorũ generi mancipa
tos a turpitudine auocat. Abiectos atq iglorios erigit: ad capessendã uirtutẽ: ac pquirẽdã gloriã cohor
tat. Quin etiã iucũdissimis stimulis ornati sermonis ĩpellit: & sensim ac molliter dulciterq fodicanti
bus cogit aculeis. Hæc ciuilis disciplinæ inuẽtrix: nuncia legũ: magistra pplorũ: multitudinis guberna
trix: bonorũ oium tenacissima dissipatos hoĩes i societatẽ uitæ cõuocauit: pepit amicitias: q̃ cũ silẽtio uel
ppetuo uel diuturno eẽ nõ possũt. Oẽs deniq hoĩes: quorũ imẽsus & ĩfinitus numerus eẽ cõspicit: sitarũ
& uocũ cõmunione cõiũxit. Q uã uero pclara sit: q̃q diuina rerũ dñã eloquendi uis atq potestas: hinc
uel maxĩe possumus ĩtelligere: ut inqt auctor eminẽtissimus Cic. lib. ii. de natura Deorũ: q illa primũ effi
citur ea: q̃ ignoramus discere: & ea: q̃ scimus alios docere possimus. Deide hac cohortamur: hac psua
demus: hac cõsolamur afflictos: hac deducimus pterritos a timore: hac gestiẽtes cõprimimus: hac cupidi
tates iracũdiãq restringimus. Hæc nos iuris legũ urbiũ societate deuinxit. Hæc a uita imani & fera segre
gauit: atq ad u us cõpulit ordinis ac rõnis hũanũ genus. Ludũt innumerũ nõ mites cictures solũ: uerũ
ẽt feræ atq imanes belluæ cãtãte Sileno: & alta rigidæ qrcus acclinãt cacumina. Accedũt tyrii mõtes: atq
accingũt sese certatim sua ipsorũ spõte cõdendis Thebarũ mœniis salebrosa atq prupta saxa dulci sono
mollita testudinis: & mellita cãtus dulcedine: ac suauibus demulcta cõcẽtibus Amphyõis eloqntiæ claris
grãdiloquorũ uatũ carminibus celebratæ. In fortũatissimi regni fũdamẽta locãt: atq primõdia & semiaria
iaciũt famosissimi pricipatus: ac nefãdo fratrũ certamĩe ruitura ædificia cõstruũt: & lachrymabil' ac lu
ctificabilis & infœlicis ac lamẽtabilis & pphanis odiis decertatæ urbis atq celebria dracorigeræ ciuitatis
tecta cõdũt. Tãta ẽ bñdicẽdi uis. Tanta eloqntiæ potestas. Sz abdita hæc sũt occulta: atq uelata mysteria
poetarũ: q ut mellifluus Lactãtius pl'chre declarat: uera i alias spẽs obliqs figuratiõibus cũ decore aliquo
cõuersa traducũt. Quid nã. n. sibi uult aliud accessisse mõtes ad cõdendos urbis muros: siluasq ac feras
lusisse ĩ numerũ: q̃ pclaros urbiũ cõditores ĩcipis hoĩes errãtes: ac saltibus i urbibus collocasse: i domos
ĩtroduxisse: optimis deniq & institutis & legibus tẽpasse: eorũ deniq sapiẽtia simul & eloqntia agrestia
igẽia gẽtes imites: crudeles pplos: efferas natiões: ferocia corda: atroces aios: rabiosas mẽtes: truculẽta
olim pectora mãsuefacta: & exculta ad elegãtiora a necessariis artificiis & rusticanis moribus defluxisse!
Neq imus ipudẽter inficias manca & ĩpfectã eẽ sine pclarissimarũ atq altissimarũ rerũ cognitione elo
quẽtiã. Q uãdoqdẽ p uera & graui sentẽtia pcellẽtissimi Cicerõis nemo eẽ poterit pculdubio oĩ laudũ
genere cumulatus & cõsumatus Orator nisi rerũ oium maximarũ atq artiũ sciẽtiã cõprehẽderit. Rerũ
aũt q̃uis multa pitia sine eloqntia obscura & caliginosa res ẽ & periculosa notitia similis homini fatuo: q
uersat i tenebris luminibus captus ac [illegible]tus. Quid insup pdest hoĩbus eloqntia ac bñdicẽdi facultas:
nisi iidẽ quoq ipi: q eloqntiã cõparauerint: de rebus magnis & grauibus possint ornate & copiose dicere!
Quo uero pacto res magnas poterit aliqs ptractare: nisi rite magna q̃sierit: diligẽtissime fuerit pscruta
tus: ac plane cognouerit: & itellexerit exactissime! Q uãti cõtra ualebit sũma rerũ cognitio: nisi res ipsæ
graues ac magnæ sate apte distincte distribute digeste designate castigate cõcinne lepide ornate ele

ganter/festiuiter/splendide/ac luculente/aperte/dilucide/eximie/elate/ample/excelse/praeclare magnifi
ce/insigniter/decoriter/& cõsignatissime disponãt & pbe/& docte exprimãt: pferãtq obseruatissime:
& emẽdate pprieq/exqsite: ac cõperte/eminẽterq/& seuere dicãt: ac uelut alterius sinceriter: atq fide
liter: & caste pureq/& itegre tradãt i manus! Sũt.n.nõnulli acutuli & inepti/ac nihil boni pter leuissi
mũ ingeniũ possidẽtes: q quis aliqñ recte sentiãt: uereq/ac cõstãter interdũ/praro tñ/de rebus ipsis iu/
dicẽt: bñ ac polite loq nõ pñt: & suas aiorũ cõceptiones nequeũt explicare nihil idonei ue suis qdẽ sen
tentiis exponẽdis/& alienis opinionibus declarãdis prsus iutiles. Ht homũciones cũ loquunt: & fari uo
lũt q consueuerint: eruditius/imo uero stolidius & absurdius/more rusticorũ: quorũ affecta loquacitas
extremã eorũ indicat ignorantiã: sic illi hoĩes ifanussimi qñ pmeditati diuinus studẽt silentiũ rumpe glo
riolius: & ore uolũt magnificẽtius itonare: exẽplis qbusdã/ac figuris utunt: tropis et translationibusq
Ciceroni/Quintiliano/& oĩbus antiqs rhetoribus: atq sibi met ipsis etiã: q usurpãt oĩo icognitis. Princi
pio orõnis estuãt: & anhelãt: ac demergẽdi fluctuãt turbulẽtissimo pelago ignorãtiae/& tãq in rate/uo
cẽq silentiũq iterdubii i mari imẽso stultitiae tremebũdi uehũt: & oĩa circũ circa pspiciũt. Miseri cõtre
miscũt. Progressu deficiũt. Dicẽdi finẽ nesciũt inuenire. Hiscentes ad singula/cũcta elementa peccantes
quasq facillimas syllabas friugulientes: orõnẽ totã perperã pnunciantes: oĩa demũ/ac se ipsos maxĩe
cõfundẽtes: & uti quadã ignorãtiae Scotomia affecti uertiginãt: atq nitũt semp ad pessima & studiose
conãtes: nihil pspere efficientes apprime laborãt: atq cũ aliis forte aliqd cupiũt explicare: uerba pnun
ciant plane diuersum: aut cõtrariũ resonãtia/nõ inuenientes suis cõceptibus ppria/atq accomodata uo
cabula. Itaq eorũ orõne oĩ prorsus cõcinitate uiduata nihil ineptius. Fieri aũt facile põt ut huiusmodi
hoĩes sint fortasse nõ iprobi: s certe leues/atq ridiculi. Neq ego assentior iis: q sui igenioli ibecillitati
ac fragilitati diffidẽtes hũanitatẽ oẽs penitus desperarũt. Hi aliorũ pertesi facũdiã p acuta sophismata
& isolubilia Dialecticorũ aenigmata/nodosa pposita iextricabilia pnũciata/spinosiores materias: queq
asperitatẽ quãdã/atq offensionẽ nrĩs igeniis prę se ferũt: uelut incisas ãgulis/ac lacunaribus/& anfra
ctibus cõtextas uias/ac mõticulis eminẽtes/obscuras & altas philosophãtiũ qstiones negãt posse copio
se/splẽdide/atq ornate tractari: qn imo illi hoĩes ineptissimi temere affirmãt: eloquẽtiã infũdere tene/
bras rebus grauibus: & quasi fuliginẽ ilcere: ac uelut nebulã effundere ob oculos mẽtium tenellarũ/& ui
cõpositi sermonis/ac fulmine cõcitatae orõnis: & ualidarũ/atq uibrantiũ sententiarũ põdere: & grauita
te/ac beatissima rerũ atq uerborũ copia uelut nebulosum & caliginosum cęlũ/atq aer crassus & cõcretus
offuscat lippos & luscos: & aĩalius sensus excellẽtia sensibiliũ corrũpunt: sic rudia molliaq igenia pue
rorũ cõfundi & obscurari/ac turbulẽtari: opacari potius/cõfici/subneruari: & inextricabili demũ errore
iplicari & itteriri: altoq demersa i pfunda uoragine/ac uastis fluctibus eloqntię ipetu quodã maiore
fluentis & abũdãtis sonãtibus uerbis uberibusq sentẽtiis/sũma rursus i unda bullire nõ posse: & ita fie
ri: ut rari admodũ ad frugẽ/portũq pueniũt: & oĩbus absolutũ numeris adipiscãt eloquiũ: qn pro eo
potius cõsequãt inanẽ loquacitatẽ: & ad imoderatã quãdã incidãt multiloquẽtiã. Esse aũt iisdẽ affectue/
rãt insanae prsus mẽtis indiciũ in tã dubia uictoria cõtendẽtiũ ad eloquẽtiae palmã/ad tã ardua niti/ac
certare de gloria. Addũt pterea: quo facilius id: qd uolũt: puerilibꝰ/ac leuibus ingeniis psuadeãt: cõ/
tinuationẽ literati laboris oẽm gratiã corpori detergere: fucũ exorbere: colorẽ obliterare: uigorẽ debili/
tare: habitudinẽ tenuare: qd usu frequẽti & nota expientia saepissime cernit eẽ uerissimũ. Nos cõtra: q
nõ nihil fortasse scimus/ac sapimꝰ prę illis idiotis/atq leuissimis: cũ qbus minime cõsentimus: lõge alr
iudicamus: & eloqntiã/ac sapientiã/quẽadmodũ natura ita et studio arbitramur mixta simul/atq cõ/
fusa & cõgruenter apta/colligata/indiscreta/& inter se uinculo indissolubili certo credimus eẽ cõiũcta: fa
ctũq hoĩs negligẽtia/atq desipia: ut artes eẽ plures uiderent: & eloqntia a sapiẽtia seiungeret. Ve/
terum phorũ/ac nrĩ tpris uolumina saepe puoluimus. Argutas Sophistarũ captiunculas: Dialecticorũ la
queos: Calculatorũ (sic.n.appellãt Mathematicos sublimiores) inuolucra/recessus/latebras circũcisas
angustias Nominaliũ. Nãq sic iuniores Phi nũcupãt: q ad terminos atq orõnes referre oĩa uoluerũt
minutas ipsorũ iterrogatiunculas & quasi pũcta/atq cõtortulas quasdã cõclusiunculas/ac sententiolas:
qbus effici cõmodius singula sunt opinati: atq tractatas ab eisdem ipsis astrictius/ieiunius explicatas:
corroboratas infirmius: nec implẽtes materiã qstiones: e diuerso aũt late patẽtes atq effusos Realiũ:
quos ita nominãt cãpos/& nemora: atq imodice ac redũdãter exustas traditiões: & modũ et excedẽ
tes: & cõculcatas/ac bene usq ad uitiũ nimias: & ualidioribus peccantes uiribus: & scrupulosas diserta
tiones enucleatius resolutas ab istis: meliusq digestas: ac demũ (ut paucis multa cõcludam) abditissi
mas quasq causas: & occulta/atq i obscura nobis pricipia rerũ/& mira e pificia naturę/pcreatricis oĩum:
atq parẽtis: diuersas phorũ opiniões/& horũ multiplices cõtrouersias: & inculcatas oẽs horridasq senten
tias affirmare nõ dubitamus copiose posse: atq ornate/subtilr q: tractari: exponi: declarari: apiri: resolui
refelli: improbari: defendi: & oratoriis ornamentis adhibitis illustrari: ac fulgẽtissima splẽdidae orõnia
luce uiuescere. Profecto si disciplinę liberales: quarũ cõsumatio magna ex parte est inuẽta/& tempata co
pia: & uarietate uerborũ p se loq ipsę possent: ac suã causã defendere: negarẽt eqdẽ uelle sese/suos esse
huiusmodi pfessores: q ea ignauiter & abiecte pferrẽt: q barbare/ac perperã & inemẽdatissime/ac iñe
doctissime: q absone/absurde/illepide/indecore/indocte/dure/rustice/aspere/corrupte/praue/spurce/ui
tiose/insorte/raucide/incõdite/puulgate/phorride/incõposite/indigeste/inepte/ridiculose/incõsiderate:
inaduertẽter/imodice/redũdanter/uel infęcũde/& ieiune/atq infime/& humiliter/ac demisse/& anxie:

& superstitiose & aniliter ac promiscue & indistincte & obscurissime atque indignissime & ignobiliter
pronūciarēt: ac minus ītegre & insolēter: atq; incuriose & incōsulte & cōtumeliose & temere & intēpe
stiuiter atq; īprobe & īportunissime loquerēt. Os ē sciētiaꝝ oīuꝫ eloquētia atq; iterpres: liberalibus atq;
ingenuis artibus amicissima ac ꝑfamiliaris: nec pōt aliqs quouis mō Oratoriā facultatē ac dicēdi artē
& eloquēdi modū inprobare: offendere: uiolare: qn disciplinis simul oībus faciat iniuriā: nec rebus te
nebras eloquētia infundit: Sed lucem: neq; reꝝ uarietate ac sentētiaꝝ pōdere & splēdidi sermonis or
natu materias cōfundit: atq; ꝑturbat: sed aperit: euoluit: enucleat: figurat: uarie cōponit: erudite: apte
etiā distinctecq; disponit: mētes illuminat: nubila discutit ignorantię: ingenia serenat: acres atq; igenuos
aīos ad res altissimas ꝑnoscēdas inuitat: ad sese fruendū & tota uariis āplexibus obsculandū laeto uultu
atq; hilari fronte allicit: ut ferreus sis ꝑfecto & natus de truculēta tygride iudiceris: ac rigidos gestare si
lices pectore uidearis: & solidū ꝑcordiis adamanta: qđ Poetae dicere cōsueuerūt: nisi eam ardēter ama
ueris: pie colueris: ac religiose fueris ueneratus. Imminēs aūt grauiter ęgrotādi piculū a scientiaꝝ secta
toribus & disciplinaꝝ ꝓfessoribus liberaliū declinat īdustria exercitio labore remissione ioco cessatio
ne cōsuetudine uoluptate abstinētia cōtinētia: tēꝑantia auxilio cōsilio bñficio medicoꝝ. Amplius
nullā uel scientiā uel artē: uel q̄uis oīo rem aliā ī toto orbe ꝑter diuinā ꝓstantiā poteris nominare: quae
suopte īgenio uel natura oī ex parte prorsus uidēt īnocua. Insup nō credetē pp salutē corporis aī sani
tatē: quę uere ꝓhia ē: a uiris eē prudētibus negligēdā. Itē quomō circūcisam & breuē uitā dixeris hoīuꝫ
pito ꝝ: q famę īmortalitatē atq; perēnē cōsequētiū sęculoꝝ oīuꝫ memoriā cōsequunt! Postremo siue tor
pētes ocio & languētes inertia: ac sedulo dātes opam uoluptatibꝰ temeritatis: explētes aīum exsaturan
tesq; libidinē: seu meditātes assidue: ac reꝝ causas ꝑscrutantes: atq; uersantes ī negociis familiaribus &
ī defensionū laboribus catenatis: ac turgidis & uētosis muneribus senatoris & inextricabilibus errori
bus multitudinis ac tētantes uiam: qua humo tollamur: uictoresq; ꝑ ora oīum uolitemus parātes egre
giis famā extēdere factis: siue quippiā agētes nobiscū: uel cū altero cōtrahētes: demū uel ꝓsidētes uni
uersa uel singula: uel ab oī penitus actiōe ope officio & studio requiescentes oīo oēs quodāmodo certa
tim ac feruidis rotis & cōferto gradu: ac festināti uestigio metā ꝓperamus ad unā. Lōgius aut ꝓpius
mors sua quēq; manet. Illuc heu miseri traducimur qđ ultra praescriptū tēpus uitae terminos querimus
ꝓmouere! Cur ī tā lōgū spatiū se nr̄a uanitas ꝓpagauit! Quid nos paucoꝝ ānoꝝ iuuare ualet accessio!
Quid moramur hoc uelut tributū naturae ꝑsoluere! Quid morti exire obuiā formidamus! Ad quā cū
eqdē uentū fuerit: nihil ꝑfecto aliud tūc ualebit aīum res hūanas deserētis hoīs delectare: q̄ sincera cō
sciētia rite actę uitę multoꝝ bñfactoꝝ recordatio & multipliciūq; officioꝝ memoria suauissima. Sꝫ ad
eloq̄ntię defensionē nr̄a rursus cōuertat oratio. Ego uere pendo ꝓ nihilo uti fatuos stolidos mētecap
tos stultos insanos & totius prorsus hūanitatis ac rōnis expertes illos hoīes īmanissimos: q rabido cor
de & horribili odio uiris eloquētissimis aduersant: et (ut ita dicā) bellū indicūt: ac tanq̄ uilē & abiectā
rhetoricā institutionē cōtēnūt ueluti rem plane ridiculā: ac minime necessariā: ut qdā uani hoīes futiles
īportuni falso leuiter & iniq; sentiūt: & existimāt. Hi ꝓculdubio sunt: quoꝝ nihil altū mēs īcohat: nihil
supra corpus erigit: totaq; īmergit ī materia: ac nullū ius habet ī sensibus: nec rōnalis iudicii potestatē.
Illi igit hoīes odiosi & neq̄: q uerboꝝ sublimiū & ornatoꝝ ubertatē & copiā aspnant: fame ac ieiunita
te pascūt: iudicādi sunt eqdem similes ęgrotātibus: quoꝝ stomachus ē corruptus malis hūoribus ac pu
tridis alimētis: & ob hāc ꝑcipue causaꝫ delicatas ac ꝑciosas fastidit epulas: & cōtraria plerūq; appetit nu
trimēta cū despectu bonę ualitudininis ac uitae dispēdio! Quapp ęgroti sępe ꝑ incōtinētiā atq; lasciuiā
ꝑceptis medicoꝝ aduersati ī morbos īmedicabiles atq; lethiferos delabūt. Haud secus stultissimi blacte
rones & ipudici ac ꝑditi aleones & lupi uoraces & mandūcones atq; gulones & epulones summi & hel
uones ac uerberones & uitioꝝ gurgites ꝓfundissimi & neqssimi carnifices ac uitae turpitudine defa
matissimi & sannones & perperi ac stolidi stultiq; & excordes ac tetri & molesti & illepidi & īprobi:
& importuni: & atroces satellites furiaꝝ: aut uerius ī figura hoīs dirae beluę & exterminiū iuuētutis ac
corruptissima mōstra: pessimiq; serpētes nihil hūani ꝑter corporis atq; aię substātiā possidētes: & habē
tes ingeniū crassissima ignorātia deprauatū spernūt nitidū & cultū genus orōnis: & amplissimū orbis
decus Eloquētiā aspnati sermone īmūdo spurco tetro plurimū delectāt: atq; illa potissimū rōne: imo
uero extrema demētia ī extricabilis erroris incurrūt: & ī apertā labūt insaniā: & ī stultitiae morbū inci
dūt insanabilē. Hoꝝ hoīuꝫ (ut Aristophanes insignibus uocabulis denotauit: quē allegat Gellius de
litiae linguaꝫ latinae) agresti ferocia ore temerario & frenato: ꝓdigo: petulāte: loquace: futili: ac fuso ꝑ
ineptā uerboꝝ cōgeriē: atq; itollerabilē fastū lingua icōpta ac strepēs sine iudicio ac modo loqt: & mi
nime modesta: ac nihil parꝫa modulataq;: sed cōtra stulta īmodica infrenis fluit semp: & estuat teterri
ma colluuione uerboꝝ. Quae oīa īmanitatis uitia ꝑfecto nō aliunde ꝓueniūt: neq; pñt ex alio scelerū
fonte manare: q̄ ex uastis fluctibꝰ malignitatis & hoīuꝫ: & stridētibꝰ ꝓcellis: ac sęuissimis tēpestatibus
iniquitatis & odii: & neglectu atq; cōtēptu uitae hūanae cultricis eloquētię: quę uelut sapiētia oris & aī
moderatrix: & sanctissima custos oīum secretoꝝ nō ꝑmittit linguā eē liberā aut uagā: nec lapsantibus
uerbis humilisq; defluere: Sed orōnē tersam atq; ꝑclarā & altissimis aī penetralibus deriuatā rite cō
ponit: & ꝑ eam oīuꝫ uirtutū & sciētiaꝝ liquores sensim indociliū auditoꝝ mētes instillat. Dicite quęso
uiri īpense docti & elegātes: qui eloquētiā aspernamini (sic &.n. uos doctissimus īterrogat Apuleius)

num unq̃ pedes lauastis! Si annuitis an stulti cõtenditis maiorẽ curã mũditiæ pedibus q̃ ori īpartien
dam! Pedes lotos longũ nullus habet sordidã ac feculẽtã. Impẽsius ẽ a libero ac liberali uiro cęteri cor
poris os colẽdũ: qđ aĩ est uestibulũ cogitationũ cõmuni: ac ianua cordis: eamq̃ partẽ hois sublimi atq̃
excelso loco utpote uisu promptã: atq̃ usu fęcũdam natura constituit. Nullo q̃ppe dẽtif icio pumica
re: nullisq̃ nitelis os possum9 purgare cõmodius: & terras sermõis sordiũ labes abstergere: q̃ eloq̃ntia
qua nõ ligua hoĩs solũ: sed uita ẽt tota expolit hũana. Sed q̃uis multas ac ueras eloq̃nnę laudes p̃dica
uerim: neq̃ssimo$_{\text{ꝝ}}$ tñ bipedũ aĩos inflectere: ac stultas & stultas mẽtes: atq̃ obdurata & obstinata corda
mouere nõ possum: qu ueluti furiis agitata impetũ faciãt ĩ uiros eloq̃ẽtes atq̃ disertos: & illos oĩ con
tumeliæ atq̃ iniuriæ genere p̃tinacissime p̃sequant. Quin etiã: qđ detestabilius ẽ: hoies cerebrosi calci
trosi locululei atq̃ linguaces garruli dicaces ĩpetuosi furiosi mordaces petulci feroces ac de re una in
alterã transilientes insolẽtiaꝝ ĩperitiaꝝq̃ pleni leuisq̃ iudicii ac futilis neq̃ impuri sordidi inhonesti:
cũ hãc p̃clarissimã artẽ se asseq posse diffidãt: nõ cessant affirmatissime cõtẽdere & arcte tenere: accura
teq̃ defendere: & clamare quotidie ac cõtinue blacterare: ut si igenui adolescẽtes sedulo illi indulgeãt
facultati: facile fore: ut ipsi diutius p̃uagãtes: ĩ magnos labãt errores: & oẽ tp̃is ætatis amittãt inane.
Quare suadẽt iuuenibus: & hortãt: uti negligãt: atq̃ post habeant eloq̃ẽtiã: & ab hac multũ diuersa
ac ualde aliena sequãt. insup illi iidẽ atrocissimi hũanitatis hostes: & horrẽda uastatio politici ac iuuẽ
tutis pestis acerba monet eloq̃ẽtię sectatores suis auribus ceras affigant: surdoq̃ remige ueluti Siculos
cãtus oratoriã effugiãt disciplinã: ne huius illecebris ac blandimẽtis allecti ruant ĩ p̃ceps: & uti uerboꝝ
aliis q̃busdã uorentur anfractibus: & rapidis eloq̃ẽtiæ uorticibus digiũtiant. His atq̃ huiusmodi fri
uolis argumẽtis: ac fallacibus & sordidissimis atq̃ inquinatissimis: rõnibus & crebris iurgiis: ac uanis
obiectamẽtis uel callida iterdũ illecebra: qua plerũq̃ tenera capiũt: & ad p̃nitiem elabũt igenia: ab hu
manitatis studiis iuuẽtutẽ conãt auertere & uitiare cũ istis suis ueneficiis potentissimis: & ad quęstũ ac
lucrũ & pecuniosas & idecoras cũctas artes: atq̃ ĩfimi loci hoĩbus cõgruentes ĩducere: iuuenes deniq̃
oẽs mechanicos ac merecẽnarios: & op̃arios ac baiulos potius: uel opifites tabernarios & nũdinato
res: atq̃ institores & negociatores ac p̃xenatas: & q̃ cõtinue cõmotent & mediatores emibi lũ ac uen
dibiliũ cõmorẽt ĩ uẽditionib9 & emptionibus ac mercaturis: ac demũ pãnuciam quãdã Baucim: q̃ bñ
distincto cãtauerit ocyma uernę: q̃ Poetas & Oratores efficere. Ad hãc exitialẽ disciplinã cũ accesserint
ẽt molles uoculę & blandissimi affatus adulationũ & lasciuaꝝ cõuersatio mulieꝝ: q̃ sunt uiscũ tenacissi
mũ mentiũ iuuenilũ: nerui oẽs aĩ frangũt & corporis. Nãq̃ assentatores & hoĩes eruscatores cibũ &
quęstũ ex mẽdaciis captantes adolescẽtẽ illũ ẽẽ p̃dicãt corã pp̃lo generosum: ingenuũ: liberale: lautũ:
acrẽ: sublimẽ: magnificũ: magnanimũ: excellẽtẽ: q̃ flagitiosus ac p̃digus & gulosus: dapes instruit gau
diales: & bonã ac magnã cęnã eximie pręparat sodalib9 & hospitib9 nõ sine cãdida uenustaq̃ puella:
q̃ cũ totũ peculiũ & uniuersas substãtiã abliguriat: atq̃ p̃fliget p luxuriã patrimoniũ uersans semp cũ
Venere & Bacco ĩ pluma sardanapali. Eus iuuenẽ infulsissimũ deficiẽte crumena: & crescẽte gula exitus
certe paruo post tp̃re miserãdus expectat. Mulieres quoq̃ forma scitulæ: moribus ludicræ ac p̃rsus ar
gutulæ & sermocinatrices ĩmodice: cũ ĩ queq̃ speciosæ formæ iuuenẽ oculũ morsicãtẽ & aĩu & appe
titũ ĩsatiabilẽ detorserũt: dulces atq̃ iocosas serũt blanditias: ac p̃caces & festos iusus & uulpinares ac
falcanorosas illecebras: & malis nouerũt artibus: & ardẽti cõponere uigilãtia fraudes & uerba: ut ũrq̃
uidẽdo pariter & loquẽdo: ac minus morigeros: & bñ modestos adolescẽtes fastidiũt appellãtes eos ui
les pigros formidolosos meticulosos incuriosos lãguidos insensatos ridiculos inanes odiosos: ac
moꝝ p̃ditos: acritudine: rusticos ĩuenustos illepidos ĩfacetos insipiẽtes. E diuerso iuuenẽ illũ natura
pictorosiorẽ cęteris ãteponũt: & p̃priis plus oculis beniuolẽtia cõplectũt: & ip̃z uocãt suã reges & getẽt
suasq̃ oẽs delitias & lepores & flosculũ iuuẽculoꝝ: & sui plus q̃ dimidiũ aĩ: ac suauissimũ solatioliũ: ue
req̃ hoiem suis assidue laterib9 adhęrẽtẽ: & subridẽdo nescio qd frequẽter ĩ aurẽ putidulę dominę gar
rientẽ: cuius simul atq̃ mariti p̃pter obseq̃o pagit res sępissime: & uirũ liberalẽ: fortẽ: egregie cordatũ
strenuũ: cõstãtissimũ: dignũ p̃fecto: quẽ teneræ puellæ rapiãt e fenestris: ac sibi optẽt geneꝝ Rex & Re
gina: & ut rosa fiat q̃cq̃d ipse calcauerit: uł ab ipsis tygridib9 & canibus atq̃ lapidib9 merito diligẽdus.
Dignũ hercule solũ uirorũ oĩum ac fęminarũ amicitia: & amoribus p̃fruit: & dignũ solũ coronã aureã
gestare tẽporibus: quẽ nũq̃ tardat inertia: nec uetat obscura surgere nocte timor. Siq̃ aũt durioris for
tassis ĩgeni uideant: atq̃ sint adeo rerũ iegri maximarũ: & ita rudes atq̃ hebetes: & agrestib9 moribus
p̃diti: ut nihil sublime atq̃ magnificũ ualeãt adipisci: hi naturã ĩcusent: nõ eloq̃ntiã dãnẽt: rustico incũ
bãt opi: arua colãt: solũ p̃scindãt: tauros subigãt: atq̃ bubulci ẽt: uel ouẽ uel caprã discãt tõdere: uł pa
scere: uel fabrilia tractẽt: onera exportẽt: iaceãt humi semp: atq̃ iglorii circa ima atq̃ iteriora subsistãt.
Artũ nemo unq̃ exuterit tã ĩdocilis: ut nihil sit p̃rsus studio cõsecutus. Plerũq̃ oĩb9 uideo diligẽtiã po
tius deficere q̃ naturã. Noui n. ipse nõnullos: q̃ uix q̃cq̃ posse p̃cipe uidebãt: acerrimo deide studio: per
petuo labore: itẽtissimo aĩo: ĩdeficiẽte uigilia: assidua meditatiõe: insomnibus noctibus: & lassis mẽbris
q̃ete negata fraude lectionũ: ac uarietate libroꝝ ita semp̃ enixe cõtẽdisse: adeoq̃ ĩfirmitatẽ ĩgenii supe
rasse & repugnasse naturę peccato: ac sese erexisse supra seip̃os atq̃ fulxisse quodãmõ ĩtellectus ĩbecil
litates: ut facti mox ingeniosissimi: & latissimã atq̃ absolutissimã reꝝ scientiã assecuti perẽnẽ merito fa
mã & ĩmortalẽ iure optimo gloriã apud hoĩes cõparauerint. Incorrupta doctrina & recta uirtutis exer
citatio mirũ ĩ modũ remittit naturę defectus. Secordia uero cõtra hũanas uires ĩfringit: reprimit: deiicit:

labefactat. Inertia fouet ignorantiam. Doctrina tollit ignauiam: & ut rectissime Plutarchus autumat: facilia ipsos fugiũt negligẽtes: difficilia uero cura & diligẽtia capessunt. Insuper: ut ille idem clarissimus auctor rite demõstrat: q̃ efficax & expedita sedulitas ac labor existat: pluribus ĩ rebus facile ac manifeste conspicit. Longa dies docuit homini leones parere. Aquarũ guttæ lapides cauãt tp̃is diuturnitate. Ferrum & æs crebris manuũ tactibus obterunt: & factus pter naturã labor naturæ ualde uim supat. Item diligẽtiæ potestatẽ facile disces: si soli uarias mutationes inspexeris. Nã fertile squallet incultũ: & p ocium ac negligẽtiã omissum dep̃dit. At supra modũ asper & ĩfęcũdus ager: si rite excolat: generosos & copiosos fructus ediderit. Arbores ẽt datæ neglectui tortæ pullulãt: simul & steriles pseuerãt. Corporis ẽt fortitudo ĩcuria obtũdit: & p mollities ac malã habitudinẽ perit. Nulla e diuerso ẽ tã ĩbecilla natura: q̃ p exercitatiões atq certamĩa nõ ad uires maxĩas atq ãplissimas augeat. Hęc: quæ ex grauissimi phi Plutarchi opiniõe deprompsimus: dignissima pfecto sunt uisa: Quę ĩ hũc potissimũ locũ cõferrem: atq ĩcluderẽ. Velim aũt p foribus tẽplorũ oium: uti delphicũ quoddã oraculũ: ea oĩa litteris aureis ãnotari: ut penitus ĩgenuorũ adolescentũ mẽtibus inherescerẽt. Quid. n. esse põt suauiori uoluptate legere: ornatiori cultui plegisse: & ãpliori usui meminisse! Sed hęc ĩpręsentia hactenus de adhibẽda litterarũ studiis diligẽtia. Eia igit agite (uobis dico: q magnis aĩ uiribus ac p̃claris polletis ingeniis): eloquentię incũbite. Eloquẽtiã amplexemini. Ei totos uos ornãdos: excolẽdosq tradite. At uos: de quorũ naribus doctis uiris insonuit canina litera: & huic perspicuæ disciplinæ temere & impudẽter antehac fuistis ausi obtrectare: & egregiũ hũanitatis decus & ĩmortale Rhetorũ & Oratorũ nomẽ ac gloriã inuiolabilẽ maligne semp & iprobe multis ac turpibus estis cõuiciis psecuti: redite ĩ eloquẽtiæ gratiã: & maliuoli ac maledici eẽ desinite. Pręclarũ ac gloriosum eius nomẽ colite: ueneremini: atq eam eximiã & pcellentissimã facultatẽ habete p numie. Ipsa uero: cũ oẽs: q illã coluerũt: bẽignos gratiosos efficiat: benignos uos qppe suscepit: & phumaniter ĩ sinũ suę ardẽtissimæ charitatis & gremiũ clementissimæ pietatis ãmiserit: si uestri eẽ oio similes desientis: & mentiũ uestrarũ detersa rubigine & aiorũ sedato impetu atq inuidiæ rabie: ac furore cõpescito: posita q duritie cordiũ & fugato pcul atræ ignorãtię nubilo mutaueritis prauã atq puersam opinionẽ: & stolidã ac distortã sententiã: de qua cecutiens ĩgeniolũ uestrũ firmæ & cõsentaneæ ueritati ac splẽdidissimis syderibus lucidiores rõnes nõ ex tueo prsum sensu depromptæ: sed ex sapientissimorũ hominũ sumptæ: & nitidis ac lacteis Oratorũ fluminibus haustę uel deriuatę deducãt. Sed multo certe plures ac lõge qppe maiores existũt eloquẽtię laudes q̃ illæ: quę breuibus possint p̃fationis angustiis circũscribi ab ipertissimo p̃sertim & infantissimo hoie: qualẽ me esse plane liqdoq cõspicio: & pbe qdẽ nemine etiã p̃monstrãte cognosco. Late patentẽ postulat eloquẽtiæ magnitudo splẽdidissimæ orõnis campũ. Cũ tãta sit igit eloquẽtiæ moles: ac diuinæ huius facultatis maiestas: lõgissime uires nr̃as ipsius supat amplitudo: si parũ ĩgenio: minus splẽdore dicẽdi ualeamus atq orãdi potestate. Nihil a rte atq exercitatione possimus. Iis p̃ co ntra eloquẽtię celebrãda dimittimus: q suas ipsius ĩnumeras & imẽsas laudes latius & amęnius & splẽdidius ac p̃ruentius & scientius atq distinctius exequãt: & p dignitate subiecti & tractãdæ materiæ nobilitate atq prestãtia: nõ arida: tenui ieiuna inubere macra exucta insipida inerti puerili inculta ficta prurbata cõtorta tortuosa inconstãte demissa iacente ĩcõdita temeraria: spuria cõfusa errante uulgaria: Sed plena copia lactea: simili niuibus hybernis crebra assidua æquali nitida graui dilucida larga pigui decora ornata diuina atq cęlesti orõne ualeant explicare: & uerbis cõuenientibus & egregiis & illustribus: multaq uenustate & copia & luce: atq mũditia latinæ facũdiæ: cõsũmati Oratoris sublimitates ac celsitudinẽ adimpleant. Nos tenues sumus & hũiles: & eminus caligãtibus oculis tantæ molis fastigiũ aspectãtes pauidi atq tremẽtes: liqdoq cernẽtes quãtulũ sit ĩ nobis: cessi ad primã cõtignationẽ formidamus ascendere: & huius tã excelsi ædificii atq eloquẽtiæ regiæ radiantis claræ fulgẽtis: & miraculorũ oium uarietate micantis nõ mõ culmẽ nrę ĩbecillitatis cõscii desp̃eramus: sed speciosum lumẽ & honorũ uestibulũ plerisq oibus inuiũ & inaccessum: & uenerãda ac sacrosancta hostia nõ audemus attingere. At ea: quæ aũ ĩ mediũ attulimus de eloquẽtię splẽdore & gloria: atq demũ tendũtq eiuã dicoin: ut q̃tũ i nobis fuerit: ostẽdãmus nõ una laude solũ: sed oĩ potius laudis & ornamẽti genere florentem: q. & bñ dicẽdi facultatẽ: quæ eadem eloquentia est: & summã rerũ fere omnium conditionem: quam adipisci potest humana fragilitas: plenissime & cumulatissime fuerit cõsequutus ĩ uiris: quod si ita est: sicuti omnibus debet esse compertũ: & fere constat inter oẽs: cũ nullus profecto sit natura tam fera tam barbara tam inanis: qui de hoc sine ulla prorsus dubitatione asseueranter atq ad unũ omniũ firma consensione Quis est: q neget summis atq pręcipuis laudibus efferendũ: & meritis atq amplissimis honoribus decorandum Augustinũ Dathum peregregium atq ornatissimum ciuem Senensem: qui quantũ in eloquentia ac Philosophiæ studiis profecerit: eorũ sit semper iudicium: q opa illius epistolas orationes & libros attentius legerint: qui p honestius possint atq pdecentius eius laudes predicare: cuius si essem filius: multo quidẽ libẽtius pniñssem. Miror ipse interdum ac stupeo uitam patris: ac mores aio & cognitione uolutans: & maxime memorabilẽ ac beatissimã eius ingenii felicitatem mente & consideratione complectens. Occupatus pater in Repub. rei domesticæ ac familiaris occupationũ negociis impeditus: amicorum ac ppinquorũ: quorũ erat perstudiosus: causis ac defensionũ laboribus irretitus & rebus deniq innumerabilibus obuolutus atq distractus: quibus ipse cõtinue obruebat: ut is: qui uere apud oẽs plu

timum auctoritate ualere existimabat, & gratia: & qui longe officiosior esset: q̄ fex hominū nostri temporis: & miseræ huius ætatis improbitas postularet: plura equidem inquam: scripsit pater in tot studiis: atq̧ tam uariis tempestatibus actionū suarum, atq̧ laborū sine fine: q̄ illi: qui degunt totū suæ uitę spatium ociosum: & in summa rerū contemplatione, ac placidissima quiete uersantur. Tanta præterea uiri pietas extitit erga Deum, & in omnes Superos obseruantia: ut mirū iudicent: qui uiderunt: & illis appareat incredibile: qui prӕter auditum nihil acceperint. Ipse ego: qui pia ueneratione semper colui ueritatē: & asperrimis odiis sum prosecutus, ac detestatus summo studio uanitatem, atq̧ mendacium: paternæ integritatis: & diuini cultus certum perhibeo testimonium: & multi nouerūt: quod uerum est testimonium nostrum. Chari profecto sunt nobis boni propinqui: longe quidem chariores amici: charissimi certe parentes: Patria sine dubio rerum omnium iucūdissima: Sed cunctas omnium charitates ueritas quippe sola complectitur. Opus est pium, atque præcipuum nempe studiosum hominis officiosi re, ac uerbis honorate parentes. Longe rectius & honestius uenerandam sanctissimę ueritatis maiestatem in honore præferre. Et cur tam diu dedi operā Philosophiæ: ac sacra uolumina lectitaui: atq̧ peruolui? An putas: ut homo deinceps euaderem nō bonæ rei: uitaq̧ forem turpi & sordida: atq̧ uerbosus fierem ostentator: plenusq̧ intemperiarum, fraudum, perfidiaꝗ: & mēdax, & infidus, & astutissime componens inania: leuiaq̧ pro ueris & grauibus & obscuris constreperem documentis: ac uulgo in mendaciis conuictus, inutili magniloquentia, & uana loquentia, fictisq̧ & commentitiis patris honoribus doctissimorum uirorum aures onerarem: ac falsas de soluto pectore laudes effutirem: & insignibus uocum festiuitatibus modulisq̧ uerborum: & quasi quibusdam orationis frequentamētis mouerem: atq̧ exagitarem animos rudium auditorum: & illustrissime fando, fragrantibus uocabulorum suauium delinimentis insulsas aures permulcerem plebis ignauæ: atq̧ uerborum illecebris lasciuirem: atq̧ florescerem nouitate commenti: & scurriliter in conspectu perspicacium hominum fabularer: id tandem pderemus miseri mentiendo: quod ardentissimo desiderio concupiuimus: acri industria, anxiaq̧ & horrida, atq̧ ignea siti: flammata uoluntate: summoq̧ studio uestigauimus: ac rite quandoq̧ repertum possidemus: & amanter possessum, tenaciterq̧ retentum, uti pretiosissimum quendam thesaurum custodimus: & solerter custodito magna multorum perfruimur zelotipia? Id aūt esse dicimus ueritatem cūctis bonis sine ulla prorsus dubitatione præstantiorem: quam equidem incontanter, ac subito quis amittit: quum is desinit esse uerax: ac fabulis adhęrere. Tunc uero desinit homo existere uerax, & bonus: quando sedulo mendaciis studet: atq̧ dat operam de industria uanitati. Præterea nō me fugit fallaciosas ambages atq̧ inanes glorias facile cōfutari. Insani & profesti, atq̧ prophani uulgi cōmertium: & ridiculi popelli consuetudines: fasces, ac plausum fugientes: & aspernati, nullum animo cibum suauiorem ueri cognitione censemus: & illum fortunatum, atq̧ foelicem: qui potuit liquido rerum cognoscere causas: nihiloq̧ omnino putamus indignius: nihil deformius, atq̧ tam terrum & aspernandum: q̄ leuitatem, uanitatemq̧, mendacium, falsitatem. Quem ego uirum grauem esse cognouerim: odisse nequiuerim uel ab eo tolerabili aliqua lacessitus iniuria: si forte ualeant conuenire: & una simul sede morari grauitas: pariter, & alia quęuis animi perturbatio. Insidiosum uitium, ac fraudulentā calliditatē, & commentitia consilia, atq̧ mendacem hominem ferre nō possum: etiam si omni officiorum genere prior ipse extiterit simul & uniuersis (si fieri hoc quoquo modo ualeat) aliarum uirtutum omnibus floreat ornamentis. Innatæ sunt nobis: nescio quo Fato: crudeles inimicitiæ: atq̧ insitum penitus ingenio nostro asperum quidem odium uanitatis. Nam rite memor: uerq̧ recordor: quum ammodum puer essem: aliorum instructione, ficto quid pectore, composito locuturus: orationē solitam semper fuisse faucibus inhęrere: meq̧ fari, protinus incipientem, mediis statim uocibus restitisse: ac non uti quosdam chromaticos, tandem publicitus patitantē, ac uerecundia deturbatum, uultu & gestu ingenue mentiri me me fuisse confessum. Amo palam: palamq̧ odi. Siquod sit illicitum uitium nostris in uerbis decompositos, & scienter factū: quod cōscientiam fortassis offendat: id est certe potius ironia: nullaq̧ (testamur omnipotentis coeli numen) laus a nobis est narrata parentis: quæ nō sit eius gloria, & factis inferior. Eximium Augustini decus nō tam fidem hominū doctiorū: q̄ uocem illustris desiderat auctoris. Vera igitur (mihi omnes credite) cognitu & splendido lumine clarius radiantia ad unū nempe sunt omnia: quæ narramus: & si hæc causa apud seueros iudices ageretur in foro: complures fide & grauitate præditos uiros: & multa uitæ dignitate, ac singulari quadam auctoritate pollentes, atq̧ præstantes, huius historiæ subscriptores, atq̧ approbatores haberem. Sed denuo nunc ad Patrem redeamus. Lectores intendite. Singulo quoq̧ mense Sacerdoti persancte, ac mundo corde aperiebat Augustinus errata: quā uulgo confessionem appellant: nobis autem magis est cordi lustralem peccatorum prolationem, seu uocalem expiationem: uel orationem purgatoriam nuncupare. Sacratissimum Christi corpus, ac gloriosissimam Eucharistiam pater sumebat quotannis quater. Singulis diebus, statutis nocturni temporis horis non cessabat in uota, precesq̧ humiles, ac sanctos susurros immurmurans ī quopiam secreto sacello: quod propriis lanibus constitutum & cultum (ut affirmabat) a diuo Bernardino Senensi: cuius necessariis possessa quondam fuerat nostra domus: frequenter adibat noctu præsertim: & illud reuerenter adorabat: uti loculum sacrosanctum, ac numinum sedem immaculatam: & securū domicilium

quietis & pacis. Mane quottidie publica pater templa uisebat oraturus: Deum atque uisurus Sacerdotes per dispositas aras circum euntes procurantesq; diuinam rem solemnibus supplicamentis. Primam atque alteram diei horam: quæ salutantes ueteres conterebat: pater sapienter Superis consecrauerat: & pulchro diem ordine distinguebat: ut suæ imprimis futuræ atque perpetuæ beatitudini: deinde socii commodis rite consuleret: quæ ue a est: ac recta formula rationis: & a nostris probata Theologis regula Charitatis. Memini acceptabili tempore Quadragesimæ: quam appellant: quum ammodum puer essem: patrem iussum a Dominis Senensibus: a quibus hoc ipsi datum est negocium: palam omnibus in excelsa cathedra & eminenti pulpito prædicasse Euangelium Dei: cum Magistratus quoq; qui ad audiendum conuenerant: residerent in sublimi suggestu: & multo populi fauore & incredibili auditorū oīum attentione ac mira cunctorū gratia sacri concionatoris officio peregregie fuisse perfunctum. Namq; uir iste ciuiliter eruditus: & literariis certationibus & disceptationibus elimatus: ut is cui non esset ingenium intractabile: sed uersatile promptum expeditum excelsum delimatum atque politum iis artibus: quas q tenēt: eruditi appellant: uulgus ac plebē pariter ac doctos & sapiētes iugi hortatu ad capessenda officia prouocabat: nec erat homo iactantior: non tumidus: nō sufflatus: nō ieiunus & squalens: nec ambiguus: nec incertus: quin sæpissime copiosus: raro gracilis: mediocris interdum dicebat modesta & sobria aut scita & teretia uel rapida ac uiolenta: et utebatur dicendi genere ubere atque magnifico: seu cohibito & subtili mixto ue ac moderato pro uarietate locorum personarum temporum subiectorum. Non præstigias mentium loquebatur: nec captiones futiles & inanes: nec uana fundebat & intolleranda auribus ac deridiculæ uanitatis: nec ostentandi gratia de more Sophistarum magno conuentu hominum dissertabat utens sermone & intemperamento fucato: atque uerborum umbraculis multis: & horridis hispidis & spinosis conuersionibus: & agresti ac turpi ineptia rerum atq; uerborū: quorum tenebrosi forent atque obscuri sensus: sed probe ac uenuste pronuncians rationes certas i medium afferebat: ut ea: quæ inexplicabilia atque incomprehensa censerentur ab aliis. Augustinianę orationis uenustate atque mūditie multas festiuitates & concinnitates prorsus innumeras redolentia uiderent. Nihil est in litteris tam remotum: nulli etiam quęstionū sinus tam obscuri & alti: quos ille non redderet facile penetrabiles & illustres ac certos luce: & amœnitate sermonis: atq; uerborum modificatione & omni cultu orationis genere conspersa facundia: ut nemo equidem sanæ mentis assensus ualuerit cohibere ab iis annotationibus & tractationibus: sup quibus faciebat uerba: & serio quęrebat: & disputabat enucleate: & ita procul dubio disputabat: & honorificis uerbis prosequebatur omnia: ut siquando res aliqua planū plana ac minus plena & instructa quæpiam materia tractaret: hāc ipsas ubere sua doctrina & eloquentia mirū in modū uir iste grauissimus simul & eloquentissimus illustraret: q; cū esset ignotum aliquid & abditum probaturus: ratiocinabat argute uarie probabiliter. Scrutabat in uno quoq; genere certitudinē: quatenus rei natura reciperet: & aut grosso modo ac ueluti per figuram seu ui potissimæ demonstrationis ueritates omnibus conabatur ostendere. Insuper uti res postulabat: erat uel seuerus & constans: uel mitis lenis ac placidus. Quum acerbe fortassis errantē quempiam reprehenderet: eius uerba maximi quidem erant horroris ac metus. Quum lepide aliquem hortaretur ad opus quodpiam peragendū: ex ore ipsius melle dulcior ac nectare quippe suauior fluebat ac manabat oratio. Nec tibi nūc moneo persuadēs Augustinum rebus illustribus ac generalibus quibusdam præmonitis atque præceptis: dum oraret insistere uel tractare res notas: quas scirent forte complusculi: & i uulgatas ac passim decantatas atque protritas. Experientissimis uel scientiarum uel artium adytis Dathus prudus sagax memor multi scius acutus plenus rationis atq; consilii mutuabatur scitu quæq; dignissima: quæ pauxillula nequaquam essent ad alendum studium litterarum: & cōsiderata studiose & uigilate atq; attente perpēsa non solum haberent primiorem speciem admirandam: sed reperta quoq; penitus ad usum atq; emolumentum salubritatis existerent. In Augustini memoriæ penetralibus atq; animi eius sacrario Scientia quippe non inerat confusanea: nec ipsius ore mellifluo ac lepidissima lingua uiridiore crystallo splendidiore syderibus: quæ solū corporeis oculis ab homine discernuntur: caterua uerborum uilis atque incondita uoluebatur: nec erant dicta patentis incompta & breuia: neque sermonem in dumeta aut angustias compellebat: sed in amplissimo campo suæ magnæ doctrinæ longe lateq; radians patris oratio & emicans eloquentia uagabatur. Non locutio fucabatur: neque præliniebatur: nec præstigiosa fiebat ab hoc homine sincerissimo: qui unum quodq; dicendi genus caste pudiceq; ornando longe quidem faciebat illustrius: & cernebatur posse plane atq; perspicue expedire: quod solum docti & intelligentis uiri esse dubitat prorsus nemo. Præterea Augustini non erat equidem operosa in loquendo: sed natiua suauitas: cui umbra quædā & color inesset facūdiæ Tullianæ. Insup Augustinus odio prosequebatur asperrimo illos homines ineptissimos: qui cum essent in dignitate uel magistratibus constituti: subobscure & incuriose atq; subrustice loquerentur. Illos etiam execrabatur: & quod ammodo indicabat īmanes: qui uolentes se sciolos ostēdere præ omnibus sui generis: atq; uideri agrestibus: & hispidis auribus sapiētes persuadere omnia conarent anxie superstitiose importunissime inusitate: quod illi semp cōsueuerūt facere. Sycophantæq; sæpe ad faciendam fidē rudibus irrepunt & indoctis: qd' uera quædā effutire aut spargere uideant interdū: attamen haud unq̄ dicūt cōprehēsa neq; definita neq; præcepta: sed lubrica atq;

ambagiosa cõiectatione nitẽtes: atq; timax pleni hac: atq; illac sine ullo prsum recte tenus cõsilio per/
tinentes uana quędã: atq; inania meditãt: & nullo unq̃ scientiax fando cõcepta pferũt capita illa stoli/
dissima atq; ridiculaq; assidue cõmẽtantia fabellas: & somnia quotidie recitãt falsa nõnulla: & ficta: fu
saq; & uaga & arbitraria: qualis (ut dici solet) loginqua oculox acies ẽ p interualla media caligãtius.
Sed de hac materia satis. Ad grauiora pgamus. Irrationales sensuũ motiões: & obscęnã carnis nullatio
nẽ: ac blãdientẽ Veneris scalpurigiñẽ: crebris ieiuniis: uigiliis lõgis ac multis: assiduis sacrarũ lectionĩ
bus scripturax: supplicibus uotis: & flagelli quãdoq; castigatione cõpressit: ac tãta dilexit sociũ charita/
te: ut uere Augustin9 Dathus a Deo datus hoibus uideret. Pia opa cõtinue frequẽtabat. Adiutrices ma
nus porrigebat egẽtibus. Vi oppressos acriter defendebat. Fraude petitos dementissime tuebat. Hęc oĩa
iã senior factitabat: nobis pbe cũcta cernẽtibus: ipso aũt ęgre ferẽte nra lumĩa tã solertia. Neq; n. pñt
domesticos & curiosos oculos & obtutũ cõtinuũ multa latere. Iuniorẽ uero atq; adolescẽtẽ Patrẽ existi
mo excellentiũ: atq; sublimiũ uirtutũ semĩa iecisse: ut largas & optimas mox fruges i senectute collige
ret: & si quãdoq; calẽtis feruore ętatis: ac sensuũ fraudib9 irretitus pfectę forsitan uirtutis lineã ptran
sierit. Seueritatẽ aũt & asperitatẽ christianę religionis & uitx sanctimoniã amęnissimis moribus & ami
cox cõsuetudinis lætitia tẽperauit. Fuit. n. Augustinus honesto igenio: leui: ac miri amoeno: festiuo: in
supaditu facilis: cõuersatione gratissimus: sermõe suauis: facetus: comis: facũdus: benignus: affabilis:
locutionibus utilis: ac delectabilis: lętissimæ frõtis: ac iucũdissimi habitus facieiq; cũ dignitate simul &
maiestate grauitatẽ pariter: & gratiã pręseferret. Sz uereor eqdẽ: si nũc ãplius paternis laudibus imore
mur: ut non pia ueneratiõe potius q̃ ueritatis studio & honore dicamur. At dicãt: qd̃ uolũt: maledici
hoies & maligni: & q̃tũ cox ferat iniqtas: sentiãt puerse de nobis: nihil tñ silẽtio pteriuimus: qd̃ omni
potẽtis Dei munere quopiã singulari: & supni numinis mira clemẽtia pri cõtigisse minime dubitamus
nõ sine magno plagio: atq; omine manifesto eius florẽtissimæ doctrinę: ac certo pcellẽtissimæ uirtutis
inditio. Nã inde a puero & ifante usq; ad ãnos maturioris ætatis linguã Augustinus habuit impeditã:
atq; diutius balbutiuit: & durx ab eo potissimũ lrę peccabant: uidelicet. R. atq; alterã nõ meminimus.
Nãq; hoc cõtigit ifortuniũ: anq̃ editi essemus i lucẽ: & ita illa elemẽta procul dubio peccabãt a pre: ut ha
beret i loquẽdo pene ridiculus: & ob hãc unã causaz & linguæ obligationẽ munus rennuit quãdoq; pu/
blicæ lectionis: ac docẽdi puinciã recusauit. Interrogatus autẽ Philelphus Senis discedẽs: quẽ nã ex iis:
quos Senẽses insti uisset: pu aret eximiũ: ac magis pbaret. Ita respõdit. Balbũ iudico lõge oĩbus doctio
rẽ. Mox uero ita Augustinus arte ac diligẽtia laborauit: & tersis lapillis & leuibus calculis sumptis e flu
mine: & ore detẽtis & obuolutis: ac uiolẽto & celeri montiũ ascẽsu interloquẽdũ: ac pnunciandũ aliqd
sublimi uoce cũ labore & ipetu: diuina ipmis fauẽte gra: & cõcedente numinũ largitate: crebris ac ue
eadẽ supplicationibus ac uotis ita liberatus ẽ: ut una oium uoce & cõmuni doctissimi cuiusq; ac totius
ppli cõsensu regnare i curia: foro: iudicio cẽseret: & eo distinctius loqueret: magnificẽtius itonaret: ac
lepidius pnũciaret: nemoq; nullius absolutius: nullius sermo esset expressior: nec cuiusquã lingua ci
tatior i exprimendis: uoluẽdisq; uocabulis affectatę difficultatis ex pluribus: & asperrime coeuntibus
(ut Quintilianus ait) iter se syllabis catenatis: ac ueluti cõfragosis: ita demũ p suo arbitrio uocabulis
mẽbris: atq; solutis linguę nodis utebat. Augustinus uel forte quadã fortuita: siue arte diligẽtia: natura
iuuãte: seu fato: ac sydere cui sui: uel qd̃ magis reor: Dei oipotentis munere: ut nullimbi ex iis: q nris tẽ/
poribus floruerũt: par decus eẽt: ac potestas eloquii: nec cuiusquã nra tẽpestate fuit ul' oris pturbatio
nibus pellẽdis ex aio: uel sedãdo tumultui: & lõgo orandi maiestate futuro silẽtio feruẽtis plebeculę &
callidæ turbę bile cõmota: uel excitãdis affectibus: & linguæ fulmine iordinatis cõcupiscẽtiæ motibus
copescẽdis: uel mẽtibus addẽdo furoris & rabiosis atrocium holum furiis tẽperãdis: & iplacabili terrori
obiciendo: ac lamẽtabili: ibecillo: abiecto: ac flebili gemitu studio se frenãdo: uel ferreis pectoribus &
adamãtini pcordiis: & inexorabilibus ais molliẽdis atq; flectẽdis: & icensis: atq; flãmatis cordibus re/
frigerãdis: aut ẽt extinguẽdis: aut mouẽdis hoiuz uolũtatibus qualicũq; astu: atq; arte dicẽdi: tã accom
modata: uiq; facilis: prõpta efficax: ac familiaris oratio: cũ ciuisq; prius balbutienteз Dathũ: & hęrẽtem
nouerãt: circa singula nõ initiria ãmirãtibus: ac recte credẽtibus nõ magis hoc supra naturã Augustino
contigisse: q̃ cũ edunt pdigiosa corpora: ac mõstrisi signia: q̃ postmodũ uel medicę artis idustria uel nu
minũ bñficio decorũ specimẽ assecuta cõualuerũt. Nolo eqdẽ hac in re testimoniũ subiicere Philelphiз
cuius apud nos ad Augustinum Dathum non inferiorem præceptore discipulum extat epistola: quã
hæc uerba præcæteris continentur.
Philelphus Augustino Datho Sal'. Nulla ratione adduci possum: quin credam te mei esse amantissi/
mum: a quo sis pulcherrime institutus. Sed non possum non mirari: quod nihil litteris obstrepasз
qui quottidie: quum apud nos ageremus: me pulcherrimis tuis: suauissimisq; epistolis ueluti lacesseres.
Nunc uero totus es mutus: qui quo es factus lingua solutiore: eo te loquaciorem esse oportuit. Hæc
Philelphus ad uerbum.
hoc unum tamen e tanto malo Datho restabat incommodi: q Blesæ homines linguæ: ac perplexe lo
quentes ferre non poterat: atque ipsorum conspectum tanquam scopulum: & pristinæ suæ miseriæ
imaginem fugiebat. Tria autem magna miracula: urbe nostra: atque eodem ferme tempore nobis cer
to scientibus contigisse narrantur. Primũ id est: quod modo explicauimus de liberatione paterni oris:

ac linguę. Alteꝝ pater ipse cōmemorat suo gestoꝝ Senēsium decēnali: ex quo poterūt: q affectāt: rē pla
ne pdiscere. Eadē repeterē nihil eē opus i psentia iudicam9. Tertiū uō iferius enarratū: ac maxie memo
rabile: dignūq; iprimis: cuius memoria lraꝝ monumētis i posteros trāsfundaℓ: eiusmodi eē fide ueta: ac
manifesta cōspicit. Vir fuit qspiā apprime generosus: ac sūmo loco natus: ciuisq; Senēsis egregius: atq;
ingenii solertissimi: q quoniā strabo esset: & obiecta oīo uisibilia contueretℓ obliquo intuitu: atq; oculis
peruersissimis: & qa uir erat elegās: & elatior aīo: ferre nō poterat parienter eam corporis maculā tā con
spicuam: atq; illud naturæ uitiū uel fortunæ ludibriū tā appatēs: & obuiū: & inamęnū: qđ & mulieri
bus de uenustate & gratia plurimū: & uiris etiā certe nō nihil uideℓ de dignitate & auctoritate detrahe
re: idcirco uir ingeniosus ac nobilis diligenti studio: ac sollicita pquisitione tentabat: ut uiam ac modū
aliquē inueniret & artē: qua posset excussa: materiæ peccantis: ex qua miserrimū genus hoīum pereaℓ:
errorē: uel cōparatū uitiū cōtuendi nutricis icuria nō obiicientis infantulo: splēdorē luminis e regione
ut rectis lineis: atq; obuiis radiis exaduersum fulgorē & aduersaꝫ atq; oppositā lucē uideret: ac cerneret
i cōspectu: seu penitus tolleret: siue emendaret aliquātisp: ac saltē quoq; mō ex parte corrigeret. Tan
dem uel acutissima quadā acerrimi igenii pspicientia: uel facili quopiā numie cōcedēte: uel forsitan Pę
dotri ue aliquo peritissimo: cuius opus eē cōfirmat Socrates apud Platonē: disputās cū Gorgia leontino:
formosas: ac robusta hoīum corpora efficere: licet alii nōnulli sentiāt lōge aliter: & pceptorē eē asserāt
ludi litterarii: pmōstrāte ordinē oppido q idoneū ad rite pupillā oculi dirigēdā i rectū ituitū: & diligē
ti atq; solerti puidētia: d īno imedicabili credito medelā salubrē & artificiosus remediū adhibēte: uir il
le pcupidus gratiæ oculoꝝ: qđ diu: ac multū supplicibus & auidissimis uotis & pquisiuerat: & optaue
rat: hac egdē: quā dicturus incipiā: mira nouæ artis iuētione cōseqℓ. Cōtēplabaℓ hō ille: quē diximus:
uafer: ac solers suā imaginē in speculo q sæpissime: quo collocato uersus oculoꝝ āgulos: a qbus aberat
pupilla lōgius: leuorsum: nescio: uel dextrorsuꝫ: cōtrouersim retorquebaℓ: & obliquabat obtutū i hir
quos oppositos: & hoc tā diu factitauit: quousq; tali idustria pspicaci: & scrupulosa diligētia & instar eo
rū: q flexa ligna rectificāt: mirāda arte obliquatā i transuersuꝫ aciei: & reductę i diuersuꝫ: atq; cōtrariū
ei loco: a quo lōgule prauo atq; distorto usu uidendi oculos solebat auertere: & sedulo ac diutule hu
iusmodi uiolēta & affectata cōsuetudine cōtuendi: reddita ad oēm uel appetitus nutū: uel uolūtatis im
perium pupilla morigera facile cōuerteret: quo uellet: aspectū. Sed hac de re satis. Organicæ: moralis:
naturalis: atq; diuinę phie peritiā Dathus accepit e Petro Ruffio Senēsi: pliorꝫ ac Theologoꝝ nrę tēpesta
tis lōge oīum peritissimo. Hebręoꝝ linguā Augustinus rite pcalluit: cuius qdē notitiā sub Iudęis pcepto
ribus cōparauit. Tanta aūt reuerētia spirabat Augustini uultu i pueritia cōstituti: & qdā uelut splēdor
futurę uirtutis: tātaq; spes erat oīum: & cōmunis: ac puulgatus de nascēte eius pbitate ac doctrina cō
ceptus: ut illius adhuc adolescētuli: multas āntiquas Italię ciuitates: clarū nomē: ac fama nobilis penetra
uerit. Quocirca ānū agēs circiter secūdū atq; uigesimū: ab Illustriss. Friderico Montis Feretreo Principe:
q capessere igenii cultū auide cōcupierat: accersitus honestissimis cōditionibus: cōcessit Vrbinū: ac Do
minū clementissimū pbe erudiit: sꝫ paruo āmodū tpre: repugnāte fortuna: Dux. n. ille Idytus carnificas
aduersarioꝝ manus nequit effugere: qn euisceratū corpus ipsius: atq; inumeris ictibus crudeliter lace
ratū & dissipatū mēbratim: ac frustratim cōcisum: atq; discerptū a sæuientibus turbulis traheretℓ. Inuita
tus pater a successore Impatore iuictissimo: atq; magnanimo: ut ēt apud se eē pgeret: prio
re euentu deterritus recusauit: licet ipm liberaliter orōne psequeretℓ: ac multis magnanimus ille Dns
fuisset hortatus. Desideratus est ētiā: atq; uocatus a Siculis: statutiq; sunt ipsi ab iis I mercedē ānuā aurei
septingēti: & totius insup familiæ domiciliū: ac uictus oblatus ē gratis. Accitus quoq; ē a Sūmo Pōtifi
ce Nicolao: atq; electus i Scribā. Iussus ēt: ut ad ipsum uisendū urbē adiret: citus obediit: ac celer paruit
impanti Xpi Vicario: a quo fuit grauissime receptus sūmis honoribus: rogatusq; ut apud eius Sanctitu
dinē pmaneret: ac Scribæ officio fūgereℓ: noluit: & ipetrata licentia: rediuit i patriā: inq; ibi publice: ac
diutissime docuit i gymnasio: mira quadā oīum gratia: atq; fauore: & icredibili scholasticoꝝ utilitate: ac
maxie explorato emolumēto discētiū. Nāq; discipulos habuit certe q plurimos: atq; doctissimos: quos
enumerare nimis longū eēt: & audiētibus: atq; legētibus fortasse molestū. Ipsi suaꝝ laudū pconia cele
brēt: tenēntq; uiā: qua humo tollanℓ: & pprius: ppetuisq; uigiliis: assiduis lucubrationibus: noctibusq;
insomnibus: atq; lucernā sapiētibꝰ meditationibus: ac celebribus monumētis sibi met ipsis ad imortali
tatē aditū patefaciāt: & imitenℓ sacri uestigia pceptoris: si ea uis eoꝝ aīus: ac tanta insit potestas igeniis.
Ego aūt si nūc institutā Scholasticoꝝ Augustini cursim: ac strictim gloriā: ac decus efferre: & exigue: fri
gideq;: & infęcūde: atq; ignauiter & abiecte doctrinę ubertatē: facūdiāq; recēseam: magnā illis qdē uide
or iniuriā faceℓ. Sin eos uero laudaℓ p meritis & p maximaꝝ uirtutū: quas Augustino duce adepti sūt:
splēdore & āplitudine cōdignari uelimus: manifesto qppe possimus temeritatis & arrogātiæ crimie re
prehēdi: cū nec tenues sufficiāt exilis mei uires igenii: nec deℓ nūc locus: nec tps idoneū: neq; laxamētū
& ociū plixe pfuseq; laudādi nūc habeo. Alias affatim & cōdigne ac una de re iōgam fortassis habebi
mus orōnē. Dices forsitā: potes āpliter & insigniter laudare parentē. Poteris ēt lōge facilius efferre mi
nores. Respōdeo paucis: aliā alioꝝ: atq; parētis existere rōnē. Sociū debemus amore & charitate cōple
cti. Erga parētes imēsæ studio pietatis & ardore flagrare. Igiℓ nūc rursum redeamus ad patrē: q ita grā
ualuit: & polluit auctoritate apud cōciues i urbe Senēsi: ut maximis & āplissimis ciuitatis fungereℓ ho
noribus: sūmoq; i urbe loco præditus esset: ac pmos gereret magistratus cū tāto honore: ac dignita

te uitæ:ut nemo illi fide·grauitate·dictorum·factorumq; omniū moderatione·& ordine·spectatorū
moꝝ itegritate ac sanctimonia·iure optimo pręferret̄:unusq; pre cæteris iudicaret̄ & īgenio & iustitia
& diligentia perquirendi & decernendi perspicientia·solertiaq;:ac decernēdi fiducia præcellentissimus:
meritoq; ob id optimus atque præcipuus inter patres Patriæ censeretur. Missus etiam a Senatu Romā
ad Pium. II. Senensem·maximū Sacerdotē·tam scite·modulateq; & apte:adeoq; præclare:itaq; elegan
ter:atque magnifice apud eundē Pontificē coram sacrosancto collegio Cardinalium perorauerit:ut
nemo unquā nostris temporibus a Romana curia plus laudis simul & gratiæ in patriam reportauerit.
Ad hæc tam clarus·ac uehemens Orator est habitus: & tam præterea celeris inuentionis:ut citatæ·atq;
explicitæ & euolutæ linguæ:atq; expressæ & articulatę:scitæq; & canoræ uocis:Sonisq; amœni·atq; iu-
cundi uere censitus ē:ut cū egregius quispiam·ac magnꝰ Orator creditus Senam uenisset:& summū
Magistratū forte uisurus·ac Salutaturus accederet:falso cultu·amictuq; ornato·trabeaq; īsigni ueste in
duto:mētitoq; habitū magistratus·Augustino·respōdēdi quādoq; ꝓuīcia a Senioribꝰ·atq; uibis Princi
pibus mādaret̄. Licet ēt hac ī nr̄a īclyta urbe·ac ꝑclarissima ciuitate sint alii certe cōplures:q eloquētię
gl'ia pstāt:& dignissimi sunt habēdi:q ueteribus nōnullis·& illustribus Rhetoribꝰ cōparent̄:Attamen
nec oēs uolūt:neq; ēt pn̄t uolētes repētinū onus orādi subire:ac ualde quoq; ab Augustini Dathi maie
state ac celsitudine sunt distātes. Cū aūt Augustinus fuerat oraturus:extēplo fama circūuolabat:ac lō
gius uagabat̄: & illico ad iucūdissimā eius uocē & amicissimū Dathi nomē undiq; currebat̄. Tam lętos
magnifico suæ ipsius orōnis apparatu·tū uniuersos·tū ēt singulos faciebat:ut totū auditoriū magna
hylaritate gestire·& cōcionē serena facie mirū ī modū gaudere sentires. Pleriq; oēs: & ꝑcipue hoīes peri
tissimi iure mirāt̄:ac laudāt Augustini orōnes·& opa. Quid:si ips̄ uiua uoce sua uerba resonātē cōspi-
cerēt: & audirēt! Ad hæc Dathus ē ueritus·culpa sua hoīes uitiosos eē cōsiderās:ne si uitā degeret cęli-
bē:Veneris blādimētis·& carnis illecebris uinceret̄:ac turpi & obscęna libidine:ad quā erat natura ꝓcli
uior & ꝓpēsior·superatus laberet̄ ī pręceps:atq; corporis cōtagiōe ita pollutꝰ aīus ī feturinis & olēticetis
iaceret. Quapp īstitués Augustinꝰ ī uita uersari parce·seuere·sobrie cōtinēter existimauit pudicę cōiu-
gis societatē & cōsuetudinē sibi multo securiorē ac lōge tutiorē fore:q̄ si cōtēptis·uł' paꝝ cōsideratis hu
manoꝝ sensuū cū rōne dissidiis·atque discordiis uitā afflictus traheret ī tenebris solitariā. Idcirco matu
ro cōsilio·ac lōgo examine·& exacta moꝝ īdagine duxit uxorē Senēsem puellā·noīe Margaritā·clarissi
mis e splēdidissimo & illustrissimo Petronioꝝ genere parētibus ortā:ac certe lōge magis īsignē pudici
tiæ laude: & rei familiaris gubernādæ ꝑitia apprime clarā:atq; re ipsa uerius qppe·q̄ noīe margaritā:
& nitidā gēmā·ac lapidē ꝑtiosum & splēdidissimū unionē. At nequaq̄ cōgruū iudicamus huius īclytæ
mulieris dotes·& ornamēta·orōne iā ad exitū īclinata referre:qn de hac potius separatim·ac speciatim
tractaturi egregias ipsius uirtutes & āplas laudes accōmodato loco tpr̄i libero·uiribus ītegris reserua
bimus. Ex hac filios gēuit Nicolaū Higinū:q postmodū octauo die ab eius natali desciuit a uita. Dein
de circiter post bienniū generauit Nicolaū Franciscū:quē sūmas uitę suę delitias nūcupabat. Hic natus
est. vi. Idus Sextiles: Anno ab īcarnatiōe Dn̄ica. M. cccc. lviii. Postremo duodeciꝫ ferme ānoꝝ ītericcto
spatio Theodorā:quę postmodū sibi fauēte numine·lōge meliora sequta·sacro sancti Frācisci dogmati
cōsecrata:in loco (ut aiūt) Paupeꝝ castri ueteris·primo ī urbe Senēsi:diu penitētias agēs:hoīes dere
liquit: & ascēdit ad supos. Nūc ad dulcissimū·ac maxime uenerādū·& oī laudū ꝑconio celebrandū &
memorādū prorsa ac uorsa facūdia:meritisq; & pietate gratissimū:atq; doctrina & religione apprime
cōspicuū patrē nr̄a denuo cōuertit̄ meditatio:in quā uelut ī iucūdissima quædā tempe mea sese recipit
libēter oratio. Nā quę ꝑ Deū īmortalē cōmemoratio nobis possit esse suauior·q̄ parētis! Cuius ut pla
ne ꝑstantiā doctus pariter & īdoctus agnoscat:sciāt oēs:efficiam·multa ips̄·atq; īcorrupta uolumīa con
scripsisse:q̄ nūc cūcta licet partim nō sine optimis rōnibus īcisa & mutila·ī publicū edere cōsiliū ē. Hoc
pietas postulat erga parētē:maxia ī filiū:dū uixit:clemētissimi pr̄is īdulgētia·ac ꝑcipua suadet charitas:
hortat̄:īpellit:cogit. Charus nobis Augustinus:q̄ pater extiterit. Charior:q̄ me unice:atq; unicū filiū:
& plus·q̄ dici possit:amauit ardēter:Sed lōge fuerit certe charissimus:q̄ eius ī excolēdis nobis nō cura
fuit & cōsopita secordia:Sed aīuꝫ nr̄ū & si nō plane uirtute·neq; doctrina:studioꝝ tn̄ atq; uirtutū amo
re imbuit. Hūc nr̄ūꝫ aīum sic affectū: & ita de ꝓbitatis dignitate·ac doctrinę ꝑstātia sentientē oī censu:
cūctisq; diuitiis potiorē nō īmerito iudicamus. Volo aūt dare hoc ꝓ inumeris acceptis bn̄ficiis patri:ut
eius īpręsentia opa edamus ī lucē:atq; īmortalitati cōmēdemus:qđ eqdē negociū tā difficile factu fuit
ut nihil possit pene difficilius cogitari. Sparsa erāt passim oīa scripta parētis·signata characteribus cōfu-
sissimis ita:ut nemo me uno excepto·unq̄ potuerit ītelligere. Nō una ēt īterdū:atq; eadē serie cōtexta
tractatio:sed ꝓmiscue pars rei unius parti alterius inserta materię. Singulę paginæ uoluminū paterno
rū astericis undiq; celatæ sunt:obelisq; distinctæ. Oīa tn̄ labor & amor uincit. Redegimus deniq; ī talē
ordinē:qualē magis ꝓ genitoris iudicio propriū arbitrati fuimus. Multotiens fortasse errauimus:cōfi
dimus tamē·neminē esse tā eruditū:q nō erret aliqn̄. At nihilo ob id est secius laborandū. Quin potius
uigilandum impendio magis. Ille. n. habendus est optimus:qui fallitur q̄ rarissime. Erat autem pater
optimus magnū ac præclarissimum opus aggressus: & scribere uocabulorū iam cęperat differentias:
atq; instituerat aperte dilucide quæ ex illis discordia forent:quæ Synonyma:quæ diuersa: & annota
uerat manu propria:unde hæc essent subinde·commode·ac faciliter mutuanda. Nos passim ex iis uer
bis paucula quædā·ac faciliora collegimus: & redegimus in libellū:quē nostro inuentu appellauimus

Flosculorũ uerbo qdez (ut arbitror) ad p̄sẽtia ac decurtatũ opus idoneo: ad mentẽ uero patris & amplũ eius inceptũ minus apto uocabulo. Sꝫ nolui ego potius tantillũ id p̄sẽs edere ac p̄ferre in lucẽ: q̃ ip̄fecti oĩa uoluminis supplãtare. Senẽses quoq; historiã ĩtegrã nõ edidim9: quã mira qdẽ pater cõtexuit elegãtia: & in qua ẽt narrauerat uel ĩdigna uel p̄clara facinora: q̄ n̄ris tẽporibus gesta fuerint in Italia memoratu digna: & quę litteris mãdarẽt: Attñ cõsulto ex his ãnalibus passim pleraq; oĩa dempsimus: atq; subtraximus: ne quẽ fortasse ueri narratiõe lęderem9. Expiri nolumus: qd hac tẽpestate uera narrãtibus uenię aut gratię cõcedat. Nolumus brachia dirigere cõtra torrẽtẽ: & libera aĩ p̄ferre cõsilia: tirãq; ĩpẽdere uero. Statuimus paterna uolumĩa salua oĩuꝫ reuerẽtia celebrare. Neq;.n. ea nũc dat historicis scribẽdi licentia: quã cõstat fuisse cõcessam comicis antiq̄ssimis: quos facũdissimę libertatis: & ĩ uitiis insectãdis acres: atq; p̄cipuos extitisse nemo uel mediocriter doctus ignorat. Hęc ætas aliud uiuẽdi filũ: atq; oppido q̃ diuersos mores expostulat. Q̃m ille solũ hac die pḡ charus est oĩbus: q uero uiuẽ q̃ rarissime. Q̃uãdoq̃dẽ obsequiũ bẽiuolos & amicos: & capitale odiũ ĩterdũ pariat ueritas. Nobis igiẽ est decretũ deradere aliqd potius paterni noĩs: ac partim succidere & detruncare Senẽsis historiæ: q̃ mordaci ueritate cõfoderẽ teneras auriculas: & existimatiõe atq; iudicio eoꝝ: q obesse queãt: uersari p̄iculo.

Per me &.n. sint principũ: atq; potẽtũ oĩa q̃ albissima: cõtẽtus ego sum ea parte: qua fui locatus a Deo ĩ re hũana. Sinite: hortor: q tenues estis & obscuro nati loco: ualere res Regũ: q acriter & acerbe possũt grauiterq; & insectãter p̄seq: quos oderũt: ac solõ nutu p̄dere lacessentes. Inuitam9 nũc singulos & uniuersos bonaꝝ artiũ sectatores & p̄fessores disciplinaꝝ oĩuꝫ liberaliũ: ut una cũcti desiderato Augustino studioꝝ n̄ra tẽpestate monarchę solẽniter parẽtemus: nihil plãtu flebile cõclamãtes: nec muliebriter turpissimos ploratus edamus: nec questu atq; fremitibus resonãdo eluctificabili corde uoces multũ flebiles emittamus: nec nos ignaue & abiecte geramus turpiter dediti lamẽtis ac lachrymis: neq; tristitię, neq; gemitus: neq; fletus ac luctus: nec lachrymaꝝ: neq; męroris: nec heiulatus: q cadere ĩ sapientẽ minime põt: Sꝫ iucũditatis potius ac lętitię & glorię atq; ĩmortalitatis plenas p̄soluamus inferias detrectãtes ridiculas Nęnias Preficaꝝ: q̄ uarias stultorũ laudes & inania facta p̄dicãt mortuorũ. Augustino uero sũmos ac pios honores supp̄remis exequiis p̄staturi luculẽtissima eius uiri opa ĩ mediũ afferemus: clara atq; p̄spicua suarũ uirtutũ ac laudũ monumẽta: nec unq̃ peritura: ut arbitror: sed certe perpetuo atq; ęterno qdẽ tp̄re duratura. Singulis nõ ãnis mõ: ueꝝ ẽt diebus patris uolumĩa lectitãtes pie ac religiose uenerãdã eius memoriã recẽlebimus. Semp̄ illius p̄clarũ nomẽ insignia ornamẽta egregias eximiasq; uirtutes habebim9 honoratas: nec una cũ frigẽte corpore ac mẽbris frustra defletis æternã Dathi famã sepulchro cõdemus: q̃ sua ẽ corruptibilis materiæ sedes: nec fũdẽtes ĩcassuꝫ uerba nouissima: magna cũ uoce supremũ ciemus: qn potius ĩmortale tãti uiri decus & sempiternã gloriã p̄dicabimus: ut toto orbe celebratus Augustin9 Dath9 ubiq; gẽtiũ uigeat: ubiq; noscatẽ: ubiq; ẽt plegatẽ: atq; ametẽ: & sũmo uiris oĩbus eruditissimis habeatẽ ĩ p̄tio: & generatim cũctoꝝ linguis atq; ore uersetẽ: & Dathũ: quẽ forte uiuũ multi nõ nouerãt: q̃uis ipso ẽt nõdũ desiderato elegãtissima q̃dã ac pusilla nõnulla dicẽdi p̄cepta: quas nominãt elegãtias: ueluti certa acerrimi illius ĩgenii libamẽta atq; primitię p̄cucurrerint. Dathũ inq̃: nihil uultu & ore: neq; filo ac lineamẽto: & habitu ac statura corporis: qua fuit ille p̄exigua atq; breuicula: & lõge ĩpare suo aĩo tã elato atq; sublimi: sed p̄clarissimis ipsius opibus ac p̄egregiis cognitũ monumẽtis: nõ sensibus ac corporeis potestatib9: at mẽtis oculis atq; aĩ acie doctissim9 q̄sq; p̄spiciãt: cernat: intueatẽ: p̄sentẽ habeat: secũq; assidue loq̄ntẽ: deq; grauib9 ac magnis reb9 dissidẽte fruatẽ. Spo eqdẽ: si q̄q̃ ẽ: qd possit ab hoĩuꝫ uita ad eos: q e uita excesserint: p̄manare: & si quo pacto p̄tineat ad defũctos honor & gl̄ia: q̄ ipsis ab hoĩbus uiuẽtibus tribuatẽ: ingẽtes nobis patrẽ g̃ras habiturũ: q̄ tã curiose & anxie studuerimus: ut eius opa p̄ferãtẽ ĩ lucẽ. Hãc uero nostrã optimã ĩ patrẽ optimũ uoluntatẽ & incõparabilẽ laborẽ: quẽ ĩ edẽdis parẽtis opibus referẽdę ipsi gratię causa sũmo studio ac p̄cipua diligẽtia spõte nemine qdẽ uel cogẽte uel suadẽte suscepim9 oĩ exequiaꝝ põpa ãniuersariis sacris solennibus cerimoniis ludoꝝ apparatibus multo certe potiora ac lõge gloriosiora statuimus: ac iudicamus.

Quanq̃ Augustino ẽt nõ defuimus oĩ studioꝝ atq; officioꝝ genere. Ea inq̃: erga parẽtẽ defunctũ officia nõ omisimus: q̄ stultæ muliercula ac delirę aniculæ & ancillulę ĩtollerabiles rebus oĩbus ãtepõũtẽ p̄suadẽtes sibi nullo mõ sine his ritibus ostro gẽmisq; & auro ac purpureis uelaminibus fulgẽte pheretro: incessis ĩsup̄ lychnis: ac funaliũ flãmis & cęreis collucẽtibus patere aĩs ĩ cęlos aditũ. Sꝫ redeo ad patrẽ: q cũ de aĩ: ĩmortalitate: de qua paulo post certo iudicaturus eẽt: librũ cõponeret: corripitẽ ĩterea pestilẽtia: ac tãdẽ post multos ac sęuos cruciatus & doloꝝ faces: proh Deũ atq; hoĩuꝫ fidẽ: interiit tertio die uidelicet viii. Idus Apriles: Anno ab aduẽtu Saluatoris ĩ terras. M. cccc. lxxviiii. Nõdũ nono & quinquagesimo suæ ætatis ãno finito: (heu Superũ mẽtes ĩcognitę) ĩp̄fectũ atq; inemẽdatũ opus relinquere coactus ẽ rabiosa ui: at rabido ĩpetu crudelis: ac p̄peratæ mortis: q̃ magnã p̄fecto cęlesti huic uiro fecit iniuriã. Nescio quo Fato Pater imitatus ẽ Socratẽ: q paulo añ (ut Cicero noster tradit) q̃ mortiferũ illud poculũ assumeret: ac iã teneret ĩ manib9 exitiabilẽ cyphũ: ĩ quo noxia potio & p̄emptoriũ uenenũ fuerat iclusuꝫ: ueluti p̄pinãs de aĩ ĩmortalitate: deq; eius post mortẽ statu ac sede elegãter simul ac subtiliter disputauit. Moritẽ ueneno Socrates. Atra lues ac lethifera clades (hei mihi) Patrẽ ĩuasit: & p oĩa mẽbra serpẽtia atq; diffusa dura cõtagia & lapsa ad ima ossa & ĩtimas medullas truculẽta pestis delicatissimos & exercitos cõtinuis ac libero homine dignis: ingentisq; laboribus magnanimi parentis crudeliter artus depascitẽ: ac totũ corpus ipsius perhumaniter cultum: atq; subactum imperio rõnis & moderationis habenis ac temperantiæ freno compescitũ dissoluit Deo uolente: ac reddidit: unde originẽ

sumpserat: & cui oĩa pitura debent magnę mẽ. Miseráda ac tabida pestis: & sęua hoibus toxica corrupto cęli tractu deriuata cor pris uelut i arce positũ: & sanguinis seminariũ: atq arterias uegetorũ spirituũ stationes petierũt: infecerũt: corruperunt: labefactarunt: deleuerũt: & grauiter pulmonẽ urgẽtia totos spũs hauserũt: & pcordiis pẽitus inhęrẽtia ac lacerãtia uiscera diro ac furiali morsu: & fero ac tetro pastu dilaniantia intestina decolorẽ oẽs sanguinẽ esorbuerũt: & sic horribili clade absumptũ pris corpus extabuit. Eum: quẽ diximus de aĩorũ ppetuitate librũ: diu hæsitaui: an ederẽ i lucẽ: & ualde suspensus aĩo dubitaui: an i optũ prinus referremus: ne unde faciliorẽ pris glorię uiã putarẽt: ei fortasse facerẽ iniuriam potius. Sʒ cũ eã de aĩo qstionẽ diligẽtius lectitarẽ: accuratiusq puoluerẽ: & rite inspicerẽ: qua elegãtia: & q̃ firmis ac certis argumẽtis & ualidis atq urgẽtibus rõnibus pr imortalitatẽ aĩ cõprobaret: ista tui nõ utile mõ: uerũ ẽt necessariũ: ut hoc opus: qualecũq id tãdẽ extiterit: inemẽdatũ .s. & iperfectũ ederemus i forũ: ac legẽdũ publicitus oĩbus pberemus. Certo aũt scimus: & sine ulla prsus dubitatiõe censemus multos prauę opiniõis hoĩes hoc plecto uolumie: id qđ an ea nũq̃ crediderint: cõstitutũ ire aĩos hoĩus imortales ac sempiternos. Ere uero fore doctissimorũ: ac bñ de aĩo sentiẽtiũ iudicamus: si hũc librũ sępe plegerint: ut i optimo suo pposito atq uerissima sentẽtia pseuerẽt. Eoq libẽtius tractatũ istũ oĩbus patefecimꝰ: ut eorũ iudiciũ refelleremus: iprobaremusq errorẽ: q maxĩas grauissimasq res negãt posse subtilr simul & copiose tractari. Hi si Augustinũ ips legerit: disputãtẽ: lõge alr sentiẽt: ac iudicabũt. Sʒ hoc iã titubãte: ac uacillãte aĩo: & icerto cõsilii uersabatur: ichoata oĩa: nec absoluta pris opa pficeremus: atq tenuibus igenioli nri uiribus pduceremus ad finẽ. Atqũ sumus ueriti: ne si ausi essemus ĩpudẽter acqrere omissa a pre: & defecta supplere: ac libros ipius studio exploraf: & augef potius i amęni nri sermõis obscuritate chari parẽtis pciosis (ut & qd mihi uidet) uoluminibus: licet partim nõ finitis ac fulgẽtis suę orõnis: & radiantiũ uerborũ splẽdori tenebras infũderemus: ac nubila & niridũ desflorarenus elegãtissimi pris eloquiũ: & eius eloqntiæ florẽ & elegãtiæ cultũ: atq ipsius dictiõis numine a nobis imitabilẽ nitorẽ inepto nro additamẽto: & squalẽti atq detrita orõne corrũperemus. Quapp satius & merito qdẽ: ut sẽtio: iudicauimꝰ durã hãc puinciã nõ suscipe: q̃ frustra & inaniter sine ulla prorsus laude laborare. Sartus .n. calceus: ut aiũt: pbe dignoscit: & arterinę teste facile a crystallinis distinguunt: neq põt niger coruus iter cãdidos olores abscõdi: atq iproba pica sonos conata mellifluos iter cecropias qrelas plurimũ solet eruditorũ aures offendere. Præterea timebamus: ne si diutius pficiendis & corrigẽdis pris opibus uacaremꝰ: iprouisa atq inopinata nos subito mors rapet meditãtes: & ita pris simul ac filii labores atq uigilię ul' iproborũ malignitateq dolo ac fraude sibi uẽdicãt aliena: aut ẽt posterorũ negligẽtia atq incuria pderent. His uolumus essectis occurrere: & obuiare piculis: ideoq accelerandã editionẽ pperãti festinatiõe potius statuimꝰ: q̃ maturãdã: ac magis uel'rẽ & ere oĩus bonarũ artiũ pfessorũ: ac lõge cautius iudicauimus nos facturos: si pperatũ & cõpẽdiosũ nostrũ negociũ colligẽdo cõferẽdoq oĩa scripta parẽtis i unũ uolumẽ tumultuario celeriter studio trãsigeremus: q̃ si multiformia parẽtis monumẽta pmeremus i nonũ ãnũ & cõpendinaremus: ac ptelaremus: & ptraheremꝰ i lõgũ: & supina perastinatione differremus de die i diẽ paternarũ laudũ pconia celebrare: atq multiplicis cõpositionis ipsius artificiosam seriẽ explicare. Cõsiliũ aũt sapiẽtius fortassis extiterat nos de re hac maturius cõsultasse: nec morã i tenuẽris lõgũ spatiũ emẽdãdis pris codicibꝰ cõdonare: quãdoq qdẽ male cũcta celeritas ministrare pspicit i materia pserum graui: & cõsultatione dignissima: q̃ diutius uidet examinãda iudicio exaptissimo: atq diligẽtissime rõnis trutina castigãda. Dũ talia ãcipiti aĩo meditabar: assidue ueniebat i mẽtẽ id: q̃ qđ paulo añ dicebamꝰ: & repetendũ uidet sępius pp agrestes obtusos ac rudes. Id est aũt: si sic forsitan fecissemus: facile foret: ut nullo unq̃ tpre pris opa maturescerẽt: & ita sine noie pater i tenebris uersaret: atq inglorius iaceret: & inhonorus atq obscurus eẽt: & uir tãtus pene oĩbus futurus icognitus cũ publico: nec mediocri dãno: & cõmuni facũdorũ Mineruę cultorũ oĩum detrimẽto. Quare iã tãdẽ audẽdũ eẽ censuimus: & pdeundũ in lucẽ: atq imediũ pfiliendũ. Rectius &.n. a uiris sapiẽtibus iudicat interdũ ad res aliquã absoluendã celeritatẽ industrię: atq diligẽtię tarditatẽ adhibere: & quãdoq nõnulla pter sui tpis modũ transacta & expedita delectãt: ac uidet aliqũ pmature: & ppere & festinãtius atq coactius factũ opus plus habere nescio quomõ iucũditatis & gratię: q̃ si serius & quodãmõ segniter pficeret: uti pcoces qdã fructus ac poma cruda & imitia sępe acuũt: & excitãt appetitũ: eadẽq mox tpre suo adulta maturaq uel caduca & decocta fastidio: si qd aũt fortassis edideri: mq qđ legitantibus pfit pariter atq delectet: grati hoies grates habebũt. Si uero ycq̃ asperũ uel incõpitũ repitus fuerit his libris: benignos hoĩes certe cõfidimus iri misertũ: & candidissimos lectores sparsus pię uſę daturũ eẽ ueniã ignorantiæ. Cõtra quoq haud dubito fore nõnullos malæ hoies mẽtis & aĩ: quorũ: qa male docti sunt: honestis aliorũ exercitationibus fit inuidẽtia: & securitas irritatiorũ: qq sua spõte ad inferẽdã iniuriã sũt pclitues & malefici atq maledicit & acre ẽt despuẽtes icãdida legũt oĩa cũ inuidia: & introspectis pẽitus uirtutibꝰ alienis: & ad primũ uelut aspectũ earũ carnificino merore cõficiũt: ac quodã uti grauissimo senio cõtabescũt: ac tedio lãguẽt. Hi dubio pcul ut arbitror: nostrũ cõsiliũ incõtãter patefaciendi cõpositionẽ uoluminũ paternorũ insolẽter dãnabunt: & p solita ipsorũ malignitate & insectatione bonorũ operũ ac puersitate naturæ iudicabunt actum fuisse imprudenter & cõfidenter atq insolenter a nobis: qbus nõ est qppe cõsilium impræsentia pro integritate nostri pudoris atq parentis gloria maledicta omnia refutare. Nam statuimus potius: & maluimus simplici cõscientiæ nostræ: atq sinceræ sententiæ paucorũ: q̃ distortæ uoluntati: & puerso malitiolorũ hominum iudicio satisfacere. Hoc &.n. factu impossibile in tanta prẽsertim opinionum uarietate atque discordia. Illud uero rectum: ac

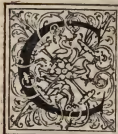
rõni cõsentaneũ uidebaẽ. Sũmo aũt nũc studio-celeriq; & facili cõpẽdio ducor ad id uobis breuibus
explicãdũ: qđ dictu icredibile: factu mirabile nõ iniuria eẽ uideẽ: & ĩ Oratore cęteris eius laudibꝰ prĩ
cipalius: ac merito lõge oĩus ꝑclarissimũ iudicãdũ: qđ & sũmã dicẽdi artẽ atq; pstãtiã pariter & usũ
aliis oĩbus argumẽtis multo qppe lucidius manifestat: & cõsumate cuiusdã atq; altissimis subnixę ra
dicibus: & cęlestis-atq; diuinę pstat certissimũ eloquẽtiæ testimoniũ: & firmissimũ-ac ualidissimũ phi
bet documẽtũ. Id est aũt: ne rem tã grandẽ-atq; sublimẽ: qualis hæc: quã dicturus aggrediar: pculdu
bio censenda ẽ: lõga diutius expectatione discatis: Augustinũ Dathũ alias nõnũq: postremo aũt ĩ fre
quẽtissimo Senatu-magna nobiliũ & clarorũ ciuiũ astante corona-sũma oĩum approbatione simul &
stupore-ex incidẽti & de iprouiso-atq; extẽplo luculẽtissimã orationẽ cõposuisse simul & habuisse: qđ
qdẽ onus Periclẽ-atq; Demosthenẽ legimus recusasse: cũ ad cõsulẽdũ & porandũ accerserenẽ a pplo.
Se. n. minime instructos eẽ: & ĩparatos penitus affirmabãt. Neq; ego nũc dico clariorẽ fuisse Augusti
nũ uel Demosthene-uel Pericle: quæ duo ꝑfecto sũma eloquẽtiæ grecæ cacumina lõge sequi qsq; uel
optimus: & adorate semp tãtorũ uirorũ uestigia debet. Sed id solũ affirmare nõ uereor: Qđ sapien
tissime Pericles pariter-atq; Demosthenes facere noluerũ: Augustinũ Dathũ cũ sua ꝑcipua laude-&
ampla gloria-cũctis: q audierãt: ipsum celebrãtibus ꝑstitisse. Illius aũt ĩpræmeditatę cõcionis: quã ex
tẽpore Dathus habuit de repẽte iussus a Dñis Senẽsibus ĩ Senatu: ut diximus: cũ iis: q orare debue
rat: casu quopiã fortuito abfuisset-eiusmodi fuit initiũ. Scitis excellẽtissimi Magistratus: & uos scitote
patres ãplissimi me ex tẽpore oĩo impręmeditatũ-ac ꝓrsus imparatũ in hoc tẽporis articulo difficilẽ
hãc subiisse ꝓuinciam. Hęc pater: ac multa alia ornate-& seuere ad eam rem cõducẽtia dixit: & apte
prohemiatus ẽ cũ aperta deinceps narratiõe-& cõtexta serie cõcionis exactę. Addamus etiã: si uacat:
& placidi haud grauatim fertis ãmittere: quã narramus: historiã: ꝙ tãta sedulitas extitit Augustini: &
tã mira ĩ agẽdo celeritas: & ãnotando: quæ uoluit: ut libellũ quẽdã rerũ nouarũ: quẽ ego nihil agens
aliud uix duobꝰ diebus absoluisses scribẽdo ꝑpetuo: neq; ĩertes sumus: neq; ãmodũ pigri: exscribere
mane Augustinus incępit: & eius diei uesperi (testĩs cęli numẽ) cõpleuerit: nihilq; cõsueti uel officiĩ
uel occupationis omiserit. Erãt aũt uiri studia-res ĩprimis diuinæ: rei cura domesticæ: causæ amicorũ:
scholasticorũ ĩstitutio: administrãtio Reip. Post multos-ac uarios labores: quos reuerẽdus pater ĩ ma
gistratibus-& discipulorũ institutiõe subibat: & cura familiari ac publicis-priuatisq; negociis-atq; ob
seruatione sacrorũ-& cultu rei diuinæ-die-noctuq; sponte-cõstãterq; ferebat: sępe rus ibat: inq; ibi sese
oblectabat: atq; animi recreabaẽ: & capiebat multũ tũ cõmodi-tũ etiã uoluptatis ex ꝓpinquo eius agel
lo: quẽ ꝓbe excoluit: uineis exornauit: ac distinxit arboribꝰ: quo ẽt ĩ loco tẽplũ pius pater ꝓpriis ĩpen
sis erexit: atq; dicauit diuo Bernardo-insigni clarę ualleũ. ordinis patriarchę: ac pio Doctori dogmatis
christiani: quẽ ĩter honoratos & charissimos Penates habebat: & religiose-atq; solẽniter ꝑ ãnua reuer
ticula sãctissimi eiꝰ uiri memoriã recẽsebat: ac numẽ gratissimũ sibi publice-ac genialiter celebrabat.
Phani aũt illius dedicationẽ Põtifex sũmus ĩdulsit. Plãtauit ẽt ĩ circuitu-circũ sacrũ Pater ĩdustrius: ac
laboriosius cupressus cõplures: q iã supeminẽt tẽpli cacumẽ: & altissimas quasq; eiꝰ regiõis arbores uer
tice supant. Pręterea pater fuit hortulanus-& olitor peritissimus: & solerter naturã-noĩa-potestatẽ calle
bat herbarũ: quarũ erat studiosus pariter-ac fortunatus seminator-ac sator-ac educator-& altor. Duce
bat me aliqñ secũ in uillã urbi uicinã: ac leguminibus: quorũ plurimus ipsi fuit usus: tãtũmodo pasce
bat-& herbis: ac nescio qbus dapibus suauissimis cõfectis ex fructibus. & oleribus: qbus eqdẽ adeo re
ficiebar: & delectabar cõmedẽs: ut nullũ mihi tũc certe potuerit solidorũ genus eduliũ gustui offerri
suauius. Ad hæc tã bñ curata erãt illa cibaria: atq; tã faciles stomacho ad cõcoquẽdũ aceto soporatæ:
atq; oleribus medicatis ofellę: quas gestiebamus manibus cõtruncare pręfame: ut sępe interdiu cibũ
sũmere esurienter appeterẽ. Pręclare tũ mecũ ĩ agro uiuẽte cũ patre: ac delibuto magno uępe gaudio
agebaẽ. Cũcta nobis ex sentẽtia cõtingebãt: ac se habebãt oĩa q rectissime ꝑter q (nihil. n. ĩ terris oĩ
bus absolutæ beatitudinis numeris cumulatũ) ꝙ nimia clari parẽtis diligẽtia singulorũ-atq; ĩpensus
studiũ rei rusticæ me qdẽ haud mediocriter cruciabat. Pernox pater-ac ꝑdius ĩ generosis laboribus:
aut officiosis actionibus uersabaẽ. Nollẽ ego tã utiliter: sed ociose: atq; hilare potius-& amęniter rusti
cari-ac uersari placide & abũde ĩ uoluptatibꝰ studiosis. Quies mẽ iuuat-& cõmodũ-atq; honesta iucũ
ditas. Patrẽ uero labor-atq; exercitatio delectabat. Pernoctabat aliqñ sub dio. Vti se patiebaẽ ĩ monti
bus. Licet. n. patris corpus pusillũ eẽt-atq; breuissimũ: bñ habitũ tñ erat-ac uegetũ: ualensq;-nõ dico
ad horrẽtia arma tractãda: & dura bellorũ subeunda certamĩa: sꝫ ad labores adeũdos-ac substinẽdos
ciuiles & rusticos: q nõ fuerint ualde ab ĩgenuis aĩs-ac generosis mẽtibus alieni. Cõtra aũt nos: q ĩu
festis syderibus sumus excepti-uati ꝑ ĩ fęlicibus ãnis: reformidamꝰ ĩbecillius: & horremꝰ eas laborio
sas exercitatiões: qbus dolorꝰ aut molestia ĩtercurrit-nõ eqdẽ ob mollitiẽ-atq; secordiã: sed qa frequẽ
ter-grauiter-uehemẽter-ex capite-pedibus-stomacho-renibus-atq; lateribus laboramꝰ. Habemus tñ
Deo optimo-maxĩo grãs ĩmortales: ꝙ ita uoluerit eẽ nos memores fragilitatis hũanę: ac tãta morbo
rũ colluuione nostrũ aĩuꝫ ad meliora terrenorũ bonorũ possessiõe cõuertere. Vere magnus ille uates
sublimi carmine ĩtonat. Tãta adeo: cũ res trepidę: rẽ uerẽtia diuũ Nasciẽ: ac rarę fumãt fęlicibus arę.
Nunc rursus ad Patrem: cuius etiã nõ fuit uanũ nec tardũ studiũ circa res minimas. Alta seueriter est
cõplexus: mediocria diligẽtissime curauit: & ptractauit: nec descẽdere quoq; uir tãtus recusauit ad in
fima: ex qbus aliqd posset ciuili homini scaturire decoris & ornamẽti. Dicã ne igiẽ: an taceas potius

qđ nemo unq̃ uitæ Parētis ignarus nobis ualeat silētibus coniectare. Quid nã illud est: inquies. Quid I nq̃ ponã: & scribã id: qđ ipse forte putabis eẽ ridiculũ! Parua res ẽ: ac momēti pene nullius. Sed profecto dedignari nõ debeo id literis cõmēdare: qđ Pater uir eqdẽ sublimis ac magnus secure atq intrepide facere nõ abhorruit. Aio. Gaudebat Pater elegans: & igenuus eludēs ignauiã & imbelliam quorũdã hoĩum peritorũ equis acribus ac uelociter cursitantibus: equos & uidere e carceribus effusos & ad metã p curriculũ currentes sũmo qdẽ studio ducebaẽ: ac libenter auebat: atq perpulchre ipse etiã equitabat: & erat equorũ calidus agitator: ac poportune: & scite nouerat uel uiam nolētes illos inire: & gradibus remittētes atq obstipo capite cruribusq implicato repugnantes calcaribus incitare: aut etiã sustinere præcipites: ac fugã celerantes: & crebris calcibus uelitatos ac rapido cursu sese proripientes totis pedibus coercere & pmere: & laxas obseruans pbe tẽporibus demũ sciebat dare cautus habenas. Tantus erat illius uiri uigor ingenio: tantaq citatæ dexteræ prudētis hoĩs expientia. Visus est ruri nõ nũq̃ ab his: q cũ cõiunctissime uiuebat: ac pfamiliariter utebaẽ insidere equo diutinæ fortitudinis: ac uiuacis pnicitatis: ferreq ualido: req rapido: atq cõtente & acriter insultãte solo: & q mõ gressus imaniter sublimaret: & glomeraret crebros saltus i aere: mõ aũt cãpos & colles uno gradu plaberet: atq impetuoso cursu grauiter equitẽ quateret: & exerceret iras horribiles: ac rabiosis feruoribus instaret aliquãdo: & obduraret frequẽtibus moramẽtis: atq nũc ferox psiliret i altũ: pnusq mox rueret impręceps: neq tñ unq̃ potuit calcibus caballus indomitus: neq distortis renũ motibus: & obliquatę ceruicis agitatione atq citato cursu uel i ęquore uel p aspera montiũ aut ualliũ pcipitia: & toroso dorso deiicere imobiliter furiatæ belluæ tergo inhęrentẽ: ac talibus piculis exercitũ & exptũ patrẽ: quẽ tũc lõge sequebaẽ sacerdos amicus: atq imanis equi uestigia obseruabat: & uoces iactabat p agros ac siluas: implebatq oĩa loca clamoribꝰ pauidus & exterritus ne qcq̃ uociferãs & igeminãs Augustinũ: ac sæpius iterans clamãdo o agricolæ ruricolæ: o socii o comites: & q nũc cõtra pedibus iter arripitis: ferte primus auxiliũ: festinate: cohibere currentẽ illũ equũ: retardate: apprehẽdite: tenete: interficite. Videre semianimi illi amico continue uidebaẽ dulcissimũ Augustinũ passim discerptũ: ac fracti pfusũ tabe cerebri. Sed hac de re satis. Tanta aũt nos coluimus pietate parentẽ: tãq ardẽti ipsum charitate fuimus psecuti: ut æquo eius interitũ aĩo & placide sedate leuiter cõstanter tolerãter humane uiriliter tam urgentẽ dolorẽ & adeo cruenter fodicantes stimulos ac rapida fortunæ fulmina & tã uehemẽtes atq grauissimas plagas excipe ferreq silentio minime potuerimus. Qualẽ &.n. tũ mihi animũ fuisse putatis: cũ ego infęlix effiuere uitã charissimi patris agnoscerẽ: & ipsũ exhalãtẽ lucrãtẽ aiam ac spũs singultantẽ: tã grauiter extremũ halitũ efflare sentirẽ. Q uẽ tũc ipse magnitudine dolorũ heiulãs deorũ imortaliũ nõ incusaui! Irreparabile mortis dãnũ ita reddidimus tolerabilius. Dulcissimo patre defuncto docta atq amica manus artificis nobis iubẽtibus facie iacẽtis cadaueris gypso cõpresso spirantẽ pene Augustini formauit imaginẽ: & uiuũ (ut ita loquar) patris duxit de facili materia uultũ. Sic frequẽter inani statua & ficta atq iconia parẽtis effigie mentẽ pasco aĩum & mecũ repentinũ patris interitũ indignatus ac una sæpius cõtẽplatione me me ipse cõsolor: & ita facetis nẽpe forticulus tantũ dolorẽ reddidi miniorẽ. Hæc nobis afflictis atq exanimatis fractisq mœrore magna qdẽ fuere solatia: atq antiquus extitit cõsolatus. Sed hęc hactenus nos de patre sufficiat eẽ præfatos. Postremo Deũ imortalẽ supplicibus uotis oramus: atq humillimis pcibus depcamur: ut si qd i publicũ oĩus cõtulerim utilitatẽ: atq nõ nihil ægerim: qđ expediat I cõmune & uniuersę (ut potui) cõsuluerim hoĩum cõcioni: ac nihil ad uulgi opinionẽ & nostrã inanẽ laudẽ ac uariã põpã & uẽtosum dectis: sed tantũ ad socii cõmoda: paternãq gloriã laborauerim: & si pręterea sacrosanctę fidei christianę atq orthodoxæ religioni nostrę qcq̃ exhibuerim reuerẽtiæ pferẽdo opa patris i lucẽ: qbus & multa & grauia ad ecclesiaꝫ sanctã Dei spectãtia ptractanẽ: piissimus hũani generis Redẽptor & clementissimꝰ dñs & Deus noster Christus: cũ buius sũmi Iudicis horrẽdũ tribunal assistemus: nobis clemẽter errata cõdonet: & cõstituat iter oĩes: atq eius ineffabili misericordia nos licet indignos diuinæ faciat beatitudinis esse participes.

Nicolaõ Datho compositũ Elogium: & insculptum: atq incisum sub imagine patris illius.

Non licet ex auro: quanq̃ mihi dignus habetur
Ora dicare patri pro pietate mea.
Parua domi res nostra uetat: tenuisq facultas.
Odi aurum: causa est quæ pretiosa mali.
Materiam sectens sciadam detestor honoro
Cum autem sintai marmore uerba patrem.
Dimidiata patet solum genitoris imago.
Nam potuit uiguit floruit ore magis.
Sculptoris merito studium miraris & artem:
Qui scalpit docta molliter æra manu.
Esse locuturam quam reris imagine pendes.
Nititur in uocem trunca figura patris.
Augustinus hic est toto celebratus in orbe:
Senensis patria progenieq Dathus.
Ars fuit orandi: qua non præstantior alter
In terris: uita dum frueretur: erat.
Gloria par sophiæ raris. Reuerentia diuum
Mira hominis. socium fouit amore pio.
Et licet hæc fuerit consumptus morte quiescit.
Astra animus petiit: pręmia siqua bonis.
Sæua fuit natura uiris uirtute probatis:
Quæ mortem uoluit omnibus esse parem.
Artifici non posse datur describere uoces.
Ars negat humanos fingere nosse sonos.
Sancte pater cũ te nequeam formare loquẽtẽ
Ecce tui libri: qui uice uocis erunt.

¶ CLARissimi & oratoris & philosophi/Augustini Dathi/Senensis/in librum de animi immortalitate: præfatio fœliciter incipit.

ONTEMPLANTI MIHI ALIQVANDO: ET ACCVRatius nõ nunquã memoria repetenti uaria/ac multiplicia: quæ natura finxit rerum genera: id adeo imprimis lætãdum iure esse uideo: præstare hoiem cæteris animalibus: nõ modo ui mentis/ac dignitate rationis: sed perpetui quoq; æui munere: atq; ĩmortalitate uiuendi. Quã multa nobis siue natura: siue rerum omnium fabricator: & conditor Deus: ad mortalem hãc tuendã uitam: & adiumenta: & præsidia contulit! Quibus homines uel donauit uitæ muneribus: uel artium disciplinis exornauit! Quanta est omissis corporis partibus: ingenii & rationis uis: q̃ eximia: q̃q; præclara mentis ipsius præstantia! Nempe constat maxime esse memorabilem/præstantissimãq; hois sortem: quem clarissimo præditum ingenio/diligentissimus magnæ molis artifex: ut ait Lucretius: Omnibus ornatum uoluit excellere rebus. Sed ne qd ad amplissimũ munus oĩo deesset: idem ipse reꝝ oĩum parens: ac totius mundi princeps/hoĩes ad similitudinẽ suam atq; ad diuinitatis imaginem finxit: mentemq; eius: qua nihil fere põt cogitari maius: ac præstabilius: ut in hac quoq; mortalium reꝝ uarietate: incomprehensæ: atq; indiuisæ Trinitatis extaret simulachrum/intellectus/uoluntatis/memoriæ diuinis ornamentis insigniuit. Quinetiam donum adhibuit ĩmortalitatis: ut homo ipse si se agnosceret: nõ solũ in hac mortali luce globum terræ tueretur: quam incolit: id quod aiebat Plato: aut cælũ: solemq; cerneret: quod Anaxagoras Clazomenius sentiebat: sed etiam ex hac uita migrans: fœlix: ac sempiternũ æuum ageret beatus: deorũq; ac cælitum uitam adipisceret. Solent nõnulli uiri fortasse non improbi: sed hi quidẽ non satis eruditi illud. M. Ciceronis & stulte ammirari: & temere accusare: ut deum quempiam hoĩem habẽdũ censuerit: id quod primũ de Platone sumptũ est: Philosophoꝝ quos uetus ætas tulit lõge oĩum sapientissimo. Mihi quidem uterq; plurimũ ꝓbatus est: & auctor tam grauis: tamq; dilucidæ ueritatis Plato: & cõfirmator Cicero. Neq;.n. tam habendũ religioni est: ut uel appellemus deum/quendam hoĩem: uel etiam iudicemus. Quandoquidem hoc solũ animal diuinæ/atq; inexplicatæ Maiestatis imaginẽ seruans: & rõnis/& ĩmortalitatis particeps factũ est/Deum qs neget summũ bonũ esse: quod nemo neq; aĩo complecti: neq; uerbis enarrare possit! Nõ ne uel dementissimus quisq; deum profiteatur id esse: quo nõ solũ Angeli & qui secũdũ Angelos rõnis participes sunt: hoĩes spectant: sed quo belluæ/cicures/feræ: quo natans/atq; aquatile: quo pennigerũ & æthereũ genus intẽdit animantiũ! Quo cælũ totũ: sydera oĩa: quo deniq; uniuersus mũdus ipse cõuertit! Nam sicut ex Deo: quæ in reꝝ natura: totoq; mũdo constant: atq; mouent: ita & ad ipsum quoq; petunde atq; ad finẽ oĩum extremũq; bonoꝝ spectãt oĩa: ac referunt. Et.n. ex ipso oĩa sacra eloquia prodiderunt: & ad ipsum oĩa. Sed huius quoq; ipsius rei: si recta rõne inspiciamus: similitudo nõnulla ad hominis transferenda naturã est: ut nõ inficiemur: & hoĩem deum quempiam oportere iudicari: qui & ipse diuinæ animationis spẽm cõtinet: & eorum quæ genita sunt: finis esse nequaq̃ ambigue comprobatur. Legeram iampridem tritam illam Stoicoꝝ sententiam: quæ procreata in terris ad usum hoĩum/oĩa referret: & hoĩes hominũ causa diceret generatos. Legeram acuti ac diligentis naturæ inuestigatoris Aristotelis de anima librum: in quo & id quoq; ĩprimis scriptũ animaduerti: esse & nos quodãmodo finem. Sed tamen timide ac religiose affirmabam eoꝝ mẽtem: quos quia nõ essent diuinitus illustrati: plerunq; maximarũ rerum latebat ueritas. At cũ per ætatem ad sacras litteras animũ applicuissem: cœpi iam multo: q̃ cõsueueram/audentius tum sentire: tum dicere: quod etiam philosophoꝝ turba coacti ueritate tradidissent. Atq; Moyses imprimis ueridicus uates: ac diuinæ legis lator/hoĩs imperium in ea: quæ a Deo condita sunt: & sæpe/& manifeste testatur. Mox uero id ipsum cũ alii permulti/tum maxime illustris Propheta: ac nusquã a uero discrepans facile est: atq; intrepide ausus cõfirmare. Huius est.n. illa sententia: qua muniti/hoĩes iudicamus pene Angeloꝝ claritudinẽ adæquare: eundemq; singulari gloria incredibili honore præditũ: maximis/amplissimisq; operibus diuinis præesse: deniq; & animata oĩa/& in anima/hoĩs potestati/ac ditioni subiacere. Quod aliud queso animal ad consequẽdã colendãq; uirtutẽ natum est! Cui datum/ut rerum ordinem scrutare/cognitionem/ac scientiam nancisci queat! Quid, quod nullum aliud animal præter hoĩem: & ipsum nosse: deum cõtemplari: sempiternæ fœlicitatis bonũ adipisci põt! Quod qui minus tam præclaram/tamq; illustrem hoĩs sortem cogitatione assequi ualent: ii sibi claros & præstantes gloria uiros ante oculos ponant. Cleantem/Platonem/Socratem/Pythagoram/multosq; de ueteribus/ac pene ĩnumerabiles. Paulũ apostolũ/de nostris Dionysium/ac recentioris memoriæ Ambrosium/Hieronymũ/Augustinũ/Gregorium/cæterosq;: quibus enumerandis nulla neq; oratio/neq; tempus satis sit: Quos & ꝓpter eximiam/exquisitamq; rerum doctrinam/& ob incredibilẽ uitæ integritatẽ/ac sanctimonias nulla reticebit ætas; nulla delebit obliuio.

Secuti nanq̄ sunt naturā/optimū uiuendi ducem/ac magistram contemptis uoluptatibus/spretis oībus: quæ ad feraꝝ mores/atq̄ ad belluaꝝ uitam proxime uiderentur accedere. Quam quidē dignitatem nemo uō mortalium tum natura/tum imitatione consequi posset. Non enim aliā sortiti sunt illi naturam: nec dissimile nacti ingenium. Idem illos cælū contexit: eadem quam nos incolimus terra sustinuit. Non nectare illi/atq̄ ambrosia alii sunt: sed iisdem/quibus nos ipsi: ac forsitan multo tenuioribus nutriti/atq̄ educti alimentis. At illi ut erant homies/ita & se ipsos/ratione utentes/a feraꝝ consuetudine longissime auertebant. Nos cōtra aut ignauiæ dediti/ac segnitiei: aut addicti uoluptatibus: quo lōgius ab hoīe recedimus: eo accedimus propius ad belluaꝝ immanitatē. Sed de his alias fortassis plura. Nūc redeo ad hoīs præstantiam: cuius illustrādæ illud quoq̄ haud obscurū argumentū existimari conueniat: tantæ curæ esse tam præclaꝝ opificium omnipotenti principi: ut salutis humanæ recuperandæ/ac tuendæ gratia/ne filio quidem suo pepercerit: quin pro redimendo nostro genere/imolandū illum/mactandūq̄ tradiderit. Itaq̄ ut nostræ saluti consuleret: ac multo fortasan nostra conditio clarior/atq̄ illustrior fieret/ipse Dei filius unigenitus & coæternus patri/nostræ carnis inuolucra induit: formam hoīs assumpsit: & uicissim (ut ita dixerim) ad hoīum similitudinem factus est: qui nos similitudinis suæ quondam participes constituisset. Quamobrem tot iam/tamq̄ manifestis rōnibus habitis/in summa pene rerū oīum: quæ procreatæ sunt/multitudine & copia nihil neq̄ haberi conueniat: neq̄ inueniri possit/homis dignitate ac natura præstantius. Sed hanc totā humanę nobilitatis gloriam: quod bonis & sapientibus uiris omnibus debet esse molestum/turpiter infringunt: labefactant: delent: qui perniciosis capti erroribus/aīos hoīum putant esse mortales. Quod si ita foret/ceruos & cornices & nōnulla præterea muta animantia hoīs naturæ præferenda uiderent: quibus longior uitæ huius diuturnitas tributa est. Fabricatricis naturæ (si dicere fas est) iniuriam merito accusaremus: quæ uelut iniusta nouerca diuturni temporis usuram concedens illis tam breues nobis tamq̄ angustos uitæ terminos circunscripsisset. Temere Socrates/uel potius Thales Milesius fortunæ gratulatus esset: natum sese fuisse hoīem/quandoquidem ad summā hoīs imbecillitatem oīo & circuncisæ uitæ accederet breuitas. Sed eoꝝ hæc insania est: qui pecoꝝ more/uentri obedientes/Veneri mancipati/in luto demersi iacent: uix ad id quod adest: quodq̄ oculis pręsens est/sese accomodātes. Quapp instituimus de perpetuitate animæ ita disserere: ut & sapientes uiri atq̄ eruditi in sua sentētia perseuerēt: & stulti hoīes ac flagitiosi prauæ & cōtortæ opinionis errore liberent. Graue onus est/fateor/& nostræ imbecillitati oīo impar. At nō meis uiribus: quas sentio q̄ exiguæ sint: sed uel sapientū uiroꝝ doctrina fretus/uł sacri eloquii locupletissimis testimoniis innixus fortasse audacius: sed tū nō inutiliter (ut arbitror) salutaris ac necessariæ disputationis inire certamē: ut eoꝝ/quoad fieri possit/refellat sententia: stultitia improbet: qui animoꝝ interitū constituentes/in uastū errorū pelagus & ipsi labunt: & ut alii labant/impellūt. Nam in tenenda cognoscendaq̄ aīoꝝ īmortalitate omis humanæ uitæ ratio & constantia sita est: inque ea reiicienda labes simul uitæ & uirtutis euersio. Nec latebat me & alios præcucurrisse cōplures etiam summa auctoritate uiros/& grauissimos philosophos: q̄ de eadem re libros scriptos reliquere. Verūtamen alii falsa ac lubrica sui instituti fundamenta iecerūt: alii ita acriter atq̄ obscure locuti sunt: ut pferri in lucem nequeant. Itaq̄ ipsi sua scripta norunt: sed cōmuni utilitati paꝝ consulunt. Nam & Aurelius Augustinus acutissimo ac diuino uir ingenio/& scientiæ copia: cū de īmortalitate aīæ nōnulla edidisset: profiteri non dubitat/maximā esse/ac pene oīus difficillimā huiusce rei inuestigationē. Quanti uero in hac quæstione habēdus est Plato: qui ea de animis sentiret: quæ a recta rōne prorsus abhorreant! Constituat ipse aīos semp fuisse: nos aliud filū exploratæ sententiæ & cognitæ ueritatis adoriamur. Neq̄.n. ulla huiusce causæ firma/stabilia/& solidæ rōni consentanea argumenta afferri possint: nisi ab iis: quos uō male philosophantium fefellit uanitas: sed diuinaꝝ imprimis scripturaꝝ/sacrarūq̄ institutionum simplex: sinceraq̄ ueritas erudiuit. Non igitur tam Peripateticis/Academicis/Stoicis/reliquis Philosophoꝝ sectī ipsis interdū diffidentibus disciplinis/ius de maximis rebus disputādi datum est: q̄ Christiani noīs uiris/& ueræ perfectæq̄ sapientiæ præceptoribus: q cū multa/quæ Philosophis penitus inaudita erant/diuina illustratione assecuti sunt: tum accepta ab aliis rectius sane intellexerūt: q̄ illi ipsi: a quibus tradita atq̄ inuenta sunt. Ex hoꝝ igitur nos hauriemus purissimis fontibus: & ad explicandam animæ perpetuitatē/hos potissimū auctores sequemur/& duces: nequāq̄ tñ prætermittētes: si quid hac ipsa de re nostra approbatione dignū Philosophi/& magna scientia atq̄ auctoritate uiri accuratius pdiderūt. Sed iam nostri consilii exordium aggrediamur.

¶ Explicit prologus. Incipit liber primus de animi immortalitate.

Vi igitur adeo difficilis ac perobscuræ quęstionis edisserēdæ munus laboremq̄ suscepimus/id primū duximus statuēdus: ortum habere participem rōnis aīaꝫ/carere interitu. Hæc nāq̄ bipartita nobis causa peroranda est: & simul eorū cōfutanda sentētia: q huic perspicuæ ueritati temere atq̄ impudenter ausi sunt obtrectare. Neq̄ ego sum

nesciũs: non mediocrem me illaturũ iniuriam omnibus: qui ut confidentius nefandis libidinibus atq; obscœnis uoluptatibus intendant: oĩa non iam sentiunt (ut opinor) nisi forte totũ in illis rationis & humanitatis lumẽ extinctũ est: sed dicunt potius morte deleri: proditiem eo pacto sibi ad nequitiam: ad improbitatẽ: ad pernitiem aditus: & labem minime dubiam confabricantes. Huius uero tam clari certaminis palmam (nisi fallor) haud ambigue assecuturus sum: illo nostræ disputationis auctore: & duce: q honesta: rectaq; hominibus uota fortunat: & mortalium cogitationẽ oẽm atq; opam inenarrabili prudentia moderat̃. Ac primũ quidẽ de ortu & origine animæ paucis disserendum uidet̃: mox ad alteram partẽ quęstionis nostra q̃ primum festinabit oratio. Nam comperto aiarũ ortu: multo facilior expeditiorq; ad cognitionẽ imortalitatis patebit ingressus. Harum aũt partium: cum utraq; fuerit absoluta: illud quoq; iam affecto operi tanq̃ fastigium addiderimus: quo cuiq; solutis corpori uinculis: siue reditus post mortẽ: seu aduẽtus pateat. Itaq; cũ mecũ sępenumero mẽte cõplector: & uł nostroꝝ scripta: uł ueteꝝ monumẽta intelligo diligẽter: tres mihi uideor potissimũ de aĩa sententias reperire potuisse. Et hi quidẽ præfuisse aĩam corpori: atq; extitisse semp: illi ex aliquo gigni: plerisq; uero: quorũ lõge firmissima ratio: summa auctoritas habẽda est: creari de nihilo arbitrati sunt. Sed qd põt oĩo dici absurdius q̃ uel fuisse aĩas semp: uel ex eo constare: unde nõ nisi corporea moles cõtiari possit? An ne cęlestes sunt: & ex altissimo domicilio ĩ terrã depressæ? Nunqd Pythagorę pythagoreisq; credẽdũ existimabimus: q ex uniuersa mẽte diuina aĩos opinione sua delibauerunt? Num usq̃ nobis datos uolunt: ex illis sempiternis ignibus: quæ sydera & stellas uocant? Partem uero Dei dicere aĩas: oĩo quis audeat: cum uel cogitare quidẽ extremæ dementiæ: nefandæ impietatis sit? Illud nescio: quo pacto uenire in mentẽ cuiq̃ potuerit: qui rerũ naturã uel mediocriter fuerit contemplatus: aĩam ex ulla quattuor elementoꝝ constare materia. Itaq; factũ est: ut alii nimiũ sibi tribuãt: qui æternos aĩos fuisse contẽdunt: alii hoĩs dignitatẽ turpiter abiiciant: dum mutis animantibus comparant: & aĩorũ origines ex corruptibilibus caducisq; naturis repetunt. Ex qua ignoratione illa nimiꝝ orta cõtrouersia est: quæ philosophos ipsos in inuestiganda origine aĩę atq; in substantia: in uarias sentẽtias: inq; multiplices errores distraxit: ut alius aliud aĩas esse opinarent̃. Et quibusdam quidẽ cor ipsum: aĩus uidet̃ esse: alius quemadmodũ Empedocli Agrigentino cordi suffusus sanguis. Ita n. tradit M. Tullius: q̃q̃ Aristoteles Empedoclem sensisse dicit: constare ex oĩbus elemẽtis animã: quod & in Timæo apud Platonẽ cerni licet: qui & ipse animã ex elemẽtis cõstituit. Sed & Critias sanguinẽ dixit aĩam. Hippius aquam. Diogenes & Anaximenes aera. Anaxagoras Clazomenius id: quod mouere aliud natũ esset. Eraclitus Physicus uel uaporem: ut ait Aristoteles: uel scintillam stellaris essentiæ: ut Macrobius perhibet. Eraclitus Ponticus lucem. Possidonius is: quem Panætius stoicus docuit: Ideam: quã nostri ueteres tum formam: tum speciem interpretari consueuerunt. Zeno: siue concretum corpori spũm: seu ignem: quod idem Hipparcus credidit. Aristozenus Musicus armoniam: ac uelut intentionem quandam corporis: qualis in cantu & fidibus deprehẽdit̃: quod idem sensisse Pythagoram & Philoaum accepimus: & plerosq; alios: in quis & Alexandrũ peripateticũ. Democritus Abderites ignem quempiam caloremue dixit esse animã: aut certe spũm insertũ athomis: ab athomis eñ nunq̃ discessit. Sed cũ infinitæ essent & figuræ & athomi: rotundas ac leuiores ignem duxit: atq; aĩam esse: quippe cũ eiuscemodi formæ facilior sit & impulsus & motio: sed & de Pythagoricis quidã aĩas arbitrati sunt esse: quæ in aere uolutarent̃: minutissimas atq; indiuiduas partes: & hi quidẽ parũ admodũ a Democrito dissidebant: nõnulli uero nõ corpuscula ipsa: sed quod moueret ea: atq; ĩpelleret. Plato: uł potius Aristocrates: ueterũ philosophoꝝ astipulator: qui motu potissimũ & sensu aĩam definiret: censuit illas esse essentiam quampiam: quæ sese ipsa moueret: nec agitaret̃ aliunde: sed triplicem finxit: rõnem: iram: cupiditatem: quarũ primã in capite posuit: alterã constituit in pectore: tertiam subter præcordia collocauit. Zenocrates: qui post Speusippum Platoni successit: nõ essentiam dixit: sed numerũ se mouentem. Aristoteles Stagerites: & recte quidẽ: endelechiam. Hippocrates Chous tenuissimũ spũm cũ toto corpore confusum: atq; dispersum. Asclepiades Medicus consonã quinq; sensuũ & concordem quandã exercitationẽ: quidam uentũ: unde animæ animiq; ductũ est nomen: est eñ ἄνεμος apud Græcos uentus: parũ nanq; refert: utrum quis aĩum aut certe aĩam uocet eam partem: quæ spẽs est: & forma hoĩs: quod siqua differentia statuenda sit: opportuniore loco erit differendũ. Hoc quicqd attigimus: idcirco fecimus: ut eoꝝ referremus sententiam: qui cũ uim declarare ac substantiam cupientes: ut egregie philosophari uiderent̃: dixerunt aĩam esse: quæ diximus. Veꝝ plerosq; oẽs: quos memorauimus: ne dignos quidem puto esse: quoꝝ his libris tam inanis explicet̃ opinio: alii partẽ quandã cerebri: qua ipsi fortitan: & mente caruerunt: decreuere aĩam esse: multi constare eam rati sunt ex terra & igni: quo ĩ numero & Parmenides fuit: Exenophantes ex terra & aqua: Boetos ex aere & igni. Epicurus spẽm dixit ex igne: aere: ac spiritu mixtam. Critolaus ne a parente Peripateticoꝝ dissentire uideret̃: nõ ex aliqua solubili natura: nõ ex ullo mortali & caduco genere: sed ex æthera: id est: quinta essentia constare aĩam dixit. Postremo Galenus Pergamenus complexionem corporis dicere aĩam consueuit. Qui & si erat illustris Medicus: tñ de aĩa disputans: etiã a suo artificio atq; a medicina nõ recessit. Sed quis ferat hæc philosophorũ: sed potius insanientium

hoīum deliramēta! Quis hanc tam discrepantem/tamq̄ uariam concertationem pati possit! Tol
lerabilior Dicearchus uideri debet: q̄ cum oēs animi sustulit: & animi atq̄ aīę simul dixit inane no
mē: ac demū hoīes totū ad corpus retulit. Facessant igit̄ ab hac tota disputatione: quę nobis de aīa
instituit̄: quicūq̄ ita philosophant̄: ut nihil ueri/nihil firmi ac solidi afferant. Mittamus uana hæc
portenta/& turpissima ludibria philosophoꝝ. Quid nobis cū Empedocleo sanguine! Quid cū Epi
curi & Leucippi turba athomorū! Quid cū Aristoxeni armonia! Quid deniq̄ cū aliorum Philoso/
phorum puerilibus nugis/uel potius Poetarū figmentis! Furere mihi Permenides: furere uidetur
Xenophanes: furere cæteri: quoꝝ obtusa acies cū altius nequiret cogitatiōnē attollere/animæ na
turam ex crassis mutabilibusq̄ finxit elementis. Quid dicam de iis/qui ita de cœlo aīas deuocant:
ut illam sibi: quæ solius Dei ꝓpria est/æternitatem tribuere ausi sint! Sed alteri tardi/atq̄ hebetes:
arrogantes alteri/& cōtumaces: utriq̄ rudes sapientiæ/& ignari ueritatis iudicandi sunt. Vera. n.
aīarum exordia nunquā/uel ditissime laborātes reperire potuerū: quod neq̄ satis se ipsos agno
scebant: neq̄ ullo pacto inenarrabiles Dei potestatē tum aliis oībus in rebus/tum in procreatione
tam claræ sobolis complecti aīo poterant. Et. n. aīa (ut locupletes auctores ueritatis sæpe confir/
mant: quos testes ciemus: & afferemus ī medius) & orta certe est/& a Deo ꝓfecta de nihilo. Cum
corpore uero initium habet: atq̄ inceptionē uitæ. Est autē ita creata de nihilo: ut ex nulla prorsum
neq̄ uisibili corporeaq̄/neq̄ incorporea/ac spirituali materia conflata sit. Longiore hoc loco di/
sputatione opus erat. Verūtamen summoꝝ uirorū hac de re allata sententia/ad alterā partē pro/
positæ quęstionis festinus sermo properabit. Pleriq̄ igit̄/qui rudes potius q̄ impii appellandi sint/
nescio/creationem oēm de medio tollunt: atq̄ a Deo fieri quicq̄ de nihilo oīo diffitentur: uidelicet
illius ineffabilem amplitudinē/atq̄ inexplicatā Maiestatē sua n̄ nequitia/uel imbecillitate metien
tes. Verū conclamāt turbæ ueteꝝ philosophoꝝ/afferentes de nihilo fieri oīo nihil certe Epicureis:
& Cirenaicis potius q̄ Peripateticis digna uox. T. Lucretium: qui & poeta esset: & Epicuri luderet
sententiam: ferre æquo aīo possumus: ita carmen exordientem. Nullam rem e nihilo gigni diuini
tus unq̄. Patiar & reliquos poetas: quoꝝ ea consuetudo est: ut neq̄ hoībus/neq̄ diis ipsis parcant.
Eam philosophi asseuerant ueram esse/indubitatāq̄ sententiam: quę de nihilo nihil gigni ita firmi
ter constituit: ut nihil unq̄ ab eis fuerit retentū arctius/& accuratius defensum: atq̄ constantius af/
firmatum. Concurrunt philosophorū uariæ disciplinæ: & una pene oēs in eandē illas sententiam
uoce consentiunt. Hinc Aristoteles/& tota Peripateticoꝝ factio. Inde Democritus athomoꝝ comi
tatu septus. Illinc callidus ueterator impius Auerrohus. Vndiq̄ philosophorū agmina prodeunt:
& contortis atq̄ inanibus argumētis probare conant̄ fieri nō posse: ut ex nihilo aliqd oīo procrea
ri queat: quo fit: ut neq̄ etiam aīa rōnalis sit creata de nihilo: qua si uero non tantū habeat potesta
tis Deus: quem tū omnipotentem esse/quis tam barbarus ut nesciat: quis tam insanus/ut neget!
Hoc solo priuat̄ Deus (ut ait Agatho: nec Aristoteles inficiatur) ne possit infecta reddere: quæ
iam facta sunt. Cætera uero cur non possit oīa! Verum nondū nouit antiquitas summi Principis
Maiestatem: quem tū in solemni precatione/optimū/maximū nuncupare solita est. Quid. n. opti/
mum appellet: quez perfectū esse neget! Quid maximū: qui nondū oīa possit efficere! O præclara
sapientia. Negant Philosophi ex nihilo fieri aliquid. Quod si uel ad natura caducaꝝ rerū opificē:
uel ad artem fragilium effectricem operū/eam referrent sententia: aliquis fortasse ueniæ locus reli
ctus sit. At cum & ad auctorem usq̄ oīus Deum ꝓferant/nō tam ab errore reuocandi sunt/q̄ Hip
pocratis compedibus alligandi. Proh nefanda/ac detestabilis huiusmodi Philosophorū impietas.
Sed cæteros nūc missos facio. Quis ferat Mercurium illum ter maximū appellatū: ita dicentem in
Pimandro! De nihilo nihil prouenit. Nam quæ minime sunt/naturā ullam habent: qua fieri ua/
leant. At naturam potius: qua nō ualeāt. Aristotelem pati quis possit: qui studere sapientię: ac ue/
ritatem ꝓfiteri præ cæteris iudicat̄: cum is neget fieri posse quicq̄ de nihilo! Totus/qum sic ait: in
natura contemplanda demersus erat: aciem mentis acriorem tollere/uel nesciuit: uel nō potuit: ut
Dei summā potestatē aīo complecteret̄. Eo innititur fundamento: omne quod fit/ex subiecto fieri
aliquo. Id neq̄ nos ignoramus: neq̄ imus sane inficias: si ad naturā intendimus: at si ad Deum id
ipsum referre uoluerimus/& impietatis & ignorationis arguamur/necesse est. Quippe ut est īmen
sa potestate artifex summus Deus/ita molem hanc uniuersitatis omnē initio perfecit e nihilo: atq̄
e nihilo oīum hoīum aīas creare nō desinit. Sed contra dicit Auerrohus: refragat̄ egregius philo/
sophus/& sane egregius: si argutulis & contortulis disputationū aculeis impugnata ueritas/appel
landa philosophia est. Labitur (ut ipse opinat̄) uulgus hoīum: atq̄ inde errorem inducit: quod
diuinę potestati detrahi putat: atq̄ eius infringi uirtutem: si ad opificia Maiestatis suæ perficienda
subiecta ulla materia atq̄ elemento egeat. Norat (ut arbitror) Auerrohus Phydiæ/Copæ/Praxi
telis/cæterorumq̄ id genus artificū signa/ac simulachra/nō absq̄ marmoris/alterius ue rei cōstare
materia: atq̄ inde cōiectabat cœlestis opificis ulm/consuetudinē: atq̄ naturam/eiusq̄ infinitam atq̄
incomprehensam potestatē ad præfinitos artis terminos ac limites referebat. Veꝝ in perficiendis
operibus nequaq̄ similiter se habēt Deus & homo: angustis finibus circūscriptum: & quod īmen/
sum est. Nam ut homo/quæ confabricat̄/ex præiacente materia confabricat̄: ita contra Deus sola

uolūtate ac nutu quęcunq; uult pfecit. Ipse dixit: & facta sunt uniuersa: mandauit & creata sunt omnia. Itaq; non abre est: ut tres gradus tria constituamus genera formandarum ac fingēdarum rerum. Et ars quidem quanq̃ Simia naturæ eiusq; imitatrix esse perhibet: Materiam tñ quampiam ipsa sensibilem certe nõ fecit. Sed ad perficiendū artificium postulat: atq; idcirco æs lignū cæram ebur aut aliquid demū eiusmodi subesse necesse est: siquis artificiale ullam ipēm adhibiturus sit: atq; materies ipsa eiusmodi est: ut sub sensum tactum conspectū cadat: quæ nisi aliunde parata sit: manca ois res atq; inanis esse facillime cernitur. Natura uero tam & si nihil nisi de subiecto aliquo conficiat: plus tñ habet operis. Plura etiaʒ q̃ ars efficit. Siquidem ars iam paratæ materiæ figuram atq; opam adhibet. Natura uero id quod potestate erat educit in actuʒ. Nam primordialis materia quæso quid est? Quis ue illam aut uidet aio unq̃: aut oculis cernit? Formā quidem ipsam ac ipēm certe intelligimus: materiam aūt (materiam inq̃ illam primordialē) uelut minutissimum semē: nec cogitatione quidē ac mente complectimur. Ita eniʒ tenuis exilis ac pusilla ea res est: ut nisi formæ rone intelligi oio non possit: Deus aūt qui longissime uim totius naturæ antecellit ac præstat: nec alium de parata materia: nec ullis prorsum eget seminibus: sed de nihilo creat potius: quæ sui muneris maxime propria sunt. Duplex est aūt munus: duplex opificium: quod etiam absq; Angelorum ac cœlestium spirituum ministerio solus & perfecit: & perficit. Primū mundus ipse ois: qui cœlo terraq; distinguit: tum aia hois atq; mens: quoꝝ utrūq; insigni origine & præstantissima quadam natiuitatis ratione decorauit. Et mundū quidem iam conditū cessauit Deus nouū facere: creationem uero animæ usq; nunc operat Pater cū Filio & Spiritu scō. Nam (ut diuinæ sapientiæ ueritas prodit) aias i corporibus omnipotens atq; æternus pater simul & infundit: & creat. Eiusce modi aūt pcreationis rationē nunquā philosophando nouit Auerrohus: qui cum plus q̃ oportebat sapere uoluisset: fecit ne intelligēdo ut intelligeret nihil. Nemo scit (ut ait Euangelica ueritas) quis sit Filius: nisi Pater: & quis sit Pater: nisi Filius: & cui uoluerit filius reuelare. Deū nemo uidit unq̃: atq; idcirco & ineffabilis & incomprehensibilis est: ut sacra eloquia ac diuinæ historiæ testes sunt ac bene opinatus est Ioannes Damascenus uir tanc doctrinæ ac uirtutis gloria præstantissimus: creationem ipsam Dei eiusq; etiam tum æternitatem tum etiam gubernationē diuinæ naturæ magnitudinem præiudicare. Quis est. n. qui adeo aut floreat eloquentia: aut doctrina polleat: ut creationis ipsius ualeat explicare rationem? Magna quippe res est atq; ita prorsum admirabilis: ut sensum humanæ imbecillitatis antecellat. Verū complura nobis diuinitus illustrata sunt: & hæc ipsa quoq; creatio manifestata deinp. At nõ potest imbecillus Deus quicquā penitus creare de nihilo? Negat Auerrohus: prohibet omnipotente Deo potentior homuntio. O egregium facinus. Quod Auerrohus non uidit: audebit ne: aut poterit Deus? Voluit (ut mihi quidem uidet) Pigmeus Gigantū more pugnare cū Diis. Id est. n. bellare cum Diis: Deo ipsi potius q̃ quod senex Cato interpretat: repugnare naturæ. Turpissimū ac plenissimū temeritatis putandum est ut nõnulli: quos insanum uulgus Philosophos nominauit: quæ penitus abstrusa cõtexit: atq; abdidit summus Deus: ea tamē suopte ingenio scrutari sese posse profiterent. Vt theologi oēs & christianę fidei sectatores pariter uno ore consentiunt: ex nihilo: atq; (ut dixerim planius) ex nõ ente ad esse uniuersa deduxit Deus. Prodeant nunc in mediū Philosophi: & manū nobiscum conferant. Aio frustra quæritis materiam o Philosophi. Non eguit materia Deus. Non. n. officinam quæsiuit. Non artificē. Ipse p se n leo. a fecit. Sed percontet quispiaʒ. Vnde? Respondeo. Certe de nihilo: ac de nihilo consimili rone aiam in hanc lucem edit: ut maioris post illam lucis splendore ac gloria perfruat. Sed agite quæso uobis dico: qui philosophiam profitemini: & sapientiæ studium colitis: ac ueritatis artifices haberi uultis: enodate: atq; dissoluite: si tanta insit uis mentibus atq; ingeniis uestris acumen: nostras rōnes & argumenta perfringite: quibus & creari aīam de nihilo a summo reꝝ oīum conditore ac totius mundi Principe Deo: liquido demonstrabimus: & uitæ initium habere una cū corpore. Principio an nõ pfecta a Deo aīa? Non creata de nihilo? Cur quæso? Sed fortasse nõ pōt Deus aiaʒ creare de nihilo (de rationali loquor) qui de nihilo conflauit: ac perfecit: quicqd intra cœli ambitū ac totius mundi ope continet? Principio Moyses inquit: creauit Deus cęlum & terrā: creauit inq̃ potius q̃ genuit. Cœlum uero & terram creatam esse: id habet hanc (ut opinor) sententiam mundū oēm a Deo de nihilo fuisse conditum. Nam et. M. Varro uniuersam mundanæ fabricæ molem cęlo & terra constare dicit: & Philosophi mundū oēm in duas partis secant: ut sit altera elemētaris quattuor naturas continens: ex quibus oīa gignunt. Altera ætherea: quæ & quinta essentia nuncupat. Harum uero duaꝝ partium uelut fines quosdaʒ Luna disterminat: infra quā nihil (ut ait noster Cicero) nisi caducum est & mortale aīos hoīum semp excipio. Supra Lunam uero æterna sunt oīa: & terra quidē mortalium: cœlum īmortalium domiciliū: ac sedes recte esse existimabit. Deus igit cœlum & terram creauit: quod est uniuersum totius mundi opificium perfecit e nihilo: atq; ille ipse aias hoīum eadem rōne effingit. Nec aliunde aīaruʒ origo petenda est. Dei satu oriunt: Dei munere hoīuʒ generi dant. Tanti deniq; tamq; præclari opis solus parens effectorq; est Deus. Illa nimiꝝ Lactantii ratio optima uideri debet: quæ ueram rationabilium aīarum patefacit origines. Nam uel de corpore generatur: uel de aīa. De corpore aūt gigni nequit: cū nihil inde nisi corporeum conflari possit.

Quod uero corporeum est cernitur. Animus uero (ut ait Plato: ac nemo dubitat) omnem sensum effugit oculorum. Sed & imortalis aia quo pacto ex mortali corpore fieri queat? Nam quemadmodũ de mortalibus nõ etiã quicquã nisi mortale generari: ita & de corporibus nihil fieri queat: præter corpus. Sed nihil est absurdius iis: qui aiam nasci ex aiabus arbitrant. Corpus certe corpore nasci põt: quod aliquid ex utroq conferat. De aiabus uero nõ põt. Tenuis nãq res est aia: atq incomprehensibilis: ex qua qui decedere aliquid posse putat: is manifesto errore decipit. Itaq neq a parentibus aiẽ dant: neq ex ulla prorsum materia constant: Ac rectissime Lactantius concludit.

¶ Finis eius: quod inuenit primi libri Augustini Dathi de animi ĩmortalitate. Quod enim reliquum erat huius libri pestilentia correptus atq improuisa & repentina ac pene subita morte præuentus pficere nõ potuit. Duobus. n. aut eo paulo plus diebus iacuit ægrotus i lecto.

¶ Clarissimi & Oratoris & Philosophi Augustini Dathi Senensis in librum secundũ de animi imortalitate proloquium fœliciter incipit.

VAE a ueteribus Philosophis multis de rebus: quæ ab historicis oratoribus poetis quæq oio secularibus produnt litteris: ea quanq̃ magna ex parte pbabilia uideant: parũ tñ tantũ momẽti habent: ut ipsa p se firma sint ac prorsum stabilia. Vix pauca repiant: quæ explorata in eis auctoribus & certa decerni possint: ac iudicari debeant. Vera is nouit: qui ipse ueritatis est auctor. Sed & ãius ipse hois tandẽ aliquãdo nosse poterit corporis tenebris ereptus: ac cæco carcere liberatus. Nũc. n. uelut p speculũ in enigmate cernit: ac sæpe multiplicibus complicatus erroribus opinionũ uarietate cõfundit. Diu hæret: diu labat prius q̃ certi firmi ue aliquid assequat. Plerũq igit plerisq i rebus tum hoc tum illud sentiunt. Quanquã summa auctoritate sapientes animi imortalitatem arcte tenent: accurateq defendunt: Sed ad irrefragabilẽ cognitionẽ adipiscendam operepretium est ad lumẽ inextinguibile confugere ueritatis: quæ nisi a diuinæ sapientiæ purissimis fontibus hauriri nequit. Bene duplex distinguit scientiarum genus. Aliæ nanq ex iis manant principiis: quæ naturalis intelligentiæ lumine nobis inotescunt. Cuiusmodi Arithmeticaz: in qua de numeris agit: & Geometriam in qua de magnitudine facillime cõstat. Aliæ uero ex iis: quæ superioris scientiæ luce clarescunt. Cuiusmodi eam esse arbitrant: quã Græci ὀπτικὴν: nos perspectiuã dicimus: sed et καμοπικὴν: quæ a nostris regularis appellari possit: Præterea & μετρικὴν: quam dimensiuã interpretari liceat. Harũ enim una quæq ita Geometriæ subiicit: ut p eius nobis principia elucescat. Consimili ratione & Arithmeticæ Musica: quæ ipsa p Arithmeticam illustrat. Quo in genere optimo iure & sacra doctrina uersetur: quæ unq superioris scientiæ lumine declarat: & noscit eius uidelicet: quæ principis Dei est: & eodẽ largiente beatorum quoq i cœlesti patria. Qua igit rõne absoluit Musicus ea artis suæ principia: quæ sibi ab Arithmeticam disciplinã pfitente traduntur: ita & sacra doctrina & credit & statuit: quæ quidẽ fuerint desup patefacta: ac nobis diuinitus illustrata: siquidem eloquentissimo Leone testante diuina est   : cui credimus diuina doctrina: quã sequimur. Ea laudatissime patet: & disciplinarum oium atq ingenuarum artium: & quæ libero sunt uiro cunctorum studiorum principatũ obtinet. Ea nanq imprimis est: quam inter res præclarissimas ac pulcherrima animi bona firmiter constituimus: quæq & subiecti nobilitate ac primarii obiecti splendore & luce ueritatis & certa quadã atq inuariabili firmitate cæteris oibus longissime antecellit: & præstat. Vere fructus eius uberrimus pretiosior est cunctis opibus: & quæ expetunt: quæq optant: omnia huic diuinæ sapientiæ nequeunt cõparari. Infinitus est. n. Cõcionatore sapientissimo teste thesaurus is: qui usi ad beatitudinem ac decus diuinæ societatis & cœlestis cõmertii: ac sacratissimi fœderis uoluerunt esse participes. Sed huius quadruplicẽ qui hæc sagacius perscrutant constituunt gradũ. Primũ: in quo purissimæ inest fons ueritatis: & totius beatæ uitæ ratio omnibus absoluta numeris continet. Hunc utriusq testamenti & ueteris ac nouæ legis sacra extant monumẽta. Alterum conficiunt catholicorũ scripta: & summorum uirorum auctoritas: quos sancta Romana recenset ecclesia: quorum incorruptã doctrinam nefas aspernari putandũ est. Tertium scolastici ueteres: quorum studiũ omne in stabilienda ueritate uersat. Quartum postremo qui eandẽ enucleatius discussam cunctis rejectis purgamẽtis incredibili quadã solertia atq impensiore opere exactissima reddũt. Ex his gradatim oibus nostræ causæ ueritatẽ & nũq̃ interire rõnalẽ aiaz facile patere monstrabimus. Atq ut a primo ordiamur.

¶ Prologus explicit libri secundi Augustini Dathi de animi ĩmortalitate. Is letifero morbo correptus: opus aggredi & un sinus ferebat aius huius libri materiam explicare nõ potuit.

¶ Clarissimi & oratoris & philosophi Augustini Dathi Senensis de imortalitate animi ex Alberti Magni imprimis sententia Liber Tertius fœliciter incipit.

OMNium quos recentiora tulerũt sæcula doctrinarum luce clarissimus imprimis Albertus floret is: cui ob eximiam scientiæ magnitudinẽ ac laudem: Magno quoq fuit cognomẽtũ: quod idem pp summũ aliarum rerũ splendorẽ: uni Alexandro Macedonum Regi ex Græcis: soli CN. Pompeio ex ueteribus Romanis: ac nouissime Karolo Fran

corum. Regi ex gestarũ rerũ magnitudine ĩditum est. Omĩa hic secreta naturæ: occultissima arcana
queq; diligẽti inuestigatiõe psecutus est. Cumq; ꝑspicuꝫ cognouisset humanã animã: ĩ oĩuꝫ natura
liũ rerũ cõteplatione eam tenere esse: ĩquã ꝑspiciẽdam accuratius icumbẽdũ uideret: ac ueluti ultimã
formarũ peride atq; excellẽtissimã oĩum: quæ ĩ naturalis sapiẽtie cõsideratione cadũt: multa de illa
ĩ plerisq; libris: quos & plurimos: & ꝓbatissimos edidit: copiose simul: atq; accurate differuit. Mul-
ta ad comprobandã aĩæ rationalis imortalitẽ attulit: cũ locis cõpluribus: tũ ĩ iis uoluminibus im-
primis: quæ de aĩa: quæ seorsum de natura & origine eius: quæ de ĩtellectu & intelligibili: quæ in
quæstionibus de homine: quę de aĩalibus: quæ in naturalis Philosophiæ cõmentariis grauiter: atq;
enucleate conscripsit. Et. n. in libris de aĩa, & Aristotelis, & ueterum peripateticorũ mentem conse-
ctatus: quæ illi obscuriora, & quodãmodo inuoluta tradiderunt: hic apertis rationibus, ac firmissi-
mis explicauit argumentis: ut iam tandem facillime pateat: qua ratione aĩa uegetabilis, sensibilis,
rationalis, uel differant inter sese: uel tanquã forma una: quando una sit: ad hominẽ constituendũ
conueniant. Eius aũt pars illa præstantior: quæ dicitur intellectiua: qua sapit: intelligit: ratiocinatur
homo: & ꝑ quã ĩmateriales, incorporeasq; substantias, & supera, ac cœlestia oĩa contẽplatur: ad quam
oĩs doctrina & oĩs pertinet disciplina: quæ a corpore separabilis nõ de sorde traducta materiæ est:
sed aliunde homini altioribus tributa primordiis, neq; corporea certe substantia, ac materialis est:
neq; proinde corruptibilis, atq; mortalis. In libro autẽ de intellectu & intelligibili cũ de animæ ꝑfe-
ctione humanæ loqueretur: & in intelligibilium oĩuꝫ cognitione adipiscenda, eius uim summã prome
ret: plane ostendit, aĩam ipsam diuinæ lucis imaginẽ esse, & nanciscentẽ aliquando rerũ ammirabi-
lium ac diuinarũ scientiam, sortẽ sibi fœlicissimã comparare. Fit enĩ ut hoĩs intellectus, qui fieri oĩa
possit, luce quadam intellectus eius, cuius est oĩa agere, adeptus summã rerũ cognitionẽ, uim diui-
nam: atq; opationem assequatur: ut uel diuino intellectu tandẽ aliquãdo reddatur simillimus. Ille nãq;
uerus est: ac uiuus hoĩs intellectus: cum is, quẽ possibilẽ plerique uocant: qui unus & secundũ substan
tiam indiuiduus potestate quidẽ est: intelligibilia oĩa discendo, meditando, cõtemplando ad effectio
nem etiam intelligibilium oĩum, assecutionẽq; perueniat: quę antea quoq; in eius potestate latebant.
Quare & adeptum intellectũ ueteres hunc appellare consueuerunt: qui ꝑ acerrimũ studium com-
paratur: ac recte philosophanti suum hoĩs intellectus, quasi iucundum præmium: & totius laboris
amplissimũ atq; uberrimũ fructus parit. Hinc est illa: quæ tantopere laudatur: quæ præter cætera oĩa
a sapiente intenditur: expetitur: exquiritur sui ipsius cognitio: maxime proprium secundum Platonis
sententiã, ueræ philosophię munus: quando eo anima corpori iuncta est: id quod grauissimus Phi
losophus Alpharabius contestatur: quo seipsaꝫ ĩueniat: seipsam pernoscat: & summã rerũ adepta
notitiam ꝑ eum intellectum: quẽ ob similitudinis rationẽ, uetustissimi etiam sapientes assimilantem
appellauerunt: ut diuinitatẽ assurgat: & cognato superis æuo perfruatur, & statu. In libris uero, qui
de natura & origine aĩæ inscripti sunt, nihil (ut mihi quidẽ uidetur) prætermisit Albertus: quod
tum pro ueterũ opinione, tum pro sua ipsius sententia in eius rei disputationẽ possit afferri. De ori
gine animæ: quæ una a motore primo, & totius uniuersitatis conditore profecta est: cuius & simili
tudinem, & ueram præ se fert imaginẽ: de natura animæ, de uiribus eius, de perficiendo, atq; ani-
mando corpore: de multiplicibus, atq; ammirandis eius opibus: de mora ĩ humano corpore: de sta
tu eius post corporis solutionẽ accuratissime disputauit. Immortalitatẽ uero atq; incorruptibilitatẽ
non solũ probabilibus argumẽtis: uerũ etiam necessariis demonstrationibus comprobauit. Illa præ
cæteris elucescit: & omniũ firmissima uideri debet: quæ uel causam continet: quamobrem & ĩmor-
talis sit: & nullo modo pereunte corpore corrumpatur: quod imago & similitudo sit primæ causæ: ac
ueluti insigne quoddã cœlestium intelligentiarũ: nec sane educta ex generabilium materia: sed pla
ne ab oĩbus corporeis conditionibus aliena. Hæc nanq; permanentis animæ est & certa incorrup-
tibilitatis eius causa: cuius eodẽ auctore testante, illi sunt ueri, ac perspicui effectus: ac ueluti ꝓpria
quædã ipsius animæ: quæ cũ illa haud ambigue cõuertuntur. Præclara certe, atq; ammirabilia: quod
ꝑ essentialem operationẽ, atq; ita ꝑ esse & formam, a corpore segregatur: & cernitur. Quod ipse ꝑ
sese suas efficit actiones: quod subiectum incorruptibilium est: quandoquidẽ uniuersalia comple-
ctitur: quæ absq; motu sunt, & tempore: & ubiq; patent: & semp: & dubio ꝓcul incorruptibilia, atq;
æterna noscuntur. Quod corpus cui præest: regit: aurigatur: gubernat haud secus: atq; Imperator exer
citum, nauim gubernator, rempublicam Magistratus: nec tamen aut uim gubernandi, aut motio-
nis formam, ac facultatem mutuatur a corpore. Quod cœlestes substantias exprimit: & superiorũ
intelligentiarum similitudinem gerit. Quod sola in hoc terrestri domicilio expetit: uenatur: exqui-
rit: inuenit quæ honesta: quæ iusta: quę recta: quę pia sunt. Quod una eius opationis est particeps:
quam diuina largitas illi secũ cumq; oĩbus beatis, ac sempiternis spiritibus uoluit esse cõmunem.
Postremo quod ad idẽ fine bonũ: seu potius optimũ fertur: quod ipsum diuinæ sublimitatis est: &
celestiũ substãtiarũ maxime proprium. Neq;. n. ex terrena labe animæ ortus atq; origo est: sed tota
proinde de cęlo profecta: & ab eo nata principio: cuius etiam simulachrum esse percipimus. Quæ
tam &si naturæ ingenium imitata ad ꝑficiendam hoĩs rõnem uersatur in corpore: minime tñ ad cu
iusq; corporis harmoniam operatur: ac per uegetationeꝫ potius & sensum corpori iungitur, q̃ per

id:quod esse illi & rationem confert: & quod dici solet-innumerum poni. Quod autem plerique philo
sophantes una uoce fatent: cũ minime a corpore pendeat: ac sit suapte natura liberior: nec corpo-
re perempto-perimitur: nec sublato-desit. Suopte uero nequaq̃ dissolubilis ingenio est: quippe quæ
habet contrariũ nihil; unde tota pene corruptionis est labes. Multa præterea eodem loco prodit Al
bertus: atque pro more copiose diffundit: ut non probabiliter: tum etiam necessario animi imortali-
tatem ostendat: nõ prætermittens quæ ea ipsa de re ueteres Peripatetici: Academici: Stoici protule
runt: quæ plerique nõ Græcorum solũ philosophi: sed Arabum quoque & Barbaroꝝ accuratius disse
ruere: ut quæ bene dicta sunt: probaret: quæ uero contra-exploderet: ac refelleret. Non Principes
philosophorũ Socratem-Platonem-Aristotelem: non Pythagoram-Anaxagorã: nõ iuniores Speu
sippum Platonicæ doctrinæ astipulatorẽ: non aureum Theophrastum: nõ disputatorem subtilem
Alexandrum omittit. Peripateticoꝝ columen Auerrohum adducit in medium: nitidum-atque illu-
strem Auicennam: Abubacherem: Auempecem: Costabellucem: dulcem Algazelem: acrem Alpha
rabium: cæterosque-qui apud eosdem populos doctrina ac sapientiæ gloria claruerunt: quorũ pene
oium testimonio. atque sententia imortalitatẽ animi roboraret. Nec tamẽ his contentus Albertus:
ne quid præteriret in tam præclara inuestigatione-atque oium quæ a philosophis pertractantur gra
uissima: de homine quæstiones subiecit: ubi cum de natura animæ rationalis inquireret-duo po-
tissimum explicanda proposuit. Primum- nunquid nam illa corporea sit uirtus. Secundo loco-
utrum nam corruptione corporis deleatur: an potius immortalis-incorruptibilisque permaneat:
cum demũ incorpoream uirtutem astruxisset: suamque sententiam firmis argumentis-atque opti-
mis rationibus aperuisset: ad probandam exinde animæ immortalitatem: multa imprimis-quæ
ab acutissimo Philosophorum omnium Aristotele Peripateticorum principe: tam in Physicis q̃ in
Methaphysicis speculationibus tradita sunt-studiose-diligenterque confecit. Sed hæc suam-ac pro-
priam mentionem desiderant. Ablata porro auctoritate cæterorum philosophorum: qui ea de
re accuratius sunt locuti: probabiles rationes aggreditur: quarum prima a naturæ ordine sump
ta est. Nam in naturalium rerum numero-ubi ubi duo extrema parent-ibi haud obscure mediũ
quoque intercidere est. Tria illa in promptu sunt-corpus & anima bruti: una quidem substantia:
atque usquequaque p corruptibilis coelum: & coeli motor prorsus incorruptibilis: hominis corpus: &
anima in medio posita perfectum quiddam: atque absolutum conflat: cum præsertum mortali ho
mo corpore constet: immortali uero-atque incorruptibili animæ substantia. Sed & in corporibus
quoque id ipsum facile perspectu ducimus. Et aliud quidẽ incorruptibile secundũ totum: cuiusmodi
coelum intelligimus: aliud corruptibile secundum partem: at nõ secundum totum: quemadmodũ
elementorũ quattuor illæ naturæ notissimæ: aliud denique tam secundũ totũ q̃ secundũ partem cor
ruptibile: ut quæ ex ipsis composita sunt elementis. Consimili ratione in creatis spiritibus idem cer
ni licet. Quorum alius penitus ac secundũ totum incorruptibilis: quod de Angelo & separata in-
telligentia constat: alius utrinque corruptibilis: qualem brutalem cernimus: medius sit necesse est cor
ruptibilis quidem pro quadã eius parte: at nequaq̃ secundũ totum: qui spũs hoĩs est: atque rõnalis
aĩa. Nam quod secundũ totum-non aũt secundũ partẽ corruptibile sit-inueniri põt nihil. Firmiori-
bus deinde argumentationibus eandem sententiam prosecutus: atque Auicenam imitatus ostendit:
neque p se corrumpi rationalẽ aĩam: cui nullum insit contrarium: neque corruptione corporis labefa-
ctari p accidens: quandoquidẽ ex corpore illius esse nõ pendet: sed nec de materialibus educta pri-
mordiis: ac seminalibus initiis profecta est: sed aliunde orta potius: unde oẽm abesse labem: ac lon
ge quanlibet corruptionem abhorrere nemo nisi plane rudis-& inops rationis ignorat. Si illa dun
taxat sublata materia-forma tollit: quæ ipsa p transmutationẽ ex materia traducta est. Triplex cor
ruptionis genus ueteres pdiderunt sapientes. Dicimus. n. elementa corrumpi: similiter & quæ ele-
mentis compacta sunt mutuo confligentibus: atque alterutrũ perdentibus contrariis. Fit aũt in his
non quidẽ totius: sed partis corruptio: materia quidẽ permanẽte: labante uero-ac dissipata forma.
Fit item cõtrarii a contrario corruptio: cum penitus-atque ex toto alterutrum tollit: quo pacto sanũ
ab ægro corrumpit: & p priuationes habitus: quemadmodũ de scientia-atque ignorantia perspicuũ
fit. His accedit tertium corruptionis genus: quod p accidens fieri nõ absurde putant. Quale uideri
potest id quod quidem ipsum minime contrarium habet: est tamẽ in aliquo perinde ac in materia
atque subiecto: quod p se corruptibile fuerit. Quod siquis diligenter aium & cogitationẽ aduerterit:
is facile norit: nulli eaꝝ corruptionũ: quas modo memorauimus-rationalem aiam subiacere. Ac
de prioribus illis duobus generibus ita in promptu est-ut res ipa declaratione non egeat: cum nec
ex contrariis fit aĩa: & agentibus inuicem-patientibusque: neque rursum ipsa contrarium habeat. Ter
tium aũt illud ab anima genus corruptionis abesse-ratio ipsa non obscure declarat. Vt. n. ea prin-
cipia absque corpore nequeunt esse: quoꝝ corporea fuerit operatio: ita contra: ea sine corpore sunt:
quoꝝ croporea operatio non existit. Operationem aũt intellectiuæ animæ absque corpore esse nemo
eorũ-qui recte philosophant-ignorat. Et anima igitur: ut plane rationi consentaneum est: sine cor
pore erit: nec in illo quidẽ tanq̃ in subiecto: atque materia: sed quæ extrinsecus uenit: erit in corpo

re potius ueluti in agitato & moto: ita nec nata corrumpi etiam p accidens ad labem: atq; interitū
corporis. Quod ita esse: id quoq; magno est argumēto: quod præfractis corporis uiribus uis ipsa
animæ nihilo uiget serius: neq;.n. intellectus nostri aciem uel infringit senium: uel imbecillitas la
befactat ætatis. Quod si oia fert ætas: animū quoq; ait ille apud summū Vatem agrestis armento
rum pastor: Poeta magnus: atq; oium præclarissimus non quod sentiebat ipse: seu quod personā
decebat expressit. Agit.n. anima eiusmodi actione: quæ neq; compositi est: nec corporis: sed nec cu
iusq̃ partis eius: sed a corpore seiuncta potius: atq; ita seiuncta: ut tam in sese q̃ etiam in suis actio
nibus separatus esse a corpore rationalis anima una possideat: ut nec pereunte materia deleatur:
et uel soluto corpore sola incorruptibilis perseueret. Quod si potentiæ p obiecta noscuntur: obie
ctum aūt intellectus perpetuum atq; indeficiens est: recte contemplanti facile patebit: perpetuum
quoq; intellectum & imortalem esse. Scientia & ueritas exemplo sit perpetuū atq; incorruptibile
quiddam. Non.n. speciem in anima: qua accidens in subiecto est suum statuimus intellectus obie
ctum. Id.n. per obliuionem facillime euanescat: sed qua ratio rei ipsius est atq; natura: quod ipsius
nullo modo interire: nullo modo deleri possit. Sed uniuersale quoq;: ut ubiq; sit: & semp: ut perpe
tuum: atq; incorruptibile sit: unde quæso uerius q̃ ab abstrahente itellectu effectū est? Qua in re nō
modo nullus est mendacio ac figmento locus: sed etiam uera rex essentia: atque certa (ut ita di
xerim) quidditas elucescit. Vniuersale: quod æternus censent sapientes intellectus efficit: at per
petuum a transmutabili fieri haud quāq̃ natura patit. Quod siquis aliorsum sentit: is non modo
ad ratiocinandū non satis idoneus: sed etiam ad intelligendus tardus: ad iudicandum sit prorsus
ineptus. Adeo uero rationalis animæ tenuis cœlestis atq; imortalis uis est atq; natura: ut quę eius
intelligētia comprehensa fuerint atq; percepta: uel si p se transmutationi tempori corruptioni pa
teant: iisdem ipsis rebus & earū simul exempta causis: deniq; auctore intellectu in contrarium cō
mutata transmutationi desinant: ac tempori subiacere: ut appareat ab incōmutabili efficiente etiā
quæ cōmutabilia sunt incōmutabilia reddi ac labi temporis eximi. Nam probe magnus Philoso
phus intellectum simplicem putauit esse impermixtus ac totius concreationis expertem. Quid su
sceptibilia nō ne suscipientis q̃ suscepti naturā consectant? Vnus Solis ardor: aliter a plantarus:
aliter ab animantium semine: aliter ab elemento suscipit. Et in elemento quidē rarefacit tantum:
in semine aūt plantæ dissoluit: & germen elicit. Dissoluit uero ac format in animaliū semine. Ad
mittit & intellectus rem quampiam intelligibilem: & quidem secundū suam intellectus ipsius po
testatem: sed admittit plane sub ratione quadam simplicitatis perpetuitatis intransmutabilitatis:
quod fieri nullo modo possit: si nō sit intellectus ipsius uis quoq; simplex ac perpetua intransmu
tabilisq; potestas: ut uel hoc uno perspicuo admodum documēto rationalis animæ uis appareat:
atq; eius naturæ pręstantia: & eiusdē diuinitas quædam atq; imortalitas comprobetur. Magna est
animæ humanæ nobilitas mira præstantia præcipuū decus: cui & tres præclaras actiones tribuūt
sapientes: id quod in libro de Causis apertissime declarat: unam quidem diuinas: quæ causam pri
mam spectat: unde & tota defluxit: alteram intelligibilem: quam intellectualem Albertus maluit
appellare: hæc circa rerum cognitionem uersatur per eam uirtutem: quam præcipuam ad res per
cipiendas assecuta est cum ipsa ad tam præclarū munus obeundum a prima causa sit profecta: ter
tiam animalem: qua mouet corpus: uiuificat: perficit: atq; hoīem reddit. Alienum aūt ab omni ra
tione est: posteriorem causam animam sequi: & ita ad eam admoueri: ut a prioribus auertatur:
quæ cum potiores sint & utiq; incorruptibiles: & ipsam ueluti illarum astipulatricē incorruptibi
lem permanere necesse est. Cum igitur substantiam quantis naturalis quoque operatio conse
quatur: accuratius contemplanti compertum est: quod anima cuius tantum in natura specimen
intuemur nequaquam uel in diuina uel in itelligibili operatione destruitur: in qua utraq; nihil ha
bet commune cum corpore. Neq; enim uera atque substantialis animæ operatio pendet a corpo
re: sed nec corporis coniectatur ingenium: manetq; anima potius ueris eius ac prioribus præstan
tibus causis: nec corpore pereunte dissoluitur: cui & posterius comparatur. Ille ipse magnus im
primis Philosophus in libro de Vnitate intellectus quam explodit asserit in nostra anima par
tem intellectualem esse: & eam quidem rationalem appellari. Esse autem substantiam: ex qua po
tentiæ manant bifariam distributæ: aliæ separatæ: quæ nec corporeæ formæ sunt: nec operan
tes in corpore: corporeæ aliæ: ac uirtutes in corpore. Et separatas quidem ex similitudine inesse
dicit ad causam primam: per quam subsistit: atque ipsius eiusdem esse perducat. Alteras illas inesse
animæ secundum eam rationem: qua anima est: cuius proprium est actum: & endelechiam corpo
ris esse: & in corpore quidem: inq; natura agere: cum sic natura & naturales uires eiusdem instru
menta esse perspiciatur. Quamobrem censuere non nulli sitam esse in Orizonte quodam æterni
tatis & temporis: intellectum autē qui inde fluit: qua uidelicet anima a prima causa profecta est:
per quam & in esse perducat: propterea uarium ac diuersum fieri. Vt id quod ab ea manat: secun
dum quod ipsa est naturæ intellectualis primæ ueluti resultatio quædas ad primā causam conuer
sa per lucis suæ participationē ceu lux quædā in illa est: atq; hic quidem est intellectus agēs. Quod

autem fluit ab ea: prout est substantia: per quam corporis natura subsistit: & quodámodo contine
tur: & figitur: est uniq; intellectus possibilis. Quocirca & tres: easq; longe diuersas speculationes am
plectit. Græci θεωρίας uocant. Quarum prima secūdū lucem intellectus agentis. prima & di/
uina Philosophia est: altera ad imaginationē spectat: cuius est Mathematica contemplatio. Tertia se
cundū conuersionē ad sensus cōmunes circa naturalia uersatur: & Physica. Atq; ex Peripateticorū
sensu eodem loco depromsit Albertus substantiam intellectualē eam: quā Arabes philosophi in/
telligentiā uocāt substantiā quandā uere subsistentē esse: atq; p causas primā in esse defixam adeo
ut ab eadem i suo esse necessitatē etiam sortiat. Nam quod ab causa prima est actu quidē est: ex q;
ea adipiscat: ut & necessario sit. Quam eandē sententiam. xi. primæ philosophiæ libro cumulatissi/
me est psecutus Albertus. Sed multis tandē rōnibus intellectus unitate reiecta eandē quęstionem
antea obscurā ac perdifficilē hisce uerbis cōponēs. Anima est inquit substantia talis: ex qua fluūt
potentiæ tum seperatæ a materia tum etiam minime sapatatæ: & secundū se est incorruptibilis: ac
permanens: licet secundū esse quarundā potentiarū corruptibilis sit. Atq; hæc quidem de aīa huma
na duntaxat & præcipere se & scribere profitet. Plura ab origine rōnalis animæ i plura uolumina
magnus hic confecit Phūs: & ueras illius cū motore primo: a quo uno pfecta est cognationē osten
dit. Sed & secūdū euidentiores pbationes pleraq; philosophorū disciplinas ac nō ignobiles hære
ses idem de aīę humanæ incorruptibilitate sensisse declarat nō Peripateticos Stoicos atq; Acade/
micos solū: uerū etiā Epicureos: qui magno ex philosophorū numero soli ab optimo ingenuarū di
sciplinarū parente in plerisq; degeneres fuisse monstrant. Qui tam & si obducta blandæ uoluptatis
specie quibusdam tenebris & crassiore caligine cæcarent: fulgore tñ coacti ueritatis quæ sese uel
nolentibus ingerit aīos hoīum imortales manere post mortē inficias ire nō audent. Ita apud hoīus
mentes: in qbus nō usq; quaq; lumē rationis extinguitur: plus ualet lux ipsa ueritatis q̃ apud mol
lem atq; imbecillam animi partē obscœnæ uoluptatis illecebrę. Itaq; i calce libri eius quē paulo an
te memorauimus de Natura & origine animæ Isaac Israelitam sectatū dicit Hesiodum Attalum
Cecinam ceterosq; antiquissimos Epicureorū: atq; hac una de re cum præclaris conuenire Philoso
phis: imortalitatē hoīs aīam constituentē: statumq; fœlicitatis eius i summæ contemplationis exer
citatione uersari. Sæpenumero idem Phūs ad patefaciendam summā animæ nobilitatem atq; præ
stantiam repetere nō dubitauit: cū in aliis locis tum uel maxime ubi naturā & originem animæ so
lertius inuestigauit: nō solū illam naturæ specimen esse: sed etiam absq; ulla hæsitatione solam pri/
mæ causæ: quæ mundū & condidit initio: & una regit oēm similitudinem atq; imaginē cōtinere.
Non quidē uel ex catholico dogmate uel ex sacris nostræ legis institutis: sed ex ueterū monumētis
atq; ex intimis adytis ac reconditis altioris philosophię penetralibus eruta atq; deprōpta sententia.
Quare cū & summatim uniuersas naturalē philosophiam complexus singula illius mēbra in unū
quodāmodo corpus coegisset: & postremo de rationali aīa naturalium formarū præstātissima men
tionem intulisset: adductis in mediū instrumentis obiectis actibus: ex quorū cognitione uirtutum
quoq; ac potentiarū notitia elucescit: tandem efficit intellectiuam aīam diuinā quandā esse naturā:
quippe quæ nullo corporis in peculiari eius operatione egeat instrumēto corporea & materialia in
corporaliter quodāmodo atq; imaterialiter complectatur: materiā & materiales cōditiones abhor
reat: sola inter uires oēs se ipsam percipiat: suam supra se ipsam aciem reflectat: & quasi demissa ce
litus materiale domiciliū extrinsecus subire uideatur: tota ut in toto corpore & i qualibet eius par/
te tota ab excellentiore intelligibili nō modo nō obruatur: sed foueatur etiā: atq; inualescat magis.
Quibus ex rebus haud obscure liqueat mentē & intellectiuam ac rationalē aīam pfecto eam esse:
qua in cunctis: quæ quidē pcreata sunt: & a rerū oium opifice Deo tributa mortalibus neq; præsta
bilius quicq̃ ac maius excogitari neq; penitus inueniri possit: cū plane pateat & diuinitatis & imor
talitatis uere illam esse participem. Quocirca & i elegantissimo de Animalibus opere noluit animę
rōnalis Albertus imortalitatem præterire silentio. Multa sparsim disseruit: illa tñ accuratius. xvi. eo
rum librorū affirmauit rationes ipsam: p quā homo potissimū distat a natura ferarum alicui parti
corporis nō cōiungi. Quod cū ita sit: nec p materiā: nec p ulla prorsus instrumēta corporea in con
ceptus traduci: sed ab eo transfundi potius: quod nullo modo materiæ cuipiam pmisceatur: sed nec
etiam uiribus ullis adhibitis: quæ in materia seminis agere uideantur. Itaq; demū concludit: nullus
eius aliud habendū principiū q̃ lucem primi intellectus agentis: quem purum imixtum prorsum
impassibilem gratuissimi ad unum Philosophi profitētur. Ac rursum Albertus eodem paulo post
loco: Quoniam intellectus inquit nec uirtus corporea est: quasi in maiore parte maior: in minore
minor: neq; agens uirtus in corpore: cuiusmodi eas esse constat: quarum exercitatio est ad harmo/
niam corporei instrumenti: ceu conspectus ipsa conspectio ad oculi harmoniam necessario con se/
quitur: quod ipse solus sit ab extrinseco materiæ inditus: & quidem a generationis principio. Atq;
hic quidem intellectus est: cuius est opus naturæ: quod ipsum opus intelligentiæ est: tanquam pri
mo: & mouentis & causantis. Quod idem sensisse uidetur iampridem Anaxagoras Clazomenius:
siquis recte illius mentem interpretari uoluerit. Quod quidem factitauit Albertus: qui præcipue
in eius pertractationis calce uelut per epilogū quędam conficit: solum intellectum esse diuinum:

eundemq perpetuũ/ĩmortalem/atq incorruptibilẽ:quod quemadmodũ in libro de Intellectu & intelligibili apertissime demõstrauit:& ipse solus eiuscemodi operationes suum habeat:tum etiam exerceat:quę quidẽ cum operatione corporei instrumenti quouis modo habeat cõmune prorsum nihil. Quod si imperitorũ uulgus ignorat:si nosse piget:si assentiri nequit:quis nisi ex eodem grege mirari debeat. Neq.n.magnũ quicq̃:atq præclarũ:neq altum:atq coeleste cogitare potest quispiã:nisi qui animũ abducere a cõmuni consuetudine:& mẽtem diducit a sensibus separare:qui nõ tam cum Scipione aphricano:qui humana uolutaret:q̃ cum Socrate potius:q supera deuocaret e cœlo nunq̃ minus solus:q̃ cum solus esse:nũq̃ negociari magis:q̃ cum ociari uideretur. Reluctatur minuti Sophistę nõnulli potius q̃ philosophi:& aĩorũ obtrectant ĩmortalitati captiunculis quibusdã: ac sane friuolis argutiis perire illos cũ corporibus:idcirco asseuerantes:quod perempto eo:quod quidem perfectum est:perire:& eius perfectionem sit necesse. Constare uero a rationali anima corpus perfici:quo pereunte/una interire illam. Sed & interitum:& corruptionem ipsam:nil aliud uideri:q̃ demolitionem quandam naturalis formæ:& quidem super ea materie:quam conformat:corrumpi aũt hominem igitur & naturalem formam eius:eam uero animam rationalem esse:idem putãt pendere a corpore animã:quod quamlibet eius actionẽ existimẽt quoq narari cũ corpore:ac sine illo nulli fieri itellectionẽ ipsam saus (ut illis quidẽ uidet)afferre argumẽtis:quæ cum maxime ꝓpria animæ una omniũ esse uideatur:nequit tamẽ sine uiso fieri:quod græci phantasma uocãt. Quod si id nullo modo absq corpore sit:cõsimiliter & itellectus habebit. Illud aũt cõtra animę imortalitatẽ plurimũ cẽsent habere momẽti quod complexionis uarietatem:quę sua corporis est:ingenioꝝ atq animoꝝ uarietas cõsequatẽ:ut ꝓpterea forma materiã comitetur:quod tota in ea quodãmodo obruta sit:atq demersa:ut ĩ quauis dispositione nullo pacto naturalis eaꝝ societas dirimatẽ. Præterea tradidisse:Aristoteles/molliore carne hoĩes:mẽtes quoq acriore esse:hebetiore cõtra:quoꝝ horridiora sint corpora. Melãcholicos quoq ingeniosos:obtusiores aũt eiusce humoris expertes. Alia præterea solent afferre:qui cõtra animi imortalitatẽ uel pertinacius:uel fortius ignauius disputare cõtendũt. Cum ea sint eiuscemodi oĩa:quæ facillime recta adhibita rõne soluantur. Nam duo illa:quæ primo loco obiecta sunt:facile se iprobabilia demõstrãt:cũ ad eas formas ꝓculdubio referãtur:quæ ipse p sese substãtiæ minime subsistẽtes sint:animã aũt rationalẽ p se subsistere nemo sit:qui nesciat:qui qdẽ ratione utẽ. Quod uero ad uisum ptinet:id nosse nihil negocii est. Lõge.n.alia itelligendi ratio est animæ:q̃ diu uersatur ĩ corpore:atq ea:quę mox cõsequitur a corporis cõtubernio segregata. Altera uiso & phãtasmate opus est:altera cõtra corpus aspernatur quoad corpore uacat:& corporeũ quodcunq adminiculum reformidat:sed hac de re opportuniore loco fusius. Facile id quoq ĩ somno pspectu est:quã dicimus motus imaginẽ. Multa sæpenumero cernere aĩo est præter omnem uisoꝝ:& phãtasmatũ rationem. Fit.n.ibi:ũ ad itellectum agentem cõuersio:& p quãdam separataꝝ illustrationẽ substãtiaꝝ multa nõ nunq̃ dormiẽtibus inotescunt. Quod uero adiicitur de cõplexionis uarietate:hoc usq p se aĩmæ nequaq̃ insidet:sed accidit potius. Atq id omne a uiso & phãtasmate ẽ:unde & id totũ fieri itelligimus:quod certe neutiq̃ eam uim habet:ut etiã pniciẽ animæ:atq exitium ualeat iportare. Sed illud ad suã tuẽdam sentẽtiã:quasi oĩum firmissimũ afferũt argumẽtũ quod Hippocrates magnus ille philosophus:& Medicorũ celeberrimũs õmnium Sene unus est:nõ nunq̃ uehementioribus corporis doloribus præsertis si dolẽtes nõ sentiãt:mẽtem pariter ægrotare. Quod aũt ægrotet id ab interitu non abesse:sed cõmori potius. At fallunẽ q ita existimãt:nesciũt p Physicoꝝ more/mentẽ nõnũq̃ appellari:nõ quidẽ intellectiuã aĩę partẽ & uim diuinã illam:quæ homini est cõmunis cũ supis:sed animalem uirtutẽ in corporis instrumẽto sitam:quæ ipsa nõ nisi p accidens ægrotare dignoscitẽ:quod uidelicet ad influendũ instrumẽto sensum impeditẽ a morbo:quemadmodũ in iis:qui cancro laborant:/perspicue cernitẽ. Nam atræ bilis frigiditas usq adeo sensum intercipit:ut membrũ & morbi locus etiã insensibilis fieri uideatẽ. Virtutẽ aũt p accidens ægrotare plane ostendit Aristoteles:professus seniorẽ si uiriq iunioris sibi oculũ aptauerit/æque acriter atq iuniorẽ cernere. Falluntẽ nõnulli sæpe æquiuocatione quadã ipsius aĩę:ut quæ ꝓpria sensibilis & uegetabilis sunt ad rõnalem atq intellectiuã transferant:cũ tria hæc non eadẽ certe rõne uersentẽ in corpore. Nam uegetabilis atq sensibilis nec de materia/nec de ĩstrumẽto uniq cõrporis segregatẽ. Atq eo utraq perit pereunte corpore:quo cũ tota pmiscetẽ:atq confunditur. Contra uero rõnalis nulli prorsum corruptioni patet:quandoquidẽ tota cœlestis est:& corporis contagiis oĩo nihil obnoxia. Quare tanta multiplicium/ac firmissimaꝝ probationũ rõne ꝑspecta/& summoꝝ insup Philosophoꝝ adhibita auctoritate/atq allata sententia exploratã esse arbitror aĩoꝝ imortalitatẽ iis præsertim/qbus propositum est/certã sincerãq indagare ueritatẽ potius/q̃ uana eius rei blandimenta sectari:quæ naturę quadã deprauatione procliues ad libidinẽ aĩos ad pniciem plerũq/atq extremũ excidiũ nõ solum inuitat:& allicit:sed interdũ cõpellit:etiam miserabiliterq pducit. Nihil est.n.oĩuz:quæ quidẽ ad hoĩuz uitã/ac rõnẽ spectãt:quod solertiore cura/laboriosiore industria/acriore studio iuestigare ac nosse debeamus/q̃ perennes durationẽ/ac uerã aĩoꝝ ppetuitatẽ. Qua certe cognita/sordescet nobis lubrica/ac momẽtanca hæc:quæ dicitẽ uita:mors tñ habẽda potius:& ad eam nostra oĩs uertetẽ in/

tentio: in qua si recte hanc ipsam quã mortalẽ exigimus ac scite comparare instituerimus: uere foelices tandem optatu compotes perpetuo beati esse possimus nam facile tum patebit duplex ille animorũ cursus corporibus excedentus: & binũ illud quod nõ modo philosophorũ uocibus: sed etiã sacrorũ Vatum carminibus celebratur: ut iis qui pie uixerint expeditus sit ad coelum aditus: qui uero male ac perperam deuium illud iter secutus a beatorũ concilio ut ita demũ diuina iustitia compleatur: quae uere tribuat cuiq̃ secundũ propriam dignitatẽ: bonis quidẽ coelestia praemia: improbis uero aeterna supplicia: alioquin magna uideri possit rerũ oium perturbatio atq̃ confusio: ac forsitan indigne & iniuste nimium comparatũ: cũ in hac mortalis uitae turbulentissima tempestate circũfluere impios secundis rebus: uexari saepenumero uideamus aduersis & asperis optimos ac sapientissimos quosq̃ & quasi grauius calamitosam eorũ uitam: atq̃ exagitari malorũ procellis. Igitur oibus persuasum esse debet: nõ solũ cadentibus corporibus manere post mortẽ aios: sed etiam totum aliquãdo hoies surrecturũ a mortuis: & reuicturũ eodem ipso quod antea fuerat indutus resumpto corpore: ut qui in carne & in inuolucro corporis: uel iniuste ac turpiter: uel integre atq̃ innocenter uixerit: debitam operibus mercedẽ referat: & pro actae uitae uarietate ac merito aequum pretium ac iusta piacula exigat.

¶Augustini Dathi Senensis de imortalitate animi: praecipue secundum Alberti Magni sententiam tertius liber foeliciter explicit.

¶Praestantissimi Oratoris pariter & Philosophi Augustini Dathi Senensis de imortalitate animi pro diui Thomae Aquinatis sententia: ad Franciscum Nini compatriotam uirum quidem philosophiae laude ac Mediciniae artis gloria praestantissimum: Liber quartus foeliciter incipit.

I quisquam ullo fuit tempore: quem summis laudibus dignũ existimare debeamus: & amplissimis quibusq̃ mactare honoribus: statuo unũ oium primũ extitisse Thomã Aquinatem: eum quẽ Latium genuit: Parisius praediu tenuit: sacrum coenobium professorẽ habuit eorũ: quos catholici uulgo Praedicatores appellat. Huius uitam magis doctrinã ne an sanctimoniam efferam: nescio incredibile dictu est: quantũ natura atq̃ ingenio ualuit: q̃ magna eruditione: q̃ exquisita rerũ scientia: quãta disciplinarũ uarietate: quanta ingeniarũ artium notitia & laude praestitit: q̃ ammirabili sapientia & uirtute: quanta uitae integritate atq̃ innocentia claruit. Si fuit disputator subtilis: si concionator uehemens: si optimus bene uiuendi praeceptorũ praecipuus indagator ueritatis: si difficilium & altissimarũ quaestionũ perspicuus illustrator: sanctissimę pietatis defensor illustris: acer impietatis hereticae: ac falsi dogmatis infectator. Praeclarus salutarium inuentorũ artifex: astipulator uirtutũ: uitiorũ expulsor. Falsi oppugnator: propugnator ueri. Qui recondita arcana naturae in lucem protulit: Christianam religionẽ auxit: fidẽ orthodoxam & catholicam confirmauit: actiuam philosophiam docuit: contemplatiuam diffeuit: uera demonstrauit: improbauit falsa: soluit ambigua: obscura patefeci: nullius laudatae disciplinae probataeq̃ doctrinae expers. Ac tam scli etiam cuiuisq̃ summi oratoris huius uiri laudibus sit impar oratio: & de tanti coelestis splendore silere sit fortasse tutius: q̃ pauca loqui. Facit tũ incredibilis magnitudo meritorũ: ut cũ de illis satis digne fari nequiam minime tñ tacere potuerim. Cum praesertim unus sit doctissimorũ hoium iudicio Thomas: qui natus ad res praeclaras & ad summę uirtutis ac doctrinae decus disputando inscribendo enucleando plurimũ adiumenti hominum generi atq̃ utilitatis attulerit. Mirum in modũ rudibus simul ac doctis profuerit. Neminẽ passus sit salutaris institutionis suae dulci: ac suauissimo carere pabulo. Quã plurimos irretierant peracuta Auerrhoi argumẽta & nodosa sophismata: ut iam persuasum plerisq̃ uiderẽt: quod de mundi aeternitate & de unico i oibus hoibus intellectu no nũquã ille pertinacius potius q̃ subtilius tradidisset. Vnus hic imprimis torrenti obex appositus nimi rapidi fluentus atq̃ impetum cohercuit. Coenosa unda consedit: turbulẽtior aestus deferbuit. Limpida aqua renituit: ut iam facile prospiciat: ac plane liqueat a summo opifice ac molitore Deo quẽ motorem primus Physici uocant mũdũ & coelũ omne initio conditũ: & eiusdem rectoris arbitrio atq̃ ãmirabili prudentia gubernari. Homini uero cuius mundus effectus gratia: & quę mundus continet procreata sunt oia: creatã a Deo uno huius datore formę: de nihilo mentẽ atq̃ intellectiuam aiam inspirari: ac singulam singulis sine dubitatione tributã. Sed quoniã eiusdem imortalitas aię paulo uidebatur obscurior.

¶Explicit id omne quod regitur & incohatũ est libri quarti de animi imortalitate ab Augustino Datho.

¶Celeberrimi tum Philosophi tum etiam Oratoris Augustini Dathi Senensis in librum quintum de animi perpetuitate exordium foeliciter incipit.

VM VARIA Ac multiplex sit differendi uia ad quod Marcus Tullius praesertim in libris de Finibus bonorum et malorum diligenter aduertit et diluadandae ueritatis non eadem doctissimorum hominum consuetudo ea tamen mea sententia omnium uidetur esse probatissima: quae in inuestigando uero ordine ac ratio

ne progreditur. Hac utuntur ii qui suam ponunt sententiam: rationem afferunt: suorum confirmationem adiungunt: obiectorum solutionem: & alienorum improbationem minime prætermittunt. Id multi iampridem i christiana religione maximis disciplinis instructi erudite ac scite fecisse noscuntur: præcipue qui a Thoma Aquinate sunt instituti: cumq͂ his Bonauentura Balneoreginus is qui ad diuũ Franciscũ sacris stigmatibus celebrem proxime sanctitate accessit: eruditione & doctrina summos quosq͂ sapientes æquauit. Quod cum aliis locis perspicue declarat: tum i ea quæstione uel maxime cernitur: in qua de animæ humanæ imortalitate disseruit: ea de origine eius: atq͂ incorruptibili natura constituens: quæ & Ioannes Scotus quasi quidã christianus Socrates: quę Franciscus Maro diuinarum rerum subtilis pscrutator: quæ Alexander Alesius: cuius doctrinæ ut plerique oẽs assentiuntur: ita refragari nemo audet: quæ Nicolaus Lyrius præcipuus sacrorum eloquiorum interpres: quæ uel Ioãnes Iandunus comprobauit: quẽ tam & si Auerrhoi captum studio intellectus unitas parump a uero deflexerat: postremo tñ ad ueritatẽ ratio reuocauit: ut & suas cuiq͂ homini aiam præscriberet: & cuiusq͂ pariter incorruptibilem pmanere autumaret. Qui oẽs cæteros imitati præstantissimos uiros: q pene innumerabiles i diui Francisci disciplina & sacro ordine floruerũt: eandem sententiam ita munere: ita roborauere: ut delirare atq͂ insanire uideantur: qui perite cum corporibus aias opinentur: quarum imortalitatem iprimis diuus Bernardinus Senensis: nostri sæculi delitiæ: & nitidus quidam ueritatis assertor: argumentis atq͂ orationis copia uera ratione fretus: oibus facillime pbauit. Nam hic persæpe grauia pmulta ac loge difficillima: quæ uix in gymnasiis & ocio probare posse uidentur ii qui totos se magnarum rerum studiis dediderũt: & ætatem oẽm ac tẽpus in rerum cognitione collocauerunt: luce quadã incredibili uerborum & orationis splendore efficit: ut tam multis q̃ paucis pbabilia uiderentur. Sed nil mirum: cũ in eius pectore uersaretur: qui & pfectas scientias habet uocis: & ita ois ueritatis est auctor: ut plane sine eius lumine cæcutiant mortales in tenebris. Peropportune Bernardinũ in huius sæculi labe: cũ iam oia inumeris complicarentur erroribus: & facinore: flagitio: scelere cuncta redundarẽt: concessit bonitas diuina mortalibus: q multo certe mirabilius consuleret humano generi: & ad rectam uiuendi uiam: & ad pietatis ac religionis cultũ redigeret: q̃ is quisquis ille fuit: qui primus dispersos ferarum more in siluis & mõtibus homines cõgregauit: & ad uitæ societatem ac uirtutis exercitationẽ compulit. Tanto inq̃ mirabilius quãto difficilius est uitio & nequitia fœdatos: ac penitus insidente flagitii macula: & peccati sorde emendare pollutos: q̃ rudes: & rerum integros oium conformare: & quod horum mens ad uirtutem capiendam natura duce facilior est: illorum longa uitiorum cõsuetudine pertinaciter obstinata obdurat. Nouit una cũ cæteris sapientibus architectus sapiens Bernardinus nisi stabili atq͂ optimo iacto fundamento: frustra quicq̃ superædificari. Hæc uero sane pbant: ac uere construunt: qui inquirere & indagare ista accuratius contenderũt: ii aios hoium intellexerimus: etiam cũ ex hac uita migrauerint: semp uicturos: nec dissolutis corporibus interire: nec in hac uitæ huius calamitate: quæ tam circũcisa: tam momentanea cernitur: ut fugacis ac leuis umbræ instar: q̃ celerrime euanescat: aut ista tuta bonis pręmia: aut supplicia improbis. Hic certatur: alibi coronatur. Hic seritur: alibi metitur. Hic laboratur: alibi percipitur. In huius sæculi certamine atq͂ agone contendimus post uitæ huius stadium palmã adepturi. Hic effodimus: quod nobis i futuro æuo pretium referendũ est. Hic negociamur ut post hanc uitam ditemur: Hic cũ multiplice ac sæuo hoste confligimus: ut non i tempore: quod citissimo transgressu cuncta uorat: sed in æternitate incorruptam atq͂ imarcessibilem coronã assequamur. Nam illa apud sapientem Concionatorẽ insipientẽ: atq͂ impiorum uox est. Humanæ uitæ exiguũ est tẽpus: & non est refrigerium in fine hois: nec est ullus qui agnitus sit reuersus ab inferis. Quia ex nihilo nati sumus: & deinde erimus: tanquã nõ fuerimus oio. Quod q dicunt turpitati seruiunt: ii ad hanc: quã mortales degunt uitam: totos se accomodant: nec sperantes unq͂ meliorẽ nec futurã penitus cogitantes. Sed hii præter figuram: nil habent hois: atq͂ humũ deiecti: & in cęno prorsum uolutati: quatenus sensu mouentur: id solũ amplectuntur quod adest: & a rõne menteq͂ auersi: ad corporis oblectamenta uertuntur ueluti pecora: quæ natura uentri obedientia finxit. Hoc igitur diuino afflatus numine aiaduertit Bernardinus: & corripiendæ stultæ uanitatis & turpitudinis: ac nequitiæ abolendæ perstudiosus: miseris nostri æui mortalibus uirtutis studium psuadendum: & amorem iustitiæ infundendũ statuit. Itaq͂ in diuinis suis concionibus quas apud plerosq͂ nõ ignobiles pplos: & nõ modo i omni hetruria: sed i toto quoq͂ Latio & frequẽter: & splẽdidissimas habuit de animæ imortalitate: locutus nõ solũ benedicendo suasit: sed etiam subtiliter enucleando disseruit. Ac tam & si nouisset uera pfatum Ioannem Damascenum diuinum apud Græcos theologum: qui ea quæ p legem nobis per Prophetas: per Apostolos: per Euangelistas tradita sunt asciscẽda: suscipienda: cognoscẽda: amplectenda: ueneranda esse: ac nihil præterea inquirẽdũ asseruisset: Alexandri tamen Alesii: Ioannis Scoti: Petri Aureoli: lepidi Bonauenturæ: cæterorumq͂ maximorum Philosophorum: ac Theologorum fultus argumentis: & subtilibus perscrutationibus: firmioribus rationibus: quasi quibusdam spiculis: atq͂ armis instructus: & incorruptibilẽ permanere aias: & quanq͂ die nouissimo suũ atq͂ ides (ut aiũt) numero resumpturã corpus: ac diuinũ iudiciũ subiturã: alias quidẽ ut imortali fœlicitate lętentur: aliam aũt ut tartareis cruciatibus affligatur:

& argumentari & demonstrare solitus est. Quamobrem crebro Bernardinus tum in sacris delubris tum etiam in compitis prophetico more declamabat: inuitabat uulgus hoium: alios ducebat: trahebat alios: ut ad uoces Lyrici nostri diuini enunciatoris oraculi sacri uatis Dauid uenirent: audirentq narraturum sese quanta fecerit animae nostrae oium conditor: & mūdanae molis opifex Deus. Et cū caeterorū qui probe argumentati sunt: tum Bonauenturae rōnes in mediū afferebat: qui in hunc modum imortales aios esse: atq incorruptibiles comprobauit.

¶ Prologus explicit. Liber quintus foeliciter incipit: ex Bonauenturae Balneoregini potissimum sententia: ac diui Bernardini Senensis.

Vm enī uariae extiterint de animi īmortalitate sententiae: & hi corruptibilē putauerint: pleriq incorruptibilem: q extingui cū corporibus aias existimauerunt: leuioribus quibusdam documentis adducti non tam ueram prospicientes rōnem q̄ spēm quandam: & ueluti exteriorem faciem cōtemplantes: Paulū apostolum quasi eiusce opinionis auctorem proferunt: q ad Timotheum scribens: solū Deum imortalitatem habere testet: ut soli Deo: quod est creatori conueniat: longe a creatura sit aliena. Cumq occurrat a nōnullis profitētibus soli Deo imortalitatem natura congruere: uerū creaturae eandem quoq gratia fuisse tributam: contra iidem instant uehemētius: asserentes gratiam nequaq̄ repugnare naturae: sed nec naturam uariam illam efficere cōseruare ac tueri potius. Quod si creatura ois est natura mortalis: q poterit p gratiam quod aiunt imortalis fieri? Non erit igit imortalis aia. Creatura enim. Testem quoq proferūt Ioannem Damascenū prodentem: omne quod a uersione initiū sumpserit tandē & in uersionē ferri: atq ita desinere. A uersione cepisse rōnales animā facile patere: quoniam creata. Ita & in uersionem uergere: quę prorsus imortalitati uidet esse contraria. Obtrectantibus uero ac profitentibus p se quidem animā ad uersionem esse procliuē: at sustineri manu: ac potestate conditoris: rursum obsistentes Augustinū produnt septimo librorū: quos de Ciuitate Dei scripsit: statuentem cū de Deo uerba faceret: ita ea quae condidit ministrare: ut ea nihilominus naturae parere sinat: atq a propriis motibus nō auertat. Igitur nec obsistere animae: quin naturam sequat: quandoquidem ad corruptionem natura procliuis est aia. Aristotelis aūt freti auctoritate obstinatius obdurant. Nam corrumpit intellectus inquit quodam intrinsecus corrupto: sed certe nō aliunde intellectus labes est: q̄ a corruptione rōnalis animae. Non igit imortalis fuerit. Quin etiam rōnem adiciunt: & eo pertinacius nostrae sentētiae obluctant. In corpore natura aiam pati: id quod in promptu esse arbitrant: passionem aūt magis magisq repetitam detrahere aliqd ac deturbare substantiae: qua uis aūt detractione atq obiectione facta nōnullam quoq corruptiones fieri necesse est. Atq ita p eam nō nihil labefactari substantiae: atq eiuscemodi substantiam oēm corruptibilem: proinde rōnalem aiam corruptibilem deprehendi. Eandem dolente corpore condolere: patiente plane compati. Quid nam igit prohibet & moriente cōmori? Illud uim maximā habere arbitrant: cum ita ratiocinando inferunt. Si sit inquiunt substantia incorruptibilis aia: nō ne & quae illi respondeat actio: & ipsa quoq incorruptibilis fuerit? Neq.n. unq̄ substantia a propria actione destituit. Quocirca si uel pereat: uel certe lędat una quoq tollat: lędaturq substantia. Cum igit lęso corpore lędi atq interpediri constat rōnalis actum substantiae: quae ipsa utiq intellectio est: lędi & ipsam substantias arbitrant. Erit igit pro eorū opinione animae rationalis substantia corruptibilis atq mortalis. His igit & auctoritatibus & argumētis cōmoti nostrae causae aduersarii imortalitatem animi studiosius oppugnantes: ad res autē considerandas parū & temporis & diligentiae adhibētes temere ipsi sibi assentiuntur: & quasi uictores petulantius assertoribus īmortalitatis insultant. Sed hi longe a ratione longe a ueritate aberrant. Nec quid aut certo affirmandū aut plane negandū sit satis acute perspiciunt. Quae aūt a claris auctoribus tradita sunt ea praua & adulterina quadā ut ita dixerim interpretatione detorquent. Multo aliter res habet id quod uera ratio summorū philosophorū traditio sanctorū auctoritas ueterū sapientū testimonia liquido ac perspicue manifestant. Sed nos cęteris nunc posthabitis rōnes eas pstringemus: quae id quod ppositū modo est & uehemēter cōfirmēt: & facillime tueant.

Bifariam namq naturā ipsius animae considerare atq explorare liceat. Nam uel rōne ordinis aiam uel ipsam secundū sese spectare solent: q res grauiores diligētius perscrutant. Et in ordine quidem alias uniuersae creaturae: alias rōne diuinae iustitiae: alias rōne eius qui ppriae naturae finis cognit. Secundū se uero aliter quo ad uirtutē: aliter quo ad actū: alias deniq quo ad obiectū ptinet. Ita fit ut sex modis: q a nobis expositi sunt: naturā ac uim aię pspicere & considerare possimus. Illa oīum prima occurrit: p quā considerat in ordine ad ea quae in uniuersitate mūdanę molis sunt pcreata. Qua qdē ex re ad ostendēdā aię īmortalitatē duplex orit ratio. Prima eiuscemodi est. Nam in creaturarū ordine: quae qdē in totius cęli ac mūdi fabrica cōtinent hinc materias primā repimus: illinc ultimā formā. Aeque uero ad uniuersi absolutionē & plenitudines ac multo fortasse magis ultima ptinet forma atq materia ipsa prima. Quę cū sit īmortalis atq incorruptibilis consimilem quoq & illam esse quis neget? Illa uero omnium Philosophorum uoce atq consensu anima rationalis est.

Fuerit igitur & ipsa incorruptibilis. Ad hanc illa quoq; accedit ratio. Nam ut hoc quod cernimus
mundanæ molis opus perfectū atq; absolutū sit: ex ijs te conueniat diuersa eorū quæ procreata sunt
genera & eorū quidem differentias pfecta quadā rõne combinari. Ita eni ipsius ita eius pfecta con
stabit integritas. Triplex nanq; aiaduertenda substantia est: & una quidē in eo: in quo magnitudo
est: atq; ea certe incorruptibilis: quod de cælesti corpore perspicuū fit. Altera deinde: quæ nec ipsa
magnitudo sit: nec magnitudini iuncta: & ea plane incorrupubilis plensq; oibus cõperta. Nõ ne
igit ne quid pfecto desit: tertia sit adhibenda: & ipsa quoq; incorrupubilis: quæ cū magnitudo nõ
sit: magnitudini tamē mira societate iungatur sit hanc sane putāt sapientes rationalem esse aiam:
quā tanti natura esse uoluit: ut pp eam cuncta etiam procreata uideanť. Atq; ita ex pfecto uniuer
sitatis ordine haud dubie cõficere liceat aiam rõnalē immortalē existere. Arguit & diuinæ iustitiæ
ratio nostrā sententiā: quæ cū pfecta sit: ac totius pfectionis exēplar: nūq̄ deflectit a recto: nūq̄ a
iusto discedit: si iustus ē dñs & iustitiā diligēs: quæ una atq; eadē cū illius essentia est: iniquitatē aūt
maxime abhominať: & odit. Quo circa nullū irretributū bonū patitur: nullū inultū malū. Recte
nanq; p Prophetam dicit. Iustus dñs oibus in uijs est: & i oibus quoq; sanctus operibus. Sed quo
tus quisq; in hac mortali luce uel meritis afficiť præmiis: uel debita scelestibus ultione mulctať? In
futura nanq; uita plurimus iustitiæ relinquiť locus. Ibi tum boni beati futuri sunt: recepturi autē
uirtutis præmium perēnis uitæ fœlicitatē: iustas mali luent pœnas: dabuntq; sua nequitia atq; im
probitate digna supplicia. Quibus ex rebus efficiť: ut & cõstituere aliam post hanc uitā & imorta
lem hois aiam sit necesse. Initant contra nõnulli: & quod de iusta retributione tradiť meritorū ita
demū satis superq; impleri putant: quod fieri possit uti aia: quemadmodū & corpus aliqñ suscitata
resurgat: atq; ita iustæ retributionis fiat compos. Sed hoc parū consulto: parū considerate fertur.
Nam cū sit aia: quod uera sentit ratio creata de nihilo: si forte corruptioni pateat prorsus tendat
in nihilū. Non igitur illa cui uel præmium uel pœna debeatur suscitari queat: sed alia de integro
procreari. Atq ita minime iustitiæ fiat satis si alio meritū alio pretiū referať. Illud præterea accu
ratius præclarus Bonauentura doctor considerandū censet: ad diuinam quoq; spectare iustitiam:
ut nihil quod quidē bene iuste & cū uirtute fit: in malū porro atq; improsperū exitum cadat. Lex
igitur diuina naturæ ratio iuris sanctio summorū uox philosophorū gentium consensus suadet
mortem obeundam potius q̄ a ueritate tum uitæ tum iustitiæ deflectēdū. Quod si forte tota post
hanc uitam intereat aia: ac penitus deleať: & iustitia quā adepta possideat una pereat necesse est.
Ita fiet: ut eiuscemodi mortis perpessio quæ iusta perhibeť: quam asciscendam edicit: quam recta
probat ratio perperam: & quidē simpliciter sinistrorsum euadat. Quod certe a diuina iustitia lon
ge alienū uideri debet. Ex cuius ordine sane illustris sit (ut sapientes putant) imortalitas aiorū.
Quod si aiam rõnalem considerare uelimus ex quadā rone atq; ordine finis: quem proprium spe
ctat facile quiuis uel mediocriter eruditus imortalem censebit. Vltimo nanq; semoto fine: q oius
principalissimus est ac superne cõstitutus cæteros mouet: atq; impellit omēs: reliqui fuerint irriti
ac prorsus inanes. Atq ultimū & finis & extremū cuiuius rationalis actionis & operis perfecta
beatitudo est. Hoc igit si substuleris oia quæq; agit aia frustra pfecto egerit. Quod si id absurdū
atq; absonū uidetur uti certo est: necesse est stabilire ultimū illud: ac firmiter constituere. Verum
ut probe alter Latii lumē Seuerinus inquit Boetius & philosophorū cohors una eadem q; pariter
uoce contenduunt beatitudo ipsa quo cunctorū mortaliū aspirat ois: atq; anhelat intētio: status de
finitur bonorū oiuz cõgregatione pfectus: ad quē uere & cumulate cõficiendū imortalitatē adhi
beri oportet aiorū: sine qua eiuscemodi bonorū conflatio uel manca atq; incohata: uel certe fit pror
sus inanis: ut facillime pateat ad incorruptionē natā rõnales aias atq; ad imortalitatē adipiscēdā.
Quid quod eandē itelligimus natura beatitudinē perinde atq; ultimū extremūq; bonorū expete
re? Nihil aūt temerariū: nihil ociosum i naturæ fundamētis pspiciť. Sūt eni oia naturæ opa: ut
modo ordine specie quadam āmirabili: ita etiam consilio prouidentia optima quadam rõne in
stituta: ut aiam rõnalem oēm & intellectualem creaturam natam fateanť uiri sapientes ad ueram
fœlicitatē ac beatitudinē assequendā. Sed nulla beatitudo absq; perfecta securitate: nec sine imor
talitate absoluta securitas. Vbi eni mors cadere possit: ibi & mortis metus: quo quid a beatitudi
ne alienius: quid fœlicitati magis possit esse contrarium? Atq; ita ex ordine animæ ipsius ad finem
perspicuum oibus fieri debet imortalem illam nõ obscure habendam. Quod mea quidem senten
tia satis superq; patefacit triplex ille uidelicet ordo: quem abunde exposuisse arbitramur. Quorū pri
mus finem atq; ultimum bonorū spectat: alter summā diuinæ retributionis æquitatem districtio
nemq; iudicii: tertius uniuersitatis absolutionem ac mundi totius integritatē. Quod si animæ uim
ac propriam uirtutem exquirimus: quod quarto erat loco propositum: id quoq; se nobis argumēti
offert. Nulla eni materialis & corrupubilis uirtus nata est: ut ipsa se supra se reflectat: id quod ne
mo non plane norit: nisi forte cuius (ut dici solet) crassa nimium Minerua est. Anima aūt ratio
nalis secundum propriam eius ipsius actionē id procul dubio efficit: dum & intelligentia seipsam
comprehendit: & studio præterea atque amore complectitur. Vt sapientissimo cuiq; tandem in
promptu sit: nec materialem illam nec corrupubilem: sed cõtra potius incorrupubilem atq; imor

talem e&c. At si uirtus incorruptibilis, & substantia utiq; incorruptibilis. Illud ꝓpositũ nostri etiam certissimũ documentũ extat. Nam si eam uirtutẽ natura incorruptibilẽ arbitrantur: quę quanto a corruptibili corpore seiungit, magis ac lõgius segregatur, eo fit uegetior, ac potẽtior: q̃s neget eam tum animis nostris inesse? Quo enĩ magis corpus & corruptibilis caro subigitur, edomaturq;: q̃ homo exterior appellari a catholicis consueuit: tanto certe uehementius, altiusq; attollitur spiritus: qui interior homo nõ temere, nõ imerito nuncupatur. Hinc philosophorũ mors, & philosophia mortis meditatio est. Hinc ille diuinus Socrates, uel potius animus eius quodãmodo seiunctus a sensibus incõniuẽs atq; ĩmobilis ab oriente Sole ad eundem iterum orientem ad superiorem contemplationẽ perstare solitus erat: ut si dicere fas est, sublatus uideretur in cęlum. Hinc palustrem ac pestilentem ad philosophandum locũ Academiam delegit Plato: quo macerato corpore, expeditius, ac multo facilius rebus contemplandis intenderet. Nam p eiusmodi a carne recessum, & quandam cũ corruptibili corpore impermixtionẽ animi uegetatur uirtus: atq; ob id quoq; incorruptibilis atq; ĩmortalis ostenditur: ut præter cæteras, quæ supra allatæ rõnes sunt, ex uirtute etiam rõnalis animæ eiusdem ĩmortalitas illustretur. Quod si ad eius ipsius operationẽ nostra conuertatur oratio, ex eadem ipsa multo certe patebit conspectior. Cuiuslibet enĩ sensibilis substantiæ, quæ quidẽ secundũ esse atq; durationẽ pendet a corpore, a corpore itidem sine dubitatione pendeat actio. Sed cuius adeo sit hebes ingenium: quin plane norit, ea sæpenumero agere animã, atq; obire mentem: quæ nullo modo proficiscantur a corpore? Id est. n. intelligere: nam quum intelligit mens, nullum sibi corporis instrumentũ accommodatur: ut neutiquam animæ rõnalis duratio pendere a corpore uideri possit. Absoluta prorsus a corpore est mentis actio: & quæ illius maxime propria est, absq; ullo corporis expletur cõmertio. Ab se aũt labefactari mens, ac dissolui nequit: quippe cui nulla sit, unde oĩs labes oritur, contrarietas. Ut quod in se est, incorruptibilis plane sit, atq; ĩmortalis habenda: quæ res eo insuper argumento dilucidior fit: quod cuiusuis corruptibilis substantiæ opatio tempore antiquatur: & collapsa senescit. Id aũt ab animæ rõnalis substantia uehementer abhorret: atq; ita alienũ uidetur: ut nõ modo temporis diuturnitate nec extenuetur nec minuatur: sed augescat potius ætate: ac maius indies incrementum suscipiat. Decrescãt cætera fortassis ĩ sene: quod diuus noster Hieronymus usurpabat: sola sapientia: ut ĩmortalis est eius possessio Isocrate teste: ita semp cum ætate accrescit simul. Si in senioribus sapientia est, & in multo tempore & longeua in ætate prudentia. Quo fit: ut ex propria quoq; ipsius animæ actione, perpetuitatis ratio, atq; ĩmortalitas elucescat. Postremo si ad illius obiectũ cogitationem uerterimus: id enĩ sexto loco nobis propositũ fuit: ita nostræ sentententiæ patebit ueritas: ut pene nullus relinquatur dubitationi locus. Cum enĩ duo sint: quorũ alterũ cognoscit, cognoscitur alterũ: primũ potentia est: alterũ obiectum. Ita enĩ præcipue nostræ tempestatis usurpant Philosophi. Ea igitur oportet esse ratione concordia, ac certa proportione congruere. Nata est rationalis aĩa ad sapientiam capessendam. Huic subiecta ueritas est: quasi materia, quam tractet, & in qua uersetur: ut præclare M. Tullius ait. Atqui ueritas Aurelio Augustino teste in corruptis pręsertum Soliloquiorũ libris, incorruptibilis est: quandoquidẽ uim eiuscemodi habet: ut ipsa quoq; abnegatio ueritatis primitus constituat ueritatẽ. Quare cũ & cognoscens aĩa, & cognita ueritas ratione cõueniant: sintq; inter sese ꝓportione consimiles: animæ ĩmortalitatem ĩmortalitas ueritatis: cui soli insipientes & expertes ueritatis, & rationis hoĩes aduersantur, mea quidẽ sententia facillime comprobabit. Quæ profecto ratio nõ modo arguit ĩmortalem aĩum de scientiæ atq; intelligentiæ ueritate: uerum etiam ab ea quæ nihilo præstabilius minus est, ueritate inq̃ uiæ atq; iustitiæ. Est enim & ipsa quoq; utpote excellentissima oĩum ac præclarissima uirtus, perpetua atq; ĩmortalis. Quod quidem in Sapientiæ libro sanctus & eloquẽtissimus Cõcionator ostẽdit. Quod si ĩmortalis iustitia, & eius capax & particeps ĩmortalis aĩus. Illud oĩbus debet esse compertũ: uim quamlibet, si corruptibilis sit, haud ambigue lędi a superexcellenti obiecto, ceu occulorũ obtundi aciem a splendidioris fulgore lucis: & obsurdescere nõnunq̃ aures uehementiore sono: uti eorũ, qui ægyptũ accolũt: ubi Nili aquæ dum ad Ethiopũ catadupps properãt, tam uiolẽto inter occursantes scopulos uehuntur agmine: ut ruere potius imenso fragore, q̃ fluere uideantur. Natus est sensus, atq; oĩs eiuscemodi uis animalis imbecillior in medio potius q̃ in extremo seruari: sed & oblectari quoq; uehemẽtius. Quod cõtra rõnali animæ usu uenit: quæ dum altiora ac magnificentiora cogitatione complectitur, nihilo tñ deterius minora atq; inferiora intelligentia compręhendit. Vegetatur potius: roboratur: augescit: & mirũ quendã in modũ supereminentis: & clarissimæ lucis obtutu, & cognitione lætatur. In percipienda uero, quæ oẽm sensum superat; & humani uires antecellit ingenii Dei sapientia, longe maiores q̃ in quarumlibet creaturarũ cognitione rerũ iucunditatem ac delectationem assequitur. Ut obiecto collata rationalis aĩa plane sese incorruptibilẽ præstet. Itaq; si substantiam uirtus: si uirtutem actio: si actionem obiecta res indicat: cũ per hanc triplicem considerandi rõnem patefactum sit, ĩmortales esse aĩam: si uel in se: uel comparate spectare illam instituerimus, omnifariam eius perpetuitas atq; ĩmortalitas declaratur. Ut plane illam incorruptibilem profiteri debeamus: ac nullo modo ĩteritui & corruptioni obnoxiam. Quod non modo catholica fides obtinet: sed & præclara ueterum sapientia, ac recta oĩs argumẽtatur ratio. Ac tam & si multa & pene ĩnumera afferri possint ad astruendam

hanc de animi imortalitate sententias:una tamen certior:atq; cæteris omnibus accomodatior uia
est:& huius inuestigádæ ueritatis ratio/cognitio/ac pspectio finis. Nec id quidē uel temere/uel in/
iuria:qñ finis iis/quæ ad finē sunt/necessitatē constituit. Id uero cū primis effecisse perpendit Au/
relius/& quidē uere Aureus Augustinus in iis libris/quos castigatissimos tum de Trinitate/tum de
ciuitate Dei conscripsit. Nouerat.n.id quod dubiū nemini esse debet:q rerū naturā uł mediocriter
fuerit institutus:fuisse initio rōnalē aīam/ad summā adipiscendā beatitudinē pcreatā. Hoc ipsa re
rum artifex/ac ueritatis magistra natura. hoc ingenitus cunctis mortalibus appetitus:hoc recta/&
quæ nunq̄ fallit ratio edocet. Hoc nō solū sapientū eruditio/atq; doctrina:sed etiā ipsum imperi/
torum uulgus/gens oīs/& natio hoīum uniuersa fatet:hos solos exceperim:in quibus totū rōnis
lumen extinctū est. Quis.n.neget/id uelle oēs/se fore beatos! Atq beatū facit bonorū cumulata/ac
certa possessio. Sed q beatus sit:q quod adeptus bonū est/uel carere eo/uel iacturam eius pati pos/
sit. Inde/n.nascat necesse est/& metuendi/& dolendi ratio. In quē uero aut metus cadit/aut ægri/
tudo:cadat & miseria/necesse est. Quis nō uidet! At miseria maxime beatitudini aduersat. Quod
si rōnalis aīa capax beatitudinis nata est:quę ipsa natura imortalis est:facile pspicit/ex parte qdem
finis:quā tantopere augmus exquirere imortalitas aiorū. Hinc sunt illa Seuerini Boetii:quem Chri
stianū Varronē habendū ducimus:illa inq̄ luculenta:& grauia:quę is Philosophiā loquentē facit:
unde ueluti a purissimis fontibus ueritas manat. Ois mortaliū cura:quā multiplicū studiorū labor
exercet/diuerso qdē calle pcedit:ad unū tñ beatitudinis finē nitit puenire. Eadē imōtalitas si rōna
lis aiæ formā perceperimus/nihil obscura patebit. Quod.n.ad participandā assequendāq; beatitu
dinem facta est:uel creata potius:eaq; in eo ita est:quod uere summū/ultimū/æternum/intermi/
natum/incommutabile bonum est:facta idcirco est capax Dei aīa:inq; ea Dei cuius & præclarum
opificium est:expressa imago/atq; similitudo est. Sed neq; uera imago Dei sit:neq; absoluta diuini
tatis expressio/atq; insignis forma:si angustis uitæ circunscripta limitibus/aliquando mortis termi
no concludat. Quod si/id quod res habet/imago Dei aīa rationalis est:nullo modo attingere eam
possit interitus/ac mortis labes. Sed nec finis/nec forma tantū:ipsa quoq; materies:si ita appellare
licet/imortalitatem animæ rōnalis ostendit. Nā id ipsum/quo sine aīa/seu eius forma est/tanta cer
te dignitate/tanto decore est:ut diuinā illam imaginem insignē reddat:quæ utiq; nobilis materiei
paret/& præclara conditio. Ea uero formæ tam excellenti/tamq; ammirabili splendore prēditæ in/
credibili quodam appetitu copulat:ac nectitur. Isq; oīs ita demū in ea ipsa conquiescit:ut nullo
modo aliam præterea queat formam expetere:& unam illam amplectat:unam deosculet:una con
tenta, fit. Cum utręq; arctissimo nexu/indissolubili uinculo/atq; optima quadā colligatione iungā/
tur. Quoniam uero/quod tam pfecta ratione aptum/iugatumq; est/id diiungi/& dissolui uelle:ut
sapientes iure affirmant:non est Dei:hic unus comprobat creationis auctor:hic unus opifex/atq;
effector rōnalis animæ:ille ipse perpetuus conseruator. Vt ab efficiente quoq; causa non desit eius
ipsius imortalitatis ratio. Itaq; tam ab auctore/q̄ ex specie/atq; forma/& ex quodā (ut ita dixerim)
proportionali subiecto:oīum uero maxime ex fine plane perspicuū fit:aiam rationalem/quod tan
to perquirimus studio/a creatore Deo effectam de nihilo/perpetua duratione seruari:ut iam nihil
hęsitantes/& optimis ac pbatissimis rationibus facti certiores iis argumentis assentiamur:ac peni/
tus inhæreamus:quæ paulo ante de animi imortalitate in medius sunt allata. Quippe quæ delite/
scentē/& occultius abditam:ac difficultatū scrupulis/quasi quibusdam obductā tenebris/ueritatē
in lucem proferūt:patefactam reserant:ac ueram sapiētiam profitentibus exploratissimas reddūt.
Omnino.n.quattuor distingūt ueteres sapiētes causarū genera:quod magnus & acutissimus Ari/
stoteles in libris de Naturali auditu:de generatione animaliū:de rebus diuinis præcipit:atq; inde;
cū cæteri probant Philosophi:tum imprimis Aphrodisius Alexander in præclaro de Fato uolumi
ne/mox complures Peripatetici optima ratione confirmant. Nos de rationali aīa/siquod mouet:&
efficit:siquod essentiæ rōnem præbet:si quo constat:si deniq; cuius causa:& finem spectemus:un/
diq; se nobis:quod tandem cerni licet/immortalem præstat. Et.n.recte argumentatum Bonauen/
turam censemus:ex cuius sensu hæc potissimum deprompta sunt:cuius solers ingenium:cuius
exquisita doctrina:cuius suauis oratio & ueritatem plurimū illustrauit:& stultorū hominū/atq; im/
proborum; confutauit errores. Ac proinde mirabile dictu:cū ab hinc annos.cc. mortē obierit:ita tñ
lingua eius uigore quodā icredibili ac mira uiuacitate præstat:ut uel mortuus fari posse uideatur.
Extat nobile illius sepulchrum Lugduni:& celebre monumentū clarum cæteris ornamētis:clarius
doctissimi/& sancti uiri miraculis/& gloria. Hic cū multa de permanente post mortem anima disse/
ruisset/neq; a catholico dogmate/neq; a recta Philosophia discessit/apprime cōfirmatis quæ eadem
a Ioanne Scoto:cui propter eximium ingenii acumen/subtilis disputatoris uulgo cognomentum
inoleuit/solerti inuestigatione tractant. Nam hic præceptor cum primis mea sententia diligentissi/
mus facillime ostendit/quid nam cæteris formis intersit. Itaq; & in suis uniuersalibus cōmentariis
hisce de rebus inuestigationē aggressus disseruit/nō idem esse itellectiuæ:atq; esse totius/cuius illam
partem esse constat. Quare & soluto corpore/in suo animā intellectiuam esse perstare. Idq; omnino
ac penitus tam per se q per accidens incorruptibile prorsum statuit. Cum contra corruptibile uide

ri possit: siquis idem esse utriusq; profiteatur: quasi una: eadẽq; foret aiæ essentia simul atq; cõposi
ti. Cõpositum. n. uere corrũpitur. Quod quemadmodũ generatio terminari uideatur ad eẽ geniti
ita esse corrupti uideri debeat terminus: a quo corruptionis ipsius ac solutionis initiũ. Proinde du
raturam intellectiuã aiam: ẽt dehiscente cõposito. Cæteras uero quæ qdem materiales formæ sint
toto dissipato in esse minime diutius pmansuras. Atq; hæc quidem Scotus. Sed iam tandẽ hunc lo
cum satis superq; decursus arbitramur: ut perspicua: atq; illustris animi ĩmortalitas uideatur: nec
ppter quid iam tandẽ quempiam lateat: ni forte ex cordem: atq; ois & cõmentationis & ratiocina
tionis imporẽ. Neq; illa huic causæ ad uersantur: quæ contra a non nullis obiecta sunt: siquis cõpli
catam animi notionem euoluere: ac recte explicare uoluerit. Quod si solũ Deum ĩmortalem Apo
stolus profitetur: id sane ea ratione intelligendũ ẽ: quod is unus pfecto sit: q ipse sua ui atq; inef
fabili: & incõprahensibili potestate: nulla aliunde petita ope: ut sublimi: ac supereminenti maiesta
te: ita & imensã quoq; atq; interminata æternitate sese tueatur: ac seruat. Animus ipse tam & si pro
sua origine ad ĩmortalitatẽ & natus est & factus idoneus: nullo modo tñ absq; cõditoris præsidio:
in eo imortalitatis statu incolumẽ se præstare possit. Neq; .n. tum tantã nisi uitæ auctor: & unus im
mortalitatis largitor obtineat. Actius inexplicabili bonitate: a qua i Timæo Platone teste: omnino
longe abest: ac facessit inuidia: ut mundi tũ procreatio: tũ perennis duratio: ita & uitæ perpetuitas:
& immortalitas oritur animorũ. Nec hoc quidẽ eorũ naturæ pugnat: quo ad ea principia: ex qbus
constituti feruntur: sed eorũ potius principiorũ expetitionem souet: ac seruat. Quod si a uersione
aia primordium sumpsit: qppe quæ de nihilo condita: ac propterea ad uersionem uideri debeat na
tura procliuis: id quod Ioannes Damascenus tradidisse ostenditur: hoc ita intelligendũ putant sa-
pientes: ut eiuscemodi procliuitas non quidẽ a quopiã sit appetitu uirtutis: id. n. longe abest a ue-
ro: sed a defectione quodã potius: atq; inanitate: qua creatura facta de nihilo ẽrat ea quæcũq; tan
dẽ inanitas est: eius potestate: q eãdem de nihilo pcreauit: tota facessit: Amolit q; eas summus opi
fex: qui ita semp rationali aiæ præsto est: ut eam nunq̃ sua ope destituat: ut eo fulta: ac subnixa præ
sidio exinaniri nunq̃ possit. Nec obstat Augustini quæ contra affertur sententia: Vera nanq; dicit
præcipuus ueritatis illustrator. Proprios naturæ motus suis ipsius relinquit habenis naturæ cõdi-
tor: & eos illã pculdubio agere sinit: q uidelicet ab originali profecti principio: ad efficiendũ quidẽ
non autẽ ad deficiendũ spectant. Qua eadem ratione: & gratia non pugnat naturæ: non aduerti-
tur non obesistiuat potius cõditã: adiutã perficit: perfectã continet: ac fouet. Perperã deinde non
nulli Aristotelis uerba interpretantur. Corrũpi intellectum quodam intrinsecus corrupto: Verita
tem simul labefactare conantur: & præclaro atq; grauissimo Philosopho sunt iniurii: ceteris distor-
quent sententiis: atq; aliorsum trahunt: atq; tanti: tamq; diligentis naturæ: & ueritatis inuestigato
ris mens fuit. Sæpe multos æquiuocationes fallunt. Neq; .n. corruptibilẽ usquã Aristoteles intelle-
ctum statuit: qui & alias sæpe: & in tertio plane librorũ: quos περὶ ψυχῆς quod est de aia scripsit: &
impassibiles prorsus affirmat: & interitus porro: atq; corruptionis expertẽ. Verum intellectũ: quę
pro intellectione ipsis quoq; Grãmaticis comprobantibus: ac pro ipsa intellectus actione tam Ari
stoteles q̃ cæteri nonnunq̃ usurpant Philosophi: ipsam inq̃ opationem intellectus quã exercet intel
lectus in corpore magnus phũs tradit: impediri nõnunq̃ ac perturbari: læso ac deprauato interdum
interiore quopiã: uel imaginationis ipsius uel cuiuis sensibilis dũtaxat instrumẽto uirtutis. Hoc
enĩ ita interpretatũ & facile iudicio sensus patet: & palã frenetici testanť: quos quidẽ nõ tam ue-
nena consopiant q̃ uinciant potius Hippocratis uincula. Quod q pati aiam perhibẽt: fieri autem
ut a patiente ista uehementius etiã substantiæ aliquid deturbeť: quod cũ accidit: eidem & corrup-
tio: ni sibi duplex respõsum habeant. Non. n. si cadit in aiam quæuis passio a læsa fit aia: quæ ipsa
nõ læditur: sed p quandã (ut ita dixerim) quã Græci συμπάθειαν uocant: atq; ego hoc loco com-
passionem q̃ conturbationẽ interpretari malim. Hoc aũt omne ad læsum referendũ corpus est: ut
nõ de substantia quicq̃ aię depereat: sed corporis qui cũ iungiť potius quando unũ ex duobus fac
tum est. Absurdũ aũt corporis detrimenta ad labẽ aię pernicieq; transferre. Quid si fateamur nõ
solũ quoad uersetur ĩ corpore: sed uel cũ inde euolarit aias pati? Nõ. n. quodcũq; patiť: continuo
& corrumpiť. Alius certe generis habenda ea labes & corruptio est: quæ nõ quidẽ p partis detri-
tionem adeptionẽq;: sed p iugem quandã: & continuã quietis ac tranquillitatis interturbationem
fit. Quod testari possint: q etiã exuti corpora perpetuos apud iferos perpetiuntur cruciatus. Qua
de re opportunior fuerit explicandi locus. Quod aũt de condolendo diciť hoc tantisper aias attin
git: dum corporis compedibus detineť utriusq; icolumi iunctione. Quam quoniã mors dirimit,
nequaq̃ consequitur aiam: corporis liberã uinculis mortis cõmunio. Nam p seiunctionẽ a corpo-
re tollitur e medio condolendi causa. Quanq̃ non eadẽ est cõmoriendi: quæ compatiendi ratio. Ita
enĩ aia rõnalis capax lætitiæ & uoluptatis est: ut sit etiã doloris atq; ægritudinis. At ita contra par-
ticeps uitæ est: ut sit penitus mortis expers & totus imunis interitus. Postremo ne qd reliquum su-
per sit ambigui per accidẽs fit: ut rõnalis aia q̃diu uersatur in corpore: quicq̃ intertrimenti in suis
opibus patiatur. Nam cũ ingenti quadã pronitate ad corporis societatẽ feratur suas cũ illo opatio
nes efficiat. Vires præterea sensitiuæ uirtuti intellectiuæ deseruiunt: & eius ad res conficiendas usq;

eo amministræ redduntur: ut ueluti satellites quidam menti potius: q̄ quod dicere solebat Themi
stius sensui cōmuni pareant: & ea extrinsecus aduecta importent. Quę interiore mentis agitatione:
tum uolutanda: tū pspicienda sint. Vt propterea cognitio oīs oriaẗ a sensibus: & si quis uno careat:
& scientia: quæ p illū suppeditetur: carear necesse sit. Hinc fit: ut nequaq̄ integris: & corporis instru
mentis: & sensibus: diuersantis in corpore mentis quoq; agitatio & perturbari & cōpediri uideatur.
Quæ nil tamen ipsa læditur: qn illęsa potius: atq; integra eius acies soluta corporis uinculis: peracri
suo obtutu libera fruitur: quę autē crassiore uolutata corpore: quasi nebula quadā obiecta cernebat
mox totius ignorantię dispulsa caligine: uelut in clarissima luce perspicua contuetur. Sed suo loco
de his fusius. Merito igitur in re accusandi sunt uel stulti quidā nebulones: uel impii sectatores uo
luptatis: q mortales aīos constituerunt: quos tacita natura ammonet: suadet ingenita nobis: atq; in
fecta cognitio: ipsa quoq; firmissima: atq; irrefragabilis ratio demostrat manere post mortem: Cum
duplex sit igitur uitæ cursus: alter uirtutis: uoluptatis alter: cōtēnenda uoluptas: amplexāda uirtus
est. Illa perditionis ē: hęc uia certa salutis. Illa ad æternos cruciatus: hæc ad iterminatę fœlicitatis ob
lectamenta perducit. Per illā miseri ppetuis torquentur suppliciis: per hanc īmortales animi beato:
ac sempiterno æuo fruuntur. Viā uirtutis omni consectantur studio sapientes inanibus fallacis uo
luptatis despectis illecebris: ut reportent tandē p labore requietem: pro ignominia gloriā: p breui
iactura imortalia gaudia. Via uoluptatis stulti: atq; insipientes gradiūtur: q ludicrę: atq; ianis capti
iucunditatis specie: uia relicta Regia: densos sequuntur anfractus: ad perēnes luendas pœnas præci
pites deiciuntur ad inferos. Quod qui īmortalitatē pręcognouerit animorū: tutum sibi: atq; expedi
tum ad beatitudinem iter comparabit.

¶ Subtilissimi disputatoris: atq; Philosophi: & uæhemētissimi Oratoris Augustini Dathi Se
nensis de Animi immortalitate liber Quintus fœliciter explicit.

¶ Exqsita doctrina Philosophi: & scientiæ copia uiri Augustini Dathi Senensis liber Sextus
incipit de Animi perpetuitate pro ueterum Philosophorū atq; imprimis Socratis Platonisq;
sententia.

Vere multi quondā tum apud Græcos: tū etā apud Latinos nobiles: atq; illustres Phi
losophi & sapientia: ac doctrina clari: quales ii septē: quos uetustissimos: & eosdē rerū
cognitione: & sciētia insignes Græcia celebrat: quales apud Romanos. M. Tullius La
tini lumen: ac decus eloquii. Qualis. M. Varro rerū diuinarū: atq; humanarū longe pe
ritissimus: ut hoc uno Lactantio Firmiano teste: ne apud Græcos qdē uixerit doctior:
alii ꝑterea cōplures. Verū cœteros oēs unus Socrates antecelluisse fert̄ auctoritate & gloria: ut uni
quēamodū ueteres ꝓdunt historiæ: quod & doctissimoꝝ hominū testimonio cōprobatur Prudētiā:
ac sapientiā oraculum Delphicū adiudicauerit. Nā & propter eximiū ingenii splendorem: ac sum
mam scientiæ copiā terrestre quoddā habeatur oraculum. Ne q. n. solum humana pcaluit: sed phi
losophiam quoq; (ut ait. M. Cicero)primus deuocauit e cælo: in urbibus collocauit: & in domos
introduxit: & coegit de uita. & moribus: deq; rebus bonis: ac malis q̄rere: Vt splendidore ingenio
uiri exēplari quodam cælitus demisso: beatæ uitæ rationem effingerent: & uitam deorum imitaren
tur in terris. Gloriam Socrates contempsit humanā: cladem humani generis aspernatus est uolu
ptatem: popularem auram & isani uulgi: ac stultæ plebeculæ plausus uelut sæuā pestē fugit. Aīuꝫ
ad res ꝑclaras cōtulit: totū ad sapientiā: rectāq; rōnes cōuertit: ad finē bonoꝝ assequndū: ad ueritatē
pspiciēdā: operā omnē: & cogitationē adhibuit. Siqdē ea uera sapiētia ē: cui quasi sola materia: quā
tractet & in qua uersetur: Cicerone teste: ueritas subiecta ē. Quoniā uero oēs Philosophorū fami
liæ ab hoc uno tanq̄ omnium parente ortæ: ac proseminatæ sunt: ad unā quoq; oēs in eo maximæ
laborauerunt: ut se potissimum tueri Socratis sententiam ostentarent: existimantes tantisper se ue
ros Philosophos ēē: si uere Socratici esse uiderētur. Multa docuit: multa disseruit: multa illustrauit:
quæ ad uitā hominū cōformandā: quæ ad uirtutē capessendā: quæ ad fœlicitatem adipiscendā pti
nerent. Sed quod iniquo ferendū aīo est: uoce duntaxat & lingua ꝓfuit. Nullæ extant eius litteræ:
nulla ingenii monumenta. Scripsit omnino nihil: nihil librorum edidit. Perissent ꝑclara eius uiri de
creta: ac salutaria dogmata: si nō illa Plato litteris: atq; imortalitati cōmendasset: iure optimo laudā
dus: cū in ꝑceptorē bene de se meritū gratiorē se pstiterint: q̄ discipulū expertus erat. Multa quidē
scripsit Plato. Dialogi extant cōplures: qbus ille mirifice delectatus ē. Vbiq; loquentē facit Socratē.
Quāq̄ uero pcontātes diuersis locis: diuersas quoq; iducit psonas: uni tn̄. Socrati: & iudicandi aucto
ritatē & disputationis oīs palmā tribuit. Sūma quęq; studia: atq; officia debent parentibus: sed cer
te nō iis inferiora: a qbus ꝑcepta: atq; instituta manarint. Sunt illi generationis auctores: hi uero
alumni animorū: ac beneuiuendi duces. Fecit igit̄ magna cū laude & approbatione oīuꝫ Plato: q
ꝑ cæteris oībus Socratē maxime semp coluerit: ac ueneratus sit. Quod si idē Platoni Aristoteles pstī
tisset: ut oēs diligētia mortales: atq; studio superauit: ita plenitudine laudis & cumulo gloriæ fuisset
certe superatus a nemine. Quod si forte uisus ē Aurelio Augustino Platonis impar elogo: minime

tamen benedicendi contẽpsit studium: quin potius ad summã rerum doctrinam: oratoriã quoq facultatem adhibuit: & Prudentias cũ Eloquentia iunxit. Quãtis.n.M. Tulius optimus harum re rum iudex: cœteris Aristotelẽ Philosophis præferens. Platonẽ semper exceperit: tñ tantus in utroq scientię splendor effulsit: ut alterum alteri præferre non ausim. Vno pstare uisus est Plato: quod de animorũ immortalitate socratem secutus: & locis pluribus: & multo certe fusius: atq copiosius est lo cutus. Plurimũ.n. pertinere ad rectam hominis rationẽ arbitratus est: si quis senserit: nequaq aĩos cũ corporibus interire: neq omnia morte deleri. Hoc unum recte: & pręclare uiuendi stabile fundamentum iacitur.

¶ Explicit id omne: quod extat libri Sexti Augustini Dathi Senensis de de animi ppetuitate.

¶ Augustini Dathi Senensis: uiri sane & Oratoriæ facultatis: ac Philosophię gloria præstantissimi: in librum Septimũ de animi imortalitate: ex Aristotelis opiniõe: pemiũ icipit.

Ferdinandus Cordubensis superioribus annis: uir magno ingenio: & oĩu3 disciplinaq eruditione apprime instructus: & ut Hispanus nequaq indisertus: more quodã Leon tini Gorgię: ac ueteq Sophistarum in nostræ urbis Fano: eo quod (ut plęriq sentiũt) cristianorum omnium templa superat: aliquando sese ad oia responsurum professus est: quæcunq inquouis doctrinarum genere sibi fuissent proposita. Aderant iuris Põtificii: legalis prudentiæ: Medicinæ: Eloquentiæ: Mathematicæ institutionis: diuinæ quoq sapientię Doctores: ac professores percelebres. Varia: ac longior multis de rebus habita disputatio est. Et cũ plerosq indisputando concertatores superasse uideretur: ut quasi inferiores terga darẽt: postremo Petro Russio nostrę ętatis Philosophorũ: ac Theologorũ facile principe: cũ in mentionem rationalis animę uentũ esset: contra differente: discessit tandem nequaq superior. Sed cũ multa & subtiliter explicuisset: & dixisset composite: illud absurdius affirmare est ausus: nunq Aristotelẽ peripateticum: pter q in Metaphysicis libris: idq uno tantum loco: animi imortalitatẽ asseruisse. Quasi uero Philosophorũ oĩu3 pene summo: id aut obscurũ: aut ambiguũ foret: quod qui ignorat: non modo Philosophus habendus nõ est: sed ẽt turpiter ab eruditis omnibus irridendus. Quod scito Gorgię: in quo tanta doctrinę uenditatio erat magnis de rebus differenti facile usu uenit: refellente illũ parente Philosophorũ Socrateq se nihil scire profiteretur: qq sapiẽtissimus Apollinis oraculo fuerat cõprobatus. Magnã: mea quidẽ sententia: acutissimo ueterũ oĩum: ac doctorũ pene doctissimo omniũ Aristoteli facit iniuriam: qsquis illũ afferat tam pauca: tã strictim: tam negligenter ea de re locutum: in qua tum inuestiganda: tũ etiam pnoscenda: tanq grauissima oĩum: quę qdem in omni Philosophia tractantur: pręcipua sapientis exercitatio sita esse debet. Nam q uel ignorauerit: uel negauerit: uel deniq dubitauerit: manere post mortẽs animos: is proculdubio hominum uitam prorsum labefactat: atq confundit: & bonorum: ac malorum finem: unde omnis philosophandi ratio pendet: radicitus conuellit: funditus euertit. Multa Ferdinandus memoriter: atq eleganter. At fugit illius memoriam crebra in plerisq locis de animi imortalitate Aristotelis cõmemoratio. Et in libro: quem περὶ ψυχῆσ quod ẽ de aĩa scripsit. Id ipsum pensioribus uerbis sępius contestatur uere gnarus omniũ: & speculationẽ de aĩa: quæ forma hominis est: omniũ esse maximam earũ confiderationum: quę quidem in naturali Philosophia uersantur. Quocirca & in actiua: & contemplatiua Philosophię parte: de anima: deq eius imortalitate: & sępe: & multa attulit: q nos maiore ex parte: pro uirili nostra: quantum memoria supetet: & in unum conficere: & breui annotare: atq in hos commentarios coniicere instituimus.

¶ Prohemium explicit. Narratio deest: & cæterę: quę narrationẽ. Sequuntur: omnes absolutæ orationis partes.

¶ Augustini Dathi Senensis in librum Octauum de animi immortalitate: pro. M. Tullii Ciceronis: Launi patris eloqui sententia: proloquium fœliciter incipit.

Audat subtilis Cõmentator Auerrohus Aristotelem Stagiritã: qui Peripateticam disciplinã primus instituit: & eius Philosophi etiã: atq etiã pspecta pstantia: tm ei tribuit: ut affirmare nõ dubitet fuisse: in quo natura humanę pfectionis uires intẽderit. Quo.n. homo ni rõnis: & mẽtis cœtera animantia antecellit: & excellit: hoc Aristoteles: ut ipse quidem opinatur ingenio doctrina & rerum omniũ maximaq cognitione: & cumulatissima quadã scientię laude cœteris prestat hominibus: ut citra eius uiri facultatem: bonitatemq ingenii: ac summam disciplinę magnitudinem: qui sunt: & qui fuerũt reliqui omnes fuisse uideantur: cum pro Auerrohi sententia: totum in hoc uno naturę eluxent specimen. Sed alii aliũ tantam cedunt laudem. Hi Platoni: quem Deum Philosophorum uocant: illi Hippocrati Choo: quem di uinam uirtutem ad hominũ salutem tuendam habuisse ferunt: nonnulli Aurelio Augustino: quẽ gnarum omnium ingenuarũ artium nulla cuiusq fere doctrina discipulum fecit. Ioannes Chriso

stomus cuius iudicium improbare non ausim: Paulo illi diuino homini: ac terrestri numini: Doctori gentium. Sed hic sit nobis unus exceptus qppe i cęlo potius: q̄ in terris institutus. Caeca sunt: uere inquit Plato: amantium iudicia. Trahit sua quenq; sententia. Alii alios magis probant. Me si quis cogat: meam ferre sententiam: & si parum ingenio: minus ualeam iudicio: iudicio ne: an amore ductus nescio. M. Tulium Ciceronem quatenus progreditur naturę lumen: coeteris oibus lōge antepofuerim: nec solū inq̄: in eloquētię laude: cuius illi consensu omnium palma tribuitur: uerū etiam maximarum rerū uel cognitione uel gloria. Dicat Catullus noster lepidus uates hunc disertissimus Romuli nepotū quot sunt: quotq; fuere & qdē oēs: quotq; allis erūt in annis dicā ego summum fuisse oratorem: perfectū philosophum quod idem Hieronymus eius ipsius: quē laudat nō dissimilis: idem flumen Tullianę facūdię Lactantius Firmianus comprobat: uere perfectū philosophū: optimum Senatorem: Imperatorem clarum: Iuris consultorum peritissimum: Iuris consultissimum peritorū. Sapientia consilio animi magnitudine doctrina: ingenio pstantissimum. Plurimū in negocio claruit: in ocio summa cum dignitate uersatus est. Seipsum probo excoluit: coeteris omnibus hominibus profuit eloquentiam habuit: qualem nemo unq̄ mortaliū est assecutus. Philosophia ut Latinis litteris nasceretur: effecit. Domi: militię claruit: saluam rem publicas fecit: nec ab externo solum: sed etiam a domestico: atq; intestino hoste uindicauit. Patriae salutem: ac pacē peperit. Nec profecto temere Roma patrē patrię Ciceronem libera dixit. Quid de āmirabilibus eius ingenii monumentis! Fidenter dicam. Plura scripsit M. Tullius: q̄ legere quisq̄ accurate: & plane nosse queat: & quidē eiusmodi: quae ne fastidientem qdem stomachū reformidēt. Multi .n. multa scribūt q̄ & si fortassis recte sentiāt: polite tñ loqui nō possunt. Quo fit: ut nōunq̄ rectas animorum conceptiones ea oratione prosequātur: q̄ a uera mentis interpretatione longissime absit. Ipsi illa norūt: legūt ipsi cū suis. Quod si qsq̄ pter eos legenda suscipiat: nouo linguę genere fari putet. Alias coniectore: alias oedipode opus sit. Vnus oīus. M. Tullius pleraq; recte sēsit: plęraq; oīa sine mēda scripsit apte distincte: ornate ē psecutus. Vt nemo latine: & īcorrupte loq posse uideat: q se ad Ciceronis imitationē nō accōmodauerit. Hic & uehemens oratoris: & nitidū Philosophi orationis genus cōplexus dicendo: & declamando: sed & scribendo: ac disputando: cumulatissimam quādam adeptus est gloriam. Viuens in omni oratorum numero R ex iudiciorū habitus est: in subselliis: rostris: curia: in foro nemini cessit: ubiq; floruit: ac dominatus est. Ipsa quoq; Graecia: quę se doctrinarum inuentricem omniū fuisse gloriatur: queq; ēloquentiae princeps esse uoluit. M. Ciceronē expauit: a quo ereptam sibi litterarum laudem: graui uel in hūc usq; dies & iniquo aīo patit. Pulchre & gręca latinae: & latina Graece est persecutus. Quid multa! Tā facile est: duos in oībus saeculis Cicerones: q̄ duas uno tempore phaenices reperire: ut nō ab Arpinate loco: sed a Regia stirpe Tullii alto sanguine repetito profectus uideatur: in quo natura uires suas: ac summam potestatē experiretur. In philosophia autem nihil praetermisit: quod ad differendi rationem: quod ad uitam: & mores: quod ad naturae obscuritatē attinet. Quae a peripateticis: q̄ a Stoicis: q̄ ab ipsis quoq; Epicureis: quos ubiq; maxime exerceatur: uel tradita: uel scripta sunt: ea explicauit omnia: studiosissime uero omniū: q̄ Academicorū sunt: & a Platone tractantur. Nulli se disciplinę addixit: nemini se dogmati omnino cōsecrauit. Libero iudicio disceptādo: differendo: ubiq; probabilia cōsectatus est. Vt uere pfectū Philosophū Ciceronem Lactantius dixerit: qm̄ unus oīum: atq; pręcipuus Platonis extiterit imitator. Quod cū alia pmulta declarant: tū nł maxime quod de animi īmortalitate: & sensisse & scripsisse noscitur. Nā & q̄ a Platone ī uerbis Socratis explicata sunt: diligenter collecta ī suos libros transtulit: & ad eius sentētię ueritatē astruendā multa ipse: & ea qdē pbatu digna in mediū attulit: ita sane plęraq; incorrupta: ita oibus absoluta numeris ut nō humana uoce: sed diuino quodam oraculo prolata uideantur.

Proloquium explicit. Tractatus octauus Incipit.

Ic igitur ostensurus īmortalē aīam in Tusculanis disputationibus eo psertim ī loco: in quo de cōtēnenda morte disseruit: q̄q̄ nihil certo affirmari ausus est: ne ab Academicorum dogmate: ac suo īstituto discederet: mortē tñ: q̄ uidet res plęrisq; notissima: discessum animi a corpore definiuit: & quādā ueluti migrationē: cōmutationēq; uitae appellare maluit: q̄ interitū tollentē oīa: atq; delentē. Id quod pprie mutis cōtingit aīantibus quorū aīa quēadmodum oīs de materię potestate depromit: ita cū illa labefactat & perit. At ratiōe utentiū animi: quorum nulla ēmaterialis origo: minime cū corporibus pereūt: a quorum labe lōgissime abesse noscunt. Id .n. maxime pbabile fit: ut quorū diuersus ortus sit: sit pariter diuersus interitus. Prudens uetustas diuersam mortis rationē discreuit: quod aliter rationalia aīantia soluant: aliter rationis expta: & diuersitatē quoq; nominis prudenter adiecit. Neq; .n. dissolutio animi: quēadmodū grex Epicureorum sensit: sed a corpore separatio mors dicēda sit potius: at nō interitus corpus simul: atq; animū delens. Testē īmortalitatis: antiqtatē pducit Cicero: & priscis illis: quorū mentes nulla opinionū prauitate uiderent ībutę: insitū pdit: esse i morte sensus: neq; excessu uitę: hominē peritus interit. Patere idē pōtificio iure: & sepulchrorū cerimoniis: quas prestātes īgenio uiri pcipua

cura: & magno coluissent studio: & uiolatas inexpiabili religione sanxissent. Manere post mortem a:os ipsas quoq; tacitã ãmonere naturã putat; ut etiã q physica minime didicerũt: & rationes: atq; rerum causas prorsus ignorant animorũ imortalitatem coniectent. Sed eoat qui uita excesserint porro uiuere sepe uisa quędã presertim nocturna declarant. Quod usq; adeo perspicuũ est: ut animorum imortalitatis/id quod etiam de diuina essentia plane costat/uideatur: & cunctis gentibus: & uel agrestibus hominibus naturalis quędã īserta cognitio. Quauis aũt ĩ re eadẽ omniũ cõsensio lex naturæ putanda est. Hoc.n.causę est: ut oibus curę sint: & qdem maximę: quæ post mortem futura sunt. Hinc serit arbores diligẽs & uel senio cõfectus agricola: quarũ baccas aspiciat ipse nunq̃. Hinc uir magnus: nõ arbusta: sed leges: īstituta: rempublicam cõserit. Diligenter paratq̃ alteri sęculo prosint: quid obsecro spectans aliud: nisi etiã ad se postera sęcula pertinere? Hinc procreãdorũ; liberorũ cupiditas: & feruentior coniunctionis appetitus sobolis gratia. Hinc tanta propagandi nominis cura. Hinc adoptãdi: arrogãdi ue filios/iure: & legibus constituta ratio. Hinc testamẽtorũ & codicillorũ/ac bene collocãdę hæreditatis: & quodãmõ ppetuo census tuẽdi diligentia. Hĩc ĩgẽtia se pulchra: & pclara monumẽta. Hinc elogia/& epigrammata: & ære/ac marmore inscriptæ literæ. Quę certe oia futura nos sæcula cogitare significant: ut maxime probabilis animorũ ĩmortalitas id circo uideri debeat: quod ea de re imprimis nõ modo uulgus hominũ: sed præstantes quoq; ingenio uiri una pariter ratione cõsentiunt. Quod si naturæ specimen ex optima quaq; natura capi decet: quę melior/Cicero inqt: in hominũ genere natura est: q̃ eorum: q se natos ad homĩes iuuandos/tutandos/conseruandos arbitrantur? Quocirca & multi pro cõmuni salute: sponte se morti deuouerũt: & permulti apud præclaros populos ob rempublicã uolẽtes interfecti sunt: existimantes hanc uitã suis finibus terminari: sed futuram consequi meliorem. Ut non obscure suspiciẽtur: neminẽ unq̃ sine spe magna ĩmortalitatis: pro patria sese ad mortem offerre: quasi inhęreat mentibus quoddã uelut sæculorũ augurium futurorũ: idq; ĩ altissimis: splẽdidissimisq; ĩgeniis & existet maxime: & facillime pateret. Multa possint afferri exẽpla eorumq certo statuentes animorũ ĩmortalitatem: in laboribus: & periculis uersari: q̃ uiuere ociosi maluerint. Sed & multi ob eam causas non Principes solũ: sed & cęteri quoq;: & opifices nobilitari post mortẽ uolunt: ut sub lan humo posteritatem spectantes uolitent uiui per ora uirum. Quod si omniũ consensus naturę uox est: oẽs autem qui ubiq; sunt: cõsentiunt esse aliquid: quod ad eos pertineat: q uita decesserunt: id quod & summus Philosophus ĩ Ethicis libris Aristo teles in auit: idẽ nobis iure existimandũ sit. Et si eos: quorũ aut ingenio/aut uirtute animus excelsi: quia natura optime sunt: putamus uis maxime naturę cernere: uero maxime simillimũ est: cũ optimus quisq; pręcipue posteritati seruiat: esse aliquid cuius is post mortem sensum sit habiturus. Quis igitur dubitet maxime probandũ: quod cũ plęriq; oẽs uulgo arbitrentur: tũ sapientissimi: & optimi quiq; imprimis opinentur: & sentiãt? Deũ esse: uel nemine pręcipiente natura putamus: sic & permanere animos/collocutione hominũ: & consensu nationũ omnium: quod alio loco/nos ipsi uberius patefecimus. Illa ultro pratereã: quę de auernis: lacubus nõnulli tradũt unde excitari aĩas uolunt obscura umbra perinde atq; aperto Acherõtis ostio: falso sanguine imagines mortuorũ. Prodigiosa hæc mea sententia: nec satis rationi cõsentanea: cũ presertim eas ipsas imagines loq uelint: quod fieri absq; corpore: & fictis de articulandę uocis instrumenti nullo modo potest. Veteres: & summa præstantes auctoritate Philosophos testes in mediũ adducit Cicero: e qbus: Pherecides Syrius primus oĩum aĩos dixit hominũ sempiternos. Eãdem porro sententiã discipulus eius Pythagoras cõfirmauit. Accessit mox Plato: q nõ mõ animorũ ĩmortalitates constituit: sed ẽt eius sententię rationẽ attulit. Quã cum locis aliis plerisq;: tũ in Phædone/Phædro/Axiocho, Gorgia/ubi & Socratẽ loquentem facit: diligentissime psecutus est: id certo affirmans nullo modo ex crassioribus elementis/purissimam animi constare naturam: sed ex tenuioribus potius quibusdã primordiis: quæ alii æthera: & cęlum purius: alii/quintam naturam eam: quæ pręter quattuor notissimas foret: dicere maluerunt: quare & aĩos corporis uinculis absolutos sursũ uolare: supera petere: in sublime ferri Plato censuit. Nihil.n.inferiora hæc/cõcretioraq; cũ tã uegeta mente: & animi tenuitate cõueniunt/cuius leuitatem/& incredibilẽ ẽt in corpore pmanentis facile percipimus ipsi: si o us uelocissimũ/mens ẽ auctore Thalete: qppe quæ paruo momento ẽt uniuersa percurrit: calorẽ aũt. Nemo nisi forte insanus ignorat/quandoqdẽ & corpora ipsa terreno principiorũ generi cõfecta: ardore animi concalescunt. Multa de animi summa præstantia & diuinus Plato tradit/ & optimus Platonis imitator Cicero: quæ ad eius ĩmortalitatem indicandã pertinere noscuntur. Nam & ĩ ipso corpore constitutus: innumerabiliũ ferme rerum cognitionẽ præ se fert: cum natura insit nostris mẽtibus insatiabilis quędã uidendi ueri cupiditas: & longe tum lucidius/atq; liberius pręclara/& cęli: & terræ spectacula contẽplari natus sit: corporis carcere/ac uinculis liberatus/quippe cum nulla tũ res obiecta impediat/quo minus pcipiat/quale sit qdq;. Nõ cadit in cõspectũ aĩus: cuius/tanta tenuitas est: ut aciem fugiat. Cuius naturã diligentius contẽplanti: illa difficilior/multoq; obscurior uideri cogitatio solet: qualis aĩus sit ĩ corpore: tanq̃ alienę domui: q̃ qualis cũ exierit: & ĩ liberũ cęlũ quasi domũ suã puenerit. Sicqdẽ & deus ipse: & diuinũ aĩus corpore liberatũ/sola mentis ĩtelligẽtia: & cogitatione cõplectimur. Summa ẽ animi/ac mẽtis pstantia: q res dissimillimas: & sensum obiecta oĩus cõprehẽdit colorẽ/saporẽ/calorẽ/odorẽ/sonũ. Rerũ oĩum nancisci cognitionẽ natus est aĩus:

siue occultę: aut ãmirabiles: siue cælestes: aut terrestres: siue superæ: mediæ: inferæ: siue materiales & cõcretæ: aut permixtionis actionis cõcretionis expers. Quod aũt maximũ uidet̃ oĩum se ipsum cognoscit: quod & uox sapiẽtis iubet: & p foribus delphici tẽpli diuinitus scriptũ ferũt γνῶθι σεαυτον: quod qdẽ nõ ad corpus: & corporis mẽbra: ut inqt Cicero: sed ad mentẽ solam: aĩumq referri debet. Ad pbandã uero ppetuã aĩmorũ durationẽ: illa aducit. M. Tullius: q̃ in Phædro Plato Socratẽ loquentẽ facit: & uerbum interpretat̃ e uerbo: tanti ea faciens: ut eadẽ & in primum Tusculanarũ disputationum transiulerit: & nihil prorsum mutauit uerbis. In sextũ quoq de Republica librũ: lõgioribus qbusdã ratio ipsa: uelut apus cõnexionibus explicat̃: sed ita tñ breui collectiõe confiat̃. Animam ex se moueri: quod aũt ex se moueat̃: principium motus esse animam igitur principium motus esse: quod autem principium motus sit: natum non esse. Animam igitur natam non esse: quod autem natum non est: immortale est: Animam idcirco immortalem esse. Quod si eis: quæ de animi imortalitate affert̃: Platonis ratio: non pbat̃: is contẽplet̃ quæso diuinam animi uim: atq naturã: quæ nõ mõ uitã: ac sensum: sed intelligentiã quoq: & infinitam quandã rerũ innumerabilium memoriam: pstantissimo oĩum animantiũ homini pstat. In aio multarũ: maximarũq rerum insitæ & quodãmodo consignatę notiones latent: hęc inq̃ quas ἔννοιας Greci uocant. Magna prætereà & tas ãmiranda animi illa uis ẽ: in qua innumera uerborũ simul atq rerũ signant̃ uestigia: ut non temere rerum thesaurus oĩum memoria nuncupetur. Accedit illa quoq uis mentis: q̃ inuẽtio: & excogitatio dicit̃: quæ inuestigat occulta præclara res qdem: & perspicuæ cuiusdam diuinitatis index. Hęc rebus oibus: quæ pene sunt innumerabiles: imposuit nomina: dissipatos in montibus ac siluis homines cõgregauit: & ad uitæ cõuocauit societatẽ: sonos uocis: q ĩfiniti uidebant̃: paucis literarũ notis terminauit. Errantiũ stellarũ cursus notauit. Multiplicium artiũ uarietatẽ inuenit: Musicæ harmoniæ cõcentũ: & uariã sonorũ tẽperationẽ pspexit: & ĩ qbusdã usq adeo pstãti mẽte hoibus ualuit: ut diuinitatis similitudo ẽt manifestissima pferatur. Cuius rei testis ẽ Archimedes ille Siculus: q septẽ erraticũ stellarum motus: ita in spęra illigauit: ut tarditate: & celeritate dissimiles motus una regeret: ac moderaret̃ conuersio. Effecit idẽ: quod is qui in Timęo mundũ ædificauit Platonis deus. Quod aũt in hoc mundo sine Deo fieri non potuit: idẽ sine diuino ingenio minime Archimedes imitari potuisset. Quod dũ assecutus est: facile ostendit similem se habere eius animum: q præclara illa sit fabricatus in cælo. Sed qd nõ ne æternorũ natura capax: atq ĩmortalius: & ipsa quoq sempiterna sit: atq imortalis? Nihil Plato: nihil itẽ. M. Tullius eẽ putarũt. quod ipsius oriat̃: atq intereat. Verũ id soli quod qdẽ sẽp tale sit: q̃le Gręci ideã appellãt: nos Cicerõe teste: alias spẽs: alias formã uocitamus. At ideas qdem mens nostra intelligentia: & cogitatione cõplectitur: & uniuersales illas rerũ species: siue in singulis positas: siue præter illas aliud qddam: quod & seorsum existat: & seorsum quoq in mentis nostre agitatione uerset̃. Quod uniq incorruptibile ab incorruptibili mente percipitur. Huic uero soli in hisce inferioribus: sapientia id est diuinarũ: & humanarũ rerũ est tributa cognitio. Quã ẽt absolutã Philosophia duce: quæ diuinũ: uel donum est: ut sentit Plato: uel inuentum: ut ait Cicero: & si difficulter tñ comparare possit. Viget mirum in modũ: credibiliter sapit: præclara inuenit: uniuersa: ac singula contẽplat̃: innumerabilia meminit animus. Quis dubitet igitũr: si nõ deũ: quod ausus Euripides est: at diuinũ sentire animũ: & cælestem uim eius: atq naturam? Recte itaq Cicero hanc sententiam in cõsolatione exprexit: & in Tusculanis disputationibus repetiuit his uerbis. Animorum in terris inueniri nulla origo potest. Nihil est. n. in aĩs mixtũ: uel concretũ: aut quod ex terra natum: atq fictum esse uideat̃. Nihil ne aut humidũ qdem: aut flabile: aut igneum. His. n. in naturis nihil inest: quod uim memorię: mentis: cogitationis habeat: & quod preterita teneat: & futura puideat: & cõplecti possit psentia: q̃ sola diuina sunt: neq ĩuenieẽ unq̃ unde ad hoĩes uenire possint nisi a deo. Singularis igit̃ ẽ quędã natura: atq uis aĩ se iũcta ab his usitatis: notisq naturis. Ita qcqd ẽ illud qd sentit: quod sapit: quod uiuit: quod uiget: cæleste: & diuinũ est. Ob eamq rẽ ęternũ sit: necesse est. Nec uero Deus ipse: q intelligit̃ a nobis: alio mõ ĩtelligi potest: nisi mens soluta: & libera: segregata ab omni cõcretione mortali oĩa sentiẽs: & mouẽs: ipsaq prędita motu sempiterno. Hoc ex genere: atq eadẽ natura est humana mẽs. Illa deinceps perscite adiiciũtur: ut Deus: quẽ certe nemo uidit unq̃: ex ãmirabilibus eius cognosci operibus: quæ innumera ĩ cælo: quæ ĩ terris patẽt: sic ex rerũ memoria: atq ĩuẽtione: ex celeritate motus: omniq pulchritudine uirtutis uim diuinã mẽtis agnoscat. Sz qcqd ẽ: quod aliqñ pereat: ob eã rẽ fit: quod qppiã uł mixtũ: uł cõcretũ: uł copulatũ: uł coagmẽtatum: uel duplex cõtineat: quorũ cũ nullũ ĩ aĩo sit: neq secerni: neq diuidi: neq discerpi: neq distrahi: neq deniq ullo mõ ĩterire possit: si est ĩteritus nihil aliud: q̃ ueluti discessus: secretio: direptus earũ partiũ: q̃ ante ĩteritũ: iũctiõe aliqua tenebant̃. Quę qdẽ ratio Socratẽ cõpulit: ut nec supplicium capitis deprecaret̃: & emori: ad meliorẽ uitã pfecturus: q̃ diutius uiuere mallet: Prę ceterum cũ disseruisset duas esse uias: duplices e corpore excedẽtiũ animorũ cursus: ut q se humanis uitiis cõtaminauerint: & turpiter: ĩprobe: flagitiose uixerint: his demũ quoddã pateat iter seclusum a beatorũ cõcilio: q aũt ĩtegros: & ĩpios: castosq seruauerint: & quoad liceret ĩ corpore: pter corpus ętatẽ degerint iis ad eos cõmigrandũ sit: quorũ uitã ĩ terris fuerint imitati. Vt boni: & sapiẽtes uiri: quod facere Cignos Physici pibẽt: q quo pprius a morte absint: eo iucũdius modulant̃: cũ cãtu: & uoluptate mo-

tianť: dissolui cupientes meliorē uitam assecuturi. Eiusmodi & M. Cato fuisse phibeť: q e corporis tenebris ultro solutus mortez: quæ a nobis uita diciť: uerus esse existimauit: & quam pleriq tantopere expetendaz arbitrantur: per spicue contemnendam putauit. Studiosi uirtutis, ac sapientię uiri non modo nō inuiti moriuntur: sed ita uiuunt quoq: ut persępe moriantur: eo uidelicet mortis genere, quod Philosoporum maxime proprium est, ut a uoluptate, ut a corpore, ut a rebus omnibus: quæ corpori famulantur: a nimum se uocantes: & a consuetudine abducētes: cogant animum secum esse: & tum plura: & ea quidem præclara agere: cum longius sese a corporis societate disiunxerit. Ita & Marcus Tullius: & ante Ciceronē Plato totam philosophorum uitam: commentationem mortis dicere soliti sunt. Non igitur iniuria redarguatur Dicearchus peripateticus: qui tantę disciplinę principi in hoc inconstanter ad uersatus statuerit animos esse mortales. Iure improbetur Panęrius in hac una de īmortalitatē animorum sententia a Platone dissentienst quē oīum uiz sapientissimū, ū sanctissimū esse putauit. Sed illi quoq reiiciantť: q separatos a corporibus animos diu manere arbitrāť: semp negant. Dant hi qdem, quod difficillimū i hac tota quęstiōe est: fatēturq posse animū manere uacantem corpore: quod porro creditu facile: superiore cōcesso cōsequens difiteanť: cū diu pmansent aīus. ne intereat. Qui cum non satis acute philosophari uideanť: merito ab hac, de animi imortalitate disputatione repelluntť. Terrestre oraculū asciscitur Socrates: q intelligēs pręclare actum iri post uitę huius labores cum iis præterum: q iuste uixerint: mortem cū liceret effugere noluit quasi meliorē sortē adepturus. Et q pulchrum: ac faustū putaret adire summorū uirorū cœtum: q multi per superiora tēpora ex hac uita migrassent: adireq beatorꝫ conciliū: ēt cū uoluptate corripuit mortiferꝫ poculum ac nihil uenenū reformidauit quasi relicturus mala: quæ innumera i hac uita uersanť: ueri boni portum assecuturus. Quo necesse est mortalem hanc uitam carere uiuentes. Quod idem fecisse fertur Theombrotus ille Ambraciotes: quem ait Calimachus non ignobilis auctor: cū ei nihil accidisset ad uersi lecto Platonis libro: e muro sese dedisse pcipitē. Addit. M. Tullius clarorū uirorū exempla: quorum Dux Spartiatarꝫ Leonidas ad Thermopylarū angustias ad mortem p patria subeundam cōmilitones hortatus. Pergite: inqt: forti animo Lacedęmonii apud inferos cenaturi. Quāq Innumerabiles alii afferri possunt uiri sapientia: & gloria celebres: q contempsisse noscunť mortalez uitā: ut futuram: atq īmortalem assequerentur. Sed quid Imperatores præcellere opus est: qbus pro animi magnitudine, nihil difficile: nihil arduū uideri solet?. Legiones interdum: si summis Historiarum scriptoribus credimus: in ea loca alacres sunt pfectę: unde se minime redituras arbitrarenť: futurā animorꝫ imortalitatē cōucientes. Nō ptermitunť a Cicerōe eiusdē hoīs testes Biton: & Cleobis: q matrē Argiā Sacerdotē, in Iunonis tēplū curru traxerūt: id quod nō modo Herodotus primo Historiarum libro meminit: sed & Valerius Maximus grauis auctor: & p summa in parentē pietate: quod maximū homini a deo dari possit: sortiti sunt mortē. Triphonius: & Agamedes, quod. Apollini tēplū Delphis ædificassent: pręclarā tanti operis: ac laboris mercedes a deo ipso accepisse feruntť mortē. Quod ea Apollo, is q prę cœteris diuinationi prefatus esset: nihil melius homini esse putaret: futurā uiti auguratus. Ita quæ & mortē. Laudare Silenus uisus est: qui captus a Mida Phrygū Rege Gorgii Bubulci filio: q oīum pene Regum opes ingenti externarum rerū af luētia superaret: magni muneris loco docuit eum: bonum esse mortalibus: q̄ ocissime mori. Alii præterea ide sentientes: mortem laudauerunt: in qs Crantor stoicus: quē Cicero I consolatiōe secutus est: sed & laudationem mortis Rhetor scribit Alcidamus. Nec sine certa spe īmortalitatis clare p patria oppetitæ mortes: & gloriosę Rhetoribus: & beatę ēt uideri solent: & tantopere pdicantur Erithei Atheniensiū Regis filię: quæ cupidæ pro uita ciuium mortē expetiuerunt: Codrus dux item Atheniensium: q parens oraculo: in medios se īmisit hostes: & locum fecit oraculo. Præterea Meneceus: q pro patrię salute cecidit: & illi suum largitus est sanguinem. Tum Iphigenia Agamenonis filia: quę se Aulidę duci imolandā prębuit: ut hostium cruore suo eliceretur. Celebrant ueteres Græcorum historię: Armodium: atq Aristogitona: Leonidas: Epaminundam. Sed abundant Romani exemplis, eorum, qui ultro sese morti optulerunt. Imprimis Decii pater, filius, nepos. Curtius is: q in apertuz terrę hiatum se equo insidens coniecit. CN. & P. Scipiones, qui in Hispania perierunt: & Charthaginensium ad uentum corporibus suis intercludendum putarunt: Innumerabiles alii: quos & longum referre ē: & illustres gloria sponte patere arbitramur. Et hęc quidē omnia: ut intelligant omnes supprem um illum uitæ diem, non extinctionem uitę. sed loci potius mutationē afferre. Vt quem imperita multitudo, & insanum uulgus mortis diem horribilem, sapientissimus, atq optimus quisq lætū ac faustū putet. Sitq ob id mors portus quispiam habendus potius. & pfugiū paratum, post uaria uitę mortalis discrimina: & magnos labores, q̄ malū, cladesue mortalibus. His igitur Cicero pręcipue rationibus, in quæstionibus Tusculanis immortalitatem animorum explicauit: sed eam ipsaz pluribus locis, non minus grauiter: ac splendide est prosecutus. Itaq ī libris: quos de republica elegantissimos edidit: quorum sextus: & is quidem unus, atq ultimus extat multifariā animorum incorruptibilem substantiam: atq immortalitatem asseuerat. Quo quidem i loco postrenum qualis respublica a maioribus esset instituta, disseruit cūq superioribus quinq libris, de Iusti

ra uberius locutus esset: quę una maxime ciuitatem continet: populos seruat: stabilit rempublicā: hoīum conciliationē tuetur: quo eius uirtutis/ & cultę premia: & spretę supplicia demonstraret: docet Iustitiæ fructū/ nequaq̄ cū uita hoīs terminari: sed supstitem potius durare: & ita aīam post animal non perire. Quare asserta immortalitate/ habitum post corpus aīorū/ Platonē imitatus ostēdit. Proinde locorum significatur distinctio: quę e mortali uita migrantibus ea lege debeatur: quam sibi quisq; uiuendo sanxerunt. Hinc Scipio superior per uisum recte: quem uehementer amabat: Scipionem Aemilianum hisce uerbis alloquitur. Quo sis Aphricane alacrior ad tuendam rempublicam: sic habeto. Omnibus/ qui patriam conseruauerint/ adiuuerint/ auxerint/ certum esse in coelo definitum locum: ubi beati ęuo sempiterno fruantur. Vere autem uiuere idem Aphricanus ait: eos/ q e corporū uinculis/ tanq̄ e carcere euolarūt. Quod nostra hęc: quę dicit̄ uita: mors sit potius. Repe: et autē liberos corporibus aīos/ unde pfecti sunt: coelū/ dari hoībus pfessus aīuz ex illis sempiternis ignibus: quæ sidera uocamus/ & stellas/ ad cultum iustitiæ cohortatur/ & pietatis/ maximarum uirtutū: p quarum alterā diuinitatis honori per alteram hoīuz generis saluti/ & cōmuni utilitati pspicitur: p utranq; uero facilis/ atq; expeditus patet in coelū aditus. Ac paulo post/ ęthereā & elemētarē quodāmodo regionē partitus cū septē ordine errantes/ & uagas stellas enumerasset: quarū Lunā in īfimo orbe cōstituit pulchre/ adiecit/ īfra nihil eē/ nisi mortale & caducū: pter aīos/ munere Deorū/ hoīum generi datos. Supra Lunā aūt æterna esse oīa. Quod aūt docti hoīes/ neruis & cantibus coelestē armoniā imitari Musicoꝝ sonorū rationē/ ac uarietatē excogitauerunt: facile aperiunt coelestē aīorū originē: ut ppea coelestia semp spectare oporteat/ humana contēnere: quę fragilitati obnoxia nō modo nō æterna: sed ne diuturna quidē esse possint. Per q̄ scite igitur ad æternā coelorum sedē/ cogitationē uertendā suadet Aphricanus: & īmortalitate pbata aīoꝝ/ idem quod in Tusculanis disputationibus repetit: nepotē hisce uerbis affatus. Sic habeto/ nō esse te mortalē: sed corpus hoc. Nec. n. tu is es: quē forma ista declarat. Sed mens cuiusq; is est quisq;: nō ea figura: quę digito demonstrari pōt. Et cōtinuo Deum/ inquit/ te scito esse: si qui uiget: q sentit: q meminit: q prouidet: q tā regit/ & moderatur: & mouet id corpus/ cui pposirus ē: q̄ hunc mūdū ille prīceps Deus. Vt nō absq; rōne Physici ueteres mundū magnū hoīem/ & hoīez breuē mundū dixisse. Addit idcirco. M. Tullius: & ut ipse mundus ex q̄dā parte mortalis/ ipse Deus æternus: sic fragile corpus aīus sempiternus mouet. Tum ex Phædro Platonis eandē rōnem subnectit: quā uno syllogismo in hunc modū nōnulli Platonici cōplectuntur. Animā ex se moueri: quod ex se moueatur: principium motus esse: natū non esse: īmortale esse: igitur aīam īmortalem esse. Liquere. n. affirmant: ęternū esse: quod a se ipso moueatur: & hāc naturā animis plane esse tributā. Quę cū sit una ex omnibus: quę sese moueat: neq; nata certe est: & æterna est: aiebat Plato. Porro ad sapientis cohortatur officium: & probe suadens Aphricanus: Hanc tu/ inquit/ exerce in optimis rebus. Sunt aūt optimę curę de salute patriæ/ quibus agitatus & exercitatus aīus uelocius in hanc sedē & domū suam peruolabit. Idq; ocius faciet: si iam tum: cū erit inclusus ī corpore eminebit foras: & ea quæ extra erunt/ contēplans q̄ maxime se a corpore astrahet. Nanq; eorū animi: qui se corporis uoluptatibus dederūt: eorūq; se quasi ministros præbuerunt/ impulsuq; libidinū uoluptatibus obedientium Deoꝝ: & hoīum iura uiolauerunt/ corporis elapsi/ circum terram ipsam uolutantur: nec hunc in locū/ nisi multis exagitati sæculis/ reuertuntur. Paucis uerbis multa: & ea quidē magna complectit̄ p q̄ breuiter: sed grauiter certe/ & accuratissime disputata: de summa aīorū pręstantia/ origine/ īmortalitate: & q̄ p uaria uitę ratione debentur distinctione locoꝝ: quę quidē magna ex parte a Platone sumpta/ ornate/ ac splendide a summo latinæ sapientiæ auctore exposita/ atq; explicata sunt. Cui cū firmiter aīorū immortalitas foret explorata/ eam ipsam pluribus locis/ magno studio/ summaq; industria roborare contendit. Hinc sunt illa in Catone Maiore. Nunquaz digne satis laudari posse Philosophiam: cui qui pareat omne tēpus ætatis sine molestia degere possit: quod Philosophia duce/ ueritas elucescat: illa imprimis per quam animorum īmortalitas īnotescit: quæq; & firmissimis rationibus & perspicuis declaratur exemplis. Nihil est eniz/ quod tam permulcere senectutem possit/ q̄ intelligere: & uitę huius fragilitatem & foelicem animorum post mortalem hanc uitam/ sortem paratam iis/ qui recte & cum uirtute uixerint. Itaq; in eodem aureolo libello/ cum dicit Deum nihil homini mente decisse omnino præstabilius: & eandem diuinum munus appellat: Deum plane creatorem significat: a quo homini inspirata mens est: quę mortali corpore absoluta/ quasi ad suam originem/ unde profecta est: Deum inquam remigrare uideatur. Frustra sollicitari senem ostendit. M. Cato uir ille sapientissimus: uel potius Cicero: ob mortis appropinquationem: quæ quidem a senectute longius abesse non possit/ mortem contemnendam putat uitę melioris ianuam: quę eo sit animum deductura: ubi sit futurus ęternus. Recte etiā Enniū censuisse: nō eē lugēdā mortē: quā īmortalitas cōsequat̄. Claros uiros memorat: spōte q̄plurimos mortē oppetisse: & uel legiones/ ac numerosos frequēter exercitus ī eū locū pgressos alacri/ atq; erecto aīo: unde plane reditū desperent. Cūq; prę stātes uirtutis laude uiros/ q soluti eēnt corporꝝ uinculis/ uiuere cōtestatus eēt: & eā quidē uitā: quę

uere uita nominanda est-pulchre illa subiecit. Atq est inquit animus coelestis ex altissimo domicilio depressus: & quasi demersus in terram: locũ scilicet diuinę naturę-ęternitatiq contrarium. Sed credo Deos imortales sparsisse aĩos i corpora humana: ut essent q terrã tuerent: quiq coelestiũ ordinẽ contẽplantes imitarent eum uitæ modo-atq cõstantia. Quibus plane uerbis-& aĩo℞ e coelo fluentiũ declarat origo: & sapientis i hac mortali uita munus ostendit tuos aũt ad ꝓbandã aĩorũ ĩmortalitatẽ-nõ solũ rõne ac disputatiõe cõpelli: sꝫ etiã summo℞ philosopho℞ auctoritate: ac testimonio confirmari. Pythagoræ imprimis Pythagoreo℞: quos Italicos philosophos nominarẽt: qui utiq nunq̃ dubitarint: quin ex uniuersa mẽte diuina delibatos aĩos haberemus. Quid Socrates is: q hic oĩus sapientissimus Apollinis oraculo iudicatus: nõ ne supmo uitæ die fusius: q̃ unq̃ alias cõsueuisset-de aĩo℞ imortalitate differuit? Quid illa? Qua pulchre? Sic mihi ꝑsuasi sic sentio: cũ tanta celeritas animo℞ sit: tanta memoria prætérito℞: futurorũ prudẽtia tot artes: tot scientię: tot inuenta nõ posse eam naturã-quę res eas contineat-esse mortalẽ. Cumq aĩus semp agitet: nec principium motus habeat: qa ipse se mouet: nec finẽ quidẽ habiturũ esse motus: qa nunq̃ se ipse sit relicturus. Et cũ simplex animi natura esset: neq haberet i se quicq̃ ammixtũ: neq dispar sui-atq dissimile nõ posse eũ diuidi: quod si nõ: nõ posse interire. Sed qd apud Xenophantẽ moriẽs Cyrus generosus Rex ille Persa℞ maior: nõ ne eandẽ ipsam de imortalitate sententiã maxime roborauit: qum illa dicit: quæ eodẽ loco explicant his uerbis. Nolite arbitrari o mihi charissimi filii-me qum a uobis discessero: nusq̃ aut nullũ fore. Nec.n.dũ eram uobiscũ-aĩum meũ uidebatis: sed eum esse in hoc corpore ex iis rebus: quas gerebã-intelligebatis. Eundẽ igit esse-creditote: etiã si nullũ uidebitis. Nec uero claro℞ uirorũ post mortẽ honores ꝑmanerẽt: si nihil eorũ ipsorũ animi efficerẽt: quo diutius memoriã sui teneremus. Mihi nunq̃ quidẽ ꝑsuaderi potuit-aĩos-dum i corporibus essent-uiuere: cũ exissent ex iis-emori. Nec uero tum aĩum eẽ insipientẽ: qum ex insipiente corpore euasisset. Sed cũ omni ãmixtione corporis liberatus-purus-& integer esse cœpisset: tũ esse sapientẽ. Atq etiã qum oĩs natura morte dissoluit-cæterarũ rerũ ꝑspicuũ est: quo quęq discedant. Abeunt.n.oĩa-unde orta sint: aĩus aũt solus: nec qum adest: nec qum discedit-apparet. Iam uero uidetis: ꝓsequit Cyrus: nihil morti esse tã simile-q̃ somnus. Atq dormientiũ animi maxime declarãt diuinitatẽ suã. Multa enĩ qum remissi-& liberi sunt-futura ꝑspiciũt: ex quo intelligit-quales futuri sint: qum se plane corporis uinculis relaxauerint. Quare si hæc ita sunt-sic me colite-ut Deũ. Hęc uero posteriora-& paucula: quæ ex ea orõne reliqua sunt-idcirco adieci: quo certa affirmandi consuetudinẽ-& perspicuã re℞ scientias: quę sua solius Dei iure credat-arroganter sibi uendicantiũ-temeritatẽ aspernaretur. Numerat deinde p Catonis uocẽ Cicero ad domestica exẽpla conuersus: præclaros-qui tum multi apud Romanos extiterunt uiros-nunq̃ tãta conatos: nisi animi notione percepissent-posteritatẽ ad se pertinere: & idcirco a præstantibus uiris suscipi multos-ac magnos-& diurnos-nocturnosq-domi-militieq labores: quod nõ iisdẽ finibus gloria: qbus uita termineť. Sꝫ miro quodã modo natura ipsa duce-erigẽs aĩus ipse sese-ita se cõparat: ut cũ uita excesserit-tũ demũ uere uicturũ existimet.

Augustinus Dathus scribere multo plura uolebat e M. Tullii Ciceronis deprompta codicibus: at sęuo pestilentię morbo correptus-media moriens disputatione-conticuit.

Augustini Dathi Senensis & Oratorũ & Philosophorũ sui temporis longe omniũ præclarissimi Liber Nonus incipit de animi imortalitate-ex sententia Poetarũ.

Multifariam-multorũq ꝑ ora lucet ueritas: quæ tam & si multis sæpe tenebris circũfunditur: latere tñ diutius nequit: & ipsa sese e latebris promens-sua ipsius ingenuus fulgoris claritate dispiciendã prestat. Acres aĩos inuitat: splẽdida ingenia sua ui allicit: altissimis sponte sua se mẽtibus ingerit: ultro discutiendã ac pernoscendã exhibet. Hinc oẽs homines natura scire desiderant. Trahunt ac ducũtur oẽs ad cognitionis-& scientię cupiditatẽ. Ad ueritatẽ indagandã-quo elegantiore nati ingenio-eo flagrantiore feruntur studio. Eius solius quęrendæ-atq intelligandę gratia: a purissimis ꝑfecta fontibus ueritatis ortę sunt oẽs ingenuę disciplinæ: emersit oĩs oĩum laudatiss mater artium Philosophia. Primã ac diuinã nemo est: q nesciat. Quę cũ incorporea pleraq-& coelestia contẽplatur: tũ uel oĩum creaturarũ cõditorẽ attingit Deũ. Physicã porro: quę naturæ secreta rimatur-naturaliũ rerũ inuestigat causas: & occultiora elementa disquirit. Mathematicã pariter-quę numeros recenset: quæ magnitudinẽ dimetitur: quæ uocis & cantus interualla distinguit: quæ sidera-rationem-atq astrorũ motus obseruat. Logicã quoq ac disserendi uias-quę discreto rerũ ordine-& rebus accomodatis uocibus-diffiniendo-diuidẽdo-cõponendo-argumentãdo: uerũ falsumq diiudicat: sed eam præterea-quæ mores & uitæ instituta cõplectitur: quę domos-& familias regit: quę populis moderatur: atq hoĩum tuetur concilia: quę item leges ponit: pœnas improbis: bonis pręmia statuit: quę legibus cõstituta luce orõnis illustrat: sapienti uoce hominum coetibus-atq implenda suadet: quę execratis facinoribus pręclara gesta immortalitati cõmendat: eam præterea disciplinam-quæ hominum uitæ ac saluti prospicit: ipsa quoq quæ figmenta commimisca uulgo putatur-& fabulosa confabricari: si nõ Regio tramite: si non pro

etiãq curriculo/ac secretiore calle/& quibusdã ueluti cuniculis ingressa/ad calces quoq ueritatis intendit. Itaq & diuus Thomas in iis cõmẽtarius:quos i Aristotelis postremos Analeticos edidit:cũ rõnalis philosophię partes enumeraret:quã Græci λογκει uocant:poeticã quoq disciplinã recensuit:quod nõnunq̃ sola æstimano (Thomas ingr) p quampiã repręsentationes i aliquã partẽ cõtradictionis inclinat. Quam qdẽ ad rem poetica excogitata perhibet. Quocirca iuũ esse poetaꝝ arbitrant ad pulchra/honesta/pręclara p decorã quampiã actionẽ ducere/atq pellicere. A quo haud quaq̃ alienũ est:quod Lactantius in diuinis institutionibus tradit:hatuens poetę ac Vatis officiũ: ut uera i alias ĩpẽs obliquis figurationibus cũ decore aliquo couersa traducat:ut pleraq uera sint: quę Poetę cõcinũt. Sed obtentu aliquo/specieq uelata. Idem.n.quod ipse idẽ testat auctor: & Philosophi & poetę scriptoresq reꝝ antiquaꝝ tum humanis de rebus/tũ diuinis loquunt. Neq.n.Poetę:quod quidã temere affirmant:mẽtiri penitus cõsueuerunt:sed figuris inuoluere/atq obscurare quæ dicant:ut eoꝝ mendaciũ in uerbo plerũq potius q̃ in facto uerset. Philosophoꝝ princeps Plato ostẽdit i Phœdro:furor quodã diuino corripi solet Poetas:atq eius subiectas ĩpẽs cũ uaticinia: qbus Apollo pesse ferebat: & diuinæ inflãmationis amorẽ:cui Cupido cũ mysteria/quę Libero cederent: & Poeticã ipsaꝝ quã sub Musaꝝ numine cõtineri arbitrarent:ut idẽ ea rõne poetis cadat: quod pphetis:quod Sybillis:quod cæteris sacris Vatibus usu uenire pdit hic. M. Tullius qdã maximarũ reꝝ thesaurus/& Platonicę disciplinæ pcipuus emulator/in Tusculanis quęstionibus sentire pfitet:sese Poetã graue plerũq carmen fundere nõ sine cœlesti aliquo mentis instinctu. Macrobius aũt uir apprime eruditus in Saturnalibus Vetium cũ Auieno loquẽtẽ facit: & uel poetarũ gregem/pręsertim cuꝫ de numinibus/& rebus grauioribus modulantur:dicit ab adytis plerunq Philosophiæ semina mutuari. Quocirca. F. Quintilianus in institutione oratoria/cũ de Musica uerba faceret:q cũ studiũ omne poeticũ coniunctũ est/atq cõfusum/antiquis illã tẽporibus plurimũ nõ modo studii:sed etiã uenerationis habuisse testat:ut udem Musici & Vates & Sapiẽtes iudicarent. Verũ nõ omne fabulaꝝ genus admittimus. Neq.n.unũ dũtaxat repire est:ut scite Macrobius dixerit:neq oibus philosophiam fabulis repugnare: nec pmiscue oibus acquiescere. Aspernari/quę conciliandę auribus uoluptatis excogitatę sunt:uelut Syrenes fugiẽdæ usq in exitũ dulces:arcescere:quę uel ad bonã frugẽ adhortari:uel ad diuinoꝝ mysteriorũ occultiorem spectare queant. Hac mente ductus Strabo/multa de Poetis/deq eoꝝ laudibus locutus/asserit nõ delectabili soluꝫ:sed & docendi quoq gratia/confingi Poetaꝝ carmina: & ita poeticẽ ad recte uiuendi rõnem pertinere:ut conformandis hoium moribus/& aioꝝ affectionibus indicandis/res gerendas cũ iucunditate præcipiat:ut eodẽ Strabone teste/Gręcoꝝ quondã ciuitates ab ipsis ferme incunabulis liberos i poetica disciplina erudiendos curarent:nõ nudę (ut ait) uoluptatis:sed castę moderationis gratia. Ita priscis tẽporibus eosdeꝫ habebãt & carminis auctores/& uitę magistros. Hinc Musici cantus initio sunt pfecti:eodẽ lyra/& tibiaꝝ moduli referunt:eodem quę a claris poetis inter Regalia cõuiuia Heroum/ac Deorũ laudes ad cytharã canebant. Qui mos ductus a priscis/& maxime Pythagoricis comprobatus nõ temere laudatur. Nam dum uel Heroum/uel daroꝝ uirorũ ad cytharę pulsus ad lyrę modulos;ad tibię flatũ celebrant pręconia/mortaliuꝫ corda ad uirtutis imitationẽ/Poetici suauitate concẽtus ardẽtius inflãmantur. Quod aũt solerti studio doctissimus Quintilianus aduertit: Virgilius Maro/quẽ nullius expertẽ disciplinę uiri nõnulli/etiã pereruditi/fuisse tradũt:Musicã confirmat:cũ diuinarũ etiã reꝝ cognitione eẽ coniunctam:exemplo eius:q in Didonis conuiuio: quo Troianũ Ducẽ accipiebat/Aeneã canere inducit errantẽ Lunã:Solisq labores. Poetici nanq moris est:id quod dicere Cornutus solebat:nõnulla fingere. Sed ipa interdũ fictio latentẽ cõtinet ueritatẽ:cũ ea ipsa p composita quędã/ac ficta pfertur. Quin etiã sacrarũ sępe rerũ notio sub pio figmentoꝝ uelamine cõtegitur. Cum sit igitur multiplex fabularuꝫ ratio/illas certe reiicimus :atq explodimus:quę obscœnis illecebris imperitę multitudinis auribus blandiuntur: & stultoꝝ aios turpi ac pniciosa suauitate deliniunt:ubi pręsertim uerborũ obscœnitati/notatarũ quoq rerũ subest turpitudo:ut sup molliculis interdũ epigrãmatibus/ac Priapi lusibus nauseandũ uideat. Vana eiusce modi/ac salacia abhominamur figmẽta:qppe quę uirtuti insidiant:labefactare honestatẽ:corrumpere mores apta sint:qualia optimus uitæ pceptor in Tusculanis pcipue disputationibus uehementer execratus ẽ Cicero. Hęc nos quoq poemata/Ciceronẽ secuti/maxime detestamur. Illa nõ spernimus:quę occulta naturę:quę mirabiliũ reꝝ elemẽta/ac latẽtes causas psequunt:qualia apud Græcos Agrigentinus quondã cantauit Empedocles/celebri carmine. T. Lucretius noster cecinit. Sed nec illa usquaq iprobamus:in qbus de religione:de cerimoniis:de sacrorũ mysteriis multa produnt:a qbus Hesiodus nõ abhorruit:cuiusmodi multa de diuinis numinibus uetustissimus poetarũ dulce modulatus ẽ Orpheus. Verũ illa nimirũ cordi sunt:quę hoium uitã probe constituũt:a turpitudine/ac flagitio abuocãt:ad uirtutẽ/ac decus hortãt. Quo quidẽ loco iure laudant:quę nõ ab Hesiodo solũ:sed a Teognide/ac Phocilide scripta sunt:qualibus tum Pythagoras/tum omnis pythagoreorum cohors plurimum se oblectasse feruntur. Hinc luculenta illa Ἀθάνατα τοῖσ νόμ: & cætera quæ sequuntur. Iubent imprimis uenerari cœlites:iusiurandum tueri. Hoc qui faciunt: perinde ac quidam bene uiuendi Duces uitę hominum optime consuluisse perhibentur:ut recte præceperit frugi Sophistes:ac dulcis rhetor Isocrates:nullum præclarum poetam intentatum

relinqui oportere. Quando multorum Poetarum præcepta, atq; sententię plurimum ad rectam ui uendi ratione momenti conferre possint. Nō igit improbandus Strabo est: q cum. M. Tullio sentiens finimmū Oratori Poetam statuit: Poetam neminē bonū esse posse: nisi & uir bonus extiterit: Quod idē & Catullus confirmauit: cū dixit, Castū decet esse: piū Poetam ipsum. Perq̄ scite, ni turpē cauda adiecisset: & parū pudicos uersiculos comprobasset. Nō temere priore ętate nihil Poetis putabatur illustrius. Nam recte. M. Tullius antiquissimū e doctis ostendit genus fuisse Poetarū: quos & Lactantius cū Cicerone, & flore orōnis, & sentētię grauitate concors, antiquiores Historicis, oratoribus, cęterisq; scriptoribus fuisse tradit: & ante natū philosophię nomē, p sapientibus habitos. Quod idem ī libro quē de Philosophis scripsit Diogenes Laertius sentire uisus est Orpheū: Linū: Homerū: Hesiodū, Epimenidē proferens: q & appellatione & opinione sapientię, magno haberentur ī pretio. Docti. n. priscis tēporibus uiri, ante q̄ Pherecides Syrius solutā orōnē inuexisset: quę magna erant, literis mādaturi ea numeris & carminibus psequebantur: nōdū suborta: qbus aiunt licere, quicqd uelint. Quibus una cū pictoribus Flacco teste, quidlibet audendi semp foret ęqua potestas. Hos casta uetustas sæpe reiecit: quos si redarguat Epicurus, nō sit arguendus ipse. Qui uero præclara & gratissima cecinerunt multi apud uarias gentes floruerūt nō modo Gręcię & Latii: sed etiā Hebręi: Syrii: Caldęi generis. Iob singulari uir sanctimonia, mystica effata astrinxit numeris. Salomon uitæ instituta carmine nōnulla psecutus est. Ieremias opulentā ruiturā urbem: quasi Elegis quibusdam & flebili carmine deplorauit. Et cū alii plures: tum unus oīum primus: Dauid Prophetes diuina oracula, ac maxima quęq; sacramēta Decachordo psalterio cecinit. Hic plusq̄ aut Pindarus nobis: aut Flaccus habēdus ē. Quod alludēs ad neruoꝝ cātū diuus Hieronymus noster dicere aliqū cōsueuit. Quē cū psallentē haurimus: quā cytharā: quā lyram: quas fides p huius dulcedine cantus: quā tibiā nō cōtēnimus! Eiuscemodi Poetas: ac Vates despicit nemo: præter eos forsitan: q ipsi oībus despectui sint habendi. Hoꝝ testimonio etiā in maximis rebus ptractandis sapientes ueteres sæpenumero uti sunt soliti. Quā sæpe Platonis Homerus uersabatur in ore! In splendidis Ciceronis uerbis Euripides: cuius singulos uersus singula testimonia esse putabant! Quotiens Aristoteles in suis acutissimis dissertationibus, nūc Plutarchū, nunc Agathona, nūc Hesiodū: ac plerosq; alios Graiæ linguę Vates in mediū testes ptulit. Sed qd referā alios! Nōne Hieronymus, atq; Augustinus, fulgida duo Christiani dogmatis lumina, persępe maximaꝝ rerum explicationē Poetarū uocibus uel exornare, uel cōfirmare sunt soliti! Eius imprimis: quē ego, siquid forte iudicii est: Homero æquare, nōnulli Gręcoꝝ doctissimi ēt pręferre nō dubitarūt. Nam Gemistos quidā doctissimus ętate nostra Platonicus: q sedente Eugenio in Latium uenerat, ad summa Christianę religionis obeunda negocia, in Gręcias remigraturus: ut q Maronis Virgilii & Mantuani, Homeri diuinū poema, ac serio p Pegaseum melos diligentius expendisset: cū multi adessent: & quidē uiri nō incelebres: ī his Ioānes Impator Gręcoꝝ Palęologus, his uerbis duos pręcipuos Vates cōtulit. ελω μὰρ βασιλευ βελτίομα ἔχω ποιητὴρ και χρησιμωτρορ βιργίλιορ τορ λάτιμορ ἢ αὐτορ τῶρ μαιομάνηρ ομηρορ. Sed ne in hac cōmemoratione diutius īmorer: Paulus apostolus coelitus institutus: ac uere (ut Gręci dicunt) θεοδίδακτος cui ammirabili quadā & diuina rōne ī coelū rapto, coelestia sunt reserata mysteria, nō fastidiuit poetaꝝ carmina: qui ex comico Menandro Senariolum ī suā epistolā transtulit. φθείρουσιν ἤθη χρησθ᾽ ὁμιλίαι κακαί. Ex Epimenide uero cretensi illa de Cretēsibus. κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται κακὰ θηρία γαστέρες ἀργαί: Nam quod plinius ille scriptor illustris dicere cōsueuit: Nullū tam malū librū esse: qn aliqua ex parte psit. Id ad ueteres poetas non absurde trasferre liceat: quos cū legentes remittēdi animi gratia interdū percurrimus: animaduertimus summa nōnūq̄ arcana ueritatis, sub fictarū fabulaꝝ specie fuisse complexos. Multa de Deo de sacris beatoꝝ sedibus: de inferis: de bonis malisq; Dęmonibus: de aīę natura: de pręclara humanę mentis origine, atq; pręstantia: de aīoꝝ īmortalitate: de eorundem post mortē statu; quo merito alii beato, ac sempiterno fruantur æuo: alii ęternis cruciatibus torqueantur.

¶Pandere res alta poetarū mente: & carminū caligine mersas: Instituentē Augustinū Dathū, saeua mors rapuit inuidiosa (ut arbitror) & indignata: quod nō de ipsa potius q̄ de īmortalitate pręcipua Lethi inimica: & sibi apprime contraria, tam magnifica & gloriosa conscriberet.

¶Summi Theologi & Christiani dogmatis defensoris acerrimi, Augustini Dathi Senēsis liber decimus & ultimus īcipit de Inferis: deq; triplice Inferorū rōne: atq; Infernis & fluuiis & Iudicibus: & descriptiōe pęnaꝝ, ac domicilio beatoꝝ: primū fm ueteres: ac deinde, ut Romana recēset ecclesia: & Christiana cōstāter tenet: ac firmiter probat sancta atq; intemerata religio.

VARIAS fuisse apud ueteres de Inferis sentētias ābigere nō poterit: q euoluerit accuratius ueterum ipsorū uolumina. Et alii Inferorum loca substulerunt: alii esse opinati sunt: & diuersis nominibus, atq; appellationibus nūcuparūt. Hāc nos inuestigationē cōtra impioꝝ hoīuꝫ dementiā hoc loco, & copiosnisi me fallo: & subtiliter perscrutaturi sumus. Prius uero fuerit satius, opinionum uarietatem paucis perstrinxisse. Sed primum ab

omni hac oratione facessat Seruius Grammaticus: qui Grammatice de rebus altissimis philosophari noluit. Ita enī inquit, scribens in Virgilii Maronis æneiden. Lucretius ex maiore parte & alii integre docent Inferorū regna nec esse quidē posse. Nam locum ipsorum, quē possumus dicere cū sub terris esse dicantꝰ Antipodes: in media uero terra eos esse nec soliditas patitꝰ: nec centrū terrę? Quæ si in medio mundo est: tanta eius esse ꝑfunditas nō pōt: ut in medio sui habeat Inferos: in qbus esse dicitur Tartarus: de quo legitur. Bis patet in præceps tantū: tenditq; sub umbras: Quantum ad æthereas cœli suspectus olympum. Ac statim infert. Ergo hanc terrā: in qua uiuimus: Inferos esse uoluerunt: qa est oīum circuloꝝ infima: Planetarum scilicet septē: Saturni: Iouis: Martis: Solis: Veneris: Mercurii: Lunę: & duoꝝ magnorū. Hæc Seruius. Quem una cum. T. Lucretio Epicureum eē sinamus: ut nec credat, manere aīos post mortē: & neget Inferoꝝ regna sub terris reperiri. Quod aūt molestius fit: et M. Tullius latini splendor eloquii, nōnunq̄ Inferos substulisse uisus est. Apud quē in Tusculanis quęstionibus Tricipitē Cerberum: Cocyti fremitū: traiectionē Acheronnis: enectum siti Tantalum: uersantē saxum laboriosis conatibus Sisyphum: inexorabiles Iudices Minoa, & Rhadamantū: quę oīa Inferoꝝ eē putantur, ostendit Atticus Poetarū & Pictorū esse portenta. Quod his artificibus teste Horatio Flacco. Quidlibet audendi semp fuit ęqua potestas. Sed excordem eē affirmat; quē illa moueant. Atq; & post. M. ipse: qui eodē in libro auctor disputationis inducitꝰ: cū satis supq; Attici sententiā pertentasset: & inferos quoq; falsos ēe comprobauit: inquiens. Animi qua in sede maneant, qualesq; sint, rōne discendum est: cuius ignoratio finxit Inferos, easq; formidines: quas tu contēnere nō sine causa uidebare. Illa quoq; uerba, quæ ex eodē libro deprompta sunt, tollere Inferos, & prorsus negare conspiciuntꝰ. Terrorē mortis, & metum improbans contra nōnullos Philosophos hęc tandē adiecit. Quæ est anus tam delira: quę timeat ista: quę uos uidelicet si Physica nō didicissetis, timeretis: Acherunnia tēpla alta Orci pallida leti obnubila tenebris loca? Et quasi Inferorū falsitas in promptu eēt: in eosdē acriter philosophos inuehitꝰ. Non pudet, inquit, phūm in eo gloriari: quod hæc nō timeat: & quod falsa esse cognouerit? Tum quoddā quasi corollarius infert, dicēs. E quo intelligi pōt: q̄ acuti natura sint: q hęc sine doctrina credituri fuerint: quasi hebetioris ingenii sit illa credere: & doctrina, ac ratione discamus falsa esse. Tale quiddā et. M. Piso apud eundem Ciceronē significare uidetur in quinto libro de Finibus bonorum & malorum. Nec uero dico eorum metum mortis: qui quia priuari se uitæ bonis arbitrantur: aut quia quasdam post mortem formidines extimescant: aut si metuant, ne cum dolore moriantur: idcirco mortem fugiant. Terribilem mortem omnibus Piso arbitratur: quod per eam natura hoīs soluitur: non propterea quod ullę futurę apud Inferos formidines sint post mortem: & falsa sint, quæ de Inferis perhibentur. Hęc & alia præterea nō nulla contra Inferorum loca obiici possint. Quæ ego admirans nō nunquā ac tacitus repetens ipse mecum, cœpi ueterum scrinia rimari, ac perscrutari diligentius: tandē uero triplex mihi apud eos de Inferis reperta sententia est. Prima: quę diceret: Inferos esse corpora ipsa: quibus animæ includuntur. Secūda: quę traderet Inferos esse elementorum locum: quæ mutationi, ac uarietati obnoxia sunt. Tertia: quę etiā sub terram Inferorum regna, & suppliciorum loca esse demonstraret. Primam sententiam declarat Macrobius phūs non ignobilis: nec indiligens rerum inuestigator: qui super somnio Scipionis ueteres sacrarum cerimoniarum auctores testatꝰ: nihil putauisse aliud eē Inferos, q̄ ipsa corpora: qbus inclusæ animæ carcerē fœdum tenebris: horrendū sordibus, & cruore patiuntꝰ. Hoc animæ sepulchrum: hoc Ditis concaua: hoc Inferos uocauisse. Atq; ita fluuius obliuionis, quem Lethen uocant Poetę, nihil est aliud q̄ error animæ obliuiscentis: Phlegethon ardor irarū, & cupiditatū. Acheron pœnitudo quædam: & tristitia dictorum, atq; factorum: quibus agitatur humana uarietas. Cocytus quicquid nos in luctum, lachrymasq; compellit. Styx simultatum: atq; odiorum acerbitas. Pœnarum quoq; descriptio non ambigue humanæ conuersations usum exprimit. Et enim ut plane perspicuum est, alios conscientia torquet flagitiorum: alios inexausta acquirendi auiditas cruciat: quosdam inconstantię leuitas perdit: quosdam miserrima honorum contentio, atq; ambitio premit: Sunt, quos obscœnarum uoluptatum uel cupido, uel sordes nunquā respirare finit. Itaq; ut prima illa ostendit sententia Inferorum locus non prorsus absurde humanis corporibus assignatur. Alteram diximus esse sententiam eorum, qui existimarent terras locum mortis, & Inferorum uocari. Pleriq; enim Platonici (ut & ipse non illocuples testis est Macrobius) Inferos non in corporibus esse: id est non a corporibus incipere tradiderunt: sed certam huius mundi partem Ditis sedem: hoc est, Inferos appellauere. Quare & mori animam uoluerunt, q̄diu ī terris corporis uinculis, & custodia teneretur: uiuere autem cum compedibus corporis ipsius: & carcere soluta, ad cœlestes superorum sedes demigraret. A luna nanq; deorsum natura incipit caducorum: citra quā (ut in sexto de Republica ostendit Cicero) nihil est: nisi mortale, & caducum pręter animos diuino munere hominum generi datos. At supra Lunam sunt æterna omnia. Hoc idem Plutonis uerbis ad raptam Proserpinam apud dulciloquum Vatem Claudianum comprobatur: qum sic ait.

Cuncta eius pariter cedent animalia regnis Lunari subiecta polo: qui septimus auras Ambit: & æternis mortalia separat astris. Bene igitur Scipio Maior: qui in cœlesti domicilio pro Ciceronis

cõmento locutus esset ad Scipionem Aemilianum. Enimuero/inquit: hi uiuunt: qui e corporũ uin
culis/tanq̃ e carcere euolauerũt. Vestra uero/quæ dicit̃ uita/mors est. Ex quo est illud fortasse Euri
pidis dicentis. Quis nouit: si uiuere quidem mori est: mori autem uiuere? Atq; hæc est ueterum de
Inferis secũda sentẽtia. Quid quod ne sub terrã quidẽ pœnarũ locũ negauere esse: quẽ Tartarũ ap
pellamus? Prodeat testis in mediũ primus oĩum Plato quidã ueluti humanus Deus: cuius sentẽtiã
de Inferis: q dubitãt: ii audiãt/quę in phœdone: id est præclarissimo librorũ oĩum: quos edidit: ea de
re accuratius scripta sũt. Ferũt unũquẽq; cũ decesserit (ait apud Platonẽ Socrates) ab eo Dęmone
qui uiuentẽ adhuc sortitus erat: trahi in aliquẽ locũ: ubi oportet simul collectos iudicari: & post sen
tententiam ad inferna ꝓficisci: illo ducente: cui mandatũ est: ut hinc proficiscentes ad illa loca tra/
ducat. Ac paulo post. Est aũt uia nõ simplex: sed nimirũ multi sunt tramites: multiq; anfractus: ut
ex sacris ritibus coniectari licet. Non ficta hæc: nõ cõmentitia sunt: sed a summo Philosopho serio
tradita: q multos calles nihil significare uelit aliud q̃ diuersa aĩarũ: quum e corporibus cesserint/loca
esse constituta: & alium piis locum: alium impiis definiri. Multa simillima ueri/& de cœlo: in quo
beati habitare certo putant̃: multa item de crassissimis improborũ regionibus audenter disputat: il
ludq; de ipso pœnarũ loco nõ obscure subiecit: cuius in Phœdone/in quo libro Socratẽ ꝓ sua con
suetudine loquentẽ facit: hæc uerba sunt. Est inanitas p eiusmodi naturaz unus aliquis ex telluris
hiatibus magnum ꝓfecto casma: & p uniuersam terram porrectũ: ut de illo ait Homerus dicens.
Longe nimis Barathrum stat sub tellure profundũ Quod ipse alias/& multi Poetarũ Tartarũ ap/
pellant Deinde addit. In hoc casma uniuersi cõfluunt amnes: rursumq; inde effluunt. Paulo post
uero non Tartarũ solũ: sed etiã purgatorium locũ liquido/ac perspicue manifestat. Itaq; descriptis
Infernis & fluuiis/& paludibus/in hunc modũ inquit. His ita dispositis/cũ ꝑuenerint defuncti in
eum locũ: quo Dęmon unũquenq; portat: primo illic iudicant̃: & q iuste pieq; uixerint: & q secus.
Si igit̃ cõperiantur mediũ in uita tenuisse/sua quisq; uehicula ascendentes/& sup his delati ad pa/
ludem deueniunt Acherusiam: ibiq; habitant/iniuriarũ pœnas dantes: & cũ purificati sunt/absol/
uuntur: & recte factorũ digna præmia reportãt. Atq; hęc ad purgatoriũ locũ ꝓculdubio referunt̃.
Continuo & Infernus subiicitur locus his uerbis. Si aũt pp magnitudinẽ peccatorũ insanabiles cõ
periantur: q sacrilegia multa/ac magna: qui cædes nefarias contra leges: q alia horũ affinia perpe
trati fuerint: hos quidẽ oẽs conueniens sors in Tartarũ abiicit: unde nunq̃ egrediunt̃. Alia ꝑmulta
eodẽ in loco in eam sententiã a Socrate differunt̃: quæ recensere nimis longũ fit. At cũ & purgato
ria loca/& Tartarũ explicauisset/domiciliũ quoq; subiecit beatorũ: & fœlicissimas sedes: in quibus
probi hoĩes/ac sapientes molẽ exuti corporũ/æuo sempiterno fruunt̃. Quamobrem recte post lõ/
gũ cũ Simia sermonẽ hæc quoq; Socrates infert. Qui aũt egregia pietate uixisse inueniunt̃: ii sunt
q ex his terrenis locis tanq̃ e carceribus liberati/ad alta contendũt: puraq; supra terrã inhabitãt lo/
ca. Horũ uero ipsorũ quicũq; philosophia purificati sunt/sine corporibus in æternum uiuunt & do/
micilia quoq; puriora/q̃ ceteri nanciscuntur: quorũ pulchritudo nõ facilis dictu est. Illa quoq; uer/
ba nequaq̃ digna sunt: quæ prætereamus silentio. Qui mysteria/inquit/constituunt: admonent: ut
quicunq; nõ initiatus/neq; expiatus ad Inferos migrabit: is illic iacebit in luto. Puri aũt/atq; initiati
cũ illuc ꝑuenerint/habitabunt cũ Diis. Quid item in Gorgia/nõ ne uel Socrates/qui inductus lo/
quitur: uel Plato scribens/tum inferorũ/tum cœlestis habitaculi manifestũ perhibet testimonium?
Hinc illa fere in calce libri aurea uerba sunt: quã noluit Socrates fabulã existimari. Fuit lex sub Sa/
turno/& nunc etiã est apud Deos: ut q hoĩes iuste/pieq; uixissent/cũ e uita migrarent/ad beatorum
insulas proficiscerent̃: ubi exempti ab omni malo/in fęlicitate degerent: q uero iniuste/atq; impie
uixerint/in punitionis ac pœnarũ carcerẽ/quẽ appellant Tartarũ/irent. Infra autẽ paucula subiie/
ciens/eandẽ iterũ cõfirmat sententiã. De Iudicibus infernis mentio illi erat. Itaq; ait. Isti ergo mor
tuos iudicabunt in triuio: ex quo portãt uiæ/altera ad beatorũ insulas: altera ad Tartarũ. Atq; eo/
dem in loco tyrannos Reges/& Rectores ciuitatũ asserit: pp peccandi licentiã maxime/insanabili/
terq; delinquere. Atq insanabiliter peccant/eos/ut in Phœdone declaratũ ostendimus/ad Tartarũ
proficisci/necesse est: unde nullus datur egressus. Illud præterea in Gorgia præclare dictũ est/& sa
pienter. Mori nullus formidat/nisi oĩo stultus/atq; ignauus. Iniuriam aũt facere formidat: multis
enĩ peccatis refertũ aĩum ad Inferos descendere malorũ oĩum ultimum est. Quibus uerbis etiam
sempiternæ punitionis carcerẽ nõ obscure significauit. Sed iam ad Axiochum Platonis ueniamus.
Auctore Gorgia uiro magicis artibus erudito didicit Socrates æneas tabulas Deli asseruari: quas
fama erat/ex oris hyperboreis ĩ eã insulã fuisse delatas. In his illa extabãt/quæ ꝓpositæ ueritati pluri
mũ cõueniũt. Aĩos hoĩum cũ ex hoc corpore fœdo tenebris/& sordibus horrido migrauerint/ad
ĩferos descẽdere ad mediũ terrę: quod centrũ dicit̃: atq; hoc Ditis regnũ uocari: neq; id minus ãplũ
esse q̃ Iouis aulã. Nec multo post. Ante atrium uero Plutonis stare uestibulũ laminis ferreis corro
boratũ: quod circũfluunt & Acheron/& Cocytus: Tum illa adiiciũt̃: quę & beatorũ sedes/& pęna/
rum locũ sine dubitatione manifestãt. Quos Demon optimus in uita aspirasset: ii transmittunt̃/in
quit/ad loca beatorum: quæ regio nulla aeris crassitudine uitiatur: sed pura salubris/atq; sincera in
oĩa frugũ genera fœcũda est: in ea cursus amniũ lęnis/ac fontes lucidis uiridisq; profluunt aquis.

In ea portus: & prata floribus uariis perpetuo uere florescunt: in ea consistunt philosophorum sco
læ: theatra Poetaꝝ: beatoꝝ chori: atq; cõuentus: in ea ppetua armonia resonat: quæq; iucũda cele-
brant cõuiuia: epulæ solẽnes: ac dulcis suauisq; dieta: nec uiolẽto Sole torreñ: nec alliduis uentis:
nec frigore nimio defatigaꝰ: sed media inter utrũq; tẽperato calore mulceñ: in ea eoꝝ cõstituta se-
dilia sunt: quos uirtus & bonitas reddidit beatos. Et q a Diis trahunt originẽ: & q dũ in humanis
recte degerũt: ad Inferos descendũt. Mox de tartaro i hunc modũ. Atq fœdã turpẽq; uitã malis im
butam artibus egerũt: hos quidẽ eo peruehi p Chaos & Erebũ: ubi cœtus impioꝝ plectiꝰ. Hæc in
Axiocho Plato: post quæ & poenaꝝ genera ac uarietates annectit: quæ apud Inferos nequaq̃ falso
esse perhibenꝰ: quæ si pergã oia recensere: latis uoluminibus opus sit: nec modũ ullũ repiat oratio.
Quo pacto uero i beatoꝝ deliciis: uel frugũ ubertates: uel nitidos amnes: ac lucidos fontes: uel pra
ta flore ceu tua: uel deniq; philosophoꝝ scholas: ac theatra Poetaꝝ: reliquaq; huiusmodi intelligi cõ
ueniat: paulo post fuerit explicandi locus. Est igiꝰ magnis hæc sententia munita præsidiis: tam cla-
ris auctoribus septa: Socrate: Platone: Gobria: gentis hyperboreæ testimonio: inscriptione æneaꝝ
tabularũ: ut uel apud barbaras: atq; imanes nationes: Inferoꝝ nota: atq; explorata sit ueritas. Sed
quoniã testimonia ueteꝝ: q de inferis aliquid prodiderunt: referre instituimus: illuc quoq; referat
se oratio: Macrobius qui alias lõge secus Inferos interpretari uidereꝰ: compulsus ueritate: hæc su-
per somnio Scipionis affirmare nõ dubitauit. Ac de Plotini Platonici sententia: cũ constet: inquit:
remunerationẽ animis illic esse retribuendã p modo perfectionis: ad quã i hac uita unaquaq; per
uenit: nõ est præcipitãdus uitæ finis: cũ adhuc pficiendi esse possit accessio. Porro adiecit. Nec fru
stra hoc dictũ est. Nam i archanis de aiæ reditu disputationibus ferꝰ: in hac uita delinquentes simi
les esse sup æquale Solũ cadentibus: quibus denuo sine difficultate præsto sit surgere. Animas ue-
ro ex hac uita cũ delictoꝝ sordibus recedentes: æquandas his: q in abruptũ ex alto: præcipitiq; de-
lapsi sunt: unde nunq̃ facultas sit resurgendi. Id si ita est: ut qui peccatoꝝ mole premũꝰ: comparen
tur iis: q post ruinam nullã habẽt resurgendi facultatẽ. Consentaneum est dari eum locũ: quo cũ
impii atq; insanabiliter delinquentes puenerint: nullus pateat ad euadendũ exitus: quẽ i artarum
uulgo dicimus. Vtrum igitur Platoni: quẽ mortalẽ quendã Deũ fuisse tradunt: utrum inq̃ philoso
phis fides maior habẽda est: an Seruio grãmaticæ artis studiosissimo? Plato inferos constituit. Ne-
gat Seruius grãmaticus esse. Vtri magis adhibẽda fides est? Disputat acriter philosophans Gram
maticus: & cũ de sillabis & Tropis loquereꝰ: de Inferis quoq; miscuit sermonẽ. Tandẽ uero cũ in-
ter partes orõnis Inferos reperire nequiuisset: statuit: ac iudicauit nusquam oio Inferos esse. Itaq;
sup sexto Aeneidos Virgili: his uerbis cõmẽtaꝰ. Poetice Virgilius dixit: Facilis descensus auerni.
Poetice & illud: Noctes atq; dies patet atri ianua Ditis. Sic Grammaticus phũs Virgiliũ explana-
uit: q & si totus i grãmatica arte demersus esset: tñ ueritate coactus non potuit: quin diuersum tra
mitem bonoꝝ atq; improboꝝ diceret esse: sed nebulis quibusdã circunfusa eius acies caligabat in
tenebris. Magnos philosophos deprehendisse dicit bene uiuentium aias ad supiores circulos: id est
ad originẽ suã redire: quod Lucanus Pompeio tribuit: ut uidit quãta sub nocte iaceret nostra dies.
Male uiuentium uero diutius in his pmorari corporibus pmutatione diuersa: & esse apud inferos
semp. Sed inferos non: quos eum oportebat asseruit. Corpora ipsa Inferoꝝ loca uoluit esse: quod
non satis cernere potuisset intra terram tam imanem: ques dicimus & tam uastũ hiatũ: quem Tar
tarũ uocãt. Neq; n. Inferi sub terris esse queant (ut ipse opinatur) quod uetere quadam occupa
tione eas sibi sedes Antipodes uendicauerint. At neq; nos sub terris Inferos collocamus: neq; An
tipodas aut ubi sint: aut quo pacto aduersa nobis urgeant uestigia: Seruius itellexit. Sed q potuit
qui oẽs in litteratura triuit ætatem? Illud se credit dignũ dixisse Philosopho: Tartarũ pati nõ posse
terræ nimiã soliditatẽ ac centrũ. Non legit Platonis Phędona. Nõ nouit ingeniũ terræ: quæ inani
tates & hiatus habet: & late longeq; porrecta casmata: quæ cœtũ oẽm aiaꝝ capere possint. Sed qd
nobis cũ Grãmaticis? Quid de Seruii sententia multa: q Maronis æneiden hoc inq̃ loco non expla
nauit: sed corrupit potius: atq; distorsit? Rursum eoꝝ sententiam referamus: q cũ magni uiri & im
primis eruditi essent: Inferorũ sedes ponere nõ dubitarũt. M. Varro Latii decus: quoq; etiam (ut
ait Lactãtius) nullus ne apud Gręcos quidẽ uixit doctior: in libro de origine latinæ linguæ Tem-
plũ dici trifariam ostendit: natura: auspiciis: similitudine. Et natura quidem templum in cœlo dice
bant ueteres: auspiciis i terra: similitudine uero sub terra: quæ uidelicet loca Inferorum sunt: quæ
nos modo secundum ueterum etiam approbationem quærimus. Quid enim sibi uult aliud tem-
plum sub terra: nisi Tartarea regna & suppliciorum habitacula? Quocirca idem ipse Varro ex Pa-
cuuii Andromacha sumpsit exemplum: ut Inferos esse id templũ manifestius explicaret. Ait enim
Poeta. Acherusia templa alta orci saluete Infera. Tria nanq; illa templa tristega sunt: & tripartitã
mundi distinctionem cœlestium terrestrium atq; infernorum significant: quæ sub templorum an
notatione a Varrone descripta est. C. Cęsar: ut nobilissimo Historico prodente cognouimus: cum
in Senatu de coniuratis ageretur: serio nescio an callide dicere ausus est. De pœna possumus equi
dem dicere id: quod res habet: in luctu atq; miseriis mortem ærumnarũ requiem: nõ cruciatũ esse:
eam cuncta mortalium mala dissoluere: ultra neq; curæ neq; gaudio locum esse. O indignam Cæ-

satis dignitate sententiam. Molliter/illiberaliter/turpiter in Epicureorũ uanitatẽ lapsus est Cæsar. At contra. M. Cato uir & ingenio magnus/& uirtute ac doctrina præclarus/uersute/& cõmode illius confutauit errores/atq; in eodẽ Senatu. Bene/inquit/& cõposite. C. Cæsar paulo ante ĩ hoc ordine de uita & morte disseruit: credo falsa existimans ea quæ de Inferis memorant̃/diuerso itinere malos a bonis loca tetra/inculta/fœda/atq; formidolosa habere. Quid est/quod apud ueteres memorabat̃? Profecto malos atq; ĩpios hoĩes corporis solutos uinculis/loca tetra habere: & ĩculta diuerso itinere a bonis: quæ qd aliud sunt præter Tartarea regna? Cato igit̃ nõ solũ diuersa loca attigit: sed etiã Inferoꝝ habitacula: de quibus dubitatio apud uulgares hoĩes/& imperitos maior esse uideret̃: qualia forent/breuiter concinneq; descripsit. Loca tetra idcirco dixit: ut subterranea ostenderet: & densiore quadã opacitate tecta: ad quæ neq; lux ulla peruadere/neq; Solis splendor penetrare possit. Tenebræ. n. apud Inferos sunt/atq; umbra mortis. Loca inculta ob id nominauit: ut in eis ostẽderet oĩa pturbata esse/atq; cõfusa: oĩa aspera/& incomposita: quod nõ ullus ibi cultus/nullus prorsus ordo reperiri queat. Loca fœda eo dixit: quod apud Inferos putredinis & luti plena oĩa sunt: quã fœditatem influentes amnes (ut ait Plato) & cœnosæ paludes efficiant. Formidolosa ob eam causam appellauit: quod horreant oĩa terrore ac formidine: ubi sempiternus horror inhabitat: ubi fletus & stridor dentiũ infinitis sæculis pseuerat. Itaq; hæc longe melius Cato q̃ Cæsar: qui illud de morte haud recte sensit: in luctu inquiens/atq; miseriis mortẽ ærumnaꝝ requiem/non cruciatum esse/eam cuncta mortaliũ mala dissoluere: ultra neq; curæ/neq; gaudio locũ esse. Eruditius q̃ Cæsar: multo eruditior Cicero: id/quod infra etiã referemus: impios uiros & parricidas ait etiam apud Inferos pœnas parricidii dare. Poetas nolo in præsentia testes afferre: ne quasi fictas fabellas & cõmenticias canentes despiciant̃: & grauioribus ipse ridicula uideat cõmiscere. Hũc reliqua testimonia psequamur. Orpheum nõ arbitror sine causa descensum ad Inferos perscripsisse: eum inq̃ Orpheum: quẽ scimus plectris priscoꝝ monumẽtis/eximiũ fuisse philosophũ: patria Lebetris Thraciæ urbe/sub proximo Macedoniæ monte Pieria: natum patre Oeagro/ac matre Calliope: Lini discipulũ summa eruditione/ac doctrina præditũ. Inferos pbasse Gymnosophistæ: idest Indoꝝ sapientes uideri possunt: cũ ob eam causã etiam sapientiores existimarent̃: quod essent Infernalium reꝝ peritissimi. Quid Magi Persaꝝ: nõ ne duo constituere principia: bonũ uidelicet numẽ: & malũ illud Oromazam/idest Iouem: hoc Arimanium/idest Ditem uocantes? Nam ut testis est antiquissimus Zoroastres: hi duo sunt bonoꝝ malorũq; auctores: & alter p Zoroastris ipsius sentẽtia/Deus est reꝝ sensibilium: luci maxime similis: alter Dæmon: quẽ tenebris/atq; ignorantiæ similẽ esse dicebat: medium inter utrũq; esse: quẽ Mithram uocant. Is aũt est Sol: quẽ & licitatorẽ apud Persas accepimus nuncupari. Itaq; Magi cũ Arimaniũ ponũt/& eius Regnũ/id est Tartaꝝ affirmare uident̃. Itaq; & abhominabilia quædã: ac tristia dona Arimanio litabant: atq; herbã quandã/quæ Omomi dicit̃/contundentes/infernũ ac tenebras inuocabant. Magna pfecto habẽda hæc deliramẽta sint: sed ad confirmationẽ Inferoꝝ/nõnullam nobis coniecturã præbent. Qui uero Magicæ disciplinæ rationẽ profitent̃: asserũt citare sese certis carminibus ab Inferis aĩas: quæ & adsint: & humanis oculis secõspiciẽdas præbeant: & loquant̃: & futura prædicẽt: id/quod ĩ septimo diuinaꝝ institutionũ libro etiã Firmianus retulit. Nõnulli etiã Epicurei: in quis Isaac Israelita: Hesiodus: Cecina: atq; Attalus ĩmortales constituentes aĩos/orbem tristem/atq; umbrosum cõmemorasse reperiunt̃: ad quẽ post mortẽ obscœnis pturbationibus infecti animi deprimerent̃: q locus non obscurã Inferoꝝ significationẽ continet: quã sententiam ĩ libro de Origine & natura animæ illustris ac nobilissimus phũs Albertus psecutus est. Ipse etiam Seruius ueteres quosdam sensisse ostẽdit: ut Inferi in medio terraꝝ essent: testem aũt Iuuenalẽ uocat iis uersibus: quos & nos ipsi paulo post afferemus. Sed qd de Cicerone dicẽdũ sit? Pace eius dixerim/uereor: ne nimiũ sæpe uti debeat illis uerbis: qbus se in qnto Tusculanaꝝ quæstionũ libro excusaret/dicens. Nos ĩ diẽ uiuimus: quodcũq; nostros aĩos probabilitate percussit: id dicimus: ita soli sumus liberi. Sæpe contra Inferos locutus est: sæpe etiã p Inferis. Quæ contra: ea ex magna parte supra collegimus. Illa uero sunt p Inferis: quæ eb eodẽ in plerisq; locis exposita sunt. Ac primũ quidẽ in Tusculanis disputationibus Socratẽ pbat: q iam moriturus/ita disseruit. Duas uias esse: duplicesq; cursus aĩoꝝ e corpore excedentium. Nam q se humanis uitiis inquinauissent: & se totos libidinibus dedissent: quibus cæcati uelut domesticis uitiis/atq; flagitiis se contaminauissent: uel republica uiolanda fraudes inexpiabiles concepissent: iis demum quoddã iter seclusũ a concilio Deoꝝ: q aũt integros se/castosq; seruauissent: qbus fuisset minima cũ corporibus contagio: sese ab his semp seuocauissentq;: essentq; ĩ corporibus humanis uitã imitati Deoꝝ: iis ad illos/a qbus essent pfecti/reditũ facile patere. O præclarã & magno dignã philosopho uocẽ. Quid poterat dici aut melius/aut uerius? Quid ẽ deniq; iter seclusum a cõcilio deoꝝ? Nempe quos ĩuestigamus Inferi. Quid ẽ rursum fraudes ĩexpiabiles: nisi ĩsanabilia peccata/quæ æternis digna sunt cruciatibus? Vbi aũt nisi in Tartareis & subterraneis locis æterna supplicia repiri queant? Quid igit̃ audet magnus phũs dicere alias cõtra Inferos? Idẽ ĩ sexto libro de Repub. hæc dicit. Animus eoꝝ q se corporis uoluptatibus dederũt: eaꝝq; se quasi ministros præbuerũt: impulsuq; libidinum uoluptatibus obedientium Deorum/& hoĩus iura uiolauerũt: corporis elapsi circum terram

ipsam uolitantur: nec hunc in locum nisi multis exagitati sęculis reuertūtur. Hic ego admiror Cice
ronem plurimū: q quasi non totū legerit Phędona Platonis: ex tribus hoīum generibus duo solum
cōmemorat: eos: qbus sit certus in cælo definitus locus: ubi beati æuo sempiterno fruātur: eos iteꝫ:
qui cū sanabiliter deliquissent: tandem expiati supera loca petunt: eos uero reticet: qui Tartari sup
pliciis: ac per omnibus tormentis addicti sunt. A Platone accepit. M. Tullius: uerum non oīa dicit:
quæ apud Platonem sunt: & quæ ille tria loca constituit: hic fortasse reipublicę gubernatione impe
ditus: duo fecit. At post: q̄ omiserat: adiecit. Et. n. ī Dialogis de Amicitia: q Lælius inscribitur: ita de
Scipiōe Læliū loquētē īducit. Hoc licet dicer. P. Scipioni ex multis diebus: quos ī uita celeberrimos
lætissimosq; uiderit: illum diē clarissimum fuisse: in quo Senatu dimisso domū est ad uesperū a patri
bus cōscriptis populi Romani sociis: & Latinis: pridie q̄ excessit e uita: ut ex tam alto dignitatis gra
du: ad superos uideat potius: q̄ ad inferos peruenisse. Quid sibi & superi: & inferi uolunt aliud: prę
ter q̄ beatoꝝ: & miserorū diuersam esse rationem: quam & locorum uarietate distingui: necesse est?
Quod si optimi cuiusq; aīo patet ī cælum reditus expeditissimus: ita non expeditus erit iniustissimis
hominibus: ut omnino peruius esse non possit. In libro ēt de legibus primo: per q̄ grauiter locutus
est Cicero. Sit persuasum: inquiens: dominos esse oīum rerū: ac moderatores deos. Ac continuo in
fert. Et qualis quisq; sit: qd agat: quid in se admittat: qua mente: qua pietate colat: religiones intueri
piorumq;: & impioꝝ habere rationem. Scite hoc loco: & præclare. M. Tullius. Habent. n. dii īmor
tales: ut ipse ait: pioꝝ: atq; impioꝝ rationem. Quę nulla esse potest: si oēs homines æqua sorte: ac pa
ri mercede prosequant: si inter bonos: & malos nullū discrimen sit: si eædem oræ: si eædem cæli re
giones probis: atq; improbis: iustis: atq; iniustis: piis: atq; impiis: castis: ac flagitiosis: sanabiliter: atq;
insanabiliter delinquentibus promiscue paratæ sint. Ita. n. moderatores rerū omniū dii habēdi sunt
si retribuant unicuiq; pro operū: meritorūq; uarietate. Illa nō sunt omittenda uerba: quibus idē Phi
losophus pariter: & Orator usus est. Quæ sunt huiuscemodi. Ille: q recte: & honeste curriculum ui
uendi a natura datū cōfecerit: ad illud astrū: quod tū aptius fuerit: reuertitur: q aūt īmoderate: & in
temperate uixerit: eum secundus ortus in figuram muliebrem transferet. Et si ne tum qdem finem
uitiorum faciet: grauius ēt iactabitur: & in suis moribus simillimas figuras pecudū: & ferarū trans
feret. Dicta hæc sunt p Platonis cōsuetudine μεταφορικῶς: atq; aliud exterius ꝑsonat: aliud latet
intrinsecus. Sed illa uiriq; mens est: longe diuersas censeri oportere & bonorum: & īproborū ratio
nem: ut nec eadem loca utrisq; conueniant: sed illis pateant cælestes sedes: his cōtra id quod Home
ro attestante: longe nimis Barathrum stat sub tellure ꝓfundū. Ea est hominuꝫ siue lex: siue natura: ut
nō continuo adipisci possint ueritatē: sed sensim studio: & diligentia p quosdā ueluti ætatū gradus:
& uirtutis: & ueritatis incrementa suscipiant. Cicero igitur cū per ætateꝫ inferos constituere non au
deret: senior tandem affirmare non dubitauit. Cū igit haud longe ab extremo fato ab esset: & ī fre
quenti senatu: & in claro patrū cōscriptoꝝ consessu: uel inueheret in. M. Antoniū: uel ꝓ salute rei
publicæ loqueretur: grauiter: ac splendide in hunc modū inquit. Illi igit impii: quos cæcidistis etiam
ad inferos pœnas parricidii luent. Vos uero: qui extremū spirituꝫ in uictoria effudistis: pioruꝫ estis
sedem: & locū consecuti. Breuis autem nobis uita data est: at memoria bene redditę uitę sempiterna.
Nunc tandē p̄clarissime philosophatus est Cicero: q dicere soleret: cū aliqd explicaturus esset: ęqum
est meminisse: & me qui differam: hominem esse: & uos: qui iudicatis: ut si probabilia dicent: ne qd
ultra requiratis. Homo erat Cicero: falli igit Potuit. Et cū aliquādo probabiliter īferos substulisset:
post multo probabilius sententiam uertit: atq; inferos constituit. Quod si Pictorū portenta: & Poe
taruꝫ dixit esse: forsitan id retulit ad Tricipitem Cerberum: ad Charonem portitoreꝫ: biformes Scyl
las: Gorgonas Harpias: multaq; præterea uariarum monstra ferarum: quę proculdubio figmenta
Poetarum sunt: & mysticam quandam significationem continent. Sed nec grauis auctor contēnen
dus est Seneca: qui primo naturaliuꝫ quæstionum libro: de sede beatoruꝫ in hunc modū locutus ē.
Sursum ingentia spatia sunt: in quorum possessionem animus ad mittitur: & ita: si minimum secuꝫ
ex corpore tulit: si sordidum omne detersit: & expeditus: leuisq; ac contentus modico emicuit: cum
illa tetigit: aliter crescit: ac uinculis liberatus in originem redit. Ex hoc habet argumentū diuinitatis
suę: quod illum diuina delectant: nec ut alienis: sed interest: ut suis. Hæc Seneca. Hic etiam in eo li
bro: quem de Vitę breuitate conscripsit: cum ipse defuncti fratris mentionē inferret: his usus est uer
bis. Fruitur nunc aperto: & libero cælo. Ex humili: atq; depresso in eū emicuit locum (quisquis ille
est: qui solutas uinculis animas: beato recipit sinu) & nunc libere uagatur: omniaq; rerum naturæ
bona: cum summa uoluptate perspicit. Sic ille. Dixerat ante hæc: Ne itaq; inuideris fratri tuo. Quie
scit tandem liber: tandem tutus: tandem æternus est: & paulo de eodem prius. Animus fratris
uelut ex diutino carcere emissus: tandē sui iuris: & arbitrii gestit: & rerum naturę spectaculo frui
tur: & humana omnia ex loco superiore despicit. Diuina uero: quorum rationem tam diu frustra
quæsierat: propius intuetur. Quid itaq; eius desiderio maceror? Atq; hæc quidem Seneca. Satis
iam satis: utrum nec ne sint Inferi: dictum pro ueteꝝ opinione existimo. Canam receptui: si sapien
tissimi illius totiens maximi Mercurii auctoritate antiquā illam: tū Inferoꝝ: tum beatoꝝ opinionē:
ueluti pretiosissima quadā gēma: & irrefragabili: ac fide plenissima: & ꝓbatissima nota cōmuni ue

terum omnium approbatione signa uero, Is ita inquit, in Asclepio. Audi o Asclepi. Cum fuerit animæ a corpore facta discessio: tunc arbitrium examenq; meriti eius transiliet in summi Dęmonis potestatem. Isq; eam cū piam iustamq; prouiderit, in sui competentibus locis manere premittet. Si aūt delictorū illitam maculis, uitiisq; oblitam uiderit: desuper ad ima deturbans procellis, turbinibusq; aeris, igni & aquæ sæpe discordantibus trader. Atq; inter coelum & terram mundanis fluctibus in diuersa semper ęternis poenis agitata raptabitur. Vt in hoc obsit animę æternitas: quod sit imortali sententia ęterno iudicio subiugata. Ergo ne his implicemur, uerendū tātūdē, cauendūq; esse cognosce. Incredibiles enim post delicta cogentur credere, nō uerbis: sed exemplis: nec minis: sed ipsa passione poenarum. Hęc summus auctor Trimegistus. Quid: quod prisci: ac ueteres & delitiarum & poenarū lōge diuersa loca concipientes, Deos, quos colerent, ita partiti sunt: ut alios superos: alios Inferos iudicarēt? Nō ne Deos Manes statuerunt: q infernis locis pręfecti uiderentur? Sed ne Diis Manibus, nisi inferna extitissent domicilia, tam religiosa iura tribuissent, Mundus cū pateret, nefas apud priscos erat bellum inchoare: proelium summere. Id sacrum Diti patri, ac Proserpinæ dicauerant. Hinc scribit Varro magnæ laus altera Romę: Mundus cum patet Deorum tristium, atq; inferum quasi ianua patet: ppea non modo proelium cōmitti: uerū etiam delectum rei militaris causa habere: ne militem proficisci: naues soluere: uxorē liberorū quęrendorum causa ducere religiosum est. Numa Pompilius constituendorū sacrorum auctor diligentissimus: cū duos menses anno adiecisset: alterum Februo Deo consecrauit: qui lustrationum potēs existimaretur: Itaq; lustrari eo mense ciuitatem necesse erat: quo statuit: ut iusta Diis Manibus soluerentur. Concipiebat Pompilius: uelut per speculum in enigmate Infernas ac Tartareas sedes: quibus potestates quępiam pręsiderentur: quos Græci Cacodęmonas: nostri Angelos malos: Pythagoreorum cohors subterraneos Deos uocant: atq; hæc Numā cogitare urgebat ueritas: nullis philosophiæ pręceptis, sub coelo tunc rudi: & adhuc impolito sæculo: sed solo ingenio magistro, ac natura duce. Quanq̄ optimus naturæ scrutator Ouidius, ultimo magni Metamorphoseos operis libro: Numā sciendi cupidū, ad Pythagoram philosophū audiendū: Crotonē afferat petiisse, more poetico: ut inde grauiora canendi sumeret occasionem. Sed uideamus quid hac de re sentiat Cicero: qui libri Tusculanarum quęstionū quarti principio his utitur uerbis. Quin etiam arbitror propter Pythagoreorum ammirationē, Numam quoq; Regem Pythagoreum a posterioribus existimatū. Nam cū Pythagoræ disciplinā & instituta cognoscerent: Regisq; eius æquitatem, & sapiētiam a maioribus suis accepissent: ætates aūt & tempora ignorarent propter uetustatē: eum qui sapientia excelleret, Pythagoræ auditorem crediderunt fuisse. Hæc Tullius. At nunc ad priorem materiam redeamus. Februarius Februo dicatus est: atq; diligenti ueterum industria, solus & diminutum numerum in mensibus, & parem retinuit: quod Inferorū pręsidibus merito iure, tum diminutio, tum par, atq; imperfectior conueniat numerus. Studiose cauebāt Infernorum Deorum sacra: atq; idcirco nunquam inferis Diis īmutata religio est. Superos, atq; inferos Deos: quos apud Lucanum. M. Cato deprecatur. O utinam coeliq; deis: Erebiq; liberet: Hoc caput in cunctas damnatum exponere poenas. ingenti ueteres studio diuiserunt: & illis cum sacra facerent, corporis ablutione purgabantur. Quum Inferis litarent, sola aspersione contenti erant. Et superos quidem deprecabantur: bona ut impartirentur mortalibus: Inferos, mala ne inferrent. Tristissima quęq; Inferis tribuebant: tanquam malorum omniū auctoribus. Quid boni, & mali Dii: nisi æternę quietis sedes: & luctuum, ac suppliciorum loca declarant? Numina bona, & mala distinguit Labeo: atq; ita distinguit: ut bonos Deos obsequiis lætis, atq; iucundis: quales ludos: qualia conuiuia: qualia lectisternia, idem auctor refert: malos Deos, cędibus ac tristibus supplicationibus propitiari contendat. Bonū Deum, & malum etiam cōfirmat acutissimus disputator Porphirius: de quo hæc recitat magnus auctor Eusebius Euangelicę pręparationis libro quarto. Responsa Apollinis colligit: quibus non solū Dęmonibus & infernis uirtutibus: uerum etiam coelestibus animalia esse sacrificanda pręcepit Apollo. Quum idem ipse in aliis Dęmones non Deos esse affirmet: quibus gentiles cęde animalium sacrificabant: non enim fas esse animalia Deorum gratia interficere. Sed primum Apollinem ipsum audiamus: qui de cultu & sacrificiis Deorum sic per responsa homines instituit.

Hæc age: qui nutu diuorum ingressus amice es
Huius iter uitę: mactanda est hostia cunctis
Multa deis: seu qui terram: seu qui mare uastum:
Aera seu qui habitant: latum seu qui æthera: seu qui
Alta colunt coeli: seu qui infima Regna Barathri:
Quæ quibus obseruanda modis sint: singula dicam:
Tu memori conscripta animo mea dicta teneto.
Terna quidem diuis coelestibus hostia: & ipsa
Candida mactanda est: terna & terrestribus atq;
Atra eadem gaudent porro: & capiuntur apertis
Terrestres aris foueas quum numina contra

Exposcant atro imbutas inferna cruore:
Nec placeat nisi quæ terræ mandetur humata
Hostia: mel uero Nymphæ: atq; liquentia uina
Offerri lætantur: at ignem accendier aris
Quæ circum uolitant terram sibi numina quærunt:
Imponiq; atrum corpus: tum thura simulq;
Iniicier salsas fruges: & dulcia liba
Hęc facio: uerum quibus est data cura profundi
His ipso semper fer sacra in littore: totum
Proiiceq; in fluctus animal: cęlestibus autem
Extremas reddes partes: atq; igne cremabis:
Quod superest propone tibi: dapibusq; referta
Sudet odoratis crassisq; uaporibus aer.

Deinde hoc Apollinis oraculum exponit dicens. Qum igitur & terrestres: & Inferni Dii sint omnibus istis atras quadrupedes offerendas iubet. Modus auté differt: ná terrestribus quidẽ super aras: Infernis autem in foueis mactandas esse hostias præcipit. Aeris autez uolatilia dicit offeréda corporibus holocaustis: & sanguine ad aram circũducto: uolatilia etiam marinis: sed uiua in fluctus proiicere mandat: ita omnibus Diis præter q̃ terrestribus uolatilia ímolari possunt. Sed marinis solummodo nigri coloris uolatilia: quare cæteris alba offerenda sunt. Cælestibus uero: & æthereis bestiarum quas albas esse uult extremitates ait conseruandas: reliquas autem partes comedendas. Ex his .n. solũmodo comedere oportet: ex aliis uero minime: ita quadrupedes: & terrestres terrestribus sacrificanda sunt: simili nanq; simile gaudet. Ouis porro terrestre animal est: & idcirco cœteri grauissimum: atra uero quia & terra naturaliter tenebrosa. Tres autem simul quoniam terrestris corporis tria sunt simbola: & super aras terrestribus quoniam super terram uersantur. Cæteris uero Diis idcirco uolatilia sunt offerenda: quoniaz uniuersi mouentur: in motu .n. semper maris aqua est: cuius atræ sunt hostiæ: quoniam & cæruleus color aquarum. Alba uero aeris: lucis .n. receptiuus aer ẽ. Cælestibus autem: atq; æthereis extremitates dat consecrandas: quoniam leuiores reliquo corpore sunt: quorum sacrificiis cõmunicare oportet: quia qum alii Dii arcere mala soleát: cælestes bona nobis largiuntur. Hæc mirabilis ille Philosophus in libris Responsoꝝ conscripsit: Sic Eusebius de Porphirio. Verum quid multa? Liquet plane mea sententia ob eam causam numina ab eruditis: & doctissimis uiris diuersa constitui: quod & opposita quoq; loca esse constaret: quibus illa præficerẽtur: & a bonis Diis præmia bonis: a malis supplicia improbis exhiberi arbitrabantur. Ac diuersa numinum ratio: quid nisi uarias nobis animarum post mortem sedes indicat? Nõ est ommittendus dux inuictus: & Rex Spartiatarũ clarissimus Leonidas: qui cum trecentos milites: quos eduxerat Sparta: in Thermopylis cohortaret: Pergite: inquit: forti animo Lacedemonii. Hodie apud íferos fortasse cęnabimus. Proposita erat: aut fuga turpis: aut gloriosa mors. Ille sese opposuit hostibus: malléς apud inferos cœnitare. Nec .n. homines tunc cogitabat: quos etiá si opus esset: deserere instituisset. Alii igitur præter nos inferi sunt: quos Leonidas uir sapiens: atq; solertissimus minime ignorabat. Iam patere arbitror: etiaz secundum ueterum sententiam certum esse in cęlis locum ac pręfinitas sedes iis: qui iuste: pie: ínocenter uixerint: & cum uirtute: simul etiá inferos esse: apud quos impiorũ animi male: & iniuste factorũ dignas luant pœnas. Qui uero eos sua opinione tollunt: non ob aliá causam faciunt: nisi ut impunitate quadam proposita: licentiam sibi pariát delinquendi. Quod aũt longius euagati sumus: res ipsa postulauit: coegit ratio: quæ docet ea: quę & ambigua: & per obscura sunt: pluribus uerbis illustrari oportere. Hactenus de inferis: deq; triplice Inferorum ratione: ac beatorum sedibus pro ueterum sententia pertractauimus. Nunc de infernis fluuiis dicamus. Sępe in nostrorũ ueterum libris: ac monumentis inferni fluuii cõmemorantur: eos nos: ut omnibus in promptu sint: paucis aperire ístituimus: primũ quot sunt: deinde quo pacto sese apud inferos habeant. Apud .M. Tulliũ in primo Tusculanarum disputationum libro duos legimus: Cocytum: & Acherontez: cum illa dicit Marcus ad Atticum. Num te illa terrent triceps apud inferos Cerberus: Cocyti fremitus: traiectio Acherõtis? Macrobius super somnio Scipionis quinq; enumerat: Lethen fluuium obliuionis: Phlegethontem: qui ardorem significat Acherontem: qui tristitiam: Cocytũ: qui luctum: Stygem: qui odium exprimit. Hos uero eosdem fluuios cum alii pleriq; Poetarũ: tum imprimis in sexto libro clarę Aeneidos Virgilius Maro decantat. Verũ in Phædone Plato multa alia fluentia ostendit esse: sed præcipue quattuor. Oceanum: Acherontẽ: Phlegethontẽ: Tartarum: cui secundum Poetas Cocyto nomen est. Addit Acherusiam paludem: paludem item stygiam: Pyri Phlegethonta. Quæ fluentia omnia quomodo se habeant secundum Platonis sententiam explicandum est. Est inauitas quædam profundum Barathrum & altissimus terrę hiatus: quem Tartarum solent appellare Poetæ: quem in locum uniuersi confluunt amnes: rursumq; inde effluunt. Fluentia uero sicuti paulo ante diximus cum multa sint: omniuз maximum atq; extimum terram circũdat Oceanus. Huic e contraria regione fluit Acheron: qui per deserta & subterranea fluens lo

ea in Acherusiam paludem influit. Horum medius interfluit Phlegethon: qui haud longius iter pfe
ctus: cadit in medium locum multo igne flagrantem: fitq; ex eo palus quædã aqua: & luto feruẽs:
quæ ẽt nostri maris æquat magnitudinem. Hinc circumfluit turbidus: ac lutulentus terraq; circun
data: ad extrema Acherusiæ paludis puenit: nec tamen irrumpit: sed circũ absortus a terra ĩfra Tar
tarũ influit atq; ab eo riui nõnulli deriuati in quibusdã terrarũ locis emergunt. Contra hunc por
ro Tartarus excidit: & primũ quidem in loca (ut tradunt) inculta & aspera eiusmodi colore: qua
lis Oceani est: eius quem Stygiũ uocant. Idem hic fluuius paludem Stygiam efficit q in hunc locũ
decidens uiresq; amplissimas in aqua assumens sese sub terram condit rectusq; excurrit aduersus
Pyriphlegethonta & illi in Acherusia palude fit obuiam. Neq; illic tamen huius fluuii aqua cum
aliqua miscetur sed in giro currens: fluit in Tartarũ contra Pyriphlegetõtha. Hũc uero fluuiũ Poe
tæ ut dictum est Cocytũ appellant. Atq; hęc de Infernis fluiis & in Phædone sensit Plato: & nos hoc
loco satis explicuimus. Impresentiarũ uero ueterũ de ĩfernis iudicibus sentẽtiam aperiamus. Fingũt
Poetę apud inferos iudices Minoa Rhadamãtũ: & Eacum: quorũ examine: atq; iudicio defunctorũ
animi uel ad beatorũ fœlicitatẽ uel ad pœnarũ: suppliciorũq; loca destinant. De his apud Ciceronẽ
in Tusculanis disputationibus mentio ẽ his uerbis. Inexorabiles iudices Minos Eacus: & Rhadamã
tus. Plato uero ĩ Gorgia lõgiorem sermonẽ de his iudicibus ĩfert: quo pacto uero Minos: & Eacus:
& Radamantus iudicio animarũ præfecti sint: liquido: ac perspicue manifestat. Nam cum aliquan
do iudices uiuentes essent uiuentium: eaq; die iudicaretur: qua quis mortẽ esset obiturus: comper
tum est: male: atq; iniuste a uiuentibus iudicari. Adhibuit remediũ Iupiter (ut Plato cõminiscitur)
atq; ut iuste: & recte iudicia procederent: prouidit primũ ne homines mortem suam præscirent: idq;
mandatum est Prometheo: ne sentire homines permittat. Iudices quoq; ipsos nudos esse uoluit: &
mortuos: ut ipsa anima ipsam animam ĩspiciat: mori insuper insperato unumquenq;: desertumq; a
suis: relinquere in mundo ornatum omnem. Atq; ob eam causam ita Plato in Gorgia Iouem indu
cit loquentem. Constitui filios meos iudices: duos quidem ex Asia Minoem scilicet & Rhadaman
thum: unum uero ex Europa Eacum. Isti ergo mortuos iudicabunt in triuio: ex quo portant uiæ:
altera ad beatorũ insulas: altera ad Tartarum. Et Asiaticos quidẽ Rhadamanthus iudicabit: ab Eu
ropa uero q uenerint: Eacus. Minoi aũt cõmittam: ut iudicet: si quicq̃ aliis occultum existat: ut iustis
simme procedat iudicium: rectaq; fit animarum transmissio. De eisdem uero iudicibus hæc quoq;
in eodem loco Plato subnectit. Rhadamanthus: & Eacus uirgam tenent: dũ iudicant. Minos uero
considerans sedet solus: habens aureũ sceptrũ: ut de eo inquit Vlyxes apud Homerum uidisse illũ
sceptrum aureum tenentem: iura mortuis dantem. Verũ nemo dubitet pulcherrimo sermoni: & uul
go fabula existimatur pulcherrimam subesse ueritatem. Hic nanq; frequens Platonis mos: crebro
usitata consuetudo est: & quidem Gygis fabulam: & aurei anuli a Platone prolatam accepimus: quã
tertio de Officiis libro prosecutus est Cicero. Nonnunus: quæ in Phædro de equis deorum: & aurigis
scripta sunt: quæ de alato curru Iouis: & deorum: dæmonũq; instructo exercitu alia multa. Quid in li
bris de republica? Nonne ab eodem Philosopho Pamphilus miles inducitur qui cæsus in prælio: &
duodeciũ dies inter peremptos habitus reuixisset: & mirãda refert de exutis corporeis uinculis animis?
Sed quid plura? Multitudine exemplorũ habundamus. Quæ omnia quanq̃ fabulosa eẽ uideantur:
nõ sine causa tamen ficta sunt: ut intelligant omnes: diuinũ numen diligentissimam quandã habere
& piorũ: & impiorũ rationem: acerrimo autem: solertissimoq; iudicio illos cælo: hos Tartaro adiudi
cari. Itaq; ea plato quæ ad infernos iudices spectant: nõ solum in Gorgia: sed etiam in Axiocho pro
secutus est: unde hec quoq; uerba sunt: Acherontem: & Cocytũ primũ tranare opus est: deinde acce
dere ad Minoem: & Rhadamanthum: qui constituti sunt iudices ad examinandũ animas: quæ illuc
deducuntur: quali scilicet uita uixerunt: quibus artibus: quibus ue studiis dum fuerunt in humanis:
se exercuerunt. Locũ uocari campum ueritatis: quoniam mentiri ibi minime locus datur. Alia insup
adiungit: quæ supra de inferis cõmemorauimus. Tres uero quos nominauimus inferni iudices: cũ
in terris essent: magna & uirtute: & prudentia floruerunt: ac ppterea Iouis filios fuisse antiquitas tra
dit. Quos. n. uirtutis: atq; humanitatis laudibus prestarẽ ĩtelligebat: eos (ut ait) etiã Aulus Gelius ap
pellare consueuit Iouis filios. Quocirca & in libris de officiis Eacus. & Minos a Cicerone laudantur.
Si Eacus: aut Minos diceret: oderĩt: dũ metuãt: aut sepulchro natis ipse est parens indecorum uidere
tur: quod eos fuisse iustos accepimus. At Atreo dicente plausus excitantur. Quibus uerbis significat
Cicero summã quandã ĩ illis fuisse probitatem. Sed ab Homero: Platone: & Marone paulo crudelior
Minos inducitur: contra Eacus: & Rhadamanthus mitiores. Diximus de infernis iudicibus. At mõ
pœnarum apud inferos: pro ueterũ opinione uaria: ac diuersa genera breuibus pcurramus. Multi
plicia exerceri apud inferos pœnarũ: ac suppliciorũ genera testes multi in medium adduci possint.
Sed quos præcipuos habemus: proferamus imprimis. M. Ciceronem: Macrobium. Platonem: a quo
uno pleraq; ueluti a fonte quodam ex hausta sunt. Et. n. Cicero ĩ primo libro Tusculanarũ disputatio
num pœnarum nõnulla genera hisce uerbis attingit. Num te illa terrent: Triceps apud inferos Cer
berus: Cocyti fremitus: traiectio Acherontis: mento summam aquam attingens enectus siti Tanta
lus: tum illud quod Sisyphus uersat saxum: sudans nitendo: neq; proficit hilum. Vberius hæc Plato:

cuius in axiocho hęc de uarietate: & descriptione suppliciorū scripta sunt. Qui fœdam turpemq; uitā malis imbutam artibus ægerunt: hos aiunt peruehi per chaos & erebū ubi cœtus impiorū plectit. Nam turba danaū cribro aquam sine fine haurit & sine requie defatigatur. Tantalus epulis āte ora positis angitur fame excruciatur ac inedia tabescit. Vultures sine ulla miseratione iecur Tityo lacessunt. Sisyphus rotaę radiis pendet districtus: nec scelus aliquod manet impunitū. Nam uoluūt alii ingētia saxa inefficacibus laboriosisq; conatibus. Atra silex & cadenti similis īminet aliis: alii fędissimis bestiis obiiciunt: uirgis cędunt alii quidā īcensis facibus torrent. Dat quisq; pœnas suis sceleribus condignas. Atq; hęc apud Platonem secūdum Gobrię magi illius oīum eruditissimi sentētiam & refert & cōfirmat Socrates. Sed iam plures Philosophorū ut referā sentētias prohibet īstituti cōsilii ratio. Illustriū Poetaȝ nolo hac in re auctoritatem ꝓtermittere quę plerūq; haud quaq̄ cōtēnenda est. Bene apud Macrobiū Venus. Caue inqt existimes mi Auiene Poetarū greges nō ab adytis plerūq; Philosophię semina mutuari. Nam & ob eam causam Philosophię partē cōstat esse poeticā: ut Fabius Quintilianus ait ut philosophi ipsi sępe testātur. Itaq; nō solū ex gestis atq; historiis: sȝ ēt a Poetis: & fabulis quæ fidē reȝ faciāt optima argumēta ducūt. Illud nobis obiiciāt Flaccii Horatii.

Quidlibet audendi Pictoribus atq; Poetis:

æquā semꝑ fuisse potestatē: quibus illud respondeo Firmiani Lactantii in sacris institutionibus: non adeo liberam ac solutam poetaȝ licentiam habendā esse ut quæ scribant omnino a ueritate remota sint. Nesciūt: iquit Lactantius: quis sit poetice licentię modus quousq; progredi fingēdo liceat cum officiū poetæ in eo sit ut ea quæ uere gesta sunt: in alias species obliquis figurationibus cū decore aliquo cōuersa traducant. Res altiores poetæ atq; īuestigatu per difficiles quibusdā figurarū operimentis cōtexerunt. Quod in ipsi quoq; simplices ueritatē: sinceramq; cōsectarent: profecto nō ideo apud prudentissimos ueteres: Musici: uates ac sapientes appellati essent. Neq; absq; diuino furore (ut est in Phędro Platonis) quicq̄ Poetę: qui boni poetę sunt: concinūt. Et. n. qui absq; furore Musarum: & qui ex deo proficiscit: poeticas ad fores accedit: sperans sese arte quadā poetam bonū euasurum: inanis ipse (ait Plato) atq; eius poesis prę illa: quæ ex furore est: illa: quæ ex prudentia est disperditur. Hunc mentis ardorem: & honestissimam: atq; diuinam inflammationem ingenii: per belle declarat sue initio Thebaidis magnus Vates Statius: ita inquiens.

Fraternas acies: alternaq; regna prophanis
Decertata odiis: sontesq; euoluere Thebas
Pierius menti calor incidit.

Consimilia his cecinit Claudianus: qum raptum Proserpinæ narraturus: incæpit.

Iam furor humanos nostro de pectore sensus
Expulit: & totum spirant præcordia Phœbum.

Quid ipse lōge oīum eminētissimus Mātuanus Homerus? Nōne hāc ipsaȝ: de qua nūc loqmur: mētis ac sensuū oīum metamorphosin luculēter expssit: sexto Aeneidos libro his uerbis loquens de Sibylla?

Ventum erat ad limen: qum uirgo poscere fata
Tempus ait. Deus ecce deus: cui talia fanti
Ante fores: subito non uultus: non color unus:
Non comptæ mansere comæ: sed pectus anhelum:
Et rabie fera corda tument: maiorq; uideri:
Nec mortale sonans: afflata est numine quando
Iam propiore Dei.

Et rursus de eadem.

At phœbi mondum patiens immanis in antro
Bacchatur Vates: magnum si pectore possit
Excussisse deum: tanto magis ille fatigat
Os rabidum fera corda domans: fingitq; premendo.

Philosophos legimus non furentes: sed cōsopitis corporeis potestatibus: lōgeq; a sensibus alienos: in sola maximarum reȝ cōtemplatione uersari. Hinc est illud Platonis pulcherrimum documentum philosophum oportere: si nihil īdigens erit: & omni fortunæ contumax: & superior iis: quæ homines acerba tolleratu arbitrantur: nihil sic agere: q̄ ut semper studeat animam corporis cōsortio separare: & ideo existimandam philosophiam esse mortis affectum: cōsuetudinemq; moriendi. Testis est Socrates: quem legimus a summo lucis ortu sępe numero ad Solem usq; alterum orientem: intentū adeo cōtemplationi fuisse: ut non modo nō īmutaretur: Sed ne cōniueret quidem. Eodem spectat quodāmodo regeneratio Trimegisti: qui in Pimandro sic ait ad filium suum Tatium. Quicūq; propter benignitatem generationis: quæ secūdum deum est: sensum dimittit corporeū: se ipsum cognoscit ex diuinis compositū: factusq; ī deditis diuina potētia: tota mēte letatur. Et rursum paulopost. Hæc est regeneratio fili: nō adesse ulterius corpori quantitate dimēso. Hæc Mercurius. Sed de philosophis alias dicemus uberius. Nūc ad Poetas redeamus. Quid tu: inquiet aliquis: poetis ne credēdū putas? Quid ni putem? Credidit Socrates: credidit Lactantius: credidit Augustinus: crediderunt &

alii: qui acriter Poetarum uim: atque auctoritatē perspexerunt Potissimum uero credendū iis censeo qui nō minus-q̄ Orpheus: Musęus: Linus inter sapientes numerādi sunt. Si igitur & poetis praesertim magnis habenda fides: & caeteris pręludat Virgilius diuinus poeta: ac Vates omniū facundissimus: nullius (ut Macrobius recte īquit) disciplinae expers: denique spectatus imprimis Tartari: atque inferorum assertor. Hic igitur cum in aliis locis: tum maxime in sexto librorū pręclari operis: quas Aeneiden inscripsit: perspicuis testimoniis abditas īferorum sedes comprobauit: Apte igitur: cōcinneque: & piorum: & impiorum loca uersibus hisce complexus est.

Facilis descensus Auerni.
Noctes: atque dies patet atri ianua ditis.
Sed reuocare gradum: superasque euadere ad auras.
Hoc opus: hic labor est.

Quid Auerni descensus: atque atri ianua ditis aliud: q̄ in uisceribus terrae inferorum locus? Quid tum superae aurae aliud: q̄ beatorum sublime domiciliū? Qui id demum aliud significat: reuocādi gressus: tantus opus: tam magnus labor: q̄ angustam uiā: q̄ ducit ad patriam? Quid patens illa semper atri ditis ianua: q̄ latam: & spaciosam uiam: quae tendit ad mortem? Ac ipsa inferna loca uaria in eo carmine: nominum appellatiōe depingit. Hi sunt Stygii lacus: hęc nigra Tartara: hęc tristes sine sole domus. Hęc turbida loca: hęc telluris operta. Hi Stygii luci: hęc regna inuia uiuis: quid est quęso aliud: q̄ infernus? Quid erebus: quid Orcus inq̄: significat? Quid umbrae silentes: & Chaos: & Phlegetō: loca nocte silentia late: senta situ: alta terra: & caligine mersa? Quid referam domos Ditis uacuas: & inania regna? Infernum respectant Tartarei Acherontis undae: turbidus ubi cęno: uastaque uoragine gurges aestuat: atque omnem Cocyti eructat arenam. Nempe & illud de Inferno apud eundem Vatē Charon nauta indignatus proclamat.

Vmbrarum hic locus est: somni: noctisque soporę.
Corpora uiua nefas stygia uectare carina.

Vastus is locus: incultus: horridus: formidolosus a poeta merito iure traditur: cuius uestibulus ante ipsus: ac primis faucibus. Luctus: & ultrices posuere cubilia curae. Quid inferni cinguli: q̄ apte q̄ concinne describūtur? Infantum enim animae flentes in limine primo:

Quos dulcis uitae exortes: & ab ubere raptos
Abstulit atra dies: & funere mersit acerbo.
Hos iuxta falso damnati crimine mortis.
Proxima deinde tenēt męsti loca: qui sibi lethum
Insontes peperere manu: lucemque perosi
Proiecere animas.
Nec procul hinc partem fusi mostrantur in omnem
Lugentes campi.
Hic: quos durus amor crudeli tabe peredit:
Secreti caelant calles.

Postremo ultima illa arua: quae bello clari secreta frequentant. Illud quoque non indocte Cumęa Sibylla biuium refert: quod a Platone supra memoratum prodidimus. Hic: inquit: locus est: partes ubi se uia findit in ambas

Dextera: quae Ditis magni sub menia tendit.
Hac iter Elysium nobis: at leua malorum
Exercet poenas: & ad impia Tartara mittit.

Atque sub rupe sinistra męnia illa lata refert triplici circundata muro:

Quae rapidus flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegethon: torquetque sonantia saxa.
Porta aduersa ingens: solidoque Adamante columnae:
Vis ut nulla uirum: non ipsi exscindere ferro
Caelicolae ualeant. Stat ferrea turris ad auras.
Hinc exaudiri gemitus: & saeua sonare
Verbera: tum stridor ferri: tractaeque catenae.

Hic magnis urgentur poenis: hic magnus plangor ad auras. Hoc eodem in loco stridentes aetisono cardine sacrae panduntur porte.

Tum Tartarus ipse
Bis patet in praeceps tantum: tenditque sub umbras
Quantus ad aethereum caeli suspectus olympum.

Hic impii flagitiorum: ac scelerum luunt poenas: quibus exercentur assidue: ueterumque malorum

Supplicia expendunt: ibidemque sub gurgite uasto
Infectum eluitur scelus: aut exuritur igni.

Sed audite quaeso o uiri boni: qui Deum speratis fandi memores pariter: atque nefandi: uos simul et

mentem partimper aduertite: & uestra nunc omnia futura mala perdiscite: qui nihil mortalium su-
per esse caput existimans: & unum: atq; eundem exitũ hominis: & iumenti. Audite: inq̃: atq; estę prę
stantes: & arrectis auribus, animos iterũ percipite grande carmen Virgilium intonãtem: atq; horrẽ
da Boantem supplicia damnatorum his uersibus: quibus loquẽtem facit Aeneam: atq; narrantem
quas poenas uiderat apud inferos

Hic genus antiquum terrae Titania pubes
Fulmine deiecti fundo uoluuntur in imo
Hic & Aloidas geminos immania uidi
Corpora: qui manibus magnũ rescidere cælum
Aggressi: superisq; Iouem detrudere Regnis.
Vidi & crudelis dantem Salmonea poenas.
Dum flãmas Iouis: & sonitus imitatur Olympi.
Quattuor hic iuectus equis: & lãpada quassans
Per Graium populos medięq; per Elidis urbem
Ibat ouans: diuumq; sibi poscebat honores.
Demens qui nimbos: & non imitabile fulmen:
Aere & cornipedum cursu simularat equorum
At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit: non ille faces: nec fumea tedis
Lumina: praecipitemq; ĩmani turbine adegit.
Nec nõ & Tityon terrae omnĩ parẽtis alumnũ:
Cernere erat: p tota nouẽ cui iugera corpus:
Porrigitur: rostroq; immanis uultur obunco
Immortale iecur tundens: fęcundaq; poenis
Viscera rimaturq; epulis: habitatq; sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
Quid memorẽ Iaphitas: Ixiona: Pirithoumq;!
Quos sup atra silex iam iam lapsura cadentiq;
Imminet assimilis: lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris: epulaeq; ante ora paratę
Regifico luxu: furiarum maxima iuxta
Accubat: & manibus ꝓhibet cõtingere mẽsas.
Exurgitq; facem attollens: atq; intonat ore.
Hic quibus inuisi fratres dum uita manebat.
Pulsatusue parens: & fraus innexa clienti.
Aut qui diuitiis soli incubuere repertis.
Nec partẽ posuere suis: quę maxima turba ẽ.
Quiq; ob adulterium cęsi: quiq; arma secuti
Impia: nec ueriti dominorum fallere dextras.
Inclusi poenas expectant. ne quaere doceri
Quã pęnã: aut q̃ forma uiros fortunaue mersit.
Saxum ingens uoluunt alii, radiisq; rotarum
Districti pendent: sedet: aeternumq; sedebit
Infelix Theseus: Phlegiasq; miserrimus oẽs
Admonet: & magna testatur uoce p umbras.
Discite Iustitiam moniti: & nõ temnere diuos.
Vendidit hic auro patriã: dominũq; potẽtem
Imposuit: fixi leges precio: atq; refixit.
Hic thalamũ iuasit natę: uetitosq; Hymeneos.
Ausi omnes immanẽ nefas: ausoq; potiti.
Non mihi si linguae centum sint: oraq; centum:
Ferrea uox: omnes scelerum cõprẽdere formas:
Omnia pęnarum percurrere nomina possem.

Atq; hęc hactenus de iis: q sceleribus cõtaminati opaca: ac durissima Inferorũ tenẽt Regna. Quid de piis: iustisq;: q exuti corporꝫ uincula: ut digna praemia reportent:

Deuenere locos lętos: & amęna uireta
Fortunatorum nemorum: sedesq; beatas!

Quid noster: inquã: uates de beatis post mortem animis: deq; beatorum sedibus grandiloquo modulatus est carmine! audi mellitiu resonantia uerba Poetę: quibus festiue, simul & luculente depinxit domicilia beatorum.

Largior hic campos aether: & lumine uestit.
Purpureo: solemq; suum sua sidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palestris.
Contendunt ludo: & fulua luctantur harena.
Pars pedibus plaudũt choręas: & carmina dicũt
Hic manus ob patriam pugnãdo uulnera passi:
Quiq; sacerdotes casti: dum uita manebat:
Inuentas aut qui uitam excoluere per artes:
Quiq; sui memores alios fecere merendo.
Omnibus iis niuea cinguntur tempora uitta.

Quantis obsecro uiribus ꝓclara domicilia, ac nitẽtes beatorꝫ cãpos conat Latinus Homerus, ac Platonicus Vates ostendere! Quęnam sint ea loca: quoq; ẽt pacto sese habeant: qs nisi diuinitus illustratus potuit explicat! Nouit tamẽ summus poeta: diuinus Vates piorũ: atq; impiorũ, adeo maximam haberi rationẽ: & pręmiis, ac suppliciis: & Tartaro: caeloq; distingui. Proximus Virgilianae elegantię Silius Italicus: qui egregiũ carmen Romanorũ: & Garthaginensiũ bellis cõtexuit: & poematis uenustatẽ ueritate cõdiuit historiae: q̃ recte de caelestibus: deq; Tartareis sedibus modulatus est. Apud hũc igitur inductus Iuppiter: quẽ optimuꝫ: maximũ: quẽ hominũq;: diuũq; patrem appellarẽt ita Iulum pęcinit.

Nec Stygis illę lacus: iudicataq; lumine Regna
Sed superum sedẽ: nostrosq; tenebit honores.

Atq; alio loco Poeta ipse: pios: ac beatos: q p patriae salute cecidissent: his uersibus alloquitur.

At uos sidereę: quas nulla aequauerit aetas:
Ite decus terrarum animae, uenerabile uulgus
Elysium: & castas sedes decorate piorum.

Pręterea nonne & poeta idem pręclarissimus libro eodem Punicorũ. xiii. uaria poenarũ genera: diuersas suppliciorũ: ac tormentorum formas: multiplices scelerũ facies: & foeliciũ animarũ domicilia: coetusq;: & cõcilia fortunatorũ, ac beatas sedes elegantissimo carmine decantauit: quum Scipio Aphricanus: ut atros lacus nouisset: ita Sybillam percontatur.

Sed te oro: quando uitae tibi causa labores
Humanos iuuisse fuit: siste inclyta Virgo
Paulisper gressum, & nobis manesq; silentum
Enumera: Stigięq; aperi formidinis aulam.

Et coetera deinceps: quę amęnissimo Silius noster prosecutus est carmine. Eandem quoq; sententiaꝫ comprobauit Poeta idẽ ipse libro quintodecimo his uersibus.

Degeneres tenebris animas damnauit auernis
At quis aetherei seruatur seminis ortus
Caeli porta patet.

Quid item significăt aliud apud Siliũ:q̃ domiciliũ beatorũ illa carmina:quã uirtus ĩducta loqtur?
Casta mihi domus:& celso stant colle penates.
Ardua saxoso perducit semita diuo
Aspera principio:nec enim mihi fallere mos est.
Prosequitur labor.ad nitendum intrare uolenti.

Quid Ouidius Naso? Nõne:& ipse tũ cæleстes:tũ ĩfernas sedes ꝓclarissimo Metamorphoseos poemate cecinit? Beatoꝝ ita explicuit locos.
Est uia sublimis cęlo manifesta sereno
Lactea nomen habet:candore notabilis ipso
Hac iter est superis:ad magni tecta tonantis:
Regalemq̃ domum.dextra leuaq̃ deorum.
Atria nobilium ualuis celebrantur apertis.
Plæbs diuersa locis habitat.a fronte potentes
Cælicolę:clariq̃ suos posuere penates.
Hic locus est:quem (si uerbis audacia detur)
Haud timeam magni dixisse palatia cęli.

Quid illa ĩpiorũ:q̃ sedes scelerata uocat̃? Nõne ꝓ eiusdẽ ĩgeniosissimi:atq̃ doctissimi Vatis sentẽtiã:
Est uia decliuis funesta nebula taxo.
Ducit ad Infernas ꝓ muta silẽtia sedes.
Styx nebulas exhalat iners:ũbręq̃ recẽtes
Descẽdũt illac:simulacraq̃ functa sepulchris:
Pallor:hyemsq̃ tenẽt late loca senta:nouiq̃
Qua sit iter manes Stygiã qđ ducat ad urbẽ
Ignorant:ubi sit nigri fera regia ditis.
Mille capax aditus:& aptas undiq̃ portas
Vrbs habet:utq̃ fretũ de tota flumina terra.
Sic oẽs animas locus accipit ille:nec ulli
Exiguus populo ẽ:turbamue accedet̃ sentit.
Errãt exãgues sine corpore:& ossibus ũbrę.
Parsq̃ forũ celebrãt:pars uni tecta tyrãni
Pars aliquas artes antiquę imitamina uitę.
Hic est ille acclius ꝓ muta silentia trames
Arduus:obscurus:caligine dẽsus opaca.

Hę sunt Stygię umbrę. Hęc apud Ouidium clarum poetam uasta:atq̃ inamęna Regna. Hoc ĩgens chaos. Hęc opaca Tartara. Hæc dẽiq̃ loca plena timoris. Sed nec te ab Inferoꝝ opinione deterreãt: quum apud eundem Vatem Pythagoras sic loquẽs ĩducitur.
O genus attonitum gelidæ formidine mortis.
Quid Styga:quid tenebras:& nomina uana timetis.
Materiem Vatum:falsiq̃ pericula mundi?
Corpora siue rogus flamma:seu tabe uetustas
Abstulerit:mala posse pati non ulla putetis.
Morte carent animæ:semperq̃ priore relicta
Sede:nouis domibus uiuunt:habitantq̃ recepte

Hęc nanq̃ non e suo ip e poeta:sed e Pythagoræ sensu de prompserat. Is.n.philosophus:alias grauis ac sapiens ea sensisse de ĩferis ꝓhibet̃:q̃ a uero prorsus abhorreãt:cũ nihil forte aliud cõstituisse inferos uideat̃:q̃ corpora ipsa:q̃bus aĩæ quodã ueluti cæco carcere cõcluderẽtur:quã primaꝫ supra posuimus de inferis sentẽtiaꝫ nobis fuisse repertã. Quod autẽ ita sit:uidelicet Ouidiũ sensisse aliud lõge alienũ:atq̃ omnino diuersum ab opinione Pythagoræ:sua ipsius poetæ carmina manifestãt. Orpheus.n.apud eũdem poetam libro decimo:sic ait.
O positi sub terra numina mundi.
In quem recidimus quicquid mortale creamur.
Per ego loca plena timoris:
Per Chaos hoc ingens:uastiq̃ silentia regni
Eurydices oro properata retexite fata
Omnia debemus uobis:paulumq̃ morati
Serius:aut citius sedem properamus ad unam.
Tendimus huc omnes:hæc est domus ultima.

Quęnam autem una potest:atq̃ eadem:ultimaq̃ sedes:aut domus esse oĩuꝫ aĩarum:si fędũ corporũ carcerẽ:inferna loca eẽ credamus? Nũqđ unũ erit oĩum corpus? Nũ domus una? Quomõ ergo dixit Pythagoras. Semperq̃ priore relicta.
Sede:nouis domibus uiuũt:habitantq̃ recępte?

Quęnã preterea domus erit ultima:si semꝑ habitãt nouas:& ꝑpetuo mutant̃ oĩa:sic docẽte Pythagora apud Ouidium? Omnia mutantur:nihil interit:errat:& illinc
Huc uenit hinc illuc:& quoslibet occupat artus
Spiritus:eq̃ feris humana in corpora transit:
Inq̃ feras noster:nec tempore deperit ullo.
Vtq̃ nouis facilis signatur cęra figuris
Nec manet:ut fuerat nec formas seruat easdem:

Sed tamen ipsa eadē est: aīam sic semp eādē
Esse: sed ī uarias doceo migrare figuras:

Demum ita mea fert opinio: Ouidium in hac de inferis ardua pertractatione/magis Orpheo: hoc est inclyto Vati: quem summum fuisse etiam philosophorū accepimus: magnum quoque Vatem adhęsisse: potiusq̄ philosopho. Sed nequeo Pythagoram non mirari substulisse. Inferos cum suis aureis/ac uere aureis carminibus subterraneos Dæmonas colendos præcipiat. Quod si Dęmonas subterraneos esse fateātur: qd Styga: qd tenebras: & uera horū nomina esse ꝓhibeat? Aut pugnantia loquūt Philosophi? At si Dęmones fuerint subterranei: ut sint ēt Inferna loca: necesse ē. Cō cesso āt pręcedente ꝓnuntiato: ut id ēt: quod cōsequens est: concedaẗ: oportet. Quis hęc uel mediocriter Dialecticis imbutus ignoret? Duplicem locum neq; Lucanus ignorauit: Historicus potius: q̄ Poeta. Itaq; apud hūc Iulia Cęsaris filia: Pōpei uxor. Sedibus Elysiis: cāpoq; expulsa piorū:

Ad Stygias: inquit: tenebras: manesq; nocētes:
Post bellum ciuile trahor.

Et ad beatos spectant pioꝝ cāpi: pars ætheris illa sereni: Elysiæ oræ. Ad infælices uero aīas tacitę ere bi sedes: Ditis ꝓfundi pallida Regna: Stygii lacus: ripa sonans ignibus: Tartareū antrū: pallentis hiatus Orci. Sed qd mirū/tem magnā uariis appellare nominibus? Quod & Surculus statius eorū: quos mō nouimus: Poetaꝝ astipulator/fœlicibus/ac beatis aīs: lucidā cęli plagā tribuit: stellās solū: aurea tecta: astriferas arces: Et quę radiant maiore sereno

Culmina & arcano florētes numine postes
Et loquens de augure: sic ait.
Nunc quoq; Tartareo multū diuisus Auerno
Elysias idest carpe uias.
Alio uero ī loco his uersib9 tartareū aggressus ē
Panditur Elysium Chaos telluris opertæ
Dissilit umbra capax: siluęq;: & nigra patescunt
Flumina liuentes Acheron eiectat harenas:
Fumidus atra uadis Phlegethon īcendia uoluit
Et Styx discretis interflua manibus obstat.
Hęc sunt torua cubilia: ubi undiq; Pigrę
Ire uetant nubes: & turbidus implicat aer:
Et fœda silentis gradum rapit aura poli
Hic obiecta uias torrentū incendia claudunt.

Quid quas idē sepe cantat Poeta: pallētes ūbras referā: lethiferas domos: Stygias res īferius: ac Tartareū Barathrū plagā cæcā tenebris: pigros/ac segnes lacus: uastas paludes: ūbriferas undas: infęlix Regnū: inane solū: Stygē ūbrifero liuidā fundo: inamęnū Cocyton: tristes ripas/caligantes cāpos: steriles lucos/ferrugineū nemus: pphanatū/atq; inane Chaos/atra/inania/ac funesta Tartara/cauta uiscera/atq; abruta terrę/ꝓfūdę iter noctis/Stygias sedes: ac tenebras/Stygiosq; penates/nocentem mundum/nigras oras/atq; ima soli? Quid sibi uult ingens specus: aliud? Quid alta pręceps humus ore profundo? Et Elysios quidem securos uocat Statius/ac fœlices lucos. At Inferni loci supplicia: & miseram sortem nequaq̄ ommittit.

Hoc ut fama loco pallentes deuius umbras
Trames agit: nigriq; Iouis uacua atria ditat
Mortibus: Archadii perhibent: si uera coloni.
Stridor ibi: & gemitus pœnarū: atroq; tumultu
Feruet ager. Sæpe Eumenidū uocesq;/manusq;
In medium sonuere diem.
Et alibi.
Forte sedens media Regni infœlicis inarce
Dux erebi populos poscebat crimina uitæ
Nihil hominū miserans: iratusq; oībus umbris
Arbiter has dura uersat Gortinius urna
Vera nimis poscens: adigitq; exponere uitas
Vsq; retro: & tandem pœnarum lucra fateri.
Nec funestorū operum retocet ministros
Stant furię circum: uariæq; ex ordine mortes:
Sænaq; multisonas exertat pœna catenas.

Claudianum quid afferam testem? Nam raptam Proserpinam quum scribit plura fortasse de Inferis concinit: q̄ necesse erat. Ac ne quis existimaret eas cunctis prediscretas patere sedes: ita Ditem patrē ad Proserpinam inducit loquentem.

Amissum ne crede diem. Sunt altera nobis
Sidera: sunt orbes alii: lumenq; uidebis
Purius: Elysiumq; magis mirabere campum:
Cultoresq; pios: illic pretiosior ætas
Aurea progenies habitat.

Et alibi: cum de Rufino ageret: hos uersus de locis infernis elegantissimos edidit

Vos pandite Vati
Pierides: quo tanta lues eruperit ortu.
Inuidię quondā stimulus incāduit atrox
Alecto placidas late quum cerneret urbes.
Protinus Infernas ad limina tetra sorores
Concilium deforme uocat: glomerant̄ in unū
Innumerę pestes herebi: quascunq; sinistro,
Nox genuit fœtu: nutrix discordia belli:
Imperiosa fames: letho uicina senectus:
Impatiensq; sui morbus: liuorq; secundis
Anxius: & scisso męrens uelamine luctus:
Et timor: & cęco præceps audacia uultu:
Et luxus populator opum: cui semper adhęrens
Infęlix humili gressu comitatur egestas:
Fędaq; auaritiæ complexæ pectora matris
Insonnes longo ueniunt examine curæ
Complentur uario ferrata sedilia cœtu:
Toruaq; collectis stipatur curia monstris.

Itaq; apud hunc Poetā/caligantes talami: trepidę sedes/imę terræ/iners uulgus/liuentia uada/ferale Barathrū/pallētia castra/rude soliū/nigra Maiestas/squallentia/atq; imania sceptra fędus situs/rigēs inclemētia/diræ Plutonis formę/īformes plagę/deserta aula/horrēda palus Stygii recessus/nigrātia orci spatia/marcida lethes stagnia/durū/ac uerendū chaos/opaci anfractus/imanes hiatus erebi/flagrātes riui/pallida regio/tenebrosa silentia: æterna nox/formidatus furor/tenebrosus recessus/picei caligo regni/tetra limina/deforme cōciliū/cōtraq; altera sidera/purius lumē/Elysii cāpi/pii cultores:

ꝓtiosior ætas·ꝓgenies aurea·mollia prata·ꝑpetui flores·ꝓdites arbor·rami fulgentes·fortunatus autumnus·ac fulua poma·nōne hęc simul oia facile declarati apteq́ demōstraut locoꝝ uarietates: & bonorū itē malorūq́ discrimen! Eos uero Poeta redarguens: q post mortē·nec miseri·nec fœlicitati locū esse censerent: Sic inquit.

Oia mors æquat. Tu damnatura nocentes
Tu requiem latura piis. Te Iudice sontes
Improba cogētur uitæ commissa fateri

Sed iam presto sit. M. Anneus Seneca: qui & ipse plęrisq́ in locis·manifestū nostræ sētentiæ perhibuit testimonium. Illi uero imprimis aureoli uersus sunt.

Nunq̄ Stygias fertur ad umbras
Indyta uirtus. Viuite fortes:
Nec letheos sæua per annes
Vos fata trahent.
Sed qum summas exiget horas
Dies iter ad superos gloria pandet.

Et in Hercule Theseus multa de Inferis: illud præclarum

Est in secessu Tartari obscuro locus:
Quem grauibus umbris spissa caligo alligat.

In quo cōstat(nisi fallor)atq́(ut ait Amphitryō)uera ē fama. Sceleris nocētes debitas pęnas daf. Hunc subire locū: extrema miseria est: ubi plectuntur impii: ubi sempiterni luctus supplicia perpetiuntur. Siquidem illud uerum est.

Cælestis ira: quos premit: miseros facit. Humana nullos.

Nūc uero audiēdus ē Iunius Iuuenalis: Poeta Satyrus·nec tā figmēti ullius amator: q̄ acerrimus flagitiorū·ac scelerū insectator. Quis ꝑtereat hūc: q ꝑditos mores grauiter carpsit: lōge uero a poetarū inuēns abfuit! Is igiť cū aīaduerteret maloꝝ causam eā præcipuā esse: ut putarēt homines·nullos eē post mortē: patratorū facinorū cruciatus: acriter irreligionem: atq́ impietatem redarguit Romanorum: & indignatione magna ꝑcitus: hos uersus edidit serio: q̄ ioco potius·ut plane liquet.

Esse aliquos manes·& subterranea Regna
Et contum: & Stygio ranas in gurgite nigras:
Atq́ una transire uadum tot millia Cymba

Nec pueri credūt. Adeo ꝑditi: atq́ corrupti sunt mores hominū. Nisi: q nōdū ęre lauanť·id est quos nondum prauæ consuetudinis infecit error. Sed tu uera puta. Quisqs rectā uiuendi uiā sectari uelis pręserum cum locupletissimi testes id ipsum firmiter comprobauerint.

Curius quod sentit: & ambo
Scipiadæ: quod Fabricius: Manesq́ Camilli:
Quod Cremeræ legio: & canis cōsūpta iuuētus:
Tot bellorum animæ: quotiēs hinc talis ad illos
Vmbra uenit: cuperent lustrari: siqua darentur·
Sulphura cum tedis: & si foret humida laurus.

Pręcipit exosus impios errores mordax Poeta: ut subterranea Regna uera esse credamus: quod. M. Curius sensit: qui contra Sannites Imperator maluit pauper esse: q̄ iniuste maximam uim auri possidere: cuius uictus tenuitas solam uirtutem: atq́ honestatem sequebatur: quæ sola in cælum uia est: sicut & ad inferos improbitas: Quod senserunt duo illa propugnacula Belli Punici: ut eximius Orator inquit: ut uero cecinit nobilis Poeta: duo fulmina belli. CN. & Publiu Scipiones: qui Carthaginensium aduentum corporibus suis intercludendum putarunt: qui se uelut uictimas quasdam pro patriæ salute hostibus deuouerunt: Quod Fabricius sensit: qui bello Samnitico cōtra Pyrrhum: Consul egregię uirtutis prębuit documenta: cuius continentia tot: tātisq́ laudibus celebrať. Quod Furius Camillus sensit. Nōne hic exul patriā Gallorū īpetu: atq́ obsidione liberauit! Quod trecenti sensere Fabii: qui tanto uirtutis splendore claruerunt: ut pro salute patriæ·omnes apud Cremeram Fluuium a Verentibus trucidati sint: unis seruatis reliquiis ex ea gente paruulo Fabio: qui propter impuberem ætatem: domi relictus est. Quod senserunt tam multi: tamq́ præclari uel Duces·uel Milites: qui omnes una cum Paulo Emilio: & Varrone Consulibus: dissipato ab Hannibale exercitu apud Cannas uicus Apuliæ perierunt: quod tam multi prestantes ingenio·ac natura uiri proculdubio crediderunt: quod non probauerunt: quorum turpitudine·ac scelere perdita mens: ueritans lumine orbata esset. Quales hi testes habendi sunt: quos ad hanc de inferis comprobandam sententiam in medium Iuuenalis produxit! Nonne eorum standum dicto est potius: q̄ perditorum quorundam: qui scelerate: atq́ impie inferos falsa opinione substulerunt! Multi apud Atheniēses: multi apud Lacedæmonios: multi apud Romanos: multi apud multas & nationes orbis & gentes: bello etiam uoluntaria morte perierunt: quid spectantes aliud: quid arbitrantes: q̄ iustis uiris: & fortibus paratum in cælo locum esse: ī iustis uero: atq́ ignauis apud inferos perpetuos cruciatus! Sed oīs Poetarum chorus (ne in leuioribus (ut nonnulli fortassis arbitrantur) testimoniis immoremur diutius) nostram hanc sententiam sæpe & confirmat: & concinit. Lucretium excipio: qui cum se sapientiæ præcepta scribere ꝓfiteretur: solus mihi hac in re desipere uideť. Huius illi sunt uersus.

Atq́ animarum quęcunq́ Acheronte ꝓfundo
Prodita sunt esse: in uita sunt omnia nobis:
Nec miser impendens magnū timet aere saxū
Tantalus: ut fama est: cassa formidine torpēs.
Sed magis in uita dominū metus urget inanis:
Mortales casumq́ timēt: quē cuiq́ ferat fors:
Nec Tityon uolucres ineunt Acherōte iacentē
Nec qd sub magno scrutentur pectore quicq̄:
Perpetuā ętatē possunt reperire ꝓfecto.
Quamlibet imani proiectu corporis extet:

Qui nō sola nouem dispersis iugera membris
Obtineat: sed qui terra totius orbem
Non tamē æternū poterit perferre dolorem:
Nec præbere cibum proprio de corpore semp:
Sed Tityus nobis hic est in amore: iacentem
Quē uolucres lacerāt: atq; exest anxius angor:
Aut alia quauis scindunt turpidine curę
Sisyphus in uita quoq; nobis ante oculos est:
Qui petere a populo fasces: sęuasq; secures
Imbibit: & semper uictus tristisq; recedit:
Nā petere imperiū: qđ inane est: nec datᷣ unq̄:
Atq; in eo semp durum sufferre laborem:
Hoc est aduerso nixantem trudere montem
Saxum quod tamē summo iam uertice rursum
Voluitur: & plani raptim petit ęquora campi.
Deinde animi ingratā naturā pascere semper:
Atq; explere bonis rebus: satiareq; nunquam:
Quod faciunt nobis annorū tempora circum:
Cum redeunt: fœtusq; ferūt: uariosq; lepores:
Nec tamē explemur uita fructibus unquam
Hoc opinor: id est æuo florente puellas
Quod memorāt laticem pertusū congere ī uas
Quod tamen expleri ulla ratione potestur
Cerberus & furiæ iam uero & luce egestas
Tartaros horriferos eructans faucibus æstus:
Qui neq; sunt usquā: nec possunt esse ꝑfecto:
Sed metus in uita pœnarum pro malefactis:
Est insignibus insignis scelerisq; luela
Carcer & horribilis de saxo iactus eorum
Verbera carnifices robur pix iam minat ede:
Quæ tamē & si absunt: at mēs sibi cōscia factis
Præmetuēs adhibet stimulos: torretq; flagellis:
Nec uidet interea qui terminus esse malorum
Possit: neq; sit pœnarum deniq; finis.
Atq; eadē metuit magis hęc ne ī morte grauescāt
Hic a Cerusia fit stultorū deniq; uita.

Sed nihil mirandum est: hæc illum sensisse de Inferis: qui animorum immortalitatem sustulit: in qua opinione nimiū turpiter lapsus est. Vno autem absurdo admisso (ut rectissime Aristoteles ait) multa exinde nascuntur. Id mirum imprompti est. Sed audite mortales. Volo enim nunc rationem afferre in medium e ueteruꝫ: atq; imprimis sapientissimi Ciceronis thesauris depromptaꝫ: qua certo probabimus: ac firmiter cōcludemus: & supos dari oīo: & inferos esse: ut q bene egerint & uixerint cū uirtute bñ āte actę uitę: ac multoꝝ recte factoꝝ debita reportēt pręmia: & cōtra iniusti & impii dignas pœnas luant sceleꝝ patratoꝝ. Nā si & beatoꝝ domicilia simul & suppliciorꝝ loca sustuleris: qđ tū queso erit bonoꝝ maloruq; discrimē? Quæ tū etiā fuerit pietas? Quæ sanctitas? Quę religio? Quid. n. laborare oportet assidue: & ꝑ uiribus sedulo bonis opibus insudare: si nullā Deus habeat bonoꝝ operū rōnē? At sublatis iis uirtutibus: quas modo cōmemorauimus: ꝑturbatio uitæ summa sequetᷣ: & reꝝ oīum magna cōfusio: atq; haud scio (ut latinæ linguæ delitiæ Cicero inqt) an pietate aduersum Deū sublata: fides etiā & societas generis hūani & una excellētissima uirtus iustitia tollatᷣ. Præterea (ut Cicero argumentatᷣ libro de Natura Deoꝝ tertio) sicut neq; domus neq; respublica rōne quadā & disciplina designata esse uideatᷣ: si in ea nec recte factis ꝑmia existāt: neq; supplicia peccatis: sic mūdi in hoīes diuina moderatio ꝑfecto: nulla ē si ī ea discrimē ē nullū bonorū & malorū. At respondeat fortasse aliqs uirtutis & uitiorum sine ulla diuina rōne graue ipsius conscientiæ pondus esse: qđ & Satyrus Poeta cōfirmat dicens.

Exemplo quodcūq; malo cōmittitur: ipsi
Displicet auctori. Prima est hęc ultio: quod se
Iudice nemo nocēs absoluitur: improba quāuis
Gratia fallacis prætoris uicerit urnam:

Idem quoq; approbat. T. Lucretius his uersibus.

Mens sibi conscia factis Præmetuens adhibet stimulos: torretq; flagellis.

Idem sensisse uidetur noster Statius: qum sic ait primo Thebaidos.

Assiduis circumuolat alis Sęua dies animi: scelerūq; in corpore dirę.

Item libro tertio Inuigilant animo: scelerisq; parati Supplicium exercent curę.

Nōne & Agamēnonius scęnis agitatus Orestes rei huius fidē facit? Hic cōscientię male actoꝝ stimulis cōmotus uersus in furorē armatā (ut ait Poeta magnus) facibus matrē: & serpētibus atris fugit: ultricesq; sedēt in limine diræ. Hos etiā cōscientiæ ueluti submonētis rōnis tacitos monitus ac pūgētes aculeos grauiter & luculente cōfirmat elegātissimus noster Platonicus Apuleius eo libro: quē inscripsit de Deo Socratis his uerbis. Qui uero ꝑꝑ aduersa uitæ merita nullis bonis sedibus in terra uagatione ceu quodā exilio punitᷣ: inane terriculamentū bonis hoībus: cæteruꝫ noxiū malis: hūc pleriq; laruaꝫ ꝑhibēt. Idē plane asserit ueterū oīum sapientissimus atq; optimus Trimegistus: q hanc eandē sententiā explicaturus eo ipsius opere: quod sibi præscripsit Pimandri nomē: interrogatus a filio Tatio: quomodo cruciatur hoīs aīa: quod ue supplicium huius animæ grauius: sic respondēs ait. Impietas o fili mi Tati. Cuius nam ignis ardentior flāma q̄ impietas est? Quæ nam fera mordax ita corpus lacerat: ut impietas laniat animā? Nōne uides quot malis animus premitur impius? Heu sic fili uociferat aīus impius. Vror: absumor. Quid dicam: quid agā: nescio: deuorant me miseruꝫ mala: undiq; me consistentia. Non uideo quicquam. Heu miser nō audio. Tales afflicti sunt animi uoces: talis naturæ congrua mulcta: non qualem tu forte fili & alii quidam arbitrantur: quibus uidetur anima nostra postquam est humanā exuta figuraꝫ in corpora degenerare brutorum. Hic. n. impius error. Item libro eodem: loco alio sic patrem Tatius interrogat. Num ultores in me sunt? Mercurius sic respōdet. Nō pauci fili: sed horribiles ac multi. Tatius. Ignoto pater. Mercurius. En fili hæc una est ultrix: ignorantia: secunda tristitia: tertia inconstantia: quarta cupiditas: iniustitia quinta: sexta luxuries: deceptio septima: octaua inuidia: fraus nona: decima ira: unde

cima temeritas: duodecima uero malitia. Hæ quides sunt numero duodecim. Sub his plures aliæ continent: quæ p corporis carcere inclusum intrinsecus hoiem sensibus pati cogüt. Absunt aüt ist ab eo q est Dei fultus clemētia. Hæc Trimegistus. Huic quoq sententiæ Christiani Theologi attestant: q eam aiæ potentiā rõne altiorē: seu habitū aiæ potius: siue etiā (ut alii malunt) rõnem ipsaz: quæ & instigare dicit ad bonū: & immurmurare de malo: proprio noīe Synderesin nominarūt: & eius opationes atq actū suo quodā uocabulo appellauerūt Conscientiā: cuius propria munera esse affirmāt (ut eoz ipsoz uocabulis utar) testificari: ligare: mitigare: accusare: remordere: reprehēdere. Huc tendūt etiā: quæ scripsit auctor eminentissimus Cicero ī Paradoxis: sic alloquēs inimicū. Te miseriæ: te erūnę premunt oēs: q te beatū: q florentē putas. Tuæ libidines te torquent Tu dies: no ctesq cruciaris: cui nec sat est: qd est: & id ipsum: quod habes: ne nō diuturnū sit futurū: times. Te conscientię stimulāt maleficioz tuoz. Te metus examinät iudicioz: atq legū. Quocūq aspexisti: ut furiæ: sic tuę tibi occurrunt iniuriæ: suspirare quæ te libere nō sinūt. Quāobrem ut improbo & stulto & inerti nemini bene esse pōt: t sic bonus uir & sapiēs & fortis miser esse nemo pōt. Hæc Cicero: q libro etiā de legibus primo ad hāc eandē sententiā firmius comprobādā his uerbis est usus. Scelerus in hoiēs: atq impietatū nulla expiatio est. Itaq pœnas luunt nō tā iudicis: quæ quondā nusquā erant: Hodie multifariā nulla sunt: ubi ficta tñ persępe falsa sunt: ut eos agitent: insectentq furiæ: nō ardentibus tædis: sicut In fabulis: sed angore cōscientiæ: fraudisq cruciatu. Boetius quoq id ipsum uidet his uersibus confirmare.

Habet hoc uoluptas omnis
Stimulus agit fruentes
Apiumq par uolantum:
Vbi grata mella fudit:
Fugit: & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

His auctoribus: simul & argumētis annixi affirmant mali & animi & mētis hoīes huiusmodi esse castigandorū moz: ac scelerū modū & ordinē. Sed nō satis iusta hec pfecto uidet ratio puniendi. Ita est. n. interdū nō nullis totius lumē rõnis extinctū: ac male uiuēdi cōsuetudine deprauata uoluntas: ut nulla re prorsus: nisi malis operibus delectent. Atq hoc proculdubio usu soleat euenire us præsertim populis: qbus certa pateat peccandi licentia: & nōnulloz uenia delictoz. Proditū memoriæ est id: quod grauis auctor scribit. A G apud ægyptios genus hoium solers: & sagax: furta quondā licita & permissa fuisse: apud Lacedemonios aūt sobrios uiros: & acies nō impunita solū: uer etiam studio affectata: & pro exercitio utili celebrata: fit ēt ut interdum quidam: quos hoies ne: an belluas potius ī figura hoīs appellē: nescio: qa uel male ingenio nati: seu quadā morū prauitate corrupti: uł denią secūdis rebus elati: imoderanus exultēt: suæ libidini seruiant: isidient bonis: malos euehāt: p suo oīa arbitrio gerant: nullū relinquāt prudentiæ ac uirtuti locū. Hi sunt: q diuturni: atq atrocis belli cupidi: ac rerū noua r: nunq contenti rebus psentibus: sancti fœderis ac iuriiurandi temeraria ac uiolata religione mirūm modū gaudent: iniustis alienaz rerū occupationibus impinguantur: ciuitatū direptiones affectant: clandestinis consiliis: multiplicibus artibus: occultis conspirationibus libertatem occupare: & dulcissimę patrię gloriā (proh scelus imane atq infandū: imensumq flagitium) uel extenuare: uel delere cōtendūt: & ī diuino psidio: celesti ptectione: mira Dei potestate. & illa potenti dextra: quā nec hoīs lingua: nec Angeli fari uox possit: bonorū uirorū: imo totius ciuilis societatis: atq humanę conciliationis: & cūctoz uitę mortaliū causa defenderet: rueret orbis sepius: & sæpissime: imo uero semp subuerterent humana: cęlū terris & mare cęlo: oīa demū oibus miscerent: confunderent: caderent: templorū euersiones: iidem quos modo diximus: machinant: sacris ędibus ardentes faces ac tacitā fauillā magni sęmē incendii subministrant: alienis ditescunt laboribus: hospitas domos: dulce miseris: & rerū oium egenis pfugium euertūt: & quæ in eis sunt: diripiunt bona oīa: pauperū spoliis exultāt: innocētes incautos excipiūt: thalamos irrumpūt: ferro aggressi bonos uiros lecto secure iacentes: curis confectos: & somno grauatos iuadūt: iugulo enses demergūt: & bacchatis misellorū discerpūt corpora: humano cruore fędant: iustorū cęde ipsorū dextera maculat: & fauces scelerant uiuo sanguine eorus: quos chara domi uxor expectat: dulces nati & fessi ætate parētes: quos eiulatus: quos fletus: quas lamētationes daturi: cū proh dolor: misere trucidati: mortē miseriores ipsi acceperint: diutius expectati. Quæ pęna: qd supplicii ac tormēti genus par esse pōt peccato eorū: q dolū: fraudē: uim moliunt: ac necem parāt inocētibus: & ī abscondito quasi leones ī spelunca insidias texūt aurū possidētibus: & horū inhiant opibus: atq ipsorū captiuitatibus ac dānis inumerabilibus: & turpitet ab se cęsis hoibus glorian t: fas omne abrūpūt: bonos uiros obtruncāt: auro ui potiunt: Virgines rapiūt: & ueluti pecora: quę uentri simul & Veneri matter oīum natura obedientia finxit: temere in castissimaz pudicitiā puellarū grassant: bipedū cūctoz longe nequissimi: et quos terra sustinet: multo omnius scelestissimi: ac demum stupris: incestibus: adulteriis: raptibus: & quod dicere animus horret: ac pudore refugit: execranda puerorū abusione miscent omnia: & rectam uiuendi rõnem: modum: ordinemq subuertunt: atq confundunt.

Hic talamum inuasit natę: uetitosq Hymeneos.
Hi: quibus inuisi fratres: dum uita manebat:
Pulsatus ue parens: & fraus innexa clienti:
Aut ii diuitiis soli incubuere repertis:
Hęc partem posuere suis: quę maxima turba est.
Hiq ob adulterium cęsi: quiq arma secuti
Impia: nec ueriti dominorus fallere dextras.
Ausi omnes immane nefas: ausoq potiti.

Horũ uitã & mores sapientissimus Cõcionator luculẽter expressit his uerbis Sapiẽtię libro: cũ ipsos sic loquẽtes īducit. Opprimamus pauperẽ iustũ: & nõ parcamus uiduæ: nec ueterano: nec reuereamur canos multi tẽporis. Sit aũt fortitudo nostra lex iniustitiæ. Quod. n. infirmũ est: inutile inuenitur. Circumueniamus ergo iustũ: quoniã inutilis est nobis: & cõtrarius est opibus nostris: & improperat nobis peccata legis: & diffamat ĩ nos peccata disciplinę nostræ. Hęc Salomon de iniustis & impius. His ne satis erit stimulus conscientię ad puniẽda infanda eorũ facinora atq horrenda flagitia & imania scelera? Impune ergo mali bonorũ colla calcabũt? Ita ne impuniti improbi uiros integros ac uirtute preditos sollicitabũt: nec ulla unq̃ post mortẽ feriui animi exercebũt supplicia? Nõ ita hercule: nõ ita: sed grauissimas pœnas ac sęua tormẽtorũ genera patienf: sicq maior fiet noxa malorũ: & modis peioribus torquebunf. Crescũt ad culmina rerũ iniusti: ac tollunf in altũ: p Claudiani nostri uera sentẽtia: ut lapsu maiore ruant. Iustis aũt gloria fuerit longe maior: si graues hos atq acerbos casus & dura infortunia ferẽt æquo ac patiẽte aĩo. Sero licet forte pœna ueniat: ueniet tñ aliqñ ac tandẽ hui q̃ dira ueniet. Magna Deus omnipotẽs parat: ac maior uenit ira tardior. Ipse qdẽ rerũ oium cõditor Deus: ac naturæ parens lẽtus atq iners aliqñ uidef: & errare finit p arbitrio nocuos hoies: atq habenas laxat male agẽtibus: attamẽ diẽ expectat: tẽpus obseruat: neq irasci f p singulos dies. Vę nisi cõuersi hoies fuerint: gladiũ suũ furenti similis Deus uibrauit: arcũ tetendit: pharetras reserauit: ac uenenata cuspide tela deprompsit. Cernere mox poteris hoiũ strages: & turpiter passim iacentia atq defuncta corpora peccatorũ: quorũ aię etiã pęna incõparabili apud Inferos cruciabunf. Animos improbi uestros aduertite: q nihil sub hoium pedibus esse putatis. Sic credito: sic habetote: Deũ optimũ atq iustissimũ grauiore pęna lenta ocia ac tarda piacula repen sũrũ: Diuinã potestatẽ effugere nõ potestis: nec ullus esse ualear oio totis sęculis: & uẽturis tẽporibus oiuscurriculis: q uos de manu possit omnipotẽtis eruere. Quęcunq capessetis: testis sẽp fuerit factorũ Deus: q locis oĩbus præsens assistit: ut & essentia cõplet: uniuerso orbi impat: & eius audiũt uocẽ: atq imperio subiiciunf: ac uolũtati parent oĩa. Quo ibitis ab oculis eius: & quo a facie ipsius cõfugiens insani? Si ascenderitis ĩ cœlũ: sedes illud ẽ Dei: si descẽderitis ad Inferos corã adest id: qd ne ipse qdẽ magnus Vates Virgilius ignorauit: qum sic ait sexto æneidos.

Principio cœlum ac terras: camposq liquentes:
Lucentemq globum Lunæ: titaniaq astra
Spiritus intus alit: totamq infusa per artus
Mens agitat molem: & magno se corpore miscet.

Item in Dameta. Iouis oĩa plena. Quod & Trimegistus sentit: sic inquiens ĩ Pimandro. Cuncta plena sunt Deo. Item qui a Theologia Orphei profecti sunt: si: de Deo tradiderunt.

Ipse &enim semper simul est: ac totus ubiq.

Postremo dicã id: qd rem oẽm causamq cõtinet: & uim cuiusq supat argumẽti. Respõdete quęso: q oĩa creditis morte deleri: quo nã modo locũ habeat diuina Iustitia: si uerũ sit illud Tragici poetę. Post mortẽ nihil est: ipsaq mors nihil: cũ & bene ac pspere euenire ac cedere ex sentẽtia iprobis in uita cernaf: & cõtra iustis interdũ atq optimis pessime. Quod ita esse & cũctis facile ĩ promptu ẽ: simul etiã plane Cicero manifestat tertio de natura Deorũ libro: qum sic ait. Nos qdes nimis multa de re apertissima. Telamo aũt uno uersu totũ locũ conficit: utrũ Dii hoies negligãt. Nam si curent bene bonis sit: male malis: quod nũc abest. Debebãt illi qdẽ oẽs bonos efficere: si qdẽ hoium generi consulebant: sin id minus bonis certe consulere debebãt. Cur igiẽ duos Scipiones fortissimos & uiros optimos ĩ hispania Penus oppressit? Cur Maximus extulit filiũ consularẽ? Cur Marcellum Hãnibal iteremit? Cur Paulũ Cannę sustulerũt? Cur Penorũ crudelitati Reguli corpus ẽ prębitũ? Cur Aphricanũ domestici parietes nõ texerũt? Sed hęc uetera & alia pmulta. Propiora uideamus. Cur auunculus meus uir inocẽtissimus: idẽq doctissimus. P. Rutilius ĩ exilio est? Cur sodalis meus ĩterfectus domi suæ Drusus? Cur prudẽtiæ tẽperãtięq specimẽ aũ simulachrũ Vestę Põtifex maximus est. Q. Sceuola trucidatus? Cur añ etiã tot ciuitatis principes a Cĩna interẽpti? Cur oius perfidiosissimus. C. Marius. Q. Catulũ præstantissima dignitate uirũ mori potuit iubere? Dies deficiat si uelim numerare qbus bonis male euenerit: nec minus si cõmemorẽ quibus improbis optime. Cur. n. Marius tã fœliciter septimũ Consul domi suæ senex est mortuus? Cur oium crudelissimus tã diu Cinna regnauit? At dedit pœnas. Prohiberi melius fuit: impedirique: ne tot summos uiros interficeret q̃ ipsum aliquando pœnas dare. Sũmo cruciatu: suppliciq Varius homo importunissimus periit. Sed quia Drusum ferro: Metellum ueneno sustulerat: illos conseruari melius fuit q̃ pœnas sceleris Varium pendere. Duo de quadraginta Dionysius tyrannus ãnos fuit opulentissimæ & beatissimæ ciuitatis. Quã multos ante hunc hoc in ipso Gręcię flore Pisistratus ac Phalaris? at Apollodorus penas sustulit: multis quidem ante cruciatis & necatis: & prædones multi sępe pœnas dant: neq tamen possumus dicere non plures captiuos acerbe: q̃ prædones necatos. Anaxarchũ Democritum a Cyprio tyranno excarnificatum accepimus. Zenonem Eleę in tormentis necatum. Quid dicam de Socrate: cuius morti illachrimari soleo Platonem legens? Vides ne igitur

Deo℞ iudicio (si uidẽt res humanas) discrimẽ esse sublatũ ! Diogenes qdẽ Cynicus dicere solebat Harpalũ: qui tẽporibus illis prędo summus habebaẽ: cõtra Deos testimoniũ dicere: qd in illa fortuna tam diu uiueret. Dionysius de quo añ dixi: cũ phanũ Proserpinæ Locris expilauisset: nauigabat Syracusas: isq; cũ secundissimo uento cursum teneret: ridens: uidetis ne inquit: amici: q̃ bona a Diis imortalibus nauigatio sacrilegis detẽ ! Atq; homo acutus: cũ bene: planeq; icepisset: in eadẽ sentẽtia pseuerabat: q cũ ad Pelopõnesum classem appulisset: & ĩ phanũ uenisset Iouis Olympi: aureũ ei detraxit amiculũ grandi põdere: quo Iouẽ ornarat e manubiis Cartaginẽsiũ Tyrãnus Gelo: atq; etiã in eo cauillatus ẽ: æstatẽ grauẽ esse aureũ amiculũ: hyeme frigidũ: eiq; laneũ palliũ iniecit: cũ id esse aptũ ad omne ãni tẽpus diceret: idẽq; Aesculapii Epidauri barbã aureã demi iussit: neq;. n. conueni re barbatũ esse filiũ: cũ in oĩbus phanis pater imberbis eẽt. Idẽ mensas argẽteas de oĩbus delubris iussit auferri: in qbus cũ more ueteris Gręcię inscriptũ esset: bono℞ Deorũ: uti se eo℞ bonitate uelle dicebat. Idẽ uictoriolas aureas & pateras: coronasq; quę simulachro℞ porrectis manibus sustinebanẽ: sine dubitatione tollebat: eaq; se accipere: nõ auferre dicebat: esse. n. stultitiã: a qbus bona precamur: ab iis porrigẽtibus & dantibus nolle sumere: eundẽq; ferũt hęc oĩa: quę dixi: sublata de phanis in forũ ptulisse: & p pręconẽ uẽdidisse: exactaq; pecunia: edixisse: ut qd q̃sq; a sacris haberet: id añ diẽ certũ in suũ quoq; phanũ referret. Itaq; ad impietatẽ in Deos: in hoĩes adiunxit iniuriã. Hũc igiẽ nec Olympius Iuppiter fulmine pcussit: nec Aesculapius misero: diuturnoq; morbo tabescentẽ interemit: atq; suo ĩ lectulo mortuus: in tympanidis rogũ illatus ẽ: eamq; potestatẽ: quã ipse p scelus erat nactus: quasi iustã & legitimã hęreditatis loco filio tradidit. Inuita ĩ hoc loco uersaẽ oratio. Videẽ eni auctoritatẽ afferre peccantibus. Sic Cicero. Consentanea iis cecinit Seuerinus: pariterq; indoluit primo de Philosophiæ consolatione libro his uersibus.

O stelliferi conditor orbis
Qui perpetuo nixus solio
Rapido cælum turbine uersas
Legemq; pati sydera cogis
Vt nunc pleno lucida cornu
Totis fratris obuia flammis.
Condat stellas Luna minores.
Nunc obscuro pallida cornu
Phœbo propior lumina perdat
Et qui primę tempore noctis
Agit a algentes hesperus ortus.
Solitas iterum mutet habenas
Phœbi pallens Lucifer ortu.
Tu frondifluę frigora brumæ
Stringis lucem breuiore mora
Tu cum feruida uenerit æstas
Agiles noctis diuidis horas.
Tua uis uarium temperat annum:
Vt quas Borę spiritus aufert.
Reuehat mitis zephyrus frondes.
Quęq; arcturus semina uidit
Sirius altas urat segetes.
Nihil antiqua lege solutum
Linquit proprię stationis opus.
Omnia certo fine gubernans
Hominum solos respuis actus
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica uersat
Fortuna uices: premit insontes
Debita sceleri noxia pœna:
At peruersi resident celso
Mores solio: sanctaq; calcant
Iniusta uice colla nocentes.
Latet obscuris condita uirtus
Clara tenebris: iustusq; tulit
Crimen iniqui.
Nil periuria: nil nocent ipsis
Fraus mendacii compta colore.
Sed cum libuit uiribus uti
Quos innumeri metuunt populi
Summos gaudẽt subdere Reges.
O iam miseras respice terras
Quisquis rerum fœdera nectis
Operis tanti pars non uilis
Homines quatimur fortunæ salo
Rapidos rector comprime fluctus.
Et quo cœlum regis immensum
Firma stabiles fœdere terras.

Sororia sunt his: quę Claudianus decantat: altiorem materiam carmine modulatus in hunc modum.

Sæpe mihi dubiam traxit sentẽtia mentem.
Curarent superi terras: ac nullus inesset
Rector: & ĩcerto fluerent mortalia casu.
Nam cũ dispositi quęsissem fędera mundi:
Perscriptosq; maris fines: anniq; meatus
Et lucis: noctisq; uices: tunc omnia rebar
Consilio firmata dei: qui lege moueri
Sydera: q fruges diuerso tempore nasci:
Qui uariam Phęben alieno iusserit igne
Compleri: solemq; suo: porrexerit undis
Littora: tellurem medio librauerit axe.
Sed cũ res hominũ tanta caligine uolui
Aspicerẽ: lætosq; diu florere nocẽtes:
Vexariq; pios: rursus labefacta cadebat
Relligio: causęq; uiam nõ sponte sequebar
Alterius: uacuo quę semina currere motu
Affirmat: magnũq; nouas p inane figuras
Fortuna: nõ arte regi: quæ numina sensu
Ambiguo uel nulla putat: uel nescia nostri.

Dicite rerũ iudices humanarũ: q dediti uẽtri: Veneri mãcipati: diuinũ aĩus uestrũ: segnẽ: atq; obscęnũ cęci strauistis ĩ aluũ: & toti iã demersi corpore: ac turpibus uoluptatibus ĩuoluti: nihil eorũ sapitis: quę sursũ sunt: nihil altũ mẽs uestra ichoat: cœlestia despicitis: supna cõtẽnitis: terrena sequimini: amatis hũana: deniq; ĩ hoĩs figura lõgissime abestis a uero hoĩe: aperite mihi: quã posuero q̃stionẽ.

Vos enim nobis quoq iudicibus (siquis adhuc restet uel minimus rectę rationis igniculus) hac una demonstratione conuincam: ac uobis etiam applaudentibus exorabo. Nullus etenim est tam prauus: qui non sponte ad meliora trahatur. Quęro igitur nunc ex uobis: num clarissimos urbium conditores: & optimos atq iustissimos ciuitatum rectores & conseruatores: qui summis atq amplissimis laudibus efferuntur: & pręcipuis ac maximis ubiq gentiū honoribus celebrantur: & immortalem gloriam in terris assecuti: beatissimas quoq in coelo sedes adepti fuisse dicuntur: num inquam existimatis hos praeclaras fundatas urbes reliquisse: amplioribus ciuitates suas decorasse ornamentis: sanctioribus suas ipsorum patrias legibus muniuisse: & melioribus & institutis & moribus temperasse res publicas: q̄ magnus ille mundanae molis opifex atq aedificator Deus optimus maximus totiusq Maiestatis effector & rerum omnium parens ac dominus mundum uniuersum ac tanti operis fabricam & initio condiderit: & mox gubernet perpetua ratione? Quis tantū exiit e potestate: quis adeo stultus: quis tam insanus ac mentis inops & rōnis expers ut inficias ire prorsus audeat atq illa negare? Sed cui rei magis studuerunt boni publicarum rerum gubernatores: atq optimi principes ciuitatis & clari urbium conditores: & qui iuste ac legitime populis dominantur: & aequo regūt subiectos imperio: q̄ eas leges condere atq seruare: eos per urbes mores diffundere: eiusmodi consuetudines ciuium animis ac populorum mentibus proseminare: quarum oīus ea uis ea mens est: ut pręmiis boni: supplicis mali afficiātur. Siquidem ad proborum dignitatē atq gloriam: ad ignominiam perniciemq improborum eorum: qui iusta condiderunt tulerunt leges: fertur omnis ac spectat intentio: quod quidem non tam prohemium atq exordium (ut Plato appellat) q̄ solidum fundamentum legis putandum est: nec aliter habenda lex sit in optimis rebus: nisi ciuium & singulorum ac paucorum & uniuersorum salutem incolumitatem ciuitatis uitā hominum quietem beatitudinemq contineat. Atq ea fieri nequaquam possunt nisi homines ad recte facta uocentur: & impellantur: auocentur a peccatis: atq delictis plectantur improbi: defendantur boni: insuper pręmiis atq honoribus afficiantur. Hoc certe omnium maxime cogitasse & spectauisse arbitramur omnes: qui scita populis sanxerunt: qui uel studii & delectationis gratia: uel reipublicae causa leges ciuitatibus conscripserunt. Quid secutus est Solon Atheniensium? Quid Lycurgus Lacedemoniorum? Quid Arriba Epirotarū? Quid Crethensium Minos? Quid iterum alii: qui leges uspiam condiderunt? Quid expetiuerunt Zaleucus & Corondas clarissimi optimarum legū latores? Legimus saepe ueterum scripta ac maiorū monumenta: in quis multa & pręmia extant uirtutibus & supplicia uitiis. Quid duodecim tabulae: quid leges omnes: plebis scita: senatus consulta: instituta Principum: Magistratuum edicta: quid Pontificum ac patrum decreta: quid scita populorum: quid responsa prudentum: quid tota deniq sequitur Iuris ac legum disciplina? Non ne leges omnes pari ratione adiuuant: & tuentur probos: bonis omnibus opem atq auxiliū ferunt? Ille uero etiam honoribus prosequuntur: quae de iustitia & iure: quae de le. consuetudine: quae de usser. do. quae de statuis & imaginibus inscriptae sunt? Quā multa uirtutis ac rei bene gestae praeclaraq insignia in ueterum scripturis: ac monumentis reperta sunt. Parui. n. refert (ut ipse opinor) si uel lege: uel consuetudine: quae legis instar obtinet: gloriae praemia sint a maioribus instituta. Quid contra nonne sunt etiam a maioribus multiplices: ac uariae poenae institutae: ac diuersa genera tormētorū? Vt qui peccare non oderunt uirtutis amore: odio id habeant formidine poenae: & summus ille Philosophus Aristoteles dicit legum latores aduersus delinquentes poenas instituisse: si mō nō ui coacti neq per ignorantiam: cuius ipsi causa non fuerint: deliquerunt. Illis uero: qui bene agunt: constituere praemia: quasi alios inuitantes: alios deterrentes. Sed ne quaerite doceri: quas poenas: aut quae forma malos: fortunaue improbos ac sceleratos demersit homines.

Hic autem Augustinum plurium linearum reliquisse spatium adinuenimus.

Sed hactenus dictum sit de poenis a legum latoribus institutis: quibus tanquam signis quibusdam atq uestigiis uelut a notioribus nobis & certioribus incertiora defunctis: ac mortuis hominibus minimum manifesta genera tormentorum ratiocinando & arguendo nisi hebetes nimis fuerimus: ac tardi facile possumus peruenire. Sed nolo etiam prętermittere: quod uim maximam habere uideatur subtilissimum argumentum ac firmissimam rationem ad probanda inferna supplicia perpetuo atq ęternis temporū spatiis sine ulla prorsus intermissione ac requie duratura. Nam si (ut rectissime in Paradoxis inquit Cicero) peccata non euentu rerum: sed uitiis hominum metienda sunt: distorta aūt improborū ratio & impiorū deprauata uolūtas quouis tēpore deteriora sectatur: ac mittitur semper in pessima. Aeternū uiuere iniusti cupiunt: & nunquā malis rationibus finē facere. Siquidem (ut in Ethicis ostēdit Aristoteles) uoluptatum appetitus insatiabilis est: neq etiam (ubi idem approbat pręcellentissimus auctor) si uelit iniustus cessabit iniustitia: ac iustus fiet. Non enim

ęgrotans sanus fit: & si ita contingat-ut sponte ęgrotaret ꝑ incontinentiam atq; lasciuias pręceptis Medicorum aduersatus. Tūc ergo licebat illi nō ęgrotare. Sed nūc nō amplius licet: quēadmodū nec emissum lapidem quis retinere potest: fuit tamen in illo capere ipsum: atq; emittere. Principium enim in ipso-sic iniusto & flagitioso licebat ab initio talis non esse. Sic Philosophus. Iustissimus aūt Deus est: quis neget? Cum uel Auerrohus afferat prohemio in sua i ꝑ sius commentaria super naturali Aristotelis auditu-naturam Iustitię in substantia rerum existere: quod si in rerum substantia cur non etiam multo magis in Deo? Cum quicquid aut laudabilis-aut honorabilis boni in creatis rebus existat: id sublimiori quodam-excelsiori-atq; ineffabili siue ordine-siue modo: & peculiari & suo eminentiæ gradu-& incōmunicabili antonomasię dignitate-ac naturæ pręstantia in Deo esse uideatur. Repassum autem non congruit ei iusto: quod ad corrigendum pertinet: & proprium Iustitię munus est: ius suū cuiq; tribuere: merito igitur impiis Deos esse propitios æquum non est: quia perpetuis sunt digni suppliciis-ac pœnis sempiternis. Quis huic respondeat rationi? Quis tam doctus: ut sciat? Quis tam impius: ut uelit: ac tentet? Quis non uel solo hoc argumento uincatur: ut sine ulla prorsus dubitatione esse Inferos arbitretur: ac domicilia beatorum? Atqui asserunt non pati terrę soliditatē: ut sint Inferi: uelim hi mihi respondeant: ubi nā loci sint tot corpora mortuorum: & hominum-& ferarum: num in terra? an in mare potius: aut aqua-uel igne magis? Recte hac de re doctissimus dixit Ouidius.

Oppositi sub terra numina mundi:
In quem recidimus: quicquid mortale creamur.

Idem confirmat apud Claudianum Dis pater: raptam Proserpinam alloquens his uerbis.

Quicquid liquidus complectitur aer:
Quicquid alit tellus: quicquid maris æquora uerrunt:
Quod fluuii uoluunt: quod nutriuere paludes:
Cuncta tuis pariter cedent animalia Regnis.

Præterea non poterit Deus terram extēdere: sicut pellem: uel densiora reddere corpora defunctorum: siue etiam terram nouam creare? At uero longe similius est: bonum Architectū Deum: prius q̄ istam mundanæ domus molem erigeret: damnandorum: & qui beati futuri essent-infinitis ante sæculis numerum præuidisse: & uenturis omnibus animantibus ampla loca-capaces sedes-longa atria-& admodum lata ac spatiosa domicilia parauisse. Diximus-& q̄ breui potuimus oratione perstrinximus: quid sapientissimi ueterum: & horum omnium probatissimi senserint de animorū post mortem statu-ac sede: & Iudicum infernorum ordine in iudicando: & pœnarum apud Inferos uarietate: deq; etiam beatorum fœlicitate non nulla prō antiquorum opinione tetigimus summis labiis. nequaquam ultra-q̄ quo humani tenuitas intellectus-atq; imbecillitas natura solum duce tendebat: quodq; obtusa cernebat ingenioli nostri acies-uspiam progressi. At nunc altius ista repetere consilium est: & sublimiori quodā principio recensere. Nam ea omnia-quæ supius exposuimus: nō satis habent nec momenti-nec firmitatis. Non enim ueteres cognouerunt: qua re pręcipue consistat humana fœlicitas in patria beatorum. Nam quæ a Virgilio de fœlicitate ꝓditur sexto æneidos quum ait. Viuis quæ cura eadem sequitur tellure repostos. Non satis recta hęc uidetur bene-aut beate uiuendi ratio. Pręterea non declarant maiores nostri: quos Christianę doctrinę latebat ueritas: quomodo beatitudo sit status bonorum omnium exaggeratione perfectus-& secretis malis omnibus-cumulata bonorū complexio: & certa simul possessio-ac stabilis. Nam (ut rectissime dicit quęstionibus Tusculanis noster Cicero) quid deest ad beate uiuendum ei: qui confidit suis bonis: & q diffidit-beatus esse quis potest? At diffidat necesse est: qui bona diuidat triparito. Quis enim poterit aut corporis firmitate: aut fortunæ stabilitate confidere? At qui nisi stabili & fixo & permanēte ꝑbono-beatus esse nemo potest. Quis ergo eiusmodi istorum est? Vt mihi Laconis dictum ī hos cadere uideatur: qui glorianti cuidam mercatori-quod multas naues in omnem oram maritimam dimisisset: nō sane optabilis quidē ista-inquit-rudentibus apta fortuna. An dubium est: quin nihil sit habendum in eo genere: quo uita beata complectitur: si id posset ammitti? Nihil inueterascere: nihil extingui: nihil cadere debet eorum: quę in uita beata consistunt. Nam qui timebit: ne quid ex his deperdat-beatus esse non poterit. Volumus enim eū-q beatus sit-tutum esse-inexpugnabilem-septum-atq; munitum: non ut paruo metu præditus sit: sed ut nullo. Vt enim innocens is dicitur: non qui leuiter nocet: sed qui nihil nocet: sic sine metu is habendus est: non qui parua metuit: sed qui omnino metu uacat. Hæc eminentissimus auctor Cicero. Sed cui certum (dic quęso) est fore se perpetuo beatum in cœlis: & iisdem semper fruitum iri delitiis? Non ne Deus potest mutare sententiam: ac rursum deiicere: quos assumpsit in cœlos? Non ne miseros reddere: quos beatos effecit? Cui cognita mens diuina est: & explorata uolūtas? Quis nouit arcana Dei: iudiciū eius: cui reuelatum est: ut dubitare etiam constitutus in cœlis aliquando non possit? Nemini certe-Hercule nemini. Rursus quis neget detrusos ad Inferos liberari nō posse? An nō potest Deus: quos damnauit-absoluere: beare etiam: quos iam uoluit esse miserrimos? Et quomodo manifestum est-damnatos apud Inferos perpetuis cruciatibus affligi: & sine ulla prorsus requie defatigari: ac sine fine

torqueri uariis pœnis: ac multiplici genere tormentorum? Quin dicendũ potius statutum esse iis rebus terminum: nec semper eorum esse miseriam duraturam: sed compassurum iri: atq; misertũ clementissimum Deum: & propius res eorum, ac dura incommoda inspecturum: & benigne suis ipsorum erumnis, atq; extremis calamitatibus consulturum: ac daturum aliquando supplicibus ueniam erratorũ. Qui enim Deo congruit tam seuera Iustitia? Quid facere, aut creare eos opus erat: quos perpetuo nouerat cruciandos? Nõ. n. tam iusti Iudicis, q̃ impii, & crudi potius conditoris esse uidetur animaduersio tam crudelis. Summi ac tremendæ Iudicis Maiestatis summa hæc potius uideatur iniuria. Hæc & his consentanea, atq; sororia iudicare quis poterit: ac tantarum rerum ferre sententiam. Cui hæc nota sunt? Quis secretiora diuinæ Maiestatis ualuit perscrutari? Cui suæ sententiæ publicam fidem omnipotens Deus dedit? Quis ualeat nolentem flectere? Quis uolentẽ resistere? Quænam res (dicite Infideles) beatum ĩ cælis facit hominem? Quid cumulantissime suo desiderio satisfacit: ut cupiat nihil amplius: optet nihil: nihil concupiscat? Quæ tam magna uoluptas in cęlis: qua frui non possimus in terris? Attamen nemo apud homĩes esse cernitur: neq; ullus reperiri posse uideatur: qui quod sit: esse uelit: nihilq; maius: atq; ea parte contentus sit: qua humana locatus est in re: ut recte Mecenatem Flaccus interroget.

Quid fit Mecenas: ut nemo quam sibi sortem
Seu ratio dederit: seu fors obiecerit ulla:
Contentus uiuat?

Quid nã, inq̃, maximũ ẽ apud sapos bonũ: qđ hoĩes faciat beatos ĩ cœlis? Nũ sentire. Nũ porro uesci? Nũ suaue spirãtia olfacere? Nũ audire dulcissona? Nũ mollia attrectare, ac lenia? Nũ speciosa uidere? Nũ uelle? Num sapere? Nũ altissima cõtẽplari: rimari occulta, ac secreta naturę, & abditissima quęq;, & antiq̃ssima mẽtis acie cõprehẽdere? An amare potius: seu magis amato iũgi: & copulari, amplecti, possidere, ac frui deniq; p arbitrio? Quę nã est p̃terea: & quo nexu fit ista cõiũctio? Quodnam insuper glutinum: quæ copula tam arcta: ut nunquam postea queat dissolui? Quod si dissoluat̃: quę tum erit reliqua hominis beatitudo, aut fœlicitas? Sed redeamus ad priora. Quid est eorũ quę dicta sunt, aut pręcipuum, aut summum bonum? Aperi nunc disertissime Romuli nepotũ Cicero. Diligentissime naturę perscrutator Aristoteles, edoce. Ostẽde diuine Plato hęc nobis oĩa: atq; dissolue. Ignorantiæ pelle nubila. Ingenia nostra serena. Mentis caliginẽ discute (si potes) & uias ostende ueritatis. Sed hanc ueteres non uidere: qui sanctissima instituta Christiani dogmatis ignorarunt: aut si ista considerauerunt, non sciuere: nec potuere dissoluere: cum non fuerint cœlitus inspirati: ac desuper afflati, & instructi diuinitus: quare in uastũ ignorantiæ pelagus: atq; in magnos errores & ipsi sunt lapsi: & ut multi etiam laberentur, effecere. Multa dicunt de Deo: multa de Inferis: quibus si assentiri prorsus nolimus, nullus sibi omnino relinquet̃ auctoritatis locus. O ueteres: qui christiana præcepta uel contemnitis: uel ignoratis: probate quę dicitis: firmate quę sentitis: docete quę nostis. Non ne si e tuis libris, o Plato, Platonis titulus demaatur: nihilq; reste t aliud, pręter uerba: fari interdum deliram aniculam: atq; insulsas fabellas narrare te legentes existiment? Grauiora dicas (si tibi uis, credamus) oportet. Nolumus ita nos tua auctoritate depellas: ut eo solum q̃a dixit Plato, assentiamur. Si tibi adhiberi fides cupis: ea sentias: ea dicas: ea affirmes: ea doceas: ut Platoni: quia talia dixit: credamus: non iis: quia dicta sunt a Platone. Quod quia præstare non potes: nec tu, nec alii ulli Philosophi sæculares: idcirco alio confugiendum est: unde solidam possimus doctrinam perdiscere: & certam rerum omniũ cognitionem, & luce splendidiorem, ac clariorem uitreo flumine notitiam haurire. Sed non est humani, aut ingenii, aut eloquentię ista nouisse: atq; narrare. Diuino est opus instinctu, & Spiritus sancti afflatu, & gratia. Neque enim aliunde q̃ e purissimis sacrarum litterarum fontibus aurienda est altissimarum rerum, nunquam a uero discrepans: ac certa cognitio. Nanq; ad huius rei tam obscuræ: atq; p̃clare de inferis: & sedibus beatorũ ac summo bono: cuius modo scientiam inuestigamus: & quærimus: cognitionẽ haud ullus omnino ualeat p̃uenire: nisi uel cælitus fuerit illustratus: uel diuina christianorũ ĩstitutiõe apprime ĩstructus. Nihil etenim ex iis oĩbus: quę dicta sunt: ac pauloante proposita: ĩ explicatũ dimitti a christiani dogmatis sectatoribus: nihil dubium derelinquit̃, nihil obscurũ, nihil ambiguũ, nihil ĩcertũ: nihil irresolutũ, nihil indeterminatũ, nihil nõ acutissime: ac certissime cõprobatum: & firmissimis: atq; insolubilibus rationibus demõstratum. Eia igit̃ agite: si secreta uolumus nosse cælestia: & facile omnes scelerũ formas addiscere: & diuersa, ac multiplicia pœnarũ apud inferos nomina, ac genera cõpręhẽdere: ad sacra protinus eloquia: & diuina alacres: ac lęti cõfugiamus oracula: ubi nõ tũ hoc, tũ illud sub dubitatione præcipit̃: ut plerumq; solet usu Philosophis euenire: Sed cõtra dubio p̃cul omnia certa, aperta, manifesta, perspicua, lucida, stabilia, firma, & omni prorsus dubitatione uacantia: & a cunctis erroribus omnino aliena. At prius moneo: q̃ arcana hæc mysteria nosse cupis: & cogitatiõe ascendere supernas domos: ut longius tete a sensibus auoces: & exteriorẽ quodãmodo hominem exuas: atq; ita expiata mẽte, ac mũdo corde: diuinę animationis uim accipies: & potestatem. Quare agamus: q̃ humana despicimus: & terrena contemnimus: ac longe meliora secuti habemus pro nihilo: cęteris omnibus iam ommissis: quę dicta sunt a ueteribus: & horũ maxime Philosophis: qui

ueritatem sequi præ cęteris indicantur: ad fontes ueritatis uberrimum confugiamus sacri eloquii: cuius firmissimis rationibus annixi, ac perspicuis documentis, earum oium, quas supra tetigimus, questionum: & latebras perscrutabimur: & aperiemus inuolucra: illo utiq; fauente: qui perspicuę ueritatis lucem mentibus nostris infundit: infirmum eleuat nostrum intellectum: & obtusam animi aciem acuit: ac uelut ad signum dirigit: atq; perducit nos uti errantes in uiam rectam: ita, ut nec falli nec labi: aut nescire: neq; demum errare nunq̃ patitur: si humiles, pii, casti, prudentes: ac sedulo diligentes: ac ueritatis iugiter studiosi: deniq; si uiri boni esse uoluerimus. Nos autem ita de rebus propositis disputabimus: ut nullus prorsus (ut arbitror) Deo annuente dubitationi locus relinquatur: nisi quis forte pertinax nimium: & importune contumax esse uoluerit, & nihil admittere eorum quæ traduntur sacris literis. Statuere enim disputaturi debemus prima principia: quo cum deuene ris, non sit progrediendum ulterius: neq; altius perquirendum. Nam (ut recte sensit Aristoteles) disputandum amplius non est, contra negantes prima omnium fundamenta: quę & si fortassis modicula quadam innuitione egeant: longo tamen examine & exactissima atq; absolutissima demonstratione non indigent. Triplicia igitur ratione utentium genera constituamus: Dei summi atque omnipotentis primum, atq; supremum: Angelorum, ac Dęmonũ alterũ: tertiũ postremũ, atq; infimum: quod terras incolit: ac tuetur humanum genus. Hæc omnia ui mentis, atq; intelligendi conueniunt potestate: natura differunt: loco etiam, ac uiuẽdi plurimum ratione distincta sunt. Quanq̃ arcte tenemus: acuit atq; defendimus: & certis mox, ac firmis demõstrabimus argumẽtis: & Deũ esse ubiq;: & nullis omnino tam excellentem naturam, atq; præstantem finibus claudi: ac limitibus circunscribi.

¶ Finis eius quod reperitur libri decimi Augustini Dathi, de Inferis, ac sedibus beatorum.

¶ Interea dum hæc Augustinus Dathus componeret: & altas cœlorum sedes, ac domicilia beatorum assidua quadam contemplatione conscenderet: & acutissima sua suæ mentis acie inferna loca & Regna nimis inuia penetraret: imperio summi Iudicis, & rerum omnium conditoris Dei naturę tributum persoluere: hoc est mori iussus paruit: & corporis uinculis, ac cæco carnis carcere liberatus, homines dereliquit: & longe meliora secutus (uti certo confidimus) concessit ad superos. Noluit fortasse mundanę molis opifex Deus hęc pręclara, atq; ammirabilia: quę scribere aggressus fuerat Augustinus de inferis, & summo bono, coniici in cõmunes locos: & in apertum referri, ac proferri in lucem: & religiosissimum tantæ rei sermones, ac diuini numinis Maiestate plenissimũ, ignobilis, atq; insani uulgi lectione uiolari. Ideoq; (uti mente coniicio: & ratione discurro) ea frena scribenti concutit Augustino: & stimulos sub pectore uertit omnipotens, atque optimus, maximus Deus: ac mortuum Augustinum forte uoluit potius per omnia ducere: & scelerum facies demonstrare, ac poenas docere Inferorũ: deniq; cernere ipsum potius, q̃ hac de re scribere. Postremo quicquid id est: fieri omnia Dei nutu, & uoluntate credendum est: atq; ex sententia cuncta ei cedere: qui recte, ac pie uixerit, & cum uirtute: patere huic expeditum reditum in cœlos: unde huc fuerit a Deo profectus: & præfinitum sibi esse in superna patria locum: ubi una cum beatorum choris, fœlicissimo, ac sempiterno æuo fruatur.

¶ Praecellētiss. Oratoris Augustini Dathi Senensis primus orationū liber foeliciter incipit.

¶ ELoquētissimi uiri Tiri Sitrini de uita & laudibus Augustini Dathi Oratorum sui tempo ris Longe omnium eminentissimi Oratio in eius anniuersario foeliciter incipit.

ON dignum arbitror esse o Ciues Augustini Dathi Oratoris nostrorum temporum cla
rissimi: & huius Senensis Reipublicae studiosissimi laudes in eius funere silentio praete
rire: ne is: qui aliorum ciuium interitus: atque optimatum exequias abineunte ferme aeta
te quo ad uixit grauissimis copiosissimisque orationibus prosecutus est sua laudatione:
iusto atque debito omnium bonorum consensu Panagyrico in hoc funebri apparatu:
& celebri popularium conuentu fraudetur praesertim cum se talem in uita praestiterit: ut non solum
a me. qui unicus sum: sed ab uniuersa patria quam plurimis maximisque beneficiis deuinctā habet: com
mēdationes sibi referri mereatur. Quod si pro eius meritis: parum copiose dixero: quaeso obsecroque
ne studiis nostris potius quam tanti uiri praestantie atque magnitudini tribuendum putetis. Acerba praete
rea recordatio maximam animi curam molestiamque renouare solet. Illud enim pene diuinum ingeniū:
illa facundia illa uirtus Augustini Dathi morte sublata est. Quare uellem: Deus optimus maximus
annuisset: ut uiuo potius recte factorum gratias ageremus: quam mortuo honores quaereremus. Sed quo
niam omnium sors a natura ita comparata est: ut quaecunque orta sunt: necessum habeant interire: &
omnibus una uoce occuratur esse moriendum: non ereptam Augustino uitam: sed donatam fuisse
mortē: audeo affirmare. Nam si hoc ē officium & effectus uirtutum: ut hominem beatum efficiāt:
cui censebimus cursum ad ueram supernamque uitam fuisse faciliorem: quam Augustino? qui non solum
earum uirtutū gradus: quas Politicas uocant: summa animi integritate: per maximos honores ascē
dit: uerum etiam cura studio diligentia: ad eamque diuinarum humanarumque rerum cognitionem:
quam sapientiam proprie nominamus: peruenit. Quippe qui superna ac coelestia semper quaeriuit:
quaerendo sagacissima mentis acie comprehendit: & (quātum per uiuēdi rationem licuit) imitatus
est. Itaque cum i omni uirtutum genere: a tenella usque aetate sua exercitia dispensauerit: non abre eius ui
tam quam breuissime repetendā censemus. Augustinus ornatissimi ciues Sena patria ortus: patrē habuit
Nicolaum uirum doctrina: & moribus praestantem. Matrem Angelā foeminam grauissimam: hone
stissima familia natam. A quibus ingenue educatus: partim eorum cura optimis atque emēdatissimis
institutis enutritus fuit: partim bonorum praeceptorum doctrina: atque sanctimonia auctus. Sed i pue
ro statim animi & īgenii dotes explēduerūt: magis ac magis deinceps per aetatis gradus: figura oris
eximia: cui nō minus auctoritatis inesset: quam gratiae: quanquam statura corporis breui: quod tamen labori
bus uigiliis lucubrationibus calore algore parsimonia: ita ad bonarum artiū adaptauerat studia:
ut omnes litterarum labores studēdo atque discendo: ac si illud procerum & amplum natura prae
buisset: facillime superaret. Memoria in eo singularis fuit: docilitas ad omnes bonas artes. Latina:
Graecaque lingua uel i orando uel i componendo: siue interpraetando: atque in disceptando promptus:
& facilis. Vt qui interdum grauiter: & copiose in Senatu in concionibus in tēplis orauerit. Et quod
proprie miraculosum ostendum est: nō Greciam eloquētiae principem discēdi gratia petiit: neque il
las doctrinarum omnium inētrices Athenas: nō Caldeos Gymnosophistas: neque ad Indiae Bragma
nas penetrauit: nō denique Memphiticos Sacerdotes adiuit: Sed i patria intra proprios lares sub prae
stantissimo praeceptore Francisco philelpho: nonnullisque aliis: & philosophiae: & sanctarum litterarū
doctoribus plenissime. cumulatissimeque profecit. Fuerunt autem in Augustino haec omnia. Summum
ingenium: graue iudicium: ingenitum acumen: & tanta industria: ut nullum tempus praeterire: nul
las horas cedere sineret: quas ad optimarum artium contemplationem: nō restringeret. Vnde factū
est: ut in ea academia in qua pauloante didicerat: mox docuerit: & tempus quod paucis audiēdis im
pēderat: multis audiētibus legendo affatim repararit. Quippe qui quatuor & uiginti annis i ea pu
blice professus est. Et quidem tanta audientium copia: atque utilitate: ut pauci hac nostra aetate sint:
fuerintque: qui se beatos esse non arbitrentur: quod sub huius institutionibus: & institui: & proficere
eis cōtigerit. Non oportere arbitror: me in praesentia proferre: quae uobis omnibus nota esse intel
ligo. Sed tamen tantam omnium laudum excellentiam silētio praeterire nō possum. Cōposuit Au
gustinus multa uolumina: quorum non nulla per Italiam: & eas gentes propagatas sunt: quae lati
nis litteris erudiuntur. Aliquot paulopost in lucem prodibunt: quibus nihil ingeniosius: ornatius:
pressius: elegantius nostris temporibus in eo scribēdi genere est iuenire. Extant eius elegantiae ado
lescentibus utilissimae: senibus iucūdissime: & quae plus habeant in recessu: quam frōte promittant.
Isagogicum item uolumen ad īformandos puerorum litteris animos introductorium.
Praeterea composuit de Vita beata.
De sacramentis Panis: & Aquae.
De genio: & Geniali hyeme.
De sanctorum connubiis. Platonis etiam libellum: qui Halcyon inscribitur e Graeco sermone: ī lati
num cōuertit. Scripsit & librum Stromatum: & Senensis historiae decēnale absoluit: atque historiam

di.

Plumbinensem. Postremo autem ætatis suæ tempore: luculentissimum pariter: & laboriosissimum
tractatus de animorum immortalitate in manibus habebat: quem morbo implicitus: imperfectus
relinquere coactus est. Sed per Deos immortales: qui huic templo: fauoq; præsident quæ tanta inge
nii amplitudo: quę tanta orationis uis: quod tam magnificus dicendi genus inueniri potest: quo qsq̃
Augustini Dathi: doctrinarum eloquentiæ: Philosophiæ: Theologiæ genera posset (non dicam)
orando consequi: sed numerando complecti ? Itaq; non esse consilium ducimus: tanti uiri omnem
scientiam scrutari. Quãdoquidem ea nos magis recensendo fatigare possit: q̃ nos illam dicendo im-
plere. Et quoniam ille orator: quem monumenta maiorum describunt: non eloquio solum, uerũ et
bonitate cõstare phibeť: quibus uirtutibus se primũ ornauerit: ide patriã adiuuerit & ciues (quantũ
ĩ eo fuit (ad cuiuscunq; modi officia moderantissimis: atq; uberrimis orationibus: semp reuocauerit:
perstringam paucis. Virtutum alię ociosę sunt alię negociosę cẽsentur. Harum postremę honesta-
tem nobis: atq; utilitatem insinuant. Ex honestatis fontibus uirtus deriuatur: cuius membra sunt:
Prudentia: Iustitia: Fortitudo: Modestia. Ex his Augustinus se totum effinxerat. Nam a Prudentia:
memoriam intelligentiam prouidentiam sibi ipse asciuerat. Per Iustitiam ius suum unicuiq; tribue
re nouerat. Præterea per eãdem religionem colere: Pietatem seruare: bonorum gratiam inire: ueri-
tatem tenere didicerat. Fortitudo Magnificentiam Fiduciam Patientiam ac perseuerantiam ei pe-
pererat. A temperantia mutuatus continentiam modestiam clęmentiam. His regulis uir sapientissi
mus: & præstantissimus Orator patrię consuluit. Vrbẽ tutatus est: parentes ueneratus: liberos ama
uit: proximos dilexit: ciuium salutem gubernauit: Magistratus: quos in republica adeptus est admi-
nistrauit: legationes obiuit: socios protexit: alios clęmentia: suos liberalitate deuinxit. His deniq; sui
memores omnes promerendo fecit. Possem equidem imprę sentia earum uirtutũ: quas ociosas ap
pellant: Augustini usum: atq; exercitationem recensere: quibus (quantũ per negocia publica: & pri
uata concessum erat) a corporeis molestiis emancipatus liberum se: atq; expeditum: ad rerum subli
mium: atq; æternarum inuestigationem referebat: præsertim cum iam in ætatem ingrauescentẽ uer
geret. Paulatim. n. ab huius mundi aspergine se ipsum pressius: penitusq; deterserat: ut in hoc nouissi
mo tempore nihil pręter diuina meditaretur legeret loqueretur: & ea pręterea opera componebat:
quibus uiaticum ad immortalitatẽ facillime parari posset: quod uel maxime colligere possumus:
quod de animorũ ĩmortalitate: nono & quinquagesimo ætatis anno scribẽs: mortuus est. Sed quo
niam totum hunc diem dicẽdo absumerem & orationis exitum difficillime inuenire possemus: cen
seo imprę sentia esse prętereundum. Alias dabitur commemorandi locus: hunc uirum ea uitę mune
ra impleuisse: quę oĩum maxima ac difficillima iudicanť: ut negociis publicis ĩpeditus: amicorũ cõ
modis distractus: rei familiaris conseruandæ studio occupatus: plura uolumina solus confecerit: plu
res orationes habuerit: q̃ hi qui ocio tantum indulgẽtes lectitauerint. Et rursum studio: & auctori-
bus interpretandis: & his quæ deseruit ad posteritatis utilitatẽ: componẽdis efficacissime addictus:
plura negocia obiuerit: q̃ hi qui omni litterarum cura uacui degunt. Finem dicendi statuã ciues: quũ
illud prius addidero: nihil fieri in terris illi principi deo: qui cuncta gubernat: accęptius: atq; iucun-
dius: q̃ societates hominum: quas ciuitates nominamus: iure optimo conseruare. Quamobrẽ cum
uir optimus: ac pręstantissimus Orator Augustinus rẽpublicã: consiliis: orationibus: magistratibus:
legationibus: opera: ac diligentia cõseruauerit gubernauerit auxerit rem priuatam iustissime pos-
sederit: familiã optimis moribus instituerit: religionẽ pientissime semper coluerit: atq; in ea usq; ad
extremũ uitæ diem legendo: scribendo: operando perseuerauerit: cõstantissime illud asseuerare pos
sumus: & debemus: certũ ei & pręfinitum in cælo locum: ubi iustorum animi sempiterna beatitudi
ne fruuntur: fuisse assignatum: quod opifex ille rerum omniũ Deus propria benignitate sua: ac sup
plicationibus nostris: Augustini recte factis præstitisse uoluerit. Dixi.

ℭ Augustini Dathi Oratio Prima: de laudibus Philosophiæ.

ERVNT .M. Tullium Magistratus insignes: ac præstantissimi uiri: & si parentem eloquentiæ merito appellauerunt: imo tamen dicēdi subtimere: ac trepidare cōsueuisse. Atq; id quidem non Ciceroni solum usu uenit: sed plærisq; etiam aliis clarissimis Oratoribus contigisse: spectatis priscorum monumentis accepimus. Considerabāt nanq;: id quod sapientum nemo dubitat: cōfidentiam propriam imperitorum esse: ad eruditos autem uiros pertinere: ut malint subtimidos uideri sese: quam temerarios iudicari. Quod si Ciceronem (ut omnimittā alios) uirum illum quidem: non modo dicendi gloria: uerum etiam rerum omnium maximarum laude prestantissimum dicentem: metus nonnullus incesserit: formidandum mihi esse uideo: ab hoc usu dicēdi longius abhorrētē: id subire oneris: quod nō minus sustinere graue: ac difficile est: quam audax: inconsideratumq; suscipere. Magnum & enim quiddam: ac splendidissimum: uideri debet: grauium: ac sapientissimorum hominū frequētiam: qualem hodie hanc esse constat: unius hominis cōcione teneri. Itaq; par erat: eum qui amplissimum hunc locum contingere auderet: quiq; maximis ammirabilibusq; de rebus orationē foret habiturus: acri ingenio: uehementi studio: solerte industria: exquisita doctrina: optima eloquentia: demum assidua quadam: ac diuturna exercitatione prestare. Quæ res: cum me aut omnino: aut magna ex parte deficiant: uereor: ne quam: uel dicenti mihi calumniam: uel audientibus uobis molestiam afferat. Presertim cum ea de re: apud uiros longe eruditissimos: sim uerba facturus: quā satis: quod de maiestate dei: aiebat in Timęo Plato: neq; mēte complecti: neq; uerbis enarrare quispiam possit. Quid est enim ea de qua dicendum uidetur sapiētia prestabilius? Quid laudabilius eius studio: quā Philosophiam primus Samius Pythagoras: nominauit? Sed quamq multa erant: quæ me tam excelso: tamq; illustri: & claro loco prohiberent: contra tamen duo me: uel maxime ad dicendum cohortata sunt. Nā mihi quidem nunc primo dicere incipienti: eiusce modi fortuna causę genus obtulit: de quo silere difficilius est: q̄ plurima loqui. Quippe cū sapientiæ studium: quæ (ut nostis) Philosophia dicitur: tantam rerum: tum uarietatem: tum etiā magnitudinem cōtineat: ut uel indocto cuiq; uberrimam suppeditet orationem. Spes deinde accessit haud mediocris: quæ omnis: in uestra facilitate sita est. Neq; enim unquam fore existimaui: quin facile mihi humaniterq; ignoscerent: qui sagaciter omnia: ac prudētissime cognouissent. Ego uero hoc munus: quod longe meas uires exuperat: non tam arroganter quidem: quam potius uerecunde suscęperim. Vt igitur maiorum nostrorū institutum prosequar: quod nunq̄ obsolere passa est hęc ciuitas: primum mihi de philosophiæ inuētione: tum de eius: deque suarum partium laudibus explicandum uidetur. Res est Philosophia eiusmodi: quæ uirorum omnium sapiētum testimonio: atq; consensu: & diuina omnia cōtinet: & humana. Sola namq; occultarum: atq; admirabilium rerum cognitionem inuestigat: & bene uiuendi instituta complectitur. Ex cuius præceptis: qui ætatem suam degere constituit: is sibi expeditissimum aditū ac facillimum: ad bene: beateq; uiuendum: iter comparauerit. Huius igitur cum & diuina quædam eiusce rei foret amplitudo: & pene incredibilis splendor esse uideretur: singulæ ferme cuncti orbis nationes: ac gentes: tantæ appetentes gloriæ: tāq; eximiæ auidissimæ laudis: inuētionem sibi uendicare conatæ sunt. Ac primum quidē Celtæ: & Galli druidas: philosophiæ autores fuisse cōtendūt qui abdita nemora: & agrestes casas incolētes: sola rerum cōtēplatione delectati sunt: ad eo: ut Semnothei cognominari meruerint. Hi & de uirtute: & de Diis immortalibus: & de contemnenda morte: grauiter multa: & accuratissime locuti sunt. Indi autem ad Gymnosophistas Philosophiæ referūt principatum: eius uero antiquitatem: ab ipso usque libero patre repetūt. Hic enim primus in Europa indagare ueritatem cœpit: mox bellicis uirtutibus clarus: cum munito exercitu Indiā subęgisset: multaq; fecisset egregie: ad extremum in Asia philosophatus est: adeo: ut sapientia duce: Indos ueluti ferarum more uictitantes: ad urbium domicilia cōpulerit: & optime institutis legibus: ad bene uiuēdi disciplinam coegerit. Huic filii successere in regnum: a quibus tandem serie quadam Gymnosophistas Indi fluxisse arbitrantur. Gymnosophistæ autem solis pudendis opertis: cætero corpore nudo: exactissimam uirtutē sectabantur: diuino numini plurimū uenerationis adhibebant: res aūt callentes infernas futurorum antecessiones: multo ante pręuidebant: ut summum quendā apud Indos dignitatis locum cōsecuti sint. Contra Egiptii: & eorum Thebæi: īprimis sicut humani ortus antiquitate: ita & uetustate doctrinæ: cūctos terrarū populos: se præstare profitentur. Hi sibi philosophiam: atq; astrorū peritiam uēdicant: seq; fuisse perhibēt: qui primi mēses: ānosq; præscripserint: Arithmeticas: ac Geometricas disciplinas: leges permultas: artesq; inuenerint: solis īsuper: ac lune defectiones. Sed & ab se primū iuētas litteras arbitrātur: qui deniq; (ut iam alios percurrā) in Vulcanum Nili filiū: iuētā Philosophiam referunt. Hic est ille Vulcanus: qui post uetustissimum Mercuriū apud

Aegyptios regnum administrauit: ignem primus reperit: antecessitq; Magnus Alexandrum annis
millibus multis. Graeci qui nimium sapientiae laudibus gloriantur: non habent quos antiquiores
Musęo: & Lino proferât. Quorum Musaeum Atheniensem Eumolphi filium prodiderunt: qui i phi-
losophia plurimum excelluerit: Linum uero Thebanum Mercurio Vraniaq; genitũ tradunt: qui de
mundi primordio: de Solis ac Lunae meatibus: de animalium ac fructuũ generatione perscripse-
rit. Thraces praeclarum hoc sibi inuẽtum adiudicare cupiunt ac Zamolxim Philosophiae repertorem
fuisse ostẽdunt: qui & Getas Thraciae cultores sacra docuerit: & se suosq; omnis imunes mortis asse-
uerarit. Idem & Orpheum uirum summa autoritate cõmemorât: quo Thracibus imperâte Phrygas
Amazones superarunt. Atqui & Phoenices dari sibi hanc laudem uolunt Ochum i mediũ afferen-
tes stellarum ac syderum accuratissimum inspectorem. Eãdem sibi gloriam Libyes iure quodã tri-
bui arbitrantur: Atlante freti: qui de uniuersa mundi machina ac natura disseruit. Scythae tot iam
gentibus enumeratis multo caeteris pertinacius affirmant philosophię sese auctores: ac Principes ex-
titisse. Apud quos Abaris aute alios claruit. Seuti filius: qui nõ apud Hyperboreos solum: sed & pe-
ne ubiq; gentium summo in honore habitus est: qui multa uersu: multa etiam soluta oratione con-
scripsit. Secũdum hunc Anacharsis excelluit Gnuri filius Craesi Regis tempestate: qui Scytarum le-
ges poemate complexus est. Persae quoq; uendicari sibi hanc praeclari inuenti laudem putant. Hi
ostentant Magos: quos: & Aristoteles auctor probatissimus antiquiores Aegyptiis fuisse cõfirmat.
Addũt pręterea & Zoroastem illum antiquissimum Nini Regis temporibus: a quo etiam interemp-
tum produnt illustrem & philosophũ: & Astronomum: qui Magicam disciplinam primus inuenit.
Deficiat me dies uiri praestantissimi: si Magorũ sensa: quae & multa & perobscura sunt enarrare per-
texero. Itaq; ut demum hũc locum terminemus: quos supra memorauimus Persas: Scytas: Libyas:
Phoenices: Thracas: Gręcos: Aegyptios ac Thebaeos: Indos: Celtas: Gallosq;: addamus (si libet)
& Italos omẽs a Philosophiae inuentione secludimus. Sed & Druidas: Gymnosophistas. Vulcanũ:
Museũ ac Linũ: Zamolxim: Ochum: Atlantem: Abarim: & Anacarsim: Magos ac Zoroastrẽ referẽ-
tes Chaldaeis: qui ex priscis Babyloniis originem traxere: hanc pręclarissimam philosophiae laudes
ascribimus: & eius palmã Prometheo: qui & de natura uniuersa disseruit: & de hominis ac fulminis
creatione: primus ueritatem adeptus est. Nec mirum cuiquã uideri debet: si Caldaeos hac in re caete-
ris gentibus anteponimus. Nam hi imprimis cõtẽptis humanis omnibus curis ac laboribus: aetatẽ
omnem philosophando cõsumunt. Quorum Abraham litteras omniũ primus inuenit. Astrono-
miam docuit: doctrinę laudibus omnibus antecelluit. His igitur cuncti gentiũ populi cedant: cedât
Athenę: quę inuentrices sese iactant omniũ doctrinarum extitisse: cedat: & reliqua Graecia: quę sem-
per Philosophię Princeps esse uoluit. Nam & Moyses ipse ex Hebręis omnibus Dux inuictissimus
Israelitici populi & si multo erat Abrhaã iunior: senior tamẽ fuisse deprehenditur iis omnibus: quos
Graeci antiquissimos arbitrãtur. Hic post res egregias bello gestas: derelicta Aegypto: i heremo phi-
losophatus ẽ: & quam multo ante uel Prometheus uel Abrahã philosophiã excogitasset sua diligẽtia
plurimũ illustrauit. Dixi de inuẽtione philosophię: reliquum est: ut de eius laudibus dicendum esse ui-
deatur. Vtinã uiri prestantissimi ea mihi dicẽdi potestas eẽt: qua philosophię decus dignis laudibus
efferrẽ. Et enim eius splẽdor superior est: q̃ imbecille hominis attingat igeniũ. Nã cũ aĩo: quem imorta-
lem nobis natura dedit: nullus sit cibus dulcior: nulla esca iucundior: nullũ suauius pabulũ: q̃ cogni-
tio ueritatis: certe aut philosophia eius inuestigandae ars est: aut nulla omnino: per quã eã assequa-
mur. Ab hac una hę omnes artes profectę sunt: quibus exculta hominũ uita tã longe abest a natu-
ra ferarũ: haec nobis dux est: ut ex his carceribus ad optatũ beatitudinis calcẽ perueniamus: hac gu-
bernatrice trãsuadatis malorum scopulis: superatis periculis salutis portum attigimus. Hęc molestias:
hęc labores: quorũ plena ẽ humana fragilitas: qđ deplorat Eurip. πασ δ᾽ὀδυνηρὸσ βιοσ ανθρωπων
κοὐκ εστι πονων αναπαυσισ Sola penitus adimit: erroribus liberat: hęc ocio dignitatẽ affert: ciuita-
tibus: & rebus publicis salutẽ: Principatus tuet: regna cõseruat. Hoc bonũ ẽ: q̃le secum ꝑtabat Bias
Priẽnẽsis: qđ neq; fortuna ferit: nec tẽpestas absorbet: nec demũ naufragiis ãmittit. Hęc iquã philo-
sophia mortales a turpitudie ac flagitio aduocat: ad uirtutẽ uero: honestatẽq; deducit. Hęc Polemo-
nẽ a scortorum lupanaribus. Phędonẽ ab imani flagitiorũ labe: ad honestatis cupiditatẽ officiisq; con-
uertit. Hęc sola effecit: ut Menippus Põpilius Perseus Mys Epitectus: quorum infima fortuna erat ad
magnũ glorię culmen euaderẽt. Haec Craterẽ Thebanũ maximis opibus fortunisq; florẽtẽ: ad ma-
gnã uim auri abiiciẽdã: cõtemnẽdasq; diuitias cõpulit. Hęc Zenonẽ Citięũ graui depẽsum iactura ac
misero naufragio i littus eiectũ: ad spem amplissimorũ bonorum excitauit. Hęc Diogeni Synopęo ita
animos attollebat: ut etiam uenundatus liberis hominibus imperaret. Sed cũ omnis doctrina: aut
circa animorũ institutionem uersetur: aut corporũ curam: illa nimirũ reliquas antecellit: qua ad ue-
rę religionis: ac pietatis cultũ instituimur. Recte igitur a sacris ac diuinis litteris: quas Theologiam
uocãt: nostra proficiscetur oratio. Nam imortalis ac principis Dei: siue notina quadãi seu ueneratiõe
sublata: nihil est: quod iter hominem ipsum & quadrupedem aliquam iteresse putemus. Hęc itaq; uo-
bis diuinitatis disciplina quousq; progredi hominũ ibecillitas ualet omnipotentis Dei & cognitionẽ
pollicet: & amorẽ affert. Quę cũ testamentis duobus constet: altero Deũ cęli ac terrę conditorem

gubernatoremq́ mūdanę molis: Altero Christum redemptorem: utroq́ trinum Deum in unitate cognoscimus: & illo quidem diuinę leges/quas primus Moyses litteris explicauit: cælestium arcanorum inuolucra: Prophetarum/ac Vatum mysteria continentur. Hoc sinceritas ueritatis/ī lucem prodiit: beneuiuendi pręcepta constituta sunt. Hoc docemur: quo pacto uerbum caro factum est: & qui filius Dei esset: fieret & filius hominis: qui ex Virgine natus: formam serui accipiens/semetipsum exinaniuit obediens: dum pro salute humani generis/patibula Crucis affigeretur: Ac superius illud cum alii permulti: Esaias/Ieremias/Ezechiel/Daniel/præclarissimum reddunt/tum imprimis Dauid prophetes: qui Christum lyra uenturū personuit: & in decacordo Psalterio futuræ salutis sacramentum cecinit. Hoc uero posterius præcipue Iohannis Euangelio illustratum est: cui supra pectus Iesu recūbenti/quo uespere cum discipulis suis nouissimam cenā manducaret: secreta coelestia patefacta sunt. Hunc magister gentium Paulus Apostolus sequitur: qui nouit: Deus si uel in corpore: uel extra corpus: sublatus aliquando ad tertium coelum uidit arcana: quæ nefas est: hominē loqui. Hic unus omnium pręter coeteros/suis & epistolis: & uiuis alloquiis: complures diuersarum gentium populos: ad Euangelii ueritatem traduxit. Hęc est illa uera: atq́ indubitata Philosophia: quam cū suopte ingenio/hominū ībecillitas adipisci neq̄at iure optimo/īmortalis Dei/uel donū uel inuētū appellaṙ debemus: quā si teneat īpia: ac pfida Iudęo℞ natio: pcōtari desinat/quo pacto nobis carnē suā/dn̄s cibū/sanguinē potū ministraṙ q̄at. Ex hac sibi Basilius pater/Ioānes Chrisostomus/Gregorius Nazāzenus/Didimus Eusebius: ex hac Hieronymus/Ambrosius/Augustinus: Gr̄gorius/Bernardus: nrā uero memoria Bernardinus Senēsis: alii q̄ plurimi: q nō tā memoriā fugiūt: q̄ cōsulto illos p̄tereo/& beatissimas ī celis sibi sedes: & splēdidū īter mortales/nomen cōsecuti sunt. Huic diuinæ sapientiæ pontificia iura: firmissima sacrosanctę ecclesiæ instituta: summorū Antistitū decreta: patrū sanctiones: templorum cerimoniæ proxime accedunt: quæ pinguiore (ut ita dicam) Minerua hominum mentes/ad Cristianos ritus: ueramq́ religionem & hortantur: & ducunt. Sed neq́ iuris scientia/ac legum sanctiones nō maximis laudibus dignæ sunt: quę plurimum hominū generi conducūt. Quid est enim quod ita arceat homines ab improbitate! His nanq́ frenantur libidines: flagitiosorū hominum audacia: furor: īsania cohibetur: labes quæq́ ex hominū societate pelluntur. Atq́ eæ imprimis ciuitates firmo pręsidio septæ sunt: quę nō solum milite: & armis: sed institutis quoq́/ac legibus muniuntur. Hinc spartiatæ plurimū floruerunt: apud quos: ut iura regerētur: Rex Ephori: Senatus cōstitutus est. Hinc Cretenses/maximis floruerūt uiribus: qui pro iuris/ac legū administratione: Regiā potestatē/Cosmos/Cōcilium/Cōcionem habebant. Sed & Athenienses quoq́ plurimum Areopagus adiuit/Quid Romanos latii lumen/ac decus enarrem! Nonne hi/quo plures leges cōdiderūt: eo stabilius sunt adepti Imperium! Neq́ enim decem tabulis cōtenti/quas decem uiri/Hermodoro Ephesio auctore tulissent. Duas insuper adiecere: quæ omnes perscriptæ ebore duodecim tabularum leges nuncupatę sunt. Mox ex his/ius ciuile: quod Papirianum uocant: post legis actiones profectæ sunt: quod ius Flauianum dixerunt. Senatus uero & plebiscitum: & senatus cōsultum: aliaq́ itē iura costituta sunt: ad quæ seruanda. TR. PI. COSS. PR. Aedi. aliiq́ Magistratus creabantur: qui cū iuridicēdo pręessent/ius suum ī ciuitate cuiq́ tribuebāt. Atq́ ita legibus cōstitutis: iustitia: & æquitate seruata/res Romana facile orbis Imperium nacta est. Cum igitur tāta esset iuris utilitas/ac Maiestas: omnes qui cōstituerint res publicas: & leges uspiam cōdiderint: perpetua sæculorum omnium admiratione celebrātur. Hinc apud Hebręos Moyses: apud Aegyptios Mercurius Vulcanus: apud Athenienses Cecrops Rex/Dracon Solon: apud Cretēses Minos: apud Spartiatas Lycurgus: apud Argiuos Phoroneus: apud Calcidēses Traciæ Androdamus: apud Corinthios Phidon: apud Milesios Hippodamus: apud Locros Occidētales Zaleucus: apud Mitilenęos Pittacus: apud Thebanos Philolaus: apud Carthaginenses Phaleas: apud Catinenses coeterosq́: qui circa Italiam: & Siciliam sunt Calcidicos populos Carondas/ac præterea Socrates/Plato Aristoteles: omnes/diuinos quosdā honores meruerunt: Quibus apud Romanos honoribus Numa pōpilius affectus est! Quibus post exactos Reges. P. Papirius/Appius Claudius/Sempronius/Scipio Nasica: Quintus Mutius: Tib. Corruncanus/Sex. Aelius Marcus Cato/Pub. Mutius/Brutus/Manilius: quibus dehinc/Pub. Rutilius/Rufus/Qu. Tubero/Cor. Antipater/Lutius Crassus/Aquilius Gallus/Balbus Lucilius/Ser. Sulpitius/Alfenus Varus/Offilius/Aufidius/Ateius Capito/Antistius Labeo/Masurius Sabinus: Nerua. C. Cassius/Proculus/Priscus Labolenus: quibus item Vlpianus Florentinus: Hermogenianus/Caius/Paulus/Papinianus/Pomponius/Celsus/Modestinus/Martianus/Neratius/Calistratus Trifonius/Iulianus/Marcellus/Venuleius/Aphricanus/Calfurnius/Terentius Clemēs/Claudius. Saturnius/Arrius/Menāder. C. Trebatius/innumerabiles alii: a quibus orta/iura tradita interpretata sunt: quibus inquam omnes sunt affecti honoribus! Magna quippe est eius ciuilis prudentiæ laus: qua colitur honestas: turpitudo contemnitur: iniuria propulsatur: multatur improbitas. Nam & quæ de pignoribus: & ipothecis: quæ de aqua pluuia arcenda: de cædendis arboribus: a prudentibus uiris: ac iure consultissimis cauta sunt omnia. ad bene/ac beate uiuendū pertinent. Huic arti finitima est dicendi facultas; quæ tota cum honesti/iustiq́ disciplina implicita est: atq́ confusa utpo

te ex intimis sapientiæ fontibus manans. Est.n. & uirtutis comes: & humanę uitę gubernatrix. Itaq; fuit quoddã tempus/cum iidem benedicendi artes instituerent: qui bene uiuendi præceptores essent. Sed inertia hominum duo penitus cohęrentia perperam/stulteq; distraxit. Magna uero est eloquentiæ uis/ac potestas/adeo ut Pisistrato/Soloni/Themistocli/Alcibiadi/Critiæ/Therameni/aliis plerisq; plurimũ apud Athenienses autoritatis pepererit. Hanc primus Empedocles Agrigentinus nouisse traditur: quod & ipse probarem: nisi Homerus autor optimus/Vlyxem/Pœnicem/Achillẽ/Nestorem/longe Empedocle antiquiores fuisse Oratores ostenderet. Eiusdẽ uero artis scriptores antiquissimi feruntur Corax & Lisias Siculi/Gorgias Leontinus/Thrasimacus Calcedonius/Prodicus Chius: Protagoras Abderites/Hippias Helius/& Platonis Palamedes/Alcidamas Eleates/Antiphon: qui primus orationem scripsit. His accedunt Policrates/Theodorus Bizantius/Pericles Atheniensis: Isocrates qui primus numeros orationi adiecisse fertur. Tum Aristoteles/Theodectes/Theophrastus: Hermagoras Atheneus: post Apollonius Molon/Areus Cecilius/Dionysius Alicarnaseus/Appollodorus Pergamenus/Theodorus Gadareus: alii complures. Sed unus/Marcus Cicero Græcorũ omnium ingenia superauit: qui non solum habuit eloquentiam: sed præcepta etiam dicendi cumulatissime complexus est. Illa quoq; philosophiæ pars: quæ & Physica a Gręcis dicitur: & tota in contemplatione consistit: non mediocrem hominibus utilitatem affert. Hac enim humanarum rerum: quæ ortui/& interitui obnoxie sunt: causas/ac primordia iquirimus. Hac naturam speculamur: quattuor omnia gignentium corporum. Hac terrenas mundi partes/Humidas/Igneas/animalesq; cognoscimus. Hac res inanimes: atq; animatas inuestigamus. Hæc docet errantem lunam/Solisq; labores: unde hominum genus: & pecudes: unde imber/& ignis/Arcturum/Pliadasq;/Hyadas Geminosq; Triones. Quid tantum Occeano properẽt se tingere soles Hyberni: uel quæ tardis mora noctibus obstet. Hac deniq; homo: quod Delphicæ iubent litteræ: seipsum nouit: quod cum fit: si uera dicit Auerrohus/pronihilo habitis fragilibus rebus uera bona cõplectitur/ac natura duce/prudens/iustus/fortis/temperans haud ambitiose honorum appetens/liberalis/mansuetus/uerax/magnificus facilis pudicus/comis/demum securus/tranquillus/magnanimusq; euadit. Ea est enim bene degendæ ętatis causa/cognitio sui. Huius inuentor/Thales Milesius fuit/Aristoteles princeps. Quid disserendi ratio: quam in duas partes secant: unam inueniendi/alteram iudicandi/nonne & ipsa quoq; uberrimos/ac mirificos fructus uidetur afferre: Hæc nanq; (ut probe nostis) quodlibet diffinitiõe circunscribit: diuisione persoluit: demõstratione comprobat. Huius auctorem Zenonem Eleatem fuisse perhibent. Atq; in altera parte Stoici plurimum elaborarunt: Aristoteles uero Stagerites/in utraq; dominatus est. His igitur imbutus animus (credite mihi) nunquam aberrabit in uita. Harũ siquidem institutione/Dei ipsius Maiestatem/ex quadam parte intelligimus: trahimur/ac ducimur ad diuinum cultum: spe pręmii uirtutem colimus: pœnarum/ac iudiciorum metu flagitia deuitamus: ob erranti multitudini probitatem persuademus: nos ipsos perspicue intuemur: uera/a falsis seiungimus: præstamus belluis: hominibus ipsis antecellimus: quibus muneribus: quid utilius: qd præstantius: quid esse absolutius/ac sublimius potest! Vultis ne/& de Mathematicis disciplinis. Arithmetica/Geometrica/Musica/paucula sub nectam! Quod uos malle coniicio hunc locum silentio præteriero. Nam & uestro obtutu: & nõnullorum contractis superciliis admonitus ad eam partem Philosophiæ: quæ corporis curam attingit: orationem conuertam. Nam ut ommittam Gymnasia: palestram/discum: Pedotriuarum instituta: ludorum uarietatem: quibus rebus/ad uires/ac robur iuuentus impellitur. Medicina profecto cunctas pene artes utilitate præstat: quæ & bonam ualitudinem tuetur: & aduersam propellit. Quo quid melius esse: quid utilius potest! Stupet nanq; animus ipse quamdiu fragile corpus: doloris aculeis cruciatur: ut neq; contemplari quicquam: neq; uirtutis opus obire queat. Quo circa pręsto est Medicorum industria: atq; ars: quæ ita hominum uitæ ac saluti consulit: ut eius beneficio/immaturum plerumq; effugiat interitũ. Primus omnium ĩ ea scripsit Esculapius: hũc secuti sunt illustres Medici: atq; eius filii: Podalirius: & Machaon: quos canit Homerus Agamẽnonẽ secutos in Troiano bello: non mediocre emolumentũ Græcorum exercitui cõtulisse. Eidem/& multi sapientiæ sectatores plurimum temporis tribuerũt: Pythagoras Samius: Empedocles Agrigentinus/Democritus Abderites/Heraclides/Herodius Selibrianus/Gorgias Leontinus: Prodicus Chius/Hippocrates Chous pręter cœteros omnes/Democriti (ut quidam tradũt) discipulus/Peloponensiaci belli: & Darii Histaspæ filii temporibus. Post uero Diocles: Praxagoras: Chrysippus: tum Herophilus: qui uenarum pulsus: in Musicos pedes discreuit: per ætatũ gradus. Præterea Erasistratus/Serapion/Apollonius/Glaucias/Heraclides Tarentinus/Asclepiades/Themison/Antonius/Cassius/Caspitanus/Aruntius/Sternnius/Vectius/Valens/Cornelius Celsus/Plinius secundus: Duo sorani Ephesii: postremo doctissimus Hippocratis interpres/Galienus Pergamenus: Niconis Geometræ: atq; Architecti filius: Alii etiam complures. Cumq; Solis antea uulneribus mederentur: clarus Hippocrates/cœteris quoq; & ægrotationibus. & morbis ferri opem: atq; auxiliũ docuit. Sed satis multa uerba & de Medicina hactenus: & de ceteris Philosophiæ generibus: habita a nobis sunt. Atq; idcirco ipse mihi frenos dicenti adhibebo. Nam difficillimus est huius ora

tiotis exitū inuenire. Incredibilis est: ac pene immensa Philosophiæ laus: atq; utilitas: a quibus rebus/nostra defluxit oratio. Uerū malo cumulatiore laude carere Philosophiam: quam me molestū fieri. Quare pergite Magistratus insignes: & clarissimi Ciues: id quod accuratissime efficitis: honorem litterarum studiis adhibere/ut huic florentissimæ Reipublicæ: quam parentem litterarum/ac bonarum omnium artium pleriq; uocant: maiorem in dies gloriam comparetis. Nam eius preclarum nomen/cum propter alia multa: tum maxime ob studiorum celebritatem/longe lateq; diffusum: ac peruagatum est. Omnes autem hortor/ac moneo: qui sapientes: qui beati esse uolunt: ut post habitis humanis curis: philosophiam sibi optādam/ac proponendam constituant. Ea nanq; sola ætatem omnem complectitur: omnibus temporibus apta est: nullo loco excluditur: nunquam intempestiua est: nusq̄ grauis. Expergiscimini igitur/iuuenes: atq; euigilate: omnes curam/ac tempus omne conferte in litterarum studia. Nihil enim debet esse hominibus potius: quam ad ultimam usq; discere senectutem: nec est ulla satis ad perdiscendum ætas. Bene igitur Themistocles centum septē expletis annis/ac magno uitæ decurso spatio: uix se sapientiæ iecisse fundamenta dicebat. Intendamus igitur dum spiritus hos reget artus: sapientiæ studiis diligenter: imitemurq; Platonem/Isocratem/Pythagoram/Democritum: qui etiam longæua ætate confecti: cupidius ardentiusq; inuestigationem rerum amplexabantur. Quod si fecerimus (credite mihi) ueterum tandem studiorum/dulcissimos metemus fructus. Sed qui cuncta creauit summus/atq; altitonans princeps: qui cœlum/ac terras mirabili prouidentia regit: qui mortalium consilia dirigit: actiones instituitis & auditorum fortunet: uota & nostra incepta secundet. Dixi.

Augustini Dathi Oratio altera de laudibus Philosophię.

EXistimaui nefas esse patres clarissimi: eorum qui iuste: qui secundus legem præessent: quenquam uel contemnere auctoritatem: uel imperium aspernari. Bene nanq; cælestis inclytus Hieronymus tradit cuiusque præcepti contemptum præcipientis iniuriam esse. Atq; ita superiores obseruamus: eo pacto colimus: qui Reipublicæ presunt si eorum alacres accipiamus imperia: qui quanto maiore & auctoritate & gloria præstant: tanto & nos illis studiosius parere necesse est. Quamobrem in tam claro summorum hominus conspectu rudem me: atq; imperitū loqui oportet: non quia id melius: sed quod silentium omnino difficillimum esset: Et quidem ratio ipsa/ac pudor: ab huius loci me amplitudine depellebat: sed imperantium preualuit auctoritas: atq; ad dicendum compulit. Itaq; nō tam mea accusanda temeritas est: q̄ eorum spectanda uoluntas: quorum operęprētiū sit iussibus temperare. Sed quid frusta hæc? Meas statuo partes esse: ut quæ imparato mihi: & necopināti quidem de sapientiæ studio/ac prædicatione succurrerint: ea expectantibus uobis/in medius proferam. Nam longam accuratamq; orationem prohibent per breues temporis angustiæ: quibus me circumscriptum esse sentio: ut nulla satis diligens præparatio adhiberi potuerit: cum tamen nihil huc nisi perfectum ingenio: acri studio: atq; industria expolitum afferri conueniat. Dum igitur mecum ipse non unquam mortalium uitas: mente: animoq; complector: facile intelligo gigni hominem ad fœlicitatem: quandoquidē ad eam consequendam omnium hominum/spectat: ac laborat intentio. Sed ea profecto quādiu res humanas agimus: nusq̄ nisi in sola sapientia sita est: quam principem uirtutum omnium/merito inter Philosophi iudicarunt. Est enim sola dux uitæ: infirmitatis humanæ gubernatrix: nostræ imbecilitatis columen: adeo/ut hac sine/hominum genus constare non possit. Nimium hoc loco admirari cogor: cæcum/atq; insanum hominum errorem: qui cum sibi omnes fœlicitatem cupiant: atque exoptent: ibi tamen eam inuestigare contendunt: ubi inueniri: ubi esse nullo modo potest. Longe aberramus miseri/a recto fœlicitatis itinere: præruptos/ac deuios sectamur anfractus: regiam pleriq; oēs uiam ignoramus: per ea quæ peruia non sunt diuerticula incerti uagamur. O inanis nostra cura. O fallax spes hominum: O uani conatus. Voluptates sequimur: copias/ac diuitias concupiscimus: opes: honores/gloriam affectamus: uires/ac robur: formam admiramur: caducas res/atq; externas suspicimus: & arbitramur quemquam fœlicem fore? Errat: nescit: fallitur: nimium Inquaz fallitur: quisquis ita senserit. Quid est quęso fœlicitas? Nonne maximū bonū pfectū/certum/iucundū/sempiternum: omnis perturbationis immune: deniq; id bonum: quod totis (ut aiunt) uiribus expetendum sit? Sed quid horum obsecro in uoluptate: quid in diuitiis: quid in honoribus: quid in opibus ipsis: quid item in reliquis eiusmodi? Mea his in rebus hæc ratio est: ut non modo/non magna bona: sed ne bona quidem habenda censeam. Quis adeo mentis inops: qui uoluptatem/bonum audeat appellare? Diffiniunt iuris consulti ea nequaquam bona esse: quæ plus incommodi/q̄ commodi afferant. Quod quidem si est ita: certe summum malum uoluptas uideri debet: quę inuentrix malorum ac scelerum Omnium: uirtutum expultrix: mentis/ac rationis inimica est: quæ consilium impedit: interioris hominis oculos præstringit: eundem ex sua sede: ac statu dimouet: omne animi lumen ex

tingnit. Hanc capitalem hominum pestem uocabat Architas Tarentinus: escam malorum Plato: animæ & corporis perniciem Hieronymus agrestem ac furiosam dominam Sophocles: dominam blandissimam Cicero: inexpugnabilem belluam Diogenes: quod ei (ut aiebat Eraclitus) repugnare difficillimum sit. Hanc momentaneam & corruptibilem esse ostendit Periander Corinthius: hác Cleobolus Lyndius cunctis uiribus frenandam, & cohercendam suasit: hanc nobis doctissimi uiri omnes, non minus q Charybdim: ac Syllam fugiendá censuerunt. Anxie nanq uoluptas appetitur: sordide perficitur: paulo momento effluit: graues aculeos relinquit: seuos dolores parit: tota deniq a ratione foelicitatis abhorret. Quid dicam de diuitiis: quæ q plurimæ q libet abūdantes, possidentium animos explere nequeunt: sufficere nunquam possunt? Cōmutabilia membra sunt (ut stoici tradunt) & fortunæ ludibria: quæ modo huc transferuntur: modo illuc: pensi omnino nihil habent. Equidem diuitiæ (ut probe ait Isocrates) flagitii ac turpitudinis potiusquá uirtutis ammi, nistræ sunt: fomenta ignauiæ, malorum subsidia: libidinum, ac uoluptatum incendia: nocent pro, bis: possidentur ab improbis: magnus in his, cumulandis labor est: maximus in possidendis metus: summus quoq in amittendis dolor: deniq nullum habent cum foelicitate commertium. Quid item opes: honores, forma, uires, gloria, q fragiles res sunt: q incertæ: q angusti temporis? Nihil stabile in his: nihil diuturnum inueniri potest. Falsus profecto fuit Periander: qui immortales honores cō, stituerit: quasi ueritatis ludo non subiaceant: opes uero etiam cum perditissimis hominibus sæpe cō, munes sunt: immo plærumq ad improbissimos quosq demigrant: Vires, ac formam, uel tempus ipsum dissoluit (ut etiam testatur Isocrates) uel certe morbus extenuat. Gloriam inanem: fugacem: lubricam rem esse quis ignorat? Quamobrem omnia mihi mente, animoq lustranti: sola occurrit sapientia: quæ totius foelicitatis autor, atq effectrix habenda sit. Maximum bonum non iniuria ui, deri debet: quia non solum uirtus est: Sed etiam domina omnium & Regina uirtutum. Perfectum bonum est: quod satis superque ad beate uiuendum se ipsa contenta: nullis extrinsecus præsidiis ad, iuuatur. Siquidem totam a deo esse constat: nec ullo pacto pandere a fortuna potest. Certum bonum est: omnia nanque aliena sunt solius uirtutis, ac sapientiæ: & nostra est: & certa possessio. Iucundum bonum est: maximas nanque operationum omnium: datus inquit Philosophus: uoluptatem afferre eam: quæ per sapientiam est: omnes uno ore consentiunt. Videtur quippe sapientia, mirabiles: atque incredibiles, quasdá habere uoluptates. Sempiternum bonum est: & enim Isocrates. Sola inquit: possessionum omnium immortalis sapientia est: propria, ac perpetua animorum comes. immune omnium perturbationum bonum est: quod ea imprimis cupiditatem repellit: libidinem coercet: iracundiam extinguit: motū quemque concitatiorem animi sedat. Expetédū bonum est: nā (ut præclare in Phædone apud Platonem ait Socrates) gloriosum huiuscerei in hac uita præmium est: & spes potiundi ingens. Siquidem & non nullum nobis futuræ beatitudinis haustum propinat: ut iam plane liqueat: illud effici Stoicorum: uereomnes Sapientes semper foeliciter absolute fortunate uiuere: nulla re impediri: nulla prohiberi: nullius indigere. Quod si uirtutes propter se petendæ: atque amandæ sunt: hac sine dubio frui debemus: quæ una reliquas omnes complexa est. Hanc unam qui habet omnes habet. Quid mirum igitur si uirtutes omnes: iugatæ atq implicitæ sunt: cum ex hac una ortum habere cernantur? Quid mirum si disciplinæ omnes: atque ingenuæ artes: aptæ interse colligatæq uideantur? Nam ex eodem germine profectæ, commune habent uinculum: Sapientiam: & cognatione quadam inter se continentur. Est enim hic fons uberrimus: Scatens undiq bonorum omnium: hac, atq illac perfluens. Inde actio manat: inde Prudentia uirtutum omnium comitatu septa: hinc manat scientia: hinc ratio uera a falsis distinguens: hinc occultarum rerum inuestigatio: hinc iuris legumq solertia: hinc eloquendi potestas: quæ & ipsa magna uirtus est: hinc deniq omnium bonarum artium peritia: atq perfectio. Vnde enim nisi a Philosophiæ inexhaustis fontibus intelligibilium rerum cognitio: cælestium arcanorum reuelatio in corporeorū spirituū contemplatio unde summi: & incōmutabilis boni speculatio: unde omnis ueritatis, ac scientiæ lumen? O prędaram: atq ammirabilem sapientiam. Quid sine sapientię ipsius institutione uita hominum esse potuisset? Hanc qui tollunt: Solem e mundo absque dubitatione tollere uidentur: sine quo dubio procul cęcutimus in tenebris. Ex huius nanq pręceptis singulorum: paucorum: uniuersorum profecta salus est: ciuitatum & rerum publicarum manauit tranquillitas. Quod qui Sapientiam contemnunt: non longe absunt ab immanitate bestiarum: ac societate, & conciliatione hominum merito repellendi. Quid homo insipiens: atque huius expers laudis: nisi quod Greci prouerbio usurpant infructuosa arbor? Quid nisi agrestis fera? Et enim si uerum uolumus perscrutari: nihil poterit Sapientię laude cogitari perfectius: quę eius participem beatum efficit. Nihil præstabilius, quę nos Deo idest incommutabili bono conciliat: atq amicos reddit: nihil utilius: quę hominē ad imortalitatis gloriá perducit: nihil iucūdius: quę miro nos semp gaudio: atq incredibili afficit uoluptate. Proinde si fœlices esse uolumus, eá oēs sapientiá omni īdustria cōplectamur: huic pupidę oēs neruos itédamus: huius suauissimi fontis aquá saluberrimá plenissimis faucibus hauriamus. Hanc capessite iuuenes: optimum est enim uiaticum: ut aiebat Bias prieneus. Hęc

sola est certaq; possessio. Hanc amate senes: nam si habet aliquid tanquam pabulum doctrinæ/ac sapientiæ: nisi sapiēs fallitur Cato: quid potest esse ociosa senectute iucundius? Aurelius Augustinus/nullā ad discendum ætatē; seram iudicabat. Laudatur Iurisconsultus Iulianus: qui diceret/se adhuc quid uelle discere: uel si alterum pedem in sepulchro haberet. Laudatur & Solon uir sapientia insignis: qui discens senesceret. Etenim sapientiam nulla aufert ætas: sed indies magis/ac magis excrescit: ut iure optimo cunctis rebus aliis anteponenda sit. Itaq; laudo optimi & clarissimi ciues omnibus inquā in rebus laudo uos: in hoc laudo plurimum: nec laudo solus: sed & omnium pene gentium/ac populorum nomine immortales uobis gratias ago/& sempiternas: quod hanc præclarissimam sapientiæ laudē;: quæ aduersis temporibus/& grauissimis casibus obsoleuisset summo studio/atque consensu reuocastis. Tibi uero urbs florentissima Sena gratulor: quę qum paulo ante tristis ingemeres: & ciuium tuorum interitum deplorares: quibus & multis & clarissimis te sęua pestilentia orbauit: cum modo quasi squalore obsita luctuosa iaceres: cum pene exulante sapientia tota in tenebris uersareris/magnum repente adepta es tot laborū solatium/nunc tibi clarissima lux orta est: nunc tua dignitas illustrata: nunc pristino splendore refulges in solio: nunc denuo aurea capiti tuo adiecta corona est. Euge lætare Sena: nunc te tota Italia: nunc Sicilia: nunc Gallia: nunc Hispania: nun Britānia: nunc uel ultima quæq; gens/atque abditissima natio alumnam reuiset: nunc parentem recognoscet: matrem salutabit: nunc ad te confugiet: ut rursum pro uetere consuetudine lac suauissimum/ac dulcia sapientiæ sibi ministres alimenta. Ecce iterum ex ultimis usque terrarum finibus uoluntaria quædam (ut ita dixerim) tributa amplissima tibi munera deferentur. Nūc tibi magnus sapientissimorum hominum presto erit comitatus: nunc de integro studiorum laudibus gloriaberis. Pacem iam tibi diuturniorem: tutiorem tranquillitatem: firmiorem auguror gloriam. Hos tibi amplissimos honores/ac splendidissimū decus fortunet imortalis Deus. Tuq; ante alias/duce sapientia/quęso illa sis: imperiū occeano famāq; termines astris. Dixi.

ℭ Augustini Dathi Oratio tertia de laudibus Philosophię.

AGNO AC Splendido ingenio uiros: qui tam apud Hebræos ac Barbaros/q̄ apud Græcos & Latinos summa gloria floruerūt excellentissimi domini/patres optimi/atq; ornatissimi uiri/reperio opes/honores/ac diuitias cōtempsisse: ut abiectis caducis & fragilibus rebus/commodius expeditiusq; rerum contemplationem/ac scientiam complecterentur. Qua mente Moyses Vates clarissimus reliquit Aegyptum: atq; ad Heremi ocius profugit. Contempsit Abaris Scytha patriæ delitias: atque ex ipsis usque Hyperboreis in Græciam traiecit. Lustrauit Plato plerasque mundi prouincias/atque oras. Veteres Romani/ac maiores nostri: quos eiusdem laudis cupido ceperat/frequentius Athenis inq; Gręcorum Gymnasiis q̄ in patria ipsa uersati sunt. Cætera pro nihilo habuerunt: solam Philosophiam: in qua omnis & cognitionis & scientiæ ratio continetur: dignā existimauerunt: in qua exquirēda/omne studium atque operam collocarent. In ea uidentur maximum ac præcipuum hominis bonum posuisse. Siquidem statuerunt rerum omnium/quæ ad excolendam instituendamq; hominum uitam pertinerent: nihil Philosophia grauius esse: nihil utilius: nihil dulcius: nihil ingenuo homine/ac libero dignius. Hanc cum hodierna die pro uetere/laudataq; consuetudine/exornatissimo hoc loco laudari oporteret: delatum ad me id munus est: cui ratio & ab ætate/& ab imperitia suscepta/silentium suadebat: quem frequens clarissimorum hominum consensus/rectius mea sententia audientem/q̄ concionantem aspexisset. Imbecillis homo graue onus substineo: quod neque pro magnitudine libenter sum ausus suscipere: neque pro imperantium auctoritate/aut debui/aut uolui recusare. Superbum erat/iussa contemnere: capessere temerarium. Sed opinor arrogantia/odio maiore digna est: coacta uero temeritas ueniam ultro implorat: præsertim apud eos: qui non minus humanitatis/q̄ doctrinæ/ac summæ eruditionis laude præstant. Atque ne uos moret diutius/nihil est: quod animus ipse uelit: & cupiat magis: nihil quod nostra imbecillitas minus possit/q̄ summum Philosophiæ splendorem/atque amplitudinem laudare. Verum enimuero tam fusus eius/tamq; latus campus est: ut in eo etiam indocti/ac rudis hominis peruagari/atque exultare possit oratio. Sæpenumero admirari soleo Patres optimi/quid causæ fuerit: quam ob rem homines grauissimi/ac summa auctoritate uiri multi nostra tempestate: plures patrum memoria/Philosophiæ gloriam tantopere concupierint: ut ad eam percipiendam/omnem & conteri ætatem oportere: & conferri operam iudicarent. Sed excitauit eos (ut plane mihi uideor animaduertisse) summa rei amplissimę dignitas/incredibilis magnitudo: fructus ubertimus: admirabilis in q̄ rei pręclarissimę splēdor sūmorū hoīu; excitauit ingenia. Nō fallax gloria: nō inanis ostētatio: idq̄ multi falso opināt: sed recta ratio potius ad inuestigandā Philosophiā cognitionis cupiditate incenses altissimos aīos inflāmauit: atq; ita inflāmauit: ut incredibiliter eius amore/ac studio cō flagrarent. Nouerāt illi sat/q̄ uel nemo dubitat: in quo lumē aliquod extat īgenii: duobus hoīe; aio cōstare & corpore: & alte

rum quidem nobis cum superis: alterum commune esse cum belluis: atq; eos: qui corpori seruientes proprium hominis ipsius bonum deserunt/ad naturam proxime accedere belluarum: qui uero Sapientiã compleri/uirtute alus/ac doctrina perficiunt: eos dignos esse quos & hoies/& sapiẽtes hoies tũ habere/tum etiã appellare debeamus. Homo nanq; natura prouidũ est animal/sagax/acutum/solers/memor rationis/consilii/prudentiæ/cognitionis particeps: uirtutis/ac disciplinæ capax: pręclara quadam condirione a summo ac pręponente Deo generatum. Hoc præcipuum est/& peculiare conditoris opificium: quod & ad imaginem suam/ac similitudinem finxit. Creauit enim summus artifex hominem/quasi quempiam mortalem/Deum: quem minuit paulo minus ab Angelis: quem gloria & honore decorauit: quem operibus suis præfecit: quem rerum omnium principem constituit: cuius potestati uniuersum subiecit orbem: cui paret terra: cui cœlum seruit: ad cuius usum procreata sunt: quæ in terris gignuntur: quæ peruagantur in cœlo: quæ in mari degunt omnia: huic uni Deus ex tot animantium generibus/non mentem solum: sed etiam immortalitatem tribuit. Quo munere haud scio/an aliud esse possit/aut maius/aut præstabilius. Liceat humano generi quodãmodo gloriari: cuius causa mundus ipse factus est: ad cuius fructum/quæ in mundo constant/parata omnia/atque inuenta sunt. Sed hæc tam multa/tamq; præcipua/atque admirabilia & ornamenta & munera tantisper naturę hominis tribuantur: dum imaginem Dei retinet: dum similitudinem conditoris seruat. Et imago quidem in cognitione ueritatis: similitudo uero in amore/atque exercitatione uirtutis sita est. Quod si homo in tanto creationis honore constitutus non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus: & similis factus est illis: si uirtutem negligit/præstantiam amittit hominis: & in immanitatem uertitur belluarum. Quocirca præclare tradiderunt qui hominem ad intelligendum/atque ad agendum natum perhibent: qui & natura ipsa trahitur: ac ducitur ad scientiæ cupiditatem: & sine opere/atque actione uirtutis/nec bene potest/nec beate uiuere: ut plane liqueat & ad cognitionis laudem/& ad uirtutis gloriam nasci hominem: quem cõtemplatorem mundi & quatenus imbecillitas nostra progreditur cœlestis uitæ: atque altissimæ diuinitatis imitatorem/genitum fuisse non dubitamus: qbus in rebus qui excellunt/eos admiramur: suspicimus eos summa obseruantia: amplissimis honoribus prosequimur. Sed nemo (mihi credite) præstantissimi patres/aut ullam rerum scientiam consequi/aut ullum uirtutis munus obire recte possit: cum a Philosophia discesserit. Ad hanc nobis confugiendum est: in huius sinum nos conferre debemus: ab hac opem/atque auxilium petere: hanc optare nobis ducem uitæ: quandoquidem sola potest recto calle ad ipsum nos beatitudinis calces perducere. Ab amore/ac studio sapientię Philosophia nomen inuenit. Est autem Philosophia/diuinarum humanarumq; rerum scientia/cognitioq;: quæ cuiusq; causa rei sit/bene beateq; uiuendi rationi coniuncta. Est inquam Philosophia omnium uisibilium/atque inuisibilium/occultarum/admirabiliumq; rerũ sagacissima indagatrix: est philosophia magistra uitæ: bonorum omnium mater: parens quædam/ac procreatrix omnium laudatarum artium: rationalis animę lux: sine qua hominum uita uersaretur in tenebris. Hęc nobis initio urbes peperit: dispersum genus hominum conciliauit ad uitæ societatem: ad ciuilem usum cõuocauit: ad leges/ad mores/ad disciplinam compulit. Hæc nos ad pietatem/ac Dei cultum instituit: ad Iustitiam/atque ad omnem uirtutis laudem erudiuit. Hæc ignorantiæ caliginem sustulit: eripuit menti tenebras: clarissimam ueritatis lucem attulit. Hæc res summis obstrusas difficultatibus/atque abditissimas illustrauit. Hæc supera omnia/atque infera docuit. Prima/ultima/media monstrauit. Huius munere illa nobis patefacta est/a summo Deo ad ultima usque rerum sordem mutuis se ligans uinculis/& nusquam interrupta connexio: illa inquam Homeri præcipui Vatis aurea cathena: quam & pendere de cœlo ad imas terras/Deum iussisse prodit. Et enim præclaram moles/atque admirabile opificium fabricata est diuina solertia: quod cœlum nomine ornamenti: quem mundum a perfecta absolutaq; elegantia: quem orbem/a forma in speciem orbis conglobata/ueterum auctoritas appellauit. Huius tam ingentis machinæ circunflexus/cuncta quæ constant quæq; mouentur: quæ in aspectum cadunt oculorum: quæ sola mentis acie perspiciuntur immenso circuitu coheroet: & continet. Hic se quattuor efferunt elementa: quorum terra in medio mundi posita/atque æquis librata ponderibus: quo facilius circa eum uolubilis roret uniuersitas/stabilem firmitatem obtinet. Huius & non nulla pars eminet e mari ad uitam animantium tuendam: atque eadẽ quinque redimita est/& circundata cingulis: e quibus duo subnixi cœli uerticibus/atque inter se e regione diuersi/ex utraque parte frigore ac pruina rigent. Medius: qui & maximus est/calore uritur: Solis ardore torretur: duo reliqui utrinque interiecti/habitabiles oras præstant: australem alteram ad meridiem positam: alteram/quam & ipsi colimus/Aquiloni subiectam. In eadem ipsa prata suo tempore herbis ac floribus uestiuntur: uirescunt nemora: arbores frondescunt: scatent fontes: defluunt lucidi liquores amnium: multiplicis ęris uenæ reconduntur: altissimi impendent montes: patent immensi campi: fertiles existunt agri: unde fruges: unde bacchas: unde uarias glandes/ac multiplices fructus efferri constat. Huic porro adiacet mare: terræ globum aquæ circunfluunt/lõge alię ab his: quę tenuissimę cœlo superferunt: ac serenis noctibus rorãt. Maria inq̃ ter

ram circunfundunt, nunc æquata tranquillitate: nunc aduersis tempestatibus horrescentia: quæ a Sole collucent: albescunt: uibrant ipsa quoque in rotundam formam, atque orbem conglobata. His aer finitimus est animabilis, spirabilisq; substantiæ: qui modo extenuatus sublime fertur: modo concretus, in nubes cogitur: atq; humorem colligens: auget terram in imbribus: diffluens uero uentorum spiritum efficit. Post hęc deinceps omnia cingit altissimus æther uelut extrema ora mortalium omnium & corruptibilium corporum. Ignitum & summū elementum, quod & a terra longissime abest: & inferiora omnia tenuitate pręstat. Intra hęc uero quasi quędam cōmutabilium corporum septa, non solum animantia uiuunt: sed cætera quoq; omnia continentur. Quęcunq; oriuntur, intereunt: augētur: consenescunt: quę uarietati obnoxia sunt: & in eodem statu nunquam permanent. Hic uaria ac pene innumerabilia gignuntur bestiarum genera: alia, quę in terris serpūt: quę humi gradiuntur: alia quæ fluitant: atq; innant aquis: alia, quæ testis conclusa saxis affiguntur: alia quæ in littoribus reptant: alia, quæ remigio alarum libero coelo fruuntur. Hisdem in locis fulgent pretiosi lapilli: rutilant gēmę, Sardia, Iaspides, Smaragdi lucent. Sed & densantur nubes: humores soluuntur in imbrem: concrescunt in pruinas: coguntur in niues: glaciantur in grandines: in uapores extenuantur: conspissantur crassę & caliginosę nebulę: stillantur rores: ab exortu atq; occasu: a septentrione & meridie uenti perflant. In eisdem oris strident procellæ: turbo conflictatur: coruscant fulgura: exaudiuntur tonitrua: iciunt fulmina: resonat Echo: cœlestis arcus coloribus uariatur: inflammantur Cometę sęua luce coruscum & crinitū sydus. Nihil perpetuum in his: nihil diuturnum est: sed uicissim omnia ortui, interitui, commutationi patent. Iam uero cœlum ipsum excelsum & sublime suspenditur: cuius speciem, candorem, pulchritudinem, quę uis ulla eloquentię amplecti possit! Bene diuinus Vates cecinit. Cœli enarrant gloriam Dei: & opera manuū eius annunciat firmamentum. Hic imprimis incredibilis quidam splendescit ornatus: emicant stellę: astra refulgent: scintillant sydera: candet lacteus orbis: omnia clarissima luce ac splendore complent. Vagantium stellarum septem globi, atq; orbes uertuntur: qui omnes certa lege, diuersis tamen temporum spatiis regentium intelligentiarum impulsu ac ductu certos ratosq; conficiūt cursus. Ex his quasi Dux quidam, ac Princeps luminum omnium Sol principatus tenet: qui oriens atq; occidens dierum & noctiū uicissitudines, nūc ad septentrionem, nunc ad meridiem cursum inflectens, quadripartitas temporum efficit uarietates. Luna infimū cœli orbem possidet: ac terrę proximam obtinet regionem: quę quanquam luminare minus appellata est: radiis tamen Solis accenditur. Atq; hæc duo præcipua luminaria, quasi alternis regnant: ut Sol diebus: Luna noctibus præsit. Accedunt & aliæ quinq; uagæ stellę: Phenon: Pheton: Pyrois: Stilbon: Phosphoros: quę a nostris ꝑdunt: Infensus Saturnus: Salutaris Iuppiter: Horribilis Mars: Splendens Mercurius: Alma Venus: quæ Solem antegrediens Lucifer: subsequens Hesperus appellatur. Hæ uero stellę: quę Planetę suo nomine nuncupantur: non quidem ab errore: sed quia contrario motu, atque cœlum uersantur: indefessis laboribus, signiferum orbem lustrant: & Zodiacum circum: quem duodecim illa etiam uulgo nō ignota signa distribuunt. Sequitur post septem Planetarum Zonas octauum cœlum: in quo infixę stellę uoluuntur: & ipse quidem innumerabiles: quarum distinctio atq; ornatus incredibile dictu est, quantam contemplantibus afferat uoluptatem. Huic īnumeræ cum rerum aliarum, tum animalium imprimuntur effigies: uarię ac multiplices imagines pręscribuntur. In hoc cœlo septentriones: phœnix, atq; Elice: Boetes: Arcturus fulgent: Tortuus Draco serpit subter, supraq; reuoluens se se conficiensq; sinus e corpore flexos: ut inquit Aratus. In hoc splendent Hyades: quæ & Suculæ: Pliades, quæ & Vergilię nuncupantur. In hoc lucēt Andromeda: Perseus: Coruus: Delphinus: Argos: Triangulus: Hydra: & cum aliæ innumerabiles stellarum figurę, ac signa: tum etiam Nimbosus Orion. Post hęc rapidum cœlum: quod & primum mobile, & nonum circum atq; globum appellare ueteres consueuerunt: incredibili quadam uelocitate conuertitur: quod duobus ipsius firmamenti cardinibus, ac Polis Arctico & Antartico in requieto motu, circum latum reliquos orbes: ut īmenso complexu arcet: ita etiam celerrimo impetu rapit. Nec uero silent tanti motus: sed acutorū & grauium temperatione dulcis quidam conflatur sonus: & incredibili suauitate cōcētus. Sed hęc pleraq; omnia oculis peruia sunt: ac sensibus patent. Empyreum cœlum, ac beatorū domicilium reliquum iam est nobis: cuius ineffabilem gloriam, nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec cuiusquam uel acerrima mens satis intelligentia comprehendit. Hic locus est cœlestium Spirituum, hoc augustissimum templum: hæc Indyta sedes altissimi ac semper uiuentis Dei: hæc sacrosancta domus æterni patris: in qua & mansiones multę sunt: cui nullæ fortunatæ insulę: nulli Elisii campi: nullę fœlices orę ualeant comparari. Hæc amœnissima paradisus est: in qua Beati æuo immortali, ac sempiterno fruuntur: in qua sacra beatissimorum ornatuum concilia perennem uitam, ac fœlicissimam degunt. Angeli tuendis hominibus præfecti: qui semper uident faciem patris: & in creatorem prospiciunt. Archangeli altissimorum mysteriorum conscii: Virtutes quorum uel nutu, uel opere ad cōmouenda mortaliū corda, signa, ac ꝓdigia ī terris fiūt. Potestates qbus adiuuantibus, potestas tenebrarū cōprimit: aeris coherces improbitas: Principatus, quoq; moderatiōe & sapientia oīs: ī terris Pricipatus

omnis regendi ratio constituitur:dirigitur:gubernatur:commutatur:transfertur. His dominationum ordo supereminet:ac regnat:ad cuius (ut ita dicam) Imperiũ:Principatuum regimen. Potestatum defensio: Virtutum operatio:reuelatio Archangelorum: Angelorum deniq; cura/ac prouidentia referuntur. Altiore ab his Throni euolant recessu summę quietis/ac tranquillitatis auctores. Cherubin subsequuntur multis oculis ornati:q ex ipso inexhausto Sapientiæ fonte fluenta quędam scientiæ haurire nõ desinunt. Postremo sex alis Seraphim attollũtur:incredibili quodam charitatis ardore conflagrantes. Cumq; his & homĩes:qui iuste & pie ĩ terris uixerint/corporis solutos uinculis uiuere beatos:ut omittam alios/testis prodeat cęles inclytus Bernardinus Senensis:quem ipsi uidimus:audiuimus:allocuti sumus:nũc uero in cœlis illum regnare cũ Christo ambigere/magnę impietatis est. Nunc perhorrescit animus:caligat mentis acies:lingua contremiscit:stupescunt uires omẽs:cũ ad inenarrabilez Dei maiestatẽ sermo cõuertitur:de qua tamẽ/quatenus fas est/nobis timide & pauca dicamus. Pręest nanq; tantę moli: qui eam principio perfecit e nihilo summus opifex/effector/arbiter/omnipotens rerum omniũ creator/mundi totius Princeps:cuncta gubernans dominus increatus/ĩmensus/æternus/ineffabilis Deus:qui terram stabili firmitate suspendit:q cœlum stellis ornauit:syderibus distinxit:qui Solem clarissimũ/ac singulare lumen rebus humanis accendit:qui terris maria circunfudit:flũmina perenni lapsu fluere præcepit:iussit & extendi campos:subsidere ualles:fronde tegi siluas:lapidosos surgere montes. Hic est bonorũ omnium auctor:pater luminũ:a quo omne datum bonũ:ac perfectum donũ est:lux uera:quæ illuminat oẽm hominem uenientem ĩ hunc mundũ:superexcellens summũ/incõmutabile bonum:principium unde omnia:finis/ad quẽ omnia:qui cum Aurelio Augustino intelligi debet:sine qualitate bonus:sine quantitate magnus:sine indigentia creator:sine situ pręsens:sine habitu oĩa continẽs:sine loco ubiq; totus:sine tempore sempiternus:sine ulla sui mutatione/mutabilia faciens:nihil patiens:cuius solius potestate/ac uirtute cæci uident:surdi audiũt:muti proloquuntur:claudi ambulant:leprosi mundantur:stulti sapiũt:cõualescunt ægroti:mortui reuiuiscũt. Hic ẽ qui recte dicitur Trinitas unus Deus:ex quo oĩa:per quem oĩa:in quo oĩa:Pater/& Verbũ/& Spũs sanctus:quorũ singulus quisq; Deus est: & simul omẽs/unus Deus:cuius celsitudini ac sublimitati:conueniens nomẽ etiã ignorant Angeli. Postremo hæc & uera est/& sola beatitudo:ad quam adipiscendam geniti/ac nati sumus. Creauit.n. Deus hoĩem:ut Deum ipsum intelligeret:amaret:possideret:frueretur:quez qui nõ intelligit proculdubio stultus est:qui nõ amat/improbus:inanis/qui nõ possidet:qui nõ fruitur/infortunatus:infœlix/ac perpetuo miser : cui fortasse satius erat:si hanc uitam nunquã ingressus esset. Quantis igitur/q̃ multis/q̃ pręcipuis Philosophia digna est laudibus : quæ cum primum nobis ante oculos posuit tam præclari operis machinã:tot tantasq; rerum creationez:infinitã multitudinẽ ac uarietatem:naturæ ordinem:mundi splendorem:pulchritudinem cœli:fulgorez stellarum/syderum ornatum.constantiam admirabilem:singularem prouidẽtiam:sensim nos ad ipsius conditoris contemplationem perducit:ut inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt/intellecta conspiciamus. Tradunt Philosophi/appetere unumquodq;:ut suo principio coniungatur:quod ea ex re/uniuscuiusq; etiam perfectio constet/atq; integritas. Hominis autem principium quidnam aliud est quęso/nisi Deus! Huic uero haud dubie sola nos iungit:atque annectit contemplatio:in qua & ultima/atque extrema hominis fœlicitas est. Hoc est enim propriũ hominis ipsius bonum:hoc peculiare munus/& naturæ hominis accõmodatissimum. Scite apud Platonẽ in philosophos dictum est:quod in ueri inuestigatione uersentur:quod pecuniam:quod gloriam:quod res omnis humanas contemnant:et pro nihilo putent:propterea iustos ac beatos esse:uiuunt nanq;:aluntur:crescũt etiam uirgulta/& plantæ:sentiunt:progrediuntur:procurãt uictum:uentrem explẽt & pecudes. Homo uero qui rationis est particeps/solus ex cunctis mortalibus intelligit:sapit:res cõtemplatur:earum causas inuestigat:cognoscit:iudicat. Sed quis ĩtelligere absque philosophia:quis sapere:quis nosse aliquid pręclarum queat! Profecto hominis ratio nõ in corpore:sed ĩ mente potius constituenda est. At uero incorpoream mentem/indissolubilem/ĩmortalem/nõ concretę/nõ fragiles/nõ lubricę res delectãt:sed incorruptibilium/æternarum:& quę uerę sunt contemplatio:quã nobis philosophia sola suppeditat. Fit omnia:fit totus mundus animus:nõ absurdum dictu/si cumulate/si perfecte philosophia fuerit expolitus:quo quid potest esse præstabilius! Audenter dicam/nondum esse hominem:qui nullam philosophiæ partem assecutus est. Sed ea patet latius:cœlestia contemplatur:naturæ arcana inuestigat:syderum uias radio dimetitur:diuina autem transferens ad nos:ac uirtutem e cœlo deuocans hominum uitam ac mores:ad cœlestis ordinis exemplar instituit. Respublicas gubernat:sancit leges:domos regit. Quid honestum/quid turpe/quid iustum/quid iniustũ/quid æquum/quid iniquum/quid rectum/quid prauum sit:quid denique expetendum ut bonum:quid fugiendum ut malum:non ambigue demonstrat. Hæc docet:ut honorem exhibeamus parentibus:Magistratus obseruemus: maiores nam ueteamur:legibus obtemperemus:diligamus amicos:charam uxorem:charos habeamus & liberos: non sæuiamus in seruos: bene & iuste uiuamus:diuina & humana iura ueamur:omnibus denique in rebus modum seruemus:quæ qui effecerit/uel si-

ne ulla rerũ ſcientia rite Philoſophus appellandus ſit. Hãc igitur rem adeo pręclaram dum inquirunt ueteres ſapiẽtes/contemptus rerum humanarum delitiis/grauiſſimos etiam labores perpeſſi ſunt: duriſſimã uitam exegerũt. Ita Aegyptiorũ Sacerdotes/Perſarum Magos/Indorum Gymnoſophiſtas/tum Bragmanas/tũ Samaneos/Iudęorum Phariſęos/Sadduceos: Eſſenos autem imprimis tenuiſſimo uictu cõtentos ferunt omnem in Philoſophiæ ſtudio ætatem/atque operam conſumpſiſſe. Quid referam Græcorũ Philoſophos? Academici etiã peſtilentẽ locum/& paluſtre Gymnaſium delegerũt: ut uidelicet caſtigato corpore/facilius ad contemplationeʒ animus intenderetur. Stoicorũ nota cõtinẽtia/& uictus tenuitas eſt: e quibus Antiſthenes philoſophię emancipatus/quę poſſidebat/uendidit omnia: ac publice diſtribuit. Diogenes Synopeus/ſordido palliolo/pera/ac bacillo contẽtus/in præſentem horam poſcebat a quolibet/unde uita tueretur. Multi uero non paupertatem ſolum pertulerũt: ſed etiam uoluntariis/nõ tã peregrinationibus ꝙ exiliis ſuſceptis potius/etiam ultimas terras/& pene uniuerſum peragrauere orbem. Pythagoras Samius Pherecidem Syrium: Hermodamanta Creophili poſterum: Aegyptios/& Caldęos Sacerdotes: Magos Perſarum adiit: patria poſthabuit: Italiam incoluit: tenuit magnã Græciam: ex longinqua/ac diuerſa peregrinatione: magnam ſibi ſapientiæ/& doctrinæ laudem coparauit. Apollonius uero Philoſophus eadem allectus cupiditate/id quod ſcribẽte Hieronymo nobis cõpertũ eſt: intrauit Perſas: pertrãſiuit Caucaſum: Albanos: Scytas: Maſſagetas: Indos penetrauit: Phyſon amnem tranſmiſit: peruenit: ad Bragmanas: adiit Elamitas/Babylonios: Caldęos: Medos/Aſſyrios: Parthos/Syros/Phoenices Arabas: Paleſtinos/reuertit Alexandriam: ad cõueniendos Gymnoſophiſtas: perrexit Ethiopiam: cunctas pene terrarum regiones pedibus obiit. Sed quãto nobis ſtudioſius elaborandũ eſt/quibus ad meliorem diſciplinam oblatus eſt aditus: quibus etiam unigenitus Dei filius/& humani generis ſaluator miſſus a patre/uiam & ueritatis percipiendæ/& conſequendæ imortalitatis oſtendit: quam incorruptam doctrinam: neque Pythagoras: neque eius poſteri aſſequi potuerũt. Telauges filius: Xenophanes/Parmenides/Empedocles: Zeno Eleates/Leucippus: Democritus: Nauſiphanes: Naucydes: Epycurus. Non ſunt adepti Ionici Philoſophi: Thales/Anaximander: Anaximenes: Anaxagoras/Archelaus: & quem terreſtre oraculum uocabãt. Socrates: Non Socratici Plato: Anthiſtenes/Ariſtippus: Nõ Cyrenaici: Ariſtippus iunior/cum Areta ſorore: Theodorus Atheus: Epimenides/Parabates/Hegeſias/Anniceris Libys. Nõ Cynici: quibus Antiſthenes pręfuit/Diogenes Synopeus/Crates Thebanus/Zeno Citticus/Cleantes Caſſius/Chryſippus. Non Academici princeps/Plato: Speuſippus/Xenocrates/Polemon/Crantor/Crates Athenienſis. Arceſilaus/Lacydes: Euander Phoeneus/Damon Leoutheus/Moſchion Euander/Athenienſis Hegeſinus/Carneades: Clitomacus/Armadas/Nõ Peripatetici/Ariſtoteles/Menedemus/Theophraſtus/Demetrius phaleręus. Sed neque illi quidem/quos Sapientes cantauit Græcia: Solon/Chilon/Pittacus/Bias prienenſis: Cleobolus Lindius/Periander Corinthius/Myſo cheneus/Anacharſis Scyta/Epimenides cretenſis: piſiſtratus. Nõ tota ueterũ philoſophorũ cohors: quorum mancam ſapiẽtiam Chriſtianæ ueritatis: uincit integritas. Ita ꝓ uos maxime decet ingenui uiri/ad acquirendam diſciplinam/oẽm induſtriaʒ ac diligẽtiam accõmodare: quibus ingenia nõ deſunt: qui urbem clariſſimam/quaſi alteras Athenas/& florentiſſimum quoddam litterarũ domicilium nacti eſtis. Quod ſi præcellentiſſimã Theologię laudem: ſi pontificia: ſi ciuilia iura: ſi moralem ſapiẽtiam quęritis: ſi medẽdi ars: ſi phyſicę obſcuritas: ſi diſſerẽdi ſubtilitas: ſi certiſſimarũ artium diſciplina: ſi cũcta hęc illuſtrans eloquentia/magis cordi eſt: pręſto hic ſunt nobis in omni genere doctrinarum clariſſimi præceptores. Incumbite obſecro uos ĩ hęc ſtudia diligẽter. Quid.n. oĩo fieri poſſit melius? Bene Hebręus concionator: Chi toba och mach/mi peninim ue colhaphazim lois Vubah: quod cũctas opes Sapiẽtia præſtet: & eius pretium cũ nulla re alia cõferri debeat. Bene Gręcus Iſocrates τά μεν χρήματα ταχεως απολειπει τά δε ακουσματα πάντα τον χρονον παραμενει: σοφία γάρ μονή των κτήματων αθανατον: quod diuitias antecellat Sapiẽtia: illę pereãt: hęc ſempiterna ſit/atqꝫ ĩmortalis poſſeſſio. Bene noſter Boetius: Cætera fere caduca/labãtia/imbecilla: & ſi ad fortunę uicẽ ſpectes/pene ſemp aliena. At uero opulẽtiam litterarum/nec præſens ĩminuit ætas: earumqꝫ auctoritatẽ ipſa etiã cũcta cõficiens/auget potius: & cõfirmat uetuſtas. Eia igitur omẽs ſimus uerum Dei ſimulachrum/philoſophiam omni ſtudio complectamur: ut ea nobis mõſtrante uiam/poſſimus bene/ſapiẽter/laudabiliter/ac beate uiuere. Qui cũcta gubernat ĩmortalis Deus: is nobis uberrimum Sapiẽtię fontem aperiat: & glorioſis precibus ſancti Lucæ/beatiſſimi Apoſtoli/ac diuini Euãgeliſtæ recte philoſophantium uota ſecundet/ Dixi.

Augustini Dathi Oratio quarta de laudibus Philoſophię.

Agni/ac præclariſſimi philoſophi Socratis/apud Platoneʒ ſentẽtia eſt: unũʒ opus/unũ recte perficere: unum uero plura/nõ ſatis recte. Quam quidem/dum ipſe mecum reputo: uereor/ne nõ ſatis laudabiliter cuiquaʒ ueſtrũ feciſſe uidear: ꝙ philoſophiæ ꝓfeſſioне/& diuinæ Sapiẽtiæ diſciplina/eloquẽtis uiri/ac diſerti Oratoris munus ſuſceperim.

Nam quãtũuis uerũ sit illud Platonis testimonium: quo prodit: maximam quandam esse liberalium di/
sciplinarum/atq; ingenuarum artium societatem: & ueluti naturale cuiuspiam cognationis uincu/
lum: tamen ex singulis certa officiorum genera nascuntur. Quod de ipsis quoq; moralibus uirtuti/
bus constat: ut aliud Oratoris: aliud Philosophi: aliud Iurisconsulti suũ/ac propriũ munus/& esse
& uideri debeat. Quod interdum considerans/statuebam nullo pacto mihi huius loci amplitudi/
nem patere: cuius aditus eloquentissimis uiris/nõ iniuria semper dari consueuit. Sed has oẽs ratio/
nes/una uicit sententia/& eorum auctoritas longissime superauit: quorũ munus esse iudico: ut mi/
hi imperent: meum aũt absq; dubitatiõe/ut illorũ iussibus ac uolũtati pareã. Rẽ maximã aggredior:
& imbecillitati meę proculdubio imparẽ: sed spem capio nõ mediocrem: quod tam crebro ex hoc
ipso loco/ab eruditissimis ac sapientissimis uiris/de studiorũ laudibus & gloria dictum pertracta/
tũ p est: ut breuiore oratione/ob eam ipsam causam/opus esse intelligam. Sed nec longior cohorta/
tio nostra apud uos esse debet: quorum animos mira doctrinæ/ac sapientię cupiditate flagrare con
spicio. Duo igitur/si paucis absoluero/merito erit nostræ incompositæ orationi: nec satis tanti loci
dignitati congruenti/modus ac terminus constituendus. Primũ de doctrinę excellentia: mox de il
lius utilitate perstringam. Nam sapientia/quæ omnia studiorum genera nomie uno complexa est:
rerũ omnium tum diuinarũ/tum humanarũ cognitionem profitetur: quã qui adepti sunt/soli ue/
ram hominis rationem sunt assecuti: soliq; longissime absunt a natura ferarum: cum id re ipsa te/
neant: cuius cupiditatem/hominũ mentibus natura ingenerauit: atque benigne largita est. Quod
asserens Peripateticorum princeps Aristoteles/oẽs homines/inquit/natura scire desiderant: ac pro
magni Oratoris sententia/omnes trahimur/& ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem: in
qua excellere pulchrum putamus. Cum igitur particeps rationis animus/homines distinguat a bel/
lua/& simillimum cœlestibus mentibus reddat: quid est/quod dubitare quisquã possit: quin doctri
na & rerum cognitio sit excellentissima omniũ/ac præclarissima: ad quam adipiscendã/natura ani/
mus fer. ur: atq; inducitur? Siquidẽ per hanc unam sapimus: cognoscimus: intelligimus supera/in
fera/media/cœlestia/ atque terrestria cogitatione perungimus: scientiaq; cõplectimur: ut id prophe
ticum oraculum sacratissimi Vatis ostendit: quod iminutum testatur hominẽ paulominus ab An/
gelis: qui gloria & honore coronatus est: & per doctrinæ ac scientię gloriam: cætera quęcunq; a na/
tura procreata sunt: longissime antecellit: & pręstat. Cũq; alia/quæ fragilitas humani generis possi
det: caduca/tenera/ac momentanea sint/& uariis fortunæ casibus subiacentia/sola uirtus & sapien/
tia: in qua rerum cognitio inest res perpetua/sempiterna/atque imortalis existit: quæ neq; naufra/
gio/neq; incendio ãmittitur: nec a latronibus eripi/nec subripi a furibus potest. Quamobrem lau/
datur Bias Priennensis/unus e septem: cuius cũ patriam hostis diriperet: ãmonitus/ut aliquid e suis
rebus secum asportaret: secum ferre omnia sua prodidit: cũ neq; aureum poculum/neq; argenteum
scyphum/nec eburneum uasculũ/nec splendidam uestem/nec pretiosas quampiam suppellectiles:
sed sapientiam/sed uirtutẽ/sed doctrinam secũ portaret: quas intelligebat fortunæ uarietati/ac mu
tabilitati minime subiacere. Nam reliqua pleriq; mortales/ignorantia excęcati tantopere expetunt/
nõ tam bonorum numero recensentur/q̃ contrariam habent uirtuti conditionem: quemadmodum
Cratetis Stoici/ac Thebani philosophi declarat exemplum: qui magnam uim auri abiecisse fertur: cũ
Athenas philosophaturus accederet/ratus absonam esse uirtutis/ac diuitiarũ societatem: & utramq;
rem/simul uni eidemq; homini/difficile possideri. Sed nemo satis huius tam præclari/tamq; diuini
muneris pręstantiam referre posset: pro quo adipiscendo magni & præstantes uiri cętera contem/
nunt omnia: ac pro nihilo putant. Quid de eius utilitate multa dicam? Pretiosiores cunctis opibus e
& omnia quęcunq; ab hominibus possidentur/uni huic nequaquã ualeant comparari: habet fruc
tum uitę/quę nunc est & futurę/& omni ætati/oĩbus tẽporibus/omnibus locis maxime conuenit:
nullum a sua possessione excludit: nullius naturã reformidat: in aduersa fortuna nõ deficit: in rerũ
uarietate nõ imutatur: in infirmitate perficitur: quæ quidem res/tum uniuersa/tum ĩ membra ua/
ria dispartita/magnam frugem/& singularem quandam/ac mirificam utilitatem pręstat homini/
bus: siue Grãmatica ars fuerit: quæ cõgruam orationem/& rectam scriptionem edocet: siue Dyale
ctica: quę totum distribuit ĩ partes: species diffinitione patefacit: res obscuras ĩterpretando edisserit:
ambiguas cognoscit: ac distinguit: uera deniq; distinguit a falsis: siue eloquẽtia/ac dicẽdi ars/& exer
citatio: quæ ad salutem hominum inuenta: & summis ornata laudibus/accusat improbos: bonos
defendit: uirtutem laudat: uitia execratur: suadet res salutares: noxias dissuadet: siue Mathemati/
ca fuerit disciplina: quæ in primo certitudinis gradu constituta: ut Philosophi tradunt: aut consi/
derat dimensiones/formas/ac figuras: quod Geometriæ suum munus est: aut numeros contem/
platur: quod proprium Arithmeticę est: aut Syderum rationem speculatur/atque Astrorum mot/
us: quod Astronomia efficit: aut deniq; uocum/neruorumq; cantum prodit: quod Musicę modu/
lationis ostendit ratio: siue Medicinæ ars: quæ aut bonam ualitudinem tuetur: ac seruat: aut re
cuperat interpellatam: siue Physica contemplatio: quæ generabilium & corruptibilium rerum/&
corporum peruestigat rationem: & latentes causas meditatur: siue Moralis sapiẽtia: quæ humanę
uitę societatem/& gubernationem cõstituit: de rebus bonis & malis quærit: hoĩum mores cõfirmat:

familiam recte dispensat: ciuitatem & Rempublicam regit: sine legalis sapientia: quę honestas res iubet: prohibet contrarias: bonis premia: improbis poenas constituit: siue iura pontificia: quæ sacrorum scientiam: & ritus tradit: ac sacrificiorum cerimonias: & diuini cultus religionem pręcipit: siue deniq sacratissima diuinarum rerum sapientia: quæ Dei maiestatem: mundi creationem: sacrę incarnationis mysteria pdit: sacramẽtorum saluberrimã institutionẽ aperit: ac demostrat. Magna hęc & pręclara sunt oĩa: quę uitam nostram uehemẽter exornant: & ad foelicitatem: qui finis oibus propositus est: facilẽ: atq expeditũ aditũ præstant. Hęc igit̃ cunctis uiribus amplexamini uiri eruditissimi: his exercitationibus incumbite: hæc uobis uera parate adiumẽta: ac uitæ pręsidia: quod si feceritis: facillime foelicitatis: ac beatitudinis (quantũ a Deo datũ est) nõ modo post hũc uitę cursum: sed aliqua etiam ex parte in hac mortali luce participes efficiemini. Cętera posthabenda sunt: hæc dies noctesq & expetere & ãplexari debemus. Si cupimus fructũ: laudem: ac beatitudinem acquirere. Vos aũt Magnifici: ac potentes domini: & cæteri uiri Senenses pro mea erga patriaʒ charitate & ingẽti amore: quanq̃ intelligam sponte incitatos: tamẽ cũ sint litteraꝝ studia uestrę inclytę & pręclarissimæ reipub. pręcipuũ ac singulare decus: cũ uestri amplissimi nois ubiq gentium illustrent: atq augeant gloriam: cũ apud oẽs Italos populos: atq longinquas & exteras nationes: Senensis urbis propagent splendorẽ: cũ apud oẽs Reges & Principes: gratiam & beniuolentiam pariant: cum ois generis fructus uberrimos proferant: oro: obsecro: & cunctis uiribus deprecor uestram auctoritatem: ut ad tuendã studioꝝ celebritatem: in omni litteraꝝ genere: ad amplificandã tam eximiam laudẽ: pręsertim Senensi uigente Pontifice uestrę ãmirabilis: cum sapientiæ: tum prouidentiæ: ac diligentiæ industriam: quę oium cõmunis spes: atq expectatio est. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio quinta de laudibus Philosophię.

Oportebat eum: qui hũc tantę dignitatis locum ascensurus esset: ac in tanto litteratissimorum hoiuʒ conuẽtu uerba facturus: excellentissimi Magistratus: ac sapientissimi uiri: habere magnũ ac pręclarum ingenium: summã & exquisitam doctrinã: maximam dicendi copiam: atq ubertatem: quæ cũ a me longe aliena sint: uereor: ne quisquã me cõfidentẽ: aut temerariuʒ esse arbitret̃: Quod tenuis homo: ac minime eruditus: & uelut Anser inter Olores orationẽ habere sim ausus. Vertit se nanq animus ad spectandã hinc uestrę amplitudinis ac sublimitatis prestantiam: illinc huius rei: de qua hodie agẽdũ est: pręcipuam dignitatem: quę profecto oĩa: nõ infantis hois imperitiam: sed uiri disertissimi copiam: atq eloquentiam postulare uidebant̃. Fuisset apud me merito silentii locus: si nõ sapientũ hoiuʒ uox una oium: atq consensus: cũ cæteris uirtutibus: tum etiam taciturnitati obedientiam prętulisset: Quamobreʒ uidẽ me atq imperitũ loqui oportet: nõ qa id melius: sed ne imperantium auctoritatẽ aspernari uidear: quorum iussa capessere: ab q iusta reprehensione ac summo sine dedecore nequeo. Siquidem cuiusq pręcepti contẽptus præcipientis iniuria est: ut bene cęles indytus tradit Hieronymus. Atq illud nũc mihi uideo contigisse: ut idem & loqui nesciam: & silere non possim. Nam quid est: quod hoc loco satis dignũ mea tenuis: ac pusilla facultas possit afferre: cum sæpenumero ex hoc ipso loco ab eruditissimis: ac sapientissimis uiris: hac de re dictũ: pertractatũq sit: post quos me tacere modestissimum erat: si nõ sola parendi necessitas me ad hoc dicendi munus etiam inuitũ: ac reluctantem compulisset. Veꝝ nõ mediocri dicendi onere me leuatum esse intelligo: cũ de studiorũ laudibus: ac gloria tam multa: ac tam sępe in hac eadem ipsa celebritate dicta: & pnunciata esse recordor: quæ si repetere uoluero: iustam proculdubio reprehensionẽ incurrerem: & nõ tam uoluptate q̃ tedio potius: ac senio audientes afficerẽ: quos cũ benigne adesse perspiciam: quæ nostro proposito congruere sum arbitratus: celeri: & q̃breuissima licebit oratione percurram. Video nãq cogitans ipse mecũ duo genera eorũ: quę hominibus expetenda uideantur. Et unũ quidẽ genus eorũ: quæ uel corpus attingũt: & in fortunę potestate sunt sita: uel animi institutionẽ: & confirmationem complectunt̃. Quocirca in summa mortaliũ uarietate: quos multipliciuʒ studiorũ labor exercet: ut ait Seuerinus: alii alia pręferũt: & i maxima erroꝝ peruersitate & opinionũ uarietate uersant̃. Qui sapientes apud maiores nostros habiti: atq appellati sunt: quiq ad ueraʒ sapientiã consectandã: in rerũ inuestigatione: & i perspicienda ueritate: curam oẽm: atq operaʒ posuerũt: nunq̃ illa quę uulgo tantopere affectant: de quibus etiam inter se digladiati sunt solũ i bonis rebus: aut expetẽdis: collocanda esse arbitrati sunt. Ac proinde neq uoluptates: quibus maxime humanũ genus astringit̃: neq copias: atq diuitias: quarũ cupiditas mortalium mentes maxime labefactare consueuit: neq honores: pro quibus adipiscendis: plerique dies noctesq laborãt: neq gloriam: ac popularem auram: nec opes: ac ciuileʒ potestatẽ: nec deniq aut corporis formã: aut uires: aut pernicitatẽ: & quę sunt generis eiusdẽ bona uel putare: uel appellare sunt ausi: cum tamẽ plerique omnes eisdem rebus cõparandis: struendis opibus: cumulãdis honoribus: possidẽdis facultatibus inhiare uideant̃: & explendę lacunę corporis: uires omẽs ac neruos intẽdere. Sed si recte: ac solertissime hęc oĩa: & eoruʒ singula cõsiderare & perscrutari attentius uoluerimus: cõstabit (ni ipse fallor) plane cõtẽnẽda: & prorsus habẽda

pro nihilo:quę neq; presidii satis habeant ad bene, beateq; uiuendum:neq; momenti tantũ:ut ad
fœlicitatem:quæ cunctis mortalibus comparanda proponitur:ualeant aspirare. Nam ut a uolupta
tibus primum exordiamur:si de eis dicere instituerimus:quæ ad corpus attinent:& iucũda sensuũ
titillatione mouentur:ille certe contra stulta Epicureorũ dogmata non modo non salutares, & ad
uitam bene degendam, accommodatæ:sed pestiferę potius, noxię, ac perniciosæ sunt existimandæ.
Neq;.n.in regno beatitudinis ponenda sunt:quę non habent perfecti boni absolutionẽ:nec per se
sufficere possunt:nisi aliunde accitis iis:quæ non modo cũ uoluptate sunt iuncti:Sed ab ea abhor,
rent potius uehemẽter:ac longe dissentiũt. Quocirca nõ insite Peripatetici magni Philosophi im
primis & qui omnibus de rebus luculente, eleganterq; disseruerunt, fœlicitatẽ bonũ esse secundum
rationem:& ad intellectiuam animi partem referri, optimis argumentati sunt, ac perspicuis docu,
mentis. Cumq; tria iidem præclari Philosophi bonorũ genera constituerint:quanq̃ eadem ipsa di,
stributio, multo ante a Platone fuerat explicata:certe nec corporis cõmoda, nec fortunę adiumen
ta talia sunt:ex q̃bus uera possit fœlicitas ac beatitudo conflari. Quis igiť tam excors:q̃ adeo men
tis & rationis inops:qui nõ ipse animaduertat, quanta sit huius:quam uoluptatẽ appellamus:im,
becillitas:quanta eiusdem labes:quanta sordes:deniq; turpitudo, fœditas:ut non modo nõ putari
summũ bonũ debeat:sed belluarũ, ac mutorũ animantium, magisq; propria iudicari? Sensum pe,
ne uoluptas, diuinam animi partem aspernatur:haurientem sese satiare, atq; explere nunq̃ potest:
cũ insatiabilis sit uoluptatis appetitus: & ubi ea sit, ibi locum uirtus habere potest nullũ. Quæ duo
pugnant utiq; inter sese:ac longissime sunt distincta. Quod si diuitias, copias, facultates, atq; pecu,
nię affluentiam perspicere uoluerimus, quid obsecro habẽt i se certi:quid explorati:quid, quod nõ
totum in fortunę mutabilitate sit positum? Illud imprimis arguit humanarũ rerum labem, ac no,
strorum temporũ fœditatẽ:quod a Poeta nõ uere:sed per stomachũ, atq; indignatiõem diciť. San
ctissima diuitiaꝝ maiestas: & aliud rursum. Quantum quisq; sua nũmorũ seruat in arca: Tantũ ha
bet & fidei. Neq; Sancti quicq̃ possunt habere diuitiæ:quæ illa quoq; quę sancta sunt, labefactant
sæpe:atq; corrumpunt:ut id probandũ multo certe uehementius uideať:quod a Vate sapientissi,
mo canitur. Quid nõ mortalia pectora cogis:Auri sacra fames? Nempe diuitiæ tanq̃ ministræ, ac
pedissequæ turpissimę uoluptatis:id quod uisum Isocrati est:ad magna plerunq; flagitia, ac nefa,
ria scelera inuitãt:atq; propellũt. Quod quidem ex aïo dolens elegantissimus Elegiaci carminis au
ctor inquit. Auro pulsa fides:auro uenalia iura. Aurũ lex sequiť:mox sine lege pudor. Ac neq; ad
rem aliam magister gentium, q̃ ad pecuniam, & ad lubricam externaꝝ rerum possessionẽ prospe,
xit:cũ caput malorũ, cupiditatem esse asseuerauit. Fides uero, quam societatẽ cũ diuitiis:quod cũ pe
cunia potest habere cõmertium? Fides (ut Stoici tradiderũt) Iustitiæ fundamẽtum esse dignosciť:
per quã potissimũ humana cõciliatio, ac societas cõseruatur:cum e cõtrario liqueat, ab externarum
reꝝ, uel cupiditate, uł possessione bella, seditiones, discordias, inimicitias, odia, ac dissensiones cõfla
ri:quæ imprimis hoïum cœtus atq; cõcilia ad perniciem sæpe interitũq; perducũt:ac perspicuũ cõ,
stabit, si uetera perscrutari, ac memoria repetere instituerimus, multos sæpenumero:q̃ opibus & di
uitiis reliquos anteirẽt, ꝑꝑ opes ipsas ac diuitias ĩteriisse:nec priuatos solũ:sed Reges ĩterdum opu
lẽtissimos:quoꝝ regna, ac florẽtissimam gloriam, pecuniæ cupido subuertit: & ad extremũ excidiũ
usq; redegit. Quid dicam de honoribus? q̃d de dignitatibus? Quam utraq; fluxa, ac lubrica res est?
Neq;.n.honores huiusmodi sunt:ut ꝑꝑ se expetendi esse uideantur: quando ad aliud referuntur:
aliundẽ pendẽt: & ĩ alio potius q̃ in eo:cui exhibenť positi, & cõstituti esse cernunť. Quocirca si cõ,
tentio fiat, & comparatio ĩ deferẽte honorẽ:potius an in suscipiente, situm esse dicamus:Ocissime
occurret:nõ solum quæ ab Aristotele lata hac de re sentẽtia est:sed id quoq; quod a.C.Plinio lucu
lente tradiť, nõ minus præclarum & insigne esse, statuam in foro populi Romani ponere, q̃ habe
re. Itaq; cũ ueros honores sola gignat:ac proferat uirtus:confirmãt tamẽ Philosophi & uiri omẽs
sapientes:uirtutem, non ꝑꝑ honorẽ, aut gloriam:sed ꝑꝑ se ipsam colendam, atq; expetendam esse.
Quæ certe eadem & de gloria, ac populari fama, pari sunt examine, ac ratione censenda. Gloriam
pleriq;:q̃ se magnos & claros haberi uolũt, omni studio atq; labore consectanť:existimantes no so
lum magnũ bonũ:sed ultimũ bonoꝝ oïuz:quo mortalium oïum cõtendit, atq; aspirat intẽtio. Sed
ne illa quoq; id bonũ complectiť:quod & ueri boni cõtinet rationem: & toto (ut aiunt pectore)
cunctis uiribus petere, atq; inuestigare debemus. Quid est.n.quod uel gloriosum, uel magnũ, atq;
uere præclarum humana cõtineant:quæ nec diuturna sunt:nec certi, aut explorati quicq̃ prorsus
habẽt? Vbi nam gentium illa, quã stulti pleriq; arbitranť:famę ĩmortalitas comparabitur? Quan
ti tandem existimandũ est bonũ illud:quod est populari fama gloriosum? Miror equidẽ Peripate
ticos hoc loco, qui cũ cæteris de rebus subtiliter, eleganterq; differere consueuerint:hac una nimirũ
de causa perperam sensisse, nõ ĩmerito iudicãtur. Ac longe Stoici luculentius splendidiusq; eiusce
modi auram, inanesq; fallacis glorię rumores contempserunt. Bene igitur, ac scitissime Scipio ille
Aphricanus maior:qui per quietẽ Cornelium Scipionẽ æmilianũ affatus est apud.M.Ciceronẽ. Tu
inquit:quã celebritatẽ sermonis hoïuz:aut quã expetẽdam cõsequi gloriã potes? Breuia hęc, & ad
exiguum tẽpus duratura:nullam certe uim habẽt:quapp aut expetẽda, aut optãda mortalibus tan

topere uideantur. Quid porro de corporis dicendũ est: aut sentiẽdũ cõmodis? Donũ formã breue
ui ait Lyricus Vates: pluribus excidio: q̃ uel saluti: uel utilitati fuit. Quã de magnis uiribus: ac ingen
ti robore reportauit solidas: ac ueram laudẽ Milo Crotoniates: qui ea te: cœteris uisus ẽ hominibus
prestitisse? Quid Dario Persarum Regi: quid Lydorũ Creso? Quid Romão Crasso: uel amplissimæ
facultates: uel potentia: uel opes profuerũt? Natura ipsa nõ artifex solũ rerum oĩum: sed ueritatis
ipsius acerrima inuestigatrix: & iudex tacita ãmonet: qd sentire: qd probare: quid optare: qd respue
re: quid expetere: qd contẽnere deniq: ac despicere debeamus. Ea nos sursũ erectos genuit: ad cęlũ
suspiciẽtes procreauit: ut p corporis ipsius formã edocti: iferiora: & terrestria hęc despicere: atq: asp
nari: superiora: & cœlestia: cupere: desiderare: atq: affectare debeamus. Eiusmodi uero esse constat
illa oia: quę secreta a mortalitatis contagiis: & a labe fragilitatis oĩs: nec interitui: nec uarietati: nec
mutationi obnoxia sunt: quę semel parta: dilabi: aufferri eripi nunq̃ possunt: sequũtur nos: comitant
amplectũtur: quocũq: nos duxerit uolũtas: sors tulerit: rapuerit necessitas: nunq̃ nos deserũt: nũq̃
aut percuiusq̃ insidias: aut per uim alienã auellũtur a nobis. Quę i nostra potestate sita atq: arbitrio
cõstituta: non alienę patent libidini: sed perpetua i nobis: ac stabilia perseuerant: quibus ne illa qdẽ
quę in humanis rebus tam magnã: a Stoica disciplina: putat habere potestatẽ: fortuna dominatur:
quę qualescũq: uersat uices illa nec lędere potest: nec ualet attingere: quę uero nomine appellamus
bona: qualia Salphon magnus: ac perillustris Philosophus: ẽt sola nõ absq: magnis rationibus ap
pellauit bona. Quãobrẽ si solerti idagine inuestigare: & inuolutã magnis tegminibus ueritatẽ: atq: ex
plicare uoluerimus: honestas unq: sola: & cũ illa itellectiua uirtus occurret: quã capere: quã sectari:
amplecti: quã tenere: ac firmiter tueri opporteat eos: qui sapiẽtes: q boni: qui beati esse cupiũt. Pro
inde Peripatetici: & eorũ Princeps Aristoteles: qui ingenio: & doctrina: & diligentia Philosophiam
oẽm patefecit: atq: perspicue illustrauit: quum est de fœlicitate locutus: & duplicem illã cõstituisset: al
teram ex prudẽtię actionibus: alterã ex cõtemplatione cõfici: & proficisci iudicauit. Hunc recte ate
bat ad Patritium Seuerinus. Cœtera fere caduca: labãtia: imbecilla: & pene semper aliena. At ue
ro opulentiam litterarum: nec pręsens iminuit aetas: & cuncta conficiens auget potius: & confirmat
uetustas. Et uere ille quidem: atq: elegãter: nam siue diuina: & altissima speculemur: iquibus de rerũ
omniũ creatore: ac mundi cõditore agitur: & quę ad diuinæ naturæ sublimitatem substantiãq: refe
runt: quę Theologia profitetur: siue ad templorũ cerimonias: ac sacros ritus: & ad cõponẽda catho
licę religionis sanctitatẽ: qbus i rebus Pontificia iura uersant: siue ad cõformandos hominũ mores
& ad redigendã hominũ societatem: ad bene uiuẽdi disciplinã: ut uitia: ac scelera repellantur: propo
sitis iustis suppliciis. Colãtur uirtutes: atq: ex potius pmus exerceat honestas: qd suum legalis sapien
tię: ac iuris ciuilis propriũ munus est. Siue ad perscrutanda naturę arcana: pernoscendasq: occultarũ
rerum causas: quod multifariam philosophia pollicetur. Siue ad effugiẽda morborum semina: & ad
uarias corporum ęgrotationes repellendas: quod medendi ars certa ratione spondere uidetur: cum
& incolumes esse homines: & uiuere faciat. Siue ad persuadẽdã rectam uiuendi rationẽ: atq: honeste
uiuendi uiam: atq: laudẽ: quod eloquentia facit: quę iuncta sapientiæ: dispersos homines initio con
gregauit: & ad cõcilia: coetusq: iure sociatos redegit. Siue ad uerum: falsumq: secernendum: ad con
grui sermonis: & icõgrui discretionem comparandam: in quibus Logicę subtilitas: & Grammaticæ
artis ratio tota consistit. Proculdubio hæc illa sunt: per quæ maxime expolitur humanũ genus: hu
manæ naturę pręstantia a beluarum feritate distinguitur: hominũ uita pręclara: laudabilis: elegãs
& diuinæ cęlsitudini simillima redditur. Hinc merito studiorũ: & literatũ exercitatio plurimum lau
datur. Hinc illę imprimis florescunt ciuitates: in quibus hisce artibus: atq: igenuis disciplinis: homi
num excolũtur igenia. Hinc pacis tempora maxime expetunt: studioseq: seruant: ut a sceta ocii: &
quietis firmitate bellorũ sęuitia: atq: contentione remota: quę mirifice comendantur: uaria studio
rum genera: multo ipensius: ac longe accuratius celebrari possunt. Quare magnifici: atq: excellẽtissi
mi Domini: tuemini: fauete: amplificate quęso uestrę florentissimę urbis: & bene istitutę ciuitatis pręc
clara gymnasia: amplexamini (ut facitis) doctos: ac sapientię laudibus pręstãtes uiros: cumulate de
bitis pręmiis: q cœteris post habitis rebus: uirtutem: sapiẽtiam: ac doctrinam capessunt. Iuuentutem
ad amplectendam studiorũ gloriam: impellite: inuitate: inflãmate: ut uestra gloriosa respublica: ma
iorem indies ubiq: gentium splendorem: cumulatissime laudis adipiscatur. Illo operãte: ac benigne
tribuente: qui ut solus imortalis: ita bonorum omniũ largitur cumulum. Dixi

¶ Augustini Dathi: Oratio Sexta de laudibus Philosophiæ.

Vlta me de hortabãt: excęlsi & ilustres Dñi: patres amplissimi: atq: eruditissimi uiri: &
ab huius loci sũma claritudine repellebãt. Nã res magnas: atq: pclaras tenue reformi
dat igeniũ: & patere debet tã excęlsi. tãq: splẽdidi loci aditus iis q doctrina q eloquẽtia:
q sũma auctoritate: reliquos antecellũt. Erãt pfecto multi (ut ipse arbitror): quos de
cebat potius tãtę rei maiestas: & huius grauissimi muneris ãplitudo. At uero tãdẽ: qd ob
trudi nemini potest: itur ad me. Vereor nimiũ & qdẽ plurimũ uereor: ne qs me uel arrogantẽ nimis:

uł forsan ĩeptũ iudicet:q̃ minime oĩum p̃stans ĩgenio:&ab omni pene dicẽdi copia/ac rerũ doctrina
p̃rsus abhorrẽs/tã breui t̃p̃ris curriculo/terq; quaterq; illustris loci huius auctoritatẽ fueris repeteř
ausus. Illud mihi cõpertũ erat patres ãplissimi:de ĩgenio/ac doctrina audaciã periculũ faceř. Nõ:ne
latebat exigui ĩgenii ĩbecillitas:nõ uerã ipse me:quod & uox sapientis. Et Delphicę iubent litterę. Ve
strã dignitatẽ:& meã simul ĩperitiã aĩo repetebã:nequaq̃ nescius iustũ/ac par eẽ:ut aliquãdo & aliorũ
se p̃ferrent ĩgenia:& illi in aciẽ descẽderẽt:q̃ & substinere graue onus possint:&magnis uiribus fre
ti fortiter dimicare nõ dubitẽt. Verũtamẽ coegerunt me & ad repetẽdã hanc dicẽdi prouinciã inui/
tum quodãmodo/ac diuinius reluctantẽ cõpulerunt:quorũ q̃d fieri debeat explorař labor:mihi iussa
capessere fas ẽ. Quãobrẽ ĩparatũ me dicere oportet:nõ q̃a id agere melius sit: Sed q̃m recusare dif
ficile. Dicã igiř iussus uobis:& quę ĩ uariis multarũ rerum tẽpestatibus repentina quędã sugesserit cõ
mentatio/maiora forsan expectantibus uobis ĩpolita:nec satis exculta oratione p̃currã/breuius tñ atq;
ĩcõcinnius:q̃ res tanta dici debeat. Itaq; P philosophiæ ipsius quod ẽ rei oĩum p̃clarissimę/p̃ uetere
huiusce ciuitatis cõsuetudine:hodie nobis ĩstituiř laudatio. Hãc finire certũ ẽ:hãc partiri decretũ: &
nõnullis proseq̃ laudibus:q̃bus partibus absolutis:totius n̄rę orationis terminabiř modus. Est igiř
philosophię ĩprimis sacrũ:atq; Augustũ nomen:res ipsa tũ grauis/ac splendida:tũ frugifera maxi/
me:& hominũ generi salutaris. Quid est.n.philosophia aliud q̃ amor:q̃ studiũ sapientiæ? Quid de/
inde sapientia q̃ eximia:& excellens quędã/atq; ãmirabilis uirtus:quæ uirtutũ oĩũ comitatũ/ac so/
cietatẽ cõplexa est? Quod si rationẽ ipsam quęrimus:p̃clare Gręci tradidere:a q̃bus omne initio stu
diorũ genus:& ĩgenuæ disciplinæ fluxerunt. His nanq; uerbis huius p̃clari/ uel iuenti/ uel muneris
splendorẽ/uimq; demõstrant. φιλοσοφια ἐστιγνῶσισ θείωντε και ἀνθρωπίνων πραγματων. Et iterũ
φιλοσοφια ὁμοίωσισ θεῷ. Rursum uero. φιλοσοφια ἐστὶ τέχνη τεχνῶν:καὶ ἐπιστήμη
ἐπιστημῶν:ἡ γαρ φιλοσοφια ἀρχὴ ἐστι πάσησ τέχνησ. διὰ ταύτησ γὰρ πᾶσα τεχνη εὑρηται:και
ἐπασα ἐπιστημη. Tria pro Gręcorũ uera sentẽtia de philosophia produnř. Quorũ primũ diffusam
uim eius patefacit:alterũ splẽdidissimũ demonstrat effectũ:tertium Philosophiæ ostendit p̃stantiam:
ac decus illustrat. Oĩa nanq; Philosophia/& diuina & humana cõplectitur: atq; eorũ omniũ in uesti
gat altissimas rationes:& causas diligenter inq̃rit. Per hanc:uerã illam Dei imaginẽ/ac similitudinẽ
expressaz:atq; insignẽ reddimus:& ad diuinã sublimitatem philosophia duce/accedit proprius hu/
mana conditio. Fons est aũt ubertimus q̃dam:atq; inexhaustus:ex quo uarii/ac pene ĩnumerabiles
multipliciũ bonorũ riuuli manant:omniũ laudatarũ mater artiũ/ac liberaliũ disciplinarum procrea
trix:a qua oĩs & scientię p̃uestigatio. & disserendi profecta ratio est. Quod si uolumus/tam ingentis
corporis mẽbra p̃spicere:primũ se offert nobis Grãmaticæ artis eruditio:quæ ĩ duas partes scindiř:
recte loquẽdi scientiã:cũ qua scribendi ratio iungitur:& Poetarũ enarrationẽ:quam p̃cedit emen
data lectio:quę & p̃p metrorũ modulos:& rythmorũ cõsonantiã:musicam quoq; disciplinam an/
nectit/ac multarũ artiũ ascissit peritiam. Hęc necessaria pueris est:quod Fabius Quintilianus ostẽdit:
iucunda senibus:dulcis secretorũ comes:& quæ uel sola omni studiorũ genere/plus habet operis:q̃
ostentationis. Seq̃tur Dialectica:quę docet rẽ uniuersam tribuere in partes:latentẽ explicare definiẽ
do:obscurã explanare interpretando:ambiguã primũ uidere:deinde distinguere: postremo habere
regulã:qua/uera & falsa iudicanř:& quæ q̃bus propositis:quęq; nõ sint cõsequentia. Ars oĩum ar/
tiũ p̃cipua quasi lux quędã eorũ quæ ab aliis confuse:aut respondẽř:aut aguntř. Seq̃tur poetica disci
plina/quæ uel cõciliat auribus uoluptatẽ/uel ad quandã uirtutũ speciẽ/mentẽ/atq; animum legentis
hortař:cuius id maxime propriũ est:ut q̃ uere gesta sunt ĩ alias species obliq̃s figurationibus:cũ de/
core aliquo cõuersa traducat:&decora quadã(ut ita dixerim)actione ad uirtutis amorem cupidita
tẽq; pelliciat. Seq̃ntř Mathematicæ:q̃bus nihil quondã fuit apud Gręcos illustrius. Quarum Arith
metrica quodãmõ reliquarũ mater numeros contẽplatur. Geometrica/dimẽsiones:formas/ac figu
ras. Astronomia syderũ rationẽ atq; astrorũ motus:Musica neruorũ uocũq; cantus:q̃ primũ mundi
concentũ efficit:humanæ fabricæ armoniã cõponit:mox ad neruorũ:& uocũ translata modulos:
magnũ cũ sapientia/& diuinarũ rerũ cognitione uideř habere cõmertiũ:quã cũ litteris gymnastica
figuratiõe plærũq; olim apud Gręcos discebãt iuuenes seq̃tur domina rerũ eloquẽtia/res p̃clara: atq;
diuina:q̃ ut Lucilius stoicus uere inq̃t:primũ efficit:ut ea:q̃ ignoramus discere! & ea q̃ scimus:alios
docere possimus. Deinde hac cohortamur/ hac persuademus/hac cõsolamur afflictos/ hac deduci/
mus p̃territos a timore/hac gestiẽtes cõprimimus/hac cupiditates iracũdiasq; restinguimus. Hęc nos
Iuris legũ urbiũ societate deuinxit/hæc a uita ĩmani/& fera segregauit:cuius officiũ ẽ:teneř hominũ
cætus:mẽtes allicere:uolũtates ĩpellere quo uelit/unde uelit abducere. Populi motus:iudicũ religio
nes:Senatus grauitatẽ cõuertere. Opem ferre supplicibus:excitare afflictos:dare salutẽ:liberare pe
riculis/retinere hoĩes ĩ ciuitate. Itaq; bene sũmus phũs ad Alexãdrũ scribit:quẽadmodũ Impator sui
ẽ seruator exercitus:ita & eloquẽtia/q̃ sapiẽtię cõlliĉta fit/humãę ẽ uitę gubernatrix. Seq̃tur medẽdi
ars ob p̃cipuã eius utilitatẽ deorũ ĩuentioni:& muneri cõsecrata/q̃ ut agricultura sanis corporibus
alimẽta/sic sanitatẽ egris/& bonã ualitudinẽ polliceř/cuius tãta uis ẽ:ut non mõ sospitatẽ tueri:mor
bos pellere/curare lãguores posse/sz ẽt mortuos hoĩes:nõnũq̃ ab extrema clade/& ab ĩteritu quodã
mõ reuocare uideař. Et illa ĩ tres p̃tes diuisa ẽ:unã/q̃ uictu:alteram/q̃ medicamẽtis/tertiã q̃ manu me

deł/& opa:quā Gręci χειρουργῖαν uocāt.Seqē Physica cōtēplatio/q̄ puestigat mobile corpus:qua
mouet/& qescit:naturaliū cōpositor rimaē elementa:causas genera ingrit.trāsmutationis formā
edocet:ortū rerū atq̄ interitū ostendit.& eor uarietatē:q̄ oriunt/& occidunt:simplicia uero corpora
& mixta:pfecta atq̄ ipfecta/aīata/atq̄ in aīa differēs ad nobilissimā usq̄ intellectiuā hominis formā
speculando pgredię.Seqtur Metaphysica scientia:q̄ q̄q̄ uersaē circa ens/inquantū eiusmodi/eiusq̄
pprietates:pcipue tū primā causam exgrit/& illā haber ultimā ītentionez:quod Auicena pdidit:ut
cognoscat gubernationē altissimi Dei/spirituales Angelos:atq̄ illorū sacros ordines/deniq̄ abstra
ctæ itelligentiæ/quo pacto habeant sese ad circos cælestes:& globos.Seqtur Ciuilis iuris sanctio:&
legū prudētia:q̄ a Philosophiæ ītimis fontibus pfecta.Iubet honesta:phibet cōtraria:cuius summa
ui:atq̄ auctoritate(ut apud Ciceronē ait Crassus)uerus/iustus/honestus labor/honoribus/pmiis:
splendore decoraē:uitia hoīuz/ac fraudes/dānis ignominiis/uinclis/uerberibus/exiliis/morte mul
ctanē/Hæc boni:& æq cognitionē pfiteē:Iustitiā colit:æquum separat ab iniquo:licitū ab illicito di
scernit/ad pbitatē uero hoīes/tū metu pœnar/tū pmiorū quoq̄ exortatione deducit:quod ē Vlpia
no teste/uerā nō simulatā Philosophiā affectare.Sequiē Moralis sapientia:quā primus īuexit Socra
tes.Hanc.n.ille uir magnus deuocauit e cælo:& inurbibus collocauit/& ī domos ītroduxit/& coe/
git primus de rebus bonis/& malis q̄rere.Hanc laudat magnus Orator:& affaē his uerbis.O uitæ
philosophia dux/o uirtutū indagatrix expultrixq̄ uitior:qd nō mō nos:sed oīo hoīuz uita sine te eē
potuisset! Tu urbes peperisti:tu dissipatos hoīes ī societatē uitę cōuocasti:tu eos īter se primo domici
liis:deinde cōiugiis/tu litterar/& uocū cōmunione cōiunxisti/tu magistra morū & disciplinę fuisti.
Est āt unus dies bene/& ex pręceptis tuis actus peccanti īmortalitati anteponendus:Seqtur Reipubli
cę gubernatio:quę & ipsa Philosophię laudatissima pars est. Itaq̄ laudat Plinius Euphratē Philoso/
phū Syriū:q affirmare cōsueuerit eam eē philosophię ēt pulcherrimā partē/agere negociū publicū:
& q̄ Philosophi docent:ad usus/atq̄ actionē accōmodare.M.Tullii uero sententia a Lactātio com/
probatur:q ciuiles uiros/q Rēpublicā gubernent/q urbes/aut nouas cōstituāt:aut constitutas æqta
te tueanē:Philosophię doctoribus anteposuerit.Sequnē Pontificia iura:& Canonica instituta:quæ
sacror ritū cōstituūt:templorū cęrimonias cōponunt:Christianæ religionis pietatē erudiunt:Sacer
dotū mores cōformant:ut sobrie:& iuste:& pie uiuentes:nō minus exēplo:q̄ uerbo/reliquos homi
nes/ad uerū dei cultū cōpellant:& ad rectū dirigant pbitatis iter. Quid tandē sacratissimā referā di
uini eloquii sapientiā!Hęc sublime tradit:atq̄ īeffabile mysteriū trinitatis:āmirabilia dei opa cōmen
dat:diuinę incarnationis pdit incōpręhēsibile sacramentū:salutis uiā mōstrat:rectum beatitudinis
iter ostendit.Huius amore:& gustu suauissimo/diuinus Vates pellectus ait. Quā dulcia faucibus
meis eloqa tua:sup mel ori meo.Hęc una illa docet interris:quor nobis scientia pseueret in cœlo.
In hac uelut Dux qdā pcellit Moyses:cuius Genesis mundi creaturā & humani generis primordia
manifestat.Exodus decē plagas/ac diuina pcepta:Leuiticus sacrorū uarietatē:Numeri multarum re
rū sacramenta:Deuteronomiū Euangelicæ legis pręfigurationē.Extāt iudicū monumēta:Regum
historiæ/Machabeorū gesta:sanctarū rerū scriptores/Iosue/Ezras/Neemias/Tobias:Iudith/Hester:
Iob/Dauid inclytus Vates:Sapientissimus Salomon.Accedit pclara Prophetarū cohors:Esaias/Ie
remias/Baruch/Ezechiel/Daniel/Osee/Ioel/Amos/Abdias/Ionas/Micheas/Nau/Abbacuch/Sopho
nias/Aggeus/Zacharias/Malachias/Pręterea sancta quattuor animalia:q̄ Prophetarū oracula mu
lto ante pdixerāt:Mathęus/Marcus/Lucas/Ioānes is q quis supra pectus Domini in cœna recubuit:
altissimorū:& cælestiū arcanorū factus est cōscius.Cūq̄ his Simon Petrus/Iacobus:Iudas:Postre/
mo præco ueritatis & doctor gentiū Paulus Apostolus:q cū Romanos/Corinthios/Galatas/Ephe
sios/Philippenses/Colossenses/Thessalonicenses/Timotheū/Titū.Philemonē/Hebręos instruxit
totius mundi gentes/ac nationes instituit Romanos rer dños:Græcos humanę sapiētię principes:
Hebręos diuinę legis auctores.Hanc uero diuinā sapientiā/cū primis Hieronymus pdidit:enuclea
uit Augustinus.confirmauit Ambrosius:Gregorius illustrauit:nup uero quasi obsolescentē renoua
uit Bernardinus Senensis uostrę totius splendor/ac decus ætatis.O præclarā:atq̄ īmensam philoso/
phię laudē quę suo cōplexu tam multa:tāq̄ pręstabilia cōtinet ornamenta. O singularē atq̄ inenar/
rabilē diuini muneris amplitudinem:per quā humana elucescit pstantia. O fœlicē/ac pbeatā homi
num sortem:quæ tantæ lucis claritatem:ac splendorem excęperit.Consyderate quęso uiri pręstantis
simi:ac diligenter īspicite āplissimā philosophię gloriā:summū decus:multiplicē fructū:uoluptates
incredibilē:pcipuas/atq̄ īnumerabiles laudes.Hanc capessite iuuenes:hanc diligite senes:si iuuētu
tē agit:senectutē oblectat:omni ętati cōuenit:utrāq̄ fortunā iuuat.Vos āt potentes domini/ac præ
cellentissimi Magistratus:q huic pręestis florentissimæ reipublicæ:cōseruate hoc pręcipuū bonū:au
gete illud indies:exercete foris qdē fortitudinē:q summa pudentia magnū/ac munitissimū consta
stis exercitū/ad ppulsandas īproborū hostiū iniurias:& stultā libidinē cohercendā.Domi custodite
prudentiā:quā copiose:& abunde philosophia suppeditat:& beatas facit respublicas.Vos alloquiē
magnus Cōcionator:diligite sapientā:ut regnetis īperpetuū:diligite lumen sapientię oēs q pręestis
populis.Vos affaē diuinus Vates:Intelligite/erudimini/qui iudicatis terrā:& apprehendite discipli
nā.Melior est nanq̄ sapientia:q̄ uires.Foris arma:cōsiliū domi uestræ Reipublicæ sempiternam:&

immortalem gloriā cōparabit: pace & tranqllitate fruemini ꝑpetuę firmitatis: quæ oīa ille fortunet clementissimus celorū Princeps: qui oēm mundū regit: & mirabili ꝓuidentia cuncta gubernat: ut florentibus philosophiæ studiis sit illa uestra Ciuitas: Imperiū Occeano: famā quæ terminet astris. Ad decus illius: & gloriā q trinus: & unus æternis sæculis regnat. Dixi.

¶ Augustini Dathi oratio Septima de laudibus Philosophiæ.

IAmpridem Magnifici: & excelsi Dñi ac sapientes uiri a uestris studiis factus alienior: rusticabar plane libens: nō rustico intentus opi: quod tñ ne magni qdē interdū aspnanť uiri: sed cogitationibus meis deditus: & nō indignis litteraꝝ ꝓfessore oblectamentis. Repente accersitus parui & ad hanc palestrā uocatus: quā frequenter tyro primū mox ueteranus lusi: quotiens nemo (ut opinor) alius (nā octaua hęc mihi (nihil fallor) de philosophiæ laudibus habeť oro) ē t nunc emeritus luctari rursum iuitus: quā uolentibus uobis reluctari malui: q̄ dicturus sum statuens: nō tā lōga orone: q̄ uendicationis atq ostentationis sit & ca lentis ætatis: q̄ cōpendiario quodā sermone potius explicanda: q senili exercitationi cōgruat; & iam ingrauescentis ætatis: tranqlitati potius: q̄ desidiæ. Veritas nobis ꝓposita ē celebres Magistratus ac sapientes uiri: ad īuestigandā atq exqrendā ueritatē nati sumus: ad re ı ueritatē adipiscendā: natura hominū capiunť īgenia. Hinc illud Aristotelis sūmi philosophi ī diuinæ philosophię libris. Oēs homines natura scire desiderāt. Sed qdnā scientia aliud q̄ cognitionē atq adeptionē ueritatis spectať Nā ut acutissimus Peripateticus: & oīuꝫ solertissimus tradit Auerroys: cōpræhensio ueritatis: multis qdē ī rebus nequaq̄ īpossibilis est quod nihil ociosum ī natura existimari cōueniat: cōstat nos āt ad ꝑcipiendā ueritatē naturali quodā ferri desiderio. Mentibus nr̄is īgenita est ac naturalis uidendi ueri īserta cupiditas. Quāobrē. M. Tullio: quē summū Oratorē: tque ueteris iuris Pōtificū ac Ciuilis cōsultū: quē ꝓclarū atq illustrē philosophū fuisse cōstat: & oīs disciplinę participē: teste utimur nō inuiti. Eius est. n illa sentētia: hominis naturæ & rationis ꝓpriam esse ueri iuestigationē: atq notitiā ut cū simus necessariis negociis curisq̄ uacui: tū auęamus aliqd uidere: audire: discere: quod acerrimū sensuū oīuꝫ sint oculoꝝ: atq auriū: & ad scientiā suppeditandā cæteris accōmodatiores. Hinc disciplina est: & reꝝ tū occultaꝝ: tū āmirabiliū cognitio: ad bene beateq uiuendū (ut sapientes arbitranť) maxime necessaria. Bene ille ipse ꝓbatissimus auctor: oēs inqt trahimur ingenio uidelicet & natura: oēs ducimur uoluntate: ac studio: ad cognitionis: & scientiæ cupiditatē: in qua excellere pulchrū putamus: ut sit cognitio principioꝝ causaꝝ elementorū: scientia uero reꝝ potius: q̄ p causas: ac demōstrationē inotescunt. Ac scite porro subiciť: Labi errare: nescire decipi: & malū: & turpe ducimus. Labunť n. q a recto ueritatis: & uirtutis calle deflectunt: q plerūq p inscitiā feruntť ī ꝓceps. Errant: q regiæ ignari uiæ incerti animi nullo ꝓposito fine uaganť. Nesciunt: quos ipsa simpliciter ueritas latet: & rudes sunt: atq ignari reꝝ oīuꝫ. Decipiunť uero: q temere falsa ꝓ ueris āplectunť. O āmirabilē ac ꝓclarā sapientiā: q̄ indagatrix ueritatis: sola medeť his malis. Est. n. sapiētiæ munus oibus in rebus īuestigare ueritatē. Est āt ueritas: si finire uolumus: atq Anselmo credimus: rectitudo quedā: q̄ sola mente ꝑcipiť. Si cū Seuerino Boetio sentimus: reꝝ ad intellectū adęquatio: ut Philosophi oēs una uoce fatenť: suū intellectiuę partis obiectū: humanaꝝ certe lux mentiū: dulce aīoruꝫ pabulū: beatitudinis auctor: ueræ fœlicitatis effectrix. Quę diffusis ignorātię tenebris: oīa splēdidissima luce ac fulgore cōplet. Iure igiť philosophiā Aristoteles laudauit: quod eā scientiā ueritatis esse arbitrareť. Iure cōtēplatiuā anteposuit: cuius finē ueritatē esse putaret. Bene & eleganter ut plęraq oīa Lactantius Firmianus. Nullus suauior aio cibus est: q̄ cognitio ueritatis: huius tanta: tāq āmirāda uis est: ut oīpotens reꝝ oīuꝫ princeps: & idē creator generis humani: atq redēptor: ad hoc natus sit: atq ī mundū uenerit: quo ꝓhiberet testimoniū ueritati. Ac ꝓinde oēs: q ex ueritate sunt: audiunt uocē eius. Merito igiť ac iure oēs laudandę sunt ingenuę disciplinę: q̄ siue a Gręcis: siue a Chaldeis: Phœnicibus Thebæis: seu deniq qbusuis gentibus ꝑfectæ: nos optimæ comites: uel duces potius ad ueritatis fontē usq deducūt. Ad ueritatē ducit prima. ac diuina philosophia: quam θεολογίαν uocant Gręci: q̄ deū trinū & unū: qd est trinitatē ꝑsonaꝝ: substantiā unā: beatificū obiectū: diuinas essentiā: diuinas emāationes diuina attributa: mundi creationē: īcarnationis mysteria: sacramētoꝝ institutionē cōtēplať: & docet. Ad ueritatē ducit sacra & Pōtificia iura: q̄ sacros ritus: solēnes cerimonias: cultū pietatis īstituūt. Ad ueritatē ducit Physica: & naturalis scientia: q̄ circa sensibilia corpora: mobilia entia: & reꝝ ortū iteri: tūq uersať. Ad ueritatē ducit Mathematica ī primo gradu certitudinis collocata: q̄ numeros speculať: q̄ magnitudinē dimetiť: q̄ uocis & cantus īterualla distinguit: quę syderꝝ rationē: & astroꝝ motus obseruat: Ad ueritatē ducit Logica: q̄ disserēdi uia ē: q̄ difiniendo diuidēdo cōponendo argumētando: ueꝝ falsumq diiudicat. Ad ueritatē ducit Ethica: q̄ mores & uitę īstituta cōplectiť. Oeconomica: q̄ familias regit: Politica q̄ populis moderať. Ad ueritatē ducit Homothetica: q̄ leges ponit: bonis ꝓmia: supplicia īprobis statuit. Ad ueritatē ducit reꝝ domina. Eloquentia: q̄ legibus cōstituta splēdore oronis hoīum cōciliis ꝑsuadet. Ad ueritatē ducit Historia: q̄ ꝓclara gesta īmortalitati cōmendat ac multa docet exēplo: Ad ueritatem ducit Medicinæ ratio ad tuendā salutē: ad ꝑniciē uitandā diuinitus cōcessa mortalibus. Ad ueritatē ducit: uel Poetica q̄ uera in alias species obliqs figurationibus cū decore aliquo cōuersa traducit. Oēs deniꝫ liberales artes:

atq ingenuę disciplinæ:ad calcē ueritatis ſcendūt. Cœtera lubrica/fluxa/momētanea/sunt/externa & corporis:quæ putantur bona. Donum:forma:breue eſt: & quod recte Tragicus noſter ait. Raris forma uiris/ſecula proſpice īpunita fuit. Bona ualitudo facile morbo delet:ætate labefactat & ſenio. Vires robuſta qdē indicāt corpora:at plerūq rudes atq īperitos aīos. Sed & his Tauri: & Elephantes hoībus antecællūt. Quid:qd ſæpe cladē intulerūt? Extat Milo Crotoniata teſtis:q miſerabiliter colliſus/ac uinctus īterīt. Velocitas & ipſa:parui momenti ē. Ac pniciores ſunt nobis Cuniculi & Capreæ/timidū/fugax/abiectū animal. Voluptas ſordida: & obſcœna res eſt/ac belluarū maxime ꝓpria uel ipſa potius ſeua/& īmanis bellua (& ut Diogenes Synopeus ait) īexpugnabilis bellua: hoīum eos tāgens/quorū deus/uenter eſt/quos ſanna Lucilii mordet:dicentis/Viuite lurcones/comeſtones uiuite uentris. Diuitiæ an nō bonū ſint/neſcio/miniſtrę certe ſunt uoluptatis/ut dicit Iſocrates/fomēta malorū:radix ſceleris. Qi id nō mortalia pectora cogit. Auri ſacra fames? Auro pulſa fides:auro uenalia iura. Aurū lex ſeqt mos ſine lege pudor. Indoluit recte Propertius. Quin ēt multi ob diuitias pierūt. Nobilitas generis:cur tātū pendit? Qui genus iactat ſuū:aliena laudat/ac certe miſerus eſt aliorū icūbere famæ. Quīq ſi altius repetere uoluerimus:uere dicit/omne hoīus genus ī terris:ſimili ſurgit abortu. Fallax res gloria eſt/ac ꝓrſus inanis: & qſi uentus qdā: & ūbra leuis. Opes/honores/īpia/dignitates/q plurimos fallūt:leui ictu fortunę pereūt. Facile mō huc/mō illuc trāſferunt & qd turpe dictu eſt:ī ipitos ſępe/inglorios/abiectiſſimos hoīes cadunt. Cōuertamus nos igit ad animi bona:q uera bona ſunt:atq expetēda:q & nos quoq bonos faciūt. Qualia ſunt bonarū artiū ſtudia: & laudata hęc aīorū curricula. Hęc firma & ſtabilia ſunt/hęc ꝑpetuo durāt/hęc hoīes ſeparāt a natura ferarū. Hęc ꝑficiunt aīos. Hęc nos beatos reddunt/hęc omni ætati cōueniūt. Hęc utrāq fortunā iuuāt. Hęc mores cōformāt:hęc mōſtrāt bona:q ſeq mala/quę cōtra uitare debeamus. Hęc domos regūt/& familias gubernant. Hęc reſpublicas:hęc principatus:hęc regna tuent:ut benedixerit Plato beatas Reſpublicas:in qbus aut Philoſophi regnant:aut Reges philoſophant. Amplexamini igitur hęc ſtudia: & ī ea incūbite cunctis uiribus. ſi ſapiētes/ſi beati eſſe uultis: & cōpotes ueritatis. Verſet in pectore Gręcorū ꝓuerbiū illud ἀνθρωπος ἀγράμματος ἐστὶ ὡς τὸ ξύλον ἄκαρπον. Homo illiteratus lignū īfructuoſū eſt īfelix arbos. Indoctus homo:uix homo ē:trūco potius ſimillimus Hermæ. Amplexamini igī bonarū artiū ſtudia/atq īgenuas diſciplinas: dum molliora ingenia ſunt: & animi ad formādū faciles. Memētote Gręcorū item ꝓuerbium ἠὸ ὅπεν ὁ γέρων γράμματα ὤν μανθάνει Ethiops ſenex litteras nō adiſcit. De pceptis/de īſtitutis uitę/de moribus/de litteris/de doctrina uerū eſt. Vos āt excellentiſſimi Magiſtratus fauete q̄ſo doctis uiris: fouete ſtudiorū gymnaſia: habete ī ꝓtio eos:q ſimul eruditi: & boni ſunt uiri. Preſto ſit uobis eorū cōſiliū:q uer ſapiūt. Quod ſi feceritis/quēadmodū ſemp cōſueuiſtis:pacatā/tranqllā/glorioſam/beatā habebitis hāc rēpublicā: nec bene fundatū Impiū/malus hoſtis audebit inuadere: quod ſi inuaſerit:iuſtas pœnas luet. Teſtis ſit nobis Karolus Mōtonatius:cōmunis hoſtis: & temerator pacis. Dixi.

¶Auguſtini Dathi īuectiua oro ordine viii. in ciuē Vrbinatē delirū: & nebulonē ſenem:ad Antonium Comitem.

Vm nup uir clariſſime:itercōfabulandū idq in magna ēt eruditorū hoīum corona:in regię dignitatis quęq principis foret:ſermonē īcidiſſemus:tū bonus uir qſpiā credo explicaturus principis laudes dedecet tandē:inqt:ſiue regē/ſiue principē:in rerū ſtudio & cōtēplatione uerſari. Nā agere opportet ſēp uirū eiuſmodi. Quod ſi qn a rerū gubernatione ceſſauerit:ꝑter ſuā fecerit dignitatē. Atq eiuſmodi portēta uerborū/multa ineā ſentētiā effudit potius: q̄ dixit:ut cū antehac uirū ſapiētē exiſtimaris īprimis:mox ſtatuerim illū:cuius cœterarū laudū rudē quēdā/atq ignarū:tū ſapientię oīs/atq humanitatis exptē. Quiſnā obſecro adeo demēs:qs tā excors:qs tā rōnis/ac mētis iops:cui tā ſtulta/tā inanis/tāq ēt pnitioſa ſentētia in mētē uenerit? Vbinā didicit illa uir bonus? In philoſophorū ne ſchola/an ī Socraticorū ludo:Platonicorūue Gymnaſiis/tā fabuloſa/ul' ꝓdigioſa potius oſtēta/uel audiuit/ul' nouit? Quodnā ē id ſentētiæ dedecus? Sētentiæ ne:an amētię dixerim. Neqo qn doleā:qn iraſcar: cū in tā celebri urbe:tā florenti ciuitate:quęq ab eo Principe gubernat: & regit:q & humanitatis: & Iuſtitię laudibus multos antecellat:ſint q tā temere/tā cōfidenter:in tā uanis:tāq manifeſtis uerſent erroribus:qq ea ſentire ac ꝓferre nō dubitent:q dictu qdē turpia:fœdiſſima ꝓbatu ſunt. Miror/& qdē miror plurimū:q ea nō mō dicere:ſed uel cogitare potuerit is:quē & uirū eē: & ſenē cōſtat. O ſenē delirū qſqs es. Quid referā:q̄ta ſiccū iecur ardeat ira:cū ii in tantā errorū labē:inq ſordidā/ac lutulentā q̄dam ſententiæ prauitatē inciderint:q leuare cæteros erroribus:q grauia/q utilia/q uera. q honeſta tradere cœteris hoībus/ac pcipere debeant? Quis tā patiens qs tā ferreus/qn iraſcat/qn excandeſcat/qn mœrore pręmatur? Qui eſt ætati grauiſſimæ:q̄ aptū ſenis auctoritati:minores natu ab eruditionis laude. i. ab humanitate/ac uirtute deterrere? O hoīem dignū:q in Athenienſiū:Lacedęmoniorūue Republica naſceret. O q̄ pclarā:q̄q egregiā ꝓtuli ſententiā delirus ſenex:nō decet:inquis:principis dignitatē ſtudiū litterarū? At nos decere putamus:q nō minus fortaſſe ſapimus. An nō decet principis dignitatē litterarū ſtudiū? Stomachari eqdē tū ego: & dolore plurimū capi:nec tū in tanta uel uirorum fre

quentia-uel loci auctoritate-uerborũ ullũ facere ausus sum: ne qd cõtumeliose: ne qd ĩpudenter di-
cere: magna-& indignatiõe: & ira pcitus. Hũc uero & si dixerim qoq̃ fortasse molesti: incõsulto tñ ef
fundã nihil. Neq; .n. ex lenonũ-aut baiulorũ sensu: sed ex eruditoꝝ: aq; sapientũ hoĩu3 mente: nfa
depromet͛ oro. At dixerit qspiã: qd eos obiurgas: qd iis maledicis: q te ꝑfecto ætate supant: sed &
ingenio fortassis-ac sapiẽtia pstant. Absit-ut eos arguã: q ut senes sunt: ita ẽt cõsilio-& sapientia prę
diti. Veꝝ in eiusmodi nebulones: q nõ tã ętate: q̃ mente cõfecti sunt: q inanes-ac pueriles effuderũt
nugas: sensũ & auctoritatẽ-& officiũ uendicauerim. Nõ decet: inqt: pricipẽ delirus senex litteras nos
se: sed eaꝝ laboribus philosophis-atq; ociosis derelictis hoĩbus: in reꝝ semp ãministratione uersari.
Credo hesternã (ut de Iouiniano ait Hieronymus) crapulã ructans tã sordidã-tã spurcam nõ dico
sententiã: sed sentinã uomuit. Nã qd primũ interest a liberalissimaꝝ artiũ principẽ studio deterrere:
& ad neqtiã-atq; ĩprobitatẽ ĩpellere? Tã .n. est: dicere nõ eẽ principi in reꝝ studio laborandũ: q̃ asp-
nandã sapientiã: fugiendã iustitiã: animi magnitudinẽ negligendã: cõtẽnendã moderationẽ: uirtu-
tẽ deniq; oẽm-ac laudẽ despiciẽdã esse: & habendã ꝓ nihilo. Quæ uniq; oĩa-aut uunq̃ habemus: aut
ab eruditis uiris-ac sapientibus mutuamur. Quorũ plane sententia hac una ĩ re-paucis explicãda est
siqs antea nouerit nõ de ichoata-ac uulgari quadã: sed pfecta potius ab solutaq; uirtute: q̃lis princi
pẽ decet: esse differẽdũ. Oẽs etenim hoĩes: qua hoĩes sunt: ut princeps philosophoꝝ testat͛ Aristote-
les: suopte ĩgenio scire desyderant: ad sciẽtiã adipiscendã trahimur: ac ducimur oẽs. Ex omni ãt rerũ
oĩum numero: nihil est: qd͛ tã deceat hoĩem q̃ inuestigatio ueri-cuius exqrendi-singularis qdã-atq;
ĩexplebilis inest nfis mentibus appetitus: q si in aliquo minus apparuerit: lic͛ at eũ sane oblitũ huma
nitatis: turpiũ atq; obscœnaꝝ uoluptatũ blandimenta sectari: qarũ qsqs titillatione: & dulci quodã
calore pfundit͛: is sese in cœnũ abiicit-in lutũ ꝓsternit: infra pecora ducit: quẽ initio (si memoria re
nemus) haud multo demone inferiorẽ natura finxerat. Quod qdẽ: & in prõptu ẽ oĩbus: & nos alio
ĩ loco patefaciemus uberius. Iis igit͛: ne digrediamur lõgius: q nũ solũ hoĩes sũt: ueꝝ ẽt reliqs pręsunt
hoĩbus maxime laborandũ est-ut rerũ doctrina-& cognitione excelleant. Ita .n. supra hoĩem erunt
& principes iudicãdi: si qua hoĩes feris-ac beluis pstant-antecellẽt ipsi cœteris hoĩbus. Quod si fue-
rint huius muneris laudisq; exortes: nõ mõ nõ supiores existimãdi: sed & inferiores potius: atq; abie
ctiores ducẽdi sint. Veꝝ ut iã acutius hęc: & subtilius p͛sęqmur-oĩs hoĩes: q populis: q gẽtibus: q na
tionibus ꝑfuturi sunt: ab iis quos in suã fidẽ-ac ditionẽ-quouis iure recepint nlla ĩ re uinci sapienti-
bus uiris-ẽt turpissimũ uideri solet. At uero-q ignorãtię tenebris cęcati errãt: labunt͛-nesciunt: ii nõ
solũ principes hoĩum nõ sunt: sed ne hoĩes qdẽ. Nã ut a nobis ẽt ipsis: sępe disputatũ est: ĩdoctus ho
mo. i. sapientię inops-incõpletus qdã est-atq; ĩpfectus: & ut ẽt recte dicã: interpellatus homo. De-
mũ æq; homo est: atq; Praxitelis: Copę ue: aut Phidię simulacrũ: nõ tã re homo: q̃ uerbo solo: ac no
mine. Recte itaq; subtilis Auerroys: q nõ est: inqt: scientię institutus laudibus tã homo est: q̃ quẽ ar-
tificis manus finxerit: nullo qppe alio (ut ait Poeta) uincit discrimine: q̃ qd͛ illi marmoreũ caput ẽ:
sua uiuit imago: sed hęc ignorat delirus senex: q tã abiectã sortẽ cõstituit: & regis & pricipis. Triplex
nanq; est (ut Aristoteli placet) uitę genus: ac primũ qdẽ fere actiuũ: qd͛ ἐν πολιτικῷ πρακτικὸν ap
pellat ociosum & cõtẽplatiuũ: alteꝝ: qd͛ dicit θεωρητικὸν tertiũ uoluptuosus: quod qa infimoꝝ est
hoĩum: uel belluaꝝ potius: libenter omittimus. Reliquorũ ãt tanta cõiunctio-ac societas est: ut sine al
terius cõmertio-alterũ-aut nullus-aut parui certe momẽti fit. Siqdẽ actiuũ (ut ẽt Plutarchus aiebat)
Philosophię exps: ineptus sane est: & delictis maximis: plurimisq; inuolnit͛: ut tollerabilius sit: nihil
agere: q̃ ppetã pter rationẽ: pter philosophoꝝ iura agere. Atq & cõtẽplatiuũ quoq;: si ab actione se
iungit͛: fit ꝓsus inutile: Itaq; danda opa est: ut habita rõne tẽpoꝝ: partim in rerũ studia nostrã opa3
partim ĩ rerũ ãministrationẽ cõferamus. Quod cũ facere cœteros hoĩes: ęqũ est: tũ Reges-ac prin-
cipes omittere sine dedecore: & ignominia nõ possunt. Eo nãq; solũ pacto doctrina instructi: atq; a
philosophis ĩstituti picula queq; cauet͛ facile queãt. Et nos pariter ita gerẽdis si uersemur ĩ rebus: nõ
solũ nobis ꝑfuerimus ipsis: sed ẽt cœteris. Siqdẽ in ocio a philosophis pcipienda prius: & tenenda
sunt: quę uel rerũ publicarũ rectores-uel ciuitatũ-ac populorũ principes: ad sua tandẽ negocia cõfe
rãt. Ea uero ẽ (ut Euphrates syrius affirmabat) Philosophię pars pulcherrima: ut ab eruditis edocti
negociũ publicu3 agamus. Nã ut ꝓbe Isocrates Nicoclẽ Cypri Regẽ ãmonere uisus est: sola philoso
phia-regendi principatus aditũ pbet: uiã demõstrat. ciuitatẽ ãt reuocat a pnicie: & ad salutẽ-dignita
tẽq; deducit. Ita ꝓhibent͛ icõmoda-calamitates ꝓpulsantur-pax diuturna demu3 fœlicitas q̃dã ciui
tatibus-ac pricipatui cõparat͛. Ex paruis ne plura dicã-res magnę fiunt. Quod si q rudes: & ignari
reꝝ ad gubernationẽ ullã-regimenq; accesserĩt: ii aridi qdã tenues-ac ieiuni uirtutis-ac sapientię de-
siderio-aut se-& populu3 pdant-aut principatũ amittãt: necesse est. Nã si qs stabilẽ-firmũ-duraturũq;
gerere principatũ-ac Regum uelit: is sibi philosophiã uendicet: ad mortale e cęlo deuocatã genus: is
e philosophoꝝ fontibus-plenissimis faucibus hauriat: is sapientũ pceptis monumẽtiiq; lętet͛. S3 hęc
fortasse molesta sint deliro seni: q oblog: qgãnit͛ uõ desinit. Veꝝ redeo ad ꝓpositum. Qui .n. reꝝ co
gnitiõi ãministrãdaꝝ quoq; rerũ laudẽ adhibuerint: ii ꝑfecto nõ poterunt nõ magni qdẽ: atq; ãmi
rabiles: tũ uideri-tũ ẽt iudicari. Hic apud Athenięses Pericles (si Plutarcho credimus) hunc ĩ modũ
ciuilia obiẽs munera ĩcredibilẽ q̃dã adeptus est gloriã. Hic Syracusii Dionisii Principatus-plurimũ
semp habuit & firmitatis: & roboris. Taceo Epaminũdã-q qm negociis semp: eius ocio iunxit: oĩu3

habitus est suę ciuitatis & uirtute: & gloria pstātissimus. Plena exēplorū sunt oīa. Sz respōdeat mihi obsecro delirus senex q uā res tā āplū tā clarū tā gloriosuz tā magnificū tā sublime ac toto ēt pene orbe diffusus Romanoꝝ & cōstituit & seruauit iperiū! Stultoꝝ credo: respoōdebit nebulo hoīuz insania: atq ipitia gubernādi. Quis nā is ē furor! Quę tāta insania! Quis ī hoīs mētē: tā prauę opiniōis inicit errorē! pimanis bellua: nōne siue Romanoꝝ: seu quoduis aliud pclaꝝ Impiū: sapienna iustitiaq munitū radices ęgit altissimas: ppagatū est! Atq ubi cōsiliū: & psidiū defuit sapientū urorū eorūq: q plurimū semp in rerū cognitione: opę: ac tēporis posuissent: cōtinuo res periere oēs! Hęc oportebat dicere hoīem senē: potiusq Principē a studio reꝝ. i. sapientia deterrere pniriosissimis uerbis. Quid itē ad ultimos terraꝝ terminos: & ad latissimos pene totius orbis fines: uictorem pduxit Alexandrū! Nōne stipatus Philosophoꝝ munimētis: sūmū nactus est Regni ac glorie culmen! Hęc dicere: hęc sentire uir bonus debet: & sapiēs. Sed blacterans nebulo olentia uinū uerba pfudit. Veꝝ ad nos eat capularis senex: ut sapienter e nobis discat: & beneuiuere. Hui qdnam hoc est rei! Nōne mōstri: atq ostenti simile! Iā. n. senectutis insania iuuenū moderāda. ac regēda sapientia est. Sed delirus senex obiiciet scio. Naz Dionysius iunior: cui munitissimus a patre relictus est dominatus: nec Platonis instituns: nec Sophistaꝝ: quos multos alebat doctrina reflantē: potuit uim fortunę repellere: qn a Dione eiectus dominatū oēz amitteret & gloriā. Hoc quoq(ut cōiectari licet)docendus est ignarus: & delirus senex Pulsus nāq q mō nominatus est tyrānide Dionysius cū a iocabundo quopiā rogaret: qd tibi philosophia pfuit! Quid sapiēs docuit Plato! Scite ille ac pclare: huiuscemodi inqt fortunæ uarietatē moderate: & æquo aīo ferre. Nūqdnā parū id erat: qd ex Platone didicerat! Nōne & ipsi quoq deliro seni maximū uideat! Sed si singula uelim sæcula pcurrere: inueniā pfecto qbusq in regnis plurimū semp litteraꝝ doctrinā ponderis habuisse. Quid nſæ referā tempestatis: & memoriæ clarissimos Principes! Quid Estensem Leonellū cōmemorē. Mōtis feret tęū nostre Oddātoniū: qd eius fratrē Federigū: qd numerē generosū Alphōsum Regē: qd magnanimū Cęsarē quesdā Philippū Mariā Anglū: qd alios itē multos: q studio ac doctrina reꝝ semp delectari nosse in dies sapere ac scire laborāt: Didicere uniq Hesiodum illud

οὗτοσ μὲν πανάρισοσ ὃσ ἀυτὸσ πάντα νοήσει:	Optimus ille qdē: qui p se oīa noscens:
φρασσάμενος τά κ' ἔπειτα καὶ ἐσ τέλοσ ἦσιν ἀμείνω	Preceptor suus ipse sibi meliora pegit.
ἐσθλὸσ δ' αὖ κἀκεῖνοσ ὃσ εὖ εἰπόντι πίθηται	Ille bonus rursuz: monitus q recta sequet
ὃσ δέ κε μὴ αὐτὸσ νοέῃ: μήτ' ἄλλου ἀκούων	Qui nō ipse uidit: neq credit recta monētī
ἐν θυμῷ βάλληται ὁ δ' αὖτε ἀχρήιοσ:	Hic nulla in parte utilis.

Quod latine interpretamur

Imprimis āt Mōtis feretreus princeps Federicus: & illud totius Italię decus Philippus Maria Anglus magnos pter cęteros meret honores: quoꝝ alter litteraꝝ studiū ab initio cōplexus ætatis: nequāq in maxima principatus cura: inq turbulentissimis occupationū tēpestatibus: audire e nobis aliquid ītermittit: sed ne remittit qdē. Alter uero nō cōtētus his usitatioribus litteris res quoq altiores ac cęlestes cōtēplat. Nā ut scribit Philelphus noster ī eo q̄d nup simposio edidit: princeps idē pstantissimus diuini illius motus oīs uim naturāq obseruat: syderūq: & astroꝝ rōes diligenti quadā inuestigatione psequtur: qd uel ad bene beateq uiuendū ptinere arbitramur(si ut Philippus Maria facit) modū adhibeant. Sed hoꝝ neutrū pbet forsitan delirus senex: uerū clamitet potius cōtēnendā philosophiā esse: pellendos urbibus sapientes. Sed num nā Vrbinas is est senex! uel Arabarches potiūs: nup in hāc urbē pedibus q uenerit albis. Nimirū fit neꝝ illud: qd exgrati teste nup accepi Vrbini illū utiq esse genitū: attamen altum: atq educatū Nursię quę quōdā sapientiæ expultrix: fortissimo: & clarissimo Imperatore uindice Braccio neglectę uirtutis graues: & pdignas luit pęnas: despectęq doctrię: iuxta exegit piacula. Nōdecet: delirus senex inqt Regiā ac pricipis dignitatē studiū litteraruz. Hui q̄ magnifica uox: & magno: atq ingenuo digna uiro. Iā mentiat Plato: q beatas dicere solebat fore respublicas: quę sapientię gubernaculis tenerent. Nolite principes disciplinā apphendere desinite erudiri. q iudicatis terrā. Delirus dehortat senex: phibet ignarus nebulo. Iā nō ad scientias capessendā: nō ad studiū lectionis Timotheū Titum ue cohortet magister gentiuz Paulus: sed reclamante deliro sene: pgant rudes ignari esse & reꝝ oīum integri: quasi qcq̄ fœdius sit: pniciosius ue trius ignorātiæ ac cęcitatis tenebris: quē lethiferū esse cōstat aīorum morbū. O pestilentē nefariāq sententiā: o in auditā hominis insaniam. Qui quod est Regię maiestati: & principis dignitati aptissimum: id p dolor negligendū turpiter cōtēnendūq suadeat. Neq. n. pręesse hoībus possunt: q nō ipsi iperare didicerit. Quod si secus fiti fas: ac uis omne puerit: Regna insup ac principatus corruunt. Recte igit hoc Hieronymus noster: q pclare oīa: scā qppe rusticitas: inqt: solū sibi pdest. At doctos uiros cęteros longe pstare nō iniuria arbitratus est: quos Vates Augustus Daniel: & diuini spiritus plenus: post sacrū uisum fulgentibus stellis: & e cœlo cōparauit astris oībus syderibusq distincto. Quāq̄ nec homo qsq̄ esse absq doctrina: nec Princeps beatus potest. Sapientia nāq ipsa ēt incertis ac fallacibus rebus tenerisq uel corporis uel fortunę abeūtibus cōmodis: iseparabilis comes: ad uerā beatitudinē sola pducit: qua sine nō mō populus ac ciuitas nulla regi: sed ne tenuis qdē casa cōstare qat: quę ita principē decet: ut ea relicta dignitatē oēm ac decus amiserit: sed nōdum hęc igna

rus didicerat fenex:q ætatē oēm flagitio maxime: & uoluptatū fordibus cōfumpfit. Cū igitur noftra optimis argumētis acerrimis nixa rōnibus liqueat fententia: qſo deliri: & infant hois errore ac pra ua opinione cōtēpta: acriter incūbamus in ftudia Reges ac Principes: ut idē faciant obfecremus ut quę illi doctrina inftructi recta atq; honefta iperauerint: nos quoq; fapientiæ fontibus plenis labiis: nō coacti nō inuiti arripiamus ut conciliata uirtute: parta fapientia: bene honefte laudabiliter: & demū tranqlle iucunde beateq; uiuendus fit: q eft philofophię fructus uberrimus. Intendamus ergo ueritati: & dū fpiritus mēbra hęc fubftinet: uirtutis nos ac fapiētiæ muniamus præfidio: ut earū ope adiuti: uitæ huius fcopulis tranfuadatis: tutiffimis gubernaculis freti: quē adeo optamus portū tādē ualeamus attingere. Atq; ne oio uidear deliro feni induxiffe bellū: mecū fi ftolidā fententiā cōmutaue rit: redibit i gratiā. Tibi āt uir clariffime fupioris noctis lucubratiuculā potiffimū dederim: quē Ifaq; ac laudū oiū acerrimū effe defenforē cōftat. Quod fi noftrā fententiā cōprobaueris: nefcio quo pac to plus ē habitura grauitatis: q ut me ames te ēt atq; etiam oro: & q amare nos foles: amare nunq̄ delinas. Dixi.

¶ Auguftini Dathi Oratio VIIII. cum librū M. Tullii de natura Deorū publice legere incepiffet: quā orōnē mifit deinde ad Dominicū Biliottū Canonicū Senēfē adolefcētē eruditiffimū.

AVguftinus Dathus Dominico Biliotto P. S. D. Solebant ueteres Oratiōes quas forte habuiffent: mandare literis: & amicorū nomini dedicare. Nos pulfi foro: a Senato re pulfi: nō habemus: quæ ad amicos p ueterū more: mittere poffimus nifi exortationes noftras: qbus publice legentes uti cōfueuimus. Nup̄ cū librū M. Ciceronis de natura Deorū legere incepiffem: animaduerti delectari te plurimū prolufionibus noftris: quas ne defyderes uehementius perfcriptas accipe: & quum ocium datur: diligentius lege: quæ probanda funt lauda: quæ corrigenda pro tuo arbitrio cenfe. Vtrunq; mihi fcias gratiffimum fore.

¶ Altiffimus creator Princeps optimus maximus & femper uiuens Rex oīpotens & metuendus ni mis: fedens fuper Thronū & dominans Deus: q & initio cōdidit: & ppetua mundum ratione guber nat: pater filius & fpiritus fanctus: indiuifa trinitas unus Deus: qui cuncta ineffabili prouidētia mo deratur: ille incęptis noftris: ac nobis afpiret: ut ab eo inftitutio noftra aufpicata exordiū per eū pro ficiat: atq; ad eum tandem fœliciter referatur.

COnftat hominē preftare cæteris animātibus doctiffimi uiri ac ftudiofi adolefcentes: fi ea fuerit affecutus: quę ad uerā rectā pfectāq; hois rōem pertinere credunt. Atq id tra dunt Philofophi maxime habendū effe hois ppriū: quod & maxime hoiem diftinguit a bellua. Quod fi ita eft: nunq̄ fatis laudari philofophia poterit: in qua maximarū rerum cognitio atq; fcientia cōtinet: quę fi una in hoie exiftat: iplendefcit illius pftantia: & hu mani generis amplitudo ac dignitas illuftrat. Natus eft homo uerū adipifcēdi cupientiffimus. Quod qdē pclarū i nobis exiftimare debemus. Magna eft. n. fcientię dignitas: quę cunctis pene hoibus: qfi ultimū & finis expetitur. In cognitione n. p rerū hominis elucefcit preftantia. Rerū cognitionē fo lus homo cunctorū animaliū fibi uendicauit. Per hanc ipfā iungit intellectus nofter fupioribus men tibus: quas tū cęleftes Intelligentias: tū fubftantias feparatas: tū motores orbiū Philofophi appellant: in qbus ēt cōtēplādis: ut fapientes uiri tradiderūt: fita ē hois extrema fœlicitas. Bene ufurpāt Græci ueteri puerbiū ἄνθρωπος ἀγράμματος ἐστὶ ὥς τὸ ξύλον ἄκαρπον homo illiteratus ifructuofa ē arbor. Auerroys magno uir ingenio & fumma fciētię copia: Idoctū hoiem a ſtā hoiem cēfuit q̄ q ma nu: & arte fictus eēt. Siqdē gerit is qdē in figura hois imanitatē bellue. Itaq; Ariftoteles aliqñ interro gatus: quo docti ab indoctis differrent: quo inqt: uiuētes a mortuis. Eft. n. fine difciplina nec dū cō pletus ac pfectus homo. Quo circa nō iniuria Peripateticorū Princeps afpectus qdē inqt: a cōtinēte aere lumen accipit: aius uero a liberalibus difciplinis: qñ rōalis aię lumen cognitio ē: fine qua hoius uita cæcutit i tenebris. Sola hęc res ē: q(ut idē philofophus ait) & fecundis i rebus ornamētū: & i ad uerfis pfugiū pftat: ad fenectutē āt: atq; igrauefcētē ætatē optimū uiaticū ē. Pręcipue ai uires fūnt intel lectus ac uolūtas: ut p illū qdē ueritatē fēp ineftigare debeamus: p hāc uero & uellei & opari qd bo nū ē: ita & ad actionē: & ad cognitionē: natū eē hoiem cōftat. Sūt q diuinas & facultates p grūt: fūt q dignitates honorū fafces ipia cōfectant: funt q potentiæ atq; opibus ihiāt. Sūt q pecudū mor uo luptatibus feruiūt. Sꝫ fallacia hæc caduca & icerta funt oīa. Sapientia optāda nobis: rerū fcientia iue ftiganda ē: q fola imortalis: & ppetui tēporis poffeffio ē: cuius qdē radices (fi Ariftoteli credimus) amaræ funt: Sꝫ pq dulces ac multo fuauiffimi fructus eius: quos fi deguftare uolueritis: fūmā fuerit tis iucūdiffimi pabuli uoluptatē affecuti. Hæc hereditas nra ē: hæc certa poffeffio: q nec eripi cuiq; nec trāfferri ad alterū poteft. Sꝫ uera fapiētia illa ē: q ipimis Deū agnofcit: & uirtutē iuftitiāq; fectat. Quamēte ductus M. Cicero: nō folū mores hoium rōe & uirtute cōfirmauit: uitāq; optimis pcęptis erudiuit: fꝫ ēt qtum illi fas eē uidebat: qtum philofophia duce dari ē: de prudentia diuini numinis: & gubernatione rerū differuit iis pclariffimis libris: q de natura deorū infcripti funt: quos q nos hoc tēpore: ut morē nobis poftulantibus gereremus: explanādos fufcepimus. In his uarias refert philo fophorū fentētias & de natura deorū. Quid epicurei: qd Stoici iis de rebus: & fenferit: & locuti funt: p

spicue manifestat. Sz academicoꝝ more〈q〉 ĩ utrãq ptẽ differere: nihil certo cõstituere: nihil penitus affirmare solerent: existimãtes: si ex utraq parte esset facta contentio elucescere quid in quaq re ue rissimum esset: quę eadem uetus fuit Socratis consuetudo. Quęrit autem de Diis primum: an sint: deinde quales sint: tertio loco an mundũ cõdiderint: & conditũ ꝓuidentia regãt: postremo utrum reꝝ humanaꝝ procurationẽ habeãt: atq ob id & flectant gratia: & ita cõmoueant. Ille error e me dio tollit: quo implicati multi arbitrati sunt Deos eẽ ociosos: nec piorũ atq impioꝝ habere rõnes: sed esse permista & cõfusa oia: ita ut neq boni afficiant premiis: nec improbi suppliciis torqueant. Is igit liber eam nobis utilitatẽ pstat: ut adducti Philosophoꝝ rõnibus credamus Deũ esse: mundũ aũt & quę ĩ mũdo sunt oia diuina ꝓuidentia & numine gubernari: ut ita existimãtes maiore studio Iustitiã colamus: & pietatẽ quæ uia ĩ coelum est: & ad beatoꝝ cõcilia. Quonias uero triplex Philoso phia ẽ: ut Platonicis uidet: Moralis quæ docet moꝝ instituta: Naturalis quæ de diuinis corporibus disputat: Rationalis quæ de rebus incorporeis differit: quas ratio & mens sola cõplectit. Moralem partẽ Cicero multis in locis bene & copiose ptractauit. His uero libris reliquas partes cumulate per sequitur. Nã sphęraꝝ ordo: sydeꝝ & stellaꝝ ratio: Planetaꝝ motus & pgressus fm Platonicoꝝ sen tentiam ad naturalẽ ptinent Philosophiã. Deoꝝ natura & ꝓuidentia & gubernatio reꝝ ad rõnales potius referunt. Constat aũt opus uniuersum ĩ tres libros distribui: & ĩ pimo qdẽ referri Epicu reorus opinionẽ de Diis ĩmortalibus explicante Velleio eius disciplinę sectatore improbari eandẽ: ac refelli a C. Cotta Academico: q loquens inducit. In altero explicari a Q. Lucilio Balbo Stoicoꝝ sententiã. In tertio multa a Cotta disputari cõtra Stoicos: ut Academicoꝝ instituta nihil affirman tium seruarent. Quanq bene Lactantius Firmianus de his libris. M. Tullius inquit: quãuis Acade micæ disciplinæ defensor esset de ꝓuidẽtia & gubernatione reꝝ & multa & sæpe differuit. Stoicorũ argumẽta confirmans: & noua ipse afferens plurima: quod facit: cum in omnibus Philosophiæ suę libris tum in iis qui sunt de Natura Deorũ. Ex his uerbis tria maxime percipienda sunt: subiici his libris de Natura Deorum prouidentiam & gubernationem rerum: Academicorum seruari consue tudinem: qui nullam rem certo iudicarent: & Stoicorum argumẽta probari: qui contra Epicureorũ opinionẽ prouidentiam & curam rerum humanarũ tribuerent Diis ĩmortalibus. Itaq tum diui dendo & diffiniendo tum probando & amplificando de natura Deoꝝ disputationem aggreditur. Naturam multifariam intelligere consueuerunt. Alio modo cũ dicit Aristoteles: principium mo tus & quietis in eo: in quo est primo & per se: & non secundum accidens: uel ut alii Physici tradunt: uim insitam rebus ex similibus similia procreantes. Alio modo cũ Deus ipse naturæ nomine appel latur: quod fecisse ueteres etiam ostendit Varro. Alio modo cũ rei cuiuspiam uis & proprietas ita di citur: ut cũ aliam esse Deorum: aliam hominũ naturam asseueramus: quæ etiam his libris explican da est: atq idcirco de Natura Deorum inscribunt. Deus aũt uel ita appellatus est: quod illi desit ni hil: quando bonorũ nostrorũ diuino Vate testante nõ indiget: uel a dando: quod ab eius fontibus manant omnia & bona & cõmoda hominibus: uel quod metui esse debeat. Id est θεὸσ apud Græ cos: aut partua ĩmutatione facta a Græcis sermo sumptus est: qui Deum θεὸν uocãt: quod eius pro uidentia cuncta gubernet: moueat: ac moderet. Qui & si in cognitionẽ nostram pp eius imensam excelsitatẽ cadere nõ possit: tamẽ perspectis iis quæ & multa & ãmirabilia efficet ac pręstare nõ cef sat: diffiniri a quibusdã cõsueuit. Illa uulgatior descriptio est: Deũ esse summũ bonum: quo cogitari melius nihil possit. Rursum. M. Cicero Deũ diffinit mentem solutã & liberã secretam ab omni cõ creatione mortali oia scientẽ ac mouentẽ. Secũdus uero Phũs nõ ignobilis Deũ esse tradit ĩmorta lem mentẽ: incontemplabilẽ celsitudinẽ: formã multiformem: incogitabilẽ inquisitionẽ: insopitum oculũ: oia cõtinẽtem: lucem bonũ. De deorum igitur natura cõmunis in his libris futura dispu tatio est: quorum eiusmodi exoritur initium. Cum multæ res in Philosophia &c.

¶ Augustini Dathi Oratio. X. Cum in Georgica Maronis Virgilii publice legere incepisset.

Vemadmodum multiplex est ac uariũ mortaliũ genus: ita eorundẽ studia diuersa ac multiformia esse cõstat. Alii litteraꝝ decus appetũt: & sapientiæ laude delectant: quod maxĩe rarũ genus est: Alii gloriæ amore ducunt: ac populari aura demulcẽt: Plerosq tangit diuitiaꝝ sęua cupiditas. Quę res multiplices multaꝝ artium uarietates excogita uit: nec eaꝝ solũ qbus expolit humanũ genus: sed aliaꝝ quoq pene innumerabilium: qbus opes ac diuitię cumulãt. Atq ob eã causas alii se ad rẽ militarẽ cõferũt: q ut sapiẽtes uiri tra dũt: nihil cuiquã sine alicuius sanguine & cladibus affert. Alii ãpla negocia exercẽt: & ex alto multa ꝑportãtes uaria tractãt mercimonia: q primũ (ut recte dicit) naturę perrũpũt fędera: q hoies ter restres nõ aquatile finxit aĩal: deinde exiguo atq infido ligno fluctĩ aiam credũt nescii: nihil pdesse homini: si uniuersũ mũdũ cõparet: aię uero suæ iacturã patiat. Quã .n. cõmutationẽ dare qsquã põt p tã pretiosa merce? Alii fęnerationẽ quęstus auiditate excecati nequaq turpe putãt: quę tñ te terrima lues ẽ: & latens qdã ac nefãda hoius labes: iis ipsis iuisa qbus succurrere uidet: ut bene ex clamet magnus uates. Quid ñ mõtalia pectora cogis Auri sacra fames? Sũt qbus caninũ studiũ ma gis cordi ẽ: atq illud nõ nouũ ãplius sed iãpridẽ inueteratũ aucupiũ locupletissimũ quęq allatran di. Quod multi Gnatones nostris tpribus apud Reges atq locupletissimos Principes cõsectant: ut

iam oĩa Palatinis canibus redũdēt. Taceo uiles opifices: Cętarios: Lanios: Coquos: Farctores: Pistores: Vnguētarios sordidũ genus: ac dēiq; Cupedenarios oẽs: q nihil sine dolo: nihil sinẽ fraude: nihil sine summa cõtrahunt iniuria: q nullã rem uēdunt: nisi plus milies mētiant: qbus corradēdo argēto dedius: praeter pretiũ nihil dulce est. Q đ si dolosi spes refulserit⸗nũmi audeāt uł patriã prodere⸗parentibus manus inferre⸗nihil uereant. Hos redarguit uir sapientissimus: atq; his uerbis notat. Existimauerũt luxũ eẽ uitã nostrã: & cõuersationẽ uitae cõpositã ad lucrũ: & oportere undecunq; etiã ex malo acqrere. Vnũ ita p̃fugest nobis⸗ingeniũ liberale & p̃clarũ genus rei familiaris augēdae: qđ ex agroꝝ cultura cõtingit: cuius explicare tũ multas laudes⸗tũ maximas difficillimũ sit. Nã nisi eius spectetur dignitas: qđ põt eẽ oĩo prestabilius! Habet institutorẽ Deũ: si sanctis eloquiis habēda fides ẽ. Ita .n. Moyses ad eum q primus formatus est⸗dñm loquentẽ facit. In laboribus comedes terrã cũctis diebus uitae tuae: spinas & tribulos germinabit tibi: & comedes herbas terrae. In sudoꝛ uultus tui uesceris pane tuo. Ea p̃fecto colēdi agri exercitatio est: quae se auctorẽ habere Deũ gloriari possit: si sapiēti Cõcionatori credimus: q ait. Ne oderis laboriosa opa: & rusticationẽ ab altissimo creatã. Atq; idem uir sapientissimus rẽ pastoralẽ cõprobat: quę cũ agricolatione ipsa⸗maxia quadã affinitate cõiungit. Itaq; subnectit. Pecora tibi sunt: attēde illis: & si utilia sunt pseuerēt apud te. Sed redeat unde p̃fecta oro est. Quippe res rustica uetustate excellit: si qdes ille ipse: unde primũ propagatũ est⸗hoĩum genus⸗iussus a dño succidens uepres⸗spinas⸗ac tribulos resecãs: ut uictum quęreret ĩ colēdi agri labore uersatus fuisse cernit. Qui mox cũ duos primũ liberos procreasset⸗cõfestim alter pastor ouium: alter agricola factus ẽ. Hinc p̃fecto multa maximaq; reꝝ ĩ sanctis ac diuinis litteris sacramēta produnt: adeo: ut etiã redēptor noster clementissimus se uitẽ uerã eẽ dicat: & patrẽ suũ agricolã: cuius & nos⸗teste Paulo aplo⸗cultura sumus: in quã optimũ semen iacit uerbũ dei. Nempe rustica ars summis laudibus praestat: de qua praeclare magnus Orator. Oium reꝝ⸗inqt: ex qbus aliqd acquirit: nihil ẽ agricultura melius: nihil uberius: nihil dulcius: nihil hoĩe libero dignius. Nã siue honestatẽ quaerimus: agricultura nihil est melius. Siue utilitatẽ: nihil uberius. Seu uoluptatẽ: nihil dulcius. Seu deniq; precipuã dignitatẽ: nihil hoĩe libero dignius. Laudat agriculturam Aristoteles: qm̃ potissimũ ſm naturã est: & a iustitia nõ desciscit: quippe quę neq; inhumaniter: neq; ab inuitis quęrit: quēadmodũ bellicę artes. Itaq; pacis astipulatrix ẽ: qđ maximũ putamus bonũ: inimica belloꝝ: qbus plerunq; ciuitates labefactari solent. Moderatus Columella uir multaꝝ disciplinaꝝ laude instructissimus: Res rustica⸗inqt: sine dubitatione proxima & quasi cõsanguinea sapientię est. Nec immerito. Vt .n. cũ terra rõnem habet: ita etiã naturaliũ reꝝ⸗atq; causaꝝ cognitionẽ⸗scientiãq; coniectat. Huius p̃fecto artis industria⸗corpus alit: uitã substinet aĩantiũ. Itaq; Cornelius celsus duas artis ĩprimis laudare plurimũ cõsueuit: Agriculturã: ac Medicinã: qđ medicina ęgris bonã ualitudinẽ repromittit: Agricultura sanis ministrat alimẽta. Quocirca sapienter Archidamus tria hoĩuꝫ genera ciuitatibus necessaria duxit: p quę oĩum prope reꝝ suppeditaret copia: Agricolas ĩprimis⸗qui qdẽ uictũ parãt: Artifices⸗q reliquũ sufficiunt cultũ: Milites⸗q & haec oĩa tueant: & aduersa propulsent. Quid qđ eadem haec ars exercet aĩum: ac meliorẽ facit! Hieronymus doctrinaꝝ quoddã lumẽ: cũ p̃fectã uitã institueret: hãc quoq; exercitationẽ adhibuit: atq; ita praecipit. Sariat humus ac colae: ęquo limite diuidant: in qbus cũ olerũ iacta fuerint semina: & plantae p ordinẽ positae⸗aquae ducant irriguę: ut pulcherrimo⸗ꝝ uersuuꝫ spectator assistas. Ecce supercilio cliuosi tramitis undã Elicit: illa cadens raucum p leuia murmur Saxa ciet: scatebrisq; arentia temperat arua. Ac deinde. Inserant infructuosae arbores: uel gēmis⸗uel surculis: ut paruo post tēpore laboris tui dulcia poma decerpas. Apium fabricare aluearia. Quibus oĩbus Agriculturae laus elucescit: cũ illã etiã p̃fectissimũ uitę genus asciscat. Sed prodest ea quoq; ad fortitudinẽ plurimũ: id⸗qđ Aristoteles rectissime ait. Nõ enĩ quemadmoduꝫ plereque artes corpora eneruat: sed potius talia reddit: ut & sub diuo esse & tolerare laborẽ possint: & hostiũ picula⸗atq; insidias propulsare. Proinde. M. Cato magnã agricolationis laudem attulit: cũ illa dicit. Ex agricolis & uiri fortissimi⸗& milites strenuissimi gignunt: maximeq; plus quęstus stabilissimusq; cõsequitur: minimeq; inuidiosus: minimeq; male cogitantes sunt: q in eo studio occupati sunt. Quam eandem laudem in Naturali historia Plinius cõfirmauit. Maxime igit Agricultura laudanda est: quae cũ fortitudini plurimũ cõducit⸗tum humanae uitae labem tollit ignauiaꝫ. Atq; idcirco pater ipse colendi haud facilem esse uiam uoluit: primusq; per artem Mouit agros curis acuēs mortalia corda: Nec passus torpe graui sua regna ueterno. Sed ne iam multa dicam⸗eoꝝ qui hanc colendi agri artem exercent: & laudatissima & iucundissima uita est: qualis priscorum fertur: quã sane luculentis uerbis laudat Seuerinus Boetius concinens hisce modulis. Foelix nimium prior aetas Contenta fidelibus aruis Haec inerti perdita luxu.

¶ Laudat & Flaccus in Epodo: ac lyra personans ait.

Beatus ille: qui procul negociis
Paterna rura bobus exercet suis
Neq; excitatur classico miles truci
Forumq; uitat: & superba ciuium
Ergo aut ad ulta uitium propagine
Aut in reducta ualle mugientium
Inutilesq; falce ramos amputans
Aut pressa puris mella condit amphoris
Vt prisca gens mortalium
Solutus omni foenore

Neqꝫ horret iratum mare
Potentiorum limina
Altas maritat populos:
Prospectat errantes greges.
Fœliciores inserit.
Aut tondet infirmas oues.

Atqꝫ hæc quidem Flac ꝯ s. Qui igitur Rusticam artē exercent: ii sunt: q rem suam gerunt ociosi: ac spreto honoꝝ fastu tranquillā degunt uitam: qbus & idē propositū est: quod Regibus ut nequa re egeant: nemini pareant: libertate utanť: p qua adipiscēda tuendaqꝫ magnis uiris oīs debet esse cōtentio. Quamobrē multi apud ueteres nostros hoīes præstantissimi rei rusticę rōnem ac præcepta litteris ꝓdiderūt. Sed hi potissimū celebrāť: quos & Moderatus Columella cōmemorat: oīuꝫ Princeps celeberrimus Vates Hesiodus: Boetius: Philosophi auteꝫ multi: Democritus Abderites: Xenophon Socraticus: Architas Tarētinus: Aristoteles Stagerites: Teophrastus Eresius. Siculi Hieron: Epicharmus: Philometor: Attalus. Atheniēses Chęreas: Aristrandras: Amphilocus: Euphronius: Crestus: Euphronius: Crestus etiā Amphipolites. Tum Epigenes Rhodius: Agathocles Chius: Euagon & Anaxipolis Thasii: Menāder & Diodorus Biantis populares. Milesii Bachius & Manasseus atqꝫ Antigonus: Egesias Marathonites: Diophanes Bithinius: Mago Karthaginēsis: huius īterpres Vticensis Dionysius: & quoꝝ patriæ nō satis liqdo cōpertę sunt: Androtion: Eschirion: Aristomenes: Athenagoras: Dadis: Dionysius: Euphorion: Euphonon: Lysimachus: Eubolus: Menestratus Plentiphanes: Persis: Theophilus. Apud Romanos uero. M. Cato Cēsorinus primus de agrigolatione disseruit. Deinde duo Sasernę pater & filius. Post Scropha Remellius. M. Terētius Varro: Iulius Higinus: Cornelius Celsus: Iulius Atticus: Iulius Grecinus: & q oēs eloquentia supauit. L. Iunius Moderatus Columella. Recentiores uero qdā & hi nō ignobiles de agricolatione libros ediderūt: Palladius: Corneolus: Petrus Cre'cētius: & si q nōdū i nfas manus icīderūt. Sꝫ oīuꝫ maxīe P. Virgilius Maro carmīe agriculturā illustrauit: qd explanandū nobis a tali quodā pricipio duciť. Quid faciat lætas segetes &c.

¶ Augustini Dathi Oratio. XI. Cum diui Hieronymi in Iouinianū Hęreticū inuectiuos libros publice legere incepisset.

SApientissimus magnę molis opifex Deus trinus & unus ineffabilis teꝝ creator oīuꝫ: atqꝫ altissimus cęloꝝ princeps: q ineffabili ꝓuidētia & mundū oēm & humanos actus moderať: & regit: ille adsit fœlix nobis: & ꝓpitius foueat: ut eo rectore & duce illa efftari possimus quæ & ad suæ maiestatis sint gloriam & nobis conferant ad salutem: Supplices igitur deprecemur: ut sit auxiliuꝫ nostruꝫ a dño: q fecit cœlū & terrā: gloriosissimę matris eius intercedētibus meritis: & pręcursoris Ioānis: ac beatissimi Hieronymi: & scōrū oīuꝫ adiuuantibus precibus.

INter oēs liberaliū studioꝝ disciplinas: qbus hoīum uita instituiť optimi patres ac pręstantes uiri summū atqꝫ eminentissimū locū sacraꝝ litteraꝝ cognitio: & diuina obtinet sapientia: quippe quæ uera dux est hoībus ad rectū beatitudinis finē adipiscēdū: pręcipua autē magistra uitæ rectā & salutarē beneuiuēdi rōnem ostēdit: uirtutū oīum suppeditat copiā: uitioꝝ delet labē: sordē peccatoꝝ repellit: mētes nostras a terrenaruꝫ atqꝫ humanaꝝ rerū cupiditate abducit: ad summi boni & æternę fœlicitatis desideriū & amorē conuertit. Nā si oēs hoīes natura scire desiderāt: id qđ summus Phūs ī Methaphisicis ait: si oēs trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatē: in qua excellere pulchrum existimāt: qđ dicit magnus Orator: si naturā hoīs Deus ueri adipiscēdi cupientissimā fecit: qđ Lactantius Firmianus ostēdit: qd est qđ possimus aut quęrere melius aut fructuosius inuestigare aut scire oīo præstabilius q̄ quæ diuinis ꝑcipiunť litteris: sacris ꝓduntť oraculis: Sanctoꝝ deniqꝫ monumētis traduntť? Hęc n. studia illa sunt: q Platonis doctrinā: Demosthenis eloquentiā supant: q̄ Aristotelis acumē. Isocratis suauitatē pręstāt. Hęc certe illa sunt: quæ sæculariū litteraꝝ flores: blandas Poetaꝝ illecebras: splēdida Rhetoꝝ ornamēta: inuēta Philosophoꝝ atqꝫ instituta lōgissime antecellūt. Hæc utiqꝫ illa est pia ueraqꝫ diuina sapientia: in qua Firmiano teste oīa dictu ꝑna sunt: auditu suauia: facilia intellectu: honesta susceptu. In hac uitæ humanæ firmissimū præsidiū cōstitutū est: aduersus mūdi labē carnis prurigine: diaboli insidias. In hac securū cūctis ꝓfugiū est & tutissimus qdā: ac trāqllus portus: quē si petamus turbulētas magni huius ac spatiosi maris ꝓcellas & grauissimas fluctuantis pelagi tēpestates effugimus. His septi armis uiriliter ī agone mortalis uitæ cōtendimus bonū certamē certantes: cursu uitæ huius ī uirtutis opibus cōsumantes: ut demū cū Paulo apl'o coronā Iustitię cōsequamur. Scite ac ꝑclare noster Hieronymus ad Iulianū scribēs ait. In sanctaꝝ scripturaꝝ grauitate uulnerū uera medicina ē: & dolorū certa remedia. Hoc iucundissimū est mentiū atqꝫ aīoꝝ pabulū: de quo ꝑclare diuinus ꝓpha: Quā dulcia inqt faucibus meis eloqa tua sup mel ori meo. Vt nō iniuria doctor suauissimus ac sacri eloquii lectionē cōuocās his uerbis cupidos salutis hoīes inuitauerit. Veniant qui esuriunt: ut cœlesti cibo satiati sempiternam famem ponant. Veniant qui sitiunt: ut aquam salutarem de perenni fonte plenissimis faucibus hauriant. Hoc cibatu ac potu Dei & cęci uidebunt: & surdi audient: & muti loquenť: & claudi ambulabunt: & stulti sapient: & egroti ualebunt: & mortui reuiuiscent. Laudat sanctus Thomas Aquinas doctor insignis opere præclarissimo aduersum gentes: & magnifice prædicat sapientię studium: quo nullus neqꝫ perfectius sit neqꝫ

ſublimius:ſed neq; utilius ullum/aut oīo iucundius. Perfectius qdē:qđ quatenus homo ſapientiæ
opam impēdat:aliquā etiā in his corpoꝝ uinculis:uere beatitudinis partē obtinet. Hinc recte dicit
Eccleſiaſtici.xiiii. Beatus uir q in ſapientia morabit. Sublimius aūt quoniā p ſapientiæ ſtudium ho-
mo imprimis ad diuinā ſimilitudinē ꝓxime accedit:q oīa in ſapientia fecit:ut ꝓpheta teſtat. Cum
uero ſimilitudo dilectionis ſit:atq; amoris cauſa:ſapientiæ ſtudiū nos præcipue Deo p amicitiam
iungit. Hinc ſapientiæ. Vii. uere dicitur. Sapiētia infinitus theſaurus eſt hoībus:quo q uſi ſunt/par
ticipes facti ſunt amicitiæ Dei. Vtilius:quoniā p ſapientiā ipſam facillime ad īmortalitatis gloriam
ꝑueniri pōt. Sapientię.vi.dicit:Concupiſcentia ſapientię deducet ad regnū ꝑpetuū. Poſtremo nul
lum ſtudium ſtudio ſapientiæ pōt eſſe iucundius. Quoniā nō habet amaritudinē cōuerſatio illius:
nec tediū cōuictus eius:ſed lætitiā potius & gaudiū:quemadmodū.viii. Sapientiæ demōſtrat. Hu-
ius ego maxīo ſtudio atq; amore ductus iampridem nō erudiendi:ſed plane ediſcendi gratia/ex ſa
cris libris quempiam legendum ſuſcepiſſem/in eo ipſo ſtudio ab initio uerſatus ætatis:ſed me par-
tim ingenii fragilitas:partim rei magnitudo deterruit. Nūc uero diuina (ut arbitror) inſpirante
gratia/opportune mihi cecidit:ut q huic Reipublicæ pręeſſent ſūma & auctoritate & pręſtantia ui
ri:mei aūt lōge amantiſſimi:qbus cū magnos pp aduerſa hæc belloꝝ tēpra ī publico/ac ciuili mune
re labores ꝑpeſſus eram. Solemni cōſulto decreuerint/quaſi recreandi ac reficiendi animi mei cau
ſa:ut me ad hanc exercitationem cōpellerent:& a bellicis moleſtiis ad ſtudiū ſapientiæ reuocarent.
Eoꝝ igit ut obtemperemus uolūtati:quoꝝ dicto parere neceſſe eſt:ex infinita quadā libroꝝ & ſacro
rū uoluminū multitudine opus.s. Hieronymi cōtra Iouinianū uobiſcū cōmunicandū ne dicā ex-
planandū/aggredimur:in quo uera cumulatæ ſapientiæ ratio cōtinet. Duplex eſt.n. ſapientiæ gra
dus:ut primo libro diuinaꝝ inſtitutionū oſtēdit Lactantius/caplo ultimo. Primus gradus eſt/falſa
īntelligere:ut detecta fugiamus. Secundus/uera cognoſcere:ut ea ſequamur:& amplexemur. Huic
ſententiæ concors Salomon eſt Prouerbioꝝ.viii. inquiēs. Veritatē meditabit guttur meū:& labia
mea deteſtabunt impiū. In qbus ſane uerbis:ut recte ſcūs Thomas aduertit:ex ore ſapiētię/duplex
ſapientis officiū demōſtratur. Primū qdē officiū eſt/intendere ueritatē:idcirco ait. Veritatē medita-
bitur guttur meū. Alteꝝ uero errorem:q circa ueritatē/eſt oppugnare:ideo ſubiicit. Et labia mea
deteſtabūtur impiū. Veritas nāq; ī recta diuini cultus notitia obſeruationeq; uerſat:ad quā etiā illu
ſtrandam Saluator miſſus eſt Chriſtus:q Ioannis.xviii. de ſeipſo dicit. Ego in hoc natus ſum:& ad
hoc ueni in mundū:ut teſtimoniū perhibeam ueritati. Vnde eius exortu/habitantibus in regione
umbræ mortis/lux orta eſt eis. Iſaię cap.ix. Quę illa lux fuit:niſi ꝑſpicuę ac manifeſtiſſimę ueritatis:
lux uera:quæ illuminat oēs hoīem uenientē in hunc mundū:ut dicitur Ioānis primo. Impius uere
dicit:q Chriſtianę fidei ītegritatē falſo errore/ac uana ſupſtitione cōfundit. Pietas nāq; latine dicit
quæ Gręce θεοσέβεια:uel alio noīe εὐσέβεια:quoꝝ illud ſignificat Dei cultū:hoc bonū cultū. Vn-
de & Auguſtinus libro Enchiridion primo/cap.i. exponēs illud Iob:Ecce pietas eſt ſapiētia:inquit:
Si uero quæras/quā dixerit eo loco Pietatē:diſtinctius ī Gręco reperies/Theoſebiam:qđ eſt/Dei cul
tus dicit.n. Gręce Pietas:& alter/ideſt Euſebia:quo noīe ſignat bonus cultus. Licet & hoc pręcipue
referatur ad colendū Deū. Hæc Auguſtinus. Atq; eadē pene de pietate dicit libro de Ciuitate Dei
decimo/caplo primo. Lactantius quoq; libro ſecundo Diuinaꝝ inſtitutionū/capitulo .xv. diffinit
εὐσέβειαν ſm Hermetis Trimegiſti ſentētiam his uerbis. ἡ γὰρ εὐσέβεια ἐστὶ γνῶσις τοῦ θεοῦ.
Euſebia inqt:qđ eſt Pietas:eſt cognitio Dei. Hinc labia Sapiētis deteſtāt impiū:p qđ teſte ſcō Tho
ma libro primo cōtra Gentiles/cap.i. Falſitas circa diuinā ueritatē deſignatur:quæ religioni cōtra
ria eſt:quæ etiā Pietas nominatur. Vnde & falſitas cōtraria ei/Impietatis ſibi nomē aſſumit. Nā qđ
in nos metipſos peccatur:flagitiū uocāt:qđ aduerſus proximū facimus:qđ cōtra Deū/Impietas no
minatur. Igitur ſapiens Hieronymus:Qui non abiit in conſilio impioꝝ:ſed ſemp recta ſenſit:& in
uia peccatoꝝ nō ſtetit:ſed ambulauit ſemp in lege dñi & fidei ſinceritate:& ī cathedra peſtilentię nō
ſedit:ſed ſanā doctrinā atq; incorruptā docuit:ueritatis amator:inſectator hęreticę prauitatis:qua-
druplicē his libris ueritatē cōprobat:& circa illas quadruplicem falſitatē oppugnat. Cum enī triplex
conſtituatur uitæ humanæ ſtatus:Virginalis:Vidualis:Coniugalis. Coniugium bonum eſt:Vi-
duitas melior:optima Virginitas. Et hic eſt ī Euāgelio/centeſimus/ſexageſimus/ac triceſimus fruc-
tus. Quoꝝ primus Virginitatē:alter Vidualē continētiā:tertius Cōiugalē uitā exprimit. Hāc triuꝫ
reꝝ collationē ꝓbat Hieronymus Virginitatis:integritatē duabus reliquis pręferēdo. Atq; hāc pri
mā ueritatē defendit inclytus doctor:& Iouiniani falſum cōfutat errorē. Deinde cū ſit uita hoīs/ſan
cti Iob teſtimonio/tentatio ſup terrā:etiā poſt receptū ſacrū Baptiſma a Diabolo ſubuerti pōt huma
na fragilitas. Quocirca princeps Aploꝝ Petrus in prima eius epla cap.v. ſalubriter nos admonet
dicēs:Sobrii eſtote & uigilate:qa aduerſarius ueſter Diabolus/tanq̄ leo rugiens circuit quęrēs:quē
deuoret:cui reſiſtite fortes ī fide. Sed ſi qs peccauerit:ut teſtis ē Ioannes Apls Epla prima/cap.ii.
aduocatū habemus apud patrem Ieſum Chriſtuꝫ iuſtum:& ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.
Hanc ueritatem probat Hieronymus:& contrariā Iouiniani/& peruerſam redarguit ſententiām.
Qui diceret plena fide baptizatos a Diabolo non poſſe tentari:aut ſi qui tentarentur/eos aqua &
nō ſpiritu baptizatos. Tertio loco:cum ieiunium & ciborum abſtinentia præclara ſit/atq; excellens
uirtus/cæterarumq; uirtutum fundamentum:laudat eam Hieronymus:atque oſtendit longe eam

esse cuiuis saturitati praeferendam. Nam ieiunio uitia comprimuntur: mens eleuatur: uirtus paratur: & premium. Vnde & Ecclesia mater: quae nunquam in suis aberrat operibus: solemnem ieiuniorum quot annis obseruationē īstituit, ac multiplicē p uarias anni tempestates ciborum abstinentiam ipse quoq; Saluator Christus Iesus .xl. diebus ieiunauit, & noctibus totidē: cuius actio oīs nostra instructio est. Nā defendit doctor inclytus ueritatē: Iouinianū reiicit: q gulae laxabat habenas: & hoīs: idest diuini ac prestātissimi aīalis uitā pecoribus aequabat: quae natura prona, ac uentri obedientia finxit. Postremo cū uaria sint credentiū merita: in coelo quoq; nō eadē beatorū remuneratio est. Quod etiā Saluatore tradēte didicimus: qui ait in Euāgelio Ioannis cap. xiiii. In domo pris mei mansiones multae sunt. Hāc ueritatē tuetur Hieronymus: explodit falsā Iouiniani sententiā: q unam & eandē assereret mercedē esse ī coelo oīum: q suū baptisma seruauerint. Quid igitur obstat: cur non pfecto Hieronymus noster sapientis fungatur officio: q & ueritatē illustrat his uerbis: & īprobat falsitatem? Quare ut iā ppius ad rē ipsā ueniamus: beatissimi doctoris his libris ītentio ē: in quattuor propositionibus tueri ueritatē: & circa illā īprobare falsos errores. Vtilitas est in iis quae pponūtur: cognitio ueritatis: qua nulla est homini uoluptas iucūdior. Ordo est: primū disputare primā ppositionē: deinde secūdā: & reliquas deinceps: quēadmodū ppositae sunt. Diuisio principalis fit: ī duos libros. In primo differitur questio prima. In secūdo ibi. Secunda aūt ppositio &c. Tres reliquę pertractantur. Via doctrinae est pcedere p firmissimas rōnes: & p testimonia diuinae scripturę, ac sacri eloquii: & īterdū quoq; secularīū litterarum. Nomen libri, cōtra quattuor ppositiones Iouiniani hęretici. Propositio sm Philosophos dicitur oro uerū, falsum ue significās. Quae si sui causa tm̄ dicitur: ut ait Boetius, enuntiatio nuncupatur. Si ad aliqd affertur pbandū, propositio: si de ipsa enuntiatione queritur, & ī ambiguitatē ducitur, quęstio: si argumentis approbata est, cōclusio. Quattuor uero ppositiones, quę nā sint, patefactū est supra. Iouinianus, a quo & Iouinianistae, Monachus fuit: q una cū Auxentio Romanae hāc peruersitatis suę, nouā inseruit doctrinā: dicēs nullā Nuptarū & Virginū esse distantiā: nullūq; inter abstinētes & simpliciter epulantes esse discrimē. Quod ostēdit Isidorus Ethimologiarū libro octauo cap. v. et idem .xxiiii. q. iii. c. Quidā aūt. Cūq; heretici definitio ī Iouinianū cadat, merito hereticus ē appellādus. Nā hęreticus est: ut Augustinus ostendit: q alicuius tēporalis cōmodi & maximę gloriae principatusq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones uel gignit: uel sequitur. Quod idē confirmatur libro quarto sententiarū, distinctione .xiii. cap. ultimo: et idē .xxiiii. q. iii. cap. Hęresis. Hęreticus unde sit dicta, declarat Hieronymus ī epl'a ad Galatas his uerbis. Hęresis aūt Graece ab electione dicitur: qd scilicet eam sibi unusquisq; eligat disciplinā: quā putat esse meliorem. Idem sentit Isidorus Ethimologiarū libro octauo cap. iii. et Gratianus cōfirmat. xxiiii. q. iii. cap. Haeresis. Restat auctoris nomē Hieronymus, uidelicet ex Stridonis oppido: qd a Gotis euersum Dalmatię quondā Pānonię q; cōfiniū fuit. Quod ipse testatur Hieronymus libro d Viris illustribus. Huius doctrina, sanctitas, & mira quaedā multarū rerū laus oībus debet esse notissima. Hic pclarus fuit Ecclesiae atq; inclytus doctor: q & diuinas līas sua diligentia & studio plurimū illustrauit: ob eamq; causam magno apud oēs habendus ī pretio: utpote Christianae religionis splendidū sydus, ac fulgentissimū lumen. Hic igitur scripturus cōtra Iouiniani errores primū praemittit pfusionē quandā: deinde disputationē ipsam aggreditur: ibi: Proponā igitur aduersarii sentētias. In pfusione duo facit doctor īclytus: primū ostēdit unde nouerit huius heretici falsā sentētiā: deīde falsā sentētiā ostēdit quę nā fuerit: ibi: Quae res mihi aliquā suspitionē. Rursum ī prima parte duo efficit: primū qd dictū est: deinde ostendit errorē Iouiniani in procedēdo: ibi: Verū scriptorū. Primū ergo dicit: quod transmissos huius hęretici legit cōmētariolos: & reuoluit crebrius: ut boni Iudicis more primo causam cognosceret: deinde sententiā ferret. Epicurū uocat Christianorū Iouinianū: qa sicut ille ad corporis uoluptatē & sensuū delectationē cuncta referebat: explosus ob id ab oībus Philosophis magnis: ita hic arrecta Euangelicae ueritatis doctrina aberrauit: malens corporis lacunā, q aīę explere thesauros. Euāgelii ueritate & Pauli Apl'i documētis cōfutandus Iouinianus est: & eo ancipite gladio conterendus. Vere poterat Hieronymus & probare quae recta sunt: & redarguere quae praua. Habebat. n. & ingenii bonitatē, & fidei rectitudinē, & diuinae legis cognitionē, & iudicandi auctoritatē: cuius scripta oīa in catholica recipiuntur Ecclesia: distinctione .xv. cap. Sācta Romana Ecclesia. Verū scriptorū. Ostendit quomō in procedēdo errauit: & id qdē dupliciter: Primo cōsiderans sermonis barbariem: deinde arguendi obscuritatē. Et ideo inqt. Eorū quae a Iouiniano scripta sunt, tanta cōfusio est: ut pp primū nō possit intelligi qd loquatur: pp secundū: ut neq; etiā qbus ad probandum argumentis utatur, dignosci ualeat. Est. n. argumētum ratio rei dubiae faciens fidem: ut Logici tradunt. Totus enī tumet. Declarat Iouiniani ineptam orōnem: q modo in sublimē dicendi figuram uidetur assurgere. Idcirco ait. Totus tumet: Modo in infimā deprimi: ideo subdit: Totus iacet. Quę translatio a mari sumpta est: quod modo tumescit fluctibus: modo tranqllitate quiescit: ac proinde iacet: & Colubri more, nunc se in altum erigit: nunc cōtra debilitatus, repente demergitur. Quod uitium in oratione maxime fugiendum est: nam reddit illam horridam, atque asperiorem: cum lenitatem, & ueluti aequalitatem quandam habere debeat: qualia uerba scribit Homerus niuibus similia hibernis. Non est contentus nostro &cē. Ironice dicit, non esse contentum linguis hominum: sed altius quiddam aggredi quasi Angelorum eloquium. Sed illud sibi conuenire: quod

ex Poetria Horatii Flacci sumptū est: ut parturiāt mōtes: nascatur ridiculus mus: Magna parat Iotinianus scribens: finis ipse leuissimus est: uilissimus fructus. Pariunt mōtes: ut dicitur: q tantæ molis sunt: nascit̄ pusillū aīal: ac fere oīuȝ abiectissimū. Quę parabola frequēter i puerbiū uertit̄. Sed magna moliri: parua efficere ipse nō sani eē hoīs: nō sanus iuret Orestes. Hoc ex Persii Satyris &c.

¶ Augustini Dathi Oro. XII. Cū M. T. Ciceronis Tusculanas Quęstiones publice legere īcepisset.

Græci a qbus ingenuę artes ac disciplinæ fluxerant: Philosophiā quā nostri studiū sapientię interpretātur: in duas primū partis distribuere cōsueuerunt: quaꝝ alterā Contemplatiuā: alterā Actiuam putāt. Hæ uero īter se finibus distingūtur. Et cōtēplatiuæ quidē cognitio ac ueritas finis est: Actiuæ autē actio atq opus. De priore manifesta sententia ē: de altera uero ita secundo Ethicoꝝ inqt Aristoteles. Presens negocium nō contemplationis gratia ē: queādmodum alia: nō .n. ut sciamus qd est uirtus scribimus: sed ut boni efficiamur. Hinc & i libris Officioꝝ dicit̄. Virtutis laus oīs in actione cōsistit. Ac primā qdē Philosophiæ partē rursum in tres alias fecit: Physicā: Mathematicā: Methaphisicā: quā alio noīe Theologicam uocit: quas nos Naturalē: Disciplinalē: Supnaturalē uel Diuinā interpretamur. Prima sensibilia corpora motū quietē naturalium reꝝ ortū interitum uarietatē contemplat̄. Altera potissimū quantitatē considerat: tum continuā: tū etiā discretā. Atq eadē in alias disciplinas distribuitur. Arithmeticā quę uersatur ī numeris: Geometricā quæ figuras speculat̄: Astrologiā quæ ī astroꝝ rōne consistit: Musicā quę cantū sonūq cōplectitur. Tertia aūt Cōtēplatiuæ Philosophiæ pars Ens ipsum atq eius cōmunē rōnem continet. Substāias separatas: Intelligentias abstractas: Motores orbium: ipsuȝ deniq oīuȝ finē: causam causaꝝ: ac principiū principioꝝ Deū excelsuȝ atq omnipotentē contēplatur: quatenus pgreditur hoīum imbecilla cognitio. Igit̄ his partibus tota Contēplatiua Philosophia cōficitur. Sed illa quoq pars in tres rursum diuiditur: quā Actiuā diximus appellari. Ethicā: quę nos circa mores instruit: & uniuscuiusq hoīs uitā instituit. Oeconomicā: quæ ī rei domesticæ ac familiaris regimine & gubernatione uersatur. Politicā: quæ ciuitatis & reipublicę institutionē cōplectitur. Hæc a Socrate initiuȝ atq originē sumpsit: quā Diogenes Laertius in decē sectas ac disciplinas scindit: Academicā: Cirenaicā: Eliacā: Megaricā: Cynicā: Eretricā: Dialecticā: Peripateticam: Stoicam: Epicuream. Academica triplex perhibet̄: Vetus cuius principē Platonē ferunt: Media: cuius Arcesilaus princeps traditur: Noua: cui Lacides pfuit. Cirenaicę auctor fuit Aristippus Cirenens. Eliacę Phędon Eliensis. Megaricę Euclides Megarēsis. Cynicę Antisthenes Atheniēsis. Eretricæ Menedemus Eretriensis. Dialecticę Clitomachus Calcedonensis. Peripateticæ Aristoteles Stagerites: Stoicę Zenon Citieus. Epicureę is: q & disciplinæ ipsi nomē suū indidit. Oīs aūt Philosophiæ partes graues utiles & cognitione dignas esse cōstat: sed illa iure optimo anteponēda fit ceteris: quæ mores atq instituta uitæ cōplexa ē: quæ hoīum uitā instruit: & oēm humanę uitę rōnes ac disciplinā continet. Hæc frugifera pars: hæc splendida & salutaris hoīum generi putanda est: hic locus uberrimus: q & latissime patet: & ad bene uiuendū maxime necessarius iudicat̄. Hunc locum cū sępe alias. M. Cicero tū maxīe Tusculanaꝝ disputationū libro accuratissime illustrauit. In quo tāta est Moralis sapientiæ disciplina: ut nesciam an Christiana institutione excepta quicq possit ul' scribi uilius: uel splendidius cogitari. Hic sane liber si recte fuerit intellectus magnū oībus: q bene & cū uirtute uolūt uiuere: adiumētū affert. Quāobrē eum nos explanādū suscepimus: ut nostra explanatione & obscuriora clarescerēt: & Ciceronis ipsius eruditio ac doctrina illustraretur. Plerīq .n. q Philosophiæ rudes atq integri sunt: ita legūt Ciceronē: ut maximā tāto uiro inferre iniuriā uideantur. Illotis pedibus id qd dicebat Fauorinus phūs ad res grauissimas atq pulcherrimas nō tam cognoscendas q irridendas accedūt. Nos uero si nō exactā expositionē fuerimus psecuti: certe sublatis difficultatū scrupulis ad inuestigandā præclari opis cognitionē manifestū aditū patefecerimus: Cōmētatoris officiū p uirili nostra cōsectabimur: & ipsius auctoris mētē liqdo (qtū in nobis erit) aperiemus. Cōmētatoris nāq munus est: ut ad Pammachiū delitiæ meę scribit Hieronymus: nō qd ipse uelit sed qd sentiat ille: quē interpretatur exponere. Id ipsum & nos faciemus hac tū lege: ut si qd aduersus catholicę fidei ueritatē uspiam senserit: id uobis p nostro arbitrio liceat īprobare. Sed iam ea quæ pręcognoscenda sunt afferri debent: ut ad rem ipsam facilius nostra festinet oratio.
Inscriptio opis īprimis eiusmodi est. M. T. Ciceronis Tusculanaꝝ disputationū. ad. M. Brutū liber feliciter īcipit. M. T. Cicero sinonima sunt: & eundē significāt uirū huiusce opis auctorē. Sed Marcus pręnomē est sm Romanoꝝ cōsuetudinē: q cuiusdā differentiæ gratia ppriis noībus alia preponebāt. Tullius ppriū nomē ē: Cicero uero cognomē: cū omni Ciceronū familia cōmune: q & Tullioꝝ cognominabatur: quę (ut Silius Italicus testis est) inde usq a Tullio Volscorum Rege repetitur. Nunc tamen Arpinatem ferunt: quod nos suo loco differemus uberius. Parentibus non ignobilibus natus est Tullio: atq olbia equestris loci: atq ordinis homo: qui uelut medius apud Romanos inter Patres & Plebem censebatur. Hic fuit non solum clarissimus Orator: sed etiam magnus philosophus: testimoniū perhibēt multa: quæ in Philosophia grauiter accurateq cōscripsit: testimonium perhibeat Firmianus Lactantius primo sacraꝝ institutionuȝ libro: & inclytus Hieronymus

in Naum prophetam: quorum uterq; Ciceronē Oratorem pariter Philosophūq; appellant. Hic Oratores seculorum omnium eloquentia supauit: apud Philosophos semp clarus habitus est: apud Iurisconsultos magna semp auctoritate ac gloria: hunc & Christianissimi Theologi/ac sanctissimi uiri magno honore psecuti sunt: ut pleraq; quę ab eo tradita eēnt/cōprobare uideant. Sed de auctore opis satis. Librum/Tusculanas disputationes inscripsit: testis ipse idē Cicero ē in secundo libro de diuinatione: ita inquiens. Libri Tusculanarū disputationū res ad beate uiuēdum maxime necessarias aperuerūt. Atq; & in hac item præfatione ita in calce dicit. Sed quo cōmodius disputationes nostrę explicentur. Est.n. disputatio is sermo: q & ueritatē dilucidat: & īprobat quod falsum uideat: quorū utrūq; his libris copiose agitur. Nec inficior tn̄ & Tusculanas posse quęstiones inscribi: si quidem quęstio hoc loco inquisitionē quandā/atq; inuestigationē significat: Inuestigantur autē/inquiruntur: tractātur hoc libro res ad beate uiuēdū maxime necessariæ. Itaq; & ipse Cicero nō nūq̄ quęstiones appellat. Tusculanę idcirco dictæ sunt: quoniā in Tusculano habitæ erant. Brutus/cuius nomini liber inscribitur: Bruti & Seruilię fuit filius: & ita Catonē Vticensem habuit auunculu: cuius Seruiliam fuisse sororē constat: fuit autē Brutus nō modo cum Cicerone summa familiaritate iunctus: sed etiā singulari doctrina præditus: q & ipse Philosophiā latinis litteris illustrauit: & ad Ciceronē ipsum de Virtute librum nō inelegantē scripsit: ad quē extant pleraq; & in Philosophia/& in Oratoria arte Ciceronis scripta uolumina: in quis & Tusculanę disputationes/quę in manibus sunt. Primus liber idcirco pręnotatur: quoniā quattuor deinde alii subsequuntur. Subiectū autē opis huius/mea sententia nō iniuria dicetur esse/uel optima uiuēdi ratio/uel pfecta hoīs institutio. Nam & ī libro de Diuinatione secundo/asserit se his libris. M. Tullius optimarū artium uias suis ciuibus tradidisse. Optima autē uitę ratio/siue qs malit/pfecta hoīs institutio his duabus rebus cōstat: ut & mala repellamus: & asciscamus quę bona sunt: quare & primi quattuor libri/de aspernādis ptrbationibus: quintus de Virtutis pfectione quadā ac præstantia ptractare cernitur. Quem autē intellexerimus inuictū aīum aduersum ptrbationes gerere/& tanq̄ solū bonum ī humanis rebus/solā complecti/atq; amare uirtutē: eum nos & optime uiuere/& recte/ac pfecte institutum/negare nō possumus. Itaq; iam satis libri materies impromptu est. Ex his uero/quæ hactenus explicata sunt/& summa opis ipsius utilitas elucescit. Nam cognitis ptrbationibus/cognita item uirtute: quod his libris agitur: excitatur/optimo quisq; ingenio præditus: atq; accenditur: tum ad cohercendas animi ptrbationes: tum etiā ad complectendā uirtutē: quæ pfecto utilitas late patet: & cum oībus hoībus debet esse cōmunis. Magna pfecto/uel maxima potius utilitas est/fugatis uitiis/ac repulsis indignis sapiente hoīe ptrbationibus cunctis (ut aiunt) uiribus/uirtutē amplexari. Sequitur autē hoc opere Cicero/quo ad disputandi rōnem Academicos: pbat aūt plerunq; Stoicorū sententias: eorūq; utitur diffinitionibus. Nā Ciceronis institutū est: ut nullis unius sectæ legibus astringatur: qbus ipse necessario semp pareat: sed p suo more/qd in quaq; re maxime probabile: ac simillimū ueri sit/semper requirit. Itaq; eodem tēpore & Academicus est/& Stoicus Cicero. Academicus quidem: qa id quod in quaq; re maxime pbabile elucescit/libero iudicio sequitur: ac probat Stoicus autē: qa quæ maxime probabilia iudicat/pleraq; oīa Stoicorū sunt. Quocirca & uirtutē ui sua est/solum bonū cōstituere. Modus agendi idē hoc libro seruatur: quo uiri oēs doctissimi uti solent. Nā & diuidit: quæ diuisione soluenda sunt: ut cum dicit. Quattuor esse ptrbationum spēs. Diffinit quæ diffinitione termināda sunt: ut cum ostendit/qd singulare animi ptrbationes sint: atq; earū oīum explicat diffinitionem. Quę uero pponit/ea optimis argumētis/ac firmis rōnibus cōprobat: quā triplicē disserendi rōnem Philosophi oēs/atq; eruditissimi uiri seruare sunt soliti. Liber autē ipse Dialogi sunt: in qbus inductæ psonæ colloquuntur/Marcus/& Atticus: quorū alter pponit qd sentiat: alter contra disputās ex rebus concessis elicit ueritatē: atq; cōcludit. Solet in Academia is/q audire uult/proponere qd sibi uideatur: q autem differt perpetua contra orōne disputare. Cicero autē/quē pponentem introducit/eundē iubet suæ quoq; sententiæ afferre rōnem. Nā Atticus uerbi causa nō solū mortem dicit sibi malum uideri: sed etiā addit rōnem: cur ita sentiat. Atq; hunc morē Cicero ī plerisq; libris seruare/ac teneī cōsueuit. Dialogorū autē cōsuetudo potissimum de Platone sumpta ē: cuius & M. Tullius attestāte Lactātio/solus extitit imitator. Liber oīs ī pfationē diuiditur/& disputationē: disputatio autem qncuplex est: & ī totidem libros cōfertur: quorū primus est de cōtemnenda morte: secundus de tolerādo dolore: de ęgritudine lenienda tertius: quartus de reliquis animi ptrbationibus: qntus eum locum cōplexus est: q totā Philosophiā maxime illustrat: docet.n. ad beate uiuendum/uirtutem se ipsa esse contentā. Hæc nāq; ipsius Ciceronis diuisio est: quā & ī secundo de Diuinatione libro psequitur. Verū qa bimembrem oportet esse optimā distribuendi rōnem: diuidimus Tusculanas disputationes ī duas partes. In prima agitur perturbationibus animi: quę ipsa primis quattuor libris absoluitur: in altera de perfectione uirtutis: quæ se ipsa ad beate uiuendum cōtenta sit: quod in quinto libro fieri & pertractari constat: Sed iam ad explanationē pergamus. Cum defensionum laboribus. Hinc incipit præfationis initiū: in qua prius q̄ disputationē ipsā aggrediatur: auditores beniuolos/dociles/atque attentos facit. Nam tum illustraturum se Philosophiam profitetur/attentum auditorem facit: rem nanq; grauem et præclaram pollicetur Phi-

losophiam:in qua satus uitę consistit:unde bene uiuēdi ratio emanat. Cumq; se considerate & splen dide scripturū ostendit:quēadmodū ad legendū lectores attentos:ita & ad intelligendū dociles facit. Captat aūt beniuolentiā:cū se ciuibus suis & profuisse occupatū:& nūc prodesse ociosum declarat. Et.n.tunc dicimus prodesse quempiā occupatū:cū in actiua & negociosa uita oēs impendit uel amicis:uel reipublicę operā. Quoniā (ut scribit Plato ad Architā Tarentinū) nō solū nobis nati su mus:ortusq; nostri partē uēdicat patria:partē amici:ocio sos nos aūt pdesse tū iudicamus:cū quieti & laboribus:ac negociis liberi:nec nos dedimus uoluptatibus:nec desidia & torpore languescimus:sed uel ad docēdi munus:uel ad aliquid scribendū:operā studiūq; conuertimus. Itaq; & noster Cicero cū Cęsaris dominatu oīa tenerentur:cū a iudiciis & foro:cū a republica remotus eēt:sese ad Philosophiā retulit:in qua adolescens plurimū uersatus erat:& ita retulit:ut multa etiā litteris com mendaret:quo tēpore & de Natura Deorū:& de officiis:& Tusculanas disputationes:& alios plerosq; libros in Philosophia conscripsit. Principio igit̄ libri huius ne iā pluribus īmoremur:ostēdit se M. Tullius ad philosophiā aīum retulisse. Hęc.n.sunt ea studia: ī qbus ab initio fuerat uersatus eratis. Itaq; circūstātiis ostēdit Philosophiā:quā aīo & habitu retinuerat:exercitatione remiserat:qa pro tēporibus remissius fuerat philosophatus:ac lentius longo interuallo & curriculo intermiserat:quoniam turbulētissima Consulatus sui tēpestate:& aduersis Reipublicæ tēporibus:nullas potuerat in Philosophiam opam conferre:sed nō ommi erat. Nam liberatus oio Senatoris muneribus:id est ambitionis occupatione:& Reipublicę cura:liberatus ex magna parte defensionis laboribus:id est Forensibus causis:quoq; illud ptinet ad genus Consultariuum:hoc ad iudiciale:ad philosophandū aīum applicuit:& uetera studia reuocauit. Et cū oius artius. Declarat ad quā partē Philosophiæ ani mū reuocauerit:& quā Philosophiæ partē illustrandā susceperit. Ac dicit illustraturū se & litteris tra diturū rōnem:& disciplinā oium artium:quæ ad rectam uiuēdi uiam ptinent. Recta uiuendi ratio significat eam partē Philosophię:quæ Moralis sapientię disciplinā:& uitę institutionē cōtinet. Nam diuidit̄ Moralis sapientia in duas partes:Vnam:quę in preceptis:alteram:quę in institutis posita ē. Præceptū est.n.quod qd faciendū:aut nō faciendū sit:docet. Institutū aūt:quod tam in legibus:q̄ in moribus ad honestatē ducit. Precepta nūc his libris & disciplinā:ac scientiam quandā bene uiuen di docet. M.Cicero. Libris aūt de officiis ad honestatē ducit. Nam & Rhetoris alia sunt præcepta di cendi:aliud cū declamando ad exercitationē instituit. Studio sapientiæ. Philosophię nomē interpre tatur. φιλια est apud Græcos studiū:uel amor:uel affectio (ut ait Seneca) sapientię. Nō qa Philosophia Græcis. Preoccupatione utit̄:& tacite his respondet:q forte obiiciant Gręcis tum legēdis:tū preceptoribus philosophandū eē. Doctrina duplex ē. Vna:q̄ p inuentionē paratur:altera:q̄ ab alio accipit̄. Cicero iudicat:& inuenisse multa Latinos sapientius:& quæ a Gręcis mutuati sunt:etiā per fectiora reddidisse. Sed quæ a Gręcis sumpta sunt:partim statuerūt digna esse in qbus uersarentur: partim uero nō satis digna. Dignā statuerunt oēm actiuā Philosophiam:Ethicā:quæ mores & insti tuta:Oeconomicam quę res domesticas & familiares:Politicam:quæ rempublicas complexa ē. Sed Respublica in res urbanas partit̄:& bellicas. In urbanis rebus sunt instituta:quæ mores & municipalia iura designāt:& leges:quę & cōmuniores sunt:& latius patent. In re militari spectat̄ disciplina:& scientia bellicaę rerū:& uirtus:quæ exercitationē:ac disciplinę usum significat. Atq; his oibus laudibus dicit. M. Tullius præstitisse Romanos:quas plerūq; litteris & institutione assequimur. Sūt & aliæ laudes:quę natura ingenitæ sunt nō quidē pfecte:& ad summū perductæ:sed a natura potius inchoatæ:quas Latinis promptiorē natura ingenerauit potestatē. Sunt.n.quędam:ad quę per cipienda maiorē Romanis tribuit natura facultatē. Gręci natura leues perhibent̄:contra Romanis grauitatis:& constantiæ inata sunt semina. Græci natura uani iudicant̄:Romani uero ad magnitudinem animi:ad probitatē:& ad fidē nati uident̄. Quo loco & oīa fortassis uirtutū genera comple xus est:si grauitatē ad Prudētiam:si constantiam ad modetationē:magnitudinē animi ad fortitudi nem:probitatē ad bonitatē & Iustitiam. Fidē deniq; ad fundamētū humanę societatis referre uolue rimus. Doctrina Græcia nos. Doctrinas nouimus ptinere ad Philosophiam:& ad Mathematicos: quoq; exploratissima scientia est:litteraę aūt genus:atq; eruditionē credimus potissimum hoc loco ad Oratores:ac Poetas referri:q proximi Gramaticis sunt:a qbus etias pertractant̄. Sed poeticam Romani sero arripuerunt:Mathematicā uero nō satis dignā putauerunt:in qua uehementer elabo rarent. Itaq; facile erat uincere nō repugnantes. Sed Romanis iam litteraę & doctrinæ studia capessentibus:tam de eloquētia q̄ post de Philosophia:tam de doctrina q̄ de clarissimo litteraę genere cęperunt. Latini idubio procul certare cū Græcis. Nostris uero tēporibus Latini & Theologi & Philosophi Græcos ipsos longissime antecellunt:a qbus tū eloquētia & dicēdi copia superantur. Nam cū apud Græcos. Ostēdit poeticā primū:& sero cognitā:& serius receptā a Romanis:cum tū apud Græcos antiquissimū e doctis sit genus Poetaę:exemplo Homeri:q Melisigenis proprio noīe appellatus ē:& eius fratuelis Hesiodi:q eadem tēpestate apud Græcos claruerunt:q̄q̄ ferunt Homerum aliquātō:natu fuisse grandiorē:sed certe fuerunt añ Romā conditā: Siluiis Albę regnātibus ānis post bellum Troianum circiter. C.et lx. Archilocus autē claruit regnāte Romulo:uel ut Cornelius Nepos tradit:Tullo Hostilio Rege pene iter ipsa icunabula Romani Imperii. Primus apud

Romanos. L. Liuius fabulam primus docuit annis. XDX. Post urbem conditam: uel ut in Bruto ait anno. XIIII. & .D. Est inter scriptores de numero annorum controuersia: sed certe. C. Claudio Appii ceci filio. M. Sempronio Tuditano Coss. Q uo tempore & cum poenis pax facta est. Claudium: & Tuditanum Consules secuti sunt. Q . Valerius: & C. Mallius: qbus consulibus natū esse. Q . Ennii Poetam Tarentinū scribit. M. Varro in primo de poetis libro. Anno deinde post Romam con ditam. d. unde uigesimo. C. Neuius Poeta natione Cāpanus fabulas apud populum dedit: qui & primo punico bello stipēdia fecit. Itaq; & id bellum carmine psecutus est. Qui deinde pulsus Roma factione nobiliū pręcipue Metelli Vucę diē suū obiit. Postea uero annis paulo amplius. XV. floruit in scęna Plautus. quo tēpore inciuitate. M. Cato orator dominari uidebat. Plautus āt sarsinas fuit genere ex umbria: q ita ānonę difficultate pmebat: ut ad molas manuarias Pistori se locauerit: ubi cū ab ope uacaret scribere fabulas: ac uēdere solicitus cōsueuerat. Neuiū āt & Plautū Comicos fuis se Poetas cōstat. Sed sunt: q nō Liuium. ut ait Cicero: sed Portiū Licinū poeticā Romæ cepisse opi nentur. Sed ut ut res se habeat: sero uel cogniti Poetæ apud Romanos uel recepti sunt. Nec si apud maiores mos fuit epularū: ut deinceps q accubarēt: canerēt ad tibiā clarorū hoīus laudes ac uirtutes. Honos tamē habebat Poetis: quādo uituperatus est a Catone ipso. M. nobilior: in ciuius exercitu in Etolia. Q . Ennius poeta militasset. Q . Enniū Tarētinū Cato Quęstor Romā transtulit. M. nobilior in Etoliam cōsul duxit: Quintus uero nobilior Marci filius studiosissimus litterarum ciuitate dona uit. Veterū Romanorū epulis fides: ac tibias adhibere moris fuit: id ostendit. F. Quintilianus libro oratorię institutionis. Idē. M. Cicero ī hac libri præfatione: & post in prologo quartę disputationis: sed ante alios. M. Cato senex in eo libro: quas iscripsit Origines: quē librū scripsit senex: & i septem libros diuisit: quorum primus continet res gestas populi Romani: secundus & tertius unde quæq; italica ciuitas orta sit: quę fuit totius operis Inscribendi ratio: quartus continet primū bellum puni cum: quintus āt secundum: reliqui reliqua bella persecuntur usq; ad preturam Seruū Galbæ: qui Lu sitanos diripuit: inquibus Duces bellorum non nominauit: sed solum res notauit. Iisdem duobus libris exponuntur quæ in Italia: quæq; in Hispania admiranda uiderentur. Et hæc de originibus. Catonis quæ ab eodem in libro Ciceronis de senectute cōmemorātur. Quominus igitur honoris. ī oībus & disciplinis cōtingit & artibus: ut quibus maior laus tribuat: & plus habeatur honoris: ad eas se hoīes potissimū cōferāt: Itaq; par ratio ē: & studii: atq; exercitationis: & praemii: qui est ho nor: quātus honos est: tātū erit & studii. Sublata aūt impellēte causā: & effectus desinit: Tamē & aliq q magnis igeniis ī eo genere poetādi extiterūt fuerūt Græcis nequaq̄ iferiores. Quod si Maronis æneidē. M. Tullius ispicere potuisset: etiā ī eo genere Latinos anteposuisset. Vere dictū a Cicerone de Virgilio. Magnę spes altera Romę Duplex Latinorū decus Tullius: & Virgilius. Et ille testimonio Apollonii Molonis Græcos eloquētia Supauit. Hic omniū eruditorū hominum cōfessione: ac iudicio uel Homerū carmine antecelluit. Nam & Gemistos doctissimus memoriæ nostræ Platonicus: apud Ioannē Paleologū Græcorū: Virgiliū Homero præferre ausus ē. Deniq; artium alimentū honos ē: gloria studiorū exercitationē paritalla reiiciunt: quæ i nullo apud hoīes pretio sunt. Ac si laudatus esset Fabius Pictor quod pingeret: & nos habuissemus multos Policreti ac Parrasii similes: fuissentq; excitati complures & ad pingēdi & ad fingendi artē. Hic Fabius etiā pictor cognominatus ē: fuitq; (ut ait in Bruto Cicero) & iuris & litterarū & antiquitatis bene peritus: Policretus Statuarius i arte fingendi apud Græcos decoris palmā meruit: Parrhasius pictor plurimū pingendi artes illustrauit. Cum hoc & Socratis sermo apud Xenophonē reperit. Floruit aūt circa Peloponesia tēpora: qū ad modū & Zeusis priscis sæculis Græci omni laude excellēt merito putabant. Sed multarū post modū rerū gloria in Latium translata ē: in quis & pingendi ars: qua Etrusci in mirū modū præstiterunt: & Sena inclyta Etruriæ ciuitas: oīum consensu principatū obtinuit. Summā eruditionē Greci. Ponit ea quibus Græci multū operę: Latini nihil pene tēporis tribuebant. Musicā Greci coleb āt: quod ea etiā cū bene uiuendi rōne cōiunctā existimarēt. Itaq; & mos fuit apud illos (ut ait Quintilianus) ut in conuiuiis post cœnā lyra circūferretur. Quare & Socrates iam senex instirui lyra non erubuit. Epami nundas quoq; & si magnus esset & Phūs & Impator: tamen i neruorū pulsu & uocū modulatiōe uer satus ē: quorū & utrunq; cantus: seu concētus appellatur. Et laudatus est Epaminundas Thebanorū Dux: quod fidibus præclare cecinit: uituperatus Themistocles Atheniensium Princeps: q̄d in con uiuio lyram recusauit. Philosophia cultura aīorū est: nā excolitur aīus uirtute: ac doctrina. Qui igi tur oēs Philosophię partes adeptus ē: is oīo doctrina excultus putari debet: q uł Musica: uel quauis Philosophiæ parte defecerit: is nō satis excultus doctrina existimat. Ex hac fortasse causa Græci oēs discebant fidibus. In summo apud illos honore. Quę fuit apud Grecos Musicę: eadē fuit & Geome trię ratio: ut in magno atq; illustri honore haberetur. In iusce Mathematicis disciplinis Græci ab ī ti tio ętatis uersabant: qd his instituti adolescentes aptiores: faciliores q; ad aliores doctrinas perpien das redderent. Nā & Pythagoras quos erudiēdos suscepisset: prius Mathematicis instruebat: ū Phy sicis. Mathematicas uero potissimū Geometriā: Gnomonicā Musicā: cæterasq; eiusmodi disciplinas ueteres Græci appellabant: quas & i primo gradu certitudinis atq; explorate cognitionis collocauit Auerroys. Et Q uintilianus quoq; non sine causa summos eciā uiros impensam Geometricæ scien

tię opaѕ dediſſe cõfirmat. Sз Geometria ĩnumeros: quos Gręci Arithmos uocãt: & formas: quę hoc loco Ioannes Damaſcenus Schemata appellat a Gręcis ipſis diuiſa eſt. Itaq̃ & Cicero metiri ad alterã partẽ: ratiocinari ad numeros retulit. At nos metiendi Artificioſe hoc loco Cicero Gręcos redarguit atq̃ accuſat inſipienuę. Quid.n. tã cõtra ſapientiã eſt: temeritate excępta: q̃ nimis multã operaѕ in res obſcuras: ac minime neceſſarias cõferre! Ariſteteles ẽt. vii. libro Pollinco ꝝ diſciplinas liberalẽ: atq̃ honeſtã cõſtituit Muſicã: ſed nõ utilẽ: neq̃ neceſſariã ſicut contra litteræ (ut idem ipſe ait) ad lucrũ & ad rem familiarem: & ad ſtudia: & ad ciuiles actiones q̃ plurimas cõferunt. Figurandi autẽ peritia utilis Ariſtoteli uidet ad iudicandũ ſolertius artificũ opa: quẽadmodũ & Gymnaſtica ad ſanitatẽ: ac robur. Sed de his alio loco plura. Latini ex his ſapienter tantũ accipe uoluerunt: q̃tum uel ad dimetiendũ: uel ad ratiocinandũ ſatis eſſet. At cõtra Oratorẽ. Nũc eas diſciplinas pſequit explicare: quas Romani & acceperunt a Gręcis: & ſuo dignas labore cenſerũt: eloquẽtiã & ſapientiæ ſtudium: quę Philoſophia dicit. Dicit aũt primũ Romanos cõplexos Oratorẽ aptũ quod naturę eſt: atq̃ ingenii: deinde ſtudioſum tñ artis expertẽ: qualis fuit Cato ſenex: q adoleſcens orationes cõfecit (ut ait Cornelius Nepos) ſenex hiſtorias ſcripſit: in q̃bus oĩbus multa induſtria & diligẽtia cõparet. s. ex ingenii ſtudio: nulla doctrina. s. ex arte. Poſt Romani complexi ſunt Oratorẽ ẽt eruditum: & artis pręceptis inſtructũ: ut Sergius Galba princeps ex Latinis: q illa Oratorũ ppria & quaſi legitimã opa tractauit: ut Scipio Aphricanus. s. Pauli filius: qui dicitur in libro de officiis: Eloquentia cumulauit bellicã gloriã qui ẽt orationes habuit cõtra. M. Neuiũ. Tr. pl. a quo fuerat accuſatus: quod a Rege Antiocho pecuniã accẽpiſſet: ut. C. Lęlius: quẽ doctum fuiſſe: atq̃ eloquentẽ proditũ memoriæ eſt: q & filiã habuit eleganti. ac paterna eloquentia pręclarã. De tribus his & in Bruto ita Cicero inquit. Sed inter hos Lęlium: & Aphricanũ paululũ his antecedens ſine cõtrouerſia Ser. Galba eloquẽtia prẽſtitit. Sed poſtmodũ habuerũt Romani Oratores ita magnos: atq̃ ita claros: ut nec ẽt Græcis inferiores eſſe uiderẽtur. Teſtes ſunt Lepidus Cato Vticenſis: Gracchi quorum eloquentiæ (ut ait Quintilianus) multũ cõtulit Cornelia mater: quæ & filiũ in petitione Tribunatus: grauiter: ac ſplẽdide allocuta eſt: & filii: qui oẽs nemini Grecoꝝ ceſſerunt: philoſophia iacuit uſq̃. Hactenus de ipſa Eloquentia explicatũ eſt: quã celeriter Romani cõplexi eſſent: nunc ad philoſophiam ſermo conuertitur. quę & ipſa reipublicæ plurimũ uidetur utilitatis afferre. Quę cũ nullũ ad id tempus lumen habuiſſet litterarum Latinaꝝ: quoniã aut philoſophiã contẽnebant. aut Græce philoſophabant: nũc & illuſtranda eſt: quod fit Ciceronis de philoſophia libris: & excitanda: ut alii quoq̃ Ciceronis exẽplo: ad eiuſdẽ ſtudii cupiditatem: & exercitationẽ cõmoueantur. Ita. n. cũ. M. Tullius occupatus pro fuerit ciuibus ſuis uel ſingulis: amicos defendẽs: uel uniuerſis: rẽpublicam gubernans ocioſus nũc pſit ea illuſtrãs ſcriptis ſuis: quę nõ parũ ad beneuiuendũ afferant adiumẽti. In quo magis eſt. Oſtẽdit hoc loco longe eſſe melius iacere: ac negligi philoſophiã: q̃ perperã tradi. Quod faciunt illi: qui cũ ignari ſint: & rudes Eloquentiæ: quæ ſola lucẽ rebus ſolet afferre: ſuas ſententias & philoſophiæ ipſius frugẽ: ita inconſyderate: ita præter rationẽ atq̃ ordinẽ ſcribunt: ut pro lumine tenebras rebus effundant: & eas nõ tã illuſtrare: q̃ cõfundere uideant. Nã id in pmptu eſt: uerã ac perfectã philoſophiã duobus conſtare: recta ſententia: & luce uerborũ. Illuſtrem aũt ſententiam abſq̃ orationis lumine nullã olo reperiri. Quod ſi quis alteꝝ hoꝝ aſſecutus ſit: altero careat: erat fortaſſe uir bonus: ſed certe nõ ſatis eruditus. Sed mandare quenq̃ litteris. Qui temperanter & cũ recta ratione ocio quod philoſophiæ ſtudiis impendi ſolet: & litterarũ eruditione uti uoluerit: eum neceſſe eſt ita cogitationes ſuas ſcriptis mandare & litteris: quod ad inuentionem ptinet: ut eas & recte diſponere: quod diſpoſitiones: atq̃ ordinis propriũ eſt: & copioſe illuſtrare poſſit: quod ad elocutionem ſpectat: quę res lectorem allicit: ac delectat plurimũ. Qui autem ſecus fecerit: intẽperanter abutetur: quod eſt præter rationẽ: & ocio: & litteris. Eritq̃ eorũ labor paucis: quos illi inſtituũt: frugifer: nec ad cõmunem utilitatẽ q̃cq̃ conferet. Legẽt fortaſſe nõnulli: qui cũ & ipſi indiſerti ſint: ac parum eloquentes: eandem ſcribendi licẽtiã incõſyderatam: nec ſatis eruditã ſibi permitti uolunt. Permitti. n. poſſunt: quæ non ſatis laude digna ſunt: ſed tamen tollerari poſſunt: qualis ſapientia eſt ſine eloquentia. Ex utraq̃ perfectũ donum cõſtat: ut Victorinus ait. Quare ſi aliqd. Duo cõmemorat: quæ ad laudẽ: atq̃ utilitatẽ hominũ: & ad ciuitatis ſalutem: ac decus ptinent. Eloquentiã ac philoſophiam: & illã dicit ſua induſtria ſatis expolitã: hanc ſe in pręſentiarũ illuſtraturum pollicetur. Fontis. Comparat philoſophiam: atq̃ eloquentiã: cũ philoſophiã fontis quoſdam appellat: eloquentiaꝫ inde manare: ac fluere: quaſi a fonte perhenni riuũ. Nam philoſophia parẽs eſt: & procreatrix: oẽm reliq̃ artes: ac laudatę diſciplinæ inde ortũ habẽt: quaſi liberi: ac filię. Bene igit de Eloquentia Fabius Quintilianus libro: xii: Oratorię inſtitutionis. Cicero inquit pluribus libris: & epiſtolis teſtat dicendi facultatẽ: ex intimis ſapientiæ fontibus fluere. Manare aut aquarum propriũ eſt: unde & manalẽ fontem dicimus: ex eo quod aqua inde ſemp manet: ac fluat: aut ad ſolẽ refertur. Siquidem priſci illi manare ſolẽ dicebãt: cum ſolis orientis radii ſplendorem iacere cępiſſent. Sed utrunq̃ huic loco conueniat: & qdẽ primo modo manãt oẽs ingenuæ diſciplinę: quoniaꝫ ex philoſophia: quaſi ex manali fonte defluunt: altero uero Philoſophia ipſa manat: quæ ſolis fulgentis inſtar obtinet: atq̃ ex ſe cœteras diſciplinas tanq̃ radios quoſdã emittit. Quocirca & a Daniele ſanctiſſimo ua e. docti uiri fulgere phibent: quaſi ſplẽdor fir

mamenti:inquibus.s.lux philosophiæ refulget.Sed ut Aristoteles.Cóparat se.M.Tullius & Aristo
telem:q uir magno ingenio fuit:quod est naturæ:& scientiæ copia:quod est industriæ.Ponit autẽ
in quo cõuenerint:& simul inquo differant.In hoc itaq̃ cõueniunt:quod uterq̃ pristinũ studiũ alia
exercitatione cumulauit.In hoc aũt differunt:qm̃ Aristoteles cœpit cũ prudentia: & sapientia:quæ in
rebus uersatẽ:iungere eloquentiã:quę maxime in uerbis cõsistit.Cicero cõtra:cũ eloquentia philoso
phiã copulauit.i.nec eloquentiã deseruit: & ad philosophiã aĩus contulit: q̃q̃ in eadẽ adolescens diu
tius uersatus eẽt.Cõmotũ dicit Aristotelẽ Isocratis rhetoris gloria:ad quẽ docẽtẽ Atheniẽsiũ uulgus
cõfluebat.Cuius magnã ĩ docendo suauitates fuisse tradunt.Recte aũt Rhetor appellatus est:quod
rhetoricã artẽ: & dicendi p̃cepta instrueret:sed nõ orator: quoniã ut dicit in Bruto Cicero:forẽsi lu
ce caruit.Aristoteles teste ẽt Fabio Quintiliano:nõ mõ Rhetoricã docuit:sed prima quoq̃ litterarũ
elementa tradere Alexandro Philippo hortante:nõ erubuit. Duo aũt feruntẽ cõmentationũ suarũ:
atq̃ artiũ genera:ex Oterica: & Acroatica: & illa qdẽ ad Rhetoricã: & Ciuilẽ facultatẽ cõducebant:
hæc ad Dialecticas disceptationes: & ad naturæ cõtẽplationẽ ptinebant. Acroaticã aũt disciplinã do
cebat in Lycio:matutino tẽpore:Exotericã uero:in eodẽ loco uesperi.Eum Dilinon Peripaton appel
labat:alterũ illũ Eothinon.Rhetoricæ aũt præcepta nõ docuit solũ:sed etiã litteris cõmendauit. Extat
elegans eius philosophi rhetoricorũ liber ad Nicomachũ:quẽ qdã Theophrasti fuisse contendunt:
sed alter dubio procul eadẽ de re liber ad Alexandrũ Regẽ:quẽ nup Franciscus Philelphus uir elo
quentissimus:ac princeps huius ætatis Oratorũ:e Græco in Latinum conuertit.Quo detestabilior
quorũdã philosophorũ cõsuetudo uideri debet:q se ipsos nimis amantes:nudã philosophiã:reiectis
aureis eloquentiæ uestimentis pfitẽtẽ.Aristotelẽ sese imitari ostẽtant:eius cõsuetudinẽ aspnantẽ.Qui
oẽs philosophiæ altissimas quęstiones:nõ minus ornate:ac splendide.q̃ grauiter: subtiliterq̃ disse
ruit. Quare sapienter adiecit Cicero. Hãc.n.pfectã philosophiã. Quid.n.aliud pfecta philosophia
est:q̃ maximarũ rerũ inuestigatio: & earundẽ copiosa:atq̃ ornata explicatio? Hinc recte dicit.iii. de
oratore:nullã eẽ illustrẽ sententiã sine luce uerborũ.Nã ut ibidẽ dictũ ẽ:Oratio lumen rebus adhibet.
Victorinus aũt pfectũ bonũ duobus ad plenũ constarẽ dicit:re ipsa:& specie: & rẽ sapientiã itelligi uo
luit:speciẽ eloquentiã:qbus ex rebus pfecta quędã hoĩs amplitudo cõficitẽ.Maiorẽ atq̃ uberiorẽ ar
tem philosophiã appellat:maiorẽ qdẽ quoniã pluris est benefacere:quod philosophia pfitetᷣ:q̃ be
nedicere:quod suũ est eloquentiæ. Vberiorẽ uero quod ille fons sit:hic riuulus. Ornate dicere quid
sit:declaratẽ.iii.librorũ de oratore.Nã is ornate dicit:q distincte dicit:q explicate:q abundanter:qui
illuminate: & rebus & uerbis:et cũ & numero: & usu:qualis uidelicet solutas deceat orationẽ.Sed hęc
alibi opportunius.In quã exercitationẽ.Nõ sufficit nobis ipsis didicisse: nisi & alios doceamus:quę
ipsi nouimus.Quare laudatẽ eloquentia:quasi p̃clara uis quędam: atq̃ diuina: ut in libris de natura:
Deorũ traditẽ:q̃ primũ efficit:ut ea q̃ ignoramus:discere: & ea:q̃ scimus:alios docere possimus. Nã
ut ait Aristoteles:oĩs scientis signũ est:posse docere:qđ tunc potissimũ perfectum aliqd ĩ suo genere
haberi cõueniat:cũ & alterũ simile sui efficere possit:ut ĩ.iiii.Meteororũ tradidit Aristoteles.Itaq̃ Ci
cero cũ iã absolutã q̃dã philosophiæ cognitionẽ foret assecutus:cępit & ipse p Grecorũ cõsuetudinẽ:
& haberẽ scholas.& alios ĩstituerẽ.Nã ante Ciceróis tẽpora:quãtũ Romani exẽplis.i.exercitatiõe uir
tutis:tantũ Gręci pręceptis ualebant:quæ ad solã institutionẽ:ac doctrinam pertinent: cuius senten
tiæ & ipse Quintilianus testis est.xii.libro oratoriæ institutionis.Oẽs autẽ in Græcis legendis operã
consumebant:cũ nõdum philosophia Latinis esset illustrata litteris. Vt nup tuũ ponit sui instituti ex
emplũ: & quo in loco alios erudire cęperit patefacit.Nam tum ad eam exercitationẽ cępit dare ope
ram:cũ remotus a foro:atq̃ a senatu:in Tusculano feriaretẽ: & ociosus esset. Vt.n.antea.Pro ætatũ
uarietate:uaria quoq̃ studia adhiberi necesse est.Nam sicut infirmitas puerorũ:ferocitas iuuenum:
grauitas cõstantis:senectutis maturitas propria dicitur esse:ita & aliud studiũ calentem ætatẽ:aliud
maturã grauitatẽ decet.Itaq̃ Cicero iuuenis causas declamitauit:inqua exercitatione diutissime la
borasse ostenditẽ:senex illustrandæ philosophiæ rationes.i.causam ueritatis defendendam suscępit.
Quocirca cũ ante illa:agendis litibus operã:ac tẽpus impendisset:nunc senior:senilẽ declamationẽ
suscipit.i.patrocitiũ:ac p orationẽ ueritatis.Huiusmodi qppiam & se Lactantius fecisse ostendit in
pręfatione sacrarũ institutionũ.Declamationẽ bifariã intelligere possimus. Nã pprie declamatio est
iudiciorũ cõsiliorũq̃ imago: & quędã uerarũ causarũ imitatio:quãobrem: & similis debet esse ueritati.
Cõsueuerunt.n. Oratores priusq̃ ĩ forũ:aut in Senatũ pdirent:fictarũ litium exercitationẽ suscipere:
quo audentiores ad dicendũ:ac prõptiores redderentẽ.Et Ciceronẽ id nõ unq̃ fecisse cõstat:nec Lati
ne solũ:sz ẽt Gręce: & Rhodũ cum uenisset:apud Apolloniũ Molonis clarissimũ dicendi magistrũ
declamauit. Aliter declamationẽ forẽsem contentionẽ & causarũ acriorẽ defensionem intelligimus:
qua in re Cicero uere reliqs Oratoribus diutius uersatus est.Non immerito igitur(ut ait Quintilia
nus)ab oĩbus ætatis suę hoĩbus regnare in iudiciis dictus est.Ponere iubebã.Declarat cõsuetudinẽ
qua in disputandis rebus uteretẽ.Nã si qs nosse:ac scire aliqd cupiebat:ponebat suã sententiã:nos dici
mus pponebat. Quare & Cicero thesim ppositũ interpretatẽ.De quo quis . Audire est percipere:
quod auditus:ut Aristoteles in libro de sensu.

¶ Cœtera:quæ sequuntur:subrepta sunt:atq̃ deperdita.

¶ Augustini Dathi Oratio. XIII. cum publice. M. Tullii Orationes legere incepisset.

Arcus Tullius Cicero apte distincte ornate dicere: quod est utiq; Oratoris proprium merito ac iure sibi quodã mõ uendicauit: ut q in eo studio totã pene cõsumpsit ætatẽ: Et cum de arte dicendi multa eleganter præcepit: tũ præ cæteris oĩbus ornate ex arte est. Splendideq; locutus. Indicant summã eius eloquentiã: quæ ab eo orationes habitæ ac postmodũ scriptæ sũt. Extant illius orationes cõplures: & qdẽ in omni causarũ genere. Nã & in iudiciis: & ĩ deliberationibus: & ĩ cõcionibus uehemẽter floruit. Sz ex magno illaꝶ numero: quã ꝑ eruditissimo poeta orator quoq; eruditissimus habuit: & copia sane ãtecellit & laude. Quã priusq̃ explanaꝰ aggrediar totius orõnis argumẽtũ pstrigã paucis. A. Licinius Archias Antiochenꝰ fuit: & poeta ĩsignis. Hic pdiu romę uixit. Claris ãtpłætisq; romãis ciuibus familiariꝰ usus ẽ Lucullo rũ ĩprmis familiãcõplexus. Ob eius egregias uirtutes apd multos grecię ipsius ppłos ciuitate donatus ẽ. Hic igiꝰ cũ aliqñ e Sicilia decedẽs cũ. L. Lucullo Heracleã uenisset: ĩ ea quoq; ciuitate ascribi curauit: Facile id sibi Heracliẽses uiri tũ pp eius uirtutẽ tũ ob Luculli auctoritatẽ gratificati sunt. Ascriptus est. Litẽ de ciuitate nõnulli excitarunt inuidia atq; odio ducti. Accusauit eũ Gracchus qspiam hõ certe qsq; extitit sane illepidus. Itaq; M. Cicero: ut erat ingeniorũ studiosus & eruditorũ hoĩuz amãtissimus: Liciniũ pulcherrima hac oratiõe defẽdit. Magnis illũ afficit laudibus: maioribus litterarum studia. Etcuiusmodi tãtę defẽsioni cõgruere putauit hoc pclarũ ac pulcherrimũ dedit exordiũ Argumentũ patuit. Duplex ipsius causę genus: pncipale: atq; secundariũ: & id qdẽ bifariã certe in promptu ẽ. Sed nec eiusdẽ duplex causę cõstitutio obscura est. Partes orationis: quę nõ artis: sed consilii sunt: ẽt facillime constant. Harũ prima exordiũ in suas quoq; partes distribuiꝰ. Id q̃ primũ dilucide patebit. Nã ad uerborũ explanationẽ festinat Oratio. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XIIII. cũ librũ Ciceronis de officiis publice legere incepisset.

¶ Qui bona cuncta mortalibus tribuit: & fons est sapientię: & ĩmortaliũ diuitiarum largitor Deus: pater & filius: & Spiritus Sanctus ille sit nobis ꝓpitius: & fœliciter uota nostra secundet.

Vlta sunt: quæ petere quæ optaꝰ quę sequi: inqbus elaborare possimus: ad quę uariis plerũq; cõplicata erroribus: hoĩum aspirat intentio. Alii alia amplectunꝰ ac trahit sua quęq; uoluptas. Sed ex omni numero ii soli Regia uia ad felicitatẽ gradiunꝰ: q ad uirtutẽ pcipiendã: & ad adipiscẽdã rectã bene uiuendi ratiõnẽ: industriã oẽm atq; operas cõtulerunt. Quod faciũt: q magnis sunt: & pstantibus Ingeniis: altissimisq; aĩs uiri: qui post habitis cęteris: quæ falso appellãꝰ bona: solidã sunt amplexati sapientiã: in qua ultimi boni ratio ac uere beatitudinis summa uersaꝰ. Qui uero hanc unã deserũt sapientiã hi: ĩnumeris cõplicanꝰ erroribus: p diuersos ac cęcos aberrãt calles: deuios sequnꝰ amfractus: labunꝰ in pceps: ad fœlicitatẽ puenire nõ possunt. Inuestiganda igiꝰ & quęrenda omni studio sapiẽtia: capessenda: & colẽda uirtus est: ut & pspecta ueritate: quã sapientia polliceꝰ: & firmissimo uirtutis allato psidio r & laudabiliter uiuere: & beati esse possimus. quare ea oĩa: accurate ac diligenter cõplecti debemus: in qbus uel de pfectæ sapientiæ studio: uel de optima uitæ disciplina pręcipitur: quales certe esse putamus quos libros de officiis Romanus philosophus scripsit Cicero: q doctissimoꝝ hoium testimonio reliquos libros oẽs: q de uirtute a philosophis scripti sunt: pstare creduntꝰ: quosq; nos ob eã causam cupidius explanãdos suscipimus: & uos ad pręclarã illoꝝ pceptionẽ labore & ĩdustria pcipiendã uehementer hortamur. Ita .n. id qđ elegãter Peripateticoꝝ pnceps Aristoteles tradidit: facillime fieri poterit: ut & uirtutẽ intelligamus: & p illã cognitã atq; inuentã exercitatione adhibita boni efficiamur. Sed ne iã uagemur longius: opis pulcherrimũ hoc affertur initiũ. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XV. cũ Valerii Maximi libros publice legere Incepisset.

¶ Aspitet cœptis ac uotis nr̃is: & adsit nobis ꝓpitius: q ẽ trinus: & unus Deus: Pater Filius & spiritus Sanctus.

Agna auctoritate philosophi ac pstantes doctrina uiri oẽs pene uno ore ac uoce cõsentiunt aut solũ queadmodũ Stoicis uisuz ẽ: aut ut Peripatetici: & Academici tradũt: summũ bonũ eẽ uirtutẽ. Turpitudinẽ uero ac dedecus: uel eẽ solũ malũ: uel maximũ certe maloꝝ oĩuz absq; dubitatione cõfirmant. Nã cætera pter uirtutẽ: q qdẽ uidenꝰ plerisq; expetẽda bona: lubrica fallacia: momẽtanea atq; ĩcerta sunt Vna uirtus altissimis (ut ait orator) defixa radicibus nec uinci ab ulla re potest: & ipsa ꝓculdubio uici oĩa ac supar. Prodest semp: nocet nunq̃ ad fœlicitatẽ uero adipiscendã iter expeditissimũ parat. Quę res una uel maximo argumẽto ẽ: solã uirtutẽ plus habere momenti: q̃ reliqua oĩa: q ĩperitũ uulgus magnope expetit: magni & sapientes uiri re ipsa cõtẽnenda eẽ demõstrant. Si ueꝝ est: qđ sapiens laboleus de uerboꝝ significatione dixit. Proprie bona dici nõ posse: q plus ĩcõmodi: q̃ cõmodi habent. Itaq; cũ reꝝ oĩuz pręstãtissima sit uirtus: ad eã recte adipiscendã nõ solũ rõe ac pceptis instruimur: sz ẽt ꝓuocamur exẽplis. Quę duo cũ sint: alterũ a philosophoꝝ schola petẽdũ ẽ: alteꝝ ab eoꝝ uita: q ita se cõparauerũt: ut uitia & turpitudinẽ aspnarenꝰ: & ĩ maximis qbusq; uirtutibus colendis: totos se ac peni

tus collocaret. Qua pp Valerius maximus auctor ꝓbatissimus/multoꝝ exẽpla collegit: & in unum redacta uolumen/accuratissime explicauit: ut bonis/malisq; exemplis ĩ mediũ allatis: hæc fugiamus quæ noxia sunt: illa tanq̃ maxime salutaria: imitatione/atq; ope cõplectamur. Hoc nos luculentũ sane: & elegantissimum opus: cum explanare cupiamus: quinq; anteq̃ ad ipsam expositionem ueniamus: premittenda ducimus. Primus Auctoris nomen. Alterum/libri subiectũ. Tertium/scribẽdi modum. Quartum/tractandi ordinẽ. Quintũ/itẽtionẽ scribẽtis.

¶ Augustini Dathi Oratio. XVI. in principio Legalis cuiuspiam lectionis.

Vm perspicuũ sit: uiri p̃stantissimi: nihil sapientia aut maius inueniri aut p̃clarius possideri: illa tñ eius pars cęteris oĩbus p̃ferenda est: p quã ad bene: & cũ uirtute uiuendũ humanũ genus instruit/ac dirigit. Nã cũ rationis prestãtia homo/ cęteris animãtibus antecellat: ea nimiꝝ rationis uis: nl' maxĩa cernit: qua ad colendã/exercendãq; uirtutẽ inuitamur/ac deducimur. Id ãt si qua ars: si qua disciplina prestat: ea legalẽ sapientiam procul dubio eẽ cõstat: cuius uis tota/ac ratio ĩ eo sita est/ut tũ declinare: q̃ turpia/& fœda sunt: tũ secta ri cõsuescamus: q̃ bona/& honesta eẽ cernant. Quare scite/& eleganter diffiniunt legẽ sanctissimam sanctionẽ/iubentẽ honesta: contraria ꝓhibentẽ. Huius legalis prudentię ratio: ab optimis profecta primordiis: prestantissimis auctoribus inuenta/cõprobata/illustrata est: ea latissime patet: & ad communẽ hoĩum salutẽ: atq; utilitatẽ spectat: p eã singuloꝝ uita rectissime instituit: familię optima ratione regunt: respublicę: & ciuitates/ac cętera cõcilia/cœtusq; hoĩum/iuris ęquabilitate: & prędaris cõstitutionibus gubernent. Quę cũ sit tota necessaria/frugifera/salutaris: illã tñ potissimũ partẽ explicandã/exponendãq; suscepi: quã exercendi gratia ingenii: & discendi studio: potius q̃ docendi: nobis gratã fore arbitratus sum. Expiat igit mearũ uiriũ imbecillitatẽ: & quãtũ diuini numinis benignitas annuerit: uestris humanitatibus fretus: ꝓposita p̃sentis tituli materia: rẽ ipsaꝫ ĩ mediũ ꝓferemus.

¶ Augustini Dathi/Oratio. XVII. quaꝫ habuit eius filius Nicolaus: cum pater. P. Terentii fabulam legere incepisset: & scolastici adessent q̃ plurimi.

Agnus hodie/& ĩprimis nobilis auctor: optimi iuuenes: explanandus ꝓponit. P. Terẽtius poeta Carthaginẽsis. cuius in omni latio: inter alias celebres habent fabulę: oratiõis elegãtia/ac nitore prestantes. Exponendas suscepit preceptor insignis: cuius ni essem filius: libenter laudes ꝓtulissem. Iucunda tractatio est: argumentũ p̃iucũdũ: iucundior multo cognitio: p̃ceptor longe iucundissimus. Propositę rei: Personę: tẽpora: materies locus ipse cõgruit. Fauete igit oẽs queso: adeste silenti/& ęquo aĩo: ut rem prędaraꝫ pnoscatis: & ipsi augeamini magis eruditione: & laude. Postremo date tenella ætate: puero ueniam. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XVIII. ad idem

Vblius Terentius Carthaginensis Poeta/insignis/ac facetissimus uerboꝝ ꝓprietate: dignitate/orationis: dicendi elegantia plurimũ claruit. Romã ductus: p ingenii bonitate: & integris/ac ꝓbatis moribus/summoꝝ uiroꝝ: Scipionis ĩprimis: & Lęlii sibi beniuolentiã cõparauit. Cũ ad scribendas fabulas aĩum/ac studiũ contulisset: ita Comœdię excoluit laude: ut ueterũ/& nostrorũ pene oĩum: uel ęquauisse gloriã: uel ẽt superauisse uideat. Ad uerboꝝ lucẽ/ac sermonis decorẽ: frugẽ quoq; nõ mediocrẽ adhibuit: qñ & hoĩus p̃xit mores: & blanda describens neq̃ hoĩum lenocinia/ac flagiosoꝝ: obscęnas/ac noxias uoluptates/ turpes illecebras: stultã uanitatẽ ante oculos ponens docet plane cunctis uiribus fugienda cõtẽnendaq; per uitiosa amoꝝ deliramenta. Quod si nõ modo ad benedicendũ: sed ad beneuiuendum quoq; clarus Comicus Terẽtius/maximũ affert adiumẽtũ: ãplecti illũ legere/ ediscere/ac studiose nosse debemus. Hunc igit cũ p sua facilitate exposituros sit charus genitor: & optimus (nisi me aĩus fallit) p̃ceptor: adeste attenti oẽs queso: & ad iucundissimi patris uocẽ. aĩum simul & aures cõuertite. Vt magni Poetæ mentẽ: & optimi interpretis expositionẽ facilius pcipiamus. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XIX. ad idem.

Vblius Terentius alius longe ẽ: doctissimi iuuenes: a. L. Terẽtio: quẽ Plutarcho teste: cõstat fuisse Romanũ. Sed hic si patriã querimus Carthaginensis fuit. Si fortunam Romam captiuus ductus est. Si mores/modestia/uerecundia integritate claruit. Si ingeniũ floruit eo qdẽ præstanti ac splendidissimo. Si studiũ/iter Comicos elegantia orationis: cõmenti lepore: uerboꝝ luce: uehementer emicuit. Sin scriptorũ/ & Fabulaꝝ numerũ extant ex multis/Andria/Eunuchus/ Eautõtimerumenos/Adelphoe/Echirra/Phormio. Si postremo gloriã: Eruditissimi ueteres. M. Tullius ĩprimis laudãt plurimũ: & cũ ꝓprietate Latini eloqi/ornatũ simul atq; facetias uehementissime probant. Delegit dulcissimus pater pro sua ingenii humanitate Adelphos Fabulam explanandam. Et illi summam habeo gratiam: & uos ut attentissime audire uelitis: Diligenter exhortor Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XX. ad idem.

Loret Latina lingua: uiri prestantes: & adolescentes ingenui: floret inq̃ Latina lingua: Romanũ splendescit eloquium. Nec iã tandẽ Græcis cedit: si eloquẽtiã/si litterarũ splẽdorẽ: si Poeticæ nitorẽ disciplinę: si studiorũ oĩuʒ ubertatẽ & summã pstantiã pspicere: & cõsiderare uoluerimus. Testis est primus oĩum post. M. Tulliuʒ. P. Terentius: cuius fabulæ/quantã habeant uel elegantiã/uel leporẽ: iam nemo est q nesciat. Quantũ uero hic nostris pfuerit hoĩbus: Cicero ĩprimis summus ostendit Orator: in cuius ore frequẽter admodũ Terentii & comœdię uersabant̃ & nomẽ. Hic natus Carthagine: & Romã captiuus ductus/factus ẽ ob splendidũ ingeniũ: & pbatissimos mores Scipioni Aemiliano: &. C. Lęlio pfamiliaris: quoꝝ aduersus inuidorũ insectationẽ/ope fretus: pręclaras dedit fabulas: atq cũ cœteras ppulchras/& luculentas: tũ Adelphos simul & frugis/ac grauitatis plenissimã. Habeo suauissimo parẽti gratiã: q illaʒ exponendã suscepit. Vos ãt hortor: quos delectant bonaꝝ artiũ studia: ut attẽtius patris uocẽ hauriretis: ut humaniter accedentes ad facillimũ pręceptorẽ doctiores semp abire possitis. Fauete adeste silenti/& æquo aĩo: date paruulo mihi ueniã/ac macti este doctrina semp/& laude. Dixi.

❡ Augustini Dathi Oratio. XXI. qum Virgilii librũ æneidos quartũ publice legere ĩcepisset

Radunt ueteres sapiẽtes: q oĩbus d rebus grauiter/copioseq disseruerunt: uiri eruditissimi: triplex hoĩuʒ genus & pbro maximo: & acerrimo dignũ odio. Vnũ eorũ q cũ sint rerũ oĩum ignari prsus atq rudes: nullã ad capessendã cognitionẽ/ac doctrinã: operã: atq industriã cõferunt: q id unũ deserentes: quo cõditionis humanæ dignitas antecællit: certe nõ longe ab ĩmanitate belluarũ distare uident̃/ac suã ipsoꝝ præstantiã cõtẽnentes: in maxima rerũ oĩum ignoratione: & turpissima labe uersant̃. Sunt q cognitionẽ/& scientiam se adeptos arbitrant̃: & post longos studioꝝ labores/uigiliasq: post multas lucubrationes: post accuratissimã cõtẽplationẽ: post exilia/peregrinationesq cõplures: tanq̃ solũ sibi: & nõ cœteris hoĩbus nati satis superq se fecisse putant: si cõparatã sapientiã: tanq̃ in penariã cellã cõgerant: & pretiosissimos recondant doctrinæ thesauros: q certe graui/ac pnicioso capiunt̃ errore: nõ intelligentes/gratis tribuendũ esse quod ipsi quoq gratis acceperunt: & illud Augustinianũ nõ plane pspicientes: Rẽ oẽs: quę dando nõ deficit: dũ habet̃: & nõ dat̃: nõdũ haberi quomõ sit habenda. Nã & docere oportet: q scire cupiunt: & q̃ ipsi peperint: ad aliorũ insup cognitionẽ/intelligentiãq cõferre. Sunt nonnulli preterea: q cũ multa fuerint assecuti: & ipsã quoq uirtutis cognitionẽ cõparauerint: uirtutis tñ exercitationẽ/ac beneuiuendi uiã deserunt: & fœdissimis seruiũt dominis/turpitudini/ac uoluptati: quos ratio ipsa redarguit: & inanẽ uenditationẽ facillime patefacit. Nam q aliorsum uiuunt: q̃ uiuere didicerunt: ipsi seducũt sese: & rectaʒ intelligendi rationẽ uitæ distorquent: & cõtaminant prauitate: quoꝝ audiendã qdẽ uocẽ: sed deuitanda opa/summus dominus/& Magister: & uerus noster Saluator admonuit. Hi stultissimi oĩum sunt habendi: & tanto flagitiosiores existimandi: quanto minor ob pceptaʒ uirtutis disciplinã relinqtur excusandi locus: Nã pręclare tradidit diuus Gregorius. Ibi trãsgressorem grauiori subiacere culpæ: ubi maius scientiæ donũ/ac lumen fulserit. Siquidẽ Aristotele teste nõ solũ ad intelligendũ: sed uel maxime ad agendũ natus est homo: atq ob eã causam pręcipue uirtutis laus oĩs merito in actione cõsistit. Si igit̃ sapientes: si beati esse uolumus: quæ maxima mortaliũ oĩum debet esse contentio: necessariis negociis curisq uacui: enitamur studio uidere semp/aliqd audire/ac discere. quæ nouimus/docendo/disceptando/differendo impartiri: & cõmunicare cuʒ aliis: & pfectã uirtutis disciplinã ad usum/atq exercitationẽ accõmodare. Duo sunt ãt quæ imprimis sapientẽ recte pcipere: & plane tenere cõueniat Res malas: a qbus abstinendũ/declinandũq sit: bonas quas sequamur/ac studiosissime cõplectamur. De rebus bonis/quæ sunt uirtus/honestas/officium Decus/unus oĩuʒ. M. Tullius cumulatissime pręcepit iis libris: quos de Officiis elegãtissimos ad. M filium. De rebus malis cuiusmodi pturbationes animi sunt: & una oĩum grauissima amatoria letitias: quæ uirtuti maxime aduersat̃: & mentes hoĩum labefactat: docet quęrere: & uitare simul Virgilius Maro Didonis exemplo: q̃ huiusmodi obscenę libidini/ac flagitio ob noxia: si Poetarũ figmentis credere dignũ est: & in luctus acerbissimos incidit: & miserabili exitu uitam finiuit. Et nos quartum Aeneidos librũ explanando psequemur: ut carmen oĩum pręclarissimũ aspirãtibus superis ad optatũ finẽ pducamus: idq mea uoluntate cõprobantibus uobis: librũ Ciceronis de Officiis explanandũ idcirco suscepi: quod ęgrotat Petrus Fundius Sororis filius: cui quartana febris ĩpedimento est: ne hodie lectiones suas exordiri possit. Spes ẽ in auctore salutis: ut iã ppediẽ cõualescat: quod cũ cõtigerit: Orationes Ciceronis quas sum pollicitus: nõ omittã: & quãtũ a reipublicæ negociis superfuerit tẽporis: adiiciã & alia: quæ & utilia uobis & non ingrata erunt. Sed iam ad propositam explanationem nostra progrediatur oratio.

❡ Augustini Dathi Oratio. XXII. p eo qui Ciuilis iuris cognitionem professus: in ea egregia facultate/Doctoratus petit insignia.

Vmanum genus/quod longe uobis exploratissimũ est: uenerande pater celebres iuris consulti/atq optimi/& insignes pręceptores/ac doctissimi uiri: eo maxime cœteris antecellit animantibus: quod ratione præditum est: & illius pręstantia usq adeo eminet: ut propissime ad incorporeas substantias accedere uideatur. Vt non iniuria ob eã causaʒ:

quemadmodū præclarissimus testatur Orator: præ cœteris rebus omnibus id cupiat id efficiat id magno sequaꝫ studio: ut natura ac ratione duce multa scire multa nosse multa adipisci nunq̄ desinat. Atq; illud homini imprimis propositū est: ut dū multaꝝ rerū scientiā & cognitionē assequatur: cętera contēnenda ac pro nihilo habenda putet. Qua qdem mente ducti plęriq; magni & præclarōviri ornati ingenio: q uel apud Græcos uel apud ueteres Romanos maxime floruerunt: humanis relictis uel potius abiectis rebus: ad inqrendæ studiū sapientiæ: tēpus omne: atq; opam accōmoda uerunt. Pleriq; longinquas regiones atq; remotissimas oras summis laboribus uoluntariis exiliis: longis pegrinationibus petere nō dubitarunt. Quod Pythagorā illū sapientissimū: & summū pene Philosophorū oīum Platonē fecisse cōstat. Si quopacto ratione præstat homo cœteris animantibus ita scientiæ laude ac splendore cognitionis cæteris quoq; antecellit hoībus. Cūq; multæ sint & qdē ingenuæ oēs ac laudatissimæ disciplinę ac liberaliū studioꝝ genera: quæ oīa Philosophiæ nomine: atq; ratione tenenꝫ: unā tñ īprimis legalē prudentiā cœteris pręferre cōsueuerunt: qppe quæ rōis summā præstātiā patefacit: & hominū generi maxime salutaris: frugifera ac pręclara pspicić. Quid n. uel cogitari maius: & mente uolutari uel grauius ac splendidius uerbis enarrari Legalis sapiētiæ studio ac iuris ciuilis æqtate atq; præstantia? Censent uiri sapientes nihil optabilius nihil āmirabili us esse uirtute: Nihil cōtra uel odiosius uel prorsum execrabilius turpitudine: atq; uitio. Quā magnū igiꝫ q̄ diuinū & āmirandū donū legalis sapientiæ uideri debeat: quæ sectandā uirtutē quæ ui tandā turpitudinē pręcipit. Quæ sola naturali quadā uel sanctimonia uel auctoritate iubet honesta phibet cōtraria: Iustitiā seruat: humanā conciliationē tueꝫ: sanctā societatē cōtinet: & una praeter cætera oīa humanæ dignitatis splendore illustrat. Sed uagaꝫ oratio longius: q̄ mei erat consilii. Incredibilis est: n. huius disciplinæ āplitudo: summa ubertas admirabilis gloria: qua qui pollēt uero ac merito sapientiæ nomine gloriari queant. Quādoqdē uera nosse obscura interpretari: ābigua sol uere: dubia quoq; enodare: falsa cōuincere & refellere facillime possunt. Iracūdiā restinguere cupiditatē coercere: ptrurbationē sedare: uitia cōprimere: discordias amoliri: cōciliare cōcordiā: hoīes inter sese pari iure continere. Tante igitur laudis ego iā pridē amore ductus: statui hanc disciplinā studio omni mihi īprimis proponendā: & in ea accuratissima exercitatione uersari: ad quā facilius assequēdam: hęc mihi clarissima ciuitas in mentem uenit: quæ alumna quędā: & mater bonarū artium non iniuria nuncupaꝫ: & in qua omnium disciplinarū studia iā pridem summa gloria floruerunt: sed ue ſtrę āmirabilis doctrinæ atq; institutionis multo quoq; ardentius fama pellexit: quos & excellere summa iuris & sapientiæ laude noueram: & docendi mira quadā hūmanitate facilitateq; pręstare. Atq; ut mittā cœteros Francisci Aretini decus uocauit: nō secus q̄ Gaditanū illū Titi Liuii lacteo eloquentię fonte manātis fama cōmouit & nomen: cū ī uno splendescat doctrinaꝝ decus omne: & ue lut nouus qdā exortus Sceuola plus ceat iuris cōsultoꝝ oīum iuris cōsultissimus: cuius responsa q̄si Delphici Apollinis oracula haberi cōueniat. Nō cōsueuit uestra benignitas laborantibus premia & decertantibus p uirili sua coronā & optatā prębere laureā. Eam igiꝫ a uobis clarissima iuris lumina doctorea precor insignia: quæ si minus tenuis mea deposcit facultas: illis me quęso dignetur paternęue charitatis affectus. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXIII. uice eius: qui doctoratus in ciuili iure insignibus decorandus metuendum doctissimorum hominum subiit examen.

Res magna & suapte natura præclara reuerēde pater: celebres; iuris consulti: & insignes patres: magnū quoq; & splendidū postularet ingeniū. Tenue meū: & p exiguū eē sentio: Impitia hunc prius ausum denegabat. Sufficit & abunde mihi hodie in hoc metuēdo examine: spes illa maximā fiduciā pręberꝫ: quod neq; sinceris mentibus diuina gratia unq̄ defuit: & uestra iā pridē explorata benignitas aium erectiorē efficiet: & loquendi: ac legendi fouebit officiū: & qd natura longe abest: beneficia uestra pstabit uoluntas. Veniā igiꝫ ad rē ipsam ac ppositas hodie mihi lectiones in legali sapiētia: orās superoꝝ numen ut benigne quoq; annuere digneꝫ uotis meis: & uos patres amplissimi ad bene de me merendū alacriores reddat: suo ipsius imprimis inuocato pręsidio. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXIIII. eius uice: q doctoratus ē in ciuili iure collaturus īsignia.

Onstat: patres ac uiri pstātissimi: id qd Aristoteles sūmus philosophus tradidit: ad ītelligēdū atq; ad agēdū natū eē hoīem. Quid ē āt agere aliud q̄ rectā sectari beneuiuendi rōes atq; uirtutē colere? Quid deinde itelligeꝫ aliud: q̄ studioꝝ doctrinā: & rerū cognitionē āplexari? Vtriusq; uero exercitationis laboriosis certaminibus āplissima ueteres sapientes ac maiores nostri īstituerūt pmia: qbus inuitati atq; allecti hoīes facilius maximarū reꝝ studia capesserent: & idustria omni ac toto (ut aiunt) pectoꝛ psequereꝫ. Itaq; bene disfinire sunt soliti: laudē: honorē: decus uirtutis pmiū. Quod nō mō philosophorū uoce: sed multo certe melius natura duce didicimus. Siqdē uera Platonis uox ē: honoribus ali artes: oēsq; accēdi ad studia gloria. Nā cū natura sit a laboꝛ hoīum īgeniū ad libidinē atq; ad uoluptatis illecebras pcliuius: scite ac salubriter factū ē ut p laudis & glorię cupiditatē ad uirtutis exercitationē: ad sciēnę laudē trahereꝫ hoīes: atq; ducereꝫ. Proinde uetus fuit semp maiorū ac priscoꝝ oīus cōsuetudo. ut studiosos doctrinę ac sapiētię uiros: ubertimis pmiis ac sūmis honoribus psequerenꝫ. Quocirca q recte legiti

meq; pugnauerit ac bonū & uirile certamē decertauerit: p̄clarā sūmi p̄mii debet et glorię coronā adipisci. Hoc igit̃ merito iure illi iunio cōgruit: q florētu patria splendido genere claris parētibus natus: bonarū artiū studiis deditus: itegerrimus moribus: ac plerisq; ornatus laudibus: i iuris ac legalis sapiētię iāpridē uersatus studiis: atq; hisdē labore: uigiliis: sumptibus: relictis patrię deliciis: accuratissime sēp icūbens i p̄clarissimo Senēsi Gymnasio ānos cōplures: p suis uirtutibus magno cōsensu p̄fectus uere dignus: tandē a tāto patrū cętu habitus ē q iā tādē coronet̃: & accipiat palmā. Quar̃ tua optima pspecta: & pbata doctrina: auctoritate Reuerēdissimi &c. ut p̄clara subeas doctoris isignia: licētias simul: & ius libēter ipertior ut in Ciuilis iuris disciplina legē docere: cauere: iterpretari & Doctoris oia exercere munera: q̄ abūde meritus es tam cumulatissime possis ad laudem Dei. Dixi.

¶ Augustini Dathi oro. xxv. uice eius q legalē pfesso prudentiā Doctoratus ipart̃ insignia.

Etustissimus ac pbatissimus maiorū mos fuit: q posteritatē oēs & p̄claris istitutis & bene gestis rebus illustrauerunt: ut p̄mia atq; honores āplissimos uirtute p̄ditis uiris cōstituerent: quo humana fragilitas: & tenerior ætas: q̄ suapte natura ad malū uidet̃ esse ppensior: cupidine ducta glorię: ingenuis artibus: atq; optimis disciplinis incumberet: qbus facillime ad senectæ pducti annos: laudē & gloriā cōsequerent̃. Hinc laborantibus: atq; i maximarū rerū exercitatione tēpus atq; opam collocantibus: uaria sunt p̄miorū genera instituta. Hinc aurea ornamenta: hinc multipliciū coronarū distincta uarietas: hinc Lauri: hinc Mirti: hinc Ederę ac Palmę decus: hinc gēmarū rutilantiū fulgor: hinc īnumerabilia id genus ornamenta. Hinc a Romanis Pōtificibus: hinc a Cęsaribus & magnis principibus studiorū pfessoribus: p̄pria̲ dignitatis: & laudis cōcessa munera. Vt sublata ex humana cōciliatione desidia omniu atq; inertia: ad uirtutis: & scientiæ fastigiū magnis ingēiis uiri: p studiorū ac uirtutis gradus pueherent̃: & i summa celebritate: & gloria uersarent̃. Quocirca maximis est Senensis ciuitas digna laudibus: in qua studiorū oiuʒ p̄clara uigent ac florent Gymnasia: in qbus iāpridē uir nobilis: & summis ornatus laudibus illud. n. aliquandiu post habita florentissima patria: & parentū contēptis deliciis: incūbens iuris disciplinæ: & legalis sapiētiæ ita labore: uigiliis: & dierū ac noctium lucubrationibus meditationibusq; effecit: ut uere oium patrū: & horū doctorū cōsensu: & approbatione dignissimus habitus sit: q Doctoratus suscipiat dignitatē. En igit̃ accipe tuorū laborū digna p̄mia: & qm̄ libuerit interueniēte Reuerēdissimi Domini. S. R. Ecc. Cardinalis Senēsis: atq; Archiepiscopi: & studiorū oiuʒ p̄fecti auctoritate: cuius ego tā & si idignus uicē gero: coronā ac palmā gloriosi certaminis & debita tuę uirtuti capesse insigna: ut iniuris cōsultorū & celebriū doctorū numero: p tuo iure: cū tuæ illustratione uirtutis merito cēsearis ad laudē æterni Principis. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXVI. uice eius q eruditū quēuis iuuenē in cœtū philosophię ac Medicinę Doctorū suadeat asciscendū: & decorādum insignibus Doctoratus.

Agni ingenii: exqsitę doctrine: sūmæ eloquentię atq; exercitationis hoīem esse oportet uiri celeberrimi q uel p̄clarā aliq̄ disciplinā: uel sapientē quēpiā uirū: & doctrina p̄stantē congruis uelit laudibus pseq. Quibus rebus maxime opus esse intelligo: si quis Philosophiā ac Medicinę artē laudaturus sit: utranq; pculdubio: & excellentissimā oiuʒ & humano generi salutarē. Est. n. Philosophia: ut Gręci tradunt: uere laudatarū oium pcreatrix quedā: & mater artiū: & donū oiuʒ longe p̄clarissimū ab imortali Deo diuinitus cōcessum mortalibus: lux ueri illustrans hoiuʒ mentes: & humanæ dignitatis p̄stantiā ab imanitate segregans belluarū: unde ueluti a fonte uberrimo disciplinarū oiuʒ riuuli manāt: cui tanq̄ Reginę assistūt reliq; oēs: & ueluti Ancillę atq; pedissequ obsequnt̃: ēt Iuris ciuilis calliditas: & humanarū legū peritia: quā tantope & interdū insolenter nimiū iactant: atq; ostentant: earū disciplinarū laudis: & ostētationis: multo cupidiores q̄ ueritatis: quā nosse solis ē tributū philosophis. i. īdagatoribus ueritatis. Quid de Medicinali sapientia multa? Hęc illius comes: hęc uernacula sorori & uera philosophię assipulatrix est. Nā si nobilis: & pulcherrima oiuʒ illa cognitio ē: q̄ & nobilitate subiecti: & splēdore p̄stat: & certitudine quadā demōstrationis antecellit: uire Medicina plerisq; aliis anteponēda ē: q̄ diuinū opificiū. i. hoīes & totius humani corporis secreta rimat̃: fabricā p̄clarissimā pscrutat̃: & cōpagē eius diuinę cōpositionis totā patefacit: hoiem. i. uerā dei conditoris imaginē seruat: tuet̃: iuuat: languenti salutē atq; incolumitatē p̄stat: & qd̄ uere diuinū est: mortuos quodāmō Medicinali ope a pnicie atq; ab interitu uindicat: & oia pspicuis & certissimis documentis ostendit. Hanc q uere & salubriter pfitent̃: summis sunt honoribus efferendi: & omni laude decorandi. Quippe quos p̄cipuos humanę uitę conseruatores īstituit totius mundi rector: quo ex numero hodierna die refulget Tyro noster: & uir tū philosophiæ laude p̄stans: tū maximis pollens naturæ ac fortunæ muneribus: de cuius clara progenie: eximia uirtute: optimis ac pbatissimis moribus: singulari eruditione: ac doctrina dicere idcirco superuacuū est: qa oia sua sponte splendescunt: & in promptu sunt oibus. Quid plura? Labore & studio effecit: ut uere nancisci debeat: quę iampridem optauit p̄mia: & in hoc cœtu ornatissimo p̄clara Doctoratus insigna. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXVII. eius nomine: qui in Artibus (ut aiunt) a promotoribus quos appellant: Doctoratus petit insignia.

ERat mearũ partiũ reuerẽde pater, pręceptores optimi, ac Doctores celeberrimi & doctissimi uiri, pręclarã hãc nostrã efferre patriã, & nobile laudare huius urbis Gymnasiũ simul philosophiã & studiũ eius uehemẽtissime cõmẽdare: qđ semp apud oẽs pclaras totius orbis natiões & pplos maxie floruit. Sʒ ea certe eiusmodi sũt: ut sileri debeãt potius, q̃ tenuiter atq̧ exiliter laudari. Prohibet id ingenii mei ĩbecillitas: nec tpris angustię ptagari lõgius patiũť: cũ psertim alii sępe ex hoc ipõ loco eaꝝ reꝝ laudẽ cumulatissima orõne sint psecuti. Itaq̧ latius eẽ duxi, ptermissa huiꝰ florẽtissimæ cõmemoratiõe ciuitatis, & sacratissimę disciplinę ac Philosophi ę laude: q̃ una hoĩuʒ uitã exornat: & a feraꝝ ritu lõgissime abducit, rẽ ipsaʒ aggredi. Quapp hodie ĩ hoc pclarũ collegiũ prẽs ãplissimi cõuenistis. A te igiť Barthole, q Medicinę, Philosophię, & oium bonaꝝ artiũ in toto Latio magnũ decus, ac lumẽ existis: & simul a collegis tuis Doctoribus meis sũma doctrina fulgẽtibus, lauream & optatũ laboribꝰ & uigilliis pmiũ: nõ tã meo merito q̃ ura & hoꝝ patrũ grã, fidẽter Doctoratus insignia a ura hũanitate deposco: ut insignitus ura auctoritate, desideratus muneribus ppetuo lætari possim ãplissimæ disciplinæ, palmã & gloriam assecutus, ad laudẽ eius: a quo munera sunt omnia: & bona cuncta procedunt. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXVIII. Quam habuit, qum peritissimo iuueni, ac Philosopho subtilissimo Petro Venantio conferret insignia Doctoratus.

NOn sit miꝝ quęso, uenerãde pater, doctores celebres, & sapiẽtes uiri, si nũc faciã senior: qđ nũq̃ antehac iunior cosueui. Cogit amor: q oia uincit: cõpellit charitas: q̃ oẽʒ supat rõnẽ: & si dicere fas ẽ: uim affert amici uolũtas: cui refragari ẽt scelus putãt. Sʒ relictis suauitatis oratorię blãdimẽtis, nõ qđ Oratoris ẽ propriũ splẽdidiorẽ dictionẽ. Sed qđ suũ phi est: rẽ ipsaʒ cõplectar paucis. In prõptu sũt. n. Philosophiæ laudes. Nõ latet: nõ abscõdiť illius honestas. Nã si bonoꝝ honorabiliũ notitiã arbitrãť, honestissima pculdubio & pl̃cherrima oĩuʒ habẽda Philosophia ẽ: q̃ diuinaꝝ & hũanaꝝ reꝝ oium scientiã & cognitionẽ cõplectiť. Hinc est illa probata Gręcorũ definitio ἡ γαρ φιλοσοφια ἐστι γνωσισ θειωντε και ανθρωπινων πραγματων Nõ est obscura eius utilitas: q̃nquidẽ aĩoꝝ cultura diciť. Patet latissime fructus eius. Vberrimus illius cĩpus existit. Quid ẽ. n. uere bonũ atq̧ expetẽdũ: qđ nõ a phia petẽdũ sit: & ab eiusdẽ ĩexhaustis fontibus hauriať? Ad fęlicitatẽ phia rectũ pandit iter. Et actiua q̃dẽ, quę eadẽ Pratice diciť, & ĩ agẽdo cõsistit: tũ moralis, Græce ἠθικὴ: q̃ singuloꝝ hoĩum uitã instituit. Tum domestica & familiaris Gręce οικονομικη: q̃ reʒ familiarẽ gubernat. Tũ ciuilis: Gręce πολιτικὴ: q̃ pplis moderať. Et cõtẽplatiua pariter: Græce θεωρικὴ: quę in cognoscẽda ueritate uersať. Tum supnaturalis & diuina: Gręce μεταφυσικη και θεολογικη: q̃ ens & passiões entis, causas altissimas, substãtias sepatas, ac motores orbiũ contẽplať. Et p Auicẽnę sentẽtia, nõ modo pphetiã, atq̧ Angeloꝝ ordines: sʒ ẽt excelsum ac bñdictũ coeloꝝ Principẽ. Tum naturalis: Græce Physice: q̃ naturã speculať & motũ naturaliũ rerũ pricipia, causas, & elemẽta: causaꝝ genera: infinitũ, uacuũ, locũ, tpũs, multiplicẽ motus spẽʒ: creaturarũ uarietatẽ: diuersa aĩantiuʒ genera: simplicia corpora, & mixta: aĩata, atq̧ ĩ aĩa: supa, atq̧ infera: cęlestia, ac terrena: q̃ generationi & corruptioni subiacẽt: & ortũ, atq̧ interituʒ pãtiunť: metęora & sublimiora nõ ptermitit: sʒ & quę ppissime terrã fiũt, non tacet: q̃ mota mouẽt: & quę cũ alia moueant: ipsa ĩmobilia pstant: deniq̧ materiã primã atq̧ ultimã formã. Pręterea doctrinalis Gręce Mathematica: cuius abstractio nequaq̃ mẽdaciũ ẽ. Tũ numeralis: Gręce Arithmetrica. Tũ dimẽsiua: gręce Geometrica. Tũ quæ sydera speculať & astra: Gręce Astronomia. Tũ quę mũdanã, hũanaʒ, atq̧ ĩstrumẽtalẽ Musicã cõtẽplať. Postremo quę rõnalis diciť: Gręce λογικἡ cũ uniuersalibus, cũ pdicamẽtis: cathegoriis: cũ diuersis ppositionibus: cũ argumẽtationibꝰ suis, & cuiusq̧ generis sylogismis. Nõ est ĩcognita philosophię iucũditas: psertim sapiẽtię sectatoribus: q ipsi cõtẽplatione reꝝ mirifice delectãť: incredibilẽ suscipiũt uoluptatẽ: mirabili quodã (ut ait Plato) sapiẽtię afficiũť amore, supra modũ lætãť: & qđ ĩ Metaphysicis Aristoteles pdit, gaudio quodã ĩenarrabili gaudẽt. Ipa p se lucet philosophiæ amplitudo, ac dignitas. Cuius pfessores si forte arrogãtius Sophi: qđ est sapientes: at certe philosophi, qđ ẽ studiosi sapiẽtiæ, iure optimo nũcupãť. Hi sũt maximaꝝ & occultaꝝ reꝝ scrutatores: inuestigatores ueritatis: magistri uitę: bñ uiuẽdi duces: indagatores uirtutis: uitioꝝ expulsores: q cognitis bonoꝝ & maloꝝ finibus, oĩa ad uerã fęlicitatẽ, ac beatitudinẽ referũt. Hoꝝ tu numero Petre Venãti hodie pcẽseris: qđ clara ortus patria, bonis pgenitus parẽtibꝰ: sub clarissimo quoq̧ Principe: q cũ nra Respub. cõiunctissime uiuit: cõsiderãs nasci hoĩem ad decus: pspecta tui ingenii bonitate, cõtempsisti uana, & fragilia oĩa: neglexisti corporis formã: habuisti hũana pro nihilo: pcalcatis aũt patrię & parentũ delitiis, ad capessendã phiaʒ aĩum cõtulisti. In q̃ua q̃tũ profeceris, hoꝝ patrũ sapientissimoꝝ iudiciũ atq̧ auctoritas patefacit. Corona donanť uictores: laurea afficiunť clari Duces: lãbũt Poetaꝝ tempora sequaces hederę: potiore iure palmã Philosophi assequunť: quorũ perpetuo uirtus floret: semper uiret gloria. Pro tuo iure optata poscis præmia: & legitimo certamini debita. Dignus es: qui iam tandem coroneris: & accipias palmã. Hac te libenter præclarum hoc collegium donat. Præsto es igitur Petre Venanti frater, & auctoribus Francisco Nino & Bertholdo Massario, acutissimis grauissimisq̧ philosophis collegis meis, resignato primum utere libro: unde tibi infiniti quidam thesauri Sapientiæ depromuntur. Rursum signatum suscipe: ut ad medi-

tationem animi: quę sua Philosophi & optata sapientis mors est: & ad altissimā mentis cogitationem penitus cōuertaris: qm̄ Cicerone teste amici uen sūt libri: & propria Philosophi inuestigatio uerī: & ille pceptor utiqȝ pstātior: nō q exterius sonat: sed q interiorē hoīes luce ueritatis illustrat. Augustū gestamē capitis: & sacrū apicem quodā in sacris Philosophiæ penetralibus sacerdotū & flaminū ritu iure tibi hodie uēdicas. Rectius.n. philosophos q̄ Vlpianū aut aliū quēuis pfessorē iuris Sapientię & ueritatis merito qs sacerdotes appellet. Hodie tibi sapientiā quasi uirginē castā sponsas fœderas: quā & anuli subarratione ppetuā uitæ sociā & inseparabilem comitē adipisceris: magnas tibi hodie diuitias paras: nūq̄ tibi aurū defuerit: cuius fulgorē diuus Hieronymus sapientiā iterpretat. Nunq̄ deerit pfecta uirtus: quā circularis figura ac rotūditas manifestat. Nō deerūt gēmæ rutilātes unio nes & margarita: quę multiplicium uirtutū ornatū ac uarietatē idicāt. Accedat osculi sacramētū: in quo religionis mysteriū cōtinet: & ueri pignus amoris. Charitas Dei: q̄ oīa tuet: & bonoꝝ oīus ple nitudinē cōtinet: osculet te frater osculo oris sui: ut fidei nexu & ppetuo cū illa amore iungaris: ac sis sempiterno tp̄re fœlix. In rore cœli desup sit benedictio tua: bn̄dicat tibi dn̄s ex syon: & uideas bona cūcta oībus diebus uitæ tuę: & q benedixerit tibi & ipse quoqȝ bn̄dictionibus repleat. Sȝ quę a me exiliter dicta sūt: hoꝝ collegaꝝ & pcipue Frācisci Nini splēdidissimi uiri supplebit oratio. Dixi

¶ Augustini Dathi Oratio. XXVIIII. Et quasi præfatio quædam: quum Tusculanas quęstiones publice legere incepisset.

EX omnibus Ciceronis libris quos quidē ipse legerim: quē de Officiis scripsit & Tusculanas disputationes maxie pbare solitus sum. Q̄d in iis præcipua mea sententia uirtutis disciplina cōtinet: & multaꝝ reꝝ ad fœlicitatē ac beate uiuēdū ptinentiū accurata inuestigatio. Quamobrē & illū supioribus ānis publice explanādū suscepi: & hūc ipse sentiaꝝ legēdū statuo: qd̄ hac rōne plurimū (nisi fallor) allaturus sim: q a me discūt bonarū artium atqȝ ingenuaꝝ disciplinaꝝ sectatoribus. Veꝝ q uiua uox q̄q̄ magis afficit: labi ple rūqȝ atqȝ affluere cōsueuit: explanationē quādā Tusculanaꝝ disputationū litteris quoqȝ & cōmentariis mandare cōstitui: ut alioꝝ iperitiæ q̄tū in nobis ē alioꝝ ibecillitati medicemur. Nostri aūt instituti ordo hic seruabit: ut primū diuisionē libri ac textus deinde mētē iterpretemur: & uerboꝝ seriem ac sensum: & unde fiunt uocabula rebus imposita. Postremū: ut difficillimas quasqȝ quęstiones & loca nōnulla obscuriora tractemus. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oīo. XXX. quę ē dei iuocatio ī pricipio alicuius libri explanādi pcipue lasciui

q Vi hūanos regit actus: & cūcta gubernat: ille adsit ppitius ac fœlix nobis: i cuius noie noſtrarū lectionū lętū auspicemur exordiū. Studiū cūctoꝝ mortaliū pcipuū eē debet: ut noscāt atqȝ declinēt: quę mala cernant & noxia asciscāt: & amplexent: quę bona sunt & salutaria.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXXI. De laudibus Iuris Ciuilis: pro illo qui in ea facultate Doctoratus petit insignia.

SI Legalis Prudētiæ amplitudinē ad decus efferre instituerim celeberrimi patres iusta reprehēsione nō caream: qm̄ id factū sępius ex hoc ipso loco plane intelligā p eos qdēs uiros q ob sūmā dicēdi laudē rei tātæ magnitudo merito cōgruebat. Abest lōge a me ea facultas: quā Iuris splēdor atqȝ infinita uis quędā & sūma utilitas postularet: ut pauca satius sit q̄ multa loq. Q̄d si legalis sapiētia qd̄ magno igenio & exquisita doctrina uiri firmissimo testimonio cōprobāt hoius genus maxie tuet: & seruat. Illi quoqȝ pbādi uidēt: q cęteris posthabitis in eo studio ętatē atqȝ opam cōsūpserūt. Id me fecisse nō inficior: qd̄ si forte minus pfecerim q̄ eius pclari instituti ratio exigebat: labor industria & diligēs cura nō defuit. Itaqȝ qd̄ natura fert cupio iā tādē diuturni certaminis palmā adipisci. Qua & si sim forte nō satis dignus dignabit tū (ut spero) me tāto munere uestra benignitas: q studiosissimū quēqȝ & hūaniter suscipit: ac libēter āplectit. Et eoꝝ q se ad hāc pclarā Iuris laudē totos cōtulerūt neminē unq̄ nō asciscēdū duxit. Proinde uos pręcipua Iuris lumina patres simul ac pceptores isignes. N. et. N. hortatos atqȝ oratos uelim: ut p uso ingēti ī me quē educastis amore beniuolētia hūanitate & optata hoꝝ studioꝝ isignia & dicatā eoꝝ laboribus & constitutā lauream deferatis ad cœlestis numinis laudem. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oīo. XXXII. Vice illius q Doctoratus isignibus decorādū post explanatā ab eo d more lectionē i Doctoꝝ cœtu iperiose ad disputationē iuitat. Hāc orōnē habuit Dathꝰ ipe ī doctoratū Bertholdi Massarii itegerrimi ciuis Senēsis Hic & dialecticus pegregius ac sūmus phūs: & Medicę artis peritia eius: quā appellāt: apprime clarus: & qō tato ī hac fece hoīus īuenit fide & obseruātia ac studio ī amicos: & pcipua quadā in cūctos bn̄ficētia: oīus hominū beniuolentia & amore dignissimus.

HActenus laudamus Bertholde frater tuū ingeniū eruditionē ac doctrinā. Tuā probamus ī assignādo & explanādo lucidā determinationē elegāriā ordinē & pulchrū pcedēdi modū. Et ī ea palestra tuā pclarā exercitationē facillime indicasti Supest: ut p more post hūc cōes legēdi ritū singulare certamē subeas: & ī disputatiōe tuā pspicacias ac subtilitatē ostēdas: ut oīfariā te dignū pmio & honoribꝰ pbeas. Ingredere igit: & hāc disputādi palestrā subi doctrinę accinctus armis: quo pacto postmodū ut dignus es coronaberis: & accipies palmā. Arguāt duo ex iunioribꝰ primū: mox q tuę optimę eruditiōis usqȝquaqȝ periculū facere cupiūt.

¶ Augustini Dathi Oratio .XXXIII. Pro eo q e Gymnasio studiorũ rediens domũ doctoratus insignibus decoratus: in cõcione de more primũ laudat Ius ciuile: deinde Principẽ: postremo .i cętũ alcisci ac numero Doctorũ suæ patriæ ascribi suppliciter poscit: & orat.

INtelligebã illustrissime Princeps patres amplissimi atq ornatissimi uiri illi facũdiã ac sũma dicẽdi copiã maxĩe necessariã: q ex excelso hoc loco orõnem esset habiturus. Q d' qdẽ pclarũ ornamẽtũ cũ meę prorsus ĩbecilitati desit propositũ huic rõnis congruens q̃ potero breui orõne cõplectar. Nã ciuilis Prudẽtiæ eiuscemodi laus esse dignoscit: ut eã digniserplicare pconiis si ab inferis reuiuisceret: uix possit ex Latinis Romanus Cicero: ex Græcis Atheniẽsis Demosthenes. Nihil hac pclara disciplina ĩ omni hoĩum uita & cõciliatione melius: nihil tã frugiferũ: nihil adeo iucundũ: nihil atq salutare: nihil hoie libero dignius. Nã iura ac leges: qbus ciuitates ac populi ad bene uiuendũ cõstituunt: a rõne pspecta nihil pręter uirtutẽ atq honestatẽ respectãt: sed ad eã rẽ potissimũ & colẽdã & psuadendã maxĩe dirigũt. Ad Iustitiã capessendã ois Iuris ac legũ spectat intentio: tota quoq ciuilis iuris sanctio ĩ uirtute solidat: a uirtute pficit: uirtutẽ seqt: æquitatẽ ãplexat. Bene igit legalẽ Iustitiã cõmemorat phorũ pręclarissimus ac Peripateticorũ Aristoteles Princeps: quę qdẽ nõ eã dũtaxat Iustitiã cõplectit: quã dispartiunt sapientes in distributiuã atq cõmutatiuã: Sed cæterarũ quoq uirtutũ oium cumulũ cõtinet nõ aliã ob causam nuncupata. Legalis nisi qd' leges ipsę a uiris sapientissimis institutæ nihil efficiunt aliud: nisi ut ois pellat ĩprobitas: ois cõtra uigeat: ac florescat uirtus. Quæ utiq uera p Vlpiani sententia Philosophię pfessio est. Q uã ueteres nõ iniuria indagatricẽ uirtutũ: expultricẽ uitiorũ phibẽt. Quocirca sublatis legibus magna sequat necesse ẽ: humanę uitę pturbatio atq cõfusio. Q d' si diffinitio cuiusq rei substãtiã patefacit ex legis ipsius diffinitiõe facile cõstare põt. Quę nã uis illius existimari debeat: si sanctio sancta ẽ: iubẽs honesta: cõtraria phibens. Vere nãq p leges: qd' & ipse quoq noster Hieronymus cõprobauit: mala phibent: pręcipiunt bona: cõcedũt media: pfecta suadent. Nõ absq optimis rõnibus magno semp ĩ honor fuerũt. Ciuilis prudẽtię sectatores. Ex quorũ uoce tãq̃ ex oraculo quodã (ut uulgo ẽt dici solet) ea manãt: ac pficiscunt oia: p quæ sublata iniuria: frenata malorũ audacia cohercita ĩprobitate: tũ iuste pie honeste cõtinẽter tẽperãter: tũ quete pacate iucunde tranqlle beate in hoĩum societate uiuat. Nã qd' de sapientibus dicit hoies passim quondã ac uagos ferarũ more uiuẽtes redactos postmodũ ad honestatis normã: ac rectã bene uiuẽdi rõnẽ cõpullos: id pculdubio ad legalis sapientiæ pfessores & latores legũ & sanctissimorũ institutorum cõditores referendum: nemo compos mentis ambigere possit: qui optimis & scitis & legibus rudes atq agrestes cõponũt pplos: ac regũt dictis aĩos: & pectora mulcẽt. Reges ac Principes summis attollunt laudibus: q ul' ipsi optimas ac sanctissimas leges cõdiderũt: & suorũ obliti cõmodorũ communem utilitatem atq uniuersorum salutem secuti sunt: uel amplissimis honoribus atq uberrimis ppositis pręmiis doctos uiros ac sapientes & huius pcipuę disciplinæ pstãtes laude afficiuerũt: & studio sunt omni hũanitate atq officio prosecuti. Q d' cũ de aliis plerisq plane ac pspicue cõstare intelligo: tũ de nostro illustrissimo Principe lõge exploratissimũ est: atq ita exploratissimũ: ut id unũ añ oia illi propositũ uideat: & pmio afficere bonos: ac malos iusta poena ulcisci: qd suũ maxie propriũ Iustitiæ munus ẽ: & sapientes ac doctrinæ & ĩprimis Ciuilis Prudentię sectatores magno studio & amore cõplecti. Sed uideo me euagatũ esse longius q̃ initio ppositũ erat. Iampridẽ posthabins patrię simul ac parentũ delitiis: qbus nihil in hoĩum uita putat iucundius: longinquos petẽs pplos: in studiorũ exercitatione: & in ciuilis Iuris disciplina magnã ætatis partẽ & summã opam collocaui. Prohibuit forsam ingenii ĩbecilitas: ne ualde pfecerim uoluntas studiũ labor minime defuit. Tandẽ in nobilissima Etruriæ urbe Sena studiorũ ac litterarũ alũna palmã diuturnæ exercitationis ad doctoream adeptus sum dignitatẽ. Fateor me tãto honore nequaq̃ satis dignũ: S3 uestra benignitas certe uel ipsa meritũ efficiet: uel plurimũ augebit. Adeste igit ac fauete filio mihi patres beneficẽtissimi: & in uestrũ gregẽ cooptate: date humiliter postulãti optatũ munus: & in quo libuerit loco seruũ supplicẽ collocate: habituri me perpetuo uitæ tpre plenissimũ fidei & paratũ iubentibus uobis neq etiã capitis uitare discrimẽ. Q d' omne ita demũ peto: oro: obsecro si honestũ. si decorũ: si cõsuetũ: si gratũ humanitatibus uestris futurũ sit: nec ĩmodestũ: nec arrogans: nec insolitũ: nec pręter uestræ uoluntatis placitum. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio .XXXIIII. Ac ueluti præfatio quędã de laudibus legalis sapientię.

QVm perspicuũ sit gloriosissime Princeps uosq uiri pstantissimi ac celeberrimi patres nihil sapientia aut maius inueniri: aut pclarius possideri: illa tñ eius pars cęteris oĩbus pręferẽda ẽ: p quã ad bñ & cũ uirtute uiuendũ humanũ genus docet: instruit: dirigit. Nã cũ rõnis pstãtia hõ cęteris aĩantibus ãtecellat: ea nimirũ rõnis uis ul' maxĩa cernit: qua ad colẽdã exercendãq uirtutẽ inuitamur: ac deducimur. Id aũt siqua ars siqua disciplina pręstat eam plane legalẽ sapientiã esse cõstat cuiusuis tota: ac ratio in eo sita est: ut uĩ declinare quæ turpia & fœda sunt: tũm sectari consuescamus quæ bona & honesta esse cernantur. Quocirca huius legalis Prudentiæ ratio ab optimis profecta primordiis præstantissimis auctoribus inuecta comprobata atq illustrata est. Ea latissime patet: & ad cõmunem hoĩum salutẽ atq utilitatem

ſpectat.Per eam ſingulorum uita rectiſſime inſtituit̃:familiæ optima rõne regũt̃ Regna/Principatus/ ciuitates/ac cætera cõcilia/cœtusq hominum Iuris æqualitate: & præclaris conſtitutionibus gubernantur.Quod cũ ita ſit &c.

¶Auguſtini Dathi Orationis.XXXV.Thomos de ſui ipſius cognitione.

Vm ſint pleraq oĩa cognitu ac ſcitu laudabilia/ac decora:tũ illa oĩbus ẽ anteponẽda cognitio:p quã homo ſeipſm nouit.Hoc eſt.n.ſalutare illud ſcriptũ p foribus Delphici tẽpli:quaſi diuinitus demiſſum mortalibus:ac ueluti plapſum de cœlo oraculum: γνωθι σεαυτον: & a Grçcorum ſapiẽte:ſiue is Thales Mileſius unus e ſeptem:ſiue Monymus:ſiue quis alius tandẽ fuerit/ſalutari inſtitutione pçceptus.Nõ iniuria redarguit M.Cicero eos:q nimis magnũ ſtudiũ & opam multã nimis ĩ res obſcuras/ac minime neceſſarias cõferũt:iis uidelicet uel ommiſſis:uel neglectis:quç ſapientis tũ officio:tum etiã dignitati cõueniunt. Q đ dũ Archimedes Siculus ille diligẽtior Mathematicus efficit:extremũ excidium nõ uitauit.Sciũt enĩ multa nõnulli:& ſe ipſos neſciũt Quos diuus Bernardus diuinarum & humanarum rerũ ſtudioſiſſimus cõtẽplator/ac uitiorum cenſor acerrimus/uehementiore accuſatione notauit.Cũ nihil p ſapiẽtis uera ſententia/nec turpius ſit ignorãtia ſui:nec oĩo demẽtius.Cũ nihil cõtra rerum oĩum/quas ſcientia attingit humana:uel melius ſit:uel prorſus ſalubrius cognitione ſui:quæ initium ſaluis ẽ:precipuum ſapientiæ munus:uirtutis plenitudo:officii cõſumatio.Hanc unã maxĩe & rõni hoĩs conſentaneam/& oĩum neceſſariam cunctis ſtudiorum generibus ſcientiſſimus Aurelius Auguſtinus firmo animi iudicio prætulit.

¶Auguſtini Dathi :quum.M.Tullii de officiis librũ publice legere incçpiſſet:Oatio.XXXVI.
Ac præfatio quçdã mutila/mẽdoſa/corrupta/imp̃fecta.Diuinos qm̃ Mures roſere libellos.

Vplicem Philoſophi uirtutez eſſe tradiderũt:alteram intellectiuã:quam διανοητικην Græci uocãt:alterã moralẽ:quã appellant ηθικην: & illa quidẽ tum generationẽ:tum etiã incrementũ plurimũ ex doctrina habere cognoſcit̃.Hæc uero ex aſſuetudine ſit. Sed morale opus eiuſmodi eſt:ut non ſoluz inueſtigari/uerũ etiam ad exercitationem accomodari conueniat.Id nãq uoluit Ariſtoteles in eo libro:quẽ de moribus ſcripſit.

Nõ.n.cõtẽplationis gr̃a/quẽadmodũ reliqua:ſed ut boni ſimus/uirtutẽ inueſtigamus.Q đ ſi ſecus cõtingat/nulla prorſus ſit uirtutis utilitas:cuius laus oĩs ĩ actione cõſiſtit.Itaq Cicero/cũ.M.filium Athenas ad Cratippũ Peripateticũ audiendũ miſiſſet:decreuit tũ inſtituendi filii/tũ doctrinç teſtificandç gr̃a/librũ ſcribere de Officiis/apud nationẽ/quç ſtudiorum Princeps eẽt/teſtẽ futurũ Tullianç eloquẽtiç:ſũmæq doctrinç.Officiũ.n nõ uirtutis habitũ:ſed exercitationẽ cõplectit̃.Quẽadmodũ uero iter uitiũ ac peccatũ intereſt:q đ illud animi habitus:hoc prauũ opus ẽ:ita & uirtutẽ cõſtat habitũ eſſe:officiũ aũt/quæ a uirtute atq honeſtate ducit̃/actionẽ.Quocirca & ab efficio uerbo originẽ ſumpſit:ut oſtẽdit Ambroſius:ſz pp decorẽ orõnis/littera imutata/officiũ uelut efficiũ appellatũ eſt.Tanta ẽ aũt officii uis/atq pſtãtia:ut nulla hũanç uitæ actio expers eẽ officii queat:ĩ cuius exercitatione uitæ honeſtas oĩs cõſiſtit:& ĩ neglectu turpitudo.Nã quẽadmodũ pleręq artes exercitationẽ deſiderãt:ita & uirtus maxĩe laudẽ magnã cõſeqt̃:ſi conſuetudo uſuſq adhibeat̃/& exercitatio: qua ĩ re ineſt officiũ/atq honeſtas. Virtutis igit̃ colẽdç & officii conſeruãdi p̃cepta pulcherrima:& ĩprimis utilia Cicero ad filiũ ſcribit/Opus uniuerſum ĩ tres libros partit̃:& ĩ primo qdẽ poſtq̃ perfectũ officiũ a medio ſeiunxit:& utrũq diffiniuit:cœpit oſtẽdere:quç illa ſũt:in qbus deliberãdis hoĩes uerſari ſolent.Atq qa prima deliberatio ad honeſtatẽ ac turpitudinẽ ſpectat/ſecat honeſtũ in quattuor partes:Primã Prudẽtiç & ſapiẽtiæ:alterã Iuſtitiæ & liberalitatis:tertiã/quæ ĩ animi magnitudine ac robore uerſat̃:poſtremã Modeſtiæ ac tẽperãtiç:ex his oĩbus locis/uelut e qbuſdã fontibus ducit officia/docẽs ſeruãda quç honeſta ſũt:cõtẽnenda quç turpia.Tum aggredit̃ cõparationẽ eorum:q honeſta ſunt:q ſæpe cõtigit:cũ duo honeſta/aut plura pponũt̃:ac ſtatuit uirtutũ oĩuz Principẽ ſapientiã/& Iuſtitiæ officia ſtudus ſciẽtiç p̃ferri:demũ officiorum gradus diſtinguit.Secũdo aũt libro đ utili atq inutili ſermo ẽ:oſtẽdit̃q tria genera re cõfuſa/iuſtũ/utile/honeſtũ ſola cogitatione diſtingui. Ponit̃ earum rerum diuiſio:q uel pdeſſe hoĩbus:uel obeſſe poſſint.Sz qđ prç cçteris utiliſſimũ eẽ cernit̃/rectiſſime explicat̃:qm̃ modo hoĩum ſtudia ad utilitates noſtras allicere/atq excitare poſſimus/Multa afferũt̃ de gloria:& ea numerãt̃:q̃q̃ ea de re duo ſunt alii Cicerõis libri:ex qbus maxĩa gloria cõparari queat.Oſtẽdit̃ quo pacto nõ ſolũ ſingulis ciuibus:ſed ẽt uniuerſis cõſulẽdũ ſit.Adhibent̃ ex Antipatri ſentẽtia duo utilitatũ p̃cepta:ualitudinis pcuratio/& pecuniæ:q Panetius etiã p̃terierat. Demũ incedit.M.Tullius ĩ utilitatũ cõparationẽ:docẽs quo pacto corporis cõmoda cũ externis:& utraq ad inuicem comparari conueniat.Tertio uero libro/utilitatis/atque honeſtatis pertractatur cõtentio:q locus in tota philoſophia maxime neceſſarius ẽ:ſed non idcirco a Cicerone ſuſceptus:ut poſſit aliquando utilitas cum honeſtate pugnare:cum utilitate honeſtas:ſed qa nõnullos plerũq fallit utilitatis/atq honeſtatis ſpecies.Nam ſolitus eſt Socrates execrari eos:qui plurimum hçc natura cohçrẽtia/opiniõe diſtraxerint:cui Stoici oẽs aſſenſi ſũt:quos Cicero ĩprimis ĩ his libris auctores habet.Quare in hac utilitatis honeſtatiſq cõparatione bñ ac ſcite dixit Panetius ſolet hoĩes dubitare:

nō aūt oportere: qa nihil utile ē: qđ nō sit honestū: nec honestū qcq: qđ nō sit idē utile. Itaq formulam ac normā quādā Cicero cōstituit ſm Stoicoꝝ pcepta rōni ac diſciplinæ maxie cōſentaneā: quā q ſequet in cōparatione reꝝ nūq ab officio honeſtateq poterit aberrare. Sed id īprimis pcipiē: ut quotiens utilitatis ſpēs obiecta ē: cui adiuncta turpitudo cerniē: nō utilitatē eſſe requirēdā: ſed intelligendū potius: ut ubi turpitudo ſit: ibi utilitatē eſſe nō poſſe. Opus igiē omne de Officiis inſcribiē: qđ eſt de coſnuetudine atq actione uirtutū: conſiliū eſt bonoꝝ Philoſophoꝝ oium: ſed Stoicoꝝ imprimis imitari ſententias. & conſeruādi officii fuit in hoc uiro uis Demoſthenis: copia Platonis: iucūditas Socratis. Neq plurimas (ut ait Pindarus) aquas colligit: ſed uiuo gurgite exundat: dono quodā puidētiæ genitus: in quo oēs experitē uires ſuas eloquētia. Quis docuit unq diligētius? Mouit uehemētius? Cui tāta affuit ſuauitas? Nō imerito igiē ſuis tēporibus regnare i iudiciis dictus eſt. Apud poſteros uero id cōſecutus: ut Cicero iā nō hoīs nomē: ſȝ eloquētię putetē. Quamobreȝ iuuenes optimi ſi exquiſitā doctrinā: ſi diuinā eloquētiā aſſeq cōcupiſcitis: legēdus ſemp nobis & pdiſcēdus eſt Cicero: habēdus i aio: & ſi fieri poſſit geſtādus ſemp i manibus. Huc ſpectate: hoc propoſitū ſit uobis exemplū. Ille ſe credat pficere: cui plurimū Cicero placeat. Sed huius uiri ſtudio uel ueſtro potius amore pgreſſus ſum q inſtituerā lōgius. Rurſum capeſſite doctrinā: imitamini præſtātes uiros: amplectimi Ciceronē: & imortalis atq omnipotēs: ſine cuius numie factū ē nihil ueſtra Deus incepta ſecūdet. Nūc uero ſpectemus illa quæ in explanādis auctoribus principio ſpectari cōſueuerunt. Eſt aūt in hoc opere Ciceronis intētio uitæ præcepta tradere: recta ab illo utilitas demonſtratē nō filii ſolū. M. Ciceronis: ſed oium quoq hoium inſtitutio: atq optimus i uirtute pgreſſus. Libri initiū hoc. M. Tullius dedit. Quanq te Marce fili &c.

¶ Auguſtini Dathi Orationis. XXXVII. Thomos pro diſputante.

SOlent q inueſtigādę ueritati dant opam: qq i cognoſcēdis rebus uerſanē: plurimū laudari. Quoniam ex oibus humanis actionibus nulla melior: nulla præſtabilior iudicatur: & naturæ hoīum magis accōmodata: ſi quidē p Quintiliani ſentētia: ſicut aues ad uolatū: equi ad curſum: ad ſæuitiā feræ gignunē: ita nobis ppria ē mētis agitatio: atq ſolertia. Vnde origo animi cœleſtis crediē: nullusq (ut Lactātius ait) aio ſuauior cibus ē q cognitio ueritatis: fœlixq eſt ille (ut Poeta inqt) q potuit reꝝ cognoſcere cauſas: et oēs hoies (ut Phūs aſſerit) natura ſcire deſiderāt: Imprimiſq (ut Orator affirmat) hoīs ē ppria ueri inquiſitio atq inueſtigatio. Itaq cū ſumus neceſſariis negociis curiſq uacui: tū auemus aliqd uidere audire diſcere quęrere inueſtigare rimari cōtēplari intelligere cognoſcere ſcire cōprehēdere. Oēs. n. trahimur: & ducimur ad cognitionis ſciētię cupiditatē: in qua excellere pulchrū putamus. Labi aūt & errare neſcire decipi: & malū & turpe ducimus. Hoīs aūt mens diſcēdo aliē: & cogitādo ſemp ali quid aut inqrit aut agit: uidendiq & audiendi delectatione duciē. Sed qm ſapientes uiri arbitranē pro noſtræ mentis ibecillitate perſpicuā ueritatē niſi p diſceptationē lucere nō poſſe: quādoqdē nemo unq inter mortales optimus ſit inuētus: q p ſeſe oia noſcat: idcirco diſſerendo cōmunicādo mutuaq collatione quadā ueluti ingenioꝝ cote præſertim apud uiros reꝝ oium doctrina præſtantiſſimos: quales eſſe uos liquido cōſtat q adeſtis certa reꝝ cognitio cōparāda eſt.

¶ Auguſtini Dathi Orationis. XXXVIII. Thomos de laudibus Chriſtianoꝝ Theologiæ.

SI quis cœleſtibus ac diuinis de rebus uiri religioſiſſimi atq optimi patres orōnem habiturus ſit: illi pculdubio nō hoium eloquiis: ſed Angeloꝝ linguis & ſupra hoiem facultate opus eſſe intelligo. Qđ ſi ueteres aut Græcoꝝ aut Romanoꝝ eloquentiſſimi Oratores nō abſq magna quadā formidine ac pauore orōnis ſuæ initia exorſi ſunt: ui deo mihi multo magis pertimeſcendū: cui de re altiſſima atq ſublimi inornatiſſimo ſapientum atq eruditoꝝ hoium cōſpectu grauiſſimū hodierna die dicēdi onus incūbit. Qum mecū infinitā reꝝ uarietatē ſæpe cōſidero: aioq cōpiector: qum ipſam mūdi machinā ac præclarū Dei opificiū mēte & cogitatione uoluto: aīaduerto nimirū cætera oia nullius eſſe momēti: pręimenſa atq inenarrabili Dei maieſtate atq ſubſtantia: quā diuina Philoſophia ea: quā Graci Theologiā uocāt: altiſſima indagine quadā & pſpicaciſſima ſpeculatione cōtingit. Nota ac uulgata eſt illa nobilis ac pclariſſimi Phī ſentētia nō ſecus ſe habere noſtrę mētis aciem ad ea quę ſm naturā lautiſſime patent: manifeſtaq ſunt q imbecillis uolucris & noctuę infirmos oculos ad ſplendidā ac fulgentiſſimā Solis lucē. Qđ ſi (ut ait in Phedone Plato ille phoꝝ princeps) q animi naturā diligētius cōtēplanē coꝝ mens caligine quadā atq obnubilatiōe cōfundiē: euenitq id qđ acriter oculis deficiente Solē intuenē: aut aſpectū prorſus amittāt: id multo magis in cōtēplāda diuinæ celſitudinis Maieſtate cōtingit. Nō eſt tāti ſplēdoris ac fulgētiſſimi luminis hūana capax fragilitas: tā eximię claritatis amplitudinem pati nō poteſt imbecilla humani generis facultas. Sed miſerta noſtrę debilitatis diuina clementia pmediatorem filium illa cœlitus reuelauit: quæ nulla humana at curioſa perſcrutatio: nulla ueterum Philoſophorum ſolertia: nulla cuiuſquaȝ acerrima perſpicacia ualuit adipiſci. Ab ingenti uero atq imenſa cœleſtis Principis benignitate uera illa ac diuina Philoſophia ſumpſit exordium: quam nō Græci ſolum: ſed Latini quoq ueruſtiſſimo nomine Theologiam appellare cōſueuerunt. Ex hac nobis illa profecta ſunt: quæ ſapientibus uiris incredibiles quoſdam & admirabiles amores excitāt ſapientiæ. Nemo tam ferus ē: nemo tam agreſtis ac barbaris moribus: cuius menti nō illa

ingenita Dei fit notio: p quā a cæteris animātibus differt humana pręstātia. Sed quisnā ille fit Deus quē colere: quē amare: quē timere: quē uenerari: quē deniq̄ adorare debemus: sola īsinuauit nō humaniter inuestigata: sed potius diuinitus reuelata sapiētia: ut p eam ītelligeremus Triuitatē ī unitate: unitatē in Trinitate indiuiduibiliter cōunieri. Hinc Pater, Filius, Spūs scūs psonarū trinitas: essentię unitas: summæ Maiestatis æqualitas cōmperta ē: quā nullo pacto hūana ratio iuestigare potuisset. O inenarrabile atq̄ inexcogitabile sacramentū. Pater est: & Filius: & spūs scūs: quorū singulus qsq̄ Deus: simul oēs deus: singulus plena substātia: simul oēs substātia. Cūq̄ pater: nec filius sit: nec spūs scūs: filius nec pater sit: nec spūs scūs: spūs scūs nec pater nec filius: deniq̄ pater tantū sit pater: filius tantū filius: spūs scūs tantū spūs scūs: tamē (ut christianæ religionis decus Augustinus tradit) eadem tribus æternitas est: eadē incōmutabilitas: eadē Maiestas: eadē potestas. Et in pre quidē unitas æqualitas ī filio: in spū scō unitatis atq̄ æqualitatis cōcordia continef: ut tria unū sit pp patrē: æqualia pp filiū: cōnexa pp spūm scūm O altitudo diuitiarū sapientiæ atq̄ scientiæ Dei: quā humanæ imbecillitati pia qr̄adaṁ reuelatione impartiri dignatus ē. Quā præclara q̄ ineffabilis diuinæ bonitatis amplitudo: quę cū de nihilo & spūalem & corporalē creaturā, idest cœlū, ac terrā principio cōdidisset eiusdē nos summæ clemētiæ participes fieri uoluit. Qui post gloriosum mūdi ipsius opificiū: post admirabilia sex dierū opa tandē ad imaginē, ac similitudinē suā hoīem effinxit: cuius sub pedibus oīa subiecit: oues enī & boues uniuersas, insup & pecora campi: quē cōstituit sup opa manuuȝ suarū: & gloria atq̄ honore coronauit.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXXVIIII. De laudibus uirtutis.

SI diligenter aduertimus, patres charissimi, cætera sunt caduca oīa mometanea, fragilia ac fortunæ casibus subiacentia: una uirtus ē quæ uera & certa possessio hoīs sit habenda. Quæ animum ipsum ad imaginē, ac similitudinē Dei peceatum ī sua dignitate ac splēdore cōseruat: & ad extremos usq̄ uitę terminos fidissima comes ad uerā tandē beatitudinē sola pducit. Ad hāc nos colendā assequendāq̄ geniti sumus. Per huius exercitationē creatori paremus. Hac reliquis animantibus præstamus, & belluis. Hæc laudē, ac decus parit. Hęc solidā, ac perpetuā uoluptates adducit. Hæc mirificos, amplissimos, atq̄ uberrimos fructus pfert. Hæc nullius insidiis, nullius insectatione a nobis auferri pōt. Nō tēpestatibus: nō ferro: nō bello: nō naufragio: nō ui ulla prorsus labefactari. Hanc capessite oēs: hāc amplexamini cunctis uiribus: in eam incumbite: quā ut adipiscamur, glorioso intercedente Pontifice Nicolao, annuat ille q̄ trinus & unus infinitis sæculis regnat Deus. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXXX. Ad idem.

OMnium rerū una maxīa est, ac maxime expetēda uirtus, uiri patres, una pręcipue: quā inuestigare: quā āplecti: quā pręcæteris oībus colere, & rebus cūctis pferre debemus. Immortalis nāq̄ eius possessio ē: & altis nixa radicibus: nullis fortunę casibus subiacet: nullis pōt uiribus expugnari: nulla quoq̄ externa ui: qđ ipse sentit summus orator: prorsus amitti. Ea uia est ad beatitudinē: ad quā mortaliū oīus tendit: atq̄ aspirat intētio: & ad beate uiuendū se ipsa cōtenta: ut Stoici tradūt: oīa quæ cadere ī hoīem possunt: se ipsa inferiora putat. Hanc igit̄ exquirite oēs: & ad eas plane cōsequendā uigili cura, accuratissimo studio atq̄ opa cōtendite, ut uirtutem adepti, & uere sapientes, & ppetuo fœlices, ac beati esse possitis: illo inspirante qui uera uirtus est: & totius uirtutis ac beatitudinis auctor. Dixi.

¶ Augustini Dathi fragmentum Orationis. XLI. Ad idem.

NIhil est uiri Senenses rerū oīum, quę qdem ī hoīes cadere possint, uirtute oīo melius, ac prestabilius: nihil uitiorū, ac flagitiorū turpitudine uel pniciosius qcq̄, uel abiectius cogitari pōt. Sed nihil bonis, ac pbis hoībus fœlicius esse: nihil perditis, atq̄ improbis miserius: satis, sup̄q̄ iampridē sapientibus uiris cōpertū est. Incredibilis quędaȝ est uirtutis præstātia, ac magnitudo: quā q adipiscunt̄: ii nō modo mihi solū: quē forsitan ob ingenii tarditatē, ac doctrinę inopiā falli nō difficile erat: uerū etiā oībus: q natura: q studio: q sapientia ceteros prestāt: pbeati absq̄ ulla dubitatiōe uideri solent. Nā si uera dicit ille Iurisconsultissimus Vlpianus assessor Impatoris Alexandri peringsignis: natura bona dicunt̄, ex eo qđ beant: hoc est beatos faciūt: qd erit putandū bonū pter uirtutē? Nec est. n. bonū qcq̄: nisi aut uirtus: aut id, qđ cū uirtutis atq̄ honestatis societate coniungit̄. Quid. n. est beare aliud (ut idē dicebat Vlpianus) q̄ prodesse? At sola uirtus semp prodest: qđ si ita ē, sola maxīe nos beatos efficit: cętera uero nec semp prosunt: & obsunt plerūq̄ iis: q illa possideant. Nēpe diuitię, qbus maxīe uulgus hoīum inhiat dignitates, honores: uires quoq̄ pnicitas, forma, cęteraq̄ uel corporis, uel externa, ut multitudo īpita noīat adiumēta: ut nos putamus fortunæ ludibria: multis sępenumero dedecori, dāno, ac malo & sunt & fuerunt. Quā scite, q̄ sapienter exclamat noster Satyrus.

Omnibus ī terris, quæ sunt a Gadibus usq̄ / Aurorā & Gāgem: pauci dignoscere possunt / Vera bona: atq̄ illis multum diuersa remota / Erroris nebula.

Quę sunt uera bona: quę iure expetēda, atq̄ exoptanda pręter honestatis actiones, exercitationesq̄ uirtutū? Sensit hic nō tā Poeta q̄ Doctor bene uiuēdi: Id qđ pręclare Iabolenus Iureconsultus admirabili uir ingenio, ac sapientia nequaq̄ iure bona dici, atq̄ appellari posse: quæ plus icōmodi ha

beant q̃ cõmodi. Magnifica ac preclara uox/& Iurisconsultissimo digna uiro sentẽtia: quæ declarat
solũ fere ĩ humanis rebus uirtutẽ bonũ: quę ostẽdit uerã ac solidã boni rõnẽ: quę si acrius ꝓspiciat:
externas/fragiles/caducas res oĩs a bonoꝝ appellatione depellit: ꝑfecto intellexerũt uiri sapiẽtes id
bonũ esse: qđ prosit oĩbus: noceat nemini. Honores/imperia/pecunia/robur/opes nequaq̃ ĩ rebus
bonis habẽda sunt: ꝑ quæ & multa & magna nõnunq̃ hoĩbus mala ĩportata didicimus. Atq; ea res
imprimis Poetã impulit: ut acerbius ĩueheret in fallaces hoĩum curas: stultas cogitationes: lubrica
uota: uanos conatus: inanis cõtentiones. Nocitura toga/in q̃s: nocitura petuntur

Milina & torrens dicendi copia multis
Et sua mortifera est facundia uiribus ille
Confisus periit admirandisq; lacertis
Sed plures nimia congesta pecunia cura
Strangulat: & cũcta exuperãs patrimonia cẽsus.
Quosdam pręcipitat subiecta potentia magnę
Inuidiæ mergit longa: atq; insignis honorum
Pagina.

Quid multa? Supuacua/aut perniciosa petunt. Itaq; ipsa ĩ bonis rebus (ut ita dixerim) esse se ne/
gãt. Laudo Biantem Priannensem: q unus fert e septẽ Græcię sapientibus: q cuã direptus amissisq;
ũs oĩbus/quęcũq; ea tẽpestate externa possideret: oĩa tñ/quæ bona/quæ sua essent/secũ auferre dice
bat. Laudo Stilphonẽ Megarensem: cuius cũ patriã cepisset: ac diripuisset hostis: eumq; moneret De
metrius/ut sibi scripta traderet oĩa: quæ ꝑdiderat: scite respondit/ex suis bonis se oĩo ãmisisse nihil:
qđ ex doctrina atq; eruditione & uirtute spolia ducit nemo. Laudo Anaxagorã Clazomeniũ: q diui
tias & malas appellauit: & ĩ mare abiecit: easq; mersit: nec ipse mergeret ab eis. Laudo Cratetẽ The
banũ/q & ipse magnã ab se uim auri proiecit: putans nõ posse & uirtutes simul & diuitias ĩ eodẽ Re
gno consistere. Laudo Druidas Galloꝝ: Indorũ Gymnosophistas: Philosophos demũ oĩs. Qui oĩa
hæc humana contẽpserunt: ut solã expeditãq; uirtutẽ sequerent. Magnis Isocrates efferendus ẽ lau
dibus: q præ cæteris oĩbus exquisitã possessionẽ uirtutis longe ait rebus oĩbus posse præstare. Dete
stor Prothagoram/cęterosq;: q ita philosophantur: ut uehemẽtius augẽdis copiis/amplificandis fa
cultatibus/struendis opibus/cumulãdis diuitiis intendũt. Quanta uero uirtutis præstantia est/atq;
amplitudo/tanta quoq; peccati & sceleris turpitudo ac fœditas declarat. Stoicorum haud penitus
reiicienda sententia ẽ: q id solũ malũ cõstituerent: qđ turpe esset. Quid. n. tam malũ/q̃ uitiorũ la/
bes: peccatoꝝ sordes? Quid porro tã miserũ: qđ tã detestabile: qđ deniq; tãtopere fugiendũ? Neq;
enĩ aliunde magna detrimẽta hoĩbus: nec extrema pernicies uitæ: atq; ultima clades aliunde q̃ a pec
catorũ ac scelerũ seminariis ꝑfecta est. Et bonũ qdẽ semꝑ prodest: ac beatũ facit: identidẽ malũ cũ
semꝑ obsit: eum/in quo fuerit/proculdubio miserũ efficit. Atq; illud maxĩe ꝓpriũ uirtutis est atq;
honestatis: hoc uitii ac facinoris. Ita fit: ut uirtus pręcæteris rebus expetenda esse uideat: uitium de
clinãdũ. Sedẽ ꝑfecto aliqd uirtuti cõmune cũ uitio: utrunq;. n. uia q̃dã ẽ: quã ĩtẽdũt quã ĩgrediũt
mortales: peregrini potius q̃ incolæ terrestris domicilii. At eo discrimine potissimũ secernunt: qđ
ad fœlicitatẽ uirtus: uitium aũt ad miseriã ducit. Siquidẽ hoĩes cũ in hãc lucẽ prodeunt/confestim
ueluti e carceribus quibusdã missi/citato cursu semꝑ ad calcem properãt: & q uirtutis uiam ingressi
sunt: nec ullis obicibus aut intercipiunt: aut retardant: palmã excurso stadio/optatę uictoriæ coro
nã incorruptã ĩmortalis pręmii consequnt. Qui uero ꝑ uitiorũ anfractus: ꝑ deuia turpissimæ uo/
luptatis: ꝑ horridas atq; incultas flagitioꝝ situs decurrerint: aberrauerintq;: nec metã unq̃ contin/
gunt: & plerũq; ueri Ducis auxilio destituti/in præcipitiũ miseri dilabunt. Mea q̃dẽ sententia/omni
studio & ĩdustria atq; diligẽtia uirtuti opa dãda ẽ: q̃ ãplissimi ꝑmii expers ẽe nõ põt: uitii uero labes
tñ nõ admittenda/uel repellẽda ẽ: quæ magnis semꝑ suppliciis ẽ obnoxia. Quã multa: q̃q; admira
bilia uirtutis studio pręmia exposita sunt ad spes/ad gratiã/ad dignitatẽ/ad delectationẽ/ad gloriã?
Quã grauia contra uitiorũ turpitudini proposita supplicia: q̃ uaria ac multiplex parata pœna est?
Nã q flagitiis dediti/sceleribus obnoxii ætatẽ aguntiii profecto oĩbus senio sunt/atq; odio: semper
metui: semꝑ fame/sollicitudini dedecori patent. Quamobrẽ si acrius rem ipsaʒ explicata animi no
tione contẽplari uoluerimus/ĩtelligemus eam uim atq; amplitudinẽ esse uirtutis: ut cũ ꝑfecta & cõ
firmata sit ĩcredibili quadã pręmioꝝ ubertate circũfluat. Nẽpe illa magna uideri debẽt: q̃ hoĩuʒ in
uentis ciuitatũ iudiciis/populoꝝ scitis excogitata sunt. Illa maiora: quę hoĩuʒ mẽtibus mater ac dili
gẽs reꝝ fabricatrix natura pręscripsit: Sʒ ea ingẽtia atq; amplissima putãda sunt: q̃ diuina ꝓuidẽtia
cõstituta/eos q hiisce pręmiis affecti sunt/sine dubitatione beatos faciunt. Nec nõ suppliciorꝫ ac pę
naꝝ eadẽ ratio habẽda ẽ: quarũ seuere malos plectũt: quę hoĩbus ĩstitutis inuctę sunt: grauius pre
munt: quas natura cõstituit/acerbissime torquẽt: cruciant: uexant: miseros reddũt: quas diuina iusti
tia lege ineluctabili sanxit. Nam quid primũ legum latores maxĩe ꝓstitent: quo sapientum & sum/
morum uirorum mens intendit: quo spectat consilium atq; studium omne? Nõne uicissim suppli/
ciis agunt ac præmiis: ut illis a male uiuẽdo hoĩes deterreant: his uero ut ad uirtutis exercitationẽ
impellãt: atq; deducant? Ac uirtutẽ ipsaʒ tãta ueneratione ꝓsecuti sunt ueteres: ut tanq̃ Deam cole
rent: ac summa pietate consecrarẽt: existimãtes (ut ipse opinor) nõ tã Deã ẽe/q̃ summi atq; ĩmortalis
principis Dei singulare atq; amplissimũ donum: eos uero quos eximia uirtute præstare animaduer
tissent: intellexissentq; bene uiuendo magnam sibi gloriam comparasse: diuinis etiam honoribus
affecerunt. Itaq; in antiquis legibus hoc imprimis traditũ est. Diuos & eos qui cœlestes semper ha/

biti colunto: illos quos nanciscendo coelo merita uocarunt. Ast illa pp quę datur homini ascensus in cœlũ: mentẽ/uirtutẽ/pietatẽ/fidemq; earum laudũ delubra sunto: nec ulla uitiorꝫ sacra solemnia obeunto. Hinc sciri pòt: quãto semp i honore uirtus apud maiores nostros habita sit: cuius etiã dedicata publice tẽpla eẽnt. Hinc liquere arbitror bonorũ oĩum amplissima pręmia: cũ ex hoĩuꝫ genere eos q egregia uirtute pręditi uiderẽt/cõsecratos coli uetus lex iussent. Quid.n.ẽ tã legis ꝓpriũ: qd tam iuri accõmodatũ/q̃ bonorũ atq; improborꝫ habere rõnẽ? Neq;.n. aliud cupiunt: neq; aliud spectare uident ii q uel leges ferũt: uel iuris scientiã ꝓfitent: quos si uere Iustitiã colant/nõ iniuria quispiã Sacerdotes appellauerit: nisi id maxĩe/ut nõ solũ metu pęnarũ: ũ etiã premiorũ exhortatione oĩs hoĩes bonos efficiant. Hoc pręcipue legũ latoribus ꝓpositũ est: hoc iis in aĩo fuit: q urbes initio constituerũt: hoc uolunt: q rebus publicis pręsunt: hoc maxĩe desiderãt: q ciuitatũ ãministrationem capessunt: q Magistratus gerũt. Omniuꝫ profecto ea mens est: ut uirtutis/ac probitatis meritis multiplicium honorũ tribuãt gloriã: malorũ improbitati tũ ignominiam/tum exquisita supplicia: quasi iustũ pretiũ persoluãt. Quare et. L. Crassus apud. M. Tulliũ in explicatione Iuris ciuilis ac legum/uerũ & iustũ/atq; honestũ laborẽ ostendit honoribus: pręmiis/splendore decorari: uitia autẽ hoĩum/ac ꝑ fraudes dãnis/ignominiis/uinclis/uerberibus/exiliis/morte mulctari. Quid Cæsar Iustinianus summus terrarũ princeps/atq; iustissimus totius orbis Imparor/nõ ne uirtutũ pręmia tribui merentibus oportere iudicauit? Nõne studiorꝫ laboribus spem pręmiorũ/decus/ornamentaꝫ/amplissimos honores ꝓposuit? Neq;.n. bene morata respublica/nec recte instituta ciuitas ẽ: in qua bonorũ sit ac malorũ discrimẽ nullũ. Nam i oĩbus liberis populis/pacatis hoĩum conciliationibus tranquillis ciuitatibus: quæ quidẽ moribus institutis/legibus gubernãt: maximo uirtus semp iuris ac legũ summoruꝫ honorũ splendore celebrat: uitium ac flagitii turpitudo/dãnis/ignominia/infamia notat graui ũ pœnarũ suppliciis plectit. Nec.n. aliter stare ciuitas põt: cuius tuendæ gubernãdę/augendæ fundamentũ sine dubio Iustitia est. At Iustitiæ propriũ munus id esse constituit: ut reddat unicuiq; quod suũ est: bonis quidẽ pręmiũ: suppliciũ improbis. Quamobrẽ Cato ille apud Romanos sapientissimus cũ sublatũ deplorabat necessarium discrimen uirtutis/atq; improbitatis: cũ ex promiscua illa cõfusione oĩa agi tractariq; animaduertisset: cõfestim proditũ ad excidiũ patrię Romanę ciuitatis est ominatus interitũ. Quod si uim legis inspicere uoluerimus/intelligemus qđ legis ipsius propriũ munus haberi cõueniat. Et.n. Philosophi ex quorꝫ uberrimis fontibus oĩs cõstituendi iuris describẽdarũ legũ ratio ꝑfecta est/his terminis legũ oĩuꝫ uim ac potestatẽ circũscribere consueuerunt: ut & iubeant quæ honesta sunt: prohibeant turpia: media/atq; indifferentia (ut uulgo appellant) permittant: uirtutũ meritis pręmia ipartiant: uitiorꝫ ac fraudũ dedecori: ac sceleribus pœnas dignas impendãt. Itaq; oportet quidẽ leges/ut ad Nicoclem de Imperio scribens testis est Isocrates/primũ iustas esse: deinde utiles: postremo sibi ipsis cõsentaneas. Sed qd est/iustas fieri leges: nisi cũ natura: cũ honestate/cũ uirtute/cũ rõne cõgruentes? At natura & honestas & uirtus & ratio: quæ a natura initium incoationẽq; suscipisit: id pręcæteris postulant: id maxime exposcunt: id i primis expetunt: ut nec uitio/atq; improbitati det uenia: nec uirtuti/ac laudi fiat iniuria. Nõ possunt iura absq; Iustitia aut describi ullo modo: aut diuitius conseruari: a qua & appellata sunt: nõ sunt ullę sine Iustitia leges: quæ adeo eiusce præstantissimę uirtutis solidis fundamẽtis/ac firmissimo robore innituntur: ut nõ secus ex Iustitia/atq; ex seminario fruges ortũ habere uideant. Patens Iustitia leges parturit: educat: semp gestat in ulnis: perpetua tuet: ac seruat. Nec.n. ciuitates appellandæ ullo pacto sunt: non concilia ad bene uiuendũ congregata: non cœtus hoĩum iure sociati: ubi nec legibus/nec moribus/nec deniq; institutis uiuit: sed latronũ potius conuẽticula/gladiatorꝫ manus/agrestium ferarꝫ greges: nõ apium aluearia: sed ignauorũ fucorũ examina. Sed i omni gubernatiõe: ut in libris de Republica grauiter/atq; accurata orõne ostẽdit Plato: palma sine dubio Iustitiæ tribuẽda est. Quæ ut sola initio dissipatũ in montibus/in siluis dispersum hoĩum genus compulit: unũ congregauit in locũ: in societatẽ uitæ conuocauit: mœnibusq; consepsit: ita tutissimis ornauit: atq; armauit præsidiis: leges/iudicia/iura descripsit: ac peperit ciuitates. Et.n. in oĩbus ciuitatibus constituendis/atq; seruandis pręcipue Iustitia floret: sempq; dominat: quę uelut annosa/ingens/ac procera arbor/frondes perpetuę/atq; indeficientis uiriditatis: flores pręcipui honoris/atq; amplissimę laudis: fructus mirificæ ubertatis effert. Hæc pœnã improbis: hæc flagitiosis supplicium cõminat: hæc iustis pręmia uirtute prędiitis honorẽ/gloriãq; largit. Quę q̃ altis radicibus defixa: q̃ nixa firmo robore est/tam multis patulisq; ramis diffundit. Huius umbra suauis uniuersum ꝓtegit hoĩum genus: hoc iucũdissimũ subsidiũ/tutissimũ perfugiũ est salutaris portus mortaliũ oĩum. Nec uero aliud rami tã frugiferę arboris sunt: q̃ ortę ac ꝑfectę a iustitia leges: & ꝑ totũ orbẽ diffusę ac ꝓseminatę.

¶ Augustini Dathi Orationis. XLII. Tomos ad idem.

Bonorum oĩum uiri Senenses: quę humana imbecillitas adipisci põt eruditi uiri/ac sapientes/nõ sine optimis rõnibus prestãtissimũ duxerũt eẽ uirtutẽ. Nihil est.n. qđ tam late pateat: nihil qđ maiorẽ uel utilitatẽ pariat/uel laudẽ. Siquidẽ quãta cuiusq; extiterit uirtus: tã magnã apud oẽs hoĩes gloriã cõsequet: & qui maximę uirtutis ac probitatis

participes fuerint: & maxime erunt laudabiles. Itaq; & Philosophi laudem diffinire uirtutis præmiũ consueuerunt. Cætera expertia laudis sunt: cũ a uirtute defecerint. Illud Poeta mordacissimus uehementi indignatione commotus dixit. Probitas laudatur & alget. Quinimo sola uirtus: & bene uiuendi ratio solidæ laudis: & ueræ gloriæ auctor: atq; effectrix est: quę altissimis defixa radicibus crescit in dies: atq; etiam propagatur: & ita ꝓpagatur: ut uel seculorũ omnium, & perpetui æui fama celebret. Sed & uoluptas quoq; quę qdem uera, & stabilis uoluptas est: unde obsecro nisi a uirtute ꝓficiscitur? Recte Cato ille senex: conscientia bene actę uitæ, multorumq; benefactorum recordatio iucundissima est. Nã et contra grauia acerba, intollerabilia tormenta sunt animi, turpitudini, ac flagitio obnoxii. Et boni quidem cultæ uirtutis mirificos, et suauissimos fructus capiunt: iprobi uero q̃q̃ publici iuris: & ciuilium iudiciorum poenas effugiunt: is certe exq̃sitissimus suppliciũ non conditæ sed ingenitæ legis uitare non possunt: qua se iudice nemo nocens absoluitur: nec de se sitam ullo pacto potest declinare sententiã. At uirtus q̃ dulcis, q̃ iucũda sit: nunq̃ satis quisq̃ explicare potuit. De utilitate uero quis ambigat? Nam id solum conducere, & prodesse hominibus: quod honeste: & cũ uirtute fit: probata iampridẽ sententia est. Itaq; praua, & iniusta omnia obsunt: honesta, atq; optima queq; plurimum utilitatis afferunt. Siue igitur utilitatis, ac uoluptatis ratio nos mouet: siue gloriæ: & laudis cupiditas: hęc sola ars: hęc uita est: per quã eas facillime assequamur. Hęc una nõ iam summum bonum est: ne in Philosophorũ errorẽ incidamus: sed ad summum bonum & uerã beatitudinem: & iter præbet: & sola perducit. Hęc uia est in coelum: & in foelicem coetum beatorũ: quo oĩum hominum nisi quis forsitan humanitatem exuerit: dubio procul spectat, ac festinat intentio. Neque oratione (ut quidã arbitrati sunt) maxime pręstamus belluis: & longe absumus a natura ferarũ: sed potius cognitione: atq; exercitatione uirtutis. Verę diuitię nõ in auro: & argẽto: nõ in præclaris ædificiis: & magnificis tectis: nõ in signis marmoreis: & eburneis opificiis: nõ in fulgentibus gẽmis, ac splendentibus margaritis: nõ in uasis Corinthiis, aut ulla supellectile pretiosa: nõ in pecoribus, atq; armentis: nõ ĩ uillarũ splendoribus, & locuplentibus fundis: nõ in seruorũ, atq; ancillarũ gregibus: nõ in summa cincinnatulorum: & calamistratorũ turba: nõ in scyphorum poculorũq; uarietate: nõ deniq; in ulla externarũ rerum abundantia: non sunt: nq̃ sitę uere diuitiæ: sed in possessione uirtutis, honestatis, officii, in earum rerum copia: quæ parte nunq̃ hominẽ deserunt: neq; ĩ hac uita solũ: sed etiam in sempiterna, & perpetuo duratura. Hinc probe Lactantius noster: Nihil nobiscum: inquit: ferre possumus: nisi uitam bene, & ĩnocẽter actam. Et is nõ iniuria imprimis copiosus, atq; opulentissimus existimandus est: qui ita se comparat: ut plurimarum uirtutum comitatu sepiatur. Harũ diuitiarum nõ ludo: ut est apud Poetam: sed serio Maiestas sanctissima dicenda est. Iure ergo ac merito reliquis rebus omnibus anteponendam uirtutem censuerũt: quã nõ modo maiorum instituta: decreta principum, publicę leges: diuina, ac Pontificia iura Philosophorum: deniq; præcepta uel suadent, uel imperant: uerum etiam natura ipsa tacita omne hominum genus uidetur instruere. Scythę enim gens Barbarorum inculta, atq; immanis, uirtutem tamen, & Iustitiam studiosissime colũt: nõ qd ẽ legibus: sedẽ ingeniis. Neq; tã sapientiũ doctrina: pręceptisq;, philosophorũ: q̃ naturæ bonitate proficiũt: & tñ nusq̃ gentiũ uel moderatio, uel abstinẽtia maior: uriã plene liceat nasci hoĩem ad colẽdã uirtutẽ: quã qui negligit: is ex hoĩuz cõciliatione repellendus est. Nec uirtutẽ nosse satis est: quę idcirco a nobis ĩuestigat (ut ait Aristoteles) ut poni efficiamur: sꝫ & ad exercitationẽ quoq; accõmodanda ẽ: quandoquidẽ oĩs eius laus, id quod summus Orator tradidit ĩ actiõe cõsistit. Hãc oĩbus & discendam: & exercendam suadeo: uobis præsertim quos diligo uehemẽter, & mirifico amore cõplector. Quamobrem cum sępius cogitauerim: qua ratione uestræ dignitati cõsulerem: nihil uisum est omnino præstabilius: q̃ ut bene uiuendi præcepta cõficerem: potiusq̃ scriberem. Verũ uero hortamenta hęc: q̃ præcepta magis appellem nescio. Nam qui per uos multum sapitis: nostra fortasse institutione nõ egetis. Sed habebitis certe meæ erga uos beniuolentiæ perspicuum documentũ: haud magna hęc res est: sed nec cõtẽnenda ut opinor. Ita. n. fiet: ut tradens bene uiuendi uiam uobis præcipiã solis: & simul prosim omnibus. Vos animũ a me auertite: & sapientes uiros, unde hæc manarunt omnia: loqui putate: ut pie, ac iuste uiuendi disciplina: ut & uos admoneamini: & cæteri instruãtur. Principio igitur cura omnis debet esse diuini cultus. Siquidem pietate, ac religione sublata: nulla omnino potest esse uitæ cõstantia: sed summa fit rerum omnium perturbatio, atq; cõfusio. Quocirca pręclare, ac firmiter sacra eloquia sæpe testãtur: timorem Dei initium esse sapientiæ. Hinc est illud Hebręi concionatoris.

Augustini Dathi Oratio. XXXXIII. de hominis dignitate: atq; præstantia.

Vmanæ naturæ originem: patres amplissimi: mortalis uitæ conditionem: futuræ foelicitatis gloriam: animo debemus semper, & cogitatione complecti: Vt nostræ dignitatis ammoniti: turpitudinem omnem, ac peccati labem abiiciamus. Nostram ætatem: quæ nimium celeriter labitur: nõ in rebus flagitiosis, atq; obscænis: sed in uirtutis, & honestatis exercitatione collocemus, ut per uirtutis, ac probitatis gradus ad æternæ, atq; immortalis foelicitatis amplitudinem peruenire possimus. Habet homo mentem, rationem cõsilium, uirtu

tem/ sapientiam/ quibus muneribus/ coeteris omnibus animantibus antecellit. Itaq; eleganter/ & luculēte Romanus Philosophus/ ac magnus orator Cicero: Animal hoc inquit prouidum/ sagax/ acutum/ memor/ plenum rationis & consilii/ quem uocamus hominem: praeclara quadam cōditione generatum est. Nam quid ē; per in mortalem Deum mente praestabilius? Quid sapientia omnino praeclarius? Quid uirtute/ quae i terris soli homini ē tributa/ aut melius/ aut optabilius dici/ & cogitari potest? Merito igitur de natura sua gloriatur humanū genus/ quod rationis/ ac diuinae mentis particeps si naturam ducē sequitur: uirtutis luce clarescit/ decore/ honeste/ ac laude refulgēt: maximis quibusq; splendescit ornamentis. Sed interdū uideri solet eius conditio fortasse miserior: cuius angustus hominis uita sit circumsepta limitibus. Nam exiguum est id: quod nobis datur spacii/ nec quicq̄ tam breue: tam circumcisum est: teste Plinio auctore clarissimo/ q̄ hominis uita longissima. Quo magis elaborādum est: ut desidia omni: & ignauia cōtempta: spretis indecoris uoluptatibus/ repudiatis deliciis per uirtutis iter ad felicitatis gloriam: & ad uerae beatitudinis metā properemus. Quam parauit/ ac proposuit benignus Creator/ ac Redēptor Deus: iis qui iuste/ sobrie/ caste/ pie uixerint i saeculi huius curriculo: atq; certamine: in quo si quis hostium superatis insidiis: carnis despectis blandimentis: callidi aduersarii confractis armis/ uictoriae palmam fuerit assecutus/ perueniet illo beatus/ ubi absq; omni perturbatione/ aeuo immortali/ ac sempiterno fruatur. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXXXIIII. de recto hominis fine

Nihil est pro Philosophorum sentētia uiri patres/ quod maiore studio/ ac diligētiore opera spectare debeamus: q̄ id: ad quod naturā hominis Deus procreauit: & finxit. Neq; n. frustra geniti sumus: cum sit omnium animantium homo absq; dubitatione cunctis laudibus praestantissimus. Bene igitur/ ac splendide Aristoteles ad intelligendum: atq; ad agēdum/ natum hominem tradit: ut intelligendo uerum adipiscatur: agendo bonum/ ac per intellectum ueri notione perspecta: per uoluntatem uero: atq; actionem comparata uirtute: & in hoc mortali aeuo: quatenus ratio: & natura progreditur/ bene/ ac beate uiuat: & post uitae huius curriculum sempiternae foelicitatis gloriam assequatur. Illo nanq; nostra omnis aspirat/ ac festinat intentio. Neq; enim commorandi diutius in his uitae tenebris natura nobis uel perenne domicilium dedit: uel permanentem ciuitatem: sed nos potius erexit ad coelum: & ut supera peteremus: multis nobis/ ac perspicuis documentis ostendit. Efficiendum igitur nobis est: & cunctis elaborandum uiribus: ut reiectis terrestribus rebus/ desidia omni: & torpore posito: contemplationis: & uirtutis alis admotis: illo tandem expeditissimum iter arripiamus/ ubi beati/ & aeuo sempiterno fruūtur/ & cum illo regnant/ q pro imensa bonitate/ nos & uerae beatitudinis/ & diuinitatis suę tribuit eē participes. Dixi

¶ Augustini Dathi Orationis. XXXXV. Thomos ad Discipulos: quod animus est colendus: ut ager.

Nimium sapienter nonnulli arbitrantur discipuli iucundissimi segetis obtinere instar: atq; agri similitudinem gerere. Et enim colunt agricolae arua: segetes subigunt aratris multo anteq̄ serant: ut extirpatis surculis: fruticibus conuulsis: optimum iaciant semen/ ac deinde uberem frugem demetant. Alioquin neglectus/ atq; incultus ager spinis infructuosis horrescit: & crescentibus infoelicibus herbis bonum semen aut nasci nō potest/ aut adolescere non permittitur. Itaq; qui serere ingenuum uolet agrum: liberat arua prius fruticibus: falce rubos/ filicemq; resecat: ut noua fruge grauis Ceres eat. Animum quoq; diligenter excolere debemus: ut sublatis uitiorum sentibus: ex optimis sapientiae: & uirtutis seminatis: uberes/ ac mirificos fructus edat: Nec solum nouandus est ager sed iterandus quoq;: & tertiandus/ ac magnis laboribus subigendus. Ita enim lętę fiunt segetes/ ac redduntur feracissimi agri: Animus itidem nō semel tantum: sed iterum: ac saepius excolendus est: ut radicitus uitiis tum extirpatis/ tum etiam sublatis erroribus uniuersis: dignus sit: qui praeclarum semen excipiat. Quam quidem sententiam bene his uerbis prosecutus est Cicero. Vt ager quamuis fertilis sine cultura fructuosus esse non potest sic sine doctrina animus: cultura autem animi Philosophia est. Haec autem extrahit uitia radicitus: & pręparat animos ad satus accipiendos: eaq; mandat his: & ut (ita dicam) serit quae adulta fructus uberrimos ferunt. Lactantius quoq; Firmianus haud longe ab ea sentētia est: qui ait. Sicut i sentes ager qui est natura fecundus: exuberat: sic animus incultus uitiis sua sponte inualescētibus/ uelut spinis obducitur: sed cum uerus cultor accesserit: statim cedentibus uitiis fruges uirtutis oriuntur. Proinde cunctis uiribus contendere debemus: ut si bonam: atq; ubertimam frugem percipere concupiscimus: diligentem adhibeamus industriam/ nec ullis parcentes laboribus/ animum omni studio atq; accuratissima opa excolamus: praesertim si agricolis corruptibiles: nobis icorrupti propositi sunt fructus. Thales Milesius: qui primus apud Graecos sapiētis nomen assecutus est: ut hinc animi prestantiam: inde fragilitatē corporis indicaret: nō componere faciem: sed bonarū artium studiis animum excolere praeclarū esse aiebat. Siquidem animum diuinitatis participem habemus: corpus cōmune cum belluis. Ita animi Imperio/ corporis seruitio magis utimur: ut nobilis tradit Historici sententia.

Species animi exquirenda est omni industria:corporis forma cōtemnenda. In sola mente(ut ait La
ctantius)ponenda est hominis ratio. Qui autem corpori seruiunt:qui uentri obediūt/dignitates ho
minis prosternunt/& ad belluarum naturam proxime accedunt. Ad animum igitur perficiendum:
atq; exornandum omnis accomodanda diligentia est. Forma autem ipsa corporis prorsus habenda
pro nihilo. Hęc ut ait Isocrates uel ętate deletur:uel aliqua ui morbi languescit. Paulo momento quę
maxima pulchritudo esse uidebatur/tanquā flos repente conteritur/ac tenues euanescit in auras.
Donum forma breue est:bonum autem ita fugax/ita omnino lubricum:ut uel ipso ad huc uiuen/
te homine pręmoriatur in nobis:formā igit̄ animi curare debemus:quę uirtus/& doctrina ē:quarū
utraq; maius in dies suscipit incrementum/& cum aetate ipsa semp augescit. Aristoteles magnus ille
Peripateticorū princeps praeclare:aspectus inquit a continente aere illustratur/animus autem a libe
ralibus disciplinis. At liberales disciplinas/ad uirtutem quidem capessendam plurimum conferre ar
bitratus ē. Hanc uero pulchritudinem cum adepti fuerimus/ita splendescet animus:ut non eximiā
formam. sed pene diuinam sortitus esse uideatur.

Augustini Dathi Oratio. XXXXVI. De amicitia.

SI quicq̃ ē:quod merito inter mortales laudari debeat/ingenui atq; optimi adolescētes:
si quicquā ē/quod magnis honoribus exornari conueniat:statuo id amicitię potissimū
tribuendū/quā idcirco siue Deus nobis/siue mater omniū rerū natura dedit/ut esset.
quod arctissimo uinculo humanam societatem seruaret/ac perpetuo tueretur. Nam si
homines natura congregantur/id quod Philosophorū omniū uoce:& sapientissimorū
hominum testimonio constat:quid est per īmortales Deum/quod ad eam rem accomodatius/& ma
gis idoneū uideatur q̃ amicitiae uis:ammirabilis/ac summa potestas! Excellit nanq; hominum genus
rationis consilii/atq; intellectus praestantia:pollet uirtutis/& sapientię laude. Eminet bonarū artium
ac liberaliū disciplinarum gloria: Prudentiae/& multarum rerū splēdore claret. Sed omnia mea sen
tentia:quaecunq; in homine magna/& praeclara putantur:antecellit:ac superat amicitia. Qua quid
melius/quid utilius/qd magis necessariū/quid deniq; praestabilius esse possit! Scite/atq; elegāter ma
gnus Philosophus ē/inquit:amicitia uirtus quaedam uel cum uirtute: Res insuper summe necessaria
ī uita. Sine amicis:n. nullus eligeret uiuere:licet cūcta alia possideret bona. Nam & locupletes/& in
dignitate/ac summa potentia constituti :plurimū amicis indigere uidentur. In paupertate quoq;/ac
reliqs calamitatibus unū putant in amicos esse refugiū. Hęc iuuentutis compescit errores:haec sene/
scentis aetatis imbecillitati succurrit. Hęc hominū generi multifariam conducit:ad res pręclaras gerē
das maxima solet adiumenta conferre. Sed qd de utilitate amicitiae dicam plura! Quę certe in amici
tia tanta ē:ut nūsquā uel maior/uel uberior repetiri possit! Hęc res aduersas facit leuiores:prosperas
& secūdas exornat/pacem conciliat/bella dirimit/singulorū uitam continet: reipublicę decus/ac di/
gnitatem tum efficit/tū etiam seruat:singulis hominibus:paucis/atq; uniuersis prodest:obest nemi/
ni. Eam pręcipua/ac singularē inter nos cōtraxit: uirtutis opinio. Eam queso omni studio: & cunctis
(ut aiūt) uiribus cōplectamur:ut eius firmissimo septi pꝛ̄sidio:atq; iucūdissimis āminiculis/fraeti:q̃
nr̄a mens ē/ardētius īgenuarū disciplinarū: & bonarū artiū studia ꝓsequāur:ut facti tāti uoti cōpotes
parentibus gaudio amicis emolumento/ patriae honori/& cōmodo eē ualeamus. Tuq; pr̄stās animi
adolescēs hoc sceptrū accipito: & ad huius tantae necessitudinis conciliationē iuuandā/tuendā/ampli
ficādā:uigila/labora: & omni industria contende:ut & nostrę expectationi respondeas: & magnam
simul gratiam adipiscaris: & gloriam. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXXXVII. di Pace.

ILla inter eruditos/ac sapientes uiros iam pridem disceptata controuersia est:gloriosi:
atq; excelsi Magistratus:optimi/atq; amplissimi patres:quidnā sit illud:quod in cunctis
humanis rebus magnum/praecipuum:atq; expetendum bonum uideri debeat. Diuer
si nanq; diuersa senserunt. Alii diuitias praetulerunt:quod subsidia belli sint:atq; orna
menta pacis:alii uoluptatem:quae tamen uox pecudum uidetur esse non hominū. Alii
honores/ac splendorem nominis:quod ad eam rem homo/quasi ad immortalem quandam posses
sionem natus esse uideatur. Alii opes praestare arbitrantur. Nōnulli uero uirtutem ueluti rē quāpiā
praeclarissimā maximis laudibus efferendam putāt:atq; ob eam causam cunctis rebus:atq; humanis
possessionibus praeferendam. Verum neq; diuitiae:neq; ullae uoluptatum illecebrae:neq; opes/hono
res/dignitates:neq; res ulla prorsum fortunae dominatui/ac temeritati subiacens in bonis/aut expe
tendis rebus collocanda est:nec ē quicq̃ ex iis quae modo commemorata sunt/quod ueri/quod per/
fecti/quod absoluti boni rationem obtineat Proinde laudantur ueteres sapientes: & quibus deinde
ueritas ipsa diuinitus illustrata est. Qui cum omnia diligenter:atq; accurate mente. & cogitatione lu
strassent:constituere tandem pacem:eam rem esse:quae & omni laude/ac splendore floreret: & rerū

giu.

omnium expetendarum gloriam/ac dignitatem antecelleret. Si enim originem pacis: si amplitudinem: si fructum explicare uoluerimus: non dubium erit: quin Principatus illi bonorum omnium/ac palma tribuenda sit. Omne datum optimum: (si Iacobo Apostolo credimus) omne donum perfectum de sursum est: manans a patre luminum. Quem & auctorem bonorum omnium: & cunctorũ munerum largitorem esse nemo dubitat. Cum sit igitur summum pax/atq; extremum bonum: fateri cogimur ex uberrimis diuinæ Maiestatis: atq; scatentibus fontibus proficisci. Vnde. n. nisi a Deo atq; illis in exaustis diuinæ benignitatis fluentis tãti muneris magnitudo: hominum generi dari potuisset? Quamobrem & auctorem pacis Deum sacra sæpe testantur eloquia: & diuinorum Prophetarum uaticinia: Dei filium Principem pacis uenturum esse cecinerunt. Pacis uero dignitatẽ/ac splendorem satis laudare quis possit? Nõne tantę rei maiestas: atq; gloria: Oratorum omnium superet eloquentiam? Omnes nanq; homines naturali quodam pacis ducuntur amore: ad eamq; adipiscẽdam ingenti cupiditate rapiuntur. Qui si naturam ducem sequi uoluerint: aut semper paci consulẽt: aut ita bella gerẽt: ut per ea ipsa nihil aliud nisi quæ/ita pax esse uideatur. Hanc qui non intelligit: quid bonum sit: ignorat/hanc qui non prosequitur immanis: qui non amat improbus: qui non amplectitur uecors: qui non tuetur: demens: atque insanus putandus est. Dulce nomen est pacis/eximius inquit/Orator/res ipsa tũ iucũda/tum etiam salutaris. Quem igitur tam suauis/tam frugiferę: tam expetendæ rei odium cęperit: hunc nõ appellare hominem debemus: sed in figura hominis immanitatem gerere belluarum. Cætera omnia aut honesta sunt: sed laboriosa: atq; asperiora uideri solent: ut fortitudo: cõstantia/moderatio/cõtinentia: ut alia generis eiusdem/aut certe dulcia: & iucunda putantur: sed turpitudinis/ac dedecoris labe polluta sunt: cuiusmodi obscęnę uoluptatis illecebræ perspicuum exemplum præbent: sola pax ex omni numero & honestissima res est: & mira quadam suauitate omnia præstat. Ecce q̃ bonum magnus Propheta inquit: & q̃ iucundum habitare fratres in unum. Cum pace nanq; concordia iuncta est: per quam etiam paruæ res crescũt: & ad summum clarissimæ dignitatis peruadunt fastigium. Itaq; & unigenitus Dei filius piissimus generis humani Redemptor pacem dedit: pacem reliquit iis quos in mundo miro semper amore dilexerat. Præclara nimirum hęreditas: cunctis thesauris prætiosior: omni patrimonio præstantior. Dulci pacis uerbo Apostolos saluere iubebat: pacẽ ut comprecarẽtur: instituit: pacis studiosos Dei filios uocatum iri uoluit: pacem semper dilexit: suasit: prosecutus est. Sedatis bellis: tranquillatis rebus: pacato orbe: Saluator humani generis natus est Christus. Pacem secum attulit: ut pacem conciliaret: carnis imbecillitatem induit: prolapsus e cælo/semetipsum exinaniuit: atq; esuriens: sitiẽs/algens: æstuans: laborans: humanæ se fragilitati subiecit. Quam uero per criminis: & culpę labem hominum genus pacem amiserat: ille mortẽ passus reddidit. Et deniq; tanti mediatoris opera ima summis conciliata sunt. Lux uera effulsit iis: qui in tenebris erant: atq; in regione umbræ mortis uersabãtur. Ac morte deniq; superata: gressus hominum direxit in uiam pacis: & æternę salutis aditum patefecit. Quid pace melius? Quid optabilius? Quid tantopere expetendum? Hoc immortalis Dei præcipuum donum: hoc amplissimum cælestis Principis/ac præclarissimum munus est. Hoc nobis diuina bonitas tribuit: hoc sola uirtus: ac Iustitia parit. Erit: inquit Esaias: opus Iustitię pax/Ac proinde diuino Vate testante: Iustitia/& pax osculatæ sunt. Qui igitur pacem inquirit: & tanti muneris persequitur gloriã is de cælo petat/probitatem exerceat: innocentiam complectatur: Iustitię opera consectetur. Ita enim beatitudinis iter arripiet pacem habiturus: quæ humanam conciliationem tuet: ciuitates conseruat: Regna cõstituit: beatas facit Respublicas: prodest omnibus: nocet nemini: quæ nusquam intempestiua est: nunquam molesta: si quidem uera sit: & nihil habens insidiarum. Præclare igitur Sylius Italicus. Pax optima rerum: Quas homini natura dedit In hac peculiare Dei domicilium constituitur: quoniam in pace factus est locus eius. Sed & qui pacem nominauerit: haud dubie cuncta simul bona complexus est. Nec temere apud Athenienses Neptuno Mineruam præualuisse ueterum monumenta prodiderunt: quod ille equum protulit: idest aptum animal bellis: quæ ciuitates euertunt: regna demoliuntur: & uel firmissimam labefactant sæpe Rempublicam. Munus dedit Minerua pręstantius: paciferam Oliuæ arborem: quod in pace præcipua Reipublicæ salus: dignitas/gloria continetur. Quodq; sacræ testantur historiæ cum iam Eluuio in terris cessasset aquarum: detulit Colũba oliuæ ramum ad uesperam. ut tanto pacis omine: & mala deleri: & conciliari bona putaremus. Verum deficiat illum dies: si quis pacis innumeras laudes/uel perstringere uoluerit. Si igitur diuinæ uoluntati parere: si adipisci beatitudinem uolumus: pacem diligamus/pacem seruemus/pacem complectamur: & quam nobis impartita ẽ diuina benignitas summis uiribus: atq; omni industria tueamur. Vnde ocium/tranquillitas/salus/beatitudo deniq; totius ciuitatis existit. Postremo Deus ille optimus/maximus/munificentissimusq; omnium largitor munerum uestræ amplissimæ Reipublicæ: quæ maximis quibusque ornamentis excellit tam præclarum donum: quæso perenne custodiat/ac tribuat semper quam mundus dare non potest pacem/ut summa cum uestra fœlicitate/& gloria/secura/tranquilla/beata/ac stabilis perseueret/& perpetuo sæculorum æuo pacis firmitate fruatur. Dixi.

¶ Augustini Dathi Orōnis. XXXXVIII. thomos ad discipulos: de hūmana foelicitate.

VIta sunt: Discipuli iucundissimi ac pene innumerabilia: quæ de foelicitate ac beatitudine & dici: & scribi possint. Sed tria ponssimum: quod ad præsentem inuestigationem pertinet: & nostra explicatu uidētur: & uestra: atq; omniū cognitione dignissima. Quid Philosophi tradiderint: quid de uirtute sentiendū sit: postremo qd de beatitudine sacri Theologi & magistri ueritatis pceperint. Absoluā paucis hæc oīa: atq; a Philosophorū primū institutione exordiar. Fuere ex Philosophis multi: & ii qdē nequaquā indocti: qui tria constituerent genera bonorum: maxima animi: secunda corporis: externa tertia. Hi eorum bonorum cumulatione beatitudinem constare iudicabant. nec esse beatum quemquam: cui tria illa omnia non adessent: Fuere enim inter Philosophos: qui solum bonum in uirtute ponerent: ut Stoici: qui nihil dicerent bonum: nisi uoluptatem. ut Epicurei: nihil bonum nisi uacuitatem doloris: ut Hieronymus Rhodius: nihil bonum nisi naturæ primis bonis perfrui: & iis quidem uel omnibus: uel maximis: quod Carneades Academicus differere solitus est. Dinomachus: & Caliphon cum honestate etiā uoluptatem copularunt: Diodorus Peripateticus indolentiam cum honestate coniunxit. Hæ imprimis firmiores de summo bono deque beatitudine sententiæ celebrantur quas nos quoniam iam euanuisse uidentur: missas faciamus: & illam pertractemus: quæ Platonem atq; Aristotelē habuit auctores. Nam primum plato: de inde etiam Aristoteles duplicem uidetur foelicitatem constituisse: unam: quam politicam & ciuilem: alterā quam contemplatiuam iidem philosophi appellauerunt. Cumq; tria in homine spectarentur: uires seu potentiæ habitus opera neq; in uiribus animæ: neq; in habitibus foelicitatem ponendam censuerunt: quod ille etiam malis cum bonis communes sint: habitus autem nequaquam laudari debeant: nisi ad exercitationem accommodentur. Quocirca & habens quis habitum: nisi ex eo actio proficiscatur: comparatur homini dormienti. Atq; homines q̄ diu quidem dormitant: ut primo Moralium librorū traditū est: nihil neq; differre boni ab improbis: neq; foelices præstare miseris uidentur. Itaq; in opere atq; actione: actione inq̄ uirtutis collocanda foelicitas est: nec cuius uis uirtutis exercitatiōe: sed eius quæ perfecta: atq; absolutissima sit uirtus. Est igitur foelicitas (ut Aristoteli placet) operatio animæ secundum Perfectam uirtutem. Et perfecta quidem uirtus in ciuili uita Prudentia est: in uita autem contemplatiua Sapientia. Quisquis igitur nouerit pro singulari atq; eximia Prudentia cœteros regere ac moderari: is ciuiliter foelicitatē adeptus est: qui autem solertissime: atq; acutissime diuinas contemplationes atq; altissimas speculationes commentari meditariq; potuerit: is in contemplatiua uita foelix ac beatus fit. Plato autem id quod post modum & Aristoteles confirmauit: ciuile bonum tripartitum constituit: maximū in animo: mediū in corpore. minimū in fortuna: quorū bonorū accumulatione & complexione actiuā foelicitatem: quam in hominū conciliatione: & ciuili societate minimus constare existimabat. Quod sentire & Tales Milesius uideri posset: cum eum foelicem diceret: qui corpore quidem sanus fortuna locuplex: animo neq; ignauus neq; impitus esset. Contemplatiuam uero foelicitatem in sola uirtute animi: & cōtēplatione idem Plato collocauit. Pari exēplo Aristoteles præceptoris sui hoc loco sectatus uestigia in Ethicis ad Nicomacum duplicem differuit foelicitatem: alteram ciuilem primo libro: decimo libro alteram: quam & ipse contemplatiuam appellaret. Sed hac de re alio tempore latius. Aliorum nunc Philosophorum sententias prosequamur.

¶ Augustini Dathi Orationis. IL. thomos ad discipulos: de medio uitæ statu: quo summa cōstit uitæ tranquillitas: atq; humana in terris foelicitas continetur.

Onsiderāti mihi: ac sæpius multa animo: & cogitatione uolutanti: Discipuli suauissimi: triplex uitæ genus occurrit: quod humanæ conditionis sortitur uarietas. Vnum eorū qui summa inopia rerum omnium premuntur: alterum eorum: qui fortunis florent: copia bonorum omniū circunfluunt: diuitiis ac facultatibus redundant: tertiū quod interiectum inter utrūq;: neq; copia diffluit neq; urgetur inopia. Primum calamitosum uideri solet: secundū anxium: ac sollicitum: postremū tranquillū: atq; expetendum. Illud quod prius constituimus: uisus est posuisse ac reiecisse Iuuenalis: cum dicit

Haud facile emergunt: quorum uirtutibus obstat
Res angusta domi.

Nam plærosq; nimia paupertas: quæ a parua pecunia ita appellata est: a magnis rebus prosequēdis abuocauit sæpe ac retorsit. Secundi autem generis illius quid proprium esset non ignorauit Fauorinus Philosophus: non Boetius: non eorum quisquam: qui & habiti: & appellati sunt sapientes. Siquidē hinc exorta illa sententia est. Multis egere: qui multa habent: magnamq; indigentiam nō ex magna inopia: sed ex magna copia nasci potius. Multa nanq; desyderant: ut quæ multa habes tueri possis. Itaq; bene præcipiunt ac sapienter: qui iacturæ q̄ quæstu dicunt opus esse si quis prospicere ne sit ne ulla re egeat atq; abunde uiuat. Nempe minus habendum est: quo minus desit. Ac stultissimus

eſt eorum error/qui omnem in cumulandis diuitiis curam/atq; opam poſuerunt. Illud uitæ genus beatiſſimũ eſſe conſtat: quod nos tertio loco adiecimus: quale uixerunt quondam in aureo ſęculo Saturno Rege ut Poetæ etiam carminibus prodiderunt.

Qum frigida paruas
Præberet ſpelunca domos: ignemq;/laremq;
Et pecus/& dominos cõmuni clauderet umbra.
Siluestrem montana thorum: qum ſterneret uxor
Frondibus: & culmo: uicinarumq; ferarum
Pellibus.

Hoc idem uitæ genus laudauit & Seuerinus Boetius: qum ait: fœlix nimium prior ætas: contenta fidelibus arruis. &c. Tibullus autem præclare eorum contenpſit diuitias: qui uel pecuniarum appetentes magnam uim auri poſſiderent: uel locupletes uillarum magnificẽtia: cultioris ruris ſplendore: multis iugeribus delectarentur: medium uero quod in manibus eſt: atq; in meditulio poſitum uitæ genus collaudauit. Eius hi uerſus ſunt principio lepidiſſimi carminis.

Diuitias alius fuluo ſibi congerat auro:
Et teneat culti iugera magna ſoli:
Quem labor aſſiduus uicino terreat hoſte
Martia cui ſomnos claſſica pulſa fugent.
Tum ſapienter ſubiecit/
Me mea paupertas uitæ traducat inerti:
Dum meus aſſiduo luceat igne focus.

Quid eſt: me mea paupertas: &c. niſi & illum/& quemuis ſapientem parua pecunia: & modicis ſumptibus eſſe contentũ? Quę uita iners/quieta/tranquilla eſt: & perbeata. Inertia enim non deſidia ẽ: ſed quies potius: atq; ociũ. Sicut & Plinius in epiſtola: non tamen ut omnino ab inertia mea/& quiete diſcederem: ad retia ſedeb ã. Cui inertię negociorũ moleſtia: & laborũ occupatio oppoſita eſt. Tollitur itaq; rerum abundantia maior qum dicitur.

Me mea paupertas uitę traducat inerti.
Tollitur & domeſtici laris defectus: qum adicitur.
Dum meus aſſiduo luceat igne focus.

Hęc profecto uitæ ratio ſi rerum externarum: & bonorum poſſeſſionem ſpectemus: mediocris uideri debet: ſin uitæ commoditatem & tranquillitatẽ conſyderare malimus: nulla tam iucunda res erit: quæ cum huius iucunditate conferri poſſit: Hic incredibilis ſecuritas deliteſcit: hic perennis tranquillitas includitur: ſumma ac propria continetur uoluptas: ueræ diuitiæ poſitæ ſunt: ad huius uitæ ſtatũ ac perfectiſſ. mam quietem/quantum humanarum rerum fragilitas patitur: addi omnino nihil poteſt. Eam igitur uitæ tranquillitatem/& Horatius Flaccus in Eppodo: & carmine & magnis laudibus proſequitur in hunc modum concinens.

Beatus ille qui procul negociis
Vt priſca gens mortalium
Paterna rura bobus exercet ſuis
Solutus omni fœnore. &c.

Auguſtini Dathi Orationis. L. thomos/de laudibus Hiſtoricorũ pariter & oratorum.

Agna ſemper apud præclaros principes/ac populos non modo Græciæ/ac Latii: ſed ẽt cœterarũ totius orbis nationum atq; gentium laude/& gloria digni habiti ſunt geſtarũ rerũ ſcriptores: q uel hiſtorias/uł ãnales literis cõmẽdauerũt. Q ð plurimũ/tũ ad antiquitatis memoriaȝ tũ etiam ad iuuandam rerum publicarum amminiſtrationem/ſcriptorum monumenta ꝓdeſſe uideantur. Atq; ob eam cauſam magno ſemper in honore apud ueteres fuit Orator: cui uel Sceuolæ quondam & Vlpiani ceſſerunt: ſed nec Pyrrhones: & Herilli certarunt: quod omni laude cumulatus antiquitatis notitiam percalleat: & memoria uetera repetens/ac maxima quęq; animo/& cogitatione conplectens: plurimũ non ſolum litterarum rudibus: non modo doctis/atq; eruditis/ſed Regibus/ac populorum primatibus: & ciuitatum/ac rerum publicarũ gubernatoribus adiumenti ferre uideatur. Mirifice laudatus eſt Cato. quod optimus Imperator: optimus Senator: optimus Orator extiterit. Sed Imperator ſemel: & ad ſũmuȝ iterũ ꝓfuit. Profuit Senator uiuẽs i ipſis curię penetralibus/at uero profuit Orator non in curia ſolũ: ſed i campo: ſubſelliis/roſtris: in foro uehemẽter profuit: & illa dicens: multa ſcribens: & profuit ſemper Duȝ uixit/& proderit ſemper mortuus. Illa iure ciuitas laudatur: quæ uiros ſapiẽtes/ac doctos: & celebres imprimis Oratores alit/fouet/amplexatur/in pretio/in deliciis habet. Ita Athenæ quondam: Lacedæmon: Thebæ floruerunt: ita Roma totius caput orbis: & Senenſis populi mater: ita inquã prę cœteris gentibus/ac nationibus Imperio: & gloria claruit: q̃diu Demoſthenes: Chilones: Epaminundę Cicerones maxime uiguerũt. Hi nanq; & patrię ante alios proſpiciunt ſaluti: conſulunt dignitati: &

soluti compedibus: & corporum uinculis: non absq; præsentis æui quodam ueluti iucundo pabulo: & consequentis sæculi fructu uberrimo: maximarum rerum gloriam perscripta posteritati commendant: ac ueluti per manus tradunt. Sed ope: & præsidio iuuáda sunt: ut præclara hominum profectantur ingenia. Bene: ut plęraq; omnia summus Philosophus locutus est Plato
Sententiæ Platonicæ astipulator. M. Tullius: & ipse quoq;. Honos. inquit: alit artes: omnesq; incenduntur ad studia gloria: iacentq; ea semper: quæ apud quosq; improbantur.

¶ Augustini Dathi Orationis. LI. thomos: ad discipulos de cōtēptu rerum humanarum.

Ram nuper ociosus: & mente: quæ nunquá quiescit: multa uersabam discipuli per iucundi: & longe cæteris rebus omnibus chariores: ante omnia uero imbecillitatem humani generis: inanes curas: stultissimas mortalium cogitationes. Ac per opportune mihi illud ocurrit: quod in Epistola Iohannis Apostoli non minus uere: q̄ grauiter scriptum est. Nam cum eos: quos uehementer diligeret: ad contemptum humanarum rerū: exhortaretur: Nolite: inquit: diligere mundum: neq; ea quæ in mundo sunt. Statimq; salutaris moniti: uel præcepti potius optimam: grauissimamq; rationem subnectit Quoniaʒ omne quod est in mundo: cōcupiscentia carnis est: & concupiscentia oculorum: & superbia uitæ. Triplex hæc labes totum iam pridem inualit humanum genus. Triplex hic funiculus omnium pene mortalium corda: animosq; deuinxit. His homines insolubilibus fere nexibus: ac loramentis: quasi durissima compende ita astringuntur: ut difficile expediri: ac dissolui queant. Et quis est: quem non tangat ambitio: auaritia quatiat: moueat luxuria? Quemuis media elige turba: Flaccus ait: aut auaritia: aut misera ābitione laborat: hic nuptiarū insanit amoribus. Hę sunt profecto tres illæ immanes feræ: quas recentior Poeta offendisse se ī huius cōuallis: ac saltuosi nemoris salebris: nō insulse cōmentus est. Quid est enim Leo: aliud: q̄ superbiæ: atq; ambitionis ferules? Quid Leena: nisi blandientis ueneris illuiēs titillatio? Quid deniq; Lupa: pręter q̄ nefandæ cupiditatis expleta uoracitas? Hęc nos mala hac: atq; illac miseros insectantur: consequuntur: laniant: & quod longe omnium dementissimum est: ultro se his stulti homines uorandos obiciunt. Itaq; bene exclamat noster Satyrus.

O curas hominum o quantum est in rebus inane

Et Lucretius pari indignatione percitus: hisce uersibus: mortalium increpat uanitatem.

O miseras hominum mentes: o pectora cæca.
Qualibus in tenebris uitæ: quantisq; periclis.
Degitur hoc æui: quodcunq; est.

Non est enim Iustitiæ: non probitati: non uirtuti locus: sed plena iniuriarum: ac fraudum: plena scelerum. ac flagitiorum sunt omnia. Sæpe cogitans ipse mecum: mundi huius miseriam: atq; infoelicitatem: utrum uel maris: uel saltuosi nemoris appellatione illum uocitem: nescio. Hoc mare magnuʒ Propheta inquit: illic reptilia: quorum non est numerus. Vastum hoc pelagus magnis semper gliscit perturbationum fluctibus: uariis multiplicium calamitatum tempestatibus inhorrescit. Hic luctantur uentorum agmina: & magnas crebro excitant stridentes: sonorasq; procellas. Sæuit ubiq; malorum omnium turbulentissima rabies. Nusquá securus: nusquá tutus incedas. Hac illac circūcursant: ut quemuis feriant confertissimi hostium cunei. Vbiq; occurrunt instructæ prædonum classes: Pytratarum præsto sunt quæ infestum habent:

Reliqua huius orationis sunt deperdita.

¶Præcellentissi Oratoris Augustini Dathi Senensis Secundus Orationum liber fœliciter incipit.

¶Oratio Prima de laudibus Diui Hieronymi.

NTE q̃ de Hieronymi laudibus: quæ mea mens est: præstantissimi patres: atq; ornatissimi Viri: dicam ea quæ dicenda festus hic dies ammonuit: æquum esse existimo: ut huiusce meæ institutionis consilium exponã breuiter: ne quis fortasse ignoratione deceptus: quod uehementer mea sententia laudandũ fit: id uel falsa ulla criminatione/uel iniustis cõuitiis ꝓsequatur. Nõ. n. erã nescius eã haberi oportere diui Hieronymi Patris sanctissimi auctoritatem: atq; præstantiã: ut q eius laudes q̃uis modice prędicare instituisset: eũ nõ uulgari quadã dicendi facultate: sed ingenii potius: & eloquentia: & doctrina præditũ esse ornatũq; deceret. Sed nec inficior huius augustissimi loci amplitudinem rei pręsertim tã prędarę obeundę gratia: uix summis: atq; prestantissimis uiris cõcedi oportere: esse uero me indignũ: cui tam eximii: tamq; excelsi suggesti pateat aditus. Quin etiaꝫ exploratũ erat: quod a sapiẽtissimis uiris traditur: prędpientibus us semper abstinendũ esse: quæ nostri ingenii infirmitatẽ longissime supare uideant: legimus & Flaccũ nõ inscite monentẽ. Versate diu/qd ferre recusent: qd ualeant humeri. Quę qdẽ oĩa diligenter aĩo cõplexus uerebar plurimũ: ne mea infirmitas maior oneri/tam graui: ac moleste succumberet. Nec uero unquam prouinciam hanc adeo difficilem suscipere m: nisi apud me plus amicorum siue auctoritas/seu uoluntas: q̃ uera ratio ualuisset. Quis enim bonis artibus/atq; optimis disciplinis instructus amicorum studiis aduersari queat! Magna nanque est amicitiæ uis atq; potestas: quippe qua in rebus humanis nihil dulcius inuenitur: nihil appetitur sanctius: nihil fructuosius custoditur. Sed id quoq; ad dicendum/magnam mihi uim attulit in hoc frequente prędaroq; consessu: quod deditus noster Hieronymo est omnis ac deuotus animus: incredibilis in eum amor: summa obseruantia: singularis/ac pręcipua ueneratio. Quid mirum igitur cuiquam uideri debeat: si ad dicendum compellor: quem & amicorum hortatus excitarunt: & maximũ erga Hieronymum studium/ac potius pietas inflammauit! Naꝫ qđ scilicet uulgus usurpat: quodq; Poeta magnus/ac Vates cantauit eloquentissimus: omnium ab amore uinci. Id profecto nullius sciẽtiam fugit: atq; optimi cuiusque consensu uerum est: & ita uerum: ut omnis ferme hominum uita: ex amore: atq; beniuolentia pendere uideatur. Quod uero pondus sit: quantaq; uis uel amicitię: uel dilectionis/hinc uel maxime intelligi potest: quod his ex rebus lex tota fluit: & emanant Prophetæ. Verum ne dicentis imperitia huic patri beatissimo: cuius solemne die hodierna peragimus: multiplicẽ iniuriam intulisse uideretur nostram ipsam indignitatem/autoritate loci huius: atq; amplitudine compensauimus. Itaq; iustis de causis/iustam quoq; nactus (ut ipse opinor) ueniam: multo iam audentius/uberrimum campum orationis aggrediar: & pro mearum uirium imbecillitatem dicam de Hieronymi laudibus: breuius tamen q̃ res suopte ingenio amplissima dici possit. Quæ enim tam multis/tamq; magnis/ac prędaris laudibus/par oratio inueniri possit! Velim mihi liceat: qui Poetis mos est: a uotis pręcationibusq; immortalis Principis initium sumere: ut firmissimis auxiliis frętus si non omnes: id enim q̃ difficillimum est: at aliquas Hieronymi laudes apud uos hodie præstantissimi uiri oratione complectar. Sed quis prorsus ad explicanda huius uiri merita sermo sufficiat! Vnde ipse potissimum exordium summam! Verum in hac me ancipite animi cura maxime scilicet eorum sententia consolatur: qui id magnum præceteris laudis genus esse arbitrantur: cum orationis copiam eius: quem laudamus: magnitudo/ac uirtus exuperat. Illud autem (nisi fallor) nostro instituto initium commodissimum putandum est: ut ostendamus non una laude solum: sed potius rerum omnium gloria Hieronymum floruisse: ut non iniuria thesaurum quendam uirtutũ omniũ huius uiri animum iudicare debeamus. Sed eius imprimis laudo ingenium: Sanctimoniam effero: studium/atq; doctrinam admiror. Quis enim unquam in omnibus sæculis/aut didicit facilius/aut plura nouit! Siquidem ita docilis erat: ita & ad uirtutem capessendam: & ad percipiendam disciplinam facilis: ut ad nullam rem aliam: q̃ ad liberalissimas: atq; optimas artes: natus esse uideretur! Quas uero plerique homines uix firmioribus annis/corroborataq; ætate uirtutes adipiscuntur: hic cõfestim post matris ubera: atq; in teneris unguiculis est cõsecutus: ut pene cum lacte nutricis uirtutem simul suxisse uideretur. Quid dicam de memoria: quæ plęrunq; splendidissimi ingenii comes ẽ! Omnia nanq; celeriter/ac facillime percipiebat. Ea deniq; rursum omnia: quod munus utrunque perraro cuiquam datum est: tenaciter memoriterq; seruabat. Hac itaque ingenii bonitate frætus Hieronymus/protinus sibi optimos quosq;: qui per id temporis: doctrina florerent: præceptores delegit. Quocirca adhuc Prętestatus/ac per adolescens: qui patre Eusebio clarissimo uiro natus es/

set nobili genere/oppido Stridonis non incelebri:quod a Gothis euersum sub Dalmatię quondam
ac Pannoniæ fines pp Illiricum mare sitũ erat:continuo patriã dereliquit:in qua prauo quisq̃
excelleat:& contemptis parentũ delitiis:spretis oĩbus incertis ac fallacibus bonis:ut uera atq; imor
talia consequeret Pythagoræ:Platonis:Apollonii exẽplo nouos adiit populos:uariasq; orbis ipsius
oras perlustrauit. Ac primũ Romã ad Donatũ Grãmaticũ/Victorinũ Rhetores/audiendos uenit.
Peractis aũt puerilibus studiis/& diuina quadã eloquẽtia comparata:q maiora animo coniectaret:
diuino spiritu duce/Cõstantinopolim cõmigrauit:inq; ea urbe in sacris scripturis Gregorio Nazan
zeno uiro ea tempestate magna doctrina ac sanctimonia præcellenti diligenter studioseq; opam de
dit. inde uero ut doctissimoꝝ oĩu3 doctrinã degustaret:uel imbiberet potius:Antiochiam ad Apol
linarẽ audiendũ in sanctis litteris.imprimis eruditũ/nõ mediocri labore traiecit. Tum Alexandriã
petiit:& Didimo uiro optimo & homine doctissimo/magistro/ac pręceptore usus/summã & abso/
lutissimã quandã studioꝝ gloriam adeptus ẽ. Demũ Hierosolimã & Bethleem pfectus/Hebraicam
linguã sub hebręo Barania curauit ediscere. Itaq; scientiæ appetentissimus Italiam adiit:in Græciam
transmisit:pertransiuit Asiam:peragrauit Iudęas ad deserta usq; late uagantiũ Barcheoꝝ:quos mo
do Aphri Barchianos appellãt/laborioso itinere puenit:ut q prę cæteris docilis eẽt:in diuersis terrã
rũ plagis inueniret semp quod disceret:& doctior eo pacto indies ac melior fieret. Quantũ uero i
tanta doctoꝝ ubertate profecerit:haud quaq̃ est hic narrandi locus. Hæc uero ideirco attigimus:ut
fulgentissimũ ingenii lumẽ:quo polleret Hieronymus:liquido ac perspicue patefieret. Iam eius sin
gularem inauditamq; uirtutẽ/ac sanctimoniã enarrare quis possit? Et.n.si cuiusq; uiri probitas ma
xime colendis præceptis diuinis constat:quis fuerit Hieronymo melior/atq; præstantior:quo pene
neq; feruentius Deũ quisquã:neq; sociũ dilexit ardentius? Atq notã ueræ dilectionis/quę sit/domi
nus ac saluator noster declarat Iesus:q apud Ioannem Euangelistã/ab iis diligi sese atq; amari perhi
bet:q & sermones eius scrutati erint:& fecerint uoluntatem omnipotentis atq; æterni patris. Quare
& dũ i terris uersaret/ad eos sæpius discipulos cõuersus:quos ex omni numero sibi ipse delegerat:
uos inquit/amici mei estis:si feceritis quæ præcipio uobis. At Hieronymus/ut in seruandis diuinis
mandatis totũ se collocaret/seculi honoribus pro nihilo habitis/despectis opibus/dignitatibus abie
ctis/seipsũ abnegauit:& accepta cruce/nudus secutus ẽ dominũ. Vastã ægypti solitudinẽ aliquot an
nos coluit:agrestium tantũ/atq; imanium ferarũ socius. Vrbium ac populoꝝ frequentias euitauit:
quo lõgius ab hoĩu3 consuetudine disiunctus/ui cõtẽplationis Deo ipsi familiarius iũgeret. Vicu/
lum Bethleẽ domiciliũ sibi cõstituit:pręsepe illud gloriosũ cõplexus:ubi d beata Virgine nasci digna
tus est Saluator mũdi. Atq; oĩa hæc eo gessit:ut ociosius faciliusq; saluberrimis Christi uocibus ob/
temperaret. Quare merito iure is dignus existimandus ẽ:sicut & Ecclesia ipsa concinit:cuius nõ est
inuentus similis:q conseruaret legẽ excelsi:factus & ille beatus uir:quẽ prædixit multo ante Dauid
prophetes:Qui nõ abiit in consilio impioꝝ:& i uia peccatoꝝ nõ stetit:& i cathedra pestilentiæ nõ se
dit:s3 i lege domini fuit uoluntas eius:& i lege dñi meditatus est die ac nocte. Quę uero a Deo præ/
cepta ac tradita sunt/ea non modo coluit ipse diligenter:sed etiã rudes homies & diuinæ legis igna
ros/accuratissime docuit:ut pro ipsius Saluatoris uerbis & pręstans i terris:& in cęlo maximus ha/
beri debeat. Eluxerunt inter mortales præclara/atq; splendidissima eius gesta:atq; ab initio morta
lis uitę usq; ad decrepitam uixit ætatẽ:ut uerbo pariter/atq; exemplo cunctis hominibus prodesset.
Eius ita feruebat fides:adeo spes uigebat:ita deniq; exardescebat charitas:ut perpauci sint:qui cum
Hieronymi præstantia conferri possint. Quid loquar de eius prudentia/iustitia/animi magnitudi/
ne/frugalitate/beneficentia:quæ earum uirtutu3/quas modo attulimus/quasi comites quædã atq;
ãministræ sunt? Prudentiæ (ut Platonici tradunt) duplex munus ẽ:& alterũ qdẽ/quo ob cupidi/
nem ueritatis humanas res aspernamur:alterum/quo animum omnem ad diuinarum rerum con
tẽplationẽ conuertimus. Hic impromptu est egregia Hieronymi uirtus:q ut in sacris litteris & in
summi boni inuestigatione sine molestia uersaretur:proripiens se in fugam amplissimæ dignitatis:
insignia contempsit:ne honorum fastigio/elatus in aliquam flagitiorum luem prolaberet:quo ma
gis admiror eorum temeritatem:qui Deo (ut ipsi ferunt) inseruientes/sublimiores gradus non
tam fugiunt/q̃ omni studio consectantur. Nũc autem ne quid a proposito digrediamur:Iustitiæ ea
uis est:ut iura omnia diuina & humana contineat. Hic uero pater sanctissimus Deo creatori atque
Principi animum omnem (ut paulo ante mõstratum est) mentemq; deuouit. Iniuriam autem in/
tulisse qui potuit is:qui & bonis omnibus prodesse uoluerit:& multos haud quaquã lędere? Quip
pe existimabat Hieronymus una cum Socrate/maximum malorum esse/non pati iniuriam:sed fa/
cere. Ad hęc perturbationes uehementioresq; motus omnis:quod suum est magni atq; excelsi ani/
mi/fortiter semper atq; animose compressit:aduersariorum insidias atque multiplices oppugna/
tiones:ut pernoscebat acute:ita et uiriliter superauit. Denique ludibria/maledicta/improbo/
rum hominum insectationes pro Christi nomine magno et constanti animo pertulit. Nemi/
nem extimescebat eorum:qui Christianæ Fidei ueritatem perniciosis superstitionibus uiolarent:
sed (ut Seuerus Sulpitius testis est) aduersum perditos quoque pugnam acerrimam pugna/

uit/cunctis uiribus semper Hereticos insectatus: quorum improbitas ea tempestate latius emana-
bat. Quanta uero Hieronymi Temperantia/q̃ magna moderatio fuerit/multa per omnem eius ui-
tam exempla declarant. O uirum summis laudibus & pereuni atq; imortali gloria dignum: q nul-
lis se unq̃ carnis illecebris: nullis turpissimæ Veneris flagitiis inquinauit: sed cęlibem semp/ac pene
superorꝫ degens uitã/ad ultimos ætatis terminos uirgo usq; pmansit: nec obstãt ipsius uerba: qbus
contra hãc sententiã uspiam usus sit. Nam q uirtute pfectus esset/eiusmodi integritaté intelligere ui
debat̃: quæ & soli Deo tribuit̃: ac cadere in quéq̃ mortaliũ nõ potest. De uictu uero & cultu uitę qd
multa dicã? Nam ſm Pythagoreorꝫ moré/olenbus ac pomis uictitabat. Sed illud nempe memora
bile: et. n. uinũ/carnes & cibos oẽs splendidiores exosus/nihil unq̃ coctũ accipiebat: & aqua frigida
utebat̃. Peronibus/crepidisue indutus sacco amictus/uel densas siluas/uel pręrupta montiũ incole
bat: uigilias plerũq; producebat ad multã noctẽ: qđ siquando fragilé carnem arctior somnus op-
pressisset: tum efferũ corpus/& uix herentia ossa durius collidebat. Cubile sibi e foliis/culmisq; cõ-
strauerat: horrida saxa pro puluillo sæpius in terra capiti supponebat: frequenter in lachrymas: fre
quẽter ĩ gemitũ prumpens. Et q̃q̃ pallebãt eius ora ieiuniis: horrebant uerberibus: squalebãtq; ma
cie membra: tũ infirmioré carné quę nimiũ in plerisq; ad labem pclіuis est/crebra epdomadarum
inedia subiugabat: nihil unquam effeminate egit: nihil molliter: nihil intemperanter: sed cõtra oía
sobrie: omnia modeste: oía recte/ac decore gessit. Quid beneficentia: nõ ne præcipua in Hierony-
mo fuit/atq; admirabilis? Nã cũ intellexisset/ea lege hoíes nasci: ut ipsi inter se alius alii pđnt/nul-
lam unq̃ ne minimã qdé tpris parté effluere passus é: qn eam ad hoíuꝫ utilitaté cõferret/paratior
ad hoíes iuuandos Hercule illo: qué Poetarꝫ fabulæ produnt: hinc & ad obeundã Christi militiam
frequẽté cohorté instituit: coegitq; pmultos: quos optimis & legibus & moribus erudiret: nõ hoíuꝫ
famaꝫ/id qđ fecit Pythagoras: sed uerã spectans solidissimãq; uirtuté. Sed & muliebré quoq; sitie in
sotiam/seu fragilitaté secus ac saluberrimis institutis ad summã uirtuté adipiscendã excitauit. Testis
est Paula nobilis foemina/atq; sanctissima. Testis é Eustochiũ insigne quoddã uerecũdiæ/ac pudi-
citiæ decus: quarꝫ utraq; ad uirilé dignitaté pxime uidebat̃ accedere. Testes sũt & aliæ multæ. Illud
etiã haud mediocre beneficentię inditiũ est: qđ quicqd bonorꝫ/quicqd familiæ possideret: id omne
in mediũ dabat: oẽsq; qui uel consulto uł forte quadã ad eius ædes ac sacrũ tugurium diuertissent:
præter q̃ Hereticos hoíes/hilari fronte ac læto aío excipiebat. Q đ si lautiora obsonia defuissent: at
pręsto erant mitia poma: castaneę molles: & pressi copia lactis. Nec modo in homíes: sed in belluas
quoq; atq; in siluestres feras/quasi ad prodessendũ natus/magna nõnunq̃ contulit beneficia. Quip
pe q etiã sauci Leonis & medicũ sese & hospité gessent: qđ officiũ adeo Leoni ipsi gratũ fuit: ut obli
tus agrestis ímanitatis/Hieronymũ post illa semp obseruauerit: atq; qđ ad nullã rem alias utilis eẽt:
iumentũ qđ unicũ habebat Hieronymus/cũ in pascuis erraret/custodiẽdũ susceperit. Hoc cũ aliqñ
a prætereuntibus quibuspiam/q Camelos oleo onustos agerẽt/adductũ in prædam esset: atq; post
Leo sopore excitus/cũ iumentũ nusquã comparuisset/ęger domũ ac ingẽti mœrore affectus rediit.
Porro pauculis diebus exactis/foras psiliens/nunq̃ uł sagace indagine/uel assidua industria destitit:
quoad iumẽto perquisito/furti reos supplices ad Hieronymũ cõpulit. Quã diu uero iumentũ ipm
abfuerat: id qđ supra hoíum fidé plerisq; uideri solet: uel imponi tergori erũnulas ad uectandũ li-
gnorꝫ fasces mansuetissime passus est. Sed qd hac de re plura? Omnis pfecto eius uita/nõ beneficen
tiæ solũ: uerũ etiã innumerabiliũ aliarꝫ uirtutũ exempla suppeditat. Solent plerìq; quum clarissimos
uiros & maximis uirtutibus præditos cõmemorare uelint: Barbaros: afferre Hannibalẽ: Zopyruꝫ:
Abarin: Anacharsim: Ochum: Atlantem. Gręcos Themistocleꝫ: Aristidé: Phocioné: Leonidã: Age
sylauꝫ: Epaminũdã. Romanos. M. Curiũ. C. Fabritiũ: Fab. Maximũ: Atiliũ Regulũ: Paulũ Aemi
lium. P. Scipioné: App. Claudiũ. C. Leliũ. L. Pisoné. M. Marcellũ: In qbus nõ tam uirtus q̃ uirtutis
inerant simulacra. Ego uero his oíbus Hieronymũ lõge statuo anteponendũ: a quo uno maxíarꝫ
uirtutũ oíum exempla petant̃. Erat in Hieronymo religio Abel: Abrahę fides: Patientia Isaac: labo-
rũ perpessio: quãta in Iacob nõ fuit: continentia Ioseph: Iob sinceritas: misericordia Moysi: probi-
tas/qualis in Iesu Naue fuit: ac Samuele: Dauid: Heliæ: ac Ioannis uehemẽs charitas: Salomonis sa
pientia: Tobiæ integritas: Danielis iudiciũ: Ex qbus oíbus uirtus eiusmodi conflata est: ut ad sum-
mũ laudũ cumulũ nihil oío addi possit. Restat/nũc/ut de eius doctrina dicamus: qué diuino inge-
nio præstitisse/ac singulari uirtute satis multis uerbis ostẽdimus. Nemini igit̃ dubiũ est præstantissi
mi patres: quin merito iure is & haberi doctissimus & appellari debeat: q ad scientiam rerũ conse-
quendã acre studiũ perpetuũq; adhibuerit: præstantissimis præceptoribus usus sit: plurimas discipli
nas comparauerit: deniq; multarꝫ linguarum peritiam calluerit. Sed cuius studium cum Hierony-
mi incredibili diligentia comparandum? Hic est enim ille/qui nullam unquã temporis moram pe
nitus inanem conterebat: nec contentus dierum opere/furtiuis quoq; noctium temporibus frueba
tur. Legit (ut Aurelius Augustinus testis est) omnium eorum libros: qui ante suam ætateꝫ aliquid
tradiderunt. Donatus aũt Victorinus: Gregorius Nanzazenus: Apollinaris: Didimus: Baraniasꝫ
a qbus Hieronymus ĩstitutus é: Aristarchi: Socratis: Pherecydis: Pythagorę: Architę: Platonis/ac ue
terũ oíuꝫ/uł ęquabãt gloriã: uł antecellebãt. At plerũq;/qđ de parẽtibus/ac liberis cõtigit discipu-

li quoq; eorũ: a qbus instituti fuerint: uel claritudinẽ: uel humilitatẽ: & quod maius est: aut uirtutes:
aut uitia imitant̃. In magno apud oẽs honore Pythagoras fuit: itaq; semp floruit Pythagoreorũ no/
mẽ. Iacuit Epicureorũ apud optimos quosq; improbatũ: atq; reiectũ. Hieronymus autẽ (ut ad eius
laudes redeaȝ) quo plures praeceptores habuit ac pręstãtiores: eo praeclarior atq; illustrior exstimã
dus ẽ: oĩum praeterea diuinarũ atq; humanarũ rerũ: uisibiliũ atq; inuisibiliũ: occultarũ atq; terrestriũ:
sempiternarũ deniq; atq; mortaliũ: cumulatissimã quandã scientiã assecutus ẽ. Atq; qđ Paulus magi
ster gentiũ in diuinis muneribus ãnumerat: quodq; perpaucis adhuc uideo cõtigisse: multarũ lingua
rũ genera cõparauit: uernaculũ sermonẽ Hebraicũ: Graecũ: Arabem: Syrũ deniq; Chaldeũq; cõple/
xus. Itaq; pp sũmã doctorũ auctoritatẽ: pp multarũ urbiũ lustrationẽ: pp ĩcredibilẽ uarietatẽ lingua
rũ: & qđ oĩum primariũ ẽ: ob singularẽ uitae sanctimoniã: totius antiqtatis ac saeculorũ oĩuȝ memo
riam supauit. Quantũ uero ĩ rerũ doctrina & sacrarũ litterarũ cognitione pfecerit: & multa & pręcla
ra sui ingenii monumẽta testant̃. Legimus Aristotelẽ nõ minus q̃ Platonẽ: Homerũ quendã Philo
sophorũ libros circiter quadringẽtos cõscripsisse: totidẽ Tyrtanũ: Theophrastũ eius alũnũ: Epicurũ
trecenta uolumina: Chrysippũ septingẽta qnq;: Multa Democritũ: Multa Zenonẽ Citięum: Plura
Zenonẽ Eleatem: cõpluria Eraclitũ Scotinon: Varia Empedoclẽ Agrigẽtinũ. Sed horũ oĩum labo/
res facile noster Hieronymus supauit. Quare sinite me q̃so: nõnulla huius sanctissimi uiri opa ex ma
gna quadã infinitate librorũ: ĩ mediũ pferre: partim q̃ accurate ipse cõfecit: partiȝ quae aptissime ex
externo sermone in Latinã linguã cõuertit. Nã q̃rẽti mihi hęc sese potissimũ obtulerũt. Scripsit. n. al
tercationẽ Luciferiani & Orthodoxi: de Seraphin & Osanna: de Frugi & de luxurioso filiis: de trib9
quęstionibus Legis ueteris: aduersus Eludium: de Mariae uirginitate perpetua: ad Eustochiũ de uir
ginitate seruãda: q̃stio uũ hebraicarũ ĩ Genesim librũ unũ: Hebraicorũ nominũ librũ unũ: de locis
librũ unũ: de assumptione gloriosissimae Virginis sermonẽ q̃ pulcherrimũ ad Pãmachiũ: Apologẽ
ticũ & Epitaphiũ de optimo genere interpretãdi librũ unũ: de tribus uirtutibus libellũ unũ: de uita
clericorũ ad Nepotianũ: de terra repromissionis: ad Dardanũ: de supandis mundi illecebris ad Ru
sticũ Monachũ: de resurrectione carnis: ad Mineruũ & Alexandrũ: ad Cyprianũ presbiterũ de fine
psalmi. lxxxiiii. Dexterã tuã sic notã fac ad Paulinũ presbiterũ de oĩbus diuinae historiae libris: exor
tatoriaȝ epistolã ad Eliodorũ: cõsolatoriã de morte filiae ad Paulã: ad Marcellã epistolarũ librũ unũ:
ad Paulã & Eustochiũ epistolarũ librũ unũ: ad Demetriadem uirginẽ epistolas multas: epistolarũ ad
diuersos: librũ unũ: questiones. xi. ad Galaxiam: Chronicon omnimodae historiae: cuius magnã par
tem e Graeco Eusebio cõuertit: aduersus Iouinianũ hereticũ libros duos: de uiris illustribus: in quo
libro. c. xxxvi. ecclesiasticorũ scriptorũ meminit: de. xii. lectoribus: ad Desideriũ: quorũ primus Au/
relium Augustinũ cõmemorat. Scripsit uitã Pauli primi heremitae: uitã Captiui Monachi: uitã bea
ti Hilarionis: uitã beatae Paulae: ac multorũ p̃terea sanctorũ patrũ uitã illustrauit: scripsit in Pauli epi
stolas cõmentarios: & in epistolas qdẽ ad Galathas cõmentariorũ libros tres: in epistolã ad Titũ cõ
mentariorũ librũ unũ: in epistolã ad Philemonem cõmentariorũ librũ unũ: in Ecclesiastem cõmenta
rios: homelias ĩ Canticũ cãticorũ duas: homelias ĩ Lucã nouẽ & triginta: in psalmos pręsertim a psal
mo. x. usq; ad psalmũ. xvi. tractatus septẽ: scripsit in. xxii. Prophetas: explanationũ libros. xx. sicut
ipse idem testat̃ sup Esaiam: q sunt in Oseę libri tres: in Amos libri tres: in Zachariã libri tres: in Mi
cheam libri duo: in Abbacuch libri duo: in reliquos septẽ libri singuli: q oẽs fiũt numero. xx. Scrip/
sit explanationes ĩ Ieremiaȝ: in Ezechielẽ cõmẽtariorũ libros cõplures: quorũ duos cõmemorat edi/
tos ĩ epl'a ad Marcellinũ & Anapsychiã: Scripsit in Esaiaȝ explanationũ libros. xviii. explanationes
in Danielẽ: quas distinxit in. xi. uisiones: Scripsit plogos cõplures in Pentateucũ Moysi: multos in
Prophetas: multos ĩ Hagiographos: multos ĩ Euãgelistas: plogos & argumẽta ĩ epl'as Pauli: in Ca
nonicas epl'as: in actus Apl'orũ: in Apocalypsin Ioannis: in uitas patruȝ. De Arabi: de Chaldaico:
de Hebręo: de Graeco sermone multa cõuertit. Et de Graeco qdẽ ĩprimis tractatũ Origenis ĩ Epitha
lamicis: uitã Malchi Monachi: homelias ĩ Ieremiam: & ĩ Ezechielẽ. xxviii. Librũ Didimi Alexãdrini
de Spũ scõ: epl'aȝ Epiphanii: Cyprii missam ad Ioannẽ: alia item multa. Sed & nouũ testamẽtũ Grae
cę fidei reddidit. Transtulit. n. Euangeliũ Matthei: transtulit Euãgeliũ Marci: transtulit Euãgeliũ Lu
cae: transtulit Euangeliũ Ioannis: transtulit Pauli Apl'i epl'as: & ad Romanos quidẽ unã: ad Corin/
thios duas: ad Galathas unã: ad Ephesios unã: ad Philippẽses unã: ad Collossenses unã: ad Thessa
lonicẽses duas: ad Timoteuũ duas: ad Titũ unã: ad Philemonem unã: ad Hebręos unã. Transtulit
actus Apl'orũ a Luca editos. Trãstulit Canonicas epl'as: Iacobi unã: Petri duas: Ioannis tres: Iudae
unã: & demũ Apocalypsin Ioannis. Testamẽtũ aũt uetus iuxta hebraicã ueritatẽ traduxit: & primo
qdẽ Pentateucum Moysi: quẽ uocant Hebręi Tora: distributũ in libros quinq;: Beresit: quem dici/
mus librum Geneseos: Ellesmot: quem dicimus Exodum: Vagichra: quem dicimus Leuiticum:
Vaidaber: quem dicimus Numerum: Ellehadebarim: quem librum Graeci Δευτερονόμιον uocant
nos librum secundę legis possumus appellare. Mox transtulit Iehoscua bin nun: qui dicitur a no/
stris Iesus: Siue Iosue filius Naue. Transtulit Sciophetim: qui inscribitur liber Iudicum: et eum
qui sibi annexus est libellum Ruth. Transtulit libros Regum quattuor: Primum & secundum:
qui dicuntur Samuel: tertium & quartum: qui dicuntur Malachim: idest: Regnorum. Transtulit

Diu re: idest: uerba dierum: quē nos librum Paralipomenon uocamus: qđ est chronicon quoddā totius diuinæ historiæ: partitū in libros duos: Trāstulit Ezram diuisum i libros duos: & iteriectū Neemiam Trāstulit librū Tobię. Trāstulit librū Iudith. Trāstulit librū Ester: cuius nōnulla pars nusq̄ ē apud hebreos inuenta: pręsertim exēplū epistolę Regis Artaxerxis: quā e Gręcorum thesauris Hieronymus deprompsit: q idem transtulit librū Iob: sumptū pro diuersis locis ex Syro: ex Arabi: ex Hebręo ser mone. Transtulit soliloquia seu hymnos Dauid pphetæ: qđ Græci Psalterium uocāt: unū quidem uolumen: distributū aūt in qnq incisiones. Transtulit Misle Scielomo: quas Græci parabolas: nostri puerbia uocant. Transtulit eiusdē Cohelet: q dicit Ecclesiastes. Transtulit eiusdē Scir Liasirim: idest: Canticū canticorum: quos tres libros (ut probatissimi auctores ferunt) triduano opere expleuit. Trāstulit & librū Iesu filii Syrach: prænotatū apud Hebręos: non Ecclesiasticum: sed parabolas. Transtulit e Gręco librū Sapientię: quē plerique Philonis Iudęi: genere Alexādrini fuisse affirmāt. Hic nusquā apud Hebręos repertus est. Transtulit Esaiam. Transtulit Ieremiam: & eius lamentationes: qua suæ urbis cladē quadruplici planxit alphabeto. Transtulit & Baruch: qui tamē in Hebręo canone nō habet. Transtulit Ezechielē. Transtulit Danielem Hebraicis quidē litteris: sed Chaldaico ser mone conscriptū: sicut & Ezras est: & una Ieremiæ pericope: nec Susannæ historiā: Hymnum trium puerorum: Belis. Draconisque fabulas ommisit: & si nusquā apud Hebręos sunt. Transtulit Tere Asar: qđ sonat apud nos Duodecim. Est. n. liber in duodecim Prophetas distributus: q sunt scilicet: Iohel: Amos: Abdias: Ionas: Micheas: Naum: Abbacuch: Sophonias: Aggeus: Zacharias: Malachias. Postremo transtulit duos Machabeorum libros: Primū ex Hebręis: alterū e Græcis: sicut & Græce editum constat. Alia & scripsit multa: & transtulit: quę uel iam periere: uel nō inciderunt in nostras manus. Hæc uero oīa mira elegantia & incredibili quadā suauitate confecit: ut uere Homericū illud de Nestore: Hieronymo conueniat. ἀπο αὐτου τῆσ γλώττησ μελιτοσ γλυκιων ῥεῃ αὐδὴ: quod est. Ab eius lingua melle dulcior fluebat oratio. Iure itaque Hebręus quispiam Hieronymū Prophetę uerbis affari possit. Ma nim lezu: lechichchiim ratheca: middeuasch lephi. Idem & de Græcis aliquis: ὡσ γλυκεά τῳ λαρυγγί μου τὰ λογιά σου ὑπερ μέλιτῶ στοματί μου. Dicant & nostri idē. Quā dulcia faucibus meis eloquia tua sup mel ori meo: Vere nāque dulcia sūt habēda eloquia: quę neque ullo implicant errore: & quemuis hominē ad summi boni calcem expedito calle deducūt. Qđ aūt de Aristotele dicebat Auerrohus: idem & de Hieronymo pferri liceat: qđ in tāta scriptorum: ac uoluminum uarietate: lōgo iam annorum curriculo: nullus ne paruus quidem inuētus est error. Demū uero īmortalibus multis confectis operibus: & quæ nulla obliuione extingui poterūt: cū bonū certamen certasset: & mortalis huius uitæ cursum oēm peregisset: accepturus uictoriæ insignia: nō tam fortis miles q̄ Dux iuictissimus res humanas deseruit: expletis circiter nonaginta ætatis annis: In cœlū: ac beatorum spirituū domiciliū translatus est: nactus: ut auctores nō icelebres tradunt: Baptistæ ac præcursoris dñi Ioannis parē excelsitati gloriā. Sepultus ē aūt Bethleem in eo sepulchro: qđ iuxta præsepe Domini: in faucibus speluncæ: sibi ipse construxerat. Mortuus est pridie kalen. Octobres: q est festus hic: ac lætissimus dies: emersis tū (ut mihi compertū ē) circiter Mille & quadraginta septem annis: cū Honorius Augustus annū duodecimū ageret imperii. Quamobrē ne iam plura dicā: hortor uos oēs: atque oro præstantissimi patres: ut alacres Hieronymū: cū alias semp: tum hodierno die maxīe: maximis honoribus: & ingenti ueneratione psequamini: festū semp agatis hūc diem: ad Hieronymi laudes: quē ingētissimis omnipotens dñs miraculis decorauit: læti animum conuertatis: ut nos clementissimus Princeps eius precibus ac meritis & in terris incolumes tueat: & uita defunctos: Hieronymi ac beatorum oīum cōsortes efficiat. Mihi quęso ignoscite humanissimi uiri: si i Hieronymi laudibus efferendis breuior fuerim q̄ opus erat. Nam ille qdem (ut nostis) plures sunt: q̄ quæ angusti tpris curriculo referri possint. Maiores uero q̄ quæ ab indiserto uiro explicari queant. Multa tū prætereo cōsulto: ne uos patres optimi a diuinis muneribus deterream: cū iam aduesperascat. Alio post fortasse tpre laudes uberiores afferemus. Postremo gratiā uobis: q tam attentis auribus indoctū hoīem ac rudē audistis: qa nequeo agere libentius obticuerim. Ipse uobis clementissimus Deus atque eius præpotens seruus Hieronymus pręmia digna ferāt. Dixi.

Augustini Dathi Oratio secunda De Passione Domini.

Ominus noster & omnipotēs: ac totius mūdi Princeps Deus: q p īmensa bonitatis suę largitate: tāti opis molē confabricatus ē: q cælū & terrā cōdidit: q rerum oīum uisibilium atque īuisibiliū uarietatē effecit: atque distinxit: domini: ac uiri Senenses: plurimū semp dilexit humanū genus: & singulari quadā: atque incredibili beniuolētia & charitate cōplexus est: qui pro eius salute comparanda: unigenitum suum dedit: proprio filio nō pepercit: sed p nobis omnibus tradidit illū: qui factus obediens usque ad mortem: mortem crucis subiuit: & acerbissimę passionis extremū suppliciū ppessus est: ut quem ab ipso creationis initio gloriā & honore coronauit: præcipuis ornamentis affecit: amplissimis muneribus cumulauit: lapsum redimendo æterna morte liberaret: & a durissima Diaboli captiuitate ereptū: quasi quodā postliminio ad cœlestis regni gloriā ac beatitudinē reuocaret. Quāobrē statutis diuinæ pdestinationis arbitrio: atque maturis præfinitis temporibus: missus est de cœlo unigenitus Dei: & coęternus patri fi-

lius: q postq̃ iustitiam & rectam uiuendi uiam docuit: demũ in ligno pendens: quę per lignũ quoq; amissa erant coelestis hęreditatis iura repararet: dicente Apl'o. At ubi uenit plenitudo tẽporis: misit Deus filium suũ: natũ ex muliere: factus sub lege: ut eos q sub lege erant: redimeret. Verũtamẽ nõ satis proderat natum fuisse Saluatorẽ: nisi & per Crucis patibulũ redemisset humanũ genus: & ab inferorum teterrimo carcere ad coelestis patriæ lucem populũ excitasset: qui sedebat in tenebris: & ob peccati labẽ: ac diuinæ legis præuaricationẽ: in mortis umbra iacebat. Itaq; oportuit pati Christum & ea cõplere: quæ Deus ipse nõ absq; ãmirabili prouidentia & ineffabili mysterio fieri uoluit: quęq; per Prophetas suos multis sæculis ante prędixit. Sacratissimã nanq; Iesu Christi redemptoris passionem nostræ liberationis auctorẽ: atq; effectricem salutis: cũ multa antiquæ legis figurarum sacramẽta: tum plura sanctorum Vatũ: ac Prophetarum uaticinia: idest certa Spũs sancti oracula cecinerunt: quæ iam singula p crucẽ Christi & perspicue reuelata & expleta salubriter sacra Euãgelistarũ eloquia prodidere: ut iam tandẽ Leone testante: manifesto complerentur effectu: quæ diu figurarum fuerant promissa mysterio. Scitis: inquit Iesus discipulis suis: qa post biduum pascha fiet: & filius hoĩs tradet̃ ut crucifigat̃. Veteris legis pascha cũ agno Israeliticus ppl's uescebat̃: typum nostri Saluatoris ostendit. Et.n. pascha nostrũ imolatus est Christus: cũ in aram crucis sublatus tradidit semetipsum p nobis ostiam: & oblationẽ Deo: in odorẽ suauitatis: ut uerus Pharao: atq; antiquus hostis: cũ suo mergeret̃ exercitu: & nos p uerum phase: idest transitũ domini: de ægypto ad coeleste regnũ: de morte transiremus ad uitam: quos sub peccati iugo uetusta seruitus tenuisset. Edus quoq; ad huius ipsius rei pręfigurationẽ in ueteri lege cędebat̃: ad quẽ imolandum quot annis Iudei ĩ paschali solemnitate conueniebant: quemq; mactare pro ritu solebat uniuersa multitudo filiorũ Israel ad uesperũ: quod ridiculum uideri potuisset: edum unũ tam multa hoĩum millia ĩmolare: nisi hoc tantũ sacramentum futuræ ĩmolationis arcana texisset: quando uno expleta sacrificio est uariarũ differentia uictimarũ. Tunc congregati sunt Principes Sacerdotũ & Scribę: & consilium fecerũt: ut Iesum dolo tenerẽt: & occiderẽt. Hoc futurũ Ieremias Spũ scõ reuelante: multo ante prędixerat. Et.n. ait: & Christũ dicentem inducit. Et ego quasi agnus mansuetus: quasi portat̃ ad uictimã: & nõ cognoui: qa cogitauerũt sup me consilia: dicẽtes. Venite: mittamus lignũ in panem eius: & eradamus eum de terra uiuentiũ: & nomẽ eius nõ memoret̃ amplius. Et lignũ quidẽ (ut Lactantius ait) crucem significat: panis uero dominicũ corpus: qa ip̃e cibus est: & uita oĩum q credũt in carnem: quã ipse portauit: & in crucẽ in qua pro nostra redemptione pepẽdit. Sed de eodem consilio malignantiũ: atq; conuentu: apud Sapientẽ: q̃ liquido: q̃ plane dicit̃. Circumueniamus iustũ: quoniã inutilis est nobis: & cõtrarius est operibus nostris: & improperat nobis peccata legis: promittit se sciẽtiam Dei habere: & filium Dei se nominat. Ac rursum. Morte turpissima condemnemus eum: erit enim respectus ex sermonibus illius. Cumq; intrasset Sathan in Iudam: qui dicebatur Scarioth: unum de duodecim: ut proderet Iesum Principibus sacerdotum: pacti sunt illi pecuniam se daturos: atque constituerunt ei triginta argenteos. Et Ioseph ille magnus uir: ac magni Patriarchæ Iacob filius: quemadmodum ueteris testamenti scriptura declarat: non triginta aureis: ut septuaginta interpretati sunt: sed triginta potius argenteis prætereuntibus Ismaelitis uenundatus est: id quod Hieronymo: & Hebraica ueritate prodente didicimus. Atque is proculdubio Saluatorem præfigurasse dignoscitur. De quo & Zacharias dilucide. Apreciauerũt: inquit: mercedem in eum triginta argenteos. Ac de Iuda proditore in suprema coena Iesus ait discumbens cũ duodecim discipulis suis: Qui intingit mecũ manum in parasside: hic me tradet. Quod ipsum in psalmis legit̃. Qui edebat panes meos: magnificauit super me supplantationẽ. Et alio rursum in loco. Tu uero homo unanimis Dux meus & notus meus. q simul mecũ dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum consensu. Melchisedech (ut in Genesi scriptũ est) Sacerdos panẽ & uinũ obtulit Abrahę: & benedixit ei. Iesus aũt de quo Propheta. Tu es sacerdos in æternũ fm ordinem Melchisedech: cũ desideratũ pascha cũ discipulis manducaret: ut significantem hostiam uerũ sacrificium transmoueret: effecit sane quod magister gẽtium Paulus scribens Corinthiis ait, Dominus noster Iesus Xp̃s in qua nocte tradebat̃: accepit panem: & gratias agens fregit: & dixit. Accipite: & manducate: hoc est corpus meum: quod pro uobis tradetur: hoc facite ĩ meam cõmemorationem. Atq; amplius. Similiter & calicẽ postq̃ coenauit: dicens. Hic calix nouũ testamẽtũ est ĩ meo sanguine: hoc facite quotienscũq; bibetis: in meã cõmemorationẽ. Q đ qdẽ iandudũ p Ezechielẽ fuerat pręmõstratũ. Ego: inquit: ĩmolabo uobis uictimã sup montem ut comedatis carnes: & bibatis sanguinẽ. Quare & in Bethleem nasci uoluit. Quippe Bethleem Hebreorũ lingua domus panis interpretat̃. Itaq; apud Ioannẽ Saluator uere de se ipso dicit. Ego sum panis uiuus: q de coelo descẽdi. Et iterũ. Patres nostri manducauerũt mãna ĩ deserto: & mortui sũt: q manducat hũc panẽ: uiuet in æternũ. O q̃ magnũ: q̃ admirandũ: q̃ salutare: q̃ incõprehensibile sacramẽtũ: de quo scite sacer Hieronymus noster: Postq̃ typicũ pasca fuerat impletũ: & agni carnes cũ Apl'is comederat: assumit panẽ: q cõfortat cor hoĩs: & ad uerũ paschę transgredit̃ sacramentum: ut quomõ in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei Sacerdos panem & uinum offerens fecerat: ipse quoq; ĩ ueritate sui corporis & sanguinis repræsentaret. O q̃ dulce pabulum: q̃ suauis potus q̃ salutaris hostia. Vere in fortitudine cibi huius cæci uident: surdi audiunt: muti loquuntur: claudi

ambulant:leprosi mundantur:stulti resipiscunt:conualescunt ægroti:mortui reuiuiscunt: & ad uitam quidẽ pducuntur ęternam. Sed iam ad reliqua pgamus. Peracta cœna, atq; hymno dicto, exierunt in montẽ oliuarũ: ubi dñs & orauit ipse: & Apl'is orare pręcepit. Iuxta ppheticũ illud. Manducauerunt: & adorauerũt oẽs pingues terræ: ac deinde prædixit instantis passionis euentũ. Oẽs uos scandalũ patiemini in me in nocte ista. Scriptũ est.n. Percutiã pastorẽ: & dispergent̃ oues gregis. Hoc apud Zachariã legit̃. Percute pastorẽ: & dispergent̃ oues. Paulo post orõne facta subiecit. Dormite iam, & requiescite: ecce iam appropinquabit hora: & filius hoĩs tradet̃ ĩ manus peccatorũ. Hoc quoq; preuiderat ppheta psalmographus dicẽs. Captabũt ĩ aĩam iusti: & sanguinẽ ĩnocentẽ cõdemnabũt. Esaias uero: Peccata inqt, multorũ ptulit: & pp facinora illorũ traditus ẽ. Sed q̃d Origenes & Remigius diligenter aduertũt: aliter ab aliis traditus ẽ. Traditus nãq; ẽ a patre filius hoĩs: q pprio filio suo nõ pepercit: sed p nobis oĩbus tradidit illũ. Traditus a seipso ẽ: quippe q tradidit semetipsum p nobis hostiã ĩmaculatã Deo. Traditus & a Iuda est impio proditore: q osculo tradidit Saluatorẽ: ut ipsa Euangelistarũ sacra contestat̃ historia. Traditus a sũmis Sacerdotibus: Trãditus a Iudęorũ plebe: traditus a Pilato: traditus a Diabolo acerrimo humani generis hoste. Sed a patre traditus ẽ hoĩs filius ob misericordiã: traditus a seipso p nostra oĩumq; salute. Traditus a neqssimo Iuda pp auaritiã. Traditus a summis Sacerdotibus ob inuidiã: traditus a plebe pp ignorantiæ cęcitatẽ: traditus a Pylato pp ignauiã: traditus a Diabolo pp metũ: ne p doctrinã illius de manu eius genus auelleret̃ humanũ. Porro sicut dixit dñs ad Gedeonẽ in iudicũ libro: Ne timeas: in hac fortitudine tua liberabis Israel: ita & oranti Iesu apparuit Angelus de cęlo confortãs eũ: q erat Israeliticũ ppl'm redempturus. Ioab ĩ libro Regũ Amasam fratrẽ salutauit: & quasi osculãs pcussit ĩ latere: & Iudas osculo filiũ hoĩs tradidit in manus peccatorũ. Sanson a Philisteis abductus ẽ uinctus catenis, dicẽte Ezechiele. Ecce data sunt sup te uincula: & ligabunt te ĩ eis. Et Iesus ligatus, ductus ẽ ad Caypham principẽ Iudęorũ. Micheas uir iustus & sanctus a Sedechia filio Canaan, in maxillã pcussus ẽ: dicẽte Michea. Percutiet maxillã Pricipis Israel: & unus assistẽs ministrorũ dedit alapã Iesu, dicẽs. Sic respõdes Põtifici? Prophetauit Esaias: Faciẽ meã nõ auerti ab ĩcrepãtibus & cõspuẽtibus ĩ me. Et Iesus illusus cesus, faciẽ uelatus cõsputus ẽ: dicẽte ppheta. Ego ĩ flagella paratus sum: & dolor meus ĩ conspectu meo semp. Et iterũ. Ego fui flagellatus tota die: & castigatio mea ĩ matutinis. Tulit Abraham ligna holocausti: & posuit sup Isaac filiũ: ut imolaret eum. Et Iesus, q Esaia testante, tanq̃ ouis ad occisionẽ ductus ẽ: baiulãs sibi crucẽ: exiuit ĩ eũ: q dicit̃ Caluariæ locus. Et fratres nudauerũt Ioseph tunica talari & polymita: & milites diuiserũt uestimẽta dñi: sortẽ mittentes: dicẽte ppheta. Diuiserũt sibi uestimẽta mea: & sup uestẽ meã miserũt sortẽ. Signũ posuit: atq; exaltauit. Moyses serpẽtẽ ęneũ in deserto: quẽ pcussi aspicientes, salui fiebãt. Et Iesus in Euãgelio. Ego, inqt: si exaltatus fuero, oĩa traham ad meipsum. Et Euangelista. Hoc aũt dicebat, significans qua morte esset moriturus. Q̃d non ignorauit Propheta, diuini arcani conscius. Accedet homo ad cor altũ: & exaltabit̃ Deus. Ille igit̃ qui iuxta pphetarũ oracula uenit de Edom, tinctis uestibus de Bozra: qui torcular calcauit solus formosus in stola sua: ut exsolueret iuxta Prophetę uaticiniũ: quæ nõ rapuerat, in Golgotha crucifixus est: uulneratus pp iniquitates nostras: ut dicit Esaias: attritus pp scelera nostra. Quod manifeste Dauid concinit. Foderunt manus meas & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea. Crucifixi sunt aũt & duo neq̃ cũ Iesu ad dexterã alter: alter ad sinistram: ut scriptura plane impleret̃, dicens. Et cũ iniquis deputatus est. Q̃d si ab hora sexta tenebræ factæ sunt sup uniuersam terrã usq; ad horã nonã: in multo ante prædixerat Amos ppheta. Et erit id die illo, dicit dñs: occidet sol meridie: & tenebrabit̃ dies lucis. Ieremias aũt. Subruit sol ei, cũ adhuc medius dies esset: q̃d nec Sybillã latuit: quæ ait. Medio die nox erit tenebrosa nimis in tribus horis. Clamans Iesus ĩ cruce, uoce magna dixit. Heli Heli Lemazabathani: hoc a ppheta prænuntiatũ est: & a Saluatore eisdem uerbis in patibulo ipso platũ. Deus Deus meus respice in me: quare me dereliqsti? longe a salute mea: Et reliqua summissiore uoce ab eodẽ ipso expleta oĩa: quoad uentum est ad eius psalmi locum: In manus tuas cõmẽdo spũm meũ: quẽ quidẽ uersiculũ ipsũ cũ clamans iterũ uoce magna protulisset, aĩam expirauit: consumata morte, & a lege præfigurata, & a pphetis multo ante pręmdicta: et latronũ qdẽ fregerunt crura: at non Iesu: quoniam per pphetam dictum erat. Os non comminuetis ex eo. Sed cum iam spiritum tradidisset: unus militum lancea latus eius aperuit: & continuo, mirabile uisu, exiuit sanguis & aqua: & aqua quidem in lauacrum: sanguis in pretium redemptionis humanæ. Scripturam impleri oportebat dicentem. Videbũt in quem trãsfixerunt. Missus est Ionas in mare: & præparauit Deus piscem: ut deglutiret eum. Et Ioseph depositum corpus Iesu, inuoluit sindone mũda: & posuit ĩ monumẽto: in quo nõdum quisquã positus erat: dicente Esaia. Et erit sepulchrũ eius gloriosum. At tum denique generationi prauæ & adulteræ quærenti signum: datum est signũ Ionę prophetæ: dicente in Euangelio Matthei Saluatore. Signum non dabitur ei: nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in uentre Ceti tribus diebus & tribus noctibus: ita erit filius hoĩs ĩ corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Sed multiplicia quoq; data sunt signa. Sol obscuratus est: terra mota est: petræ scissæ sunt: monumenta aperta sunt: multa corpora sanctorum: quæ dormierãt: surrexerunt: uelũ templi, scissum est mediũ: a sũmo usque deorsum: quia uere filius

Dei erat:in quem seuierat Iudeorum summa crudelitas:quem blassemabat impiorũ cęca pfidia-di
cens.Alios saluos fecit:si Rex Israel est-descendat de Cruce-superui ignara consilii:salutaris myste
rii nescia:quia dominus regnauit a ligno:& salutem humani generis in ligno Crucis constituit:ut
unde mors orta esset:uicissim inde uita resurgeret:ut quemadmodũ primus homo p lignũ mortis
labem incurrerat:ita secundus homo peccati uescius in ligno crudelẽ mortem patiens-uere & mor
tem dãnaret:& nos a morte & a captiuitate Diaboli liberaret.Recte igit Leo in Iudęis inuectus ait.
Vocibus uestris stultisq; blassemiis reddunt oĩa elementa responsum:& unã simul in uos sententiã
ferũt.Coelũ-terra-sydera:quæ ĩdignos uos suo ministerio ꝑstantes terribili motu insolitéq; defe
ctu tenebras mũdo-uestræ cęcitatis ostendit.Q đ si ad arguendũ nec coelestia-nec inferna sufficiãt:
& crucem Christi magis potuerunt petræ atq; monumẽta-q̃ uestra corda sentire:saltem qđ in tem-
plo actũ est-scienter aduertite.Velum-cuius obiectu intercludebant sancta sanctorũ-a summo usq;
ad ima disruptũ est:& sacrum illud misticumq; secretũ:quod solus summus Pontifex iussus fuerat
intrare-reseratũ est:ut nihil iam esset discretionis:ubi nihil resederat sanctitatis.Latebat Iudęos sa-
cræ redemptionis mysterium.Melius Cayphas:q tum erat Pontifex:cũ ĩ Senatu sententiaз diceret:
consilium dederat Iudęis expedire affirmans:ut unus pro populo moreret:ac nõ toti genti imine
ret interitus.Quippe Saluator mortẽ nostram moriendo destruxit:q mortem carnis ꝑ humani ge
neris redemptione suscepit Proinde in psalmorꝝ libro scriptuз est.Eduxit eos de tenebris & umbra
mortis:& uincula eorꝝ dirupit.In Exodo aũt.In manu forti eduxit Deus de ægypto & de domo ser
uitutis.In Apocalypsi uero Ioannis.Redemisti nos Deus ĩ sanguine tuo-ex omni tribu & lingua &
populo.Quare nõ absq; ratione uolente Deo:& titulus Cruci superpositus est literis Græcis:He-
braicis:& Latinis.Venit.n.filius hoĩs:apud quẽ non est distinctio Iudęi & Græci:in omni hoĩum
genere quęrere-& saluuз facere quod perierat.Sed si pergam Prophetarꝝ testimonia proferre-& fi-
gurarum inuolucra reserare:fuerim fortasse longior-q̃ uel mei consilii sit:uel studii-ac uolũtatis ue
strę.Onus utiq; graue-magni Oratoris copia dignũ-imbecillitati meę oĩo ĩpar.Quare & Sybillarꝝ
uaticinia consulto pretereo:quarũ Delphica:Cumana:Phrigia-flagella-ꝓbra-contumeliosaз Chri
sti passionẽ-clara uoce-& aperto testimonio protulerũt.Sed iam consentaneum uidet:quoniam de
Christi passione nostra omnis habetur oratio:circa illam paucis contemplari.Primum-q̃ grauis-q̃
acerba:deinde q̃ frugifera-ac salutaris extiterit.Vere Saluatori nostro-q pro nobis hodie passus est:
Ieremię uox illa cõgruat.O uos oẽs q transitis p uiã-attẽdite & uidete-si est dolor similis sicut dolor
meus.Quod facile in promptu sit:si considerare uelimus uarias in illum debacchantium Iudęorũ il
lusiones iniquas accusantium criminationes-multiplices labores-doloresq;:grauissimam totius cor
poris perpessionem.Nam primũ coram Principe Sacerdotum-Caypha Pontifice illusus est:coram
Herode Galilęę Tetrarcha illusus est:coram Pylato pręside-ac Legato Syrię illusus est:uniuerso in-
spectante pp'lo turpiter illusus ẽ:in ara Crucis cõtumeliose illusus ẽ.O perfidia-atq; impia Iudęorꝝ
natio:quę cũ ĩnumera diuinitatis signa fuisset intuita:falsuз tñ testimoniũ quęrit cõtra se tum:iuxta
propheticũ illud:Scrutati sunt iniqtates:defecerũt scrutantes scrutinio.Et iterũ.Insurrexerũt in me te
stes iniqui:& mentita ẽ Iniqtas sibi.Accusat Saluatorẽ impia Iudęorꝝ natio ꝓhibẽtẽ tributa dari Cæ
sari:dicẽtẽ se Christũ Regẽ esse:subuertentẽ populũ:ac seducentẽ turbas:tẽpli demolitionẽ ꝓtten
tem-ac tridui reędificationẽ:deniq; blassemantẽ.Quomodo ꝓhibẽtẽ tributa dari Cæsari:q tẽtanti
bus & ꝑcontantibus illis-multo añ responderat:reddi oportere-quæ sunt Dei Deo:quæ Cęsaris Cę
sari? Quare q đ se Regẽ ꝓfiteret? Nõ ne ipse Rex uirtutũ est? Rex gloriæ:iuxta ꝓpheticã uocem?
Rex sæculorꝝ ĩmortalis:cuius regnũ nõ ẽ hic:sed Rex Regũ-& dominãtiũ dñs:q ęternis Imperiis
regnat ĩ cęlo:p quẽ Principes dominant ĩ terris:p quẽ Reges regnant:& Imperii diuturnitate lætã
tur? Quo pacto seducentẽ pp'los eum accusare sunt ausi:q ad hoc natus ẽ:& ad hoc uenit ĩ mũduз:
ut perhiberet testimoniũ ueritati? Quomodo subuertentẽ turbas:q ipse uia ẽ-ueritas-& uita:lux ue
ra-quæ illuminat oẽз hoĩem:quẽ cupiũt:q uolunt se cunctis erroribus & cęcitatis tenebris liberari?
Queз nõ secus q̃ Ceruus desiderat fontes aquarꝝ:expectabãt in limbo patres:atq; eius prestolabãt
aduẽtũ cũ Zacharia dicentes.Illuminare his q in tenebris & umbra mortis sedẽt:cũ post mortẽ san
cta eius aĩa ab incõtaminato diuisa corpore:deitate tñ ĩ corpore & aĩa inseparabiliter ꝑmanẽte.In
ferni claustra penetrans-uocẽ ꝓpheticã diligẽtissimus hũanę salutis impleuit:ut attollerent Infernorũ
Principũ portę:& ad eripiẽdã Tartarei Ducis prędã-introiret Rex glorię:Rex fortis-& potẽs:q de
sæuissimo atq; ĩmanissimo hoste triumphaturus accesserat.Quid dicaз de dissolutione tẽpli:qñ nõ
de manufacto tẽplo:sз de uero illo-ac sacratissimo sui corporis tẽplo loqueret:qđ præfinito tẽpore
moriturũ erat post triduũ a mortuis suscitãdũ? Quid dicã de blassemia? Nõ ne hũc ĩpia Iudęorꝝ na
tio audierat semp glorificãtẽ coęternũ patrẽ:honorificãtẽ Deũ-atq; eius opa uoce-signis tot-tãtisq;
miraculis & gloriosis opibus manifestãtẽ:adeo ad obediẽdũ patri alacrẽ:ut ul' formã serui acciperet:
parens illi usq; ad mortẽ:mortẽ aũt crucis? Multifariã uero passuз Xp̃m qs ignorat:q sacra Euãgeli
starꝝ ꝑcepit oracula? Esuriit:sitiit:sudauit & alsit.Laborauit:ĩfirmatus ẽ:mortuus ẽ.Atq; esuriit quidẽ:
q apud Lucã Euãgelistã ait.Amẽ dico uobis-ex hoc nõ mãducabo illud:donec ĩpleat ĩ regno Dei.
Ne dicã de ieiunio.Q đ nõ mõ instituẽdo:sз multo ẽt magis seruãdo docuit.Qui cũ ieiunasset.xl.

tũ dies/tum noctes:postmodũ esuriit. Sitiit:q & in patibulo Crucis Sitio inquit: & postea q̃ cũ discipulis coenauisset: nõ bibaȝ amodo de genimine uitis: usq; in dieȝ illũ: quum illud bibã nobiscũ nouũ in regno pr̃is mei. Abfit q sæpius eodem die nudatus est: & suis uestimentis exutus: cũ stabãt ministri ad prunas: qa frigus erat: & calefaciebãt se: qđ Euangelii scriptura declarat. Sudauit cũ alias: tũ præcipue: cũ inter orandũ factus est sudor eius tanq̃ guttæ sanguinis decurrẽtis in terram. Laborauit cesus uerberibus/attritus flagellis: & baiulans sibi Cruceȝ: ac subiiciens sanctos humeros ponderi ad supplicii profectus est locũ. Infirmatus ẽ qñ Esaia testante: uere liguores nostros ipse tulit: & dolores nostros ipe portauit. Genus mortis subiit: quo nullũ grauius: nullũ crudelius: nullũ: acerbius nullũ denique ignominiosius: uel dici aliud: uł cogitari põt. Quo Syculi nõ iuenere tyrãni maius tormentũ. Ac uere p Prophetã dictũ est A planta pedis usq; ad uerticẽ nõ est i eo sanitas. Nã si totũ aspicimus/nulla pars corporis dolore uacat: artus oẽs: membra oĩa magnis suppliciis patent. Fędatus/cruentatus/deturpatus est speciosus forma prę filiis hoiuȝ. Si caput aspicimus/spinis coronatum est: dicente p sapientem Concionatorẽ Iesu. Egredimini filiæ syon: & uidete Regeȝ Salomonem diademate coronatũ: quo coronauit eum mater sua: quæ erat unq; Iudęorũ Synagoga: unde illi sm carnẽ genus erat. Quod si uerticẽ aspicimus/colaphis percussa est: si faciem/uelata est: si barbam/uulsa est: quoniã dedit genas suas uellentibus. Si nuda membra/flagris & fustibus cesa sunt: si manus & brachia/protensa sunt: si costas: si latus/lancea perforatum est. Si pedes/durissimis clauis confixi sunt: os uero illud gloriosum atq; suauissimuȝ: ex quo melle dulcior fluebat oratio/nectare atq; ambrosia dignũ/felle & aceto potatũ est: dicente Propheta. Dederunt in escam meã fel: & in siti mea potauerunt me aceto. Hinc Aurelius Augustinus: Propinator fontium potaẽ aceto: mellis dator/cibaẽ felle: flagellaẽ remissio: condemnaẽ uenia: illuditẽ Maiestas: rideẽ uirtus: perfunditẽ largitor imbrium sputis. Et rursum/Flagellatus est: spinis coronatus est: ludibriosa ueste amictus ẽ: amaris conuiciis illusus est: alapis cęsus est. Sed quorsuȝ tã multa passus est filius hoĩs: filius inq̃ hoĩs: in sæculo natus: sed Dei filius ante sæcula genitus! Quem ad finẽ turpissima morte peremptus! Certe ad redimẽdũ: certe ad saluandũ humanũ genus: ut nos de morte liberaret ad uitam: de corruptione ad incorruptionẽ: de tenebris ad lucem: de inferis ad coelestia regna: de miseria ad perennis glorię foelicitatẽ. O miram Saluatoris pietatẽ: o ineffabilem/inauditamq; clementiam. Scite Apl's ad Romanos scribens: Reconciliati sumus Deo/p morteȝ filii eius. Vere p Augustinũ. Saluator cum esses inimicus/patri meo reconciliaui te: cũ inter montes & siluas errares/quæsiui te: humeris meis portaui te: patri meo reddidi te: laboraui: sudaui: caput meum spinis opposui: manus meas clauis obieci: lancea latus meũ aperuit: sanguinẽ meũ fudi: aĩam meam posui: ut coniungerem mihi te: & tu diuideris a me. Per leonẽ uero q̃ uere: q̃ pie! Ego suȝ inquit/uestra remissio: ego pascha salutis: ego agnus: q ꝓ uobis sum iugulatus: ego uestra redemptio: ego uita: ego uestra sum salus: ego uestra resurrectio: ego uester sum Rex: ego uos per meam dexteram suscitabo. Bene rursum Augustinus adiiciens. Venit ad nos coelestis negociator accipere contumeliam/& dare honorem: subire mortẽ/& dare uitam: haurire ignominiam/& dare gloriam. Gregorius aũt q̃ grauiter/q̃ accõmodate inquit. Caro factus est: ut nos spirituales faceret: inclinatus est: ut eleuaret: exiit: ut introduceret: uisitabilis apparuit: ut inuisibilia mõstraret: flagella pertulit: ut saluaret obprobria: & illusiones sustinuit: ut ab opbrobrio ęterno liberaret: mortuus est: ut uiuificaret: qui ĩ natura sua manet semp incomprehensibilis: in natura nostra comprehendi dignatus est/ac flagellari: quia nisi ea quæ infirmitatis nostræ sunt/susciperet/nequaq̃ nos ad suę fortitudinis potentiã subleuaret. Hęc cũ ita sint: si nõ ingrati/& tantoꝝ beneficioꝝ ĩmemores uideri uolumus: cõsideremus humiliter: hæc cogitemus diligẽter: hęc mẽte & aĩo uolutemus: hæc dies meditemur & noctes: reiiciamus uanitatũ illecebras: uoluptatum illecebras cõtẽnamus: fortunę aspernemur ludibria: noxia mũdi blãdimẽta uitemus: carneȝ cũ uitiis crucifigamus: quoniã/ut ait princeps Aploꝝ: Christus passus ẽ ꝓ nobis: relinquẽs exẽplũ: ut sequamini uestigia eius. Pareamus ãmonẽti/ac pcipienti Saluatori. Qui uult uenire post me/abneget semetipsum/& tollat crucem suã/& sequaẽ me. Nam si fuerimus socii passionuȝ: erimus & cõsolationũ: ac demũ die tertio sacro reficiemur conuiuio sacratissimi corporis & sanguinis domini: consurgentes cũ Christo in gloria coelesti: & ĩmortalis lucis claritate: quã post cursuȝ uitę huius ille nobis largiri digneẽ: q hodie ꝓ nobis mori uoluit: & nũc sedet a dextris Dei/p infinita seculoꝝ sęcula. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. III. De laudibus diui Bernarnardini Senensis.

Elim hodie dari mihi maioreȝ dicendi potestateȝ illustres Magistratus: Optimates: ac patres amplissimi: uelim/in q̃ summam/dari mihi eloquendi copiam apud magnos uiros uerba facturo: & tam doctrinę laude q̃ summa auctoritate pręstantes. M. Cato ille senex: ut ex Originũ eius libro septimo constat. loquẽs cõtra Ser. Galbaȝ/hisce usus est: uerbis. Multa me dehortata sunt huc prodire anni ętas/uox/uires/senectus. Quanto me plura dehortarenẽ: prohiberentq;/hoc tãto aditu laudis: nisi me hodie huius solẽnitatis celebritas cogeret & uestrũ qui in hoc augustissimũ templũ ad uenerandũ Bernardinũ cõuenistis: explorata facilitas adiuuaret. Sed quantus rei exponendę magnitudini impar sit dicentis eloquium

spes est tamen in eo sita omnis: qui uere scientiam habet uocis: & hominum mentes luce ueritatis illustrat: labia infantium soluit: & fanctu ora: tu linguarum generibus: tu sermonu interpretatione munerat. Veru ne frustra ipsa coteratur oratio: nostri propositi argumentu paucis absoluamus. Multa sunt excelsi atq illustres Domini: quae preclaram faciunt ciuitate: atq ut mittam urbanarum reru splendore: Iuris ac legum disciplinam: gestarum rerum glorias: coeteraq generis eius: uera atq precellentissima laus summoru ciuium: & claroru uiroru dignitate atq amplitudine constat: si ciuibus potius ciuitas q illi ciuitate florescunt. Et apud priscos qde: qui uanae superstitionis ducerent errore: alii Ioues: alii Mercurios: alii Aesculapios: alii Hercules: alii alios isoleter iactare sunt soliti. Nos uero q Christi nomen gerimus: & Crucifixu Redeptore colimus: abiecto superstitionis errore: eos celebramus: ac summis mactamus honoribus: q religione: qui sapientia: q pietate: qui sanctimonia: qui uera gloria illustres fuerunt: qui solutu corporu uinculis: perspicuis documentis in coelum ac beatorum domiciliu sunt translati. Vna omnium prima Senensis ciuitas iampride gloriari possit: quae preter alios celebres: & claros uiros: & omni laudis genere antecellentes opifices primu in omni exercitatione nobilissimos: tum Philosophos: Oratores: utriusq consultos Iuris Theologos: & quod ualde gloriosum est: tres per diuersa tempora Pontifices Maximos: Gregoriu septimu: qui antea Oldebrandus uocatus e: anno: M.lxxiii. mox anno. M.c.lviii. Alexandru tertiu: q quattuor Scismaticos superauit: mira & preclara gessit: quae haud est narrandi locus. Post uero Pium .ii. que ipsi uidimus: multis predecessoribus Catholice fidei studio: uirtute: gloria parem. Preter alios inq celebres: & claros uiros: sanctorum quoq fecunditate Senensis ciuitas praestat: & copia. Et ne Galganu Cisterciensis ordinis amplificatorem commemore caelite gloriosum: cuius ta preclare apud nos extant reliquiae: cuius sacrum uertice cu capillis: & cutem quasi uiuentis: tu indura silice defixu gladiu oes plurimus ammirantur. Ne dica Ambrosiu Sansedoniu Doctorem beatissimum: ex Predicatoru ordine: cuius laudes alio sum tempore prosecutus. Ne dicam Andream Galleranu dilectu Deo: & hominibus: ab inuadente aliquado inimico ereptu: atq id circo diuinitus sublatum in aethera: Ne dicam Petru Petronem Cartusiensem: plenum Spiritu Sancto: Ne dica Bernardu Ptolomeu: qui Montis Oliueti religioni primus dedit exordiu: Ne dica deinde Antoniu: Lantinum: Petrum: Ioannem: quattuor diui Augustini Sacros heremitas: Ne dica Francum Christi potius: q seculi militia decertantem: Ne dicam Ioachinu ex Pellicanoru genere: & cum eo Franciscu: utrunq ex seruoru ordine: Ne dica Ioannem Columbinu sectatorem Iesu: & sanctae Iesuatorum fraternitatis institutore: Ne dica Sororem: qui in toto terrarum orbe claram hospitalem ede primus condidit: Ne dica Franciscum Vincentium: & Nicolaum itidem Senensem: deuotissimos Christi seruos: Ne dica Aldobrandescam: ex Pontiorum familia: cunq ea Bonizellam Cacconia sanctissimas mulieres: quas Deus gloriosis insignibus decorauit: ac magnis donauit muneribus: Ne dica Petru pectenariu: uiru mira sanctitate illustre: Vt taceam Christi athletas Petrum & eiusdem patriae ac Minoru ordinis Ioanne Martinociu: quoru ille pro Christo suspensus patibulo: uel totum biduu inspectantibus multis: uerbu Dei fudit: alter ad karas pro Christi nomine affectus supplicio est: & martyrio coronatus. Vt taceam coeterosq multi magni & sancti uiri coprobant. Katerina sacra uirgine: & cofessorem preclarissimu Bernardinum nemo est q nesciat: quorum & explorata sanctitas est: & nostro aeuo potissimu refulget gloria. Ac de Katerina qde alias copiosius sus locutus: hodie se mihi Bernardinus offert: de cuius laudibus dicam breuius: q de tanto caelite dici debeat. Fuit igitur Bernardinus: & in seculari primu cosuetudine: atq illa comunis uitae institutione: in qua medii officii & uirtutu leuioru ratio continetur: & in illo pfecto uiuendi genere: in quo recta sunt oia: & nostro & alioru iudicio probatissimus: nec contentus madata seruare: q in lege Domini dies meditaretur & noctes: q qde ad mediu officiu pertinere iudicat: arripuit & salutare consiliu: atq ut perfectu expleret officiu renuncians terrenis opibus: nudus secutus est Dominu. Igitur cu accepisset diui Hieronymi salutare preceptu: q ait: Quicqd in te primu institueris: hoc manebit: & ad initiu tuoru regula reliqua uita decurrit: ipsa quoq primae pueritiae tempora: & i optimis ac liberalibus disciplinis: & in coleda uirtute ac uitae honestate collocauit. Platois probauit sententiam: qui in Philosophos attinens ait. Quod i ueri inuestigatione uersent: quodq ea quae plerique uehementer expectant: de quibus inter se digladiari solent: cotemnant: & pro nihilo putent: propterea iustos esse. Itaq Bernardinus longe melius q Celtarum: & Gallorum Druydae: Indorum Gymnosophistae: Aegyptiorum Memphitici Vates: Persarum Magi: Graecorum Philosophi: Hebraeorum Esseni relictis rebus aliis: ad salutarem sapientia assequendam: operam omnes ac tempus accommodauit: ut ueritatem indagaret: indagatam perciperet: perceptam tueretur: recte comparatam uolente Deo coeteris nunciaret. Vere cum Cicerone dicebat. Omnia alia: incerta caduca: mobilia sunt: una uirtus est altissimis defixa radicibus: quae nunqua ulla ui labefactari potest: nunq dimoueri loco. Et rursum cum illo Stoicorum probata sententia. Nunqua ego neq pecunias istoru. Neq tecta magnifica: neq opes: neq imperia: neq eas: quibus maxime astricti sunt homines: uoluptates in bonis rebus: aut expetendis esse duxi. Ratio in promptu est. Nam & qui eiusmodi rebus circumfluunt: maxime tamen desiderant ea: quibus uehementer abundant: Neq enim expletur unq neq satiatur cupiditatis sitis. Neq solum ea quae habent libidine augendi cruciantur: sed etiam amitt

tendi metu. Hanc Cicero sententiam tradidit: optimis argumentis rationibusq; disseruit. Bernar/
dinus aũt uita/ac factis liquido & perspicue illustrauit: eorum numero iure censendus: qui Lactantio
Firmiano prodente/contemptis oĩbus & priuatis & publicis actionibus: ad inquirendã: atq; inuesti/
gandã ueritatem: aĩaʒ ac studiũ contulerunt: existimantes multo esse pręclarius/ac laudabilius diui
narum/humanarũq; rerum scire/& inuestigare rationem: q̃ struendis opibus: cumulandis honori/
bus inherere. Quibus rebus (ut idẽ ipse pręclare Lactantius inquit) quoniã fragiles terrenęq; sunt:
nemo melior: nemo beatior effici potest. Nam sapienter quidẽ a sapiente dictũ est. Beatus uir. q post
aurũ non abiit: nec sperauit in pecunię thesauris. Pręcipit Apostolus/ac magister gẽtium: quę sursum
sunt: inqt: sapite: non quę super terrã. At uero diuitię: id quod Ioannes Cassianus ostẽdit: uisco simil
limę perhibent: quo si implicentur aues: sursum procuIdubio uolitare nequeunt. Et nos uisco diuitia
rum obliti/uincti/compediti: nec humo tolli possumus: nec supera/ac cęlestia petere. Bernardinus ãt
qui Apostolos meminisset aliquãdo Saluatorẽ affatos. Ecce nos relinquimus oĩa: & secuti sumus te:
Apostolorũ sectatus uestigia: Apostolicam sibi uitã proposuit: atq; ut pfectã sapientiã adipisceretur:
actiuam uitaʒ: quã appellant: cum contẽplatione cõiunxit: occupatus prędicando/docendo/exhortã
do/ociosus meditando/orando/scribendo: & qui nunc sunt populis: & consequenti posteritati pro/
fuit. Religionem aũt complexus: & ipse illam cunctis uiribus adamauit: & caeteros ad eãdẽ capessen
dam gratissime cohortatus est. Non erat. n. bonũ esse in religione uersari: & in illa tanquã in Ithabi
rio Monte/cum Petro/Iacobo/& Ioanne: quasi tabernaculis positis Saluatorẽ Christũ/& Dominum
glorię intueri: Aeternũ patrem cũ unigenito filio/& Spiritu Scõ/I Colũbae specie per mentis eleua/
tionem: quantũ in carne homini datur: assidue contemplari Franciscũ imitatus Bernardinus/opes
contempsit: asciuit paupertatem: uoluptatẽ aspernatus est: delegit castimoniã: suam ipsius abnegauit
uoluntatem: se penitus Deo/ac totũ tradidit. Tria uero illa: quę feruntur bonorũ genera: siue fortu
nę: quae extra nos sunt/siue corporis: quae circa nos esse putant: seu denique animi: quae intra nos esse
noscuntur: hęc ille prorsus abiecit: ut ea assequeretur bona: quae & supra nos sunt: & uere bona putã
da: in qbus illa utiq; consistat charitas: quae uirtutum cumulus est/ac bonorum omnium plenitudo.
Quod si uere sapientẽ appellamus eũ: qui non modo ipse cũ uirtute uiuit: sed alios quoq; ad bene/ac
pie uiuendũ impellit: quales eos fuisse accępimus: qui primi dispersos/in montibus homines/ac pas
sim bestiarũ more uagantes: ad societatem uitę conuocarunt: uere sapientem Bernardinũ existimare
debemus: cuius sapiens: & perpolita oratio/ad rectam Fidem: ad catholicam ueritatem: ad orthodo
xam religionem deuios compulit: atq; ad aeternę salutis uiam direxit: atq; perduxit. Quo circa cum
antea in eorum ordine: qui Christi Confessores cognominantur: & uideʒ Pontificatus expertes: san
cta celebraret ecclesia. Paulũ Tebęum uastę cultorẽ solitudinis/atq; Heremitam primũ: & illius tum
uita/tũ aetate sociũ Antoniũ Aegyptiũ/tũ Maurũ/Iulianũ/Gilbertũ/Guilielmũ Pictauiensem/Thõ
mam Aquinatem: Benedictum Monachorũ & coenobitarum omnium principem: & magnae prolis
parentem/Petrũ Moranensem/Iuonẽ Britannum Honofrium Anachoritam/Antoniuʒ Patauinũ:
Alexium Romanum/Pastorem Presbyterũ/Dominicum Hispaniensem ordinis Prędicatorũ Ducem
atq; inclytum patrem: Eusebbium insignem pietate uirum: Bernardũ ex Burgundia gloriosae pręco
nem Virginis: e cuius ore dulce fluebat eloqum super mel/& fauum: Ludonicũ Francorũ Regem:
Egidiũ/Nicolaum Tollentinatẽ/Mamilianuʒ/Hieronymũ Presbyterũ magnũ latii decus: & Christia
nę religionis lumen/Franciscum Minorum autoremq; q Stigmata Iesu Christi etiã portauit ĩ corpore
quasi Patriarcham quendã fęcũda prole pręclarũ/Hilarionem uirũ sanctissimũ/Leonardum ex Gal
liarum prouincia/Sabbam Venerandũ patrẽ: Galganũ denique nostratem: nup & Senensem Bernardi
num adhibuit: q Iesu nomen manifestauit hominibus: & Fidei firmitatem uehemẽter adauxit: glo
riosus Confessor Praeco ueritatis ĩsignis. Sed nõ est par tantis laudibus dicendi facultas: sed nec tem
poris patiũtur angustię: longius euagari. Proinde statuam ipse mihi iam tandem dicendi modum:
si ea prius in medium attulerim: quae ad Bernardini praeconium iã pridem a me ipso confecta sunt:
& ab eo post modum comprobata: qui fuit gloriosus Pontifex Pius .ii. cuius auctoritate ut in Ar/
chiepiscopatus Pontificalibus libris extat: etiam in hoc ipso natali intra nocturnarum lectionum of/
ficia in Ecclesia ualeant decantari. Referam illa igitur: quo audientibus uobis/plus multo legendis
nostris auctoritatis accedat. Ea uero sunt huiusmodi.

¶ Bernardinus patria Senensis bonis ꝓgenitus parẽtibus: nobili/& claro genere ortus: cũ aprimis
aetatis tẽporibus/optimã semp sectatus eẽt bene ac recte uiuendi uiaʒ secũdo & .xx. suę ętatis ãno:
contẽptis delitiis saecularibus: spretis humanarũ rerũ blandimẽtis: despectis fortunę ludibriis/subiit
beati Francisci regulã: & sacratissimae Minorũ religioni se mãcipauit: ĩ qua ita sapiẽtę studio: ita diui
narũ litterarũ disciplina & cognitione ꝓfecit: ut tertio postq̃ religionẽ ãno ingressus erat: cępit cõcio
nari ad populos: & in frequentissimis hominũ conciliis euangelizaf uerbũ Dei: qua in re adeo p eaʒ
tempestatem effloruit: ita praeter caeteros palmam & principatum obtinuit: ut non modo in tota Ita/
lia: sed etiam apud plerasq; Christianae dignitatis nationes/ac gentes celeberrimum haberetur eius
nomen. Nam mirum qua dicendi copia/quoq; splendore uerborum: qua sententiarum grauitate/q̃
multiplicibus ac uariis sacri eloquii testimoniis pollere/ac circunfluere uideretur. Erat illi dulcis in

exhortando ſuauitas:uehemens in redarguendo inuectio:ſumma in probando grauitas:magna in
perſuadendo fides:in laudandis uirtutibus precipua ubertas:in flagitiis execrandis mira contentio
incredibile in operando artificiū:doctrinæ & eloquentiæ preclariſſima laus. Ammirabili uero quo
dam ſtudio:atq; induſtria:nunc frenis nunc calcaribus ad flectendas populorum mentes atq; aui
mos utebatur. Ac latiſſime quidem huius ſanctiſſimi patris patebat inſtitutio:ita ut nulla in tota Ita
lia pene ſit ciuitas:in quā non exierit ſonus:& uerbum eius. Clara autem uoce ac bonis lateribus in
eo laudatiſſimo inſtituendi genere uerſatus ē:perſeuerauitq; ad extremā uſq; ſenectutē:atq; ultimos
uitę terminos. Ita flagitioſos multos:atq; īprobos a turpitudine ac ſcelere abuocauit ad amorē uirtu
tis ac bene uiuendi ſtudium:rationēq; conuertit. In primis ſuadens:contēnēdū eſſe mūdum:& quæ
in eo ſunt:& ſolum diligendum deum:ſicut & uerum ſummū bonum exiſtimare debemus. Ad ſcri
bendum etiam aīuȝ contulit:nō intermittēs feruentiſſimū prædicādi munus:p multos diuinæ ſcrip
turæ locos illuſtrauit ſermones:& conciones ſuas mandauit litteris:& librorū multa ſcripſit atq; ędi
dit uolumina:quæ ut incorrupte ſcripta ſunt:ita etiam magno habentur in prætio:& leguntur qdē
a multis:probantur ab omnibus. Multa quoq; in pleriſq; Italię urbibus atq; oppidis erexit ſeruorug
Dei ſancta cęnobia. Beati Franciſci regulam:in qua magnus ille feruor obſoletiſſet:& ut res pronę
ad malum plęrunq; in deterius prolabuntur:ubi flagrātior illa Charitas refrixiſſet:hic ſua ſapientia:
uirtute labore ac diligenti opera ad priſtinaȝ reuocauit ſanctimonię ītegritatem. Innumeram pene
tum iuuenum tum ſenum etiam multitudinē percalcatis rebus humanis ad ſacrę religionis clauſtra:
& ſublimitatem cōuocauit:nō minus ſanctæ conuerſationis exemplo:q̄ ſalutaribus ac frugiferis do
cumentis. Multorū inſuper extitit bonorum auctor. & agreſtes nōnullos atq; efferatos populos:ad
religionis cultum:& ad uirtutis diſciplinam redegit & laudem. Quorundam uero aut ſuperſtitioſaȝ
uanitatem:aut ſolutiorem uitę licentiam nō modo acriter improbauit:ſed etiam ſapienter ſubſtulit.
Demum cum multis & præclaris inter mortales editis operibus bonuȝ certamen certaſſet:& indies
magis ac magis de uirtute in uirtutem profeciſſet:prouectus ætate Aquilam pergens:aduerſam ua
litudinem contraxit:qua & abſumptus migrauit ad Dominū:& cui ſemper firmiterq; ſeruierat:ſpi
ritum altiſſimo reddidit:& qui .vi. Idus ſeptembres natus erat āno ab exortu Saluatoris Ieſu Xp̄i
M.ccc.lxxx. xiiii. kl's Iunii;qui eſt uigeſimus menſis huius:atq; hodiernus dies:rebus exceſſit huma
nis annum agens .iii. & lx. adhibitis menſibus octo:diebus .xii. Aquilani corpus eius aſſeruant:qd'
ipſum tale eſt:ut uere perhibeat teſtimonium ſanctitatis. Comprobata autem ſuæ perfectione uirtu
tis:perſpicua miraculorum atteſtante gloria:diuina diſpenſante clementia:a ſummo ſacerdote ac
Pontifice Maximo Nicolao .v. annis a Chriſti natiuitate labentibus. M.ccc l. qui & annus remiſſio
nis erat:ſūma fere Chriſtianorum omnium populorum celebritate:& conſpectu:ammirabili cæli
tis ipſius ſplendore. Sanctæ Romanæ eccleſiæ:& Apoſtolicę ſedis auctoritate:iudicatum definitūq;
eſt:in canone conſtituendum eſſe Bernardinum annumerandūq; in ſanctorū catalogo:cuius det no
bis ſectari ueſtigia:qui ut eſt mirabilis in ſanctis ſuis:ita uult oēs homines ſaluos fieri:& cęleſti ſecuȝ
gaudio perfrui per infinita ſæculorum ſæcula. Eia igitur omnes ſumma deuotione:atq; animorum
lætitia lætum imprimis celebrem & feſtum agamus hunc diem. Hora dimando perdono dal glorio
ſo Sancto Bernardino della troppa breuita:& feſtināti a da le uoſtre excellentiſſime Signorie:ſe ha
ueſſe dato tędio con longo parlare Dixi.

¶ Auguſtini Dathi Oratio. IIII. de laudibus Diuæ Chaterinæ Senenſis.

Agnus & toto penę orbe celebratus Orator excelſi ac potentes Domini:patres reue
rendi:religioſi Sacerdotes:uoſq; oēs dilectiſſimi in Chriſto Ieſu:cuȝ aliquando in cau
ſa grauiſſima dicturus eſſet:ut & modeſtiā ſimul profiteretur:& neceſſarium dicendi
officiuȝ non deſereret:huiuſcemodi & luculentis uerbis & honeſta excuſatiōe uſus eſt.
Mea inquit fuit ſemper in hac re uoluntas atq; ſententia:quemuis ut hoc mallē de his:
q eſſent idonei ſuſcipere q̄ me:me ut mallem q̄ neminē. Ego uero tametſi nō ignoro ſummam illius
ac præclaram eloquētiā:& meaȝ cōtra uel infantiam maximam uel ruditatem:tamen hoc mihi cum
illo nō abſurde conuenire uidetur quod & res ad dicendum grauiſſima oblata eſt:& eam pręterire
ſilentio:iuſta repræhenſione nō poſſum. Nam ſi nullū officium referēda gratia magis neceſſariū ē
ut eodem ipſo auctore teſtante didicimus:Nos qui glorioſæ Virginis Catherinæ intercedētibus me
ritis miranda quædam ab æterno numine accæpimus beneficia nefas putamus:ſi tātę laudis præco
nium nullo uocis noſtræ oraculo proſequamur:non quidem id auſi ea fiducia:ut nos tātis explican
dis rebus ſufficere poſſe arbitremur:abſit:uerum cum diuo Gregorio dicimus. Vires quas imperitia
denegat:Charitas miniſtrabit:illa pręſertim diuinū nobis īpetrāte præſidiū:q̄ ēt īfantiū linguas fa
cit diſertas:q̄ ſuppliciter p̄cantibus nūq̄ defuit q̄ fidēter poſcētibus optatā ſemp opeȝ:atq; auxiliū prę
bet. Sed & illud Sancti Doctoris Hieronymi ueȝ teſtimoniū ſpeȝ noſtram & fouet & auget:quod
facilis & prona dicendi uia eſt:quę ipſa ubertate materiæ:curſum orationis accendit:qualem certo
credimus eam:in qua de beatæ Virginis Catherinę laudibus pertrāctandum eſt:cuius & feſtū diem

hodiernum agimus: & magno cũ huius populi gaudio annua solemnitate lętamur. Qua de re non
nulla hodie mihi dicere cupienti: illud mea sententia congruũ: ac per opportunũ occurrit exordium
quod ipsa quoq; in huius diei sacris solẽnibus decantat ecclesia Hęc est. Virgo sapiens: quam domi
nus uigilantem inuenit. Quibus plane uerbis absoluta: & perfecta quędã huius Virginis laus: sum
ma uirtutis eius plenitudo monstratur. Quod exploratissimum fore nõ dubito: si de Virginitate: si
de Sapientia: si de Vigilantia paulo loquemur uberius: atq; eas pręcipuas: pclarasq; uirtutes: ad hãc
gloriosam cęlitẽ accõmodauerimus. Quanta sit uirtus: q̃ ammiranda. Virginitas: tum perspicua ra-
tione: tũ sacris oraculis: & sanctarum scripturarũ auctoritate dignoscitur. Hęc. n. prae coeteris uirtus
cũctas sordidę: atq; obscęnę uoluptatis illecebras spernit: ab omni labe humanę fragilitatis absoluit.
Qui uero firmo illam constantiq; animi proposito seruare decreuerint: hi supra humanã dignitatem
attollunt: & cęlestiũ degentes uitam proxime accedunt superis: & simillimi Deo fiunt. Ac per Virgi
nitatem quidem tanto datur propius: & cęlestia contemplari: & diuinarũ rerũ perspicere ueritatem:
quanto ea uirtus a corporũ sorde secretior est: & abest lõgius a fęditate omni: atq; corruptionis cõta
giis. Est. n. Virginitas quẽadmodũ rectissime Aurelius Augustinus finit: ĩ corpore corruptibili: ĩcor
ruptionis ppetua meditatio. Quocirca & Euãgelica ueritas huic quasi excellentissimae uirtuti pmiũ
quoq; ãplissimũ deberi cõfirmat. Cũq; triplicẽ fructũ pponat. xxx. cõiugatis: q ĩfimus gradus ẽ. lx.
cõtinẽtibus q mediũ locũ obtinẽt: uirginibus aũt: quorũ dignitas cęteris oĩbus ãtefert: Mattheo Euã
gelista prodente: fructũ cẽtesimum merito tribuendũ esse intelligimus. Nã & hi sunt: qui in Apoca
lypsi Ioannis: secũtur agnum quocunq; ierit: cantantes canticũ nouum ante Thronũ Dei: quod soli
modulantur: qui cũ mulieribus nõ sunt coinquinati: & labem carnis atq; ĩmunditiam omnem exe-
crati: amiciuntur stolis albis: & corona ĩmortalis glorię decorantur. Tanto quippe uirginitas maior
reliquis: tanto prestabilior est: quanto fructus centesimus reliquos duos superat: atq; illis cumulatio
rem mensuram reddit. Bene igitur de uirginitate loquens Ambrosius: Pulchritudinem inquit: quis
potest maiorem aestimare decore Virginis: quae amatur a Rege: probatur a iudice: dedicatur domi-
no: cõsecratur Deo? Bene & Cyprianus: quo inquit: Virginum sublimior gloria est: maior est cura
flos est illa ecclesiastici germinis: decus: atq; ornamẽtũ gratię spiritualis: illustrior portio gregis Chri
sti. Hieronymus aũt qui primas semper uirginitati dedit: uirgines similes Angelorũ esse asseuerat:
& eas proculdubio affirmat esse foelices: tanq̃ uere imitentur Christum: quẽ Virginem de Virgine
natum: Virginitatem praetulisse cõstat. Verentiq; uirginitas a catholicis Doctoribus Angelis dicitur
esse cognata. Quid est. n. Virginem agere: nisi ut Hieronymus noster ait: in corpore: sine corpore ui
uere: ut ipsi dicimus in carnis ergastulo: uitam imitari Deorum? Quantis igitur Catherina Senensis
laudibus efferenda est: quae conciuis nostra: bonis orta parentibus: prius sese dicauit Deo: q̃ Deum
posset per aetatem cognoscere. Quę inter ipsa uitę primordia: sex annos nata: ut soli Deo seruiret: he-
remi solitudinem concupiuit: atq; ab ipsa tenella ętate Virginitatẽ suam Deo consecrauit: & se uni in
stituit cęlesti sponso Virginem castam exhibere Christo. Sed quae uera: quae perfecta uirginitas est?
Illa nimirum quae sociam habuerit sapientiam. At quã sapientiam? Certe non humanã: de qua scri
ptum est: Perdam sapientiam sapientum: & Prudentia prudentum reprobabo. Sed illam in quã pu-
ram uerãq; diuinam sapientiã: cuius duplex gradus est: falsa intelligere: uera cognoscere. Quę utiq;
claritas est: & lumen cordis humani: per quã contẽpta humanarum rerum fragilitate: ad cognitio-
nem creatoris Dei: & ad ueram amplectendã religionem instituimur: cuius: ut ait gloriosus Bernar
dus: duplex munus est: declinare a malo: & facere bonum. De qua uere: & eleganter a Lactãtio Fir
miano dictum est: idcirco data est homini sapientia: ut cognita bonorum: malorumq; natura: & in
appetendis bonis: & in malis declinandis: uim suę orationis exerceat. Et rursum a Salomone. Infini
tus est thesaurus hominibus sapientia: quo qui usi sunt: participes facti sunt amicitię Dei. Hanc qui
adeptus est genus omne uirtutis amplectitur: & in humana cõciliatione iustitiam colit. Pietatẽ uero
ac religionem ad summũ sanctissimumq; diuini cultus honorem: in cuius studio: semper & contem
platione uersatur. Nam uera sapientia: ac uerę religionis Pietas: inexplicabili nexu: in dissolubili uin
culo copulantur. Hanc utraq; Ghatherina Senensis cumulatissime assecuta est: quippe quę Deũ sem
per tota mente contẽplabatur: & erat orationi semper intenta. Quę adhuc paruula ãmirabili uisiõe
uidit in maiestate sedentem Christum dei filium: & illa cum Paulo apostolo intuita est arcana cęlestia
quę fari nõ potest lingua mortalis. Diuinarum autem rerũ: & sanctarum scripturarũ peritissima de
Deo ĩmortali: de religione: de pietate: ac diuino cultu: de disciplina uirtutis: de iustitia: de charitate et
multa & uerbo pręcepit: & litteris cõmendauit. Multorũ stultos errores: atq; impiam superstitionem
sapientissime cõfutauit: & spiritu donata Prophetico multa & prędixit saepe: anteq̃ fierẽt: & occultissi
ma reuelauit. Quod eius insigne Virginitas: & sapiẽtia erat: Virginitatis: & sapientiae praemiũ Pro
phetia. Quãobrẽ & qdã Romani Pontifices: Gregorius. xi. & Vrbanus. vi. hac ipsa iubente Deo: in
rebus magnis pro ecclesia gerẽdis auctore sunt usi. Erat. n. Virgo sapiens. Sed sicut fides: sic sapiẽtia
sic uirginitas sine operibus mortua est. Itaq; iubet saluator uigilandũ: atq; orãdũ: ne tẽtationi pareat
carnis infirmitas. Et beatus ille seruus: quẽ die: noctuq; & ĩ quacũq; uigilia dominus uigilantẽ: atq;
excubantẽ ĩuenit. Nã & sobrii esse: & uigilare bebemus: ut sęuissimi: & callidi hostis uitemus ĩsidias:

qui tanq̃ Leo rugiens circuit-quærens quē deuoret:mille nocendi artes cōfingit:laqueos nectit:&
multiplices machinatur dolos:cui resistunt fortes ī fide:& omni tēpore ī sanctæ religionis operibus
uigilātes:quæ sunt:humilitas-patientia:austeritas uitæ-abstinētia-animi magnitudo-misericordia:
laboris assiduitas:cœteraq; id genus.Humilis fuit:quæ uilis apud hoēs:& abiecta uideri uoluit:& in
paterna domo etiā ancillari officio functa est.Patiēs fuit:quę Diabolicas tētationes malignātiū spi-
rituū pugnas:īproborū insectationes:patentiæ clipeo:& fidei galea-superauit.Austera fuit:quę di-
gnos fructus penitentię fecit:& beati Dominici regulam:quę in Ecclesia Dei maxime semp floruit:
professa usq; in finem perseuerans cōstantiss:me semp-cumulatissimeq; seruauit.Abstinēs fuit:quæ
carnē domuit:ieiunius-uigiliis-uerberibus-corpus afflixit:amicta cilicio-ligneo lectulo-& scabello
pro puluillo usa:plumas execrata:delitias oēs cōtempsit:uini-& carnium usum prorsus abiecit:ali
quādo solo herbarū suco:diu sola eucharistię cōmunione contēta:ita ut nec pane-nec leguminibus
uesceretur.Accincta fortitudine-oēs perturbationes animi superauit:& cū dęmonibus crebro lucta
ta-sese inuictam pstitit:uictrix semper euasit.Quis referat misericordiā eius:quę benigne pauperes
Christi fouit:quia īdulgēte patre larga manu subuenit:pauit esuriētes-potauit sitientes-nudos ope
ruit:ęgrotātibus ministrauit:afflictos & calamitate pressos solata est:& studiose pro Xpi nomine:
corporali simul & spirituali auxilio profuit-nec modo singulis pfuit hoībus:sed ēt populis:quod Flo
rentini testantur-pro quorū pace-quo tēpore cū Ecclesia diffidebant:& erant iterdicto subpositi Apē
ninum-& Alpes transgressa:Auinionem usq; ad Romanū Pontificē profecta est.Fide-Spe & Chari
tate munita.Postq̃ duas horas somno īdulserat:reliquū omne tēpus uigilabat-orabat-pdicabat:opa
misericordię exercebat.O fœlicē Virginē-o ancillam Dei gloriosam-o prędaram Christi sponsam.
Quis satis digne laudare uirtutem eius:qs referre īnumeras:& āmirabiles eius Virginis laudes!
Quis eōmemorare possit! Sed magnū-sed sanctū-sed celebre ī populis est Catherinę nomen:cuius
sanctissimā uitam secuta est gloria mors:siquidē peracto tertio-& xxx.ętatis anno obdormiuit ī Do
mino:& quod multis-ac perspicuis reuelationibus īnotuit:in cęlū translata est:ppetuo regnatura cū
Christo.Coronā īcorruptā atq; īmarcessibilem assecuta est in cęlis:miraculorum gloria refulget ī ter
ris.Sed eorū pene ī finitus est numerus.Vnū nequeo pretermittere:quod ad filiū spectat:quē habeo
unicū Nicolaū Frācīscū:q proximis ānis ęgrotans cū desperata salute iam prorsus ab omibus extin
ctus putaretur:Caterinę Virgini cōmendatus:subito-q iam fere mortuus erat:reuixit:& dolore ta-
bescēti patri:mirabile dictu:breui fuit-ac diuinitus restitutus īcolumis.Scitis pleriq; qa uera loquor
& q uidit-testimoniū perhibet.Habeo summo Deo grates:q sanctorū pcibus:& huius gloriosę Vir
ginis īntercessione tāto me dignatus ē donare munere.Sed deficiar me dies:si de miraculis eius dice-
re pgam.Comprimam ipse me:nam multorū dierū oratione ad hāerē opus ēēt.Illud patet in prōp
tuq; est omnibus quod propter exploratam eius sanctitatē:& ob summam miraculorū gloriā dispē-
sante Deo-a diuino Pōtifice Pio.ii.ī sanctarum Virginū catalogū ascita ē:quas Romana ueneratur
Ecclesia:eius gloriosa solēnitas ab uniuersali fideliū cōcione celebratur.Multę orbis natiōes-ac po
puli sanctis mulieribus gloriātur.Gloriatur Alexādria Martyre Catherina-Asia Priscilla-Antiochia
Margarita:Bithinia Theodora-Britānia Edeltruda-Capadocia Dorothea-Aegyptus Eugenia-Oriēs
Sotherę-Palestina Maria quā Aegypriacā cognomināt-Mauritania Felicitate-ac Perpetua-Thebais
Euphrasia-Sicilia Agatha-Scotia Brigida:Hispania Eulalia-Vngaria Elysabeth-Gaudent Syracusæ
Lucia-Mediolanū Euphemia-Assisiū Clara-Tibur Simphorosa-Cumę Iuliana-Ostia Prepedigna:
Rauēna Valeria-Parisius Ygenoupha-Tollerum Leocadia-Karthago Ianuaria-Tyrus Anatolia-
Pergamū Agathonica-Cesarea Reparata-Iconiū Tecla-Cizicū Fausta-Lętatur Sena nobilis urbs
Etruriæ:Lętatur Sena fœlix ciuitas Catherina Senēsi:cuius sanctitas toto orbe diffusa clarescit-quæ
patrum nostrorū memoria-intra hæc mœnia orta:& cū parentibus nostris conuersata:nunc cū sacra
tissimo choro Virginū cū Agnete-Apolonia-Prisca-Emerentiana-Petronilla-Praxede-Christina:
Cecilia-Barbara-Iustina-Vrsula:cœterisq; sacris Virginibus triūphat in cælis:& una de numero pru
dentum:quæ sumpsit oleum in uasis suis:cū lampadibus obuiam sponso prodiēs:in cælestibus nu-
ptiis optati sponsi-optatis potitur amplexibus-ac dulcissima uisione perfruitur:& cum æternæ beati
tudinis-atq; īmortalitatis gaudio-inter filias Ierusalem:& inter sanctos sors illius est.Illud uere dicere
possit Senensis populus:neq; ē.aut aliquādo fuit-tā grādis natio-q̃ habeat Deos appropinquantes
sibi:sicut adest nobis Deus noster.Ciuitas Virginis:quęq; Genitricis Dei:almę diuę:superorūq; atq;
Angelorū Reginę:titulo-& nomine gloriatur:post īclytos Martyres Crescentiū-Ansanū-Sauinum:
Victorē-Bernardinū prędicatorē ueritatis-huius patrię lumen nostri sęculi decus:ītra suos penates
aduocatam habet-& Catherinā Virginem apud deum:& patrem domini nostri Iesu Christi:ut iam
multiplicatis ītercessoribus-eiusmodi beneficia cōsequamur.quæ summū splēdorē:summā huic po
pulo cōferāt dignitatem.Tāto igitur fręti patrocinio-maiore fiducia depręcemur æternū-atq; oīpo-
tentē Deū:ut huius Virginis meritis:Diaboli effugiamus īsidias:mūdi:despiciamus noxia blādimē
ta:repugnātē-ac reluctātē carnē-mētis-ac rationis legibus subiiciamus:ut sobrie-iuste-caste pie uiuē
tes ī hoc sęculo:expectātes beatā spē:& aduētū glorię magni Dei:& tā firma defensiōe pt̄ecti:priua
tim qdē adipiscamur aīarum salutē:publice uero tranqllitatē:quietē-cōcordiā:& illā īprimis:quā mun
dus dare nō potest pacē:sed ille tribuit solus q unus uiuit ī trinitate pfecta p īfinita sęcula sęculorum.

¶ Vol deuotissime madri & uenerabili dõne accioche a uostra cõsolatione ĩ alcuna parte siate par nicipi del sermone & del parlare nostro facto p reuerenna della gloriosa uergine sancta Catherina Senese: douete intendere che a sua laude: & a sua cõmemoratione habiamo attese & considerate tre cõtemplatione principali. Prima della sua uirginita: Secundario della sua sapienna: Tertio della san tita & perfectione sua intutte le opere ptinenti alla scã religione. Peroch cognoscẽdo questa gloriosa sancta: di quanta nobilita & di quanta excellentia sia lo stato delle sacre Virgini ĩ multo tenera ætà cõfirmo: & scõ pposito dedico el corpo suo & cõsecro la sua uirginita al omnipotẽte & superno creatore: & uolse pseuerare se mundo: & ĩmaculato uase pretioso & purissimo tabernaculo di ĩtegrita & perfecta pudicitia: come a digna sposa di Christo si cõuiene. Elegẽdo: & sequendo quello stato loquale in tutta la cõgregatione de fedeli e piu perfecto: piu excellente: & supremo. Alloquale la infallibile Euangelica uerita infra tutti li stati della humana uita attribuisce: & cõcede el principato: & assigna el primo loco del fructo cẽtesimo: & piu exuberãte ne la multiplicatione della gratia. Et pche la Virginita senza la sapienlia e impfecta habiamo demõstrato secondo la fragilita del nr̃o ingegno: quãto questa sacra Vergine fusse sempre ĩ tuta la sua uita prudẽtissima: & ueramente sapiente: & del bel numero una delle beate uirgini prudẽti renuntiando al mondo & a tutta la uanita: & delitie tempo rali disprezando tutte le cose caduce: & trãsitorie: & tutte le fallaci & momẽtanee possessioni: risguardando: & sequendo solamente el sommo & ĩ cõmutabile bene. che e solo lo eterno Dio creatore del mondo: & redẽptore della humana generatione: & subtracto lo suo affectio da tutte le cose terrene: solo cõtẽplando Dio desiderando & amãdo q̃llo: doue cõsiste lultimo fine nostro: & la felicita uera: & la uera beatitudine della cęleste uita. Vlnmo habiamo succintamente tractato della pfecta sanctimonia di q̃sta beatissima uergine manifestata nello exercitio di tante uirtu: nella uniuersale obseruãtia della diuina legge: & abnegatione della propria uolũta: & nella executione di tucte le sancte ope reqsite alla integrita della perfecta religione. Et maxime della grande humilita: della singulare patientia: della austerita della uita: della summa abstinentia: della pseuerante cõstãtia: della ĩextimabile misericordia: delle continue exercitationi: mediante lequali sanctissime ope e stata ornata: & decorata dallo eterno Dio: & in uita: & poi alla morte della gratia: & euidentia di tanti miracoli: della quale cosa dificilmente si potrebbe p humana eloquentia: & p mortale lingua ptractare ĩferendo patticularmẽte la liberatione del mio unico: & dilecto figliuolo nel grauissimo languore: & mortale infirmita giudicata: loquale niemtedimeno sidegno la diuina clementia p li meriti delli suoi sancti: & cõmendatione di questa sacra uirgine mirabilmẽte liberare. Et ĩ fine come assumpta alo cęleste regno: triũpha in cęlo cõ lo sacratissimo choro delle sancti uirgine: & fruisce la ĩmortale beatitudine: & eterna gloria. Et hora essendo di tãta gratia nel cõspecto dello eterno Dio dobiamo pregare lei deuotamente p lo suo populo Senese: siche p li suoi meriti & efficace intercessione cõseguiamo desiderata salute: & ultimamẽte q̃llo glorioso fine: alquale aspira ogni rationabile appetito: & humão desiderio. Dixi

¶ Mense Octobri Calisto. III. Pont. Maxi. celebrata est sancti Calisti Martyris solẽnitas: & pręcepto Magistratuũ ab omni ciuitate Senensi festus dies actus ẽ: & officiũ in cathedrali ecclesia a primis uesperis: & deinceps duplex maius decãtatũ est. Et cantata insup missarũ solẽnia: cũ adessent ĩ eodẽ tẽplo Magnifici dñi: Vexilliferi quindecim uiri: & oẽs totius urbis Magistratus magna cũ põpa: & apparatu: & ciuiũ summa frequẽtia: & totius populi magna celebritate: cũ oblatione multorũ cereorũ: & deuotissime oĩa ad festũ diẽ instructa sunt iussu. xv. uirorũ: habuit Secretarius Reipublicę Augustinus Dathus ĩ cathedrali ecclesia orationẽ ĩ honorẽ ipsius Martyris iq̃ & recitauit ĩtra missarũ solẽnia pro marmoreo excęlso suggesto: & ea fuit huiusmodi: quæ est ordine quinta.

Onsueuerunt plerę q̃ mũdi nationes ac gentes illustres Magistratus: Orator clarissime uenerãdi patres: uosq̃ reliq uiri Senenses: eos miris semper ac sũmis laudibus efferre: quos pręcipua uirtute singulari integritate ãmirabili uitę cõstantia pręstare aĩaduertissent. Id statuẽtes (ut arbitror) nõ solũ uberrimũ esse uirtutis alimentũ laudẽ: sed etiã uerũ cõsentaneũ & a deo constitutũ pręmiũ: iis q recte iuste ac pclare in terris uixerint. Itaq̃ alii coronati sũt: aliis aurea argẽtea aerea marmorea signa sũt posita: Multi eruditorũ hominũ uoce carminibus historia celebrati: plerique omnes gloriosis ĩsignibus: atq̃ ornamẽtis affecti. Quod si & suscipere: & assequi meruerũt: ĩ qbus nõ uera: nõ perfecta nõ absoluta: sed ficta quędã: atq̃ adũbrata uirtus erat: qd nos facere debemus ĩ eo q uerã sapientiã religionẽ iustitiã pietatẽ & cuiusq̃ generis uirtutẽ affecuti tũ solidę laudis meritis claruerũt tũ soluti corporũ uinculis: & ĩ cęlũ trãslati cũ Xpo regnãt: & æuo sempiterno atq̃ ĩmortali gl'a pfruunt! Pat eẽ statuo uiri Senẽses: ut ad eos efferendos celebrãdãq̃ tãtę uirtutis ãplitudinẽ: & claritatẽ: oẽs uires ingenii maximã dicẽdi copiã: summã ĩ eloquentiã intẽdere atq̃ adhibere debeamus. Et. n. laudãdos uiros gloriosos sapiẽtissimus concionator hortat ac pcipit: cuiusmodi illũ eẽ cõstat: cuius hodie diẽ festũ agimus: Calistũ uirum sanctissimũ: Sacerdotẽ magnũ: inuictũ Athletã: & gloriosum Christi Martyrẽ: cuius laudes cogitanti mihi: illud Lysiæ magni Oratoris cõ ueniat. Neq̃ oẽs ætatẽ cunctis mortalibus parẽ orationẽ pclaris huius

opibus pstare posse. Nã cũ se ad sũmũ bonũ adipiscẽdũ: ad cognoscẽdũ & diligẽdũ cõditorẽ Deũ: ad imitãdũ Redẽptorẽ ac saluatorẽ Iesũ Xpm: natũ eẽ intelligeret: spretis hũanis ac fallacibus bonis ad æterna cælestis thesauri præmia aium oẽm: & cogitationẽ conuertit. In lege dñi dies meditatus: & noctes: ita uirtutẽ cõplexus ẽ ut sine macula mortalẽ uitã transigeret aurũ. i. hũanæ uitæ labẽ cõtẽneret: nec sparet ĩ pecunię ludibriis: pro qbus plerìq hoies iura oia diuina & humana subuertũt. Voluptatũ aspernaret illecebras: q aĩas hoium perniciosa titillatiõne deliniunt ac proinde teterrimã labẽ exosus: semetipsum abnegauit: & accepta cruce sua: secutus est eũ: cui q seruit regnat: q paret: ĩperat: q placet beatus est. Præclara & eximia predicanda est Calisti uirtus: q bellator fortis ac pugnator acerrimus: mundi laqueos confregit: lasciuientẽ carnis ĩmunditiã domuit: callidi hostis: & aduersarii Dyaboli superauit insidias: denìq legitime decertans dignũ se corona pręstitit: quã repromisit Deus diligentibus se. Cũq sancti ac diuini numinis inspirante gratia ad sacri Pontificii culmẽ assumptus esset: ita Christi gregi: & ecclesiæ sanctæ pręfuit: ut oia consilio prouideret: sapientia regeret: moderatione tẽperaret: diligenter tueret: uirtute iustitia & sanctitate pficeret. Illud Apostolicũ probans. Qui episcopatũ desiderat: bonũ opus desiderat. Desiderare eũ qdem bonũ opus: sed oportere eiusmodi hoĩem irreprehensibilem esse. Verũ ut ad fastigiũ pertingeret summę laudis: uoluit hic magnus Pontifex p Xpo mori: gratis subire tormenta: exqsitos ppeti cruciatus: Abluit stolam suam in sanguine agni: ut coronã incorruptibilẽ: sempuirentẽ palmã: gloriosum martyrii diadema susciperet: suos prædecessores imitatus: quos oẽs sanguinẽ p Christi fide certantes fudisse cognouerat. Petrũ principẽ Apostolorũ pastorẽ electũ dominici gregis: & saluatore Iesu pontificẽ constitutũ. Linũ q Petro in Apostolica sede successit. Mox ceteros: q deinceps serie quadã subsecuti sunt Cletũ: Clementẽ: Anacletũ: Euaristũ: Alexãdrũ: Sixtũ Thelesphorũ Iginũ Piũ: Anicetũ: Sotherẽ Eleutheriũ: Victorẽ: Zepherinũ. Cui porro successit Calistus: cuius hodie solẽne: & memoriã recensemus. Nam id erat per ea tempora pontificibus maxime propositũ: ut pro tuendo nomine Christiano præberent iugulũ: & p uere religionis fide seruanda: ultro se extremo supplicio deuouerent: A quorũ cõsuetudine ne discederet hic summus Pontifex: & ipse quoq martyrio coronatus est. Quippe quẽ impius Cæsar Alexander primũ dierũ quinq affecit inedia: ita ut nec cibũ neq potũ sumeret: deinde fustibus & uerberibus cædi iussit. Postremo cõstrictũ: & mẽbra ligatũ p fenestrã pręcipitẽ in puteũ dari. Atq ita migrauit ad dominũ cũ sedisset annos. v. menses. ii. dies uero. x. Qui diẽ obiens: neq de se fortunæ decernendũ pmisit neq maturã mortẽ expectauit: sz pclarã potius & gloriosam delegit: sepultus est aũt in eo loco quod ab eius nomine Cimiteriũ Calisti uocant. Huius illa extant præter cetera memorabilia opa: qd obseruationẽ ieiuniorũ p quattuor anni tẽpestates instituit: basilicã trans Tiberim condidit: cimiteria in uia Appia effecit. In qbus multa sacerdotũ Martyrũ humata sũt corpora. Huius maximã in fide sinceritatẽ: summã in tollerandis suppliciis cõstantiã: atq animi magnitudinẽ: incredibilẽ in pseuerando firmitatẽ: satis laudare nemo possit. Vere igit Calistus & dictus & appellatus est: q Gręco genere sermonis interpretat optimus. Sed qs nõ Calistus optimus? Tres nanq ad nostra usq tẽpora in ecclesia Dei: Calisti summi Pontifices celebrant Dispares qdem ætatibus: sed certe moribus nõ dissimiles. Primus Romanus: quẽ hodierno die memorat ac decantat ecclesia: q uanã superstitionẽ: & ab hominãdã Idolorũ culturã ĩprobauit: cuiusq precibus & quattuor eodẽ tẽpore Idolorũ Sacerdotes diuino fulmine absumpti sunt: & ara Iouis incensa: ãmirabile dictu Alter Calistus Burgundus: q falsam: perniciosam: & nefariã Heretycorũ prauitatẽ substulit. Nã & in Tolosana Synodo: quã frequentissimã anno primo sui pontificatus coegit: acciitis cunctis ex Gotia: Gasconia Hispania & citeriore Britãnia magnis sapientissimisq pręsulibus dãnati Heretici: & ab ecclesia depulsi sunt oẽs: q sub falsa religionis specie: dominici corporis & sanguinis sacramentum: baptisma paruulorũ: Sacerdotiũ coeterosq ecclesiasticos ordines: & legitima dãnabant foedera nuptiarum. Nec multo post tẽpore cũ Romã teneret urbẽ: conuocato rursum sanctorũ patrũ conuẽtu: oia Burdini Heresiarchæ detestanda dogmata sublata: & q ab eius sectatoribus pseudo Episcopis instituta forent: irrita facta sunt oia. Tertius nunc Calistus sedet: q a superioribus illis deleta Idolorũ cultura: & Hęretica prauitate sublata (ut certe magna spes est) Barbarorũ ĩmanitatẽ perfidiã & furorẽ comprimet: accinctus beati Petri gladiũ armabit se ad ultionẽ impiorũ: insurget acriter aduersus profanũ agreste ac teterrimũ hominũ genus: & magnanimis Principibus ac Regibus potentissimis cõuenientibus in unum: potenti dextera excęlsi Turcorũ foedã atq impurissimã gentẽ superabit: quæ Constantinopoli expugnata: Rascia oppressa: Pelopõneso Epiro cũ exercitu transmisso: in tota Græcia debachat. Iam Vngaros piũ & fidele genus premit ac pene Italiæ finibus ĩminet. O magnum: atq diuinitus inspiratũ Pontificẽ: q simul atq a sacro patrũ cętu designatus est: uotũ uouit altissimo ut fidẽ Christi tueatur. Turchos depellat illorũ propulset iniuriam illatã catholicæ plębi contumeliã ulciscat: Cõstãtinopolin uindicet: subactã Gręciam de manibus impiorũ eripiat. Quod qdẽ sanctissimum propositũ ac salutare cõsilium: ut cõmodius atq efficacius prosequat: ab optimis fundamẽtis auspicatus initium: ad conciliandã & ad firmandam Italię pacẽ aĩum conuertit: & suæ ãmirabilis puidentię opam cõtulit: ratus frustra expeditionẽ in Turchos cõparari: dissidentibus inter se ac belligerantibus Christianis populis. Quę uero hactenus effecerit: testis imprimis: uiri Senenses: uestra

sit ciuitas: cuius libertatē iniuste lacessitā conflato magno exercitu/tanto amore: tā uero cordis affectu/tā flagrāti pietate defendendā suscępit: ut nec ullis parseret sumptibus/nec laboribus: quo Senā .i. Romanę ecclesię sepē (ut ipse apellat) ab insidiantiū oium defendat iniuriis. Quę oia idcirco facit prouidentissimus pastor: ut sedans Italicis cōtentionibus: sopitis intestinis bellis: aduersus infideles arma conuertat: & hostē impiū/& teterrimū ex Europa deturbet. Quā uictoriā ut consequatur: supplicibus uocibus deprecemur oipotentē/atq; imortalē Deum/ieiuniis/helemosinis/orationibus: eius opē/atq; auxiliū implorantes: ut deuicta barbarorū impietate: sacri Euangelii sonus in omnem terrā exeat: & in fines orbis terrę gloriosum Christianæ fidei nomen/ac decus longe/lateq; fundat. Gloriosissimę Virginis diuæ Marię intercedētibus meritis: & illius adiuuantibus pręcibus: q̄ p Christi fide hodie passus est: & nunc in cęlis triumphator assistit ei: qui infinitis sæculis regnat.

Hora deuotissimo populo essendo nota lacagione della presente solennita/ordinata p q̄sti Magnifici rectori: & Magistrati: si exhortano le deuotioni uostre/& excellentie: che uoglino cū optimo aio porgere humili preci allo eterno Dio: & benigno creatore: che plimeriti della sua dulcissima/& gloriosissima madre delli beati Principi/delli Apostoli/Petro & Paulo: & del fedelissimo Martyre sancto Calisto/si degni prosperamente/& cō somma gloria cōseruare/& augumentare la Sacrosancta Romana ecclesia: & al suo optimo/& uero pastore Vicario di Iesu Xp̄o/& summo pontifice Calisto .iii. infundere la sua imensa gratia: pla quale come benignamēte/& cō si feruēte amore/defende/fauoregia/& mantiene la liberta/& lo stato di questa republica: demonstrando la sua ualoro la potentia/contra le insidie delli iniqui psecutori: cosi proueda: & cōferini ppetua/stabile/tranquilla/& secura pace pla uniuersa Italia: & p tutti li populi Christiani refrenando la Barbarica infedelita: acioche domito lo crudele/& maligno inimico Maumethe impio signore delli Turchi: & subiugate le Barbare nationi: extēda la gloria della religione sancta fede catholica/& Christiana uenta plo mondo uniuerso: a laude dello eterno Dio/& a salute nostra. Dixi.

Augustini Dathi Oratio .VI. de laudibus diui Andreę Apostoli.

SVmmis laudibus patres charissimi: sanctus Dei apostolus ē efferēdus Andreas: q a saluatore nr̄o i electissimū gregē ascitus: relictis oībus q̄ possidebat: uere secutus ē dn̄um. Eruditus ab eo/q illuminat oēm hoiem/ac salutarē disciplinā præbet optātibus: uere in iustitia/& sanctitate pfecit: aquā sapiētię salutaris ex uberrimo fonte manantē affatim bibit: abunde potauit. Qui uero audierat magistrū/& dominū pcipientē: discite a me: q2 mitis sum/& humilis corde: illius omni studio āplexatus uestigia: factus ē obediēs: factus ē mitis usq; ad mortē: mortē aūt Crucis. Illud .n. propheticum nouerat: diriget māsuetos in iudicio: docebit mites uias suas. Itaq; nō iniuria id glorioso Dei Apostolo Andreę cōueniat: quod de populi Israęliti/ci Duce Moyse in Numerorū libris legitur. Fuit uir mitissimus sup oēs. Vere siqdē appellatus ē uir: a quo ipsa dicta ē uirtus: qd' sapientes ueteres tradiderunt: quę una res hoiem a cęteris separat animantibus: Iure mitissimus habitus Andreas: q p Xp̄o/mori cupiens: Crucis patibulū ardēter optauit: iucunde subiuit: cōstāter ptulit. Atq; ideo coronā & palmā assecutus: si i beatorū numero mites recēsent: tandē cęlestis beatitudinis cōpos effectus Andreas: cū eo/quē imitatus ē: regnat gloriosus in secula. Dixi.

Augustini Dathi Oratio .VII. de sacramento altaris.

COgor optimi .ac uenerandi Patres: q p ętatis simul atq; ingenii imbecillitate rerū oīus sim prorsus ignarus: de ineffabilis rei sacramēto: sermonē facere: quā uix p fari possit lingua mortalis. Dicā igit̄ pauca: cū multi tēporis angustia nō suppetat: ut u'ræ satisfaciam uoluntati: & horū patrū iussui pareā. Piissimus generis humani redēptor: cū ex hoc mundo esset trāsiturus ad patrē āmirabile instituit sacratissimi sui corporis: & sanguinis mysteriū: ut q nr̄æ carnis mortalitate suscepta/formā serui induit: & adueniente plenitudine tēporis: p Crucis patibulū/nos a sęuissimi hostis potestate liberauit: ut nr̄æ fragilitati mederetur: & totius humani generis saluti usquequaq; cōsuleret: carnē suā/quā de itemerata uirgine matre sumpserat: in cibū: sanguinē uero pretiosissimū in potū dedit: & illū i panis: hunc in uini specie/deitatis suę puidētia: & incredibili dono pietatis sūmendum instituit: ut tanti uirtute sacramenti: & cælestis alimēti fortitudine: nō ad montē Dei Oreb/quē admodū de diuino quōdā Propheta: diuina quoq; testant̄ eloqa: sed ad supnā ciuitatē/ac sanctā Ierusalem facilis/atq; expeditissimus pateret accessus. Qua pp nō maxima absq; ratione sacrosancta altaris hostia: quā uetus Melchisedech Pontifex maximus/ac summus sacerdos Christus Iesus/primus imolauit/panē/ac uinū offerens: uiatici nomen accępit: ut itelligāt oēs: quos uerę fidei/ac diuinę pietatis claritas illustrauit: eius uiatici salutari p̄sidio: ad ęternę uitę p̄miū uenīēdū. Qd' i supma nocte coenę/cōficiēs dedit discipulis suis: quos uiuo pene in mūdo dilexerat: & iuxta sacri Prophetę uocē/uerę memoriā fecit mirabiliū suo℞/misericors/& miserator dn̄s/atq; escā dedit timētibus se. Quod enarrās uas electionis/ac magister gētiū Paulus Corinthiis scribens. Ego inquit/accepi a domino/quod & tradidi uobis: qm̄ dn̄s noster Iesus i qua nocte tradebat̄/accepit panem: & gratias agens fregit: & dixit. Accipite/& manducate: hoc est corpus meū: quod p uobis tradet̄: hoc facite in meā cōmemorationē. Hodie tāti sacramēti ineffabile donū

collatū est nobis. Itaq; ex toto corde & cūctis mētis nostræ uiribus īmortales piissimo Saluatori gratias psoluamus: & immensam maiestatis eius dementiā deprecemur: ut nos & æternę salutis participes dignet̃ efficere: & eas impartiri optantibus nobis facultatē: p quā & iugi meditatione & assiduę uocis præconio glorificemus nomē eius excelsum ac benedictū in sæcula sæculorum. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. VIII. Habēda Epiphanię celebritate: qua festa totius anni solemnia conuocato in templū Christiano populo significantur.

Mira Saluatoris nostri benignitas frēs charissimi ab ipso creatiōis initio ineffabili pietate generi semp pspexit humano: q hoies ad imaginē suā: ac similitudinē conditū inumeris decorauit muneribus: & coronatū gloria admirabilibus exornatū insignibus: cunctis creaturarū generibus prætulit: manuū suarū opibus quasi dominatorē præfecit. Ad cęlestis regni imortalitatē adipiscēdā genuit: ut ambulantē in lege eius: et iustitię opa obeuntē: post mortalis uitæ cursum diuinitatis suæ tribueret esse participē. Cūq; p culpā lapsus ac p aduersarii insidias præuaricator effectus iura æternę hęreditatis & cœlestis gloriæ pdidisset: per ineffabilē redēptoris Dei bonitatē tandem meruit reparari. Itaq; adueniente plenitudine tēporis: ut Apl's ipse testat̃: generis misertus humani de cœlis a regalibus sedibus & a supni solii culmine uenit in mūdū. Et q erat splendor patris & figura substātię eius natus ex muliere: ut Prophetarū scripturas impleret: uerbū caro factū est: et habitauit in nobis. Id qd' nup dominicæ natiuitatis solēnitas declarauit. Ille ipse hodie adoratus a Magis: a Ioanne ĩ Iordanis flumine baptizatus: ex aqua uino facto deus apparuit. Per sacratissimā mortē suā mortē nostrā destruxit: et uitā resurgēdo reparauit: ascendēsq; ad cœlos locū nobis æternæ beatitudinis cōparauit. Misso deniq; Paraclito spū scō cœlestium bonorum omniū uoluit nos esse participes: ut agnito summo & incōmutabili bono: quæ sancta atq; indiuisa Trinitas ē: p sacrosanctū atq; admirabile sacramentū & pretiosi corporis & sanguinis Christi salutare uiaticū ad æterna cœlestis thesauri præmia dirigamur. Igit̃ ad uestrā spūalem lætitiā atq; animorum salutem: Scitote fratres charissimi

VIII. kal. Februarias Septuagesimam fore

III. Idus Februarii Diem Cinerum & initium sacri ieiunii quatragenarii.

IIII. kal. Aprilis Gloriosam resurrectionem: cum pascha nostrum imolatus est Christus.

Nonis Maii: Eleuationē admirabilē Redēptoris nrī: qn ascēdēs ĩ altū captiuā duxit captiuitatem.

XVI. kal. Iunias: Sacratissimā Pentecosten: in qua adueniente Sps sancti gratia facta est summa bonorum omnium plenitudo.

IX. kal. Iunii: Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis sacra solemnia: unde uerum est gaudium: atq; æternæ & mortalis beatitudinis præmium.

V. kal. Iunii: Venerandam dominici corporis & sanguinis cōmemorationem: ut mentibus nostris panis uiuus qui de cœlo descendit iugiter perseueret.

Quæ diuina mysteria ac sacra solēnia recolētes ad æterna mereamur cęlestis patrię gaudia peruenire: illo ipso tribuente q p infinita regnat sæculorum sæcula.

Annuntiasi dilectissimi in Christo ad spirituale letitia & consolatione delle anime uostre come Adi. xxv di gennaio sara la septuagesima: &c.

Augustini Dathi Oratio. IX. Ad idem.

Saluator noster frēs charissimi q erat ex patre añ scl'a genitus de Virgine quoq; ĩ sęcula nasci dignatus ē. Et assūpta nostrę carnis mortalitate Prophetarū scripturas ĩpleuit: sacra patefecit oracula: figurarū inuolucra explicauit. Veteris legis umbra cessante exultare debemus Xpo Iesu Redēptori nro. Nō qdē āplius i neomeniis ac Iudęorū sabbatis: sed insignibus ac sacris diebus solēnitatū nostrarū. Natus est. n. Saluator noster nūciatus ab Angelis: pastoribus indicatus: Circūcisus p lege: adoratus a Magis: a Ioanne baptizatus: ĩ signis ac pdigiis nō in Iudęa solū Deus: sȝ toto potius orbe notissimus. A spū scō ĩ desertū ductus ē: trāsfiguratus i mōte: passus i cruce: ac p mortē deuicta morte pfectus ad ĩferos. Tertia die pdiit uictor gloriosus a mortuis: & post resurrectionē suā oībus discipulis manifestus apparuit. Per ascēsionem uero supa regna repetēs sedet ad dexterā Dei pr̃is. Demisso cœlitus Spū scō Apl'orū pfecit corda uoces & opa. Vt euāgelizantibus illis recōdita illustraret̃ magnalia. Et trini atq; unius Dei admirabile sacramētū & incarnati uerbi mysteriū panderet̃. Q d' sub panis specie latēs fieret cibus hominū & salutare uiaticū pducēs ad regna cęlestia. Quæ cū fideliū āniuersaria celebritate lætificentur: par est annuntiare credentibus: quibus recolenda sint p instantis anni curriculū ac statutis recensenda diebus. Itaq; erit &c.

Augustini Dathi Oratio. X. Ad idem.

Magno cunctis fidelibus ppl'is gaudio frēs charissimi ratio suadet: & mira exultatione lętandū. Q d' p incarnati uerbi mysteriū noua mētis nostræ oculis lux supnę claritatis infulsit. Vt Deū uisibiliter agnoscētia in inuisibiliū amorē corda credētiū rapiant̃. Vere lętandū est nobis: qn ęterno patri consubstantialis filius in substantia nostræ mortalitatis apparens noua nos immortalitatis suæ luce reparauit. Sacri institutione ieiunii doc[illegible]: terrena despicere: inhiare cœlestibus: solidam uirtutem & immortalia præmia comparare. Atq; [illegible] mundi labē & peccata tolleret: uerus agnus oblatus ad uictimam: & pro redimēdis nobis pa

ſcha noſtrũ ĩmolatus ẽ Chriſtus. Humani generis ſalute in ligno crucis cõſtituta: & p lignũ deuicto
hoſte: q in ligno deuicerat: ex culpa manãte mortẽ noſtrã moriẽdo deſtruxit: & uitã reſurgẽdo repa
rauit. Ac poſt glorioſas reſurrectionẽ ſuã & diſcipulis oĩbus manifeſtus apparuit: & uidẽtibꝰ illis in
cęlũ aſſũptus ẽ: ut nos diuinitatis ſuæ tribueret eſſe participes. Itaq; aſcẽdẽs ſup oẽs cęlos ſedẽsq; ad
patris dexterã ĩ excelſis ſacri dona myſterii largitus ẽ: ac pmiſſum Spm ſcũ ĩ filios adoptiõis effu
dit. Huius lumĩe illuſtratæ fideliũ mẽtes tũc tandẽ noſſe potuerũt: qm̃ optimus & æternus pater cũ
unigenito filio & Spũ ſcõ unus ẽ Deus: unus ẽ dñs: ut a cõfitẽtibus uerã ſempiternãq; deitatẽ quę
nobis diuinitus reuelata ẽ: & ĩ pſonis ꝓprietas: & ĩ eſſentia unitas: & ĩ maieſtate adoret̃ æqualitas.
De huius munere uenit: ut p uiaticũ ſalutare pretioſi corporis & ſanguinis dñi æterno & incõmuta
bili bono perenne ac fœliciter pfruamur. Quæ oĩa uni electo dominico gregis tributa ſũt: dũ illũ
bonus paſtor p beatos Aplõs cõtinua ꝓtectione cuſtodit: atq; iiſdẽ rectoribus gubernat̃: quos tãti
opis Vicarios eidẽ gregi cõtulit præeſſe paſtores. Ad feſta igit̃ uẽtura nos pręparet: et quas nũciatu
ri ſumus ſolẽnitatũ gaudia lætos diuina pietas ptingere nos cõcedat. Eius ĩteruenientibus p̃cibus:
atq; adiuuãtibus meritis: quæ unigenitũ Dei filiũ Deũ ex ſubſtãtia patris añ ſęcula genitũ hoĩem
quoq; de puriſſimis ſanguinibꝰ ĩ ſęculo naſciturũ: Sp̃s ſcĩ obũbratiõe cõcepit: et uirginitatis gloria
pmanẽte lumẽ æternũ mũdo effudit Ieſum Xp̃m dñm noſtrũ. Ille ipſe nos quæſumus uenturus Iu
dex ſtatuat ĩter oues a dextris eius: & pr̃is benedictiõe donatos ac cęleſti pabulo refectos ad ĩmorta
lia p̃mia deduci faciat beatoꝝ. Cuius Maieſtatẽ laudãt Angeli atq; Archangeli: Cherubin quoq; ac
Seraphin & Virtutes cœloꝝ omnes glorificãt in ſæcula ſæculoꝝ. Scitote igit̃ fratres chariſſimi &c.

¶ Auguſtini Dathi Oratio. XI. Ad idem.

Aetemur frẽs chariſſimi qđ p natiuitatẽ Saluatoris atq; ĩcarnati uerbi myſteriũ noua
mẽtis nr̃ę oculis lux ſupnę claritatis ĩfulſit: et ęterno pr̃i coęternus filius ĩ ſubſtãtia nr̃ę
mõtalitatis apparẽs noua nos ĩmortalitatis ſuę luce reparauit. Qui ſacri inſtitutiõe ieiu
nii uitia cõprimit: mẽtẽ eleuat: pfectã uirtutẽ ĩmarceſcibilia largit̃ & p̃mia. Et hũani ge
neris ſalute ĩ ligno crucis cõſtituta: ac p lignũ deuicto hoſte: q ĩ ligno uicerat figuratus agnus ſaluta
ris uictima uere digna hoſtia uerꝰ paſcha noſtrũ ĩmolatus ẽ Xp̃s. Quæ aũt ex peccati labe fluxerat
mortẽ noſtrã moriẽdo deſtruxit: et uitã reſurgẽdo reparauit. Cũq; ſublatis ęternalibus portis glorio
ſus reuixiſſet a mortuis: et multifariã reſurrectiõis ſuæ gloriã oſtẽdiſſet: tãdẽ diſcipulis oĩbus manife
ſtus apparuit. Et ipſis cernẽtibus ẽ eleuatus ĩ cęlũ: ut nos diuinitatis ſuę tribueret eẽ participes. Itaq;
aſcẽdẽs ſup oẽs cælos ſedens ad dexterã pr̃is: quos p̃cipue ĩ mũdo dilexerat: ſeptẽplici munere do
nauit: & pmiſſum Sp̃m ſcm̃ ĩ filios adoptiõis effudit. Cuius lumĩe illuſtratæ fideliũ mẽtes tũc tan
dem noſſe potuerũt: qm̃ oĩpotẽs pater cũ unigenito filio & Spũ ſcõ unus ẽ Deus: unus ẽ dñs. Vt a
cõfitẽtibus uerã ſempiternãq; deitatẽ: in pſonis ꝓprietas: in eſſẽtia unitas: in maieſtate adoret̃ ęquali
tas. Et adiecto pręcioſi corporis & ſanguinis domini myſterio ac ſalutari uiatico uias ueritatis ſectã
tibus facilis ad cœlos aditus ac certus ad ĩmortalia regna p̃beret̃ ingreſſus. Quæ oĩa dominico gre
gi tributa ſunt: quẽ bonus paſtor p beatos Aplõs ſuos cõtinua ꝓtectione cuſtodit. Dũ iiſdem recto
ribus gubernat̃: quos tãti opis Vicarios eidẽ gregi cõtulit pręeſſe paſtores. Ad feſta igit̃ uẽtura nos
præparet: & quas nunciaturi ſumus ſolẽnitatũ gaudia lætos diuina pietas ptingere nos cõcedat. Per
ſanctã interceſſionẽ eius: q̃ unigenitũ Dei filiũ añ ſæcula genitũ mox hoĩem quoq; ĩ ſæculo naſcitu
rũ Sp̃s ſcĩ obũbratione cõcepit: & uirginitatis gloria pmanente lumẽ æternũ mũdo effudit Ieſum
Xp̃m dñm noſtrũ. Per quẽ æterni Principis maieſtatẽ laudãt Angeli atq; Archãgeli: adorãt Domi
nationes: tremũt Poteſtates. Cæli cœloꝝ uirtutes ſancta Cherubin ac beata Seraphin glorificãt in
ſæcula ſæculorũ. Scitote igitur &c.

¶ Auguſtini Dathi Oio. XII. De laudibus glorioſiſſimæ Virginis Matris Dei Mariæ.

Dmonet hodierna ſolẽnitas: cogit iuſte imperãtiũ auctoritas: ſuadet obediẽdi uolũtas
excelſi Domini ac excellẽtiſſimi patres: ut de ĩtemerata Virgine & glorioſiſſima Dei ma
tre perpauca: cũ multa nequeat ĩbecillitas mea in mediũ pferẽda eſſe uideantur. Vna
cunctis ſæculis extitit: q̃ mortalis cõditionis dignitatẽ antecelleret: & gloriam Maria in
clyta Regina cœlorũ. Quæ uel in ipſo matris utero a totius peccati labe atq; culpæ oĩs
exempta contagio ęternę prędeſtinationis fœlicitatẽ auſpicata ẽ. Quę mũdo exorta quaſi ſtella ma
tutina & aurora ueri Solis p̃nũtiata uẽturo Saluatori puriſſimũ habitaculũ pręparauit. A Gabriele
archãgelo ſalutata cõcepit de Spũ ſcõ: ac grauis facta cõfeſtim humanæ pignus redemptionis acce
pit. Illũ geſtauit ĩ utero: quẽ p̃curſor glorioſus matris aluo clauſus & ſenſit & admirando exultauit
gaudio. Quãdo & bñdicta ĩter mulieres a cognata Helyſabeth p̃dicata ẽ: & bñdictus fructus uẽtris
eius. Quippe quę Saluatorẽ mũdi genuit: & poſt partũ uirgo pmanſit. Sʒ & quẽ adorat multitudo
Angeloꝝ anno xiiii. cõcepit ętatis: quintodecimo pepit: legitimo tp̃re p̃ſentauit ĩ tẽplo. Tres circiter
ac. xxx. cũ illo uixit ãnos. Ad duodecim (ut pleriq; tradũt) poſt filii paſſionẽ ſupſtes tãdẽ ad regni
gloriã tranſlata & ĩ cęlũ aſſũpta ẽ. Exaltata ſup choros Angeloꝝ ad ſupas beatoꝝ ſedes ſiue ĩ corpo
re ſiue extra corpus fatet̃ ſe neſcire Hieronymus. Vel ſi cũ Auguſtino ſentire malumus: & anima ſi
mul & corpore: uel qđ ſanctæ mulieri Saxonię diuinitus reuelatũ eſt. Prius q̃dẽ aĩa: mox uero etiaʒ
corpore. Nũc cum eo: quem eundem patrem habet & filium cœleſtis regni aſſecuta immortalita

tem quo sempiterno fruit. Et illũ intuet gloriosũ i cęlesti solio: quẽ passus aspexerat p salute humani generis in crucis patibulo. Quo nos magno empti pretio supplices deprecemur illã: quę hunc salutis auctorẽ mundo edidit: & illum sacris lactauit uberibus: ut eius interueniente ope: uiuentes i hoc saeculo mundi huius uitemus insidias. Et corporũ laxati uinculis non quidẽ p speculũ in enigmate sed glorificati Deum faciem uideamus ad faciem. Ac uestra deniq; praeclara ciuitas fieri mereat templũ domini. Vos cũ beata Virgine sacrarium spũs sancti: nosq; oẽs eadẽ optima uiuendi duce post mortalis uitę cursum aeternae foelicitatis palmã assequamur & gloriã. Volente illo: q ineffabilem bonitatẽ dedit hãc dulcissimã patriam gloriosissimae Virginis patrocinio gubernari. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XIII. De assumptione Virginis: quam habuit ad coetum Florentinorum in ecclesia cathedrali cũ Pius secundus Pontifex maximus Senae ageret: & turba frequẽtissima Episcoporũ & maximorũ patrũ ac ciuiũ Florẽtinorũ & Senensiũ adessent.

Agnę festiuitatis celebritas mutui amoris cõmemoratio uestrorũ meritorũ ãplitudo ornatissimi cõsessus splendor optimi ac reuerendi patres & pstantissimi uiri nõ indiser ti hois incultam orationẽ: sed eloquentissimi uiri facundiã postulare nõ inmerito uidebant. At me dicere & obedire compellit generosi ac magnifici Equitis auctoritas eius quẽ haec Respublica & Senensis ppl's huius sacratissimi templi ãministrationi praefecit. Proximis nãq; diebus celebrata est: & hodie quoq; recolit gloriosa solẽnitas: in qua Regina celi: domina Angelorũ: ianua paradisi: fons uirginitatis & pudoris: speculũ sanctitatis: exemplar uirtutis oius: tutissim9 mortaliũ portus: ac singulare pfugiũ gloriosissima mater Christi assũpta ẽ ad ethereũ thalamũ: & pacto mortalis uitę cursu rebus derelictis hũanis exaltata ẽ sup choros Angelorũ ad coelestia regna: ubi cũ illo uiuit: & imortali atq; imarcessibili gloria fruit: quę nostrae salutis auctorẽ genuit aeterni patris unigenitũ filiũ: quẽ si coeli & mũdus totus cape nõ potuit: sola meruit ob ineffabilẽ uirginitatis atq; humilitatis magnitudinẽ intra uteri ãgustias mũdi Redemptorẽ piissimũ continere. Hunc nos celebrẽ ac laetissimũ diem agimus: & quoniã amicorũ oĩa merito debẽt eẽ cõmunia: uestra & optata praesentia & cõmuni participatione multo certe alacriorẽ ac iucundiorẽ intuemur. Nam scite & pręclare. F. Quintilianus nõ reperio inquit qd in rebus hũanis excogitauerit natura praestantius amicitia: quã laudatis diuinus doctor Cassiodorus ait. In humanis rebus nihil dulcius inuenit: nihil sanctius appetit: nihil fructuosius custodit: habet n. fructũ uitae: q nũc ẽ & futurę: amicitia ppria suauitate uirtutes alias cõdit: aduersa tempat: lustitiã cõponit: tristitias iocundat. Haec uero inter Florentinos ac Senenses maxie pfecto uiget: floret ac plurimũ: q queadmodũ proximis finibus iuncti sunt: ita arctissimo amoris uinculo & naturali quodã atq; indissolubili Charitatis foedere copulant. Atq; ob summã aiorũ concordiã tuendae pacis ac seruandae Iustitię cõmune studiũ: ob praecipuũ deniq; tum in diuinis tum in humanis rebus cũ beniuolẽtia & charitate cõsensum nõ iniuria uno spũ uiuere credunt. Qui igit ad praeclarissimas huius diei solẽnitatẽ pie amice atq; humaniter cõuenistis maximis uos laudibus dignissimos iudicamus & pius gloriosissimę Virginis cultũ atq; summã illi exhibitã uenerationẽ acceptissimã ferimus: tanq ab ea ciuitate quę flore eximiae laudis & maximarũ reũ oium splẽdescit: atq; enitet gloria. De qua pręsertim ab indocto uiro & in his tẽporũ angustiis sileri satius est q exiliter praedicari.

¶ Augustini Dathi Oratio. XIIII. De Saluatoris aduentu coram summo Pontifice & sacro Cardinalium coetu.

On ignorabã sanctissime Põtifex ac Reuerẽdissimi i Christo patres: q magnis atq; amplissimis de rebus orationes foret habiturus ei nõ tam hois eloquio q potius Angelorum linguis (ut ita dixerim) ut supra humanũ ingeniũ facultate opus esse. Veteres nãq; tũ apud Graecos tũ etiã apud Romanos eloquentissimi Oratores si forensem causam acturi essent primo pleruq; ac formidare consueuerunt. Quanto igit magis imperito mihi grauissimũq; hodierno die onus subitũ & iniiciebat metus & silentiũ congruebat ea i re quã nullũ dicẽdi genus satis explicare possit: nisi iploratũ itercedẽte gloriosissima uirgine Dei genitrice Maria cęleste subsidiũ & uestrę simul beatitudinis ac tot reuerẽdissimorũ patrũ explorata clemẽtia ad suscipiẽdã tã difficilẽ puinciã nõ nullã fiduciã pbuissent. Verũ ne ab instituto pposito nostra discedat oratio sacratissimi Euãgelii lectione hodie nobis pręclara Saluatoris nostri Iesu Xpi natiuitas indicat. Deus nãq; aeternus cõditor atq; omnipotẽs pater q p ineffabili bonitate mũdũ condidit uniuersũ: cunctis quae effecerat ãmirãdis opibus hoiem prętecit: quasi dominatorẽ oius: quę pcreata sunt: & p uiscera misericordię eius gloria & honore insup coronauit: & creaturarũ pene oius uarietatẽ hois subiecit impio: ut itellig facillime possit qta sit illius erga humanũ genus qq; ineffabilis atq; inaudita dilectio. Pręsertis uero si creationis ipsius finẽ atq; causas solerti studio scrutari ac pspicere uoluerimus. Nã idcirco cõdidit Deus hoies: qd sacra liqdo testãt eloqa: ut cęlestis hęreditatis particeps hõ fieret: atq; imortalitatẽ simul assequeret & gloriã. Quibus qdẽ magnis atq; ãmirandis muneribus cũ sese hõ p diuini mãdati puaricationẽ & p peccati labẽ exuisset: miserta humanae cõditionis diuina pietas p incarnati uerbi mysteriũ rursus adipiscẽdę beatitudinis iter apuit: mortalis lapsus ruinã salutari remedio reparauit. Itaq; adueniente plenitudine tpris & ipso articulo instãte graue: q a Saluatoris aduẽtu sũpsit exordiũ: misit deus filiũ suũ queadmodũ Galathis scribit Apl's:

Natũ de muliere: factũ sub lege: ut eos q sub lege erãt, redimeret: ut adoptionẽ filiorꝫ dei reciperemꝰ. Proinde a regalibus sedibus uenit: q nobis pietatis & iustitiæ uiam panderet: q luce patefacta ueritatis, & mundũ cunctis purgaret erroribus: & hoīum mentes: quæ ī summa rerꝫ ignoratione & cæcitatis caligine uersabanť: ad contuendã supni fulgoris claritatẽ pduceret. Hic est nimirũ: quẽ Ioãnes Baptista post se uenturũ pdixit: cuius calciamẽti corrigiã soluere nequaqꝫ dignũ sese arbitrabať. Cuius & præiuit aduentum: ut pararet uiam dñi: & rectas faceret semitas Dei nostri. Hic est ille: q post Ioannẽ qdẽ de matre sine patre natus ē: de Spũ scõ conceptus: sed añ sæcula oīa ex patre genitus sine matre. Duplicẽ uero piĩssimi Saluatoris aduẽtũ, quemadmodum sancta repręsentat ecclesia: Ita quoqꝫ sacri eloquii oracula pdiderũt. Nam & ī humilitate uenit dñs & saluator noster Iesus Xp̃s: cũ formã serui accipiẽs, exinaniuit semetipsum: & ad redemptionẽ generis humani perficiendã, carnẽ scilicet assumpsit humanã. Vere nãqꝫ aduenire dñs traditť: q ubiqꝫ p inuisibilẽ Maiestatis suæ pręsentiam adest: dum assumpto eo, qđ uisibile est: uisibilẽ sese obtutibus nostræ carnis ostendit. Qđ utiqꝫ tum factũ esse non ambigiť: qñ uerbũ caro factũ est: & habitauit in nobis: quum uisitauit & fecit redemptionẽ plebis suæ, & habitantibus ī regione umbrę mortis, lucẽ supnæ claritatis infudit. Ac tum quoqꝫ affuturũ sine dubitatione censemus: quum uiderimus filiũ hoīs uenientẽ in nubibus cœli, nõ quidẽ in humilitate: ut in priore illo, quẽ prædiximus aduentu: sed cũ uirtute magna potius, ac maiestate: quemadmodũ sacri Euangelii testimonio & ipsius Saluatoris uoce pspicue comprobať. Venit iam tandẽ igiť: nec certe diutius cunctatus ē, expectatus Redemptor, ac desiderantis cunctis gentibus: quẽ ueteres patres pręstolati sunt ad redimendos utiqꝫ illos: quos sub peccati durissimo iugo uetusta seruitus detinebat: nũc facti sunt magni desiderii cõpotes. cũ nato dño. uiderũt oẽs termini terræ salutare eius: uiderũt tẽpus acceptabile: dies optatæ salutis conspexerũt: quos Prædicator ueritatis annũciat. Puer natus ē nobis: filius datus ē: ut magnus Propheta inquit. Sed quorsum natus: quẽ ad finẽ datus nobis? Quo tandẽ unigeniti filii Dei in carnẽ aduentus, & nostræ carnis tẽdit assumptio? Ad humani generis salutẽ ãmirabile spectare sacramẽtũ negare possit nemo. Siquidem Aplo teste, uult Deus oẽs hoĩes saluos fieri. O mirã æterni conditoris clemẽtiam. O ineffabilẽ diuinę puidentiæ largitatẽ. Quæ tanta uis ingenii: q tã magna dicẽdi copia: quodnã eloquẽtię flumen: tanti mysterii dignitatẽ: tam incredibilis pietatis & misericordię satis possit dignis laudibus enarrare pręconiũ? Quis porro tam pręclarus Orator: quisue eximia doctrina pręditus phũs: q incarnati uerbi ãmirabile sacramẽtũ aut uerbis explicare queat: aut mente & cogitatione complecti? Verbũ caro factũ est: Ioannes pręcipuus cœlestiũ arcanorꝫ indagator: q accũbẽti Saluatori, supra pectus eius in cęna recubuit: uoce cũctis antea inaudita sęculis mirabiliter, ac uehemẽter intonuit. Verbũ inqt: caro factũ est: & habitauit ī nobis. Sed qd nã uult sibi uerbũ carnẽ factũ: nisi ęternũ uerbũ splẽdore patris (ut ait Apl's) patri coęternũ: & figurã substãtiæ eius, nostræ carnis & mortalitatis inuolucra induisse? Verbũ qđ est ingenitus Dei filius: & añ sæcula natus assumpsit: Sed qd nã assumpsit? Carnẽ assumpsit humanã. Et ima summis copulata sunt: & diuinitatis atqꝫ humanitatis natura ī unam personã iuncta est. Quam uero prædixit Vates sacratissimus Esaias: Virgo cõcepit pepit filium: uocatũqꝫ est nomen eius Emanuel: qđ utiqꝫ Hebręorꝫ uerbũ, nostrate sermone interpretať nobiscum Deus. Vere nãqꝫ nobiscũ Deus: quoniã uerbũ caro factũ est: & habitauit ī nobis. Et quẽ sacra pphetarũ oracula cecinerũt: Dei filius factus homo iam tandẽ in terris uisus est: & cũ hoībus cõuersatus est. Nẽpe res mira, & humanis sensibus haud quaq̃ peruia: dispariũ rerꝫ p incarnationẽ filii Dei carnis & uerbi iungiť cõtuberniũ. Nũc ueritas de terra orta ē: & iustitia utiqꝫ de cęlo pspexit. Quando quidẽ p aduentũ Saluatoris Iesu Xp̃i rorarunt cœli desup: nubes pluerũt iustũ: terra apta ē: ac pullulauit Saluator. Id nãqꝫ Hebręorꝫ lingua, Iesu nomẽ psonat: qđ & uocauit Angelus missus a Deo: prius q̃ in utero cõciperet. Atqꝫ pp salutarẽ huiusmodi diuinitatis & humanitatis unionẽ, ac pp incarnati uerbi incõprehensibile sacramẽtũ accedat homo ad cor altũ: & cũ origine tãti mysterii solertissimo cõtẽplatore cõsideret stupẽdã cõpagem: inauditam pmistionẽ aīo mẽteqꝫ uoluter: qua Deus & homo: mater & uirgo: fides & cor humanũ ad inuicẽ cõiũguntť: sublimitas diuinæ potestatis dubio pcul illustrata ē: quę & de nihilo uniuersa initio cõdidit: & p assumptionẽ carnis, extrema quæ suapte natura lõgissime opponũť. Cęleste ac terrenũ, imũ atqꝫ sũmũ, finitũ & infinitũ copulauit in unũ: qđ multo añ p Spũm scũ intuitus atqꝫ ãmiratus Esaias: Generationẽ eius inqt, qs enarrabit? Diuina eluxit sapientia: quæ ad redimẽdã hoīs naturã: quæ durissimis captiuitatis cõpedibus tenebať: eam mirabile dictu rõnẽ excogitauit: quã callidus humani generis aduersarius atqꝫ antiquus hostis cõiectare nõ potuit. Siqdẽ delitescẽs ī carne diuinitas, Diabolũ latuit: atqꝫ ita reparationis nostrę sacramẽtũ hostis ille pfidus ignorauit. Multifariã ĩnotuit nobis: ac patefacta est diuina benignitas: quæ nõ utiqꝫ pp se: uerũ pp nostrã salutẽ carnẽ qdẽ suscepit humanã: ut q mandatũ nouũ dederat: ut inter nos diligeremus: ipse imprimis sũmæ atqꝫ ardentissimæ dilectionis laxaret habenas. Illud Apl'i & uerũ & pspicuum testimoniũ est, dicẽtis. Propter nimiam charitatem: qua dilexit nos: misit Deus filium suum. Quamobrem non temere gaudere debemus: & quidem gaudio magno ualde: quia natus est nobis hodie Saluator mundi. In cuius diebus orta Iustitia est: & abundantia pacis. Ię temur oẽs: ac profusis exultemus gaudiis. Timorem oẽm cũ pastoribus custodientibus uigilias no

eis prorsus abiiciamus. En prolapsus de cęlo Angelus, nolite timere, inquit. Ecce. n. euangelizo uobis gaudium magnũ: quod erit omni pplo: qa natus est hodie salutis auctor. Cui coelum, terra, maria oia seruiunt: omniaq; quæ in eis sunt. Quem adorat multitudo coelestium militiaæ: quẽ supera & infera oia uenerant: cui assistunt beatorũ coetus: Principatus oẽs, ac Dominationes obediunt: tremunt Potestates. Qui si unus pro nobis fuerit: erit certe contra nos nemo. Nec imanissimi hostis Maumetis prævalebit insania. Non truculẽta Turchorũ rabies: nõ uesana Barbarorũ gentium potestatis obesse malignitas. Christo Duce, uel unus fugabit mille: & duo fundent decẽ millia. Non. n. iñ fortitudine equitũ: nõ numeroso exercitu: nõ armis, & bellica uirtute: sed in diuina ope & incarnati uerbi singulari prӕsidio, uincendi oĩs ratio, ac spes tota sita est. In hoc uno q confidũt, nullius perimescunt insidias: ac facillime optatæ fiũt uictoriæ compotes. In cuius manu oĩs potestas est: cuius Imperium nullis finibus circumscribit: nullis terminis claudit: coelo, terra, inferis longe lateq; propagat. Bene igit ãmonuit coelestis nuncius, prorsus nihil esse extimescendũ. Prodiit in lucẽ lux uera: quæ illuminat mundũ oẽm: qua exorta, tenebræ pellunt: mortis caligo discutit: & ad debellandam sęuissimi hostis imanitatem, certa & inexpugnabilia auxilia præparant. Regnat sup nos hodie Saluator mundi. Hic contundet ceruices hostium: auferet bella usq; ad finẽ terræ. Arcus fortiũ conteret: & confringet arma: & scuta comburet igni. Solus nãq; exaltat in gentibus: exaltat in terra uere dominator dñs. De cuius natiuitate gaudent Angeli: lætant Archangeli: exultãt iusti: iubilat multitudo coelestis exercitus, laudãs Deũ, atq; inquiens: Gloria i altissimis Deo: & i terra pax hoibus bonæ uoluntatis. Proinde lætum hũc atq; hilarem sumamus diem: in quo Redemptor orbis uenit in mundũ: & sublimẽ deprecemur Maiestatẽ eius: q præfinito tẽpore rursum uenturus est, ac iudicaturus uiuẽtes & mortuos: salutarẽ nobis icarnationis suę largiat effectũ: ut deleta peccatorũ oĩum labe celestẽ atq; imortalẽ gloriam adipiscamur: te aperiente ianuam regni celestis: cuius claues tibi pater sancte traditæ sunt ab eo: qui per infinita uiuit sæculorum sæcula. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XV. Qum Epiphaniarũ celebritate, Christianæ cõcioni conuocatę in templum festa totius anni solemnia nunciant.

Odie frẽs charissimi celeberrimus Epiphaniarũ dies, pia deuotiõe celebrat. Vere nãq; lux mũdo insoliti fulgoris & coelestis claritatis effulsit. Sedenti in tenebris pplo, & ambulantibus i regione umbræ mortis, ortus est Sol iustitiæ: & diuturnis sæculis expectatus, iam tandem i terris uisus Saluator, & cunctis gentibus manifestus est dñs i nostræ carnis inuolucro: quæ inuisibis erat: mortalibus hodie uisibiliter apparuit suprema diuinitas. Hũc hodie stella, quæ Magos duxit, in præsepio patefecit: uox æterni Patris & Spũs scũs in Columbę specie, in Iordanis fluuio declarauit: aqua in uinũ uersa, in nuptiali manifestauit cõuiuio: panũ multiplicatio, & cophinorũ exuberantia i deserto monstrauit. Qui igit p salute nostra, ut nos reconciliaret, in mũdũ uenit: ut nos redimeret, crucis pependit in ligno: ut nos glorificaret: surrexit a mortuis: ut peruium iter mõstraret: ad cęlos ascẽdit: ut sanctificaret: Spũs sancti muneribus donauit: ut beatos faceret: trini & unius Dei fruitione ostendit: ut in arduo difficultatis itinere, uiaticũ salutare pręberet: carnẽ in cibũ, sanguinẽ suũ in potũ dedit: ille nos & i præsenti sæculo gratiæ salutaris, & i futuro sempiterno suo participes gloriosæ imortalitatis efficiat. Vt quemadmodũ ad sanctã Ierusalem ãmirabilis Stellæ ductu, hodie Magi pfecti sunt: & ad Regẽ auro: thure Deũ: myrrha hominẽ testati sunt: ita nos ad supernã Ierusalem dignet perducere: q oĩa mirabili dispensatione gubernat: & sacra solemnitatũ mysteria recensen uoluit ad eius gloriaȝ & ad nostræ salutis ac redemptiõis effectum. Proinde scitote dilectissimi nostri &c.

¶ Augustini Dathi Oratio. XVI. Ad idem.

Odie sancta mater ecclesia dilectissimi, sacra recenset solẽnia: qbus saluatoris nostri Iesu Xpi diuina mysteria recolunt. Vt i sancto Epiphaniarũ die: in quo nostræ mortalitati uerbũ caro factũ est: Deus homo multifariã patefactus ẽ: & ex inuolucro carnis, ineffabilis eius diuinitas eluxit nobis: primũ gloriosa ac celebri adoratione Magorũ: tũ aqua in uinũ uersa sacri attestatione miraculi: tũ sanctæ atq; indiuiduæ Trinitatis, ãmirabili atq; pspicua psonarũ demõstratione: cũ Pater i uoce: Filius i carne sese ostẽdit nobis: Spũs scũs i Columbæ specie. Merito igit Saluatorẽ nostrũ paucis an diebus carnẽ nostræ imortalitatis assumpsit: ab ultimis terrarũ pfecti finibus Reges adorãt: Reges Tharsis & insulę munera offerũt: Reges Arabũ & Sabba dona adducũt: nos quoq; sũma deuotionis pietate ueneremur: q p nobis natus, passus sepultus, surrexit a mortuis: coelos ascẽdit: sacris Apostolos Charismatibus insigniuit: humanæ salutis atq; redẽptionis nostræ sancta mysteria cõsumauit. Scitote igit dilectissimi: quę p anni circulum festa sunt celebranda solẽnia. Erit igitur &c.

¶ Augustini Dathi Oratio. XVII. Ad Deũ in honorẽ diui Bernardini Senensis.

Eus: qui humanum genus, miro semper amore prosequens, & benigno, ac salutari nunquam deseris auxilio: præsta quæsumus: ut qui beatum Bernardinuȝ Confessorẽ tuũ & doctrinæ & splẽdore & miraculorũ gloria illustrare uoluisti: eundẽ apud tuã clementiam, perpetuũ p nobis intercessorẽ habere mereamur. Per dominũ nostrũ &c.

¶Oratio.XVIII.Secreta ad idem.

A nobis quęsumus domine intercedēte beato Bernardino Cōfessore tuo optatum sacramenti salutaris effectum: & quod nostra fragilitas obtinere non potest: dignare nobis eiusdem placatus precibus benigne conferre: Per dominum nostrum Iesum Christum: &c.

¶Oratio.XVIIII.Post cōmunionem ad idem.

Vesumus omnipotens & misericors Deus: ut pium in nobis perficias sanctæ religionis effectum: & Confessoris tui bernardini adiuuantibus meritis: quod ore cōrigimus ac pia deuotione suscepimus: & ad spiritualem nobis conferat medicinam: & ad æternæ salutis proficiat incrementum. Per dominum nostrum: &c.

¶ Item Oratio.XX.Ad idem.

Recibus domine supplicantis populi propitius ac benignus intende: & qui beati Bernardini solemnia colimus: tribue nobis illius meritis: ut expiata peccatorum omnium sorde ad tua sancta celebranda mysteria pura mente accedere ualeamus: Per dominum uostrum: &cc.

¶ Item Oratio.XXI.Ad idem.

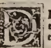
Efectos domine sanctis ac salutaribus sacramentis fac nos quęsumus per intercessionem beati Confessoris tui Bernardini: cuius hodie natalicia celebramus & despicere semper terrenam labem: & æternum atq; incōmutabile bonum tota mentis dilectione complecti: Per dominum nostrum: &c.

¶ Item Oratio.XXII.Ad idem.

Mmuipotens sempiterne Deus: qui pro ineffabili dono pietatis gloriosum Confessorem Bernardinum & sancti nominis pręconio & euangelicę doctrinæ institutione illustrare uoluisti: præsta quęsumus: ut illius interuenientibus precibus & uirtutes consequi: & solutis corporum uinculis ad æternę uitæ gloriam peruenire mereamur. Per dominum uostrum: &c.

¶ Item Oratio.XXIII.Ad idem.

Ignare nobis domine celebrandi mysterii effectum impendere salutarem: & illum tota mente diligere: quem beatus Confessor Bernardinus & firmiter credidit: & ardenter prædicauit Saluatorem Iesum Christum dominum nostrum: &c.

¶Augustini Dathi Orationis Thomos.XXIIII.Qua optimū afferit esse ordinem: ut totius uel uerbi uel operis & a Deo nobis origo sumat: & ī Deū consumatio referat.

Iuini numinis ꝓuidentia oīa āministrari & regi atq; illinc manare oīa: inde omne pręclarum donū ac perfectū proficisci munus: q negat: is non modo impietatis arguendus est: sed etiā extremæ dementiæ. Nam uerū bonū summū bonū scatens undiq; innumerabilium bonoꝝ sine dubitatiōe Deus est. Ad quē cū accesseris præsto sunt tibi bona oīa: a quo cū discesseris nihil est: qđ uspiam boni repire queas. Solus est: q & beare hoīes pōt & expetēda oīa abūde largiri. Quamobrē nō solū sacri & diuini eloquii salutaria instituta: sꝫ etiā in uatū ac Philosophoꝝ uoces diuini cultus pietatē omni studio nobis pſuadere conātur. Atq; ut omittamus eos: q ipsi cū magnū aliqd exordiunt diuinā opem implorāt: is enī pene infinitus ē numerus: eos maxie referamus: q añ oīa piam & castam diuini nūminis uenerationē pręceperūt. Pythagoras nāq; sūma auctoritate phūs uitā hoīs tectam instituens īmortales qdeꝫ inquit Deos primū quemadmodū lege cautū est uenerare: & iusiurandū cole: a Diis īmortalibus sumpsit initium: qbus primā ac pcipuā debemus pietatē. Qđ qdē merito laudamus: si illud exceptū sit: uō plures Sed unū esse uenerādū Deū: quē diuina oracula pdiderūt. Isocrates uir magna doctrina ac sūma eloquētia scite præcepit hæc inquiens. Primū qdem quę ad Deos spectāt uenerare: nec sacris litandis solū: sed etiā iusiurandi religione tuenda. Et illud qdem diuitiaꝝ affluentiam indicat: hoc uero morū ꝓbitatē. Cole Deū cū alias semp tum uel maxie cū ciuitate. Ita.n.uideberis & sacrificia Diis īmortalibus exhibere: & simul parere legibus. Quid Xenophon Socraticus nōne maxie pietatē colendā censet: cū dicit? Cum in paruis: tum ī magnis inchoandis negociis primi motus a Diis pficiscant. Hiusmodi quiddā apud. M. Tulliū ī libris de Legibus pditū est a Diis īmortalibus agēdi nobis capiēda primordia. Illa quoq; uetus Lex tradit Diuos & eos qcęlestes semp habiti colunto. Proinde fuit Romanoꝝ uetus institutū: ut & publice & priuatim sumpto prius auspicio: qđ ad religionem ptinebat: omnia gererent. Nam quemadmodum prima officia deberi Diis immortalibus manifestum est: ita & in primis rebus diuinis dandam operam suademus. Quod magnus Vates Virgilius Maro nequaquam prætermisit: qui in hunc modum cecinit Imprimis uenerare Deos.

Moderatus autẽ Columella patremfamilias:qui larem suum familiarem salutat:ante omnia Deos Penates iubet adorare. Nam si ab re diuina sumatur exordium:plerunq; ipse dies pulchro distinguit ordine rerum. Itaq; Martialis quum scribit:qd agat rure morans:sic cecinit. Mane deos oro &c. Quocirca Seuerinus Boetius recte instituere uisus est:inuocandum rerum omnium patrem:quo prætermisso:nullum rite fundatur exordium. Ad eius igitur opem confugiendum est:ut inceptis omnibus:ac uotis aspiret. Adsit autem propitius nostris tum consiliis:tum etiam actionibus. Ita.n. optima & stabilia iecisse uidebimur nostrorum operum fundamenta:Quod Saluatoris diuina uox præcepisse creditur:quæ ait:Primum quærite regnum Dei:& hæc omnia adiicientur nobis. Dixi.

¶Augustini Dathi Oratio. XXV. Quæ quidem inuocatio quædam est ad Deum in principio alicuius operis peragendi.

Xistimant uiri sapiẽtes:qui omnibus de rebus preclare & splendide sunt locuti:nullum quodq; humanum opus ad optatum tandem exitus peruenire:si ab eius nomine profectum fuerit:cuius prouidẽtia a moderatione cuncta reguntur. Etenim ut Magistro gentium prodente:cognouimus:Deum:trinum atq; unum esse constat:ex quo omnia in quo omnia:per quem omnia. Et nos quoq; illius ineffabilem maiestatem supplices deprecemur:ut nostræ actiones:ac sermo omnis & ab eius nomine sumat exordium:& ad eius gloriam fœlicissime dirigat. Ad quod quidem facilius implorandum:intercedat pro amplissimis meritis primum alma ac gloriosissima Dei Genitrix:Apostolorum principes Petrus & Paulus:Penates Regni huius:& nostre ciuitatis. N. et. N. omnis deniq; cœtus cœlestis:ac triumphãtis exercitus.

¶Augustini Dathi Oratio:Ac laudes panegyricæ diuorum Augustini:Nicolai: Margaritæ:Theodoræ.

Antiphona.

Acerdos & Pont. refulget in templo Dei Doctor inclytus Augustinus:coruscat miraculorum claritate Præsul sanctissimus Nicolaus:Exultat in conspectu Dei uirgo pretiosa Margarita martyrii clara præconio:athletam Christi Hermetem .s. imitata germanum dono Dei illustris Theodora regna tenet celestia.

Versus.

Mirabilis Deus in sanctorum splendoribus.

Responsorium.

Virtutem largitur & gloriam diligentibus se.

Oratio.

A nobis quæsumus oĩpotens Deus p sanctorum tuorũ atq; electorum pontificum Augustini & Nicolai:pergq; beatarum uirginum ac martyrum Margaritę & Theodoræ merita gloriosa:salutem mentis & corporis:ut eorum iugiter uenerandam memoriam pia deuotione recolentes:& gratiam in præsenti sęculo consequamur:& gloriam ĩ futuro:Per Christum dominum nostrum.

¶ Augustini Dathi Senensis Orationum Liber Tertius Foeliciter Incipit.

¶ Augustini Dathi Oratio Prima De laudibus Senensis patriæ & optima Reipublicæ gubernatione/ & consignatione uexillorum pro uetere illius indytæ Ciuitatis singulo quoq; Semestri/seruata consuetudine.

TRADVNT Veteres sapientes uiri patresq; omnibus de rebus/tus grauiter/ac splẽdide:tum ornate copioseq; differuerunt/nihil in cunctis humanis rebus esse maius:nihil melius:nihil oio præstabilius/q̃ concilia coetusq; hoĩum iure sociatos/quas uno ac proprio noĩe ciuitates appellant.Nam cũ homo/quem rõnis præstantia longe natura seiunxit a bellua/gregale ac sociale sit animal:tum is demũ rectaʒ ui detur assecutus uitæ rõnem:si constituta ciuitate/quæ disciplina moribus constat & legibus/tempus atq; ętatem oẽm ad perfectũ uitę cultum/atq; ad uirtutis executionẽ accõmodauerit:si ad bene/laudabiliter/honeste/tranquille/beate uiuendũ animũ oẽm cogitationẽq; conuertent. Id uero nusq̃ facilius q̃ in ipsa hoĩuʒ conciliatione fieri possit.Quocirca maxime laudanẽ qui primi urbes condiderũt:& dispersos montibus & siluis hoĩes/ac passim belluarum more uagantes/ad societatem uitæ conuocauerunt.Itaq; existimant Sapientes/& quidẽ nõ iniuria/ualde præclaruʒ/urbem condere:multo præclarius/conditam instituere:longe uero præclarissimũ/institutam recte gubernare.Horũ primũ moenibus:legibus alterũ:tertium Magistratibus ꝓbe conficiẽ.Et qdeʒ urbiũ conditores instar Deoꝝ in coelum translati ferunt.Legũ latores maximis ubiq; gentium celebranẽ honoribus:optimi ciuitatũ rectores & conseruatores ĩmortalẽ gloriaʒ in terris assecuti/beatissimas quoq; in coelo sedes adipiscunẽ.Sũmis efferẽdi sunt laudibus maiores nostri uiri Senenses: q nobis præclare fundatam urbem reliquerũt:amplissimis decoratã ornamentis:sanctissimis munitã legibus:optimis & institutis & moribus tẽperatã.Mitto urbis originẽ:de qua Galli præsertim Senones ac ueteres Romani certãt:Siue Senas/ut pleriq;:siue Senam/ut Liuius:ut Appion Alexandrinus: & nõnulli præterea nobiles historiaruʒ scriptores/appellare malumus.Ac siue a Senonibus Gallis: quos ꝑ hæc loca (ut fama est) Furius quondã fugauit Camillus:siue a Senis collibus:in qbus edita posita est:siue potius a Senatus auctoritate:ut quidã arbitranẽ:siue deniq;:quod probabilius ẽ: a conditoris noĩe:q per Romuli tẽpora/prima huius urbis fundamẽta iecit:Sena uocitata est:illud certo affirmare possimus/matrẽ Senensem populũ ꝓfiteri urbẽ Romã non solũ Latii decus:sed etiã totius caput orbis.Siue ueterũ quondã Romanoꝝ colonia:siue municipiũ Sena fuerit. Indicãt eã alia documẽta compluria:tum illustria signia/ac uetusta monumẽta Lupanatrix/ac lactentes pueri Remus ac Romulus.In promptu sunt huiusce urbis laudes:nobilitas generis:amoenitas regionis: loci ingenium:uetusta primordia:prę̃clara ędificia:magnifica tecta:ingentia tẽpla:augusta/ac sancta delubra:religiosissima phana:tum coeli clementia:lætitia soli:agroꝝ ubertas:terræ ac maris opportunitas.Illa præterea præstantiora:Imperii dignitas:libertatis splendor:litteraꝝ ac studioꝝ gloria:recta bene uiuendi ratio/atq; institutio:ãmirabilis Reipublicæ disciplina:optima legũ atq; institutorũ sanctio:quibus certe laudibus/inter Etruriæ præclaras urbes/Sena floret: & cũ in plerisq; cæteris impar habẽda nõ ẽ:tũ nõnullis & quidẽ grauioribus ita pollet:ut multas nõ æquare solũ:sed etiã superare uideaẽ.Sed hęc de his hactenus perstrinxerimus satis.Verum nõnulla de optimo Reipublicæ statu & ciuitatis cõseruatione in mediũ allaturi:de ciuitatis noĩe/diffinitione/diuisione/pauca prę̃feremus.Alia nãq; est urbis ratio:alia ciuitatis:alia reipublicę.Et urbs quidẽ muros complectiẽ/moenia/ædificia/pergama/tecta:uel ab orbe dicta:qd in orbẽ antiquæ conderentur ciuitates: uel qd urbare aratro definire est:& ab urbo parte & curuatura aratri appellata:qua olim moenia signabanẽ.Ciuitas aũt ciuiũ multitudinẽ/& collectionẽ quandã:qd & ꝑspicuũ ẽ:& uis ipsa uocabuli manifestat.Respublica uero/modus/ordo/disciplina ciuitatis ac ratio:ꝑ quam bene ac recte uiuiẽ. Diffiniũt ciuitatẽ pleriq; magna eruditione ac doctrina uiri/collectã ciuiũ multitudineʒ ad bene uiuendũ coactã.Diffinit.M.Tullius/magnus simul phũs & Orator ĩ sexto prę̃sertim de Repub.libro conciliũ coetumq; hoĩum iure sociatũ.Diffinit Aristoteles Peripateticoꝝ princeps in Oeconomicis libris/multitudinẽ domoꝝ/agro & pecunia satis/superq; abũdantẽ ad bene uiuendũ.Hæc utiq; oĩa nõ nihil fortasse uerbo differũt:at re ipsa prorsus cõueniunt.Nã oĩuʒ quæ modo expositæ sũt/diffinitionũ illa una eadẽq; ratio est:ut & plures & in unũ collectos/& ad bene uiuendũ congregatos/ac iure sociatos esse cõueniat.Qd oĩbus accuratius contẽplantibus plane liquebit.Multifariã uero ciuitatẽ doctissimi ueteres partiri ac distribuere cõsueuerunt.Diuidiẽ nãq; ciuitas primo ĩ domos & pagos.Hę sunt.n.partes eius.Et domus qdẽ multitudinẽ ꝑsonaꝝ:cuiusmodi sũt maritus & uxor: parentes & liberi:dominus & serui.Pagi uero domoꝝ multitudinẽ continẽt.Diuidiẽ ciuitas ꝑ Aristotelis sententia/in Principem/consilium/prætorium/populum.Principẽ quidẽ ad imperandũ:Con

filium ad decernendũ: prętoriũ ad iudicandũ: populũ ad parendũ/atq; obtẽperandũ. Diuiditur ciui
tas in tribus: unde & Tribuni: qđ his pręessent appellati: quod qdem Romanæ urbis conditor fecit
Romulus/& Ramnenses Tatientes luceres nocauit. Diuiditur ciuitas in Curias/Centurias/Classes.
Quod tũ Romulus ipse: tũ Seruius Tullius: & ueteres Romanorũ Reges fecisse monstrant. Diuidi
tur ciuitas ĩ uaria diuersorũ munerũ locatqualia apud Romanos. M. Cicerone cõprobante/forum:
cipus/rostra/subsellia. Diuidit ciuitas & ĩ diuersos plerũq; ordines/uelut Roma in nobilitatẽ/ac ple
bem/& harũ mediũ equestrẽ ordinẽ. Diuidit ciuitas: & indiuersa quoq; ministeria/ueluti agricolarũ
sunt q uictũ ministrant: artificiũ q reliquũ suppeditant uitę cultũ: bellatorũ ac militũ: q & parta tuẽtur
& externas propulsant iniurias: quẽadmodũ distinxit Hippodamus. Diuidit ciuitas in uarios Magi
stratus: cuiusmodi apud Romanos fuere: Dictator/Cõsules/Prętores/Quęstores/Tribuni/Pręfecti:
Triumuiri/Aediles/alii itẽ p multi: & ii præcipue: quos pulchre cõmemorat/atq; exponit Varro La
tini qdam parens eloquii. Diuidit ciuitas in res urbanas/ac bellicas/quarũ hæ robore/uiribus/animi
magnitudine exercent in bello/illę pacatis tẽporibus potius cõsilio/æqtate/Iustitia. Postremo diuidi
tur ciuitas ĩ plura mẽbra. Nã quoddã ciuitas/ac respublica corpus est: quod recte ostẽdit philosopho
rũ prĩceps Plato. Eius uero corporis plura sunt mẽbra: sed caput principes sunt ciuitatis/& maximi
Magistratus/qđ eleganter/& concinne Plutarchus Cheronęus autumat peripateticus apprime nobi
lis: oculi atq; aures/Prætores/ac Iudices: & oĩo qui iuri dicendo præsunt/cor patres Senatores/Con
siliarii/manus bellatores/& milites/Pedes agricolę. Et eius loci/atq; ordinis inferioris hoĩes: sine quo
rum opa: reliquum corpus sustineri neqt. Sed cæteris prætermissis: quæ ad nomen: finitionẽ: diui
sionẽ pertinent ciuitatis: pgamus ad ea: quæ cõseruationẽ spectant/& optimũ continent Reipublicę
statũ: non ex nostro ducenda sensu: sed haurienda potius ex Aristotelis/ac peripateticorũ fontibus:
hoc qdẽ ordine/ut primũ expliceemus: quæ ad ciuitatẽ tuendã: rerũ publicarũ rectores seruare cõue
niat: deinde in qbus eorũ uersari consilia/tum illa adiiciamus: quæ accuratiore studio declinare. Nã
qui Reipublicæ pręfuturi sunt: ut cõmuni ciuiũ utilitati ꝓspiciant Aristotele duce: q pręclaros de be
ne regenda Republica libros confecit: ita uigilare oportet: ut ciues a labe turpitudinis arceant: ut ne
uel leuẽ qdẽ noxam permitendã intelligãt/ac ueluti in semine/nequitiã elidendã: obsistendũ nanq; le
uionbus: ne sensim ad grauiora serpat: si mortale genus procliue ad malũ: dum semel cępit labitur:
& fuit nemo ẽt Poeta teste: repente turpissimus: paruũ inino errorẽ/ait sũmus philosophus Plato:
plęrunq; tandẽ fieri maximũ. Parua aũt sępe culpa: si crebrius repetatur: facile maioris turpitudinis
incrementũ suscipiat. Neq;. n. inscite Plutarchus illud probat Hesiodi: ẽt pauxillula adiectione si fit
forte frequenter: ingentem sępius aceruũ conflari. Distribuendi aũt sunt p dignitate ciuitatis hono
res/ac maioribus afficiẽdi: q maioribus excęlluerint laudibus: minoribus uero/qui uirtute/& sapien
tia inferiores extiterint. Id. n. maxime propriũ iustitiæ est: eius quæ in distribuendo uersatur. Sed &
nemini inferenda iniuria est: nemini prorsum nocendũ. Siqdẽ ita natura/ęqtas/ratio/honestas præ
cipit. Eo nanq; pacto recte ciues habuerint: & pręclare patebit ciuitas cõstituta. Nõ aũt ab re fuerit:
ea ciues bonos extimescere: quæ optimũ queant aut infringere/aut labefactare ciuitatis statũ: si recte
Reipublicæ firmamentũ formido ponitur: & patir(si Lactantio credimus)cautionẽ metus. Non is
qdẽ/quem Stoici ĩ perturbationibus numerant/& a ratione recedit. Sed q ita prudentiã: ut ira non
nunq̃ fortitudinem iuuat. Quare & apud ueteres Lacedęmonios timori dicatũ templũ ostendit Plu
tarchus Cheronensis: quod maxime Rempublicã timore cõtineri arbitrarẽt. Pericula. n. & clades re
qdez longissime: metu uero propissime ab esse præstat: Quod si externa ptimescãt ciues bella: nihil
loci relinquetur ĩ testinis seditionibus/ac ciuilibus diffidiis/ac facile ciuiũ animi iure cõcordes eadem
spectabũt: una erit oĩum uoluntas/eadẽ oĩbus in rebus cõsensio: quæ utiq; uera est cõcordię ratio: &
quædã prospera uniuersi Reipublicæ corporis ualitudo/ac firmitas ceu contra discordia tristis lues:
& ciuilis(ut ita dixerim)cõpagis direptio. Pestis edax ac totius ciuitatis excidiũ. Iure igit ciuitates
laudant: quæ institutis regunt: & legibus: mõ hę sanciant: p quas facillime dissensionũ oĩuz/ac dis
cordiarũ auferãtur seminaria/ac penitus tollãtur e medio. Illud probant uehementerq; q de bene gu
bernanda republica pręceperũt: ut in magistratibus deligendis/delectus habeatur imprimis diligẽs
asciscendis bonis: ĩprobis reiiciẽdis. Nã q ratione/fide/integritate/magistratus gerunt: iis potissimũ
credenda est: & cõmittenda respublica. Qui uero iniuria præfuerint/ac se pperam gesserint: ii nõ so
lum a potestatibus repellendi sunt: uerũ ẽt pœna/ac digno sua improbitate afficiendi supplicio. Atq;
omni studio sapientes procurandũ cẽ eut: ne cui ampliores: q̃ uel ratio/ uel dignitas postulet: hono
res deferantur. Et. n. q præter dignitatẽ/præterq; rationem fortasse ad honorũ gradus fuerint eue
cti: insolẽtiores plærumq; euadere consueuerunt: ut q copiis: opibus/honoribus nõ qdẽ ad decus: sed
ad suã simul ac cæterorũ utantur labẽ. Et id qdẽ usu uenit iis præsertim/q ex infima fortũa & humili
loco ad honorũ amplitudinẽ attollunt: & repente nimis: magis præficiunt rebus gerendis: Iure lau
datur rerũ oĩum modus: certis progreditur gradibus ratio: nõ subito: sed sensim/ac pedetentim eo
deductura: quo uirtutis momenta propenderint. Arctissimũ omnium quo ĩtersese natura homines
uinciũt: uinculũ/caritas: & beniuolẽtia merito iudicatur: eã cum amplecti oẽs oportet: tũ eos præ
cipue/quibus data est imperandi potestas/ac populis regendis pręsunt. Quos nõ absq; optima ratio

ne prisci nõnulli auctores: pastores appellare sunt soliti. Nam id eorum fertur ingeniũ: ut pro gre/
ge tuẽdo/etiã aĩam fundere parati sint: & cunctis se obiectare periculis. Rex tyrãno quid interlit: qs
est qui nesciat? Qui se regem gerit: is cõmunem suorũ utilitates spectat: a suis cõmodis animũ auer
tit: & Tyrãni mores aspernatus: dum saluti cõmuni prospiciat: cętera post habet/uel potius cõtemnit
oĩa. Regis istar: qui pro temporibus imperat optimus magistratus reipublicæ: & uniuersorum ciuiũ
salutem lõge anteponit suę. Quod quidẽ ibi fit: ubi uis beniuolentię: & charitatis uiget ratio. Beni/
uolentiam aũt: atq; animorũ studiũ facile beneficẽtia cõseqtur: & officiũ comitatur: qui rerũ huma
narũ nodus est: & ciuilis societatis stabile firmamẽtum. Sed ad cohercẽdam improborũ audaciã: quę
maxime ĩ hoc lubrico temporũ dominatur: ope pretiũ ẽ iustã adhiberi potestatẽ: p quã a male uidẽ
do deterreãtur. Atq; ita maleficii ae sceleris adimatur facultas: ut quos nõ cohibet ratio: legum/& iu
diciorũ compellat metus. Sed ad potestatẽ quoq; uel retinẽdas/uel augẽdã: opes/& copias adesse cõ
ducet plurimũ reipublicæ: ut no solum ciues mali comprimãtur: sed etiã externorũ si quãdo usus ae
ciderit: propulsetur iniuria. Tam & si potẽtia firmior/nõ tã opibus atq; diuitiis cõstet: nõ tam milite
& armis: nõ tam externarũ rerũ affluẽtia: q̃ iuris æquabilitate/q̃ legũ robore/q̃ ciuium concordia/q̃
deniq; cõsilio/sapiẽtia/atq; exercitatione uirtutis: ad hibito & amicorũ prę sidio: quos par studiũ: cõsi
milis uolũtas: quos pbitas cõciliauit/& fides. Ita cõparatã ciuitatẽ nec labẽfactaf ĩprobi: nec ĩuadeẽ
aut finitimi hostes/aut exteri ausint. Qui cęteris ĩpãt: ĩtegros se: atq; ĩnocẽtes prębeãt si abuocaſ reli
quos ciues a turpitudine/atq; ad capessendã rectã uiuẽdi uiã: ex citare uoluerit Neq;.n. frustra dicit
q̃les sint ĩ repub. Pricipes: tales reliquos solere eẽ ciues: Itaq; oportet eos: q cœteris psunt/eã subire
agendæ ætatis rationẽ ut non tã uerbo erudiẽdis: q̃ excitandis exẽplo: stãt cœteris beneuiuẽdi magi
stri: si nõ ĩmerito populorũ errata in eorũ Principes referuntur: quando uel proposita ĩpunitate de/
linquunt: uel se auctorũ suorũ Imitatores præstant. Sit igitur studiũ diligẽs ei: q rẽpublicaʒ gubernat
uirtutẽ/ęqtatẽ/frugalitatẽ rectamq; ĩ omni uita tueri rationẽ: si forte cupiat subditos habere consimi
les: qbus pateat ipse aut uitii/aut uirtutis exẽplar. Prospiciat aũt in dies: & uigili cura rebus incũbat
quæ noxiæ reipublicæ/quæ salutares cadere possint: ut has studiosissime prosequatur: illas tanq̃ sco
pulũ fugiat. Quod certius/cõmodiusq; assequatur: si præterita mẽte repetat/& similitudine cõparata
annectat futura præsentibus: & oẽm uitæ cursum solertissime cõplectatur/ut in hũc modũ excubãti
nihil nouũ/nihil ĩprouisum/nihil inopinatũ/nihil deniq; nõ studiosissime meditatũ ueniat. Ita.n. &
suæ dignitati/& suorũ saluti facile cõsuluerit. Cũq; rebus probe ãministrandis cõsiliũ præmittendũ
sit: eo q̃dẽ utatur ad ea oĩa: quæ cõducere reipublicæ uideanẽ. Id aũt magnæ curæ sit: ne publicæ pe/
cuniæ profundanẽ: quæ nerui sunt ciuitatis: & tũ ornamenta pacis/tũ belli p̃sidia. Diligentẽ habeat
uectigaliũ rationẽ: quæ & nitori ciuitatis/& necessitati tẽporũ plurimũ inseruiunt/meminerit quod
a Cicerone in.iii: de republica libro traditur: optimũ & in priuatis familiis: & in Republica uectigal
eẽ parsimoniam. Videat uti alimenta oĩa/frumẽtũ/uinũ/oleũ/poculenta: atq; esculenta oĩa abunde
suppetant/ae nihil desit omnino ex iis rebus/quæ ad reliquum uitæ cultum spectent. Quę negociato
res: quæ artifices: quę agricolæ suffecerint: iusto paranda pponanẽ/copia ad sit: modus: & prætium
adhibeaẽ/dolus/fraus. uanitas pcul absint. Præficiantur custodes/ae uigiles urbi/q eam p̃sto sint tũ
ab insidiis oĩbus/tum quorũuis hostium incursu uindicare: seditiones amoliri/tumultus cõpescere.
Sit ante oĩa accuratissimum pacis studium: in qua plane non populorum modo tranquillitas: & ci/
uium salus: sed ipsa quoq; sita est uitæ beatitudo. Quod si bellorũ urgeant tempora: de libertate/de
salute/de Imperii dignitate uiriliter decertetur. Ferendis legibus/summa adhibeatur industria: ut a iu
stitia pfectæ eiusmodi sanciantur: quę & optimũ tueantur reipublicę statum: utilitatem augeant: de/
cus amplificẽt: & facile ciuiũ accõmodent ingeniis. Sit cõdendarũ legũ magna cura: longe aũt ser/
uandarũ maior: ut ita uirtutũ oĩum cultus uigeat: quæ legali Iustitia cõtinentur: & flagitiorũ/ae faci/
norũ oĩum: quæ hoĩum conciliationi aduersantur: seminariũ extinguaẽ: auaritiæ/& cupiditatis im/
primis: quæ sapientũ testimonio/radix malorum est oĩum: & ad quæ uis scelera rapit mortaliũ pecto
ra. Tum nefandæ libidinis: & illicitæ Veneris: quæ & ipsa esca malorũ est: & molles aĩos blande deli
niens: haud dubie: & uirtutis labem semp affert: & plerũq; etiã uitæ cladẽ. Præterea inertię/desidię
& turpis ocii: quę res una multiplicẽ nequitiã gignit: & maximã docet improbitatem: postremo ela/
tionis: superbię/odii/crudelitatis/inuidiæ/& oĩum deniq; id genus malorũ: quæ maxime apta sunt:
sanctam dirimere humani generis societatẽ. Sed assuescant ciues ad pestem auaritiæ propellendam
pecuniam cõtẽnere. ad uitandã oscęnæ libidinis sordem/sacra amplexentur cõiugia/nec iuuentutem
cęlibem esse patianẽ: matrimoniorũ frequẽntia celebretur: quę libidinẽ frenat: incõtinẽtiã pellit: so/
bolem gignit: ciuiũ multitudinem auget: perennis durationis causaʒ suppeditat. Ae ne languescant
ciues ocio magno: in honore artes habeantur & studia. Postremo discant sapienter/& considerate/iu
ste/atq; innocenter: cõstanter/ac fortiter: temperanter/ae uerecunde: honeste/ae laudabiliter uiuere.
Sed uideo me progressum longius. Vos igitur iam tandem obsecro amplissimi Magistratus libeat
Iustitiam capessere: pacem sectari/concordiam atq; unanimitatem seruare: patriam diligere/libertatẽ
amplecti/ae firmiter retinere. Vna iustitia est: & mater omnium/& Regina uirtutum: & quę philoso
phorum omnium uoce/atq; consensu in omni rerum publicarum amministratione maxime domi/

natur & floret:uiget plurimum/splendescit/excellit:malos plectens:dans bonis præmia Pax dulce ē
humanæ uitæ pabulū:firmamentū salutis:fructus summæ ubertatis:opus peculiare iustitiæ:inco
lumitas populorum/status quidā bonorum oīum congregatione cumulatus:uerum honestum iu/
cundū/perfectum bonū. De quo bene Silius Italicus magnus uates. Pax optima rerum. Quas homi
ni natura dedit. Porro concordia/quæ cū pace tota prorsus apta coniugata/implicata est: & naturali
quadā societate cōiuncta:a corde appellata:unum efficit cor ciuiū oīum/unum ex pluribus animū.
mentem unam:unā/eandemq; omnium uoluntatem:ut sit ciuium inter sese ueræ fraternitatis ratio
& illa quam/natura ipsa pręcipuam ingenerauit amicitia:quod est omniū rerū diuinarum/atq; hu/
manarū/cū beniuolentia/& charitate summa consensio. Vos optimi magistratus mementote Empe
doclis Agrigentini sententiam:nō solum domū/& ciuitatē:sed ēt quæ sunt quęq; mouentur omnia:
ea constare amicitia:dissipari discordia. Patria uero post īmortale numen/ac superos merito iure in
officiorum gradibus secundū locū obtinet. Patria nanq; quēadmodū parentes: & ipsa quoq; genera
tionis est auctor:quippe quæ nos genuit:aluit/educauit/in urbe/ac domo/in recta uiuendi ratione
collocauit. Itaq; patriam diligere/patriam adiuuare/patriaq; cōseruare/patriā amplificare debemus.
Bene/& composite locutus est Aurelius Augustinus dulcis patrię amor:domus dulcior/dulcissimus
parentum. Luculente. M. Tullius. Vnicuiq; nostrū chari sunt parentes/liberi/propinqui/familiares:
sed oēs omniū charitates patria una complexa est. Pro qua quis bonus unq̄ mortem dubitauit op/
petere:cum ei profuturus esset? Accedit libertas cæleste donum:humanæ nobilitatis:uitæ specimē:
signaculū gloriæ/diuinæ largitatis/& parentis indulgentissimæ naturę preclarū monumentum/ac
summi pignus amoris. Hæc cunctis thesauris antecellit:quando nec bene pro toto libertas uenditur
auro. Et.n. fructus eius pretiosior est cunctis opibus/ut quæ expetuntur oīa huic nequeāt compara/
ri. Veniunt fere bona oīa pariter cū illa:ut mori malit uit magnus/& sapiens:q̄ āmittere libertateq;
patiatur/pro qua tuenda magnanimis uiris/oīs debet esse contentio. Hanc nil pręter pacem supe/
rat/quæ ipsa nihil est aliud (ut probe definiunt sapientes) q̄ tranqlla libertas. Hæc igitur cogitate
patres:hæc meditamini:ad hęc enitimini/& contendite cūctis uiribus:in his diebus laborate & nocti
bus:ad hęc aīum/studiū/operā conferte:& quæ cœteras uirtutes condit:simul & perficit/diligentiaq;
adhibete. Quę si diligēti uobis fuerit seruata custodia:quatenus capit nostra fragilitas:humanā feli
citatē:quæcūq; tandem illa sit/consequimini in terris:sed & quo oīum mortaliū cura: & nostra oīs
aspirat intentio/soluti corporum uinculis/nanciscemini beatas sedes:ubi interminatis sæculis:quod
sacri Vates diuinitus inspirati cecinerunt:corā licebit intueri dominū gloriæ/Deum inq̄ deorū do
minum:quod summum/quod solum uerū/incommutabile bonū est: & eorum potiri:quæ nec uidit
quisq̄ nec audiuit/nec capere qsq̄ cogitatione possit:quæ (ut in Timeo diuinus locutus est Plato)
mēs humana nullo modo cōplecti:lingua mortalis neutiq̄ ualeat explicare. Et ea parauit īmortalis
princeps diligentibus se & tū ple uiuentibus/tū iuste rēpublicā gubernantibus. Sed iam tandē tēpus
ammonet pacīfa hęc cōferre uexilla: & uictricia/uos optimi Magistratus capessere signa:quæ tribuuq;
sunt Ducibus conferenda. Qua quidē in re: & nobiliū Hebręoq; morem:et ueteq; Romanorū solē/
nem ritū: & Platonis institutum imitati Senenses cū cœteris laudibus/perspicuum afferunt optimæ
institutæ ciuitatis/ac reipublicæ documentum. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio .II. de laudibus Senēsis ciuitatis:qūm gloriosissimus Rex/ac Prin
ceps magnanimus Ferdinandus: & excęlsa Senēsis respublica/Sancto iuncti sunt fœdere.

Ec ciuitas/& uestra Respublica Illustres Magistratus:patres & uiri Senenses: quod mi/
nime cuiq̄ obscurū putamus:magnis iam pridem splendescit laudibus: Ingenti excellit
gloria:multis/atq; amplissimis ornamentis floret. Et ut mittā ingenium loci agri fœli/
citatem:cęli clęmentiam:terræ/& maris ditionē:uetustę decus originis:quippe quæ ue/
teres Romanos auctores habet. Vt mittam ingētia tecta:pręclara męnia/excelsiora per
gama:religiosa/ac locupletissima templa:totius splendorem urbis: Imperii dignitatem: cū illi/& nu
merosi/& celebres/ac uetusti pareant populi:quæ oīa oculis subiacēt: & in cuiusq; facile conspectuq;
cadunt. Illa certe maiora/ac mirabiliora uideri debēt:quæ mentis/atq; animi cogitatione cernuntur
summa religio/ac diuini cultus pietas:recta gubernandi ratio:reipublicę ordo:disciplina uirtutis:
Legū/atq; īstitutoq; sāctimōia:maioq; cōsuetudo:ingeniorū benignitas:ciuiū ęquabilitas/atq; cōcor
dia: & qđ solū beatas facit respub. naturale quoddā/ac diligens studiū pacis. Hinc fulget diuinū/ac
cęleste donū:incorrupta/& serena libertas:hinc licterarū/& studiorū uiget gloria. Ingenuarū artiū:
ac disciplinarū cultus existit:hinc externarū req; affluentia patet: & magna quędā ubertas/& copia:
ut in hac celebri admodū patria/tū naturę adiumēta/tū illa quæ putant̄ fortunæ cōmoda/tū uel ma
xime diuinę bonitatis munera affatim suppetere uideant̄. Quare inter antiquas/ac nobiles nō mō
Etrurię:sed ēt totius Italiæ urbes annumerata est: & ad ultimas usq; oras: & remotissimas orbis regio
nes:Sena uetus/ac ciuitas Virginis nomen/propagauit: & gloriā. Sed quænā est humanaq; rerū con
ditio! Qđ nemo ignorat:qđ ēt ingemiscendū est:uirtus semp/& quæ maxime a uirtute orit̄:fœlici
tas patet inuidiæ. Bonitas mundū effecit oēm:qđ qdē in Timęo ostendit Plato: & quę ī mundo sunt

cõdidit oĩa. Hic est. n. creator oĩum: & mũdanę uniuersitatis opifex/effector/ac molitor Deus: a quo
oĩs (ut idẽ Philosophus inqt) ꝓcul abest/ac longe facessit inuidia. Mundũ contra oẽm: & quę i mũ-
do cõstãt: queq; mouent̃/oĩa soluere/ac labefactare conat̃ iuidia. Inuidia primũ humanũ genus ira
sit: ꝓ iuidiã primũ igressa mors est orbẽ terrarũ. Non temer̃ igit̃ sapiens/ac nobilissimus uates Home
rus: inuidia execratus/truculentã belluã: aculeatũ scorpiũ: uoracissimã Tygridẽ: & quasi quandã hu
mani generis dadẽ appellauit inuidiã. Quorsum uero hęc. Multi ꝑ diuersa tẽpora: quod uel accepi-
mus patrũ memoria/uel ẽt ipsi uidimus/liberã/pacatã/florentẽ/opulentã: Beatã rẽpublicã Senenti-
bus inuidentes: simul aut sæua rapiendi cupiditate/aut execranda dominãdi libidine cõmoti: noua
moliri iniuria lacessere/bellũ inferre/temere ausi sunt. Alias clandestinis cõspirationibus/ac dolis ma
lis insidiãtes/alias palã delectu/& magno cõflato exercitu: & equestribus/atq; pedestribus/undiq; col
lectis copiis: in Senense solũ irruentes: passim grassantes: hostiliter insultantes nobis. Idẽ nõnunquã
exteri duces/idẽ nõ nulli sępe finitimi sunt aggressi. Per sæpe in graue discrimen Sena uocata ad ex-
tremũ (ut ita dixerim) uitę periculũ: & pene ultimã libertatis cladẽ redacta est. Proh mira ĩmortalis
Dei bonitas: ꝑ inaudita/atq; incredibilis diuæ Mariæ Virginis pietas. Omnium restitit aduersario-
rum telis: arma repulit: oẽs prostrauit inimicos/superbos oppugnatores deiecit: hostes profligauit:
Senensi populo/urbi uetustissimę/ciuitati Virginis ꝓspexit: uictoriã peperit: uestrã rẽpublicã saluas
fecit. Semp ciuitas Virginis mansit incolumis: diuino septa præsidio: & cælesti illa protecta dextera
quã nec hoĩs lingua/nec uox Angeli fari possit. Iam nõ absurde de illa Dauid cõcinat sacratissimus
Vates. Gloriosa dicta sunt de te: ciuitas Dei/ciuitas Virginis. Vere nanq; memorabile/atq; admirã-
dum uideri debet: ut unus fuderit mille/& duo fugarint decẽ milia: Nomino ego neminẽ/ne in quẽ
piã fortasse cõtumeliosior uideri possim. Referã tñ unũ de multis: qđ & gestũ/& uerũ fuisse cogno
uimus. Nã annis salutaribus. M. cclx. (si recte memoria teneo) ad Montẽ Apertũ trans Arbiã flu-
uiũ/contra aduersantes/atq; oppugnantes finitimos: q opibus: q armis: q magno equitũ: atq; pedi
tũ numero ualebant: a Senensibus Ducibus parua educta manu/nõ mõ fusi/& fugati hostes: uerũ
ẽt capti multi: multi cæsi/reliq profligati sunt/ac de superatis hostibus/quasi optima quædã: Senã re-
portata sunt spolia: prędа ingens allata: illustris cõparata uictoria: gloriosus partus triũphus/ut tũ
pene uicti hostes Victoribus Senensibus seruire uiderent̃. Nihil multis iã seculis nostra in regione tã
magnũ/tã pręclarũ. Sed qđ uetera ꝓsequimur? Cũ sepe alias/tum proxima nup ęstate qdã belli duces:
nõ tam suis uiribus fręti/q̃ eorum occultiore cõsilio/atq; ope: q utinq̃ eo cõtẽti sunt/quod est/& alie-
nis occupandis opes augere suas quærunt: nihil tale Senenses opinantes adorti sunt: & in eorũ agrũ
facto impetu: prædonũ ac latronũ more insidiantiũ innocentibus: & rectis corde: uastare oĩa delef
infesta habere: armis/rapinis/cædibus permiscere oĩa conabantur. Confusa oĩa: et perturbata uide-
bãtur: aduersus Romanã quoq; ecclesiã: secretiora agitabantur cõsilia. En respexit de cælo Deus hu
manaꝝ operũ iudex: & iniuria lacessitis Senẽsibus: auxiliũ ferẽdum statuit. Pulsauit idcirco ea res ani
mum Sixti Pontificis maximi: quẽ Christianę reipublicæ principẽ: & Christi uicariũ: propulsatorem
iniuriarum: & caduceatorẽ sanctũ esse decet. Excitauit imprimis Gloriosissimũ Ferdinandũ Regem
quidẽ potentissimũ/ac principẽ pacis: q sęuam tyrannidẽ exosus dura/pectora mulcere didicit: belli
motus cõpescere: improborũ sedare tumultus. Regali deniq; potestate parceret subiectis: & debella
ret supbos. Regẽ inq̃ pacificũ/ac nostræ ꝓpugnatores libertatis: q uere ad mortales iuuandos: atq;
ad prodessendũ oĩbus natus perspicitur: quod nõ mõ siculi norunt: Apuli: Lucani: Calabri: Brutii:
cæteriq; qbus ille iuste/atq; legitime imperat: sed longinq; ẽt nationes/atq; exteræ gẽtes/tum Cisalpi
ni plęriq;/ac transalpini populi: qbus ille nunq̃ defuit: quos sępe/manu/exercitu/classe afflictis rebus
iuuit. Testes sũt ĩ ꝓximiore regione aliqñ Veneti: testes Mediolanẽses/testes Ferrariẽses: testes Florẽ
tini/testes sunt Senẽses: quorũ paulo añ oppugnatores debellauit/atq; ita debellauit/ut turpiter ĩ fu
gã cesserint: & ueteres Lares turpiter deserere sint coacti. Vt iã illud plane affirmare nõ dubitẽ: quot
quot Senẽsi patrię aliqñ insidiati sũt iniuriãue tulerũt: fœlicẽ Senẽsibus rẽpublicã inuidẽtes/tũ priscis
tẽporibus/tũ nr̃a ẽt tẽpestate: eos & irrita/atq; inania habuisse cõsilia: & iustas tãdẽ/ac suis sceleribus
dignas dedisse pęnas. Verũ ad cõprimẽdas ĩpias/atq; nefarias: iproborũ cogitationes: ad occurren
dũ malignantiũ studiis: ut in longitudinẽ quoq; prospiciat̃: quod suũ sapientis est: operępretiũ fuit
salutare consiliũ: atq; efficax remediũ adhibere. Placuit igit̃ æterno Principi: q maxime res curat hu
manas: id quod diuã cæli Reginã Mariã Virginẽ una cum cœteris sacris penatibus nostris cõpreca-
tam arbitramur: ut Rex pacificus Ferdinandus: & pacificus Senẽsis populus: quod lætũ/fœlix/fau
stũq; sit scõ fœdere iũgerent̃: amicitiã/ac sanctã coirẽt societatẽ: ut sectatoribus pacis ĩ unũ cõuenien
tibus: quantũ tribuerit diuina benignitas/trãqlla sint tẽpora: secura/& tuta sint oĩa: & neqñа/atq; ini
quitate sublata/sũma ĩ pace uiuat̃. Hęc uero optabilia/& pręclara ab immortali deo oĩa ꝑfecta sunt
dona: a quo bona cũcta mortalibus tribuũtur. Munificẽtissima hæc sunt munera: Magnifice igitur
quatenus ĩbecillitas humana ꝓgredit̃: oĩpotentẽ cælorũ principẽ glorificemus/benedicamus: uene
remur adoremus: grates ĩmortales psoluamus: ne tot tãtorũq; beneficioꝝ ĩmemores: ne igrati prorsum
sum uideamur. Cœteri hostias cędãt: ĩmolẽt uictimas: sua sacra/atq; holocaustomata ferant: mactẽt
delectas de more bidẽtes: Hircorũ/atq; uitulorũ sanguine litẽt. Nos pias preces sacrificia cordis: so-

lemnia uota:sacra adhibeamus supplicia:ante oĩa expiatas mentes/accincti gladio Iustitię potẽtissi/
mæ:quę sola est pacis/ac beatitudinis auctor. Si igiť gloria in altissimis Deo/ĩ terris pax hoĩbus:ad
quã Senensis populi tendunt studia:uestra oĩa aspirãt cõsilia:et pace firmiter cõstituta:bene/ut fœli
citer sit splẽdidissimo Ferdinãdo Regi: & illustri Senẽsi generi/ac peculiari populo Virginis. Postre
mo ille nobis pacẽ tribuat:q unus est auctor pacis:in cuius diebus/orta est habũdãtia pacis/q hoĩus
cõciliatione lętari iubet ĩ uinculo pacis:q filios sibi arrogat cõsectatores pacis:si possident filii Dei
optimũ legatũ:pręclarã hæreditatẽ: & uerũ patrimoniũ pacis:si dulce ẽ pręcœteris rebus nomen pa
cis:si res iucunda & salutaris possessio pacis/si bonũ/& iucundũ est in unũ habitare ciues:in unitate
concordiæ:ac tranquillitate pacis. Pax nobiscũ secura in terris: perennis in cælo: & eius in hoc sæculo
gratia/qui p omnia secula sæculorum uiuit/& regnat. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio .III. de Senensis urbis dignitate/atq; præstantia: & recta eius ciui
tatis institutione:deq; seruanda reipublicæ tranquillitate & gloria.

Rodunt ueteres Historiarũ scriptores:Magistratus præclarissimi/ac uos oẽs uiri Senẽ
ses:Lycurgũ Lacedæmoniorũ Regẽ/q ea in urbe salutares ĩprimis/ac sanctissimas le/
ges cõdidit/populũ ad obseqa Principũ:principes ad iustitiã Imperiorũ instituisse. Neq;
.n. gequã aut in iis q p̃sunt iustitia melius:aut in iis/quos parere oportet:obediẽdi uo/
luntate/laudabilius cogitari potest. Atq; ita demũ recte/& præclare hoĩum cõciliatio:
ac societas regiť:si Principes/& ciuitatũ rectores iustiã tueanť:inferiores uero prõptos se/& alacres
ad parẽdũ exibeãt. Quod ipse mecũ reputãs/q̃uis nec ingenio/nec doctrina/nec dicendi exercitatiõe
sim p̃ditus/tñ magnifici Capitanei/& hoꝝ patrũ Impio:atq; auctoritate coactus: qbus obtẽperare
necesse est:suscipiendũ mihi hoc orandi munus:potiusq̃ recusandũ censui. Non erã ipse nescius in
hac p̃clara concione: & celebri/atq; frequentissimo cõsessu/summã dicendi copiã:pręcipuã orationis
elegantiã/singularẽ uerboꝝ dignitatẽ:iure optimo postulari. Verũ ad hoc magnũ/ac p̃difficile onus
subeundũ:no mea me p̃duxit noiũtas:sed parendi necessitas cõpulit/quę res spẽ haud dubiã inspec
tandæ ueniæ polliceť:p̃sertim a uestra facilitate/atq; clæmentia:quæ ibi culpaʒ esse minime putabit:
ubi nulla præcessit peccandi uoluntas. Res magna hodierna die sese mihi explicandã offert/cuius
magnitudo/ac splendor ẽt eloqentissimi cuiusq; Oratoris copiã/& ubertatẽ antecellat: sed huic p̃ in
genii fragilitate satisfecisse uideor:si tria fuero breui oratione cõplexus. Dicã igitur pauca/de Senen
sis urbis dignitate:atq; præstantia:de recta huius ciuitatis institutione:de tuẽda reipublicæ tranqilli/
tate: & gloria. Cõsideranti mihi multas/ac pręclaras Senensis urbis laudes:occurrit primũ antiqua
eiusdẽ urbis origo: & a clarissimis maioribus orta uetustas. Habet .n. Senẽsis ciuitas matrẽ Romam:
& oium/quę in toto orbe terrarũ sunt opulentissimã ciuitatẽ:habet progenitorẽ/ac parentẽ uictorẽ
quondã gentiũ oĩum/ac dominũ Romanoꝝ populũ:cuius decus/atq; amplissimã gloriã: & Latinæ
oẽs: & Græcę decantant historię. Quippe lactis Romanæ urbis primordiis:q a cõditore tanti Impe/
rii fluxerunt: p̃fecti ad hęc loca: Senã cõdiderunt: & auctorẽ suũ imitati:ĩ collibus uelut arcẽ quãpiã
mox futurã urbẽ posuere:q̃ a paruis profecta initiis:ut ĩ plerisq; cõtingit:paulatim exinde ad urbis
magnitudinem excreuit. Ea res dedit Senensi populo:quasi originis suæ certũ indiciũ/ac p̃petuũ in
signe Lupã nutricẽ:lactẽtes Remulũ/ac Romulũ. Quod qdã nõ ignobiles auctores tradunt a Seno
quodã Romano: & clarissimo uiro fuisse profectũ: & ab eodẽ ipso Senæ ĩditum fuisse nomen. Hinc
Sena uetus/ob priscæ originis uetustatẽ:nõ modo Italorũ usurpatione:sed ferme populoꝝ oĩum cõ
sensu meruit appellari. Indicãt uetusta monumenta:signa cõpluria:monetæ ĩscriptio: & multę pluri
bus ĩ locis ipsa uetustate/pene obliteratæ marmoreę literæ. Quod si loci/in quo sita est:opportunita
tem quęrimus:eminet hæc qdẽ ĩ editis/ac saluberrimis collibus:uiget amœnitate regionis:quę nec
humili planitie deprimitur/nec rursum ĩ subliniorẽ altitudinẽ erigitur:quę nec feruentiore æstu fla
grat:nec eluuione aquarũ exundat. nec aut Aquilonis/aut Austri impetu quatitur/nec exuritur solis
ardoribus:nec niuibus/aut asperiore gelu riget. Mediũ quoddã (ut ita dixerim)tẽperamentũ assecu
ta est & locũ eiuscemodi:q cæli excællit salubritate/atq; clæmentia:aeris tẽperie/ubertate agrorũ/ua/
rietate earũ reꝝ/& copia:quæ necessariũ uictũ: & sufficientẽ alimoniam prębeat. Vt quantũ Floren
tia finitima urbs in planitie:tñ Sena in Hetruscis collibus posita/plerisq; ciuitatibus antecællat. Hoc
tñ ãmirabilior:quod p̃ nemoribus/& siluis:atq; agrestiũ ferarũ habitaculis/manu/& opa ad cultuꝫ
amœnissimę urbis redacta ẽ. Atq; si urbẽ ipsaʒ cõtiderare uoluerimus:extãt ingẽtia ædificia:pręcla
ra mœnia splendida/ac magnifica tecta:religiosa delubra:fana augustissima: ãmirabilia tẽpla/mar/
more/signis/tabulis/pictura/atq; omni nitore fulgentia. Ex his basilica maior:quę est Cathedralis ec
clesia: & e regione eius/hospitalis ædes utraq; in honorẽ dicata Virginis:cõmuni oĩum iudicio tales
sunt:ut nusq̃ cõsimiles apud oẽs fideles populos reperiri queant:quaꝝ p̃p eximiã pulchritudinẽ/ac
magnificentiã/longe/lateq; fama uagať: & plurimũ Senensis urbis illustrat gloriã. Cuius quantus
sit decor declarat speciosus cãpus/latitudine/circuitu/& ornatu insignis:p̃pulchro latere stratus/altis
undiq;: & pręclaris circũdatus/ac redimitus tectis/tũ uiarum/& platearũ ordo:plurimi & scatentes
aquarũ fontes:deniq; ois generis/uel p̃sidia/uel ornamenta/quæ ipsa in prõptu sunt oĩbus. Iam de
amplissima eius ditione/qd multa dicere opus est! Terra mariq; Sena ĩperat:oppida cõplura:castel

la p multa:populi nõ Ignobiles illi seruiunt:urbes ẽt nõ in celebres/eius ditioni subiacent. In his fe
racissima ora: & omnia regio circunscripta littoribus Tyrrheni maris:gregibus atq; armentis fęcun
da/fertilitate soli/uarietate fructuũ ubertate/& multitudine pascuorũ/uęhemẽter abundans:q̃ quasi
frumẽtaria cella finitimorũ oĩum/ac p Altũ præcipue excelebertimo Telamonis portu/multa expor
tans necessaria alimenta/ẽt exteris/& longinqs populis subministrat. Sed quãta sit Senẽsis urbis glo
ria:hinc maxime cõstare potest:quod nõ mõ Clusiũ Hetruscorũ quondã Regũ florẽtissimũ domi ci
liũ: & insignis regia:sed ẽt totius Hetrusci Regni decus in Senensis ciuitatis Imperiũ trallatũ est. Et
Romani q̃dẽ ab Hetruscis regibus Sellã curulẽ/litores/togam pictã prętextam/Magistratuũ isignia:
Senenses uero eximiũ regiminis splendorẽ: & maximã Imperii gloriã acceperunt. Quid dicã de ciuiũ
ingenio:facillimis moribus:naturali quadã uitę suauitate/iucunda cõsuetudine:mutuo inter se amo
re/charitate in suos/hospitalitate in peregrinos/beniuolentia in oẽs? Quales uiros hæc ciuitas tule
rit:innumerabiles possint nobis exẽplo esse. Ac plurimi in omni genere laudis multifariã floruerũt.
Testis sit cęles iclytus Bernardinus alter post apl's Paulũ p̃dicator & doctor ueritatis. Testis sit nume
rosa turba beatoq; Senensiũ ciuiũ quã firmiter credimus in cęlo regnaꝛ cũ Xp̃o. Testis sit Virgo am
mirabilis Caterina:nõ mulier/sed Virago: & quæ in figura hoĩs cælestẽ spiritũ gessit. In sũma uero
doctissimorum hoĩum multitudine/& copia:testes sint Gerardus diuinus Philosophus:Petrus Rus
sius nostra memoria ãmirandus philosophus: Vgo Bentius alter quodãmõ mortalibus datus Hip
pocrates:multi ĩ omni doctrinæ genere cũ superiore floruerunt ætate/tũ nostris tẽporibus celebres:
& illustres uiri ãmirabili gloria præstant. Et ut taceã Alexãdrũ .iii. quẽ ueteres narrant historiæ:ut ta
ceam reliquos:quos narrare longũ sit:testẽ habemus locupletissimũ Pium .ii. q nunc in Apostolatu
sedet uirtute/sapientia/rerũ oĩum cognitione ac laude præstantissimũ: & pene supra hoĩs ĩgenium
innumeris muneribus decoratũ/ clarissimũ terrestre sydus: & catholicæ fidei fulgentissimus lumen.
Sed ad rectam ciuitatis institutionẽ festinat orõ. Maiores nostri Romanorũ sectatores:q nobis hanc
remp. tã præclare fundatam reliquere:optimis illã cõformarunt institutis/ac legibus:q̃bus/& diui
no cultui debitus honos exhibetur: & saluti ciuiũ: & cõmuni utilitati cõsulitur. Hinc solẽnes cerimo
nię:anniuersaria sacra:multa ad diuini numinis cultũ & uenerationẽ religiosissime sũt cõstituta. Nec
usquã gentiũ/superorũ Regina piissima:mortaliũ defensatrix:ĩcorrupta Dei mater/& gloriosissima
Virgo:religiosius coliꝛ/amplioribus honoribus celebraꝛ:cuius nõ solũ tutela/& ope hæc ciuitas fręta
est:sed ẽt nutu potestate & legitimo Imperio gubernaꝛ/& regitur. Porro iura leges/instituta/mu
nicipales sanctioẽs/probati mores/reliqua Senensis ciuitatis disciplina eiusmodi est:ut uere a Roma
norũ fontibus orta esse uideaꝛ. Hinc forũ/pretoriũ habendi senatus locus/comitiorũ ordo/hinc sub
sellia: & plura tribunalia ciuilibus mũeribus obeũdis cõparata. Hinc ærariũ:uectigalia/hinc tributũ
trina partitio/hĩc nobilitatis: & ppl'i distincti ordĩes/hĩc studioq; Gymnasia:ĩ q̃bus theologi/phi/iuris
cõsulti/rhetores/& disciplinarũ oĩum pfessores publice docẽt. Hĩc magistratꝰ cõstituti:q reip. Pręsint
q ciuitatis salutẽ tueanꝛ:q eius dignitatẽ & decus substineãt. Quos oẽs a Romãis traxisse originẽ de
clarat hodierna celebritas:ĩ q̃ hęc uictricia signa: & p̃clara uexilla magistratibus tribuũꝛ:Prĩcipi ppl'i
& uexillifero Iustitiæ ante oẽs:tribunis populi/qui custodiæ ciuitatis ĩuigilãt:Cẽturionibus/& Cẽtu
riaq; signiferis:quos sequnꝛ qui ex suburbanis locis mox q ex agricolis delectũ faciãt:ut ita oĩa Senẽ
sis Imperii menbra ad urbem:quę caput est/quasi ad domiciliũ uitæ: & ad tutissimã arcem intendere
uideanꝛ. Nec temere militaria hæc signa Magistratibus sunt tributa:ut ĩtelligãt oñes uigili cura: & mi
litari quodã studio/ac summa animi magnitudine laborãdũ:ut rectam diligẽtissimamq; rei publicæ
amministrationes tueantur. Ac de his quidem satis.

¶ Hora excelsi signori:ornatissimi Magistrati: & prestatissimi cittadini exeqro cõ breuita laparte ter
za nelprincipio da me pposta:laquale cõtiene la cõseruatione della gloria: & della tranqllita publica
Peroche non obstante/che li enumerati doni/& ornamenti della citta uostra sieno grandi/& molto
excellenti:nientedimeno supremi/& splendidi oltra tutti li altri dobiamo indicare la liberta/la pace:
& la gloriosa fama. Liquali tre pretiosissimi thesori & ĩmortali: & celesti doni/cõuiene studiosamẽte:
& cõ tutta la forza dello ingegno cõseruare. Cõciosia cosa che laliberta/come maxime attestano lipru
denti Iuriscõsulti in tãto e precipuo/& excellentissimo dono:che infra le humane possessioni merita
mente e collocato nel primo loco. Et a q̃sta la natura artifice delle cose generate in dina singularmen
te/& induce lhomo come nobilissimo/& diuino aĩale: & a tutti lialtri supremo:anco Signore dipoco
ĩminuto dalla nobilita Angelica. Onde nel principio delmõdo creato:tutti li homini nasceuano libe
ri pche dice el Romano philosopho parlãdo della humana p̃stantia: & singulare excellentia. Adiun
cta est appetitio q̃dã principatus. Et a demostratione della liberta quãto sia preclaro bene sidiffini
sce laliberta:potestas uiuẽdi ut uelis. Che laliberta nõ e altro/senõ potesta diuiuere secõdo el tuo uo
lere:intendẽdo lauolũta cõforme/& cõsentanea alla ragione:della quale nõ puo:ne debba deuiare
ne p alcũ mõ eẽre aliena. Et po le citta et populi liberi degnamẽte si possano chiamare felici:median
te tãto ĩmẽso/& ĩfinito dono:alquale tutte lericheze/et le abũdantissime diuitie:tutti lithesori/et tẽpo
rali possessioni nõsi potrebbono cõparare. Essendo q̃lla in uerita:p laq̃le li magnanimi cittadini:et
li ueri amatori della patria:ẽt nõ dubitano expouere ad extremo pericolo la ppria uita:et spargere

h quella el propio sangue. Secondario seguita eldono della pace: laquale come altre uolte mi ricordo hauere dimõstrato p optime ragioni cõla liberta si dice essere cõiuncta. Come ẽt declara lasua diffinitione. Pax est.n.tranqlla libertas. Che la pace e una tranqlla liberta. Laquale supra: & antecelle tutte le cose desiderabili: & expetende come sommo & extremo bene cõcesso dalla diuina largita alli huomini mortali ĩ terra. Onde dice elgrande oratore nelle sue Antoaniane orationi. Dulce nomẽ est pacis: res ipsa tũ iucunda tũ ẽt salutaris. Bene honesto senza asperita: dono suauissimo senza macula. Fructo di iustitia: & inuerita da ogni uitio & corruptione totalmente alieno. Nel quale elcumulo di tutti li beni: & la exuberantia dogni honesta: & iucũda cosa cõsiste/ & si cõtiene. Onde pli philosophi si cõclude lapace eẽre la psperita de populi: el firmo/ qeto/ solido/ & tranqllo stato: & ultimo fine: alquale debba intendere/ & dirizarsi ciascuno humano cõsilio ogni fatiga: & nostra opatione. Cõli quali duo antenominati beni si connecte necessariamente losplẽdido nome: & la gloriosa fama laquale si pduce/ & deriua solamẽte da qlli principii: & da qlle cagioni: onde nasce liberta/ & pace. Et certamẽte senza tali radici/ nõ puo alcuno uirente ramo di fama: & di gloria pullulare. Et po uolendo questi singulari doni: & excellentissimi ornamenti ppetualmẽte cõseruare/ e necessario indubitatamẽte stabilire due principalissimi fondamenti: liquali sono cõcordia & iustitia. Accioche mediãte questi dignamẽte alla citta nostra cõuẽga lo oraculo del sacro: & diuino Propheta: & alla patria Senese sia decto meritamẽte Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Virginis. Quoniã fundamẽta eius ĩ mõtibus sanctis. La citta della uergine: si chiama la citta Senese: sotto elsuo titulo dedicata fundata sopra li monti sancti: quãdo e recta: & si gouerna cõ iustitia: cõ pfecta unione: & cõcordia. Remossa & fugata in tutto ogni partialita/ ogni discordia/ & seditione: & ciascun turbulento affecto: ppo nẽdo: & risguardãdo p solo ultimo fine: la cõmune salute: & publica utilita. Dimẽticando/ et postponẽdo ogni priuato cõmodo: et particulare interesso. Et anteponendo sempre a tutte le cose el bene della patria: come piu degnio & piu sublime anco diuino. Hauendo firmissima qlla ãtica: et pbata sententia. Vnicuiq3 nostrũ chari sunt parentes/ liberi/ pping3/ familiares: sed oẽs oĩum charitates: patria una cõplexa est. Et po uolẽdo hormai cõcludare & terminaꝛ el parlaꝛ mio optimi cittadini: et dignissimi Magistrati cõlegati cõ uinculo di uera dilectione: seguite li rettissimi uestigii di nostri antecessori/ amate la cõcordia/ obseruate la iustitia/ pseuerate nella sancta unione/ prẽdere la uera disciplina della uirtu/ disponete li animi uostri alla obseruantia delle leggi. & laudabili instituti: pcurate la pace: riguardate el commune bene: cercate: & opate la salute lhonore/ lagloria/ la tranqlita: & qete della dulcissima patria & nostra republica: delle quali sanctissime: & gloriose ope nõ dubitate chi riporterete nõ solo laude/ commendatione/ & gratia appresso li homini mortali: & nella terrena regione del mõdo: ma ẽt dopo el corso della presente uita dallo eterno Dio nel concilio de beati remuneratione pfecta: & sempiterna retributione: & ĩmortali: & ĩmarcescibili premii nella celeste patria. Dixi.

¶Augustini Dathi Ofo. IIII. de optimis/ & rectoribus: & cõseruatoribus reꝝ publicaꝝ.

¶Qui cũcta moderaꝛ: & regit oĩpotens Deus pater & filius & Spũs Scũs ille apiat labia nostra. ut ea fari possimus: quæ & ueritatis iter ostendant: & nobis cõferant ad salutem.

Nihil est in cũctis humanis rebus maius excellentissimi dñi uiri Senenses: nihil summo oratore testante: illi optimo/ maximo: & oĩpotenti principi: atq3 ĩmortali Deo: q omnẽ mundũ regit: qđ qdẽ fiat in terris acceptius: q̃ cõcilia coetusq3 hoĩum iure sotiati: quę ciuitatis uno: & pprio nomine appellanꝛ. Et illi qdẽ qui primi urbes cõdiderunt: & dispsos montibus & siluis hoĩes/ ac passim belluarũ more uagantes/ ad societatẽ uitæ cõuocarunt: pculdubio magni uiri extiterunt/ ac iure habiti sunt: & appellati sapientes/ Sed pari quoq3 digni sũt laude: earundẽ ciuitatũ rectores/ & cõseruatores: quoꝝ uirtute/ opa/ auctoritate illa geruñꝛ: q a totius mũdi pricipe/ ac rectore deo ĩpata sunt: in qbus uniuersa lex pendet: & sita tota ẽ religionis ratio/ & recte/ ac laudabiliter uiuẽdi disciplina. Hæc duo sunt æterni mandata principis: primũ ut colaꝛ deus: alterũ huic simile: ut pximus diligaꝛ. Hoc iubent leges: hoc populorũ scita sunt: Hoc iura diuina/ & humana cõtendunt. Hoc studio omni curaꝛ debẽt rerũ publicarũ rectores/ & magistratus: ut p rectam illorũ amministrationẽ/ iuste/ pie/ moderate/ tranqlle uiuaꝛ hoĩum cõciliatione/ ac societate. Tantisp.n. bona fuerit/ tranqlla/ & beata respublica: dũ boni/ & sapientes extiterint: q Magistratus gerunt. Tales nanq3 cõstateẽ ciuitates/ ac populos: quales hi fuerint: q eis gubernandis/ ac regendis præsunt. Boni sunt aũt q acriter libertatẽ retinent/ & ad libertatẽ patriæ tuendã/ parati sunt ẽt uitã/ & sanguinẽ fundere. Boni sunt: q oĩa ad cõmunẽ referunt utilitatẽ/ ac decus: obliti cõmodorum suorũ. Boni sunt: q totũ corpus reipublicæ procurãt/ nec dum partẽ aliquã tuenꝛ/ reliquas deserunt. Boni sunt: q factiosorũ seditionẽ execranꝛ: quę res una pniciem ciuitatis inducit: & uel firmissimam labefactat sepe rẽpub. Boni sunt: q ira/ odio/ inuidia/ inimicitia/ ac coeteris prurbationibus uacuos se præstiterint. Boni sunt rursus q intelligunt: se gerere psonã ciuitatis: & eius dignitatẽ substineut/ ac decus. Boni sunt: q iustitiã diligunt/ leges seruant/ iura/ atq3 instituta tuenꝛ. Boni sunt: q diligunt iuicem/ concordiã amant/ unitatẽ spiritus consectantur: pacẽ amplectunꝛ: quæ bonorũ oĩum cumulũ pstat: q totius hũani generis salutẽ cõtinet: et aurei sęculi spẽm quãdã imaginẽq3 reducit: cuius dulce est nomẽ res ipsa iucunda/ ac uere salutaris: et quia a Saluatore Xp̃o et sũmo patre relicta: ideo certe

cunctis thesauris pretiosior: et patrimonio omni: atq; hereditate prestantior. Boni denique magistratus sunt: qui oia quasi Deo teste: quem trinum & unum uenerantur ac metuunt: pie agunt: cogitant: dicunt: nihil cupide & auare: nihil timide & ignauie: nihil intemperanter: nihil incontinenter: ac molliter gerunt. Qui non famam: ut stulti faciunt: sed solam conscientiam uerentur: & dum rationem uirtutem ueritatem sequantur: caetera pro nihilo putant oia. Hos solent sapientes dignos existimare: qui reipub. prefini: qui magistratus gerant qui magnis negociis ministrandis: & populorum gubernaculis praeficiantur. Ita. n. subiectis pderunt hominibus: & eorum qui ab eis reguntur: quam optimam gestabunt curam: boni pastoris exemplo: qui uel aiam suam dat pro ouibus suis: & rapacium luporum deuitat insidias. Pastores nanque sunt: qui alios regunt: & qui regunt: merito Aristotele teste ouibus comparantur: ut scite Homerus pastorem populorum Agamenonem appellare sit solitus. Eiusmodi nos magistratus probamus: hos querimus: hos optamus dari nobis in hac praeclara ciuitate: atq; optime instituta repub. Quae una nostris saeculis floret: nec minus splendescit: quam quondam bellica gloria praestans Lacedemon: doctrinarum laude clarentes Athenae: Imperio & summis opibus Roma refulgens: in hac inquam urbe: in qua oium pene consensu aurea dominatur libertas. Tales nos magistratus intuemur: qui modo gubernant uiros sapientia moderatione integritate ornatos: & ciuitatis studio: ac patrie charitate flagrantes. Tales quoq; annuat nobis Deus: hodie in hac preclara comitiorum celebritate: ut & summa ipsi uirtute praediti: & eorum qui modo presunt: imitati exemplo patriam conseruent iuuent amplificent: gloriosa Dei matre Regina caeli: & huius urbis domina intercedente Maria: & penatibus nostris fauentibus ac ppiciis: quorum ope & praesidio fraeta Senensis patria quaeso sit illa quo ad fieri potest: imperium occeano: famamque terminet astris: ad aeterni Principis decus: & huius florentissimi populi tranquillitatem & gloriam. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. V. de amplissimis laudibus Senensis & urbis & ciuitatis: deq; optima eius reipub. disciplina & recta gubernandum ciuium ratione: & modo uice illius: qui sanctae Synodi Religiosorum oium sacri alicuius ordinis celebritate concionem sit habiturus ad Senensem populum: Generali eorum duce ac Rectore iubente.

Emini me Reuerendi patres ac sacratissime coetus: & in frequentibus hominum conciliis & apud uiros sapientes: & doctrina atq; auctoritate praestantes: orationem habuisse: ac persepe magnis de rebus uerba fecisse: nec tamen aut uires succubuerunt ingenii: aut dicendi fiducia nobis defuit: Nunc uero contra & ipsa ingenii mei fragilitas: & conspectus uester metuendus ac uenerandus: ab huius praeclari muneris susceptione & a dicendo in hoc splendido consessu longissime deterrebat: nisi uestrarum dominationum & paternitatum comperta benignitas: dicendi ausus pstituisset. Quod si dicam fortasse confidentius uestram incredibilem sapientiam: & singularem rerum oium doctrinam ignorare uidear: Sin uero nimium primescam: credat fortasse quispiam latere me maximam uestram amirabilemq; clementiam. Itaq; hinc atq; inde rebus oibus exactius impensiusq; pspectis: hoc mihi accipiam dicendi temperamentum: ut & parendi necessitati non desim: & orandi imperitiam: quanta pro rerum magnitudine liceat orationis breuitate compensem. Ea potissimum spe fretus: quae ab ingenti paternitatum uestrarum facilitate profecta: quibus ipse careo uires subministret ingenii. Primum igitur caelestis numinis inuocato praesidio: de huius ciuitatis amplissimis laudibus dicendum uidetur: ne ab eorum dissidam consuetudine: qui tum ex hoc loco: tum etiam hoc tempore habere orationem consueuerunt. Atq; illud inprimis cogitanti mihi ea de re explicandum occurrit: quod Scipio Nasica apud Romanos quondam sapientissimus & uir optimus a Senatu iudicatus usurpari solitus erat: cum de ciuitatis ratione: deq; repub. tractandum censuisset. Nam & muros spectandos: & mores multo magis considerandos esse existimauit: quorum quidem alterum mouet oculos & delectat si ordine: si modo: si ornatu: si pulchritudine & recta ratione constiterit: alterius longe maior oblectatio est: quum uirtutis momentum: quum honestatis institutio: quum rationis disciplina ac libramentum affuerit. Sed uere hec ciuitas quocunq; nos animo & cogitatione uertimus: quocunq; oculi aspectauerint: & precipuis insignitur ornamentis: & summis se laudibus efferendam praebet. Atq; ut ab iis: quae in aspectum cadunt: nostra haec proficiscatur oratio: praeclara sunt imprimis huius florentissimae urbis moenia: celebria aedificia: magnifica tecta: religiosissima templa: sancta delubra: aedes magno nitore fulgentes: urbs ipsa ingentibus circundata muris: excelsis septa propugnaculis: uariis atq; mirificis decorata ornamentis: ut merito iure inter celebres totius Italiae ciuitates ob multarum rerum splendorem annumerari possit. Quae utiq; omnia si singularis quispiam complecti uelit: uel Atheniensis Demosthenis: uel Romani Ciceronis sit opus eloqo. Forum nanq; ipsum: plateae angiporta compita: quadriuia: fana porticus: uiarum ordo: illustrium multitudo domorum. Scatentium aquarum fontes: multiplex diuersorum locorum: tum distinctio: tum amoenitas: tum denique eorum quae artificiose composita: & magnifice structa sunt: ac reliqua eius generis permulta: ita omnibus perspicua atq; explorata sunt: ut nec pfecto meis uerbis: nec cuiusquam explicatione egere uideantur. Erat priscorum antiqua natio parum differens ab immanitate ferarum: quippe quae passim ac libere bestiarum more in siluis uagabatur & montibus: nec dum ciuitatum excogitatis conciliis. Primus autem urbis conditor: quod maximorum bonorum causa extiterit: quemadmodum Peripateticorum princeps Aristoteles ait: non solum in magno pretio ha

bitus & honore ē: sed etiā ueneratus ut Deus: q̄ppe q id domiciliū primus effinxit: ad qđ gregale & sociale aīal hoīem natura genuerat. Mox Semiramis Babyloniorꝫ Regina q̄q̄ alias fortasse nō sans laudata: et ueterꝫ Poetarꝫ carminibus: et doctissimorꝫ hoīum celebrat̄ historiis: q̄ prima institutas & iā cōditā urbē cocto latere circūsepsit: ac tātę rei p̄clarū inuētū artificioso munimine tedimiuit. Siue ipsa natura duce quę hoīum maxīe cōciliationē respexit: siue ut quibusdā uideri solet: a cōstituentibus nidos auibus similitudine sumpta. Quæ res declarat mea qdē sentētia īter p̄clara humani generis opa urbē īprimis cōstituendā esse: q̄ parata & a quopiā sapiētissimo uiro excogitata primū hoīes maxīe seiunxit a ferino uictu disseperauitq̧ a natura ferarꝫ. Sed illa demū urbs añ alias magnis laudibus extollēda ē: in qua sicuti de hac cōstat nō solū murorꝫ ædificiorꝫq̧ habita ratio ē: sed lōge magis ea rerꝫ: q̄ uł maxīe ad hūanę naturæ p̄stantiā & quandā ueluti amplissimā celsitudinē spectāt. Ea uero sunt quæ ī absoluta ciuitatis rōne & p̄fecta reip. laude sita esse cognoscimus. Quæ qdē pleraq̧ oia huic ciuitati de qua loqmur: cuiusq̧ ornamēta nōnulla p̄ ingenii nostri sūma imbecillitate delibamus sine dubitatiōe adesse p̄spicimus. Et. n. uiri sapiētes & q in omni philosophandi numero palmā obtinēt: ciuitatē cū diffiniūt: hisce terminis cōplectunt̄. Multitudinē illā qdē esse domorꝫ: agro sufficienter ac pecuniis abūdantē ad bñ uiuēdū. Paucis uerbis plurimū inest ponderis: et multa quæ ad magnā ciuitatis splendorē ac decus referunt̄ luculēte & grauiter collecta sunt. Nihil denīq̧ p̄termissum: qđ uel conditis urbibus necessariū est: uel huic ciuitati quā laudandā suscepimus: aptū atq̧ cōueniēs. Nō. n. tā magnifica tecta & murorꝫ cōposite atq̧ artificiose structa cōgeries ciuitatem exornant q̄ ciuiū potius spectati mores p̄batissime ac laudabiliter instituta uita: et recta denīq̧ ac p̄clara reip. gubernatio. Quæ oia procul dubio ī hac ipsa urbe cumulatissime elucescūt. Taceo igit̄ cœli clementiā: aeris salubritatē ac tēperiem. Vbertatē soli: agrorꝫ fertilitatē: loci oportunitatē: segetū cōmoditatē: uarietatē fructuū: cuiusq̧ generis annonæ mirificā copiā: magnā uim frumentorū & leguminū: Cereris & Liberi (ut aiūt) p̄cipuā affluentiā. Optimi pecoris possessiones: numerosa armēta: numerosos greges: pascuorꝫ feracitatē: opima & pinguia pratorꝫ colliū & uirentiū conuallium pabula: oīum quæ ad uitā tuendā attinēt multitudinē ac redundantiā. Opes item atq̧ ingētes facultates silentio p̄tereo. Externarꝫ rerꝫ nitorē atq̧ elegantiā missas facio. Illa certe nō possum nō attingere: q̄ p̄ sapientissimorꝫ hoīum iudicio & uere opulētā ciuitatē & urbē splendidissimā reddūt. Itaq̧ abūdat hec ciuitas magnis ac prestātibus uiris: optimos habet ac diligētissimos patresfamilias. Lætat̄ reip. piissimis rectoribus: ut siue singulos cōsideremus ciues: siue paucos: seu denīq̧ uniuersos abūde suppetat plenissimę atq̧ absolutissimæ laudis cumulus. Nēpe ciues ipsi primū his oībus p̄diti sunt ac decorati muneribus: q̄ in sūmis ac clarissimis uiris inesse solēt. Bifariam Philosophi cōsueuerūt partiri uirtutes: et alias qdē tradiderūt: q̄ natura nobis īgenitę sūt: alias porro quas disciplina usus atq̧ exercitatio cōparauit. Primas illas quæ oēs uno ingenii noīe continent̄: huius urbis ciues pleriq̧ oēs assecuti sunt: ut & dociles existant: q̄ res una p̄ cæteris oībus p̄stantiam hoīs distinguit a belluis: & memoriæ polleant bono: & demū incredibilē aīorꝫ fælicitatē mansuetudinem humanitatēq̧ possideant. Quarꝫ rerꝫ tā etsi nō ipsa laudet̄ adeptio: q̄ quādo qdē illas natura dedit: at certe rectus ac moderatus usus plurimū nō īmerito laudat̄: quod de uobis ciues clarissimi liquido ac p̄spicue constat. At uirgēt p̄terea acuta & splendidissima hoīum ingenia. Itaq̧ tulit semp̄ hæc ciuitas uiros magnos doctrinę gloria & sūmę eruditionis laude p̄stātes: et ī omni studiorꝫ ac litterarū genere illustres ac p̄clarissimos: q uel in diuinis ac sacris eloquiis & sanctarꝫ scripturarꝫ oraculis: uł in altissimarꝫ occultissimarꝫq̧ rerꝫ contēplatione cognitioneq̧ admirabiliū causarꝫ: uel in iuris tū ciuilis tū pontificii tū diuini tum etiā humani solertissima Prudentia: sanctissimarꝫq̧ legū peritia: uel in Medicinæ salutari sapientia: uel in dicēdi copia & eloquentiæ splendore atq̧ oratoriæ laudis elegātia: uel denīq̧ ī cæteris artibus atq̧ liberalissimis disciplinis plurimū floruerunt. O præclarā ciuitatem. O urbē uirorꝫ illustrium feracē & omni genere laudis præstantissimā. Quis satis tuā amplitudinē & tuarꝫ rerꝫ incredibilē maiestatē referre possit? Sed pauca de multis quæ ad scientiæ pertinent laudē hæc delibasse sufficiat. Impar est nostri īgenii imbecillitas tātarꝫ rerꝫ efferēdis p̄coniis. Quid dicam de earꝫ uirtutū sūma p̄stantia: in q̄bus uera laus sita esse dignoscit̄? Magna & admirabilis uirtus Prudentia ē: et rebus hūanis recte gerēdis maxīe necessaria: q̄ res bonas malasq̧ diiudicat: q̄ cęteris uirtutibus oībus adesse semp̄ & intermisceri debet: ut & p̄petua sit ac p̄stantissima oīum: & nulla sine Prudētia: id quod Socrates rectissime sensisse credit̄ rite laudari possit. Verꝫ quis dubitat hāc adeo uigere ac pollere apud uos ciues ornatissimi: ut nemo nō prudēs: non sapientissimus & haberi & appellari possit? Quam rem p̄fecto facilius quiuis nosse q̄ explicare queat. Eximia atq̧ excellētissima uirtus Iustitia est: quæ reddit ius suū cuiq̧: quæ nemini nocet: p̄dest oībus: quamlibet propulsat iniuriam: cōmunē utilitatē sectat̄: oīum hoīum saluti consulit: dignitatem cōseruat. At splendescit ea qdē: et in mirū modū in hac uestra p̄clarissima ciuitate lucescit. Quod & raro p̄ hæc polluta tēpra ac deprauata sæcula uspiam cernit̄: et de hac una urbe uestra egregie p̄ter cęteras oēs q quidē recte iudicare possunt: fere uno ore & una eademq̧ uoce testant̄. Quod si animi magnitudo miris effertur laudibus: quod emineat: atque antecellat imprimis: quoniam circa res arctas ac perdifficiles: circa labores perpetiendos: circa subeunda pericula non recusanda etiam grauissima discrimina. Circa gloriosam quoq̧ suscipiendam mortem absq̧ dubitatione uersatur. Nemo est: qui nesciat

hãc unã cupiditus coli/accuratissimeq̃ seruari: p̃sertim cũ utilitate ꝓposita & ad tuendã amplifican
dãq̃ ciuitatis salutẽ/ac dignitatẽ. Quamobrẽ ea uirtus maxie a sapientissimis uiris laudari cõsueuit:
ut p fortitudinẽ & p maximã hãc/splendidissimãq̃ uirtutem/patriæ cõmodis ac reip. prospiciat̃ ho
noribus. Quotiens magno/elato/excelso aĩo hac usi sint: tũ singuli uestrũ: tũ etiã uniuersi: cũ reip.
utilitas: cũ patriæ necessitas postularit: inumera possint ĩ mediũ exẽpla proferri: ut ob eam causas ui
ros magnos/uiros fortes/magnanimos/gloriosos/& oĩum sũma p̃dicatione dignissimos cẽseamus
habẽdos: et sæpenumero ueteribus cõprobãdos Romanis: q patriæ salutẽ/ac decus/uitæ antepone
re nõ dubitabãt: et modo ciuitati ꝓdessent: et sanguinẽ ꝓfundebant: & sectari Decioꝝ: quos historiç
celebrant: p̃clara uestigia/morti sese ultro ac sponte deuouebãt. Quid loquar de Tẽpantia/mode
ratione/frugalitate: in qua una p̃cipue admirabilis uirtutis splendor & laudis claritudo uersat̃: atq̃
consistit! Nã si Tempantia est: ut Philosophi tradũt: animi circa res inutiles atq̃ inhonestas uictrix
ac pudica dominatio: cuius nitore & luce tota hoĩs uita refulget. Quis ẽ: q ignoret huius laudẽ in
hac ciuitate clarescere/ac plurimũ dominari! Modus ĩ rebus: ordo ĩ humanis actionibus: hinc uel
maxĩe sumpsit exordiũ. Modũ uero tueri/ordinẽ in cũctis gerẽdis rebus cõseruare/magna ac splẽ
didissima uirtus ẽt q̃ ab ipsa quoq̃ reꝝ oĩum ꝓcreatrice/& optima parente natura nobis oĩbus in
dita uel ingenita uidet̃ potius. Illud Horatii flacci uerũ testimoniũ ẽ. Est modus in rebus: sunt certi
deniq̃ fines: Quos ultra citraq̃ nequit consistere rectũ. Hęc uos uirtus ciues amplissimi/celebres &
gloriosos reddit. Itaq̃ Chilon Lacedęmonius scite dixisse fert̃: q unus fuit ex septẽ Sapientũ nume
ro: quodq̃ ab oĩbus rectissimo animi indicio cõprobat̃ μηδεν αγαν: qđ Latini ĩterpretant̃ Nihil
nimis. Quandoqdẽ uirtutes oẽs/mediocritates quasdã Philosophi esse asseuerãt. Atq̃ ita oĩbus in
rebus optimã esse mediocritatis regulã: ut omne/quod nimiũ sit/uituperatione/ac probro carere nõ
possit. Quocirca illud laudat̃ Pythagoricũ εν πασι το μέτρον ἄριςον. In cũctis mensura optima.
Quis igit̃ uos nõ laudet: qs nõ p̃dicet: qs nõ magnifaciat: quis nõ plurimũ admiret̃: apud quos ni
hil nimis: qđ arbitrant̃ apprime ĩ uita esse utile: apud quos certi sunt reꝝ fines: & cõsilioꝝ/atq̃ ope
rũ/totiusq̃ deniq̃ uitæ ordo/modusq̃ seruat̃: & eorũ/quæ uel dicũtur: uel fiũt/recta mẽsura ẽt! Fi
dem/cõstãtiam/grauitatẽ/animi magnitudinẽ/ꝓbitatẽ/cæterasq̃ tũ multas/tum maximas uirtutes
si pergã: nõ dicã laudare: sꝫ referre deficiat me dies: ad qđ explicandũ (ut Hieronymi uerbis utar)
Tulliani fluuius siccaretur eloquii. De re autẽ familiari: deq̃ domestica administrationis ĩstitutione
nihil ẽ: quod fusius dicẽdũ esse uideat̃. Quæ cũ in liberis educãdis ĩprimis eluceat: quãta ea ĩ re ue
stra hęc laude digna sit ciuitas: cũ multa argumẽto sunt: tũ hoc præ cęteris quod uestra pubes/& be
ne instituta iuuẽtus/ita bonis artibus & laudatis exercitationibus mancipat̃: ut suo post tẽpore/miri
ficos ac lætissimos fructus efferat: qđ est ciues bonos/studiosos integritatis/amatores patriæ/cõtẽp
tores libidinũ/insectatores turpitudinis/laudis & solidæ/appetẽtissimos gloriæ. Qđ si ad initioꝝ
regulã reliqua uita decurrit: ut ad Demetriadem scribẽs testat̃ sacratissimus Doctor Hieronymus:
uestræ urbis gloriosa iuuẽtus/optimis a teneris ãnis uirtutũ imbuta odoribus/eosdẽ in oẽs ꝓducit
uitã: & ĩ uniuersam iugiter cõseruat ętatẽ. Venio nũc ad ea/quæ uestræ reip. extollũt gloriã: ad disci
plinã ciuitatis: & rectã gubernãdi rõnem. Cũ. n. in artifices/agricolas/milites/Magistratus/bene in
stituta ciuitas partiat̃: ab re est: ut de agricolis/deq̃ artificibus longiorẽ sermonẽ faciamus: q omẽs
uberẽ reꝝ oĩum subministrãt: ac suppeditãt copiam: & necessariã ad cultũ uitæ sufficientiã p̃stãt:
artium tñ multitudo & sũma ministerioꝝ uarietas uestrã hãc & decorãt: & longissime illustrãt ciui
tatem: quibus excolit̃: atq̃ expolitur humanum genus. Vnde eleganter/sane/ac luculẽte magnus
phũs/& ĩprimis sapiẽtissimus Plato/negociatores & mercaturæ sectatores plurimũ laudare cõsue
uit. Itaq̃ & a Iurecõsultis hæc uerba de Platone scripta sũt. Vir sũmę prudẽtiæ & auctoritatis apud
Græcos Plato: cũ institueret quẽadmodũ ciuitas bñ ac beate habitari possit: huiusmodi negociato
res ĩprimis necessarios duxit. Reuerendi patres/ac uos ciues p̃stantissimi uestræ ciuitatis institutiõe
si qs recta & euoluta animi notione cõtẽplari uoluerit/nihil cõpositius/nihil sanctius/nihil melius:
nihil ornatius cogitari queat. Iura diuina/hũanę leges/& p̃clara instituta testant̃. Scimus Iustitias &
pietatẽ esse seruãdã in his ciuitatibus: q̃ recte sunt legibus ac moribus cõstitutæ. Vt p pietatem/san
ctissime diuini cultus custodiat̃ honos: Deũ ueꝝ/trinũ & unũ/omnipotentẽ mũdi rectorẽ/creatorẽ
uisibiliũ oĩum atq̃ inuisibiliũ creaturaꝝ/largitorẽ bonoꝝ oĩum: cũq̃ illo gloriosissimã atq̃ inteme
ratam Virginẽ Saluatoris nostri Dei genitricẽ & sacratissima cælitũ concilia/pia & cõgrua celebrita
tate ueneremur: Per Iustitiã ad bñ uiuendũ. & ad rõnis normã hoĩum uita salubriter dirigat̃. Qui
bus ex rebus bñ constitutę ciuitatis disciplina ꝑficiscit̃. Pro Deus ĩmortalis/quanta haꝝ reꝝ oĩum
hæc una ciuitas laude florescit/Pia in Deũ studiosissima Christiani cultus/orthodoxæ & catholicæ re
ligionis obseruãtissima/sacroꝝ & cerimoniarũ cultrix diligens: gens sancta/ppl's fidelis: ciuitas diui
nis ministeriis libẽter intẽta: De qua illud ꝓpheticũ iure cõueniat: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas
Dei: cuius fũdamẽta ꝓculdubio locata sũt sup firmã petrã/& ĩ mõtibus sãctis cõstituta. Ciuitas dilec
tionis/ciuitas cõcordię/ciuitas charitatis & pacis. Quã iccirco beatã sentire debemꝰ: ipsa quoq̃ Euãge
lica ueritate testãte: q̃ ait: Beati pacifici: qm̃ filii dei uocabũt̃. Beata igit̃ & pacifica ciuitas: & quęuis
pace gaudẽs hoĩuꝫ cõciliatio/ac societas: quã Dei filiã & dilectã deo atq̃ hoĩbus existimare debemꝰ.
Cuius leges: cuiꝰ mores: cuius ĩstituta: cuius disciplina oĩs ad uirtutẽ/ad Iustitiã/ad honestatẽ/ad de

eius spectat: & ad solidã dirigit gloriã. Instituta ad exempla recte uiuendi: exempla ad specimẽ ueræ laudis elucescũt. Laudant ueteres maiores Atheniẽsiũ urbẽ: sed ĩ ea una floruit humanæ sapiẽtiæ & doctrinæ cognitio. Quippe ex qua plurimæ Philosophorũ disciplinæ fluxerũt. Laudãt & gloriosam Lacedæmona prædicãt. Sed quæ eius cõmẽdatio alia afferri põt q̃ rei militaris & bellicæ exercitationis gloria? Laudant: ac plurimũ Chorinthũ efferũt. Sed quorsum eius nisi ad nitorẽ ac lauticiam: ad opes delitiasq; laus intendit: ut totius Græciæ lumẽ Cicerone prodẽte appellaret? Singulæ singulis ornamẽtis antecellebant. At uestra hæc nulla uera & certa bonarũ laudatissimarũq; rerũ oĩum atq; artium laude deficit. Quam nõ Solones aut Dracones: aut humanarũ cõditores legũ extollũt: sed Christianissimi ritus sanctissima obseruatio & Iustitiæ firma custodia: ut si Thales triplicem ob causam fortunæ gratiã agendã putaret: quod homo. nõ bellua: quod mas nõ fœmina: quod Græcus nõ aũt Barbarus natus eẽt: uos ciues prestantissimi cœlorũ Principi: cuius uerũ numẽ est: grates ĩmortales psoluere cõueniat: qbus tã gloriosa ciuitas tamq; multis ornata laudibus patria cõtingit: quã prẽs nostri huius sacræ religionis pfessores deligere ĩstituerũt: in qua sanctã hanc synodũ celebrarẽt: qm̃ ibi plerũq; diuini numinis inspirante gratia cuncta rite procedũt: ubi sobrie iuste pie ac religiose uiuit: ubi uiget Dei timor: quod ut cecinit sacratissimus Vates rerũ oĩum primũ ẽ: ubi regnat Prudẽtia: cõmunis utilitatis affectio: dilectio proximi: uirtutũ chorus incredibili fulgore clarescit. Quibus de rebus longe fortasse melius erat: nihil fuisse locutũ q̃ in concinna & breui nimium orõne uoluisse cõplecti. Sed quod ingenii imbecilitas prætermisit: adiungit optima ac sincera uolũtas. Nos uero: q intellexerimus hũc cœtũ & seruorũ Christi congregationẽ humaniter benigne & lætissimis aĩs fuisse susceptas: arbitramur nullã posse a nobis æquã tãtis meritis repẽdi gratiã. Nõ. n. Homerũ secuti estis dicentem.

Sed Apostolicũ: q uolentẽ abire Saluatorẽ: coegerũt illũ: ut secũ maneret inclinata die. Quam uero agere neqt nostræ tenuitatis fragilitas: mẽs ipsa cuius multo amplior uis ac potestas ẽ: habebit immortalẽ ac sempiternã. Quodq; datũ est his q contẽptis humanis delitiis & terrestribus rebus abiectis Deo seruiũt: & ĩ lege dñi dies meditant: ac noctes deuotissimas fundemus pces ad eius ĩcõprehensibilẽ maiestatẽ: q orõnes exaudire digneĩ humiliter supplicantiũ: & uota mortaliũ respicit: si iactauerimus cogitatũ in eum: ut ipse nos enutriat tueatur: foueat: ut hæc gloriosa & præclara ciuitas ĩ bonis operibus pseueret: & ab eius gratia nusquã discedat: q cumulũ largitur nobis bonorũ oĩu; ut pro sua ineffabili bonitate uos adiuuet: defendat: amplificet: augeat remp. ac fœlicissimã faciat: & cœlesti bñdictione dignetur: ut ab oĩbus liberetur insidiis: hostili quaq; inuasione custodiat: cunctis protegat aduersis: ut in huius uitæ uarietate cõcordiã dignitatẽ unanimitatẽ mutuã beniuolentiam seruare possitis: & illa lætari ppetuo: quã mũdus dare nõ põt pacẽ. Finẽ igit dicendi facia;: & Aplĩ uerbis utar: pax Dei quæ exuperat oẽm sensu; custodiat corda uestra & intelligẽtias uestras in Christo Iesu dño nostro. Scio me: q non sum exigui mei ignarus ingenii minime tantarũ rerum magnitudinẽ potuisse consequi. Peto ueniam supplex: & horum q adsunt imploro clementias: præsertim reuerendissimi patris nostri summã benignitatẽ: ut congruam ac debitam erratorũ emendationem adhibere uelit. Spes est in reuerendissimi nostri Generalis incredibili humanitate: q non sine maximis rationibus tanto ministerio dignus habitus est: dilectus Deo & hominibus ob summa; integritatẽ præcipuam uirtutẽ morũ sanctimoniã agendarũ rerũ peritiam exquisita; eruditionẽ atq; doctrinã: diuinæ legis perfectã institutionẽ: sacratissimæ disciplinæ notitiam: & perfectã quandã cunctis in rebus Prudentiã: quẽ pastorẽ: quẽ rectorem: quẽ tantæ religionis custodem dedit nobis dñs: q nos dirigat ĩ uiam salutis: & huius dominici gregis curã & uigilantissimã custodiã gerat. Eius igitur sufficientia quæ oĩbus a Deo Apostolo teste: & meos oẽs tum emendabit errores tum etiã defectus explebit: illo fauente: q infinitis sæculis regnat Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. VI. De iis rebus: quas Rerumpublicarum Rectores ac Magistratus habere conueniat.

NOn sum nescius Magnifici atq; excelsi Domini & clarissimi Magistratus uos reliq præstantissimi ciues cum q in tã celebri loco uerba facturus sit magnis quibusdã & præclaris laudibus ornatũ esse oportere: ut nõ modo loci dignitati: sed etiã rei magnitudini: & eorũ q adsint expectationi satisfacere possit. Scite & uere Doctor sacratissimus dicere solitus erat grandes materias ingenia parua nõ sufferũt: ut cũ ea oĩa mecũ aĩo repetã subuereat ne nõ potius incõsulto q̃ modeste fecisse uidear: q in tã claro & illustri cõsensu orõnẽ habere decreuerim apud eos: quorũ plane eruditio ac sapientia exploratissima ẽ. Sed fiduciã præstat uestra sũma facilitas: q̃ nõ orõnis splendorẽ postulabit (ut arbitror) sed potius sentẽtiæ ueritatẽ: & dicẽtis nõ arrogans institutũ: sed optimã mẽtẽ rectissimũq; ppositũ. Quæri igit solet a doctis ac sapientissimis uiris quæ illa sint: q̃ ciuitatũ Rectores ac Magistratus habere cõueniat: ut bñ pacate ac tranqlle una quæq; ciuitas ac resp. guberneĩ: ut & uerã beatitudinẽ adipisci possit: & ppetuo ocio ac diuturna pace fruat. Sed ea demum maxime seruanda sunt: quæ nos hodie apud uestram celsitudinem breuiter percurremus. Nam præ cæteris rebus diuini cultus reuerentia tuenda ẽ, Iustitiæ conseruatio concordiæ unitas: recta administrandarum rerum ratio. Etenim ciuitas teste magno Philosopho societa-

tum oĩum principalissima est: & principalis boni gratia constituta/sed hoĩbus bona: nisi ab omnipotente rerum oĩum creatore tribuunẽ. Nam omne datum optimũ/atq̃ omne pfectum donũ desursum est: descendẽs a patre luminũ. Ille auctor pacis ẽ: ille dator quietis: ille largitor sapientiæ: ille deniq̃ gratiarꝫ oĩuꝫ fons uberrimus. Illũ igiẽ uenerari: illũ suppliciter obsecrare debemus: ut p sua immensa clemẽtia ciuitatẽ uestrã custodiat: & remp. tueaẽ. Proxime accedat Iustitia: quæ una ĩ publicis administrationibus maxĩe dominaẽ: quę reddẽs cuiq̃ quod suũ est/bonos extollit: malos deprimit: probos honorat: mulctat improbos: supbis resistit: humilibus dat gratiã: insolẽtiam coheret: uirtutẽ celebrat: atq̃ oĩa gerit: qbus ciuitatis status/decus/ac dignitas cõseruaẽ. Nã huius uirtutis pprium est/declinare a malo/& facere bonũ: ex qbus opibus Prophetę testimonio/oriẽ: atq̃ manat tranquillitas: quod ẽ summũ atq̃ amplissimũ ciuitatis bonũ. Quid de cõcordia multa dicamus? Vinculũ ciuilis societatis unanimitas est: q̃ dũ una eadẽq̃ uoluntate reipub. salutẽ & cõseruationẽ intẽdit: oĩa feliciter/oĩa pspere/oĩa p uoto succedũt. Ecce q̃ bonũ/inqt Prophetà: & q̃ iucũdũ habitare frẽs ĩ unũ. Magnũ bonũ cõcordia ẽ: quæ rempub. uel sola tueẽ iucundũ bonũ: quod ppetuã pacẽ: ac securitatẽ parit: ut ubi ea fuerit. ibi uera ac ppetua tranquillitas elucescat. Postremo recta gerendarũ rerũ ratio necessaria ẽ. Quæ oĩa & cõsilia & cogitationes & opa reipub. utilitatẽ referat: & ad ciuitatis salutẽ: & ad cõmune bonũ dirigat. Quoniã factio & priuatarꝫ reꝫ respectus: & suoꝫ cõmodoꝫ cupiditas: ut præclare Historicus magnus inquit: semp nocuerũt: nocebũtq̃ cõsiliis. Ciuitatis bonũ proponendũ est: & ad illud assequẽdũ tenendũq̃ oĩs est adhibenda cõtentio. Hæc uestra nouit summa Prudẽtia: hæc uestra seruat industria: q̃ si eadẽ exercere diligẽtissime perrexeritis: florẽtissimã semp possidebitis remp. libertatẽ/pacẽ/& gloriã retinebitis: quę magna & pcipua ciuitatis bona ille semp impartiri & & cõseruare digneẽ: q ad imitationẽ Ierusalẽꝫ ciuitatis supnę p uirtutũ obseruationem uoluit & ĩ terris illius imaginẽ condi. Vestra aũt illa sit: quæ imprimis omniũ bonorũ amplitudine atq̃ ubertate florescat. Dixi.

¶ Augustini Dathi. Oratio VII. De Republica uere beata.

DEcebat nõ imperitũ hoĩeꝫ/ac padolescentẽ me/uel puerũ potius/celebres Magistratus atq̃ excelsi Domini: sed uirũ auctoritate præstãtẽ/& eloquentiæ ornatũ laudibus ĩ hoc illustri loco & prę claro cõsessu uerba facere. Excusationem afferet: quæ sola coegit parendi uolũtas/& sũma p uiribus orõnis breuitas. Pręcipue uero/cũ nõ ad recte gubernãdã remp. cohortanda sit uestra amplitudo: sed de bene/sapienter/moderate/ac iuste administrata: sit certe sũmis laudibus efferenda. Nam q cupiunt uere beatã esse remp. ii procul dubio diuini numinis maiestatẽ: & cęlites ac supos oẽs sũma ueneratione/& amplissimis psequuẽ honoribus. Si omne datũ optimũ/& omne donũ pfectũ desursum ẽ: & ab ĩmortalis Principis largitate/pia Sanctoꝫ intercessiõe bona cũcta pcedũt. Proxime Iustitiã proponũt: atq̃ eam studio omni ac totis uiribus cõpiectunẽ: q̃ reddẽs unicuiq̃ quod suũ est/una pręcæteris in omni reipub. administratione maxime dominãẽ: resistẽs ubiq̃ supbis: dans uero humilibus gratiã. Adhibẽt porro cõcordiam/atq̃ unanimitatẽ: quod ẽ uel maximũ ciuilis societatis uinculũ: & ciuitatis salutẽ/securitateꝫ/cõseruationẽ inducit. Quandoqdẽ optimũ & salutare est/habitare frẽs in unũ: ut inqt Propheta: et in unã semp cõuenire aĩoꝫ sententiã. Ad hæc aũt suoꝫ obliti cõmodoꝫ/oĩa consilia/uerba/opera/ad reip. decus/& cõmunẽ referũt utilitatẽ: deniq̃ salutẽ patriæ nõ mõ externis rebus: sꝫ uitæ quoq̃ anteponũt/& sanguini. Quę oĩa excelsi Magistratus/cũ de uestra amplitudine exploratissima sint/cęteris relictis: quæ probe nouit uestra incredibilis sapiẽtia: & sæpe a doctissimis uiris ex hoc loco pertractata sunt. Fundemus pias ad Deũ & genitricẽ eius pręces: ut uestrũ Imperiũ & præclarã ciuitatẽ ornatã armis/legibus armatã: quæq̃ in sũmoꝫ ciuiũ administrationẽ incidit: in tranqllitate pacis & reꝫ omniũ splendore & gloria perpetuis sæculis tueaẽ/ad ipsius omnipotentis Dei laudẽ. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. VIII. De præclara Reipublicæ institutione.

ERant partes meæ/nisi failor/excelsi atq̃ illustres Domini/& amplissimi Magistratus: q ad hãc præclarã læti diei huius solemnitatẽ cõuenistis: hãc tã grauẽ & imbecillitati meę intollerandã orandi puinciam/iis agendã relinquere: quoꝫ & eloquẽdi copia & elaborata industria cõperta oĩbus atq̃ explorata sit. Partes magni Oratoris datæ sunt mihi: quæ illum decebãt: quẽ merito ob maximas uirtutis & sapientię laudes/Capitaneũ populi/magnis rebus gerendis cõstituit uestra Respublica. Nec me fugiebat hoc mihi/tum p ętatẽ: tũ ob inscitiaꝫ minime cõuenire. Sed si mihi hoc indecorũ/illud certe multo erat magis/aspernari Magnifici Capitanei iussa: q̃ me proculdubio capessere fas ẽ. Qua sola rõne ductus/inde mihi summã dicendi exordiũ: unde oĩs tãtę celebritatis ratio pfecta ẽ. Nec quę ad rem nõ ptinent: curæ erit mihi ut aggrediar: quod facere ii solẽt: q uel multa sese scire pfitenẽ: uel uberiore orõne admirationeꝫ q̃ maximã apud eos: q audiũt: & amplissimã laudẽ conanẽ adipisci. Ego uero/quæ de pclara reipub. institutione dicẽda existimauerim: ea perbreui quadã sum orõne prosecuturus. Socrates parens Philosophiæ: quem sapientissimum oraculo Delphici Apollinis iudicatum ferunt: cum de optima Republica loquereẽ: & quidnã de illa sentiret/in mediũ pferret. Optima ciuitatis iacta fundamẽta dicebat: & perpetua quadã firmitate cõstare: si sapiẽs: si uirilis: si tẽperãs: si iusta foret: quæ quidẽ magnę

eximięq uirtutes:tam & si totius humanę uitę cōtineant rōnem:pręcipue tñ ad bene regendā ciuitatem adeo necessarię sunt:ut absq earū præsidio nulla nec munita satis:nec tuta sit ciuitas. Sed qppe stabilitas oīs & tota Imperii diuturnitas ab iis salubribus fontibus orta·tū demū hoīum cōcilia tuetur ac seruat:si earū quas Socrates numerabat:uirtutū robur ppetua atq inconcussa firmitate teneretur. Præclare Socrates:et hoc qdē īprimis elegāter. Nā qs dubitare possit rōnem:quæ soli in omni animantium numero homini data ē:hoīem separare a natura ferarū:ac lōgissime a belluarū īmanitate segregare? Sed qd ratio petit:qd spectat aliud·q̄ uirtutis actionē·atq exercitationē:quæ ab ipsa ratione pfecta latissime patet:et tū sapientiā prudētiāq:tū æquitatē·animi magnitudinē:uerecūdiā:modestiā·pbitatē. Fidē colendā suadet:pręcipit:imperat. Quarū uirtutū Sapientia·quę una oīum excellētissima ē:in maxima ac rerū cognitione cōsistit:Prudentia ī capiēdis consiliis·et bonarū malarūq rerū habēdo delectu. Aequitas ī hoīum societate tuenda:ac ius suū reddēdo cuiq:animi magnitudo alias in ꝑturbationibus repellēdis sedādisq iniustis motibus:alias ī fragilibus contēnendis rebus tota uersatur. Modestia ī oīum consiliorū actionūq seruanda rōne:et eorū oīum:q̄ uł dicunt:uel aguntur ordine & modo:qbus ex rebus conflatur:ac demū cōficit id:ad quod nasci hoīem Philosophi uero testimonio ꝓfitent:quod ē ad fœlicitatē adipiscēdā:et illam consequēdā beatitudinē:quæ certe status ē bonorū oīum cōgregatione pfectus. Sed si singulis hoībus hæc uehemēter sunt necessaria:si beati esse uolūt:et ad mutorū aīalium feritate distingui:q̄to magis hoīum cōciliis ac cętibus:quæ ciuitates appellant:ut nihil sit:q.d illis Principi Deo placeat magis:nihil qd oīo possit eē acceptius? Vere nāq homo gregale aīal ē:et ad societatē natū. Sed oīum pricipalissima societatū ciuitas ē:quę Aristotele magno testāte pħo·cæteras oēs absq dubitatiōe cōplectit. Quare si recte nosse:si uere sentire noluerimus·statuemus ꝓcul dubio totā & bñ uiuēdi & bene regēdi rōnem ī sola uirtutis actione cōsistere:et a sapiētiæ fluentis:q̄ una uirtutes oēs suo ambitu cōtinet:dubio procul manare·ac ꝓficisci. Atq hinc erat illa Platonis iā nota oībus·ac celebrata sentētia. Qui dicere solebat:beatas fore respublicas:si eas uel studiosi sapiētiæ regerēt:uel earū rectores studere sapientiæ cōtigisset:Ac ppea scite simul atq īprimis utiliter·optimus uitę institutor:q luculētū de hac uirtute librū edidit his uerbis terrarū Principes·ac rerū publicarū rectores instruit. O reges ppłi·inqt:diligite sapientiā:ut regnetis in perpetuū:diligite lumē sapientiæ oēs:q præestis ppłis. Vere nanq sapiētia mater dicit oīum·ac Regina uirtutū. Quā q sequunt·a recta uiuēdi rōne nūq̄ aberrāt:Parit. n. uirtutes oēs eas īprimis:& qbus ciuitatis pclara ē·ac merito laudāda oīs reipub. cōstitutio:tota q hoīum cōciliatio:et rite simul & beate ꝓcedit. Nec ē aliūde pietas ac religio:p quā īmortali totius mūdi Principi·ac reliquis supis honores·sacrificia·cerimoniæ sūma aīorū deuotione ac cultu·statutis tēporibus psoluunt:p quā certo sibi psuadet mortaliū genus:æternū·ac diuinū numē:res curare hūanas:& quod ipse quoq testatus ē Cicero:piorū atq impiorū habere rōnem:ut q bene & cū uirtute uixerint:præmia digna reportent:scelerati uero·atq improbi iustis pœnis·ac uariis suppliciorū generibus afficiant:ut q patriam adiuuerint:seruauerint:auxerint:solutu corporū uinculis fœlici æuo·atq īmortalitate fruant:q uero in ea delēda fuerint occupati in terra·horrida·formidolosa inferorū loca mergāt. Nō est aliunde Iustitia·quæ una uirtus totius humanę societatis dicit fūdamētū:quā nō iniuria regēdarū ciuitatū·ueteres sapientes Principē esse tradiderūt:quippe quæ sola sūmos cū infimis pari iure tuent·nemini nocet:tribuit cuiq sm ꝓpriam dignitatē:hāc patere latissime nemo ignorat:cū nulla pars uitæ neq publicis·neq priuatis in rebus. neq in domesticis negociis·atq forensibus:neq si priuatum qd agat:neq si contrahat cū altero uacare Iustitia possit:atq ī colēda Iustitia maximus inest uirtutis splēdor:ut merito tradiderit testis locuples·Euripides Iustitiā·sydera quęq fulgētissima luce·& claritate pręstare:hāc Chrysippus phūs in Stoicorū disciplina clarissimus (ut ait Gellius) cōdigne & decore depinxit:cū eius imaginē a priscis Rhetoribus pictoribusq fieri solitā scribit:Forma atq filo Virginali:aspectu uehemēti & formidabili:luminibus oculorū acribus:neq humilis:neq atrocis:sȝ reuerēdæ cuiusdā tristitiæ dignitate. Quibus quidē ex imaginibus itelligi uoluit pclarissimus phūs eum:q uel iudicando·uel gerendo Magistratui sit præfectus:quorū uterq quidam Iustitiæ Antistes habendus est·oportere esse grauē·sanctū·seuerū·incorruptū·inadulabilē:cōtraq improbos nocētesq īmisericordem·atq inexorabilē·erectūq & arduū:& ui potentē:& maiestate ęquitatis·ueritatisq terrificum. Qd uiq omne nō magna sine rōne·tum a uetustis artificibus·tum a doctissimo Philosopho effectū est:ut intelligāt oēs uerū esse:quod & Græcus Plato & Latinus. M. Tullius in Politica institutione tradiderūt:in cunctis ciuitatū ac populorū gubernaculis oportere imprimis uigere Iustitiā:qua si caruerint hoīes:intereat oīs humana societas·necesse ē. Qd si sapiēs extiterit:q rempub. gubernat:Iustitiā omni studio ac diligēti industria tueri conabit:si tranquillā·si pacatā·si gloriosā·si diuturnā·si deniq saluā esse uelit rempub. Sed ab eodē quoq sapientię germine·cōcordia pullulat:de qua minime opus est plura ī mediū ꝓferre. Vere nāq dulce est cōcordię nomē·ueluti arctissimū uinculū·ad cōnectēda ciuiū corda:ut uno cōsensu·una eadēq uolūtate·eadē cupiāt semp. q remp. gubernant·eadem spectent:eadem sequantur:quod est:ut uniuersorū ciuium salutem tueantur:totum corpus reipublicæ procurent:incolumitatem ciuitatis omni studio:& cunctis (ut aiunt) uiribus:& magna semp industria·diligentiāq custodiant:imprimis ut paci consulāt:quę res·Cicerone testante:tum iucunda est:tū etiā salutaris:Per quā uere etiā paruę res augescunt:& magna indies

incremēta suscipiūt:quēadmodū & discordia uel florētissima Impia & ciuitates quoq; āplissima dila
buut. Nā qd' de diuiso regno Euāgelicū oraculū ꝓdit·desolationi patere:id pfecto patet latius:ut
ne parua qdē domus absq; cōcordia possit diutius pmanere. Igit ciuium unitas atq; cōcordia:pax ci
uitatis una cū sanctissima Iustitiæ societate beatitudiuē pariuut illā:ad quā oius certe mortaliū aspi
rat intentio:qua adepta·supoꝝ uitā imitant i terris. Sed sum fortasse·q̄ credidi·longior ipse mihi
iam finē dicendi faciā:si paucis antea ad hæc pręclara capessenda ornamēta uestrā amplitudinē cla
rissimi atq; insignes patres:qui nouos Magistratus ingressuri estis:fuero cohortatus.

❡Essendo adūq; excellentissimi magistrati la Politica uita & ciuile cōgregatione·cosa sopra tutte le
altre i terra acceptissima allo eterno & imortale Dio:quādo cō la sancta institutione delle leggi & di
sciplina & regola di uirtu sia dalli suoi rectori gouernata·e·cosa cōueniēte & alla dignita uostra som
mamēte cōsentanea·cō ardēte animo & cō uigilātissima cura itēdere al debito officio delli uostri or
natissimi & splēdidi magistrati:alliquali da qsta gloriosa republica sete degnamēte ꝓposti & ad iusto
reggimēto & alla cōseruatione di tutte qlle singulari & necessarie uirtu:leqli nel nostro latino parlar
poco ināzi habbiamo cōmemorate. Demōstrādo i tāta administratione la prudētia·la moderatione:et
la magnanimita & diligētia uostra·& la pfecta charita & sincera fede inuerso la patria:di cui lo amo
re giustamēte si debba preponere aqualūche altra affectione: Perche e·cosa indubitatamēte uera·&
da ciascuno cōcessa:che la uirtu·quale & quāta sia nelli publici reggimenti·apertamēte si manifesta.
Acciochè mediāte la cura & industria delle uostre excellētie·questa florēte republica gloriosamēte le
uostre opere interuenienti si cōserui & resplēda·tāto piu la uostra singulare sapientia cō degna & im
mortale fama delle uostre Magnificētie: & finalmēte p intercessione della intemerata madre di Xpo
& Regina di questo florido populo oltra la gratia de fideli & buoni cittadini·& ueraci amatori della
patria ue cōseguiate dallo eterno Dio celesti & imarcescibili premii: & cosi ne cōceda quello:qui uiuit
& regnat in sæcula sæculorum. Dixi.

❡Augustini Dathi De Iustitia & laudibus studioꝝ & Mercaturę Oratio. IX. Qum p uetere
Senensis patriæ cōsuetudine·nouis Magistratibus uexilla uictricia & gloriosa insignia pu
blice commendantur.

Agna & dicēdi facūdia·& multaꝝ reꝝ cognitio necessaria esse uidebat·Magistratus ce
leberrimi·atq; optimi patres·ei:q corā cōspectu uestro magnis & grauissimis de rebus
sermonē facturus esset. Ea i me nulla esse uideo: & idcirco libenter a tam claro dicēdi
officio abstinuissem:nisi huius loci sors & nostrę reipub. cōsuetudo ad dicēdū cōpulis
set. Nec me pduxit uolūtas:sed magis coegit necessitas. Verūtamē duo me iure & me
rito compellunt:ut breui orōne apud uos utar optimi Magistratus·ac prestātissimi uiri:primū rudi
tas & ingenii mei imbecillitas:quæ lōgius puagari nō debet:deinde uel diei angustiæ·uel asperitas
tēporis·ne iustaꝫ reprehensionē incurrā:si plura q̄ deceat·in mediū ꝓferre uelim. Scio igit plerosq;
hoc loco·atq; hoc tpre de Iustitia:de eius uirtutis officio & laudibus loq solitos. Sed cū satis multa ea
de re atq; ex hoc ipso loco dicta sint p hoies disertos·atq; eloquētissimos·iudico minime opus eē:ut
alia de Iustitiæ laudibus ulterius ānectant:præsertim cū pspicuus sit eius uirtutis fructus·& splēdor
āplissimus:ut iure cæteris uirtutibus oibus pferēda esse uideat. Quid aūt ciuitatē & rempub. ferret
cōsideranti mihi:qd urbes·celebres faciat:duo potissimū occurrūt·& aio se præsentant litteraꝝ stu
dia: & Mercatoꝝ negociationes·atq; artificū ministeria. Nā de litteraꝝ studiis quid multa dicere ne
cesse est? Hæc cognitionē pariunt:intellectū pficiunt:hoiem.i. aial rationale exornāt: & a bestiarū
& mutoꝝ aialium feritate distinguūt:aperiūt ad capienda cōsilia·salutis uiam:ut p scientiā & reruꝫ
inuestigationē & cognitā ueritatē·ciuitatis salutē·reipub. utilitatē·patriæ firmamētū·& gloriā·cōmu
nē tranqllitatē & pacē tueri & cōseruare possimus:unde elegāter & sapiētissime summus Orator lau
dat litteraꝝ studia i orōne ꝓ Archia Poeta·& dicit. Hęc studia adolescētiā agūt:senectutē oblectāt:
secūdas res ornāt:aduersis pfugiū ac solatiū prębēt:delectāt domi:nō impediūt foris:pnoctāt no
biscū:peregrināt:rusticāt. Proxime post reꝝ scientiā·rōne & ordine seqt artiuꝫ multitudo·ac uarie
tas:q ad rectā ac pfectā ciuitatis institutionē ac disciplinā·necessaria ē. Et.n. oportet ciuitatē rerum
oium habere sufficientiā & copiā:p quas hoium uita cōseruari ac substineri possit. Ita nāq; & uera ci
uitas & beata iudicari debet:si ad bn̄ uiuēdū cōstituta legibus & moribus conformata·munita sapi
entum uiroꝝ cōsilio·oium abunde suppeditet:et subministret ubertatē·ac circūfluentiaꝫ:qbus iter
se hoies iuuare·ciuitates cōtinere·necessaria alimēta cōparare·uitæ pręsidia·& maxia queq; adiumē
ta cōferre possint. Hinc reperta & inuēta ē primū Mercatoꝝ industria:deinde artificuꝫ labores·atq;
opa. Illi ex alto & ex lōginquis regionibus adducunt:et importāt:qbus ipsi caremus:et exportant:
quæ supra necessitatē suppetūt nobis. Artifices uero ministerioꝝ diuersitate & multiplici exercita
tione·et sufficientē & expolitā atq; excultā uitā hoiuꝫ reddūt. Alii ędificant:et architecturā exercēt:
alii lanificio intendunt:alii textuam agūt:alii alias utilitates & uitæ cultus expediunt:sine quibus
hominum societas parum differret a natura ferarum:quę naturali tantum instinctu agit:nihil con
silio:nihil ratione:nihil industria ac studio molitur:et efficit. Ad hæc duo mentem ciues conuerti
te:ad studioꝝ augēdam celebritatem in uestra gloriosa repub. ad frequētāda & cōponēda artium
ministeria·uires & operam adhibete:quæ duo præclaram uestram efficient ciuitatem: et illa fine

labore parabitis:si Iustitiā & cōcordiā & legū sanctitatē studiose & unanimiter seruare uolueritis.
Et ego uestras Magnificentias quātū mea exhortatione ualeo:ut cunctis conatibus pficiatis-pluri
mum oro-atq3 obsecro:& potestatis publica insignia-& uictricia hęc uexilla:ut ad pacem & gloriam
huius ciuitatis accipiatis-uehementer exhortor:illo concedente:qui sine fine uiuit & regnat. Dixi.

¶Augustini Dathi Oratio.X.De laudibus Iustitiæ:& optima & Regum-ac ciuitatum Rectorum gubernatione.

SIquid in me esset earū laudū-sacra Maiestas-ac uos Proceres nobilissimi:quę & huius
loci auctoritati-& rei ipsius splendori cōueniūt:maiore pculdubio fiducia-dicēdi ini-
tium exordiri:& hoc magnū orādi munus suscipe potuissem.Sed cū multarū rerū ratio:
hinc eloquendi imperitia-unde rei magnitudo:illinc gloriosi cōsensus Maiestas:hanc
dicendi puinciam phibere uideat-uereor:ne quis me temere atq3 impudēter fecisse ar
bitret:q tam difficiles partes sumpserim:Pręsertim cū fragilitatis meę propriū munus sit potius au
dire-q̄ loqui.Cæterū parendi uolūtas-& sūma impantis auctoritas-tantū ualere apud me debet:ut
nō tam uiriū mearū-q necessaria pręcepti habēda mihi ratio sit.Nam pręclare & splēdide Doctor in
signis atq3 inclytus Aurelius Augustinus:obedientia inquit-mater quodāmodo est oīum-custosq3
uirtutū.Hāc tueri:hāc colere necesse est:sine qua reliquarū uirtutū oīum decus amittit.Proinde &
parēdi necessitate cōpulsus-& tuæ Maiestatis clemētia-ac cæterorū-q adsunt humanitate ac-facilitate
fretus:q̄ hodie mihi Sps sci gratia illustrāda dederit:ea oīa diuino opitulāte numine-breui orōne
perstringā.Magnus igit & illustris Orator-ac sūma apud Romanos auctoritate Phūs.M.Tullius
cū de Repub.scriberet:Platonis sententiā secutus tradidit Nihil esse illi principi Deo:q oēm mūdū
regit:qd' qdē in terris fiat acceptius-q̄ cōcilia cœtusq3 hoium iure sociati:quæ ciuitates appellant.
Sz qd est:iure sociata ciuiū multitudo:nisi quę optimi Principis gubernaculis subiacet:q legū religio
ne cōformat:institutis regit:moribus ac disciplina uirtutis cōstituta est? Quæ denīq3 Iustitiæ laude
cōtinet:cui nō iniuria-palmā in omni rerūpublicarū administratione uiri sapientissimi tribuerunt.
Quocirca bn̄ ac scite sapiētię monimētis pdit.Diligite Iustitiā:q iudicatis terrā.Et.n.q̄ sit iustitię ne
cessaria uirtus:q ciuitatū & populorū gubernationi psunt:q̄ late pateat:quāto splēdore fulgeat:ne-
quaq̄ sit explicare difficile.Nā perspicuū est ad ciuilē societatē nasci hoiem:quæ sine Iuris æqualita-
te:absq3 recta Iustitiæ distributiōe diutius pdurare nō pōt.Tantisper.n.firma est:atq3 īcolumis hu
mana cōciliatio:dū quod suū ē:pro sua qsq3 dignitate susceperit.Sed id certe huius uirtutis propriū
munus ē:quæ ut deuinciat inter se hoīes:ac perpetuā illorū societatē tueat-cōmuni hoīum utilitati
cōsulit:& ius suū cuiq3 reddēs-propriā cuiusq3 dignitatē cōseruat.Egregia quædā hæc est pręcæteris
atq3 admirabilis uirtus:quę cū studiose oibus colenda ē:tum uł maxīe Regibus-Principibus-& q ci
uitates gubernāt:q magistratus āplissimos gerūt:q pplis & rebus publicis pręsunt:ac maximis fun
gunt muneribus.Quāobrē & priceps phorū Plato ī omni semp reipub.institutiōe-infundēdū ani
mis Iustitiæ amorē censuit:sine qua nō solū respublica (ut ipse dicebat) sz nec exiguus hoīuz cętus
pōt:nec domus qdē parua cōstare.Nec ulla pfecto re alia:quod scire oēs ac nosse debēt:tam longe
absumus a natura ferarū-q̄ rōnis praestātia-q̄ uirtutis laude-ac splendore Iustitiæ.Hęc uera Dux hu
manæ uitæ putāda ē:quæ oium comitatu septa uirtutū-uitia pellit:turpitudinē fugat:propulsat in-
iuriam:Reges facit:regna cōponit:urbes parit:dissipatos hoīes ad iure uiuēdū cōuocat:cōciliat in
ter se hoīes:ac pręcipuo quodā amore & charitate deuincit.Hæc profecto uirtus ē:quę initio leges
sanxit:iura cōstituit:hoīum cōcilia optimis temparuit & institutis & moribus.Hęc īnocentū hoīum
& supplicū miseret:bene merentibus gratiā cōfert:male meritos ulciscit:Fidē-quæ firmamentū est
humanæ societatis-inuiolatā seruat:societates atq3 amicitias coīit:hæc Deo īmortali Pricipi piissimū
cultū exhibet.Principibus cōgruā reuerentiā:patriæ charitatē:parentibus honorē:studiū ac beniuo
lentiam cūctis hoībus.Hæc oibus æquabile ius distribuit:honestos & pręclaros labores honoribus
pręmiis-splēdore decorat:uitia hoīuz ac fraudes dānis-ignominiis-uinclis-uerberibus-exiliis-mor
te psequit.Quid pōt igit aut cogitari maius ī hoīum uita-aut ī populorū & ciuitatū gubernatione
optabilius possideri? Et cæterę qdē uirtutes-si iustitia desit-nō modo nihil pdesse queunt:uerū etiā
solēt obesse plerūq3:sed nec absq3 Iustitia uirtutes existimādę sūt.At hęc qdē uel sola tā pręclara-tam
salutaris-tā frugifera ē:ut oīs uerę utilitatis ratio-ab hac ipsa manare ac fluere uideat.Fœlix pfecto
ille Principatus:fœlix nimirū ea ciuitas:ea beata respub.putanda ē:in qua floret:regnat:ac domina
tur Iustitia.Cuius uim admirabilē ac pręcipuū decus Lycurgus Lacedęmoniorum legislator accura
tius mente & cogitatione cōplexus:q leges sanctissimas condidisset:populū-ut Principibus obse-
queretur:Principes-ut Iustitiam tuerentur-instituit.Floruit Lacedęmoniorum:floruit Athenien-
sium:floruit Romanorum principatus-q̄ diu apud illos uiguit domi rectum consilium:foris iustum
Imperium.Contra uero ubi uel dominandi libido:uel acquirendi cupiditas:Iustitiam polluit:ac
iura omnia diuina & humana subuertit:opes corruerunt:& omnis tonus Imperii dignitas-atque
gloria labefactata est.Illud profecto nequaq̄ temere a Philosophis dicit:uiros bonos ex Iustitia no
minari:atque in hac uirtutis splendorem maximum contineri.Quippe hac una uera absoluitur:ac
perfecta probitatis ratio.Nam & declinare quæ mala sunt:& quæ sunt bona-atque honesta-per-

ficere:ea demũ consumata Iustitia est. Quid pôt ab hoibus gratius fieri Deo:q cuncta gubernat:in
cuius dinone cuncta sunt posita-q̃ uirtutis huius exercitatio? Ille.n.perspectis erroribus hominũ-fi
lium unigenitũ dedit:& misertus fragilitatis hũanę-Ducẽ misit e coelo:q nobis Iustitiæ uiam pande
ret:cui Lactantio Firmiano testante-charissimũ sacrificiũ est:iustũ opus. Iustus nanq est dominus:
quod magnus Propheta concinit:et Iustitiam dilexit. Hanc parare sibi:hãc seruare omni studio de
bẽt:quẽadmodũ tuæ Maiestati & uestrę sapiẽtiæ notũ est:q pplos regũt:q capessunt Respublicas:&
ciuilia exercẽt munera:quandoquidẽ Iustitia aut ipsa sũma ẽ uirtus (ut sacri Theologi ꝓdiderũt)
aut fons ẽ ipse uirtutis:quæ bonos mercede muneraẽ:ad probitatẽ-innocentiã-rectãq uiuendi ra-
tionẽ impellit:scelus atq improbitatẽ coheret:uias peccatoꝝ disperdit:supplicibus patet:audaces
cõprimit:humiles extollit:deprimit supbos:inopes adiuuat:uiduas suscipit:pupillũ defendit. Hæc
enim Iustitiæ uera sunt opa:quæ facere uirum bonũ:quæ sequi Regem:nationũ Principẽ:populo-
rũ rectorẽ decet. Ita concors erit ciuium oium uolũtas:ita recta ac laudatissima regni & ciuitatis di-
sciplina:quæ & perpetuæ firmitatis stabiliat fundamẽta:& beatos Reges:fœlices populos:fortuna
tas ciuitates efficiat. Et.n.Iustitia sacra Maiestas-uosq excellentissimi Proceres-credite mihi:imo uõ
iam mihi:sed uiris potius sapientissimis credite:mater est oium:Princeps & Regina uirtutũ. Quæ
cũ oium utilitati prospicit:tũ pacẽ & quietẽ parit:qđ est oium mortaliũ-atq totius humanæ societa
tis summũ atq extremũ bonũ. Hinc Vates sanctissimus-diuinæ uocis oraculũ fudit:Misericordia
& ueritas-inquiens-obuiauerũt sibi:Iustitia & pax osculatæ sunt. Et rursum Esaias:Erit-inquit-opus
iustitię pax. Nam & in diebus piissimi Saluatoris:ut q iustitiam & pacẽ maxie diligit:orta ẽ iustitia:
& abũdantia pacis. Quaꝝ utranq ille nobis perpetuã-& imprimis tuæ sacratissimę Maiestati floren
tissimã de supnis impendat:q solus est effector bonoꝝ oium:& tũ amator pacis:tum etiã charitatis
auctor:q solus omniũ hoiũ salutẽ-populoꝝ conseruationẽ efficit:seruat:nutricaẽ:cõtinet. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XI. Ad nouos Magistratus Senensis Reipublicæ-de iis rebus:
quas ciuitatum Rectores habere præcipuas-ac seruare conueniat.

Portebat eruditũ hoiem-ac uirũ sapientẽ præcellẽtissimi magistratus-existere eum:cui
hæc ꝓdifficilis dicendi ꝓuincia mandareẽ. Ego.n.cũ utriusq sim laudis expers-metuo
ut me temere potius-q̃ laudabiliter fecisse arbitremini. Sed hoc mihi uitio dandũ erat:
si uel mea sponte:uel meo ipsius consilio:nõ alioꝝ iussu fuerim ad dicendũ cõmotus.
Illud mihi dicere cogitanti in mentẽ uenit:plurimum in omni publicaꝝ rerũ admini-
stratione ualere optimi Magistratus-diligẽtiam atq auctoritatẽ:qbus de rebus & ciuitatũ & populo
rũ oium gubernacula-ac pręsidia cõtinenẽ. Sed oportet huiusmodi hoies-q publicis muneribus pręſ
sit-Iustitiæ-Prudentię-moderationis pręditũ esse laudibus:qbus efflorescentibus tranquillitas-pax-
ocium-gloria uigeant necesse est. Nam Iustitia ea est uirtus:quæ pręcipue in omni gubernãdi rõne
meruit principatũ:quippe unicuiq p meritorũ tribuẽs dignitate:bonos præmiis-atq honoribus:
improbos cruciatibus-ac suppliciorꝝ poenis afficit:ut inter bonos & malos discrimẽ sit:quale in ue
teribus Romanis scimus fuisse laudatũ-ac postmodũ sublatũ sapientissimus Cato deplorauit. Si tan
tisper amplissima fuit Romani Imperii dignitas-q̃ diu Iustitiæ atq ęquitatis iura floruerũt. Verũ iu
stum esse parũ prodest:nisi & pręclarissima uirtus adiuncta ẽ:quæ in regendis hoibus maxie splen-
descit:ac dominaẽ Prudẽtia:ex ea nãq salus uitæ-& conseruatio dignitatis exoriẽ:ut & consilii iuua
re-& ꝓuidẽtia regere-& recte ac tuto oia tueri possimus. Sed eius admirabilis splẽdor oibus (ut opi
nor) in promptu est. Quid dicã de moderatione:quæ ita oium doctissimoꝝ hoium laude celebraẽ:
ut nec mea-nec cuiuspiam alterius orõne egeat? Frenat concitatos aioꝝ impetus:cupiditates repri
mit:iracundiã coheret:uim deniq cohibet perturbationũ oium:mentẽ pacatã ac tranquillã efficit:
ut ea cũ adsit-recta sit reꝝ oium administratio:& ad iudicandũ recto boni & æqui examine proce-
daẽ. Has quęso ornatissimi uiri:q hodierna die clarissimũ initis Magistratũ:capessite laudes:has co
gitate:has colite:magnũ regendę ciuitatis præsidium. His clarissimus ornamẽtis eos q publico mu
nere defuncti sunt:qbusq ipsi succeditis excelluisse cõstat. Qui ita se gesserũt:ut & publicæ saluti-&
dignitati suæ cõsuluisse uideanẽ. Quibus ꝓfecto Rectoribus-si credimus sũmo Philosophoꝝ oium
Platoni-nõ modo hoiũ mortalia pręmia:sed & de ipsius sempiterna parata sunt munera:Sꝫ eandẽ
quoq gloriã uobis auguramur:si & uos sapientiã-moderationẽ-Iustitiam-æquitatẽ-cæterasq exi-
mias uirtutes ãplexabimini. Ita.n.gubernantibus uobis-summã tranquillitatẽ ac pacẽ conseruatu
ros uos merito confidemus:& huius ciuitatis decus ea rõne sperabimus fore semp incolume. Quæ
oia is nobis obseruantibus tribuat:quẽ bonoꝝ oium esse auctorẽ constat. Dixi.

Augustini Dathi Oratio XII. De Iustitiæ laudibus:quum de more Senensis patrię ui-
ctricia signa & passa uexilla nouis magistratibus publice commendantur-ab iis:qui
publico functi sunt munere.

Vm sæpissime p hoies eloquẽtissimos Magnifici Dñi-præclarissimi Magistratus-atq
ornatissimi uiri ex hoc ipso loco oratũ sit:& ea explicata:quę ad pręsentẽ celebritatem
ptinere indicanẽ-optimũ factu esse arbitror:ut ommiss-s his unde hodiernæ celebrita-
tis ratio sumpta est-ea breui sermone atq orõne cõplectar:quę ad optimũ splendidũq

ciuitatis/ac reipublicæ statum spectare perspexerim. Ne si gratiorē dicendi prīnciā susceperim: aut ignorare imbecillitatē meā/aut rei magnitudinē extenuaꝛ cuiq̄ uideri possim. Neq̄ enim mea ipsius sponte: sed magnifici Capitanei iussu: quē iure optimo: patrē/atq̄ Imperatorē habeo ad dicendum: cōmotus accessi. Quāobrem decere ratus sum. si in hoc dicendi necessario: potius q̄ uoluntario munere ad ea orationē oēs accomodauero: qbus potissimū cuiusq̄ reipublicæ firmitas/& bene institutæ ciuitatis gubernatio/ac regimen cōtineꝛ. Nā sapientissimorū oīūs auctoritate/atq̄ sententia: unā imprimis constat esse iustitiā: quod elegantissime Philosophorū oīum fere primus Plato dicere consueuit/cui ī omni rerū publicarū āministratione palma tribuiꝛ. Si qdē eius uirtutis maxime ꝓprius munus est: unicuiq̄ secundū propriā reddere dignitatē. Qua in re: & legū oīum sanctissimarū: & iuris/atq̄ æquitatis sita: & collocata uis est. Atq̄ a iustitiæ fontibus illa manarunt/ac ꝓfecta sunt oīa: ꝑ quę firmiter & ciuitatū oīum: & cuiuslibet principatus stabilitur fundamentū: ac uera perpetuaq̄ tranqllitas roboratur. Nēpe Iustitiā ueteres sapientes: & consulti iuris definire cōsueuerunt/cōstantē: ac ꝑpetuam uoluntatē ius suū cuiq̄ tribuētem. Quid est autē cōstans: & perpetua uoluntas nisi plenę/atq̄ absolutę uirtutis ꝑfectio quā una re iustitiā prę cæteris oībus ꝓstare cognoscimus. Quid porro ius suum tribuere cuiq̄ nisi religionis cultū seruare: hominū societatē: & cōciliationes tueri Et. n. ea tū fieri tum etiā adesse cōstat: si solam hanc uirtutē prędarissimā: uel potius uirtutū omniū matrē/ac Reginā/omni studio totoq̄ (ut aiūt) pectore custodire/ac sectari uoluerimus. Nam tum ꝓculdubio reddit cuiq̄ secundū ꝓpriā dignitatē: cū īmortali Deo/ac totius mundi Principi: q cuncta gubernat: uerū & religiosum exhibet diuini cultus honorē. Quod est unicū ueræ pietatis officium eius: quā Græci Aurelio Augustino teste/mō Eusebiā/ mō Theosebiā appellāt. Deinde cum ad hominū conciliationē perueniēs/reddit maioribus reuerentiā: æqualibus concordiā: inferioribus disciplinā. qbus muneribus/qd melius/qd honestius/qd deniq̄ ad humani generis tuendā societatē accōmodatius/aūt cogitari/aut cōmemorari poteſt? Iustitiā cū seruauerint homines/nec uiolētię/nec fraudi/nec iniuriæ/nec audaciæ/ nec temeritati relinqueꝛ locus. Itaq̄ duce iustitia/q gubernandis populis: q gerēdis magistratibus præsunt: id præcipue spectant: id agunt: ut leges/quæ a iustitię fontibus hauriuntur: Inuiolatas ab oībus seruari iubeāt. Quas q sanxerunt: id secuti sunt: ut ciues & q parere debent: bonos faciant/ac probos reddāt: id nanq̄ iubent leges: id unū sibi proponunt legū cōditores: cū honesta imperant: turpia uetant: ut declinent hoīes a malo/ac faciāt bonum: quæ ut Hieronymo prodente cognouimus/& sacro Propheta teste didicimus: cōpleta est: ac perfecta iustitia. Non iniuria hæc una uirtus cœteris oībus antefertur: cuius amor: ut ille diuinus inqt Philosophus: rerum publicarum gubernatoribus infundendus ē: sine qua non mō ciuitas: sed nec exiguus hoīum cœtus: nec domus qdē parua constabit. Nec mirum cum uno iustitiæ nomine/quēadmodū plærīq̄ ueteres arbitrati sunt: uirtutes oēs cōtineātur. Hęc est. n. quā legalem appellāt Philosophi iustitiam: a qua sunt oēs rectæ actiones: ac præclara uirtutis opa. Ad cuius amorē cū exortaretur/atq̄ inuitaret ur sapientissimus/ciuitatū rectores: diligite: inqt: iustitiā: q iudicatis terrā. Nam & iustus dominus: iustitiam dilexit. Et eā pręcipue laudē omni industria colendā/atq̄ exercendam uoluit: iis præsertim qbus āministrandarꝫ rerū data potestas: & regēdarū ciuitatū cura cōmissa ē. Hæc. n. & pacē sola conciliat: humano generi/& unanimitatem: atq̄ concordiam efficit. Quod unū uel maximum uinculum est: ad cōnectendas ciuiū uoluntates: ut ommissis priuatis rationibus: & cōmodis: cōmunē ciuitatis salutē/ac tranquillitatē tueanꝛ. Quod ubi fit: proculdubio uera redditur nobilis Historici sententia: ex parua magnā fieri ciuitatē: & magnū/atq̄ amplissimū fœlicitatis gradum cōparari. Sed quis satis hæc quæ/& decus/& fructū uberrimum pariunt: laudare possit? Quis tam frugifera/tanq̄ præclara munera satis digna oratione complecti ualeat? Deficiat me dies: si in earū uirtutū laudibus explicandis/nostra diutius īmoreꝛ oratio. Sed & præter consilii mei propositū/ac rationē longior sim: q̄ imbecillitatis meæ comperta fragilitas postulare uideatur. Illud certe affirmare nequaq̄ dubitauero: si unam iustitiam: & eius comitē concordiā sectari/ac seruare uoluerimus: huius ciuitatis statū pręsentē incolumē/& tutissimū reddiderimus. Vt nec cuiusq̄ uires: nec insidiantiū fraus/ulla ex parte: aut obesse/aut officere queat. Quare Magnifici domini: & Magistratus clarissimi: qbus fulgētia hæc insignia ꝓ uetere ciuitatis uestræ cōsuetudine tribuenda sunt: amplexamini iustitiā: cōcordiā diligite: leges/ac iura seruate: publicę saluti cōsulite: & omni ꝑturbatione reiecta: ad rectā ciuitatis gubernationem/aīum industriāq̄ cōuertite: ut ꝑ hos sapientiæ gradus/ꝑpetuo regnare: & reipublicæ fœlicitatem tueri possitis ad laudem dei. Dixi.

¶¶Augustini Dathi/pro eo/q Regis nomine: nobilem aliquem uirū/ac uirtute: & rerum cognitione: experientiaq̄ ꝑfectū/in prætorē deligit ciuitatis: Oratio. XIII. qua præclare instruiꝛ qd seruare eū cōueniat: & qualis debeat esse is: q alicui āministrationi/ac iuri dicendo præficitur: & gerendis grauibus rebus præest/ac reipub. gubernandæ.

Ecebat eū: q hoc loco uerba facturus eēt: & eloquētia/& doctrina pręstare: uir clarissime/atq̄ optime ꝓses: ut ꝑ doctrinā qdē intelligeret: qd agendū: qd seruandū esset: per eloquētiā uero/alios ad bene agendū īpelleret. Vtraq̄ res longe a me aliena ē: s3 tñ ne uetus cōsuetudo a maioribus nostris instituta deseraꝛ: paucula ꝓ nostri ingenii captu

in mediũ pferã. Qui alicui ꝑministrationi preficitur: & regẽdis rebus præest: debet ĩprimis ipse secum meditari ac diligenter excogitare: qd sit qđ maxime: & pręcœteris rebus curari: & ãministrari conueniat: ut cognitis ac recte pceptis muneris sui partibus: oẽm ad res cõficiendas industriã labo rem: atq operã adhiber. Tũ seruare debet ĩ cõsiliis circũspectionẽ: in orõne modestiã in actionibus atq opibus fidẽ diligentiã celeritatẽ: ut p hęc diuini cultus honori satisfiat: Regiæ maiestatis decori seruiat: iustitia æqtas & oĩs laus cumulatissime expleat. Hoc ẽ. n. uerũ præsidentis officiũ: hoc uir sapiens & bonus contẽdere debet ad hanc exercitationẽ suam oẽm conferre industriã: ut bene agenti debita reddãtur præmia: quẽadmodũ & iis q aut negligenter aut turpiter: uel deliquerint uel õmiserint: iusta supplicia irrogant. Tua notissima est uirtus: iustitiæ amor: optimarꝫ rerum exercitatio: hanc ostende in tuo magistratu & in hac iniuncta ãministratione presta tui uires ingenii: ut a Regia maiestate cõmendationẽ referre & gratiã & ab omni ciuiũ ornatissimo cętu & auctoritatẽ & laudẽ reportare merearis. Eam qdẽ serenitatis Regis eẽ constat: ueterẽ ac probatissimã cõsuetudinem: ut reddat unicuiq secundũ ppriã dignitatẽ: nec minus ad honores bonis deferẽdos propensa sit: q̃ ad seueritatẽ iustitię exercendã ĩ eos: q facinorose ac turpiter uixerint. Hæc ego tua uenia breuiter attigerim. Sed tua prudentia longe cumulatius nouit: ac rite instructa est recte gubernandi disciplinã: reliquum ẽ: ut agas & fructũ cognitionis bene agendo adipiscaris tuis cõsiliis & pręclaris opibus: fac ut tuã illustres dignitatẽ: qđ ut cõtingat: illũ deprecor: q habet rerꝫ oĩum potestatẽ. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XIIII. ad idem.

Vit mos uir pstãtissime ac nobilissime eqs: qđ tu minime ignoras: apud oẽs tũ ueteres sapiẽtes tũ nię tẽpestatis magnos uiros ac prĩcipes: q ingerẽdis rebus: & populorꝫ ãministratione uersarent: ut cũ ceteris in rebus: tũ uel maxime ĩ magistratibus deligendis præcipuũ studiũ conferrent atq accuratissimam opam: sed in illis potissimũ eligendis id seruat cõsueuerunt: qbus & ius dicẽdi & tuẽdæ æqtatis potestas tribuẽda erat. Ita. n. & ipantiũ dignitatẽ: & populi salutẽ seruari arbitrabant. Hæc igit ĩprimis omni laude digna cõsuetudo ẽ & ubiq & apud clarissimos reges ac prĩcipes: & apud illustres ciuitates atq urbes celebrata. Nã iustitiæ tuendæ: ppulsandis iniuriis arcendis malis præ eẽ debent q uirtutẽ a primis coluerũt ætatis tẽporibus: q integritate ualeant qui nullis animi pturbationibus sint obnoxii q ira odio inimicitiis uacent q nullius minas pertimescant q gratia & precibus nõ flectant q ut dominus p Prophetã admonet: ueritatẽ & iudiciũ pacis iudicẽt. Viduã & pupillũ suscipiãt: inopes atq oppressos pari iure cõtineant: q deniq si qd acciderit ẽt mortem turpitudini anteponant. Id ẽ. n. sapientis officiũ: & q rebus magnis agendis pfuturus ẽ. Quę qdẽ cũ in te eẽ nõ leuibus coniecturis: sed pspicuis documentis animaduerterimus: decreuit Rex noster serenissimus te Parisiensis urbis deligere præsidẽ: & annuum eũ tibi deferre Magistratũ tuæ uirtuti fidei ac bonitati cõfidens: sperans clariorẽ fore eã urbẽ: si in seruãda iustitia a sapiẽte regat: & tuis meritis debitũ pmiũ accessurꝫ. Qui si recte eã pcurã gesseris: sicut palma florebis & gratiã tibi apud serenissimi Regis maiestatẽ maiorẽ cõparabis. Dixi.

¶ Augustini Dathi oro. XV. qua ad pbe ac iuste delatũ sibi magistratũ gerẽdũ aliqs cohortat.

Eteres sapientes: q optimarꝫ rerꝫ oĩuꝫ disciplinã instituerũt: uir clarissime: ita sentire: ita semp iudicare cõsueuere: ut magis rebus ãministrandis pficeret: q diuino cõsilio: q exquisita sapiẽtia: q moderatione: q animi magnitudine: q rerũ maximarꝫ cognitiõe pollere uiderent. Sed ĩprimis necessariã iustitiæ laudem esse tradiderunt: cui princeps philosophorꝫ Plato in gubernatione ciuitatis ac reipub. institutione principatũ dare palmam: semp tribuerẽ cõsueuit. Magna nanq præ cæteris uirtus est: splendore cœteras antecellit: ut tutũ oĩum comitatũ ducit: sine qua nõ ciuitas non regnũ nõ oppida non domus nõ ulla hominũ conciliatio seruari potest. Quãobrẽ præclare Hieronymus uirtutis huius pręstantiam extollens oĩs inquit: uirtus uno iustitiæ nomine cõtinet. In qua (ut ait summus orator) uirtutis inest splẽdor maximus: & boni uiri tum nomen tũ ẽt rationem conciliat. Itaq sapienter ac scite factũ est ut præclarissime in hoc amplissimo Magistratu deferendo: cum eius decus tue uirtuti: & singulari præstantiæ tributũ est Nam ut plane oẽs intelligunt his profecto laudibus ornatus es: quas adhibere debent: q ciuilia exercẽt munera: & magnarũ rerũ curam atq ãministrationẽ gerunt. Proinde hortor tuam animi magnitudinem: ut ĩ hoc ornatissimo atq amplissimo magistratu in hac bene: & pręclare instituta ciuitate ita labores ita efficias: & glorioso iustitiæ certamine contẽdas: ut is optatus atq electus esse uideat: q magno uirtutis adiumento amplissimæ ciuitatis respondeat dignitati. Ita. n. & serenissimi Regis satisfeceris uoto: & tua illustrabitur uirtus: qđ magistratus ppriũ munus est. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XVI. in noui Rectoris ingressu.

I ea: foret in me dicẽdi facultas gloriosi atq excelsi Domini celebres magistratus atq præstantissimi uiri: si ea eloquendi copia atq potestas: quæ & uestræ amplitudini: & loci huius auctoritati conueniret: profecto longe iucundiore aĩo maximum hoc dicendi munus: & gratissimã dicendi prouinciam suscepissem. Sed earum laudum expers: quæ Oratoris ppriæ sunt quæ de huius excellentissimę Reipublicæ gloria quæ de studio

rum ac disciplinarum celebritate: quæ de rectoris officio: quæ de eius laudibus: q huc præclarissimũ magistratum hodie suscepturus est: pro usitata cōsuetudine dicenda uiderentur: ea p breui oratione cōplectar. Ad quod qdem munus non me perducit uoluntas: sed potius parendi compellit necessitas. Tria igitur existimant uiri sapientes illa esse: quibus cuiusq̃ ciuitatis potissimum illustratur gloria: præclarã gubernandi institutionem ac disciplinã: gestarũ rerum amplitudinem ac decus: ingenuarum artiũ ac liberalius studiorũ celebritatẽ. Quod si huius ornatissimæ ciuitatis disciplinã quærimus: licet intueri q̃ magna q̃ diligens q̃ accurata sit pietatis ac religionis cura: q̃ exacta sacrorũ obseruatio: q̃ præcipui diuini cultus honores. Quid leges sanctissimas: qd iura & pręclara instituta: qd mores pbatissimos referã? Iustitia q̃ semper magno studio ac diligenti industria culta sit: q̃ pspicue semp floruerit in hac una maxime ciuitate: nemo ẽ qui nõ cumulatissime nouerit. Gestarum rerum laudem cōmemorare quis possit? Prohibet eñ rem oratione cōsequi ac uerbis explicare pspecta mei ingenii ĩbecillitas: quę eiusmodi splendorẽ egregię laudis dicendo æquare nullo pacto possit: ut dicendo præteriri latius sit q̃ non satis p dignitate exornari. Iam studiorũ amplitudo: & oĩum maximarum artium & disciplinarũ gloria sua sponte ita refulget: ut neq̃ mea nec cuiusq̃ cōmemoratiõe egeat. Mater quædam & alumna hæc ciuitas est oĩum laudatarũ artiũ: & philosophiæ oĩs præcipua quædã (ut ita dixerim) nutrix & oĩum liberaliũ disciplinarum educatrix. Hic se proferunt pclara ingenia: diuina studia celebrant: sacri Canones: pontificia iura florescunt: naturæ arcana inuestigantur: Medicina pollet: Eloquentia dominatur: Dialectica uiget: laudabiliaq̃ quæq̃ curricula exercentur: cælestiũ terrestriũq̃ rerũ illustratur cognitio. Præstantissimi in quocũq̃ studiorum genere præceptores: Doctores ubiq̃ gẽtium celebres & uiri sapientissimi cuiusq̃ disciplinę uberẽ suppeditant facultatẽ. Atq̃ ob eam causam p uniuersas nõ Italiæ solum: sed ẽt totius pene orbis nationes ac ciuitates huius reipublicæ decus ac fama diffundit: apud quosq̃ & generosissimos Reges & claros pricipes ac nobilissimos deniq̃ populos magna hæc ciuitas auctoritate pollet & gratia. Proinde iampridẽ institutum ẽ scite ac sapienter: ut quot annis pręficiat disciplinarũ pfessoribus qspiam: q regẽdi aministrãdi & recte gubernandi curã gerat: quẽ ab ea regendi potestate ac ratione Rectorem uocare cõsueuerunt. Qui cũ res magnas atq̃ pręclaras acturus sit: eũ semp diligũt pficiendũ uiro collegio: quẽ pstat ingenio uirtute sapiẽtia moderatione diligẽtia: atq̃ æqtate pspexerint: ut & iustitiã tueri: & sustinet studiorum decus: & extollere pbos: coercere ualeat iprobos. Quę res quãto difficilior ẽ: atq̃ ardua magis: tanto certe laudabilior atq̃ pstantior existimari debet: Talẽ te cũ esse putaret hoc doctissimorũ hominũ collegiũ: & sapientũ uirorũ cœtus ad hoc te ornatissimum munus & amplissimum delegit Magistratũ: quẽ tu hodierno die in hoc celeberrimo cõsessu & illustri loco: inq̃ magnificorũ Dominorũ & summorũ uirorũ: atq̃ præstantiũ ciuiũ cõspectu suscepturus es: ea lege ac fœdere: ut oẽs tui ingenii uires atq̃ animi robur intendas ad laudatissimam recte gubernãdi uiã: p quã huius florentissimi studii seruetur: atq̃ augescat dignitas: quod noscere futurũ confidimus: qum tuas cõsideramus præcipuas: atq̃ ammirabiles multarũ rerũ laudes. Nam patriam habes clarissimã: genus laudandũ: optimam cognationẽ: sed quę splendidiora sunt: pspicaciã solertiam acumen ingenii: uirtutis laudẽ sapientię ac moderationis amplitudinẽ: iustitię amorẽ & conficiendarum rerum celeritatem ac diligentiam: quę pfecto oĩa iis q magnis rebus præfuturi sunt: necessario adesse homines arbitrantur: adiunctis duabus Platonis nobilissimi philosophi salutaribus præceptis: quorũ illud primũ est: ut te totũ huic præclare aministrationi tradas: & huius precellentis uniuersitatis honori atq̃ emolumẽto prospicias: & oblitus particulariũ cõmodorum oĩa quæ uel dicturus uel facturus es: ad eundẽ fines referas. Alterũ ut iustitia & æqtate totum collegii corpus procures ac tuearis: & æqualẽ omniũ: qui tuæ potestati subiiciuntur rationem habeas. Ita enim concordię & saluti consulitur: & malorum oĩum facillime tolluntur seminaria. Hęc serua: hęc meditare intelligens te gerere personam huius uniuersitatis: & debere te eius dignitatem & decus substinere: leges atq̃ instituta tueri: ad capessendã sapientiã recte aministrando impellere: a flagitio a turpitudine & facinorum oĩum labe: & fęditate cohibere: ut q sapientiam & doctrinã pfitentur ac liberalem sectantur exercitationẽ: nõ solum ipsi laudabiliter uiuant: sed aliis quoq̃ exẽplo ad beneuiuendũ & inuitamento esse possint. Sed iam indues huius ornatissimi Magistratus gloriosum insigne: quo tanti muneris ĩdicatur uel sinceritas uel potestas: ut hoc indumento capitis accepto: oĩbus studiorum professoribus: & sectatoribus bonarũ artium is esse uidearis: quẽ observare: quem uereri: cui parere atq̃ obedire debeant: & apud eosdẽ ĩ magno sis honore ac pretio. Sed iure iurando te obstringes iura omnia huius uniuersitatis: quæ & nunc tibi resignabo ĩuiolabiliter ac summa diligentia seruaturũ. Atq̃ ut intelligas adeptum te esse huius Magistratus auctoritatem: primum orno te consueto capitis insigni: deinde trado ĩ manus tuas uniuersitatis sigilla: quibus pro debito arbitrio utaris quotiẽs opus acciderit. Claues insuper tribuo tibi huius florentissimæ reipublicæ nomine. Et his omnibus rite peractis oro æternum conditorem & cæli ac terrarum rectorem Deum: ut huic ciuitati pacem & bonorum omnium ubertatem impartiatur: amatoribus sapientiæ concupita uota: tibi Magnifice Rector rectam gubernandi rationem: & demũ perfuncti laboris gloriosum præmium ad æternam immortalis dei laudem ac decus. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio .XVII. ad idem.

Anta est: Magnifici Dñi: patres ãplissimi: ac celeberrimi uiri: huius loci dignitas: ac celebritas tantus uestri cõspectus splẽdor ac decus: ut nisi urgeat mei muneris: ac dignitatis necessitas: facile hodierna die hanc dicendi prouinciã cœteris traditurus essem. Siqdes animaduertebam me aut dicendo temerariũ: aut ingratũ silendo iudicatũ iri. Quæ res profecto ancipitẽ meo animo curã ac dubitationem afferebat. Cũq diutius cogitassem modo impudentiæ crimen: mõ ingratitudinis indignitatẽ: qua esse nihil potest tetrius: mecũ animo repetens statui tandem superiorem potius noxam: q̃ uel solam ingratitudinis suspitionẽ incurrere. Cæterum cũ meę partes sint: ut & de huius Florentissimæ reipub. laudibus aliquid pstringaʒ: & uestris amplissimis meritis gratias agam: profecto unde initium capessam: nescio. Quod si qui oĩa & perficere igenio: & elaborare industria possint: uix tamen quæ ꝓposita sunt: satis digne ualeãt explicare: nõne simillimũ ueri uideatur: ut in his ipsis attingẽdis imbecilles ingenii mei succũbant uires? Quis .n. satis cumulate referre queat huius optime institutæ ciuitatis laudes: q̃ uariæ ac multiplices: quæ maximæ: quæ splendidissimæ sunt? Nã cum ciuitatẽ nõ tam præclaris mœnibus: q̃ optimis moribus constitutam esse oporteat: uestra hæc cũ primis ea in re floret: ac prę cœteris enitescit: ut merito ac iure quodam principatũ obtineat. Multæ in ea ꝓbatissimæ leges: sanctissima instituta sunt: laudatissimi mores: & quod uel maximũ est: in rerũ publicarũ gubernationibus summa & legũ & institutorũ oĩum: ac deniq diligentissima iuris atq iustitiæ obseruatio. Vbi nam gentiũ accuratius uirtus excolitur? Vbi honestatis atq officii exercitatio maior? Vbi deniq ingenuæ artes maiore in pretio atq honore uersantur? Sed quænã huius ciuitatis institutio: q̃ recta ãministratio sit firmissimę pacis: diuturni ocii: ac summę tranquillitatis exẽpla declarant. Verũ præter amplissimas atq innumeras cuiusq generis laudes: quas difficile qdẽ nõ solũ extollere atq exornare: sed uel numerare qsq̃ possit: id quod huius pclaræ urbis nomen (ut ita dicam) ad sydera tollit: uigent in ea litterarũ studia: optima queq ars ac disciplina floresciit. Nec usq̃ maior humanitati atq eruditioni locus est. In hac uniq ciuitate ingenia sese hoium ostentãt: bonis artibus expoliunt: pficiunt deniq exqsita doctrina. Quæ res ita amplificat uestræ reipub. atq ciuitatis decus: ut ad summũ splendorẽ pene nihil possit accedere. Atq eb eam in primis causam gloriosum eius atq splendidũ nomen: uel ultimos terraruʒ fines penetrauit: ut merito Senensis ciuitas ueteribus ac pclarissimis Athenis cõparãda sit. Nec si erãt Pyręo longis mœnibus: ac maris præsidio tutores. id circo tamen uestrã hanc urbẽ studiorũ gloria ac scientiarũ flore antecellebant. Est igit apud uos Magnifici domini ac celeberrimi uiri consuetudo: ut cũctis studiorũ sectatoribus quot annis præficiat q & rectorẽ gerat: & uestræ huius uniuersitatis ãministrationi psit. Ea nunc mihi sors oblata est: quẽ & si oĩo indignũ nouerã tantis honoribus: uestra tñ benignitas tam claro magistratu ornari uoluit. Verũ oportebat eũ holem q tantis rebus præfuturus eẽt: summa auctoritate spectatissima uirtute: acerrimo ac diuino quodã pollere cõsilio. A quibus rebus quo ipse ab hoc rebã longius: tãto uobis maiorẽ gratiã agere debuisseʒ. Sed cũ dignã ꝓ tot tãq Imortalibus bñficiis afferre nequeaʒ: q̃tũ mea ĩbecillitas ꝓgredit: nõ tã magnã ago: q̃ igẽtẽ habeo. Atq cũ uobis oĩa debeã magnifici dñi ac celebres uiri neq nisi parũ præstare possim: qd i me erit in hũc ãplissimũ Magistratũ: atq eximiũ munus oẽm diligentiã atq industriã oẽm opaʒ ac tẽpus summã deniq fidem collaturũ polliceor. Nec ullis parcẽs laboribus: toto (ut aiunt) pectore: uestræ Magnificæ dignitati: & Magistratus ipsius honori cõsulam: atq prospiciã: ad laudẽ omnipotentis Dei. Dixi.

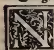
¶ Augustini Dathi Oratio. XVIII. qum Gymnasii Rectori a summo Magistratu: capitium uersicolore ornatu distinctum: & cœtera eius dignitatis insignia cõferuntur.

Erum oĩuʒ natura parẽs atq optimaꝝ sanctionũ auctor collegę insignes: atq illustres domini: patres amplissimi: uosq ingenuarũ disciplinaꝝ sectatores: scite ac sapiẽter hoĩus societatẽ instituit: & quod recte peripateticorũ princeps Aristoteles tradit: alios ad ĩperandũ: ad parendũ alios nasci uoluit. Vt ĩperent qdẽ q splendore ingenii: & sapiẽtiæ laude cœteros antecellunt: pareãt uero quorũ robusta corpora sunt: & laboribus exercẽdis idonea: sed minus aptę mentes ad pspiciẽda quę recta sunt: & hoĩum generi salutaria. Hanc naturæ tã pręclarã: tãq frugiferã institutionẽ imitata ẽ hoĩuʒ ac ppłoꝝ cõsuetudo. Atq inde quoq effectũ est: ut alii præsint: subsint: atq obtẽperẽt alii. Hinc Lycurgus apud Spartiatas sapientissimus legis lator: populos discreuit ac principes: & ut populi principibus obsequerent: principes ut iustissime iperarẽt: instituit. Natura igit & hoĩum ac populoꝝ scitis istituta ẽ iperãdi ratio. Ac magnũ qdẽ & pulchrũ existimãt hoĩbus ĩpare: maius ac pulchrius ĩpare liberis: sed nõne maxime ac pulcherrimũ iperare iis q maxĩe ĩgenui ac liberi sũt: qd est ingenuaꝝ artiũ ac liberaliũ studioꝝ pfessores: q seiũcti a multitudine & a uulgi cõsuetudine segregati: aetatẽ oẽm i pręclara doctrinaꝝ exercitatione cõsũpserũt. Nõ solũ aũt bene morati Reges ĩpant: sed ẽt q iuste ac legitime ciuitatibus pręsunt: q maximos atq ãplissimos magistratus gerũt. Nõ sunt alieni ab ĩpio uel pastores gregis: nõ nauiũ gubernatores: nõ classiũ pręfecti: nõ equoꝝ & quadrigaꝝ aurigę: nõ Imꝑatores atq exercitus duces: nõ populoꝝ principes: nõ ciuitatũ: & reꝝ publicaꝝ rectores: nõ deniq alii cõsimiles: q cęteris hoĩbus moderant & pręsunt. Magno tñ honore apud Gręcos fuit Plato: qppe q erat ueteris Academię princeps: in magno. Arcesilaus: qui mediæ: in magno Lacydes: q nouę extitit auctor. Illustris fuisse fert & Aristippus Ci

renęus/Cirenaicorũ philosophoꝝ princeps: Phedon/Eliacorũ/Megaricoꝝ Eraclides/Cinicorũ Antisthenes/Eretricorũ Menedemus/Dialecticorum Calcedonẽsis Clitomachus/Peripateticoꝝ Aristoteles/Stoicorũ Zeno Citieus. At singuli (ut ueteres Historici tradunt) singulis prefuerunt philosophorũ disciplinis. Sed euge letare/& gloriare Ioannes: q hodie in opulẽta urbe: in florentissima ciuitate: in gloriosa republica/in celebri Academia/in nobilissimo Gymnasio/in hoc tã splendido cõsessu/in magna prestantiũ uirorũ corona: unus oĩum studiorũ/disciplinis rector prefectus es: & maximis a nostra republica affectus honoribus: ut iã plane ĩpesiis q uere liberi sunt/ac liberaliũ studioꝝ sectatores pareant tibi/q diuinã sapientiã/q sacra: & Pontificia iura/q ciuiles/atq; humanas leges/q pcreatricẽ oĩum laudatarũ artiũ philosophiam: q salutarẽ medendi ꝑitiã: q humanaꝝ rerũ gubernatricẽ eloquẽtiã/q differendi rõem/q cœteras uel benedicendi/uel beneuiuẽdi disciplinas/& artes pręclarissimas ꝓfitent. Vt cũ te antea Sicilia illustraret notissima in orbe terrarũ insula: patria nobilis clari parẽtes: multa fortunę ornamẽta: plurimæ ingenii/ac uirtutis laudes: accedat nũc quoq; & maximi/atq; ãplissimi magistratus dignitas/ac præcipui honores. Multa fuerunt olim apud Hetruscos primũ deĩde apud ueteres Romãos ꝑclara magistratuũ ĩsignia: sella curulis littores: toga picta: atq; prætexta alia ꝑterea nõnulla eiusdẽ generis ornamenta. Cidarim Persarũ Reges usurpare cõsueuerunt Regiũ capitis insigne. Hoc cerulea fascia albo distincta circuibat. Nec id qdẽ magno absq; mysterio regii insigne gestaminis. Tibi tanti Magistratus decus uelut Cidaris Persarũ more capitium (ut appellat Varro) rubrũ/atq; albo/& uersicolor ornatu distinctũ: nõ temere in capite tuo ponit quasi quoddã diadema decoris: & corona glorię. En igit illud Apostolicę sedis: sacri Imperii: nostræ reipublicæ auctoritate/& nomine capiti tuo libenter adiicimus: ut intelligas te quasi Gymnasiarchus quendã: & Rectorẽ Senẽsis academiæ maximã suscipere potestatẽ: ea tũ lege: atq; fędere: ut ipse prudẽtia/iustitia/moderatione integritate/diligẽtia/& singulari quadã uirtutũ oĩum laude ꝑditus: ita regas: atq; gubernes tuę fidei cõmissum scholasticoꝝ cœtũ: q ex tua Sicilia: q ex Hispania: q ex Lusitania: q ex Gallia: q ex Germania: q ex Liguria: q ex Transalpinis nationibus: q ab exteris/& remotis regionibus: q a finitimis populis ad hauriẽdã sapiẽtiã cõfluunt: ita inq̃ regas: atq; gubernes scholasticorũ cœtũ: ut & ipsi optatã adipiscant studioꝝ gloriã: & nostrę ciuitatis/ac reipub. augeãt dignitatẽ. Postremo cũ hæc quoq; susceperis primũ sigillũ hoc: quasi quoddã pignus fidei: & auctoritatis tuę ꝑclarissimũ monumẽtũ: deĩde nostroꝝ studioꝝ/atq; uniuersitatis iura nõ plãe causa ne dormiãt sed apta/ut ꝑ te assidue uiglẽt: & ab oĩbus studiose seruent: cũctis opibus/sermonibus/cõsiliis tuis aspiret semꝑ diuini numinis gratia: ad laudẽ eius. Dixi.

Aug. Dathi Oro. XIX. uice rectoris Gymnasii qũ gratias agit acceptoꝝ ĩsigniũ Rectoratus.

NOn eram nescius: excęlsi/atq; illustres magistratus: patres amplissimi/ac sapiẽtes uiri: & uestræ dignitati: & tã ꝑclari cõsessus splendori: lucul ẽtã/atq; studio elaboratã orõnẽ hodierno die merito iure afferri oportere. Quod qdẽ & uestra ĩcredibilis amplitudo: & huius prędarissimi/& ornatissimi auctoritas loci: & ingẽtis beneficii accepti magnitudo iure optimo postulare uidebant. Sed cũ ĩparẽ tantis meritis/tenuissimã ingenii mei facultatẽ eẽ perciperẽ; statui ipse mecũ meas partes eẽ: ut neq; silẽtĩ ꝑsus/neq; rursum longiorẽ sermonẽ faciã: nõ iniuria grauiorẽ calũniã subiturus/si mihi magni cuiusq̃ oratoris prouinciã; atq; officiũ uendicauerim: cũ ab eo exercitationis genere: nec ingenio/nec dicẽdi copia suppetẽte lõge me abhorrere ĩtelligã. Oĩum quę in hoĩum uita: ac societate uersant/florẽt: & ꝑ ręcœteris mea quidẽ clare sciũt sentẽtia ĩgenuę disciplinę/& litteraꝝ/ac doctrinę studia ꝑ hæc hoĩum excolunt ĩgenia: plurimum exornat humanũ genus. Illę uero beatę sunt ciuitates & uerę: florẽtes populi: apud quos maxime uigẽt studioꝝ Gymnasia. Vna ẽ Senensis respub. quasi oĩuꝫ preclarissima: ĩ qua sapiẽtes/& doctissimi uiri ĩ omni studioꝝ genere: ita doctrina/& glĩa pollẽt: ut ex plerisq; orbis nationibꝰ ac remotissimis regionibus ad suscipiendã sapientiæ alimoniã cupidissime ꝑmulti ueniãt: & optatã deniq; studiorꝫ palmã assequant. Qui tantis rebus ꝑfit: ope pretiũ ẽ: ut uirtute/cõsilio/sapientia/moderatione pręcellat. Quę qdẽ a me plęraq; ornamenta lõge abesse intelligo. Erit tñ ꝑ his summa integritas: ĩcõcussa fides: studiũ diligẽs: atq; accuratissima in hoc gerẽdo Magistratu industria: ut q dignas ꝑ tantis muneribus nequeã & laudes afferre/& gratias agere: saltẽ uigilando/laborãdo/bene agendo ita cœtera pensare cõtendã: ne usquequaq; ingratus uideri possim. Illud oĩbus uiribus mihi ꝓpositũ fuerit: ut ꝑ ingẽti uestra humanitate tãtis nũc decoratus honoribus nihil curẽ/atq; efficiã studiosius/q̃ huius indytæ ciuitatis: florẽtissimi studii: uestraꝝ dominationũ satisfaciã dignitati. Quod ut facilius assequamur: eũ dies cõprecabor & noctes: unde manãt fluẽta cũcta bonorũ. Dixi.

Aug. Dathi Oro. XX. uice Rectoris gymnasii: q magistratu defunctus successori suo commendat Roctoratus insignia.

CVm uires meę nõ sufficiãt: ut ĩ tãto cõspectu digne aliqd ualeã dicẽdo cõplecti magnifici/& gloriosi dñi/patres ĩsignes/ac successor ꝑclarissime: decreui rẽ potius attingere ipsam: q̃ plura incõdite loq: præcipue cũ oĩa notissima sint: q̃ de huius amplissimę ciuitatis laudibus: & de summo huius magistratus honore: quẽ merito hęc respub. tuę tribuit dignitati. Nã & magnã illius potestatẽ cõstat esse & gloriã. Et ut ad studii huius ce

dat splēdorē: & ad tuę magnificētię cumulū laudis: deprecor illū: q bona oīa tribuit: & largif mortalibus. Cū itaq̄ floreas sapientia moderatione cōsilio uirtute: atq̄ auctoritate accipe noīe huius īclytę ciuitatis: & magnificorū dominoꝝ instituto fulgida hęc & præclara insignia ad laudē Dei Dixi.

Augustini Dathi Oro. XXI. ad Senensem Magistratū de recta reipub. gubernatione.

Eniotē loq oportebat: & uirū sapientia atq̄ auctoritate prestantē: reuerēde in Xp̄o pater Magnifici atq̄ excelsi dñi: uenerabiles patres uosq̄ āplissimi uiri. Me aūt silentium decebat potius: qđ & eruditionis atq̄ eloquentię deficiā laudibus: simq̄ prsus ab orādi cōsuetudine alienus. Sed cœteras oēs tū ætatis tū īpentiæ meæ rōes: una uincit parēdi necessitas. Quādoqdē ad dicendū eorū me cōpellit uolūtas: quoꝝ (nisi me fallit opinio) uel aspnari iussa uel īperata renuere: minime cōgruebat Proinde firmissima & ineuitabili ratione coactus: exponā paucis: quæ Spiritus sancti illustrante gratia hodiernæ solēnitati cōuenire existimauerim: fretus īprimis cælesti præsidio: ac uestrarū dominationū adiuuante clementia. Naꝫ de bene regenda ciuitate de recta reipub. gubernatione: deq̄ optimi magistratus officio uerba ex hoc loco fieri cōsueuerunt. Magna res qdē: atq̄ ingenii mei: qđ perexiguū ē: longissime supans facultatē. Sed ex ueterū sapientū fontibus hauriemus: q̄ hodie in hoc splendidissimo cōsessu explicanda ducimus: & ex sanctaꝝ scripturaꝝ uocibus nostra depromef oro. P. Scipionē eū'q primus Aphricanus appellatus est. P. Cornelium Emilianū in Massinissæ Regno ad quē salutandū uenerat: p quetē amonuisse legimus iustitiā colendā ac pietatē. Id qđ prędarissimo de repub. libro prosecutus est Cicero: qđ & ob eā causam somniū Scipionis inscribitur. Nam iustitiā ac pietatē imprimis seruare debent q reipub. pręsunt: q magistratus gerunt. Quibus certe magnis præcipuisq̄ uirtutibus ueluti stabilibus firmamētis. diuina oīa atq̄ humana iura continenf. Etenim p pietatē summa cū deuotione ac fide uera cōplef dei dilectio: quę proculdubio in seruandis mandatis eius sita est: sicut nobis saluator p Euangelistaꝫ ostēdit: dicens. Siqs diligit me: sermonē meū seruabit. Nos āt q in fide Christi uiuimus: fundati supra firmam petrā supedificati sumus supra fundamentū Apostolorū & Prophetarum: unū solū ac ueꝝ & oīpotentē Deū colere debemus: unū in deitate: trinū in psonis: q in principio terrā fundauit & stabiliuit cęlos prudentia: q plasmatū hoīem gloria & honore coronauit atq̄ ad ciuilē illū cōgregationē ac societatē constituit. Quocirca & rectissime Romanus ille philosophus: atq̄ eloquentissimus orator nihil ē inqt illi principi deo: q oēm mundū regit: qđ qdē in terris fiat acceptius: q̄ concilia cœtusq̄ hoīum iure sociati: quæ ciuitates appellanf. Sed tū demū uera concilia sunt & prædara humanæ uitæ societas: si diuini cultus honore: si pietatis obseruatione: si ueræ sapientiæ ac religionis splendore refulgeat. Vt intelligant hoīes: q ad uirtutē & ad decus nati sunt: ab īmortali Deo bona cūcta pcedere. Solū Deum largitorē uirtutis: auctorē libertatis: principē pacis: datorē quietis: fontē uberrimū gratiaꝝ scatētem bonoꝝ oīum. Qui ut initio mūdū cōdidit: ita admirabili ordine: & inenarrabili prouidentia moderatur & regit. Quem ob eam causam & creatorē secundū Platonis sententiam: & rectorē (ut Aristoteles ait) mūdanę molis: & credere & appellare debemus. Vnde & uere p Prophetam dicif. Cæli enarrant gloriam Dei: & opera manuꝫ eius annunciat firmamentum. Cui ad tuendam pietatis laudē & solemnes sacroꝝ ritus: & debitas cerimoniarū institutiones statutis tēporibus presoluere debemus: pręces fundere: ac supplicationes afferre ut sanctā rerū publicarum conciliationem: ac totius generis humani societatem incolumeꝫ tueri: & immunē maloꝝ oīum prēstare dignetur. Quod ut imprimis p inclyta uestra republica īpetrare mereamur: uigilando agendo bene consulendo: quæ bona & recta sunt opando contendere: atq̄ efficere debemus. Sed cū pietate ipsa: de qua hactenus pauca locuti sumus: congrue adhibetur iustitia. Quæ una imprimis in uniuersa humani generis congregatione: precipue semper floruit a merito dominaf. Nā sicut Platone teste didicimꝰ: sine iustitia nō mō ciuitatis principalis societas: sed ne ulla quidē pars eius conseruari potest. Qua ut Hieronymus Doctor sacratissimus prodidit: uirtutū oīus cumulus cōtinef. Ita ut eius propriū munus sit: & a malo declinare: & bonum sectari. Quæ duo cū pcesserint: ciuitas ac bene īstituta respub. trāqllitate ac ppetua pace lętaf. Bene siqdē Esaias Propheta. Erit: inqt: opus iustitię: pax. Psalmographus uero Dauid recte modulatus ait. Iustitia & pax osculate sunt. Quare & scite pcepar. Declina amalo: & facbonum: inqre pacē & psequere eā. Illud oībus maxime exploratum eē arbitror: iustitiā in omni rerum publicarum administratione prę cæteris necessariā eē: p q̄ Reges regnāt: Principes dominanf: ciuitates & populi oēs pacem assecunf. Quā uiq ab īmortali cęloꝝ principe hoībus tributā eē putamus ad tuendā hoīum in terse cōciliationē ac societatē. Q m̄ eleganter iurisconsulti diffiniūt iustitiā cōstantē eē ac ppetuā uolūtatē: ius suū uni cuiq tribuētē. Itaq̄ hęc una uirtus oībus cōsiliis atq̄ actionibus pīsto eē debet. Nulla deniq̄ pars uitę neq̄ publicis neq̄ priuata neq̄ forēsibꝰ neq̄ domesticis in rebus iustitia uacare potest. In qua tā pspicuus splendor uirtutis fest: ut nō iniuria tradiderit. M. Tullius. Ex iustitia uiros bonos nominati Per iustitiā siqdē leges ac iura seruanf: uirtus atq̄ honestas colif: ppulsaf iniuria: coherceꝫ īprobitas: & qđ pauloante attigimus: pacis tranqllitas cōparaf: in qua humanę societatis uidef quodāmō cōstaf fœlicitas. Quare sapiens scite hortaf: q populis psunt: & reꝝ publicaꝝ gubernaculis sunt pfecti: & āmonet dicēs. Diligite iustitiā: q iudicatis terrā. Ad q̄ auidius āplectendā: uēas fuisseꝫ dominationes cohortatus: nisi uestra sponte intelligerem excęlsi Domini uos huius tam eximiæ uirtutis excællere

prestantia: ut iam superuacuum sit: plura ea de re in medium afferre. Dixi.

¶ Aug. Dathi Ors. XXII. qua designatos reipublicæ Magistratus: ad pacem tuendam: amplectendam concordiam: iustitiamq; seruandam plurimum cohortatur.

Vm ipse mecũ cõsidero: q̃ magna sit huius loci auctoritas: uiri p̃stantissimi: statuo fragilis: & exigui ingenii ĩbecillitatẽ haud quaq̃ hodiernę celebritati posse satisfacere: & cõdignã afferre ut e ãplitudini dicẽdi facultatẽ. Quãobrẽ ne ingrauiorẽ culpã incidã: neue ad orandi ĩperitiã: adhibeã loquendi audaciã: ac temeritatẽ: ad breuẽ exortationẽ præsentẽ oẽm sermonẽ accõmodauero. Præsertim cũ & sepe alias: & ab hoĩbus eruditis: atq; ab eloquẽtissimis uiris copiose iisdẽ de rebus: atq; ubertime dictũ: tractatũq; sit. Cõstat etenim p̃cipuũ ex oĩbus rebus: & accuratissimũ bonũ eẽ pacis tranqllitatẽ: qd' uere dicũt Stoici habere oẽs numeros inter humana cõcilia: qppe qd' solũ rex oĩum expetendax ubertatẽ: & cumulũ cõplectitur ut iure optimo dicere queat q pacis bono pfruit cũ sapiente cõcionator. Venetũt mihi oĩa bona pariter cũ illa. Idq; ultimũ absq; dubitatione ẽ: & extremũ bonũ ac finis potius bonox oĩus. Sed si uiã ad eũ pueniendi q̃rimus: duas cęteris expeditiores eẽ affirmant: q recte oĩa ac diligentissime cõtemplant: unã iustitiæ: quæ mater quodãmõ est oĩum pcreatrix uirtutũ: q̃ & supis & mortalibus reddit qd' suũ ẽ: alterã unanimitatis atq; cõcordiæ: p quã oĩa augescũt expetẽda bona: & incrementũ suscipiunt: & post habita priuatox cõmodox ratione: cõmunis salus: atq; utilitas conseruat. Qui igitur tantæ ãministrationi præfecti estis: diligite iustitiã: concordiã amplectimini: seruate leges: iura custodite: exaltate pbos: cohercete malos: reddite unicuiq; qd' suũ ẽ: aspnamini seditionẽ oẽs: cõtentiões fugite: uitate discordias: sectamini æqtatem: & sicut certo spamus qd' amplissimũ bonum ẽ omniũ: pacẽ & tranqllitatẽ optatã consequamini: atq; ut ita cõcedat deus: deuotissime supplicamus. Dixi.

¶ Aug. Dathi Ors. XXIII. qum summi senensis reipublicæ magistratus clarissimũ uirũ Ioannem Pensium Siculum militari ornamento insigniret & auro.

Llud apud Reges oẽs ac p̃cipes: amplissimi Magistratus: & celebres patres: apud oẽs itẽ benemoratos populos atq; orbis nationes & ciuitates: quæ legibus & moribus cõstitute sunt: maxime semp efferri ac laudari consueuit: ut quod iustitiæ suũ munus est: singulis hoĩbus sua iura tribuant. Vt nec improbi: & humanæ societatis uiolatores pena ac supplicio careant: & boni & sapientia ac laude p̃stantes uiri debitis pręmiis atq; amplissimis afficiantur honoribus. Atq; inde factũ ẽ: ut quę apud Priscos quõdã laboris & duri discriminis militaris ac bellica foret exercitatio: ad magnũ exinde decus: atq; uirtutis p̃mium: & pbitatis ornamentũ transferretur. Ex quo nõ solũ eos q armis & gestarũ rex floreret gloria: militaribus donare solẽt p̃claris insignibus: s; eos quoq; q in toga ac pace pie iuste moderate laudabiliterq; se gerant eodẽ ipso munere: & togata q̃ appellant militia: exornare consueuerunt. Nec. n. quæ in ciuitatibus a uiris præstantissimis: utiliter sapienterq; magno aĩo & excelso gerunt: inferiora sunt iis: quæ ab Impatoribus ac bellox Ducibus: uiribus & robore ministrantur. Quãobrẽ nr̃a quoq; respublica: q oẽs sapiẽtes: & Mag. uiros & charitate sẽp cõplexa ẽ & honore psecuta Ioãnẽ Pẽsiũ nobilẽ genere uix & uirtute ac doctrina & itegritate sũma p̃ditũ: quẽ i suo Gymnasio rectorẽ ãnos plures: & p̃clarũ i sua iustã ãministratiõe cognouit Senatus cõsulto militaribus ornamẽtis & auro isignire decreuit: ut simul uetex labox nõnullũ p̃miũ reportaret: & suo potest tẽpore reddendo iuri i nr̃a urbe p̃fiteret. Q d' Prætoriũ munus & in hac ciuitate pcelebre: ut q i capessenda rex scientia & doctrina uersatus ẽ: & i Rectoratus officio Sapientiæ pfessoribus ĩperauit: iã tandẽ ad res maiores accingat & q̃a sapientiæ fontibus hausit: ad huius reipub. & cæterox populox salutẽ atq; utilitatẽ conferat. Vt pręsit iustitiæ ministrandæ: & in hac togata militia sacra & tẽpla & pias ædes tueat: pupillos defendat & uiduas: nõ sinat a potentioribus iopes premi: æquabilẽ se oĩbus iudicẽ p̃beat: cõcordiã pariat: pacẽ foueat: & cũcta uirtutis opa diligenter exerceat. Nostræ uero reipu salutẽ dignitatẽ & gloriã studiose semp exquirat. A qua hodierno die tua Ioannes Pensieuir clarissime plurimũ dignitas illustrat. Proinde suscipe læto aĩo donũ populi huius amplissimum: & nomen eius ad sydera tolle.

¶ Exẽplo antiquo & laudabile instituto & approbata cõsuetudine a piu euidẽte documẽto della uostra uirtu & optimo pposito a cõseruare inuiolabilmente le cose antedecte: & extollere q̃sta florẽtissima republica: ne giamai alla sua dignita & salute cõtrauenire: ue astringerete nelle mani del nostro excellente priore col uinculo & religione del scõ iuramento a laude sempre dello eterno Dio. Dixi

¶ Aug. Dathi Ors. XXIIII. qũ. N. Lucensem ac Senensem Prætorẽ in fine magistratus publico insigni: & uictrici signo ac præclaro uexillo donaret Senensis respub. quodã uelut ac pspicuo suarum laudũ testimonio: & ppetuo eternæ ipsius gloriæ monumento.

Ræclata fuit semp nõ mõ huius reipub. quę a maioribus nostris præclare quoq; istituta est: Eques p̃stantissime: sed ẽt populox oĩum cõsuetudo: q iuste & laudabiliter ad bene uiuendũ cõparati sunt: ut tuendę uirtutis ac pficiendæ iustitiæ gratia: eos semp non solũ beniuolentia & charitate cõplecterẽt: uerũ etiam summis laudibus prædicarent: & magnis insuper honoribus afficerent: qui de ipsox patria & ciuitate bene meriti essent: id sibi persuadentes: quod plane exploratum esse omnes intelligunt: non minus præclarum & deco

ctum esse: præmia bonis dare: quã ob bene gesta præmiis decorare: & ut Plinii sapientissimi uiri uerbis utar: statuã in foro populi Romani ponere: quam habere. Ea pro pter hi amplissimi patres q hunc gubernandæ reipub. Rectores nunc pfecti sunt auctoritate: ac decreto nostri Senatus: te certioré faciunt: habere te uniuersæ huic ciuitati charissimũ: nõ solũ pp cõmunẽ: ac reciprocã Senẽsis: ac Lucensis patriæ naturalẽ: atq infitã beniuolentiã: pspectãq: & pbatissimam amicitiã: sed & pp ingentẽ tuã uirtutẽ: sapientiã: moderationẽ: quã in regẽdo Magistratu prætere tulisti: & pp summæ integritatis merita: denique uero ut intelligas id ab intimis: atq optimis ais pficisci: hoc nostræ ciuitatis insigne tibi decernunt: ac deferunt: ut sit illud qdẽ & tuæ uirtutis ppetuũ monumentũ: & nostræ indicium charitatis: ac ueri pignus amoris. Quod accipito læto aio: & macte esto gloria: & honore semp & in patriam rediens: & p orbem totum quocunque uocetis. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oro. XXV. uice Regis: q clarũ belli ducẽ: fide pbatũ: ac bene de se meritum familiariũ suoꝝ cõstituit numero: ac uictoribus signis donat: quibusdam ueluti bellicæ uirtutis insignibus: & militaris suæ ipsius laudis perpetuis monumẽtis.

Etus mos: & antiqua maioꝝ nostrorum fuit cõsuetudo: Dux belli strenue: atq inuicte athleta: iustitiæ seruandæ gratia: eos semp premiis afficere: atq honoribus decorare: qui singulari uirtute: & eximia animi magnitudine prædití essent: atq eo magis: si ad huius regni gloriã: ac decus: suã i bene gerendis rebus: & uirtutẽ: & operã contulissent. Q̃ & cũ nobis & huius solo maiestati copertũ de tua prestanti uirtute: atq exploratũ sit te amicoꝝ: & familiarium nostrorũ numero cõstituimus: ac ppetuo aggregamus: & eũ esse pfitemur: qui inter magnos: & claros belli Duces: ac fortissimos pugnatores iure optimo collocari debeat: ac demũ inter eos reponendũ ẽe iudicamus: q de nobis bene meriti sũt: & sese uirtutibus: & rebus gestis dignos fecerũt nostra familiaritate: & gratia. In quaꝝ qdẽ rerũ pspicuum testimonium: hoc te dono muneramur: & hęc tibi deferimus uictricia signa: munus mæ uirtuti accõmodatũ: debitũ tuis meritis: claris: & strenuis bellatoribus dari solitũ: nostræ erga te summæ beniuolentiæ testimonium: & ueri pignus amoris: ut nõ solũ testibus tuæ uirtutis merces pateat: sed minoribus quoque: ac posteris tua laus & claritas elucescat. Hoc tibi optimo largimur cordis affectu tu hilariter fac: & læto suscipias aio.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXVI. in comitiis habita: quum de more Senensis patriæ: noui Magistratus sorte quadam ducerentur e buxolo.

Vlere tradit maiorũ nostrorũ auctoritate excelsi Magistratus: ac patres. C. Sed & ueterũ quoque sapientũ sententia cõprobat: q tũ apud Romanos & Græcos: tũ ẽt apud Hebreos præclaras orbis nationes maxime floruerunt: tales plerũque ẽe populos: quales illi fuerint: q populis regendis pręsunt. Hinc aureum flumen. M. Tullius ad. P. Lentulum scribens ait. Hęc in ciuitate aiaduertenda: quę sunt apud Platonẽ nostrũ scripta diuinitus: quales in repub. Principes eẽnt: tales reliquos solere eẽ ciues. Hinc & Antigonus Rex quõdam Macedonũ: q magnis fortunis polleret & gloria: i Epistola ad Zenonẽ Cittieũ: cũ nõnulla de doctrina: ac fœlicitate premisisset: hęc tãdẽ in calce subiecit. Cuiusmodi Dux fuerit ciuitatis: tales urplurimũ subditos fieri necesse ẽ. Hinc: & sapientissimus concionator Iesus Syrach filius in eo libro: q Oeconomicus inscribit: Secũdũ iudicẽ populi inqt: sic & minister eius: & qualis Rector ẽ ciuitatis: tales & in habitantes i ea. Quocirca optimos magistratus eligendos censuerunt: q uolunt rẽpub. saluam esse: & populũ ipsum ad beate: honeste: bene uiuendũ: uel traducere: uel ipellere. Optimi aũt Magistratus sunt: qbus eę res sunt propositæ: quas optimus qsque debet: cõmunis salus: reipub. dignitas: atque libertas: q ad cõmunẽ utilitatẽ: oĩa referãt: obliti propriorũ cõmodorũ: memores aũt eius qd̃ auctor pbatissimus tradit Liuius in hæc uerba. Factio respectusque rerũ priuatarũ semper offecere: offitietque publicis cõsiliis. Optimi sunt Magistratus: q uniuersum corpus procurãt ciuitatis: ciuiũ sectionẽ oderunt: & pnicię ciuitatis: ac labẽ execrant: seditionẽ uidelicet: atq discordiã. Optimi sunt magistratus: q prudentiã adhibuerunt ad recta: ac salutaria capienda cõsilia: amorẽ: & charitatẽ ad repub. amplectendã: diligentiã uero ad pficiendã rerũ administrationẽ. Itaque recte pręcipit optimos magistratus: prudentissimos: amantissimos: diligentissimos ẽe oportere. Optimi Magistratus sunt: qualis Moyses Israelitici Dux exercitus: diuinitus inspiratus expetere cõsueuit: natu grandiores pp grauitatẽ: atq cõstantiã: delectos p tribus: & familias ob uirtutis præstantiã: simul atq concordiã: doctrina deniqꝫ pditos: q diuinã & humanã legẽ instructi: iustitiã: & equitatẽ cõsectarẽtur: & nec ad dexterã: ne qꝫ ad sinistrã deflecterent: sed uia regia graderent. Optimi magistratus sunt: q præmiis utentes & pęna inter bonos. & malos discrimen pitant: e ciuitate aũt studiose amolunt: luxuriã: auaritiã turpitudinẽ: inuidiã: cœteraque generis eiu dẽ: q labefactant ciuitates: ad excidiumq pducunt: & populos pdũt. Optimi magistratus sunt: q cogitãt sẽp cõsilia pacis & pacatis tẽporibus ad pacẽ retinẽdã opas oẽs: atq idustriã cõferũt. Per bellorũ uero tẽpora: qualia nõnũq alternę hũanaꝝ rerũ uices ferũt: & nũc cõngrũt iis quos fœdera sctã iunxerũt. Sixto Beatissimo Romano Pontifici: Regi potentissimo Ferdinãdo: & nobis ipsis crebris finitimorũ lacessitus iniuriis. Optimi inq̃ magistratus qui bellorum motib9: hostiũ ppulsãt iniurias: ulciscũt iprobitatẽ: erectas domãt ceruices: magnis ãt reb9 gerẽdis decus inueniũt impii: augent reipu. gl'ias: & i posterũ pariũt firmiorẽ pacẽ. Nam: & idcirco bella gerũt ut in pace uiuatur. Eiusmodi impresentiarum præesse cognoscimus: qui una cum Dictatoribus no

stris Baliæ patribus: loco disiūcti: ꝓposito uero cōiūctissimi: & uolūtate pares: uigilādo-agēdo bene consulendo-diligenter disponendo: his difficillimis temporibus-publicis rebus gerendis præsunt Consimiles hodie in hac præclara comitiorū celebritate-nobis diuina sors offerat: quorū consilio-uir tute-prouidentia-beata sit futura respub. Quod ut facilius assequamur-æternum mundi Pricipem: quē uere Deū deorū dominū Propheta sacratissimus uocat: a quo facta sunt: ac gerūt oīa: sine cuius numine factū est nihil: casta-pia-integra-incorrupta mente ueneremur: passis manibus-ac sublatis ī cœlū cordibus-inuocemus: & quē sanctissime adoramus: & colimus: cōprecemur his uersibus. O q res hoīumq; deūq; Aeternis regis īperiis: & fulmīe terres: Iustitię-rectiq; dator: q cūcta gubernas: Squam imprimis tolle cladem: statue tandē grauibus ęrumnis modū summe Olympi rector: da finem Rex magne laborū: de sublimi solio ac cœlesti throno respice propitius Senensem populum: adsis nobis fęlix: optata comple: preces audi: annue supplicū uotis. Parce pio generi & propitius res aspice nostras: Tuq; o piissima Virgo: ęterni Regis filia: eadē ac parēs Regina cęlorū: nostræ Imperatrix urbis: quæ ī cœlestibus sedibus supereminēs Angelorū choros: una cū Dei filio-eodē & tuo nato totius moderatrix orbis: fac nobis propiciū: quē Redemptorē genuisti mortaliū: quē tua gestarūt beata uiscera: quē admotis sanctis uberibus-sacro lacte pauisti. O patrię Senēsis honos: o uita salusq; spesq; hominū: quē terra-poli-mare-sydera adorant: redde ināq placatū ac fœliceē tuis Senēsibus filiū: aduersa pelle: bona cuncta posce. Hæc uiri Senenses Regina cœlorū est: mater Regis Angelorū: nostrę salutis initium: misericordiæ complemētum: fons gratiæ: & humanæ fragilitatis tutissimum præsidium: ac singulare profugium: pudicitiæ ac sanctitatis exemplum: speculum sapientiæ: supernæ gloriæ splendidissimum lumen: intemerata Dei genitrix-ab æternis sæculis cœlesti prædestinata consilio: quæ uirginali claustro illum portare meruit: cuius uel totus cœlorū omniū ambitus capax esse non poterat. De hac nanq; iamdudum sapientiæ oraculis prænunciatum erat. Qui creauit me: requieuit in tabernaculo meo: quæ Deum & hominem Redemptorem mūdi-humani generis Saluatorem genuit: et hanc patriam: patriam hanc dico uiri patres-ab hostium semꝑ defendit insidiis. Hanc nos igiē supplices deprecemur: ut sicut huic ciuitati sola præest: ac dominatur una cū filio: ita eius salutem-firmitatem-quietem-pacem benignissime tueatur: ut ita eius munita ac uallata præsidio & ope sanctissima freta-malorū omniū sit semper īmunis: & candida libertate ac diuino ocio cum ciuium summa cōcordia perpetuo secura fruaē. Vos quoq; Apostoli Principes Christianæ religionis columen & uera mūdi lumina: uos sacri ac sancti penetrabiles nostri Penates: q huius urbis & Senensis populi tutelæ præestis: uos-quos hæc patria tulit: diuina uirtus in cœlū transtulit: uos cœlites ac superi omnes adhibete nostris Magistratibus gratiam: largimini sapientiā: uirtutē conferte: date salutem: iuuate uictoriam: ut fauētibus uobis-q mūdū regit oēm Deus: beatā efficiat Senēsēs temp. Postremo & q nūc præestis Magistratus: & q deinceps prefuturi estis: quo sitis ad bū gerendā Remp. alacriores sic habetote. Si pie ī Deū: si caste in nobis: si iuste ī hoīum cōciliatione & ciuili societate uixerimus: licebit diuturnis tēporibus & lōgo sæculorū curriculo beatā possidere Remp. Licebit multis ppl'is-terra mariq; imperare. Licebit Magistratus gerere: exercitus regere. Licebit pendulis atq; albis infulis ornare tempora. Statutis uicibus aureas & argēteas urnas-bicolores tum tripartitas-tū quadripartitas pyxides prospere nouare. Hūc uero signis & auro fulgētē thesaurū-atq; augustā corbanā tubicine pręcinēte: modulante tibicine-apparitoris subiecta atq; alternata ceruice-oliua-& festa fronde-longo ciuium & Senatorū agmine ꝑ urbē gestare. Licebit habere Senatū calata centuriata-comitia cogere: concionari: sententiā dicere: sancte decernere: sed & leges & iura prescribere-uolētibus atq; obedientibus impare. Licebit opimis pascuis & salinis-amplis uectigalibus-fertilibus aruis-agricolarū-artificū-mercatorum iucundis muneribus ꝑfrui: & quod summū ī rebus hūanis bonū est-inconcussa libertate uti: ac perpetua pace lætari: demū cęlorū nancisci ꝓmia. Atq; ita faxit Deus optimus-maximus: q large suppeditat bona cuncta mortalibus. Dixi.

¶ Aug. Dathi Orō. XXII. Habita-dū Paulo Lucullo Aglano equiti Senēsis reip. collata sūt signa.

COnsueuere maiores nři & ueteres sapiētes æques insignis Paule Luculle-uiros magnos & uirtute ac laude ꝑstātes-magnis quoq; efferre laudibus: & amplissimis ꝓseq pręmiis. Hinc sunt coronæ militares: quę prisca uetustate celebranē: hinc triūphalis corona: hinc obsidionalis corona: hinc ciuica corona: muralis corona: castrēsis corona: naualis corona: oualis corona: oleagina corona: hinc laurea: hinc alia ꝑmulta id genus uel insignia uel munera. Hinc ē illud. C. Plinii magni auctoris locuples testimoniū: nō magis decorū & insigne esse-statuā ī foro ppli Romāi habere-q̃ ponere. Hinc illud ē cōpertū oībus catholici Doctoris-ad magna ꝓmia ꝑ magnos labores ꝑueniri. Hinc illud Platonis sūmi pene phorū oīum: honore ali artes: oēsq; accēdi ad studia glīa: iacere cōtra ea: q̄ apd quosq; īprobāē. Ab ea cōsuetudine hęc nūq̄ discessit resp. eamq; ipa₃ recte uiuēdi rōnē-studiose semꝑ accurateq; seruauit: Et ut bū ac laudabil'r īstituta ē: & sanctissimis legibus gubernaē & moribus: ita ꝑclaros & ꝑstāti uirtute ac laude uiros sūmis decorat ornamētis: āplissimis ꝓseqē ꝓmiis. Itaq; cū in tuo ꝑclarissimo Magistratu tuā nouerit uirtutē-īntegritatē-moderationē-diligētiā-optimā deniq; bū regēdi uiā: certe cū antea Aglanos oēs ueteris amicię iure & sacri cęlitis diui Bernardini adiūcto postmodum arctissimo uinculo amaret: & sūma charitate di-

ligeret. Cognitis nūc tui Magistratus laudibus/tuis ita poscentibus meritis/præter summā totius ciuitatis beniuolentiā & gratiā: quā tibi cumulatissimā cōparasti: donat te nostra respub. magno Senatus cōsensu: et cunctis ppl'i suffragiis/suis insignibus ac perpetuis monumētis. Futurū qdē posthac semper tuæ uirtutis/sapientiæ/integritatis perspicuū testimoniū/& sūmi tandem pignus amoris. Id tu læto accipito aīo: ac macte esto ubiq; gentium auctoritate & gloria huius præcellentissimi Magistratus nostræ Reip. & ciuitatis huius nō imemor usquam. Dixi/

¶ Aug. Dathi ad Quirites Orō. XXVIII. p nouo Senatore urbis de laudibus Romanę ciuitatis.

QVanq̃ itelligā/maiore eloquēdi copia opus eē uiri præstātissimi/& illustrissimi patres & uberiore dicēdi orōne ei: q tantę dignitatis locū subit: tñ quod muneris necessitas agere cōpellit/breui sermone cōplectar. Cū pręsertim huius celeberrimæ urbis/florentissimæ ciuitatis/optimæ institutæ reip. præclarissimi atq; amplissimi Imperii ubiq; gentium fulgeat splendor: & admirabilis gloria/atq; eximiæ laudes pateant: cū ciuiū splēdida ingenia/laudatissimi mores/singulares/præcipuæq; uirtutes toto iam clarescant orbe terrarum. Nam uere huic ꝓpheticum illud cōgruit: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Nā iure optimo/ciuitas Dei appellari debet: in qua regnat diuini cultus religio: uirtutū oīum exemplar: Iustitiæ splendor elucescit/ Quæ oīa cū a primordio tā gloriosi Imperii tantopere semp exculta sint/factū est nō iniuria: ut uniuersi terrarū orbis assequeret Imperiū. Ad uirtutē/iustitiā uidelicet: quæ oīuꝫ ꝑclarissima/& in omni administratione necessaria ē: uires oēs & diligētiā adhibere/& cōferre debetis: ut ea uigente/eadem āplitudo tantę reip. & admirabilis dignitas ꝑseueret. Hāc īprimis tueri/ac seruareq; tā ornatissimo magistratui ꝓest: ut ītelligāt oēs/hoc uere eē gentiū oīuꝫ patrociniū firmissimū/ac singulare ꝓfugiū & ueluti tutissimū portū: in quo mundi totius gentes/ac nationes facillime conq̄escāt. Neq; enī q̄cq̄ pōt aut ꝑstantius dici: aut cogitari sublimius/q̃ huius ꝑclarissimi ppl'i Maiestas. Si pari studio & industria floreant eadē: quæ quondā cęperūt excellentissima oīum bonoꝝ munera: ut p iustas & optimas laudataꝝ reꝝ oīuꝫ exercitationes/& summā ingentiaꝝ artiū celebritatē: sit illa ciuitas gloriosa: Imperium Occeano famā: quæ terminet astris. Atq; ita futurū sperare debemus/ꝓcelestis gratię benignitate & p summa uestraꝝ paternitatū uirtute/atq; admirabili prouidentia. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXIX. Ad idem.

QVm nihil sit Romano noīe nec ꝑclarius q̄cq̃/nec splendidius/illustrissimi patres & Quirites ornatissimi: statuo ne rei magnitudini & huius loci auctoritati iniuriam fecisse uidear: quæ ipse cōsentanea arbitror/breui orōne ac sermone cōplecti: si tutius: si melius est/de rebus magnis pauca potius/q̃ diffusiora proferri. Ac primū pręstantē & nobilissimū æquitem. N. magnis laudibus dignū esse iudico. Qui sapienter: q moderate: q laudabiliter eum Magistratū gessit: quo nullū ampliorē nec maioris dignitatis esse nō īmerito arbitramur. Nā cū sit una iustitia ꝓter cæteras oēs eximia/atq; excellētissima: & mater q̄dā ac Regina uirtutū/illā maxīe tueri debēt: q huic ꝑclarissimo Senatorio muneri ꝑsūt/siquidē Iustitiæ exercitatione humana cōciliatio & societas cōseruaẗ: ciuitates fœliciter gubernanẗ: pax/idest sūmū īter res oēs humanas bonū/ocium & tranqllitas efflorescit: & plenitudo atq; ubertas expetendaꝝ reꝝ oīum: quā uirtutē diligēter colētes: q hāc urbē gloriosissimā præclare fundatā reliquerūt: adepti sunt totius orbis Imperium. Ac nūc qdē cunctis terraꝝ oīum ppl'is antecellit: & obseruatione Iustitiæ/& reꝝ cunctarū laude: pręsertim cū illā Deus sedē & domiciliū eē uoluerit Christianæ atq; apostolicę dignitatis: cuius fundamēta uere posita sunt ī mōtibus sanctis: cuius nō secus q̃ Syon diligit portas dn̄s sup oīa tabernacula Iacob. Ciuitas Dei Roma: de qua gloriosa dicta sunt. Quæ ꝑclara huius īclytæ & dominātis urbis munera/cū mecū cōsidero/supplex deꝓcor eū: q cęlos & cūcta gubernat: ut eā mihi ī hoc Senatorio & ꝑclarissimo munere tribuat facultatē: ut seruare tantæ urbis decus/& tueri Iustitiā in hac excellentissima ciuitate ualeā cū sūma huius gloriosi ppl'i pace ac fœlicitate ad sanctæ Romanæ ecclesię amplitudinē & sancti Pōtificis Pii Secūdi gloriā/& illustrissimarum paternitatū uestraꝝ splendorē. Ad quā rem oēm ipse & fidē & operā & accuratissimā industriam adhibebo.

¶ Augustini Dathi Oratio. XXX. Pro Senatore urbis/fine Magistratus.

SI aliqua ī me fuisset dicendi potestas/uiri ꝑclarissimi/atq; celeberrimi patres/libēter & de Iustitiæ laudibus/& de successoris meritis orōnē habuissem. Sed utrūq; sūmi oratoris eloquentia & disertissimi hoīs ingenio & facūdia explicādū eēt: q̃ qdē lōge a mę abesse sentio. Nā si Iustitiā laudare uelimus/ea ꝓculdubio uirtus ē: cui in oīum reꝝ administratione palma tribuiẗ: p quā Regna/Principatus/respublicę & ciuitates oēs ac ppl'i ī pace seruari/in tranqllo ac tutissimo loco cōstitui & collocari possunt: sine qua nulla tā magna hoīum conciliatio ē: nulla tā firma societas: quę nō statim ea uirtute sublata/extinguaẗ: & pereat. Quamobrē insignis phūs Plato unā pręcæteris necessariā ostēdit esse in iis luculētis libris: quos de Reipublicæ institutione composuit: quæ reddens unicuiq; quod suum est/hominum concilia stabili firmitate tueturi & continet. Quam qui seruant: hi latissimum adipiscuntur Imperium & præcipuum decus/atq; immortalem gloriam assequuntur. Flos mundi totius & caput uniuersi orbis Roma testatur: cuius lustriā referre nemo possit. Cuius gloriosum regnū/atq; uniuersale Impium ueteꝝ oīum/tum Latino

rum tũ etiã Graecorũ historiae concinũt. In qua q imparuerũt unã Iustitiam cũ caeteris uirtutibus seruare semp & colere contẽderũt: ita ut Brutus is: q primus tyrannidẽ & iniustũ regnũ ex ea urbe sustulit: uiuendi aureã libertatẽ inuexit: neq etiã suis ipsius liberis pepercit: quo patriae saluti cõsuleret: & illesã immolatã Iustitiã tueretur: oblitus paternae pietatis: quae oẽm fere amorẽ superat: ut tã praeclarę uirtutis memor esse nequaq desineret. Id ipsum & pleriq Romani fecisse perhibent. Atq ea res imprimis eidem urbi uniuersum pene terrarũ oĩum imperiũ peperit. Huius autẽ uirtutis studio constat incensum atq inflãmatũ esse equitem praestantissimũ. N. quẽ summi Pontificis sapientia huius praeclarissimi Magistratus successorẽ cõstituit. Q d' eius prudentiam moderationẽ animi magnitudinẽ & eximiã pbitatem intellexit sufficere tanto muneri: ut sit q diuini cultus reuerentiã: Iustitiae firmitatem & conseruationẽ impleat: huius florentissimae urbis pspiciat dignitati paci & quieti intẽdat: ac deniq sanctissimi Domini nostri diuina prouidẽtia ecclesiae Principis uotis sanctissimis satisfaciat: ut pro bene gestis atq administrans rebus & gloriã singularem & huius illustrissimi ppli reportet gratiam. Atq ut id ita illi tribuat omnipotens Deus & terrarũ rector ac cęli arbiter magnis ac deuotissimis supplicationibus deprecamur. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXXI. Ad idem.

Optabam patres illustrissimi eam mihi datam fuisse eloquentiae facultatẽ: qua aliqua saltem ex parte meo potuissem munere fungi. Et primũ qdẽ parẽ rependere orõnis uicẽ: in qua senatu ab eo q nup orõnem habuit: nihil esse praetermissum: quod ad magnũ dicendi splendorẽ ptinere possit. Deinde ut aliquas & huius gloriosae urbis & uestrarũ paternitatũ laudes afferre ĩ mediũ concederet: postremo ut debitas agerem uestris dignitatibus gratias. Sed cũ intelligam hęc oĩa longissime mei ingenii uires exiguas superare: multa quae necessaria huic pposito forent: in pauca conferã. Nam cũ considero qua liberalitate: qbus honoribus: qua benignitate a uestris praeclarissimis paternitatibus affectus sum: iudico pculdubio me oĩa uobis debere: quę uel natura tribuit: uel fortuna cõcessit. Siquidẽ acceptorũ beneficiorũ & meritorũ tanta est magnitudo: ut nec animi uiribus nec corporis muneribus nec externis facultatibus tam incredibili amplitudini ualeã respõdere. Quas uero nequit referre mea fragilitas: agere nõ sufficit lingua mortalis: eas tñ aius ipse habebit uestris paternitatibus ĩmortales gratias ac sempiternas: & dũ spũs hos reget artus: quantũ diuini numinis benignitas annuet: cunctis uiribus totoq (ut aiunt) pectore uestris cõmodis inseruire iussibus ac uolũtatibus parere atq obtemperare conabor. Id meũ studiũ: ea sẽp erit accuratissima exercitatio: ut extollã huius florentissimę urbis nomẽ: & gloriosissimi huius Imperii decus pdicationibus & laudibus ad sydera tollam. Q d' ut seruet: ut tueatur: atq ãplificet: sub optimi pastoris ac diuini Pontificis gubernatione beneficẽtissimus Deus deuotissima supplicatione oro atq obsecro: & simul eã mihi dignet tribuere facultatẽ: ut nec ingratus ac tãtorũ beneficiorũ ĩmemor cuiq uideri possim. Postremo ita me uestris illustrissimis paternitatibus deuinctũ atq obnoxium pfiteor: ut nec et capitis periculũ & uitae discrimẽ effugiam: cũ uestris paream: atq obediam iussibus. Hoc propositum animę & firmissima mentis sententia: quam nec extorquere fortunae casus: nec ulla immutare possit aduersa tempestas. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXXII. Pro associato agente gratias comitantibus.

Vam grata q iucũda fuerit associandi benignitas uiri pstãtissimi atq optimi patres: nemo satis oratione & uerbis ualeat explicare. Comperta est & summa humanitate comprobata optima uestrorũ aĩorũ uoluntas & gratia. Q uod omne nomĩe Magnifici Rectoris nostri & domini mei pro magno & maxime liberali accipit beneficio: ac magnę ob eam largitatis magnitudinẽ uestris meritis agunt gratiae: quas clementissimus Deus dignetur rependere. Ac discedat quisq pro libito. Dixi.

Aug. Dathi Orõ. XXXIII. Ad cõmendãdum: q bene aliquid administrauerit.

Dignum atq aequum putari solet uiri & patres honorandi: ut fideliter laborantibus iusta ac debita rependat mercedis gratia. Nam ita res humanae bene laudabiliterq geruntur: si Dei aeterni Principis p captu fragilitatis nostrae seruent uestigia: q male agentibus pęnam ac supplicium impendit: bene operantibus rependit pręmia. Nouit uestra sapiẽtia fidem diligẽtiam seruitutẽ meã ac deuotissimũ animũ: & promptã ad seruiendũ uestris iussibus uoluntatẽ. Facultas forsan defuit: fides & bona mẽs atq aĩus certe defuit nunq. Proĩde uestra benignitate fretus oro: atq obsecro: ut quantũ instituta uestrae uniuersitatis sanxerunt seruitorem hũc uestrũ fidelẽ ac deuotissimũ suscipiatis: qui se in uestram benignitatẽ & pręcipuam uirtutẽ totis uiribus cõmendat. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXXIIII. Ad seipsum p suscepto labore cõmendandũ.

Omnia iura diuina & hũana suadẽt: ac postulant uidẽt uiri pstãtissimi atq obseruãdi prẽs ut iusta laborãtibus pmia debeãt. Oĩs bñ cõstituta lex & recta hoĩus cõsuetudo id iubet: id pcipit: ut reddat cuiq qd' suũ est. Quocirca & ueteres sapiẽtes Iustitiã diffinire cõsueuerũt cõstãtẽ ac ppetuã uolũtatẽ ius suũ unicuiq tribuẽtẽ. Hãc ego sentẽtiã cũ iãpridẽ diligẽtius cõsiderassem: ut tribuerẽ uobis quod cõgruere uestris dignitatibus uideret:

devotū me ipsū: & corpus & uitā tradidi: id sequēs: id spectans: ut uestris inseruiam cōmodis: & uolūtatibus ac iussibus satisfaciā. Id unū semp dies ac noctes pficere atq explere conabor. Vos aūt uicissim domini mei colēdi uestra ope & liberalitate seruitorem fidelissimū (ut ego arbitror) iuuare debetis: & eum q in uestra solū benignitate cōfidit cōmēdatū suscipe: ut uestra mercede fultus possim usq ad extremū uitæ spūm uestræ amplitudini iugiter famulari. Quare uestrā imploro humanitatē: ut ita me cōmēdatū habeř digneř: ut p uestrā liberalitatē pateat gratū eē: quod facio: & acceptā opam: quam sincere fideliterq exhibeo. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXXV. Ad gratiam agendam.

Eneficiorū magnitudo patres amplissimi & benefactores præcipui ingentē quoq gratiam rependi postulat. Vestra aūt ī me collata benignitas maior est q̄ ut a mea imbecillitate retribui possit. Itaq statuo nō esse relictā mihi referendæ gratiæ potestatē. Sed me consolař illud: quod sapienter tradit eximius phūs & orator: qum dicit. Nimirū inops ille si nō refert gratiā: habere tñ pōt. Oro igiř uestrā amplitudinē: ut metiař nō exiguas uires: sed summā animi mei deuotionē ac fidē. Deū aūt deprecor: ut pro talibus meritis: q est bonorum omniū munerator: prēmia digna repēdat. Me uero habebitis omni tēpore uestris iussibus atq imperiis paratissimū. Dixi.

Aug. Dathi Oratio. XXXVI. Ad agendam uice alterius gratiam.

Ogit me Magnifici ac celeberrimi Rectoris nři & dñi mei auctoritas atq uolūtas: ut uestris hūanitatibus gratiā ageř debeā. Supat id imbecillitatē meā. Sed cōtēptus præcepti (ut dicit Hieronymus) præcipientis iniuria ē. Itaq patres pcellentissimi Doctores insignes & uos eruditissimi uiri: q p uestra hūanitate tā grata præsentia dignati estis tā benignū pstare munus: primū diciř gratissimū fuisse uestrā benignitatē & sūmā oibus attulisse lætitiā: deinde amplissimæ uobis aguntř gratiæ: nō quas uestra mereř sūma hūanitas: sed quas rependere pōt eius facultas: q a uobis hodierna die maximū accepisse beneficiū profiteř: Deū oramus ut retribuendi pro meritis & sæpius collætandi tribuat potestatem.

Aug. Dathi Oratio. XXXVII. Ad laudandam aliquorū fidem in patriam.

Voniam cōsuetudo est: eorū: q uero amore patriā ac singulari dilectione cōplectunř & fide re ipsa indicare sincerā animi uolūtatē & deuotissimū cordis affectū: cū nihil sit in omni rerū numero patria amabilius: nihil dulcius: & cūctis mortalibus prorsum acceptius. N. nobiles uiri & Magnificæ Senensis ciuitatis: unde pclara illis origo ē præcipua charitate studiosissimi: quos uarietas fortunæ uariis quoq bellorū & calamitatū tēpestatibus fatigauit: quiq oibus tēporibus dulcissimę patrię totis uiribus cūctis conatibus adhęserūt: & inconcussam fidē ac deuotionē seruauerūt: nūc quoq ut certissimis documētis suā optimā dispositionē & fidei sinceritatē ostēdāt: & perspicuis indiciis ac manifestis expimentis aperiant: &c.

Au. Dathi Orō. XXXVIII. Habita ab eo: qum Prior summū Magistratū ingrederetř.

Egimus excellētissimi Magistratus in uerterū monumētis Sacerdotibus & Regibus morē fuisse: ut sceptra tenerēt. Et Latinus qdē is: q quodā regnauit ī Latio: tanq̄ pater patratus apud Vatē facūdissimū sceptrū tenet: qppe q Sacerdotibus fecialibus prefectus eēt. Sed & celsa sedet Rex optimus arce Sceptra tenēs: mollitq aios: & tempat iras. Sceptrū quoq daťiis: q āplissimos gerūt Magistratus: sceptrū inq̄ dať: quod ē regiū ac sacerdotale insigne: ut intelligāt boni Magistratus diuinā sibi & humanā legē īprimis eē seruādā: Iustitiā colēdam & pietatē: ut p iustitiā hūanę societatis saluti cōsulať: p pietatē uero prospiciať diuini cultus honori. Hinc Scipio ille superior sexto apud M. Tulliū de repub. libro p quietem salubriter ad modū Nepotē: & Aemilianū Scipionē admonēs: Iustitiā cole īquit & pietatē: q cū magna ī parētibus & propinquis tū in patria maxīa ē. Aegyptiorū olim celebris natio: quæ Osyrim uenerabať: & eundē Solē esse putabat: insculpebat sceptrū: & ī eo spēm & figurā oculi exprimebat: ut ostēderet eos: q potestatē habēt: mētis oculis & altissima animi cogitatione circūspicere oportere: q̄ regendis pplis & gubernandis ciuitatibus aptissima esse uideanť. Pastores & q gregibus atq armētis pręsunt pedū idest pastoralē gestāt uirgā. Pastores Homero testāte sunt uuq pplorū Principes: ac rerū publicarū Rectores: bonus aūt pastor q iuxta Saluatoris uocē uel aiam suā dat p ouibus suis: quincuplicē uirgā gestare phibeť: uirgā disciplinæ: p quā audaciū & improborū hoium insolētia cōpescať. Virgā potestatis: p quam iuste præsit: uirgā cognitionis & scientiæ: per quam instruat: uirgam custodiæ: per quam Iustitiam liberalitatem pacem & legum disciplinam custodiat: ac tueatur. Virgam miserationis: per quam tenuioribus & iniuria laborantibus pie misericorditerq subueniat. Virgam debellationis: per quam uictoriam assequatur. Datur igitur uirga Prætoribus pp disciplinam. Dať Principibus pp summam regēdi potestatem. Datur senioribus: in quibus sapientiæ munus excellit. Datur Præsulibus ad custodiam obeundam. Datur Regibus ad mansuetudinē & clementiam exercendam. Dať Imperatoribus ad hostilem impetū coercendum: atq iniuriam propulsandam. Assumpsit Zacharias propheta uirgas duas: ac pauit gregem suum. Ac duæ uirgæ quidem duæ sunt præclaræ eximiæq uirtutes: altera Iustitia: altera Mansuetudo: p quas possit qui impat parcere subiectis & debel

lare superbos. De qbus p Prophetã Dominus. Visitabo inquit/eos in uirga ferrea. Virgã auream
tenebat Assuerus Rex: eamq; nectebat usq; eius iniussu/aplius thalamũ fuissent ingressi: ut liquido
pateat/pplos ad obsequia atq; obediẽ iam Principũ erudiri oportere: Principes ipsos/ad Iustitiæ cul
tum. Rhadamanthus & Eacus/Platone testãte/uirgã tenent: dũ iudicant. Minos uero considerans/
sedet solus: habẽs aureuz sceptrũ: ut de eo inquit Vlyxes apud Homerũ uidisse sceptrũ aureũ tenen
tem: iura mortuis dantẽ. Et Magistratus quoq; & rectũ iudicii examen dispicere: & iustuz iudicium
debet iudicare. Nempe uirga hæc Iustitiaz designat. & potestatẽ. Virga directionis/inquit/sacratissi
mus Propheta: uirga regni tui. Et uirga qdẽ corripit delinquẽtes: quemadmodũ & baculus imbecci
les tuet: ac sustinet. Virga tua/ait Propheta/& baculus tuus ipsa me cõsolata sunt. Hæc uirga inq̃
uelut demissa cœlitus/hostium uim arcet: ac deuitat insidias: Dicente Propheta. Virgam uirtutis
tuæ emittet dñs ex Syon: dominare in medio inimicoꝝ tuorum. Q đ si arca fęderis i ueteri testamẽ
to Manna continebat/& uirgã: satis argumẽti esse debet/magna i hoc pręclaro insigni mysteria con
tineri. Sed quæ p uirgã magna ac pręclara significant: Magnifici pręcessores & Magistratus pręclaris/
simi/p uestra singulari laude abunde affuerũt oia: & quãtũ tẽpoꝝ ratio passa ẽ: cuncta uestra sapi/
entia illustrauit/& uirtus. Nos quoq; ut eadem assequamur: annuat totius mundi Princeps: atq; ille
rector Deus: in cuius ditione cuncta sunt posita: sacri quoq; faueant Penates nostri: & patria numi/
na imprimis superoꝝ Regina diua potens: Dei mater/& huius ciuitatis alma parẽs Maria/gloriosi
Principes terræ Petrus & Paulus: quoꝝ firmitate freta est Christiana religio: Martyres incliti Cre/
scentius: q grãtiã augeat: Ansanus: q salutẽ impartiat: Sauinus: q sapientiam tribuat: Victor: q &
uirtutẽ & uictoriã largiat: suffragãtibus cęlitibus beatissimis Confessore insigni Bernardino/& sa/
cratissima uirgine Catherina: quos ut hęc tulit fœlix patria: ita quoq; ppitios sentiamus: ut tandẽ eo
rum precibus/incorruptã libertatẽ/firmissimã pacẽ/summã ciuium concordiã/amplissimã gloriã cũ
hostiũ oiũ & aduersarioꝝ excidio ęternis tẽporibus nr̃a teneat pręclara Resp. Nũc qđ fęlix faustũq;
sit nobis/uobisq; ornatissimũ sceptrũ & gloriosũ suscipiã ad laudẽ Dei ac nostrę Reip. decus. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXXIX. Ad agendã gratiã p sum
mo accepto beneficio.

INter cuncta mortalium opa Domini ac patres insignes/quæ multa ac uaria humana
exercet industria/nullũ censent uiri sapiẽtes nec maius oĩo/nec præstabilius/q̃ iuuare
hoies/q̃ pdesse: dare salutẽ: afficere beneficio. Si uera locutus est Plato: q nasci hoiem
nõ sibi modo/sed patriæ & amicis luculente tradit. Si recte Stoici Philosophi sentiũt:
qbus placet/hoies hoium causa utiq; esse generatos: si quod uel maxĩe aĩaduertendũ est: salubriter
humani generis Saluator edicit: æque pximũ/ac seipsum diligendũ. Q uantis igit dignũ est laudi/
bus ornatissimũ hoc/præclaꝝq; collegiũ! In eo n. cernere est patres amplissimos/& ĩ omni pene do
ctrinaꝝ genere claros: q cõmuni quodã iure sociari/& illo astricti/atq; cõnexi uinculo: quo Platone
testante/oẽs liberales atq; ingenuę disciplinæ: et uaria studioꝝ genera naturaliter copulant: hãc flo
rentissimã Remp. consilio/uirtute/prudẽtia uehemẽter exornãt: & quod etiã mirifice laudandũ est:
iuuentutẽ educãt: instruunt: erudiunt: ad honorẽ/ad uberẽ fructũ/ad decus prouehunt. Multi phi/
bent testimoniũ: ut mittã cæteros: en ipse adsuz testis locuples: q q̃uis nullo dignus siz pmio: effecit
tñ hodie uestra bñficẽtia: ut ppetuo uestræ ãplitudini sim obnoxius: eo ĩ me collocato munere/quo
nullũ mihi poterat deferri maius prorsum/atq; charius. Q đ si nullũ referẽda gratia officiuz magis
necessariũ ẽ: incertus animi quo me uertã ad gratiã agẽdã nescio. Vincit pusillas uires bñficii/ac mu
neris magnitudo. Faciã qđ uel inopi & pauperrimo cuiq; tributũ ẽ: ut habeã quoad dabit ętherea
luce pfrui: quã nullo mõ agere possiz gratiã: referet ille: q nullũ parit nec malũ impunitũ: nec bonũ
irremuneratũ: Q uẽ ut p me/sũma repẽdat pmia/supplex oro: & utrasq; tendẽs ad sydera palmas.

Aug. Dathi Oro. XL. Pro Canonico ascito ĩ uenerandoꝝ patrũ collegiũ.

OPtatu: & datus ẽ mihi finis ille/uenerabiles patres/ac reuerẽdi dñi: quẽ iãpridẽ magno
desiderio cõcupierã/Vt q̃q̃ fortasse nimiũ ab oĩbus meritis alienũ: tñ p sũma uestra er
ga me charitate p maxĩa ĩ deuotissimũ filiũ beniuolentia/p tã paterno affectu: in hũc
tantoꝝ patrum cętũ me asciscere dignaremini. Faustus mihi & fęlix hic dies est: in quo
post Sanctissimi Dñi nostri pietatẽ/in cõferẽdo post fęlicis recordationis Reuerẽdissimũ
Dñm. N in postulãdo/uideo me tã benigne/tã lætis animis/tã paterno affectu a uestris summis hu
manitatibus & paternitatibus reuererẽdis fuisse susceptũ. Q đ qdẽ beneficiũ q̃ magnũ/q̃ præclarũ
q̃q; præstãs sit/potius sua sponte liquescit/q̃ ab mea imbecillitate ualeat explicari. Ita ut tum nescius
quas dignas possim p talibus meritis rependere gratias: qñ beneficii magnitudo tã longe ingenii
mei uires exsupat. Quare ago primũ ĩmortali Deo ĩmortales grates: tũ piissimo Pontifici/atq; eius
Vicario: q me tãti muneris participẽ fecit. Postremo uřis hũanitatibus: q̃ me accipe ĩstituerũt. Cũq;
nequeã tantis meritis satisfacere: depcor illũ: q nullũ bonũ irremuneratũ parit: ut p me digna repen
dat pmia: me aũt ppetuo tãq̃ deuotissimũ filiũ/uřis hũanitatib9 obsequẽtissimũ dedo: ac deuoueo.

Aug. Dathi Oro. XLI. Pro eo q publico noĩe Prætorẽ alicuius deligit ciuitatis: ac
designato Præsidi nouum significat Magistratum.

Enensis Respublica, Aeques insignis, ac uir praestantissime id praecipua quadam & dili genti semp curauit industria: ut gerendis amplissimis Magistratibus eos praeficiat: quorum uirtute, cōsilio, atq; auctoritate ciuitas recte & praeclare regi, atq; administrari possit: intelligēs ex optimi Rectoris gubernatione nō modo Iustitiae custodiā: sed etiā ppli uniuersi, ac totius reip. pendere salutē. Cum igit tuam habeat exploratā uirtutes sapientiam, aequitatem, ac multarū rerū laudē, eligētibus eius hoie his optimis patribus te futurū eius urbis Praesidē uoluntarie, ac plibenter asciscit ingressurū eum clarissimū Magistratum kal. Ianuarias: quae propissime cōsequent. Ea conditione atq; eo foedere quo caeteros eiusmodi Magistratus optare ac deligere cōsueuit: ut p semestre tpūs et Magistratū p uetere instituto praesis ad summi Dei gloriā Senensis ciuitatis decus, & tuae illustrationem probitatis. Dixi.

¶ Augustini Dathi uelut praefatio quaedam, atq; Oratio. XLII. Censoria inter duos, sententiā in Senatu dicentes: quorū alter, grauior, meliorq;: alter acrior, atq; elationis animi uideret.

X omnibus, quae ex ueterū scriptis legerim: illa mihi probant ipnmis uiri Senēses: quę dicta a Catone i Senatu, scribit nobilis Historicus Crispus Salustius: cū de Catilinę cōiuratione sententia uersaret. Quo tpre alia sentire. C. Caesar: q iam totus popularis esse uideret: & gerendas res pmultas secū aio uolutaret: alia. M. Cato: q p̄sentu rerū statu cōtentus eēt: et salutē Reip. atq; otiū sequeret. Splēdidius Cęsaris ingeniū latere nō poterat: Catonis uirtus, ac seuerior grauitas i mediū pferebat. Bene & cōposite Cęsar: sane et recte. M. Cato: hi bñ uiuēdi studiū: ille altissimū aīum indicabat. Mitto nūc popularē Cęsarē: Catonē amplector: q dñi Romanos patres conscriptos monet: et Quirites instituit. Nos quoq; & cupidiores beate agendi, pplos salutaribus praeceptis erudit: et optimā uitę rōnem docet: quae sequi: quae fugere, ac uitare conueniat: sapienti orōne declarat. Priscam integritatē cōfert: labē uirtutis ac frugalitatis, & suorū temporū prauitatē execrat.

Aug. Dathi Oratio. XLIII. Pro Episcopo uel Cardinali Gubernatore alicuius uel ciuitatis uel prouinciae: quādo ingredit Magistratū: et alloquit praecessorem.

On ea in me est dicēdi facultas: nō is orōnis splēdor Reuerendissime in Christo pater & dñe: ut uel rei āplitudini: uel loci & Magistratus dignitati, uel deniq; tā pclaro conspectui respondere ullo pacto queam. Qđ cū ita sit: caeteris pretermissis, quibus lōge maiore eloquētia & uberiore dicēdi copia opus erat, utar ea clausula: quā maxie mihi amplissimū hūc ingredienti Magistratū necessariā imprimis eē arbitror. Neq;.n. aliud eius: q Magistratū gerit, munus esse uiri sapiētes existimāt, q tueri Iustitiā: cuiq; ęquale ius reddere: uirtutis dignitatē cōseruare: cōmissos ppl'm studio & diligenti cura cōplecti: paci & tranqllitati consulere, dare p meritis pmia: honores deferre: improbos uel supplicio mulctare: uel dedecori afficere: atque id deniq; accurate semper intendere: quod elegantissimus Vates luculentis uersibus cecinit. Parcere subiectis, & debellare superbos. Quod in sacris eloquiis multo certe melius precipitur, sm Apli nocē, atq; aeterni Principis imitationē: supbis resistere: dare humilibus gratiā. Cū igit ea mens sit sanctissimi dñi nostri ac beatissimi Pontificis: q me huic amplissimo muneri pficere dignatus ē: cū id sit firmū ac tenacissimū cordis mei propositū: adhibita tuae reuerendissimae dominationis auctoritate, & pclaro eius mihi exemplo proposito: ea curabo: ea dies noctesq; perficere contendā: p quae quantū in me sit, & summi Pontificis iussibus, & huius praeclarissimae ciuitatis dignitati satisfiat. Quod si caetera defuerint, fides, studium, diligens cura, rectū propositū, assiduus labor certe nō deerit: atq; ita imploro summi Dei Maiestatē: ut mihi semp praesens p ineffabili clemētia & propitia dignet assistere. Postremo iureiurando me astringo ea effecturū oīa: quę p huius magnificae ciuitatis, uel instituto, uel cōsuetudine huius Magistratus officio iure cōueniāt. Ad laudē Dei. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XLIIII. Ad agendas gratiam pro accepto beneficio in designatione Magistratus.

Vnquam sufficerēt uires ingenii optimi ac uenerandi patres, ad dignas grates persoluendas uestrae amplitudini: quae me hodie tantis honoribus & tam praeclaro munere afficere, ac decorare dignata est: quod omne intelligo ab ingēti humanitate, & sola uestrarū dominationū beneficentia: nullis imbecillitatis meae interuenientibus meritis: absq; dubio fuisse profectū. Video me tantis ornamētis prorsus indignum: cū ad tanti officii regimen atq; ministerium opus sit magno consilio, singulari prudentia, exquisita doctrina ac praecipua deniq; auctoritate. Q tantū me noui rerū expertem, & a tantis muneribus alienum: sed maximo animus exultat gaudio, inuenisse magnam in conspectu tantorū patrum gratiam. Ea res in magna reponitur foelicitatis meę parte. Et cum nihil satis dignum possim rependere: et quod beneficii magnitudini congruat: primū fundā ad pijssimū conditorē, ac redemptorem preces: ut pro me dignetur clementer praemia digna ferre. Deinde quod in me erit, fidem, studium, laborem, diligentiam, solertiam, uigilias incessanter adhibere conabor: Vt diuinis honoribus, officii, dignitati: uestrarū dominationū decori satisfaciam. Ad quod perficiendum, spero semp diuinam quoq; gratiam affuturam. Dixi.

¶Augustini Dathi Oratio.XLV.Ad donanda insignia publico nomine/bene de Re bulica merito uiro & functo iustissime Magistratu.

SOlet omnium ciuitatũ:quæ quidẽ bene laudabiliterq́ reguntur:uetus esse consuetudo:ut præstantes probitate & magna uirtute uiros/amplissimis præmiis/summis honoribus prosequantur.Eam uero consuetudinẽ in hũc usq́ diem magno semp studio Respublica hęc seruauit.Quapp hi Magnifici collegę mei/atq́ ornatissimi patres cómoti tua integritate/Iustitia/diligentia/in gerẽdo clarissimo Magistratu/nõ tam pręmiũ/ne non satis esse uideatur/q̃ perenne monumẽtũ tuæ uirtutis ac laudis gloriosa hæc insignia tuę amplitudini largiuntur/testimonium ueræ cõmendationis/ac pignus amoris. Dixi.

¶Augustini Dathi Oratio.XLVI.Ad populum Pientinum de Laudibus Pii Senensis Summi Pontificis & Pientiæ urbis Senensium Impio subiectæ:quæ Pio ipso instaurata/ab eo instituta/leges/titulum/ac ciuitatis decus accepit/& nomen:cum antea & foret oppidulũ/& Corsinianum uulgato atq́ antiquo nomine diceretur.

TVstum erat fratres charissimi/hoiem eruditissimũ esse/& magna ornatũ facundia eum qui in hoc præclaro cœtu sermonem facturus esset:q & loci dignitati & materiæ amplitudini/& uestris expectationibus satisfacere posset.Ego aũt cũ meã considero paruitatẽ atq́ imbecillitatẽ ingenii:uereor ne temeritati ascribatur a quopiam.q tantũ orandi munus susceperim:et debilibus meis imposuerim humeris.Sed duæ me ad dicendũ causę compellunt:quaꝝ una ab eoꝝ auctoritate procedit:q habent iustam impandi potestatẽ:altera uero ex abũdantia cordis emanat:cũ tacere lingua nõ possit:quod animus intus cócepit.Ex sũma multaꝝ rerũ gloria:quã huic nouæ ciuitati & Pientinæ urbi Apostolica concessit benignitas:quę de exuberante fõte gratiaꝝ inumera & bñficia & ornamẽta largiri uobis dignata est:quę urbẽ dedit:locũ decorauit:sanctissimũ templũ condidit:ingentia & splendida ędificia construxit:ecclesiaꝫ Canonicorũ collegio honestauit:summis honoribus:maximis priuilegiis:præcipuis insigniuit ornamentis:ut uere nũc beatissimi Pontificis dispensante clementia/dici possit ad Pientinã urbeꝫ Psalmistę illud:Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.Pręcipue cum ultra cæteraꝝ reꝝ:quæ & multæ sunt/& magnę:splẽdorem/ac decus ex spiritualibus thesauris adiuncta sit indulgentię plenitudo:quę oĩum beneficiorũ & munerũ superat amplitudinẽ.Quę oĩa siquis abunde explicare uelit:Ante dieꝫ clauso componet uesper olympo:etiam si linguis hoium loquar/et Angeloꝝ pspecta tante rei:et splendidissimę materię dignitate. Dixi.

¶Augustini Dathi Orationis Thomos.XLVII.In laudẽ aduentitii/siue ascriptitii ciuis Senensis Reipublice.

CApit orbis Roma:& pp Apostolicã sedẽ oĩuꝫ pploꝝ decus/& lumen fideliũ nationũ:præstantes ingenio/et excellentes probitate uiros/maxĩe semp pręcæteris coluit:et magnis psecuta honoribus ẽ:ac peręgre quoq́ acciuit:quos singulari uirtute/sapientia/integritatẽ pollere cognouisset:et quod laude potius/q̃ admiratione dignũ uideri debeat:eiusmodi uiros ita ĩ ciuitatẽ acceperũt Romani:ut pcipuo etiã ciuitatis & pclaro atq́ illustri loco cõstituerint. Ita ex Sabinis Numa:Tusculo uelut plapsus d cęlo.M.Cato:Arpinates:Marius ĩte rbelli Duces.M.Cicero sęculi sui delitię:Tarẽtinus Archias:alii pmulti maxĩa apd Romãos gl'ia floruerũt Quid (ut alios omittã) Corithius Demarathi filius Tarquũs nõ ne & ipse ĩ eadeꝫ splẽdidissima urbe sũmo ĩ honore habitus ẽ? Troia/ut celebres Historici pdũt/ppl'i Romãi mater appellata ẽ:Roma Senẽsis ppl'i.Qui & ab ea quoq́ traxit originẽ.Nã Senã initio romãi cõdidere:et eius urbis fũdamẽta iecerũt.Quamobrẽ & institutiõe ciuitatis/& ĩ reip.disciplina/ac magistratuũ ordine/cæterisq́ gubernãdi rõnib9 Romãos ritus p uirib9 urbs Sena tuetur:atq́ ad eoꝝ imitationẽ claros uiros & quos ingenii/uirtutis/moderationis/ac fidei laude florẽtes nouerit:eos libẽter ascíscit:beniuolẽtia:honore/charitate cõplectitur.Quod pspicua documẽta/& multoꝝ exẽpla declarãt:uel eoꝝ qui allecti Senẽsis patriæ ingenio:ut ciuitate donarentur/magno studio & amore efflagitauerũt:uel eoruꝫ/quos pp exploratũ atq́ eximię uirtutis meritũ sua sponte Sena suscepit.In his cõplures q p hęc ipsa tẽpora auctoritate clarẽt:et gloria ĩ amplissimis tũ ecclesiasticis/tũ sæcularibus etiã dignitatibus cõstituti:ut p eam aggregationẽ splẽdescat magis eoꝝ ãplitudo:et Senẽsis urbis illustretur magis:atq́ augescat dignitas.Itaq́ Magnifici ac potẽtes Dñi/et Capitaneus populi Senensis/& Tribuni ac uexilliferi Magistri huius inclytæ Reipublicæ:&c.

¶Aug.Dathi Oratio.XLVIII.Pro Pretore alicuius inclytæ ciuitatis initio Magistratus.

SEntio q̃ graue/q̃ arduũ sit huius regẽdi Magistratus puinciam suscipe:Præsertim in magna & pclara ciuitate:qualẽ hãc esse cõstat.Sed æterni Dei gratia/& supoꝝ oĩuꝫ auxilio fretus/optimo pposito & firma aĩ sentẽtia adhibita huius ãplissimæ ciuitatis auctoritate/atq́ psidio/leges/iura uestra/& oẽs eius iustissimas sanctiones cunctis semp tutabor uiribus:et ita me p uetere instituto facturũ polliceor:et iurisiurãdi religione astringo:paratus pro huius populi dignitate/oĩa fundere:et summã adhibere diligẽtiã/atq́ industriã. Dixi.

Augustini Dathi Senensis Orationum Liber Quartus Fœliciter Incipit.

Sequitur breuis annotatio eius solemnitatis: quæ a Senensibus celebrata est in assumptione & coronatione summi Pontificis Pii Secundi: quæ per Franciscum Lunum ordine missa est ad præfatum Pontificem Maximū Sexto Idus Septembris: Anno Salutis. M. CCCC LVIII.

Cum faustus & lętissimus nuncius allatus est de Summi Pontificis Pii Secūdi Senēsis assumptione xiii. kal. Septembres: Anno ab incarnatione dominica. M. CCCC LVIII. Hæc produit Senensis ciuitas admirablis gaudii & summæ lętitiæ signa.

RIMVM Re cognita tanti repente ciuium animos incessit gaudii: ut & Magistratus omnes & ciues uniuersi mares ac fœminæ pusilli cum maioribus incredibili quodā & raro audito a sæculis exultarent gaudio. Ita ut nō modo cunctus populus: sed ipsa quoqꝫ urbis mœnia atqꝫ ędificia prę se ferre lætitię signa uiderent: uelut diuinitus redeūte aureo sęculo: et pacis ac tranquillitatis subito exhortis tēporibus. Sed infinitā ciuiū iubilationē explicare ipossibile & cogitare facillimū fit. Omnia confestim æra & campanę totius ciuitatis tinnierūt: tubarum clangor: tibiarū concentus: timpanorū boatus: cymbalorū sonitus mirus exauditus est. Plausus imensus ipsius populi: uoces exultationis personuerūt concinentium & laudantiū Deū: gratias agēntium ob datū optatissimūqꝫ de cœlo munus. In ore oium Pius Pontifex & pastor sanctissimus uersabatur: mox uero magnus Magistratus & Baliæ collegium pręcinentibus Tubicinibus ac Tibicinæ & timpanis curiam ingressi sunt: et Senatum frequentissimū coegerunt. Vbi summa oium lętitia annūtiata est gloriosissima Summi Pontificis assumptio: et decreti summi quiqꝫ honores. Atqꝫ adueniēte noctis tpre oia urbis loca luminaribus densis ignibus facibus & tedis plucebant: pergama & excelsę turres paribus lętis facibus conflagrabant. Modulorū oium & Musicorū concentus maior repetitus est fidibus & cytharis & organis: campus & uici totius urbis circumsonabant. Plausus & cantus ubiqꝫ exaudiebant. Quo densiores ignes collucebāt loco: ibi nō modo puerorum: sed etiā grauioris ętatis hoium tripudia & saltatus agebant: ut nemo a solutissima lętitia temperaret. Omēs prę exultatione & gaudio quodāmodo debachari uidebantur. Per compita publica sunt parata conuiuia: et pleriqꝫ omēs festa fronde & oliua coronati indulgebant Genio: et iubilis & gaudiis profusioribus lętabant. Vna oium uox erat: Hodie nō solū huic populo: sed cunctis Christianorū populis salus facta est. Igneos radios Innumeros i cęlū iaculabant ipulcherrimū & lętissimū aspectu. Conuocatis uero ciuitatis Magistratibus propositū est: ut excogitarent: et pferrent oēs quę præcipua summę solemnitatis signa fieri possent: ut nihil ommitteret: quod ad festū & pcelebre exultationis indiciū ullo pacto ptinere queat. Tum cōmuni cōsensu octo uiri ciues clarissimi præfecti sūt: q ad eam rem absolutā haberēt potestatem. Fuerūt hi Mandolus Piccolomineus: Ricciardus Saracenus: Ioannes Vgnerii Bichus: Laurentius Gyni: Ioannes Matthęi Saluius: Nicolaus Baptistę: Antonius Lucæ: Franciscus Lutius. Mirabile dictū nulla est in tota Italia pene ciuitas: nullus potentatus in quē a Senensi republica nō exierint eodem die litteræ. Quibus iucundissime tāta optata lætitia & īmensi gaudii festiuitas significaret oēs participes e uestigio facti sunt eius cęlestis muneris: & congratulatio digna adiecta. Postero die qui ei solemnitati præfecti essent imprimis repentinas ferias statuerunt dieqꝫ complurium mira celeritate insignia permulta Piccolominee domus ex sericꝫ & picta in maiore Basilica conjecta pendebant. Consimilia in umbraculo ornatissimo compluria. Sed unū ante alia supra aram Ingentis magnitudinis: quod erit tanti tamqꝫ admirabilis de cœlo doni uelut perenne monumētū. Mnifico uero & fulgentissimo luxu & apparatu instructo tēplo: aduocatis uero eodē religionū omniū & cleri uniuersi ordinibus: qua maiore pompa fieri potuit ciuitatis Magistratus nobiles ex Piccolominea gente: quicūqꝫ intra urbē tum aderant: nōnulli ex Ptolomea collegia ofa: et ciues longo agmine numerosa comitante populi frequētia deferentes ramos oliuæ: & sertis floribus coronatis ad maiorē basilicam sunt pfecti. Decantata sunt summa totius populi deuotione missarū solēnia. Sacrificia obtulit Ioānes Agazarius Crassetanus Pontufex: et oēs uno ore Deum hymnis & canticis laudabant: infra sacrificiorū tpūs orōnem luculentam habuit Bartholomeus Beneuolentius uir plane eruditus: atqꝫ eloquēs ecclesiæ cathedralis Præpositus. Tum tridui supplicationes decretæ atqꝫ actæ sunt dilatæ uero in sequentē diem: quo interea ad urbem cōmigrarent abates & religionū patres: q undiqꝫ ex Senensi ditione accersebant. Pompam apparatū splendorē ordinem frequentissimā cleri & populi concionē uix quisquā satis referre posset. Concursantium multitudo nunq pene eiusmodi in ea ciuitate conspecta ē: reqꝫ multarū splendor: nunq apparatus maior. Die feriabant oēs. Vespere aūt eadem quæ supra uel potius maiora indies & luminariū & concentuum signa repetebant. At ignescentium radiorū fragor & fulgor tum admirari oēs tum plaudere

affatim ac iucunde coegebat. Edicto aũt publico imperatũ est oĩbus: q reipub. Senensium parent: ut eadẽ ꝑ uiribus celebrarent solẽnia. Tabbellarii ad id nunciandũ iubẽdũq; multi continuo ad Senensis ditionis loca dimissi sunt. Ea celebritas ad tẽpus usq; & solẽnæ coronationis protracta est. Quo die iussi cuncti artifices campum & celebria urbis loca singuli pro facultate nectentes coronas ex Buxo & festa fronde & densos spargentes ramos Edera corimbis lauro urbẽ exornarunt: & noui Pastoris tũ nomen tũ gloriosa forma uere insignia: ut inter coronas & uirentes penderent ramos. Ante palatium magni Magistratus ara erecta ẽ: & tũ ipsa tũ adiacẽtia loca ornata auleis cortinis & splẽdẽtibus stragulis excelsa tabulata fabricata sũt altitudine cubitoꝝ circiter octoginta longitudine cubitoꝝ sexaginta: latitudine quadragĩta. Desup excelsus thronus oĩa nitida ueste cõtecta: & caueæ gradatim appositæ. Die igit̃ coronationis & sacratissimo solẽni pręsentibus cunctis ciuitatis collegiis & frequẽtissimo cuiusq; ordinis loci & sexus inspectante populo: primus insignis Theologus Alexander Bononiensis Prædicatoꝝ ordinis ꝓfessor concionẽ habuit elegantissimam: & de summi Pontificatus laudibus copiose & grauiter prędicauit. Interea religionũ agmina signo crucis pręuio suo quęq; loco adueniebãt singula repræsentãtia uarios cęlites: & Angeloꝝ ordines: ĩprimis Cherubin & Seraphin eo nitore ea pompa ea ꝓprietate et ornatu: ut oĩum aspicientiũ oculi stupidi tenerentur. Ea uero multitudo numero supra quingẽtos tabulata instructa cõscenderant. Tũ ĩposita ara cantata sũt missaꝝ solẽnia de Spiritu Scõ. Aug. Dathus Senensiũ Secretarius orationẽ habuit: cuius exẽplũ annectit̃: anteq̃ attolleret̃ sacro sanctũ Eucharistiæ sacrificiũ: sublata uela beatoꝝ domiciliũ et paradisi sedes: quæ ibidẽ repræsentent̃ ĩ subito pulcherrimũ et ꝑclarissimũ spectaculũ apuerũt ab omni musico genere & uario cõcentu modulãte: ut populi letitia & plausus ĩcredibilis orit̃ ac peractis sacrificiis: mirabili artificio gloriosæ Virginis Assunptio repræsentata ẽ. Et humo aspectãtiũ miraculo: Virginis habitu homo: & q Angelos agebãt: assumpti sunt ĩ id cęlũ: qđ manu & opera splendidissime ĩstructũ erat. Rithmi & numeri ad id cõpositi canebant̃ ac post illã Assumptionẽ: qui summi pontificis ꝑsonã agebat: modulis: & senariolis apte & cõcinne editis p manus gloriosissimę Virginis coronatus est: atq; eidẽ dulcis patria piis uocibus Pio pontifici cõmendata. Tum dimissus populus. Ac post meridiẽ eadẽ illa agmina: quanto fieri potuit apparatu fulgentia primũ in curiã: q ẽ locus habendi Senatus: cõuenerunt tũ ordine & pręclaro incessu lustrauere toti urbem cõcinentibus multis: & tubis & multiplicibus organis ꝑ sonantibus: & hilaris festus ac lætissimus totus ille cõsumptus est dies. Per crepusculũ uero eluxerunt q̃ antea unq̃ uehementius Angiporti Plateæ uici oẽs cãpus ĩprimis & excelsiora oĩa urbis loca pinacula & turres. Prima die post significationẽ assumpti Pontificis soluti sunt captiui & publico carcere emissi tredecim. Mox sequenti dominico rursum unus quo die ĩ maiore Basilica magna solemnitas pacta ẽ clero uniuerso eodẽ accersito: & cunctis magistratibus accitis ad missarũ sacra. Tum die coronationis tertio soluti sunt captiui quinq; pro nõnullis ex his q asseruabant̃ in carcere ob ęs alienũ: qđ creditoribus debebãt ꝑ soluti sunt ex publico ærario aurei qngenti: aut eo amplius. Fuere oẽs q liberati custodia sunt numero. xviiii. ut sicut Augusti mensis. xviiii. dedit tantę lætitiæ exordiũ: ita uiginti captiuorũ fieret Deo deuota oblatio. Ad hæc fides & libertas statuta ẽ dieꝝ. xv. & data oĩbus imunitas: qualẽ municipalia iura ĩ solẽnitate Assũptionis Gloriosissimæ Virginis absolute sanxerunt. Ita pacta sunt: & Assumptionis & coronationis solẽnia. Sed exultatio gaudiũ & aĩorum lętitia crescit: atq; augescit ĩdies. Equestr̃ certamẽ & ludricũ spectaculũ ꝓpositis pręmiis in die. xx. Septembris statutũ est.

¶ Seqtur Aug. Dathi Senensis Orõ habita apud magistratus Clerũ & populũ Senẽsem die coronationis Sũmi Põtificis Pii. ii. infra missarũ solẽnia ĩ cãpo: p ꝑgamo. iii. nonas Septẽbris

Exultet hodie catholica & christiana religio: lætet̃ mater ecclesia: gaudeat uniuersa fidelium multitudo: uos ĩprimis lætamini in Xp̃o Iesu magnifici ac potẽtes dñi: & uenerãdi patres: exultate uiri Senenses ꝑfusis gaudiis ĩ insigni die solẽnitatis nr̃æ. Vnde. n. aut rectius aut cõmodius q̃ ab exultatiõe & gaudio nr̃æ sumamus orõnis initiũ? Assũptus nãq; paucis ante diebus ãmirabilis pręsul noster ad sũmi Põtificii: atq; Apostolici sacerdotii dignitatẽ: hodie stolã glorię induit̃: ad summũ euehit̃ decoris fastigiũ: sacro diademate coronatur. Hodie patres charissimi diuini numinis dispensatione: & Spiritus Sci gratia sanctoꝝ patrum: & una oĩum fideliũ nationũ uoce: atq; cõsensu Pius Pontifex huius fœlicis ciuitatis & patrię gloriosus alũnus sacratissimi Pontificatus insignibus summi sacerdotii gloria ac splendore decorat̃. Qui cum oia uitę suæ tẽpora ab ineunte ætate in præclaris exercitationibus ingenuis artibus fructuosis laboribus gloriosis certaminibus ad augendã chatholicæ ecclesiæ: atq; orthodoxę fidei dignitatẽ cõtulerit: ab imortali cęloꝝ pricipe cõstitutus ẽ totius christianę cõciliationis gubernator & rector. Ac post magnos labores: post uarios casus: post multa multarũ rerũ discrimina: q̃ oia ẽt ãtehac Pius Aeneas ꝑ ecclæsiæ incolumitate cõstanter salubriterq; ꝑpessus est: ad Apostolatus fastigiũ cælitus inspiratus euasit. Qui Petri nauiculã in salo fluctuantis pelagi cõstitutã diuina quadã uirtute sapientia cõsilio & moderatione gubernet. Vere de supno solio cõsuluit humano generi Deus: qui in altis habitat: & humilia respicit ĩ cælo & ĩ terra. Siqdẽ eum præesse uoluit fideliũ populis & christiani nominis ꝓfessoribus: q factus dilecti ouilis custos ac dñi gregis pastor oues suas a Luporũ oĩum defendat ĩsidiis

& uigili custodia gregē oēm incolumē tueat. Qui dilectus Deo: & hominibus: q charus cunctis gētibus & principibus christianis/unū oium imprimis idoneus statuendus sit: q summā ecclesię firmitatē: christianorū populorū concordiā/unanimitatē/pacē non solū efficiat: sed ēt ādmirabili uirtute/& ppetuā puidētiā tueat/& seruet. Qua cōciliata haud dubie sperandū sit: q̄ primus fore: ut sęua/atq̧ imanis Barbarorū īpietas. Quæ tanto furore/atq̧ insania/aduersus Christi nomen debachat: cedat uictoribus christianis: & p fide certantibus/optatæ uictoriæ palmā præbeat. Bene fundata ē domus dñi supra firmā petrā. Quæ optimū assecuta pastorem: nec scissurā patiet: nec ullis aut rerū pturbationibus: aut malignantiū insidiis quati poterit. Sed nec antiq hostis: teterrimi aduersarii/fallacis insidiatoris patebit fraudibus. Quippe fundata est supra firmā petrā. Quæ est aūt firma petra/nisi sanctus Pontifex cęlesti concilio/& diuino oraculo cōstitutus Pius. ii. q ad regendā fidelē cognitionem nō mō maturus ætate dignoscat: sed ēt sanctimoniæ/& uirtutis laude pręfulgens: scientiæ/& doctrinæ gloria pstans: altiore consilio ac singulari sapientia ornatus: multis/ac maximis expimentis eruditus: diligentia/& recta conficiendarū rerū celeritate præclarus: q iam pridē quod in libris Gestorū Senensiū me scripsisse memini: sua probitate/consilio/uirtute Reges cōplures/principes potentissimos/Transalpinas p multas atq̧ Itala ciuitates: exteras nationes sæpe ad cōcordiā: & pacem flexit: res salutares/& præclaras admodū p chatholicę fidei firmitate gessit. Crebris/& longis peregrinationibus: sanctis opibus: inauditis qbusdā laboribus & uigiliis: ea semp effecit: qbus tū seruata/tum aucta est christiani nominis āplitudo. Quare cū labente post tempore Senensis presul: & huius ciuitatis/& patriæ Antistes eēt: mira oium principū/& populorū expectatione/ac desiderio a Romano tunc pontifice & tunc fœlicis memoriæ Calisto. iii. q laudabiliter Apostolicæ sedi/utiliterq̧ præesset Presbyter Cardinalis declaratus est. Qua ex re/atq̧ illi delatis honoribus: quantā plęriq̧ oēs fideles perceperint uoluptatē: ob recentē memoriā cunctis exploratū esse arbitror. Nā eam sibi dignitatē: & itali pene oēs/& Transalpini optabant: cū unus maxime p fide Christi/uirtute/labore/industria: ut plęreq̧ christianæ nationes ac gentes: & magni reges/ac principes ecclesiam optime meretur esse cerit. Quibus certe gradibus/ad Apostolatus fastigiū ascendit: talis Pontifex: qualē ad Hebræos scribit Apostolus: scīs & innocens impollutus: a peccatoribus segregatus: quē ob eas causas elegit dñs sacerdotē sibi ad sacrificandā hostiā laudis: de quo merito cantet ecclesia. Ecce Sacerdos magnus: q indiebus suis placuit deo: & īuentus est iustus. Ideo ad saluandas gētes fecit illū dominus crescere in plebē suā. Atq̧ eidē p uera dilectione sui gregis/custodiā: & pastoralē curā credidit. Nam & Petro principi Apostolorū dictū est. Si diligis me: pasce oues meas. Nunc Pio. ii. q uere Christū diligit: claues datæ sunt regni cęlorū: tradita potestas/aīas ligandi/atq̧ soluēdi: ut quecūq̧ soluerit Pius in terra sint soluta & in cęlo: ligata uero/quę ille ligauerit. Datus est nobis pastor bonus libera hac nostra: & celebri natus patria. Vetusta/ac nobilissima Piccolomineorū ortus familia: claris/atq̧ optimis genitus parentibus: patre Siluio: Victoria matre. Ea ab ipsis incunabulis modestia/& pspicacia/& naturali quadā Ingenii bonitate pditus: ut sapientiā/& uirtutē pene cū lacte nutricis suxisse uideret. Quē patris mei memoria: qui splendido ornatus ingenio: pbe ingeniū hoīs/atq̧ habitum pspexisset: prędixit sępe audientibus multis: fore hūc nostri sæculi clarū sidus/ac fulgentissimū lumen. Quod/& factū est. Itaq̧ datus est nobis pastor bonus: optatus cunctis gentibus: qui oues dominici gregis sibi creditas dirigat in uiā æternæ salutis: & quæ nō sunt ex hoc ouili/sua uirtute abducat: ut fiat unum ouile: sicut unus est pastor: nō minus re/q̄ nomine Pius: quod est diuini cultus: & christianę religionis obseruantissimus. Quē hodierno die magnificat dñs in cōspectu oīum populorū: & tribuit illi coronā gloriæ: ut fungēs sacerdotio magno: laudē assequat in nōie ipsius: & offerat illi īcensū dignū ī odorē suauitatis. Feramus igit signa leticię & cāteino nouū cāticū: iubilemus deo ī uoce exultationis: qm̄ dedit pastorē nobis: quo hodie suscipiēte coronā: hęc quoq̧ ciuitas: & felix patria coronat.

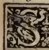
¶ Augustini Dathi Oratio. altera ad Pius Senensem/Summū Pontificem salutādum/totius præclarissimi Senensis Gymnasii uice/& nomine.

ARrogans/atq̧ īprudens forsan uideri potuissem diuine Pastor/ac sanctissime pontifex Si mea spōte corā tā excelso throno/ac gloriosissimo tuę sanctitatis cōspectu/loq fuisses ausus: psertim cū adessent multi ex hoc pclaro cœtu: q & doctrina/& eloquētia pstant quarū utranq̧ longe a me alienā eē sentio. Quo circa ab horrebat uolūtas/īperitię cōscia & hanc dicendi puinciā reformidabat. Ratio suadebat silentiū: īgenii ībecilitas a dicēpo nō iniuriā dehortabat. Verū pclarissimi rectoris nri iussus, horū patrū coegit auctoritas: ut cum loq nesciā/silere tū absq̧ rephensione nō possim. Tuæ sanctitatis fiduciā pstabit explorata benignitas: pbreuis āt ofo/ac parendi necessitas ueniā (ut spero) facillime īpetrabit. Clemētissimus humani generis cōditor/ac beneficētissimus deus: q ut Apostolo testāte didicimus: īprimis uult oēs hoies saluos fieri: eā humanarū rerū curā gerit: ita cunctorū mortaliū uitæ/atq̧ actionib9 cōsulit: ut pfecto hoīus causa & cōdidisse mūdū/& regere ī effabili pudentia uideat. Nā cū cœtera āmirabili quodā ordine moderat/atq̧ cōstātia: tū humanis nunq̄ rebus defuit: sed sūmæ sēp pietatis īditia pbuit: conditione fragilitatis labantē sępenumero orbē: nunq̄ pire passus ē: sed illi misericorditer pspexit exalto/ac p uiscera īmensæ charitatis lāguēti mundo/salutaris sēp medicamenti remediū attulit. Qui ut

ueteres & sacræ testanť historiæ: Israeliticū populū: quē miro quodā cōplectebať amore: a magnis pšępe periculis: ab innumeris discriminibus uindicauit. Cūq; durissima Pharaonis seruitute & intolleranda Aegyptiorū captiuitate premeretur: eduxit illum de terra Aegypti. Percussis primogenitis eius: & cuncta late regione multiplicibus ac grauissimis plagis affecta: populum quem diligebat: utrinque cedentibus aquis & per mare rubrum itinere constituto ex hostium manu ac molestissima seruitute liberauit. Pharaonem cum suo submersit exercitu: plura effecit: q̄ quę breui oratione explicari possint. Multifariam siqdē olim deus cū p alios multos tū p Moysen Israelitici populi ducem ostēdit flagrantissimi amoris ac potius pietatis inditia: ut saluum faceret Israelem: quē peculiarē quodāmō populū & acceptabilē diligebat. At nunc tandē diebus his altero quodā fœdissimo sęuiente Pharaone: & cū ingenus electū. Regaleq; sacerdotiū gentē sanctā populū acqsitionis fremant Barbarę gentes: in fideles populi crudelia ac nefaria moliant: cū pfidus atq; impius Maumethes assistat: numeroso fretus exercitu atq; ingenti classe chatholicę fidei pene uisceribus inhiet: acriore exardescens odio q̄ quo ductus quondā Xerxes Persarū Rex Greciā inuasit: cum īmaniter illudens christiano nomini congrediatur aduersum Christū: & ad uersum crucē eius: passim iam Barbarorū grassante īpietate: & in turbulento ac pcelloso mari Petri nauicula periclitante. En de cælo respexit: atq; auxiliū parauit altissimus: fractis rebus labanti sæculo dignatus succurrere: Pastorē delegit fideliū populis atq; eiusmodi ecclesię principē: q optimus dux uitæ ac uerus Iesu Christi Vicarius oīa salubriter disponat: praua in directa: aspera redigat in uias planas: flagitiā atq; īprobitates cohercear. Quibus ex rebus haud dubie humanū genus aduersis rebus ac uariis calamitatibus premitur. Quod uero plerīq; miro exoptant desiderio Barbarorum sęuitiā: infideliū nationū īpietatē ac ferocitatē audaciam contundat: tetram atq; agrestē belluam Maumethē potenti dextera excelsi ac districto Petri gladio subigat: ut noxii serpentis extincto ueneno: rugiētis Leonis compressa rabie: christianæ fidei lumen toto orbe refulgeat: Euangelicæ ueritatis sonus in oēm terrā exeat: & in fines orbis terrę uerba eorū: q Redēptorē mundi & Crucifixū Iesum Christū cōfitētur & prædicant. Quā præclaram & gloriosam uictoriā & oīus maxime memorabilē triūphū reseruatum diuinitus tuæ beatitudini non īmerito arbitranť. Laudamus ob eā causam: & glorificamus ęternum Principem: quia fecit cū christianis populis misericordiā suam: grates illi īmortales psoluimus: q assumpta tua beatitudine ad sacri pontificatus gloriā: ueteris explendi desiderii: optatæ uictoriæ cōparande spem certissimā atq; indubitatā obtulit. Proinde chatholicæ ecclesiæ & Apostolicæ sedi plurimū gratulamur: cuius dignitas tanti pastoris gubernante prouidentia sperandū sit: ut a Solis ortu usq; ad occasum splendescat atq; illustreť decus. Gratulamur fideliū nationū pplīs: quorū salus ī tutiore loco sita ē. Gratulamur huic fœlicissimæ patriæ: quæ tā clarū sydus: & fulgentissimū lumen humano generi ptulit. Speramus iam sublatis q̄ primū bellorū incendiis: malorū deletis seminariis uirtutē sapientiā doctrinā: & omne studiorū genus in summa fore celebritate & gloria. Qui uero tuā sanctitatē præsentem intuemur īcredibili lætitia: miro atq; ineffabili exultamus gaudio. Deprecamur uero cęleste numen ut sanctissimū tuæ beatitudinis ppositū fœlicibus auspiciis & Sp̄s Sancti gratia psequatur ad augendam sanctæ Romane ecclesię gloriā: ad pficiendā Maumethis extremam cladē: ad præclarā atq; īmortalē uictoriam adipiscendā: ut gloria sit in altissimis Deo: & reflorescente quodāmō aureo sęculo ubiq; gētiū oriatur iustitia & abundātia pacis. Postremo supplices tuā adoramus sanctitatē: Christi uicariū: summū Sacerdotē Pontificē maximū salutamus ac ueneramur: pręcipuā testantes huius cœtus obedientiam fidē deuotionē: & humilē uere seruitutis affectū. Nostra oīa dedimus: non mō externa: sed uitam quoq; ac spiritū & aīorum potestatē. Cōmendamus nosmetipsos: & huius ciuitatis uniuersum Gymnasium tuæ sanctitati: quando sub umbra alarū eius respirat ptegiť fortē secundissimā sperat. Cumq; ex Apostolicæ sedis thesauris ad huius Gymnasii amplitudinē priuilegia quædā īpartiri dignata sit tua sanctitas: grates illi ingentes agimus: & ut eadē nauari iubeat humillimis pręcibus obsecramus. Sed ut iā finem dicendi faciam: oramus supplices tuam clementiā: Reuerendissimum patrem nepotem tuæ sanctitatis: ne desit. Dixi..

¶Aug. Dathi ad Pium. ii. Ciues Senensem creatum Pontificem Maximum ad orandum pro Legato Cæsaris Friderici Imperatoris oratio. III. cuius perditum est: nec inuenitur initium.

Acrarū scripturarū doctrina āmirabiliter fulgeat! Agendarū rerū tū peritia tū integritas cūctis pene mortalibus nota ē. Quæ p seruanda tuenda āplificanda chatholicæ fidei & orthodoxæ religionis ueritate ab ineuntis fere ętatis tuæ ānis cognoueris cōsultaueris pstiteris gesseris pclara atq; salutaria opa: cū apud oēs christianos populos cōperta sunt: tū īmprimis apud Germaniæ nationes fulgentissimo quodā splendore lucescunt. Oēm nanq; ætatē oīa uitæ tuæ tēpora cōsumpsisti sēp in pclaris opibus laudatissimisq; exercitationibus quēadmodū decet christianū hoīem: & cū q ad decus q ad colendā uirtutē: q ad hoīum salutē q ad magnas quasq; & splendidissimas res aptus natusq; ē. Tua nanq; effecit uirtus: ut Cęsar noster Augustus oīa tibi uni crederet: in gloriosissima pręclari īpii āministratione tua uirtute tuo diuino uтereť cōsilio. In tuis manibus nō mō impii decus nō solū tanti principatus: & regnorū gubernatio sed ēt ipius Cæsaris maiestas uersabať. Te auctore te cōsiliario res pclarissimas res salutares res chri

stianae/ & catholicae fidei necessarias cõficiebat. Indicant multę/ ac pene innumerabiles legatiões: quas illius noĩe p uarias mundi regiones/ ac plagas obisti. Tu illi sponsam/ & cõsortẽ nobilissimã geniali toro copulasti. Illius uitã/ salutẽ/ dignitatẽ tuebaris. Nec ipse solũ serenissimus Augustus: sed oẽs germaniae principes/ & populi incredibili te amore/ charitate/ obseruantia/ fide psequebant. Tanq̃ pclarũ sydus & lumẽ fulgentissimũ uenerabant. Verũ cũ Cęsar ipse Augustus Fridericus regia ortus prosapia: sed multo magis regali/ ac diuina quadã sapientia/ uirtute/ diuino quodã ingenio/ ãmirabili puidentia/ summa moderatione: ineffabilibus rerũ oĩum laudibus atq; ornamentis pditus: orbis imperiũ & coronã gloriosissimi regni assecutus eẽt: id ardenti quodã desiderio cõcupiuit semp: id diesq; noctesq; exoptauit: ut diuina puidentia catholicae ecclesiae pficeret: quẽ sui consibi adiutorẽ & fautorem pspiceret: & q secundũ cor eius Barbaroꝝ seuiciã/ Turchoꝝ imanitatẽ/ ac ferociam coercere: & frenare paratus esset supbos populos: ut p infideliũ domitã rabiẽ: p Christianę fidei augumentum magnia gloria eẽt i summo Põtifice: & simul i christianissimo Impatore Friderico: gloria/ & magnũ decus sup utrũq; iponeret: ut ita diuinę pareretur uoluntati: q̃ supbis resistit humilibus dat gratias. Nã fremuerunt gentes: populi meditati sunt inania. Astitit ipius/ & foedissimus Maumethes aduersus dominũ: & ad uersus Christũ eius. Sed duo luminaria magna in terris extinguere/ & supare Dyaboli tenebras diuina cooperante uirtute: & cęlesti disponente puidentia cõstituta sunt: piissimus Põtifex: christianissimus Imperator: q nunq̃ p fide Christi: & pro orthodoxa religione aduersum Barbaros pugnare cessauit. Hi igit duces erunt: hi auctores ad delendã infidelitatis neqtiã: ad cõprimẽdã Barbarae gentis imanitatẽ: quo nihil cogitat frequentius: nihil cupit ardentius: nihil molit efficacius ille gloriosissimus princeps. Qui cũ te habuerit ante hac salutarium opeꝝ consiliariũ: & executorẽ: nunc diuinitus assecutus ẽ ueteris consilii: & sanctissimi pposíti adiutorẽ: & cooperatorẽ. Itaq; cũ initio diuinã tuae sanctitatis assumptionẽ/ intellexisset: supra modũ laetatus ẽ: & imortales psoluit caelesti numini grates: q cõsulere humanis rebus: & pspicere christianorũ: & fideliũ populorũ saluti dignatus sit: eũ deligẽdo pastorẽ: q ecclesiã sanctã dei: & gregẽ dominicũ illesum tueatur: salubriterq; custodiat. Quae eadẽ cura nostri quoq; Caesaris aĩum/ mentẽq; sollicitat: & in illius sacro pectore insidet: quantũ diuina puidentia: & cęlestis benignitas faueat: atq; dirigat: ulcisci christiani nominis contumeliã: q̃ insolenter/ crudeliter/ nefarie intulit ipius: atq; saeuissimus Maumethes. Igit Cęsaris nostri maiestas tuę beatitudini ex intimo aĩo gratulat: sibi i mirũ modũ gaudet: & gaudet sacro scẽ Romanae ecclesie/ & cũctae reipu. christianae: q̃ pastorẽ uigilantissimũ/ sũmũ sacerdotẽ: rectorẽ puidentissimum: uerũ Pontificẽ/ & optimũ Christi uicariũ assecuta est. Letis igit/ & exultantibus aĩs Cęsaris Friderici nomine tuã adoramus sanctitatẽ: pedes deosculamur sanctissimos: gloriosissimã beatitudinẽ ueneramur: et cũctis spiritualibus ministeriis congruã obedientiã exhibemus: q̃ semp Romani Imperatores/ & christiani principes/ summis pontificibus/ & Apostolice sedi exhibere consueuerunt: sed eo pleniorẽ/ ac spontaneã magis: quo tuae beatitudinis aĩus: & Friderici Cęsaris mens indissolubili pfectissimae charitatis uinculo copulant: & duorũ eadẽ uolũtas: idẽ desideriũ/ idẽ affectus: eadẽ supandae infidelitatis cupiditas est. Postremo laudat Cęsar ipse ac uehementer pbat sanctissimũ tuae beatitudinis ppositũ/ & cęptũ iter/ & constitutã dietã plurimũ extollit. Hortat/ orat/ obsecrat tuã beatitudinẽ: ut gloriosus/ & pclarũ inceptũ/ magno/ & uirili aĩo psequat: pollicetur/ ac spondet promptissimã uolũtatẽ: oẽs imperii uires: & eũ fauorẽ/ opẽ/ atq; pręsidiũ: qualia optimũ Imperatorẽ/ & christianissimũ Regẽ/ & uerũ christiani populi dominatorẽ decet. Rursum salutat tuã beatitudinẽ/ ac ueneraf: & ineffabili se exultare gaudio pfitetur: tũ pp sanctitatis tuae assumptionẽ/ tũ ob cœptũ ppositum: deprecaturq; caeloꝝ Regẽ/ & humanarũ reꝝ ducẽ/ simul/ atq; cęlestiũ Deum: ut longũ aeuũ tuae sanctitati: & maiestati suae & optatũ salutariũ cõsiliorum exitum largiatur: ad tuae uero beatitudinis consolationẽ/ praecipuãq; laetitiã nuntiat Vngaros/ gentẽ nobilissimã: cuius opes: cuius uirtutẽ/ & potentiã nõ ignoras: ita beniuole/ ita fideliter/ ac deuote affectos Imperatoriae maiestati: ut Cęsarẽ Fridericũ sua sponte inuitarit: & hoc tantae molis negociũ simul aggredi sint parati. Quae res tanto certiorem/ & gloriosiorẽ uictoriã nobis pollicetur/ ac praenuciat. Quod diuino Dei/ & inscrutabili iudicio factum eẽ nemo dubitare debet. Atq; oĩa secundet is uerus princeps: q cuncta gubernat. Veniam peto: si uel longius sum progressus. q̃ me decebat/ uel si exiliter nimiu3 tuas/ & Cęsaris laudes incondita/ & insulsa orone pstrinxi. Quedã supsunt: q̃ congruo tẽpore/ cum tuae uisum fuerit sanctitati explicabo apud tuam beatitudinẽ: semoris arbitris: sicut reꝝ ipsarum ratio postulare uidetur. Dixi:

¶ Augustini Dathi Oratio. IIII. habita ab eo summi nomine magistratus in aduentu summi Pontificis Pii. ii. ad Senensem urbem: ac dulcissimam suam ipsius patriam.

NVlla uis ingenii: nullũ eloquentiae flumen tantum sit: sanctissime Pontifex: beatissime pater: atq; clemẽtissime Pastor: q̃d imensa3 populi Senensis letitiã: & ienarrabile huius dulcissimae patriae gaudiũ oĩo ualeat explicare. Quae res usq; adeo meae ibecillitati difficilis sit: ut nisi hoꝝ amplissimoꝝ patrum/ & collegaꝝ auctoritas: atq; Imperium cõpulisset: nullo pacto tã graue dicendi onus susciperẽ: q̃d longissime ingenii mei uires: ac facultatẽ antecellit. Optata dies aduenit: diu tueri desiderii tẽpus ipletũ est: exultat uniuersus hic populus: laetatur foelix nunc haec ciuitas: iubilat haec dulcissima patria: incredibili gaudio perfunduntur/

tur oĩus ciuiũ corda: ipa pene ędificia ac mœnia: si mõ loq possint: ingẽtis exultationis ac iucũditatis signa referant: cõspectu optatissimo tuæ beatissimæ sanctitatis: & eius nimirũ pastoris: quẽ de cælo puidit altissimus ad salutem: ad quietẽ: ad tranqllitatẽ oĩum fideliũ populoꝝ: ad tutelã chatholicæ fidei: ad augumẽtũ christianæ religionis: ad huius dulcissimę patriæ cõsolationẽ: fęlicitatẽ: ac decus. Cũq; tuæ sanctitatis gloriosissima assumptio iucũdissimã reddiderit hanc patriã: ut ad summũ incredibilis gaudii cumulũ accedere nihil posse uideret: hodie tñ ita in ĩmensum lætat: ut beatã dicere id circo debeamus: qđ tã optati pastoris: & Christi uicarii presentiã assecuta est: ut uere dicer ualeamus qa huic ciuitati salus hodie facta est: qppe satiata: qđ apparuerit tuę beatitudinis gloria. Nũc igit huic deuotissimo populo salus: & pax facta ẽ: qa uiderunt oculi nři salutare tuũ. Oẽs miro desiderii ardor hunc diẽ faustũ: & fœlicẽ cupiebãt: iuuenes: & uirgines: senes cũ iunioribus laudant nomen domini: qa exaudiuit deus uocẽ nostrã: q nihil optabamus ardentius: q̃ tante fœlici atis plenitudinẽ adipisci. Hęc dies est: quã dedit dñs: in qua exultare: & letari debemus. Hęc dies ẽ: q̃ oĩus lætissima: & iucundissima illuxit nobis. Hæc pfecto dies est: q̃ lucẽ huic patriæ clarissimã attulit. Itaq; ob tã ĩmitabile atq; ingentissimũ benignissimi Saluatoris nostri beneficiũ: q tã gloriosum Vicariũ in terris cõstituit: q illũ hodie optãti huic ciuitati obtulit: agimus ĩmortales gratias: ac sempiternas: tũ ingẽtes tuę beatitudini: q̃ pfidi: & maligni hostis neqtiã subactura: uisitauit tã benigne plebẽ suã: & feruentissimi amoris pignus præsentauit. Id accedit: tũ ad gratiaꝝ cumulũ: tũ ad inexplicabilis gaudii cõplemẽtum. Humillimis p̃cibus: ciuitatẽ: rẽpub. regimen uniuersuꝫ: ditionẽ hanc oẽs: quę ĩ terris: q̃ in mari est: agrũ: castella: oppida oĩa: populũ uniuersum: supplicẽ hũc Magistratũ: & ciuiuꝫ coronam tuæ beatitudini cõmendamus. Offerre quæ omni iure dicata: ac deuota sunt: tuæ sanctitati superuacuus arbitramur. Sed sicut cordiũ: & animoꝝ uoluntates tua possidet beatitudo: ita & has claues ciuitatis deferimus: ut p hęc quoq; signa: uiscera ipsa: & intima totius ciuitatis præcordia elucescant: ad oẽs tuam sanctitatem deuotissime ueneramur: orantes optimum cælorũ conditorem: ut hoc nobis summum bonum longo temporum curriculo tueatur. Dixi.

Aug. Dathi Oĩo. V. ĩ aduẽtu sũmi Pontificis aliquo nomine accolarũ loci illius.

SAnctissime pater: ac beatissime Pastor: ad sũmã: ĩmẽsam: pletitiã: ad p̃claꝝ: atq; amplissimũ donũ: qđ dñs ostendit nobis: q te ad Pontificii culmen euexit: ad chatholicæ Fidei gloriã: & ad christianæ religionis stabilitatẽ: ĩmensum hodierna die accessit gaudiũ: p optatissimũ tuæ beatitudinis aduentũ: q nostrã lætitiã: atq; præcipuã aĩorum iucũditatẽ cumulatissimã reddit. Qui igit deuotissimi sumus tuæ sanctitatis filii: atq; eius deditissimi seruitores: summã: & diuturnã optamus fœlicitatẽ: gratulamur nobis: quod lætissimos reddit tuæ beatitudinis gloriosissimus cõspectus: quęcũq; nobis uel natura: uł fortũa largita ẽ: tuę offerimꝰ sanctitati: & nos eidẽ suppliciter: ac deuotissimis precibus cõmendamus: qbus pfecto nihil erit nec gratius: nec iucundius: q̃ tuæ beatitudinis parere iussibus: atq; obsequi uoluntati. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. VI pro Oratore principis alicuius: q summo pontifici gratulatur ob eius assumptionem: & debitam sibi de more exhibet reuerentiam.

SI non me ad hãc dicendi puinciã is cõpulisset: cuius iussu uenio: & tuã adeo sanctitatem: clæmentissime pater: pfecto nequaq̃ iusta reprehensione caruissem: cũ ea foret eloquẽtia opus: q̃ in me p exiguã eẽ sentio. Sed quęso beatissime Pontifex parendi necessitatem nõ audendi ipudentiã in me eẽ coniecta: quẽ misit ad tuã sanctitatem. N. Princeps tuę beatitudinis deuotissimus filius. Si igit uelim ingentẽ: uel ĩmẽsam potius explicare animi eius lætitiã: nulla sit facundia satis: nulla uis dicendi abunde suppetere possit. Est n. absq; dubitatione maior q̃ quæ ullius oĩone ualeat enarrari. Incredibilẽ nanq; uoluptatẽ suscepit ob tuæ sanctitatis gloriosam assumptionẽ: quã de Regalibus sedibus: & de cęlesti cõcilio cõstituit oĩpotens. & clæmentissimus totius mundi Princeps ac rector: q tanq̃ spõsus pcedẽs de thalamo suo: spõsaꝫ ecclęsiã optimi Pastoris gubernatione ac tutela uult ab oĩbus malis: ac discriminibus ĩmunẽ reddit. Cũq; ad mũdi: & mortaliũ oĩuꝫ salutẽ: & ad catholicę fidei robur: ac decus: tuã ĩ aplica sed epfecerit scitatẽ: idẽ dñs meus illustrissimꝰ & tuę beatitudinis deuotissimꝰ filius: una cũ sui regni coloris: atq; subiectis: ĩeffabilẽ dei Maiestatẽ cõpcat: ut lõga ãnoꝝ curricula: & pspeꝝ tribuat uitę cursũ: ut tuæ scitatis pui dẽtia: ac diuino cõsilio: catholicę ecclesię augeat dignitas: & ĩfideliũ ĩmanitas supet. Sꝫ cũ oẽs xpiani populi tãto tãq; cęlesti lætent munere: ipse tñ ante oẽs ãmirabili exultat lætitia: ob ueterẽ charitatẽ: fidẽ: ac reuerẽtiã. Quippe q tuæ uirtutis nomen: & meritoꝝ famã: & summæ sapientiæ gloriam: bene gestaꝝ rerũ p ecclesia scã Dei ãplitudinẽ: & copiã p̃ceptoris sẽp suspexit: atq; ãmiratus ẽ. Ille tuę beatitudini uenerationẽ debitã & congruã fidẽ: obedientiã: ac deuotionẽ exibet. Tuã adorat sanctitatẽ: tanq̃ uerũ in terris Christi Saluatoris uicariũ: & successorẽ Petri: atq; ecclesiæ pncipẽ: se ipsum: coronam: & Regni uires libenter offert p firmissimo sanctę Romanę ecclesiæ statu: & pro tuę exaltatione sanctitatis: seq; & suas opes oẽs: & quascũq; assecutus ẽ a deo facultates: cuius uicẽ gens diligenter suppliciterq; cõmẽdat: ac sicut ipse erit prõptissimus semp tuæ sanctitatis obseqiis: ita in tua beatitudine spem summã constituit: cuius: & deobsculor pedes sanctissimos eiusdẽ pricipis uerbis. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oro. VII. ad summum Pontificem salutãdũ: & exibẽdam sibi alicuius reipublicæ nomine debitam reuerentiam: in eius assumptione.

On eram nescius pater sanctissime ac clemẽtissime Pontifex summis qbusq laudibus præstare oportere eũ q corã tuæ sanctitatis cõspectu orõem habiturus esset. Nam cum hinc considero rei: de qua agendũ ẽ: magnitudinẽ ac splendorẽ inde eorũ: q nos miserunt tũ meritorũ amplitudinẽ tũ ingentẽ aiorũ deuotionẽ: illinc tremendum & gloriosissimũ tuæ beatitudinis conspectũ: statuo me haud quaq̃ satis idoneũ ad dicendũ esse: in quo nec ulla uis ingenii: nec eloquendi facultas: nec dicendi consuetudo in esse cernitur. Sed parendi necessitate cõpulsus: fretus explorata & singulari uel incredibili potius tuæ sanctitatis clementia: paucis exponã Senensiũ mandata: & eius reipublicæ iussa: quæ ante alias oẽs fide deuotione charitate atq obseruantia tuæ beatitudini affecta est: & Apostolicæ sedis: & throni huius gloriosissimi nomini deuotissima. Igitur nostri Magnifici Domini: & uiri Senenses naturali quodã amore & charitate Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ: & Apostolicæ sedis filii deuotissimi: qbus cũ fortuna oĩs Scẽ matris ecclesiæ merito debet esse cõmunis: tum pp christianæ religionis reuerentiã: tũ ob mutua & ueteris ætatis: & nostrorũ tẽporũ in alterutrũ beneficia: tũ ob eam summã pietatẽ: qua cunctis semper fauoribus Sancta Romana ecclesia hanc rẽpub. psecuta est: tũ ob uicinitatis rationẽ: quæ in propinqua sũmæ necessitudinis parte constituitur: eũ semp Apostolicæ sedi præesse optauerunt: q chatholicæ fidei gloriã: Romanæ ecclesiæ firmitatẽ: christianorũ populorũ: & oĩum fideliũ pacem unanimitatem concordiã & exaltationẽ tueretur. Cũ igit̃ tua beatitudo iãpridẽ ab ineuntis ætatis primordiis ea semp studiose curarit: uigilanter incubuerit: p quæ orthodoxæ fidei augeret̃ amplitudo: & christiani nominis illustraret̃ maiestas apud oẽs fideles nationes magno studio indeficiente labore assiduis curis: tua sanctitas eiusmodi effecerit opa: p quæ domita ẽ inimicorũ Christi: & persecutorũ ecclesiæ tementas atq insania: aucta & ãplificata catholicæ fidei: & christianæ religionis dignitas ac maiestas statuunt ad solidũ ecclesiæ firmamentũ: & ad tuendũ Romanæ ecclesiæ decus atq gloriã: p ãmirabili prouidentia oĩpotẽtẽ deũ: ĩ cuius potestate & ditione cuncta sunt posita delegisse tuã sanctitatem ad tanti ministerii sacramentũ: ut simul tuis amplissimis meritis debita præmia pberet̃: & consuleret̃ fideliũ populorũ saluti. Qua de re agunt ĩprimis benignissimo creatori gratias: q adeo salubriter humanis rebus: & oculo ineffabilis benignitas prospexit. Exinde ob fœlicissimã hãc & gloriosissimã assumptionẽ inexplicabili quodã exultant: & letant̃ gaudio tanta populũ Senensem uniuersum: & ciuium aĩos incessit iucunditas: ut oẽs uno ore: incredibili plausu: mirã inenarrabilis gaudii susceperint uoluptatẽ ita: ut nõ mõ ciues ipsi: tũ singuli: tũ uniuersi: sed ipsa quoq mœnia: et ipsa ciuitatis ędificia ingentia quędã letitię et gaudii signa pferre uideant̃. Vere ob hanc sacri Pontificatus assumptionẽ: atq summi Apostolatus dignitatẽ gaudet nr̃a respub. q̃ una prę cœteris oĩbus totius Italiæ urbibus cũ scã Romana ecclesia finibus atq agro ppissime iungit̃: s3 multo magis artissimo pçiptuæ charitatis nectit̃ uinculo. Lętatur uehemẽter nr̃a ciuitas: cuius pclara Gymnasia: tua quoq præclara doctrina: sũma eruditio: & salutaris institutio plurimũ illustrauit. Exultat ĩprimis Senensis populus: q pacẽ suopte ãplexus ingenio uidet in Petri sede amatorẽ tranqllitatis Principẽ pacis: sectatorẽ iustitiæ: atq oĩus bonorũ operũ imitatorẽ eius: cuius uicẽ pro salute fideliũ ab tua sanctitate geri istituit. Gloriat̃ Senẽsis patria q̃ te prædestinatũ tanto ministerio meruit habere doctorẽ: & pinde atq uernaculũ ciuẽ in sinũ quondã ad mittere: & suo quodãmõ gestare gremio. Itaq sedulo: & exoptimo aĩo cõprecat̃ eum: q tantũ Vicariũ in terris constituit: & Pastorũ uigilantissimũ: & summũ Sacerdotem: & patrẽ clementissimũ: & uerũ Pontificẽ: ut lõgo æuo & cũ magnæ fœlicitatis gloria hoc cœleste munus benignissime tueat̃. Lętis igit̃ & exultantibus aĩs Senensis reipub. & illius iucundissimæ patriæ noĩe: adoramus tuã sanctitatẽ: pedes deosculamur sanctissimos: gloriosissimã beatitudinem ueneramur: ciuitatẽ ipsam: & dulcissimã patriã: quæ in solius tuæ sanctitatis cõfidit clementia: & spem salutis collocauit. Tũ ditionẽ eius oẽm agrũ urbes oppida: ĩprimis libertatẽ qetẽ pacẽ deuotissims precibus cõmendamus: & exoptimis aĩs eandẽ rẽpub. & patriã iucundissimã: cũ oĩbus suis opibus: & fortunis deferimus tuæ beatitudinis uoluntati atq obsequiis omni tẽpore paratissimam: ea semp cogitantẽ: quæ tuę sanctitati ac beatitudini grata fore pspiciantur ĩpollicentes eã fidẽ deuotionẽ obedientiã & amoris sinceritatẽ: qualis optimos: atq obsequentissimos filios decet. Cœtera quæ nobis cũ tua sanctitate cõferenda sunt: alio tẽpore tua beatitudine annuente remotis arbitris explicabimus. Finem nunc faciam dicendi orans hos patres: & collegas: ut quæ mea imbecillitas prætermisit: pro sua sapientia humaniter expleant. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oro. VIII. ad summũ Pontificẽ salutandũ alicuius nõie ciuitatis: & ad sibi collatorũ beneficiorũ gratiã peragendam: & cõmendandũ statũ: atq salutem reipublicę.

Ecebat pater sanctissime ac beatissime Pontifex: eũ q corã tremẽdo tuæ sanctitatis conspectu: orationẽ foret habiturus: præstare cũ cœteris ãplissimis laudibus: tũ præcipue ãmirabili eloquentia & singulari quodã splendore: atq ubertate dicendi. Sentio meũ ingeniũ huic sublimi: & gloriosissimo muneri: q̃ omnino sit ĩpar. Verũ coegit Senẽsis respub. & illius populi summus magistratus: ut & ad tuã me contulerim sanctitatẽ: &

mandato exponã eius noĩe. Fretus igit̃ tuę beatitudinis inaudita clementia-Senẽsis populi iussa prosequar. Ac primũ illius uicẽ gerens: tuæ sanctitatis ineffabilẽ gloriam: & Apostolici culminis decus quãta possit: p mei ingenii uiribus adoro supplex: & debita ueneratione cõplector: pedes sanctissimos deobsculatus. Deinde uero qđ difficillimũ uel potius oĩo ĩpossibile sit: gratias ĩmortales-ac sempiternas tuæ beatitudinis inenarrabili beneficientiæ: quę sicut diuina quadã uirtute totius sacrosancte Romanę ecclesię puidet-tuet̃-& auget ãplitudinẽ: exaltat gloriã: firmitatẽ roborat: catholicę fidei ãplificat icrementa: ita Senensem populũ-& ciuitatẽ-illi usq; ditionẽ-& agrũ oẽm sua ãmirabili puidẽtia-uirtute-benignitate-& amore icredibili ab hostiũ prexit ĩsidiis: inimicas oppugnationes depulit: libertatẽ cõseruauit: statũ erexit: cũctis auxilus-& fauoribus psecuta ẽ. Id eternũ cordib9 Senẽsiũ ciuiũ: & idelebili memoria bñficiũ-ul' potius bñficiorũ cumulus pmanebit. De qua re melius ẽ silere q̃ pauca dicere. Tertio loco iussus sicuti ęqũ ẽ ciuitatẽ ipsaʒ Senẽseʒ sacroscẽ Romanę ecclesiæ: & tuæ beatitudinis filiã obseruãtissimã-ac deuotissimã seruitricẽ humillimis præcibus: & deuotissima supplicatione cõmẽdo: simul-libertatẽ eius-statũ: regimen uniuersum-ciues singulos-& Magistratus comitatũ-ac municipia pari ratione cõmendo. Cũ certo cõfidat Senensis respub. oẽs fortunas suas: & quæ illius tuent̃ tranqllitatẽ-& pacẽ: oĩa sola tuæ beatitudinis puidentia-pietate-ptectione-& charitate gubernari-augeri-ac firmiter cõseruari. Quod ẽt-ut cõsueta benignitate fiat: omni humilitate & deuotione deprecor-ac suppliciter obsecro. Ad hæc uero deferre tuæ sanctitati: quæ sua sunt: id supfluũ uideatur: & inanum. Habet profecto ciuitatem ipsam ciuiũ aios totius eius populi uoluntatem suis semper promptam-ac paratam imperiis. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. VIIII. ad Idem.

I uelim Sacratissime Pontifex-ac diuine Pastor corã taʒ excelso throno-atq; augusto beatitudinis tuæ conspectu: mea sponte uerba facer̃: cũ inde cõditionis humilitas: hinc fragilitas ingenii iure phibeat-atq; deterreat: iusta pculdubio repulsione non carerẽ: cum pserum nulla sit eloquentia satis: nulla uis dicendi abunde suppetere possit: Sed facile me ueniã ĩpetraturũ cõfido-qđ parendi necessitas ad taʒ graue onus subeundũ cõpullit his iubentibus: quorũ uoluntati: p humilitatis muner̃: parere necesse ẽ. Senẽsis populi: & senatus mandata expositurĩ accessimus: nã una illa pclara respub. inter cæteros Italię populos Sacroscẽ Romanę ecclesiæ: Apostolice sedi-ac sctitatis tuę nõi deuotissima: Sacratissimũ Saluatoris nři Iesu Xpi Vicariũ-una præ cęteris maxime ueneraẽ: & colit. Ardenti desiderãs desidero-ecclesię Romanę eũ Præessepastorẽ qui catholicæ Fidei gloriã: & fideliũ oium populorũ salutẽ pacẽ cõcordiaʒ atq; firmitatẽ tueat̃. Quãobrem cum ad tanti ministerii sacramentũ assumptã ĩtelligit diuinę prouidẽtię dispẽsatione tuã sanctitatẽ: mirãdum letatur ĩ modũ: ĩcredibili exultat gaudio: immẽsas æterno Principi: & uniuersorũ domino grates psoluit: q tam salubriter humani generis utilitati-atq; ornamẽto prospicere dignatus est. Censuit autem p summa huius fide: & ĩ Apostolicã dignitatem: ac tuę beatitudinis cultu-atq; obseruãtia ui tuę uocis oraculo-merito gratulãdũ. Proinde Senẽsis populi uerbis: & illius pclaræ respub. nomine: q nõ taʒ uicinitatis rõe: q̃ ppinqua uerę amicitię-ac necessitudinis pte reponit̃: q̃ incõcussa fide-cõmuni fortuna: mutua aiorũ charitate-cũ Romana ecclesia indissolubili foedere iuncta ẽ. Tuaʒ beatitudinẽ adoramus: pedes sctissimos deosculamur: Iesu Xpi uicariuʒ: & sup quẽ edificauit ecclesiã: successorẽ Petri: & ecclesiæ scẽ principẽ ueneramur. Cũq; speʒ pcipuã salutis-& pacis-semp ĩ Apostolica sede: & q illi pest-ĩmutabili pposito cõstituerit ciuitatẽ ipsam Senseʒ: quã tua dudũ doctrina: atq; ĩstitutio illustrauit: q̃ tua pietas miro sẽp amore cõplexa ẽ: omni studio: humili pce-ac supplice uoce cõmendamus: quatenus statũ eius sẽp incolumem: & pacẽq; quaʒ sequnt̃: q ex deo sunt: & ea semp ciuitas studiose cõplectit̃-firmissimã tuearis. Vt cũ pacẽ semp a primæ ętatis tpribus-adamaueris: pacẽ cũctis fidelibus suaseris uiã pacis docueris: nũc tãdẽ cũ uicẽ geras eius q gratis amator ẽ: & pacis auctor: ubiq; gentiũ uigeat sũma tranqllitas: iustitia floreat: & qualis fuit in diebus Saluatoris abũdantia pacis. Postremo eadẽ beatitudini tuæ deditissima-ac uere deuota respublica: q ĩ sinũ admitti tuæ pietatis exoptat: & sese-& fortunas-ac facultates suas oẽs hilare-ac libenter defert: & tuæ sanctitatis paratã obseqis: & oibus certe alacrẽ iussibus. Fidẽ exhibet obeditẽiã præstat-amoris sinceritatẽ: & cõgruã deuotionẽ pollicet̃: nec quouis tẽpore cultũ uere amãtis populi pręstare desinet: & intimę filiationis affectũ. Deprecãs eũ-q tã benignũ-præcipuũ donũ cõtulit: ut q̃ lõgissimo æuo cũ scẽ ecclesiæ incolumitate: & gloria: taʒ optatũ-tã diuinũ Pastorẽ: & quasi quendã bonorũ auctorẽ oium tueri dignet̃. Sed nemo satis explicare possit. quæ abũde nobis iniuncta sunt. At quæ minus copiose sunt dicta: partim credimus tuæ sanctitati nõ obscura partim horum patrum: & collegaruʒ supplebit prudentia. Ac nonnulla: quę præterea subnectenda sunt: dabit(ut speramus) tua clementia alium enerrandi locum. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oro. X. uice illius: q summo Pontifici: de eius assumptione gratulatur-ac suas domũ: & familiã cõmendat suę beatitudini.

Vlla uis ingenii tanta ẽ: nedũ ĩbecillitas mea: sanctissime-atq; clementissime Pontifex: suis uiribus ualeat explicare: q̃ inenerrabili animus meus exultet gaudio: ob tuam sacratissimã assumptionem: ad huius Apostolici culminis dignitatẽ. Ea res uerã summãq;

lętitiam peperit: cum propter uniuersalis ecclesiæ: & Christiani populi salutem: tum propter fœlicis patriæ gloriam: tum ob eã singularẽ in auditãq; meã erga sanctitatẽ tuã deuotionẽ ac fidẽ. Deprecor mundi rectorẽ: ut hanc tam diu optatã fœlicitatẽ longo æuo tueatur: & seruet Cumq; N. familia multis de causis sit tuæ sanctitati deuotissima: & ex ea Petrus Ioannis optimus pater meus: & liberi eius oẽs feruentissimo quodam affecti seruitutis uinculo: cõmendo oẽs tuæ beatitudini in mirum modum: utpote eos: q omni tempore parati sint tuæ sanctitatis obtẽperare iussibus. Dixi.

❡ Augustini Dathi Oratio. XI. ac ueluti exordiũ quoddã: qũ rei alicuius publicę orator secreto loco & abditis penetralibus summo Pontifici arcana mandata euoluit & explicat.

SOlet plærunq; orandi prouincia: Pater clementissime: unice ĩ terris Iesu Xpi uicarie: quæ a nõnullis grauiori ætati pp auctoritatẽ tribuit: dari potius natu minoribus: qbus maxime dicendi exercitatio cõgruere existimat: qua mente nos quoq; ducti ornatissimo collega & iuris consulto: In quo ea foret ætatis ratio sed par qbusq; natu maximis doctrina & laus orãdi munus fuerat demandatũ. Is q̃q̃ opinor: lõge fecisset satis: eloquar ipse nunc potius: ne maiorũ uoluntati obtrectare uidear. Sed eo tñ fœdere: ut & copiosius: & splendidius augeat p sua facultate quæ ipse obtẽperandi gratia pstringam paucis. Cætera quę & multa & uaria a plęrisq; amplificationis gratia potiusq̃ necessitatis ratione afferri solent: In tanto rerũ grauissimarũ pondere missa faciemus: & missi a Senensi populo: Apostolicæ sedis: & tuæ beatitudinis deuotissimo: eius reipublicæ iussa breui oratione prosequemur. Dixi.

❡ Aug. Dathi Oratio. XII. qum mortui Cardinalis roseus galerus atq; argenteũ tintinnabulum de more summo Pontifici referuntur.

QVod sine summo dolore: sine gemitu: & lachrymis referre nõ possũ pater sanctissime cũ placuerit ei: in cuius ditione cęlestia & humana cuncta sunt posita reuocare de carnis ergastulo fœlicis recordationis dominũ reuerendissimũ. N. Albiensem: q ab Apostolica sede p summa integritate doctrina & amplissimæ uirtutis splendore ad sanctorum patrũ sacrum collegiũ euectus & dignitatẽ: p Sanctæ Romanæ ecclesiæ: p catholice fidei conseruatione: p Christianæ religionis gloria: feruentissimo semper ardore laborauit. Fidei deus saluti: & uitę anteferre paratus: hęc sacra insignia: & ueluti lugubres tanti patris reliquias unde benigne collata sunt: ad Apostolicã sedẽ: & ad tuã refero sanctitatẽ. Quod & ius mosq; uetus postulat: & ille piissimus pater pie quoq; edixit moriens. Quare pater beatissime dignare clementer suscipere: quæ pater ille magnus tenuit: & præclare gessit: cũ sanctæ ecclesiæ atq; Apostolicæ sedis ornamento & cũ summa illustratione uirtutis. Simul memoriã tantorũ meritorũ pia celebratione: & immortali prosequi laude. En roseus galerus: en argẽteum tintinnabulum pater sanctissime quæ ipsa deflent illius dulcissimi patris orbitatem: qui relictis humanis rebus ad eum migrasse putandus est: in quem ille uiuens in terris firmiter sperauit: & credidit. Dixi.

❡ Aug. Dathi Oratio. XIII. ac sermo familiaris pro oratore ad Pontificem Maximum inuitandum ad suauissimam uisendam patriam.

INtelligunt: Beatissime Pater: Senenses ciues tuã sanctitatem unicum profugium uberrimum ac suauissimum pabulum patriæ firmum columen: ubi spes tota patrię sita est. Intelligunt propriũ ẽe filiorũ: q ueri sunt filii summã in optimo patre habere fiduciã: propriũ indulgentissimi parentis annuere filiorũ uotis: bene sibi cõplacere: optata gratificari. Intelligũt tuã sanctitatẽ post Pastoralis curæ regimen nihil cupe magis: q̃ prodesse patriæ: augere illas cunctis commodis: summis mactare honoribus. Hac igitur spe adducti: & commoni fiducia enixius tuã beatitudinẽ deprecantur: ut post illa fomenta q̃ iã alias dicta sunt: salutem pro æstiuo: & flagrãtiore anni tẽpore uenire dignetur ad se colligendã ac recreandam ad reuisendã ad uiuificandã erigendã glorificandã dulcissimam patriã: ad consolandos: atq; oblectandos dilectissimos filios: deniq; ad pficiendã redẽptionem plæbis suæ. Nã patriæ assidua & clara illa uox est. Firmamentũ meum & refugium meũ es tu. Quis locus iucundior? Quæ regio gratior? Nusq̃ pfecta inueniri possit: aut cæli clementia aut alimẽtorũ ubertas aut rerũ oĩus cõmoditas maior. Taceo præcipuam in Apostolicam sedem: & in tuam beatitudinẽ reuerentiã fidem ac uenerationem: in oẽs reuerendissimos Cardinales summã deuotionẽ: in Curiales cunctos beniuolentiã: & singularẽ charitatẽ. Illud uere dici possit. Iuuenes & uirgines. Senes cum iunioribus: & ipsi pene lactentes pueri: & clamant oẽs: & tuæ beatitudinis optãt ac præstolantur aduentũ: ipsa deniq; uocant patrię mœnia. Quare humili supplicatione hanc unam præcipue uisitationem patrię illi deuotissimi filii ae seruitores pręcant. Quã ipsam cũ cuperent: & postulare cum uellent: dubitabant: ne agere cupidius uiderentur. Sed post modũ pposito & audito Vrbis egressu: continuo Oratorẽ creauere: & maiore fiducia supplicare sunt ausi & ita orant oibus precibus. Hoc erit amplissimum: hoc summũ: hoc immortale habebunt beneficiũ. Quod etiam flexis genibus tuã beatitudinem deprecant. Hæc est Senensiũ mens: hæc uoluntas: hoc flagrantissimũ desideriũ: quod uerbis iplere nemo possit. Sed quæ promittentium uoluntate plura dicenda erant: tua beatitudo ãmirabili sapientia sua spõte cõiectat. Dixi

¶ Aug. Dathi Orõ. XIIII. Pro eo q una cum patre Romam petit: summũ Pontificẽ aditurus.

CVm nihil ſit optatius nobis: nihil gratius: q̃ præſentẽ tuã beatitudinẽ iñtueri Sacratiſſime Pontifex: ac diuinæ paſtor: idcirco ad tuæ ſanctitatis conſpectũ una cũ patre iucundiſſimo libuit urbẽ Romã uiſere: et quod urbe longe præſtabilius eſt: aſpectare tuam beatitudinẽ: ideſt diuinũ in terris numen: ſummũ Sacerdotẽ: æterni Principis: ac Saluatoris Ieſu Chriſti Vicariũ: nationũ oium fideliũ unicũ profugiũ: & chriſtiani noĩs clariſſimũ ſydus: dulciſſimæ patriæ Senenſis fulgentiſſimũ lumẽ. Cuius beatitudinẽ intueri ſũma fœlicitas: & aĩorũ noſtrorũ incredibilis uoluptas eſt. Veneramur igitẽ tuã ſanctitatẽ: & illam flexis genibus adoramus: pedes deoſculamur ſanctiſſimos mira cũ iucũditate: atq; ineffabili lætitia. Verũ ne longior oratio moleſta ſit: genitorẽ & meipſum: ac domũ uniuerſam: quæ in ſola tuæ beatitudinis clementia confidit: & ſpem omnẽ collocauit: humillimis precibus ac ſupplice uoce & obſecratione cõmendamus: Deũ deprecantes: ut cũ uitæ longitudine tuã ſanctitatẽ fœliciſſime tueatẽ. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oratio. XV. Ad habẽdam gratiam: uel agendã potius ſũmo Pontifici.

PErſpecta pater ſanctiſſime accepti muneris magnitudine: & beatitudinis tuæ ſũma pietate: ac magnificentia: quæ tam benigne donum ampliſſimũ conferre dignata ẽ: nunq̃ ſatis dignas mea imbecillitas poſſit uel agere: uel referre gratias. Iure tuo igitẽ ac merito fateor: tuæ me ſanctitati mea debere oĩa: ne ingratus: ne tanti accepti beneficii ĩmemor poſſim exiſtimari: ſi minus egerim: retulerimq;: certe habiturus ſum ĩmortales tuæ beatitudini: ac ſempiternas grates: ſperans Chriſti Vicariũ: Chriſti ſectaturũ ueſtigia: q non uerborũ uendicationẽ: aut humanarũ facultatũ munera: quibus ipſe nõ eget: ſed ſcrutans corda: fidei ſinceritatẽ: & optimã mentem: atq; animi arcana meritẽ: ac reſpicit. Illum igitur ſupplex oro: q non ſupera ſolum & cœleſtia: ſed mortalia quoq;: ac terreſtria curat: ut & debita rependat pręmia: & mihi (ſi ita poſtulare fas eſt) referendæ gratiæ tribuat facultatẽ. Ego dum ſpiritus hos ſuſtinebit artus: quantũ natura quantũ fortuna: quantũ diuina gratia dederit: ueri ac deuotiſſimi clientis officio nũq̃ deero. Dixi.

¶ Aug. Dathi Orõ. XVI. Ad cõmendandũ aliquẽ ſũmo Pontifici: ſiue ſeipſum potius.

IAmpridem exardeſcebat animus: tuam adire ſanctitatẽ: cuius conſpectu & optata præſentia: me quodãmodo beatũ fore putabam. Nunc pater ſanctiſſime mira exorta lætitia eſt: facto mihi uoti compoti. Ago ĩmortali Deo gratias: cuius uices tua gerit ſanctitas: q tam optati boni me participẽ facere dignatus eſt. Et quoniã ſupplices ſuos ac deuotiſſime confidentes benigne ſuſcipit tua clementia. N. domũ illi ſuppliciter cõmendo: & humillimis precibus: pręcipue uero fratres meos: & meã familiam uniuerſam: quæ ſpem ſuã oẽm in tua ſanctitate locauit. Nec puto abre & amoris ſtudiis alienum: ut me ipſum tanto cõmendem diligentius: quãto ob pfeſſionis meæ rationẽ: opis tuæ ſanctitatis indigeo magis. Qui deditus iam plures annos Pontificio iuri: quantum ingenii fragilitas paſſa eſt: in eo feruentiorem operã conſumpſi. Sed uere dicitur: Haud facile emergunt: quorum uirtutibus obſtat Res anguſta domi. Fretus tuæ beatitudinis patrocinio: hæc ſtudia capeſſere inſtitui: ut tanto minus indigue me miniſtrũ Chriſti parem: quanto Eccleſiaſtici iuris notitia: & tuæ ſanctitatis fultus pręſidio: rem fortaſſe ſupra tenues uires meas conarer attingere. Quæ ſpes ſola ĩ tua ſanctitate conſtituta: ut id auderem: effecit. Ea igitur ne me fruſtretẽ ſpes: tuã ſuppliciter clementiam deprecor: pręſertim cũ ſim adhuc & primus & ſolus: q ex tota. N. domo: q auſim fiducialiter poſtulare. Neq;. n. quiſquã ex ea a tua ſanctitate quippiam aſſecutus eſt. Sed fortaſſe apertũ nobis non eſt: qa nemo pulſauit. Demũ aſſequendæ doctrinæ ſum tuq; cupidiſſimus: libri deſunt: facultates male ſuppetũt: tuæ me ſanctitati deuotiſſimũ ſeruulũ deuotiſſime cõmendo. Dixi.

¶ Aug. Dathi Orõ. XVII. Pro eo q ſe cõmendat Pontifici propter paupertiem.

CLementiſſime paſtor: cũ ſpes mea omnis in tuæ ſanctitatis clementia ſita ſit: cũ exoptem inchoata perficere ſtudia: cum difficulter emergere poſſim: cuius uoluntati & deſiderio obſtat res anguſta domi: inops & pauper ab ineunte ætate: commendo me humillimis precibus tuæ ſanctitati: & eam oro: ut per uiſcera miſericordiæ & pietatis: me dignetẽ deuotiſſimũ ſeruulũ cõmendatum habere. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oratio. XVIII. Ad agendam Pontifici gratiam.

AMpliſſimi beneficii magnitudo pater ſanctiſſime: merito uiri eloquentiſſimi oratione egebat: qui dignas ac meritas tuæ beatitudini grates perſolueret. Ego uero qũ a tuæ ſanctitatis clementia maximis ſum honoribus decoratus: non pro ullis meritis: ſed pro ſola tua beneficentia: atq; ineffabili benignitate cum nequeas pro tanto munere ullam rependere gratiam: oro ſupplex diuinam bonitatẽ: ut retribuat pro me & dignum pręmium: & eam mihi tribuat facultatem: ut bene agendo: ac fideliter ſeruiendo: tuæ ſanctitati uidear non ingratus: nec tanti honoris ac beneficii ĩmemor. Tuæ autẽ beatitudini uitam meã omnẽ: & fortunas meas: & quicquid a Deo tributũ eſt: me debere profiteor. Itaq; nec uitæ: nec ſanguini parcam: dum parcam: atq; obtemperem tuæ ſanctitatis iuſſibus. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XVIIII. In salutatione Pontificis.

Xplet ingenti atque incredibili gaudio animus diuine Pontifex: dum tuam optatissimam intueor sanctitatem. Quam quidem ardenter uisere coram & adorare cupiebam. Cuius adepti noti gratia & æterno Principi grates summas ago: & tuæ beatitudini: quæ me audiendo tam benigno dignatur munere. Illi igitur imprimis me supplici uoce ac summa humilitate commendo. Et ut me seruum fidissimum habere prosequatur: deuotissimis precibus tuam deprecor sanctitatem: cuius parere aueo sanctissimis iussibus: & ei me etiam atque etiam commendo. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XX. Ad idem.

Ic est ille mihi fœlix & uere beatus dies sacratissime Pontifex ac diuine Pastor: in quo diuinitus data facultas est: tuam adire sanctitatem: & beatissimos eius pedes deosculari. Exultauit asusi ut uideret diem hunc: uidit: & inenarrabili lætatur gaudio. Dedo me & uitam omnem tuæ sanctitati genibus flexis & supplice uoce commendo. Dies oro & noctes omnipotentem cœlorum Principem: ut summum hoc bonum suo diuturno ac longissimo tueatur. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXI. Ad Cardinaelm salutandum.

Vuat intueri præsentem tuam sanctam dignitatem Antistes indyte: cuius tam multa extant pro christiana repub. & recte facta & præclara gesta. Cuius & fuit antea salutaris profectio: & nunc gloriosus reditus. Quem natum intelligimus ad ciues iuuandos: ad patriam amplificandam: ad tuendum uniuersum fidelium genus: ad prodessendum omnibus. Deum quæso ut longe nobiscum: & glorioso in terris æuo fruare: serus tandem ac beatus uenturus in cœlum. Sis obsecro pius usque ac fœlix nobis: patrem suscipe: & me: qua soles charitate complectere: ac neutrum unquam tua gratia deferat. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXII. In aduentu Cardinalis: siue Episcopi in suam dyocesim nomine Cleri.

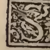
Equum erat reuerendissime in Christo pater & domine homines maiore facundia & doctrina præditum in tuæ dominationis conspectu sermonem facere. Sed non impudenti ausu: at obediendi potius uoluntate: quod a clero & uenerabilibus patribus huius dyocesis & Senensis ditionis imperatum est: breui oratione expediam. Nam omnes miram lætitiam & incredibile gaudium suscepimus ob tuæ dominationis assumptionem & adeptionem Aretini Pontificatus: certi eum ad tanti Præsulatus sublimatum culmen: quem consilio uirtute moderatione sanctissimo uer bo: denique & exemplo commissum popl'm regat: & sui gregis oues in uiam salutis & recte atque orthodoxæ religionis institutionem dirigat: atque compellat. Bene igitur & congruenter exultamus tuæ dominationis ascensu. Nam bonum opus Episcopatus est Paulo teste Doctore gentium. Et nunc hominem irreprehensibilem dedit nobis gloriosus Deus: quem precamur deuotissimis precibus: ut tuam dominationem cunctis semper honoribus prosequatur: ut tanto pastore duce perficere possimus sancta ecclesiæ ministeria: ad diuinæ Maiestatis gloriam salutem aiarum & fidei feruorem & ad ueram in Christi charitate unionem atque concordiam. Freti autem tuæ dominationis summa benignitate uniuersum hunc Clerum Senensis ditionis ac tuæ dyocesis: qui deuotionem debitam exhibiturus accessit: humili supplicatione tuæ dignationi commendamus: ut eum suscipiat: instruat: foueat: ac benignissime tueatur. Qui se omni tempore deditissimum tuæ dominationi pollicetur offerens optimam uoluntatem: promptissimam obedientiam: & summam deuotionem atque fidem: & quascunque pro tua clementia possidet facultates: paratus non modo momentaneas diuinas: sed uitam profundere & sanguinem: dum tuæ dominationis obsequatur imperiis. Sed hi patres mei & uenerandi Sacerdotes defectus meos omnes pro sua sapientia cumulate supplebunt. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXIII. In uisitatione Cardinalis.

Vuat intueri præsentes tuam sanctam dignitatem Antistes indyte. Quæ firmiter stabilit ecclesiam: patriam iuuat: fert cunctis opem fidelibus: prodest omnibus. Sis quæso longeuus in terris Pius semper ac fœlix nobis. Cuius uita illustrat ecclesiam: fidelium populorum salutem tuetur: affert nobis uoluptatem & decus. Dixi.

Augustini Dathi Oro. XXIIII. Ad salutandum Cardinalem.

Alue magnum decus ecclesiæ unicum præsidium: et fulgidum patriæ lumen: cuius cum fuerit pro christiana Republica salutaris profectio: gloriosus reditus. Sis quæsumus perpetuo fœlix atque incolumis: cuius uita saluti cunctis fidelibus nobis præsentia incredibili uoluptati & gaudio. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XXV. Ad agendam gratiam Cardinali uel Episcopo.

Agne pater ac reuerende domine in sacra huius diei solemnitate in tuo uenerando conspectu in præclara conuiuarum corona in summa ac lautissima epularum largitate damus gloriam Deo: diuum Bernardinum glorificamus. Tuæ benignitati gratias ingentes agimus: & ut sis perpetuo fœlix & in ecclesia maior Deum omnipotentem deprecamur. Qui nostri omnium lætitiam augeat. Dixi.

Aug. Dathi Oratio. XXVI. Pro eo qui publico nomine defert munera Cardinali.

Reuerendissime in Christo Pater & Domine: Magnifici & excelsi Domini Senenses filii obsequentissimi tuæ reuerendissimę dominationis: tq plurimū gauisi sunt eius aduētu ad eo℞ loca: & uehemēter desiderāt prosperā Incolumitatē tuæ reuerēdissimę dominationis: ad indicandā ex aliqua parte suā erga illas maximā deuotionē ac fidē: filiali quadā fiducia uisitāt tuā clemētiā: & illi tenue ac pusillū offerūt munus: orantes humiliter: ut nō sei paruitatē: sȝ eo℞ uoluntatē & dispositionē aīo℞ cōsideret: et demū se & totā ciuitatē tuę reuerēdissimæ dominatiōi cōmēdāt: tanq̄ pcipuo patri: & optimo illius ciuitatis defēsori: ac bñfactori. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oratio. XXVII. Quam ipse habuit: quādo ab expeditione Turcho℞ redeuntē Cardinalē diui Angeli: Senenses domini uisitarunt.

Equum erat reuerendissime in Christo pater & dñe: hoīeȝ doctrina atq; auctoritate præstantem: in tam præclaro conspectu sermonē facere. Cogor tamē ho℞ magnifico℞ Magistratuū parere uoluntati: ac iussibus temperare. Præmittā ipse pauca. Eo℞ singularis prudentia atq; hūanitas ommissa supplebit. Lætatᷓ hæc ciuitas uniuersa Reuerēdissime dñe cunctus Senensis ppl's: & hii imprimis Magnifici Dñi magnis exultāt gaudiis: et tuæ reuerendissimæ dominationis ex longinquis regionibus reditu: ad hāc ciuitatē aduentu: optatissimo eiusdē ac periucundo conspectu. Cū illū præsentē intueanᷓ Sacerdotem magnū: ac reuerendissimū patrē: cuius summā beniuolentiā: paternā charitatē: maximā erga hanc Remp. beneficentiā sunt experti. Cuius & multa uariis tēporibus: & amplissima ī hanc ciuitatē extant beneficia. In cuius patrocinio ac benigna ope spem summā & indubitatā fiduciā habere debemus. Ingens uero est hęc lętitia ob sacrosanctæ Romanæ ecclesię: atq; Apostolicæ sedis reuerentiam: quā præcipuā semp hæc ciuitas præstitit: ob summi Pontificis & clæmentissimi pastoris sanctitatē: quæ est fideliū oīum populo℞ tutissimū profugium: et huius patriæ fulgentissimū ac splendissimuȝ lumen: ob eam fidem ac deuotionem. quā tuæ reuerendissimę dominationi pro rebus bene gestis ad augumentū catholicę fidei: pro admirabilibus uirtutibus: pro amplissimis meritis exhibemus. Quanq̄ intelligunt minime opus esse: cōmendant tamen hi Magnifici domini: q dilectos se: atq; obsequentissimos filios arbitranᷓ: tuę reuerendissimæ dominationi ciuitatem: regimen eius ac populū uniuersum deuotissimis precibus tanq̄ optimo ac beneficentissimo patri. Eidemq; offerūt tum remp. ipsam: tum opes: fortunas: & facultates eius oēs: quibus pro suo iure tua reuerendissima dominatio fidenter utatur. Cupiunt. n. pręstare omnibus in rebus tuæ. R. dominationi & sincerā fidē & deuotissimo℞ aīo℞ affectū. Postremo suppliciter tuā deprecanᷓ clęmentiā: ut cū ad gloriosissimū ac beatissimū Sanctissimi Dñi nostri cōspectū se cōtulerit: digneᷓ ꝑ sua ingēti benignitate hāc patriam illius beatitudini efficaciter cōmēdare: unde nō modo huius ciuitatis salus ac firmamentū: sed etiā totius christianæ fidei & catholicæ religionis gl'ia pēdet. Q đ ips tamē pculdubio tuā. R. dominationē sua sponte facturā confidūt. Quod uero ad condignā receptionē pręter missum est: rogāt supplices tuā. R. dominationē: ut habita tpris ratione: consideret: ac dimetiatur: t sinceram fidem: atq; optimā uoluntatē. Ac si quid in salutatione debita uel sero: uel ītēpestiue: atq; incōmode factū est: humiliter ueniā deposcunt: & rursum se tuæ reuerendissimæ dominationi cōmendāt. Iam ho℞ Magnifico℞ domino℞ sapientia & benignitas sicut prædictū est: & deficientiam meā supplebit: si modo placuerit: & emendabit errata. Dixi:

¶ Augustini Dathi Oratio. XXVIII. Ad Cardinalem in discessu ab eo.

Gratus fuerat cōspectus. T. R. Dominationis: quemadmodū paulo ante expositū erat: nūc cū gratissima uisione: iucundissima ē benigna responsio. Agunt ob utranq; causaȝ hi Magnifici domini: & habēt ingētes gratias. Ve℞ qđ tā humiliter de se tua asseuerat R. dominatio: nullo pacto putāt conuenire: cū habeat hęc ciuitas tuā. R. dominationē sicut prędictū: patrē pręcipuū: defensorē libertatis: & benefactorē post summū Pontificem omnium primum. Confidūt pręterea intercessionē tuę clementiæ: apud eius sanctitatē plurimū profuturā. Ite℞ se & ciuitatē tuæ Reuerēdissimæ dominationi cōmendant.

¶ Aug. Dathi Orō. XXIX. Qua Cardinali cupiam de eius assumptione qs plurimū gratulaᷓ. Hāc orōnē filii nepos Hieronymus Dathus ī adolescētia elegātissime habuit Romę ī assūptione Io. Lopes Cardinalis Capuani: magna admirantiū Primatū astante corona.

Nulla uis ingenii: nullius eloquentiæ copia: nullius ornatissimæ orōnis splendor ualeat explicare: quāto nūc gaudio: q̄ admirabili lætitia exultet aīus reuerendissime in Christo pater & domine: ob tuam assumptionē: atq; fœlicitatē. Video nanq; ad magnæ gloriæ prouectum fastigium: quem amo: quem colo: quem admiror: ac ueneror: t quē tantę uirtutis splendore fulgere: quem iecisse omnium laudatissimarum re℞ fundamenta iampridem omnibus compertū esse debet. Quem futurū amplissimū sacrosanctæ Romanæ ecclesię decus: & sydus quoddā lucentissimū: qui quidē te nouerit dubitare nemo possit. Meritis: pręmiis: debitis honoribus tuæ. R. dominationis uirtus decorata ē. Nunc facilius probitatis tuæ laus elucescet: nunc Prudentia: nūc bonitas: & religionis christianæ flagrantissimus illustrabiᷓ amor: quibus plane rebus floruisti semp: & te præditū eē perspicuis documētis pręstitisti. Ago igiᷓ imortali Deo grates: quascūq; mea ībecillitas ac tenella ætas pōtq sūmorū oīuȝ bono℞ auctor: tanti me nūc uoti fecit compotē: & quod adipiscēdi cupiditate aīus conflagrabat cumulatissime tandē impartitus est. Ma-

gna est, uel imensa potius omnipotētis Dei bonitas-ineffabilis diuinę puidētię gratia: quę dum eccle
się firmitati consuluit: solidi cardinis adiecto robore-animū meū simul expleuit iucunditate & gau-
dio. Itaq tuæ fœlicitati plurimū gratulor. Fœlix aūt tua putanda natio est: quæ tanti domini splende
scit amplitudine. Fœlix profecto ac beata ista natio: quę optimi patris & Reuerendissimi Cardinalis
eminet: ac refulget gloria: & nūc potissimū tuæ Reuerēn. dominationis exaltatione & noīe. Ea tam
pręcipua dona: ut seruent catholicæ ecclesiæ-cūctis oro atq obsecro precibus: & ut indies tuæ. R. do
minationis extollat decus: ac fœlicitatē tueat-supplex deprecor æterni Principis Maiestatē. Nihil est
quod dignū tātis meritis aut polliceri: aut deferre ualeam. Habebit me certe tua. R. dominatio ains
ipsum-fortunas: ac q̄tuis tenues facultates tuis semp in promptu iussibus: uitā ipsam-& sanguinē tuę
semp uoluntati deuotū. Nā quod i me est-tuæ reuerēdissimę dominationi fides-obseruantiā-atq de
uotionē-industriamq polliceor: & meæ omne tēpus ætatis. Dixi.

ℭAug. Dathi Oratio. XXX. Responsiua nomine Cardinalis.

Vdiuimus tuam luculentam atq ornatissimam orationem. Ea ad modum oblectati su
mus. Qui aūt fidem tuam & charitatem cognouimus-nō dubitamus de his honoribus
quos nobis Deus non pro ullis meritis: sed pro sua prouidentia dare dignatus est ma-
gnam suscipere uoluptatem: & oblationes fieri ab optimo animo: eas nos libenter acci
pimus: & tibi agimus gratiam: uicissim prompti semper ad tuam utilitatem: & ad com-
modum paratissimi. Dixi.

ℭAugustini Dathi Oratio. XXXI. Ad salutandū reuerendissimū Cardinalem.

Ostra ciuitas Romanā sēp ecclesiā sanctissime colit-Reuerēdissime in Xp̄o pater & dn̄e
apostolicā sedē pcipue ueneraf: & cętū sacrū sanctoꝝ patrū-& uestrū Augustū collegiū
sūma deuotione psequit. Tuā cū primis. R. dominationē ob insitū pectoribus sanctū Ca
listi nomē: & qd̄ tua benignitas hāc patriaꝫ sūmo semp amore dilexit. Quare habemus
Senēses oēs i sūmo honore tuā. R. dominationē: & huius patrię magnū pręsidiū: ac dul
ce decus. Cuius singulari pspecta charitate-& gratia-me illi defero: deuoueo: & clientem obsequētissi-
mū dedo: et ut me ita dignet suscipe una cū charo genitore suppliciter: & sūmis obsecro uiribus: &
utrunq tuę. R. dominationi maxima diligentia ac deuotione cōmendo.

ℭAug. Dathi Oratio. XXXII. Qum i festo gloriosissimæ Assumptionis beatissimę Virginis Ma
riæ: quę diem celebrem semp-atq honoratū habet Senensis ciuitas: & solemnē peragit singu
lis ānis: sūmus Magistratus patrio de more sacrū-uisit Antistitē: ac Senēsem Episcopū: a quo
lęta cohors ex ueteri cōsuetudine nullo unq̄ itermissa tēpore: ac diligenter serauta firmiterq re
tenta opiparis-atq ambrosiis bellariis-laute-splendideq reficit: & ueluti quodā æthereo affa
tim laxat nectare: deinde salutatione peracta-& nemine amplius sitiente-eximii apparatus-ue
nerando Præsuli gratiæ peraguntur his uerbis.

Na huius ciuitatis & patriæ laus ē: quę cæteras oēs antecellit: & pręstat. Nā ex quo con-
dita ē: multos produxit pręstātes uirtute. & celebres doctrina & gloria uiros. Sꝫ nouissime
nostro æuo Pium. II. Pontificē Maximū: cuius explicare uirtutē-certe non possit lingua
mortalis-Quando ingenio: pbitate-doctrina-sapientia-reꝝ oīum cognitione ita excel-
luit: ut ante Pontificatū apostolicæ sedis dignitatē illustrauerit: & i ipso Apostolatus cul
mine plurimoꝝ prędecessoꝝ facile uel æquauerit: uel supauerit gloriā. Is cum plurimū patria illustra
tus eēt: & ab ea magnis affectus honoribus-illam ipse laudibus amplissimis illustrauit: imprimis tuā
R. dominationē Pręsulē dedit: & i sacrū sanctoꝝ patrū optauit collegiū: ut qui a primis ætatis tēpo-
ribus i sacris-ac Pontificiis litteris-& optimis quibusq disciplinis adipiscendis uersatus esses-& eccle-
się sanctę Dei-& patrię: q̄ te genuit-utilitates simul afferes-ac decus: in magna dignitate atq amplis-
simo cōstitutus honore-sapientiā & ęquitatē-animi magnitudinē-moderationē: qbus laudib9 abun
de pręstas-grauioribus i rebus exercendo illustriora pręstare. Consulit gloriosissima Dei mater huic
patriæ: quæ in eius tutela sita est-& sm̄ Pii sanctā recordationē patrē dedit: & firmū patriæ columen
ac dulce decus sctæ sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalē: q ea huic ciuitati beneficia præstes: quæ fœli-
cis recordationis Pius. II. auunculus tuus morte præuentus non satis cumulate explere potuerit. Eia
igit Reuerēdissime dn̄e-in tanto Romanæ ecclesię collocatę fastigio-perge (ut facis) patriaꝫ dulcissi
mā studio omni-ac pietate complecti: cunctis officiis atq honoribus psequi. Et quod optimi ciuis
& maximi dn̄i officiū est: patriam iuuare: conseruare: augere. Quæ in tuā dominationē reuerendissi
mā potissimū respicit: & genuisse tā fulgidū lumē plurimū gloriat. Postremo hi magnifici atq excel
si Magistratus: qui se hodie a tua. R. dominatione i hoc magno solēni-benignę-hilariter-laute-splen
dide refectos intelligunt: agunt maximas atq amplissimas gratias: & simul ciuitatē uniuersam & se
ipsos-& conciues oēs-& cunctū Senēsem ppl'm ac libertatē eius uehemēter cōmēdant tuæ. R. domi
nationi q̄q̄ optima dispositione pspecta intelligunt minime longa cōmendatione opus esse. Es igit
fœlix: & tuā reuerendissimā dominationē Deus ad summos quosq honores dignet attollere. Dixi.

ℭAugustini Dathi Oratio. XXXIII. Ad Cardinalem salutandum.

Ve magne pater Ecclesiæ sanctæ columen: firmum præsidium: & dulce decus patriæ. Adsis illi semper propitius: sisq; fœlix nobis famulis tuis: & tuæ pietati summe confidentibus. Dignitatem tuam extollat: quæsumus in sacro fidelium cœtu pium ac cœleste numen. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oro. XXXIIII. Habita corã Reuerendissimo Cardinale Senensi & Magnificis Dominis.

Olidum putãt reuerẽdissime dñe & impletũ gaudiũ illustres atq; excelsi dñi & hęc ciuitas uniuersa perfectã huius sacri ac solẽnis diei festiuitatẽ: cũ ad cęterarũ rerũ lętitias accedit inprimis tuę reuerẽdissimę dominationis peroptatus cõspectus: & nobis oibus multo iucundissimus. Maximas agimus sũmo Deo grates: qđ in hac pclara solẽnitate cõspicimus intra dulcissimæ patrię mœnia fulgidũ id ac splendidũ decus: qđ fm sanctę recordationis Pium Pontificẽ: nõ modo ecclesiam Dei: sꝫ hãc quoq; patriã uehemẽter exornat. Nobis igit̃ merito gaudemus: q tantæ sumus lætitiæ facti cõpotes. Patriæ gratulamur: quę illũ capere ac tenere mereat̃ incolumen: ac præsentẽ intueri: quẽ idcirco genuit: ut esset: q christianã religionẽ & Romanã sustineret ecclesiã: q sequẽs Christi Vicariũ fideliũ populorũ saluti pspiceret: q patriã imprimis cõseruare adiuuare amplificare quouis tẽpore sit paratus. Pro cuius salute uigilantissime laborare oĩum mortaliũ operũ pclarissimũ est. Qđ cũ sponte sua tã sedulo tã pie faciat T. R. dominatio: singulari laude potius q̃ ulla cohortatione opus ẽ. Te igit̃ pastorẽ aĩarũ: conseruatorẽ pacis: ppugnatorẽ libertatis: ac deniq; patrẽ patriæ: ut fœlicissimũ tueat̃ deprecamur eũ: q de cœlo pspicit: & cuncta hũana salubri ter moderat̃: & regit. Qui de Senẽsi patria nasci uoluit: q eius augeat studio omni dignitatẽ & gloriam. Postremo quod animorũ iucunditati adiecerit. T. R. dominatio & hilarẽ hanc refectionem qui potest omnia: pręmia digna rependat. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oratio. XXXV. Pro eo q cognatũ aliquẽ agnatũ siue affinẽ nup factũ Episcopũ salutare desiderat: & sibi plurimũ gratulari.

Vmma ẽ aiorũ nostrorũ lætitia reuerende ĩ Christo pater & dñe & cognationis nostræ præclarũ decus: cũ optatã tuã dominationẽ psentẽ intuemur: q̃ uere genitorẽ meũ dulcissimũ meq; cũ illo una hodie magna lætitia & incredibili afficit gaudio. Quãdo desiderii nostri cõpotes nos factos itelligimus: & uotũ nostrũ simul & officiũ expletũ. Cũ nihil cuperemus ardẽtius q̃ tuæ dominationis cõspectu iucundissimo pfrui: Et qđ filios amãtissimos atq; obseruãtissimos decet cõgruas reuerẽtiã exhibere. Agimus iprimis largitori bonorũ oĩum Deo: quas põt nr̃a fragilitas pingentes gratias: unde id nobis datũ est: qđ maximã & cumulatissimã nobis attulit uoluptatẽ. Eius nos ineffabilẽ bonitatẽ atq; clemẽtiã depcamur: ut nostrę cognationi tã splendidũ lumẽ lõgo æuo tueat̃: & illius cũ exaltatione nostri generis fortunet: atq; amplificet gloriã. Qđ aũt tã hilare tã benigne tã exuberanti paterna charitate nos exceperit. T. R. dominatio: facit qdem pro sua antiqua optima cõsuetudine: q̃ suos oẽs flagranti dilectione cõplectit̃. Qua de re sicut habemus q̃ maximas gratias ita p magnitudine benignitatis tuæ. & p ĩbecillitate nostrarũ uiriũ nec referre debitas possumus: nec dignas agere. Sed qđ in nobis ẽ: abũde suppetet fides nostra: incredibilis reuerẽtia atq; deuotio. Dignare tuã nobis benedictionẽ impendere: qua etiã muniti tãto facilius cœleste donũ: ad quod iter intendimus: adipisci ualeamus. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oro. XXXVI. Vice illius q missus a Generali alicuius ordinis & uitã ac mores rimatus Ministri cuiuspiã puincialis ĩ sacra mox patrũ suę religionis Synodo bene ipsius actę uitę & rite ab eo peracti muneris perhibet testimoniũ.

Oci huius dignitas & uestrarũ paternitatũ amplitudo reuerẽdi atq; optimi ĩ Christo patres pculdubio postulant pro uetere cõsuetudine huius sacratissimę synodi: ut testimoniũ phibeam ueritati: & de Tuscię puinciali Ministro ea ĩ mediũ pferã. Quæ uere de illo cõperta sunt. Nã cũ ad tãti muneris administrationẽ opepretiũ sit præficere patrẽ doctrina prudẽtia morũ grauitate & præcipua gubernandi industria & singulari quadã regẽdi peritia probatissimũ diuinitus factũ arbitrant̃: ut æterni Principis puidẽtia eum Ministrũ prouincię Tuscię dederit: q uerbo pariter & exemplo ad sancta religionis opa ad diuini cultus honorẽ ad imitationẽ uirtutis ac pbitatis ad deuotionis feruorẽ cõmissam sibi congregationẽ inflãmaret. Quem ob doctrinæ & sacratissimæ sapientiæ laudẽ oẽs Italiæ ppli admirant̃: & tũ magno dilectionis affectu tum etiã singulari psequnt̃ honore. Quippe lucet lux bonorũ operũ eius: & doctrinæ splẽdescit fulgor: ut audientes & intuentes uitã eius & disciplinã glorificent Deũ uiuũ & patrẽ omnipotentẽ: q in cęlis ẽ. Illũ pp scientię claritatẽ atq; integritatẽ uitæ perspicuũ est oibus plurimũ apud Romanũ Pontificẽ gratia & opinione ualere. Et sũmi ipsius Pontificis petitione & suasu administratus curã totius puincialis capituli consensu fuisse delectũ. Quod nõ sine magna huius sacratissimæ religiõis cõtigit gloria utq in ea doctrina & probati sunt apostolici & Romani Pontificis approbatione cõmendent̃. Postremo puincię Tusciæ Magistratus & rectores oẽs q in hac. N. sanctissimi patris nostri regula Deo famulant̃: & paternitatibus uestris reuerendis & sanctis orationibus suppliciter cõmendo ueniam petens: si fuerim fortasse prolixior.

¶ Aug. Dathi in creatione noui Rectoris Scaligerę, atq; hospitę domus gloriosissimæ dicatę Virgini in urbe Senensi: Oratio. XXXVII. Pro iis qui sacro ipsa⁊ piatū ędium ministerio sunt deuoti & glorioso toti obsequio consecrati.

Vi paulo ante tristes mœrebamus Mag. atq; excelsi patres: & mesti atq; sūma affecti molestia angebamur: orbati magno p̄sidio & dulci refugio bn̄dictæ memorię amantissimi patris & optimi gubernatoris: q̄ nup de hoc sęculo trāsiit. Nūc tādē plurimū respiramus: & ueterē tristiciā in iucunditatē & summū gaudiū cōuertimus. Quoniā altissimus de cœlo dn̄s p gloriosam intercessionē suæ sanctissimæ matris salubriter p̄spicere dignatus est: & de Rectore p̄uidit f̄m tanti ministerii magnitudinē: & uere f̄m cor nostrū: q̄ uitam & aīos & oēm conditionis nostræ tenuitatē huius sacratissimæ domus obsequio cōsecrauimus. Sūma ī prouidēdis rebus prudētia ad bn̄ regēdū: singularis integritas ī pertractandis: diligens in administrandis fides: accurata ī cōficiendis sedulitas necessaria ē. Hæc cū ī nouo delecto patre & creato rectore p̄spicua atq; explorata sint: de cuius uirtute sapiētia p̄bitate: idustria & omni necessaria laude nemo sit: q̄ nō abūde confidat firmissimā spem cōcepimus hāc sanctā & piissimā gloriosissimę Virginis domū ita gubernatum iri: ut & diuino cultui & gloriæ sanctissimę Virginis & honori huius florentissimæ patrię & paupe⁊ Xp̄i refugio & ipsius Rectoris dignitati & nomini facillime consulat. Q d̄ humiliter oramus impleri a sūmi Creatoris bonitate p ineffabilia merita eiusdē sacratissimę Virginis: quę & huius Regina ē dulcissimę patriæ & huius piissimę dn̄a domus: q̄ tuę amplitudini cōmēdare minime necessariū eē putamus. Confidimus tuas amplitudinē & domū uniuersam & nos Virginis sacræ alūnos benignissime suscepturā. Ille tuū iter in cunctis rebus p̄sperū faciat: a quo omne datū optimū: omne donū perfectū: & quæ uel in cęlis habent: uel optant in terris bona cuncta procedunt. Dixi.

¶ Aug. Dathi pro Oratore sūmi Pontificis ad Regem Oratio. XXXVIII. Quam habere debet Legatus ipse ad eos: qui sibi obuiam prodeunt: a Rege missi.

Erenissimi Regis benignitas paruitatis meæ supergredit limites patres ornatissimi ac pręstantissimi uiri: q̄ tāto me hodie honore dignatus ē: & q̄ hunc cœtū hoīum pręclarissimo⁊ misit ad me suę Maiestatis humilē seruitorē. Sed accipio oīa ob summi Pontificis reuerentiam a Regię Maiestatis benignitate: cui maximas & īmortales habeo gratias: & de munificentissimis honoribus quascunq; ualeo laudes affero. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oratio. XXXIX. Pro Legato Pontificis associato agēre gratias comitantibus.

On erat mea ībecilitas uiri excelētes tātis honoribus digna: quos mihi tā iucūde tāq; hilariter & Regis sacra Maiestas & hūanitas uſa benigne contulit. Ago quas pōt mea facultas ingētes gratias: & nō mihi prorsus indigno: sȝ apostolicæ hæc oīa tribuo dignitati: dicēte Saluatore: Qui uos recipit me recipit: & q̄ me recipit recipit euȝ q̄ misit me. Ille ipse p me dignet debita rependere pręmia. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XL. Ad idem.

Aior ē hęc tāti honoris liberalitas q̄ mea hūilitas suscipe debeat. Nō ad me: q̄ inops & paup sum merito⁊ oīum: sed ad eum qui misit sanctissimū dominū nostrū refero decus. Pro summa humanitate & collatis honoribus gratiam habeo: & ei referam copiose: qui habet retribuendi potestatem. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oratio. XLI. Ac pręfatio quędā p Oratore sūmi Pontificis ad Regē: a quo ipse Pontifex Maximus auxilium postulat cōtra Teucrum.

Emo est ex omni fideliū numero: quē lateat apostolicę sedis collata ab omnipotēte Deo sūma potestas. Nā constituit illū Deus ī terris uniuerso⁊ dn̄s: sacri Pontificii sūmi sacerdotii certissimū custodē: pastorē ouium: & dominici gregis uigilātissimū Pręsulē. Cuius in manu est potestas & Imperiū: q̄ ad regendā Petri nauiculā in hoc salo fluctuantis pelagi ecclesiæ pręfectus ē: cui traditę sunt claues regni cęlo⁊: & data facultas aīas ligandi atq; soluēdi: cui mortales oēs & fideles Xp̄i nationes parere debēt. In qua sede sacratissima diuina p̄uidētia Pius Papa. II. collatus spem magnā in tua Maiestate reposuit ad tuendū semp Xp̄i nomē: & ad Crucē defendendā: p quā ab antiqui hostis captiuitate redemit Saluator Xp̄s unigenitus dei filius humanū genus ad conseruādā sanctę matris ecclesiæ dignitatē ac gloriā: pp eas pręcipuas atq; amplissimas laudes: qb̄us tua Maiestas decorata ē: in qua summā prudentiā bonitatē uirtutē fidē diuinæ religionis amorē feruentissimū esse constat imitando tuę Maiestatis gloriosos p̄genitores ac maiores Serenissimos: q̄ ad christianā augendā & catholicā religionē etiā parati erant semp sanguinē fundere: & uitam oībus præsentare ac deuouere periculis. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XLII. Vice eius: q̄ a summo Pontifice Orator mittitur ad Cæsarem Imperatorem.

Anctissimus Dominus noster ac beatissimus Romanus pontifex Pius diuina dispensante clementia Papa. II. Augustissime Cæsar atq; inuictissime Princeps per me nuncium suæ beatitudinis quantus īmeritum tuæ sacratissimæ Maiestati Salutē dicit atq; apostolicam benedictionem. Nam eius Sanctitas tuam Serenitatem magno quodam

amore & ardenti Charitate complectitur. Tum ob ueterem mutuamq; beniuolentiam/ac summæ dilectionis affectum: tum quia intelligit: & experimentis cognouit. T. S. Maiestatem optime affectam: & excelso atq; inuicto animo paratissimam ad fauorē/conseruationem/augmentū/firmitatem & gloriam sanctæ matris Ecclesiæ: & ad tutelam ac ualidissimā Christianæ religionis & catholicæ fidei protectionē: ad fideliū salutē/ac tranquillitatem: & ad Barbaræ perfidię excidium/ac foedissimæ gentis frenationē: sicut decet Christianissimū Principē/& inuictissimū totius orbis dominatorē: quē constituit dominus in terris una cū Romani Pontificis sanctitate super familiam suā: & sup dominici gregis uigilem custodiam. Hæc. n. sunt duo luminaria magna: quæ in ecclesia sancta Dei incessabili luce refulgent. Igit optime Cæsar cū ita libuerit tuæ sacratissimæ Maiestati supplex illas deprecor: ut constituere tempestiuas horam dignetur: in qua aliqua præfati summi Pontificis nomine secreto/ac remotis arbitris/cū tua Serenitate conferre & colloqui possim.

Augustini Dathi Oratio. XLIII. Vice eius qui a Pontifice Maximo ad Regem quempiam Orator mittitur.

Ex inclyte/ac Serenissime princeps/mittit me summi Pontificis sanctitas Pii sanctissimi Domini nostri diuina dispensatione Papæ. II. ad tuam maiestatē: atq; illi p me suæ beatitudinis nuncium dicit salutē & apostolicā benedictionem. Non possit lingua mortalis ne dum mea imbecillitas Rex serenissime explicare maximā dilectionē/pręcipuam charitatem/amorem feruentissimū erga Maiestatē tuā Summi Pontificis: quē Ecclesiæ Principem: pastorem Christiani ouilis: uerum Iesu Christi Vicarium in terris esse constat. Cuius beatitudo nouit iampridē tuæ Serenitatis innumeras atq; amplissimas laudes/& deuotissimus ac promptissimum animum ad ea semper gerenda: quæ prodesse possint: & salutaria esse Sanctæ Romanæ ecclesiæ: Christianæ atq; orthoxę fidei: & illis accepta: qui Apostolicæ sedi pręfecti sunt. Ac suæ sanctitati persuasum est/nihil tuam Maiestatem cupere uehementius: nihil optare ardentius/q̄ tueri Christi nomen/& catholicam fidē. Qua fiducia suæ sanctitatis uerbis expositurus sum: quæ eius iniunxit beatitudo: quod faciam: cū mihi tua Maiestas congruum & accōmodatū tēpus constituerit: in quo mentem exponā sanctitatis eius: & horam dari mihi supplico/tuæ maiestati. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XLIIII. Ad idem.

Iri eloquētis/& diserti Oratoris uoce opus erat Rex serenissime/ad ea explicāda tuę Maiestati: quę sanctissimi Pontificis iniunxit beatitudo: & apostolica pietas ībecillitati meę demandauit. Sed ante oia difficillimum sit/congrua orōne complecti/q̄ præcipuo & ingenti charitatis affectu præfata sanctitas tuā Maiestatē prosequat: Laudet præclarā tuæ Serenitatis uirtutem/atq; gloriam: magnificiat sanctę conuersationis propositū/& christianæ religionis deuotionē: & praestantias atq; amplitudinē præclarissimorꝫ operū. Itaq; supplex oro tuam Serenitatē: ut accōmodatum mihi constituere & idoneū tpūs uelit: ut apud tuā Maiestatē Pontificis iussa exequar remotis arbitris. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. XLV. Ad salutandum Sacratissimum atq; inuictissimū Imperatorem Romā petentem Fridericū. III. Cæsarem semp Augustum.

Audant uiri sapientes: & cęteris rebus oibus anteponūt Christianissime Princeps/ac sacratissime Cæsar/tria uel maxime quæ humanū genus imprimis tuent: ac uehementer exornant: Iustitiam: libertatē: & oium bonorꝫ florentissimū/tranquillitates pacis. Cum nihil sit Iustitia ī terris præstabilius: nihil libertate charius: nihil pace & tranquillitate iucundius. Magno igit exultamus gaudio: & ingēti afficimur aīorꝫ lætitia: quādo diuina dispensante largitate datū est: ut præsentē intueamur tuā sacratissimā Maiestatem: idest/uerū ac potentissimū orbis dominatorē/catholicæ propugnatorē fidei: Regem Regū oium/fidelium populorꝫ præsidiū: Christianæ reip. stabile firmamentū/ac singulare profugiū. Quo imperante/Iustitia dominatur: uiget libertas: pax tutissima: & ubiq; gentium sūma florescit tranquillitas: cuius iucundissimo ac serenissimo lætamur conspectu: cuius sublimitatem & glorias hæc patria sacri alumna Imperii: & Senensis ciuitas una præ cæteris omnibus maxime ueneratur: & colit: & sacratissimam Cæsaris Maiestatem summis semper extollit honoribus. Totius igitur moderator ac dominator orbis Rex Regum in æternū uiuet: ut cum catholicæ fidei firmitate/& christianæ religionis gloria/optatæ uictoriæ palmam consequaris: sisq; ille magnus Cæsar Imperium Occeano: famam qui termines astris. Quo regnante/Iustitia indies augescat magis: & abundantia pacis: & aurei sæculi tranquillitas reuirescat. Vt edictum tandem exeat a Cæsare Augusto: ac sacri auctoritate imperii describatur uniuersus orbis: deniq; gloriosi principes terræ Petrus & Paulus: quorum limina tam pie reuisit tua sacra Maiestas: & suis & summi Pontificis aspirent uotis: ut sicut duo estis clarissima mundi lumina/& catholicæ fidei propugnacula: ita uestras adiuuent uires: ut uestra quoq; gloria in toto terrarum orbe refulgeat: & hostilis insania uestra potenti dextera conteratur. Dixi

Augustini Dathi Oratio. XLVI. Ad gratiam agendam Cæsari pro accepto munere.

B uniuersorum Dño iuictissime Impator & gloriosissime Cęsar·tã magno ornamẽto·ac munere decoratus·cum sim seruus indignus:nihil est:quod ualeam rependere:nisi fidem·obedientiam·ac deuotissimam seruitutẽ.Sed ille rependat·quęso:qui tuam semper glorificet sacratissimam Maiestatem. Dixi.

¶Augustini Dathi Oratio.XLVII.Pro Rep.ad Regem in huius aduentu.

Ex serenissime·ac gloriosissime Princeps corã tam præclaro & splendido cõspectu opor tebat loqui hoĩem·eloquentia & auctoritate maiore præditũ:sed parere debeo Magnificis & excelsis collegis & honorandis patribus.Rex serenissime tota hæc ciuitas & uniuersus populus plurimũ lętat̃:atq; exultat aduentu·atq; gloriosissima pręsentia tuę Maiestatis:cuius sumus deuotissimi filii:& cui pp amplissima merita mira reuerẽtia ac deuotione afficimur.Summã lętitiam capimus·quod tuã Maiestatẽ intuemur præsentẽ·tanq̃ optimũ patrem & singularẽ benefactorẽ huius ciuitatis·& inter nationes fideles Christianissimũ Principem. Quapp debitã reuerentiam tuæ Maiestati exhibemus:ciuitatem cũ libertate ac statu eius.deuotissime cõmẽdamus Remp.& oẽs eius facultates offerimus cũ optimo cordis affectu:& cũ deuotissimis animis tuæ Serenitati.Nos paratos pollicemur oĩbus ĩ rebus tuę Maiestatis obtemperare obsequiis. Quam optimã uoluntatẽ & sinceram aĩoꝝ dispositionẽ & præcipuam ac deuotissimã huius ciuitatis fidẽ diffusius & ornatius explicare poterũt hi patres mei Magnifici:quoꝝ facũdia maior·& prudentia multo præclarior est.Nos iterũ cõmendamus nos & ciuitatẽ uniuersam tuæ sacratissimæ Maiestati:quã gloriosissimam tueat̃ benignus totius mundi Rector. Dixi.

¶Augustini Dathi Oratio.XLVIII.Ad idem in aduentu Reginæ.

Loriosa ac Serenissima Regina·hæc ciuitas & eius populus plurimum lætatur:& exultat tuæ maiestatis aduentu.Propter maximam fidem & deuotionem erga Serenitatem tuam:cui ciuitatem hanc deuotissime cõmendamus:& offerimus paratissimam cũ omnibus facultatibus suis tuæ Maiestati. Dixi.

¶Augustini Dathi Oratio.XLVIIII.Habita ab ipso apud Federicũ Montis Feretreum Principem paucis post diebus q̃ Principatum ingressus est.

Hilippus Macedo·qui Reges ferme omnis mira quadã uirtute ac sapientia superauit:quod tu minime ignoras Magnifice Princeps:Alexandrũ filium plurimũ lætatus ẽ:Aristotelis natũ fuisse tẽporibus:ut pręclari Philosophi & uiri sapientis optimis artibus institutus·præclare quoq; ac sapienter Regnũ postea administraret:cuius hæres futurus erat.Nouerat nanq; uir sapiens·Rex inclytus amantissimus pater·illustrissimus Princeps·Regni ac principatus ipsius firmitatem·eruditoꝝ hoĩum doctrina·ac sapientũ uiroꝝ pręceptis stabiliri.Quaꝝ reꝝ q̃ fuerit studiosus Alexander:gesta eius nõ obscure declarant.Nam tutissimo eo ac munitissimo septus pręsidio·uel ad extremos usq; terraꝝ fines uictor ꝑduxit Imperiũ.Ptolomęus Aegyptioꝝ Rex:q & Philadelphus appellatus fit:etiã alienigenas·a quibus erudiret̃·magno studio atq; industria conquisiuit:accersiuitq; ex tribubus Iudęoꝝ duos & septuaginta seniores:unde potissimũ unius Dei cultũ·& Regni administrationẽ institueret̃.Scipio quoq; ille apud Romanos clarissimus·nõ tam Rex:summus ac fortissimus Impator·& cũ primis Regno dignus·ita oĩo sape:ita prorsus scire aiebat:ut Panetiũ phũm secũ etiã in castra duceret:neq; unq̃ a suo latere discedere pateret̃. Iam uero Cæsar Aug. a quo edictum exiit uniuersi orbis describendi Athenodoro claro ĩprimis Philosopho & familiari & magistro usus ẽ.Itaq; sapientiũ consiliis atq; institutis fretus·summa potitus est reꝝ oium.Res aũt & gerens sapienter·& iuste gubernans·meruit optimo iure:ut is esset:q latissimũ propagaret Imperiũ.Nã & in Deũ pietatẽ·& ius in hoĩes:q̃ duo tenere Regẽ ac Principẽ decet. Philosophi & eruditi edocẽt uiri.Ciuitatẽ uero uel liberare afflictam·uel fœlicem tueri:deniq; ex parua magnã facere:unde quæso·nisi a Philosophis discẽdũ est? Quattuor aũt illa:scientiam rei militaris:uirtutem:fortunam:auctoritatem. Quæ in Imperatore·eoq; qui exercitum ducit·esse necesse est·uiri sapientes·atq; eruditi declarant:qui ex uberibus fontibus sapientiæ uiuendi præcepta haurientes:optimum constituunt et Imperatorem & Principem. Quorsum uero hæc Princeps illustris? Vt qui magnitudine animi·facillimis moribus·optimo ingenio·solerti industria:cæteros huius ętatis principes uel æquas:uel antecellis rerum gestarum gloriam:cumules litterarum splendore & doctrinæ laudibus.Ampliorem eniꝫ dignitatis præstantiam·ardentius quoq; decet uirtutis ac sapientiæ studiũ.Qui igit̃ hactenus optimas quasq; artes sectatus es·in tã magno dignitatis gradu·excelsoq; culmine Principatus:rerũ cognitionem Princeps Magnanime cupidius amplexare:in doctrinæ ac litteraꝝ studia·quãtũ uel maximaꝝ rerum siuit occupatio:uel Principis dignitas patit̃·studiose id quod facis·incumbe.Sed quid multis agaꝫ? Satis supq; (ut arbitror) sponte tua incitatus es.Remi

niscere Propheticam uocem: Diuinũ oraculũ noli obliuisci: q iam princeps delectus es: q maximis negociis pfectus: intellige erudireq & ipse iudicas terrã: nũc diligẽtius disciplinã appræhende: ne a recta iustitiæ: atq; æquitatis uia deflectas. Quod si (ut ait sapiens Bias) Magistratus uirũ idicat: multo magis tãta rerũ ãministratio hoĩs dignitatẽ: atq; amplitudinẽ illustrat. Sȝ uere dicat Silius Italicus.
Magnæ molis opus multoq; labore parandum.
At quo difficilius hoc eo laudabilius ac præclarius. Iustitiã: moderationẽ sapientiã ama præ cęteris rebus. Hæc cogita hæc meditare hæc cõplectere. In his colendis tua oĩs dies noctesq; uersẽt industria. Nam & in his exercendis sita est principis dignitas: sicut in negligendis turpitudo. Verũ sus ar tiã repetiocem: quod dici solet. Hæc tibi oĩa exploratissima sunt: quorũ si exercitationẽ quoq; adhibueris: qđ spẽt q tuũ igeniũ liqdo nouerũt: eorũ quos pauloãte memorauimus: ãplitudinẽ cõsequeris: & gloriã. Si eadẽ illustris princeps: q obire ab initio ætatis semp cõsueuisti tenere ac seruare pręteris licebit nobis de te dicere: qđ de Aenea Rege Vates diuinus cecinit: licebit inq̃ nobis dicere. Priceps est Federigus nobis: quo iustior alter nec pietate fuit: nec bello maior & armis. Postremo in isto tuo principatu quẽ diuino iussu ut arbitror Vrbinatũ ciuiũ cõsensu ut uideo bonorũ oĩum studio ut certo scio nuperrime adeptus es: tibi illustris ac Magnanime Priceps: & ualde: & serio gratulor. Deprecor ãt imortalẽ Deũ: ut principatus tui amplitudinẽ & gloriam fortunet in dies. Te uero obsecro: ut Senã clarissimã: atq; opulentissimã urbẽ: quę mihi dulcis patria ẽ: sociã cõplectaris atq; amicã. Hanc maiores tui cũ summa beniuolentia singulari fide: maximis honoribus psequtĩ: difficile dictu: q̃ tutoq̃; tranqllo usi sunt principatu. Hanc tu quoq; tibi asscisce sociã: qđ si feceris: & firmius: & ppetuo dominaberis. Me suscipe clientem fidei plenissimũ paratũ quouis tempore pro tua dignitate ne capitis quidem uitare periculum. Dixi.

❡Sequentem orationẽ: quæ ẽ. L. habuit Nicolaus Dathus filius dulcissimus. iii. Idus Sextil' ad illustrissimũ Principẽ Alphõsum Calabriæ ducẽ in magna Senensis curia: & ubi haberi solet Senatus loco: cũ solẽnia tripudia & saltatus agerentĩ adessentq; dñi: & oẽs reipublicæ Magistratus: & ciuiũ magna corona & splendide ornata Senensis pubes: & ĩprimis plurima uirginũ & mulierũ turba magnifice & Regali quodã apparatu & luxu cõptæq accersitæ publice cõuenerant & uiri rñ multi tum ẽt nobiles & genere ac dignitate illustresq & ipsi ad celebre spectaculũ uenerant & principẽ comitabãt Alphonsum: Res proculdubio annalibus & historia digna & pp ludorũ pompam ac celebritatem: & ob summã atq; incredibilẽ spectatorum frequentiam sed certe dicã fidenter: multo facta preclarior pp hanc ipsam orationem habitam cũ puer uix decimũ natus annum eleganter & cum summa principis gratia: & omnium laude supra ætatis captum perorauerit.

On impudẽti ausu magnanime Princeps & Dux præclarissime sed fidei ac deuotionis studio cõmotus dicã pauca ætate pene infans: sermone aũt infantissimus. Eximię ferunt atq; singulares principis laudes: qđ in rege regũ diuinus ostendit Vates. Imprimis oris ueritas animi mansuetudo operis Iustitia. Propter ueritatẽ mãsuetudinẽ iustitiam floruit Alphõsi pręclara recordatio uiget Serenissimi Ferdinandi pclara maiestas. Patrẽ imitans tua quoq; splendescit pclara sublimitas. Atq; idcirco cũ summa gloria & pacis firmitate deduxit te mirabiliter dextera tua. Sed his accedit corporis forma: eloquentiæ nitor uires preterea atq; robur. Tu quoq; quantũ homini fas est: diuinã imaginẽ pręse ferf: speciosus forma pręfiliis hoium: & abundans gratia in labiis tuis: accinctus gladio sup foemur tuũ potẽtissime. Spetie polles Imperio digna: orationis suauitate ac lepore pręstas: animi magnitudine excellis: & uiribus: ut tantis ornatus muneribus in amplissimo principatu & in Regno patris floreas ac serenissimi genitoris respondeas laudibus. Eius autem consectans uestigia: catholicam fidem: fidelitȝ populorum concordiam: bene institutarum ciuitatum libertatem potenti dextera tuearis. Illius ubiq; regalis instituti memor: quod Mantuanus noster cantauit Homerus. Parcere subiectis: & debellare superbos. Ut tuo serenissimo patre Duce te comite: ubiq; uigeat tranquillitas: iustitia: & abũdantia pacis. Mũdi rector quęso uestri regni: & principatus amplificet gloriã. Tua uero illustrissima uirtus Senensem patriam: cuius fides cultus: & summa erga te charitas notissima est: paterno semper prosequatur amore: & me deditissimum clientem fidei plenum benigne suscipiat. Dixi.

❡Pridie Idus Augusti cũ uellet pfatus Illustris princeps Nicolaũ filiũ militaribus donare insignibus nõ suȝ ego passus: tenellæ habita rõe ætatis: tandẽ illũ stolã candidã suis ipse princeps manibus induit: & prestito iure iurando qualẽ sui comites habẽt dignitate ornauit. Et accepta dignitate: egit Nicolaus gratias: & sequentibus usus est uerbis.

o Rnatissimo munere insignitus illustrissime Princeps: & perpetuam deuoueo seruitutem: & ĩmortales habeo tuæ illustrissimæ dominationi gratias. Quam æternus mundi Rector felicem semper: & gloriosissimam tueatur. Dixi.

❡ Augustini Dathi Oratio. LI. de laudibus Regis Gallorum.

NEqtaq̃ dubiũ mihi erat: Rex inuictissime: ac serenissime Princeps: ut q̃ in maiestatis tuæ conspectũ orationẽ foret allaturus: eũ nõ uulgari eloquentia: nõ doctrina quadam mediocri: sed potius singulari dicendi facundia: diuina quadã eruditione cæteris hoibus antecælleret. Verũ id ipsum multo magis necessariũ esse ducebã: si qs tuæ sacræ Maiestatis eximiã gloriã: ac summũ rerum oĩum splendorẽ explicaturus erat. Quod cũ aĩo & cogitatione cõtẽplor: uultus pallescit: balbutiens lingua trepidat: labia cõtremiscunt. Dehortabaẽ me ab hoc celeberrimo genere dicendi: ante oĩa Maiestatis tuæ: & amplissimarũ laudũ magnitudo: tum mei ingenii paruitas: & litterarũ quædã (ut ita dicã) egestas: timidũ me: ac trepidabundũ reddebant. Quod si mihi etiam a summis: & clarissimis oratoribus eloquentia tribuaẽ: nimiũ quoq̃ uerendũ esse iudico: in tãti Regis: ac principis conspectu: eruditissimũ etiam uirũ orationem habere. Quocirca mea eloquentia nõ satis cõplecti magnas laudes possit: qui aut nullã aut paruam admodum in dicendi exercitatione: operã ætatemq̃ cõsumpserim: sed uix Græcus Demosthenes: ac Lysias difficulter Romani Cicero: atq̃ Ortensius tã magnũ splendorẽ rerũ oĩuz sua oratione cõsequi possint. Proinde tuã maiestatẽ supplex oro: ne me inuerecũdũ eẽ arbitreẽ: q̃ rẽ tantã: tamq̃ arduam aggredi fuerim ausus. Dicã igitur paucis tuæ Maiestatis confisus clementia: & illa dicaz: quæ mei erga tuam serenitatẽ animi testimoniũ: argumentũq̃ phibeant. Sed qs primũ tui generis ãplitudinẽ satis referre possit? Altius .n. repetendũ foret: & lõgis qbusdã stẽmatibus numerandũ. Atq̃ ut ceteros tã claræ: tã illustris: tã antiquæ prosapię uiros pstantissimos silentio præterreã: quantus is decor putãdus est: ut tuę Maiestatis regale genus regia ex domo originẽ traxerit: & qdẽ eorũ regum: q̃ reliquos nobilitate: & claritudine pstant: hoc uere regale genus: & splendore nobilitatis pcællentissimũ quodq̃ gloriosum Christianæ fidei titulũ assecutũ meruit christianissimũ appellari. Illustrat idẽ fulgentissimũ quoddã sidus Ludouicus quõdã Rex Francorũ in terris qdẽ celeberrimus: & in cęlis in sanctorũ numero glorię cęlestis diademate coronatus. Nulla Regia in christianis populis pgenies ẽ: quę non aliquo affinitatis: & cognationis uinculo: cũ tuo nobilissimo: & oĩum antiqssimo genere sit cõiũcta. Sed tempus: sed lingua me deficiat: languescant ingenii uires: si uelim sigillatim: uel progenitores tuos: uel auos celeberrimos explicare. Sed tua maiestas: & fęlix tui serenissimi patris recordatio: satis afferunt splendoris: & nominis. Quid de tuæ Serenitatis pręcipuis laudibus? Nã quis ignorat: quãta sit tuæ Maiestatis cunctis in rebus prudentia: quãta pspicacia: quanta deniq̃ ãministrandi regni solertia. Quarũ qdẽ uirtutũ: & summa comes iustitia est: inaudita benignitas: singularis mansuetudo: præcipua munificentia: incredibilis fides: flagrantissimus christianæ religionis affectus: diuina clementia: qbus oĩbs ita penitus tua sacra maiestas efflorescit: ut ad earũ eximiã gloriaz: nihil oĩo addi possit. Quanta post hęc animi magnitudo: quãta excelsitas: q̃ magnus: q̃ elatus: q̃ magnificus: q̃ inuictus aius? Oĩbus cognita hęc: & explorata sunt. Taceo moderationẽ: tẽperantiam: modestiã: frugalitatẽ: & in tanta potestate pene rerũ oĩum incredibilẽ mensuram quandã ac modũ. Sed consentanea hæc sunt oĩa tui splendidissimi generis claritati. Nec tam tuam pręstãtiã genus exornat: q̃ tuæ laudes potius generis ipsius decorãt: atq̃ honestãt amplitudinẽ. Peragraui uarias orbis regiones: lustraui remotissimas oras. circuiui Italiã: & illius pręclaras urbes uisendi studio pquisiui: nihil usq̃ reptũ est: quod uel cum tui florentissimi Regni Imperio: uel cũ tuę maiestatis gloria cõferri: & cõparari possit. Sz ne qd molestię tuę serẽitati lõgior pariat oratio: nõ meis tã frętus meritis: q̃ scio aut nulla: aut perexigua esse: sz clemẽtissimæ Maiestatis tuæ benignitate confisus: me tandẽ humilẽ: supplicẽ: ac deuotissimũ filiorũ: & seruitorẽ fideliũ omnibus pręcibus trado: atq̃ cõmẽdo. Inutilẽ forsan seruũ: sed sane fidei amoris: ac deuotionis plenissimũ: nec mihi qcq̃ fieri poterit uel gratius unq̃: uel iucundius: q̃ tuæ maiestatis honoribus: ac saluti pspicere. Quippe mihi ea mens est: ut p tuæ maiestatis dignitate seruanda: nõ mõ oẽm adhibeaz diligentiã: sed neq̃ ullũ discrimen refugiã: nec ipsius uitę piculũ. Quare det mihi: quæso tua maiestas plixioris sermonis ueniã: & mei humillimi serui aĩum experiatur: sempiternã gratiã me accepisse rebor: si in tuorũ me grege ascriptum cognouero: cuius inexplicabilis beneficii Deus altissimus creator mundi: princeps: optimus: maximus: & semp uiuẽs cõdignã repẽdat gratiã: & tuam semp gloriã seruet incolumẽ: & gloriosum nomẽ ad astra tollat. Dixi.

¶ Aug. Dathi Orõ. LII. quam habuit eius filius Nicolaus apud illustrẽ Principẽ Mantuanorum Ludouicũ Marchionẽ: in Archiepiscopatu: in conuiuio: dũ adesset reuerendissimus dñs Cardinalis Senensis: & alii Episcopi: & Pręlati: & magna circũstantiũ corona. v. kl'. Octobris.

COluit semp Senensis ciuitas illustrissime pñceps: eos oẽs: q̃ inter Italię potentatus uirtute florescunt: & gloria. Vna Gonzaga domus uiros splendidos tulit semp: & summa rerum oĩuz laude præstantes: et cũ uniuersa christiana repu. maxime concors: & cum fidelibus populis præcipuo amore: & beniuolentia copulata. Sed recũ spimis gloriose princeps cõiunctissime uiuit hęc patria: iustitiæ: tranquillitatis: quietis una oĩum appetentissima. Quod si morũ studiorũq̃ similitudo ueram amicitiam nectit: merito tuam excellẽtissimam dignitatem cõplectitur: qppe qui sis pietatis: religionis: uirtutis cultor diligens. iusti: & recti seruantissimus: quasi quidam princeps pacis: & in tra Italiæ fines fulgidum quoddã sapientiæ: inuicti animi

moderationis exemplar. Itaq; te inclyte Princeps hilare & iucūde intuemur: lętantes tua prospera ualitudine: prȩsertim si pfusus nostris salubribus aquis: firmiorē es incolumitatē adeptus. Deum quę sumus: ut salus ac lȩtus dulces lares repetas: & prȩclarā urbem ac feracē bonorū oium Mantuam reuisas: ubi cū summa tuorum populorū prosperitate: pacato & longo ȩuo pfruaris: ȩ enenis patriȩ: & tui studiosissimȩ prȩcipue semp memor. Postremo sis magne princeps ppetuo foelix: quo tu sitior alter: nec pietate uiget: nec bello maior: & armis. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oro. LIII. Ad Mantuanum principem salutandum.

Mos fuit semp illustrissime Princeps huius ciuitatis: & patriȩ: ut cuꝫ oēs sapientes uiros & magnos celebraret: tū eos imprimis: q propter summā uirtutis: & sapientiȩ laudes: in eorū numero censeantur: q cȩteris hoibus imperarent. Sed cum alii alius de causis imperandi gloriā fuerint assecuti: una in tota Italia Gonzaga domus ita semper grauiter: innocenter moderate Mantuanis: atq; aliis populis suis prȩfuit: ut uere ad iuuandum humanū genus: & ad salutē ferendā hoibus domus ipsa iaꝫ splendida tamq; prȩclara nata eē uideatur. Hinc sunt multi p diuersa tempora pfecti celebres: atq; inclyti Principes: sed modo tua uiget excellentissima pbitas per cunctos fideliū populos longe lateq; diffusa. Quā in hac urbe & opulentissima ciuitate pſentē intueri fortunatissimum iudicamus. Aguntur Deo grates: qui in nostris balneis uoluerit tuā excellentiam ualidiorem fieri: quȩsumus: ut semper sis illustrissime princeps ubiq; gentium clarus: & semper felix: & qui cunctorum habet potestatē: reddat te Mātuȩ icolumen: & Senēsi patriȩ: ut semper fuit: ita post hac amicissimum pseuerantem.

¶ Aug. Dathi Oro. LIIII. ac uelut prȩfatio quȩdam: si quis cupiat blandiri Regi.

Vereor ne me qsq; aut ipudentē: aut arrogantē ēe arbitret: Serenissime princeps q corā pclaro tuȩ maiestatis cōspectu uerba facere ausis: quo nec dicēdi facultas: nec orōnis nitor: nec ulla pfusꝰ eruditio: aut doctrina iesse cernit. Nā phibebat igenii imbecillitas: iperitia me a dicēdo deterrebat. Veruntamē cōperta mihi tuȩ Serenitatis iaudita benignitate fretus ubertate quadā rei ipsius: de qua sermo mihi habēdus ē: fiduciā cępi a tuȩ Maiestatis clementia implorata uenia. Quȩ igitur me cū ipse hodierna die tacitus cogitaui: ea breui oratione complectar. Consueuerunt semper: optime princeps: q magnis rebus gerendis pfecti sunt imprimis iustitiȩ: atq; equitatis habere rōem. Deinde ea semp omni labore: & studio tueri: quȩ a suis maioribus magna ac pclara suscepernt: ut quā illi impando laudē adepti essent: eandē ipsi in cōseruādo retinerent. Obliti aūt suorū cōmodoꝝ id sibi uel maxime pponunt magni Reges ac Pricipes: ut q eorū ditioni parent: atq; imperio subiacent iad bene uiuendi rationē: & ad rectam bonaꝝ artiū disciplinam cōpellant. Nam q ad ppriā utilitatē sua consilia atq; actiones conferunt: si pfecto: si sapientibus credimus: nō tam Reges q̄ iniusti Principes sunt habendi. Merito igitur tua Maiestas maximis ac prȩcipuis digna est laudibus. Dixi.

¶ Aug. Dathi Oratio. LV. uice illius oratoris: q uerbis Domini alicuius Regem quēpiam salutauerit & mandata ipsi sit eius Principis nomine narraturus.

Cum nihil sit: tua amplitudine: & maiestate pclarius: nihil mea quidē sentētia pstabilius uereor: ne si corā tam illustri conspectu sermonē faciā: & tuȩ serenitati simul iniuriam fecisse uidear: & ipse in grauē reprȩhensionē incurrā: cum de rebus magnis apud regē pclarissimū silere satius sit q̄ nō satis pro dignitate loq. At prȩbet fiduciā dicēdi mihi: & audentē facit tuȩ Serenitatis mira benignitas. Q uā imprimis ueneror eiꝰ q me misit nomine Ducis. N. q tuȩ maiestati maxime affectus: & iprimis deditus ac deuotus est. Deinde eiusdem Principis iussu. oēs eius facultates ac uires tuȩ maiestati defero ac polliceor: & illū testificor ita erga tuā celsitudinem affectū: ut nihil sit: quin cupide faciat: atq; exequat: quod futurū intellexerit ad tuȩ Maiestatis splendorē ac decus: quēadmodū uetus animorum & mutua charitas postulare dignoscitur: tuȩ Serenitatis merita compellunt: & eiusdem Principis deuota fides & affectus poscit: Postremum illius magnificentiam tuȩ maiestatis deuotissimam summis precibus: & prȩcipua diligētia cōmendo: Veniā pe͂s: qui nec domini mei iussibus: sicut par erat: & mandatis satisfecerim: nec tanti loci auctoritati: & tuȩ Maiestatis splendori. Cȩtera quȩ mihi exponenda sunt: cum imperaueris tua maiestas: remotis arbitris: & opportuniore tempore prosequar. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. LVI. uice Regis cuiuspiam aut Domini: qui respōdere uoluerit Oratori alicui nomine alterius principis mandata ferenti: & exponenti.

Omnes: q ab illustri principe Duce Bonariȩ nos adeunt: & illius nomine alloquuntur: iucunde & intueri & audire consueuimus p nostra uetere: & firmissima amicitia: quȩ cū magna inter maiores nostros extiterit: tum indies aucta ē: & nunc maxime uiget. Hac uero de causa te Magnifice Orator cū summa animi nostri letitia excipimus: cuꝫ illius mādata expositeris: quē ex omni amicoruꝫ numero: & nostri Regni studiosi sunt: magno amore cōplectimur: illius uirtutē probitatem fidē: & sinceraꝫ beniuolentia semper dileximus: & in magno honore habuimus. Quare magnam oblectationem suscepimus: & de iis: quȩ nobis relata abs te sunt: & quod grauiter atq; ornatissime locutꝰ es: nec reuerentiā quā humaniter affert: sed optimi ii.

mam affectionem accipimus: oblationes quoque gratissimæ nobis sunt ab eo: quem inter præcipuos: & primarios nostros amicos reponimus. Ac uicissim ea nostra mens est: ut pro illius salute honore: & uoluntate non secus q̃ pro nostri Regni gloria laboremus: quotiens & opus acciderit: & ille nos postulauerit. Nec eum commendare necesse est: quem in intimo corde defixum gerimus. Te uero laudamus. qui eleganter: & composite iniunctã legationem expleueris: & congruo tempore ad reliqua audienda parauerimus. Dixi.

❡ Aug. Dathi Oro. LVII. in uisitatione alicuius Principis amici. Hanc orationem impuerilia habuit dulcissimus filii nepos Hieronymus Dathus in uisitatione legati Illustrissimi Principis Mantuanorum magna insignium circunstantium corona.

QVanq̃ splẽdidioribus uerbis opus erat magnifice Princeps: exponã tamẽ breuiter animi mei sententiam. Vt igitur meo officio fungerer: & simul animi desiderio facerem satis: sum impresentiarum executus: quod iam pridem in animo erat uisere: & salutare ac uereri tuã Magnificentiam: ut ita facilius tuæ magnificentiæ erga me uetus charitas reflorescat: & mea patefiat fides, beniuolentia, ac summa deuotio. Iucunde intueor tuæ M. optatum conspectum: ei me offero, ac deuoueo: & filium me obsequentissimũ illius esse profiteor: eidem, & plurimum me, ac meos omnes cõmendo: significans, nihil mihi posse contingere gratius: q̃ mihi ab tua. M. aliquid imperari: quod eius uel honori, uel cõmodo esse possit. Quod si hoc officiũ meæ deuotioni aptissimum serius fortasse expleuerim: ueniam peto: & iustã causam accipi a tua. M. cum antea nulla sit mihi oblata facultas: & ipsa me purget absentia, quam fecit necessitas, nõ uoluntas. Quod autem præsentia minus fecit: cupidissimus animus: & mens deuota suppleuit. Postremo ero ubique, & semper tuæ. M. paratus iussibus temperare: Dixi.

❡ Augustini Dathi Oratio. LVIII. pro eo: qui patri reduci: & amplissimis uso honoribus gratulatur: atque extollit, modeste tamen, paternas uirtutes, ac præceptorem doctissimum: tum boni discipuli functus officio: plurimum patri cõmendat, ac laudat.

INcredibili animus affectus est gaudio, & in mirum modum exultat: Magnifice orator: Eques præstantissime, ac metuende pater, cum te hodie præsentem intueor: & reducẽ nobis, quem, ut bonos filios decet, in optimos, atque indulgentissimos parentes: miro desiderio uidere cupiebam: & alloqui: post moram longiorem, post duplicem legationẽ huius reipublicæ præclarissimã: qua modo post alias tam multas: & huic patriæ omnes lõge utilissimas honorifice functus es. Primũ quidẽ apud illustrissimũ Venetorũ Ducem: atque potẽtissimũ Italiæ principem: apud quẽ tua iam pridẽ plurimũ nitescit uirtus, & gloria, tum apud clarissimum Dominum: & Marchionem perillustres Mantuanorũ, & in celeberrimis filii eius, ac splẽdidissimis nuptiis. Tria sunt igitur, quæ mihi, & uniuersæ huic domui amplissimam afferunt uoluptatẽ. Primum quod munera hæc gloriosa: sicut tua semper fuit consuetudo: grauiter, salubriter: & magna cum dignitate exegeris, deinde quod cũ summa tua laudis amplificatione, & incolumitate redieris. Postremo quod te præsente, te adiuuante, te monente ad litterarũ studia, & ad præclaras artes adipiscendas impellar. Quoniã nõ solũ tua sapiẽtia, & consilio tuæ semp reipublicæ profuisti: sed tuis liberis: honeste: & diligenter educandis, & paternum amorem, & flagrantissimam charitatem, & studiũ accuratissimum semper exhibuisti. Itaque intelligo id munus nostrum, & officium eẽ: ut cum tantæ gloriæ seminaria a tua uirtute, & sapiẽtia: in hãc familiã proficiscãt: deprecemur æternũ principẽ Deũ: ut te nobis lõgo æuo custodiat: atque cõseruet: ut per tuam eruditionem possimus facilius tuã probitatem imitari: & laudem. Postremo cum dederis præceptorẽ doctissimũ, uirum & laudatissimis præditum moribus, & oĩbus bonis disciplinis ornatũ. qui omni cura, studio, & amore: sua nos optima: & præclara doctrina imbuit. Dominũ Petrum ciuilis iuris professorem cum sit claris maioribus: & nobili genere ortus, & in rebus bonis, magnisque uersatus, commẽdo illum tibi cunctis precibus, cui quicquid præstabis uel amoris, uel honoris: erit mihi gratissimum, quem me illi multũ debere profiteor. Dixi.

❡ Augustini Dathi Oratio. LVIIII. uice illius, qui nomĩe subditæ ciuitatis, ac subiecti populi Regem salutat suum: Dominum profitetur: & qua mortalẽ principem decet, ueneratione: atque adoratione prosequitur: & fidẽ iure ẽt iurando adhibito inuiolabilem pollicetur, ac perpetuam sese publico nomine obedientiam præstaturum.

TRadũt Philosophi: & sapientes uiri: ita hoĩum naturam cõparatam esse. Rex inuictissime ac Serenissime princeps: ut alios iperare, alios parere: & obedire necesse sit: Sed iis congruere imperandi dignitatem, q sapiẽtia, q ingenii acumine, q uirtutis præstãtia, q ratio nis: & consilii magnitudine cæteros antecælluut: qui iustitiã: & bonitatẽ complectunt qui ad homines iuuandos, conseruandosque nati uident: & nihil sequuntur magis q̃ communem hoĩum salutem: atque utilitatem: quos uere ad imperandũ: & ad regendũ hoĩum cœtus natura tulisse creditur. Qui belli gloria qui pacis tranquillitate, ita gubernandi rationem moderantur: ut nihil sit: quod ab eis non laudabiliter, præclare, utiliter, splendideque geratur: & qui illorum ditioni seruiũt beate quantũ in terris: & in hac mortalium uarietate fas est: uiuere uideantur. Tales procul dubio tuos Serenissimos progenitores & auctores splendidissimi tui generis semper fuisse cognoui

mus. Talem te quantum in hunc usq; diem nosse datum est: & animaduertimus a teneris ętatis tuę rudimentis: & per oẽs aetatis gradus perc ępimus: & multo maxime posthac fore sine dubitatione cõfidimus. Nam & bona arbor bonos fructus facit: & ex gloriosissima tua stirpe pullularunt semper q optime: & salubriter regant sibi cõmissos populos. Laudamus Dominũ de cęlis: laudamus Deum in excelsis: qui dedit Principẽ nobis: cuius uirtus ammiranda est: & iuste Regnũ in manu eius: & potestas/ & iperiũ: de quo recte cantare possit celeberrimus uates. Rex ẽ clarus nobis quo iustior alter.

Nec pietate fuit/ nec bello maior & armis.

Quod igitur ratio cogit: tuae serenitatis requirunt merita. nostra uoluntas inducit: ammirabilis uirtutis tuę splendor postulat: Regem nostrum: & uerum dominum recognoscimus: ueneramur & sacram Maiestatem tuam: quantum fas est: adoramus: utpote quae a Deo est: & fidẽ/ sinceritatẽ: & summam obedientiam damus/ pacisci mur: & inuiolatam fore profitemur/ uitã/ liberos/ fortunas/ facultates/ omnia naturae/ ac fortunae dona/ tuae Maiestati dicamus/ cupidi nihil malle: q̃ tuis iussibus obtemperare: & obedire mandatis: & pro tuae Maiestatis salute: atq; exaltatione: omnia humana contẽnere/ uitam negligere: sanguinem fundere. Hęc nostra/ & totius populi huius mens: haec uoluntas: hoc firmum propositum est/ & irreuocabile decretum: pro quo ad ultimos uitae spiritus conseruãdos: sicut uere/ & uoluntariae subiectos decet/ fide nos/ & iure iurando astringimus/ orantes Dei clementiam flexis genibus: ut tuam Maiestatem in uitę longitudine/ & foelicitate tueatur/ & cũ pręclara sobole/ ut eiusdem quoq; cũ tua Maiestate filios uideamus: & pignora chara nepotũ. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oro. LX. uice principis resposita superioribus.

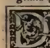
Mnipotẽtis Dei: q oẽm mundum regit/ ordinẽ putare debemus dilectissimi filii: ut alii ad regendũ constituantur: alii in suis operibus: & actionibus/ a Principibus dirigantur: sed oĩs potestas sublimi Dei potestati subiecta est: ut nihil fieri oporteat nisi quod legibus diuinis: atq; humanis/ & iustitiae: atq; equitati cõsentaneũ sit. Cumq; placuerit eterno principi/ nos in hoc solio collocare/ & huic muneri pręficere: non ex ulla nostra sufficientia/ quae oĩs (ut ait Apostolus) ex deo est: sed ex eius dispositione commoti omnibus conatibus & cunctis ingenii uiribus contendemus/ ac laborabimus: illius implere uoluntatem: spem omnem ab eius gratia/ atq; imensa benignitate sumentes. Nec nostris meritis tantos honores tribuimus/ sed inscrutabili Dei iudicio: qui sępe suscitat a terra inopem: & de stercore erigit pauperem: ut sedeat cũ principibus. Itaq; ante oĩa oramus eius numen: qui humilia respicit in cęlo: & in terra: ut abũde dare dignetur/ & suę imensę largitatis infundere gratiam: ut placere sibi: & consulere uestris commodis: & saluti queam. De uestra deuotione/ & fide certissimi sumus/ optimam uoluntatem: & sincerũ erga nos affectus: & cognouimus: & esse nobis persuademus. Hoc accipimus tanq̃ singulare: & pręciosissimum donum. Et eam putamus esse turrem fortitudinis a facie inimicorum omnium. Vos q̃ chari: q̃ dilecti sitis: q̃ prodesse: & iuuare cupiamus/ a fructibus: & operibus iudicate. Veterem seruate fidem: & iidem quos existimamus esse perseuerate. Vnam/ eãdemq;/ & uestrae salutis/ & nostri regni sortem: & communem futuram semper putabimus. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. LXI. ad idem.

Estra nobis optima uoluntas/ sincera deuotio/ uetus obseruantia/ incorrupta fides: flagrãtissima charitas notę sunt. Sunt ob id nobis gratissimae. Accipimus: q̃ fideliter oblata sunt/ cupientes prodesse uobis: & uestram salutem: & tranquillitatem tueri. Nostrũ propositum: si iuuerit deus/ salutares affectus comprobabunt. Dixi.

¶ Aug. Dathi/ pro legato Principis alicuius: cui fuerit bellum indictum Oratio. LXII. ad Regem: a quo consilium simul/ & auxilium petit supplice uoto.

Vm imperitiã meam ac ruditatem considero gloriosissime princeps: dũ altera ex parte sublimitatem intueor: & ammirabilem tuę maiestatis splẽdorem: tacuissem longe libentius: q̃ fuissem locutus/ coram praeclaro/ ac gloriosissimo tuę serenitatis conspectu. Caeterum cum ad immensam Maiestatis tuae benignitatem/ animũ mentemq; conuerto: nequaquam uereor quin me tua serenitas benignis/ atq; attentis auribus audire dignetur per breuem orationem: quam nunc allaturus sũ/ ad dicendum me iussum illustris principis & domini mei compellẽte iussu. Rem omnem paucis absolutam/ & eius/ quem cõmemoraui: mandata breui sermone perstringam: sperans non solum a tuae Maiestatis clementia/ ueniã impetraturũ: sed assecuturũ quoq; optatos effectus: eorum quae & ipse explicaturus sum: & fidenter petit pręclarus dominus meus tuae obseruantissimus Maiestatis. Nam is quidẽ habuit semper: ut plane constare arbitratur: Maiestatem tuam praecipuum patrem/ ac benefactorem primarium: & omnibus in rebus singulare profugium: quod quidem sibi semper fore propitium/ & praesentissimum confidit: si quid agendum contingat: quod ad sui status conseruationem: tutelam/ firmitatem: & tutissimam ac securissimã quietẽ pertinere queat: non secus q̃ optimus filius de studioso indulgentissimo: atq; amantissimo patre sperare consueuit. Sed haec tuae Serenitati nota: & explorata esse nõ dubitat. Nũc

quod superest: expediam. Primum igitur illustris dominus meus uehementer se/ac præcipua cu; deuotione/tuæ Maiestati cōmēdat: sed & Principatum suũ omnem: & omnes quascunq; possidet facultates: & sui principatus uires. Quoniã summa est eius erga tuã serenitatem beniuolentia: singularis fides: & sincera deuotio: seq; ipsum promptissimũ/atq; alacrem offert lætissimo animo semper tuæ Maiestatis parere/atq; obtemperare iussibus. Quamq̃ hoc ipsum exploratissimũ est tuę serenitati: & apud eandem sæpenumero explicatũ/tum latius/tũ splendidius ab eius eloquentissimis oratoribus: & qui me tam dicendi copia: q̃ rerũ omnium doctrina/ac laude superãt. Sequitur & alia legationis causa: quæ merito cu; tua serenitate impartiri debet. Nã Tonila Dux exercitus: & qui pro Ægyptiorum Rege militare fertur: cum nulla præcessent iniuria/cum nihil rei sit illi cum meo illustri domino: tamen nuper ei bellũ indixit. Millies Sexagies aureũ petit. Ni assequatur/excursionem/prædã/& hostilia queq; minitatur Ad hæc conspirasse finitimas ciuitates agnouit meus Dominus: qui acri pollet Igenio: solerti p̃stat idustria/& mira quadã ꝓuidẽtia futurorũ: & cõiuratas moliri cõtra se bellũ & noua tẽtare icẽdia: ut undiq; circũuẽtus/& multoꝝ p̃ssus iĩidiis ꝓpriis: nec ꝓspicere rebus/nec seruare possit status sui firmitatẽ. Iacula minus feriũt: q̃ ꝓuidẽt. Certe ipse nõ fallitur. Iniquas cogitanões/& pestifera cõsilia callet eoꝝ: q nihil nisi fraudẽ/& iniuriã/& uim machinant. Vitã bonoꝝ & sanguinẽ sitire uidẽt. Nocere: & obesse studiũ est: a qbus p̃ter pretiũ/nihil expetẽdũ iudicat. Nec bonorũ/nec malorum delectum habent. Omnia se adeptos putant/si probis/& quietis cladem/& excidium intulerint. Ad horum insaniam/atq; insolentiã subigendã/& ipse dominus meus accingitur/& eos instituit compellere/atq; excitare/quos secum iustinæ: et ocii appetentissimos esse intellexerit. Itaq; ad tuã coronã iprimis cõfugere necesse esse/statuit: & iudicauit: q̃ semp iustitiã dilexit/atq; ęquitate;: q̃ execratur malignantium cogitationes/et improboru; fraudes/ac molimina/quæ iura diuina/et humana tuetur: quæ adest semper iniuste oppressis/quę insidiantium hominũ/et tyrannorum omniũ propulsat iniurias: quę ad se confugientibus opem/atq; auxiliũ præbet. Idcirco illustris dominus meus tuę deuotissimus maiestatis: testem deum uocat: fidem mortaliũ inuocat: nihil a se ortũ eẽ: quod dignum sit eiusmodi minitationibus/nihil commeruisse/nihil occupasse alienum: & nocendi acerbitate non ulla iusta causa cõmoueri Tonilam ad denuntiandum bellorum initiũ. Hoc queritur/hoc dolet/& cũ tua Serenitate/illius expostulat iniuriam/& eam orat/atq; obsecrat/ut iusta/& oportuna his malis remedia conferat: & quid omnibus in rebus agi conueniat/& fieri oporteat/consiliũ simul: atq; auxilium petit: id secuturus: id effecturus/quod tam pro honestatis: q̃ pro utilitatis partibus: tua censuerit/& monuerit sacra maiestas: supplex ego illius uerbis/harum rerũ responsum operior: testificans illius spem omnem in tuæ maiestatis benignitate sitã: & collocatã esse. Siquid forte minus apte exposuerim: ueniam imploro. Ac rursum cõmendo deuotissimis precibus principem ipsum: & dominum meum tuæ maiestati: quam scimus optime/& saluberrime saluti/& tranquillitati illius consulturam Dixi.

Aug. Dathi Ora. LXIII. pro præceptore/uel consiliario principis alicuius: q reprehendere uult suum dominũ: quod indecenter: & indecore fuerit iratus in aliquẽ.

Eos maxime probare solẽt uiri sapientes: qui oĩbus in rebus mediocritatẽ seruauerint. In ea uirtus sita est/uel est ipsa potius mediocritas/uirtus. Quorsum hoc? Dicas fidenter ea fiducia: quam tua humanitas præstare consueuit. Cum te hodie Legatus Celtiberorum alloqueretur/nimium iratus es: & præter q̃ tuam deceret dignitatem. Nam illud in uita apprime utile censent: pręsertim in eius uita: qui ad res magnas: & ad decus natus est: ut ne quid nimis. Quę uox Chilonis sapientis unius ex septẽ fuisse traditur. Ac laudabat inprimis Pythagoras Samius in cunctis rebus mensuram: & eam optimã esse autumabat: Itaq; non inscite Flaccus cecinit.

Est modus in rebus/sunt certi deniq; fines:
Quod ultra/citraq; nequit consistere rectum.

Irascimini/inquit/sacer Vates: sed adiecit. Et nolite peccare. Nec solem pati debemus occidere super iracundiam nostram: ut diuus pręcepit Apostolus. Cum sis igitur clarissimus rerũ omniũ laude princeps/fac: ne te ulla perturbatio uincat: sed in omnes inuictum animum gere: hoc autem si cognouero: gratũ fuisse: apud te habebo ubi ingentem gratiam. Dixi.

Augustini Dathi Oratio. LXIIII. pro eo: qui ex Gymnasio studiorũ/ad proprios rediens lares/suum uisit/ac salutat dominum.

Æquũ duxi: & par esse existimaui illustrissime princeps: ut cũ diutissime/ac longe a parentibus/& patrię finibus: doctrinę adipiscendę gratia fueris peregrinatus/ac uersatus longo tẽpore exercitatione dicendi: dulces mõ post longa studiorũ curricula repetẽs lares: adeam primum pręclarum tuæ illustrissimæ dominationis conspectũ. Quem cũ summa imprę sentiarum iucunditate intuear: cum mihi tua pręsentia: & laribus ipsis/& focis: & cunctis humanis rebus debeat esse iucundior/tuam excellentiam/qua seruus decet/animi deuotione complector: maximam illi exibeo reuerentiã/fidem polliceor: animi deniq; affectum omnẽ deuoueo. Habebit me tua illustrissima dominatio/quemadmodũ & charos progenitores: & meos

gentiles omnes si non prudentem: certe tamen fidissimum seruum. Nec putabo me studiorũ: labores ac uigilias: quę omnia & longa & necessaria sunt in cognitione iuris: & doctrinę laude adipiscenda fructum ampliorem: & præmiũ uberius assecuturum: si aliqua ex parte tuæ illustrissimę dominationi obsequi ualeam: ac iustissimis illius iussibus temperare. Cõmendo me suppliciter excellẽtię tuę atq; amplissimę dignitati: quę semp domũ meam uniuersam & sectatores studiorũ: ac sacris iuris professores magno amore: incredibili studio: & summis fauoribus prosecuta est. Sed nolo uel esse longior: uel dicendo molestus. Oro cęleste numen: & superos omnes: ut tuaȝ illustrissimã amplitudinẽ: & longo æuo & cum summa fœlicitate tueatur. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. LXV. Qum Senensis nomine Reipublicæ uisit: ac salutauit una cum non nullis aliis ciuibus ornatissimis: Daciæ Regem Romã ad sacra Apostolorum Petri ac Pauli adoranda limina uenientem.

Alue Rex serenissime: atq; illustrissime princeps: uenerũt hi ciues patres mei: iussi: & missi a nostris Magnificis dominis: & excęlsis huius ciuitatis Magistratibus: quorũ nomie hęc mandata sunt nobis apud tuam serenissimã Maiestatem. Hæc ciuitas: & Senẽsis populus plurimũ diligit. & magno amore cõplectitur inter fideles populos clarissima regna Daciæ: Suetię: ac Nouergię: & finitimos eis: ac circum adiacentes populos. Tuam autẽ inclytam Maiestatẽ illorũ principẽ chatholicæ fidei: & christianę religionis studiosissimũ colit: reueretur: ac magno honore prosequitur: nec minore affectu: quod longiore disiunctione locorum distare uideatur. Quoniam etiam intima quæq;: & remotissima Regna: & ultimas terrarũ regiones penetrat charitas: et perungit beniuolẽtię magnitudo. Igitur propter Regnoruȝ splendorẽ: propter summam uirtutis: sapientiæ: religionis magnitudinem: laudẽ: & amplitudinem: propter fidei christianæ feruorem insidet gloriosum nomen tuæ maiestatis in ciuium nostrorum pręcordiis: in oĩum Senensiuȝ pectoribus. Quare nostri Magnifici: atq; excęlsi domini: tota ciuitas: & uniuersus Senẽsiũ populus ualde letantur: & gaudent tuæ Serenitatis aduentu: & optatissimo eius per nostram urbeȝ transitu. Gratulantur tuæ Maiestatis fœlicitati: præsentiam eius gratissimã: ac iucundissimã ueneratur. Statum huius reipublicæ: facultates: ac fortunas huius ciuitatis: celsitudini tuæ paratissimas offerunt: & ad eius obsequium ubiq; ac semper uere propęsas. Et cum ad sancta beatorum Apostolorũ Petri & Pauli limina: & ad sacrosanctã Apostolicam sedem: & Romanam urbem tua proficiscatur Maiestas: precamur optimi Dei sublimitatem: ut accessum: moram: ac reditum fœlicissimũ largiatur cum augumento fœlicitatis: & g lonię. Sed alia multa: quæ dicenda erant: pro amoris abundantia: & reuerentiæ debito: horum patrum sapientia: & facundia: quæ multo maior est: poterit copiosius explicare: & abunde supplere. Commendamus nos omnes tuæ illustrissimæ: ac serenissimæ Maiestati quam clementissimus Deus ad prospera cuncta fortunare dignetur. Erunt Senenses tuæ Maiestatis optimi semper: ac deuotissimi filii. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio LXVI. ad eundem Regẽ Roma redeuntem ad proprios lares.

Agnificant nostri Magistratus: & populus noster tuam Rex Serenissime Maiestateȝ. Senenses omnes gloriam regni tui dicunt. Præclarum tuæ Serenitatis nomen insidet: & in intimis nostris uersatur pectoribus. Quare tuam ueneramur Maiestatem humiliter salutantes: gratissimo eius lętamur aspectu. A sanctis Apostolorum liminibus redeunti fœliciter gratulamur. Prosperum ad sua clarissima Rĝna & optamus: & præcamur regressum. Hanc ciuitatem: & statum eius tuæ Maiestati deuotissime commendamus. Eius facultates: ac fortunas omnes: tuo pollicemur obsequio: & parata ciuium corda: & omnium Senensiũ mentes: ubiq;: & semper tuę promptissimas uoluntati. Existimantes: & certo persuadentes nobis: te Regem piissimum fidei corde: & magno: atq; excælso animo: & constanti proposito: sanctam Christi religionem tueri: catholicæ ecclesiæ augere dignitatem: & gloriam & simul nostram paterno affectu amore rempublicam. Prosperum iter esto Maiestati tuæ: & Angelo duce: fœlix quæsumus regrediaris in patriam: ubi longo: & beato æuo fruaris. Sit iterum fœlix tua maiestas: quam exultantibus animis præsentem intuemur: & absentem: Dixi.

¶ Pręcellentissimi Oratoris Aug. Dathi Senensis Quintus orationũ liber fœliciter incipit.

¶ Aug. Dathi Oratio. I. in funere Loysii cõparii clarissimi ęquitis: & ciuis Senensis pegregii.

PRAEClari legis latoris & iuris consultorũ Magnifici Magistratus/ac uiri patres: illa pclara uox est: qua & uere simul: & sapiẽter dicit: eos q pro repub. ceciderunt: in ppetuũ p gloriam uiuere existimandos. Patria nanq est: cui secundũ imortalem Deum/ac supos: summa oia studia: summa debent officia. Patria. n. queadmodũ parentes: & ipa nostrum genus ẽ/ac uerum natalis nostri primordium: qppe quæ gignit: alit/educat/instituit/in domo/& sede collocat/adiumenta uitæ: ac uaria ornamẽta suppeditat. Hęc focos/& lares: hęc penates nostros capit. Hęc antiqua oia continet/parentes/liberos: propinquos: familiares perpetuas uitæ socias coniuges: dulces amicos/sepulcra maiorum. Oẽs oium charitates una/ac sola complectitur. Huic potius: q̃ nobis nati sumus. Hęc Platone teste magnã sibi ortus nostri partem uendicat/Huic prima uitę tempora per roboris/ac fortitudinis opa per bellicam exercitationẽ: p gerẽdarũ rerũ laudẽ iure debẽtur. Media uero per consilii: ac sapientię rationem: per iustitiæ cultum: per reliquarum uirtutum pręclara munera: patrię itidem impartiri debemus. Ita leges iubent/ita monent iura/ita sapientiũ præcepta constituunt: quę neminẽ/nisi cõfectum Senio ocio reddunt/ac feriari patiuntur: ut nõ iniuria pulcherrimam Philosophię partem tradiderit Euphrates Syrius: agere negociũ publicum: & in optima reipublicę amministratione uersari. Loysius noster Cõparius/nobilis Eques/atq Imperatoria potestate Comes: cui hodie parentamus ac tristes inferias persoluimus: iure nobis laudandus occurrit: qui q̃diu uixit/bene/& cũ uirtute uixit. Patriam iuuit/reipublicę profuit: communi utilitati prospexit: tandem pro republica cecidit/q̃d Zeno Cittięus Stoicorum Princeps suadebat pro patrię utilitate: mortẽ occubuit. Itaq immortalitatẽ nominis assecutus: uere in perpetuum per gloriam uiuere creditur. Non est autem mors deflenda: quam famę imortalitas consequatur. Non igitur luctui: non męrori/non fletibus/non lachrymis locus esse debet. Taceo Philosophię mortem: quæ uitam sapientis exercet: & ad uitam meliorem aditum expeditissimum parat. Mors naturę lugenda non est: quę naturæ animantium dissolutio est/& quod ad hominem spectat animi a corpore separatio. Hãc leuat moriendi necessitas/quę (ut ait Lysias magnus Orator) bonis: & malis communis est/ac neq ignauos despiciens: neq parcens probis parem se cunctis pręstat. Vere Claudianus inquit. Omnia mors æquat. Hęc (ut ait Macrobius Platonicus insignis) pari constantia/nec ueniens per naturam timenda est/nec contra ordinem cogenda naturæ. Mors enim (ut ait acer Stoicus. L. Seneca) naturę lex est/ac tributum officiumq mortalium: quæ non modo malum non est: sed malorum omnium remediũ potius. Bene igitur. M. Tullius ad. A. Torquatum scribit. Mori nemo sapiens miserum dixit: ne beato quidem. Illa autẽ mors quę æterni doloris perpessio definitur: facile a uiro bono/ac sapiente uitatur. Ab ea uindicat uita bene: & innocenter acta. Virum iustum mortis supplicium non tangit. Atqui Loysius uir fuit in omni uita probatissimus: domi utilis/foris clarus/uir bonus inq̃/ciuis modestus/p ornatus eques: studiosus patriæ/sectator honesti: plenus fidei/amans doctrinę: & litterarum: sed & plus in deum/socio innocens/integer uitę/ac sceleris purus/minime elatus/alieni abstinens: qui semper nequitiam exosus citra malam uixit ætatem: obscenę fugitans uoluptatis. Summis quibusq in nostra Republica functus honoribus/non ditari: sed laudari studuit. Peregre egressus ubiq laudem probitatis auxit. Nas obiuit Legatus Romam/Neapolim/Mediolanum: alias pręterea claras urbes. Variis tẽporibus Põtifices Maximos/summos principes/ac Reges legatus conuenit: nouissime uero eum: qui opulentissimo/ac pręclarissimo Regno præest: Ferdinandum clarum decus Italię: principem pacis: propugnatorem bonorum/improborum debellatorẽ/domitorem eorum: quæ inuicta putantur mala audacię/ac superbiæ: qui omnia consilio moderatur: Iustitia tuetur: tranquillitate componit. Apud quem dum Loysius diuersatur. & pro Senensi populo nuptiarum lætitiam complet/contracto morbo: tandem rebus excessit humanis. Bene Isocrates ad Demonicum. Mori egregie proprium generosis natura contribuit. Loysius: qui in florenti republica: floruit in florentissimo Regno florenti legatione defunctus: in florentissima conuentus celebritate: in florenti rerum statu desideratus est. Vt intam perfecto cuiusdam humanæ fœlicitatis gradu/optime de illo sperandum uideatur. Testantur uiri religiosi/pręserum quipiam/ac frequentem factorum eius confessionem audire consueuerunt: eã pręcipue/quam generalem paucis ante diebus: q̃ Romam profectus est/rite peregit: quasi ipse sibi mortem pręsagiret. Quod si uos flere/uel priscorũ ritus mouet/uel patriæ suadet cõsuetudo/uel ipsa cõpellit humanitas: indulgete humanitati. Nã & sapientes amicorũ desiderio cõmouent. Et duodecim tabulę eiulatũ qdẽ: & imoderatũ luctũ prohibẽt: Præficarũ deliramẽta: & studiorũ detrectãt nęnias. At nequaq̃ gemitũ/q uel in sapientẽ cadit. Flete igitur: si flere iuuat: sed nolite flere sup illũ/q cũ bene/&

feliciter actũ iri cõfidimus: sup nos flere potius tali uiro orbatos qualibus utinã multis nr̃a abundet
ciuitas. Lugeatur igit̃ natura mortalis: imortalis uirtute Loysius celebret̃. Illi comprecemur piorum
sedes: nobis aũt praeclara summorũ uirorũ uestigia consectari. Tanti uiri memoriã debitis honoribus
prosequamur: quã sapiens & iusta uostra Respub. iustis decorandam premiis perpetuis monumẽtis
exornandam decreuit. Nunc prosequimini funus. Dixi.

¶ Augustini Dathi Funebris Oratio altera/habita ab eo in hospitali aede pro Nicolao
Recupero de laudibus eius & uita.

OMne mortalium genus patres: quod uos minime ignoratis: ea lege natũ: ea conditione
editũ in hanc lucem ẽ: ut ad finẽ: quem ultimũ terribiliũ pleriq; arbitrant̃: ad mortem
inq̃ interitũq; pueniat. Mortalis homo: quẽ alioquin Deus & animi & corporis innume
ris atq; amplissimis donauit muneribus: & nobilissimũ oium: quae in terris sunt: ac ue/
lut peculiare opificiũ condidit: hãc quaecunq; tandẽ est/siue legem/seu sortem nõ effu
git. Vere nanq; omne quod natũ est: quoniã solutioni patet: consenescat: & tandẽ aliquando desinat
necesse est. Sed nõ est unus hois & iumenti interitus: quod quidã temere (ut ita dicã) blaterantes
effutiunt: nõ aequa utriusq; conditio: id quod falso simul atq; impie apud Ecclesiasten insipientes pro
fitent̃. Nam si iumentũ spectamus & brutũ/oia quae illius sunt/morte delent̃: & una cũ corpore; qui
da traduce quoq; materie eductus/ac profectus ẽ: tenuis spũs/tenues euanescit in auras: ac totus in
illo sensus prorsus extinguit̃. Homo uero rationis est particeps: ac diuinae mentis capax: cuius ani
mus insufflatus a Deo/nullam in terris originẽ habet: ita certe moritur: ut uel cadentibus uel resolu
tis corporis membris/maneat illius spiritus: & immortalis/atq; incorruptibilis perseueret. Quocir/
ca scite & apprime sapienter magnus nõ secus phũs/atq; Orator. M. Cicero interitũ/mortẽq; distin
xit in eo opere: in quo de morte contemnenda grauiter/copioseq; disseruit. Quod caeterorũ animan/
tium interitus sit: q̃ corpus simul atq; animã tollat: deleat: penitusq; cõficiat. Mors aũt rationalis crea/
turę & hois ipsius/magis pprie habẽda sit: quę (ut probe definit diuinus Areopagita/ac sacer Theo
logus Dionysius) nõ rei cuiusquã consumptio: sed cõiunctorũ separatio terminat̃. Quare cũ sum
mis Philosophis/ac pene sapientibus uiris/illud firmiter comprobamus: illud certo asserimus: illud
omni dubitatione reiecta/plane constituimus/manere hoium post mortẽ aios: & cũ corporibus ex/
cesserint/nihilo serius sempiternos atq; imortales fore. Sed certe nõ eundem oibus rursum: nõ idem
patere omnibus iter. Quippe cũ pro meritorũ uarietate/alii daturi scelerũ pęnas/proficiscantur ad in
feros: longissime a beatorũ concilio segregati: alii superos petant: quorum uitã in carne quodãmodo
praeter carnẽ uiuentes/magno studio ac summo labore ĩ terris fuerint imitati. Bene igit̃ ab iis: quos
Spũs sancti afflatus instituit/pessima delinquentiũ: & peccatorũ definita mors est: pretiosa uero eorũ:
qui pie atq; inocenter uixerint. Si iuxta ppheticam uocẽ: pretiosa ĩ conspectu domini mors sanctorũ
eius. De quibus praeclare sapiens: Iustorũ animae/inquit: in manu Dei sunt: & nõ tanget illos tormen
tum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori: illi aũt sunt in pace. Sed quosnam iustos: quosnã sa/
pientes: quosnam tantae laudis noie dignari debemus? Eos proculdubio facile responderim: qui oẽs
nas uoluptates: q̃ caduca & fallacia bona & terrena haec ludibria respuẽtes/ad aeterna & perpetuo du
ratura caelestia regna rapiunt̃. Quo quidem nostra/si rectam consectamur rõnem/aspirat omnis: &
festinat intẽtio. Vt igit̃ ad institutũ nostrum ac propositũ ueniamus/optime de Nicolao Recupero:
cuius hodie tristes honores: funestum rogum: solẽnes inferias: atq; exequiarũ pompas prosequimur:
optime inq̃ sperãdũ censeo. Meminimus hominis ingenium: ipsi illũ uidimus: q̃ in ciuiũ oculis uer
sabat̃: nemo uostrũ est: q̃ nesciat. Quem uirũ probũ: quem ciuem clarũ: quẽ equitem ornatissimũ:
quẽ huius piissimę aedis/sacri Xenodochii almi diuersorii diligentissimũ Praefectũ pleriq; oẽs agnoui
mus. Qui bonis progenitus parentibus/in ipsis etiã infantiae rudimentis & tenellę adhuc aetatis incu
nabulis optime indolis & futurae pbitatis specimen prębuit. Puer sese & ad litterarũ disciplinã capes/
sendam/& ad mercaturã/atq; ad honestarũ artiũ exercitationẽ/laborem/atq; operam contulit. Ado
lescens uero/quo tempore in plerisq; feruentior lasciuit aetas: hic oia flagitiosa contempsit: & alias in
patria laudabiliter omnibus gratus uixit: alias relicta aliquandiu patria/peregre profectus uirtute
atq; industria rem simul & gloriam reportauit: frequentissime in ea urbe uersatus: quae in tota Vene/
tia iampridẽ longe florentissima est. Mox repetita patria/& ad rempub. non tam sua sponte/q̃ bono
rũ uel adhortatione/uel uoluntate conuersus/recta semp/tranquilla/salutaria/& sensit: & consectatus
est. Totius aũt fugitans ambitionis & fastus/ac cęlibẽ uitã agẽs/cũ alios doctos & sapiẽtes quotquot
nancisci uiros potuit: tũ pręcaeteris oibus Petrũ Russiũ/insignẽ nostrae memoriae phũm ac Theolo/
gũ studiosissime amplexatus ẽ. Ad curã postmodũ huius sacri Xenodochii & piissimę hospitalis ędis
quae una ĩ cunctis fidelibus nationibus celeberrima est: & in uniuerso terrarũ orbe clarissima: tandes
accitus annos circiter uiginti (ni fallor) ita consilio/ita studio/ita industria/atq; opera illi praefuit: ut
eorũ: quę multa gessit/nullũ mea quidẽ sentẽtia/culpandũ sit opus. Pauperes fouit: pupillos & uiduas
suscepit: lactẽtes ĩfantes aluit: adultos ad bonarũ artiũ studia excitauit: ĩ carcere & cõpedibus uinctos
nõ deseruit: egenis opẽ tulit: lãguẽtibus atq; ęgrotãtibus succurrit: nudos uestimẽtis operuit: esurien

tes pauit:potauit sitientes:mortuos sepelliit:uirgines castissime collocauit:hospites & conuenas benigne excepit:inopes oẽs tum ciues/tum peregrinos pręsidio ac pecunia iuuit.Domi industrius:foris/nõ indiligens/magnificentiora haec tecta reddidit:ecclesiam splendidiorem fecit.Pius ĩ Deum:in seipsum integer:beneficus ac liberalis ĩ oẽs.Qui cũ nonaginta/aut eo amplius uitæ annos exegerit:eum sese in omni ętate pstitit:ut laudari ab oĩbus iure debeat:uituperari nequeat a nemĩe.Siquidẽ uiuens thesaurizauit sibi thesaurꝝ nunq̃ deficientẽ in cœlis:moriturus uero sacris Christiani ritus peractis muneribus.exigua dẽpta unciola/& tenuis ac ueteris patrimonii relicta suis portiuncula/decem & grande æs & amplas:quas sudore parauerat facultates/in pauperꝝ usus instituit:pie huic ędi/hospitali dicauit:sacratissimæ Virgini dono dedit:cui pia semp fide/ac pręcipua deuotione inseruiit. Cadauere suo sacri Bernardini addicto cœnobio:cuius sacra uestigia & ornamẽta gloriosa/pro uirili sua studiosissime consectatus ẽ.Bene igit̃ mea quidẽ sententia/hoc si ita appellare libet epitaphio Nicolaus: & iusto est decorandus eulogio.Pius Recuperus Nicolaus piæ Virginis ędi incredibili pietate Præfectus:ob summæ pietatis studia:pie credẽdus est supa regna periturus/in beatorꝝ domicilium: ĩ sinũ Abrahę/in gremiũ Virginis/in Bernardini consortiũ/in Sororis contuberniũ facillime transferẽdus:quãdo eam ędem:quã ille primus instituit:hic multũ industria/plurimũ facultatibus amplificauit: & auxit.Non igit̃ uiri huius lugẽda mors est:sed uita laudanda:quẽ solutum corporis uinculis tanq̃ & ipsum benedictũ æterni patris accersendus speramus ad possessionẽ regni eius:quod dictũ & paratũ est electis Dei a constitutione mundi. Dixi.

¶Aug.Dathi Funebris Oro.III.Habita ab eo ĩ funere Mariani Sozini ciuis Senẽsis/utriusq; consultissimorꝝ Iuris:quos nostra ætas uidit:longe oĩum celeberrimi.

MOs quondã fuit/uiri patres:qd' ad Eliodorũ sacer scribit Hieronymus:cuius hodie sancta solẽnia fidelis concio ueneratur:ut sup defunctorꝝ cadauera in concione prostrati/laudes liberi dicerent: & instar lugubrium carminũ/ad fletus & gemitũ audientiũ pectora concitarent.Hũc ego morẽ in hoc funesto spectaculo hodie nõ iniuria reuocandũ censeo:quãdo is mortuus est: & mortali luce defunctus:q nõ modo eorꝝ:q nunc sunt:sed eorꝝ quoq;:q ueteribus sæculis floruerunt/uirtutẽ facile æquaret & gloriã. Marianus inq̃/Sozinus/diuinus quidã Iuris ĩterpres:cuius nomẽ toto iam fulget: & claret in orbe:cui sapientiæ/doctrinę/ac legalis prudentiæ palmã merito plerię tribuerent:quẽ nõ modo Senenses uiri:sed etiam uniuersi/& Italici & Transalpini ppl'i laudabãt:suspiciebãt:plurimũ admirabãt̃.Pro magna uiri sapiẽtia:a quo oẽs pene mortales:quos ætas nostra cognouit/consiliũ pariter atq; auxiliũ & uitę pręsidiũ expetebãt. Ad eius ipsius liberos ptinebat hoc dicẽdi munus:q a clarissimo & sũma gloria præstãte geniti patre supra defuncti parẽtis cadauer/multiplices uarias late patentes/illustres/amplissimas laudes explicare/& pietatis officio debeant: & p sũma eruditione & dicendi copia facillime possint. Bartholomeus imprimis Sozinus/omni genere laudis abunde ornatus: & nunc paternę gloriæ dignissimus hęres. Sed nescio quomodo dus forte a prætura uenio:cũ luctuosus acciderit casus:sunt ad me conuersi quoqꝫ apud me iustis de causis auctoritas ualet.At uereor ne dũ parere/atq; obseq studeo/imbecillitatis meæ obliuisci uidear.Itaq; possim uere cũ Rufino dicere·Dũ alius satisfacere cupio:oblitus sum mandati eius:quo recte sane præcipit̃.Onus supra uires tuas ne leuaueris.Sed qd nam est:quod indoctus ipse partim Prætorio munere/ac multarꝝ rerꝝ occupationibus prępeditus/partim tẽporis correptus angustiis:uel tanti uiri laudibus:uel uestris auribus dignũ possim afferre! A principe mundi euocatus Marianus Sozinus/corporis solutus cõpedibus/migrauit a terris:rebus excessit hũanis:necessitati paruit. Vtrũ igit̃ moueri tãti uiri desiderio/mortẽ deflere/interitũ deplorare debemꝰ:an cõtra mœrorẽ & luctũ abiicere:tẽperare a lachrymis:abstinere doloris!Quid dicã:qd faciã:quo me uertam/nescio.Gemere compellit hũanitas:ratio prohibet.Q d' si malũ mors sit/atq; ultimũ terribiliũq; id quod uulgo arbitrant̃/nemo nõ suorꝝ mortẽ iure defleat.Sed certe malũ suapte natura non est:si eam intelligimus:p quã sit animi & corporis separatio/Triplex nãq; tradit̃ mortis genus:qd' eruditissime magnus disceptauit Ambrosius.Atq; una qdẽ mors peccati dicit̃:de qua scriptum ẽ. Anima quæ peccauerit:ipsa morieẽ.Alterã aũt mysticã uocant:qua qs peccato morit̃:ac Deo uiuit:de qua recte Apl's.Consepulti sumus/inquit:cum illo p baptismũ in morte. Tertia uero naturalis iure optimo dici possit:p quã cursum uitę huius/ac munus explemus.Ea est.n.animi corporisq; secessio.Aduertimus igit̃ una cũ Ambrosio:qd' mors demũ illa malũ sit:si qdẽ pp peccata moriamur.Ea cõtra bonũ:cũ qs ita mortuus sit:ut quidẽ a peccato iustificatus sit. Tertia illa media quædam habẽda ẽ:& cũ iustis & innocẽtibus bona/cũ plerisq; metuenda:q cũ oẽs absoluat/paucos certe delectat.Sed nõ hoc mortis ẽ uitiũ:sed nostræ potius ĩfirmitatis:q uoluptatibus corporis & uitę huius delectationibus capimur: & cursus hũc miseri cõsumare trepidamus:in quo plurimũ amaritudinis:perparꝝ iucũditatis inest.Et qdẽ in exiguo melle/multa uenena latẽt.At nõ ptimescũt Sãcti mori:nõ sapiẽtes uiri:q longęuitatem huiusce pegrinationis ingemiscentes/dissolui/et cum Christo esse longe pulchrius/ac beatius arbitrantur.Ab hoc uero nequaquam alienum est:qd' Midam Regem Silenum docuisse ferũt. Non nasci homini longe optimum esse:proximum autem q̃ primum mori:id quod ipse quoque Euripides usurpauit.Prius illud minime probare ausim:at posterius tanquã tutius imbecillitatis hu

manæ remediũ optabile uideri possit: ac hominis Ingenium a labore & uirtute/ad libidinẽ & turpitu
dinem ꝑ uitæ diuturnitatẽ procliuius/in profundũ uitiorũ ac peccatorũ pręcipitium dilabaẽ: ac/uitæ
prauitas: si forte diutius occalluerit: naturæ pręstantiã labefactet: & prorsum rectæ rõnis lumẽ extin/
guat. Sępe. n. malitia sensus hoĩs imutauit. Execrabanẽ nõnulli ipsius quoq; generationis diem. Ve
lut is qsquis ait. Pereat dies/in qua natus sum. Cui opinioni assentiri uideẽ Thracũ natio: quæ nata
les hoĩum flebiliter/exequias cũ hilaritate celebraret. Mors/si recte iudicare uoluerimus/talis plerũq;
habẽda ẽ: qualis morientiũ uita præcessit: Iustis quidẽ/quietis portus: nocentibus atq; improbis/nau
fragiũ. Sed omnifariã bonũ mors ẽ: ille ipse inqt Ambrosius: si pugnãtia diuidit: ne inuicẽ pugnẽt: &
si eoꝝ portus ẽ: q magno uitę huius iactati salo/fide quietis stationẽ tutissimã quęrunt: si deteriorem
statũ hoĩs nõ effecit. Quippe qualẽ in singulis inuenerit/talẽ ĩ iuditio futuro reseruat. Quiete ipsa fo
uet: præsentiũ subducit inuidiæ: futuroꝝ expectationi cõponit. Præclare acutus Stoicus. Rerꝝ natura
quæ te genuit/expectat/& locus melior/ac tutior. Illic nõ tremunt terræ: id qđ nup nimiũ pauefacti
ac territi sumus/experti/non inter se uenti cũ magno nubiũ fragore concurrũt: nõ incẽdia regiones
urbesq; deuastãt. Quid mortẽ tantope phorrescimus? Luculente sane. L. Seneca: Moriendũ est inqt:
quando? qd tua interest? Mors naturæ lex est: mors tributũ/officiũq; mortaliũ: maloꝝq; oĩum reme/
dium ẽ: postremo (ut Ambrosius ait) uniuersoꝝ trãsitus. Ac siue casu hoĩes moriantẽ: qđ Stoici cre
diderunt: siue fato/ut Epicurei putãt: seu deniq; genitura/qđ Pythagorici affirmare sunt soliti: una ẽ
mortis ratio: si recte uixerimus/ut a malis abducat/& ad fęliciores sedes aditũ atq; ingressus prebeat
ꝑtiosa est. n. mors Sanctoꝝ/pretiosa sapientũ oĩus: bonoꝝ oĩum ꝑtiosa mors putãda ẽ. Qui uiuẽtes ĩ
terris/munitissimã sibi uiam ĩ cęlũ comparauerũt. Hoc nos & de Mariano Sozino/quãtũ credere fas
est/augurari libet: q inter eos iure annumerãdus sit: quos ad tuendos/iuuandos/conseruãdos hoĩes
natos arbitramur. Qui cognitionis & legalis sapientiæ studiis deditus/oẽm in ea exercitatione con/
sumpsit ætatẽ. Qui nullius fuit disciplinæ expers: q Italię Gymnasia & urbes: sed imprimis Senã pa/
triam florẽtissimã doctrina/scripto/sentẽtia/uoce deniq; illustrauit. Quis nõ domũ eius frequẽtabat?
Quis uõ sibi inde consiliũ atq; opẽ petebat? Quis nõ illius acute responsa/sapienterdicta/mature con
sulta/grauiter iudicata cõprobabat? Extant multa & præclara huius uiri monumẽta/scripta complu
ria/ingentia uolumina/libri reꝝ maximaꝝ cognitione referti. Earũ præsertim/quæ ad rectã uiuẽdi
uiam/ad humanoꝝ actuũ directionẽ spectãt: ad pellendã iniuriã: ad colendã Iustitiã: ad uirtutes exer
cendas/ad uitia execranda. Optimus hic Iurisconsultus fuit/optimus legũ interpres/optimus uerita
tis indagator. Nullius rei prorsus rudis/atq; integer: sed quasi alter Lęlius ĩ omni sermone sapiens iu
re merito iudicandus. Huius fama ultimas mũdi oras penetrauit: huius doctrina cuncta resonãt: &
totius Italię/& exteraꝝ gentiũ studia. Quod de nobilissimo historiaꝝ scriptore Liuio scribit Hierony
mus haud iniuria ad hũc quoq; uirũ transferri possit: ut uõ minus uiri huius sapientiæ claritas/q̃ flo
rentissimæ patrię splendor ad sese contemplandũ pellexerit: & ad perspiciendã uiri huius laudẽ/non
nullos a remotissimis regionibus tanti uiri fama ꝑduxerit. Ad Marianũ Sozinũ ut taceam Siculos/
Picentes/Vmbros/ac cæteros finitimos pp̃los: ex Galliis/ex Hispaniis/ex Germania/ex Anglia/Bri
tania/Hibernia/ex ultimis orbis finibus confluebãt: & confluebãt quidẽ: ut sapientiã eius delibarẽt: &
ꝑciperent: ut de uberrimis eius fontibus haurirẽt. Innumerabiles ab hoc uiro instituti Doctores: no
bilissimi euaserunt: Pontificii & ciuilis Iuris adepti gloriã. Sed iam uocat funeris pompa: modus sta
tuendus ẽ laudibus: quas sine modo explicari oportebat patribus appositus ẽ sũmus: iuris interpres:
Thomã Docciũ comitatus: quẽ habuit uitæ comitẽ & studioꝝ sociũ/secutus Piũ admirãdũ/diuinũq;
Põtificem: q tãtope eius delectabaẽ affatu: apud quẽ tãtope ualebat gratia. Secutus & Bartholomeũ
Piccolomineũ: ne tam pręcox discipuli/serior magistri uidereẽ egressus: Secutus est summoꝝ uiroꝝ
coetũ: quos multos ac celebres nostra tulit: atq; amisit patria. Sed iam efferte funus/triste ministeriũ:
& quoniã aliqd humanitati indulgendũ est: quatenus ratio patiẽ/flete liberi: flete propinqui: nõ qdẽ
sup illũ: sed sup uos ipsos potius: tanti uiri orbatos pręsidio/amici & conciues flete oẽs: studioꝝ secta
tores ingemiscite/ac deflete defunctũ uita Marianũ: gemitũ qdẽ: sed nõ etiam eiulatũ adhibentes: ne
sapiẽtissimi uiri mortẽ ĩsipienter ferẽ uideamur. Iustas ꝑsoluite inferias: funus celebre panegiriis/ac
laudibus ꝑsequimini: Deũ & coelestia numina comprecantes: ut sublatus e terris Marianus/transfe/
ratur ad supos: & patrono Hieronymo: quẽ uiuens religiose colebat: nũc defunctus sęculo illi ui/
uat: q solus est uitæ auctor: & requietem largiẽ æternam. Dixi.

¶ Aug. Dathi funebris Ofo. IIII. Quam habuit ĩ laudem Thomæ Doccii Iurisconsulti incor
rupitbilis/& Doctoris ueritatis in Iure/atq; ornatissimi ciuis Senensis:

ROhibebat Ingens dolor o uiri: qui funeri adestis: deterrebat uis lacrymarum: nec mi
nus mea mihi nota tenuitas prorsum dissuadebat in hoc tanto coetu sermonẽ facere:
nisi parendi necessitas/atq; imperantium auctoritas/me ad hoc munus dicendi com/
pulisset. Obruit ingenii mei imbecillitatẽ rei ipsius magnitudo/& summa atq; eximia
eius uiri uirtus: q nup rebus excessit humanis: cuius hodie in tã magna circũstantium
corona luctuosum funus agiẽ. Nec mihi cogitãti aliunde cõmodius exordiendũ uideẽ: nq̃ si a deplora
tione fragilitatis hũanę nostra proficiscaẽ oratio. Breuis nãq; ẽ: plena laboꝝ/uariis ac pene inumerã

bilibus subiacens casibus hoīum uita/morti/atq; interitui sine dubitatione obnoxia: quod ultimum
& extremum oiu3 terribilium nōnulli Philosophi esse tradiderūt. Atq; a primo exordiar: qd tam cir
cuncisum: qd tam angustū: qd tā breue/q̄ hoīs uita longissima! Bene ac scite. M. Tulius: quæ inquit
ætas lōga est: aut qd oīo homini longū! Nō ne modo pueros: modo adolescētes ī cursu a tergo inse
quens: nec opinantis assecuta est senectus! Et. n. dies hoīs nō secus q̄ umbra pretereunt: diffugiunt:
atque euanescunt tanquam puluis: quem proiicit uentus a facie terræ. Volat ætas: uita decurrit.
Tempora labunť: tacitis senescimus annis: Et currit freno nō remorāte dies. Itaq; ferť Xerxes Rex
ille Persaꝝ potentissimus/cum numerosum atq; īmensum quē parauerat/circūspexisset exercitum/il
lachrymasse: quod tot milibus tā breuis īmineret occasus. Hinc sacratissimus Vates: Dies annoꝝ no
stroꝝ/inquit: in ipsis septuaginta āni: in potentatibus octuaginta. Reliquum si qd forte amplius acce
dit uitæ/labori & dolori merito iure ascribit. Qualis deinde sit hoīum uita: q̄ magnis laboribus: q̄ ua
riis: q̄ multiplicibus pateat discriminibus: ut ipse arbitror: nemo ē: q nesciat. Proinde hanc tā mise/
ram/tamq; calamitosam humanæ uitæ sortes deplorat Euripides: cum dicit. πᾶσ δ' ὀδυνηρὸσ βίοσ
ἀνθρώπων κοὐκ ἔστι πόνων ἀνάπαυσισ. Quoꝝ uerboꝝ hæc mens ē. Tota laboriosa est hoīum ui
ta: nec est laboꝝ requies. Vt quod dicit uir sūmę prudentiæ Plinius ille secūdus: cū de natura loque
reť: difficile iudicari possit: parens ne melior homini: an tristior nouerca fuerit: quippe quæ hoīem
protinus uitę prīcipio ad lachrymas/atq; aduagitū edit: ac ueluti a mi/seria auspicata uitā hoīs risus
ante diem quadragesimū nulli tribuit. Vni homini ex omni aīalium numero luctū dedit: uni multi/
plicē ꝑturbationē: uni in sūma uitæ breuitate īmensam uiuendi cupidinē prębuit. Hoīem prę cæteris
animantibus ꝑ uarios casus: ꝑ tot discrimina reꝝ: ad mortē tandē interitūq; ꝑducit. Quocirca elegan
ter sapiēs ille ꝑdidit. Si ānos cōputes: exiguū tēpus uitæ: si uices reꝝ/æuū putes. Nihil est in tota hoīs
uita: quod aut diutius in eodē statu ꝑseueret: aut certū exploratūq; uel ad breuissimū momētū tēpo
ris esse queat: ut nō uita hæc: quæ diciť uita: sed mors potius haberi: atq; existimari debeat. Vt nō in/
iuria Aurelius Augustinus dubitauerit: utrum mortalē uitā: an uitalē mortē/eam ipsam appellare de
beamus. Mortē quidē oībus natura proposuit. Mortē effugere: mortē euitare nemo pōt. Moriť doc
tus: sapiēs Concionator inquit: similiter ut indoctus. Oīa tēpūs habēt: & suis spatiis transeūt uniuer/
sa sub Sole. Mors oībus supra caput instat: quotidie dies ultimus appropinquat: quotidie dies aufe/
runť nobis: quotidie ad finē tēdimus: properamus ad mortē. Merito igiť cū præclaro Oratore excla
mare liceat. O fallacē spem hoīum/fragilēq; fortunā: & inanes nostras contentiones: quæ medio ui/
tę spatio/sæpe franguntť/& corruunt: & ante in ipso cursu obruunť/q̄ portū cōspicere potuerūt. Ho/
die imbecilitatis humanę perspicuū ꝑhibet testimoniū ciuis clarissimus/uir optimus/Iurisconsultus
insignis/Doctor celeberrimus Thomas Doccius: q uix sexagesimo expleto ætatis suæ anno/morte
pręoccupatus ē: & sublatus nobis ex oculis uir omni pene genere laudis/ac uirtutis pręditus: ingenio/
doctrina/iustitia/ꝓbitate clarus: & qđ de Principe Porcię gētis Catone Historici ꝑdūt: Senator opti/
mus: optimus orator: pro Impatore optimo: optimus legū ac Iuris īterpres. Quodq; de. Q. Sceuola
tradiť/homo oīu3 disciplina Iuris ciuilis eruditissimus: Iuris peritoꝝ eloquentissimus: eloquentiū Iu
ris peritissimus. Cuius doctrinā/& legalē sapiētiā/nō mō tota admirabať Italia: sed exterę quoq; lōgin/
quę/ac Transalpinę nationes plurimi faciebāt. Ac multos sępe ex Galliis: multos ex Germania: mul
tos ex utraq; hispania: multos ex Lusitania: multos ex Anglia: multos ex Sicilia: multos ex Sardinia:
multos ex cæteris orbis gentibus ad hāc urbē colendā: ad hauriendā doctrinā: eius unius huius hoīs
fama ꝑduxit. Ab ultimis pene finibus cōplures tanq̄ delphicū quoddā petentes tēplū/huius uiri adi
bant: ac frequētabāt domū: summā uiri prudētiā/& solertissimū consiliū exquirebāt. Responsa eius
uere responsa Prudentis: & quasi oracula quędā plena fidei: plena ueritatis nō īmerito existimabāť.
Nunq̄ autē uerbis/aut in scriptis suis secū pugnauit: secū semꝑ ipse consensit. Quare & Doctorē ue
ritatis hūc uirū tota Sicilia & pleriq; nō ignobiles ppl'i uulgo appellare consueuerūt. Itaq; ob summā
ingenii/doctrinæ/ac ꝓbitatis laudē/a tenui loco ad maximū gloriæ fastigiū euasit: oībus reipub. fun
ctus honoribus: fęcūda prole septus/opibus & fortunis florentissimus. Gratus oībus: imprimis dile/
ctus bonis: & quę maxīa & amplissima eius uiri laus erat. Sūmo Pōtifici Pio. II. quē & docuit: maxīe
charus. Sed qs mirificas eius uiri laudes satis referre possit! Ciuitati q̄ charus fuerit/męrore funeris
iudicať. Itaq; dicere ausim/nos moueri oportere tali uiro orbatos: q oībus ꝓfuit: q cōmuni semꝑ uti
litati cōsuluit: q patriā uiuit: & eā plurimū illustrauit. Cuius mors luctuosa suis est/acerba patriæ/gra
uis bonis oībus. Nec tñ negamus/si qd mali eius morte accidit: id solis accidisse nobis priuatis frugi
hoīe/& sapiētissimo uiro: cū ipso aūt fęliciter actū eē: q oībus defunctus ē hūanę uitę laboribus: ac so
luto corporis carcere/ad meliorē uitā migrasse putādus ē. Quod qdē de oībus bonis ac sapiētibus ui
ris procul dubio sperare debemus. Nā spes iustoꝝ īmortalitate plena ē: & illoꝝ aīę in manu sūt Dei: ac
tā & si oculis insipientiū mori uideantur: illi tamē & in pace sunt: & quiete ac beatitudine perfruunť.
Propter quod probe Socrates magnus philosophus/Cicerone teste/disseruit duas esse uias/duplices
cursus animorum e corporibus excedentium. Nam qui de humanis uitiis cōtaminauissent/ac se to/
tos libidinibus dedissent: quibus cęcati uelut domesticis uitiis/atque flagitiis inquinauissent: uel re
publica uiolāda fraudes inexpiabiles cōcepissent: his deuium quoddā iter esse seclusum a cōcilio Deo

rum. Qui aũt integros se castosq́ seruassent: quibusq́ fuisset minima cũ corporibus cõtagio: seseq́ ab his semp seuocassent: essentq́ in corporibus hũanis uitã imitati Deorũ: his ad illos: a quibus essent profecti reditũ facile patere. Atq́ hoc illud ẽ quod i Gorgia a Platone dicit̃ eos: q iuste pieq́ uixissent: cũ e uita migrarẽt: ad beatorũ isulas: hoc ẽ ad Paradisi delitias pficisci: ubi excẽpti ab oi malo: i fœlicitate degerẽt. Qui uero iniuste atq́ ipie uixerint: i punitionis ac pœnarũ carcerẽ: quẽ appellãt Tartarũ: ire. Nã mors pinde est: ut eorũ uita fuerit: q uitã hãc mortalẽ deserunt. Et mors quidẽ peccatorũ pessima: quẽadmodũ inclytus uaticinat̃ ppheta. At contra: pretiosa i cõspectu dñi mors sãctorũ eius: Quam ut assequat̃ is: q modo uiã uniuersæ carnis igressus ẽ: supplici uoce: atq́ humillimis pcibus obsecramus eũ: q uult oẽs hoies saluos fieri: q uitã perennẽ tribuit oibus: q cõfidunt in eo: q saluos facit: q beatos reddit oẽs: q implorãt clementiã eius: & q illã inuocãt i ueritate. Sed iã tpũs ẽ funus efferri: & defuncti manibus parentari. Et q̃uis ita carnis cogit infirmitas: atq́ ipsa poscit hũanitas: lugeri tãti uiri mortẽ. Quanq̃ nefas ẽ: quemadmodũ nõ de Virginio solũ: sed de oibus sũmis ac sapiẽtibus uiris recte dicit̃: aut fleri: aut oio mortẽ uocare: qua tãti uiri mortalitas magis finita q̃ uita ẽ. Viuit.n. Thomas Doccius: uiuetq́ semp: atq́ etiã latius i memoria hoĩum: & sermone uersabit̃. Quando memoria bene redditæ uitæ consensu omniũ sempiterna est. Dixi.

¶ Aug. Dathi Funebris Oratio. V. Quam ipse habuit in funere clarissimi uiri Petri Ruffii Senensis: eminentissimi & Philosophi & Theologi nostro tempore.

Equeo sine lachrymis affari uos hodie uiri patres: dum cogito sublatũ e terris Petrum Ruffiũ: Doctorẽ nobilissimũ: cuius uita nõ modo pclarã hanc ciuitatẽ: nõ modo totã Italiã: & pximas terrarũ regiones: sed uniuersaʒ quoq́ nationũ fideliũ concionẽ: doctrinæ splẽdore: & admirabili scientiæ laude plurimũ illustrabat: cuius mores ab ipsis usq́ tenellæ ætatis primordiis: usq́ adeo i oẽm uitã pbatissimi extiterũt: ut uere ad uirtutẽ: ad sapientiã: ad cõmunẽ hoĩum utilitatẽ natus esse uideret̃. Sũmã nanq́ eius uiri integritatẽ: ingenii magnitudinẽ: doctrinæ laudẽ: nõ modo nostra rudis nequeat oratio: sed ne eloquẽtissimi cuiusq́ uiri copia atq́ ubertas satis explicare possit. Quare ex infinita quadã i rerũ abũdantia ac uarietate: quas tãti uiri pbitas: & huius defuncti Doctoris suppeditat gloria: unũ dari mihi itelligo dicẽdi locũ: si ad lugendã eius uiri migrationẽ ac mortẽ uos uiri patres fuero cohortatus: & cõmunẽ nõ modo huius patriæ: sed totius etiã christiãi generis iacturã deplorauero. Hodie proh dolor optimo uitæ Duce: præclaro oĩum disciplinarũ artifice: præceptore bene uiuẽdi pstantissimo: insigni Philosophiæ ac Theologiæ pfessore: sacrarũ scripturarũ uero interprete orbati sumus. Quẽ nos iure optimo documẽtũ probitatis: exemplũ pudicitiæ: uirtutis speculũ: doctrinæ lumẽ: maximæ laudis: integritatis fulgẽs sydus sapientũ uirorũ testimonio atq́ cõsensu appellauerimus. Hodie soluto carnis ergastulo: & corporeis laxatus uinculis: res hũanas deseruit: q res hũanas cõtẽpsit semp: ac p nihilo habuit. Solũ Deũ puro & mũdo cordis affectu ac uirginali integritate sectatus ẽ. Qui: ut ecclesiæ uerbis utar: pius: prudẽs: humilis: pudicus: sobrius: castus: fuit & quietus: q̃ diu fragili carne & mole corporis circũdatus est. Qui pcalcatis terrenis delitiis: spretis mũdi honoribus: reiecta sæculi põpa: eam sapiẽtiaʒ ãplexatus ẽ: q ad deũ: idest ad sũmũ & incõmutabile bonũ sola pducit. Thesaurizauit.n. thesauros i cœlo: quorũ imarcescibilis atq́ æterna possessio ẽ. Audeo phibere nõ ambiguũ uirginitatis eius testimoniũ: cuius cõuersatio ois i speculatione diuinarũ rerũ: & in cœlis uersabat̃. Qui nũq̃ ociosus: nũq̃ solus erat. Legebat semp aliquid: scribebat: docebat: cõtẽplabat̃. Sociam habebat mẽtẽ: ad res altissimas cõsiderãdas: spũm scũm comitẽ: q loquebat̃ in eo: ieiuniis: helemosinis: uigiliis: orõnibus diligentissime semp intentus. Qui diuino canẽte ppheta: nõ iniuria beatus dicẽdus fuit: si in lege dñi fuit uoluntas eius: & in lege eius dies ac noctes meditatus ẽ. Quippe q sanã doctrinã docuit: uiam salutis ostẽdit: ueritatẽ meditatũ est guttur eius: & labia eius detestata sunt impiũ. Euangelicã uitã & uixit simul: & docuit: ut testimonio Saluatoris nõ sine causa magnus uocandus sit in regno cœlorũ. Erat eius domus officina bonarũ artiũ: unde pcepta uitæ salutares monitus: exortationes uirtutis: exẽpla laudataq́ rerũ oĩum pficiscebãt̃: ut merito inter eos ãnumerandus sit: q sal terræ: & lux mũdi: a Saluatore uocant̃. Os eius annuebat sapientiã: & sacris lectionibus assidue circũsonabãt aures eius. Itaq́ uniuersa sacra uolumina ac diuina quæq́ oracula i ecclesiis benedicẽs dñm explicauit. Et incipiens a Moyse: pcurrit: pphetas: sacras puoluit historias: nouã legẽ interpretatus ẽ: ac diligenter exposuit. Multa multis de rebus & pclara uolumina: incorruptos libros edidit. Nec hactenus uel i eloquiis: uel i scriptis eius ullus prorsus inuentus est error. Nihil obscurũ: nihil inexplicatũ reliquit. Atq́ ut taceã in differendi disciplina: in morali sapiẽtia: in Physicis ac Methaphysicis speculationibus: in tota denique Philosophia Aristotelis scripta: explanauit Moysi libros Genesim: Exodũ: Leuiticũ: Numeros: Deuteronomiũ: Librum Iosue: Librũ Iudicũ: Librũ Ruth: Libros Regũ: Libros Paralipomenõ: Libros Ezræ: & Neemiæ: Librũ Thobiæ: Librũ Iudith: Librũ Hester: Librũ Iob: Psalteriũ Dauid pphæ: Salomonis puerbia: Librũ Ecclesiasten: Canticũ canticorũ: Librũ Sapiẽtiæ: Librũ Ecclesiasticũ Iesu filii Syrach: Prophetas oẽs: Primũ Esaiam: Hieremiã: Baruch: Ezechielẽ: Danielẽ: tũ librũ duodecim pphetarũ: Oseæ: Iohelis: Amos: Abdiæ: Ionæ: Micheæ: Naum: Abbacuch: Sophoniæ: Aggei: Zachariæ: Malachiæ: Libros Machabeorũ. Explanauit Euãgeliũ Matthei: Euãgeliũ Marci: Euãgeliũ Lucæ: Euãgeliũ Ioãnis: sacras Pauli apli epistolas: ad Romanos: ad Corinthios: ad Galathas: ad Ephesios: ad Colossenses: ad Tessalonicẽses: ad

Philippēses:ad Timotheū:ad Titū:ad Philemonē:ad Hebręos:Actus Apl'orū:Caniconicas epl'as Iacobi·Petri·Ioannis·Iudæ:Apocalypsim Ioānis apl'i. Subtiliter disseruit quæ i sententiarū libris de sacrosancta atq; indiuisa Trinitate:quæ de mūdi & rerū oium creatione:quę de sacris Dominicæ incarnationis mysteriis:quę de salutaribus sacramētis ab ecclesiasticis Doctoribus ptractant. Sacros Doctores quēadmodū secutus·ita eā uere·ac dilucide interptatus ē. Imprimis Gregoriū·Ambrosiū·Augustinū·Hieronymū. Sed & ueteres ac pbatissimos quosq;:Cyprianū:Hilariū:Lactantiū Firmianū Leonē:uenerabilē Bedā:maximū Fulgētiū:Remigiū:Isidorū:Prosperū:alios cōplures. Quinetiam pfamiliares habuit Basiliū·Gregoriū Nazanzenū·Ioannē Chrisostomū·Ioannē Damascenū·Dionysiū Areopagitā:Origenē:cęterosq; Gręcę sapientię peritissimos. Tū Albertū Magnū:Thomā Aquinatē:nec omittit Bonauētura:Alexandrū de Ales:Franciscū Mayroniū:Iohannē Scotū:Petrū Aureolū:Michaelē Scotū:in pretio habuit:ac maxie coluit Doctores celebres:Egidiū Romanū:Gregorium Senēsē cōciuē nostrū pillustrē:Ariminēsem Gregoriū:reliquos pterea oēsq; & noīe & auctoritate digni sunt. Qui igit̃ nō doleat:qs nō defleat tanti uiri amissionē:cuius pręsentia & uita i terris mirificos:uberrimos·ac suauissimos fructus pferebat! Lugeat nō mō nobilis Russia domus:q̃ talē ac tātū uirū genuit·sed etiā tota Senēsis ciuitas:Lugeat doctissimorū hoium cętus:& tota circūstantiū corona. Lugeat totius Italiæ gloriosa Gymnasia:in qbus lux fulgētissima subito extincta ē. Quis nō deploret sublatū ex oculis tā præclarū specimē:ac doctorē nostræ memoriæ clarissimū·abreptus nobis uix quito & qnquagesimo exacto (nisi fallor) ætatis āno! Orbati tā splendido lumie:q̃q̃ moriendus est oibus lege naturę:indulgeamus tñ hūanitati & lachrymis:magni uiri & Doctoris funera gemitu prosequamur·passi ob eius cōmigrationē grauē iacturā:nec minus tamē credamus·quantus fas ē: uirum doctrina & uirtute probatissimum. Fide·spe·& charitate pfectum·translatum in beatorū domicilium:ubi beatus æuo sempiterno fruat̃. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. VI. De uita & obitu pręcellentissimi & Philosophi & Medici Bartholi Turci Senensis·in toto Latio celeberrimi.

SEmpronius Asellio uir doctissimus·& nōnulli preterea historię Romanę scriptores. P. Crassum Mutianū clarū & inclytū uirū fuisse tradūt:& beatū idcirco phibēt:qd' quinq; habuisset rerū bonarū maxīa & præcipua arbitrati sunt. Diuitias:nobilitatē:eloquētiam:prudentiā Iuris:Pontificii dignitatē. Nō sunt hęc spernēda·nec cōtēnenda siue Fortunæ·siue potius cœlestis Principis munera. Sed pinde hæc sunt oīa:ut certe eorū animi:in quos ceciderint. Na bona sunt iis q̃ bene utunt̃:mala iis contra q̃ male. Diuitias:si iustus nactæ sunt possessorē:fortunæ ornamēta:uitæ pręsidia:uirtutis instrumēta ducimus. Res ē pręclara nobilitas:si ad claritudinē generis:si ad longa stēmata·ac splendorē sanguinis:uirtutis decus:specimē probitatis:incorrupti atq; inculpati mores accesserint. Eloquētia tanq̃ hūanę conciliationis Princeps:magno semp in honore est habita:si tñ cū sapientia fuerit & moderatione cōiuncta. Iuris prudentia·& ipsa quoq; ad tuendā hoium societatē·plurimū certe momēti habet:si qs tamē uitæ integritatē eam adhibuerit:ut ab omni auaritiæ labe & cupiditate quæstus prorsus abhorreat. Honorū gradus·& dignitatis amplitudinē ita demū laudamus:si forsan crimē absit affectatæ gloriæ:& pcul repellat̃ ambitio. Ita beatū Crassum quempiā iudicabimus:si ditissimus:si nobilissimus:si eloquētissimus:si Iuris consultissimus:si Pontifex Maximus fuerit. His muneribus ita demū beatitudo constabit:si exteriora hæc·& quasi quędā fortuito dona tributa mortalibus:mentis bonitas·atq; animi bona pręcesserint. Nos q̃ historici pbabilius eū beatū & habēdū & appellādū statuimus:in quo alia quoq; lōge pclariora munera·& quasi pciosa talēta quędā effulserint. Si quis optimo sit natus ingenio:præditus sūma rerū cognitione·atq; doctrina:singulari sapiētia ornatus:eximia pbitate ac uirtute decoratus:pcipua auctoritate munitus. Magna uis ē ingenii ad excogitandū:q cū docilitas ad facile pcipiendū:ad retinendū uero memoria rerū thesaurus naturali quadā societate iungunt̃. Hęc sunt.n. mea qdē sentētia reliquorū oiuz fūdamēta bonorū. Quanta ē doctrinæ laus:p quā nobis ueritas elucescit:mēs illustrat̃: uita expolit̃ humana:nostrę dignitatis decus effulget. Humana præstātia lōge a quadrupedū natura distingit̃. Fons cōsilii:puidēdi ratio:agendarū rerū modus·atq; ordo:unde quęso aliunde·q̃ a sapientia est! Dux certa salutis rebus oībus moderat̃:hūanos regit actus:erroribus liberat:tutissimū recte uiuendi iter ostendit. Ad portū optatæ quietis:ad calcē beatitudinis usq; perducit. Virtus sola ē hoīs ac certa possessio. Cætera aliena sunt oia:hæc tantū nostra ē. Quippe quę nec p uim eripi cuiusquā: nec surripi p fraudē pōt. Nullis exposita piculis ē:nullis prorsum patet insidiis. Hæc uitę inseparabilis comes ppetuo nobiscū demorat̃:peregrinat̃:cōquiescit. Hęc nunq̃ deserit. Hāc unā nobiscū ferre possumus. Hæc aium pficit:uitā tuet̃:fortunā exornat:mortē contēnit:in bonis mortē ducit:p mortis ianuā ad uitā meliorem aditum præbet. Auctoritas testimoniū pbitatis existit:summę laudis monumentū:pspectę indiciū fidei:iucundum quoddā mentis pabulum:columen uirtutis:uitiorum flagrum bene actę uitę perenne decus. Quisnam igitur dubitet Bartholum Turetum fœlicem comprobare:in quo uno quæ modo explicata sunt omnia affatim & abunde præfulserint! Quā splendido uir fuit igenio! Quā icredibili rerū pene oium cognitione·atq; scientia! Quā singulari ac pene diuino oibus in rebus pollebat cōsilio! Quāta quāq; icredibili uirtute·fide septus erat·atq; cōstātia! Quāta nō solū in patria:sed apud finitimos pplos auctoritate ualebat·& gratia! Quanta uel apud exteras natio

nes apud multos/ & quidē claros Principes & laude & fama clarebat. Per ætatū gradus ad sūmā pfe/
ctamq; sapientiā semp intendēs/ maximaq; rerū studia consectatus ē: ea ferme nūq̄ intermisit: sed ne re
misit qdē: nisi raro admodū florentibus ānis: & usq; i senectā/ & seniū/ uirtutis ac sapiētiæ exercitatio
nē: & salutis opa nō reliquit. Ad hoīes iuuandos natus/ cū se pbe excoluisset: diuinā quandā meden
di tū cognitionē/ tū peritiā assecutus: totū sese ad ferendū uitæ auxiliū/ & opē saluti prēstādā accōmo
dauit. Remedia poscentibus fide/ diligētia/ cōsilio/ opa/ nunq̄ defuit: q cū sex & octoginta ferme an/
nos uixerit/ duo de sexagīta i curādis languoribus/ in sanādis ęgrotis/ aut eo fortasse āplius/ ānos exe
git: ut uiuus propissime accessisse uideat ad illū quasi trisęclum quendā/ ac longeuū senē Auenzoar
diutissime i eodē peritiæ genere uersatū: quē uixisse tradit Auerrohus lōgo tpre: & ad centū & trigin
ta quinq; ānos ętatē pduxisse: et pleranq; illū in medendi exercitatione cōsump sisse. Quapp Medicę ar
tis primas eas statuit deferēdas Auerrohus. Sed ad nostrū Bartholū redeamus: q semp/ quas Medici
na ratio præscribit horas/ male habētibus prēsto erat. Sæpe cōcubia: sæpe intēpesta nocte & anteluca
no tpre uisebat uariis morborū generibus pressos: si se illis pfuturū conspicaret: ut posthabēdę Græ/
corū uigiliæ/ & lucubrationes Bartholi curę ac studio uiderent. Qui uidit: & crebro expertus ē: uerū phi
bet testimoniū. Misericordē sese indigētibus prēbuit. Egenū & pauperē nō despexit. Piam opes mul
tis prēstitit. Siqua foret aut spes uitæ/ aut uia salutis/ mirā Bartholus adhibebat industrias. Quos mo
riendi necessitas peteret: in us mirabile dictu/ raro præsagientē Bartholū interitus hora: uel tpris po/
tius fallebat athomus: cū tam ad senectutē peruenisset: & diuturna quadā medēdi exercitatione polle
ret. Ita peracriter humanorū corporū secreta rimabat: et Medicinā solertissime pcallebat: quæ una di/
sciplinarū maxie fuit oīum humano generi salutaris: & magnis priscis quoq; tpribus celebrata pręco
nus: quæ primū celeberrimo auctore teste Plinio/ inuentores suos cęlo dicauit. Hæc. n. pp sūmā eius
utilitatē/ tanti æstimari a ueteribus cōsueuit: ut p Ciceronis sententia/ Deorū imortaliū sit inuentioni
cōsecrata: ut Apollinē: quē tanti faciebat antiqtas/ eiusce artis inuentorē primū fuisse tradāt: quē secu
tus Aesculapius/ Medicinā quoq; uehemēter auxit. Verū (ut ommittā priscos illos: q primi uel inue/
nisse hāc artē: uel perditā reuocasse: uel cultam amplificasse phibent Podaliriū: Machaonē: Orpheū:
Musęum: Hesiodū: tum Hippocratē Coum: Galenū Pergamenū: præclarum Auicennā hispalensem:
Asclepiadem: Herasistratū: aliosq; pene inumerabiles: q maxie admirationis sunt habiti: quos lauda
re malim/ q̄ cū ceteris comparare) ad Italos nostros & recentioris memoriæ Medicos ueniam. Glo/
riat Patauiū Petro Hebano: gloriat Marsilio. Florentia Thadeo suo/ & Trusiano. Christophoro ho
nesto Bononia. Forū Iulii Iacobo. Verona Gerardo Boldeno: Ioanne Herculano: nec parū etiā ami
co nostro Petro Iacoó. Alii pterea ppli alius. Sena uero una imprimis iure gloriari possit duobus lumi
nibus Vgone Bentio: & Bartholo Tureo: quorū ingeniū/ doctrinā/ peritiam Philosophię/ ac maxima
rū disciplinarū laudē/ tota admirat Italia. Sūmā bonarū artium cognitionē & optimus qsq;/ & uulgus
omne prędicat: & maximis extollit honoribus. Sūt & alii hodie Senēses Medici illustres: quos possum
mōstrare: & uos de qbus loquar/ minime ignoratis. Sed nolo blandiri uiuentibus. Cęteros nūc mis/
sos faciam: & ad Bartholū nostrū redibo. Illud affirmare nō dubitem: hūc unū cū imprimis contēpla
tionē cū actione coniunxisse. Quis neget fœlicē Bartholū: q in utroq; genere uersatus/ utrunq; est cu
mulatissime assecutus? Vt nō iniuria beatus uideri possit in terris: si esse hoīs (id: qđ dicere solebat
Auerrohus) pro ultima pfectione eius: atq; absoluta substantia ē: siqs speculatione ac rerū scientia
fuerit cumulatus. Hęc est. n. ultima (ut idē ait) atq; extrema fęlicitas: et uita uiq; sempiterna. Cūq;
uirtutis laudē Bartholus sitam i actione cognouisset: ita scite/ ac sapienter distribuit omne tpūs ętatis:
ut agēdo/ contēplando/ docēdo/ disceptando/ medēdo/ nullā tēporis partē effluere pateret inanem.
Rem familiarē probe curauit: rem rusticā non neglexit: remp. consilio/ studio/ omni officio psecutus
est. Magistratus quosq; nostrę ciuitatis amplissimos/ incredibili quadā cū laude gessit: amicorū prospe
ris: cōmodis: studiosos sapientia uiros paterno semp amore complexus ē: ut quos sua institutione do
cuisset: octoginta/ aut eo fortasse amplius/ Medicinæ ac Philosophiæ laurea coronauerit: ut in omne
Latiū/ inq; oēs fideliū pplos/ doctrina tāti uiri/ ac fama puaserit. Sed pręcipua i eo uirtus eluxit. Quę
cuiusquā ut nostra tēpestate/ ciuilis hoīs tanta pbitas: quæ cū Bartholi fide/ īnocentia/ integritate/ con
stātia/ animi magnitudine cōferri possit? Cōstās ac ppetua recte uiuēdi ratio/ & imutabilē optimę mē
tis ppositū/ etiā posteritatis memoriam nō latebit. Pueritiam cōtriuit i litteris. Ludos cōtēpsit. Ado/
lescens altiora studia cōplexus: flagitiū: & Venerē tanq̄ scopulū fugit. Iunior ciuibus/ tum singulis/ tū
uniuersis pdesse studuit. Reliqū omne tpūs ætatis ad cōmunē utilitatē & ad hoīum salutē cōtulit. Mi
ra fuit hoīs tēperātia. Tenui uictu cōtētus/ lautiora aspnabat cōuiuia. Mos illi fuit/ quasi uni ex uete
ribus Romanis: ut frequēter cibū semel iterdiu & leuē & facilē sumeret: ut pdiu in offensa ualitudine
uixerit: si nō effetū corpus/ ac iā extremo cōfectū senio/ clades iuasisset pfluēus humoris: q̄ iā cęli (ut
mihi qdē uidet) humectioris uitio cadēs/ ne ipsis qdē lactentibus parcit. Sed difficilius ē: in tā ubere
cāpo/ orōnis modū/ q̄ dicēdi copiā inuenire. Ipse igit me cōprimā: & iā tādē ad finē festinabit oratio.
Nō possum nō fœlicem admodum Bartholum iudicare: q acutissimus: qui doctissimus: qui sapien
tissimus: q integerrimus: q insignis/ fuerit auctoritate & splendore nominis. Hic cum intellexisset
etiā sapientē sacrum decere connubium: parum admodū remissis cōtemplationis studiis: Dadā cla/

tis ortam parentibus/castissimam duxit uxorem. Erat sibi cum illa: qualis Philosophum congressus decet: nõ ad uulgi consuetudinẽ/aut ad uitæ delitias/matrimonii fœdera: sed ad sobolis procreationem referebat: ut nõ secus coniugii legẽ q̄ sacra quædã tueret: unde fuit Bartholo nõ ĩ fęcunda proles. Thõmã memini eius filiũ: q peradolescens Fato functus ẽ. Forma corporis/& digna claro patre specie/supra ætatẽ magnã uirtutẽ/tenerioribus annis/atq eruditionẽ comparauit. Huius nõ dissimilis Baudinus nũc superstes/ita prudentia excellit & laude: ut senectutis annos/& quandã ueluti pręcoces au toritatẽ adeptus uideat. Sed nolo præsentibus blandus esse. Taceo femellas eius filias: quę maxie ob summũ pudicitię decus & uerecundiæ/ac muliebris probitatis nomẽ/primatibus quibusdam nostrę urbis nupserũt uiris. Vidit neporũ gregẽ utriusq sexus: quibus pra clara indole ornatissuã Bartholus mirũ in modũ senectutẽ oblectabat. Fortunis Bartholus amplissimis floruitq opibus & rerũ bonarũ oĩum circũflueret copia: potissimũ uero cõsilii/probitatis/sapientiæ/doctrinæ/gloria. Sed ea tamẽ etiã in secũdissimis rebus moderatione fuit: ut nunq̄ quasi unus e multis esse uideret. Nemini se præferebat. Ab ĩmutabili uitæ constantia nunq̄ discessit. In utraq fortuna se ĩmotũ præstitit: q prosperis minime unq̄ efferret: & aduersa fortiter tolleraret. Nam (ut ommittã alia) quo aĩo Thõmæ filii mortẽ tulit: liceat uobis eum Socrati & Lęlio comparare: de quibus dicit: quod una erat frons: atq idem illis semp uultus. Quã uero laudabiliter humana contempserit: ultima eius indicauit uoluntas. Nã ita oĩa recte/moderate/sapienter instituit: ut totus ad eum uersus: unde est oĩs creationis initium: ea præscripserit: quę fm rationẽ & fm diuinam legẽ probarent. Et illud (ut cõiectari licet) probans Ennii: Nemo me lachrymis decoret: neq funera faxit: in probro habendũ statuit: quod a Sapientis grauitate longe abhorrere cognouerit: et de campano tumore/ac poetica uanitate deprompsit Neuius.

Immortales mortales si foret fas flere:
Flerent diuæ Camęnæ Neuium Poetã:
Itaq postq̄ est Orcio traditus thesauro.
Obliti sunt Romæ lingua latina loquier.

At contra Bartholus habens oĩa mortalia ac terrena pene pro nihilo/cœlestia atq ęterna suspiciens: põpã funeris/aspernatus uulgi morẽ/interdixit: & sepulturæ decreuit modũ: ut in perpetuo illo suo & constanti mentis de contẽnendis hũanis rebus proposito/ad ultimos eum uitæ terminos perstitisse plane oẽs intelligerent: liquidoq cognoscerẽt. Et ut semp cũ uirtute/& beate uixit: ita pie sese ad mortem pręmuniit: quã nunq̄ timendã duxit: & obiturus uere sapientis functus est munere. Quod si nemo iure unq̄ deplorauit se mortalẽ genitũ: quis eum defleat: q uiuens summã sapientiã adeptus est: moriens summã uitæ laudẽ cõprobauit: p mortẽ æternitatẽ noĩs cõsecutus! Non decet laudare post mortẽ. Laudãdus ẽ nauta: qum ad portũ peruenerit. Portũ uõ iniuria Bartholũ putem attigisse salutis. Comprecemur æterni Principis Maiestatẽ: ut eius spũm transferat in salutis domiciliũ: q uiuens mortaliũ salutẽ omni studio semp tueri conatus est. Dixi.

❡ Aug. Dathi funebris Oratio. VII. De morte & laudibus generosissimi ęquitis & integerrimi/atq clarissimi/& nobilissima Senensis ciuitatis familia orti ciuis Francisci Aringherii.

Fleuit Dominus Lazarum: id quod sacra eloquia prodiderũt: fleuit Deus & homo mortalem hoiem/morte affectũ/uiri patres: qa uehementer amabat eum. Quem erat suscitaturus a mortuis/fleuit Saluator noster Iesus Christus quatriduanũ in monumẽto fetentem quo uidelicet nostrę indulgeret imbecillitati: si eos quoq defunctos uita defleamus: q chari nobis in uita/iustis de causis extiterunt. Quod dũ ipse aĩo & cogitatione complector/nõ pudet me aliquantisper dolori indulgere/& lachrymis: quod e conspectu & oculis sublatus est nostris Franciscus Aringherius ęques/nobilitate generis pręstantissimorũ ac doctissimorũ hoium: Episcoporũ & Cardinaliũ cognatione/& longo stẽmate clarus: uir pbitate/sapiẽtia fama illustris. Qui cũ uixerit annos circiter sexaginta/oẽs pene quoad nobis compertũ est/non in uanis sæculi huius oblectamẽtis: nõ in aliqua turpitudinis labe: nõ in uoluptatũ illecebris: nõ in ulla deniq uitii ac sceleris fęditate: sed ĩ amplectenda/colendaq uirtute: in parandis bonis/atq ingenuis artibus: in patriis laudibus amplificandis/atq exigendis consumpsit. Qui illico a puero natus ẽ senex: & grauitatẽ prudentiãq suxit cũ lacte nutricis: ac propterea quantus quantus erat: totus sapientia & uirtus erat. Ac subinde optimus uir semp/& frugi. Vtilis patriæ & reipub.: utilis liberis/uxori/& suis omnibus: utilis propinquis: utilis amicis: utilis oĩbus: qui uoti sibi: quibus notus ille erat: charus ciuitati: charus singulis ciuibus: charus finitimis: charus exteris populis: gratus summis Pontificibus: oĩbus inq̄: qui sua ætate in Apostolatu sederũt: gratus Cæsaribus: gratus Regibus & magnis Principibus. Sed qd nã obsecro tantopere charus & gratus fuerit Franciscus Aringherius! Erat qppe nota & explorata summa uiri integritas/sapientia/moderatio/& singularis atq excellens ĩ omni genere laus. Itaq cũ semp ĩ rep. pręcęteris maxie floreret ĩ grauissimis reip. periculis atq negociis: obiit Legatus Romas: Neapolin: Venetias: Mediolanũ: Lucã: Florentiã: Ferrariã: Bononiam: Perusiũ: cæterasq nõ icelebres urbes. Totam pene Legatus illustrauit Italiã: bello & pace magna & pręclara gessit. Lætos uidit dies multos: sed illum utiq faustissimũ/cũ rediens a Venetis/clarissimo in toto Latio

Principatu: societate cum Veteris inita: magno totius populi plausu exceptus ē: festa fronde coronatis ductus in Senatum: & inde ab eodem ipso suptaq; explicari possit: honorifice reductus domum. Quid de Alphonso dicam celeberrimo nostræ memoriæ Rege? Nonne ita hic uir unus apud eū auctoritate ualuit: ut uel renitentibus multis: traduxerit illum in Senensis populi uoluntatem: atq; sententiam? Tum uidelicet cum Rex ipse præclarissimus Ioannem Baptistam Atringherium Francisci ipsius filium puerum admodum ob patris gratiam: & propter eximiam pueri indolem magnis affecit honoribus: & militari honestauit dignitate. Sed ex innumeris exemplis his simus contenti paucis. Nam plura afferre & super uacuum esticum sint plæraq; notissima: & difficile mihi: quem in arto gusto quodam ac breui temporis articulo dicentem compulerunt: qui uires meas (eo amoris iudicio sunt dimensi. Ad Franciscum redeo: qui uiuens interris: semper patriæ profuit: patriaq; adiuuit: patriam tutatus est: & cunctis (ut aiunt) amplificauit uiribus. Amicis nunquam defuit: publicæ saluti consuluit: pacē adamauit: ciuium concordiæ prospexit. In consilio prudēs: in sermone modestus: & grauis: in rebus agendis promptus: atque impiger. Vir optimus iudicam s sæpius Tribunus plebis: sæpius princeps populi: sæpius Censor fuit. Omnibus defunctus ē reipublicæ Magistratibus: nec in patria solum: sed in urbe quoq; Roma summis est affectus muneribus. Senatorem urbis iterum gessit. Indicant senatus populiq; Romani insignia: & præclara uexilla. Vbiq; laudes: ubiq; magnos est honores assecutus. Quandoquidem ut Philosophi tradunt: laus: & honor ueræ uirtutis est præmium. Quæ cum cogito: & ipse temperare a lachrymis nequeo: & luctum suis timo cunctis ciuibus dissuadere uix audeo: cum uideam nos orbatos tanto uiro: & tantis decorato muneribus. Quamq̄ apud nos plus ualere ratio debet: q̄ uel nostra imbecillitas: uel trita imperiti uulgi consuetudo illa inquam ratio plus ualere debet: per quam plane dignoscitur concluditurq; non modo malum nullum esse mortem: sed potius magnum bonum. Mors putanda est hac mortalium uita: plena laboris: plena miseriæ: plena angoris: plena luctus. Id quod deplorauit sapiens Euripides auctor probatissimus: deplorat: & magno ingenio uiri. Sed nec assentimur indoctis quibusdam: qui se sapientes profitentur: & interire cum corporibus animos arbitrantur. Caligat eorum mens coecata uoluptatis illecebris: & turpissimæ ignorantiæ obuoluta nebulis. Vera disseruit Socrates: uera scripsit Plato & Academici plærique: & Peripatetici Philosophi: qui immortalitatē animorum certissimis argumentis: & rationibus comprobarunt: & duplices illorum cursus cum corporibus excesserit. ut qui male: & impie uixerint: in terrum carcerem demergantur: qui uero bona egerunt: perducantur ad ueræ beatitudinis gloriam. Vera imprimis nouit Magister gentiu Paulus: cupiens dissolui: ut cum Christo esset. Quod si moriendum est omnibus lege naturæ: eorum minime deflenda mors est: qui cum uirtute laudabiliterq; uixerunt: & nati ad immortalitatis fœlicitatem carnis compedibus: & corporis uinculis sunt absoluti: cum uiuit semper uirtus: uiuit celebris memoria: immortaliaq; & præclara extant opera: quæ nulla ætas: nulla extinguet obliuio. Id de Francisco nostro Aringherio Equite: & ciue clarissimo facile sperandum sit: qui & ipse uir magnus fuit: & præcipue Ioannē Baptistam: & Alexādrum: atq; Albertum: egregię iuuenes laudis: suæ uirtutis: ac probitatis filios claros reliquit hęredes. Qui ut in urbe totius Italiæ opulentissima mortem obiit: & in celebri patria sepultus est: ita in patria cælesti gloriosus semper exultet: in beatorum a scitus concilium condatur cineres: atq; ossa eius. quibus datum est: nos iam tandem recta ratione instituti: summum capiamus ex probitate eius: & uirtute solatium. Dixi.

¶ Ang. Dathi De laudibus clarissimi: & Poetæ: & Oratoris Campani Episcopi: funebris tomos orationis Octauæ: quam tamen ipse non habuit: sed uel alterius rogatu scripsit: & nomine: seu quod: uero magis est simile: noluit Dathus præstantē eloquētiæ laude uirum: atq; amicum: suo præconio: & laudatione carere. Reliquum huius orationis est perditum.

QVod fine ui magna lachrymarum fari nescio: uiri patres: sublatus est de terreno carcere: & demortali luce migrauit. B. Campanus a Pio quondam. ii. Pontifice Maximo Aprutinus Pontifex constitutus. Quod eum nouerat uirum bonum: natum ad communem hominum salutem: atq; utilitatem mendā: ad Latinas litteras illustrandas: & si ita dicere fas est: quasi Musarum alumnum: ex Helicone profectum: ad studiorum gloriam propagandā. Qui non a parentibus quibus ille filius nomen: ac splendorem dedit: non a patria: quæ in abdito orbis angulo delitescit: gloriam: laudesq; ac decus comparauit: sed ipse sibi studio ingenio: exercitatione: uirtute maximaq; gloriam peperit: ut per uirtutis: sapiētiæ: doctrinæ gradus: ex humili loco: ad magnum honoris fastigium peruaserit: ut iam tandem in toto latio Campani nomen: nomen clareat: splendescat Eloquentia: doctrina refulgeat.

¶ Excellentissimi Oratoris Augustini Dathi Senensis. VI. Orationum liber fęliciter incipit.

¶ Augustini Dathi Oratio: quam ipse habuit palatio Dominorum Senensium: magnia ciuium & clarorum hominũ astante corona: in sponsalibus Magnifici Equitis & Pratoris Senensis Laurentii Iustini.

VPIEBAM si sine dedecore fieri potuisset Magnifici ac potentes domini: præcellẽtes Magistratus: uosq; ornatissimi uiri: hanc dicendi recusare prouinciam: quod eam non mihi: idest imperito homini: sed his conuenire putarem: qui abundant ingenio: qui eloquendi copia excellunt: qui auctoritate præstant. Sed memor eius quod uerus pręceptor Hieronymus tradit. Quanto potentiores sunt domini: tanto oportere nos esse ad obedientiam promptiores. Idcirco malui uideri fortasse dicendo indoctior q̃ silendo & imperata renuendo contumax. Verum quicquid supra uires meas: ac tenues facultatem fueris ausus: id omne excusare debet parendi necessitas. Sed rem ipsam prosequamur. Cum multa in hominum uita & magna: & peclara sunt: tum illud pręstabile inprimis uideri solet: quod a natura profectum: etiam sanctissimarum legum auctoritate firmatur. Eiusmodi est maris ac foeminę coniugatio: quam cum natura rerum omnium mater cuncta animalia docuisset: in hominum genere legibus: atq; institutis conformata est: ne coniunctionis appetitus: qui procreandi causa datus est nobis passim: ac promiscue belluarum more uagetur: sed certa moderatione regatur ac rectę rationis cohereeatur ac temperetur habenis. Hoc uero sacrum connubium est: & sancta matrimonii constitutio. Quam probans Apostolus Magister gentium Paulus: cum ad Hebręos scriberet: Honorabiles inquit nuptię & cubile immaculatũ. Hinc Cecrops qui primus apud Athenienses regnauit: maximam adeptus est laudem: quod primus de connubio legem tulerit. Hoc enim iura omnia diuina: & humana commendant. Nam quemadmodum Augustino testante nuptiale bonum tripartitum est: fides proles sacramentum: ita & per illud tria iura complentur per fidem nanq; lex humana perficitur: per liberorũ procreationem: naturæ paretur per sacramentum uero diuinæ legi satis fit: atq; Euangelicæ ueritati. Per hoc singulis consulitur hominibus: quorũ imbecillitas: atq; indigentia coniugali societate fouetur: hinc est illa per Moysen domini uox: cũ primũ mulierem formaturus esset. Non est bonum: hominẽ esse solum faciamus ei adiutorium simile sibi. Per hoc recte familiæ gubernãt: & res domestica facillime dispẽsatur: cuius cũ partes sint: homo & possessio: ad utranq; rem tuendam: necessaria est coniugalis societas. Hinc ẽ Aristotelis testimoniũ in Oeconomicorũ libris Probam mulierẽ omnibus quæ sunt intus dominari oportet: curãq; habere omniũ secũdum præscriptas leges: nõ pmittẽtẽ quẽq̃ ingredi sine pcępto uiri: uerentem maxime uerba: quæ de mulierum corruptela circumferuntur: & siquid intus accidat: ut sibi notum sit soli: & si quid ab ingredientibus cõmitatur: ut penes uirum sit culpa. Hinc & in Menone Plato: decet mulierem domus bene dispensare: salua facientem omnia: quæ intrinsecus sunt & obsequentem ęsse uiro. Per hoc quoq; cõmuni utilitati pro'spicitur: crescit humanũ genus: populi multiplicãtur terra repletur ciuitates propseminantur. Hinc. M. Cicero insignis & philosophus: & orator ad filiũ. Cũ hoc natura cõmune sit oium animantium: ut habeant libidinẽ procreandi: prima societas in ipso est coniugio: proxima in liberis: deinde una domus: cõmunia oia. Id aũt ẽ pricipiũ urbis: & quasi seminariũ reipublicę. Post sequuntur fratrũ coniunctiones: post consobrinorũ: sobrinorũq;: qui cum in una domo iam capi nõ possint: in alias domos tanq̃ in colonias exeũt. Secũtur cõnubia: & affinitates: ex quibus etiã plures propinqui: quæ propagatio: & soboles: origo est rerũ publicarũ. Sed innumera sunt: quæ a matrimonii fonte proficiscuntur bona. Quamobrem & Iuno infensa Troianis Soror & coniux Iouis: apud Maronẽ Virgiliũ tempestatẽ peritura: & Eolũ uentorũ Regẽ ut Poetæ fabulãtur: i suam sentẽtiã traductura: nõ habuit quod maius deferret: sed quodquod habebat summum pręcium: & donum amplissimum pollicetur desponsationem filiæ ac modulatur his uersibus.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima Deiopeiam
Connubio iũgam stabili: propriamq; dicabo
Omnes ut tecum meritis pro talibus: annos
Exigat: & pulchra faciat te prole parentem.

Quibus sane uerbis uera ac ppria sacri cõiugii uel cõmoda uel ornamẽta declarant. Quæ præcipua sũt maris: & fęminę cõiũctio legitima copulatio: indiuidua uitę cõsuetudo: fidei & cõiugalis pudicitię cõseruatio dierum lõgitudo: & uitæ iucũdissima diuturnitas: filiorum deniq; pcreatio: q præcipuus sacri cõnubii finis ẽ: & fructus uberrimus. Quæ qdẽ oia: quę utiq; & multa & pręclara sunt: cõsiderãs: & recto secũ iudicio uolutãs Magnificus Eques: & solertissimus iuris cõsultus Laurentius Iustinus: da

tissimus nostræ urbis Præses:tanq̃ uere sapiẽs:q̃ se intelligit nõ solũ sibi natũ esse:sed ad cõmunem potius/perpetuamq̃ salutẽ: & prouirili sua ad conseruationem cõciliationis humanæ:iam maturus uxori:animum ad uxores appulit: & nuper diuina inspirante gratia.despondit sibi Virginem formosissimã Pantesileam clarissimi quondam/& doctoris/& Militis Baltasaris Rimbotti filiam de quorum laudibus cupio potius dicere:q̃ possum. Quãq̃ scio oportere neminẽ a quopiã laudari præsentem: & grauiter sapiẽtem ferre:si coram laudibus efferatur. Sed certe sponso: & sponsæ utriq̃ illustris patria est:præclarũ genus: & a præstantissimis ductum parentibus. Vtriq̃ magnæ fortunę:utriq̃ florentes opes:utrinq̃ summa uirtutis/sapientiæ:probitatis/doctrinæ splendescit gloria:utrinq̃ magnum dignitatis decus. Pater Virginis/pater sponsi: & ipse pinsignis Eques sponsus ipse:oẽs proculdubio nobili germine nati:omnes in plærisq̃ Italiæ urbibus ob magna uirtutis merita: & magistratibus: & amplissimis honoribus functi sunt. Vbiq̃ eorũ oĩum gloriosa fama nitescit. Sed redeo iterũ ad sponsum/atq̃ sponsam:utriusq̃ genus splendidum est/forma: & dignitas liberalis/ac peruenusta/integra/& florida ætas:spectari/ac laudandissimi mores: pbatissima uirtus:alterius summa prudentia: & grauitas:alterius maxima pudicitia:atq̃ honestas:utriusq̃ magna laus:ut uere credẽdum sit diuinitus esse cõiunctos. Quã qdẽ rem putauit ipse Magnificus Eques Laurẽtius:excelsi Domini putauit inq̃ cũ uestris magnificentiis cõferendã: & hanc sponsalium cõmunicandã celebritatẽ:ut solidum sit hoc gaudium:si eos simul lætantes:congratulãtesq̃ intueatur:quos in summo habet honore:quos obseruat/& colit:quibus se ipsum: & fortunas suas se debere existimat:quos deniq̃ huius optati boni auctores habet:ut iam per hoc arctissimũ uinculũ adepti coniugii membrũ se factus intelligat uestræ florentissimæ ciuitatis:quam de cętero/alteram habiturus est patriã. Postremo tu Laurenti: & in hoc coniugio/& in omni uita:deum quæso:sis fœlix: & tua laurus adiecta Pantesilea/ppetua uiriditate florescat/ut tanq̃ lignum/quod plantatũ ẽ secus decursus aquarũ:det fructũ suũ in tempore suo:quod est:ut ad laudẽ Dei uideas filios filiorum tuorum:pacẽ super domũ tuã/ac super uniuersam terrã. Vnũ erit huic ciuitati gratissimum:si nõ tu Pantesileã alio traduxeris: sed illa te adnos traxerit:ut uere hæc possit gaudere ciuitas:quod & illa nõ careat & te.i. optimum: & præclarissimũ ciuem sit assecuta. Dixi.

Aug. Dathi Oratio altera in Sponsalibus.

On opinãti mihi:atq̃ imparato prorsus/patres optimi:hæc delata res: & prouincia ẽ: quæ proculdubio & meditatione præcipua: & magni oratoris copia: & eloquentissimi uiri egebat eruditione/atq̃ doctrina:dabitis ueniam ut spero: & ipse aperiã paucis uestræ huius lætissimæ conuocationis causam. Scite/ac uere proditur Aristotelicum illud. Bonum eo diuinius:quo uideatur cõmunius. Proinde id bonum quod & latissime patet:et ad totius humani generis amplificationẽ spectat:summis quoq̃ uideri debet:atq̃ amplissimis dignum laudibus. Quo numero iure/ac merito sacrum cõnubiũ a uiris quibusq̃ sanctissimis collocatur:quo seruatur/augeatur/multiplicatur humanum genus:cuius quanto dignitas est:et nobilitas naturæ præstantior: tanto ea res facilius iudicari possit: & optima omniũ/ac cœteris pene omnibus præferenda/per quã saluti:atq̃ incolumitati humanæ conciliationis prospectũ est. Id autem sacrum esse coniugium declarauit uir ille apud Romanos clarissimus:cum Censor apud populũ hæc fatus est. Si sine uxore possemus quirites esse:oẽs ea molestia careremus:sed quoniam ita natura instituit ut nec cum illis satis commode/nec sine illis ullo modo uiui possit:saluti perpetuæ potius q̃ breui uoluptati cõsulẽdũ uidebatͬ. Quod ipsum luculẽtis sane uerbis cõfirmauit Lactãtius Firmianus ĩquiẽs pfecto ĩ oĩbus:cœterisq̃ aĩantibus diuersitas sexus:et coitio:et generatio nullã habet aliã rationem: nisi ut oĩa genera uiuẽtiũ:quoniã sunt cõditione mortalitatis obitura:mutua possit successione seruari. Sed illud ĩ humano genere potissimũ efflorescit p sanctissimas cõnubii leges:atq̃ intemerata sacri coniugii fœdera. Quod qdẽ præcipuũ/ac præclarissimũ bonũ quotiẽs contrahitur merito cum multis:sed ĩprimis cũ propinqs:atq̃ amicis debet esse cõmune. Quãobrẽ cũ æterni principis nutu affinitatem cõtraxerint ciues ornatissimi: & uiri prestantes Galganus Burgesius Iure consultus nostræ tempestatis illustris: & Marianus Gossus magna uir laude: & bina sint eodẽ tẽpore sponsalia celebrata: & Burgesiæ Virgines fama/pudicitia & ætate florẽtes duæ. A. &. B. ipsius Galgani filiæ nupserunt/C. &. A. ipsius Mariani filiis adolescentibus modestis: & gratia apud oẽs: & spe uirtutis præcellentibus:æquum/& par uisum est in hoc cœtu: & præclara propinquorũ:atq̃ amicorũ corona rem lętissimã: & iucũdã/ac diuinitus cõparatã cõferre uobiscũ:ut ea rõe augescat gaudii cumulus: & ueræ amicitię muneri fiat satis:si ita iura diuina: & humana sanxerunt/si ita recta humanæ uitæ deposcit ratio:si ita optima rerũ oĩum parens natura cõstituit:ut eorũ:quos summæ charitatis glutinum copulauit:qq̃ in dissolubili amoris uinculo cõnectuntͬ:oĩa tũ pspera/tũ aduersa debeant eẽ cõmunia. Agamus igitͬ ĩmortali deo grates:de cuius munere uenit:ut tã magna:tãq̃ pclara mortales beneficia assequantͬ in terris: & simul cõprecemur:ut faustum:ac fœlix sit hoc connubiũ cũ optata sobolis propagatione: & sponsi/ac sponsæ: & totius cognationis ppetua/ac sũma lætitia:ut q tãta necessitudine: & sacri sponsione cõiugii iuncti sunt/& uideãt filios/ac nepotes: & q nascẽtͬ ab illis & lętitia & ppria uoluptate fruantͬ cũ summa pietate/ac perenni cõcordia ad catholicæ religionis gloriam: & ad summũ patriæ decus. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oro. III. I Spōsalibus magnifici ac generosissimi Eqtis. & clarissimi ciuis Senensis Antonii Bichi.

Vm p ætatem patres ornatissimi & p longā ac diuturnā exercitationē dicendi iā tædes emeritus piis hoc tēpore & religionis est opibus in herendū. Id quod Magister gentiū Apostolus precipit ac sancta dei inuitat ecclesia. Reipublicæ cura: atq; assiduus multarum rerų labor me totū sibi pro suo iure uendicat. Multū et sæpe nimiū hac una de re in conspectu uestro locutus sum: ut nihil nouū nihil inauditum possit afferri: Sed et nescio quonā meo fato hoc usu ueniat: ut repente semp: et īpræmeditatū ac nihil tale opinātes: subito me aggrediantur: q mea uoce atq; opa uti uolunt. Quorum cum habeāt imperandi potestatē: iussa cōtemnere nec uolo nec audeo. Sed hęc me ēt inuitū cogūt: ut rem hodie uobis ppositā: et in angustū redigā: et in q̄ paucissima uerba cōferā. Nam qd est: quod efferam pluribus sacri cōiugii dignitatē fructum splendorē amplitudinē? Nota hæc: atq; explorata sunt oībus. Illud magni oratoris pręconium ad sacrū cōiugium nō iniuria transferri possit. Oium rerum ex quibus aliqs operatur: nihil esse cōiugali societate melius nihil uberius nihil dulcius nihil hoīe libero dignius: quod uirtus: sobolis fecūditas: dulce societatis cōsortiū multarų rerų tum cōmoditas tū etiam amplitudo declarat. Pacem laudat Aurelius Augustinus cum Silio Italico summum ī rebus humanis bonum cōstituēs: quod & honestum esse: & iucundū existimat: quæ duo p raro cōueniunt & in una sede morātur. Sȝ honestum: & iucundum sacrum cōiugium est. ecce q̄ bonū: & q̄ iocūdum sponsum & sponsam: uirų & uxorē cohercere in unū & arctissimo atq; indissolubili sancti fęderis uinculo copulari. Propter qd relinquit homo patrem & matrē uxori iungitur fit unus ex duobus: ut sint duo in carne una. Triplex cōstituit Aristoteles bonum nō modo Peripateticorū: sed uno excepto Platone: Pphilosophorų oium priceps honestum utile iucundum. Si sacrum cōnubium diligentius cōsiderare uoluerimus: præsto illius erit honestas: latissime patebit utilitas: nemini obscura erit dulcis cōsortii summa iucunditas. Dulce: & sacrū est cōiugalis societatis nomen: res ipsa uero tum sacra et a Deo auctore pfecta tum hominum generi salutaris tum humanę ībecillitati necessaria tum honeste degentibus periucunda. Pulcherrimum igitur cōnubium est: & uere laudandus thorus īmaculatus. Sed hi quoq; magna digni sunt laude qui se ad uitæ huius: et sanctæ genus societatis accōmodant. In his hodie. A. sponsus ac. N. sponsa: alter ex clara. Bichorų domo: altera cōsimili Bertorų familia: uterq; optimis nati parētibus ac spectatu dignis. Sed non sum ego adulari solitus: nolo cuiq̄ blandus eē. Prohibet saluatoris exemplū præsentē quēpiam laudari. Gētilium est ista cōsuetudo: & eorum qui disparē sequuntur cultū. Nos qui īcorruptū dogma sectamur qui catholicā et christianā integritatē profitemur reiecta adulādi uanitate ad largitorem bonorum oium deum animum atq; cogitationem cōuertimus. Nō.n.taȝ communicādi gratia: quod uulgo putāt: sed potius congratulādi: et comprecādi causa: in templum dei uocati estis: Demus igitur laudem Deo: atq; illum solum tāti muneris recognoscamus auctorem. Nā pios animos pia recæpta numina supplice ueneratione cōprecemur: ut sponsi: ac sponsę: sibi et nostri oiuȝ uota secundet: et optimis semper auspiciis psequatur: ut diuino scuti præsidio multos annos: et longæuā ætatem læti agāt: et pulchra fiant: ac fœcūda prole parētes. Superest: ut quos uotia iunxit affinitas: ī charitate inuiceȝ āplexati obsculētur sese obsculo oris sui: et firmo deuinciāt amoris nexu. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oro. IIII. de sacro coniugio: Hāc orationē habuit filii nepos Hierōymus Dathus uix decēnium ī spōsalibus Angele Dathe præfati Augustini neptis magna equitū ac insigniū uirorum astāte corona.

Oniugii sacramētum patres charissimi uere sacrum iure laudādus: et humano generi salutare nemo nō facile itellexit: qui sacra chatholicę fidei īstituta cognouit. Hoc ille primus sanxit qui oia mirabili rōe gubernat: et eo certe tempore cum a peccati sorde: & totius culpæ lābe nostra prorsus erat aliena cōditio. Per hoc nāq; terrarum orbem humano genere compleri cōstat: et seruari augeri crescere cœtū rōne uiuētium creaturarum: quæ qdem solæ æterni cōditoris imaginem seruant. Hoc igitur ueneremur: & miris efferamus laudibus: eorū cōmendātes propositum: qui sacra coniugii fœdera inuiolata integritate tuentur. Hoc igitur fœlix sit faustūq; cōnubium: & superni numinis aspirante gratia macti sunto laude felicitate: & gloria: quorū hodie nuptiæ: & cōiugalis lętitia celebrat eo auspicio: atq; omine: ut fœcūda ples cū summa nostrū oium uoluptate: & spōsi ac spōsę lōgo æuo ubertime propagetur ad ęterni principis imortalem laudem. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. V. de laudibus sacri cōiugii

Ensent oēs uiri sapiētes: q magnis de rebus rectissime tradiderunt: patres amplissimi: hominem ita pcreatum: & comparatuȝ natura: ut societate: atq; conciliatione lętetur. Ex duabus quidem rebus ratione atq; oratione ita in humana conciliatione copulatur & iungitur: ut si quis in mortalium numero eam consuetudinem consectetur: ut solitariam uitam deligat: p Aristotelis testimonio: aut supra hoiem aut īfra hominem illum haberi cōueniat. Atq; cum multę sint inter homines ipsos societates nulla certe grauior nulla iucundior uideri solet: una illa: quam īter maritum: & uxorem: reruȝ omnium artifex natura conciliauit.

Quæ procul dubio origine ac tempore superat cæteras omnes: atq; longissime antecellit. Nec obscura est Magni Oratoris sententia: cum primā societatem in ipso coniugio apertissime demonstrauit. Proximā uero in liberis: quem cernimus sacri connubii fructum uberem/atq; omniū amplissimū. Et.n. cū sit humani generis mortalis conditio: & ea lege nascamur: ut tandem aliquando ad interitum sit & uitæ exitum ueniendum: certe congrue ac salubriter sancti coniugii interuenientibus sacris foederibus/consultum est: ut quod suopte ingenio & natura mortale esset: continua successione quodammodo immortale fieret. Itaq; optimo iure sacrū coniugium magnis effertū laudibus. Quod ita comparauit humani generis/ac totius mundi conditor Deus: quem solū tanti muneris auctorem fuisse constat: ut facile hominū naturā ac societatem tueatur: & seruet. Et cū hominē udo limo formasset: atque spiraculum uitæ infudisset: cōtinuo fragilem ipsius hominis conditionē miseratus/fecit & adiutorium simile sibi: & sociam dedit: ac totius uitæ consortem uxorem: quæ omēs cū uiro ætatis ānos exigeret: ac pulchra faceret eum prole parentem. Vt ea protoplaustus comite suauissima septus/facilius necessaria uitæ adiumenta pararet. Quod si prolis fœlicitatem & dulcium natorū consideramus dulce solamen: nulla erit unquā tāta dicendi copia: quæ satis dignas laudes possit afferre. Quandoquidem ex sacri matrimonio arctissimo uinculo indissolubilis amoris nodus efficiat: & summa quędā conflatur charitas: quæ res cum ad humanā societatem accesserit: parit inexplicabile gaudium: lætitiam: māsuetudinem/cōcordiā gignit: pacem & incredibilem trāquillitatem adducit: quibus rebus nihil potest omnino excogitari iucundius: nihil inueniri melius: nihil pretiosius custodiri. Laudemus igitur abunde sacra sponsalia: lætissimas nuptias celebremus: Deum precātes: qui cūcta regit: ut spōsi ac spōsę uitā diuturnā cum magna sobolis fœcūditate & necessariorum omnium atq; amicorum lętitia fœliciter tueatur/cum Bicorum splendore & eius præclaræ familiæ amplificatione & gloria. Atq; idem ornatissimi cōiuīæ/ac prēs/sit fœlix semper/ac propitius Deus: & det semper ætatem iucundissimā agere. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oro. VII. De laudibus sacri cōiugii.

Ar erat uiri præstātes/atq; ornatissimi/eum: qui accurate quicquā magnis de rebus locuturus esset: eiusmodi ingenio ualere/ac doctrina: ut aliqua ex parte uestræ expectationi/quātum daretur uirium/respōderet. Nam ea est inueterata cōsuetudo: ut ii potissimum ad dicēdum assurgāt: quos summa eloquētia: summa doctrina: summa deniq; auctoritate præditos esse constet. A quibus ego fretus eruditionis adminiculis/apud uiros longe sapiētissimos tā graue ausus sim subire onus: in quo nō modo rudis/atq; indoctus: sed eruditissimus quisq; facilius succumbat/q̄ uictor euadat! Perdifficile nāq; est: res pręclaras atq; admirabiles oratione complecti. Eiusmodi uero ē de nuptiis/deq; earū laudibus sermo. Sed quod mea imbecillitas explicare nequit: ex uberrimis diuinę gratię fontibus petendum iudicaui: ut firmissimis auxiliis subsidiisq; munitus/paulo audētius rem difficillimā tentare ualeam. Bene igitur atq; oportune ut sapientum hoīum instituta sectemur: Seuerini Boetii egerimus.

Da pater augustā menti cōscendere sedem.
Da fontem lustrare boni: da luce reperta
In te conspicuos animi defigere uisus.

Iam.n. fas sit/tā magno implorato pręsidio: ut paucula de matrimonii iure/ac nuptiarū laudibus in mediū proferā. Sed quęrenti ac diligētius considerāti mihi/coniugii institutio/eius finis fructus/deniq; qui proficisci ex eo solēt: explicādi se offerūt. Omne et.n. aialium genus īmortalitatē quampiā cōcupiscit: ac perpetuæ uitæ cūcta aīalia inhiare uidētur. Sed natura ita instituit: ut morti obnoxia essent: atq; ut interitui subiacerēt. Verum miserata hanc sortē mortalitatis: maris ac fœminę coniugationem instituit: quatenus diuina & iubēte potestate/& uoluntate sinente/per eiusmodi maris & fœminę combinationē/si nō alia ratione/saltem successione quadā perpetuā uitā consequerentur. Huius aūt sententiæ testis est optimus ac probatissimus Aristoteles: qui secūdo de aīa libro/hæc grauiter ac splendide locutus est. Naturale est/inquit: omnibus uiuentibus facere alterum: quale & ipsum est: & aīal quidem aīal: planta aūt plantam: quatenus diuino semper participēt quoad possint. Omnia.n. id appetere uidētur: atq; eius gratia agūt quæcunq; agūt secundum naturam. Hæc Aristoteles. Eandem quoq; sententiam & Firmianus qui & Lactantius dictus est: in sacrarū institutionum libris probare uidetur: cū hæc sapienter simul eleganterq; profatus est. Profecto in hominibus/cæterisq; animātibus diuersitas sexus & coitio & generatio/nullam habēt aliam rationem/nisi ut omnia genera uiuētium: quoniam sunt conditione mortalitatis obitura/mutua possint successione seruari. Quam obrē bene ac scite iureconsulti uiri: qui pleraq;/ut erant prudentissimi/e Philosophiæ fontibus hauserunt sm iuris naturalis uim/maris & fœminę coniugationem: quod matrimoniū uocāt: institutam fuisse tradūt. Quare & natura ipsa duce/nō homo solū: q̄ particeps ē rōnis: sed cætera quoq; aialia: quę sūt mētis ac rōnis expertia: hāc eandē copulā affectare uidēt: idq; ipsum pbe testaf. M. Cicero primo de officiis libro: cuius hæc uerba atq; sentētia est. Cōmune ē aīantium oīm cōiunctionis appetitus procreandi causa: & cura quædā eorū: quæ procreata sunt. Quibus ex uerbis pspicuū est/nō solū procreandi curā necessariā eē: sed etiā alēdi/atq; educādi diligētiā. Sed hęc homini cū beluis cōmunia sunt. Inter hoīem aūt & reliqua animātia hoc potissimū interest: quod illa passim ac libere cōmiscēt lege solu-

ta:homo aũt mentis particeps ad coniugii sanctissimas leges:ac uenerandũ matrimonii sacramentum se accõmodat:nõ a Cecrope institutũ:ut Atheniensibus uisum ẽ:sed a conditore rerũ oium atq; opifice Deo in ipso mundi primordio:cum & Adam primum hoiem de limo terræ finxit:& mox de eius costa sociam Euam formauit. Finis aũt huiusce societatis est nõ solum liberorũ procreatio:sed & ciuitatũ propagatio & rerũ publicarũ. Quod est (ut Aristoteles ait) ĩ humanis rebus bonorũ oium lõge maximũ. Idcirco liquido manifestat:cũ dicit. Cum hoc cõmune sit oium animãlium:ut habeãt libidines procreandi:prima societas ĩ ipso est cõiugio:proxima ĩ liberis:deinde una domus cõmunia oia. Id aũt est pricipium urbis:& quasi seminariũ reipub. Hæc uero idcirco dicit. M. Tullius:quod ex hac dũtaxat maris & fœminæ coniunctione propagatio illa nascit ac soboles:quæ est origo ciuitatũ & rerum publicarũ seminariũ. Hinc tria:& ea quidem maxima & præcipua bona profecta sũt:quorum primũ ad fidẽ spectat:quã ĩtemeratã ĩcorruptamq; & uir uxori & uicissim uxor uiro cõseruet. Est.n.matrimonii fundamẽtum solidissimum Fides:quod charitatem ingẽtissimã cõtinet. Vnde & ĩ ueteri lege & ĩ nouo etiam testamẽto legimus. Propter hoc dimittet homo patrẽ & matrẽ suã:& adhęrebit uxori suæ:quod ĩtelligẽdum est per firmissimã fidei cõseruationẽ. Alterũ aũt bonum est:quod ad liberos pertinet:quod optime fuerit seruatum atque perfectum ĩ his tribus:si honeste procreentur:si modeste alãtur:si instituãt ad bonorũ morũ cõformationẽ. Nam idcirco esse debẽt duo in carne una. Tertium ad sacramẽtum spectat. Nam ita uiuere uirum atq; uxorẽ oportet:ut summa cõsensione incredibili cõcordia singulari deniq; amore deuincti indissolubili quodã cõiugii nexu:perpetuos inuicem uitæ suę ãnos exigãt. De hoc nãq; dictũ est:quod Deus cõiunxit:homo nõ separet. Quę tria facillime euentura cõfidimus ĩ his duobus sponso ac sponsa:quorũ causa ĩ hũc locum celeberrimũ uiri ornatissimi impræsentiarũ cõuenistis. Nam tum solẽt tria hæc plerũq; cõtingere:cum uir uxori:uxor quoq; uiro cõuenit. Sed ĩ his cum cætera paria sunt:tum mores utriusq; probatissimi laudãtur. Quibus ex causis futurum est:ut nõ solum duo sint ĩ carne una:sed duorũ etiã una uolũtas:una mẽs unus semp idemq; cõsensus:summa deniq; cõcordia atq; tranquillitas. Demũ Deum pricipem obsecramus:ut sicut huius cõiunctionis solus ẽ auctor habẽdus:ita & uobis spõse & sponsa præsentes uitã fęliciẽ tribuat:& ita uestrũ cõnubiũ secũdet:ut liceat uidere filios filiorũ uestrorũ:& sup uestra domo perpetuã ac tranquillã pacem. Ad laudẽ Dei. Benignis auribus uestra ãplitudo excellẽtissimi patres audire passa ẽ:quæ hodie a tenui ingenio sunt profecta:& inepte potius q̃ studiose & acriter ĩ mediũ prolata. Fateor me perpetuo uobis deuinctũ ac uehemẽter obnoxium. Et quoniã agẽdę gratię mihi me facultas datur:ille quęso pro me repẽdat:quem fontẽ uberrimũ esse cõstat bonorũ oium. Dixi.

❡ Aug. Dathi Oro. VII. Qua publico nomine gratulatur egregiæ coniugi indyti Ferrariẽsis Ducis & Serenissimi Ferdinãdi Regis filię tãto dignę parente Sena transeunti:& ad genialem thalamum properãti:uinclaq; multũ laudat cõnubialia Dathus.

SAcri matrimonii fœdera iura oĩa diuina & humana cõmẽdãt. Nec sane iniuria. Quando quidẽ sola res ẽ:quæ honesta utilis iucũda terrarũ orbem replet:humani generis salutem tuet:propagationẽ cõtinet arctiore beniuolẽtia:& amore hoĩum cõciliat societatem. Et cũ cæterę laudãtur honestę oẽs societates:tũ illę patere uidẽtur latius:quę summorũ Regũ ac Pricipum necessitudinẽ amplectũt. Quippe quæ a diuina ĩstitutę prouidẽtia:quę maximã humanarũ rerũ curã gerit:plurimorũ salutẽ:humanæ cõciliationis:cõseruationẽ cõmunem oium utilitatẽ spectãt. Euge lętemur oẽs:& magno exultemus gaudio ĩ hac summa spõsaliorum lætitia:dulce cãtemus epithalamion. Adsit nũc quęsumus nõ Atheniensium Hymenęus:nõ Romanorũ Thalassion:nõ Poetarum celebrata carminibus:Iuno nõ Eratho:aut alia quæuis Musarum numero:nec enim illis sunt pro stultæ gentilitatis errore:uincla iugalia curæ:sed mũdi Priceps ĩmortalis Deus sacri institutor cõnubii:& coniugalis fœderis auctor:cuius nutu cuncta gubernant humana:& maximorũ Principũ cõsilia actionesq; regũtur. Adsit inq̃ propitius ac fœlix cœlestiũ oius ac terrestrium arbiter & Rector Deus:q nõ solum huius sanctæ societatis primus oium instituit sacramẽtum:uerũ etiã in humanæ carnis inuolucro mortalẽ uitã agens cum sua tum incorruptę Virginis atq; intemeratæ matris interuentu & præsenti comprobatione nuptias consecrauit. Aspirẽt lętis sponsalibus cœlestia numina:& superi faueãt oẽs ac fœlicibus nuptiarũ celebritatẽ auspiciis prosequantur. Gaudeat nõ Neapolis ac Ferraria solũ:sed uniuersa quoq; gens Ausonia:ac tota lętet Italia:gaudeãt fideles populi & christiani cętus:cultrix pacis:astipulatrix charitatis:& ocii Sena lætet:& magno totius populi exultet gaudio canticis plausibus lætis uocibus iubilemus oẽs. Gloriosa Princeps:& Regali fulgens progenie:sed uirtute longe fulgentior. N. splẽdidissimi Regis filia clarissimo nupsit Principi. Hinc Rex potentissimus & Princeps Ferdinãdus:inde Dux magnanimus Ferrariensis Hercules affinitate iuncta conuenerunt in unũ:conuenerũt inq̃ ad cõmunem salutẽ retinendã:ad pacem seruandam:ad firmandam uniuersorũ tranquillitatem:ad prisci sæculi fœlicitatẽ reuocandã:ad bonorum oium cumulũ augendũ. Lætemur igit omẽs:& incredibili exultemus gaudio:hilarem dieẽ & festũ agẽtes sacra hæc sponsalia summa aĩorũ iucũditate celebremus. Tu uero illustrissima Princeps cum tuorum omnium splendore sis quæsumus perpetuo fœlix cum dulcissimo spon-

so Hercule diuturnam ac beatam uitam degens: et qui te admirabili uirtute pudicitia uenustate de core: et maximis donauit ornamētis Deus: cū tui Regalis ac præclarissimi generis splendore & gloria pulchra faciat te prole parentem.

¶ Della letitia di questi Signori & di tutto el populo nostro illustrissima Madonna parlare saria super fluo. Perche li optimi respecti della nostra precipua reuerētia uerso la sacra Maiesta Regia & della an tiqua & intrinseca beniuolentia uerso lo uostro indyto & generoso consorte ne fanno iustissimamen te rallegrare & congratulare insieme con lieti & sinceri animi di ogni felicita & augumēto di bene spe ctante aquelli. Preghiamo lo eterno Dio che exalti & glorifici la uostra illustrissima Signoria: alaqua le offeriamo la citta & tutto quello che la diuina gratia neha concesso ad ogni beneplacito & contēto della uostra indyta & illustrissima Signoria: laquale nō dubitiamo che per sua sapientia perfectamēte in tende la buona dispositione & la somma iucundita delli animi nostri: et quanto siamo & ueramente contenti & insiamente partecipi di ogni uostro prospero et felice successo. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. VIII. Habenda post conuiuium a filio: quod patremfamilias excuset: quod nulla arte nec satis pro conuiuarum dignitate facilem conuictū ac simplicē mensas pa rauerit dulcibus propinquis et iucūdis amicis amoris in suos ac beniuolētię ostēdēdę gratia.

Vm sit homo ex omni animantium numero conuiuę ornatissimi natura socialis: præcla re Lycurgus Lacedemonius: qui leges sanctissimas tulit: instituisse fertur: ut sæpe in unū con uenientes ciues publice conuiuere potius quam priuatim consuescerēt: et eam ipsas ob cau sas & si grauior seueriorque uideretur: nequaquam est amico e aspernatus conuiuia: in quibus non ad uētris ingluuiem: sed ad dulcē quampiā & periucūdā consuetudinē ac suauissi mū cōuictū ·aptētur ac laudabiliter cōstitutis et flagrantes per se ferrēt charitatē: et mutuis quibusdam oblectarentur alloquiis. Ita enim uehementius exardescere uidebatur mutui amoris & charitatis affectus: & uera elucescere naturæ atque hūanitatis ratio. Hac mente ductus charus genitor: qui uos oēs dulces pro pinquos atque amicos nō modo beniuolētia: sed summa quoque charitate prosequitur: uestra lenitate ac facil limo fretus ingenio ad simplicē mensam inuitare nō est ueritus: ut quos maxie charos habet præsen tes intueretur: et ex eorum conspectu quos præcipue diligit summā perciperet uoluptatē. Ferte igitur quæ sumus a quo aio si forte fecisse familiarius uideatur. Confidit enim uestram sapientiā perspectūrā cordis affectū atque optimā uoluntatē: clementiā uero ignoturā sibi quod splendorē epularum & lautos cibos nō attulerit. Agit ob id maximā uestræ amplitudini gratiā: quādo nō piguit incauto interesse conui uio: ac intuit hos lares uestro celebrare interuentu: et læti suscipere: quæ longe sunt uestra inferiora di gnitate. Det cœleste numē conuiuari sæpius: et ea pēsare: quæ hodierno die fuerint promissa. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. IX. Pro eo quod mensis remotis gratias agit conuiuis: seque ipsos ex cusat: quod nō satis pro discūbentium dignitate laute conuiuium splēdideque parauerit. Hāc orationē sibi nepos Hieronymus Dathus post sui ipsius patris conuiuiū in pueritia habuit apud quosdā nobiles ac insignes primates.

Vo in conuiuio spectari consueuerūt conuiuæ ornatissimi: ut & Græci philosophi et il lustres Latini auctores tradiderūt. Hinc magnifici apparatus & epularum nitor ac delitię. Inde conuiuēdi & alloquēdi summa suauitas & dulcis conuictus. Si primū cōsideramus: tantummodo uix fieri posse: ut satis pro meritis et pro uestræ amplitudinis dignitate lau te & opipare conuiuium parari possit. Verum quod in apparandi splendore omminutus putamus abunde compleri ex optima nostra uoluntate et ex hilaritate dantium aio quod. Itaque confidi mus conuiuæ dulcissimi nos imitaturos prēclarū ac laudādū Artaxerxis Regis exemplū: qui ut in ue teribus historiis legimus: cū sibi obequitanti inops ac rudis agricola quispiā: qui nihil haberet: quod aliud dono daret: haustā aquā ex proximo flumine utraque manu detulit. Ille munus periucunde acce pit: et lætissimo aio nō rei mensus paruitatē. sed optimā deferētis intētionem. Facient (ut speramus) et uestræ hodie humanitates idem. Quoniā ut recte Plutarchus ait nō minus prēclarū est parua ac cipere benigne quam magna dare et largiri liberaliter. Credimus igitur uos defectū oēs æquis animis sub stinere. Qui aūt tā humaniter dignati estis huic conuictui interesse: & uestra ornatissima præsentia complere conuiuii uoluptatem: & magnā agimus & habemus gratiā: orantes Deū: ut sæpe & felici ter conueniendi tribuat facultatem. Dixi.

¶ Augustini Dathi Orō. X. Ad agendā nomine alterius gratiā in conuiuio.

On me decebat in tā præclaro sodalium consensu ignarum totius disciplinę uerba face re patres celeberrimi: si nō uenerabilis atque optimi patris auctoritas ad dicendū atque imperium compulisset. Itaque eius iussu atque nomine mentem eius atque humanitatem bre ui absoluam. Putabat uestras amplitudines maiore apparatu ac splendore dignas esse: quam quē sua parare facultas potuerit. Præsertim tam precelsa solemnitate perspecta: ac ue stra considerata clementia: quæ hoc lætum ac celebre conuiuium suo conspectu exornare dignata ē. Hortatur uestras mansuetudines: atque orat: ut suæ imbecillitati nō ulli negligentię ascribatis: si non sit uestris factū satis amplissimis meritis. Ego uero libētius illi exigissem gratiā: quā meretur ipse ingentē: quam pro illo uris hūanitatibus excusationē ullā attulissem. Deus pro sua benignitate frequenter eiusmodi nos lętitia impartiri dignetur: cui pro tātis bñficiis quas possumus grates diligētissime persoluamus. Dixi

¶ Aug. Dathi Oratio. XI. Ad ides in festo Sancti Nicolai. Hanc orationem filii nepos Hieronymus Dathus in pueritia habuit cum domi pręfata ac Dathoꝝ solita festiuitas celebrareť magna insignium ac reuerendoꝝ conuiuaꝝ astante corona.

Siquid in me fuisset ingenii: siquid eloquentię & doctrinæ: quod sentio perexiguū esse: patres & uiri præstantissimi, perlibenter hodie uobis dignas ꝓ meritis egissem gratias: q in hac sacra huius diei solemnitate humaniter dignati estis, q̄ gratissimū mihi summi amoris ac pietatis officium exhibere: & tenue hoc & pusillū conuiuium, uestro ornatissimo ac iucūdissimo decorare conspectu. Ea res nobis summā atq; incredibilē festiuitatē, ac lætitiam peperit. Quod si defuit ciboꝝ lautitia atq; epulaꝝ splendor: pro his nos habuimus summoꝝ uiroꝝ dignitatē, & lepidissimoꝝ cōuiuaꝝ coronā: quoꝝ pręcipua affabilitas, comitasq; sermonis, uel pretiosissimas quasq; antecellit dapes: & sapoꝝ omniū dulcedinē superat. Vt si minus fauces fuerint refectæ, q̄ necesse erat: abunde suppetierit dulcis ac frugifer confabulantium sermo, ac suauissimum aioꝝ pabulū. Ita quidē iucunde ut ad præclarā hodierni solemnis celebritatē & beatissimi Confessoris ac Pontificis Nicolai patris nostri uenerandā cōmemorationē accedente uestræ hūanitatis munere, ac periucundo consensu, nihil ad summi gaudii cumulū, ac plenitudinē desit. Profiteor me patres amplissimi, pro tam ingēti beneficētia, perpetuo me uobis fore deuinctū, ac longe a referēdæ gratiæ potestate distare. Deū igiť bonoꝝ oiū auctorē: quod ī me est, iugiter ac sedulo deprecabor: ut quas mea imbecillitas nequit, pro imensa eius clementię largitate, summas ꝓ me, atq; imortales rependat gratias: & ꝓ collato munere amplissima uobis reddat præmia: Præsertim uero gloriosi Pontificis Nicolai intercedentibus precibus, simul & huiusmodi facultatē impartiri digneť: ut quod hodie erratū atq; fortassis ommissum est: cumulatius aliis tēporibus cū summa oium lætitia ualeam repensare. Postremo id mihi ipse persuadeo, nō tenuis conuiuii inopiam: sed amoris copiam & optimā animi uoluntatē uobis spectatā fuisse: & tāto oia fuisse gratiora, quāto simpliciora, īcautiorāq; si ab optimo sunt corde ꝑfecta. Si qd uestra quouis tēpore auctoritas impabit, nulla unq̄ erit, ī me mora. Dixi.

¶ Augustini Dathi Oratio. XII. Ad gratiam agendam conuiuis in festo diui Andreæ Apostoli.

Nihil potest: nec debet quidē humana conditio uenerādi, ac pręstātissimi ptēs, curare: aut studiosius in omni uita contendere, q̄ summo & īmortali reꝝ oium conditori Deo: & superis ac cęlitibus oibus debitū cultum ac summā uenerationē exhibere: quod faciūt libenter ac studiose imprimis: q nouerunt Deū mirabilē in Sanctis suis, & uere sanctū in oibus opbus isuis: quēadmodū ꝓphetica ueritas cōtestať. Sed īprimis uere īcredibili admiratione dignū in sanctis Apl'is: quos elegit e mundo: ut mūdū instruerēt uniuersum: ac præcipue post principē Apl'oꝝ Symonē Petrū: sup quē ędificata est ecclesia Dei: Andreā frēm eius: quē uere dilexit dn̄s ī odorē suauitatis: & adeo in Apl'oꝝ sacro collegio charū habuit: ut & ad maximā ipsius imitationē, crucis patibulū subire uoluerit. Eius hodie pręclarā solemnitatē Christiana & fidelis concio celebrat: quā cū uestræ paternitates atq; amplitudines dignatæ sint in hoc sancto tēplo hodierno die ornatissima sua decorare præsentia: & post peracta diui Apostoli sacra, & augusta missaꝝ solēnia: hoc se reficere tenui & pusillo conuiuio, aguntť uestris humanitatibus ingētes gratias: & quas cogitare potest facilius, q̄ referre humana facultas. Sed Deum omnipotentē obsecrabimus: ut pro tanto munere pręmia digna rependat: ac retribuat tantis meritis iustā laboris mercedē. Vestram aūt precamur benignitatē: ne uilis & contemptæ refectionis tenuitatem: sed summā animoꝝ deuotionē, & cumulatissimæ charitatis affectū, & plenā mensurā fidei metiri uelit. Prosit uobis. Dixi.

¶ Incomincia felicemente el libro septimo: & ultimo delle Orationi uulgari in lingua Senese del prestantissimo & Philosopho: & Oratore Augustino Datho Doctore excellentissimo: & ornatissimo cittadino della excelsa: Libera & Magnifica citta di Siena. Oratione prima in laude del sacro coniugio.

OME per me: & meglio p altri di maggiore auctorita: & in questo loco: & a simile proposito piu uolte e stato declarato prestantissimi padri & electissimi cittadini consumate & perfecte sono le laudi del legitimo matrimonio del sacro coniugio dolce consortio sancta societa: sacramentale confederatione: & copula maritale. Et questo lo argumēta: & proua la ragione: cōfirma la auctorita corrobora la figura manifesta lo exemplo. Et principalmente le ragioni precipue sono quattro meglio che a me note alle prudentie uostre. La prima si chiama ratio finis. Peroche se ciascuna cosa in tāto e buona: in quāto e buono & laudabile il fine suo: molto commendabile e il sacro matrimonio: nelquale si considerano tre fini pretiosi & di grandissimo fructo. Lo primo e lo nascimento: & generatione del huomo animale excellētissimo: & per uigore della ragione & parte intellectiua supereminente a tucti li altri: poco meno diminuto dalle intelligentie celesti: & poco differēte dalla nobilita della natura Angelica. Alquale pposito e la auctorita scripta: & replicata nel libro del Genesis uulgata: & famosa. Crescite: & multiplicamini: & replete terrā: & simile del sacro Propheta. Impleta ē terra possessione tua. Lo secōdo fine e il supplemento: & subsidio alla humana indigētia: laquale senza adiutorio difficilmente si potrebbe subleuare: alquale fine sono le parole del sommo Creatore uolendo creare la dōna primeua. Faciamus adiutoriū simile sibi. Lo terzo fine e la euitatione dello illecito desiderio oscena libidine carnale cōcupiscentia: & di qualūche īpudicitia. Alquale effecto sono le parole dello Apostolo sā Paulo nella sua prima Epistola alli Corinti capitulo septimo. Propter fornicationē autem unusquisq; suā uxorē habeat: & una queq; uirum suū habeat. La secōda ragione si chiama ratio pmanētie: pche essendo lo indiuiduo di qualunq; specie aīale p sua natura mortale: & corruptibile mediante la cōiunctione del maschio: & della femina si cōserua successiuamente īmortale in specie. Et questa e la trita sentētia del sōmo Philosopho libro .ii. de Aia i queste parole. Actio enim quæ est magis cōueniēs naturæ omnis uiuentis: ex iis quæ sunt pfecta: & nō habent occasionē: neq; generantur casu: p se est: ut agat aliud simile. Animal .n. facit aīal: & planta plantā. Ita quod habeat cōmunicationē cum sempiterno diuino secundū suum posse. Oia .n. desiderant hoc: & pp hoc agit omne: qd' agit naturaliter. Sopra lequali parole subiunge il subtile Cōmentatore Auerroys nel cōmento se bene mi ricorda .xxxvi. che la sollecitudine diuina nō hauendo possuto lo uiuēte fare p durare secondo lo indiuiduo: misericordia li ha data uirtu mediante laquale si possi conseruare in specie cioe mediante la coniugatione principalmēte del maschio: & della femina: laquale e commune con tutti animanti: Con la quale sentētia concorda la auctorita di Lactantio Firmiano nel libro primo diuinarum institutionum dicendo: Profecto in homine coeterisq; animantibus diuersitas sexus: & coitio: generatio nullam habent aliam rationem: nisi ut omnia genera uiuentium quoniam sunt conditione mortalitatis obitura: mutua possint successiōe seruari. Segue la tertia ragione laquale e decta ratio causalitatis. E nato lhuomo come animale a tucti li altri supmo: & p lo quale si dicono tutte le cose essere create a consequire felicita & qsta si dice esser di due maniere: Una e chiamata felicita contēplatiua: laltra felicita politica: & ciuile. Et pche luna & laltra cōsiste essentialmēte nella opatione della uirtu pfecta: la cōtēplatiua si cōsegue p la opatione della sapientia: la politica p lo acto della prudentia. Et pero secōdo la sentētia di Alberto magno libro primo de Animalib9 doue parla del huomo. Utranq; operationē exercet. Aliquando .n. solus est pp fœlicitatē contemplationis: aliquando uero in ciuitate cum multis: sine quibus acquiri ciuilis fœlicitas non potest. Ma quantunche alle uolte solitario fruisca p quanto e capace il bene diuino: niente dimeno naturalmente e sociale: & gregabile: & ciuile: & spectāte a quella societa: laquale sopra tucte e principale: che e la cōgregatione ciuile testāte Aristotele libro primo Politicorum. Et a questa come finale intento non si puo peruenire senza li suoi principii: & precedenti cagioni. Onde primo fa mestiero: preceda la cōiunctiōe: & societa del marito: & della donna. Onde sono producti li figliuoli: & causate le familie: & da quelle li pagi & centurie o uero cōtrade: & queste sono le parti onde si compone la totale congregatione: laquale esser nō puo senza le sue parti constituenti. Il perche bene parla il grande Oratore: & Philosopho .M. Tullio libro primo de Officiis dicendo. Cum hoc sit natura commune animantium: ut habeant libidinē procreādi: prima societas in ipso est coniugio: proxima in liberis: deinde domus: & cętera: & subito subiunge. Id autē ē principium urbis: & quasi seminarium Reipublicæ. La quarta & ultima nel ordine nostro e decta ratio perfectæ laudis. Perche secondo la sententia del Philosopho tucti li beni si riducono a tre differētie. Alcuno si chiama bene honesto. alcuno bene utile; alcuno delectabile: & iu

cando. Et certamente quella cosa laquale tutti tre questi i se cötiene indubitatamëte si puo chiamare pfecta. Ilche del matrimonio inducëdo facilmëte si puo demostrare i modo che di questo puo dire il preallegato Oratore. Nihil melius p la euidente honesta: nihil uberius plo pretioso fructo: nihil dul cius p la delectatione: & contento. Nihil homine libero dignius perla somma perfectione. Le figure possiamo cöprehendere nelli riti de Gentili: & molto meglio nella diuina scriptura e figurato lhono re del connubio per molti modi appresso li antiqui: & principalmëte li Egypti populi uetustissimi. Liquali si gloriano delprimo nascimento del huomo: & della inuëtione della doctrina: & sciëtie mol to ueneratiano lo dio Osiris & la dea Isis: cioe Dionysio: & Cerere li quali a matrimonio coniuncti excellenti nel Regno: grandi & mirabili fructi diceuano hauere conferiti alla humana generatione: & cosi quelli hebero sempre nelli anni antiqui in somma reuerentia. Molto etiä fu ueneraia la dea In no sorella & cöiuge di Gioue: laquale si nominaua Nupriale secondo le parole del nobile Poeta: cui uincula iugalia curæ. Perla quale cagione quelli che sacrificauano a Iunone nelli sacrificii: & imola tione delli animali: excludeuano lhumore colerico: loquale si nomina bilis: & presso alli altri lo ascö deuano sotto la terra. Perla uera significatione del matrimonio: & coniuncta uita del marito: & del la donna: delli quali in tucto debba essere aliena ira odio: & qualunche amaritudine: per questo hu more expressa. Come etiam in lo libro secüdo depreparatione Euägelica scriue Eusebio: & anco nel la mësa di Ioue ademostratione del honore donato alo matrimonio Iuno si come etiam Minerua si ritrouauano isieme i epulo Iouis bëche Ioue stesse discumbëte i lectulo: & quelle sedeano appresso la quale diuersita significa la presidëtia del marito: & la subiectione della donna. Enam la dea Venus tanto ueneraia dalli stulti gentili figurata lhonore del matrimonio: ilquale nö e altro in essentia cfi affecto di amore: & reciproca beniuolëtia: & mutua uolunta: & cosenso significato p Venere. In cui laude lo ätiquo Philosopho: & Poeta. T. Lucretio: ilquale de natura rerum scripse in poema: cosi ex ordi lasua elegante opera.

Eneadum genitrix hominum diuumq; uoluptas:
Alma Venus: cœli subter labentia signa:
Quæ mare nauigerum: quæ terras frugiferentis
Concelebras: per te quoniam genus omne animantum
Concipitur: uisitq; exortum lumina solis.

Ma molto meglio: figurato lhonore del matrimonio nella scriptura diuina si cöprende: perche non senza mysterio: lo unigenito figluolo del padre eterno: non prima assumpse carne humana della sa cratissima Virgine: che quella fusse desponsata a Ioseph: & collocata i stato del sancto matrimonio: & a piu certa approbatione: & sanctificatione di quello: et il primo miracolo uolse operar nel tempo delle nupne in Cana Galilea: quando con lacöuersione delacqua in uino al cöspecto delli suoi disci puli manifesto lasua diuinita cölla natura humana insieme unita e figurato el sacro cöiugio i Xpo come sposo: & la ecclesia sancta sposa. Alquale proposito sono le parole del diuino Apostolo. Sacra mëtü hoc magnü ë. In Xpo: & i ecclesia. Lo exëplo euidëte facilmëte possiamo intendere nelli muti aïaliti come uccelli & altri secödo che exemplifica el nobile philosopho Platone: liquali nö obstante che nö sieno participi della ragione & parte itellectiua: nïetedimeno pfistano casti: ne usano la natu rale pmixtione del maschio: & della femina primo al tëpo di generare lo faro & a se simile pducere: che e la prima intentione del matrimonio cioe la fetura: & generatione de figluoli: come quelli che sono guidati dal naturale instincto & directi da intelligentia nö errante. Concorrono inumerabili auctorita diuersi & molti testimonii: & uari documëti alla firma cöprobatiöe del sacro matrimonio. Quattro nationi sono precipue nel mödo: appresso lequali sono stan doctissimi huomini & di scien tia molto excellëti & tucte approbano & extollono questo sacrametö. Hebrei Graci Latini Arabi. Et primo li Hebrei häno tre manier di scripture Legali Agiographe Prophetali. Nelle prime sono quelle parole gia uulgatei & trite della cöiugale societa Propter hoc relinquet hö patrë & matrë & adhærebit uxori suæ: & erüt duo i carne una. Nella legge Mosayca nö solo si cötiene lordine debito & la obseruätia dello ueneraio cöiugio: ma et priuilegii: & honorabili exëptioni aqlli liquali sonno initiati allo stato del sancto matrimonio: si come appare manifestamëte nello Deuteronomio: che si interpreta seconda lege: & capitulo. xxiiii. se bene miricordo: doue e scripto. Cü accepit homo nup uxorë: nö perdet ad bellü: nec ei qppiä necessitatis iniüget publicæ: s; uacabit absq; culpa domui suę ut uno äno lætef cü uxore sua. Siche alli mariti nouelli era cöcessa uacatiöe di militare nello exerci to: ache li altri erano strectamëte obligati: & simile dalle altre publice graueze almeno p tutto ilpri mo äno: che haueano menata döna: accioche cö qlla iocüdamëte si potessino cösolare. Nelle scriptu re sancte sono sommamëte laudati mariti: & döna insieme uniti & bene cösentiëti & laloro sancta cöpagnia: quasi in parte di humana beatitudine collocata. In modo che il matrimonio iustamente e iudicato proprio & imediato dono dello eterno Dio testante Salomone nelle sue Parabole al capi tolo. xix. Domus: & diuitię däntur a parentibus: & a domino aüt proprie uxor prudës. Dänano li sa cri Propheti delliquali ogni oraculo e inspirato: & reuelato p ifusione dello Spirito Scö: qualunche

uiolasse la sancta cōiugale cōfederatione: & uuole Ieremia propheta come appare al capitulo.iii.del
le sue prophetie: che qlla laquale habia marito: & si laidisse da ltra uirile pmixtione sarebbe & merita
mente polluta: & cōtaminata: in tanto appresso la Hebrea natione: fu honorato: & sempre obserua
to el sacro matrimonio. Li Greci quantunche hauessero molti & excellenti conditori di leggi & ap
presso molti populi di quella extimata natione: si come Phoroneo Minos Licurgo Solon Dracon:
& altri assai: niētedimeno gloriosamēte fu celebrato il nome di Cecrope: ilquale alienigena chiamato
al Regno di Athene primiero populo maxime in laude di doctrina: in tucta la Grecia uolēdo bene:
& iustamēte gouernare si dice primo hauere facta legge della obseruantia del matrimonio. Ilperche
tanto fu accepto & honorato che li Atheniesi dal nome suo furo Cecropide chiamati. Li latini & di
quelli il capo principale Romani riceuute le leggi Attice & le.x.tabule pli decemuiri a tale effecto de
putati: & due tabule adiuncte: unde fu cōstituto Ius.xii.tabularum ifra il numero delle altri una pre
cipua legge fu ordinata: & a quella obseruare li Censori dignissimo Magistrato nella citta di Roma
preposti laquale legge comādaua alli dicti officiali in queste parole. Celibes esse nō sinunto. Demō
strando apertamēte nō uolere cōsentire che la Romana iuuentu uiuesse celibe: & senza la cōpagnia
della dōna: & stato del laudabile matrimonio. Onde nacq̃ quella elegante & luculenta oratione di
Metello huomo eloquentissimo appresso il populo Romano essendo Censore nella quale si condu
de manifestamēte senza la societa naturale della donna: & senza lo stato del matrimonio p proprio
instituto della natura nō potersi uiuere. Ne anco li Arabi mancaro rendere testimonio al parlare no
stro: appresso liquali sono stati huomini docti: & di prestāti ingenii & principalmēte Auicēna nō so
lo di Regale dignita: ma etiā di grande doctrina: & nella secta sua di somma religione ornato: mol
to cōmēda: & approba il sacro matrimonio & nel libro.x.della sua Metaphisica: & al capitolo.iiii.
admaestra qlli liquali sono preposti al gouerno de populi che studiosamēte debbino prohibire quel
le cose lequali sono maxime contrarie alla utilita publica: & precipue la abhomināda Soddomia: &
la fornicatione: assignādo essere quelle che retraheno: et remuouano daq̃lla cosa che e nella citta la
meglio di tucte expressamēte nominādo el coniugio: il quale induce la generatione & cōserua la spe
cie: di cui la permanētia e segno della diuina largita adiungēdo essere lecito al huomo prēdere tāte
mogliere quāte sia di suo uolere: bēche il medesimo nō uuole sia lecito alla dōna. Et Algazele huomo
di molta scientia sequace: et diligēte imitatore di Auicēna molto pba: et sommamēte lauda nel prin
cipio della sua Metaphisyca infra le altre notitie: la recta dispositiōe della famiglia: & precipue il mo
do debito del uiuere et cōuersare cō la propria dōna & bene nutrire et educare li figliuoli cioe el fru
cto pretioso del sancto matrimonio. Et generalmēte tucte o le piu nationi del mondo celebrāo que
sta coniugale societa festiuamēte con letitia con solēni cerimonie et qualche splēdido apparato. Tre
sono le leggi principali p le quali e regolata et si gouerna la generatiōe humana. Legge diuina: leg
ge naturale: legge humana o uero positiua. Plenariamente a queste tucte e satisfacto dalla perfecta
maritale coniunctione. Al quale pposito lo excellentissimo Doctore Aurelio Augustino dice: et distin
gue tre beni del sacro coniugio originalmente i libro de bono coniugali: et trāsumpta da poi quar
to Sētētiarum distinctione.xxxi.capitulo primo et parlādo del matrimonio delli parenti di xpo con
similiter.xxvii.questione secūda: capitulo Omne. Quod tripartitū ē nuptiale bonū.s.fides proles:
sacramētū. Liquali tucti cōcorsono nelli parēti di Xpo: & ples ipse Dominus. Fides qa nullū adul
terīū: sacramētū qa nullū diuortiū i mō cū di Ioseph: & della Vergine imemerata fu uera societa cō
iugale: secluso pero in tucto lo nuptiale cōcubito. Questi tre beni sono quelli liquali chiama Vincē
tio huomo doctissimo in Epistola de origine aīe. Coniunctionis fędus: castitatis fidē propaginis ger
men. Et uenēdo al proposito nro essendo tre beni del matrimonio p essi si uiene a satisfare a tre leg
gi disopra enumerate p la fede: & castita alla legge humana: p la ple & generatione de figluoli alla
legge naturale: p lo sacramēto alla legge diuina. Onde molto manifesta si cōprehēde la pfectiōe del
scō matrimonio. Consequēter due generationi: et quasi due principii intēdiamo essere della cōmen
data Philosophia. Philosophia Iōica et philosophia Italica. Et della prima fu prīcipe et capo Thales
Milesio primo iuestigatore delle cose naturali: bēche secōdo altri Anaximādro nato della medesi
ma patria. Del altra fu Pythagora Samio antiquissimo: & nobile Philosopho: & cosi per luno come
p laltro uediamo euidēte cōfirmatione della sententia nra. Pero ch̄ nō obstante ch̄ alcuni dicano: ch̄
uiuessi celibe & hauere adoptato figluoli di sua sorella: niētedimeno molto piu prestiamo fede alla
historia di Eraclide: ilquale afferma Tales Philosopho & hauere presa dōna: & di qlla hauere gene
rato figluolo: benche iudicasse essere gratissimo lo amare de figluoli: & qualche uolta iocosamente
essendo astricto dalla madre a prehendere donna i da principio rispondeua: non essere ancora il tem
po: & di poi gia transcorsa la prima iuuentu essere passato il tempo. Et da questo philosopho primo
deriuo quello prudente monito. Quaecunq̃ stipendia parentibus intuleris: eadem ipsa a filiis expe
cta. Perche cognosceua appartenere alla perfecta laude: uirtuosamente uiuere nella compagnia della
donna: & bene nutrire il fructo del matrimonio: come di optima: & nobile pianta producto. Pytha
gora etiam per la doctrina: & somma probita honorato nella grande Grecia & parti di Italia non al
trimenti che uno terreno dio scriue Diogene Laertio hauere notati quelli liquali non uolessimo ha

uere congresso cõ le proprie moglie: essere in inferno cruciati a demonstrare la perfectione dello sta
to cõiugale. Quattro sono le principali: & piu famose secte delli antiqui Philosophi/ Academici/ Pe
ripatetici/ Stoici/ Epicurei. Et delli Academici antiq/ & piu ꝓbati: Principe fu il diuino Platone per ex
cellentia Dio de philosophi chiamato: Spessa: & honorabile cõmemoratione fa dello stato matrimo/
niale: & pieni sono li suoi libri politici: & morali delli precepti: & laudatissima obseruantia pertinẽte
allo stato della uita cõiugale/ & benche demonstrassi che in una perfectissima ciuile cõgregatione for
se impossibile/ & nõ mai trouata che sarebbe a quella cõsentanea la cõmunione de matrimonii & del
le donne: nientedimeno nelle sue leggi a ciascuno assegna il suo: & proprio matrimonio: & di quello
in diuersi loci sentie optimi. & salutiferi instituti. Delli Peripatetici principe: & auctore fu Aristotele
sommo philosopho/ il quale non solamente mõstro la coniugatione del maschio: & della femina esse
re naturale/ & nella natura humana essere principio necessario della ciuile congregatione: ma etiam
instirui/ & ãmaestro lo stato coniugale cõ optimi documenti: come nella sua Politica/ & Oeconomi/
ca manifestamẽte appare. Et tractando dello officio del sapiente dixe apartenere a quello menare dõ
na/ Il che etiam cõfirmo cõlo exẽplo de lopera prendendo dõna: onde hebbe figluolo Nicomacho:
il quale fusse imitatore della paterna gloria: & della singulare doctrina per quãto era possibile/ & del
la sua diuina scientia herede/ Fu delli Stoici principe: & capo precipuo Zeno Cittico/ il quale reputan
do firmamente la sola uirtu essere bene: & il uitio male/ & tucte altre cose indifferenti/ adare ad inten
dere: cħ il matrimonio fusse fondato in uirtu/ & in quella ueramente stabilito/ iudico al sapiente ap/
partenere dhauere legiptima donna: benche modificasse a solo fine digenerare figluoli/ Excludẽdo
& quasi improbãdo qualsicħ altra intẽtione. Resta lo Epicureo defensore: & assertore della uolupta:
nella quale cõstitui la felicita: & sommo bene: ne altro hebbe magiore riguardo: che fare la uita huma
na: plena & referta di piacere: & di cõtento: & parlando del officio del sauio di cui debba essere la ui
ta iucundissima: affirmo douere prendere donna/ & generare figluoli/ con la expressa prohibitione
di qualũche altro comertio/ & illicito concubito: & dalle leggi interdicto. Ma che mesthero e allegare
li minori: & descendenti: quando il padre principalissimo: & il proseminatore di tucte le famiglie de
Philosophi Socrate: dal quale deriuo: & hebbe prĩcipio qualunche secta: & p doctrina & singularita
di uirtu dallo oraculo di Apolline prudẽtissimo indicato i tãto approuo il matrimonio: cħ in uno tẽ
po insieme hebbe due donne: & uxorato si chiamo piu felice! Benche superato longamente dallo sa
pientissimo Salomone il quale non fu contento a septecento mogliere. Cinq͂ sono le precipue disci/
pline/ & scientie principali: & in tucte si contiene alcuna degna consideratione/ & respecto pertinẽte
al sacro matrimonio. E pl primo la diuina: & prima philosophia dalli Greci appellata Theologia: scien
tia super naturale/ & de altissima speculatione/ tracta del matrimonio: & della formatione del proto
plausto: & primo homo del limo della terra: & diuina insuflatione & spiraculo della uita: che fu il ma
schio/ & con sequenter la formatione della donna prima/ creata della costa del huomo: che fu la femi
na/ li quali combinati: & coniuncti insieme: cõuenissero alla generatione de figluoli: & multiplicatio
ne del mondo. La quale formatione fu ueramente mirabile: & transcendẽre tucte le forze della natu
ra. Et nella scientia naturale facilmente si cognosce la qualita di questa coniunctione mediante la ma
teria: & la forma: li quali sono li ueri principii: onde sono producti: & causati tucti li composti/ & effe
cti naturali: & congruamente la materia/ e/ comparata alla femina: come subiecta/ & deferente/ & la
forma al maschio: onde/ e/ la perfectione delle cose: & actuale essentia. Onde Aristotele circa il fine
dello libro primo della sua Physica: parlando delli principii naturali introduxe la comparatione no
stra in queste parole. Materia appetit formam sicut foemina marem: & turpe pulchrum. Perche si co
me la materia/ e/ dicta cosa imperfecta: & la forma perfecta: & perfectione di quello: che naturalmẽ
te/ e/ producto: cosi per conueniente modo la perfectione/ e/ attribuita al maschio: & la imperfectio/
ne alla femina. Onde lo commentatore Auerroys sopra le preallegate parole: commento Foemina:
inquit: est homo imperfectus. Lasciamo stare: che nella medesima scientia si pruoua manifestamen/
te il naturale appetito dello coniungersi insieme maschio & femina per cagione di generare figliuoli
& simile/ simile ꝓducere. Et uenendo alla morale disciplina: habiamo in quella che essendo tre fun/
damenti: & cagioni potissime della amicitia: cioe/ honesta/ fructo/ & delectatione: & queste trouãdo/
si copiosamente nella societa coniugale: meritamente si puo quella chiamare perfecta amicitia: &
sommamente idonea/ & apta alla conseruatione di tucta la societa humana: & tenacissimo uinculo a
connectere insieme & li huomini uniuersi: & li particulari suppositi: & quelli in uero amore/ dilectio
ne: & beniuolẽtia confirmare. Et distinguendosi tre differentie di beni: cioe/ beni della fortuna: che
sono li minori. Beni corporali: che sono mediocri/ beni dello animo: che sono uoli maximi: & preci/
pui: tucti questi concorrono nello sacro coniugio. Et primo li beni exteriori che sonno le dote diuer/
se secondo la qualita diuersa delle persone: lequali in stato di matrimonio si coniungano: li beni per/
tinenti al corpo si chome belleza: & uenusta: & debita: et bene misurata proportione: et consimili/
ter li beni spirituali: chome uirtu/ prudentia/ modestia/ discretione/ et castimonia. Et la rationale disci
plina benche da questo proposito appara aliena: nientedimeno non mancha di conueniente simi/
litudine circa lo intento nostro; la quale similitudine/ e/ questa: che Sylogizando: et arguendo primo

promette la ppositione: & la assumptione che dicono la maggiore & la minore a similitudine di maschio & femina: & da qlle isieme coniuncte inferisce la coclusione intera. Lequali premisse come nel uero matrimonio duo connegano in una carne: & al generare figliuoli: cosi quelle concorrono alla formatione della conclusione: laquale tiene loco di figliuola manante: & producta dalle premisse cosi come li figliuoli dalli proprii parenti onde e reservata qualche similitudine: & imagine del uero matrimonio. Benche questa disciplina sia quella laquale porge al Philosopho il fallibile instrumēto per loquale pruoua che il padre tanto feruentemente ama li figliuoli: & quelli sonno opera: & lauorio suo: & ogni artefice ama naturalmente lo proprio operato: chome il Poeta il suo poema. Questa disciplina porge instrumento: allo topico & dyalectico: perlo quale pruoua uerisimilmente: quod si mater est diligi. Questa disciplina porge lo instrumento a lo iurisconsulto p loquale affirma: & determina: quod nullus amor uinci paternum. Lequali tucte cose hanno o connexione o dependentia o relatione al sacro matrimonio. Resta ultimamente la disciplina Mathematica: & in questa primo Platonici distinguendo li numeri pari: & impari: lo impari come perfecto: qnia numero deus impare gaudet: comparato allo maschio: & il pari imperfecto comparato alla femina: demonstrando quelli hauere non piccola uirtu: & forza circa la productione di cose: & effecti consistenti nella uniuersita del mondo alta consideratione: & di eleuato intellecto digna: della quale altra uolta miri cordo in questo loco hauere piu diffusamente parlato. Et anco li Pythagorici antiqui: Philosophi & nelle disciplinali scientie ultra li altri exercitati: & bene instructi intra li altri numeri magnificano lo numero senario: il quale chiama la lingua Greca Sexas: per quello modo che sidice monas unita: & principio del numero: & epdoas: & ogdoas septenario: & octenario: cosi parimente sexas: & questo appellano connubio: perche non senza ragione e decto numero fecundo: con qualche rationabile conformita benche secreta: & recondita correspondente alla proprieta del uero cōnubio: & cosi narra Ensebio de Præparatione Euangelica: libro .xi. Capitulo .xii. & nello .xiii. Capitulo .vii. facendo mentione del mondo: & della creatione di quello: secondo il testimonio di Moyse adapta il mondo creato al numero senario: ilquale come fecundo dalli Pythagorici e chiamato coniugio. Il che non e alieno dallo mysterio della mondana creatione perfecta: & completa in .6. di: quando fu facta la luce: & diuisa dalle tenebre che fu uno di: quando fu facto il firmamento: cioe il cielo & la separatione de lacque: che fu il di secondo. Quando distincti li elementi germino la terra lherba uirente: & li arbori pomiferi: & altri uegetabili secondo le specie sue: che fu il di tertio. Quando furono facti li gran di lumi del cielo: Sole Luna: & Stelle per la illuminatione del mōdo: che fu il di quarto. Quando furono producte tucte generationi di animali uolatili: aquatili & terrestri: che fu il di quinto. Quando ultimamente fu creato lhuomo alla imagine: & similitudine della Sancta Trinita: animale supremo creato per Dio: & per epso tutto el mondo: che fu il di sexto: nel quale coniugio: & sacramentale senario numero si contiene il complemento: & la perfectione dello uniuerso. Siche dalla cōnubiale consideratione nō e exclusa la Mathematica disciplina. Il che etiā pare cōferente a maggiore approbatione del sacro matrimonio. Et prosequendo nostro proposito se gia la prolixa oratione non sia molesta alle prestantie nostre. Tre sono li populi principanti nel mondo. Romani in seculare & terrena potentia. Greci in humana doctrina. Hebrei nella diuina legge: & questi representano tutto el mondo. Et pero il predicatore della uerita: & maestro delle genti Paulo Apostolo non indebitamēte si dice tucto el mondo hauere insegnato: perche nella prima sua Epistola amaestro il populo Romano: nella ultima il populo hebreo: in tucte altre intermedie la Grecia: perche li Corinthi: Galati: Ephesii Philippensi: Colossensi: Thessalonicensi tutti sono Greci populi: etiā adiuncti qlli particulari Timotheo Tito & Philemone. Et perche il sacramento del matrimonio non solo e di necessita della com mune salute: ma etiā di grande dignita appresso a tutte le nationi del mondo: pero il diuino predicatore annuncia la conueniente & debita obseruantia dello stato del matrimonio: & della uita coniugale: si chome nella Epistola alli Romani al Capitolo .vii. Quæ sub uiro est mulier uiuente uiro alligata est legi. Si autem mortuus fuerit uir eius: soluta est a lege uiri. Et nella prima alli Corinthi Capitulo septimo. Vxori uir debitum reddat: similiter autē & uxor uiro. Mulier sui corporis potestatem non habet: sed uir. Similiter autem & uir sui corporis potestatem non habet: sed mulier. Et præcipio non ego: sed Dominus: uxorem a uiro non discedere. Et illud alligatus es uxori: noli quærere solutionem. Præterea qui matrimonio iungit uirginem suam: bene facit. Et iterum. Mulier alligata est legi: quanto tempore uir eius uiuit. Et plura in eandē sententiaʒ. Et nella Epistola alli Ephesii: Capitulo quinto. Viri diligite uxores uestras: sicut & Christus dilexit ecclesiam. Et mulieres uiris suis subditæ sint. Et rursum. Viri debent diligere uxores suas: ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit: se ipsuʒ diligit. Doue cōferma le parole della antiqua legge. Propter hoc relinquet homo patreʒ & matrem: & adhærebit uxori suæ: &c. In fine concludendo. Vnusquisq uxorem suam sicut se ipsuʒ diligat. Vxor autem timeat uirum suum. Et nella Epistola alli Colossensi Capitulo tertio. Mulieres subditæ estote uiris: sicut oportet i Domino. Viri diligite uxores uestras: & nolite amari esse ad illas. Et nella Epistola prima ad Timotheo Capitulo secundo: amaestra le donne: & demonstra quali cō

tiene essere dissuadendo li uani: & indecenti ornamenti: & exhortando a uerecūdia uera laude mu
liebre a subiectione: & silentio. Concludendo conlo exemplo della prima donna queste parole. Mu
lier seducta in preuaricatione fuit: saluabitur autem per filiorū generationem: si permanserit in fide:
& dilectione: & santificatione cum sobrietate. Et capitulo quarto: parlando delli nouissimi tēpi: impu
ta a grane errore: & a doctrina demonicha la prohibitione delle noze: & delli matrimonii. Et par
lando delle uedoue successiue Capitulo quīto: dice. Volo aūt iuniores nubere: filios procreare matres
familias eē. Et altra in eandē sententiam. Postremo nella Epistola ad Tito: Capitulo secōdo: in segna
il sacro Apostolo ultra la conditione delli altri stati & eta: quali essere cōuenga quelle che sono con
iuncte allo uinculo del matrimonio: āmonēdo in queste parole. Adolescentulas ut uiros suos amēt:
filios suos diligant prudētes castas sobrias: domus curam habentes: benignas: subditas uiris suis.
Et ultimo nella Epistola al populo Hebreo: dello quale fu Vernaculo scriptore onde questa matri
na nello officio diuino di se medesimo dice. Hebrei sunt: & ego. Israelitę sunt: & ego. Semē Abra
hæ sunt: & ego: uolendo ueramente approbare il sacramento del matrimonio. Concluse nello Capi
tulo. xiii. & ultimo. Honorabile: inquit: connubium in omnibus: & torus immaculatus. Siche in cia
scuno loco si manifesta la dignita: & excellentia del matrimonio. A confirmatione della quale ueri
ta essendo commemorati tre tempi diuersi ordinatamente succedenti tempo di natura tempo di leg
ge & tempo di gratia. In tutti facilmente si comprende la honorificentia & approbatione del matri
monio. Perche etiā inanzi alla data legge quelli che sequitano la natura conductrice: & guida: & de
liquali la naturale clarita dello intellecto: li era legge prendeuano donna: eleggeuano stato coniuga
le amauano & si delectauano di questa sancta societa: come manifesto exemplo ne fanno li antiqui
Patriarci & iusti & sancti homini: & nelli loro maritaggi spessevolte furon figurati grandi sacramē
ti per diuina ordinatione pertinēti a superni: & celesti mysterii. Diche ne e referta la uecchia legge:
& la scriptura diuina. De legali instituti non fa bisogno parlare: perche cosi la legge Mosayca come
le positioni de populi: & la ragione ecclesiastica & secolare canonica & ciuile: dispone la regulare ui
ta del matrimonio: honora q̄sto necessario & fructuoso sacramēto: ꝑpone lapidatiōe: & capitale sup
plicio alli flagiciosi trāsgressori di quello cħ dapoi nella plenitudine de tēpi: & nello stato della gratia
fu sanctificato dallo incarnato uerbo diuino: & unigenito figluolo di Dio: Nella assumptione della
natura humana: come in parte di sopra habiamo declarato. Onde benche forse sia stato troppo lon
go: & alle prestantie uostre tediosot & molesto: lassando stare oramai altre argumentationi & docu
menti: Perche qualche uolta la uana Philosophia: la uerbosa Eloquentia: la superstitiosa & inane ꝓ
fessione de gentili cōuene errore: & menda per remuouere qualunche inutile dubitatione lauera fi.
de: la Euangelica sapiētia: la infallibile ragione catholica: la irrefragabile christiana doctrina: la sin
cera & incorrupta orthodoxa uerita: quæ nullam habet aut rugam aut maculam: conclude lo pro
posito nostro: & la certa comprobatione del matrimonio: reponendo: & collocādo quello intra li sa
crosancti sacramenti dal uero Magistro dallo nostro signore: dallo Redēptore: & Saluatore del mō
do instituti: & ordinati ad firmamento: & presidio delle fragilita nostre: a medicina & remedio del
le nostre infirmita a salute della natura humana. Adunq̄ non senza ragione sono uituperati: anco
iustamente execrati li impii Heretici Tatiani reprobatori delli matrimonii: qui temere damnant fę
dera nuptiarum. E uituperato in questa parte quello Mitio Terentiano: acui sono ascripte quelle
parole. Quod fortunatum isti putant: uxorem nunquā habui. Et simile quella dissuasione del Poeta
Satyrico: benche cauillatoria.

Certe sanus eras uxorē Postume duces? E reiecto Turpilio comico ilq̄ cō q̄rula uoce dice.

Quia enim odio ac senio mihi sunt nuptiæ. E confutato Archiloco: ilquale quasi cum odio del sexo
muliebre: generalmente tucte le donne improbaua. Orpheo delli Poeti uetustissimo: & di facun
dia: & humana sapientia ornato: quanto tempo stette inflāmato dello ardente amore: della cara con
sorte Euridice uixe glorioso: & in grande reputatione & fama: & dipoi mutata sententia: & da quel
lo proposito facto alieno lacerato: & discerpto miserabilmente fini la uita sua. Sono uituperati final
mente: & molto biasiman quelli liquali uiuono senza dōna: & fuora del consortio coniugale: ne mā
chano di graue reprehensione & calumnia: & uniuersale odio per modo che quodammodo sono
notati di infamia: excepti pero quelli: liquali fussero dediti alla uera contemplatione: & allo sacro
misterio del diuino culto emancipati. Laquale e uita piu prestante: & di piu maggiore perfectione.
Et quelli etiam praeterea liquali fussero grauati di iusto: & legittimo impedimento. Et cosi in contra
rio sono merito approbati: & iustamente laudati quelli liquali conuertano lo animo a questa sancta
& secura uita: & coniugale societa & eleggono uiuere in stato di matrimonio: come dalcuna huma
na felicita: & di uera laude participi. Si come al presente. G. pascale di prestante patre prestāte figluo
lo: & dalla sua sapientia bene instructo. A cui permerito di uirtu modestia: & laudabili costumi & etiā
ornamento di lettere la diuina miseratione & prouidentia: laquale ha benigna cura delle cose hu
mane quasi per condigno premio ha preparata optima fortuna per la desponsatione della speciosa
uergine. N. gia figluola dello spectatissimo cittadino. A. de Pini di pudicitia formosita & generosa

progenie ornata. Onde e il uinculo della nuoua affinita a colligare insieme due notabili & dignissime famiglie della patria nostra Pascali & Pini tanto dono lo dobbiamo fare p mutua cõmunione & reciproca participatione piu perfecto. Insieme congratularne recognoscendo dallo eterno Dio datore di tucti li beni: a quello referire immortali gratie: & per questo glorificarne amplamente la sua in effabile Maiesta pregare consequenter che quello che per tanto mediatore & dispensatore e concesso: sia in perpetuo prospero & felice.

¶ Nunc ad te. G. per breuis reliqua conuertatur oratio. Præclaram sponsam: pudicam Virginem: dulcẽ consortem: probatam uitæ sociam propitio numine: & superis fauentibus nactus es tuæ modestiæ facili ingenio optimis consimilẽ moribus. Quare age lætare foelix Sponse: & fœlicibus auspicis Spõsã de osculare: atq̃ ãplexare tuã. Vicissim lęua eius sub ceruicẽ tuã: & dextera mollis ãplexetur artus. Perlęta hęc spõsalia macte esto iocũditate & gloria: & cũ tua suauissima. N. qñ i accubitũ tuũ ueneris: charis multis pendentibus a collo natis trisęcli Nestoris superatos annos. Arrideat tibi hilaris hic dies candido Lapillo numerandus eo omine: ut deinceps tibi innumeri quoq̃ cãdidi fulgeãt soles. Iam uero una cum charo tuo genitore. N. tuos recensebis ac salutabis affines: si prius te tuero Græcis affatus uerlibus.

Melius Prophetico uoto. Sit tibi futura uxor: uelut uitis abundans in cunctis lateribus domus tuæ: ac uideas filios filiorum tuorum pacem super lares tuos: & summã super hanc dulcem patriam tranquillitatem diuturnioribus sæculis. Dixi.

¶ Oratione Secunda al medesimo proposito.

Parlando con somma breuita: & per non grauare di lunga oratione le uostre excellentie spectatissimi circunstanti: benche la degnita della materia ricercasse premeditato: & splendido sermone: expedito lo effecto pelo quale siamo al presente conuocati. Essendosi nuouamente per dispositione dello eterno Dio contracta affinita infra le parti adstanti: & hauendo el prestante cittadino. B. disponsata la sua gratiosa figliuola. A. uenusta & speciosa Virgine: a. N. adolescente di grande modestia: & laudabili & uirtuosi costumi ornato: & conrespondente alle laudi del suo charo genitore: pare debito: & molto conueniente tanta letitia iucunda: & felice desponsatione communicare. & participare con le prestantie uostre. Et acciò che sia tanto piu perfecta la loro allegreza: & insieme per satisfare: allo officio della uera amicitia: & al debito della optima propinquita & coniunctione: perche e legge approbata: & obseruata consuetudine: che tucte le cose maxime le secunde prospere: & felici debbino insieme infra li amici: & beniuolenti propinqui essere communi. Di tucto glorifichiamo la Maiesta del Superno Creatore: dal quale chome procede ogni beneficio: cosi si degni concedere gratia che questa affinita sia stabilita in concordia unione: & reciproca affectione delle parti con fecundita & generatione di figluoli ad laude di Dio & singulare letitia delli sposi: & di tucti quelli: che per consanguinita & beniuolentia sono coniuncti. Dixi

¶ Oratione Tertia al medesimo proposito

SE tucte le nationi del mondo: etiam de populi Barbari & in fideli recognoscono lo eterno & in mortale Dio auctore di tucte le chose humane: Spectatissimi: & ornatissimi Circunstanti: molto maggiormente si conuiene & apartiene a noi illustrati: & illuminati dalla uera religione: & ornati di quello optimo & sanctissimo culto: il quale da ogni superstitione: & da ogni stulto & uano errore e totalmente alieno: quella e ueramente catholica & approbabile sententia: laquale pronumptia el sacro Apostolo conscio de superni & secreti celesti Ioanni Euãgelista: quando dice. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil. Et certamente come per sola bonita da omni inuidia intutto aliena secondo la auctorita di Platone sommo Philosopho: nel suo Thimeo Creo: & produxe tucto el mondo: & ciascuna creatura in epso contenta existente: cosi uisibile come inuisibile: cosi per sua largita: & clementia ha ordinato & proueduto: che maxime nella generatione humana precipue mediante el sacro coniugio. & la sacramentale coniunctione del matrimonio: si possi multiplicando per continua successione la humana dignita: & speue conseruare. Onde essendo prestantissimi circunstanti ad questo medesimo optimo: & laudatissimo fine nouamente contracta affinita & desponsata la casta pudica & speciosa uirgine Catherina figluola della buona memoria & benedecta recordatione del nobile & prestante Cittadino Spinello de Piccolomini nobilissima: & generosa progenie: al modestissimo huomo: & Doctore secondo la sua eta molto pregiato: Messer Thommasso de Micheli sechondo la consuetudine al parere mio biasimeuolmente intermissa & hora secondo el mio iudicio laudabilmente reuocata: & renouata in questo sacro templo quasi presente Dio senerende laude: & gratia alla sua illustrissima Maiesta: & da quella si ricognosce questo grande & amplissimo dono. Et ultimamẽte sipre

ga che con letitia nostra: & di tutti li propinqui: & di amicitia coniunti sia questo indissolubile uincu
lo perpetua consolatione: & pace delli felici sposi: & iocunda propagatione delli dolci figluoli som/
mo/imenso: & incóparabile thesauro ĩfra tucte le diuitie: & hũe possessiom. Ad laudem dei. Dxi.

¶Oratione quarta al medesimo proposito laquale insieme cõ una prescritta latina ele
gantissimamẽte recito apena di anni dieci in lisponsalitii di Angela Datha sua nipote
Hieronymo Datho circunstanti molti di somma auctorita.

Ognosciamo electissimi: Cittadini: uenerabili donne: & tucti ornatissimi circunstanti:
che tucte le nationi del mõdo benche nel suo culto sieno uarie: & molto diuerse: reco/
gnoscano lo eterno Dio auctore dele cose humane/ & noi molto maggiormente donia
mo questa uera sententia: & laudabile consuetudine ritenere: & imitare: come ueramẽ
te illuminati della immaculata religione Christiana: & da ogni superstitione al tutto alie
na. Et benche li doni della diuina largita sieno molti: & piu presto innumerabili: pure infra li altri:
lordine/ & sacramento della coniugale societa/ atteso el fine suo di tanta perfectione: & il fructo pre/
tiosissimo: che da quello procede ad conseruatione/ & augumẽto/ & quasi certa immortalita della na
tura humana: pare sia digno di somma: & amplissima laude: perche mediante quello si adempie lo
instituto fine/ alquale/ e/ creata la natura rationale: & multiplicando si uiue nella congregatione ciuile
& politica compagnia. Et pero uediamo che nel numero delli Mysterii: & sacramenti diuini: questo
quanto allordine del tempo tiene el primo loco: & cosi immediate formato lo huomo exemplo del/
la diuina essentia: & sigillo: & immagine di Dio: li comando daroli il consortio della donna questo sa
cratissimo uinculo: & copula matrimoniale dicendo. Crescite: & multiplicate: & replete terram. Et
pero questo considerando el sacratissimo Propheta Dauid: disse nel Psalmo. Magnificata sunt opera
tua domine/ omnia in sapientia fecisti: ĩpleta ẽ terra possessione tua. Onde/ e/ cosa congrua: & molto
debita: che nella celebratione delli sponsali: & dogni acto: & maxime nella mysteriosa subarratione:
& solemnita dello anello: principalmente rendendo laude allo omnipotente Signore: si preghi con
sinceri animi la sua groriosissima Maiesta: che si degni sopra il nouello sposo & sposa infundere la sua
larga benedictione: & immensa gratia/ per la quale non solo il principio: ma etiam il progresso/ & il fi
ne di questa sancta societa cõiugale/ della quale si celebra el presente cõtracto habbi a essere prospero
& felice/ & con optimo augurio di amore/ concordia: & fecundita di figluoli: singulare letitia: & con
forto di tutti li propinqui/ & per carne/ & p amicitia cõiuncti/ & di tucti noi q̃ p̃senti. Dixi.

¶Oratione Quinta al medesimo proposito.

Enche appartenesse ad homo di doctrina: & di eloquentia ornato parlare delle mate/
rie grandi: & digne/ honestissime donne: & uoi ornatissimi circunstanti/ nientedimeno
per ubbidire achi ha potesta a me di comandare: con breui parole expediro la conclu
sione: per la quale al presente siamo conuenuti. Et quantunche la sancta madre Ecclesia
habbi ordinati Sette sacramenti a salute humana/ & nellultimo loco sia collocato el sa/
cro matrimonio: niẽtedimeno considerando che primo fu instituto dallo eterno Dio: & nel tempo
della sancta innocẽtia a conseruatione della natura humana: merita per questo summa commenda
tione: & laude: maxime atteso il suo pretiosissimo fructo: che sono li dolci/ & chari figluoli: delli quali
nessuna cosa si possiede nel mondo di maggiore/ & piu feruẽte amore. Et pero hauẽdo a celebrarsi la
cto presente dignamẽte inuocaremo lo eterno Saluatore: pregando la sua infinita bonta: che si de/
gni oggi ĩfundere la sua gratia: & larga benedictiõe ĩ modo che sia uera p̃sperita delli sposi nouelli:
& cõsolatiõe/ & letitia di tutti li beniuoli: & cõiuncti sẽpre ad laude della sua ĩeffabile maiesta. Dixi.

¶Oratione. VI. al medesimo proposito.

A diuina clemẽtia: laquale ha nõ piccola cura della creatura rationale prestãtissimi cir
cũstanti: ha uoluto cõcedere alli huomini ĩ questa uita mortale/ & transitoria diuersi sta
ti: per li quali possiamo allei piacere: & cõsumare el corso della nostra peregrinatione in
questo mondo. Et si come la doctrina Euangelica perfectamente ci amaestra: tre diuer
si fructi si trouano secondo tre diuerse generationi & modi diuitere. Vno chiamato di
uirginita: el secondo di contiuẽtia: el terzo di matrimonio. Per la uirginita uiue lhomo in uita Ange/
lica: la cõtinentia/ e/ anchora molto laudabile: per lo matrimonio molto ageuolmente si piace a Dio:
che/ e/ uita humana: & alcuno meglio si salua nello stato della uirginita: alcuno altro nella uita matri
moniale. Secõdo che sauiamente: & in uerita ci dimostra el glorioso Apostolo: & uaso di electiõe san
Paulo: elquale di uolũta del eterno Dio ci comãda: che ciascuno dobbiamo seguire q̃lla uia: allaqua
la siamo chiamati: & che/ e/ a noi da dio apparechiata. Et bẽche sia un fine di tutti li homini alquale ci
conuiene sforzare di puenire: niẽtedimeno sono diuerse uie: p lequali possiamo fare el nostro uiag/
gio in q̃sta uita. Et quãtunche la uirginita sia dignamẽte reputata di molto maggiore pfectione: & di
piu merito: nõ dimeno/ e/ molto difficile/ maxime ueduta la fragile cõditione: & ĩfirmita humana.
Et cosi ecõuerso lo stato del matrimonio/ e/ molto piu facile: p lo quale fugẽdo i lacci: & le ĩsidie del mõ
do possiamo fare la uolũta di Dio. Onde & a primi homini/ iquali haueua idio creati: subitamẽte co
mãdo la generatione de figluoli: laq̃le nõ puo: & nõ debba eẽre senza la cõiũctione di q̃sto sacramẽ

to: a demõstrare che la uita ueramẽte humana & ciuile cõsiste nello stato del scõ matrimonio. El pche & da poi che p la multiplicatione de peccati delli homini: & pla malitia: & iniqta del mõdo: delibero Idio mãdare qllo famoso & uniuersale diluuio: riseruo nella Archa Noei & la sua dõna: & cosi e suoi figluoli: & di ciascuno la sua cõpagnia p cõseruatiõe della generatiõe humana: & p honor di qsto sacramẽto. Sole octo anime scãparono qllo uniuersale iudicio: come etiãdio affirma scõ Pietro Aplo i nella sua Epistola Canonica: & tutte qlle uiueuano in qllo stato: el quale parliamo al pñte. Siche & li Patriarci di Dio & molti Propheti & sanctissimi huomini uissero in nella uita coniugale & in nelli cõfini della antiqua & della noua legge. Dal sancto matrimonio di Zacharia & Elysabeth nacque el precursore decto Ioanni Baptista: non gia luce: ma precedente stella ad annuntiare el uero Sole: el quale doueua illuminare tutto el mondo. Et dipoi dinuouo uolse Dio confirmare & ratificare la institutione & ordine sacramentale del matrimonio. Et come da principio della creatione dell huomo instanto el precepto insieme con la benedictione dicendo. Crescete & multiplicate: & riempite la terra. Anchora per piu certamente approbare questo sacramento lo unigenito figluolo del padre eterno & Saluatore del mondo uolse nascere di Maria: laquale benche sempre fusse Virgine: niente dimeno era desposata a Ioseph: & ancora uolse Iesu Christo hauere una sposa dilecta: laquale amasse feruentemente: & cosi si desposo la chiesa sancta: allaquale pose tanto amore: che non recuso per lei sostenere alchuna fatica ne alchuno graue tormento: per insino atanto che per redemptione & p salute di quella porto acerbissima passione & obbrobriosa morte: uolendoci i quel modo amaestrare: che si come lui per la sposa sua sparse con tanto amore el suo pretiosissimo sangue: noi anchora douemo el sancto matrimonio honorare & apprezare singularmente: per loquale e tenuto lhuomo demõstrare ogni segno di grãdissima affectione & charita. Grãde & quasi ismisurato e lo amore del huomo inuerso la sua donna legittima: per laquale abandona lhuomo etiamdio el padre & la madre: & sono due in una carne: come ci dimonstra la scriptura sancta. Et pero uediamo manifestamenti te ciaschuna secta del mondo & ogni natione rendere grandissimo honore al uinculo del matrimonio. Et in prima el populo di Athene: dove era el capo & il fiore di tutta la Grecia: si gloria delle prime leggi del matrimonio: intanto appresso di se honorato fu questo dignissimo sacramẽto & li Romani quanto stimassero el matrimonio: si dimonstra per una legge & prouisione: laquale constringeua ciaschuno huomo peruenuto alla eta conueniente a prendere donna: & ad questo effecto haueuano officiali di grandissima auctorita & arbitrio: liquali non permettessono uiuere alchuno senza la compagnia della donna: doue non interuenisse notabile & legitimo impedimento: & per questo rispecto Catone huomo di tanta uirtu: Scipione exemplo di continentia: Tullio specchio di doctrina: & infiniti ciptadini Romani & huomini excellentissimi sappiamo che hebbeno donna: & uissero in stato di matrimonio. Non parlo uolentieri de populi Barbari & delle altre infinite nationi di Infideli per la bestiale uita loro & costumi pocho humani. Ma quantunche in molte altre cose deuiano dalla ragione & dal dritto & humano uiuere: niẽtedimeno grande diligentia usano in nelli loro matrimonii: & obseruano in quelli molte & strectissime leggi: perche la natura non sopporta che erino al tutto in quella una cosa: laquale ha prouedùta Dio per commune utilita & salute delli huomini. Molte degne cose si potrebbono addurre in nelle laudi del sacro coniugio: lequali uoglio al presente pretermettere per non dare con longo sermone tedio alle prestantie uostre. Faro fine almio inepto parlare: ma prima uoglio breuemẽte percurrere alchune laudi che tutte ad me sarebbe impossibile delli nouelli sposi & loro progenie: ne uoglio parlare delli honori publici & de ciuili beneficii: dequali quanto luna famiglia & laltra sia stata per lo passato & sia al presente honorata a ciascuno di noi e manifesto. La conformita della eta per se stessa si dimonstra aptissima & molto conueniente allo effecto del matrimonio principale: cioe alla generatione de figluoli: iquali come facti li dobbiamo sperare ne porge sufficiente coniectura la formosita dell uno & dellaltro la dignita del marito & la uenusta della donna: laquale e desideratissima parte & necessaria conditione in nel matrimonio. Altra lingua piu diserta & di maggiore experientia uorrebbe essere a racchontare le uirtu & le laudi del marito nouello & della donna. Ma la uirtu quanto sia molto splendida riluce per se stessa senza ornamento di parole: La prudentia la modestia lhumanita la singulare & ardente affectione di ogni optima & laudabile exercitatione: la doctrina & la conuersatione con uirtuosi & doctissimi huomini la morale & ciuile uita del nouello marito uoglio tacere: perche la presentia sua tale materia uieta di parlare. Et quanto alla donna sua appartiene: quanta sia la bonta la pudicitia la obedientia la industria & laudabile solicitudine in nelle domestiche occupationi: la discretione & excellentissima uirtu risguarda in nella optima & ueneranda matre sua: dellaquale perfectamente seguita lorme: & imita diligẽtemẽte le uestigie sue laudatissime: la quale conformita & similitudine di costumi & della uita di qsti due sposi riuolgẽdo meco in nello animo affirmo ueramẽte non essersi facta qsta coniunctione senza supna uirtu & opatione diuina: accioche perpetua cõcordia & icontaminata pace sia i questo sacro cõiugio. El pche risguardãdo. N. dilectissimo le tue molti & egregie uirtu & grãdissimo merito spero indubitatamẽte donersi adempire i te la benidictione del diuino ppheta. Sia beato & habbia bene i lõga & psfera uita: sia la dõna tua come abũdãte uite & fructifera i nella casa tua. Sieno li tuoi figluoli si come le nouelle piante dell oliua intorno alla mensa tua. Benedicati Dio dal cielo: el quale

ha creato el mondo uniuerso. Possi uedere li figluoli de tuoi figluoli con letitia/honore & pace: liquali uiuendo in nel timore di Dio/in nella obedientia della sancta legge/& diuini comandamenti/aggionghino al capo tuo/& della tua donna corona di gloria & di immortale tranquillita & laude. Terminero la mia Oratione/dimandando perdono alle humanita uostre. Dixi.

¶ Oratione. VII. Almedededesimo proposito.

HI Per beniuolentia/per liberalita/& per suo merito miha sommamente obligato: & di cui molto uale la auctorita appresso me per iuste cagioni/patri amplissimi/mi constringe in questo giorno a parlare. Et io per euitare lo uitio della ingratitudine & dannabile ignorantia/contra lo decreto del animo mio/midispongho anteponere laltrui uolonta alla mia propria sententia: & pristina deliberatione. Latissimo & molto spatioso e/el campo: copiosa & exuberante la materia dello sacro connubio/& dello legittimo consortio coniugale. Diche parlare con breuita e/tanto piu excusabile in me: quanto io credo potere con ueri/ta affirmare/che pochi/o forse nulli piu uolte di me/& piu frequentemente gia molti anni in simile congregatione/& in latino & in materno sermone habbino tractato della coniugale societa: & dello sancto matrimonio. Et perche maxime in questo tempo acceptabile & di salute sono assai occupate & fatigate le prestantie nostre ad ascoltare li annuntiatori del uerbo diuino & della Euangelica doctrina: pare tato piu conueniente & piu necessaria la breue & succincta expeditione del proposito nostro. Excellentissimi padri & prestantissimi cittadini & circunstanti/secondo la sententia non solamente delli antiqui Philosophi: ma etiam delli sacri Theologi singulare & precipua infra tutte le cose create/e/la conditione della humana natura/sommamente degna: chome per molte & per manifeste demonstrationi sicomprehende. Et primo la corporea figura testifica la humana prestantia/non in terra prostrata: ma al cielo eleuata/a declaratione & maggiore argumento della sua sublime excellẽtia: laquale bene declara Ouidio/dicendo.

Pronaq; cum spectent animalia cætera terrã:
Os homini sublime dedit: cœlũq; uidere
Iussit: & erectos ad sydera tollere uultus.

Et Silio Italico dice.

Non ne uides/hominũ celsos ad sydera uultus
Sustulerit deus: ac sublimia finxerit ora?
Cũ pecudes/uolucrũq; genus/formasq; ferarũ
Segnem/atq; obscœnã passim strauisset in aluũ.

Et Trimegisto parlando ad Asclepio della prestantia dellhuomo/usa queste belle parole. O Asclepi magnum miraculum est homo/animal adorandum: & honorandum. Hoc enim in naturas Dei transit: q ipse sit Deus. Hoc Demonum genus nouit: utpote qui cum iisdem ortũ se esse cognoscat. Hoc humanæ naturæ partem in seipso despicit/alterius partis diuinitate confisus. O hominum quanta est natura temperata fœlicius/ac Diis cognata diuinitate coniunctus: partem sui: qua terrenus est: despicit. Cætera omnia: quibus se necessarium esse cœlesti dispositione cognoscit: nexu secum charitatis astringit: sicq; suspicit cœlum. Sic ergo fœliciore loco medietatis est positus: ut quæ infra se sunt: diligat: ipse a superioribus diligatur. Elementis uelocitate miscetur. Acumine mentis in maris profunda descendit. Omnia illi lucent. Non cœlum uidetur altissimum: quasi enim e proximo sagacitate animi intuetur. Intentionem animi eius caligo aeris non confundit: non densitas eius/operam eius impedit: non aquæ altitudo profunda aspectum eius obtundit. Omnia idem est: & ubiq; idem est. Testifica la humana excellentia/la pretiosita della forma substantiale/& della anima intellectiua di molte potentie & uirtu & singulari prerogatiue decorata: chome demonstra el Romano Philosopho in libro Academicorum: & dice. Animal hoc prouidum/sagax/acutum/memor/plenum rationis & consilii: quem uocamus hominem/præclara quadam conditione generatũ est. Testifica la humana excellentia/la dignita della sua creatione: chome euidente testimonio uerende el Propheta in nel psalmo: Minuisti eum paulominus ab Angelis: parlando dellhuomo. Testifica lhumana excellentia/la dispositione & potentia ad conseguire la politica & la contemplatiua felicita. Al quale proposito parla el grande Philosopho latino Alberto Magno in libro primo de Animalibus: & dice. Homo autem licet sit naturaliter animal gregale & ciuile: tamen exercet utranq; operationem: aliquando enim est solus propter fœlicitatem contemplationis: aliquando autem cum multis in ciuitate: sine quibus non acquiritur fœlicitas ciuilis. Solus quidem gaudet bono diuino: in ciuitate autem bono humano lætatur. Testifica la humana excellentia/el fine ultimo: per loquale e/creata la humana natura: cioe/ad reparatione della Angelica ruina: & ad possedere nel supno regno la imortale gloria la celeste uita/la eterna & iterminata beatitudine: alqle pposito e/la auctorita famosa cõfirmata pli sacri Theologi: Facta ẽ aĩa rõnalis: ut Deũ itelligeret: itelligẽdo amaret: amãdo possideret: possidẽdo frueret. Ma lhuomo secõdo chi pli antiq Philosophi e/determinato/sicõsidera i tre modi. Primo secõdo la parte: in nella qle ha participatione cõ li muti & irrationali animali: che e/la parte sensitiua. Secũ

dario ſecondo laparte:in laquale communica con li ſpiriti ſuperni/& intelligentie celeſti:che e/la par
te rationale/& intellectiua.Dellequali parla elnobile hyſtorico:quãdo dice.Omnis noſtra uis in ani/
mo & corpore ſita eſt. Animi imperio:corporis ſeruitio magis utimur. Alterum nobis commnoẽ
cum bellms:alterum commune cum Dus.Tertio ſiconſidera lhuomo ſecondo la propria eſſentia &
ſubſtantia:& in ſe medeſimo da parte della uiuone & coniunctione della anima & del corpo:che e/
propria oatura & uero eſſere del lhuomo:& uera & integra ſua ſubſtantia.Et ſecondo queſte tre ſpe
culationi/diſtiogne el Philoſopho nel primo libro del Ethica/tre maniere & generationi di uita.Vna
uoluptuoſa/commune con le beſtie/& con ciaſcuna ſpetie di animali:Vita reprouata/& indegna del
la humana excellentia:& ſingulare nobilita.La ſeconda contemplatiua perfecta uita & ſommamente
laudata:ma a pochi/& raro conceſſa/piu preſto imitatrice della diuina & celeſte uita:quanto ſoſtiene
la poſſibilita & conditione del noſtro fragile intellecto/piu preſto tranſcendente la commune faculta
che conforme alla humana proprieta.Tertio la uita ciuile & politica ſupra tutte allhuomo conueni/
ente:& alla ſua natura conſentanea/& proportionata/& adequata alla humana conditione.Perche
taçendo la uita uoluptuoſa & contemplatiua molto e/commendata la ciuile & politica.Ilche egregia
mente lo dimonſtra le parole di Aphricano ſuperiore a Scipione ſuo nipote appreſſo.M.Tullio nel
libro ſexto de Republica:doue ſilegge quello nobile texto ad confirmatione della ſententia noſtra:
Quo ſis Aphricane alacrior ad tuendam Rempublicam:ſic habeto.Omnibus qui patriam conſer/
uauerint:adiuuerint:auxerint/certum eſſe in coelo diffinitum locum:ubi beati aeuo ſempiterno fru/
antur.Nihil eſt enim Principi Deo:qui omnem mundum regit:quod fiat in terris acceptius/ꝙ conci
lia coetuſq; hominum iure ſociati:quae ciuitates appellantur:harum Rectores & conſeruatores:hinc
profecti/huc reuertuntur.Et ſe lo effecto e/commendabile/ancora la ſua cauſa debba eſſere iudicata
di ſomma laude degna:& pero el ſacro coniogio ſidebba molto honorare come ſeminario & radice
delle Republice & ciuili congregationi:come optimamente declara Cicerone nel primo libro de of/
ficiis in queſte parole.Prima ſocietas in ipſo cõiugio eſt/proxima in liberis:deinde una domus:om/
nia communia.Id autem eſt principium urbis/& quaſi ſeminarium Reipublicae.Sequuntur fratrum
coniunctiones:poſt conſobrinorum/ſobrinorumq;:qui cum una domo iam capi nõ poſſint:in alias
domos quaſi in colonias exeunt.Sequuntur connubia & affinitates:ex quibus etiam plures propin/
qui.Quae propagatio & ſoboles/origo eſt Rerum publicarum.Et ſe el matrimonio e/coſa tanto de/
gna/conſequentemente neſeguita che quelli che uiuano in ſtato coniugale/meritano ſomma com/
mendatione & laude.Per liquali optimi & efficaciſſimi reſpecti el gratioſo & prudente citadino.N.
claro & excellente in tutte quelle laudi che meritamente ad huomo ſingulare & glorioſo ſiconuenga
no/ornato delle uirtu del animo/delle dote corporali/delli ornamenti della fortuna/ſi ha deſponſata
la nobiliſſima & ſpetioſiſſima Vergine Madonna.N.figluola che fu del nobile & generoſiſſimo cit/
tadino.N.& di Madonna.N.matrona preſtantiſſima/& di ogni precipua laude degna:liquali due
glorioſi parenti appartenendo per coniunctiſſima affinita ad quella inclyta & ſplendidiſſima ſtir/
pe/che ha producto/& genrato al mondo tanto lume/& rilucẽte Sole:gloria di queſta patria:firma/
mẽto della Catholica & Chriſtiana religione unica ſperanza:& ſolida colonna di tutti e fedeli:cioe/
al Paſtore ſanctiſſimo Pontifice Pio ſecondo Papa/facilmẽte ſi puo cognoſcere/quale ſia quella plan
ta che e/producta & generata da tanto glorioſa & feliciſſima radice:& perche delluno & laltro le ſom
me laudi & notiſſime commendationi reſplẽdano per ſe medeſime:& longamente excedano le debi
li forze del mio mio baſſo ingegno:molto piu conueniente reputo quelle con ſilentio preterire:che
con la mia indiſerta lingua explicare:& concio ſia coſa che come dice el diuino Theologo Dionyſio
Areopagita:el bene di ſua natura ſia diffuſiuo di ſe/& meritamente communicabile maxime infra li ue
ri amici:con liquali ſecondo el uulgato prouerbio delli antiqui Greci:ogni fortuna debba eſſere com
mune:& potiſſimum perche le coſe proſpere & ſecunde intanto ſono in uerita perfecte/in quanto par
ticipate & communicate con altri.Pero per debito di uera & perfecta propinquita & amicitia ſicom/
munica queſta nuoua deſponſatione con le uoſtre excellentie:accioche maggiore gaudio & piu per/
fecta ſia queſta letitia/recognoſcendo tanto dono dalla ſuperna & ineffabile clementia & bonta del/
lo eterno Dio:perche dice el ſacratiſſimo Euangeliſta ſancto Ioanni:Omnia per ipſum facta ſunt:&
ſine ipſo factum eſt nihil:Al quale propoſito lo Apoſtolo ſancto Iacobo nella ſua canonica Epiſtola
dice:Omne datum optimum:& omne donum perfectum deſurſum eſt:deſcendens a patre lumi/
num.Et coſi affirma lo antiquo & nobiliſſimo Philoſopho Trimegiſto in Aſclepio/choſi dicendo:
Omnia Deus:& ab eo omnia:& eius uoluntatis omnia:quod totum eſt bonum/decens/immuta/
bile/& prudens/& ipſi ſoli ſenſibile/atq; ĩtelligibile:& ſine hoc nec fuit aliquid:nec eſt:nec erit.Oĩa
enim ab eo:& in ipſo:& ꝑ ipſum.Queſto medeſimo habbiamo dal uetuſtiſſimo Poeta Orpheo can/
tato te in queſto modo.

Iuppiter omnipotens eſt primus:& ultimus idem:
Iuppiter eſt caput:& medium/Iouis omnia munus.

Finalmente preghiamo Dio che & a nouelli ſponſi:& a noi tutti ſidegni concedere in queſto ſacratiſ/

ssimo & solemne giorno el fructo dello spirito: delquale parla lo Apostolo ad Galathas in questa forma. Fructus spiritus est charitas gaudium pax patientia benignitas bonitas longanimitas mansuetudo fides modestia continentia castitas:

Et uoi nouelli sposi
Vnanimis consortia ducite somni:
Mutuaq; alternis innectite colla lacertis:
Iam foelix oritur proles: iam laeta futuros
Expectat natura uiros. Dixi.

¶Oratione. VIII. Almedesimo proposito.

Vantunche fusse stato coueniente cosa che altri di me piu eloquete & di maggiore auctorita hauesse parlato i nel cospecto delle nostre spectatissime reuerentie dilectissimi & ornatissimi circunstanti: nientedimeno per satisfare aquelli: delliquali no debbo ne uoglio recusare la uolunta: impetrato el superno fauore & la diuina gratia con breuita expediro el mio parlare. Circha la materia presente: per laquale siete in questo sacro & ornatissimo loco congregati e sententia del grande Doctore Dionysio che el bene di sua natura debba essere communicato & participato con molti: accioche sia uero & perfecto bene. Et perche el uinculo del sancto matrimonio & la ragione delli sacri sponsalitii e annumerata infra li principali beni: p tanto degna cosa e & molto conueniente che quando tale coniunctione si colliga infra sposo & sposa che mentamente sidebbi communicare con molti: & maxime con quelli: alliquali o per affinita o per mutuo amore & reciproca beniuolentia sia pertinente. Et concio sia cosa che per institutione & uolunta delo eterno & omnipotente Dio sia facto & contracto questo nouello parentado infra. N. da luna parte sauio discreto & uirtuoso giouane & la optima & pudica donna. N. figliuola di N. da lal tra parte: accioche perla cogregatione & presentia nostra sia piu perfecta questa letitia & celebrita del li presenti sponsalitii uidouete rallegrare & congratulare insieme: & rendere laude alsuperno & glorioso Creatore: dalla cui prouidentia & bonta nasce & deriua ciascuno dono & ogni singulare & perfecta gratia. Et dobbiamo pregare lasua immensa clementia & ineffabile Maiesta che tutto quello sia ad perpetua letitia felicita & pace delluna & dellaltra parte accrescimento di bene: multiplicatione di figliuoli: liquali nati & alleuati nella sancta legge & nella uia della uirtu sieno somma cosolatione de suoi: corona di gloria alpadre & alla madre: liquali possino uedere mediante questo sacratissimo uinculo li figliuoli & nepoti & altri successori in molte generationi. Dixi.

¶Oratione. VIIII. Almedesimo proposito.

Vtte le cose spectatissimi circunstanti sidebbono fare nel nome del superno creatore & della sua sanctissima madre: ma quelle specialmente che sono ordinate da Dio ad salute & conseruatione della generatione humana: come e elsacramento del matrimonio. Vnde hauendo li spectabili huomini facto parentado insieme & desponsata. N. a N. sicommunica questa allegreza & questo gaudio con le uostre humanita in questo sacratissimo loco: pregando la somma benignita dello eterno Redemptore che tutto sia ad sua gloria & laude pace & consolatione & multiplicatione di figliuoli alli nouelli sposi: pace letitia & contento di tutto el parentado & di tutti li amici: ad che nesieno intercessori tutti li beati & la triumphante corte del cielo. Dixi.

¶Oratione. X. Almedesimo proposito.

Enche fusse expediente alnostro dignissimo conspecto prestantissimi circunstanti erudita & diserta lingua ad uolere alcuna cosa tractare: pur no pmettendosi ad me subiecto larecusatione del iusto imperio di chi uerso di me lopuo fare: succinctamete expediro el mio proposito per euitare iusta calumnia & non porgere tedio alle prestantie uostre. Et quantunche tutto elgiorno perla frequentia de matrimonii sia laudato el sacro coniugio: nientedimeno essendo amplissimo campo & la materia per sua dignita largamente diffusa: non e inconueniente circha lasua commendatione con breuita alchuna cosa contemplare. Perche uo sen za certo fundamento della uerita & grande mysterio elsacro Apostolo dice: Sacramentum hoc magnum est. Consecrato in nel nome sancto di Christo sposo & della ecclesia sposa: delliquali la unita & la conifictione e ineffabile a lingua mortale. Et el diuino Propheta speculando li splendidi effecti producti dal superno Creatore: uso quelle parole. Quam magnificata sunt opera tua domine: Omnia in sapientia fecisti: Impleta est terra possessione tua. Lequali admirande laudi meri

io fiattribuifcano aluenerando facramēto:del matrimonio:perla cui proprieta maxime fireple il mon do: & ficōferua: & amplifica lhumana generatione:in modo chi quādo p diuina difpēfatione infra al cuni ficōcilia tāto nobile & fructuofo facramēto:degnamēte fidebba extollere cō ampliffime laudi: & cō fōma letitia celebrare:Come i quefta fubarratione indubitatamēte ficōprēde da farfi infra quel li gratiofi & digniffimi fpofi:Delliquali meglio iudico che fia preterire con filentio le laudi-che debil mēte-o breuemēte effe enarraf la uirtu la nobilita-la forma-la generatiōe-la modeftia-la gratia-li altri doni lloū p fe-nō bifognano di mia cōmemoratione:Et pero attentamēte & con deuoti animi facta reuerente inuocatione alcelefte Conditore & eterno Principe Dio-& atutto elfacro concilio de beati per obferuare elfolemne rito & le antique & probatiffime cerimonie delli facri fponfali-& delle noze & della facramentale fubarratione: &c.

¶ Oratione. XI. Almedefimo propofito.

Orrei che la diuina clemētia padri & cittadini preftantiffimi-& uoi honeftiffime madon ne mhaueffe conceffa tale gratia che alconfpecto uoftro ornatiffimo poteffe exprime re con la mia infantile lingua-quanto farebbe elfommo defiderio del animo mio ad al cuna degna laude-& conueniente cōmendatione delli due eleganti & felici conforti-no uello fpofo-& nouella fpofa:Et benche fia la mia eta & roza ignorantia indegna di que fto excellentiffimo acto:pur cōfidandomi nella uoftra benigna humanita-folo a fatiffactione del cor mio ardiro affirmare-che la bonta del fuperno Creatore:elquale con la fua infinita prouidētia come regge tutto elmondo-& gouerna pietofamēte lecofe humane:cofi fe dignata unire ad fancta cōfede ratione di perpetua & gratiofa compagnia quefte due electe creature-ornate non meno di fpirituali ornamēti che della forma & eleganza delle parti corporee. Moftrando che le uirtu & gratie & fingula ri dote alloro da Dio conceffe-degnamēte meritauano fi fplendidi tabernaculi & pretiofi uafi ad con feruare celefte & diuino dono delli loro fingulari & pcipui ornamēti & priuilegii:laquale cōiunctiōe come reputiamo firmamēte-che tutta fia pceduta dal uero difpenfatore delle gratie:cofi fidegni in fundere fopra li nouelli fponfi la fua larga benedictione:mediante laquale cōfeguitino in nella loro fancta compagnia-& longa uita-fructo defiderato de dolci figliuoli: liquali fieno gloriofa imagine de fuoi parenti falutifere piante delle buone arbori-& fomma fermeza-& fecuro refugio della uita loro-& extrema fenectu-allaude dello omnipotente Creatore-della fua madre fanctiffima & tutta la congregatione delli Angelici chori-& de beati: Dixi.

¶ Oratione. XII. Almedefimo propofito.

A neceffita dello obedire-& auctorita di quelli:delliquali non poffo lo iufto imperio re cufare-mi conftringe preftantiffimi cittadini & excellenti padri-uoi honeftiffime & pru dentiffime dōne-parlare aluoftro digniffimo confpecto. La imperitia mia & publica oc cupatione fuade fomma breuita. La fingulare doctrina & fapiētia uoftra mifa refecare longhe laudi del facro coniugio. Dellequali bene & accōmodatamēte parlando eldiui no Propheta-diffe. Magnificata funt opa tua domine:Omnia i fapientia feciftī: Impleta eft terra pof feffione tua. Excellente e-la dignita del fancto matrimonio:quādo dice:Magnificata funt opa tua do mine:Perche folo Dio fu inftitutore di tanto dono. Myfteriofa e-la fua inftitutione-continēdo fede: & facramēto:come determinano li facri Doctori:quādo dice:Omnia i fapientia fecifti. Mirabile e-il fuo fructo pla multiplicatione del mondo:quādo fubiunge:Impleta ē terra poffeffione tua. Lequali tre eximie laudi extolleno ampliffimamēte quefto gloriofo facramēto: & fanno degni di laudi quel li:liquali eleggono la fancta uita coniugale:fi come li prefenti fpōfo & fpōfa nouelli:delle laudi delli quali nō intendo parlare perla infufficientia mia: & perche li loro ampliffimi meriti fono notiffimi: et pero con la inuocatione facra dello eterno Dio & della fua gloriofiffima madre-intemerata Vergi ne-& di tutti li fancti concilii de beati fia teftimone: &c.

¶ Oratione. XIII. Almedefimo propofito.

Ve cofe patri ampliffimi mi fanno con qualche moleftia comportare quefta repentina & fubita requifitione-& officio di parlare precipue alcōfpecto delle preftātie uoftre. La prima-pche elmio nō e-diuino-ne Angelico:ma humano-& fragile ingenio: & ex cōfe quēti ha bifogno di tēpo-di ftudio-& di meditatiōe. La fecūda-pche mi ricordo tāte uol te nō folo daltre materie:ma di qfta particularmēte hauer decto & tractato-chi forfe altro huomo ui uētenō aggiugne ad tāto numero-chi etiā ad alto itellecto:nō chi almio debile: & itra angufto fpatio terminato farebbe difficile addurre alcuna cofa-o inaudita-o nuoua: & che iuftamēte fuffe degna del le uoftre peritiffime orecchie-& del optimo iudicio delle uoftre excellētie. Sola la ignorātia a nō fape

re denegare:latroppa facilita ad obtemperare ad altri: & qualche timore di non parere immodesto:
recusando/misa acceptare questo peso:et cõmettere questo piu presto necessario chĩ uolũtario errore:
loquale mi confido diuẽtare minore & piu tollerabile/mediante la prudentia & la patientia delle excel
lentie uostre. Hora uenendo al proposito/dobbiamo sapere che lo eterno Dio conditore dello uniuer
so/nella productione del mondo/uenẽdo post multa alla creatione dellhuomo/& suo quasi nobilissi
mo opificio/ad dare ad intẽdere la somma excellẽtia & prestantia della rationale creatura/uso myste
riosamẽte altra maniera: & a opera principalissima della sacrosancta & indiuisa Trinita dixe ĩ modo
diuerso dalli altri tutti. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã: & præsit piscibus
maris & uolatilibus cœli/& bestiis/uniuersæq; terræ/omniq; reptili quod mouet in terra. Item/poco
disotto dice el texto della Bibbia. Plantauerat dñs Deus Paradisum uoluptatis a principio: in quo po
suit hoĩem: quem formauerat. Doue si debbano attendere tre singulari & gloriose conditioni. La pri
ma/che allhuomo concedesse la imagine/hauẽdolo donato della mente & parte intellectiua: median
te laquale tãto longamẽte antecede & e/differente dalla condirione & ĩmanita delle creature & ani/
mali irrationali: Intendẽdo la imagine sia la similitudine sua. Secundario/che lo prepose a tutte le co/
se create: & quasi locõstitui Signore & superiore a tutte le altre cose. Tertio/che lo colloco in tãto glo
rioso habitaculo: & nel paradiso di tãte delitie a uiuere & fruire perpetua lauitia/& abundãtia di tut
ti libeni: quãdo per la inobedientia/per la transgressione del precepto/& per la propria colpa di tanto
dono nõ si fusse priuato. Et se tanto nobile & prestante cosa e/lhuomo decorato di tante gratie/& di
tanti ornamẽti: quãto a dũq; debba essere estimata/nõ dico la coniugatione del masculo & della femi
na/cosa secõdo la legge naturale/& cõmune con le bestie & bruti animali: ma dico la sacra coniunctio
ne & copula del sancto matrimonio & coniugio/secõdo la institutione dello eterno Dio: & determi/
nata dalle leggi chosi diuine come humane: essendo questa societa coniugale ãnumerata dignissima
mente infra el numero delli sacramẽti ordinari nella catholica religione/& dati ad salute della gene/
ratione humana. Vnde & per consequẽte di somma laude si rẽdano degni quelli/che si dispõgano ui/
uere nello stato del sacro matrimonio: peroche nõ obstãte che sia optimamẽte decto per li sacri Doc/
tori: che la uirginita riempie el paradiso/& il matrimonio la terra: pur Vergini essere nõ potrebbeno
tolto uia el seme: unde si produce tãto nobile fructo. Fu Iohãni Baptista: perche nacque di Zacharia &
Elysabeth: laquale debba essere sufficiente exemplo. Et per tractare piu amplamente di questo nobi/
le sacramẽto/uedremo piu parti. Primo/che cosa sia matrimonio: secundo/la sua diffinitione: Perche
come dice Tullio primo officiorum libro: Omnis: quæ a ratione suscipitur de aliqua re institutio: de
bet a definitione ꝓficisci: ut intelligatur quid sit id: de quo disputetur. Secundo prouerremo quello
essere naturale. Tertio/quale debba essere el marito uerso la sua dõna: & econuerso. Quarto soluere/
mo alcuni dubii occurrẽti ĩ tale materia/ad chi subtilmẽte inuestiga. Quanto al primo dobbiamo sa/
pere/che el sacro coniugio e/cosi diffinito. Coniugium est uiri & uxoris perpetua coniunctio procrean
dæ sobolis: uel uitãdę fornicationis causa legitime instituta. El coniugio e/perpetua coniũctione del
marito & della moglie/instituita legitimamẽte per procreare figluoli: o uero per euitare la fornicatio
ne: Aliter. Nuptiæ/coniugium/uel matrimonium est uiri/mulierisq; coniunctio maritalis/inter legiti/
mas personas/indiuiduã uitæ consuetudinem retinẽs. Q uãto alla secũda parte dobbiamo intẽdere:
che in quelli animali: nelliquali la femina sola e/sufficiente & bastãte allo educare & nutrire la prole/el
maschio & la femina doppo la conceptione/nõ stãno piu per alchuno tempo insieme: come e/mani/
festo nelli Cani. Ma quelli animali: i liquali la femina sola nõ e/bastãte a nutrire li suoi figluoli: ꝑ natu
rale ordine el maschio & la femina cõmorano insieme tãto tempo: quãto fa bisogno al gouerno & nu
trimẽto de figluoli: come e/euidentissimo ĩ alcuni uccelli: dequali li figluoli non possono immediate
nati/hauere el nutrimento: Imperoche non hauendo gliuccelli lacte: loquale e/nutrimento molto in
prompto: bisogna che loro cerchino per li figluoli cibo alieno: & ancho hanno di bisogno luoua don
de naschano: & dipoi loro nati tãto che mettino le pẽne/dessere couati: allequali cose nõ/e/sufficiẽte
la sola feminella: unde ꝑ diuina prouidẽtia & naturale instincto ĩ tali animali lo maschio sta insieme
cõla femina alla educatione del feto: come manifestamẽte perche figliano piu spesso/appare nelli Co
lumbi: dellequali Propertio/dice alla sua Amica.

Atq; utinam hærẽtes/sic nos uincire cathena
Velles: ut nũquaz solueret ulla dies.
Exemplo uinctæ tibi sunt in amore Columbæ:
Masculus: & totum fœmina coniugium.

Et se gliuccelli si combinano maschio & fœmine al gouerno del feto: quanto e/piu necessaria questa
permanentia nella spetie humana: li indiuidui dellaquale hanno bisogno di quasi infinite piu cose:
che non ha qualunche altro animale: unde bene dice Plinio nel libro septimo Naturalis hystoriæ:
ad denotare la indigentia della uita humana: Quando hominis incessus! Quando uox! Q uan/
do firmum cibis os! Quam diu palpitans uertex! Summæ inter cuncta animalia imbecillitatis
iudicium. Iam morbi tot/atque medicinæ tot contra mala excogitatæ: et hæ quoq; subinde nouitati/
bus uictæ. Coetera sentire naturam suam: aliam pernicitatem usurpare: alia præpetes uolatus: alia

uites:alia mare. Hominem ſcire nihil ſine doctrina:non fari:non ingredi:non ueſci:breuiterq́/non
aliud naturæ ſponte/q̄ flere. Adunque e/conueniente ſecondo la natura humana che lo maſchio con
la donna alla educatione de figluoli doppo la conceptione & natiuita loro/ſtieno inſieme: & non ſi ſe
perino/andando lhuomo ad altre donne: & la donna ad altri huomini:come alli fornicanti aduiene.
Appreſſo e/da conſiderare:che nella humana ſpetie la prole non ha biſogno ſolamēte di nutritione
quanto al corpo:come nelli animali:ma etiamdio di inſtructione & diſciplina quāto alla anima:pe/
roche gli altri animali naturalmente hanno ſue potentie:medianti lequali ſi poſſono prouedere:ma
lhuomo uiue con ragione:laquale peruiene alla prudētia per experimento di longo tempo:unde e/
neceſſario che li figluoli da loro padri/quaſi gia experti/ſieno inſtructi:ne ſono li figluoli capaci di ta/
le inſtructione immediate che ſono nati:ma doppo longo tempo/maxime quando ſono peruenuti
alli anni della diſcretione:et a queſta inſtitutione ſi richiede longitudine di tempo:et per lo impeto del
le paſſioni & potentie ſenſitiue:dalle quali alleuolte e/impedito el uero iudicio della ragione:non ſo/
lo hāno di biſogno di ammonitione:ma etiam di reprēſione:& alleuolte di correctione: & ad queſto
non baſta la donna ſola:ma ſi ricercha la opera del maſchio:nel quale la ragione e/piu perfecta allo
admaeſtrare: & le forze piu potenti & ualide a reprimere/correggiere/& caſtigare. Adunque e/ne/
ceſſario nella ſpetie humana non picholo tempo durare la ptomotione della prole/come nelli uccel/
li:ma per longo ſpatio di uita. Vnde eſſendo neceſſario el maſchio con la femina in tutti gli animali
tanto ſtare/& habitare inſieme:quanto la opera del padre e/neceſſaria alla prole:naturale e/allhuo/
mo/che non ad picholo tempo:ma longa ſocieta habbi el maſchulo ad certa & determinata donna:
& tale compagnia chiamano matrimonio. Siche per queſte ragioni adducte dallo Angelico Docto/
re ſancto Thommaſo nella ſua diuina opera contra Gentiles/appare euidentemente lo matrimonio
allhuomo eſſere naturale: & la fornicatione repugnante al coniugio eſſer contra el bene dellhuomo:
& pero biſogna che & lei & ogni uenerea coniunctione & pollutione/excepta la maritale/ſia peccato:
Peroche per ogni tale inordinata copulatione ſi impediſce/o uero la generatione dellhuomo/o uero
la inſtitutione cōueniente allo huomo/ & rationale creatura: & che ogni altro concubito ſia illicito:
excepto che della moglie & marito:ſi dimoſtra per la diuina auctorita. Legge el libro Leuitico:nel qua
le ſono queſte parole. Cum maſculo non miſcearis coitu fœmineo:quia abhominatio ē. Cum om/
ni pecore non coibis:nec maculaberis cum eo. Mulier non ſuccumbet iumento:nec miſcebitur ei:
quia ſcelus eſt. Et lo Apoſtolo nella prima Epiſtola alli Corinthii dice in queſto modo. Neque forni
carii:neq; idolis ſeruientes:neq; adulteri:neq; molles:neq; maſculorum concubitores:neque fures:
neq; auari:neq; ebrioſi:neque maledici:neq; rapaces Regnum Dei poſſidebunt. Item nel Deutero/
nomio ſono queſti precepti. Non erit meretrix de filiabus Iſrael:nec ſcortator de filiis Iſrael. Iteȝ To
bia admaeſtrando el ſuo figluolo dice coſi. Attende tibi fili mi ab omni fornicatione: & præter uxo/
rem tuam nunquam patiaris crimen ſcire. Et Ariſtotile nel ſeptimo delli Ethici:uocat immanitatem
coitum maſculorum. Et nel ſecondo libro delli Oeconomici dice. Nihil magis ſuum ē uxoris:nec ma
gis illi a uiro præſtanda/q̄ ſancta & intemerata ſocietas. Et in li Politici dice. Coitus omnis alterius q̄
coniugis/penitus ſit interdictus. Circha li coſtumi del marito & della moglie/& loro conuerſatione:
laquale coſa fu da noi nel terzo libro propoſta:diro ſuccinctamente ſecōdo el noſtro arbitrio: & ad/
ducto in mezo li admaeſtramenti & regule di tale materia declarate da Ariſtotile nel ſuo ſecondo li/
bro delli Oeconomici:nel quale declara biſognare la buona donna maritata hauere dominio & cu/
ra di tutte le coſe dentro in caſa:non permettēdo ſenza precepto del marito alchuno ī quella entrare.
Le ſpeſe/apparato/& ueſtiſtimēti nō ſi minori che le leggi della citta permettino:Conſideri la dōna che
ne lo ſplendore delli ueſtimēti:ne la excellentia della bellezza:ne grandezza di oro/& ricchezze tāto
uale alla ſua laude:quāto la modeſtia & lo ſtudio della honeſta uita. Delle coſe di fuore laſſi la donna
la cura al marito ſuo:dal quale niente oda delle coſe della Republica. Appreſſo ſappi la dōna che uuo
le bene uiuere:li coſtumi del marito douere eſſere legge della ſua uita:li quali coſtumi ſe li ſopportera
con patiente animo/reggera la caſa facilmēte: & ſe fara il contrario/gouernera la caſa ſua con difficul
ta. Per tāto e/condecēte nō ſolamēte nelle coſe proſpere eſſere unanime/& in ſeruire al marito:ma an
cora nelle coſe aduerſe:ſe acchadeſſe qualche infortunio al marito/o in robba/o malattia corporale:
o alienatione della mēte:et in tali caſi debba la moglie eſſere patiente/& obſequire al ſuo marito:quā
do non comandi coſa diſhoneſta/o incongrua:ne debba la donna tenere amente/ſe il marito haueſſe
qualche uolta errato per perturbatione dello animo:ma tutto lo imputi alla īfirmita del corpo/o del
la mente:imperoche quanto piu diligentemente in tali aduerſita la moglie obſequira al marito/tanto
maggiore gratia hara appreſſo di lui:quando ſara da tale egritudine & improſpero ſucceſſo libera/
to. In tutte le coſe congrue molto piu debba la donna obbedire al ſuo coniuge:che ſe fuſſe ancilla com
prata:perche e/ſtata da lui comprata duno grande prezzo:cioe/con la compagnia della uita/& pro/
creatione di figluoli:della quale che pretio puo eſſere maggiore? Appreſſo ſe la donna uiue continue
con huomo fortunato/la ſua uirtu non ſi manifeſta & illuſtra tanto:quanto uiuendo con huomo mi/
ſero:perche bēche non ſia pocho uſare bene le coſe proſpere & iucunde:niente dimeno ſopportare
moderatamēte le coſe aduerſe/e/coſa molto maggiore:peroche nelle grandi calamita & iniurie non

rompersi/e/segno di animo molto excelso. Vuolsi pregare Dio: che tali occurentie non aduenghino
a marito: pur quādo accadessero/sappia la donna/che di qui allei quādo si porti bene/ne resultera gran
de laudi: ne Alceste harebbe comparata tanta gloria: ne Penelope harebbe meritate tante & si gran/
di laude: se fussero con fortunati mariti uissute. Ma le aduersita di Almeto & Vlyxe hanno a loro ap
parecchiato memoria sempiterna: peroche nelle aduersita de suoi mariti seruando uerso di loro fede/
hāno non imeritamente conseguito gloria. Facile cosa e/trouare participi di prosperita: ma nelle ad/
uersita nō uogliano ledōne essere compagne: se nō le optime: uerso lequali debba il marito usare tali
leggi: che sieno allor uso & commodo. A nissuna cosa debba piu studiare lhuomo di sana mente
che di optima & laudatissima mogliera procreare figliuoli pastori della senectu loro: & quasi optimi
& reuerenti custodi del padre & della madre/& di tutta la casa diligenti conseruatori: liquali a princi/
pio bene alleuati da loro padre & madre con sancti & iusti costumi/buoni meritamēte euadino: poche
se li parenti loro nō prestano alli figliuoli buono exemplo della uita/danno euidente cagione di excu
satione delli loro errori/& materia di peccare: in tal modo che spesse uolte li padri & le madri dispreza
ti per la inhonesta loro uita/dalli proprii figliuoli sono etiam nella senectu loro da epsi abandonati.
Per tāto niuna cosa si debba pretermettere che apartenga alla dritta disciplina della moglie: accioche
optima generi & nutrisca figluoli: considera lo agricultore: ilquale niente omette: accioche il seme in
optima terra/& maximamēte exculta/si semini: sperando cosi ricéuere optimi & abundantissimi fru/
cti: & piu presto uuole morire combattendo: che patire che li suoi fructi sieno deuastati. Adunq; se
tanta cura si pone per lo cibo del corpo: quanta maggiore si debba porre nelli figluoli: ne la madre &
nutrice nō si debba omni studio collocare in questo: p loquale solo essendo la conditione delli huomi
ni mortale/p successione conseguisce imortalita! Grande honore alla donna/& al marito nō minore:
se lei cognosce el marito suo obseruare allei castita/& nō pensare di altra dōna che di lei: & cosi la buo
na coniuge studiera tanto piu tale essere uerso el marito suo/quāto cognoscera/se fedelmente & iusta
mente dallui essere amata. Appresso debba il marito appropinquarsi alla donna sua con grāde tem/
peranna & modestia: & in le loro parole sia pudore/& in le opere honesta. Debbano li coniugi haue/
re pare cura delli figliuoli & amici & cose loro & di tutta la casa come cōmune. cerchando superare lu
no laltro di studio & diligentia: & ogni uno di loro debba contendere fare piu beni/& dare ciascuno
opera ad essere migliore & piu iusto: deposta la superbia/assumpta la industria/gouernādo ambedue
insieme con somma benignita & mansuetudine: accioche quādo sarāno peruenuti alla senectu/depo
sto el peso della administratione/& cōmissa a figliuoli/& liberati delle concupiscentie carnali/possino
& infra loro ad se medesimi/& parimēte a figliuoli rendere ragione chi di loro sia stato piu utile: &
maggiore fructo habbi facto nel gouerno familiare: & cosi faccēdo/intra loro uigorisce ppetua con/
cordia: & li inimici suoi molto angosciano: & loro amici ne piglierāno summo gaudio & imensa leti
tia. Et simili a q̄sti sono li precepti di Aristotile nel suo aureo libello Oeconomico: molte altre cose di
ce nel p̄allegato loco el p̄nominato Philosopho: lequali al p̄sente p nō dare alle ufe p̄stātie tedio/pre
termetteremo. Solo muteremo & solueremo alcuni utili & belli dubii: & a molti incogniti della ma/
teria del sacro coniugio. Primo dubio a che fine sia ordinato el matrimonio: laquale difficulta diluci/
damente declara el diuino Doctore sancto Thomaso Aquinate nella sua somma contra Gentiles: do
ue affirma la generatione delli huomini esser ordinata a tre diuersi fini: cioe alla perpetuatione della
humana spetie: et secondo questo fine la generatione dellhuomo si e/officio della natura. Lo secōdo
fine e/la perpetuatione di qualche bene politico: Verbi gr̄a: ad perpetuatione delle citta: lequali sen/
za la generatione/mancherebbeno: & secondo q̄sto fine la generatione debba esser ordinata dalle leg
gi ciuili. Lo terzo fine e/la ppetuatione della ecclesia: laq̄le consiste nella collectione delli fideli: & se/
condo q̄sto fine e/subiecto el matrimonio allo reggimēto ecclesiastico: et in questo modo si chiama sa
cramēto: pche q̄lle cose lequali al populo si dispēsano p li ministri ecclesiastici si chiamano sacramēti: &
cosi el matrimonio e/sacramēto della ecclesia/inquāto consiste nella coniunctione del maschio & del
la femina: che hāno questa intentione di generare & educare la prole al culto christiano. Et come nel
li altri sacramēti aduiene/che p le cose exteriori si figura qualche cosa spirituale: cosi ancora ī questo sa
cramēto del matrimonio p la coniunctione del maschio & della femina si figura la cōiūctione di Chri
sto & della chiesa: secondo quel decto dello Apostolo nella Epistola ad Ephesios: quando dice. Sacra
mentum hoc magnū est. Ego aūt dico in Christo/& ī ecclesia. Et pche per lo matrimonio & connexio
ne dellhuomo con la donna/si designa el uinculo & nexo di Christo con la ecclesia/& ancora pche fa
di bisogno che la figura sia correspondente al figurato/& la comunctione intra Christo & la sua eccle/
sia e/infra uno solo & una sola. Peroche la ecclesia e/una solamēte: secondo quel decto nella Cantica
Vna est columba mea/& pfecta mea: et Christo nō mai dalla sua ecclesia si separa: secōdo che epso di
ce nel fine dello Euangelio di Mattheo. Ecce ego uobiscū sum omnibus diebus usq; ad consumatio/
nem saeculi. Et lo Apostolo nella epistola prima ad Thessalonicenses dice. Semper cum domino eri
mus. Adunq; per queste cagioni e/necessaria che la copula del matrimonio inquanto sacramento sia
indiuisibile intra due solamente/& non piu: et per questo si solue el secondo dubio: cio e/se marito &
moglie si possano debitamente separare/& fare diuortio: et ancho si solue uno terzo dubio: cio e/se si

puo pigliare piu mariti & mogli. Quarto dubio nasce perche cagione nō si puo contrahere matrimonio intra li propinqui in qualunche grado. Laquale dubitatione e noda el preallegato Doctore scō Tommaso assegnando molte ragioni. La prima sua ragione mi pare questa: el matrimonio e coniunctione di persone diuerse: & perche li propinqui sonno quasi una medesima cosa: per cagione della medesima origine: pero in certi gradi li propinqui sono exclusi dal matrimonio. La secōda ragione e perche le cose che si fanno intra li coniugi: hanno inse certa naturale uerecūdia: & per questo e cosa congrua: che da queste tali cose sieno prohibite quelle persone: allequali p la coniunctione del sangue si debba hauere reuerentia riguardo & rispecto. Laquale ragione pare inducta nella antiqua & uecchia legge: nellaquale si legge. Turpitudinem sororis tuæ non discooperias: & similiter de aliis. La terza ragione: sie e che a la compositione delli costumi apartiene che li huomini sieno pocho dediti al li piaceri maxime Venerei: liquali disgiungano la mente: & impediscono luso della ragione. Et per torre uia la frequentia di questa delectatione e expediente: che li propinqui nō habbino questa licentia: perche in loro: & pla necessita dello habitare insieme: & p la assidua cōuersatione: & cōmodita dello stare in loco secreto: troppo sidarebbono ad questo piacere: quando lefusse dalle leggi permisso. La quarta ragione: la delectatione Venerea maximamēte corrompe la estimatione: & iudicio della Prudētia. Et pero la multiplicatione di qsto piacere repugnia alli buoni costumi: liquali nō possono essere senza prudentia: & se a li propinqui fusse lecito el coniūgarsi si accrescerebbe troppo tra loro lo amore: ilquale sarebbe in due modi: cioe pla cōmunione della origine & parentado: & pla concupiscentia carnale: & in tāto multiplicherebbe lo amore tra essi: & p consequēte la delectatione: che troppo a qllo sarebbero dediti. La quinta ragione nella societa humana e molto necessario che sia amicitia itra molti: laquale amicitia multiplica itra li huomini mediāti li matrimonii itra psone extranee: & molte uolte pli matrimonii cessano le inimicitie: & si obuia cō qsto remedio a grani picoli: & scandoli: & molti inconuenienti. Et acciochè habbino a sequire questi beni: & cessare questi mali e ordinato ple leggi: che li matrimonii nō si faccino fra li ppinqui: & cōiunti di parētela. La sexta ragione p laqle pua scō Thomaso: che fra il padre madre & loro figliuoli nō puo eēre matrimonio qsto. Perche il matrimonio e cōpagnia sociale: laqle nō debba eēre ifra qlli: liqli sono tra loro superiori: & iferiori naturalmente: come sono li parenti: & suoi figliuoli. Et p tanto habiamo nel libro Leuitico. Ois homo ad proximam sanguinis sui nō accedat. Quinto dubio pche cagione: & li antiqui Greci: & Romani hāno portato lo anello in quello dito: loquale e nella mano sinistra proximo al minimo. Et cosi si costuma nella guadia delle nouelle spose loquale dubio solue egregiamēte. A. Gellio: loquale allega Apion in libris Aegyptiacis: nelli quali dice ch uno neruo tenuissimo procede da quello uno di loro: & puiene al core: & pero ne pare cōueniēte decorare di tale honore quello digito: loquale e connexo col pricipato del core: & cosi approua. A. Gelio: & lo anello che e di figura circulare: laquale denota plenaria perfectione: significa la fede: & itegrita: laquale debba essare tra quelli liquali sono copulati cō lo uinculo di questo sanctissimo sacramento. El fulgor del auro. S. Hieronymo lo iterpreta Sapientia. Perla gemma pretiosa possiamo intendere lo ornato di multiplici uirtu conuenienti al li cōiugi. Molte altre: & quasi infinite questioni si potrebbero addurre i questa materia molto late: lequali se tutte uolessi declarare farei uno amplo uolume: solo ho uoluto toccare questi cinque pūcti p dare qualche delectatione alle acute menti uostre & nobili ingegni. Essendo adunq il sacro cōiugio tāto degno: & li fini suoi tāto nobili: cioe pperuatione della humana spetie: & delle citta: & ciuili congregationi: & della ecclesia sancta di Dio: & essendo ancora nel matrimonio secondo la sententia di scō Augustino: pcipuamēte tre beni la Fede Laprole & il Sacramēto: meritamēte e stato sēp tāto celebrato el scō coniugio: & quelli molto laudati che hanno electo questa maniera di uitai & stato cōiugale: nelquale e grande: & honesto piacere exuberante: & grandissimo fructo pla prole: honore & laude & diuina gratia plo sacramēto: & p tāto nulla cosa e migliore della moglie bene morata: niēte piu iucundo: & piu amabile. Siche sono di gran biasimo: & ignominia degni: quelli che le loro dōne tractano nō come chare compagne di tutta la uita: ma come serue uilissime: & questi tali sono piu presto da eēre chiamati belle i figura humana che ueri huomini: ipero ch uno aiale bruto uerbigratia una bella caualla o asina o altro aiale irrationale di sexo feminino: che a noi parturisse fructo: lo terrēmo i cōnnue delitie. Quanto dobbiamo piu stimare la propria mogliera: laquale ci genera: & nutrica li figliuoli cōtanta pena nel parturire tanta fatiga di di: & di nocte nel dare alloro el lacte: & nutricarli & alleuarli cō tāto sudore: incōmodo & molestia: & spessevolte li mariti puersi pli loro intollerabili costumi: & asperi portamēti sono cagione di molti icōuenienti: & dello aborto: & della generatione de figliuoli mōstruosi pla cōturbatione del sangue della donna grauida: & pregnante: alla quale nō solo la lesione del corpo: ma ancora la fixa imaginatione: & cogitatione fa manifesta alteratione nel feto nel uentre della madre: come euidentemente lo demonstrano le expresse note nelli corpi de mamolini: che uulgarmēte si chiamano uoglie: lequali Dio ha ordinate come sigilli acioche alle dōne pregnanti sia prestata fede: & hauto grandissimo riguardo. Et po uoi uxorati amate le moglie uostre: & quelle tractate cōdecentemēte come chare: & dolci cōsorti: & cōpagne perpetue: & fideli della uita nostra. Considerate che nessuno comertio & cōpagnia e piu durabile nessu

na amicitia e piu uera & ferma nella fede maggiore che quella tra li buoni conlugi: cioe marito & moglie: & si amicorum pro ueteri prouerbio communia omnia: quale amicitia e da essere comparata a questa del matrimonio! Nellaquale li figluoli: la robba: lo honore: la infamia: & li propri lor corpi: & membri senza dubio alcuno sono communi. Et uoi honestissime donne se uolete acquistare laude: & gloria sepiterna amate honorate uezeggiate li mariti uostri: & a quelli seruate fede perpetua & inuiolabile. Perche cosi sarete accepte allo omnipotente Dio: ilquale ui contentera di figluoli: & dogni da uoi desiderato bene sarete uiuenti in summo honore appresso di tutti: & doppo la uita acquisterete fama immortale. Pigliate exemplo da quella nobilissima donna: & Regina chiamata Artemisia moglera del Re di Caria: costei tanto feruentemēte amo lo suo marito Mausolo: che morto lui prese le sue osse: & pulverizate insieme con le sue cinere mixto con odori & acqua le beuette: & per la grande sua charita uerso il suo marito: fece se medesima di lui sepulchro & ancora ad perpetua memoria: & immortale gloria del suo charissimo: & iucundissimo defuncto consorte: construxe quello memoratissimo monumento: chiamato Mauseolo: o uero Mauseoli: ilquale edificio: & fabrica: e in fra li sette spectaculi del mondo annumerato: & ancora instituì in laude del prefato Mausolo giuochi publici: & propose alli combattenti amplissimi premii di denari: & altre chose buone: & per questa cagione: mētre che la terra produrra fructo: & nel cielo saranno stelle: & nelli fiumi correranno le acque uigorira la memoria di Artemisia: & piu presto li cieli uolleranno suoi corsi: che si spenghino le sue immense laudi: & cosi ad uerra a uoi nobilissime donne: se seguiterete le uestigie sue: & con pari animo: & ardente affecto del cuore amerete li mariti uostri: liquali longa eta uiuino con uoi con somma letitia. Laquale Dio per sua infinita clemētia conceda alli presenti nouelli sponsi: dequali uolentieri addurrei in mezo le uirtu & le laudi: ma laudare alcuno in presentia pare certamente cosa blanditoria: & consueta piu presto da uani adulatori che da coloro: che uogliono imitare la Christiana integrita: laquale allega Christo capo nostro hauere laudato Ioanni Baptista partiti li discepoli & remoti dal conspecto suo. Conuertaremo la intentione nostra a rendere laude allo omnipotēte Dio autore di tanto bene: & darne gratie alla sua immensa bonita. Dixi.

Oratione. XIIII. Laquale dice el precessore a successori infine del magistrato: quando si cōsigniano li gloriosi uexillii secondo la antiqua consuetudine della Senese patria.

MAgnifici: & excelsi signori: prestātissimi nuoui Magistrati: & uoi altri honoratissimi Cittadini: essendosi tante uolte in questo loco parlato p huomini sapiētissimi di splēdido Ingegno & singulare doctrina: quello che degnamente al acto presente si cōuiene cōsiderate le mie debili forze: dubito se uolessi usare lōgo sermone: nō facesse iniuria alla dignita della materia: & io meritasse iusta reprehēsione. Et p euitare questo incōueniente: ho deliberato infra me stesso cō somma breuita restringere el parlar mio alla exortatione di quelle due precipue uirtu: onde nasce la uera felicita di ciascuna laudabile: & bene ordinata Republica. Et in prima si presenta la Iustitia madre: & Regina di tutte le uirtu: secōdo che p tucti li antiqui Philosophi e stato determinato: & cōcluso. Dellaquale la proprieta: & la uera essentia e rendere el debito a ciaschuno secōdo quella equalita: pe la quale maxime la humana compagnia: & conciliatione si possi cōseruare in prima honorando el diuino culto: & referendo ogni humano bene alla diuina prouidentia: che tutto el mōndo mantiene: & gouerna. Secōdario usando reuerentia a quelli che per merito di uirtu: & di uera sapientia sono preposti al reggimento delli altri. Onde prudentemente si diffinisce la Iustitia: animi nobilitas tribuens unicuiq secundum propriā dignitatē: maioribus reuerentiam: equalibus concordiam: inferioribus disciplinam. Pero che essendo tre stati infra li mortali maggiori pari inferiori: a tutti la Iustitia rende quello che congruamente si conuiene: come la pre allegata diffinitione apertamēte demonstra. Et duo principali offitii sono maxime conuenienti a questa uirtu. Delli quali el primo e che a nessuno si facci iniuria: il secondo che le cose communi si usi come communi: & le priuate sieno priuate: si che li debiti termini della honesta & della ragione non si transcendino: Alquale proposito e lauctorita di Tullio in primo libro de officiis. Quod iustitiæ duplex munus ē: primum: ut ne cui quis noceat. Alterum ut communibus utatur pro cōmunibus: priuatis ut suis: Le quali due cose sono stabile firmamento alla conseruatione della citta: & ciuile congregationi. Il perche si inferisce la Iustitia essere sopra tutte le altre uirtu: sommamente necessaria al publico gouerno & politico reggimento. Onde sauiamente parla Macrobio circa el principio super Somnio Scipionis proponendo la auctorita di Platone excellentissimo Philosopho in queste parole. Rerum oium Plato: & actuum naturam penitus inspiciens ad uertit in omni sermone de republicæ institutione proposito infundendum animis iustitiæ amorem sine qua non solum Respublica: sed nec exiguus hominum coetus nec domus quidem parua constabit. Ma con questa e necessaria cōpagnia la unione: & la concordia charissimi cittadini miei: laquale ha due potissime considerationi: & quāto alla origine nasce: & deriua dal sacro fonte della iustitia. Et quanto al suo fine risguarda solamente la publica salute: & el commune bene. Laquale doue si truoua: sempre parturisce augumento de ogni perfe

cto: & desiderato dono. Et quella cognoscēdo lo āntiquo Sciluro Greco & famosissimo cittadino: & hauendo .l xxx. figluoli maschi: a nissuna altra cosa: se non alla cōcordia li animaua cō assidui amaestramenti. Et essendo perla decrepita eta uicino alla morte: per confirmare nel proposito della perpetua unione li suoi chari figluoli: delli quali nessuna possedeua piu pretiosa substātia: si fece addurre uno fascie dasti: & comando a ciascuno: che prendesse quello: & cosi ligato insieme lo rompesse: & nessuno lo pote fare quantunche giouani & di potenti forze. Et esso da poi uecchio: & infermo presa ciascuna di quelle hasti separatamente: senza difficulta le rompeua. Per lo quale exemplo demonstro quanta fusse la uirtu: & la efficacia della unione: & della concordia. Onde non senza cagione el glorioso Doctore sancto Hieronymo in una omelia confirma la auctorita del nobile Historico: laquale dice. Concordia res paruę crescūt: discordia maximę dilabūtur. Come meglio attesta la euāgelica uerita. Omne Regnum diuisus contra se desolabitur & omnis ciuitas uel domus diuisa contra se non stabit. Quantunche non minore euidentia ne demonstrano li nuoui experimenti: & freschi exempli. Peroche quella Republica solamente in bono: & felice stato si conserua: doue regna la concordia: & la Iustitia. Onde nasce el desiderabile & maximo bene della pace: come per testimonio del propheta Isaia si proua. Et erit opus iustitiæ pax. Et Dauid come in uoce dello Spirito Sancto in Psalmo. Iustitia: & pax obsculatæ sunt. Onde etiā douendo nascere el Saluatore unigenito figluolo di Dio in nel mondo: fu annuntiato perli Profeti Sancti: che ne di suoi nascerebbe la Iustitia & la abundantia della pace. Perche la iustitia insieme con la cōcordia e sola quella cagione: che produce el dulcissimo fructo della sancta pace. Laquale possedendosi si possiede el cumulo dogni amabile: & desiderato bene. Onde lo Aurelio Sancto Augustino in uno sermone ad fratres Heremitas testifica la pace essere sola: la quale essendo honesta naturalmente insieme con la sua perfectione contiene in se uera & In estimabile suauita: come lo demonstra el propheta dicendo. Ecce q̄ bonum: per la honesta: & q̄ iucundum per la dolceza: habitare fratres in unum per la concordia. Et per tanto dilectissimi cittadini miei seguite la Iustitia in ogni nostro gouerno: amate la cōcordia obseruate le leggi risguardate el cōmune bene cercate la salute & la gloria della Republica uostra: remouēdo ogni passione & priuato affecto: & qualunche impedimento della sancta iustitia. Accioche possiate con felicita: & perpetuamente regnare. Postremo uerremo allo acto della presente celebrita: & obseruata consuetudine della Senese patria. Pertanto uoi Magnifico nuouo Capitano: & Gonfaloniere della Iustitia: di cui la sufficientia integrita fede experientia prudentia īdustria solertia diligentia a ciascuno e ben nota: preparate questo glorioso insigne: & uictrice uexillo: & successiuamente uoi altri designati Magistrati a perpetua laude di questa inclyta cita: & honore uostro & in mortale gloria dello eterno Dio: & della sua madre sanctissima: laquale perpetuo conserui questa dolce patria felice: & beata. Dixi.

¶Oratione. XV. al medesimo proposito.

Ognosco che la celebratione della presente solemnita: & la dignita delle uostre excellentie: & anco la grandeza della materia Magnifici electi: ornatissimi Magistrati: & padri prestantissimi: richiedeua alto ingegno: & somma eloquentia a satisfare a quello: che sarebbe opportuno: & conueniente. Et manchando io nell una: & nel altra parte: la necessita del loco: & la sorte del magistrato: al quale cognosco senza mio merito essere preposto: debba secondo la mia sententia fare iusta excusatione appresso le uostre magnificētie: del mio parlare. Loquale restringero con quanta breuita sara possibile: iudicando per questo modo essere meno reprehensibile el mio errore maxime perche molte uolte per diuersi tempi per huomini eloquentissimi e stato dicto copiosamente circa lo occurrente subiecto: & tucto intendo essere notissimo alle intelligentie uostre. Pur cinque cose sono indicate sommamente necessarie a quelli liquali amministrano in alcuna Republica gouerno & reggimento. Primo honorare la patria feruentemente: cō diligente cura mantenere la iustitia: seguitare la uia della pace conseruare unione & concordia abbracciare: & firmamente sostenere la liberta. Et ciascuno sano intellecto cognosce la patria nelli gradi dello amore: doppo la reuerētia della Maiesta diuina: tenere immediato: & secondo loco. Perche quella non solamente della nostra generatione: ma etiam di tucto el bene essere: & delli precipui cōmodi della uita nostra e potissimo fundamento. Et per tanto grande conuiene essere la pieta & dolcissimo lo affecto uerso la patria infra tucti li terreni: & humani beni. Secundario la iustitia singularmente e commēdata dā tucti li morali: & dalli institutori del politico reggimento come excellentissima uirtu: & sopra tucte le altre piu necessaria a mantenere omni ciuile congregatione: perche refrena: & deprime li cattiui & exalta & extolle li boni & li uirtuosi. La quale successiue per naturale ordine produce la pace chome suo uero & optimo effecto: in nello quale consiste la plenitudine di tucti li beni. Onde dixe bene Isaia. Erit opus iustitię pax. Et con questa molto congruamēte e connexa: & colligata la concordia & la somma unione delli cittadini: liquali essendo concordi: & unanimi al bene & salute publica: glorificano lo stato della cita & fanno sufficiente & firmissimo riparo contra ogni insidia: cōtra ogni malignita: & uiolentia exteriore. Onde ne segta indubitatamente la conseruatio-

ne della dolce liberta:laqual e iustamente-e-reputata quello thesoro incomparabile:ilqual e come no bilissimo priuilegio:per benignita di Dio la natura ha concesso:a la humana excellentia. Diche par la el Propheta. Minuisti eū paulominus ab angelis: gloria & honore coronasti eum &c. Et a queste cose debba mettere ogni studio: & tucto suo intellecto: & potere: qualsiche-e-preposto al publico reg gimento della citta. Perche nessuna maggiore ne piu prestante opera: ne anco piu grata: & accepta alla Maiesta superna dello eterno Dio sipuo fare:che drictamente-& con affectione: & con fede reg gere: & mantenere li populi: & con due principali-& optimi instrumēti:liquali sono timore di Dio & obseruantia della diuina legge: & lo exercitio delle uirtuose opere. Lequali tutte cose non sipuo du bitare:che attesa la sapientia: & sufficientia delle uostre excellentie tucte habbino ad essere bene con siderate: & obseruate:unde nefara preparato premio di singulare: & amplissima gloria in terra: & doppo el corso della presente uita ancora retributione inextimabile dallo eterno Dio nella futura uita. Hora uerremo alla consignatione di questi uictoriosi: & triumphali Gonfaloni:secondo la anti qua & laudatissima consuetudine della nostra Republica. Dixi.

¶Oratione. XVI. che lo Capitano di Populo: & Gonfaloniere di Iustitia:laquale di-gnita-e-temporale: & magiore di tutte le altre nella Magnifica Citta di Siena: dice allo altro Capitano: & Gonfaloniere nel termine di tanto degno: & excellente Magistrato.

Arebbe necessario che al presente parlasse huomo experto-docto-& facundo: delle qua-li parti essendo io altutto priuato:ho deliberato piu presto con breuita parlare:che con longa Oratione dare tedio alle excellētie uostre. Per tanto postposti li oratorii ornamē-ti consigno in prima a uoi Magnifico Capitaneo: & dignissimo successore questo tri ū phante gonfalone: & glorioso insigne. Perlo quale-e-significata la sincerita: & feruen-te proposito al dricto & giusto reggimēto come habbiamo decto. Secōdario questi sigilli per liqua-li si comprehende el secreto:neccessario in ogni Republica: & laudabile reggimento:piu che altra co sa a salute: & exaltatione di qualunche gouerno. Tertio li anelli:per liquali si figura la fede: & la in-tegrita di questo honoratissimo Magistrato:che denota plenaria perfectione-significata p la forma rotunda: & circulare. Quarto le chiaui:lequali sono qui presenti insegno della auctorita-& potentia concessa aluostro dignissimo officio-& potesta. Quinto la nota doue si contengono lecose necessarie da expedirsi per le uostre excelse signorie:lequali non essendosi per iuste cagioni cōclu se:silassano no tate alle prudentissime Magnificentie uostre: & finalmente riceuera la uostra excellēntia lo osculo del la pace:allaquale tutte le nostre-& humane operationi sidirizano:pregando Dio chi infunda la sua gratia:p laquale possino consequire le Magnificētie uostre desiderato fine cō laude & honor. Dixi.

¶Oratione. XVII. al medesimo proposito.

O mi rallegro Magnifico: & excellente Capitaneo ienarrabilmente della uostra dignis sima successione perdūe efficaci ragioni principalmente per intuito della Repub. laqua le con la somma prudentia: & integrita della Magnificentia uostra insieme con tanto ex cellente collegio sara optimamente gouernata:con uera conseruatione del suo felice: & solidissimo stato: & splendore di gloria. Secundario per alleuiatione mia: perche attesa la singulare: & pfecta sufficientia della uostra excellentia non solamente non-e-necessaria exhortatio ne instructione alcuna circa el bono gouerno: & regimento-ma etiā sarei degno di grande reprehen sione quando al decto proposito parlasse alcuna cosa cō quello:loquale da tutti li cittadini-e-del giu sto gouernare reputato maestro: & optimo preceptore. Onde non resta altro: se non porgere pre-go a Dio:che cōceda qlla gratia alla uostra excellētia: chi semp ha cōcesso in ogni uostra administra tione:dōde possiate reportare utilita: & ornamēto alla patria-& maggiore illustratiōe della sapiētia della uirtu-della magnanimita: & moderatione uostra. Et cō laude dello eterno Dio phenderete q̄sti ornatissimi īsigni:tacēdo loro significatiōe misterio sa:liq̄li possiate tener plo tēpo deluostro glorioso Magistrato: & assignare successiuamēte a pperpetuatione: & exaltatione delbuono stato di q̄sta inclyta: & pacifica Repubica: & floridissima liberta. Nelle altre parti-e-stato parlato conuenientemente: plo no stro Priore: & ī nota-e-scripto quāto q̄sti miei honorādi padri hāno iudicato eēre opportuno. Dixi.

¶Oratione. XVIII. al medesimo proposito.

Ognosce la Prudentia uostra Magnifico Capitano: quale sia la significatione: quale sia la auctorita: quale sia lornamento di questo glorioso-& triumphale gōfalone: & con-te nendo elmisterio della nostra liberta: & del populare regimento prēda quello la uostra excellentia al nome dello omnipotente Dio: & a conseruatione della gloria di questa be ne instituta Republica: della iustitia-della pace-& buono stato del nostro reggimēto: & extremo exterminio:dogni ad uersario: & psecutore di questa ornatissima patria. Dixi.

¶Oratione.XIX.al medesimo proposito.

NEssuna cosa in tucta la uita humana Magnifico Capitaneo & dignissimo successore & di maggiore excellentia: chel gouerno: & la aministratione della citta: & Republica: Perch a questo fine si reducano tucte le opere: & tucta la conuersatione humana. Ne anco infra lecose terrene: & mortali si puo fare piu accepta opera: & che piu grata sia allo eterno Dio: che la ciuile congregatione ordinata al buono & giusto reggimēto. Et per questa cagione in tucti li populi liberi algouerno si prepōgono huomini di grāde uirtu: di optimo consiglio: & di integrita ornati: acciochè mediante la sapientissima & diligente loro amministratione maturamente si exequischino quelle cose: perle quali sia cōseruata la iustitia: si mantenga la liberta: si augumenti el stato: & la felicita della Republica: & si extolla la dignita: lo honore: & la gloria della patria: seruando le prudenti ad monitioni de saui antiqui: liquali amaestrano: che quelli che sono preposti algouerno ogni sua cura: industria: & faticha debbino mettere circa la publica salute: & conseruatione: & utilita commune: postponendo ogni particulare commodo: & priuata affectione: & secondario che uniuersalmente attendino alcorpo di tutta la Citta: & albene essere di quella non inclinando piu auna parte: che ad unaltra: ma equalmente: & indifferentemente procurādo la uniuersita deli Cittadini & di tutta la Republica: per conseruare la unione: & la concordia: senza laquale nessuno populo si potrebbe in buono: & tranquillo stato perpetuare. Tali uirtu si debbono presūmere della uostra Magnificentia in questo ornatissimo Magistrato. Et pero insegno della sua grande dignita & potesta si consigna questo uictorioso uexillo: in nel quale sono dua colori: biāco: & rosso. Perlo biāco si denota la purita: & sincero proposito del giusto reggimēto. Perlo rosso: lo amore: & feruore della ardente charita: quale si debba contutte le forze dello ingegnio demonstrare. Lequali conceda alla magnificentia uostra lo omnipotente redemptore si che possiate del uostro optimo gouerno mantenere la pace: la gloria di questo populare reggimento: & reportare in tucto desiderato fine. Dixi.

¶Oratione.XX.al medesimo proposito.

QVesto gonfalone uictorioso dignissima insegna: & di grande excellentia: & auctorita non senza optime cagioni deputato a questo glorioso magistrato: alquale per uirtu: & optimi meriti: e: preposta perlo ordinato tempo la uostra magnificentia cōsigno in nome dello eterno Dio: pregando la sua maiesta: che alle somme laudi della uostra magnificentia si degni infundere la sua gratia: perla quale reportiate laude: commendatione: & gloria nel fine del uostro Magistrato. Dixi.

¶Oratione.XXI.laquale dice el Priore del collegio de Magnifici: & potenti Signori Senesi a laltro Priore nel termine dello priorato.

COnuenitia huomo di grande eloquentia: & di singulare uirtu ornato Magnifici Signori: a cui questo dignissimo loco di tanta dignita: & lo officio del parlare a tanto cōspecto fusse attribuito. Pure cosi essendo per necessita della sorte a me concesso: quantunch io intenda apertamente quale sia la mia insufficientia non conueniente al peso di tanto Magistrato: nientedimeno prendo in tre parti optima confidentia: primo dalla diuina gratia: laquale nō manca a quelli che con buono animo: & diricta intētione alla salute della republica: & obseruantia della iustitia sono preparati. secondario dalla optima prudentia: & perfecta uirtu di qsti miei magnifici: & honoratissimi padri: sotto el cui cōsiglio: lo optimo gouerno spero tucta la nostra aministratione procedere con iustitia: & pace. Tertio dallo exemplo: & uestigie delle magnificentie uostre: lequali sequendo: & imitando tanto piu facilmente speriamo consequire intento: & desiderato fine con honore: & salute: & conseruatione di bono: & tranquillo stato di questa republica. Et cosi preghiamo lo eterno Dio che cene conceda gratia: a cui sanctissimo nome: & insieme della sua gloriosissima madre & di tucta la celeste corte: riceuero questa honestissima insegnia con felice auspicio del uostro reggimento. Dixi.

¶Oratione.XXII.al medesimo proposito

QVesta īsegna: & grorioso sceptro Magnifico successore nō senza grāde mysterio deli nostri antecessori: e: stato ordinato a representatione di rectitudine di iustitia: & diporetia di questo amplissimo Magistrato: & essendo la Magnificentia uostra di tanto honore digna: & idonea a questa grauissima: & īportante āministratione: nel nome dello eterno Dio: & della sua madre sanctissima ui consegno questo: che dio infunda la sua gratia la sua gratia a giustamente gouernare. Dixi.

¶Oratione.XXIII..al medesimo proposito.

COnsiderata quanta sia la excellentia di questo loco magnifici Signori successori nostri cognosco el mio debile: & basso ingenio non potere satisfare quanto al presente acto sarebbe opportuno. Nientedimēo perla sorte del Magistrato essendomi attribuito di par

lare: cognosco breui parole essere necessarie: si perche cosi richiede la imperitia mia: si etiam perche a sufficientia intendono le magnificentie uostre quali parti si debbino exequire per quelli: che a tanto magistrato sono ꝓposti. Ma perche la liberta & la pace sono due chari & pretiosi thesori: che una Republica bene ordinata possieda conseruerete la iustitia conseruerete la concordia attenderete alla cõmune salute & al bene uniuersale & fructo della patria: spogliati dogni priuata affectione: lequali uie drictamente pducono al fine intento: & alla perpetua & stabile possessione delli prenominati doni liberta & pace. Et cosi ci confidiamo che studiosamente & con la usata uirtu faráno nel suo gouerno le magnificentie uostre: & cosi sia pregato lo omnipotente Signore concederne gratia: alquale effecto uoi magnifico Priore al nome del supremo dio riceuerete questa gloriosa insegna: con la excellentia: & auctorita a questo ornatissimo magistrato concessa: che sia honore & tranquillita del presente populare reggimento: & depressione & ruina dogni suo contrario. Dixi.

¶ Oratione. XXIIII. al medesimo proposito.

SE io uolessi parlare Magnifici Signori & successori nostri quello che al proposito sarebbe appropriato ne io ad sufficientia lo potrei fare & la uostra somma uirtu non ha bisogno. Pero che ciascuno di noi si rende ben certo: che con tale prouidentia: & si diligente studio: & sollecitudine sara gouernata questa republica in tucto el uostro excellentissimo magistrato: che sara fermeza: & tranquillita del presente reggimento: & illuminatione maggiore della uostra singulare uirtu & augumento di gloriosa fama alle uostre magnifice Signorie. Et cosi preghiamo lo altissimo creatore: che ue ne conceda la gratia: si che sia ogni uostro gouernare a sua laude ad honore: & pace di questa ornatissima Republica: commendatione delle persone uostre. Et pertanto uoi excellente nouo Priore al nome del grande: & superno Dio: della sua intemerata: & gloriosa madre Maria: sempre Vergine: delli pricipi delli Apostoli scõ Pietro & scõ Paulo: delli uictoriosi Martyri: & protectori di questa potente Republica: & del glorioso Confessore scõ Bernardino: & di tucta la celeste militia de beati prenderete questo ornatissimo insegno con la auctorita sua a salute pacifico: & tranqllo stato del presente populare reggimẽto exaltatatione diq̃sta alma cita: extrema ruina: & exterminatione di qualũche attẽtasse la sua liberta: & pace maculare. Dixi.

¶ Oratione. XXV. al medesimo proposito.

PErche ne la mia ignorantia sarebbe sufficiente a parlare: ne la prudentia uostra magnifici successori nostri ha bisogno daltrui exortatione: a uoi: excellente nuouo Priore cõsegno questa gloriosa insegna ad laude di Dio: & della sua madre Sanctissima & di tucta la corte celeste del paradiso: unde riceuiate gratia pfectamẽte al uostro magistrato gouernare a pace & gloria di q̃sta Republica & cõseruatione di q̃sto ꝑsente reggimẽto. Dixi.

¶ Oratione. XXVI. al medesimo proposito.

PErche parlare in luogo degno: & di materie importanti Magnifici Signori successori nostri: sappartiene solamẽte a huomini di grãde doctrina & prudẽtia & da laltra parte cognoscẽdo el mio basso itellecto di tãto peso nõ esser capace: p q̃sto delibero al cõspecto delle ũse signorie usare breuissime parole: a demostratione della nr̃a letitia: laq̃le riceuiamo p succedere le ũse. magnificẽtie a q̃sto excellẽtissimo magistrato plo uso iusto & prudẽtissimo gouerno. Et po uoi magnifico nuouo Priore ꝓnderete q̃sta gloriosa bacchetta a laude del eterno dio & della sua madre sãctissima: & de pricipi delli apostoli scõ Pietro & scõ Paulo de uictoriosi martyri: Crescentio, & Ansano: Sauino, Victorio & del beato cõfessore scõ Bernardino: & della sancta Virgine Catherina Senese: a honore & pace di questa Republica: a fermeza del presente populare reggimento: & a ruina & exterminio di qualũche appetisse in contrario. Dixi.

¶ Oratione. XXVII. al medesimo proposito.

COgnoscendo apertamẽte Magnifico successere: che dua parti a me p debito cõuerrebbero, La prima cõmemorare quali cose obseruãdosi uno Magistrato degnamẽte si possi aministrare. La seconda referire in alcune parte delle laudi della prestãtia uostra: ma due respecti de laltra parte mi cõfortano: & inducono ad usare somma breuita nel parlare mio. Et maxime che alla mia imperitia nõ specta di tanto ampla: & difficile materia tractare come sarebbe la iustitia la cura studiosa & assidua diligentia che ad optimo officiale si conuiene nel suo prudẽte & laudabile reggimẽto: & appresso quale sia la uirtu: & summa sufficientia uostra per se medesimo e facilmẽte manifesto. Et p q̃ste cagioni giudico eẽre superuacanea qualũche mia exhortatiõe cognoscendo che mediante la integrita: & obseruantia dogni necessaria uirtu questo magistrato sara recto dalla intelligentia: & sedulita uostra co ulo superno auxilio a somma gloria della nostra inclyta Republica & ad pace unione & quieto & optimo stato di questo laudabile: & honorato populo: & ad illuminatione maggiore della uostra singulare probita. Et cosi con incessanti preghi ne supplico deuotamente a quello onde ciascuno perfecto bene: & gratia procede. Al quale effecto a laude del suo glorioso nome prẽderete questo sceptro: segno di potesta & rectitudine di iustitia: il quale representa la autorita del magistrato ũso: del quale a cõceda la diuina gratia reportare desiderato fine. Dixi.

¶Oratione.XXVIII.al medesimo proposito.

Vando a me si fusse conuenuto: & la mia ignorantia nō mel o negasse Magnifici signori & excellenti successori nostri: uolentieri: & longamente harei parlato della nra letitia p hauere dignissimi successori: & anco della obseruantia della iustitia: & del mantenere la liberta: & la pace sancta che e elfirmamento di questa Republica: & nostra patria. Ma non hanno dibisogno di ricordi: & nostra exhortatione le uostre magnificentie: le quali come sapientissime lauffaranno in tutte le parti copiosamente: & cosi piaccia allo eterno Dio: & alla sua madre sanctissima: aduocata della citta nostra concederne gratia: sicchi possiate gouernare q̄sto excellentissimo Magistrato a salute della patria: & honore delle uostre magnificentie & alloro laude: & perpetua exaltatione di q̄sto populare reggimento a uoi Magnifico nuouo Priore consegno q̄sta honoratissima insegna: segno di iustitia: & di grande auctorita: laquale teniate: & successiuamente cō segnate a perpetua conseruatione di pace: & felice stato. Dixi.

¶Oratione.XXIX.al medesimo proposito.

Ome per fino al presente di del nostro magistrato e passato colo adiutorio superno feliceme nte secondo el mio iudicio & con la uirtu & diligentia nostra: cosi hauendo confidentia nelle parti medesime. & optimi instrumenti spero sequira in futuro. & maxime succedendo a questo amplissimo loco Priore di molta prudentia ornato: & amatore della patria salute: & honore. Alquale effecto medesimo cōsegno q̄sta gloriosa i segna al la magnificentia uostra. Alla quale ha sempre propitio: & fautore quello che tucto el mōdo gouerna con la sua imensa prouidentia. Dixi.

¶Oratione.XXX.al medesimo proposito.

Vm quello felice auspicio con lo quale a me fu consignato questo ornatissimo sceptro: rendo con la sua auctorita a uoi magnifico successore: pregando lo eterno Dio: che conceda pace & maggiore gratia in tutta la uostra amministratione. Dixi.

¶Oratione.XXXI.al medesimo proposito.

Rande & molto singulare e la uostra letitia excelsi Signori cōsiderata la uostra dignissima successione a questo inclyto: & excellentissimo magistrato. Perche bene & sapientemente si dice per la auctorita famosa. Principibus quidē bonis magna ē uoluptas successores habere iustissimos. Et se questi precessori uostri hanno studiato con tutte le sue forze procurare: & mantenere la pace. la salute: & lo buono stato di questa amplissima Republica: ferma speranza: & nostra certissima opinione: che con pari diligentia sara defesa: & gouernata dalle uostre magnificētie: delle quali attesa la prudentia la uirtu & optimo studio: & affecto uerso la patria. si cōfidano questi mia optimi padri non eēre necessaria alcuna exhortatione cognoscendo le uostre excelse signorie prōptamēte iclinate & disposte al giusto pacifico: & laudabile reggimento: & precipue a conseruare la pace la unione & la concordia di tutta la citta. La iustitia uirtu su prema: & la dolce liberta della patria: che sono lipretiosi thesori: & le stabili colōne: pli quali ogni populo: & bene ordinata Republica i somma felicita si conserua. Rēdosi certi q̄sti mia amplissimi padri che quello aureo: & sanctissimo pcepto del grande Oratore: & philosopho Tullio sara sempre insculto nelle mēti uostre: q̄ n dice nel primo de Officiis. Oīo: q reip. prefuturi sunt: duo Platonis precepta teneant: unū: ut utilitatē ciuiū sic tueant: ut quęqd agunt: ad eā referant oblitti cōmodorū suorū. alterum. ut totum corpus Reipublicae curent: ne dum partem aliquam tuentur: reliquas deserāt. Vt. n. tutela: sic procuratio Reipublicae ad utilitatem eorum: qui commissi sunt: non ad eorum: quibus cōmissa ē gereda ē. Qui ante partem ciuiū cōsulunt: partem negligunt: rem pniciosissimam in ciuitatem inducunt: seditionem: atq3 discordiam. Et pero uoi Magnifico nuouo Priore questo segno: & glorioso sceptro riceuerete con la sua auctorita: & excellentia: ilquale tenendo diritamente sia cumulo di gloria: & corroboratione di pace: mediante el superno auxilio della diuina gratia: & per intercessione della Regina del cielo: aduocata nostra. Dixi.

¶Oratio.XXXII.al medesimo proposito.

On conuenendo alla mia ignorantia parlare in tanto dignissimo conspecto Magnifici Signori: & successori nostri: & nō hauendo la uostra Signoria di alcuna exortatione bisogno: per la sua singular uirtu & iustitia: inuocādo el superno fauore: & celeste ad iutorio a uoi Magnifico nuouo Priore in nome dello eterno Dio: & della sua gloriosissima madre: consegno questa excellente insegna: preghando Dio deuotamente: che ui conceda gratia mantenere la pace la liberta: & lo buono stato di questa Republica: & populare reggimento con illustratione: & honore della uostra Magnificentia. Dixi.

¶ Oratione.XXXIII.Della Republica.

On senza cagione miperiuado excellentissimi magistrati: & optimi padri che sara iudicata cosa non solamente colpabile: & reprehensibile: ma etiam di iulia calumnia: & quali abhominatione degna che lo officio iustamente attributo a chi presede Capitaneo di populo primario magistrato: nella Republica Senese: & reseruato ad huomini di gran le doctrina: & facundia: lo quali priuato & senza perfectione di doctrina ardisca in questa hodierna solemnita & frequente corona assummer & exequire. Maxime trouandosi proposito alpresente chi mentamente per doctrina per eloquentia & per auctorita possi essere comparato alli antiqui excellentissimi Oratori come spesso nel Senato nostro: & qualunche publico collegio ne uediamo euidente: & manifesto experimento. Loquale non suole gia mai per qualunche urgēte occupatione pretermettere alcuno douere o publico o priuato come etiam alli tempi proximi: & īquei li casi ne liqua'i suole succumbere la natura: & humanita nostra ha lucidamente demonstrato con euidente argumento di moderatione: & singulare constantia quasi uno nouello Catone. Ma in questo tempo oppresso da repentino impedimento: & da indispositione della propia ualitudine: sopra laquale non ha forza la fragilita humana: se contentato commettere a me gia in habile: & emerito: & imponere sopra li debili humeri miei questo graue peso & che sia incontracambio duno altro Demosthene ascoltato uno rauco Codro. Ilche come non ho acceptato uoluntario per non essere culpato di temerita cosi mi e parso non douere recusare per non essere in obediente: & contumace. Indico lo mio errore qualunche sia tanto douere essere minore: & consequenter piu tollerabile & degno di uenia: quanto io sia nel parlare piu succinto: & breue. Maxime che non solo per me altre uolte copiosamente: ma etiam per huomini eloquentissimi: & docti ogni necessaria parte in questa hodierna solemnita e stata diligentemente discussa: & explicata. Et certamente in ciascuna perfecta: & bene ordinata Republica si attēdono due considerationi principali corre pondenti a dua tempi diuersi sotto lospatio: & misura delli quali si habbi diuersamente a disponete lo optimo gouerno: & laudabile politico reggimento. Circa loquale proposito ilsapientissimo Salomone nello suo Ecclesiastes doue descriue lauita humana parla in questo modo. Omnia tempus habent: & suis spatiis transeunt uniuersa sub sole. Et infra le altre uarieta delli tempi enumerati subiunge due potissimi. Tempus belli: & tempus pacis. Luno desiderabile: & conferente alla beata uita. Laltro alcuna uolta necessario a ppulsare i iustitia: & uiolentia deriuata dalla peruersita: & corruptela del mondo. Lequali due parti si della pace: & si della guerra nō furono abscondite al Sacratissimo Propheta. Che de luna dice exhortando. Inquire pacem: & persequere eam: cognoscendo come perfectamente della uerita illustrato: la uita felice maxime consistere nella quiete: & tranquillita de la pace: & macularsi per la turbulentia delle guerre: onde in altro loco. Dissipa gentes: quæ bella uolunt. Et rursum della parte seconda intēdendo la necessita con lo solito Plalterio. & musica harmonia laudando la omnipotentia di Dio: canta in questa uoce. Benedictus dominus deus meus: qui docēt manus meas ad preliūt & digitos meos ad bellum. Et animato contra li iniuriant inimici: & hostile impugnatione in altro loco prega la superna Maiesta: & dice. Iudica Domine nocētes me: expugna ipugnātes me: apprehende arma & scutum: & exurge in adiutorium mihi. Et cosi spessenolte nella scriptura diuina: & sacra historia: & antiqua legge e facta mentione delli tempi pacati & bellici. Et parimente nel sacro Euāgelio: & nuoua legge luna parte: & laltra manifestamēte e commemorata che lassando stare la dispositione della pace: laquale p uera heredita & optimo & ꝓfitissimo legato lesto el Saluatore alli sua electi & in altro loco lo parabolico: & mystico parlare qn dice. Nō ueni pacē mittere in terrā: sed gladium: insieme nelli suoi sacratissimi eloquii adducendo mentione della pace: & del mestiero bellico apertamente in qlle auree parole demostra il fine cōsistere nella pace: & p quella piu solidamēte possedere: essere adiuncta larte bellica: nientedimeno ordinata al fine della pace: quando dice Cū fortis armatus custodit atriū suū: in pace sunt oīa quæ possidet. Al medesimo proposito lo antiquo: & excellentissimo Philosopho Platone parlando della Regia potesta nelli suoi libri Politici: accio sia integra: & pfecta afferma douere esser munita primo di iustitia: causa & precipua radice della pace: deinde munita de armi pertinenti alla conditione bellica. Dalquale fonte attinsero da poi li latori delle leggi: & li prudentissimi iurisconsulti: & lo testifica lo optimo Imperatore Iustiniāo: & il demōstra qllo elegāte exordio delle sacre īstitutioni cosi sonāte. Imperatoriā maiestatē nō solū armis decoratā: sꝫ et legibꝰ oportet esse armatā. Ilpche il sapiētissimo Maestro di coloro chi sanno & illustr Philosopho Aristotele nelli sua Morali ꝓpone due uirtu sōmamēte necessarie Iustitia exercitata potissime nel tēpo della pace: fortitudine alli tēpi bellici cōsentiēte tanto autor cōllo diuino Propheta ilquale parlando della uirtu primo exposta dice. Iustitia & pax obsculatę sunt. Et dellaltra a uirile aio icitādo amaestra: & dice. Accingere gladio tuo sup fęmur tuū potētissime. Ne e diuersa sentētia del grande Poeta Greco ilquale nō senza alcuno diuino afflato se sia licito a dire: cōcluse in uno breue uersiculo luna: & laltra uirtu quādo dixe. cōcinnamente īterpretato ī latina lingua.

Hic utrunq; fuit bonus Rex: miles & acer.

Cō loquale uero itellecto sicōforma ilfacundissimo Poeta Mantuano: ī uno supposito Enea descri-

uendo la completa Regia laude consistēte in la uirtu della Iustitia: & insieme della fortitudine & magnanimita considerādo ladiuersita delli dua propositi tempi inqueste parole.

Rex erat Aeneas: nobis quo iustior alter:
Nec pietate fuit: nec bello maiori & armis.

Perche buono Re essere non puo: se non sia principalmente iusto: come bene monstra lo excellente peripatetico Plutarcho in nella uita di Demetrio: quādo dice. Proculdubio nihil tam egregiū tamq̄ proprium Regis esse uideatur q̄ Iustitiae opus. Pero la legge laquale tutta e fundata in Iustitia: diceua Pindaro poeta e Re uniuersale di tutti: sequendo lo sapiente Homero: loquale indica solo quale fusse iustissimo essere Re di uera laude degno. Et niētedimeno ad q̄llo e molto expediente la uirtu bellica: laquale in nella Regia dignita maxime soleuano approbare li antiqui Lacedemonii: siche per la Iustitia fussero li sublecti populi ditati & ornati di bene: & perla fortitudine difesi & liberati dal male. Vnde etiam Marco Tullio grande thesauro di doctrina & optimo preceptore della uita & morale & politica distingue la perfecta ciuilita in due parti: cioe urbane & bellice: demonstrando le prime gouernarsi per consiglio: prudentia: & Iustitia: & le altre con uirile spirito & magnanimita: & per le prime si compone lo populo subiecto ad equalita: Iustitia dentro alla citta: & per le altre difuori si propulsano le ingiurie: superansi le insidie & si tollono le inuasioni delli inimici: & expulsano le hostili forze. Et nelle cose urbane accioche la splendidissima uirtu della Iustitia sia diligentemente obseruata: due parti sono maxime necessarie: Leggi & Magistrati: liquali sono ad uno medesimo fine instituti: unde non incongruamente la legge e decta muto Magistrato: & lo Magistrato legge loquente: perche cosi luno chome laltra intende fare buoni li cittadini & tutti subiecti & la Republica felice & beata. Perla declinatione del male & delli uitii & delicti: & perla prosecutione del bene della uirtu & delle iuste operationi. Et come la legge iubet honesta: prohibet contraria: come quella che e sancta constitutione: & pero propone premio & pena: cosi parimente lo buono Magistrato della legge fidele executore exalta li buoni & uirtuosi: & extolle li sectatori delle laudabili opere: & uersa uice castiga li delinquenti: & da punitione alli rei & transgressori delle sancte leggi: siche a ciascuno sia tributo secondo li proprii meriti: parte precipua & essentiale della perfecta Iustitia. Consequēter nelle cose bellice si attendono due parti principali: Primo disciplina & peritia della arte militare ad bene & ordinatamente reggere uno exercito per conseguire mediante li Cauallieri & peditii finalmente uictoria: & secondo la uirtu & prodeza del mestiero delle arme: perche inuano saria la theorica & disciplina bellica: se non li sia adiuncta la exercitatione & pratica: in laquale consiste la perfecta laude della arte militare. Diche non e mio proposito altrimenti parlare: perche mi pare nelli tempi nostri obsoleta & in tutto deprauata & in altra maniera conuersa: molto aliena dalla gloria della antiqua militia. Ne gia longo tempo sono intesi quelli magnanimi congressi: unde erano nobilitati quelli optimi pugnatori delliquali sara perpetua & immortale fama: Et in breui concludendo quanto appartiene allo exercitio bellico: loquale appresso le nobili nationi del mondo sempre e stato assai honorato: chome pare necessaria alla tutela & defensione delle possessione humane: & substantie temporali: & propulsationi delle externe uiolentie: cosi si debba uirtuosamente operare: remouendo & excludendo da quella ogni perfidia crudelita auaritia & frandolentia contra la damnabile usanza di quelli che la militia fanno aucupio di guadagno: & non tanto in legiptime & uirili battaglie: quanto in accumulatione di pecunie: si exercitano intenti ad thesaurizare non gloria: ma riccheze. Delliquali non e alto spirito: non splendido ingenio: non generoso animo. Et per consequente non merita lo premio peculiarmente attributo alla uirtu militare. Perche bene dice lo Apostolo predicatore della uerita. Nō coronabit̄ nisi q legittime certauerit. La uera & pfecta militia ricercha che pposta la cōmune utilita lo forte & magnanimo Cauallere intrepidamēte si metta ad qualūche graue piculo consideratamēte: & non recusi spargere el pprio sangue p acquistare uictoria: giouare la patria: defēsare el cōmune bene: p solidare la pace: & p q̄sti effecti conseguire la gloriosa morte anteporre alla uita & alla ppria salute. Et essendo la exercitatione militare & mestiero delle arme di tanto momēto: meritamēte ad gouerno delli exerciti si procura preporre tali Imperatori & Capitanei: in liquali ultra la peritia & intelligētia della arte militare sia adiuncta uirtu & fede: concorra auctorita & reputatione: & nō manchi la buona fortuna: noi diremo meglio la diuina gratia. Approbādo q̄lle parole: lequali sono scripte nel libro primo delli Machabei. Nō ī multitudine exercitus uictoria belli: s̄ʒ de celo fortitudo ē. Perche doue interuiene lo diuino fauore & supno auxilio: nō hāno alcuno ualore le forze humane. Ma p ritornare allo intento pposito & nō troppo allongare el parlare mio: una pfecta republica debba essere optimamente munita cosi altēpo della pace come etiā della guerra: & che dētro sia bene puista di leggi & sancti instituti: & habbi difuori tali exerciti: liquali peritamēte & uirtuosamēte sieno opati: sche ī q̄sto modo la Iustitia sara bene cōseruata: & pdurra el suo pretioso fructo: che e la pace: in laquale cōsiste la felicita de populi & della humana cōciliatione: & la uirtu & magnanimita rēdera q̄lla tuta & secura da le externe insidie & iniurie. Alliquali effecti mysteriosamente dalli nostri sapientissimi patri & prudentissimi antecessori sono stati ordinati questi uexilli & gloriose insegne: & uariamente distincte se

condo la opportunita & conuenientia di diuersi officii: liquali quelli che lihanno ad exercitare/debbono esser bene istructi delle ope della Iustitia & della uirtu & magnanimita: medianti lequali sicóserua el buono stato della Republica: & si acquista gloria & eterna fama. Alquale fine cognoscendo animate & bene disposte le excellentie nostre amplissimi nuoui Magistrati: nó dubito uidebba essere persuaso/che delle cose decte non e/sufficiéte la sola notitia: ma bisogna adiúgere la exercitatione & opera: in laquale e/collocata la uera laude/iuxta la sententia dello excellente Philosopho: elquale in nel libro secondo delli suoi Morali dice. Nó enim ut sciamus qd sit uirtus: sed ut p illam boni simus: perscrutamur. Con loquale siconcorda lo excellentissimo Oratore/dicente. Virtutis laus oís in actione consistit. Laquale accioche perfectaméte possiate conseguire: userete la uostra consueta diligentia & feruente studio: uigilando con somma attentione alla publica salute & optimo stato della dolce patria: Laquale piaccia allo eterno Dio p intercessione della sua gloriosissima genitrice in optima & felice sorte conseruare. Dixi.

Oratione. XXXIIII. Almedesimo proposito.

E Sentétia delli sauii & antiqui Philosophi/gloriosi & excelsi Signori/optimi padri miei & prestántissimi citadini: che quáto alcuna cosa excellénte & quanto piu nobile sia per lo suo fine: alloquale e/ordinata: apertaméte sicomprenda: impoche quáto piu degno & piu pretioso siritruoua essere elsuo fine: tanto di maggiore dignita & di maggiore splendore sidice essere quello che e/disposto & ordinato alfine: Et se questo cosi e/meritamente la Republica & la ciuile institutione sidebba anteporre a tutte le altre cose humane: considerando el suo nobilissimo fine: & ad quale effecto fussi dalli primi suoi conditori ordinata. Et p táto elgráde philosopho Aristotele nel principio della sua Politica/quasi ad cófirmatione di qsta manifestissima uerita dice qste parole. Q m uidemus oém ciuitaté eé societaté quádá: & oés societaté boni alicuius gratia cóstitutá. Ná eiusgratia qd bonú uidet: oía oés agút: patet qd bonú aliquod oés coniectát: maxime uero principalissimú oium: quę est pricipalissima: & cęteras oés cóplectit. Est aút hęc illa: quę ciuitas appellat: & ciuilis societas. Conciosia cosa che essendo ogni congregatione ordinata ad fine di alcuno bene: nientedimeno la republica: laquale supera ciascuna altra societa ad uno excellente & principalissimo bene/e/instituita. Laquale uera sententia siconferma pla auctorita di. M. Tullio in nel sexto libro de republica: quando cosi parla: Nihil est illi principi Deo: q omné mundú regit: quod quidé fiat in terris acceptius/q concilia/coetusq hoím iure sociati: quae ciuitates appellantur. Che nissuna cosa dalli mortali sipuo fare in terra piu accepta allo eterno Principe Dio: elquale tutto elmondo gouerna: quanto quelle congregationi delli huomini: lequali sono chiamate citta: Et quantunche altre ragioni sidicano essere di questa laudatissima conciliatione: si come dimonstra elpreallegato Philosopho: in prima plo uiuere: cioe/perlo essere delli huomini uiuenti: & dipoi per la sufficientia delle cose necessarie al uicto & culto humano: nientedimeno principalmente perlo uirtuoso & honesto uiuere unde maxime nasce & deriua la desiderata beatitudine: sono state da principio le citta fundate/& instituita la ciuile congregatione & ordine della republica: poche in questa tale compagnia uiuendo con ragione/con uirtu/& con disciplina delle sancte leggi: sidichiara & si illumina la dignita & splendore della humana excellentia. Vnde sauiamente ad cómendatione della uita politica parla el sommo Philosopho: & dice: Qui primus instituit/maximorum bonorum causa fuit. Chel primo inuentore della ciuile societa fu cagione di grandissimi beni. Et inperpertanto seguitando la doctrina di Platone & insieme delli nostri sacri Doctori/quella citta solamente gloriosi & optimi Magistrati/siaffirma essere bene ordinata: dellaquale ciaschuno ordine consiglio/deliberatióne/& opera sidiriza allo effecto della uirtu/& cómune bene & salute. Dellaquale possi degnamente parlare el Propheta/dicendo. Fundamenta eius in montibus sanctis. Quattro sono quelli stabili fundamenti: sopra liquali debba essere collocata ciascuna republica: accioche sia beata & felice: & possi uera tranquillita & perpetua pace cóseruare. Sapientia: Moderatione: Virilita: et Iustitia. Et per questo Platone in nel quarto libro de Republica introduce Socrate cosi parlare. Existimo ciuitatem: si recte est condita: perfecte bonam esse. Manifestum ergo/quod Sapiens/uirilis/& temperata est: & iusta. Credo (diceua Socrate) la citta essere perfectamente buona: quando e/debitaméte fundata. Manifesto adunque che e/sania/uirile/temperata & iusta. Medianti liquali instrumenti possono li Rectori delle Republiche adempiere perfectamente lofficio suo/& conseguitare del reggimento eldesiderato fine: elquale/come scriue Socrate in libro de Imperio ad Nicocle Re/e/questo principalméte remuouere dalla citta ciascuna cosa sinistra & aduersa: quella felice conseruare: & di picchola fare grandissima: alloquale effecto certaméte sidebba referire tutta la intentione di quelli: liquali sono preposti ad alcuno publico reggiméto. Necessaria e/la sapientia in prima con la Iustitia coniuncta algouerno & cóseruatione della republica: come perla auctorita di Tullio nel tertio libro de Legibus/sidimonstra. Omnes antiquae gentes Regibus quondam paruerunt. Quod genus Imperii primú ad homines iustissimos & sapientissimos defe/

rebaẽ. Et dipoi soggiugne. Magistratibus opus est: sine quoꝝ prudentia ac diligentia esse ciuitas nõ potest. Che sono necessarii li officiali & Magistrati: liquali ꝑ lasua sapiẽtia cognoschino in che cõsiste la salute della citta: & mediante la diligentia administrino Iustitia. Et ꝑ questo bene & prudentemẽte cia maestra el sauio in nel libro della Sapientia dicendo. Concupiscentia sapiẽtię deducet ad regnum perpetuũ. Si ergo delectamini ĩ sedibus & sceptris o Reges populi diligite sapientiã: ut regnetis ĩ perpetuũ. Diligite lumẽ sapientiæ oẽs: qui pręestis populis. Dando ad intẽdere che la stabilita & perpetuita di ciascuno reggimẽto nasce dal lume & splendore della sapientia: laquale ꝑ la uoce di Salamone in nelli ꝓuerbii sigloria meritamẽte in queste parole. Meum est consiliũ & æquitas: mea ẽ prudentia: mea est fortitudo. Per me Reges regnant: & legum conditores iusta decernũt: ꝑ me Principes imperant: & potentes decernunt Iustitiam. Et in uno altro loco el Sauio alla Iustitia exhorta li Rectori de populi: & quelli che hanno alcuna presidentia: & dice. Diligite Iustitiam: qui iudicatis terrã. Senza la concordia nessuna citta sipuo longo tẽpo conseruare: & nulla puo essere la concordia senza la giustitia: come e sententia di Scipione appresso di Tullio in secundo libro de Republica recitata & confirmata ꝑlo sacro Doctore sancto Augustino in secũdo libro de Ciuitate Dei in questo modo. Quæ armonia a Musicis dicit̃ in cantu: eam esse in ciuitate concordiã arctissimũ atq̃ optimũ omni in Republica uinculũ incolumitatis: eamq̃ sine Iustitia nullo pacto esse posse. Et in nel quarto libro el prefato Doctore. Remota inquit Iustitia quid sunt Regna nisi magna latrocinia? Non sipuo chiamare alcuno dritto principato o uero Republica: senza la exercitatione della giustitia. Et ꝑ questo Macrobio sup somnio Scipionis manifesta questa sententia dicendo. Rerũ oĩuз Plato & actuum naturã penitus inspiciens aduertit in omni sermone de Reipublicæ institutione proposito: infundẽdũ animis Iustitiæ amorẽ: sine qua nõ solũ Respub. sed nec exiguus hominũ coetus: nec domus quidẽ parua constabit. Aggiugnesi alle predecte uirtu la forteza sommamẽte necessaria alla conseruatione delle citta. Laquale uirtu come diffinisce sancto Ambrosio in libro de Officiis & in rebus bellicis: Excelsi animi magnitudine & domi eminet: corporisq̃ ꝑstat uiribus. Nissuno amore ĩ terra: nissuna charita debba esser maggiore di q̃lla inuerso della patria: ꝑ la cui defensione nissuna fatica nissuno ꝑiculo ne etiamdio la ꝓpria morte sidebba recusare. Et di q̃sto parla Cicerone ĩ primo libro de officiis. Pro qua intendendo della patria: quis bonus mortẽ dubitet oppetere: si ei sit profuturus? Quale huomo uirtuoso dubita riceuer lamorte douẽdo giouar alla sua patria? Resta la moderatiõe: saluberrima pars animi: come dice Valerio Maximo: quę mentes nostras ĩ potentię & temeritatis incursu transuersas ferri nõ patitur: Laquale nobilissima uirtu essẽdo ĩ nelli Rectori & Magistrati: & rifrenãdo ciascuna passiõe: temperando ogni disordinato appetito adempie quella magnifica & grauissima uoce di Cesare che tutti li huomini liquali in nelli publici consigli consultano & deliberano di cose dubie e conueniente che sieno spogliati di ira odio amore misericordia inimicitia & ogni simile perturbatione. Et per terminare omai questa parte diro inuerso le excellentissime Signorie uostre leparole del Doctore Sancto Bernardo. Aduertite suauissimum quendam concentum: complexumq̃ uirtutum. Considerate gloriosi Signori la unione & conuenientia di questa uirtu insieme: lequali connexe debbono essere exercitate dalli ueraci amatori delle patrie & gouernatori delle Republiche. Ma in uano sarebbe qualunche administratione senza el superno auxilio & la diuina gratia. Con laquale ciascuna operatione prosperamente succede: & senza laquale niente sipuo conseruare o reggere: come testifica lo oraculo del diuino Propheta. Nisi dominus custodierit ciuitatem: frustra uigilat qui custodit eam. Et il Sauio prudentissimamente ricorda a tutti li Rectori delli populi la potentia & la prouidentia dello eterno Dio dicẽdo. Data est a domino potestas uobis & uirtus ab altissimo: qui interrogabit opera uestra: & cogitatioẽs scrutabit̃. Ogni potesta si come ogni altro bene descẽde & deriua dalla Maiesta dello omnipotente & altissimo Dio. Vnde e necessario ricorrere alla immensa clementia del sommo Creatore & benigno Redemptore Dio: in prima con le iuste & uirtuose opere: dipoi con solemni sacrificii: supremi honori: pietosa ueneratione & deuotissimi: come laudabilmente ha sempre usato questo felice & giustissimo reggimento: interponendo le efficaci prece & gloriosi meriti della madre sanctissima di Dio: & tutto el sacratissimo concilio delli beati. Accioche per tali mediatori possiate indubitatamente impetrare concordia unione tranquillita: & in nelle uostre iuste imprese desiderata uictoria come al presente tempo rendendo laude a Dio possiamo sperare: & finalmente exaltatione di questo laudatissimo reggimento: & la Pace sopra ogni altro bene: laquale ad questa uostra amplissima & gloriosa citta cõceda epso idio & alle uostre excellẽtissime Signorie faculta: ꝑ laquale possiate sempre sauiamẽte & con Iustitia gouernare: Ad laudem eius. Dixi.

Oratione. XXXV. Al medesimo proposito.

E Nota & uulgata sententia dello indyto Doctore sancto Hieronymo Magnifici & excelsi Signori & prestantissimi cittadini che le grandi & grauissime materie ad piccholo ingegno nõ conuenghino. Peroche degnamẽte debbono essere exposte da huomini di splendida eloquẽtia: di singulare facundia & excellẽte doctrina ornati. Dallequali cose cognosco la mia exile faculta longamẽte esser aliena. Ilperche nõ mi pareua mãchare di giusta reprehẽsione assumẽdo sopra li miei tãto debili humeri si graue peso: se lo ineuitabile precep-

to di quelli: alliquali e/attribuita libera poteſta di comãdare: a parlare in queſto ornatiſſimo & ſplen-
dido conſeſſo/ non mi haueſſe inducto/ ancho fui piu preſto conſtrecto. Vnde ricordeuole di quella
probatiſſima ſententia del prelibato ſacro Doctore/ dicente. Contemptus cuiuſq̃ præcepti: præcipien
tis iniuria eſt. Nella glorioſa ſolemnita dello acto hodierno/ & circha el firmo & ſtabile reggimẽto di
una optima Republica explichero/ quanto ſecondo la fragilita del mio ingegno ho indicato merita-
mente conuenirſi. Concio ſia coſa che ſtudioſamente infra me ſteſſo conſiderãdo & riuolgẽdo le an-
tique & le ſacre ſcripture delli ſapienti inſtitutori della humana uita/ truouo di cõmune ſentẽtia & per
uniuerſale determinatione concluderſi/ che la liberta infra tutte le poſſeſſioni delli humani beni e/ uno
ſupremo & pretioſiſſimo theſoro antecedente a tutte quelle coſe: lequali dallo humano appetito ſo-
no deſiderate. Per laquale cagione li prudẽti Iuriſconſulti infra tre beni precipui dequali la poſſeſſio
ne fa digniſſima: & glorioſa la humana conditione ſingularmente numerano el dono celeſte & diui-
no della Liberta: concordandoſi con la auctorita & teſtimonio del Romano philoſopho/ & ſupremo
Oratore. M. Tullio. Pro libertate magnanimis uiris omnis debet eſſe contentio. Et pero eſſendo lo
Imperio delli antiqui Romani quello loquale in uirtu ſupero el Regno delli Aſſirii: delli Medi: del
li Perſi: delli Greci: & qualunche altra Signoria & nobiliſſimo potentato: li ſuoi Rectori con ogni in-
duſtria procurauano & attendeuano curioſamente allo ſtabilimento/ & alla conſeruatione della Li-
berta: laquale ſola faceua preclaro & florentiſſimo quello Imperio: appreſſo delquale fu ſempre nobi
litata ſingularmẽte la uirtu & magnanimita di Iunio Bruto/ primo & precipuo auctore di tãto dono in
q̃lla felice Republica/ & fũdatore della ſanctiſſima Liberta. Ne dubitauano q̃lli antiqui Romani/ co
me cantano le famoſe hiſtorie per tutela di tanto bene obliare ogni particulare utilita/ & priuato com
modo: ſoſtenere ogni grauiſſima faticha: ſottomettérſi ad qualunche extremo periculo: poſtergare la
Charita delli dolci figliuoli: ſpargere el proprio ſangue: diſprezare la temporaria uita per mantenere
alla patria queſto unico & excellentiſſimo ornamento. Ma come per li ſapienti Philoſophi apertamẽ-
te ſi demonſtra/ non ſolo ſi debba riguardare & attẽdere el fine: ma etiam ſi debbono eleggere & ritro
uare quelle uie & quelli piu expediti modi: per liquali allo intento & deſiderato fine ſi poſſa perueni
re. Et come ueramente teſtifica lo illuſtre Philoſopho: nõ e/ conſiglio humano del fine: ṗche nella no
ſtra poteſta non conſiſte: ma piu preſto di quelle coſe/ che al fine ne poſſono conducere: pero deſide-
randoſi uniuerſalmente per tutti li mortali la liberta come uno ultimo fine & ſummo bene delli ciuili
& politiche congregationi: perche anchora ſecondo lordine & inſtitutione della natura/ & infallibile
artifice tutti li huomini da principio naſceuano i liberta/ e/ neceſſario bene intendere quali ſieno quel
le principali & certe uie: unde tanto dono ſacquiſta: & ſi conſerua. Acioche quelle diligentemente co
gnoſciute/ lo primo ſtato della bene ordinata Republica in uera tranquillita: perpetua quiete & fir-
miſſima pace ſi poſſa conſeruare. Alquale propoſito indubitatamẽte parla el preclaro philoſopho Pla
tone nella politica inſtitutione: affirmandõ con manifeſti argumenti & euidente demonſtratione la
uirtu della Iuſtitia obtenere meritamente giuſto principato in ogni publica adminiſtratione & ciuile
reggimento/ ſeguendo la reuerẽtia del diuino culto: appreſſo la diligẽtia & ſollicita cura circha el po-
litico gouerno. Subſequentemente el libero animo nel conſigliare. Per lequali coſe ſtudioſamẽte ob-
ſeruate ſono quelle ſolide colonne/ & ſtabili firmamenti: ſopra liquali e/ fundata la pace & la ſuprema
felicita della humana conciliatione. Aggiugnendoſi la unione & la concordia uinculo arctiſſimo &
indiſſolubile nodo/ unde colligato el felice ſtato di ciaſchuna Republica/ dura con ſecura tranquillita
& quaſi per eterni ſeculi glorioſamente ſi conſerua. Et ſe io uoleſſi narrare quanti fructi naſchono &
procedono dallo inexhauſto fonte della Iuſtitia: quanta ſtabilita & firmamento dia a tutti quelli po-
puli: appreſſo liquali uigoriſce & regna: da quanti per tale cagione ſupremamente ſia ſtata cõmen-
data/ & con inenarrabili laudi glorificata: certo al mio parlare ne mancherebbe la lingua & il tempo.
Nientedimeno dallaltra parte giudico eſſere inconueniente & abſurdo tacere in tutto: & con ſi-
lentio preterire alchuna delle ſue eximie cõmendationi. Peroche ſecondo la ſententia dello antiquo
& Tragico Poeta Euripide/ nella poetica diſciplina optimo preceptore della humana uita: tanto e/ lo
ſplendore & la luce della Iuſtitia/ che di clarita ſupera/ & auanza Heſpero & Lucifero fulgido & clariſ-
ſimo lume infra le Stelle del cielo. Con laquale uerita ſi concorda. M. Tullio/ dicendo della Iuſtitia. In
qua uirtutis maximus ineſt ſplendor: ex qua uiri boni nominantur. Et pero la denominatione della
bonita deriua dalla Iuſtitia per alchuna imitatione della diuina benignita: laquale ſempre gioua: ſem
pre riguarda la ſalute: la conſeruatione: la utilita/ & commodo daltri: ne ſi excęca & obnubila dalcuno
ſuo proprio & priuato riſpecto: & ſempre ad ciaſchuno rende ſecondo li proprii meriti: chome per la
ſua uera diffinitione manifeſtamente ſi comprehende in queſte parole/ ſecondo la determinatione &
de ſapientiſſimi Philoſophi/ & ſacri Iuriſconſulti/ dicenti. Iuſtitia eſt conſtans & perpetua uoluntas ius
ſuum unicuiq̃ tribuens. Peroche a Dio & alla ſuperna prouidentia: laquale regge & gouerna tutti li
acti & le operationi humane rende ſecundo la ſua poſſibilita condigno honore: & tribuiſce a tutti li
huomini ſecondo la correſpondentia della conditione della uita/ & delli meriti con debita reueren-
tia alli ſuperiori: con diſciplina di uirtu alli ſubiecti: con tutti li altri ęquale concordia. Quale eru-
dita lingua: quale grande eloquentia potrebbe ad ſufficientia extollere queſta precipua & ſingu-

lare uirtu! Dellaquale la efficacia quanta sia da questa euidentia si puo facilmēte coniecturare che tutte le leggi tutte le constitutioni & sanctioni humane per la obseruantia dellequali tutte le citta non solamente si reghono: ma etiam in uerita nel suo buono stato perseuerano senza dubio alchuno sono originate dalla iustitia & sopra lo suo stabilissimo fundamento collocate. Ne merita alchuna ordinatione el nome dignissimo o di legge o uero di instituto alchuno: se dalla forza di questa una uirtu fia aliena: & uano sarebbe & frustratorio el suo nome: quando manchasse el sancto tenore della iustitia. Vnde exclama p ammaestramento di quelli che sono preposti a potētati delli populi del mōdo: la diuina Sapientia: & exhortando dice. Diligite iustitiam qui iudicatis terrā. Lo ordine delle humane cose dalla iustitia procede: la equale mensura nella iustitia consiste: La compositione & forma della uita nostra dalla uena di q̄sta uniuersale & splēdidissima uirtu riluce: ogni uero iudicio & pfecta directione non ha altro nerace procedimēto che dallo indeficiente uigore della iustitia. Per laquale cagione Platone come i parte dal principio del mio parlare fu prelibato: in ogni institutione & ministerio di publico reggimento persuadeua douersi infundere lo amore della iustitia nelli animi di coloro che desiderano con pace & con gloria & con perfecta uirtu li populi ad se commissi gouernare: testificando che senza questo fondamento nissuna humana congregatione ne grande ne picchola ne mediocre si puo per alchuno modo bene fructuosamente & durabilmente conseruare. Et per lo medesimo modo che lanima da lo essere la uita & ogni uigore alli uiuenti animali & senza lanima si dissolue totalmente sua essentia: cosi la uita & lo uitale spirito delle ciuili societa indubitatamente si concludе de essere la iustitia sancta: nellaquale si intende cumulo dogni uirtu & abundantia dogni bene contenersi. Et se la diligentia e necessaria in tutte le parti della humana uita non fa mestiero con longhe probationi confermare: Dellaquale congruamente conuenghano le parole: lequali de officio narra & expone el grande Oratore. Nulla enim uitae pars neq publicis neq priuatis neq forensibus neq domesticis in rebus neq si tecum agas quid neq si cum altero contrahas uacare diligētia potest. Et si come la negligentia & ociosita testanti li antiqui Philosophi & comprobanti molto meglio li catholici Doctori e matre & procreatrice di ciaschuno uitio & dogni uirtu nouercha: chosi ueramente la diligentia e productrice & perfectrice di ogni uirtuoso acto & laudabile operatione. Certo nessuno debba dubitare questa maximamente conuenirsi al reggimento della Republica & alla administratione della politica uita. Perochе uera & probata sentētia e quella del Sapiente Oratore descripta dal nobilissimo Historico. Non uotis neq suppliciis muliebribus Deorū auxilia parantur: uigilando agendo bene consulendo omnia prospere cedunt. Di questa uirtu sommamente & con precipua extollētia cōmēdata si debbono uestire & armar tutti li buoni rectori delle citta & gouernatori de populi & Magistrati constituti al giudicio delli huomini & reggimento delle publice conciliationi. La quale societa e pricipalissima & suprema sopra tutte le altre come luculentemēte demōstra lo scrutatore pspicacissimo della uerita Aristotile. Et ancora niente si puo fare i terra che piu accepto sia a quello che con immensa prouidentia & infallibile dispensatione tutto el mondo regge Loquale come e uno & solo rectore & principe imortale dello uniuerso: cosi ha disposto per eterna uolunta che la concordia & la unione sia quello solido stabilimento: senza loquale ruina: & perisce ogni humana congregatione: In modo che mediante la cōcordia ogni signoria puo facilmente crescere & amplificarsi ad somma gloria: & perpetuarsi in felicissimo stato: chome uersa uice prouano innumerabili exempli appresso di uarie nationi & diuersi principati: potentissimi imperii da somma exaltatione sono subuersi & redacti ad extrema pernitie. Et queste sono in uerita le expedite uie & dricti corsi perducenti alla pfecta cōsecutione della pnosa & scā liberta: laq̄le dono p diuina gratia fruisce: & gode q̄sta amenissima patria ornata di singulari dote & maximi puilegii liq̄li tutti sono eminenti & excellentissimi p la societa & comertio dolcissimo della liberta & della pace: Leq̄li due cōiunctissime sorelle da uno principio sono causate: & tēdono ad uno fine cō medesimo uinculo strectamente copulate: Et pero p imponere fine al mio parlare ad uoi conuertēdo la mia oratione Magnifici Signori & gloriosi Magistrati ueri amatori della uostra patria: disponete li cuori uostri alla obseruantia della iustitia: abracciate la concordia: cerchate el cōmune bene: attendete alla publica salute: uigilate: & studiosamente conseruate el buono & libero stato della citta uostra & dolcissima patria: accioche & in nel corso della p̄sente uita reportiate cōmendatione & gratia: & meritiate dallo eterno Dio immortale remuneratione & ineffabili premii in quello loco: ubi beati aeuo sempiterno fruuntur. Dixi.

¶Oratione. XXXVI. Della Republica Massana.

Euotissimo pplo & fratelli charissimi & uoi uirtuosissime sorelle & madri i uinculo di sācta dilectiōe: p nō occupare tēpo & nō grauare le use reuerētie tediosamēte: mettero freno al mio desiderio & tacero & soprasedero di narrare le sōme laudi & uarie cōmēdationi: li singulari ornamēti li grādi priuilegii & le dignissime progatiue & dote: dellequali e decorata & ornata q̄sta uostra āplissima citta & republica: che certo q̄to alla uetusta & fūdatione & origine sua: q̄to alla fertilita & abundātia de fructiferi terreni: quanto alla clemētia & bōta del cielo: quāto alla serenita

del aere: quanto alla copia di nobili & excellenti edificii: quanto alla moltitudine de sacri & ornatissimi templi: quanto al numero de sancti & pretiosi luoghi: quanto alla prestantia & splendore delli acuti ingenii & angelici spiriti & diuini intellecti: quãto alla grande facundia delli huomini docti preclari & famosi: quanto ad molti nati & producti in questa nobilissima patria & daltre excellentissime parti e molto nobilitata & gloriosa: lequali cose sono notissime & per se manifeste: ne fa mestiero che dalla mia imperitia sieno explicate. Solamẽte me parso conueniente & congruo con breui parole racchontare & ricordare quãto dobbiate gloriarui in nel presente tempo: in elquale e piaciuto allo eterno signore & superno Dio che habbiate nuoui & mirabili doni riceuuti cosi tẽporali come spirituali ad ornamento & gloria di questa cõmunita & suo deuotissimo populo. Et primo dalli nostri inclyti & excelsi Signori li capituli immunita & priuilegii ad extollentia amplificatione & augumento di ogni bene. Vnde sia noto quanta sia la paterna beniuolentia & amore di quella excelsa & potente Signoria uerso questo gratioso & ornatissimo populo & in tutte le parti si demonstrino grãdi & manifesti segni di charita & di amore come merita la uostra optima filiatione somma reuerẽtia & deuotissima fede uerso quello iustissimo pacifico & laudatissimo reggimento. Secundo per mezo del nostro optimo nouello pastore & dignissimo Pontifice per gratia dello eterno Dio & benignita della Sedia Apostolica & beatitudine del sommo Pontifice dalli infiniti thesori della Ecclesia sancta ue concesso uno grãde & immortale dono ad salute nostra honore di questa nobilissima Ecclesia & memoria gloriosa di questa sacratissima solẽnita: laquale si celebra ad reuerentia & titulo sanctissimo del glorioso confessore & Pontefice beatissimo Sancto Cerbonio acceptissimo nel conspecto dello omnipotente Dio nel superno Regno perli suoi ineffabili meriti nostro singulare & precipuo protectore defensore aduocato & patrono dinanzi alla Maiesta dello eterno Creatore & Redemptore nostro. Del quale congruamente dice la infallibile sapientia: & canta la Ecclesia sancta. Ecce sacerdos magnus: q in diebus suis placuit Deo. Liquali tutti doni & ornamenti enumerati: essendo excellẽtissimi primo con deuotissimi animi ne renderete laude allo eterno Dio: & ne glorificarete la sua ineffabile Maiesta & immensa clementia. Perche uera e la sententia dello Apostolo sancto Iacobo: Omne datum optimum: & omne donum perfectum desursum est: descendens a patre luminum. Tutte le gratie: tutti li doni: tutti li beneficii procedano dalla diuina largita & prouidẽtia: laquale nõ cessa amare con amore inexplicabile la natura & generatione humana. Secõdario secondo la possibilita nostra ne dobbiamo rendere infinite gratie: et perche non e capace la mente nostra & lingua mortale degnamẽte retribuire: diremo ciascuno di noi col sacratissimo Propheta. Quid retribuã domino ꝓ omnibus: quæ retribuit mihi? Tertio dobbiamo assiduamẽte pregare perlo buono stato della sancta Romana Ecclesia & del suo sanctissimo Pontifice Paulo. II. Papa: per lo felice & glorioso stato della Magnifica & excelsa Republica Senese amantissima & con paterno amore affectionata a questa cõmunita: & demum per cõseruatione del nostro dignissimo nuouo Pastore: per tranquillita pace exaltatione quiete riposo di questa citta & suo honoratissimo populo: & saluatione perpetua di tutti li suoi fidelissimi citadini: & cosi si degni alli nostri prieghi & petitione consentire. Hora ad uostra consolatione & iocundita si leggera la Bolla Apostolica contenẽte el decto amplissimo dono & concessa indulgẽtia primo come e scripta: secũdario in materno & uulgare sermone: accioche tutti ne possiate hauere chiara & perfecta notitia: Terminando le parole cõ preghi deuoti alla madre gloriosissima di Christo: & dicẽdo. Sancta Dei genitrix uirgo semper Maria intercede pro nobis ad dominum Deum nostrum: & aduocante Cerbonio glorioso Cõfessore atq; Pontifice: ut utriusq; interuenientibus meritis ac precibus quisquis hoc templum beneficia petiturus ingreditur: cuncta se impetrasse lætetur. Dixi.

¶Oratione. XXXVII. Con laquale ringratia el Priore del nuouo designato Magistrato ĩ nome di tutto el Collegio lo Magistrato uecchio della benigna loro congratulatione & offerisce & parimẽte accepta le offerte de precessori per parte di tutti li suoi Collegi.

ER Questa uolta la sorte & la fortuna Magnifici & excelsi Signori ha dato el primo loco a quello: elquale in nel numero di questi electi per merito & per uirtu e minore & inferiore a tutti li altri. Ma per non declinare dalla consuetudine obseruata: & per obedire a questi miei ornatissimi patri: comincero a parlare reseruãdo la dilatione della mia breuita & del mio defecto el supplemẽto alla loro prudẽtia: & maxime alla correptione del nostro designato Capitaneo. Habbiamo Magnifici & excelsi Signori cõ grande piacere & iocundita intese le humane & ornatissime parole delle uostre Magnificentie: & la amoreuole & graue continẽtia di q̃lle: precipue circha la benigna cõgratulatione: la optima opinione: & le gratiose offerte delle uostre excellenti Signorie. Et certo la parte prima habbiamo gratissima: cognoscendo che proceda da amantissimi animi & da optimo cuore per la designatione nostra & successione a cotesto amplissimo Magistrato. Et e officio della perfecta amicitia: laquale congaude & insieme si allegra nelle cose prospere: quali sono le dignita & honori dati dalla Republica. Noi similiter siamo allegri & sommamente contenti per due cagioni principali. Primo perche la diuina gratia ha proueduto uno Collegio di quelli: delliquali tanta e la conformita & la unione che meritamente ad noi si po-

tra attribuire quello che e scripto nelli Acti delli Apostoli. Erat illis cor unum & anima una. Secundario crendiamo molto obligati allo eterno Dio: & chiamiamo gloriosi hauēdo a succeder alle uře excelse Signorie: dellequali elusto prudēte & moderato gouerno in tāto Magistrato nehara dato optimo & laudatissimo exemplo & facta firmissima preparatione ad potere facilmēte conseguire el desiderato fructo di tutta lanostra administratione. Rendiamo laude a Dio pla successione nostra a tāti precessori & di tanta dignitā & uirtu: & alle excelse Signorie uostre referiamo gratie singulari per la congratulatione nostra & per le laudi & cōmēdationi date & perle oblationi tanto liberali. Lequali acceptiamo letamēte da usare con somma fiducia: quādo alchuna occurrentia lo demonstri necessario. Ultimo preghiamo lo omnipotente Dio: che alle uostre Magnificentie conceda quel fine del uostro glorioso Magistrato: loquale meritano degnamēte li laudabili portamēti li sapientissimi pgressi. leuirtuose & fructuose opere continuamēte exercitate ad beneficio & salute della Republica: Perche secōdo la uoce & sententia dello Apostolo congruamente. Qui seminat in benedictionibus de benedictionibus & metet. Et ad noi dia gratia di succedere felicemēte: & di potere imitare quāto comporta laqualita del nostro ingegno li perfecti uestigii li salutari exempli: li optimi ornamēti della Magnificētia uostra: offerendo durāte el Magistrato nostro come a deuoti seruitori sicōuiene prōpta obedientia: & doppo elnostro īgresso optima dispositione ad ogni gratificatione & complacētia uostra. Preterea ringratiamo le uostre Magnificentie della cōmunicatione delle cose occurrenti & ī tutte le parti uediamo & laudiamo la uigilia la diligētia & somma prouidētia uostra: laquale ciconfidiamo usaranno le uostre Magnificentie etiam sollicitamente per infino allultimo del uostro glorioso Magistrato: & cosi uiexhortiamo: benche sia superfluo. Hora laprudētia del uostro designato Capitaneo & di questi altri prestantissimi patri continuara elparlare: & supplira a quello in che cognosco manifestamente hauere manchato. Dixi.

¶Oratione. XXXVIII. Laquale dice el Priore alli suoi Collegi: quando si congregano inanzi che entrino nel Magistrato.

Inuochiamo principalmente el nome del Signore & superno Principe & della sua gloriosa genitrice della citta nostra Regina & aduocata: liquali ciconcedino gratia operare tutte quelle cose: lequali sieno ad sua laude: ad salute & dignita di questa Republica: ad cōmēdatione & gratia del nostro Collegio. Habbiamo iusta cagione di letitia perla buona & dignissima electione: & pla unita & Angelica societa. Perlaquale sipuo hauere certa & ferma speranza dogni bene. Unde nō pare meno douersi allegrare della sancta & gratiosa compagnia che del honore & del Magistrato. Et essendo hora insieme conuocati sia proposito generalmēte quello parra da fare: accioche si satisfacci allhonore & aldebito nostro. Et bēche la eta & la sorte mi dia elgrado primo del Priorato: nientedimeno intēdo ogni auctorita con le Magnificētie uostre essere cōmune. Ricordi ciascuno quello che apartiene da farsi circha le preparationi necessarie & consuete: primo allo ingresso del nostro Magistrato. lo miconfido perla uirtu & sapientia uostra & perla nostra diligentia & fede ogni nostra administratione succedera prosperamente: & chosi lo eterno Dio ceneconceda gratia. Dixi.

¶Oratione. XXXIX. Laquale dice elprecessore alsuccessore nel Magistrato.

Essendo bene amaestrata la Signoria uostra dignissimo successore: quātō p consiglio p iustitia & per diligentia sappartiene albuono & laudabile gouerno: nō uegho essere necessaria alcuna mia exhortatione alla obseruantia di quelle cose: lequali cognosce laprudentia uostra albuono Rectore essere necessarie: maxime ad mantenere ī pace & unione questo ornato populo: dare fauore alleuirtu: raffrenare li delicti: li uitii & errori: al quale effecto essendo optimamēte edificata la prestantia uostra: prego lo eterno Dio che sidegni infundere lasua gratia: siche siadempia integramēte uostro iusto desiderio. Dixi.

¶Oratione. XL. Alla medesima materia.

Cognoscendo quanta sia la prudētia & uirtu della spectabilita uostra honorādissimi successori: sarebbe superflua qualūche exhortatione & maxime della mia debile & insufficiente faculta. Et pero resecando ogni altro serioso parlare come speriamo cosi nepreghiamo lo altissimo Dio: che mediante labuona obseruantia delle leggi & statuti di questa Republica: mediante la sollecita & diligente cura delle spectabilita uostre nereportiate di questo ornatissimo officio desiderato & intento fine: a laude di Dio a bene essere della patria & ad honore delle uostre spectabilita. Dixi.

¶Oratione. XLI. Laquale dice uno cōstituto nel Magistrato alli suoi Collegi: exhortandoli a bene & laudabilmēte operare pinfino alfine del Magistrato loro.

Perche nel fine consiste la uera & perfecta laude: pero approximādosi continoue piu elfine pel nostro Magistrato: pregheremo tanto piu deuotamēte lo eterno Dio che sidegni infundere la sua gratia: che possiamo procedere & finire quello che albuono reggimēto siconuiene ad sua sanctissima laude & ad pace & gloria della nostra republica & dolcissima patria. Dixi.

Oratione.XLII.Ad proporre materie consultabili alli Senatori & Magistrati preposti al gouerno publico.

SOno parole sacratissime della Euangelica uerita patri conscripti in questa sententia. Nõ ne duo passeres asse ueneunt: & unus ex illis non cadet sup terrã sine patre uestro? Per lequali parole contra la superstitione di alcuni stulti Philosophi & delli pfidi Heretici si demostra & proua la diuina prouidẽtia maxime circha la cura & administratione delle cose humane. Peroche quelle intanto attende: regge: & gouerna maxime circha el reggimento della creatura rationale: che e suo pricipale & glorioso opificio: che etiam li capilli del capo minima & uilissima particula del corpo dice: & affirma esser numerati. Et se questo si testifica dello stato humano nella singularita: quãto maggiormẽte si debba el medesimo comprendere & iudicare della ciuile compagnia & politica congregatione: nellaquale consiste: & si contiene numerosa multitudine di huomini particulari & rationali creature tãto benignamẽte & pietosamẽte curate dalla diuina prouidẽtia? Alquale pposito parla el sommo Philosopho Aristotile nel primo della sua politica: asseuerante la cita essere principalissima compagnia & continente el supremo & principalissimo bene. Come etiam attesta el Romano auctore. M. Tullio nel libro sexto della sua Republica: & dice. Nihil est illi Principi Deo: qui oẽm mundũ regit: quod quidẽ fiat ĩ terris acceptius q̃ concilia cetusq; hominũ iure sociati: quæ ciuitates appellantur. Harũ rectores & conseruatores: Hinc profecti: parlãdo del celeste regno: huc reuertuntur. Noi adũq; seguẽdo questa catholica & uerace sentẽtia: & imitando el Platonico documẽto scripto al populo Syracusano ĩ queste parole. Omnibus ĩ rebus principiũ a Diis faciẽdũ ẽt & dicẽdi & cogitãdi. Perche ogni salutifero consiglio utile sermone & fructuosa opa procede solamẽte dalla diuina inspiratione & dalla exuberãte gratia dello Spirito sãcto. In questa prima conuocatione del nostro dignissimo Senato con deuota supplicatione pregharemo che si degni concedere tre doni precipui: Primo la illuminatione delle menti nostre: Secõdo lo affecto del amore ad seguire sempre quello che sia bene della patria & della nostra Republica: Tertio faculta di exequire & pfectamẽte obtenere quello che sia salute & honore della dolce patria: dicẽdo con firma speranza di gratia. Accẽde lumẽ sensibus: infunde amorẽ cordibus: infirma nostri corporis uirtute firmãs perpetim. Nellequali parole sono expressi cumulatamente li tre antenominati singulari doni al politico reggimẽto sommamẽte necessarii. Hora expedita la inuocatione laudabilmẽte consueta circha le admonitioni del parlare consultare & persuadere quello che sia salutifero & expediẽte alla Republica: & in questa & in qualunche altra conuocatione estimano quelli miei Magnifici padri non bisognare le prudẽtie uostre di nuoua exhortatione: confidandosi che userãno lo officio de buoni Senatori optimi cittadini & pfecti amatori della patria con lo animo libero parlare & cõsigliare il bene della cita. Dalla parte loro sara obseruato studiosamẽte quãto p le leggi nostre & sapientissimi instituti e proueduto: si che si satisfacci alla utilita publica: & nõ si dia tedio superfluamẽte alle uostre excellẽtie. Et hæc de his satis. Hormai uenẽdo allo intẽto principale & alla cagione della hodierna congregatione nostra tre materie si ppongono alle uostre excellẽtie: Per parte del nostro excellẽte Priore & Capitaneo da tractarsi & cõsultarsi p le prudẽtie uostre nel presente cõsiglio prima delli Amabasciadori da mandarsi alla sacra Maiesta del Serenissimo Impadore: Secundario la materia & la tracta del Grano: Tertio ordinare el modo del deliberare in consistorio p la absentia & p la infirmita delli due Gonfalonieri &c. Piaccia sopra queste proposte materie rendere sano & buono cõsiglio: & cosi ui exhortano quelli miei Magnifici padri: & maxime la excellentia del nostro Priore & Capitaneo: laquale hora emendara el mio insufficiente & defectiuo parlare. Dixi.

Oratione.XLIII.Al medesimo proposito.

QVantunche cognosca ornatissimi Consiglieri nõ potere parlare senza errore: essendo io di questo loco indegno: nientedimeno anchora mi pare che iusta sia la excusatione dello errore: atteso che p sola obedientia & p obtemperare al comandamẽto di quello che ha libera potesta di comãdare: sia uenuto a narrare le cagioni della uostra presente & hodierna congregatione: lequali sono: &c. Et essendo certo nõ hauere potuto debitamente satisfare & alla Magnificẽtia del nostro excellẽte Priore & alla auctorita di tãto loco & alle expectationi delle uostre Spectabili reuerẽtie d'ogni mio defecto domãdo pdono: pregando Dio che gratia ui cõceda di bene deliberare. Dixi.

Oratione.XLIIII.Al medesimo proposito.

BEnche alla mia ignorantia nõ si appartenesse honorandissimi consiglieri & optimi padri miei uenire in questo eminẽtissimo loco: doue sarebbe necessaria facũdia & experientia che in me nõ sono: nientedimeno potẽdo giustamẽte trapassare la uolonta di chi ha auctorita di comandare: p obedientia faro noto alle prudẽtie uostre le cagioni pche siete al presente congregati: &c. In ogni cosa che parlando hauessi errato priego le Signorie uostre che habbino excusata la eta & imperitia mia & lo Magnifico Priore eli corregha li miei errori. Lo eterno Dio inspiri li animi uostri a bene deliberare. Dixi.

¶Oratione.XXXXV.almedesimo proposito.

V Ista cosa e & molto laudabile prestanti cittadini: & prudentissimi consiglieri: non declinare dallo instituto: & ordine proueduto perli nostri sapientissimi antecessori: liquali in tucte le cose li ho sempre iudicati molto degni di laude: & in questa una precipue esse re in ducti alla generale proposta non senza optimo fundamento: & euidente utilita della Republica & piu certa conseruatione del buono stato della citta. Alquale proposito essendo le nostre spectabili excellentie in questo giorno conuocate: benche non sia a sufficientia apto elmio debile intellecto: & fragile ingegno: nientedimeno richiedendo cosi elgrado di questo dignissimo Magistrato: & anco essendo di uolonta della excellentia del nostro Priore: & di questi altri miei magnifici padri conla expectatione del supplemento delle loro Magnificentie: procedere & expedire con breuita & substantia lacagione dello odierno consiglio. Perochi no debba dubitare alcuno che lo reggimento politico: & la congregatione ciuile bene ordinata: & gouernata sia quella cosa: che meritamente antecedere tucte le opere humane: & piace sommamente allo eterno Dio: della quale parlido Aristotele cioe el maestro di coloro che sanno dixe nel libro primo della Politica: Ille qui primo instituit ciuitatem: fuit hominibus causa maximorum bonorum. Ma bisognano necessariamente due cose principali: primo che lo reggimento sia bene ordinato: secondario perla uarieta de tempi di sponendo secondo la opportunita occurrente che sia cole conuenienti prouisioni nella sua perfectione conseruato. A che cognoscere dobbiamo bene prouedere quali sieno quelle parti: lequali maxime saluano ilquieto stato della cita: & conseruatione della Republica. Et benche sieno piu: nientedimeno come demonstra Cicerone primo de Officiis libro: queste sono le principali exposte in queste parole. Omnino: qui Reipublicæ præfuturi sunt: duo Platonis præcepta teneant: unum: ut utilitatē ciuium sic tueantur: ut quicquid agunt: ad eam referant obliti commodorum suorum: alterum: ut totum corpus Reipublicæ curent: ne dum partem aliquam tueantur: reliquas deserant. Et po accioche aquesti effecti sidia efficace opera e proueduto della proposta generale sopra laquale ciascuno Senatore possi dire la sententia sua a publica utilita: ammonendo tucti exhortando: & comandando del parlare honesto & fructuoso. Et cosi faciendo si piace a dio: si stabilisce el bene delle cita & si conserua la Republica in florido: & pacifico stato. Pertanto piacciaui di consigliare. Dixi.

¶Oratione.XXXXVI.almedesimo proposito.

C Ognosce: & bene intēde la prudētia uostra spectatissimi consiglieri: & optimi cittadini quanto sia accepto allo omnipotente Dio el gouerno politico: el ciuile regimento: & la cura del iustamente una Republica amministrare: circa alquale effecto non e sufficiente la mia indiserta lingua: & poco experta parlare alcuna cosa. Ma pure essendo da nostri sauii antiqui: & prudentissimi antecessori inteso quanto diligentemēte la citta si debba conseruare nel suo fermo: & pacifico reggimento ordinorono: & prouiddero laudabilmēte p solemne constitutione la generale proposta: perla quale ciascuno quanto intende essere expediente alho nore: & utile publico debba apertamente exporre: & se alla conseruatione: o augumento della salute: & utilita della Republica: iudica alcuna cosa douere instituirsi similmente parli: quanto uede conuenirsi. Alqual e proposito optimi cittadini miei essendo questo di deputato secondo la antiqua legge: & usanza & uoi a questo fine cogregati: piaccia ad ciascuno cola gratia dello eterno Dio: & della sua sanctissima madre maturamente: & con modestia consegliare tucto referendo ad comune bene & fructo della patria. Perla cui conseruatione honore: & glorioso: & felice stato debba ciascuno fedele cittadino: & uero amatore della patria uigilare & continue le forze del ingegnio affatigarsi posta da parte ogni affectione: & priuato interesso: & cosi ne fia te exhortati: & lo eterno idio ui conceda la sua gratia mediante laquale con efficace fructo possiamo consequire fine desiderato della publica amministratione. Dixi.

¶Oratione.XXXXVII.al medesimo proposito.

M Ediante la diuina gratia optimi padri miei attesa la optima dispositione: la unione & concordia delle Magnificentie uostre: spero che tutti saremo de uno animo: & de una uolunta a procurare & operare tutto quello che sia honore: & pace: & fructo di questa Republica: & cosi ne conforto & prego le magnificentie uostre le piaccia fare & parlare & consiglare sopra la generale proposta a publico: & comune bene. Dixi.

¶Oratione.XXXXVIII.almedesimo proposito.

C Onsiderata la somma: & dignissima autorita del Magnifico Priore spectabili consiglieri: & con questo attendendo la giusta obedientia: che a me debitamēte apartiene: come per obligatione debbo alli suoi comandamēti obtemperare cosi sono disposto & e firmo proposito del animo mio dalla uirtu della obedientia per alcuno modo non deuiare quanto sostiene la fragilita del mio ingegno: & quātunche altra eloquentia: & doctrina si conuenisse a chi parla in qsto ornatissimo cōspecto: nientedimeno cō breue parole exporro alle ure spectabilita qllo: che pla magnificētia del nro excellēte Priore: a me e stato cōmesso: & reliqua.

¶ Oratione.XXXXIX.al medesimo proposito.

Intenderete prestantissimi consiglieri primo la relatione delli spectatissimi Ambasciatori tornati da Milano: accioche come la deliberatione nacque da questo consiglio: cosi tutto sia noto a questo Senato. Et sopra questo non corre altra proposta. Subsequenter quelli excelsi signori: & miei Magnifici padri studiano come sono obligati continue operare: & expedire quello: che sia utile: & honore della Republica: & dare a uoi minore graueza che possibile sia. Pure alcune cose importanti: & uoli occurrano: lequali senza la auctorita di questo Senato non si possono terminare. Quali oggi occorrano queste: & reliqua. Ultimo in quello che per me si fusse ommisso o commesso: pregho la excellentia del nostro Magnifico Priore: che corregha & emendi & deuotamēte lo eterno Dio: che cōceda gratia di bene determinare. Dixi.

¶ Oratione.L.al medesimo proposito.

Se la necessita dello obbedire uonmi hauessi constrecto a parlare prestantissimi consiglieri: & optimi padri cognoscendo la mia insufficientia uolentieri harei recusato questo peso: il quale e graue alle debili mie forze. Nientedimeno per non meritare maggiore reprehensione sono stato contento obtemperare al iusto comandamento del mio Magnifico Priore. Et prima chi io descenda alle proposte. Per obseruare la antiquata & laudabile consuetudine: inuocaremo lo auxilio dello eterno Dio: & quello pregharemo: che ci conceda gratia fare: & consultare tutte quelle cose: che sieno sua laude: & pace & exaltatione della nostra Republica per li meriti della sua sanctissima Madre nostra singulare protectrice: & aduocata della nostra Citta. Et cosi si degni per sua immensa clementia. Hora si propongono alle uostre reuerentie tre o quattro chose. Et primo &c. Son certo non hauere adempita la uolunta del mio Magnifico Priore: ritornaro alla sua magnificētia: laquale supplira ad ogni mio manchamēto. Bene si ricorda alle uostre spectabilita che per quelli miei magnifici padri si data graueza solo quando fata necessario p expedire le cose publiche & concernenti el bene della uostra Republica: & sara obseruato lordine del sonare secondo la forma delli statuti piacciaui essere solleciti: & cosi ui si fa amonitione per parte di quelli miei Magnifici padri. Prego idio: che hora: & semp cōceda gratia di bene deliberare: Dixi.

¶ Oratione.LI.a uisitare: & adorare: & rendere congrua obedientia in nome publico al Sumo Pontifice nella sua assumptione.

Era conueniente cosa Sanctissimo Pontifice & clemētissimo Pastore: che quello ilquale parlasse al conspecto gloriosissimo della uostra sanctita fusse stato huomo di singulare ingegno di grande doctrina & eloquētia ornato: lequali cose da me conosco in tutto esser aliene: Ne senza timore harei acceptato si graue peso sopra le mie debili forze: se la notissima benignita della uostra somma clementia non mi hauesse porto audacia & confidentia di parlare. Et maxime essendo a questo inducto non per mia uolunta ma per tale cagione: che non senza graue colpa potrei el comandamento recusare. Et uenendo alla expositione a me commessa dalli miei Magnifici Signori figliuoli & seruidori obsequētissimi della Apostolica sede: & della uostra Beatissima Sanctita. Signori. N. sōmamente rallegrano della gloriosissima assumptione della uostra Beatitudine tenendo per fermo & indubitatamente: che la diuina prouidētia procceda per singularissimo dono: & inextimabile benificio alli mortali: & populi fedeli. Delli quali uolēdo il benignissimo creatore la salute: & la felice uita del celo ha proueduto tanto degno pastore per exaltatione: & fermeza della sacro Santta Romana Ecclesia: p augumēto della religione Christiana a conseruatione della Iustitia & della pace & unione & perfecta cōcordia di tutti li fedeli: & catholice nationi. Et considerati li innumerabili doni che resultano di questa felicissima creatiōe: & sublimatione: li miei Magnifici Signori ex intimo corde: & con tucto affecto si cōgratulano prima con la sacro Sancta Romana Ecclesia: & con la Apostolica sedia a laquale e preposto Sanctissimo & prouidentissimo Pontifice: congratulansi con tutti li populi Christiani delli quali sara perfettamēte soli data la pace: & la quiete. Congratulansi cō la uostra Beatitudine: alla quale per li meriti gloriosi: & p le fructuosissime opere: & Innumerabili fadighe: a firmamēto della catholica fede ha uoluto lo eterno Dio uerace remuneratore concedere questo sublime: & eminentissimo premio: & exaltare la uostra Sāctita a tanta gloria. Ulterius li miei magnifici Signori commettano che in nome delle loro Signorie deditissime alla uostra beatitudine baci cō humile reuerentia li suoi sanctissimi piedi: pferendo & offerendo uera perfecta & promptissima obedientia con la conueniente fede & deuotione: quanta alla gloria di questa sanctissima sede per debito: & per ragione si couuiene: & con questo tutte le faculta: & le forze di quella Republica ad optimo stato conseruatione tutela: & augumēto del la ecclesia sancta & della uostra beatitudine. Alla quale come ad unico padre bene factore & refu

gio tutissimo di tutti li fideli. Racchomandiamo tutto qnello stato reggimento & uniuerso popnlo: come dicarissimi: & obedientissimi fignnoli della ecclesia Romana: & della uostra sanctita. Dixi.

¶Oratione. LII. Ad uisitare el Sommo Pontifice: & ringratiarlo del beneficio riceuuto.

iu grata: & piu gioconda cosa non posso riceuere padre sanctissimo: che uedere presente la uostra beatitudine: laquale e la gloria nostra: & quello unico refugio: sotto laquale nasce labundantia di tutti li beni. Et uedendo la sanctita uostra i prospera ualitudine michiamo da Dio pfectamête côtêto. Et qsta e la cagione potissima: p laqle misono presetato alli nri piedi sctissimi: & appsso come e debito mio p rêdere ragione della âministratiôe mia & di tutto eltêpo che p gratia della nsa Sâctita sono stato nel mio officio. Delqle bñficio singularissimo & subsidio dato a me: & alla mia famiglia rēdo ĩfinite gratie alla ufa beatitudine: & cognosco tata benignita trapassare lungamête ogni mio merito: Dio micôceda gratia: che io possi In alchuna parte demonstrare la mia fedele seruitu. Rendomi certo che quantunche la mia fede & sincerita sia stata grande: pure per ignorantia non hauessi satisfacto allo officio plenariamête: & di questo quando sia stato: ne dimando humilmente perdono dalla nostra sanctita. Vltimo benche intenda nô esfere necessario perla infinita demêtia della nostra beatitudine a quella deuotamente & me: & limiei figliolini raccomando che altro recorso non risguardano: ne sperano: se nô nella somma pieta della uostra Sanctita: laqnale lo eterno Dio conserui sempre felicissima. Dixi.

¶Oratione. LIII. Ad uisitare el Sommo Pontefice: & ringratiare & domandare da lui confederatione: & liga.

Ognosco che al gloriosissimo & tremêdo conspecto della uostra beatitudine padre santissimo si richiederia huomo di somma facundia & eloquêtia ad exprimere perfectamente quello che dalli miei excelsi Signori: & populo Senese me commisso appresso la nostra Sanctita. Io faro la obedienna come sono obligato. La Sanctita uostra per sua sapientia meglio comprehendera lo affecto deuotissimo: & la integra fede: & somma obseruantia di qnella Republica: & suo popnlo figliuoli obseruantissimi della sede Apostolica: & di uostra sanctita: & che per me insufficiente Oratore narrare nonsi potrebbe & persua benignita: & dementia sara excusato quello che errasse la imperitia mia. Adorano li miei Signori Senesi la uostra beatitudine Principe della Ecclesia sancta: & protectore della citta Senese: & precipuo benefactore. Con affectuosissimo core baciano li suoi piedi sancti: rendono obedientia: fanno la debita ueneratione al la uostra sanctita come fedelissimo populo: & per natura: & per uolunta & per antiquo costume deuotissimo alla Apostolica sede alla sacrosancta Romana Ecclesia: & a chi a quella e preposto & con somma fede & perpetua obseruantia alla sanctita nostra. Perche sappiamo ama da core quella citta & offerono bêche sia facto piu uolte & pare superfluo la citta & reggimento & tutto loro stato come a ueracissimo padre: & defensore nostro comucte sue faculta come ad obseruantissimi figliuoli sapartiene. Recomandano la preseruatione della pace della liberta & secura qniete di quella Republica come e di grande iusto & manifesto interesso della Sancta Romana ecclesia: con laquale piu con li animi che confini sono coniuncti. Laudano le sancte opere la somma charita: & perfecta dispositione conli euidenti effecti demonstrata allo medesimo proposito & nouissimo nello insolente & impudentissimo insulto facto nel paese nostro per qnello condnctore di gente darme. N. niente obseruāte della reuerentia & subiectione alla sancta Romana Ecclesia & alla uostra Beatitudine: & temerario uiolatore della pace uniuersale & Italica quiete: non senza preiudicio della Christiana Republica. Allo quale effecto etiam perdefensione della nostra citta hauendo singulare prouidentia: & optimo consilio con accommodate: & efficaci prouisioni operato come ne sono in perpetuo obligati: cosi rendendo immortali: & infinite gratie alla uostra Beatitudine. Laqual e cognoscano optimo Pastore: & uero Vicario di Christo & imitatore delli suoi sancti uestigii a preseruatione della pace: precioso legato & sola expressa heredita di quello di cui serua lo loco in terra la sanctita uostra. Et perche come hanno uedntili optimi experimenti del tempo passato & pariter sperono & si confidano i futuro come cô unico padre & singularissimo ptectore nro p côsiglio p fauore & admunitione & secunta delli tempi futuri & ad obuiare a tucte maligne cogitationi: & ante iacula preparare lo conueniente presidio contra le insolentie: & machinationi delli cupidi di cose nuoue: per me idegno Oratore si expone in nome di quello deuotissimo populo il suo feruente desiderio una uolta chome e dentro alli cori: cosi conqualche honesto & firmissimo uinculo astringersi: & congiungersi con la sanctita uostra: sommo conseruatore di pace: & di iustitia alfine sanctissimo della quiete uniuersale. Molto desiderano intêdere il proposito della sanctita uostra & supplicano della uia: & del modo da tenersi: siche habbi a sequire tanta laudabile honesta: & sancta intentione. Somma uostra speranza: & fiducia di omni preseruatione di bene consiste nello diuino consiglio: & nella somma prouiden

tia:nelle sancte opere di nostra beatitudine:di cui il sommo amore uerso la patria Senese ci ce la sepe della sancta Romana Ecclesia-e-notissimo. Rendomi certo hauere usata qualche desidentia nel mio basso igegno:supplica la mia sincera fede:& la somma benignita della uostra beatitudine:dalla quale con humile reuerentia aspecto risposta. Dixi.

¶Oratione.LIIII.al Pontifice:quando uiene in qualche citta.

On-e-capace la mia fragile lingua sanctissimo:& Beatissimo in Christo padre: & signore:non-e-sufficiente el mio debile Ingegnio:ne anco comporta laqualita del tēpo:& loco presente potere in alcuna parte exprimere lo immenso gaudio:la grandissima letitia & in enarrabile allegreza di tucta la citta: di tucto el reggimento: & di tucto el populo Senese per lo optantissimo aduenimento ad questa patria della uostra sanctita. Per la cui presentia reputiamo tucti essere ueramēte gloriosa:& felicissima: & congrande exultatione beatificata qsta citta. Della qle gratia neglorifichiamo lo eterno dio:& renerēdauo isinite grarie alla uostra clemētia. Adoriamo la uostra beatitudine:& cō breui parole raccomādiamo tutto el reggimēto:& lo stato di qsta patria alla sctita usa:nella qle come unico refugio:& certo pſidio ogni nostra ferma speranza-e-collocata:& per uera filiatione solo sincorda che la cipta:& ogni sua fortuna:& li animi di tucto el reggimento sempre saranno paratissimi:& in tucto dedicati al debito obsequio:& a uera cō piacentia della nostra sanctita. Delle quali tutte cose altro sara piu idoneo:& opportuno tempo diffusamente per altri di parlare. Dixi.

¶Oratione.LV.Ad uisitare Cardinale in nome publico.

SSendo di uolunta:& comandamento di questi miei Magnifici padri:che lo debbi parlare al conspecto della uostra reuerendissima signoria:obediro alla loro uolunta-& lo mio defectiuo parlare suppliranno:& emenderanno le loro Magnificentie: perche la patria nostra reuerendissimo in Christo padre:& signore ha in precipuo grado di dilectione:& di reuerentia la reuerendissima Signoria uostra per sanssare al debito questi miei Magnifici padri insieme con questi altri prestantissimi cittadini si sono presentati al dignissimo cōspecto della uostra.R.S.alla quale non hauēdo presentialmēte con questo collegio uisitata in prima non essendo parso tempo conueniente-fanno reuerentia come debitamente a figluoli obseruantissimi sapartiene:& a quella con somma diligentia raccomandano la citta lo stato-& reggimēto nostro:come ad optimo:& precipuo padre-benefactore:& protectore della patria.& della nostra liberta.Et come-e-debito della fede:& deuota nostra filiatione offerano la citta:& tucte le faculta sue ad ogni beneplacito della nostra reuerendissima Signoria sempre parate:& promptissime:supplicando che & generalmente ne dia delli suoi sapienti:& amoreuoli ricordi a salute:& bono stato della commune patria:& conseruatione di quiete:& di pace. I quali sempre accepteremo reuerentemente & uolentieri sequitemo li pareri:& consigli suoi:& della materia.N.primo regratiamo quanto persino al presente ha consentito:& exortiamo-& preghiamo con ogni studio si degni prendere questa cura persino alla fine determinatione perche per altro mezo non stima questo populo:& reggimento nostro douersi prosperamente diffinire. Non mi extendero piu:per non dare tedio alla Reuerendissima Signoria uostra:rimettendomi alla correctione-& supplemento di questi miei Magnifici:& excellenti padri:& college. Dixi.

¶Oratione.LVI.perchi debba leggere a qualche populo una bolla papale.

Alli Infiniti thesori deuotissimo populo della sancta madre ecclesia:& dallo Immenso:& exuberante fonte delle celesti:& spirituali gratie-lequali sotto lacustodia:& auctorita della Apostolica Sedia si conseruano la somma pieta:& clementia del sanctissimo:& Beatissimo padre:& Signore nostro p dispensatione superna:& diuina prouidenza.Pio Papa secondo si conciede alla Ecclesia maggiore:& Cathedrale della citta di Siena quello amplissimo priuilegio:& inextimabile dono:il quale in questa presente scriptura:& Apostolica bulla si cōtiene. Laquale di uolūta delli Magnifici:& excelsi signori Senesi p me si leggera:& puú guata in materno sermone alle deuotioni uostre:& a uostra consolatione. Dixi.

¶Oratione.LVII.perlo Priore de magnifici Signori Senesi:a ringratiare li inuitati al conuito:remote le mense.

Cosa notisima spenctatissimi Gonfalonieri:prudentissimi consiglieri:prestanti cittadini:& honorandissimi circunstanti-che la natura ha producto lhomo animale politico:& che della cōgregatione sommamente per natura si delecta:testimone Aristotele primo Politicorum.Quod homo natura ciuile est animal.Onde-e-nato lordine:& la constitutione della Republica.Ma principalmente lo amore-& la reciproca:& mutua beni

uolencia sidimonstra nel conuicto & ritrouarsi insieme: onde li Latini hanno deriuato elnome del cõuiuio. Et cosi questi Signori a questo fine per demõstrare. & per testificare la loro dilectione: & amoreuole affecto hanno presa confidentia fiducialmente questo di inuitare: & congregare le uostre spectabilita: giudicando che reciprocamente non altrimenti le uostre reuerentie si chiamano contente: che le Magnificentie loro perla uostra gratissima presentia. Stimano che le uostre humanita attendono: & riguardano la affectione: & optima uolũta: & non alcuno respecto di splendide uiuande o delicato apparato: & sperano che a q̃sta parte nõ sia p q̃sto necessaria alcuna excusatiõe. Ringratiano della usata patiẽtia: & che humanamẽte li hauete delectati p essere trouati isieme a q̃sta piccola refectione maxime i q̃sto sancto & felice giorno & gloriosa solẽnita: nellaq̃le il benigno creatore: & eterno dio p mezo del suo beatissimo Vicario & põtifice & felicissimo cõcittadino nr̃o Pio Papa secõdo ha ornata & dotata di tanto amplissimo dono & mensa gratia: & inenarrabile beneficio q̃sta dulcissima patria. Et pero e stato piu conueniente che insieme conli participanti di tanto bene spirituale habbiamo aggiunta questa communicatione dello hodierno conuiuio. Loquale non essendo stato: quale desidererebbero questi miei Magnifici padri & debitamente alle uostre spectabili reuerentie siconuerebbe. In loco di excusatione si offerano fare ogni ristoro possibile a beneplacito & requisitione delle spectabilita uostre & cosi mi rendo certo nella mia particularita: che perlo nostro prouidentissimo scottiere sara ratificato. Et in questa & i ogni altra cosa cognoscerete per effecto & p manifesta experiẽtia che q̃sti miei honorãdi padri tucti isieme siamo desiderosi & disposti ad ogni gratificatione inuerso le spectabilita uostre. Questi miei padri suppliranno almio defectiuo parlare. Dixi.

¶ Oratione. LVIII. da dirsi perlo Rectore duna ecclesia dedicata a. S. Bartholomeo Apostolo nella sua festiuita doppo disinare a regratiare e preti & excusare la tenuita del conuiuio.

LA diuina prouidentia optimi padri & dilectissimi in Christo: mirabilmente ha ordinata nella humana fabrica la naturale cõiunctione & societa della anima isieme & del corpo. Luna parte celeste & laltra terrena: lequali composte fanno la natura humana. La quale alhora e participe di uera delectatione: quando e dato lo conueniẽte & proportionato alimento a luna parte & a laltra. Inquesto di sancto: & in questa ueneranda: & sancta letitia hanno le charita uostre riceuute quanto alla parte spirituale assai consolatione mediante la gratia dello eterno Dio perla festa: & solẽnita dello Apostolo glorioso sancto Bartholomeo electo & predestinato del nostro dolcissimo Saluatore a quello indyto & sacro collegio dello Apostolato: che in questo sacro di doppo el uictorioso triomfo & superati li asperi tormenti di spoliato prima dalla sorde del mondo nudo sequendo Christo: & di poi spoliato dalla uiolentia delli crudeli carnifici della propria pelle & della pretiosa carne fu assũpto alla eterna gloria & beatitudine del celo in premio delle mirabili opere & sancti meriti. Restaua debitamente che essendo questa chiesa & de uoto sanctuario dedicato sotto eltitolo di questo Apostolo sancto permebenche indegno Rectore si prouedesse alle nostre reuerentie alcuna condecente refectione. Laquale non e cosi come era officio mio proueduta per impotentia: & per ignorantia. La necessita facci la mia excusatione. Alle carita uostre molto essendo obligato rendo gratie: che patientemente: & con humanita hanno sopportato lo apparato uile: & tenue: & certamente indegno delle prestãtie uostre. La superna bonita ne cõceda gratia & faculta potere fare qualche restauratiõe: & ne dia longa uita: che ad simile refocillatione cipossiamo ritrouare: & che con maggiore copia & piu debito ordine & splendore si supplisca al presente mancamento. Dixi.

¶ Oratione. LVIIII. in laude del gloriosissimo Doctore Scõ Hieronymo.

QVantunche intendesse uenerandi padri: & uoi fratelli dilectissimi I Xp̃o Iesu che a cõmẽdatione & laude del doctore celebratissimo & s̃actissimo Cõfessore Hieronymo: bisognaua erudita & experta lingua: & di molta eloquẽtia ornata: & che tãto peso isinita mẽte trãscẽde le mie debili forze & imperita faculta: niente dimeno lauirtu della sancta obedientia: laquale molto congruamente si conuiene alla mia giouentule: & in experta eta mi constringe fare alcune parole al conspecto uostro dignissimo allo proposito della gloriosa solemnita: & hodierna commemoratione del confessore beatissimo: & Doctore indyto Sancto Hieronimo. Dello quale douendo dire alcune sue succinte laudi: mi occorre cõuenientemente la auctorita del sacro Euangelio inqueste parole. Nemo accendit lucernam: & in abscondito ponit. Come si legge in Sancto Luca al capitulo undecimo. Perche significando la luce la uirtu & la iustitia congruamente lhomo iusto & perfecto e comparato alla lucerna ardente mediante lo splendore della iustitia: & ardore della charita. Et quello debitamente serua il precepto Euangelico: nel quale si comanda perlo nostro Saluatore. Sint lumbi uestri præcincti & lucernæ ardentes in manibus uestris. Et se uogliamo dirictamente considerare: trouerremo il glorioso Confessore: & Doctore Sãcto Hieronymo meritare la figura Euangelica: perche ogni cosa fu in quello luminoso: & splendido & di luce: & charita in enarrabile. Perche fu ueramente lucido & claro in sapientia lucido nella fama lucido nel

la pura intentione-lucido nella perfectione della uita. Di quanta sapientia: & doctrina fusse ornato: si declara pla uniuersale notitia-quale hebbe intucte le arti: & discipline liberali-in tutte le lingue in ogni generatione di scientia: in modo che iustamente si puo chiamare quella chiara lampa: laquale per lo mondo uniuerso diffunde li razzi suoi: & illumina cõla sua profonda intelligentia etiam ciascuna tenebrosa mente. Onde bene parla di questo scõ Confessore lo Aurelio Augustino: che Hieronymo come lampa dallo Oriente in Occidente in guisa del sole resplende. Et pero si puo dire essere stata quella lucerna-laquale sopra el candelabro collocata: & come eminente indoctrina: excellẽte in uirtu: exaltato indignita ha dispersa la sua clarita per gloriosa fama in tutte le nationi Christiane: & fideli populi. Puro-& imaculato Hieronymo: & abdicata ogni imũditia-& sensuale concupiscẽtia seruo perfino alla consumatione della sua uita uirginita: & incorrupta pudicitia: preseruato sempre da ogni uana cogitatione-da ogni disordinato appetito-da ogni macula di peccato: & illicito motimẽto-facto nelle opere-mundo in nel core-puro nella netta intẽtione. Della quale in figura parla el sacro Euangelio. Si oculus tuus simplex fuerit: totum corpus tuũ lucidũ erit. Manifesta-e-la perfectiõne della sua singulare sanctita-laquale si dimostra nello dispregio di tutte le delitie-& di tutte le riocheze: & beni temporali. Perche dedicato al diuino culto: & obsequio della sancta religione-disprezo li honori: & dignita del mondo: la heredita paterna: & transitorie possessioni: etiã quelle cose lequali con le proprie mani: & con la fatica: & sudore hauea conquistate: & ricercato quella sacratissima regione: doue in grande parte furono adempiti li mysterii della humana Redemptione: & segregato dal pericoloso cõsortio de mortali: reducto nella asperita della Anacoritica uita: & landata solitudine cõsumpse tutta la sua eta nella meditatione della sancta legge diuina: & nello studio della scriptura sacra-solo intento alla laude dello omnipotente Creatore: sanctificatiõe di se medesimo-fructuosa edificatione del proximo. Siche interpretãdo-declarando-scriuendo-predicãdo ha summamẽte illustrata la ecclesia: dellaquale-e-indubitatamente fulgido: & splendidissimo lume. Portato il giogo del Signore secondo la uoce prophetica dalla sua adolescentia progresso p tucte le eta in sancto ꝑfecto sinu il corso suo in somma pfectione di uirtu & sanctimonia: laquale oltre li altri efficaci & firmissimi argumenti ha euidentemente p molti secoli: & per insino alli tempi nostri corroborata & comprobata la corruscatione delli miracoli ad dare ad intendere: che doppo el corso della uita mortale-lo eterno signore-& unico retributore delle opere sancte-lo ha coronato di corona di iustitia-ueramente ornata di ogni lapide: & gemma pretiosa: & collocato nelle celesti sedie-& gloriosi habitaculi della cita superna. Allaqualle piaccia alla diuina clementia: per li meriti: & intercessione di questo Confessore: & Doctore sacratissimo-di cui si celebra la anniuersaria solennita: imitando le sue sancte uestigie: darne con lo aspirante animo felice adito: & libero ingresso: concedente quello al quale sia honore & gloria per infiniti seculi. Dixi.

¶ Oratione. LX. della passione del nostro signore Iesu Christo: & questa oratiõe-e-parte della seconda oratione del libro-secõdo almedesimo proposito.

ESsẽdo Signori-& padri questo il sacratissimo giorno: nel quale lo unigẽito figliuolo del lo eterno Dio per redemptione: & salute della generatione humana sostẽne amara: & acerbissima passione: acciochè come creando nostra natura: uolse quella essere excellentissima: & suprema infra tutte le altre creature doppo la Angelica natura: & lhomo hauendo preposito signore sopra tutte le cose della diuina benignita producte: chosi essendo la humana generatione per la colpa-& preuaricatione de primi parenti spogliato della superna heredita: & priuato della luce: & gloria del celeste Regno: mediante la iustificatione procedẽte dalla immensa dilectione: & inextimabile amore del piatoso & clementissimo Redemptore: & per meriti della sua sacratissima passione: & morte-spargendo el suo pretioso sangue sopra el legno della croce-con inenarrabili tormenti: & incomprehensibile dolore: e-parso cosa conueniente secondo la fragilita del mio ingegno di tanto beneficio del superno saluatore: & del mysterio: & sacramento della nostra salute fare al conspecto delle uostre signorie questa breue: & succinta commemoratione: nella quale habbiamo demonstrato la congruita della passione di Christo alle figure della antiqua legge: & alli testimonii & sacri oraculi de sancti prophen in ciascuna sua parte: demonstrando di quãto graui tormenti: & di quanto amara passione fusse per redemptione nostra afflitto quello pretioso corpo dello Agnello immaculato Christo Iesu: & da poi el fructo marauiglioso-& inextimabile effecto della nostra liberatione: liquali essendo captiuati nella potesta del Demonio Infernale: & relegati alla eterna damnatione per la sua morte: & sancta Resurrectione reconciliati a Dio: siamo reposti nella diricta uia della saluatione: onde possiamo cõsequire la possessione: & la heredita del celeste Regno uiuendo secondo la Euangelica doctrina-& imitando le uestigie di quello-di cui ogni opera-e-nostra instructione-& regola della Christiana uita: & non essendo ingrati della collatione de grandi: & inestimabili beneficii concessi dalla diuina gratia: & chosi si degni illuminare le menti nostre: siche alla sua Maiesta possiamo perpetuamente piacere. Dixi.

Oratione.LXI.Perlo prete nouello a ringratiare coloro che lhanno honorato nella sua solēnita & celebratione della messa prima primamēte da lui cantata.

On obstante alcuna mia ignorantia uenerandi padri & spectatissimi circunstanti i bene intendo quāto sarebbe stato conueniente exprimersi da me cōsiderata in prima la somma dignita & excellentia del sacratissimo sacerdotio: delquale se degnata la diuina bonta & clemētia me indegno & humile seruo honorare. Secundario attesa la grāde excellentia & dignita delle uostre spectabili reuerentie era debito mio con alchuno ornato parlare testimonio rendere della mia somma letitia & singulare gaudio p tāte gratie & doni riceuuti. Emmi molesto non hauere sufficientia & faculta di questo potere fare: & appresso non potere referire condigne gratie alle paternita & reuerentie uostre perla benigna & grata sua presentia ad honorare la solemnita del beneficio da Dio ad me concesso. Prego le humanita uostre habbino excusata la mia ignorantia: & se alcuna cosa e stata conueniente: rendendo gratie al mio reuerendo padre. N. precipuo benefactore. Se errore sisia commesso prego le uostre reuerentie lo imputino ad me: & ad me perdonino qualunche manchamento: pregando Dio che p me abundantemente ui retribuisca. Concludero el mio parlare dicendo col Propheta. Quid retribuam domino pro omnibus: quæ retribuit mihi? Et respondendo. Calicem salutaris accipiam: & nomē domini inuocabo. Come dignato dallo eterno Dio essere ammisso in nel numero delli suoi sacri ministri. Dixi.

Oratione.LXII.Perlo oratore Senese allo illustrissimo Duce di Milano.

Esidererei essermi da Dio concesso quello īgegno & tale facundia & eloquentia di parlare: quale degnamente siconuerrebbe algrande splendore & dignita della uostra illustrissima Signoria: & ad satisfare alla uolonta del reuerendo in Christo padre qui presente collega & mio honorandissimo padre: & quantunche intenda le debili forze del mio basso ingegno nō conuenire alconspecto glorioso della uostra sublimita. Niente dimeno perla confidentia della benignita precipua della uostra illustrissima. S. e constrecto dallo ineuitabile comandamēto delli miei Magnifici Signori: dalli quali son mandato: exporro quāto per la loro Magnifica Signoria al reuerendo padre qui presente & ad me e stato cōmisso: & principalmēte attesa la paterna & uerace dilectione della uostra illustrissima. S. inuerso quello populo & Republica Senese: cognoscinta la inenarrabile clementia della celsitudine & grandi & innumerabili beneficii della sublimita uostra & le eterne obligationi contracti da quello populo: si perla beniuolentia sempre demonstrata: si perla salute & conseruatione di quella liberta & dello stato di quella Republica: sisa reuerentia alla uostra illustrissima. S. Quale deuotissimi figliuoli ad optimo padre & singularissimo benefactore debbino prestare repetendo sempre la fede & firmissima speranza reposta nel gremio della uostra illustrissima Signoria: sotto la cui suauissima ombra spera tutta quella citta benigno patrocinio & fauore ad defensione & stabilita di quello pacifico reggimento: per lequali efficaci ragioni el nome glorioso della sublimita uostra e reposto & defixo nelli animi di tutti quelli cittadini figluoli obsequentissimi della uostra illustrissima Signoria. Et sotto la medesima fiducia con deuotissimi preghi si raccomanda tutta la citta & uniuerso populo Senese cō tutta la sua iurisdictione alla uostra illustrissima Signoria. Et tacendo le altre parti che dalla mia imperita & indiserta lingua explicare nō sipotrebbeno p uera obligatione essendo infiniti li meriti della uostra illustrissima Signoria: si proferta & offerta a q̃lla la citta & Republica Senese con tutte le faculta sue promptissime sempre ad ogni requisitione uolonta & comandamento della uostra illustrissima Signoria: laquale per sua imensa sapientia cognosce quello che ne io potrei dachiarare: & per se debitamente con ogni humile deuotione alla uostra celsitudine siconuiene. Appresso piacendo cosi alla paternita di Monsignore circha alchuna particulare materia: doue sia di piacere & con licentia della uostra illustrissima Signoria soggiugnero alchune parole ad correptione & supplemento della paternita di Monsignore mio honorandissimo padre. Dixi.

Oratione.LXIII.Perlo Oratore Senese ad uisitare la Illustrissima Duchessa di Milano.

Ognoscendo li miei Magnifici Signori Senesi: liquali mihāno mādato alla Illustrissima Signoria uostra: quale sia la affectione & charita della uostra illustrissima Signoria inuerso quella Citta & tutto el populo Senese: & quanta sia la fede loro & deuotione inuerso la sublimita uostra. Et appresso considerata la memoria di molti & singularissimi beneficii riceuuti dalla uostra illustrissima Signoria ad beneficio & salute di quella Republica. Per debito di filiale affecto mihanno cōmisso che facci reuerentia alla uostra illustrissima Signoria per parte di tutta quella Citta: & quella racchomandi deuotamente alla uostra celsitudine & tutto el reggimento & stato di quella Republica: & offeri la citta & uniuersalmente la iurisdictione & facul

ta di quello populo:ilquale desidera in tutte le cose demostrare come e debita obligatione cō promptissimo affecto & optimo animo obsequire alla uolonta & piaceri della uostra illustrissima Signoria. Perche siper suade tutta quella citta che in tutte le occurentie la benignita della uostra celsitudine:come ha facto perli passati tempi con pari optima dispositione & materno amore sarebbe sempre propitia clemente & benigna ad tutte le cose concernenti lapace laquiete & buono stato diquella Republica figluola obsequentissima della uostra Signoria. Alquale effecto sono tre coniunctissimi ligami: La antiqua beniuolentia di questo gloriosissimo principato ad quella citta:lardente dilectione dello illustrissimo Signor Duca: & lanaturale & intrinseca materna charita della uostra Signoria:quantunche io nō potrei ad sufficientia exprimere quāto affectuosamēte dalli miei Magnifici Signori mie stato iniuncto:ma miconfido che meglio intende la uostra illustrissima Signoria la reuerentia la deuotione & la fede di quella citta & suo populo inuerso uostra celsitudine:allaquale iterum racchomando & con instanti preghi quelli suoi deuotissimi figluoli. Dixi.

¶ Oratione. L XIIII. Perlo Oratore Senese ad uisitare lo Illustre figluolo dello excellentissimo Duce Milanese.

ILLustre & excelso Principe essendo mandato dalli miei Magnifici Signori alnostro Illustrissimo genitore per alchune materie da tractarsi cō sua celsitudine. Per la singulare fede & speranza che ha tutta quella Cōmunita nella illustre uostra Signoria & per contemplatione della uera & naturale reciproca beniuolentia mihanno ingiunto che io debba uisitare & confortare lauostra illustrissima Signoria & aquella ricordare che non altro spera quello populo dalla illustre Signoria uostra che quello che per molti experimenti hanno cognosciuto del gloriosissimo genitore della uostra illustre Signoria. Laquale come uera imagine del suo padre & imitatrice delli suoi gloriosi uestigii firende certa quella citta in ogni occurentia hauere sempre optimo fautore & benefactore di quella republica & del suo stato. Et ultimo offero per parte di quelli miei Magnifici Signori & la citta & lo stato suo & tutte lesue faculta disposte ad ogni requisitione & complacentia della uostra illustre Signoria. Dixi.

¶ Oratione. LXV. Perlo Oratore Senese allo Illustrissimo Duca di Milano ad congratularsi della affinita nuouamente contracta tra lui & il Serenissimo & Christianissimo Re di Francia.

NOn per alcuna opinione che habbi di sufficientia & facundia conueniente algloriosissimo conspecto della uostra celsitudine Illustrissimo Principe & excellentissimo Signore: ma solo per obtemperare aluolere di questi miei Magnifici patri & ad supplimēto & ad correptione di loro prudentia con breuita explichero quanto in nome delli nostri excelsi Signori & della Republica Senese e stato cōmisso da exponersi alla Illustrissima Signoria:sperando che meglio & piu accōmodatamente per la loro optima prudentia sara satisfacto. Et principalmēte indicando quello populo & quella citta lauostra illustrissima Signoria singularissimo padre optimo benefactore: & defensore della liberta & dello stato suo: come e stata antiqua consuetudine di questa indyta Sedia:per debito della uera filiatione uisitiamo & facciamo reuerētia alla illustrissima uostra Signoria:pla fede & deuotione & beniuolētia itrinseca & naturale di qlla Republica gia p longhi tēpi uerso liuostri excellētissimi progenitori & cōtinue cōseruata & stabilita cō la celsitudine uostra: & consequētemēte rallegrādosi da intimo core dogni pspero successo & felicita della nostra illustrissima Signoria:p la celebratione delle noze primamēte facta:come ne ha riceuuto singulare gaudio & letitia:cosi p parte di qllo populo & uostri deuotissimi figluoli cicōgratulamo cō la uostra illustrissima Signoria:rendēdo laude a Dio dogni psperita & exaltatione della uostra excellentissima. S. Et cognoscēdo qlla tanto piu glorificarsi pla splendida affinita & parentela del serenissimo & christianissimo Principe & Signore Re di Frācia: & plo suauissimo cōsortio & generosa & sancta cōpagnia acqstata mediāte eluinculo del sacro cōiugio celebrato. Certamēte tutto qllo populo neprēde singulare piacere:sperādo che p la diuina benignita & mediāte quella sacratissima & felice copula nesara glorificata lauostra illustrissima. S. con augumēto di psperita & cōseruatione & multiplicatione della uostra iclyta pgenie. Et cosi pghiamo lo eterno Dio che sidegni felicemēte concedere:pche ogni lieto successo della uostra illustrissima. S. reputiamo firmamēte che sia stabilimēto di pace ī tutta Italia & maggiore fauore della nostra citta:laquale molto largamēte sicōfida nella tutela & defensione della uostra excellētia:prendēdo manifesto documēto dalli antiqui exēpli & dalla paterna affectione semp demōstrata uerso qlla Republica cō moli & amptissimi beneficii. Ceterū raccomādiamo deuotissimamēte qlla citta & suo reggimēto & tutto elpopulo & iuridictione Senese alla celsitudine uostra. Perchi molto qetamēte siriposa sotto el benigno fauore & patrocinio della uostra illustrissima. S. et demum benche para superfluo piu uolte repetere & ancho offerire quello che e de figluoli alpadre:pur p abūdantia damore di nuouo sioffera quella citta semp prompta & affectuosamēte disposta ad tutti li uostri uoleri & beneplaciti della illustrissima Signoria uostra:perche sempre sara trouata obsequentissima in tutte lecose alla uostra inclyta Signoria:come richiede lanostra antiqua & uera filiatione. Ma come in principio dixi:alla mia debilita sarebbe ipossibile potere satisfare alla intētio-

ne & desiderio delli miei Magnifici & excelsi Signori. Ma confido che la nostra illustrissima Signoria per se optimamēte intende lo affecto di quella Republica: & ancho al mio defectiuo parlare sara sopplimento la prudentia di questi miei Magnifici Signori. Resta altra cōmissione da exequirsi per noi: laquale sara facta al conspecto della nostra illustrissima consorte in qualche segno di affectione della nostra Republica. Dixi.

¶ Oratione. LXVI. Per lo Oratore Senese alla Illustrissima Duchessa di Milano nelle sue nuptie.

Inclyta & illustrissima Madonna: sempre la citta Senese e stata deuotissima al Serenissimo & christianissimo Principe Signore gloriosissimo Re di Francia: & a quello portata sempre somma fede & reuerentia. Deinde sempre ha conseruata & defesa la liberta & stato suo con la beniuolētia & fauore della sedia excellentissima di questo optimo principato: & al presente maxime dello nostro Illustrissimo consorte: & per queste cagioni per parte della Cōmunita nostra & populo Senese facciamo reuerentia alla nostra inclyta & illustrissima Signoria: & ci rallegriamo & congratuliamo dogni felicita & del glorioso consortio & sancta coniunctione con lo excellentissimo & illustrissimo Signor Duca: pregādo Dio che sia exaltatione & contento perpetuo della Illustrissima Signoria uostra: & ad quella racchomandiamo la citta & populo Senese: loquale principalmente ha sempre reportata beniuolentia patrocinio & fauore da questa inclyta sedia: & similiter quella si offerisce con ogni sue faculta alla nostra illustrissima Signoria in tutte le cose che sempre obsequira di buono animo. Postremo per parte di quella Signoria si degni acceptare dono di quella Republica in qualche segno damore: non misurando laqualita del dono: che pretiosissimo ficonuerrebbe alla nostra Illustrissima Signoria: ma lo affecto & li optimi cori di quello populo: pregando lo omnipotente Signore che conceda sempre augumento di letitia & gloria alla excellentia uostra. Alla mia insufficiētia supplira la facundia di questi miei maggiori & optimi padri. Dixi.

¶ Oratione. LXVII. Per lo Oratore Senese allo Duce Milanese: quando uenne a Fiorenza.

Piacendo ad questi miei ornatissimi padri dato principio al parlare: rimettendo el supplemento & la emendatione alla loro Magnificētia. La nostra Republica & populo Senese per antiqua & gia mai non intermissa consuetudine sempre honora quelli che consti tuti in alchuno principato & trono di Signoria sono certamente degni di honore & di gloria. Ma in Italia & infra el numero di tutti li altri Inclyto & Illustrissimo Principe molto affectuosa mente & da intimo core ha sempre existimato precipue chi tiene quella sedia: in laquale felicemente per diuina gratia si truoua la nostra Illustrissima Signoria. Per la uera antiqua intrinseca & naturale mutua affectione: & per la somma charita & paterno amore sempre demonstrato come dalli nostri excellentissimi progenitori: cosi con pari affecto sempre & ardentissima dilectione dal la nostra Inclyta & excellentissima Signoria. Unde reseruādo quella Republica la memoria delli molti & amplissimi fauori & beneficii riceuuti & continue prosequiti ad quiete & firmo stato di quella citta. Inteso el felice aduenimento della nostra Illustrissima Signoria ad questa excelsa Citta ha mādati questi miei ornatissimi padri & me loro collega: liquali uisitiamo & facciamo reuerētia alla Illustrissima Signoria uostra per debito & officio della nostra filiatione. Perche quello reggimento & tutti li suoi cittadini ha sempre reputato & reputa la celsitudine nostra singularissimo padre: precipuo benefactore & optimo conseruatore della quiete della liberta & dello stato nostro: & sotto el cui benigno patrocinio lietamente & quietamente si riposa. Et pero ultra la exhibita reuerentia per parte di quello populo & di quella citta con grande fiducia racchomandiamo lo stato & tutta la Iurisdictione Senese & li suoi cittadini figluoli obsequentissimi alla nostra Illustrissima Signoria: sperando in futuro non altrimenti potere confidare nel suo paterno affecto & benigno fauore: che per molti & certi experimenti habbi cognosciuto per li passati tempi. Et benche para superfluo repetere alchune oblationi: pur di nuouo per satisfare alla loro optima deuotione & filiale obsequio: offera quella Republica la citta & ogni faculta sua promptissima sempre & paratissima ad tutti li beneplaciti della nostra illustrissima Signoria. Perche nissuna cosa puo essere piu grata ne piu gioconda a quello populo & al nostro reggimēto che i tutte le cose dimonstrare la sua obseruantia & sincera deuotione: come si conosci da essere certo & indubitato alla uostra celsitudine. Benche sarebbe in tutto difficile maxime alla debilita mia ad sufficientia exprimere quāto sarebbe di uolere & desiderio di quella citta & del suo reggimento: pur al mio imperfecto parlare sara el supplimēto conueniente la prudentia di questi miei optimi padri: & cosi ne prego la loro Magnificentia. Dixi.

¶ Oratione. LXVIII. Per lo Oratore Senese ad uisitare li Signori Fiorentini.

S Arebbe stato ammegratissimo Illustri & excelsi Signori che questi miei maggiori & ornatissimi padri come piu docti & eloquenti hauessero parlato alconspecto della excelsa Signoria uostra. Dato principio per non declinare dalla loro uolonta: & epsi supplirano meglio aquello che sia conueniente explicarsi. Trouandoci alpresente in questa Magnifica & excelsa citta lo excellentissimo & illustrissimo Principe & Signore Duca di Milano: & essendo mandati ad uisitare & fare quello che debitamente alla nostra Republica siconuiene uerso la sua Illustrissima Signoria: ne hanno commisso li nostri Magnifici & poteti Signori che cipresentiamo alla Illustre & excelsa Signoria uostra: & quella salutiamo: & confortiamo per parte di quello reggimento & di tutta la citta nostra: come preziati & chari & optimi fratelli della Communita nostra. Et che dinuouo come ricercha la antiqua & intrinseca reciproca beniuolentia la perfecta uicinita & fraterno & naturale amore che e infra luna & laltra republica. Offeriamo la citta & cio che per quella si puo fare in tutte le cose concorrenti lhonore & la commodita della uostra Illustre & excelsa Signoria. Perche come per manifesto experimento sicomprehende alluna & allaltra Republica nissuna cosa puo essere di maggiore cura ne di piu studiosa industria che mantenere & conseruare la quiete laliberta & lapace sommi & amplissimi beni infra tutte le cose humane. Alquale fine essendo equalmente disposti & omnino inclinati dobbiamo sperare mediante laprouidentia di Dio & la optima & perfecta dispositione della excelsa Signoria uostra & della nostra Republica continue maggiore solidamento & perpetuita di pace & tranquillo stato. Hora la Magnificentia di questi miei ornatissimi padri supplira aquello che mirendo certo defectiuamente hauere exposto. Dixi.

¶ Oratione. LXVIIII. Responsiua ad uno Ambasciadore Veneto o del Duca di Milano.

M Agnifico & excellentissimo Oratore questi Signori & tutta la citta prende singulare piacere & letitia di qualunche representa quello glorioso & Illustrissimo dominio & particularmente della uostra excellentia: laquale sappiamo essere ueramente affecta a questa Republica: Acceptano la uisitatione benigna: la paterna salutatione & humane proferte: come da precipuo padre & optimo benefactore & protectore della citta nostra liberta & stato. Referiscano amplissime gratie: & con filiale fiducia in ogni necessaria occurretia ricorreranno sempre albenignissimo fauore & certo patrocinio della nostra Illustrissima Signoria. Allaquale preghiamo nostra excellentia lepiaccia o per sue lettere o con uiua uoce quando sappresentera & ritornera alsuo sublime conspecto ringratiare del paterno amore: raccomandare la citta & reggimeto nostro: amplamente offerire in tutto quello siextende lafaculta di questa Republica & populo Senese. Vorrebbe essere altra lingua ad exprimere la abundantia della affectione & reuerētia di questa citta uerso quello illustrissimo dominio. Meglio neha toccho i parte la Magnificētia del nostro Capitaneo: & diffusamente supplira laprudentia & facundia di questi altri Magnifici padri. Dixi.

¶ Oratione. LXX. Alla medesima materia.

E Xcellentissimo Oratore questi Signori & miei Magnifici padri sommamēte siallegrano della iucundissima presentia uostra: laquale cirepresenta quello Illustrissimo Dominio nostro singularissimo benefactore & padre. Regratiano della humanissima & benigna uisitatione: acceptano con filiale reuerentia le liberali offerte facte con paterno amore: da usare confidentemente sempre che fusse necessario. Racchomandano la Citta nostra & liberta a qlla Illustrissima Signoria: In laquale habbiamo precipua speranza: & siofferra tutto quello che puo questa Republica: come e debito nostro & allo Illustrissimo Dominio & etiam alla excellentia uostra. La fede & deuotione nostra copiosamente potra referire uostra excellētia: & cosi qlla amplamente ne exhortiamo. Dixi.

¶ Oratione. LXXI. Responsiua allo Ambasciadore Fiorētino.

M Agnifico Ambasciadore la uostra Magnificētia debba essere certissima che molto gratamente e ueduta da questi Signori miei Magnifici padri per ogni rispecto: & maxime per contemplatione della uostra excellente Cōmunita: con laquale naturalmēte sicon serua optima uicinita fraternale affecto: & perfecta amicitia: & di quella la humana salutatione riceuiamo con molto piacere. Acceptiamo di buono animo & gratamente le gratiose & cordiali offerte & le saluti & conforti exposti per la Magnificentia uostra copiosamente & con degna elegantia: tutto reputando manifesto testimonio di precipua beniuolentia & fraterna charita & somma dilectione. Ringratiamo sommamēte quella excelsa Signoria: & ancho nostra Magnificētia: & ad epsa offeriamo tutto quello che sipuo per questa Republica: che certo sempre i tutte le cose saremo trouati bene & affectuosamente disposti uerso quello Dominio. Perche nō dubitiamo che delluna & dellaltra Republica sia uno medesimo animo & firmo proposito di studiare & mantenere sempre la fraternale affectione & beniuolentia & la quiete & la pace che e la felicita delli populi: che uogliono mantenere & perpetuare lasancta liberta. Dixi.

¶ Oratione. LXXII. Responsiua allo Ambasciadore del Duca di Ferrara.

COgnosco che lamia Imperitia iustamente midenegaua elparlare Magnifice/atq; illustris domine/uosq; eius comites praeclarissimi/& rispondere alla gratiosa & splendida expositione perla uostra excellentia facta. Et erano certamente le parti mie cômettere tal peso alnostro Magnifico Capitaneo/o ad qualunch altro di questi miei amplissimi padri. La necessita del loco/& la sorte miconstringe/& la uolonta di questi miei Magnifici padri non uoglio/& nô debbo recusare. Sara necessaria piu presto che uoloutaria la mia risposta/& la loro sufficientia fara debito & copioso supplemento alla deficientia mia. Lo populo nostro & questa Republica sempre per antiquo costume ha molto estimata la uirtu della amicitia/come precipuo bene nella uita humana & in nella ciuile & politica conuersatione: approbando maximamête la auctorita del sacro Doctore Cassiodoro in queste parole expressa. In rebus humanis nihil amicitia dulcius inuenitur: nihil sanctius appetitur: nihil fructuosius custoditur. Chome etiam confirma la sententia del Philosopho/dicendo. Sine amicis nullus eligeret uiuere: licet cuncta alia possideret bona. Et benche ogni amicitia habbi la citta nostra molto grata: nientedimeno con testimonio di uerita possiamo affirmare che lamutua beniuolentia infra lapreclara progenie & splendida casa Extense/& questa Republica ha collocata in nel numero delle primarie & sommamête accepte. Perche e/amicitia ueramête naturale/antiqua/continuata & perfecta: & dalli antiqui progenitori originata/continue e/cresciuta & augumentata in amore & beniuolentia: & alpresente piu che per alchuno tempo in sommo grado di charita/assumpto quello inclyto Signore ad quello felice & glorioso principato. Ilche e/molto bene probabile perla similitudine delli animi/& perla uniforme uolonta & dispositione alla pace/alla quiete uniuersale/& alla tranquilla uita. Et pero con singulare piacere & con somma iocundita delli animi nostri/uediamo quelli: liquali nerepresentano lasua iclyta Signoria: & precipue lauostra excellentia: si uere dicitur/frater fere alter: come interpretano li Saui antiqui: che certo uedendo la uostra exellentia/ne pare di uedere nô solo lauera imagine: ma etiam lapropria persona della sua inclyta Signoria. Et pero lagratiosa & benigna uisitatione riceuiamo come da quello: loquale cô la nostra Republica naturale coniunctione/uera fraternita/& charita/antiqua beniuolentia/intima & cordiale affectione/& perfecta dilectione ha strectissimamente & con indissolubile uinculo di amore colligati. Dixi.

¶ Oratione. LXXIII. Laquale dice el Pretore Bononiense alsuo precessore nel termine delloro Magistrato.

COnuerrebbe essere eloquente & peritissima lingua famosissimo Doctore/& precessore honorando: laquale potesse satisfare alconspecto di tanto honore/& alproposito di questo excellente Magistrato/exercitato dalla uostra singulare uirtu/p quello modo che congruamente siconuiene ad obseruantia della Iustitia: ad honore del sanctissimo sommo Pontifice/& optimo pastore della sacrosancta Romana ecclesia/ad buono stato & quiete di questo ornatissimo populo: et declaratione delle laude della uostra excellentia. Et nô potêdo pla mia imperitia ad cio debitamête respondere: pregharo lo eterno Dio/che per sua infinita largita & clemêtia/in qsto dignissimo Magistrato adempia eldesiderio del cor. mio: per loquale con uera obseruantia della Iustitia: satisfactione dello Apostolico sancto pposito/pace/honore/& trâquillo stato di qsta Magnifica Cômunita: seguêdo leuostre optime uestigie/côseguiti lo intêto fine cô gratia & contêto di qsto honoratissimo populo: ad laude di Dio/& gloria della sancta Romana ecclesia/& del suo sanctissimo pastore.

¶ Oratione. LXXIIII. Perlo Pretore della Magnifica citta di Bononia/ad questa degna Republica/nel principio del suo Magistrato.

VOrrei essermi concessa tale faculta Magnifici Signori/& prestâtissimi padri miei: per laquale sufficientemente potesse manifestare alle uostre excellentie lo intrinseco concepto & firmo proposito mio ad exequire in questo honoratissimo Magistrato la uolonta & comandamêto del sanctissimo Signore nostro/& pastore della sancta Romana Ecclesia/perla diuina prouidêtia sommo Pontefice Pio Papa .ii. Laquale uolonta e/che con tutte leforze dello ingegno/& con tutta mia industria debbi administrar questo dignissimo Magistrato/peso transcendente/& superante la fragilita mia/& debile intelligêtia: ad conseruatione del buono & tranquillo stato delle uostre excellentie/& di questa bene ordinata Communita/& suo honoratissimo populo: administrando ragione ad ciaschuno indifferetemête/& con equale misura: come per debito della Iustitia certamête siconuiene. Alquale effecto & laudatissimo fine/essendo io spontaneamête disposto & incitato con lo auxilio & fauore delle uostre excellentie/concedente & interueniente la diuina gratia/spero sara adempito eluostro & mio desiderio. Et cosi tutte le cose concernenti honore firmita/& quiete di questa Magnifica citta offero fede/diligêtia/& feruente opera/& alle uolonta uostre me sempre con tutto elmio officio douere essere promptissimo. Dixi.

¶Oratione.LXXV.Ad prestare iuramēto al Pretore della cipta:nel principio del suo Magistrato:come in ogni loco e in uso.

Stata sempre antiqua & laudabile consuetudine Magnifico nuouo Pretore non solo in questa cipta ornatissima & degna:ma etiam appresso qualunche bene instituito populo che uno sia preposto alla cura & administratione della iustitia : per laquale uirtu ciascuna humana congregatione laudabilmente & con felicita sicōserua.Et chosi e obseruato costume in questa Magnifica & bene ordinata citta:laquale oggi molto sirallegra delo aduenimento & della assumptione nostra ad cotesto dignissimo Magistrato : perche ciaschuno optimamēte informato della uirtu della prudentia & moderatione della uostra Magnificentia & amore della iustitia.Per lequali cose siconfida douere qsto populo essere bene & tranquillamente gouernato.Et cosi alconspecto di questi Magnifici Priori gouernatori secondo lo stilo obseruate prendera la uostra Magnificentia per satisfare alle antique constitutioni el consueto iuramento di obseruare quanto p leggi & per statuti di questa dignissima communita e ordinato:pregando Dio che conceda optimo principio laudabile pgresso & felicissimo fine cō somma consolatione & pace. Dixi.

¶Oratione.LXXVI.Ad donare le Insigne in nome publico ad qualchuno per cagione del Magistrato da lui bene gesto.

Erche suole essere antiqua consuetudine di ciascuno laudatissimo Populo uolentieri honorare le giuste & gloriose opere: & questo per animare li huomini al uirtuoso & laudabile uiuere:per tanto questi miei Magnifici compagni & honoratissimi padri hauendo respecto alla diligente & giusta administratione del passato officio deliberano honorare la excellētia uostra di qsta ornatissima insigna nō meno per perpetua memoria della laude uostra:che certissima testimonanza delli uostri grandi & amplissimi meriti. Dixi.

¶Oratione.LXXVII.Per lo Scriba di qualche Republica alli suoi Signori in principio del loro Magistrato.

Agnifici & excelsi Signori principalmente prego el superno Dio che sidegni gloriosamente & felicemente prosperare el Magistrato & gouerno delle uostre excelse Signorie ad conseruatione di pace:fermeza del reggimento:accrescimento di tutti beni:& honore delle nostre excel. Signorie.Secundario quāto allo officio del Cancelliere apparteneria:benche non sia in me quella doctrina & sufficientia quale siconuerrebbe:nientedimeno micōfido & spero primo nella diuina gratia:laquale mai nō mancha done e buono proposito & optima uolonta:Appresso nella perfecta directione & infallibile prudentia delle uostre Signorie.Ma fede affiduita & prompta obedientia sara in me abundantemēte:& per ogni tempo saro obsequentissimo a tutti li comandamenti delle uostre Magnifice Signorie:come debba fare el buono fidele & diligente seruo. Dixi.

¶Oratione.LXXVIII.In laude de magisterio del Lanificio.

Acendo la scusa del mio parlare perche la cagione mediante lo officio e nota optimi & dignissimi padri tutterremo al proposito substantiale questo acto hodierno.Tutte le cose lequali sitractano:& tutte le operationi humane debbano riceuere principio dalla gratia superna:& tanto maggiormente quāto sono di piu nobile conditione.Et perche el mestiero del Lanificio in ciaschuno glorioso populo:& in ogni bene ordinata Republica e non solamēte necessario:ma etiam di grande ornamēto & commodita & preposto a tutte le arti alla humana substentatione necessarie:pero inuocato el celeste auxilio pregherremo la diuina Maiesta che la presente electione sia ad honore & sua laude:fructo & cōmodita della nostra dolcissima patria:augumento & buono essere di questa ornatissima uniuersita:contento & cōmodo di ciaschuno delle spectabilita uostre Imporro fine almio parlare:& la prudētia di quelli miei optimi padri supplira almio manchamēto. DIXI.

¶ Clariſſimi Philoſophi/ac præſtantiſſimi Oratoris Auguſtini Dathi Senenſis: Epiſtolarum: liber primus fœliciter incipit.

¶ Auguſtinus Dathus/Ioanni Sartio Valentino.S.P.D.

AEPE egiſti mecum Ioãnes/ut quaſdaʒ ex epiſtolis meis: quas paruulo ſcripſeriʒ accuratius cõficerẽ: cũ tẽpus eſſet: porro aũt ad te ut mitterẽ! Quod ut libẽter faciã: nũq̃ adduci poſſim: primũ.n. quę late diſperſa ſunt: difficile ẽ colligere: deinde uſ̃a ſcripta digna nõ ſũt: quaſi Phidiaca manu polita proferri in lucẽ. Qui icõditẽ: & ſine ſale ſcribimus turpe ducimus hęc mãdare litteris. Attamen tibi: coactus nunc tandẽ tuis precibus obſequar: & tu iã accipies: quod mi Ioãnes pſępe efflagitaſti: hac tamẽ lege/ut ſcribẽdi ordinẽ nullũ quęras: ne uidear texiſſe hiſtoriã. Ita & enim ſcribã ut quęq; ſe mihi obtulerint. Q̃d' ſi ſiat lentius; ignoſces nobis: q̃bus maiore uerſantibus ĩ ſtudio/ꝑ te leui furtiua nocturnã tẽpora capiẽda ſunt: Tu fac: ut amici fungaris officio: & ſi qd forte ineptiaꝝ inueneris: cõſulas auctoritati meę. Vale.

Vgu. Dathus Iacobo Maximo: cognomẽto Varroni.S.P.D. Bene: & ſapiẽter Lycurguſ inſtituit/principes: ut iuſtitiã tueant/populos: ut debitũ præſtent obſequiũ. Nã eos: q iuſte/ac legitime ĩpant/colere: atq; obſeruare debemus. Exẽplo facile eẽ poſſint: uiri ẽt ueteres clariſſimi: & Philoſophi nõnulli ĩprimis celebres: q magnos Reges/ac principes magno quoq; ſtudio coluerunt. Ariſtoteles tanti Philippũ fecit Macedonũ Regẽ: ut uel filiũ eius in tenella ad huc ætate cõſtitutũ/puerilẽ inſtitutorem/ac prima elementa docuerit. Fabius Quintilianus Domitiani Cęſaris nepotes: alii alios. Tu Varro optimũ: & preclaꝝ nactus es principem: cuius liberos erudiẽdos ſuſcęperis: pręſtanti ingenio: facilibus moribus: optima ꝑditos indole: quos indulgentiſſimus pater in delitiis habet: ſed ita in delitiis habet: ut optimi principis more/uelit eos ingenuis diſciplinis: & laudatiſſimis uiuẽdi rationibus ĩbui: qd' cũ oẽs facere oportet: tum principes: atq; Heroas: quos decet ſapientia/uirtute: & reꝝ cognitione ſplendeſcere præ cæteris magis: & ſumma ope niti: ut cęteros cũctis laudibꝰ antecellãt mortales. Tu igit̃ q.N. mõ petiturus es/ſerua: quęſo/diligẽter/q̃ & pfeſſioni tuæ: & principis dignitati: & puerũ eius ætati aptiſſima eẽ pſpexeris. Patrẽ cole/obſerua: pare ĩperanti/iubenti obſequere/iuſſa capeſſe: ab eius nutu oculos non auertas: & illa tua ſit dies: noctesq; aſſidua meditatio: ut cunctis in rebus (ni forte præter fas: iusq; ſint: quod de optimo principe cogitari nequit) morẽ geras illi: & tuũ maximum cõmodũ credas q̃ maxime ſeruire eius cõmodis. Quod ſi uel pſpere illi res ceſſerint/arride/uel qd' abnuat ſator oium deus: ĩproſpere/una ſit cũ eo mẽtis affectio: nunq̃ diſpar uolũtas. Si forte uſu uenerit: ut aliqd ſubmonẽdũ cenſeas: cũ modeſtiã & grauitatẽ nõ ommiſeris/fidelis: & prudẽtis ſerui officio fungere: & blandiri noli quod neq̃ hoium ẽ: & ſinceræ fidei congruẽtẽ prome ſentẽtiã: ſed id ꝑ raro cẽſeo faciendũ: & qũ tempus/ac neceſſitas poſtulauerit: cũq; tuã ſentẽtiã explicueris: noli inſtare diutius/nec tuã ſentẽtiã præferas: ſed principis uoluntatẽ. Cum pręſertim eiuſmodi ſit.N. qui nõ mõ natura/& moribus: ſed etiaʒ doctrina/ac ꝑ ætate experientia ualeat. Qui iampridẽ principatui ſuo ſumma cum laude pręeſt: & ꝑ ſua ſapiẽtia ẽt pręporẽtiũ quotidiã euitauit inſidias/ſed hæc nr̃o ꝓpoſito nõ conueniunt. Supeſtat: ut cũ docendi: atq; inſtituẽdi muneris ſis prefectus: oẽm ad eã exercitationẽ conferas induſtriã. Eligendo: quę ꝑ cœteris uarietate conueniãt. Nã prima inſtitutio Grãmaticæ artis pręcæpta deſiderat. Verboꝝ origines: Latine loquẽdi uſum orationis cõcinnitatẽ: quo in loco Priſciani dogmata: Varronis tui inſtituta: Seruii interpretationes: & ꝓbatiſſimorũ ueterũ documẽta: quę multa/in Latino extãt elogo: maxime cõprobãtur. His accedat frequẽs doctiſſimorũ hoium lectio: cũ primis. M. Ciceronis/ac. P. Terẽtii: in q̃bus ſumma latinæ linguæ elegãtia continet̃. Illo tñ adiecto: ne ĩpudicoruʒ Poetarũ delitamẽta probent̃: quæ a ueritate auditũ auertunt: & ad incõtinentiã/ac uitæ labẽ facilime pelliciũt teneriora puero & corũ: quæ legent̃: non mõ ſenſuʒ aſſequant̃: ſed & ſingulaꝝ partiũ: ac uerboꝝ notiones: & ĩprimis labora: ut conſueſcãt memoriã exercere: ea mandãtes memorię: quæ & mores cõformare: & ornare linguã poſſint. Illud ante oĩa cura ut & bona capeſſant: & in eis iugiter pſeuerẽt: qñ una oium uirtutũ pſeuerantia eſt: quæ in præclaris exercitationibus palmam obtineat: & fructũ uberrimũ pariat. Verũ hęc tibi nota ſũt oĩa/nec aut monitu tibi/aut exhortatiõe opus eſt. Curã adhibe oẽm: ut præclari iſtius/ac magnanimi principis/laudem/& gratiam abunde conſequaris. Vale.

Idiſſimus: & amantiſſimus Augu. Dathus: Andreæ Capacio.S.P.D. Cupere te ais doctrinę faſtigiũ: & gloriã adipiſci. Hæc ſi & mente tenebis: & ope exequeris regia uia: & recto curriculo palmã optati brauii cõſequeris. Cognoſce teipſ: uitę conſidera breuitatem: tẽporis fugã cõtẽplare: ad qd natus ſis ſapius meditare. Fuge obſcænas uoluptates mentis deuia ꝑuagationẽ. Delige quę tibi agenda ſunt: nunq̃ illoꝝ intermitte curã.

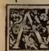
Comites tui sint bonarũ rerũ cogitationes: thesaurũ cõple memoriæ. Quotidie aĩus lectione satura bonarũ rerũ. Cogita-scribe-interroga-dubita: uersare cũ doctis uiris: ab eius nunq̃ discede latere: unde possis semꝑ abire doctior. Cũ illo uiue cęna cũ illo dormi cũ illo: pernocta-inãbula-peregrinare: rusticare. Sẽp sit de magnis & grauibus rebus sermo. Si qñ ad uoluptates diuerteris: stanm execrare. Vim tibi affer. Nã.i. sapere: id magnũ euadere-id uirũ esse. Noli tuo inniti consilio. Consule: q auctoritate-pręstant-q ingenio florent-q doctrina prævalent-q uirtute ꝓbati sunt. In qbus beniuolentiã: fidẽ-probitatẽ-expertus es. Studia cõplectere libros deosculare.i. ueros amicos. Ibi latent dulcia alimenta: suauissimi fructus: iucundissimus sapor-ac melle dulcior. Hęc uero oĩa amor ꝑficiat-q est magister egregius: cõdiat uoluptas. Quibus ueluti duabus alis: ad cacumen summę eruditionis poteris uolitare. Quotidie te redde meliorẽ: cũctis te præstes spectatu dignũ: & quæ sola coronam assequitur: perseuerantiam adhibe. Omnia & propositi firmitate: & nostra amicitia duce: hostium tuorum oĩum & tela perfringes: & propulsabis insidias. Vale.

Augustinus Dathus Thomæ Rimbotto. S. Petis qd te agere oporteat: ut facilius in litteraꝝ studiis ꝑficere possis. Paucis a me postulasti: & ipse quoq; respondebo paucis. Tẽpus ante oĩa statuo distribuendũ esse: & ordinẽ uehementer ꝓbo. Medio noctis dies sumit initiũ: media nocte gallicinio. Conticinio qescendũ uidet: aut si uigilare continuatiq̃ ante percepta sunt-cogitatione: & memoria repetant. Diluculo ẽ lectionibus dãda opa-ac liqd ꝓximo die agendũ sit.i. accuratius mente: atq; aĩo uolutandũ: ut ꝓtũa meditatio futurã actionẽ: tanto ꝑfectiorẽ efficiat: quãto diligentius fuerit præparata. Mane qu primũ domo fueris egressus: tẽplũ pete: deũ uenerare: regnũ dei quęre-Saluta penates. Sacras ꝑuolue lectiones. Hieronymi scripta liben: er ãplectere: tibi & orois ornatũ: & rectã uitę istitutionẽ abũde poteris adipisci. Quę uero splẽdidiora delegeris: ea ĩ optimo thesauro recõde memoria. Cũ his uersar: cũ his cõloqre cũ his cõfabulare: a qbus aut cumulatiorẽ eruditionẽ: aut salutaria ꝓpta haurir queas. Deesca: & potu: nihil est qđ scribã. Veterẽ serua frugalitatẽ: & tuũ laudatissimũ morẽ obtine. Meridie intus te laribus oblecta. Peruagari noli. Quid est.n. aliud frustra circũcursare: atq; errãtẽ plateas-angiporta-ac forũ lustrare: q̃ puerorũ more ludere: q̃ se ipsũ ꝑdere. Censeo cũ cibo: & quẽpiã ex leuioribus-ac iocosis libris quos nosti: legẽdũ: ut corpus simul pascat-& aĩus-ac post modicã reqetẽ: q̃-aut legeris-aut audieris: mente cõplectere: difficiliũ locorũ: expositionẽ tracta: precipuã q̃pias capesse sententias: ut ea sit tibi iucũdũ pabulũ-ac post modũ deãbulãti salutare uiaticũ. Qđ si exire libebit augusta: & religiosa (quo ad potes) perquire loca. Bibliotecas adi: & quos optaueris: meliores percurre codices. Inde ex cerpe semꝑ pręclarũ aliqd atq; frugiferũ. Hæc tibi recta fuerit inãbulandi ratio. Domi te opprimat occiduũ tẽpus: & uespera-foris nunq̃. Nã ab noctare ĩprimis ꝑniciosum: simul putat ac turpe. Domũ reuersus: fac ut ad futuras lectiones aĩum applices tẽpestate suprema: & uespa ipsa-ac prima face ꝑfruere: ut nulla pars tẽporis effluat tibi ꝓrsus inanis: Quæ opportunum noueris genio indulge. Ex sacris codicibus excerpta ne desere: & ãteq̃ cubitũ discedas-Pythagoreorũ more-qd egeris: dixeris ue-tecũ ipse repete-ac si tẽpus suppetat. Aliquid præclarius cõmenda memorię. Deum cõprecare. Inde.n. sunt. quæ optãtur nobis: bona omnia. Cõcubia: & ĩ intẽpesta nocte-sile-quiesce: ut uitã tranquillam & recte institutam degas. Vale.

Augu. Dathus Nicolao Burgesio. P.S.D. Ceteri in urbẽ se recipiunt dũ bella fremunt: dũ sęuit hyems. Quid te igit rura tenent? Qui uillæ delectant? Dira lues fundit. Latifera clades serpit longius: oẽm late regionẽ infestã habet. Tutiora sunt (ut mihi qdẽ uidetur) urbana tecta. Nã & ibi minore cũ piculo uersari solent: ubi exorientibus malis faciliora præsto sunt uenena. Sed qsnã hac tẽpestate ĩmunis sit piculorũ locus nescio. Malis intra urbis mœnia: q̃ intra uillaꝝ septa uersari. Veniunt sępe ĩmentẽ prerupta ista monterionana: & assi fluminis collapsa uada & densis uepribus obsita dumeta. Videor uidere delitescentes latrones: eorumq; patere insidiis oĩa. Si ꝑ hæc turbulẽta tẽpora redũdãt oĩa spiculatoribus: atq; siccariis: nusq̃ se offert tutus exitus: ut nõ iniuria: quis ẽt frequenti comite fretus uiator uel motæ ad lunã trepidet arundinis umbrã. Nam uix regia uia securus incedas. Cupio igit: ut iam cum tuis patrios lares reuisas-& ibi sis: ubi una cũ collegis tuis ociosius cures: ne qd detrimenti res. P. patiat: quę tuo consilio: studio-labore-eget-ut nunq̃ maiore alias. Cupio inq̃: ut confestim redeas. Quod uero dem consilii: habeo nihil. Quandoqdẽ futura latent: & nimiꝝ incertus est reꝝ euentus. Qui.n. minime sapiam. Consilium ualde sapienti dare nõ ausim. Audacia ꝓ sapientia: (q̃q̃ praua hæc sunt tẽpora) cui uis liceat uti: mihi nunq̃ licebit. Hoc certũ est mihi. Vtere tuo iudicio. Sed certe reditũ tuũ opto uehemẽter. Venies (crede mihi) cũ tuis collegis ornatissimis uiris-tũ mihi in primis expectatus cupidius. Tibi spero & tuis non inutile fore. Sed profecto reipub. salutare: cuius charitas te cõpellat: præsertim nunc ciuitate (si ualitudinis habenda ratio est) facta meliuscula. Iam Boreas a Septẽtrionibus perflans aera piat: & ueterẽ cæli dementiam reducit. Nam & niue iam albescentibus: & pruina pustis & gelu: atq; glacie rigentibus terris: quod ardens Sirius plærumq; inuehit noxium uirus non possit grassari diutius. Vale.

Vgu. Dathus Hieronymo castello Ferrariẽsi philosopho ac medico. S.P.D. Salue ami ce iucundissime: ac uehementer aio optate meo. Vereor mi suauissime Hieronyme: ne q caput matura annis: eadẽ nostrã amicitiã canities inuaserit: si ea fit mini uetustas inuat me plurimũ. Sin capularis senectus: nimiũ ęgre ferã. Sed id me solat absentẽ: qđ nr̃as puto eẽ eiusmodi necessitudinẽ quã neq tẽporis diuturnitas nec locorũ disiunctio: nec absẽtia lõgior uel dissoluere quonis mõ: uel extenuare possit. Qui iactis optimis fundamẽtis: solus uirtutis cõciliauit opinio. Quęuero abeis pfecta initiis ẽ: nec ẽ fortũę uarietati subiacet: atq ea fretꝰ sentẽtia: minime reor: te tã alti fastigii culmẽ supgressus: oblitũ tñ tuũ illũ quondã Augustinũ. Q uẽ relinqs humi iacentẽ. Illud meminisse te arbitror. Pares amicos eẽ oportere. His adiicio amicitiam: quos pares cõplexa sit: eosdẽ quoq pares seruare debere. Q đ si tu dissimilis nõ es: scio me: e: tuo si nu: atq ex intimo pectore nequaq posse dilabi. At si roges: quo ipse erga te sim aio: id tibi psuade ẽe te mihi qdẽ ex omni amicorũ numero charissimũ me tui lõge oĩum studiosissimũ: & ueteris cõsuetu dinis: & dulciũ quondã sermonũ sedulo memorẽ. Epicurũ imitatus: & ad imaginariã qdã cõfugiẽs uoluptatẽ. Hieronymũ fingo nũc fores meas pulsitãtẽ: nunc i herbã abiectũ grata miscẽtẽ alloquia: Nunc sub opacantis arboris ũbra cõniuentẽ. Nũc pcerã: & pamlam buxũ cõtẽplantẽ interdũ canẽ tẽ icompitis: ac mutuis: pspe suaues facetias: & lepidũ salẽt qđ in te ẽ: cõplector aio. Tua oĩa facta dictaq memoria repeto: ac te mihi ita effingo pręsentẽ: ut ueras uideat audire: ac reddeř uoces. Atq tanto interdũ uisendi tui desyderio aĩus feruet: ut cogitante illo: Ferrariã: & Hieronymũ ãplexari cu piente: iter pedes arripiãt & quo anhelat animus: gressum itendãt. Sed tã multa de te uersaut in pe ctore: ut nesciam qd scribã potissimũ. Qui ubi reddet meas litteras. Antonius Turaminus: quẽ uni ce diligo: claro ortũ genere: litteris & doctrina sane eruditũ: optimis moribus iuuenẽ: & tui obseruã tissimũ. Is te affabit meis uerbis: & cotã mentẽ ite meã: & amorẽ flagrantissimũ cõmemorabit. Eas cõmemorationẽ quęso libenter accipito: & Antoniũ ipsum psertim mea cõmẽdatione adhibita: su scipito benigne. Cui qcqd gratificabeř: i me ipm contulisse puta. Meaũt: & amico utere: & filio: & Matthęum Tommasium: cui ualde afficior: serua quęso in tuorum numero: & redde illum ad stu diorum exercitationem inflãmatiorem. Vale

Vg. Dathus Ioanni Lucẽsi. S. Multiplex ac uaria ẽ hoĩus ratio: alia alios delectãt: & qđ insignis uates cecinit. Trahit sua quẽq uoluptas. Quid uero mihi cordi sit: siqs rogett haud dubie respondeřm. Ex omni rerũ numero: nihil amicitia uideri maius: nihil pcla rius: nec quicq oio pręstabilius. Quippe quę una naturę hoĩs accommodatissima est: & hoĩem maxime conciliat homini ad uitę societatem. Sed ea inter eos potissimum exi stit: quorum de doctrina & uirtute opinio sit: & magis pręstare laudibus iudicentur. Q um igitur sę pius de tua probitate: sapientia: & multarum rerum cognitione: familiares mecum sermones con tulerit uir clarissimus & equestris dignitatis homo: atq omni uirtutis laude insignis: Ioannes Soat taria demum tuũ nomen extulit: pspicuũ: & frequẽs tuę eruditionis: & doctrinę testimoniũ perhi buit: ut te pfecto quãq nondũ uisum ardenter tñ diligere: uel potius amore ceperim. Nã si uirtus ad beniuolentiã allicit: dignus uisus es: quẽ constituã amicorũ numero. Ita ias post hac affectus ubi: ut nihil tam difficile factu sit: quin illud facillimũ uideri debeat. Si gratũ: Si iucundũ ubi futurũ sit. Cõ pulerat iãpridẽ tuę laudis fama: ut te mihi diligendũ existimarẽ. Accedente uero locupletissimi testis uel auctoritate: uel prędicatione: tã uehemens: tãq pręcipua erga te exarsit charitas: ut te inter eos amicos collocare instituerim: Quibꝰ cũ uetus mihi fuit cõsuetudo: Probatissima uiguit amicitia. Te igiť & hortor plurimũ: & oro: ut hanc meã uoluntatẽ nõ asperneris: & optimũ accipias aium erga te nostrũ. Nec si sum tuis laudibus ipar: iparẽ habebis studio: atq officio. Quãqdẽ ad rem spem af fert tua humanitas: & diui Hieronymi probata sentẽtia. Amicitiã parẽ aut inuenire aut facere. Itaq gratissimũ fuerit uicissim abs te huic beniuolentię responderi: reddiq nobis tuas poptatas litteras. Postremo ut iam tecũ amice agã: oro: ut qũ ingenuũ: & modestissimũ adolescentẽ: Franciscũ Soarrã erudiendũ susceperis: ut oẽm ad eã rem curã: diligentiã: atq industriã adhibeas: ut te duce & pręcę ptore patris amplitudinẽ assequať: & recta imitatione illustret facilius tuę doctrinę laudes. Feceris non mõ nobis rem gratissimã: sed uniuersę quoq huic rei. p. quę Ioannẽ Soarrã diligit: ammirať: & omni studio: atq amore complectiť. Habetq non Senensem: minusq Lucensem. Quarũ ciuitatũ: ea profecto ratio est: ut uno spiritu uiuere uideantur. Vale.

Vg Dath. Pacifico Maximo. S.D. Notã iã pridẽ: summã ĩgenii tui elegãtias: maximã eruditionẽ: cumulatã exquisitę doctrinę laudẽ: pclarã multarũ rerũ disciplinã. Ea esse cerent: ut te uehementer diligerẽ: quãdoqdẽ ad beniuolentiã cõciliandã plurimũ uale re debet doctrina: & uirtus. Vnum deerat: quod minime datum esset: te orantem audi re. Qua una in re maxime uires: ac nerui proferuntur ingenii. Forte fortuna cecidit: ut dũ nup opiparo conuiuio: & splendidioribus interessem nuptiis. Iam pene mensis remotis: lepida & pręstanti forma: assurgens Francisca Scotta uirgo: tenere: et claro genere nobilis: & uirtute: ac laude nobilior: Nuptiale quoddã panegyricon & dulce & graue simul epithalamium ageret: ea exagitatũ copia: decore uerborũ: sententiarũ splendore: ea industria studioq elaboratũ: ea uocis: uultus modera

tione-ac uelut modulatione prolatū:ut cōtinuæ oēs ad unū:q & multi:& prestantes iudicio aderant:
magno quodā stupore tenerent̄. Ipse īprimis ꝓfusius laudarēt & uirginis summā cū eruditiōe mo
destiā:& auctoris-ac pceptoris in docendo prestantiā:q nō mō ingenuos adolescentes:sed & infātes
quodāmō natura:puellas sanctissimas:& eloq̄ntia claras reddat. Mirifice delectatꝰ sum ꝯ:nō tā lautis
epulis:q̄ affatis suppeterūt q̄ iucūdissimis hisce bellariis:q̄ nouissimo sūt allata loco. Q ū tu Pacifice
tanti muneris perebueris auctor:laudo te mirū inmodū:& q in affinē tantū in tenella ætate:ꝓ tuo
ingēti studio cōieceris laudis-maximā tibi-& ago:& habeo Maxime gratiā:Nostrā eo pacto tuis uir
tutibus ciuitatē exornas:maiorē tibi indies:& gratiā paras-& gloriā:tui ingenii pręclata exibes mo
numenta. At dicente Frācisca:audiri ab illa aīum:& ipm putaui loquentē:ut te & carminis elegan-
tiā uatē:& dicendi ornatu:atq copia haud ābigue oratorē esse cognouerim. Perge igit̄ ac labora stu
diosius. Obtrectatores uero-atq inuidos-qui nunq̄ summę uirtuti defuerūt:sine iug̨ ualere:& illud
fit in ore Martialis. Rūpatur quisquis rumpitur inuidia. Vale.

Vg. Dath. Christophoro Lābardo. S. Fuisse diu ruri plurimū mihi comducit (ut arbi-
trot). Cognoui enis quibus & ueris amicis & fucatis utar. Nihil est quod scribam am
plius:& (ut Laurentii nostri uerbis utar) languescit manus. Scis q̄u & te & Laurentiū
ipm faciā:q̄ crebras scribā litteras nosti. At uos quasi meis prsus imemores uix tandes
unas datis toto mēse ad me literas. Creditis me festo die ac celebri solēni affuturū:xviii
kl'as Septēbres. Sed si scire cupitis:qđ ad tēpus me expectetis:abero nō minus mēses duos:certe an
te nonas Octobres nequaq̄ reditorꝰ. Expectet igit̄ qsqs uult:atq q̄diu libet expectet. Delegi mihi:ꝑ
id tēpus secretā siluā:& pħo dignū secessum:quē locū habitem potius:q̄ istuc redeā:ēt si monachi &
anachoritæ uita mihi degenda sit. Si oleribus uescendū:& pomis. Si aqua frigida utendū. Si cus Hie
ronymo nostro debilia:& uix hęrentia mēbra collidenda. Si bidui-ac tridui ꝑ ferenda inedia. Malo
mihi deformis-& squallida cutis sit atq etiopico adopta situ. Malo intōsa barba-prolixo capillo:sor
dida ac diffuta ueste in saltu uersari-& nemore:ferarūq latibulis:q̄ in urbe cum iis uiuere:qui cum
sibi ipsis nimium placeant-amicitiam simulant: potiusq̄ exercent. Vale.

Vgust. Dath. celeberrimo uati-atq Oratorꝫ principi. Frācisco Philelpho pręceptori suo
P. S. D. Vir clarissimus & Illustrissimi principis: Illustris Orator Nicodemus utriusq
nostrū amantissimus:uarios ꝑsępe de te:deq tua doctrina sermones cedit:tuas ubiq
laudes prædicat-eloquentiā extollit-ingeniū āmirat̄:summā pene rerꝫ oīum cognitio
nē:& singularē quandā dicendi copiā-ac suauitatē:apud oēs Senenses ciues præcipuis
mactat honoribus. Solus in eius ore-ac sermone uersaris. Milies si me cōueniat-si offendat-si alloqua
tur. Subito de te mentionē infert:atq ita crebro tāq suauiter. Philelphi nomen usurpat:ut nihil pręte
terea diligere-nihil:uno excepto diuo principe:pluris q̄ tuā doctrinā:facere uideat̄. Q uę ad eū scri
bis:tā iucunde legit:ut nihil ad summā uoluptatē:pene addi possit. Te uero aureū flumen apellat:&
tua scripta quasi cęnā dubiā-dubiā putat esse:ubi nesciat qd potissimū laudet Nup tuos in Apollinē
Lyricos uersus-dulce carmen:& lepidū mihi ostendit poema. Mox Sponzeidos tuæ libros. iiii. nito
ris-grauitatis-& summę elegantię plenos. Vtrunq opus nō me solū uere amantē discipulū:Sed oēs
etiā:q his de rebus iudicare possunt:uehementer-ac mirifice delectauit. Sꝫ nō ē hic satis idoneus lau
dandi locus. Id tn̄ minime siluerim:q haud dubie nostræ sis ætatis Oratorū oīum ac poetarꝫ prīceps
in utriusq orationis facultate-& gloria palmā tibi merito tribuendā. Quis dicit splendidius! Q uis
scribit limatius! Q uis eloqtur magnificētius! Q uis acrius inuehit̄! Q uis carmē cōcinit suauius!
Q uis artificiosius! Q uis laudat grandius! Quis in omni dicēdi genere excellit prestantius! Socra
ticā redoles disciplinā Platonicā sapis ubertatē. Ad Demosthenis acumen & ad preclaram illius elo
quentiā ꝓpissime accedis:ut fœlix hoc sæculū iudicare non uerear:qđ te pręconē tulit eiusmodi:& si
mul indytū ac magnanimū principē-cuius memorabilia gesta tui sint farrago libelli. Ago Nicode-
mo ingētē gratiā:cuius tanta hūanitas:tanq ꝑcipua erga me charitas est-ut tua scripta-quę ī manus
suas forte inciderint:mecū uelit oīa esse cōmunia. Te uero hortor:atq oro-ut inchoato operi consi-
mile fastigium adiicias:& absolutū uniuersum ꝑferri ad uos cures-ut legendo delectari possimus:
& laudando tuū-ferre ad sydera nomē. Q đ si tantū-quantū cupio ipse possim afferre laudis ueterꝫ
oīum uel æquares uel antecelleres gloriā:atq si uelis tuæ doctrinæ decus diffundi-ac ꝓpagari latius
fac:ut tua scripta in magnifici Nichodemi manus ueniāt. Vale.

Vg. Dathus Prospero Cardinali. S. D. xi. Kal'. Iulias lustrādi agri-ac ruris peragrandi
cupidus in Vrsinū ꝓfectus sum:ut post habita urbis frequentia:intra cōcaua uallium
atq abrupta montiū sub ingenti lucorū umbra:& ociosus sępe-& solus essem. Sed non
ut desidia torperemus:eo loci concessimus:quæ uulgi est:& imperitorꝫ hominū cōsue-
tudo:sed potius ut tranquillitate proposita uehementius ad naturę inuestigationem:
contēplationēq rerū aīus traheretur. In hac. n. per iucunda montiū-ac siluarum solitudine:inq ma
gno optatoq silentio non languere ociū patimur. Sed laudatas artes:præclara Philosophiæ studia:
difficiliū atq altissimarꝫ rerꝫ:tū cognitionē:tū scientiā cupidius ardētiusq capessimus:ut bene me-ac
beate putē uiuere:q hisce ī locis uitā. Q uid enī nostro ocio dulcius! Q uid tam magnū expeten-

dumue sit? qn illud hoꝝ locorũ amenitas superet? Quã nunc uitã degimus: si nulla cõtamineť egrı tudine: leta inprimis ac per beata ẽ: sed & exqsitior: iucundior: florentior: lauto uictu: eleganti cultu: opiparis cõuiuiis: delicatissimis epulis: magnificis deniq apparatibus eoꝝ: quos plerũq oẽs multo eẽ oium fortunatissimos putãt. Nam in hac re mea semp hęc ratio fuit: ut optimo loco eorũ fortunam firã esse existimarẽ. Qui parua tuguria: tenues casas habitant. Q ui pecudũ pellibus opti: glande: ole re: pomisq uictitant. Quod (si Dicearcho credimus) uel oẽs facere Saturno quodã rege. i. in aureo sęculo cõsueuerũt. Q ui cõtexto palmaꝝ foliis: atq stipulis cubili dormiũt. Q ui & paruis finibus cõ tenti sunt. Qui molestia omni: ac labore uacui: summa animorũ qete: ac tranquillitate fruunť cuius cupiditate adducti uiri nõnulli sapientes cunctis relictis humanis rebus: sese in uastas ẽt solitudines contulerunt. Sed hæc tibi imprimis optime: ac uenerande pater explorata sunt. Iam igiť qd agã ac cipe. Est propter uillã amęnus locus: & piocundus: Hic latissima sunt spatia: qua molliter in ambu les: Hinc atq inde uasta rupes: sed & duro undiq saxo excisa sedilia uite desuper: atq edera tecta: in medio fons nitidissimus: aquæ salientes: undiq pceræ: atq altissimæ arbores frequenti aura: & aui cularũ garritu plurimo personantes: tum imane saxũ & cauũ manibus: qd̃ intra religiosum sacellũ quo ꝑpetamus prima luce ad rem diuinã. Post uero in cauernis: cellulisq delitescimus: quæ & mul tæ eo in loco sunt: & uariæ: mitto libroꝝ ac studioꝝ uarietatẽ. Mitto incredibiles inter legendũ & cõ teplandũ uoluptates: quas uel uerbis: uel epistola cõseq possit nemo. Tũ uero crescẽtis Solis ardores atq æstu diei flagrantissimo in eã: quæ e regione sita est siluã descẽdimꝰ: uteꝝ qdẽ secretũq secessus. Hunc uenerãde pater ip̃rimis locũ: densissimę ulmi: amenissimæ quercus: patulis arbores diffusę ra mis: umbrosæ opacantilices. Haꝝ suauissima arboꝝ ũbra: & caloris molestiã: & æstus ꝑpulsamus in cõmoda. Huc sępe ꝑ multos: q primas usq ruri uillas colunt: ꝑ urbanos ac facetissimos uiros iube mus accersi: & cũ Romana facũdia: tũ magna reꝝ oium doctrina pditos: q oẽs in herbã abiecti: de litteraꝝ disciplinis: de uirtute: de moribus: deq cõmuni oĩus laudũ gloria: uarios sermões cedimus miris maximisq afficimur uoluptatibus: quas nõ tã iucũdũ sit capere: q̃ explicare difficile. At iã uer gente ad occasum sole: & dementissimo mitescente cęlo tũ ꝓdimus foras: lustramus agros: montiũ ac pratoꝝ uiriditate oculos pascimus: ut ad summã delectationẽ: nihil possit accedere. Q uaobrẽ ue nisse iuuat. Hę nanq siluę: hęc nemora ingẽtia: Hęc solatia: ipsi me fontes: ipsa me arbusta uocabãt. Multa sunt hac anni hora ruris oblectamenta. Q uis se in urbe cõtineat? Et nunc oĩs ager: nunc oĩs parturit arbos. Nunc frondẽt siluæ: nũc formosissimus annus. Scripsi qd rerũ agã uenerãde pater: & qd̃ si ẽ factũ serius: obsecro te: ut mihi ignoscas. Nemo prius mihi oblatus ẽ: cui ad te darẽ litteras. Q ui igiť me habes totũ. Serua me q̃so ĩ tuorũ numero semp: atq es ppetuo fœlix. Vale.

Vg. D. N. Cardinali. S. P. D. ac ppetuã felicitatẽ ẽe optat. Nulla uis ĩgenii nullius elo quentiæ copia: nullius ornatissimæ litterę ualeant explicare: quãto nũc gaudio: q̃ ad mirabili lætitia exultet animus tuæ Reuerẽdissimæ. D. assumptione: atq fęlicitate. Vi deo nũc ad magnæ gloriæ pueõtũ fastigiũ: quẽ amo: quẽ colo: quem ãmiror: ac uene ror: quẽ tantę uirtutis splendore fulgere: quẽ iecisse oĩum laudantissimaꝝ rerũ funda menta iã pridẽ intellexi: quẽ futurũ ãplissimæ Sacro Sanctæ Ro. ecclesiæ decus: ac sydus quoddam lucentissimũ: q qdẽ nouerit: dubitare nemo possit: meritis præmiis: debitis honoribus tuæ. R. D. uir tus decorata est: nunc facilius probitatis tuæ laus elucescit. Nunc prudentia: nunc bonitas: & religio nis flagrantissimus illustrabitur amor. Q uibus plane rebus florentissi semp. R. D. a teneris: (ut Græ ci dicunt) unguiculis. Ago igiť ĩmortali Deo grates quascũq mea ĩbecillitas potest: q summorũ omniũ bonorum auctor tanti me nunc uoti fecit compotem: & quod adipiscẽdi cupiditate animus conflagrabat: cumulatissime tandẽ impartitus est. Magna est uel ĩmensa potius omnipotentis Dei bonitas: ineffabilis diuinæ prouidentiæ gratia: quæ dum ecclesiæ firmitati consuluit: solidi cardinis adiecto robore: animũ meũ simul expleuit iucunditate: & gaudio. Itaq tuæ fœlicitati plurimũ gra tulor. Fœlix ista natio existimãda est: quæ summi Pontificis culmine enitescit: & eius quidem Põtifi cis cuius prudentia & uirtute uniuersalis ecclesiæ firmitas: Apostolicæ Sedis gloria: totius Christia ni populi tranquillitas continetur. Fęlix inq̃ ista natio quę Serenissimi Regis inclyti: atq christianissi mi principis splendescat amplitudine: fœlix profecto: ac beata ista natio: quæ tot tanq clarorũ prin cipum: & præstantium Dominorum eminet: ac refulget gloria: & nunc potissimum tuę. R. D. exal tatione & nomine. Ea tam precipua summi principis dona ut seruentur uobis: cunctis oro: atq ob secro pcibus: & ut ĩ dies tuæ. R. D. extollat decus: ac fęlicitatẽ meaẽ: supplex de pcor ęterni pricipis maiestatẽ. Nihil ẽ: q d̃ dignũ tãtis mentis aut polliceri aut deferre possim. Habebit certe tua. R. D. Aug. totũ: atus eius oẽs: fortunas: facultates: suos prõpros: ac paratos iussibus: uitã ipsam: & sangui nẽ: tuę semp deuotum uoluntati. Nam qd̃ in me est tuæ. R. D: fidem: obseruantia: statq industriam polliceor: & meę omne tempus ætatis: es perpetuo fœlix. Vale.

Vgustinus Dathus: Francisco Cardinali Senensi: summam fœlicitatem optat: & sup plex se commendat seruus. Sit mea prorsus in excusabilis culpa: & indignum uenia cri men. Si uel sponte: uel uoluntate deliquerim. Verum noxam aut leuesq: aut nullam ne cessitas facit: quę ita potens est: ut cuncta sint illi obnoxia. Quam prouincioli deman

dasti: curaui omni studio celeriter nauare. Iam nõ epistolã: sed libellũ confeceras: p kal' nouembres: quom tristis Pientia de fratris filius: laetali morbo correptis allatus est nuntius: neq̃ apparitor: cui complicatas charitas: & tã collectanea: q̃ cõtextam historiã credideas. Senã regrediens misero mihi ipru dens homuncio pdidit: quod tã & si pusillũ erat: ad id tñ pene amissum cõpulit. Quod. P. Terẽtius perpessus fertur. Senio & quadã uelut desperatione: potius alias res agebã. Diu laboris pertesus est nec ad eã rem: quã accuratiore parauerã studio: de integro animus operã ue poterã referre. At contra tua pulsante animum auctoritate (sponte fatebor) difficulter: atq̃ ęgre admodũ reficere tentaui quod antea qdẽ tam diligenter q̃ libenter pfectũ erat. Nunc tãdẽ nõ nisi laboriosissime iteratũ: praesertim nõ satis suppetentibus: unde hęc fuerãt mutuanda. Sed hoc qualecunq̃ est: prius copiosius: & industria maiore elaboratũ: nunc ut siccius: breuiusq̃: ita & inconcinnius reintegratũ. Accipe summe pater cui te nõ tam lectore: q̃ censore opus est. Rem p nosce. Sortẽ miserare: animũ metiri meũ: & ut casum perpetua deleat obliuio alia praeterea impera: nt quę forte perperã cesserunt uetera: melioribus aggressus auspiciis nouis: ualeã pensitare obsequiis. Aueto.

FRanciscus Cardinalis Senẽsis Aug. Datho. S. Nulla nobiscũ tibi opus est excusatione doctissime Augustine: q humanitatẽ tuã innatã erga oẽs: & in nos summã obseruantiã atq̃ charitatẽ iam pridẽ experti sumus. Neq̃ unq̃ sero factũ esse putamus quod bene factum ẽ. Non. n. quisq̃ prudens q̃ propere; sed q̃ bene qd actum sit. Solet pquirere. Cõmentariũ tuũ rerũ Plumbinensium: quã rem tibi superiori aestate demãdauimus: Nup accepimus: eloquẽtia: doctrina: exacta rerũ puestigatione: & uera: dilucida: distincta q̃ gestorũ explicatione ornatus. Satisfecisti certe desyderio nostro: nostraeq̃ de te spei habundantissimae. Neq̃ est q mora excuses: quando ea nihil attulit incõmodi. Vnde gratias tibi agimus: per ingẽtes: p tua ĩ nos optima: prõptaq̃ uolũtate: Appianẽses aũt nostri ĩmortales debẽt: quos tuis monumẽtis ĩmortales redidisti. Cęterũ molestia: qua ignaui tabellarii iactura affectus fuisti. Nos ẽt tua causa urget. Scimus. n. q̃ durũ sit frustra tot lucubrationibus ĩsudasse. & qd' foeliciter semel prouenit: sępe eadẽ fęlicitate iterari non potest. Nõ tibi tñ: ita nũc usu uenit: q oĩa quasi e prõptuaria cella: e tua pfundissima memoria deprõpsisti: ita ut huic rei p aetatẽ insudasse uidearis. Venit igitur tuũ opusculũ: opportuno tẽpore ita ut a nobis iucũ dissimo uultu susceptum sit. Bene uale: & nos ama ut facis.

AVgust. Dathus Iacobo Maximo Pontecuruano. S. Noli ãmirari si sum nũc ĩ scribẽdo q̃ uelim breuior. Obruor agricolarũ cateruis: q ad solẽne nostrus cõstux ere. Sũ undiq̃ stipatus turba cõclamantiũ agrestiũ. Qui cupiẽtes discedere: facti uotorũ cõpotes admeunũ respiciũt. Opportune ĩportune agunt: respirare nõ sinunt: quiescere nullo modo patiũtur. Abripiũt uel palliũ: ut nec prãdere: nec coenare: nec dormire: & ĩdulgere possim genio. Video aliũ circũ uolare properantẽ ad me: aliũ uel in faciẽ ĩuolare: ut expeditus pręferatur caeteris. Quid scribã nequeo cogitare: nec pes: nec mens: satis suũ officiũ facit. Quo me uertam: nescio: circunstãt agrestiũ inuitae umbone falãges. Causam accipe: nec ob has literarũ angustias: sis tu ad scribẽdũ remissior. Noli rusticari diutius: & nos aliquãdo reuise: & Ioãnẽ reduc ad literarũ curricula: nec maior illũ ruris: q̃ urbis capiat oblectatio. Aucupare interdũ: & qbus potius si cus: q̃ dedit uua nomen. Ita fias satur: ut si quę aliquãdo supsunt reliquiae: ad nos mittas. Vale nostri memor: & Nicolai in primis quẽ uere amãtẽ: mutuo amore complectere.

AVgustinus Dathus Petro Bachio Salutem. Qum uostram considero mutuam beniuolentiam: considero autem q̃ saepissime. Statuo nihil mihi posse contingere gratius: q̃ tuas frequẽtes accipere: & frequenter legere: quas opto in mirum modum: tuas literas. Qd' ii uidear tibi: ad scribendum segnior tardiorue. Scias id partim: accidere lectionus multarum occupatione: partim tedio quodam tuae absentiae. Quę posquã fuit nunquam potui iucunde: & ociose agere uitam. Vna spes est ĩmo duplex: nam puto te uere respondere amori nostro: & etiam te seruaturum promissa: ut ad nos uenias: cum facultas dabitur. Id oro te: & obsecro. Id filius optat. Id desyderat haec domus: quae tota tecum communis est. Vale dulce dimidium: animae meae:

AVgustinus Dathus Leonardo Beneuolentio. S. Cognouimus ex multorum litteris: quae hactenus inter Parisiensium: & Britannorum legatos acta sunt. Cumq̃ sperandum uideretur: ut rebus compositis bella sedarentur. Nunc quorundam perfidia redacta sunt: pene ad nihilum omnia irritatis utrinque animis: exasperatis rebus spes pacis adempta est. Res procliuis ad perniciem alterutram partem pessundabit. Itaq̃ expergisci debemus: nec cunctari diutius. Nihil loci segnitiae: & secordiae esse debet. Qd' si qui inter oscitantes oppressi fuerint: de illorum salute actum erit. Nouimus quae sint tua cõsilia: accingere studiose: & quid nos facere suadeas. Fac ut quã primum: per tuos nuntios certiores reddas. Res utiq̃ in magnum discrimen deducta est. Veremur ne sera sint remedia. Optimum factu erat: ut paruus hostis interficeretur: & tanti mali incendia extinguerentur in semine. At nos minime tamen pigebit oẽs in hanc rem conferre animi uires: & omnia prius experiri: q̃ illi inter se pestifero consilio audeant concertare. Certe sapientis est: interdum de suo iure cedere & regredi: q̃ pgredi malle. Vale.

Vgustinus Dathus Celeberrimo philosopho ac medicorum principi Bauerio Bononiensi. S. Cupit Nicolaus filius uisere Bononiam urbem. Sed preter urbē te ipsum multo magis: quasi doctrinarum decus: quarum studiosus est. Quæso te præsta illi affabilem: & tui gloriosi conspectus: atq; salutaris ac iucundi alloquii obsecro fac participes. Ita enim redibit nō uiq; ut ille: quē celebrat Gaditanus historię. Sed tua singulari sapiētia degustata: fiet tua mecū mę īmortalis pręco laudis: & gaudebit tuis diuinis uerbis: q̃ quondam ueteres Delphicis oraculis: haud quamquā secus. Ita & in pectore filii celebre tuum nomen impresseris: quod iamdudum in patris animo: & alto corde penitus defixisti. Nusquam fuero tuæ uirtutis doctrinæ: Humanitatis immemor. Es peremue fœlix ac perge in nos optimi patris uicem gerere. Vale.

Vgustinus Dathus uolentibus Diis fœlix. Leandro suo .S.P.D. Visus es mihi tulisse grauiter: quoniā acceperis per breues litteras: sed si meos & dolores: & labores multarum rerum consideres: tunc profecto irasci mihi desinas. Quod autem doles: ut te ab instituto consilio: & in cępto deterream. Id certe nunquam tibi concesserim. Legisti ne meas litteras? Intellexisti meas litteras? Non enim te īpedio. Sed ut bono consilio agas uehementer hortor nunc quoq; ut facias idem: oro: te atq; obsecro. Magna nanq; ipsa res est: & magno regenda consilio: Re integra neminem unquam penituit facti. Factam autem quis infectam reddat? Ne ipse quidem possit deus Agathon ait. Pone igitur prius iram omnem. Dehinc quid sit agendum delibera diligenter. Nunquam in sapiente uiro aut iram aut ultiones laudauerim. Nempe tu Ciceronianus es totus. Sic enī quod tu & recte nouisti: & constanter sequeris. Cicero ait primo de Officiis libro. Iustitiæ primum munus est: ne cui quis noceat: nisi lacessitus iniuria. Non sapiens est hæc uox nec libero digna uiro. Iudicis enim est punire sontem. Magni autē uiri & excelsi animi est contemnere iniuriam: si illata est. Sed corā uelim hæc tecum disceptare: Sed si faciat alter? Istic prorsum nulla extat etiam uirtutis umbra. Si fortis es: mitte istęc. Si euomere iram instituisti: fac obsecro tuis manibus. Illud enim tanquam per fraudem. Hoc autem tanquam per uis uidebitur fieri. Fraus enim odio digna est maiore. Sed quid Helenus tibi ille insanus? Eriphylem tibi eripuit? Immo eripuit tibi summum malum. Habeat: Eriphylem sibi periturus. Si illam sequatur. Sed dicis. Districto gladio in me impetum fecit: Immo populo indicauit: se insanum esse. Fecit: quæ erant Heleni de sipientis hominis. Tu uero fac quæ Leandri sunt uiri omni ex parte sapientis. Micte micte patuum hominem: & Vale anime mi.

Vgustinus Dathus Illustri Principi. Vrbinati Oddantonio. S.P.D. Ac perpetuam fęlicitatem exoptat. Quasi mihi illustris Princeps: detulit tabellionarius tuus litteras idib9 Ianuariis: & ingenti me affecerunt uoluptate: & miro animū gaudio expleuerunt. Multa mihi grata sunt: Sed iucunda præ cæteris rebus ista uoluntas: Summa clæmentia: & principe quidem magnanimo digna. Nec ego unquam tantis me muneribus dignatus essem: quæ tu illustris princeps: in me humanissime contulisti. Nimirum fortunatissimū me esse iudico. Qui apud clarissimum principem gratia ualeam non mediocri. Sed nihil est: quod pro immortali beneficio contra referam. Quod uero in me est: animum ac fortunas meas tibi illustris princeps trado omnis ac deuoueo. Inuitasti me iāpridē liberaliter ac magnifice. Quam ob rem relictis rebus omnibus: ante diem ad te: & letissimū ueniā. Præsertim cū facile intellexerim eiusmodi te principem esse: qui diuina uirtute: Ingenti animi magnitudine amplissimis fortunis ac naturæ dotibus: clarissimis omnium rerum gloria cęteris antecęllas nec cunctatus essem diutius: nisi hyemis magnitudo: atq; itinerum difficultas summa deterruisset. Iaz uero parentibus ipsis cohortātibus: quod fieri perraro solet: aliquot annos patriam relinquam. Cuius tu quoq; es amantissimus: & ut tecum uiuam coniunctius: q̃ primum istuc ad te ueniam. Interea uero clarissime princeps: qui litteris: & optimis artibus dare operam instituisti: quod magnos & præstantes uiros decet obsecro te: libros para: quibus maxime opus esse cognoueris. Ego quoq; paraui: quos istuc q̃ primū deferri uelim. Quamq̃ speramus: quibus natura acre ingenium tribuit: perpetuum studium attribuerit uoluntas. Bibliothecam quoq; non deesse. Quæ si fuerit copiosior: cum in dicendi facultate: tum etiā in cęteris disciplinis proficies plurimum. Vale fœliciter magnanime princeps: & admissum Augustinum in tuo sinu diutissime serua.

Vgustinus Dathus Guidoni Piccolomineo. S. Instituerā longiusculas ad te literas dare. Sed id consilium repente rei familiaris cura & laborū occupatio peremit. Nam postquam tua mihi epistola reddita est: festinabundus domuz uolaui. Parauiq; continuo: ut ad te scriberē. Ecce uenit corfiniano: qui annonam deferret: & frumenti pro nostris facultatibus uim magnam importaret. Nec ob eam causam poteram uspiam discedere nec ociosus esse. Quippe qui solus domi manserim. Nam patrem impediebat non soluz senii imbecilitas: sed etiā articularis morbus: & uetus podagra. Fratrē uero deuia ambulādo defessum languor quidam tenebat. Presertim cum Soles (ut nosti) nimium iter facientes his temporibus urgeant. Accipe igitur nostram causam: non tamen tuis suauissimis litteris responsum. Nam eiusmodi sunt:

& tāta grauitate: & lepore cōscriptę: ut si qs eis cumulate respōsurus sit: plurimū sibi dari cupiat ocii ac tēporis. Quod cū acciderit tā copiose: (ut arbitror) & tuā eloquētiā laudauero: & aio erga me tuo cumulatissime satisfecero. Vt soles me ama: & q̄ primū expecta tuis litteris respōsum. Vale.

Augustinus Dathus Dominico Clanciauensi. S. Ea est amicorum: quos non temeritas: sed uirtutis iudicium coniunxit: uetus consuetudo: ut si quid aliquando petendum sit: agatur paucis: si igitur non sit tibi aut ualitudinis cura: aut ulla impedimento molestia: oro ut ad me q̄ primū uenias. Multa enim sunt quæ tecū communicē: queq̄ ex te ipso percontere etiam per multa. Sed quid pluribus opus? Nā si ueneris: erit (ut ipse arbitror) utriq̄ periucundū. Expecto uero: aut tuas confestim litteras: aut mox te ipm potius. Vale

Augustinus Dathus Francisco Patritio. S. Qum in philosophorum uersabar gymnasiis per sæpe scribere ad me consuescebas. Vbi uero eiusmodi posthabita palestra: ad Rethorum me scholam: atq̄ exercitationem contuli. Nunq̄ me tuis es dignatus epistolis. Nunc tandem uideo uerum esse: quod uulgo dici solet. Quem lumina non cernunt: eum q̄ primum: & labi memoria: & animo deleri. Atq̄ idcirco metuo: ut mei te dudū cæperit oblitio. Quod si est factum nihil queo satis mecum excogitare causæ. Scis q̄ me frequēter ad eloquentiā impellere conatus sis: Nec es Francisce nescius: quæ calcaria: quos sępe stimulos adhibueris. Quæ omnia mecum tacitus sæpissime uolutans: malui parere tuis consiliis: q̄ mei ipsius sententiam ducē sequi. Demum in deligēdo genere uitæ: qua deliberatione nihil ē neq̄ dificilius: neq̄ grauius. Absentis tui plurimum ualuit aūctoritas. Ad tuam igitur sententiam: & exortationēq̄ conuersus: ita prorsum eloquentiam sum cōplexus: ut remissius q̄ par ē: philosophari cæperim. Quid igitur me abs te ita seiunxit: quos eadē studia iunctissime copulare: atq̄ inuicē iungere debeant? Quod si forte me alicuius prætermissi officii accuses. Id quidem factum esse negauerim. Nam ita de te uigilans: & cogito: & loquor: ut frequēs cogitatio & crebertimus sermo id mihi pariat: quale de Homero prodit Ennius. Sed quid nam ē remissæ beniuolentiæ causæ? Si me amas: si quid ueteris amoris reliqū ē: fac ut sciā: & redde oībus de rebus me q̄ primū p tuas litteras certiorē. Vale.

August. Dath. Marcello. S. Dederam superioribus diebus ad te litteras: quibus & tibi plurimū gratularer: & testificarer simul amorē meū erga te summū. Nihil: & si iāpridē scripsimus: responsi allatum est. Quid causæ impedimento fuerit: neq̄ sane scio nec satis coiectare possum. Qd̄ si grauiores quæpiam occupatioēs te a scribendo deterruerint: causas non inuitus acceperim. Sin aūt uel mei te cæpit oblitio uel meū in te aīum neglexisti: & ipse multū doleo: & te iusta repræhēsione dignū existimo. Qd̄ si me (ut arbitror) constanter amas. Si qd fueris nactus temporis: si non longiores: at perbreuis tñ: quasdā mitte ad nos litteras. Verū satis iocati sumus: quāq̄ serio peto a te ut precibus adhibitis: ut scribas. Quanta tua sit Marcelle humanitas: tā facile expertus sum: ut nō sim nescius: cuius fiducia oro te: atq̄ obsecro: ut Galganū Saluiū ciuē nostrū: qui q̄ Romæ apud uellū Bononiensem: ætatem agere decreuit. Adolescentē q̄ ingenuis moribus per modestū: & tua atq̄ aliorum præstantiū hominū amicitia dignū: nostri studiosissimum: & circiter unū & uiginti annos natum. Oro inquā te ut eū suscipias & in finū tuū admittas. Quod si feceris (ut spero) summū abs te beneficiū accepisse iudicabo. Et quē tibi commendo perpetuo deuinxeris. Deosculare sanctissimi dñi nostri pedes beatissimos meo nomine. Me ama: & per litteras alloquere. Si quid uero est opus fac oro ut sciam. Vale.

Augustinus Dathus Aldobrandino. S. Iamdudū qd agas nescio. Qd̄ āt ueterē exercitationē indies ardentius āplexeris: id mihi q̄de dubiū nō ē. Nā id animaduerti iampridē: deditū te esse litteraꝝ laudi: quā & optima uiuēdi ratio sequaī necesse ē. Quoꝝ q̄dē neutrū separari: ac di uelli ab altero potest. Fac igitur: ut q adhuc: & eloquentiæ & uniuersæ uirtutis studiosus extiteris: earū quoq̄ reꝝ pgas indies studiosior esse. Hoc proculdubio: q̄ tibi iucundum: tam gratum mihi erit. Vale.

Augu. Dath. Bartholomæo. S. Apud me nihil tātū habet ponderis: q̄ amicitia. Nec ē in rebus humanis qcq̄ prius: q̄d ei pferre audeā. Sed tū oīum hoīum grata mihi est beniuola uoluntas: tū eorum grauissimus aius: quoꝝ & spectata sit uirtus: & a teneris annis amicitiā nobiscū cōflauerint. Qd̄ cū ita sit: neminē tibi utraq̄ rōe par sit anteferre. Nā ut omittā tuas laudes: qs uetustate amicitię te uno apud me habeat potiora iura? Vere id nr̄æ necessitudini accōmodatū sit: qd̄ uino ueterrimo Iuuenalis tribuit. Titulū uero: nomēq̄ uetustas deleuit. Tuo igit̄ i me amore: nihil acceptius: gratius nihil: nihil dulcius: suauius nihil: nihil charius: iucūdius nihil eē potest: cuius tā āitque: tā pbatę amicitiæ fiducia: superiorib9 diebus rē q̄dē honestissimā. Ss nō satis forta sse tua pstātia dignā: a te postulare sus ausus. Factū forsitan a me imodeste. Sed actū familiariter: & amice. Eā. n. nosti amicoꝝ legē: ut quę indecora nō sint: oīa ab amicis audenter deposcāt: multoq̄ ēt audētius: si nō p sua ipsorū uoluptate: s3 ut aliis psint: beneficia postulantur. Ego qd̄ efflagitaui: amicissimi uiri causa: fecerim: quē te uno habeo excepto oīus charissimū. Quare si me amas: uelim quantū erat petitū q̄primū absoluas. Idq̄ oro: ut facias. Quod si preces non pfuerunt: adhibebo & minas. Vale. Rem tuā tēpestiue transegero. Iterū atq̄ iterū. Vale.

Vgustinus Dathus Hieronymo Ferrariensi.S. Et si iandudum Ferrariam abiisti Hieronyme:nihil tamen neq; scriptum abs te est:neq; nuntiatum tuis uerbis. Quod nõ tam doleo:atq; miror. An obsecro oblitus es quid te facturum receperis? Hoccine officium est amici? Hoccine promissum? Molestum mihi est adhuc de te nihil esse allatum noui. Scis q̃ amici angi soleãt:qui uere amant. Scis qd periculi:quid ue et mali contigerit cogitare. Deniq; quid metuãt-nõ ignoras:ut uel ab hoste captus sis:uel ĩ latrones incideris:aut quiduis sis passus incõmodi. Præsertim his temporibus. Nam quis uel abditissimus locus securus est? Refertum etiam prędonum Mare:undiq; bella:undiq; equestres pedestresq; copię. Alii sese accingunt prędæ. Alii mortem & interitum parant. Quid mihi credis esse animi:cum uoluo hæc ipse mecum? Nõne scripsisse te oportuit:ubi Ferrariam uentum est? Quo tamen perueneris:nec ne incertum est nobis. Eia igitur ad me scribe. Age libera me q̃primum omni metu: & præsta te eum absens:quem pręsens solebas. Sis eodem semper erga nos animo. Quem uero de tua absentia dolorem cepimus. Leni interdum obsecro-litteris tuis iucundissimis. Quas dies ac noctes (crede mihi Hieronyme) desidero: & uehementer expecto. Nec te capiat obliuio nostri Chęreę:qui q̃ te & diligat: & amet:iampridem cognouisti. Hic te plurimum iubet saluere. Andreoccius autem ille uir urbanus & omnium bonorum amantissimus-mittit tibi litteras:seq; cõmendat diligenter. Cupit de suis rebus certior fieri: quidq; sibi sperandum-desperandum ue sit-scribi uehementer desiderat:ut quid sibi agendum sit-plane intelligat. Sortinum igitur conueni:alloquere:interroga:ora:obsecra:uim affer-si opus est. Addam ne ego preces? Dignus est Andreoccius:qui utatur tua opera:eius dignitati consulas:in quem curam atq; studium conferas. Quid laudem amplius? Iamdudum ille cognitus est tibi. Quid eius laudes afferam in medium? Ita uirtute excellit. ut proximus secundum Chęream sit:quem plurimus diligas. Plura alias scribas. Raptim hæc iussit scribere Bartholomęus:cum iam equum ascenderet. Sortino isti uiro scientia & uirtute præstanti-me plurimum cõmenda. Sis nostri memor:sicuti & nos tui: a quo tum litteras-tum etiã Homericos uersus expecto. Tu uelim me ĩprimis & Bartholomeũ ip̃m uirũ his humanitatis studiis eruditũ studiosissimũq; tui-participẽ tuæ facias doctrinę. Vale.

Vgustinus Dathus Petro Stephanistæ. S. Si me pro tua uel beniuolẽtia-uel humanitate patrẽ uocas: & totiens chari genitoris repetis nomen. Quid est:quod nõ iam tandem te filium ausim appellare? Prosequar:quod abs te lepide institutũ-atq; usurpatũ est. Præcipue uero-cũ secundũ Nicolaum-natum dulcissimũ:tu cum lepidula Theodora secundũ in amore obtineas locũ. Sis igitur una cũ charis liberis tu quoq; pro filii:qui me pro genitore habere institueris: & p̃fis sis dignatus noĩe. Nec si te tulit Hispania:me Italia genuit:quę longis interuallis distare cernuntur: Non arctissimus utrunq; copulauit amoris nexus. Magna ĩprimis uis amoris est-quis neget? Tu si ad Iberum & Gades natus es-proxime tamẽ iungeris nobis:qui propissime ad filii studium accedis. Quod si odium non nunquã uel geminos quoq; diffidere compellit: quanti amor ęstimandus ẽ? cui natura optima rerũ artifex longẽ maiores uires tribuit. Indum quoq; & Gaditanũ:si semel forte congrediantur:uere faciet esse germanos. Creuit indies mutua hæc altis radicibus defixa charitas:una tandẽ est animorum uoluntas: & uere cunctis ĩ rebus certa consensio. Nihil relinquit amori loci. Vnũ superest:ut quod summus Princeps Deus & cæteri Superi dederint: ut in hoc mortali agamus æuo. mutua nostra beniuolentia perfruamur:reuisamus sæpius:sępius cõueniamus:ut ueras possimus tũ audire-tũ reddere uoces. Nihil tã aduersum amicitiæ-q̃ absentia diuturnior:ultro citroq; alter alteri occurramus in uices obuiã p̃deamus:nec tibi urbis istius amęnitas ĩpedimẽto sit:nec te terreat itineris difficultas:nec remoret uel hyemis asp̃itas:uel alpiũ nix dẽsior-ac pruina rigẽs:oĩa supat:oĩa uincit amor. Si potuisti metiri lõga maris spacia-ac post habitis patrię delitiis transfretare:ut tyrrhenas oras-atq; hetruscos uiseres colles:poteris & paulisp̃ relicta Bononia-Senã demigrare: & aliqñ dulce diuersoriũ repetere:quasi delicatiores Baias:gratũ litus amæni secessus: & quædã ueluti iucũdissima tempe. Ipsa te uocãt urbis nostræ męnia. Ipsi nostri lares imprimis: quos tecũ uolumus esse cõmunes. Veni igit:atq; utere tuo iure. Tu si uales-bene est:nos ualemus: die-noctuq; & tui & ueteris consuetudinis memores. Vale.

Vg. Dat. Vangelistę. S. Perfunctũ te magistratu-sũma cũ dignitatis tuę laude plurimũ Vãgelista gaudeo. Spem quã de te sũmã iãpridẽ cõceperã ĩ istis ãplissimis honoribꝰ-singulari quadã atq; ĩcredibili uirtute supasti. Mihi gaudeo:q amicũ p̃bitate ac sapiẽtia pręditũ nactus sum. Ciuitati uero & nrę Reip. plurimũ gratulor:cuius administratio his tẽporibus ĩ p̃stãtes ciues & grauissimos uiros ĩciderit. Nec.n. perturbatione aĩ:qua nulla ciuitati pestis maior eẽ põt. Sed iudicio atq; uirtute ad remp. gerẽdã accessisti. Nã q se ita parãt:ut ciuitatis decus tueant: & suis ciuibꝰ cæterisq; oĩbus pari iure cõsulãt. Ii sũmis-atq; ãplissimis honoribus decorãdi sunt. Quã gloriã uideo facillime te esse cõsecutũ:q ad iustitiã colendã-obseruandamq; uirtutem-omnem industriam-ac diligentiam adhibueris. Desinam igitur plura scribere:si id te unum admonuero:tantam te adeptum esse auctoritatem:ut non solum æqualibus tuis anteponendũ. Sed & cum maioribus natu conferendum pleriq; uideãt. Quare perge:tuam dignitatem amplifica: & uirtutẽ omnibus in rebus imprimis complectere:nosq; ipsos ama indies uehemẽtius. Vale.

Vgustinus Dathus Vangelistę. S. Credo id tibi exploratissimum esse dissimillima haberi oportere hominum studia: & quenq; suis quides consiliis duci. Sed ut multa etiam lite dispersa hominum genera i duo inferamus. Quidam (ut nosti) boni integri innocentes temperantes sunt. Alii contra improbi flagitiosi pestiferi nefarii: qui longe amplior numerus esse cernitur. Quorsum uero hæc? Accepi seditiosos quosdam ac turbulentos ciues: & quibus uirtutis exercitatio pmolesta est acriter te insectatos: dedisseq; operam: ut non absolutione dignus sed mulcta uideteris. Sed ut tutissima sunt uirtutis ac pbitatis tela: ita & improborum hominum insectatio nullius ęstimanda est: tantumq; abest: ut quorundam perditorum hominum tibi obsuerit improbitas: ut etiam tuā dignitatē ac laudem plurimus illustrauerit. Sed iterū atq; iterū te hortor: ut solida iacias glorię fundamenta: atq; ita efficias: ut non ex malorum leuitate: sed ex sapientum hominum atq; optimorum iudicio tua oia gesta dictaq; probatū iri uelis. Vale.

Vgustin9 Dathus Andreoccio. S. Vereor dulcissime Andreocci: ne me eo numero hominum censeas: qui fucatis uerbis amicorū auribus blandiuntur. Quod uitii plerosq; oratores incessit: utiam uiri boni: & quod maius est oratores esse defināt. Nam qui secus oratione profatur: atque animo sentit. Is non amicus iudicari: neq; uir bonus appellari debet. Qui uero malus est: & suis fallacibus uerbis alienæ menti caliginem obducat. Abest Andreocci procul ab oratoris nomine. Verūtamē ego me neq; oratoris munere dignatus sum: & linguā atq; mentē semper nolui esse concordes. Adeo ut primas tibi amicitiæ tribuens: non falso quidem ac ioco: sed ex uero animi iudicio serio concesserim. Quam ad rem hortatur multa: maxime uero tua uirtus: tuus in me amor: uetus necessitudo: mutua etiā si quid ad rem pertinet beneficiorum alternatio. Malo sæpenumero philosophus esse q̄ haberi orator. Ille enim semper uera dicit. Hic nōnunquam uerisimilia. Ego autem diutius in philosophia q̄ in eloquentia sum uersatus. Quare facito iam nostris uerbis adhibeas fidem. Certoq; scias te serio a me amari. Quam rem cum fueris periclitatus nouissima erit tibi nostra beniuolētia: & tu amores i nos firmius nō iam auge: sed corrobora potius. Vale: & me i thesauro tui cordis serua penitus.

Vgustinus Dathus Andreoccio. S. Nequeo mi Andreocci apud te esse. Nequeo uidere te. Nequeo alloqui: quæ mea erat summa uoluptas. Te mihi auferunt tua ampla negocia: me tibi fortasse multarum rerū magni labores. Sed utinā aliquādo dulcis Andreocci quiescas. Ego enim omnia relinquam: ut tecum sim: ut animus oblectem dulcibus alloquiis. Sed in tanto rerum turbine frui amicitia nostra non possumus. Tu namque interdiu modo huc modo illuc animum uersas: noctem uero i Chirographis totam cōmentariolisq; consumis. O utinam mercator fuisset Plato: qui ad bene in ciuitate uiuendū hos negociatores maxime necessarios ducit. Vere ille quidem: sed tamen ipse se in solitudinem contulit: quæ sola recta & sincera est uita. Istęc certe magnis continuisq; agitatur fluctibus. Sed hæc forsitan alias. Tu ne uidearis tam cito mihi ereptus esse e manibus: fac ut interdum una uersemur: repetamus: renouemus ueterem consuetudinem. Hanc interpellatam diu debilitari sentio. Vterq; igitur accurramus Andreocci: mutuisq; exhortationibus: ne extinguatur: inflammemus amoris ignem. Nec te mihi tua negocia nec grauius quippiam eripiat. Sed emerge nōnunquam ex istis curis. Lætus nōnunquā uise. Amantissime mi Augustinum. Saltem impone finem diuturno silentio. Da suaues ad me litteras: & quātis nihil merear: ut memor mei sis. Tamen effice pro tua humanitate: quam nisi spoliaueris: me trahes uisesq;. Vale.

Vgustinus Dathus Ioanni & Antonio. S. Sum modo Ioannes & Antoni uos affatus per litteras. Sed nisi erit uobis molestum: coram hodie alloquar: expouamq; uobis: qd mihi proxima nocte uigilanti acciderit. Visis enim atq; auditis quibusdam (ut Græci ipsi uocāt) phantasmatibus: uere horrui: steteruntq; comæ: & uox faucibus hæsit. Oro igitur utrunq; ne grauemini ad me uenire: si quid hodie superfuerit temporis. Valete.

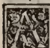

Vgustinus Dathus Antonio. S. Acceptis litteris tuis: quæ ad sextum kalen. Quintiles scripta sunt. Vix tandem respondendi ocium oblatum est. Quippe ego simul: atq; illæ redditę sunt: rescribere cogitaui. Verū ad scribendum partim docendi munere: partim rei familiaris cura præpeditus nobis nihil datum est neq; ocii neq; temporis. Dabis igitur huic cunctationi ueniam: & quod longiore interuallo officii intermissum est & facile ac modeste feres: ac primum uelim: ne ob eam moram putes mihi minus iucundas litteras extitisse: quando ita copiose ita ornate scriptę sunt: ut uel ad M. Tullium: & Q. Hortensius (si modo uiuerēt) mitti sint dignæ. Redolent: quam tui ætas ista patitur: optimā eloquentias. Accedit insuper nudæ orationi significatio quædā præcipui amoris erga me tui: ut utrū agam nesciam: mas uel laudem eloquentiam: uel admirer uirtutē. Nam amicitia præsertim iter bonos conflata nō modo est necessaria: quod præclarus ait Aristoteles: nō solū frugifera hoīum generi ac salutaris: uerū etiam & singularis quędam atq; eximia uirtus. Quid enī aliud est: quod Peripatetici dicunt amicitia q̄ uel uirtus quædam: uel cum uirtute. Quippe quæ uel uirtutis nomen ac rationem habere digna sit: uel a

purissimis honestatis atq; officii ubertimis fontibus proficiscatur! Quod is qui emolumentis aut uoluptatibus: aut ullis demũ uel corporis uel externis rebus amicitiam metiunt̃ no profecto q̃ longe a uero absunt: tam eadẽ uirtus nomĩ uet & probrũ. Sed q̃d tam multa ea de re mi Antoni! Quę & ipsa satis sup̃q; explorata est: & testes habet grauissimos ac locupletes: e Græcis quidẽ Socratẽ: Platonẽ: Aristotelẽ: Theophrastũ. De nostris uero Ciceronem: Lęlium: Aphricanũ. Quod unus uel primum fuit ex paucis illis amicorũ par. Cæterũ & Epycurei ipsi: quos plerisq; in rebus & diuinis & humanis claudicare uiri sapientes arbitrantur. Amicitiam imprimis colendam censuerunt: neque ob eam solum causam: quod uoluptatis effectrix amicitia esse uidetur. Imprimis summũ bonũ & confirmatam beatitudinẽ constituerent. Sed ob id quoq;: quod in hac mortalium uarietate nihil inueniri queat amicitia maius ac præstantius. Maximã nanq; esse uirtutem constat: quod & Christianæ quidã religionis sectatores uiri doctrina pariter ac sanctimonia præcellentes testati sunt. Nihil insup ipsa cogitari potest uberius. Nulla & enim uitæ pars: nulla prorsus ætas: nulla deniq; hominũ conditio ac fortuna uacare amicitia põt. Nihil amicitia iucundius possidetur. Quis enim ita audaci polleat eloquentia: quis uel apprime eruditus sit Orator. Quis adeo ingenio ualeat: ut memorabiles amicitiæ uoluptates infinita eius oblectamẽta uel cogitatione p̃spicere uel complecti uerbis possit! Atq; res tina melle (ut aiunt) dulcior cæteras uirtutes ingẽii suauitate ueluti sale quodaʒ aspergit: & condit: quę sola uti ex uirtutis initiis ac seminariis educta ẽ: ita si honestati officioq; accesserint: molestia & labor ea omnia non modo tollerabilia: sed iucundissima etiam efficit amicitia. Cuius quidẽ studio ac splendore cõmotus progressus fortasse lum longius q̃ epistolæ breuitas patiatur. Sed neq; in his litteratũ angustiis rem suopte ingenio p̃diffusam concludi oportebat. Atigi paucula hæc tamẽ: ut cum alios hominũ atq; nostrorum studiosos laudatẽ: tum hoc uolui: ut te maxime probarẽ: quẽ tam & li in teneris adhuc constitutum annis: ac pene (quod dici solet) lactentẽ non p̃duxere Pythagorę ad Biuium litteræ. Iuuat tamẽ: ac mirum in modum delectat amicorũ comparatio. Diligo te: & amo: q crebro: qui humaniter: p̃q; frequẽter atq; ornatissimis litteris pulsitas amicitię fores. Aperui ego iampridẽ non inuitus. Intellexi nanq; te nõ adolescẽtulorum errore ad amorẽ: sed consilio quodam grauiore: & ueluti maturioris ætatis iudicio comoueri. Quod si ex iniuria quod ob raptas Sabinas uirgines: conditor Romanæ urbis Romulus loqueret̃ postmodũ gratia orta ẽ. Si ex malo nõnunq̃ principio (ut ait Terẽtianus Cherea) magna familiaritas conflata est. Quid de ea amicitia existimandus sit: quam nulla præcessit iniuria: quam uirtutis conciliauit opinio! Nostra uero eiusmodi ẽ: quam tanquam altis defixam radicibus spero firmam stabilẽ inter nos ac sempiternam fore. Tu modo perge is esse: quęʒ iure laudemus: & ita non dico ex patris: quẽ tibi uix cognitum fallax mors substulit: sed ex paterni nominis imitatione: ita inquam mores tuos institue: ita ad uirtutes reliquas accingere: ut abesse paulatim ætate nõ tam anni q̃ sapientia q̃ eruditio q̃ laus creuisse uideatur. Sed cũ adeo probata cognouerim initia non possum quin probatissimũ sperem exitum. Qui igitur ultimo ad amicitiam accessisti fac ut & consuetudine & crebris litteris eam indies firmiorẽ facias. Vale.

Augustinus Dathus Antonio. S. Miraris Antoni: q̃d causę sit: quam ob reʒ ad Hebraicas litteras diu intermissas animus reuocauerim. Cupis scire (nisi me opinio fallit) quid earum cognitio emolumẽti possit afferre: Id tibi aperiam paucis. Nam eo loci nostra amicitia deducta ẽ: ut nihil: quod mihi exploratum sit: tibi esse debeat incognitum. Nosti me iampridem mi Antoni non tam oratoriæ artis faleris quibusdam ac fuco delectari q̃ sacris potius ac diuinis institutionibus: quarum desiderium quoddam ingẽs dudum me paruulum cœpit: eaq; a primis usq; ætatis temporibus me auiditas tenuit: ut si qua aliquãdo occasio offerretur omne tẽpus (si fieri posset) ad sacras lectiones operamq; conuerteres: quod tu multis coniecturis ac perspicuis argumẽtis intelligere potuisti. Vt igitur qui totos se in facultate dicẽdi adipiscẽda collocarũt: græcas litteras complectuntur: qui faciliorẽ atq; uberiorẽ copiam consequantur. Ita & qui diuinarũ lectionũ institutioni dediti sunt: Hebraicum eloquium amplexantur: ut altius principia repetentes firmiora iaciãt fundamẽta. A Græcis. n. oĩs dicendi ars & humanæ sapientiæ disciplina profecta est. Quapropter plerisq; litterarum studiosissimi e Græcorum fontibus aurire consuescunt. In quibus & nos (ne arroganter nimium impudenter dicamus) proluimur etiam summa labia. Ab Hebrꝭorum autem ubertimo flumine omnis diuinæ ac mysticæ disciplinę ius ratioq; defluxit. Quare & noster Hieronymus tuæ meæq; delitiæ ad eas se penitus exercitationes contulit: non tam ut lasciuientis calentisq; ætatis impetu domitaret: quem incredibili moderatione compressit q̃ ut diuinas litteras illustraret: & latinæ egestati: quæ tunc forte erat sacrarum litterarum uiuẽte Hieronymo Hebraici eloquii ubertate moderetur. Nec ego id attulerim: quod merito possit: qui plura genera linguarum adeptus est. Ipse etiam Paulus Apostolus: qui uere eloquentiæ Demosthenem: copia Platonem: festiuitate Isocratem: Aristotelẽ doctrina superauit. Fide pene Abrahã. Institutiõe Moysem ęquauit. Merito unus prę cæteris (ut Gręci uocãt) cum munera multiplicia ac uaria diuini numinis dona cõnumeraret. Tãdẽ etiã lĩguarũ genera adhibuit: q̃ res nõ mõ nõ ĩfirmauit nostrũ cõsiliũ: sʒ confirmauit etiã plurimũ. Habes igitur nostri p̃positi rationem satis (ut ipse arbitror) cumulate. Reliquũ ẽ: ut uiri sapiẽtis partibus perfungaris: & quę recta cõsilia sũt p̃bes: & me ad hieronymum

sermonem perdiscendũ uehementius cohercẽris: præsertim cum in tam florenti urbe & bonarum ar tium alumna ac matre. Nemo iampridẽ inuentus sit: qui tam salubris disciplinæ cognitionem atti gerit. Nec uero ob id Hebraicas litteras amplexamur: ut dediscamus latinas: pp quas & illas sequi mur. Tu uelim me facias certiorẽ uelim: cũ hanc lecitaueris epistolam. Quid hacomni de re sentias. Nam quod suades ardentius sequor: quod dissuades: aut desero: aut ago remissius. Vale.

Vg. Dathus Antonio. S. Quod sapientes uiri de rebus humanis solẽt dicere: Nihil oĩo esse ex omni parte pfectũ. Id uerũ esse experimẽto pspicio. Nã qd p imortalẽ Deũ amicitia ẽ firmius? grauius? Quid ea melius ac solidius? Vbi maior fructus? Vbi utilitas uberior? Vbi deniq; uel honestas amplior uel uoluptas eẽ iucũdior q̃ ĩ amicitia põt? Maxime uero si grauiter aut laudabiliter comperata ẽ. Cætera enĩ necessitudo neq; eas commoditates habet: neq; amicitię mereť nomẽ. Sed nota tibi hęc sũt. Redeo unde digressus sum. Quid putarẽ uera amicitia suauius ĩ reb9 hũanis habebã nihil. Veꝝ quã nũc ex ea sollicitudinẽ: quẽ mœrorẽ capio? q̃ me præsens delectabas? tam nũc crucias absens: quẽ de absentia dolorẽ auget tuũ insup silentiũ: ut ad ęgritudinẽ uix mali quicq̃ addi possit. Quam ob rem si serio me amas: nisi tua me fallit beniuolentia aut q̃primũ redi: aut de multis rebus ac uariis perscribe ad me nimiũ optatas litteras: quod uelim facias: cũ mea causa tum ut tibi ipsi consolas. Qui .n. multas eodẽ tẽpore disciplinas præ serum Arithmetricas cõplexus ẽ. Eum (crede mihi) nequaq̃ oportere diutius rusticari. Quare fac ut q̃primum uenias fœlicissime. Vale.

Vgust. Dath. Nicolao Vercellensi. S. Quas ad me dedisti & ad filiũ litteras ac poema ta: uterq; accepimus pincunde: & cũ summa legimus uoluptate. Magnas tibi habemus gratias: statuimusq; nos uere abs te amari. Sed uicẽ amoris nõ parce rependimus: & ĩ beniuolẽtia minime supamur. Supas nos boletoꝝ lætitia: sed nequaq̃ amoris abũdantia. Munus fuit nobis q̃gratissimũ: & pluris facimus datũ abs te q̃ uel Cresi diuitias: uł Antiochi Regis copias. Nã & res ipsa haud parua ẽ: & ab optimo aĩo pfecta: ĩtercellit facile cuiusuis muneris ãplitudinẽ. Sꝫ nõ ob munera charus es nobis: q pp eruditionẽ & uirtutẽ sis lõge charissim9. Perge: & p uiribus contẽde. Nõ enĩ frustra speras meliorem fortunã. Lepidos uersus terq; quaterq; legimus: q te nobis quodãmodo præsentẽ facisse. Cũ dať ocium: a tua fac consuetudine non discedas. Scripsi ad oppidanos istos: & spero meas nequaq̃ fore inutiles litteras. Puto intelligẽt nõ posse tibi se absq; graui mea iniuria & molestia uerba dare. Sum designatus Massanus Prætor. Confestim tui memor dedi opam: ut comporis cõmunis uoti efficiamur: ac dedi accuratissimã opam: & experiens uere te diligi nobis. Nicolaus iubet te saluere: & ipse quoq; responsum parat. Vale.

Vg. Dath. Nicolao Vercellensi. S. Vir pręstans & tiq̃ optime frater & amice primarie salue Nicolae inq̃ suauissime saluus sis. Gratissimæ mihi fuerũt tuę litterę. Quippe quę ab eo sunt redditę: quẽ unũ ex Dathoꝝ genere: & alterum Nicolao filio patrem habeo: quod tibi suapte sponte debet esse notissimũ. Illud tamẽ nõ modo graue: sed etiã molestissimũ atq; acerbũ fuit: qď tuis annectis litteris: & bipartitũ est: quod te nõ habeamus eximiũ: & iamprideẽ nihil ad te dederimus litteraꝝ. Quoꝝ utrunq; a uero prorsus est alienũ. Nam unũ te magno habemus ĩ pretio: & omnia tibi secundissima optamus. Haud secus atq; ex iisdeꝫ sis ortus parẽtibus. Quod si aliter sentis: nimiũ certe falleris. Frequẽter ĩ sermone: frequẽtius in laude: frequentissime ĩ cogitatione uersaris. Atq; ita demũ te obliuisci possimus. Si nos obliuiscamur ipsos. De litteris uero qd multa? Scripsimus ad te haud perdiu est ego & Nicolaus binas (nisi fallor) litteras: Quas si forte nõ acceperis: ualde accusamus deferẽtium perfidiam: Sed ego insup recẽtes admodũ post clarissimi Principis obitum: ut meo fungerer atq; ueri amici munere. Miror si nondũ acceperis. Quod si accepis quæso te me q̃primũ facias certiorem: ut spetã quæ ad rem ptinere arbitror & ad ueri officium ac probati amici. Dolebã optimi interitũ Principis: Gratulabar succedere principatui Clarissimo patre nõ inferiorẽ filiũ. Tibi uero: quod pro tua fide integritate modestia & magna pręterea doctrinæ laude ualeres: ualeasq; apud illũ magna & auctoritate & gratia. Quod significatum nobis maximã atq; incredibilẽ attulit uoluptatẽ. Tu aũt q serio amas: maximo isti Principi nos diligenter quæso cõmenda. Et quod sibi natura duce debet esse compertum: persuade illi: In aurẽ instilla dies & noctes: ut maxime recte Senẽsi sit fretus Rep. Cuius status una cũ prĩcipatu isto uno certe spiritu uiuit. Quod q dubitat: nõdũ rerũ naturã explorauit. Sed sapit iste supra ętatẽ: & te assiduũ monitorẽ fęliciter nactus ẽ. Vale memor nostri: q & nos & nostra oĩa tuo arbitrio dicauimus. Fęlix es.

Vg. Dathus Francisco Philelpho clarissimo Oratori. S. P. D. Quas ad me nuper litteras dedisti summa me affecerunt uoluptate: Quod uero pleriq; solent ægre ferre: id plane mihi uel iucundissimum fuit: ut me obiurgares. Miraris enim quid nunc rerum agam: quid tam diu inter tot solatia me oblectem ruri: Miraris id quidẽ uehemẽter: metuisq; ut uel languere ocium patiar: uel indignis & libero uiro & docto homine me uoluptatibus dedam. Quod ita de me Francisce sollicitus es habeo tibi maximas gratias. Sed longe secus: atque est: cogitas: Namq; & ocium fruimur: et nobiscum Philosophia rusticatur. Quotidie enim ut scias quid agam uenitur in opacas syluas: sub umbrosis amœnissimisq; arboribus confid-

tur: ubi omne studium atq; opa tribuitur scrutandis inuestigandisq; rebus: Vbi peracri ingenio & solerti industria ueritas indagat. In eo igit nos silentio inq; ea solitudine rerum naturas causasq; contemplamur. Quid nõ ne imitamur Democritũ: Pythagorã: Platonẽ: q secretos petẽtes dulcesq; secessus in ocio sũma cũ dignitate fuerũt! Ego quoq; malo habere solas conualles ac uasta colere montiũ prerupta: q̃ graues perpeti urbis molestias. Cætera Francisce nullius sunt: pre his rusticis agrestibusq; locis: Videor scripsisse: qd agat: & qbus in rebus sumat tpũs etiã fecisse te certiorẽ. Quare me & desine obiurgare: & spera ꝑpediem i urbe affuturũ: quo accersunt me tuæ litterę. ερρωσο φιλη κιφαλη.

AVg. Dath. Bartholomeo Petruccio. P.S.D. Vereor Bartholomee: iam uereor: ne intercęperit quispiã tuas litteras: Quę & si ad kal. Nouembres ad nos missæ erant: sic eni nunciatum est: tamẽ ne Decẽbribus quidẽ Nonis pulsarũt nostras fores. Quid nã sibi tam longa mora! Nam si uel ex Sauromatis atq; Occeano scripseris: uenissent tñ illę ad nos iandudũ: nõ possum igit nõ uehemẽter mirari ac dolere: nisi forte Cursinianũ diuerterint: qđ ibi me adesse sensissent. Tu denuo alias iterea ad me scribe: ut sciam: qd agas. Quid tu amplius ruri! Nulla eni iam inde utilitas. Congessisti intro frumẽta. Impleuisti cellam uinariã: sz olearias quoq; cellas te dudũ implesse arbitror. Quodq; reliquum erat possessionis ac fructus perceptũ iandudũ est. Res familiaris oĩs curata ẽ ꝓbe. Ad hæc aũt id quoq; ut redeas accedit causæ: Nam ut ędifices: prohibẽt hæc tẽpora: Tuas uero nouã arcẽ: quæ altissima surgeret interpellabit aduersa hyems. Quid te igit tenet ruri: quęnam ue remorat uolupias! Neq; enĩ te umbratia nemora: neq; flor ida prata: neq; salientes fontes delectant. Quæ oĩa cũ insequit acris hyems: nõ modo iucũda nõ sunt: sed ẽt ualde molesta. Quare te ut redeas etiã atq; ẽt oro. Iaz crede mihi uenies plurimũ expectatus. Desiderant te tui: & tam sero redeuntẽ etiã accusant. Veni igit Bartholomee: nisi loci amęnitate ductus etiã ruri hibernare cõstitueris. Iam desine pagtare rura: & nos aliquando reuise. Vale.

AVg. Dathus Andreoccio Berardino. S.P.D. Iocatusne es mecũ Andreocci per litteras! Scribis eni charũ me esse Inacho: quẽ ipse & amo plurimũ: & obsecro. Gaudeo mihi: si id uerum est: sin minus ẽt fero. Sed q̃q̃ tibi apud me magna ẽ fides: tñ interdũ subuereor ne q me consolari uelis: hæc ad leniendũ dolorẽ tam cõmode finxeris: præsertim cũ eo absente nullũ de amore fieri piculum possit. Cupio Andreocci certior fieri oĩbus de rebus. Cupio reuiuescere neglectam diu atq; obscuratam amicitiam: & illam indicari: quæ diu occulta latebris ac penitus recõdita latitauit. Est eni qđ timeam: qđ uero sperẽ nihil ẽ: cũ quæ uigere inimicitiæ uideant amoris indicium nullũ extat. Leua igit me ancipite hac cogitatione: & qd aut metuendum mihi aut sperandũ sit q̃primũ explica. Nã me amare nihil dubium ẽ: amari aũt oĩo latet. Perfice igit hoc mihi: & ad me scribe. Mihi erit q̃gratissimũ. Cętera quę scribis: itelligebas prius q̃ me amares mihi dubius nõ erat. Ea uero lex ẽ amicitię: ut tam aduersæ amicorum res q̃ secundę uicissim semp cõmunes sint: Gaudeo mihi: habere amicũ: qualẽ alterum difficile iueniam. Tu cõtra me habes amicũ uerum: q nõ quantum debet: sed quantum potest te & amat: & colit. Vale dimidium mei animi.

AVg. Dathus Andreoccio Berardino. S.P.D. Quę ad me scripsisti ita fecere aĩus dubiũ ut qd respondeam prorsus ignorẽ: Nam res tũ magna tum ꝑdifficilis ẽ. Ego autẽ tam multis assidue curis uexor: ut ne in minimis qdẽ rebus dare cõsiliũ possim: & oĩo qd faciam nescio. Solicitus sum de multis rebus: Oĩo aũt mihi neq; cõsiliũ locus ẽ: neq; prorsum auxilii copia: Et q̃uis mi Andreocci satis i te cõsilii ac sapiẽtię esse itelligam: uereor tñ ne qd facias impetuosius tanta lacessitus iniuria. Adhibe igit prius rectũ cõsilium: & animi tui furorẽ recta rõne moderare: Naz ut nosti etiã i sapientẽ cadit furor. Quare qcqd Andreocci acturus es etiã atq; etiã cogita. Cętera alias: Quid eni hoc tẽpore amplius scribam: q ęger sum: q dolore cõficior! Vale: & me ama Andreocci: ut soles. Iterum mea spes uale.

AVgustinus Dathus Laurẽtio. S.D. Etsi te antea Laurẽti diligebam: sed hoc tp̃re admiratione quadã uirtutis tuæ cõmotus cępi ẽt ardẽter amare: Vt te uno mihi neq; carior neq; iucundior sit qsquã: Tu autẽ quæ mea ẽ sũma uoluptas huic studio atq; amori pariter respõdes: ut uideor. Facis: ut uirũ decet. Id eni mi Laurẽti oĩo turpe ac fœdũ est: in amore uinci: Itaq; mihi plurimũ gaudeo: Studium est eni mihi maximũ: ut ab oĩbus amer. Quæ una res ꝑfecto tã me delectat q̃ plerosq; diuitiæ opes honores. Esto tua uero erga me beniuolentia est mihi pręcæteris iucundissima: Supest: ut quã amicitiã uirtutis opinio sola cõtraxit: augeat cõsuetudo i dies: Quo nexu ad amoris uinculũ adhibito nihil maius: nihil firmius iueniri põt: Hanc inter nos amicitiã Deus fortunet: quæ ut mature exorta ẽ: ita quoq; ꝑpetuo ac semp maneat: Tu uelim aĩum ꝑnoscas erga te nostrum: tibiq; ꝑsuadeas neminẽ esse te mihi chariorẽ. Diu ac fœliciter uale dulcis Laurenti. XI. kal. Ianuarias.

AVgustinus Dathus Francisco Philelpho Oratori. S.P.D. Scio te grauiter ferre atq; acerbe & siluisse me diu: & nõ misisse ad te: quas dudũ postulabas epistolas: Alterumq; ut ipse opinor ualde admiraris: alterum uehemẽter doles: Nec id qdẽ iniuria. Nõ eniz erat neq; officii neq; hũanitatis meæ: nihil decẽ menses ad te scribere: Qđ antea persępe cõsueueram facere. Quid dixi sępe! At scribebam aliquãdo: & meam testificabar in te tum

beniuolentiam/tum etiam obseruantiam. Quarũ utrãq; ob diuturnũ silẽtiũ/forsitan putes obsoleuisse ĩ me. Sed absit ista cogitatio. Quotidie.n. maiore afficior desiderio tui: & amore ardeo. Aueo uidere te: audire: alloq: aueo dulces/ut solebã/ac familiares tecũ cõferre sermones. Tua me absentia die noctuq; ingẽti dolore ꝑmit: q nõ modo nõ adimit (ut aiũt) dies: sed ẽt indies magis/ac magis excrescit. Te uigilãs/dormitansq; desidero. Te firmiter cõstanterq; & amo: & obseruo. Quid multa? Nosti iãdudũ me: & quali sim natus ĩgenio/facile didicisti. Venio nũc ad tuas epistolas. Has cõmodaui Ioanni Lansolo hispaniensi: is diuitiaꝝ pleniõ ẽ/q̃ fidei. Abũt ille qdẽ ad insulas Baleares: simulãs se ꝑpe dies rediturũ. Annũ abest: & qd de eo factũ sit: nescio. Fregit nauim: ut arbitror: ipse submersus ẽ. Annũ abest: & ubi gentiũ sit: prorsus ignoro. Videor amisisse res tuas: quę mihi erãt iucũdissimæ. Id primũ pati ęquo aĩo nõ possum: deinde qđ mittere ad te illas nequeã. Est mihi Frãcisce ualde molestũ. Nõnullas tñ tuas epl'as magno quęsitas labore/tradidi exscribẽdas: easq; mittere ad te q̃ primũ institui. Interea uero uel redibit Ioãnes: uel me qd sperẽ: faciet ꝑ litteras certiorẽ. Quid tibi aliud uis? Quid quęris? Satis tibi hoc sit. Tu mihi ignosce tñ: & siqd opus ẽ: fac me/ut sciaꝫ. Vale: & tuo filio dic Xenophonti salutẽ meis uerbis. ερρωσο ω ηλορη ηλωρ.

Vgustinus Dathus Andreoccio Petruccio Senẽsi. S.P.D. Tuæ Andreocci litteræ: quas ad Bartholomeũ spectatũ adolescẽtẽ scripseras: redditæ ei iampridẽ sunt ad Nonas Februarias. Nã cũ mihi illas dedisses: cõtinuo relictis rebus/ꝑcurri ad Bartholomeum domũ: is aũt ne media qdẽ decursa uia/insperãti mihi ꝑsto fuit. Ibi ego lætus reddidi Andreocci tuas litteras. Quas ille accepit auide: legit iucũdissime: ut facile itelligas: quantã inde caperet uoluptatẽ. Redditæ igit a me sunt litteræ tuæ Bartholomeo iãdudũ: quẽ ut offendisse ĩ tẽpre iucũdũ fuit: ita & nõ ĩuenisse/multo mihi molestissimũ extitisset. Tu aũt/si Bartholomeũ amas: fac ut ad eum q̃ sæpissime scribas: ꝑge crebrioribus eũ delectare epistolis. Nã cũ uoluptati sibi/tũ etiã utilitati futurũ ẽ. Nã & si nõ eget Bartholomeus calcaribus: tñ scio fore eũ ornatiorẽ indies/ac copiosiorem: si & sępe & studiose res tuas legerit. Spero aũt si curã adhibeas/ꝑpediẽ Bartholomeũ euasurũ similẽ tui: Quem si ad liberalissima ista studia natura peperit: uolũtas exercet/obsecro te: etiã tuæ hortationes seruẽt. Ita q cæteros nostræ ciuitatis adolescẽtes ingenio & natura supat: doctrina etiã & humanitate facile antecellet: & nos quem pp probitatẽ iampridẽ dileximus: cũ hæc laus accesserit: etiã atq; etiã amabimus. Vale.

Vg. Dathus Hieronymo Castello Ferrariensi. S.P.D. Accepi tãdẽ quas diu desiderarã a te Hieronyme litteras: cũq; iis simul Homericos uersus. Quoꝝ utrũq; tã iucũdũ mihi fuit: q̃ quod iucũdissimũ. Præcidisti mihi dubitationẽ: quæ pacerbe aĩum turbabat. Mirifice lætatus sum: cũ audiui Mutinẽsis litteras testes tuas seruatæ amicitiæ: quę qa mihi nõ erãt redditæ: tuli iniquo aĩo. Nã laborũ tuoꝝ: quos & ĩ superãdis cæteris piculis/& transeundis Hetruscis alpibus/maximos perpessus eras: historiã auidus expectabã: ut reducem te & incolumem reuertisse Ferrariã: potuissem solidius gaudere. Itaq; tabellarioꝝ uitio factũ est: ut in eam suspitionẽ ꝑducerer: & te accusarẽ iniuria. Quãuis difficile credebã tãtã amicitiã/tã cito obsolere: cuius optime iacta essent fundamẽta. Da igit posthac litteras iisce tabellariis: quoꝝ plane tibi ꝑspecta sit fides. Sed qd de amicitia nostra plura differã: quæ apparet liqdo: atq; extat? Quid de tua constãtia qq̃? Noui.n. te ab ĩsano uulgo lõge abesse. Venio igit ad Nestoris orõnẽ: quã & grẽce scriptã & latine iterp̃tatã nup ad me misisti. Cuius grauitatẽ ne an suauitatẽ plus admirer: nescio. Inuideo Agamenoni & Achilli: ꝑ quoꝝ discordia sedãda tã apte/tã ornate/tã copiose/tã pulchre orauit Nestor. Qui ta dicẽdi ars? Nãq; aptissime exordit: incide narrat: inuehit acriter: uarie ornat: artificiose cõplectit. Quid hac Homerica orõne ꝑfectius? Quid absolutius? Quis modus? Quis ordo? Nũq̃ mi Hieronyme æque delectatus sũ. Multa: quæ de huius orationis elegantia dici possunt: ου γαρ τω τοιο εμιλορ λογορ ουλε ιλωμαι: Spero fore: ut sub nostra opaca Buxo iucundissime cõferamus: qua nõ minus delectari cõsueuimus: q̃ ut est apud Platonẽ Platano olim Socrates. Sed huius umbrã Hieronyme ꝑcul fugiam: donec uterq; nostrũ alterũ complexus/dulcia simul repetat alloquia. Vereor. n. ne ueteris uoluptatis memor/gemere/ac lachrymare compellar. Ita nanq; fit hoĩum more. Hæc uero hactenus. Quid igitur pulcherrimã mihi Homeri orõnẽ dono dederis maximũ monumentũ/ac pignus amoris: ago tibi Hieronyme gratias: qđ ut q̃ sępissime faciã/te uehemẽter oro. Delector. n. mirifice/ut Aristarcus/Homeri uersibus: quẽ unũ pręstantissimũ inter cęteros Gręcos fuisse constat. Aliud nunc: qđ scribã: nihil est. Bellũ gerebat cũ Eugenio Pontifice. Sꝫ spero q̃primũ & feriri fędus & pacem componi: idq; spondẽt Legati utrinq;. xvi. kal. Octobris. ἐρρῶσο ὦ ἥλορη μιλῶμ ἐμ σημη.

Vgu. Dath. Ioãni Sartio. S. Accipies oblitas lachrimis lras: quas dũ scribo: ita me gemitus iuadit: ut unde sumã iniuũ/ꝑrsus ignorẽ. Hei mihi: unde mi Ioãnes/unde obsecro exordiar? Turbauit nos ita luctus tristis/ac pacerbus casus Frãcisci Vlmii ĩmatura mors suaui & clarissimi uiri. Quæ quo fuit ĩopinatior: eo nobis grauior/ac molestior. Erat. n. Frãciscus ex omni Hispamensiũ numero/in hac florentissima Italia ueluti quoddã ꝓbitatis lumẽ/ac decus. Nã quã tribuit sibi natura bonitatem/miscuit ille Itala elegãtia: ut nemo eẽt hoc uno clarior: nemo præstantior. Sic uita erat: ut oẽs qbus cognitus eẽt: Franciscum amarẽt: ac uere/

rent·Q d certe ipso funere facile indicatum ē. Quis Senēsis: qs Florētinus ciuis tēperauit a lachrymis! Amarissime. n. huius iteritū ciui & doluerūt oēs: & defleuerūt: ut facile cerneres q̄ ille oibus charus eēt. Nec mirū. Nescio. n. quo pacto plus in iis uirtus elucescat: q tū aliarū rerū splēdore: tū pulchritudine corporis pditi sunt: ut de Eurialo prudētissime scripsit noster Maro. Gratior & pulchro ueniēs ī corpore uirtus. Q d ipsum licet uere de Francisco dicere: q mirabile dictu uirilē dignitatē uenusta te quadā honestabat & gratia. Verū hæc tibi nota sunt. Redeo ad funestū casum. Hic igiť dū secūdissimis rebus floreret: & amdissimā adhuc uiueret ætatē: ab fallace atq insperata morte opprimiť. Heu Ioannes intēpestiue nimis ademit illū nobis iniqua mors: qua qd uel incertius uel mutabilius cogitari pōt! Cū alios ī tenella adhuc ætate subripiat: alios iam grādes natu absumat: plerosq sinat senio tabescere! Hæc Franciscū nobis in maxio eripuit ætatis flore. Sed accipe nūc tādem quæ nā sibi extiterit mortis causa. Nā petebat Franciscus portū Telamonis: instrabatq maritimas oras: inde cōscensurus nauim ac traiecturus ad fratrem uisendū: quē unice diligebat. Hic. n. parata classe soluerat Hispaniā: ut in Italiā iret. O q̄ erat fanus: si celeriore cursu adnauigasset. Q uid multa! Id Frācisco fatū impēdebat. Pestiferū cœpit cōsiliū: q sibi nūq uidēdas duxerit maritimas plagas. Q uas ita itēperies aeris ita pestilēs nothi ēficit: ut ille habēdus beatus sit: q inde euadat icolumis. Hinc morbū: hinc tetrā febrim cōtraxit: quę nūq Franciscū dereliqt: donec ambo uno eodēq clausi ac cōditi sunt sepulchro. Aegrauit Telamone cōplures dies: mox Senā allatus ē: cū quottidie magis ac magis febris increderesceret. At quæ nā febris! Nō quę foris anhelās atq æstuās se curādā præberet: sʒ quę in ītimis ossibus latitās & spem sospitatis ostētās clandestino ueneno uitalē spūm paulatim absumeret. Demū ī florētī urbe uita defunctus ē: nō subito ille qdē: nō itestatus: sʒ rebus suis recte ac diligēter cōpositis. Huius tāto honore exequias celebrarūt: ut nō apud exteros: sed ī sua ipsius patria mortuus eē uideret. Moriens phibuerat funeris pompā: sed multis ac claris uiris: q sepulturæ interfuerūt: nō potuit ille qdē legē dicer. Alioq funalia ac mille honores nō potuit Frācīscus phibere. Oēs ğtūs hoies secuti sūt funus: ut hinc plane liqueat: qualis quātusq ille eēt uir. Quotus enī quisq & multorū simul: & optimi cuiusq beniuolētiā assequať: Cęterū is honor nō attulit tū nobis doloris finē: Quā multa. n. Frācīscū oculis offerūt: dies noctesq falsis ṗsentāt imaginibus! Vt summo ēt dolore afficiamur: cuius æquum duxi te fieri participē meis litteris: nō qdē & cōsolationē adiiciens: q ipse tuæ indigeā medicinę: sʒ potius te obsecrans: ut q multū sapis dolorē meū tuis remediis mitiges: ac lenias. Frācīscus ut ipse opinor: quoniā uir optimus eēt: ad Deum uolitauit: ab omni malo exēptus: nobis uero & dolendi & lachrymandi locus relictus est: Vale.

AVgustinus Dathus Nicolao Tudērino. S. P. D. Desine Nicolae me tā miris laudibus efferre. Nimiū enī mihi: & plus q̄ decet: tribuis. Fallit aūt te amor. Nā ī latinis litteris si me negē aliqd pfecisse: certe mētiar ab ipsis pene cunabulis īter Grāmaticos Rhetoresq uersatus. At uero grǽcæ linguę tantū incępi eē discipulus: Atq de Gręcis fontibus hausimus solū primoribus (ut aiūt) labiis. Lōge abest Philelphus noster: q ut erat utriusq linguæ doctissimus: ita nos quoq hūanissime erudiebat. Quis absq doctore uere pficiat! Cum ne ipsi qdē agricolæ possint: & q ī ope rustico faciēdo uersanť! Cui ē id roboris! Vix p se qd cupiebat Hippocrates assecutus ē diuino potius īgenio q hūano. Sʒ Hānibal Carthaginēsium Dux & si erat Barbarus: potuit tū post bellicas laudes didicisse Græcas litteras: & qdē etiā ita didicisse: ut Græce historiam scripserit. At Latinis nobis nō licet: quos miseros deseruerit charissimus pceptor. Cætera Italia clarus uiros amat: colit: admirať: nos uirū clarissimū tā cito amisimus! Sū euagatus lōgius: q Philelpho careā: q magno dolore præmar. Deniq Nicolae parū ī me est: ut qcqd ē id totū itellige tuū esse. Nā oibus ī rebus quatenus pgrediť amicitia: opam tibi & studiū nauabo. Nō enī tibi aurū atq argētū: nō Corinthia uasa: nō fulgētes Margaritas polliceor: sʒ bonā fidē: ac uerū sincerūq amorē. Ego nāq aut uere amo: aut amare nūq̄ incipio. Fac de me piculum: qñ opus accidit. Hac lege amicitiam iungamus: ut uicissim alter alterū & amice tractet & liberaliter. Dicam tibi Nicolae uno uerbo. Tua sunt: quæ mea sunt: qbus uelim perfruaris ut tuis. Vale.

AVgustinus Dathus Venātio Amerino. S. P. D. Tanti me ac res meas facis! Q d dono mihi Philelphus dederat: qd erat mihi pgratum: tam cito obsecro tam neglīgēter amisisti! Tanti me ac res meas facis! Pereuerunt inquis tuæ tabellæ. Id primum nequeo moderate ferre. Q d si forte mētitus es: est mihi etiā molestissimū. Horū autē utrum magis credam nescio: ut ut sese habet res neqūaq̄ id mihi crede: auferes multum. Dabis mihi pęnas: Dabis mihi magnas pęnas· Tu qd tibi agēdus sit uide. Q d nisi pugillares inuenias maledicta tibi parata iam sunt: & dignum factis supplicium. Vale.

AVgustinus Dathus Guido Antonio. S. P. D. Patrui funus ipediit: ne sim exequutus meas partes mi Guide Antoni. Quæ sane erant: ut lenirē hoc tēpore dolorē tuum: quē de fratris tui morte maximum te cępisse arbitror. Solēt enī uel sapientes hoies morte suorū dolere atq angi: idq tum maxime si se: qnod nup tibi uere accidit: claris uiris orbatos uiderint. Nam ut nimis merore frangi ac ferre mollius res aduersas censent leuitatis esse: sic acerbissimis casibus fratrum liberorumq amissione nihil moueri immane quiddam ac ferum uideri solet· Neque enim consentaneum est: ut quos uitam ingressos lætati sumus: eosdē negli

gamus:si uita decesserint. Nisi forte iucūdiorē uitā uiuere arbitremur: quā optimo cuiq; sempiternā atq; imortalē parari nemo dubitat. Sꝫ hoc post fortassis. Nūc uero/ut ad ꝓpositū redeā: & doluisse te & dolere nūc reor: q tā grauē/tā acerbā iacturā passus es. Puto incidisse te i magnos luctus: q dulcē frēm: q optimū uirū: q doctissimū hoiem i ipso quasi ętatis flore amiseris: cuius quotiēs subit me recordatio: uix possum cohibere lachrymas. Nā & ipse quoq; Carolū uehemēter amabā: eratq; mihi secum summa cōsuetudo: quo ægrius illo: ac molestius careo. Patruus.n. & si mihi charus erat: mortuusq; magnū dolorē attulerit: cōficiebaꝫ tñ ille ultima senectute/octo & sexaginta ānos expleuerat: quo qs plus appetat! Veꝝ Caroli mors imatura nimis/atq; intēpestiua mihi uisa ē. Vix mediū amugebat ætatis: cū subito tristis atq; iniqua mors/illū e medio substulit. Fallax mors semꝑ supra caput istat. Plerūq; aūt eos repēte opprimit: quos diutissime credas uiuere. Sed ne iu luctū forte prorumpā imprudēs/desinā hęc scribere. Vereor.n. ne qui cōsolādi tui cōsiliū cępissem/dolorē augeā: uel excitē potius: quē tua ipse medicina fortasse compresseris. Nota est.n. nobis tua Guidę Antoni animi moderatio. Cū igiꝫ hoc fœdere/& hac lege in uitā introierimus: ut aliquādo mouēdū sit: qd refert obsecro qua ætate id facias: quod naturæ necessitas urget! Parui/ut opinor/refert. Atq; haud scio: an ꝑ adolescētē/ac puerū exire de uita melius fortasse sit. Tāta nāq; ē hūana fragilitas: ut quotidie magis sordeac labe uitioꝝ aīus inquinetꝫ. Sꝫ multis peccatis oneratū aīus/ad Inferos descēdere maloꝝ oīum ultimū ē: ut ait Socrates. Quapꝑ nemo nisi admodū stultus formidat mori. Quo citius aere alieno solui mur: eo mea sentētia ē satius. Atq; hoc naturę debemus: hoc tributū ferre mortales oīs oportet. Mori oēm hoiem ē necesse. Nō diues: nō pauꝑ: nō Rex: nō priuatus quisq̄ uitate hūc exitū/fugere hūc finē pōt. Hoc aūt q iuniores mortui sūt: etiā senibus pstāt: ne i pessima morboꝝ genera i in multa/ingētiaq; incidāt mala: quę secū ingrauescēs ætas plerūq; cōsueuit afferre. Quare ex ipsa necessitate/nō mediocre debet esse solatium. Nisi forte nostra causa angamur solum: qđ fieri iniquum eē sapiēs iudicauit Cato. Quod q siqui uitā bene/atq; inocēter egerint: ii ꝓfecto beati putādi sunt: si q̄primus ex hoc carcere ad cęlestē patriā euolauerint. Huc paraꝫ aditus bonis uiris: huc ē ingressus iis: q & cū uirtute uixerūt: & nemini fecerunt iniuriā. Quo i numero imprimis ponēdus ē Carolus: q ita uitam suā omni uirtute honestauit: ut oēs uno ore ꝑdicare eius laudes nō fināt. Apud omēs gratiosus erat. Quis.n. nō tulit grauiter eius mortē! Q đ nō perditis/nō sceleratis contingit hoibus: quos oēs interire expetūt. Abiit: abiit Carolus refertus ille quidē nō diuitiis/nō opibus/nō cæteris fragilibus rebus: quæ ut terrestres sunt: ita i terra quoq; manēt: sed iustitia/continētia/fide/cæterisq; animi uirtutibus: quæ inseparabiles comites ad Deū usq; ꝑduxerūt: Nec si inocēter uixit: mortuus est: aut extinctus Carolus: sed ad calcē ꝑuenit potius: quo cursus ē oībus hoībus. Q uæ deniq; una res ita te secūdo loco consoletꝫ: ut dolorē oēm prorsus abiicias. Actū cū Carolo optime est. Q uamobrē luctu/mœrore/ęgritudine omni omissa/nos quoq; ita uiuamus: ita omni enitamur studio: ut mortuis eodē ꝑueniendū sit: quo aduētus ē iuste degentibus. Vt tetro carcere liberi/ad beatoꝝ insulas: quas cōcinūt Poetę: merito/ac iure ueniamus. Vale.

AVgustinus Dathus Epyphanio. S.P.D. Nuꝑ accepi tuas litteras interlitas lachrymis. Cognoui.n. te ferre grauiter: ut nobis careas. Sed nos quoq; tua Epyphani absentia uehemēter excruciat. Abes nobis longius: qui pater eras mihi/& uitæ institutor: quo duce/optimam sectarer uiuendi uiam. Nunc uero ita repente filiolum charissimum deseruisti. Relicta urbe abes mihi Epyphani longius: quod me male habet: quod mihi dolet plurimum. Nam consolabaris me: siquid unquam accidisset aduersi. Dolores nostros: quibus quotidie aīs ꝑmereꝫ: plerūq; leniebas: leuabas nōnūq̄. Hei nūc igiꝫ misero mihi: quē tot sollicitāt curę: quē assiduę excedūt fluctuātes animi ęgritudines. Nosti asperitates reꝝ: nosti & hoꝝ tēpoꝝ ingētis procellas: huius quoq; uitę molestias nō ignoras. Veꝝ crede mihi/illud ē Euripidis πασ 2ο2νημροσ βιοσ αυθρωπωυ κουκ εςι πονωυ αμαπανσισ. Nusquā quies: nusquam tranquillitas est: sed potius ubiq; turbę: ubiq; lis peracerba. Nemo i terris fere non miser. Hi etiā miseri sunt: qbus Regna: qbus imperia sunt: qui in magnificis apparatibus: uictusq; & cultus elegātia degūt: stipati seruis/atq; ancillis. Neq; uero hi sunt fortunati: qui populos armis/nationesq; subegerint: nō qui debellatis hostibꝫ: urbibus euersis: Regum detractis spoliis/gloriosas reportauere uictorias: nō qui ciuitatuꝫ Principes sunt: & rebus publicis præsunt: sed illi utiq;/& ter/& quater beati putādi sunt: qui tenues casas inhabitāt: amicti ouis atq; agni pelles: qui glande & olere pascuntꝫ: qui molli herba considēt: q lectis cubāt frondibus cōstratis/& culmis: qui intra opaca uirentes nemora/hominū conspectum fugitant: in coelum usq; mente/& cogitatione sublati. Nos humi iacentes/& quodam quasi cœno obuoluti/quid tenue/quid coeleste unquā cogitamus! Proh Deus imortalis/quāta reꝝ peruersio: quāta hoīum prauitas/q̄ nefanda tempoꝝ cōmutatio! Virtus nāq; siue extincta est/siue iu coelū abiit: iandudum nusquā apparet. Flagitio solū/ac sceleri locus est. Relicta nobis ꝓ integritate dissolutio ē: pro continentia profusa labes: pro moderatione luxuria: pro inocētia auaritia: pro fide perfidia: pro iustitia uis & fraus. Omnia dolo malo fiūt. Vbi nā bonitas: ubi charitas inueniꝫ! Vrit hoīum præcordia acquirēdi cupiditas insatiabilis. Itaq; adimūt sociis: pupillum/ac uiduā spoliāt: ærarium expilāt: hęredes sese alienis tabulis testamētisq; supponūt: templa/fanaq; diripiunt: nō homini cuipiā: nō Deo ipsi parcūt: ut di-

uitiis affluăt. Nihil sordidum/nihil inhonestū putant: quod quęstus gratia fiat. Pecunia uero pluris aestimatur: q̄ uirtus. Desitum est uideri quicq̄ turpe: quod cōpleat diuitiarū cumulum. Qui aūt pro quingētis sexterniū/mille reposcit/nec is quidē magnus foenerator est. Quādo auaritia hos animos! M. Curius rapas comedebat mollis: neq uero Samnitus ingens auri pondus accepit. Fabritius aūt proditorē Medicū remisit ad Pyrrhum: neq eum ulla uis pecunię pellexit ad fraudē. Nunc uero uel patrem interimant: paruulū cantarū/aut fictilem urnulam quęsituri/Taceo reliqua. Plęraq oia corrupta sunt. Dissoluti Senes: impudētes adolescentes: iniusti Magistratus/iniqui Iudices: ciues improbi: caeteri flagitiosi. Quid multa! Versamur in tenebris/nec ulla prorsum aut laudis/aut pbitatis umbra remansit. inuideo igitur uobis/quos longe disiunctos ab hominibus nō lędit peccatorū sordes. Nam qui in hac celebritate uersatur/hunc pollui: atq foedari quotidiana cogit consuetudo. Dat. n. cōtagio labem: sicut Poeta noster testatᷓ. Quocirca diuinas merētur laudes: si qui rebus cōtemptis humanis/emancipari deo/in secretas siluas: & sola/ac saltuosa loca secesserint. Sed quāto absentiā tuam magis/magisq consydero: tanto doleo magis: atq discrucior. Si quidem nos Epyphani/optimis/& praeceptis: & institutis humanissime erudiebas. Quosq agros magno uel studio: ui sudore excoluisses: quasi perdoctus agricola sparso optimo semine quotidie irrigabas. Nunc uero: qđ nequeo sine lachrymis dicere/te sum priuatus: qui & ad uirtutē amplectendā calcar īcutere/& ad uitia expellēda frenū adhibere consueueras. At nūc quoq uitae magistrū adesse oporteret/ut calentis/ac feruescentis aetatis domitaretur effrenata uis. Sed quodqđ corā fieri nequit. id pfice obsecro litteris. Gratum nobis/ac iucūdū erit. Ita uero psuadebo mihi: nos apud te gratiosos esse. Quod si dolorē/quem nos de tua absentia cępimus: lenire uelis sępissime ad nos scribe. Vale.

AVgust. Dathus. N. S. P. D. Solent caeteri homines: hoc nescio Bachanaliorū/ne an uinaliorum die: alii gallinā/altilē: & saginatum caponē: alii aprum/leporēq. alii pingues turdos/alii crustula: & lauta largiri obsonia/tibi ego amice. N. dono mitto has litteras: quas si legeris/plurimum ridebis. De Bachanalibus nanq scribendū est mihi: quę quondam a ueteribus instituta/praeclare inde translata ad nostra sunt sęcula/atq tanto etiā celebrantur honore/ut Bachanali festo dici maius/ac praestabilius nihil possit. Horum igitur sacrorum ritum paucis explicemus/ut res tam praeclara: & historia digna/memoriae prodatur. Sed quid! An ne ego tam pias obsecro cerimonias audeam mādare litteris: quas ne Pontifici quidem Scaeuolę fas sit attingere! Itaq incipiamus ordine: Magnum certe est: quod deliquamus: sed quod expiari possit. Prima igitur luce cū adhuc oculi recenti somno caecutiūt omnes. N. tam mares: q̄ foeminae: tā senes/q̄ iuuenes: tam inopes: q̄ opulenti gregatim eunt ad meritorias tabernas: illic aras ponūt: illic mensas parant: laute illic: & opipare apparāt cōuiuiū. Oēs solliciti sunt: alii coquūt: alii magnos crateres: & pateras lauant: alii plibant epulas: uerentes credo/ne si parū sale cōditae sint: paulo minus bibant: aliiq oderūt moras carnes/uel crudas uorāt. Vides oēs festinare: laborare quēq pro se uides. Iam uero plurimū affertur uini: id. n. est primum osum. Interea cōfectis rebus: & ferculis undiq ordine parans/ecce elissas carnes/pernices/lepores/fasianos: assa altilia/tum capones/& gallinas: tum etiam turdos: centū epularum genera: mille adipata obsonia: complura irritamenta gulae: quae nō tā facile est comedere: q̄ commemorare difficile. His ubi ita completae sunt mensę: oēs intenti sacrificiis litant: omnes affatim comedunt: bibunt affatim oēs. Oēs eo sancto: atq augusto in loco: ita ut uiros decet: uentri/ac gulę inseruiunt: ut recte his clamet Lucillius. Viuite Lurcones: cōmestones uiuite uētris. Ibi mandones: atq helluones non bibētes mactant solū: sed pinguia quęuis animalia: his uictimis: his imolationibus Deū colunt. Haec Bachanalia nostra/siue liberalia/siue Dionysia appellare malis: eiusmodi sunt: ut ad eorū sacrificia/nō uerbenis/nō fibris/non cespitibus opus sit: sed lautis: & exquisitis epulis: non thure non caeteris odoribus: sed multo/& adipe/& lardo. Omnis nanq hic ritus non in manu: & digitis: sed in guttture potius est: & faucibus. O inauditam ingluuiem/o insatiabiles Ventres/o immanes homines: quorum uita omnis/& ars/sagina est: ut de Athletis inquit Hippocrates. Hoc est Bachanalis festi sacrificium: in quo carnibus se & adipibus explent: nimio distendunt cibo: plurimo īgurgitāt mero Quibus rite/ac pie cōfectis sacris: q̄sq domū redit: ut prandeat. Ibi quoq magnifici apparatus sunt nō sine splendidissimis epulis. Quarū delitias elegantiā: atq luxuriam mirari omnes: narrare nemo possit. Vorant tamen omnes cibos: uino exhauriūt omnia dolia. Inde uero hanelantes: & turgidi abiiciunt pallia quibus amicti essent/personas induunt/acturi pulcherrimos ludos. Nam laruati eunt per ciuitatem omnes cum tripudiis/inhonestoq saltatu/cimbala pulsant/& timpana. Ita personati ambiunt totam urbem: circuunt omnes uias: p lustrāt quęq lupanaria: ut nihil reliqui siti quin omnia gerantur quae turpiter/molliter/effeminate/quae impudice/osoene/sordide/aut dici/aut fieri possint. Vide. N. celebrem/laetum/& clarum diem. Vide quid faciāt optima: & suauia uina. Demum uero nimium tum crapula/tum etiā itinere defatigati: rursus domū redeūt: ita cōmedēdi auidi/ut fame/ac siti cōfici uideantur. Afferunt bonam: & magnā cęnā una hac comedunt patrimonia mensa: ut ait Poeta. Quare saltādo/edendo/bibendo: hilarem totū consumunt diem: non tamen his epulis satiati: nec coena contenti: pulchra ut mihi quidem uidetur

hæc Bachanalia fuĩtq̃ non modo uisu: sed etiam auditu iucunda sunt. Quis tenere risum queat? Ego iam ridendo fessus sum/ tu quoq;.N.plurimum ride. Vale.

Bachanaliorum die/Idibus Februariis.

AVgustinus Dathus Nicolao.S.Dubium ẽ mihi Nicolae: qualis posthac futurus sis: q̃d futura nõ satis explorata sint. Sed iecisti semen futuræ fœlicitatis in bonũ agrum: quẽ si accurate/diligenterq; excolueris/breui tempore/& certũ & uberrimũ frugem pcipies. Oro te: atq; obsecro: ut ita te geras/ut possimus te Romã isse gaudeſ. Non ignoras qd tibi potissimum agendũ sit. Da opam: atq; effice: ut te laudemus. Bonam fortunã adipisci: fœlicitatis est: tueri/diligentię/& uirtutis. Nosti qualem eum esse conueniat: qui principem sapientissimum/piissimũ patrem: clæmentissimũ benefactorẽ nactus sit. Eiusmodi tiro/nihil tam charum ẽ/q̃ bonitas/q̃ fides/q̃ diligentia/q̃ modestia/q̃ deniq; alacris/ac deuota uoluntas. Quas semper intellexi sitas in te esse: qbus ad te amandũ ẽt cõmotus sũ. Eas tu res ętate postulãte regrẽte præsentia tãti patris/auge/cumula: cunctis uiribus complectere: ut iis quasi optimis gradibus/ad optatum honoris fastigiũ queas peruenire. Moneo te amice/hortor familiariter: quod ut facias/nõ diffidẽtia ulla tuę probitatis: sed ingens mea in te compellit beniuolentia. Tibi gratulor: cui Deus optimũ futuræ fœlicitatis primordiũ detulit/cui solida/ac firmissima iacta sunt fundamenta. Superest ubi: ut reliquum ædificium omni studio persequaris. Vale.

Vgustinus Dathus.N.S.P.D. Gratum munus: gratissimus quoq; amicus misit ad eum qui grates paratus est agere potius/q̃ referre. Sed & (si dabitur uspiam referendi facultas) experieris uerum erga te amici animum/studiumq;: & officium probatissimi amici nusquam tibi deerit. Vale

MAgnifice uir/ac pater obseruande salue/amice iucundissime cum liberis: & tota domo saluus sis. Nostrã: quã pene natura ipsa nõ solum uoluntas conciliauit amicitiã/nec tẽporis uetustas/nec locorũ disiunctio/nec deniq; ullus casus: & fortunæ euentus labefactare potest: sed ne fraudare/ne imminuere quidem. Sit ubi persuasum/te mihi constanter amari/eademq; quæ tibi iampridẽ cum duobus modulis explorata beniuolẽtia est/firmam perstare: stabilem permãere. Quod idẽ mihi de te iure coniectare liceat. Diligis diligẽtes te: sed nec te pateris in amore uinci: quod merito turpissimũ indicatur. Odisti insanũ uulgus: uulgi quoq; aspernaris ingeniũ: pręsentes amantis: obliuiscentis absentes. Quod si mutuus hic animorũ affectus firmiter pseuerat: quidnam ẽ causæ qua propter nõ omni fiducia petã abs te: quod & tibi facile factu ẽ: & mihi adepto periucundum? Leges amicitiæ probe calles: ut ab amicis honesta fidenter petantur: amicorũ gratia honesta fiant. Multa de pclarissimo exercitus duce Bartholomęo capleone circunferunt & illũ i flamminiã cogitare. Alii alia sentiunt. Te ego cuius grauitatẽ. & iudiciũ magnifacio ĩprimis: p nostrã amicitiã: p ueterẽ necessitudinẽ: p tuã fidẽ oro: obtestorq;/ut quę tibi ea de re comperta sunt/si litteris sine cuiusq̃ iniuria committi possint/uelis q̃ primum ad me pscribere/pstertim cum rumor sit istũ illustrissimum principem/liberũ: & Bartholomæo Duci: & copiis eius/transitum permissurũ. Feceris rem mihi q̃ gratissimam: & ad ueterum officiorũ cumulum nõ parũ adiunxeris. Qum uero opportunũ censueris: quęso me isti magnanimo: atq; glorioso principi cõmenda & me apud eius cęlsitudinem fac obsecro gratiosum. Vale.

AVgustinus Dathus Ioanni Florentino discipulo.S.P.D. Qui uere/ac uehementer me amas/uelim: ut & eos diligas: quos ipse obseruo: & plurimũ ob uirtutẽ/ac pcipuas laudes ãmiror. Cãm habet uir nr̃: amãtissim9: & clarus ciuis Senẽsis Philipp9 Accursius. Quẽ ex aliis litteris (ut opinor) pspicue nosti. Velim ad eã cãz/operaz tuam: & diligẽs studium adhibeas: ut qui istã præclaram rẽpublicam maxime semper coluit: non mõ adiumentum ad iustitiam: sed gratiam quoq;: atq; humanitatem referat. Eum igitur etiam: atq; ẽt cõmendo: cui quicqd studii: officiiq; cõtuleris: mihi ipsi te præstitisse arbitrare. Vale.

AVgustinus Dathus Petro Stephanistæ.S. Dulcissime: & præclare frater salue optime inq̃: & suauissime frater saluus sis. Quanto te non ipse modo: & Nicolaus: sed tota domus nostra: que communis est: complectatur amore: non sane possit quispiam explicare. Nullum labitur nobis temporis momentum: quin uel colloquamur de te: uel cogitemus: & quem incredibiliter dolemus absentez. Ipsi nobis/ad nos solandos præsentẽ fingimus. Nullius unquam fuit absentia molestior: neminem prorsus desyderamus ardẽtius/& quã quam tum natura/tum lex ipsa diuina: quod tu quoq; sapienter profiteris: ad amorem impellit. Tamen ut te unice diligamus: fecit etiam ratio: quæ iubet/ut eos miro prosequamur amore/in quibus: uirtutem/constantiam/mansuetudinem in esse cernamus. Deus te nobis intulit: in quem omnes beniuolentiæ neruos intendamus. Te filius/te uxor/te filia/te Angelus domesticus apparitor/te nostri omnes amant/colunt/affectant/noctes diesq; desyderant: & nullo modo obliuisci: uel ad punctum temporis possunt: quo carere patienter nullo modo possumus. Sed spes est: ut te crebro reuisemus: & presente fruamur aliquando. Si te eximium atq; precipuum habemus: quem propinquis: quem affinibus: quem amicis omnibus anteponamus. Nec.n.aliam ob causam una uolumus esse

utriusque insignia: nisi una foret animorum uoluntas: & omnibus in rebus summa cōsensio: quod unū maxime proprium eorum ē qui uere inter se amant. Id tibi uelim persuadeas: esse te uno chariorem nobis neminē. Idque nō ioco: nō blandimento non falso dicitur. Sed serio ex intimo cordis affectu. Si uidentur nostrę tibi epistolæ rariores mirari noli: nam modo uersamur in agro: & raro nostrum quisque in urbem cōmeat. Qum redierimus obruemus te fascibus literarum. Ternas tuas ubi profectus hinc es: accepimus literas: exque his duas tantum ex itinere: binas uero posq̄ Bononiam attigisti. Detuli repente tuas ad Nicolaum ruri demorantem cōtinuo responsus parauit. Studium adhibitum est: ut perquireremus uectorē librorū tuorum. Retulit Petrus Turaminus in dies expectare Ioannē cognomento Malacosam: & ex eo percontabimur rem ordine: & te confestim certiorem faciemus: ubi nā tui libri sint: uel quod ad tempus sint Bononiam perferendi: atque primum curabimus perferendos. Dolet Petrus Turaminus non fuisse sibi demandatam eam prouinciā. Nos fungemur nostro munere: ac iam explorantes instituimus: qui & nomen ex grāt uectoris: & contendant istuc asportari res tuas. Iucundissime Petre fac ut sis semper incolumis: ualidus: lętus: & ubique nostri memor quando tu nobis in penitissimo es corde defixus. Hanc mutuam Charitatē natura cōciliauit: augebit indies uoluntas. Tu quæso serua: ac gere parem animum. Id quod certo credimus: at eum usque: & saluum te esse: & fieri præsentem nobis Perpetuo fœlix es dimidium animi nostri. Senæ: Pridie kl'as Iulias: dum forte fortuna ueni ad urbem.

Augustinus Dathus Galgano Petroccio. S. E multis epistolarum generibus: quibus frequenter uti Galgane consueuisti. Id mihi probatur imprimis: & maxime cordi est: quo & summam tuam in amicos beniuolentiam præstas: & fidem: & ad rectam uiuendi rationem compositis: ac sapientibus uerbis hortaris: in hoc tua uersatur epistola quā paucas ante diebus ad me dedisti: qua ob eam ipsam causam sum mirifice delectatus. Quæ scribis testificantur utique amorē summū erga me tuum: unde magna sæpe legēti mihi comparatur uoluptas. Sed illa maiora sunt: quæ uitam instituūt: & ad recte agendum uehementer impellunt. Cum tua lego Alter mihi. L. Seneca obiicitur: & nouus quidā mentis oculis Cato suboritur. Cuius præcępta: cuius instituta tam grata sunt: ut nihil possit optanti mihi antiquius præsentari. Habeo ob eam causam summam tibi Galgane gratiam: & ut idem sæpius efficias: etiam atque etiā oro: Hoc ego tecū fœdus percusserim: ut scribenti non desit respondentis officium. Quod si forte nunc tibi sim uisus negligentior temporibus tribue. Rura me plærunque tenent: perraro iampridem solitus sum in urbem commeare: quo qum uenio: confestim laquei iniiciuntur: & retia. Siquis funeratur funebrem me orationem habere oportet. Si ad studia litterarum cohortandum fit itur ad me: undique me suasus undique preces: & importuniora uerba premūt. At iam emeritus eiuscemodi sum fatur curriculis. Hęc ætas aliam rationem postulat: in alia exercitatione reliquum quicquid superest terēdum est temporis. In ea uero maxime: ad quam ipse peropportune inuitas. Perge amici explere munus: senioris in senem præstare officium: & ardentius inflāmare ad ea: quæ sola hinc migrantes, nobiscum ferre possimus: quæ optimi instar uiatici obtinēt Qui probe dicis: qui recte sentis: ac honeste agis: facis ut mihi qdē uidetur: quod te decet: qum ad tuę imitationē uirtutis crebro allicis: & soporatū alnore fortasse sōno: nūc suaui uoce: nūc contentiore clamore excitas. Nam & stimulis pfodias licet: quando neminis q̄ tua plus apud me auctoritas ualet. Vale.

August. Dathus Galgano Petroccio. S. Binas tuas accepi litteras: quarū utreque. Pientinis resonāt cōtrouersiis. Nosti me iampridem: quali sum natus igenio: scis astipulatorē pacis acrem belli insectatorem: natura odi bellum: & quæ inde manant omnia: Altercationes: rixas: dissidia: iras: contentiones. Quo circa eum sus populum ad concordiam: ad quietem: ad moderationem cohortatus. Eatenus mea & omnis tendit oratio: & progreditur opera Valere sino: si honesti limites transgrediantur. Iuuat igitur te pręesse oppidanis istis hac tempestate: qui suopte ingenio longe in taberna meritoria libentius: q̄ in foro uersantur: qui freno egent: qui nisi a bono auriga: & æquo regantur præside: procliues ad malum facile turbant: tenent: & in omne prorumpunt: & iniuriæ & contumeliæ genus. Non ignoras rustica ingenia: calles agrestes animos: illos coherce: & qua maxima polles sapientia auctoritate: uirtute compesce. Equum te & Quincensibus: & Pientinis iudicem præbe. Sed quid de his tecum longioribus! Qui nec turpia unq̄ (ut ipse opinor) rogasti quempiā: nec fecisti rogatus. Omnia recte sese habebunt: si a tuo ingenio non discesseris: si ueterem morem obtinueris: si tui similis esse perrexeris ultro probo: iusto præsidi perfacile est fidem tueri: seruare iustitiam: frenare improbos: neminem lædere. Sumus incolumes res quoque secundissimæ. Quibus utinam fruamur: potius q̄ abutamur. Vale.

Augustinus Dathus Matthæo Tommasio. S. Putant Stoici: (ut probe nosti) paruam esse: ut magnam culpam. Ego tecum existimauerim: magnam esse: ut paruam potius. Accepi tuas binas litteras. Erant partes meæ celere responsum dare. Id diutius sum cūctatus facere: certe non supbia: cū supbi uideri soleat non respondere. Sed nec incuria: cum tu sis mihi maximæ curæ: nec obliuione: cum tu dies: noctesque: tum ī memoria: tum in animo uerseris mihi: sed alia fuere: quæ me segniorem reddiderūt: ad id efficiendum. Quod

fu.

ipe uehemẽter exopto. Est. n. iucundũ mihi ad te scribere. Iucũdius legere tuas litteras. Sed multo certe iucũdissimũ crebrũ id: mutuũq; obire munus. Nã id cũ fit ueras uideor audire: ac reddere uoces. Vnum te præcipue oro: ne litteras numeres meas: sed uoluntatem ipsam metiaris. Quorum primũ forsan diuturnum silentium pariat: alterum uero fascem litterarum rependat: Id tibi persuadeas uelim: summam mihi ex tuis epistolis uoluptatem comparari. Quippe quæ amoris perspicuum faciũt documentũ. Proinde perge ad me scribere: & expecta morum laborum non iniucundam uicẽ. Quod autem ad Isagogicum libellum spectat: aperiam paucis meam sententiam. Qum primum mihi nunciatum est: de suppositi nominis falsa inscriptione: qum innotuit deletum Augustini nomen: & immutatum esse titulum: Principio stomacari cœpi: & accusare temerarium ausum eorum: qui uel improbitate: uel inuidia indignum facinus fuissent ausi. Post uero rem ipsam accuratius expendi cogitans id forsan ignoratione potius auctoris: quam falsi intentione fecisse. Quamquã nec mihi debet esse molestum: si laurentii celebrius: q̃ meum sit nomen. Nam ut taceam doctrinã eius uiri: quæ profecto fuit non mediocris: qum longe anteiret ætate longius anteibat & nomine Illũ ego accusare debeam non iniuria: qui primus libellum arripuit: & nomen meum suppressit: atq; (audenter dicam (me non usq; adeo ignobilem esse: ut puduerit eum: qui librum asportarit: ferre & Augustini nomen. Nolo de me ipso prædicare: quod agẽti uitio audiẽtibus molestiæ esse cõsueuit. Sed certe libellus iste nõ reponit inter ea quę a me accuratius scripta sunt. Fuit quoddã ueluti ingenii delibamentum non mea uoluntate: sed quorundam amicorum opera in lucem prolatum: qui se lecturos quidem: sed minime edituros affeuerarent ac tam breui lucubratione conflatũ ẽ: ut dictu incredibile uideri possit. Quidã Religiosi uiri primũ abstulerũt libellũ delectati (ut arbitror) preceptorũ nouitate: & Venetias usq; perlatus ẽ: ubi & de auctoris noĩe fuit controuersia. Demũ re cognita Augustinus inscriptus ẽ & celebratus auctor: Mox plerasq; Italię urbes peragrauit: nec usq̃ accepi præter quam Ferrariæ nomen immutatum ubi is agit: qui cum alter Augustinus sit relinquat nemini iustę defensionis locum. Andreas Capaccius clarus ciuis plus dolet q̃ ego ipse: qui condidi. Nam & suasu eius opusculum confectum & suo nomini dedicatum ẽ. Non uideo opus esse concertatione pro re pusilla. Quod si aut in orationibus meis aut in iis libris q a me de philosophia scripti sunt: idẽ fieri animaduertam cuius lenitatem & mansuetudinẽ experiuntur experiẽtur etiam amaros morsus. Cupio scire de te si aut odio cuiusquã aut inscitia factũ sit & me q̃primum certiorẽ facias: Ac tã & si ad rem comprobandam tu ipse satis præsidii habes. Tamen ne Senensium genus contẽnẽdum uideatur. (Si ipse opportunum iudicabis) & libelli proferas perspicua documẽta: qui a me scriptus est: & si qui nebulones ueritati tenebras effundere uoluerint: ostendam q̃ tollerandum sit propriorũ bonorum possessione spoliari: & quod alienum a meo ingenio: & consuetudine ẽ: Latratores agã dignis modis. Nam uereor interdum ne nõ uerum sit: quod dici solet a nõnullis finitimis nostris: Hetruscis gloriã inuideri. Itaq; rogo te: ut quicquid hac de re tibi exploratum fuerit. q̃ primum ad me scribas. Quod erit mihi gratissimum. Tuas litteras pcupide desydero: me autem habebis semper tuis studiis obsequẽtem non secus: atq; optimum fratrẽ comẽda me tuo clarissimo atq; optimo patri: & tuos oẽs iube saluere meis uerbis. Vale.

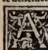
Vgustinus Dathus. Mathæo Tommasio. S. Iucunde esse consueuerunt amicorum litteræ: uiua uox multo certe iucundior. Paraueram longiusculam ad te Epistolam testem mei erga te animi. Sed cum Antonius Turamiuus istac iter facturus sit: quem me alterum puto esse: alloquetur te meo nomine auerte ab ipso animum Augustinum loqui ipsum crede. Is uberius explicabit meam sententiã: q̃ ipse possim per litteras consequi. Oro te: ut longum sermonem quem habiturus est: & meum esse existimes: & ab Antonio: tanquã ab altero Augustino accipias: qui ipse defert eulogium breue in Guarini laudem: quem uita defunctum nobiscum luximus: ereptum terris frugi hominem plurimum condoluimus. Sed frustra hæc. Patrem tuum: quem & amo & obseruo: ipse ut patrem saluere iube & me Hieronymo Castello diligenter commenda. Vale.

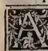

Eruus Augustinus Dathus Francisco Cardinali Senensi supplice commendatione pręuia ac suæ seruituti congruenti ueneratione: perpetuam fœlicitatem exoptat. Scio nequaquam opus esse ut plura de me scribam: quem iampridem ĩ suorũ clientũ ac seruorũ gregem asciscere dignata ẽ tua dominatio: atq; ut uidẽ habere ꝓsequatur deuotissime tũ oro tũ ẽt suppliciter obsecro auctoribus uenerabilibus patribus Mariano Abbate & Luca sacerdote: qbus mandata res erat a tua dominatione: solũ illud oliꝫ cultũ: nũc incultũ ꝓrsus: atq; ĩfructuosũ contraximus ut ego: & posteri mei illud possideamus: & peracto qnq̃nnio: quot annis pendamus: quod illi par censuerunt: uim congiũ. Et si uisum ẽ mihi onus fortasse fructu percipiendo maius. Habeo id tamen a tuæ dominationis benignitate ingentis muneris loco: & beneficio tributum animo donum facit quolibet munere antiquius. Superest: ut id omne ratuꝫ habeat tua dominatio: & ut ita p suas litteras comprobare dignetur: deuotissime præcor: paratus tuæ dominationis iussa ubiq; libenter accipere etiam capitis periculum subiturus. Vale.

Vgustinus Dathus:N.Bononiensi.S.Quas detulit iucundissimus Nestor paucis ante diebus ad me literas:miscuerunt nescio quonampacto commiseratione quadam animi lætitiam:Reddiderūtq; dolorem inter uoluptatemq; ancipitē. Solet nonnunquam uiris fortibus: & sapientibus nonnulla obiicere fortuna:quæ imperitum uulgus sane aduersa putet:quæ tamen excelso:atq; elato uir animo facile contemnat-ac pro nihilo ducat.Non pius error Nestorem dedit nobis:sed ea pietatis ratio:quæ maxime hominum societati: & hominum ingenio congruere uideatur. Quod si homines hominum causa nati sunt:quod Stoici philosophi scitissime tradiderūt & p sacris institutis optimus q'q; sociū periude-atq; se ipsū diligere debet.Magnis efferendus est laudibus:uitæ qui auxilium mlit:uitio dandus qui contra dederit damnū aut malum:alia alios decet:alia eos:qui magistratus gerūt:amicos alia.Fecit Nestor quod amici maxime proprium est:ut amici capiti consuleret: & eum seruaret:qui cū omnia optimo iure debent esse communia. Sed peruagari non licet:Ad rem ipsam redire malo. Carere te filii conuictu:nō potest mihi non esse molestum.Si forte tibi hoc temporis curriculo molestum est. At lenit molestiam oēm periucunda Nestoris consuetudo: & alloqui hominem:atq; audire:præsentem mirifice iuuat.In promptu est summa uiri probitas-modestia-liberalitas-solers īgenium-exquisita doctrina-ac multarum rerum cognitio.Facillimi eius delectant mores: & comis uita:ut necincognitus nobis accesserit: & Charus sit factus omnibus Senensibus.Mihi imprimis ita charus:q̄ qui charissimus.Fateor me summum abs te beneficiū accepisse.Qui fidum amicum-fratrem suauissimum-dulcem uitæ socium obtuleris.Eum ego sum eximium habiturus:atq; erit ille mihi non quidem filius: quod tu tam humaniter polliceris sed certe & quod de summo Græci amico usurpant

Non fuit ad hāc necessitudinem conciliandam caduceatore opus:ipsi fœdera percussimus:societatem iniuimus. Crebro iam cōgrediemur:studio:officioq; certabimus.Trina claruit ætate:(ut ueteres Poetæ canunt)ille trisęclus Nestor.Ex cuius ore melle dulcior fluebat oratio.Triplice floret hic Nestor laurea differendi disciplina:diuinaq;:atq; humanarum rerum scientia-medendi arte-ac peritia clarus.Ex cuius sapientia-ad communē utilitatē fructus manat uberrimus.Senis Nestoris dicta.Iuuenis Nestoris facta laudantur.Erit igitur hoc biennium.(Si tuā molestiam cogitauero)æuum longius.Si meā iucunditatem:per exiguū tempus:natalem patriam non ammittit. Hanc sibi communē comperauit:bono & ocioso animo es-non modo:quia ubiuis gentium sapienti patria est.Sed etiam:q; dum Senam petit Nestor:lares:& focos reuisit suos.Illum studiorum alumna Bononia genuit:alumna quoq; doctrinæ asciuit:atq; aluit Sena. Quodam quasi post liminio lōgiore interuallo intermissam Senam repetiit. Vtrunq; genus traxit Nestor:utraq; in urbe iucundam: ac beatam uitam deget.Habebit ille me perpetuo fratrē: & tu me una cū illo filiū:atq; ut ita suscipias te uehementer oro: & meū experiare erga te animū. Vale.

Vgustinus Dathus.N.Bononiensi:S.Me in Nestore nostro tantū arbitror adeptū iuris:ut de eo possidendo:lis nobis: & dulcis contentio fit futura. Pater ueteres amici: & summæ uirtutis meritū & ipsa:(si exaudiri possit)patria Nestorē repetit. Virtuti & fœlicitati eius libens accedo. Reditui uero conabor īpedimento esse ut qui tanto uirtutis splēdore fulgeat:non in patria solum:sed alibi quoq; luceat: & ubiq; pficiens:ubiq; in dies clarior fiat.Dignus ē Nestor:qui propissime:ad ueterum Philosophorum doctrinam accedit: parē quoq; assequatur & gloriam:paternum amorem uincat præclari filii ppagatum decus.Sine quęso quem tandiu fouisti:nos:quos tam benigne in hanc sortem: & communē possessionem uocasti:aliquandiu Nestore pro nostro iure pfrui.Hoc erit certū ueri pigūs amoris:ppetuū uero monumētū:Lupæ:ac lactētiū Remi: & Romuli clarū insigne. Vale.

Vgustinus Dathus Bartholomæo Scalę..S.P.D.Cupio scire quid agas: & cum uidere adhuc non possim:tuas uehementer expecto litteras.Quę (ut recte ait Turpilius Comicus(absentes præsentes faciunt.Fac igitur: ut & amare simul: & scribere pergas: & mea (si quid opus accidat)omnibus in rebus utaris opera.Ego & amo te plurimum. & omnia gratificari cupio:Quod si periculum feceris:experieris me uere: & uehementer amantem. Vale.

Vgust.Dath.Bartholomæo Scalæ.S.Quæ accepi de Florentinorū erga te bñficētia beniuolentiaq;:ea mihi fuerunt per q̄ grata.Nam prosperis tuis: & secundis rebus lætor: ac propterea tibi gratulor plurimum-Macte esto commodis omnibus: & gloria.Scis dissidere collenses de finibus cum nostra Repub. Quæ res cunctis est permolesta ciuibus nostris: & aliquando adhibendū est huic malo remedium:ne uetustate fiat deterius.Est enim omnis mali labes extinguenda in semine. Qua decet ueros amicos fiducia peto a te: & etiam atq; etiā oro:ut ad componendam eiusmodi controuersiam excelsos istos:atq; illustres hortari: & obsecrare principes uelis:ut deligant ciuem quempiam magna auctoritate: & cæteris præstantem laudibus:quorum magno numero ferax ē ista præclara ciuitas. Qui missus Reipub.iussu modum tandem una cum legato nostro statuant huic disceptationi:ut sint tranquilla omnia: & undiq; quiete charitate:atq; ocio perfruamur.Scio te ualere auctoritate: & gratia Præsta te quæso eum mihi;quē spo

quem tam amice humaniterque pollicitus es: & cum sim tibi deditus: ero perpetuo tibi obnoxius: si ad hanc rem conficiendam neruos tuos intenderis: & quos iudicabis idoneos: fueris auctoribus usus. Vale.

AVgustinus Dathus. Bartholomaeo Scalae. S. Constiterunt iampridem litterae nostrę: & diuturniore sumus usi silentio: sed corda loquuntur: & uicem amoris sentiunt. Silentium reipublicę occupationes: quas nunquam uel intermittere: uel etiam remittere licet: coegerunt. Nunc ut scribam cogit amicitia: quae mihi magna est cum Ambrosio: cui has dedi ad te litteras: diui Augustini caenobita: sacrae Theologiae sectatore supra aetatem illustri: concionatore etiam celebri: tecum (ut accepi) affinitate: mecum uero summa necessitudine coniuncto. Is modo ad te uenit: iussit: salutabit: alloquetur etiā uerbis meis. Velim illum familiariter accipias: iucunde audias: annuas quoque uotis eius. Eum denique quibuscunque rebus opus fuerit: studio: atque officio prosequare. Dignus est enim tuo amore: nam ad affinitatis foedera: quae uulgo probant. Accedit tum uirtutis: ac doctrinę ratio: tum morum similitudo: quae in amicitia sapientes: (ut plane nosti) maxime spectare consueuerunt. Ego Ambrosium diligo: & amo uehementer. Qui differendi disciplina: philosophiae laude: sacri eloquii: & diuinarum literarum cognitione excellit. Castus homo est: modestus: integer: mei perstudiosus: tui etiam obseruantissimus. Eum tibi plurimum commendo: & ut commendem: necesse est. Nam quorundam aduersariorum improbitas eius dignitati insidiatur. Patet enim semper inuidiae uirtus: & uiri amplitudinem confictis dolis labefactare contendit. Propugna quaeso & inuidorum obsiste atque obtrecta cogitationibus. Confidit plurimum tuo presidio: ne eum spes fallat: etiā atque etiā rogo. Quod si ornatus ad nos: & hilaris redibit Ambrosius eum tibi perpetuo deuinxeris. Me ipsum quoque nihilo secius. Tu uicissim: cuius explorata mihi: & liquido perspecta uoluntas est: uelim mea opa utaris: Quę si in tuis rebus fortasse inanis fit: in amicorum negociis certe. (ut spero) non erit prsus inutilis. Vale.

AVgustinus Dathus Bartholomaeo Scalae. S. P. D. Cum ipse praesentem te presens uidere non possim. Venit istuc una cum Senensium legato alter Augustinus Minos tabellio. Qui cum mihi sunt omnia communia. Certe uir probus: humanitate: & eruditione apprime clarus. Et si amicorum sunt communia omnia: sit ille quaeso & nostrum utriusque communis amicus. Is te affabitur meo nomine: & quae concepi: ipse tecum colloquetur. Tu uelim tibi persuadeas: qum illum audies: te Augustini ueram audire uocem. Et si tertium in amicitiam asciueris: & uerbis eius fidem adhibueris: utrunque erit mihi q̄ gratissimū. Aueto: ac semper & incolumis esto & nostri non immemor usq̄.

BArtholomeus Scala Augustino Datho. S. Iam de amicitia nostra plura dicere superuacaneū puto. Itaque non de amicitia a nobis post hac accipies litteras. Sed amicus ad amicum scribet (ut amici solent) admodum amice. Quod & tu continuo facis diutiusque ut id facias oro. Ego si aliquando sum in respondendo tardior: uelim condones. Obruor enim aliquando ita occupationibus: ut etenit superioribus diebus: ut homo non multi ingenii non nunquam oblitus car mei. Quod mihi gratularis ob honorem muneris a populo honorificentissime profecto datum. Scio te cogit natura tua & nostrae amicitiae necessitas. Sed id ex Deo est. Illi ergo pariter laudem demus: enitamurque ita uiuere pie religioseque: ut nos deceat quos caeteri homines: quod aliquam fortasse de nostris moribus honestam habeant opinionem praecaeteris honore dignos putant. Quamquam ipse optime me noui: & curtam suppellectilem. Quod autem attinet ad rē Collensem. Faciam: ut mones: & si adibes calcaria currenti (ut aiūt) magistratus concordia affectat. Collensibus omnis discordia detrimentum affert. Tantula lis negligēda etiā aspernandaque uidetur: ne dum tam diu tot legationes: & litterae aliis urbiū tam crebro frustra esse debeant. Me quidem (ut tecum amicissime loquar) tota ea res ad nauseā fastidiuit. Heus de Corintho: de Messana Romani digladiantur cum Carthaginensibus. Scarna. Vasonius mons. Elsa flumen: Mulinaccius: Petrina: ridicula nos nomina perturbant. Vos debetis mea sententia pro magnitudine animorum uestrorum magis ea despicere: atque ultro uocare ad pacem: eam dare etiā inuitis. Si minutioris ingenii nostri rem uilissimam pertinatius tutarentur. Sed ego cuicunque concordiae fauebo pro uiribus: & (ut mones) ubicunque adero: & quantum conari potero nihil praetermittam: bene: & longū. Vale.

BArtholomeus Scala Augustino Dato. S. Ex Minoe te altero quod scribis gratissim as litteras accepi tuas. Sunt enim illę quidē per humaniter & per amice scriptę. Minos quoque ipse: qui uerbis tuis est mecum suauissime collocutus: uoluptates mihi omni ex parte cumulauit. Ego quid de nostra amicitia sentirem: scripsi ad te superioribus diebus: litterulis perbreuibus. Eas Cioni nostro tradidi: ut ipse ad te deferri curaret: propter eius mirificam omnibus in rebus diligentiā. Posteaquam scripseris eas ad me: quas Minos reddidit arbitror illas nostras accepisse. Nihil muto de his: quae tum scripsi de nostra amicitia. Addo etiā nunq̄ ex oibus quos aut obtulerit casus: aut uoluntas delegerit: aut certe dederit necessitas: quempiā me auidius ad amandum accessisse. Te igitur iam non modo: ut doctum hominē: atque eloquentem: quae ipsa per se

pei.

magna quædam causa esse debet beniuolentiæ inter nos conciliandæ. Sed ut uirum bonum: ut amicum ueterem: quem ego uiuina soleo anteferre recentioribus: arctissime sum complexus facitq opinor desyderium uidendi tui: & corã colloquendi: ut & mire quodam ardore legam litteras tuas. Erga mecum de te sermones serunt: incredibili prosequar beniuolentia: quo mihi facilius est Minoem recipere tertium: & amare ut te alterum. Et profecto is mihi primo etiam congressu uisus est: qui a te effingitur uir probus: humanitate: atq eruditione apprime clarus: eius sum affatu uehementer delectatus. Sed auxit ille sitim meam non restinxit. Quid fons inquã præme: si in his riuulis tantus est suauitatis! Leonardus etiam beneuolentius legatus ad nos Senensis: & tuo me nomine salutauit: & animi uoluntatisq tuæ erga me locupletissimum testẽ sese prębuit. Non ego iam testibus: (mihi crede) natura ipsa nostra satis testificatur. Ago tamen tibi ingentes gratias: qui tantũ tribuas nobis: & necessitudini nostræ: ut nullum officium accumulandi amoris prætermittas Beneuolentius autem: quem iucunde ut intuear iubes: amo: obseruoq diu Nostra etiaʒ ciuitas probitatẽ eius & sapientiaʒ nouit: & habet in summo prætio. Cosmus quoq Medices noster: quem ego humanũ Deum appellare sum solitus. (Naturam enim hominũ uirtute e sapientia sua superauit) De Beneuolentio sæpe numero cõdignas quidẽ prędicauit laudes. Nõ possum nõ totus eẽ Beneuolentii. Si ad eũ scripserit: facito ut ei me q̃ diligẽtissime cõmendes: ac totũ tradas. Bene ac longum: Vale

Bartolomæus Scala Augustino Datho. S.D. Reddidit mihi Ciones Rani utriusq nostrum amãtissimus litteras tuas: elegantes quidem: & te dignas. Nos profecto mi Augustine diu amici sumus ita.n. sentio naturam moresq: quę ornantur plane: & maiora tieri possunt nostris studiis: conciliare amicitias: easq & constantes & perpetuas esse solere. Facitq ea naturæ uis: quod sapienter in Lælio scribit Cicero: ut quos nũquam uidimus quodãmodo diligamus. Nam quæ iudicio nostro: nostraq electione cõtrahuntur: sæpe uel leuissimis quibusq de causis labefactari: dissolui q uidemus: magno cũ dolore animi nostri: quos nec immerito tantum ab errasse indeligendo pænitet: qui natura ipsa: amore: beniuolentiaq iunguntur. Eos uero non aqua: nõ ignis (ut aiunt) poterit disiungere: quin quod multo est admirabilius: mortuum quoq amicum relictus in uita alter eodem animo prosequitur. Sumus nos quidẽ cõciliati natura amati cum primum legi litteras tuas: id est cum primũ: qui fores quiui itelligere. Si quid ẽ i me: quod redamatione dignum sit: uehementer gaudeo. Vera.n. amicitia nihil mihi uidetur esse iucundius sed de amicitia satis. Ne sus: Mineruã: Redeo ad Cionẽ. Habeo illi ingẽtes gratias: qui de re mecum per sæpe est suauissime collocutus: ut huius recentis coniunctionis: & necessitudinis nostræ uoluptatem plenissime cumulauerit. Vir est bene prudens: & quantum natura potest præstare suo Marte.i. sine studiis: & litteris satis acutus: satisq eloquẽs. Sum ego hominẽ arctissime complexus ut addita cõmendatione tua: nihil omnino possit accedere. De rebus nostrę ciuitatis scio eum ad uos scripsisse q̃ diligẽtissime ut officium in hac re meum desyderari abs te minime putes. Id non prætermittã prospera iam esse omnia: quietiq & paci consona: quod cęteris quoq omnibus gratissimũ: ut Sit oportet. Musæ autem nostræ etiam gestiũt lętitia. Tu cũ his te oblectabis: & imortalẽ efficies. Vale.

Bartholomęus Scala Augustino Datho. S. D. Ne redirent & legatus: & scribas: & Ciones omnes nostri sine meis litteris. Hãc ad te scripsi breuissimam epistolam. Quid.n. sim longior talibus ad te uiris: tam utriq nostrum amicissimis a nobis modo redeuntibus! Eos rogaui: quod nullæ litteræ possunt efficere: ut uultum saltem meum: animi: cordisq humani significatorem: unde & nomen sumpsisse docti quidam autumant: quando corda ipsa nostra animosq: natura sagax in occulto posuit: ubi referent. Vale lõgum & foeliciter.

Augustinus Dathus Filius. Nicolao patri. S.P.D. Difficile factu est pater: quod tu etiaʒ pla pe dicere solitus es: ut idẽ & inuestigandæ ueritatis studio incũbat: & aliarũ quoq rerum curam suscipiat ac uelut patris familias cuiusdã uitę fungatur: quasi seruire domi nis unus posit duobus: quod humani imbecilitas ingenii præstare nequit. Quando quidem: (ut apud Platonem in legibus inquit Socrates) unus unus opus recte facit: quasi plura: quod multorum exempla declarant: plerumq non recte: sed perperam potius atq improspere. Est in manibus Aristotelis liber: qui Oeconomicus inscribitur: quem quum ociosus lego: tum plane uideo rei familiaris pene infinitos labores: eiusq prouinciæ molestias liquido ante oculos poni. Nos uero Philosophiam complexi sumus in qua ne illi quidem excællant: qui uel ad mille annos (si ita dicere fas ẽ) uitam usq ętatemq produxerit. Democritus: siue Abderites: ut plerisq siue Milesius: ut non nulli tradunt: quo facilius philosopharentur: magnas opes contempsit. Crates Thebanus tum magnũ auri abiecit: ne uirtutes simul: quod perdifficile est: ac diuitias complecteretur. Sed & negauit noster Cicero: diuino quodã uir igenio: posse sese: & Philosophiæ: & uxori operã dare. Quid igitur agendus mihi: cui parum natura tribuit & ingenii & roboris! Quantopere laborandum: præsertim in hoc lubrico æuo. Nam uita hæc fugax: breuis: incerta est: ac uere celeriter cadentibus: languentibusq flosculis simillima. Cuius tempus labitur: & rapido cursu fugaces mortalis uitę annos absummit: ut probe. M. Cato: & sapienter hominum uitam ferri ingenio cõperauerit: quod

suu.

quidem eiusmodi est: ut uel aboleatur rubigine: uel exercitatione ipsa: atq; opere rotceratur. Et nos perinde ac ferrum siue agentes quippiam: siue torpentes ocio: tandem labente die ad prefinitos terminos: mortemq; deducimur. Itaq; cauendum est: ut hoc quodcunq; temporis datur amittamus inane. Lubricis his paucisq; fruamur annis. Expergiscamur: atq; euigilemus: nedum ineuitabilis mors hos mortales annus absumpserit: tum doleamus miseri uixisse frustra. Quare ut philosophiam ducem sequar: & in hac salutari admodū cogitatione diutius perseuerem. Mitte obsecro te ad larem nostrum salutandum ioannem fratrem: qui & alia studiose gerit: & iam per belle harum rerum administrationem callet. Erit eius ad nos aduentus eo gratior: quo celerior fuerit: ut iam tandem ipse remeare in urbem possit. Vale.

Icolaus Dathus pater Augustino filio dulcissimo. S.P.D. Accepi tuam fili mi plenam leporis: sed pleniorem grauitatis epistolam. Ex qua cum multa mihi grata sunt: tum illud certe iucūdissimū: qđ te toto (ut aiūt) pectore capessentē intelligā doctrinæ studia non quę sequor ipse in hac turba forit ac defensionū laboribus: sed quę auidissime fuissem consectatus: ni res angusta domi obstitisset ingenio: & tot liberis I... ercisċūda familia: ex medio pene ingenuarum disciplinarum cursu: ad hanc quæstuariam ue. merrenariam potius declamandi consuetudines animum aduocasset. Duos & uiginti parens tua: & dulcis mea uitę Angela consors peperit filios. Quorum quattuor: alii abortu: alii ęgro interierunt partu. Duo de uiginti prospere in lucem editi sunt: quanquā nōnullos: uel immatura mors: quę nulli parcit ætati: aut ab ubere rapuit: aut absorpsit florentibus annis. Omnes sum pio patris amore prosecutus. Sed tu unus prę cæteris (testor cęli numen) eo semper mihi fuisti charior: q; præ cæteris uisus es mihi optimarū artium cupidissimus ac natus in primis ad litterarum gloriam: ad eam te sponte incitatum inflammaui sępius: ut cætera post haberes omnia. Solā; illam complecteteris uehementer cohortatus sū. Omnia ubi suppeditata sunt: q; tu minime ignoras: omni cura: ui industria: ne aliorum bibliothecis egeas. Currenti adieci calcaria sępe. Nihil est quod cupiā atq; optem uehementius: q̄ iam tandem te eum euadere: quam clara indoles: & ingenii bonitas: iampridem spopondit: quem inde usq; a teneris tuis unguiculis fore coniecit conciuium multitudo: quē præceptoris tui uiri omni laude præstantis Francisci Philelfi: quoddā ueluti prędixit oraculū. Eia age: rūpe moras: relinque rura: ueteres palestram repete: propera ad optata gymnasia: ut ibi sis: ubi queas proficere in dies magis: & in ea qdē exercitatione proficere: ad quā te unus inuitauit pater: amplexandam censuit: tenendam persuasit. Non sum passus te rura peragrare: ut uillici fungaris officio: ut rem familiarem geras: ac rusticeris: præterq̄ te studium adhortetur tuum. Noui te sępissime laudare Antistium Labeonem: qui: nunc in urbe negociari: nunc in agro ociari solitus esset. Si non unq̄ secessus amęnus: & solitudo magna cogitationis incitamenta sunt Sed optimus omnibus in rebus est modus: etiam ab exercitatione fit intermissio sępe: ac dantur multi ad studia reditus. Vere scribis fruendum esse hac: quam per breuem uel natura dedit usura uitæ: & bonis artibus iugiter incumbendum. Etiam si trisęcli Nestoris: (ut ueteres nostri dicunt) & longæui Matusalem: quem sacræ historiæ produnt: longior ętas tributa sit. Præsto sunt agricolæ: qui faciant lętas segetes: uinitores: qui prel... : & torcularibus intendant. Pastores: qui gregibus & armētis præsint. Adest Ioannes qui probe curet uillici munus. Auscultemus Euripidē: quam quisq; nouit artem in ea se exerceat. Tu ueni: & notum tibi decurre stadium: ut sis gaudium & corona parentum: quando te nostræ Senectæ habemus dulce uehiculum. Vale.

Vgustinus Dathus Filius: Nicolao patri. S.P.D. Quanto sim dolore affectus: & quanto etiam pressus luctu: nemo possit aut uerbis. aut epistola consequi: quem uiuere: quē ualere putabam fratrem dulcissimum: ætate florentem: & moribus franciscum sacerdotem luctuosus casus: & immatura mors abstulit. Tristem nuncium tristi animo accepi pater: & eo iniquiore tuli animo: quo inopinatior allatus est. Nesciebam illum ægrotare pater: & repente de illius interitu reddite mihi sunt funestæ litteræ. Exanimatus sum & incredibili quodam stupore affectus: ut nec tum animus constiterit: nec quo me uerterem scierim. Atque ipse mecum: num fato; num fortuna: ereptus est frater! Natura haud equidem opinor neque enim medium uitæ cursum attingebat: quamquam quidem primum: quid medium: quid extremum in eo: quod instar puncti obtinet! Quid tam circuncisum: quid tam angustum: quid tam breue: ut hominis uita! Heu fugaces nimium labuntur anni. Fugit profecto uelut umbra hominis ætas. Facta est usq; tanquam fœnum tectorum quod priusquam euellatur exaruit. Lacrymas nequeo continere cogitans fratris immaturam mortem: atq; acerbum interitum. O lubricum: & caducum nostri æui quodcunque datur spatium: quibus casibus subiacet humana conditio. Redeuntē domum iactus fortuito lapis hominem ferit: caput infringit: paruo temporis momento delet. Quid uita hominis fragilius omnino existimari potest! Sed tria me lugentem consolantur: & summam doloris acerbitatem leniunt. Primum tuæ moderationis exemplum. Accepi .n. te adeo patienter filii mortem ferre: adeo modice: ac sapienter: ut Catoni illi seni comparandus esse uidearis. Hanc mihi præcipuā constituo medicinam. Accedit eius: qui uita excessit: singularis: atque egregia uirtus: morum

prob.tas:integritas uitæ:pietas:innocentia:quibus:ille semper excelluit laudibus:ut ob eam causam omnibus charus esset. Postremo naturæ ipsius necessitas magnum præbet solatium. Moriendum est enim omnibus. Longius/aut propius mors sua quemq manet. Non habemus in terris id:quod Apostolus tradit:domicilium duraturum:sed futurum inquirimus mortis legem subituri:in hanc lucem ingredimur. Cum illis bene agitur:qui pie ac religiose/obeuntes carnis fractis ergastulis/ad beatorum sedes migrauerint. Hanc spes præbet nobis & bene acta illius uita/& religiosa mors. Proinde mærere desinamus:& contemptis humanis illecebris/ad imortalis uitæ fęlicitatem aspiremus. Ego tum denique sum incolumis:quum te ualentem esse intelligo. Valeto.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. III. kal. Malas dulcissime pater Vrbinũ salui incolumesq peruenimus. Nec dici queat:quanto non modo Vrbini:sed uel toto pene ipso itinere honore excepti sumus. Habeo:atq ago Deo gratesq tot me tantisq dignatur muneribus. Vnum id mihi molestum est:non reppenisse illustrem ipsius Principem:atq indytum Ducem:qui Ferrarias profectus esset ad celeberrimas nuptias:imo (ut dicam fortasse uerius) ad peruisendam Sponsam. Verum illum propediem affuturum expectamus:qui multo me maioribus. amplioribusq bonis afficiat. Sed quid uel mei itineris/uel honorum meorum texam historiam? Omnia plane intelliges: si fueris coram cum Bartholomæo locutus: quem obsecro te pater id quod antehac fecisti:non secus ac filium nostri utiq amantissimum: & tui etiam obseruantissimum tracta:suscipe:amplectere. Qua ille me cura/qua ue diligẽtia fouerit:non facile epistola consequar. Quid nunc multa? nisi me longinquitas hæc maior: & uestra hoc est amicorum/sodalium/propinquorum/sororum/fratrum/atq imprimis parentum turbet absentia. Nemo est:qui me uno uiuat lætior. Satis superq fortunatus is putandus est:qui & eo:quod habet:contentus est: & nihil præterea concupiscit. Qum autem componendarum rerum fuerimus cura soluti:nõ frequentes modo:sed longissimas quoq scribam ad uos literas. Dulcissimæ matri/totiq domui:atq iis etiam:quorũ dicet nomina Bartholomeus noster:dic queso plurimã meis uerbis salutẽ. Rainaldo Peccio age meo nomine gratiã: & claris me ciuibus cõmenda. Vale.

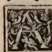

Vgust. Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Nequeo sine dolore & lachrimis scribere pater:non possum:quin detester aduersam fortunam:quæ me tã inique insectata est. Pro dolor/interiit dulcis Oddantonius Princeps/crudeliter a sęuiente ac tumultuãte suo ipsius populo trucidatus:in quo magna spes mea sita erat. Quam fallax fortuna est:q̃ uariæ rerum uices. Habeo tamen Deo ipsi imortali/ac cœlitibus omnibus grates:qui me in tanto sæuientis uulgi furore incolumem seruauerunt. Per mille pericula:per densum tumultuantium hominum agmen transiui:atq euasi incolumis. Hoc qui mihi euenerit/nescio:diuina me adiutum ope non dubito. Vi tamen eripuerunt me domo. Bonis spoliauere omnibus:una spes est innocentiæ/ac probitatis. Omnes me uiri boni una uoce tuentur:non tam Principis interitum deflent/q̃ iniustam meam sortes deplorant. Ipse imprimis Princeps Federicus omni fauore prosequitur. Hic si annuerit/curabo diligẽter:ut ad uos redeam:infensam fortunam expertus sum:atq acriter insectantes. Sed præsente Deo nõ ego cedã malis:sed contra audentior ibo. Reflauit instabilis fortuna:nos tamen ualemus: & euasisse extremæ cladis discrimen id/plurimum gaudemus. Interiisse tamen optimum Principem mirum in modum cruciamur. Vale. Scripseram litteras:en accersor ad Principẽ: propero ad eum:ille iubeo inquit:ut ad uos mittas tabellarium meis sumptibus: & omnia illis significes:ut gesta sint ordine:simul hortatur:ut quibus conditionibus apud fratres eram:apud se quoq esse pergam re ipsa perspecturus:quanti me & patriam nostram faciat. Scribit ipse quoq ad nostros Magistratus litteras: & spem optimã pollicetur. Quid multis moror? Benignus se mihi & affabilem præstat. Mitte Iunatini uerba: & moneri illius iube/res suas mea diligẽtia nequaquã perisse. Veniam omni cunctatione remota/ad uos uisendos: & coram omnibus de rebus diffusius colloquemur. Aut igitur confestim ipse uobis adero:aut scribas meliora & iucundiora indies. Esto bono animo:atque adime molestiam:cæteri ut idem faciant:da operam ꝑ tua sapientia:ac fœliciter Vale.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Velim mihi credas pater/post multos uariosq labores:recepi tandem paululum spiritum:cum. iiii. Nonas Augustas redditæ mihi sunt literæ tuæ. Q d angorũ/ac molestiarum ingẽs mihi fuit solatiũ:q̃to me dolore leuauerint/nequeã explicare. Sed tu facile cogitare possis:si multiplices nostras ac grauissimas:quę me distraherẽt curas aio/ac mẽte cõsideres. Nã qd mihi putas fuisse animi:quũ præ oculis indignis cernerẽ tractatũ modis:quũ sæuissimis sauciatũ uulneribus:quũ miserabiliter trucidatũ eum:q Dux foret indytus:q Princeps magnanimus:q omnibus fere & naturæ & fortunę bonis florere:q diuino polleret ingenio:qui per uiridem/ac florentissimam uiueret ętatem:qui meo nunc conuictu/& crebra consuetudine/supra q̃ dici possit/delectaretur:qui mane:qui interdiu:q uesperi audire ex me semper auẹret:ac nosse aliqd. Sero ille quidẽ ad intermissa studia aĩum

reuocaret. Sed eam reuocationis tarditatem studii diligentia compensabat. Doleo nimirum: ac discrucior uehementer: quum tam chari Principis & dulcis Oddantonii subit me recordatio. Hac atque illac perfluunt lachrymæ: quotiens illius acerbũ: tristem: & funestũ casum considero: & quod uel maximũ est mœroris nostri & luctus fomentum: suauissimi principis cladẽ & crudelẽ interitũ dies cogor cogitare: & noctes: ut iniquo prorsus aio ferã tãtam mihi secũ consuetudinẽ extitisse: Qui pridie q̃ excessit e uita post longã horarũ pene triũ de officiis lectionẽ: de claro⁊ hominũ morte comiter mecum multa grauiterq̃ locutus ẽ. Credo præsagiens: quod postridie sibi miserũ fatũ impendebat: cũq̃ defessum me legẽdo: ac non ita ut cupiebat iucunde respondentẽ aduerteret: mites ille i me coniiciens oculos. Da ueniã mihi Augustine præceptor inquit: ac uale: quasi tum expleuisset: quæ erat auditurus oia. Demũ subiecit. Fer quæso iportunũ me moderate: dixitq̃ nouissima uerba. Quã erat mollis: q̃ liberalis: q̃ festiuus illius sermo: q̃ leneq̃ pclarũ igeniũ. En iacuit postero die exanimis squalẽtẽ habẽs ac fœdatã nudã: ante illa faciẽ: & concretos sanguine crines. Quis lacerũ corpus scribat: quis disiecta membra: ac molles cruentatos artus? Cuius tam crudele: tamq̃ tetrum aut narrantis: aut cogitantis ciuium ora non cõpleant lachrymis. Ve⁊ præter animi sententiã in hãc mentionẽ plapsus sum. Nescio.n. quo modo aut natura: aut consuetudine comparatũ est: ut ad ea quæ acerbius animũ premũt: ipsa nos cogitatio etiã propellat inuitos: meminisse aius horret: cũ insaniens populus undiq̃ tumultuaret: cũ sæua arma pstreperẽt: cũ ingẽs furor ad extremã usq̃ multo⁊ perniciẽ tela ministraret: cũ ipse a frementè grassantium turba domo abriperer: & bona: quæ haberẽ: diriperent oia. Anulus: q̃ in digito erat: pene mihi excidio fuit: q ex oibus rebus nostris superfuit solus. Nudus pfugi: in proximo teplo delitui delatus illo: ut certe statuo: diuini numinis fauente dextera: q̃ q̃ & extrusum me domo tortus quida & minacibus oculis a pectabat. Qđ ni boni ciues opẽ tulissent inopi: etiã uita uersabatur i dubio. Ss mala oia ab ignobili & insano uulgo. Sopitis deinde rebus: & turbulẽtissimo sedato tumultu: & interfecto Principe: trucidato Manfredo protonotario: & so Thoma quodã Ariminẽsi: conciliata concordia: quã Federici interueniens peperit: cœperunt Vrbinates tum singuli: tum uniuersi clamitare indignissime factũ esse: ut quē innocentẽ: quẽ probũ: quẽ bene uiuendi institutorẽ esse intelligerent: eum tulis plebecula tãta affecisset iniuria. Cum primis Federicus Princeps ita oio meũ casum iniquẽ patit: ut uix sibi fratris sui interitus potuit esse grauior. Is decreuit si ipse absentiar: ut maneas apud sese: atq̃ ut id facias: amplissima pmia pollicet. insup amisso⁊ recuperationẽ. Sed & de his aliis litteris plura. Dolentẽ me: ac uariis sollicitatũ curis: consolatæ sunt tuæ poptatæ litteræ. Qđ aũt sim tam charus ciuitati: plurimũ mihi gaudeo. Lugeba miserũ infortuniũ: & animi cruciabar. Sed acceptis & tuis & nostro⁊ magistratuũ ac Reipub. litteris: non modo magnã accepi consolationẽ: sed etiã lachrymatus præ gaudio. Has legi etiã quater: ac decies: & dulce stillantibus interlitui lachrymis: atq̃ ubi.iii. Nonas sextiles declarẽ sũt: aut legi: aut cogitaui uestras litteras. Idq̃ mihi unũ fuit suauissimũ pabulũ: & labo⁊ oium dulce lenimẽ. Nos bene ualemus: & ad uos uisendos cogitamus. Deferemus usq̃ ad Principis reditũ: q quo die ad me tabellarius reuenit Eugubium pfectus est. Quicqd interea noui acciderit: faciam te continuo certiorẽ. Hortat me Vrbinatũ Senatus: ne quo abeam absente Principe. Itaq̃ omni ratione expectandus ẽ Princeps. Spero oia mihi pspere succedent. Vale.

AVgust. Dathus filius Nicolao patri. S. P. D. Praeclare pater mecũ agit: ni duæ res mihi molestiã nõnullã afferant. Suauissimi Principis Oddantonii mors peracerba: & tui ardentissimũ desiderium: Sed alterũ die adimet: ut aiunt: alterũ q̃primũ explebit aduentu: ut ipse arbitror: ad te meo. Nup Eugubio rediit Princeps Federicus: qui cũ uarios sermones côtuli. Eius hic tandẽ animus: hæc mens ẽ: ut mea mihi restituant ad unũ oia. Sed factũ adhuc est nihil. Dolet nimiũ ea me affectũ esse iniuria. Sed ea sunt tẽpora: ut non oia uelle quæ possit. Adhuc oia mortẽ minitant: & sanguinẽ ostentare uidẽtur oia: Exultãt uulgi animi: & recentis cędis memores Principẽ ipsum deterrent: ab iustitiæ: iurisq̃ administratione. Ve⁊ ego ita opinor: ut tandẽ nihil amiserĩ. Pollicet aũt Princeps: eam sese opam daturũ: ut sibi perpetuo sim deuinctus. Attamẽ grauissima⁊ nũc re⁊ occupationibus impeditur. Eugubii multa gerẽda erãt: ubi diutius modo imoratus ẽ. Sed erit mihi propitius imprimis: cũ sim sponte incitatus: tũ nostro⁊ magistratuum: ac præsidium inflamatus litteris. His ego agam p litteras gratiam: si uidet: cum responsum accepero: quibus: q me Principi comendarunt: is respondere non potuit: quoniã Pisaurũ pperaret ad Galeaz Malatesta cõtinuo rediturus. Curabo diligenter: & ad Magistratus ipsos: & ad ciues istos responsum. Miror pater: cur & tu quoq̃ non ad Principem aliqd littera⁊ dederis: quas accepisset iucundissime: habuissesq̃ perhumanum responsuz. Vult omnino Princeps audire quotidie ex me aliquid: summamq̃ ostendit non modo beniuolẽtiam: sed (si dicere par est) etiã obseruantiã. Ex omnibus Senẽsibus: q hic eẽnt: me unũ honorifice excepit: ac spe optima ducit. Curabo: quum redierit. Salaru fidem ex illo: ac litteras & simul: ut istuc uolem. Ostendit se litterarum cupidissimum: quod me plurimũ delectat. Optimus ẽ hic qdẽ Princeps mea sententia & prædarissimus: licet mihi quodammodo gloriari. Cũ cæteri despecti sint oẽs: q cũ duce erãt. Ego cũ Duci percharus fuerim: Sum huic nũ tali ter: charissimus: quanquam uersatur in magnis multisq̃ laboribus. Misereq̃ me eius solli-

cetudinis: nec unquam aut dies quiescit aut noctes. Verum abiens post longiusculum sermonem deiurauit. Nihil tam curaturum sese quam rem meam. Idque (si non me fallit) ex animo. Quid Curtinianum agat: quantum ex nostris prediis frumenti perceperimus: quam noster fundus colatur diligenter res familiaris nostra quo uno se modo habeat: scire de te cupio. Sed quamprimum & uos oes & nostra reuisam. Ante omnia tamen de uestra omnium ualitudine certior fieri uelim. Matrem imprimis, fratresque ac sorores omnes iube saluere meis uerbis: quos cum semper alias: tum praecipue ad te scibens, auço: atque ardeo uisere. Proinde cuncta relinquam tuos cupide, ac propediem salutaturus suauissime pater. Matri commenda me, & claris conciuibus: fac ut amicorum coetus & aequalium turba nostri sint memores: nec obliuiscantur absentem. Nuper misit Princeps Federicus legatos Florentiam: quid nam acturi sint quum relcauero (si licere indicabimus) confestim accipies. Robertus de monte Albodo id ipsum opidum recepit. Princeps Galeaz Montemgaudium: Nuuilaram, & alia nonnulla opidula. Noui nihil est aliud. Vale. Quid plura scribam: cum iam sum iter arrepturus? Iterum atque iterum uale ad nos dulcissime pater.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Si uos omnes ualetis bene est: nos ualemus. Legi: ac relegi: quas hactenus misisti ad me epistolas. Iis intellexi gratum tibi fore: ut agros relinquam: & quamprimum ad uos redeam. Nec uideo: quam ob rem id tantopere cupias: nisi quod expectant nostri meum reditum. Quid mihi nunc cum illis? Num obsecro quinquaginta aureum mihi lectionem parauerunt? Id si factum est: nihil est morae: quin quamprimum ueniam. Sed nunquid mihi equorum greges parauerunt? Ego uero, si recte memini, neminem accepi ex tam amplo amicorum numero: qui equum obtulerit: ut mature redeam. At cupiunt: inquis: desiderant: exoptant nostri tuum reditum. Quod absum: dies noctesque cruciantur. Quid nunc mihi quaeso cum illis? Verum pater ita fui iamdudum amicorum: ut iam uelim meus esse. Nam haec dies alios mores postulat: aliam uitam affert. Iam profecto tempus est: ut malim meus quam alienus esse. Quod si me amici & expectarent (crede mihi pater) ad uos laetus aduolem. Sed quales amici putandi sunt: qui semper suis rationibus consulunt? Quos uero amicos nocentieos negligunt: despiciunt: atque omnibus modis spernunt. Siquid sese ex amico sperent adepturos commodi: tum nihil est amico: neque charius, quicquam nec iucundius. Nihil est eo tempore amico melius, ac praestabilius. Quum uero ad alterius rem forte uentum est: neminem prorsus nouerunt. Quales hi obsecro amici existimandi sunt? Nouimus & nos ueram amicitiae rationem. Eiusmodi igitur amicos circumscimus: qui sibi nati sunt. Horum tu pater hortatu rebus rusticis me relictis redire Senam iubes? Quare si ita tibi pater cordi est: ut meis postulantibus redeam: redibo uel pedibus: ut non tam ad libertatem quam ad seruitium natus esse uidear. Iam procul philosophia absit: quae ita animum instituere hominis solet: ut nemini parere uelit: nisi praecipientibus docentibus: ac iuste denique imperantibus utilitatis causa. Fac igitur: ut sciam quid de meo reditu decernas: ut meis paream. Quorum nemo adhuc misit (nisi me animus fallit) ad me litteras. Quid si non dignantur me litteris: quae sunt praeterea speranda ex eis? Pene uolui scribere. Sinant amici ualere mei & ipsi uti digni sunt, ualeant. Aueto.

Vgustinus Dath. filius Nicolao patri. S.P.D. Si uos ualetis bene est: nos belle ualemus. Optamus imprimis tuam incolumitatem pater: & ut ex sententia conualescas. Dies precamus & noctes. Te autem oramus: ut curis omnibus reliquis, omnem ad uires recuperandas adhibeas operam: & animi molestiam simul, & odiosam podagram salubribus aquis abluas: ut tuae ualitudinis integritate pacis: quam modo assecuti sumus: Gaudium cumulare possimus. Nam eum quaestum putamus maximum. Sanum te, ac sospites conuerit: Id summe erit nobis tum laetitiae, tum etiam foelicitati. Hic omnia bene se habent. Reliquum est: ut iucunde uiuas: & tristitiam omnem in laetitiam uertas. Quid multa ad uestras ternas litteras? quae ad uictum necessaria essent: misimus: cumque his obsonia: & quam Dominicus postulauit: succidam: dedimusque ea ad uos puero Ioannis fratris: idque nudius tertius. Si nondum accepistis: miramur. Si uero accepistis: quid repetere eadem opus erat? Caetera: quae poscis: parata sunt omnia: Siquis isthinc ad nos uenit: cui dare possimus: fac me: ut sciam per tuas litteras. Puerum segniorem accusa: ac nobis irasci noli. Iterum atque iterum cura: ut & corpore podagras arceas: & omnem ex animo molestiam pellas. Vale suauissime pater: & uxorem & fratres saluta uerbis nostris.

Vugustinus datus filius Nicolao patri. S.P.D. Cum redire decreueris: iubes equum parari tibi. Defessi sumus illum tibi quaeritantes pater: tandem mittimus multo certe labore quaesitum. Te & Ioannem plurimum desideramus; quorum nos turbat absentia. Tabellarius sero detulit tuas litteras. Sed multis: quae (ut paulo liberius tecum agam) ioco scripsisse uideris: coram respondere fuerit lautius. Quamobrem cura obsecro: ut quamprimum uenias. Redibis, crede mihi, plurimum expectatus. Vale.

Vgust. Dath. filius Nicolao patri. S.P.D. Accepi. vi. Idus Augustas tuas litteras: quibus id nactus sum: quod plurimum antehac desideraueram. Sum. n. & de sospitate tua imprimis, deque familiae caeterae incolumitate abs te factus certior: quod nescire summo sine dolore: scire absque uoluptate non possum. Quapropter te uehementer oro: ut siquid datur aliquando & tempo

ris & ocii ad nos aliquid litterarum scribas. Erit id quidem mihi q̃ gratissimum. Desidero enim cum aliorum tum praesertim tuas litteras: quę non modo quia patris sunt: sed etiam q ornatę & iocosę delectant. Q d' ais expiasse scribis: id neq uerum est: neq ego confiteor. Nam nihil peccanti nulla est expiatione opus. Quod uero tam sero scripserim: serius isthuc uenientibus tabellariis tribue. Ego.n. in scribēdo diligens & fui semper: & esse uolo. Scribis affuturum te hic esse propediem. Ego ut id facias te uehementer rogo. Vale.

AVgust. Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Spero nisi me fefellerit opinio rem frumētariam propediē expeditū iri. Sed q tu non ignoras flagris & calcaribus opus est. Nos agricolas mutauimus. At non mutarunt illi mores: atq urinas reꝗ fides eorū sit q̃ diligentia. Ad sancti Quirici oppidum ad nundinas sum profectus: ut Catonis pręcepto parerem: qui bonum siue patremfamilias seu uillicum iubet uendacē potius q̃ emacem esse. Dedimus operam: ut perendie ueniat: qui uinum exportet: ac uendat. Ne multa scribam: hunc mensem omnem rusticis negociis diximus: quae omnia bene se habeant: si repastinationem cu. rassemus. Ego alias bonus uillicus ac diligens rerum gerens. Nolo aut contumeliosus esse: aut acerbus: ut qui tuas uirtutes imitari nequeo. Hac una saltem in re sim tui simillimus: quae noua contingunt inuitus scribo. Abacta centum & decem pecora aut eo amplius & Perinianum compulsa accepisse te arbitror. Hodie insidiis pene rapti sunt octo: ut alii referunt nouem Martianenses homines: qui prędam ipsam recuperare conarentur. Heri ad uesperam Cursinianum diuerterunt. Postridie rediere uacui. Tuas expecto & amicorum litteras. Iulitae dic accessisse me ad solēne sancti Quirici eius nomine: ubi honorifice ac perfamiliariter exceptus sum. Matri cōmenda me & cum amicis caeteram domū omnem saluta. Vale.

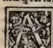

AVgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Postq̃ scripserā alteras ad te litteras eodem die amicus noster ad multam noctem Cursinianum rediit: diuertitq primū ad proximum heremitam: sed spero illum diligenti adhibita opera & mecum in gratiam rediturum: & facturum omnia: quae tibi grata fore arbitremur. Quanquā modo incertus sum: quid agam nimis multos recessus habet mens hominis: & imprimis huius boni uiri inscrutabilia sunt consilia: & altiores cogitationes: cognitu autem perdifficiles. Cogor uarias animo uersare sententias. Camęleontis similem dicas. Aliud ieiunus: aliud pransus sentit: nec idem est perdius ac pernox. Me certe cruciat animi: & magna sollicitudine uexat. Teneo quod dici solet. Lupum auribus. Si mitto uereor illius insolentiores animus: sin retineo fraudem pertimesco. Vide qd agendum sit mihi. Nam & consulto & mature facto opus est. Ego a tuo iussu nūq̃ discedā. Vale.

AVgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Et si fortasse meum reditus expectabas: tamen coactus sum fallere tuam expectationem. Quandoquidem tu spem nostras fefellisti. Miseram ad te litteras: quarum responsum cupidius desiderabas q̃ scribi possit: atq uenit isthuc Ioānes ordine religiosus: & magna necessitudine nobis ac iustis de causis amicus. Venit is igitur Senam: te conuenit: pluribus allocutus ē: litteras meas reddidit: compluscul os in urbe dies demoratus ē. Cursinianum rediit: hunc confestim salutaui: atq de uestra omnium ualitudine auide: ut noster fert usus: percontatus sum. Rogo: ut cōtinuo e sinu aut sacculo litteras depromat. Ille admiratus nihil iquit tuus pater nobis litterarū dedit. Magna tum de spe decidi suauissime pater: & in dolorē non mediocrē incidi: ac me a uobis fuisse neglectū magna admiratio fuit: nihil scriptus esse summa molestia. Quod nisi pudor deterruisset: atq obseruantia patris: cum Terentiano Pamphilo exclamassem. Hoccine est humanum factum! Hoccine est officium patris! Nunquid non ego dignus eram tuis litteris! Sed mitto meipsum pater es: nec me filium decet non probare: quae facis: etiam si contemnas: in bonam accipio partem. Verum quae scripta erant: responsi aliquid postulabant. Vos fortasse aliqua aegritudo premit. Sed mihi ad hunc diem angores erant undiq ac molestiae. Nihil de charissima sorore Bartholomea noui allatum erat: dare ad uos litteras nemini poterā: redire isthuc: & aduersa tēpora atq acris hyems & rei familiaris cura prohibebat. Erat mihi quotidie cum durissimo homine certamen: cuius iam cępimus insolentes ceruices contundere: & iam mecum in gratiam rediit. Sed eius causam coram exponam potius q̃ committam litteris. Et ne de illo nunc multa accuso iam ipsum remissius: praesertim cū & mansuetior sit q̃ consueuerit: & magis frugi reditū meum expecto: cum responsum dederis. Cella olearia impleta est: penaria instituta: cura habita frumenti: ut iusseras: Ordeum uenundatum: uinum non secus: quod uendi pręstabat. Fundus locatus est: colendis agris data opera. Stercorata oliueta. Veteres coloni pulsi moti p: qui rustico opere exercendo segniores erant. Sed de sylua cedua actum est nihil. De amici reditu atq omnibus de rebus sequar tuum & sapientis matris cōsilium. Vnum prudenter submonere sum ausus: ne quid irate: ne qd incōsulto geratur. Quod si adhuc nō redierim nō mea culpa ē. Tuae litterae uel celeris reditus uel diuturniotis rusticationis causam afferent. Nā Bacchanalia paruae mihi curę sunt: sꝫ Pasca & magnū solēne maxīe erit. Tum.n. relinquā oīa ac uos uisaꝫ. Expedit mea sententia: ut paululū rusticer: ubi & rei familiari cōsulit: & ueteribus nostris cōsiliis fit satis: sꝫ oībus i rebus

parebo semper tuis iussibus. Id nobis quęso gratificare: ut his q̃primum respondeas litteris: & me de uestra ualitudine & sæpe: & confestim certiorem facias. Vale.

Vgust. Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Q uāprimum cōfecto solemni ac peractis nundinis postridie eius diei: nisi quid impedimēto erit: ad uos ueniam: & simul curabo: ut Bindus ipse mecum proficiscatur. Malo. n. ad tuam prudētiam confugere q̃ culpam aliquam admittere. Nosti probe: & recte calles: quæ ad hanc rem opus sint. Iam fidem dedit: ac dexterā iunxit. Cætera coram. Veniam mox tamē rus repetiturus: quum coelitem Hieronymum publice laudauero. Dedi. n. ad eam rem operam. Vale.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Cupis scire quid agatur. Fruges demetuntur: earū quātum fieri pōt maturatur perceptio: ut id fiat celerius. Argētum suppeditauimus. Amicus tandē redijt ad nos. Conuenimus satis (ut mihi quidē uidetur) concorditer: idq; mea facilitate potius: q̃ illius uirtute. Quid mihi agēdum sit: quum cōsilium cęperis: fac quęso: ut celeriter sciam p tuas litteras: quanquā desidero corā tecum multis de rebus colloqui. Proinde si ueniam dederis: iam iter arripiam paucuulos dies cōmoraturus. Omnia redundat latronibus & sicariis: nec ullus usquā tutus ē locus. Nos cauebimus: & maiorē salutis nostræ q̃ rei familiaris habebimus rationē. Vale.

Vugustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Nup uir bonus & acceptis tuis plenis magnæ sapientiæ litteris & adhibitis multis a me suasionibus ac precibus pfracta tandem adamantina duricie consilium cępit: ut tuis iussibus pareat: atq; in urbē redeat. Biduum distulit hortatu meo: ut comitē haberet periculosioris itineris: sed ea nos spes fefellit: nunc maluit subire discrimen q̃ a tua uoluntate discedere. Quamobrem ne multa scribam in hanc sentētiam: & ne (ut aiunt) sus Mineruam oro te pater supplex: atq; obsecro: ut supplicem uenientem mansuete ut soles humaniterq; suscipias: arte & benignitate retinere illum satius ē. Nosti omnia probe: & ego quid scribam: tum scio ipse: tū etiam exploratum ē tibi. Percupio tecum loqui hac de re longius. Itaq; si facultas dabitur: isthuc concedam. Porro uillam reperam: & inchoatam rusticationem perficiam. Verū nobis quoq; absentibus & inuidorum improbitate urgente satis certo scio tui similis esse non desines. Nam qui uere sapit: nunquā a uera ratione aberrat. Recte traditur optima rerum omnium mediocritas. Hanc uirum sapientem tueri semp oportet. Sed noctua Athenas. Si pudoris limites fuerim forte transgressus: quęso te mihi ignosce: tua indulgētia facit: ut interdum scribam liberius. Est enim quatenus filii uenia dari possit. Illa ne utiquam uiolata reuerentia: quę natura omnibus parētibus iurisconsulto teste exhibēda est. Ad primā facem noctis scripsit legatus e castris ad nos litteras: nunciauitq; pedites quadringentos & ad octoginta equites i agrū Politiani deductos. Substitere (ut rumor est) ad Solarcum: qui locus est inter Politianum & Fullonicū medius. Verent excursionē in Perinfani Solū: ad messores arcendos boues: q a Florētinorū militibus surrepti fuerant. Florentinorum iussu tandem restituti sunt. De nostris rebus nihil est qđ scribam noui: atq; omnia bene se habent: nisi tāta foret messorū inopia. Vale.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Misi ad te pater consolatoriam epistolam. Propediem uero mittam pecuniariam consolationem. Referam gratiam empti uoluminis: quæ res mirum in modum me delectat. Parui emisti rem: quæ erat maximi. Quā liberalis q̃ benignus es pater. Sed reprimā me: ne cum gratias egerim: relaturus nō uidear. Cognosces tuum mihi munus fuisse gratissimum. Nicolucia chara nobis in his barbaris locis mater febri correpta est: & ingenti insuper laterum dolore premitur. Tute siquid agendum sit uide. Digna est: quæ & tuam beneficentiam & officiorum uicissitudinem experiatur. Habes quid morbi patitur. Cogita quod nā referendæ gratiæ accommodatius genus futurum sit. Mitto Christophori nostri obsignatas litteras: quas ad ędes eius libellionis deferri postulat. Cōmendo tibi Antonium Piccolominetum: simplicem uirum ac probum: & qui priscam fidem ac uirtutem sapit. Cognosce quęso: ac meditare eius causam. Nam ipse sibi fingit optimas rationes: te patrono eget. Cōmendo tibi illum: & causam eius diligenter. desidero fieri de uestra idest: totius familiæ ualitudine certior. Scribe igitur: & cum primum facultas datur mitte ad nos litteras. Cōmenda nos optimæ matri: & fratres ac sorores & amicorū cętū omnē plurimū iube saluere nostris uerbis. Vale

Vgustinus Dathus filius Nocolao patri. S.P.D. Ante Solis occasus pater pręter spem iter nostrum confecimus: salui peruenimus: nubes quæ late coelū operuissent cohibuerunt imbrē: sedaruntq; calorū molestiam: quod obfuturum pertimescebamus: & iucundum nobis fuit & prosperum ac salutare. Vitauimus certe læti: si non de tua ualitudine magnum dolorem atq; ægritudinem caperemus. Cura & effice: ut bene ualeas: & crebro ad nos scribas. Ita enim leuabis me graui onere. Cura inquā diligenter: ut bene ualeas. De re familiari autem fac: ocioso ut sis animo. Siquidem in ea tum seruanda tum etiam honeste exaggeranda industrie laborabimus: dum dabitur nobis rusticandi ocium. Vale: & Ioanni Sarno celtibero uiro probo & nostri amantissimo. Age quęso gratiam meo nomine diligēter: quādo i me adeo beneficus est: & nos sedulo diligit. Iterū Vale dulcissime pater.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri.S.P.D.Accepi.xiiii.kal.Sextiles pater tuã epistolã.Ea fuit mihi iucũdissima.Noui ualẽtẽ te esse.id multũ gaudeo.Nos damus percipiendis frugibus opam:sed argẽto opus ẽ. Facies mihi gratissimũ:si parũ ad nos pecuniarum miseris.Neq; n.exigendi datur facultas.Veꝝ cõgestis frumẽtis & hominibus sese intro recipiẽtibus cõsi. . . & oper. . . debitã mercedẽ psoluã: & cõmodati tibi restituã: ac reddam.Nolo.n.quempiã his temporibus in ius uocare.Q uanq̃ pleriq; absunt oppidani pręter paucos:qui ordine quot diebus excubiis agẽdis sortito destinant. Quod utile factu scribis esse:ad id diligẽtẽ operaꝫ adhibebimus. Cõmentarios repperi:in quibus rei frumẽtariæ rationes continentur. Vinum ut ueneat cura est mihi:quanq̃ eius permagna est uilitas.Attamẽ uereor:ne recens calamitas caritatẽ pariat.Satius erit perspicere:si pro temporibus pretium cõmutet. Pecus omne:armenta & greges belle se habẽt:errantq; lętis saltibus.Equleus uenit:signat q; indies.Id uolo ne sis nescius: curamus illũ probe:& ibi alimus.Scitus ẽ sororis puer:& lactei distenta ubera nactus & alumnã facetissimam.Iacobus frater ualet:& eius etiã ualitudinẽ diligẽter.Laute uiuimus:quantũ licere putamus:diligẽtes salutaria:& aspernantes quæ nocitura uideant.Si uales bene est:nos ualemus:& si minus securi.Rumor est parari bellũ:iminẽt nobis Florẽtinoꝝ copiæ:quæ omnibus sunt magno terrori.De oibus rebus ad me scribe.Pecuniam siquam miseris:do fidẽ:fęneratã dixeris. Vale.

Vg.Dath.filius Nicolao patri.S.P.D. Quãto nos dolore & molestia tua affecerit ęgrotatio:scribi satis nõ possit.Nunc aũt habeo Deo grates:si te recte confirmasti. Cura diligẽtissime tuã ualitudinẽ:& siquid acciderit noui ad me scribe. Mętus:quẽ belli suspitio iniecisset nobis oio adẽptus ẽ. Vbi inspexi pater tuas litteras:gaudeo rem succedere ex sententia. Argentũ accepimus:& quantũ ad nos dederas.Reliquum ẽ:ut maturandis rebus intend. . .:& tuis iussibus paream:ac demũ conflato me ære alieno dissoluã:ut recepta pecunia & adiecto ut eram pollicitus fęnore credas mihi posthac nõ inuitus.. Vale.

Vgust.Dath.filius Nicolao patri.S.P.D.Quanuis ad te nuperrime dederim literas: & togatis atq; inuitus pditissimũ tibi hoĩeꝫ ac scelestissimũ cõmẽdauerim:spero tñ iisdeꝫ te usurũ uerbis:qbus apud magnũ uatẽ usa ẽ Iouis (ut fabulant) & soror & cõiunx. Me ne incępto desistere uictũ? Minus turpiter nõ incepisses principio q̃ modo nõ psequeris.Fratres illius supplices uenĩt ad me:q scelus admisit:pertinaciter obdurat.Cõmissi eum nihil pudet:utere tuo iudicio:q uere sapis.Me expecta.vi.Idus Septẽbres. Interim res (ut opinor) oẽs erũt in uado.Quid multa? Iuuat multis certe de causis fuisse ruri.At iam urbẽ cupio uisere & ibi esse:ubi nõ cũ rusticis uiuit ingeniis:sed grauibus seriisq; rebus intẽditur. Proinde cõstituto tẽpore isthuc uolabimus.Interea gratũ mihi feceris:si ad me scribes.In qbus aũt officiũ persoluendũ est:quęso te meam uicem gere. Vale.

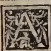

Vgust.Dath.filius Nicolao patri.S.P.D. Vetus maliuolus noster:qui & nos & familiaꝫ nostrã tam crebris cumulauit iniuriis lacessere nõ desinit.Quotidie in pascuũ nostrum agrũ omne pecus agit:& nostro fundo insolẽter insultat.Cuius ĩgressu etiã prętoris edicto atq; auctoritatẽ phibebat.Alit ille nõ pastores ut mihi qdẽ uidet nõ custodes armẽti & gregis:nõ subulcos aut opiliones:sꝫ grassatores atq; emissarios & alieni agri populatores plus mihes iã deprehẽsus nullã suę ĩprobitatis pęnã dedit.Sꝫ qm̃ nemo illius scelus ultus ẽ.Id circo tale quicpiã fecit crebrius:& ad iniuriam factus ẽ promptior.Reus ẽ multaꝝ iniuriaꝝ. Iube illi negociũ exhiberi:& in ius arcessi.Qui te olim falso criminatus & p uirili sua insectatus ẽ.Homo contẽptor fidẽs iniurius exlex & omni penæ flagitio obnoxius.Q uis ferat eũ:qui qum põt nocet omnibus: prodest nemini?Quis nõ potius omni odio psequat? Iudicioꝝ duplicẽ esse rationẽ nõ ignoras.Cũq; sit defensio laudabilior:atq; humanitati propinquior. Tibi autẽ pbata semp imprimis:ut q oium sis inopũ & calamitosoꝝ atq; inocẽtũ uiroꝝ cõmune profugiũ.Solet tñ & plurimũ accusatio laudari:cũ uel reip.id tribuas omne:uel certe cũ fraudulẽtos ac nefarios hoĩes acies bonoꝝ inimicos in iudiciũ uocas.Id est.n.nõ modo nihil uituperandũ:sed omni potius comendatione dignissimũ.P.Sulpitius uir eloquẽs & iuris etiã bene cõsultus laude affectus ẽ:cũ seditiosum ciuẽ Norbanũ accusauit.En tibi aliter Norbanus:q neq; cęlitibus neq; hoĩbus parcit:q nullis legibus paret:oĩbus facit iniuriã:ciuilia ola & municipalia iura subuertit.Fac igit:ut diem sibi dicãt prętores:Et si inficias ibit:testes adhibebimus locupletes:& p uim in agrũ nostrũ irruisse illũ comprobabũt.Noli sinere quęso hoĩem perditissimũ suis facinoribus gloriari. Vale.

Vg.Dath.filius Nicolao patri.S.P.D.Sollicitus sum de matris ualitudine:cuius uitã in dubio esse nunciatũ est.Sed id me scilicet consolat:nihil iamdudũ est allatũ noui.Fit.n. nescio quomodo:ut si qd mali sit:id cõtinuo resciscamus.Perditi ignoremus::si qd cõtra acciderit boni.Veꝝ illud Maronis. Fama malũ:quo nõ uelocius ullũ. Sed necdum animus quiescit:neq; ea uel suspitione uel coniectura contentus est.Iniectũ aio scrupulum scias nunquam exemptum iri:quoad litteras pater dederis:quod ut facias te uehementer rogo.Leua quęso tam acerba animũ ęgritudine:ac bene Vale.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Accepi tuas litteras: legi eas perlubenter. Quaeris quid nunc agatur: uiuitur. Vt omnia scias pater cũ agresti hominum genere: quodq; omnẽ uidetur humanitatẽ exuisse. His molesta hominibus ueritas est: nunquã grata bñficia: ut bene dicat Ennius: Bene facta male locata: Malefacta arbitrari. se gratiam nullas adipiscimur. Rem amittimus: dum in durũ genus pergimus liberales esse: & uerum nũc fit Terentianum illud: Eo rem redisse: ut si quis quid nunc reddat: magna habẽda sit gratia. Si autem secus non iusseris: erimus posthac ad benefaciendum tardiores. Non ita tamen: ut cuiquã ingrati: aut nõ benefici in uiros bonos esse uideamur. Nã id maxime decet: ut in officiis tribuẽdis delectũ habeamus dignitatis. Vale.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Optaueram pater qui isthuc proficisceretur: & cõmeatus adueheret. Is constituto tempore non uenit: & mihi dedit uerba. Pudet me pater nõ meae negligentiae: sed alienę perfidiae: uim magnã frumenti parauerã: & simul earũ rerum copiam: quae uilla suppeditat: & tibi imprimis gratae sunt. Eas nondum isthuc importatas esse tecũ fero molestissime: qui penariam cellam curaui semper diligẽter: & urbanae uitae prospexi: ut abundaret necessariis copiis: potius q̃ deficeret. Dolet id mihi rem cõmisisse iis: quorũ nõ satis mihi perspecta fides erat. Sed spero me alium prope diem nactũ esse: qui rem ipsam conficiat & sententia: quod ut mature fiat: curae erit nobis. Flagrantiorem aestũ aeris repente hyems subsecuta ẽ. Ea impedimẽto ẽ: ut maturius rusticis muneribus defungamur. Coguntur quotidie in coelũ nubes: inges effundunt imbres: terrent crebra fulgura noctu: atq; interdiu assiduae coruscationes: frequẽtia fulmina: turbulentae procellae: ut saepius exclamem poeticum illud. Heu quia tam tanti cinxerunt aethera nimbi. Quid sibi ea res uelit: nescio. Certe uereor: ne alicuius mali praenuntia sit: si ita sentire fas est. Scias pater: nõ minus eam nobis damno: q̃ errori esse. Sed quoad licebit nobis: celeriter omnia uobis perficiemus: atq; id tibi persuadeas uelim: Si de tua nos ualitudine feceris certiores: ualde futurũ gratũ nobis. Vale dulcissime pater.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Scripsi ad te: ut & de tua ualitudine & de curanda re familiari faceres me q̃primum certiorem. Accepi nihil abs te litterarũ. Id primum ualde admiror. Quod autẽ mihi prorsum nuntiari iusseris: id etiam permolestum est. Oro te igitur: ut crebro ad me scribas: & si qui qd debeant nobis: fac ut sciam. Ea eni sunt tempora: ut nec credere multis: nec debere expediat: & implere thesauros q̃ arcam exaurire sit longe utilius. Rumoribus accepimus indictum esse nostrę Reipublicae bellum: ac Simoneto duce: & summi pontificis copias nostro agro insultare: & populabundas ingẽtem agere praedam. Nequeo conicere eiusce noui motus causas: nobis perstudiosis pacis. Ea res magnam molestiam attulit. Iubẽtur nostri homines inuigilare: & ab hostium insidiis cum sibi cauere: tum pecori. Nuper ad sancti Quirici oppidũ proficiscenti: mihi delatae ad praesidem litterae: & uolucris tabellarius: suspitionem auxit. Continuo accingi oppidani: aggeres strui: propugnacula muniri: parari tela: & omnia id genus arma. Putabamus iam iam hostẽ irruere: & nobiscum pugnam conserere. Video omnes subito quodam perculsos metu: & in tutiorem locum sese recipientes: timere sibi ab iminente hoste. Accedunt Florentinorum pedestres: atq; equestres copiae: quae haud longe Lyciniano absunt. Tu scribe ad nos quaeso: & quid aut metuendum: aut nõ metuendum sit: qui & sapis: & haec nosti omnia: confestim fac me ut sciam. De Ludouico Michelotto Perusino nescio: quid etiam insusurrari audio. Vale.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Quid me tantopere tuo silẽtio affligis pater? Quid est: quod tam diu nihil respondes? Nõ ne putas satis esse: quam affert mihi amicus noster molestiam? Praesta te quęso memorem dies ac noctes te cogitantis filii. Leni meam obsecro aegritudinẽ tuis peroptatis litteris. De amici causa noli diutius sollicitus esse: moderatione: & patientia aduersariorum uincemus insaniam. Tu consilio: ego diligẽtia rem omnem traducemus (ut arbitror) in nostram sententiam. Id te oro: crebrius ut ad me scribas: ne quem tantopere amas: aliqua ex parte neglexisse uideans. Id mihi erit maximũ: si uel me tantum saluere iusseris p tuas literas. Fac igitur: ut respondeas: nec te podagra deterreat. Nupsit Helisabeth uillicae nostrae filia & aetate & moribus: florentem sponsum nacta est. Gratulare illi: ut uideatur: ac da operam quaeso: ut id me ad uos scripsisse intelligat. Vale.

Vgustinus Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Poscis remitti equum: quo tibi usus sit nemo erat: qui istuc proficisceret. Cõmittere nemini poteram: cũ omnes uigerẽt repentini labores. Itaq; mercẽnarius noster uenit. Alter. n. equus redire nõ potuisset: in multis occupationibus. Accipe modo perbreuis litteras: mittam post longiores. Vindemiam Iacobus curat pbe. Nemo inueniri possit uillicus tam frugi: parcus est: diligẽs: & tuendae rei familiaris: perq̃ peritus. Bono igitur de rusticis rebus: atq; ocioso es animo: & cum coeli faueat clementia: festina quaeso ad balneas: & largius indulge genio. Obliuiscere quantum potes curarum omnium: & animum collige. Viue iucundam uitã: ut ita nostri quoque omnium laetissimam reddas. Vale.

Vgust. Dathus filius Nicolao patri. S.P.D. Eram iamiam redititurus pater: Putans hoc
biduo importatũ iri omnia: quę aduehi in urbes iusseras. Fefellit me spes: & Petrus no
ster ad res suas alacrior-segnior ad alienas: importationẽ: quam erat pollicitus: produ/
cit longius. Facit is mihi quidẽ haud mediocrem iniuriam: & me: q̃ satis fuerim rustica
tus: remorať inuitum: praesertim cũ caetera transacta sint omnia. Sum illi aequior: quod
se dicit tuo id permissu facere. Nolim abesse diutius. Hoc certe quatriduũ uisum est longius-q̃ uel to
tum: quod modo elapsus-bimestre tempus. Sed cętera bene se habebũt: si tu curabis: ut bene ualeas.
Tuam igiť cura ualitudinem diligẽter. Vale.

Vgust. Dath. filius Nocolao patri. S.P.D. Accepi pater abs te litteras. vi. Idus Septem/
bres: & eas quidẽ ad multã noctẽ: quae ut optatae fuere: ita extitere etiam deinde iucun
dissimae. Nec est: quod modo respondeã quippiã: pręsertim cũ lateret me Matthęi aduen
tus. Cum eo sum adhuc-& fortuito-& sero locutus. Apprehendã hoiem: & alloquar de
integro: & celere respõsum accipies. Nũc da opam: ut prospere ualeas. Nos quidem be
ne ualemus lętantes plurimum & tuis litteris-& laetis nuntiis. Vale.

Vgust. Dath. Dominico Biliotto. S.P.D. Cupis scire: qd de me fit: qd tibi respondeam
multis? Talis sum: qualem deseruisti: quod nisi spes contineat: dolore peream: ac decre
ui saepius dare ad te litteras: quando mihi assidue uersaris in corde: & cogitationes meã
sine intermissione fatigas. Interliniunt affatim fluentes lachrymę litteras: & modo hoc:
modo illud scribere aggredior-nullo contentus: cũ multa incepi: nihil probo: & prae do
lore desero omnia: & interpellata proiicio a me. Nescis quo me aĩo reliqueris abiens? Eodẽ ipso fui
semp. Verũ binae tuae litterae refocillarunt parump aegrum animũ: sed cogitãs post tuam ¡ absentias &
difficultatẽ alloquendi maceratur animus: rumpitur: & in męstitias perpetuã recidit. Tu locũ oppor/
tunum & ex sententia nactus es: ibi te oblectas: ibi tranquilla uita perfrueris: ibi exerces te: concinis
laetam uitiis-& a curis alienam uitã. Pro his mihi oĩa sunt contra: cui ne ipsa quidẽ uita sine te chara
esse potest. Postulas me: ut scribã. Id postulare est: ut depromã acerbitatẽ summã animi: q̃ nisi id unũ
foret oblectamẽtũ saluũ te & laetũ esse-oĩs solicitudini locus eẽt. Sꝫ spes ĩ altissimo Deo reposita ẽ: q
statuet iam tandẽ (quod precor) tot erũnis modũ: & saeuam auertet cladem: quae nos tam tristi ue
xat exilio. Postremo ut apetiam mentem meã-tibi sum deditus-q̃ ante nihilo secus cupidior uiden/
di tui: q tu forsan totus sis. Ego sine te-ne tertius quidẽ-quod si uis consolari dulcissimũ amicũ: fac ut
pergas laetus esse: & obliuiscaris curaꝝ oĩum. Ciuitas adhuc luem patitur. De amicis quid fit: colloca
tus i remotissimo angulo-nihil scio penitus. Tua domus saluberrima est. Id curaui: ut scirẽ: & patrẽ
tuũ laetus al locutus sum: qui me etiam silentii acrius redarguit. Ioannes monachus etiaꝫ bene ualet:
qui suo etiã munere fideliter fungitur. Si uis me consolari iube deferri fasces litteraꝝ: quia paucę ne/
queant. Bene uale: & Biliotto cõmenda me-& Benedictũ fraterculũ-& Franciscũ saluta ex aĩo: & qui
sunt tecum amici. Vale

Vg. Dathus Dominico Biliotto. S.P.D. Iubemur Delphicis litteris: ut ipsi nos cogno/
scamus. Erat. n. diuinitus (ut aiunt) inscriptum gręcis litteris salutare pręceptũ pro fo
ribus Delphici templi. Quod est interpretatum: Nosce te ipsum. Quid
est aũt: Nosce te ipsum: nisi cognosce tuũ animum? Firmianus noster totũ hoĩs rationẽ
aĩo constare censuit. Qui igitur se ipsum cognosse cupit: is suũ aĩus pernoscat. Quid est
inq̃-nosce te ipsum? Profecto id quod magnus Orator inquit. Nosce aĩuꝫ tuũ. Ego igitur si uelim me
ipsum nosse: ut te ipsum noscã necesse erit. Si. n. animũ meũ norim-nõ ne me ipsum cognorim? Sed
quis ẽ obsecro-animus meus? Nõ ne tu ille es? Alii amici suos amicos-uel dimidiũ sui animi-uel ma
ximã sui animi partẽ appellare solẽt. Ego te totũ animũ merito appellauerim. Cũ igitur mihi dicitur:
Nosce te: id diciť: Nosce Dominicũ: idest-uirũ & amore dignissimũ: & quẽ me alterũ nõ absurde iudi
cem. Vis ne igitur: ut me noscam? Noli te unq̃ a nostra consuetudine segregare. Quod. n. frequẽter
cernimus: id & probe intelligimus. Vale.

Vgustinus Dathus Dominico Biliotto. S.P.D. Magnus & celeberrimus ẽ dominice hic
dies: in quo natale gloriosum agitur eius: qui post ascensionẽ Saluatoris ad caelos-sacri
cętus-ac duodenae turbae expleuit numeꝝ: & constitutis Barsaba: cui Iusto cognomẽtũ
erat-& Matthia-magnę fidei-ac sanctitatis uiris. Orantibus Apostolis-sors sup Matthiã
cecidit: ut subrogaretur in praeuaricatoris Iudae locũ: ut sacrosanctum ministerium sor
tireť: ut apostolatus culmen mereretur accipere: ut cum duodecim ãnumeratus aduenientis Spiritus
sancti ineffabilis doni gratia-& diuinę lucis splẽdore illustrareť. Tibi quoq̃ lętus sit & faustus hic dies
Dominice: in quo ueluti tui patrui uiri optimi-& clarissimi sacerdotis iam prope adeptus locuꝫ: illius
respondeas laudibus: uel potius gloria antecellas: in quo deti Senensis excelsum atq̃ amplissimuꝫ sor
tiaris locũ. In quo maioris dignitatis foelix auspiciũ capies: laetũ omen arripias. Celeber inq̃ sit ubi &
faustissimus hic dies: & ad summũ decus iter expeditissimũ praebeat. Macte esto uirtute-doctrina-glo
ria-nobilis adolescens: ut quoniaꝫ modo initiatus es: & sacri caracteris titulis insignitus-ita labores:
ita efficias: ut merito cunctis-equalibus tuis anteponendus esse uidearis: ut quum tandẽ legitimũ tem

pus ætatis aduenerit: sacri ministerii dignitate ornatus: inter apostolicos uiros: doctrina: uirtute: ac sanctitate refulgens: idq ut assequaris: deprecor: q cuncta largitur Deum. Vale.

AVgustinus Dathus Dominico Biliotto. S. P. D. Heri ad multam noctes multa ipse mecum tacitus cogitabas: animus in ancipites curas Dominice trahebatur. Sed ne alia percurram: quæ pene innumerabilia sunt: tentaui crebro consulere reip. Ecce cogitanti mihi Dominicus occurrebat: alia deinde cura rei familiaris administrandæ aium subibat. Ecce Dominicus ueniebat in mentē. Conabor ad philosophiæ studia mētem reuocare. ecce subito Dominicus animū inuadebat. Rursum ad ius ciuile conuertebar: confestim eam cogitationē oēm Dominicus repellebat. Cœpi deinde mente agitare: quæ inter Crassum & Sceuolam uersata contentio est. Repente presto fit Dominicus: quasi litem solus diiudicaturus. Missa illa facio: & accuratius altissimarum rerum inuestigationem complector. Ecce in medio cursu Dominici interuentu irrita fit cœpta cogitatio. Cœpi ipse mihi irasci: quid hoc rei est inq̄. Nonne tas imensæ magnitudinis hic est dominicus: ut solus tantam animi capacitatē impleat? Tum perquiro oīs mentis latebras: scrutor uarios recessus eius: intima archana penetro: lustro diligentius superas omnes atq inferas partes: occultiora quæq scrinia resigno: exploro abdita omnia: cuncta diuerticula acri indagine prosequor (mirabile dictu) omnia Dominici plena reperta sunt: solus Dominicus animum ingentē occupat. Is solus mihi uersatur in animo. Ille animum regit. Ille mentis statū: & quietē moderatur: ille sedet: ille intus agitur: Dominicus cogitatur: Dominicus solus adest. Solus dominicus reliqua pepulit omnia. Solus mente uagatur: Dominatur dominicus solus. Quid mirum igitur: si a dominando ita appellatus sit? Plena igitur sint dominici oīa. Si modo ille nobis uicem amoris: ac beniuolentiæ nō parce rependat. Sit mihi proinde dominicus Pylades: ut dominicus Augustinū experiatur. Orestem ita eum. Pythagoricus fiet uerus sermo: eritq ex duobus unus. Vale.

AVgustinus Dathus Dominico Biliotto. S. P. D. Iampridem mihi oīs in amicis sita spes est: in qbus & summū bonū dudum constituere uisus sum. Sed eos præcipue semper duxi loco: qui non solum singulari uirtute: atq eruditiōe: sed etiā summa humanitate sunt præditi. Nolo de te multa scribere: ne me assentatorē quendā potius: q̄ amicum putes. Sed ut ut res sese habeat te mihi & charissimū esse oīum: & periucundum. Amici suum est ab amico omnia summa cum fiducia petere. Quæ qdem honestatis legibus nō aduersentur. Fidenti igitur animo: quod mihi gratum sit: tibi non incōmodum ausim petere. Per nostram amicitiā: quo uinculo nullum potest esse sanctius: oro te: ut malis urbanus esse: q̄ rusticus. Per meā erga te flagrantissimam beniuolentiam: oro te: ut urbanus malis esse q̄ rusticus. Per tuum ī me præcipuū amorē: quo mihi nihil est suauius: oro te: ut urbanus sis rusticari nolis. Per tuam eximiā uirtutis īdolē quæ te optimum: ac prestantissimum uirum spondet: oro te: ut hoc tempore rusticari non libeat. Per eā summā fidem: quæ mihi apud te est: oro te: ut priusq̄ adeas: ruris te odium capessat. Per tuā singularē: admirabilemq spem magnæ doctrinæ quam uidere uideor pene diuinam: oro te: ut ruris molestiam hoc tempore periclitari nolis. Per egregiam humanitatē tuā: quā semp maximam expertus sum: oro te: ut ne rusticari uelis: quum imbres æstus sitim lenierint. Per facilitatē tuam incredibilem: qua cunctis prestas æqualibus tuis: oro te: ut Mineruam potius in urbe: q̄ Dianā i montibus sectari uelis. Per egsitū pietatē. Per chara mutuæ charitatis pignora. Per sancta amicitiæ fœdera. Per inuiolata æquitatis iura. Per ueri amoris intemeratas leges. Per utriusq nostrū augustissimā religionē. Per uirtutis integritatē: oro te: ut hoc tempore rusticari nolis. Optatissimū beneficiū gratificari uelis: si me uerum: si unice diligentē: si suauem: ac lepidissimū amicum putas. Si te non secus ac seipsum diligit. Si tua sibi & uita curæ magnæ ē: & gloria. Si te dies ac noctes cogitare non desinit. Si tuam cæteris omnibus rebus auctoritatē anteponit. Oro: obsecro: supplico: rusticari noli. Rura obliuiscere. Ad urbem reuoca animum. Vbi cum tuo Augustino sis: cuius tu es maxima pars. Vale.

AVgustinus Dathus Dominico Biliotto. S. P. D. Parebo semper tuis consiliis: & beniuolis auscultabo monitis. Quanta sit tua apud me auctoritas nosti: & quotidie experiere magis. Ea mihi spes est ut te cum prestes. qualem te cupio: & inueterata iubet necessitudo esse. Hodie nequeo te adire. At rogo te: ut absolutis uesperis parumper diuertaris ad me. Causa minime necessaria est. Si maiora te morātur: sed id mihi maxime necessarium est: habere te in meis doloribus iucundissimum consolatorem. Qui uel si obmutescis: sola lætificas præsentia eum: qui in rebus expetendis: tuā i primis amicitiā constituit. Si ueneris: feceris qd̄ soles. Si minus existimabo te facturum grauiora. Primum leniat mæstum animum: & uirus hoccine acerbitatis auferat. Alterum moderate accipiam. Alterutrum quæso fac meum sciā: & fraterne age cum eo: qui te amore: obseruantiaq prosequitur. Sed mihi crede (q pro tua uirtute gloriam adipisceris: Fies p me imortalis: nisi pimat fortuna consilium idq propediē re ipsa intelliges. Vale.

AVgustinus Dathus Dominico Biliotto. S. P. D. Quid hoc rei ē? tu ne ineptis: an ego potius? Quam spem præbes seruandæ necessitudinis? Sum ne ego immutatus: uel tu immutatus es? Quem cunctis aliquando præferebas: nunc uix alloqueris: atq ei multos inferiores anteponis. Quid dixi inferiores? Certe inferiores habendi sunt: qui te nō aut

tecesllunt. Ista contenis. Leges despicis uerae amicitiae uel magis amicorum tuorũ principes: quibus
condam parebas: atq id faciens & gratiã tibi & gloriã cõparabas. Noui qd dixerim: nec tu etiã igno
ras. Audenter dicam. Frugifera tibi erant nostra alloquia: & tuam uitam non dehonestabant. Nolo
de me ipso praedicare: quod audientibus molestum est. Boni fabri bona quoq ędificia construunt.
Atq ut parabolam aperiam tuam consuetudinem oportet esse cum his: qui te possint facere melio
rem. Crebram dico consuetudinem. Bonum est praeclarum est: capere amicos omnes homines: Sed
conuersatio debet esse cum paucis. Omnia tempus habent. Tu qui modo spem tantam spondebas:
effeminasti uirilem animum: tuam indolem prosternis: tuam dignitatem negligis: tuę uitę non con
sulis: tempus tuum: tuã ętatem profligare non cessas. Credis mihi iucundum esse: ut haec scribam?
Erras si id putas. Ille tamen haec dicit: qui te neminem chariorem habet: quo tu habere chariorẽ de
bes neminem. De amicis loquor: quos parare difficile: tueri multo difficillimum. Nosti iam constan
nam solide amantis: quem (uera dicam) negligis quasi unus ex media plebe: qui te ducit sublimio
re q patris loco. Dicam fideliter: q diu auscultas stulto mihi: tam diu rectam uideris tenere uiuendi
rationem. Dixi arroganter: tamen uere. Amici momentanei ubiq occurrunt: assentatoribus plena
sunt omnia. Verũ amicum ubi inuenias? Vnum certe nactus es: nec cum ullo tuo incõmodo. Sed
id commune uitium est. Bonum qui non habent: nimiũ affectant: qui habent ignorant. Dixi. Ad rem
ipsam. Quid meas lectiones audire non uis? Quae tibi a me orta iniuria est? An non orta a te etiam
quidem tępius? Audis multos perniciosa ferentes: ludibria iactantes: stulta fundẽtes: nugas concin
nantes. Augustinum non audis: parce mihi uera dicenti: Augustinũ non audis: praeciolum: clarus:
& amplissimum munus afferentem: dixi & quidem non falsum aliquid. Orationem quã habiturus
es: quę tibi maximae habenda est curę: plusq etiã canonũ auctoritas (At dicat aliquis: hui tantopere
superbis?) affero tibi inquam munus non canonistae pinguedine: sed summi Theologi auctoritate
dignissimum: excogitatũ studiosius: elaboratum diligentius: q si meo nomini emancipandũ fuisset
sed certe affero illi: cui omnia debeo: & debere uolo: inter quem & me nolo quicq inter esse. Quãdo
erit etiã alter Augustinus quem tu audire debes potius: q qui te lactant leuibus ridiculis. Redi ad cor
tuum. Tolle tuam inertiam: exue pusillanimitatem abiecti hominis: & uiri induere magnitudinem.
Tu ipse tempus constitue: ut de re nostra: qum iusseris colloquamur. Sed nolo mihi offerri Domini
cum: non inepidum atq insulsum hominem. Vale.

Vgustinus Dathus Dominico Biliotto. S. P. D. Heri cum multo iucundissimam lectio
nem pro more percurreremus id nobis scrupulum iniecit in calce disputatiõis: sed hoc
tibi uideo non posse deberi. Meditatus sum eum locũ: quẽ ipse ita interpretor. Conie
ctamus Marcum promisisse Attico magnum se aliqud in eloquentia explicaturum. Id
Marco subito in mentem uenit: itaq ait. Sed hoc tibi uideo non posse deberi. Recorda
tus superioris promissi: uideo: & intelligo inquit: impersonaliter non posse deberi hoc. Quod philo
sophię est: Videlicet a me qm aliud sim pollicitus: quod est Oratorii generis. Et ille: est inquit illud an
te meridiem. Illud q ab eloquentia est: hoc. s. quod philosophiae est eodem tempore. s. post meridiem
sicut nunc de dolore ipso disputatum est. Considera si tibi cordi est & aperi tuam sententiã. Quod si
recte uales: mea iucundissima uita est. Vale.

Vgustinus Dathus Dominico Biliotto. S. P. D. Quid est quo ad te possim scribere me
lius: q ut ad exercitationem bonarum artium ac uirtutis cultum te sponte tua propen
sum incitatumq cohorter? Qui in doctrinae studiis pridem uersatus es. Nosti id suũ esse
uiri sapientis munus: ut uirtutes non norit solum: sed etiam ad exercitationem accom
modet. Parum est enim nosse quid agendum sit: nisi ea agas perficiasq. Quae magistra
uitae philosophia & intelligenda simul: & exercenda praeceperit. Accepisti quandam agendarum re
rum seriem: ac distribuendi temporis ordines. Nunc quęso sectare: serua: atq ad ipsius ductum non
pigeat aetatem ducere: ut possis & uitam traducere quietiorem: & temporis frui commodis: cuius so
lius nostra est possessio. Cum caetera pro sapientis Stoici sententia aliena esse dicantur. Angusta uita
hominum circunscripta est limitibus. Non sinamus quaeso id quodcunq nobis aeui datur: inane prę
teriabi. Hoc tecũ meditare. Hoc uoluta: hoc etiã atq etiã cogita: quo nihil efficere aut tibi fructuosi
us poteris: aut parentibus tuis gratius: aut mihi ipsi deniq iucundius. Vale.

Vgustinus Dathus Dominico Biliotto. S. P. D. Hodiernus dies: dies laboris & occu
pationis illuxit mihi: nec datus est requiei locus qui erat tuus dulcissimus: & die noctuq
optatus conspectus. Circunstrepunt: & urgẽt Reipub. indesinentes molestiae. Sed quę
so fac sciam: ut uales. Scribe unicum uerbũ: & responde cupide praestolanti mihi. Vnũ
mihi inquam uerbum: erit satis. Vale.

Vgustinus Dathus Senensium Orator apud summum Pontificem Dominico Bilio
tto. S. P. D. Cogitabam longa scribere: & ita facturus sum. Sed quotidie equitando:
modo ad summum Pontificem modo ad caetum ingentem Cardinalium defessus sũ:
& post logas literas: ad magnificos dños oculi nequeũt coherceri grauati somno Deus
nouit. Illud nequeo tacere: q meas molestias ob absentiam: & meum ardens redeun

di desyderium. Leniunt plurimum tuæ litteræ: & tum cumulatissime: quando de nostra mutua beniuolentia dulcem faciunt mentionē. Cardinales & alii domini: q multi sunt: defatigant: & consumūt quotidianis sermonibus Augustinum tuum. Hos labores qui tamen cus maximo honore sunt: prævideràs: & impremeditati non me obruunt. Sum in pelago maximorum fluctuū & quis supra modū ab omnibus cus summo honore tractatus tamen cupio redire ad uestra suauissima alloquia. Comedo cum Cardinalibus: loquor cum Pontifice: uisitant me multi: & tamen cor meum uobiscū ē. Cardinalis noster uere te & me diligit: & ē ostēsurus te. Veniet isthuc: & ego (si potero) cū illo: postq̄ Viterbiū cōcesserimus. Recesisset sanctissimus dñs noster hac ebdomada. Sz me impulsore: & humiliter submonente decreuit honorare hic festū diuę Catherinæ Senēsis: post statim recedemus. Vale.

Augustinus Dathus Dominico Biliotto. S.P.D. Accepi tuum libellu iucundissimum. et tua iussa sequar. Quo nihil mihi possit charius esse: q̄ omnia gratificari tibi: hoc est alteri mihi: quem uile aliquando: ac saluta. Siquid superest temporis: nisi forte molestū sit. Si cupiam tecum uiuere semper: noli admirari: quoniā sine te non sum totus: q ma xima es nostri animi pars: q tu non ignoras. Vale.

Augustinus Dathus Dominico Biliotto. S.P.D. Quid est quod nequeā te uidere! Quid quod alloqui non possim! Publicis ipse ipedior curis reipub. obruor laboribus. Sed tu mihi uideris occupatior. Totum diem delitescis: nec possus reperire usquam: quem ita magno complector amore: ut nequeam sine illo iucunde uiuere. Agerē tecum multis. sed uera amicitia summa beniuolentia: quam nosti: me cunctis in rebus audentem facit. Opus mihi est: ut tecū familiares: quos solemus ac iucundos sermones conferamus. Prodi ꝗso in lucem: et ubi te conueniam fac q̄ primum me: ut sciam. Expectabis: et ipse propere ueniam. Non enim ita me rapuit respub. quin totum possideas: qui quotidie de me potiora iura nanciseris. Volo et uisere patrem tuū: quem uidi hodie non satis firmiter ualentem. Da huic uiatori respōsum. Vale.

Augustinus Dathus Dominico Biliotto. S.P.D. Qui me magnis quotidie cumulas beneficiis a dulcissime Domicice. Hoc mihi quoq uelim nunc gratificeris. Fac ut sciam: ut uales. Quod nescire nimium mihi molestum est. Quæso igitur: es incolumis: et me trahe in penitiorem pectoris tui partem. Vale.

Augustinus Dathus Dominico Biliotto. S.P.D. Oro ut quo tempore minus tibi graue sit: ho a die conueniamus. De te credo: de me præstare cupio. Tum demum mihi uideor uiuere: dum tecum uiuo. Proinde nostræ amicitię amplectare suauissimā cōsuetudinem: quo pretio nullū potest: neq esse debet antiquius. Vale.

Augustinus Dathus Dominico Biliotto. S.P.D. Forte fortuna Petrus noster ad me uenit: & cum in tui mentionem uentum esset: Subiecit tandem pau te nescio quid pau xillulum morbi: Id quantuluncunq est: me plurimum excruciat. Ac plus forsitā meus animum: q̄ tuum corpus uexat. Fac sciam: ut te habes: & nisi graue est: Iube ut ad te salutandū accedam: uel certe rescribe aliquid. Nam tantillum etiam mihi erit iucundissimum. Vale.

Augustinus Dathus Dominico Biliotto. S.P.D. Cum Paulum uenientē exceperisi & exponentem mea mandata audiens. Fac obsecro: ut illum benigne imuearis: & si mihi credis: & illi crede: putas me ipsum audire petentem: & remitte uolantem illum ad nos. Vale.

Augustinus Dath. Dominico Biliotto. S.P.D. Quod fęlix faustumq sit tibi de ferre uolo: quod nostrā domū honestat plurimū: & lętificat: quod tamen desuper datus esse nō ambigo. Quid multa! Heri uenit Patricius nobili uir genere: qui ruri se continebat: & lōge gerebat publicum munus. Heri ad multam noctem cū Francisco Patricio locutus sum. Hodie translacta res est. Iacobus frater uxorem accepit Gineueram Patricii filiā: cum oibus partibus: quas solent in matrimonio exquirere: & desyderare homines. Habes rem totā. quanq̄ latere uolumus aliquot dies. Sed tu in omnibus rebus sapis. Lætitiam puto esse ueram: & perfectam: si tecū cōmunis fit. Cum reliquis nullum adhuc sermones facias. Cum Stephano dulcissimo patre: & Antonia matre probissima: quos mihi arbitror parentum loco. Omnia confer: & bene uale: ac fœliciter.

Augustinus Dath. Dominico Biliotto Canonico. S.D. Quale tu de equis cępisti consilium: tale habeo ipse pridem describendis litteris propositum. Sed hoc quicquid est scri pto do ubi ut seruem fidem. Rectius erat: ut palam mecus ageres: q̄ ut circuitione uteris. Sed quanq̄ oneratus iniuriis ne id exercebas: quod debet sua natura esse dulcissimum: de iniuriis indico mihi perpetuum silentium. Sed quod magis ad rem attinet: ea uebo illa: quæ uel indignandi: uel irritandi: præbere occasionem possint: & illa erūt plura fortasse q̄ cogitas. Et id unum est sapere: obtemperare saluatori: præcipienti oculum erui si scādalizet. At illud memento: me putauisse hactenus habere amicus. Quod si fuissem errore liberatus: neq etias culpa ulla corrigisset. Verum cum didiceris: quid sit amicum esse: tum demum superbi: aut pro re tua remittere animum. Vt uero mihi gratificeris: nihil postulo: ut tibi consulas: moneo. Postremo cura-

tu.

bo: ne amplius iure reprahendar: quod ad uitam pertinet. Quod autem ad amicitiam spectat ero similis tui: qui fuisti quodam tempore: mei non desinam esse similis: qui fui semper. Quod si possessionem tanti amoris in thesauris tuis (ut sæpe hortabar) condidisses: cũ nostri alterutro actũ fuisset præclarius. Bona est penaria cella: in qua non quotidiana: sed perpetua conduntur. Caueboq̃ illa: quæ dedere molestiæ causam. Vale.

Vgustinus Dathus Dominico Biliotto Canonico. S. D. Dulcissime amice salue. Difficultate itineris saltibus, & tripudiis, timpanorum sonitu, agrestiũ frequentia obrutus: uel potius territus: ubi sim nescio. Discessi te in salutato. Deus nouit quo animo. Sed ita oportuit. Da ueniam. Instabat summa necessitas. Præparatio solẽnitatis urgebat. Sed alia per multa sunt, quæ faciunt me quodãmodo impotem mentis. Nunc rursum succedunt forenses curæ: & litibus, controuersiis, ac rabularũ clamoribus aures circunsonant. Miserere quæso non digna gerentis: sed quæ animus prorsus abhorret. Vere ad laborẽ nati sumus, nec datur uspiam illoꝝ requies. Isthuc dum uenio: orare cogor: huc dũ redeo orare: & ardua gerere imperantibus excælsis Dominis: quorum dicto parere necesse ẽ. Vbiq; apud homines plena curarum: & laborum sunt omnia. Mihi habunde suppetunt. Deum quæso: ut salui ad portum: quo animus aspirat: tandem aliquando peruenire possimus. Ex quo futuram patriam inquirimus. Tu quęso scribe ad me: & parentes tuos, tum uoce, tũ litteris saluta. Et in primis memor es Augustini tui. Et si qd est noui, fac certiorem. Vale.

Vgustinus Dathus Senensiũ Orator apud summũ Pontificẽ: Dominico Biliotto. S. Salue mi Dominice suauissime. Oro te: ut meo sicut sæpius dictum est: munere perfungaris erga optimam genitricem: & dulcissimas meas delitias Nicolaum: quem ita cogito uæhementer: ut iam desiderẽ relinquere omnia: & patriam & filiolum lepidissimũ repetere. Quem tanq̃ sis Augustinus amplectere, oscularé, contracta, suauia, tu delitiis habe, & conforta meos: & saluta tuos. Et facito sciant domnos optime ualere, & sic consimiliter Sauinũ consocium: quem fama erat ægrotare. Habuit febrem perdiẽ unum propter mutationẽ aeris: & nunc ita bene ualet: ut sit nemo nostrum ualentior. Fac scias: si parentes eius cruciantur: & certifica eum incolumiter ualere, & iucundissime agere: Meos .i. nostros reuise, tuos saluta, & meam indica uoluntatem, & redeundi desiderium. Sanctissimus Dominus noster discedet die tertio Maii: quia me auctore supplicante remanet, ut honoret sua præsentia festiuitatem sanctę Catherinę Senensis i loco ubi sacra eius ossa quiescunt ad tẽplum Mineruæ: & mox status erimus in itinere optatissimo, ut spero. Commẽdo tibi .i. mihi ipsi matres, filiolum iucundissimum: & uxorem & reliquos meos omnes, ac nostros. Commenda me collegis tuis patribus optimis quos & sancti. Domini nostri cõmendatii: & cõmendare non desinam. Vale.

Vug. ad multam noctẽ scribendo defessus. Dominico Biliotto. S. D. Euge lætare: hodie Senatus coactus est, & in eo decreta sunt: & totius populi cõsensu consultata: p quæ ciuitatis salus, tranqllitas: & ocium cõseruari possit .i. Sed adhuc proferri non potest. Euge exulta, & ad festiuitatẽ, & cantũ cõuerte animũ. Faces & tedas para lucẽtes: tibias, cytharas, fistulas, lyras, symphonias, & reliqua accerse omnia musicorũ genera. Hæc sunt qbus uere nobis letandũ. Tu uero quæ scribis ad exultationẽ ãmirabiles excitarunt: si mõ fortuna mihi infensa non sit: & tu rediens Augustinum tuum reperias. Habes quid noui iucundissimi habeamus. Sed tu archana hæc serua saltem duos dies. Vale.

Vgust. Dath. Dominico biliotto Canonico. S. P. Cum domũ uenirẽ tuam dulcissime Dominice: ut scirẽ: si qs abs te ꝓfectus esset: & id ut ad te scriberẽ: forte fortũa offendisq̃ mustũ aduexerãt: quorũ sũs interuentu lætatus. Si plus datũ fuisset tẽporis quo meã potuissem, & aperire mentem: & desyderium explicare. Nunq̃ tam longos sum ꝑpessus dies. Visi sunt mihi excedere anni mensurã. Rusticare lętus sed interim eius memor: q te in altissimo corde defixit. Et quæso fac me de tuo reditu certiorẽ: & quem ad diẽ expectes te mihi optatissimum. Et non graueris scribere ad me aliquid. Sed si te mihi reddideris: multo erit mihi iucundius. Vale.

Vgustinus Dathus Dominico Biliotto. S. Iam putabam nosse te: qualem te amicum: & nunc habeam: & iam pridem habuerim. Sed frequenter uideris habere obtusiores aures An nescis te mihi esse in prosperis uoluptatem, in doloribus cõsolationem: in laboribus requiem in mærore refrigerium: & sine te acerbam & i suauem uitam? An nescis quibus nunc premor malis: quibus circunueniar laboribus? Quo confugiã si tu mihi deus? Quid mihi auxilii superest? An uõ destitutus omni ope miserã uitã agam? Superioribus litteris narrare tibi uolui mea incomoda: & te partem audiẽdo suscipere ut meam leuares sũmã ægritudinem. Sed omnia accipiam in meliorem partem. Vult credo experiri fortuna patientiam: & constantiam meam. Deum quęso: ne succumbã. Nam onus graue substineo: & meis impar uiribus. Te aũt oro: ne deseras eum: quem desertũ mõ intueris: sed ꝓrsum miserũ. Si tu deseris: i quo uno spes mihi oĩs sita ẽ. Dolenti: lachrymanti: illi tuo quẽ iucundissimum soles Augustinum uocare. Vale.

AVgustinus Dathus Dominico Biliotto Canonico.S.Suauissime amice post optatam salutem.Iam tedet tui me longi silētii & quid agas:nescio.Quid de te iam diu? Vbi lates? An nescis q̄ te moleste careā? Quā sit grauis tam longa mora? Ego uero te non obliuiscor:adeo:ut nisi te experiar:& inueniā oio eundem:dulces litteras ad querelas iam cōuersurus.Expecto cupidissime tuas litteras:& has ego misissem lōgiores:nisi publica epistola idest liber pre longitudine impedisset me.A Pontifice uix possum discedere:& a Reuerendissimis dominis:qui una sectantur illum.quorum sum ego assiduus assecla:& coactus sectari uitæ genus:quod semper abhorrui.Cupio non habere amplius hanc patientiam & uos reuisere.Ad id do operam.Præterea si uelles uenire huc:quod mihi uidetur:mittam pro te & sociū:& equm.Et tanto uidetur magis:quia Cardinalis noster cito debet isthuc uenire:& eum poterimus associare:& tu maxime:quæ erit magna reuerentia.Et si ita facere uolueris.scribe.Et ego faciā certiorem:quando cardinalis ipse uenturus sit:qui nondum diē constituit.Hic te ostendit plurimū diligere.Amplexare Nicolaum meū dulcissimū & meos saluta omnes;idest uostros tuos & meos multis uerbis.Saluta quos censes meo nomine salutandos. Vale.

AVgustinus Dathus Laurentio Parisiensi.S.D.Pluribus iāpridem coniecturis:per spicuis argumentis:quantus tuus sit erga me amor:facile intellexi.Tuam præcipuam beniuolentiā:summā charitatē liqdo:ac plane cognoui.Q uā me utaris familiariter plurimū scire desydero.Itaq; mihi rem gratissimā feceris:si omnibus in rebus mea opera utaris.Qui maiore auctoritate polleant:certe multos poteris inuenire:at qui me uel studio uel fide antecellat.profecto reperies neminem.Proinde quæcunq; tibi aut uoluptati:aut honori:aut deniq; emolumento futura sunt:ea a me fiducia petas uelim:quæ eos amicos decet:qui tum uetere:tum etiam coniunctissima amicitia iuncti sunt.Q uod si mihi gratificabere:magnū abs te beneficium accepisse iudicauero. Vale.

LAurentius Parisiensis Augustino Datho.S.Dolorem meum tuæ litteræ lenierunt.Aduentus cōmunis amici uoluptatem maximā attulit.Tibi ob eam causam gratias q̄ maximas ago:ac tuā optimam istam erga me uoluntatem gratissimā habeo.Amicorum genera multa esse non dubito.Sed ii demum ueri amici existimandi sunt:qui tā absentes:q̄ præsentes idē semper existunt.In cunctis uero humanis possessionibus una oium amicitia iucūdissima ē:quæ & res secūdas lucūdiores facit:& aduersas tollerabiles reddit.Tu fac ut me uehementer diligas:ubiq; suadeas esse te mihi quidē charissimū:Chariorē fore:si frequentes ad me litteras dederis. Vale.

AVgustinus Dathus Laurētio Parisiensi.S. Cum apud me sępius iter faceres:& ad uillam nostrā uoluptatis gratia diuerteretis:mecū ante alios iucūde:ac familiariter loquebaris:Me uno uti fratre:& amico omniū primo uidebare.Nunc uero qd causę sit prorsus ignoro.Nec enim nos uisis:quæ tua consuetudo erat:nec audis:nec alloqueris:ac penitus ueterē sententiā uertisti.Magna (ut arbitror) reprehensione dignus es:cū sit tibi exploratū e i uerā amicitiā existimari oportere:q̄ a primis ānis cępta creuit īdies:nec ul' calamitate ulla:uel fortūæ uarietate mutaf:ac summa ī amicos beniuolētia eē debet.Nec ulla in re deesse amico q̄ quā sine culpa potest.Siqdē oia amicoꝝ iura eo tendunt:ut non alia amicitiæ q̄ sui Ipsius habenda sit ratio.Igitur si uerā adipisci laudē cupis:da operā ut ab amicitiæ legibus non discedas. Vale

LAurentius Parisiensis Augustino Datho.S.P.D.Petrum Geometram uirū probū:& nostri amantissimum ob uirtutem:atq; humanitatē eius:iam pridē uehementer amaui.Laudati mores eius:bene instituta uita:comis affabilitas:optima consuetudo cogit:ut summa illū beniuolentia:& charitate prosequar.Hoc uno morum facilitate pręstantiorem cognoui neminem.Cum pręcipua sit eius uiri modestia:& singularis dignitas.Cōmēdo eum tibi diligenter:& omnibus in rebus:ita eum tractes oro:ut uere illi mea cōmendatio plurimum profuisse uideatur.Hoc profecto tēpore potes efficere gratius:aut iucūdius nihil. Vale.

AVgustinus Dathus Laurentio Parisiensi.S.P.D.Cum remittendi animi gratia Bononiam proficiscerer:redditæ sunt mihi in ipso itinere tuæ literæ.Amicissimi hominis iucundissimas litteras summa cum uoluptate legi.Quod si amicorum (ut greci dicūt) omnia sunt cōmunia:ratio ipsa postulat:ut Petrum:quem mihi tantopere cōmendas:cōmuni studio:atq; amore cōplectamur.Nam si uirtus ad amorē impellit:si ꝓbitas ad beniuolentiam allicit:quis est:quē nos aut diligere magis:aut amare etiam oporteat? Præclara eius uiri laus:multarum rerū eruditio:spectata doctrina:explorata integritas:facillimi mores:oium bonorum amore dignissimi sunt.Suscipiā igitur illum:& in sinum admittam:ac deniq; omni studio & cura efficiā:ut itelligat se apud nos:& ꝓp uirtutē suā:& ob tuā cōmemorationē:inprimis gratiosum esse:ac me paratiorē ad beneficiū conferendum:q̄ illū ad recipiendū inuenies. Vale.

Aurētius Parisiensis Augustino Datho.S.P.D.Quā soleā iscribēdis literis diligēs eē:quā curā in tuis doloribus leniendis:ac ī sedādis animi tui perturbationibus adhibere cōsueuerim
l
(ut arbitror) non ignoras.Id est.n.uerę amicitię munus ut & consolari amicus aduersis in

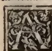
rebus: & iuuare consilio debeamus. Eram forte fortuna eo in loco: quas ualles nocant. En mihi nuncius allatus est Petrum Ruffinum philosophū insignem & nostra memoria Theologorum principem obiisse diem. Perculsit ea res animū: & me ipsum quoq; summa egritudine ac dolore affecit. Sciebam quippe illum esse: quod nostri sęculi doctrinæ decus quas tuas delitias: quod scientiæ flumen: merito appellare liceret. Præ dolore ipse quo me uerterem nesciebā: unde ad te scribendi initium peterem prorsus ignarus. Et. n. qui alterius leuare ægritudinem aut sedare mærorē concupiscit: ipsum imprimis uacare omni perturbatione necesse est. Itaq; ego qui in ulm modum animi cruciarer: qm angeret extinctum esse immatura ætate uirum magnis laudibus præstantem scribere diutius sum cunctatus. Da quæso ueniam: nec aut negligentiæ aut culpæ sed dolori: & sollicitudini tribue. Qum uero aius paulū se collegerit: & scribā sępius: & dabo longiores litteras. Vale.

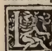
Vgust. Dathus Laurentio Parisiensi. S. P. D. Quas dedisti nuper ad me litteras: fuere mihi gratæ admodum & afflicto animo ac dolenti optimi uiri interitu plurimum consolationis attulerunt. Quem modo uirum amisimus: non modo his: quos humanissime erudierat: sed uniuersę quoq; ciuitati: summis qbusq; & clarissimis uiris antiquis erat. Quas in eius funere ciues fuderunt: certe fuerūt ueræ lacrymæ: & ab intimis præcordiis absq; dubitatione profectæ. Quāquā deplorare illius mortem: nihil aliud esse uideatur: q̄ maximę eius uiri inuidere felicitati: quam moriendo illum assecutum putamus. Nam si bene iuste sapienter ac moderate uiuentibus post mortem cęlum patere arbitramur. Quem uidimus iam pridē: quē audiuimus: cui aditum faciliorem: atq; expeditiorem patuisse credamus q̄ ei qui omnia semp humana contempsit: uoluptatem aspernatus ē: turpitudinem abiecit: uirtutem coluit: sapientiam & probitatem rebus omnibus antepofuit? Proinde ne inuidi magis q̄ amantis officio fungar: desinā iam deflere eius obitum: & te ac cæteros oēs cupidissimos bonarum artium obsecrabo: ut cunctis uiribus: & maximis studiis eiusdem uiri uestigia consectentur. Fallax est fortuna: Vita hominis breuis. Quare uirtutem: & sapientiā amplectamur: quæ sola beatos facit. Et quod nobis datur æui contera mus omne in magnis ac præclaris exercitationibus. Quas uulgus opinatur: falsæ delitiæ sunt: nec uere uoluptates. Itaq; labora: ut id bonū adipiscaris: quod partū & æternum ē: & solidā atq; integrā uoluptatē affert. Nec tū intermittas ad me scribere: cui tuę litterę dulciores sunt sup mel & fauū. Vale.

Aurentius Parisiēsis Augustino Datho. S. P. D. Hodie circiter decimā diei horam: puer cum tuis litteris ad me uenit: simul & donum q̄ pulcherimum detulit: & tuam bonam ualitudinē significauit. Pergratę mihi litteræ extiterunt. Longe gratius prędarū munus q̄ gratissimum te incolumen esse. Id enim uel maximum amicorū officiū est: ut sollicitu alterutrum sint de sua ualitudine: & mutuo se p crebras litteras alloquant. Varia nāq; apud sapientes uiros ac multiplex de amicitia senētia est. Sed ea utiq; lōge melior ac multo præstantior: quæ præcipit non minorē de amici cōmodis: q̄ de propriis rationibus curam suscipi oportere. Quod cum inte esse perspiciam: non dubito te ex omni numero: unū lōge primū ac multo omni laude præstantissimū appellare. Vicissim facio te de nostra sospitate certiorē. Sed tū scias plenā nobis te lętitiam allaturum: si uel sępius tuæ nobis reddētur suauissimę litterę uel q̄ primū te præsentes intueamur. Quod si curabis: pq̄ magnum a te beneficium accepisse putabo. Vale.

Vgustinus Dathus Laurētio Parisiēsi. S. P. D. Cum iamdiu abfueris cupio tādē aliquādo ad nos redeas: ut ueteri ac suauissima consuetudine coram uti possimus. Satis iam satis te oblectasti ruri. Reliquum ē: ut urbem repetas: & rursum palestram nostrā concelebres: quę longo iam interuallo intermissa ē. Cupio tecum multis de rebus confabulari quæ præsentes magis: q̄ absentes deceant. Sed ne me tibi sub iratum putes: quanq̄ rusticando iniuriam facis: accipe quod nup allatum noui est. Nam ex gallia duo heri profecti: retulerunt eodē die: hinc a uenatoribus elephantum iuxta Pyreneos montes: illinc a piscatoribus in Rodano flumio ingētis magnitudinis Delphinum tractu retis: tractum. Quod utrunq; & si raro cōtingere consueuerit: tū eiusdē diei fors instar miraculi habet. Hoc nolui te ignorare: cui præcipue curæ ē: eiusmodi prodigia ac portenta conuecere. Vale.

Aurentius Parisiensis Ang. Datho. S. P. D. Multæ sunt ac uariæ hoīm nationes: dispares genū ritus: rerę p uarietate regionū sūma diuersitas: nō eadē oīum uel studia sūt uel ingenia. Sed hęc in plensq; dissimilia eē noscunt. Apud Italos qdē insolēs ē Delphinū aut Elephantū cernere: quod utrunq; animal pleq; Gallis cōspectū nullas prorsus āmiratiōe parit. Nā & uastū iuxta eas orā mare: & latissima nemora ac frequētes saltus magnā qdā i d genus aialium suppeditat copiā. Proide ne qd pnmescas aduersi: ob ea: q̄ nup tibi significata sūt. Pauca pscripsi: q̄ tibi gaudio: & uoluptati futura eē cōfido. Ss & fructui quoq; & utilitati eē possunt. Siqdē metū auferūt: quā gratissimā pturbationē eē cōstat. Sed hac de re satis. Supest ut itelligas p nostras litteras: qd ipse agā. Solus sum atq; ociosus: nunq̄ tū nec minus ociosus nec minus solus. Careo amicoꝝ cōnictu. Sed ueteres amici nō desunt libri scribo sēp aliqd. Meditor mēte & cogitatione cōplector. Siqd ab ea exercitatione dat tēporis: lustro iterdū agros: & uirētes colles. Dat nō nulla iterdū uenationi iopa. Si unus ad sis uita sit nostra iucūdissima. Vale.

AVgust. Dathus Laurentio Parisiensi. S.P.D. Qui magno antehac dolore afficiebar: nunc acceptis litteris tuis summa cōtra suū affectus uoluptate. Verebar: ne ob longiorem absentiam eius oblitus esses: ī cuius animo ac penitissimo corde defixus es. Nam cum tuis litteris tum optata cōsuetudie tua ita delector: ut tum demū: mihi uidear beate uiuere: dū tecum uiuo ac tum propter mutuas beniuolētiam: tum propter singularem modestiā tuam ac probitatem: cępi iampridem te nō amare solū: uerū etiā obseruar. Tu qu(ae)so ne patiaris te in amore uinci: sed redde potius optimi amoris uicem. Vale

AVgustinus Dathus Laurentio Parisiensi. S.P.D. Cum omnes magno cōplectar amore: qui litterarum studiis dediti sunt: tum eos & beniuolentia: & obseruantia prosequor qui se ad uirtutis exercitationem accōmodant. Hi. n. ut mihi quidē uidetur: & digni amplissimis laudibus: & beati existimandi sunt amplexi id bonum: quod cæteris rebus facillime antecęllit. Marcus Cato uir magna auctoritate: & præcipuo bonarum artiū studio: eos laudare cōsueuit: quoq; perspecta uirtus esset: & summa rerum cognitio ac multis in rebus excogitata solertia. Nec iniuria. Quid. n. his rebus uel dici maius potest: uel pstabilius cogitari? Summæ nanq; prudentię uiri: & exquisitæ doctrinæ Philosophi: ea semper sectati sunt: quorū certa foret stabilisq; possessio. Illa contēpserunt: & habuere pro nihilo: quę quasi ludibria quędam fortunę modo huc modo illuc trāsferuntur. Tu igitur si uir pręclarus ingenio si probatis moribus si excęlsi animi haberi uelis cura: ut maximorū philosophorum sequaris consuetudinem: & uulgi: atq; imperitæ multitudinis errorem aspernetis. Feceris rem mihi gratam: tibi ipsi salutarem. Vale

LAurentius Parisiensis Augustino Datho. S.P.D. Cum tuis non inuitus iampridē paruerim cōsiliis: nequaq̄ monito opus est sed opus facto potius. Quid agam: tu ipse nosti. Dies laboro: & noctes. Nulla pars temporis mihi elabitur. Tuam uocem diuinum quodāmodo oraculum puto esse. Sponte currentem incitas. Itaq; iam monere desine: faue potius: & optatum auxilium præbe. Nempe tuo consilio tua opera: tuis institutis: opus est ad eam rem: quā paro. Plurimum admirationis tuæ mihi litterę attulerunt. Quippe quæ abalienationem quandam animi tui a me significare uidentur. Verumtamen tantū apud me ponderis tua habet uoluntas: ut quæcunq; agas ad optimam partem referam. Satis repræhensionis allatum est: sed parū utilitatis affert repræhensio si iusta non sit. Magnus es & amicus & arbiter. Quicquid uel uituperationis uel laudis adhibueris: ęquo animo ferā accipiamq;. Vale.

AVgustinus Dathus Laurentio Parisiensi. S.P.D. Quoniam te ex omni numero amicū: & fidum imprimis & uerum expertus sum: sed & acrem & iustissimum nihil est quod tecum non libenter impartiar. Noui te eo studio ac natura prędictū: eo insuper ingenio natum: ut amicis prodesse: omnibus opitulari uelis: & non solum consilio: sed etiam re: atq; opa iuuare: cum tēpus postulat. Sed de tuis laudibus difficile dictū est. Illud nolo pręterire silentio: maxime raro reperiri hominē: qui alteri: q̄ sibi prodesse malit. At tu ad modū admirabilis es: qui maiorem in conferendo beneficio. q̄ in eodē accipiendo percipias uoluptatem. Eas igitur ob causam: ita te omnes uel diligunt uel admirantur: ut & auctoritate: & gratia merito omnibus āteceęllas. Quid multa? Et uirtute tuis ęqualibus præstas: & multarum rerum laude ita polles: ut maioribus natu comparandus esse uidearis. Cępi consilium: atq; ita in animo ē: in siciliam transmittere: quo Hispaniensium classis nuper aduecta ē si est: quod ī ea insula aut tibi aut tuorum cuiq̄ possim conducere: tuus sit explorare labor. Meū officiū parere tuis iussibus. Igitur ad me q̄primum rescribe optantem expectantemq; magno desyderio tuas litteras. Vale.

AVgustinus Dathus Laurentio Parisiensi. S.P.D. Qui quondam apud ueteres gestarum rerum gloria claruerunt: idcirco in suis rebus publicis maximam sunt auctoritatem: & gratiam assecuti: q eorum uires oēs: omnis intentio nihil spectabat aliud: nisi ciuitatis salutem ac dignitatem. Omnis homines decet cōmuni saluti: atq; utilitati consulere. Id uir: & mulier clara: pari ratione efficere contendat. Sed illi ante alios qui magno ingenio & elato sunt: quos non sibi solum sed patriæ: atq; amicis natos esse constat. Nam iuuare hominē præclarę exercitationes: & laudandū opus ē. Sed hęc tibi explorata: & diligēter cōperta sunt. Atopeprecīu ē: īprimis omni studio curare: ut laudē assequamur. Ea sine uirtute cōparari nō potest. Est. n. laus (ut philosophi tradūt) uirtutis pręmiū. Vt eā adipiscaris: cunctis uiribus effice ac labora. Vale

AVgust. Dath. Laurentio Parisiensi. S.P.D. Credo nouisse te quāti tēpus facere debeamus. Oia. n. aliena cętera sunt: tēpus tantū nostrū ē. Si igit̄ me amas: si tuā salutē cōcupiscis: fac ut tēpore fruaris: nec ullā ptem eius amittas inanem. Rudes & īpiti hoīes: gregibus: atq; armētis fruūt̄. At nos tēpore frui debemus: q̄ oīum rerū preciosissima merx ē. Huius rei si habueris rōem: lōge maiorē ēt q̄ pecunię: præteferes summā sapientiam & grauitatem. Vale.

Aurentius Parisiensis Augst. Datho: S. Tria sunt amicę iocūdissime: quoq; īprimis habēda ratio ē. Honestas uita fama: at maior honestatis: prime uero nominis: cui uel uita ipsa post habēda ē. Quæ cum ipse mecū mente cōplector: in animo ē: mortē oppetere potius: q̄ uel honestati.

statis iura uiolare: uel famae decus polluere. Certū est mortē turpitudini anteponere: & uirtute tuenda: etiā uitam ipsam: & sanguinem profundere. Ego uero eo te amore ꝓsequor: ut dum saluus sis: ul tam contēnere nō dubitē. Sed tu amicus cū sis: noli indigne ferre: si uirtutem & nomē: cęteris rebus oibus praeferam. De me benemeritus es innumera mihi beneficia contulisti: ea in innmo anim o scripta sunt atq ob eam causam: aeque mihi: ac filio & charus: & ob seruandus eris. Teq haud secus atq patrem: tum diligam: tum etiam uerebor. Vale

Augustinus Dathus Laurentio Parisiensi. S.D. Accepi longiores nup tuas litteras. Fuere illę mihi gaudio. Nam erā hoc tēpore multis de causis tristior: & me multorū iniustae insectationes ęgriorem reddebant. Alii dant mihi uitio lenitatē: & misericordias: paud laudi dant: quod calamitosis: & miseris faueam ciuibus. Nonnulli dant crimini: quod opem iis prębeam: quos coniculos ad ęrarium egisse tradūt. Ipse qd agam nescio. Si defendo per uim oppressos: odia multorū incurro. Si iniuriam non propulsem uideo me iusta bonorū reprahensione: carere non posse. Qui igitur: ubi semper fuerim obsecutus: q tuis uolūtatibus ubiq obtēperauerim: magnū mihi pręstiteris beneficiū: si quod hac de re sentias scripseris ad me. Tuā expecto sententiā: tuum magnifacio iudicium. Cęteri qd sentiant: haud mihi curae est: cū partim odio: atq inuidia: partim rerū ignoratiōe afficiantur. Sed ex eo numero uix millesimus qsq: qd in quaq re uerū sit perspicit. Nam pleriq famā consectantur. Quotus quisq ueritatis studiosus est? Tu si tuā sententiam explicaueris: perq gratam mihi rem feceris. Vale.

Laurentius Parisiensis Augustino Datho. S.P.D. Quae sit humanarum rerū conditio: minime ubi obscurum est. Qua lege nati simus nemine latet. Et alias quidem lętamur alias dolemus. Alias uoluptate diffluimus: alias cura: & angore premimur. Amicorū consuetudine: & cōspectu cōplures dies oblectaui me: nūc abeūtibus magnā percipio ex abitione molestiam. Et hic quidē Florētiam petiit: ille Bononiā profectus est. Alius se ad castra contulit solus sum: & ob eam causam: uehementer anxius: & de amicorum absentia ualde sollicitus. Nam iam longa aetate prouectus: & octo iam & .xx. aut eo amplius annos natus solus esse nequeo: sed nunc potissimum uersari inter amicorū cętus cupio. Laboraui in eloquentię studiis: nūc in alias steriles quodāmō exercitationes: pdiu operā cōfero. Dedi rebus leuioribus opam. Reliq ętatē grauioribus in studiis cōsumere certū est. Sed de tuo hortatu ī Philosophiae studia relictis oibus acriter incumbam: & tuam sententiam consectabor. Vale.

August. Dathus Laurentio Parisiensi. S.D. Teneo memoria multa: quae mihi pridē pollicitus es. Tu uero an eartundem rerum memoriam teneas: nescio. Sed nolo te aut mei capiat obliuio: aut eorum quoq: quae & grata mihi: & utilia esse possint. Quid te tā diu in urbe contines? Ego cur me tan diu ruri teneam: si interrogabis: afferam per alias litteras responsum. Illud breui perstringam: me pręter cęteros ciues rusticis oblectamentis delectari: ut uix urbanus iam haberi debeam. At tu contra ita urbanus factus es: ut prę cęteris tuis ęqualibus: ābitioni: & honoribus publicis deditus esse uideans: plus forsan q̄ par ē eum: qui uirtutē prae caeteris rebus: & sapientiam profiteri debeat. Atqui cum sis facili natus ingenio: & ab ineūte ętate: humanissimis moribus: spo mea consilia non aspnaberis: sed uere amantis auscultabis sentētiae. Quod ut facias: te etiam atq etiam oro: Vale.

Augustinus Dath. Laurētio Parisiēsi. S.D. Qui uales īgenii acumine: q polles memorię bono: si laboraſ p̄ reteris: crede mihi clarebis pręcipuis laudibus: ac florebis pręstandi gloria si qua mihi apud te ē fides: oia relinques: ut solam sapiētiam assequaris. Quod si ubi pcipiēdę cū amica uoluptatis cupiditas ē: recordare supiora tēpora: & odio habebis amicā: amicā gdē nomine: sed re ipsa acrē inimicā: mētis: ac rationis. Veniant ī mentes aliorū exēpla: & unq te amorū pigebit. Pręstas alios nobilitate generis: pręstas multis ingenii bonitate. Fac ut uirtute & doctrina reliquos antecellas. Amplexare animi bona. In qbus solis repiri potest uera foelicitas. Vt studiis incūbas: te hortor. Vt amores sequaris maxime dehortor: Vt cū sapiētibus uerseris: suadeo: ut cum flagitiosis tuas: & cū scortis conuiueris prorsum dissuadeo. Haec igit te oro: tu fac ut etiam exorem. Vale.

Laurentius Parisiensis Augustino Datho. S.P.D. Quanq̄ multis & grauissimis ipedior laboribꝰ: tū ꝑ ingēti amore erga te meo: nequeo me cōtinere: qn ad te scribā. Diligebā te pridē ob tuā rectā uiuendi rōem: nunc aūt tua explorata doctrina obseruo te insuper: atq āmiror. Quāuis in sūmo te haberē precio: sed nūc ita magnifacio: ut nō solus te amico: sed ēt fratre: ac socio rerū oius utar: &(ut uere dicā)pręstātissimo pceptore. Nō mō charus es: uerū ēt mihi piocūdus. Nō tantū diuitias meas & facultates: sed uitā quoq: ipsam in tua habes potestate. Ac deniq tā mea oia: q̄ quę penes te sunt: ꝑ tuo arbitrio: uel tueri potes: uel ēt ꝓfligare. Quę mea mens sit: tu te nosti. Q uā ex intimo corde tibi afficiar: egomet nō adeo certius sus q̄ tu ipse coiectare potuisti. Nam ex quo tempore mihi tecū cōsuetudo ē: nullū cōsiliū: nullū quod ad me attinet opus te latuit. Nihil. n. te liberalius est: ut tecū mea oia merito oporteat esse cōmunia. Sed quae meę partes sunt: eas nunq̄ deserā. Tu quoq tuo officio fungere. Vale.

AVgustinus Dathus Laurētio Parisiensi.S.D. Quantum hactenus conijcere ipse potui: cauisti improborum consuetudinē. Quæ suaserim: ea omnia recte (ut arbitror) memi nisti. Nec te pęniteat nostris cōsiliis ac monitis paruisse. Qđ si perturbatione: ac dolore uacabis: tum existimabo uere te sapientē esse. Sed plane: quæ de hac re tradi possint: ex eo intelliges: cui dedi ad te litteras. Qui: nisi rem omnē ordine referat: animaduertas in illum grauiter. At fidus tabellarius esse consueuit. Tu uelim eidem ad me des litteras: non unas: nec breuis: sed plures: ac longiores. Quid te facere cupiam: nō es nescius. Sed de eodē tabellario oīa fusius nosse poteris. Conare pro uiribus: ut uenias: quod si cunctaberis: reperies subiratum. Ego si tibi omnibus in rebus morem gero: tu noli morosus esse: sed te comem & affabilem præsta. Sed ueni: ut cętera corā percipias. Nequeo.n. longā rerų historiā breuibus litteris consequi. Vale.

LAurentius Parisiensis Augustino Datho.S.P.D. Cum antehac metuerim ab improbis insectatoribus & mihi & meis omnibus graue periculum: nūc tandē posui metū oēm: cū uictor & optati uoti compos euaserim: ac spero fore q̄primū: ut qui nocere conati sunt: luant pęnā. Nunc arbitror uenisse eam diem: in qua dimidiati tēporis: dimidium in Rei publicæ utilitate paranda dimidiū (sicut antea consueuerā) in defendendis amicorum cautis: cō uiuere possim. Video iustis calamitatibus pressos eos pene omnis: q nō solū moliendis iniuriis interfuerunt: sed etiā præfuerūt. Itaq mihi gaudeo: tibi: ac cęteris amicis gratulor: & simul tam optati boni autoribus & habeo: & ago ingētes gratias. Quas & referā: si quando fuerit oblata facultas. Existimo hodierna die magnis me donatum muneribus: ut si quādo me beatū putauerim: nunc id tempus præcipue sit: in quo me perbeatum esse constituā. Allocutus sum remotis arbitris uirum sapientissimū: & magnis uirtutibus præditum iis de rebus: quas ad me nuper p tuas litteras scripsisti. Quid sit capiendū consilii: cum dabitur redeundi potestas: coram aperiam: & quæ ad rem comparandam necessaria sunt: optima ratione constituam. Nunc uero fac: ut bene ualeas: & te incolumē reperiam. Vale.

AVgust. Dathus Laurentio parisiensi.S.D. Nihil minus iucūdū mihi esse pōt: q̄ te aduersa ualitudine laborare. Cōplures iam re dies: nec te p more audire: nec alloqui datū est. Cordi tibi esse solet: uarios mecū miscere sermones. Ego quoq (ut nosti) tantus perlatus sum: dū tecū uiuo. Quippe q mihi & charus sis: & præ cęteris iucūdus. Delectāt me Philosophorų disputationes: sed nō minus oblecto ipse me amicorų alloqiis. Qui multa sępe aduersa facile & æquo animo passus sum. Tuam tamē absentiam grauiter & acerbe fero. Consuetudo aliorų quidē mihi molesta est: tua uero iucundissima. Si me adis: magnā simul uoluptatē affers. Cęterorų aduentū doleo: perinde atq eorų: q meis cogitationibus: & consiliis impedimēto sunt. Coiuimus indissolubilē societatē: & uerā amicitiam contraximus. Mille amicorų nō tam placeat: q̄ tu solus charus es: quē uere habeo ex omni numero omniū primū. Etiā si qcqd possideo nūmū: eripiat: & etiam si interdicatur mihi aqua: & igni: te unū amare certū est: q̄ diu licebit: ac nostrā amicitiam nihil dissoluere poterit: nisi mors. Vale.

AVg. Dathus Laurētio Parisiensi.S.P.D. Cum mecū ipse accuratius multa cōdesidero ac mēte uoluto: maximā intueor humanæ uitæ breuitatē. Quondā ferunt multi centum & uiginti ānos uictitasse. Nūc aūt quotus quisq octogesimū: aut quintum: & octogesimum ad summū attingit ānum. Olim uix nonagenarii senes esse uidebātur: at nūc uel duo detrigesimū: aut undetrigesimū ānum agēs senescit: & prouectus ętate iudicatur: ut ita dixerim. Quod autem deterius ē: indies labit nostra fragilitas. Fuere nōnulli: qui priscis sęculis centum ānorū ætatē excesserūt. Tu confectum decurso sex & quadraginta ānorum spatio: senex proculdubio uidebere. Itaq cū Theophrasto Peripatetico nō possum quin doleam exiguū humanę uitæ tēpus. Proinde nihil est iucūditati loci. Nō esse segnitiæ locus debet: sed maiorē in modū laborare debemus: & maximo opere bonis exercitationibus incumbere. Idq efficere conat: q sapiēs imprimis & eruditus ē. Sed qd te multis moror? Mortales oēs una & eadē lege nati sunt. Reges: serui: inopes: opulēti: sapiētes: stulti: qui magistratus gerūt: priuati: senes cum iunioribus: pusilli cum maioribus. Nos igit: ne frustra cōteramus: quod dat: cui: omni studio atq industria curare debemus. Vale.

AVgustinus Dathus Laurētio parisiensi.S.D. Hodie iter faciebā: ut ad primas uillā me cōterrēi: atq inter eundū: datus ē mihi obuiā Petrus noster: in quē maximus ē utriusq nostrum amor: quiq ambobus nobis apprime charus ē. Nec me Reipublicę: nec aliarū occupationum deterruit labor: quin loqui uiculum iter simul conficeremus. Sed quoniā ei quidā transflumen Arbiam pręstolabantur: eum discedere a me passus sum. Impertiui cum illo prius quæcunq arcana: & secretiora consilia. Præsertim uero iis de rebus: quę nūc nobis usu uenerunt in hac temporum uarietate. Assentitur ille quidem plerisq rebus: quas simul commentati sumus. Atq ipse omnium primus abhorret: quæ uulgus sane imprudēter: & inscite usurpat. Verūtamen aduesperascit: & me dies deficiat: si epistolæ angustiis habitos ultro citroq sermones complecti uelim. Eos omnis coram dabitur propediem explicare (ni fallor) cras in suburbanum concedam. Postridie te uisam: atq amplexabor. Vale.

Vgustinus Dath. Laurentio Parisiensi. S.D. Quinq; sunt: quæ tibi difusæ & plene meo nomine explicaturus est cõmunis amicus. Primũ de Repub. statu: deinde de exercitus instructione: tum de inito nouo consilio: præterea de contracta societate: postremo de tuarum rerum conditione. Quorum tria potissimũ quæso diligenter fac: ut percipias. Primũ quidẽ de Republica: Secundũ aũt de noui cõsilii ratione: Tertium uero: quod postremum diximus. Ea nolo scriptis prodere: sed tu illa manda memoriæ: & quid agendũ sit: cogita: ac uide: ne te spes fallat. Missum fac hominẽ improbum: & ei noli fidem adhibere: qui non modo tibi: sed ne sibi ipsi quidẽ fidus ẽ. Tenes illius ingeniũ. Quę scribis laudo: pbo: magnifacio: sed illius perfidi ueteratoris consilia turpia flagitiosa fœda sunt. Non enim incõmoda sunt: quæ stulti & tardi homines cogitant: sed quæ facinorosi & nocentes uiri moliuntur parricidæ sicarii testamentarii: & reliqui id genus homines quotquot ad nocendũ nati uidentur. Ad hæc mala accedit fortunæ uarietas: quæ sæpe malos euehit: probos deprimit. Sed tua sapientia & uirtute confido. Tibi enim & consilia mea oĩa credidi: & grandem uim pecuniarũ: quo nihil stulto & incerto uulgo hominũ uidetur expetibilius. Cætera coram. Vale.

Aurentius Parisiensis Augustino Datho.. S.P.D. Non decet minorẽ natu maiori natu consilium dare. Sed tuæ litteræ: quæ mea est summa iucunditas: fiduciam simul & causam scribendi attulerunt. Increbuit apud me non nullorum perfidia & nefaria molitio: quæ te forsan præterit: Sed nolo ut te diutius lateat. Quos credis tuos esse non sunt ueri amici: sed in eorũ lingua mel situm est: in corde uenena delitescunt. Nolo p litteras fusius explicare. Reliquum ẽ: ut redeas: si uis scire rem ordine. Quod rumoribus ferẽ: & cõmunis hominum fama uulgauit: quod uel nunciis uel multoꝝ litteris accepisti: me a prima origine referente cognosces. Quid aũt de hisce rebus sentiam: perspicue ac liquido intelliges tu unus ex omni numero: q cũ mea oĩa uolui semp esse cõmunia. Si qd clam te factũ est: dũ affuero coraꝫ planissime elucescet. Multa ruri dũ sum cognoui: quæ uesperi cras (ut spero) accipies. Eritq; mihi tecũ & interdiu & noctu longissimus sermo: & uaria omnibus de rebus alloquia. Qui modo serio se triũphare existimat: paucis post fortasse diebus nullus erit. Sed ipse me comprimaꝫ. Si me amas: quum cras uenero: fac ut seruus tuus præsto sit mihi ad portã: Vale.

Vgustinus Dathus Laurentio Parisiensi. S.D. Non licet mihi bono amico esse: præsertim ei: cui intelligo me i perpetuũ deuinctũ atq; obnoxium esse. Innumera apud me beneficia collocasti: ut tibi omnia gratificari debeam. Neq;. n. nimio somno indulges: ut quidã nitidiores cultus ac uitæ delicatioris hoĩes. Sed bene agendo cõmuni saluti consulis. Est in te uera boni uiri laus: q facile ignoscis: sed non libenter indulges. Tantum quãtũ fas est: remittis animũ: æque alioꝝ utilitati ac tuæ prospicis. Talẽ. n. uirũ & laudamus: & probare solemus. Hunc uel maxime diligimus: qualẽ te pculdubio esse constat. Igitur ob tuas pręcipuas laudes i ore oĩuꝫ ac sermone uersans: q in bonis artibus a teneris unguiculis uersatus es. Enimuero optimis rõnibus eximiam es laudẽ & pręcipuam gloriam assecutus. Quoad uero mũdus constabit: tua uirtus atq; amplitudo nulla oblitione delebitur. Perge: ut facis: & a uetere consuetudine fac ne discedas. Vale.

Aurentius parisiensis Aug. Datho. S.P.D. Venit ad te frater: qui & has deferet litteras. Eget is tua opa: oro te: ut eũ suscipias. Est. n. uir tui amantissimus: nec sane illitteratus: nec improbus. Iniuste illũ aduersarii quidã lacessunt. Peto a te: ut ita eius causam tuearis: ne iniuste pressus ægritudine ac dolore conficiaẽ. Te. n. regnante in iudiciis: speramus neminẽ præsertim uirũ probũ: ullã passurũ iniuriam. Tua. n. & præstantiũ oratorum oĩum cõsuetudo est adesse bonis: & iniuriaꝫ propulsare. Isq; est imprimis suus: cuiusq; optimi uiri: & eloquẽtissimi mos: quẽ & accurate unus ante alios seruare cõsueuisti. Die tertio ad te uenit: die quarta iterũ te adibit utriusq; nostrũ (ut uere dicã) frater. Eius causam meã puta esse. Quod si mea causa sæpe multos defendisti: mei gratia scio te omnẽ opam adhibiturũ: ut optata cõsequar. Atq; ita ut facias te uehementer oro. Vale.

Vgustinus Dathus Laurẽtio parisiensi. S.D. Scio te amice lucũdissime studiose exequi quæ mei amici utilitati conducunt: Sed quæ filii mei amicis expediunt: profecto non satis accurate prosequeris. Veniat tibi in mentem sermo eorum: quæ persæpe collocuti sumus. Venis. Raptim alloqueris: confestim discedis: e uestigio redis. Quid hoc rei est! Age præsta te eum: qui mihi quondam cognitus es: plenus uarietatis esse uideris: nec tui similis. Cura: ut uir sis. Da operam: ne Sardanapali mores sectari uidearis. Magnum iam tibi decursum ẽ uitę spatium. Rumpe moras: noli cunctari diutius. Quid metuis! Cunctabundus inanem pateris effluere tuam ętatem. Errabundum te esse putabo: nisi sententiam conuerteris. Sed fretus tui ingenii bonitate: spero te futurum qualem exopto. Fac me quæso certiorem status rerum: ut sese habent: præsertim cum sim isthuc propediem rediturus. Quod si bene omnia memoria repetere uolueris: iudicabis me minime accusandum. Vale.

Aurentius Parisiensis Augustino Datho.S.P.D.Quanto indies humanarū rerum conditionem solertius accuratiusq; perspicio:tanto audeo affirmare magis nihil esse laudabilius q̄ tranquillam uiuere uitam & ociosam degere ætatem.Nam qui uariis laboribus occupantur:& implicati negociis molestius:nunquam quiescunt:durā (ut mihi qdē uidet) seruiunt seruitutē.Oro te:atq; obsecro deuita ad genua hominū:nec eorū uestigia conle. teris.Quod si feceris:uita tibi ex sententia succedet:& summa quiete frueris.Quidam cupiditate cæcati ocio iniunam interunt sceleratas manus afferūt parentibus:in bonos atq; innocētes imperū faciunt.Sed qd multa?Da ueniam:cū pro abundantia cordis os loqui consueuerit.Sed q̄ a primis ætatis tēporibus recte uitā instituisti mea admonitione nō eges.Et.n.ab ineunte ętate & uitæ & recta in uiuendi disciplinā complexus es.Quod fœdus percussisti cū eo:cui tyranno cognomen est nō ignoras illum tanq̄ scopulū fuge. Vale.

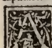

Vgust.Dathus Laurentio Parisiensi.S.D.Quid totiens polliceris ad me uenire:& dies noctesq; mecū uersari:nec seruas promissa?An ignoras nihil esse homini mendacio indignius?Mendaces (ut uulgo aiunt) faciūt:ut nec etiam uera dicentibus credat.Supcres noctis horas sum ubi præstolatus:ac expectaui frustra.Laudo te cæteris in rebus:in hoc non laudo.Contra sermones meū non tendis:ut cupio.Non facis:quod te decet:quando ego uel contra iter tuus tendo semper:& nihil mihi accidit gratius q̄ uel tecum uiuere:uel si uspiam discedis:aut sequi te abeuntem:aut obuiam pdire redeunti.Macte esto uirtute:& amoris ea mulo dulcis amice.Sena longe Parisius abest:at nos contunxit præcipua charitas.& uno Parisiensis Laurentius.& Augustinus Senensis copulantur amoris uinculo.Catuli quondā eloquentia præsiluerunt.Dathi amoris abundantia:oēs facile superant.Magna conaris:sed egregie præter cætera amicitiam stude:qua nihil est mortalibus:nec magis necessarium:nec quicq̄ oio præstabilius.Fac ne tuam desiderem beniuolētiam:cū te incredibili charitate complectar.Noli amando uinci in amore.Quæ cum pulsani amicitiq; fores:ac primo pulsanti ocium.Rure malo esse q̄ in urbe uiuere:si te uno careas.Vale:& iterū atq; iterū dilige amantem te mirandum in modū.

Vgustinus Dathus Laurentio Parisiensi.S.P.D.Salue amice omnius primarie:amice omniū iucundissime saluus sis.Cupio scire:ut uales.Id ad me scribe:& amicorus tuis meo nomine dic salutē.Te ego ac tuos omnis plurimū saluere iubeo.Miror tuū silentium.Scripsi ad te sæpius.Postremo ad kal.Nouembres.Tu nix quinto Nonas Decembris respondisti.Nisi q̄primū rescribas:irascar:nec ullam accipiam causam.Sapis.Vale. Ex Senensi urbe Idibus Decembribus.

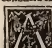

Rancīscus miseratione diuina Sancti Eustachii Sacrosanctę Romane ecclesię Diaconus Cardinalis & Archiepiscopus Senēsis Dilecto nobis i xpo Augustino Datho ciui Senēsi artiū Doctori eximio salutem in domino.Cum nefas sit:& ad publicam redundare iacturam uideatur:ociosam esse uirtutē:& sub modio ardere accensam lucernam non deceat:sed super candelabrū:ut luceat omnibus:qui in domo sunt.Nos intelligētes singularem doctrinā tuam admirabileq; ingenium:nō modo sæcularibus studiis:sed etiā sacrarū litterarū interpretationi lectioniq; assiduo incubuisse:atq; i eis sincera fide assidua perseuerātia & acerrimo studio esse uersatū:ut diutini labores tui continuaq; uigiliæ cæteris quoq; sint adiumēto:& iam in mediū conferāt quod hactenus intra parietes elaborarūt:ubi q; quātus coniugatus clericus tādē existisq; plurimis annis i uniuersali Senēsi Gymnasio philosophiam & alias liberales artes cum magna Scolarium utilitate docuistis:ut in posterū sacram Theologicam disciplinā:in qua ut intelleximus diu elaborasti:Legere diuinaq; scripturaq; libros iterpretari atq; docēdi gratia cum Scolaribus cōferre:in Gymnasiis tēpis aliisq; publicis locis possis hanc sene auctoritate ordinaria permittimus:& gratiose tecū dispēsamus.Nō obstāte dicto impedimēto coniugii:seu statutis constitutionibus & ordinationibus dictæ Senēsis Vniuersitatis:aliisq; i contrariū facientibus quibuscūq;.In cuius rei fidē & testimonium has nostras patētes fieri iussimus:ac p secretarium nostrum subscribi:& nostri rotūdi sigilli impressione muniri. Vale.

Vgustinus Dath.N.Cardinali.S. Siquisquā est:q fuerit ingēti affectus gaudio ob tuæ dominationis gloriā:quā diuina pietas amplissimis meritis cōferre dignata ē.Profiteor me unum esse omnium primum:quādo & primus omnium ardebam desiderio huius adepti honoris:cuius me factum compotem nihil esse duco aliud q̄ assecutum maximam fœlicitatis partem.Deo tanti muneris largitori summas grates ago:& simul deprecor ut tam præclarum donum cum summa tuæ dominationis gloria & sanctæ Romanæ ecclesię amplificatione fœlicissime tueatur.Tuæ antē dignationi gratulor:cuius uirtutem illustrabit magis indies tantę assumptiōis amplitudo.Gratulor & Catholicæ ecclesiæ.Quæ tam salutare columen adepta ēt & mihi gaudeo plurimum:cuius audiuit altissimus de cœlo preces:& uota magna ex parte perfecit. Quod dem amplius nihil est:qui me totum iampridem cum fortunis meis dedi omnibus.Erit mea semp summa fides:atq; obseruātia & deuotione & obedientia nemini cedam.Oro tuā clemētiam:ut me seruū in suorum quos benigne delegit:numero habere prosequat:ut sibi persuadeat nihil me

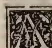
cupere magis q̄ promptissimũ semp obsequiũ exhibere. Factus meis uicibus fungeẽ: & mentẽ meã explicabit uberius. Aueto præsidiũ & dulce decus meũ: & esto perpetuo fœlix.

Vgust. Dath. Summo Pontifici. S. D. Nouit tua Sanctitas meã uerã iampridẽ ac fidelẽ seruitutẽ. Nouit & me nihil optare magis q̄ tuæ beatitudinis iussa capessere: & q fidelẽ & diligentẽ seruũ decet: promptissimũ tuæ Sanctitati obsequiũ exhibere. Igitur cũ me Senã recepi: uoluntas aĩo: qđ tua Sanctitas imperasset annales meos & comentarios ab ipso psolui initio: & ea singillatim annotaui: quæ digna putaui esse: quæq̃ gratiora futura essent tuæ beatitudini. Res fortasse leuior est q̄ quæ ad tuã beatitudinẽ dirigatur: Sed meiaẽ offerẽtis deuotissimũ animũ. Itaq̃ rogo supplex: ut qualecũq̃ munusculum est: dignetur illud benigne suscipere tua Sanctitas: cui dedi animum uitam liberos: & quæcunq̃ mihi uel natura uel fortuna concessit. Vale.

Vgust. Dath. N. S. D. Nõ temere dicitur a Sapientibus: finẽ rerꝫ oĩum spectandũ ẽe: & ut ille exigit cętera oĩa moderanda. Nã cũ cęterorꝫ animantium nulla sit uis rationis & cõsilii: solus homo a proposito agere debet: quæcũq̃ agit ratione duce ac natura. Est enim finis mẽsura rerꝫ omniũ: qua & reliqua oia metiri debemus. Cuius tanta uis ẽ: ut nec bonũ quicquã: nec malũ existimare debeamus: nisi p ipsius finis uarietate: ut illa bona fiut: quorꝫ finis bonus est. Contra uero: quę maiũ finẽ habere constat. Bene igitur & sapienter pręcipitur: ut consiliũ tardius fit: & morã habeat. Actionẽ uero celeritatẽ habere oportere. Agis de dirimenda cũ Corinthiis societate: quos periculosis tẽporibus affuisse tibi meminisse debes: cum Rhodii cõtra aduersis casibus te desertũ esse sint passi. Vtrosq̃ expende: & fidẽ & amicitiã compara: & tũ plane intelliges utris adhęrere sit sanus. Ego (ut meam sententiam proferam) censeo in amicitia permanendum: quæ quanto uetustate excellit: tanto maiore firmitate præstare creditur. Rerum oĩum considera exitũ: & prius q̄ noui quicquã aggrediaris: etiã atq̃ etiã delibera & cogita. Vale.

Vgustinus Dathus. N. S. D. Cupiebã gratiora offerri: quæ mihi ad te scribenda essent. Sed ea est hominũ conditio: ut casibus uariis: ac diuinæ subiaceat uoluntati. Cumq̃ me addixerim uernaculũ clientem tibi ac tuæ uniuersæ familiæ acerbe patior: quæcunq̃ tibi aduersa contingant: & mortem sanctæ uirginis & præclaræ sororis tuæ luctuose fero. Putaui meum officium esse: ut id nunciarem: & dolorem meũ per has litteras. Consolationem afferre: nec meum est: nec tua eget summa moderatio & uirtus. Deum quæso: ut cęteros tuos seruet incolumes: ac te incolumen: & saluũ restituat auctum summis honoribus & gloria. Commendo me tibi: quẽ habeo uitæ meæ firmũ præsidium: & tuis me defero paratissimũ iussibus. Vale.

Vgustinus Dath. Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Nihil est: quod optem uehementius: q̄ meam aliquando pręstare fidem: ne uidear seruus nequã: ac prorsus inutilis. Est enim mihi tua dominatio terrestre quoddam numen & nõ modo uniuersorum: sed singulorum quoque ciuium dulce præsidium ac splendidum decus: quod uere hæc patria ueneratur. Sed quo cultu prosequatur: id maximo inditio atq̃ argumento esse debeat: quod nuper in Senatu: cum de Italico fędere mentio incidisset: & super ea re consularetur: qđ ad hanc Rempublicam pertineret: dixere multi sentẽtiam: & in unam tuam dominationem conuentum est: ut ei facultas eiusce rei tota demãdaretur. Erat Senatus frequens. Posita res ad suffragia est. Mirabile dictu: uisu iucundissimum omnes ad unum obtrectante penitus nemine uno consensu: & albo lupino tanquam candido lapillo: ac fœlici omine in unam sententiam concesserunt. Non est etiam ex natu grandissimis quisquam: qui sese uel in re facillima meminerit uidisse ne ullum quidem diffidentem in tanto præsertim Senatorum numero. Miram omnes præ se lætitias tulerunt. Gestiebat optimus quisq̃ Senes cum iunioribus incredibili exultabant gaudio. Quid multa? Bona omnia dicere omnes: & una cunctorum uoce uerus pater liberæ patriæ dicebaris. Quanta sit ciuium concordia: uel potius ciuiũ oĩus cor unũ: quãta Senatus & populi uniuersi in tuam dominationem obseruantia fides cultus: & si multifariã elucescit: tũ hinc liquido perspicere omnibus liceat. Quod & si nullo meo testimonio egeret nolui tamen meo rem tantam carere preconio. Ipse mihi hoc officio feci satis: nec uisum est præterire silentio: quod maxime prædicandum uideretur. Explere animũ institui: & narrandam hanc rem duxi meis litteris. Cõmẽdo me suppliciter tuæ pietati. Vale.

Vgustinus Dathus. N. S. P. D. Ex abundantia cordis nõ possum me continere quin scribam. Quid scribã igitur? Quod maxime corde sedet. Cupio aliquando: dum tempus instat: prodeat in medium sanctissimi Pontificis in tuam dominationem paterna dilectio. Quanquam non messis multa: operarii pauci. Sed ad quã plurimorum operariorum numerum modica & fortassis exigua messis. Sed tua eiusmodi sunt merita: ut nõ sit cunctandũ diutius: sed dies noctesq̃ incumbendum: arguendum: obsecrandum: opportune importune agendum: & quotidiana nullo modo prętermittenda instantia. Nos: quod in nobis erit: uigilabimus: si qd occurrat noui: si qd ĩ patria emergat arripiendũ. Sed quãtis uia lõga pareẽ: & quouis gentiũ abeundũ sit: modo ad beatitudinẽ recta pergaẽ: nec renuendũ quippe est: nec cunctandũ diutius sapienti: cui mũdus totus ẽ patria: & ubiq̃ Fata possunt paraẽ quietas sedes. His tẽpo

ribus multo magis q̄ Ciceronis tẽpestate-audacia ꝑ sapientia uti licet: præsertim uero in Romana curia: quo uniuersæ totius orbis confluunt nationes: & ex ultimis conueniũt regionibus: ut uel cõmodi: uel ornamẽti aliqd assequant. Sed quomõ assequant! Si de suis rebus sollicitę terant perpetuos dies potentiorũ limina. Sed dices me fortasse imprudẽtẽ: q Sus Mineruã doceam. Sed amori tribue: q impatiẽs ẽ: & modũ ꝑtergredit. Ab optimo fit aio: a corde ꝑficiscit plenitudo fidei. Aderat: dũ hęc scriberẽ: Leonardus Beneuolẽtius-unus uere e patriæ patribus: & qdã uelut Senẽsis Cato. Is iussit: ut se tuæ dominationi plurimũ cõmẽdarẽ. Est certe & tui: & tui similium amantissimus. Vale.

Vgustinus Dathus Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Scio nequaq̄ opus esse: ut plura de me scribã: quẽ iampridẽ in suorũ clientũ ac seruorũ gregem asciscere dignatus es. Atq ut idẽ habere ꝑsequaris deuotissime tum oro: tũ etiã suppliciter obsecro. Auctoribus uenerabilibus patrib9 Mariano Abate & Luca sacerdote: qbus mãdata tibi res erat: solũ illud olim cultũ: nũc incultũ prorsus atq infructuosum contraximus. Vt ego & posteri mei illud possideamus: & pacto quinquẽnio-quot annis pendamus: qd̕ illi par censuerũt. Vini congium: Et si uisum ẽ mihi-oĩs fortasse fructu ꝑcipiendo maius: habeo id tñ a tua benignitate ĩgẽtis muneris loco: & benefico tributũ aio-donũ facit quolibet munere antiquius: Superest: ut id omne ratũ habeas. Et ut ita ꝑ tuas litteras cõprobare digneris-deuotissime precor: paratus tua iussa ubiq libẽter accipere-etiã capitis periculũ subiturus. Vale.

Vgust. Dathus deuotus seruulus Francisco Cardinali Senensi-unico suæ uitæ pręsidio. S. P. D. Quantũ dedit: q bona cuncta largit mortalibus-parui tuis uiribus: atq ita parui: ut facile sperẽ-nũq̄ posthac tete dubitaturus oĩa seruituti & fidei meæ cõmittere nõ inuitũ. Q d̕ res ipsa (ut arbitror) ꝑspicue indicabit. Magistratus ipse innumeras gratias agit: & sũmi accepit beneficii loco pium optimi patris-ac boni pastoris officiũ. Grates etiã agẽs Deo: q tã bonũ & uigilẽ patriæ custodẽ parauit. Sciũt: quos scire oportet: latet uulgus auctor. Nouerũt: qbus ꝑspicere conuenit: salubriter agit. Habet piissimo patri imortalis gratia. Postremo si nõ sum seruus prudens: certe fidelis ita semp futurus sum: ut fide mihi præstare possit nemo. Patriæ consultum est: & tuo cumulatissime proposito satisfactum. Vale.

Vgust. Dath. Bartholomæo Scalæ. S. Vnæ tuæ litteræ magnã nuꝑ rure mihi redeunti attulerãt uoluptatẽ. Hanc ipsam cumularũt: quas nũc alteras ad me dedisti: qbus q̄ fuerim delectatus: q iam sũmã meã i te beniuolẽtiã-amorẽq cognoueris: hoc certe ignorare nõ potes. Ac uere nũc fortunatiorẽ me factũ puto ẽe: q eiusmodi fueris amicitiã assecutus: qua põt mihi nec gratius ẽe qcq̄: nec oĩo iucũdius. Alii se beatos putãt: si opes: si diuitias: si amplas fortunę copias adipiscant: at mea longe alia mens ẽ: quippe q amicitiã uitæ tutissimũ præsidiũ-ac magnũ decus cæteris anteponã rebus humanis. Disiungit nos locorũ diuersitas: qd nos dixi: imo (ut scribã rectius) corpora & mẽbra disiungit. At coniungit natura aĩos: copulat amor: ut uel sim apud te absens: absens tecũ loquar: & quasi alternos cedentẽ sermones audias. Q d̕ enim de me certo scio: hoc de te plane confido-& spero: ut longe absimus a uulgo. Amãt qdẽ multi: quos corã cernũt: atq adesse ꝑspiciunt: nos nõ modo: quas uicissim scribimus litteras: sed ipsa multo magis aiorũ cogitatio præsentes reddit. Q uẽ nunquã sors conspiciendũ obtulit: eum ita cõplector: ut frequẽter in ore: semp in corde uerset: atq illa demũ oĩus iucundissima cogitatio ẽ: dũ te & dulcia alloquia: quæ ipse sæpe effingit animus: quasi hoc loco Epicurũ imitatus mẽte uoluto. Tu quoq ut idẽ facias: ut credo: ita etiã uehemẽter oro. Q d̕ clarũ Oratorẽ nostrũ Leonardũ Beneuolentiũ & Minoem Triarcium amice fueris amplexatus: & laudo: & maximã habeo gratias. Ab eis (ut ipsorũ cognoui litteris) plurimũ diligeris: & uterq tuã uirtutẽ-doctrinã-atq humanitatẽ laudãt: & in magno habẽt pretio. Quid multa! Cũ subessent mutui amoris causę ꝑmultę: facis tu quidẽ: ut indies gratiores addant. Ad causas põt fortasse aliqd: ad summũ uero amorẽ nihil põt accedere. Vale.

Vgust. Dathus Dominis Senensibus. S. P. D. Facile uel grauissimi quiq ferunt labores: quibus iusta-ac sua premia referunt. Illud ꝑsuasum esse debet-atq exploratũ omnibus nõ defuturos: q Senensis urbis gloriã: q lautissimus campus ẽ: ac res eius pręclaras & memorabiles litteris mandent: cũ domesticis scriptoribus abũdet: si bonarũ artiũ alimẽtũ ac suũ uirtutis premiũ minime defuerit: quẽ Philosophi honorẽ ꝑfitent. Ac pręter alia multa illa quoq scripta prodertũt: quæ ꝑ diuersa tẽpora in magna publicarũ actionũ & contingẽtium negociorũ uarietate Legatis deinceps fuerint demãdata: q a Senatu-populoq Senẽsi uel ad magnos Principes-uel ad claros Latii populos missi fuerint. Ita. n. Legati semp instrui consueuerũt: ut a præscripto discedere capite piandum censeat. Valete.

¶ Clarissimi Philosophi ac præstantissimi Oratoris Augustini Dathi Senensis Epistolarum Liber Secundus Fœliciter Incipit.

¶ Hac Epistola Amatoria Leuitas Improbatur.

VGVSTINVS DAThus insanienti amico longius absentem dicit: atq; optat Salutem. Qui modo in arce Mineruæ securus ocio fruebaris: amans uel amens potius cœpisti sub Cupidine Imperatore durissimo militare. Et quod nulla uenia dignũ est: in aliena castra non explorator accessisti: sed transfuga. Infaustus atq; infœlix is tibi fuit amice: nimiũ (crede mihi) infœlix is fuit dies: cũ tam sæua tamq; pestifera animũ tuũ inuasit labes. Quod si ita amare prexens: nihil quod scribam aliud superest: nisi illud Terentianũ duntaxat. Actum ẽ amice infęlix ilicet peristi. Sed una spes ẽ: quæ aliqua ex parte dolorem leniat parũ posse hostem perimi: elidi nequitiam in semine. Neq; .n. arbitror omne in te rationis lumẽ adeo repente extinctũ esse: ut tui ipsius penitus sis oblitus. Quamobrem cupies nõ iam tibi placere ad interitum properanti: sed nostræ amicitiæ facere satis: decreui scintillam tui luminis ac rationis pene extinctam uel oppressam potius excitare. Video tuis uirtutibus subiectum incendium. Tuis laudibus præsto esse naufragium: quod multis iam annis magnisq; laboribus partorum bonoꝝ iacturam facere compellat. Arridet nunc tibi ęquora: ut cũ in mediũ pelagus ꝓcesseris: subita exoriaẽ tempestas: acris hyems sęuiat: gliscat turbulentius mare: ac te undiq; iactatũ fluctibus degluttiat uortex: & in profundum ꝓcella demergat. In charybdim ac Scyllam incidis miser. Quã timeo quorsum euadas. Aspera undiq; saxa: horridæ cautes: periculosi scopuli pendent. Iam iam periculo ꝓximus es: nec se uspiam tutus locus offert: nusquã securus intendas. Quocunq; te animo cõuertis insidiaꝝ hostium periculoꝝ plena sunt omnia. Obsecro te ne cymba tenuis iactata tantis fluctibus quassata tempestate fatiscat. Tunc .n. uere liceat mihi dicere. Actum de te est: ilicet peristi. Experto crede: ac principiis obsta. Bene dicebat Plato. Paruulus initio error persępe ad summũ excrescit. Et tenuis scintilla (si Liuio & Curtio credimus) magnũ sæpe suscitauit incẽdiũ. Quare Hieronymus censor ille optimus ita pręcipiebat. Dum paruus est hostis interfice: nequitia elidaẽ in semine. Et tu si sapis contunde hostẽ paratiorẽ necem inferre q̃ mortẽ excipere. Confere igĩ cũ eo ꝓęliũ prius q̃ robore ac uiribus inualescat. Non est (crede mihi) cunctandũ diutius. Facilius est aduẽtantem repellere q̃ inuadentẽ fugare. Sed quoniã ut ait acerrimus Stoicus Seneca: Initium salutis ẽ peccati notitia: Idcirco qd iste amor sit paucis definiam. Est .n. amor iste: q alio nomine appellari nõ potest furor quidã animi omnibus ipsius perturbationibus uehemẽtior. Furens ꝑturbatio est: atq; oĩum uehemẽtissima: ut mentẽ ex suo statu dimoueat: nec quiescere unquam nec respirare sinat. Itaq; bene Propertius.

Durius in terris nihil est: quod uiuat amante:
Nec modo si sapias: quod minus esse uelis.

Sed qd ẽ amor inq̃s? Aegritudo est ingẽs animi flagitii ac leuitatis auctor. Hinc .n. stupra adulteria corruptelę incesta: terræ libidines obscęnę uoluptates nefanda flagitia. Hinc Terentiana illa. Iniuriæ suspitiões inimicitię inducię bellũ pax rursus: nõ expetẽda qdẽ pax: sꝫ plena ĩsidiaꝝ. Itaq; bñ Propertius

Durius in terris nihil est: quod uiuat amante:
Nec modo si sapias: quod minus esse uelis.

Quid ẽ inquies Amor? Turpe flagitiũ est: qđ ĩ quo fuerit hoĩem sollicitũ semꝑ atq; anxium efficit. O q̃ detestabilis ẽ iste Amor. Cuius cũ cogito sęuitiã atq; acerbitatem libẽter id laudo Propertii.

Durius in terris nihil est: quod uiuat amante:
Nec modo si sapias: quod minus esse uelis.

Vis ne scire qd sit Amor? Certe Amor iste est inconstãtia quædã mutabilitasq; mẽtis: quę sine sollicitudine: sine desiderio: sine cura: sine suspirio esse nunq̃ põt: ut bene dixerit Propertius.

Durius in terris nihil est: quod uiuat amante:
Nec modo si sapias: quod minus esse uelis.

Quid est Amor iste: nisi insania quædã mentium: animoꝝq; labes: uirtutũ calamitas: omniũ bonarũ artium clades: Extrema pernities uitæ? Nec quisquã indoluit Propertio melius: q dixit.

Durius in terris nihil est: quod uiuat amante:
Nec modo si sapias: quod minus esse uelis.

Atq; ut uim Amoris ĩtelligas. Est Amor iste accusabilis quędã turpitudo: quę ignominiã parit: ac dedecus: quę animi ęgritudo tãto minus sapiẽtẽ decet: quãto est cęteris ꝑturbationibus fędior. Itaq;

Stultius in terris nihil est: quod uiuat amante:
Nec modo si sapias: quod minus esse uelis.

Vis ne aliqd amori tribuam? Dux quidam est Amor magno militum comitatu septus: inuidentiæ, obtrectationis, maliuolentiæ, odii, mœroris, luctus, lamentationis, sollicitudinis, molestiæ, afflictionis, angoris, metus, exanimationis: ac denique desperationis. Quid multa? Cōfertissimo eiusmodi cuneo fretus amor nemini parcit: quemcūque nactus est, misere torquet: atque discruciat. Quā scite igitur Propertius inquit.

Durius in terris nihil est: quod uiuat amante:
Nec modo si sapias: quod minus esse uelis.

Est enim amore isto nihil grauius: nihil acerbius. Bene igitur Poeta.

Res est solliciti plena timoris amor.

Quod enim Sollicitum dicit, præsentem indicat ægritudinem: quod timorem, impendentis mali metum significat. Nihil est in amore: quod sollicitudine: quod metu uacet. Itaque recte Propertius.

Durius in terris nihil est: quod uiuat amante:
Nec modo si sapias: quod minus esse uelis.

Sed quid est Amor? Dicā paucis. Est. n. Amor quod aut amarū experimur: aut metuimus dulce. Nec unquā tranquillo animo esse poterit: quisquis amores aut metuet dulces: aut experietur amaros. Ac uere mea sententia Propertius sortem miseratus amantium, inquit.

Durius in terris nihil est: quod uiuat amante:
Nec modo si sapias: quod minus esse uelis.

Infoelix heu nimiū infoelix quisquis tā infesto malo correptus, uulnus alit uenis: & cæco carpitur igni. Pestiferū amoris ac letale uenenū est: & quod ad exitium interitūque perducit. Hoc morbo qui laborāt in neutra aure ocioli dormiunt. Dies noctesque cruciantur. Amori pares perditus, ac pernox cruciaberis miser. Nec animo sollicitudo unquā deest. Nec placidā membris dat cura quietem. Itaque Propertio crede: qui amoris tela expertus inquit.

Durius in terris nihil est: quod uiuat amante:
Nec modo si sapias: quod minus esse uelis.

Intellexisti ne qd sit Amor? An cupis pluribus tibi illū definiri? Est Amor poculū illud: in quo mellis perparū inest: fellis atque absinthii plurimū. Probe Naso: Impia sub dulci melle uenena latent. Quid est amor aliud, nisi idolorū seruitus? Deū Cecilius amorē appellauit: & deū Plato: quē & Dicearchus Peripateticus ob eas causas reprehēdit. Nū igitur Amor erit deus? Certe erit iis deus: q Amori dediti, obliuiscuntur sui. Nā cui quis seruit, deū habet. Quisquis &. n. uitia sua adorās, atque peccata: ut ait noster Hieronymus: deū cepit habere: a quo uictus est. O q̄ execrabilis idolorum: q̄ dura seruitus Amor! Durius ut in terris, nihil sit: quod uiuat amante: Nec modo si sapias: quod minus esse uelis. Vis scire qd sit Amor? Amor est illa bestia sæuissima: quā apud Dionem tradit Cynicus Diogenes: quæ quidē oēs impugnat: ipsa fere expugnatur a nemine. Hæc illa agrestis fera, atque īmanis bellua: ut dicit Homerus hominū insectatrix. Hic est Scorpius pungentibus aculeis. Hęc est Tygris hominū deuoratrix. Hic est Leo rapiēs, & rugiēs: sęuiens, atque irruens. Vrsus: ungēs portentū: foris qdē Agnus: intrinsecus aūt Lupus: & ante Ouis: pone Tuscus aper. Hæc sunt arma: hæc tela inimicorū oīum. Hic laqueus atrocissimi hostis: in quē q incidit: ppetuis luctibus fit obnoxius. Qualis ē ille: cuius sortē deploret Tibullus.

Vidi ego iam iuuenem premeret cū serior ætas:
Mœrentem stultos prætenisse dies.
Instat semper Amor supra caput instat amanti:
Et grauis ipse super libera colla sedet.
Excubat ille acer custos, & tollere nunquā
Te patietur humo lumina capta semel.

Expergiscere igitur dū tēpus ē: noli cūctari: iugū excute durissimę seruitutis. Nec te terreat qd' potētissimū deorū cupidinē & uictorē fabulę faciūt. Ipse docebo qd agendū sit. Ipse tibi ostendā quo pacto cōsuetudo cōsuetudine superetur: Habes qd sit amor: cuius si uis seruitute fędissima liberari: fac ut q̄ primū sciā. Vulnus. n. curare didiculus nescio. Miser amice desinas ineptire: & serā noli expectare medicinam. Vale.

Vita hominis hac epistola p Pythagoræ Isocratisque sententia instituitur.

Augustinus Dathus Senensis Alexandro Bononiensi ordinis prædicatorū dignissimo Theologo, & concionatori eximio. S. P. D. Postq̄ Alcyonem Platonis perfeceras, forte incidi in Pythagoræ uersus, & Isocratis libellū: in quibus aurea quædam uiuendi præcepta continerentur. Quæ quanquā ab Ethnicis tradita sunt: plurimū tamen ad institutionem uitæ pertinere iudicaui. Existimaui fore non inutile: si ea quotūs modo illustrarem. Nec tam interpretatus sum ea præcepta, q̄ Diogenis Laertii exemplo confeci: atque in epistolæ angustiis coegi. Quod ipsum paruum munus ac pusillum destinaui tuo nomini. Credo eni emulari te eruditos diuinarū litterarū sectatores: & eosdē sanctissimos uiros: q non modo uiui gurgitis salutarem aquā potāt sed & riuulorū nōnūquā liquidioribus undis labia pluuntur: ut tāto uehemētius ad bn̄ uiuēdū hoīes dicēdo impellāt: quāto accuratius nō solū a christianorū philosophis: uerū etiā ab Ethnicis doctoribus

bene uiuendi præcepta constituta sunt: Atq; animaduertit etiam noster Hieronymus cęles nunc ille beatissimus in Moysi a Prophetarū uoluminibus nō nunquā misceri sęculares literas. De Salomone quis ambigat? Quid quod & ipse magister gentium & diuinæ preco ueritatis ex Poetarū carminibus nōnulla aliquādo mutuatus est? Epymenidis uero Cretensis ac Menandri comici testimonio in sacris epistolis utit. Sed tu hęc non ignoras. Quod si nō ignoras maiorum nostrorū non aspernaberis consuetudinē: q sacra eloquia & sacrarū scripturarū ueritatē sæpe Gentilium floribus conspergere soliti sunt. Itaq; tenue munusculū noli repudiare: sed accipe potius libenter ac læto animo hæc: quæ tuis frugiferis institutis ac salutaribus monitis uelut secunda mensa ac bellaria quędā futura sunt: simul & testimoniū quoddā amoris sūmi erga te mei. Sed iam Pythagoræ ipsius aurea præcepta perstringere ingrediamur. Nam cū institueret eos: q suā doctrinā conectarent: quo pacto optima bene uiuēdi iacerent fundamēta: a Diis imortalibus atq; a religione sumpsit exordiū in hunc modū inquiens. Immortales primū Deos quemadmodū lege sanctū est uenerare. Mallem unū Deū dixisset. Nos aūt non plures Deos: sed parentes diuinis legibus & uestris uocibus obtemperantes. Trinū & unū Deū ueneremur. Qui solus perpetua mundū ratione gubernat. Tum prosequitur deinceps Pythagoras. Cole iusiurandū. Legitima serua. Parentes reuerere: & qui ꝓpissime illos nati sunt. Reliquorū uero quisquis uirtute maxime antecellit: tibi amicū para. Comis sis in sermonibus. Frugi in rebus gerendis. Noli amicū tractare molestius: si parua te ac leui affecerit iniuria. Imprimis uentris: somni: crapulæ iræ abstine. Turpe aliquid neq; tecum agas: neq; cū altero contrahas. Iustitiam & opere complectere: & uerbis. Nihil temere: nihil inconsulto agas: intelligēs mortis fatū cunctis mortalibus impendere. Pecunias alias seruare contende: alias profundere. Quæcunq; tibi uiuendi sors obuenerit: eam feras æquo animo: neq; grauiter patiaris: sed medere aduersis pro uiribus. Nullius impulsu aut agas quid: aut dicas: quod tibi ipsi nō conducat. Consulta: ac delibera prius q̄ opus aggrediare. Ea perfice quorū te factorū postmodū nō peniteat. Nihil prorsum geras: quod tibi exploratū nō sit. Quod si te lateat: cura aliunde: ut discas quodcūq; factū necessarium contigerit. Hoc nāq; pacto uitam uiues iucundissimā. Tuere bonā ualitudinē & iis quæ corporis sunt: adhibe diligentiam. Itaq; & potionis cibiq; & exercitationū modū quendā serua. Est aūt is modus optimus: qui nihil afferat detrimenti. Ita te para: ut nō delicato ac molli: sed simplice uictu cultuq; delecteris. Caue quicq̄ aggrediare: quod inuidiosum sit. Nec pecuniam intempestiue profundas. Sed neq; parcus nimiū atq; illiberalis sis. Optima omnibus in rebus mediocritas. Ea conare: quæ tibi ipsi frugifera sunt. Et prius q̄ aggrediare: etiā atq; etiam cogita. Neq; somno indulgeas. quin prius tecū cōmemores trifariam diei gesta. Quid egi? Quid dixi? Quid relictum oportuni est? A primo usq; ad postremū deinceps. Turpia agere graue sit: bona ac modesta iucundū. Hæc si sectaberis: aiebat Pythagoras: diuinę uirtutis cōsequeris uestigia. Alia præterea infert: quæ non tam præceptis uitæ conueniunt: q̄ magna cultæ uirtutis ostendūt premia. Iam igit ne longius epistolę modus progrediatur: Isocratis præceptiones aggrediamur. Qui ad Demonicum scribēs: quē mirifice diligebat: præcepit ipse quoq; in hūc modū. Primum res cole diuinas: nō sacrificans solū: uerū etiam stans iuramētis. Nam illud diuitiarū signū est: hoc probitatis atq; æquitatis indiuium. Deum uenerare: tū semper alias: tum potissimū cum ciuitate. Ita. n. uideberis simul & rem facere diuinā: & legibus obtemperare. Talis es in parentes: quales esse in te ipsum cupis tuos liberos. Exercitationes corporis eas amplectere: quæ ad bonā ualitudinē tuendā: nō quæ ad robur ualeant. Quod utiq; consequeris: si adhuc laborare sufficiens desinas. Neq; cachinno infreni delecteris: neq; sermonis audaciore petulantia. Et illud quidem stultū est. Hoc aūt furiosum: atq; inane. Quæ facere turpe est: hæc tu quoq; dicere indecorū puta. Ita te cōsuefacias: ut nō difficilis: nō tristis: sed cogitabundus: sed seuerus esse uidearis. Illud te contumacem & fastidiosū indicaret: hoc prudentem esse demonstrat. Decus: uerundias: iustitiā: modestiam: decere te existima. His nāq; in rebus maxime ineuntis ętatis mores uersnat. Si forte qd turpe facias ne: id confidas diutius obscurū fore. Q d' si alios lateas: certe tibi ipse eris conscius. Parentes cole. Deos metue. Amicos obserua. Legibꝰ pare. Voluptates eas tibi ascisce: quę cū laude sunt. Etenim uoluptas cū honestate quidē optimū: pessimū sine illa est. Calumnias etiā falsas deuita: multitudo nanq; & ignorat ueritatē: & opinioni maxime adhęrescit. Tunc ꝓberis maxime: si illa caueas: quæ alii si facerent: reprehendas. Si fueris discēdi studiosus: multorū quoq; pollebis scientia. Quę scis: usu atq; exercitatione conserua. Quæ uero ignoras: effice: ac laborā ut intelligas. Multū uero disciplinarū: multis existima præstare pecuniis. Hæc quidē celeriter decidunt: illæ uero perpetuo: ac semp durant. Sola nanq; sapientia possessionū omniū imortalis. Morum comitas adsit: sermonis affabilitas. Facilem te omnibus præsta. Vtere aūt quos optimos noueris. Ita enim & bonis amicis & improbis eris neqnaq̄ infestus. In laboribus teipsum exerce uoluntariis: quo & nō uoluntarios subire queas. A quibus teneri animū turpe ac flagitiosū est; eorum abstine omniū: quęstus: iræ: uoluptatis: doloris. Diligentius uerborū sermonūq; q̄ pecuniarū tuere deposita. Decere puta tam improbis fidē nō ēe adhibendā: q̄ habendā probis. Neminem tibi amicū cōpares prius q̄ intelliges quo pacto & ipse prius fuerit amicis usus: ac spera perinde eum ī te fore: quales & erga illos extiterit. Sero amicus fias: factus aūt ꝑseuera. Periclitare ī aduersis rebꝰ amicos. Nā aurū quidem igne probamus: amicos uero in aduersa fortuna cognoscimus. Optime uteris amicis: si

nō rogatus ſed ſponte tua & deferas beneficium: & gratificeris ítempore. Amicū fac tibi q nō modo
res tuas aduerſas condoleat: ſed ēt non inuideat ſecundis. Abſentium te amicoꝝ memorē pręſta co-
ram præſentibus: ne & illos cū forte abſint dociꝑēdere uidearis. Amictus compa: q ornatum affe-
rant: nō q modum excedant. Præſentiū bonorum nō affluentia maior ubi chara ſit: ſed moderatus
uſus. Deſpice q cumulandis intendunt pecuniis: partis aūt uti neſciunt. Nemini calamitatē obiicias
quod & cōmunis fortuna ſit: & futurū incognitū. Aſſentatores fuge: ut q taliūt hoīes ac decipiūt.
Imprimis euita cōpotationū cōuentus. Sin tempus te ad illos detulerit: ante ebrietatē exurge. Nam
intellectus qdē uino corruptus eius q aurigā perdiderit currus ſimilis ē: ille uāq temere fertur recto
re orbatus: & animus turpiter labitur corrupta mente. Moderatū ſermonem tanto exiſtima loquaci
tate meliorē: qu ito qdē ſolēt cætera quæ turpia ſint pleraq luctum afferre. Loquacitas magnis habē
tes aff. cit detrimentis. Quodcūq dicturus ſis: prius mente uoluta: in pleriſq. n. mētii lingua præ-
currit. Duplex agendū ē in loquendo tempus: aut qbus de rebus pſpicue noueris: aut quæ dicet ne
ceſſitas ipſa coegerit. Solis. n. in his ſermo taciturnitati pręſtat. In reliquis uero ſanius ē ſilere q̄ loqui.
In cōſultando fac tibi prætentas res exēpla futurarū. Conſulta qdē tarde: pfice autem celeriter: quæ
uidentur. Arbitrare optimū eſſe a diis qdem fœlicitatem a nobis uero ipſis ſapiens conſilium. Quem
tibi ſociū deligis capiendi conſilii: illū conſydera prius quo pacto ſe ſe ſuis in rebus habuerit. Etenim
qui male res ſuas geſſerit: nunq̄ recte procurabit alienas. Ex publicis muneribus labora: nō ut cumu
latiores diuitias: ſed ut maiorē tibi compares gloriā: multis nanq pecuniis præſtabilior fama popu-
laris. Iuſtam potius ſuſcipe inopiā: q̄ iniuſtas diuitias. Eo. n. amplius pecuniis iuſtitia ante cellit: Q &
hæ quidē uiuentibus ſolū conducunt: illa ēt mortuis gloriā parit. Sed & pecuniarū quidē uel impro
bi pticipes ſunt: at iuſtitiæ omnino exortes. Exiſtima nihil eſſe ſtabile in humanis rebus nihil ratum:
Sic. n. nec erit ſucceſſibus lætitia efuſior: nec calamitate triſtitia maior. Probrū magis q̄ diſcrimen de
uita: metuendum nanq neceſſe eſt eē & formidabilem: improbis quidē uitæ exitū: bonis autē igno
miniam. Tunc plurimū iuuet te honeſta ſectari: cū ex his itelligas magnas ingē eſq fluere atq oriri
uoluptates. Siquidē nequitiæ ac libidinum uoluptatūq illecebris: p multum quoq intercedit ęgritu
dinis. At uirtutis exercitatio ac moderatio uitæ: tum ueram tū firmiſſimam quoq iucunditates præ
ſtat: & illic quidē primum oblectari magnis porro angoribus urgemur: Hic uero laboribus defuncti
incredibili afficimur uoluptate. Alia ſunt p multa quæ ſapientiſſimi Pythagoras atq Iſocrates pręcæ
perunt: quæ ſi afferam ſingula fiam prolixior & forſitan iam tibi moleſtus. Nec. n. parū debemus epi
ſtolam euagari lōgius. Ex multis. n. ac præclaris duorum ſapientum inſtitutis: hæc nos potiſſimum
decerpſimus: quę ad te hoc tēpore mitteremus. Quibus ſi fueris delectatus: q̄ primū alias quoq quę
nunc in manibus ſunt letiſſimas ſub nectam: atq adhibebo ſententias. Quamq̄ cū te audio pręcipien
tem uideris mihi legiſſe: audiſſe: meminiſſe oia: ut nihil iam nouum tibi aut in auditum poſſit affer-
ri. Certe cū concionaris ponis nobis ante oculos in pręcipiendo: Paulum illum magiſtrum gentiū:
in inſtituendo Thomam Aquinatē Chriſtianæ religionis decus: in mouendo uim Demoſthenis:
in docendo Ciceronis uberta ēm: in delectando ſuauitatē Iſocratis: ut nihil pene nec dici: nec cogitari
poſſit: aut utilius: aut iucundius tuis optimis ac præclariſſimis inſtitutis. Itaq nec quicq̄ te uno facili
us uel excitat ad uirtutē atq impellit uel a uitiis abuocat frequentem populi conſeſſum: ac deterret.
Verū cum tu mihi optimo quodam iure pater ſis: ac uiuendi magiſter: Par eſt ut opinor: ut deguſtes
aliqd exercitationum mearum: quibus interdum poſt maioris ſtudii atq induſtriæ operam leuan-
di laboris gratia uti conſueui. Tuæ partes ſunt: ut & errata corrigas pro tua incredibili ſapientia: &
pro ſingulari humanitate iucunde ſuſcipias puſillum munus. Bene uale optime ac uenerabilis pater
Nono kl'as Apriles.

¶ Sacrum coniugium laudatur & amici Patritii Sponſalia.

AVguſtinus Dathus Franciſco Patritio S.P.D. Heri peruesperi Franciſce cariſſime: ad
forum deambulanti mihi uix duobus ſpatiis tribuſue factis: forte fortuna datus eſt ob
uiam Antonius Turaminus adoleſcens igenuus & grauis: & teſtis maximi amoris er
ga te mei. Nuncium lętiſſimum detulit: quem profecto q̄ nunciauit Antonius feſtiui
ter: tam ego hilare iucundeq accępi. Pactam tibi uxorem ex ſententia pudiciſſimis mo
ribus uirginem præſtanti forma atq ætate integra claris parentibus: nec tenui loco natam. Et ii qd
ad rem pertinet opibus fortuniſq florentem: Antonii ſummi uiri & Clari ciuis filiam. Quod ſi ita
eſt: gratulor tibi uehementer: quādo ſponſa eiuſmodi obtigit: quæ & coniugalem probitatem: & uir
tutum muliebrium laudes cōſecuta eſt. Antonium uero uirginis ipſius patrem plurimum laudo: q
ad generum deligendum tantam adhibuerit diligentiam: ut pace aliorum dixerim commodiorem
magiſq idoneum capere nemine potuerit. Neq. n. eędem uiri ſunt ac fœminæ laudes. Siquidem
hanc non probam ſolum: ſed formoſam quoq eſſe oportet. At illū non minus ingenio ac doctri
na præſtare decet: q̄ probatis atq optimis moribus. In utroq autem uim maximam uirtus habet: mi
nimam diuitiæ: ut ſapientes uiri arbitrati ſunt. Nam & Themiſtocles uir apud Athenienſes ſapien-

tissimus: cum filiæ maritum perquireret: malebat uirum qui pecuniarum indigeret: q̃ pecunias quę uiri. Et Lycurgus Lacedemonius solertissimus legum lator Spartanas uxores absq; dotibus collocari iussit. Nos uero ut hac una in re uulgus hominum consectemur maximam cuiusq; laudē in uirtute honestateq; sitam censemus. Eandem tamen ex augeri fortunis opumq; ac diuitiarum ornamentis uariari haud quaquā dubitamus. Illud igitur tibi imprimis iure lętandum esse uideo: quod tuæ isti spōsæ & p̄bitatis ac pudicitiæ adsunt laudes: neq; naturę beneficia aut munera fortunæ desunt. Ac melius quidem mea sententia fulgētius noster: q̃ Theophrastus de uxore ducenda differens: alterutrum fore uel perpetuum quoddam supplicium uel diuturnam perēnemq; uoluptatem perhibebat. Tibi uero facile hoc postremum ominari liceat: qui uxorem egregia uirtute ac pudicis moribus: & tui deniq; simillimam nactus es. Optime enim res habet cum uir optimus optimam quoq; sortitur uxorem. Nam tu imprimis ita uixisti semper ab ineunte ætate: ut spem amplissimam futurę probitatis ac laudis cunctis pene ciuibus afferres. Et repente factus grandior doctrinæ atq; honestati inseruiens: eam facillime superares. Sed nullius tua uirtus prædicatione eget: quæ ipsa per se lucet: impromptuq; est omnibus. Ob eas igitur imprimis causas ciues nostræ urbis clarissimi maximis te: ac plurimis dignantur honoribus. Et nuper princeps tibi Deus: cui mortalium uita curæ est: uirginem pręclaram: quasi eximię uirtutis præmium connubio iunxit: omnes ut tecum meritis pro talibus ānos exigat: & pulchra faciat te prole parentem. Erit itaq; is tibi ex omnibus diebus: quos multos antehac lætissimosq; uidisti faustus præter cæteros ac fœlix: cū apud te uirgo eiuscemodi nupta erit. Neq; enim assentior iis qui negant uirum sapientem ducere uxorem oportere: sed nec fortunatum quidem Terentianum Mitionem dixerim: qui uxorem nunquam sese habuisse gloriaretur. Quod si quis coniugii societatem defugit: perinde atq; is qui concilia cętusque hominum aspernatur: aut Deus quispiam est & homine melior: aut belluarum similis atq; infra hominem indicandus. Quoniam uero sine uxoribus neq; ut probe Metellus ait: ullo pacto uiui: neq; perpetua salus conseruari potest. Et ducendam uxorem suademus & dandam liberis operam: quam hominum propagationem: & communem esse salutem constat. Ita hominum perpetuo nomen durat: liberi comparantur: in quis & uirtutis factorumq; permaneat imitatio & glorię hereditas perseueret: ita imbecillæ ętati ac labanti senectę firmum præsidium multo ante constituitur. Atq; ea est natura duce animantium omnium libido communis: ut similia sui gignendo effingant: & alii quidem aliud: homines autem hominem: ut quantum corpus imbecillitas pati possit: participia immortalitatis existant. Sed bellua quidem impetu quodam rapitur: homo uero natura ac ratione duce cōnubii legibus subiacet: concitatioremq; appetitionem cohercet. Quo circa plurimum Cecrops laudatur: quem ferunt primum ea de re sanxisse legem: cum antea: si credere dignum est: ferini moris instar uiri mulieribus miscerentur. Magnus profecto uir fuit Cecrops: & Athenis aut Roma dignus. Quare non iniuria peręgre Athenas accitus est: & præclaro populo æternum nomen indidit. Quid quod deus is qui omnem mundum regit: liberos procreari: propagari sobolem præcæpit! Eius uero unigenitum filium: cum & ipse factus homo inter mortales uersaretur non puduit interesse nuptiis: qua tempestate primum in Cana Galileæ diuinitatis suæ testimonium nobis miraculo dedit: quo detestabilior est poetarum immanitas: si tamen serio locuti sunt: qui sanos dicerent uxorum abstinentes: ducentes insanos: & mentes esse captos: qua ipsi potius caruere si ita senserunt. Nec est nobis ad hanc ancipitem deliberationem auctor Cicero adhibendus: qui se iterum iungi uxori nollet: quasi nequiret: & uxorem simul & sapientiam possidere. Quod forsitan idcirco fecerit: quod ante illa maledicam scatentemq; molestiarum Terentiam expertus erat. Sed nec diutius in eo consilio perstitit: & in Publiæ nuptias coniectus ē. Melius Metrodorus Epicuri discipulus: qui uxorem habere noluit. Longe fortasse melius Socrates: qui duas habuit eodem tempore Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus. Romani Papirii multo ante ut arbitror commētum pręsagiens. Sed ut ad Socratem rursum ueniam ita uxores earumq; efferebat ingenia: quod tu minime ignoras: ut prodesse quidem plurimum: obesse autem parum posse affirmaret. Chrisippus quoq; acerrimus mea sententia Stoicus atq; perstudiosus etiā honestatis p̄cepit sapiēti inefida coniugia. Romulus auit iactis nouæ urbis fundamentis: ac domicilio īstituto: necessarias tuendæ ciuitati uxores ratus continuo ad finitimos populos legatos misit connubia postulari iussit: nec ei raptarum uirginum iniuria obfuit: quin immortalibus multis editis operibus: & clarissimis rebus gestis translatus in cęlū diceretur. Eiusmodi igitur uiros debemus auctores sequi: eorum contra sententiā aspernari: qui sapienti ducendam uxorem negant. Illos tamen semper excipio: qui in terris diuorum uitam imitantur. Quod si proba est uxor & si deformis sapienti semper amatur: Sin specie ac pulchritudine insignis.: quam peccaŕ pudet: ut ait Propertius: etiam reiectis custodibus: luminibus auersis: satis superq; tuta ē. Sed id quoq; rectissime afferri possit. Neq; enim deformitas ac pulchritudo ita diuersę sunt: ut nulla existat earum rerum mediocritas. Quod uel doctos quosdā uiros latuit. Quod uero Hieronymus noster perraro inueniri ait uxorem: quę nō maledica: q̃ nō iurgiosa sit: id hāc uim habet ut opinor: ut eos fortunatos existimemus q̄bus sine eis uitiis uxor obuenerit. Quare ne plura scribā tibi p̄sertim: cui plæraq; omnia exploratissima

ſunt: multo iam tibi iucundius gratulor: tui deſponderint uirginē quam ſatis laudare nemo poſſit. Poſtremo ut Iouē Nuptialem: ut Iunonē ipſaſ cui uincla iugalia curæ: ut Athenienſem Hymeneum ac Romanorum. Talaſſium miſſos faciam: ſummum atq; immortalem Deum obſecro: & reliquos cælites oro: ut lętum iſtud efficiant fortunatumq; coniugium: optimiſq; futuras nuptias ſecundēt auſpiciis. Porro ita tecum fœlices uxor annos exigat: ut uideas filios: & pignora chara nepotum. Aueto ex noſtris focis Nonis Ianuariis.

Meditatio Auguſtini Dathi ad Gerium Bulgarinum de tempore.

Auguſtinus Dathus Gerio Bulgarino. S.P.D. Plurimum tua mihi ſemper probata cōſuetudo eſt: amice chariſſime: tuum laudo uehementer ingenium: cum ita uitæ tempus diſtribuas: ut nullam eius partem labi inanē patiaris. Ita negociatoris munus exerces, ut ſapientis officium: nullo modo prętermittas. Qui in reipublicæ amminiſtratione: q in amicis iuuandis: qui in mercimoniis contrhaendis uerſaris: tantum operæ in litteris ponis: ut etiaſ inter ſtudiorū profeſſores merito annumerari debeas. Sum ipſe teſtis nō illocuples: qui cum perſepe de rebus magnis grauibuſq; ſermonem habere ſolitus es. Et cum ſuperioribus diebus tribunus populi una cum Laurentio Venturino ciue claro & tuo per id tempus collega accitus a primoribus Reipublicę de litterarum ſtudiis: & de doctrina multa conferres: cum fuerunt quæ a te dicta ſunt grata omnia tum quę de tempore illata mentio eſt longe fuit gratiſſima. Eſt eius rei ualde laudanda parſimonia. Quid enim per immortalem Deum nobis tempore melius atq; antiquius? Quid quod maiori curæ prorſus eſſe debeat? Omnia aliena ſunt. L. Seneca īquit Stoicus. Tempus tantum noſtrum eſt. Quod ſi accuratius contemplemur: multo certe redderemur ad perfruendum illo diligentiores Nec rem fugacem ſimul atq; adeo præcioſam fruſtra tereremus. Cum igitur gratuſ tibi fore intellexerim: ut quę hac ipſa de re animo ſuccurrerint: breui annotatione complectar. Faciaſ id quidem non in uitus cum ut proſim cęteris tuo ſuaſu: tum ut planius amorem perſpicias erga te meum. Si libenter tuo fuerim ſtudio obſecutus. Quamquam certe omnium quæ a ſapientibus tractari ſolent una eſt difficillima & per obſcura de tempore quæſtio. Nos tamen altiore ommiſſa indagine quod ad tempus pertinet: primum eius perſtringemus origimē: tum de ſubſtantia deq; ipſius differentia ac diſtinctione pauca ſubiiciemus. Tempus igitur a temperando profectum uidetur: quem admodum litterati uiri tradunt. Itaq; M. Varro auctor probatiſſimus: maxime a ſolis ac lunę curſu & ab eorum tenore temperato appellatum oſtendit. Quocirca in ſacris litteris: & in Geneſi ſcriptum eſt. Fiant luminaria in firmamento cęli: & diuidant diem ac noctem: & ſint in ſigna & tempora & dies & annos. Ac paulopoſt. Fecit Deus duo magna luminaria: luminare maius ut præeſſet diei: & luminare minus ut præeſſet nocti. Quod ne ipſe quidem ignorauit Virgilius Maro: q Georgica ſcripturus eadem ipſa luminaria inuocans ait.

Vos o clariſſima mundi
Lumina: labentem cœlo quæ ducitis annum.
Liber & alma Ceres.

Per liberum Solem: Pro Stoicorum ſententia: per Cererem: Lunā ſignificans. De quibus in Pſalmis legitur. Fecit luminaria magna. Solem in poteſtatem diei. Lunam & Stellas in poteſtatem noctis. Iſidorus quoq; & plerique qui de origne uerborum ſcripſerūt. Tempora a communionis temperamento dicta eſſe arbitrantur: quod in uicem humore ſeſe ſiccitate: calore ac frigore temperent. Et hæc quidem de origine ſatis. Diffinitur autem multifariā tempus. Ac primus omnium. M. Varro in eo quē ad. M. Ciceronem ſcribit de Latinæ linguæ origine libro. Tempus dicit interuallum mundi & motus: & in partes aliquot diuiſus: de quibus erit ſuo loco agendum. Macrobius in Saturnalibus. Tempus eſt inquit certa dimenſio: quæ ex cęli conuerſione colligitur. Atq; illud addit: cū chaos eſſet tempora non fuiſſe: cum fuerit chaos autem mundi primordium: quemadmodum Lactantius ait: rudis in ordinateq; materiæ confuſa congeries. Vel ſi cum Naſone finire malumus. Rudis indigeſtaq; moles. Referunt Priſci auctores ad temporis rationem Saturnum quem Deum proderent: quem eundem fabulantur abſcidiſſe cęli patris pudenda: & iiſdem in mare deiectis Venerem procreatam: quę & a ſpuma unde coaluiſſe fertur: Anphroditæ nomen accępit: ut liqueret facta elementorum diſtintione a cœli motu cœpiſſe tempus quod ex ipſa cœli conuerſione colligitur. Semina porro rerum omniuſ poſt cœlum gignendarum fluxiſſe de cœlo: atq; ut perpetua foret animantiuſ propagatio. Ad ueneremq generandi facultatem ex humore fuiſſe tranſlatam: ut p maris ac fœminę coituſ cuncta ex inde animantia gignerentur. Sed alio de his loco. Redeo ad temporis difinitionem. Hoc enim dicunt quidam motum eſſe uniuerſi. Quod licet bifariam interpretari: ut uel ſolum motus mobilis primi atq; ultimæ ſperæ ſit tempus: quod quidā noſtræ tempeſtatis arbitrantur Philoſophi: uel cum motu uniuerſi ideſt primi cœli etiā cœterorum orbium & ſiderum ac ſtellarum motus. Quod Platonem quoq; ſenſiſſe uolunt. Quam opinionem ne ipſe quideſ uidetur improbauiſſe. Subtilis cōmentator Auerois. Non nulli tempus rati ſunt eſſe ſperam ipſam cęleſtem atq; mobile primū. Sunt

qui dicant tempus eſſe rem quamlibet temporali duratione terminatam: quod qui ſentiunt etiā intereſſe affirmant inter Aeuum: æternitatē ac tempus. Vt ſit æuum quod eſſe cœperit: atq; eſſe nunquam deſinit: in quod angelis tributum eſt: & cęleſtium orbium motoribus. Aeternum autē: quod & fuit ſemp: ac ſemper futurū eſt⸗ quod ſuū eſt ſolius dei æterni pricipis: qui ꝑ Apoſtoli ſententia: ſolus habet immortalitatem. Tempus autem ſiue in tempore quæq; res dicitur: quę & eſſe cœpit & deſitura eſt. Qualia ſunt omnia quę ortui & interitui: quę generationi & corruptioni ſubiacēt. Sed erit paulopoſt opportunior hæc diſtinguendi locus. Verum Peripatetici: qui de natura rerum ſtudioſe inquirere ſoliti ſunt: & ſolerti induſtria hęc perſcrutari omnia: de tempore quoque grauiſſime diſſeruerunt. Quorum Ariſtoteles princeps quæſiuit: primum an tempus eſſet: deinde quidnam eſſet acutiſſime inueſtigauit. Atqui tempus eſſe per ſe exploratum ac perſpicuum eſt. Quo circa Albertus: quem uulgo ob ſcientiæ copiam magnum cognominant⸗ Peripateticæ aſtipulator ſententiæ per ſe manifeſtum eſt inquit tempus eſſe: uel eo imprimis argumento: quod ipſum cum motu una percipiatur: cum ſit motus certe notiſſimus⸗ ac præ ceteris rebus maxime ſenſui patens. Itaque recte Ariſtoteles ſimul motum ſentimus & tempus. Quod ſi quęrimus temporis quænam ſit ratio. Eſt proculdubio tempus: ut idem magnus philoſophus teſtis eſt: ſiue numeratio quędam ſiue dimenſio ſecundum id quod prius & quod poſterius cedit. Quod non ita intelligendū eſt quaſi tempus numeret ac dimetiatur motum: ſed potius quod numerus ſit prioris & poſterioris: quę ſucceſſione quadam ſeſe comitantur: & in ipſo exiſtunt motu. Id quod etiā Peripatetico Alexandro placuit. Bene igitur ad eam diffinitionem hęc adiecit Ariſtoteles. Tum dicimus tempus eſſe tum in motu prius ac poſterius pcępimus. Atq; ad uim tēporis acuratius perſpiciēdā: illud quoq; animaduertēdum cenſemus: quod ille ipſe ſubtilis conſiderauit Auerrous. Earum rerum numero utiq; tempus habendum eſſe: quas mens noſtra compleat⸗ ac perficiat animi cogitatio. Vt idcirco Ariſtoteles difficile admodum: & occultum dixerit: quaſi lateat tempus⸗ ac ſolum poteſtate ſit⸗ non plane actu exiſtat niſi cum animaduerſio & conſideratio mentis acceſſerit. Vt cum duo in tēpore ſint: primū īcoatio: deinde perfectio. Incoatio quidem ipſe eſt cœli motus: at perfectio temporis animi intelligentia ac dimenſione completur. Et alteri ſi recte perpenderimus: extra mentem eſt puta id quod mouetur & motus: qui tam & ſi mens nulla ſit nec mentis agitatio: tamen in tanta molis mundanę conuerſione: & cęli motu facillime patet. Alterum uero intra mentem uerſatur: quæ ipſa eſt motus dimenſio. Etenim tunc cōſtat fieri tempus: cū mens noſtra motū ipſum in prius partitur ac poſterius⸗ Ex quo fit ut motus ſit quędam ueluti temporis incoatio⸗ ac materiæ inſtar obtinens: numerus uero forma & temporis plena ſubſtantia. Poſſit non abſurde motus frugibus & tritici aceruo comparari: quod ut per choros modios ue aut aliam quantuis menſuram diſpartiatur dimetientis ſola efficit cogitatio: adeo manifeſtum eſt animi dimenſione plenitudinem conſtare temporis. Proinde nonnulli etiā magna doctrina uiri in animo ſolum tempus eſſe putauerunt: & eo ammoto tempus penitus nullū relinqui. quorum ex numero Galenus Phiſicus ſuum credidit eſſe temporis in animo eſſe: atq; ita ī animo eſſe ut per motum quidem animi non rei cuiuſpiam extra animum tempus exiſtat. Cuius rei argumentum non obſcurum exiſtimabat: quod nonnulli cęco carcere agētes nati ſub terræ clauſtris: qui cęli motum: nec uiderint unquā nec perceperint: perſpiciant tamen per animi motum tempus. Porro Aurelius Auguſtinus acri uir ingenio & nulli eruditiſſimorum ueterum doctrina: & ſcientię copia impar: quem rerum natura non latuit Alberti pace dixerim: qui neq; quicquā ignorauit: quod quidē poſſit humanę mentis acie compręhendi: ut cęteris de rebus omnibus ita & de tempore: multa tū acute: tum grauiter locutus eſt. Hic igitur⸗ tempus quandam eſſe diſtēſionē autumauit. Quamquā de re obſcura quodam ueluti Academico more⸗ nihil eſt doctor ille uidelicet modeſtiſſimus auſus affirmare: & cogitans (ut opinor) ueram temporis rationem: atq; formam⸗ uim temporis totam in animo conſtituiſſe uiſus eſt. Proinde in confeſſionibus⸗ fortaſſe inquit. Proprie diceretur⸗ tempora ſunt tria⸗ præſens de præteritis: præſens de præſentibus præſens de futuris. Sunt enim hæc in anima tria quædam: & alibi ea non uideo. Præſens de præteritis memoria: præſens de præſentibus cognitio: præſens de futuris expectatio. Et rurſum libro eodem undecimo In anima expectatio futurorum: memoria prẽteritorum: attentio preſentis: quod in puncto præterit. Et lapſum celerrimum⸗ ac uolucrem fugam conſiderans præſentis temporis: quando præteritum fuit: & futurum non dum eſt: luculente adiecit. Siquid ſit præſens: quod intelligatur temporis: quod in nullas iam⸗ uel minutiſſimas momentorum partes diuidi poſſit: id ſolum eſt: quod præſens dicitur: quod tamen ita raptim a futuro⸗ in præteritum tranſuolat: ut nulla morula extendatur.

Quemadmodum temporis: ita finis huius non inuenitur epiſtolæ.

¶ De Philoſophiæ inuentione atq; origine: deq; philoſophorum ſerie⸗ ac diuerſis eorum diſciplinis Epiſtola.

Vgustinus Dathus Fabiano equiti generoso ordinis diui Ioannis Hierosolymitani. S. De terruere me in hunc usq; diem quo minus ad te scriberem. quod pridē efflagitaras: tum non nulli studiorum, tum graues quidam aliarum rerum labores. Atqui nosti ut ipse arbitror: quænam animum diutius exagitauerint curę queq; me negocia implicuerint non ignoras. Quod si immodestius factum sit: quęso te mihi ignosce: sin familiarius actum existimas gaudeo mihi ac tibi habeo gratiam. Sed tu si recte memini uarias Philosophorum disciplinas: & eorum quādam ueluti seriem postulas: quę res illustrata & cognita maximum nō solum litterarum rudibus: sed etiā doctis hominibus adiumentū præstat, præsertim cum nonnullos sæpe fallat harum rerum, ac disciplinarum ignoratio. Ego uero tuæ isti uoluntati non inuitus moręs gesserim: quando tua tātum apud me ponderis auctoritas habet: ut nihil mihi pene gratius sit: q̄ id efficere: quod charum tibi atq; iucundum fore intellexerim. Ac mihi quidem cogitanti: unde potissimum exordiendum foret, id nequaquaȝ longioribus inuestigandum uidetur, a quibus philosophia idest sapientiæ studium fluxerit ac permanauerit hominum nationibus. Nam magna hac de re apud uiros etiam eruditissimos dissensio est: Singulæq; ut ita dixerim uniuersi orbis nationes Philosophiæ sibi uendicant gloriam: & maximarum atq; ammirabilium reruȝ principes se autoresq; profitentur. Et celtę quidem ac Galli Druidas imprimis efferunt, qui ut inueri inuestigatione uersarentur: nemora ac reconditos colebant recessus. Gymnosophistas indi iactant: liberum uero quem Dionysium eundem appellari licet: sępe commemorant, cuius quanta in rebus bellicis glorie claruit: tanta etiam in litteris uiguit industria. Tum Egiptii atq; eorum Thebęi maxime eiusdem inuēti sibi ascribunt laudem. Inde Thraces gloriabundi Zamolxim prædicant. Phoenices item, ac Lybies: quorum alteri Ochum: Athlantem alteri produnt Philosophiæ & inuentorem extitisse: & principem. Accedunt Scytę apud quos cum alii floruere multi, tum imprimis Anacharsis Gnyri. Abarisq; Seuthi filius. Pręterea Persæ quorum magos autor grauissimus Aristoteles uetustate ipsa Aegiptios quoq; anteire testatur. Hi enim magni philosophi duo illa numina Oromazam alterum & bonum Dæmonem idest enim Iouem. Alterum Arimanicum & malum Dęmona: quem nos Ditem appellare solemus. Quid uero Caldęi nō ne ipsi se in Philosophiæ inuētione ac laude omnibus anteponunt? Certatim alii pugnant sibiq; suis quibusdam rationibus huius præclari inuenti gloriam adiudicant. Sed quis tandeȝ q uel oīa ueterum sit ac priscorum scrutatus monumenta inter tam multos tanq; eruditos uiros ausit tantas componere lites? Nec tamen latet me Chaldæum Abraham quod probatissime quoq; testantur historiæ, tum repperisse litteras, tuȝ plurimum doctrinæ gloria præstitisse. Atq; haud scio an quod multis uisum est ea Græcis tribuenda sit laus. Quandoquidem Moyses ipse gentis Hebreę uir omni humanitate instructissimus derelicta Aegipto in heremo Philosophatus est. Qui & si iunior esset Semiramide atq; Abraam: qui eisdem fuisse temporibus perhibētur: longe tamen eos omnis anteiuit ætate: quos Græci multo omnium uetustissimos prędicant. Homerum inquam, Hesiodum: Musæum, Linum, Chironem, Orpheum, Castora, Pollucem, Aesculapium, Liberum, Mercurium: Apollinem: cœterosq; uel deos, uel uates: quos tantis ubiq; laudibus celebrant. Sed & Iouem ipsum illum (ut aiunt) diuinitatis principem. Nanq; his omnibus Cecrops Rex primus Atticæ regionis senior extitit, atq; antiquior: cuius tempestate Moysem malo enim ita q̄ Mosem appellare: uixisse compertum est, quorum uterq; Troianum excidium trecentis & quinquaginta antecessit annis. Verum nō contexere historiam: sed philosophorum seriem explicare consilium est. Multa enim quæ hac de re dici queant non epistolam: sed librum potius desyderent. Itaq; ut reliqua ommittam qui primi in philosophia & rerum contemplatione uersati sunt: ante alios numerentur, quos habitos & appellatos sapientes Græca historia concinit. Thales Milesius omnium primus: qui clarissimis ortus maioribus ut Herodotus ac Democritus litteris prodiderunt siue quondam Phoenix: siue indigena Milesius: sapiēs primum appellatus: qua tempestate principem Damasius gerebat Athenis. Sub quo septē quoq; σοφοὶ idest sapientes & habiti & nominati sunt. Nisi forte nos fallit Demetrius Phalereus in descriptione principum. De Thalete autem præclara multa cum alii Græcarum rerum scriptores: tuȝ uel maxime Diogenes protulit: qui id genus historias: summo studio: diligenterq; persecutus est. Post Thaletem autem Solon ut non nulli aiunt Atheniensis: sed re uera potius Salaminius: a quo Atheniensibus conditæ legis tanto in honore habitæ sunt: ut tabellis æreis inciderentur. Hic & principatum ipse renuit & Pisistratum quanuis propinquum: & necessarium dominari cupientem omnibus uiribus insectatus est. Secundum hos uero Chilo Lacedæmonius: qui autore Sosicrate primus instituit: ut Ephori regibus ad iungerentur: Satyrus uero Lycurgum dixit Deinceps Pittacus Mitilenæus Thrax genere: uir quidem apprime idustrius nec solum sapientiæ laudibus, uerum etiam gestarum rerum gloria per excellens. Bias deinde Priennensis quem Satyrus reliquis sapientibus non iniuria prætulit: perinde atque eruditum uirum & ingeniosum: iustitiaque præstantem & siquid ad rem pertinet: præter cœteros opulentum: atque locupletem. Post Biantem Cleobolus fuit Chares seu potius Lyndius: cuius genus plerique ab Hercule repetunt: qui filiā Cleobolinam genuit: exametrorum tandem enigmatum uatem. Deinceps Periander Corinthius Cipselo patre na-

tus ex eraclidarum antiquissimo genere: de quo haud scio plura ne tetra flagitia: q̄ præclara facinora memorentur! Eius tamen prudentia qualis tandem fuerit probe expertus est Arion Metinneus. Hi igitur septem Græciæ Sapientes a ueteribus nuncupant: quibus annumerari solent: Anacharsis Scytha: Myso Cheneus Pisistratus tyrannus Pherecides Syrius Epimenides Cretensis. Addunt his quoq; Homerum & Hesiodum nec non Linum ac Museum. Nam & poetas ipsos sapientum seu Sophistarum appellatione uenerabantur. Mitto Lycurgum Lacædemonium: & Heroicis ętatibus Vlyxem & imprimis Nestorem: cuius ex ore & lingua ut ait Homerus μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή: tum Athlantem & Prometheus: quem idcirco homines finxisse aiũt: quod sua sapientia ex feris atq; immanibus & mites reddidit & mansuetos. Deniq; Orpheum prætereo qui & Thrax fuit genere: & Musæum Eumolpi filium instituit. Neque ex nullis Græcis historiarum scriptoribus ac doctissimis uiris hæc sumpserimus. Quod si ipse ea finxero haud quamquam uera sint: quæ tamen ita esse & antiquis monumentis & firmissimis testimoniis comprobantur. Q d' si qui forte secus senserint: hi Diogenem Laertium ne diutius laborent Eusebium Cesariensem & nostras delitias Aurelium Augustinum ac Hieronymum legant. Diogenem autem Laertium non incõsulto scripsimus: quod & alii quoq; Diogenes celebrãtur. Duo illi præcæteris antiqui: quorum alter Synopæus genere. Alter Babylonius fuisse deprahenditur. Nunc uero de philosophiæ generibus deq; uariis sapientum disciplinis scribere agrediar: quorum utrunq; te etiam atq; etiam expetere & a me pridem annũ iam explicatum aiebas: alterum cum M. Ciceronis sextum de republica librum quod Somnium Scipionis inscribitur: alterũ cum Aristotelis politica publice legere atque explanare cępissem. Facies igitur ut tuo iussu litteris tradas. Duo quõdã extitere Philosophiæ principia. Alterũ Ionicũ: Italicũ uero alterum: fuitq; prioris illius autor Anaximander: uel potius eius doctor Thales Milesius: si maluimus cum Augustino sentire: & eo Ionici cognomen recæpit id genus. Erat enim Miletum urbs celebris Ioniæ: in qua Ion uir clarissimus floruit plurimum: & ab se tandẽ appellauit eam Gręcię oram: æternumq; dedit per sæcula nomen. Hic itaq; Thales qui nullo prorsus præter Aegyptios sacerdotes magistro usus est. Docuit Anaximandrum quem eundem successorem reliquit. Mox Anaximandri discipulus atq; auditor fuit Anaximenes & ipse quoq; genere Milesius. Hic & secundum quosdã Diogenem instituit & Anaxagoras Clazomenium. Porro Anaxagoras Archelaum Milesius docuit Phisicum nominatum: q; ad eius usq; ætatem sola naturalium rerum inuestigatio culta est. Huius per familiaris ac successor extitit Sophronici filius Socrates qui primus Ethicam diciplinã inuexit de quo præclare Cicero. Primus inquit Socrates philosophiam deuocauit e cœlo & in urbibus collocauit: cum respublicas optimis temperauit institutis ac legibus & in domos introduxit: cum rem familiarem constituit & coegit: de uita & moribus deq; rebus bonis & malis quęrere. Quę utiq; disciplina: quoniam cuiusque mores cõformat ἠθικὴ a Græcis dicta est. Nos eanda non immerito moralem uocitamus Post Socratem uero uarię cępere deinde philosophantiũ sectę: & eius ut ait Marcus Tullius multiplex ratio disputandi. Platonis memoria & litteris consecrata plura genera effecit dissentientium philosophorum. Atq; ut Eusebius ipse ostendit testis locuples: & Christiane religionis uir longe eruditissimus a Platone in complures partis illustris secta est ac distributa philosophia. Sed ne progrediar longius: morum coformationem & instituta uitæ idem Socrates in maiorem modum illustrauit. Discipulos habuit q̄ plurimos: longe tamen omnium primos Platonem Antistenem Aristippum: Hic patria Cyrenæus fuit: habuit filiam litterarum splendore eruditissimam: cui Aretæ nomen erat: quæ filium docuit Aristippum Iuniorem: ob eam causam μητροδίδακτον cognominatum. Hic docuit Theodorum: qui primũ ἄθεος mox θεὸς nuncupatus est. Cui is successit Antipater: qui Epitimedem Cyrenaicum erudiuit. Cuius auditor Parabates successorem reliquit Hegesiam: quem a Crebro mortis suasu non iniuria. πεισιθάνατον uulgo uocitarunt. Huius discipulus fertur Anniceris Lybis: qui Platonem e seruitute liberasse perhibetur. Antisthenes autem alter Socratis discipulus Diogenem Synopeum instituit: qui instituit Cratetem Tebanum: cuius familiaris Zeno Cittięus fuit: cui quod plærisq; solet esse infortunatum salutare admodum naufragium fuit. Nam cum a primis temporibus ætatis negociator fuisset: posteaquam naui facta oleo onusta ad uersa tempestate ac fluctuum turbulentis procellis Athenas delatus Grateti Thebano familiarem sese ac discipulum asciuisset: ita demum in stoica disciplina claruit ut omnes deinceps eiusce philosophiæ sectatores ab eo fint Zenonii nũcupati. Huius discipulus & philosophus ĩsignis fuit Cleantes Cassius: qui Crysippum erudiuit: postremum per id tẽporis Stoicæ disciplinę successorem. Plato autem Socratis tertius ac præclarus alumnus præstanti uir ingenio: scientiæ copia: cui initio Aristocrati nomen erat. Nam Plato uel a pectoris latitudine uel ab orationis copia nuncupatus est. Eximius imprimis philosophus ac pene diuinus. Speusippum docuit & eum quidem haud uulgarem philosophum: qui docuit Xenocratem: qui docuit Polemonem: qui docuit Crantora: qui docuit Cratetem Atheniensem: qui deinde docuit Arcesilaum. Deinceps successit Lacydes qui docuit Euandrum Phocæum. Post quem serie quadam successionem excęperunt Damon Leontheus: Moschion Euander Atheniensis Hegesinus. Hic docuit Carneadem Philocomi filium. Huius successor fuit Clithoma-

chus: qui Asdrubal appellatus Armadan docuit academicorum ultimum. Rursum Plato ut ceteros ommittamus Aristotelem Stageritam edocuit: cuius uel ingenius uel doctrinã haud est explicandi locus. Hic Tyrtanum Cresium suæ scolę ac disciplinæ successorem reliquit: quem Aristoteles ipse primum Euphrastum: ob elocutionis bonitatem atque præstantiam: deinde Theophrastum quod diuino quodam polleret eloquio appellare solitus erat. Hic imprimis Phaleteum Demetrium erudiit eum qui in exilium ob iniuriam pulsus se ad regem Ptholomæum Alexandriam contulit: qui χαριτοβλεφαροσ cognominatus est disputator suptilis: & nequaquam mediocris Orator. Atque ita si accuratius Fabiaue inspexeris uniuersa illa Ionica philosophia consumata est: quæ potissimum in tris illos desiit: Chrisippum: Clitomachum: siue ut nõnulli uolũt Armadam: Theophrastus uel Demetriũ si libeat potius. Quod uero de Academia dictũ est: ne quid harus rerum ignores id q̃ primum liquido ac perspicue patefecerim. Tria nanque fuere Athenis celebria Gymnasia: Academia: Lycium: Cynosarges & in Cynosarge quidem Antisthenes docuit: in quo eodem & Socratem non nunquam uersatum esse in Axiocho ostendit Plato. At in Lycio Aristoteles docere consueuit Alexandri magister: ac matutino quidem tempore remotiorem illam philosophiam quæ ακροατικη a Græcis dicitur: instituebat in Lycio: & tum ut ipse quoq; Aulus Gelius testatur in noctibus acticis περιπατον ἑωθινον appellabat: eodem rursum in loco: uesperi inquam εξωτερικὴν disciplinam edocebat & Lycium περιπατον δειλινον uocitabat. Duplex nanq; erat: nisi forte erratiit Gelius auctor probatissimus commentationum atque artium genus. Quod ipse idem Aristoteles meminit: tum in epistola ad Alexandrum Regem: tum in suis Ethicis: cum sectam animam in duas partes ἐν τοισ ἐξωτερικοισ λογοισ & alteram quidem habentem rationem: alteram uero rationis expertem sed hæc alias. Demum in Academia Plato uersatus est. Hanc quõdam Ecademiam dixerer quã Ecademus Heros propter suburbia Palustribus: ac ferme pestilentibus dicauit in locis. Idque sibi domiciliũ delegit Plato: ut domito: atque ut ita dicam: subacto corpore acrioribus animi uiribus uteretur. Et de Ionica quidem Philosophia hactenus. Reliqua Italica est: cuius huiuscemodi præscribitur series. Fuit enim huius auctor Pythagoras: qui ab Pherecide Syrio: atque Hermodamante Creophili postero uniuerso fere orbe lustrato: ultimis peragratis terris: haud decursa adhuc ætate: patriam reliquit Samum: fugiensq; Policratem Tyrannum: in Italiam Crotonam uenit: ad trecentos habuit auditores. Quæ uero nunc deleta est: quæque per id temporis in mirum modum florebat: magnam Græciam institutis suis ac præceptis erudiit. Inque Italia quæcunque ab Theodea sorore didicerat: Italis tradidit: ut nulli alii præter Pythagoram: atque eius discipulos: uel multis post sæculis docti putarentur. De cuius & Doctrina & auctoritate per sæpe Cicero: ac multa locutus est: qui deuitata præclari uel potius diuini nominis idest sapientis arrogantia: primus apud Leontem Sycioniorum Phliasiorum Tyrannum philosophum se idest studiosum & amatorem sapiẽtię appellauit. Italica igitur hæc philosophia idcirco dicta est: quod princeps eius diutius in Italia philosophatus est Pythagoras: cui successit Telanges filius: qui docuit Xenophanem Colophonium: quem audiuit Parmenides Eleates: cui imprimis familiares successoresq; duo extitere: alter Empedocles Agrigentinus: qui pro quorundã opinione dicendi facultate primus inuenit. Alter Zeno Eleates quem differendi artis quam λογικην Græci uocant: auctorem asseuerant. Zeno dehinc Leucippum docuit: qui docuit Democritum Abderitem. Hic habuit auditores complures: sed illos utique primarios Nausiphanem: & Naucydem: quibus Doctoribus Epicurus Atheniensis usus est ille uoluptatis assertor. Atque Italica philosophia sese ad Epicurũ usque propagauit: qui Democriti sententiam omnia fortuita concursione efficientis tenaciter sectatus est. Quæ perinde atque sordida inanisq; opinio: ab omnibus tum Grecis tum Latinis grauissimis uiris explosa est iampridem ac reiecta. Ac de principiis philosophiæ satis diximus. Nũc uero ne singillatim: quę de philosophis dici possunt cuncta complectar: eorum disciplinas ac discrimina referam. Ommissa itaque Marci Varronis sententia: qui longe plura genera effecit. Hippobotus autor apud Gręcos haud ignobilis nouem fuisse ait philosophię instituta: ac Megaricam primum sectam constituit: deinde Erettricam: tum Cyrenaicam: post Epicuream: dehĩc Anniceriam: præterea Theodoriã: ad hęc Zenoniam & eãdem stoicam: octauo loco Academiam ueterem: postremo Peripatheticam: Cynicam: Elyacam: Dialeticam nusquam meminit. Pirrhoniam consulto despexit: quam plętique ob eius obscuritatem: & quasdam ueluti sententiarum tenebras neglexerunt. Hęc itaque Hippobotus. Nos uero nec multitudinem Varronis omnino probantes: nec Hippoboti paucitate contenti: & decem asserimus philosophorum sectas: & has potissimum prædicamus. Academicam: Cyrenaicam. Elyacam: Megaricam: Cinicam: Erettricas: Dialeticam: Peripateticam: Stoicam: Epicuream: De Academia pauloante dictum est. Sed ueteris Academię princeps fuit Plato. Medię Arcesilaus: Nouę Lacydes. Alii Carneadem malunt. Cyrenaica ab Aristippo Cyreneo sumpsit exordium. Elvaca a Phedone Elvensi. Megarica ab Euclide Megarensi. Cynicæ princeps fuit Antisthenes Atheniensis. Cynici autem aut a Gynnasio Cynosargi appellati sunt: ubi docebat ac uersabatur Antisthenes: aut a Græco no-

mine ἀπὸ τοῦ κυνὸς significat apud Græcos canem: Idq; uel ob mordacia cauilla uel propter obscœnam quandã ac penitus caninam orationis licentiam: & loquendi ueniam. Eretrica ab Menedemo Eretriensi traxit originem. Dialecticam ut quidam uolunt pace Zenonis Eleatis dixerim: primus inuenit Clitomacus Calcedonensis. Est enim διαλέγομαι apud Græcos disputo obdicendi exercitationem ac solertiam. Stoicæ principem Zenonem Citieum scribunt. Sed illa altius repetenda est. Ab ipso inde usque Antisthenæ Socratis discipulo. Dicti autẽ Stoici ab eo quod in porticu quæ στοὰ Græce dicitur disputare solerent. Peripateticorum princeps fuit Aristoteles Stagenita: uel ab eo otio qui erat in Lycio Peripateticus nuncupatus uel quod de ambulãs: aut cum discipulis plerunque differeret: aut institueret auditorem Alexandrum. Id enim apud Græcos περιπατεῖν significat. Epicurea ab auctoris nomine appellatus est. Siquæ supersunt: ab iis petes: qui plures faciunt. De partitione autem philosophiæ alio loco a nobis ipsis satis explicatum est. Sed in omni & philosophorum numero: & disciplinarum uarietate: illi mea sententia nimirum floreant ac dominentur: qui præclara ac multa reliquerunt sui ingenii monumenta. Qualis Plato qui plurima & ornate scripsit & splendide. Qualis eius alumnus Aristoteles aureum illud ut Cicero dicebat flumen: & huius discipulus Theophrastus eiusdem Ciceronis deliciæ. Quales item Zenones tum Citieus: tum Eleates: Democritus: Crysippus: Empedocles: Eraclitus: libet mihi & Epicurum addere: qui omnes per multa litteris prodiderunt. Sed habes uir clarissime: quę poscebas satis ut arbitror: cumulate. Quod siqua forte desint: ne molestum sit: ut me q̃primum certiorẽ facias. Nam & iis quę scripta sunt: si modo iusseris multa subnectã. Demũ uero oro te: ut quę ex multis nec satis ut ipse arbitror explorans locis deprópta sunt: optimo accipias animo: & in arcula ipsa tua thesauroq; reponas. Se tas litteras non indignanter feras ac me uehementer ames. Vale.

¶ De uariis Philosophorum sententiis atq; eorum disparibus disciplinis. Epistola & quasi quidam præcedentis Epilogus.

AVgustinus Dathus Dominico Biliotto Canonico Salutem Dicit. Sæpe animaduerti cupere te Philosophorum uarias nosse sententias atq; eorum dispares disciplinas. Idcirco exscripsi ipse meis manibus: quã de ea re miseram ad Fabianũ Hierosolymitanũ Epistolã. Sed ut paucis multa comprehendere possis: accipe breuem earum rerũ collectionem. Itaque imprimis septem sapientes numerantur: qui his uersibus cõtinẽtur.

Nomina septenum sapientum Græcia cantat.
Partibus & natos diuersis orbis honorat.
Inclyta nam genuit celebrem Bianta Prienne.
Inde Solone suo claræ lętantur Athenæ.
Miletus generat perdoctum antiqua Thaletem.
Atq; Mytylena præclarum Pittacon edit.
Se gentium rigida gaudet Lacedęmone Chilon.
Te Periandre creat laudabilis ære Chorinthus
Lindon & in cœlum cum laude Cleobole tollis.

Philosophiæ autem duplex est genus. Vnum quidem Ionicum: Alterum Italicum. Ionicum auctores habuit Thaletem Milesium qui docuit Anaximandrum: qui docuit Anaximenem: qui docuit Anaxagoram: qui docuit Archelaum: qui docuit Socratem: qui Ethicam disciplinã primus inuexit. Hic docuit Platonem: Anthistenẽ: Aristippum. Aristippus a quo Cyrenaici sunt profecti docuit Aretam filiam: quæ docuit filium Aristippum iuniorem: qui docuit Theodorum: qui docuit Antipatrum: qui docuit Epitimedem: qui docuit Parabatem: qui docuit Hegesiam: qui docuit Annicerim Lybyn. Rursus Antisthenes a quo habuerunt Stoici originem instituit Diogenem Synopeum qui instituit Cratetẽ Thebanum: qui instituit Zenonem Citieum: qui instituit Cleantem Cassium: qui instituit Chrysippum magnum Stoicorum interpretem. Plato autem tertius Socratis discipulus docuit Speusippum sororis suæ filium: qui docuit Xenocratem: qui docuit Polemonem: qui docuit Crantora: qui docuit Cratetem Atheniensem: qui docuit Aresilaum: cui successit Lacydes: quem audiuit Euãder Phocæus. Tũ successerunt serie quadã Damon Leontheus: Moschion Euander Atheniensis Hegesinus: qui docuit Carneadem Philocomi filium: cui successit Clitomachus cognominatus Asdrubal: a quo Armadas institutus est: in quem academica disciplina desiit. Aristoteles autem quanquam Platonis fuerat auditor: diuersum tamen dogma secutus præcipuos discipulos docuit Menedemum: & Tyrranum Eresium quem & Theophrastum ob sermonis quandam diuinitatem appellauit: & disciplinæ suæ successorem reliquit: qui & instituit Demetrium Phalereum: qui in exilium ob iniuriam pulsus se ad Regem Ptholomæum: Alexandriam contulit. Et hæc quidem de Ionica Philosophia: quæ Secta in diuersas sententias in tris illos desiit maxime. Stoica in Crysippum. Academica in Clitomachum. Peripatetica in Theophrastum. Italicum uero philosophiæ ge

nus principem habuit & institutorem Pythagoram Samium: qui diutissime in Italia philosophatus est: & idcirco eam Philosophiam ita appellauerunt. Hunc instituit Pherecides Syrius: audiuit Telauges filius: qui docuit Xenophanem Colophonium: qui docuit Parmenidem Eleatem: qui docuit Empedoclem Agrigentinum: & Zenonem Eleatem. Hic docuit Leucippum. Leucippus docuit Democritum Abderitem: qui docuit Nausiphanem & Naucidem: a quibus Epicurus institutus est uoluptatis assertor. Septæ autem & disciplinæ philosophorum hæ potissimum a ueteribus numerantur. Academica distributa in tres. Veterem: cuius princeps fuit Plato. Mediam: quæ auctorem habuit Arcesilaum. Nouam: quam instituit Lacydes. Sequitur post Academicam Cyrenaica: quæ principem habuit Aristippum Cyreneum. Eliaca: cuius princeps Phędon Elyensis perhibetur. Megarica: quæ ab Euclide Megarensi profecta est. Cynica: quæ ab Antisthene Atheniensi. Eretrica: quæ a Menedemo Eretriensi. Dialetica: quæ a Clitomacho Calcedonensi. Stoica: quæ a Zenone Citieo. Peripatetica: quæ ab Aristotele Stagerita. Epicurea: quæ auctoris nomen retinet. Ex his uero quattuor præcipue celebrantur. Academica. Peripatetica. Stoica. Epicurea: quæ non solum auctoribus distinguntur: uerum etiam diuersis sententiis atque opinionibus uariantur. Stoici nanque uirtutem dicunt solum bonum. Academici & Peripatetici non solum: sed summum bonum. Sed quæ Peripatetici certo asseuerant: dubitant Academici: & affirmare non audent. Ex quo Peripatetici certa uel incerta constituunt. Academici probabilia aut improbabilia. Et Academici quidem coniectura procedunt in rebus inuestigandis. Peripatetici demonstratione: quæ certam atque indubitatam scientiam parit. Epicurei uoluptatem tuentur: & dicunt summum bonum esse. Habes Philosophorum successionem & uarias disciplinas: quibus de rebus diffusius alio tempore. Sed illud quoque ignorare non debes tria extitisse apud Athenienses præcipua Gymnasia: in quibus & Philosophi quondam disputauerunt. Academiam. Lycium. Cynosargem. In Academia docere Plato solitus est. Antisthenes in Cynosarge. Aristoteles in Lycio. Et is quidem matutino tempore secretiorem atque altiorem philosophiam. Vespertino autem ciuilem quandam & uulgatiorem disciplinam præcipiebat. Quid plura? Nosse potuisti: quæ magnopere mihi desiderare uisus es. Siqua præterea scribi uelis a me: cũ certiorem me feceris: q̃primum tuæ obsequar iustissimæ uoluntati. Vale φιλη κεφαλη ἔρρωσο. και ἐμὲ ἀγάπα Amice dulcissime: & me etiã plus q̃ soles ama. Ex nostris laribus. iii. Nonas Augustas.

Hac Epistola pertractatur de quadam particula. P. Terentii: Scilicet. Ego ne utiq̃ officium liberi hominis esse puto: cũ is nihil promereaẽ: postulari id gratiæ apponi sibi.

AVgustinus Dathus Dominico Billotto Canonico. S. P. D. Siquis rem grauiorem atque accuratiorem explicaturus est: non lucubratione & furtiuo noctis tempore: sed meridiatione egeat potius & diei opere. Sed qui noctu quodãmodo rem magnã postulasti: responsum quoq̃ nocturnum accipe. Verba sunt in Andria Terentii: quæ facit Poeta loquentem Pamphilum: nisi fallor. Ea uero huiusmodi sunt. Ego ne utiq̃ officium liberi hominis esse puto: cum is nihil promereatur: postulare id gratiæ apponi sibi. Horum hæc mens est. Non est officium ingenui hominis: ut gratiam reposcat: quam non mereatur: quoniam gratia rependitur pro accepto beneficio. Vbi igitur non præcessit beneficium dantis: non debet sequi gratia accipientis. Quandoquidem gratiam appellamus: quasi quoddaʒ beneficii premium. Dicebat ergo Carinus Pamphilo. Si dabis Pamphile operam: ut ne ducas Philomenã: quam ipse cupio adducere: habebis me obligatum atque deuinctum. Quasi dicat. Erit mihi maximum beneficium. Respondet ingenue Pamphilus adolescens ingenuus: quod non spectat ad liberalem hominem: cum dignus non sit postulare & requirere: ut gratia apponatur sibi: quæ sibi non debet. Quamobrem? Quia beneficium inquantum beneficium prodest quidem accipienti. Danti uero aut nihil prodest: aut plerunq̃ obest: & cum suo incõmodo cõfertur. Illud igitur quod non oberat: & noceBat danti Pamphilo: sed magis conducebat sibi q̃ Carino accipienti: non erat beneficium appellandum: & ita non debebat habere gratiam pro premio. Vt arguat quis dicens. Quod non est beneficiũ: gratiam habere nõ debet. Sed id q̃d Pãphilus facturus erat: nõ tenebat beneficii locũ: propterea q̃ rem suaʒ agebat. Ergo nõ erat id dignũ gratia: q̃a beneficiũ & gratia: ut dictuʒ ẽ: mutuo sibi respondẽt. Pamphilus aũt malebat illas nuptias effugere q̃ Carinus acq̃rere. Glicerium uero ardẽs cupiebat repudiare Philomenã: quã Carinus optabat uxorẽ habere. Quare duplex colligiẽ liberi hominis officiũ. Primum: ut cui multũ debeat: ei plurimũ debere uelit. Vt Cicero noster sentit. Alterũ: nõ postulare gratiã: quãdo illã nõ promereaẽ. Quoq̃ utrũq̃ si seruauerimus: liberalitatẽ Pamphili Terentiani imitabimur. Dignos nos reddemus magnis laudibus. Cupio tecũ præsentẽ habere sermonẽ. Qui tibi gratus: ut arbitror: mihi certe erit iucundissimus. Imprimis cura: ut me unice diligas. Vale.

Variæ de Sportula ac diuersæ sententiæ: nec non lixarum proprietas hac commemoratur epistola.

ERVus Augustinus Dathus Francisco Cardinali Senensi.S.P.D. Salue decus patriae: & meum singulare profugium. Variam constat esse de Sportulis apud doctos sententiam: & affirmare difficile est: quod a nostrorum temporum abhorret usu. Sed quantum coniectare licet: largitionibus & muneris Sportula habebatur genus. Quod usurpare ueteres consueuere Romani: uel ad praestandā egentibus opem: uel ad aucupandam multitudinis gratiam. Qualia exhibebant & Ediles conuiuia Praefecti iidem: tum agendis fabulis: tum Scenicis ludis & Spectaculorum celebritati. Quae omnia quo munificentiora praestabant: eo pluribus suffragiis Reipublicae honores & magistratus assequebantur. Qua etiam de re multa quoque Marcus Tullius de officio praecipiens locutus est. Huic opinioni fauere uidentur Tranquilli Suetonii uerba: cum de Caesare Domitiano dicit. Multa quoque in omnes rerum usus renouauit. Sportulas publicas sustulit: reuocata ueterum coenarum consuetudine. Et Iuuenalis Poeta nullius imperitus rei dolens temporis prauitatem & eius saeculi corruptissimos mores: ostendens nullum relictum frugalitati beneficentiae uirtuti locum.

Quis (inquit) totidem erexit uillas: quis fercula septem
Secreto coenauit auus: nunc Sportula primo
Limine parua sedet turbae rapienda togatae.

Quasi duo acrius redarguat: & ꝓ magna paruā dari: & ab egena plebe ad potentiores atque opulentiores fuisse translatam. Iubet nanq͂ a precone uocari ipsos Troiugenas. Nam uexant limen & ipsi: Nobiscum. Da Praetori: da deinde Tribuno. Ac tam multa de Sportula subicit Iuuenalis: ut Sportulam quodāmodo ante oculos ponere uideatur. Sed & pro munusculo quopiam Sportulam consul ti Iure usurpare uidentur: & a genere uasis: quod tum erat in usu. Nam Sportulas Fiscos cistellas saepe inuenire est in ueterum lectione. Nec desunt qui putent consuetuisse egentes noctu adire nobilium aedes: atque inde Postmodum Sportulas reportare. Quod nostra quoque tempestate me ipsum saepe animaduertisse memini: & primo sole quaerens primum regnum Dei: & ad rem diuinam uiam intendens mihi persaepe uel egenorum turbam uel helluonum gregem uexare Archiepiscopatus limen cuiusmodi hominum generi licere uidetur: & ab octaua bibere hora: & quotiis tempore aliena uiuere quadra. Sed Sportulas publicas potius & probe significauit Tranquillus: & ipse ausim probare magis. Haec sunt quae modo rusticanti mihi & nihil praemeditato repente de Sportula uenire in mentem potuerunt. Siquid praeterea occurrerit posthac aut melius aut longius iussus continuo mandabo litteris. De Lixis uero nihil est: quod possit dici satius: q̄ quod a Marco Marcello traditur: qui eleganter imprimis de uerborum significatione conscripsit. Eius de lixis haec uerba sunt. Lixarū proprietas haec est: quod officium sustineant militibus aquae uehendae. Lixam nanque aquam ueteres uocauerunt. Vnde elixum dicimus aqua coctum. Lix etiam cinis dicitur: uel humor cineri mixtus. Nam etiam nunc id genus Lixium uocatur. Varro de uita Patrum libro primo. Proinde ut elixum panem & farre & aqua frigida frangebant: sed tuae Dominationis haec omnia relinquo iudicio: quo nullum nec acrius prorsus inueniri potest: nec omnino solertius. Aueto.

¶Epistola ad Andream Picolomineum
de Christophori eius auunculi immatura morte consolatoria.

Vgustinus Dathus Andreae Picolomineo.S.P.D. Circiter Septimo Idus Ian. a publicis muneribus redeuntibus nobis: atque apud te transeuntibus Franciscus tuus uel potius noster uir optimus & imprimis sapiens forte quadam obuiam sese obtulit. Nos continuo illum de re pro more percontati sumus. Quippe quem dies complusculos ui diremus nusquam: quae res paululum suspitionis afferebat. Tum ille nuncium tristem ac peracerbum detulit Christophorum Picolomineum auunculum tuum uirum non minus uirtute atque optimis moribus ornatum: q̄ aetate florentem uita decessisset: & quod lachrymare me etiam cogit correptum febri: quinto die laterum dolore consumptum. Is mihi nuncius Andrea tam grauis tam acerbus: tam luctuosus fuit: ut ne illius quidem perneccessarii molestius eum casum tulerint. Atque eū probissimi iuuenis & laudes multas & aetatem considero: neminem fere esse puto: qui non eius deploret interitum: atque immaturam mortem defleat. Praesertim cum esset ille boni cuiusq͂ uiri amore dignus. Eius nanq͂ singularis uirtus: ac sapienter pro aetate instituta uita cunctae illum ciuitati charissimū fecerat. Quāmobrē & ipse multū doleo: cū saepius optimi interitū iuuenis aio cōplector: qui florentissimas ui uens aetatem: prius q̄ mediū uitę spaciū conspexisset: in ipso cursu corruit: & īmatura morte pręuētus ē. Quā fallax quęso nostra spes est: q̄ inanis prorsus quisq͂ ē mortaliū conatus. Sperātis nos uti rerum humanarum uarietatem: ac fragili fortunae praesidentes mors subito

opprimit: potius q̄ extinguit. Atq; ita hominum & cogitationes inanis-curasq; intercipit: & cassa perimit consilia. Quã repente tuo illi auunculo uiribus & ætate florenti erepta uita est! Quã subito allata mors! Verum frustra hæc scribimus: præsertim cum ea commemoratione facillime recens animi cura-ac molestia renouetur. Nam ipse ita imprimis doleo: ut nõ tam alios cõsolari queam: q̄ plane aliorum egeam medicina. Quod si quid cupis consolationis tibi afferri: idq; forsitan de me quæris: prorsus quid agam-nescio. Tui me auunculi recordatio ita me gemere compellit: ut consolationem cogitanti mihi lugubris tandem ac solum mæsta offeratur oratio. Quanquam mi Andrea si ad ueritatẽ uoluerimus reuocare rationes: turpe existimabimus: ut cuiusquã mortem defleamus: cui uel diuino numine uel ipsius naturæ lege omne animantium genus obnoxium est. Atq; præclare Lysias & insignis apud Græcos Orator & uir summa eruditione ac sapientia. Haud scio inquit. Quid nam luctu atq; eiulatione opus sit. Scimus nanq; genitos nos esse mortales: nec mori aliquãdo nõ est necesse. Quid igit̃ doleamus-quod uitari a nemine potest! Nec est. n. probandus-nec laudandus Solon: si uerũ est: qui cum liberos suos uita defunctos lugeret: coargueretur q;-nihil lachrymando proficere: id ipsum dolere sese respondit: quod frustra amisso filio-lachrymas funderet. Nam quod idem aiebat uenustissimus ac politissimus Lysias-bonis atq; improbis mortis necessitudo cõmunis est: quãdo nec parcit bonis: nec defugit improbos. Patem sese cunctis mortalibus præstans. Quod ita esse ea lege assentimur: ne eundem & perditorum hominum-& inocentium post mortem animis cursum parari: ac patere aditum existimet. Quin parenti Philosophia tui iam acri addicto scriptam defensionem obtulit: usq; quaq; consentiat: persuadeat q; ipse sibi improborum animos ad inferos detrudi: bonorum autem in cœlestem locum: ac beatorũ domicilium subuolare. Hæc mi Andrea sententia q̄ fuit Socratica tam omnium longe uerissima putanda est. Quid autẽ de tuo auunculo sperandum sit: haud difficile est cognitu. Qui & alias semper & iam diem abiturus-uirtutis auidus-& appetentissimus pietatis uisus ẽ. Et quod magnum perennis salutis-ac sempiternæ beatitudinis-iudicium fit omnia semper: quæ Christianis congruerẽt ritibus: quæq; nostræ Augustissimæ religioni conuenirẽt. Quæ sola & uera est: & omnium prorsus uanitatum expers ea nõ minus cupide q̄ diligenter obiuit. Neq; in ullam unquam calente ætate turpem flagitiorum labem prolapsus est. Quod si uiuens summi atq; imortalis numinis ubiq; extitit memor: neq; plane-ut spero-in ea huiusce mortalis uitæ cõmigratione specimen dementiæ Deus Christophorum obliuisci potuit. Qui ut ipse quoq; Esaias testis est: nõ tam sceleratorum interitum q̄ cunctorum hominum salutem concupiscit. Quid igitur cuiusquam deflemus mortem? Quandoquidem hominis ipsius fragili hac mortaliq; corporis compage soluta corpus aliquãdiu humi iacet: anim9 uero liber imortalis penitus natura q; sempiternus: si quis rectam atq; integram uitam degerit: æternas cælorum sedes: atq; optatissimas perẽnis gloriæ delitias adipiscitur. Atq; cũ complicatam euoluo animi notionẽ: accuratiusq; considero: gratulandum iis esse iudico: qui desertis humanarum rerum laboribus: ad quos perpetiendos caduca mortalibus corpora natura finxit. Solutus huius molis uinculis-compedibus perfractis ad diuinum transmigrauit quietis sempiternæ concilium: Vbi nõ Lacedæmonius Leonidas: nõ Thebanus Epaminũdas: nõ Atheniensis Codrus: nõ Romani Decii Pater ac filius: nõ Gn. & P. Scipiones: nõ ille Seuerus-uel potius delirus Cato: Sed qui uixerũt dũtaxat Christianæ religionis sectatores: tranquillo ocio-pace sempiterna-æuo immortali fruuntur. Quo eodem & auunculum tuum iure quodam pietatis peruasisse crediderim. At cũ liberi expeditiq; animi: & huius fluctuantis pelagi procellis periculisq; defuncti: quæ & multa esse & grauia in Axiocho Platonis ostendit Socrates perbeatam-ac faustissimas sortem nacti: nihil post illa mali: nihil aduersi: nihil molesti prorsum pati queant. Nõ est autem (ut ipse arbitror) dolendus: sed inuidẽdum potius (ut ita scribam) eorum fœlicitati: qui ex his fuerint emissi uinculis: nisi forte nostris moveamus incommodis: quod non serio esse amantium hominum partes quis non uidet! Nam id uerum in promptu est: esse quod apud Ciceronem Scipio Aphricanus diceret: mortem hanc esse-quæ dicitur Vita. Illa nanq; uera est: quam Petrus & Paulus apostoli uiuunt. Quam agunt Stephanus ac Laurentius Martyres: quam cæteri in terris Christi uestigia consectati in cœlis ducunt. Qui omnes ubi ex his carceribus euolarunt: non diuturnam solum: sed æternam quoq; adepti sunt gloriam. Eodem non solum tuum auunculum diuina benignitate: sed omnes etiam: qui a turpitudine pro uirili sua uiuentes-animum seuocarunt: aut iam peruenisse: aut mox esse peruenturum confidimus. Non est enim iniussu Dei demigrandum. Quod insaniens Socrates: quod dementissimus fecit Cato. Sed si a deo quæ summa & legitima potestas est: quæ sapientem Socratem: doctum Platonem: eloquentem Marcum Tullium latuit: solisq; innotuit Christianis: Si a deo inquam animi euocentur ultro ac libenter pareant: præsertim cum mors ipsa non sit illa quidem stygiis emissa tenebris: quod Surculus Statius & plerique omnes Poetæ commenti sunt. Sed eius potius iussibus illata: qui cuncta mirabili ordine constantiq; gubernat. Desistamus igitur lachrymis: lugere desinamus: singultus atque eiulationes muliercul is relinquamus-& pueris. Quanti enim refert: an si uel modo quis a lacte depulsus celeri interitu rapiatur: uel opprimatur medio uitæ cursu: uel exacta iam ætate extinquatur. Mortis tela effugere nemo potest: & longius aut propius canit Propertius. Mors sua quẽq; manet. Alter uero

Poeta ita labi ætatem hominum perhibet: tamq; citato quodam cursu raptari uolucres annos: ut currentem diem nulla prorsum frena remorentur. Quod initio scripseram: ita pariter mors sese in omnes gerit: ut neque propter flagitia spernat improbos: neque propter sanctitudinem atq; integritatem probos uiros ac iustos seruet. Hinc Flaccus noster. Fugaces inquit: labunẽ anni: nec pietas moram rugis: & instãti senectæ afferet indomitæq; morti. Sed nihil breuius q̃ libet longa hominis uita. Nihil nostra ætate angustius. Bene igitur ac prudenter Marcus Cicero modo pueros: modo adolescentes incursu a tergo insequens nec opinãtis assecuta ẽ senectus. Quamobrẽ non tam mortuos defleamus: q̃ ipsi curemus: & quanto possumus studio enitamur: ne usuram hanc uitæ: quã nobis natura tribuit conteramus inanem. Ita nos paremus: ita firmo uirtutis officiiq; præsidio sepiamus: ut ubi tempus sit: atque euocet Deus: nullus sit formidini ac metui locus. Sꝫ sponte diuino numini pareamus: properemus lætius: ut quod promissum est bene actæ uitæ premium: & peractæ militiæ stipendia a summo Imperatore suscipiamus. Christophorus autem quasi emeritus miles: cum multas iam prospere pugnas pugnauisset: metuensq; acriores certaminum morsus mortalis uitæ labores deseruit. Victoremq; sese quantum coniectare licet in patriã recepit. Sed quid tam longe ꝑgressus sum? Neq; enim mea consolatione egebas: quem laturus omnia æquissimo animo noueram. Sed ne meũ desiderares officium hæc quæcunq; attigi huic epistolæ mandare constitui. Vale.

¶ Animi perpetuitas hac demonstratur epistola.

AVgustinus Dathus Bartholomęo Iesu Christi seruitio cõsecrato. S.P.D. Qui uoluptati seruiunt: & beluarum degunt uitam: negare consueuerunt animorum imortalitatem. Existimantes eo pacto (ut arbitror) patere sibi licentiam ad nequiter turpiterq; uiuẽdum. Quorũ impia ac nefaria illa uox est. Non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus: & post hæc erimus tanquam si non fuerimus. Quo quid dici potest absurdius? quid molestius cogitari? Veteres tradunt Philosophos nihil de immortalitate animi pręcepisse. Quippe qui ne probarent quidẽ: ut ipsi falso mentiuntur: Non legerunt sapientum uirorum præclara uolumina: Philosophorum scripta non norũt. Nisi forte Epicureos in mediũ ꝓferant: qui ab omnibus magnis uiris explosi iampridem ac reiecti sunt. Sed quid nobis cum Epicureis? Socratem: Platonem: Aristotelem: Theophrastum: cæterosq; summa sapientia & auctoritate uiros testes producant. Eorum nos parati sumus adhęrere sententiæ: testimonio fidem adhibere: rationem comprobare. An uspiam animorum interitum suspicati sunt? An non ubiq; immortalitatem asseuerant? An non refellunt qui illam improbare uideantur? Illud in Phędone Platonis profecto uerum est: cum dicit Socrates. Si mors esset totius interitus: plurimum lucrarentur improbi: cum & a corpore & a prauitate simul cum animo per mortem liberarentur. Nunc autem cum ĩmortalis appareat esse animus: nullum superest refugium neque uitamen malorum: nisi ut optimus & sapientissimus fiat. Hæc Socrates apud Platonem. Nos adducti tuo hortatu gratissimas summorum Philosophorum sententias uelut in cõmentariolos quosdam coegimus de immortalitate animi: ad redarguendam conuincendamq; stultorum opinionem: qui proni cum beluis terram spectant: qui nihil altũ: nihil cœleste cogitantes: erectos neqnẽt ad sydera tollere uultus. Ommittam uero ueteris ac nouę legis & sanctissimorum patrum in hanc sententiam innumerabilia testimonia: quæ tibi explorata sunt: cuius in lege Domini exercetur uoluntas: & qui in lege eius meditaris die ac nocte. Ad Philosophos igitur ueniamus: quorum princeps prodeat in medium Plato. Huius in Phędone hæc uerba sunt. Hoc o uiri par est cogitare: ut siquidem animus noster immortalis sit curatione indiget non solum pro præsenti: in quo uiuere dicimur: uerũ ẽt pro uniuerso tempore. Periculosum enim atque graue putandum est: si quis animum suum neglexerit. Et rursum. Aduentante morte: id quod in homine mortale erat: moritur: quod autem ĩmortale sospes & incorruptum abiens morti se subtrahit. Itaque concludit Socrates. Animus immortalis incorruptibilis imperdibilis est. Et in eodem loco. Diuino immortali intelligibili incommutabili indissolubili & semper eodem modo se habenti simillimus est animus. Itaq; concludit. Idcirco penitus indissolubilis. Sed totus Phędon eiuscemodi sententiarum plenissimus est. In Timęo uero hæc dicuntur. Motus animi: qui ratione rexerit: iuste uixerit: qui autem his sese dederit iniuste: atque ille qui recte & honeste curriculum uiuendi a natura datum confecerit: ad illud astrum: quod tum aptius fuerit reuertitur: qui autem immoderate & intemperate uixerit: eum secundus ortus in figuram muliebrem transferet. Et si ne tum quidem finem uitiorum faciet: grauius etiam iactabitur: & in suis moribus simillimas figuras pecudũ & ferarũ transferetur. Nec terminum malorum prius aspiciet q̃ illa sequi cœperit conuersionem: quam habebat in se ipso eiusdem & unius simul innatam & insitam. Et iterum in eodem libro. Dei uerba referuntur: quibus ad cœlestes intelligentias uteretur. Vos ad id quod erit ĩmortale partẽ attexitote mortalem. Itaq; orienẽ animãtes: quos & uictos alatis & cõsumptos finti recipiatis. Quibus sane uerbis ꝑspicue animi ĩmortalitas declarabiẽ. Idẽ ĩ Gorgia. Mori nullus formidat: nisi oĩo stultus atq; ignauus initi

nam autem facere formidat. Multis enim peccatis refertum animum ad inferos descendere malorũ omnium ultimum est. Et paulo post pulcherrimum sermonem addit. Fuisse legem: ut qui homines iuste pieq̃ uixissent: cum e uita migrarent: ad beatorum insulas proficiscerentur. Vbi exempti ab omni malo in foelicitatem degerent. Qui uero iniuste atque impie uixerint: in punitionis ac pœnarum carcerem: quem appellant Tartarum: irent. Idem in Axiocho. Siquidem tantarus rerum cognitionẽ non nisi diuina perscrutatione nanciscimur: non omnino extinguimur: sed ad ĩmortalitatẽ tendimus: tum e uita decedimus. Ibidem inductus Axiochus hæc inquit. Ego quidẽ ductus ratione hoc unũ certo scio hominũ animos esse ĩmortales. Atq̃ ĩ eodẽ aureo libello refert Socrates: quæ Gobria magicis artibus erudito recensente didicerat. Hominũ animi cũ hoc ex corpore fœdo tenebris & sordibus horrido migrant: ad Inferos descendũt: apud mediũ terræ: quod centrũ dicitur. Alia preterea referuntur: quę narrare superuacuũ sit: quibus animi ĩmortalitas liquido ac manifeste cognoscitur. Sed iam conticescat Plato: ac deinceps discipulus Aristoteles subsequatur naturaliũ rerũ omniũ & occultarũ quæstionũ inuestigator acerrimus. Hic in primo libro de Anima sæpius animi ĩmortalitatẽ significat: præsertim cũ dicit. Intellectus uidetur substantia quædã esse & nõ corrumpi. Maxime autẽ cũ corrumpetur ab ea quæ est in senio debilitate: sed nõ in sensibilibus accidit. Si enĩ accipiat senior oculũ huius: uidebit utiq̃ sicut & iuuenis. Quare senius non est in substinendo aliquid animã: sed in quo est: sicut in infirmitatibus & ebrietatibus. Et iterũ. Intelligere igitur & considerare consumentur alio quodam interius corrupto. Ipsum autem impossibile est: scilicet corrumpi. Rursum paulo post. Intellectus autẽ forte diuinũ aliquid & impassibile est. In secundo uero libro in eãdẽ sententiã hæc dicit. Quod quidẽ igitur non sit separabilis anima a corpore: aut pars quædã ipsius si separabilis apta nata est non inmanifestũ est. Quarundã enĩ partium actus est ipsarũ: at uero secundũ quasdam nihil prohibet: Propter id quod: nullius sunt corporis actus. Ampliusq̃ inmanifestũ est: si sit corporis actus anima: sicut nauta nauis. Et iterũ. De intellectu autẽ & perspectiua potentia nihil adhuc manifestũ. Sed uidetur genus animæ alterũ esse: & hoc solũ conuenit separari: sicut perpetuũ a corruptibili. Idem in Methaphysicorum libro undecimo. Si autem aliquid remanet in postremo: quęrendũ est de hoc. In quibusdã enĩ non est impossibile. Verbi gratia. Si anima est talis dispositionis nõ tota: sed intellectus. Tota enim forte impossibile. Auerrois Aristotelis astipulator: animũ atq̃ intellectiuã formã negat interire. Hic super secundo libro de Anima hæc dicit. Quod nulla pars animæ separabilis sit a corpore: sed corrumpatur corruptione ipsius: nõ sequitur ex hoc: quod est perfectio corporis: eo q̃ ipsa ẽ perfectio: sicut nauta nauis. Super tertio uero de Anima. Nos ponimus inquit: intellectum materialẽ esse æternũ & incorruptibilẽ: & intellecta speculatiua esse generabilia & corruptibilia. Super Methaphysicorũ libro undecimo dicit. Quod aĩa rationalis manet post motorẽ: & finis proprietatis eius erit: si coniungetur primo motori: & apppellat primũ motorẽ ut exponit Albertus: uniuersitatis principium: qui est Deus. Item super primo Methaphysicorũ. Intellectus qui est postrema perfectio hominis est abstractus a materia. Quæ res maxime animi ĩmortalitatẽ ostendit. Idẽ egregius Cõmentator super undecimo Methaphysicorũ in eadem mentione diutius ĩmoratur: pręsertim cõmento .xvii. ut eandẽ sententiam firmius tueretur Marcus Tullius in Tusculanis disputationibus: & in primo libro. Vnũ illud erat insitũ priscis: illis esse in morte sensum: neq̃ excessu uitæ sic deleri hominem: ut funditus interiret. Et iterũ. Cerimonias sepulchrorũ maximis præditi ingeniis: nec tanta cura coluissent: nec uiolatas tam inexpiabili religione sanxissent: nisi hæreret in eorũ mentibus mortem non interitũ esse omnia tollentẽ atq̃ delentẽ: sed quandã quasi amigrationẽ acõmutationemq̃ uitæ. Et iterũ. Maximũ argumẽtum est naturã ipsam de ĩmortalitate animorũ tacitam iudicare: quod omnibus curæ sunt: & maxime quæ post mortẽ futura sunt. Et in eodẽ loco. Nemo unquã sine magna spe ĩmortalitatis se pro patria offerret ad mortem. Rursum. Si omniũ consensus naturæ uox est: omnesq̃ qui ubiq̃ sunt consentiunt esse aliquid: quod ad eos pertineat: qui uita cesserũt: nobis quoq̃ idem existimandũ est. Ibidem. Permanere animos arbitramur: consensu nationum omniũ. Ibidem. Pherecides Syrus primũ dixit animos sempiternos. Hanc opinionem discipulus eius Pythagoras maxime confirmauit. Et in eodẽ loco. Primus Plato de animorum æternitate non solũ sensit idem quod Pythagoras: sed rationẽ ẽt attulit. Ibidẽ. Animorũ nulla in terris origo inueniri potest. Nihil enĩ in animis est mixtũ: atq̃ concretum: aut quod ex terra natum: atq̃ fictum esse uideatur. Ibidem. Quicquid est illud: quod sentit: quod sapit: quod uiuit: quod uiget: cœleste & diuinum ob eamq̃ rem æternum sit necesse est. Demũ in calce libri eiusdem. Non temere ac fortuito sati & creati sumus. Sed profecto fuit quædam uis: quę generi consuleret humano: nec id gigneret: aut aleret: quod tum exaudiuisset: omnes labores tum incideret in mortis malũ sempiternũ. Innumerabilia pene ad ostendendã aiorũ ĩmortalitatẽ in eo libro pscripta sunt. Sed ĩ sexto libro de Rep. hæc dicit. Hi uero uiuũt: q e corporũ uinculis tanq̃ e carcere euolarũt. Vestra uero quæ dicit̃ uita mors ẽ. Scipio .n. loquẽs inducit̃. Et iterũ. Sic habeto nõ esse te mortalẽ: sed corpus hoc. Ac paulo post. Vt ipse mũdus ex quadã parte mortalis: ipse Deus æternus ẽ. Sic fragile corpus aĩus sempiternus mouet. Idẽ in Catone maiore. Hęc Catonẽ senem dicẽtẽ introducit. Ego patres uestros Scipio & Leli uiuere arbitror: & ea qdẽ uita: q̃

est sola uita nominanda. Et iterũ. Sic mihi persuasi: sic sentio: cum tanta sit celeritas animorũ: tanta
memoria præteritorũ: futurorum prudentia: tot artes: tot scientię: tot inuenta constat non posse eam
naturam: quæ res eas contineat: esse mortalem. Ibidem uerba Cyri maioris referentur huiusmodi.
Nolite arbitrari o mihi charissimi filii: cum a uobis discessero nusquam aut nullus fore. Neq; enim
dum eram uobiscum: animũ meum uidebatis: sed eum esse in hoc corpore ex his rebus: quas tũ ge-
rebam: intelligebatis. Eundem igitur esse creditote: etiam si nullum esse uidebitis. Atque idem statim
subiungit. Mihi quidem nunquã persuaderi potuit animos dum in corporibus essent: mortalibus
uiuere: cum exissent emori. Et rursum Cato hæc dicit in eodem loco. Nescio quomodo animus eri-
gens se posteritatem ita semper prospiciebat: quasi cum exisset e uita tum deniq; uicturus eẽt. Quod
idem nisi ita se haberet: ut animi immortales essent: haud optimi cuiusq; animus maxime ad imorta
lem gloriam niteretur. Et in eandem sententiam. Quid quod quisq; sapientissimus æquissimo animo
moritur: stultissimus iniquissimo: non ne uobis uidetur: q; is animus cernat longius: uidere se ad me
liora proficisci? Et idẽ in calce. Si in hoc erro: quod animos hominum immortales credam: libenter
erro: nec hunc mihi errorẽ: quo delector: dum uiuo: extorqueri uolo. Atq; idem Marcus Tullius in
primo libro de diuinatione. Cũ animi hoĩum semp fuerint: futuriq; sint: cur hi qdẽ ex quo eueniat:
& quid quanq; rem significet: perspicere non possunt? Idem in libro de Legibus primo. Quanquam
alia quibus cohęrent homines: e mortali genere sumpserunt: quæ fragilia essent & caduca: animum
esse ingeneratum a Deo: ex quo uera uel agnatio nobis cum cœlestibus: uel genus: uel stirps appella
ri potest. Idem in libro de Amicitia eandem sententiam facit: Lęlium dicentem his uerbis. Neque as-
sentior his: qui hæc nuper disserere cœperunt: cũ corporibus simul animos interire: atq; omnia mor
te deleri. Plus apud me antiquorum auctoritas ualet: uel nostrorum maiorum: qui mortuis tam re-
ligiosa iura tribuerũt: quod non fecissent profecto: si nihil ad eos pertinere arbitrarentur uel eorum
qui in hac terra fuerũt: magnaq; Gręcia quæ nũc qdẽ deleta est: tum florebat institutis: ac pręceptis
suis erudierunt: uel eius qui Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus est: qui non tum hoc: tum il
lud ut in plerisq;: sed idem dicebat: semper animos hominũ esse diuinos: hisq; cũ e corpore exissent:
reditũ in cœlum patere: optimoq; & iustissimo cuiq; expeditissimũ. Idem in paradoxis. Tutum tibi
siue Deus: siue mater (ut ita dicam) omniũ rerum natura dederit animũ: quo nihil est præstantius
neq; diuinius: sic te abiicies: atq; prosternes: ut nihil inter te & quadrupedem aliquã putes interesse?
Alia quoq; multis locis de ĩmortalitate animi sæpe testatus est. Nũc referã Platonis ratiocinationes:
quã de ĩmortalitate animi scripsit: quã eandem Marcus Cicero: & in primũ Tusculanorum disputa-
tionum: & in sextum de Republica librum contulit: ac pene uerbum de uerbo expressum extulit. His
igitur rationibus Socrates in Phędro Platonis animorũ ĩmortalitatem astruit. Animus omnis ĩmor
talis. Quod eñi semper mouetur: ĩmortale est: quod uero aliud mouet: quodq; ab alio mouetur: ces-
sationem habens motus: cessationem habet uitæ. Solum igitur quod seipsũ mouet: quia nunquam
se deserit: nunquam cessat moueri. Quin etiam aliis quot mouentur: hic est fons & principium mo-
uendi. Principiũ autẽ sine ortu est. Ex principio autẽ necesse est omne quod gignitur oriri. Ipsum aũt
ex nullo. Nam si principium ex alio oriretur: non esset principiũ. Cum uero sit absq; ortu & absq; in
teritu sit: necesse est. Nam si principium interiret: neq; ipsum unquã ex alio: neq; aliud ex ipso nasce-
retur. Si quidem ex principio omnia oriantur oportet. Sic ergo principiũ motus est: quod seipsum
mouet. Hoc autẽ neq; mori: neq; nasci potest: uel omne cœlum omnisq; natura concidat: consistat ne
cesse est. Nec amplius unquã constare possit: unde motum nacta oriantur. Cum ergo appareat ĩmor
tale esse: quod se ipsum mouet. Animi substantiam & rationem hoc ipsũ qui dixerit non erubescet.
Omne enim corpus quo foris mouetur: inanime est: quo intus ex se ipso animatum: tanquã ea sit na
tura animi. Quod si ita est: ut non sit aliud quicquã: quod se ipsum moueat præter animum: necessa-
rio fit: ut sit ingenitus & ĩmortalis. Hęc Socrates de ĩmortalitate animi argumẽtatus ẽ in Phędro Pla
tonis. Macrobius autem hanc ratiocinationum formam secundum uarios Platonis sectatores: uariis
quoq; modis exposuit. Sunt qui ita Platonẽ ratiocinatum uelint. Anima ex se mouetur: quicquid autẽ
ex se mouetur: semper mouetur: igitur anima semper mouetur. Deinde gradatim procedũt. Anima
semper mouetur: quod aũt semp mouetur: ĩmortale est: igitur anima ĩmortalis est. In his syllogismis
duo probantur. Primũ semper moueri animas: de quo alterum colligitur esse ĩmortalem animam.
Alii argumentantur ita. Anima ex se mouetur: quod aũt ex se mouetur: principiũ motus est: igiẽ ani
ma principium motus est. Rursum prosequitur. Anima principiũ motus est: quod aũt principiũ mo
tus est: natũ nõ est: igitur anima nata non est. Tum quoq; sic. Anima nata non est: quod aũt natum
non est: ĩmortale est: igitur anima ĩmortalis est. Alii in unam seriem ratiocinationis ita redigũt. Ani
ma ex se mouetur: & quod ex se mouetur: principiũ motus est. Quod autẽ principiũ motus est: natũ
nõ est: & quod natũ nõ est: ĩmortale est: igiẽ aĩa ĩmortalis ẽ. Hæc sunt ẽm Platonis sectatores: ut dixi
mus. Sed in his quidẽ omnibus non tam rationũ momenta q̃ conclusionis ueritas animaduertenda
est. Nam nasci animam falsum putandũ est: quã de nihilo creari a Deo: & infundi nõ dubitamus.
Aristoteles uero contra Platonis opinionẽ animã nõ solũ non ex se moueri: sed ne moueri quidẽ ar
bitratus ẽ. Verũ hæc nihil ad rem. Reliqua nunc persequamur. Thales Milesius: qui primus philoso

sophistus est: immortales animos: etiam primus asseuerauit. Tota philosophorum cohors eandē sententiam probant: exceptis his: qui a claris praeceptoribus degenerarūt. Quo loco reprehēduntur Dicearchus: Aristoxenus: Panetius: & cum his Epicureorum insana turba. Magi Persarum animos immortales ponūt. Celtę Gallorum: Esseni Iudęorū: Gymnosophistę: & Bragmanae Indorū: Arabū Sapientes: quorum nōnullos etiam cōmemorat Albertus Magnus Philosophus nobilissimus in eo libro: quem de Origine & natura animae scripsit. Vbi & immortalitatē animi certis indubitatis: ac necessariis rationibus demonstrauit. Illud scire debemus: quae a Marco Tullio hac de re scripta sunt: ea de summorū omnium Sapientum thesauris eruta esse: ac deprompta omnia. Quae uero Plato Aristotelesq; tradiderūt: ea ab omni philosophorū caetu comprobari eorum: qui quidē in honore habeantur & gloria. Quibus omnibus recte cognitis: patebit ueram esse sententiam: quae animorum immortalitatem constituit. Et Nasonē poetam graue cecinisse. Morte carent animae. Haec mihi occurrere potuerunt: quae de tam graui tamq; magna quęstione secundū ueterum Philosophorū sententiam annotanda existimarem. Alia: si in mentem uenient: q̄ primū scribā: atq; ad te mittam. Vale: & deprecare Christum pro nobis.

¶ Hac Epistola Pio. II. Senensi summo Pontifici Augustinus Dathus de eius assumptione plurimum gratulatur.

SEruus humilis Augustinus Dathus Pio Senensi summo Pontifici perpetuam foelicitatem exoptat: ac plurimum sese cōmendat. Prohibet nostri Saluatoris exemplum: prohibent sapientum & sanctorum hominū praecepta coram quempiam profusius laudari. Sed & in litteris quoq; eius ad quem scribimus: laudibus abstinere debemus: quae uiui eloquii: ac praesentis uocis (ut ita scripserim) uicem obtinere creduntur. Nam unigenitus Dei filius: cum in terris uitam mortalē degeret: facta quaeq; ac dicta: ad hominum salutē atq; institutionem contulit. Ioannem Baptistam: quo inter natos mulierū maior nemo surrexerat: nō nisi abeuntibus a se discipulis laudauit. Ioānes autē Chrisostomus īprimis eiuscemodi laudis erudite: ac sapiēter abstinendū duxit. Me igitur a tuę beatitudinis laudibus nō īiuria multa deterreant. Caeterū cogit singularis quaedam mea erga catholicam atq; apostolicam ecclesiam charitas: ut uehementi & incredibili quodam gaudio afficiar. Quod & mihi scribere per difficile fit: et tuae sapientissimae Sanctitati considerare facillimum. Te elegit ex omni numero Sanctissime Pater prouidentissimus Dominus: qui in altis habitat: & humilia respicit in coelo & in terra. Te quasi firmā petram iecit: super quā aedificata quondam in principe Apostolorum ecclesia perseueret. Tibi animas ligandi atq; soluendi pontificium tradidit: quo pastore tam diligens fit ouilis cura: ut saluo semper: atque incolumi grege neq; custodis īcuria neglegētę: neq; rapidis luporū morsibus laceratae ullę oues peant. Tuae igitur uere beatissimae sanctitati gratulor: quem apud Deum terrę coelorūq;: ac totius mundi rectorem digna habita est: cui chari nimiumq; dilecti ouilis custodia crederetur. Gratulor in maiorem modū catholicae matri: quae sub umbra alarum tuarum facillime filios suos periculorum seruabit immunes: & ab hostiū omniū defendet insidiis. Gratulor uniuersi Christiani cętus cōciliis: quorum salus in tranquillum quendam: ac tutissimum portum aduecta est. Postremo clementissimo Deo: atq; admirabilium beneficiorum largitori grates immortales ago: & sempiternas: qui eo nos pastore dignatus est: de cuius ascensu laetandum sit: nec timendum de lapsu. Proinde accingere pater sanctissime: ecclesiam tuere: in eam incumbe totis uiribus. Deniq; intellige Apostolorum tibi traditam potestatem: claues collatas regni coelestis. Teq; in hac mortalium uarietate: aeterni Principis personam gerere. Qui ut tibi uicem suā in terris tribuit: ita & gratiam adhibebit: qua cooperante: cum cōmisso grege: tandem decursa mortali uita: ad faustissimam coelorum sedem: atq; īmortalem peruenies gloriam. Aueto Beatissime Pontifex: atq; esto incolumis.

¶ Philosophorum hac Epistola uanitas: eorumq; inter se: etiam dissidentium leuitas improbatur: Sacrarumq; literarum ac diuinarum scripturarum constantia laudatur: ac demonstratur utilitas.

AVgustinus Dathus Guidoni Piccolomineo. S. P. D. Cogit me Guido beniuolentia tua erga me: quae satis superq; iampridem spectata est: ut potissimum ad te scribam: quid causae fuerit. Quapropter remissis: ac posthabitis Philosophorum libris: animū pene omnem ad sacras lectiones contulerim. Quod ubi aīaduerti p̄ter cęteros & p̄bari maxime & periucundum esse. Proinde ne sis meorum consiliorum nescius: cui mei animi recessus omnes: ac latebras patefactas esse uelim. Accipe non illaudabilis (ut arbitror) nostri instituti rationem. Nam fuit mea ab ineunte usq; aetate consuetudo: ut ex omnibus: quę uel legerim uspiam: uel audierim: ea mihi solum cordi essent: in quibus maxima sententiae firmitas cerneretur: ea contra aspernarer: repudiaremq;: quae certi nihil habent: & quodam uelut uago semper errore ducuntur.

Atq nunquã dici:nunquã cogitari possit:quãta omnibus de rebus inter Philosophos ipsos dissensio
certamẽq sit. Quoquo uerteris Guido cernas uarias opiniones:disceptãtes sententias:dissidẽtia indi-
cia:indissolubiles cõtrouersias:repugnãtes rõnes:ut nõ tam ii:quos philosophos uocãt:lucẽ aliquã
rebus attulisse:q̃ tenebras potius:ac uelut noctem quandã effudisse uideantur. Nec id tam acre disse
dium in una inuenias philosophiæ parte:ubiq.n. summa disceptatio ẽ:& lis quadã inaudita uersat.
Nam ut a Physicis ordiamur. Quid usquã certi reperias? Quid prorsum firmi ac stabilis:quod quasi
uero certa philosophorum diiudicatione arripiendũ sit? Et quod ad rerum naturaliũ principia attinet. Alii
unũ constituerũt rerum omniũ initium. Quod ipse quoq recensuit Aristoteles. Alii plura:& ea rursum
alii motionis expertia:alii habentia motũ. Quidam finita:nõnulli infinita. Deq ea re Parmenidis:
Melissi:Diogenis:Thaletis:Heraclitii:Empedoclis:Democriti:Anaxagoræ:nec nõ aliorũ incredibili
quadã dissensione certatur. Verum quod longe est omniũ turpissimũ:ipsi quoq philosophorum duces ac
principes Plato & Aristoteles:q̃ uariis opinionibus ac certaminibus contenderũt. Et alter mũdus a
Deo fictũ:alter æternũ esse fallacibus argumẽtis conat ostendere. Et ille uniuersalia:quas Ideas nun
cuparet:absq singularibus subsistere arbitratus ẽ. Hic eadẽ illa in sensibilibus posita esse comproba-
uit. Et Plato hominis animum & p se & præ cæteris maxie moueri aiebat. Aristoteles uero principiũ qui-
dem mouẽdi nequaq̃ inficiebat:sed esse prorsus totius motionis expertẽ. Alia sunt præterea multa:
in quibus & ille Homerus philosophorum (ut dicere solebat Panætius) & hoc aureum flumẽ:ut appel
lare M. Tullius cõsueuit:uaria & repugnantia sentire nõ dubitarũt. Quæ singula cũ longũ sit refer
re:tum audire molestũ. Nec plane aptũ sit horum diiudicare sententias:quas ne ipse quidem Seuerinus
Boetius uir admirabili scientia & omnibus disciplinis instructus ausus sit attingere. Quid de religio-
ne scribam & Diis immortalibus:de quibus pudeat me uarias philosophorum ac dissentientes annume
rare sententias? Sed qd alia referã:cum Solem ipsum:q adeo perspicuus & manifestus ẽ:ut oĩa sua lu
ce compleat? Nemo adhuc certa ulla inuestigatione complexus sit. Rideo nimirum icũ philosophorum
nõ tam sentẽtias q̃ somnia quædã potius ludibriaq considero. Miror eorum uarietatẽ:& simul detestor
insaniam. Alii namq duos Soles constituerũt:alii dixerũt unum:eumq esse ignitam nubẽ. Alii saxum
inflammatũ & cãdẽs. Multi ex quinta quadã natura constantẽ. Alii circulũ quendam:unde ignis ra
dii emanarẽt. Atq ut omittã quod a quibusdã ignis ætherei fons:a nõnullis cor cæli:a plerisq mens
mũdi appellatus sit. Quanta ẽ apud philosophos de eius magnitudine controuersia! Hic pfecto ita
prorsus delirãt:ut nõ philosophari esse uideantur:sed potius lusisse existimari debeãt. Nisi forte nuga
tor Epicurus recte senserit:q Solẽ ferme bipedalẽ esse censuit. Pro mira detestabilisq insania. Sed in-
numerabiles sunt eiusmodi in philosophorum libris fabulæ:ut ait noster comicus:logi somnia:ut si ui
uant iam uelut frenetici Hipocratis uincula deposcãt. Quod si in Sole:idest in clarissima luce quasi cæ
cutientes tam grauiter offenderũt. Quid i tenebris inq rebus iis:ubi ẽ obscuritas maior:fecisse eos
arbitramur? In disserẽdi ratione nõ mediocriter etiam dissenserũt. Et ne te multis obtundam. Quid
certi afferre de ea potuerũt:cum de rerũ scientia cuius adipiscende quoddam istrumentũ phibent tam
uaria senserint? Et alii quidẽ scientiam oẽs penitus euerterũt:ut Socrates:& qui eum sectati sunt Aca
demici. Et ipse etiam imprimis Eraclitus. Alii scientiam quidẽ nõ sustulerũt:sed opinati sunt quan-
dam esse recordationem uitæ superioris. Idq platoni tribuunt:& qui deinceps Platonis instituta pro-
barunt. Nõnulli uero scientiam nouã comparari censuerũt:asserẽtes nõ quidẽ a sensuum cognitione
proficisci:sed a largitore formarum tribui:& hãc putarũt esse intelligẽtiam quampiam:quæ lunari orbi
ac globo mouẽdo præesset. Cuius opinionis auctorẽ imprimis Auicẽnam fuisse ferũt. Postremo fue
re:qui quasi interiecti inter superiores illos partim statuere contra Socraticorum sentẽtiam certam rerum co
gnitionẽ comparari partim contra Platonis mentẽ de integro fieri:eamq demonstratione quasi cer-
to quodã calle inuestigari. Nanq primo res cuius sciẽtiam inquirimus aliqua ratione in sensus ca-
dit. Deinde ii uelut nuncii quidã sensata ei uirtuti deferunt:quã fantasiam Græci appellãt:quæ ipsa
fantasmata oblata itellectui mẽtis certa (ut ipse ait Aristoteles) cognitione pcipiuntur. Nec possunt
quiq̃ nosse aliquid & scire:nisi prius fantasma aliquod fuerint speculati:atq omne quod in intelle-
ctũ cadit:prius in sensibus extitisse necesse est. Quare ante ratiocinationẽ est quidẽ:ut i postremis ana
lecticis traditur scire partim partim uero ignorare & potestate sciunt simpliciter ignorant. Cum igi-
tur sint ueluti extrema quædam & penitus ignorare & scire simpliciter: Aristoteles quandã ueluti me
diam uiam excogitauit:& cognitionẽ potestatis adhibuit. Est igitur apud philosophos quasi quædam
dubia cœna:ubi in tanta sententiarum diuersitate una cum Terentiano Phormione. Nescias quid sum-
mas potissimũ. Sed ibi oĩa lauta ac splendida:hic perturbata oĩa atq confusa. Quid quod ipsi quoq
demonstrationum assertores:alii ad scientiam comparandam diffinitione subiecti:alii proprii accidẽ
tis medio uelut recto quodã tramite puenire posse arbitrantur. Non est hoc philosophari (ut mihi
quidẽ uidetur):sed claudicare:sed offendere:sed confundi demũ ac decipi. Venio iam ad mores &
instituta uitæ. Qua in re nihil firmum:nihil stabile oĩo tradi potest. Nam finibus ipsis bonorum ac ma
lorum ignoratis cætera omnia imbuerit ac deprauari necesse est. Quotus enim quisq inueniatur:q
aut ueritatẽ attigerit:aut solidi quidpiam locutus sit? Quid enim est summũ homini bonũ? Num cor
poris uoluptas? Num honestas? Num utriusq coniunctum? Num doloris priuatio? Num bona animi

Num corporis? Num externa? Num rerum scientia? An non dolere? An congruenter cum natura
uiuere? Num animi gaudium? Num alia generis eiusdem? Atq nos nihil horu3 ita putamus bonū
esse ut extremum iudicari debeat. Sed tamen in his fere philosophorum omnium de beatitudine ser
mo uersatur. Ex quo finis ignoratio: rerum omnium humanarum perturbatio sequitur: & uitæ cō
fusio. Vt non iam ex philosophorum præceptis uiuendum sit. Sed alio confugiendum: siquis rectā
uiuendi uiā sectari uelit. De Mathematicis taceo quæ quia forsitan certi aliqd cōtinerent deserta sunt
& iamdudum relicta. Quę omnia sæpe animo complexus: ne tam magnis uagarer erroribus: atque
ut esset aliquid quod me sequi oporteret: decreui cōfugere: ad sacras historias: & diuinas litteras: ubi
omnia certa grauia: utilia & ad bene uiuendum pertinentia. Accipe unu3 quenq uel ueteris uel no
ui testamenti librum: & cum legeris senties & tu quoq hæc eadem. Vis incipere a Moysi lege. Vis
a Iosue ac iudicum monumentis. Vis a Regum historia. Vis a Machabęorum gestis. Vis a Sancto
rum pręceptis. Vis a Prophetarum monitis. Vis ab Euangelistarum institutis. Vis a Pauli documen
tis. Omnes libri ad unum pari ratione consentiunt. Omnium ea uis est: ut nihil dici melius: nihil sua
uius audiri: nihil suscipi honestius: nihil facilius itelligi. Nihil deniq utilius excogitari possit ac fru
ctuosius possideri. Harum litterarum cognitio uitam instituit: mentes illustrat: animos delinit a ter
restriu3 rerum cupiditate homines auertit: ad coelestium bonorum contemplationem impellit. Atq
ut sapienter Hieronymus noster ad iulianum scribit. In sanctarum scripturarum grauitate uulnerū
uera medicina est: et dolorum certa remedia. Hoc per dulce est mentis atq animi pabulum. Hæc sūt
suauia illa: quę Dauid concinit eloquia. Faucibus nostris super mel ori hominum. Hæc Platonis flo
res superant: arguta peripatheticorum præstant argumenta. Oratoru3 illecebras antecellunt: Spino
sis Stoicorum atq horridis institutis præferenda sunt. Itaq & ipse has litteras cupidissime amplexa
tus sum: & alios ut idem faciant cohortabor. Te uero omnium maxime: quem ad res magnas atque
splendidissimas natum credimus. Sed habes quod tibi gratu3 arbitrabar fore: quę me rationes ad di
uinas litteras & sanctarum scripturarum lectionem compulerint: in quibus uel ętatem omnem certū
est consumere. Tu cura ut beneualeas & nostri decreti consilium non laudes solum: uerum etiam
probes. Vale.

1. ¶ Hac declaratur Epistola: quales esse debeant rerum publicarum rectores ac principes.

AVgustinus Dathus Euangelistæ Saluiato. S.P.D. Gratulor tibi equidem tibi gratulor
Euangelista plurimum: serius fortasse q̄ nostra pene ab incunabulis cępta amicitia po
stulabat. Sed ego in his locis sum quo nihil nisi sero admodu3 profertur. Seram igit
gratulatiōe3 noli accusar. Quādo qdē multis emersis diebus tui honores renūtiati sūt
quos plurimis suffragiis magna comitiorum frequentia adeptus es: & quod uel maxi
me gratulandum iudicem ante tempus adeptus. Nec tibi mediocria munera: sed summo consensu
amplissimum pene omnium magistratum Viri Senenses detulerunt. Quæ res & auctoritatem ue
hementer exornat: & tuis amicis affert singularem uoluptatem: mihi præter cæteros tantam: quan
tam tu ipse facilius cogitare queas: q̄ ego scribere. Video nanq tuam dignitatem hac potissimum
ratione illustrari. Si quidem qualis quisq sit: quantaue debeat cuiusq uiri & sapientia & magnitudo
animi iudicari facillime magistratus ostendit. Quod qui recte sese: qui iuste ac moderate ea in re ges
serint: ii immortalis laudis semen iaciunt: cuius haud longo post tempore amplissimam gloriā quasi
uberrimum fructum percæpturi sunt. Hoc de te haud ambigue sperandum sit: qui cum semper uir
tuti ac probitati studiū adhibueris: indies magis magisq optimarum artiū exercitatiōem comple
xus es. Nam qui Doctorum ac Sapientum hominum præceptis institutisq lætatur: fieri non potest:
quin & i priuatis omnibus & publicis actionibus magnam laudem adipiscatur. Tibi autem Magi
stratus officia qui sæpe diui Hieronymi: sæpe Aristotelis: sæpe Marci Tullii ac præterea multorum
uolumina lectitaueris: in cognita esse non possunt. Præcipiunt nanq (ut probe nosti) iis qui rem
publicam gerunt: ut imprimis nihil quod ad diuini numinis cultum spectare uideatur omnino om
mittendum sit. Deinde ciuitatis saluti atq ocio consulendum. Omnia procuranda pari iure totius rei
publicæ membra. Vacādum omni animi perturbatione tum amore atq odio tum cupiditate & me
tu. Iustitiæ parendum atq æquitatis: instituta queq & leges seruādas. Nouas (si opus sit) etiam scri
bendas. Persæpe antequam pro communi officio conueniendum sit prudentes uiros & bonos asci
scendos: improbos uero ciues perniciosos turbulentos: factiosos non modo ab omni consultatione
segregandos: sed etiā pellendos ciuitate & ab omni ciuium societate abiiciendos: quasi pestem quan
dam ac perniciosam Reipublicæ calamitatē. Sed ne plura scribam ei cui officiorum cognitio & iusti
tiæ cupiditas acerrima sit: hortor Euangelista: te & oro: ne omnium ciuium quibus propter tuā pro
bitatem & modestiā fuisti iam dudum charissimus: expectationem fallas ac te eum præstes: que3 &
ingenii tui bonita3 & sapientum institutio esse iubet. Tibi iterum atq iterum gratulor mihi gaudeo.
Deum oro: ut honores tibi maximos fortunet in dies. Foeliciter uale: Esq in omnibus tuis muneri
bus nostri memor.

¶ Laudantur hac Epistola litterarum studia: & uaria ac multiplex hominum ratio recensetur.

Augustinus Dathus Iohanni. S.P.D. Multa sunt mi Ioannes: ac uaria mortalium discrimina. Multiplex hominum genus: plura eorumdemque studia: & sua quisque uoluptate ducitur. Quod Mantuanus Vates pulcherrime cecinit. Alii sese ad rem militarē cōferūt. Alii rebus publicis gerendis dedunt. Alios delectant mercimoniarum contrahendarū labores. Alios contra ocium uitæ: ac tranquillitas. Senex diuitias parat: amplificandæ rei familiari inhiat. Constantiore uir ætate: honorum gloriā consectatur. Imberbis iuuenis (ut ait Flaccus) gaudet equis: canibus: & aprici gramine campi. Mortales omnes alius alia studia persecuntur. Sed (crede mihi) quorum splendido ingenio: ac singulari uirtute animus excellit: quibusque specimē quoddam naturæ inditum est: post habitis priuatis ac publicis rebus: omne tempus in litteris: ætatem: consumunt. Nec aut conditio generis: aut fortuna illiberales homines ab ingenuis uiris secernit: sed studiorum potius industria: uariaque artium atque exercitationum curricula. Illos nanque mercatura delectat: & ea ministeria: quæ abhorrent ab omni politiore elegātia. Hos litterarum cupido: atque doctrinæ comparandæ appetitus incedit. Illi quæstum sequuntur: hi rerum cognitionem: illi corpus explere contendunt: hi quo ad possunt animum a corporis societate seiungunt. Recte itaque laudat Aristoteles naturæ prouidentissimæ diligentiam: quæ seruorum corpora robusta finxit: ingenuorum hominum acres animos. Ita enim & illi labores facilius perpetiuntur: & hi solertius sagaciusque perspiciunt. Nam qui præ ceteris robore ac uiribus polleant: plerūque aut serui sunt: aut seruorum similes. Persæpe uero roboris firmitas maior infirmitatem animi & consilii: ac ueluti inopiam quādam mentis indicat. Contra uero quorum caro mollior sit: ac tenella imbecillis corporis ualitudo: tum splendidius ingenium est tum etiam sapientia maior. Quod ita uerū esse constat: ut uetere prouerbio: quem ualidiorem conspexerint eundem delirum: atque insanum perhibeāt. Contra fragilem uiribus perspicaciore ualere ingenio arbitrantur. Sed nota hæc sunt. Venio rursum ad litterarum laudes. Cetera enim non sunt omnibus apta temporibus. Quis enim bellica uirtute præditus: toga uir utitur? Quid militaris disciplina in pace prodest: qua propter bella geruntur? Cetera mi Ioannes non sunt ætatus omniū. Quod ipse testatur Cicero. Delirū nanque senem appellauerimus qui canes alat: pascat equos studia uenandi consectetur: feris plagas tendat: ac turpiter demū repuerascat. Cetera nō conueniūt omnibus locis. Qui enim ciuitate pulsum atque extorrem hominē decet reipublicæ gubernatio? Mitto mercaturā: quæ nusquā apud priscos quicquā habuit ponderis. Apud Thebanos uero nullus mercator fungi poterat publicis muneribus: nisi decem annos: negociis: ac mercatura destitisset. Sola litterarū: ac rerum cognitio ætatem omnem exigit: nunquā intempestiua est: & ubique gentiū: magno celebratur honore. Quā qui adepti sunt uere homines sunt: & maximis præmiis muneribusque dignissimi. Quapropter nō immeritò plerique iure cōsulti: quos nullius ferme rei scientia fugiebat: cū de scientiæ dignitate: ac nobilitate differerent: doctos uiros nobiliū nobilissimos: & uere & eleganter appellare soliti sunt. Non ii nobilitate præsunt: quorum maiores gloria floruerūt: sed qui ipse uirtute & doctrina suos proauorum atauos antecellit. Ita apud Athenienses Cerdonis filius Iphicrates nobilissimi sua sententia ornandus superauit. Ita apud Romanos Arpinas nobiles Salustiū longissime antecellit: qui ob ingenii atque indolis præstantiam adhuc puer honoris gratia a ciuibus nobilissimis æqualibus medius per uias traducebatur: omnibus illum honoribus dignabātur: adeo ut nonnulli a rusticis parētibus obiurgarentur. Tanta uis est doctrinæ ac probitatis ut eos magnos habere debeamus: non qui claros parentes ostentant. Miserum est enim aliorum incumbere famæ: sed qui uirtute nituntur: & magnam rerum scientiā nacti sunt. Nolo quicquam in nobiles uiros immo ignobiles scribere molestius: qui sola maiorum claritudine freti de illis multa de se nihil proferre queant. Sed unum quodque quo charius: ac præstantius est: eo rarius fit: & a paucioribus possidetur. Multi ad scientiam capessendam conuocantur: pauci accinguntur. Laborandum est igitur uiris magnis: ut hanc laudē pro sua uirili consequantur. Indocti nanque solum habent hominis nomen: sed infra belluas æstimandi sunt. Neque enim aliud discrimen est: quam cum prona spectent animalia cetera terram: ipsi eos sublime gerūt: & immanitatem docti belluarum solo hominis figura contenti sunt. Doctos uero homines quis satis laudet? Qui quo plura adepti sūt: eo maiores merentur honores. Magnus uir fuit Democritus Physicarum inuestigationum peritissimus. Maior Plato: qui ad scientiam rerum adhibuit dicendi copiam. Clarus Socrates fuit: qui Oratoriam artem plurimum illustrauit. Clarior Aristoteles: qui eloquentiam simul & Philosophiam complexus est. Præstans fuit Hortensius maiestate dicendi. Præstantior fuerit Marcus Tullius rerum omnium disciplina instructus. Illustris Marcus Varro Græce ac Latine eruditus. Illustrior Hieronymus noster qui Latinum: qui Græcum: qui Hebraicū eloquium percalluit: qui omnes (ne plures referam) omnium pene & linguis & litteris celebrantur. Horum igitur mi Ioannes suauissime quādo ad eas artes natus es sectare uestigia: incumbe in hanc exercitationem quod facis. Ceteras res tanquā hospites excipe. Cum litteris uero uigila ac pernocta: peregrinare: rusticare: Faciant semper penes te sint: ac tecum uiuāt: ex quibus ingens animi gaudium summa utilitas: magna apud omnes gloria comparatur. Adeo ut non modo litterati uiri summo afficiantur

honore: sed illi quoque ipsi plurimum laudentur: qui doctissimis uiris premia afferunt. Quod nõ magis decorum sit atque insigne (ut ait Plinius) statuã in foro populi Romani habere q̃ ponere. Nã ut cum uiris bonis uersari: ita bonos honore prosequi magna quidem uirtutis exercitatio putanda est. Atqui ueram fuerint doctrinam assecuti: & ipsi boni erunt: & alios ad probitatem impellẽt. Video te in uirum eruditum euasurus: noli itaque nostras exortationes aspernari. Sed qui semper uirtutem coluisti facut in dies uehementius complectare. Vale.

AVgustinus Dathus Ioanni Pio Sacerdoti. S.P.D. Cum heri fuisset tibi cum multis sermo multis natus. p de rebus: etiam de pietate: de misericordia: de animi atque animę differentia illata mentio ẽ. De quibus cum multiplex opinio afferretur: atque esset contentio maior: instituisti me ut indice: cui pro tua humanitate plus tribuis: q̃ nostræ humilitad deberi possit. Sed ut tibi obsequar postulanti: nõ iam feram iudiciũ tam claris uiris disceptantibus: nam foret id magnæ temeritatis. At dicã ipse quid sentiam: & uberem materiã in paucula conferam. Primum igitur qd sit pietas uidendum est. Marcus Cicero cum sit Romanæ linguæ princeps: & Latini eloquii præcipuus autor: tum de pietate plerisque in locis faciat mentionem: ipse secum dissentire uidetur. Nam in Rethoricis libris: cũ iustitiam explicat: ostendit in plures partes eam uirtutem distribui. Quæ sunt Religio Pietas Gratia Vindicatio Obseruantia Veritas: atque ita diffinit pietatem. Pietas est per quã sanguine coniunctis: patriæque beniuolis officium: & diligens tributur cultus. Qua ex diffinitione manifestum fit: pietatem uersari: tum circa propinquos: tum etiam circa homines patriæ amantissimos. Sed idem in Topicis aliter locutus est: in hunc modum. Aequitatem tripartitã dicit esse: Quod una ad superos deos: altera ad Manes: Tertia ad homines pertineat. Et primam dicit pietatem appellari secundam sanctitatem: tertiam iustitiã: quæ etiam æquitas dici potest. Hinc liquet referri pietatem non ad homines: sed ad deos: quod superiori sententiæ uidetur esse contrarium. Sed & in libris quos p de natura deorum: sæpe numero ostẽdit pietatem uersari potissimum circa obseruationem diuini cultus ut cum in primo libro pietatem & sanctitati & religioni præferri demonstrat quasi utramque uirtutem pietas ipsa complectatur. In secundo uero eiusdem uoluminis libro: deorũ cultũ dicit esse optimũ: castissimũ ac sãctissimũ plenissimũ pietatis. Solet enim Marcus Tullius cum plura dicit id postremò loco & in calce collocare: quod pluris est: & significat uehementius: ut & ea in parte post optimum: castissimum: sanctissimũ cultũ: addidit nouissime pietatem: quam coeteris laudibus prætulit Beatus Augustinus in plerisque locis: præsertim uero in libris de Ciuitate Dei: & in eo libro quod Enchiridion inscribitᷓ. Pietatem dicit esse diuini cultus: & eandẽ appellari quæ a Gręcis dicitur ευσεβεια uel certe θεοσεβεια. Quarum utraque ad religionem sine dubio & ad deum pertinet. Et pios homines sanctæ litteræ religionis cultores appellare consueuerũt: sicut & impios contra qui religioni aduersantur & diuinã legẽ ac sancta instituta contemnũt. Lactantius quoque in diuinis institutionibus diffinit pietatem: Dei scientiam quod quidẽ ex Hermetis Trimegisti mente tradidit cuius de pietate hæc diffinitio est. ευσεβεια ἐςι γνωσισ τȣ θεου. Pietas enim est inquit cognitio Dei. Quid tam multis insistimus? Mea hæc sententia est: ut sit pietas ingens quispiam ac uehementissimus amor: ut primum Deo deinde patriæ tum parentibus post propinquis deinceps amicis atque aliis gradatim pietas debeatur. Itaque recte dicitur. Pietatem quidem i deum esse: atque inde non adeo: proprie etiam ad alios transferri: ut maxima in religione sit: mediocris in patria: in reliquis uero deinceps minor. Hanc uero sententiam perpulchre diuus Ambrosius in præclarissimis libris de Officiis declarat ita inquiẽs. Pietas fundamentum est uirtutum omnium. Iustitię autem pietas est: prima in Deum secunda in patriam tertia in parentes item in omnes. Hæc sanctus Ambrosius. Ex his igitur patet: pietatem eam uirtutem esse: quæ religionis & diuini cultus habet rationes. sed & ad patriã: ad parentes: ad propinquos: ad amicos transferri posse. Ac de pietate satis. De misericordia duplex traditᷓ sentẽtia. Stoici. n. philosophi cũ qbus & noster Cicero sentit: perturbationes animi i quattuor partes diuidunt: Egritudinẽ lætitiã metum libidinẽ. Aegritudinis plures species cõstituũt: i qbus & misericordiã: quã & sic diffiniũt. Misericordia ẽ ęgritudo ex miseria alterius: iniuria laborãtis. Dicitur misericordia ægritudo: qa est eius species: quę & sub genere ægritudinis reponitur. Ex miseria alterius est pars quę dicit propietatem misericordiæ: ut si uideamus quempiam hominem aduersa fortuna laborantem: & calamitate affectum: illa miseria parit uobis hãc misericordiã. Deinde additur iniuria laborantis: quia non solemus flecti uel moueri potius ad misericordiam: nisi quis iniuste: & præter rationem prematur. Nam si quis patriæ proditor: aut sicarius aut paricida malo afficiatur non solemus esse misericordes. Ex his igitur partibus constat misericordia: quam putant Stoici ipsi a grauitate sapientis alienam esse oportere. Altera nostrorum sapientum sententia est non negantium quidem esse passionem quandam: quæ in uobis fiat ex miseria alterius iniuste laborantis: at dicentium humanitatem quandam esse misericordiam: & quasi præcipuam uirtutem extollentium. Itaque dicit Lactantius in hunc modum. Zenonem ac Stoicos redarguens. Inter uitia & morbos Zeno misericordiam ponit: adimit nobis affectum: quo ratio humanæ uitæ pene omnis continetur. Et paulopost. Homo accepis miserationis affectum: qui plane uocatur humanitas: qua nos

met inuicem mereur. Ex his uerbis duo eliciuntur: primum non esse misericordiã perturbationem: sed effectum: contra Zenonem. Alterum humanitatem quandam esse: & laudabilem uirtutem: atq; humano generi necessariam. Quod idem confirmat & Aurelius Augustinus præclarissimus libris: de Ciuitate Dei libro nono loquens & ipse contra Stoicos. Habes de Misericordia duplicem sententiã: de qua plura alio tempore. Tertium restat quid animus & anima differant. Dicit concinne & breuiter Accius Poeta. Sapere nos animo: frui anima: quod animus sit pars qua cognoscimus & intelligimus. Anima Spiritus quo uiuimus. Denique dicit Macrobius. Animus proprie: mens est: quam diuiniorem anima nemo dubitauit. Sed non nunquã sic & animam usurpantes uocamus. Verum differere hæc subtilius alterius & temporis: & contemplationis est. Igitur Vale & Christum pro me ora pie Sacerdos.

AVgustinus Dathus N. optimo: ac Venerando Sacerdoti. S.P.D. Multa sunt optime pater in sacrarum litterarum uoluminibus ita iam deprauata: atque distorta: ut & a uero potius abhorreant: & legentibus studiosius: magnas maiorum sensuum dubitationem pariant. Quænam uero sit eiusdem rei causa: malo reticere q̃ scribere: ne forsitan uidear cuiquam audacior: si quid dolore nimio pressus dicere molestus aggrediar: uel in Sacerdotes nostri temporis: ac reliquos Catholicæ Ecclesiæ antistites: præsertim cum redarguendo simultas excitari potius: q̃ erratorum emendatio ulla fieri posse. Sed tamen uereor ne purpuræ cocci & conchilii: & auri & gemmarum: ne deniq; summa liberi ac ceteris cura sit: & bonorum studiorum: ac sanctarum rerum & scripturarum incuria: ut Hieronymum optandum sit reuiuiscere: cuius solertissima industria reconditam Græcis: ac Hebraicis uoluminibus sapientiam: Latinis litteris illustrauit: & Psalterium ex scriptorum uitio deprauatum omni ex parte correxit: Succisi iam pridem Hieronymi diligentia quasi securi quadam scripturarum errores: negligentia quadam hominum: nimium deintegro pullularunt: In quibus & ille reponi debet: quem heri ad uesperam: cum forte mihi ad forum: & complusculis ingenuis uiris confabulantibus interuenisses Bartholomæus Boninsignius iuuenis harum rerum perstudiosus de te quæsiuit. Nouerat enim optime pater non solum Sacerdotalis dignitatis insignibus: & augustissimæ religionis cultu exornatum: sed esse diuinæ quoq; legis peritissimum: & sacras quasq; scripturas percallere. Quod uero tibi explicandum propositum est: sumpsit Bartholomeus ex Soliloquiis Dauid Prophetæ: qui in Psalmo (ni fallor) quinto & uigesimo his dominum uerbis affatur. Lauabo inter innocentes manus meas: & circundabo altare tuum domine. Hunc locum alii aliter legunt: & hi quidem inter innocentes lauabo manus meas cum particula inter præpositã: illi cum ad uerbio interim: & contrarie qualitatis adiecto nomine. Lauabo inter manus nocentes legi uolunt. Quorum utrunq; cum satis commode probari possit. Alterum tamen retineri: alterum refutari oportet. Non enim quod esse uerum simpliciter possit inquirendum est: sed quod a Propheta ipso uere in loco & dictum & intellectum sit. Respondisti tu quidem probe atq; erudite placere tibi: ut inter innocentes potius legeretur: teq; id sentire non sine optimis rationibus declarasti. Sed cum satis iam multis habitis uerbis: inde discederes iniunxisti nobis: qui Græcorum fontes delibauimus: & Anhelantia Hebræorum uerba cœpimus pertentare. Vt utriusq; linguæ Psalterium confestim perquireremus. Quod & in huiusmodi codicibus & manifesta sit ueritas: & cadere eius ambiguitas non possit. Accepi ego mandata tua non inuitus: & continuo domum peruolans: arripui primum Græcum Psalterium: quod est nobis familiarius: & repente oculos coniieci in Psalmum cuius initium est. Iudica me domine: quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Græce autẽ. κριμομ μοι κυριε ὅτι εγῶ ἐμ ακακια μου επορευθημ και ἐπι τῶ κῶ ελπιζωμ. Hebraice uero Sciopheni adonai chi ani beldumi halachti uine adonai balthachti lo emech. Ex hoc enim Psalmo sumptus ẽ locus: qui ambiguus uideretur: Lauabo inter innocentes manus meas: & reliqua. Hic igitur: Græce ita scriptus est. μιψομαι ἐμ ἀθωοισ τασ χεῖρασ μου: και κυκλωσω το θυσιαστηριομ σου κυριε. Græca præpositio modo in: modo inter ab eruditis interpretibus transferri solet. Vnde id quoq; angelicæ uocis oraculum. ευλογημεμη συ εμ γυμαιξιμ και ευλογημεμοσ ὁ καρποσ τῆσ κοιλίασ σου. Alii tradunt. Benedicta tu in mulieribus. Plerinq; Benedicta tu inter mulieres. ἀθῶοσ uero atque ulla prorsus dubitatione innocentem apud Græcos significat. Et cum interrogat Propheta. Quis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius? Respondetur Græcis uerbis. ἀθῶοσ χερσι και καθαροσ τῆ καρδίᾳ. Posito autem Græco uolumine: continuo Hebraicum appræhendi & cunctatione longiuscula inuenimus tandem: quem prædiximus locum: scriptum ad hunc modum. Edech benichaion capai Be: sicut & ἐμ apud Græcos. Hebraice modo in: modo inter modo cum significare potest

nicon numero

multitudinis proculdubio significat Innocentes qui singulari numero dicitur.

quæ plane Græcorum: atq; Hebraicorum codicum fides omnem mihi continuo dubitationem sustulit. Vt semper post hac: non interim nocentes: sed inter innocentes lauabo manus meas legendum ac dicendum censeam. Sed etiã fulgentissima diuinæ scripturæ lampas Aurelius Augusti

nus eandem sententiã planissime roborat. Ac ne plura scribam: locum ipsum antea certe ambiguũ:
nunc plane manifestum: dilucide in hunc modum explanat. Ostenso Augustinus inquit quomodo
uitet mala: subdit quomodo faciat recta: quasi non cõsentiã ipiis: sed potius lauabo inter innocentes
manus meas: idest pænitendo & confitendo munda faciam opera mea. Ego dico conuersans inter
innocentes mente semper & corpore sępe. Et paulopost. Altare tuum domine circundabo: uirtuti-
bus ornabo inter innocentes conuersabor. Sed hęc tibi puto omnia exploratissima esse. Sed ita pror
sus fero iniquo animo sanctas scripturas deprauari: ut cum in eam mentionem forte inciderim sum
semper longior. Cum autem omnia: mũda: integra impollutaque esse uelim: quæ e diuinis libris sunt
Psalterium tamen: quod in ore omnium frequentissimus est: uehementer desydero incolume incor
ruptum q; seruari. Alias cum plus fuero temporis nactus: de multis rebus ad te scribas pluribus uer
bis. Vale uenerande pater: & Christum pro nobis deprecare.

AVgustinus Dathus. N. Claro legum interpreti. S. P. D. Cum mihi antehac nota esset
tua & exquisita doctrina ac summa in omni sermone prudentia: nunc quoq; & singu-
laris cõperta humanitas est in literis: quas heri mihi reddidit Nicolaus Burgesius tuo
nomine: iuuenis supra eam ætatem eruditus & sapiens. His sum mirifice delectatus: cũ
quia ornate & splendide scriptæ sunt: tum uel maxime: quod de rebus grauibus disse-
runt: & cognitione dignissimis. Video ueram Platonis uocem extitisse: qua diceret ingenuas omnes
artes: queq; ad humanitatem pertinerent: uinculo & cognatione quadam inter se contineri. Res nũc
ipsa docuit. Omnium pene disciplinarum simul iungi societatem: cum te omni cuiusuis doctrinæ ge
nere ac laude pollere perspicue nouerim. Neq; enim in Ciuilis iuris prudentia solum: sed ĩ dicendi
splendore in sanctarum litterarum grauitate omnem uideris ætatem atq; operam consumpsisse.
Quamobrem te oro: ut me in tuum sinum admittas: & siqd tibi & a publicis muneribus: & ab ami
corum defensione: ocii ac temporis reliquum erit tuæ eruditionis ac summę humanitatis participem
facias. Ineamus quæso hęc fœdera: ut tu te mihi præceptorem liberalem prębeas. Ego me tibi atten-
tum discipulum: & tuarum sententiarum non infitium astipulatorem. Id. n. & auctoritati tuæ am-
plissimum fuerit. Sed iam quod tuis litteris continetur: paucis percurramus. De Psalmo quinto &
uigesimo Dauid Prophetæ: non nulla orta disceptatio est. Idq; (ut arbitror) propter Latini sermo
nis ambiguitatem: quæ apud Græcos & apud Hebræos in eo loco nulla est. In eo igitur Psalmo prę
ter alios complures canit noster Propheta & hũc uersiculũ. Lauabo inter inocentes manus meas:
& alia. Nunqd prophetes Dauid lauat interim nocentes manus: uel potius inter Inocentes manus
suas? Num ea oratio aduerbio an præpositione completur? Magna in hisce uerbis uidetur exorta
dubitatio. Ego cum puer admodum essem: & psallerem frequentius: solitus sum legere. Interim no
centes manus meas lauabo: quia id mihi magis consentaneũ uideret. Sed cũ per ætatẽ ad eius loci
subtiliorẽ inuestigationẽ animũ applicuissem: errore destiti puerilis inscitiæ & legi post illa semper: la-
uabo inter innocentes manus meas. Nam siue uerba ipsa spectemus seu ipsum sensum perscrutemur
præpositionem inter: non ad uerbio interim opus est. Idq; explicemus paucis. Ac primũ uerba ipsa
nobis consideranda sunt. Sanctus Hieronymus diuinarum scripturarum clarissimum lumen: de
Hebraica ueritate Psalterium transtulit: quod uina de prelo purissimo sumpta meliora seruentur.
In tertium autem uas transfusa coacescunt. Ex eo Psalterio huius loci qui in manibus est: facile possu
mus coniectare ueritatem. Ita enim scriptum est. Lauabo in innocentia manus meas. In quibus uer
bis in præpositio magnam uim habet: interim aduerbium incassum poneretur? Qud enĩ sibi uelit
interim nocentia lauabo manus meas? Magna esset uerborum confusio: sensus ipse perobscurus.
Sed & apud Græcos quoq; is locus ita se habet. νίψομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου καὶ κυκλώσω
τὸ θυσιαστήριόν σου ἐν ἐν interpretamur in: uel inter. Quã prępositionum eadem plerunq; uis est
Datiuo casu ponunt accusatiuo. Quod si nocentes ma-
nus significare Propheta uoluisset: eodem in substantiuo atque adiectiuo nomine casu usus fuisset.
Quod si cœteri omnes eius Psalmi Versiculi: ita se habent: ut omnes rectissimæ Priori scriptioni
consentiant: non existimandum eundem locum: & in Latinis & in Græcis codicibus fuisse deprauatum.
Nam id simile portenti esset. Quod locupletissimum testimonium Hebraicæ ueri-
tatis in qua est. Lauabo in innocentia manus meas: Quod & paulo ante explicuimus. Apud nos qui
dem inter: & interim magnam in sono ipso uidentur habere concordiã. Sed id neq; apud Hebræos
neq; apud Gręcos similiter contingit: quale & in Euangelio Ioannis usu uenit. Dicunt pleriq;. Neq;
ex uoluntate carnis: neq; ex uoluptate uiri: idq; euenit quod & uoluntas: & uoluptas pronunciatio-
ne parum quidem differunt: & unius duntaxat literæ discrimine secernuntur. Sed apud Græcos ni
hil tale accidit. Nam θελήματα: καὶ γαρόματα quorum primum uoluntatem: alterum uoluptatem signi
ficat: neq; in sono conueniunt & non minus literis: q̃ genere & significatione separantur. Eiusmo-
di est & illud. Laudate Dominum de terra dracones & omnes abyssi: Alii ambiguitate nominis ca-
pti malunt legere. Tracones & omnes abyssi. Quodnam quęso hoc est dedecus? An mediocre sce-
lus est & non potius indignissimum facinus sanctarum scripturaꝝ sinceritati ac luci tenebras effun

dere? Hęc uero omnia facile euitari queant: siquis ex ipso fonte ueritatẽ hauriat: & cœnosos riuulos nullos faciat. Itaq; constat ex ipsa uocabulorum recta interpretatione laudãs Prophete manus inter innocentes: non nocentes abluendas: quod plerisq; uideri solet. Verum si sententiã ipsam: & mentes considerauerimus nullus relinquetur dubitationi locus. Sed uereor ne quis me temere fecisse arbitretur: qui ausim tam fragili cimba altissimum pelagus nauigare. At sanctissimorum Doctorum incorrupta disciplina: & sincera enucleatiõe fretus totius eius Psalmi rationẽ aperiemus. Cuius eiuscemodi initium est. Iudica me domine: quoniam ego in inocentia mea ingressus sum. Et secundum aliam translationes. Iudica me domine quoniã ego i simplicitate mea ingressus sum. Dominus & Saluator noster cum ad iudicandum uenerit: agnos separabit ab ædis: & eos qui a dextris: ab iis qui a sinistris: ut illis dicat. Venite benedicti patris mei. Alii uero. Ite maledicti in ignem æternum. Prophetes ergo Dauid Dominum comprecatur: ut in futuro ab improbis se iungatur: tum corpore: tum etiã loco: a quibus in hoc sæculo merito separatur: ac gerit quidẽ Propheta ipse personam probi: ac perfecti uiri: qui ut lõge abest a prauitate impiorum: ita & secerni ab eis postulat in futurus: ne in iudicio improborum: ac perditorum consortio misceatur in hunc modum inquiens. Iudica me domine. Quibus uerbis: non ex arrogantia usus est: sed ex spei potius fiducia: sicut & ipse. Magister gentium dicit Apostolus: ac modo imperandi utitur pro eo: qui optandi est. Quod fieri sæpe uidimus: monumentis ostendit acutissimus Origenes Itaq; depræcatur sacer uates se iudicaturum iri: & secretum a malis propter innocentiam eius: quæ tamen ipsa a dei misericordia profecta est. Hoc uero postulatum iustum ostendit esse bifariam: tum quia improbitatem effugerit: tum quia uirtutem sectatus sit. Ex quibus duobus muneribus liquet perfectam constare iustitiam. Quæ in hoc uetsatur ut a malo declinemus: & perficiamus quod bonum est. Ita enim & per eundem Prophetam præcipit dominus. Declina inquit a malo & fac bonum. Igitur primam partem iustitiæ absoluisse ostendit se cum dicit. Non sedi cum concilio uanitatis: & cum ini. ger. non introiui. Odiui ecclesiam malignantium: & cum impiis non sedebo. Nam neq; iensi cum hominibus uanitatis: qui caducis in rebus: & momentaneis spem omnem collocauerunt. Neq; cum malignantibus qui socio inferunt manus: & fecisse iniuriam lætantur. Neq; cum impiis quorum peruersum dogma & superstitiosa heresis scripturæ sacræ ueritatem subuertit. Sed cor meum: renes mei: manus meę: ab illorum prauitate longissime abfuerunt. Atq; ita iustitiæ primũ munus perfectum est. Secundũ attingit dicẽs. Lauabo in innocẽtia: seu malumus inter innocentes manus meas. Ille lauat in innocentia manus suas: qui innocentum hominũ uestigia atq; opera consectatur. Sed illud forsitan absurdũ uideri possit: ut idẽ innocentis opus agat & lauet manus: quod uidetur nocentis: & pollui magis propriũ esse. Qui. n. innocens est: is uidetur lotus esse. Qui autem lotus est (ut ipsius saluatoris apud Ioannem uerbis ostenditur:) nõ indiget nisi: ut pedes lauet. Sed est mũdus totus. Et pedes quidem lauare possit manus lauare non possit. Nam pedes affectus animi significant sicut & Aurelius Augustinus. Pes meus inquit: affectus meus: manus uero actiones: atq; opera: quæ in uiro innocente: qua innocens est mundum esse constat. Atq; itaq; insuper lotione nõ egere Quomodo ergo lauabit Prophetes inter innocẽtes manus suas? Sed facile est huic obiectioni occurrere: si humani generis imbecilitatẽ inspexerimus: & ueritatem ipsam liquido fuerimus contemplati. Quis. n. gloriabitur: castum se habere cor? Sed neq; etiam astra ipsa munda sunt: in cõspectu domini. Quin potius omnis homo mendax. Bene Ioannes in sua Epistola. Si dixerimus: quoniam peccatum non habemus ipsi nos seducimus: & ueritas in nobis nõ est. Atq; iterũ. Si dixerimus quoniam nõ peccauimus: mendacem fecimus eum: & uerbum eius nõ est in nobis. Quod ipsum neq; sapientissimum concionatores latuit: q dixerit. Quis potest dicere: mũdũ est cor suum: purus sum a peccato? Quis itaq; inocens ẽ: ut innocẽtẽ plerisq; uolũt itelligi: qui nulla alicuius peccati sorde pollutus sit. Beatus uir qui inuẽtus est sine macula. Quis est hic & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in uita sua. Nemo est tam innocens: quin lotione nõ nulla egeat. Quæ profecto in confessione: & penitẽtia sita est. Quatũ utraq; a dei misericordia expetẽda ẽ. Siquidẽ uere ait altissimorũ secretorũ cõscius Ioannes. Si cõfiteamur peccata nra: fidelis & iustus ẽ: ut remittat nobis peccata nra: & emũdet nos ab omni iniqtate. Preclare itaq; Propheta. Lauabo inqt: inter inocẽtes manus meas: & circũdabo altare tuũ domine. Quod ẽ. Innocẽtum imitabor probitatem: & altare tuũ: idest: meã ipsius mẽtem uirtutibus exornabo: quæ uera ẽ cum innocẽtibus cõuersatio. Confessionis aũt: ac pęnitẽtiæ ea uis ẽ: ut uel nocentissimus hominem innocẽtem reddat: si tamẽ uera confessio uera pœnitentia fit. Hinc & illud Tragici Poetæ. Nam sera nunquã est ad bonos mores uia. Quem pœnitet peccasse: pene est innocens. Reliqua uero eiusmodi Psalmi uerba aptissime conueniunt: & ipsa inter se consentanea sunt. Quæ omnia prosequi: nõ epistolæ: sed longioris uoluminis opus sit. Nam sicut innocẽtia proponit dicẽs. Iudica me quoniam ego in innocẽtia mea: uel in simplicitate mea ingressus sum: ita inocẽtiam prosequitur: dicẽs. Lauabo in innocentia manus meas. Innocentiam quoq; concludit: & complectit: dicẽs. Ego autem in innocentia mea ingressus sum redime me & miserere mei. Ita fit ut initium: ꝓgressus: exitus Psalmi ipsius ꝓbe conueniant. Quod quidem potest esse consentaneum: a qua sententia & Augustinus

& Cassiodorus non abhorrent:ut tum propter Hebraicæ linguę incorruptā ueritatem:tum Psalmi
ipsius consonam sententiam:tum deniq; ppter summorū doctorum auctoritatem nulla reliqua du
bitatio sit:cum legere debeamus. Lauabo inter innocētes manus meas. Nam lauabo interim nocen
tes manus meas subtiliter dictum est:sed longe abest a prophetæ sententia. Nec hoc arroganter di-
ctum existimari uelim:neq; ego auctor sum huius sententiæ:sed cōfirmator potius. Quę contra obii
ciuntur facile refelli possunt. Afferre codicis deprauationem nō satis firmum argumentū est:cum
reliqua omnia recte consentire uideamus. Sed in Hebræorum & græcorum uoluminibus difficulter
eiuscemodi eueniat dubitatio. Illud quod in promptu est Psalmū exponi cōuenientius:ab iis:qui in-
ter inocētes abluendas manus iterpretantur:q̄ ab iis qui uel inter nocētes:uel iterim nocētes prefer
re maluūt. Nec propheta de nocentibus ad innocentes temere conuolat:sed inocentias proponit:pro
sequitur:cōcludit(ut mihi uidetur)expositum. Qualiscūq; autem prępositio illa sit iter nos pro scri
pturæ sanctæ arbitrio-ac iure-uel in inocētibus-uel cum inocētibus explanare possumus:neq; enim
subiacent Grāmaticæ artis formulis diuina eloquia:ut diuinus ostēdit Gregorius in præclarissimo
Moralium libro. Quod si Iuris consultorum auctoritas afferatur qui inter præpositionem rationem
quādam intrinsecam habere profitētur. Nos messem alienam nequaq̄ attingere audeamus. Verum
tamen multa Iuris cōsulti usurpant:quæ apud alias disciplinas longe aliter se habent. Et illi quidem
usurpationem appellant usu capionis iterruptionem. Oratores autē frequētes usum uocāt. Vt. ff.
de usu ca. proditur. l. ii nisi me fallit memoria: Quid item actionis significatio nō ne apud alios lon
ge diuersa est:ab ea:quā ciuilia iura tradunt? Quid alia innumerabilia? Inter inocentes aliter iuris cō-
sulti exponunt-aliter si diuina eloquia interpretētur:non sit lęsæ maiestatis crimen? Quod uero in
calce adiectum est:id facile persoluitur. Non enim de huius uitę-& mortis-lucis-labe mentio ē:sed de
ea:quæ post subsequitur immortalis-ac sempiterna:ut in Iudicio Propheta ipse:qui inter innocentes
manus lauerit:secernetur ab improbis: & audiat uocē laudis: & enarret uniuersa mirabilia dei. Sed
hæc satis. Quæ omnia quanq̄ ex mēte:atq; sentētia eruditissimorum hominum sunt profecta:tamē
libētius affirmauerim:si tua quoq; accesserit auctoritas:quæ apud me ualere plurimum debet. Fece-
ris mihi gratissimum si quæ a nobis scripta sunt:aut emendaris:aut probaueris. Quorum illud gra
tum:hoc futurum mihi Cum uero tuam sentētiam itellexero:tum lucubratiunculam hāc
quęcūq; tandem est:aut reiiciam:aut in lucē proferam. Nam meę partes sunt:ut tecū sentiam:quē
de rebus omnibus rectissime iudicare nō dubito. Bene mecum agetur si in tuam sentētiam cōuenero
quam probatissimam esse & ipse arbitror: & omnes existimare debent. Vale

AVgustinus Dathus. N. Oratori præclarissimo. S. P. D. Cum heri orator præclarissime
longiuscula peracta deambulatione:quod iam orta Sydera: & regressum & requietē
suaderent:in uestibulo tuarum ædium paulū cōstitissemus:in Hieronymum tandē utri
usq; nostrum delicias incidisti. Quibus autem summa frugi & uarii sermonis attuleras
uoluptatem:quasi quędam bellaria: & secundam mensam aditurus:deprōpsisti ex Hie
ronymi monumentis elegantissimos locos:quos multos & memoriter ad modum & periucunde so
les referre. Sed cum dixisti uideri tibi cognitu difficiliorem:qui in Epistola ad Desyderium fere hisce
uerbis scriptus est. Iudei prudenti dicunt factum esse consilio Neptolęmeus unius dei cultor:etiam
apud Hebræos duplicem diuinitatem deprahenderet:quod maxime idcico faciebant:quia in Plato
nis dogma cadere uidebatur. Hæc(ni fallor)sunt quæ scripta perplexius lucem expositionis desi-
derare uiderētur. Sedquid adeo impudens quis tā delirus:qui ea:quæ tibi minus fortasse cognita
sint attingere audeat? Quis inquam adeo mentis impos:qui res integras tibi-ac nondū compertas
ulla se cogitatione assecuturum putet-uel si lucubrationem omnes-ac meridiationem adhibeat? Ve
rū licere arbitramur iis qui nec magnam doctrinam adepti sunt: & eam studiosius exquirunt:exer
cendi ingenii-ac percipiendæ eruditionis gratia suam explicare sententiam:ut uel nacti ueritatē di-
dicisse se gaudeant-uel declinantes de uia magistro duce ab erroribus reuocētur. Quod si ita est:da
bis tu mihi hanc ueniā:ut quid ipse sentiam exponere liceat. Quod cum fecero:tu qui optimus Cen
sor:qui solertissimus iudex:qui optatus nobis arbiter es-uel refelle quę dixerim-uel proba. Venio igi
tur ad rem ipsam. Perstrinxerat Hieronymus nonnulla ueteris legis testimonia: & quasdam Prophe-
tarum uoces:quæ minus in nostris codicibus haberentur. Quibus in locis plærumq; & patrem & fi
lium duas trinitatis personas coniectare possimus. Quid est. n. ex Aegypto uocaui filium meum:ni
si & qui uocaret pater: & qui ab eo uocaretur filius? Atq; ex his uerbis magna oriri poterat dubita-
tio duplicis diuinitatis:quod altera Dei patris:altera Dei filii esse uideretur. At seni duodecies sapiē-
tes:quod est duo ac. lxx. seniores:ab Eleazaro Hyerosolimorum Pontifice:ex. xii. tribubus (ut fe-
rūt)delecti:atq; acciti a Rege I Aegiptū non solū diuinā legem sunt interpretati:sed ēt Ptolomęum
ipsum duas res maxime instituere conati sunt. Regni administrandi rationem: & unius dei cultum.
Qui igitur cōtenderent unius Dei cultum comprobare prudenti consilio(ut Iudei perhibēt)locos
omnis:in quibus forte diuinitatis pluralitas significaretur:aut consulto prætererūt:aut longe ali-
ter interpretati sunt:qui Regē ipsum a grege deorum auertissent & unius effecissent ueri Dei cultorē
ueriti sunt:ne suæ ipsorū legis testimonio animus pii Regis nouis rursus complicaretur erroribus.

Cumq adhuc lateret ineffabilis misterium trinitatis: nec dum forent altiora sacramenta diuinitus il lustrata & trium personarum: qui unus est Deus: & ipsius uerbi quod caro factum est: rati sunt Iudeo rum sapientes opinionem factu esse: ut in Regis mente unius Dei cultus penitus inhaereret: omnia illa supprimere: que multiplicis diuinitatis suspitionem parere potuissent. Multiplicem autem diuinita tem dicimus non quae iam esset: sed quam Ptholomaeus forte concepisset: atq hoc est (ut ipse arbi tror) quod Iudei seniores suos tam prudenti consilio fecisse tradunt. Sed quaeret aliquis: quid est qd duplicem diuinitatem potius q triplicem deprahendi in Hebraeorum libris a Ptholomeo metuebat? Vna illa ratio in promptu est: quod Patris & filii quarum personarum notior Relatio est commemo ratio quoq simul iuncta frequentior in sacris eloquiis deprahenditur: quale est illud quod ipsi pau lo ante: retulimus. Ex Aegypto uocaui filium meum: ueteris testamenti res habundat exemplis. Ve rum quod additur. Quia in Platonis dogma cadere uidebatur alteram quoq rationes subnectimus eiusce modi. Constat Platonem lustrasse Aegyptum: utrum uero instituerit ille Aegyptios uel quod magis uerisimile est: sit ab Aegyptiis uatibus institutus: non est hic differendi locus. Sed non abre e: quod Aurelius Augustinus testis locuples in cōfessionibus tradit in medium proferre. Extare apud Graecos Platonicos libros eosdemq Victorinum insignem Romanę urbis rhetorem Latinae consue tudini reddidisse. In quibus cum alia praeclara multa: & quae ueritati propiussime accederent: tum dei atq eius uerbi mentio planissime continerettur. Non reticent Platonici libri: in principio fuisse uer bum: & uerbum fuisse apud deum omnia per ipsum facta esse: & sine ipso factum nihil: & plaeraq alia quae fere nihilo secius in Platonicis codicibus q in Euangelio proderentur. Sed quorsum haec? Hęc pfecto duplex illa diuinitas e Patris & uerbi: in quam facile Ptholomaeus incidere potuisset: qa in Platonis dogma cadere uidebat. Haec sunt: quae de meo sensu potui eruere. Iam expecto ipse quid sentias: cuius iudiciū pluris facio q eoq: q nō studio ueritatis: s amore glorię cuiuspiā philosophāt. Cōsulti uero aut nihil respondēt quod maximae supbię e: aut inflatis buccis tumētia uerba trutinant tur. Hoc fit igitur inter nos nonnunq iucundum certamen: ut tu primū pponas qd dilucidādū sit: ipse deinde cōiiciā: ac dicā aliqd. Tu idē postremo sentētiā feras: quā cū tuleris omnibus i rebus cer tum mihi est sequi. Vale.

AVgustinus Dathus. N. S. P. D. Quod ad Architam Tarentinum. Scripsit Plato or tus nostri partē amici: partem sibi uēdicat patria. Nec soli nobis nati sumus. Dedi ha ctenus amicis operam: nūc me totū Respublica rapit: atq ita rapit: ita multis occupa tionibus obruit: ut uix possim genio indulgere. Sed quod molestū est cogor ueteres & iucundissimas intermittere exercitationes & uelut in dicto bello pugnare cum litteris. Cum quibus ut in gratiā redeam dies desydero & noctes. Tu uero quasi caduceator qdā conaris in terrogationibus tuis ueteribus me conciliare amicis. Et ut tibi pareum exponam super pposito uer bo meam sententiam. Scribis legenti & psallēti ubi dubitationem quampiā occurrisse in eo uersu q Psalmi primi & xxx. Intellectum tibi dabo: & instruam te in uia hac: qua gradieris: firmabo super te oculos meos. Nam haec uerba nōnulli aliter legunt. Omittam quae super uacanea sint: attingā pau cis uerborum explanatione. David Psalterium totum refectū est diuinis oraculis: & singula eius uer ba singula pene personant sacramēta. Ait igitur per Prophetam dominus. Intellectum tibi dabo: & īstruā te in uia hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos. Omne datum optimum: omne per fectum donum desursum est descendens a patre luminum ut Iacobus inquit Apostolus. Sed inter in numerabilia creatoris beneficia quattuor enumerat: cum hominem affatur his uerbis & dicit. Intel lectum tibi dabo magnum donum est: praeclarum munus intellectus. Est enim intellectus potentia in nobis: per quam possumus res nosse mirabiles: & salutares. Et instruam te uia hac. Donum disci plinae & scientiae significatur: per quam intelligimus: & sapimus: quae sursum in coelo sunt: & quae in terra deorsum. Qua gradieris: significatur: uia bene uiuendi: & bonorum operum exercitatio. Fir mabo super te oculos meos. Significatur in bonis operibus: & in lege domini: & mandatis eius per seuerantia. Nihil est in nobis boni: quin id omne a largitore domino suscaepimus: qui omnibus ha bunde tribuit multipliciorum beneficiorum & gratiarum amplitudinem. Siue igitur sit intellectus: qui potentia est: siue sit doctrina & scientia: quae habitus e: siue bonorum operū execudo quae actus est: seu deniq in bonis operibus perseuerandi firmitas quae uera perfectio est: omnia nos adipisci diuina gratia confiteri & affirmare compellimur. Atq haec illa quattuor sunt: quae uerbis superiori bus continentur. Intellectum dat Deus: per quem ad percipiendā doctrinam: & nati & apti sumus. Vnde & saepenumero Propheta Dominum comprecatur. Da mihi intellectum. Legem ueritatis & uiam iustitiae Dominus ipse instruit: Qui conuocat omnes: tanquam uerus magister ueritatis & in uitat nos dicens. Discite a me quia mitis sum & humilis corde. Et Propheta cum dixisset. Da mihi in tellectum. Addidit: ut discam mandata tua. Vt cognitam exerceamus iustitiam a Domino Deo est. Quī beati īmaculati ī uia q ābulāt in lege Domini. Nō. n. satis ē nosse uiā uirtutis: qui debemus & agere: q secūdū uirtutē sunt. Declinantes a malo: & faciētes qd bonū ē. Hinc orat Propheta. Dirige me in semitam mandatorum tuorum. Postremo non nisi a diuina gratia manare putandum est: ut

in bonis quis operibus iugiter ac perpetuo perseueret: si non qui incoeperit: sed qui perseuerauerit: saluus erit. Ob hoc precatur sacer uates Dominum inquiens. Perfice gressus meos in semitis tuis: ut non moueantur uestigia mea. Firmat igitur super nos oculos suæ admirabilis prouidētiæ benignissimus Creator: & ita nostros gressus perficit: ut nō moueantur uestigia nostra. Habes igitur tam paucis uerbis admirabilia Dei munera. Intelligendi potestatem. Disciplinæ instructionem. Virtutis & Iustitiæ opus. Demū perseuerantiæ firmitatem. Cui nō iniuria palma tribuitur. Currunt siquidem in stadio uirtutes omnes: sola perseuerantia coronatur. Vnum explanandum superest. Nam dicitur. Instruam te in uia hac. Quid est hæc uia? Certe uia regia: per quam gradiendum est nobis: ut neque ad dexteram: neq; ad sinistram deflectamus. Duplex nāq; uia proditur. Vna perditionis & fraudis: quæ ad interitū ducit: & beatus ille: qui in uia peccatorum non stetit. Altera uirtutis & ueritatis: quam instruit Dominus. Et idcirco per os Prophetæ dicit. Instruam te in uia hac. Et Saluatorem uaticinatus est & doctorem ueritatis qui de seipso. Ego sum Via: Veritas & Vita. Et Lactantius præclare inquit. Ducem misit: qui nobis iustitiæ uiam panderet: quæ sola laudanda est. Et de alia subnectit. Deseramus igitur (si fieri potest) uiam perditionis & fraudis. Lucretius autem non inscite de Deo locutus est. Exposuit bonum summum: quo tendimus omnes. Quid foret: atque uiam monstrauit limite paruo. Quo possemus ad id recto contendere cursu. Habes quid ipse sentiam. In uia hac qua gradieris: ut dubitationem absoluam: nemo nisi imperitus dicat. Cuius rei triplex ratio reddi potest. Primum: quia si ac coniunctio sit: ostenderetur uiaṛ diuersitas. Vna: in qua instrueret Dominus. Alia per quam gradiendum esset: cum una uia sit: quam docet ille. Nos instruimur: ut exerceamus. Deinde non consueuerūt: qui latina sciunt copulandi notam interponere inter id quod refertur: & quod refert nomen. quod in promptu est. Tum Græci dicunt ταυτοσ ταυτη ταυτου. Quod pronomē demostratiuum est: & coniunctionem nullam significat: qualem multi legunt sane ignoranter atq; inscite. Tu si assidue legis: si in lege Domini meditaris: si diuina mandata exquiris: facis quod te decet: & laudo te: si id facis: quoniam ita agere oportet sacrū hominem & dicatum Deo. Qui nō debet contentus esse: quam doctrinam adeptus est: sed augere illam quotidie magis: nouam semper addere: & ire de uirtute in uirtutem: ut uideat Deum Deorum in Syon. Vale.

¶ Hac epistola dilucide locus ille Aristotelis Ethicorum principio declaratur. Ideo bene enunciauerūt bonū: quod omnia appetūt. Siue etiam (ut alter maluit interpres) Quapropter bene ostenderunt summū bonū: quod omnia appetunt.

Augustinus Dathus Petro Bulgarino Salutem dicit. Cum legissem Petre suauissime tuas litteras: cœpi continuo dubitare ipse mecum: utrum esset consiliū rectius responderem ne iis: quæ tu docte atq; erudite percontaris: an silerē prorsus. Optimus fertur eorum quisq; iudex esse quæ nouit. Ita enim recte Aristoteles tradidit. Sed quæ mihi aut doctrina aut facultas est ad ea diiudicanda: de qbus eruditissimi ac summa auctoritate Philosophi tanta iampridem dissensiōe certauerint? Aristoteles quispiam aut Plato sit oportet: qui rem hanc difficillimam explicare queat: atq; audeat solus tātas componere lites. Respondere profecto temeritatis erat: nō respondere superbiæ. Anceps ob eam causam cura animū uersabat: nec quid mihi agendum esset: liquido satis intelligebam. Interea uero grauissima tua auctoritas animum subiit: cumq; cum in deliberando in uarias sententias traheretur: omni dubitatione leuauit. Itaq; decreui hortatu tuo difficilem suscipere prouinciam: maluiq; auctoritate tua cōmotus temere agere q̄ superbe. Tu uero quum mihi tantum tribuis: facis quidem amice. Neq; enim amicus (ut ait Plato) de amico recte iudicat: Sed mihi crede nimium me oneras laudibus: quod ipsum tuæ incredibilis erga me beniuolentiæ perspicuum testimonium est. Proinde nō quasi arbiter quispiam: sed potius ut amicus qui amici uoluntati nō inuitus pareat: exponam meam ea de re sententiā: quā per litteras ex me quæris. Scribis igitur magnam in Ethicorum libris ortam disceptationem ex eo loco: in quo nostri interpretes nequaq̄ iisdē uerbis transtulerunt: Alius enim alio modo interpretati sunt. Atq; ille quidem. Ideo bene enunciauerunt: bonum quod omnia appetunt. Hic uero. Quapropter bene ostenderunt summū bonum quod omnia appetunt. Magna (ut quidam arbitrantur) hæc controuersia est. Ego autē non quid uetus aut nouus interpres senserit: sed quænam sit Aristotelis mens paucis aperiam. Ac si quid forte imprudēs contra interpretum grauitatem dixerim pace eorum dixerim. Neq; enim id mihi propositū est: ut cuiquam detraham: sed ut in hac re potius & in cæteris omnibus quod maxime uerum sit exquiram. Itaq; Aristoteles cū institurus esset cuiusq; hominis uitam ac mores: Ethicorum libros edidit: in quibus de fœlicitate humana: deq; uirtutibus quæ fœlicitatis effectrices sunt: uel quarum potius exercitatio ipsa fœlicitas est: grauiter splendideq; dissereret. Bifariam autem opus uniuersum partitus est: & in altera parte de Politica fœlicitate: in altera de fœlicitate contemplatiua agendum duxit. At prius q̄ iis de rebus sermonem atque inuestigationem aggrederetur: non nulla antea prælusit: quibus cognitis ac perspectis facilior ad eam quæstionem inuestigandam pateret ingressus. Quamobrem & alia quædam præmittit: & a duobus maxime necessariis initium sumpsit. Alterum est omnia agere hominē propter finē: alterum in omnibus rebus gerendis bonū spectare. Quare ita exorsus est. Omnis ars & omnis doctrina omnis actus & electio bonum quoddam appe

tiriuel (ut Græci sermonis uetus consuetudo est) uidetur appetere. At si dicat Aristoteles. Duplices motus animorũ sunt: duo quędam principia: quibus ad agendũ homĩes impellũtur. Ratio inq̃ & appetitus. Rationis: idest intellectus propria doctrina est ad res contemplandas. Ars ad res faciendas: atq; utraq; tam ars q̃ doctrina bonũ quoddam appetit. Appetitus: qui est Horme Græce proprium est eligere primum quæ salutaria sunt: deinde illa prosequi: sed & prosecutio actusq; & electio bonũ quoddam appetit. Et.n. ad bonũ spectamus semper: circa bonũ inq̃ omnis hominũ uersatur intẽtio. At siquis interroget: quid bonũ sit: continuo in promptu erit trita ueterũ sapientũ diffinitio. Hi enĩ bonũ determinantes: statuerũt id esse: quod nõ ab homine solum: sed a cũctis etiã rebus appetitur. Bonũ atq; ens apud eruditos Philosophos quanq̃ nomine & cogitatione differũt: re ipsa tamen idem sunt. Quocirca cum bono nihil posset inueniri omnino prius atq; antiquius: diffinitũ est hoc potissimum: quod maxime proprium boni erat: ab omnibus appeti quodcũq; illud bonũ sit: siue infimum: siue medium: seu summũ siue deniq; fęlicitas: seu aliud quiddã. Bona nanq; compluria sunt: sicut & fines itidem complures: q & gradibus quibusdã sese inuicem antecellũt: ut alter altero melior sit atq; præstantior. Bonum igitur: quod definit Philosophus: nõ est certũ aliquod & finitum bonũ: sed simpliciter & cõmuni quadã ratione sumptũ. Neq; igitur fœlicitatem ullam definit: nec bonũ quodpiam terminat: sed simpliciter (ut Philosophi tradũt) summit: atq; intelligit ipsã boni rationẽ. Vis ne constituam aliqd exempli causa? Sæpe usurpãt Dialectici eiusmodi ꝓloquia: Homo est animal: homo est species. Verũ q; pronunciatum ita proponitur: ut in eo homo subiiciatur: sed aliter enunciatur homo in prima propositione: cum dicitur: Homo est animal: ubi ad suppositos atq; indiuiduos hoĩes puta Catonẽ Pompeiũ Cæsarem: ratio ipsa conuertitur: aliter uero in secũda propositione: quando enunciatur: Homo est species. Hic profecto latius patet: homo & simplicem quandam atq; cõmuniorem significationem sortitur. Consimili ratione ut ad propositam difficultatem redeat: unde digressus sermo erat. Boni duplex ratio intelligenda est: significantia duplex. Aut.n. simpliciter summendũ est: aut ad angustiorem quãdam significationem cõtrahitur. Itaq; cum dicitur bonum esse quod omnia appetunt: quodcũq; id bonũ sit eius ea ratio est: ut illud omnia appetant: siue fœlicitas sit: seu aliud quidpiam: neq; illic sese ad ullum particulare bonũ ratio boni terminat: nec ullis prorsum finibus uitur. Hoc autem ita uerum est: ut ea appetitio nõ hominibus solum: qui compotes rationis sunt: sed & cæteris quoq; animantibus inanimis etiam rebus tribuenda sit. Nec tamẽ fœlicitas sicut neq; fortuna aut ĩ mutas animantes aut in res inanimas cadit. Et homo quidem bonum appetit: ut id ipsum etiam cognoscat: atq; intelligat. Cætera animalia bonum appetunt: percipiũtq; arbores uirgulta olera: cæterę id genus res elementa quoq; & quæuis naturæ pronę ac faciles ad bonum sunt alicuius intelligentiæ impulsu atq; ductu: quo pacto & sagittam dicũt pleriq; omnes signum petere: quod sagittam emittentis regentisq; opera ad signum uel fertur: uel intendit. Deniq; omnia quæ constant: quæq; mouentur mi Petre (ut nosti) ad bonum semper intendũt: Et ad omnia ob eam causam boni illa definitio propagatur: atq; diffunditur: quæ finiat bonum esse: quod omnia petunt. Quod siquis obiiciat id summũ id extremum bonorum esse quod cunctæ res appetant: idq; Deum esse: quo cogitari melius nihil potest: is sibi hoc responsum habeat: neq; ignorare nos etiã id bonũ esse: quod oĩa appetant. Siquidẽ omne quod bonũ sit: id summi boni cõmunione ac participatione fieri bonũ constat. Sed nequaquã id modo respexit Aristoteles. Veluti siquis dixerit. Omnis hoĩes: quæ gerant: oĩa propter finẽ gerere: cum tamẽ alius alium finem intendãt. Ita & omnia appetunt bonũ: sed fortasse nõ idem: quod & si idem haud id modo Philosopho curę est. Sed sumus forsitan philosophati longius: præsertim cum ad res alias etiam flectenda oratio sit. Scribis id: quod eruditi plerũq; efficere solent: nõ interpretũ uerba expendere te: sed Aristotelis potius mentẽ ac sententiam inuestigare. Laudo te Petre uehemẽter: ac probo tuam consuetudinem. Nam multa sæpe uitio interpretũ deprauantẽ instar suauis uini: quod de prælo purissimo sumptũ: nõnunquã cum in alterum atq; alterum dolium transfertur coacescit. Multa librariorũ incuria: nõnulla & traducentium culpa corrupta sunt: nõ modo in Philosophiæ libris: sed etiam in sacris uoluminibus: ut magna diuo Hieronymo: nõnulla etiã Arretino interpreti habẽda gratia sit: quorũ uterq; iis quæ translata essent: & situ quopiam caligarẽt: lucem haud mediocrẽ attulit. Sed eo ad rem ipsam. Vetus ac noua interpretatio Ethicorũ librorũ uersatur in manibus. Altera bonũ dicit. Summũ bonum altera. Diiudica inquies utri magis assentiendum sit. Absit: ut constituam me tanti certaminis iudicẽ. Absit: ut in hac tam clarorũ hominum præstantium interpretũ causa. Ego unus ex multis audeam ferre sententiam. Vtrunq; arbitror uirum doctissimũ fuisse. Vterq; calluit Græcas litteras. Sed alter fortasse Philosophia excelluit: alter eloquẽtia: & dicẽdi arte. Verũ ipse quoq; legi Græcos Codices: & hũc locum: quẽ disceptare iterum atq; iterum inuestigaui: ut iam intelligam: quid sibi uelit. Nec fallor: sed ii falsi sunt: qui apud Gręcos ferunt eandem: quam apud Latinos huius loci disceptari controuersiam: ut in alio codice Tagathon scriptum sit: in alio Agathon. Vbiq;.n. est Tagathon: quod quid significet: quid ab alio differat: breui expediã. Primũ Fabium Quintilianũ hic nequeo probare: qui noster sermo inquit: articulos nõ desiderat. Malo Lucretii Cari laudes dare sentẽtiã: q patrii sermonis plerisq; ĩ locis deplorat egestatẽ. Est.n. duplex cuiusq; noĩs notio: duplex notitia suppositorũ: ut Grãmatici tradũt. Et prima quidem latior ẽ: secun

da contractior. Anthropos aliter significat sine articulo: aliter cum illo: ut ho Anthropos: & prius nomen significat simplicius: posterius uero particularius: quale paulo ante diximus de duobus pronuciatis: homo est animal: homo est spēs. Tale est Agathon omnia appetūt. Tagathon omnia appetūt. To igitur apud Græcos articulus infinitus est: & nominibus plerūq adhæret: cuius earis ē quemadmodū Didimus uir apud Græcos clarissimus ī libro de Spū scō nō inscite tradidit: ea inq̄ uis ē: ut singularitatis significator existat: itaq semp Spūs scīs apud Græcos articulo prænotat. To Pneumahagion idem nomē si sine articulo nominat nō Spūm scūm: sed potius participationē eius ostendit: ut spūs Heliæ sine articulo dicit. Quocirca Hieronymus cū interpretans in eum locū incidisset: Græca uerba: uti iacebant: dimisit: ne Sps sancti amplitudinem atq maiestatē extenuare uideret. Eadem est ratio huius nominis Agathon & Tagathon: quā qui ob Græcę linguæ ignorationem nequit intelligere: is uerbū missum faciat: mentem omnem ad sententiam conuertat: quæ nūc (ut ipse opinor) satis liquido constat. Iam igit ne plura scribam: atq ut tuas nūc optimas rationes prætercam: neq diuinam neq humanā Aristoteles fœlicitatē eo loco complexus est: de qua post præfationē initio inuestigationis sermonē illaturus esset. Satis est indeterminatū bonū Philosophum posuisse: quod ipsum & summū bonū eo spectat: quod absq eius participatione nihil omnino esse bonū possit. Tagathon ubiq est in Græcis nominibus: quod quale sit satis expositum arbitror. Siquid præterea petieris: erit mihi multo gratissimū. Quid .n. potest esse iucundius mutuis amicorum litteris! Eorum præsertim: qui ingenio studio doctrina excellunt: quo tu numero optimo iure censendus es. Cætera quæ de fœlicitate scribis: hac distinctione patebunt. Duplex nanq illa a doctis uiris traditur. Vna: quæ uera beatitudo est: quæ omnes habet numeros: qua in cœlesti patria fruendū sit: quam nunq̄ Philosophus disseruit: sed ne attingit quidē. Altera: quę ex solis naturalibus parari cōsueuit: nequaq̄ perfecta sed manca quædā atq inchoata. Quam ipsam bifariam distribuunt. Politicam & ciuilem alteram appellant: quæ sita est in actione prudentiæ: alteram contemplatiuam: quę in sapientia tota consistit. Hanc uero utranq copiose & grauiter Aristoteles differit. His duabus conspersit uniuersus Ethicorū opus. Sed tu hæc nosti oia. Cogitabā & alia quædā scribere: sed iam intempesta nox erat: & somnus lassos summisit ocellos. Bene uale: esq incolumis semp ac nostri memor: dimidium inq̄ mei animi Vale: & me ama. Ex nostris focis. xii. kal. Februarias.

¶ Hac monstratur epistola: qua ratione intelligendum sit Delphicum illud γνωθι σεαυτον: hoc est: Cognosce te ipsum: Variæq de eo sententiæ.

Augustinus Dathus Laurentio Venturino Salutem. Cū nup Decembribus feriis essem aliqua ex parte legēdi munere liberatus: ne ullo tēpore familiaribus meis deessem: iubebā: hortabarq illos: ut uel in singulas horas me adirēt: queq eis inuestigare gratius esset: pro suo iure oia pcontarent. Eo et .n. sum natus ingenio: ut nemini prorsus nihil gratificer. Itaq is apud me semper mos fuit: eaq uelut uernacula quędā inoleuit consuetudo: ut tum demū uehementi gaudio afficiar: si quis ex me quærat: quę uel ad dicendi facultatē pertineant: uel in morū disciplina cernant. Neq id quidem idcirco faciam: quod uelut tumidus quispiam Hermagoras putem me: quę earum artium sunt: omnia assecutū. Hoc .n. etiam Sophistarum impudētię & Gorgiæ cuipiam Leontino audax existimem: dū sit. Concedimus aūt id iuris hac tempestate Fernando Cordubensi: q uix duos & uiginti annos natus tantam rerum omniū scientiam adeptus est: ut nō solū eorū: q nūc sunt antecellat gloria: sed etiā antiquorum multorum memoriam superet. Sed de hoc alias. Nihil igit tam difficile: tamq arduū est: quin cōmunicādo crebrius disceptandoq i lucē proferat. Itaq ob eam causam cœpi uesperi: quasi Aristotelico more post lectionē sacrarum litterarum occultarumq rerum inuestigationem: cui potissimū antelucana ac matutina apta sunt tēpora. Bibliothecam nostrā ueluti ludū quendam aperire: ut q alias molestos sese interuenire existimarent: p eam saltem diei horam ire ad me nec dubitarent: nec uererent. Id cū fecissem: familiarium atq adolescētium: quos bonarum artium cupido tenebat: turba læti concurrebant. Pro se quisq quod in mentē uenisset: auidius percontabant. Quibus ex sententia impetratis: quod iam aduesperasceret: suas quisq abibant domos. Earum igit cōmentationū disceptationūq: quas conducibiliores duxi: et te absente sunt pertractatę: lectas ac repetitas in hanc epistolam contuli tuo nomini dedicatam: ne tu q amicorum uel beniuolētia uel uetustate unus es omniū primus: ea utilitate (siqua esset) ac fruge careres. Ita uero q unus interesse nequisti (publico .n. munere fungebare) id: quod prętertea nemini uni cōtigit: oium cōmētationes consecutus es: euenitq id tibi: qd Codiū quōdā apud Romanos cōtigisse fert. Nā cū magna inopia pmeret: essetq copiis familiaribus pexiguis: qsq ei Romanus ciuis cuā se uictu suo fraudās aliqd rerum cōmlinita cęteris oibus: uel par fuit Codes facultatibus: uel superior. Quare uelim ne hasce nostras lucubrationes fortassis ineptas: sz nequaq̄ in unies uel contēnas: uel referas i apertū. Siquidē tales sunt: ut haud nihil legētibus conducāt: nō tñ ita elaboratę industria: ut laudē ullā scriptori afferre possint. Multorum enim dierum cōmentationes angustis ac furtiuis noctium tēporibus litteris mādauimus: cum & in grauioribus rebus scribendi uersaremur: & nihilominus in diuinis litteris nostra opera tereretur. Eo

nanq; pacto (ut arbitror) nostra maxime condietur: ac pinguescet oratio. Licebit tibi modo (si ita tuus feret animus) cū magno fueris magistratu perfunctus: & summo populi honore usus: ac maxima cum laude tua & gloria reuersus ad proprios & priuatos lares/uenire quoq; ad nos sæpius: ut consueuisti: & præfinita hora ponere de quo nolueris audire. Nos uero ad id pressius/atq; contortius disputabimus: & propositæ quæstionis neruos attingemus: & patefaciemus inuolucra: itaq; tute mox domū rediens: & secreti Plutei limen ingressus/nō iam nostrarū disputationū lector/sed auditor/pro tuo ipsas poteris iudicio arbitrioq; reponere. Sed iam rem ipsam exequamur. Multos sæpe disceptare animaduerti: quid sibi Delphicū illud/uel oraculū/uel præceptū uelit γνωθι σαυτον: locus quidem ut arbitror: ex Philosophia grauissimus. Sed eam sententiam frugiferā quidē hominū generi/ac salutarem: cū alii multi quæsiuere: tum Cicero ante alios/& Macrobius/uterq; Platonis imitatores/accuratissime persecuti sunt. Nihil. n. potest esse potius: nihil præstabilius: q̄ se ipsum cognouisse: qua una re nihil unq; mortalibus debet esse manifestius. Atqui & unā hāc scientiaȝ reliquas cognitiones anteire testis est Aurelius Augustinus/uir unus ingenii/ac doctrinæ gloria prestantissimus. Bernardus autē uel imprimis studiosus Christianæ ueritatis/& diuini numinis plenus/ludibrio dignos existimauit: ostenditq; improbro esse id genus homines: qui nosse compluria sese profitentᷓ: & se ipsos nesciunt. Quin etiā Lactantius Firmianus cultor nō indiligēs ueritatis/& pro Hieronymi iudicio/quidam eloquentiæ fluuius/prauitatis/ac turpitudinis causam eam merito iure esse censuit/ignorationem sui: cuius sententiæ nō illepidam/neq; inscitam (ut opinor) cōmentationē prosecutus sum in ea oratione: quam excelso loco nup egi de intentione Philosophiæ/& laudibus: eam afferens bene degendæ ætatis causam/cognitionem sui. Sed iam redeo ad Apollinē: qui (si Macrobio credimus) cum consuleretur: qua facilior ad beatitudinē aditus pateret: duobus uerbis multa complexus pulcherrimū oraculū edidisse fertur: perbeatū fore hominē: si se agnouerit. M. autē Cicero cum fœlicitatē/ac miseriaȝ: qui sunt bonoꝝ/ac maloꝝ fines: diligēti studio exquirere conaretur: & alia multa grauiter disseruit: & quod ipsi inuestigandum cœpimus: his uerbis expressit. Iubet nos inquit Pythius Apollo/noscere nos metipsos. Id ipsum quoq; & in Tusculanis disputationibus Apollinis eiusdē præceptū asseuerat: cum Socrate ac Platone fretus/animi īmortalitatē explicaret. Quāmobrē & p foribus Delphici tēpli eandem sententiam Græcis notatam litteris inscriptā ferunt. Atqui & festiuus ille simul mordacissimusq; Poeta demissum a superis: descendisseq; ait e cœlo γνωθι σαυτον. Quod idcirco Apollini præter cæteros traditum sit: quod eum ante alios sapientiæ auctorē stultissimi illi gentiuȝ populi esse arbitrarētur: adeo ut eius oraculo Socrates sapientissimus iudicatus cęteris mortalibus anteponeretᷓ: quē tamē in maximis uersatū erroribus: neq; ipsi sumus nescii/& princeps Philosophoꝝ plerisq; in locis ostendit Aristoteles. Quocirca alii nō nulli/& præsertim duo/Thales Milesius/& Lacedæmonius Chilon/ex eorum numero: qui habiti sunt/ac nuncupati sapientes: uel adducti pulchritudine/ac grauitate sententiæ: uel Pythii Apollinis numina aspernati/eam sibi uocem magnificam/ac saluberrimā uendicarūt. Quod ue ipse quidē. M. Tullius refellere uisus est: qui uetera sapientū præcepta hæc numerare sit solitus: tempori parere: Deum sequi: se noscere: nihil nimis. Nam id nunquā fecisset Cicero: nisi ab quopiam sapientū dictum id: ac traditum putauisset. Nec uero mortaliū pręceptis (ut opinor) īmortalis Apollinis iussionem miscere ausus sit: quē & in cœlum translatum: & Deū factuȝ deliræ gentes uano opinionis errore crediderūt. Nec obstat quidē: quod Solon Atheniensis aureum tripodem: qui ad Thaletē deductus perdiu/uelut in orbem isset/Delphos ad Apollinē deferendū iusserit: cui nō modo sapiētia nulla esset: sed ne simulacrū quidē. Iam uero uocis ipsius siue diuinitus e cœlo demissa sit: siue hominis cuiusquā sapientis præcepto edita: uerba quidē ipsa cuiuis facile est interpretari: mentem uero/ac uim nosse longe omniū difficillimū. Huius autē rei testis nobis est nō illocuplex Thales Milesius: qui cū ex eo quęreretur: quidnā imprimis facile esse arbitraretur: nequaq̄ cunctatus diutius: alios inquit/monere. Rursum uero interrogatus: qd contra difficile/ac maxime arduū existimaret: grauiter sciteq; respondisse fertur: nō esse sui ipsius nescium. Quo accuratius atq; studiosius iis elaborādū iudico: qui magnos sese/ac sapientes haberi uolunt: ut eam pro uirili sua rem adipiscantur: cuius scientia sublata: cætera ignorari necesse est. Nam qui se ipsus nescit: is nihil scire putandus ē: qui uero se intelligit: eum plurimas cognitiones assecutū esse nō imerito arbitramur. Quibus a rebus perquirendis neminē obscurior difficultas deterreat. Siquideȝ unūquodq; quo difficilius: eo maius/ac præclarius existimari solet. Sed quid se noscere: qua ue ratione intelligendū sit: agitata quidem multis: sed nō satis adhuc inuestigata/atq; explicita quæstio est. Itaq; operepretium fecerim: eam inuestigationē aggressus: de qua primuȝ: quid alii opinati sint: deinde quid ipsi sentiamus: explicare consiliū est. Ita. n. uel a nobis ueritas exquiretᷓ: uel ad eam consequendā nostro peracto pręludio Philosophoꝝ cohors excitabitᷓ. Mihi utrumuis euenerit: perq̄ iucundū sit. Macrobius igitᷓ Platonicæ disciplinę defensor acerrimus: cū sextū Ciceronis librū de Repub. quod plerūq; somniū Scipionis inscribūt: enucleatius edissereret: huius quoq; quæstionis inuestigationē complexus ē: breuius tñ mea sententia: q̄ rē tantā explicari oporteret. Veꝝ ne & ī re minime necessaria diutius consistā: & nostro instituto lōgiorē morā inferre uidear: hoīum is inqt: una ē agnitio sui: si originis natalisq; principii exordia prima respexerit: nec se quęsierit extra. Tribuit eam cognitionē animę: quātū cōiectari licet: quā

plene pfectam arbitratur:si unde orta: & quo sit fonte profecta recognouerit. Rem profecto suapte
natura perdiffusam: atque amplissimam in maximas quasdam angustias redegit. Et quod deterius
putandū est: dū studiosius Platonis fucatis rationibus studuit obtemperare: a recto ueritatis calle de-
flexit. Sed hoꝝ utriusq; errata: quibus in origine animæ inuestiganda se complicuerūt: copiosius alio
loco disputare decreuimus. M. aūt Cicero: ut ad propositas quęstiones sermo redeat: in Tusculanis
disputationibus de cognitione sui & subtilius & uberius locutus est: Illud professus esse maximū aīo
ipso animū uidere. Eius igitur paucula uerba subieci: quo liquidius uiri eruditissimi sententia patefie
ret. Et nimirū inquit: hāc habet uim præceptū Apollinis: quo monet: ut se quisq; noscat. Nō .n. cre-
do id præcepit: ut membra nostra aut staturā figuram ue noscamus: neq; nos corpora sumus: Nec
ego tibi hæc dicens corpori tuo dico. Cum igitur nosce te dicit: hoc dicit: Nosce animū tuū. Nam cor
pus quidem quasi uas est: aut aliquod animi receptaculū. Hæc. M. Cicero docte: ac sapienter. Quo
ex loco tria cognitione dignissima elici oportere animaduerti: Primū quidem nihil esse aliud nosse se
q̄ animū ipsum intelligere. Deinde tantam esse animi uim ac dignitatem: ut idem homo & hominis
animus uideri debeat. Postremo corpus uasis instar quoddam quasi habendū animi receptaculū ac
pręfinitū domicilium. Quod ipsum & in sexto libro de Repub. ab eodem nō insulse positū est. Nam
Aphricanus: quē & ibidem Cicero inducit loquentem: Scipionē Aemilianū: quo uigilantius probi-
tatem amplecteretur: p quietem his uerbis affatur. Sic habeto nō esse te mortalem: sed corpus hoc. Nec
enim tu is es: quem forma ista declarat: sed mens cuiusq; is est quisq;: non ea figura: quæ digito de-
monstrari pōt. Hæc. M. Tullius (si ullius nostrū iudicium existimandū est) ex penitissimo Philoso-
phiæ thesauro deprompsit: quæ & plerique etiam sensere alii: qui in maximarū reꝝ disciplinis præ cęte
ris omnibus claruerunt. Quid .n. est illud in Methaphysicis libris apud Aristotelē: cū in naturalium
substantiaꝝ mentionē uentū esset: uno modo diffinitionis partem esse materiam: alio minime? Nam
cum tria spectari liceat in naturali sensibiliq; substātia materiam formā & ex illis compositū: singulū
illoꝝ sortitū est substantiæ nomē. Veꝝ nō est hoc quippiam materia: sed sola potestate subnixa. Com
positum id potius existimandū est iniecta forma. Quod ipsum quicquid essentiæ: quicqd perfectio
nis: quicqd demū actus: quā uocant Græci ἐνδελέχειαν: nactū ē: id omne mutuatur a forma. Manca
.n. materia ipsa p se ē: & nullius ferme bonitatis: atq; essentiæ particeps. Hāc rudē & pene nihili for
mæ ipsius cōmertium perficit: ex q; duabus illis tertium conflatur: quod compositū appellamus: cuius
essentiā (ut dictū est) forma constituit: materia defert: ut nō tā pars diffinitionis dici debeat q̄ diffi
nitæ rei subiectum. Quod quale sit: facile declarat cōcauitatis exemplū: quæ ipsa spectari pōt nasi in
quo subiecta est ratione omissa: atq; eandem rursus contemplari quispiam possit: ipsius quoq; nasi ac
narium notione adhibita: ut eam pleriq; simitatē appellari uolunt. Et primo quidē modo nulla sunt
nares concauitatis pars: altero uero modo easdem esse simitatis partē fateri compellimur. Atq; prior
quidā speculatio secundū spēm dici nō iniuria pōt: posterior aūt secundū materiā nuncupatur. Eadem
est (ut idem ostēdit Aristoteles) & signi ac statuæ cuiuspiam ratio. Nā & si plerunq; signa aut ænea
aut argētea concipiuntur: fieri tamē pōt: ut signi ipsius notio animū subeat: & æs post habeatur: atq; ar-
gentū: ut p ea mentis atq; animi consideratione nulla aut æs aut argentū statuæ pars esse iudicetur.
Quod si quis Aristotelica hæc exempla admiretur: is aīaduertat nō secus abstrahi naturales substantias
a materia qualibet atq; motu q̄ formaliter conceptam concauitatē a naso seiungi. Parti igitur esse ma
teriā cōstat: quę receptaculi cuiusdā similitudinē obtinet ad deferendā formā. Hoc aūt ita Auerroys
confirmare uisus ē: ut primo eius sententia consideratus homo secundū eam formā: quæ eius essen-
tiam indicat: re ipsa idem fit: & eius aīa intellectiua totius spēi essentia forma ipsa constare uideatur. Ita
quicqd ferme est hoīs: id eius aīa censeri debet. Quam rem ita pbauit. M. Cicero: ut menti tribuerit
qcqd homini ipsi accōmodādū ēe uidebatur. Atq; eo pacto mens solus cuiusq; is ē quisq; (uti Cicero
aiebat). Quocirca si Platonicoꝝ & ipsius. M. Tullii libet instituta sectari: tum se quisq; nouerit: cum
mentē suā atq; animū norit. Sed tantā imbecillitatē nequitiāq; materiæ & maximā cōtra uim formę
ac dignitatē uiri nōnulli eruditissimi ac percelebres philosophię sectatores argute subtiliterq; impro
barūt: & de ueteribus quidē imprimis Auicēna: recentioris aūt memoriæ Thomas Aquinas: uterq;
summi Philosophi: uerbis atq; auctoritate freti. Nā hoc compertū est in Aristotelis pclaris castigatisq;
uoluminibus: quæ circiter quadringenta eum scripsisse constat: ut quibusdā in locis partim ita acute
ac uafre: partim ita ambigue ac pene circūcise loqueretur: ut duo cū sint diuersa atq; contraria sentien
tes ambo Aristotelis uerba in suā mentē atq; opinionē contorqueāt. Quare Thomas reꝝ omniū do
ctrina instructissimus: uel ob cupidinem ueritatis: cuius semp extitit diligētissimus indagator: uel for
tasse ne callidis ac uersutis improbi Auerroys rationibus assentiretur: substantię cuiusq; naturalis dif-
finitionem non forma solus: sed materia quoq; constare censuit. Nam Aristoteles sub quo ueluti Im-
peratore quodam omnes ingenuarum artium ac disciplinarum professores militant in sexto Meta
physicorum libro: In rerum inquit naturalium diffinitionem materia sensibilis cadit: ut uel caro atq;
ossa: nerui item & arteriæ cæteraq; eiusdem generis: quibus compactus est: hominis rationem su-
beant. Quod unus discrimen res naturales a Matemathicis corporibus uel maxime secernit. Neq; .n.
ex accessione diffiniri potest ulla substantia: quod quidē suum est accidentium. Quocirca essentia spe

ciei ipsius:atq; substantia:id quod Auicenna grauiter disseruit:composita est non quidē hac materia & illa forma:quod indiuiduam quandam efficit rationē:sed simpliciter potius ex materia & forma. Quæ res ad delendas Platonis uel Ideas (ut Græci uocant) uel species (ut nostri) plurimū ualere existimatur. Ita.n.monstra illa sua finxit naturalium rerum spēs Plato:ut per se ipsa subsisterēt:& forent penitus materiei expertes. His igit̄ ex rebus patere arbitrant̄·materiam sensibilis esse substantiæ partē:& in naturalis spēi diffinitione esse ponendā. Verū si accuratius inspexerimus:ac propius contēplādis rebus mentē & cogitationē adhibuerimus:cū uera fuerit Aquinatis philosophi sententia:tum minime superiori repugnans. Ac uera existimauit Auerroys:q̄ secundū rationē·idē hominē esse·& hominis formā perhiberet:uera Thomas pfatus est·nō esse a termino ac diffinitione corporis naturalis materiam exigendā:& quod tandē uerissimū est:utrunq; Aristoteles sensit:quod ipsius nequaq̄ affirmare sum ausus:q̄ tam recondita naturę arcana & penitus abdita inuolucra primoribus attigerim labiis:si nō Petrus Ruffius Senensis uir nobilitate·ingenio·uirtute pręstans·huius ętatis philosophorum facile Princeps:Et harū deniq; rerū omniū optimus quidā censor·ac Iudex in hāc nos opinionē adduxisset. Huic.n.maximā adhiberi fidē:cū alia multa cohortata sunt:tum Ferdinādus Cordubensis submonuit:q̄ intantū Petro Ruffio tribuit audientibus nobis:ut eo plane eruditiorē·ac maioris doctrinæ attestaret̄ sese uidisse neminē. Magna hęc quidē laus est:& a magno quoq; uiro pfecta. Lustrauerat nāq; Ferdinandus·quasi alter quispiā Apollinis disiunctissimas terrarū regiones quascunq; ingeniis hominū:& liberalibus disciplinis·atq; ingenuis artibus florere cognouisset. Quod si Petrū colebat Ferdinandus a longis Hispaniæ finibus pfectus:quo nos studio incēdi oportet:q̄ nō doctrinam solū exquisitissimā eius uiri:sed mores etiā probatissimos periclitamur! Sed longius fortasse euagati sumus:ac forsitan philosophati subtilius q̄ censeret Neoptolemus apud Ennium. Fecimus id tamē nequaq̄ temere:tne absurde Ciceronē dixisse arbitrent̄ cognitionē sui sola mentis cōtemplatione contineri. Grauiter Cicero·ac sapienter·rem pocculta·ac maxime arduā explicauit:ut merito nō Orator solū uehemēs haberi debeat:sed etiā disputator subtilis:quippe q̄ hanc expositionis inuestigationem & abditissimis eruerit Philosophiæ penetralibus. Atq; & ob aliam fortassis causam solū.M.Tullius mentē cōmemorauit:quod initium cognitionis dubio procul aīa esset intellectiua:quā mentē sępenumero uocitabat. Quo.n.principio quæq; res constat:eodē & cognosci necesse est. Sed hactenus mihi uideri satis Macrobii ac Ciceronis disseruisse sententias. Quamobrē qd iam coniectemus ipsis aperiendū est. Nā q̄ ex Aristotelicis fontibus nō nihil hausimus:nullius rei arbitramur scientiam constari:nisi cuius nō quædā solū causę:sed etiā causæ oēs pspectæ fuerint. Itaq; postremis analeticis traditū est:tum sciri unū quodq;:cū in promptu est eius causa. In pręfatione uero physici operis.

❡Finis huius nō reperitur epistolæ.

❡Quid sit natura:quid fortuna:quid fatum:hac epistola subtiliter perquiritur: apte exponit̄:aperteq; monstratur.

Vgustinus Dathus Guidoni Picolomineo Salutē. Quid sit natura:qd fortūa:qd fatū: quæ nostra poscis expositione doceri:ueterū Philosophorū finitiōibus declarat̄. Et naturam qdem definit Aristoteles Peripateticorū princeps·libro Physicorū secūdo·pene his uerbis. Natura est pricipiū & causa motus & quietis:in eo in quo ē:primo p se:& nō secūdū accidēs. Fortunā aūt idē phūs·atq; i eodē loco ita definit. Fortuna est causa p accidens in iis:quæ fiunt fm propositū·pp finem·in minori parte. Fatū uero (ut refert.A.Gelius noctium Acticarum libro.vi.) Chrysippus Stoicæ philosophię princeps libro περι προνοιασ.iiii.finit inquiens. Fatū est sempiterna quædā·& indeclinabilis series rerū:& catena uoluens semetipsā:sese & īplicans p æternos consequētię ordines:ex quibus apta connexa ē. Naturā Gręci φυσιν τυχην:fortunam πεπρωμενην:uel ειμαρμενην fatum uocant. M.Tullius i primo Antonianarū. Multa inquit impēdere uident̄ pręter naturā etiā:præterq; fatū. Considerandū putat Gelius libro.xii.noctium acticarum:an utrunq; idē ualere uoluerit·fatū:atq; naturā:an ita diuiserit:ut alios casus natura:alios fatum ferre uidea t. Quærendū insup:quo pacto accidere multa humanitus dixerit. M.Cicero præter fatū:si ratio·ordo·& insupabilis quędā fati necessitas cōstituit̄:ut oīa inter fatū claudēda sint. Nisi illud sane Homericū secutus. αἲ και υπερ μοιραν δομον αιδοσ εισαφικηαι. Violētam & inopinatā mortē Gelio teste·significauit:quæ quidē (ut idē tradit) pōt recte uideri accidere præter naturam. Addit præterea Maronē Vergiliū idē opinatū esse:quod Ciceronē diximus. Vergilius ipsius in.iiii. æneidos libro·de Elissa:quæ morte p uim potita ē:hæc sunt uerba. Nā q̄a nec fato:merita:nec morte peribat:tanq̄ in faciendo fine uitæ nō uidea t e fato uenire:quæ uiolenta sunt. Quod aūt (ut idē testat̄ Gelius) fatū Cicero·& naturā uidetur dixisse:id multo ante Demosthenes τὴν πεπρωμένην καί τον ἄυτοματον θανατον appellauit in ea Oratione:cui titulus est υπερ στεφανου αυτοματοσ θανατοσ:quasi naturalis:& fatalis nulla extrinsecus ui coactus uenit. Seruius aūt uir apprime eruditus·sup eo Maronis loco de Elissa. Et quē dederat cursū fortūa pegi:nō natura inqt:nec fatū. Tribus .n.hūana uita cōtinet̄. Natura:cui ultra cētū &.xx. Solstitiales ānos cōcessū nō ē. Fato:cui nonaginta anni:hoc ē:tres Saturni cursus·exitū creāt:nisi forte aliarū stellarū benignitas:& tertiū eius superet

cursum. Fortuna. i. casu: qui ad omnia pertinet: quæ extrinsecus sunt: ut ad ruinam, incendia, naufragia. Bene ergo dixit Fortuna. Sic Cicero in Philippicis. Multa mihi iminere uidentur præter naturæ præterq́ fati. i. Antonii gladio ex casu. Atq́ hæc quidē Seruius. Sacrarum quoq́ literarum sectatores uident eandem differentiam comprobare. Franciscus Maytonius Theologus certe nō ignobilis, in funebri Oratione, triplex genus Mortis constituit. Vnum naturale: quod est extinctio quædā naturalis carnis ipsius: consumptioq́ substantialis humiditatis: quæ & ex utriusq́ parētis spermate: quo tēpore homo concipitur: conflata est: ut extinctio luminis perspicuo exemplo est. Alterū mortis genus prædestinatum appellatū appellat: quod sublimis atq́ excelsus omniū conditor Deus cuiq́ homini præscripsit. De quo magnus Propheta cecinit. Posuisti, inquit: terminos eius: q præteriri nō poterūt. Horū uero neutrum medendi arte tollitur: ut idem ipse Franciscus ait. Sed tertium mortis genus adducit: quod causale uocitat: quod uidelicet a fortuna est: & id medicinæ artis munere, & quadam rationis ua tolli, atq́ auferri pōt: & ita ad præfinitū usq́ terminū medicorū arte, atq́ peritia, uita hoīs cōseruari.

¶ Ad calcem hæc non peruenit Epistola.

¶ Hac Epistola nōnulla Seuerini Boetii carmina declarantur.

Vgustinus Dathus Bernardino Salutem. Cupis Bernardine (ut ipse ais) eorū expositiones uersuū: quos Seuerinus Boetius libro de philosophiæ consolatione modulatus est, non multo post operis initium: quum dicit.

Tunc me discussa liquerunt nocte tenebræ.

Et reliquum deinceps poema. Laudo te: atq́ ingeniū tuū: & quod Seuerini legēdis gaudeas, te Bernardine uehemēter ꝓbo. Fuit. n. e nostris singulari uir doctrina: ac nullius disciplinæ rudis. Latinum eloquium nō solū ꝓcalluit: sed etiā plurimū illustrauit: quod indicāt cum alii libri eius complures, tum uel iis maxime: q de philosophiæ consolatione inscribit: quo certe I loco summā ipsius philosophiæ uim: & laudē patefacit: quādo illa auctore ignorantiæ tenebræ propelluntur: & ueritatis splendor & claritas elucescit. Nam cū homo ꝑturbationū cæcatus caligine, magnis implicet erroribus: Philosophia ipsa accedente quodāmodo resipiscit: & ad humanæ naturæ reuerit dignitatē. Duplex nāq́ est ueræ sapientiæ gradus: ac primus quidē impedimēta tollit: Secūdus ueritatis cognitionē inducit: qua nulla ē homini suauior alimonia. Bene igit: qui antea i maximis ignorationis tenebris uersaret: Philosophiæ: quæ sapientiæ studiū profitet: clarescente luce illa dicit: quæ in proposito poemate continentur.

Tunc me discussa liquerunt nocte tenebræ
Luminibusq́ prior rediit uigor.

Primus sapientiæ gradus est impedimēti remotio: hinc dicit tunc discussa nocte. i. obscuritate sublata liquerūt me tenebræ: quod est ignorantiæ cecitas, ac mētis caligo. Secūdus gradus infert sapientiæ: cū additur Luminibusq́ prior rediit uigor. Lumina sunt hoc loco animi, ac mētis acies. Vigor est ueritatis cognitio: p quā uiget aīus: nec uiget solū: sed etiā alitur: crescit: ac uehemētissime roboratur. Siquidē nullus aīo suauior cibus est: q̄ cognitio ueritatis. Quod aūt animi est: & id latens: atq́ inuisibile uisibili: & pulcherrima similitudine declaratur. Vt cum præcipiti glomerantur sydera choro. Nā glomerantur astra p nubiū coactionē præcipue choro occiduo spirāte uento: quē chaurū appellat Gelius: soleneq́ agresten nominare Græci: q aduersus aquilonem perflat; atq́ idem (ut nonnulli tradunt) Iapix dicitur. Nam uenti alii agunt: alii propellunt nubes

Nimbosisq́ polus stetit imbribus

Sol latet. Polus pars cęli est: & p cęlo usurpari solet: præsertim p ea parte: quę iuxta Arcticū, uel Antarcticū polū uertit. Cęlū aūt stare nō dicit: qđ rapidissimo semp uet motu. Sꝫ illū nequaq̄ sentiūt: nec ꝑcipiūt hoīes, nisi p astrorū cursū: quorū motus facile cernit. Itaq́ latētibus sideribus & īterpositis nubibꝰ: ac defluētibus i terrā ībribus stare cęlū uidet: Sol lateret: & ante etiā q̄ cęlo astra ueniāt, eripi dies: quem efficit Solis præsentia: & nox desup in terram fundi. Quale & illud apud Maronem est. Eripiūt subito nubes coelumq́ diemq́. Sol significat rationis lucē: atq́ intelligentiæ claritatē. Chorus, nimbosus uentus aduersantis fortunæ impetū: ac sæuissima tela. Nubes, atram noctē obducēs: grauiorē animi ꝑturbationē, atq́ ægritudinē: quæ obductis tenebris quibusdam, mentis ipsius lumē ac rationis obscurat.

Hanc si Thraicio Boreas emissus ab Arcto
Verberet.

Nam Boreas (ita Græci appellant: quē Latini Aquilonē dicunt) flans nubes soluit: et easdem uerberando dispellit: atq́ ita clausum reserat diē. Alii legūt, antro Thracio: qđ in antris & cauis eius regionis speluncis uenti creari spirāt exinde uehemētiores: ac nubes pellunt. Alii ab Arcto legūt potius. Arctus aūt septētrionalis plaga ē. Vt illud in. vi. æneidos. Gelidos enauit ad arctos. Græci. n. Anatolen orientē: Dysin occidentē: Meridiē Mesimbrian: Septentrionē Arcton uocant. Igit re iectis, ac dispulsis ab Aquilone nubibus

Emicat: & subito uibratus lumine Phœbus:
Mirantes oculos radiis ferit.

Phoebus: idem qui & Sol: quemadmodū Luna Phoebe. Sol autem fons luminis est: ut Cicero inquit: ac subito emicat non solū quum Aurora praeeunte cunctas consumpsit lumine terras. Sed & quum abscessu nubium repente diffundit: & orbem universum sua luce complet. Vibratus crispatus dicitur: & tam uibratus q̄ feriens oculos dicit a telo translatione sumpta & fulgēti gladio: cuius utrunq̄ proprium est tum uibrari: tum etiam ferire. Itaq̄ nō gladii solū: sed etiam oculorum acies dicta est. Nostra uero acies ab obiectis solis lūce circunfunditur: ut Solem intuentes diutius lumen oculorū amittant: & ab excellentiore luce penitus obruantur. Sed (ut redeat ad rem propositam sermo) tota auctoris in eo poemate circa duplicē sapientiae gradū uersat intentio: ut primum impedimēta facessant: quae sunt animi perturbationes: & fortunae ferientis iacula: deinde perspicua succedat ueritatis cognitio: quā philosophia & sapiētiae studiū inuehit: cū sit illa quidē rerum omniū & diuinarum & humanarum cognitio: lux ueritatis: atq̄ idcirco dux uitae: uirtutū uenatrix: uitiorum expultrix. Animus noster coelo comparatur: quod nūc nubibus tenebrescit: nūc serena tempestate nitet: & animus noster nūc perturbationibus confunditur: & magnis implicatur erroribus: nūc sincera & perspicua ueri cognitione claret. Quibus contrariis ex rebus contraria quoq̄ miseriae & foelicitatis oritur ratio. Quod si quęris quid sit luminibus priorem redire uigorem: id nō absurdum sit interpretari secundū Platonis sententiam: qui animū diuinū & aeternum asserit: & rerum omniū cognitione perfectum: carcerē uero corporis & carnis ergastulo confundi: atq̄ immemorem fieri: sed studio & exercitatione pristinā recuperare notitiam. Aut (si id non probat) hominē intelligit Seuerinus antea in philosophię uersatū studiis: & idcirco luce ueritatis illustratus: sed p animi perturbationē atq̄ męrorē oblitū prioris claritatis rursum philosophiae studia repetētem pristinā quoq̄ ueri cognitionē recipere. Vtrum sit pbabilius tuo relinquo iudicio. At mea sententia utrūq̄ nō iniuria pbari possit: & pręcipuā philosophātis utilitatē ostendit. Nos diuinum fatemur animū: & id nobis cū Platone conuenit. Sed diuinum hoc est a Deo creatum intelligimus: atq̄ infusum corpori. Semp uero fuisse negamus. Futurū semper non inficiamus. Postremo (ut breuius quae cuncta sunt oīa pstringamus) scito quod diuiditur hoc poema in duas partes. In prima declarat Boetius philosophiae antecedentis effectum. In secunda eundē p similitudinem patefacit. Effectus aduenientis philosophiae duplex est: Ignorantię tenebras depellere: & lucem inducere ueritatis. De primo dicitur: tunc philosophia interueniēte tenebrae scilicet ignorantiae liquerunt me discussa nocte obscuritate sublata. De secundo dicit & prior uigor. i. certa ueri notitia rediit recuperatus est luminibus: quod est mentis oculis. Deinde additur similitudo. Animus noster coelo comparatur. Coelum nunc tenebrescit nubilo. Nunc sereno nitet. Et animus noster nūc perturbationibus & erroribus implicat: atq̄ confunditur. Nūc ueri cognitione nitescit. Vt idest uel ut quum sydera glomerātur: conglobantur praecipiti rapido Choro uento ab occidente flante: & Polus. i. cęlum hac in parte stetit stare uisus est: cū astrorum cursus maxime ostendat cęli motum: ut latentibus astris stare coelum uideatur. Nimbosis Imbribus. i. impetuosioribus pluuiis. Sol latet: absconditur: nondū coelo uenientibus astris: quod fieri solet post Solis occasum. Nox. i. noctis obscuritas desuper in terrā funditur: emittitur: ante tēpus nox terris incumbat. At sed e contrario si Boreas emissus ab Arcto a Septentrionali plaga: uel Thraiicio antro: quod ex cauis antris uenti pficiscantur: uerberet scilicet coelum & nubes: & reseret: aperiat clausum scilicet per nubium obscuritatem diem idest diei claritatē. Phoebus Sol emicat: Splendescit: & uibratus crispatus: subito repentino: lumine fulgore: ferit: uerberat: mirantes aspectantes oculos: radiis suae luce claritatis. Sed haec delibauisse satis sit hactenus. Tu Vale: & studiis incumbe: & te huiuscemodi exercitationibus uehemēter oblecta.

¶ Hac Epistola declaratur: quid seruare imprimis oporteat eos: qui Reipub. praesunt.

AVgustinus Dathus Decemuiris inclytae Ciuitatis Senarum. S. P. D. Quęritis: quid agere ac seruare eum imprimis oporteat: qui Magistratū gerit: & publicis rebus gerendis praeest. Intelligendū est ad bene gubernandam regendamq̄ Rempublicā opus esse iis: quae i optimo quoq̄ uiro & bene de patria sentiente ciue sitae esse debēt fide ac taciturnitate. Quae quidem cū omnibus in rebus tum in publicis gerēdis negociis maxime necessariae iudicantur. Has magnas imprimis pręclarasq̄ uirtutes proponant sibi: qui Reipublicae pręsunt: q Magistratus gerunt: q iuste: qui utiliter: qui recte cupiunt imperare. Meminerint populorum: ciuitatūq̄ Rectores suae fidei cōmissam esse Rempublicā: & quae agūt: quaeq̄ cogitant: omnia non ad sui ipso z utilitatem: sed ad patriae salutem esse: atq̄ cōmodū referēda. Quod si fidei ea uis est: ut uel aduersus hostē uideatur esse seruanda: quantā patriae exhibere debemus: quae amorē omnē superat: quae omnes omniū charitates complectitur: cui praecipuo iure debentur omnia: quā nō modo rebus aliis: sed etiam iis: quibus nihil putatur neq̄ dulcius quicq̄: nec charius liberis praeferēdā statuimus. Est. n. fides & totius Iustitiae & humanae conciliationis atq̄ ciuilis societatis firmum ac stabile fundamentum. Hanc necessario taciturnitas sequitur: cūq̄ ea naturali quodā iuncta uinculo est: quę multo magis salutem ciuitati q̄ mulieri decus affert: id quod Aristotelicus Poeta prodebat. Vere nāq̄ taciturnitas dicitur optimū ac tutissimū administrandarū rerum uinculū. Quod dum arctissimum te-

nuit Romanæ Reipublicæ senatus: non modo hostium insidias repulit: sed totius pene orbis est asse
cutus imperium. Nihil æque custodiendum senatus duxit: atq; taciturnitatem: nihil coluit unq̃ stu-
diosius Romana curia: quasi fidum quoddã: locuplete teste Valerio: & altissimũ Reipublicæ pectus
in quo fideliter arcana totius Reipublicę seruabantur. Neq; n. temere (quemadmodum Zeno Cit
tiæus ait) aures nobis duas: os unum natura dedit: ut plura audiamus: pauca loquamur. Proinde
Iacobus cognomento Iustus: unus ex Theodidactis. xii. quibus perspicua illuxit ueritas: iubet ueræ
sapientiæ sectatorem alacrẽ ad audiendũ esse: tardũ autem ad loquendũ: si modicum quidẽ mem-
brum lingua est: at inquietũ malum: ac lethiferi ueneni plenum: si piguit sępe multos fuisse locutos:
tacuisse autem fere neminem. Nempe uir linguosus: si sacro Prophetæ credimus: nequaquã dirige-
tur in terris. Ac peratum est: pro sapientis firma sententia multiloquium culpa uacare. Nec quisq̃ iure
laudabit Parmenonem quempiã: ac futilẽ hominem: qui plenus rimarum hac atq; illac perfluit. Pro
cul facessat potius ab omni Reipublicę gubernatione: & longe a gerendis negociis arceatur: qui lin
guæ petulandiã: & loquendi temeritatem coherecere non didicit. Quandoq; dẽ grauis culpa iure cen-
setur: tacenda loqui: id quod: & cecinere Poetę: & prudentissimi gestarũ rerum scriptores comproba
runt. Execrabatur uir sapiens imprimis. M. Cato loquacẽ hominẽ. Nos quoq; odiosum sane genus
putamus eorũ: qui inepta: qui intempestiua: qui ĩmoderata uerba fundũt: qui deniq; tacenda loqun
tur. Non iniuria cultũ iustinæ: appellauit silentium. Esaias diuini plenus afflatus: actam & si perpe-
tuũ silentium: & Pythagorica taciturnitas non probetur: quippe cum tacendi: & loquẽdi opportunũ
tempus cadat: & admoueri labiis ostium: quod aperitur: & clauditur: diuinus Propheta comprecetur
plęrunq; tamen longe expedit magis: & Isocrate teste: multo sanctius est silere: q̃ loqui. Quare cum
patulas nobis aures natura dederit: linguã certe gemino dentiũ: ac labiorũ uallo sepsit: & quibusdam
ueluti cancellis muniit. Quod sapiẽs Vates nequaq̃ ignorauit Homerus: q ad cohibẽdã uerborũ pe
tulãtiã & ipse quoq; uallũ eẽ positũ dẽtiũ luculẽte dixit: & mirũ ĩ modũ laudauit Vlixẽ: qppe q nõ ex
ore: s; ex pectore: uocẽ pmeret. S; & prudẽtissimus Hesiodus Poetarũ: ut affirmat Gelius: nõ uulgã
dam linguam: sed recondendã censuit. Quod tũ deniq; optimus fit linguæ thesaurus: si parca illa: si
sobria: si moderata fuerit. Vere scriptum tradit diuus Gregorius. Eum qui linguam coherecere non
possit: urbi comparandum: quæ nullis circunsepta mænibus: & absq; murorum ambitu: hostiũs sub
iacet insidiis: ac multis periculis patet. Quod si Augusto Saluatore præcipiente ociosum uerbum ui
tandum est: nonne perniciosum: plusq̃ Scyllam: & Charybdim: ac tanq̃ saeuum scopulum fugere de
bemus? Illud etiam: atq; etiam animaduertendum est: quod scite Oratius Flaccus ammonuit.

Nec retinent patulæ commissa fideliter aures:
Euolat emissum semel irreuocabile uerbum.

Hoc memoriter tenere: hoc fixum seruare oportet eos: qui Rempublicã gubernãt: cuius arcana mul
to sunt tacenda studiosius: q̃ secreta bellorum: id quod etiam Maximus probe instituisse fert hoc uno
bonum Principem: & sapientem Imperatorem imitatus. Studeat igitur: qui Reipublicę præest secre-
ta tueri: pessulum ostio obdat: & sancti Prophetæ sectatus uestigia custodiat caute uias suas: ne delin
quat lingua sua: & curiæ limen ingressus Comici: & salutaris instituti memor: si sapit: quod scit ne-
sciat. Ponat ante oculos Papirium Pretextatum: quem Historici prędicant: quem nulla unq̃ reticebit
etas: nulla obliterabit obliuio: quod in tenera admodum ætate lepido commento matres ludere ma
luerit: quã Reipublicę secreta prodere. Præcipiunt nanq; uitę magistri Philosophi secreta habenda eẽ
consilia: & id maxime omnium salutare constituunt: cũ multa contra ex cõsiliorũ uulgatione: & retar
data: atq; interpedita sunt cõmoda: & grauissima iportata detrimenta. Quocirca uerior Pompeii: q̃
Varronis de consilio: deq; eius nominis origine sententia uideri debet: ac potius a consilendo: q̃ a co
gitando tractum uidetur id nomen: non quod melius silendo consilium excogitari queat: sed quod
silendo: tacẽdoq;: excogitata consilia facilius salutares exitus sortiantur. Neq;. n. mysterio uacat: q̃d
Conso deo in abdito templum erat: quod non uulgata utiq;: sed rẽcondita oporteat esse consilia qui
bus ille præ esse deus ferebatur. Cui dum peragit consualia Romanæ urbis cõditor Romulus: & se
cretum init consilium rapiendis Sabinis Virginibus: & optata cõparauit connubia: & sobolem pro
pagauit. Discant igitur: qui Rempublicã capessunt: taciturnitatem diligenti seruare custodia: sed fi-
dem simul: atq; iustitiam tueri: sine qua nulla potest nec secura nec beata esse Respublica. Adhibeãt
cum iustitia pietatẽ: quæ maxima exsistit in patria: adhibeant diligentiam: quę mater quędam est oĩum
custosq; uirtutum. Adhibeant moderationem: quæ ubi adsit: nullus relinquitur errori locus. Persua
deant sibi pręcipuã eẽ laudẽ: ac uirtutẽ primã tueri fidem: & cõpescere linguam. Valete

¶ Hac Epistola laudatur modus: atq; mensura.

AVgustinus Dathus discipulis charioribus. S. P. D. Quæritis qd sit rebus agendis seruã
dũ præ cœteris Pythagoras magnus: atq; illustris philosophus cũctis in rebus optimã
putauit eẽ mensurã: quẽ Hieronymus imitatus modum ac mediocritatis regulã ubiq;
laudare cõsueuit. Nã pro eius sentẽtia ẽt: qd suapte natura laudabile uideatur: nimium
culpã admittit. Nõ. n. nisi in mediocritate alicubi sita laus est. Ita fit: ut tum in rerum co
gnitione tum ẽt in opibus uitæ: ea recta uideri debeant: quæ moderata sint: nec laudari possint: quę

uel nimia: uel immoderata existant. Scimus uia regia gradiendū nobis esse: nec uel ad dexterā: uel ad sinistram deflectendū. Est.n.recta (ut ait Hieronymus) & tēperata regia uia: nec plus in se habens nec minus. Sapientiam moderatā esse oportere: insituā quoq; non multā nimis. Itaq; non debemus plus sapere: q̄ oporteat sapere: nec minus: q̄ necesse est. Illi uniq; plus sapiunt: q̄ decet: q oīa curiosius pscrutantur: & subtilius: q̄ opus est: oia psequentes: faciunt ne intelligendo: ut nihil intelligāt. Nimis multam operā (ut ait Orator) in res minime necessarias conferunt. Illi rursum minus: q̄ necesse est sapiunt: q ad res necessarias inuestigandas: nec tempus adhibent: nec diligentia: sed crassæ stultitiæ errore ducūt: & de uia regia sinix-rorsum declināt. Sed neq; etiā iustitia ipsa: si nimia fuerit: culpa uacare potest. Nam scite: & eleganter scriptum est: ne sis iustus nimis: ne uidelicet summa uirtus: uertatur in uitium: & nimietas (ut ita dixerim) culpam faciat. Quare & dexteram: & leuas partem deuitantes: rectam uirtutis uiam: & mediocritatis regulam consectemur Pythagoram imitantes qui cunctis in rebus optimam putauit esse mensuram. Valete.

❡Clarissimi Philosophi: ac præstantissimi Oratoris Augustini Dathi Senensis: Epistolarum liber tertius fœliciter incipit: quo partim solummodo cōtinetur eius epistolarum: quas publico Senēsis Reip. nomine cōposuerat: qum eēt scriba illius inclytæ ciuitatis.

❡Augustinus Dathus in suus librum.iii. Epistolarū pręfationē fœliciter inchoat: de supscriptionibus: atq; inscriptionibus: & subscriptionibus: secūdū cōsuetudinē Senēsis Reipub.

AVGVstinus Dathus: Nobilissimo: ac generosissimo equi: & integerrimo: atq; ornatissimo ciui Senensi: Laurētio Boninsignio.S.P.D. Nihil uereor amice oīus suauissime: & cōciuis pegregie: te plane cognouisse oībus in rebus plurimum habere momenti distinguēdi ratonē Nec.n.eadem omnes: nec ubique oīa: nec oīa omnibus temporibus decent. Quocirca nō minus scite: q̄ eleganter dictum est: ineptum haberi opportere: qui nec rerū: nec psonarū: nec locorū: nec temporum rationem habet. Is autē contra & aptus appellatur: & iure laudatur: q ea oīa: quæ modo cōmemorauimus: & sapienter distinguit: & diligenter cōsyderat. Ac propter eam qdem causam aliter: q inferiores: aliter qui superiores sunt: compellare solemus. Et superiores qdē potius dignitatis nomine: inferiores autē proprio nomine plærūq; uocamus. Regem Carolū siquis alloquatur: & Dux Calabrię Rotolandus dicet (si uocare uoluerit) Rex serenissime: uel christianissime princeps: aut alio titulo nūcupabit non dissimili. At Rex Carolus si contra affabitur Dūcem Rotolandum: Rotolande uocabit: non dux: aut alio quo uis titulo dignitatis. Hinc est illud apud Virgiliū de Iunone superiore regina deoꝝ & Aeolo inferiore uentorū Rege. Tuus o Regina qd optes: Explorare labor. Illa aūt ad Aeolum. Aeole nanq; tibi diuum pater: atq; hominū rex: & cætera. Igitur noua exorta cōsuetudo est: ut quod ueteres plęrunq; alia ratione usurparent: nunc per abstracta nomina cōficiant: distinguendo uariaa dignitates: ut in spiritualibus de summo Pontifice dicimus: Summi Pontificis sanctitas: Beatitudo: Clęmētia: Pietas: ut tua sanctitas: Apostolica pietas. De Cardinale dicimus: Reuerendissima dominatio: & idē qdam de Metropolitano Archiepiscopo: & etiā Episcopo in suis Dyocesibus. Itē in ecclesiasticis dignitatibus paulo inferioribus: paternitas: ut reuerendissima paternitas aut Reuerēda paternitas: tua dignatio: qd' ēt ī quolibet Pōtifice dicimus: aut simpliciter paternitas p dignitatis uarietate. Item In Sæcularibus de Imperatore: ac Rege tua Maiestas: tua sacra Maiestas: tua sacratissima Maiestas: tua Serenitas: tua Sublimitas: tua Clæmentia: tua Cælsitudo: tua excellentia. Item in inferioribus paulo dignitatibus: tua excelsa dominatio: uel tua Magnificētia. In minoribus tua Præstantia: tua Amplitudo. Itē in minoribus tua Reuerentia: tua nobilitas. In æqualibus: tua Humanitas: tua Probitas: tua circunspectio: tua Prudētia: tua Solertia: tua Industria: Pro uarietate reꝝ: de qbus sermo uersatur. Quæ oīa: & quę consimilia sunt: studiose consydera: & discrete: prout diuersitas personarum: & rerum distinctio postulat: ad usum uel loquendo: uel scribendo accommoda. Dignitas personarum spectanda ē: & earum quę scribūt. & ad quas scribuntur literę. Vt in plerisq; rebus aliis ita & in hac quoq; consuetudini potius: q̄ rationi parendum est. Multa cōmutant tēpora: multa usur

pant: corrumpunt nonnulla ac sæpe peruertunt. Inseruiendum uidetur temporibus: & ipsi nos temporibus accommodemus: quod ne ipsi quidem sapientes diffitentur. Magnam ætatis partem in hac scribendi exercitatione consumpsi in reipublicæ uersatus muneribus. Ipse mihi sæpe uim attuli. Frequenter animi consilium: & rectam sententiam extorsit deprauata consuetudo: quam naturæ defensor Auerroys uim naturæ obtinere non abnuit. In communi hominum usu: & populorum frequentia: quam uulgus & multitudo probat: seruanda consuetudo est: quam si qui forte suo quodam freti iudicio improbare conati sunt: cum irrisione legentium: atque audientium explosione quasi ridiculi improbantur: reiiciuntur, repudiantur. Neque n. debemus plus uelle sapere: quam sapere expediat. Scite monuit Fauorinus Philosophus: priscæ illius uetustatis sectatorem adolescentem. Viue moribus præteritis. Loquere uerbis præsentibus. Sed id quoque uerum est: aliam eruditam esse: aliam popularem orationem: aliter cum paucis: aliter cum multis loquendum. Cum igitur publicum obibis munus: ab usu forensi: & publico ne discedas: & illud imprimis teneas triplicem constitui personarum gradum. Aliæ superiores sunt: aliæ pares: inferiores aliæ. Omnium habenda ratio est: & singularum quidam delectus: quæ quidem omnia qualia esse debeant: & quo fieri optime modo: & suo seruari ordine possint: tum demum facillime intellexeris: cum omnem curam eam in rem conferes, ac præcipuam quandam diligentiam adhibueris & præceptis cunctis oratoriæ artis institutis, ac legibus, longo præterea usu: & assidua quadam scribendi exercitatione præstiteris. Quemadmodum uariæ sunt hominum dignitates: ita uariis rationibus potissimum in litteris perscribendis uti debemus: ut cum maioribus reuerentia: cum æqualibus moderatio: cum inferioribus beniuolentia: & charitas indicetur. Sed & eorum: quos superiores esse intelligimus: delectus habendus est: ut quosdam uocemus dominos: quosdam patres, quosdam benefactores nostros: quosdam omnibus prædictis complectamur: ut de summo Pontifice: Cardinale: Rege: Principe: dignissimo collegio: excelsæ ciuitatis rectoribus: quod debet prudentis uiri: & circumspecti iudicium distinguere. Sed nos breuiter colligemus: quæ huic proposito necessaria sunt. Primum quædam ponentes exempla: deinde breuiter percurrendo diuersos hominum gradus. Ante omnia considerandum est: quis sit scribendi modus, & ordo, ne uulgo: & imperitæ hominum multitudini fiat satis: quibus ue caracteribus: aut notulis: & concisis quibusdam litterarum annotationibus: uelut signis, scribenda sint nomina dignitatis, & propria cuiusque in dignitate constituti, & admirandis nonnullis epithetis, ac titulis prænominanda, pro trito hominum usu: & uulgata: qualis ipsa tandem est nostri temporis consuetudine. Satius est. n. & in uita communi. & ciuili societate longe magis eligibile insanire cum multis quam tu si solus sapiens, ab omnibus irrideri. Demus hoc igitur plurimorum uoluntati: & magnatum atque potentum desiderio condonemus, eamus & nos in communem opinionem, atque sententiam, ut latis ipsorum auribus & falso laudum præconio gaudentibus blandiamur. Sed licet usque laudes: attamen stat contra ratio: & secretum conquassat in aurem, falsas esse omnino, atque inanes prorsus, aut magna ex parte nostras laudes. Eos tamen semper excipio: qui dei uoluntate annuente: & Apostolicæ sedis largiente gratia, ac summi Pontificis concedente auctoritate, quoque dignitatis gradus ascendant: quos merito iure summis quibusque dignos honoribus iudicamus. Itaque (ut ad rem sermo redeat.

¶Ad summum Pontificem scribimus.

¶Pater Sancte. seu Beatissime. siue Sanctissime. alias Sacratissime. aut Beatissime. aut Sanctissime Pont. uel Clementissime. siue Piissime. uel Diuine
Fidelium Pastor, post pedum oscula Beatorum.
Subscribimus: nos filios, ac deuotissimos seruitores. Superscribimus uel sic.
Sanctissimo, ac Beatissimo in Christo, & patri Domino: Domino, N. iii. diuina prouidentia Sanctæ Ro. atque Chatholicæ Ecclesiæ summo Pont. Clementissimo benefactori, ac singularissimo Domino nostro: uel sic Sanctissimo Patri: & Iesu Xpi Vertis Vicario: summo Pont. N. iii. ecclesiæ catholicæ principi: ac Beatissimo Domino nostro. Vel sic. Pont. Maximo. N. iii. Sanctissimo domino nostro. Vel sic. Sanctissimo Domino nostro Papæ. N. iii.

¶Ad Cardinalem scribimus.

¶Reuerendissime in Christo pater: & Domine: Pater, ac benefactor præcipue: seu Singularissime post humilem commendationem.
Subscribimus nos filios: & possumus addere deuotissimos.
Super scribimus in hunc modum.
Reuerendissimo in Christo Patri: & Domino. D.. B. miseratione diuina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ: Episcopo Sabinensi: Cardinali Niceno: Constantinopolitano: Patriarchæ: patri, ac benefactori nostro: Siue suo Singularissimo.
¶In hoc uero notandum: quod Cardinalium triplex est ordo. Vnde dicitur, uel Epischopo tali: Cardinali Niceno: uel Presbytero Cardinali Aquilegiensi: uel Dyacono Cardinali.
¶Item aduertendum: quod quando fuerit Episcopus Cardinalis: ponitur titulus, ut Episcopo Tusculano, uel Sabinensi: & deinde additur Cardinali Niceno. Seu aliud secundum titulum diuersum. Sed quando est Dyaconus Cardinalis in superscriptione tacetur titulus.

¶Ad collegium Cardinalium scribimus.

¶Reuerendissimi in Christo Patres & Domini: ut supra ad unum.
Subscribimus consimiliter: ut ad singulos. Atergo.
Sacro Sancto coetui collegii Reuerendissimorum .D. Cardinalium Sacrę chatholicę ac Romanæ Ecclesię Reuerēdissimis patribus ac benefactoribus nostris singularissimis.
Vel sic Reuerēdissimis in Christo patribus ac Dominis. D. Cardinalibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ patribus ac benefactoribus singularissimis. Vel sic Sacro Reuerēdissimorum Dominorū Cardinalium collegio Catholicæ Ecclesiæ Reuerendissimis patribus.

¶Ad Concilium generale scribimus.

¶Reuerendissimi in Christo patres: & caetera: ut supra ad collegium cardinalium.
Subscribimus ita: ut ad cardinales. Atergo sic.
Christianissimę ac Sacrosanctæ uenerabilium ac Sanctorum patrum Synodo: patribus colendissimis: Auinione seu Parisius congregatis.

¶Ad Electores Imperatoris scribimus: & subscribimus: ut ad cardinales.
Superscribimus in hunc modum.

¶Reuerendissimis in Christo patribus: & Dominis obseruādis. D. i. Magūtinensi. i. Coloniensi. i. Treuerēsi. Archiepiscopis per Germaniā: Italiam: Galliam Archicancellariis: & electoribus sacri Roma. Imperii: Singularissimis patribus nostris.

¶Ad Magnum Rhodi Magistrum sic litteræ superscribuntur.

¶Reuerendissimo in Xp̄o Patri: & Domino. D. Fratri Baptistæ Vrsino Dei gratia Sacræ domus hospitalis Sācti Ioannis. Hierosolymitani: magistro humili: & pauperum Xp̄i custodi amico nostro charissimo: Seu aliter pro dignitate scribentium personarum.

¶Ad Imperatorem scribimus.

¶Christianissime Princeps: atq; inuictissime Cæsar Dominator orbis humillima commendatione præmissa. Subscribimus nos filios & seruitores.
Atergo. Gloriosissimo Pricipi: ac Serēissimo Domino: & Regi Regum potentissimo Domino. F. Dei gratia inuictissimo Imperatori: & Romanorū Regi semper Augusto.
Notādum: q; in maximis Principibus uel ecclesiasticis: uel sęcularibus: nunquam in superscriptiōe pōitur nisi prima littera proprii nominis: & illa quidem maiuscula. Sed hæc satis. Iam secundam propositam partem breuiter percurramus.
¶Archiepiscopus dicitur. Reuerendus: aut Reuerendissimus dei gratia: &c.
¶Episcopus consimiliter: & Reuerendissimus solum in sua Dyocesi.
¶Generalis alicuius religionis etiam scribitur: & intitulatur. Reuerendissimus: presertim ordinis Predicatorū: Minorum: Heremitarum: Carmelitarum: & similiter Abbas generalis (si sic uisum fuerit) & Generales iisdem epithetis prenotātur: nisi q; Generalis Minorum dicitur Generalis minister: & nō alii igitur exempli causa sic super scribitur Generalibus.
¶Reuerendissimo in Xp̄o Patri: & sacræ Theologiæ professori: Magistro. S. Generali ministro totius ordinis Minorum Diui Francisci: amico nostro charissimo: Seu benefactori suo precipuo.
¶Hoc interest inter Episcopū & Generalem ordinis alicuius: q; ille dicitur. Reuerendus in Xp̄o pater & Dominus. Hic uero Reuerendissimus in Xp̄o pater: sed nequaq̄ Dominus.
¶Magister Theologiæ dicitur. Reuerendus in Xp̄o pater: Seu Venerabilis in Xp̄o pater.
¶Doctor Canonum. Eximius sacrorū canonum doctor.
¶Canonicus. Venerabilis pater: & ita.
¶Sacerdos.
¶Frater obseruantiæ inscribitur. Seruus Iesu Xp̄i.
¶Imperator. Gloriosissimus: Christianissimus: Inuictissimus: Serenissimus.
¶Rex. Serenissimus: Illustrissimus: Inclytus.
¶Aliquis dominus: ut: Dux: uel Marchio. Magnificus Illustris: Excelsus: si fuerit dignior.
¶Cōmunitates ac liberę respublicę. Magnifici Domini: Potentes: uel Excelsi.
¶Inferiores. Spectabiles Viri.
¶Doctor Legum. Eximius. Si dignior: Præcellentissimus: uel famosissimus.
¶Aliter: si fuerit Doctor utriusq; Iuris: quia addit. Eximius utriusq; Iuris Doctor. Et ita suo modo: Artium: & Medicinæ Doctor.
¶Orator. Eloquens: disertus: facundus: eloquentissimus.
¶Scolaris. Doctus: eruditus. Vel eadem i superlatione: Doctissimus: eruditissimus: & clarissimus: si habeat plures prærogatiuas.

¶Miles. Spectabilis: generosus.
¶Nobiles. Ingenui: nobiles: generosi.
¶Armiger. Strenuus: Magnanimus: Fortissimus.
¶Mercator. Egregius: industrius: prouidus.
¶Ciuis. Benemeritus de republica: ornatissimus: integerrimus.
¶Senex. Meritus & pietate grauissimus.
¶Iuuenis uel adolescens. Animo: uirtute: laude: gloria praestans ac moribus probatissimus.
¶Puer. Clarę indolis: optimae spei.

¶Alia sunt quaedam considerãda pro diuersa hominum conditione: ut circũspectus: spectatissimus prudẽs discretus: et in inferioribus. Fidelis deuotus: quae ipsa tua diligenter consyderet: & congrue utatur prudentia uaria hominum merita distinguendo. Praeterea non est silentio praetereundum quatruplicem esse ritum subscriptionum in litteris: aut enim aequales scribunt ad aequales: & tunc sub capite perscribatur principio linearum hoc modo.

Senatus Populusq; Senensis

¶Aut paulo inferior scribit ad superiores: & tunc sic subscribatur haud longe a principio linearum uidelicet hoc pacto.

Senatus Populusq; Senensis.

¶Aut minor litteras mittit ad se longe superiorem: & tunc fiat subscriptio medio albo in hunc fere modum.

Senatus Populusq; Senensis.

¶Si uero litterae dirigantur ad Pont: seu Cardinalem: seu Reges ac Dominos potentissimos: fine papyri subscriptio annotetur sic.

Senatus Populusq; Senensis.

¶Addatur etiam (si placuerit) Epithetum aliquod suppositionis (ut appellant) uelut filius: seruitor: seruus indignus: aut humilis: uel aliquod huiusmodi.

¶At scito hunc ordinem tantum seruari ab iis: qui sunt in potestate: & dominio constituti. Nam priuatae personae: & si longissime fuerint superiores: Semper tamen nomen suum proprium modestię seruandae causa collocant fine linearum. Postremo: ne quid hac in re te lateat: scias uolo annotari nomina titulorum: & dignitatum eorum: ad quos scribuntur Epistolae: singulis uel paucis ad modum litteris: & maiusculis interiecto spatio hoc modo.

E. .V. Sanct. Deuotus filius August. Dat humilis seruus.

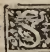
Habes mi Clarissime Laurenti: quae mihi in praesentiarum breuiter explicanda occurrunt in hac materia: quae & si ipsa per sese uideatur parua esse: tamen tuo dicata nomini plus habere uidetur auctoritatis: & ponderis. Vale.

¶Edictum Senatus: Populiq; Senensis.

Vm a Venerando patre Sacri minorũ ordinis Generali ad firmiter retinendam Catholicae Religionis ueritatem: atq; Orthodoxae integritatem fidei: & ad tuendum Sacrosanctũ Euãgelii specimen constitutus ac prefectus sit uniuersa nrae ciuitatis: nostriq; agri ditione regionis Hetruscae uir meritis ac pietate apprime clarus: Sacerdos Venerabilis ac Theologiae professor: Ioannes. ilci. eiusdem ordinis consecrator: & Euengelicae doctrinae praedicator insignis: & concionator uehemens: nefariae superstitionis: falsae impietatis ac prauitatis haereticę inquisitor acerrimus: ut profanis abiectis praestigiis: auilibus superatis ineptiis: sublatis Ariolorum: Diuinatorum: Sortilegorum: Aruspicum: Genethliacorum: Coniectorum: Necromanticorum: Horoscoparum: Rabdomanticorum: caeterisq; id genus deliramentis: quae perinde: atq; idolorum seruitus habenda est: ubiq; pie caste iuste innocenter sancte uiuatur & ubiq; splendescat Euangelica claritas: sana: atq; incorrupta doctrina ueritatis: & ipsa deniq; augustae nostrae religionis pietas ea: quam Greci sapiẽtes modo. modo uocant: & infidelitate omni prostrata: atq; reiecta sanctissimi diuini cultus refulgeat gloria. Quare (ut maiorum nostrorũ instituta secte mur: qui sacras caerimonias: & totius diuini cultus obseruationem pie semper ac diligentissime coluerunt: & aeternum: atq; imortalem totius mundi principem: & Reginam Coelorum: Dei gloriosissimam genitricem in summa prae caeteris fidelibus nationibus ac populis ueneratione habuerunt) iubemus atq; edicimus & uniuersis: & singulis: qui in quibusuis nostrae ditionis: comitatus: districtus: tractibus: atq; oris nostrae Reipublicae nomine exercent potestatem: faueant: iuuent eundem: quem praemisimus delectum inquisitorem: & opes atq; praesidium ferant in iis prorsum omnibus: quae ad sui muneris obeundi ministrationem pertinent etiam conficienda manu ac praebendo satellite: ut superstitiosi: atq; impii confundantur: & caeteri a falsis deterreantur insaniis. Valeant: qui legerint.

SEnenses Bessarioni Cardinali Niceno. S. Grecos magno semper in honore nostra habuit ciuitas, ac praeclaram eam quidem coluit nationem: a qua plereq; ingenuae disciplinae fluxere: quae doctrinarum pene omnium extitit princeps: atq; eloquentiae auctor: cuiq; uel ipse M. Tullius latini pater eloquii, literas tribuit: ingeniorum dedit acumen: multarum rerum concessit laudem. Sed quos modo ex eadem natione tua nobis commendauit amplitudo: patria extorres, ac profugos, & post Constantinopolitanam cladem multum terra, mariq; iactatos, longis erroribus peruagantes quasdam ueluti immitis hostis immanis Maumethis impiorum Turchorum reliquias: miserati calamitosam eorum fortunam, ob religionis & pietatis cultum, ob gentis nobilitatem, ac splendorem sanguinis: propter eorum uirtutem: rectam uiuendi rationem, ac disciplinam: perspectamq; morum probitatem: tanto praesertim interueniente auctore commendatos suscepimus: audiuisq; eorum legatis: qui mandata primum apud nostrum magistratum: mox apud triumuiros ad id constitutos: bene atq; composite exposuerunt. Vltro citroq; habita uerba sunt. Pactis igitur conuentisq;: quae necessaria ad eam rem uisa sunt: decreto Senatus, & populi scito: cuius est legem condere: Graecos tuos libenter asciuimus: & intra fines nostros complexi, eam in maritima regione oram, optantibus ipsis praescripsimus, quae coeli clementia: summa temperie: fertilitate agri pollet: lętus pascuis exuberat: atq; multorum ubertate fructuum. Locum uero suopte ingenio opportunum castellum quoq; in edito colle munit: & arx peruetusta tutissimum reddit. Monti acuto ob id est nomen: a situ non iniuria inditum. Nec desunt saltus feraces pabuli: amoeni colles: uel fida nemora glandiferis opaca arboribus: scatentes aquarum fontes, ac deniq; suis temporibus salubres aurae. Magna est ueneranda pater eius regionis opportunitas: quae ecclesiae finitima solo prouinciam Patrimonii a Senensi disterminat agro: & Tyrrheno mari proxima propissime abest tum a Telamonio, tum ab Herculeo portu utroq; nostrae subiacente ditioni: quo non a Liguribus solum: sed etiam a Siculo freto: & a plerisq; celebribus insulis triremes: & oneraria multa confluunt nauigia: ubi praeterea quondam celebribus quoq; e Graecia uiris: qui ab Hellesponto, & a Pontico mari in latium transmiserunt, dulcis presto secessus fuit: & statio tutissima nauis. Nomina permulta & prisca indicant monumenta: ut uel ob eam causam gratissimus locus, ac periucundus uideri debeat. Hic iam tandem tui homines: uel nostri potius certas ponent sedes: & pacato aeuo fruentur: & non magna sine spe, atq; omine Constantinopolis recuperandae florentissimi quondam Constantinopolitani imperii pars non nulla resurget: unde haud longe aberit Constantinopolitanus Patriarcha: & magnus non modo Graeciae: sed ecclesiae quoq; lumen Bessarion: si quando uisere, & salutare libebit. Graecis itaq; hominibus: qui in praefinito tempore affuerint: nullum deerit a nobis non solum hospitalitatis: uerum etiam studii: atq; officii genus. Inita autem haec tantae amicitiae foedera mutua confirmabit uoluntas: summae necessitudinis augebit affectus. Nec erunt uelut alienigenae Graeci nobis: sed ut quos ratio, & natura iunxit: & uernaculi amoris glutinum sociauit: ita ut posthac & quem Constantinopolis dederit: & quem haec patria genuit nullo nobis discrimine agatur. Haec sint responsa tuis litteris. Haec significanda duximus: & ad tuam amplitudinem perscribenda: quam ut Graecorum ad nos maturet aduentum: uehementer oramus, ac pergas sese huic patriae patrem beneficentissimum exhibere. Vale.

SEnenses Venetis. S. P. D. Suadet uestra in hanc Rempub. spectata beniuolentia: hortatur uetus & ueluti naturalis quędam necessitudo: nostra filialis obseruantia audenter inuitat: ut quae in utranq; partem forte contingant: & conferre uobiscum fidenter debeamus: & consilium: ac fauorem petere. Cum constet igitur in Liguria: nouam ac magnam parari classem, ac lateant quae inscrutabilia sunt hominum corda: Nos qui christianae Reip. adamamus gloriam: & fidelium uniuersorum pacem: & status nostri tranquillitatem: uestram amplitudinem consuluimus: quidnam & ipsa ea de re sentiat: quae uere sapit, ac prouidet omnia diligenter: & agendum sit siquid forte opus acciderit. Nam omnes expendere casus: & cauere sibi in omnem euentum putamus prudentiae esse. Itaq; & consilium & quid hisce de rebus sentiat uestra sapientia: & magna cum fiducia poscimus: & suppliciter obsecramus uestram benignitatem: in qua plurimum confidit nostra Respub. atq; harum litterarum responsum diligenter oramus. Valete.

VEneti Senensibus. S. P. D. Optime existimatis: & uerissime dicitis posse nobiscum & confidenter: & audenter omni de re agere. Sic. n. postulat: & exigit ius ueteris & perpetuae nostrę beniuolentię: Sed eo confidentius: & liberius id facere licet: quo res communior & late patentior accidit: ubi honesta: & rationabilis & uestra: & caeterorum suspitio esse possit cuiuspiam inde prouenturae Italici ocii turbationis. Quin imo laudanda magnopere est, tum uestra prudentia, tum pacis & tranquillitatis egregium studium. Classem de qua scribitis: parari in Liguria audiuimus. Iudicium de ea nostrum uerius: certiusue esse non potest: quam inscrutabilis hominum mens: & abdita cordis consilia uelint: rerumq; contingentium & fortuitarum natura patiatur. Sed utcumq; res accidat: nos & mari & terra conseruationi quietis Italiae: & pro studio instituto que nostro: & instaurati superiore anno foederis defuturi minime sumus. Eadem fore senten-

tia, & uoluntate regiam Maiestatem pro comperto habetote. Summum pontificem longe studiosius & efficacius: & quia foederis caput est: & quia omnium Christianorum pater: prospiciens, & cognoscens sine totius religionis periculo: non posse periclitari Italiam. Quo ad uos: & uestram retinendam: & conseruandam libertatem attinet: estote excitati: & instructi: ut rerum conditiones suadere uidentur & de nobis tantum sperate in omnem euentum: quantum ueterem: & constantem nostram beniuolentiã: & optimam in uos uoluntatem decet. Valete.

SEnenses Põtifici maximo. S.P.D. Quanquã Oratores nostri qui mox ad conspectum gloriosissimae tuę se conferent sanctitatis: & planius & copiosius summa animorũ nostrorum lętitiam explicabũt: tamen pro ingenti desiderio & has modo litteras praecurrere uoluimus ammirabilis nostrę prenuncias uoluptatis & gaudii. Nam intellecta gloriosissima tuę beatitudinis assumptione: lętati sumus mirãdum in modum: & incredibili gaudio uniuersus exultauit Senensis populus: qui & cum propheta: ac diuino uate: recte erumpat in uocem. Haec est dies quam fecit dominus exultemus & lętemur in ea. Vere successit prospere nobis clementissime pastor & labanti orbi consuluit de cęlo Dominus: qui pastorem bonum Christiano gregi & sponsę eius ecclesiae: custodem diligentissimum dare dignatus est. Assistit nobis Pontifex futurorum bonorum: qui peramplius: & perfectius ecclesię firmitatem: fidelium populorum quietẽ: uniuersalem pacem: catholicę matris ecclesię gloriam meatur. Firmam petram iecit & lapidem angularem Saluator noster: super quem ędificata quondam in principe Apostolorum ecclesia incolumis perseueret. Ei nanque & ligandi, & soluendi data potestas & Pontificium traditus est: qui adductas in unum oues uniuersas: unum ouile constituat: sicut unus est pastor: qui gregem suum pabulo nutriat uirtutis: & sanctitatis: eumque a Luporum rabie & morsibus liberet insectantium. Gratulamur igitur Catholicae matri: quae sub umbra eiusmodi alarum filios suos ab hostium omniũ defendat insidiis. Gratulamur uniuersis christianis caetibus: atque conciliis: quorum nauis in tranquillum quendam & tutissimum portum aduecta est. Postremo cęlorum principi: & tanti beneficii largitori grates immortales agimus & sempiternas: qui eo nos Pastore dignatus est: de cuius ascensu lętandus sit: nec timendum de lapsu: qui in brachio ac digito dei ecclesiae substinear decus. Claues regni caelestis accepit: qui diuina cooperante gratia Christi personã gerat: & quãdam aeterni principis uitam agat: ut omnia mirabili prouidentia: ordine consilioque regantur. Itaque oramus illuz: qui benigne nobis in tali pastore complacuit: ut fęliciter & quanto fas est: diutius tuam sanctitatem, ac beatitudinẽ tueatur: Cui nos fidem pollicemur: uenerationem debitam exhibemus: obedientiam congruas deferimus: humiliter supplicantes: ut deuotissimam Romano nomini: & apostolicae sedi nostram ciuitatem benigne suscipiat: & magno semper amore prosequatur. Aue pater sancte: & in sęuos Turchos accingere Patri gladio super fęmora tua potentissime.

SEnenses Summo Pontifici. S.P.D. Natura quae nos mortales genuit: mortalem quoque abstulit nobis paulo ante Pontificem tuę praecessorem sanctitatis Pium secundũ. Eius propter diuinas laudes: & summae uirtutis meritum: migrationem ex hac uita deplorauimus. Tanti successoris & tuae assumptio sanctitatis tristitiam uertit in gaudium. Cuius Senensis Apostolicae Sedi praefuit: ciuis quoque Senensis si non natura: tua certe gratia: nostro priuilegio utrunque uoluntate: & summi amoris affectu: sacri Apostolatus dignitati successit. Deum quęsumus: ut tantae dispensationis ministerium prospere cedat: Sancto spiritu afflante, ac diuina aspirante gratia: ut ecclesiae fulgor toto orbe clarescat: floreat ubique gentium tuę beatitudinis nomen: & impiorum hostium perfidia conteratur: quadam ueluti aurei sęculi reuirescente foelicitate: cum apud fideles omnes populos, tum apud Venetos acres prę cęteris fidei chatholicae propugnatores, tum apud Senenses quorum patria & tecum communis est: & Romanę ecclesiae omnium consensu tutissimum propugnaculum. Ea in tuae sanctitatis pręcordiis perpetuo defixa esto. Vale

SEnenses Summo Pontifici. S.P.D. Summam esse constat uel ineffabilem potius omnipotentis Dei in hominum genus misericordiam ac pietatem: qui benigne hominum saluti per omne tempus dignatur prospicere: qui Ecclesiam suam, ac fidelium concionem tanta dilectione prosequitur: ut firmiter aedificatam, ac solide fundatam supra firmam petram: petrã nunquã benigno suo destituat auxilio: & illi regende eiusmodi Pastores pręficiat: per quos quãuis magnis ęstuantibus procellosi maris fluctibus, nec obrui tamen Petri nauiginm nec mergi possit. Sed ut caeteros õmittamus: qui solutis corporum uinculis, ex hac uita gloriosis peractis certaminibus, decesserunt: nouissime diebus his pro sua immensa largitate tuam beatitudinem dedit: & ad summi apostolatus euexit fastigium. Quae res si cęteris populis grata est: nobis profecto existit tam iucunda: ut nihil potuerit hoc tempore nec gratius accidere: neque quicquam omnino iucundius. Qui cum intueamur diuina fauente bonitate: ob gloriosam tuae Sanctitatis assumptionem, ecclesiam fore semper incolumem, fidelium omnium saluti, tranquillitati, honori recte consultum, spem oblatam: ut tandem confundatur imanitas saeuientium Barbarorum: certe laetamur plu

timum ac tanti muneris largitorem deum glorificamus: ac summis mactamus honoribus. Plantauit Calistus. Rigauit Pius. Conficiet (ut speramus) Paulus secundus: & gloriosam uictoriā reportabit. Incrementum & uirtutem dabit is: qui illum elegit: ut tanquam uas alterum electionis confringat hostes: & insequatur eos donec deficiant: quam palmam reseruatam diuino consilio: tuæ beatitudini existimare debemus: ut tandem aliquando Veneti chatholicę fidei acerrimi propugnatores Veneto Duce idest te Pastore diuinitus instituto: & pro apostolica Ecclesia sedente Pontifice: & præclari incepti: & ueteris desiderii fiāt compotes. Igitur quę nostræ partes sunt: & tua ammonet sanctitas: sicut præceteris hac optata sorte: & uocatione ad tanti operis ministerium: lętati sumus: ita ad largitorem cuiusq; dati optimi: ac doni perfecti deum: continuas fundemus preces: ut gratiam habundē impartiatur: quo uictoriam tantam: & gloriosum triumphum assequatur tua sanctitas cum summa exaltatione Catholicæ fidei: & immortali tuæ beatitudinis gloria. Nos & speramus & augeamur Paulo sedente secundo pacem fore cunctis fidelibus: nostræ pręsertim Reipublicę quam intimis uisceribus pietatis sanctitas tua complexa est: atq; eam proinde in tuo sinu ociose recubantē tuę beatitudini suppliciter: ac deuotissimis precibus cōmendamus: ac de iis quæ per litteras nunciata sunt: gratias per ingentes agimus. Aueto sanctissime Pontifex: persuadetoq; sibi tua sanctitas quęsumus: habere Senensem populum unū omniū: fide: obsequio: obedientia: ac deuotione præstantē.

Enenses Summo Pontifici. S.P.D. Agimus summo creatori ac totius mundi principi imensas grates: qui pro ineffabili dono pietatis salubriter humano generi consuluit: ac sanctæ romanę Ecclesię Pastorem cælitus dare dignatus est: cuius sapientia: uirtute: ac diuino consilio optime gubernetur ecclæsia sancta eius: fitq; grex tuus dominicus a Luporum insidiis: catholicæ fidei augeatur dignitas: summa pacis tranquillitate fideles populi perfruantur. Nihil poterat huic ciuitati & patrię nunciari iucundius: nihil afferri lætius: nihil contingere optabilius: quodq; ciuium omnium animos inaudito quodam atq; in explicabili expleret gaudio. Vere cū Propheta concinat Senensis Populus. Ista dies ē: quā expectauimus: īuenimus uidimus: ideo ex intimis aīs exultemus: & lętamur in ea. Quāobrē nostras partes eē duximus: ut has modo litteras pscriberemus nostræ prænuncias īmensę uoluptatis: & gaudii. Plurimū nanq; gaudemus nobis: gratulamur sacro sanctæ Romanæ Ecclesiæ: Christianę religioni: ac fidei: nec non tuę Beatissimæ sanctitati: quam ut dare optantibus fidelibus dignam sē: ita cum summa totius christianę conciliationis firmitate: & pace clæmenter ac fœlicissime tueatur cælorum princeps. Tuę beatitudini patriam ipsam: quæ tantum lumen genuit: quam habuisti semper tuo nomini deuotissimam: suppliciter atq; humillimis precibus commendamus. Eidem nostram Rempublicam tuæ sanctitatis filiam obsequentissimam: regimen: ac populum uniuersum deferimus paratum quouis tempore: nihil aut efficere aut cogitare iucundius: q̄ tuæ beatissimæ obsequi sanctitati. Aueto Sanctissime Pontifex.

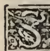
Enenses summo pontifici. S.P.D. Quod maiores nostri firmo semper iudicio comprobarunt: nos quoq; illorum imitari uestigia constanter asserimus: pacem: cuius nomine bona cuncta censentur: eam rem esse: in qua ueri boni ratio sita est: cuius studium humanam societatem & conciliationem tuetur. Ad eam uero retinendam uotum omne huius ciuitatis: & nostræ Reipublicæ aspirat intentio: cum liqueat eos bene: ac beate uiuere: qui bonum pacis complectuntur: ad cuius certiorem possessionem obtinendam: cum plurimum conferre uideamus quæ diuini numinis inspiratione: cum Regia maiestate tua prouidentia sanctissime nuper instituit: dum Ecclesiæ incolumitati: & totius Christianissime Reipublicæ firmamento prospexit: salubri consilio stabilita concordia: & affinitatis uinculo insuper arctissimo confirmata: agimus immortali totius mundi principi: & quæ eius uicem gerit tuę Sanctitati grates: & tuę beatitudinis: ac Regiæ Maiestati salutare consilium: & publicæ salutis opus mirifice laudamus: nequaquam dubitantes ea potissimum ratione: totius Italiæ fœdus: & uniuersi fidelis populi tranquillitatem: & gloriam non seruari solum: sed etiam plurimum augeri. Deum comprecamur: ut eam Christianorum principum unanimitatem constituat: per quam tua Sanctitas optata perficiat: & Christi nomen gloriosissime tueatur. Gratulamur tuæ sanctitati: ac Maiestati Regiæ tanti boni auctoribus: & ingentes insuper habemus gratias: quod ad tanti tanque præcipui boni ministerium adhibere dignata est tua sanctitas: uirum summæ integritatis: ac uirtutis Castellanum Episcopum ciuem nostrum: quem charum efficit patria: sed multo chariorem explorata moderatio: recta uiuendi disciplina & morum probitas: cuius comperta uirtus: & ad Apostolicæ sedis utilitatem semper exercitata bonitas: merito nos iure compellunt: ut cum tuæ Sanctitati deuotissimis precibus commendare debeamus. Quæ cum omnes: & probos & iustos uiros Singulari prosequatur amore: eos tamen ardentiori charitate cōplectit: q sanctis delectati opibus: ad catholicę fidei: & ecclesię Sācte decus ętatē oēm atq; opam cōtulerūt. Erit nobis sūmę iucūditati & gaudio: si eū ipsum ciuē nostrū tanto tract

tare benignitas tua sanctitas instituerit:quanto ex optimo cordis affectu diligentius nostris litteris commendamus:quippe q ea apud nos & cōciues omnes ualet gratia:atq eiusmodi habetur in precio:ut quicquid illi honoris atque benignitatis tua contulerit Sanctitas nobis:& uniuerso huic populo ita gratum futurum sit:ut omnium corda deuinciat augeatq plurimum beneficiorum cumulus. Quare cum illum tum nostram insuper ciuitatem tuæ beatitudini suppliciter commendamus. Aueto pater sancte.

Senenses Pontifici Maximo.S.P.D. Quod de īmortali & cœlesti munere:quod de piissimo opere tuæ Sanctitatis optamus uobis:primum per litteras:mox per nostrorum Oratorum relationem nuper innotuit:id tanto hanc ciuitatem uniuersa:& hunc omnem deuotissimum populum affecit gaudio:ut lingua mortali explicari non possit. Sanctissimam uirginem & inclytam huius urbis alumnam Catherinam cœlitus & Sanctorum censitam numero & catalogo constitutā diuinæ prouidentiæ largitate & piissimi Pontificis ministerio putamus proculdubio maximam:& nunc esse & posthac fore huius patriæ fœlicitatem & gloriam:& insuper status nostri & huiusce libertatis perpetuam firmitatem ac robur. Quando plane constat mundum meritis constare Sanctorum:& illorum assiduis precibus apud æterni Principis Maiestatem ciuitatum ac populorum tutelam contineri. Illustrata in ecclesia sancta Dei gloriosæ uirginis Catherinæ sanctimonia:admirabilis uirtus:doctrinæ fulgor:miraculorum coruscatio. Illustrat huius urbis dignitatem:& amplificat decus:ut nihil ad cumulum gloriæ possit accedere. Nunc speramus firmius stabilem huius Reipublicæ futuram conseruationem:multiplicatis in cœlo intercessoribus:qui uiuentes nos erudierunt in terris:& pnobis translati in Sanctorum cœtum assidue comprecantur in cœlis. Grates persoluimus:quas potest nostra fragilitas omnipotenti Deo & tuam beatitudinem innumeris efferimus laudibus:& quas referre non possumus:habemus immortales gratias:quæ quotidie amplissimis muneribus hanc patriam exornat. Nos tanti uoti compotes facit. Auget indies benefactorum magnitudinem:uetera recentibus cumulat:aperit tam benigne huic dulcissimæ patriæ cœli thesauros:fluenta gratiarum effundit. Largiri bonorum pene omnium ubertatem nunquam desinit. Id gratissimum est omnibus:id iocundissimum nobis:id huic populo miram lætitiam affert & ueluti iubilum quendam inenarrabili gaudii exultantibus animis præbet. Nihil est quod pro tam magnis tamq multis collatis beneficiis rependi possit. Quod in nobis est:id cumulatissimum pollicemur:ac reddimus fidem deuotionem & promptissimos omnibus in rebus ad obsequendum animos:ac alacrem uoluntatem dies ac noctes Deū comprecantes:ut cum summa tuæ Sanctitatis prosperitate & dierum lōgitudine eam tribuere dignetur copiam:ut grata nobis esse tuæ Sanctitatis munera re ipsa præstare possimus:quando fidelium populis datus est pastor:qui gloriosissimis monumentis & ineffabilibus donis perpetuis ornamentis Senensem decorat ciuitatē:& eternis ornat insignibus. Sed animorum nostrorum affectum facilius tuæ Sanctitatis nouerit sapientia:quā nos per litteras explicare ualeamus. Gaudemus, accepisse & accepturos nos cumulatiora confidimus. Et tuæ beatitudini humili supplicatione hanc Rempublicam & statum eius:ac libertatem deuotissimis precibus cōmendamus. Vale.

Senenses sacrosancto cœtui Cardinalium.S.P.D. Tristem ac funestum casum Summi Pontificis Nicolai Quinti interitum acerbe tulimus:dolentes Apostolicā Sedē eiusmodi pastore orbatam:cuius consilio prouidentia uirtute ita mater Ecclesia & Christiana concio regebatur:ut omnis Christiani nominis multitudo & qui Christum crucifixum adorant:ac uenerantur populi:spem summam haberent perpetuæ firmitatis ac pacis. In exiguo corpore magna uirtus incredibilis sapientia:ingens pietatis studium:summa animi magnitudo uigebat. Nouis mœnibus præclarismoribus urbem Romam ac sanctam roborauit Ecclesiam. Qui ab humili loco per uirtutis gradus ad summi Apostolatus dignitatem euectus uere pastor bonus uigilanti studio ac labore uiuliter suis ouibus præfuit qdiu Apostolicæ Sedis curam gessit Sed quid est quod pluribus tanti Pontificis obitum deploremus? Mortem euitare nemo potest. Nemo non illi obnoxius. Via communis est cunctis hominibus:quæ neque parcit cuiquam:& omnibus sese æqualem præstat. Ille qui totius est mundi arbiter ac iustus Iudex reddens cuique quod suum cuiusque est:quem corporis duris compedibus liberauit:amplissimis cœlorum premiis & immortalitatis gloria muneretur. Vestræ autem amplitudini eiusmodi tribuat facultatem:ut Spiritus sancti operante bonitate illū ad pastoralis curę regimē & ad tāti culminis dignitatē puehatis:q nauiculā Petri ī hoc salo labantē pcellosi ac fluctuantis pelagi ita moderet:& regat:ut cū pplorū salute xpiani cœtus cōseruatione catholicæ fidei incremēto totius matris Ecclesię firmitate tutissimū portū attingat. Atq ipse idē bonus pastor paratus sit eiusq est Sacerdos in æternū Xpi:imitare uestigia & aīam suā dare pro ouibus suis:qui supra firmā petrā cōstitutus sūmi pontificii exerceat potestatē.

Nos autem: quorum magna ſemper in Eccleſiam Dei charitas par fides extitit ac ſumma deuotio ad eius ſalutem dignitatemq; tuendam omnem induſtriam diligentiam operam atq; omnes huius Reipublicę facultates deferimus: parati pro illius ſtatu atq; incolumitate adhibito magno ſtudio atq; obſeruantia: qua ueſtras proſequimur ampliſſimas dignitates grauiſſima quęq; ſubire: ac prætermittere nihil: quod ad eccleſiæ utilitatem ac laudem peruenire uideatur. Ea nanq; mens noſtra eſt: ea demum firma uoluntas. Sed plura his de rebus Alexius Cluſinus Epiſcopus & Georgius conſultus Iuris ciues noſtri legati Romam fuſius colloquentur. Hos quę unius loquentes auditote: non ſecus q̃ ſi ipſi coram ſermones habeamus. Auete magni Domini: & noſtram: quo ſemper conſueuiſtis: amore complectimini hanc Rempublicam. Valete.

SEnenſes Sacroſancto coetui Cardinalium. S.P.D. Senenſis ciuitatis cum ſancta Romana eccleſia: quarum utraq; finibus & ſummi amoris nexu diuina prouidentia & natura coniunxit: una mens eſſe debet: ſors eadem & rerum omnium ſumma conſenſio. Proinde iiſdem rebus lætamur ſecundis: iiſdem quoq; aduerſis angimur. Cum igitur accepimus Pium migraſſe Pontificem Maximum: non potuimus non grauiter cõmoueri: nõ ob id ſolum: quod tam fulgidum lumen noſtra mundo ciuitas protulit: ſed quod eiuſmodi ſe Chriſti Vicarium præberet: & Catholicæ Paſtorem Eccleſiæ: quem Chriſtiani populi omnes non ſolum qui urbi finitimi ſunt: & proxima accolunt loca: ſed exteri quoq; & qui remotiſſimas atq; ultimas tenent orbis regiones una omnium uoce ſummo ſacerdotio & ſacro apoſtolatu digniſſimum comprobarent. Nec iniuria: extant enim ſancta illius & præclara opera: quæ diuini conſilii & ampliſſimæ uirtutis perhibeant teſtimonium. Quando non in Apoſtolica tantũ dignitate conſtitutus: ſed in omni uita: atq; inde uſq; a primis ætatis temporibus ad ſubſtinendam Chriſtianæ religionis & eccleſiæ firmitatem uigiliis laboribus pectore (ut aiunt) toto: atq; acri ſemper incubuit ſtudio. Sed quod auctor uitæ & mortis operatur Deus: id in partem optimam accipiamus neceſſe eſt. Atque eo dubio procul debemus eſſe contenti. Siquidem in eius inſcrutabili iudicio atq; admirabili prouidentia totius mundi: atq; omnium humanarum rerum ſumma uerſatur. Cuius refragari uoluntati ut ſummę impietatis putandũ eſt: ita quoq; extremæ dementiæ. Dolorem noſtrum: quem certe ob Pii deſideriũ magnũ ſuſcepimus una certe una maxime ſpes ſolatur: quę in diuini numinis largitate & in ueſtræ amplitudinis ſacro miniſterio ſita eſt. Nam ſucceſſorem ac rectorem tanti operis ex ſacro collegio optandum confidimus: qui cum ſanctæ eccleſiæ incolumitate Apoſtolicæ ſedi præſit: & noſtras ciuitates: quam filiis de cauſis eccleſiæ ſeptum uocant: præcipuo quodam complectatur amore. Quicunq; ex ſacro ueſtro collegio diuina ſors dederit: tale haud obſcure futurum ſperamus. Nos autem eandem perpetuo fidem atque obſeruantiam exhibebimus: & lætos ad obſequendum animos. Neque uſpiam a congruæ deuotionis diſcedemus officio. Commendare noſtram ciuitatem minime neceſſarium arbitramur. Poſtremo is: in cuius prouidentia ac diſpoſitione cuncta ſunt poſita: dirigat mentes & corda noſtra ad eum optandum ſuperueniente Spiritus ſancti gratia: cuius tum conſilio tum uirtute & opera & in pace regatur: & ſeruetur in gloria eccleſia ſancta Dei. Valete.

SEnenſes ſacro Cardinalium Collegio. S.P.D. Omnium rerum quæ in hominum uita conſuetudineq; uerſantur: nihil maius: nihil præſtabilius pietate & religione dicimus. Nihil quod uel pluris fecerit: uel in maiori pretio ſemper habuerit noſtra Reſpublica: ac proinde ſacroſanctam Romanam Eccleſiam: & ſummi Apoſtolatus ſedem tanquã uerum Catholicæ atque orthodoxę fidei caput præcipue ante alios colimus: ac plurimum ueneramur. Gaudemus nobis: & in mirum modum exultantibus animis collætamur: quum paſtoralis curæ regimen ac diuini operis moderatio in eum rectorem cadit Spiritus ſancti gratia diſpenſante: qui religionis ſtudio diuinæ legis amore moderatione ſapientia iuſtitia æquitate uelut firmiſſimis armis ſeptus tueri eccleſiam: Chriſtianos populos ac Principes dirigere: in pace atq; unitate facillime ſeruare poſſit. Qui Saluatorem Chriſtum imitatus nouerit reſiſtere potentibus: ac debellare ſuperbos: eos præſertim: qui nomen & Crucem Chriſti & odio habent: & hoſtiliter inſectantur. Paſtorẽ eiuſmodi Pium fuiſſe Secundũ præclara eius opera multa teſtantur. Talem quoq; futurũ intelligimus: quem poſt illius obitum cum tanto ueſtrarum dominationum tum conſenſu tum etiam miniſterio in auguſto Apoſtolicę ſedis Throno conſpicimus. Quem optimus maximus atque humani generis pientiſſimus miſerator Deus: qui mortalium quoque rerum maximam curam gerit: eccleſiæ principem eſſe uoluit: claues tenere regni coelorum: ligandi atque ſoluendi tradita poteſtate: dilecto ouium ſuarum gregi preęſſe paſtorem. Diuinam igitur pietatem laudamus: & glorificamus imprimis: quæ tantum bonum largita fidelibus eſt. Gratulamur eccleſiæ: quæ tanto Pontifice decoratur: ueſtris quoq; dominationibus gratulamur: quorum corda afflata Sancto Spiritu unanimiter diuinæ uoluntati paruerunt. Gratulamur Chriſtianis nationibus: quibus in diebus Pauli ſecundi ueſtra fauente ope: uigebit ſemper (ut ſperamus) iuſtitia atq; abundantia pacis. In toto uero urbe ter-

rarum Christiani nominis splendescet gloria. Nobis gaudemus imprimis: qui omni iam dubitatione sublata, nos certo confidimus tuta habere omnia: ita ut Romano fauente Pontifice, ac uestro insuper adiecto patrocinio, summo ocio nostra ciuitas, & quiete fruatur. Nos uero: qui Sanctæ Romanæ ecclesiæ natura & finibus iuncti sumus: sed amore, cultu, & ardentis charitatis uinculo longe coniunctiores: sicuti uestra per suas litteras admonuit dignatio: iugiter ac studiose orabimus eum: qui uult omnes homines saluos fieri: ut cum longitudine dierum dirigat gressus dispensatoris sui: ac ministerii uestri ad regendũ populum eius, in uiam salutis & pacis. Ad amplificandam Apostolicæ sedis gloriam: ad reportandam optatam ex hoste uictoriam: atq; ex immani Turchorum tyranno Maumethe gloriosum triumphũ: ad eum deniq; coercendũ: qui tam crudeliter, tamq; nefarie in dominici gregis grassatur ouili. Quod uel maximum iampridem est: atq; ardentissimum desiderium. Gratias agimus de his: quæ iucundissima nunciata sunt nobis. Estote fœlices uenerandi patres: ac sciunto uestræ Dominationes, alacres nos fore semper ad ea studiose agenda: quæ ad ecclesiæ Romanæ spectent uel utilitatem, uel decus. Quibus nostram rempublicam diligentissime cõmendamus. Valete.

Senenses .P. Cardinali. S.P.D. Quam antea lætitiam cœpimus ob gloriosam Sanctissimi Pontificis assumptionem ad sacri Apostolatus fastigium: cumulauit nuper tuæ Dominationis ad sacrum sanctorum patrum collegium cooptatio: quæ nobis & uniuerso huic populo summam attulit uoluptatem: præsertim tam benigne per suas nobis litteras indicata. Agimus æterno principi grates: qui consulens salubriter fidelibus populis & Catholicæ fidei prospiciens firmitati: eos ad sublimandam Romanam ecclesiam euehere ac præficere dignatur: qui una cum summi Pastoris prouidentia eiusmodi ad custodias dominici Gregis uigilias, curas, labores adhibeant: quo & inuadentium, atq; grassantium hostiũ coerceatur insania: & Christi nomen magis, ac magis augescat indies. Itaq; gratulamur ecclesiæ: quæ huiusmodi preterea nacta præsidium ẽ. Gratulamur tuæ dominationi: cuius merita illustrantur: ac debitis afficiuntur honoribus. Gratulamur huic cõmuni patriæ: quæ tantũ ciuem habere meruerit: cuius gloria saluti, adiumento, firmiori tranquillitati nobis futura est. Agimus de significatione benigna ingentes gratias: & ut hoc præclarum bonum diuturnum sit, uehementer optamus: oramusq; eum suppliciter: qui solus bona cuncta largitur mortalibus. Vale.

Senenses Francisco Cardinali senensi. S.P.D. Non magno sine dolore: nõ absq; grauissimo luctu & lachrymis innotuit nobis mors piissimi Pontificis, & Romani pastoris, matura quidem sanctis, gloriosis, & præclaris eius editis operibus: sed immatura nimium uotis nostris, & huic reipublicæ: cuius salus: cuius tranquillitas & gloriosus nomen, plurimum ab illius uita, atq; optima dispensatione pendebat. Lux magna orta erat mundo: & huic præsertim ciuitati: quæ illius clara luce fulgebat. Petri nauicula: quæ in hoc fluctuante salo: in hoc mari magno, & uasto pelago natabat: optimi gubernatoris prouidentia regebatur. Vniuersa dominici gregis concio: sub uigilantissimi pastoris custodia tuta & secura perstabat. Vigebat Christianæ religionis cultus: fides catholica plurimum feruere cernebatur: quando Romani pontificis cura & cogitatio omnis ad comprimendos Barbaros hostes, & ad crudelissimum tyrãnnm expugnandum, debellandumq; uersa erat. Fęlix sors sperabatur Christiani nominis, sub tanti tamq; magnanimi gubernaculo ducis. En repente ab oculis mortalium mors sæua substulit tantæ claritatis fulgorem: quem amissum dolent fideles populi (ut arbitramur) in mirum modum: sed supra q̃ dici potest: deplorat nostra ciuitas: quæ in tanti patris & optimi custodis protectione spem firmissimam collocarat. Quæ Pio uiuente Pontifice, securitate, pace, ocio, atque omni bonorum cumulo fruebatur. Nunc dolet: premitur: cruciatur tam præcipui boni possessione orbata: & occidisse Solem quendam fulgentissimum arbitratur Pii, Papæ. n. obitu: cuius admirabilis uirtus, diuina eloquentia, pastoralis curæ solertissima cura, inculpatum regimen toto orbe clarebat. Sed nec cuiusquam litteræ: nec uel maximi oratoris uox: summã animorum nostrorum molestiam ualeat explicare. Sed quid frustra dolemus? Impium est diuinæ uoluntati non esse concordes: cuius prouidentia, cuncta semper recto fine disponit: quem uero in hoc mortalis æui cursu laborare uoluit, in rerum humanarum cura: nunc in beatorum concilio locare (ut opinamur) dignata est: & alium prouidebit: tanti operis auctorem: qui & ipse Spiritus sancti gratia illustratus, in pace gubernet populum sanctum Dei. Sed utinam annuat uotis, ac precibus nostris. Nos pro nostro studio, & filiorũ deuotissimoq; affectu: primũ ex optimis animis pollicemur: atq; deferimus: siquid est: quod ad tuæ dominationis decus, aut uoluntatem efficere possit nostra Respublica. Nam id omne: quodcunq; intellexerimus cordi esse: læti prestabimus. Deinde & si minime necessarium sit: nostræ ciuitatis & dulcis patriæ salutem & libertatem, tuæ dominationi suppliciter commendamus: ut eas in posterũ: sicuti antea quoque factũ est: tueatur: foueat: iuuet: amplificet: quali aĩo uiuens semp fęlicis Pius memoriæ, facere consueuit. Deniq; quæ optimi parentis officium exhibet tua dominatio: habebit & nos perpetuo obsequentissimos filios: ac si quid propter Pontificis migrationem oriatur noui: si quis huic ciuitati, quouis pacto insultare: præsumpserit: tua Dominatio, ut de opportunis præstandis auxiliis, etiam cum ecclesiasticis copiis

operam adhibeat: fient & certo speramus: & ad illustrem fratrem tuum scripsimus: quanquam id sua sponte effecturam confidimus.

SEnenses Archiepiscopis/Electoribus sacri Romani Imperii. S.P.D. Vna ueterũ sapientum uoce perhibetur: tales plerunque esse terrarum populos: quales extiterint: qui illis præsunt: atque imperant. Nec tanta legis cuiusquã uis est/ad bene recteque uiuendũ: quã non facile superet optimi Principis sapientia/& uirtus. Quamobrem optandũ uidet imprimis: ut qui ad maximarum rerum gubernationẽ/regimenque accersuntur: cæteros: quos parere necesse est: probitate/moderatione/constantia/fide: quæ totius ẽ iustitiæ fundamentũ: longissime antecellant: Itaque Lycurgus Lacedæmonius/Principes ad Iustitiam Imperiorum: populos ad obsequia principum: sapienter instituisse fert. Sed quidnã de eo Principe sentire debeamus: quẽ cunctis terrarum populis moderari conueniat: cui totius pene orbis sit tradenda potestas: in cuius administratione omnium ferme rerum summa uersetur! Vos igitur pro singulari nostra in sacrũ Romanum Imperium fide/atque in Imperatoriam Maiestatem obseruantia: ea fiducia: quæ uere fideles decet: hortamur: atque obsecramus: ut eum rebus humanis gerendis præficere uelitis: q pietate & iustitia/merito iure/tãto sit dignus Imperio. Qui Princeps pacis Barbarorum imanitatem facillime superet: & accinctus gladio potentissime suos hostes coherceat: Vexillum Crucis gloriosi certaminis triumpho/quouis gentium uenerandum ingerat. Illum quæsumus præficere instituatis: cuius sit admirabilis competta uirtus: quem inter splendidos Heroas: quos tradit antiquitas: nõ iniuria annumerari conueniat: qui uere didicerit: sectatus Saluatoris uestigia: superbis resistere: dare supplicibus gratiam: parcere subiectis: & debellare superbos. Nam cũ duplicem in militante ecclesia constet esse præcipuam potestatẽ: & duo ueluti terrestria luminaria/ad illustrandã catholicæ religionis claritatem: Pontificẽ Maximũ: qui summus Sacerdos ẽ: & Romanũ Regem/atque Augustũ Imperatorem: quod est Propugnatorẽ fidei: utrinque sane eiusmodi esse oportet: ut quantum fas est: coelitum uitam imitet in terris: & comptentis/ac pro nihilo habitis humanis rebus/ad præclara & imortalia edenda opera/totũ sese/penitusque cõuertat. Oramus igitur Deũ: ut labanti sæculo succurrat: moderatorem tantarum rerum ex sententia dare dignet: uotis nostris annuat: corda uestra ad deligendũ quendã ueluti uniuersorum dominum clementer inspiret. Nos uestris semper studiis/lætis animis obsequemur: sperantes apud uestras amplitudines hãc Rempublicam sacri Romani Imperii/ac uestrum quoque obseruantissimam/ualituram gratia. Valete.

SEnenses Baptistæ Vrsino Præfecto hospitæ/ac sacræ domui/diuo Ioanni Hierosolimitano dicatæ. S.P.D. Rhodus nobilis ac celebris Insula/una Magne pater: & domine/præcipue arx tutissima/& firmissimum catholicæ fidei propugnaculum habenda est. Vna Barbarorum transitum suo munimento semper occlusit: & sæuam illorum imanitatem repulit. Eo fideles septi præsidio/ocio maiore/ac securiore tranquillitate/fruunt. Quod nos certo persuadentes nobis/magno semp desiderio optauimus: ut is tuæ Sanctissimæ religioni præficeretur: qui sanctissime pietatem amplexans: zelo fidei feruens/Christiani cultus amore flagrans: & ipse magno: & excelso animo oppugnatores Crucis frenare: ac propugnare paratus sit: & qui Christo militant: fortissimos athletas ad uiriliter decertandũ/exẽplo potius q̃ uoce/atque exhortatione compellere. Peropportune ceciditte ex sententia contigit/prospere desuper datum est: ut tua dominatio tanti ministerii locũ sortiretur: in quo ea cõcurrant omnia: quæ in optimo Imperatore & acerrimo propugnatore fidei esse debent. Scientia rei militaris/ac bellicæ laudis exercitatio: summa uirtus/ac fidei plenitudo: secũda fortuna: quod ẽ superni numinis aspiratio magna/ac præcipua auctoritas. In quo ea inesse cernantur omnia: quæ tenere conueniat: q maximis gerendis rebus sit præfuturus. Bene igitur & feliciter/cum Christiano populo actum esse arbitramur: in hac tui sacri muneris designatione. Gratulamur populis fidelibus: nostræ piissimæ ciuitati gaudemus. Tuæ autem congratulamur dignitati: auguramurque: ac præsagimus optatam diu: ex sæuo atque nefario hoste uictoriam/& gloriosum triumphum: ne tandem diutius Italiæ faucibus immineat Barbarorum gentium impietas: & earum elisa superbia: in omnem terram exeat catholicæ fidei sonus: & in fines orbis terræ: diffundat radios Euangelicæ claritatis fulgor. Nos nostram ciuitatem/ac uires eius tuæ amplitudini deferimus: ciues nostros præsertim: qui tuæ religioni mancipati sunt: confratres Hierosolimitanos/ac Rhodios milites cohortantes: ut tuis pareant iussibus: & a præclara tui imitatione nõ discedãt: sacras uero: quibus præfecti sunt: ædes: eo q cum illis/tuæ dominationi plurimum cõmendamus. Vale.

SEnenses Generali ordinis prædicatorum. S.P.D. Semper nostra Respublica & Senensis ciuitas studia omnia/& omne doctrinæ genus/in magno honore habuit: & acciuit libenter doctos in omni disciplinarum genere/atque eruditos & claros uiros: per quos studia maxima florere consueuerunt. Qua nos mente ducti/conduximus ad publice legendum/doctissimum: tum naturalis/tum sacræ/ac diuinæ Philosophiæ sectatorem insignẽ uirum Ioannem Viterbiensem: q acceptam prosequitur lectionẽ: & fidẽ dedit: ad fides usque complere. At nuper accepimus institutum esse: ut in Minerua Romanæ urbis/celebri loco/publicæ lectioni incũbere debeat. Quod certe fieri nõ possit sine studiorũ nostrorũ detrimẽto: simul atque auditorum

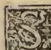
iniuria. Proinde tuam oramus paternitatem nostræ amicissimam Reipublicæ: uti facile assentiatur postulatis nostris: nec repête deserat Ioannes iniunctum hoc & necessarium legendi munus: Hoc p̄sertim anno: pro cuius curriculo laus superq̄ nostræ urbis Gymnasiis consultum esse uidebať. Et si nos fallat doctoꝝ fides merito iure queri atq̄ expostulare possimus. Quod si uel hosti fides seruāda est: cui seruari conueniat: una nostra Respub. præcipue digna esse putāda ē: quæ nemini unq̄ fecit iniuriam: integritate fide constantia præstat: & prædicatorum ordinis religiones coluit semp̄ īprimis: atq̄ uehemēter auxit. Quod sane in promptu est: nec pōt cuiquā obscurū esse: q̄ nostræ ciuitatis iura leges instituta & optimam recte uiuedi disciplinā perspexerit. Vale.

Senenses Generali ordinis Carmelitaꝝ. S.P.D. Per tuas litteras cōmēdatur nobis Carmelitaꝝ Cęnobium nostrę urbis. Nostra ea mens ē: ut eū pie & sancte agāt: q eo ī loco diuino sunt cultui mācipati nullū desit nostræ Reipub. iustū præsidium: idq̄ studiose ipsi curabimus: tuq̄ ob intemeratæ ac gloriosissimæ Virginis diuę Marię uenerationē: quā unā hæc ciuitas: quæ cognomento sui nominis maxime gloriať: inter penates nostros cultu & summa pietate atq̄ amplissimis quibusq̄ mactat honoribus: qbus certe iisdem gloriosis titulis uestra quoq̄ lætať sacra religio: tum ob nostrę urbis ornamentū ac decus. Quæ fana tēpla & sacra delubra nō modo nunq̄ neglexit: sed ad eoꝝ etiā conseruationē atq̄ amplificationē summā industriam atq̄ operam contulit. Sed nec tua fuerit inanis cōmendatio: quinimo plurimū apud nos habitura momēn est: idq̄ esse tibi debet firmiter persuasum. Vale.

Senenses Generali ordinis Heremitaꝝ. S.P.D. Nosti q̄ fuerimus studiosi: & fouere semper & omni auxilio iuuare tuos cœnobitas. Testanť: quæ magnificentiora extant Heremitarū ordini: ac tuæ religioni dicata ædificia: & splendidiora nūc tandē posita templa. Testantur & nostroꝝ studioꝝ Gymnasia: ad quæ celebranda tuos: qui doctrina & diuinarum scripturaꝝ præstant scientia: libenter accersimus. Nec recensere opus est: quotusquisq̄ ex eadē religione ad annunciandū uerbū Dei accitus sit: q̄d & fecimus sępe libēter: & posthac facturi sumus. Sed unū superest: ut huic sacro cœnobio quempiā præficere uelis: in quo patriæ charitas: integritas uitę: diuinoꝝ cognitio: gubernandi peritia inesse cernať: & quę uirtutes condit alias: concurrat diligentia: quę ut in uno reperiant̄ oia optabile est. At illud īprimis considerandū uideť: ut Senentis Senensem locū regat. Ita. n. optime eius utilitati prospectū iri arbitrabamur: ac te: ut efficere institias uehementer hortamur: suademusq̄. Vale.

Senenses Generali Ministro ordinis minoꝝ. S.P.D. Sacram Minoꝝ religionē: quæ una omniū prima in tota fidelium concione & sancta florescit ecclesia: nostra semp coluit ciuitas: & in summa ueneratione habuit. Quippe quæ latissima numero propagať: doctrina refulget: maxima deuotione feruet: & ad tuendū orthodoxæ fidei sanctū & catholicum dogma plurimū adiumenti præstat. Et quanuis uniuersus ordo ipse sanctissimus uigeat: tamē eiusdem gregis professores: q de obseruantia cognominantur: quāta polleant ubiq̄ gratia: & quāto habeanť ī pretio: tua nouit præ cæteris amplitudo: cuius gubernaculo & auctoritate muniti eam retinuerūt: atq̄ auxerunt uiuendi rationē: quā diuus Bernardinus optimus pater patriæ & huius ciuitatis alūnus uerbo simul & exemplo reduxerat. Meruerunt pro ingenti fide & deuotionis atq̄ charitatis studio ab iis: q Apostolicæ sedi præfuerūt quasi uberrimis quibusdam gratiaꝝ fluentis priuilegia complura & multiplicium donoꝝ largitates: quod scripta multa ac monumēta declarant. Videbitur fortasse uel superuacuum uel absurdū: & certe nō necessarium eos tuę dignitati cōmendare: q ipsi p se cōmendatissimi sunt: quos iuuit: fouit: aluit: amplificauit tua benignitas: cuius q̄ humanitate & opa plurimū clarueruntt: nōs tamē abundantia amoris & pro nostræ officio reip. quę tuam religionē obseruat: & ob celebre Bernardini nomē: quos paulo ante memorauimus: Christi seruos beniuolētia & honore prosequiť: summa tuā amplitudinē diligētia obsecramus: ut quēadmodū antea cōsueuit: ita nūc uel magis eosdē cōmēdatos suscipiat: eoꝝq̄ iura oia atq̄ īstituta tueať: quęq̄ a Sūmis Pontificibus illi adepti sunt: tuo freti p̄sidio tāto seruēt facilius: q̄to maiorē in tua ope fiduciā & spem firmiorem collocauerīt. Quæ res nobis una cum cæteris fidelibus populis mirum in modū cordi erit: p̄sertim si accepta atq̄ indulta ab Apostolica sede inuiolata possideant. Quod si sancti cęnobitę fuerint affecti: & nobis apponemus gratię: & ascribemus sūmę charitatis argumēto. Vale.

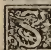
Senenses. N.S.P.D. Non credimus te ignorare Illustris Princeps iamdiu nos cū præclarissimo Venetorū Dominio de societate ineunda tractauisse: & de Imperatore exercitui præficiendo: qui hostium fit agrum inuasurus. Deum testamur hæc nos nec petere nec optare: nisi pro libertate & pace tuēda: quæ duo īter cūctas res humanas præcipua bona putanda sunt: atq̄ ob id etiam magnopere expetenda. Quæ igitur iuste honesteq̄ hactenus p̄quisiuimus auctore & tanquam auspice Deo pro uoto confecimus: & tum stabilem concordiam: tum optimam societatem & confederationem contraximus: ac firmauimus pridie kalēdas Ianuarias. Mox curabimus quæ reliqua sunt: & quæ tranquillitatem & ocium uel parere: uel tueri possint: quæ uolumus te nō latere. Vale.

Enenses.N.Cardinali.S.P.D.Magni ac praeclarissimi Oratoris sententia est:ut eos tum obseruare-tum etiam efferre debeamus:quorū explorata sit uirtus:perspicua doctrina: perspecta sapientia: & comperta omnibus integritas:ac uitæ merita.Nam ita res huma næ recte laudabiliterq; geruntur:si præsunt q cū summa rerū scientia & cognitione probi tatem quoq; & uitæ sanctimoniam coniunxerūt.Quod & si cæteris i rebus tum eandē habere constat:in spirituali tamē administratione certū-atq; indubitatū est.Cū igit ob defuncti Antistitis interitū uacet in præsentia Tolletanus Episcopatus:scimus ab Apostolica sede de nouo creando Præsule consiliū capiendū.Credimus competitores multos ad eum Episcopatū impetrandū diligentem operam daturos:ut plerūq; in eiusmodi euentu fieri solet.At nos multis habitis rationibus-iustum atq; æquum putamus esse:ut p illustri.N.intercessionē atq; efficacē operam cōferre debeas:primū ob eius uiri summā uirtutē-eruditionē-ac sapientiam:deinde ob Gallicæ nationis gloriā:de qua ille originē trahit claro: & nobilissimo genere ortus:tum ob Tolletani populi desideriū:q hūc maxime diligūt:ac magna deuotione psecunt:tum ob ipsius Episcopatus amplificationē:quā operante eius uiri industria maximam fore confidimus.Postremo:ut nobis postulantibus mos geratur:qui illum ex intimo animo charum habemus: & propter eius amplissimas laudes tantopere commendamus. Si igitur eam dignitatem tua intercessione consequetur: nobis ipsis beneficium collatum iudicabimus. Vale.

Enenses Pio Pontifici Maximo.S.P.D.Cum tuam beatitudinem diuinitus datam Christiano generi censeamus: & illam sua sponte paratam esse confidamus ad prosequendum uerū Iesu Christi Vicarii munus:atq; ad exercendā pastoralē curā satis inflāmatā esse perspiciamus:tamē ipsi quoq; nostro officio pfungemur: & tuā Sanctitatē:ut Christianos Principes decet:ad tuendā sacrosanctę Romanæ ecclesiæ-& catholicæ fidei firmitatem cunctis uiribus cohortabimur:atq; supplices obsecrabimus. Id nanq; conari-atq; efficere oportet:q Apostolicæ Sedi præest: & successorē Petri Apostoli gerit:ut pouidēti uirtute & omni studio atq; consilio Christianos populos-ac fideliū coetus pacatos reddat:ut cōuenientes-& obsecuti pastoris uocibus ad unitatē fidei roborandā alacres:atq; instructi sint: & ita se comparēt:ut p fide & orthodoxa religione tuenda-nullū neq; recusent discrimen:nec etiam mortis periculū reformident.Ac demum tranquillitatis fidelibus optimū fuerit-ac salutare consiliū-bellū aduersum imanem Turchorū-& sæuū tyrannū suscipere: & animose gerere.Quum igitur de Italiæ pace constiterit nobis p augēdo Romanę ecclesiæ statu: & tuæ beatitudinis gloria illustranda-nec parcemus ullis laboribus-nec sumptibus:et pro fide seruanda etiā caput & dominii decus profundere parati erimus.Gratum aūt fuerit his omnibus de rebus tuā audire sententiam. Vale.

Enenses Pio Pontifici Maximo.S.P.D. Postulauit tua Sanctitas-q tum p suas literas: tum etiā p Legatos cognouimus:ut ad defensionē Christianæ fidei-& tutelā sanctæ matris ecclesiæ auxilium: & opportunos fauores conferre debeamus. Laudamus imprimis præclarū-ac sanctissimū beatitudinis tuę propositū: & ut contra imanē Turchorū tyrannum expeditionē-ac necessaria præparet adiumenta:pro uirili nostra oramus:ac deuotissime supplicamus.Nos aūt quanquā per Legatos aperuimus nostrū consilium: & ad Christianum nomē tuendū-promptissimū cordis affectum:rursum tamē deferimus uires nostras: & nō modo diuitias omnes:sed uitā quoq; & sanguinem ad reprimendā teterrimā Barbarorum insaniā-atq; sæuitiā: & ad protegendā catholicā fideliū nationem:ut eo officio functi uideamur:quod subire-ac perficere gloriosum est:præterire detestabile facinus:atq; execrandum scelus.Tu modo incumbe in inceptum opus: & reliquos fideles exhortare Principes:ut unanimiter conuenientes-alligemus Reges iniquos in compedibus: & nobiles eorum in manicis ferreis. Nos quod uerbis pollicemur-re ipsa libentius præstabimus. Vale.

de concordia procura

Enēses Pio Pontifici Maximo.S.P.D.Nihil est ex omni rerū numero:quod maiorē uim habeat:nec omnino sit præstabilius unanimitate-atq; concordia:qua una (ut præclare nobilis tradit Historicus) paruæ res crescūt: & absq; dubitatione una hac efficiente uirtute oīa firmitatē incremētūq; suscipiūt.Id imprimis tuæ beatitudini exploratū est:quæ a primæ ætatis temporibus pro catholicæ ecclesiæ gloria & christianę fidei augumento ad cōciliandam inter fideles Principes concordiam-& pacem potissimum laborauit.Itaq; merito potestas tantæ uirtutis tuæ Sanctitati comperta est.Cum igitur ad defendendam orthodoxam religionem-& ad subigendum Barbarorum crudelissimum tyrannum ineunda consilia sint: & diligēs adhibenda præparatio:putamus hoc imprimis tum necessarium-tum salutare remedium:ut ante omnia fideles omnes nationes & Principes Christiani ad unanimitatem-atque concordiam redigantur:ut omnes pacate conueniant: & uno eodemq; consensu ad præclarum & gloriosū certamen accingantur:ut districto Petri gladio-& cunctis fidelibus tuam sanctitatem ducem sequentibus-aduersum infideles uiriliter insurgamus:disrumpentes uincula eorum:et proiicientes ab oppressis Christicolis teterrimum illorum iugum.Ad id nos nihil omnino prætermittere affecti sumus. Vale.

PIus Secundus Pontifex Senensibus Salutem & Apostolicam benedictionem. Non erat antehac dubia nobis uestra uolũtas: nec ignorabamus uestræ deuotioni certum decretumq; ut pro nostra ac Romanæ ecclesiæ firmitate ita affecta esset: ut hi soliti sunt: qui in Christianorũ & fidelium coetu collocati nihil cupiunt: nihil affectant magis q̃ catholicam tueri fidẽ: & Christi religionẽ extollere: & illius amplificare gloriosũ nomẽ: per quem Reges regnãt: & Principes ac Respublicæ in terris dominant: ac regũt. Itaq; uestram deuotionem nõ modo magnis efferimus laudibus: sed ita ꝓbamus: ut nihil sit: quod uestra animi magnitudine ꝓstabilius eẽ arbitremur: præsertim cũ ex intimo cordis affectu nec ficta sed sincera animi charitate ea uos polliceri ac deferre cognouimus: quę & necessario cogit diuini cultus debita reuerẽtia: inuitant ꝓgenitorũ uestrorũ uestigia: & uestræ præclaræ uirtutis magnitudo ac præstantia postulat. Per alias litteras omnia diffusius cognoscet uestra deuotio. Valete.

SEnẽses Pio .ii. Pontifici Maximo. S.P.D. Nunquã satis dignas possimus agere tuæ Sanctitati gratias ob præclarũ & amplissimũ tuæ liberalitatis officium: quod nobis pro ingenti tua pietate nuꝑ impartitus es. Id ꝑfecto & supra nostras facultates excellit: & eloquentissimi uiri oratione merito exornandũ sit. Statuimus satius esse: nullũ ut faciamus uerbũ: quã nõ satis pro dignitate efferamus. Itaq; & imortales agimus: & habemus sempiternas tuæ beatitudini gratias: & illum deprecamur: in cuius potestate cuncta sunt posita: & a quo bona oĩa proficiscunt: ut pro nobis amplissima tuæ clementiæ rependat premia. Nobis aũt eam tribuat facultatẽ: ne in tam magni muneris amplitudine prorsus ingrati uideamur: præsertim uero cũ nullũ sit (ut Persæ arbitrant) ingratitudine scelus aut turpius aut omnino execrabilius. Nos certo perpetuo deuinctos habebit tua Sanctitas: quæ semꝑ uerus pater patriæ decantabit. Vale.

SEnenses Pio .ii. Pontifici Maximo. S.P.D. Omnes tuæ beatitudinis clementiam cunctorum fideliũ cõmune profugium esse arbitrantur: atq; ea fuit semꝑ Apostolicę Sedis consuetudo: ut ad eam confugientibus benignã opem atq; auxilium præbeat. Idcirco ꝑ nostra ingenti deuotione ac fide suppliciter tuam deprecamur Sanctitatem: ut .N. in suorũ gregẽ dignetur ascribere: & benigne suscipere preces nostras: ut ꝑ ipsius meritis & tuæ beatitudinis inaudita benignitate atq; clementia intelligant oẽs .N. a nobis nõ uulgariter cõmendatum: & ita tractari á tua Sanctitate: ut facile cuncti percipiant sub umbra alarũ tuarũ tegi: qui fideliter ac deuotissimo cordis affectu tuæ pietati deseruiunt. Vale.

SEnenses Summo Pontifici. S.P.D. Cum summa ueneratione tuæ beatitudinis breue suscepimus ꝑ ecclesiasticis tuæ Sanctitatis copiis: quæ in auxiliũ Florẽtinorũ mittuntur ob Volaterranos motus. Liberũ transitũ libẽter impẽdimus: & quę tuę grata sint Sanctitati (ut filios obsequentissimos decet) lætis animis ac perlibẽter efficimus. Tam uero inter excelsam Florentinam Remp. & Volaterranas cõmunitatem controuersiam uehementer dolemus. Vale.

SEnenses Sũmo Pontifici. S.P.D. Qua decet obsequẽtissimos filios obseruãtia: tuæ accepimus Sanctitatis litteras sup .N. negocio: quod illi est cũ nostra Rep. Eius confidentiã ualde mirari cogimur: q nostræ ciuitatis nullã uidet habuisse ratiõẽ: atq; ipsius dignitati parũ modeste prospexisse: quẽ plura cõfinxisse apud tuã beatitudinẽ plane coniicimus prorsus a uero abhorrentia quæstũ ablata sibi bona: quæ in nostro sunt agro: ab alio occupari: & quæ penes sequestrũ posita sunt: & quidẽ Fisco nostro apposita: quo modo cõmunis iuris ꝑmittit ratio. Sed a suo ille ingenio nõ recessit. Nobis ultro iniuria illata ẽ. Nostris sacra sublata. Nobis denegata iustitia. Diutius hoies tollerauimus. Sępe ꝑ litteras: ꝑ Legatos nostros: ꝑ tuę Sanctitatis auctoritatẽ mollire illorũ duriciem nixi sumus. Nullũ ꝑtermisimus amicorũ uerũ officium. Ad tuã beatitudinẽ cõfugimus. Suppliciter iustissima de causa & eius opẽ iplorauimus. Quæ excogitari potuerũt nulla remedia maiora ꝑtermisimus. Quid multa? Frustra hęc tẽtata sũt oĩa. Abusi sũt ii patientia nr̃a. Elusit nos obdurata illorũ ꝑtinacia ꝑter iura diuina & hũana: ꝑter ꝓbatã honeste uiuẽdi rationẽ: ꝑter amicitiæ legẽ ac fędera: ꝑter tuę denuq; (ut certo credimus) Sãctitatis uolũtatẽ: quã eos salteẽ uereri oportebat. Iniuste nr̃a usurpãt. Retinẽt alienũ. Ablatũ ui possidẽt. Fecimus i ipsos quæ iure pro denegata iustitia fieri & debẽt: & solẽt: ac fecimus sane inuiti: qppe cũ amice & cõiũctissime secũ uiuere cupiamus: quæ oĩa tua Sãctitas nõ ignorat. Quocirca mittimus querelas: ad medicinã rursus aios reuocabimus: illã expetentes ab optimo medico uniuersali pastore auctore iustitię mediatore bonorũ ac sũmo Pontifice & Xp̃i i terris Vicario: quẽ iterũ obsecramus ꝑ Xp̃m: cuius disciplina oĩs iustitia ẽ: ut ad medendũ his malis dignet iam tãdẽ cogitationẽ atq; operam cõuertere: ut nõ leuis mali superficies: quæ quotidie crebrior pullularet: sed radix malorum funditus extirpetur. Eia tollat tua Sanctitas hæc discordiarum semina. Iubeat quęsumus pro sua ineffabili bonitate homines restituere sacrilegio ablata. Faueat oramus iustæ Senensium causæ: qui nullis Fidelibus nationibus erga Apostolicã sedem & tuã Sãctitatem inferiores sunt fide studio ac deuotissimo animorũ affectu. Iusta poscimus. Hæc nos ab auctore Iustitiæ in terris impetraturos confidimus. Nam si ita fiat: recte se habebunt omnia & iustitię ocio concordiæ tua Sanctitate optime consulet. Poterit tunc tir il e nos

adire: & a nobis: qui libenter iustitiam consectamur: nihil patietur iniusti. Nos semp experietur tua Sanctitas: tam honestarum rerum appetentissimos: quam Apostolicæ sedis: & tuæ beatitudinis obseruantissimos filios. Fecit causæ grauitas: concordiæ cupiditas: sed & temerarii hominis calumniosa delatio: ut simus scribentes progressi longius. Dignetur quæsumus tua beatitudo dare prolixitati necessariæ ueniam: & quæ omnibus moderatur fidelibus: redigere oia ad rectam normam. Postremo speramus tuam beatitudinem longe maiorem honestatis nostræ: quam impudentium temeritatis & iniustitiæ rationem habituram. Vale.

Senenses Florentinis. S.P.D. Nihil potest oio nobis euenire molestius: quam oriri quicquam inter nostros homies: quod uel contrarium quieti: uel nostræ coniunctissimæ amicitiæ uideatur aduersum. Sed sæpe fit: ut præter uicinos sit de agrorum finibus controuersia. Verum nostræ partes sunt: ut ea ois quamprimum tollatur e medio: nec patiamur dissentire: ac disceptare nostros: cum nos ipsi potius certare beneficiis consueuerimus. Nos quantum in nobis est iampridem oppidanos nostros Montis Rotundi iussimus quiete agere: nec quicquam prorsus uestris hominibus molestum auderent. Quod siquid contra factum sit: certo sibi persuadeant uestræ Magnificentiæ tum insciis: tum inuitis nobis factum esse. Sed siquid a uestris hominibus ortum sit: id constat totius rei fuisse causam. Ac tam & si uestri iniuriam prius intulissent: & porcos uiolenter abegissent: tamen qui paulo ante huic Magistratui præfuerunt: edixerunt nostris: ut gregem interceptum restituerent: quum uicissim & ipsis redderetur quod præter iustum fuerat retentum a uestris hominibus: quod cum fuerit a uestris Magnificentiis per uestras litteras postulatum: non possumus non admirari minime factum esse: cum & iustum: æquumque sit: & proculdubio nostræ uicinitati: ueræ amicitiæ: & ueteri necessitudini consentaneum. Quamobrem iterum: atque iterum uestram amicitiam oramus: ut eodem nobiscum aio hanc disceptationem oem componere instituat: & ad iustam conciliationem redigere: ut primum utrinque detenti sues restituantur: quod nostris enixe imperauimus. Deinde uero ut rata sint: quæ per laudum communi concordia dudum confecta sunt: & ita confecta: ut sit nullus posthac controuersiæ locus: si ea exequantur uestræ Magnificentiæ: quæ nos omni seruare studio parati sumus. Atque (ut non solum præsens tollatur controuersia: sed & totius futuri mali semen) præfigantur limites: atque ita constituantur: ut & qui modo sunt: & posteri oes eadem compositione lætentur. Hoc suum iustitiæ est: stare conuentis: hoc æquitatis: hoc mutui amoris proprium: hoc ueræ & germanæ beniuolentiæ exploratissimum documentum. Proinde rogamus: ut finem statuamus: ne serpat id malum: quod certo credimus non minus uestris Magnificentiis: quam nobis ipsis esse molestum. Valete.

Senenses Summo Pontifici. S.P.D. Fratres minores de obseruantia (ut appellant) nuper complusculos adolescentulos: ciues nostros: ad religionis ingressum suasionibus pellexerunt. In his &. N. Francisci Lucii: spectatissimi equitis filium uix agentem annum sextum decimum: ut ipse pater affirmat: præter diui Francisci Regulam: & sanctam constitutionem: quæ neminem admitti iubet: nisi decimum octauum saltem attigerit annum. Hoc patri graue est: non religionis gratia: quam uenerabiliter colit. Sed tenellæ ratione ætatis: nec dum ad capiendum consilium: & ad deliberandum uitæ genus idoneæ: quod certe probabile nobis quoque uideri debet. Nam uerendum est in eiusmodi adolescentulorum moribus: in quibus maxima consilii infirmitas est: ne fortasse per inconstantiam aliquid deterius contingat. Proinde nos quoque commoti patris lachrymis: qui filium cupit salutarem inire uiuendi rationem: & rem magnam sapientiori subire consilio. Tuæ sanctitati supplicamus: ut eius auctoritate ac iussu reddatur adolescentulus: filius patri: iubeatque præfatos religiosos a suis constitutionibus non discedere: atque expectare id tempus ætatis: quod sapienter & salubriter ab eorum regula præfinitur: ne in tam sancta religione inconsulto: aut perperam aliquid factum esse uideatur. Quod si corrobotata ætate atque ingenio: in eodem perstabit adolescens proposito: non aduersabitur pater filii saluti: quam maxime optat: sed gaudebit potius: si optimam partem elegerit: quæ non auferetur ab eo. Vale.

Senenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Intelliget tua dominatio: quod modo factum est: de religiognis ingressu. N. Spectabilis equitis: Francisci Lucii: filii: quod quidem dolet pater non iam propter ipsum: quod optimum & præclarum est: uitæ genus: sed considerans teneram nimis ætatem: atque infirmitatem consilii. Nam solent pellecti nonnunquam adolescentuli repentino quodam quasi uento: alia arripere: quam quæ secundum ipsorum naturam sunt: & salutari accommodata consilio. Orat per nostras litteras Pontificis Sanctitatem: ut iubeat fratres minores de obseruantia (ut appellant) qui præter suam ipsorum regulam citra .xviii. annum admisere puerum ad religionis grauitatem: reddere patri filium: dum assequatur capiendi consilii idoneam ætatem: quod cum nos quoque & honestum & tutum putemus postulatum: oramus tuam dominationem: ut apud Summi Pontificis beatitudinem: ad eundem effectum dignetur diligentiam: atque intercessionem adhibere: quod certe & ualde probabimus: & habebimus etiam gratissimum. Vale.

Senenses Summo Pontifici. S.P.D. Non putamus alienum a recta ratione & sæpissime eos tuæ beatitudini Pater sanctissime commendare: quos ornat uitæ probitas: sacræ religionis decus: scientiæ copia: nec uulgaris doctrinæ splendor: præsertim a tua sanctitate iampridem optime institutos. Maxime nanque expedire arbitramur ecclesiæ sanctæ Dei: & Christianæ Reipub. si uigeant in illa: & magnis afficiantur honoribus sapientes uiri: ac summa

eruditione præstantes. Franciscum Sansonem non tam generis gratia/ ac patriæ merito: quam cœteris laudibus: quas illi tua iamdudum pietas comparauit: non solum diligimus: sed etiam ob uirtutẽ: ac scientiæ præstantiã/ indies magis illustrari cupimus/ speramus supplicẽ intercessionẽ nostrã/ ac deuotissimas preces fore non inanes/ præcipue apud tuam beatitudinem: quæ eos libenter suscipit: qui ad Christi nomen efferendum: sacram Minorum religionem tuendam: catholicam fidem augendam/ consilio/ amore/ studio doctrina probe instructi uideantur. Si igitur tua sanctitas Sansonis auxerit dignitatem: atq; honestatum illum pro tua pietate/ ad ampliores honores euexerit: non dubitamus Apostolicæ sedi/ honori: ecclesiæ/ maiori firmitati: religioni/ ornamento: & cum cœteris populis tum huic patriæ/ maximæ iucunditati futurum: & gaudio. Senensem tandem populum plurimum/ deuinxerit tua beatitudo/ pręcipuo quodam: & arctissimo/ cum Apostolica sede: cum sacrosancta ecclesia: cum tua deniq; sanctitate/ charitatis uinculo copulatum. Vale.

SEnenses Regi Sicilię. S.P.D. Si uelimus & magna: & inumera tuę Maiestatis erga nostram Rempublicam beneficia repetere altius: nullius tanta fit eloquẽdi facultas: ut pro dignitate laus/ & optimas animi uoluntatem: & beneficiorum magnitudinem explicare possit. Nam si eos maxime excellere arbitramur: qui ad homines iuuandos: & ad prodessendum omnibus nati esse uideantur: non ne merito tuam Maiestatẽ præcipuis laudibus efferre debemus: quæ omnibus prodesse: omnium saluti prospicere: totius Italiæ consulere ocio: nostræ ciuitatis tum expetere/ tum efficere tranquillitatem consueuit? Nam in eo Principe: qui cœteros magnitudine antecellit: & gloria: nulla potest esse laus præstabilior: quam dare salutem: liberare periculis: retinere hominibus libertatem: quæ nos omnia a tua Maiestate accepisse profitemur: quod cum alia exempla declarant/ tum ea: quæ superiore anno data pax est: perspicuum perhibet testimoniũ. Quæ enim poterat benignitas cogitari maior? Quod decus gloriosissimo Rege dignius? Si ergo pacem nobis dedit tua sacra Maiestas: eadem cum illa & bona omnia simul contulit. Quemadmodum enim una iustitia reliquas uirtutes complectitur: ita & pax: quę iustitiæ opus est secum bona continet: & quæ expetenda sunt: omnia. Itaq; cum summa antea foret huius populi in tuam serenitatem fides: & mira deuotio: ita demum exarsit: ut ad summum pietatis: atq; obseruantiæ cumulum: nihil omnino possit accedere. Optimum nanq; patrem: benefactorem indulgentissimum: defensorem salutis/ ac libertatis: auctorem Italicæ quietis: & pacis experti sumus. Nec dedit solum pro sua ingenti benignitate: atq; clæmentia: sed etiã studio: & amore tuetur: quæ summa: atq; perfectissima beneficii ratio est. Qui uero tot/ tantisq; experimentis tuę Maiestatis beneficentiam perspeximus omnem in eius clæmentia spem collocauimus. Vt qui tanto auctore/ tam præclarum: tanq; diuinum pacis donum affecti sumus: id ipsum firmiter/ ac perpetuo conseruemus. Ac freti eius Principis patrocinio: qui omnium rerum amplitudine præstat/ nullius metuimus insidias: aut uim ullas: & fraudem perrimescimus. Veruntamen (ne quid tuam maiestatem nostrarum rerum lateat: cum qua omnia: ut cum optimo nostræ Reipublicæ parente conferre debemus) crebris rumoribus: & multorum litteris accepimus/ magnificum Comitem IacobumPie. rursum cogitare aduersum Rempublicam/ noua quæpiam/ quasi uiolaturum pacis iura: & a tua maiestate percussa fœdera. Id nos difficile adducimur/ ut credamus: primum/ quod ante duo deuigesimum mensem contra Iustitiam est: deinde: quia omnes a nobis in persoluenda pecunia/ constitutis temporibus/ pacis conditiones ad unam seruatæ sunt: tum quia illum uereri tuam Maiestatem non dubitamus/ nec quicquam prorsus audere: quod uel pacis rationi contrarium esse possit: uel aduersum iustitiam: cuius utriusque tuendæ/ tuam Maiestatem scimus auctorem esse: quæ hanc ciuitatem perinde/ ac deuotissimam filiã: & duplicis fœderis societate coniunctam habet. Nam nimis absurdum esset/ clientem uel cogitare quidem: quod patronum abhorrere cognouerit. Quid autem tua Maiestas execrata magis est: quas iniustitiam: cum iustissima sit? Quam discordiam: & rerum perturbationem: quæ princeps concordiæ: & pacis/ haud dubie cernitur? Sed cum undiq; ea per crebrescant: uariaq; sint hominum ingenia: par esse duximus/ id omne cum tua maiestate conferre: quę non minorẽ i tuẽda iustitia: & paces curam adhibitura sit: quam ad eandem conciliandam contulerit. Nostra autem in eo sita spes est: qui sapienter nouerit: benigne uelit: magnifice possit/ totius Italiæ firmitatem retinere: & pacem: quod unum uel præcipuum est tuę Maiestatis ornamentum/ ac decus. Vale.

SEnenses Summo Pontifici. S.P.D. Superioribus diebus dedimus sanctissime pater ad tuam beatitudinẽ litteras: ac per eas nostræ mẽtis consiliũ patefecimus: ut qui Sanctæ Romanæ ecclesię decus: & augumentũ maxime desideramus: ei: quẽ pręfecit Apostolicę sedi prouidentissimus cœlorum Princeps: fidem: deuotionem/ ac summam obseruantiam exhibemus. Quo circa Oratores nostros ad tuam delegimus sanctitatem/ uiros ex nostra ciuitate/ sapientia/ uirtute: atq; singulari doctrina præditos. N. &. N. quibus mandata dedimus: & quæ de nostrę mentis deliberatione procedunt: exponenda commisimus. Hi igitur tuã beatitudines adeunt: quã uenerari: quam adorare uolumus nostro nomine/ Legatos: quos perscripsimus: & ecclesię te Principem cognoscere: & Christianę: atq; catholicę religionis auctorem: successo/

tem Principis Apostolorum: ac uerum Christi uicarium: summum Sacerdotem: Pontificem Maximum: & fidelium omnium Pastorem clementissimum. Tuam itaq; deprecamur sanctitatem: ut quos mittimus benigne audire: clementer suscipere: & eandem quã nobis ipsis indubitatam dignetur fidem prestare. Aueto beatissime Pontifex: ac tibi persuadeto habere nos tuæ beatitudinis filios obseruantissimos. Vale.

SEnenses. N. Episcopo. S. P. D. Putamus haud multis uerbis esse opus cum tua reuerẽda paternitate in iis: quę & honesta plane sunt: & ualde secundum nostrum desyderium. Vacat per mortem ueteris Rectoris Ecclesia Sancti Iusti tuæ Dyoceseos: nostræ uero ditionis. Ea non longe abest ab nostra urbe. Cupimus illi rectorem preesse ex nostris quempiam: qui facile possit fidelium nostrorum deuotioni: ac sa uti facere satis: cuius perspexerimus morum integritatem: & feruentem in Sacris ministrandis diligentiã. Eiusmodi esse nouimus Alexandrum Sacerdotem: oriundum ex Radicondolo nostro opido: quem ut eidem ecclesię preficere uelit tua reuerenda paternitas: uehementer oramus: cum persuadeamus nobis fieri ab ea non solum uoluntarie: sed etiã iucunde: quę nobis sint grata futura. Nam & ipsi erga tuã reuerendã paternitatẽ paribus sumus cordibus affecti. Vale

SEnenses. N. S. P. D. Non minus nobis: q̃ tibi molestum est protrhai Capalbiensem causam ac fecimus pro uiribus: quæ iustę: & pacatę compositioni congruere uiderentur. Anget & molestiam nostram: si quid difficultatis huic negocio additum fit. Cum Leonardo egimus: quæ ipsi existimauimus merito conuenire. Sed memoria tenere debet tua reuerenda paternitas: quæ alternanm conuenimus: ut si minus Leonardus conuentis acquiesceret: causa omnis deferretur ad duos: qui iuste: & mature negocium omne conficerent. Proinde cupientes tuę reuerendę paternitati morem gerere: dedimus operam: quantum in nobis est: ut negocium omne celeriter conficiatur: qua de re uenerabilis Theologię professor Franciscus Sanion dabit litteras. Harum responsum expectabimus. Deinde quom intellexerimus tuę reuerẽdę paternitatis sententiã: ea semper accurate: ac studiose efficiemus: quę optimos: & charissimos amicos decent. Sed non dubitamus: si causa ad iustos Arbitros deferetur: ut celerem: & salutarẽ sortietur effectũ. Vale.

SEenenses. N. S. P. D. Freti amicitia nostra: & uestrarum Magnificentiarum summa æquitate: cum fiducia commendamus ciues nostros: quibus cupimus uestra ope: atq; fauore iustitiam ministrari. Matthæus Antonii Sutor aduersus Samuelem quempiam Hebræum: qui fertur in uestra sese urbe continere: causam habet: quam ipso planius poterit explicar. Asseuerat se ab homine iniusto: ac disparis cultus iniuria: & damno affectum: & per fraudes uestes duas Hebreorum subtraxisse. Rogamus igitur: ut rei ueritate cõperta: ita efficere uelint magnificentię uestrę: ut redire possit ciuis noster homo certe inops: sed sane liberalis: iusti postulati factus compos: quod & fore confidimus: & sumus gratũ habituri. Valete.

SEenenses. N. S. P. D. Venerunt nuper: & nostrum adiere Magistratum subditi uestri: qui asseuerant pertinere ad se suillum pecus: ob pastionem sancti Cassiani opidi nostri. Ferimus moleste: si eorum causa protractaest: idq; a mente nostra longe est alienum. Accępus tamen Commissarii nostri litteris: cognouimus id circo moram factam: quod uestri ea peterent: quæ nostrorum Fichinatum rationibus: & nostrę Reipublicæ ditioni aduersarentur. Quare rursum ad præfatum Commissarium dedimus litteras: & ea mandauimus illi: quæ & nostrę amicitiæ & uestro desyderio: & uestrorum in demnitati congruere iudicamus: atq; eiusmodi mandata dedimus: ut facile intelligere possit magnifica uestra fraternitas nostram Rempublicã: uestrorum omnium cum summa beniuolentia: & charitate habere rationem. Valete.

SEnenses. N. Episcopo. S. P. D. Tanta uis est nostræ amicitiæ: ac necessitudinis: ut quæ nobis sint grata futura: ea poscamus fiducia: quæ optimos: ac ueros amicos decet. Igitur magno studio commendamus tuæ reuerendæ Paternitati Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Prata (ut uulgo dicitur) nostræ ditionis opido: quam cupimus foueri: augeri: atq; adiuuari plurimum: tum propter diuini cultus honorem: tum etiam iure patronatus nostri: sperantes adhibita nostra commendatione fore: ut tua reuerenda paternitas diligentiore quadam cura prelibatam Ecclesiam amplectatur: ut ad eius conseruationem: studium: & opera accuratissima conferatur. Insuper & rectorem eiusdem Ecclesiæ Hieronymum Sacerdotem: ciuem nostrum charissimum plurimum commendamus: cui quicquid tua reuerenda paternitas officii atq; humanitatis praestiterit: erit gratissimum nobis: qui omnia uicissim facere semper parati sumus quę grata futura tuę reuerendæ paternitati intellexerimus. Vale.

SEnenses Summo Pontifici. S. P. D. Prepsuit tua Sanctitas rectorem Ecclesiæ: & plebi de Marmoraria (sic enim dicitur) nostræ ditionis: Iacobum Francigenam: Sacerdotem honestum: & diuini cultus studiosum. Is ad reparandam prelibatam Ecclesiam eget tuæ Sanctitatis: ac pietatis auxilio. Omnibus igitur i rebus: quas honeste adipisci optat: sup

plicamus tuæ beatitudini: ut per intercessionem noſtram/clæmenter dignetur ſuſcipere/ac benigne
iuuare. Vale.

SEnenſes.N.S.P.D.Quoniam perſpeximus ſummam diligentiam/ac fidem Venera
bilis Abbatis/Simonis/Monaſterii de Ardigna(ut dicitur)in cunctis negociis: quæ ad
tuam reuerendam paternitatem attinent/pro Eccleſia Procenenſis: & cum ſæpius adie/
rit noſtrum Magiſtratum in cauſę tuę fauorem: putamus illum dignum teſtimonio no
ſtro: & inſuper noſtra diligenti commendatione.Quare: & propter uirtutem eius: & ob
maximam in tuam reuerendam paternitatem fidem/eximiis animis/illam tuæ humanitati pluri/
mum commendamus/accipientes beneficii loco/quicquid ei a tua liberalitate ſtudii: & amoris fue/
rit demonſtratum. Vale.

SEnenſes Florentinis.S.P/D.Audiuimus/quę nobis a ſpectabili uiro: & ueſtro ciue/Pi
no expoſita ſunt/in cauſa.Se rufineuſis hominis.Tanta uis ē amicitię noſtrę: ut omnia
quęcunque tandem fuerint in bonam partem interpretari uelimus. Rectam uero/&
immutabilem noſtræ reipublicę diſpoſitionem/& per ſe uoſſe potiſ ſemper ueſtra ma
gnifica fraternitas: & pręfatus/ſpectabilis Commiſſarius ueſter poterit abunde refer/
re. Valete.

SEnenſes.N.S.P.D. Par nobis uoluntas uobiſcum eſt: ut quemadmodum iure ueteris
neceſſitudinis: & uicinitatis/uere inter nos diligimus: ita & noſtri omnes iuſte/amice:
ac pacate degant: & omnis penitus diſceptandi cauſa tollatur e medio. Quo circa leta/
ti ſumus/cum compoſita inter Rotundenſes/ac Viridenſes/finium controuerſia eſt.
Reſponderat ſuperioribus diebus Magiſtratus noſter/ueſtrarum Magnificentiarum
litteris.Sed qui detulerat: alio conceſſit. Nūc & alteris acceptis: cognitisq: quę ad uos ſcrita ſunt: mo
leſtum eſt: quod de euulſis limitibus fertur. Quare operam dabimus ad rem pernoſcendam: ut &
mali cauſa omnis extirpetur: & qui fuerit auctor: puniatur/ac uos reddemus de omnibus certiores.
Valete.

SEnenſes.N.S.P.D.Par nobis uoluntas eſt: unum uobiſcum: & cōmune propoſitum:
ut a noſtris iuſte: amice/ac tranquille uiuatur.Quam fuit Rotundenſium/ac Viriden/
ſium moleſta contentio: tam deinde controuerſię omnis iucunda ſedatio. Atq; id fixū:
& immotum ſedet pectoribus noſtris: ut conuenta omnia: & compoſita/ea ipſa de re a
noſtris Commiſſariis/firma/& ſtabilia perſeuerent. Nouimus: quæ per litteras nobis
ſcripta ſunt de euulſis limitibus: Hos nos admirati ſumus: & factum (ſi forte ſit) uehemēter impro
bamus.Nouum erat: & inauditum nobis.Curabimus q̄ primum facti percipere ueritatem: & ſiquis
forte quicquam demoliri auſus eſt/præter compoſitum Legatorum noſtrorum/nouatarum rerum
auctorem inueſtigari iubebimus.Simul efficiemus/ut res omnis ad iuſtos terminos redigatur: & ra
ta ſint omnia: quæ noſtri tranſigere Legati: ut fixi limites perſtēt immobiles.Ac ſiquis noſtrorum ſe
cus/aut conatus quicquam ſit/aut temere auſus præter mentem noſtram: ac noſtrę Reipublicę decre
tum/certe haud inultum feret. Hoc enim ſpectamus imprimis: ut quod ipſi maxime optamus: no/
ſtri quoq; omnes/iuſtitiam: quietem: atq; amicitiam complectantur. Vos quoq; uiciſſim hortamur:
ut idem inueſtigare uelitis: ſi ex ueſtris quiſquam id fecerit potius.Nos/quod ad noſtros ſpectat/no
ſtro diligentiſſime fungemur munere. Valete.

SEnenſes.N.Vicario Piſani Præſulis. S.P.D. Scimus tuam reuerendam paternitatem
libenter gratificaturam nobis: ſiquid iuſti: atque honeſti petendum ſit.Helene quædam
mulier/Scruſianenſis/noſtrę ditionis per cuiuſdam improbi uiri blandimenta ſeducta:
patriam reliquit: & parentes: & quod multo deteſtabilius eſt: maritū ipſum: & ſacri con
iugii Sanctam ſocietatem. Cumq; ambo diutius oberrauerint/obliti alter communis
iuris: altera coniugalis thori tandem Piſas/iſthuc (ut accæpimus) conceſſerunt. Ac putauit corru/
ptor tutum fortaſſe ſibi in ea urbe patere refugium/ignarus & ſummæ integritatis tuę: & noſtrę prę
cipuę neceſſitudinis.Quare cum tam fœdum flagicium/& ad religionis uiolationem cedat: & ſit cō
tra ſacri matrimonii fœdera: & rectam uiuendi rationem: oramus tuam reuerendam paternitatem:
ut quemadmodum honeſtas/ac ratio ſuadet: & mutua beniuolentia poſcit: faueat opportunis reme/
diis/mulieris ipſius fratribus: qui ad repetendam ſororem ueniunt: ita/ut & tuæ reuerendæ pater/
nitatis opera: & efficaci noſtra commendatione/redire poſſint iuſtam petitionem aſſecuti: quod erit
ualde gratum nobis: qui paribus ſemper officiis: & placitis parati ſumus. Vale.

Senenſes.N.Epiſcopo.S.P.D.Nuper nunciatum eſt nobis: quod uel permiſſu/uel iuſ/
ſu quorundam Præſulum in patrimonii prouincia conſilium cæperint nō nulli/ex no/
ſtro agro abducere noſtrorum pecora/adducti ea cauſa: quod aliquot ante diebus no/
ſtri intercęperint pecora nonnulla: quæ præter iuſtum in noſtris paſcuis obuerſarentur
Non poſſumus adduci: ut credamus quenquam eiuſmodi iniuriam moliri aduerſus no
ſtros: præſertim te auctore: qui nihil tale patereris: quod iniquum: quod amicitiæ/ac uicinitati & quie/
ti contrariū foret. Tua autem reuerenda paternitas ſapienter omnia ſemper moderari ſolet: & ami

ce nobiscum ageret: & cohibere insolentius quippiam cogitantes. Sed pro nostra in subditos ecclesiæ beniuolentia: & optimæ uicinitatis iure: si quis ad nos uenerit ad satisfaciendum pro interceptis in nostris pastionibus: & in nostro agro pecoribus: non modo iustitiam: & æquitatem: quas sanctissime tuetur nostra ciuitas: sed etiã humanitatem (quantum in nobis erit) nostrorum Magistratuum experietur & gratiam: & propter ecclesiam ac Pontificis intuitum: & quod nostra ciuitas libenter cũ uestris officio certat: & studio. De tua reuerenda paternitate nihil dubium est: quin & recte omnia disponat: & obuiam eat cunctis nouarum rerum cogitantibus. Quod si secus acciderit: quod minime remur: parem nostrum erga tuos animum experieris. Vale.

SEnenses Florentinis. S.P.D. Philippus Accursius charissimus ciuis noster: ob nõnulla eius negocia: cupit adire uestram Vrbem: & expedire necessaria quædam in rem suam quæ ob sociorum suorum rationem: non nihil fortasse complicationis habet. Quare optat a uobis impetrare publicam fidem: quo sibi liber transitus per uestram Vrbem: ac ditionem omnem: & tutus accessus pateat pro octimestri tempore. Oramus igitur: ut qui rem satis honestam cupere uidetur: commendantibus nobis diligentius: & plene: & facillime assequatur: quod & ciui nostro per commodum: & nobis fuerit q̃ gratissimum. Valete.

SEnenses Florentinis. S.P.D. Habet nonnulla in uestra urbe negocia Iacobus Antonii filius: pro quibus expediendis isthuc sibi ueniendum esset. Idcirco pro mensium octo spatio: liberum cupit a uestris Magnificentiis impetrare accessum: & tutam commorationẽ: tam in uestra urbe: q̃ in omni ditione eius. Rogamus igitur magnificentias uestras: ut & publicam illi fidem dare: & tutum aduentum: transitum: & morã concedere uelint menses octo: ut natiare possit: & conficere: quæ sibi cum uestris expedienda sunt: omni prorsus remota molestia. Id ut assequatur: etiam atq; etiam uos oramus. Erit id non modo ciui nostro cõmodum: sed nobis quoq; pergratum. Valete

SEnenses. N. Episcopo. S.P.D. Plures ad tuam reuerendam paternitatem dedit Magistratus noster litteras: & Leonardi Ciuis nostri: uel potius huius Reipublicę causaʒ cõmendauit. Exhibet negociuʒ Leonardi: quem præfati sumus Blancus quidam: & ad Romanum accessit tribunal: quem ad nostræ ciuitatis forum potius ciere debeat: qua in re putamus nostræ Reipublicæ lędi: ac uiolari dignitatem. Non enim eiusmodi negocium est: quod ad Ecclesiasticum tribunal merito debeat pertinere: Nostra uero Respublica ita cõparata est: ut uelit ius suum reddere cuiq; ac neget iustitiam nemini: quam sanctissimę colit: & æquo iure illam iubet cunctis petentibus ministrari. Quod alias. T.R.P. fidẽter: & iuste (ut arbitramur) orauimus: rursum petimus: ac uęhementius rogamus: ut causam Blanci curet ad nostra tribunalia transferri: ne Leonardus quoq; præter æquum: & iustum: in alieniore foro: iniusta afficiatur quouis pacto molestia. Confidimus litteras nostras iam tandem plurimum ualituras: & iustas preces nequaquam inefficaces fore: apud tuam præsertim humanitatem: quæ nunquam ueri amici officio: ac studio defuit. Quod si Blancus: uel alius eius nomine: ius suum petiturus: huc accesserit: non modo iustitiam referet: sed etiam in re sua rite componenda: opportunos fauores non desyderabit. Vale.

SEnenses. N. Archiepiscopo. S.P.D. Quæ humaniter ad nos: & cum summa patrię charitate. T. scribit. R.D. afferunt nobis semper maximam uoluptatem. Grata est nobis rerum ipsarum significatio: sed multo certe gratior tam benigna uoluntas. Quo circa fatemur nos plurimum. T.R.D. debere: agimusq; ingentes gratias nostræ Reipublicæ nomine: cuius saluti: honori: dignitati plurimum semper: & magno studio consulit. Nihil potest nobis ex omni rerum numero accidere prorsum iucundius: quam a tua R.D. tanti officii: atq; humanitatis argumentum dari. Eadem igitur: quam nobis præbet: fiducia: uęhementer oramus: ut si quid posthac contingat noui: dignetur nos. T.R.D. certiores reddere: & uere semper pari studio patrię: siquid occurrerit opus. Vale.

SEnenses Summo Pontifici. S.P.D. Nunquam cuiquam tua Sanctitas: quod iustum: & honestum petitur negare solita est: & semper precibus nostris consueuit annuere: nec solum nostram ciuitatem: sed & ciues eius singulos benigno amore complectitur. Proinde magna cum fiducia: simul & deuotissimis precibus tuæ beatitudini causam commendamus Nastoccii Saraceni: nobilis uiri: & dilectissimi ciuis nostri: ob eam disceptationem: quæ illi cum paulo Romano iampridem fuit. Ea diutissime inter eos agitata est. Cupit Nastoccius causam iudicari: ac iustam ferri sententiã: & iam tandem tolli procrastinationem omnem. Quod cum æquum sit: & honestum uiri desyderium: confugit supplex ad tuæ beatitudinis auctoritatem: & nos preces nostras libẽter adiicimus: ut dignetur tua Sanctitas edicere: ut ea causa iusto iudicio: & celeri expeditione conficiatur: ne mora longior: & æquitati detrahat: & ciui nostro immo litigantibus ipsis grauius importet incommodum. Id nobis quoq; ualde cordi erit. Vale.

Enenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Quid est: quod pluribus uerbis ciues nostros
ſ T.R.D. commẽdare debeamus? Nam & illos semper studiose complectitur: & benigne fauet. Habet Nastoccius Saracenus uir nobilis causam cuʒ Paulo Romano: atq; ea diutissime

protrahitur. Oramus Apostolicam beatitudinem: ut iustam iubeat: & celerem ferri sententiam: nec procrastinari longius negocium ciuis nostri. Tuam quoque R.D. rogamus: ut ad eius rei diffinitionem dignetur intercedere apud summi pontificis Sanctitatem: quod nobis quoque placebit uehementer. Vale.

SEnenses Florentinis. S.P.D. Scimus uos pariter nobis cum execrari: & agricolarum quorundam: & pastorum profugia: qui cum ciuium nostrorum damno humanae societatis uiolant iura. Nuper quidam e nostris aufugerunt Campiliam. Gregē abegerunt porcorum circiter. cccc. aut eo amplius. Venisit cum nostris litteris ex iis quidā: ad quos abactum pecus pertinet: & ad uestram aequitatem confugiunt. Oramus igitur: ut ad restituendum: quod suum est nostris hominibus: auctoritatem uestram: atque operam adhibere uelitis: ut & fiat iustitiae satis: & eiusmodi transfugia exemplo coerceantur. Quod certo confidimus fore: cum ipsi eadem in re liberales esse praesertum uobiscum: non modo uelimus: sed etiam gaudeamus. Valete.

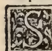
SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Diligimus & uirtutis: & religionis gratia Martinum Benedicti: Religiosum ex ordine Humiliatorum. Desiderat in suo negocio: & cuiusdam impetratione beneficii. auxiliū: atque intercessionem. T.R.D. in qua uehementer confidit: praecipue si fuerit commendatus a nobis. Ea ne ipsum spes fallat: plurimum benignitatem tuam oramus. Iuuabit nos: si tua ope adiutus redeat factus optati: & uoti compos. Quidnam uero cupiat assequi: apud tuam Reuerendissimam dominationem explicabitur. Vale.

SEnenses. N. Massano Episcopo. S.P.D. Massanos nostros reuerēde pater: & amice charissime plurimum diligimus: & ut eosdem iuuari cupiamus: ipsorum efficit summa fides atque deuotio. Proinde & praecessores nostri illos tuae Reuerendissime paternitati diligentissime commendarunt orantes causam Massanam propter quoddam agri iura cū tua. R.P. usque ad aduentum eius ad hanc patriam: & deinde Massam differri. Placuit uehementer: quod hactenus annuit. T.R.P. sed rursum (ut amice tecum agamus) etiam: atque etiam petimus: ut diutius in eadem causa supersedere uelit Tua Dominatio: quoad nos Massam ciuem aliquem meritis ac pietate grauissimum uisere instituamus. Nam res eiusmodi est: ut maxime oculorum iudicio egeat: quod quando fiet: haud dubiū est nobis: quin facile diiudicari possit: & omnis disceptandi causa acillime tollatur e medio: quae nulla nunquam inter patrem ac filios satis uidetur esse probanda. Ac tua quidem humanitas: quae Massanum populum filiali amore complectitur: & nostram ciuitatem non secus q̄ patriā semper dilexit: quum locum controuersię oculis subiecerit: confidimus omnia plane compositurum iri. Rem haud sane iniustam: nec difficilem petimus: sed T.R.P. uere amanti: & nostrae amicitiae certe plurimum congruentem. Eam igitur dilationem trium quattuorue mēsium enixius postulamus: & ut plene assequamur: exposcimus: illud persuadentes nobis: ut si minus differre uelit causam: tamen in nostra ciuitate tractari istituar. T.R.P. ne qua fieri nostrae Reipublicę uideretur iniuria: in qua ius suum cuique redditur: & iusto omnibus: atque ęqua mensura fauetur. Tua autem iura non minori studio: atque auxilio: q̄ Massanorum ipsorum foueantur. Simul pateat. T.D. contentam esse ibi negocium eius tractari: ubi & pari iure geratur: & certe eiusmodi: quod adimat uel imperitis: uel non plene sapientibus suspicandi facultatem. Quanquam id de tua summa integritate uel cogitare sit nefas. Quare iterum oramus: primum causam diutius prorogari: quod si minus placeat: saltem ad nostram deferri ciuitatem: & ad secularē iudicem: ut nostrae Reipublicae dignitati consulatur: in qua semper aequitas preualet: &. T.R.P. auctoritate ualet: & gratia: quae certe plurimum augebitur: si alterutrum ex duobus propositis fuerimus assecuti: qua de re cupimus nobis: atque oramus responsum dari. Vale.

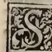
SEnenses Florentinis. S.P.D. Quam libenter gratificemini nobis: declarauit nuper: quod a uobis Campiliensi Pretori in causa Aloysii Massani ciuis: & sociorum eius demandatum est: ut nostris hominibus ius diceretur: quorum pecus: & grex porcorum in Campiliensem agrum fraude traductus erat. Sed quod humaniter commissum est uestra auctoritate: recusar nauare Campiliensis Pretor nec nobis recusationis causa satis comperta est. Redit idcirco Aloysius idem ad uos: atque nostris interuenientibus litteris ad uestram aequitatem confugit. Hortamur igitur uos: atque oramus plurimum: ut plane perspecta transfugarū improbitate: & alieni pecoris iniusta contractatione: iubere uelitis Campiliensem pretorem uestro edicto parere: ac dare operam: ut nostri iusta petētes referant sua: ne uel ier ciuis aut iustitię: atque aequitati: aut uoluntati uestrae defuisse uideatur. Gratissimum fuerit nobis: si (ut speramus) initū beneficium cumulatissime perficiatur: ut & boni uiri sua tueri possint: & dediscant improbi aliena rapere. Nos quoque (si quid tale contigerit) studiosi beneuiuendi: & quod ualde nos iuuat: morem gerendi uobis: non antea conquiescemus: q̄ fuerit rectae rationi factum satis. Valete.

Enenses. Reuerendis patribus coetus fratrum Minorũ. S.P.D. Quanquã non dubitamus uestras paternitates libẽter effecturas semp: quę nostrę sint gratissima ciuitati: & cõuentui Minorũ nostræ urbis salutaria: tñ has quoq; litteras scribere instituimus: p quas ũfas paternitates uehemẽter hortamur: atq; oramus: ut ĩ cõgregatione optimoꝝ patrum: & celebritate capituli cõprobare uelint: & rata habere: quę reuerẽdus Generalis uester poscentibus nobis concessit: ut ad regendum nostræ urbis conuentum iidem præficiantur: quos sua nominauit reuerenda paternitas: uidelicet Bartholomęus Campagninus: Theologus p egregius: & Ioannes Ioãnis ũfi ordinis ambo: ambo uiri prudẽtes: & ciues nostri charissimi. Nã ob nõnulla: quę modo perficienda sunt ad conuentus ipsius utilitatem: & consumationem templi: quos flagitamus: nouimus maxime idoneos: atque aptissimos fore: quod facile experimentum indicabit. Quod igitur & salubriter: & humaniter a reuerendo Generali concessum est: oramus: ut uestri quoq; diffinitione capituli raptum: ac firmissimum sit: quod sicut erit prefato conuentui utile: ita nobis certe gratissimum: qui uestram religionem studiose colimus: & dicti conuentus conseruationem: atq; augumentum optamus. Valete.

Enenses Regi Sicilię. S.P.D. Consueuit semper tua maiestas pro sua ingenti benignitate: & uetere quadam in nostram Rempublicã beniuolentia: eos suscipere: & amore cõplecti: quos nr̃a tulit patria: & egregie charos habet: in q̃s censemus pręcipue collocandos ingenuos uiros: ac paterna laude præstantes. N. &. N. filios quondam. N. cuius mortem etiam plurimum nostra ciuitas deplorauit: & ciuem charum patrię: simul & apud tuam Maiestatem gratiosum amisisse non sine molestia substiuet. Nos igitur ducti nostrorũ ciuium charitate: quanquam intercessionem nostram minime putamus necessariam: pro nostro tamen officio: tuæ serenitati eosdem ipsos diligenter: ac suppliciter commendamus: uehementer obsecrantes: ut qua patrem: dum uiueret: beniuolentia complexa est tua maiestas: eandem quoq; fundat in liberos: ut patrimonium illis fortunet tua sublimitas: quæ iuuare omnes non minus uelit: q̃ possit: apud quam preces nostras cognouimus inanes fuisse nunquam: Vale.

Enenses Regi Siciliæ·S·P.D. Consueuit tua sacra Maiestas tum nostram semper iuuare rempublicã: tum ciues eius singulos charitate: & fauore complecti: qua cõmoti fiducia: & tuę Serenitatis summa beneficentia ciues nostros commendare nõ dubitamus Proximis diebus Massilia soluebat mercatorũ nauis: & In latium traiiciebat. In ea onusta rebus multis: etiam panni quidam: & nonnullę merces uehebantur Ambrosii Spannochii: qui deuotissime deditus est Maiestati tuæ. Eam nauim corripuere nautæ: qui triremes agebant Regis Sardinię. Erat & cum mercibus ipsis Ambrosii institor: uir Senensis: Gabriel Serminius & simul Ambrosii mercatoris insigne. Proinde Virum Senensem: Ciuem nobis percharum: tuę deuotissimum Maiestati suppliciter commendamus: ue damno & iactura suarum mercium afficiatur: & benigno fauore: & summa tuæ Maiestatis beneficentia recuperet: quæ cum nauigio bona retenta: atq; abrepta sunt. Erit nobis q̃ gratissimum: ut intelligant ciues nostri: & se apud serenitatem tuã ualere gratia: & nostras litteras plurimum apud eam habere momenti. Vale.

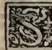
Enenses Pontifici Maximo. S.P.D. Rediens nuper Massanus ciuis noster a tua Sanctitate: copiose retulit: quod nobis dubium esse potuit nunquam: quanta beniuolentia: & pietate nostram rempublicam complectatur: & eos benigne audiat: atque suscipiat qui legantur a nobis: iucunde accępimus: quæ sunt significata nobis tuæ beatitudinis nomine: & illa acceptissima ferimus: habemusq;: & agimus tibi q̃ maximas gratias: & propter summam erga Senensem populum charitatem: & quod fidem: & sinceram eius noueris uoluntatem. Nam duo semper magno studio nostra curauit: ac seruauit Respublica: primum: ut pacem: & tranquillitatem meatur: tum ut Sanctam Romanam Ecclesiam: & Apostolicam sedem: ac tuam Sanctitatem plurimum ueneretur: atq; eadem mens nostra est: ac firmum animorum propositum. Speramus tuæ Beatitudinis prouidentiam Christianæ Reipublicę dignitatem: & pacem summo cõsilio: atq; ope seruaturam: & habituram imprimis Senensis ciuitatis rationem: quã non minus propter sinceritatem fideiq̃ ob agri uicinitatem: non immerito maiores: ecclesiæ propugnaculum: & sepem quandam appellant. Vnam Ecclesiæ: & nostræ Reipublicæ putamus esse salutem: quemadmodum communem sortem. Quo magis dolemus audacia improborum: quorundam: qui temere & insolenter nostra: ac nostros inuadere ausint: quorum. N. homo sane nouarum rerum cupidus: tam frequẽter nostros Fichinates: insidiis: iniuriis: multiplice damno afficit: & præter alia multa etiã nuper irruit in eam partem agri nostri Fichinatis: de qua nulla est controuersia: & iam per Commissarium tuæ Sanctitatis cum nostro una terminata: ac definita esset: & prædam iumentorum nouam ægit: nec tuam sanctitatem ueritus: & immemor: qui talia auderent: eos subiecere poenæ: quæ Apostolico fisco magnam uim pecuniarum applicet: quam ille nimirum incidit. Sed nec Christi Vicarium extimescit: & nullis parcit hominibus. Legem habet suam ipsius uoluntatẽ quo nihil po

test esse uel paci uel sanctissimo tuo proposito cõtrarium magis. Quid nos lacessit: qui: ne molestum faceremus sanctitati tuæ: æquanimiter crebras eius iniurias tulimus: Sed uerum est: quod dici solet. Veterem ferendo iniuriam in uitas nouam. Igitur ne serpat hoc malũ latius: & ut eiusmodi scandalorum seminariis occuratur: tuæ sanctitati deuotissime supplicamus: ne si non ausus insolentis hominis cohercea tur: agamur nostræ Reipublicæ consulere dignitati ac nostrorũ saluti. Spes summa est in tua sanctitate: quæ nunquã iustitiæ: & quieti defuit. Placuit insuper ualde nobis: quod ad. N. mittatur: qui tuo iussu det operam. N. relinqui: & liberum dimitti locũ ius: ad quorũ iura pertinet: ne pupillis fiat iniuria: simul ne detur eiusmodi hominibus nocendi facultas. Est enim is locus ad id opportunus imprimis. Confidimus & in hac re: & in cœteris omnibus omnia iuste ac salubriter tuam effecturam Sanctitatem: cuius Commissarium ad fines diiudicandos inter Ecclesiasticos ac nostros expectamus. Noster. u q̄ primum præsto erit: cum optemus pacatã uicinitatem præsertim cũ ecclesiæ: & tuæ sanctitatis subiectis. Vale.

Enenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Quæ agit quę quotidie p̃stat tua. R.D. in patriã officia non possunt satis litteris explicari. Sed ea & salutari experimur effectu: & recentioribus nobis illustrantur documentis. Retulit Massainus: quanta huius Reipublicæ negocia beniuolentia: ac studio pertractaueris: qua quidẽ de re agimus q̄ maximas tibi gratias gaudentes nobis patriæ gratulantes: quod eiusmodi patrẽ ac benefactorẽ illaʒ habere contigerit. Magnũ ac diuinitus datũ munus. Quod tam & si minime putamus necessariũ: tamen pro nostro officio rursus magnis precibus (siquid posthac quoq̃ acciderit opus) tuam. R.D. obsecramus: ut eodem: quo semper antehac studio: & amore patriã prosequatur. Nam absq̃ uiuis homine: quum usus est: salutare iudicatur accipere beneficium. Verum enim uero id demũ iuuat: quod ab eo confertur: in quo benefica uoluntas est recta gratificandi ratio & abunde facultas suppetit. Igitur. N. causam: & siqua occurrãt alia: tuę. R.D. deuotissime cõmẽdamus: præsertim: ut is fundus pupillis libere a. N. relinquatur. Vale.

Enenses. N. Cardinali. S.P.D. N. ciuem nostrũ non modo: quia noster ciuis: sed etiam propter magnã uirtutẽ eius atq̃ eruditionẽ uehementer diligimus. Hic pellectus gloria istius celebris urbis isthuc concessit disputandi gratia ut solent: qui in præclara studiorũ exercitatione uersantur. Accepimus insimulatum illum non sani dogmatis: cum tamen catholicã fidẽ ille semper auxerit & magno semper studio tueri cõsueuerit. Tum inquisitorem ob eam rem illũ in iudiciũ uocauisse: & aduersus eum edidisse processum: quẽ cum sępius ad se tuendũ poposcerit: nunquã tamen inquisitore negante assequi potuisse: quod certe non satis humanitati consentaneũ uidetur cum defensionem non modo natura: sed iura omnia diuina: & humana permittant. Proinde. T.R.D. enixius rogamus: ut præfatum ciuem nostrum & suis laudibus: & nostra interuentione commendatum suscipiat: & ita illi in assequendo processu atq̃ iudicio faueat: & auxilium ferat: ut intelligat: ut nos ad. T.R.D. pro eius causa non uulgares dedisse litteras: sed efficacem: & maximam commẽdationem adhibuisse. Quod certę a. T.R.D. nostrę studiosissima Reipublicæ admodum feremus acceptũ. Vale.

Enenses Illustribus Viris. N.S.P.D. Tanta est amicitię: & mutuæ uis necessitudinis nostræ: ut magna cum fiducia uestrę humanitati commendemus ciues nostros præsertiꝫ: quos propter summam uirtutem ac doctrinam imprimis charos habemus. N. insimulatum accepimus non sani dogmatis in ea disputatione: quam in uestra præclara urbę habuisse ferunt: atq̃ ob id inquisitorem ei muneri præfatum aduersus illũ edidisse processum. Hunc igitur processum: & iudicium cum sępius præfatus ciuis noster ad se tuendum postulauerit tamen obtinere nunquam potuit inquisitore ipso penitus abnuente. Id nobis non satis probandum uidetur: cum defensionem: natura: ratio: & iura omnia tum diuina tum humana consentiant. Itaq̃ illum uestris Magnificentiis diligentissime commendamus: ut earum interuentione humaniter tractetur: & processum ad rem suam: & causam iuste agendam assequatur: & non modo nulla afficiatur iniuria: sed pro suis laudibus: & nostra adhibita commendatione fauorem simul & gratiam consequatur. Confidimus illum per uestram uirtutem atq̃ operam gratiam nobis q̄ maximã acturum esse. Valete.

Enenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Ex Massaino intelleximus nuper Roma ad nos redeunte quam accurate: q̄ magno studio: & beniuolẽtia præsertim apud Pontificis sanctitatem tractaueris. T.R.D. nostræ Reipublicę negocia: & imprimis. N. causam. Sed hæc nobis uel nullo referente facillime innotescunt. Ea est enim ac fuit semper tuæ benignitatis consuetudo. Quare tibi agimus q̄ maximas gratias: & ut itidem post hac quoq̃ facere prosequatur: & in cunctis rebus præstare huic communi patriæ opẽ dignetur: oramus suppliciter. T.R.D. quam etiam atq̃ etiam rogamus: ut laborare nõ desinat apud summi Pontificis beatitudinem: donec liberum dimittat. N. Nicolaus: & pupillis nulla fiat iniuria: ad quos iure optimo pertinet locus ille: quam quidem rem scito nobis fore gratissimam. Vale.

S Enenses.N.S.P.D.Per litteras uestrarum magnificentiarum intelleximus electionem factam nostra causa de.N.ciue nostro ad obsequium & officium cancellariae uestrae: pro futuro Semestri: quam rem cum summa iucunditate percepimus: & obiatum munus tã praeclarum:tanque optatum ita gratum est:ut intelligamus per charum ciuem nostrum pro tanti beneficii magnitudine imortales uestris magnificentiis debere gratias:quas habet: & agit nobiscum una amplissimas:quanuis satis dignas nunquam referre possit: & letissimo animo praelibatam accipit lectionem ad uenturus in tempore: & cum summa fide: diligentia ac sedulitate: & cunctis uiribus exercitaturus cancellariatus officium.Quod si uirtus: & plena facultas non aderit fides certe: & studium nõ deerit: & curabit incõctis rebus uestrae pclarissimae ciuitatis satisfacere honoribus: & uestris obedire uoluntatibus & iura ac leges omnes (quantum in se erit) accuratissime conseruare:& ita pollicetur se toto (ut aiunt) pectore curaturum.Bene ualeat uestrae magnificentiae:quarum placitis semper erimus paratissimi.

S Enenses Francisco Cardinali Senensi .S.P.D.Non potest latere summa tua in hãc cõmunem patriam charitas:quam a fructibus nouimus.Ob damm respõsum gratias agimus.Sed auditis a Pontifice nouis legatis rursum mam precamur clementiam:ut quoniam ad amicorum nostrorum statum eiusmodi tractatus pertinere uidetur:eis ipsis de rebus nos digneatur reddere certiores:qui mos uetus est.T.R.D:cui patriae salutẽ:& dignitatem plurimum commendamus. Vale.

S Enenses.N.S.P.D.Non mediocrem iacturã passus est Thommassonus Thommassonius ciuis noster ob dilationem Tudertini Magistratus:quem pridem concedente Pio quondam:& post modũ Paulo secundo Pontifice benigne confirmante initurus erat.Nõ absq; magno ipsius damno:qui omnia ad Magistratus ingressum comparasset:nõ sine honoris etiam non nulla iactura modeste passus est eam dilationem usq; ad praefinitum a Pontifice tempus. Sed iam tandem aequitas:Pontificis pietas:concessi muneris conditio fauere Thommassono uidentur:ne diutius cunctetur Magistratum inire. Implorat Pontificis clementiam:interponit preces nostras:in tuae.R.P.opera uehementer confidit.Nouisti causam Thõmassoni.Oramus enixius:ut ita ad eius uotum impetrandum studium:atq; intercessionẽ adhibere uelis:ut &.T.R.P.& per illam nobis gratias sit acturus.Speramus quemadmodum caeteris in rebus & in hac quoq; nequaquã cõmendationem nostrã inanem fore. Vale.

¶Patentes litterae fidem publicam continentes.

S Enenses Subiectis salutem: & paternae dilectionis affectum. Cum illustrem uirum: & nostrae amicissimum Reipublicę Ioannem Marcum Carpi Dominum magno complectamur amore: & eum ad nostrae ditionis agrum uenire contingat:pro mutua necessitudine ac uetere beniuolentia damus illi: & comitibus eius publicam fidem ita:ut pateat illis:ac suis oibus liber accessus cõmoratio reditus atq; discessus cũ suis farcinis ac rebus cunctis omni prorsus molestia:atq; impedimento cessante:ut tum ad urbem nostram:tum ad omnia quaecunq; nostrae ditionis loca accedere:commorari:aedi scedere libere possit praefatus Dominus cum suis omnibus tam equestribus:quam pedestribus solis exceptis nostrae Reipublicae rebellibus ac damnatis exilio.Itaq; iubemus:& imperamus omnibus: & singulis nostrae ditionis Magistratibus:Praetoribus:communitatibus:& subditis quibuscumq;:ut hãc nostram publicam fidem ac liberum & saluum condnctum inuiolabiliter ac diligentissime seruent & predictum Magnificum Dominum omni humanitate atq; beniuolentia prosequantur:omni penitus tam reali:q̃ personali impedimento sublato.sub nostrae indignationis incursum.Valeant qui legerint.

¶Patentes litterae ciuilitatis pro Alexandro Miraballo.

M Agnifici atq; excelsi Domini: Priores: Gubernatores communis: & Capitaneus populi:uexilliferq; iustitiae florentissimae Senensis Ciuitatis cum certo arbitrarentur iustũ ac par eẽ ut magnos ac praestantes Viros summis quoq; atq; ãplissimis honoribus p sequerentur:idcirco perspecta:explorataq; uirtute:beneficentia:integritate clari Equitis ac celeberrimi uiri Alexandri gente quidem Miraballi:patria uero Neapolitani:ne summorũ ac multiplicium beneficiorum uiderentur immemores: quod habuissent summum ptiũ ãplissimos honofs:sempiternũ pmiũ & illi & suis posteris p uirilẽ lineã:& p acceptis bñficiis p illius sũma pbitate ac uirtutis gloria:p optimo i suã Remp.aio ac bñfica uoluntate eũdẽ ips Alexandrũ solemni ritu:& pro maiorum suorum consuetudine senatus consulto & frequẽtiũ comitiorũ assen su ac deniq; totius populi Senensis approbatione ciuitate donarunt ac lata lege Senensẽ ciuem decreuerunt:quod quidem priuilegium ac praeclarum insigne aeternumq; illius uirtutis monumentum & publici tabellionis fide & Senensis ciuitatis sigillo declarari & ratum fieri uoluerũt.Proinde eius

muneris publicas deferunt tabulas: quibus posthac freto cunctis honoribus officiis priuilegiis immunitatibus exemptionibus uti liceat: quibus ciues reliqui perfruuntur: quos eadē ciuitas genuit: aluit educauit: ad ciuiles honores prouexit amplissimis muneribus decoraui: nimirum existimantes tanti uiri & tam clari ciuis accessione Senensis reipublicæ nomen splendidius fore: atque præstantius: quippe quæ maximos quosque uiros ac de se bene meritos in summo semper habuit precio: ac precipuo quodam amore complexa est: quo uidelicet in numero Alexandrum præfatū constituit: atque ob eam causam læta ciuē illū cū posteris suis filiumque asciscit: nequaquā obstantibus ullis aut legibus: aut institutis: & eo præsertim: in quo de domo ædificanda cautum & sancitum est: quibus omnibus hac una in re & specialiter & generaliter ex certa scientia ac proprio motu derogatum esse uoluerunt. Valeant qui legerint.

¶ Patentes litteræ pro concessione armorum.

QVanquam multa uariis sæpe temporibus in Senensi ciuitate & republica contigerunt: nihil est tamen unquam gestum aut maiore & elatiore animo: aut grauiore periculo: & certiore ciuitatis ac splendidiore uictoria: quam quod nuper ab optimis uiris Senensibus confectum est in patria liberanda: libertateque tuenda aduersus nefarios atque impios Senensis patriæ proditores: qui tam præclaram tamque gloriosam ciuitatem seditione ac scelere labefactare atque euertere conarēt. Nulla res unquā gesta in bello tanta: nulla tam salutaris uictoria parta est: quę possit cū memorabili hoc gesto comparari: extortis de manibus improborū & proditionis auctoribus nefandissimis armis: & omnibus ad summā tranquillitatē: iustitiam: concordiāque redactis. Vere præcipua quadam atque imortali laude digni sunt: & summis honoribus decorandi ii ciues magnanimi & clarissimi: qui obliti suorum cōmodorum: segnitia omni: atque ignauia contempta patriam ut incolumem facerent: se ipsos: liberos: ac fortunas suas grauissimo discrimini obiecerunt cum mallent saluam esse rempublicam: quam suæ saluti ac uitæ prospicere. Quod quia & periculo suo: & multorum odio factum est: qui coniuratoribus Senensis patriæ accederent: triginta uirorum auctoritate & decreto solemni ritu sancitum est: ut cuique eorum ad sui corporis & suorum tutelam liceat arma inducere quibuscunque libuerit bina: terna: quaterna ue: ut inferius præscribetur: ut omnis improbia hominibus: ac sceleratis sectatoribus lędendi: nocendique adimatur facultas: cum haberet id collegium absolutam quandam gerendarū rerum potestatem. Deinceps nominatim singuli annotabuntur. Valeant: qui legerint bona mente.

¶ Pene ad idem.

OMnium rerum studiosissime semper id seruare solita est Senensis respublica: quum in bonorum administrationē incidit: ut bene de se meritis uiris liberalem se ac munificam exhiberet: tum ob uitandæ pessimæ ingratitudinis labem: qua nihil execrabilius esse potest: tum ut alios quoque ad bene agendū premiis: atque inuitamentis alliceret beniuole cōplexa semper eos: qui fidem & charitatē erga se indicare uoluerint: in quo numero statuit. N. decernendūque magno suæ salutis periculo patefecit: quæ parabanť insidias: & abdita multa ex intimo & secreto loco deprompsit: ac detulit summa fide ac præcipua diligētia ad eos: qui haberent rerū potestatē: ob cuius facti mercedē illū primū uiri ad id constituti beniuole susceperunt: & ut ciuilē uitā facilius traducere posset: pulchro donarunt munere: nec abire sine mercede instituerunt eius beneficii largitorē: ut inferiore scriptura liquescit. Valeant: qui legerint.

SEnenses. N. Episcopo. S. P. D. Venit Gulielmus Stephani filius cognomēto Tartalinus ex oppido Montepiscali: subditus noster: & pecclesiæ agrū facturus iter: aget secū armētum boum: ducturus illud ex Tolphis ad Christophorū Gabrielē spectabilem ciuē nostrū: quod quidē pecus: generosus dominus Ludouicus mittit partē dotis ob contractā cū præfato ciue nostro affinitatē. Oramus igiť. T. R. D. nostræ omnibus de causis amicissimam reipu. ut tum pp dotis rationē: quæ ubique magnū fauorē nancisci solet: tum etiā ipsius ciuis nostri gratia: quē uehemēter diligimus: præstare uelit auxiliū atque opem: si opus acciderit: & præfatus Tartalinus requisierit: ad traducendū armētū ipsum incolume: quod nobis quoque placebit plurimū: qui uicissim. T. R. D. gratificari omnia sumus affecti. Vale.

SEnenses. N. Episcopo. S. P. D. Nouimus semp quā studiose curet oīa. T. R. P. quæ nobis nostrisque omnibus grata sint: præsertim uero si uel ad diuini cultus pertinent dignitatē: uel ad hominū ac populorum salutem. Ascianenses igiť: quos p fide ac deuotione sua in nos mirifice diligimus: cū moleste ferant ecclesiæ bona inutiliter profundi ac dissipari: existimātes iure patronatus obligari se ad eorundē bonorum conseruationē: puiderūt: ut oportune censebit. Nā ijllo mēs fuit aduersari ecclesiasticę libertati: sed cōtra tueri potius: atque augere ecclesiæ iura: quæ cū magno Ascianēsis ecclesię dāno p rectoris culpā labunť. Quare pspecto optimo eius ppli pposito: cognita rectoris ipsius negligētia: adhibitis nostris pcibus: hortamur T. R. P. ut ab eo pplo & fidelibus nfis censurā oēm amoliri uelit: & magno illos potius cōplectať studio: atque amore: tum ut rectorē ipm: qui causam dedit rebus eiusmodi ita admoneat: atque coherceat: ut desistat

dosthac profundere Ecclesiæ bona ac nocere eis:quos (si de sorte Christi est) iuuare debet uerbo atq; exemplo. T.R.D. sectando uestigia:quæ & fidelibus salubriter prospicit: & libenter gratificatur poscentibus nobis. Vale.

Senenses eximio Doctori.N.S.P.D. Intelleximus nuper Ascianenses nostros:quos ob summã ipsorum deuotionem charos imprimis habemus:excõmunicationis censura affectos Parrochiani impulsu. Id non possumus nõ dolere:qui nouerimus optimum eius cõmunitatis propositum:nec minus rectoris ipsius non satis probatos mores:qui cum in cætera eius uita declinet a sacerdotii dignitate: etiam ecclesię bona fundere ac dilapidare contẽdit:quod certe putamus non minus tuæ reuerentiæ q̃ Ascianensibus ipsis esse molestũ. Mens hominum & eorum:qui agunt:recta spectanda intentio est. Non enim deesse Ascianenses ecclesiasticæ libertati uoluerunt:sed firmare ecclesiæ iura:ne per rectoris negligentias dilabantur. Proinde audiet illorum Oratores tua præstantia: & rebus omnibus recte perspectis etiam intuitu nostro (ut certe confidimus) excõmunicatione absoluet omni: & Ascianensiũ uoto & rectoris directioni & nostris postulatis cumulatissime satisfaciet:quod ut facere uelit tua singularis prudentia magno studio exhortamur. Vale.

Senenses.N.Cardinali.S.P.D. Quoniam magno cũ studio omnia gratificatur nobis T.R.D. nos quoq; siquid opus accidat: & cũ magna fiducia petere nõ dubitamus. Foelicis ac sanctæ recordationis Pius Pontifex:qui non modo patriæ consuleret:sed etiam conciuibus singulis prodesse lætaretur:constituerat Thommassonum Thõmassonium Tudertinũ Præsidem. Dignatus quoq; est Paulus Secundus eandẽ electionẽ ratam habere. Sed prorogata res ẽ aliquandiu ad Tudertinorũ cõmodum:quod tuam putamus minime latere R.D. Præbuit se ciuis noster usq; modo humiliter assentientẽ dilationi institutę:ut Pontificis iussa sequeretur. Sed certe non sine magno suo incõmodo: & nõnulla fortasse honoris iactura:quam si facile ac modeste passus est obseruantissimus Pontificis Thõmassonus iam tandem æquum ac pium uidetur non frustrari diutius expectationem eius:nec dari ineundi Magistratus illius morã longiorem. Neq; enim satis recte alter Thõmassono p̃ferri debeat p̃spectis oĩbus cõcessi per Pium:firmati p Paulum muneris conditionibus. Confidit ciuis noster apud Summi Pontificis Sanctitatẽ se nõ æquitatem solum:sed gratiam quoq; reportaturũ interueniente tamen benigno fauore: & quæ nunquã sine fructu est:tuæ.R.D. intercessione:quam & ille suppliciter implorat: & nos:ut eam enixius adhibere uelit etiam atq; etiã oramus. Sed quid pluribus Senenses cõmendamus:quibus prodesse & semper & studiose consueuit. T.R.D. quã foelicissimã fore uehementer optamus. Vale.

Senenses.N.Cardinali.S.P.D. Constituerat iampridem fęlicis recordationis Pius Pontifex Tudertinum Præsidem Thõmassonum Thõmassonium: & eam ipsam eius muneris concessionem: & pro sua benignitate confirmauit Paulus Secundus:quã ut Tudertinorũ cõsueuerit utilitati ad certum tẽporis spatiũ dispẽsauit: & distulit:quod cũ elapsum sit: & ob moram ineundi Magistratus non mediocre incõmodũ cũ dignitatis etiam iactura sit passus ciuis noster: & perspecta tum primum concedentis tum deinde confirmantis utriusq; Pontificis auctoritate atq; fide & æquum & decorum uidetur neminem iam tandem in eo Magistratu preferri:cum perspectis ĩpetrati muneris coditionibus:suo quodam iure:accedente Pontificis benignitate sit Thommassonus anteponendus. Oramus tuam R.D. ut ad rem plane assequendã adhibere dignetur apud Pontificem ipsum preces:atq; efficacissimam operam:quam confidimus nullo pacto inanem fore:cum plurimum ualeat apud Apostolicum principem auctoritate: & gratia: & ĩ nostrorum ciuiũ fauorem & commodum nũquam cum molestia laborare consueuerit. T.R.D. quæ bene: ac foeliciter ualeat.

Senenses Florentinis.S.P.D. Nihil est:quod quidem cupiamus uehementius:quam quietem:quam cum utriq; magno complectamur studio:par est:ut eandẽ inter nostros oẽs accuratissime conciliemus sublatis undiq; dissensionum seminariis. Discrepãt iampridẽ Pollitianenses: & Calicianenses de finibus:qua in re nihil ommissimus:quod ad cõcordiam accomodatum putaremus. Frequentes dedimus litteras. Amice cum Politianensibus ęgimus. Vos crebro cohortati sumus ad remedium adhibẽdum. Vestram nouimus ad causam terminandam paratissimam uoluntatem. At obdurant Politianenses in dies magis: & cum uostrorum iniuria progrediuntur latius. Nos nostros cõprimimus:nostris cõcordiam suademus:quos cũ a concordia alieniores intelligamus:ut cunctis occurratur in cõmodis:rursum ad uos confugimus: oramusq; ut iam tandem pro uestra bonitate ac sapientia operam detis efficacem illam quidem:ut statuatur his contentionibus modus: & per Commissarium ad rem conficiendam idoneum una cum uostro controuersia oĩs iuste: amice:concorditer sopiatur: quæ in ueterata longe fit deterior nec nisi uel indignationẽ auget uel scandalũ parit. Per nostrã igiť amicitiã: & p cõmune trãquillitatis studiũ & par utrumq; ad bene uiuendum desideriũ rogamus uos: & ẽt atq; ẽt oramus:ut remediũ:quale arbitramini accomodatius: & responsum:quale uero deposcit fraternitas:dare q̃ primum uelitis: & nos per nostrũ hũc Tabellarium certiores reddere. Valete.

Enenses Senæ Cardinali.S.P.D. Exponet negocia nõnulla:quæ apud Summi Pontificis Sanctitatem expediri cupit nostra Respublica-spectabilis Eques Franciscus Aringherius-ciuis noster dilectissimus:& ipse coram cum.T.R.D.explicabit. Eam igitur oramus:ut pro benigna eius consuetudine præstare dignetur:quod nunquam denegauit opportunum & consilium & auxilium. Vale.

Enenses Cæsari.S.P.D.Cum summa animorum lætitia accepimus:quæ grauiter-splendide-atq; eleganter exposuit uir eloquẽtissimus Prosper Camellus-excellentissimus tuæ sacræ Maiestatis Orator:& ea fuerunt omnia q̃ gratissima nobis:qui tuam celsitudinem & sacrum Imperium imprimis ueneramur:& summa fide-ac deuotione prosequimur. Agit clementer nobiscum-& cũ deuotissimo Senensi populo tua sacra Maiestas:cui ob summam eius in nos pietatẽ & paternã dilectionẽ-& agimus-& habemus amplissimas gratias-atq; ĩmortales. Quod saluere nos iubet:quod de admirabili eius ĩ cunctis rebus ꝓuidẽtia:de diuino eius consilio:de sanctissimo ad tuendam Christianæ fidei religionẽ proposito:quod de singulari in hanc ciuitatem beniuolentia tuæ maiestatis-ac sacri Imperii omnium obsequentissimam:quod de magno negocio & cæteris rebus-nobis per suũ clarissimũ Oratorem-notitiam & declarationem fieri tam benigne uoluerit:non possumus non ĩmortales habere grates tuæ sacratissimæ Maiestati:quæ omnia sapienter-salubriterq; disponit:cuius nos maxime laudamus:atq; glorificamus nomen:et quanquã superuacuum uideri possit:tamen pro nostra summa deuotione & ciuitatem ipsam-& fortunas eius omnes ex intimis cordibus offerimus-semper obsequiis paratissimas tuæ Maiestatis:cuius & glorias & fœlicitatem uehementer optamus:& eidem cũ summa fiducia statum nostræ Reipublicæ-ac libertatem cõmendamus in tuæ Maiestatis & opibus & incredibili benignitate plurimũ confidentes. Postremo-quæ Adouardi Marisconi materiã continent:ex eodem ipso Oratore:quo cũ rem totam contulimus:nosse poterit tua Maiestas & causæ ueritatẽ ac terminos-& nostræ ciuitatis optimã dispositionem-ac uoluntatem. Clarissimã fœlicis recordationis Pii progeniem:quam plurimũ diligimus:& charam habemus imprimis-cõmẽdatas tuæ celsitudinis nomine-utiq; studiosius-& amore & omni officii genere prosequemur. Nã nihil est nobis prorsus gratius:q̃ tuę cunctis in rebus obsequi Maiestati:quæ bene-ac fœliciter ualeat.

Enenses.N.Cardinali.S.P.D. Libenter fauet nostra Respublica Religiosis uiris:& qui diuino inseruiunt cultui. In hoc numero Fratres Heremitas diui Augustini censemus imprimis:& eos-qui conuentu Iliceti uersantur-non longe a nostra urbe:quorum affectamus concordiam-& sanctam uiuendi rationem. Est enim locus ille præcipue augustæ religioni & diuino aptissimus cultui. Itaq; locum & conuentum ipsum.T.R.D.diligentissime cõmẽdamus:& cũ ob eam causam ueniat eius fraternitatis nomine:qui nõnulla.T.R.D.sit explicaturus. Oramus eam:ut illum benigne audire:& in his:quæ coetus ipsius commodũ & conseruationẽ-ac religionis honorẽ spectant:opem atq; auxiliũ prębere dignetur:quod nobis erit q̃gratissimũ:qui eum piissimũ locũ seruari & augeri uehementer optamus. Vale.

Enenses.N.Cardinali.S.P.D. Venit ad T.R.D.uir religiosus.N.cui has dedimus literas:missus a Fraternitate Heremitarũ sancti Augustini:qui conuentũ Iliceti incolunt haud longe ab urbe nostra. Is nõnulla expositurus est eius coetus noie. T.R.D.Oramus:ut expositorem ipsum benigne audire uelit:& in his-quæ eius loci & fraternitatis concordiam-conseruationẽ-cõmodũ-atq; honorẽ continent:benignũ dignetur præstare fauorẽ:intercedentibus nobis:q eius conuentus religionẽ & sanctimoniam-ac loci piissimi augumentum uehementer optamus. Vale.

Enẽses Marchioni Ferranensi.S.P.D. Plurimũ gaudemus nobis:& nostris ciuibus gratulamur:quos ubi acciderit opus:ĩtelligimus apud tuã Illustr.dominationẽ ualere gratia:& opportunos fauores reperire:quod nobis ipsis periucundũ est:q quod uni ex minimis nostris fit:nobis fieri arbitramur. Sed tanto certe magis:Si fiat iis:quos propter singularem tum uirtutem-tum etiam doctrinã-ac magnam laudem imprimis charos habemus:& summa beniuolentia-ac studio prosequimur:cuiusmodi Bernardum Lapinum ciuem nostrum-& in præclaro tuo legentem Gymnasio esse arbitramur. Hunc nos non modo:quia in Senatorum nostrorum censetur numero:& optimis parentibus ortus est:sed multo certe magis:quia ingenio & multa rerum cognitione præstat:& a teneris (ut ferunt) unguiculis-ingenuarum disciplinarũ exercitatione uersatus est:cupimus ab omnibus uehementer amari:sed præsertim a tua Illustr. dominatione:quã ille maxime ueneratur:& colit. Cum igitur intellexerimus in suis negociis-& quorundã insectatione-q̃to studio-q̃ paterna charitate tua Illustr. Dominatio fuerit illũ ãplexata & tutata dignitatẽ eius:agimus ex intimis animis q̃maximas gratias:& habemus multo maiores ualde lętati:& quod uirum innocentẽ-& indagandæ perstudiosum ueritatis:quod uere philosophantis munus est:iuuerit:atq; fouerit:& quod tua excellentia eiusmodi documentis ostendat nostram amare Rem publicam. Nos quoq; pari mente semper affecti erimus:& a recta amicorum consuetudine nunquã

discedemus persuadētes nobis: siquid etiam ad tuendam præfati ciuis nostri dignitatem reliquum sit cōsimili quoq; hūanitate prosequetur & gratia: quod & speramus futurū: & factū lætis excipiemus animis. Vale. ¶Senensis Fides.

Singulariter ob uirtutem & probitatem: ac propter generis claritudinē diligimus Guidonem Ioannis filium nobilem uirū & nostræ charissimū Reipublicæ. Is uersus Cisalpinam Galliam iter intendit: & nōnullas Italiæ oras peritur us accedit. Quare uniuersos & singulos Dominos ac Principes amicos ac beniuolos nostros oramus nos Priores gubernatores Cōmunis & Capitaneus Populi ciuitatis Senarū: Subditis uero nostris imperamus: atq; edicimus: ut præfatū Guidonem & comites eius omnes cum sarcinis & rebus suis grate humaniterq; suscipiant: & eum amice tractēt: & de cohorte (si fuerit opus) puideant: & amore studio & cunctis fauoribus prosequantur: quod propter nostrā in eum & suam familiam beniuolentiam: gratissimū accipiemus. Valeant: q legerint.

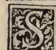
Senenses Eximio Doctori .N .S.P. D. Cū intellexerimus nuper qua humanitate: qua beniuolentia exceperit: atq; amplexata sit tua reuerētia Ascianenses nostros. Fuit id certe nostræ gratissimū Reipublicæ: ac uere iucundū extitit nobis tantum nostras litteras hactenus habuisse momenti. Agimus tuæ dignitati simul & reuerendo Episcopo magnam gratiam: & cum acceperimus utranq; partem accersitam & Kalendis Iuniis ad prodenda sua iura isthic affuturam esse: rursum hortamur: atq; oramus tuam reuerentiam: ut Ascianensis & Ecclesiæ simul & populi optimam habere rationem uelit: & præcipue interuenientibus nobis censuram ab eo delere omnem & ecclesiæ bona ac iura tueri: ne si nō occurratur rectoris uel incuriæ uel imprudētiæ damno afficiatur Ascianensis ecclesia: & cæteris quoq; malo eiusmodi noceatur exemplo. Nam ubi sacerdotalis dignitatis maius donum est: ibi transgressor maiori subiacet culpæ: & quæ p Rectores delinquuntur: duplici reatu fiunt obnoxia. Confidimus plurimū in tuæ reuerentiæ pbitate consilio beniuolētia: ut & Ascianēsibus satisfiat: & simul discantq ecclesias regētes nō abligurire ac dissipare ecclesiæ bona. Sumus & nos tuis semper beneplacitis paratissimi. Vale.

Senenses Fratribus obseruationis diui Bernardini. S.P.D. Quanta sit nostræ ciuitatis & Senensis populi deuotio in uestrā sacratissimā religionē: nō ignorāt uestrę paternitates: quę cum uicissim nostram diligant ualde Rempublicam: putamus libenter illas semper fore paratas ad gratificandum nobis: præsertim in his: quę ad diuini cultus honores ad uestrę religionis augumētum: ad populorum salutem spectant: memores illius inclyti cœlitis & concionatoris insignis diui Bernardini: quem nostra tulit patria: cuius sanctitas ac doctrina nō Italiam solum: sed & cunctos fidelium populos illustrauit. Desiderat populus noster Euangelizatorem ueritatis & uerbi Dei pro futuro quadragesimali tempore in nostra cathedrali ecclesia & celeberrimo templo ex his tribus unum: quorum infrascripta sunt nomina. Vera dilectio iustum & decorum negare debet nihil. Vestram igitur hortamur charitatem: ut ex tribus unum deligāt uestrę paternitates: quem maluerint: & illum instituant Prędicatorem: qui & in tempore affuturus sit in nostra urbe: & uiam Dei in ueritate doceat: atq; persuadeat. Expectamus uestri uotiuum responsum & gratissimū nobis: q ad uestræ religionis decus nostrā offerimus semper paratam Rempublicā. Valete.

Senenses Magno Rhodi magistro .S.P.D. Duo sunt nobis de tua reuerenda dominatione exploratissima: & quod plurimū nostram diligat ciuitatem: & Iustitiam studiosissime amplexetur. Hæc nobis magnam præstant fiduciam: ut in causa honesta ciues nostros fidentissime cōmendemus. Cæsarius quidam Antonii ciuis noster diutius se Rhodi continuit: & ibidem uitam quoque finiuit. Is reliquit sorores duas sacras uirgines & sanctimoniales Monasterii: quod dicitur Sanctæ Mariæ Angelorum in nostra urbe: quæ cælibem & religiosam in sanctitate uitam ducunt. Ad eas pertinent præfati Cæsarii bona tum testamēti (ut dicitur) tum maxime fraternitatis & propinquitatis iure. Ad causam suam agendam & ad hæreditatem sibi competentem recuperandam constituerunt procuratorem & rerū gerentem Othonem Dominici Laurentii Rhodiū fratruelem suum & dilectum ciuem nostrū. Is adibit ob eam ipsā causam T.R.D. Hanc igitur oramus: ut & æquitatis intuitu: quā maxīe colit Christiana religio: & nostra insuper cōmendatione benigne audire uelit prænominatum Othonē: & ei dignetur in iure assequendo opportunū atque efficacem præstare fauorem: ut quod nobis gratissimum est: gaudeant sponsæ Christi & religiosæ uirgines per tuam auctoritatem atq; iussum se Iustitiam simul & gratiam consecutas: quod speramus: & ut succedat uehementer rogamus. T.R.D. cuius placitis annuere & assentiri lætabimur. Vale.

Senenses Florentinis. S.P. D. Intelleximus: quæ scripsit Magnifica uestra fraternitas: quęq; eius nomine coram exposuit religiosus Monachus Bernardus sacri ordinis Montis Oliueti professor in cōmendationeç .N. qui grauioris reus criminis pecunia & bonis omnibus mulctatus esset. Nos cupidi (ut ueram decet amicitiam) gratificari uestris Magnificentiis rem ad Senatum nostrum detulimus: qui mallens ueræ amicitiæ facere satis: quā iustam infligere grauiter delinquenti pœnam: decreuit bona omnia .N. uxori con

donare: quæ Fisco nostro adiudicata erant: atque etiam si illa pluris sint q̃ quod dotis nomine debeatur: id omne: quod supra reliquum ut: libenter elargitur: quod ut faceremus tum pietas & commiseratio quædam suasit: tum uel maxime uestra impulit cōmendatio: quã uolumus cunctis semper in rebus plurimũ apud nos habere momẽti. Sed optimã nostræ Reipublicæ uoluntatem ac studium: quanquã putamus uestris Magnificentiis exploratã: tamẽ ipse idẽ: quẽ præscripsimus: Bernardus charus ciuis noster poterit corã diffusius explicare. Valete.

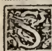
SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Quæ acciderũt: quę gerũtur: a quouis scripta grata sunt nobis: sed tum demũ gratissima existunt: quum per. T. R. D. litteras significantur: quas magna semper cũ iucunditate recipimus. Quod igitur de. N. inter Pontificis sanctitatẽ & Maiestatẽ Regis conuentũ est: putamus cõmunis boni gratia factum ac pacis studio. Et quod p tuas litteras certo innotuerit nobis: habemus: agimusq. T. R. D. gratias. Si qd præterea contingat noui: quod nostra scire intersit: oramus: ut posthac quoq; digne tur nos pro benigno more reddere certiores. Sed quid adhibemus calcaria sponte currenti! Quæ patriæ conducunt: quę cordi nobis esse queant: illa ultro ac periucunde tua efficit. R. D. quã rogamus quoq;: ut in causa cũ Plumbinensi Domino de Abatia ad fauum ita intercedentibus nobis procedere uelit: ut & prosit illi nostra cõmendatio: & nostras intelligat litteras nõ fuisse uulgares. Non. n. fugit. T. R. D. non sine grauiore causa nos ad hanc cõmendationẽ fuisse cõmotos. Vale.

SEnenses eximio Doctori. N.. S. P. D. Superioribus diebus sunt nobis tuæ reuerentiæ redditæ litteræ: per quas facile cognouimus eam optime affectam ad curandã plebẽ Asciaenensem: & ad eum populũ omni censura ecclesiastica liberandũ. Agimus de liberatione gratiam: & ad prouidendũ Ascianenti ecclesiæ salutare propositũ laudamus. Quod tamẽ sũ dilationẽ fructuosi operis admiramur: credimus tamẽ aliquo necessario impedimẽto superueniente negociũ prorogatum. Sed iterũ atq; iterũ petimus: & enixe hortamur: ut promissam fidem seruare uelit tua reuerentia: & Ascianũ petere & explorare Rectoris uitã atq; mores: dare insuper operam: ne dissipentur ecclesiæ bona: ne ue præter honestũ & sacerdotii ac rectoratus dignitatem: scandalũ fiat ei populo: quẽ magno amore & charitate complectimur: cuius salutẽ & quietem uehemẽter optamus. Iustũ petimus & tuo officio iure consentaneũ. Hac in re plurimũ tua in nos beniuolentia indicabitur. Cedet tibi honori: nobis summæ iucunditati: ut cognita rectoris ipsius gesta iusto iudicio dirigantur: ut satisfiat Iustitiæ laudi: appareat in curandis rebus ecclesiasticis diligẽtia: & dent erratorum pretium: qui cũ hominũ scandalo delinquere ausint. Sumus tuæ reuerentiæ parati beneplacitis. Vale.

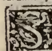
SEnenses Florentinis. S. P. D. Controuersias omnes magno habemus odio: sed quæ inter nostros oriuntur: nimiũ indigne patimur. Nam uera nostra ac mutua necessitudo ab eiusmodi disceptandi molestia uehemẽter abhorret. Superioribus mensibus Oppidani Montis Castelli collecta armatorũ manu irruerunt in fines Ludouici Marscotti nobilis uiri ciuis nostri iuxta Albanũ & Tegonẽ nostræ ditionis loca: & nõ solũ cæsis in uicino nemore arboribus: sed etiã quibusdam nimiũ insolenter gestis. Ludouici finibus & nostro agro insultauere. Sed Ludouicus ipse uestrũ adit Magistratũ rem gestam narraturus ordine. Petimus igitur magna cũ fiducia: quod nos diligẽn cura effecturos nõ dubitamus: ut & Ludouicũ ipsum pro uestra consuetudine benigne audire: ac negocium omne diligenter nosse: & quã intellexeritis maxime ad rem iuste transigendã oportunã esse: tum prouidentiã tum etiam operã adhibere uelitis. Feceritis rem nobis plane gratissimã: & nostræ utiq; fraternitati maxime congruentẽ. Nos quoq; ut quieti consulamus par studiũ ea ipsa in re atq; officium pollicemur. Valete.

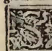
SEnenses. N. Principi. S. P. D. Binæ: quæ eodem tempore tuæ Illustrissimæ Dominationis redditæ sunt nobis litteræ: geminatam nobis & summã attulere lætitiam. His ea fuerint benigne nunciata nobis: quæ tum cõmunis salutis: tum fœlicitatis tuæ causa merito debent periucunda esse cum omnibus Italiæ populis atq; ciuitatibus tum nostræ imprimis Reipublicæ: quæ magnam præ cæteris cum isto præclarissimo Principatu ac ueterem necessitudinẽ seruat: & singulari ac mutua secũ charitate coniungitur. Itaq; tuis secundissimis rebus uere lætamur: & maximã sẽp suscipimus uoluptatem. In his sunt illustris sororis tuæ nuptiæ: quæ splendido edita genere: gloriosis orta parentibus: cunctis ingenii fortunæ uirtutis decorata ornamentis: pudicitiæ excellens laudibus consimilem quoque diuino aspirante numine uirum nacta est: eum uidelicet: quo nemo uel naturæ muneribus: uel florentibus fortunis: uel deniq; summis quibusque & amplissimis meritis poterat in cunctis totius Italiæ Principibus offerri prorsus aptior. Huius igitur sacri connubii auctorem glorificamus Deum: & ut faustum lætum fortunatissimum sit illustribus sponsis uehementer optata. Macti sumpto summa fœlicitate & gloria cũ tui clarissimi principatus firmiore tranquillitate & illustratione decoris. Quid multa! Genus ætas forma ingenium uirtus fortuna probe conueniunt: ut nihil ex hoc fœlici coniugio: quod diuinitus coniunctum putamus: sperandũ sit aliud q̃ bonorũ omniũ iucundissima cumulatio. Quam lætitiam percõmode secuta est fœlix natalis sui perelegantis atq; illustris pueri: q exortus intra læta sponsalia: & nuptiarum

celebritate nere ingentis gaudii: & amplissimæ gloriæ auspicatur initia. Hunc dedit tibi rerum humanarumq; dispensator Deus pro maximis uirtutis meritis: & cũ splendidissimę societatis consortio illustrissimũ Principẽ pulchra fecit prole parentẽ: quæ chari genitoris imago facile illius respondeat laudibus: & in excellentissimo Principatu primogenitus tam preclarus reddat patris & suorũ omnium Immortalem gloriam. Hęc igitur ut ppria ac perpetua sint: & augeantur indies: cũ Italicę quietis ocio: Deũ totius mundi principes suppliciter deprecamur lętati ex optimis animis his: quę scripta sunt nobis: pro quibus & q̃ maximas. T. Illustr. D. agimus atq; habemus gratias: & Senensem patriã deuotissime cõmendamus. Vale.

Enenses Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Quas a tua. R. D. recipimus litteras: quo longiores: eo maiorem nobis afferunt uoluptatem: nec nisi iucundissime legimus: quando & certa significant: quæ grauiora contingunt: & summã indicant in hanc patriam beniuolẽtiam ac præcipuã charitatẽ. Nouimus: quę de Aruminensi negocio scripta sunt: & quo statu urbs illa sit: & rerũ causam atq; ordinẽ libenter accepimus. Putamus Pontificẽ cura omni studere paci: atq; pacis studio gerere omnia. Deus aũt: qui solus ẽ: & pacis & bonorũ omniũ auctor oĩa bene ac fęliciter uertat. Nos pro benigna & nũq̃ intermissa scribẽdi consuetudine atque hũanitate q̃ maximas agimus. T. R. D. gratias: cui hanc rempublicã tantæ curę esse & ei gratulamur: & nos plurimũ gaudemus orantes: ut posthac quoq; eodẽ studio uti pgat: ac nos maximis quibusq; de rebus dignetur reddere certiores: & cõmunem patriam: quum cõmode licebit: semp apud Pontificẽ maximũ gratiorẽ facere: sicuti semp studiosissime consueuit. Vale.

Enenses Florentinis. S. P. D. Monasterium diuæ Petronillæ: quod in suburbano nostro est: habet in uestro agro fundũ ad plebẽ sancti Leonini. Plura sunt prædii eius pluribus in locis sparsa arua. Bona eorũ partem occupauere hinc. N. illinc hęredes. N. & suo quodam arbitrio alieno agro incubuerũt: quod (si sine uestra molestia fiet) uiuo eloquio aperiet fusius is: cui nostras dedimus litteras. Putamus factum præter iustum præterq; æquum ac bonũ: ut nulla citatione prævia spolietur suo iure sacra ædes: & iubeantur agricolæ colere aliena arua. Id cum fuerit compertũ uobis: nõ dubitamus uestræ bene institutæ reipublicæ perspecta consuetudine molestum & graue futurũ. Proinde petimus: atq; rogamus: ut plane cognitam causam ceteris in integrũ restitui: & ius reddi suũ monasterio ipsi. Quod si uel. N. uel prænominati hæredes actionẽ se ullam habere profiteantur: in ius uocẽt possidentes legitime re'ponsuros. Ea. n. probatur petendi ratio: nõ occupandi ius. Confidimus iustissimũ Magistratũ uestrum iustissime causam tractaturum: idq; ut facere instituat: uehemẽter oramus. Valete.

Enenses Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Ingressi Magistratus nostrum confestim legimus: quas tua. R. D. litteras dederat: ac significabat reuerendũ religiosũ Marianũ designatũ Abatem Monasterii Sancti Saluatoris Montis Amiatæ. Attulit ea res uobis maximã iucunditatẽ: quippe qui nacti simus hominẽ ex sententia: & qualẽ nostra petierat Re publica: & qui cũ diuini cultus honore & ipsius monasterii summa utilitate sit illi præfuturus. Iucundũ est collatũ in eum esse beneficium: qui secundũ cor nostrũ sit: & piissimo cęnobio optime consulturus. Iucundius: quod in eum: in quem præcipue uniuersa hæc exoptabat ciuitas. At certe iucundissimũ: quod res fuerit te auctore peracta: q̃ tãto studio: tamq; accurata industria nunq̃ desinis propinquus patriã intueri: & eam cõmodis beneficiis honoribus augeri. Hoc uere patris officium ẽ: semp iuuare suos: ac nusquã deesse liberis: & paternã quouis loco præstare charitatem: qd' q̃ diligẽter: q̃ sedulo tua efficiat dominatio noua quotidie ac multa exẽpla declarant. Nobis sunt hac in recũ grata oĩa: tum multo gratissimũ: qd' de præfecto Monasterio Mariano nup accepimus uiro & nostræ charo admodũ reipublicæ: & tuendæ religioni maxime idoneo. Nouimus beneficii magnitudinẽ: quapropter tibi q̃ maxime sint agendæ gratiæ. Nos quas referre satis dignas non possumus habemus certe: quas litteris minime explicare sit opus. Plurimũ Pontificem laudamus: & intercessorẽ simul tãti muneris ea spe atq; omine: ut eo ipso auctore maxima queq; atq; gratissima beneficia consequamur. Gaudemus: qui in ea tempora inciderimus: qum nostra respublica tanto benefactore lætatur. Qum primũ Senatũ coegerimus: tuas ad eum litteras deferemus: ut cunctis innotescat res ipsa & perbenigna. T. R. D. opera: cui & ob significationẽ contingentiũ rerum agimus quoq; ingentes gratias: & ut ueterẽ morẽ seruare dignẽt: etiã uehemẽter oramus. Vale.

Enenses. N. Principi. S. P. D. Veræ id propriũ amicitiæ munus ẽ: ut oĩa amicorũ debere esse cõmunia: præcipue uero: quæ læta sunt & fœliciter acta: ut hinc magna sit lætitiæ causa: inde augeatur gaudii magnitudo. Quamobrem cũ summa iucunditate accepimus: quod & illustrissimus Princeps significauerat: atque idytus Mediolani Dux: tuam Magnificẽtiã sancta iunxisse matrimonii fœdera cũ excellẽtissima illius sorore germana indyta domina Helisabeth auctore qui rerũ humanarũ curã gerit summo Deo: cui nos grates persoluimus: & ut sponsis lętum ac faustũ sit sacrũ connubiũ: uehemẽter oramus: cũ tui principatus illustratione & gloria ac firmiore pacis tranquillitate. Nos ualde eo lætissimo nuncio ac celebribus nuptiis & uere lætamur: ac pro amica & periucunda significatione gratiam quoq; ingentem agimus: & no-

stram deferimus rempublicam maximum semper: quale optimos amicos decet: studium atq; officiũ præstituram. Vale.

SEnenses. N. S. P. D. Innotuit nobis citari rursum cõmunitatem nostram Lyciniani trans Clanas pro causa Hebręorum: quæ iampridẽ quieuisse putabatur. Hebraicam peruicaciam & malignitatem nihil admiramur: quæ fidelem concionem & Christianũ nomen supra modũ & incredibiliter odit: & execratur. Sed eius nationis gratia siqui moueantur fideles: & auxilium præstent iniusta atq; impia causa Iudęis obduratis ac perfidis: id nõ possumus (proh dolor ac nefas) nõ uehemẽter & admirari & simul & angi: præsertim cũ intelligamus eam esse Sũmi Pontificis mentem: ut huic negocio finis omnino esset constitutus. Itaq; noua citatio Lycinianensium & rediuiua causa nimium certe nobis admirationi est: nec minus quod iterum exempla petantur eorum: quæ in ea causa acta sunt: præcipue uero: cum alias pridem eadem ipsa concessa fuerint. Ea nostrorum molestia tam molesta nobis est: ut indigne illam patiamur. Nam quæ iuste gesta sunt ex Iudaicæ nationis satietate rursus in forum & contentionem uocari non satis æquum uideri potest. Sed qd ea res ad dictam Cõmunitatem spectat! Neq; enim ex eius iudicio causa iudicata est. Confidimus tamen in tua bonitate: quæ cognitis causæ conditionibus: & nostra insuper uoluntate perspecta auertet aures ab infideli proteruitate & Iudaica perfidia: & hanc molestiam omnem tollet e medio: ac nostros sinet quiete agere: & fauore omni atq; humanitate prosequetur: et ut ita faciat: impensius hortamur: ac pro iustitia & amicitia nostra requirimus. Cõmunitas Lyciniani ab honesto nunquã recedet: & bonorũ uirorũ fungetur officio. Quamobrem tanto illam debet tua reuerentia studiosius & amplecti & fauere: nec pati: ut nefariis ac perditis hominibus iam ulterius lacessatur: ne nos nisi quiescãt improbi: cogamur alia ratione nostrorũ innocentiam tueri: & iniustos motores iustis modis ꝑsequi potissimũ Romani Pontificis etiam auctoritate freti: q Christi Vicarius nõ sinet dominicũ gregẽ a Luporũ insidiis circũueniri. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Magnũ in. T. R. D. non modo pro nostræ ciuitatis emolumento atq; salute: sed etiam pro nostrorũ omniũ conseruatione putamus esse profugium. Quocirca fidenter omnia præsertim quum honesta uideantur petere nõ dubitamus. Nõ cessat Hebraica natio infestam habere cõmunitatem nostrã Lyciniani pro Hebraica causa: & nũc de integro per delegatum Iudicẽ Clementẽ quendam Aretinæ ecclesiæ Canonicũ citauit illam: & actorũ omniũ in eadem causa postulauit exemplũ: quod idem alias Prætore eius oppidi Francisco Aringherio spectabili equite concessum erat. Magnis uiribus perfidi & Christi & christianorũ omniũ hostes nostris insidiantur hominibus: & ulcisci iusta gesta toto (ut aiunt) conãtur pectore. Res iam consopita uidebatur: & illa Cõmunitas omni liberata molestia: cũ ex eius iudicio nihil causa pependerit: & iuste oĩa ac recto sint acta examine. Oramus igitur perspecta infidelis nationis ꝑuicacia: ut nostris Lycinianensibus pro cõsueta eius benignitate adesse uelit. T. R. D. & apud Sũmi Pontificis beatitudinẽ ita & ĩtercedere & efficacẽ dare operam: ut ea molestia sint exempti Lycinianenses: & ita exempti iubente Pontifice: ne posthac possint ob eam causam amplius in contentionẽ & discrimen uocari. Spes est in. T. R. D. præsidio: & summi Pontificis Sanctitate: qui tanquã optimus Christi Vicarius adimet nocentibus nocẽdi facultatẽ: & gregẽ suũ ab aduersariorũ Christi proteget: ac liberabit insidiis: quod ut studiose dignetur efficere: etiã atq; etiã oramus. T. R. D. cui & patriæ decus: & hanc causam diligentissime cõmendamus. Vale.

SEnenses Florentinis. S. P. D. Si uidemur in scribẽdo fortasse frequẽtiores: & nostros sæpius cõmẽdare: hoc facit cũ ipsa contingentiũ rerũ necessitas tum eorũ culpa: qui indigna audent facinora: & rectam uiuendi rationem euertunt. N. quidam: et. N. hic cognomẽto. N. ille. N. uterq; ex oppido. N. audaciores homines: qui ablatorum rei pie seruati sunt: & poenis legũ ac iudiciorũ absoluti certe nõ satis dignã pro accepto munere uicẽ reddunt malũ pro bono: pro beneficio iniuriam. Lucam uero Gregorii Ilcinensem de se benemeritũ quotidie nouis lacessunt iniuriis: & recentibus & cõmmeatus ac damnis onerãt. Ex uestro agro ꝑfecti quo se recipiũt: hostiliter nostros sępius inuaserũt: districto gladio adoriuntur: impetũ faciũt: ferro uulnerant: caulas exurunt: uineta amputant: frumenta & uillaticas domos incendunt: extrema petulantius minitantur: quo qd põt cogitari grauius! Quid indignius! Quid iniuriosius! Quid nefarius magis! Temere ipsi putãt in uestro agro patere sibi tutũ profugiũ. Miramur inauditam hoĩum petulantiam: præcipue statuentes ea præter mentẽ uestrã fieri oĩa: contraq; recte uiuẽdi rationẽ: & sancta nostræ fraternitatis iura. Nostrũ est occurrere eiusmodi facinoribus: qd' si utrinq; studiose cõmuniterq; curabimus: Iustitia: & quã utriq; tantopere complectimur: uigebit trãquillitas: exterminabũtur improbi: & bonis redundabũt oĩa. Igitur oramus uos: & ꝑ uerã amicitiã enixe rogamus: ut cũ improbos oẽs tum petulantissimos & facinorosos: quos præmisimus: cohercere uelitis: iuberecq;: ut digna factis recipiant: atq; intelligãt oẽs id: quod nihil est dubiũ: uos nihil tam spectare: tam sequi: q̃ rectã bene uiuẽdi disciplinã: qua nos mente: quantũ in nobis erit: semp reperiemur affecti: & de uestra ꝑclarã rep. idem quoq; certo credimus: ac plane confidimus. Nouissimas has dabimus ad uos hac de re litteras. Beneualete.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D.Cum uero cordis affectu hanc patriam diligat.T.R.D.cum nos plurimũ eius beneficentiæ confidamus;quibus oia semp consueuisti summæ hũanitatis officia exhibere·ac tum opera·tum omni studii genere nunꝗ deesse:cũ ita sit:par esse credimus:ut cũ fiducia petere ausimus:quæ sint·& nobis grata futura:& nostræ Reipublicæ salutaria spectamus solã pacis tranquillitatẽ:quod summũ est in rebus humanis bonũ:quo ut perdiu frueref Italia:dedit is:unde cũcta sunt bona.At uidemus nõnullas tantæ serenitati effundi tenebras.Nos:quę exorta sunt:execramur discordiaꝝ seminaria:& ne serpant latius:auctorẽ pacis uehementer oramus.Cum igif pro statu reꝝ suaꝝ ad summũ Pontificem.N.et.N.Legati conuenerint:fit nobis ꝗgratissimum:ut his de rebus:quoad fieri possit:reddamur certiores.Non.n.ueremur:quin summi Pontificis prouidẽtia recte·ac salubriter cuncta disponat:& reliqui Latii Principes salutares eius sequanf sententiã.Sed quorsum euadãt:quæ ultro·citroq agantf:scire cupimus:præsertim te auctore:quẽ nihil eaꝝ reꝝ lateat:& pro tua uetere consuetudine libenter oĩa nobiscum impartiaris:quod ut nũc uel maxime facere pergat.T.R.D.diligẽter oramus:quæ uel cõmunis patriæ utilitati:uel nostro uoto defuit nunꝗ.Nos ob eam causam etias nostrorũ cũ his litteris tabellarium mittendũ duximus.Placebit uehemẽter:qd uel de pace sperandũ:uel de bello metuendũ sit·peroptaras.R.D.T.litteras intelligere. Vale.

SEneuses.N.S.P.D.Fuit semp & praecessoꝝ tuorum·& tuæ reuerendæ paternitatis antiquus mos·uetus consuetudo·summã habere nostræ Reipub.rationẽ:& nos uicissim semper amice uobiscuz egimus.Sed quod modo præter morẽ fieri a tuo Vicario nunciatũ est:nõ possumus nõ plurimũ admirari.Nam frequẽter·& Radicondolenses nostros·& alios:qui nostræ subiacẽt ditioni in causis:quæ mere sæculares sunt:& (si uera referantur nobis) iter sęculares tractanf psonas:uocat ad Ecclesiasticũ tribunal:quod sine nostrę Reip.iniuria fieri nullo modo põt·Persuademus nobis eiusmodi iniustitiã fieri pter.T.R.P.uel conscientiam uel uoluntatẽ.Scis quanti æstimanda sit Reipub.dignitas:quã uiolari a quopiam nec uos pati debemus:nec sinere:ut tentetur:tua debet.R.P.Hanc igitur enixe hortamur:ut iubeat Vicarium suũ ab ea in posterũ abstinere iniustitia:& ita instituere:ut nostris hominibus·ac subditis·eiusmodi amplius nõ inferatur molestia:quod confidimus effecturã tuam Reuerẽtiam studiose:uti est ęquum:ne si pergat tuus Vicarius nostrę reipulicę iura lędere:inuiti cogamur opportunis remediis tueri nostræ reip.dignitatẽ:& subditoꝝ nostroꝝ indemnitati prospicere. Valete.

SEnenses.N.S.P.D. Vidimus profuisse nostri Magistratus literas·ad recte curandam Ascianẽsem ecclesiã:& emẽdãdos eius Rectoris mores·ita:ut & recte uiuatur & studiose ipsius ecclesię bona seruenf.Quocirca laudamus bonum opus:quod diligẽter & pie tua operata Reuerentia est:atq agimus ob id magnã gratiam.Nostrum est·Saluatorem imitari:& nolle peccatoris ruinam:sed magis:ut conuertatur:& uiuat.Proinde rursum hortamur tuam dignitatem:ut dictã ecclesiam amore·ac studio prosequatur:& si rector ipse recte sese habuerit:& pristinos uouerit mores mutare:ac sui similis esse desierit:& ad fungendũ sacerdotio laudabiliter·ac salubriter incumbet:etias placebit nobis:ut clementer agat secũ tua Reuerentia:& illum humaniter·ac benigne suscipiat:cũ presertim intellexerimus eiusmodi pręuia conuersione hoc etiam ad pacẽ & consolationẽ fore Ascianẽsis populi. Vale.

SEnenses Florentinis.S.P.D.Cum recepissemus superioribus diebus uestras litteras:per quas cõmendabant nobis uestræ Magnificentiæ·cuiusdam Herculani subditi uestri causam:continuo iussimus liberari mulũ Herculani ipsius:quia Crasetano prætore detinebatur·ob creditam pecuniam:quã repetebant heredes Francisci & Iacobus illorũ tutor.Annuerunt iuste & amice uestræ Magnificentiæ:si Mulus restitueabatur:sese curaturas:ut in uestra præclara ciuitate ius nostris hominibus diceretur.Nunc igitur rogant præfati hęredes:ut eoꝝ uobis causam cõmendemus.Nos & perspecta iusta eoꝝ petitione & æquitate ipsius causæ:ac nostra freti amicitia:quæ alacris semp ad gratificandum esse consueuit:uestras Magnificentias oramus:ut iubeant nostros homines iusta petentes·ita tractari:ut & uetus nostra fert mutua beniuolentia:& illi sperant·nostra præsertim cõmendatione adhibita:quod ut assequantur:uos etiam·atq etiam oramus parati ad parem semp officiis reddendam uicem. Valete.

SEnenses.N.S.P.D.Amicitia & uicinitas nostra & nostræ ciuitatis in Apostolicas sedem reuerentia ferunt:ut tam ecclesiasticos ꝗ nostros homines cõmuniter tractemus·nõ iuste solum:sed etiam humaniter:id quod de nobis experimento liquebit:& de.T.R.P.nihil dubitamus.Proceni Prætor sub prætextu illati damni intercipi·& detineri iussit bona quædam Planensium fidelium nostrorum·iumentum·& nõnulla frumẽta:quæ quidem eiusmodi intercepdo nunquã concedi:nunquã permitti solet:nisi denegata Iustitia.Nõ patimur cuiquam Iustitiam denegari:quam nostra Respublica studiose tuetur:& omnibus æquali iure ministrat.Hoc nos miramur factũ:cũ iure utrinq uiuatur.Siquid Procenates petierint a Planensibus·presto erit eius loci Præses:& uetere instituto·& nostro insuper adhibito iussu·causam expedite:ac summarie iudicabit:& ueritate comperta·remittet uestros iuris factos compotes:& debitas executionem

reportabunt. Oramus igitur. T.R.P. ut cognita causæ iustitia iubeat prætorē Procenatem abstinere ab iniusta rerū detentione: & nostris restituere intercepta bona: ne nostri afficiantur iniuria: & non satis seruetur nostrę Reip. dignitas: quasi iustitiā denegantis. Sed tuæ, R.P. opera ad Planensem prętorem causa deferatur: ubi & Procenatibus: & iustitiæ habunde satisfiet. Aequū petimus atq: id ut assequamur: rogamus uehementer tuā. R.P. quæ nunquam iustis postulatis deesse consueuit: & nobis semper gratificari lætatur. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Et si placuerint uehementer tuæ litteræ: quas & habemus semper gratissimas: & agendæ gratiæ uberē suppeditant copiā: fracti tamen ea benignitate: quā nunq̄ intermittit. T.R.D. rursum rogamus enixius: ut auditis a Pontifice legatis: & iam fortasse dato responso: quod facit adeo libenter: & studiose T.R.D: diligentissime psequatur & nosse: quæ gerantur: quæ agantur: quæ expectentur: & qd sperandū sit de. N. tranquillitate & statu. Vt reddamur de oibus certiores: uehementer expetimus præsertim per eius litteras: q non modo grauiter: sed cum summo cordis affectu semper scribere consueuit: & ne accepti beneficii uideamur immemores: gratias tibi peringentes agimus: &: quod minime necessarium ducimus: hanc rempublicam deuotissime commendamus. T.R.D: quæ bene ualeat.

❡Signatæ tabulę ac publica Senensis patrię monumenta ad perennē. N. laudem ac perpetuum decus & gloriam immortalem.

SEnatus: populusq; Senensis: nunq̄ iusti atq; iniusti imemor: sed recti: atq; honesti seruantissimus id semp imprimis magno curauit studio: & iustitiæ munus: quę una uirtus in omni rerū publicarū āministratione maxime excellit: et accuratissime tueret. Id putāt sapientes præcipuæ in eo uersari: ut cuiq; tribuatur secundum propriā dignitatē: ut inter bonos: & malos discrimē pateat ac frenata improborū audacia uirtutis: & probitatis splendor eluceat. Sed cū ii præ cœteris amplissimis digni censeātur honoribus: q in populorum gubernatione: in gerendis Magistratibus: in iure dicendo: in publicis muneribus obeundis optime sese: & magna cum laude gesserint: decreuit Senensis Respu.: quæ claros: & sapientia ac summa ęquitate fide: uirtute prestantes uiros studio omni ac debitis prosequitur præmiis: cōperta in prętorio munere exercendo mira integritate diligentia: & accuratissima opera clari iuris utriusq; consultissimi: & Equestris ordinis ac dignitatis uiri. N. qui obfirmam opinionē uirtutis: & puulgatā meritorum laudem accitus ad Senensis urbis præturā proximo semestri ius inculpatum dixit: suū cuiq; reddidit: bonum & æquum seruauit: a recto non deflexit: cōpressit improbos: bonis fauit: personam nō accepit: eundē se omnibus præstitit: incorruptū se Censorem præbuit: ne iusto bene gestarum rerū testimonio careret: primum omnibus eius perspectis rationibus: actionibus recensitis: puestigatis operibus a triū uiris ciuitatis absolutus est. Mox Senatus consulto: & plębis insuper scito: publici sunt illi decreti honores: ut parata publica impensa: & ex ærario promendis nūmis signa: & populi uexilla Senensis eidem deferantur: & ad perenne uirtutis monumentū: & ueræ testimoniū laudis bene merito de Senensi Repu. uiro ubiq; terrarum cedant: quæ qdem res ois ab opportunis utrisq; consiliis demandata est Magnificis: & excelsis Dominis Senensibus summum gerentibus Magistratum. Mihi autem scribe: atq; ordinario iudici: cuius nomen & legitimū documentum extabit inferius: ab eisdem excellentibus dominis imperatum: ut eiusmodi solēne decretum: quod perraro cuiquam datur: publicis mandarem tabulis ac litteris.

❡Publicæ tabulæ in laudem clarissimi uiri Nicodemi Pontremuligenæ ab excelsa Senensi Republica ciuitate donati.

MOs fuit semper: atq; inueterata quondam consuetudo cum in aliis bene institutis ciuitatibus tum in Senensi Republica: quæ a principe orbis Romano populo sumpsit initiū: ut clari uirtute: & præstantes summa laude uiri magnis: & amplissimis honoribus decorarentur: cum perspicuum sit id esse uerum iustitiæ munus ut: qui bene de hominibus: ciuitatibus ue sunt meriti: iis debita præmia persoluantur: illis imprimis: q fide uirtute: studio atq; idustria Reip. saluti ac dignitati cōsuluissent. Cum igit uir clarissimus atq; omni uirtutis laude præstans Nicodemus Pontremuligena illustrissimi principis: & inuictissimi Ducis Mediolanis ornatissimus atq; illustris Orator pridem in Senensi ciuitate commoratus: & inclyti ipsius ducis uoluntate: & sua ipsius diligentia: & uirtute oia gesserit: quæ & fidei cōuenire publicæ: & ad Senēsis populi decus atq; utilitatē ptinere uiderent: dignus tādē habitus ē: q eius Reip. ac totius Senensis ciuitatis gratiā: & summā beniuolentiam consequeret. Proinde totius præfati populi consensu: & cunctis ciuiū suffragiis primū Senatus cōsulto: deinde et plębiscito: quę summa ē legis auctoritas: & ipse magnificus Nicodemus: & ois eius posteritas ciuitate donata ē: id: qđ ante. xv. uirorū q gerendo bello præerāt: decreto cōstitutū eēt: ut ea res maxime tāti uiri laudē illustraret ac liq̄ret oibus Senensi reip. illos semp charissimos extitisse: quorū uirtus multis expimentis cōperta foret: qđ qdem priuilegiū & firmissimuū. xv. erat uirorum decreto ut publici Tabellionis tabulis cōstat tamen cōmuni totius ciuitatis auctoritate roboratū est ut inferioris scripturæ fide ac testimonio declaratur..

Enenses Duci Venetorum.S.P.D.Cũ primum intelleximus illustrissimę recordationis Nicolai Marcelli obitum:cuius prȩclaram uirtutem & consiliũ semper ammirati sumus nõ potuimus nõ cõmoueri:ob nostras in eum deuotionem:atq; beniuolẽtias.Sed parẽ tuit naturę legibus:quibus pareat & uniuersus mortaliũ genus necesse est:ut uel ex ipsa necessitate solatium esse debeat.Sed quum nuper per tuę illustrissimę dominationis litteras ĩnotuit:ad tãti regiminis culmen patrũ electione atq; cõsensu:cũ uniuersi populi istius ãmirãda lȩtitia ac totius exultatione ciuitatis tuã excellentiã cooptatã:summã percȩpimus atq; incredibilẽ uoluptatem.Quippe q plane intelligamus:nihil ꝓrsum deesse tibi:quod ad tam gloriosi pricipatus administrationẽ accõmodatũ esse uidea ꝉ:quodq; optimo iure nostrorũ aĩorũ gaudiũ cumula ꝉ possit. Quando is maximis gerendis rebus diuini numinis prouidentia:quæ res maxime curat mortalium præfectus est:q consilio uirtute studio opera nõ mõ istius illustrissimi potentatus amplissimæ dignitati:uerũ etiã totius christianæ Reipu.& oĩum fidelium populorũ saluti atq; incolumitati abũde cõsulat.Sed & nostram quoq; ciuitatẽ miro cõplectatur amore:quæ tuam illustrissimã dominationem plurimũ semp obseruat:& colit:& summæ tuæ benignitati uehementer confidit.Gratulamur igitur largitori tanti muneris deo:q uotis nostris annuit:gratulamur illustrissimo isti:atq; gloriosissimo dominio principẽ nacto:q cũ domi militieq; maxime semp claruerit sapientia:& probitate eum Principatum gerat:q & præclarum sui decus est:& christianæ religionis firmissimũ propugnaculũ:gratulamur tibi ex optimis animis cuius amplitudinem illustrabit magis tanti principatus gubernaculũ:si uirum magistratus ostendit.Oramus oĩpotentẽ principem ac superos omnes:ut tuã semper fœlicissime gloriã tueantur.De benigna significatione gratias tuę illustrissimę dominationi ingentes agimus.Nostrã cõmendamus Rempublicã:quæ iustis:gratissimisq; de causis tuã amplitudinem amore:fide:obseruantia ꝓsequi ꝉ:eãq; deferimus tuis libenter ac iucunde placitis tẽperaturam. Vale..

Enenses Regi Neapolitano.S.Eluxit semper tuæ Maiestatis in nostrã Rempu.paterna dilectio:sed & indies quoq; elucescit magis.Inditio ẽ cũ multiplex in cȩteris neg ociis nostris perspicuũ experimentũ tum diligens tam per litteras:q̃ per oratorẽ tuum adhibita opera ad controuersiam dirimendã:quæ officialibus Apostolicis cum nostra Repu.de finibus orta est.Quibus pro rebus:& agimus q̃ maximas gratias:& plurimũ tuæ Maiestati nos debere profitemur:quorum res oẽs præcipue illi ac paternæ sunt curę.Ad ueras perfectãq; litigiorum sedationẽ tuã maiestatẽ supplices obsecramus ut per benignam eius auctoritatem:& abactum pecus omne atq; integre restituatur:& illȩsa ꝑstat agri possessio:quã semp inuiolatam possedimus:& demum ꝑ integrã litis compositionẽ omnium discordiarum seminariũ adimatur.Ita.n.his rebus recte compositis:iustitiæ consultum fuerit:& paci.Quarum utranq; affectat ĩprimis tua maiestas:maximorũ auctor bonorũ nec præterire uult sanctissimus Christi Vicarius:qui cum cũq; Apostolica sedes & Romana ecclesia coniũctissime uiuit nostra Respub.Sed cum omnino profecturi sint Oratores nostri ad tuã maiestatẽ uenerandã:ob ipsius in latiũ ad uentũ mandabimus iis quoq; de rebus his:quæ nostris uerbis explicari conueniat.Statũ nostrę ciuitatis:& libertatem diligentissime cõmendamus tuæ serenitati:cuius uehementer confidimus patrocinio.Romanus Pontifex nostro oratori probe pollicitus est:q̃q̃ nondum res fuerit subsecuta. Vale.

Enenses Regi Neapolitano.S.Nouimus studiosam operam tuæ maiestatis adhibitam sȩpius ad fauendũ dignitati reuerendi patris Ioannis Massani Episcopi:qua re uehemẽtius optamus nihil.Vetere fiducia fretu:& spe summa:quȩ in tua maiestate sita ẽ:enixius obsecramus:ut ad promouendã eius uiri uirtutẽ apud Romanum Pontificẽ præsertis cũ præsens tua maiestas præsentẽ alloquetur sanctitatem eius proseq digne ꝉ.Ea nanq; uia expedita is facilis sibi fuerit ad ascendendũ gradus.Cumulabit ea res:& maxima:& ĩnumera in nos tuæ beneficia maiestatis:cui nostrã remp.magnis precibus cõmendamus: Vale.

Enẽses.N.Cardinali.S.Accepimus tuę Reuerẽdissimæ Dominationis litteras quas dedit ad nos Nonis Ianuariis.Egre ferimus:siquid forte molesti quisquã fuerit oblocutus. Quod nostram fugit cognitionem:& imperita fortassis plæbecula circumstrepat.Illud non ignoramus ea a nobis:& qui reipublicæ præsunt:de tua dignitate prædicari:quæ de uero patre & optime de nostra Republica merito ferri debent.Scite:qui præclarum putãt a laudatis uiris laudari.Nam contra sordet in nebulonum ore laus:quæq; insultorum sermone uersatur.Nouit tua sapientia contemnere uulgi rumusculos:& quod tuum fert ingenium solidã:ac ueram gloriam consectari.Verum de his satis.Quæ uero scribis de re:quam Apostolicæ Camerę prȩfecti nobiscum agunt ea huiusmodi sunt:ut ꝑpter ea tibi gratias debeamus: quas etiam plurimas persoluimus.Nostri aderunt confestim legati:quanq̃ eo loco sita res est:ut queri potius nostri debeãt q̃ grauiora pertimescere.Freti sumus tum causæ æquitatẽ:tum Reuerendissimæ tuæ dominationis patrocinio:quæ ita & animum aduertet:& operam adhibebit:ut nihil præterea noui ac molesti oriri patiatur. Vale.

SEnenses Cardinali Papiensi.S.Ex multis·quæ nobis grata sunt:id est multo gratissimũ tuam R.dominationem præcipuo patriam amore complecti·& ea semper accurate effi cere·quæ patriç augere dignitates:tueri salutem possint.Id genus putamus i tuare ciues nostros·eos præsertim·qui uirtute·& laude præstant·& fide ac summa pietate patriã prosequuntur.Quæ cum in reuerendo patre Massano Episcopo:& præclaro ciue inesse perspiciamus·uehementer optamus eius uiri amplificari dignitatem·& uirtutis meritum promoueri.Confidimus diuinam miserationem·non defuturã uotis nostris.Christi Vicarium pie affectum cernimus.Accedere tuæ.R.dominationis studium:atq; diligentissimam operam non dubitamus.Nouimus optimi Regis·ac serenissimi principis Ferdinandi intercessionem adhibitam.Quæ omnia spem nobis maximam pollicentur.Superest:non ut sponte currenti calcaria ad moueamus:sed ut exploratum faciamus·nos si annuente deo prospere cesserit optata prouectio:& a tuç reuerendissimæ dominationis optimo ministerio·fœlicem sortem potissimum habituros:& collocaturos tam præclarum donum in recte gestarum rerum numero:quas multiplices·ac uarias quotidie cumulat tuæ.R.dominationis paterna dilectio: Vale.

SEnenses Florentinis.S.Non possumus adduci fratres charissimi:ut iis tam facile aures accommodatis·qui tam falso sunt questi de nobis:qui cum omnes iuste·tum uestros benefice semper:humaniter:p tractamus.Sed id circo questos.N.coniicimus:quod dũ perfidiam·ac dolos suos prodire in lucem uerentur:culpam suam figmentis·ac falsa in simulatione prætexunt.Est interdum id rusticæ calliditatis:& artis eorum uidelicet:qui suæ ubi conscientiæ testes sunt.Sed uestræ sapientiæ est:habere personarum delectũ·ea de nobis existimare·quæ sunt fraternitatis:& amicitiæ propria.Prudentiæ uero intelligere ueterem nostræ Reip.consuetudinẽ:quæ quidem est:ut & nemini noceat:& reddat ius suum cuiq;.Norunt.N.ut sciri q̃ liberaliter secum agere semper nostra respublica.At nunc fugam moliebantur·& pecus agebãt:pascuariam fidem fallebant:& nostræ reipublicæ simul & iis:qui uadimonia præstitissent:iiuri.Quid hoc tam indignum.N.putant:si debitorum armentum tantisper detinetur:dum nostris pascuariis fiat satis.Quod si quid minus dignum factum putabant:non nos(ut uestra nouit sapientia)ad uos scribere oportuit:quibus falsa detulerit:sed ad nos illos confugere:a quibus nullam quisquã iniuriam:uestri per sepe gratiam sunt assecuti.Habetis rem:uti gesta est.Nos ueræ amicitiæ iura:& fraternitatis officia nunquam deseremus:quos ceder litium omnium:iuuat nobiscum studio certare:atq; officio.A nobis nihil unquam orietur:quod alios uos esse cogat:q̃ quod ueros amicos:atq; optimos fratres decet.At nunc illi cum suis armentis fraudem admiserunt:nostris pascuariis legibus aduersari:& quidem ea in re:quam plurimi facit nostra Respublica.Quare & bestiarum domini adierunt nos:culpam profitentur:& misericordiam nostram implorant.Hoc significamus uobis. Valete.

¶ Patentes literæ in laudem clari Equitis Ioannis Pensii Panormitæ.

COnsueuit semper nostra Respublica laudem afferre:qui laudem præclaris gestis sunt assecuti:idcirco exploratum facimus·ac perspicuum testimonium perhibemus·tum uniuersis·tum singulis·ad quos nostrç puenerint litteræ.Nos:qui diuina prouidentia summum:atq; amplissimum indytæ Senensis Reipublicæ gerimus Magistratum:clarum uirum Ioannem Pensium Panormitã·siculum:primum in nostra urbe studiorum præfectum Gymnasiis:tum Equestri decoratum dignitate·Pretorium Magistratum adeptum:atq; ita sese in utroq; gessisse:ut non solum laudis incrementum:& ab utriusq; muneris exercitatione præclaram absolutionem sit consecutus:uerum etiam nostræ reipublicæ tanquam perpetuo uirtutis suæ monumento fuerit donatus insignibus.Quod erit non solũ præsenti æuo:sed & posteritati quoq; de eius uiri præstantia firmissimum testimonium.Valeant:qui legerint.

SEnenses Florentinis.S.D.Consuescunt plerumq;:qui culpam amiserint contendere studiosius:ut aut si ullo pacto possint:crimen tegãt:aut modo hoc:modo illud loquantur.Id.N.usu uenit:qui nulla a nobis afficiūtur iniuria:& fidem nostram semper sibi inuiolatam seruari sentiunt.Quod si pecus eorum custoditur a nostris:id causæ est:quod superioribus quoq; attulimus litteris:ammissa fraus.Qui p exiguo pecore:fide suscepta numerosiora exinde pascunt armenta·ac plurimum nostrorum pascuorum rationes fraudant.Quæ cum & si grauior eorum culpa sit:quam ipsi quoq; haud dubie fatentur:& sibi id circo ignosci precantur:uoluimus tamen:uestra præsertim causa:non legum nostrarum seueritate:quç i pascuariis rationibus maxima existit:sed ex ueræ amicitiæ officio:clementia:& mãsuetudine pseq.Scitis causam:cũ in nostro solo uersetur·cumq; iis personis:qui pastiones nostras cũ nostris pacti sunt:ad nostra pertinere tribunalia.Quare qum ad nos uenerint:si satis dederint:qua ratione secum pauloante egimus intelligent non secus haberi:ac tractari nobis:q̃ si ex his sint:quos præcipue uestra itercessione maxime commendatos habere debeamus. Valete.

SEnenses.N.Cardiali.S.Vetus est: & repetitum sępius nostrę Reipublicæ desiderium: ut materia.S.Angeli sub terris cum reuerendissimo domio Spoletano te auctore: & tuo iudicio sopiatur. Nouit tua Reuerendissima dominatio frequentes ad eam res cohortationes ac preces nostras. Cupimus & de.S.Angeli: & Mōtis Polpii: &.S.Sixti: & generaliter omnium ecclesiarum in eodem solo rationibus iudicium ferri: ut non solus præsens controuersia dirimatur: sed etiā quæcunq; ob easdem causas posthac quoq; disceptatio oriri possit. Aperiet fusius mentem nostram Sanctes noster Orator. Mandatum præsto est. Decreuit Senatus noster: nec quicquam omnino prætermisit: quod ad integram rei nauationem: quantum in nobis est: pertinere possit. Superest: ut tua reuerendissima dominatio uere amantissima patrię rem q̄ primum dignetur absoluere: nec cunctari diutius: ut tandem aliquando Reuerendissimum dominum Spoletanum experiri possimus huius amicum ciuitatis: & beneficum patrem: quam quidem ad rem multæ illum: & grauissimæ causæ: quod tua sapientia non ignorat: non solum allicere uerum etiam compellere debent. Spes summa est in tua benignitate: quæ communem patriam omni studio officio ac pietate prosequitur. Vale.

SEnenses.N.Cardinali.S.Cum sint iampridem Sanctissimo sedente Pio secundo: decretæ Pontificales construendæ ædes in nostra Ilcinensi urbe: præclarum uehementissime institutum comprobamus: ad quod quidem conficiendum: nostra quoq; (quātum in nobis fuerit) industria nō deerit. Quod aūt ob eam rem ipsum latum nuper iudicium est a tua Reuerendissima dominatione: id ut Ilcinenses persequantur: certus est nobis. Illi quoq; plana conuenta seruabunt. Sed cum pro alendis ac iuuandis pauperibus: quorum in ea urbe numerosior turba est: instituerint montem Sanctæ pietatis condere: nostris inniti uestigiis: cupiunt ex bonis hospitalium ædium: quæ penes sequestrum sunt: sex centorum aureum excepta summa ad Pontificales ponendas ædes: quam probe cauebunt: reliquam summam conficere in Montes pietatis. Sanctum ac uere pium opus: & tua (ut nobis quidem uidetur (comprobatione dignissimum. Hoc ut rite nauare possint: implorant tuæ Reuerendissimæ dominationis opem: & apud summum Pontificem: auctoritatem: qua plurimum uales: & operam: quam sese facile assecuturos confidunt nostris adiunctis precibus: ea ne opinio nostros fallat: plurimum tuam dignitatē obsecramus. Noster ipsa quoq; de re loquetur Orator: aderit & Pragmaticus Ilcinensis. Placebit nobis uehementer: si honesta: & pia molientes te auctore fiant uoti compotes: Vale.

SEnenses Pontifici maximo.S. Ad Christi Vicarium iure confugiunt: qui ea cogitant: ea parant: quę Christo maxime noscuntur accepta. Ea imprimis habenda sunt misericordię ac pietatis opera. Pro quibus implendis cupiunt Ilcinenses nostri nostra uestigia cōsectantes: montem condere pietatis in alimoniam pauperum: atq; inopiæ pręsidiū. Ob id recte excogitasse uidentur: ut duarum hospitarum ędium: quarum bona in sequestro sunt. pro pontificali domo ædificanda: quod scilicet Romanus Pontifex prædecessor tuus Pius secundus instituit: uendantur: & salua summa numorū: quę pro pręlibatæ domus constructione debetur: quam Ilcinenses probe cauebunt: reliquam coactam pecuniam conferant ad montem: quem prediximus pietatis. Ita enim duplex bonum facile fuerit: ad Pontificales ædes debita pecunia præsto erit: & pauperibus substinendis dulce patebit profugium. Tuę igitur Sanctitati deuotissime supplicamus ut re plane patefacta: quam noster fusius explicabit Orator. Ilcinensibus nostris eius rei perficiendę: potestatē impartiri dignetur. Confidimus hac ipsa de causa: Cardinalē nostrū: qui probe instructus est: uerba facturum. Si exaudierit tua benignitas nostrorum preces: nobis quoq; apponemus gratię & inter cætera beneficia collocabimus. Vale.

SEnenses Cardinali Papiensi.S: Iuuat nos plurimum: qum non solum nostram Rempublicam: sed eos quoq;: qui illi parent: iuuari intelligimus a tua præsertim Reuerendissima dominatione: quæ tum demum ualde lętatur: qum omnibus in rebus fidenter eius opera utimur. Intelliget tua Reuerendissima dominatio Ilcinensium nostrorū causam: non solum ab eorū pragmatico: sed etiā a nostro Oratore Sancte. Excogitauerunt rem nostri subiecti: & Ilcinensi populo salutarē: & suapte natura maxime expetendam: ut miserantes egenorum inopiam: eorum necessitatibus opem ferāt. Causam intelliget tua Reuerendissima dominatio: ad eam rem ipsi accomodatam uiam ac rationem explicabunt. Oramus uehementer tuam benignitatem: quæ neminem nostrorum desertum esse ac destitutum auxilio patitur: ut studium & operam efficacem ac diligentissimā ad hanc rem: quā audiet perficiendam: adhibere dignetur. Vale

SEnenses Cardinali Rauennati.S. Nunquā defuit tuæ benignitatis opera iis quos per nostras litteras cōmēdauerimus. Quare magna cū fiducia tuā Reuerēdissimā dominationē rogamus: ut Leonardo Benuccio dilecto ciui nr̄o facilē sese exhibeat ad causam eius pnoscendā: & apud summi Pontificis beatitudinem preces: atq; auxiliū adiungendum: ut tanto intercedente auctore (quo ad fieri licebit) & creditam pecuniam: & de-

bitam ueterum munerum mercedem assequatur. Confidimus nequaquam impetratu difficile fore: præsertim uultissimi Pontificis perspecta æquitate: & æquissimi Mediatoris interuentione adiecta. Vale.

SEnenses. N.S. Qui nuper per tuas litteras sumus facti certiores de rebus nouis: quas cum cœteros populos pacis appetentes: tum nos potissimum expendere oportet. Agimus ingētes gratias tuæ benignitati. Quod ut frequenter repetendum fit nobis: efficit summa tua beneficentia: & singularis in communem patriam pietas. Nos officio nostro fungemur: nec negligemus: quæ solertius perspiciēda uidentur. Placebit nobis: & uniuerso regimini nostro: ut per tuam operam q̄ primum conficiatur cum Reuerendissimo domino Spoletano uetus iam & per molesta causa: per eam summam: quam nostrum putamus explicuisse oratorem. Vale.

SEnenses. N. Cardinali. S. Marianum Antonii collegam nostrum ornatissimum: & ciuē bonum: ac uirum integerrimum propter uirtutem suam: & modestissimos mores plurimum diligimus: & fuit semper charus admodum cunctis ciuibus. Hic filium habet: cui Hieronymo nomen est: ætas anni circiter. xx. studium litterarum: & diligens doctrinæ professio. Sacerdotium spectat: & ecclesiasticos ordines: & diuini cultus exercitationes. Proinde sæcularibus relictis curis: bonas: atq; ingenuas artes studiosissime consectatur. Iam Cleri Senensis propter eius probitatem: ac probatos mores nactus est summam beniuolentiam: & gratiam. Hæ nos compulerunt rationes: ut eundem enixius commendare debeamus tuę Reuerendissimæ dominationi: quæ scito futurum nobis gratissimum: quicquid optimi parentis gratia: in optimum filiū fuerit delatum honoris: & commodi. Vale.

SEnenses Regi Neapolitano. S. Tuæ Maiestatis summa beniuolentia innotescit nobis: non iis solus: quæ publicam nostræ ciuitatis utilitaté complectuntur: uerum etiam: quę priuatorum ciuium nostrorum continent rationem. Superioribus diebus per nostros Oratores causam commendauimus Nelli Ciuugii: & Ricciardi Saraceni Mercatorum: & honestissimorum nostrorum ciuium cum Miraballis: á quibus creditam repetunt pecuniam. Benigne (ut semper consueuit) negocium accepit tua Maiestas: quæ iustitiæ ita studiosa est: ut nihil prorsus tantopere affectare uideatur. Quod igitur tam liberaliter nostris Oratoribus polliceri dignata est: tuam serenitatem obsecramus: ut opere: atq; re ipsa prę$\text{s}$tare uelit: atq; ita demum efficere: ut nostram commendationem ac preces liquido constet inanes non fuisse. Vale.

COetus Senēsium Canonicorum Francisco Cardinali Senensi. S. Iustum putamus fauere iis: quorum ad uirtutem capessendam omnis a prima intentio: præsertim cum ad probitatem: & doctrinam adipiscendam uehementius enitantur: qui se a magnis principibus iuuari intellexerint. Fit enim iuuentus tanto bonarum artium studiosior: quanto maiore cura: & accuratiore industria maiorum pietas illam cōfouerit. Hieronymus Mariani filius ætate quidem iuuenis: sed senili quodam affectu: præclaris disciplinis prorsus deditus: cogitat sacros ordines: & initiatus ad Sacerdotii dignitatem contendit. Probus: & modestus est iuuenis & optimi ciuis: & compatriotæ filius: cupit expectationem Canonicatus: & collegii nostri. Nos: qui & bonam indolem comprobamus: & patrem uirum integerrimum ualde diligimus: Præfatum iuuenem humiliter commendamus tuæ Reuerendissimæ dominationi: quæ studiorum sectatores magno semper amore suscipere consueuit. Vnum minime prætereundum censemus: nos flagranti studio: & ardenti desiderio tuæ Reuerendissimæ dominationis aduentum prę$\text{s}$tolari: cuius conspectus uere letificat nos filios deuotissimos: & Clerum: ac populum omnem incredibili afficit uolup ate. Nostram deuotionem: ac seruitutem humillimis precibus commendamus tuæ Reuerendissimæ dominationi: quam fœlicissimam seruare dignetur omnipotens dominus. Vale.

SEnenses Regi Neapolitano. S. Memores eorum: quæ crebro per suas litteras: frequenter per suos legatos: sæpe uocis oraculo: obtulit tua sacra Maiestas: sæpissime opere comprobauit: tanquā ad tutum præsidium ac patrem beneficentissimum: tuam serenitatē: quæcumq; fors ferat: cōfugere non dubitamus: sed filiali iure audenter cōsulimus: fidēter exposcimus. Rumor est: uel iam fama potius: ꝑclatus exercitus ducē Bartholomęū Bergomensem suas copias traducturū: ꝑ primiorē nfa; regionē cogitare: Latēt hominū cogitationes. Nihil tā difficile: q̄ humani cordis recōditos scrutari recessus. Sꝫ itelligimus eorū eē: q populos regūt ac rebus publicis præsunt: casus oīs expendere: atq; oīa circunspicere. Qui igiť spē firmissimā in tua Maiestate collocauimus: eidem consulendam censuimus: cuius sapiens consilium: studiosus monitus: salutare præsidium mirifice nos delectat. Tuam igitur benignitatē obsecramus: ut quid ea de re sentit: aperire dignetur: & consilio quemadmodum semper consueuit: & si quid opus acciderit: fauore semper: & qua solet diligentissimus pater: prosequi charitate. Tuæ Maiestatis optatum responsum uehementer expectamus: atq; rogamus. Vale.

SEnenses Summo Pontifici.S.P.D. Cum auctore pacis optimo iure conferenda ducimus: quę quis rōne ad pacē spectāt: sꝫ & illa quoq; quę paci aduersari posse uideant ad ppellēda rerum oīum nouarꝫ semina. In ore iam oīum & sermone uersaẗ: pręclarū exercitus Ducē Bartholomęū Bergom̄ em discessuꝫ a Venetis: & suas ad pꝓpriores nobis regionē copias admotuꝫ. Res ell sita forte pgrediaẗ: cōsiderarū dignissima. Nosq; nihil tranqllitate magis expetendū putamus: ad pacē tuendā natura propensi: tuam consulimus sanctitatem: quę sicut decet optimum Christi Vicarium: & custodem ac Pastorem dominici gregis: nihil tantopere curare debet: q̄ fidelium omnium populorum unanimitatē: & potissimum totius Italiæ quietem: ut tanto studiosius infideli hosti occurratur: quanto tota Christiana Respublica pacatior extiterit. Supplices petimus tuam beatitudinem: ut his de rebus nobiscum tanquam cum optimis filiis sententiam suam aperire dignetur: & quid prospiciendum: quid agendum censeat: nos per suas benignas litteras reddere certiores. Quanquam confidimus hac ipsa de re Reuerendissimos dominos Papiensem ac Senensem Cardinales: & Massanum Episcopum fusius locuturos. Tuæ sanctitatis expectamus responsum. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D. Quæ iterum per suas litteras tam benigne significauit tua reuerēdissima dominatio: quæ curam ac studium omne ad patrię salutem conferri fuerunt gratissima nobis: & nos ob eam causam q̄ maximas gratias agimus: maiores habemus: referre uehementer optamus. Sed cum rem merito putemus gratissimam tanti exercitus ducem: proximas petere regionem: in qua tanta pacis tranquillitas uigere dignoscitur: iam cum summi Pontificis sanctitate communicandas arbitramur. Ad eam igitur damus litteras: quarum cum his exemplum adiicimus. Oramus tuam Reuerendissimam Dominationem: idest optimum patrię patrem: ut primus quid ipsa sentiat: quidue moneat: uelit pro ingenti in patriam charitate per eius litteras nos reddere certiores: utq; cum Pontificis Maximi Beatitudine uerba facere: & quæ usui futura sint: nunciare q̄ primum: cuius consilio: opera: & fauore maxime freti sumus. Vale.

SEnenses Alexandro Anchonitano Theologo.S.P.D. Magnifacit nostra ciuitas ac totus Senensis populus salutarem doctrinam ac summam tuam eruditionem: & sapientiam. Tuam paternitatem uehementer diligimus: quæ cum alias in nostra urbe euangelizasset uerbū Dei: auditores omnes mirifice delectauit: quæ cum facile prodesse possit uerbo: & exemplo: hortamur tuam paternitatem: ut per futurum proxime quadragesimale tempus adire uelit hanc patriam: in sacro diui Augustini templo tuæ sanctæ religionis annunciatura Euangelicam diciplinam: quæ res: & tuæ paternitatis meritum: & populi nostri deuotionem augebit. Vale.

SEnenses Florentinis. S. Nostis: q̄ ubiq; gentium omnibus odio sit: hominem cædere: idest enim maxime repugnare naturæ: quæ hominem seruandi hominis gratia genuit. Quando homines hominum causa nati esse existimantur. Sed nos auertimus a iudiciorum seueritate animos: quæ in paricidas maxime sæuiunt: & id genus crimen grauius ulciscuntur: & nec agentibus: nec adiuuantibus: sed nec consentientibus parcunt: nos tamen ad clæmentiam uel potius ad amicitiam conuersi: N. & ipsum haud dubiæ cædis reum: liberum ad uos dimittimus ac saluum illum largimur petentibus uobis. Quod utiq; sit nostræ optimæ uoluntatis: & ueri amoris perspicuum documentum. Valete.

SEnenses Genuensibus.S.P.D. Putamus uestras Magnificentias libenter efficere: quæ & rationi: & amicitiæ consentanea sunt: & eodem animo: quo ipsi quoq; uicissim affecti sumus. Venit cum his litteris dilectus ciuis noster Bonauentura Philippi Accursii nomine ciuium nostrorum: & mercatorum: quos pro magna eorum integritate: & uirtute ualde diligimus. Habent illi causam ob quædam frumenta: quæ Plumbino isthuc naui siluagia inuecta sunt. Eam exponet & plane aperiet Bonauentura: quē præscripsimus. Oramus: ut liqdo perspecta ueritate fauenat uestræ magnificentiæ nostroꝝ causæ utq; sibi iure conueniant: uestra æquitate: & nostra intercessione: & facile: & celeriter consequantur. Nam & quod iuste nostris ciuibus cum uestro præsidio fuerit ministratū: magnæ quoq; apponemus gratiæ: uestris ac uestrorum semper parati commodis. Valete

SEnenses Duci Ianuensi.S.P.D. Mittunt isthuc Philippus Accursius Mercator honestissimus nostrę ciuitatis filium: Bonauenturam ob causam frumentorum: quę superioribus diebus Plumbino siluagia naui isthuc una cum non nullorum aliorum triticis conuecta sunt: quam planius ille ipse Bonauentura aperiet. Tuam igitur hortamur: atq; rogamus Magnificentiam: ut præfatum Mamdatarium benigne audire uelit: & benigno quoq; illum fauore prosequi: ut quod Dilecto ciui nostro iure debetur: tuæ Magnificētiæ ope: atque auxilio: iuste ac celeriter persoluatur: & ita demum tractare causam nostrorum: ut plane liqueat: nostras commēdationē inanē nō fuisse. Eandē quoq; ac parē uoluntatē nostrā tua magnificētia oībus semp in rebus poterit expiri. Iuuabit semp nostrorū animorū optimā pstare senteniā. Vale.

SEnenses Duci Ferrariensi. S.P.D. Cum Praetorem gereret nostrae urbis uir praeclarus: nec minus uirtutis laude: quam Equestri insignis dignitate Baptista Bendedeus: adducti tuae illustris dominationis commendatione: & iam uiri integritatem experti: rursum illum totius Senatus nostri sententia: atque decreto & comitiorum nostrorum insup approbatione: atque consensu: in alterum quoque Semestre eidem praefecimus Magistratui: quod per raro fieri: & non nisi summa praestantibus laude uiris tribui consueuit: etiam si iam delectus antea praetor forte assentiri noluisset: Preturam continuatis temporibus prosecuturum. Qua se ille probitate: quo in cognoscendo studio: qua in iudicando integritate: qua in amministrando fide gesserit: qua in rebus exequendis diligentia: quae una uirtus maxime caeteras omnes condit: atque exornat: hinc facile cerni licet: quod defunctus tandem pretorio munere: non modo a triumuiris: quibus eiusmodi rationes diiudicandi permissa potestas est: omnibus ab eo gestis unanimiter comprobatis fuerit absolutus: uerum etiam Senatus auctoritate nostrae Reipublicae donatus insignibus: quod unum praecipue uirtutis argumentum: & amplissimum monumentum honoris: & quoddam ueluti pignus amoris nostra defert Respublica: quae uiros magnos: & amplitudine: atque laude excellentes: magno semper habet in pretio. Vere pro Biantis sententia Magistratus hunc uirum ostendit: & qualis esset Baptista noster planissime comprobauit: cuius uestigia tanquam fidi comites sub secuti sunt: & iudices eius imprimis Aliprandus Ariottus Regiensis iuris consultus: cuius doctrinam: sapientiam: & bonitatem plurimum laudamus. Qui igitur uirum eiusmodi in gerendo magistratu tanta uirtute praestare intelleximus: speramus haud dubie: cum iterum praefinito tempore eandem praeturam ingredietur: fore sui simillimum: ac minime a sapientis officio discessurum. Quae omnia idcirco tuae amplitudini significanda duximus: ut intelligat communiter amari praefatum Equitem: & tua causa: & suo merito: uehementer quoque ab uniuerso Senensi populo: & colletetur nobiscum eius uiri amplissimis laudibus. Vale.

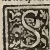
SEnenses Duci Ferrariensi. S.P.D. Vere trito iam uetustate prouerbio: pares cum paribus facillime congregantur: uere amant inter se qui eisdem fuerint tum ingeniis: tum etiam moribus. Praetura nostrae urbis magna cum laude functus est clarus & uir: & Eques Baptista Bendedeus: habuit & consimiles apud sese in forensibus causis iudicandis: qui iuri dicendo praeessent. Vnum cum primis Georgium Cattum Ferrariensem genere: sed studio: & amore nihilominus Senensem. Eius uirtutem sapientiam atque integritatem non laudamus solum: sed etiam probamus. Praebuit ille summae probitatis argumentum in pupillorum ac uiduarum negociis: quae in multiplice causarum uarietate maximae curae populorum Rectoribus esse debent: quaeque iura omnia diuina: & humana studiose tuentur. Ita demum se habuit: ut nulla prorsus delata querimonia totius nostrae ciuitatis gratiam ac laudem sit adeptus. Itaque iam tandem charissimum nobis tuae illustri dominationi pro nostra in eum beniuolentia plurimum commendamus. Vale.

SEnenses Regi Neapolitano. S. Non uidetur abre esse: nec putamus a nostro alienum officio: eius laudes praedicare: quem summa laude praestare intelleximus: apud eum praesertim totius Italiae excellentissimum principem: qui & ulcisci improbos: & prouehere bonos ac sapientes non minus uelit: quam possit. Experti igitur in ministrando forensi negocio: & iure dicendo uirum probum: & iuris clarum consultum Georgium Cattum Ferrariensem: cum intelleximus cupere gratiosum fore sese apud tuam Serenissimam Maiestatem statuimus & uirtutis eius ac doctrinae testimonium perhibere: & commendare uehementius tuae Maiestati: quae si illum & suo merito uirtutis: & nostris precibus adducta in suorum numerum ascripserit: gratum admodum erit futurum nobis: & a tua Maiestate cum multiplice officiorum cumulo: rem quoque huic gratissimam ciuitati nos accepisse profitebimur. Vale.

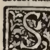
SEnenses Regi Neapolitano. S. Nouimus acre tuae Maiestatis studium apud Summi Pontificis beatitudinem: ad efferendum Reuerendum patrem Ioannem Massanum Episcopum tuae deditissimum serenitati. Ea res plurimum nostram ciuitatem deuincit: & tuae maiestatis in nostram Rempublicam cumulat beneficia: cuius perspecta ammiranda benignitate deprecamur uehementius: ut ad eius optimi uiri amplificandam dignitatem prosequatur tua Maiestas: quam saepius contulit efficacem operam adhibere: & nunc iuuare potissimum: cum praesens praesentem affabitur summi Pontificis sanctitatem. Nam nihil est: quod firmiorem spem nobis praebeat: quam benignum tuae serenitatis studium atque grauissimum praesidium. Oramus suppliciter tuam Maiestatem: ut hoc peroptatum munus nauare dignetur: nec indigne ferat: si crebras ea de re: quam tantopere cupimus: litteras nostras ac preces repetimus. Fiduciam affert tua explorata benignitas: & honestae rei (ut nobis quidem uidetur) ratio: & illius exorandae desiderium ingens. Vale.

SEnenses Florentinis. S.P.D. Miseramur nos quoque infoelicem sortem. N. cognomento N. quem nobis per uestras litteras commendatis. Vtrumque autem molestum est: & incidisse illum in capitis discrimen falsum se caedis reum: nec dari nostro Magistratui eius liberandi potestatem. Fuisset nanque admodum gratum nobis largiri uobis simul eius hominis uitam: & ingemiscentibus suis. Quod in nobis est: dabimus accuratam operam:

ut delata re ad Senatum nostrum: nulla prætermittantur intentata remedia. Quod cum commiseratione ipsa: tum uestra potissimū gratia: etiam atq; ēt curabimus. Valete.

Enenses Generali ordinis. N. S. P. D. Petimus frequenter: & quidem magna cum fiducia: quę honesta putamus & iusta: nec dubitamus ea nos a tua benignitate facillime impetraturos. Accepimus in crimen uocari Venerabilem religiosum: & Sacrę Theologiæ professorem. N. ciuem nostrum: & priorem huius tuæ sacratissimæ concionis: & simul cum illo cæteros professores eiusdē ordinis ciues nostros a Venerabili. N. quod apud nostrum collegium ea effecerint: quæ tuæ religioni: & institutis aduersari uideantur. Putamus nostri officii esse: testimonium perhibere ueritati. Cum nostrum Magistratum adiisset pręfatus uenerabilis. N. & legi uoluisset litteras: quas a tua Reuerendissima paternitate patentes acceperat: in quibus multa aduersus fratres conuentus nostri continerentur: nos ammirati litterarum sententiam: compulimus prelibatum. N. & cæteros qui aderant: respōdere iis: quę pro nostro iudicio falso illis obiiciebantur. Accusabantur tanq; dissidentes: & discordes inter se: qui iam intelligebamus plurimū: & unanimiter conuenire: & alia dicebantur nonnulla: quæ certe a uero maxime abhorrebant. Respondit pręfatus. N. compellentibus nobis: & necessitate cogente ad ueritatem patefaciendā ac fuit sermo omnis cum summa modestia: & nulli reprēhēsioni obnoxius nec aliter quicquā actum est ab eo: & cæteris confratribus quod merito redargui possit. Nec opem aliter aut ullum profugium a nobis efflagitauerint præfati religiosi: & laudabiliter se gesserunt. Quamobrem tuam Reuerend. paternitatem oramus: ut nostros ciues: & qui in hoc celebri Conuentu pie et religiose uersantur: & cum summa omnium unanimitate atq; concordia cōmendatos suscipiat nec aures præbeat iis: qui falsa: & indigna suggerunt: sed potius humaniter nec benigne tractare uelit eos: qui & diuino cultui: & conuentus: atq; ordinis utilitati: saluti: & ornamento deseruiunt. Digni sunt enim fauore omni atq; auxilio qui bene pie & religiose Deo famulantur. Erit nobis gratissimum: si interuenientibus nobis intellexerint nostri ueritatem & iustitiam apud tuam Reuerendam paternitatem præualere: & eos non audiendos: qui secus fuerint oblocuti. Sumus tuæ. R. paternitatis studiis omni tempore paratissimi. Ad capitulum uero prouinciale nostrum misimus Commissarium: sponte nostra commoti: ne qd posset oriri scandali: quod solemus in rebus eiusmodi semper efficere pręsertim eo in loco: ubi ulli Praetores nostri conueniunt. Vale.

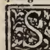

Enenses Florentinis. S. P. D. Scitis nos studiose fauere uestris hominibus: præsertim: quos commendaueritis nobis. Quocirca. N. cognomēto. N. & si grauioris noxæ conuictus: difficile possit legum ac iudiciorum pęnam effugere: iuuabimus tamen quoad nobis licebit uestra gratia. Non datur nostro magistratui aduersantibus Reipublicæ institutis: eius liberandi potestas: & ad frequentiora collegia deferenda res est. Nos curam adhibebimus: & opem feremus ad tuendam hominis salutē: ut (quoad fieri possit) minime inanis fuerit uestra commendatio. Valete.

Patentes literæ.

Ter Romam faciunt: cæteras quoq; petituri regiones legati nostri Nicolaus Seuerinus & Guidoātonius Boninsinius: ille Eques: uterq; iurisconsultus: ambo ciues nostri chari imprimis: missi a nostra Republica ac publici muneris gratia: quibus cum omnibus in rebus optime consultum esse cupiamus: Principes omnes ac potētatus diligenter rogamus: ciuitatum omnium ac populorum gubernatores: amicos nostros fidenter hoc poscimus nos: qui dei uoluntate summum Senensis patrie gerimus Magistratus: is uero qui nostrę obediunt Reipublicæ imperamus: ut eos ipsos legatos nostros benefice: humaniterq; suscipiant: & comites eorum omnes: cumq; commeatu suo omni: sublata molestia cuiuscūq; soluendi uectigalis ire: abire ac redire liberos patiantur: parem a nobis officiorum uicem quouis tempore recæpturi. Valeant: qui legerint læta fronte.

Enenses Lucensibus. S. Perlatum est nobis uinctum isthic custodiri. N. quempiā cognomento. N. Ferunt sui insimulatum hominem non grauioris alicuius criminis: sed noxæ potius: ad quam plerunq; procliuis est feruentior ætas nec satis probe instructa iuuentus. Nos quoq; improbamus execramurq; siquid est: quod perperam ac minus modeste gesserit. Verumtamen cum sit homo noster: & imploraueriut nostram intercessionē propinqui eius: uiri innocentes: & chari nobis: non assentiri crebris illorum precibus nōpotuimus Qui cum uestras Magnificentias intelligamus pro uetere instituto: libenter clęmentiam consectari: & postulantibus nobis hilare morem gerere: oramus: ut largiantur nobis eum ipsum compeditum hominem: ut intelligant sui: nostram comendationem apud uestram præclaram Rempublicam pro more plurimum habere momenti. Apponemus gratiæ: & inter cætera ueræ humanitatis officia collocabimus. Erit & gratum nobis: si mercedem quoq; assequatur: si qua sibi isthic reliqua debeatur. Valete.

Senenses.N.Cardinali.S.P.D.Fuit.N.qui superioribus temporibus nostrę inseruiebat reipublicæ:culpa maior q̃ ut ueniam mereretur:cum præsertim deliquerit iis in rebus:quas pro fide ab eo uiolata-ægre nimium-atque indigne patimur. Valuit tamen apud nos plus tua cõmendatio-q̃ admissi facinoris grauitas. Cumq; intellexerimus gratã tibi fore hominis liberationem:consulto Senatus nostri auctoritate periculo & pœna omni eripuimus illũ: & tuæ Reuerendissimę Dominationi enixius postulanti-dono dare instituimus. Accedit ille ipse tuam.R.Dominationem aditurus:cui & has dedimus litteras. Is de nostra optima uoluntate testimoniũ phibebit. Tua sapientia nostrorũ animorũ deuotionẽ facile metiri poterit. Vale.

¶Patentes litteræ.

Cum nostræ Reipublicæ causa proficiscatur Romam uir spectabilis & ciuis dilectissimus Santes Bartholomęi noster Orator-cõmendamus illum uniuersis ac singulis Dominis Principibus & Rectoribus populorum. Nos Senensi Reipublicæ gubernandæ præfecti:ut nostra gratia & ipsum & comites eius omnes cũ impedimentis & rebus suis omnibus transire:morari:discedere:ac redire libere & sine ulla solutione patiantur: & humanitatis atq; beniuolentiæ prosequantur officio:cũ simus ipsi uicissim i suos pari affecti studio. Quod idem per nostrum Vicariis territorium-nostręq; subditis potestati:ut prompte efficiant:enixe per has edicimus nostras litteras: & imperamus. Valeant qui legerint.

Senenses Episcopo Arretino.S. Vetus amicitia & uicinitatis ratio-& tuæ.R.P.competta humanitas faciunt:ut fidenter scribamus ad eam:quæ nobis grata admodũ sunt futura. Venit isthuc Ioannes Gusius dilectus ciuis noster-& incola nostri oppidi Castri noui. Is causam habet:quã ille ipse planius coram expositurus est. Filium Sacerdotem tuæ R.P.cõmendaturus est Gosium:qui cũ superioribus diebus-ob defendenda ecclesiæ iura-in contentionem incidisset:non consulto:sed præter animi propositum-non prorsus se continuit. Dolet fecisse quicq̃:quod a sacerdotis dignitate merito alienum putetur. Confidit in tuæ.R.P.mansuetudine ac lenitate-nostram quoq; plurimũ ualiturã esse cõmendationem. Ea ne spes eum fallat:uehementer rogamus:semp tuis placitis-ac tuorũ cõmodis paratissimi. Vale.

Senenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D. Quo studio:quo officio uel potius pietate efficiat semper tua.R.Dominatio:quæ & grata sint nobis: & dulcissimę patriæ profutura:ita enĩ fœlicis recordationis optimus pater patriæ Pius Pontifex factitabat pio dulcis amoris in patriã nomine compellente:neq; ipsi sumus nescii:& prorsus nemo ignorat. Nũquã nostræ Reipublicæ defuit aut cœleste præsidium:aut eorũ:qui in terris principantur:optatum patrocinium. Id nobis spondetur firmius:si in uestro isto-& sacro patrũ collegio affuturi sint: & alii quoq;:qui pari studio & amore patriam tuentur:persuademus nobis gratum futurum tuæ.R.Dominationi:si aliĩ insuper accesserint:qui cooptati in uenerandum Cardinalium cœtum-tuæ benignitatis sequantur uestigia:atq; inuitentur exemplo. Accepimus optimam Sũmi Pontificis mentem:Serenissimi Regis ac Principis Ferdinãdi accuratiores intercessionẽ:nouimus sanctũ tuę.R.Dominationis propositum ad ea semper efficienda:quæ patriæ salutẽ tueri & amplificare decus possint. Proinde tuã.R.Dominationẽ certiorẽ facimus-nos habituros gratissimũ ab ea:quę semper optime de patria merita est:quicquid studii-curæ-laboris-industriæ-collatura est ad promouẽdam Massani Episcopi:atq; amplificandã dignitatẽ: & a.T.R.D.benigno patrocinio-ac ministerio:cum plurimũ auctoritate possit & gratia-tãti muneris amplitudinẽ accepturos:quod instante opportunior e iam tempore-par duximus nostris significandũ:atq; explicandũ litteris tuę.R.Dominationi. Cui imprimis placere-atq; omnia gratificari cupimus. Vale.

Senenses.N.Principi.S.P.D. Per tuas litteras:perq; tui excellentis Oratoris uocem cognouimus:quod dubium nunquã fuit:paterno amore a tua benignitate diligi nostram rempublicam. Quæ res sola effecit:ut in eo fœdere:quod nuper initum ẽ:nostrã quoq; nominauerit ciuitatem tua illustrissima Dominatio. Placet mirum in modum perspicuũ fieri cunctis Italis tum populis-tum Principibus-tam præcipuam-tamq; paternam erga nos charitatem:quando nusquã nostrę ciuitatis est immemor tua illustrissima dominatio: & firmissimum summi amoris argumentũ affert. Agimus ob eam causam ingentes gratias tuæ celsitudini status-& reipublicæ nostræ optimo ac beneficentissimo protectori-& patri. Quibus pro rebus summã referimus animorum deuotionẽ-obseruantiam-fidem. Quod uero ad nominationem spectat:cum in uniuersali fœdere:quod fœlicis recordationis Paulo Secundo sedente-firmatũ est:quod pacis firmitatem & Italicorum statuum conseruationes complectitur:quo tuæ illustrissimæ dominationis tota spectat intentio:locum subierit nostra respublica:nihil noui consilii cœpimus:quandoquidem re ipsa reperiemur semp studiosissimi pacis & uniuersalis salutis consectatores: & a tuæ illustrissimæ dominationis sancto nunq̃ alieni ꝓposito. Deũ quęsumus:ut oĩum fideliũ ad catholicę fidei ꝓpugnationẽ corda cõuertat: & ad tuæ illustrissimę dominationis p̃clara imitãda uestigia:postremo nostrã ciuitatẽ uehementissime cõmẽdamus tuæ excellentiæ:in cuius summa benignitate confidimus. Vale.

SEnenses.N.Principi.S.P.D. Quanto nos ac nostras ciuitatem tua illustrissima Dominatio complectatur amore: & ueteribus multis documentis & nouis quotidie comprobatur exemplis. Facit id tuæ illustrissimæ Dominationis paterna charitas: & nostras in dies arctiore uinculo deuincit Rempub. Est ea res nobis q̃gratissima: agimusq; ob eam causam tuæ illustrissimę Dominationi ingentissimas gratias. Quod aũt pertinet ad nostræ ciuitatis nominationẽ in nouo inito fœdere: nouit tua illustrissima dominatio in uniuersali fœdere: quod sacro Pauli Secundi Pontificatu firmatũ est: quod ad uniuersalis pacis & statuũ conseruationem spectat: locũ suũ nostram subisse rempublicã. Atq; ea propter nihil noui statuendũ duximus. Quod per has litteras significandũ decreuimus tuæ illustrissimæ Dominationi: cui statum nostrum tanquã præcipuo benefactori & patri diligentissime cõmendamus. Vale.

SEnenses Veneris.S.P.D. Cognouimus quæ nobis de nominatione nostræ reipublicæ in nouo fędere & litteris & Oratoris uoce uestra indicauit Illustrissima Dominatio. Perspicimus uere ab ea: quod nunquam latuit: nostram diligi ciuitatẽ: quę res in mirũ modum deuincit illam. V. Illustr. D. & ob tanti amoris experimentum agimus uestræ benignitati peringentes gratias. Sed cũ sedente Paulo Secũdo in uniuersali fœdere: quod uniuersalis pacis & Italicorum statuum conseruationem continet: locum subierit nostra Respublica. Nihil ob eam causam aliud deliberandũ censuimus: quod & his significamus litteris uestræ celsitudini. Cui nostræ ciuitatis statũ deuotissime cõmendamus. Valete.

Patentes litteræ.

SEmper magnifecit nostra Respublica eos omnis: qui nõ modo probitate & uirtute ornati sunt: uerum etiam ingenio & pręclaro quopiam artificio præstant. Ex qua quidem re factum est: ut Dionysium & Petrumdominicũ Francisci filios: genere Viterbienses: qui complures annos in nostra sunt urbe uersati: & conficiendi & regẽdi horologii artem magna cum laude exercuerunt: ualde diligamus: & in nostrorum numero censeamus. Experti autem in nostra republica artificii eorum ministerium: cum diutius nostrę urbis horologium recta temperauerint ratione: uniuersis & singulis: quibus hæ nostræ fuerint ostensę litteræ: fidem facimus nos Senenses fideliter & cõmode præfatos artifices inseruisse nobis: & ob id nostrã ac nostrorum ciuium gratiam assecutos uirtutis & ingenii perspicuũ testimoniũ perhibentes: sed gratũ futurũ nobis: quicq̃d eisdẽ fuerit allatũ cõmodi. Valeant omnes.

SEnẽses Cardinali.S.Petri ad Vincula.S.P.D. Quas nũp dedit ad nos litteras tua.R.dominatio magna cũ uoluptate suscepimus: p quas optimã eius perspicimus erga nostrã Rempublicã uoluntatem: quo nihil possumus omnino audire ac nosse iucũdius. Intelligimus paternam erga nos charitatem: & ad nostram iuuandas rempublicam optimã mentem: ac ciuitatis huius saluti ac decori amice pieq; affectã: ut non ipsi reposcere: sed referre potius gratiam debeamus. Persuademus nobis studiosissimũ habere ac beneficentissimũ patrem. Vicissim nos experietur tua.R.Dominatio obseruantissimos filios: ac filiali fiducia & statũ nostræ reipublicę & nostra omnia fidentissime cõmendamus. Nec Nicolaum Brancham solũ: sed quot quot charos tuæ amplitudini intellexerimus amore liberalitate clemẽtia prosequemur. Vale.

SEnenses.N.Patrimonii Gubernatori.S.P.D. Nostra ea firma mens est: id studium diligens: ut pacem & quietem maxime tueamur: præcipue uero cum tuis: & qui Romanæ parent ecclesiæ: a cuius deuotione nunquã aliena reperta est nostra respublica: tuam parem confidimus semper uoluntatem fore. Qui igitur eodem sumus affecti animo: paria quoq; reddamus officia. Proinde tuam.R.P. oramus: ut ad dirimendã controuersiam: quę superioribus diebus pecoris gratia orta ẽt suadeat: & impellat.N.et.N. utrunq; Castrensem nostrum adire Magistratũ: quod ut libentius efficere uelint: publicam fidẽ mittimus: per quam tutus pateat accessus ac reditus. Curabimus: quom ad nos uenerint: ita illorum causam: ut facile liqueat: nihil nos sequi accuratius q̃ Iustitiæ & æquitatis cultũ: & non Iustitiam solũ tui homines: uerum etiam humanitatẽ reportabũt. Interea tua interesse putamus: ut noui fiat nihil: sed tuta ac pacata utrinq; sint oĩa dũ res cõmodissime sopiat. Vale.

SEnenses Regi Neapolitano.S.P.D. Legati nostri: qui paulo ante ad uenerandã tuã Maiestatem accesserant: reuersi ad nos abunde retulerũt ingentem eius erga nostram rempublicã charitatẽ: & tuę Serenitatis uere paternũ erga nos animũ. Id tam & si nobis multis iampridẽ documẽtis eluxit: repetitũ tamẽ mirã nobis & uniuerso huic populo uoluptatem affert. Pro tãta benignitate: p summo studio atq; affectu: p nostræ ciuitati salutari collata opa agimus q̃maximas tuæ Maiestati gratias: maiores habemus q̃ quæ explicari litteris possint. Oramus eam quoq; suppliciter: ut eodẽ hanc patriam quo semper consueuit: amore ac beniuolentia prosequatur. Quandoquidẽ plurimũ patrocinio ac fauore tuæ Maiestatis confidimus: cui statum & libertatẽ nostrã deuotissime cõmẽdamus. Vale.

SEnenses Regi Neapolitano. S.P.D. Non dubitamus tuæ Maiestati cõmendare nostros homies: eos præsertim: quorũ calamitosam sortes miseramur. Annos iam complusculos Fabianus quidã Enrici filius, nostri agri uetus incola, in triremi: cui Monicę cognomentum: uersatus est. Per nostros Oratores alias quoque: perque literas commẽdauimus. Annuit clemẽter tua Maiestas: & sese erepturam hominẽ, benigne pollicita est. Memores igitur tam liberalis oblati: tuam Maiestatẽ rursum precamur: ut eum ipsum Fabianũ largiri dignetur merentibus suis: & exaudire nostras preces: quod tanto erit gratius nobis: quãto maiore studio a tua Maiestate collatum: quæ bene ualeat.

SEnẽses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Cum paulo ante intellexerimus tuę. R.D. maximã erga Massanũ Episcopum, & dilectum conciuem benignitatem, ac pium affectum: quanquã uerę dilectionis studio fuerit illum amplexa tua clementia: miram, atque pręcipuam uoluptatẽ suscepimus. Nam cũ sit tua. R. Dominatio optimus pater patrię: quę cõmunẽ patriam studio atque industria omni iuuare nõ desinit: ad cætera beneficia cum quo ꝑ addit amoris cumulũ: ut qui nobis chari sunt: & patriæ saluti, ac dignitati consulunt: eos beniuolentia, charitate, atque officio prosequatur. Optime nanque res se habet: cũ unum consentire uidẽtur cũ capite membra quæque: & eundem finem pari consectantur studio. Id uere laudandũ: atque maxime expetẽdũ uidetur. Quocirca arctius nos deuinxit tua benignitas: quæ pręfatum conciuem nostrum in sinum suũ admisit: & amore beniuolentiaque cõplexa est. Persuadeat sibi quęsumus, tua. R.D rem nobis fecisse gratissimã: ac facturã quoque gratiorẽ posthac: si ut benigne coepit: eodem aio esse pergat. Quicqd uero studii, amoris, officii in eum: quẽ præscripsimus reuerendũ patrẽ contulerit: tam iucundum fore nobis, quod iucundissimũ. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali. S.P.D. Massanũ Episcopũ & quia præclarus conciuis est: & studiosus cõmunis patriæ propugnator: uehementer diligimus: lætamur uero plurimũ amari quoque eundem a tua. R. Dominatione: quæ huius reipub. salutem, decus, cõmodum magno studio consectatur. Eos aũt iuuat: tuetur: quos & charos patriæ nouit: & patriæ secũ dignitati prospiciunt. Quo numero cum Massanũ Episcopum merito censeamus: profitemur futurũ nobis quod gratissimum: quodcunque in illius gratiam, studium, atque officium tua contulerit. R. Dominatio: quæ studiosissime semper omnia nobis gratificari consueuit. Illam precamur: ut quo semper fuit: eodem quoque studio erga nos & conciues oẽs animo esse pergat. Nam id multis experimentis comprobatũ est: uere cunctis in rebus tuam. R.D. nostram: id est: dulcẽ patriam amare Rempub. Vale.

SEnenses. N. Cardinali. S.P.D. Diligimus uehemẽter Antonium Ioannis filium Crassetanum Rouarellũ: & propter uiri probitatem ac fidẽ: & quod in numero censeamus dilectorũ ciuium. Is causam habet: quã coram ille ipse explicaturus est. Quanquã intelligimus iampridẽ gratiosum extitisse apud tuam benignitatem: tamen ob nostrã erga illum beniuolẽtiã pati nolumus uacuũ accedere & litteris & cõmendatione nostra. Illud quęsumus, tibi persuadeat tua. R. Dominatio, gratum nobis admodũ futurũ: quicqd in illũ tua contulerit benignitas fauoris & opis: quo possit fieri facilius iusti uoti cõpos. Confidimus iura sua a Sũmi Pontificis æquitate haud dubie assecuturũ: adhibitis tuæ. R.D. optatis precibus. Vale.

SEnenses Regi Neapolitano. S.P.D. In magna nri sæculi fœlicitatis ẽe pte putamus, regnare in Italiæ oris tuam Maiestatẽ: in qua ea concurrant omnia: quæ a uere sapientibus maxime expetenda iudicantur. Nam ad summã sapientiã atque consilium, ad animi magnitudinẽ, atque incredibiles uirtutis laudem: ad præcipuũ bene, tranquillie, pacate uiuendi studiũ accedit diuinæ cuiusdã gratię plenitudo uires atque opes abunde suppetũt: & cum magna in Deum pietate: summa in liberos populos charitas adiuncta est. Testis est nostra respubica: quæ freta tuæ Maiestatis ardẽti erga se amore, ac firmo præsidio, nullius formidat insultationem: nec cuiusquã pertimescit insidias. Quare cũ summa animorũ iucunditate, tuæ Maiestatis accepimus litteras. Sed accepimus iampridem benignas oblationes: ac scimus illi nos filiali quodã iure uti posse: quotiens usus postulauerit. Rumoribus nihilo plus tribuimus: quod ratio ipsa suadeat. Sed æquum putamus sequentia omnia cum tua maiestate conferre: cuius consilio recreamur: cuius beniuolentia, ac patrocinium nostram rempublicam tutam, ac securam reddit. Pro his omnibus ingentes gratias agimus: & rursum Senensem patriam tuæ Maiestati deuotissime cõmẽdamus: ac Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Veram tuæ Reuerendissimę Dominationis in patriam charitatem quotidie experimento cognoscimus. Quandoquidem probatio dilectionis exhibitio est operis. Multifariã profuit nostræ Reipublicæ tua benignitas: pro eius cõmodo laborare nunquã desinit. Causa cũ Reuerẽdissimo Domino Spoletano perspicuum affert documentũ. De his igitur quæ acta sunt hactenus: agimus ingentem gratiam. Sed ad rem conficiendã iterũ, atque iterũ tuã Reuerendissimam Dominationem obsecramus: ut & causas diiudicet: & celeriter expedire dignetur: quod erit & salutare patriæ: & nobis certe quod gratissimũ. Plura tamẽ ea ipsa de te explicanda nro iniunximus Oratori: quẽ libenter quæsumus audiat tua. R.D. quæ Valeat.

¶Patentes litteræ.

Vraces homines & improbos execramur: & eoſdẽ cupimus iuſte coherceri ad tuendam Iuſtitiam: cum proximis diebus nõnullæ fuerint ſurreptæ pecuniæ & arma ac ſuppellectilia quædã prouido uiro Andreæ Cerlino a quopiam .N. qui eidem Andreæ inſeruiebat: quæ omnia ſingillarim ac fuſius idem ipſe poterit explicare. Idcirco uniuerſos ac ſingulos principes ac ciuitatum Rectores amicos ac beniuolos noſtros rogamus nos: qui Senenſem Rempublicam gubernamus: noſtris uero Vicariis ac pretoribus ſubditisq; edicimus ac iubemus: ut ad ſua recuperanda præfato Andreæ fauorem atq; auxilium ferre uelint: ne improbis pateat delinquendi licentia: & cæteri ab improbitate deterreantur: cũm uiderint peccandi ſublatam copiam. Nam hoc ipſum noſtra Reſpublica ſemper ſtudioſe efficere conſueuit. Valeant omnes nemini facientes iniuriam.

Enenſes Florentinis. S.P.D. Compertum habemus: ea uos ſponte ueſtra libenter efficere: quæ iuſta ſiut: rogatu noſtro etiam iucunde: quæ amicitiæ congruere uideantur. N. homo agricola Caſentinas: dum fundum colit Franciſci Menghini ciuis noſtri: qui has deferet litteras: clam pfugit: & pecus abigit: quod ex eo planius itelligere poteritis. Erat Franciſcus pręfectus arcis cuiuſdam: ut antea ad rem ſuam operam ac tempus minime conferre potuerit. Nunc munere illo defunctus ipſe ad uos uenit ueſtra iuſtitia ſuo iure & noſtra quoq; commendatione fretus. Sperat rediturum ſeſe iuſti petiti compotem. Rogamus igitur uos uehementer: ut ciuis noſtri negocium: quod ſemper conſueuiſtis: accipere humaniter uelitis: iuſte atque amice natari iubeatis. Quod erit nobis gratum ſimul ac periucundum. De .N. & eius conſociis paſtoribus nihil eſt: quod amplius ſcribendum putemus. Ipſi teſtes erunt optimæ noſtræ erga ſe uoluntatis. Confidimus illos uobis per nos etiam ingentem gratiam habituros: quandoquidẽ paterno eos more proſecuti ſumus: pro peccato magno pauxillulũ pœnæ ſatis eſſe rati. Valete.

Enenſes Florentinis. S.P.D. Iacobus cognomẽto Anglarius: cui ad uos has litteras dedimus: cauſam habet: quam expoſiturus accedit: ualde confidens ueſtræ Iuſtitiæ & ęquitati: & noſtræ inſuper commendationi: quam intelligit plurimum ualuiſſe q̃plurimis. Eſt uir ſatis probus: ſed certe pauper admodum: & ueſtro auxilio non indignus propter cauſæ Iuſtitiam. Hortamur uos igitur uehementer: & propter uiri inopiam atq; egeſtatem etiam atq; etiam rogamus: ut re plane perſpecta ius ſuum uobis iubentibus facillime conſequatur: quanquam intelligimus minime neceſſe pluribus uerbis Iuſtitiam commendare iis: qui Iuſtitiam ſtudioſiſſime conſectantur. Nec dubitamus noſtras litteras iuſtis ĩ rebus momẽti apud uos plurimum habituras. Valete.

Enenſes Genuenſibus. S.P.D. Ianuenſes ac ueſtros omnes iure ueteris neceſſitudinis: ac pro arctiſſimo ueræ amicitiæ uinculo ualde diligimus. Quamobrem intellecta iampridem cauſa .N. ciuis Ianuenſis: curauimus: ut in ea iuſtũ ferretur iudicium ab iis: qui iuri dicendo præſunt. Nec ulla defuit induſtria: nec oportunus fauor. Lata ſententia ẽt & cauſa iuſte confecta. Cum adhuc tamen inſtaret .N. & ſe lęſum aſſeueraret: rurſum illi optionem dedimus eius in noſtra urbe tribunaiis: quod maxime ſibi cordi eſſet. Abnuit ille: & relictis rebus alio conceſſit. Nos mirati ſumus uiri abitionem: cũ præſertim mentem noſtram probe intelligat: & inuiolatam noſtræ ciuitatis ad Iuſtitiam tuendam obſeruantiam: atq; ad Iauuenſes omnes iuuandos noſtram conſuetudinẽ. Pro ueteri igitur probatiſſima amicitia: cuius legem uolumus ſtudio omni cũ populo Ianuenſi ſeruare: iterũ atq; iterũ .N. præfato iuris cognitionẽ apud noſtra tribunalia: & noſtrũ inſuper fauorẽ deferimus. Poſtremo omnibus in rebus optimã noſtrã experiemini uoluntatẽ atq; amicorũ officium. Valete.

Enenſes Cardinali Papienſi. S.P.D. Nihil difficile: nihil laborioſum uere amãtibus. T. R. D. tum demum uere lætatur: dum noſtræ Reipublicæ & communi patriæ conſulit: proſpicit: fauet. Quod iam in ſumma rerum uarietate q̃planiſſime q̃ ſæpiſſime exploratum eſt nobis. Sed quid multa! Communis Chriſtianæ Reipublicæ ratio huius Reipublicæ cauſa: quam ex optimo animo atque intimo cordis affectu diligit: uel amat potius tua benignitas: facile ſuadet: ut tuam operam fidenter expoſcere nequaquam uereamur. Fertur Bartholomeus Bergomenſis datus Dux exercitus relinquere tandẽ Venetiam: & uel Flamminiam aut Etruriam uerſus cogitare: quæ res populis aſtipulatoribus ac ſectatoribus pacis minime negligenda uidetur. Sribimus ad Reuerẽdiſſimũ Cardinalem noſtrũ: ſcribimus & ad ſummũ Pontificẽ: Ea de re litteras: ut noſtro munere perfungamur. Cupimus Tuæ. R. Dominationis noſſe ſententiã: & quid cogitandũ: q̃d ue tenendũ cenſeat: per tuæ Dominationis ſcire litteras. Fecerit ea nobis p̱ uetere more gratiſſimũ: ſi expectãtibus atq; exoptantibus nobis morẽ geſſerit: & cõſilio ac ſalutari monitu nõ defuerit. Abſq; uis hoie beneficiũ libẽter accipimus: ſz ab amãtiſſimo patre apprime iucũde. Vale.

Enenſes Florentinis. S.P.D. Mentem noſtram iamdudum uobis compertam non ignoramus: ea profecto eſt: ut ſtudio atq; officio noſtræ amicitiæ: quam eſſe probatiſſimam conſtat: nunquam deſit. Quocirca acceptis ueſtris litteris: per quas nobis commendatur N. Politianenſis: qui ob paricidii reatum cuſtodia aſſeruatur: quanquam facinoris indi

gnitas: & hominis etiam minime latens culpa causam difficiliorem efficiant: tandem tamen apud nos uestra uoluntas & commendatio ualerent ad liberandum hominem: omni accingamur industria. Nouerunt hi qui precibus instant: quale in hoc usq; tempus potuit iactum esse principium. Nec (quantu in nobis fuerit) nisi re confecta conquiescemus. Iuuat enim nos mirum in modu gratificari uobis: qui bene Valete.

SEnenses Sũmo Pontifici. S.P.D. Quod i oppido nostro Asciani ad domos exędificandas constitutum est: si oculis cerneret: facile tua Sãctitas comprobaret. Opus nanq; est quod decori: salubritati: & utilitati cultorum conueniat. Sed itellectis tuæ beatitudinis litteris: & iis: quæ ea de re nobis nuper scripta sunt: mõitis iis: quos operi conficiendo præfecimus: confestim operam dedimus: ut eiusmodi in ędibus construendis ratio habeatur: ne ullo modo ędificii cuiusquam: uel structura: uel altitudo Hierosolymitanæ ędi possit officere: atq; ita tua beatitudo certo sibi persuadeat. Pretia uero eorum: qui situm & aream nacti fuerint: curabimus: ut penes idoneam personas deponantur: ut cum Hierosolimitanæ ædis commodo in rem quampiam fructuosiorẽ uerti possint: & tum in hoc negocio: tum in cæteris omnibus experietur nos tua sanctitas sibi: & Apostolicæ sedi uere deuotos: & iis: qui tuæ beatitudini secundum carnem iuncti sunt: ex intimo corde affectos. Nos parem beniuolentiæ uicissitudinem huic ciuitati deberi nõ iniuria putamus. Ea est enim Senensis respublica: ut quodam peculiari iure & Apostolicæ sedi: & tuæ beatitudini chara imprimis esse debeat: & in eam repetendi nõ uulgaris amoris: sed paternæ charitatis affectus. Vale.

SEnenses Florentinis. S.P.D. Quã uestra apud nos & apud nostram rempublicam auctoritas ualeat: iampridem nosse plane potuerũt uestræ excellentiæ: & facile multis experimentis pspicere. Sed id quoq; fit argumẽto haud sane mediocri. N. parricidii reum: quod imprimis facinus iura omnia diuina: atq; humana execrantur: solutum uinculis: impune dimisimus: & tantopere commendatum nobis: saluum suis condonauimus. Fecimus id sane non inuiti: cum & ex uestris ac nostri Oratoris litteris gratum fore intellexerimus uestris Magnificentiis: quibus quod factum est: significandum duximus: ne sint bonę mentis: ac nostræ nescię uoluntatis. Valete.

SEnenses Sũmo Pontifici. S.P.D. Ex binis tuæ Sanctitatis litteris: quæ nuper nobis redditæ sunt: facile perspeximus: id curare: id efficere tuam beatitudinẽ: quod uerũ Christi Vicarium & pastorem bonum decet: ut catholicæ fidei dignitati consulatur: ita tendatur propugnationi ac saluti: fidelium populorum tranquillitati prospiciatur: Christianorum Principum in unum corda consentiant: & eorum: qui noua moliri fortasse cogitent: coherceatur libido: compescantur motus. Nam dum hæc ab uniuersali patre & summo Pontifice fiunt: sperandum sit prospere omnia successura fidelibus: illo aspirante: in cuius manu sunt omnium potestates: & sic credimus eneruandas uires illius: qui Christi nomen tanta uęsania: ac furore insequitur. Eiusmodi pastoralis curæ sanctum institutum miris efferimus laudibus: tuæ beatitudini grates summas persoluimus: quæ suam nobis per benignas litteras sententiam patefecit: præsidium atq; auxilium obtulit ad tuendam Italicam quietem: ad propulsandas iniuriam: siqua forte inferretur: ad nostram quietem confouendam: quo eodem animo & Serenissimũ Siciliæ Regem Ferdinandum esse putamus: ad quem nos quoq; litteras dedimus. Prouisiones tuæ Sanctitatis plurimum laudamus: principio nanq; occurrendum est malis: ne si usquam turbæ oriantur: diffundantur exinde latius: & prodiuis res ad malum dum semel cœperit: serpat: ac plerosq; in eandem calamitatem trahat. Excubare tuam beatitudinem uigili cura: ac salubri prospicere consilio: nos iuuat: & boni pastoris munere fungi: qui si pro ouibus dare animam non formidat: profecto studio omni curare debet: ut eas a Luporum tueatur incursibus. Vna Senensis ciuitas est Sanctæ Romanæ ecclesiæ contigua finibus: fide: & summi amoris nexu deuincta. Vna utriusque salus: una eademq; fortuna: sors una incumbit ambabus. Quare confidimus: tam pro officio pastorali ꝗ pro ingenita quadam ac legitima in hanc patriam charitate: nostris rebus nunquam tuam beatitudinem defuturam: cuius oblata filiali iure libenter accipimus: & gratias ꝗ maximas agimus: supplicantes: ut siquid posthac certius innotescat: nos quemadmodum benigne pollicetur: certiores quoq; reddi iubeat. Nos & de rebus necessariis solliciti erimus: nec ad nostra munienda loca segnes. Placuit uehementer accepisse: quas ad nos scribere dignata est tua Sanctitas circa fœderum rationes: quæ uero sentit: quæ agit: omnia a diuino consilio: singulari sapientia: summa bonitate prouidentissimi Principis cura profecta esse arbitramur: nec dubitamus uniuersorũ Dominũ uniuersorũ quoq; saluti optime consulturũ. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali. S.P.D. Quoniam uigilando: agendo: bene consulendo iuuat semper tua Reuerendissima Dominatio cõmunẽ patriam: statuimus nostrarum partium esse: ut tibi ꝗ maximas nos habere gratias profiteamur. Quas ingẽtes agimus: referre uehementer cupimus. Per summi Pontificis: per tuæ Reuerendissimæ Dominationis litteras accepimus: quæ scire nostra interesse arbitramur. Videmus nanq; Summi Pontificis Sanctitatem & ad tuẽdã quietẽ: & ad ferendã opem (si forte usus acciderit) probe affe

eam:Id nos eius bonitati & optimi pastoris officio & tuo studio atq; interuentioni ascribimus. Duo igitur oramus enixius: Primũ: ut si quid noui praeterea de eisdem rebus afferatur rursum nos digneris facere certiores: tum sanctum Pontificis institutũ assiduis precibus stabilire ac pro nobis eius beatitudini grates persoluere. Nos tanto freti patrocinio tutiora omnia fore speramus. Quin etias haud segnes: sed alacriores erimus pro uirili nostra ad cõmunem tranquillitatem conseruandam. Vale.

Enenses Francisco Cardinali Senensi, S.P.D. Pietatis studioso nihil difficile persuadere pietatis opera. Itaq; in causa Ilcinensi ad condendum Pietatis Montem: de qua tum per Oratorem tum per litteras alias satis scriptum putamus: existimantes opus salutare & populo illi maxime necessariũ & ad subueniendũ pauperibus ualde accõmodatũ: quos iuuari & foueri iubet pia religio: rursum oramus suam benignam interuentionẽ adhibere dignetur tua. R. Dominatio: ut per eius operam populus ille optata haec nostra quides sententia fauore digna: a Sũmi Põtificis exoret beatitudine: & ii q refragent: moneant sancto instituto nõ aduersari. Placuit Ilcinensibus latum iudicium a tua. R. Dominatione: & facillime comprobarunt. Censent par esse ut tandem aliquando executionem habeat. Quod cum fiat: tuae dignitati consulitur: nostrorum commodis prospicitur: egenorum necessitati succurritur: & nobis gratum futurum est. Vale.

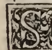
Patentes Litterae.

On uidetur abre esse: sed nec putamus a nostro officio alienum eius laudes praedicare: quẽ summa uirtutis laude praestare intellexerimus: apud eos praesertimq in toto Latio gloria florent: & pro summa iustitia ut malos atq; improbos ulcisci: ita bonos ac sapientes uiros prouehere: & debitis afficere honoribus didicerũt. Quocirca uniuersos ac singulos pclarissimos Italiae Principes & magnos atq; illustres uiros & insignes populorũ Rectores ac praefectos: caeterosq; nostrae Reipublicae amicos & ueri amoris uinculo foederatos rogamus nos: qui praesumus Senensi populo: expertu in ministrando forensi negocio & iure dicendo uirum probum & iuris clarum Consultum Georgium Cattum Ferrariensem & eum ipsius benigne humaniterq; suscipiant: statuimus nanq; nostras partes esse: ut maxime uirtutis ac probitatis eius doctrinae praeterea ac sapientiae perspicuum testimonium perhibeamus: & eundem magnis precibus ac precipuo studio commendemus: ut quicquid fuerit allatum commodi honoris amplitudinis: & gratissimum intelligant futurũ nobis: & nos id omne ad gratiam ac uoluptatẽ ascripturos. Valeant omnes qui legerint.

Enenses Florentinis. S.P.D. Nostra respublica suopte quodam ingenio semper religioni fauit: & eos: qui relictis humanis rebus sese ad eam contulerunt: nõ deterrere: sed inflammare potius consueuit. Cum sciamus ad id subeundum perfectissimus uitae genus etiam percalcatis parentibus esse pergendũ. Sed quo res maior ac praeclarior: eo debet esse illius deligendae cura maiore consilio & maturiore iudicio suscipienda. Aetas plerunq; tenerior repentino quodam quasi impetu potius q̃ consilio magnis cõplicatur erroribus. Consulto igitur & mature cogitato opus est: si quis eiusmodi uitae rationem deligendam constituerit: Qua propter uenit. N. clarus ac praedilectus ciuis noster eius filius. N. incertum an diuina inspiratione an aetatis quodam leuiore motu ad monasterium religionis. N. transfugit. Cupit sapiens pater altiorem perscrutari filii sensum: nec dehortari: sed scite filium praemonere: qui modo in uestra ditione & urbe uersatur. Hortamur uos: ut pro uestra sapientia atq; bonitate operam adhibere uelitis: ut & alloquendi filium patri potestas minime denegetur: quod omni ratione probandus uidetur: sed & nec alio transferatur tenella adhuc aetate filius: dum rem constantiore animi iudicio mente uolutare ac meditari possit. Vestra sapientia rem cõsiderabit solertius: uestra aequitas benigne fauebit solicito tantopere de filio patri. Valete.

Enenses Florentinis. S.P.D. Qui tranquillitatem cunctis rebus antepouimus: uel minimam quanq; malorum scintillam & ualde execramur: & extinguere studiose contendimus: quam quides ob rem cum nouerimus Politianenses & Calitianenses de agrorum finibus dissidere: nostros semper iussimus ociosos esse. Dolemus quosdam ex Politianẽsibus nupernime collecta manu balneas Calitianensẽs: quae plane in nostra ditione sunt inuasisse: deq; caupona loci eius arreptis armis lectisterniis ac suppellectilibus compluribus fecisse quae non uicini debent: sed hostes solent. Haec cum nobis nunciata sunt contintuo ad uos litteras damus: rogantes ut his turbis occurrere uelitis: & uestros iubeatis quiete agere: ut qui communiter paci cõsulimus: cõmuni quoq; studio agrestia & insolẽtia ingenia a malis exemplis arceamus. Quanquam intelligimus nasci haec mala omnia a litigatis finibus. Qua in re si quid est: quod ad componẽdam controuersiam omnem uestra prudentia agendũ censuerit: reperiemur & uoluntate probe affecti & opera alacres. Discordia radicitus uellenda est: mala in semine eligẽda. Nos Calitianenses cõtinebimus. Vos oramus frenare audaculos: ne qd possit deterius cõtingere. Dedecere putamus dissidere a capite mẽbra. Vtriq; pacẽ amplectimur: utriq; paci aduersantia prohibere debemus. Valete.

SEnenses.N.Episcopo.S.P.D.Quam nouimus tuæ.R.P.summã erga nos beniuolentiam-fiduciam præstat:ut nostros fidentissime commendemus.Commẽdauimus paulo ante causam Ioannis Benassai & Antonii Palonii-nostrorũ ciuium.Impellit: nos causæ nihilo leuiores:ut etiã Bartholomeũ-unũ ex palatii nostri uiatoribus-cõmendare debeamus:a quo apud tuũ tribunal petit psolui sibi summã quãdã pecuniarũ. Quidã.N. quem putamus nostro homini facere iniuriã-& quidẽ multifariã:Primũ:quoniã asserit.N.rationẽ pecuniarũ contractã in Romana curia:cũ tota in nostra urbe inter eosdem ipsos uersata sit: & nõ spectat ad Bartholomeũ solũ:sed ad tres alios:q in pari sunt causa: & nunq̃ ne aspexerũt quidẽ Romanã urbẽ: & aduersarius Romæ contractũ asseuerat.Deinde ad nostra tribunalia arcessiuit iampridem nostratem hoiem: & patronũ sibi ad defensionem parauit.Sed cũ se iniustam causam fouere intelligeret: repente deserto iudicio-alio profugit.Perdiu siluit.Nũc denuo ad tuũ forũ citat hoiem Senensem:uirũ inopẽ-& paratũ præstare:quod iuris ẽ: & quod aduersarii mentẽ patefacit:nũc geminatã summã pecuniarũ petit:uidelicet sperans pp inopiam-nõ posse hoiem ecclesiasticũ: & longinquũ adire tribunal: & ita indefensum de suo iure cadere.Oramus igit̃ tuã.R.P.ut inopis hois misertã-remittere uelit hoc iudiciũ ad eos Iudices:apud quos antea ageretur: & q omnibus sunt Iustitiam ministrare parati:quod ĩ nostra ciuitate diligentissime semp seruatũ est:quæ maxime Iustitiã tuetur:denegat nemini omnibus ęquam reddit.Igitur si pp preces nostras: & ob dignitatẽ huiusce reip.& pp impotentis hominis pauperiẽ hoc cõcesserit tua.R.paternitas:habebimus certe gratissimũ:mutuã semp-ac parem officii-& humanitatis uicem redditur. Vale.

SEnenses Florentinis.S.P.D.Cũ isthuc nup concesserit uir clarus Ioannes Lotinus:cui causa Fouianẽsium demandata ẽ:ob nõnulla priuata negocia:ut ea confecta res-uestrã nostrãq; remp.uetere dissoluat molestia:hortamur:atq; ualde rogamus uos:ut eundẽ q̃ primũ ad fines agrorũ terminandos-rursus legare uelitis.Noster quoq;.N.&si ad larem suũ salutandũ paulisp accessit:præsto erit: & Lycinianũ confestim repetet relictis rebus: ut ambo cõuenĩtes:qbus res oĩs exploratissima ẽ: psp̃ere negociũ psequãtur:ut uestri ac nostri iam in gratiã redeant: & ocio ac tranquillitate fruantur-cõtẽti suis finibus.Id nãq; unũ propositũ est nobis:q & studio pacis-& uerę fraternitatis officio-nũq̃ deesse uolumus:gaudẽtes secũdis rebus uestris: quorũ utranq; fortunã nobiscũ cõmunem putamus.Qua de re potuit copiosius retulisse uir ornatissimus-& magna ĩtegritate-ac prudẽtia Donatus Acciaiolus paulo ante legatus ad nos uester.Bene ualete.Scriptis ac iã obsignãdis litteris-ex Clanciano nũciatũ est id:quod exẽplo litterarũ facile cõstare põt:quod ad Donatũ Acciaiolũ dedimus:nostra quę mens sit ĩ causa Politianensi cũ Clancianẽsibus probe instructus ẽ Donatus idẽ ciuis uester clarissimus:q cũ ea de re sermo habitus ẽ longior:ipsum uelimus audiatis.Nã &si ex controuersię loco Boues aratorii abducti sunt:nostro iussu ad dominos redierũt:uno excepto:quẽ fors pdidit-ad quẽ recompensandũ data opa ẽ.Nec.n.de minimis nobis cura ẽ:sed cupimus:contendimusq; litẽ dirimere oẽs.Vos-ut idẽ efficiatis:oramus: & his malis-communi consilio-ac puidẽtia medeamur.Nos nostros compescimus:uobis aũt duplex habẽda cura ẽ:ut Politianẽses obsequant̃ uobis: & quę uera sunt:afferant̃ ĩ mediũ:qbus recte pspectis-facile patebit remediũ.Plura loquet̃ Donatus.Nos ab honesto nunq̃ discedemus officio.Cogitamus.n.efficimusq; oĩa pstudiose:quæ pacis sunt: & tuendæ quieti maxĩe cõsentanea.Quamobrẽ ediximus integrã Politianensibus restitutionẽ fieri. Iterum Valete.

SEnẽses Florentinis.S.P.D. Cũ nup uestro in stadio equs Iacobi Pecii brauius-primus oĩum sit assecutus:accepimus cursus ĩ dubiũ uocari.Scimus uos ea statuere-ac decernere semp:quæ iusta sint: & uestræ reip.dignitatẽ tueant̃.Quare oramus uos p nostrã amicitiam ac fraternitatẽ:ut re plane cognita-a pspecta-causas ita iudicare uelitis:ut intelligant oẽs:quod sane exploratũ compertũq; ẽ:nihil uobis propositũ esse magis q̃ Iustitiã atq; æquitatẽ: & s̃m illã nostræ amicitiæ ac mutuæ charitatis rationẽ:pręsertim ĩ ea re:quę gloriosam ac p̃clarissimã uestrę ĩclytæ reip.celebritatem spectat.Iusta petimus: & ea tribui ciui nr̃o a uestra pręclara rep.uehemẽter oramus:quæ Senẽsem nõ secus q̃ Florẽtinũ æquo semp discrimine agit. Valete.

Senenses Florẽtinis.S.P.D.Intellecta legatione.N.ad Fouianense negociũ p uestras litteras cõfestim nos quoq;.N.iussimus iter arripere ad Lycinianenses fines: ppe diẽ affuturũ in loco.Ea illi mãdata dedimus:quę plane ostẽdant-nos nihil cupere uehemẽtius-q̃ ut illi statuatur contentioni modus.Nec unquã deerimus:quin facile hæc res fiat. Valete.

SEnenses Regi Neapolitano.S.P.D.Nostrã ciuitatem tanto amore prosequit̃ tua Serenissima Maiestas:ut & nostros omnes magna semper beniuolẽtia & pio complectatur affectu:quæ res parit eam fiduciam nobis:ut nostros iustis & honestis in rebus non dubitemus fidentissime commendare. Aduehebant ex Aphrica cursores equos non nulli ex nostris nomine Naddi Nicolai filii-ciuis nostri dilectissimi: & in nostra ciuitate claro genere orti.Cumq; secus Siciliam nauigarẽt-intercepti sunt a nautis.N.qui duabus triremibus pręerat:ac tandem liberatis equis-captiuus seruatus est Petrus quidam Torsinus ciuis noster: & aurei retenti circiter duo & octuaginta: & alia quædã.Quod cũ iniuste actũ sit:certo scimus nõ modo præter

tuæ Maiestatis uoluntatem factum: sed etiam illi ualde molestum futurum. Quocirca ei deuotissime supplicamus: ut dignetur edicto eius curare, atq; efficere: ut & captione soluatur Petrus: qui indigne premitur: & restituatur intercepta pecunia: quod facile nos impetraturos cõfidimus: q non modo quæ iusta sunt: facile a tua Maiestate consequimur: sed gratiam insup facillime reportamus. Vale.

Senenses Archiepiscopo Spatatrensi. S.P.D. Viciniratis ratio, & illa omniũ ꝓbatissima: quæ nobis est cũ sancta Romana ecclesia necessitudo: & tuæ simul. R.P. explorata in hanc rempub. beniuolentia, fiduciam præbent: ut accolas nostros, & quos charos habemus: commendemus per nostras litteras. Qui & has deferet: causam explicabit. Nicolai cuiusdã Cassentinatis: qui nũc colit Planũ oppidũ nostrũ: Arbitramur ipsius fouere iustam causam. Quam oramus tuam. R. paternitatem: ut intercedentibus nobis, plane intelligere uelit. Cognita uero non solum ius reddere: sed etiam humanitatẽ & gratiam adhibere: ut facile liqueat nostram cõmendationem apud te ualere plurimũ: nec secus q̃ tua apud nos cunctis i rebus auctoritas ualeat. Erit id utiq; gratũ nobis paratis quouis tempore parẽ referre amoris uicẽ. Vale.

Senenses. N. Principi. S.P.D. Meruit stipendiis nostris iampridẽ Vicinus ex Regno ortus: cui has ad tuã Illustrissimã dominationẽ litteras dedimus. Sumus illius fidẽ, ac probitatem experti, & in bellica exercitatione uirtutẽ. Is adibit tuam excellẽtiam: apud quã fretus summa tuæ Illustrissimæ dominationis benignitate, cõfidit se gratiosum fore: sed longe quoq; gratiosiorem, nostra cõmendatione: quã libenter adhibuimus: & pro uiri merito, & quod in sinũ suũ libenter admittit tua Illustrissima dominatio eos: q ad gratiam atq; opem eius profugiunt. Nos iuuabit: si intellexerit nostram sibi cõmendationem profuisse, paratos uicissitudinem referre amoris, at ꝓ officii. Vale.

Senenses Florentinis. S.P.D. Ius ueræ fraternitatis: lex probatæ amicitiæ fert (ut nostis) ut amicis amici cõmendarent: quos charos habeant, honestis præsertim in rebus. N. qui modo Pisas colit, ciuis noster, a uectigalibus uestris pecunia mulctatus est: tanquã cõtra uectigalia admiserit. Affirmat se plane expertẽ culpæ: atq; ita minime pœnæ obnoxium. Supplicantibus libenter fauemus: præcipue uero, si innocẽtes sint. Proinde oramus uos ac ualde rogamus: ut. N. ipsum cõmendatum suscipiatis: & si ita æquum putabitis: causam eius iterũ cognoscendam demandare uelitis: & ad iudicem quempiam deferre: q perspecta ueritate, & iuste & humaniter rem ipsam diiudicet: & quidẽ ea ratione: ut intelligat se a nobis diligenter cõmẽdatũ fuisse: quo certe aĩo in uestros oẽs affecti sumus. Valete.

Senẽses Cardiali Senensi. S.P.D. Aduenerunt nuꝑ nõnullæ ecclesiæ copiæ uersus prouinciam patrimonii, futuræ in statiuis: uti accepimus: propissime fines nostros: nec nisi optimã coniectamus aduentus causam: cũ nihil iubente Pontifice fieri consueuerit: nisi quod salutare: quod honestũ futurũ sit. Dicere arbitramur: ut quæ in proxima regione contingunt: sint nõ incognita nobis. Quatenus licere existimabit tua sapiẽtia: rogamus tuam. R. dominationẽ: ut ea de re, dignetur nos facere ꝑ suas litteras certiores: ut quo cõsilio: quo ue numero equestres copiæ traductæ sint: plane intelligamus: cũ sit tua benignitas ad res nobis significandas, pro ingenti in patriam amore diligẽtissima. Vale. Scriptis iam litteris Capalbio, nunciatum est nostris hominibus, a militibus earundem copiaꝝ damna esse illata: & tum nõ mediocrem direptam frumẽtoꝝ. Nota sunt militũ ingenia: qui præsertim his temporibus inferũt dãna potius q̃ propulsent. Iam Capalbiensibus nostris sunt erepta frumẽta: ac duobus ex eis oppidanis onera. xviii. frumentaria ꝑ uim cœpere armati: quasi cũ hoste congressuri. Non dubitamus fieri ea præter mentẽ Pontificis. Nunc adeat: quæsumus tua. R. dominatio: qua supplicante, dignetur eius beatitudo oportunũ hisce incõmodis adhibere remediũ. Nam populi nostri in ea maritima ora & finitimi ecclesiæ persæpe a Piratis Maurisq; uexantur: quęuis aũt mali accessio facile illos pessundet. Cupimus omnia tuta esse nostris: quod ut fiat ex sententia nostra: tua benignitas, ut consiliũ atq; operam conferat: obsecramus. Nil enim unquã prætermittis: quod patriæ & patriis rebus expediat. Nõ temere putamus eo traductas esse eas copias: eo præsertim numero causam libenter cognouerimus. Iterum uale.

Senenses Sũmo Pontifici. S.P.D. Multæ & recenti & breui tempore ab improbis in nostra urbe patratæ sunt cędes. Id nos ęgre patimur: & duplice nos afficit senio: quippe qui scelus horremus indignum: & parricidas sacro tegi remedio. Qui confestim patrata cęde sanctoꝝ basilicas & augusta templa petentes, iudicioꝝ ac legũ & suis sceleribus dignas pęnas effugiunt: quæ res ut perspicue cerni licet: plurimũ facinorosos iuuat: & facit ad quęq; grauissima: & atrocia crimina lõge ꝓcliuiores. Impiũ arbitramur: tabernaculũ Dei, improboꝝ asylũ fieri, ac sceleratoꝝ profugium. Cum non fuerit passus ęterni patris filius, & Saluator noster domũ orationis & rei diuinæ, emporium negociationis, & specum latronum fieri, nundinatoribus pulsis. Sacra & pontificia iura in nostra ciuitate pie seruari uolumus: quę legibus & probatissimis constituta moribus est: ecclesiasticã dignitatẽ, libertatẽq; nullo modo temerari: at tuã ꝑcamur beatitudinẽ: ut intercedentibus nobis, dignet̃ sanctã hanc constituere sanctionẽ: ne parricidii reis, & patratoribus cędis, & in eo tam ĩmanis sceleris genere, ad tẽpla Dei, & ad Sanctoꝝ delubra tutus accessus, & profu

gium pateat: ne per eum modum quodammodo impunitate proposita: fundendi humani sanguinis sit tanta licentia. Hoc uero nouum / ac salutare institutum / si te auctore / in nostra ciuitate / ac tota ditione & sanctum fuerit: & comprobatum / confidimus fore principi Deo quocunq; holocausto acceptius: & omni sacrificio laudis. Eritq; a nocentibus: atq; improbis innocentia tutior. Vale.

SEnenses Regi Neapolitano. S.P.D. Omnibus in rebus plurimũ semper apud nos / tuæ Maiestatis auctoritas ualet. Quocirca acceptis litteris eius: per quas Baptista Montellanus commendatur / continuo illi publicam fidem dedimus: ut ueniens: rem suam commodius pertractaret. Qum accessisset: causam suam cognoscẽdam detulimus iis: qui iuris Prudentiam probe callent. Fauorem nostrum: & operã adhibuimus: quę explicari potuerunt: explicata sunt omnia: ut facillime iustum assequatur. Si qua praeterea uel probare / uel petere institerit: nunq̃ illi iusto fauore deerimus: & tuæ Maiestatis intuitu: & quod omnibus ĩ nřa ciuitate iustitiã uolumus studio: & diligẽtia ministrari / nec ullã unq̃ patiemur suspectæ iustę q̃relę causam. Vale.

SEnenses Regi Siciliæ. S.P.D. Experti annos complures / ac per longiora tempora modestiam / humanitatem / ac præcipuam uirtutem / & summam legalis disciplinæ prudentiam / clari uiri Ioannis Pensi Siculi / & & panormitæ genere: ita illum iampridẽ non diligere solum cœpimus: sed etiam amare prosequimur: ut primũ scientiam iuris consectatus in nostro gymnasio studiorum rectorem gesserit / deinde Doctoris / ac iuris consulti fuerit decoratus insignibus: & a nostra Republica. quę præstanti laude uiros libẽter amplectitur: militaribus donatus muneribus: etiã nostrę urbis præturam assecutus sit: quã præsenti tempore: cũ magna suę probitatis illustratione exercet. Cum sit igitur pro suis laudibus: & itegritatis merito tam charus nobis Ioannes Pensis: dignum eum existimamus / quem non modo ipsi honore prosequamur: uerũ etiam apud tuam Maiestatem gratiosum nostra cõmendatione faciamus / & de uiri eius pręstantia testimoniũ afferamus: tuæ pręsertim serenitati: quæ semper uiros magnos: & benigne suscipit: & honoribus afficiendos duxit. Rogamus igitur suppliciter tuam Maiestatem / ut eundem clarũ & iure consultum: & Equitem tanto maiore beniuolentia cõplectatur: quanto a nobis studiosius cõmendatum intellexerit. Cui quicquid uel decoris / uel cõmodi tua Maiestas deferre dignabit̃: nos ipsos maximas cum illo gratias acturos: & uoluptatẽ suscepturos profitemur. Sit tua Maiestas ppetuo fœlix: & pro eius paterna charitate / huic ciuitati (ut semper solet) præsens / ac propitia. Vale.

SEnenses Florẽtinis. S.P.D. Intellectis uestris litteris: per quas nobis cõmẽdatur. N. qui in urbe nostra patrata cæde / custoditur. Rem ad senatum nostrũ detulimus: cui soli eiusmodi rei decernendę potestas est. Cupiebamus uestris postulatis annuere: cum certum sit nobis: parem amicitiæ: iustitiæq; habere rationem: & uel a recto deflectere uestra causa: quatenus in amicitia dari uenia potest. Sed uisa res est atrocior: & ita prorsus indignum facinus: ut graui animaduersione: atq; exemplo dignum uideri debeat: nec uera prædicarũt: q aliorsum retulerũt. Non. n. q in carcerẽ trusus ẽ: repugnauit: sed inuasit / non repulit iniuriam: sed intulit. Qui armatus inermẽ aggressus / ac de industria facto impetu: hominẽ interfecit. Itaq; tanto facinori obnoxiũ / credimus non uideri uobis: aut uenia aut gratia dignum: sed potius legibus / ac iudicis cõmittendũ. Idq; ipsum re cõperta uestrę æquitatis iudicium futurum cõfidimus: recte. n. sentire uidẽtur: q minime seruandã putẽt illius uitam: q socio tam crudeliter uitam eripuit. Valete.

SEnẽses. N. Cardinali. S.P.D. Albertũ Cataniũ ciuem Bononiensem: uirũ eruditissimũ & probũ: quẽ ad legendũ cõduximus: uenientẽ ad nos iucũde excipiemus: & adhibitis tuis litteris: erit certe nobis multo gratior: & illum amice semp: humaniterq; tractabimus. Cæterũ. R. domine magistratus ornatui / ac decori urbis nostræ præfecti / operam dederit iampridẽ: ut uenerabilis uir Thõmas Piccolomineus Archidiaconus noster: q pręclarũ parat in nostra urbe ædificiũ / īperrata a Visitatoribus Cartusiensis ordinis licentia p apotheca: quæ ei ædificio contigua ẽ / ad id perficiendũ ornatius hoc ea lege assequeretur: ut ei monasterium eiusdẽ ordinis debitã pensionem susciperet. At præfatus Thommas / & fratres spondẽt / obligantq; daturos quot annis aureos duodecim: cũ antea solũmõ nouẽ ex eadẽ apotheca penderentur. Sed & alterã p illa: quã occupant / reperturos / unde pcipiatur ãnuatim. xii. F. pretiũ: q monasterio cõducet magis. Obdurat prior: & huic pręclaro cœpto resistit. Cum sit futurũ ad magnũ urbis nostrę decus cũ contrahendo suplucreẽ monasterii: sit q prædiximus / oramus uehementer tuã. R. D. ut sua benigna adhibita auctoritate: & opa agatur cũ priore monasterii eius / quod uulgo dicit̃ de Maiano non longe a nostra urbe / ne ĩpediat ornatissimũ opus: pręsertim cũ fundatores eius monasterii hoc maxime pbent / & renitentẽ priorẽ ãmirentur: & improbẽt. Igitur rem ipsam tuæ. R. D. commendamus: uero huius communis patriæ benefactori / & patri. Vale.

SEnenses Florentinis. S.P.D. Nuper cõgressi Legati nostri: qbus Collense negociũ mandatũ erat: & ad cõtrouersiã cõponẽdã lustratis finibus accincti: tandẽ re infecta regressi sunt. Cũ tamẽ q p nostra Rep. rem tractabat / ẽt de iure nostro crederet: q nostrũ innumera documenta / & inexpugnabiles indicant rationes. Dolemus ob quorundã duritiẽ: atq; obstinatã sententiã / causam eiusmodi pendere diutius. Et uere Collenses: q cus pa

ec dictum sit:nõ contenti suo:qđ nostrũ est:spretis nostrę Reip.firmissimis argumentis nimium cer te confidenter uendicare conant. Quod cũ intelligamus a uestræ Reip.abhorrere proposito:quam non modo bene ac iuste:sed coniunctissime quoq; nobiscũ certum ẽ uiuere:rursum oramus:ut dein tegro alius quispiã ad causam Collensem decernatur:ut ea controuersia iam tandẽ finem habeat:sed oramus eiusmodi uirum legari:q mandatum:& summas habeat eius rei potestatẽ:q sit litis finiẽdæ studiosus:q acceptionẽ caueat personarũ:q bene:amice:efficaciter fines tandẽ sit paratus terminare. Nos uicissim talem pollicemur:atq; defendimus. Nã haud decorũ putandum est:cũ capita oibus in te bus usquequaq; cõsentiant:membra diuersas habere sententiã nec illorũ innin uestigiis:quos aucto res habent. Nos:qbus optima nostra cõperta mens est:q hanc inueteratã molestiã cõmuniter dole mus:quos in re certa Collẽses:quos sic appellamus lędunt:alterutrũ feremus acceptũ:ut uel p Lega tos:quales præmisimus causa celeriter transigatur aut si tantopere Collẽses iure sunt freti:deferat rei tota ad consilium ac iudiciũ sapientis:cuius nos profitemur acquieturos sententiæ. Nos concor diã:& pacatũ exitũ percupimus:& omnino fines terminari:qua ratione ueros amicos:& fratres de cet. Quippe absurdum uidetur:ut tam crebro cogamur eadẽ de re:& frequentes repetere litteras:& nobis fortasse molestũ esse cũ par desiderium & eadem sit utrunq; sententia. Meminimus:quæ nobis p Oratorẽ nostrũ Leonardũ Beneuolentũ obtulistis:ut si in hac causa legati cõcordes nõ essent:alte rum confestim deligeretis:qui nullo modo ifecto negocio rediturus esset hoc nos:& tum accepimus & rursum ut fiat:oramus. Et nos quoq; idem sumus efficere parati. Expectamus uestrum responsum quod non dubitamus ex sententia futurum. Valete.

SEnenses.N.S.P.D. Nuper intelleximus:quæ per oratores suos tua Magnificẽtia postu lauerit cũ R.D.Cardinale nostro in fauorẽ causæ:quæ cũ illo uertitur ageremus:& pro absolutione ĩpetranda:& pro euitando cuiuslibet censuræ periculo ẽt ad Romanũ Pontificem litteræ darentur. Quid multa! Tanta est nostra coniunctio:& ueræ beniuo lentiæ necessitudo ut nostra tuaq; omnia putemus esse communia. Quare eo animorũ affectu:& summa efficacia tam ad pontificem:q̃ ẽt ad Cardinalem nostrum litteras dedimus:& ita uehementer:diligenterq; in tua causa nostram intercessionẽ ac preces interposuimus ac si pro salu te:& dignitate nostræ Reip.causa uersaretur. Speramus adhibitis literis ex optimo animo:& uolũta te profectis:facile res successurã pro uoto. Quod nõ secus optamus ipsi:q̃ tua cupiat magnificentia: cui tu res & ex intimo corde nostra afficitur ciuitas. Vale.

SEnenses Episcopo Volaterrano.S.P.D. Cum intelligamus uerã erga nostrã Remp.tuę R.paternitatis beniuolentiam cũ fiducia illi cõmendamus:quos charos habemus:Cus igitur elegerimus pro iure patronatus Rectorẽ ecclesiæ.S.Mariæ in opido nostro Pra tæ honestum religiosum Hieronymum ciuẽ nostrũ dilectum qui & illius cõmunitatis deuotioni probe satisfaciet:oramus tuã.R.P.ut eundem confirmare uelit:& sua auctori tate etiam cõprobare. Et circa collationem psoluendã eum hortatu nostro cõmendatum habere:tra ctareq; ita:ut semper ciues nostros humaniter consueuit. Nos reperiemur semper tuæ.R.paternita tis placitis uere:& amice parati. Vale.

SEnenses.N.Episcopo.S.P.D. Quotiens opus accidit cũ fiducia cõmẽdamus eos qbus cupimus gratiã cõferri. Romulus qdã sacerdos:q ecclesias regit in nostra ditione duas alterã sanctorum Iacobi:& Christofori in loco:qđ monasteriũ prope urbẽ appellamus & alterã:quæ illi unita est diui Martini in opido montis Alci:renuntiat illas in manus Mathei Iohannis Clerici:dilecti ciuis nostri uiri certe probi atq; idonei:quẽ nos diligim us:& iuuare cupimus. Cum igitur ad oĩ rem tuæ.R.P.assensu:atq; auctoritate opus sit:per nostrã amicitiã uehementer oramus:ut eam renuntiationẽ accipere:atq; cõprobare uelit præsertim rogan tibus nobis:q amice:idcirco magis postulamus:q ã & amice quoq; ipsi parati sumus gratificari omnia quæ R.paternitati tuæ bene Valeat.

SEnẽses.N.Cardinali.S.P.D. Venit nuper ad nos uir religiosus Ioannes Monachus:& sindicus monasterii diui Anastasii & detulit tuas litteras:quæ inde usq; a principio se ptẽbris mensis scribebantur ad nos. Audiuimus illũ libenter:quæ in causa explicauit quã habet monasteriũ ipsum cũ Petrono Petronio Rhodio milite. Quẽ cõtinuo accer siuissimus:& de re ipsa quantũ æquũ uisum est:sumus collocuti. Qui & sua sponte:& no stro alloquio bene dispositus petiit a nobis:ut Romã cõcederet tuã.R.D.affaturus:q cũ æquũ postula uerit:& q̃ primũ iter sit paratus arripere:hortamur tuã.R.D.ut illius prestolet aduentũ. Arbitramur & p tua iustitia & p ipsius optima uoluntate rite oĩa successura. Quæ uero de assequenda Vrbetelli ecclesia postulauit libenter annuimus & fauorẽ illi:& gratiam conferre parati. Cum sit nostræ con suetudo Reip.prodesse semp:& iuuare omnes omni auxilio & tuæ.R.D.uetam semper filiationẽ: ac reuerentiam exhibere. Vale.

SEnenses Florentinis.S.P.D. Quos mouit uera charitas:Magnifici Domini:fratres charissi mi:qbus excelsæ Reip.uestræ status maxime cordi est q uestræ præclarę ciuitatis qetẽ tranquil litateq; adamamus ĩprimis:misimus nup Oratorẽ nostrũ Leonardũ Beneuolentũ:A quo

mentem nostrã: & animorũ intimã uoluntatẽ pspicue (nisi fallimur) cognouistis. Hic rediens summam: quã de tranquillans rebus acceperamus cumulauit uoluptatẽ. Quæ de optimo uestro ac salutari proposito retulit: quæ de mutua uoluntate copiose explicauit: ea fuerunt oia per q̃ iucũda nobis. Nosq̧ ẽt atq̧ ẽt laudamus: & si erant ultro antea quoq̧ explorata nobis. Quod se habent recte oia: uobis gratulamur: nobis plurimũ gaudemus. Quod tam amice tamq̃ studiose Oratorẽ nostrũ excepistis: tum agimus: tum habemus ẽt q̃ maximas gratias. Quæ benigne oblata sunt: sicut iam pridem accepimus ita accipimus rursum lætis aĩs. Ac persuademus nobis tranq̃lla semp fore oia talibus autoribus eodẽ aĩo pseuerantibus: qđ & speramus diuino propitio numine ac nostratũ rerũ gerente curam. Nos sanctæ amicitiæ nunq̃ deerimus muneri: & id cogitamus semp: quod suũ ueræ fraternitatis sit: & quæ duo præstabit oĩbus libertatis & pacis. Quod de Collẽsi negocio responsũ ẽ: uehemẽter pbamus: ac si uidebit̃ scribendũ ad Collis Prætorẽ p re cõficiẽda: erit id quoq̧ gratissimũ nobis. Ciuis noster: cui cõmissa eiusmodi puincia ẽ: cõfestim psto erit ĩ loco: quẽ uester adent. Valete.

Senenses Imperatrici S.P.D. Cum summa animorũ lætitia: & totius populi nostri iucũditate intelleximus: natũ ẽe tuæ cælsitudini ac sacræ Maiestati filium: & terratũ orbi datum de coelo: q diuino fauente numine Augusti Cæsaris patris respondeat laudibus: & amplissimi ac florentissimi Regni gerat Imperiũ: Laudamus ob tãti muneris ac cęlestis doni magnitudinẽ illũ: qui non desinit p imensa largitate mundũ: & res humanas propitius intueri. Atq̧ ut faustũ hoc ac uere fœlix sit uniuerso terrarũ orbi: & catholicæ religioni ac fidei: & sacrosancto Romanorũ imperio: deuotis precibus cõprecamur. Pro iam læto: tã fœlici: tã iucũdo nuncio: ac benigna litterarũ significatione: grates tuæ maiestati ingentes agimus: & præ cæteris fidelibus populis gratulamur: & collætamur: in mirũ modũ exultãtes: quod illæ fœlices nuptiæ: quarum prima auspicia hæc meruit ciuitas: uestræ sacro deuota Imperio: iam optatũ: & gloriosum ediderint fructũ. Fęlix sit dulcissimus iste natus: & cũ summa parentum lætitia uere corona dignus imperii. Nos Senenses obsequentissimi filii hanc ciuitatem: & statũ eius tuæ Maiestati deuotissime cõmendamus: & ut eam Augusto Cęsari ac Christianissimo Imperatori: & tuo gloriosissimo consorti commendare digneturi: uehementer oramus. Vale.

Senenses Florentinis. S.P.D. Scripsimus paucis diebus: & causã cõmẽdauimus. N. ciuis nři cuius pecora ex finibus uři abduxit uectigalis uřæ Reip. Rẽ nřa sciẽtia æquã postulauimus: & nřa amicitia dignã: ut pŭbco fide iussore: pecora restituerent. Interea facti ueritas inuestigari poterat: & id negocii demandari: q̃bus in ea regione facile esset: rem cõperire. Cũ ex nostro agro pecus actũ sit cũ sit ciuis nostri sitũ ex maiore parte intra fines nostros: cũ significata sit eductio uectigalibus uestris: cum nunq̃ superiore tẽpore p nostrorum pecore: in eo loco soluendi ulla extiterit consuetudo: cũ se obtulerit pręstare paratũ ciuis noster: si qd iure soluendũ iudicetur: agite oramus: ut uestra accedente auctoritate: fide iussione pręmissa restituatur detentũ pecus. Et agatur cum ciuibus nostris: ea q̃ semper ratione uestra cõsueuit magnifica fraternitas: quã ipsi uicissim magno cum studio: & amore rependimus. Nõ possumus adduci ut credamus suauia fore postulata nostra: cũ æquum petamus. Rursum igit̃ amice poscimus eam restitutionẽ fieri: cautione data ut sit standũ iuri liquebit exinde facti ueritas. Et nobis persuademus: uos nequaq̃ esse passuros: ut ciui nostro iniuria inferatur: quã execratur uestra bonitas: iustitia propulsat. Abest hac in re fraudis suspitio. A uectigalibus uestris certe nõ abest iniuria: quando per uim ex nostro solo ciuis nostri ausi sunt pecus abducere. Postremo oramus: ut hãc causam ita tractare uelitis: quo ipsi mõ uestra oĩa & libenter: & amice solemus. Scimus: quod nõ de latoribus aut auctoribus facti: sꝫ ueris testibus uestra sapientia fidem habebit. Valete.

Senenses Perusinis. S.P.D. Perceptis litteris uestris: ĩ causa Leonardi Nicolai ex Transimeno Lacu significamus uestris magnificentiis nostram remp. ueterẽ seruaturã cõsuetudinẽ: & ãministraturã: quod iuris est: & Leonardo ipsi: & oĩbus iusta petẽtibus: ĩ subditis aũt uestris omni studio: & amore: ẽt fauorẽ: & gratiã prestiturã pro uostra amicitia. Iustitiã aũt denegare: neq̧ unq̃ moris nostri fuit: neq̧ propositi ẽ: q accurate iustitiã: & rectam uiuendi rationes sectamur. Quare si aut ipse ueniet Leonardus: aut cuiq̃ mandabit rem suam reperiet nostræ Reip. quodcunq̧ tribunal ius uere paratum reddere: quandoquidẽ iuris integritatẽ: non hominum personam respicit nostra Respublica. Valete.

Senenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Iucunde intelleximus tuã. R.D. saluam: atq̧ incolumẽ urbẽ attigisse: & ut semp incolumis ac fœlix sit: uehementer optamus. Quæ apud summũ Pontificẽ referre dignata est p patriæ utilitate: extiterũt pergrata nobis: & habemus ingentẽ gratiã. Facit tua clementia: & optimi patris: & uerę pietatis officiũ: quæ cum in aliis magna: tum in patria maxima ẽ. De negocio Plũbinensi persuademus nobis non mõ promissa seruatũ iri: sed & futura oĩa a tua. R.D. quæ huius reip. tueri dignita: ẽ & augere cõmodũ possint. Id certũ ẽ cunctis ciuibus: atq̧ aĩs sedet. De iis uero: quæ ad Pontificis reuerentiã spectant: nõ ẽ: qđ p̃tura scribamus: nã cũ ipsi libenter Apostolicã sedẽ: & summi Pontificis ueneramur sanctitatẽ: tũ ẽt sapientes monitus nos alacriores reddũt: sꝫ certe fidei ac deuotiõi ciuita

ds huius nulli prę stant fideles populi. Postremo accedit uir spectabilis. N. ciuis: atq; orator noster: ob causam monasterii. S. Saluatoris Cisterciensis ordinis: cuius uoce placebit nobis. R. D. ut nostram ipsam existimes loqui rempublicā. Spes summa in tuæ. R. dominationis ope: atq; fauore sita est. Audiat ergo illum benigne (ut solet) & fidem adhibeat: quæsumus. Vale.

SEnenses. Papæ. S. P. D. Cuꝫ superioribus mensibus in oppido Lydniani nostri trans Clanas Angelus quispiā Hebræus: Christianæ religionis ipius contēptor: & sacratissimę crucifixionis perfidus representator: illudens Xpi nomini: qđ natio illa praua: & adultera impie blasphemat: ultimo supplicio fuisset affectus: credimus ob eorū iniquā suggestionem: q Iudaicā pfidiā profitenť: q eius negocii fuerunt ministri: quasi iniusti rei iudicii Romā accersunť. Nos q̄q̄ certo speramus Christianæ fidei defensionē: & causam apud sacrum Romanæ ecclesię tribunal plurimū habiturā ponderis: tā cū sacrilegus Xpi hostis iustā certe: sed tāto scelere leuiorem pœnā subierit: quā iura oīa diuina: & humana sanxerunt: ad quā inferendā: multiplice ac matura exquisitione uentū ē: supplicamus tuæ beatitudini: quæ illius uicē gerit: cuius nomen ipsum Hebræorꝫ genus crudelissime insectať: ut digneť Gabrielē Legatū nostrū audire clementer expositurum: quę ea de re illi nuper iniunximus: ut ab ipso rei ueritate cōperta: Apostolica auctoritate cohertceatur Iudeorū sæuitia: q sæpius insolenter gloriari sunt: nunq̄ se cæpto desistere: quo adulti fuerint eos: q suo sanguini nec precibus nec pretio pepercerunt. Nos & si dolemus aliqd in ea causa præter tuæ beatitudinis factū esse uoluntatē: tamen pio affectu: & sincero iudiciū pspecto proposito: confidimus absq; dubio Christi Vicarium protecturum christianos uiros a malignātiū contentu: & ab eorū insolentia: q operanť iniqtatē. & inueterato odio christianū sanguinē concupiscunt. Vale.

Edictum sapientum Senēsi Gymnasio præfectorum.

EDicunt Reformatores studii Magnificę ciuitatis Senensis omnibus Doctoribus: & aliis qbuscunq; ad legēdū cōductis: cuiuscūq; fuerint facultatis: ut lectiones suas secundū pręscriptū ordinē: & singulis diebus: qbus ordinarie legendū ē: studiosissime psequanť. Ac siqs contra fecerit: incidito in poenas constitutæ legis. Simul oibus antedictis cōductis innotescat: qđ si nō habuerint auditorum numerū: q a lege præfinitus est: pari mō inuestigatione facta p electū exploratorē notabunť. Qui aūt a numero defecerit: iudiciū: & pęnā legis nō effugiet. Caueant igitur oēs cum futura sit earum rerum diligens inuestigatio: executioq;.

SEnenses. Florentinis. S. P. D. Per alteras litteras nobis cōmendauimus agricolas: qui fundū colunt Nicolai Magistrelli: ciuis nostri: is adiacet uestris finibus: parsq; eius ad uestrum agrū ptinet. Ex quo dum pceptam messem: & frumentarios manipulos in nostrā ditionē congerunt: qđ alibi granarium non haberent a uestris publicanis damnati sunt fraudis. Vetus consuetudo: uicinitatis ratio: cōmunis utrorunq; finitimorum cōmoditas: ueniam facile pollicetur: iis: q fraudē ne cogitauerunt qdē. Vestra aūt summa liberalitas: & parua pro nihilo putat: & magna libenter largiť. Quod ita certo opinantes: iterū scribere instituimus & eosdē nostros homiēs cōmendare: cū præsertim intellexerimus uestro pillis scribente magistratu: nō mō non absolutos: sed eorū unū: q ob id uinctus: se uinculis soluit: dānatū exilio: & pede. Putamus uos & clementes: & benignos fore: ut & huic ignoscaris: q se indigne compeditū existimaret: & reliquos absoluatis: q nihil fecerunt præter ueterē eius regionis morē: & uestræ lenitati: & nostræ amicitiæ uehementer confidunt. Oramus uos: ut re plane perspecta: benefice cū nostris (ut semp cōsueuistis) ageť uelitis. Nos plurimos ex ufis tollerauimus: q frumēta ex nfo agro exportauerūt. Valete.

SEnenses Florētinis. S. P. D. Nōnulli. N. proximis diebus collecta atq; armata manu inuaserunt nostrū agrū iuxta Senālongam: nostrum oppidum: atq; inde tres oppidanos: q rusticū opus exercebant: p uim aggressi: captiuos duxerunt. Vnum aūt ex eis graui ēt uulnere affecerunt: uersaturq; in dubio hominis uita. Custodiunt nunc illos tristi carcere: duris uinctos cōpedibus. Rogati. N. reddere captiuos renuūt: qđ indigne nostri ferentes propinquorum: q ab. N. capti sunt: cum in nostro agro. N. hominē nacti essent: suorū studio & illū quoq; captiuū duxere. Ortā hāc iam grauē a uestris iniuriā: & miramur plurimū: & dolemus: psertim cū ea uestri fecerint: q̄ uix sęuus hostis tētare sit ausus. Quę uos: quos iusta & pacata oia delectāt: nobiscū grauiter laturos nihil dubitamus. Quare iniuria ufis sequētib9: inq; malo īcępto pteruę pstātibus instituimus ad uos scribere: quos p nostra amicitiā: pq; sūmā aiorꝫ cōcordiā: & acre ad tuēdā qetē studiū rogamus: ut iubeatis captiuos liberos dimitti: id: quod nos de. N. captiuo curabimus: & uestros seruare cū nostris hoibus uicinitatis iura: cuiusmodi nostrā amicitiā ac fraternitatem maxime decent. Compescamus agrestia ingenia: & ad rectā uiuēdi rationē: cōmuni opa redigamus. Siqd uero reliqū sit: qđ ad eos uicinos pbe cōciliādos agēdū cēseatis: pollicemur nos: iusta oia libēter psecuturos. Pricipio his malis medeamur: ad q̄ ppulsanda utrinq; iprimis captiui soluēdi uideť. Valete.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Nouit tua. R. D. eā cōtrouersiaꝫ: quę iam pridē de finibus inter Apostolicā camerā: & nostrā remp. uertitur. Pro qua cōponenda q̄ diu: q̄ studiose laborauerimus: neminē latere putamus ac p eadē nouiss quoq; postremo cōspectis finibus: ad summū Pontificē noster erat destinatus Orator: quo iam iter

ingressuro: repēte in Rotā nostra uocaē resp. & dicta dies ē: quod ualde miramur annuisse Pontifices: quasi litem intendi assentiatur nobis: quibus cū Romanam ecclesiam disceptare indecorum pariter: atq; idignū: & fortasse iniquū sit existimandū: præsertim cum ea sit nostra resp. cuius deuota filiatio pla ne pspecta ē: & ea certe dignitas: quæ Apostolicæ sedi: & q in ea sedet: merito iure curæ: & studio esse debeat. Miramur: si qs ita cū nostra rep. agendū putet: quasi una ex iis quæ Romanæ ecclesiæ subia cent ditioni. Alienū qppe est: & a Pontificis pietate: & a nostræ ciuitatis fide: & dignitate hoc litigiū ac merito declinandū. Alia subeunda ratio est: & eo modo: quo cæpta erat: hæc de finibus finiēda cō tentio. Quod nec pontificē: recta suadet ratio: sed potissimū tuæ. R. D. quæ patriā semp dignitates tuetur: ac substinet: interuētio benigna facile assequeē: ad qd obeundū: noster præsto erit Orator. In terea uenit hic Pramaucus: noster: p quem ois in hoc iudicio: quod oībus uiribus declinare cogitaui mus. cōtumacia deuitetur. Tuā colloquetur. R. D: quā ualde rogamus: ut instruat: moneat: iuuet: & in parando patrono: & in iis oībus: quæ nostro proposito tua sapientia cōgruere iudicabit: cuius ope & auxilio maxime freti sumus. Nos hoc ei mādauimus: ut a tuo cōsilio: ac monito nō discedat. Vale.

SEnenses Florentinis. S. P. D. Nihil esse putamus tā difficile: quin facile reddat summus amicitiæ studiū: quale utrorūq; nostri esse cōstat: recta uoluntas. Quocirca cum acceperi mus: uinctū custodiri. N. quēpiā: cognomento. N. insimulatū nōnullorū facinorū: piū duximus: uestræ illū clementiæ cōmendare: quæ & suapte natura: multa est ad ignoscē dū: & præces nostras libenter exaudit. Ferunt hoiem crassioris (ut dici solet) Mineruæ: ac quodamodo mentis ipotē. Nam si ubi maius est lumen ingenii: ibi transgressor grauiori subiacet: ibi certe habenda est pene nulla: ubi tota ferme uis rationis extincta esse uideaē. Quando nec parua ētut magna culpa: q̄ sēnētiq a ueri sectatoribus īprobanē: & eadē mō lenior mō grauior existimā da ip͂so ut diuersa sunt eorum: q peccāt: ingenia. Plane hæc uestra sapientia nouit. Nos commoti suo rum lachrymis: uestra freti mansuetudine: atq; clementia ualde rogamus: ut mitius cum. N. oratu no stro: agere illi uatis: & nisi molestū est: uitā calamitosi hominis largiri amicitiæ nostræ. Nostrā uicissi uoluntatem minime obscurā putamus uestris magnificentiis: quæ fœliciter Valeant.

SEnenses Rotæ auditoribus. S. P. D. Cum breui Sanctissimi Pontificis accepimus: & ue stra & paternitatū nomine instrumētū: p quod abrogantur: & repudianē conuentiones iter Apostolicū Cōmissariū: & oratorē nostrū in causa de finibus. Id nos grate accepimus: q pspicientes: nō Apostolicæ cameræ: sed nostræ reip. iura ledi plurimū & uiolari: con tinuo intellecta cōuentione ipsa de ea repudianda: atq; abroganda: & decretū: & instru mentū confecimus. Quod uestræ. R. P. cum forte præsensissent: ipsæ ante uerterunt: quod nobis ma xime cordi est. Qui nullo modo eiusmodi conuentionē: uel probandā: uel accipiendaq; instituerimus. Bene igitur actū putamus: & cōuentorū reprobationē & publico declaramus instrumēto: & uiua uox nostri Oratoris aperiet. Sed & in uestris tabulis: a tergo qdē mentē nostrā indicauimus. Cupimus āt litem omnem de finibus q̄ primum componi: & ita diffiniri: ut inter eos decet: quos uetus necessitu do: & summi amoris glutinum copulat. Valete.

FRanciscus miseratione diuina Sancti Eustachii sacrosanctæ Romanæ ecclesię Diacōus Cardialis: & Archiepiscopus Senensis: uniuersis: & singulis Christi fidelibus: qui præ sentes nostras perlegerint litteras: salutem indomino sempiternā.

¶ Sacra sanctorū templa: ac religiosa delubra: præcipua ueneratiōe celebramus: sed ea feruentiore studio: ac deuotione recolimus: quę uel i gloriosissimæ Virginis Dei geni tricis Mariæ: uel in eorū nomine sunt dicata: quos nouimus illius gloriā: summis extulisse præconiis In his deuotū Bernardū statuendū decernimus: q non ob aliā cau am: eo cognomento dignus est ha bitus: nisi q̄d intemeratæ Dei Matris ineffabilia: atq; āmiranda mysteria diuinitus illustratus: incredi bili quadā pietate reserauit. Cum igitur deuoto Bernardo: deuotum sacellum fœlicis recordationis Pio Senensi: Pontifice Maximo indulgente dicauerit deuotus Orator Augustinus Dathus ciuis Se nensis: nos quoq; ad fidelium populorum. &c.

SEnēses Papæ. S. P. D. Ciues nostros ea charitate: eo amore complectimur: quo natura ipsa instituisse dignoscitur: quo solent patētes liberos. Sed eos certe maiore: ac feruētio re: q & optimo sunt orti genere: & uirtute: ac doctrina: quæ duo maxime in hominē ge nere ponđimū excellere putanē: maxime floreant: q ad cœteras laudes uitæ integritatē atq; honestatis rationeq; adhibuerint. Eiusmodi esse statuimus uirū probum: & Pontifici iurisconsultū. N. charissimū ciuē: & ex eorū numero: q nostræ reip. præsunt: gratiosum admodū no bis: & ob summam innocentiam: ac probatissimos mores dilectum imprimis: Eum igitur suppliciter tuæ beatitudini commēdamus: ac rogamus enixius: ut cū opus acciderit: & occasio tulerit: dignetur tua sanctitas eundem beneficio: commodo: atq; honore afficere: ut quę totum nostrę Reipublicę cor pus diligit: pari quoq; & eius membra dilectione prosequatur. Putamus dignum esse præfatum. N. quem tua pietas clementer suscipiat. Fecerit rem nobis dubio procul gratissimam. Vale.

Enenses Francisco Cardinali Senensi .S.P.D. Nõ absq; magna animorũ solicitudine: nup accepimus de serenissimi Regis Ferdinandi ualitudine: eius: q uere Rex Pacificus sit appellādus: cuius salutẽ: & fœlicitatẽ optamus ĩprimis. Putamus nostra plurimũ iu teresse: ut ea de re certi efficiamur. Proinde tuã oramus benignitatẽ: ut si qd ĩnoitierit: exploratius: cõfestim nobiscũ p suas lrãs ĩpartiri uelit: simul si alia pterea cõtingant: quę nostra cognitione digna tua existimet sapientia: quamobrẽ & uolate iussimus hũc tabellariũ. Vale.

Enẽses Duci Calabrię. S.P.D. Nõ ignorat tua Illustrissima. D. nos ex oĩbus Italis Principibus unũ obseruare: unũ ĩprimis colere Ferdinandũ Regẽ: gloriosissimũ patrẽ tuũ: uerum seruatorẽ: & custodẽ pacis: defensorẽ Libertatis: acrem fidei propugnatorẽ: nostræ ciuitatis studiosissimũ patrẽ. Huius cum subito nobis aduersa ualitudo nũciata ẽ: grauiter commoti sumus: certo statuentes ex illius icolumitate etiã totius Latii ociũ: & populorũ eius pondere salutẽ. Eum precamur: q mundũ regit oẽm: & res humanas salubriter dispo nit: ut eũ diutius seruare uelit: quo auctore psperẽ ac fœliciter agunt: q rectã uiuendi rationẽ: & pacis tranquillitatem consectant. Sed cũ incerta ac uaria sint humana oĩa: & diuina iperscrutabilis prouidentia: illud sibi certo psuadeat: rogamus tuã illustrissimã. D. nos quæcunq; tandem fortuna cadat: nunq̃ futuros alios: q̃ q semp fuimus: præclarissimi istius Regni expetere firmitatẽ: tuę illustrissimæ D. gloriã ac pro eius florentissimo statu ea nos semp effecturos: quæ solent: q uere amãt: q constanter in recto proposito pseuerant: q se affectos pluribus beneficiis nusq̃ obliuiscũtur: q deniq; mutuo sese a uobis amari intelligunt. Nec uetus charitas unq̃ nec firma nostra fides defuerit. Ac uicissim cõfidimus eundẽ: q semp fuit excellentissimi patris in nostras temp. excellentissimi filii animum fore. Vale.

Enenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Sollicitabamur: & mirũ in modũ angebamur de Serenissimi Regis Ferdinãdi grauiore ægrotatiõe: cuius Maiestatẽ plurimũ obseruamus: & colimus. Respirare cœpimus: cum de spe salutis facti sumus certiores: qđ cũ p se ualde gratũ est nobis: tum litteris tuis confirmatũ summã iucunditatẽ affert. Grates agimus Deo: q eum in terris diutius regnare uelit: cuius studio uiget maxime cœlestis patris præstantissimũ patrimoniũ. Quod ut certiore fruamur: uitæ auctorẽ oramus: ut pacifico Regi Ferdinando: uitæ annuat longitudinẽ: summũ nos beneficiũ accepisse putabimus: si illũ ualentem intellexerimus. Tuæ benignitati magnas quoq; agimus gratias: quæ nunq̃ optimi patris officio desit. Sed siqd præterea cognitione dignũ acciderit: oramus nos indẽ: a tua. R. dominatione certiores fieri: cui patriam diligentissime commendamus. Vale.

Enenses. N.S.P.D. Dolemus frustra & nos scripsisse: & uestras Magnificẽtias monuisse: Leo nardũ Benuccium dilectissimum ciuem nostrũ: ut ius suum præstaret ciuibus nostris creditoribus eius: quod diutius ludificatus est: quod sane improbandum uidetur. Non .n. qui a nobis honoribus: & commodis affectus est: debuit ita lusisse. Vale.

Enẽses. N.S.P.D. Sepius scriptũ meminimus ĩ causa Bartholomei: cui has dedimus litteras: q sibi ab. N. nõnullis deleri: & dari uerba nimiũ querit. putat se a debitore ludi: & pcollato bñficio ĩiuriã: dãnũ reportasse & p suo iure recuperãdo: qđ ipse expostuerit: nõ absq; graui ĩsup iactura isthuc pficiscit: q tam & si ĩdigne a debitore se tractari itelligat cõfidit tñ plurimũ & uę iustitię & nostræ cõmẽdationi. Vestrã ęqtatẽ ualde rogamus: ut eundẽ libenter audire uelit suã causã explicantẽ: iura ferentem: uestrarũ litterarũ exẽpla promentem: ac deniq; ita hominẽ expedire ne & ille uenisse frustra: & nos icassum scripsisse uideamur uestris magnificentiis: quæ semper studiose fauere nostris consueuerunt. Valete.

Enenses Regi Neapolitano. S.P.D. Ex oĩbus diebus: quos qdẽ longis iam tẽporibus: p multiplice rerũ uarietate: nunc mœstos nunc lętos uidimus: ille fuit tristissimus nobis: in quo de tuæ Maiestatis grauiore morbo nunciatum est: ille cõtra faustus ac lætissimus illuxit: in quo de instaurata prospera ualitudine sumus facti certiores. Et antea quę mœrore: & ipsi qdẽ incredibili angebamur & uniuersa hæc conficiebat ciuitas. Nunc tandẽ grates summo deo agimus: quando qdẽ tuã maiestatẽ restituit incolumẽ: cuius salus nõ nobis solũ: sed cunctis recte uiuentibus populis pacis tranqllitatẽ ac firmitatẽ parit. Non ẽ passa diuina clęmentia: quæ nunq̃ mortaliũ despicit uota: & labantibus rebus benigne succurrit tam pręclaro lumine mundũ orbari ne desit: q a christiana religione seuientẽ hostẽ arceat: iustitia uiriliter decertet: liberos populos in pace contineat: & ĩprimis ciuitatẽ Virginis pio semp amore prosequatur. Deum optimũ maximũ cõprecamur: ut tuę maiestati adiciat longe plures: q̃ Ezechię annos: & fortunet tantũ tanq; charũ Italis: & cunctis fidelibus bonũ. Nobis: recuperata bona ualitudine: letantibus auxerũt in mirum modũ lętitiã iucundissimæ tuę maiestatis litterę: quę illã nobis quodãmodo pręsentẽ reddiderunt. Agimus ob id imortales gratias: & easdẽ fusiores: qui mox iter arripiet: noster explicabit orator. Quanq̃ nec satis litteris nec cuiusq̃ uoce explicari possit animi gaudium: quod ut perpetuum sit: oramus eum a quo bona sunt omnia. Vale.

SEnenses Duci Ferrariensi.S.P.D.N.natus hic: sed tua preclara urbe perdiu uersatus: & benefice a tuo illustrissimo genere semp susceptus: suppliciter nostras litteras iplorauit: & p eas liberos suos: & uxorem Ferrariensem: tuę pietati cōmendari. Quę cū pro innata ingenti beneficentia neminē respuere consueuerit: eam ualde rogamus: ut misereaꝛ summę inopię ac numerosę familię: & opem indigentibus benigne praestare instituat: presertim intercedentibus nobis. Vale.

ſ Enenses Papæ.S.P.D. Qua decet obsequentissimos filios obseruantia tuæ nuper sanctitatis recepimus litteras p Bartholomeū apparitorē eius simul & tabulas: p quas reputdiaꝛ cōuenta pauloante in causa de finibus. Accepimus ita placuisse bonæ memoriæ N. urbis gubernatori: & tuę rmę beatitudinis Cōmissario: cuius ualde obitū dolemus. Ea noster orator neq oīo repudiauit tuo deferens Cōmissario ac sub spe celeris terminationis: neq tū accepit: nisi ea cōditione si a nobis cōprobarentur. Nos uero diligentius rem ipsam expendentes: ac pspicue intelligentes nimiū lędi nostrę reip. iura: & grauē iacturā nostro agro inferri: p ea conuenta cōfestim decreuimus illa respuere: quēadmodū Cōmissariorū cōmuni pacto cōuenerat: & ad nostrū oratorē continuo destinauimus: & si necessario aliquantisp retardatus ē: Nūc cū Apostolicę cameræ præsidentes anteuertetint: cū nullo pacto cōuentis acqescéremus: quę nimiū nostrā offendūt remp. libenter accepimus ut abrogeꝛ Cōmissariorū cōuentio: & ad diffiniendam causam ueniaꝛ. Q d' de cęde noua scribit tua sanctitas: res sic se habet: qd' nō de finibus: sed de pascuis īter se pastores armētorū & agrestes homines altercantes: ad cædem usq prorupertint. Neq nobis quisq̄ & contentionē omnem & cædem potissimum ferre possit grauius. Vale.

ſ Enenses. N.S.P.D. Venit cum Bartholomęo una Antonius Francisci rem oēm plane instructus. Eum rogamus: libenter audiant uestrę magnificentiæ & ut tuto possit accedere: enixius petimus: ac tandē & in causa omni: & in legitimis impensis remittant: ciuē nostrum iusti uoti compotem. Valete.

SEnēses.N.S.P.D.N.qdā ex.N. oriūdus agri.N.clā abduxit Christinā ācillā: q̄ īde usq ex N.aduenerat: & empta seruiebat.N.ciui nr̄o charissimo. Accepimus illū una cū ancilla in uestrā sese urbem recepisse: scimus & eiusmodi īprobitatē uos & facinora oīa: pręcipue semp odisse. Quare ueniẽ is: cui has ob eam causam litteras dedimus uestrā amicitiā: & æqtatem ualde rogamus ut ad iustā mancipii recuperationē opportunū fauorē: atq auxilium impartiri uelitis: ita & iure ipso & nostra mutua ac uetere necessitudine postulante. Nos enim non talia solum: sed & longe maiora uestra gratia libenter efficimus Valete

SEnenses Florētinis.S.P.D.N.qspiā ex Monte scē Marię subditus noster: uir plane rusticus ad bn̄faciendū ualde ppēsus fide iussit liberaliter p nōnullis ur̄is hoībus: qd' ex eo ipso facile ītelligere poteritis: cui ut satisfacerēt debitores ultro tuīra p p̄tio exhibuerūt Atq eadē postmodū clā sub crepusculū secū abduxerūt & ita hoēm fefellere a quo tā īgenue bn̄ficiū accepissēt. Cōfugit ad uestrā iustitiā atq ęqtatē & se petit a nobis enixius cōmēdari: sperās ur̄o p̄sidio ius suū facile sese affecuturū. Auximus spē eius: & pficiscenti has ad uos litteras dedimus. Gratiā nos quoq accepisse putabimus: si uestra ope iustitiā reportabit. Valete.

SEnēses.N.Cardinali.S.P.D. Corsos & si mare disterminare a nobis uideaꝛ: copulat tñ mutua beniuolentia: & multarū rerū cōmertiū nobis in amore cōiungit: nec eam certe nō ignobilē insulā aspernaꝛ nostra resp: s3 & q in ea auctoritate pollet: & gratia: Griffulum ex primoribus loci eius ualde diligimus. Beneficiū (cū forte contingat) & conferre paratus est: & accipere dignus. Hic nonnullis in suis negociis benigno tuę: R.D. præsidio eget. Eū uehementer rogamus: ut qbuscunq in rebus fuerit opus: ita illū tractare instituat: ut nos facile ītelligat nequaq̄ scripsisse uulgariter. Cumulabit tua benignitas uetera beneficia: quando etiam alienigenam in finum admittat intercedentibus nobis. Vale

SEnēses Florentinis .S.P.D. Certo credimus Magnifici domini: fratres charissimi: id qd' re ipsa sæpe cognouimus: uno eodēq nobiscum aīo uos execrari īprobitatē oēm: & eos uehementer odisse: q humanę societatis iura subuertunt: quo uniq numero īprimis censendi uideнꝛ alienaꝛ rerū raptores: & furaces hoīes pestiferū atq īprimis pniciosum genus. Supioribus dieb9 Ioānes qdā fortunati ciuis noster cū in ur̄a urbe porcos nōnullos uendidisset: & accepto p̄tio in cauponā iuxta portā.S.Petri se recepisset: nocturno tēpore loculi: in qbus pecunia seruabaꝛ: abrepti sunt: & clā asportata pecunia: quæ eadē iniuria & aliis: q una diuersabanꝛ: illata diciꝛ. Nefariū: & grauē luere pœnā dignū facinus. Itaq iustitia æquitate: & mutua bene uiuendi ratione ducti poscimus: atq oramus uestrā fraternitatē: ut ad cōperiendum crimen: & restituenda iniuste ablata accōmodatā operā adhibere uelit ut: qd' sua sponte curandū erat: ēt intercedentibus nobis accuratiore diligentia: atq industria conficiaꝛ: ut & suū reddatur cuiq: & adimaꝛ facinorosis hominibus delinquendi facultas. Persuademus nobis p uestra īgenti bonitate: furti reos facile deprętēsum iri: restitutū astitquæ furto subrepta sunt: pœnā daturos: q eiusmodi ausint patrare facinora. Q d' & si ęquū: & iustū sit: erit nobis quoq gratissimū: & hac ipsa de re loqnꝛ fusius (si opus erit) ii: qbus has nr̄as litteras dedimus: parati uicissim nūq̄ usus postulans deesse. Valete.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D. Dedimus alteras ad tuam.R.D.litteras & causam illi cõmendauimus Cellensium subditorũ nostrorum:quã cũ Plenensibus agũt de transferenda locatione & Turris:& agri ad Pontẽ Riguum:q locus utrosq disterminat.Quoniã res ipsa ẽt ad nostræ redundat reip.utilitatẽ:rursum tuã oramus clementiã: ut ad rem pficiendã dignet suæ benignitatis operã adhibere.Quid plura? Id nobis certum est lætari non minus tuam.R.dominationẽ gratificari nobis:q̃ nos ipsos suscipere beneficium. Patriam imprimis & conseruationem:& decus eius deuotissime cõmendamus. Vale.

SEnenses Pontifici Sũmo.S.P.D.Si forte ĩportuniores uideamur Sacratissime Pontifex q totiens eadẽ dere uerba faciamus:possit facile coniectare tuæ beatitudinis sapientia: nobis quoq p molestũ esse:qđ ad eam ĩportunitatẽ inuiti rapiamur. Quippe ualde ammirantes:querentes:dolentes tam diu pferri eius causę iudiciũ:quæ iam cunctis allatis documentis:omnifariã ĩnotescit. Vt si forte diutius ptrahatur:facile quis arbitrari possit:dari uerba nobis:& nostrã eludi temp.cuius inculpata sinceritas:rectã fides:& in Apostolicam sedem incõrupta deuotio ubiq gentiũ inde usq a nostræ conditæ urbis primordiis cognita est: Nescimus unde hæc tam diuturna cunctatio.Non deest tuæ beatitudinis sanctũ propositũ:quã statuimus æquitatem:& concordiã:& nostrã plurimũ amare remp.oia parata sunt.Nihil reliquum superest:tã multum effluxit temporis:indigna obtrectantiũ aduersatio satis:superq:patefacta est.Liberet quesumus: & se ipsam tua beatitudo:& Senensem populũ iam tandẽ huius de finibus ĩportunitate causæ. Hoc maxime tuã sanctitatẽ:Christi Vicariũ:optimũ dominici gregis pastorẽ:& iustitię:atq concordię auctorem decere putamus.Et nos ẽt:atq ẽt:ut ita efficere dignet:tuã supplices beatitudinem deprecamur:Ne huic ciuitati fiat iniuria:quę spem summã in tua sanctitate collocauit:& benigne illaꝫ nobis & crebro:& ultro pollicita est.Plura noster subuectet orator. Vale

SEnenses Cardinali sanctę Crucis.S.P.D.Non possumus non ãmirari:non insup dolere plurimũ:nostræ causæ de finibus tam longaꝫ cunctationẽ.Qui intelligamus optimã Pontificis mentẽ causæ æquitatẽ tuæ.R.D.optimã uoluntatem:studiũ conciliandæ cõcordiæ:summã:& paternam in hanc remp.beniuolentiã:& quæ iudicandi rationẽ iura præcedũt:parata oia:grauiter ferimus causam diutius prorogari.Nos:q spem præcipuã in tua.R.D.locauimus:rursum ad eam instituimus:& dare nostras litteras:& efficaciores preces adhibere:ut iaꝫ tandẽ p sua explorata bonitate & p uera in hanc ciuitatẽ dilectione:posthabitis iniustis aduersantium calumniis:huic controuersię dignetur modũ:& finem statuere:qđ iustis de causis:& pro ea fiducia:quã tuæ.R.D.benignitas præbet:enixius petimus:atq oramus. Sed plura:quæ ad rem pertinent noster fusius explicabit Orator. Vale

SEnenses Francisco Cardinali.Senẽsi.S.P.D.Per supiores litteras pspecta summa probitate:diuini cultus studio:sacrorum ministrandorum diligentia Matthęi familiaris tui:quem bonæ memoriæ educauit optimus institutor.Verius:cõmẽdauimus illũ tuæ.R.D.diligẽtius.Mox ĩ tẽpesta nocte defũcto uita:ppl'stã & si freqntia ob tẽporũ difficultatẽ difficilis admodũ uideretur:in unũ plærique oẽs conuenientes:cognita Matthæi ipsius sufficientia:& explorata uirtute:cũ præsertim Veri Sacerdotis laudatissima imitet uestigia:delegerunt unanimi cõcordia Mattheũ ipsum:cuius integritate:& uirtute:atq fide maxime freti sunt.Rectorẽ: & animarũ suarũ pastorẽ.Rursum igitur rogamus:ut Matthęi iustis meritis debitũ præmiũ:populo & parochianis:& desiderio tantorũ uirorũ minime desit tuã benignitas.Igitur confirma:quæsumus electionem:quã unanimi delegerunt uoluntate parrochiani:uix uno ex omni numero:aut duobus ad summum in contrarium obnitentibus. Vale.

SEnẽses Cardinali Senensi.S.P.D.Nouit tua.R.Dominatio:quæ iampridẽ controuersia agitur inter.N:&.N.cõmunitatem:& populũ.Cętera putamus minime huic tempori congruere:sed illud nunq̃ sine culpa negligitur:quod ad salutẽ pertinet animarum. Cupiunt oppidani terræ.N.acceptabili:& sacratissimo paschali tempore diuinũ:& ecclesiasticum implere præceptum:& sacro sanctũ ritu percipe sacramentũ. Id enixius ab eorũ Pontifice postularunt:& nos indẽ p nostras literas efflagitauimus:qđ cum ĩpetrare nequierint: oramus:atq obsecramus tuæ.R.D.clementiam:ut pro sua erga deuotos nostros dilectione:& charitate:& dignetur eam operã dare:ut populus:quem præscripsimus:eam spiritualem ac debitam cõsolationem adipiscatur:ut multorum consulatur saluti:& nullius affectio tam multarum curã impediat animarum Deuotissime tuam.R.dominationem precamur:ut remittat:q ob eam causaꝫ uenirẽt præsertim intercedentibus nobis:plane factos uoti compotes:quod & enixius postulamus:& erit impetratum (ut spes est) populo nostro:& reipublicæ certe gratissimum. Vale

SEnenses Francisco Cardinali Senẽsi.S.P.D.Scit tua.R.dominatio quod ita tua nostra sunt:quemadmodum nostra quoq tua sunt omnia.Proinde res quascunq aut casus tulerit:aut sors ulla obiecerit:eadẽ semp tecũ mente affecti sumus.Credimus reꝫ omnẽ præclari fratris tui recte cõpositaꝫ:& in optimũ cõsilio:& sapientia locũ redactã.Quod siqd nobis aut curandum aut agendum censeat tua.R.D.tam alacres erimus ad parẽdum uoluntati eius:q̃ consueuerunt q serio ac uehementer amant. Vale

SEnēses Duci Ferariēsi.S.P.D.Nō dubitamus:quę cordi nobis futura sunt:ea a tua excellentia fidenter petere:si illa uera est imprimis sancta lex amicitię:ut quę honesta uideantur:& rogare liceat:& exorare conueniat.Quę uero nostris benigne fuerint collata fidelibus:ea habemus semp iucūdissima.Nicolaum Clusinū Iurisconsultū municipē nostrū magno quodā amore psequimur:nō solū patriæ ratione:quæ quondā uniuersæ Hetruriæ præfuit:& nunc summa fide nostræ paret reip.sed quod a charo nobis uiro genus trahens:optimis uitæ institutis:& singulari ciuilis Iuris prudētia pollet:& in gerēdis Magistratibus:quod recentia exempla declarant:summa fide & integritate uersat.Hunc igit & uirū probū & Iurisconsultū:& pro ætate preturæ obeundę maturū tuæ Illustrissimæ Dominationi diligētissime cōmēdamus:oramusq ut tam uirtutis eius merito:q̄ nostra cōmēdatione deligere instituat Regii urbis tuæ Pratorē.cū primū cōmode licebit.Confidimus muneris dignitati & optimæ expectationi nō deerit. Vale.

SEnēses Florētinis.S.P.D.Nobis nihil nobis tantope curę esse:q̄ ut ociū & quietes tueamur.Quamobrem audita superioribus diebus cęde nostri hominis ex oppido nostro Asinæ longæ:metuentes ne qd præterea mali oritet:multo ante q̄ uestræ nobis literæ redderent:curauimus magno studio nostros a uindicanda iniuria contineri.Quod eo accuratius efficiendū duximus:quo grauiore nostri affectos se a Flaulauēsibus iniuria arbitrarent:nullas enī priuatas inimicitias præcessisse compertū est.Persuademus nobis nos pro uestra bonitate minime passuros:ut rei patratæ cędis:tam indignū facinus inultū ferāt.Quando agrestiora pręsertim ingenia impunitate proposita peccare nunq̄ dediscunt:sed & cæteri inuitant exemplo.Id rerū omniū primū est:mulctare improbos:& sceleris auctores:ad pacē & nostrorū concordias retinendā:quā & ipsi ultro consectamur:& uos ut idem efficere uelitis:ualde rogamus:ut priuatim & publice uestri nostriq quiete agant.Bene Valete.

SEnenses Florentinis.S.P.D.Nihil est pro nostra necessitudine & ueræ fraternitatis iure quod nō etiam iure optimo impartiendū uobiscū censeamus.Quando sunt oia amicorū cōmunia:& sunt secundę res tū certe iucundiores:si cū amicis cōmunes fiant:ut ad nullius prorsus iniuriam:ita solū ad retinendā tranquillitatē pacis:& quietē agendā:id:qd uobis quoq scimus maxime cordi esse:foedus iniuimus cum Serenissimo Siciliæ Rege Ferdinando:quē maxime oium pacis tranquillitatē imprimis expetere:& omni studio sectari intelligimus.Id uos uoluimus:ne sitis nescii:quorū una ingens & esse pcipimus:& debere nō dubitamus cōmune pacis studium. Valete.

SEnenses Duci Ferrariensi.S.P.D.Qui maxime pacē diligimus:ociū expetimus:& quietem studiosius cōsectamur:nup cū Serēissimo Sicilię Ferdinādo Rege fędus iniuimus:quē pręcipue intelligimus auctorē studiosissimū tranquillitatis:& pacis.Cū uero nostra oia cū tua illustrissima Dominatione putemus esse cōmunia:eidem p nostras lfas significandū duximus.Nā eiusce modi nostrā & amicitiā & fraternitates esse constat:ut quæ nobis uel prospera:uel qualiacūq contingant:cū illa impartiri debeamus:ut sit nostra lætitia cumulatior cōmunicata tecum. Vale.

SEnenses Venetis.S.P.D.Credimus:ac certo statuimus:nihil oio ad salutē humanæ societatis accomodatius bono pacis:nihil:quo egeat magis christianæ reipub.status:nihil quod uestro Illustrissimo Principatu magis cordi esse itelligamus.Eam nos rem studio omni atq industria cōsectamur.Proinde aditū in pacis tranquillitate tuenda:paulo ante a Serenissimo Ferdinando Rege:quā supioribus mensibus nōnulli perturbare uiterentur:cum Regis eiusdē Maiestate foedus percussimus:& societatē eiusmodi iniuimus:quę & ad nullius sit prsus iniuriā & nostrę regionis quietē tuendā cōferat.Id nos p nra uera filiatione & sūma obseruātia & fide in uestrā Illustriss.Dominationē:huic p nras lfas scribēdū atq significādū duximus:quā habemus optimū ac pcipuū benefactorē:patrē & nostri status ac libertatis paterno affectu studiosissimū defensorē:ut pacē firmiter retineamus:quā præ cæteris oibus libēter āplectimur. Valete.

SEnēses Bononiēsibus.S.P.D.Postulat uetus ac pbatissima amicitiæ nrę necessitudo:ut quę secūda nobis putemus & psperā:ea uobiscū amicitię quoq lege cōferre debeamus.Cū igit ad cōseruādā quietē nostrę ciuitatis ac regionis:& ad firmiter tuendā pacē:quā nōnulli interdū pturbare conāt:fędus ac societatē cū Serenissimo Principe Ferdinādo Sicilię Rege nup inierim9:quē studiosū īprimis pacis & trāqllitatis agnouimus:uisus ē ut uobis p has lfas significaremus:ut res suapte natura iucūda fiat iucūdior cōicata uobiscū.Valete.

SEnēses Florētinis.S.P.D.Vēit isthuc.B.Nānis filius ex oppido scē Mariæ subditus nr̄ uestrū aditurus Magistratū:q affectus uris hoibus prię regionis accolis:spopōdit p eis cupiens boni cōsulere:quos amabat.Vir p captu bonus & integer.Hūc nōnulli post insimulāt culpę:quā a se prsus alienā pfitet:& pecuniaria mulcta iniuria sese affectū qrit:q̄si pęnā p collato bn̄ficio ferat.Crimē corā purgabit ipse:& inocētias pariter:& sua iura explicabit.Oramus uos:ut holes suscipiatis:& quæ ius postulat:& ura bonitas cōsueuit:iusta eidē ministrari iubeatis:præsertim adhibita cōmēdatiōe nr̄a:quā plurimū ualere apud uos frequēti experimento cognouimus. Valete.

SEnenses.N.Cardinali.S.P.D.Ex Oratoris nostri litteris nup accepimus:quæ de terreno ad ecclesiaȝ.S.Angeli sub Terris pertinente/rursum reuerēdissimus Spoletanus anu leris.Nos tam etsi ueritateȝ in propatulo sitam minime latere arbitremur:tamē ea ipsa de re ad tuam.R.Dominationē scribendū statuimus:quā certiorē facimus:nihil impedire Senenses:neq prorsum qcq̄ attingere:quod uel ad præfatę ecclesię bona pertineat:uel ad aliquem fructū ac prouentū ipsorū.Nihil turbationis a nobis:nihil occupationis exoritur:sed neq unq̄ exortū est.Reuerendissimi Spoletani libere:quæ sua sunt:possessioni patent.Quod ad nostram spectat remp.omni studio curauimus semp deuotā præstare præfato Reuerēdissimo Domino filiationē/atq obseruantiā.Idq ipsum posthac quoq facillime patebit.Reuerēdissimus Dominus Senensis una cū aliis locupletibus testibus/optimęq mētis nostræ pspicuū documētū plane afferre posset.Nihil est:qd cupiamus uehemētius:q̄ causam de finibus cū ecclesiasticis finitimis ufis q̄primū absolui.Ad quā celeriter conficiendā/spem certiorē affert tuę.R.Dominationis perbenigna opa.Natari causam ratio & natura postulat:quādoquidē Senēsem populū in sanctā Romanā ecclesiam:in Apostolicam sedē:& in summi Pontificis Sanctitatē/nulla gens:nulla natio/fide/sinceritate amoris/uera filiatione atq obseruantia præstare pōt.Eandē erga.R.Dominationē tuā plurimū uigere pro sua ingenti sapientia ipsa p se plane nouit.Fusius:quæ ad rem spectant:noster explicabit Orator. Vale,

SEnēses.N.Cardinali S.P.D.Iustū atq æquum putamus cū tua.R.Dominatione conferre:quæ ad nostræ reip.negocia spectant:præsertim in iis:in qbus sanctę Romanæ ecclesiæ ratio nōnulla uersatur.Cū igitur acceperimus ex nostri Oratoris lris Reuerēdissimū Spoletanū queri:Senenses quādā ecclesiæ diui Angeli:quę sub Terris nuncupantur:in perturbare iura:mirati sumus:& quidē nō mediocriter.Neq enī qcq̄ ullo tēpore a nostra repub.exortū est:qd ullo modo pturbationē/aut occupationē uel minimā qdē afferat:uel in præfatæ ecclesię bona:uel in fructū aliquē/ac puentū eius.Quę sunt sua libere Reuerēdissimi Spoletani possessioni patent:qd & i promptu ē:& totius accolę regionis certissimū queant testimoniū perhibere:atq ea mens ē nobis:ut quæ ad eundē Reuerendissimū Cardinalē spectant:incolumia eidē permanere/omni prorsus sublata molestia:& eundē patrē ac benefactorē ciuitatis colere semp:atq obseruare uelimus.Qd pro tua ingēti bonitate & amore in hāc patriam:quæ omnifariā cū sancta romana Ecclesia coniunctissima ē:eidē Reuerēdissimo Domino psuadere omni studio/ac merito iure possis.Senensem remp.& eius iura oīa tuæ.R.Dominationi studiosissime cōmendamus. Vale.

SEnenses Regi Siciliæ.S.P.D.Qui innumeris quotidie a tua Maiestate afficimur beneficiis:& cunctis experimētis tuæ benignitatis paternā erga nos pcipimus charitatē:cognito sapientis uiri Ferdinandi Quarantę aduentu/ad componēdū.N.mentē:atq exortandum ad uerā amicitiæ/uicinitatis/& bene uiuendi rationē:tuæ Maiestati q̄maximas agimus gratias:& nos indies magis tuæ Maiestati obnoxios pfitemur.De Magnifico.N.non putamus agendū pluribus.Suū ipsius nimiū interdū patefacit ingeniū.Quæ autē inficiari nequit:& in nostraȝ nimis indigne admisit remp.nouis atq artificiosis integumētis prætexit.Ac ipsa p sese elucet ueritas:& ipse quoq prudens Ferdinandus facile rem ipsam nosse potuit:& quales sint hominis habēdi mores.Placebit/nobis uehemēter iam pspectis tuæ Maiestatis salutaribus monitis:si aliam posthac uiuendi de integro rationē ineat:& ita se gerat:& a tua Maiestate pbetur:& a nobis æquioribus animis ferri possit:Sed & Ferdinandus ipse:q hoīem loquentē hausit:& Orator noster hoīs mores probe instructus:copiosius his de rebus/cū tua Maiestate sermonē cōferre poterit.Eidē unico huius patriæ profugio nos & ciuitatē & statum nostrum suppliciter cōmendamus. Vale.

SEnenses.N.S.P.D.Nostis pro uestra ingenti sapiētia:quanti sit paternus amor:q a nullo prorsus uincit.Nos miserati patris affectū in iactura filii:& adducti piis precibus.N.ciuis nostri:quē & pp suā ipsius uirtutem:& ob gentis claritateȝ ualde diligimus:has ad uos litteras dare iussimus:pq eas hoīeȝ ipsum in suis negociis impensiore studio cōmēdare.Cū igit acceperit.N.custodia filiū/& uinculis asseruari/senio cōfectus:dolore multo magis isthuc concedit:amans filium:exosus tamē dissimiles mores/& longe a suo ingenio alienos.Ipse corā causam suam explicabit.Oramus uos uehemēter:ut auertatis animū a leuioribus:nec satis probatis filii moribus:ac reputetis potius patris probitatē & gentis nomē:& pro uestra summa lenitate/ac mansuetiore ingenio/ita iuuare uelitis:ut uestro præsidio & opera redeat optati compos. Hoc summi erit nobis instar officii. Valete.

SEnenses Florētinis.S.P.D.Quietis/ac tranquillitatis summa cupiditas compellit:ut eadem de re sępius ad uos scribamus.Meministis quę paulo ante de nouatione Fuluianensium contra Lycinianenses nostros significauimus uobis.Dolet plurimū nō modo non abstinuisse uestros iniuriaȝ in obstruendo flumine:& irrigādis aruis:magno cū nostrorum damno:præter conuenta/ac iampridē iudicata.Sed de integro quoq instructa suorū manu & uestro pręterea iuuante milite:obicem adiecisse:& aggesto ligno/ac structo saxo alueum fluminis deriuasse:& ueterem fluentium aquarū cursum perturbauisse:quod nisi apposita submo/

ncantur uicina loca palustria fieri necesse est. Quod cũ fit: grauis oritur iactura totius late regionis: & prorsus intolleráda nostris. Qui igitur uestram pcepimus optimá uoluntatẽ: ad auferenda initio maloꝝ semina: qđ pro sũmo & cõmuni quietis studio cõmuniter utroſq; curare oportet: Mittimus exemplũ eoꝝ: quæ iampridẽ a Nerio Gyni iudicata sunt: & rata porro habita: ac longo iam semp an norũ seruata curriculo. Quibus modo uestri iniuria aduersanť. Oramus aũt: ut & efficax & celere ue litis remediũ adhibere. Potestis (si ita pbetis) mittere eodẽ Legatũ: q rem ipsam corá uteať: & quę iusq; quæ pactoꝝ & conuẽtoꝝ possit ratio: iubeat iuiolator seruari: ut pbe oĩa conficiantť: & nõ disce dant aut uestri aut nostri ab eo: qđ utriq; magno sectamur studio: ut quę populoꝝ beatitudo ẽ: tran quillitas cõseruetť. Ea. n. ĩprimis pposita nobis ẽ: quá turbari a quopiá nimiũ ęgre patimur. Valete.

SEnẽses Duci Ferrariensi S.P.D. Nouimus tuá illustrissimá dominationẽ iis abũde pol lere ac pręstare laudibus: quę gloriosum & pręclarissimũ Principẽ decẽt: Iustitia atq; be neficentia: quaꝝ utraq; etiá præ cæteris oĩbus hoĩum conciliationẽ tueť: & continet. N. quidá ex Fliminia: q iampridẽ nostrá urbẽ incolit: causam habet: quá ille ipse corá fusius explicabit: & has reddet nr̃as litteras. Confidit nostra potissimũ cõmẽdatione sese apud tuam excellẽtiam gratiosiorẽ fore: & sua facile assecuturũ: quæ a suis nõnullis affinibus occupanť: & eius noĩe nõnullę repetitę pecunię. Nũc sese inuito retinenť. Oramus uehemẽter tuá illustrissimá do minationẽ: ut se illi beneficũ præstet: & iubeat illi ius suũ reddi. Sed qđ multa! Facile erit iustissimo Pricipi Iustitiá colere. Et. N. quẽ pscripsimus eo tractare hũanius: qđ & iusta rogat: & ex tuo agro or tus ẽ: & nostrę incola ciuitatis: q cũ tua illustr. dominatione sũma quadá necessitudine iũcta ẽ. Vale.

Publica Fides.

IVstis atq; legitimis rationibus adducti uos: q diuĩa puidẽtia disponẽte Senensem rem publicá gubernamus: q nõ inuiti petentium uocis ãnuimus: p has nostras lr̃as publicá fidẽ præstamus: & liberũ saluũ ductũ cõcedimus iis hominibus tam fœminis q̃ maribus dũtaxat: quoꝝ ĩ calce haꝝ litteraꝝ descripta ac subiecta sũt noĩa: ut libere petere nostrá urbẽ & accedere ad quęuis nr̃i agri & ditionis loca: & ibidẽ demorari: pnoctare: libero quoq; transitu uti: redire: & abscedere tuto cũ suis rebus ac sarcinis: & absq; ullo prorsum impedimẽ to ac molestia possint: & hoc nostræ publicæ fidei iure libere ac tuto perfruanť duoꝝ mensiũ spatio. Quod omne cõcedimus: nõ obstãtibus quibuscũq; reformationibus institutis decretis atq; intercep tionibus. Et ppea impamus oĩbus Vicariis nostris Cõmunitatibus stipendiariis & subditis nostris & nostræ fidelibus reipub. ut hác nostrá fidẽ ac liberũ Saluũ conductũ diligenter atq; inuiolabiliter seruent: ne ullo modo statuto duoꝝ mensium spatio cõtra facere audeant sub nostræ indignationis incursum. Et quãuis descripta sint impetrantium noĩa: illud tamẽ excipimus: ut p hãc fidẽ neq; palá neq; clanculũ ulla pateat ad nostrá ditionẽ rebellibus nr̃ę reip. ueniendi facultas. Valeant q legerint.

SEnenses. N. S.P.D. Cũ annua uestræ urbis Pratura defunctus sit ciuis noster charissi mus Valerius Seuerinus: & reliquum sibi haud pauxillulũ pecuniaꝝ p eius Magistratus mercede a uestra rep. debeať: intelleximus dictá sibi pecuniá cuiusdá uestri publici reddi tus quot mensibus a uestris Questoribus psoluendá. Extant ad id uestræ ciuitatis signa ta monumenta & publici decreti ac fidei litteræ. Sed quomodo nunciatũ est nobis: non possumus nõ mirari & eám persolutionẽ in mẽbrũ aliud & quidẽ multo deterius esse translatam: & iam menses quattuor penitus intermissas. Quamobrẽ decreuimus has dare ad uos lr̃as: & ciuẽ nostrũ quẽ ualde diligimus: cõmẽdare. Hortamur igiť uestras Magnificentias: & oramus: ne illũ patiamini eiusmodi affici detrimẽto atq; incõmodo: & iubeant eidẽ promissam fidẽ seruari: quod nostra postu lat amicitia: ius exigit: dictat ratio: ciuis nostri põscunt merita: cuius pater ĩ nostra præclarus rep. plu rimũ uestræ magnificæ urbis nomẽ obseruat. Qđ si satisfieri iusseritis (uti speramus) gratũ nobis feceritis: & uestræ cõsulueritis dignitati: quæ nemini datá fidẽ fallere debet: neq; urgebit negata Iusti tia aliam subire rationẽ: cũ ciuis nostri indẽnitati iure optimo pspiciendũ uideať. Valete.

Patentes Litteræ.

CVm ualde diligamus pro uirtute & fide Antoniũ Camporscuoli iam Stipendiarium no strũ: idcirco uniuersis & singulis Principibus & ppl'is amicis & beniuolis nostris eiusdẽ uiri probitatẽ contestamur. Nos qui Senensi pręsumus reipub. & eisdẽ pręfatũ uirũ dili genter cõmendamus: habituri gratissimum quicquid illi fuerit: præcipue cõmendatiũ bus nobis commodi atq; humanitatis collatum parem suis uicem reddituri. Valeant qui legerint.

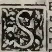
SEnenses. N. S.P.D. Cũ intellexerimus Satinũ Antonii Radicophorensem subditũ no strũ accersitũ a tua illustrissima dominatione: quod ingenio & arte ualere phibeať: cupidi tum gratioribus in rebus tũ etiá in cæteris oĩbus præstare: quod amicitiæ propriũ offi cium est: nõ solũ assensi sumus: neq; etiá impatimus: ut confestim se ad tuá illustrissimá dominationẽ cõferat: & ei sũma fide idustria ac diligẽtia obsequať. Est. n. pergratũ no bis: ut siquid est: in quo inseruire tuę illustrissimæ dominationi possit: oẽm adhibeat operá: & se obse quentissimũ præbeat. Confidimus & Satinũ a iussibus nostris nihil discessurũ: & tuá illustrissimam D. cõmendatũ illum habiturá: quæ bene Valeat.

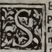

Enenses.N.S.P.D. Agūt.N.cū nostris duriter nimium: quod quidem in promptu est omnibus. Primū ad interceptionē pecoris cōfugerūt: cū nulla eius rei iusta præcesserit causa: & nullo mō sit denegata Iustitia. Res certe nō mō a uicinitate & amicitia: sed etiam a Iustitia & hūanitate aliena. Diligēter curatū est: ut damna: quæ illata feruntur: resarciantur: mulcta pecuniaria psoluaē: det iustas pęnas: q inuadere & uulnerare ausus est.N. hominē. Quid est: qd fieri potuerit: ac nō accuratissime factū est? Nūc de integro petūt & aliā insup pecuniā: & nostros onerant subtilioribus inuestigationibus & callidioribus inuētis. Sūmū Ius: sæpe summa malitia ē. Præcessores nostri edixerūt ius suis reddi: nos quoq idē iussimus pstudiose. T.R.P. est moderari illoꝝ cupiditatē: atq efficere pro tua prudētia & bonitate: ut illi sint contēti iustis rebus: nec ulterius progrediantur q̄ æquum est. Itaq oramus tuā.R.P. ut adhibeat ad eam res tandē cōponēdā eiusmodi opam: ne diutius p re tam parua inter nostros & eos uicinos cōtentio maior eē uideatur: quod p æquitate & tua tum in oēs tum in hanc remp. beniuolentia efficere debet tua.R.P. cui nos uicissim libenter placere sumus semp affecti. Vale.

Enenses.N.Cardinali.S.P.D. Proximis ante diebus p pręfectū pascuoꝝ in ecclesiastico agro detenta sunt pecora bubalina circiter sexdecim: quæ abduxerūt sui ex armēto: qd ad sacras hospitā ędē Scaligerā ptinet. Vicinitatis ratio postulare uidetur: ut agatur cū nris mitius: & ipmis habēdā rationē putamus eius piissimæ ædis: quā etiā tota ueneratur Italia: uel potius fideliū concio. Proinde oramus tuā.R.D. ut suā pbenignā opam adhibere dignetur: ut interceptra pecora ipsa restituantur: & impune reddantur nostris: quod accipiemus gratissimū: q pręfatæ sacrę ædis cōmodū studiose tueri semp enitimur: & tua.R.Dominatio (quum usus acciderit) idem semper consueuit efficere. Vale.

Enenses.N.Cardinali.S.P.D. Cū iusta petuntur: præsertim cū accedit tuę.R.D. cōmendatio: summā semp ad rem cōficiendā opam adhibemus. Proinde acceptis tuis lris: quæ nupertime nobis sunt redditæ: accersito Prætore Sancti Quirici sumus oia scrutati diligentius: quæ extorqueri a captiuo & furace hoie potuerūt: Equū & Mulā solū cōfessus est. Cætero x quæ cōmemorantur: aliud nihil. Equus restitutus ē: Mula in tuto ē: presto ad arbitrium domini eius. Nec tñ prætermittetur cura diligētior: siqd præterea inuestigari & recuperari possit: ac reddi iis: q iacturā sunt passi. Idq ut ita sibi psuadeat tua.R.Dominatio: uehementer oramus. Quanq̄ q asseruabatur: dimissus ē: qd de sacerdotio eius constaret: & nō dabatur Prętorii uel querēdi uel ulciscēdi potestas. Qd aūt ad negociū Reuerēdissimi dñi.N. attinet: iam opas opportunā: & nostrę reip. mādata accōmodauimus: & qbus demādata res ē: ad destinatū locū sūt pfecti. Vale.

Enenses Francisco Cardinali.S.P.D. Superuacuū foret plura scribere tuę.R.Dominationi de.N. negocio. Nā sæpe declaratū est: q̄ nostrę intersit reip. tueri studio omni illius Magnifici domini beniuolentiā atq amicitiā: Sed id multo notius planius tuæ.R.Dominationis sapientia: quæ præcipue spectare semp cōsueuit huius cōmunis patriæ salutē & cōmodū. Quod igitur sępius & p literas & corā rogatū est: ea quæ filiis in patrē fiducia conceditur: postulamus: atq precamur: primū ut causam ita progare dignetur tua.R.Dominatio: ut nihil de integro noui fiat in ea: qd absq tuę.R.D. præiudicio fieri possit: Deinde uero: ut p tua summa circūspectione & in hanc remp. charitate eiusmodi adhibere huic negocio tēperamentū uelis: ut saluo (quātū cōmode fieri pōt) tuæ ecclesię cōmodo ita gratiā in ea causa reportet præfatus Magnificus Dominus Intercedētibus nobis & huius patriæ intuitu tuæ.R.Dominationis bñficio atq opa: ita demū res tota transigatur: ut tua.R.Dominatione eidē Magnifico dño & nostræ reip. recte cōsultū esse uideatur: qd certe futurū confidimus: cū nihil tam difficile sit: qn uere amanti facile fiat: ei præsertim: q tam uelit q̄ pōt: & abūde sapit. Votiuū expectamus effectū: p quē olus prospiciatur rationibus: & ille: quē cōmēdamus gratiam tuæ.R.Dominationi acturus sit: & acturus in hāc patriā amorē & ueterem beniuolentiam. Vale.

Enēses Magno Ecclesię lumini Bessarioni Cardinali Niceno: q crateras oēs bibit Athenis.S.P.D. Pium & humanū est ignoscere hoīum fragilitati: quæ tāta ē: ut etiā culpa uacare nō possint: q diuino in seruitute cultui: & religioni fuerint mancipati: Fertur.N. ex hac nostra urbe oriundū: & Minoritaꝝ professorē leuē quampiā noxā admisisse: qua pp & magno incōmodo simul afficitur: & exilio religionis suæ. Ignouit Saluator noster iis: q nesciunt: qd faciant: & nos quoq eundem.N. tuæ benignitati cōmēdamus: ut si antehac fortasse per ætatem atq inscitiam deliquerit: tamen cū instituerit propositū animi in melius cōmutare: rogamus tuā.R.D. ut ei uetera errata condonare dignetur: & intercedētibus nobis cōmēdatū suscipe. Vale.

Enenses.N.Cardinali.S.P.D. Cum accepissemus nup tuæ.R.Dominationis litteras: per quas peteret admitti in domum Sapientiæ nostræ urbis peritum professorem litterarum.N. cupidi cunctis semper in rebus (quantum in nobis est) tuæ.R.Dominationis auscultare uoluntati: libenter gratificati sumus: & illi pro tua cōmēdatione lætis animis morem gessimus. Pari quoq animo erimus semper affecti. Vale.

SEnēses Venetis.S.P.D.Nouimus: & pspicuis sæpe documentis didicimus q̄ fuerit studiosa semp æquitatis & iuris pręcæteris omnibus præclara uestra atq; illustrissima ciuitas.Sūma uestræ illustrissimæ Dominationis in hanc remp.explorata beniuolentia est. His nos adducti potissimū rationibus fidēter ciues nostros & iustā causas cōmēdamus. Iacobus Pantaleonis Bonsignorius nobilis & charus ciuis noster nōnulla passus ē:quę graui illū affecerunt iactura: & ut satis coniectari licet præter ęquum & iustū.Rem dilucide corā explicabit ipse.Nos pro ea charitate qua ciues nostros complecti debemus: & p ea fiducia:quā præbet nobis summa uestra benignitas enixe oramus:ut pręfati ciuis nostri pcipere iura dignef uestra Illustrissima Dominatio: & quæ nemini patif iniuriam fieri: & nobis gratiam quoq; libenter impēdit: remittere illum iusti non factum compotem:quod & futurum facile confidimus: & impetratum erit nobis gratissimum. Vale e.

SEnēses.N.Cardinali.S.P.D.Credimus esse partes nostras:ut uiros probos & uirtute ac doctrina ornatos:cū plurimū diligamus:tum etiā cōmendatione nostra & cunctis fauoribus prosequamur.Fuit pridē in nostra urbe.N.egitq; apud nos annos complures: uersatus in litterarum studiis:præcipue in legalis sapientiæ simul & Iuris Pontificii cognitione:qua in re adeo breui tēpore excelluit:ut in nostro Gymnasio publice aliquādiu legerit:disseruerit: & utriusq; professionis magna cū laude fuerit affecutus insignia:ita modeste:ita frugaliter se gerens:ut uniuersæ ciuitatis & singulorum ciuium beniuolentiā & gratiam cōparauerit:ut iam tandē pro suis uirtutibus & doctrinę laudibus charus factus omnibus.Dignus nobis uideatur imprimis:quē iure laudemus: & probitatis suæ atq; eruditionis & innocētiæ testimonium perhibeamus:cuius tam recta & tā probata omnibus uita fuit:ut in domicilio Sapientiæ nostræ urbis Rectorē habere uoluerimus:q quidē etiā Magistratus multo certe planius uiri prudentiā & uirtutē indicauit.Quid multa!Cogimur illū nō secus q̄ uernaculū amare atq; amplecti ciuem magnifacientes uirtutē eius: quā cōtinuo multiplex consecuta dignitas ē:uelut summæ amplitudinis premiū:ut sit idem utriusq; Consultus Iuris: & Principibus potentissimis magnis honoribus ac titulis decoratus:ut publica:quæ ipse apud sese habet monumēta declarāt:nosq; etiā contestamur.Cū igit accepimus uacare ecclesiam nup.N. & eundem cōmuni totius Cleri & populi eius concordia atq; consensu optatū esse:qui eidem sit præfuturus ecclesiæ:oramus tuā.R.Dominationē:ut ad hunc ipsum iuuandū promouendū:q; dignet apud Pontificē Maximū operam:atq; accuratā intercessionē adhibere: & eius ita postulantibus meritis: & nostris quoq; adhibitis precibus nō uulgaribus.Erit hoc nobis: & huic gratissimū Reipublicæ. Vale.

SEnenses.N.S.P.D.Plurimū diligimus.N.quod diu in nostra urbe uixerit:uersatus in studiorum exercitatione & ciuilis ac pontificii Iuris Prudentia Rectorem gesserit in domicilio nostræ Sapientiæ utriusque iuris sit adeptus insignia : sed imprimis ob uirtutem præcipuam atque eius uiri probatissimos mores charum habemus perinde:ac ciuem nostrū & ei cupimus gratiam & honorē deferri.Cum igitur uacet ecclesia.N.ut feruntur ad quā regendā optat.N.uniuersus & Clerus & populus eundē.N.præficiendū:oramus tuam.R. Paternitatem:ut ad id assequendū accōmodatissimā operam:atq; efficax auxilium adhibere uelitis:cū ob uiri meritū:tum pp nostræ Reip.cōmendationem nequaquā uulgarem. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D.Est ad portā Camilliam nostræ urbis (ut tua nouit.R.Dominatio) sacellū:qd̄ olim dicauit Alexander Miraballus:ac postmodū Gentilis eius in honorē Virginis.Id præuentus morte incohatū reliquit:nec tutum est ab imbribus: & patulū:nōdū adhibitis foribus nō satis religiose colit.Hoc cupit ciuitas uniuersa nouari: & ne profanet:sanctius custodiri.Quamobrē uisum erat:ut hospita nostra ædes Scaligera id opus perficiendū susciperet:tū ob numinis reuerentiā:tū etiā ad satisfaciendū populi deuotioni.Res digna ē:quā tuæ.R.Dominationis consensu atq; auctoritate fieri conueniat: ut eius sacelli custodia p unitatē pio eidem loco cōmittat:tribuatq; ea cōditione:ut de agēda quotcp dominicibus rediuina i eadē æde cōstituat:quatenus pium uisus fuerit.Proinde oramus.T.R.D. ut ad eam collationē:quā iudicabit expedire:auctoritatem atq; opam adhibere dignetur:ita ut pleno iure ad nostrā ipsam hospitam ædem tua interueniente benignitate transferatur. Vale.

SEnēses Florētinis.S.P.D. Cogimur scribere:quę nō sine molestia magna admiratione & nostrorum iactura (ut credimus) pter mētē uestrā gesta sunt: & nup nūciata nobis.Milites uestri:q ad Montē Politianū & ad prima loca hibernāt:nfos fines ingressi inuasere runt late regionē iuxta Mōtichiellū & Turritā finitima oppida: & multa diripuerūt:nec pabuiū modo asportauerūt ac stramēta;sed & p iniuriā alia insup dāna multiplicia intulere:ne ipsis qdē parcētes nostris agricolis:quos & inuitos custodiebāt:dū prędā agerēt: & p suo arbitrio oīa gererēt:sed qd̄ molestius etiā uideri debet:grauiora minati sunt:nec se tēperaturos uel i posterū ab iniuria ac dāno. Quę cū sint oīa a nfa nō fraternitate solū uicinitateq; & pbatissima amicitia maxime aliena:sed etiam a iure uiuendo:atq; cōmuni pacis ratione uehementer abhorreant:cū pari studio quietem maxime tueamur: & cunctis uiribus nostrorum ocio ac saluti consulamus:requirimus:

atq; enixe hortamur uos: ut his incōmodis q̄primum mederi uelitis: & militem uestrum ita compescere atq; moderari: ut posthac ab eiusmodi excursione atq; inferēda iniuria prorsus abstineat: & quę p uim nostris ablata sunt: restituat: resarciat ue: ut facile intelligāt oēs: & quæ facta sunt: in iussu uestro facta esse: id: quod ipsi certo nobis psuademus: & nos nihil malle q̄ quod ueros amicos decet (si ueri estis amici) Iustitiam ac tranquillitatē. Erit pergratū nobis: si q̄primū res inouerit: ad hæc incommoda & mala propulsanda accōmodatā operā: & oportunū remedium adhibitū extitisse: ne uos iniuria lacessiti cogamur inuiti tamē ire his obuiam malis: & audentiores insolentium motus comprimere: nam patienda diuturnior sæpe nouam solet iniuriam inuitare. Valete.

SEnenses Papæ. S.P.D. Intelliget tua Sanctitas præsertim Francisco Aringherio Equite ciue nostro charissimo exponente: quę nup facta sunt ab iis: q degūt in prouincia Patrimonii aduersus Malleanenses nostros: & quod ex nostris finibus pecus abactū est: & per nōnullo℞ improbo℞ artē atq; fraudē traductū in ecclesiasticū agrū: & nūc a præfecto pascuo℞ & Dohanerio Patrimonii detinet: quasi fraudi & pęnę obnoxiū. Supplicamus tuæ Sanctitati: ut rem ipsam plane perspicere dignet: facti nosse ueritatē: & seriem oēm: & quæ intercessit fraudē: ac postremo iuste & salubriter causa perspecta prospicere nostris hominibus: ac puidere: ne qd iniuste agatur: quod maxime Pastorē fidelium & Christi Vicarium decet. Ea de re uerba faciet Franciscus ipse Eques. Supplicamus: ut ei certam dignet fidē præstare exponenti. Vale.

SEnenses. N.S.P.D. Iusta oēs & quæ honesta sunt: facere oportet: sed eos præcipue studiosius: qui in Romana ecclesia alicui sunt administrationi præfecti: & Apostolicū fiscū curant. Intelligent uestrę paternitates ab eo: cui has nostras dedimus litteras: quod nup factū est in prouincia Patrimonii & in nostro agro de quibusdā p fraudē abactis suillis pecoribus: quæ erant in nostris pascuis: & maligne a quibusdam improbis in Ecclesiæ agrum sunt traducta: ex quo fit: ut nostri p iniuriam quasi obnoxii fraudi poenā pecuniariam prorsus indebitā soluere compellantur. Scimus id uestris paternitatibus fore molestū: & eas daturas operam: ne quid iniusti fiat: & ne nostris hominibus aut damnū aut iniuria inferat. Audite igitur oratmus eum: q has nostras reddet litteras: & quęsumus causam cognoscite: ac remittite iustæ petitionis factū compotē: præsertim cū simus ipsi ea mente: ut quę ad Apostolicā pertineant sedē & fiscū: omni studio & diligentia perficere contendamus. Valete.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Venit isthuc Malleanensis iste noster: cui has dedimus litteras. Explicabit ipse causas suā: in qua (ut plane cerni licet) iniuste agitur ab iis: q in puincia Patrimonii ecclesiæ pascuis sunt præfecti. Precamur tuā. R. Dominationē: ut & rem nosse ordine: & nostro homini adesse & fauere dignetur: ut tandem tuæ. R. Dominationis benigna interueniente ope optatum & iustum consequatur effectum. Vale.

SEnenses Duci Ferrariensi. S.P.D. Cum ueniat isthuc Nicolaus: cui has nostras dedimus literas: ut reducat quempiam Scipionē adolescentulū ciuem nostrū: cuius nuper pater rebus excessit humanis: & inter stipendiarios uersat: quemadmodum hic noster tabellarius poterit explicare: moti lachrymis matris eius: & qa si absit diutius: magnus patrimonio eius inferretur detrimentum: oramus tuam Illustrissimam Dominationem: ut oportunū ad reducēdū adolescentulū ipsum uelit accōmodare fauorē: quod nobis erit pgratū. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Cum uenisset pximis ante diebus missus a. R. Domino. N. ad causas transigendā cū nostra republica pro ecclesia. N. & nōnullo agro: quē spectare dicunt ad prælibatā ecclesiam: cupidi rei concorditer finiendæ: delegimus Santem ciuem nostrū: qui una proficisceret ad oras ipsas: & ius suū consignaret ecclesiæ: & ei: qui ad eam causas conficiendā missus erat. Iam erat optime constitutum: ut quę iam parata essent: perficerent oia. Sperabamus rem q̄primū nauandam. Nos Legatū nostrū ita comparauimus: ut nihil prætermitteretur: qn causa tum efficaciter tum celeriter conficeretur. Dū hęc geruntur: internunciatū est fore: ut hac sopita causa: aliæ deinceps auctore eodē. R. Domino cōtra nostrā remp. causæ mouerentur p p alias nōnullas ecclesias: ut ferūt: quę & in eadē sunt regione: & ad monasteriū diui. N. asserant pertinere. Id dirimendæ executionis Legato nostro dedit causam: cū fama uulgatior esset: nō desitū iri a cōtentione: sed alias post hanc ineundas nouas litigandi rationes: quo nihil nobis pōt cōtingere molestius: & certe id tota hęc ciuitas plurimū admiratur: & dolet. Nā æquum uidebatur: imponere cōtrouersiæ modū: nō nouas de integro subnectere: cupiebamus ea consignatione facta ita posthac cū præfato. R. Domino agere: ut filios cū patre decet. Nunc satis nō possumus admirari. Nec id certe patris officiū est: nec putamus Pium foelicis recordationis Pontificē prouexisse hoīes ad eum dignitatis gradū: ut esset: q nostrā ppetuo patriā perturbaret. Sanctū est lites dirimere: nō diutius altercari: ut nouas texere. Satius erat cōcorditer oia trāsegisse q̄ summū ius quęrere: q d' plerunq; summa iniquitas ē. Visum ē nobis: ut tuę. R. Dominationi hęc significaremus ordine: ut quæ uere gētē affectat: & patriā uere diligit. Qua rōne ul derit cōgruere magis: ea de re cogitet: cōferatq; qd agēdū uideat: ut simul geti cōsulat patrię: & p tuā benignā operā accōmodata fiat hac re

rum conditio: & nos ita. R. Domino. N. utamur patre & benefactore: quemadmodum dictat ratio: & sicuti quondam Pii Pontificis recta erat intentio. Vale.

SEnenses Lucensibus. S.P.D. Confidimus nunq̃ defuturã uestram opem iis: quos diligentius uestræ Magnificæ fraternitati cõmendauerimus: pręsertim honesta in causa: & quæ ad sanctæ religionis pertineat professores: quos iuuare fas est: & pium existimandum opus. Accepimus Raphaelem quendã Federici Lucensem iuuenẽ probũ: & nunc Cartusiensẽ religionẽ pfitentẽ habere nõnulla cuiusdã hęreditatis iura. Is uenit modo aditurus partẽ: quæ sibi obtingit. Oramus uestrã Magnificã fraternitatẽ: ut eundẽ ipm: & q eius causam tuent: phumaniter audiri uelit: & re plane pspecta ita adesse: ut q iusta petit: iusta se assecutũ maxime cõmẽdantibus nobis: & uoto suo celeriter satisfactũ lętet. Id q̃ ęquum postulare ẽ: tã certo speramus a uestra Magnifica fraternitate facile futurũ: cui nos uicissim oia gratificari cupimus. Valete.

SEnẽses. N. S.P.D. Accepimus iampridẽ Scitonienses dilectos fideles nostros petisse supplices. T.R.D. ut eius interueniente ope ac benigno fauore facultatẽ assequerent uendendo⁊ bono⁊: quæ ad monasteriũ spectãt eiusdẽ oppidi dirutũ ac prorsum desertũ: ut ex confecta pecunia templũ reficiant eiusmodi ad diuini cultus honorẽ: ut & deuote celebrari: & res diuina i eo fieri possit. Nos quoq; cũ putemus pium & sanctũ postulare illos: libẽter adhibemus preces nostras: quæ nunq̃ apud tuã. R.D. inanes esse consueuerunt. Profitemur utiq; nos gratũ admodũ habituros: si pii uoti & honesti (ut uidet) postulati fiãt cõpotes. Vale.

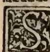
SEnenses. N. S.P.D. Quę scribit tua. R.P. de querelis. N. populi: uoluimus plane perspicere & facti inuestigare ueritatẽ. Quoniã mens nostra ẽ: ut Ecclesiastico⁊ hoĩu⁊ diligẽs habeat ratio: et. N. ueteres amicos ex corde diligimus. Sed accersitis his: unde res tota pspicue inotesceret: statuimus in utraq; causa iniuria. N. questos esse: & primũ quod ad sata frumẽta attinet: & ad persolutionẽ uectigalis: cũ pro pręcepto quoq; modio in nostris aruis uis certæ pecunię debeat: qd ẽ: quod queri possint: cũ ex istituto teneant! Cũ sit eis eiusmodi impositio explorata! Neq; n. nescire se pfiteri possunt: cum proximis ãnis curauerint. N. ea se impositione liberari his fœderibus: quæ postmodũ irrita fuerunt: ea nequaq̃ cõprobante Romano Pontifice: scimus tuam. R.P. probare: ut fiet: constitutis: ac iusta seruent. Quod si iniustũ petit: merito uidetur esse præstandũ. Quod aũt spectat ad intercepta pecora: cũ dubio procul in pascuis nostris & in Senensi agro præter ius fuerint deprehensa: quod facile scitu est: nec ignorant. N. ipsi: & sponte fatẽtur. Egimus cũ præfectis pascuo⁊: ut. N. et Ecclesiasticos hoĩes quãta fieri põt gratia: atq; humanitate prosequant. Quare si peco⁊ domini illos adibũt: & oia constabũt: nõ modo nulla afficient iniuria: sed experientur nostros oẽs ad placendũ sibi probe affectos: atq; absit: ut a nostris a iustitia quicq̃ remotũ: uel indignũ humanitate: & alienũ ab amicitia nõ modo fiat: sed uel cogitet quidẽ. Tuã. R. Paternitatẽ confidimus pro suo more nihil scripturã Põtifici: nisi quod uerũ esse perspexerit. Summũ Pontificẽ uero nunq̃: nisi quæ iusta sunt: probaturũ: & recte uiuendi rationi consentanea. Vale.

SEnenses Papæ. S.P.D. Quod fert natura: quod iubet ratio: ciues nostros uehemẽter diligimus: sed eos pręcipuo amore cõplectimur: q non minus ob alias causas chari sunt: q̃ quod ciues. Hoc numero uero cẽsemus Franciscũ Aringheriũ equestri dignitate uirũ: quẽ uræ Sanctitatis sũma benignitas illustris urbis Senatorẽ præfecit: cuius cũ magna sit uirtus: & nra sententia magnus quoq; digna honoribus: hac moti rõne: sed multo magis tuæ beatitudinis freti pietate: eam suppliciter deprecamur: ut eum dẽ ipsum ciuem nostrũ dignet clemẽter suscipere: & cũ in cæteris rebus: tum in eiusdẽ honoris diuturniore refirmatione ita cõmẽdatũ habere: ut q nostra spes ẽ: intelligat preces nras apud tuã clemẽtissimã sanctitatẽ inanes nõ fuisse. Vale.

SEnenses. N. Cardinali. S.P.D. Magnã habet hæc Respublica in tua. R.D. fiduciam: cũ sit eius erga nostrã ciuitatem summa & explorata dilectio. Quocirca cũ uehemẽter amemus ciuẽ nostrũ Franciscũ Aringheriũ nõ minus ob pręcipuã uirtutis laudẽ: q̃ quod ciuis ẽ: cupimus illũ in suis negociis plurimũ adiuuari: & eiusdẽ tum honorẽ: tum eũ cõmodũ augeri. Quare cũ modo Vrbis Senatorem gerat: & in eo munere ita se gesserit: ut merito gratiam sit reportaturus & laudẽ: non dubitamus Sũmi Pontificis perspecta clemẽtia ac cõdente tuæ. R.D. benigna intercessione: quin sit Pontificis Sanctitati cõmendatissimus futurus: ut in super adhibitis nris precibus: & i iusta expeditiõe pacti muneris: & i eiusdẽ honoris & Magistratus diuturniore functione dignetur tua. R.D. suam perefficacem intercessionẽ atq; opem præstare: quod certe nobis & huic ciuitati q̃gratissimum futurum est. Vale.

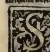
SEnenses. N. Cardinali. S.P.D. Cum plurimũ diligamus spectabilem Equitẽ Franciscũ Aringheriũ nõ modo quia ciuis ẽ: sed qa prudẽtia probitate atq; integritate præditus: quẽ summi Pontificis Sanctitas Vrbis Senatorem præfecit: cupimus illum apud ipsius Pontificis beatitudinem gratiosiorem fieri: ut & in expeditione eius & in refirmatione quoq; eiusdem muneris cõmendatissimus sit. Quam quidẽ ad rem confidimus tuæ. R. Dominationis intercessionem plurimum ualituram. Itaq; illam precamur: ut preces suas ad utranq; rem assequendam adhibere dignetur tua. R. Dominatio: quæ bene Valeat.

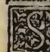

Enenses.N.Concionatori Euangelicæ ueritatis.S.P.D.Explorata est in nostra ciuitate tua simul uirtus atq; doctrina: quæ duo maxime congruere uidentur ei: qui populos instituere aptus est: & euangelizare uerbum Dei: & uerbo pariter & exemplo fideles populos ad rectam uiuendi disciplinam possit impellere. Quare intelleximus gratum futurum ciuibus nostris: si in proxima futura Quadragesima uentura sit tua paternitas ad nostram urbem: & in cœnobio atque conuentu tuæ sacræ religionis prædicet Euangelium & catholicam disciplinam populo huic ualde cupienti. Proinde hortamur præfatam paternitatem tuam: ut & propter populi deuotionem explendam: & propter summam conuentus ipsius utilitatem & cõmodum uelit acceptare hoc munus: & de sua læta acceptatione responsum dare: quod nobis & nostræ ciuitati placebit plurimum. Vale.

Enenses Papæ.S.P.D.Non possumus nõ cõmoueri sacratissime Pontifex: & non grauius angi: quod qui præ cæteris populis in Apostolicæ tum integritate tum beneficentia spem maximã posuerimus: nũc tam longis temporum spaciis uel eludi spem nostrã uel magna cũ iactura proferri uideamus. Iampridem de finibus inter tuos & nostram rempublicã molesta lis uertitur: pro qua finienda nihil laboris a nobis: nihil studii: nihil opere prætermissum est. Diuturnam cunctationẽ nõ possumus æquis ferre animis: præsertim cũ nõ desint: q dicant uerba dari nobis. Oportune importune nostræ reipub. uerbis crebro ultro se nobis ingessit Orator. Rem tam multis allatis documentis minime iam latere arbitramur. Certo statuimus tuã Sanctitatẽ iam tandẽ cupere totius controuersiæ modũ: & quæ æquitatẽ simul concordiãq; uenerat: serio iussisse causam terminari. Delectus arbiter probe causam oẽm edoctus est. Vale.

ℭ Signatæ tabulæ ac publica Senensis Reip. monumenta.

N nomine dñi nostri Iesu Xpi: & ab eius sacratissimę incarnationis anno.M cccclxviii. Die primo mensis Maii Indictione.xi.Sedente Sixto Pontifice Maximo.iiii.Rege Romanorũ Federico Cæsare Augusto: Liqueat uniuersis & singulis: in quorũ manus hæc scripta peruenerint: q; Magnifici ac potentes Domini Senenses: quorũ infra subiicient nomina: collegialiter in consistorio conuocati: ubi reipub. negocia pertractantur: cunctis seruatis solẽnitatibus opportunis: & ad infra scripta peragẽda cõficiendaq; repręsentãtes uniuersam rempub. ac populũ Senensis ciuitatis: & de futuri Prætoris electione habenda: qui pro tempore semestri Præturę Senensis urbis præesse debeat: uidelicet Anno domini: & reliqua: & Magistratũ ingressurus sit Anno salutis &c. Die mensis Octobris &c. Perspecta sorte clarorum ciuium: quos paulo post cõmemorauimus: q ad nouũ deligẽdũ Prætorẽ constitui sunt: legitimã ad eam rem potestatem habentes omni meliori modo iure causa & forma: quibus magis & melius fieri potest: concordi consensu ac solemni ritu creauerunt: instituerunt q; spectatissimos uiros ac ciues Senenses.N. et.N. legitimos Sindicos procuratores ac nuncios speciales nominatim ad eligendũ uocandũq; & assumendum ad gerendã Præturam p tempore paulo ante declarato præstantissimũ Equitem.N. quem admodũ solenni Senatus consulto & plebiscito sanctũ ac decretum est: qui ut præmissum est: ita ab eisdem electoribus accitus præturę munus suscipiat: & Magistratũ ingrediat p futurũ mensem: &c. Anno salutis &c. Inditione &c. et eius mensis die &c. duraturũ menses sex: desiturũ uero: ut sequit: cũ ea familia & comitũ & satellitũ numero equis salario pactis modis conuentionibus & capitulis inferius explicandis: dantes præfati Magnifici domini constituentes prælibatis Sindicis & procuratoribus ac specialibus nunciis plenũ liberum ac generale mandatũ cũ plena iisdem libera ac generali ministratione in huiusmodi re atq; electione Prætoris. Laus Deo.

Enenses.N.Cardinali.S.P.D. Nõ explicabimus pluribus cum tua.R.Dominatione: quæ omnia prudẽter nouit: & nostræ reipub. antiquum morẽ nõ ignorat: quod nec per pacis: nec per bellorũ tẽpora patimur fieri quicquã præter iustũ rectũq;: præterq; bonũ & æquum: studio aũt omni dare opam: ut nõ modo nihil fiat iniuriæ: sed etiã quo officium adhibeatur & gratia. Quocirca cũ primũ nobis nunciatũ est: in nostrorũ manus incidisse.N. seruari aũt captiuus iure belli: dimissus uero uadimonio præstito: ubi compertũ fuerit amari a tua.R.D. & in suorũ haberi numero: continuo tum illius tum fideiussores liberos fieri iussimus: cũ necdum nobis redditæ tuæ fuissent literæ: intelligentibus sane uere amantibus ultro gratificandum: nec expectandũ: ut quis roget. Scimus tuam R.Dominationẽ optime de nostra repub. meritam: & certare cum illa officio cupimus. Quod si periculum fecerit: hanc uoluntatem facillime comprobabit. Vale.

Enenses Papę.S.P.D.Rursus p suas literas tua petit Sanctitas dimitti liberos eos.N. qui a nostris capti seruabant: & q in ecclesiastica pabula pecora accepta fide sese mitterẽ profiterent: nos qui tuã beatitudinẽ omni cultu ac ueneratione prosequimur: eius nolumus aduersari uoluntati. Quare & homies liberari custodia iussimus: & in Ecclesię agro capti sunt & retenta restitui. Quanquã ea nostra sententia est: ut nõ.N. solum: sed

quicunq ex eadē ciuitate temere ac proterue tuę sanctitatis istituto ac. S. obtrectāt pposito: & quos iudicium tuæ sanctitatis bullę complectūtur: iure ac merito hostes habendi esse uideantur. Patriam nostram tuæ sanctitati deuotissime commendamus: Vale.

SEnenses Florentinis. S.P.D. Per uestras litteras nouimus: quę dubia nihil erāt: uestram optum i uolūtatē: cui parez nostrā quoq experiemini: ut abstineatur prorsum ab nouandis ac turbandis rebus: legimus & conuētorū exēplū: quod adiecistis. Quod qdē (nisi fallimur) haud dubie arguit nouasse Fuluianenses cōuēta transgressos: cum illud in pactis omnibus primū extet ne cuiusq̄ manu: atq opa impedimēti qppiā afferatur: quin suo aquæ fluminis alueo defluant. Querunt̄ Licinianenses plurimū: lignorū cęsum a uestris: atq aggestum ad rectū deturbandū aquarū decursum: quod pfacile cognitu est. Hinc ois est orta mō controuersia. Pauxillulū nōnunq̄ rerū initiū magna consueuit iportare detrimenta: præsertim ubi agrestium n duriora uersant̄ ingenia. Nobis certū est Licinianenses stare cōuentis: & siqd forte præter illa fecerint: ad æquum referre. Vos ut idem efficere curetis Fuluianenses: oramus. Alii alia loquuntur: & quiuis facile in suo negocio capit̄. Nostrū est uerū seq iustū agere. Iussimus ad id conficiēdū: Licinianensem Prętorē uirū probatū & sectatorem recti prę̄sto esse. Rogamus (si ita uideatur) ut deligatis & uos quēpiā: qui & ipse huic rei præfectus rem: ut se habet: non aliūde discat: sed fidelibus oculis cernat: ñ segnius audita: q̄ uisa mouent. Sit aūt utriusq id suum ut re cōperta redigant oia ad conuentorū normam: & discant aliquando hi populi qui tam crebro: & insolēter geri & cōmuni nostro proposito aduersantur non audere iproba. Placebit hac de re uestrā nosse sententiam. Valete

SEnenses Florentinis. S.P.D. Quēadmodū per binas litteras diebus supioribus: scripsimus nouatis rebus conciuerunt uestri Fuluianenses turbationē non mediocrem: ad nostrorū detrimentū: quod ita esse: facile capitulorū exēpla declarant: & plane cōuenta uestros prætensse: & inculpa esse. Ad quod emendandū respondistis uos daturos operā. Scribitis mō a Licinianensibus cōtra cōuenta gestū esse. Id nos prorsum latet ac propterea dedimus ad Licinianensem prætorē lfas: iussimusq quę ad rem atq æquū ptinēt: & siqd deliquerint nfi: resarciāt. Vos hortamur: ut curetis itidē fieri a uestris: & nouata tolli: & staf cōuētis: Atq ad id celerē operā adhiberi. Ita n ii ppli quieuerint: & utriq nostrū recto fuerimus officio fūcti. Valete.

SEnenses Papę. S.P.D. Qui magnā molestiā suscępimus ob. N. iniuriā: q ad cæteras calamitates: quas iampridez inferre nō destiterūt: eam quoq īpietatē adiecere: ut sacrę hospitalis beatissimæ Virginis ædis signa sustulerint: & a piis locis regendis in tota sua ditione legitimos Rectores auerterint: cūm nup accępimus: quæ iuste: quæ pie ac pbenigne tua decreuit sanctitas de collatione beneficiorum: quæ in nostro territorio: & uel in. N. uel in. N. Sita dyocesi sunt: usq ad emendationē delinquentiū in Archiepiscopū nostrū trāslata: & magnā uicissim suscępimus uoluptatē: & tuæ beatitudini: quæ nihil pretermittit eorū: quę uerę Christi Vicariū: atq optimū pastorē decēt agimus: habemusq imortales grates: & ad multa beneficia: quæ nobis conferre dignatur: hocquoq maximū accępisse: & plurimum gaudemus & nos deuinctos magis tuę beatitudini profitemur. Vale.

SEnenses Regi Siciliæ. S.P.D. Intelleximus: quæ paucis ante diebus ad nos scripserit de illustri. N. Duce tua maiestas: quæ si qua ægritudine afficit̄: nō possumus nō ipsi quoq ægre ferre. Sed pfecto nihil prorsus est: quod hac de re ęgre ferendū uideat̄. Nihil. n. nobis cū eo præclaro Duce molesti ē: nihil a nobis (ut certo scimus) nihil ab eo (ut plane arbitramur) aut ortum aut relictū: qđ ullam uel differētiā uel simultatē efficiat. Eū ualde diligimus: uirtutis eius laudē amplectimur sapientiā bonitatē animi magnitudidē āmiramur statuimusq illū eorū numero: quos charos habet nostra resp. nec intelligimus quicq̄ olno superesse quod consopiri opus sit. Per illustrem Vrbinatē Ducē pauloante uisus est postulare: ut pax secum cōponeret̄: quasi nō amice: nō cōiunctissime cum illo uiuamus. Certiorē fecimus amicis nos erga illum animis ēe: & ita affectos: ut solētq uere inter se amant. Ad quod planius cōprobandū adiecimus allaturos nosquodq qđ par sit: ueri amoris documentū: quā qdē rem ētad eundū Vrbini Principem perscripsimus: ut ne simulacrū qdem uel offensionis cuiuspiam uel suspitionis omnino supsit. Tuā testamur maiestatē: quā & unice obseruamus: habituros nos præclarū. N. Ducē amicorū numero: & studium amicorum atq officium pollicemur. Hac ipsa de re poterit tua maiestas audire legatuz nostrū nostram mentem fusius explicantem. Vale.

SEnenses. N. S.P.D. Qui plurimū magnificā uestraz remp. diligimus: & Ioannē Pensiū præclarum Eqtem: & ciuē nostrum: q mō apud uos pretorem gerit: magno amore prosequimur: & utrosq imprimis charos habemus: per has nostras litteras pollicemur: & publicam fidem damus: nullo modo quouis tempore uel in uestram ciuitatem uel in singulos ciues eius ullam prorsus inferre molestiam: aut interceptiones concedere: uel permittere ob aliquam causam: quæ a munere pretorio: & eius magistratus exercitatione quouis pacto ualeat proficisci: & quauis ratione: ad prefatū Equitem: & ad præsentē eius: quā nunc exercet præturā ptinet. Atq ad eius fidei euidentius testimoniū has ad uestrā magnificentiā litteras dare de

creuimus. Nos inuiolata hęc ꝓmissa seruaturos spondemus. Bene ualeant uestræ magnificentię: quibus cum & uetust & arctissimo uinculo copulata amoris necessitudo uersat. Valete

SEnenses Duci Venetorũ. S.P.D. Nihil est ex omni rerũ numero: quod qdem expectamus ardentius: q̃ præclaris populis: & gloriosis Italis potentatibus: isti præsertim dominio inuictissimo: cuius presidio: & opibus ĩprimis christiana resp. continet: eos præesse: q catholicã fidẽ: q christianã pietatẽ: qui dulce bonũ pacis oĩbus anteponat humanis rebus: si maxime principẽ decet: id: quod sapientes oẽs una uoce fatentur: studiosum cum iustitiæ tum uel maxime pietatis esse cultorẽ: ut & diuinis: & humanis rebus salubriter cõsulat. Qui igitur paulo ante illustrissimi Petri Mocenigi præcessoris tui mortẽ ualde defleuimus: qđ eum ꝓbũ: & summa integritate præstantem cognouimus: audita mox tuę excellentissimę dominationis gloriosa ac fęlicissima assumptione ad tantæ fastigiũ dignitatis: incredibili quodã exultauimus gaudio: & mira sumus affecti lætitia: ut q eum tanto principatui succedere intelligamus: cui nihil prorsum desit ad summę laudis amplitudinem: q res magnas atq; pręclaras & prouidere cõsilio: & cõficere uirtute facillime & possit & uelit. Gratulamur igitur tuę illustrissimę. D. maiorẽ ĩmodũ atq; uniuersę isti celeberrimę ciuitati: orantes rerũ oĩum principem: sine cuius numine fieri potest nihil: ut te & lõgo æuo & summa rerũ gloria tueatur: qđ eo cupimus atq; optamus uehementius: quod sciamus tuæ benignitati charissimã hanc semper fore remp. istius præclarissimi principatus filiã deuotissimã. Hanc tibi cõmendamus diligẽter: & statũ ac libertatẽ eius: tuis studiis propensam defferimus: & de benigna significatione pro nostra uera filiatione gratias ingentes agimus. Vale

SEnẽses Papę. S.P.D. Crebris qum Romę uersaretur nostri Oratoris. N. litteris: ac uiua postmodũ uoce plane ꝑspeximus tuę sanctitatis paternã in hanc remp. charitatẽ: cum cæteris in rebus: tũ ꝓcipue in finienda de finibus cõtrouersia. Quã ꝑ nostra in tuã beatitudinẽ fide meminisse potest: ultro a nobis eiusdẽ tuæ sanctitatis arbitrio fuisse cõmissam: sanctũ eius propositum: & singulare æqtatis studiũ cõprobantibus. Rediens nunc tandẽ legatus noster retulit causam ipsam. R. S. Crucis Cardinalis arbitrio iudicatã. Nos quoq; & si de iure nro detractũ esse intelligamus: iuuat tñ oĩbus in rebus cũ Romana ecclesia: & tua sanctitate sanctã seruare cõcordiã: & ut cum tuis uera permaneat uicinitatis radix & oĩum discordiarũ posthac adimatur occasio. Laudamus igitur & iucunde amplectimur tuæ beatitudinis paternã in hanc patriã beniuolentiam: & ut eodem aĩo: ac pio affectu nostrã semper remp. prosequat: sedi Apostolicæ: simul & tuę deditissimã sanctitati supplice deuotiõe precamur. Foelix esto tua in ęternũ sanctitas: eius annuente numine: cuius uicem: ac personam in terris gerit. Vale

SEnẽses Cardinali. S. Crucis. S.P.D. Ex litteris ad nos perlatis: & qdẽ frequentioribus: mox copiosa oratoris nostri relatione cognouimus: sed multo magis opibus didicimus quanto tua. R. D. nostrã remp. prosequat amore. Quandoqdẽ probationẽ eius operis exhibitio præstat. Intelligimus nanq; tuã benignitatẽ nunq̃ studio: nunq̃ officio: & labore omni: nostris defuisse negociis: sed & nunq̃ plane conqeuisse: dum ueterũ molestiarũ quas causa de finibus afferebat: turbulẽta ꝑturbatio tolleretur e medio. Nunq̃ fuit icognita: nec obscura nobis uel beneficentia: uel beniuolentia ista: & præcipua: ac paterna charitas: ac propterea iam pridem ea nos plurimũ res deuinxit: & tua. R. D. obnoxios fecit. Quare magnas illi grates q̃uis nõ satis dignas agimus: sed maiores habemus: ac referre cupimus. Quæ autẽ tanto dudũ studio peracta sunt: & nunc tandẽ iudicata de finibus: tam & si intelligamus non nihil derogatum iuri: ac detractum nostro: non possumus non in optimam partẽ accipere: presertim cũ ab eius arbitrio sint profectã: quẽ nõ solũ sapientia: & uirtute ꝓstare ꝑspicimus: sed nostrã quoq; ex intimo corde amat remp. & patrẽ habemus: ac benefactorẽ nostræ reip. unũ oĩum primũ. Quos nobis tua. R. D. cõmendauit: curabimus (quantũ in nobis fuerit) petitorum fieri compotes. Nihil. n. gratius nobis potest accidere: q̃ ei plurimũ gratificari: q summa apud nos auctoritate ualet: & gratia. Vale

SEnẽses Cardinali Senensi. S.P.D. Illud sibi certo: quæsumus: ꝑsuadeat tua. R. D. nihil nos prsus uereri: qn oĩa magno semp studio: uigili cura: diligenti opa ꝓsequat: quę nostę ciuitati: & cõmuni patriæ decori: utilitati: cõmodo sint futura. Nec ulla silentii ratio in quãpiã nos ãmirationẽ ꝓducit: qñ nobis explorata sunt opa: & summa quæq; præcipui amoris: & in patriã argumenta pietatis: si a fructibus corda noscunt: & opis exhibitio potius q̃ litteræ: & uox index animorũ est. Cum igit & ex legati nostri testimonio: & ultro ipsi gestorum fide didicerimus: quãto studio: & officio oĩa curet semp nostrę negocia reip. tua. R. D. patriũ nostrarum esse statuimus: & sępe & magnas illi grates persoluere: quas si non referimus: at habemus semper q̃ maximas. Eadem mente tuam. R. Dominationem futuram posthac semper: minime dubitamus: cuius opei & præsidio imprimis freti sumus. Placet diiudicatam esse de finibus controuersiam: & si de iure nostro detractum intelligamus. Placebit itidem: ut ad firmandam rem Clericorum Caræ accedat assensus: quorum oblata sententia certe improbanda querimonia est: cum Apostolicæ camerę sit consultum magis. Vale.

SEnēses Papæ.S.P.D.Obtinet iāpridē Benuccius Capacius ciuis noster: frater: & Eques Hierosolymitanus beneficiū.S.Ioannis:quod uulgo Albarese appellant:in nostra maritima regione.Putamus iure:ac legitime illi collatum.Accepimus tñ ouncin ius uocari & exhiberi illi negociū:quasi p surreptionē impetrauerit. Venit Contes Capacius eius frater ob eam rem ipsam.Audiat:quęsumus:tua beatitudo ciuis nostri pspicua,(ut nobis qdē uidetur)iura:& illi fauere dignetur:qum potissimū tuę sanctitatis iustitiæ:& benignitati cōfidit nec patiator ciuē nrum diuturniore uexari molestia.Persuasum ē.n.nostræ ciuitati:& uniuersorum ciuium eius:pariter ac singulorū summā semper tuam beatitudinem habere rationem. Postremo nos tibi plurimum hanc nostram patriam commendamus. Vale.

SEnenses Cardinali Neapolitano.S.P.D.Nouimus tuā benignitatē non nostræ solum reip:sed singulis quoq ciuibus eius libenter adesse:ac pbenignū ubiq fauorē adhibere. Cum igitur arcessat in iudiciū Benuccius Capacius dilectissimus ciuis noster:& frater:& Eques Hierosolymitanus ab.N.ob beneficium.S.Ioannis:quod Albarese nuncupat quod illi iampridē Apostolica auctoritate:& legitimo iure collocatū ē:& nūc uexat:qsi surreptitia rōe ipetrauerit. Venit Contes isthuc illius frater ob eam rē ipsam:& merito causę:& rei ueritate:& tuę.R.D.patrocinio fretus:ille ipse causę seriē:ac statū explicabit.Oramus igit tuam.R.D. quæ nostros oēs benigne semp respicere consueuit:ut & benigne audire ciuē nostrū:& illius tueri:ac fouere iura dignet:& suo præsidio:atq ope:presertim enixius intercedētibus nobis:iusti non ad nos remittere cōpotē factū:& clarā nræ ciuitatis familiam sibi deuinxerit:& rem gratissimam fecerit nobis tua.R.dominatio:quæ foeliciter Valeat.

SEnenses Cardinali Papiensi.S.P.D.Cum & nostrorū testimonio:& īprimis benefactorū fide pceperimus:quāto studio:& amore tua.R.D sese gerat in nostræ reip.& cōmunis patriæ negociis:qd iampridē ostendit nobis eiusdē benignitas innumeris documentis:nō solū in causa de finibus:sed coeteris quoq in rebus:quę ad nostræ ciuitatis cōmodū ac decus pertinent:agimus illi summas:atq ingentissimas gratias:orantes:ut pari post hac diligentia:& cura pergat nostris ubiq consulere cōmodis:quandoqdē tuæ.R.D.quę plurimum auctoritate ualet:& gratia:maxime præsidio:ac fauore freti sumus. Vale

SEnenses Duci Calabrię.S.P.D.Hodie ministri nostræ reip.quos p instituto ciuitatis pręfecimus litteris pferendis:dū tabbellarius tuus qspiā complures litteras deferēs:hac iter faceret cū aliis nōnullis litteris:forte fortuna:& unas:quę ad tuā celsitudinē scribebant præter iussum:præterq cōscientiā nostrā resignarūt:atq aperuerūt.Id cū resciuimus:repente accersitos illos acriter increpuimus:& litteras cōfestim reddi iussimus.Persuadeat sibi:quæsumus:id cecidisse maxime præter mentē nostrā:q tuā illustrissimam.D.omni obseruātia:& deuotione prosequimur.Nequimus factum infectum reddere:quo uel superi priuantur.Veritas ipsa & nostrorum animorum molestia:& fides nostra rem excusabilem faciat.Sed qui temere deliquerūt facinus nequaq̄ inultum ferent. Vale.

SEnenses.N.Principibus.S.P.D.Nō nihil perturbarunt nos uestræ litteræ:quæ nobis nuper redditæ sunt:cū per eas nouerimus longe secus uestris illustrissimis dominationibus delatū fuisse:q̄ res habet.Ea est.n.huiuscemodi.Cū.N.p eos dies tabellariū nostrū una cum nostris litteris intercepissent:ac duris p dies cōplures uinxissent cōpedibus:forte fortuna tabellarius.N.homo:qnē plures deferre litteras:rumor erat:clā nobis dum hac iter facit:a ministris nostris:qbus id datum publice negocii est:honeste admodū detentus ē.Dum noster p iniuriā asseruatur:quo deinde rediit:confestim.N.tabellarius liber dimissus ē:uno paulo amplius die retardatus:& quas deferebat litteras:integræ illi ad unā oēs:atq prorsum intactæ restitutæ sunt:neq ulla prorsum aut iniuria:aut illata cōtumelia est. Quod uestris illustrissimis dominationibus certū sit.nullo mō in hac nostra ciuitate:& agro eius nos esse passuros:præsertim ubi præclarissimū istius excellentissimi principatus nomen uersat:quē natura:uoluntate:instituto:& uetere more plurimū obseruamus:& colimus.Quod āt de litterarū resignatione fert:falso penitus nunciatū ē. Amicos.n.aios gerimus:ac plenos deuotionis:& fidei erga uestras illustrissimas.D.Q d si nō p uro iudicio:at ualde certe simpliciter(quātū io nobis fuerit)nostrorū animorū patebit affectus. Valete.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D.Benuccius Capacius frater Hierosolymitānus:& Rhodius Eques:locū Albaresiū obtinet (ut nobis qdē uidetur) legitimo iure in nostra Maritima ora.Extant perspicua documenta:& nō obscura iura.Ea pturbantur ab.N.Apostolicis litteris in mediū allatis.Rē ipsam explicandā credidimus legato nostro.N.Putamus eam rem nō mō nostrorū interesse ciuiū:sed ēt reip.Quāobrē eo cōfugiendū duximus:ubi certus amor patriæ:sinceritas fidei:& summa auctoritas:& ad benefaciendum uoluntas pspicua cernitur.Ab eodē legato causa planius:ac fusius explicabitur.Rogamus igit tuam R.D.ut Oratorē ipsū ea de re loquētē:tam facile inuenerit q̄ benigne audiat:ac tandem conetur efficere p ingēti erga cōmunē patriā charitate:ut nrorū dilectissimorum ciuium nec infringantur:nec labefactentur iura. Vale.

Enenses Lucensibus. S.P.D. N. cupit Vestræ Magnificæ ciuitatis custodiæ deseruire: ad quam rem exercendã: tam per ætatem: q̃ per fidem uidetur idoneus. Cõmendamus igitur illum Vestræ Magnificæ fraternitati: & si ad uigiliũ uestrorum fuerit numerum ascitus: erit certe nõ iniucundũ: q intelleximus uestris magnificentiis nostris semp fuisse charissimos. Valete.

Senenses Duci Ferrariensi. S.P.D. Cũ idẽ fit p mutua nostra necessitudine: & aius unus factus ex pluribus: & una pariter: eadẽq; uoluntas: nihil ueremur eos a tua illustrissima D. plurimũ diligi quos ipsi plurimũ diligamus: præsertim cũ ad opinionẽ pbitatis & sapientiæ: uirtutis exercitatio: in qua uera sita laus est: & benefactorum accesserit cõprobatio. Vna iudicandi ratio in humanis rebus agendis præcipua uideri solet: quæ nõ solũ sapientiæ: doctrinæ: sed ẽt fidei: atq; integritatis documentũ præbeat. Iudex. N. affuit p semestrẽ magistratũ nostræ urbis Prætori uir spectatæ dignus: & aliquot mẽses p prætore gessit: ea certe ratione: eo consilio: ea moderatione: atq; prudentia: ut q antea uniuersæ charus nostræ haberetur ciuitati: mox eiusmodi laudẽ cõparauerit: quã referre cõsueuerũt magni: ac sapientes uiri: & q p paucorũ numero sint habendi. Nã & in Forensibus causis diligentius exqrendis: & in gerendo magistratu: ita Iustitiã coluit: legibus: atq; institutis paruit: & mãsuetũ sese: atq; æquũ præstitit: ut qđ prarũ: ac difficillimũ uulgo putat: grauitatẽ: atq; comitatẽ miro quodã tẽperamento pmiscuisse uideat. Auxit cõsuetudo eius uiri nostrorũ in se beniuolentiã: cumq; opinionẽ nostrã: quã de eius uirtute: ac laude concepissemus: longissime supasset: gerendo præclaro magistratu effecit: ut ppetuo illũ in charorum nostrorũ numero: habere uelimus. Optime eius: & laudabiliter gesta testamur: & eundẽ tuæ excellentiæ enixius commẽdamus: pstitentes nos habituros magni beneficii loco: si cõmẽdãtibus nobis: intellexerimus apud tuam illustrissimã. D. gratiosiorẽ fore. Quæ ne opinio: aut nos: aut illũ fallat: ẽt: atq; ẽt oramus: Val.

Senenses Frãcisco Cardinali Senensi. S.P.D. Scripsimus pauloante de Rectore præficiẽdo: atq; cõfirmando: p parrochiali ecclesia. S. Petri: & quẽ unũ uehemẽter parrochiani unanimiter expetunt: Cosmã Sacerdotẽ: & uirũ bonũ præferendũ cõmendauimus. In hũc ora: & aios cõuerterunt: hũc arbitrant optimũ se habere ducẽ uitæ. Huius piũ affectũ: & sedulã sacrorũ diligentiã: & spiritualis uitæ curã maxime amplectunt. Crebro pulsantibus non aperire non possumus. Instant: orant: supplicant hunc dari Rectorem sibi: sperant concurrentibus uoto ipsorũ: nostra intercessione: tua imprimis benignitate: sese optatum assecuturos. Ea ne spes eos fallat: te quoq; uehementer oramus Vale

Enenses Cardinali Papiensi. S.P.D. Cum pficiscat isthuc dilectus fidelis noster Andreas Medicus: & icola nostræ Saturniæ: exorauit nostrã cõmẽdationẽ: p quã cõfidit facilius sese optatũ fore cõpotẽ. Explicabit ipse: qd habeat negocii: quæ honesta petent: i iis cõsumus: opẽ ferat tua benignitas: ut tũ ei: tũ p eam nobis Andreas Medicus gratiam sit acturus. Vale

Senenses Cardinali Papiensi. S.P.D. Multos sepe cõmendemus: necesse ẽ: in his Saturnia quasi quadã Colonia. N. fidelis noster: quẽ cũ cœteris eiusdẽ loci accolis ualde diligimus: habet nonnulla negocia: & ad ea ex sñtia conficienda: tuæ Reuerendissimæ dominationis auctoritate: atq; adiumento eget. Vt nostra gratia adesse uelit tua benignitas qua semper consueuimus: fiducia petimus: ac uehementer rogamus. Vale

Senẽses Frãcisco Cardinali Senẽsi. S.P.D. Cũ repente primis diebus morbo correptus esset: q ecclesiã regebat Sãcti Petri in Castro ueteri: et pago ufæ urbis: & adissent nostrum magistratũ nõnulli ciues: dilecti nostri: cõmendauimus. N. ut si ecclesiã ipsam p rectoris mortẽ uacare cõtingeret: & Canonicatũ: & ecclesiæ curã assequeret. Paucis post diebus: cũ rector ipse ex hac uita migrasset: p uetere instituto parrochiani: quorũ & frequens numerus: & honesti ordinis dignitas ẽ: cõuenissẽt: adessẽtq;: q ius patrõatus habẽt: cũ mature cõsultassẽt oẽs tandẽ ad unũ ad Cosmã Sacerdotẽ animũ applicuerũt: cuius ministerium diutius in sacris ministrandis expti: dignũ præ cœteris iudicarũt: q & Ecclesiæ regimini: & animarũ saluti: & suæ deuotioni maxime satisfaceret. His præsertim adducti causis: qđ & honestis sit moribus: puecta ætate: calleat parrochianorũ ingenia: sacra studiose ministret: pietatis opa: mira quadã exerceat charitate: boni pastoris exemplo: paratus p ouiũ incolumitate uel aiam ponere: qđ sæpe aduersa luis cõtestata sunt tempora cũ cœteris contagia formidantibus: hic nunq̃ cuiusq̃ saluti: & piis opibus defuit. Itaq; cognita & Sacerdotis pbitate: & parrochianorũ sententia: nõ potuimꝰ nõ assentiri eorũ pcibus: perq; has litteras tuã rogare clæmentiã: ut intellecta patronorũ electione: populariũ unanimi conformatione: ac uolũtate: eius dignetur in hac causa suscipere: quem enixius optant: quo rectore confidunt facile futurũ: ut ambulent in lege domini: & in uiam salutis expeditius dirigantur. Vale.

Senenses Cardinali Theanensi: S.P.D. Nihil ẽ: quod nõ fidenter ad tuã. R. D. pscribamus: & eius auctoritate utamur: & opa: quotiens acciderit usus. Sed eo certe fidentius: quo pia magis occurrerit causa. Scit tua. R. D. causam. N. dñi cũ. R. Cardinale Archiepiscopo nostro: ad quẽ cũ pleriq; ex cõciuibus nostris dederint litteras: uel q alicui Magistratui præfuerunt p reip. necessariis negociis: uel ẽt p nõnullis priuatis actionibus: & idcirco in Ecclesiasticam censuram forte inciderint: cupiunt hoc acceptabili tempore: quẽadmodũ fas

est: & catholicos decet: ecclesiasticis parere mãdatis. Absolutione opus ẽ apostolicę sedis. Oramus tuã cle.ñẽ iã: ut eã ꝑ iis oibus: q hactenus icurrerint: adiecta ꝑsertiꝫ cõmẽdatione nr̃a a sũmi Põtificis beatudine ĩpetrare dignet: quo ecclesię restituti explere ualeãt: q̃ sacra mãdat ecclesia: & fideliũ ritibus ac deuotiotioni cõueniũt. Assensurũ nostrũ. R. Archiepiscopũ sine dubitatiõe cõfidimus. Vale.

Senenses Venetis. S.P.D. Quã attulerunt nobis uestræ litteræ pauloante magnã uoluptatẽ cumulauit exinde uehementer clarissimorũ oratorũ benigna salutatio uestræ illustrissimæ. D. nomine. Fuit nanqꝫ eorũ aduentus ꝓ q̃ gratus nobis: conspectus iucundissimus: sed mandatorũ expositione: quæ plena summi amoris: & liberalitatis eẽt: nihil potuit nobis oĩo afferri gratius. Præ se tulerunt summi uiri præclarissimã uestrã illustrissimam. D. atqꝫ amplissimã dignitatẽ. Sed amoris uicem facile corda sentiunt. Letati sumus magno eximiæ charitatis iudicio. Oblata tanq̃ a præcipuis nostrę reip. fauctoribus: & optimo corde profecta: libenter accipimus: gratias ingentes habemus: & nos: nostrãqꝫ remp. uestræ illustrissimæ. D. obseruantissimã semper fore deferimus: persuadentes nobis: summam huius ciuitatis fidem ac deuotionem iampridem uestræ amplitudini exploratissimam esse. Valete.

Senenses Sicilię Regi. S.P.D. Probauimus semp sapientũ sententiam: q solã uirtutẽ esse ꝓhibebant: quæ ad ueram beniuolentiã inuitet: atqꝫ ad mãdatũ alliciat. Ea effecit: ut. R. Castellanũ Episcopũ: & flagranti cõplectamur amore: & in magno habeamus pretio. Cõstans: & ꝑpetua uiri moderatio ac spectata probitas chariorem illũ reddidit nobis: q̃ generis ratio: & quod nostra sit patria genitus. Laudamus pręcipuã hominis fidẽ: grauitatem: & in rebus gerendis acerrimũ studiũ: summãqꝫ diligentiã. Iuuat nos plurimũ tam apud tuã serenissimã maiestatẽ: q̃ apud sũmi Pontificis beatitudinẽ illũ ualere gratia. Ac tñ & si intelligamus illum apud tuã serenitatẽ ꝓ sua in eam deuotione: atqꝫ obseruantia apprime charũ eẽ: non dubitamus futurum ẽt gratiosiorẽ cõmendatione nostra: quã pro ingenti tuæ maiestatis erga nostrã remp. pietate cognouimus nunq̃ inanẽ extitisse: qua eadẽ mente ac fiducia cõmouti: p̃fatũ. R. Patrẽ & præstãti uirtutis laude uirũ tuæ maiestati enixius cõmendamus: ꝑsuadentes nobis: quos tanto amore iam pridẽ filios cõplexa ẽ tua serenitas: preces nostras: & cõmendationẽ illi plurimũ ꝓfuturã: pollicẽtes quoqꝫ qcqd illi fuerit collatũ gratiæ nobis & huic populo uniuerso gratissimũ fore. Is ipse referet nõ nulla nostræ mandata reipublicæ apud tuam maiestatem: cui supplicamus: ut ita illi credat perinde: ac loquentibus nobis. Vale

Senenses Florentinis. S.P.D. Cum infectis rebus redierint pauloãte Legati q. N. &. N. cõcordiã pertractarent: pactis solũ mensiis induciis ad kal. usqꝫ Nouẽbres: ne ad sedandam eã cõtrouersiã uestræ nostræqꝫ cogitationes uideant inanes: in tẽpore prouidẽdũ censemus. Tẽpus breue ẽ: & cursim labit: ac nisi celeriter occurrat: facillime ueteres discordiæ integrascant. Ne igit fiant nouissima peiora prioribus: qđ nostrũ ẽ: & cõmune putamus desideriũ: eamus obuiã: & qđ iuste iperauitiũ suũ ẽ: conciliemus cõmuni instituto ac remedio eam cõcordiã: & nostros ad iuste ac pacate agendũ ẽt (si opus sit) cõpellamus inuitos. Nos nr̃o officio: & huic salutari opi nullo neqꝫ facto nec labore deerimus. Vos ut idem quoqꝫ efficiatis: uehemẽter hortamur: atqꝫ ut fratres decet: enixius petimus: atqꝫ rogamus ut consilio nostro & opa: q̃ primum & mali semen: & tam futura q̃ præsens cõtentio deleatur. Vestrum ad id expectamus responsum & quidem eiusmodi per quod res tota prospere conficiatur Valete

Senenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Cum supioribus diebus Roma abeẽt tua R. D: super sedimus destinare: quę iam scripte erãt ad eam litteras. Dedimus ad Romanũ Pontificẽ: quarũ cum hisce alligatũ exemplum mittimus. Rem quesumus: expẽdat tua dignatio. Et cum mentẽ nostrã plane intellexerit cui humane salutis: & bene uiuendi ratio proposita est: intercedere dignetur apud Põtificis maximi sanctitatẽ: ut exaudiat tandem preces nostras quę iustitiam: quę honestã securitatẽ: & rectã spectant morũ disciplinã. Quæ qdẽ res impetrata non solũ nostrę reip. ornamento fuerit: sed si cariis quoqꝫ & paricidis magnã abstulerit delinquẽdi facultatẽ. Nec ꝑ crebescet iproborũ audacia. Non dubitamus tuę. R. D. intercessionẽ atqꝫ autoritatẽ plurimũ ualiturã. Quin ẽt paucis ante diebus ꝑ litteras nostras rogauimus nos fieri certiores de eo Ecclesiastico milite q preter morẽ i Ecclesię finibus haud longe a nostro agro uelut hibernaturus demorat. Oramus tuã. R. D: ut & causa & numero plane intellecto & ea omni de re Põtificis ĩtẽtione perspecta fusius dignetur ad nos scribere: & oĩa palã facere: quod eo fidẽtius postulamus: quo magis nr̃a iteresse cẽsemus: & ad cõmunẽ utilitatem pertinere. Vale

Senenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. N. Regulus ante diẽ festũ Assumptionis Virginis ꝑ nunciũ postulauit pecuniã: quã ex conuento quodã patri eius nostra resp. ꝑsoluebat: asserens eam nos quoqꝫ iure sibi debere: simul & censum ac brauiũ deferebat: tam pro decurso anno: q̃ ꝓ instanti: mõ sibi pari ratione pecunię soluerẽtet. Nos quanq̃ multo ante post. N. mortẽ re mature cõsultata intelligebamus oẽm hinc: atqꝫ inde abolitã esse actionem: denuo uiri iustũ tum quoqꝫ afferremus responsum: qd nã iuris esset studiosius exquisiuimus: & cũ ꝑ mortẽ. N. qđ ꝑspicua documenta cõprobant: utrosqꝫ nexu omni ueteris obligationis

liberos esse constet:id ipsum respondimus:multa tamen adhibentes:quæ ad uicinitaté: & amicitiam
seruandã non sectis:q̃ cũ optimo filio ptinerent. Visus ẽ ęgre pati:ut q ualde ad eam pecuniá animũ
applicuerit. Quare & nõnulla ultro uerba nobis:seq; indigna fudit. Nos subiecimus nostrã remp. nõ
teneri:sed quæ iustissima semp sit-ab eo:quod iustũ sit:nullo unquã tempore discessurã. Hæc nos scri
bẽda duximus:ut si qs fortasse qcqnã aliorsus:q̃ res habet:uspiá obloquat:tuá .R.D. quo planius ré
perspexerit:eo facilius patriæ iura tueatur-ac decus: & obstruatur os loquentiũ iniqua: præsertim ue
ro cum & instanti postmodũ solemni nostro rursum miserit. N.q eadẽ repeterent: & brauiũ cuş pro
testatione deferrent:quod cum itidem abnuissemus:scriba rogato cesserunt. Nos & iusta: & quæ ami
corũ lex postulat:iterato respondimus. Hoc uoluimus:nescia ne esset tua.R.D:quę fęlix esto. Rursus
cupimus de milite Ecclesiastico iuxta fines nostros nos fieri certiores. Vale.

SEnenses Papæ. S.P.D. Accæpimus non magno sine dolore-migrationẽ Antonii Cęsa
rini-ciuis nostri: & Canonici Senensis:q litterarũ Apostolicarũ scriptor uiuebat apud
R. Cardinalé:atq; Archiepiscopum nostrũ. Dolemus ĩmaturá mortem hominis in floré
tissima ætate pcipue:cũ semp optimis artibus: & Ecclesiasticis laudãdis exercitationibus
operã dedit. Misereamur infęlicis parẽtis sorté:q cũ octo haberet filios:duos paruo tem
pore amisit:quos habebat ĩgrauescẽtis ætatis pfugiũ & baculũ senectutis:utrũq; uirtute-laude: & an
nis florentẽ: & alterũ iurisconsultũ:alterũ magna quoq; eruditione præditũ. Supsunt sex:tres fęmellę
tres mares pene lactentes. Caret pater præsidio:relicti sunt:q laboré exaugeãt patris-ita:ut pie cũ in
fœlice homine agendũ sit. Nos & naturali in ciues charitate cõmoti: & cõmiseratione simul orbati se
nis duobus tam charis filiis:instituimus illũ tuæ beatitudini misericorditer cõmendare:ut pios in cuş
dignetur tua sanctitas coniicere oculos-& senẽ:ac mæstum patrẽ-ciuem nostrũ benigne: & clementer
suscipere:cui quicquid tua sanctitas contulerit gratiæ:nobis ipsis maxime cordi erit. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Scribimus ad Pontificẽ litteras: & Stepha
num Antonii ciuẽ nostrũ dilectissimũ:qui in tam paruo tẽpore-duobus orbatus sit ĩ tã
florida ætate dulcibus filiis diligentissime cõmendamus. Eundẽ-quæsumus:pro uetere
more ĩ ciues nostros foueat:atq; iuuet tua clęmentia:ut quæ filiũ tam pie suscepit uiuen
tem: & mortuum non deseruit:patrem quoq; soletur suo benigno patrocinio-ac fauore
præsertim apud summi Pontificis sanctitatem. Vale

SEnenses Papæ. S.P.D. Sacram Minorũ religionẽ:quæ una oĩum prima in tota fidelium
cõtiõe: & scã florescit ecclesia: nostra semp coluit ciuitas: & ĩ summa ueneratione habuit
quippe quæ latissime numero propagat:doctrina refulget:maxima deuotione feruet:
& ad tuendũ orthodoxæ fidei sanctũ: & catholicũ dogma plurimũ adiumẽti præstat. Et
q̃uis uniuersus ordo ipse sacratissimus uigeat. eiusdẽ gregis pfessores:qui uulgo de ob
seruantia cognominantur. quãta polleãt ubiq; gratia: & quãto habeãtur ĩ pretio:tua nouit præ cęte
ris sanctitas:cuius gubernaculo: & auctoritate muniti eam retinuerũt:atq; auxerunt uiuẽdi rationẽ:
quã diuus Bernardinus optim9 pater patriæ: & huius ciuitatis alũnus uerbo simul: & exẽplo reduxe
rat. Meruerũt p ingẽti fidei-deuotiõis-& charitatis studio-ab Apostolica sede: & a tuæ sanctitatis præ
decessoribus-quasi uberrimis gratiarum fluentis-priuilegia complura: & multiplicium donorum
largitatem:quod scripta: & Apostolicæ bullæ declarant. Videbitur fortasse uel superuacuum:uel
etiam audax: & certe non neccessarium:eos tuæ beatitudini commendare:qui ipsi per se commen
datissimi sunt:quos inclictis dignitatis gradibus iuuit-fouit:amplificauit tua clęmentia:cuiusq; beni
gnitate: & opera potissimum claruerunt. Nos tamen abundantia amoris: & pro nostræ officio reip.
quæ totum Minoristarum ordinem obseruat: & ob celebritatem Bernadini nominis: quos antea
scripsimus Christi seruos-beniuolentia: & honore prosequitur-filiali reuerentia: & humillimis pre
cibus tuæ beatitudini supplicamus: ut quemadmodum semper consueuit:ita nunc quoq; uel maxi
me in summi Apostolatus fastigio dignetur eorũ instituta tueri: & quę a prędecessoribus sunt adepti:
tanto retinere: & cõseruare uehementius: quanto illi maiorẽ ĩ tua sanctitate fiduciam: & spem suam
collocauerunt:quæ res nobis cũ cæteris fidelibus populis mirũ ĩ modũ placebit:ut tuæ auctoritate
sanctitatis-permaneant-ac roborentur eorum priuilegia. Quę igitur præfati religiosi: & sancti cœno
bitæ a tua beatitudine fuerint assecuti:ascribemus ẽt nobis gratę: & sũmæ charitatis argumẽto. Val.

SEnenses. N. Gardinali. S.P.D. Quoniã magnis uirtutibus magna quoq; debentur prę
mia: & illi magnis afficiendi uidentur honoribus:q in præclara ingenuarũ artiũ exerci
tatione fuerint diutius cuş summa laude uersati:cõmoti igitur opinione:quã firmã ha
bemus de præstanti-ingenio:singulari eruditiõe in Philosophiæ-ac Thæologiæ studiis:
præcipua uitæ modestia. N. ciuis nostri: & Heremitæ. S. Augustini:qui supra etatẽ-ĩ re
rum doctrina: & cognitione pfecit:instituimus eum per nostras litteras tuæ. R.D. diligentissime cõ
mendare:ut propter scientiæ laudẽ:uiri meritũ:nostræ testimoniũ reip. eum iam tãdẽ puehere:atq;
honestate dignet: & bachalarius assummendi impartiri facultatẽ:cum ea honore eruditissimorũ iudi
cio dignum sese præstiterit:ut ea insignitus dignitate-cum religionis decore:studentiũ fructu. & pa
triæ ornamento habeat in nostræ urbis cænobio:atq; cõuentu diuinas litteras legendi. atq; docendi

poteſtatem. Quod & ſi libenter tuam .R.D. conceſſuram confidimus: tñ adhibitis noſtris precibus: non dubitamus multo effecturam libentius: quæ iucunde nobis gratificari conſueuit. Vale.

SEnenſes Franciſco Cardinali Senenſi. S.P.D. Quod tam crebro agamus tuę. R.D. gratias. nõ ſolũ uoluntas efficit: ſed ẽt cõpellit ratio. Nam ſtudiũ: cura: ſumma in patriã charitas quotidie uiget magis & iis diligenter inuigilat: quæ noſtræ reip. ſalutem afferre: decus tueri: cõmodũ augere poſſint. Hæc uero eiuſmodi ſunt: ut pro his nõ agere ſolũ: ſed habere quoq; & quatenus facultas noſtra progreditur ingentes gratias referre debeamus. Comprobamus: & mirifice laudamus Romani Pontificis ad inſtaurandũ ſalutare fœdus: cõſiliũ: ſanctũq; propoſitum: & qd deinceps ea de re agatur ſuccedatq; & cupimus & oramus plurimum: nos pro more certiores fieri. Nos interea: qui nup Magiſtratũ iniuimus: quæ ad noſtram pertinent remp. ut honori atq; utilitati eius conſulatur: in cõſultationẽ adducem9: & qcqd decreuerimus non ignorabit tua. R.D: cuius monitus & grati ſunt nobis & reip. ſalutares atq; ut eodem animo p gatur uehementer rogamus. Felix eſto ſemper tua .R.D.

SEnenſes. N. Cardinali. S.P.D. Legimus: quas pauloante dederat ad noſtrũ magiſtratũ litteras tua. R.D. & quę de Genuenſi claſſe ſcripta ſunt. Res certe, tum magna tum etiã (ut plęriq; autumant) ambigua: atq; recõdita: Sed multa tempus aperit. Habemus tuã grauiſſimã ſignificationẽ & quæ p ſuas lfas indicauit tua. R.D. cui magnã gratias agimus: qd' poſtmodus adiecit p̃clarus uir Petrus germanus tuus: piũ: & fide itelleximus de ſcõ Romãi Põtificis ꝑpoſito ad uer9 iſtaurãdũ fędus. Nã id maxĩe aptũ ſit: & ad cõprimẽdos mot9: oẽs & ad ĩfringẽdũ Barbarũ hoſtẽ. Vtraq; de re qcqd nl' inotuerit nl' ſucceſſerit cupimus oramuſq; nos p tuę. R.D. lfas fieri certiores: cuius ſtudiũ omne i hãc patriã: & ſũma bñficẽtia nũq̃ deeſt. Val'.

SEnenſes. N.S.P.D. Ad ornatũ: atq; ſplendorẽ templi: & huiuſce cathedralis eccleſiæ decus: ſpiritualiter plurimũ uidetur accedere: ſi per ieiuniorũ quadrageſimalia tẽpora ſit: qui doctrina ſanctimonia & auctoritate præſtans euangelizet uerbũ Dei: & ad catholicæ uiuendũ accomodate populũ noſtrũ cohortari poſſit. Claret fama Antonii Vercellẽſis cœnobitæ Minorũ: deq; eorũ familia: q regulare diui Franciſci uiuendi genus conſectantur. Erit grauiſſimũ nobis: ſi p tuam interceſſionẽ a Romano Pontifice iubeatur pręfatus Antonius pro conſequenti quadrageſima in noſtra urbe: & ornatiſſimo templo obire predicandi munus. Petimus fidẽter: q̃ uideant honeſta: q̃ fruſtra nunq̃ a tua. R.D. poſcuntur Vale.

SEnẽſes Florentinis. S.P.D. Dedit proximis diebus Magiſtratus noſter ad uos litteras de re Foianenſi ac Lycinianenſi: expoſuitq; ex parte noſtra noſtrorũq; decretum eſſe: ut ſit Cardinali Papienſi & uni qdẽ iudicandę ac diffiniendę cauſę plena poteſtas: & ut id ipſa a uobis & ueſtris fieret: uehementiſſime hortabatur: qd' & facturos recepiſtis. Putamus opus eſſe mature facto: ut & uilni illorum proſpiciatur & ocio radimaturq; nouarũ rerũ & turbationis occaſio. Igitur petimus rurſum: atq; oramus ut decernatis quę ad eam rem conficiendam: neceſſaria ſunt: & liberum tas pro uobis: q̃ neſtris mandatum: quo pręfinire certũ diem præfatus dominus: & abſoluere cauſã poſſit: ut utriq; uetere hac moleſtia liberemur. Expectamus fieri per ueſtras litteras his de rebus certiores Valete.

SEnẽſes Papę. S.P.D. Cauſę noſtrę in Apoſtolicã ſedem: & in tuam ſanctitatẽ ſummę deuotionis & fidei: tam multę ſunt: ut numerare longũ tam pſpicuę ut repetere ſupuacuũ tam iuſtę: ut ſeruare ſit congruum. Vera eſt noſtra reſpublica: quæ Apoſtolicam ſedem: & Apoſtolici ſanctitatem Pontificis maxime ueneratur & colit. Tuam præcipue beatitudinem: in qua ſpes noſtra maxime ſita eſt: in cuius præſidio & paterna dilectione plurimum noſtra ciuitas conquieſcat cuius una cum tua ſanctitate mens eſt: eadem uoluntas: & cõmune pacis ſtudiũ quã ſemper omni deſiderio expetendã: cunctis uiribus amplectẽdam duximus. Tanq̃ uere ſummũ bonum & humani generis fœlicitatẽ iis adeo tributã. qui ex Deo ſunt. Cum igit nuper intellexerimus tuã ſanctitatẽ. quẽadmodũ Chriſti Vicarium decet: dare operã ad inſtaurãdũ: cõfirmandũue uniuerſale inter Italos potentatus: & populos dudum initũ fœdus: plurimũ lętari ſumus: atq; ob eam cauſam laudamus tuę ſanctitatis ſanctũ ac ſalutare inſtitutũ uere dominici gregis paſtore dignum & ad Barbarũ hoſtẽ arcendũ maxime accõmodatum: Nos: qui ſummã habemus in tua ſanctitate fiduciã: humiliter fidenterq; ei ſupplicamus: ut in hac Italici fœderis uel renouatione uel cõfirmatiõe dignet uſas quoq; aſciſcere & icludere remp. q̃ fidelis & ut deuotiſſima ẽ tuę beatitudinis filia: & Scẽ Romanę Eccleſiæ propugnaculũ ac ſeptũ pacis locũ obtineat: quoad honeſtius fieri poterit: noſq; cũ cæteris Italiæ potentatibus Italici fœderis beneficio frui: & gaudere poſſimus. Aſcribem9 id bñficiorũ cumulo a tua ſanctitate: cui nos: & hãc patriã deuotiſſime cõmẽdam9: Val'.

SEnenſes Franciſco Cardinali Senenſi. S.P.D. Tuis libenter paremus cõſiliis & q prę cęteris pacem expetimus: & Italorũ unanimitatem: ſerio gauiſi ſumus ſummi Pontificis in ſtuuro ad firmandũ Italicũ fœdus initum: ſedente dudũ Nicolao quinto. Cupimus nos quoq; aſcribi: & nominatim noſtrã includi remp. Eo loco: qui pro dignitate conueniat. Scribimus ea de re ad ſummũ Pontificẽ litteras: & nos ſupplicamus admitti. Potiſſimũ

in tua.R.D.spes est:atq; intercessione eius. Actam & si ad nonnullos alios.R.Cardinales perscribimus orantes:ut & ipsi quoq; huic causę adesse uelint:mandatum tamen in tuá.R.D.omne conferuntur quod & cõsignatũ cum his destinamus litteris. Vna hęc imprimis ciuitas nostra:quidẽ sententiatin clusione digna est:quę fuit semper cũ Romana ecclesia necessitudine cõiunctissima nec ab eius unq̃ deuotione desciuit. Mittimus & exemplum litterarũ nostrarũ ad Pontificis sanctitatẽ. Nam cupimus includi nostram ciuitatẽ:& eo qdem loco:ut salua eius sit dignitas:t & ita includitur cum cœteris Italię potentatibus beneficio Italici fœderis perfruatur:& gaudeat. Liberum mádatũ:& absolutũ ẽ:nec dubitamus ita effecturam tuam.R.D:ut nulla hæc respublica obligatione detineatur. Vale

Enenses Cardinali Theanensi.S.P.D. Gratissimũ fuit nobis:qd' tuo noĩe exposuit:& ostensis litteris declarauit pclarus uir Petrus germanus tuus de instauraoẽe siue cõfirmatione Italici fęderis:quã sanctissime meditat̃ Ap̃lica sanctitas. Cupimus & nostrã in illo exprimi:& nominatim includi remp. Proinde uahes enter Oramus tuam.R.D:ut ad id uotum assequendum dignetur efficacem eius intercessionem apud summũ Pontificem: & quam benigne obtulit:operã adhiberet qua de re scribimus ad eius beatitudinem litteras: supplicantes:ut dignetur nominatim hanc includere remp. ut pro nostræ ciuitatis dignitate cũ cœteris Italis potentatibus: Italici eius fęderis beneficio gaudere possimus. Scimus quo studio faueat semper tua.R.D.huius cõmunis patriæ saluti:& dignitati. Ea fiducia petimus:oramusq; tuam benignitatẽ:ut ad inclusionẽ ip̃am studium:atq; operam conferre uelit. Mandatum mittimus ad.R.Cardinalem Archiepiscopum nostrum:ut libera sit exequendi facultas. Vale.

Enenses.Cardinali.S.Sixti.S.P.D. Nihil maius nihil sanctius excogitare potuit:atq; efficere summi Pontificis sanctitas nec fidelium generi tantopere salutare:q̃ quod sapienter ac laudabiliter nuper instituit de instaurando Italico fœdere. Qua una certe ratione Christianæ reip. incolumitas:& catholicæ fidei decus facillime conseruari possit. Mirifice laudamus hoc diuini pastoris opus:quod ille secundet:cuius uices in terris gerit. Cuius uero sit nostra resp. & cõmunis patria imprimis studiosa pacis: Apostolicæ sedis ac summi Pontificis obseruantissima:cum sc̃a romana ecclesia uno semper uiuens spiritu:cum qua merito fide:& amore multo etiam magis:q̃ finibus iuncta est:optamus & nostrã ciuitatem in id fędus expresse ac nominatim includi:& ita per nostras litteras supplicamus Apostolicæ pietati tuam.R.D.obsecramus:tquæ huius cõmunis patriæ dignitatem nobiscum una & salutem ac tranquillitatem tueri debet:ut ad eam inclusionem dignetur suam perbenignam operam adhiberet:ut admissi in eius fœderis locum pro nostræ reipublicæ dignitate congruentem cum cœteris Italis potentatibus tanti boni commune ac beneficio perfruamur:quod ut fieri absolute possit mittimus ad.R. Cardinalem Senensem Archiepiscopum nostrum liberum plenumq; mandatum Vale.

Enenses Florentinis.S.P.D. Antonium & Iacobum:quos uestris nobis litteris cõmendans:quẽadmodũ & cœteros ciues uestros oẽs uehementer diligimus. Ita enim mutua postulat beniuolentia nostra ac fraternitas. Cupimus igitur eorum semper utilitatibus rationibusq; prospicere. Cumq; partim in nostro agro partim ĩ finitimis Pitiliani pascuis illorum pascantur greges:t linq; inter nostram remp. & Pitiliani Comitem:magnificus Nicolaum Vrsinum pacata ac tuta omnia:certo scimus:nihil prorsus a nostris damni illatum iri:& habitum iri gregis eorum optimam rationes:ut merito ciues nostri bono:atq; ocioso animo esse debeant:præcipue uero pro nostre ueteris ac firmissimæ amicitię iure. Valete.

Enẽses Nursinis.S.P.D.Cum Prætorem gerat præsenti tempore Nursinę urbis clarus Eques:& dilectus ciuis noster Andreocous Cinuzius:instituimus:atq; ita pollicemur: & publicam fidem damus:t nullo modo pro eius futuro sindicatu:& faiano eius Præturæ & Magistratus quouis tempore aut prædictæ Magnificæ cõmunitati aut alicui indiuiduę personę ciuiiuel alteri ullam prorsus nos illaturos molestiam nec interceptiones aliquas:aut sequestrationes quascunq; siue reales:seu personales concessuros atq; ita per has nostras litteras uobis exploratã hãc nostrã deliberationem ac fidem esse uolumus: nostrorum sigillorum adiecto robore. Valete.

Enẽses Florentinis.S.P.D.N.uestri agri homo famulabat̃ dilecto ciui nostro Laurẽtio Petri filio:q has nfas deferet litteras. Fefellit eũ. N. & ciã fugã arripuit: & qd' indignius facinus uideri debet:abduxit in itinera duo asinos:t & res nõnullas ptere alias. Que qdẽ turpiter iprobi audẽt:& utrisq; nfũs molesta ẽe cõsueuerũt. In qbus:q forte acciderint: cõmune studiũ:atq; officiũ adhibere uicissim cõsueuimus. Quare uenit ipse idẽ Laurentius:ut auctoribus uobis iussũ assequat̃. Rogamus igit̃ ut cui fauet iustitia faueat:& p suo mos ufa humanitas. Quod gratum erit nobis uicem redditum: officii quotiens accident usus. Valete.

Enenses Cardinali Papiensi S.P.D. Cum summa iucunditate accepimus Sũmi Pontificis Sanctitatem ad instaurandum Italicum fœdus animum atq; operam conuertisse: quo fieri nihil melius:nihil salubrius potest:nec uel ad tuendam religionem:et uel ad cohibendam Barbari hostis immanitatem omnino accommodatius. Diuinum consilium:sanctũ propositum:mirandum in modum laudamus:& qui præ cæteris pacem &

tranquillitatem amplectimur: Apostolicam sedem colimus: & qui illi præest: præcipue ueneramur: cum sancta Romana ecclesia tam amoris uinculo q̃ agrorum finibus iungimur: atq; uno cũ illa spiritu uiuimus: cupimus in Italicũ fœdus nostram quoq; ascribi & includi remp. & cõmunem patriam Damus ob id ad beatitudinẽ Pontificis litteras. Oramus tuã. R. Dominationẽ: ut ad eam rem ipsam intercessionem & diligẽs studiũ adhibere dignet: ut nos quoq; una Italici fœderis beneficio perfruamur: ad quod rite exequendũ precamur diligenter incumbat tua benignitas: Mandatũ mimmus ad R. Cardinalem Archiepiscopum nostrũ: Vale.

SEnenses Cardinali Rauennati S.P.D. Mirifice nos delectat sanctũ Sũmi Pontificis institutum uere inspiratũ a Deo: cuius uice fungitur ad redintegrandũ Italicum fœdus: per quod maxime religionis christianę piculo eatur obuiã: & salubriter fideliũ generi consulat. Ingenitum ẽ nobis & nostræ ciuitati pacis studium. Sanctę Romanæ ecclesiæ & huius reipublicæ incolumitas uno discrimine agitur. Fuit hęc patria obseruantissima semp Apostolicæ sedis ac Romani Pontificis. Qui nũc fęliciter sedet: iustis de causis uere affectus ẽ nobis. Apud eius Sanctitatẽ plurimũ ualet auctoritas tua & gratia. Scimus tuã. R. Dominationẽ huic ciuitati saluti eius & honori nunq̃ defuisse. Eam igitur uehementer oramus: ut in hac Italici fœderis confirmatiõe ita efficere & apud apostolicã intercedere Sãctitatẽ: ut quod maxĩe iustũ putamus: nostra quoq; pro suo merito includatur: ac nominatim exprimat respublica: ut qui pacẽ imprimis amplectimur: cõmunis boni & uniuersalis fœderis beneficio cũ cœteris Italis Dominãtibus perfruamur: ad quod rite conficiendũ facultatem & mandatũ in. R. Dominũ Archiepiscopũ nostrũ plenũ liberũq; cõtulimus. Hanc igitur tuæ. R. D. causaʒ optimo huius patrię patri diligẽtissime cõmẽdamus. Vale.

SEnenses Cardinali Reatino S.P.D. Magnã cepimus uoluptatem de Sanctissimi Pontificis diuino consilio ac salutari instituto ad Italicum instaurandũ fędus. Nam ea res imprimis sanctę Romanę ecclesiæ incolumitatem & catholicę religionis conseruationẽ & spem certissimã pollicetur: ac tutissimũ aduersuʒ Christiani nominis hostes præsidium. Nostra respublica pacẽ semp & unanimitatẽ amplectitur: & cunctis humanis rebus anteponit. Maxime semp Apostolicam sedem & summi Pontificis beatitudineʒ ueneratur. Inconcussam illi semper obedientiam ac fidẽ præstitit. In tuæ. R. Dominationis intercessione: quæ præcipuo hãc patriam amore prosequitur: uehemẽter confidimus. Eam igitur enixe oramus: ut in hac Italici fœderis confirmatione efficiat: ut nostra quoq; includatur respublicã: & pro merito suo cõgruentem locũ assequatur: ut cũ cęteris Italiæ potentatibus uniuersalis fœderis beneficio gaudere possimus: pro quare assequenda mittimus. R. Domino Cardinali Archiepiscopo nostro mandatũ: ut iustũ petimus: ita & fore cõfidimus: tua præsertim interueniente clementia: Vale.

SEnenses Cardinali sancti Sixti S.P.D. Quod fidenter scribamus: tuę. R. Dominationis benignitas fiduciam præbet: & in hãc cõmunẽ patriam & in nostros oẽs uera perspecta dilectio. Ioannes Antonii modestus Sacerdos & nostræ ditionis homo ab Ordinario Suanensis dyocesis Telamonis parrochialẽ Ecclesiam impetrauit a parrochianis omnibus: quibus Sacerdotis probitas nota ẽ: unanimiter delectus: & a Suanẽsi deinde Episcopo confirmatus. Est Ioannes ille ipse Sacerdos p suis integris moribus charus nobis: Telamonio populo apprime dilectus: ex eo ipso oppido oriundus. id mari proximũ ẽ: ubi & portus cunctis nautis celeber. Locus suspectus aduenis minime cõmittendus. Oramus tuã. R. Dominationẽ: ut intercedere dignetur apud Sũmi Pontificis Sanctitatem: quatenus Ioannes ipse homo noster peregrino homini præferat: & uoto populi illius: supplicationi nostræ: & firmiori oppidi eius securitati a benignitate Pontificis planissime consulatur: quod accedet ad multorum beneficiorum cumulũ: Vale

SEnenses Cardinali sancti Sixti S.P.D. Vt sæpe tuæ. R. Dominationi gratiam persoluamus: efficit multorum beneficiorum benigna collatio. Itaq; cũ intellexerimus Siluestrũ Montuccium ciuem nostrũ benigno fauore adiutum a tua. R. Dominatione: quas per litteras agimus: animis quoq; maiores habemus gratias: & pro uetere nostra fiducia: quam intelligimus a tua. R. Dominatione dari nobis: etiam Dominicũ Montuccium Siluestri ipsius fratrem germanũ in suis negociis diligentissime cõmendamus. Ac placebit nobis plurimus: si (ut certo speramus) nostrã senserit cõmendationem perefficacẽ fuisse. Est enĩ Dominicus quoq; ex his: q nostrã regunt remp. admodũ charus nobis: q tuæ. R. D. oĩa gratificari cupimus. Vale.

SEnenses Duci Ferrariensi S.P.D. Sumus fortasse cunctati nimis diu respõdere iis: quæ de præclaro Equestris dignitatis uiro & Iuris probe consulto. N. scripta sunt. Id fuit certe causę: quod cupidi ac supra modũ auidi gratificãdi tuę Illustr. Dñationi: quã pcipuo quodã amore & itima charitate cõplectimur: sed & illũ affheet honoribus: q cũ suis laudibus sit tantope tuę Illustriss. Dñtioni charus nõ põt nobis nõ eẽ charissim9. Experiebamur oĩa: si forte darẽt ulla ad Pręturã assequendã facultas. Verum ita leges atq; ciuitatis habẽt instituta: qbus nos parere necesse ẽ: a qbus discedere nullo mõ ẽ oblata ratio: ut pter mẽtẽ nostrã psenti tẽpore tabellariũ cũ his lris dimiserimus: nõ sine maxĩa aĩorum molestia: qđ ea nũc fieri nequaq̃ potuerint: q̃ certe cõmuni desiderio optabam9. Q đ uera & pbatissima Fraternitas postulat. Tua illustriss. Dñatio corda spectabit & studiũ: nos uero obseruabimus tpũs: & quod p disciplinaʒ ciuitatis licebit:

pro uirili noſtra nõ obliuiſcemur eius:quẽ intelligimus diligẽtius cõmẽdari. Siquidẽ mens noſtra ẽ: cunctis in rebus ſummã præſtare beniuolentiã. Italicũ fœdus:de quo feriendo Romæ agebat:interpellari:ſcimus non latere tuam illuſtriſſimã Dominationẽ. Obſeſſi Volaterrani oppugnant:ſed nondum expugnantur:Noui eſt aliud nihil. Vale.

SEnenſes Maſſano Epiſcopo.S.P.D. Bene de patria meritis gratias libẽter perſoluimus. Plurimũ nos delectat optima iſthęc uoluntas:& habere apud Sũmi Pontificis ſanctitatẽ eiuſmodi interceſſorẽ plurimũ gaudemus. Deũ quęſumus:ut.R.tuã paternitatẽ & maiorem indies & glorioſiorẽ efficiat. De controuerſia Maſſana cum .N. nihil quod ſcribamus opus ẽ. Neq; n. putamus tui Epiſcopatus intereſſe. Sed aderit in tẽpore tua R.P. & coram poterit his de rebus haberi ſermo. Pergat:oramus:tua.R. paternitas & cõmunẽ iuuare patriam & ueterem ac maximã in eam beniuolentiam indicare. Vale.

SEnenſes Frãciſco Cardinali Senenſi S.P.D. Binę literæ eodem nobis redditæ tempore perq̃ gratæ extiterũt:duplex pactum opus:quod ſalutare admodũ certe q̃gratiſſimus. Nuſquã deeſt uere amantis patris officio tua benignitas:cui ut & crebras & ingẽtes agamus gratias:ratio efficit: & multorũ beneficiorũ memor animus. T.R.D. ad proſequendum cohortari:nihil eſt aliud q̃ incitare ſponte currentẽ. Iam iam Iter Romã arripit Nicolaus Seuerinus Legatus noſter. Cæteris de rebus corã uerba faciet. Vale.

SEnẽſes Procuratori Ciſterienſis ordinis S.P.D. Quoniam putamus.R. paternitatẽ tuã noſtrã amare remp. quandoquidẽ nos tuã uirtutẽ ac dignitatẽ magnifacimus:uiciſſitudo amoris poſtulare uidet:ut & uiciſſim cũ fiducia poſtulemus:quæ ſint nobis grata futura. Filios ac fideles noſtros cõmunitatẽ ac populũ oppidi Abatię ſancti Saluatoris uehemẽter diligimus. Cupimus illos plurimũ iuuari. Oramus igit tuã.R. paternitatem:ut omnibus in rebus eoſdem humaniter ſuſcipe & benigne tractare uelit intercedentibus nobis:ut tua opa ac fauore etiã a uenerabili patre Abate monaſterii ſancti Saluatoris tui ſacri Ciſterienſis ordinis:quæ iuſta & conſueta ſunt:planiſſime conſequant. Erit id nobis q̃gratiſſimũ:q putamus conferri nobis:quæ in filios noſtros liberaliter conferunt. Nos uero:ſiquid ẽ quod agendũ cenſeat tua R. paternitas & honori utilitati & cõmodo eius futurũ ſit:libẽter efficiemus: & reperiemur ad tua beneplacita ualde propenſi. Vale.

SEnenſes Papæ S.P.D. Alias tuæ Sanctitati cõmendauimus cauſam.N. ciuis noſtri:quẽ & ob generis claritudinẽ: & multo magis propter ſummã modeſtiam eius ac uirtutem uehementer diligimus. Is habet non nulla iura:quæ ſibi ab Apoſtolico ſiſco debentur. Supplicamus tuæ Beatitudini:ut cauſa plane cognita:quam Caſtellanus Epiſcopus dilucidius explicabit:dignet clemẽter exaudire iuſta petentem:quod impetrare facillimũ eſt ab eo:quo auctore ubiq; terrarũ iuſta ſeruantur. Vale.

Patentes Litteræ.

DOminos:Principes:fratres & amicos noſtros rogamus:ad quos hę noſtrę peruenerint litteræ: Subditis uero noſtris ac municipalibus imperamus:atq; edicimus:nos:qui Senenſi præſumus reipublicæ: ut perſpecta uirtute & maxima multarũ rerum peritia.N. Aegyptii:q per hæc tempora cũ cætera uaga Aegyptiorũ gẽte luſtrat Italiam: & orbẽ circuit:eum ipſum.N. liberaliter ſuſcipiãt:humaniter tractent: & magna beniuolẽtia pſequantur: & tam ipſum q̃ comites eius libere quacũq; ire pmittant cũ pſonis & rebus ſuis oĩbus omni moleſtia atq; impedimẽto ceſſante: & abſq; ulla ſolutione pecuniæ. Nã dici uix põt:quãta polleat induſtria: & multarũ atq; incredibiliũ rerũ tum notitia tũ etiã exercitatione. Erit omne in ipſum ac ſuos collatũ beneficii genus gratiſſimũ nobis:qbus nihil põt eſſe iucũdius q̃ uirtutẽ & induſtriã noſtrorũ hoĩum in lucẽ prodire: & premio atq; debitis honoribus affici. Valeant:q legerint.

SEnẽſes.N.S.P.D. Copulat charitas:quos etiã longa diiungũt ſpatia. Ac nos qdẽ Magnificentias ueſtras uehemẽter diligimus: & quemadmodũ ſuadẽt amicorũ leges:cũ fiducia petimus:quæ iuſta putamus.N. quidã noſter & curã equorũ gerẽs credidit pecunias.xviii. aureos.N. notario & ciui ueſtro:quẽadmodũ pſpicua documẽta declarãt: & cyrographũ manu eius:cui credita pecunia ẽ:abnegauit facet:qđ iuſtũ erat:atq; pecuniã ſolue recuſauit. Supſũt illius heredes. Ab his petit pfatus.N. ius ſuũ. Oramꝰ uſas Magnificẽtias ut re dilucide cognita ac ueritate pſpecta p ſua Iuſtitia iubeãt homini nſo Iuſtitiã cũ uſo fauore miniſtrari:q ſ q̃uis honeſtũ ſit:tñ gratię aſcribemus:parati hæc & maiora uſo ſtuitu libẽter efficet. Valete

SEnẽſes Cardniali Reatino.S.P.D. Scimus tuã.R.D. maxime improbitatẽ atq; iniuſtitiã execrari: & magno ſtudio meri:q iuſta petunt.N. cuipiam:q nup cũ ſtrenuo Luca Reatino uiuebat.N. noſter:qui equos uectores alit:Equum cõmodauit pretio:accepit:abiit: & nũc præter Equum retinet.N. ipſe:atq; (ut accepimus) ad Reatinã ſeſe urbem contulit. Damnũ inops uir patitur:q Equi uectura familiã nutricat. Oramus.T.R.D. ut dignetur efficere ſua benigna interuentione:ut Equum & ius ſuũ homo noſter aſſequat:quod & iuſtum erit & nobis etiam gratiſſimum.

SEnenses Antonio Vercellensi Sacri ordinis Minorum Euãgelicæ ueritatis egregio Concionatori. S.P.D. Iampridem magnifacere cœpit nr̃a ciuitas & hic populus tuã doctrinam: uitæ integritatẽ: & in annunciando uerbo Dei miram ac præclaram exercitationem. Cupimus autem ob eam causam uos in proxime futura Quadragesima in nostra urbe affuturum: & in religiosissimo atque ornatissimo templo eius: quo ciues plerique & populi turba conueniunt: euangelizare Saluatoris oracula & diuinæ legis mandata. Quod non nisi doctissimis uiris & quorum spectata uirtus ac peritia sit tribui minus consueuit. Credimus ad id summum Pontificem ad te dedisse litteras. Hortamur igitur te: ut libẽter eam prædicationis prouinciam suscipias: & in tempore uelis adesse. Cuius rei tuum expectamus responsum: quod futurum putamus pro uoto: ut populi nostri deuotioni ac saluti facillime consulatur. Vale.

SEnenses Cardinali Papiensi. S.P.D. Qui finem spectamus litis: certum est nobis nihil prætermittere: quod expeditiorem ac faciliorem uiam præbeat: præsertim uero quod ex tuæ Reuerẽdissimæ Dominationis uideatur sententia. Quare ad Baldinum damus litteras: iubentes: ut quoad fuerit opus: non assistat solum: sed tuis ubique pareat iussibus. Causam Iacobinorum ad Senatũ retulimus: iam satis ꝓ uoto affecta ẽ: & mox reddemus confectam. Profuit illis imprimis tuæ. R. Dominationis cõmendatio: cuius quanti & iudicium & uoluntatẽ faciat nostra respub. nemo ẽ: q nesciat. Vale.

SEnenses Florentinis S.P.D. Nihil difficile est iis: q uere amant: & suopte ingenio iustitiam cõsectant: persuadere: quę iusta sunt. Florius & Petrus Paulus quippiam ex Plegario uestri agri accolæ causam intendũt Petro Antonio Dominici filio Sarteanensi municipi nostro: & uelut creditores superioribus diebus coegerũt: hoiem nostrũ ad depositum dandũ & præter ius: pręterque æquum & bonũ: penes quẽ depositum ẽ: ad persoluendum argentum compellũt: quod reus minime se debere profitet. Cupit ob eam causam cũ actoribus rationẽ ponere. Quod nostra quidẽ sentẽtia iure negari nemini põt. Implorat igit uestrã opẽ: ut uestra humanitate pateant utrorumque iura: ut ꝓspecto uero: neutris fiat iniuria. Q d tã & si æquũ cẽseamus: nihilo tñ minus apponemus & graueę. Valete.

SEnenses Sũmo Pontifici S.P.D. Cum intellegamus tuã Beatitudinẽ uere nostram amare remp. & ciues eius paterno semp amore complecti: fidenter & qua filios decet: humili prece tuæ Sanctitati eos præcipue cõmendamus: quos in nostrorum numero magnis & ingenii & doctrinæ laudibus præstare cognouerimus. Proinde Alexandrũ Aringheriũ claris natũ parentibus: Iuris Doctorẽ: q inde usque a paruulo in præclara bonarum artium exercitatione uersatus ẽ: & cũ morum grauitate summã permiscuit eruditionem: cũ ad Clerum & ad sacerdotii dignitatẽ intendat: cupimus iuuari nostris precibus: qbus cõmota tua Sãctitas & ipsius uiri inducta merito: si dignabit & cõmõ & honore: afficet plurimũ uniuersæ huic ciuitati placebit: & accipiet dubio ꝓcul etiam magni beneficii loco. Ita ꝑ si quod in nostra ditione beneficium uacare contingat: in quo simul & dari Alexãdri ipsius uirtuti premium: & per eius uirtutẽ beneficii dignati satisfieri possit: supplicamus deuotissime tuę Beatitudini: ut huc ciuem nostrũ & charũ nostris omnibus clementer suscipere dignet: & in beneficio conferendo exaudire nostras preces: & Alexandrũ imprimis cõmendatũ habere: de quo ea est ciuibus nostris firma spes: ut patris respondeat laudibus: & honoribus dignus ciuis facile uideri possit. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S.P.D. Diligimus mirifice pp uirtutem & doctrinam ac probatissimos mores Alexandrũ Aringherium Doctorem pro ætate ingenio: eruditione & sapientiæ laude præstantem: & eum cupimus uehemẽter & cõmodo & honore iuuari. Confidimus plurimũ in tuæ. R. Dominationis benignitate: quam oramus ut apud Sũmi Põtificis Sanctitatẽ dignet eum ipsum Alexandrũ ciuem nostrũ dilectũ imprimis etiam facere gratiosiorẽ: & si quod beneficium uacare contigerit: in quo & uirtuti eius uiri: & expectationi nostræ satisfieri possit: ita intercedere: ut mereat tanto adhibito patrocinio optatũ nostri uoti effectũ ciuis noster consequi. Est. n. filius certe claro dignus patre: & q paternã laudẽ facillime cumulare possit. Vale.

¶ Patentes Litterę.

NOs qui diuino numine disponente summũ Senensis reip. gerimus Magistratũ: uniuersos ciuitatũ Rectores ac Principes populorum etiam atque etiã oramus: at subditis nostris edicimus: ut nostra cõmẽdatione clarum uirũ. N. ac spectabilẽ Equitẽ amice atque honorifice tractare uelint: & liberũ sibi cũ suis comitibus (dũmodo nec hostes sint: nec exules nostræ reip.) accessum ac recessum prębeant: quocũque gentium iter illis agendũ sit. Quod certe nostro Magistratui & populo Senensi gratissimũ est futurũ. In quarum rerum testimoniũ has patentes nostras fieri iussimus: & sigillorum nostrorum munimine roborari. Valeant: q legerint. Datum in nostro palatio die &c.

SEnẽses Regi Neapolitano. S. In re. N. eum nostra Republica accepimus & quæ sæpius a tua Maiestate scripta sunt: & quæ prudentis Ioannis Trochuli Scribę: & familiaris eius exposita uoce. Ea uisa est Senatui ac pplo nr̃o grauior: nõ mõ: qa nulla nr̃a ciuitas obligatione teneret: nec: quæ cũ patre pacta erãt: filio stipẽdia deberent: uerũ etiã quod ita

se gesserit: & nõnulla præterea. N. adiecerit: quæ a Iustitia/moderatione/tranquillitate aliena uiderentur: quæq; tollerare/nihil est aliud/q̃ licentiam laxare indigna audientibus: quod putamus nequaq̃ tuæ Maiestati probari: quæ una nouit imprimis/parcere subiectis: & insolentes debellare. Neq; enim æquo animo ferendum uidetur: si qui impares sunt/alios iniuria lacessunt. Nostra uero Respublica quæcunq; obtinet: ea belli iure/& legitimo quidem atq; optimo iure obtinet: quod tuæ Maiestatis sapientiam nequaquam ignorare arbitramur. Sed non est ea scribendi locus. Nihil igitur mirum uideri debet: si librauerit omnia diligentius Senatus noster: quippe multa erant: quæ causam perdifficilem redderent. At uicit cæteras rationes: & si multæ & graues erant: nostra in tuam Maiestatem obseruantia/ac fides. Pepigimus autem potissimum tuæ Serenitatis intuitu cum. N. quæ ex tuæ Maiestatis sentẽtia esse cognouimus icta fędera hæc referet: rei series/ac singillatim omnia scitus Ioannes ipse Trochulus: qui & mentem nostram/& rem omnem rite percallet: explicabit ordine. Operam dabimus: ut non in hac re solum: sed in cæteris quoq; omnibus summam tua Maiestas populi nostri deuotionem perspiciat. Eam obsecramus: ut corda ipsa & optimam nostram metiatur uoluntatẽ. Quod si forte uideamur cunctati longius: causam dedit. N. q rebus iam transactis scrupulum iniecit. Vale.

SEnenses Regi Neapolitano. S. Nos: qui tuam Maiestatem colimus: consiliis eius libenter acquiescimus: pacem tuemur: præclarũ diligimus. N. genus. Icta fœdera/rei seriem mentem nostram & ordinem oẽm probe instructus poterit fusius coram explicare Scitus ipse Ioannes Trochulus: quod si serius factum uidetur: tribuet tua Maiestas. N. qui uel iam transactis rebus scrupulum adiecerit. Nos tamen nihil ob id quoq; ĩmutati tuæ rationem Maiestatis rebus cæteris præferre instituimus: apud quos in illam sincera est/atq; explorata fides. Sed dum ea cum Ioanne Scriba agerentur: interueniens clarus Eques & tuæ Maiestatis Legatus excellentissimus Antonius Cicinellus/eius nomine nostrum salutauit Magistratum: & iucunda nunciauit nobis: agi præclare cũ tua Maiestate: ac toto eius splendidissimo genere: conualescere Illustrissimum Federicũ: florere Regni opes/atq; fortunas: cumq; his bina pacta sponsalia: atq; inter prę clarissimos Italiæ Principes arctioris uinculi glutinum necti: & nobis uere gaudemus: & uobis ex optimis animis gratulamur: existimantes ea fore omnia ad stabiliorem pacis atq; ocii firmitatem: & tuę Maiestatis maiorem illustrationem gloriæ. Atq; ut ita prospere cedant: sint tibi fausta & læta omnia: annuat ille/quæsumus: a quo omnis potestas est: atq; manant omnium bonoꝝ genera. Nos ob eam tantæ iucunditatis participationem agimus: & habemus q̃maximas gratias tuæ Maiestati: quam uelut optimum auctorem pacis/& nostræ ciuitatis beneficentissimum patrem: summam tueri fœlicitatem uehementer optamus. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Freq̃ẽtes & perbenignæ tuæ. R. Dominationis litteræ: ut eam frequenter collaudemus: & ingentes agamus gratias: nos inducunt: quod & iucunde facimus: quemadmodum grata habemus semper: quæ scribuntur ab ea: & quoniam studio omni patriam iuuat: & hanc tuetur Rempublicam. Idcirco facile patietur: ut si eius/quotiens opus acciderit: fauore/consilio/opera fidenter utamur. Commendauimus sępius tum uoce/tum litteris causam. N. Domini. Nouit tua. R. Dominatio q̃ nostrę intersit Reipublicæ/eum ipsum habere concordem: & non abalienari a nostra ciuitate illius animum. Nouit eius ingenium: & quantam habeat ille in nostra Repũblica fiduciam: q̃ firmiter opinetur ualere apud tuam. R. Dominationem nostras preces: & totius ciuitatis studiosam cõmendationem. Non erit tibi difficile/ad causam recte moderandam/accommodatam reperire rationem. Quęsumus igi͡t: ut & patriæ commodo/& optimis ab iis adducta rationibus/excogitare dignetur tua. R. Dominatio uiam eiusmodi: per quam in causa. N. utriq; parti recte & commode consultum uideatur: si nihil tam difficile est: quin quęrendo inuestigari possit: ei præsertim: qui consilio/sapiẽtia/ac ratione præstat & usu. Placebit plurimum uniuerso huic populo: si intellexerit. N. Dominus: & se a nobis non uulgariter cõmẽdatũ: & per nostram intercessionẽ apud. T. R. Dominationẽ gratiam assecutum. Vale.

SEnenses Regi Neapolitano. S. P. D. Maiestatem tuam æqui/ac recti seruantissimam: sed & uere paterna charitate nobis affectam: nõ dubitamus fidẽter rogare: & ei filiali fiducia commẽdare nostros: quos charos habemus. Franciscus Angeli Crassetanus dilectus fidelis: cui has litteras dedimus: dicit se Magnifico atq; excellẽtissimo Domino. N. credidisse nõnulla: pro quibus uis quędam sibi pecuniarum debetur/aurei circiter. ccc. Vir bonus est: & inopia premitur: & ius suum petit: quod reddendum sibi a præfato. N. propter probitatem/ac uirtutem suam confidimus. Sed precamur tuam Maiestatem: ut auctoritatem quoq; suam ac benignũ auxilium adhibere dignetur: quo redeat iu͡ri compos factus: q etiã propter necessitatẽ repetendæ pecuniæ/nõ sine graui incõmodo/longi itineris laborem suscepit. Sed diligentissimæ tuæ serenissimæ Maiestati nostrã Remp. & statũ cõmẽdamus. Vale.

SEnenses Patrimonii Gubernatori. S.P.D. Gratũ fuit nobis intellexisse hominẽ nequã & homicidam .N. quendam uestratem incidisse in manus tuorum: ut qui recenti cęde pollutus est in oppido nostro Cellarum: & ulteriora facinora impudenter se patraturũ minabatur: dignas suis facinoribus pœnas luat: quæ qualia sint & q̃ multa ab eo commissa & compertum est: & enarrare superuacuum. Quod igitur diuina disponente iustitia & tuorum laudando ministerio hactenus factum intelligimus: cum seruetur is malefactor custodia & uinculis: tuo quoq; iussu oramus: ut mature conficiatur: & subiiciatur tua iubente. R. Paterni tate paricida .N. iusto iudicio: ne & ipse posthac malefaciat: & cęteri ab improbitate & iniuria deterreantur exemplo. Erit gratissimum nobis: qui tecum una iustitiam & rectam uiuendi rationem seruari cupimus: Vale.

SEnenses Græcis extorribus. S.D. et fortunam meliorem exoptant: ac sedes quietes. Scitis: quæ nobiscum egerimus: q̃q; libenter lętisq; animis assensi fuerimus uotis ac postulatis uestris. Probe nouistis Senatus nostri & populi huius optimam uoluntatẽ. Communi consensu conuenimus: ac fędera pepigimus. Quorum exemplũ mittimus: quem admodum per uestras efflagitastis litteras. Nos constantes erimus: fidem summa cum beniuolentia præstituri alacriter expectantes uestrum ac uestrorum aduentum: quos præcipuo studio ac summa excipiemus lætitia: nec usquam aut officium nostrum: aut fides deerit: cuius seruantissima est nostra Respublica. Experiemini nos amice in uestrum præclarum genus: ac benigne affectos. Superest: ut ipsi quanto fieri possit: maturius uestrum celeretis aduentum. Nam uniuerso huic populo optati uenietis. Simul legare placeat ad nos quempiam cum mandatis uestris: qui rata habeat uestrorum nomine: solemni ritu: quę acta nobiscum conuentaq; sunt: quod merito iure nos facturos recepistis: quod ut iustum uidetur: ita erit perq̃ gratum nobis: quibus & ad nos uestra profectio & uitæ consuetudo erit sane periucũda. Illustrem Dominũ Annam & uestros oẽs saluos esse ac fęlices optamus: Valete.

SEnenses Sũmo Pontifici. S.P.D. Cum haberent Castrileonẽses subditi nostri sua quædam armenta in nostris pabulis non longe ab Ecclesiæ finibus nõnulli milites: qui castri & Patrimonii agro hibernant: ingressi nostros fines: compluria ex eis armentis pecora abegerunt: partim autem ex iis cęsa sunt ad esum: partim inciderunt in manus Dohanerii Patrimonialis. Non possumus non dolere: cum intelligamus nostris & uim & damnum inferri: nec dubitamus iniustum omne præter mentem tuæ Sanctitatis fieri: atq; iniurię auctor ẽ. Tria igitur supplices tuam beatitudinẽ oramus: q̃ nostra sententia iure nos a tua iustissima Sanctitate impetrare liceat. Primum: ut pro cęsis pecoribus ab illatoribus rependatur æquum pretium iis: qui iacturam passi sunt. Deinde ut ea animalia: quæ penes Dohanerium sunt recepta: confestim ac libere restituantur. Neq; enim satis honeste pro singulis illis ab eodem Præfecto Patrimonii singuli aurei reposcuntur. Postremo: ut tuæ Sanctitatis iussu atq; edicto moneant tam milites q̃ cæteri omnes: ita demum uiuant: ut rapiendis rebus abstineant: nec tale aliquid posthac fiat. Quæ tam & si iure nobis peti uideantur: apponemus ea tamen gratiæ: & quæ multa quottidie conferuntur beneficiorum cumulo. Vale.

SEnenses Perusinis .S.P.D. Percrebuit apud nos Magnifici Domini Fratres & amici nostri charissimi uestras Dominationes nuper instituisse: ut ad Clanas nouã Turrim construant e regione eius: quæ nostræ ditionis est. Ea res nobis non mediocrem admirationẽ peperit: Nam a uestræ amicitiæ iure & nostræ mutuę beniuolentiæ necessitudine aliena uisa est. Nos autem id nobis iampridem persuasimus omnia & ęquitatis & amicitiæ iura a uestra Dominatione illęsa semper atq; inuiolata seruari. Nos uero ob eam causam maluimus semper uestris obsequi studiis q̃ nostris commodis inseruire. Itaq; cum aliquando decreuissemus nouum pontem alio itinere ad Sarteanum oppidum confabricari: qui nostrę Reipublicę utilitati & commodis plurimum congruebat: uestris tamen exhortationibus adducti atq; amore commoti eius operis institutum omne reliquimus: & uestræ morem gessimus uoluntati. Vestras quoq; Magnificas Fraternitates hortamur: ac uehementer oramus: ut instituto desistant: quas nihil omnino facturas esse confidimus: quod non iustum atq; æquum sit & optimæ rationi consentaneum. Id nanq; uera Fraternitas recta amicitia optima uicinitatis ratio deposcit: quæ in maxima coniunctionis parte reponitur. Id nobis profecto q̃ gratissimum futurũ est: & summi amoris: quem semper experti sumus: opinionem plurimũ augebit. Vestras Magnificẽtias optamus incolumes semp: ac fœlices esse. Valete.

SEnẽses Florẽtinis. S.P.D. Accepimus a Magnificis Fraternitatibus uestris binas eodem tempore literas: & alteris quidem Montis Politianensium expostulationes referuntur: quos asserunt Magnificentiæ uestræ queri in eorum agro fieri nõnullas populationes: & pecoris nõnullam prędam agi a militibus nostri exercitus. Id nobis graue ac permolestum est: & prorsus acerbe ferimus: q & cũ omnibus iuste ac pacate uiuere cupiamus: & usq; oĩus omni studio iura inuiolata tueri: qđ nõ mõ uicinitatis ratio postulat: sed & Dominationũ uestrarũ uera ac probatissima erga nos beniuolẽtia. Siquid dãni: siquid iniuriæ Montis Politianen-

sibus illatum est præter mentem nostram, ac præcepta, omnino factum esse nouerint Magnificentiæ uestrę. Curauimus tamen omni studio, nequa posthac oriri possit iusta querendi causa. Quod uero alias fecimus: multo nunc accuratius repetemus: & Prætoribus & Cõmissariis nostris pręcipiemus: ut nostros milites coherceant: ne posthac audeant uel minimã quidem uestris hominibus iniuriam attentare: ac si quid reperiri queat: curabunt iussi nobis (quoad fieri poterit) resarciri. Quippe qui & nostræ seruandę amicitiæ, ac perpetuo tuendę pacis studiosissimi sumus. Quanquam a nostris Prętoribus accepimus litteras: quibus certo significant Montis politanenses a nostris militibus recepisse quæcunq ablata perhiberent: & concorditer inter eos causam omnem conciliatam esse. Quod autem alteris litteris ostenditis, nostri & cõmodi & honoris magnã habere rationem: quod ueros amicos decet: id nobis dubium nõ erat: quibus summa in nos beniuolentia & charitas comperta ẽ. Tulisse autẽ grauiter Sigismundi clandestinum a nobis discessum: id quoq certo cognouimus: misisse uero Oratorem: qui & cunctis periculis propulsandis intenderet: & illius exercitum a uestris finibus arceret: ac Flamminiam uersus celere iter dirigeret: sicut & factum ẽ: magnam agimus uestris Magnificentiis ac peringentem gratiam: fecistis profecto beniuole, atq amice. Quod uero ad ipsius Sigismũdi questus attinet: nõ pro iis semper ferenda sententia ẽ: qui conqueruntur. Nos potius in illum q̃ iuste: q̃q merito queri debeamus: aliud erit opportunius scribendi tempus. Siquidem putamus uestras Magnificentias pro summa sapientia plane perspicere: utrum nos potius, an illum queri oporteat. Sed quod humaniter uestram operam defertis: summam habemus uestris Dominationibus gratiam: quæ fœliciter Valeant.

SEnẽses Episcopo Tridentino. S. P. D. Nihil est: quod iure primũ: & tua deinde humanitate freti, a tua paternitate nõ audenter petere aggrediamur: q tuæ cunctis in rebus alacres sumus mores gerere uoluntati. Aloysius igitur Petri filius Comparius, ciuis noster dilectissimus, Tridenti ædes quasdam possidebat: de quibus cũ a nõnullis orta controuersia esset: subrogatus tandem ẽ a quibusdam eius procuratoribus. N. qui Aloysii causam ueretur. Is cum eius aduersariis conuentione facta, accepit tandem ex iis: quibus cũ his ipsa uertebatur. c. xxviiii. aureos. Quid multa! Hanc sibi pecuniam pręter æquum & bonum. N. retinet. Eam extorquere ex eius manibus perdifficile est: ut hæc sunt tempora. Proinde tuam Paternitatem hortamur: atq oramus: ut huic ciui nostro ius summarium atq absolutũ iubeat magno fauore ministrari: ut uel Aloysio ipsi, uel cuiuis: cui ille mandatum eiusmodi dederit: tuo iussu atq opera, debita pecunia persoluatur. Id cum iustissimũ sit: erit nobis quoq gratissimũ: paratis tuę paternitatis obsequi uoluntati. Vale.

SEnenses Cardinali Vrsino. S. P. D. Redditę sunt nobis. T. Reuerẽdissimę Dominatiõis litteræ: quas & pergrate accepimus. Quippe qui tuam tum ueteres beniuolentiam, tum præcipuam nouerimus charitatem. Ea nobis gratissima est. Nec multæ, ac totiens repetitæ. N. in nos iniuriæ: poterunt tamen a tuę Reuerendissimę Dominationis obseruantia & exteræ Magnificę & clarę Vrsinæ domus amicitia deterrere. Si ille nos crebris prouocat iniuriis: nos tamen alio animo in. N. alio certe in tuam Reuerendissimã Dominationẽ: & reliquum sumus celebre Vrsinorum genus. Sed quæ nostræ sententiæ sunt: ea apud tuam Reuerendissimam Dominationẽ exponenda mandauimus Reuerẽdo patri Alexio Episcopo Clusino ciui nostro & Oratori dilectissimo: cui oramus. R. D. T. ut in cũctis explicandis ab eo, plenã & credulam: ut nobis ipsis adhibeat fidem. Fœliciter ualeat tua. R. Dominatio: cui nos plurimũ cõmendamus.

SEnenses Patrimonii Gubernatori. S. P. D. Acceptis litteris tuæ Magnificentiæ, diligenter omnem, ad ueritatem rei explorandã, operam & industriam adhibuimus. Comperimus tandem prędam ĩ hostili agro factam extitisse, & actam ex. N. solo: quem locũ constat nostrorũ hostium esse. Itaq patet iustam esse, ac legitimã prædam. Nos uero milites cogere nõ possumus ad restituenda: quæ iuste parta sunt: cum illa etiam: quæ iniuste rapuerint: uix ab eis extorqueri possint. Nouit tua Magnificentia militum mores. Cupimus insuper nostros ciues & Cõmissarios conseruare: qui pro illo: qui Sues & pecus amiserat: & humaniter fideiusserunt: & cum suo incommodo pecuniam persoluere. Scimus tuam Magnificentiam non postulare: nisi quæ iusta sunt: cuius obseq, ac morẽ gerere uoluntati, omnibus semper in rebus paratissimi sumus. Vale.

CAlistus Papa Tertius Dilectis filiis Senensibus Salutem & Apostolicã benedictionem. Sensimus cum magna admiratione atq molestia deuotiones uestras affirmari a multis non solum inclinatas: sed in totum paratas esse iri concordiam cum Iacobo Picinino: pro cuius euersione atque exterminio, sola uestra causa, nos suscepimus cum tanta impensa: alieno tempore difficile inceptũ: ac displicens multis ex his: qbus in cæteris rebus oĩbus uellemus maxie cõplacere. Veluti Neapolim dicit̃ scripsisse. N. qd̃ statim nobis fuit significatũ. Cũ ui talia de uobis possemus ĩduci ad credẽdũ. Statim hac re audita, uocari ad nos fecimus dilectum filiũ Bindũ Bindiũ Doctorẽ egregiũ, nobilitatis uestræ Oratorẽ: cuius prudẽtiã & modũ cunctis ĩ rebus diligẽter seruatũ ualde probamus. Nam ẽ hõ ĩteger, uerax & probus: & magna cũ fide

solertia ꝑ ac modestia se in isto negocio nobis semper exhibuit: in factis uestris industriose se gerendo. ipse nobis aliquantulū dempsit admirationem: asserens se scire uos omnino esse facturos: ea sola in isto negocio: cæteris ꝑ: q̃ nos uobis mādaremus: rogans atq; obsecrans: ne aliter de uobis q̃ ipse diceret: crederemus litteris quorumcū ꝑ: aut uerbis moueremur. Si ita ē: ut potius uoluimus credere de uobis remanemus contenti: præsertim uidentes parum admodū negocii restare ad finē uictoriosum ex hoste reportandū. Scitis filii dilecti: scitis uos ipsi ad finē oia negocia bona ratione ordinari: qui quidem si bonus ē: laudabilia sunt oia: si malus uituperabilia. Vnde pōt nobis manifeste concludi oēm huius negocii uel laudem uel ignominiam ex isto ultimo actu dependere: ut si fiat concordia cū magno nostro dedecore: Iacobus ipse Picininus uideatur superasse. Nā de isto Comite Pitiliani aut Antonello Forliuiensi nō expedit uos moueri. Sunt eni res friuolæ: & paruo labore potest huiusmodi damnis obuiari: quod nos intendimus facere una uobiscū. Sitis memores nos causa uestra hoc bellū suscepisse: si nostræ uoluntati contra ueneritis: fidē uestram & dignitatē uiolabitis. Valete.

SEnenses Beatissimo Patri. S.P.D. Accepris nuper cum summa ueneratione tuæ litteris Sanctitatis: primū admirantes acerbe doluimus subortā esse suspitionem nostræ immutatæ sententiæ (ut opinamur) improborum hominum præstigiis & criminationibus. Mox uero sponte omnē substulimus animoꝝ molestiam: conscii nostri inconcussi animi: & sinceri firmiq; propositi: & simul tuæ admirabilis prudētiæ non ignari. An posset obliuisci ullo tempore nostra ciuitas īmortalis beneficii: quo tua clementissima Beatitudo nostrā seruauit libertatem & statum: hostium propulsauit iniurias: pro hac tuenda republica difficile & graue bellū suscepit: sub umbra alaꝝ suaꝝ protexit a tantis periculis Senensem populū? Scimus nullā posse pro tantis muneribus satis dignā referri gratiam: sed habebit certe: quam rependere nō ualet hæc ciuitas: q̃ diu manebit: quoad stabunt eius mœnia: cuius nos memores summæ benignitatis iampridem decreuimus cum cæteris in rebus tum in hoc maxime bello ea uelle: ea sectari: ea agere: quę tua prouidētissima instituisset Sanctitas. Id constanter prosecuti sumus: id extorquere ex constantissimis nostris mentibus nemo: nemo Beatissime Pater extorquere unquā poterit. Stabile nostrū propositū nemo Pastor clementissime seu ui seu fraude ulla poterit īmutare. Totus potius concutiatur orbis: q̃ nostra uertatur sententia. Scimus ad finē referri oīa: qui si bonus sit: & quæ ad eum intēduntur: bona esse: mala uero: si secus. Et tua quidem Sanctitas finem sibi proposuit uictoriam atq; hostis expugnationem. Nos uero nullum sectamur finem alium q̃ tuæ Beatitudinis uoluntatem. Qua profecto mensura consilia cogitationes prouisiones opera nostra metimur oīa. Qualis igitur tuæ Sanctitatis fuerit uoluntas: eiusmodi erunt & consultationes nostræ oēs & actiones. Atq; id sibi: quęsumus: omni penitus suspitione submota persuadeat tua Beatitudo. Nempe ueremur: ne improbi quidā serere discordias uelint: & suis fallaciis moliri nobis aduersi aliqd. Vera ꝑfecto Apostolica uox ē: quę ait: Quis scit hominū: quæ sunt hoīs: nisi spiritus homīs: qui in ipso est? Nolimus innotescere nobis eiusmodi mendacioꝝ inculcatorē. Nam nimis graue nostrū exardescat in illum odium. Mendaces sunt: qui nos leuitatis accusant: impudētes uero: cū uim sibi diuinam uendicant: quasi cogitationes sciētes hominū. Opera nostra labores diligētia industria indicet nostros: quales sint animos. Nos memores nostra causa tam benigne susceptum hoc bellum a tua uoluntate atq; instituto nunquam desciscemus: in hoc existimātes sitā esse nostræ reip. salutē: cui certo scimus cū summa pietate consulturam esse tuā beatitudinē: & ut id facere pgat: deuotissimi filii atq; obsequentissimi clientes tuā Sanctitatē suppliciter obsecramus: & hāc tam grauiter pressam & uexatā ciuitatē summis beatitudini tuę precibus cōmēdamus: sperantęs illius prouidētia has molestias ꝑpediē sublatū iri. Vale.

SEnenses. N.S.P.D. Cum nostræ ciuitatis uetus sit atque obseruata consuetudo reddere ius suum cuiq;: & Iustitiæ atque ęquitati consulere: idcirco putamus illos reprehensione dignos: nec possumus æquo perferre animo: qui ciuiles causas & controuersias siue ad Apostolicū tribunal seu alio traducere conāt: præsertim cū in nostro foro & apud huius ciuitatis Prætores agitari cœperint. His cum ita agunt: id proponitur nostra sententia: ut uel comperendinari uelint: uel artibus quibusdā decipe atq; irretire aduersarios. Ioannes Vieri filius & ornatus & dilectissimus ciuis noster cum. N. concini causā habet. Ea agebatur apud eos Magistratus: qui Mercaturæ apud nos præsunt. Ille: nescimus qua ductus ratione causam ad Apostolicum tribunal transtulit: & ita effecit. N. ut eius aduersarii contumaciæ damnarentur. Incidit ille nostrorum institutorum grauem pœnam: si uelimus agere durius. Sed tamen uolumus æque consulere nostrorum ciuium utilitati. Oramus tuam Paternitatem dare operam: ut hæc eadem causa referatur: siue illam tua Paternitas terminandam suscipiat: quod nobis gratissimum sit: siue ad alios Magistratus nostros deferatur: modo pateat non esse hanc ciuitatem inimicam Iustitiæ ac legum: quas studiose sectatur: atq; ut ad id summam & accuratissimam operam adhibeat uehementer oramus tuam paternitatem intercedentē: ne interea ad excōmunicationis notam & anathematis censurā aduersum ciues nostros procedatur: quod fore ex nostra sententia nō dubitamus tuæ paternitatis optima diligentia. Optamus uero deferri ad tuum iudicium causam ipsam: & cognosci ac determinari tua solertia. Vale.

SEnenses Lucensibus.S.P.D.Recepimus uestras litteras:quibus N.uester homo:q sub nostro Duce militauerat:diligentius cõmendatur. Admisit is quidẽ & multa & supplicio grani-digna facinora-In nostro agro uarias rapinas exercuit & aliis sese compluribus delictis obstrinxit. Verũ tam magna est nostra erga uestras Magnificentias beniuolentia & charitas:ut malimus uestræ morem gerere uoluntati-q̃ seueriorẽ iustitiam consectari. Volumus illum igitur uestra cõmendatione ducti-& uinculis & legũ ac iudicioꝝ pœna. Nã pro nostra uera ac singulari amicitia-nihil est:quod nõ lætissimis animis-uestris dignitatibus gratificari uelimus:uestris studiis prompti semp & alacres. Valete.

SEnenses Regi Neapolitano.S.P.D.Vere tradunt Sapientes:nullũ amorẽ paternũ uincere:sed nec esse quicquam homini-liberis charius N.Sarteanensis homo noster-habet Franciscũ filium:qui puerili errore ductus-aliquandiu patre inuito-peruagatus ẽ.Perquiritur eum pater anxius:& cũ renunciatũ sit illi-uersari in tuo Regno:uenit queritans filium.N.& tuæ Maiestatis fretus præsidio-sperat sese inuentũ filium facile recuperaturum:ad quod assequendũ & ipsi quoq;:qui cunctis in rebus tuæ Maiestatis summã experimur benignitates:adhibemus preces nostras:atq; oramus enixius:ut in re tam honesta-tamq; iusto desiderio prębeat eidem tua Maiestas & benignas aures-& necessariam opem. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi S.P.D. Acceptis quæ per plures litteras tua pscribit.R.D.intellectis his:quæ nup ab Oratore nostro copiose relata sunt nobis:elucentibus quotidie magis gestis eius ad decus-salutem-quietem-securitatẽ patriæ:ut in pauca cõferamus:statuimus uere patrẽ patrię habendã nobis tuã.R.Dominationẽ:quę nihil unquã prætermittit:quod nostræ conducere possit reipub.nulla nõ in re diligentissima ac uigilantissima ẽ.Quæ scribit:iucunde legimus:quæ monet:libenter accepimus:quæ gerit:mirifice-laudamus.Proq; his omnibus agimus:habemusq; ingẽtes atq; imortales gratias:atq; idem frequenter nobis officium præstandũ fatemur:quos consilio-auxilio-studio atque officio omni tua.R. Dominatio iuuare nõ desinit.Cuius potissimũ intellecta sententia:cũ sit apud nos Regius Mandatarius:agitur de concordia cũ-N.Quę conficerẽtur (si forte successerint) oĩa planissime nouerit tua R.D.per nostras litteras:ac Vale.

SEnenses Regi Neapolitano.S.P.D.Accepimus plures tuę Maiestatis litteras:ac deinde uocem prudẽtis Ioannis Scribæ-ac familiaris eius in negocio Magnifici.N.cum nostra repub.Visa est Senatui-ac populo nostro res durior.Nec iniuria.Quippe multa erant:quæ causam redderent perdifficilẽ.Pleraq; egit.N.licenter:quę ęgre & grauiter ferenda essent. Qui obienderet nostræ reip.obligationẽ:quæ prorsus nulla erat.Nam stipendii ratio ea est:tanquã personalis actio:quæ transire nullo iure hęreditario ad liberos queat. Quanq̃ ipse idem.N.adhuc uiuens-nunquã passus ẽ.N.assentiri fœderibus:quę cũ.N.icta erant.Nec ideo uel assensum-uel nomẽ suũ adhibere:ut alieniorẽ a nostra rep.animus præ se ferre uideret.Prior N.fœdera fregit:censum uero:quẽ Principes & populi oẽs honoris gratia-magni æstimãt in primis prætermisit afferre:quæ præuaricatio fecit:ut in pęnã inciderit aureum.xx.M.quod plane nostræ ciuitati deberetur. Sed quid hæc repetimus:quæ sæpius & uoce & litteris tuæ Maiestati innotuerunt. Quod uero molestius uideri debet:adiecit ad uetera.N.recentiora nõnulla:quæ uniq; talia sunt:ut prorsus ab omnibus intolleranda putarentur:quæ quanquã in promptu sunt:libentius tamẽ modestiæ causa cõticemus.Existimant uero pleriq; oẽs salutare ẽe ĩportunos mores cohibere-atq; cõpescere insolentiores motus:ne discant:qui longe impares sunt-insolescere:& quã imprimis tua maiestas cõsilio-labore-sumptu tuetur:quietẽ perturbare. Vale.

SEnenses Cardinali Vrsino.S.P.D.Gratissima & est:& fuit nobis semp tuæ.R.D.optima in hanc remp.uoluntas & explorata charitas.Nostraq; uicissim & id omne prædarũ tuũ genus beniuolentiæ:& erga tuã.R.Dominationẽ fidẽ-atq; obseruantiam latere minime arbitramur.Nos ducti & amoris affectu & cũ tuis amice agẽdi proposito:& ut intelligat tua sapientia:quantũ apud nos sua ualeat auctoritas:cũ Magnifico Nicolao Vrsino concordiam transegimus:& in cõmendationem nostrę reipub.libenter suscepimus. Et quanquã nulla subesset obligatio:& nõnullis aliquandiu aduersaretur Magnificus Nicolaus honestis conditionibus:uoluimus tamẽ concordiam & optimũ nostroꝝ animoꝝ propositum cæteras superare rationes.Confidimus recte se habiturũ Magnificũ Nicolaum:si respondebit beniuolẽtiæ nostræ:& a tuis monitis nõ discesserit. Vale.

SEnẽses Frãcisco cardinali Senẽsi.S.P.D.Exposuerũt nobis pleriq; ciues rusi-populares ecclesię diui.M.totius parochiæ nomine admirari se:qđ de gubernãdo eo sacro loco innouari sen̄serũt:& amouẽdo.M.ab eius administratione-pp nõnulla:quę obiecta feruntur de præfati.M.moribus:& pręlocuti multa in eius uiri cõmẽdationẽ & laudem.Duo quęruntur. Alterũ:quod intelligant in crimen uocari hoĩes:quẽ ui ũ bonũ existimant:& doctũ in primis.Alterum:quod per parochianoꝝ litteras ferant:atq; p eoꝝ ẽ postulatus.T.R.D. de amouẽdo homine cępisse consiliũ:qui diligenti facta inuestigatione repeiunt neminẽ inter con-

tribules:qui suo arbitrio dederit quicq̃ ea de re ad.T.R.D.litterarũ:quas & prorsus a uero alienas: ac falsas affirmant.Nos aũt rogant enixius:ut plane cognito eorũ testimonio:cõmẽdemus illum tuę R.D.non uulgariter:quod quidem facimus non inuiti:perspecta illorum mente:q expedire affeue rant:ut in eadẽ gubernatione præfatus perseueret:Si simul & sacris ædibus bene consulitur & par rochianorum deuotioni salua docti uiri existimatione:& sacerdotis dignitate. Vale

Senenses Duci Ferrariensi.S.P.D.Summo cũ animorũ gaudio accepimus iunctã sacro cõnubio illustrissimam Elionorã præclarã serenissimi Ferdinandi Regis filiã tuę illustris simæ.D.& clarissimorũ principũ necessitudinem arctiore affinitatis uinculo copulatã. Læta sit:quæsumus immortalẽ Deũ:& fausta ac foelix nuptiarũ celebritas:iucundissimũ cõsortiũ & sancta inter amplissimos principes sacri matrimonii foedera.Nos q regiã ma iestatẽ colimus:tuæ illustrissimæ.D.optimo ueræ fraternitatis iure afficimur:magnã lætitiã:singula rem suscipimus uoluptatẽ:existimantes fore hæc oia ad firmiorem totius Italiæ tranqllitatẽ:splendi di tui generis amplorẽ gloriã.Quare ex optimis animis gratulamur:& ut fortunet tanti boni cumu lum:oramus suppliciter:q cęlestia cuncta:& humana moderatur deũ:& tuã illustrissimã.D pu'chra ac iucundissima faciat prole parentem:cum tui præclari principatus firmitate ac splendore.Nos de benigna significatione:& secundissimarũ participatione rerum gratias ingẽtes habemus:quibus esse ueræ amicitiæ lege merito omnia communia esse conueniat. Vale.

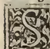
Senenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D. Quod per tuæ.R.D. litteras accæpisse mus:queritur.R.D.Spoletanus:quod transpiscium in maritima ora casa pastoralis exusta esset:quæ ad suos pertinere dicitur. Explorata rei serie:repetimus minime a no stris ortam iniuriam:nostros nihil prorsus asportauisse alienũ:& idcirco incendium sub iecisse:quod lacessiti sæpius iniuria ulcisci insidiantes:& nocentes cogerentur:nec inim bisse uim:sed repulisse:quod nulla prorsus iura uegant. Mittimus quas ea de re dedit legatus noster ex ea regione ad nos litteras.Re comperta:non dubitamus tuã.R.D.falsam criminationẽ:quę intẽ ditur:facile depulsuram:& præfatus.R.D.effecturũ:quę iusto di gna sunt ac sapiente uiro.Quod aũt rerũ gerendarum ius:in eius locis plane cognitũ est:nostri parati sunt casulam reficere ipsam. Vale.

Senenses Paulo Lucensi uniuersali Rectori:& cõmuni gubernatori religiosorũ uirorum diui Bernardini Senensis dogmati consecratorũ.S.P.D.Quanto amore religionẽ istã & professores eius:ac studio prosequamur:credimus nequaq̃ tuã paternitatẽ ignorare. His nos accuratissime fauemus:qđ perspicua quotidie argumenta declarant:& de Sar teanensi conuentu facillime cõprobatur:cui:ut uia quædã ad eius loci cõmoditatem re strueretur:operã efficacẽ dedimus:quod & factũ esse cõstat.Sed cum intellexerimus:fine contentus detrimento fabricari posse ẽt fidelũ nostrorũ non iniusto desiderio:ut uidelicet concesso tuis ad tran seundi facultatẽ eiusdẽ uię spatio brachiorũ quinq;:quod sufficere cernitur:reliquum remaneat in Sar teanensis populi potestate:hac tamen cõditione:ut reficiatur ab eo murus:qui ex pacto antea quoq; constructus erat:nec ante muri consumationẽ possessionem adeant remanentis uiæ. Ita.n.ambabus partibus rectissime consuletur:& firma inter eas concordia perpetuo futura cum tuo cõmodo:& Sar teanensiũ placito.Oramus igitur.R.tuã paternitatẽ:ut hanc rem conficiendam cõmittat custodi Sar teanensis cõuentus:ut oia probe ac rectissime transigant.Nos accipiemus id omne gratissimũ:qui maxime studemus placere Sarteanẽsibus:quos habemus in præcipuorũ filiorũ numero:& quos omni fauore nostro dignissimos iudicamus:& quando necesse sit:etiã posset uię eiusdem aliquãto relinqui spatius maius:& paulisper etiam facile cederetur. Vale.

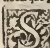
Senenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D.Reuerendissimæ per sepe tuę.D.egimus gratias:& ut crebrius agamus:efficit recentiũ beneficiorũ cumulatio.Nam fuit gratum admodũ:& salutare:tuã.R.D.de re.N.cum.R.N.uerba fecisse.Nos tandem & nostro ingenio ad qeta propensi:& tuorũ consiliorũ memores cum præfato.N.concordiã coi uimus:pcussa sunt foedera:& stipendiũ illi pacti sumus annuũ quo tum patri dedimus non ex uetere obligatione:quę nulla erat:nec ullo hęreditario iure perueniebat ad filiũ:sed ex nouis foe deribus:quæ de integro pro septẽnio cum illo pepigimus:eumq; in cõmendationẽ:& protectionem nostrã suscepimus.Cõfidimus iam expertũ nostrę reip. optimã uoluntatẽ:& paternũ animũ rectę se habiturũ:pſertim si a salutaribus pfati.R.D.cõsiliis:atq; monitis non discesserit:qua i re cũ eiusdem ualuerit apud nos cõmendatio:damus:& quas cõgruere rati sumus ad eius.R.D.litteras Vale.

Senẽses Cardinali Papiensi.S.P.D.Non erat obscurũ nobis:uel anteq̃ tuę.R.D.litteræ nobis redderentur:quo ordine:qua diligentia:qua celeritate agant oia:quæ ad causam rectæ iudicandã cumulatissime nouit singularis tua tum sapientia expedire:tum uirtutis quę cupientibus nobis certam spem cõcordiæ pollicetur. Credimus non iniuria datum conciliatorẽ desup:q sublatis cunctis turbationũ seminariis ita efficiat:ut summa pacis tranqllitate nostri una cum finitimis pfruant.Opus certe magno:& sapiente uiro:ac principe dignũ quo nihil nobis optatur uehementius:q cum Florẽtino populo ueram tuemur fraternitatẽ:atq; ami citiam:quã nõ tam uicinitas sociauit:q̃ potius natura coniungit:& ratio. Tuam.R.D.ad rem confi

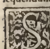
ciendam magnis precibus obsecramus: Laurentiũ uero Medicem uirum præstantissimum: atq amicissimũ nobis laudamus plurimum: cuius optimũ boni propositum sane in promptu est. Iuuat tamẽ etiam cognouisse per litteras: quas remittimus: & gratias tuę. R. D. ingentes habemus. Vale.

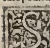
Enẽses Pontifici Maximo. S. P. D. Regebat ecclesiam ciuitatis nostræ Ilciniæ. N. Sacerdos: cuius mores nõ modo nõ probandi erant: sed ne tota perturbaretur ciuitas: minime tollerandi. Quos recensere prohibeat Sacerdotalis dignitas: quã (ut fas est) in magno semp habuimus pretio. Cum igitur ad euidendã eius urbis cladẽ: ab eius sirãmo-us ecclesiæ gubernatione: ne qd & diuini cultus desit honori: & animarũ saluti: supplicamus tuę beatitudini: ut eidem ecclesię de sua pietate prouidere dignetur: aut œconomicũ: aut nouũ rectorẽq pro uera religione: uitę integritate: & ea sufficientia: quam in sacro misterio necessaria arbitremur: ac sola ĩparatur diuina bonitas: ecclesię satisfaciat dignitati: & populi eius deuotioni: ac saluti. Quo maxime semper curare cõsueuit tuę beatitudinis prouidentia: quę & uerum gerit Christi Vicarium: & eius sectatus uestigia: uelit omnes homines saluos fieri. Erit id non mõ Ilciniis ciuibus: Sed nobis quoq gratissimum. Vale.

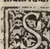
Enẽses Aragonorum Regi. S. P. D. Serenissime Princeps lætis accepimus: atq exultantibus animis: quæ de prospere gestis tuæ Maiestatis: & de recuperata Barchinona urbe & Chathaloniæ principatu: p tuę maiestatis litteras nup significata sunt nobis. Lętamur florere tuũ prętlarissimum Regnũ: & q tuę parent Maiestati populos concordia: pace & secundissimis rebus sub Rege potentissimo pfrui. Nos: q & Iustitiam maxime deosculamur: tuam colimus maiestatem: & eius prospera cuncta optamus: ęterno: & ĩmortali deo summas: atq imortales grates psoluimus: q optatã tribuit tuę Maiestati cum fœlicitate uictoriã: & ut oĩa fortunet indies magis supplicitet obsecramus. Tuę autẽ Maiestati nos plurimũ debere profitemur: quos uera nr̃a pspecta deuotione: & fide: tantæ iucunditatis p suas litteras uoluerit esse participes. Eidem hanc patriam suo nomini deditissimã ex optimis animis: tum commendamus: tum promptam ad obsequendum deferimus. Vale.

Enenses Florentinis S. P. D. Vir spectatu dignus Petrus. N. ciuis uester: & Volaterranus Preses superioribus diebus: cum in manus eius incidisset homo furax: iusto illum affecit supplicio. Is surripuerat cõplusculas suppellectilẽ ciui nostro pegregio Andreoccio Ciuti: io Egri: q Nurtię prætorem gerit. Cum pertinere res ablatas ad ciuẽ nostrum perspicua documenta cõprobent: rogamus uos: ut ad eum ipsum Volaterranũ præsidẽ litteras dare uelitis: ac iubere: ut nostri ius suum assequant: & sua reportẽt: quæ ipsius uirtute præsidis recuperata sunt. Ita. n. duplex iustitiæ munus expletũ fuerit: ut & improbus iusta piacula exegerit: & iusto domino sua restituant. Nos n. eadẽ semp & libenter efficimus: nec iusta petentibus: quotiens pacto iuris ministrationẽ negare solita est nostra resp. quod & sane in prõptu ẽ: & contra afferre: quisq̃ iure possit nihil. Valete.

Enenses Summo Pontifici: S. P. D. Tuę sanctitatis cõperta benignitas: nostra erga Apostolicam sedẽ: ac tua beatitudinẽ fides fiduciã prętãt explorata uirtus: & singularis doctrina Francisci Sansonis chari nobis non solũ: qa ciuis: & optimo in nostra urbe genere natus est: sed multo ẽt magis pro suis moribus: & magnis laudibus causam præbent: ut eum tuæ sanctitati suppliciter cõmendemus: ut q suo merito: & pro uetere beniuolentia tuę beatitudini charus agnoscitur: fiat nostra intercessione gratiosior apud tuã sanctitatem: quæ sibi quęsumus persuadeat: quicquid illi cõmodi: honoris: beneficii cõferre dignetur: id omne gratissimum futurũ nobis: atq uniuerso Senensi populo accipiẽdũ summi beneficii: ac muneris loco. Vale

Enenses. N. Principi. S. P. D. Alias dedimus ad tuã illustrissimã. D. litteras: perq eas cõmendauimus Dariũ Soziniũ: ciuem nostrum: q in præclara tua urbe ætatem agit: q cum pro sua perspecta probitate: & ĩtegris moribus: nostro sit admodũ amore dignus: cogimur rursum tuã rogare illustrissimã. D. ut eundem cõmendatũ suscipiat tanto libentius quanto nos uehementius ad scribendũ inuitat: atq impellit non mõ eius uirtus: sed etiã tuæ illustriss. dominationis comperta: atq explorata in nostros ciues beniuolentia: & summa humanitas. Qui tuos ingenti amore cõplectimur: cõfidimus & nostros quoq fore semp apud tuã illustrissimam dominationem gratiosos: præsertim nostra commendatione adiecta. Vale.

Enenses Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Quod honestũ sit: piũ: & laudandũ opus sponte sua libenter semper effecit tua. R. D. Cui cum cognita sit causa sanctarũ Virginũ monasterii diuę Mariæ Magdalenæ: de qua iampridẽ alias dedit noster magistratus litteras: existimamus nihil monito: nihil rogato opus esse. Verũ qa eędem Marianæ Virgines uiam Dei in ueritate sectantur: & Magdalenã imitantes: quæ nunq̃ a Christi latere discedebat: inter prudentes merito annumerantur: oramus tuã. R. D. quę ueros dei seruos: & ancillas Christi benigno fauore prosequitur: tanto eadem sanctas Virgines protegat: ac foueat studiosius quanto id nõ illi solum: sed nobis quoq futurũ est gratius. Quidnã expediat: recte nouit tuę. R. D. sapientia: cui causam hanc omnem diligentissime cõmendamus, ac Vale.

SEnenses. N. Episcopo. S.P.D. Scripsimus pauloante ad tuá. R. paternitatem litteras in causa oppidanorũ nostrorum·cum eorũ plębano: quos dissidere molestum ẽ uobis: cus nihil cupiamus uęhementius: q̃ nostrorũ oiuȝ concordiá: atq; quieté·ac propterea oppidanorũ ipsoꝝ saluti·ac deuotioni prouideri. Ita tameu: ut nulla exparte Sacerdotis iura lędereutᷣ. Rursum hortamur tuá. R. paternitatem·ut eorundé fideliũ optimam rationé habere uelit: & rogatu nostro eoꝝ consolationi prospicere: & quatenus ægras·atq; honestas patiatur. Vincentiũ & qa Sacerdos est & ciuis noster: cõmendatũ suscipere: ut eo tẽperamento: quod facile poterit tua excogitare prudentia: utrorunq; iuri cõmodissime consulatur: ac neutri s fiat iniuria: quod nihil difficile futurum est tuæ. R. paternitati: quæ tum iustitia: & sapientia·tum humanitate plurimum ualet·& gratia. Vale.

SEnenses Generali ordinis Cartusiensis. S.P.D. Magnificimus sacrá istam religionem R. pater: Cartusiensis ordinis. Tria suburbana maiores uostri struxere monasteria. His nuuq̃ uel huius reip. uel nostrorũ ciuiũ defuit adiumentum. Ac ne qd aut de Pontiniano: aut Maiano scribamus: quorũ utrunq; pcõmode celebratur: id: quod ob loci amoenitaté pulcher prospectus accepit cognomẽtũ·& a nostra urbi stadiis circiter. xiiii. abest: Cum quadam obsolescat incuria: diligentiore quadá eget industria. Rectore opus est: qui solertia: & rerũ amministrandarũ studio·cõficiẽdarumq; celeritate summa ualeat. Cupimus igitur: ut is ei monasterio pręsit: q & sanctam anachoritarũ morũ uiuẽdi rationem firmissime tueatur: & illa curet magno studio: quę nisi summa adhibeatᷣ diligentia: facile breui tempore perire possint. Quod si uir Senensis præficiatur: cõfidimus & res coeteras omnes: & monasteriũ ipsum facile saluũ fore. Nec deest qui ex uo grege abunde suppetere possit. Vale.

SEnenses Abbati generali Montis oliueti. S.P.D. Nostra ciuitas semper & diuini cultus: & religionis fuit per studiosa. Hinc profecti sunt: q non modo sancta multa cõdiderũt monasteria: sed & qui celebriũ religionũ auctores extiterint. Et ut diuum taceamus Bernardinũ: q diuino consilio·singulari sapientia·mira doctrina: incredibili uirtute: & diligenti opera: sacram obseruantiũ minorũ regulá·iam pene extinctam excitauit: & auxit: Stephanũ: & Regulinũ·a quibus Canonicorum Regulariũ ordo primus exortus ẽ: Ioanné Colombinũ: q sanctam Iesuatorũ fraternitatem primus instituit: Sororẽ & ipsum uirũ Senensem humilis ordinis: sed magnæ uirtutis·a quo in toto terrarũ orbe celebris hospitalis ædes·& Scalę cognomine claræ & Infulatorũ ordo traxit originẽ: Montis oliueti piissimo·ac sancto coenobio: & illa iam ubiq; gẽtium sacra heremo p uulgata: quæ inter horridas rupes: & pręrupta colliũ posita: ita foeliciter germinauit: ut & uiuendi sanctimonia: & lętissima propagatione coenobitarũ (pace aliorũ scripserimus) uetustissimę cuiq; religioni sit cõparanda. Quæ ut in Senensi solo primum condita est: haud longe a Clusuris oppido: ubi in ediro colle foelices diuæ longo iam æuo perpetua quadá: & pene incredibili uiriditate seruantur. ita & Senensem uirum eius fecundissimæ prolis patrem: & anctores habuit Bernardum Ptolomęum: qui cum nobili floreret genere: & magnis opibus: spretis tamen sęculi

Reliquum huius non inuenitur epistolę.

SEnenses uniuersis·ac singulis: qbus hę nostrę litterę delatę fuerint: salutem·ac prosperos ad uota successus. Mos fuit semper clarissimorũ principum·atq; eorum: qui cus summa laude·ciuitatibus·ac rebus publicis pręsunt: eos amplecti: & summis proseq honoribus: qui uirtute·doctrina: & bonarũ artiũ laude: & splendore ornati: maximá ætatis partem ad cõmunem hominũ utilitaté: atq; salutem accomodauerunt. Si nõ solum nobis: Platone teste: nati sumus: & pro explorata Stoicorũ sententia·homines hoium causa nasci censentur. Ita Herculé illũ: ques hominũ fama beneficiorũ memor: etiá collocauit in coelo: q totũ ferme peragrasse orbes fertur: ut cunctis sua uirtute·sapiẽtia: auctoritate pdesset mortalibus: nulla unq̃ reticebit ętas: nulla obliterabit obliuio. Profuit Hercules uiribus· pfuit robore: & incredibili animi magnitudine. Medici quoq;: & q uarias humanæ fragilitatis ęgrotationes: multiplices diuersorũ morborũ languores sanant: & ipsi quoq; uarias longis peregrinationibus: maximis discriminibus: & laboribus lustrantes regiones ad prodessendũ hominibus: atq; ad eorũ saluté tuendam·curam: industriam: operam deniq; accuratissimam conferunt. Et euntes pene in mundũ uniuersum: curant infirmos· periculis liberant: & ammissam plærumq; prosperá recuperant ualitudinem: quod de Podalirio·ac Machaone·Iliacis temporibus·magnus·ac celeber cantauit Homerus: & eosdem nostra quoq; tempestate nõnulli imitãtur: quos ĩmortalis·ac beneficentissimus deus miseratus humanæ cõditionis imbecillitaté pie dedit·& egentibus ope quodámodo de coelo tribuit·ut: qui uult oẽs homines saluos fieri: q humanis etiá corporibus mederentur: & mortaliũ saluti prospicerent: pro Imensa diuinitatis suę pietate largiretur. Creat nanq; altissimus Medicos propter necessitaté: & debitis honoribus afficiendos iubet. Cum auté multa esse cõstet: quę nocere humanæ infirmitati posse uideãtur·illa tamen perniciosiora·& uere lethalia esse cernuntur: quę a uenenatis cum rebus aliis tum serpẽtibus: quorũ ĩnumera multitudo·ac uarietas cernitur: hominum uitę·ac saluti insidiantur: quáq̃ nõ ab anguium·& serpentium: nõ ab araneorum & coeterarum bestiarum genere solũ: sed ab innumeris uenenatorũ·ac multi·

plicibus differẽtiis: quas uel ad humanã dignitatem cautiorem reddendam natura finxit/ uel ad nocendum inuidens fœlicitati humanæ securitatem: & suo ipsius maxime noxia generi/ maligna hominum excogitauit industria uitę/ ac salutis innumera impẽdẽt discrimina. Cum adeo præsertim in hac huius sęculi labe sęuiat inter sese humana uel cupiditas/ uel nequitia malorũ radix omniũ: ut alius interdum aconita ministret: alius rubetam misceat: alius mortifera pocula: & arte uaria lęthaliter cõfecta uenena præbeat. Quas ob res operæpretiũ facere merito iudicãtur: q patefactis animaliũ quorundã corporibus: extis uisceribus pcordiis erutis/ testibus: & id genus salubribus amputatis membris: a remotissimis sæpe oris perqsitis adiumentis/ indagatis herbis: in quibus pręcipua quędam latet ad medendum uirtus: certis mixtionibus/ cõtusionibus/ conglutinationibus ad noxium uirus repellẽdum: ad effugiendam pestiferi ueneni luem: salutare antidotũ: & liberãdis corporibus/ optima: & accõmodata medicamenta conficiũt: freti perspicuis/ ac frequentibus experimentis: ex qbus etiã ipsam constare artem: nequaq̃ uel ipsi sapiẽtes inficiantur. Sed ne plura in mediũ pferãtur: hac una de re: cuius in hominũ uita proculdubio magna habenda est ratio: illos nimirũ efferẽdos cẽsemus honoribus: q harum rerum pollent peritia: & eandem ad salutẽ/ atq̧ cõseruationẽ mortaliũ cõferunt/ quorũ fragilitas innumeris calamitatibus uidetur obnoxia. Hoc nos numero/ merito cõstituẽdũ putamus generosum equitẽ/ atq̧ Palatinũ Comitẽ: & cum primis medendi peritia: clarum dominũ dignitate/ arte magistrũ. N. ex urbe. N. oriundũ: q apud nos aliquandiu uersatus: multa in salutari eius ministerio fœliciter gessit: pressos uariis lãguoribus sanauit cõplures: & cõtra uenena miranda pericula fecit: & suis optimis antidotis salutaria remedia præstitit: ut multi ex nostris/ optimũ phibeant peritię testimoniũ quæ res cum apud nos percrebuisset/ instituimus: & ipsi fidẽ facere salutaris exercitationis: & præcipuæ humanitatis: per quę duo maxima plærũq̧ hominibus adiumẽta/ atq̧ cõmoda iportant. Proinde principes oẽs/ ac potẽtatus/ & ciuitatũ/ ac populorũ rectores rogamus/ socios nros/ amicos: fędera tos regimus/ subditis uero nris edicimus: ut & reliqua/ q̃ hisce de rebus scribi cõsueuerũt.

SEnenses Florentinis. S.P.D. Scimus nullo modo probari a uestris magnificẽtiis: quę aduersum nostros/ uel iniuste/ uel aspere gerantur. Nicolaus Seuerinus iuris consultus: & Eques insignis/ ciuis noster charissimus in uestro agro/ haud longe a Calceonis finibus habet fundũ: in q̧ illo armentũ: boues circiter sex: & uiginti. Hoc pecus instituerat: inde educere. Anteq̃ id faciat: scribit/ ut boni uicini fungatur munere/ ad Prefectũ uestrũ. N. q pro uestra rep. exigit uectigalia: & eductionẽ significat. Cum pecus omne in nostra ditione esset: uenit interea uectigalis ipse/ armato satellite stipatus: & agrũ nostrũ ingressus: pecus secũ abduxit: nostra ditione uiolata. Cũq̧ res ipsa prefato ciui nostro innotuisset: cõfestim præfectũ affatus: cum iniuriam exposuisset: & suum sibi restitui poposcisset: & satis dare paratus: etiam si minime æquum uideretur: & tamen pecus recuperare nequaq̃ potuit. Id nobis certe iustis de causis molestũ est/ & iniuris nobis factũ arbitramur. Quare petimus a uestra magnifica fraternitate: quod æquum ẽ/ & fraternitati/ ac uicinitati nostræ cõsentaneũ: ut iubeat ciui nro abductũ pecus reddi/ atq̧ restitui. Et ille/ q ab omni culpa/ ac fraude prorsus est alienus/ q non ullam fecit: sed certã potius passus est iniuriã: offert tamen siue isthic/ siue apud præfectũ uectigaliũ cauere/ ac satis dare se paratũ: si qd iure conueniat. Quod cõfidimus illũ certo assecuturũ a uobis: quos scimus nolle pati: ut fines nostri ullo modo uiolentur a quopiam. Ac in nostro quidẽ agro factũ esse: & si fidẽ adhibemus claro: & perspectę fidei uiro: ad sunt tamen: q pspicuũ perhibẽt testimonium. Itaq̧ tanto postulamus enixius: ut restituatur iniuste detentum pecus: ut præmissum est fideiussore præstito. Valete.

SEnẽses. N. Eqti. S.P.D. Intellectis tuis lris/ cupidi libẽter tuis postulatis annuẽ: ex nri Senatus cõsulto/ operã dedimus: ut duorum mẽsiũ dilatio cõcedatur/ ac prorogetur tui magistratus ingressus in kal: Ianuarii: qui proxime futurus ẽ. Fecimus id libenter: persuadentes nobis: qd in tẽpore curabis adesse: & pclaro nræ urbis magistratu laudabiliter fungi. Hoc uos significare uoluimus: ut ĩtelligas te apud nostrã remp. oibus ĩ rebus ualere gratia. Stephanus Antonii/ nostri cõsistorii secretarius deliberationẽ nostrã annotauit. Vale.

SEnenses. N. Episcopo: S.P.D. Pro mutua beniuolentia solet semper nostros tua. R. Paternitas amice: humaniterq̧ tractare. Cũ igitur uacet ecclesia. S. Petri de Buxo per mortem rectoris eius: quæ in ditione nostra: & tua dyocesi sita est: cõmendamus tuæ. R. paternitati Lucam: cui has dedimus litteras: dilectũ ciuẽ nostrum: & inopem uirtu: qui ad sacerdotale munus intendit: & diligenter illius ecclesiæ curę pręesse poterit. Quare si hoc sibi beneficiũ conferet tua. R. paternitas: erit nobis gratum: & simul placebit cõmẽdationẽ nostram efficacem uideri. Vicissim gratificari tibi omnia parati sumus. Vale.

SEnẽses Florẽtinis. S.P.D. Cõmendauit uobis p binas litteras magistratus noster causã Nicolai Seuerini Eqtis/ ac peregregii ciuis nostri: ut eius pecora fideiussore præstito: liberarẽt. Qd cũ factũ sit: & iuste: atq̧ amice cõcessum: habemus uobis gratiã. Et qd reliquum ẽ: eadẽ fiducia petimus: ut eum ex nostro agro: & ditione (ut testibus locupletibus cõstat) abductę sint boues: uestra opa: atq̧ auctoritate: & fidei iussores quoq̧ soluantur quod æquitas postulare uidetur. Sed nos accipiemus beneficii loco: & erit (si fuerimus assecuti) q̃ gratissimum nobis. Quibus & periucundũ ẽ: q̃ maxime omnia gratificari uobis: qui bene. Valete.

SEnẽses Florẽtinis.S.P.D.Cũ simus uere parati (quãtũ in nobis ẽ) causam de finibus cum Collensi populo terminare:ne nimium repetita afferat utrisq; molestiã: & uere aliquando cõcludatur:quod certe nostri desiderii est: delegimus Cõmissarium nostrũ:ad id cõficiendum ciuẽ:quem utiq; maxime iudicamus idoneũ:Christophorum Gabrielẽ: & illi:q ualde optat rei concordiã: & pacatum exitum:mandatũ: & summã auctoritatem tribuimus:ut nobis:atq; omnibus pspicuũ sit:nos uere cupere:delere eiusmodi cõtrouersiã.Petimus igitur:oramusq;:ut sicuti p Oratorẽ nostrum Leonardũ Beneuolentiũ:iuste: & amice polliciti estis: deligatis & ipsi ciuem:eadem prẽditum uoluntate: & qui q̃ primũ mittatur: & summã habeat eius rei potestatem: & cum nostro simul non deceptantiũ studia:sed ueritatẽ:concordiã:& uerã cõciliatiõem sequatur.Nos:quę poscimus a uobis:certe ipsi uere præstabimus.Erit pgratũ nobis:ut imprimis accẽptio psonarũ tollatur e medio.Expectamus igit:quale & speramus: p uoto respõsum. Valete.

SEnẽses Frãcisco Cardinali Senẽsi.S.P.D.Accedit isthuc spectabilis Rhodius Eques Petronius Petronius: & causã habet:quã ipe corã expositurus ẽ.Cõfidit uehemẽter i tuę.R.D.benigno fauore:nostra pseris cõmẽdatiõe adhibita.Cũ oibus i rebus pfuisse semp nr̃as litteras apud tuã.R.D.intelleximus: hoc quoq; tẽpore gratissimum erit:ut pfatus Eques: & tuę.R.dominationis & per illam nobis quoq; gratiamsit habiturus. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D.Quemadmodũ supioribus scripsimus litteris:in iis:quæ nobis in causa Petroni Petronii:Rhodii Equitis:p Ioannẽ Monachum diui Anastaii sunt exposita:respondimus:ipsum isthic propediẽ affuturũ. En uenit:ut rem suã cum tua cõferat:atq; expediat.R.D.Hanc oramus:ut præfatũ Equitẽ clamenter suscipiat: & causas eius ita cõmendãtibus nobis:tractare uelit:ut cũ sit dilectissimus ciuis:intelligat cõmendationẽ: & diligentem:studiosamq; fuisse: & sibi plurimũ salutarẽ. Vale

SEnenses Lucensibus.S.P.D.Cum sit nostræ ciuitatis:ac uestræ reip.summa necessitudo cum sit utriusq; probata admodũ amicitia:ac uera fraternitas:nihil dubitamus uestras magnificentias:Senensium ciuiũ eandem:quã Lucẽsiũ:habituras eẽ rationẽ.Cum igit Philippus Accursius charus ciuis noster:ac negociator:nõnullam uim frumenti uendiderit: & iam isthuc inuexerit:nõdum tamen:quod sibi Cãpaneatici:ac Ciuitelle pactũ erat:accepto precio:iustũ:æquumq; petimus: ut pro data merce:debitã sibi:conuentãq; iubeant uestrę magnificẽtiæ pecuniã persolui: & eum iam tandẽ expediri:q ut promissa exsolueret: & fidẽ mereretur: aduersam: & per grauẽ ualitudinẽ cõtraxit: & uitę se obiectauit periculo.Igitur & uestra quoq; ciuitas iustitiæ obseruantissima fidẽ seruare debet:quæ est dictorũ:cõuentorũq; cõstantia: & ueritas. Frumẽtum autẽ aduectum:iure putandũ ẽ: & bonũ: & incorruptũ esse:ac merito suscipiendũ.Nam & susceptũ iam esse a uestris:huius rei perspicuũ argumentũ facit.Alioquin non erat initio suscipiendũ.Sed & alii:qui frumenta mercantur:idem ipsum frumẽtũ (ut accæpimus)etiã maioris emere uoluerunt quod negantibus uestris permissum non ẽ.Quare petimus a uestra fraternitate:ut insup adiecta intercessione nostra:det operã celeriter ciuẽ nostrum: & mercatorẽ Philippum expedire:ne eius rei molestia longior:grauius in cõmodum allatura sit.Placebit uęhementer nobis:si pro uestra consuetudine cognouerimus:nõ fuisse inanẽ cõmendationẽ nostrã:cum solita sit uestra fraternitas nõ modo iustitiam nostris exhibere:sed etiã humaniter gratiam conferre. Valete.

Patentes Litteræ.

CVm ad nõnulla Italiæ loca:spectabiles:ac dilectissimi ciues nostri proficiscantur: Laurentius Sanus: & Angelus Baldus ad nostræ Reip. expedienda negocia:hortamur:rogamusq; dominos:ac Principes oẽs:fratres:beniuolos:atq; amicos:nos: q Senẽsi reip. præsumus:ut eosdem ciues nostros amore:ac beniuolentia prosequãtur:faueãtq; qbuscumq; in rebus fuerit opus:sed tam eos:q̃ comites eorũ oẽs cũ eqs & bonis suis:tuto:ac libere uenire:demorari:transire:ac discedere patiantur:molestia omni:atq; impedimento cessante: & absq; alicuius psolutione cabellę:aut cuiussuis oneris.Prouideantq;(si fuerit opus)de cohorte:ac saluo ductu:ut quocunq; necesse sit:nostræ reip. gratia:libere ualeant proficisci. Quod & gratissimum erit nobis: & ad uicẽ rependendam:offerimus nos:ac nostrã ciuitatẽ libenter oĩa gratificari paratam. Valeãt qui legerint:

SEnenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D.Cum isthuc proficiscatur uenerabilis Archidiaconus noster: & Apostolicus Prothonotarius Thõmas Piccolomineus: in Romana curia affuturus:sitq; in eorũ ciuiũ numero:quos magno amore: & charitate cõplectimur:tuam.R.D.oramus:ut uenientẽ illũ benigne:humaniterq; suscipiat: & oibus in rebus cõmendatissimũ habere dignetur.Ac siqd opus acciderit: & ille opem tuam implorauerit:rogamus tuã.R.D.ut eidẽ præsens:ac propitia uelit esse.Nam ciuis nostri pręfati dignitatẽ: & cõmodum augeri uęhementer cupimus. Vale.

Enenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D.Tanta tua est erga nos beniuolentia: & charitas:ut ẽt leuiora petere nõ dubitemus:sed quę nobis grata ẽt sint futura.Prefeceras Cellę monasterio.S.Saluatoris Antoniũ monacũ eiusdem Cisterciensis ordinis: & monasterii.

Hic ei officio renunciauit: & ea se molestia liberare uoluit. Proinde oramus tuã R. D. ut ipsa quoq; pro monasterii cõmodo: & Monachorũ olum quiete: atq; cõcordia cõtẽta eẽ uelit: atq; Abbati ipsi tradere potestatẽ: ut ad id munus exercẽdũ deligat: quẽ ex suorũ numero maxime iudicabit idoneũ. Q̃d cũ ad monasterii utilitatẽ cõferre putemus: facile futurũ cõfidimus a tuę. R. D. clemẽtia. Vale.

SEnenses Sũmo Pontifici. S. P. D. Cum sciamus tuã Beatitudinẽ solã amplecti cõcordiã: & pacẽ: & que aduersantur quieti maxime detestari: proinde significamus: quod nobis ualde molestũ est. N. quoldã collecta peditũ manu Fichinũ uersus in nostrũ agrũ hostiliter irruisse: & inde pecorũ abegisse prędã. Quod qdẽ credimus aduersus tuæ sanctitatis factũ esse uoluntatẽ: quę pacis ẽ: & iustitiæ caput: & auctor. Miramur in tãta rerum tranquillitate excitari malorũ semina: &. N. grauiter dolemus iniurias: quas diffusius noster declarabit Orator: quẽ dignetur quæsumus tua sanctitas audire clæmenter: cui supplicamus: ut iubeat. N. quiete agere nobiscũ: atq; abstinere iniuria: & prædã ablatã restituere. Ac monere si qd de finibus agendum putant: ut amice: & cõcorditer oĩa cõponant: omni turbatiõe sublata. Nam alias obtulit nostra resp. paratã se per Legatos missos utrinq; cõtrouersiam oẽs de finibus terminare: & cum Fichinenses per incendiũ amiserint scripta iura: sicut alias factũ est: rursum offerimus nostros acquturos libris publicis: qui de finibus ipsis apud. N. extant. Ita agendũ putamus: nõ discordiã: & contentionẽ ineundas. Ac siquid a nostris resumendũ sit: id sponte: & libenter offerimus: ut intelligat tua sanctitas uere nos esse studiosos pacis: & tuę beatitudinis obseruantissimos. Sed. N. excursionibus: & iniuriis obstare debet tua sanctitas: & ita illi deuotissime supplicamus. Vale.

SEnenses. N. S. P. D. Non possumus nõ ammirari: & dolere uehementer magnifici uiri. quę a uestris nuper contra Fichinenses nostros gesta sunt: cõtra amicitiæ legẽ: contra uicinitatis coniunctionem: cõtra rationẽ recte: & quiete uiuendi. Hostilẽ in nostrũ agrum excursionẽ: & prædã illatam grauiter cõquerimur: persuadẽtes nobis iniuriam: & uiolẽtiam in tanta rerũ quiete: Sũmi Pontificis sanctitati plurimũ fore molestã. Cui pax: & Italiæ otium maxime cordi ẽ. Quæ cum iniuste a uestris facta sint: petimus: ac requirimus ablatæ prędę integrã nostris restitutionẽ fieri: & coherceri a uestris magnificentiis: qui adeo temere quietes simul: Iustitiamq; perturbant: ut amice: honeste: & pacate uiuatur: ac tollantur malorũ oĩum seminaria. Et nos quoq; si qd a nostris restituendũ sit: curabimus: ut nostræ pareant uoluntati. De finibus autẽ nõ ignoratis mentẽ nostrã: qui alias Cõmissariũ misimus: q cõcorditer una cũ uestro disceptationem eiusmodi terminaret. Cumq; incendio perierint: quæ habebant Fichinenses in fauorem suæ causæ scripta iura: obtulimus stare eos cõtentos fideq; quę in uestris monumentis: & cẽsuorũ extant libris. Quod qd poterat offerri maius? Rursum tamen: ut intelligatis: nos concordiã affectare: offerimus Cõmissariũ denuo ad fines terminandos mittere: si uos quoq; uestrũ miseritis: & ad rem cõponẽdã dabimus essicacem operã: acquturi rationibus: & fidelibus documentis. Expectamus uestrũ responsum: qui nostrorũ damna: & iniuriam fieri nostris: nec pati debemus: nec uolumus. Valete.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Non putamus scripto opus esse: q̃ gratũ nobis sit: Plumbinensi Domino: q cum summa ẽ huic reip. necessitudo: oĩbus in rebus morẽ gerere: & eidẽ psuaderi nos sua oĩa negocia ita curare: ut amici assolent: quorum sunt cõmunia oĩa. Meminit tua. R. D. quænam benigne promiserit ob patrię utilitatẽ: & illius principis gratias. Cum igitur eadem de causa ueniant isthuc: quibus ea ipsa mãdata res ẽ: petimus magna cum fiducia: oramus: tuã. R. D. obsecramus: ut nunc tandẽ pro sua erga patriam charitate: te præstare dignetur: quod humaniter se facturã recepit: ut intelligat præfatus Magnificus Dominus: & ualere nostras preces: & sibi uestras interuentionẽ perefficacem: ac salutarẽ extitisse. Quod nos iustis: optimisq; de causis uehementer optamus: existimãtes. T. R. D. q̃ pie dulcẽ patriã respicit: eas rationes facile secuturã: quę nos ad hoc poscẽdũ tãtopere cõpulerunt. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Perspecta quotidianis argumẽtis tuæ. R. D. erga patriam charitas: tantæ ẽ nobis uoluptati: & gaudio: ut sit & litteris: & uerbis explicare difficile. Ac uerũ illud cõprobatur: quod dici solet: ab siquis homine: cũ ẽ opus accipes beneficiũ gaudeas: Verũ enimuero id demũ iuuat: si is: ques æqũ ẽ bñfacere: is bñfacit. Benefacit patriæ: qui patriæ ẽ: magnũ decus: & firmum præsidiũ. Ac iam & si nolit tua benignitas id gratiæ apponi sibi: cũ tamen indies de hac rep. mereatur: & ex intimis animis gratias q̃ maximas agimus: habemus: & cũ Deus annuerit: plurimũ quoq; referre cupimus. Suppliciter autẽ deprecamur: ut in oĩbus: quæ patriam respiciunt: idem post hac semp facere pgat. Illud affirmare audemus: tuas litteras & fuisse: & futuras ad modũ salutares. Nos uero: quod bonos rectores: quod patriæ amatores: quod deuotissimos filios decet: officiũ semp tuebimur. Vale.

SEnenses Florentinis. S. P. D. Si sepius scribimus: & frequentibus uos oneramus litteris: uel rerum hortatur euentus: uel quorundam cõpellit iniuria. N. uester: & nonnulli eius oppidi incolæ: qbus Montichiellũ finitimũ est: sępe cũ suis armentis nostrorũ pascuis incubant: & de pasto illorũ gramine: & frequentius eorundẽ: quæ in proximo ẽ cęsa silua præter ęquum: & iustum: posquã dãmnum intulere: etiam grauem: & nefariam nup iniu

riam adiecerunt. Nam proximis diebus: cum iumentum Policianẽsis incolæ erraret in nostrorũ agro, Prætoris minister: ut æquum uidebatur: cũ arcere aliter non posset: nactus occasionẽ: iumentũ abduxit: pro dãno repetendo. Venit iumenti Dominus: & oppidũ nostrum ingressus: & telo armatus: ad iumentum repetendũ inuasit Prætoris ministrum: & septem uulneribus cõfossum: intra oppidi muros interfecit. Sed & oppidanũ alium: qui ad uim propulsandã accurrerat: eodẽ telo transuerberare tentauit: sed frustra conatus: fugam inde arripuit: &. N. repetiuit. quod nos audax: & indignũ scelus nimium grauiter substinemus. ac tanto certe grauius: quod reminisci cogit. & aliarũ: quas paucis ante mensibus patrarunt cædes. Hæc profecto nimiũ intolleranda uideri debent. Et nos credimus uobis maxime inuitis fieri. Petimus igitur duo: fratri iustitia uestra. Alterũ: ut. N. moneantur abstinere alienis pascuis. ac ne pergãt nostros lædere. Alterũ: ut q tam atrox crimen: & homicidiũ admiserũt: uestra æqtate iubente: pœnã suo dignã scelere suscipiant. ne ĩpunita improbitas nouam quoq; pariat iniuriam. Agite: seruate antiquum morẽ: & præclarã uestræ reip. laudem: & cõmuni quieti nobiscum consulite. Arcete facinorosos: & insolentẽ audaciam cõprimite. Speramus a uobis recte consuleũ iri: ut uideamini: & quæ nostra sunt: uere diligere. & quod semper cõsuetistis: unas præcipue colere: atq; amare iustitiam. Et quoniã debemus nostrorum hominum curare indemnitatem. ac salutem: hoc uehementius a uobis poscimus. Valere.

SEnenses. N. S. P. D. Gratissimæ extiterũt nobis uestrarum magnificentiarũ litteræ: quę illam redolent. ueterẽ. ac probatissimam amicitiam nostrã: & mutui amoris necessitudinem. Nam uestra ciuitas: & hæc resp. arctissimo summæ beniuolentiæ uinculo copulantur. Nos ad diligendã grauissimæ cõpellunt causę: præsertim uero: quod explorata nobis est optima istius erga nos ciuitatis uoluntas. tum quod præclaram in gubernatione reip. disciplinam. atq; optimã ãministrandi rationẽ: & præficiendorũ magistratuũ ordinẽ uehemẽter probamus. Quibus ex rebus maximam uestræ magnificentiæ laudẽ adipiscuntur. Cum igitur intellexerimus: quæ uestris nobis de ciue nostro. uestræ urbis prætore eligendo: significata sunt litteris: ut humanis postulatis assentiremur: deliberatione. ac decreto nostrorũ cõsiliorũ. eum ciuem delegimus: quẽ fide. integritate. amore. diligentia: & iustitiæ tuendæ studio pollere intelligimus: Andreã Scottũ nostrę grauissimũ reip. & Cõmitẽ Palatinũ: qui & in aliis ciuitatibus præturã cum laude gessit: & gratiam reportauit. Is in tẽpore pręsto aderit: & ad satisfaciendũ uestræ urbis decori. oẽm operã: atq; industrias accõmodabit. Speramus igitur a sua illũ consuetudine minime discessurũ: & obtẽperaturũ nobis: q nihil tantopere cupimus: q̃ quietẽ. cõmodũ. ac decus uestri ornatissimi populi. Et tum in hac re: tum in ceteris omnibus reperiemur uere: & ex intimo corde uestris Magnificentiis. ac pręclaræ ciuitati affecti. Valete.

SEnenses Regi Neapolitano. S. P. D. Vetus. ac multis argumentis perspecta nobis tuæ Maiestatis in hanc remp. charitas. ac paterna dilectio. recentibus indies illustratur documentis. Venit nuper ad nos excellentissimus tuę serenitatis orato uir clarus Marinus Tomacellus: qui tuæ sacratissimę maiestatis nomine. sacrũ diue Virginis solẽne: quod nostra ciuitas p sextilẽ mensem quotannis religiosissime colit: nobiscum celebraturus erat. Ac tam & si aduersa ualitudine impeditus: ĩ tẽpore adesse nequaq̃ potuerit: fuit tamen nobis: & huic uniuersæ ciuitati tam grata ea uel uoluntas. uel institutio: ut ad summã populi huius iucunditatẽ. posset accedere prius nihil. Nam: qbus nihil iucundius est: q̃ a tua diligi maiestate: lætamur. ac mirifice gaudemus omnibus argumentis eam roborari. & firmari tuæ serenitatis beniuolẽtiã: quã habemus ipsi exploratissimã: quę profecta a gloriosa serenissimi quõdã genitoris tui recordatione: uere indies magis: magisq; comprobata radices ęgit altissimos: & cõferendis beneficiis quotidie propagatur. Agimus: habemusq; pro tanta benignitate: quas nec cuiusq̃ oratio: nec litteræ ualeant explicare: p ingentes gratias: atq; ut pro tanta: tamq; multa beneficẽtia: nõnullas quoq; grates referre possimus: tribuat is: q pro ĩmensa pietate dedit amplissimos. ac florentissimo Regno eiusmodi Regẽ: q iustitiæ cultu: & pręclara rerum maximarũ ãministratione: & nostræ insup defensione libertatis. uel ueterũ omniũ: ssimorũ principũ uel ęquet gloriã. uel antecellat. Pergat igiẽ. quęsumus: tua Maiestas: se beneficẽtissimũ huic ciuitati exhibere patrẽ: quãdoqdẽ nos deuotissimorũ filiorũ semp fungemur officio. Vale

SEnẽses. N. S. P. D. Nihil ẽ: quod cupiamus magis: q̃ sopiri cõtrouersiã oẽm de finibus. Qua in re placuerunt nobis plurimũ uestræ litteræ. Aberat ciuis noster: quẽ pridẽ ad id negociũ constituimus, iubemus accersi: & cũ primũ aderit: ueniet ad fines determinandos: & sui aduentus diem nunciabit. Intelligetis nos rei componendę uere per cupidos: & ut idẽ efficiant uestræ magnificentię uehementer hortamur. Valete.

SEnenses. N. S. P. D. Quẽadmodũ supioribus diebus cõstituimus uobiscũ: dilectũ Cõmissariũ mittimus Spinellũ Spinellũ. ciuẽ nostrũ dilectissimũ: & pstudiosum cõponẽdę eius cõtrouersię: quę de finibus Lãtaneti ẽ. Is mõ Montẽ Rotundũ pficiscitur: & die Mercurii affuturus ẽ: & ut uester quoq; eodẽ tẽpore adsit: & plenũ mandatũ habeat ad res p ficiendã: hortamur plurimũ: ut omni disceptatione sublata: utrinq; amice: iuste: & quiete uiuatur: quæ nostra & certa est: & firma sententia. Valete.

SEnenses uniuersali Vicario religiosorũ diui Bernardini Senensis dogmati consecratorũ S.P.D. Cũ intellexerimus nup causam Satteanensis cõuẽtus: & simul ea: quę scribit ad id propositũ summi Pontificis sanctitas: quæ ita conuentualibus: quos appellant: relinquendũ conuentũ significat: si ita cõtenti sunt hi de obseruantia q dicuntur: q eum ipsũ conuentum detinent: cum simus facti certiores: eos ipsos locum ipsum: & incolere: & retinere libenter: & id quoq eisdes Satteanensibus gratũ sit: & salutare sibi arbitrentur. Hortamur tuã paternitatẽ: ut & ipsa huic proposito acquiescat: & aliud innouare non aggrediatur. Scimus.n. tuam paternitatem: nec uelle: nec tentare libenter: quod uel ad uersetur hominũ saluti: uel scandali quicquã parere possit. Quare placebit nobis: ut fratres ipsos de obseruantia nuncupatos ad cõuentum ipsum retinendum confirmare uelit: & illius populi deuotioni prospiciat: quod gratum erit nobis: paratis semper tuis placitis. Vale.

SEnẽses. N.S.P.D. Magnifici Domini fratres: & amici nostri charissimi alteras dedit ad uestram Magnificaʒ fraternitatẽ magistratus noster litteras: perq eas cõmendauit Americum Franci filium ciuem nostrum: & uestræ urbis iampridem incolam: quem rursum ex intimis animis uestris magnificentiis commendamus: cum uir bonus sit: atq honesti ministerii: nec magnam rem familiatẽ habeat: & alat cõplures liberos: cumq adhuc sibi nõnulla isthic reliqua pecunia debeatur ob iustam artis suæ exercitationem: petimus a uobis: atq rogamus: ut debitam illi ac iustã mercedem uestra magnifica fraternitas persolui iubeat: & opportuno fauore eius negocium expediri: ut & ipse socio satisfacere possit: & rebus suis prospicere: & accommodatum consilium capere. Equum petimus: & ut efficiant: uestras oramus magnificentias: quæ bene ac fœliciter Valeant.

¶Patentes Litteræ.

CVm uir spectabilis: & ciuis noster dilectissimus: Leonardus Beneuolẽtius noster Orator Florentiam petat: ad nostrę reipublicæ obeunda negocia: oramus: atq uehementer hortamur nos Rectores: & Gubernatores senẽsis regiminis: principes omnes: amicos: atq beniuolos: nostris uero imperamus: ut illum grate suscipiant: & libere: & absq ulla persolutione: cum omnibus comitibus: & bonis eius uenire demorari: ac discedere permittant: ut tutum: atq expeditum ualeat iter cõficere. Quod erit nobis certe gratissimũ. Valeãt oẽs.

SEnẽses. Frãcisco Cardinali Senẽsi. S.P.D. Quanti faciamus amicitiã. N. Dñi: nouit tua R.D. sed & iustas causas nõ ignorat. Ea res facit: ut q̃ illi grata sũt: & tuę R.D: facilia factu postulem⁹ enixius: cũ. T.R.D. & nfæ reip. una sit mens: eadẽq uolũtas. Fuit pridẽ apud nos. N. Orator: ac iussu dñi eius nõ potest iam diutius demorari. Confidit nostrã intercessionẽ nõ posse inanẽ ẽe. Et ne illũ huiusmodi spes: & opinio fallat: uehementer oramus. Ille nobiscũ pricep: adeo amice: adeo cõiuncte uiuit: ut sua negocia oĩa putemus nõ iniuria nfę reip. interesse. Igit freti uetere fiducia: oramus primũ excõmunicationis cẽsurã tolli: deĩde nfa gratia ad psoluendos sũptus: eũ magnificũ Dñʒ non grauari: postremo sex menses causam differri: quoad mitescente cęlo: & pestilentiæ sublato discrimine. N. redire possit præfatus dominus: & ad iura sua pergenda: atq aperienda: operã cõferre. Hęc: quęsumus: gratificet nobis tua benignitas: & his postulatis nostris nullo mõ desit. Et beneficiũ maximum accepisse putabimus: quod uel plurimum cumulabit: si nobis: & pręstolanti Oratori celeriter tribuet. Nec.n. solet benignus pater: quod iure postulari possit: abnuere quicquam deuotissimis filiis. Vale.

SEnenses. N. Episcopo. S.P.D. Quę cõtinẽt humanissimę litterę: redditæ nobis a tua. R. D. quæ copiose: & abunde retulerunt nobis uiri clarissimi Scipio Cicinellus: ac Ioannes Antonius Siculus de summa tuę. R.D. erga nostrã temp. beniuolentia: & charitate: ea tam fuerunt grata: & iucunda nobis: q̃ quę gratissima: & piucunda. Accipimus optimã istam: ac beneficã uoluntatẽ lætis aĩs: & cõspectũ iucundissimum tuę. R.D. uehementer optamus. Gratias uero ingentes habemus: qd nostrã ciuitatẽ: & senensem populũ tam pręcipua beniuolentia cõplectatur. Hũc locũ: ac nostrã urbẽ: si studiorũ gratia petet instituent tua. R.D. reperiet ciuiũ oĩum corda: & aĩos ita alacriter excipere paratos: ut eũ oportet: q in magno habendus sit honore: ac precio. Veniet certe tua. R.D. plurimũ desiderata cunctis ciuibus. Intelliget lętari plurimũ ciuitatẽ uniuersam eius aduentu. Reperiet incolumẽ urbẽ. Mite cælũ: rerũ necessariaq copiam: in omni studiorũ genere uiros doctrina: aq auctoritate probatos. Fuit.n. semper nostra ciuitas bonarũ artiũ pstudiosa. Splendidissimũ tuũ genus iampridẽ obseruamus: & colimus. Sed: quod maximũ iudicari solet: mutuus amor: & summæ charitatis affectus non deerit. Nostrã accademiã pcipue florere putabimus: si ad cœteras laudes tuæ. R.D. accesserit præsentia: tanq̃ singulare studiorũ nostrorum ornamentum: ac decus. Itaq rursum tuam. R.D. inuitamus: & ut uenire dignetur: amice hortamur: rogamusq: & ciuitatem omnem iterum: atq iterum offerimus tuæ. R.D. promptam: ac paratissimã placitis: & plurimum in cunctis rebus gratificari cupientem. Quod idem testificari poterunt præfati nobiles uiri: qui & uolũtatem nostram: & ciuium animos probe nouerunt: & recte callent. Benignas oblationes iucunde accipimus: & plurimam gratiam agimus. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi S.P.D. Cum hinc proficisceretur tua.R.Dominatio: benigne annuit sese apud Summũ Pontificẽ daturã operas pro dilatione aliquot dierũ impetranda: ne fiat in causa Gabrielis ciuis nostri quẽ ualde diligimus: ob morulã temporis preiudiciũ: quoad ob eam rem noster isthuc q̃primũ accedat Orator: q confestim affuturus ẽ. Itaq enixe atq suppliciter petimus: ut ad id in fauorẽ ipsius Gabrielis & causæ eius assequendũ: agat cũ Sũmi Pontificis Sanctitate: quod nobis quoq erit proculdubio uehementer gratũ: ut per intercessionẽ tuæ.R.D. præiudiciũ tẽporis euitetur. Vale.

SEnenses Generali ordinis Minorũ S.P.D. Cũ uere.R. tua paternitas nostram diligat ameturq remp. idq sit nobis perspicuis experimẽtis exploratissimũ: cõfidimus petitiones nostras seruata ueræ amicitiæ lege: nunq̃ futuras inanes. Dolẽt plurimũ Ilcinenses nostri deuotissimi filii discessum Venerabilis sacræ Theologiæ pfessoris nostri Ioannis ciuis sui: & sacratissimæ religionis tuç pfessoris. Cuius prçsentiam ciuitati illi & uniuerso populo maxime salutarẽ esse perspiciunt. Ob magnã prædicandi peritiam: ob uirtutis præcipuæ documenta: ac pp recte uiuendi prçclara exempla: putant se magnis priuatos cõmodis: præcipue ad salutem animarũ: ac spiritualẽ deuotionẽ: si ille absit. Cupiunt & uehemẽter optant hominẽ ipsum frugi & cõuenienti atq uniuersæ ciuitati utilem simul ac gratissimũ in ea ipsa urbe seruari: nec inde dimitti. Quod nos quoq qui uirtutes & doctrinã eius uiri cognouimus: ualde probamus. Igitur tuã oramus.R.P. ut optimis adducta rationibus: charitatẽ Ilcinensium & cõmẽdatione nostra cõmota: hoc ualde cupientibus gratificet nobis: ut sinat præfatũ Theologiæ magistrũ & uirũ illi populo tantopere dilectũ Ilcinensi demorari conuentui: & in ea urbe sacros monitus: & annunciationẽ diuini uerbi exercere: & simul conciuibus suis & conuentui prodesse. Quod cũ honestũ salutare & nobis gratissimũ sit futurũ: rogamus tuã.R.P. ut libenter assentiat: & faciat Ilcinenses huius uoti compotes. Nos nostram remp. offerimus tuæ.R. Paternitatis promptissimã uoluntatibus: Vale.

SEnẽses Florentinis S.P.D. Scimus uos facinorosos & odisse semp: & coercere libẽter. Quidã cognomẽto.N. uestri agri icola: quẽ planius explicabit ille ipse: cui has dedimus litteras: p uim Mulũ eripuit.N. qui tamẽ ad.N. dilectissimũ ciuem nostrũ pertinet. Venit fretus uestra iustitia: ut suum repetat. Oramus uos: ut ius reddi iubeatis homini nostro: & ipsum redire iumentũ assecutũ uestro præsidio. Quod futurũ confidimus: & nobis erit certe gratissimũ. Valete.

SEnenses Florentinis S.P.D. Detinuerunt uestri: qui ad Pontẽ Valianũ obuersantur: tabellarium nostrũ: q ad nos litteras pferebat: credimus tamẽ insciis uobis: & certe pter nostræ amicitiç & mutui cõmercii cõsuetudinẽ. Nostis nihil neq impedimẽti: neq remoratiõis inferri a nobis uris: q sçpe hac iter ad uos faciũt. Liber p nostrã urbẽ: perq agrũ illis transitus patet. Quod siqui pro cõmuni instituto nostro in eorũ manus inciderunt: quibus publice eiusmodi cura credita ẽ: cõtinuo uestris aut uestrorũ perspectis litteris re integra & libere sunt: & celeriter abire permissi. Id uero in promptu est omnibus. Nihil quippe intercedit causæ inter uestram nostrãq remp. Quapp ullo pacto liceat aut nouari quicquã: aut tabellarios litteras ue intercipi. Per nostrã igitur amicitiã: perq rectam uitæ rationẽ petimus: ut quẽ prçscripsimus literarũ nostrarum delatorem solui: ac liberũ dimitti iubeatis ab iis: qui Valianũ pontem obtinent: ut pateat omnibus & amice utrosq: & honeste agere. Bene Valete.

SEnenses.N.S.P.D. Norunt uestrç Magnificentiæ nihil esse tam magnũ tamq arduũ: quin libẽter efficiamus petentibus illis: si in nostro situm arbitrio sit. N. Sacerdos: quod Aquilanus ẽt foret nobis cõmendatissimus: quando a Prætoribus nostris uinctus esset. Omnis eius causa ab ecclesiastico foro & tribunali pẽdet. Quare acceptis uestris litteris: uisum fuit pro nostra uetere ac firma amicitia rem: quo pacto se habeat: explicare: cum nihil ad nostrã dictionẽ pertineat. Alioquin nihil gratius nobis possit accidere: q̃ uestris Magnificentiis gratissima quæq libenter efficere. Valete.

SEnẽses.N.S.P.D. Quod uos p uestras litteras significatis de coactis supioribus diebus in Perusino agro ad Panicarolã copiis: nobis quoq nunciatũ est: & cõpertũ indies maiorem conflari exercitũ. Verũ qd nã cõsilii ac mẽtis eẽt: id nos prorsum latebat. Quo respectaret: nihil cognitũ nobis est: quos uarius rumor incertos ageret. Nos uero Ecclesiasticum militem & Regias copias esse perspicientes: perspecta nostra cũ Pontifice Maximo & Rege ipso Ferdinãdo: optima situatione atq amicitia adduci nõ possumus: ut ab iis nobis q̃c̃q̃ metuendũ esse uideat. Grata tamẽ admodũ nobis ẽ optima isthæc uestra uoluntas: & quod uestrũ exercitum amice defertis: ac liberaliter pollicemini. Magnã uobis & agimus: & habemus gratiam. Valete.

SEnẽses Florẽtinis S.P.D. Cũ aliquot dies Põtificalis ac Regius partim ĩ uestro: partim in nostro agro consedisset exercitus: motis inde castris e uestigio uestri præsertim Politianẽses ĩ nostros fines irruerũt: messem & cũcta uastãtes: & qd̃ sç̃uiẽtes hostes cõsueuerũt: nequaq̃ parcẽtes incẽdio. Id nos uehemẽter mirati sumus: & cũ a recta id uiuẽdi ratione ac uicinitate longius abhorreat: uisum nobis ẽ: ut uos iis de rebus: quæ certe molestissimç esse debent: certiores faciamus: ut iubẽtibus uobis uestri abstineant ab iniuria. Valete.

ℭ Publica Fides.

IVstis cõmoti causis: atq optimis adducti rationibus: publicã fidẽ damus: & liberũ nos Senẽses concedimus saluũconductũ strenuis armorũ ductoribus Sforziæ Oddio & Petro Iacobo ciuibus Perusinis: ut liberi: atq incolumes ubiq in nostra ditione & agro Senensi uersari possint: uenire: demorari: transire: & libere cõmeare tã ipsi q̃ eorũ comites uidelicet: equites decẽ: & pedites quindecim: modo non sint nostræ exules: damnati ue reip. et cũ omnibus rebus suis: omni prorsus molestia: & tam personali q̃ reali impedimẽto cessante: idq p reliduũ mensis huius: & p uniuersum Augustũ mensem cõsequẽtẽ: et ita oibus nostris Prętoribus: Cõmunitatibus: ac Stipẽdiariis: & oibusq nostrę militanr reip. & subiectis insuper nostris: singulis: atq uniuersis edicamus: atq imperamus: ut hãc fides nostrã inuiolabiliter seruẽt: sub nostrę indignationis incursum: nõ obstantibus quibuscũq interceptionibus & causis quibuslibet: atq decretis in cõtrarium. Datũ in nostro palatio: & reliqua.

SEnéses Regi Neapolitano S.P.D. Quod optimos: atq obseruantissimos decet filios: officio fungimur: q tuę Maiestatis fœlicitati gratulamur: cuius prospere gesta oia: & res secũdissimæ quæq nostrã quoq beatã remp. faciunt. Cumulatius reddidit animorũ nostrorũ gaudiũ tum benignũ tuæ Maiestatis allatũ responsũ: tum etiã quod indies accipimus: rem Genuensem ex sentẽtia cedere. Quę faciliorem: atq expeditiorem Hetrusci incepti propitio numine: & cunctis (ut speramus) fauentibus superis: & iusti belli uictoriam comparabit: ad quã adipiscendam nihil: quod in nobis fuerit: neq curę atq studii: neq industriæ atq operæ prætermittemus: ut improborũ compressa audacia: reflorescat aliquãdo ea tranquillitas temporũ: quã quorũdã temeritas iampridẽ perturbare nõ desiit: sed tuæ Maiestatis recuperabit diuinũ cõsilium: & summa animi magnitudo ac uirtus. Nos si uidemur paulo ad scribẽdum segniores: nõ negligẽtię dandũ putamus: sed minus idcirco necessariũ ducimus: quod adest tuę Maiestatis Legatus Antonius Triquus: cuius fidẽ: probitatẽ: rectũ: ac salutare cõsilium: & accuratissimã quandã diligẽtiã: & utiliter experimur: & oẽs uno cõsensu mirifice comprobamus. Qui cũ oia: quæ quidẽ spectare ad rem arbitramur: impartimur: cõtenimusq: Vale.

SEnéses Regi Neapolitano S.P.D. Si perraro scribimus: superioribus nostris litteris satis (ut arbitramur) attuimus causæ: Nam cũ presto sint illustrissimi tuæ Maiestatis filii & præcipui belli Duces: eos ipsos: quæ geruntur: statuimus tuæ Maiestati cuncta exploratissima reddere. illud minime reticendũ putamus: nos plurimũ prospere gestis lætari: & tum tuæ Maiestatis prouidẽtia: tum clarissimorũ Imperatorũ uirtute: diligẽtia: & oium maximarũ rerũ laude optatam & absolutã uictoriam propediem futurã cõfidimus. Iustis nãq cœptis Præfectos itelligimus: quibus ad uirtutis cumulũ deest nihil: & q cuncta moderatur humana: Deum nihi prorsum affuturũ uerentur. Spes nostra rerũ in tua Maiestate potissimũ sita ẽ: cuius & paterno studio: & uiribus opibusq maxime freti sumus: cuius cũ sit incredibilis in nos competita benignitas: quia filios decet fiducia supplicamus: ut cũ aliæ de integro copiæ ad castra profecturæ sint: mandare dignetur: ut turmæ nõnullæ ex eis: rebus nostris tuendis præsint. Neq enĩ satis habẽt pręsidii equestres nostrę ac pedestres copię aduersum acriores hostes: & tuorũ Ducum probarã causam accipimus: qui ut ualidiorẽ aduersum hostes exercitũ foueant: nõ satis ex re arbitrantur extenuare conflatũ militem. Sed si ex iis: quæ nouæ aduenturæ: præstentur nobis: fore nõ dubitamus: ut hostium superetur inuidia: & expeditior fit nostrorũ uictoria. Hac ipsa de re etiam nõnulla Laurentius Lantius Iuris consultus: ac ciuis noster: qui tuæ est deuotissimus Maiestatis: & Regnũ petit: ac præclarã Neapolim urbem: uerba faciet: & fusius mentẽ nostram potuerit explicare: eum tuæ Maiestati diligẽtius cõmendamus: q pro uirtute & doctrina & patriæ ratione: ualde charus & dilectus est nobis. Placebit igitur (nisi molestũ est) auxiliares quasdam pręberi nobis copias: eas uidelicet: quæ & nos tutos præstent: & munitissimo tuo exercitui iacturam nullã faciant. Ita enim & tuæ Maiestatis decori: & nostræ reip. firmo præsidio consultũ fuerit. Postremo: qui paulo ante ob illustrissimi Calabriæ Ducis nõnullam ualitudinis uarietatẽ solliciti fuimus: cũ recte confirmatum intelligamus: plurimũ capimus uoluptatis & gaudii. Vale.

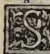
SEnenses .N. Cardinali S.P.D. Quo studio: qua dilectione: nõ modo hanc patriam: sed & ciues eius singulos tua prosequatur. R. Dominatio: repetere nullo pacto uidetur necessarium esse. Quo fit: ut nostros nunq̃ cõmendare dubitemus: eos presertim: q nobis & uniuersæ ciuitati: ob uirtutis: ac probitatis laudẽ charissimi sunt. Itaq Antonius Cęsarinus scriptor Apostolicus: & .R. Domini Cardinalis nostri perfamiliaris: causas habet: quas ille ipse planius explicabit. Cupimus nullã fieri ciui nostro iniuriã: & liberari molestia omni. In tuæ .R. D. fauore pcipue: atq ope cõfidimus: & ille cũ tota eius domo spem in tua clemẽtia humillimã habet. Erit igit nobis ualde gratũ: acceptũq: ut & spem suã intelligat haud inanẽ esse: & nostram cõmendationẽ sibi plurimũ profuisse: quod pro ingenii tuę .R. D. in nos & nostros oẽs charitate: dubio procul ex sententia & uoto futurũ cõfidimus. Vale.

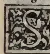

Enẽses.N.Cardinali S.P.D.Prębet tua summa atq; cũctis quotidie experimentis pro bata benignitas eam fiduciam:ut nihil prorsus accidere possit:quod gratũ nobis iucun dũq; futurũ sit:quin id fidentibus animis postulare ausimus.Nã Antonius Cæsarinus ciuis noster Apostolicus scriptor ac Reuerẽdissimi Domini Senẽsis familiaris nõnulla afficiẽ molestia:& illi negociũ exhibetur:qđ ipse corã & planius & fusius explicabit.Sci mus illum tuæ.R.Dominationis patrocinio atq; auxilio fretũ nullã oĩo iniuriam perpessurũ:præci pue uero cũ & ipse pro suis uirtutibus charus nobis existat:& ex ea certe familia:quã summa beniuo lentia nostra respublica & amore complectitur.Quemadmodũ igiẽ cæteris in rebus spes nostra i tua collocata clementia nunq̃ fuit inanis:ita in hoc quoq; negocio eodẽ fauore atq; auctoritate fore sine ulla dubitatione cõfidimus:atq; ut ita dignetur efficere tua clemẽtia summis precibus deprecamur. Postremo tuæ.R.D.causam hanc diligẽtissime cõmendamus. Vale.

Enẽses Florentinis S.P.D.Cũ accepimus nup uestras litteras Magnifici Domini fratres charissimi:& ex eis causam cognouimus Boninsignę Machiauelli nobilis ciuis uestri:cõ festim operam dedimus:ut deprehenderetur:qui pecus eius abduxerat:ac tandem ex pediri pro uoto iussimus. Ac rebus ipse ex sententia compositis remeauit. Verum non in hac re solum:sed in cæteris quoq; omnibus pari reperientur uoluntate studioq; affe cti. Valete.

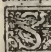

Enẽses Florentinis S.P.D.Putamus nostrã decere amicitiã:ut fidenter cõmẽdemus eos nobis:quos p suis laudibus:& qa ciues nostri sunt:charos habemus.N.iampridẽ & ab. N.quopiam pecuniã repetit:quæ sibi iure debetur.Hunc cũ alias cõmẽdauerimus:ope atq; benigno fauore iuuit uestra Magnifica fraternitas. Is isthuc ob eã ipsas causas pficiscitur:rem ipsas corã explicaturus uberius.Oramus igitur uestras Magnificentias:ut illi opitulari ita eũ tractare uelint:præsertim optantibus & cõmẽdantibus nobis:ut & ius suũ facile asseq uatur:& idem facturus sit:quod aliis quoq; tẽporibus consueuit:ut per uestrã efficaces operam atq; oportunũ auxiliũ gratias nobis agere debeat.Quod cũ in uestris efficere parati simus:idem pculdu bio de Magnifica uestra fraternitate cõfidimus. Valete.

Enẽses Florentinis S.P.D. N. ex N.agro:& q nũc ad sanctã Firmenam incolit:cũ pri dem Aloysio Compatri ciui nostro ac prętanti uiro famularetur:aureos circiter unum & uiginti clam surripuit:atq; ab eo pfugit:cui & aliam quoq; pecuniã debebat:æri alie no furtũ adiecit:& damnũ intulit ei:q de illo plurimũ benemeritus erat. Latuit hic qui dem iamdudũ:nec uspiam repertus ẽ. At nũc recepit se in Arretinũ agrũ:& in uico.S. Firmenæ:quẽ præscripsimus:sedẽ locauit.Cũ pecuniã retinear alienã:cũ furti simul atq; ingratitudi nis reus sit:petimus a uobis Magnifici Domini:ut ad Arretinũ Prętorẽ iubeant dari litteras:p quas ciui nostro omni fauore Iustitia ministretur:& recuperet:quod turpiter sibi ab iniusto hoĩe ablatũ ẽ. Nã & furto est obnoxius:& in Arretino agro domiciliũ habet.Speramus certe futurũ:qđ in eiusmo di negociis nostra resp.præstat semp alacriter. Valete.

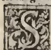

Enẽses.N. S.P.D.N.Quidã tui ordinis cũ in cõuentu.N.nostrę urbis uitã ageret:pręter dignitatẽ suam curare ausus secularia:egit nõnulla aduersus nostrę reipub.statum: ab.N. tunc temporis cognita hominis audacia & minus modesto atq; impudentiore ausu:castigatus alio ablegatus ẽ:tanq̃ curiosus in aliena rep. & turbulentus ac pernitio sus homo:ea uidelicet conditione:ut hinc perpetuo abesset.At nõnullo postea labente tempore temere ille inscijs atque inuitis nobis edicto aduersatus:clam mutata ueste conspirantibus quibusdam eiusdem conuentus fratribus reuersus ẽ.Qui in eo conuentu fratres sunt pacati & quie ti:uirtuteiui molestiam nostrã:nos adierũt:illum uenisse nunciantes.In quibus præcipue.N.ciuis no ster & tui sacri ordinis Theologus insignis uir darus & pro suis laudibus nostræ ciuitati gratissimus: quẽ nõ sine summa molestia accepimus exinde ab.N.qui nunc pręest:fuisse mulctatum:& religionis & prouinciæ priuatũ honoribus.Credimus quempiã fortasse falsum de illo suggessisse qcq̃.Nos igiẽ q illũ uehemẽter amamus:& statuimus boni uiri & ciuis officio functũ tuæ.R.P.ipsum diligẽtissime cõmẽdamus:orantes:ut (sicut iustũ uidetur) in pristinã restituat dignitatẽ:nec inocentem damna tum esse patiaẽ:quod præcipue præfati.N.audacius ingeniũ fouere uideretur:nec absq; nostræ reip. iniuria cederet. Rursũ itaq; oramus:ut nẽq; ciuitatis & eiũ inocẽtis uiri potius q̃ criminantiũ calũnia torq; tua.R.D.rationẽ habere uelit.Cũ certo psuadeamus nobis amari a te plurimũ nostrã ciuitatẽ: quę uicissim amat:& magnifacit tuã dignitatẽ:& uirtutẽ ac doctrinã colit:ac deniq; tanq̃ ciuẽ dilectissimũ singulari amore complectitur. Valete.

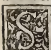

Enẽses.N.S.P.D. Accepimus nõ sine magna molestia.N.ciuem nostrũ dilectissimũ & tuæ religionis clarum & philosophũ ac Theologum a tua.R.P.fuisse mulctatum:ut careat debitis suæ uirtutis honoribus.Mulctatio ipsa molesta nobis est:causa certe mo lestior.Nec potest quampiam subire notam absque nostræ ciuitatis iniuria.Contra cu ius statum ausus quædam.N.pridem ab.N.qui tunc præerat iuste castigatus:& tan dem nostra urbe & ditione eiectus est. Qui cum spreta nostræ ciuitatis ratione:& iusta damnatio ne contempta redire est ausus:qui nõ nisi inuitus nobis tanquã turbulentus homo in nostra ditione

obseruari potest. Si. N. ut ciuem boniꝰ & studiosum quietis & patriæ decet: temerarium illius accessum indicatis: nostra quidem sententia laude potius q̃ pœna dignus uidebatᷣ. Cum sit tua. R. P. nostræ amantissima ciuitatis: & perstudiosa iusti & æqui: credimus falsis suggestionibus aliqd forrasse delatū: quapp in. N. animaduertit. Sed nos illius inocentiam testamur & simul esse uniuersę huic grauissimū reip. Restituat igitᷣ oramus: illum tua. R. P. ut simul nostræ reip. honori & boni uiri inocentiæ consultum uideatᷣ. N. honeste egerit: si quiescere proposuerit. Confidimus tuam. R. P. gratificaturā nobis iusta petentibus: & nō patefacturam turbulentis hominibus aures. Vale.

Enenses. N. S. P. D. Cum sit capitulū celebrandū fratrū Heremitarū de obseruantia pp conuentū Ilicetiæ locorū eius: oramus. R. Patrem. N. Vicarium tuū: ut rogatu nostro in. viii. diem differat: qd̃ cū & facile sit & ad utilitatē atq̧ honorē spectet eorūdem locorū: & nobis gratū sit futurū: tuam quoq̧. R. P. oramus: ut eam dilationē dierū octo concedat: & concedendā iniungat præfato. R. Vicario. Placebit nobis. T. R. Paternitati amice: ac uehementer affectis. Vale.

Enēses Francisco Cardinali Senensi S. P. D. Magna cū uoluptate litteras tuę. R. D. accepimus: & hilare intelleximus accessum eius ad nos: & aduentū ad Amionia balnea. Et si molesta causa ē. Quod insup tuo noīe coram exposuit spectabilis uir Andreas Secretarius simul & iucundū fuit: & ultro erat persuasum atq̧ exploratū nobis. Nam uetera & recentia tuæ. R. Dominationis opa ad nostræ reip. & huius patriæ cōmoda eius admirabilem charitatem ostēdūt: ut a fructibus perspiciamus quotidie habere beneficentissimū patrē: & tum in diui Anastasii causa tum in cœteris negociis apud summū Pontificē & in sancta Ecclesia Dei aduocatū & defensorē præcipuū ac firmū columen. Pro his omnibus & agimus: & habemus semper immortales gratias: sperantes tanto fretos patrocinio fore nos semp incolumes. Vale.

Enenses Patrimonii Gubernatori S. P. D. Quęnam sit nostræ reip. q̃ firma uoluntas: ut ita quiete uiuatur: ut nullū supersit nostris hominibus cū Ecclesiasticis turbationis seminarium: nō ignorat tua. R. P. quæ nouit nostrā erga Apostolicā sedem & summi Pontificis Sanctitatem: tum fidē: tum etiā obseruantiam. Idcirco iampridē delegeramus Cōmissarium ad fines agrorū: & ad disceptationē oēm de finibus dirimendā: quod & significauimus nostris litteris: Sed nūc Capalbii & in ea regione exorta pestilentia ē. Cū sit igitur in eis rebus pertractandis & illo ueniendū: & cū accolis loci agendū: uidetur cōmodius esse ac rectius consilium causam differre: dū cęlum mitescat: ne & tuū Legatū & nostrū simul periculo obiiciamus: & in tēpore res prorsus componenda erit. Hæc nostra sententia ē: quā sequemur: si illam tua. R. paternitas comprobarit. Oramus igitur: ut suā nobis mentē aperiat: & oībus de rebus nos faciat p suas litteras certiores. Fœlix esto semp tua. R. paternitas: quæ bene Valeat.

Enenses Florentinis S. P. D. Cū superioribus ante epdomadibus de Collensi negocio uestrū Magistratū noster adisset Orator: & Collensium questus esset iniurias: quas de integro in transgrediendis finibus intulissent: & dignū nostra coniūctione responsum: & benignas insuper litteras dedit uestra fraternitas: quorū utrunq̧ gratū admodū fuit nobis: & quod præterea ad Collenses scriptū est: accepimus habuimus uehementer: atq̧ iis omnibus de rebus etiā atq̧ etiā gratias uobis ingētes agimus: Nam mirifice nos delectat optima ista & mutua nobiscū in cunctis negociis pertractandis uoluntas diligens studiū par officiū. Quod amice polliciti estis: ad delendā controuertiam oēm causas concorditer finiendā libēter accepimus: quippe qui accuratius studeamus oīo nihil q̃ turbas oēs auferre de medio: & ad quietē referre oīa: quo tota nostrę reipublicæ cura contendit: Quod si uidemur cunctati fortasse diutius: id causæ est: id fuit impedimento: quod ad hūc diem ciues nostri: qbus mandata res erat: in censu nostræ ciuitatis constituendo fuerint occupati: Sed nos rerū componēdarū & terminandorū finium percupidi: nūc Legatū instituimus Santem ciuem nostrū uirū grauem ad id cōficiendū: si uos quoq̧ ita probaueritis & uestrū parauentis: qui ambo in finibus agrorū congressi celeriter pacate concorditer negociū omne conficiant: ac noster quidē confestim prēsto erit: ubi quādoq̧ uestræ fraternitati uisum fuerit. Itaq̧ & ad Legatum deligendū: & ad rem maturandā uestram Magnificentiam uehementer oramus: ne quid aut omnino aut supersit oīo: quod inter eos uicinos uel minimū quidē contentionis fomētū excitare possit. Erit igitur gratissimū nobis ea de re uestram quoq̧ nosse sententiam: Valete.

Enenses. N. Cardinali S. P. D. Scripsit ad te noster Orator Burgeses Burgesius: qd nam nobis agendū uideatur i causa Malleanensium nostrorū: quos accersiuit Romā Sūmus Pontifex: et N. ad tegendā nequitiam: nec detegendū abhominandū scelus: quarū p. N. filius ueneno fuerit enectus: tam indigne fuerit criminatus. Non possumus nō dolere impudentiorē hois audaciam: q nō cessat grauibus iniuriis & contumeliis nostrā onerare remp. uere ab eius alienā ingenio: Nam nihil nobis iustitia & pace antiquius ē: illum nouarū rerū & artium studiosum esse constat: Sed nō possumus nō confidere Apostolicæ ęquitati & benigna intercessioni tuę. R. Dñationis: in qua cū spes nostra firmiter cōstituta sit: tuo iudicio atq̧ arbitrio relinquimus: quid uā circa examen trium nostrorū hominū noster prosequatᷣ Orator: pro nostrę reipub.

salute-cōmodo-dignitate. Speramus igitur īnocentia freti-& Pontificis Iustitia-tuę. R. Dominationis protectione-atq fauore rem omnē non nisi prospere-ac fœliciter successuram: ut nec uobis ulterior fiat iniuria-& malignantis aduersarii & pateat simul: & cohereceatur improbitas. Vale.

SEnenses Papæ S.P.D. Nisi prohibeat ea reuerentiā: quā erga Apostolicā Sedem & tuam Beatitudinem maximam gerimus: & qua nemo pōtest Senensem populū superare: certe N. graues iniurias-calumnias-contumellas-maledicta nullo modo pateremur. Nā uere a Sapientibus dicitur. Veterem ferendo iniuriam-nouā inuitari. Qualis sit homo iste: ipse perspicuū documentū prębet. Deum contemnit: pacē & Iustitiam aspernatur: noua quottidie-& perniciosa molitur: in summa uniuersali pace scandalū cogitat: Apostolicā sedem-atq tuā Sanctitatē nō ueretur. Nostra respublica certum perhibet testimoniū: cū qua fœdus initū est: firmata concordia: auctore Christi Vicario tua Sanctitate: quā nos uenerantes: obliti iniustas criminationes ob enectum ueneno illius filium: tuæ Beatitudinis uoluntati paruimus: criminoso aduersario pecuniam persoluimus: ut pacē pareremus: ut obedientiam & obseruantiam præstaremus tuæ Sanctitati nihil ommisimus. Quemadmodum capitulis sanctum est-in tempore pecuniam attulimus: tres uiros nostros itegros-probatos Romā misimus: periculo obiectauimus: nostræ ciuitatis īnocentiam & decus pueri: & uilis homuntionis criminationi: uel potius aduersarii artibus & fallaciis exposuimus. Simulat ille cupere se: ut ueritas exquiratur: innocētes instat aduocari: cum illi se ad tuam conferunt Sanctitatem callide ille tam diu instructus puerū mittere cunctatur: dum tēpus elabitur: nos eludit: initam concordiam spernit: tuæ Beatitudinis sententiā irritam facit. Vere nō ita uiuit: ut quietū hominem decet: & ei pastori: qui pacis est auctor: facit iniuriam: sed tanquā uniuersa in sua habeat potestate: pro suo uult oīa arbitrio gerere. Pro nostræ honore & dignitate reipub. non possumus Pater sanctissime nō dolere. Quare tuæ prouidentiæ supplicamus: ut dignetur eiusmodi mores diutius nō perferre: & fauere Iustitiæ nostræ ciuitatis: & malignantis aduersarii repellere insidias: audaciam cohibere: iniurias propulsare: ut illū decet: quē diuina prouidentia gubernaculis mūdi præfecit: & fidelium populis moderatorem esse in terris uoluit: cuius proprium munus est: parcere subiectis: & debellare superbos. Iustum atq ęquum petimus: & ut impetremus a tuæ Sanctitatis clementia-deuotissimis precibus supplicamus. Vale.

SEnenses. N. Cardinali S.P.D. Ex litteris tuę. R. D. operum uera-atq indubia attestatione cognouimus ea: quæ pro patriæ nostræ dignitate tuenda tam studiose-tam benefice tam celeriter a tua benignitate sunt gesta: ut ueritas elucesceret: iniusta criminatio tolleretur: probitas & innocētia bonorū palam inotesceret: seruaret iustissimæ reip. decus: improborū-ac falso criminantium malignitas pferret in lucē. Vere æternus mundi Princeps: qui uere lux & ueritas ē: nocentium patefacit insidias: & ueritatē minime patitur latere diutius. Illi igitur agimus grates-& tuę. R. D. quā dedit ille huic patriæ firmissimū præsidiū: & cunctis in rebus singulare profugium. Plus nos debere profitemur: q̄ p literas explicare sit opus. Gratias habemus: quascūq nostra respub. ualet p tantis muneribus: atq ut eodem studio in hanc ciuitatē & beniuolentia & charitate esse pergat: precibus & diligentia tuam. R. D. obsecramus: cui patrię huius fidē spem-& optimā uoluntatē exploratissimā esse putamus. Vale.

SEnenses. N. Cardinali S.P.D. Nunquā tuę. R. D. erga hāc remp. fuit obscura benignitas: quæ tam crebro salutaribus illustratur operibus: ut si spectemus animū: beniuolētia pateat: si officia-atq uberes fructus: beneficentia comprobetur. Cumq multa antehac pręcipuę charitatis allata sint documēta: hoc quoq: quod nuperrime in Malleanensium nostrorū causa actū ē: pspicuū argumētū præbuit: & summā nobis uoluptatē attulit. Expeditos esse nros hoīes: quos tam iniuste in discrimen uocabat insidiantium iniquitas: patere ueritatē comprobatam esse nostram-nostrorūq innocētiam: cū huius patrię honore-& innocentium hominū salute-diuina Iustitia factū esse putemus ministerio-cura-diligētia-patrocinio tuę. R. D. cui tum ob hāc causam: tum aliis quoq de rebus peringentes agimus gratias: & habemus certe multo maiores: sperantes nunquā tuæ. R. D. tutelam-ac diligentissimā curam-atq operam: quouis tempore defuturas: atq ut eodem animo adsit perpetuo nobis: tuam clemētiam deuotissime comprecamur: & patriæ decus mirū in modū cōmendamus. Vale.

SEnenses Papæ S. P. D. Intelleximus declarationem tuæ Sanctitatis secundū conditionē capitulorū: quæ inter nostram rempub. et. N. te auctore firmata sunt. Cognouimus id factum esse: quod & certe futurū sperabamus ueritate duce: innocentia uires suas nūq deserente. Scimus nanq iustum Dominū-secundū propheticæ uocis oraculū semper diligere Iustitiam: & iustū in terris constituisse Vicarium: quo in Apostolatu sedente: confidimus in orbe terrarū nunquā Iustitiam defuturam. Igitur ob iustum iudicium: ob illustratam probatamq iustæ reipub. innocentiam glorificamus Deum omnipotentem: & tuam Sanctitatem plurimū laudamus. Scripto aūt-& perpetuo monumēto suā aperuisse sentētias etiā gratias q̄ maximas agimus. Quę uero ad pastoralis curæ puidētiā spectāt: ut iuste degentibus: pacē amplexantibus: Aplicā sedem uenerātibus populis faueat: ut uicissim coherceant: qui uniuersali aduersant sancto fœderi:

& paci: qui cogitãtes iniquitatem Christi nomen/ne aduersum ĩmanem infidelium nationem defendatur: impediunt: qui noua semp confabricantur ad labem quietis: q latent in insidiis: ut interficiant Inocentes: speramus a tuæ Sanctitatis prouidẽtia ab side prospectũ iri: & ut ita dignet efficere: tuam Sanctitatẽ suppliciter deprecamur: eidemq Apõlicæ sedis/& tuæ Beatitudinis longe omniũ obseruãtissimam cõmẽdamus Senensem remp. Romanæ sepem ecclesiæ. Vale.

SEnẽses Regi Francorum. S.P.D. Cũ summa reuerentia tuæ sacræ Maiestatis accepimus literas: quæ de obitu illustrissimi quondã Mediolanensium Ducis repetunt: & cõmemorant: renouant certe ingentẽ & graues animorum moerorẽ: quẽ ob tanti & clarissimi Principis amissionẽ suscepimus. Quæ uero de gloriosa & fęlice illustrissimi Ducis Galeaz & assumptiõe & successione referunt: ea præbuerũt nobis: & instaurarunt etiam ipsa repetitione lætitiam: cũ & patrem mirifice coluerimus: & filius patris simillimũ amore simul & reuerentia complectamur. Quod aũt tua sacra Maiestas de firmo eius proposito/ac laudabili instituto ad tuendam illius pręclarissimi Principatus firmitatem/benigna sua significatione demonstrat: id laudamus plurimũ: & auxit maximam nostroum animorum iucunditatem. Nam speramus tanto patrocinio & auxilio Christianissimi/ac uictoriosissimi Principis/non solum Mediolani sedem: Sed uniuersam Italiam/& totam Christianorum ac fidelium congregationẽ futurã semper incolumem: ut tuæ Maiestatis dextera & potenti gladio Christianorum seruetur dignitas: catholicæ fidei augeatur amplitudo: feritas ĩmanium Barbarorum/ac sæuientis impiissimi Turchorum Tyranni rabies compescatur. Nos semper pro uiribus nostris pacem tueri: sanctũ foedus uniuersale conseruare: tuæ sacræ Maiestatis assentiri/atq adhęrere proposito/omni semper studio ac diligenti industria curabimus. Postremo cũ semper hæc ciuitas præcipue ueneratra sit tuam sacratissimã Maiestatem: eidem nostram remp. & statum eius deuotissimis precibus cõmendamus. Vale

SEnenses Regi Neapolitano. S.P.D. Incusauerat anno superiore nostras remp. N. & cũ filius eius quondã. N. iuuenis præstans/& nostrę charus admodũ ciuitati/ueneno fuisset enectus: suspicatus est (ut ipse asserebat illius pater) nostros quosdam ueneni fuisse ministros. Et quanq latere ueritas nõ possit: & innocẽtia se ui sua tueatur: tamen cũ p conditionem capitulorum placuerit summi Pontificis sanctitati declarationem & suam afferre sententiam: rem ipsam & declarationẽ factam: uisum est nobis cũ tua Maiestate conferre: & eam sicut nostra postulat fides/deuotio/filiatio/rerus nostrarum participẽ facere: ut intelligãt oẽs/nunq nostram remp. malis artibus certauisse: & ab omnibus insidiis & dolo penitus alienã. En alligatũ exemplum allatæ declarationis a sanctitate Pontificis. Vale.

SEnẽses Papæ. S.P.D. Valde iampridem diligebamus opinione uirtutis præclarũ Iacobum Com. tinum ex iis: q inuictissimo claret exercitu. Sed p hæc bellorum tẽpora summã uiri experti militarẽ laudẽ: præcipuã cũ bellica peritia fidẽ ac singularẽ animi magnitudinem/cępimus etiam uehemẽter amare: & studio quodã maiore complecti. Nouimus q alacri animo iusta tuæ Beatitudinis psequat incępta: nostris rebus adsit: acrem sese hostis insectatorem prębeat: q uẽ quidẽ magnanimũ uirũ tam & si sua ipsius uirtus clarũ atq illustres efficiat: nostra tamẽ laude & testimonio carere noluimus. Spes erat de uiri probitate: uel ante Hetruscũ bellũ nõ mediocris nobis: spem ille oẽm/atq expectationẽ superauit. Igit etiã/atq etiã laudandũ ducimus: cõmendare uero tuæ Beatitudini minime necessariũ arbitramur: quæ suopte ingenio nouit cũ alias semp/tum in sacro Apostolatu constituta & odisse malos/& bonorum nũq deesse premio. Illud tamẽ sibi persuadeat: quæsumus: tua Sãctitas: gratũ admodũ fore nobis: si cũ dignitate asciscere possimus nobis eum uirũ. Habet enĩ filium ingenue educatũ: erudiri cupit in nostris Gymnasiis litterarum/studiis/& scientiæ laude: quod in nostro territorio beneficium uacare contingat: dignũ hominis præstantia: placebit nobis uehementer pro tuę Sanctitatis lenitate & gratia fieri illũ uoti & optati cõpotem. Nos quoq magni accipiemus muneris loco/acturi tuæ beatitudini peringentes gratias. Deũ optimũ/maximũ oramus: ut sit tua indies foelicior/ac gloriosior Sanctitas. Vale.

SEneuses Ferrariæ Duci S.P.D. Scimus tuam Illustriss. Dominationẽ fieri nunquã dissimilem sui: sed & nunquam a bene instituto discedere ingenio: seruare autẽ boni Imperatoris morẽ: ut quod de Cæsare magna cũ laude prædicatur: nõ minus benignitati & clementiæ q robori & fortitudini semper intendat. Captiuos tui abduxerũt nostros Petrarienses: cũ alios/tum Alexãdrũ quempiam: q castelli eius pręerat præsidio. Passi sunt miseri homines iacturã oẽs: familiã/substãtiamq amisere. Nihil pręter spiritũ superest illis. Piget cõmemorare/q sint omni incõmodorum genere affecti. Miserandã illorum sortẽ nõ ignorat tua excellentia. Quanto illi se possint redimere: q spoliati sunt fortunis omnibus. Post cæteram cladem: quã belli iura ferre uident: nõ obliuiscat tua amplitudo ueteris mansuetudinis/ac lenitatis: & memor mutui amoris & studii cõmẽdantibus nobis condonet pretium: oramus: captiuis illis: & liberos dimittat tua clementia: cui nõ aurũ: sed uirtus consueuit cordi esse. Magnũ pietatis genus erit parentes liberis: liberos parentibus reddere: & libertatẽ donare coniugibus: Capacciis ciuibus nostris honestissimis Alexandrum rerum suarum gerentẽ dono mittere. Accedet ad tuã laudẽ/& uirtutis cumulũ. Vale.

SEnenses Regi Siciliæ S.P.D. Indies nostra fit lætitia cumulatior: quum ea nunciantur: per quæ magis magisque indies & tuæ Maiestatis & florentissimi istius Regni splendescit gloria. Hoc nos serio gaudemus: hoc nos mirifice incredibiliterque delectat. Qui nostri seculi solidi aliquãdo tranquillitatem optamus: eam nos demũ speramus assecuturos: quum perdomita malorum improbitate: tua Sacratissima Maiestas gloriosa parta uictoria: iustitiæ integritatẽ & rectã uiuendi rationẽ reduxerit. Bene tum in Liguria tum in hac quoque regione tanti futuri boni iacta sunt fundamẽta. Mirum in modũ spem auget: quod nuper diuino fœlice numine: de sacri connubii fœdere factũ cognouimus: & inter duo splendida orbis lumina initam affinitatem: Christianissimũ Francorum Regem: & eum in Italis oris: q nemini uel pietate uel iustitia uel denique rerum omniũ gloria cedit: sponsam scilicet Illustrissimi Sabaudiæ Ducis filiam opibus magnis & præclara dote Illustrissimo tuæ Maiestatis filio: ut ad fœlicitatis cumulũ nil prorsum desit. Lætum fœlix faustumque sit tuæ Maiestati splẽdidissimo Federico & tuo uniuerso Regio generi: sed & amicis quoque ac sociis & iis omnibus: q tuam Maiestatem fide amore obseruantia prosequunt: in quis quo sint imprimis Senenses animo: gnara omniũ tua nõ ignorat Maiestas. Ad uictoriam & perfectiorẽ rerum stabilitatẽ spectare arbitramur: iam tandẽ pacatos Reges ãplissimos: & tũ Francos tũ Hispaños atque Aragonenses summa quiete lætari. Deũ quæsumus: ut prospera cuncta fortunet: & ad beandã tuã Maiestatem adsit semper propitius. Nos fidei atque obseruantiæ studio officioque ex optimis animis gratulamur: & quod optimos atque obseruantissimos decet filios: dies noctesque tuæ Maiestatis uoluntati propensos alacresque deferimus. Vale.

SEnẽses Federico Regię progeniei & ab alto Aragonẽsis generis sanguine profectę S.P.D. Nobis gaudemus mirũ in modũ: tuæ gratulamur fęlicitati. Omnia prospere cedere: illustrari indies tui generis decus: nimirũ incredibilem suscipimus uoluptatẽ. Quod altissimo placuit spondere splendidissimo sponso splendidam ac pręclaram sponsam: & ab alto Francorum Regis sanguine profectam magis certe lætamur q̃ per litteras ualeat explicari. Fortunet: quæsumus: optimus maximus Deus gloriã istam & augeat: atque amplificet magis fortunas tuas. Splendidissime Federice fœlix semper esto: & macte iocunditate & gloria una cũ sponsa lepidissima: estote per ambo macti beatitudine & gratiæ plenitudine. Vale.

SEnenses Papæ S.P.D. Qui summã tuæ beatitudinis clemẽtiam & largitatem multis ac perspicuis experimentis cognouimus: fidenter postulare nõ ueremur: siquid forte contingat: in quo tua Sanctitas benignam sese in nostros præbeat. Nuper mortali uita decessit Petronus Petronius ciuis noster frater hierosolymitanus & Eques Rhodius. Hic regebat beneficium intra nostræ urbis mœnia: quod Sancti Leonardi nomini inscriptũ est. Persuademus nobis tuam Sanctitatẽ: quæ ingenti amore hanc patriam semper complexa est: nostri territorii & ciuitatis beneficia nostris libenter ciuibus conferre. Occurrit nobis ciuis ex iis: qui reipu. præsunt: uirtute & optimis ornatus moribus: & ob eam causam gratus admodũ. N. claro genere natus: & patre ortus præstantissimo: qui modo in collegio nostro amplissimũ Magistratum & Capitaneum populi gerit. Eius. N. filius compositis moribus maxime ad eam religionem uidetur idoneus. Proinde tuam Beatitudinẽ deuotissime supplicamus: ut eam pro sua singulari beneficentia q̃ pro ciuis nostri merito dignetur intercedentibus nobis & dignitatem & beneficium in præfatũ. N. conferre. Confidimus apud uirũ bonũ libẽter tua Sanctitas beneficium collocabit: & nobis rem gratissimam fecerit: atque auxerit ueterũ officiorum cumulũ. Ea ipsa de re noster quoque ciuis dilectissimus: & pater uenerandus Ioannes Massanus Epũs cum tua Beatitudine colloquetur. Audire: quæsumus: dignetur: atque exaudire supplicantem. Vale.

SEnenses Regi Siciliæ S.P.D. Nunquã possimus explicare: quantam semper ex tuæ Maiestatis suauissimis litteris: ac paterni pleni amoris percipiamus uoluptatẽ: quippe quæ nobis illam quodãmodo presentẽ faciunt: quam certo statuimus: & nostri sæculi decus: & nostræ reipublicæ firmũ præsidium: tutissimumque profugium. Agimus igitur de integro quoque ingentes tuæ Maiestatis gratias: quę & re iuuat: & benigno nos est dignata responso. Nos: ut paucis mentem nostrã apiamus: certiorem tuam facimus Maiestatem: nihil nos cupere uehementius: q̃ eius obsequi studiis: ac salutaribus auscultare consiliis. Fortissimũ belli Ducẽ Mattheum Capuanum auxiliares duxisse copias accepimus summi officii loco: comperta nanque nobis summa uiri uirtus ac fides. In nostro autem conspectu uersari: & ex re nostra putamus & adducere plurimum roboris fœlicissimis castris: in quibus nunc se continet cum suis copiis: seruire enim temporibus res ipsa postulat. Quocirca & Ducum clarissimorum tum sapientia tum etiam fortitudine: sed inprimis tuæ Maiestatis consilio auctoritate prouidẽtia nõ possumus nõ optatã ac præclarã sperare uictoriã: ut tandẽ aliquã hostiũ infringat improbitas: & debellent: usque nimiũ temere miscere oĩa calamitatibus: & diuina atque hũana iura perturbare conarent. Nos (quatenus nostræ quęcũque illę sint) suppetẽt uires: omni studio labore officio iustissimis tuę Maiestatis cœptis nunquam deerimus. Qua quidem in re aliter a non nullis nostram insimulari rempublicam. Idcirco pro nihilo habendum putamus: quod certo nouerimus auertere tuam Maiestatem a falsis criminationibus animum: & nihil nisi quod uerum sit: a quopiam illi persuaderi posse. Nos indefessis animis cœpta persequemur. Quæ

omnia fusius clarus Iurisconsultus & ciuis charissimus probe instructus Laurentius Lantius explicabit: quē obsecramus tuam Maiestatē libenter pro more audire dignef: quasi nos ipsos loquentes. Pactas cū hostibus dierū octo inducias putamus tuam accepisse Maiestatē. Nos quæ a sapientissimis belli Ducibus gerunf: nō possumus nō probare: & in optimā partē interpretari: sed q hostiū callemus ingenia: ueremur: ne qđ afferat res ipsa incōmodi potius. Nā quætis mora (ut quidē nobis uidetur) obesse plerunq; consueuit: nūc eo magis cū nō longe absint hiberna tēpora: quibus minime castrametari licebit. At nos nullo modo ab optimis auctoribus dissuadebimus. Vale.

SEnenses. N. Cardinali S.P.D. Quoniam sane religionis institutio: & recta diuini cultus obseruantia imprimis ciuitates exornat: ac maxime ad salutarē uiuendi disciplinā inducit: idcirco ad rerumpublicaꝝ rectores merito pertinere uidef: ut ad tuendas religionis firmitatē: curam: studiū: atq; operā adhibeant: & (quantū fas est) ad illā conseruandā cunctis uiribus elaborent. Cognouimus diuturnis iam tēporibus: sacram Minoꝝ religionem: & caeteros mēdicantium ordines: ad dirigendos fidelium & Christianoꝝ populos plurimū profuisse: & sacra ministeria obeundo: euangelizando uerbū Dei: peccatoꝝ labem: & flagitioꝝ foeditatem corripiendo: salubriter instruendo: catholicæ atq; orthodoxæ fidei fundamēta roborasse: ecclesiæ sanctæ Dei: & Romanæ atq; Apostolicæ sedis stabilisse munimēta. Nā ex eis religionibus atq; ordinibus dedit beneficentissimus Dominus uiros graues: Doctores insignes: uirtute: doctrina: sanctitate præstantes: q uerbo pariter & exemplo genus humanū ad malum: atq; ad libidinē procliue: a male uiuēdo deterreant: & salutaribus monitis: ac Spiritus sancti uoce ad catholice: iuste sobrie: ac pie uiuēdū sine dubitatione compellant. Quocirca statuimus Mendicantium eruditionē atq; operam ad bene ac religiose uiuendū maxime necessariam esse. Quibus certe quiescentibus & in suis studiis atq; contemplatione degentibus: si a uetere & consueta exercitatione repellantur: nimirū ignaui populi: & qui stulti sunt: quoꝝ infinitus est numerus: in summa ignorantiæ caligine: erroꝝ caecitate & remota ueritatis luce: in maximis tenebris uersarentur. Cū igitur innouerit aliqđ cōtra ueterē ritū & longam Mendicantium consuetudinē innouarit: quanq̄ putamus fieri oīa exquisito iudicio: atq; optimo consilio: tamē q̄a intuemur nostros oēs plurimū cōmoueri: & populos uniuersos: qui nobis parent: dolere eiusmodi mutationem: ac nouū institutum: cum sit boni pastoris officium: adducere oues: nō dispergere: ac dare operam: ut qui dirigēdi sunt in uiam salutis: minime scandalū patiantur: cū sint in bono proposito instruendi: conseruandi: atq; augēdi: & eorum retinenda: ac fruenda deuotio: precamur tuam clementiam: ut apud Sūmi Pontificis Sanctitatem operam dare uelit: ne qua innouatio fiat: nec tollatur salutaris consuetudo: nec a uetere exercitatione Mendicantes repellantur. In quibus si qui fortasse aberrāt: eorum est corripiendus error: nō religionis dignitati: ac sanctimoniæ derogādum: præsertim cū salutis discrimine & animaꝝ periculo: quibus salubriter ab illorum sanctis operibus atq; eruditione prospicitur. Erit nobis certe gratissimū: si precibus nostris adducta tua. R. Dominatio ita illis fauerit: ita illos commendauerit: ita benignam suam intercessionem adhibuerit: ut intelligamus nostras literas & humilē interpositionē plurimū habuisse momēti. Et ea ipsa de re etiā noster loquetur Orator: quæsumus: audiat: & illi benigne credat tua clementia: Vale.

SEnēses Florentinis S.P.D. Quos cōmēdant nobis uestræ Magnificentiæ: uolumus semper habere cōmendatissimos. Nam ea est nostræ mutuæ charitatis affectio: ut quæ grata alterutris futura sint: studio omni atq; amore efficere debeamus. Itaq; de. N. subdito uestro data opera ē: ut nullo pacto capitis periculū subiturus sit: atq; uestro intuitu & cōmendatione adducti: curabimus ꝓ uiribus: ut mulcta leniore: & (quantū fieri possit) damno minimo afficiatur: Vt cum uitam seruauerimus: suorū quoq; honori: dignitati: & commodo (quoad fieri poterit) consulamus: atq; ita sibi persuadeant uestræ Magnificentiæ: quarū apud nos tum uoluntatem: tum litteras uolumus plurimū semp habere momenti. Valete.

SEnenses Duci Mediolanensi S.P.D. Quoniam semp tua indyta atq; illustrissima Dominatio Iustitiam fouet: & nostrā diligit uehemēter rempublicam: cū simus obsequentissimi filii: magna cū fiducia ciues nostros cōmendamus. Cū igitur Spectabilis Eques Nicolaus Recuperus causam habeat cum. N. ac sociis: qui isthic negociantur: & causam susceperit generosus & clarus Miles. N. ciuis tuus: oramus: atq; obsecramus tuam clementiam: ut si quid opus acciderit ad negocium perficiendū: dignetur iustos: atq; oportunos præstare illi fauores. Quod cum iustum & æquum putemus: & futurum confidimus: & impetratū erit nobis gratissimum. Vale.

SEnenses Regi Siciliæ S.P.D. Cū intellexerimus perspicuis: atq; multis experimētis summam tuæ Maiestatis & in nostrā remp. & erga ciues nostros beniuolentiam: ac præcipuā charitatē: præbet ea res nobis fiduciam: ut eos cōmendare minime dubitemus: quos nō modo: quia ciues sunt: sed etiā: q̄a magna uirtutis laude præditi: magno quoq; studio & amore cōmplectimur. Hoc uero numero clarū Equitē Ioannem Baptistā Aringherium merito collocamus. Cuius desideramus uirtutē: atq; gloriam illustrari: q ingenio: prudentia integritate: ac moderatione ornatus i præclaris artibus & studioꝝ laude totā inde usq; a paruulo consumpsit

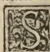
ætatem:cuius ingeniũ ãministratus fœlicis recordationis Alphonsus Rex sacratissimus: & tuæ genitor maiestatis:cũ ad hoc p adolescens esset. Militari dignitate: & summis muneribus honestauit. Qui in ipsa tenella ætate cõsilio & grauitate cõfestim senex iam p multas Italiæ nobilissimas ciuitates: claris & amplissimis magistratibus defunctus est:atq inde uere testari possumus:illũ gratiam simul: & gloriam retulisse. Cum igit̃ fortuoartũ suarũ a tuæ Maiestatis gloriosissimo patẽte: & dignitatis primordia: & militaria insignia fuerit assecutus: & iacta sint honorũ fundamenta:deprecamur suppliciter tuã maiestatẽ:ut eundẽ militẽ ciuẽ nostrũ dignet̃ benigne suscipere atq illi: & p suis laudibus: & p nostra intercessione: Aquilæ Præturam concedere cum primum opportune licebit:quod si impetrauerimus (ut facile confidimus) maximum:atq gratissimũ nostræ ciuitati:non illi solũ beneficium contulerit. & augebit nostrarum obligationum cumulum tua maiestas. Vale.

SEneses.N.Cardinali S.P.D. Placuit nobis uehementer:iã tandẽ finẽ impositũ.S.Anastasii causæ:ut ois eiusmodi sit de medio sublata molestia. & illa uetust & naturalis resoreat mutui amoris affectio. Quæ arctissimis uinculis & multis:atq optimis rationibus tuã.R.D: & nostrã cõplectitur ac deuincit remp. Nempe absurdũ uidebat̃:patrẽ amantissimũ cũ filiis deuotissimis disceptare:præsertim uero cũ sit una Senensis ciuitas:quæ omni studio intimã fouet: Apostolicã sedẽ uenerat̃.S.Romanã ecclesiã obseruat:nunq̃ fide:nunq̃ dilectione: & dispositiõe sincera defuit. Quæ maxĩe gloriet̃ habere suæ libertatis defensores eos:quos fœlix Pii memoria diuina dispensante gratia:ad tantæ dignitatis culmen euexit ut præsto essent:qui firmiter catholicã tuerentur ecclesiã: & patriã eius p omne tẽpus assidua protectione defenderẽt. Te ex eo numero unũ tanq̃ huius ciuitatis alũnũ prçclarissimum:quẽq nobis patrẽ ac benefactorẽ perpetuo habere persuademus:a quo salus ac dignitas huius patriæ magno studio conseruetur. Atq ita summis ut fiat:oramus precibus. Cum iam causa ois probe cõstituta sit: obsecramus tuam clementiam aduocatam huius: & protectricem reip. ut tuo consilio:atq auxilio eiusmodi stabiliatur totius causæ contractus: & ea rõe ac forma:ut non mõ præsens controuersia:sed totius cõsequentis temporis collatur molestia:sicut certe speramus:præserum cum tua.R.D. iura oĩa nostrę reip. fauere perspiciat: & nobis pro nostra filiatione debeas patrociniũ. Sed latius noster loquetur Orator. Erimus nos semper quales deuotos filios decet: & ut pergat tua R.D. suam indicare ueram beniuolentiã:etiam: atq etiã oramus. Postremo id tibi uolumus:persuadeas:causam oẽm in optimã nos partem interpretari ac tuam.R.D. bonis ad rem gerendã adductã causis arbitrari. Ad exitũ uero cũ perducta sit:superest:ut ad augendam utrinq beniuolentiã ac mutuã charitatẽ tota uertatur intentio: & nos deuotam filiationẽ exhibeamos:tua aũt.R.D. qcqd in tota causa nrę reip. uel ipẽsę uel icõmodi iportatũ ẽ: paterna nũc benignitate: & recenobus uel cõpenset:uel diluat beneficiis:quod noster quoq tuo nomine spopondit Orator:qui & multa: & nobis iucunda de benefica tua dispositione abunde retulit. Nos tua.R.D. experietur deuotissimos filios:uicissim huic reip. tua.R.D. studiose faueat:quæsum9 patrocinetur: & cõmunem patriã:ut decet:tueatur:atq amplificet. Nec.n. ulla rancoris in nobis scintilla inest:sed ea flagrat:atq exardescit charitas:quam uel aquæ multæ extinguere nũq̃ possint. Vale.

SEnẽses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D. Ex tuis litteris:ex nostri Significatione oratoris cognouimus: qd nam gerit. T.R.D. in sancti Anastasii causa:ut ad finem usq perduceretur. Quæ quãto difficilior reddita est:tanto certioribus documentis tuam indicauit: & optimã uolũtatẽ: & ueri patris ac bñfactoris officiũ. Quod si mirifice laudãdi sunt:qui patriã tueaotur: & adiuuent:tuam certe.R.D. summis laudibus efferendam ducimus: quæ nec labori parcit nec ullã operã recusat:ut patriæ utilitati consulat. Quas agimus alacriter p liberaliter gestis tuæ.R.D. gratias:quas ingẽtes habemus:eas ut referre possimus:ille annuat:cui:qđ fiat interris nihil acceptius ẽ:q̃ prodesse hoibus: & tueri concilia:cętusq hoĩu iure sociatos. Quæ uero multa: & maxima accipimos beneficia:ea sunt nobis periucunda:paribus paria referre cupimus:si opis nostræ sit. Quod si sumus officio impares:quod uel amicitiæ:uel filiationis pprıũ munus est:in beniuolentia: & amore non uincimur. At latius noster loquet̃ orator. Vale.

SEnenses Vicario generali religiosorũ obseruationis diui Bernardini Senensis.S.P.D. Cum iusta:atq honesta petimus: & quæ simul ad animarũ salutẽ: & ad diuini cultus honorẽ priñẽt nõ dubitamus illa tuã paternitatẽ læto animo effecturã. Quando id tuũ munus ẽ assignatũ tibi a deo ad cõmunẽ hominũ salutẽ:operam cõferre: & dirigere salubriter fideles populos. Cum igit̃ Sarteanensis cõmunitas iampridẽ Apostolica auctoritate interueniẽte assecuta fuerit:ut fratres tui de obseruantia quos appellant locum: & conuentũ tenerent iuxta id ipsum oppidum collocatum: & pręfati religiosi sua uirtute: & sanctimonia ac salutaribus monitis: & exẽplis:eidẽ populo salubriter cõsulant:hortamur tuã paternitatẽ ut nostra præcipue cõmendatione adhibita:oĩo detineat eam familiam de obseruãtia:sic.n. uulgo nũcupãt:in Sarteanensi conuẽtu:nec ullo pacto discedere patiat̃:si quęrit:si desiderat illius cõmunitatis salutẽ: & nrę placere reip. Nec.n. obstat sũmi Põtificis breue nup scriptũ:p quod ita innuit relinquẽdũ eũ locũ fratribus uulgo dictis cõuentualibus:si ita cõteri fint obseruãtes:q ĩ eo ipso demorãt̃. Quos nos scimus pmanere libẽter:sz certe libẽtius:si ita ẽt tua assenserit paternitas:q̃ intelliget pfatã Sarteani cõmunitatẽ:

ita se gerẽt in tuã familiã:ut merito uelit ab eo loco minime discedere:&̃ p tuæ religionis augmento:& cõmodo. Vale.

Enenses Francisco Cardinali Senensi.S.P.D.Multa semper sperauimus de tua.R.D. cuius & summã beniuolentiã:& beneficentiã quoq͂ parẽ experti sumus.Sed spem uſaꝫ bñficiorũ magnitudo longissime superauit. Intelligimus nostras partes esse:ut gratias q̃ maximas referamus.. Verũ(ut Virgiliano utamur uerbo)grates persoluere dignas nõ opis est nostræ.Quanq̃ cũ ad patriæ salutẽ tuendã nati simus:quæ ortus nostri certe maiore tibi partẽ uendicat:nõ modo referenda gratia:sed amplissimis quoq͂ laudibus tuã.R.D.prosequi opus eẽ cognoscimus.Quod in nobis ẽ:gratias peringẽtes agimus:tã præcipuam in patriã charitatẽ ac singularem beneficentiam summa cõmendatione prosequimur:& benigna tuæ.R.D.opera huic populo:& nostræ reip.utiq͂ gratissima est:quæ declarata magis in.S. Anastasii causa ueterũ:& multorũ beneficiorum magnitudinẽ cumulauit.Deum quęsumus:ut ad repẽdendã gratiaꝫ parẽ tribuat uoluntati copiam.Nobis certe cum accipere beneficium gratuꝫ est:tum experiri tam crebro cũ nr̃ę reip.& cõmunis:patriæ cõmodo:tuã benignitatã:ẽ utiq͂ iucundissimũ nobis:quorꝫ nomine plura noster explicabit Orator Vale.

Enenses Aquependianis.S.P.D.Cum uetus:inter nos ac diu spectata uigeat amicitia: putamus nostras partes esse ita instituere nostros:ut & ipsi quoq͂ inter se cõiunctissime uiuant:& oĩs cõtrouersiæ utrinq͂ fomenta tollantur. Igitur cũ iam pridem cõuentuꝫ sit:ut ad dirimendam disceptationẽ de finibus inter.N.uestros:&.M.nostros limites ponerentur:ad conciliandã concordiã inter eos ac terminos præfigendos:Cõmissarium nostrum delegimus:quẽ utiq͂ putamus idoneũ:uirũ pbũ:& pariter utrorũq͂ amãtissimũ: Philippũ Accursiũ.Hic:cũ uos quoq͂ alterũ Cõmissariũ ciuẽ uestrũ delegeritis:ubi:q̃doq͂ opportunũ uidebit: cõfestim psto erit:quod ut faciat:uestram plurimũ amicitiã exhortamur. Erit.n. Salutare opus:& nostræ necessitudini ac uicinitati aptissimũ.Quare & ad Cõmissariũ eligẽdũ: & ad rem maturandam: ut operam detis:uehementer petimus.Et per uestras litteras nos certiores fieri:quod erit nobis gratum:imprimis paratis semper uestris placitis. Valete.

Enẽses Generali ordinis Cartusiensis.S.P.D.Scimus tuam.R.pater optime dispositaꝫ ad ea efficienda:quę honesta simul:& grata huic ciuitati uideantur. Cępimus iampridẽ ad urbis nostræ ornatũ dare operã:& ob eam causam plærinq͂ ciues nostri noua cõstruunt ædificia:& ornatiores parant domos.In his etiã uenerabilis uir Thommas Piccolomineus:& fratres eius:ciues nostri charissimi iuxta plateã Ptolomeorũ:quã appellamus loco illustri nostræ urbis:cum haberẽt domũ aliã contiguã de nouo moliunt.Subter illam apotheca est tuæ religionis:& monasterii:quod uulgo dicitur:de Maiano nostræ iurisditionis. Ex ea apotheca annuatim monasteriũ ipsum aureos nouẽ pro pensione recipit.Promittit:& solẽniter obligat præfatus Thõmas cũ fratribus dare aureos duodecim ãnuatim solẽni stipulatione:& simul reperire alterã apothecã loco illius:unde summa grandioris pecuniæ ad monasteriũ quot annis p ueniat. Hoc facere recusat Prior monasterii eius.Credimus fortasse:q nihil assentiri uelit sine consensu:atq͂ auctoritate tuæ.R.Patern.Cum igitur hoc sit futurũ nobis gratum:ad ornamentũ nostræ urbis:ad maiorẽ euidentẽ utilitatẽ tui ordinis:& cõmodũ:te oramus p amicitiã nostrã:ut hoc gratificari & consentire nobis uelis:& p suas litteras responsum præbere ac præcipere Priori: & capitulo monasterii eius:ut nõ impediant rem utilẽ:atq͂ honestã:precipue cum officina si remãeat eodẽ i loco:totum de honestet ædificiũ:atq͂ operis pfectionẽ.Nos:q sumus tuę religioni deuotissimi:offerim⁹ uos paratos bene placitis tuis:Fundatores eius monasterii:ciues nostri probant eam permutationem:tanq̃ uere utilẽ: & non laudant renuentem priorem. Vale.

Enẽses Florentinis.S.P.D.Cum superioribus diebus cõmendauissemus uobis.N.uirũ nobilem:& ciuẽ nostrũ charissimũ:& causam eius:quæ inter ipsum:&.N.uertitur:intelleximus ex uiuo ipsius eloquio:ut est uestræ reip.uetus ac laudata consuetudo:illũ & auditum libẽter:& tractatũ fuisse humaniter.Id quẽadmodũ perhibet:ueri amoris testimonium:ita fuit nobis uehementer acceptũ ac rursum cum causam eius iustissimã esse arbitremur oramus:atq͂ rogamus uestrã Magnificam fraternitatem:ut ad negocium perficiendũ:suaꝫ uelit & auctoritatẽ:& operam adhibere:præsertim cũ intelligamus minime aliorũ uel cauillationẽ: uel iniqua profugia a uestra sapientia:atq͂ integritate probari.Equum aũt:& bonũ probari.Nos quiꝫ N.ipsi fidẽ publicam dedimus:ita certe dedimus:ut contra obiicere possit nihil.Sed uestra æqtas præualebit:quę uerum ius sequitur non summũ illud:quod summa sæpe iniuria est.Postremo ut celeriter negocium eius conficiatur:etiam atq͂ etiam oramus. Valete.

Enenses.N.Cardinali.S.P.D.Non ĩmerito uiri oẽs sapientes una uoce cõsentiunt eos in omni mortaliũ genere maxime laudandos:q ad benefaciẽdũ oibus ac prodessendũ cunctis hominibus curã simul:& operã cõferũt.Nam hi præ cęteris oĩbus ad diuinę bonitatis celsitudinẽ propius certe uident accedere.Hoc nos numero:affecti quottidie maximis bñficiis collocamus:quę tãto studio:& paterno amore nostrã semp amplectit ac

iuuat remp. T.R.D. imitatā utiq; felicis recordationis & piissimū Pontificē Calistū: q uere existimans Senā urbē Romanæ propugnaculū ecclesię: illā tuā benigne semp protexit atq; seruauit. Quid in diui Anastasii causa tua demētia gesserit: & a fructibus cognouimus: & copiose noster retulit: atq; explicauit orator: p qbus certe benignis oibus & paterna dilectione semp pspicue ad nr̄a cōmoda dedarata: gratias ingētes agimus: sed multo certe habemus maiores: atq; ut referre ualeamus ille tribuat: cuius numen ut. T.R.D. fœlicissimā tueaē & oibus attollat ac prosequatur honoribus: deuotissime cōprecamur atq; tantā rependēdæ gratiæ: tāta nobis tribuatur facultas: quanta ciuiū oium cordibus defixa uolūtas ē: ac uetere freti fiducia huius patrię salutē: libertatem ac decus diligētissime cōmēdamus cum habeamus. T.R.D. uerum semper profugium ac singulare præsidium. Vale.

SEnēses Lucēsibus. S.P.D. In cunctis humanis rebus una excepta iustitia amicitiā anteponimus & maxie colēdā ducimus. Quippe quæ una prę cęteris mirifice laudaē. Sʒ quę nobis uobiscū ē: eam habemus probatissimā: cuius gratia ē nōnunq̄ de recto deflectimus: quod in sola conceditur amicitia. Vestra igitur commēdatione adducti. N. quoniā Lucensis est impune dimisimus cum ei antea condonata uita esset. Id iussum ē: ut significaremus uobis: quorū studiis alacribus semper gratificamur animis. Valete.

SEnēses. N. Cardinali. S.P.D. Semper dileximus ac magnifecimus uiros bonos: & uirtute simul ac doctrina præstantes: sed multo tunc uehementius: si in aliqua religione claruerunt. Eiusmodi putamus. N. nostræ ditionis: & ciuitatis hominē: & ex ordine Heremitarū. S. Augustini prædicatorē Euangelii insignē. Hunc accepimus Generalis iussu detineri: atq; asseruari custodia. Id nobis ualde molestū ē: & eum liberari pcupimus. Ad qđ assequendū: tuā depcamur. R.D. cui talis uiri liberationē deuotissime cōmēdamꝰ. Ita. n. iustū uideē doctos uiros: & doctrina celebres cōmēdatos habere: & honoribus pseq. Oramus igiē tuā clemētiā: ut nr̄a gratia illi digneē fauere ppensius tua. R.D. Quæ (ut spamus) nō patieē. R. Generalis aduersum. N. ipsum ifensuʒ aīum obesse ei uiro: quē religio: quē uirtus: quem doctrina cōmēdat. Vale.

SEnēses Generali ordinis Heremitarū diui Augustini. S.P.D. Eā putamus tecū hāc rēp. habere beniuolētiā: ut a. T.R. paternitate diligantur: quos nos præcipue charos habemus. Hoc numero. N. sacri ordinis tui: & nostræ ditionis reponimus: uirū clarū & Prędicatorē Euangelicę ueritatis insignē: quē cū intellexerimus p tuo iussu detentū: & custoditū asseruari: ualde doluimus: & tanto uiro uotū eiusmodi: nō potuimꝰ nō grauissime sustinere. Nam & ciuitas hæc uniuersa: & plerięq; Italiæ populi illius religionē & doctrinā āmirantur & colūt: & in pretio habent: tanq̄ christianę nationi plurimū salutarē. Cū igitur tua. R. Pat. erga nos optime sese affectā profiteaē: hac fiducia: & uiri huius laude: & tua facilitate cōmoti oramus: ut præfatū charissimū nobis: & prętātē religiosum uirū dimitti: atq; absolui iubeat: & hoc gratificari nobis: quod erit certe gratissimum: sicut eiusdem uiri custodia grauis plurimum ac molesta est. Hoc expectamus proculdubio futurum: cum nos pari in cunctis rebus animo simus affecti. Vale.

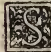
SEnēses. N. Principi. S.P.D. Veram amicitiā intimā beniuolentiā atq; locorꝫ distantias nec absentia lōgior nec ullū deniq; potest extenuare silentiū. Nostrā uero eiusmodi esse cōstat: quæ oibus tēporibus: & quacūq; rerū cōditione firmiter semp eadē pseueret: quę ab optimis pfecta principiis: & firmis stabilita rationibus: nullo rerū euentu: nulla fortunæ uarietate mutari queat. Nā habet nostra resp. tuū gloriosissimū genitorē: patrem quoq; uere propitiū: & nostræ acerrimū propugnatorē libertatis: & illustrissimaʒ. T.D. tanq̄ summi patris gloriosam: atq; expressam imaginē: eorundē operū benignā sectatricē: quā ex intimo cordis affectu putamus nostrā amare remp. in qua ea maximā spem una cū patris tui maiestate ad salutē: ad tranqllitatē: ad pacē seruādā: sine dubitatione posuimus. Quæ spes: ut respondeat opinioni nostræ magnis oramus precibus. Quæ de īmanibus Barbaris: & de sęuissimi hostis apparatu: & infesto referuntur exercitu: audiuimus nō absq; summa molestia. Precamur illū: cuius sacratissimū nomen infectaē truculentissimus aduersarius: & ipugnator christianæ fidei ipius Maumethes: ut potēti dextera contūdat illius opes: & hostilē insolentiā cōprimat: & patris tui sacrā maiestatē huius quoq; optatæ: & iustissimæ uictoriæ una cū cęteris christianis principibus cōpotē faciat: ut in oēm terrā atq; in fines orbis christianorū propageē ipeniū: & Aurei sæculi tranqllitas reuirescat. Nos de significatis gratiā agimus: & ut in posterū idipsum facere pgat tua Illust. D. uehementer oramus: eo tñ omine ut cuncta christianis: & tuo prospere cedant imperio. Vale.

SEnenses. N. S.P.D. Q m̄ ē nr̄æ reip. cū tua. R. Patern. uetus amicitia: illius fiducia libēter petere nō dubitamus: quæ grata nobis futura sint: & illorū ornamēto cedant: quos charos habemus: Cum igiē intellexerimus creari isthic nouā urnā eorum: q uariis magistratibus pfuturi sunt: cōmēdamus tuę. R.P. N. quē p eius uirtutibus: & sūma pbitate uehemēter diligimus. Erit nobis magnæ uoluptati: si & pp ipsius merita: & pp cōmēdationē nostrā: illius nomen una cū cęteris. N. ciuibus ītra eligendorū magistratuū numerū adhiberi: & coniici curabit tua. R.P. Precipue uero placebit nobis: si tua opa adhibita īter. N. aut eos: quos. N. uocit: annumereē: erit utiq; pgratū hoc nobis: q cupimus cūctis in rebus in tuā. R.P. summā huius reip. beniuolentiam indicare. Vale.

Enẽses Florentinis.S.P.D.Qui pariter ius ꝯplectimur: qetẽ adamamus: pariter quoq turbulentos: atq infestos homines execramur/ac iusta ultione prosequimur. Hęc: ut scribamus: id causæ est.N. qdã ex eorũ numero: q Matelicæ in Piceno agro dominarent: pulsus patria/ac domo ꝓfugus/in ditionẽ nostrã se recepit: qđ ciuẽ nostrã nobilẽ duxit uxorẽ. Is ad Panicollẽ in nr̃o agro dotis nomine fundũ possidet. Hũc colebat.N. subditus uester. Cũ pacta messe/cõstituto tẽpore frumentũ asportandũ esset: qđ utriq obtingeret: uenit M. ipse collecta ĩproborũ manu circiter.xl. ad areã frumẽtariã: & armati telis obsederunt: atq oppugnarunt ædes.N. ne dareť cuiq̃ egrediendi facultas: & eorũ ĩpediendi facinoris. Alii interea ꝑ dato ordine frumẽtũ omne/ẽt alienũ asportauerunt trans Arnũ: & nõnulla insuꝑ abægerunt pecora: pręcipue quæ cũ nr̃is in societate essent. Dolemus ꝓbo uiro: & ad extremã pene redacto inopiã: iniurias factã: uiolentã exportationẽ frumẽti: multo magis insolentẽ ĩperiũ: & hostilẽ insultationem. Persuademus nobis: id nõ minus uobis quoq fore molestũ/atq ideo uehementer petimus: atq oramus: ut ad iustã ablatorũ restitutionẽ: & ad cõprimẽdos facinorosos pro ur̃a suma æqtate/& uirtute: & seruandę tranqllitatis gratia: auctoritatẽ: & efficacẽ operã adhibere uelitis: & ita curate: ut eiusmodi qetis perturbatoribus/oĩs adimať nocendi facultas. Nõ.n. id solũ audent: qđ mõ exposuimus: sed laťẽt in dumetis/& saltibus: & multifariam insidianť/& nocent: cum sint plæriq illorũ aut exules/aut dãnatis & assueti rapto uiuere. Rẽ poterit latius explanare Antonius/cui has dedimus literas: &.N. ipsi affinitate iũctus. Erit gratissimũ nobis/si remittať (sicuti certo ſpamus) iusti uoti factus cõpos. Valete.

Enenses Florentinis.S.P.D. Cõmoti misericordia: & coacti lachrymis boni uiri/ac ciuis nostri.N. nõ possumus nõ scribere/& quẽ paucis ante diebus uestrę Magnificę fraternitati.N. Illius filiũ cõmendauimus/rursus uehementius cõmendare. Hunc trusit in carcerẽ Prætor oppidi.S.Ioannis uestri trans Arnũ. Noxa & una ẽ: & leuissima phibeť: quapp custodiť. Miseremini: quæsumus: nobiscũ patris inopis/ac longeuiq dies cruciatur: & noctes: ꝗcũ filiũ miser ne ꝑdat/uereť. Date oramus ueniã. Hanc ignoscite Magnifici fratres culpã: cõdonate (si uidetur) reũ hunc/& flenti patri: & petentibus nobis: q uestra causa/& summæ amicitiæ gratia/uel multo grauiora efficere parati semper esse uolumus/ac propter inopẽ patrẽ implorantem per uos uestram opem/magnum certe beneficium accæpisse putabimus. Valete.

Enenses.N.S.P.D. Nouit tua.R.P. causam quandã uerti inter.N. nobilẽ istius urbis ciuẽ/&.N. subditũ nostrũ. In ea (ut ab eodẽ ipso accepimus) iam iudicatũ ẽ: & ꝓ nostro homine ipso lata sententia. Supest executionẽ fieri/ad quã assequendã intercessionẽ nr̃as ĩplorauit. Persuademus nobis tuã.R.P. sua sponte satis incitatã ad ius suũ reddendũ cuiq/& ꝑsonã q̃libet eadẽ mensura/& æqtate metiri/nr̃is hoĩbus ꝓ mutua beniuolẽtia ẽt fauere libenter. Quare petimus: oramusq tuã.R.P.: ut præfato nostro subdito/iubeat integrã causæ expeditionẽ absolui: & reiecta mora/iuris sui cõpotẽ fieri. Quod aũt in alio negocio: qđ sibi ab aduersario exhibeť: cõtumaciæ dãnatus sit: rem ipsam tua cõsiderabit prudentia/atq æqtas: & cum ad tuam.R. paternitatẽ prouocatũ: appellatũq sit: ẽt rogamus: ut & nostri hominis iuri: & causæ ueritati consulat: quẽadmodũ certo cõfidimus: offerentes nos oĩa tibi gratificaturos libenter. Vale:

Enenses Cardinali Rothomagensi.S.P.D. Venit isthuc Lucas Capalbiensis honestus Sacerdos/cuius diligentia: atq studio: dicata est proximis annis ecclesia iuxta Capalbiũ oppidũ in nostra maritima ora/sub diui Bernardini nõie. Is in ea ecclesia iam pridem sacra ministrauit: sed postmodũ eandẽ ecclesiã concessit fratribus Heremitis.S. Augustini coactus testamento eius: q sumptus ad struẽ tẽpli eius suppeditauit. Nam ea erat/in scripto testamento cõditio: ut id tẽplũ ei ascriberet religioni: quãcũq optauisset prẹfatus sacerdos. Is uero in fratres heremitas transtulit. Causam exponet ipse corã: Castrẽsis Episcopus quærit nexu: & obligatione quadã prælibatã ecclesiam irretire: quod non absq præiudicio fieri possit Heremitarum ordinis. Proinde tuam.R.D. rogamus: ut re plane per eundẽ sacerdotẽ ꝑspecta/adhibere dignetur eũ fauorẽ: quẽ maxime expedire iudicabit: quod etiam nobis placebit uehementer. Vale.

Enenses Florentinis.S.P.D. Vera significauit: uera renunciauit Legatus ad nos uester: disertus uiri & sapiens Donatus Acciaiolus: quæcũq de nostra in uestrã ciuitatẽ beniuolentia: & summa charitate retulerit. Qui Volaterranos motus cum summa molestia animorũ accæpimus: q ociũ & pacẽ expetimus/uel paruam cuiusuis turbæ scintillã excitari dolemus: q cũ populorũ oĩum/tum uestræ ciuitatis: & nr̃æ reip. qetẽ affectamus. Q̃m uero ꝓbatio dilectionis: exhibitio ẽ opis/opa: quæ ipsi facimus: ꝑhibeant testimoniũ: ii a fructibus: quales sint: facile animorũ indicanť affectus/nec ẽ: quod cupiamus uehementius: q̃ parẽ nobis amoris uicẽ reddi: Quæ scribitis fratres charissimi ualde laudamus. Probamus imprimis: qđ de cõponendis nostrorũ cõtrouersiis adiicitis. Nihil.n. tã dedecet nostrã fraternitatẽ: quæ cõcordiã: & tranqllitatem intẽdit: q̃ pati: ut nostri dissideant: & tandiu alãt discordiarũ incẽdia/atq fomenta: quasi non in uestra: & nostra potestate sit ẽt ferociores/atq obstinatiores illos redigere ad rectã bene: & qete uiuendi rõem: qđ facere debent: q iuste ĩperant in eos: q honeste parent. Tollamus hanc cũctationẽ: & dũ adueniat arbiter: curemus ipsi: quæ ꝑ legatos nostros facile fieri & possunt: & debẽt: ut ablata reddať offensæ adimanť/ꝑgãť induciæ: & liber sit certæ ꝓprietatis usus. Nostrã sententiã exqrimus: hæc sint

quæ uidentur nobis: & iudicio nostro nostræ fraternitati: & geri conuenidi. Legati nostri iãpridem ad sunt: in uso mora ẽ ois. Qui si locũ litis petat fieri poterit: ut uł tota causa p eosdẽ Legatos cõponatur: q ẽt ei quos p: quẽ arbitrũ asciuimus: gratũ futurũ sit. Quod si nõ successerit mandata celerent: quæ ar bitri congruit uoluntati & merito & ppere mittant ad eũ. Hortamur uos igitur uehementer: ut hæc quæ in mẽtẽ uenerunt: ita uelitis accipere: ut ẽt reipsa psequamini: ut uel hac uia uel alia: si quã cense tis meliorẽ: abiecta cunctatione nostro rũ geri: & nostræ digni tati consulamus. Ne indies molesta ici bere cogamur: cuiusmodi proximis litteris significauimus: & alia preterea allata sunt: quæ malumus alienatũ exemplo potius: q̃ nostris litteris explicari. Vos perno scite omnia. Nos tũ in hac re tum in cæteris omnibus ea semper efficiemus: quæ non modo nostris: sed uniuersæ quoq̃ regioni tranquilli tatem pariant. Placebit mirum in modum: huic sententie ac proposito responderi. Valete.

SEnenses Duci Ferrariensi. S.P.D. Credimus tuã Illustrissimã. D. accepisse Volaterrano rum motus: & quomõ a Florentinis defecerint: q & bellũ Volaterranis indixerũt. Cau sam eã afferunt: ut seruene Volaterrani fœdera: & cõuentorũ fidem. Equestres ac pede stres copiæ Florentinorũ pleraq̃ ceperunt Volaterranorũ oppida. Accessit nup & Vr bini Princeps: Dux exercitus Volaterras oppugnaturus. Non dũ urbem obsedit. Si qd accidet noui aliud dabimus continuo litteras. Volaterrani adhuc in pposito psistant. Quænã auxilia expectant: hactenus incertũ ẽ. Hæc putauimus scribẽda ad tuam Illustriss. D. quã uehemẽter oramus ut si q̃d illinc certi aliqd: & noui afferat: placeat nos reddere p suas litteras certiores. Nos: qcqd di gnũ occiderit cõfestim pscribemus. Id. n. uidet iure uera nra amicitia ac fraternitas postulare. Val.

SEnẽses Franc. Cardinali Senẽsi. S.P.D. Illa T.R.D. pcipua ĩ cõmunẽ patriã charitas ẽ: & ueræ charitatis certa pbatio: qđ nõ mõ patriã studiose iuuat: Sz & cõciuibus quoq̃ tũ uniuersis tum singulis benefacit. Nos qđ ẽt minimis nostris fit pro Saluatoris exẽplo: nobis fieri putamus. Quid de iis: q & remp. gubernant & optimo sunt genere nati exĩ stimandũ sit! Itaq̃. N ex. N familia charũ ciuẽ nostrũ p tuã benignitatẽ nactũ esse pu blicum munus lætamur: & ob id tuæ. R. D gratiã agimus: habemusq̃ cũ cæterorũ officiorũ cumulos pspicuũ summi amoris inditiũ. Optamus cũ tua. R. D. semper fœliciter agi. Vale.

SEnẽses Florentinis. S.P.D. Scimus uos insectari ĩprobos: & habere odio furaces homi nes: ciuilis societatis pestiferã cladẽ. In arcẽ uestrã Pisanã se recepit. N. qspiã: q furti reus est: & dũ plura surripuisse fert: quæ ptinent ad. N. ciuẽ nostrũ atq̃ Equestris dignitatis uirum. Venit. N. frater ac gentilis eius ob eam causam ut recuperet sublata bona. Ora mus uestrã magnificã fraternitatẽ: ut ad iustũ uotũ assequẽdũ opportunũ dignet fauo rẽ ĩpendere: ut uestra interueniẽte auctoritate redeat iusti uoti cõpos: & ad Pisanũ præsidẽ causa ois deferatur: quod tum iustũ putamus tũ nostræ amicitiæ ac fraternitati maxime cõsentaneũ. Valete.

Patentes Literæ.

QVoniã piũ uidetur imprimis opẽ præstare egentibus præsertim christianis: & fidelibus: q summi Pontificis instituto uarias orbis lustrant regiões: & cõcessa eis gratia: atq̃ indul gentia: cũ uir pbus: & modestus Bartholomeus Aegyptius cũ comitibus suis inter quos uxorẽ habet: & liberos pagret: & circueat diuersas oras: ad quas ex mandato debet cũ suis psonaliter se conferre: cõmendamus eum cũ suo comitatu oibus principibus: & q uel sæculares uel ecclesiasticas obtinent dignitates. nos: q Senensis reip. curam gerimus: existimantes oia: q̃cunq̃ illis ad uiuendũ necessaria in eorũ trãsitu fuerint misericorditer ministrata: accepta futura principi deo: a quo bonorũ oium fluit ubertas: qđ ips nobis quoq̃ gratissimũ erit. Valeãt q legerint.

SEnẽses. N. S.P.D. Accepimus cõcessam interceptionẽ & pro uulgi sermone represalias cõtra nros homines ad id instante. N. quopiã tonsore. N. incola. Id nos ãmirati sumus cũ nullo mõ eiusmodi cõcessio fieri uspiã consueuerit nisi denegata iustitia: quã nostra resp. una præ cæteris oibus: æquo: & pari iure cuiq̃ studiose ministrat. Quod si exemplũ litterarũ allatũ ẽ: p quas. N. cognomẽto. N. liber esse uideretur: id nõ satis recte iterpre tatum ẽ. Nã nec litteræ nisi ad Planense oppidũ: & in causa Planensiũ cũ. N. ipso tendebant: & iusta erat indubia quãdiu in eo oppido cõtrouersia: & necessaria supersedẽdi ratio nec ullo pacto aliter: q̃ Pla nenses eis litteris cõpræhensi sunt: qđ ita uerũ esse intelligat tua. R. P. & Perusini nõnulli phibeãt te stimoniũ: & alieni plures: qbus cõtra. N. ips eodẽ ipso tẽpore ius est efficaciter ministratũ. Hortamur igit tuã. R. P. ad eã interceptionẽ retractandã: ne fiat nostræ iniuria reip. cuius Ecclesiastici oẽs magi stratus pp ueterẽ necessitudinẽ: & summã cũ. S. Romana ecclesia & ueluti naturalẽ societatẽ: maximã semp rõnẽs habuerũt: a quo instituto credimus minime tuã. R. P. alienã fore: quam & amari scimus a nra r. p & amori respondere erga se nro. Faciet ea de re uerbũ clarus ciuis noster Guido Antonius Piccolomineus. Placebit: ut cũ illũ audieris: nos ipsos putes locutos. Quod si indurueris: & opinõe p stiteris: alia aggrediemur uia: ut & nostrorũ indẽnitati: & nostræ reip. dignitati cõsulamus. Par licet pari referre: & iniuriã iniuria propulsare. Nam sic potius iustitia ẽ simul: & æqtas. Sapis. Vale.

Enenses. N. Principi. S.P.D. Nostra resp. quæ tuã illust. D. coli: plurimũ ac uehementer obseruat: p uetere erga sedẽ istã pclarissimã ac maxima necessitudine letatur: ut: q iucunda illi nouerit: ægre patit: quæ cõtra molesta eẽ uideant. Itaq̃ inigs ais accepim9 ortã cõtrouer

ſiam inter Minoritas Cōuentuales uidelicet: atq; Regulares: patresq; eiuſdem religionis profeſſores: e quibus ſane obſeruantes: quos dicunt: tanto cenſentur probabiliores: quāto religioni mācipati: ſtudio ſius diuina cōplecti: contēnere humana putant: accedit & diui Bernardini ratio: quē hæc patria mundo genuit: q; unus oium primus uelut a deo miſſus in hac labe tēporū eam religionē: quæ pene obſoluiſſet: reuocarā in lucē oraculo: & uitę ſanctimonia uehemēter auxit: atq; ea effecit Bernardinus ille q non mō Franciſci regulā: ſed & per uniuerſum latium ac fideles populos Chriſtianum dogma lingua: & diuino quodam illuſtrauit præconio. Itaq; noſtra ciuitas: quæ ſacra oīa: & ſacrorū cultores ueneratur: nō poteſt non grauiter ferre: ſi qua obſeruantibus ſic uulgo appellatis: moleſtia inferatur: & ullam ppetiantur iniuriā: q iniuriā oēm præ cęteris oderunt: atq; execrantur. Speramus affuturam illis diuinā pietatē: & chriſtianos Principes ac populos eiſdē fore propitios: præſertim apud ſummum Pontificem: quē confidimus nequaq̄ paſſurum: ut ſectatores pacis iniuſta quapiā perturbatione uexentur. Nam turpe: atq; indecorū uidetur: eos diſſidere inter ſe: quos ſaluatore iubēte: maxime decet eſſe concordes: ac ueræ dilectionis implere præceptū. Nos p noſtræ officio reip. & ſacræ eius religionis amore: nō deerimus obſeruantiū fauori: atq; adiumento: q nobis multis de cauſis chariſſimi ſunt. Nam & eos pridē Pontifici Maximo ſtudioſiſſime cōmendauimus: ſed accedentibus tuæ Illuſt. D. litteris maiorē ia: q impenſiorē diligentiā adhibebimus. Quandoqdē iucundiſſimus eſt tuæ Illuſt. D. obſeq. ac morem gerere uoluntati. Te nanq; habemus & optimū huius patriæ benefactorem: & patrem noſtræ ſtudioſiſſimū libertatis: cui et maximā habemus gratiā: quod ea ſignificans nobis: & eos benigno fauore pſequaris: quibus nos quoq; p uirili noſtra ſtudioſe fauemus. Tuæ inclytę. D. hāc patriā diligentiſſime cōmendamus: rogamuſq; enixius: ut ſi qd acciderit dignetur nos per ſuas litteras reddere certiores. Vale.

SEnenſes Papæ. S. P. D. Quoniā uehementer diligimus Epiſcopū Pientinū ciuē noſtræ chariſſimū reip. æquū putamus nō ipſum ſolū: ſed oīa eius cōmendare negocia. Is cauſam habet: quæ apud curiale tribunal uerſatur: & in ea cupimus præcipuo tuæ ſanctitatis patrocinio ac benigno fauore ius dici ſibi ac celeriter cauſas iudicari. Proinde ſupplicamus deuotiſſime tuę Beati. ut intelligat ille & cōmēdationē nr̄as ſibi: & litteras pfuiſſe. Vale.

SEnenſes Franciſco Cardinali Senenſi. S. P. D. Exiſtimamus noſtrorū ciuium itra maxime tuæ. R. D. curę eſſe: quę conciues oēs beniuolentia: & charitate complectitur. Id nobis certo perſuaſum eſt. Quamobrem magna cum fiducia commendamus: quos præcipue charos habemus. Quo numero cenſemus reuerendū Epiſcopū Pientinū: conciuē dilectiſſimū. Cauſam habet: quā explicabit is cui has dedimus litteras. Oramus tuā benignitatem: ut ad iuſte diffiniendā illā opē: atq; auxilium præſtare dignetur: ut adhibita noſtra cōmendatione iuſta: atq; optata reportet. Erit hoc nobis etiam gratiſſimum. Vale.

SEnenſes Duci Calabriæ: S. P. D: Accepimus tuæ illuſtriſſimæ: D. litteras: quibus clarum Equitē: & Comitē Palatinū: Placentium Amerinū: & dignis effert laudibus: & in petitione præturæ noſtræ uobis plurimū nobis cōmendat. Quæ noſtra ſit: & in ſereniſſimi Regis Maieſtatem obſeruantia: & ſimul erga illuſtriſſimā. D. tuā beniuolentia & charitas: ita in prōptu eſt: ut prorſus commemoratione non egeat. Vtriuſq; adeo apud hanc remp. ualet auctoritas: ut quæ in magiſtratus noſtri poteſtate ſint: ea libenter: & alacriter efficere cupiamus. At eiuſmodi muneris deſignatio Senatus cōſulto: & populi ſcito decernenda ē. Aliter uero nullo modo leges: atq; inſtituta noſtræ reip. patiuntur: quibus nos parere: neceſſe ē. Quod uero in nobis ē: ſtudioſe curabimus. Ac tam & ſi eiuſmodi negociū iuſtis de cauſis p difficile ſemper eſſe conſueuerit: tamen ad Senatū noſtrum rem ipſam deferemus: & quicquid ſtudii: operæ præſtare ipſi poterimus: tuæ illuſtriſſimæ. D. commodi litteris: prætermittemus nihil. Non ignorat tua inclyta dominatio huius reip. & populi optimam uoluntatem. Vale.

SEnenſes. N. Cardinali. S. P. D. Par noſtra ē: & populi noſtri tecū lętitia ob promotionē R. patris. N. ad. N. eccleſiam: quam ſemper magnifecit hæc reſp. Quo circa cum optaremus eiuſmodi illi eccleſiæ paſtorem præfici: qui & diuini cultus honorem: & eius populi deuotiſſimi noſtri ſalutem tueretur: & amore: ac ſtudio Epiſcopatui illi præeſſet: benigne annuit uniuerſorum dominus: & qui eius in terris uicem gerit: deſiderio noſtro. Ac datus eſt paſtor: de cuius promotione uere lętandum ſit: & noſtra ciuitas ſummam uoluptatē ſuſcepit: ſpectans. R. electum: ea ſemper accuratiſſime effecturum: quę optimum Pontificem: ciuē amātiſſimum huius patrię: & ſanctum decet animarum Rectorem: quā ſpem certiſſimam ſpondent eius uiri perſpecta integritas: diuinæ legis doctrina: & perfecta moderatio: cumq; his ſimul ſummi Pontificis ac tuæ. R. D. paterna charitas: quę optimum illius propoſitum foueat. Nos autem ut optimum mentia noſtræ pſtaremus affectū pfatū. R. patrē non ſolum. N. Antiſtitem: ſed aſcriptum quoq; in noſtram ciuitatem hilare: ac iucunde complexi ſumus. Eum nos ſemper amore: beniuolentia atq; officio proſequemur: pretioſum corporis noſtri membrum habituri: perſuadentes nobis pari nobiſcū animo: & mutua in hanc patriam charitate futurum. Benignas oblationes tuas libenter accipimus:

& maximam habemus gratiam. Quod uero benefice & hanc patriam: & concíues eius prosequatur tua. R. D: est utiq; gratissimum nobis. Vale.

Senenses. N. S. P. D. Summæ uirtutis ac probitatis exigunt merita: quæ nobis: & uniuersæ nostrę reip. comperta sunt. R. patris. N. Antistitis ecclesię nostræ ditionis ut postulatis eius: & uoto libentissime assentiamur. Quippe qui nouimus: quanta prefatus. R. pater polleat uirtute: sapientia doctrina moderatione qui in sacra. N. religione ab initio uersatus ętatis: & diuino cultui ac sacrarum litterarum studio uehementer intentus: eũ se prestitit: quẽ iure & probare: & diligere debeamus ac magnis honoribus prosequi ac debitis laudibus commendare. Vale.

Publica Senensis reipublicę monumenta.

Senenses ne a uetere suę patrię cõsuetudine: atq; instituto discedant & magnos ac preclaros uiros: quos uirtute sapientia integritate: & summę laudis genere preditos nouerint suę asciscãt ciuitati: & pcipuo charitatis cõplectant studio: cũ iã ciuẽ ascripsissẽt pulico Senatus cõsulto plebis'q; scito dominũ: & patrẽ celeberrimũ Petrũ. R. Sanctæ Romanę ecclesiæ ac tituli diui Sixti Præsbiterum Cardinalem: fratrem quoq; germanũ eius: uirum utiq; præstantissimũ: & ingenii humanitatis modestiæ atq; eximię probitatis merito: & splendore conspicuum Hieronymũ: & ipsum: & masculã prolẽ eius: & posteritatẽ oẽm Senatus ac populi decreto: & solẽni ritu ac frequentissima comitiorũ approbatione ciuem Senensem: & Senensiũ ciuium allectũ: atq; ascriptum numero deliberauerunt: Sanxerunt: atq; optimo: & legitimo iure ratũ esse uoluerunt: ut posthac cũctis letetur honoribus: gaudeat priuilegiis: imunitatibus atq; exẽptionibus perfruatur: cęteris'q; id genus ornamentis: quæ cęteris origine: & natura ciuibus sunt tributa: quos Senẽsis patria genuit aluit educauit: atq; ea prelibati illustres Magistratus fecerunt oĩa optimis adducti rationibus: non ignari p accessionẽ: atq; aggregationes præstãtiũ uirorũ in suam ciuitatẽ illustriores ac splendidiorẽ fieri illam: & augeri Senensis reip. dignitatẽ. nullis aut legibus in contrariã sententiã aut institutis obstantibus: qbus oĩbus ex certa sententia ac proprio motu tam specialiter: q̃ generaliter in hac ciuilitatis donatione derogatũ esse uoluerunt: & illi presertim: quo de domo cõstruẽda cautum: atq; statutum est. Proin de hoc priuilegium publicis tabulis mandari: & Senensis scribæ fide ac testimonio cõprobari instituerũt publici quoq; adiectiõe sigilli. Deo optimo maximo honor: & gloria.

Senenses Francisco Cardinali Senensi. S. P. D. Quoniã par tua nobiscũ cura est eorũ: in qbus patrię: & huius reip. tutela uersatur: id circo cũ & magna in Ianuensi: & mira celeritate armetur ac pareret classis ac lateat quorsũ ea ua sura sit: consulimus tuã sapientiã: & ut suam nobis ea de re sententiam ac si qd certi innotuerit: patefaciat per suas litteras: uehemẽter oramus: etiam (si opus esse intellexerit) consulta summi Pontificis beatitudine: ut q pacis in terris est auctor: ad eam tuendã oẽm animum conferat: & ad huius ciuitatis salutem si qd forte turbarum oriatur: quandoq̃dẽ ciuitas nostra uno cum sancta Romana ecclesia spiritu uiuit: atq; (ut familiarius colloq̃mur) augent suspitionẽ nõ nulla: quę de. N. circunferuntur. Siquidem rumor est: & delectũ ex agricolis comparari: & uaria armorũ genera: quæ certe quieti nõ conueniũt. Cupimus a tua. R. D. omnibus hisce de rebus fieri certiores: & dari pro nostræ patrię utilitate consilium ac fauorem: id: quod semper studio: & amore omni facere consueuisti. Vale.

Senẽses Duci Vrbinati. S. P. D. Nouit ex nostri Oratoris uoce tua illustris. D paulo antea: quę nam mens nostra sit: & quantus in eam mutuæ charitatis affectus. Nam: quod semper omni studio facere consueuit nostra resp. cũ tuis progenitoribus accuratissime tueri ac seruare certũ ẽ nobis: & a ueræ amicitię ac fraternitatis iure nunq̃ discedere. Et de tua illustri. D. id certo persuademus nobis: quod nos quoq; omni tẽpore prestare parati sumus pspicuis documẽtis. Nam oĩbus semp in rebus ueręamicitię in nobis patebit ratio: cuius fiducia petimus: ut p sua mutua in nos beniuolẽtia nos uelit tua illustris. D. facere certiores. Quidnã de noua classe sentiat: quam in Genuensi & ingentem: & celeriter moliuntur: & suã nobiscum per suas litteras ea ipsa de re conferre sententiam: qui omnia & precamur: & optamus: quę ad pacis uniuersalis & cõmunis quietis conseruationẽ: firmitatem'q; pertineant. Erit id utiq; gratissimũ nobis. Val.

Senẽses. N. Cardinali. S. P. D. Quos uehemẽter diligim9. N. & N. fratres ciues nostros: eos cupimus ĩ suis negociis a tua. R. D. iuuari. Expõet is: q uras deferet has litteras: causas eorũ: quę mõ uersat incuria. Erit pergratũ nobis: si tua fauẽte clementia ius suũ fuerint assecuti: & nostram senserint commendationem sibi frugiferam extitisse: quod apponemus gratię: & accipiemus magni beneficii loco. Vale.

Senẽses Francisco Cardinali Senẽsi. S. P. D. Diligit uehementer nr̃a resp. N. & N. ciues nr̃os: q uirtute: & modestia pstãt. Agit incuria eorũ causa: quã ille exponet diffusius: q has nr̃as reddet litteras. Oram9. T. R. D. ut causa pspecta: & terminis eius: studiose pfatos ciues nr̃os faciat cõmendatos apud summi Pontificis beatitudinẽ: cuius auctoritas efficit: ut æquali mensura ius suum cuiq; tribuat: q̃d & nr̃os ciues assecuturos cõfidim9 tum pro summi Pontificis summa benignitate. T. R. D. accedente fauore: quo freti sperant sese ciues nostri iusti uoti futuros cõpotes. Et erit nobis etiã gratissimũ. Vale.

SEnenses Florentinis S.P.D. Qui alias seueri sumus: & nefanda flagitia ualde abhominamur: & iusta animaduersione prosequimur: flexerũt nos tñ cũ supplicantis. N. lachrymæ tũ uel maxime uestra cõmendatio: quæ plurimũ semper apud nos ualet. Itaq; usa cõmoni gratia: restituimus. N. uso homini filiũ legum & iudicii pœna: atq; ignominia liberum. Non. n. sumus nescii: inter quos mutua beniuolentia uigeat ac uera fraternitas amicitiæ: potius q̃ seueritatis: & exacti iuris habendam esse rationem. Valete.

SEnenses Florẽtinis S.P.D. Hoĩes ex oppido. N. nostræ ditionis cupiunt cõducere fundũ quẽpiã in eorũ territorio: q subiicitur prioratui diui. N. uestræ urbis. Persuademus nobis: nemini posse locari melius & cũ maiore uberioreq; mõasterii cõmodo: p̃fatos fideles n̄fos plurimũ diligimus: cupimusq; hac in re fieri eorũ desiderio satis. Cõfidunt plurimũ in uestra auctoritate: & nostra cõmendatione. Quare hortamur: atq; oramus uestrã fraternitatẽ: ut re intellecta diffusius ab eo: cui has dedimus litteras: adducta nostris precibus: dare operã uelit: ut hoc: qđ & utile ecclesiæ: & gratũ nostris hoibus: prior ipse in cuius potestate est: locare fundum: & fideles nostros exaudire constituat. Erit etiam nobis magno beneficio: & a uestra amicitia plurimum feremus acceptum. Valete.

SEnenses Regi Neapolitano. S.P.D. Exultantibus aĩs accepimus desponsatã Antonio Amalfitano illustri Duci neptẽ p̃clarissimã tuæ maiestatis. Ea res nobis: & huic patriæ: ac populo uniuerso iucundissima est. Quando tam benigne prosequitur tua maiestas cõciuẽ nostrũ tanto ornamento: ac splendore decorare. Agimus ĩmortali Deo: & superis oibus grates: quoq; numine humana reguntur: & maiestati tuæ: q̃ amplissimas habemus. Gloriamur tanti muneris auctorẽ: & ut hoc sacrũ cõiugiũ lætũ ac beatũ sit: uehemẽter oramus: ad summã tuæ maiestatis gloriã: & felicitatẽ regni eius: sed & ad sobolis ꝓpagationẽ: ut ciuẽ nostrũ: quẽ Rex maximus tanto genere illustrauit. R. ex Regũ Deus splendore augeat: & pulchra faciat. ac fecũda prole parentẽ claro Duci: & quæ illũ tulit: patriæ gratulamur. Gaudemus nobis: in quos summa constãt tuæ maiestatis studia: atq; officia. Hæc nos in secundissimis rebus ducimus. Vale.

SEnenses Generali ordinis. N. S.P.D. Quanti sit cõuentus: ac cœnobiũ tui sacri ordinis in n̄fa ciuitate: minime ignorat. R. tua. P. Cupimus illi præesse eos: q studio: & natura ei afficiantur: nec desunt (ut nobis qdẽ uidet̃) ex ciuibus nostris eiusdẽ sacræ religiõis ꝓfessoribus: q diligẽter: & accurate p̃eesse possint. Talia (ut uulgo suspicant̃) tẽpora contingere queãt: ut omni iure cupere debeamus: & priorẽ ei cõuentui: & Regentẽ p̃fici utrũ ꝑ ex nostro ciuiũ numero. Tuã igitur hortamur: atq; oramus. R. P. ut eius rei curã suscipiat & habeat eius conuentus diligentissimã rationẽ: & quæ uera hanc patriã beniuolentia: & charitate cõplectit̃: oramus: ut tã priorẽ: q̃ regentem præficiat Senensem hoĩes & n̄fo desiderio: quod iustum esse arbitramur satisfaciat: qđ a. T. R. P. accipiemus gratissimũ. & illa recte ei sacro templo ac cœnobio consuluerit. Vale.

SEnenses Cardinali Rothomagẽsi. S.P.D. Putamus haud nouã nec inauditã. T. R. D. causam: quæ iãpridẽ ĩ Apostolica camera agitur inter. N. &. N. ciuẽ nostrũ. Scimus tuã R. D. maxime iustitiã: atq; æquitatẽ tueri: nostra paterna charitate amare remp. & ciuibus nostris iustis in rebus libenter adesse. Venit. N. ob eã ipsam causam: quã ille ipse fusius explanabit. Plurimũ tuæ. R. D. patrocinio: & nostra apud eã intercessione cõfidit. Cupit ciuis noster iam tandẽ ferri sententiã: & ab iis qdẽ iudicibus: quorũ ꝓpria ẽ causæ cognitio. Reluctat̃ aduersarius: & causam alio deflectere ac retorquere cõtendit. Oramus. T. R. D. ut ad causam & celeriter: & legitime finiendã ac iustã ferendã sententiam: suam quoq; interuentionẽ adhibere uelit: quod erit utiq; nobis gratissimum: qui tuæ. R. D. uoluntati libenter obsequimur. Vale.

SEnenses Sũmo Pontifici. S.P.D. Putamus minime necessariũ iustã causam tuæ. S. longioribus litteris cõmendare: quãdoqdẽ nutu eius: & sũma auctoritate cęteri iustitiã tuentur: & seruãt. Superioribus mensibus magistratus noster causam cõmendauit Nastoccii Saraceni uiri nobilis: & ciuis nostri charissimi: q cũ iam pridẽ disceptat. N. & nimiũ acriter atq; indigne agit causa: q̃ iãdudũ ĩ Apostolica camera uersat̃: i qua duplex ꝓ ciue n̄fo lata sententia ẽ: retorq̃re cõtẽdit alios ad iudices. Iudiciũ inter turbat Subterfugio: & artibus iustum forũ deuitat. Iã q̃ ante agẽda sunt: ꝓcesserũt oĩa. Nihil reliqũ ẽ nisi: ut iã tãdẽ clerici: qbus iur cõgruit sentẽtiã ferãt. Nos igit̃ memores: q̃ benigna ac iusta ꝓ oratorib; n̄fos tua pollicita Sãctitas ẽ: q̃ nemini patitur iniuriã fieri: & oibus iubet ius æq̃bile reddi: ei deuotissime supplicamus: ut ea ipsa de re audire dignet̃ modestũ iuuenẽ. I. Antoniũ Nastoccii filiũ: & ut iustũ uotũ assequat̃: efficeret: qđ nobis quoq; erit intercedẽtibus q̃ gratissimũ: quoꝝ p̃ces cõfidimus apud. T. S. iustis ĩ rebus nũq̃ fore inanes. Val.

Enenses Francisco Cardinali Senensi: S.P.D. Venit isthuc modestus iuuenis. I. Antonius nobilis: & charissimi ciuis n̄fi Nastoccii Saracẽi filius: ob ueterẽ cũ. N. cõtrouersiam. In qua n̄fa q dẽ sentẽtia uexat̃ iniuria: & si iu lã fouear causã: cũ acriorẽ habeat aduersariũ. Eger podissimũ. T. R. D. patrocinio: atq; ope: ut ius suum facilius assequat̃: & quoꝝ interest: ferant iustã iudices sentẽtiã. Vehemẽter oramus: uti des operã: ne ad aliudq̃ par ẽ: forũ causa deflectat̃. Oia intelligit satius tua. R. D: quæ gegd conuuleritei des fauoris atq; auxilii: erit nobis quoq; gratissimũ. Val.

SEnenses.N.Cardinali S.P.D.Custodit a Prętore nostro:q ab Heremitaꝝ pridē defecit ordine:& suo uiuit arbitrio:is:cuius retinēdi ium a tua.R.D.tum ab eius Vicario iam pridē fuit impetrata licētia.Furti-& multoꝝ criminū reus ē.Parū abfuitquin innocētes cōplures magnū in discrimē uocarit.Exquiri crimē inhibet a Prouinciali eiusdē ordinis.Quare Iustitiæ magnū infert impedimētū.Nec uel.R.D.tuæ:qua permittente-iustum inceptū initū est:nec nostræ ciuitatis dignitati prospicit.Itaq̄ tuā precamur dementiā:ut a Generali ordinis eiusdē quęrendi & examinādi dignet obtinere licentiā.Sola erimus examinatiōe cōtenti:penes eos relicta plectendi potestate:qbus legitime cōgruere uideat.Confidimus ita fore tua.R.interueniente.D.Sin minus:scribimus ad Pontificis Sanctitatē:ad eam ipsam examinis licentiā assequendā.Litteræ cū his adsunt ad eam rem.Vtat tua.R.D.suo iudicio.Nos ad decus ciuitatis-& cultū Iustitiæ intendētes:postulatis nostris fieri satis cupimus. Vale.

SEnenses Duci Ferrariensi S.P.D.Scimus tuā illustriss.Dominationē:q uirtute-pbitate & īgeniis excellētes moribus-ī suoꝝ numeꝝ libēter asciscere.Dediderat se illustrissimę memorię Borsio paulo ante-q̄ uita decesserat Magnificus Petrus Bretuldus ex pclara Farnesioꝝ familia:iuuenis qdē:si āni cōputent:ac potius adolescēs:sed uirtute & modestia supra ætatē clarus:& q ad res magnas natus eē uideat.Perseuerat eadē mēte erga illustrissimam Dominationē tuā:& ad illā animū oēm-cogitationēq̄ cōuertit.Cupit ascribi sesę eundę in locū:quo ab illustrissimo quondā fratre tuo fuisset exceptus.Nos:q ingenii pstantias & uirtutē eius admiramur:dignū existimamus cōmēdatione nostra & pclaræ suę laudis testimonio.Quare & summa expectatione:quā de illo cępimus:& uetere adducti beniuolētia:quæ fuit cū eius pstātissimis pgenitoribus:ipsum cōmēdamus tuæ Illustr.Dominationi nō uulgariter:existimātes-responsurū illū suoꝝ laudibus:& fore deuotionem eius tuæ illustrissimæ Dominationi gratissimā. Vale.

SEnēses Regi Siciliæ S.P.D.Quod scribit tua Maiestas de claro Egre.N.q̄q̄ uirtutē eius & laudē magnifacimus:tn̄ quod ad Præturā nrę urbis priuilegū & institutoꝝ nostræ reip:habēda nobis rō ē.Hęc pposito aduersant:nec dat abeis discedēdi facultas.Quatenus fieri potuit tuæ Maiestati itum ē:nihil prætermissum a nobis est:et N.domū cū p eius merito:tū pterita tuę cōtēplatione Maiestatis amoꝝ semp-& beniuolētia psequimur. Val.

SEnēses Sūmo Pōtifici S.P.D.Fuit quōdā ecclesia ī titulo Virginis gloriosę dicata secus oppidū-nrę ditionis Piretū in nra maritima regione:nūc prorsus destituta ac neglecta.Eius bona translata sunt in nouā plebē(ut appellāt)intra eius oppidi mœnia:sed & cura oīs aīaꝝ cōsimiliter-translata ē.Vetus illa absq̄ omni cura remansit.Cū oppidani pestilentia laborarēt:uouerūt se dirutā præfatā ecclesiā reædificare:& ad eam(quatenus ad se ptinebat)aduocare fratres heremitas scī Augustini.Cupimus nos quoq̄ satisfieri nostroꝝ fidelium deuotioni.Quare supplicamꝯ tuę beatissimę Sācitati:ut dignet Apłicā ipartiri licētiā:p quā pfessores sacri pręfati ordinis-dictā possint ecclesiā acceptare:& eas illis nostri hoīes cōferre:cum sit absq̄ cura:& ueterū bonoꝝ possidet nihil.Q đ si factus fuerit(ut speramus)& ecclesia diuinis laudibus celebrabitur:& oppidani ipsi dotes libenter adiicient:illis pderit ad salutē:nobis gratissimū cedet. Val.

SEnēses Card.Rhotomagēsi S.P.D.Venit isthuc Paulus Guidonis Massanus sacri ordinis heremitaꝝ pfessor-p assecutiōe cuiusdā ecclesię iuxta oppidū nrūs Pireti ī Maritima ora.Ea quondā parrochialis fuit.Corruit exinde:& eius bona ī nouā plebē:quā uulgo appellāt:trāslata sūt ita:ut uetus ōi careat & aīaꝝ cura:& ueteꝝ possessiōe bonoꝝ.Vouerūt oppidani ecclesiā quodā aduerso tēpore reparare:& si Apłica accesserit auctoritas:aduocare fratres Heremitas:& dotes insup adiicere:ut possit ī diuinis laudibus frequētari.Imprimis cupiūt fratres plibari facere oīa tuę.R.D.uolūtate-patrocinio-atq̄ fauore.Itaq̄ eam oramus:ut ad id assequēdū etiā hortātibus nobis-auxiliū pstare uelit:qđ plurimū cedet ad diuini cultus & gloriosę Virginis:in cuius titulo Ecclesia dicata ē:honorē populi illius deuotionē:& nobis quoq̄ ad gratiam. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi S.P.D:Placuit nobis uehementer:quod ad reformationē monasterii.S.N.itra urbē nostrā pridē institutū tua.R.D.& se pie atq̄ studiose facturā recepit.Nā certa spes ē:si in unū corpus cū.N.sacris uirginibus cohęrescat:q uere sunt mancipatæ Deo:& ī ueritate regularē uitā cōsectantur:fore:ut utrisq̄ salubriter cōsulat.Credimus nulla īsup cōmēdatiōe opus nra eē apud tuā.R.D:quæ cū oīa probe:tum quæ religionis sunt rectissime curat.Erit tn̄ pgratū nobis:si ad eam rem transigēdā tāto etiā celerius opam-atq̄ auctoritatē suā adhibuerit orantibus nobis:præsertim cū ea res & diuini cultus honori:& sacraꝝ Virginū saluti:& iis uoluptati futura sit:q bene-iuste-ac pie uolūt uiuere. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senensi S.P.D.In curatis ecclesiis nostræ urbis-una cæterarum habet præcipua:quæ sub diui Martini titulo dedicata & cōsecrata ē:& a Canonicis Regularibus gubernat.In eius ecclesię eligēdo Priore:postq̄ Canōica electio facta ē cōfirmat auctoritate Prioris sācti Frigiani eiusdē ordinis ī.N.urbe.Cupiūt parrochiani præsibatæ ecclesiæ id:qđ nos quoq̄ una secū decere putamus eius ipsius electionis:quotiens fieri contingat:in nostra potius ciuitate cōfirmationē fieri.Et si ita Sūmi Pōtificis Sanctitati uidebit:a parrochianis & popularibus eiusdē ecclesię:q & frequētissimi sunt:& pleriq̄ ciues clari & prę

stantes uiri. Oramus igit̃ tuã. R. D. ut ad id priuilegiũ impetrandũ: & ꝑ nostræ ciuitatis & cõmunis patriæ honore: & pro ciuiũ nostroꝝ gratia intercedere dignet̃ efficaci studio apud Sũmi Põtificis beatitudinẽ. Quod si fuerint nostri ciues assecuti: etiam nos cũ illis magnã gratiã sumus habituri. Vale.

SEnenses Francisco Cardinali Senẽsi S. P. D. Ecclesiam & religiosum sancti Martini templũ nostræ urbis quemadmodũ fœlicis recordationis Pius Põtifex maximus ornamẽtis decorauit: ita semp tua. R. D. auxit: atq; cõfouit. Cũ fieri cõtingit Prioris electionẽ: confirmat̃ postmodũ auctoritate Prioris sancti Frigiani in. N. urbe. Decorũ putant parrochiani eius confirmationẽ ipsam in nostra fieri ciuitate: quoꝝ certe ꝓbamus sentẽtiam. Itaq; tuas benignitatẽ rogamus: ut adhibita eius intercessione apud Sanctitatẽ Sũmi Põtificis transferatur ad nostros: & si ita par uidebit̃: ad parrochianos & populares eiusdẽ ecclesiæ: qui & numero & dignitate eiusmodi uideant̃: ut facile in ea re illoꝝ iudicio standũ sit. Augebit̃ p hũc modũ & patriç simul & tẽpli decus: & nos: si ita fuerit impetratũ confectũq;: nostræ reip. honestũ putabimus. Vale.

SEnenses. N. Cardinali S. P. D. Duo maxime optabamus: quæ his tẽporibus curæ eẽ debẽt iis: q reip. præsunt: & alteꝝ qdẽ: ut firmi aliqd de ĩgẽtis classis apparatu afferret̃ nobis. Alteꝝ uero: ut tuæ sapientiæ explicaret̃ sentẽtia. Vtrunq; abũde suppeditatũ ẽ: ac iũ uti plurimũ uarias accepisse opinantium cõiecturas. Prompte uero ac libenter tuis paremus cõsiliis: quç ut ab amantissimo aĩo ꝓficiscunt̃: ita salutaria esse intelligimus. Vtriq; fuit gratissimum: & magni muneris accepimus loco. Agimus ob id magnã gratiã tuæ Dominationi: & eo maiorẽ: quo etiã cumulatius recentibus litteris rem ipsas ꝓsecuta ẽ. Pergat quęsumus tua benignitas: & quod sine molestia fiat: siqd certius hisdẽ de rebus suboleat: ꝑ optatis litteris nobiscũ conferat: & quæ nostra scire intersit: eoꝝ oĩum nos participes dignet̃ efficere. Multoꝝ nobis gratæ sũt litteræ: sed tuæ. R. D. non absq; optimis causis certe oĩum gratissimæ. Vale.

SEnenses Cardinali sancti Sixti S. P. D. Nõ sumus nescii a tua. R. D. fieri libẽter & accurate: quæ & iusta sint: & nostroꝝ ciuiũ iura tueant̃: atq; eoꝝ utilitati cedãt. Nam ꝑspicue nouimus tuã benignitatẽ fauere iis magno amore: atq; studio: quos libẽter cõmẽdauerimus. Exponet Antonius celeberrimus causidicus dilectus ciuis noster iura nõnulla: & pecuniaꝝ actionẽ: quæ ptinẽt ad hęredes Cionis quondã fratris eius. Pupilloꝝ causa ẽ: & tuç. R. D. patrocinio atq; adiumẽto eget. Confidũt plurimũ se ius suũ assecuturos tua fauente clementia. Nobis quoq; erit magnæ iucũditati: si intellexerint nostri apud tuas. R. D. ualuisse plurimũ nostrã cõmendationẽ: quã speramus illis maxime ꝓfuturam: Vale.

SEnenses Florentinis . S. P. D. Quod uos facturos recepistis: ut tam uestræ Reipublicæ noĩe q̃ uestroꝝ: q cũ Licianẽsibus nostris disceptãt de finibus causa tota demandet̃ Cardinali Papiensi: soliq; plena iudicandi det̃ potestas: si iam data opa ẽ: scire uehemẽter cupimus: & significari nobis uestris litteris: ut sublata cõtrouersia: tranquillatis rebus: qđ utriq; omni curamꝰ studio iuste & pacate uiuat̃. Nã si decreueritis: qđ a nobis nostrisq; factũ intellexistis & pręscribere dies certũ & definire causas facillime poterit præfatus dñs Papiẽsis: atq; ita (ut speramus) cõmuni uoto fiet satis. Valete.

SEnẽses Florẽtinis S. P. D. Nobis ipsis ꝑmolestus ẽ: quod uobis eadẽ de re tam crebro cogimur fortasse molesti esse. Laudamus: quæ a uobis hactenus acta ĩtelleximus datis ad N. litteris: At dolemus: quç de illis frequẽter nũciant̃ nobis. Præsertimq; hodie ĩnotuerũt. Nã q assentiri optimo instituto debẽt de cõcordia cõficienda p dominũ. N. & lite cõponenda: suæ uident̃ parere libidini potius q̃ iusto obtemparare impio. Accepimus nãq; sæpius his ꝓximis diebus. N. uestros insidias disposuisse: ut in nostros irruerẽt: & nouũ iterũ cõflarẽt incendiũ. N. nostri nostræ se uolũtati totos ꝑmiserunt: q ita cõparati sunt: ut nihil quod possit aduersari cõcordiæ: tentare ausint. Miramur. N. progressus: & uos etiã atq; etiã hortamur: rogamusq; ne cunctent̃ illi diutius dare præfato. N. plenã totius causæ facultatẽ atq; arbitriũ nobiscũ una: ut dissoluamur utriq; his curis. Agite date ad rem ꝑficiendã necessariã opam. Compescite agrestes animos: mollite duriora ĩgenia: ne lacessendo dissidius pariant: & nostri utriuq; tranquillitatẽ assequant̃: quã uteri ꝑ nostrũ cunctis rebus pręferimus: qua & uestra præclara ciuitas & nostra resp. summa cũ beniuolentia & charitate mirifice fruit̃: ac lætatur. Valete.

SEnenses. N. S. P. D. Dedit Magistratus noster alteras ad uestras Magnificẽtias lr̃as: pq eas cõmẽdauit oppidanos Radicondoli nostrates hoĩes & fideles dilectos: ut interuentione uestra cõducerẽt a uenerabili Priore. S. Frigiani fundũ: quẽ possidet in eoꝝ agro: Intelleximus uestrã Magnificas fraternitatẽ accuratã opam ꝑstitisse: sed idcirco nõ satisfactum esse uostrorum uoto: quod aliis præsenti tempore fundus locatus esset. Habemus uestris Magnificentiis gratiam: & acceptam ferimus optimam uoluntates. Sed cum ea cõductio tam ecclesiæ canonicæ utilis q̃ nostris fidelibus sit grata futura: rursum oramus uestras Magnificẽtias: ut pro futuro tempore priore locatione peracta adhibeant suã interuentionem cum pręfato uenerabili Priore: ut (quoad fieri possit) redeat is: q ob eam causam uenit: postulati: & uoti sui compos: quod & nobis quoq; nostrorũ causa gratũ erit. Valete.

SEnenſes Venetis S.P.D. Si ſunt oĩa amicoꝝ cõmunia: merito iure conferunť ſecũ oĩa. Q̃ď ſiqđ qſquã perperã cogitet: & indigne moliať: nobiſcũ ęgre accipimus: q pacẽ & iuſtitiam inſeparabiles comites & ueſtrã Illuſtriſſ. amplitudinẽ plurimũ ueneramur: & coluimus. Optamus mentẽ iis meliorẽ dari: & cogitationes quoq; ad meliora cõuerti. Siquidem nihil eſt aliud: Italiã perturbare: q̃ ciere perfidũ Chriſti aduerſariũ: & Infidelibus hoſtibus pacare uictoriam. Valete.

SEnẽſes Florẽtinis S.P.D. Venit iſthuc Philippus Accurſius noſter dilectus filius: ac clarus ciuis Senẽſis. Hic cauſa oleariã habet cũ Thoma quodã Politianẽſi: eã ipſe corã explicabit: quã cum protrahi longius moleſte ferat: cupit accedente ueſtra auctoritate: quę ius ſuũ reddit cuiq;: nõ iam diutius ſuſpẽdi: ſed iuſte ac celeriter iudicari. Sperat ſe fore cõpotẽ ſui uoti: præſertim noſtra cõmẽdatione adhibita. Ea ne ſpes eius fallat: uoa uehemẽter oramus: q ueſtris ſemp nõ modo iuſtitiam: ſed gratiã quoq; exhibere parati ſumus. Valete.

SEnenſes Duci Ferrarienſi S.P.D. Quæ reſpondit tua Illuſtriſſ. Dominatio p ſuas nup lraſ: ut ab optimo & amantiſſimo aĩo ſunt pfecta: ut ſcite ac prudenter ſcripta ſunt: ita fuere grata ac iucũda nobis: & ueri ac ſũmi amoris atq; ſpectatæ beniuolẽtiæ teſtimonium phibuerunt. Magna afficimur uoluptate: cũ mutuũ cernimus ſtudiũ atq; officiũ a tua Illuſtriſſ. Dñatione præſtari nobis: & quę uetũs ac pbatiſſima iter pclarã Eſtenſem domum & noſtram ſemp uiguit remp. neceſſitudinẽ libẽter conſtãterq; ſeruari. Perſpicua amoris ſignificatio: optima iſthęc uoluntas: ſolertiſſima maximaꝝ reꝝ ratiocinatio fuit plane gratiſſima nobis: atq; habemus eas ob res ingentes gratias. Nos quoq; ſiquid aliunde certi innotuerit nobis noſtro officio non deerimus. Vſq; modo coniectura agendum cenſemus. Latent naq; eorum conſilia: q magna moliuntur. Comprecamur eum: q etiam res curat humanas: ut Chriſtianoꝝ Principũ animos ac fideliũ populoꝝ uolũtates ita modereť: & regat: ut uniuerſoꝝ tranqllitati atq; ocio cõſulant: & ad ſtabiliendã cõmunẽ quietẽ: & ad catholicã imprimis fidẽ tuendã cogitationẽ oẽs atq; operam conferant: qua mente tuã Illuſtriſſ. Dñationẽ & eſſe & fore ſemp compertũ atq; exploratũ habemus. Quod idẽ plane inſtitutũ & fuit ſemp noſtræ reip. & futurũ certo ſcimus. Q̃ď ſi eadẽ ſtudia firmiſſimã amicitiã pariunt: quæ poterit noſtra uel maior eẽ: uel certior: cũ ſit ĩ pacis amore utrorũq; noſtri cũ beniuolentia & charitate ſumma conſenſio! Poſtremo id ſibi pſuadeat tua Illuſtriſſ. Dominatio de noſtra rep. quod de optimis amicis & uere amantibus expectari licet. Vale.

SEnenſes Regi Siciliæ S.P.D. Qui ſummã tuæ Maieſtatis ac paternam in nos charitatẽ multis pſpeximus argumẽtis: q nouimus optimũ pacis & tranqllitatis uniuerſoꝝ auctorem beneficentiſſimũ huius reip. patrẽ: & noſtræ ppugnatorẽ libertatis: optimo iure in tuæ Maieſtatis pręſidio conquieſcẽdũ putamus. Nota iampridẽ ẽ: & explorata nobis optima iſta uoluntas: & certis cõprobata documẽtis. Confidimus & ſũmi Pontificis & tuę Maieſtatis auctoritate atq; optima reliquoꝝ oĩum cũ imprimis Italoꝝ Principũ mente pacata oĩa & tranqlla fore. At ſiqđ forte: ut ſũt humana: q̃ ĩſtabilitati & mutatiõi patẽt quouis tẽpore noui acciderit: libẽter accipimus: qď nobis tã benigne tã crebro patrociniũ defert: ac pollicef nobis tua Maieſtas: ita eo nobis filiali iure utendũ intelligimus. Atq; ea qdẽ oblatio: ut munificẽtiſſima ẽ: & Regia Maieſtate digna: ita noſtræ eſt gratiſſima reip. agimusq; ob eam: & habemus q̃maximã tuæ Serenitati gratiam: & nos ei plurimũ debere pfitemur. Ac de cætero quoq;: ſiqđ noui & certi ĩnotuerit: qď ſcire noſtra iterſit: precamur: digneť tua Maieſtas impartiri nobis. Q̃ď aũt ad .N. ſpectat & rem ipſam nr̃is reliquit conſiliis: nihil niſi quod iuſtũ ac decorũ ſit: & iure laudandũ efficere nos ſemp intelliget tua Maieſtas: cui nos & noſtrã ciuitatẽ deuotiſſime cõmendamus. Vale.

SEnenſes Duci Mediolanenſi S.P.D. Gratũ & p q̃ iucũdũ fuit nobis tuę illuſtriſſimę Dominationis reſponſũ: p qď & indicata nobis eſt paterni affectus charitas: & plane uoto atq; expectationi nr̃æ factũ ſatis. Plurimũ nãq; tuo cõſilio atq; adiumẽto nitimur. Ac cũ & ſũmi Romani Põtificis & Regię Maieſtatis ac tuę Illuſtriſſ. Dominationis ſtudio atq; pręſidio: cæteroꝝq; Italoꝝ Principũ: q tranquillitatẽ affectãt: ac dies noctesq; cogitant: quæ pacis ſunt: ſperemus firmũ fore Italiæ ociũ: accepimus tñ lętis animis: quę nobis in omnẽ reꝝ euentũ benigne pollicef tua indyta Dominatio: quæ agit nobiſcũ amantiſſimi Patris ingenio atq; more. Inſidet ea ſpes penitus nr̃is fixa pectoribus. Mirifice nos delectat paterna iſta uolũtas: eſtq; iucũdiſſima nobis tuæ munificẽtiæ pbenigna oblatio: qua utẽdũ nobis fidẽter: & quodã ueluti filiali iure intelligimus ad tuẽdã noſtræ reip. libertatẽ. Agimus tuæ Illuſt. Dñationi q̃maximas gratias: parati p tãto ſtudio atq; officio eam ſemp ſummã exhibere reuerentiã: fidẽq; præſtare: q̃ obſeruãtiſſimos decet filios. Et q̃q̃ cõfidimus diuino inſpirãte numine potẽtatus oẽs: q opibus ac uiribus pollẽt: ad fideliũ unanimitatẽ atq; cõcordiã firmãdã: & ad Barbaꝝ atq; ĩmanẽ hoſtẽ repellẽdũ arcẽdũq; curã oẽs & ĩduſtriã collaturos. Siqđ tñ noui ac certi intellexerit tua Illuſtr. Dñatio uel de .N. claſſe: uel alia quauis de re: quã ſcire noſtra interſit: rurſus oramus ſupplices: ut nos digneť reddere certiores: & libẽter impartiri nobiſcũ: quæ res & tuæ Illuſtr. Dominationis meritũ & noſtrã obligationẽ augebit. Vale.

❡Finis Tertii & ultimi Libri Epiſtolarum.

Quid Reipublicę Scribam: quid ue eius Amanuenses deceat: hoc Nicholai Dathi carmine declaratur. Ad Hieronymum Dathum celeberrimum Adolescentem ac Nepotem charissimum.

Nitor atq; noui specimē fidusq; tuorū
Ac splēdor nrę: deliciaeq; domus.
Designatus eris sacro cū Scriba senatu
Si sapis: hęc moneo: dogmata pauca (legas
Quale sit hoc pōdus: q̄rū quoq; uiribꝰ ipse
Orandi naleas: prouidus ante uide:
Quantus uocis honos: & gratia quanta legentis:
Quae doctrina simul: stilus: & ingenium.
Est opus hoc etiam fuerit tibi longior usus
Scribendi: sine quo prorsus ineptus eris.
Nec fuerit Scribae satis experientia: nanq;
Quantuis longa: tamen nil ualet arte carens.
Adsit praeterea grandis prudentia: solers
Ingenium: atq; sagax: & memor: atq; tenax.
Quumq; Senatorum petitur sententia quae sit
Ambiguum siquid forte refertur ad hos.
Illorum studeas discordia uerba tenere
Et uelut ad numerum scribere quaeq; suum.
Vt uarias uoces concinnat Musicus arte:
Sic mentes Scribam conciliare decet.
Saepe licet Ciues non consona uerba loquantur:
Publica sed cunctis cernitur una salus.
Huc tendūt omnes: huc dissona dicta ferunt.
Omnibus & finis ultimus unus hic est.
Ac uelut in uita longe diuersa sequuntur
Mortales: foelix quilibet esse cupit.
Nil refert illis uox sit contraria: dum sit
Mens eadem: & quisq; sentiat intus idem.
Immo solet potius uariis sententia uerbis:
Ac resoluta modis lucidior fieri.
Consule quęso prius: casusq; expende futuros
Ciuis: qui saluam rem cupis esse tuam.
Insup haec moneo: memori sub pectore condas:
Peruolnasq; animo: continueq; legas.
Publica sollicita seruentur scrinia cura:
Ne quis furetur: surripiatq; tibi.
Sis fidus: patiens: promptus: siquando uoceris
A dominis: semper nocte: dieq; uigil.
Nulla tibi (heu caueas) mittatur epistola quoq̄
Ni fuerit Dominis ista probata prius.
Ante tamen q̄ des: iterumq; iterum legatur:
Paruus in hac error maximus esse solet.
Publicus is quoniā cunctis spectandus: & extra
Conspiciendus abit: dedecus inde parit.
Non tantum auctori: sed qui praefecerit ipsum
Tam magno imprudens officioq; graui:
Et scriptam inuoluas alia de more papyro
Seruari quoniam sic solet ipsa magis.
Praedico: caueas: ne quis te blandus iniq;
Fallat: & insidias tendere forte queat.
Hic tacite dicet: si nunc tibi littera detur
Haec mihi: non unq̄ qui sciat ullus erit.
Quo tamen excuses te: siquis sciret: habebis
Littera quum fuit haec tradita: non aderam.
Quis uolet ulterius rimari: & quęrere causam!
Obsequere. hinc & enim gratia magna uenit.
Hinc tibi perpetui (credas) quęrentur amici.
Quod licet: ingratū est: quod minus: illud amo.
Sic tibi molliculis tenduntur retia uerbis.
Subrisit: factam rem sibi fraude putat.
Sacra tibi iurata fides: & sancta colatur
Vult: hanc quam uiolet: uir bonus ante mori.
Abnue magnanimus: constansq; obsiste precanti
Nec flectant animum subdola uerba tuum.
Ista tamen pauci poscent: poscentq; proterui:
Expertus nemo: nec petet ista bonus.
Nullus erit forsan ciuis: qui talia tentet:
Nosce tamen: siquis talia forte roget.
Nam decet ad cunctos cautos aduertere casus.
Si minus eueniant: nil tibi nosse nocet.
Augustum caueas solium: ueneranda q; tecta
Visere: ni dominis iussus adire prius.
Si tamen hi iubeant tete in secreta uocari
Atria: parendum est: mox reuerenter adi.
Instrue praeterea dominos: si forte laterent:
Quae sint officii: muneris atq; tui.
Accidit interdum quosdam non esse peritos:
Quae deceant: haec sunt pręcipienda tibi.
Adque uoluptatem nunquā tibi sermo feratur:
Vtile quod fuerit: dixeris: atq; decens:
Et fremat usq; licet ciuis quicunq;: loquaris
Quod ratio dictat: qua duce tutus eris.
Interpres uerax hominis mihi lingua latentis
Sola placet: mentis nuncia fida suae
Ocius expedias: quae demandata fuere
Ad nutum domini scripseris omne tui.
Qui licet ingenuis percurreret ocia ludis
Abstineas: auctor ne uideare iocis
Nam decet aequales semper iocus: hercule seruo
Turpe est cum dominis ludere uelle suis.
His quaecunq; tibi fuerint cōmissa: taceto
Labra uelut Lethes flumine proluteris.
Parua licet: tu magna putes: infandaq; rere
Parua quidem culpa est ad grauiora uia
Culpatos defende tuos dominos: & ab omni
Crimine dic longe semper abesse uiros.
Cuncta uelis tu nosse prius: ne crederis ulli
Scribere quod sit opus: sit licet usq; leue.
A scribenda quidem tibi sunt quaecunq; memento
Et decus omne tuum: dedecus omne tuum.
Insuper exortor: ne quod non pertinet ad te
Anxius exquiras: sollicitusq; petas.
Quę tua sunt tantum cures: nam segnis: & amens
Cui nihil est quod agat: scire aliena cupit.
Haec loca praeterea: ueluti penetrale tuentor.
Improbus hinc abeat: nec male notus eat.
Absit ab hoc omnis pluteo: nec scribat in isto
Quisquis erit propius non adeatq; gradus.
Rusticus imprimis: & qui famosus habetur
Et quisquis demum non bene notus erit.
Nulla super scanno pateant monumēta legenda:
Et sileas: tacito gloria magna uiro.
Vtere uoce parum: sit magna modestia linguae
Turpe nihil dicas: id faciasq; minus.

Custodi uigilans:cautusq; reconde sigillum:
Obsignata tibi littera qum fuerit.
Ordine cuncta loces:atq; ordine singula serues:
Omnibus & rebus sit locus & proprius:
Inq; diem conscripta tibi referantur in acta
Publica:quæ cunctis sint monumenta diu.
Summatim:seu quæ fuerint quæ missa per agrum
Ad uerbum quicquid mittitur inde foras.
Discedens tu claude fores:tu ianua nunquam
Hæc pateat:quantuis non procul ire uelis.
Hostia claudantur sensim:ne stridor acerbum
Dentibus incutiat:uim faciatq; sonus.
Consilia impediunt stridentes cardine portæ:
Mutua ne domini dicere uerba queant.
Terq;-quaterq; prius discedens cum pede clausa
Hostia pertentes:percutiasq; manu.
Et tibi nō ulli credantur aperta:monemus
Hęc loca:sed iubeas:hinc eat ille prius.
Si uir erit prudens:liquido te nolle uidebit
Linquere sola loca hæc:te sine tuta minus.
Si tamen ille rudis nequaquam aduerterit istud:
Tunc fingens causam-dicere uade:potes.
Si sibi des clauem:petat a te quisq; negabis
Hoc sine te nollem quemq; manere loco.
Excipio dominos:& qui grauiora gerentes
Forte frequentarent hæc loca clara-uiros.
Ire uolet prætor leges:ac iura daturus
Senæ subiectis urbibus:atq; locis.
Quas omnis Quęstor gemma signauerit uda
Ostendat ceras:porrigat atq; tibi.
Hoc magis-atq; magis facias custodibus arcis:
Quos deceat fortes esse-probosq; uiros:
Et iurare iube cunctos se uelle tueri
Aequum:iura:fidem:fas:decus:atq; modum.
Sis frugi:& parce cæra utere:licia serua:
Et folia:ac nulli des:licet illa petat.
Sæpius hoc spatium iubeas tergatur:& omnis
Angulus:& scamnum:scrinia cum loculis.
Ne cui:si sedeat:spargantur puluere uestes:
Et putet immundos hic habitare uiros.
Ne ue etiam innixi fauces q;-& tempora dextra
Forte super scannis-menda fit in cubito.
Angulus excipiat quicquid uerratur:& inde
Puluere rimeris:chartula siqua latet.
Nec turbata uolet passis emissa fenestris
Pagina:siqua tibi est forte notata prius.
Nam secreta quidem iactis extantia chartis
Si pateant:rapidus quas male uentus agat.
Quilibet e populo possit delapsa uidere
Mox folia:& rapiet forte inimica manus.
Vt tibi tollatur tantorum causa malorum:
Collige:collecta mox dabis ista focis.
Tu quoq; ab igne caue:multum candela tapetis
Sæpe nocere solet:si super illa cadat:
Atq; ruens nigro macularet bombice chartas.
Flagrarent multo scripta labore tibi.

Extinguas abiens ardentia lumina.totum
Vrere nanq; locum parua fauilla potest.
Hinc ulli nunquam iubeas:res ulla trahatur:
Pro licet exiguo tempore quisq; petat.
Non ego de nummis uolui meminisse:docebit
Quem seruare decet scripta tabella modum.
Vrbe mane semper.hinc longius ire negato
Scriba & enim debet semper adesse domi.
Nuncius ecce uenit:uel nuncius ire iubetur
Festinans.nulla est forte opus ire mora.
Littera missa foris ueniet conscripta latine
Illico responsum qui feret:ille petet.
Dedecus est ingens:si tunc non ullus adesset
Scribere qui norit uerba latina citus:
Si tamen exiterit casus:quo forte necesse
Ire foras fuerit:ista teneto prius.
Subroget egregium ciuem pro tempore toto:
Quo ueli:esse foris:nec sit is inferior.
Quanq; manere diu putet:aut ubi sistere:quo se
Contulerit dominis edito cuncta prius:
Vt si tunc placeat distantem forte uocare:
Noscant quo mittant:unde uocatus eat.
Sit tibi præterea:ualeat qui rite tabellis
Dictantis celeri uerba notare manu.
Ac celer obsequio dextræ perscripta dictata
Corrigat arbitrio-iudicioq; tuo.
Exscribat rapida tenui meditata papiro
Dicta manu:mentem concipiatq; tuam.
Et caueas torto scribatur littera uersu
Iungantur paribus quæq; elementa notis.
Sit bonus & doctus-fidus-rarusq; loquendi:
Et cupidus famæ-sollicitusq; tuæ.
Sit iuuenis:lector uelox-uocisq; sonoræ:
Sit ciuis natus nobiliore loco.
Arcanum ignoto quoniam male creditur:ipse
Corrigitur:iuuenis-indocilisq; senex.
Plura quidē dixi pingens modo carmine-qualē
Esse uelim:nobis qui placeat-iuuenem.
Hic dat enim multū damni:multum ue decoris
Affectus si sic:aut aliter fuerit.
Nuncius & fidus cursor mandata ferentes
Sint curæ-& magnæ præcipuæq; tibi.
Nocte-die miseri patientes-frigus-& æstum
Hi cursim carpunt absq; quiete uiam.
Et licet exitium minitetur fluminis unda:
Et careant ruptis flumina cuncta uadis.
Et licet innumero loca sint obsessa latrone:
Vt nulli possit transitus esse uię.
Et ruat assidue quantuis cum fulmine nimbus:
Attamen ire opus est:atq; redire cito.
Hos tu præcipuo studio tuearis:& istis
Patronum præstes te uelut-immo patrem.
Hæc si contigerint:scito tibi grande paratum
Iri Scriba sophos-perpetuumq; decus.
Si secus acciderit:stultus rideberis:& sic
Vrbe nihil gratus:ridiculusq; foris.

FINIS.

¶Nobilis Historici Aug. Dathi Senensis ꝓloquium in Senensem historiam fęliciter incipit.

Senensis ciuitas q̃ multis: q̃ magnis ac pręclaris iampridē excelleat laudibus: cernere fa
cilius est q̃ litteris ꝓsequi: quippe quæ una īter uetustas ac nobilissimas Italiæ ciuitates earū
rerū splendescit tum uarietate & copia: tū magnitudine & præstātia: quę ad magnū ciui
tatis ac reip. decus pertinere iudicant̄. Nā opportunitate loci: ubertate agrorū: terrę ac ma
ris ditione: ueteris originis ac parentū nobilitate: coeli clemētia: diuini cultus religione:
disciplina uirtutis: legū atq; institutorū sanctimonia: multarū rerū laude: studiorū deniq; ac litterarū glo
ria: cū plerisq; etiā clarissimis Italiæ ciuitatibus haud dubie conferri possit. Sed qd' oium primū maxi
mūq; putandum est: libertate lōgo iam æuo fruit̄: nō plane ullis aut hostium insidiis: aut bellorū casi
bus intermissa: sed defensa potius sapientiæ armis ac magno semp studio & cōsilio seruata: firmiterq;
retēta. Nec id qdē mirū. Fuit. n. illa coelestis semp numinis cultrix atq; obseruātissima: cuius (ut opi
nor) præsidio atq; ope freta: industriæ uigilādo: bene cōsulēdo: mature agēdo: oium tandē hostiū:
quos & multos & uarios p diuersa bellorū tēpora ppessa ē: & insidias repulit: & propulsauit iniurias.
Verū ubi nemo foris circumuenit: nemo intus insidiat̄: suis se qsq; finibus cōtinet: pacate & tranquille
uiuere foelicitatis potius ē q̃ humani cuiuspiā studii ac laboris. At cōtra aduersis bellorū tēpestatibus
ac piculis: & nō modo externo sęuiente hoste: sȝ intestino quoq; urgēte malo libertatē ita tueri: ut eam
nec polluinec occidere patiant̄: id demū ꝑcipuę laudis sūmęq; sapiētię munus existimare debemus.

Quod si qs superiora tēpora cogitare uoluerit: & uetera memoria repetere: is plane intelliget plures hāc
remp. sustinuisse calamitates: grauiora perpessam fuisse detrimēta: a superioribus exagitatā piculis: q̃
quæ illorū capere fides possit: q præter auditū nihil acceperint. Id aūt plerūq; eo solet accidere: qd' na
turæ sunt rerū uices: humana oia mutabilitati subiacēt: neq; quicq̃ diutius inter mortales fixū ac stabile
pseuerat. Fitq; interdū: ut nōnulli uel malo ingenio nati: uel cōsuetudine quadā ac prauitate corrup
ti: uel deniq; secūdis rebus elati immoderatius exultēt: suę libidini seruiant: insidient̄ bonis: malos exe
hanti: p suo oia arbitrio gerāt: nullū relinquāt prudentiæ ac uirtuti locū: qua peste nulla i ciuitate ac
rep. aut cogitari maior: aut capitalior esse pōt. Nā cōcordibus ciuiū animis: atq; unū spectantibus ciui
tatis bonū: tuta oia sunt: & nulli prorsum discrimini patēt. At ubi ambitio sęuit: insurgit inuidia: lu
xuria diluit: crescit auaritia: primū aiorū dissensiones: simultates: priuatorū cōmodorū studia: publicæ
salutis despectus: mox clandestina colloqa: factiosorū conspirationes: turbulēti motus: nouarū rerū cu
piditates: postremo reip. clades atq; interitus sequat̄: necesse ē: nisi forte diuini numinis obstiterit pro
uidentia: bonorū & sapientū ciuiū uigilię: labores: animi magnitudo: & quędā nō uulgaris uirtutis ac
cessent. Fit aūt nescio quo facto: ut quo maior: quo ue fuerit quępiā resp. clarior: eo magis hisce ma
lis atq; infortuniis uideat̄ obnoxia. Testis ꝓdeat magna Lacedęmon bellicę gloriæ Pricepstestimo
nium Athenæ phibeāt disciplinarū pene oium inuētrices: quæq; legū constitutione & auctoritate ma
xime floruerūt. Sed qd externas & ueteris memoriæ ciuitates cōmemoramus? Ipsa quoq; Roma gen
tium oium decus: totius caput orbis: ac Senēsis populi mater eiuscemodi īfortunia uitare uel nesciuit:
uel nō potuit: patrū & plebis cōcertatione dissensit: Tribuniciis crebro pressa ē tēpestatibus: Gracho
rū seditionibus agitata: ciuiliū certaminū facibus incensa: domesticis cōiurationibus pturbata: & qd'
oium pene scelerū īmanitatē supat: plus q̃ ciuilis pugnæ labē ac decus nō effugit. Quid finitimæ ciui
tates: qd tota ipsa Italia nō ne ciuilibus cōtentionibus intestinis discordiis atq; execrandis illis Gebel
linorū & Guelforū factionibus infecta & polluta est? Hinc diuturna & atrocia bella: hinc iniustæ alie
narū rerū occupationes: hinc sancti foederis & iusiurandi temerata ac uiolata religio: hinc direptiones
ciuitatū: sacrarū ędium incēdia: tēplorū euersiones: cōpressiones Virginū: stupra: adulteria: bonorū ui
rorū cędes: captiuitates: inumerabilia dāna: postremo iustitię: pacis ac totius uitę sūma iterdū pturba
tio atq; cōfusio. Ac Senēsis qdē ciuitas imprimis silētio prætereunda nō est: quæ cū diutissime præci
puam tranqllitatē atq; ociū tenuisset: & eo statu eē uideret̄: q nullis neq; fortunæ casibus: neq; hostiū
dolis labefactari posset: quorūdā tñ pditissimorū ciuium improbitate ac scelere: potius q̃ externi ho
stis insectatione pene factū est: ut in mediū salutis & libertatis discrimē uocaret̄. Atq; ita turbulētis fu
ctibus multos iam p ānos uexata ē: ut adhuc uix tandē respirare cęperit: cū de manibus seditiosorū ci
uium plapsa arma ceciderūt: & ad iustos ac pacatos uiros translata res ē. Quarū qdē rerū: quæ fuere
profecto maximæ ac memoratu dignæ: tum causas: tū seriem explicare consiliū est: ut quo ꝓgressu:
quo ue ordine gestæ sint: p quos afflicta ac pene ꝓfligata Senensis resp. p quos porro restituta: seruata
q; sit: facilius nostra lucubratiōe innotescat: tantarūq; rerū cognitio transfundat̄ i posteros: sitq; oibus
argumēto simul atq; exēplo: q̃ pestifera sint occulta domestici hostis iacula: q̃ piculosum existimari de
beat īproborū temeritate āministrari remp. q̃ securū cōtra uel tutū potius & salutare: bonorū ciuium
auctoritate geri atq; cōsilio. Indecorū nāq; ē: mea sentētia: ea i tenebris & cōsequētis sęculi ignorantia
uersari: q̃ & uerborū lucē & litterarū claritatē desiderāt. Igit̄ scribere aggrediemur: nō aut īgenio: aut
eloquētia freti: sed sola rerū ueritate ac narrādi fide: nequaq̃ ultra: q̃ qd' uere factū sit usq; ꝓgressi.
Quin etiā ꝓludētibus nobis aliorū forsan excitabūt̄ īgenia: q maiore facultate Senēsis ppli gesta me
morię pdāt: illa ꝓsertim: q̃ ꝓximo decēnio summis maximarū rerū difficultatibus cōtingūt: ex eo inq̃
tēpore: quo & magnus exercitus & Regis aduētus totā pene Hetruriā cōmouit. Explicit ꝓlogus.

Incipiunt Fragmenta Senensium Historiarum: ac primum Libri Primi.

REX IGITVR ALPHONSVS Non modo Aragonum: sed multarum quoq; gentium Princeps potentissimus: qui ad paternum imperii amplitudinē Neapolitani Regni adiecit gloriam magnis fortunis atq; opibus florebat. Regis nomē atq; amplissimi regni decus per oēm Italiam celebre erat. Annus agebatur post. M.cccc. Sextus & quadragesimus. Veneti per id tēpus in Gallia cisalpina: & Philippus Mediolanensium Princeps grauе: quod & postremo fuit: inter se bellū gerūt. Diu aequo utrinq; Marte uario euentu certatē. Cūq; bellū protraheretur: atq; exardescere uideretur indies: Dux Philippus ab Alphonso rege auxilium petiit. Rex: q ab eo quondā in summo rerum discrimine magnis beneficiis affectus erat: & ferre auxiliū & praesens exercitum ductare ad id bellū parat. Magnū proinde militē conflatē equestres ac pedestres copias ornat. Erat exercitūs. xv. M. circiter armatorum: in quis & nobilissimi etiam nōnulli Principes: permulti clari bello Duces: pleriq; ex Alphonsi regno insignes uirtute atq; armis uiri. Rex profectus in castra media fere hyeme ualidissimo munitus exercitu: Romā uersus in Tyburtem agrū iter intēdit. Pontifex Eugenius quartus: q tum Apostolicae sedi praeerat: Regem ut accedat propius hortatur: cupiebat nāq; cum illo simul: & Mediolanensium Philippo Duce societatē coire: quippe q sibi & ecclesiae a Venetis & Florētinis periculū metuebat. Ad eandem ineundā societatē Senēses quoq; per Ludouicum Patriarcha & Cardinale Aquilegiensi ad id dante operā: inuitantur Senēses assentiri nolle: ueteri nāq; belli motum: cum essent iā otii ac pacis auidissimi: morbo interea corripit Eugenius Pontifex: dū haec agebantur: ac iam Tybur Rex cū exercitu uenisset: moritur tandē Sūmus Pontifex primo uere. vii. kal. Martias. Ea res noui cōsilii capiendi argumētum praebuit. Rex: qui munitissimū haberet exercitū: cū de creando nouo Pontifice agēdū esset: Legatos Romā misit ad sacrū patrum & Cardinaliū coetum: q optimū eius erga se animū & uoluntatem indicarent: simul copias & militē omnē pecunias ac facultates ad tuendā ecclesiae firmitatē statūq; deferrent: monerēt insuper: ne oio quicquā de sua fide atq; amicitia suspicarentur. Paucis post diebus Cardinalis Bononiensis Thomas Serezanas ad Sūmi Pontificii dignitatē & culmē prouehitur. Is fuit Nicolaus. V. qui obscuro genere atq; ignobilibus parētibus ortus uirtute doctrina ac sapientia mirabile dictu: summos quos in ecclesia gradus paucorum annorum curriculo incredibili oīum fauore assecutus est. Rex Alphonsus: q Tybure sese cū suis Legionibus contineret: sex Oratores ad Pontificē Maximū uenerādū atq; ei gratulandū ob pontificatus assumptionē misit uiros ex omni numero uirtute ac dignitate praestantes: & ad trecentorum simul equitum comitatū. Quo tēpore & oēs pene Christiani nominis nationes ac principes pro uetere more pontificē salutarūt. At uero sūmi pontificis creatio & nouarum rerum euētus aliquādiu retardauit ab instituto itinere Alphonsum regē: cū tū Philippi partes & urgeri grauius & inclinare uiderētur. Pontifex Nicolaus: q sopire ac sedare Cisalpinū bellū cuperet: misit sūma prudētia atq; auctoritate patrē Ioannē Cardinalē Morinensem Ferrariā: q una cū Leonello Estensi eius urbis principe inter Venetos & Philippum de cōcordia ageret. Venerunt eodem & a Rege Legati: q eam ipsam concordiā cum suaderēt: tū etiā adiuuarēt. Pleriq; & populi eius regionis & principes: ne in deterius bellū serperet: eam rē ipsam affectare uidebātur. Nec multo post tēpore per mediā fere aestatē Angelus Maurocenus & Raimūdus Ortosa a Regis castris profecti cū paucis equitibus: quos tū & nōnulla peditū manus haud palā sequebatur: in Hetruriā eunt. Hi deinde Senēse solū amice ac libere ingressi initio Augusti mētis Florētinorum fines inuadūt: oppidulū Ceninū: qd ad Ambram situū ē: insidiis occupārūt: cū oppidani ad rusticū opus egressi eēnt. Id primū a regiis militibus oppidū in Tuscia captū ē: qd tū Florētini haud multo post tēpore missis illuc nōnullis suarum Legionū militibus recuperarūt: & proditionis reos affecerūt laqueo. Angelus aūt & Raimūdus ante Florētinarum copiarū aduentū secesserāt suis militibus eius oppidi relicta custodia. Sed hi cū in Senēsiū agrū passim uagarētur: finitimorum solo insultarē: atq; infestā eorum regionē habituri uiderētur: interdū facta excursione atq; acta praeda: indignati Senēses mittūt cū Impio: q illos suis finibus pellāt: qd si alio pacto nequeāt primū terreant minis: deinde etiā ad arma cōfugiāt. Quippe erāt Senēses studiosi pacis: ac uerebātur ne parua scintilla (ut plerūq; fit) magnū aliquod suscitaret incēdiū: & conuenarum grassationes herēt futuri belli seminaria. Grauis tū ea res Angelo & Raimūdo fuit ac permolesta. At cū sibi parēdū eē Senēsium uolūtati aīaduertissent: cedūt illorum finibus: ac demū in castra Regis se recipiūt. Atq; haec qdē in Tuscia. Cū interea aegrotās Philippus Mediolanēsis obrutus obesior corpore diē suū obiit: funere & sepultura affectus nequaq̄ pricipe digna. Varia de ultima illius uolūtate in uulgus iactabātur. Ob huius mortē: quae Ferrariae de cōcordia tractabātur: praesertim cū Laudēses & Placētini ad Venetos desciuissent: irrita facta sunt oīa. Legati uero: q ob eam causam eo cōuenerāt: alius alio discessere. Mediolanēses: q graue seruitutis iugū se perpessos fuisse phiberēt: tāti melius eē: ut se in libertatē uendicarēt solo aequata arce: ad libertatē cōmuni totius populi cōsensu & clamoribus animos cōuerterunt: q̄q̄ illā quidē nō minus seruare difficile est: q̄ possidere iucundū. Verum ut facilius possent Mediolanēses libertatē tueri:

asciuerunt & Franciscum Sforziam clarissimum p eam tempestatem Ducem: & tum Cremonę Principem: qui audita paulo ante Philippi Ducis aduersa ualitudine ex Flāminia in Galliam contendebat: sed prius ille mortē oppetiit: q̄ hic Mediolanū puenit. Erat is nanq; ipsius Philippi gener: & Blancam Mariam præstanti laude uirginē uxorem duxerat: Cremona urbe in partē dotis accepta. Senēses aūt in tota Hetruria Philippi interitū maxime doluerūt: cuius amicitia & fauore potissimū freti erant: & in Mediolanensi principatu spem summā semper habuerāt: ut mutua utrinq; existeret fides: ac precipua charitas. Rex Alphonsus cū de Philippi Ducis morte: atq; omnibus de rebus esset factus certior: simul q; (ut ipse aiebat) Mediolani Imperio testamēto succederet: inceptū pridem iter prosequit: et per Hetruscos transiturus Mediolanū uersus (ut ferebatur) exercitū traducit. Senenses uero cū per Pontificē Nicolaum: quē Regis consilium haud oīo fugiebat: rem oēm intellexissent: metuentes sibi ac finitimis populis: nō ignari tempestatem i tranquillo optare demētis esse: mittunt confestim Oratores ad Regē: q post exhibitam salutationē: ac prima illa Legato℞ consueta: Senensius nuncient eam mentē esse: ac firmissimū institutū: ut & cū aliis oībus: & cū finitimis imprimis nihil q̄ pacē malint: cū his certū esse: ut tum iuste: tum etiam pacate uiuant: simul hortentur: atq; obsecrent Regē: ut & uniuersæ Italiæ. & Tusco℞ præsertim paci: atq; ocio cōsulere uelit: affectū paci Senenses populū: ab omni aūt bello longe alienū esse. Retulerūt Legati pergratū a Rege responsum: ac uere tāto Principe dignum: se magno semper Senensem ciuitatē amore fuisse complexum: optare eius libertatē: eamq; nō minus: ac suū ipsius regnū tueri uelle: patere eam uoluntatem multis ultro: citroq; collatis beneficiis: Italicam praeterea & Hetruscas quietē affectare: eam siquis uel infringere: uel perturbare ausit: se ultro armis occurrere: ac resistere paratū. Illud quoq; subiecit. Si qd de progrediendo consilii coeperit: facturum se cunctis de rebus Senensem populū certiorē: quē ad seruandā pacē etiā plurimū hortaret. Hęc cū per suos Legatos Senensis cognouisset Senatus: lætari plurimū: & habere Regi gratias: ut q pacis tranquillitatē: nō modo nihil læderet: sed studiose etiam tueri uideretur. Inter redeundū uero moniti sunt Senensium Legati a Pontifice Nicolao: ut neutram in partē flecterent: ex re sua fore: ut medios quosdam utrinq; se pręstarent. Esse nāq; sapientis: amiciri duplicia: quod dici solet. Et primo quidem autūno Legati redeunt: extremo deinde: Rex nōnullis cohortibus recto itinere per Montē Faliscum præmissis: ipse cū reliquo exercitu per Nequinatē: Spoletinū: ac Tudertinū agrū in Hetruriā uenit: ponte: quem dicūt: Sancti Ioannis: Tyberi amne transmisso: nec longe ab urbe Vetere castramētatus quattuor circiter dies desedit: ibi tum cōmeatu pabulo: cæterisq; rebus castra muniit. Inde in Senense solū progreditur. Hoc rursum: cū accepissent Senenses: alios q̄ primū ad Regem Oratores mittūt: q nihil cunctati: se ad Regē contulerūt. Ipso quoq; cursu multas iam Regias cohortes in Scitonensem agrum aduentasse comperiunt: celeriter ad Regē profecti exponūt gratissimum fuisse Senensibus id quod pridem responsum dederat: atq; eius tum probauisse animū: & excepisse iucunde. Nuper autē subuoluisse aliqd de inferendo Florentinis bello: id aduersari & Senensium quieti: & totius Hetruriæ ocio sese ita comparatos esse: ut cū finitimis prorsum pacate: atq; amice se gerant. Proinde etiam: atq; etiā cōsideret: si qd forte noui moliri decreuerit: postremo maximi futurā apud se prę cęteris rebus pacis ratione. Cum benigne Legatos accepisset: nihil tum quidē aliud: id solū egit: missurū se propedies Senam Oratores: illinc plane & cumulate suā ipsius cognitū iri sententiam: atq; ita Senensium Legatos ab se dimisit. Sub idem tempus Dux Militiæ clarissimus Simonettus Comes cum octingētis circiter militibus paucis pedestribus: plerisq; equestribus castris se Regiis iunxit. Ea res Tusco℞ suspitionē plurimū auxit. Erat quippe Simonettus & calliditate Impatoria: & Militaris disciplinæ laude insignis. Coguntur interea oēs regis copię in Senēsium agrū ad Astronē fluuium: q inter Sarteanū: Clusium ac Scitonium præterfluit: castramētatæ. Indies augescebat exercitus: ac primo statim aduentu: cunctā late regionē populari: nō tamē hostiliter excurrere: sed uictū & necessaria: ac stramentū comparare. Recipiebant se oēs intra præsidia: atq; oppida: suas pro se quisq; opes in tuta loca congerebant. Vbiq; trepidabatur terrore tanti: tamq; insperato aduentantis exercitus. Omēs qui proximas Scitonio oras incolerent: cōmouebantur. Venerūt interea tres a rege Oratores Senam magno equitatu: atq; omnis generis splēdore ornati: q magnifice: honorificeq; excepti: Magnū Magistratū adeunt: et. xviii. uiros quibus prouidēdum erat: ut & consuleretur seruandæ paci: & simul ne quid detrimenti resp. pateret. regis mandata hæc fuere: profectus se iampridē regno Tybur petisse ea mente solū: ut q a Philippo Duce accitus erat: eidem auxilio esset. Dignū esse illum: q ab se cūctis fauoribus iuuaretur: eam idcirco sibi dedisse fidē: a quo uicissim magna beneficia recepisset. Standum esse promissis neminē dubitare se imprimis pro fide seruanda: & militē oēm & se ipsum oppositurus cunctis periculis: uerū Ducis morte: mutatam esse & re℞ conditionē: & profectionis causam. Relictū se nāq; Mediolanensis Principatus successorē: atq; illuc sibi ob eam causam ueniendū: seq; a Mediolanensibus recognoscēdū Principem: ad id perficiendū: & libero transitu sibi & cōmeatu opus esse: ea se poposcisse Florentinos: negauisse illos & iusta postulantē se ab illis fuisse contemptū: instituisse uero: ut ea se Florentino℞ mole sua liberet: ac sibi ita caueatur peractis Gallicis negociis: liber sibi in regnū pateat reditus: perspexisse infensum Florētino℞ erga se animū: inde usq; a regni obsidione: fauisse qppe illos suis hostibus: nullo officii genere defuisse: n sic quoq; eandē mentē præstare: sed qui illo℞ hactenus tollerarit iniurias:

diutius pati nolle: accingi igitur ut tum ueterũ tũ et presentiũ iniuriarũ inuat penas. Quare cum antea Senensi ciuitati pacẽ tantope suasisset: nunc contra ad belli remedia: atq; ad hostiũ ulciscẽdas iniurias inflãmare. Nam sacro quoq; Oraculo pdi distingui tẽpora oportere: atq; ita quadrare oia: certam fore de hoste uictoriã: quã ipsam cũ Senẽsibus cõmunẽ fore uelit: quorũ & cõmunes hostes Florẽtini essent: proinde alacres aggrederent rem Senensi populo maxime salutarẽ: pro cuius libertate: dignitateq; nõ modo tuenda: sed etiã amplificanda totius regni: & ponere diuitias: & uires intẽdere instituisset: alia quoq; in eadẽ sententia pmulta: letãdũ uero iprimis Senensibus: q iminere suis hostibus cladẽ cernerẽt haud dubie erratorũ oium poenam daturis. Haec ferme a regiis legatis Senensibus referuntur: id demũ postulantibus: ut Regius a Senẽsibus reciperetur: atq; aleret exercitus. At Senenses re maturius cõsultata: Regiũ statuerũt tantisper alendũ exercitũ: dũ Senensiũ finibus excederet: ac finitimos populos nõ lederet: quod si quid iis aduersi Rex intulerit: nihil frumẽti: nihil alimentorũ preberet. Haec ita iuste: ita moderate: ac benigne responderũt Senenses: ut & Regis consulerent amicitie: & ab honestate: & a bene cum finitimis uiuendo nõ discederent: quę q̃q̃ intellexit Rex Alphonsus copias tamẽ omẽs contraxit: & propius Polinanũ castra admouit: unde rursum recreari: atq; ali exercitũ postulauit: Arretinum agrum petiturus: & simul qui uiam sternant: atq; Arretium uersus iter aperiant. Annuere & his Senenses: ac postulata fecerunt. Simul mittunt cum Imperio: q his rebus exequẽdis preessent: modo nihil hostile finitimis inferret: id si accideret phiberent Regiũ exercitũ alimẽtis. Id Ludouicus Petronius Eques: quẽ eis rebus Senẽses prefecerant: intrepide cũ Rege: & magno aio dicere ausus est. Mouit deinde Rex castra: & ad Asinã longã: & Lucinianũ uenit: progressus cũ omni exercitu: quatenus biuiũ scinditur: ac pars eius altera Arretiũ: altera Senam spectat. Hic retardato regi magnis imbribus: aliquot dies: nõ est data ulterius procedendi facultas. Ac priusq̃ inde proficisceretur: iterũ a Senensibus p legatos salutatus: & muneribus large affectus est: patefacta: uel cõfirmata potius uolũtate de pace cũ Florentinis nullo modo uiolanda. Itaq; & Senẽsis status: tranquillitas Regi: & tutela pacis diligenter cõmendata ẽ. Ille ad hęc: Nihil tam sibi propositũ esse inq̃t: q̃ Senensiũ ociũ: ac libertatẽ: sed adiecit: opepretiũ esse pro his rebus tuendis: ut Florentinos bello lacessat: atq; id sese firmiter facturũ instituisse: simul relicto Arretii itinere: quo se antea exercitũ traducturum ostendisset: R apolão Senã uersus iter inflexit: ubi fertilis terra: copia rerũ: atq; omni cõmeatu abũdãs: milites ad se muniẽdũ: & recreãdũ pellexit: q q̃q̃ hostiliter nõ irruerẽt: multiplicia tñ dãna eius regionis accolis intulere: plerisq; disiectis: atq; euersis pistrinis. Audito in ea loca Regis aduentu: Senenses supra modũ ãmirati sunt: multas secũ: ac uarias cogitationes aio uolutantes: illũ regẽ esse potentissimũ: natura dominandi cupidine affectũ: septũ ingenti: ac numeroso exercitu iminere ciuitati latere pricipũ cõsilia. Subitus autẽ in ea loca accessus suspitioni fauebat. Proinde Senenses Ioanne Bicho: Christoforo Gabriello: ceterisq; q paulo ante memorati sunt maxime suadentibus ad tutelã urbis: & ad conseruationẽ libertatis cõuersi: frequenti Senatu aduocato: rem oẽm: ut sese haberet: ad illum deferunt: tanta tum fuit ciuium concordia: ita ut nulli preter paucos admodũ a cõmuni sententia dissiderent: ut libertati tuendę: studiose prospiceretur: & a cunctis ciuibus diligens ageret custodia: concessis regio exercitui alimẽtis: quoad Senensiũ finibus excessisset: si modo diutius non imoraret: phibitis adeundi Florentinorũ fines. Mittuntur ad Regẽ Legati Petrus Beringuccius Eques: ac Franciscus Aringherius: uterq; magna laude ciues: q una cum Ludouico Petronio amice illũ salutãtes: orarẽt: ne diutius in eis locis subsisteret: officere nanq; eam morã suburbiis tenus cunctę late regioni: ibi si esset cõmeatus haberi nõ posse. Proinde ẽt ex re sua fore: ut castra alio traducerẽtur: qppe ea cunctatio neq; priori cõsilio: neq; instituto itineri satis congruere uidebatur. Rege aũt appropinquante magis ciuitati: & trans Arbiã: ac Malenã fluuios iuxta uicos: & tẽplũ. S. Ansani nõ longe ab urbe late castrametãte: q a ad Bozonẽ usq; fluuiũ q paulo amplius miliario Sena distat: effundentibus sese regiis copiis: maximopere intra ciuitatẽ trepidabatur. Itaq; ciues centuriatim excubabant: armatorũ agmina decreto Senatus: & Centurionũ simul cohortes urbẽ plustrantes: custodię: & saluti ciuitatis mire oẽs intenti erant: uigiliarũ uices totã noctẽ seruantes. Rex cũ Panos collẽ locũ panis Lycei nomine memorabilẽ ascendisset: cui e regione urbs Sena respondet: substitit diutius: cõtẽplatus ingentia preclarę urbis edificia inconiuentibus oculis: aperiente interea Petro Biringuccio ibidẽ quondã Manfredũ Regem fixisse tentoria: cum Senensi populo celebrẽ Arbiẽsem uictoriã assecutus ẽ. Ibi tũ iuxta tabernaculũ agitatus lepus: ac pemptus: ãmirationẽ Regi neq̃q̃ mediocrem pepit. Hic Franciscus Aringherius unus ex tribus Senensiũ Legatis: oblata ultro a rege ipensiore studio militaria ornamẽta: diutius tandẽ reluctatus: accipe recusauit. Rex uero cũ p crebros nũcios eadẽ sepius itellexisset: simul cõpta ciuitatis trepidatiõe: & tã sollicita ciuiũ Senẽsiũ cura illis obsecutus fine octobris mẽsis: pmissis ipedimẽtis ad regionũ oppidũ castra mouit: quẽ locũ fragia iterfluit Senẽsẽ: & Florẽtinũ agrũ disterminãte. Instabãt kl' Nouẽbres: quo die: cũ pp magnũ oiũ sanctorũ solẽne: splẽdido quodã apparatu: & purpuratorũ nitore regia castra fulgerent: pleriq; ex his imprimis nobiles duces: & magni ad uisendã Senã urbem cõtendebant: uicissim Sena p multi uiri clari: & magna ciuiũ turba egressi cateruatim in regis castra cõfluebãt fauebat celi p eã diẽ sũma serẽitas. Euntiũ: ac redeũtiũ icredibilis q̃dã multitudo cõspiciebatur utrinq; desiderio flagrantes: hi Regẽ: illi urbẽ aspectare presentẽ. Benignũ se Rex & affabilẽ

cũctis adeuntibus prestitit: neminẽ ab se discedere passos: quẽ nõ humanitate: letitiaq; excepit: cuius
non dextrae dextrã iunxerit. Quosdã ẽt: quos prestare caeteris arbitrabatur: stola alba: & regio insigni
donauit. Postridie uero priusq̃ inde discederet: indixit Florentinis bellũ: mox illorũ fines inuasit: & in
Volaterranũ solũ irruptiõe facta praedã: & captiuos ẽgit: uicos nõnullos diripuit: & agros passim po
pulatus est. Hinc primũ aduersum Florentinos belli gerendi sumpsit initiũ: Cõtraxere Florẽtini suas
copias Geminianũ: ac Bonitiũ uersus: in quorũ exercitu Federicus Vrbinatum princeps militabat.
Rex ad castella: atq; oppida oppugnanda cõuersus obsedit primũ Pomarantiã: quod in Volaterrano
oppidũ situ est: id q̃ primũ debellatũ ui cepit: uersumq; in praedã ditionis suae fecit. Huic Raimundus
Ortosa praepositus ẽ: nõnullo intra id oppidũ collocato praesidio. Inde ad Castrũ Nouũ castra admo
uit. Hoc tertio tandẽ die: crebrius cõmisso praelio in deditionẽ accepit: & Antoniũ Petrucciũ equestris
dignitatis hoĩem clarũ qdẽ & disciplinae militaris peritũ: q Regiis tũ stipendiis merebat: eius oppidi cu
stodiae praeficiendũ cõstituit: quod tam diu regi seruauit incolume dum ille Hetruriã tenuit. Obsedit
deinde Montẽ Castellũ situ ipso: & loci ingenio munitissimũ: praeliũ conserit: ẽ cum nõnullorũ oppi
danorũ caede: sed oppugnantiũ longe maiore. Id uero nequaq̃ obtinuit Rex obsessum dies cõplures:
atq; inde & asperitate tẽporũ: & equorũ dãno: atq; ingenti eluuione depulsus est. Cui ulteriora petẽ
ti ultro sese dediderunt nõnulli q nõ satis munita circũ eam regionẽ castella incolerent. Incrudescente
aũt hieme: nec minus tũ Senensibus alimenta suppeditantibus: p agrũ Pisanum iter rex faciens: qua
si Campiliã obsessurus: conspecto in expugnabili eius oppidi situ: ac nimbis deterritus: ea obsidione
supsedit: atq; inde ad Portũ Barattũ quondã nõ ignobilẽ urbẽ Populoniã: & ad Ouẽ ueterẽ: quã in
digenae uocant: progressus ẽ. Quo loco cũ desideret: agebar hinc Simonettus: illinc Angelus Mauro
centius de Castro Leonis Piscario p proditionẽ occupando. Maturabat Simonettus: ac signũ dederat
candidũ uelũ hastae superponendũ. Verũ anteuertit Angelus cupiens eam sibi laudẽ: & gratiã adipi
sci. Signũ dum ignaro Angelo ostentat: cõfusis utrinq; rebus: causam praebuit: ut oppidũ diriperet:
atq; ita regiae ditionis fieret p Ianuariũ paulo post mensem: arce quoq; recepta. Id & nunc oppidũ re
gi paret: quo postmodũ ex Hetruria abeunte: Santes Marcelonas eius oppidi tutelae primũ praefectus
ẽ. Rex uero in maritimã deinde orã Senẽsis ditionis caeli tẽperie: & pabuli laetitia per opportunã con
uersus ad Crassei tumulũ cum omni exercitu superuenit. Est is locus secus littora inferi maris in Se
nensi solo nemoris umbra opacus: hinc Vmbrone fluuio: illinc mari: inde qua Castrũ Leonis spectat
stagnantibus aqs tutissimus: oĩs generis arboribus cõsitus: & iis qdẽ pleris; felicibus: tum apricitate
delectabilis: tum pomorũ: ac fructuũ fere oĩum copia exuberans: non scrupis horridus: sed sabulo le
nis non minus q̃ aut Campanae Baiae: aut Thessala Tẽpe Poetarũ carminibus celebrandus. Hic tum
statiua Rex habuit: atq; hibernare cõstituit. Metuebat sibi Ioannes Malauoltius. q Gauorrano per eas
tẽpestatẽ imperabat. Iure ciuitatis regi a Senensibus cõmendat. Ob eam cõmendatiõe: nihil tum in
eum saeuitum ẽ. Florentini egerunt p suos legatos: perq; litteras Senensibus gratiã: q mutuae amicitiae
iura: & pacis ociũ studiose tuerentur. Hortantes: orantes: quae ut idẽ ipsum facere pgant: pollicentes
cõmuni saluti nunq̃ deesse. Quãq̃ iidẽ non multo post: quasi suspectã haberent Senensiũ fidẽ: hostilia
quaedã facere caepere. Ad id missi sunt Oratores: q tandẽ allata Senensiũ uolũtate: & firmissimo pacis
cõsilio: cõpositis rebus: ueterẽ utriusq; reip. ac mutuã beniuolẽtiã redintegrarunt. Cumq; adesset fe
stus ias dies: & Natalis domini instaret celebritas. Rex: q religiose id solẽne cupiebat: a bellicis studiis
curisq; feriabat. Veniũt subinde ad eũ Senẽsiũ Legati ciues duo clarissimi: ac summa auctoritate uiri
orantes uti Senensiũ utilitati prospiceret. Nam cum in eã orã uenerit: quae uelut penaria cella foret Se
nensis populi: Iminere a tãtis legionibus discrimẽ tum pascuis: tũ ẽt armentis: & iis qdẽ nõ quae Senẽ
sium mõ essent: sed iis quoq;: quae de proximis finibus: & imprimis e Florentino solo plurima cõue
nirent. Esse id primũ: atq; uberrimũ Senensis reip. uectigal: illinc aerariũ uel potissimũ augeri: his pro
uentibus: si qd afferret: uel ĩpedimenti: uel cladis ĩportari grauissimũ reip. detrimentũ. Id putare Se
nenses minime Regi cordi ẽẽ ei: q tantope eam ciuitatẽ diligeret: tamq; beniuole cõplecteret. Idq; ẽt
rati sunt: conducere ut a psequendo bello deterreret ẽt Regẽ. Et haec qdẽ Senensiũ Legati cũ rege oĩa:
simul congressi cũ purpuratorũ primoribus: quorũ maxime apud regẽ cõsiliũ: & auctoritas ualebat
patefaciunt liqdo id quod saepe alias expositũ dubiũ esse Regi non poterat: Senenses populũ abhorre
re prsus a bello: & cũ finitimis benesentire. Post haec salutato rege: repetunt legati Senã. Rex ex Cras
sei tumulo traduxit exercitũ ad locum: & ipsus haud longe a mari: quã aquã uiuã uulgo appellãt: un
de & Caroli liqdus fons exilit a Carolo magno sortitus nomen. Ibi obiectu porrecti in dorso montis
uenti oẽs silent: & soli ubertas stationẽ facit militi: atq; equo gratissimã. Hic cũ longiorẽ morã traheret
Mediolanensiũ oratores Sena iter facientes: ad eũ pfecti sunt circa Februariũ mensem: ubi cõplusculos
dies cõmorati: inierunt tandẽ cũ rege societatẽ: & quoniã se in libertatẽ uendicassent: pollicitus est
cunctis se illã defensaturũ uiribus: obtestatus aũt cruci affixũ saluatorẽ: cuius imaginẽ praesentẽ intue
bat fidẽ dedit: ẽt deflexis genibus restiturũ: sese: siq̃s ciuitatis statũ perturbaret: atq; ĩfestũ habere cona
retur. Quae utiq; benignitas regis potentissimi plurimũ ad spẽ tuendae libertatis: Mediolanẽsium aĩos
erexit. Quo qdẽ ĩpetrato laetabundi Oratores Mediolanũ ppe redierũt: qđ maxime optarãt uoti fa
cti cõpotes. Eodẽ ferme tẽpore uenerunt & a Venetis: & a Florentinis Legati: erat. n. inter eos socie
tas: q de pace cũ rege agerent. Qua de re cũ Senenses certiores facti essent: miserunt & ipsi oratores:

qui ad eam rem ipsa diligentiã: atq; operã adhiberẽt. Et oẽs qdẽ amice Rex excepit: Senẽses omniũ
iucundissime & mulis hinc atq; inde allatis: nec spe tñ pacis sublata at redacta in futurũ tẽpus: re in
fecta legati dimittunt. Senenses uero q p more amice cũ Rege cõsultassent & quoniã magni Paschę
anni octaui: & quadragesimi agebant solẽnia opipera ac lautissima ad regẽ munera detulissent: cõ
mẽdata maritimi tractus incolumitate: remotis arbitris in secretiorẽ tabernaculi partẽ aduocant. Cũ
his rex multa p longiorẽ morã cõtulit a pace imprimis se nequaq̃ abhorrere: praesertim suadente Se
nensi populo: cui oia gratificari se uelle cuperet: sed adductũ optimis rationib9 negauisse Florẽtinis
petitã ac Senensiũ gratiã dare noluisse. Hic Se inquit: arcanũ cõsilium Florentinorum proferre Senẽ
sibus: & aperire illorum dolos: quos nosse plurimum Senẽsis rei publicę interessct: id se afferre uelut
perspicuum in eam ciuitatem amoris: & charitatis iditium. Itaq; longa oratione pręfatus: ac repetẽs
a primis pene icunabulis suam erga senẽsem populũ uoluntatẽ: huc demũ euasit clã secũ egisse Florẽti
nos: ut ineũda cõcordia ac feriendis foederibus Senẽses exigeret: polliceri aũt: deferreq; multa aure
um milia: si is fidẽ daret p̃termissurũ se defẽsionẽ Senẽsiũ si lacesserẽtur bello: id sibi ęgre fuisse: qd
neq; iustũ existimabat: neq; ex re Senẽsis populi: cuius salutẽ decus: & getẽ maxime ad amaret. Eo so
luta esse oia: quae de pace cũ Florẽtinis agerentur: noluisse aũt eam pacis cõditionẽ accipe: quae ex usu
Senensis reip. nõ esset: pspexisse illius dignitati & cõmodis: alio posthac nunq̃ se futurũ aio. Ad haec
impasse militiae ducibus: ut a quouis dãno inferẽdo milites cohęrceant pascuo ac Sationali agro par
cant ac praesto sint non mõ ad ppulsandã uim sed ẽt uindicandam: si qua usq̃ inferret. Magni haec
Regis uerba Senẽses aestimanda esse putauerunt: atq; alii aliter interpretati sunt. Plęriq; ad regis be
nignitatẽ oia referebant: sed nec defuerunt: q dicerent: ea idcirco cõmendatiũ fuisse Regẽ: quo Senẽ
sium aĩos a Florentinis abalienaret. Mensis curriculo cessatũ est ab armis: statiq; ambiguis rebus. Flo
rẽtinis fines agri defẽdẽtibus: Rege uero suspiciões magis q̃ aptũ inferente bellũ. Senẽses p hoc tem
pus ne Florentinis ãmirationi esset: qd Regis exercitũ alerẽt: misso ad eos Oratore Petro Biringuc
cio Eqte: ostẽderunt id facere se ipso q tum Senae esset Florentinorum annuẽte legato: uereri tanti regis
potentẽ exercitũ afferentes: cum nec Senenses ad resistẽdũ satis haberent uirium: ne ullus a Florẽtinis
conflandi exercitus apparatus cerneretur. Coepit deinde rex Alphonsus de occupando Plumbinensi
principatu cogitare: magnã hic tum: si i regis potestatẽ uenisset: ad inuadẽdum Hetruriae Impium ha
bere putabatur. Missi sunt igitur q eius oppidi sitũ diligẽter explorarẽt: unde inuadi cõmodius unde
uel nauali pugna uel terrestri certamine aut facilius circũueniri: aut celerius capi posset. Non latuit ea
res diutius ac multifariã Senẽsibus innotuit: hinc ex proceribus nõnullis Vrsini generis: q i regis exer
citu militabãt: inde ex praeclaris qbusdã & curialibus magnis i ecclesia uiris: qui Hetruscũ bellum exe
crabãtur: illinc ab eodẽ ipso principe: qui tum Plũbino atq; Ilue impabat significata. Erat princeps
ipse ex antiqssimo Vrsinorum genere bello strenuus. Prudẽtia sagax: cõsilio acer: domi militięq; clarissi
mus. Huic erat Rainaldo nomen. Is accuratius regis cõsiliũ Senẽsibus patefecit: ut q Plumbinum ac
ditionem eius i cõmẽdationem pridẽ suscepissent: monerẽtur de pstãdis auxiliis ac fauoribus: si ab
hostibus: id quod metuendũ erat: inuaderetur. Nam sapiẽtẽ decet: ẽt futuros euentus praeuia cogita
tione expendere: At incautũ nec id opinantẽ opprimi: nõ in fortunam: qd stulti faciũt: sed in desidiã
atq; ignauiã reiiciẽdũ est. Re cõperta: Senẽses Ludouico Petronio ad regem legato: apiunt se animad
uertisse illũ aduersus Rainaldũ Vrsinũ uel negando cõmeatu uel alia quauis causa: indignationem
nõnullã cõcępisse: idcirco accingi: ut illius iniuriã ulciscatur ac proinde moliri bellũ. Id tam graue ẽẽ:
ac molestũ Senensibus ut nihil possit oino sibi accidere grauius: nõ tam principatus ipsius causa quẽ
si in potestate Senensis populi esset: postulãti Regi ẽt facile cederẽt: sed qd ad Caterinae Reinaldi uxo
ris dominationẽ pertineret: eamq; cũ omni principatu pridẽ a Senensibus in tutelã ac protectionem
fuisse susceptã. Cogi pinde & amicitię iure: & fidei religione Senensem populum: q de fide acrius q̃
aut de gloria aut de uita certare cõsueuisset: nõ mõ Caterinam nõ deserere: sed ẽt cõmeatu pecunia:
& militum auxiliis adiuuare. Id contra eum Regem: q cũ tãta necessitudine: atq; amicitia iungerent:
q̃ aegro aio ferẽdũ esset: pro sua sapiẽtia iudicaret. Verũ in eius benignitate spem summã sitam esse:
quae nõ solũ ipsorum reip. saluti cõsultura: uerũ ẽt Plumbinẽsem principatũ: oẽsq; & amicos eius: & so
cios pari studio: atq; amore seruatura spareretur. Rex indignatũ se iustis de causis Rainaldo inficiatus
nõ est: & illũ quoq; dignũ esse: quẽ iusta ultiõe psequeretur. Verũ cum principatus nõ ad Rainaldũ:
sed ad eius uxorẽ spectaret: statuisse inqt: se nocẽti parcere: ne inocentẽ lęderet. Cũq; principatus Plũ
binensis Senensiũ cõmẽdatione fretus esset: nihil se aduersum illũ tẽtaturũ ne facere Senẽsi populo
uideretur iniuriã. Nihilo tñ secius paruo post tẽpore circa mediã aestatẽ exercitũ adaugebat: & appa
ratũ belli igentẽ moliebatur: Fama haud iam obscura erat: Plũbinũ bello petendum: & aduersus Rai
naldũ iamiã in pcinctu fore istructas copias. Id sunt uehementer ãmirati Senẽses: praesertim cũ regis
responso palã oia aduersarentur: nõ ei mõ: quod Ludouico Petronio primũ: sed quod aliis mox ora
toribus dederat. Rati igitur Senẽses magni interesse ad suę reip. decus: tantarũ rerũ agitationẽ sollici
ti qd agendũ esset: simul uerentes: ne in alterius diuonẽ redigeretur: qd suę fidei ac tutelae cõmissus
erat: alios rursum de Plũbinensi negocio Oratores ad regẽ destinarũt: q pfecti regem offenderũt ca
stramẽtãtẽ nõ longe ab Iuncarico oppido: qua patet Plũbinum transitus. Hi Regẽ allocuti: declarant

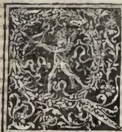
primũ p q̃ gratũ extitiſſe Senenſibus: quod ſupioribus Legatis de Plũbino reſpõderat:nunc uulgo
iactari rumores:qđ eiuſdẽ oppidi obſidẽdi:occupãdiq; cõſiliũ caperet:inſtare igit̃ Senẽſes:atq; ob/
ſecrare illũ:ut repetitis cauſis:q̃ iã p ſuperiores legatos allatę erãt:nil noui aduerſus Plũbinẽſes prin
cipatũ aggrederetur:Senẽſibus nõ minus fidei religioneq̃ amicitię iure defenſionẽ illius prætermit
tere nõ liceret:tãdẽ illũ orãt:uti ab occupando eo principatu animũ pſus auertat. Tum Rex memo
ria tenere ſeſe inqt:Plũbinenſes a Senenſibus fuiſſe diligentiſſime cõmendatos. At de illo ſeruando
nulli penitus dediſſe fidẽ:ſi ſecus ab oratoribus relatũ erat:id omne obauditũ eẽ:ac plane Hiſpanię
ſem ſermonẽ:nõ recte ab Italo homine fuiſſe perceptũ:facile ſermonis uarietatẽ prębuiſſe errori cau
ſam. Hæc tum qdẽ Rex. Quod uero ad rem attinebat/an inuaſurus Plũbinum eſſet an aliud cõſilium
initurus:nequiſſe aperuit:neque Oratores ultro cõiectare potuerũt. Hæc anxios: & ſollicitos Senenſes
reddidere:q multa ſecũ cogitantes:plurimũ de Regis conſilio ac uoluntate dubitare cœperunt. Tur
bant̃ ciuiũ animi:pacati uiri oẽs ſupra q̃ dici poſſit:dolore afficiuntur:qcqd metus ſubuciebat tacita
æſtimatione penſantes. Rex ante kł Iulias admotis copiis oibus:Plũbinum obſedit: & primũ qua cõ
tinenti adhæret:nam altero latere mare adiacet:facto ſtatim impetu:cõſitos agros: atq; arbuſta: & p
xima quęq; pomaria gladio ferroq; uaſtauit. Aderat magnus exercitus:eqtum peditũq; denſa manus
ære et armis fulgebat:milites exercitati: & manu ſtrenui:parati ad monẽtis nutũ: & p inclyti Regis
gloria/nõ ſolũ aĩoſe certare:ſed ẽt ardua quęuis ſuſcipe/atq; extrema pati:Sagittariorũ intentis arcu
bus/ingens numerus/nullũ/aut iaculi/aut teli deerat genus parata tormenta:baliſtæ/ & quæ ad expu
gnanda loca ptinent:p̃ſto erant oĩa:miræ magnitudinis bombardæ bellica machina nõ minus for/
midabilis:q̃ recens inuẽta:quæ oĩa Rainaldus intuitus:parat ſeſe ad reſiſtẽdũ hoſti: & ab eo exorſus
quod oĩum primũ cẽſebat/ac potentiſſimũ ſuos ad accuratã defenſionẽ: & ad uerũ animi robur indi
candũ nõ minus comiter:q̃ ſapienter hortatus eſt:dicens ſe iniuſto bello peti/parentes/liberos/focos
ac fortunas ſuas oẽs in diſcrimen uocari uirginũ: & matronarũ pudicitiã:eorũ oĩum:qui chari eẽnt:
uitam in dedecus:atq; extremũ piculũ trahi:ut ũcopus eſſe:ut ſe uiros oſtẽdãt: & ſe ſuaq; oĩa/uirtute: &
animi magnitudine tueãtur/ammiſſum iri uno tẽporis momẽto oĩa:ſi ſegnius agant. Iubet ſpectare
illos regem ppotẽtem cum magno copiarũ apparatu/ & robuſto milite:moliri ſibi/ac ſuis oĩbus:aut
cędẽ/aut morte deteriorẽ ſeruitutẽ:ſæuitię illum tãto magis:quo eos & timidos magis/ & ignauos
pſpexerit. At ppediẽ minus pclare ceſſurus hoſtẽ/ſi uiriliter obſiſtere/ac ppugnare decreuerint. Hor
tatur:ut ſitum cõtemplẽtur/ & nobile oppidũ terra/mariq; opportunum ſua ſpõte munitũ. Virtutem
nõ multitudine:ſed uigore aĩorum metiẽdam. Adiecit ſpare ſeſe ultorẽ nõ defuturũ:ſi ipſi ſibi nõ de
eẽnt. Se uero ĩprimis prõptũ/atq; alacrẽ p illorũ ſalute/oĩbus piculis caput obiecturũ. His oĩbus ſi ac
ceſſerit/qualẽ ſpabat uirtus/futurũ pculdubio:ut ĩmortalẽ gloriã:ac ppetuã adipiſcerẽtur trãquilli/
tatẽ:pſertim cũ Senẽſiũ pſidiũ iam tueretur/ & ppe iſtare Florẽtinorum copias:quę poſtulãtibus cele
riter ſuccurrerẽt/ſi forte uſus acciderit. Ac nihilominus opam diligentiſſimam adhibuit:ut oĩa eius
principatus caſtella:oppidaq; ab hoſte tuta eſſent:cõſtitutis aliis:qui mane:aliis q meridie:poſtremo
q ad ueſperã ſtruendis munimẽtis aſſidue intẽderẽt:extructa erant oĩa aggeribus. uallo munita: &
foſſa firmata ppugnaculis. Plurimo cõplebant̃ muri ſaxo:moles aduehebãtur/trabes & magno ro/
bore pcludebantur aditus. Nullis neq; diurnis/neq; nocturnis laboribus parcebat̃/nihil õmiſſu3 eſt:
quod uel ad oppidanorũ ſalutẽ:defenſorũ ſecuritatẽ:locorũ tutelam ptinere poſſet. Victui neceſſaria
abunde ſuppetebãt. Rainaldus oĩum primus nõ ſolum cõſilio oĩa puidebat:ſed nullũ nõ opus accu
rate obibat/ac diligẽter nõ ceſſans interdiu oĩa parare:noctu luſtrare mœnia: uigilias agere:naturæ
ſomnũ negare:opponere tormentis/ac bellicis machinis opportuna remedia:ne uel tormẽtorũ pul
ſu/uel bõbardarum ictu:aut muri quaterentur/tecta ruerent:aut plane homines interirẽt. Permul/
ta erant ad oppidi defenſionẽ mirabili celeritate:atq; induſtria cõparata. Verũ principis ſtudiũ/ac uir
tus/tũ militũ opa:tũ oppidanorũ labores antecellebat. Rex uiciſſim ad Plũbini oppugnationẽ ſolet
uiſſimã opam cõferebat:ut q iam pręliũ initurus eſſet. Orta eſt interea Senenſiũ ciuiũ ſumma conten
tio:aliis defendendũ omni ſtudio Plumbinũ ſuadentibus: & p ſeruanda fide/cunctis militũ auxiliis
& omni ratione iuuandũ in ptectionẽ receptũ principatũ:aliis cõtra deferendũ ſatius eſſe aſſeuerã/
tibus/nec renitendũ Regis uoluntati. His ita diſſidentibus:pualuit eorũ ſentẽtia:qui iuuandũ ſuade
bant. Itaq; ſenatus cõſulto: & cõmeatus Plumbinũ: & pedites miſſi:quorũ opa Scarlinum maxime cu
ſtoditũ:ſeruatũq; ẽ:reliquo ẽt principatui nõ mediocre allatũ pſidiũ. Sed miſſi ſunt & tertiũ de Plum
binenſi negocio Oratores ad Regem:q Caterinã: & principatũ eius cõmendarẽt: & quaſi caduceato/
res qdã de pace: & cõcordia agerent:Rex ad pacis conditionẽ ea lege duntaxat/ac pacto adducebatur
ſi Rainaldus relicto Plũbino regi ditioni:alia ſibi in regno: quaſi cõmutatiõe quadam/oppida haud
ſuis inferiora capeſſeret. Id ſe facturũ penitus negauit Rainaldus ſe:ſgens Plũbino/atq; illuę iuſte & le
gitime:nihil ad ſe regnũ/aut regni ullã partẽ attinet̃. Itaq; utroq; i ſuo pposito firmiter pſtante cęt to
irrito:redierunt Legati Senẽ. Rex maturo cõſilio ueritus/ne ſi ad Rainaldi muniſſimũ robur aliorũ
auxilia adiecta rem aſperiorẽ facerent:dato ſigno iuit aduerſum obſeſſos atrocẽ pugnã/ac ſubito alii
ad motis ſcalis/muros ſcandũt/alii bõbardis ignẽ ſubiiciũt/alii baliſtas torquẽt/alii eminus haſtis:co/
minus diſtrictis gladiis dimicãt/alii ſcorpiones intẽdũt:iaculantur/alii tela:ſagittas emittũt alii:cõcur

rum undiq; acies: nihil præter q̃ fulgentia arma oculis subiiciebatur. Nusq̃ cessabatur a milite. Oppidani cōtra totis uiribus resistere hostibus conabantur: irruētes depellere: auertere a mœnibus inuadētes: acrē cōflictū gerere. Pro se q̃sq; eniti diu: ac multas horas pugnatū est. Vir uiro: armis arma conferta erāt. Tormentorū: grauis pulsus: telorū iactus: armorū sonitus: uulneratorū eiulatus: undiq; clamores exaudiebātur. Atrox p̄lius cędē miserabilē fecit. Acrius cōmisso p̄lio: magna utrinq; strages sed oppugnatiū: q̃ ꝓpugnantiū longe maior. Vallū: & cuncta circū loca cęsorū cadaueribus cōplebantur. Cessatum deinde ē: & pugnæ a rege indictus modus. Qui postmodū uidēs ad expugnandū tam munitū oppidū: terrestres copias nō sufficere: subitam ex regno acciuit classem: ut terra: mariq; obsessum: aut ad deditionē cogerent: aut certe ui caperet grauia passurū. Hęc cum celeriter aduecta eēt: ac iam terrestri: maritimaq; obsidione Rainaldus obrueret: ornauerunt & suam continuo Florentini classem: quam regi ē opponerēt. Fuere hæc nauigia quattuor: quę medio cursu rex inuasit: duo cępit: reliqua fugauit. Ea res non mediocriter penuria pressum aliquot dies Regi substentauit exercitum: ac magnam insuper consequendę uictoriæ spem fessis militibus attulit. Siquidem successibus eriguntur militum animi: improspere cadentibus rebus frangūtur. Sed coniectantes interea Senenses abiturum ex Hetruria Regem: ne suppeditata regi alimēta causantes finitimi multitudine freti numerosi exercitus noui aliquid atq; alia deinceps bella nascerētur: quæ cum ecclesia: & Pontifice Nicolao auctore: Ioanne Cardinale Morinsi secreto agitabatur: magno populi consensu iuncta societas ē ingenti plausu: & tridui celebritate excepta: ob eam rem solemnia sacra: & supplicationes factæ. Annus uolutabatur supra mille: & quadringentos octauus: & quadragesimus: ac pestilētia: quæ per nōnulla Italiæ loca: atq; urbes cęperat circa mediū Augusti mensis: Senā quoq; inuasit: ac nōnullos ciues teterrimo morbo absumpsit: ac finiit: nō ante hibernā tempestatē. Per idem uero tēpus cū ea clade Sena laborare cepisset: superuenerunt missi a Sūmo Pontifice Angelus Episcopus Reatinus: & Ioannes Capistranus uir sanctitatis: & doctrinæ fama celeberrimus ex religione Minorū: q Bernardini Senēsis a tenellis ānis ꝓcēm inde ętates uitā: mores: & ad finē usq; ꝓgressum ꝑ scrutaretur. Tenebat hic Ioannes Senensem populū quotidianis concionibus: & quasi cęlitus aduenisset: execratus flagitiorū oīum labē: flagrās fidei: & charitatis studio salubriter āmonebat. Res mira dictu: ac diuinitus īstituta ut cū de Bernardini uita īuestigaret: noua quotidie ī illo deus ꝑ diuersas Italię oras: uariasq; regiōes miracula ostēdaret: ita ut nō explorāda Bernardini uita: sꝫ ꝑdicāda sactitas: atq; efferēda eēt: q̃ tā multis: tamq; ꝑclaris illustraretur miraculis. Quorū ex numero si unū siluerim: qđ ad meos attinet: possim merito & ingratus: & īpius iudicari. Erat mihi frater germanus Ioānes minor natu: q sub Saluatoris regula deo seruiebat. Is aliquando rustico opi intentus: dum sarmētū amputare cogitat: elabente falce: mediā manū grauiore ictu ferit: articulos cōfringit: cōtractis neruis manus elāguet. Hāc quattuor circiter annos mācam: & uelut cōcretis digitis languidā: atq; ītractabilē gerit. At cū supplex: & multa ui lachrymarū ꝑfusus: ī basilica scī Donati: spectātib9 multis ad Bernardini ceruical manū admonuit: subito recuꝑato uigore: ita euiruit: ut ad quęuis ductus facillime cōuerteret: ut exīde ꝓcōmode illius ministerio usus sit. Quę res una cū cęteris: & iis qdē pene īnumeris miraculis: maiorē ī modū Bernardini illustrauit gloriā. Sed iā ad reliqua ꝓgamus. Re. n. uel cōmeatuū īopia uel aliarū rerū penuria: uel cuiuspiā rei metus spē Alphōsi Regis ī Plūbino occupādo fefellit: crebrius repetito p̄lio infeliciter pugnabat. Perspecto igit rex oppido natura tutissimo: Rainaldi tā solerti ꝓuidentia: ꝓpugnātiū uirtute: accedētibus Senensium fauoribus: desperata uictoria: initio Septēbris mēsis obsidionem soluit. Copias oēs in Senensem agrum retraxit: & in campestribus Almæ: id ei loco est nomen: iuxta Massam urbē Senensis dirionis castramētatus est. Tum in Castrū Leonis se recepit. Magnū ea defensio Rainaldo Vrsino laude attulit: auxitq; ꝑ uniuersam Italiā eius nomen: quod ei obstiterit: ac tanti Regis imperiū substinuerit: qui gloria gestarū rerū magis etiam belli ducibus comparari possit. Fuit ea Plūbini liberatio perq̃ grata Senensibus. Per hæc fere tempora Franciscus Sfortia: q Mediolanēsibus iure societans fauebat: præclara in Gallia gessit: nam cum paucis antea mensibus Placētiam urbem opulentā obsedisset: cui Tadeus Marchio præpōsitus erat: Dux certe militiæ gnarus: ac bellandi peritissimus: cum tribus circiter milibus partim equestribus: partim pedestribus: & obsessam q̃ primum inito prælio expugnauerat mira uirtute: ac celeritate captis oibusq ciuis custodię pręfecti eēnt & claris Ducibus: & militibus fortissimis uersa in predā urbe: hoc tēpore ꝓp Cremonā urbem classem ingētem Venetorū: quæ Pado aduecta: & auxilium Cremonēsibus: & incremētū castris allatura erat nauali pugna superauit iuxta ciuiū maiorē: ac triremes oēs pręter duas: quæ in fugā uersę sunt: cępit: quæ res: q̃ Mediolanensiū spem adauxit: tam Francisci Sfortiæ Ducis bello clarissimi amplitudinem illustrauit. Sed ea ꝑfecto nunq̃ Mediolanenses cōtra Venetos assecuti essent: quos cōsilio domi: foris armis oibus etiam potētissimis: ac Cisalpinis: & Transalpinis ciuitatibus longe præstare liquet: si nō unius: qui exercitui præerat: uirtute: auctoritate: atq; oium rerum florentis gloria accessisset fauor: q quasi afflicto populo cęlitus defensor datus: & ꝓspere semper: & fortiter bella gessit: q paulo post ad Carauagium potentissimū Venetorū fudit: ac fugauit exercitū: quo cōflictu multi capti: multi etiam cęsi sunt. Iis quoq; in captiuitatem ductis: qui pro Venetis gubernandis castris præerāt. Quæ res maxime Venetorum potentiam attriuit: Mediolanensium plurimus animos erexit: ac maiora sperandi

causam praebuit. Atq; cum iam ex Hetruria Rex foret abiturus: & cum suis legionibus in Regnū pa
raret reditum: q̄q̄ erat cum ecclesia: & Pontifice Nicolao iuncta societas: tamen ut se tutiores praesta-
rent-ac ne imperan iacturam aliquā pperterētur: decreuerunt Senenses Legatos ad Regem petituros
partē copiarū praesertim Simonettum cū suis turmis in Hetruria dimitti: ut eo munitis praesidio: ni-
hil sibi a Florentinis metuendū esset. Quod ille nō ante facturū se spopondit: q̄ intellexisset: quorū sti
pendio militaturus Simonettus-a quibus accepturus pecuniā esset: quod ipsis ex oratoribus: q ad id
uenerant: sciscitatus est: qbus respondit: tum se derelinquenda exercitus parte cōsultaturū: cum de tri
buēda militibus pecunia fuerit factus certior. Redierunt igitur īcerti legati Senā: nihil tamen referē
tes a Rege praeter eorum opinionē: q oīa maturiore animi iudicio penitrabāt. Et Simonettus qdē re-
giae Dux militiae disiunctus a regiis castris in agrū suū: & ditionē se cōtulit. Rex uero rebus iam oibus
exhausto: multisq; difficultatibus laborāte exercitu per Octobres menses Caietam primum p littora
Tyrrheni maris-tum accita classe in Regnum: Neapolis se recepit: ubi perdiu a bellicis curis: atq; exer
citationibus feriatus: post multa rerum discrimina-post plurima-ac praeclara: tot iam per annos bello
gesta: maluit una cum praeclarissimi regni āministratione quiem indulgere-ac tranquillā degere reli-
quā aetatem. Florentini quoq; abeunte hoste alleuiandae militiae grana: plerosq; stipēdiis dimiserunt:
aliis intra oppida ad hiberna distributis. At processit in Gallia post Carauagium conflictū Frācis̄cus
Sforcia cum omni exercitu: & cunctis legionibus in Brixiēsem-uicos: & castella obuia quaeq; ditionis
suae fecit: campestria occupauit-ac tandē Brixiam urbem obsidione circumdedit. Brixienses uero cum
obsidentis summam clementiā-& benignitatem animo metirentur: & se pressos fame: atq; obsidione
conspicerēt: ceperūt deditionē cogitare: & clam cum hoste agere: ut psoluendo quot annis tributo il-
lius Imperio subiacerēt: & omni obsidione-ac belli molestia liberarentur. Id compertū gratie admo
dum fuit Mediolanensibus: qppe dubitantibus: ne is-qui bellorū callebat peritiam: qq; ab omnibus
tantopere diligeretur: maiores sibi potentiam cōpararet: q̄ quae ex ipsorū usu-& conseruatione liber
tatis esse uideretur. Itaq; clam illo cum Brixiensibus egerūt: ut nec se illi dederent: nec foedus ullū pa
ciscerent: pollicentes se Brixienses ascituros socios: & coniuncte cū illis: atq; amice uicturos. Hoc Frā
cisco Sforciae: quod contra inita foedera: nam iure foederis ad Franciscum Brixia ptinebat: qd' cōtra
uerā amicitie rationem esse arbitraret: pindigne ferens simul infide actum secū opinatus: habens p
Impii iure componendaq; rerū potestatem: statim cum Venetis-& pacē fecit: simul & societatem iun
xit: atq; in Mediolanenses: a quibus fuerat tam graui lacessitus iniuria arma conuertit. Igitur magno
munitus exercitu: recreato milite: & ornatis copiis bellum indixit Mediolanensibus: & q̄primū mo
tis castris: primum Placētiam: & obuia queq; castella summa celeritate occupauit: nec deinde cūctatus
Mediolanū admouit exercitū: atq; eam urbē obsedit: missis aūt nonnullis suarū legiōum cohortibus
oīa cōfestim Mediolanensis principatus loca: atq; oppida in suam potestatē redegit. Veneti cum uide
rent rē Mediolanēsiū-ac libertatem periclitari-uerentes: ne urbs tam opulenta in ditionem ueniret
fortissimi ducis: q suo post modū īdyto Imperio aduersari posset: ab eius societate desciuerūt: & ad re
primendā illius uim: nouam rursus cum Mediolanensibus societatē iunxerūt benigne pacti: ut & ob
sidione urbem liberarent: & Mediolanensem populū: atq; eius libertatem tuerentur. Incrudescebat
grauis p eam aestatem pestilentia: cum laberetur annus nonus: & quadragesimus-cuspertertiti ciues
quod unicum tanto malo arbitrantur remediū pleriq; ex urbe aufugerunt. Rura peragrabāt: castel-
la complebant. Quod uero etiam meminisse animus horret: deserta urbs: & pene inculta uidebatur.
nulli etati par sit teterrima lues: ita ut etiam octogenarii eo seuissimo ueneno interierint. Stabat uelut
tristis urna ducendis sortibus. Multi quot diebus repentino īmorbo cōficiebantur. Mortui sunt mul-
ti p eum Autūnum utriusq; sexus homines: quodq; fuit luctuosius: extincti cōplures florentes uirtu-
te: atq; aetate uiri. Veneti se cum Mediolanensibus iunxisse societātē: Senenses per litteras monuerūt:
& pro uetere amicitia ad eandē ipsam coeūdam inuitarunt: utpote uniuersę Italiae profuturam. Locū
superesse Senēsi reip. ostendebāt: hūc si subituri ēent-hortabantur: ut q̄ primū certiores redderent:
Senenses autem rem magni aestimantes: aegerunt Venetis gratiam: atq; ad eos oratores decreuerunt
qui coram omnia explorarent-ac pspicerent accuratius. Neq;. n. satis tū liqdo iudicari poterat: qualis
ea cum Venetis societas futura eēt: atq; ob eam causam res ē protracta longius. Aduenit inde men sis
December. Cumq; instaret iā Iubileus: & annus remissionis: q dicitur inde usq; a Moysi: & Hebreorū
temporibus institutus: sed post Saluatoris aduentum: a terrestri beneficio ad spiritualem gratiā con-
uersus: pro uetere ecclesiae ritu-ac Summi Pontificis iussu: pronunciata est uniuersae largitatis: ac di-
uini muneris ubertas: quam pie suscepturi expiata delictorū omnium-ac scelerum sorde: ab omni fa
cinorum reatu-ac poenarum nexu soluendi essent.

Expicit liber primus.

Incipiunt Fragmentata Libri Secundi.

VM Multa: & ea quidem ammirabilia mecum ipse reputo: quæ nostris temporibus contigerunt: indignũ esse arbitror illa transire silentio: quæ cum ueterũ oium seculorum memoria non iniuria conferri possint. Plura ipsi uidimus paruo tempore: q̃ longo æuo maiorum nostrorũ ætate cecidisse noscunt. Nam quæ bella: quos hostes: quoque principum aduentus: quas res in ecclesia: aut infeliciter afflictas: aut prospere gestas: aut soléniter celebrata: quæ cæli prodigia: quos tam insitatus euentus: quas unq̃ tantarũ rerũ uarietates: aut audiuimus aut legimus: quę possint cũ nostris temporibus comparari! Sępe cum finitimis bella gesta sunt: Transalpini hostes Italiã inuaserant: cõmutata Regna: Ab externo exercitu occupata sunt. Imperatorũ aduẽtus rerũ publicarũ ac ciuitatũ: aliaque q̃dẽ clades: aliaque ãplificationes: atque incremẽta multa referri queant. Cõplura etiã pdigiosa extiterũt cęli signa: eluuiones: pestilentiæ: uastitates: terremotus: cętera quę id genus multa: sępenumero nr̃a hac ętate cõtigerunt. Quid nationũ oium: & populorum concursus: quãdo maior unquã fieri potuit: q̃ qui supiore tẽpore per Iubileum Romam ex oibus undique totius orbis gentibus cõfluxit: labentibus ab exortu Saluatoris. M ccc. et l. annis. Nam ante initium kalẽdarũ Ianuariarũ innumera Christianorũ multitudo ad urbẽ Romã miro quodã pietatis ardore: quasi ad cõmune omniũ nationũ profugium concursabant. Tum basilicæ Lateranensis porta patefacta est: quæ diutissime etiam latere obstructa erat. Nulla non frequens uia: nullus non celeber uicus. Aditus oẽs densis prætergredientiũ agminibus premebantur frequentes meritoriæ tabernæ: erecta collibus: & cãpis tuguria: crebra ubique tabernacula cuiusdã ueluti magnæ urbis speciẽ ostentabant. Variis linguis homines habitu: ac moribus dispares cateruatim ueniebant: & canẽtes Deo laudes Romã ad præclarã ac gloriosam spectaculi celebritatẽ pperabant: alii equo alii pedibus iter ingressi: Galli: Cimbri: Germani: Hispaniẽses: Lusitani: Græci: Armeni: Pãnonii: Dalmatæ: Itali: Cisalpinorũ & Transalpinorum innumerabilis turba: q̃sque suis linguis hymnos: & cantica psonantes: longis pegrinationibus pfecti ad sacratissimã cõmeabant Iubilei remissionẽ. Plerique pera: sacculo: & calceamẽtis succincti: Apostolorum instar promissi præmii amplitudinem sequebantur: & ad spiritualis gratię salutare remediũ: delitias patriæ cõtemnẽtes: & nec ui frigoris: nec caloris molestia deterriti lætis animis cõtẽdebant: ut & uidere incfidũ extiterit: & nũc sit dulce meminisse. Nã quãta sit Christianæ religionis amplitudo: & gloria: illinc potissimũ cõiectari potuit cum ea celebritate ueluti Christiana cõcio cõfereretur. Nullam pene mundi orã tam reconditam gentẽ: unde nõ tum Romã multi peruaserint: & catholicæ fidei caput: atque Apostolorũ Petri & Pauli limina salutauerint: digna res oium seculorũ memoria. Cumque Ianuario mense indies conuenarum turba incresceret: legatique paucis ante diebus designati erant: Venetias iter arripisse. Fuere hi ciues duo prudẽtia: atque auctoritate insignes: Augustinus Burgensis: & Franciscus Aringherius: quorum laus: atque Eloquentia in Senẽsi republica magna esse existimabatur. His cũ nõ multis ante diebus Venetias peruenissent: nũcius de Frãcisci Sfortię uictoria delatus ẽ. Nã cũ obsessũ Mediolanũ crebris: & atrocibus pliis obtinuisset. Mediolanẽses sępius a Venetis auxiliũ petẽtes: spe illa destituti: diu q̃d agerẽt nesciebãt. Rerũ oium difficultate pflitigẽti sollicitudine afficiebantur. Adeũt legatũ frequẽtius q̃ p Venetis Mediolanẽsiũ fauoribus tũ consuleret: orant: ut ad præstanda auxilia Venetos urgeat uehementius: perire nanque eum populũ asseuerabant: nisi celere auxiliũ præberetur. Cumque Legatus superbius respõdisset: credo ob petentiũ iportunitatẽ: neminẽ adhuc uidisse se inedia & fame cõfectum: indignati sunt eo responso Mediolanenses plurimũque cum intus fame: foris prælio uexarẽtur: ad desperantiũ remedia confugere. Itaque tumultu exorto: & in Venetum Legatum facto impetu: crudeliter illũ necauerunt: atque tumultuantiũ turba accitus Franciscus Sfortia urbẽ irruit: atque eius tandem Principatus potitus ẽ. In qua uictoria nihil Franciscus supbe ægit tanq̃ cum hostibus: sed oía tanquã cõciuibus: mãsuete: atque humaniter. Id fuit certe mirabile: quod simul atque ille urbẽ ingressus est: subito positis armis: oís est sopita discordia: pacati animi: sedata contentio: quasi is princeps oblatus eẽt: quẽ populus uniuersus uno consensu ac uoce postularet: oẽs ingressum illũ læti sunt: oẽs uno ore laudabant Franciscũ Sfortiã: & Blancã Mariam efferentes. Ille uero id quod sapientẽ decet: tanta uictoria elatus nõ est: sed moderationem summã prætulit: mite ac lene indicauit ingeniũ: neminem aut hostẽ aut inimicũ recognouit: oẽs ad unũ pari amore cõplexus est. Illud in magna ciuiũ corona dixisse fertur: quẽadmodũ in uertice capilli quãq̃ dispares: alii leniores: longiores alii fului alii alii cani uno tamen loco cõcorditer cõtinentur: sic eũ principatũ ueluti uerticẽ quendã cuiusque generis ac fortis homines tanq̃ uarios capillos nõ inuitũ excipere: atque ois pari studio: & cura fouendos. Ea mansueti ingenii benignitas mirum in modum Mediolanensium omniũ animos conciliauit. Itaque ea urbe: & tam opulẽto: tamque præclaro Principatu potitus: cõtinuo tranquillatis rebus: suũ oibus totius Italię ciuitatibus ac populis significauit cõseruãdę pacis cõsiliũ: ostendẽs nihil tam affectare sese: q̃ summã: & tran

qnillissima popolorũ qetem:atq; ocium adhibiturũ sese ad eam rẽ tuendã:oẽs igenii uires:atq; accuratissimã opas:qđ pfecto ẽt re ipa prestitit:ac parto Mediolani Imperio ex belli duce Principes inde pacis:atq; autorẽ gessit. Senẽses Legati inter hæc tractatum societatis:quæ etiã cum Mediolanẽsibus futura esset:occupato illorũ principatu:icum solis Venetis agitãt. Hac ipsa tempestate Crassetani quidam ciues:q & inopia premerentur:& diu militiã secuti essent. Crassetũ urbẽ Senensis agri opulentissimam:ei q pro Rege Alphonso Castrum Leonis gubernabat:nequaq̃ tñ annuentibus:ut plerīq; arbitrabantur p proditionẽ tradere conabãtur:quæ cõiuratio pspicaciter detecta est:& de cõiuratoribus sumptũ supplicĩũ. Atq; interea cum maior indies christianorũ turba Romã contẽderent ad Iubilei celebritatẽ:facta iam ubiq; p oẽm Italiam diligentissima de Bernardini uita perscrutatione:atq; omnifariã exq̃sita:pontifex Nicolaus una cum multorũ patrũ:& Cardinaliũ oium:ac sacrorũ Antistitum cetu:ad tanti celitis illustrandã gloriã accingitur. Nam cum & pfectę sanctitatis opa præcessissent:eluxissentq; tum in uita:tum ẽt post mortẽ multi generis miracula:& uirtutes:dignus iudicatus est Bernardinus Senensis:q in catalogo sanctorũ:quos statuit:ac probat ecclesia:censeretur. Itaq; cum infinita quædã oium ex lõginq̃s nationibus christianorũ:ac remotissimis fidelium populis turba conuenissent:adessentq; Senensiũ:& Aquilanorũ legati:cum innumerabilis hominũ:& cõuenarũ frequẽtia:quasi ad tam pclarũ:& gloriosum spectaculũ diuinitus cõuocata circũstaret:sũmo Pontifice ministrãte:Bernardini sanctitas catholicæ ecclsiæ:& Apostolicæ sedis auctoritate:tum declarata:tũ ẽt comprobata est. Idq; incredibili non solũ patrũ cõsensu:sed ẽt circunstantiũ fauore factum est:ut oẽs una uoce:& miro quodã ardore illius meritū:& ãmirabilẽ gloriã prædicarent. Nihil prætermissum est ad legitimã cõprobationẽ:cœtus pro instituto habitus est:initũ a patribus solẽne cõsiliũ:basilica Apostolorum honorifice parata est:inq; eius medio altior thalamus:atq; ãmirabilis cõstitutus est:seruatę ceremoniæ oẽs:legalia psoluta donaria:aderant intuisa ante illa tempora fratrũ Minorũ turba:q tum Romæ habendi cœtus gratia cõuenissent. Laudata luculẽta oratione a summo Pontifice Bernardini uita est:prędara:& inaudita acta solẽnia:sacrorũ ritus nulla ex parte non cumulatissime exactus:luminaria pluria cõparata:q̃ quę eiusmodi in rebus coniectari possint:Senẽsibus & Aqlanis large illa imprimis suppeditãtibus:pullorum oblata munuscula paria Turturũ:& Columbarũ:aurati uini cadi:& liba consimilia:adhibita & affatim reliqua:quę ad id sacrũ ministeriũ deferri solent. Nusq̃ actũ est ea in re:ut plerīq; aiebant:aut largius:aut splendidius:Sed infinita uis hominũ:& oium pene gentiũ incredibilis multitudo:quæ densa premebatur:quæ uias:quæ tecta:quæ proximas uineas:& culta loca:quę ppugnacula:& muros cõplebant:ut numerosa circunspectãtiũ agmina ẽt metiri aĩo difficilimũ eẽt. Hæc cum facta sunt:ubiq; fideliũ gentiũ huius celitis sanctitas celebrata est. Ad uenerandam aũt Bernardini cõprobationem:tum apud finitissimos populos:tum in externis etiam ciuitatibus:ac longinq̃s regionibus prædara sunt acta solẽnia. Senenses imprimis tanto munere usq; adeo lętati sunt:ut sit excogitare:q̃ explicare longe facilius. Quippe extructis p palatii foribus sublimioribus tabulatis:quorũ altitudo erat pene cubitorũ q̃nq;:latitudo aũt cubitorum circiter uiginti:stratis pontibus aulea suspensa sunt:& ornata oĩa serico:& purpura. circũsedilia pari ornamento:in medio ara posita:quę gẽmato auro:& argento fulgebat:plateæ oẽs:oĩa angiporta:areæ oẽs edera uirebãt:Lauro:Buxo:ac festa fronde:serti flores:sparsi iunci:atq; corimbi:adiecta uelaria:& coronę suspensę ciuitatẽ oẽm:templa:& sacras ædes exornabant:in quadriuiis:& cõpitis erecta altaria oĩa præclaris signis & tabulis nitescebãt. Vbiq; Bernardini aut egregie picta:aut artificiose sculpta conspiciebatur imago. Vtriusq; sexus ciues:non iuniores solũ:sed cuiusq; ẽt ætatis homines pro se q̃sq; ad gloriosum celebrandũ solẽne accingebant. Ac pp excelsam turrim supra sacellũ haud longe a prætorio prę alta tabulata surgebãt strata magnifice. Eorũ erat fere stadii unius altitudo:in q̃bus spectaculũ ãmirabile beatorũ concilia:ac piorũ sedes agerent:ac surgebat q̃das humo ad ea usq; tabulata magno artificio summæ tenuitatis:quoad eleuatũ pauimentũ ammirabilis patebat ascensus. Viæ oẽs inũbratæ erant proceris:ac defixis arboribus. Varia ubiq; spectacula:& ludrica signa oculis subiiciebant. His igitur ita solẽniter instructis:ac redeũtibus legatis Roma:indictis feriis festiuitas summa oĩu; ciuiũ:ac subditorũ lætitia:& magno populi plausu celebrata est. Et primo q̃dẽ die:clero uniuerso ĩ maiore basilica aduocato:frequẽti cęnobitarũ:& sacerdotũ cuiusq; ordinis multitudine collata:crucis imagine:ac purpureo uelo pũio:oẽs ueluti instructo agmine ad forũ pcesserũt. Extremo loco accitus Põtifex splẽdida amictus:atq; ĩternitẽte auro ueste:sub serico ũbraculo gestabat sacra manu:aliis quoq; patribus cõgrediẽtibus magna subinde ciuiũ corona:& uirorũ:ac mulierũ comitãte turba:q hymnos lęte psonãtes:cũ ascẽdissent tabulatorũ fastigia:uespertinã laudẽ cõcinuerũt Bernardini memoriã recẽlentes. Posterno aũt die eodẽ ordine:ac maiore apparatu pclara celebrata sunt sacrificorum solẽnia:in q̃bus plurima funaliũ uis lucebat. Atq; id fuit certe mirandũ:qđ ex pparato habitaculo reuelatis auleis cęlestus domicilii species subito cõparuit sonitu cytharę:fidis:tibię:simphonię:fistulę:& pene oĩs generis musicis organi:& suauissimo hoĩum cõcẽtu:micãtibus undiq; igneis radiis alius aliũ cęlitẽ repsentabant. Tum ab assistente beatorũ choro pferri artificium:quod prędiximus:q Bernardini psonam gerebat:magno aspectãtium stupore sublatus est:& humo in celestem sedem receptus. Feruebat pietate populus:& oẽs intentis aĩs grates persoluebant deo:Bernardinum canentes. Cuius uiuentis quidem doctrina:mortui sanctitas omnium animos ad religionis amorem accenderet. Erat per eam

diem tum ciuium tum peregrinorum concursus admirabilis. Sed quod omnes uehementer admirati sunt ex arbore: quæ in media area defixa erat: dum Pontifex Eucharistiam attolleret: repente prodiit innumera radiorum ignescentium uis: & alii in obiectos parietes: dū uerberant incensi resiliūt: & alii dum sursum euolant intuentiuꝫ aciem frustrabantur. Fragor simul & lux candēs aspectantes stupere cogebat: nec ea humano artificio: sed diuino potius miraculo fieri putabantur. Id ipsuꝫ & prima face noctis itidē factū est: turribus & templorꝫ pinnaculis collucentibus: & passim ubiq3 magnis ignibus omnia collustrantibus. Tibiarū moduli: tubarum clangor: reboantium timpanorum mugitus: cymbalis accedentibus & fistulis: plurimis ingētis æris sonitus omnia lętitia complebant & plausu. Petraro uisum multis sæculis tantæ iucunditatis spectaculū. Sequenti post die supplicationes factę tanto Cleri & populi coetu: tanto rerum omnium nitore: ac splendidissimo apparatu: tanta omnium procedentium charitate & deuotione: ut nihil supra aut dici aut cogitari possit. Quarto insup die eadem pene celebritate in ecclesia Minorū sacra solemni ritu & res diuina facta est: cum & Magistratus omēs & cunctus populus interesset. Itaq3 sacratissimo Iubilei anno frequentissimo Christianorꝫ confluxu. viii. kalē. Iunias Bernardini Sanctitas comprobata ē. Idibus mensis eiusdem in urbe Sena eius comprobationis uenerata solemnitas: anno sexto post eius mortem: quod & si cogitauerat Eugenius quartus: mors tamen peremit eius consilium: & a Nicolao quinto id omne absolutum est: quo eodem fere tempore Rex Alphonsus pacem cū florentinis fecit. Cum interea tertium continuata serie pestilentia insequit: quę iam facta uelut familiarior: serius tandē adueniente hyeme cessit. Cladem magnā ciuium fecit: ita ut aliorum abscessu: aliorum interitu ciuitas habitatoribus destituta uideretur. Ac per mediam quasi æstatem ac flagrantiorem æstum Rainaldus Vrsinus Plumbini Princeps febri correptus interiit: cuius mortē nō modo Senensis populus: sed & tota pene doluit Italia: quippe qui uirtute & sapientia ornatus animi magnitudine: atq3 omni laude præstans: tum Senēsibus: tum omnibus & Principibus & ciuitatibus charus erat. Magnifice sepultus ē: ac parentatum illi solemniter. Ac Senēses quidem misso Oratore ac dato uelo: & lugubri insigni pompam & celebritatem funeris exornauerunt. Pręfuit Catherina Principatui illius uxor: Senensium maxime consilio atq3 auxilio freta: delecti nanq3 sunt. xv. uiri: qui pro reipublicæ auctoritate Plumbinensi principatui tuendo inuigilarēt. Itaq3 & illius uirtus & horum diligēs studium atq3 opera rem Publinenses ocio & tranquillitate seruauit. Nec quicquā aliquot menses cōmemoratione dignum intercessit. Sed grauem porro pestilentiæ labem tristis casus secutus est: qui Romæ in calce Iubilei & extrema anni parte accidit. Nam cum frequentissima peregrinorum multitudo ad pontem Sancti Angeli obambularet: & casu præteriens Cardinalis quispiam urgeret exundantem turbam ferociens Equus exiliit: calcibus petebat qui propius aderant: conferta multitudo fugæ remedium prohibebat. Alius alium dū in denso globo premit: strages miserabilis facta est: alii in Tyberim prolapsi: alii ab exultantibus Equis cæsi: suppeditati multi: coeno alii obuoluti perierunt: res eo miserabilior habita est: quod nullus in tam insperato malo remedio locus erat: nec ut parentes liberis: nec ut liberi parentibus subuenirent: dabatur potestas. Vir uxorem: uxor uirum peremptum cernebat tam inopinata atq3 indigna morte: periclitantium ac frustra implorantium auxilium clamor: eiulantium mulierum uoces: multorum circumstrepentium gemitus lugubre & funestum spectaculum exhibebant. Mortui sunt eo tam crudeli discrimine supra. ccc. quinquaginta: quidam ex iis qui in subiectum Tyberim deciderant: paulatim ripæ annantes euasere. Fertur: Pontifex Nicolaus illachrymasse: quod tanti casus acerbitas reliquis prospere cadentibus multorum animos perturbauerit. Et Iubileum quidem clausit exactus December: ac mox initio Ianuarii mensis in morbū incidit Catherina: quæ Plumbino imperabat: quo cognito miserūt Senenses q̄primum Christophorum Gabrielem ciuem magnum Legatum ad Plumbinenses daturum operam: si mors illam forte occuparet: ne quid aduersi Plumbinensibus oriretur. Hic cū illo uenisset: sua ui & accuratissima oratione Plumbinensium animos cōciliauit: atq3 ut in unam sententiam unanimiter conuenirent: effecit: sublata omni penitus seditione atq3 discordia. Hinc Plumbinensis principatus incolumitas fluxit: ne post Catherinæ mortem omnia perturbarentur: quæ cum tandem uita excessisset: magnis sepulturę honoribus affecta est: sed pręclarā imprimis funeris pompam Senensium Legatus effecit: ut cui fides uiuenti mansit incolumis: eidem extremi officii pietas nō deesset. Senenses deinde ne quis tanto principatui incubaret: consilio imprimis atq3 opera Pauli Martini. f. patroni tum celebris: qui tum unus erat ex quindecim uiris accituꝫ e Regno Emmanueleꝫ Appianensē: q iure quodā hęreditario Plūbino imparare debebat: clam oībus: p̄sertim Florētinis: q facile īpedimento eē potuissent: p̄ficiendū Plūbinēsi pricipatui curauerūt. Ad eam rē Mauritius Lutius frugi se atq3 utilem prębuit. Emmanuel igit̄ a Senēsiū Oratore Christophoro Gabrielo captato tēpore admissus ē: & Senensiū opa ī tuto oīa collocata: quin etiā eodē Legato auctore nō minus q̄ Senensiū militū armis restituta sunt illius impio oīa eius principatus oppida: illa quoq3 quæ se sponte Senensiū tutelæ & potestati tradere uoluerūt: quorꝫ Scarlinū īprimis erat. Id accipef prorsus abnuerūt Senēses: ne aut inuiste quicq̄: aut præter fidē agere putarent̄. Ac ne qd deesset: quod ad uerā summæ liberalitatis laudē pertineret: dum essent cupidi Senēses tueri fidem: quā semper sanctissime coluissent: coactis cunctis Legionibus suis castris admotis Burianū oppidū obsessuꝫ ē: quod Plūbinensi principatui subiiceret̄. Id Senenses celeriter expugnarunt: arcem uero pecuniā pacti: in deditionē accepere. Atq3 oīa exinde

Emmanuelis Principis potestati tradita sunt: Atque hæc quidem omnia fecerunt Senenses summa
uirtute & fide non aliis certe ꝗ suis uel armis uel sumptibus: ut qui Iustitias seruare & fidem ꝗ ampli
ficare Imperiū mallent. Iam instabat. M.cccc.quinquagesimus primus annus: & peracto iam septen
nio noua urna instituēda erat: eorum: qui maximo Magistratui cōstitutis tēporibus præfuturi essent:
Per idem aūt fere tēpus inita cū Venetis societas est: quæ ante.xiiii.mensem agitari cœpta erat: nōnul
lis tamē eam improbantibus. Sed agitatis rebus diutius: placuit tandē: ut cū inclyta ac potētissima ci
uitate fœderatio iungeretur: qui & amare Senensem populū & terra mariq; latissime imperare arbi
trabant. Id tā gratū fuit Venetis: ut alterū ex Senēsibus Legatis Frācīscū Arinigheriū: qui tū Venetiis
degebat: Dux ipse Venetorū magnis mūeribus ac Militaris dignitatis īsignibus decorarit: nā eo ma
xime auctore & sæpe alias agitata: & nūc demū firmata ea societas erat: cū eam rem tuendæ Senensi
reipublicæ conducere inprimis existimaret: quippe sectabatur patris uestigia: q semper pro Venetis
senserat: & apud illorū Principatū plurimū semper gratia ualuisset. Igitur Francisco Equiti exinde pa
triam repetenti: & Senensis cuncta pubes & ciues oēs ornatissimi olea coronati obuiam prodierunt:
deducentiq; honorifice excepti tubicine ac tibicine ꝓcinētibus ad magni Magistratus ædes: quo salu
tato ꝓclara comitante corona pedes domū reductus est a patribus tanta ciuium & frequētia & pom
pa: quantā alias eiusmodi in re nunquā uidisse meminerā. Mox paucúlis exactis diebus Legatus al
ter Augustinus Burgesius eisdem a republica dignitatis ornamētis affectus est summa quadā pene to
tius populi celebritate: quo dic & ambo simul: q Legatione ipsa functi erāt: publico munere sunt do
nati. Id erat rubens Vexillum: in cuius purpura albescentis Leonis figura inseritur. Cūq; pronuncian
da ea societas pro more ꝑcelebria esset urbis loca: institutū est: ut q id munus subituri essent: quadri
gis ueherentur: & tam uectores ꝗ falerati uehētes Equi cingerentur tempora oleæ ramis. In his erant
& pueri amicti stolis candidis: q Senariolos decantarent. Currum sequebaē magna obequitantium
multitudo pari habitu & corona ornati. At dum concinentibus puerorū intercalaris uersus suspirium
& gemitū personati ominati sunt quidā haud longe abesse belli calamitatē. Adueniēte porro autum
no redduntur a Regē Romanorū & ab Aenea Senēsi Præsule ac Cæsaris cōsiliario Senēsibus lite
ræ monentes Augustū Federicū ante Veris initium p florentinū & Senēsem agrū Romas petiturū:
ad assequendā Imperii coronā: sed eam profectionē nemini offuturā: seruaturamq; oīum libertates:
atq; ocium: præmissurū aūt Federicū matronas nōnullas ac uirgines ex suo regno delectas: quæ in
Senēsi urbe ad eam amice cōstituta: sponsam eius aduectā exciperēt. Id fore argumēto: quāto eam ci
uitatē præ cæteris aliis amore Cæsar complecteretur. Hoc cū Senēses accepissent: Post actā Cæsari gra
tiam ne facere quicꝗ uiderētur: quod uel suæ fidei uel sociorū saluti aduersari posset: miserūt Legatos
ad Venetos: q illorū sentētiam sciscitarētur: scirēt quo animo Federicus erga se ueniret: petēte illo Ita
liam: quidnam agēdum cēserēt. Id ipsum & in Pontificē Nicolaū agēdum eē decreuerūt: quod & fa
ctum ē. Nam & si summo semp studio & obseruantia Impii Maiestatē Senēses coluerint: ecclesiam ta
mē atq; eius decus & summorū Pontificū reuerētias una excepta libertate: cunctis semp rebus ante
posuerūt. Tū missi sunt Telamonē & i maritimā oram: q aduectā Federici Sponsas magnifice ac splē
dide Senā deducerent. Haud multo post ab ecclesiasticis copiis iussu Pontificis Nicolai Figinū oppi
dum occupatū est: quod Senenses ueluti coloniam deduxissent: ac magna ex parte refecerant. Ac pri
ma quidē hyeme circa.vii.kalē. Decembres uenerūt ex Germania matronæ duæ atq; illustres fœmi
næ missæ a Cæsare Federico: quas & aliæ nōnullæ mulieres & uirgines sequerenē pudico potius or
natu ꝗ splendido: cūq; his & ancillæ quædam: sed & comites præterea nōnulli nequaquā ignobiles.
Has Senenses primum in urbem exceptas cōplures dies: mox Telamonem profectas publico sump
tu & quotidiano uictu magnifice aluerūt. Iussu Alphonsi regis arcentur Florētini Regni finibus. In
ter hæc ab Senensium Legato: qui tum erat Venetiis: superuenerunt literæ: quæ Venetorū responsa
complecterentur: uenire Federicum amicū illis: iustam esse sui aduentus causas: profuturam aūt cun
ctis Italiæ Principatibus ac rebuspublicis. Nemini Federicū iniuriam illaturū. Ad hæc Venetos a Flo
rentinis lacessitos iniuria: cū sæpe alias: tum quod nup Francisco Sfortiæ opem tulissent: ut Mediola
nensis principatus potiret: cū scirent illum suo Imperio aduersari. Iudicari ob eam causam florenti
nos hostes: nec alios a Senensibus iure societatis & ueterū inimicitiarū gratia habitū iri oportere. Ini
turos ergo pacta hyeme Venetos aduersum florentinos bellū: ad idem gerendum Senēses quasi cō
tra cōmunes hostes inuitari. Opus esse ad id præclare conficiendū: uti Senenses cū Alphonso rege so
cietate iunganē: Tres in unum si coeant: futurum proculdubio: ut florentinorū insolentia coherceā
tur: & tam supinæ ceruices facile subigantur. Erat tum per id bimestre Princeps populi Christopho
rus Gabriclus uir prudēs imprimis & pacis semp amantissimus. Hūc plurimū turbauere nup reddi
tæ litteræ. Rem magni æstimandā censuit. Cogit igiē statim frequentem Senatū: refert ad illū omnia:
& Venetorū consiliū exponit ordine. Dixere tum multi sententiam: ac dissuaserunt belli motum. Fue
re hi plerīq; ciues magni: & qui præsentem amabant reipublicæ statum. Sentētia fuit huiusmodi: q &
a Senatu tandē ꝓbata ē: ac ualuit plurimū: ut cū nulla aduersus finitimos gerēdi belli causa subesset
bellū nullo mō a Senēsibus iniret: ne qd cōtra honestatē & qete uiuēdi rōnem facere iudicarent. Nā
u:rendum erat: ne inchoato bello Veneti aut pro summa potentia: aut ipsa longinquitate ac distan

tis periculo eximerentur: clades omnis in Senensem populum uerteretur: cum sic malus elidendum in semine atq; obsistendum principio: si quis labem effugere uelit. Regis societas nihil aliud spectare uidebatur q̃ bellum: quod sane Senensium tranquillitati aduersaretur: qui Venetorum societatem solum ob tuendam pacem coniunxissent: cuius nihil displicebat magis q̃ ut in pacata Hetruria belli facem incenderent. Quod omne & Venetorum Oratori ita responsum est: q̃ post acceptas literas nuper Senam uenisset. Ad laudandam Senensium mentem atq; optimam pacis uoluntatem: miserunt Florentini Legatum. Is utrum nam audiendus esset diu in Senatu certatum est: sed contendentibus plerisq; Senatoribus magnis admissus est: & cum auditus benigne: tum etiam liberaliter exceptus. Quod quidem eis temporibus summa ciuium altercatione populo maxime fauente cum Venetis: obtrectante acriter Ioanne Mauro uiro solerte imprimis ac magna eloquentia supra fidem uisum est exiuisse. Sed erat firma stabilisq; Senensis populi de pace sententia Franciscus Sfortia Dux Mediolanensium siue pacis studio: quam magno semper amore defendit: siue ut est facillimo ingenio singulari quadam naturae benignitate missos: & ipse Oratore ad seruandam Hetruriae quietem ac Senensis reipublicae libertatem: sui omnes Principatus uires ac fauores pollicitus est: ac liberaliter Senensibus detulit: qui hunc imprimis Legatum hospitaliter acceperunt: agentes Francisco Duci ingentes gratias: ac se statuisse asserentes: ut nullo modo a pace discederent: Inter haec rursum in Senatu decretum est magna ciuium concordia: ne regem Alphonsum asciscant socium: quod ea res bellum haud obscure significare cernebatur. Dum haec agebantur: nuncius defertur iam Federicum Augustum Ferrarias peruenisse: prodeunt a Senensibus illico Federico tres Oratores obuiam: qui illum honorifice deducunt. Hi Federicum iam Bononiam ingressum assecuti sunt. Senenses autem cum scirent Imperatorem prope diem affuturum: delectis ex agro & suae ditionis oppidis mille & quingentis hominibus: ne quid incuria ciuium tanti Principis aduentu pareret noui: praefectis & ciuibus nonnullis: qui uigiles ciuitatis custodiam agerent: domicilium Imperatori eleganti cultu & Regio nitore parauere in aedibus: quae sunt iuxta aedes sanctae Marthae: proceribus eius & cunctis aulicis talia aliis magnifice instructa sunt: ut qui Caesarem sequebantur omnes: intra urbem large exciperentur. Qua uero transiturus erat: uiae festa fronde coronatae sunt. Per compita pendebant Augusti insignia pensiles clipei: nec quicquam uel in uia regia uel in templis ad summum ornatum praetermissum est. Quibus apparatis profectus Federicus Florentia: ubi erat biduum immoratus: Senam celere iter arripuit. Rex Vngarorum cum illo erat Ladislaus quattuordecim annos natus: at supra annos dignitate: quadam & specie Imperio digna. Dux Austriae Albertus Federici frater minor natu: & plerique ex tota Germania & Vngaria uiri ac Principes nobilissimi: & procerum ac purpuratorum ingens numerus cum tribus circiter milibus equitum. Aderant & Cardinales duo: alter Ioannes Caruaila sancti Angeli: alter Philippus Pontificis frater Cardinalis Bononiensis. Qui missi a Pontifice Maximo Senam primum: mox Florentiam profecti: Imperatorem deducebant. Ingressus igitur Federicus Senensium fines: exceptus est primum a magna equitantium ciuium corona. Hos anteibant tres magna dignitate uiri tria reipublicae nomine signa gestantes: mediam Aquilam Romanorum Regum inter duo Senensis populi signa deferebat Ludouicus Petronius: qui adorato Caesare breuem & praeclaram habuit orationem: qua & summam Senensium erga Imperatoriam Maiestatem reuerentiam promeret: & ad pacis amorem Federicus cohortaretur. Mox ingressuro Caesari urbem Clerus uniuersus ciuitatis Magistratus ciues multi ornatissimi splendido omnes habitu olea & festis frondibus coronati longo agmine obuiam processerunt: atque ita salutatione facta sub nitidissimo umbraculo inter Cardinales medius deductus est Federicus a magno magistratu & Tribunis populi primus ad ecclesiam maiorem omnis generis decore fulgentem: mox ad praeparatam Regiam comitatu eodem inclinata iam die & tempestate plurimam niuem effundente. Igitur ingressus. vii. Idus Februarias: continuo largis muneribus affectus est: & eorum omnium delata copia: quae & ad uitam & regium luxum pertinent. Postridie quoque tam lauta tam opima data sunt munera: ut ipse etiam Federicus: cum ego adessem: plurimum admiraretur splendorem illorum: ac magnitudinem. Sua quoque accepit Ladislaus a republica sua Albertus: sua deinceps proceres omnes: & q̃ ampliore dignitate praestabant. Federicus ipse secundo quoque die nouis muneribus cumulatus est: q̃diu Senam urbem coluit. Eadem enim largitate semel usa sunt omnium & liberalium artium & ministeriorum collegia. Regiam munificentiam omnifariam in Federicum Senensis ciuitas praestitit. Decimoseptimo post die Regina Lyonora & Imperatoris sponsa: cum iam tempestate delata Pisanum portum attigisset: recepta est a Senensium Pontifice & Legatis & a Germanis foeminis: quae Telamone ultro se ad eam contulissent: ac splendidissime comitata recto itinere Senam uenit. Adhibuerant Senenses ad magnifice Reginam excipiendam summam diligentiam. Extra Camilham portam ad portam alteram latissima patet area: cuius leuam septa ambiunt: dextram murus: reliquam cingunt uirentes colles. Longitudo est paulo minus stadia duo: latitudo maior. Hanc implebat fere multitudo eorum: qui Lyonorae uenienti praestolabantur. Inque eius areae pene medio tandem Federicus ac Lyonora sponsa se mutuo complexi salutarunt: primo: cum equo uterque exhibissent: illam excepit Federicus osculo hilare aspectans. Non enim sola nobilitate clarebat: ut quae esset Portugalli Regis filia: sed etiam praestanti forma: praeclara indole insignis: & in flore constituta aetatis: annos. xv. nata. Post eam consultationem Aeneas Senensis Pontifex ad conciliandos magis illorum animos luculentam orationem habuit. Mar

morea in eo ipso loco columna posita est a Senensi Magistratu: & in marmore desuper incisæ literæ
perpetuæ tantæ solemnitatis testes atq; indices. Cūq; ab omnibus summa ueneratione salutata Lyo/
nora esset: intrauit primus Federicus urbem: inter Cardinales medius. Hunc secutus deinceps est La/
dislaus Rex: & qui cum his uenerant longo ordine ciues quoq; Senēses multi: & populorum: ac Prin
cipum Legati: qui Imperatoris iter sequebantur. Mox Lyonoram Equo sedentem sub serico umbra/
culo Senensis Magistratus cum magna & ciuium turba & pompa ducebāt: erat noctis initium: ac lu/
cebant per uias ingentia luminaria: & funalium uis quædam incredibilis ex composito Senensium
æris sonitus: modulantium concentus: admirabilis hominum frequentia lætiorem celebritatem effi/
ciebant. Sequebatur post Albertus Cæsaris frater cum suis omnibus tāto certe apparatu: ut sit recen
sere difficile. Cuncta a Senensibus ita parata: atq; instructa erant: ut Regiam plane Magnificētiam re
ferrent: & qualem Regalibus nuptiis splendorem congruere arbitrantur. Ibi tum Federicus ingen/
tem nitorem: ac pompam: qualem nunquam antea ostendisset aperuit. Vestes: arma: pilei: margari
tis: gemmis: atq; unionibus rutilabant. Fulgebāt humeris cylindri. Zonæ bracteis aureis fulgebant.
Regiæ per eum diem opes non obscure indicatæ sunt. Recepta est autem Lyonora magnis ædibus:
quæ maiori iunguntur Ecclesiæ. vi. kalē. Martii: nō inferioribus affecta: q̄ Federicus ipse muneribus:
sed quæ quadragenario ieiunio cōuenirēt: cuius altera iam dies agebatur. Die autem qui tertius post
illuxit: Senenses ne quid deesset optimo erga Imperatoriam Maiestatem animo: gloriosum spectacu/
lum ędiderunt. Ante magni Magistratus subsellia discretis gradibus sunt solemniter instituta: adiec/
ta desuper ornata uestis: aulea suspensa. Horum in medio solium ingenti apparatu: & regali luxu ful
gebat. Igitur post meridiano tempore conueniunt Imperator: atq; eius Sponsa: cuncti Senenses Ma/
gistratus: Ladislaus rex: Dux Albertus: proceres: & purpurati omnes & ciues complures: qui dignitā
te: atq; honoribus excellebant. Præterea ad centum delectæ ex omni numero fœminæ: paucæ matro
næ: plęreq; insignes: honestate & forma uirgines: habitu præter consuetudinem sumptuoso: amictæ
purpura: & intertextis auro uestibus: torques & monilia incinctæ colla: redimiculis: ac mutenulis or
natæ: ut nihil ad mundum omnino deesse uiderentur: cūq; his & Lyonoræ pedissequæ: ac Germanæ
mulieres. Tum oīs Senensis pubes facilis: & ad numeros pedes mouere docta. Omnibus igitur aut
ordine considentibus: aut extra coronam stantibus: assurgebāt qui saltationis: ac tripudii uices actu
ri erant. Cytharis: fidibus: ac tibiis cōcinēntibus: nō nunquam & Lusitanis reboantibus timpanis: aliis
aliter saltantibus. Senēsis tripudiandi ratio maxime probata est: Nec enim cōtempsit is populus eam
exercitationem: quam Lacedęmonii bello utilem censuerūt: & Romanis dedecori nūquam fuit. Sed
nec tum pepercerūt ei uoluptati: qui apud Cæsarem auctoritate præcellebāt: ne ipse quidem Dux Al
bertus. Hilaris & lętus ad occidētem usq; Solem consumptus est dies. Habita & ad Reginam a formo
sa: atq; erudita Virgine oratio habita est. Opipare & affatim paratū est: omnibus se modice & fruga/
liter reficientibus. Discessum deinde secretis primum: atq; abeuntibus fœminis: subsequēntibus uiris.
Postridie uero Federicus Sena profectus est Romam petiturus. Senenses ubiq; in suis finibus hono/
rifice illum aluerūt. Eodem ipso die Ladislaus rex: & Dux Austriæ cum illo: Cardinales deinceps Au
gustum assecuturi. Tum kalēdis Martiis idem quoq; Regina iter arripuit iisdem honoribus: quibus
& Federicus & liberalitate affecta. Ingressus Romam Federicus: ac Lyonora sponsa: summo Pontifi
ci reuerentiam supplices exhibuerūt: deobsculati illius pedes. Aderant Cardinales: ac patres omnes:
urbis Magistratus: prælatorum & Curialium innumerabilis multitudo: atq; ecclesiasticæ cohortes: qui
omēs Pontificis iussu Federicum deduxerant. Porro. xiiii. kalē. Apriles: quē tum diem celebriorem
agebat Pontifex Largitione rosei muneris pro uetere Ecclesiæ ritu in basilica Apostolorum incredibi
li quadam circumspectantium corona a Pontifice Maximo Federicus Imperator coronatus est. Inter
coronandum uero prolapsa e Pontificis capite Mitra: omēs qui aderant & admirari & submurmura
re coegit: quasi magnum aliquid aut Pontifici: aut Ecclesiæ eo prodigio portenderetur. Post uero cū
in cōspectu Pontificis Sponsam subintrasset: Federicus relicto una cum Aenea Senensi Pontifice La
dislao Rege Romæ: cuius sibi titulos uendicat Alphonsus: Neapolim cū reliquis suis ꝓfectus est. Ab
Alphonso rege: cuius sororis erat Lyonora filia: tam regaliter: tam munifice exceptus: ut summas &
inauditam munificentissimi Regis uel largitatem: uel gloriam laudare facilius sit q̄ referre. Quā mul
ti eodem amicti ornatu: quo ordine: quo splendore rerum omniū: quanta nobilium Principum ce/
lebritate: q̄ admirabili pompa: quāto ipse rex Alphonsus nitore processit obuiam. Quanta munerum
largitas: q̄ exuberans: q̄ splendida conuiuiorum lautitia! Quid quod manu & mira celeritate lautissimi
extructi sunt fontes uini scatentes: & lactis! Hinc uulgo affatim omnibus haurire licebat. Quid mul/
ta! Ipse quoq; Alphonsi Scurra: si cum tanto Rege infimæ sortis hominem cōmemorare dignum est:
uel sicuti i paruis sępe ex rebus gloriosi Principis elucescit magnitudo: ipse inq̄ scurra singularē quam/
piam magnificētiā indicauit. Nā cū post gesticulationes a Federico: q fortasse id genus hoīs odisset:
aureo donaretur: siue idignatus: seu illudēs muneris paruitatē: exutus quā splēdidā induebat: & inter/
nitētem auro uestē Federico relargitus ē magna eorū: q aderāt admiratiōe: q̄ utriꝰ liberalitas: uel mu
nificentia potius in ore omnium uersabatur. Iam agebat ānus supra. M. cccc. secūdus: & quinquagesi/
mus: ac pauculos dies Neapoli imoratus Federicus Lyonorā per Manfredoniæ portū: quē dicunt

nauim iussit conscendere: quę inde solués traiecit ad proprias uiri sedes. Ipse uero Cęsar eodem quo ifset itinere: celeriter Romam: mox cum Ladislao Rege & Senẽsi Pontifice Senam Pridie kalen. Maias regressus est: ubi ne tam celeriter elaberetur iis: quos plurimum diligebat: consumpto biduo Germaniam propere repetiuit. Nouis rursum a Senensibus donis cumulatus esculẽtis & poculentis pręclarum umbraculum sericis papilionibus adiectum est: cuius ille speciem & nitorem plurimum admirabatur. Id & in Germaniam secum detulit. Secutus est Cæsarem Aeneas quoq; Senensis Præsul: cuius discessum etiam iniquo animo tulit Senensis populus: cunctis nanq; ciuibus charus admodum erat: nec solum ob Pontifici curam: sed etiam propter eius integritatem atq; uirtutem. Et Federicus quidem in Regnum cum suis remeauit: ubi quis monstruosus homo sine pedibus & cruribus potens tamen saltatu ac celebri gressu magnam omnibus admirationem peperit. Verum Senensium Legati: qui cum Cæsare Roma reuertissent: retulerunt Pontificis Nicolai cõsilium: ut suborientibus bellis: Senenses seorsum spectatores illorum q̃diu adiutores præbere se mallent. Venetorum Legatus qui tum Senæ degebat: irritabat ciuium animos: motum aduersum florentinos incendere: multis argumentis belli causam persuadere conabatur. Huic accedebant qui iampridem cupidi bellorum extitissent. Sæpe etiam in Senatu composite & accurate locutus est: petens: ut cum Alphonso rege fœdus iniretur: afferens ingentem ex dilecto milite illum iam exercitum conflauisse: præfecisseq; ei Ferdinandum filium. Huic propediem uenturo transitũ contendi: recipi: atq; alimẽta dari: multa adiciens: quibus Senensium animos conuerteret: fauentibus maxime iis: qui uel sua sponte inclinati erant: uel quos antea in suam uoluntatem traduxisset. At Senenses re maturius agitata: recusarunt cum Rege fœdere: nulla in re assentiri: postulata negare prorsus decreuerunt: quippe statuebant Senenses tutiorem esse pacis rationem: a bello penitus abhorrebãt. Per idem tempus Iacobus Picininus: qui Venetorum Legionibus præerat: eductis copiis in Cremonensem agrum irruit: cuncta late populatus: captiuos multos duxit: cœpit & per uim castella quædam: prædam ingentem reportauit. Tum Franciscus Mediolanensium Dux dedit ad Senenses litteras: dolẽs Venetorum hostilem impetum & iniustum se in bellum accersi: cogi id quod natura cũctis animantibus datum est: uim atq; iniuriam propulsare: se suosq; tueri: ac statim instructo exercitu ad insequendas Venetorum Legiones in Brixiensem usq; progressus est: in campestribus Montis clari: quæ uocant: castramentatus est: recuperatis quę a miseratis hostium nõnullis occupatis oppidis. Veneti ne florentinorum auxilia Mediolanensis Ducis uires adaugerent: dant operam: efficiuntq; uti Ferdinandus regis Alphonsi filius: Dux Calabriæ cum præparato exercitu in Hetruriam properet: moturus florentinis bellum: qui circa mediam æstatem per Spoletinum & Perusinum agrum cũ suis copiis uenit ad Trasimenum lacum. Porro in Cortonensem processit. Hic hostiliter excurrens: ad Arretii usque suburbia grassatus est magno captiuorum numero: ingenti præda onustus rediit: obseditq; Furianum. Id iuxta Senensium fines oppidum Florentinorum cis Clanas in campestri loco situm ẽ. Erat equitatus circiter. viii. M. Peditatus. iiii. M. miles certe robustus ac perstrenuus: inq; eo plerique ex Regno Duces bello fortissimi ac nobilissimi Principes bellica disciplina & uirtute præstantes. His accedebat Federicus Vrbinas militaris exercitationis omniũ peritissimus. Locatis undiq; tentoriis & tabernaculis dispositis a magno: & ualido exercitu furianum circumsidebatur. Atq; ita obsidione parata: misit Dux Calabrię magnum cohortis pręfectum: qui a Senensibus exercitui alimenta & commeatum peteret. Quod ille una cũ Veneto Oratore q̃primum executus est. Delata res ad Senatum primo obtineri nequiuit: quod & paci aduersa & aliena a recta cum finitimis amicitia esset. Hoc cognitus Venetus Orator: ambiendo efficiebat: quæ ex re sua fore arbitrabatur. Itaq; eius composito: qui a Duce Calabriæ uenerat: cœpit uerba in populum iaculari: nisi obtemperetur Duci: fore ut in Senensem populum arma conuerteret. Ideoq; quod nulla adhuc repugnandi a Florentinis spes offerebatur: concessa sunt duci in denos & quinos dies alimenta. Ad quod nunciandum etiam Legati missi sunt: qui deferentes munera: & amice Ducem salutantes orarent: ne Senensium agro noceretur. Benigne accepti sunt: responsumq; a Duce perhumaniter. Sæpius aduersus furianenses frustra prœlium commissum: nullæ erant balistæ: nullæ ad expugnandum bellicæ machinæ. Nam fiducia Senensium: quos fautores ad inuadendos Florentinos futuros Dux existimauerat: eiusmodi instrumenta nulla secum aduexit: qua deinde spe frustratus: obsessum oppidum debellare nequaquam poterat: præsertim milite armis & commeatu munitissimus. Ad hęc suspitio iniiciebatur: Florentinos præsidium apparare: rumor erat uenturum Sigismundum Pandulfum cum numerosis Legionibus ad obsidionem repellendam: traduntur omnibus de rebus Veneto Oratori litteræ. Furianum quadragesimo tandem die: ex quo obsedisset: in deditionem Dux accepit: cui gubernãdo Andreas Cãdidus Hierosolimytãi uir ordinis p̃fectus ẽ. Quibus uix rebus pacis: erat florẽtinoꝝ exercitus admotus ẽtnõ multo q̃ ducis aut numero aut robore iferior. Huic p̃erat Sigismũdus Malatesta & Simonettus Comes: q pridẽ in regio exercitu meruisset. Tertio a Ducis Legionibus distabãt miliario florẽtinoꝝ copię: cũ paucis post dieb9 Dux motis castris eodẽ quo superiore tẽpore Alphõsus pater itinere p̃fectus pp Broliũ: & ad Ceretis uetustũ tẽplũ subsistit. Caccianũ inde oppugnauit: qd' cũ primo impetu capere nõ potuisset: progressus ad Rincinũ obsedit oppidũ:

octauo demum die eadem qua paulo ante Furianum expugnasset: Bombarda per uim cœpit. Dux mira benignitate & stuprandi & rapiendi licentiam cohercuit. Rincino præpositus est Santes Matalonas. Sed hæc Dux Calabriæ cum prospere agit: intra urbem Senam populus aduersum Florentinos bellum proclamabat. Ac iam continere leuissimum uulgus: & compescere quorundam insolentiam sane difficile erat. Diu tamē arte & ratione a Principibus ciuitatis compressus est belli motus. Extremo pene septembri ad Castillinam Dux exercitum admouit: loci ingenio munitum & situm in montibus Castellum. Florentinorum copiæ circa Bonitium obuersabantur: quasi oppositæ hostibus: ut & fines illorum tuerentur: & excurrendi facultatem prohiberent. Commeabant tertio aut quarto quoque die Ducis milites Senam: ut alimenta exportarent. Nam concedebantur a Senensibus: ne deterior fortuna cōtingeret. Ducebat plerunq; cohortes Federicus Vrbinas: aut Antonius Azia magister equitum eo frequentiore manu: quo aberat hostis propius. Atq; extremo postmodum Autumno increscente asperiore tempestate: Dux Ferdinandus ne difficili loco periclitaretur: per Strouensem agrū duxit exercitum: ad augustissimū & percelebre diui Galgani cœnobium: ubi & si paucos dies immoratus sit: multiplicia tamen damna religiosissimo templo milites intulerunt. Inde in maritimam regionem conuertitur. Transiens uero apud Iesam castellum Senensis agri: cum nimia difficultate alimentorum premeretur: acerbius deseuit: non sine cum oppidanorum tum suorum militum strage: nec prius constitit: q̄ ad Aquamuiuam & Caroli fontem peruenit: ibidem patris sectatus uestigia hibernaturus. Florentinorum quoque exercitus ad hiberna distributus est. Sigismundo Ariminum regresso. Senenses munito Crasseto: & in maritimo tractu collocato præsidio: miserunt cum imperio: qui ne Florentinorum solo insinuarentur: efficerent. Per hyemem uero Dux Vadam castellū Pisani agri mari proximum uti q; incultum: sed situ peropportunū occupauit. Prima uero æstate anni tertii & quinquagesimi conflarunt magnum Florentini exercitum Simonetto Comite: Astorgio Principe Fauentino: Sigismundo Pandulfo: Ioanne Francisco Planimiletio Stipendia merentibus. Equites pedites q; supra numerum. viiii. M. Accedebat Alexander Sforzia Ducis Francisci frater. Hunc cum Equitibus mille: peditibus. V. M. miserat Princeps Mediolanensis auxilio Florētinis: malens uires suas extenuare: q̄ sociorum saluti deesse. Per hæc tempora pro dolor Constantinopolis ciuitas quondam omni gloria florentissima: in Barbarorum manus incidit: & eam cladem perpessa ēt quā sine magna ui lachrymarum cōmemorari non possit. Huius nos miserabilem captiuitatem alio loco deplorare instituimus: nunc ad propositum reuertamur. Cum igitur magnum militem coissent Florentini in aciem egressi: primum bellicis machinis & Bombardarum pulsu Rincinum celeriter recuperarunt. Santes amisso oppido: Furianum se recepit. Progressæ Florentinorum copię secus Senensium fines: Furianum obsedere. Id tutissimo præsidio septum erat. Ad idem tuendum misit Dux Antonium Aziam cum suis turmis: quanquam eius exercitus plurimum attritus erat: & in mirum modum decreuerat. Cum urgerent Florentini Furianum: nec iam spes ulla relicta esset: fama suborta est debellato oppido actutum Senenses bello lacessitū iri. Senenses ne incauti aduersi aliquid paterentur: creant septem & uiginti uiros: qui libertati ciuium & agro prospicerent. Equitatum ad suorum tutelam ab Duce petunt. Misit ille Karolum Campibassi Comitem & Raymundum Anecinum Duces bellicarum rerum peritissimos: & qui Senensibus parerent equites. CCC. Hi in Vallem Vrciæ profecti: per eius regionis oppida distributi sunt. Cum interea Florentini obsessi oppidi potituri essent: Furianenses clandestinam illius proditionem paciscebātur. Id cum Ducis milites animaduertissent: cœpere omnia in pręḋam uertere. Irruunt interea Florentini per pręfractam a Furianensibus muri partem: & prædæ ac rapinæ incendium adiecerunt: atque ita oppidum miserabiliter deletum est. Nec cunctati Florentini idem quod antea iter dimensi non illęsi Senensium quos raderent finibus: Rincinum peruenerunt: nec sine quadam hostili incursione. Id grauiter tulit: indignati Senenses: dolentes se iniuriis prouocari. Memini sæpe illachrymasse me audientem prætereuntium clamorem atque armorum sonitum: discruciari animi: quod tam præclara ciuitas ac bene instituta respublica latronum quoddam latibulum & asylum Sicariorum effecta uideretur: quod uel sine dolore nequeo referre. Cernebantur ubiq; præeuntibus facibus armatorum greges. Omnia uicia & Fabiano resonabant. Ea erat puerorum & uulgi cantilena in probum atque optimum uirum; qui iam suborto bello charitatem annonæ ominatus prædixisset uiciam fore ut plurimi ueniret. Verū omen uulgus in ludibrium uertit: & noui quotidie de mutanda cum frumento uicia senatus oli configebantur & cantica. Alia tum ciuitas conspiciebatur ab ea: quam ueteres patres optime conformatam reliquissent. Cum florentinorum copiæ campestria Casularum petunt: diffusæ multiplicia damna inferunt: non nullæ cohortes Montiguidum inuadunt Senensis agri castellum: hostiliter agunt: uersum in prædam rebus q; omnibus exhaustum deserunt. Tum in Pisanum agrum ad Vadam recuperandam: recta proficiscuntur. Aegre ferunt Senēses florentinorum iniurias. Erat multus ea de rę apud Vulgus sermo: uaria obloquentibus: qui ardebant belli cupidine. Ne igitur tumultuaretur ciuitas: cogitur tandem Senatus: de bello: deq; prouidendis rebus agitur: decernitur Franciscus Aringherius cl. et ciuis & Eques Legatus ad Alphonsum Regem: qui societatem cum illo agitaret;

si ex usu reipublicę fieri posset. Hic Roma iter faciens: summū Pontificē ueneratus allocutusq;: iter in
tendit ad Regem. Pontifex Nicolaus: qui pacem perturbari ęgre pateretur: intelligeretq; Italicum bel
lum insuitanuum Barbarorum fouere uictoriam: percepta iusta Senensium indignatione: misit con
festim Oratorem ad reconciliandos Senensis ac Florentini populi animos. Hic pro more munifice
exceptus: primum ad magnum Magistratum: deinde & in Senatu: ad quem etiam dabanť Pontificis
litteræ: uerba facit: longa oratione ad pacē seruandam cohortatus ē. Dum purgare Florentinos per
git: in militum ingenia retorquet iniurias: pollicet effecturū sese: ut iusta Florentini faciant: & ita cō
positurum oīa: ut belli semen prorsus extingueret. Illud adiecit: Pontificem Maximū armis & cunctis
ecclesiæ uiribus aduersum Florentinos Senēsibus affuturū: si a Iustitia & Pontificis uoluntate discesse
rint. Frustra auditus Legatus a populo abscessit. Interea post longiorē obsidionem Florentini Vada
potiti sunt: sed magno certe opere ac labore: quippe Ducis Ferinandi milites præclaras quandam
animi magnitudinem ostenderunt: cum etiā Bombardarū pulsu quassato ac disturbato muro admi
rabili uirtute qui intra oppidū erant: se tuebanť: nec uspiam maiorem Florentini difficultatem passi
sunt. Erat magnus obsidentium numerus: propugnantium uirtus maior: præsertim cum aduectus
classe Karolus Campibassi Comes superuenisset. Defenderūt se Ducis milites magna fide ac robore:
quoad solo totū pene oppidū æquaretur. Cesserunt tandē hostibus nō ignauiter. Florentini aūt recu
peratis iam omnibus: quę p id bellū amiserant: Imīnēte hyeme magnā exercitus partē ad hiberna mi
sere. Sigismūdus Ariminum: Alexander Sforzia primum Pysaurum mox Parmas petiit: ut Corri
gienses: qui pro Venetis contra Mediolanensium sentirent Principē: coherceret. Senenses ut se ab ho
stibus tutos pręstarēt: magno peditatu ac pręsidio fines suos munierūt. Nec interea in Cisalpina Gal
lia a bello quies erat. Nam Dux Mediolanensis quanq̄ potentē ac prævalidū habebat exercitū: tamē
ex Trāsalpina quoq; Gallia magnas insuper copias acciuit Rege Renato Prouincię Duce ac filio cū
quattuor millibus Equitū: eius stipendiis militantibus: qui alpibus superatis Ducis exercitui se adiun
xerunt Nouembris initio. Venetoꝝ legiones: quæ antea nō longe a Ducis castris aberant: iniam cū ho
ste congressuræ: ne adaucti nūc exercitus uiribus Venetoꝝ opes periclitarenť paulum regressę intra
præsidia sese & interiorē agrus receperunt. Cum Dux populabundus summa celeritate multa Ve
netoꝝ Castella occupasset: Brixiam & Bergomū ad Mincium usq; progressus. Verū his hyemis fatic
tempestas: quæ ad hiberna etiam Ducis exercitū compulit. Nam & ipse Laudū se cū paucis recepit: ac
distribuit reliquū exercitū in iis: quæ nup oppida assecutus erat. Renato aūt Renato rege: exceptoq;
magnis honoribus filium eius cū parua Equitū manu in Hetruriam misit sociis opem præstiturum.
Bartholomeus Caleonus militari gloria celeber cū tribus circiter millibus equitū in agro Montis Fer
rati Gulielmo Venetoꝝ socio atq; amico oppositus fœliciter sæpe ac ꝓspere pugnauit. Veneti & Ita
licæ tranquillitati & suo ipsoꝝ firmiori statui cupientes prospicere: cū Pontifice Nicolao & Cardina
lium collegio effecerēt ut cōuenientibus maximaꝝ ciuitatū & Principū Legatis Romā de pace & con
cordia ageret. Quæ res impensius tractata est summo Pontifice imprimis oēs ad eam intēdente ner
uos. Tum rex Alphonsus pacis cōditioēs: ut plerique arbitrabanť: facturus meliores: uenit ad Pontes
currium: quē appellant: cū quibusdā cohortibus: & nōnulla equitū manu: quē Senensium Orator se
cutus foedera societatis pangebat. Cūq; exardescere bellū uidereť: crearunt Senenses. xv. uiros: q bel
lici negocii administrandi curā substinerēt. Hoꝝ plerique bellū cupidius affectabant: q̄ salus reip. pate
retur. Accelerebať crebris quotidie litteris cū Alphonso rege firmanda societas. Atq; ut maiorē inii
rent Senenses beniuolentiā: maioribus Ferdinandū Ducem q̄ antea honoribus prosequebanť. Intra
S. Quirici oppidū cū domestico equitatu liberaliter admissus est: reliquis militibus partim in primis
castellis dispositis: partim in Maritima ora retentis. Quanq̄ uero cū Florētinis nondū apertū bellum
gereret: plena tamē erant latronū oīa. Vtrinq; insidiæ rapinæ & grassationes exercebanť. Gesserūt
se tamē Florentini longe cōtumeliosius addito populationibus inaudito ac detestato scelere. Nā missi
sunt nobilitatę infamię Spiculatores: q per noctis tenebras ī tempesta hora missilibus Camilliam por
tam confoderēt: clauis & ligno configerēt: proximis ædibus ignem supponerēt: & quod etiā cōme
morare impium ē: sacra hospitia & nōnullas suburbii partē incenderēt: ac demū patrato scelere per
saltus atq; auia locoꝝ in fugā se proriperent. Exedit flāma: cui fauerunt perflantes uenti etiā nostrę sa
lutis īsignia. Saluatoris imagines gloriosę Virginis signa cęlitū aras & sacra delubra: res nō bellige
randium hominū: sed latrocinantiū Sicarioꝝ propria: nec legitimo hoste: sed Barbaroꝝ īmanitate di
gnissima. Veꝝ nō impune cōmissum est abhominandū facinus. Saluo numine reddiderunt Senen
ses parē Florētinis uicem: nulla certe impietate: sed maiore laude. Ornarunt & ipsi audaciores quosdā
qui & ipsi noctu per occultas semitas profecti nō suburbiis: ut illi: sed portę ipsi Florentinę urbis: quę
dicitur. S. Georgii: incendium subiecerunt. Ingens flāma sublime attollebať: casus & rei nouitas ciuita
tes oēm magno terrore pculsit. Nox cōcubia erat: & experrecti ciues grauissima quęq; trementes tela
corripiunt. Circumstrepebant oīa: oīa clamoribus. Fulgebant ære: facibus lucebant. Formido haud
mediocris Florētinoꝝ tum animos perturbauit. Auctores incendii reduces premiis affecti sunt. Iam
appropinquāte uere: Frācisꝯ Aringherius pisignis Eques cū iclyto Alphōso rege ꝓ Senēsi populo
societatē iunxit. Sed qualiscūq; ea tādē fuit societas: placuit Senēsibus plurimū: qui & ipsius Oratoris

studium mirifice laudarunt. Hūc Rex Alphonsus & beniuole & liberaliter acceptum ab se dimisit: filiumq; eius apprime ingenuū: atq; optima indole adolescentē Ioannē Baptistam Militaribus donauit ornamētis. Senenses triduū celebre ęgerunt. Vulgus omne magnā præ se tulit lætitias. Pronunciandam a iis pcompita inita confœderatione Laruis theatralibus: Ludicris & portentuosis spectaculis debacchatū ē. Personatoꝝ icredibile auditu mira p totā ciuitatē discursabat multitudo. Laxata muliebribus ornamētis licentia: splēdidis curribus præclara & ingētia signa circumuehebātur. In his uelū diu reconditū Arbiensis uictoriæ priscū monumētū tum primū ciuitas prompsit. Hoc cū pp excelsiorem sublimitatē conflictantibus uētis: a summo uerticeusq; deorsum discissus eēt: turbauit ciuiū aīos: nec dextrū omē augurati sunt. Tus i foro hastis cōcursum ē equestri certamine: & ampla uictoribus adiudicata premia. His aūt iam peractis Dux Ferdinandus ad cogendū ornandūq; exercitū in maritimam regionē pfectus est. Ac fine mensis Martii Franciscus Orator Neapoli Senā rediit. Veneti p id tēpus tum ob Cōstantinopolitanā cladē: in qua multaꝝ reꝝ iacturā passi sunt: tum ob res Italiæ optime componēdas: tum & inualescentibus hostis uiribus cū Romana cōcordia ī longū protraheretur: cōfugisse ad Simonettū sancti Augustini heremitā genere Camerinatem uirū simplicē: & religione insignē. Hic caduceator: ut opinor: diuinitus constitutus una cū Veneto Oratore Laudū se ad Mediolanensium Ducē contulit: q cū locutus quæ Spiritus sanctus dederat nō nunꝗ repetito itinere haud dubiū auctore Deo Venetos & Mediolanensium Principem conciliauit: & inter eos atq; eoꝝ socios pacē fecit: afflictis rebus ac iam profligatę Italię magis necessariā: ꝗ cuiusquā oratione explicari possit. Omnia iam exhausta oīa examinata: oīa iam deperdita: & omni pene ex parte belloꝝ tēpestatibus consumpta erant. Nō Apuli & Calabri: nō Marsi & Sabini: nō Vmbri ac Picentes: nō Latini ueteres & Hetrusci: nō Ligures atq; Insubres: nō Veneti hoꝝ expertes maloꝝ erāt. Nō est passus q oēs mundum regit cœlestis princeps decus perire orbis Italiam. & quā tot populoꝝ conatus: tantoꝝ principū auctoritas tam sapientū uiroꝝ diligentia longioris tēporis curriculo pacem componere nō potuisset: unius atq; eius quidē tenuis heremitæ opa: paruo quodā momento tractauit: atq; pfecit. Res utrinq; significata est iis: q fœdere iungebantur. Veneti ꝗprimū dederūt ea ipsa de re ad Senenses litteras: q bus in Senatum allatis lectisq; sentētia potissimū Augustini Burgesii Equitis & uiri præstātissimi: qui callens improboꝝ ingenia: grauiter splendideq; locutus ē ratam fecerūt Senenses pacē cunctis pene populi suffragiis. Pronunciata pax est summa populi lætitia: cū annus uolutabatur quartus & quinquagesimus nostrę salutis supra mille & quadringētos. Omniū sunt exhilarati animi: quasi cęlesti munere talis data pax esset tāto certo iucundior: quanto inopinatior ubiq; a bello cessatū est pace cū ab oībus aliis Italię ciuitatibus: tū a Florentinis magno desiderio recepta. A senensibus principio mensis Aprilis ac sacratissimo Paschę solemni tridui supplicationes factæ pacifera arbore pdēte gaudium.

¶Explicit Liber Secundus. Incipiunt fragmenta Tertii Libri.

VANQVAM Multa uidentur hominibus expetenda: quibus fœlicitatem & summū bonū constare arbitrantur: omniū tamē quæ uel priuatim uel publice exoptari queant: nihil est pace melius: nihil pręstabilius: nihil oīo iucundius: quippe qua potissimū salus & decus tum singulorū ciuium: tum etiā reip. continetur. Nam quemadmodū bellis & seditionibus labefactanē sæpe ciuitates: ac respublicæ dilabunē: ita pace & concordia cōseruanē: uigent: crescunt. Est. n. pax: ut sapiētes uiri tradunt: sanitas quædas ciuitatis optimi status effectrix: & quietis atq; ocii auctor: ac sicut illa in animantibus tum existit: cum fuerit in iis humorum æqua temperies: ita & habebit ciuitas pacē: quasi optimā ualitudinem: ꝗdiu concordes ciuium animi obliti suoꝝ cōmodoꝝ cōmunem spectabunt reip. salutem: ad eiusq; utilitatē & cōmoda omnia referent. Illud scite & eleganter traditum est: factiones respectusq; priuatarum reꝝ semp offecisse: atq; offectū ire publicis consiliis. Id ipsuꝫ obfuisset Senēsi & reip. & libertati: nisi & cœlestis benignitas & ciuium optimorū uigilantia maloꝝ peruersitati ac libidini occurrisset. Languebat ea profecto ciuitas: ac iam propissime interitū erat: si nō desuper oblata remedia illam ab īminente clade ac pernicie reuocassent. Nam quanquā tot iam sæculis dominū neminē Sena cognouit: Principis tamē: quæ uere huic ciuitati imperat: nunquā nec destituta est: nec caruit auxilio gloriosissimę inꝗ Virginis: atq; intemeratę Dei matris: cui pridē magno belli discrimine totius reipub. cura cōmissa est: ius tributū ciuitatis salus & libertas ī manum data: quo tempore prolapsa cœlitus uouenti ac precanti populo affuit: & ita se conspiciendam ciuium oculis præbuit: ut coram eius urbis patrocinium suscipere nō renuere oblatas ciuitatis claues: ac denicq; populi uoto astipulari uideretē: quod quidē præsertis scribens historiam ausus nō fuissem attingere: nisi & locupleti testimonio & certissimis argumētis res tam admirabilis tamq; diuina cōperta foret. Quam ita gestam esse tam plane affirmandum censeo: ꝗ nefas habendum Martem gentium Deum putum: Ilia Romanæ urbis genuisse

conditorē. Proinde arbitror Reginā cælorū: atq; eius ciuitatis principē nunq̄ abfuisse senatui plærūq;
capiendis interfuisse consiliis: uigilē egisse custodiā: inspirasse ciuiū bonorū animos: domi-militięq;
acrem se præbuisse tuendæ libertatis auctorē: nunq̄ saluti: nunq̄ principatus sui dignitati defuisse: nō
aūt uel albis eq's-uel districto gladio aduersum hostes pugnauisse: id quod Tindaridas Romani pro
se fecisse gloriant̄: sed inuicta illius dextera-ac uirtute: quæ totius mundi Redēptorē genuit. Atq; cus
sæpius uoluto ipse mecū nefaria iproborū quorundā ciuiū consilia: pniciosas machinationes: uarias
omne genus insidias: statuo impiū hoīnē existimandū: uel potius nō habendū hominē qsquis cælesti
præsidio neget hanc ciuitatē fuisse defensam. Quare ut iam reliqua contexāt eorū: quæ supsunt series
prosequamur. Senēses igit̄ cū p totā iam Italiā qes esset: ēt publicis tabulis rata fieri uoluerunt: quę a
Veneris de pace acta erant. Persolutis stipendiis maiorē ab se dimiserunt exercitus partem-aliis se ad
ducē Ferinandū cōferentibus: plerisq; pprios repetentibus lares. Hic Gibertus Corrigiensis: q p Re
ge: & Venetis paulo āte militauerat: iterū nūnciis-ac binis litteris postulauit: ut aduenięte hieme in
maritima regiōe: & ferace agro pabulo. D ccc. ad mille usq; eqtibus statiua Senēses pmitterēt: & his
æquo alimenta uenundari pollicitus-uel dimidiato stipendio suā operā-si bellorū tēpora suborirēt.
Q' d' ī mirati Senēses t uerētesq; ne in eo: q d' de suboriētibus bellis adiecisset aliq laterēt īsidię prsus
assētiri noluerūt. Nō multo post tēpor Oldroādinus Petiliani Comes-ut is: q ad arma suopte igenio
pclinis eēt cępit senēses bello lacessere-ac primo castri octerii senēsis mūicipii agrū īuasit: & simili peco
ris abegit gregē. Eā īuasionē-ante q̄ ad arma cōfugerēt: doluerūt Senēses cū Pōtifice Nicolao-& cū
Latino Cardinali: q erat gēulis Oldroādini: iniq; ferētes excitari ab illo noui belli icēdia. Orabāt igit̄
ut illius īsolētiā sua auctoritate: & sapiētia coherceret. Nec solū datis lfis: s; misso ad id ēt oratore Ro
mā. At uero Oldroandinus spretis oībus-sibi ipse paruit: prędę insup aliā adiecit iniuriā-ac p dolum
malū montis Acutuli arcē-Senensis ditionis cępit. Ea res plurimū excitauit. Senensiū aīos: & ad recu
perandū Acutulū: & ad supbi hoīs iniuriā ulciscendā. Creati igit̄. xv. uiri: data his Senatusconsulto
belli potestas. Primū igit̄ peditatus delectus est: atq; oppositus hostis finibus tāto certe robustior: q̄to
erat suspicio maior-ne alia clanculū audacissimo pacis uiolatori auxilia præberent̄. Simul pclamatū
est in captiuitatē: cędē ne eius utriusq; rei propositis præmiis. Missus Antonius Petruccius cus Impio
q se ad finitima hostis loca cōferret. Hic castella quędā cępit initio. Vitociū: Morānūq; Senēsi ditioni
subiecit-atq; ut munita custodirentur-effecit. Hic pollicebat̄ celeriter se-ac prospere cōfecturū bellum.
Itaq; instructū agmen ad Soranū ammouit: qua Vitociū spectar. Non inferri bellū: sed pręda potius
utrinq; exerceri uidebat̄. Interea Pontifex Nicolaus cum eius belli originē submonitus esset: cōiectās
quantū ex eo cōflari posset incendiū: celere remediū adhibere tentauit. Misit igitur Legatū ad senen
ses: q una cū eorū oratore Dino Martio-Senensem populū ad pacē plurimus hortaret̄ ostenderetq;
cęptū bellū gerere ipso piculosius eē. Pontificis de pace cōsiliū altioribus repeti fundamētis: nec teme
re illū exectari bellū: pacē tantope suadere. Pacis cōditiones has Pōtifex deferebat: ut Acutulū Senēsi-
bus restitueretur: cætera quę uel ablata-uel quouis pacto uiolata essent: a Pontifice ipso: & Cardina-
lium collegio arbitrio quodā diiudicarent̄. Indignati Senenses cum grauē iniuriā ulcisci uellēt: & eius
cōprimere temeritatē: q semp incrementū a Senensi rep. passus esset: cū nulla lędendi subesset causa:
oblatā pacem penitus abnuerūt: qbusdā tn̄ suadentibus: ut Pontifici mos gereret̄: pserim Dino Mar
tio assurgente: sæpius ac dicente acriorē Sententiā: nouerat. n. multa prodēte Pontifice. Regrediunt̄
q a Pontifice ueneratur. Dino mandatur ēt ut ad Regē Alphonsum eat aperiat legitime a Senensib;
firmatā esse pacē Laudensem: querat̄ Oldroandini iniqssimū icęptū: hortet̄-ne iniustus Rex nō æquo
hōi prębeat auxiliū. Cum oratores iterficere cępissent: Antonius Petruccius cū hoste conflixit: & cir
cūuentus insidiis cum Oldroandini: & Euersi comitis exercitu iprospere pugnauit. Quod cū percre
buisset apud Pontificis Oratorē: q non longe tum digressus erat: rursum p suas litteras pacē obtulit
Senensibus pollicitus Oldroandinū nullo euentu aduersante inseruiturum Pontificis uoluntati: mō
ipsi non abnuāt. Idq; quoq; negatū est: plerisq; iam in bellū ita ppensis: ut difficile ad pacē reflecti pos-
sent. Meminerant optimates: quæ Gibertus Corrigiensis paulo ante: si daretur ueniendi potestas: sua
sponte detulisset. Quæ eadē nequaq̄ uulgus animaduertebat: quo factū est: ut illi paci: hi bellū seque
rētur. Per hoc tēpus dux Ferinandus relicta Hetruria: p Cāpanū agrū in regnū se cum omni exerci-
tu contulit. Senenses accito Mercennario milite: magnū exercitū parant. Accersunt primū clarissimū
Cæsarē Camerini principē: Gibertū deinde Corrigiensem: quē uenturū haud dubie Senēses sperarēt
cum iam: in eorū agro hiberna postulasset-ac suā frequentius operā detulisset. Ad hunc celeriter de-
ducendū-missus est Antonius casinus: q si cunctaretur Gibertus diutius aut uenire cōpelleret: aut oīa
cōfestim significaret p litteras. Interea eqtatus atq; peditatus frequentior a Senēsibus cōparabat̄. At Se
nēses quos supandi Oldroandini spes cępat: pspecta Giberti: & iulii Cęsaris diuturniore mora: ingen
tiorē simul exercitū conflare cupientes: acciuere & Sigismundū Pandulfum: penes ques summa eēt
bellicæ rei peritia: qui cū Senēses grandē pecuniā pacti conuenerūt: ut impii militaris sceptro-acutu
lis acceptis: totius exercitus curā gereret: qui magno stipendio tractus fidem dedit affuturum sese. iii.
Nonas Octobris. Quod idcirco pepigere Senēses: ne ob longiorē cūctationē aduersa hiemis tempe-
stas īpedimento esset uictorię: quā ille certā hoste pmiserat Franciscus Lutius: qui tus Florentiæ erat

missus est orator ad Venetos:q iure auxilia posceret milites assuetos bello: & quorũ perspecta fides esset. Hic profectus accurate-ac diligenter legationẽ suam obiit. Ac Senenses qdẽ ne qd prætermitterent: quod ad debellãdũ hostẽ p̃tineret-structos aggeres: & castra sua telis bellicis: machinis: & bombardis atq; oĩbus id genus armis munierunt. Factus & ex agricolis delectus: ut cum tuendis finibus incũberet: reliqus exercitus hostis expugnationẽ aggrederetur: q̃q̃ & agricolarũ manus ex aliqua parte & magna uis armorũ in hostis potestatẽ uenit. Iulius Cęsar circiter kl' Octobres: ne aut fidẽ suam: aut Senensium expectationẽ falleret: cũ suis copiis-Senensiũ fines ingressus est. Multo exinde post-& Gibertus Corrigiensis: sed nequaq̃ constituto tẽpore affuit: quãq̃ Senẽses belli cõficiendi necessitate: ẽt de suo iure cedere instituerũt. Delegerũt ad id munus obeundũ Franciscũ Aringheriũ eqtem. d. q in ipso rerũ cursu designatus populi princeps redire coactus est: delegeruntq & Christophorũ Gabrielũ ciuẽ omni laude prestantẽ. Hic se q̃ primũ ad pontẽ Riguũ contulit: quo iam Gibertus: & Cęsar cum suo milite cõuenissent: ubi Sigismundi præstolarent̃ aduentum: cuius morã cum ãmirarent̃ Senẽses: dolerẽtq; tantã elabi gerendi belli opportunitatẽ: mittunt alios ad eum-Ariminũ: q nunciẽt obesse nimiũ eius dilationẽ patis rebus q crebris obrut9 litteris-ac nũciis: istructo: atq; ornato agmine uenit tandẽ ad kl' nouẽbres: cum sponsę fidei paulominus mensis effluxisset: qua qdẽ cunctatiõe accedente hiemis aspitate frustra cõsumptũ ẽ opportunũ bellandi tẽpus: qua ipsa de re uaria exterũt ciuiũ iudicia: nõ satis liquido cõiectanniũ-tam diuturnę cũctationis causam. Cum uero oẽs Senensiũ copiæ in unũ locum traductæ essent: habita inter belli Duces consultatione primũ Soranũ obsessum est. Id Petilano qnto abest miliario: sed neq; illi plane aut situ ipso: aut defensorũ uel multitudine-uel robore cedit. Exercitus certe erat Senensiũ potentissimus: cõmeatu oĩfariã abundans: telis: atq; armis pręmunitus. Militum strenua: & audẽtissima manus: numerus copiarum ingens: callẽs bellicarum rerũ Imp̃ator Sigismũdus: cuius eqtatus erat militũ. M. & . D. peditatus quingẽtorũ. Tum Gibertus Gorrigiẽsis: q haberet eqtes. dccc. ped. cc. Post hunc Iulius Cęsar: eius erant eqtes. cccc. ped. cc. Cecon Indus cum eqtibus. cccc. Multi prætẽrea tum eqtum tum peditũ p̃fecti: quos numerare suptuacuũ duximus. Sꝫ oẽs excedebãt numerũ. xi. M. adhibito cẽsitorũ delectu. At peditatus lõge ex his maiori: qbus & optime: ptęclareq; instructis: & Soranũ circunsidentibus accesserunt & Venetorum auxilia. Carolus Gonzaga cum eqtibus. D. Petrus Brunorus senex impiger: & bello exercitatus: q totidẽ ducebat pedites. In his cũ suis cohortibus pręfecti Lucas sclauus-& Ioãnes Massensis: quẽ Grãdẽ cognominabant: q Senensiũ castra ingressi: magis-magisq; obsessos Soranẽses terruerunt. Magnus cũctis finitimis metus a tantis legionibus iniectus est. Farnesii ĩprimis fratres: q antea Oldroãdino aliqua ex parte fauissent: ueniã p Legatos precari sunt: & supplices ad Senenses p̃fugerunt. Quã obcausam nihil in eos sæuitũ est. Cradarenses quoq; cum misso fratre implorarẽt ueniã: atq; obseruantiã pollicerent: eandẽ clemẽtiã experti sunt. Quo tẽpore Senenses q̃q̃ magno ob Sigismundi tardiorẽ aduentũ affecti detrimento: ne ipsi suis promissis & cõuentis deessent: Impii insignia præclara: & splendidissima parãt. Ea fuerunt militare sceptrũ-& uexillũ bicolor-& in purpura albescentis figura Leonis: qd ipsum cum magna põpa cum adessent cuncti reip. magistratus in maiore ecclesia: dũ res diuina peragitur solẽni cerimoniarũ ritu: a pontifice ministrãte sacra piis cõprecatiõibus: & uotis sacratũ ẽ: ac deinde magno apparatu a tribus oratoribus susceptũ: qd' una cũ catafracto ad castra p̃fecti: post' p̃clarã habitã de militari laude: & imperatorio munere orationẽ: tota ante exercitu-ac plaudentibus militibus-Sigismundo honorifice detulerũt: tributa p dignitate cunctis exercitus Ducibus-a præfectis amplissima munera. Adhibitis exhortationibus: & oĩbus ad uictoriam incitatis cesserunt oratores. Soranum undiq; oppugnabatur. Pressi hostes grauiter affligebantur. Q uatiebantur muri tormentorum pulsu: ad deditionem ob bõbardarum formidinem Soranẽses cogebant̃. Tum qdã pulsum & iaculationẽ p̃hibuit: edixitq; ne qs icõsulto ignẽ subiiceret: quod unũ hostẽ seruauit: Soranũq; defendit. Tum Iulius Cęsar cũ maiorẽ haberet fidei: & laudis: q̃ iproborũ hoĩum rõem: & iniq; pateret̃ surripi Senensibus exploratã uictoriã: secreto cum Ioanne Bicho: quo familiarissime uteret̃: primus pincernãtiũr deinde corã arcanũ reserauit: amicũ clã cũ Oldroãdino pacisci q̃dã: moliriq; aduersus Senensiũ dignitatẽ: cõspirantibus ẽt non nullis: & iis magnis in exercitu uiris. Proinde auerterent Senẽses a Sorão animũ. Id cõp̃tũ Ioãnes cõtinuo adito euocatoq; principe ppl'i Frãcisco Aringherio cũ magno deinde magistratu: & . xy. uiris collocutus ẽ. Ob hãc suspicionẽ principe populi ãnitẽte acrius confestim delecti ciues duo-ac missi cum imperio: q castra petentes oĩa acriore studio specularentur: & his malis oĩbus quauis ratione occurrerent: ne iam affecta uictoria: cuiusq̃ insidiis extorqueretur: atq; ut reip. dignitati fieret satis. Ad id summa duobus legatis data potestas est. Hi cum in castra uenissent: primũ cum Antonio Petruccio rem oẽm ĩpartiunt̃. Ad prouidendã aũt uictoriam tentant̃ opportuna remedia: Is uero dissuasit quicq̃ agendum noui: & ad uersus quempiã aliqd moliendum uictoriã inquiens: & si fortasse serius cõparandã: nullo tñ pacto elabi Senensibus posse: pressos usq; adeo hostes: ut nulla penitus spes salutis superesset. Huic igitur auscultãtes q mõ uenerãt: nihil nouũ adorti: Senã redierunt. Christophorus Gabrielus cum solertissime conspirantiũ fraudẽ prospexisset obseruari se multifariã intelligens pręsertim p interceptas literas Radicoforum ad lapides deuehendos ire confingit: quo elapsus-ac uelut custodia liberatus: Senam propere remeat. Hic in frequen-

nissimo Senatu: quę noscerat: quę uariis coniecturis: quae a perfidis in republicę dedecus: & calamitatem gererentur: quae tractari cum hoste fuisset odoratus: copiosius elocutus est: atq; omnia enarrauit ordine: quod eius testimoniũ: quę e castris uix dimisso senatu redditae sunt litterę: maxime confirmarunt quasi perspicuae ueritatis indices. Amicus nanq; qui ascitis sociis ita cum hoste conuenisset: obsidionem soluerat: & accepto Ludouico Oldroandini filio obside: cum omni exercitu secesserat in Senẽsem agrum: in campestria Malleani. Quae omnia non modo iniussu Senensis populi: sed prorsus inconsulto Senatu facto sunt: & Sorani Senensium de manibus sublata uictoria: quã certissimam cum hostis excidio adepturi essent. Et tum quidẽ alius amicus Vrbetellum cum suis militibus per uim ingressus: renitentem arcis praefectum: defendentemq; summa uirtute oppidum: sagitta percussum interemit: portam ipsam concremauit: oppidanorum qui reluctarentur: bona rapuit: ut tam uiolenta occupatio parum ab hostili irruptione distaret. Quod adeo graue fuit Senensibus: ut in eundem pene saeuire cogerentur: si nõ dominorum: quibus ille militabat: ratio deterruisset. Saepius cum illo ęgerunt Senenses: ut inde amoliretur: ad quem benigne se profecturum Venetus orator detulit: & illum excepturum oppido cum id molestissimum esse arbitraretur: quibus sociorum salus: non direptio curae esse deberet. Antonius Petruccius digressus castris: Crassetum adiit. His uero ita cadentibus: decreuerunt Senenses rursum bimestre stipendium Giberto Corrigiensi: simul imperii titulos ac totius gubernandi exercitus curã: ut eo potissimum inuitamẽto pellectus inimicos persequeretur. Id igitur omne Antonio Petrũccio mandatum est: ut cum Giberto exequatur. Annuens his Gibertus: q̃ primum Crassetum se recępit. Cum interea inimici rapta pecoris praeda: in Florentinorum agrum celerrimam profectionem arriperent. Iussus Gibertus insequi clam se surripientes hostes praedam quidem recuperauit trans Brunas locum trãsitu perdifficilem: sed ducem eorum elabi incolumen passus est: cum reflectere illius cursum facillime potuisset. Tulerunt id Senẽses grauiter: culpam giberti dissimulantes. Substiterunt ad primum Campiliam inimici: cum se Iulius Cęsar praeclare gessit: paratus summa fide ad tuendum Senensiũ decus: & comparandã de hoste uictoriam. Qui cum Senã sponte uenisset ad defendendos fines Senensis agri: summissus ne quid transiens inimicus hostile conaretur. Hic & preclaram semper opam exhibuit: & uicissi; magnis a Senẽsibus honoribus: & debitis affectus praemiis. Ac tandẽ hostes ii per Florentinũ agrũ: non absq; suorũ iactura: & aduersante hieme: & premente alimentorum penuria in regionem aliam cõtenderunt. Per hoc tempus quidã non ignobilis praecipue auctore Veneto legato celebri loco egressus est: & accepta publica fide Senam uenit: Apud magnum Magistratũ: & .xv. uiros conatus noxam expugnare ueniam supplex precatus ẽ: qui post Sena digressus cum suo milite ĩ maritimo tractu ad Marsilianã desedit: locum ipsum praemuniuit. Iulio Cęsari cis Clanas ad Asinam Longam statiua data cum suis militibus. Exinde Gibertus Corrigiensis Senam uenit: qui honorifice exceptus est: tum decoratum Imperii titulis in ipsa curia inspectante Senatu: populoq; Senensi: Senenses gubernando exercitui praefecerunt: ut aduersus Oldroandinum bellum acriter prosequerentur. Quae cũ facta sunt: Gibertus q̃primum Suanã Senensium Legiones cõtraxit. Suppetebat abunde cõmeatus. Erat magna alimentorũ ubertas. Munimenta: atq; aggeres firmo presidio telis: atq; armis roborari. Cumq; bellũ cum hoste gereretur: pręstitit se fortuna infensam Senensibus: ut fęlicius cũ hoste fieri uideretur: q̃ uel tanti exercitus robur ac rerũ oĩus apparatus: uel Senẽsium uires paterent. Erat tum iterũ princeps populi Ioannes Bichus: q ꝑ Iulium Cęsarẽ multa cognouerat: & paulo ante Christophorũ Gabrielũ audierat: coniectans ꝓ sua singulari Prudẽtia eius belli genus dedit cõsiliũ: ne negaretur Iacobo Guidino: ut ea hauriret quae Oldroandinus per suas litteras crebrius postulasset. Quod eo facilius factum est: quod Alexius Clusinus Episcopus: qui apud Pontificem Legatione functus esset: & ab eo missus Senam: sęplus repperisset studio componendae pacis acriter ĩstudiosos belli ciues in Senatu inuentus est. Hic cum Iacobus Piccininus quẽ stipendiis Veneti dimiserant: in Flaminiam conuersus magnum exercitũ duceret: nec satis liqueret: quid nam sibi propositum esset: occurrunt procul Senenses futuris euentibus ac iubent Franciscũ Lutium: q tum ad Venetos orator esset: percontari oĩa de Piccinino diligenter: si forte Hetruriam cogitaret: si aut sibi: aut finitimis res nouas animo uolueret: ut instructi oĩa: studiosius diligentem adhibeant ad se tuendos curam. Repetunt eadem frequentius: pręsertim cum de inuadendis a Piccinino ecclesiae finibus rumores iactarentur: & clandestinam coniurationem occupandę urbis ueteris arcis agitari qdam non obscure perhiberent. Erant quippe solliciti nimium ea de re Senenses: siue ecclesiae seu quis proximi fines bello peterentur. Fidentes Veneti Iacobi Piccinini fide amicitia: & collatis in eum magnis beneficiis: atq; ea obseruantia: quam ille praeclarissimae ciuitati praestare deberet: respondent nullo metu opus esse. Sperare se Piccininum futurum amicum: qui secum foederatione iuncti essent: atque ita ab se discedere: ut ab eorum se iniuriis temperaret: quod saepius repetitum: & litteris: & Veneti Oratoris uerbis ademit Senensibus formidinem omnem: sperantibus contra datam fidem Piccininum nefarium bellum non audere. Erat Februarius mensis: & egressum Gibertum Suana cum equitibus circiter quinq; & .xx. Iacobus Vrsinus uir bello acer: insidiis circumuenit: atq; inuasit: uix elapsus Gibertus: inter decertandũ stricto ense Iacobum cõsternauit: atq; peremit. Nec multo post Franciscus Petri Brunori filius: cum incautus fines obit: ab hostibus captus est & Petilianum

ductus. Cupiens pater filii captiuitatem uindicare: dum confidentius e monimentis egreditur: nullo pene septus præsidio, & ipse quoque in hostis potestatem uenit. Eisdem ferme diebus Vitocium uel hostium fraude, uel gubernatoris incuria: in Oldroãdini reductũ ditionẽ est: nec tñ minus hostes ꝑmebantur: cũ quaterentur Sorani mœnia: & ex monimentis quæ e regione Sorani essent: acriter oppugnarentur: parant Senenses uastare, ac populari hostis agrum: quod ut facilius assequantur: ingẽtem ex agricolis delectũ faciunt: cogunt ad duo milia peditum & omnifariam armis muniũt. Pontifex Nicolaus cum optaret Hetruscum bellum extingui: conatur pro sua uirili: ut inter Senenses atque Oldroandinum pacem componat. Quam quidem eius uoluntatem: atque operam primum impediit longior ęgrotatio: deinde mors peremit: & tractatũ pacis interturbauit. Quippe excessit uita .xi. kl' Apriles initio quinti: & quinquagesimi anni. Funus celebre exactum est: & illi inferiæ magnis honoribus persolutæ. Tum Cardinalium: & patrum collegium & si ad creandum nouum Pontificem accingeretur: cupiens tamen auferri medio malorũ semen: ad tractatũ pacis: qui ꝑ pontificis Nicolai interitum fuerat intermissus: animum intendit: & grauissimas exhortationes adiungit. Ab obsequendo haud longe distabant Senenses. Si modo iusta deferrent. Nec tamen remissius bellũ gerebatur. Præsto erant qui hostilem agrum uastarent. Hos Antesignarius præibat: & erat ferramentorum omnium incredibilis copia, hi falcibus, hi securibus: alii bipennibus: nonnulli spiculis, ac uario telorum genere armati: parati omnes admonentis nutũ, uineas, arbusta, olíueta, & consitos agros ferro uastare: & igni. Quod cum facere cępissent: mirum in modum Petilianenses territi sunt, ac iam exorta seditione: & tumultuante populo magnus imprimis Oldroandino metus iniectus est. Tumultum sedauit Iacobus Vrsinus præfecti urbis filius. Atque inde egressus: & cum exercitus ducibus collocutus paucorum dierum pepigit indutias. Idque pridie kl' Apriles: & per eum annum sacratissimo humanæ redemptionis die. Ac tum quidem desitum est sæuiri in hostem atrocius, ac Veneto Legato caduceatore uti Oldroandinus cępit: quem apud Senenses plurimum ualere opinaretur. Redeunt hoc tempore a duce Mediolanensium Senenses legati: referunt eius principis erga Senensium rempublicam optimam uoluntatem: magnis se ab illo affectos honoribus: Incredibili exceptos beniuolentia: paratũ esse cunctis uiribus fauere dignitati, atque saluti Senensis populi: exhortari uehementer ut pacẽ cum Oldroandino Senenses facerent. Nec id quidẽ temere: ne parum initium grauiora exinde mala subsequerentur. Iam a Pontificis Nicolai morte decem exactis diebus: diuina inspirante prouidentia: Alphonsus Cardinalis Valentinus: Pontifex maximus creatus est: uere diuinitus constitutus: pręmonitusque quorundam sanctorum oraculis: ita ut ingressurus conclaue, præscriptum Calisti nomen in sinu gestauerit. Itaque ut facilius diuinam sortem indicaret Calistus tertius ab eo sui Põtificii initium auspicatus est quod ei intellexisset: acceptissimum fore: qui omnem mundum regit: principi deo quod unum ad seruandam catholicæ fidei dignitatem: & tuendum ecclesiæ decus maximam sine dubitatione uim habet. Vouit igitur uotum deo: omnem se daturum operam ad effusionem usque sanguinis: ad recuperandam Constantinopolim urbem: quam impius occupasset Turchorũ Tyrãnus Maumettus: & ad amplificandę Christianę religionis nomen: parem adhibiturũ diligentiam: neque sese oblitum Hierusalẽ. Atque ita imprecatus est salutis iacturam: & aduersam cladem: si ab eo instituto forte discesserit. Ad quę obeunda, cum intellexisset opus esse: ut res Italiæ tranquillarentur: & proximum ecclesię finibus auferretur incendium: continuo instituit, ut per Cardinalium litteras Oldroandino imperaretur. Senenses autem monerentur: ut positis armis: fœdus: & pacem inirent: quo ad debellandum immanẽ Turchorum Regem & agrestem beluam iam pene Italiæ faucibus incubantem, tota ipsa imprimis uerteretur Italia: qua dissidente: reliquæ christiani nominis nationes: quasi riuuli quidam arescente fonte siccarentur. Non iniuria igitur tam sancti Pontificis creationem secuta est omnium populorũ summa lętitia: Senensis potissimum ciuitatis: quę iam pridem multis experimentis singularem sapientiam: summam probitatem, ac moderationem: & ardentem religionis amorem liquido cognouisset. Huius optimi pastoris uoluntate: suasu adhibito Mediolanensis ducis: crebris Venetorum exortationibus: & litteris suopte ingenio studiosi pacis Senenses ad pacem cum Oldroandino firmandam: animos conuerterunt. Nam cum Oldroandinus se ad extremum excidium iam redactum: nec spem ullam salutis superesse intelligeret: supplex ad Senenses misit Iacobum præfecti urbis filium, ac nonnullos pręterea Soranenses, ac Petilianenses homines: qui culpam suam profiterentur: ueniam implorarẽt pacem ultro peterent: se sueque ditionis homines agrum, oppidaque Senensium fidei cõmendarent. Cum igitur percusisset Venetorum Legatus fœdera: obliti iniuriarum omnium Senenses supplici Oldroãdino parserunt: & rogatam illi dederunt pacem, ac censitum Oldroandinum in fidem: & commendationem susceperunt: facta utrinque occupatorum locorum restitutione: relicto Vitoccio Senensium potestati. Per eadem tempora cum intra Suanam esset Gibertus Corrigiensis: accitis omnibus suis militibus eam urbem firmo præsidio muniit, & ita tenere cępit: quasi qui per uim occupaturus esset: prętexens causam recipiendi stipendii: qđ sibi a Senẽsibus deberetur. Id ammirati Senenses: qui non mõ debita semper stipẽdia constitutis temporibus persoluissent: sed mirificam quoque largitatem adiecissent: ne quis relinqueretur expostulationi locus, mittunt: q reliquã pecuniã persoluar, & ad relinquẽdam Suanam cohortetur. Quo tempore & a Iacobo Piccinino missus est ad Senenses prętectus qspiã

cohortis: qui paternę amicitiæ fiducia .xx. aureum millia mutuo ab eis peteret: quod cum propter aduersa bellorum tempora: quibus ærarium exinanitum erat: non impetrasset: cum multi adessent: dicere ille ausus est: gratius futurum Piccinino negatum: q̃ exortatum beneficium. Ac discedens nuncius ipse Sena suspenso brachio: dubium: an serio ægrotaret: an arte confingeret: ad balnea Petriola concessit: quasi illorum fomētis egens. Euersus Comes clam p hoc tēpus cōparata suorum manu: accedētibus nonnullis aliis militibus nuper cum Oldroandino conciliata pace: in Senensium fines iterū irruptione facta: nequaquam denuntiato bello: primum Capalbiensem: mox Scitoniensem agrum populatus est: atq; hostiliter in eam late regionem excurrit: pecoris ingentem prædam: & captiuorū uim magnam egit: tertiam quoq; excursionem impudenter ministrabatur: ut qui non suis solum uiribus frętus esset: sed alios insuper fauores præstolaretur. Interea profecti sunt Senensium oratores Romam qui summo Pontifici gratularentur: debitam uenerationem: ac fidem exhiberent: multis de rebus cū pontifice colloquerentur: quererentur Euersi insolens ceptum: de Iacobo Piccinino accuratorem sermonem facerent: ostenderentq;: q̃ facile posset illius aduentus: & ecclesiæ finibus obesse: & Senensi agro: atq; quietem italicam perturbare. Quæ omnia cum magna esse: & grauissima iudicarentur: tres ciues delegerunt: quorum integritas: fides: atq; animi magnitudo exploratissima esset: Bartholū Thuræ filium: qui tum erat tertius ex Tribunis populi: cuius parē profecto ætas nostra nō uidit: ut idē optimus Philosophus: optimus medicus: optimus Senator esset: & gubernandæ reipub. peritissimus alterum Georgium Lutium uirum summę probitatis: atq; insignem Equitem: tum Augustinum Burgesium: & militari dignitate: & eximia uirtute præditum. Hi igitur diligenter: & cum summa reipublicæ utilitate: legatione functi sunt. Bartholus cum luculentissimam coram Pontifice: & generali omnium patrum coetu orationem habuisset: magnam audientibus ammirationē: sibi & patriæ maximam peperit laudem. Iam erat æstatis initium: ac Iacobi Guidini opera: hominis imprimis sapientis reliquit Gibertus Suanā: protracto in uigenos dies stipendio: & cum suis turmis: ad Vitocciū desedit. Euersus cum tertium Senensium agrum: & Crassetanū æquor inuasisset: intercedentibus Senensium legatis: coherceretur a pontifice Calisto probante Senenses: qui ne uiolarent ecclesię fines: cum facillime possent: ulcisci illius iniuriam noluere. Summi Pontificis composito .x. dierum induciæ pactę sunt & exinde suis se finibus Euersus continuit. Cum per hæc tempora Iacobus Piccininus cum suo milite in Flaminiam uenisset: ac rumor esset cogitare illum aduersum Senenses bellum: quos fractos assiduis: ac diuturnis bellis: & exhaustos pecunia existimaret: quasi facillime eorū libertatē occupaturus. Mittūt Senenses ad eum Oratorem: qui repetat ueteris: & paternę amicitiæ iura: causam afferat negati beneficii: eius consilium sciscitetur: & quo in Senensem ciuitatē animo esset. Ad quæ respondit ille gratissimā sibi esse eius ciuitatis beniuolentiā: & a patre initam amicitiam præ cęteris rebus: ac uelle se eam perpetuo tueri: & indies exaugere. Alia cogitare Senensium agrum: aut non ingressurum: aut nullo se pacto uiolaturum esse: & ita ab se dimisit Senensium legatum. Cum autē redissent a summo Pontifice Senensium legati: retulerunt optimam illius cum in omnes: tum potissimum in Senēses uoluntatem: nihil tam cupere Pontificem: q̃ ut Piccininus Hetruria: & ecclesiæ finibus arceatur: ut qui pacem asseruari incolumem affectaret: & temeratores pacis: ac foederis uehementer odisset: id sibi ęgre esse: ut haberet Senensis resp. quospiam ciues malos. At nihilominus deferre Senensibus ecclesiæ uires benefice: ac liberaliter ad tuendam eius populi libertatem: quā sepem ecclesiæ appellare semper cōsueuisset. Iubere igitur: ut bono animo Senenses essent: patere namq; eorum defensioni ualidissimos ecclesiæ exercitus: summos: ac fortissimos belli duces. His accedere Mediolanensis principis auxilia: quæ a sua uoluntate non discederent. Eius duci legiones iam hosti oppositas illum insectaturas: quocunq; iter intenderit: & cum ecclesiasticis iunctum iri copiis ad Piccininū cohercendū: si interiora Hetruriæ petere instituerit. Senenses autem metuentes sibi a Iacobo Piccinino: fines muniunt: & castella imprimis Perusinis proxima. Exercitum parant conducto plurimo mercēnario milite. Carolus Gonzagam adiiciunt magna illi ui delata pecuniarum. Gibertum quoq; Corrigiensem ingenriore persoluendo stipēdio: Iacobo Guidino auctore addere conabantur: cuius sępius animum pertentasset: nō satis compertam illius opinionem haberet: & secretum eius consilium plurimum extimesceret. Dant cum Pontifice Calisto Senenses operam: ut ad occludēdum Piccinino aditum iubeat Clanarum pontes dirui: cum Florentini suorum finium ingressu prohibere instituissent. Senenses sublato Clusino ponte: suis quoq; finibus facile arcere possent: Sed piccininus recreato exercitu in Perusino agro pręsilientibus multis ex Perusinorum finibus: magno plębensium fauore: per quorum pontē: etiam illi est datus ingressus: celeriter irruit in Senense solum: suis promissis aduersans: & Scitonium primum primo impetu cępit. Post hæc obsedit haud longe distans Sarteanum: Senensis populi municipiū: inq; ea obsidione Giberto Corrigiensi: ac suorum milirū tērorlis locus relictus ē. Hunc ex cōposito uenientem expectabat Piccininus. Verum anteuertit Iacobus Guidinus iterū a Senensibus missus: q ad pontē Riguū delata secum pecunia Gibertum cōsecutus est: postridie cum illo accepta fide cōditiones initurus. Noctem illam Gibertus in somnē degit: cū uariis eius animus curis: atq; cogitationibus distraheretur. Hinc uis magna pecuniarū a Senēsibus delata: illinc cum piccinino incohata cōcordia mentem eius exagitabat. Plęriq; ipsius milites ad piccininū inclinabantur: q̃ Iacobi Guidini tandē indu-

stria: & suauis praeualuit exhortatio. Sed quod primũ omniũ fuit: deterruerunt Gibertum sub lucem a Mediolanensi principe redditae in ipso tempore litterae: quibus iubebatur efficacioribus uerbis: ne piccinino adhęreret: atq; addebantur suasionibus: & iussibus minae. Erat.n. pacis Italiae appetentissimus: & ad tuendam Senensium libertatem animũ applicuerat. Has litteras cum legisset Gibertus: et prae ira uehementer ingemuit: atq; ita indigne tulisse uisus est: ut nihil tum potuerit afferri molestius: quippe uidebat nec posse absq; suo magno malo tanti principis iussa contẽnere. Spem fallere piccinini grauiterq; ferebat. Demum assensus Iacobo Guidino auctore Senẽsibus: cum sequenti die piccini ni castra petiturus esset: ad flumẽ Vrciam reflexo cursu cum suis uenit Iacobo duce obiecturus se hosti: q̃ per acto Sarteanẽsi negocio appropinquare interius ferebatur. Senenses cum tam magnũ piccinini inceptũ magnifaciẽdum existimarẽt: & plurimũ ad totius statum Italię pertinere: cognita ingẽti benignitate Mediolanẽsis Ducis: qui iam sua sponte tãti muneris in retinendo Giberto tulisset initiũ: perspecta & Florentinorũ uolũtate: ut Pontifici ad insequẽdum pacis perturbatorẽ obsequerẽtur: cõtinuo Mediolanũ Christophorũ Gabrielum: Florentiam Ioãnem Bichus: legatos decernunt: qui ad res magnas obeũdas pro summa fide: sapientia: atq; auctoritate maxime idonei iudicarẽtur: sed a se ditionibus alieni: & cõseruãdae libertatis acerrimi defensores. Mittunt: & ad Pontificem Calistũ Alexius Clusinus Episcopus: qui pro sua probitate plurimũ apud illum ualere gratia putabatur: qui ultro incitatum pontificem suasionibus atque optimis argumentis in hostem inflammaret. Salimbenes aũt Petronius ad Alphõsum Regẽ eodem tempore missus est: apud quẽ piccinini quererẽt iniuriam: cõsuleret quid agẽdum esset: ac societatis & ueteris amicitiae iure auxilia aduersus hostem postularet. Veneti cum intellexissent piccininũ iniustum eorum sociis intulisse bellũ: inique ferẽtes illius ausum: decreuerũt iuuãdos esse omnibus auxiliis Senẽses: & simul publico senatus cõsulto hostẽ piccininum indicauere: quod & Venetiis publicae proclamatum est. Cum interea Senẽses obsidione grauius premerentur: & crebris: atq; atrocibus uexarẽtur: pręliis uiriliter semper: atq; animo se hostis impetum substinuerunt: parati pro statu Senẽsis reip. ac fide seruãda mortem oppetere potius: q̃ hosti succumbere: magnae uirtutis tum Sarteanẽses indicium prębuerũt: & acrius istellãtem hostem cũ magna Braccianorum strage: & cum sua perẽni laude repulerũt: ita ut sperata uictoria in crus etiam excepto uulnere: cũ p̃posuisset piccininũ gẽtilem suũ Scitonio ab obsidiõe cessent. Qui apud sancti Cassiani oppidum iter faciẽs: graue ibidem praelium cõseruit: atq; irrito cępto: progressus ad pontem Riguum per Soranẽsem agrum: Meranum ĩ inferibus maritimae regionis situm oppidũ obsedit. Sed Meranenses ueriti atrociorẽ pugnam: q̃ primum se dediderunt. Hos benigne tractauit piccininus: ut ea ratione: potissimũ finitima castella ad parendum sibi facilius alliceret. Tum Mantianum quod tertio abest fere miliario: admouit exercitum: & cõmisso praelio: in suam ditionem redegit: quod & praeter hostis arbitriũ: insperato a tumultuantibus militibus in praedam uersum est: ac paulopost pręfecti arcis fide accępta salutis: arcem quoq; ipsam ignauius hosti tradiderũt. Cœpit piccininus & mõtem Acutulum non tã militum inuadentium uirtute: q̃ custodis ignauia. Haec cum gerebãtur: Gibertus Corrigiensis: & Carolus Gonzaga: & Petrus Brunorus omnem Senẽsium eqtatum ac peditatũ cunctasq; legiones hostẽ proprius admouerunt: cõtraxeruntq; Malleanũ uersus. Sub eosdes fere dies ecclesiasticus exercitus: cum Sfortianis copiis ad lacum Transimenum iunctus est. Hũc aspectare imprimis praeclarum erat. Nas illic praeerat Ioannes Vigintimillius Dyracii princeps: & ecclesiastici Imperator exercitus a Pontifice Calisto constitutus. Cumq; hoc Neapoleon Vrsinus: Stephanus Colũna Duces apprime nobiles Deiphebus: atq; Ascanius impigri iuuenes Euersi filii: aliiq; praeterea cõplures & numero: & uirtute potentes. Quid Sfortiana auxilia nõne & ipsa tũ clarissimorũ Ducum fortitudine tum militum robore ac uirtute pollebant! Hinc Robertus ex sancto Seuerino Francisci Sfortię sororis filius: Gaspar ex Vicomercato oriundus: Georgius Danon. Illinc strenuus Corradus Folianensis Francisci Sfortiae frater. Sfortia secundus Attẽdolus: Christophorus Tortellus: Angelo delecti uiri: & bellicarum rerũ laude pręstantes. Ac pro Pontifice copias oẽs ducebat Iacobus Archiepiscopus Ragusinus: qui omnes cupidi debellãdi communis hostis: per ecclesiae fines exercitus Castrum oppidum uersus traduxerunt: & ad Turres Setalem: quã appellant: castrametati sunt. Tum Iacobus Piccininus misit ad Ioannem Vigintimilium: qui ostẽderet ammirari se eius ĩsectationẽ cum hostis ecclesię non uenisset. Atq; haec quidem callide pętexuit: Sed re uera speculatorem misit: qui ecclesiastica: & Sfortiana castra exploraret: qđ mox ipse quoq; exitus cõprobauit. Nã simul atq; ad piccininũ remeauit nuncius: retulitq;: & inermes illos esse: & facile incautos posse opprimi: repente cũ suis omnibus armato atq; instructo agmine: quasi uno momento fortunam suam periclitaturus: sub uesperam inuasit primum Sfortiana tentoria: deinde etiam ecclesiastica adortus est castra. Mirabile dictu agitata ex uicinis nemoribus ac trepidans cum subito comparuisset: primum Sfortianos duces ad arma rapienda concitauit. Tres amplius horas pugnatum est: & atrox commissum praelium: conflictũq; utrinq; grauius. Ac primũ inclinare cępit ecclesiastica: & Sfortiana acies: ita ut iam fama Braccianae uictoriae peruagaretur. At resumptis postmodũ uiribus: & ĩprimis aĩantibus Roberto: & Corrado militum inualescẽte uirtute: tandẽ fugatus: fususq; est Piccinini exercitus trans Lentã fluuiũ: q̃ nõ absq; cęsorũ cruore tũ defluxit: ac maior tandẽ fuit Braccianorũ strages. Nox praeliũ diremit: quae ni-

si acriter praeliantes oppresisset: a tum psus de Braccianis erat. Qui igitur spe sua frustratus esset: cū suis Mancianū se Piccininus recepit: q extimescentes magis insequentes duces: postridie coactas suorum copias quo abesset longius: nihil cūctatus: traduxit in Crasseu: & Ischiae cāpestria: & circū eam regionē cū omni exercitu uolutatus: tandē ad Castrū Leonis profugit: rerꝗ oīum egenus: ac summa alimentorū penuria pressus. Subsecuti ecclesiastici: & Sfortiani duces iuxta Montē piscalē iuncati: & Colūnam cum Senēsium copiis iuncti: adauctis iam legionibus: ac suppetēte omnifariā cōmeatu de sederunt. Interea Senenses repetentes secū eius belli primordia: atqꝫ inde coalescere posse cogitantes unde: & sumpsisset initiū decreuerunt malorū occurrere conspirationi: quae diu publicis cōsiliis obfuisset. Vt igitur factiosi a tantarū rerum āministratione facesserent: & rectiore consilio a sapiētibus res ciuitatis grauissime tractarentur: instituerunt tum primum: ut solis qndecis uiris bellici negocii absoluta potestas traderetur: ac seorsum in Papali aula de bellicis amministrationibus conuenirent. His quoque perscribēdis litteris: penetrale aliud a magno Magistratu dictum est. Commentarii quoque alii uetere signo obsignare litteras cęperunt. Id erat Lupa lactentes Remus: ac Romulus: libellione et alio utebant. Suis consulus conscribendis. Ac delecti exinde uiri sunt prudentia: cōsilio: & integritate probatissimi. Hinc salus pependit Senensis reip. hinc rectae cōsultationes fluxerūt. Hinc arcana reip. multitudines latuere. Hinc multiplicīū bonorum iacta sunt semina: sensimꝙ rerū uicissitudo facta ē & parta suo mox tēpore reip. salus. Quod unū tāi habendū est: ut id silere in hac rerum serie idignū psus q uideris: existimare debeā phoc fere tēpus Flrētini: q ad seruādā Senēsiū libertatē optime affecti uiderent: obsecuti Pōtificis Calisti postulatis: miserūt Simonectū militię Ducē cū. d c. circiter militū eqtatu: q & ipse Piccinino opponeret. Recuperāt Senēses Meranū: exinde Mantianū: q̄ occuparat antea Piccininus: arce quoqꝫ Mātiani pacto post recepta Dux Mediolanensis: q ingentes iam misisset exercitū: per sępe & litteris: & Oratoribus aliam insuper manum pollicebatur: si forte eo pacto hostis facilius expugnari posset. Misit & uim magnam pecuniarum Sfortianis militibus tribuendam: attulitqꝫ eam Franciscus Capra uir spectatu dignus: qui primū Senenses Ducis nomine ut animoso prosequetentur: deinde in castra profectus: & pecuniā grādem persoluit: & duces belli acerrime ad uictoriam inflāmauit. Illud Mediolanensis Ducis animū uel potissimū indicauit: ut & uenire ipse: & corā bellum conficere paratus esset: atqꝫ ut id quod totiens uerbis detulisset: re ipsa praestaret. Iam Parmā contenderat: ulteriora petiturus: si uel Senenses: uel Calistus pōtifex annuisset. Adiecit & illud quoqꝫ ingentis charitatis documentum: quod clam secum agente Piccinino: ut permitteretur bellum cōtra Senenses gerere: ac reciperet ipse quascunqꝫ Dux leges: ac foedera constituisset: supplexꝙ suis oībus iussibus temperaret. Repudiauit conditionē Mediolanensis princeps: quae Senensis libertatis cladem spectare: polluere fidei sinceritatē uidebatur. Idqꝫ ipsum ad ostendendū firmissimū animi sui propositum: confestim & Calisto pontifici: & Senensibus patefecit: Tum summus pontifex assiduis tū exhortationibus: tum etiam iussibus ad inuadendū: ac superandū hostē incēdebat belli duces. Senenses ut constanter perseuerarent: & urgendo hosti incumberēt: crebris epistolis: nec minus frequētibus nunciis compellebat: ad delendum Piccininū: & ad liberandā Senensem ciuitatem: non secus inflāmatus q̄ si cum impio Mahumetto: quo nihil audiret acerbius bellum gereretur. Quā quidē ad rem Clusini Episcopi: & Senensis legati studium: & consiliū plurimum ualuit: cum persuasisset Pontifici: nisi Piccinino obsisteretur: maximum Romānae ecclesiae ab illius insidiis periculū īminere. Salimbenes quoqꝫ Petronius ab Alphonso Rege paulopost rediens: renunciauit execrari illum uehementer Piccinini iniustum facinus. Ad id comprimendū optime affectū esse: eo missurū se in Hetruriā ad eam rem oratorem: q pro uiribus inter Senēses: & Piccininum cōcordiam cōciliaret. His fere diebus celebrarunt Senenses approbationem Vincētii Valentini: prędicatorii ordinis: quem ascribendū catalogo sanctorum statuit ecclesia Calisto auctore. iii. kl' quintiles anni huius. Tres nanqꝫ nostra aetate ad hunc usqꝫ diem probati sunt: Primū Nicolaū Tolentinates sancti Augustini heremitā probauit Eugenius. iiii. alterū Bernardinū Senensem Nicolaus. v. tertium: quē modo memorauimus Vincentium Calistus iii. Stetere bellicae aliquandiu res utrinqꝫ ambiguę. Agebatur aūt a tanto exercitu segnius: praesertim cū fame Piccininus cōstrceret: ac deleri illius exercitus facillime a tantis legionibus potuisset. Bracciani locorū angustiis: & rerum oīum difficultate premebant. Potus erat insalubris aquaticibus glādes: & agrestia poma. Accedebat flagrānor aestus: cęli inclementia: & īminens a pestilentibus uentis periculum. Rerum oīum egestate laborantē Piccininū excępit Ioannes Lyra Senensibus infensior: intra Castrū leonis alimentis: pabulo: atqꝫ oīfariā obsonio recreauit: & ex ipsa oppidi arce deprompta tela: & bellica arma subministrauit: ut liceret Piccinino in Senensium fines excurrere. Quod qdē effecit saepius loco ipso tutiore: & per opportuno ad bellū inferēdū fretus: & quasi conniuentibus nostris: prędā nōnunq̄ adegit: captiuos nōnullos duxit: q intra Castrū leonis asseruabantur. Quę oīa questi sunt Senenses: frequentius graues cum Alphonso Rege: cuius socii: atqꝫ amici essent: iniurias expostulantes. Per hosce dies Mattheus Capuanus apud Piccininū primarius: dum incautius peruagat: a militibus nostris capit. atqꝫ in ecclesię castra deducit. Ss infęliciter p fecto cū Senēsibus agebatur. Naues onustę cōmeatibus aduehebant: ad alendū hostē. Iuuabat illū Ioannes Lyra cūctis fauoribus. Nonnulli: q p Senēsibus militabant: surrepta alimēta: clam ad Piccininū deferri curabant: illius potius mi

sericordia ducti:q̄ uel fidei studio-uel laudis amore. Animaduertebant Senenses cum talia essent:mili
tum opa nullo pacto hostem debellari posse:occludi quotidie magis cōparandæ uictoriȩ aditū. Intel
ligebāt his malis caput eē quosdā ingratos:quos nullū officii genus:nulla liberalitas:nō delati ho-
nores:nō multoꝝ bñficioꝝ cumulus a maligno animi ꝑposito abuocauisset. Ineunt igit̄ de illis uin-
dicādis cōsilium-si mō sine seditiōe fieri possit. Verebant̄ militū tumultus. Res pīculo patebat. Sȝ bñ
agentibus:ac recto consilio rēp. gerentibus:diuinū numē nullo tēpore defuit. Per hos dies qdā q Se
nensem populū ignauū putaret: & crebris maledictis cōuiciaretur:Senā uenit petiturus grādem sibi
mutuari pecuniā-opinatus nihil sibi pro sua auctoritate-ac potentia officere posse. Pleriq; eius amici
multis uerbis: & rationibus eam ꝑfectionē dissuadebant:ut pote q illius mentem-ac nefarias cogita
tiones aduersus Senēsem populū cognouissent. Nusq̄ suis minus obsecutus est:nunq̄ infestiorē for
tunam expertus. At qs iustū effugiat piaculum:nisi malis rationibus finē faciat? Non sine periculo lȩ
dunt̄ singuli hoīes. At prouocare ciuitatē: & hominū uiolare cōcilia:ut summæ improbitatis:ita etiā
extremæ dementiæ est. Cōpressus est multorū improboꝝ furor:seruata Senēsis populi libertas:quæ
ab extremo periculo propissime aberat. Ea ipse instructus oīa ubiq; pstudiosus ueritatis perspicuum:
ac luce clarius phibeo testimoniū. Nam eo redacta res erat:ut aut malos tolli:aut perire rēp. necesse
foret. Tū ꝑfecto recrudescēte eius patriȩ uulnere libertas refloruit: & sublato e medio maloꝝ fontes
reuiruit Senēsis populi Maiestas. Hæc cum apud Calistū Pontificem percrebuissēt: & recte facta lauda
uit: & suarū literarū testimonio reatus imunes auctores operis cōstituit. Post uero cuȝ nefanda illoꝝ
coniuratorū facinora consciorum scribarū indicio-ac testimonio indices cōprobassent: retectis suis
ipsorum litteris:pspicuis cōiurationis allatis documētis:publicæ tabulȩ cōstitutæ sunt in cōuictos cō
iuratores Romāȩ ecclesiȩ hostes:uiolatores pacis: & fidei. Hȩ adiunctis reip. literis:primū ad Calistū
Pontificē: & ad Augustū Fredericū-tum ad oēs totius Italiæ ciuitates-ac princeps dimissæ sunt:ut & il
lorū scelus inotesceret: & Senēsis ciuitatis æqtas illustraret̄. Pleriq; oēs laudarunt Senensiū magnitu
dinem-honeste:atq; utiliter facta cōprobantes. Vnus Iacobus Piccininus acerbe passus est eorū con-
iuratorū interitū-ac uehementer ingemuit. Senenses aūt iis peractis accuratissimā dederunt operā ut
Bartholomeus Nouariensis Episcopus:q pridē a pontifice constitutus ecclesiasticis: & Sfortianis ca-
stris prȩerat: & Iacobus Guidinus:q cum Imperio ibidem eēt superbos milites continerēt ad id nauā-
dum exhortationes adhibitæ:pacta conditio:persoluta pecunia ē:ita ut sine tumultu-res oīs transige
retur: & milites in ecclesiasticis: & Senensibus castris militare perrexerint. Per hos ferme dies uenit ab
Alphonso Rege Mattheus Malferitus:q priusq̄ Piccininū conueniret:ex Bonconuento postulauit p
suas litteras dari quēpiā sibi ex.xv.uiris:q cū de Senēsi negocio nōnulla colloqueret̄:Senēsi ciuitati
ꝑfutura. Ludouicus Petronius Eques: & tū alter ex tribunis populi & Leonardus beneuolentus desti
nant̄:cū his Mattheꝰ mādata regis cōfert. Hi Senā repetunt:ille ad Piccininū iter ꝑseq̄t comitātibus
q & illius securo itineri: & honoribus deferendis intēderēt. Piccininū igit̄ allocutus:monet:ut iniusto
bello desistat:restituat:q̄ p uim occupasset:desinat molestiā iferre Senēsibus:secus si fecerit:p̄dicit Re
giā illū potentiā experturū. Ille quasi Mattheo assensus pollicet̄ nullā in se morā eē futurā:qn regis ius-
sa libenter arripiat. Venit igit̄ q̄ primū Mattheus Senā:regis cōsiliū-ac uolūtatē exponit pacē se datu-
rū honestā ꝑfitet̄. Agitur magna a Senensibus regi gratia: iustæ pacis cōditiones probant̄. Aderant
& a Sūmo pontifice: & a Mediolanēsi duce legati:cū his cōmuni cōsultatiōe.xv.uiri decernūt:ut si eā
prouinciaȝ Malferitus suscipe uelit:referat sese ad Piccininū: & ut res ex sententia cōponant̄:assensuȝ
eius reposcat:Sūmū Pontificē: & Senēsem populum affectos ita eē:ut ab iustitia: & cōcordia nō disce
dāt. Suscepit ille causas nō inuitus: & ad Piccininū ꝑperauit. Erat oīuȝ opinio:ut si ȩquo: & bono fie
ret:oīa pacarent̄. Recuperant interea una cum oppido Senēses Scitonii arcē. Reuolat Malferitus af-
fatus hostē q̄ primū Senā:nō eadē qua prius mente illū se inuenisse refert:subortā rē eē:q̄ oīa pturbet.
Proinde opus eē ad aq̄ hauriendā:ut ad fontē cōfugiat̄: auctorē pacis regē eē:pacē si cupiant Senen
ses inde petendā. Id respōsum fuit oībus magnȩ admirationi:cū supioribus oblatis palam aduersa-
ret̄. Res deterior exinde facta ē:existimātibus plȩrisq; haud temere Piccininū neglexisse pacē. Malferi
tus alio cōcessit. Iniectus ē senēsibus scrupulus maior:q cū liberatos se magnis piculis Sūmi Pontifi-
cis opa: & uirtute psploerēt:ne ingratitudinis crimē subirent:firmo cōstantiq; ꝑposito instituerunt ex
tremā q̄libet labē ppeti:q̄ a pontificis uoluntate deciscere-uel bellū ꝑseq p illius sententia-uel pacē ac-
cipe parati. Itaq; clam illo nihil oīo gerebat̄. Sȩpe ad eū missi oratores sunt:q & eius cōsiliū quererēt
& q̄ agebant̄ ordine oīa nunciarēt. Bindus iuris cōsultus raro ab eius latere discedebat: familiares q;
& crebros cū illo sermones cōferebat:mō a Pontifice:mō a senēsibus iter repetēs. Exardescebat mira
q̄dā senēsis populi pontificē maximū charitas:atq; obseruātia. Et pridie idus octobris ob ipsius noīs
reuerētiā:cū Calisti Martyris natale celebraret̄:festū euȝ diē Senēses ȩgerūt. Cūq; iteris quodāmodo
cessaret̄ ab armis:qdā peditū p̄fectus:q Vrbetello tuēdo p̄positus eēt:quo nullus ē terra mariq; locꝰ
opportunior-nec ubertate: & copia rerū feracior:oppidū ipȝ hosti p ꝑditionē tradidit: accita hostiū
triremi-p noctis tenebras: & admisso magno itra opidū peditatu:biduo oppugnatā arcē-ēt i hostis
potestatē redegit. Id auxit senēsiū curā:quos fefellissȝ pditissimꝰ cōiuratō. Tulit eā rē Calistꝰ Pōtifex
egre īprimis-ac Mediolanēsis pīceps:uterq; intelligētes: Vrbetelli occupatiōe-uictoriā lōge difficilio-

rem fieri. Cumq; hostis cum plerisq; suis soluens a Castro Leonis Vrbetellum traiecisset: traductus est
Pontificis exercitus cũ Sfortianis ac Senẽsibus copiis occupatũ oppidũ propius: ne pateret hosti libe
rior inuadẽdi Senensis agri licentia. Sed ne tum quidẽ cohercebatᶫ hostis. Gerebant se cũ illo opposi
tæ Legiones amice potius q̃ pugnaciter. Salutabãt sese utrinq; familiarius: & alendi hostis gratia pa
nis sale cõmutabatᶫ: quod nisi inde Piccinino cõmeatus suppetissent: deleri hostem cũ omni exercitu
necesse erat. Nihilominus ex ꝓuincia Patrimonii iubente Pontifice incredibilis uis quædã frumenti
adueheba tᶫ: quæ substentaret militũ castra: quæ uel totã hyemẽ ne fame premerentᶫ: coemptione fa
cta ex ecclesiæ agro alimẽta perceperint. Quasi pœnariam cellã patrimoniũ Pontifex Calistus etiam
Senẽsis agri accolis patere uoluit. Quanq̃ intercipiendis cõmeatibus Oldroandinus petilianensis ho
sti fauit: atq; i suis latebris ꝑsæpe excepit: q alimẽtorum uectoribus insidiarentᶫ. Quod si parẽ Calisti
pontificis & Mediolanensis principis benignitati militũ uirtus respondisset: facile cessisset Piccininus
uictoribus. Significantur Senẽsibus sponsalia atq; affinitas: quæ inter Alphonsum regem & Franci
scum Sfortiam Mediolanẽsium Ducem conciliata est. Desponsa nãq; est Hypolita Francisci filia Al
phonso principi Capuę & Ferinandi Ducis Calabriæ filio. Sed & Elionora ipsius Ferinãdi filia nup
sit Sfortiæ Mariæ Francisci Sfortiæ. Inter hæc Aeneas Senẽsis Præsul quẽ nuꝑ miserat Cęsar Federi
cus Romam: atq; inde Senam paulo ante uenisset Senensis reipublicę hortatu: ad Calistum pontifi
cem ꝓficiscitᶫ: ut qui cõsilio & gratia ualere putabatᶫ: efficeret: ut belli molestia honestiore quadã ratio
ne tolleretᶫ: peteretq; etiam Alphõsum regem: si Calistus illius quoq; opam atq; auctoritatẽ adhiberi
uoluisset. Quanq̃ Regis amicitia tanti haberetᶫ: ut & Iacobus Guidinus tum Romã ad Pontificẽ ꝓfe
ctus sit: q deinde cũ Rege: si forte Aeneas Præsul Romæ mansisset: motũ omnẽ trãquillaret: & ad res
Hetruscas componẽdas annuente Calisto Regẽ ipsum exhortaretᶫ. Conuenere ꝑ idem ferme tẽpus a
Mediolanẽsi Duce atq; a Florentinis Legati Romã: mox Neapolim petituri: q enixe orarẽt: ut extin
guerentᶫ Hetrusci belli incẽdia. Hic Nicodemus magna uir laude ac sapientia: q Ducis Legatus erat
ad comparandã Senensibus pacẽ: tuendãq; eoꝝ salutẽ: dũ paret Principis iussibus: certe plurimum
cõtulit: ad eamq; rem cõficiendam tum apud Senẽses ipsos tum apud Pontificẽ diligẽtẽ opam adhi
buit: cupiens Senẽsium saluti ocio dignitati q̃ maxime cõsulere. Iam hostis Castrũ Leonis prorsus de
seruerat: atq; intra Vrbetellũ sese præmuniebat. Nõ longe nostroꝝ copiæ castramẽtabãtᶫ. Torpebãt
hinc milites desidia quadã: ac remissius hostẽ urgebãt. Ille quasi daretᶫ & grassandi & ꝑuagandi facul
tas: excurrebat nõnũq̃ i remotiora a castris loca: ita ut Pratam oppidulũ ꝑ insidias inuadẽtes diripue
rint: q᷑ tñ cõtinuo a diripientibus relictũ est. At nõ multo post Colũnã situ q̃ defensoꝝ multitudi
ne acriore cõmisso prœlio hostis suæ ditionis fecit: in prædã uertit: & atrocius i oppidanos sęuit: nec
Virginibus pepercit. Qui uero Vrbetellũ milites occupãtes sacra & tẽpla ꝓfanassent: inusitatã adiece
runt impietati sęuitias: quasi cũ externis ac Barbaris nationibus bella gererentᶫ. Vouit rex Alphon
sus ad debellãdos imanes Turchos: q᷑ christianissimũ Principẽ decet: Regni uires & opam oẽm cõ
ferre. Interim de obsidẽdo Vrbetello ꝓsertim iubẽte Põtifice sermo iter belli Duces uersabatᶫ. Alius
aliud dũ sentiũt: & a nostris militibus iuuatᶫ hostis potius q̃ ꝑmitᶫ: magna hyemis pars effluxit. Qui
aũt ad Venetos ꝓ auxiliis postulãdis accessisset Orator: optimũ inclyti Impii animũ retulit: reliquos
q necessarii erãt: belli fauores nõ exorauit. Hęc cũ in hũc modũ se haberẽt: rediit Ioãnes Bichus: q lõ
giuscula apud Florẽtinos legatione functus erat: refert florẽtinoꝝ de pace sentẽtiã: quę si forte nõ cõ
ficeretᶫ: ad Senẽsiũ statũ defendẽdũ: atq; expugnandũ hostẽ florẽtinoꝝ uires: atq; auxilium nõ deesset.
Tum Senẽses: q magno studio Italicũ fœdus & pacẽ sartam cupiebãt: & uiolata nequiter a Piccinino
pacis iura nõ sine detrimẽto experti essent: ne aduenięte Vere fierẽt oĩa deteriora: Oratores de itegro
ad sũmũ Põtificẽ decernũt: mittũtq; initio Februarii mẽsis Galganũ Burgesiũ Iuriscõsultũ & Leonar
dũ Bẽuolẽtũ: q iubẽte Põtifice una cũ Aenea Senẽsi ꝓsule & oĩbus Italicæ cõfęderationis Legatis ꝓ
rebus cõciliãdis Alphõsũ regẽ adeũt. Hi Calistũ allocuti: habita mox iter oẽs Oratores cõsultatione:
facile ꝑsuaserũt: ut se Neapolim ad Alphõsũ cõferrẽt: & de hetrusca pace cũ illo agerẽt: expostulaturi
uehementius Piccinini iniurias: si reminuerẽt: q illius icepto iniuste fauerẽt. Qui & circa extremã hyemẽ
ꝓfecti sũt: executuri Põtificis mãdata. Sꝫ initio kl'aꝝ Martii cũ Augustin9 Burgesius eques magnus
& libertatis & pacis defensor .iiii. Priceps ppli cũ eẽt: sua diligẽtia atq; opa factiosoꝝ isolẽtiã cõpressit.
Post hæc uero reuertitᶫ Christophorus Gabrielus: q sua uirtute atq; opa in Senẽsis reip. amorẽ & pręcipuã quãdã charitatẽ Mediolanẽsiũ Ducem traduxisset: q ppe uernacula quædam Senẽsibus cũ eo
pricipatu necessitudo extiterat. Nihil tã charũ: nihil tã adeo antiqũ ei Pricipi eẽ uidebatᶫ suo ipsius Du
cis frequẽti testimonio & reꝝ cõiectura: q̃ ꝓdesse Senẽsib9: iuuare atq; ãplificare eius reip. decus. Ve
nit igitᶫ i Senatũ Christophorus: q pricipẽ ipm multotiẽs fuerat allocutus: & crebro uocẽ illius hause
rat: ꝓcipuũ studiũ ac bñficiã erga Senẽsẽ ppl'm uolũtatẽ: atq; ad eius tutelã aĩum Ducis benigne affectũ
cognouerat: His ipsis de reb9 ꝓ suggesto accurate & cõposite Christophorus locutus ẽ: tũ Ducis uer
bis plurimũ ad pacẽ cohortatᶫ: tãq̃ ad bonoꝝ oĩum seminariũ: deterret a bello q̃si ab unico cladis: atq;
excidii fomite: ꝓferr militũ mores: quos ꝑpeti nõ sine reꝝ iactura belli tẽporibus necesse ẽ: sui ipsius
allato exẽplo: q quanq̃ oẽm in rebus bellicis priorẽ consumpsisset ætatẽ: nunq̃ tñ satis mãsuefecisset
militum dura ingenia: subinde conducere: siquis caueat: ut in eoꝝ manus incideretur: tutissimã esse
uiam pacis: si modo cũ dignitate Senensis reipublicæ conciliari posset: ratum se pacem præstare cun

eris rebus-crebris cũ Calisto pontifice & cũ Alphõso rege ęgisse litteris-atq; Oratoribus: ut ea honestis conditionibus iungeretur: deferre rursum & Oratorum interuentum: & operam omnem ad eam rem ipsam ex sententia conficiendam: modo Senẽsium utilitati prospiceretur & nomini. Quod si quo euentu belli tempora prosequantur: longe inferiora extitisse: quæ hactenus pro Senensibus gesserit: multo maiora illis polliceri: ita ut liberos & prĩcipatus sui gloriã pro Senẽsi statu hostibus oppositurus esset. Atq; hæc quidẽ a Mediolanẽsi Duce bene ĩ Senatu Christophorus retulit: per quã pene tempestatem & anni sexti & quinquagesimi initium instituto ac iussu Calisti pontificis-uiri quidam religione doctrinaq; probatissimi-ae fidei studio flagrantes Christianos populos & catholicas nationes aduersus immanem Turchorum Tyrannum Maumettum assiduis concionibus inflammabant. Senenses sortitus est Ioannes genere Neapolitanus-ordine prædicatorum: cuius sapientissima exhortatione Senensis populus ad uirtutem facilis-& sua sponte diuini cultus admodum studiosus ad summæ deuotionis ardorem incensus est. Frequentia quadam-& mira ciuium multitudo ad illum conueniebant: modo apud maiorem basilicam: modo ante publicas ædes in consensu Magistratuum concionantem. Tum tridui ieiunium indictum est: quędam freta piacula-solemnia-sacrificia-& supplicationes adhibitæ: sed quales antea nunquam. Signũ purpureum-& crucis imaginem sequebantur primum: qui amicti sacco-& nudati pedes scapulas pœnitendo flagellarent: qui omnes uelati capita bini incederent: atq; eorum uarias cohortes diuersa pro ritu sacrarum imaginum distinguebant signa: deinde procedebant dealbatorum agmina. Hæc erant milia infantum & puerorum-incorruptarum mulierum-ac uirginum. Omnium par ornatus-& candida uestis. Capita obuoluta flameo-& redimita oliua fronde: rami paciferi in manibus: omnium una uox canticis & lachrymis pacem & ueniam comprecabatur: numerus admirabilis erat utriusq; sexus Virginum: ordo longe admirabilior. Tum accedebant religiosorum & cœnobitarum longissimus comitatus: patres-ac Sacerdotes-& ciuitatis Clerus uniuersus pari congressu sanctum Virginis delubrum præcedebãt: quod sub nitido papilione & serico umbraculo augusto quodam apparatu gestabatur. Tum consequebantur urbis Magistratus-pene ciuium numerosa multitudo: extremo loco mulierum turba-ambientes pleraq; urbis loca sacris persolutis-& concione ad populum habita. Et mane quidem uulgo hæc agebantur: post meridiano quoque tempore magnus erat dealbatorum discursus: ac centuriatim solemni comprecatione lustrabant religiosissima queq; Fana: atque augustiora templa. Vt autem pietatis cumulus compleretur: Ioanne ipso rogante: aliæ de integro aduersum flagitiosos leges conditæ sunt: de sacrilegio & nefando stupro cautum asperius. Quibus omnibus iam peractis: alio Ioannes iter contendit. Interea nihil ĩ castris cõmemoratione dignum gerebatur. De exercitu: deq; Piccinino hoste nihil afferebatur noui: utrinq; agebatur segnius. Annuente Calisto Pontifice assentientibus qui Italicum fœdus tuerẽtur: eunt Legati Senenses Neapolim: cumq; his & qui pro Florẽtinis tum Romæ degebat. Hos subsequitur Ioannes Solerius-summi Pontificis Orator. Adeunt hi Regem. Senenses imprimis conciliant sibi illius animũ: amice de Pontificis in Regem uoluntate colloquuntur: suadẽt Hetruriæ pacem: sublata primũ simultate: quæ esse inter Pontificem & Regem ferebatur. Alphonsus ostendẽs Italię se studiosum quietis: ad res componendas remittit ad Calistum Ioannem Solerium: Leonardum Beneuolentum: & Florentinũ cũ his Oratorem: quibus Calistũ Pontificem allocutis: tanta subito inter illum & Regem extitit charitas: ut remissis Ioanne Solerio-ac Leonardo Beneuolẽto: Neapolim oĩa quę de pace futura essent: in Alphõsum benigne Calistus reiecerit. Plumbinũ Senẽsis Oratoris ad id Romæ ualuit auctoritas: nec minus apud Regẽ oẽs: q tum ꝓ Senẽsibus ad Regem Legati erãt. Omniũ maxime Præsul Aeneas auctoritate & gratia cæteros antecellẽs. Hic imprimis Regis animum compulit: ut pro pace cõponẽda diligẽtius cõtenderet. Nam qui ꝓbitate-cõsilio-eloquẽtia Reges complures: Transalpinas ꝑmultas ciuitates-atq; exteras nationes ad cõcordiã sæpe flexisset: q res salutares & pręclaras admodum ꝑ catholicæ fidei firmitate gessisset. Quo uno auctore ad maxima quæq; obeunda: & ad tuendũ Romanũ imperiũ Cæsar Federicus uteret. Alphõso Regi clarissimo Aeneas apprime charus erat. Huius cõsilio facile Rex magnus assentiebat: libẽter auscultabat uolũtati. Cũ igit crebri Alphõsq; de rebus Italiæ-atq; Hetruscis perturbationibus-cũ Senẽsium Legatis sermones extitissent: ad pacis cõcordiam firmandã animũ Rex contulit: cupiens iam Italicos motus sedare: depellere Piccininũ ab iniuria: cõsulere Senensibus: quorum magnipẽderet amicitiam-atq; societatem. Omnibus igitur accuratius consultatis: ea percussit pacis fœdera Alphõsus: ut occupata omnia a Piccinino: Senensibus restituerentur: Actuoli arx: quã Piccinino Oldroandinus petilianẽsis dono accepisset: susciperet Calistus põtifex mox reddẽdã Senẽsibus: relinquat Piccininus Hetruriã: & se ĩ Regnũ cõferat: recipiat ad tuendũ exercitũ qnqtaginta aureum milia ab Italici fęderis Principibus. Ex his sua spõte Alphõsus firmandæ pacis studio .x. M. pollicitus est: reliqua ĩ arbitrium Calisti põtificis ꝑmisit. Hæc igitur oĩa ab Alphõso rege-Oratore Põtificis-& Senẽsibus Legatis constituta: iussus a Rege probauit: atq; accepit Piccininus. Rex aũt cõpositis rebus ualde lętatus ẽ: qđ & Italię tranqllitas sibi cordi eẽ & liberior porro persoluendi uoti-atque insequendi teterrimi Maumetti oblata facultas uideretur. Neapolis tota plausit: habita de pacis laudibus oratio est: Luxerunt omnia magnis ignibus: solemnes exactæ supplicationes: ludicra certamina facta sunt: maximo Regis nitore: purpuratorum & po

puli lætitia. Legatos uero omnes: qui ad se uenerant: ac præcipue Senenses: & quotidianis sumptibus: & qualis Regem munificentissimum decet: excepit Alphonsus Magnificentia. Atque illud benigne adiecit: nihil sibi parto Neapolitano regno nova cōfirmatione pacis omnino contigisse iucundius. Deinde Calistus Pontifex: qui Senēsium & Hetruriæ tranquillitati cunctis uiribus intendisset & sua prudētia atque opera pacem peperisset: facta ab Alphonso rege omnia comprobauit: & lętatus rerum concordia nō modo ipse summā uoluptatem cœpit: sed etiam patrum & populi Romani festiuitatem adiecit. Debere ecclesiam Piccinino. xx. M. aureum decreuit: totidem in Senēses rempublicam reiecit. xl. ad eam rem dicti sunt dies. Senenses autem gauisi diuturnis malis & bellorū molestiis finē tandē fuisse constitutū: liberatam insidiantium consiliis: tam præclaram suæ reipublicæ libertatē: quæ antea uexanda lacerandaque multorum libidini proposita uidēbatur: agentes Calisto gratiam: qui rerum omniū auctor extiterat: rata habuerunt omnia: quæ ineundis pacis fœderibus a Rege cōfecta erāt. De persoluēda pecunia Pontificis uoluntati parent. Extulerūt oēs Calisti nomē: Alphonsi regis operā comprobarūt: laudauere oēs mirificam Mediolanensis Ducis beneficentiam. Horum trium Principum præcipua uirtus ad conciliandū pacis bonū in ore oīum uersabatur: gaudio & magno populi plausu & ciuitatis summa lętitia rem ipsam Senēses Alphonsum regem imitando omnium bonorum consensu psecuti sūt. Persolutæ īmortali Principi grates: supplicationes adhibitę. Cū statuerēt ciues sapiētes æterni cōditoris & gloriosissimæ Virginis prudentia salutē eius ciuitatis fuisse seruatam. Per hoc tempus admirabilis Cometa fulgebat: quę stella ascendēs cum Tauri signo sub polo Arctico aliqua ex parte declinabat in Solis ortum. Iubar aspergebat inter Australem atque Orientalē plagam: ac cœlum cū Geminis distinguebat. Hęc cum plerisque aut magnę cladis aut euertendarum rerum pręnuncia sit: plurimum perterefecit aspectantium animos: præsertim uero cum aliæ porro subsecutæ cincinnatæ ac uariæ p complures menses ī cœlo micantes magnū atque insolens aliquid portendere existimarētur. Instabant iam kalē. Quintiles & Christophorus Gabrielus iterum populi Princeps Magistratum ingreditur. Huius administratione freta ciuitas spem magnā cœpit renouandæ ueteris disciplinæ: atque illustrandæ reipublicæ dignitatis. Atque oportune illius uiri sortem ad obeundum id munus optantibus plerisque & precantibus obtulit: quē scirent consilio & singulari uigere animi magnitudine. Hūc omēs maxime idoneum arbitrabātur ad ciuitatis statum pacemque firmādam. Is primū p uetere ciuitatis more delegit collegiis suffragātibus nouem uiros cōdēdis legibus ad tuendam reipublicæ dignitatē: seruādamque uirtutis disciplinā. Ad id delecti sunt ciues: qui recte cōsulere reipublicę existimarētur. Fuerē hi Petrus Biringuccius: Frāciscus Aringherius: Augustinus Burgesius Equites: Bartholus nostræ memoriæ fere Medicorum Princeps: Ioānes Bichus: Ioānes Marinoccius: Antonius Balnearias: Frāciscus Luttus: Neroccius Gregorii filius. Hi de consulēdo ciuitati sæpius conueniebant. Abeunt Mediolanēsis Ducis copię. Magna habetur his gratia de senēsi republica optime merēntibus. Nicodemus a Senēsibus ciuitate donatur & cratere insuper argēteo & scipho: ius quoque ciuitati posteritati eius tributum est. Iam dies quadragesimus effluxerat: fuerat Piccinino pecunia psoluta. Quesitus is frequentius Vrbetellum restituere cunctabatur. Prætexebat non satis probabiles causas. Senēses admirabantur. Piccininus autem ne in omnibus ageret pertinacius: Columnam reddit in Senēsium potestatem. At rex Alphonsus cupidus seruādæ pacis ac fœderis: imperat Piccinino: ut restituto Vrbetello Senensibus se in Regnum transferat: quo tempore & Oldroaudinus ab Alphonso rege iussus Acutuli arcem tradidit in Calisti pontificis manū. Rex Alphonsus p hoc tempus grauiora interminatus Piccinino imperauit: ut pacis conditiones seruaret: & restitueret Vrbetellum Senensibus: atque cum omni exercitu in regnū proficisceretur: missis etiam ad id triremibus: ne quam confingeret ulterius cunctationis suæ causam: qui metuens Regis indignationem illius tandem iussibus paruit: & in Senēsium potestatem oppidū restituit circa medium Septembris. Principio deinde Octobris rediens ab Insubribus Mathęus Malferitus Alphonsi regis Orator xxx. uiros salutauit. Abrogantur ueteres sortes: atque exuruntur omnes. Post. xxx. uiri adiecto & qui tum præsidebat Magistratu: & ad I. xxxx. ciuium numero populi suffragiis una cum his urnas reficiunt. Magistratuum omnium ac ciuilium numerum. Et qui aut intra urbem: aut in agro publicis negociis præfuturi essent suffragiis decernunt. Regnum per hoc tempus: quod aliquandiu a bellis tutum fuerat: ita terremotu uastatum est: ut supra hominum. M. in Regno: in Apulia: & Calabria: & in ora Bruttiorum perierint & urbes: atque oppida corruerint. Pluraque cum his ingentia Neapolis ædificia ac templa terra sæpius exinde mota est: & quassata antea nutantia tecta conciderunt. Paucis post diebus Aeneas Senensis Episcopus petente maxime Augusto Federico: suadente Alphonso rege: hortantibus Senensibus: præsbiter Cardinalis a Calisto pontifice creatus est: & Sanctæ Sabinæ illi delatus titulus. Hunc summis quisque honoribus dignum statuebant omnes: & eam sibi dignitatem & Itali & Transalpini optabant: quippe qui nobili Piccolominorum genere ortus summum uirtutis fastigium et magnam doctrinæ ac sapientiæ laudem assecutus erat: qui non ipse modo ad Ecclesiæ seruandam dignitatem atque illustrandum decus suam omnem atque ætatem contulit. Sed unus maxime plerasque Christianas nationes & magnos Principes sua uirtute consilio & labore: ut Ecclesiam optime tuerentur: effecit. Senenses uigilanti studio instituendæ ciuitati incumbunt: atque ut facilius confirment Reipublicæ

statum: qui pridē .xxx. uiros creauerant. Deinde ad deferenda suffragia una cum magno Magistratu et .xxx. uiris .xc. adiecerant ciues. Rursum quinq & lxx. adiungunt: ut essent omnes .cxxviiii. quibus summa pene esset Senensium rerum omnium potestas. His maioris potestatis nomē inditum est: cui accessuri essent: qui deinceps per tempora praesiderent. Per hoc ferme tempus Picininus cum apud Brutios cum suo foret exercitu: conatus est paucis militum turmis Aesculum in piceno agro occupare. Restitit Calisti Romani pontificis summa prouidētia: qui inuaserant coepto irrito discessere. Instabat salutatae ab Angelo Virginis praeclarum solemne: cum incarnati uerbi salutare cōmemoratur mysterium celebratur: per quem eam laetissimam diem cum apud sacram Virginis aedem pmore sacrarum reliquiarum eduerentur spectacula Senensi populo: qui frequētissimus aderat Calisti pontificis magnae indulgentiae largitas nunciata est: ut cōstitutis temporibus reuelaretur uetustum & sacrosanctum Virginis signū: quod in maioris basilicae augusto sacello conditur: & canentium choro: & omnis Musici organi modulis personantibus: gloriosae Virginis adoretur: imago magnāq omnes qui pie adessent: quot uicibus expiationem & delictorum uenias assequerentur: id mihi publice delatum est: atq exinde magna exarsit id delubrū populi deuotio: cū anni septimi & quinquagesimi initium uenereturque & uigili cura Senenses ad firmandum reipublicae statum intenti essent.

Explicit Fragmenta Tertii Libri & ultimi Senensium historiarum.

Nobilis Historici Augustini Dathi Senensis gestarum rerum ab Apianensibus Plumbini Dominis breuis annotatio petente Francisco Cardinale Senensi: ut patet literis infrascriptis.

AVgustinus Dathus Francisco Cardinali Senensi .S.P.D. Sit mea prorsus inexcusabilis culpa & īdignus uenia crimen: si uel sponte uel uoluntate deliquerim. Verum noxam aut leuē aut nullā necessitas facit: quae ita potens est: ut cuncta sint illi obnoxia. Quam prouinciolam demandasti: curaui omni studio celeriter nauare. Iam non epistolam: sed libellum confecerā. Per kal. Nouembres cum tristis Pientia de fratris filiis lethali morbo correptis allatus est nuncius: nequam apparitor: cui complicatas chartas & tas collectanea q̄ contextam historiam credideram Senam regrediens misero mihi imprudens homuncio perdidit: quod tam & si pusillum erat: ad id tamen pene amissum compulit: quod .P. Terētius perpessus fertur senio & quadam ueluti desperatione percitus alias res agebam. Diu laboris pertesum est: nec ad eam rem quam accuratiore parauceram studio: de integro animus operam ue poteram referre. At contra tua pulsante animū auctoritate (sponte fatebor) difficulter atq aegre admodum reficere tentaui: quod antea quidem tam diligenter q̄ libenter perfectum erat: nunc tandem non nisi laboriosissime iteratum: praesertim non satis suppetentibus: unde haec fuerant mutuanda. Sed hoc qualecunq est: prius copiosius & industria maiore elaboratū: nunc ut siccius breuiusq: ita & inconcinnius redintegratum accipe summe pater: cui te non tam lectore q̄ censore opus est. Rem pernosce: sortem miserare: animū metire meū: & ut casum perpetua deleat obliuio: alia praeterea impera: ut quae forte perperā cessere: cetera melioribus aggressus auspiciis nouis ualeam pensitare obsequiis. Vale.

FRanciscus Cardinalis Senensis Augustino Datho .S. Nulla nobiscum tibi opus est excusatione doctissime Augustine: qui humanitatē tuam īnatam erga omnes & in nos summā obseruantiam atq charitatem iampridem experti sumus: neq unquā sero factum esse putamus: quod benefactū est. Non enim quisquam prudens q̄ propere: sed q̄ bene quid actum sit: solet perquirere. Cōmentarium tuum rerum Plumbinensium: quā rem tibi superiori aestate demandauimus: nuper accepimus: eloquentia doctrina exacta rerum peruestigatione & uera dilucida distinctaq gestorū explicatione ornatum. Satisfecisti certe desiderio nostro: nostraeq de te spei abundantissime: neq est: quod morā excuses: quando ea nihil attulit incōmodi. Vnde gratias tibi agimus peringentes pro tua in nos optima promptaq uoluntate. Apianenses autem nostri īmortales debent: quos tuis monumētis īmortales reddidisti. Caeterū molestia: qua ignaui tabellarii iactura affictus fuisti: nos etiam tua causa urget. Scimus .n. q̄ durum sit frustra tot lucubrationibus insudasse: & quod foeliciter semel prouenit: saepe eadem foelicitate iterari nō potest. Non tibi tamen ita usu uenit: qui omnia quasi e promptuaria cella e tua profundissima memoria deprompsisti: ita ut huic rei per aetatem insudasse uidearis. Venit igitur tuū opusculū opportuno tempore: ita ut a nobis iucundissimo uultu susceptū sit. Bene uale: & nos ama: ut facis.

¶ Incipit Plumbinensis Historia.

PRODVNT VETERES SAPIENTES: ET Scite ac firmiter asseuerant: id quod fert natura: docet ratio: magistra rerum monstrat experientia: & innumera quoque exempla declarant iisdem tum causis fieri aliquid: tum etiã cõtineri. Quod nõ solũ iis in rebus uerũ esse comperimus: quæ natura procreatæ sunt: uerum etiam: quæ hominum consilio ac ratione geruntur. Ac tam & si nihil est humanis in rebus: quod non aliquando oriatur: & tandem aliquando etiam consenescat: alia tamen alia ratione diutius perennãt: ac ueluti incorruptiora seruantur. Regna ac principatus sic se habent: ut consilio industria assidua meditatione atque acri studio longo maneant æuo: & diuturnioribus sæculis pseuerent. Sunt qui suis se uiribus meri possint: plerique absque alterius præsidio uix satis habẽt firmitatis: quin plane periculo pateant: ni socia ope foueantur. Cæteris missis: nũc Plumbinum nostra uertat oratio: qđ qđẽ in Hetrusca regione sane nõ incelebre oppidũ ẽ: & & ubi in optimos duces incidit: non solum ad Hetruriæ: sed etiã ad totius Italiæ ociũ: atque tranqllitatẽ magnũ cõtulit adiumentũ. Situ ipso munitũ: & tã loci ingenio q̃ manu & muro terra mariq̃ popportunũ: sed tantisp incolume uiget: dũ Senẽsiũ studio fide societate fretũ est. Nã hi p̃cipue paci semp cõsuluerunt: & Plumbinẽsem statũ sũma ope tutati sunt: rati eius firmitatẽ plurimũ ad Senẽsem remp. ptinere: & aduersari populorum quorũ ambitiosiora studia. Vetusta tẽpora & ipsa plũbinẽsis status icunabula argumẽto sunt. In extrema Hetruria positũ Plũbinũ ẽ: ac uelut in quodã maris & cõtinẽtis meditullio. Adiacẽt inde Lygures & Genuenses: illinc florẽtini: hinc modico interuallo Senẽses: ppissime aũt Pisani absunt. Horum antehac impio subiacebat: dũ Pisę steterũt. Sed cũ inde ad seditionẽ ad discordias: mox ẽt ad tyrãnidẽ uentũ ẽ: pisanorum lumẽ extinctũ est: & una cũ libertate præpotẽtis ciuitatis opes florẽtissimæ corruerũt. Inciderũt in manũ Ioãnis Agnelli res pisanæ: quẽ secutus Petrus: cui Cambecurtę erat cognomentũ: & ipse quoque dominatu eam urbem occupauit: uir alioquin nobilis: sed certe tristiore ingenio: ambitione maiore. Huius temporibus claruit Iacobus Apianensis ita ab Apiano sumpto agnomine pago in Pisana ora etiam celebri. Hic Apianensi genere clarus dedit exordium: ac dominante Petro summa laude & auctoritate floruit: non aspernatus tamen Scribæ munus. Cœperunt exinde Petrus & Iacobus dissidere: interque eos grauiores ortæ inimicitiæ sunt: quæ res pisanam labefactauit Rempublicã: & cladem libertatis extremam peperit: quippe Pisanis in ea seditione aliis Florentinis: aliis Mediolanensi principi adhærentibus: qui cum Senenses fide & amicitia iungebantur. Qui tum Mediolani imperabat: siue a loco: cuius titulis clarebat: seu ob egregiam inter laudem uirtutis comes cognominatus Pisas in ditionem suam recepit: Iacobo autem Apianensi ei: qui primus appellatus fit: Plumbinum emancipatur: ac tum cœpit summa plumbinensium concordia atque consensu oppidum regere illustre Apianense genus. Erat Plumbini ager munitus non proximo solum & coniunguo Tyrrheno mari: sed castellis etiam tutior. Buriano: Scarlino: Subereto: & imprimis Insula Ilua: quam ferri fodinę plurimum & feracem & celebrem faciunt. Hic Iacobus primus Apianensia & gubernandi peritia: & seruanda æquitate ita se gessit: ut una omniũ uoce eo principatu dignus existimaretur. Præfuit autem magna cum laude Plumbino annos complures fretus Mediolanensis Ducis præsidio: sed nõ minus Senensium studio: qui & magna apud illum ualebãt gratia: & ad plumbini tutelam iustis causis concitabantur: accedente insuper affinitatis necessitudine: mutua utrinque gratia uehementius conflagrauit. Quod priore uxore desiderata: ex qua Vannem (ita enim pro Ioanne prioribus detritis literis nõnunquam uulgus usurpat) Gerardum & uicecomitem a Mediolanensibus Ducibus traducto nomine genuisset: porro alteram duxit: quam & Senensis tulit patria: & Ilicia antiqua & clara progenies: ex hac Emmanuelem habuit filium. Mox Gerardus ex uxore Paula: quæ antiquissimo Columnæ genere orta est: tum sorore Martini pontificis Maximi & ipsa liberos genuit Iacobum .ii. uiolantemq; postmodũ nupsit Camerini Regulo: pterea Catherinam: q̃ Raynaldo Vrsino. At uero Emmanuel Iacobi primi filius genuit Iacobũ .iii. Hic uero eum: q nũc præest Iacobũ .iiii. grandiorẽ: Gerardũq; minorẽ natu. Ex Appianensi aũt genere: q successione quadã tam & si nõnunq̃ interpellata præfuerũt: hoc ordine series nectiẽ: Iacobus primus: de quo paulo ante diximus: plũbini dominatũ primus adeptus ẽ. Huic successit Gerardus filius: Gerardo Iacobus .ii. huic Emmanuel: Emmãueli Iacobus .iii. nũc illi Iacobus .iiii.. Ac tã & si uisi sũt Florẽtini aliqñ fauere plũbinensi pricipatui: tñ abalienatus ẽ Iacobus .ii. ab eorum tutela cõsilio atque suasu (ut plerique arbitrãt) Martini põtificis Maximi: qđ nõ satis tutũ cẽseret plũbinũ: qđ quõdã pisani iuris fuerat eorum fidei credere: q pisanã occupauissent remp. Ac p id tẽpus Martinus põtifex florẽtinis bellũ intulit: inito cũ senẽsibus fędere: quorum habebat plane pspectã fidẽ: & sciebat plurimũ interesse manere icolumẽ plũbinẽsem statũ: cui una fuit sorsque Senẽsi rep. & cõmunis i utraque fortũa cõditio. Nec multo post tẽpore Senã uenit Iacobus .ii. & uetustę necessitudinis præstandæ: & Romanorum Regis Sigismundi salutandi gratia: q cum paulo ante in Ita-

liam uenisset: Senam diuerterat. Demum tranquillatis rebus & confecta pace: nunquã a Senensium uoluntate Iacobus & Paula desciuerunt: sed & utriq; cum Florẽtinis concordiam & pacem coierunt. Omnia pacata uidebantur: sed ut pleraq; omnia instabilia humana sunt: & nunquam desunt: qui cõmunem labefactare quietem moliantur: Baltatius quispiam ex Florentino oriundus agro Anglarias uir & gerendi belli cupidus: & nouarum studiosus rerum cum pedestribus atq; etiam nõnullis: quibus præfectus erat equestribus copiis annis salutaribus. M. cccc xl. circiter diem. iiii. kalen. Sextilium a lacu Transimeno ꝓfectus clandestino itinere ac celeri gressu p extremos Senẽsium fines non longe a Gaurano ac Massa urbe: irruit in plumbinensem: Et nemine eiusmodi aliquid cogitante Suberetum inuasit: incautos oppidanos oppressit: diripuit omnia: & ĩ prędã uertit. Ea haud minus aureum octauũ fuit. Oppidum præsidio Baltatius muniit: tenuitq; menses circiter septem: magna cum accolarum & uicinorum populorum formidine infestam habuit regionem: sed nec destitit Iacobum & Paulam: qui plumbino præerant bello lacessere: maiora fortitan moliturus: ni fortuna: quæ bellicis rebus maxime domina ẽ: cogitata peremisset. Pleriq;: qui omnia diligentius penitarent: arbitrati sunt haud ignarum earũ rerum tum fuisse Nicolaum picininum magnũ belli Ducem: q per eam tempestatem numeroso fretus exercitu Anglarium Florentinorũ oppidum obsidebat: unde ab ecclesiastico & Florẽtino milite depulsus est rebus improspere gestis: & fusus omnis ac fugatus exercitus. Ferunt eam Picinini cladem ægre admodũ tulisse Baltatium: cui pleraq; cõmunia forent cum Picinino consilia. Nec ob id tamen auertit Subereto Baltatius animum: quin potius ita obfirmarit: ut eodem uxorem quoq; Helenam accersierit claram fama mulierem: ætate integram: uirtute insignes: cuius ille ingenti amore conflagrabat. Adhuc grassante Baltatio: nec dum bello debito Iacobus Apianensis cuius uxor ex nobilissimo Fliscorũ genere ꝓfecta: naturæ cæteris muneribus clara: si nõ infœcunda esset: quod in muliere maxime odiosum haberi consueuit: nulla relicta ꝓle humanis rebus excesserat: & ipse quoq; naturæ concessit: siue (ut uulgo ferebat̃) lethifero poculo enectus: siue senio quodam ac mœrore uictus: seu quaui morbi absumptus. Nec multo post tẽpore cessit Subereto Baltatius auctoribus præcipue Senensibus: cum a Paula Columnensi grandiorem pecunias accepisset: dantibus etiam ad id opam florentinis & ocio consulentibus. Profectus aũt inde Baltatius in Flaminiam iter conuertit. Et eo equestres ac pedestres copias traduxit. Plumbinum Paula regebat: cũq; ea Raynaldus Vrsinus illius gener. Erat autẽ p id temporis Emmanuelis: quem paulo ante memorauimus: sane fama obscurior: quippe in Siculo regno cis pharum priuatus ad Troiam uersabatur: & ducta uxore tenui admodum re familiari: & exiguo (ut ferebat̃) agello contentus erat. Curauerat enim Paula meruẽs iampridem filio ab illo insidias: uti Emmanuel longius Plumbino facesseret: qui primũ Florentiam mox Senam tenuit: post uero quasi profugus cum aliquandiu peruagatus esset: tandem sese ad Sfortiam contulit clarum p eam tempestatem belli ducem: qui tum ĩ regno Ioannæ Reginæ. ii. Legionibus præerat. Proximo exinde post Subereti motus anno accito Emmanuele: rursum Baltatius auxiliantibus Florentinis: & omnibus eorũ coactis in unum copiis: quibus Petrus Ioannes paulus Impator præerat: ꝓsequentibus & Nicolao Pisano: & simul iuncti omens irrutione facta: Plumbinũ repente adorti sunt: & hostili inuasere impetu rati nihil difficile futurũ: ut & Plumbinum caperent: & Emmãuelẽ haud dubie oppido ꝑficerent. Vana tũ spes Emmanuelẽ lusit: quippe Plumbinenses paulo ante Baltatianis insidiis fatigati: & dubiis rebus multa metuentes: resistendum q̃ cedendum satius duxerunt. Quamobrem qui raptim ad oppidum oppugnandũ irruerant: & propissime Plumbini portas copias admouerant: celeri transgressu in Pisanum regressi sunt. Cœpit alia cogitare Emmãuel: & uoti impos primum se in Cisalpinam Galliam ad gratulãdum Francisco Sfortiæ: cuius ope ac uetere amicitia maxime fretus erat: inde ad priuatos lares Troianos retulit. At Baltatius se in agrum Miniatensem recepit cum suorum manu: quam uniuersam coegit: quam & nouo milite augebat indies. Sequebantur eum extorres nõnulli ac transfugę: & qui præsentium rerum statu minime contenti essent: & qui perosi uitæ tranquillitatem bellorum motus uel cierent: uel cupidius expectarent. Ex Pistoriensi complures agro confluebant: quos seditio & intestina contentio exegisset. Damna quottidie a Baltatianis ꝑmulta inferebantur. Promiscue omnibus nocebatur. Erat cunctis finitimis formido ac terror iniectus. Iam præceps æstas effluxerat: & instantibus kalẽ. Septembribus annis salutaribus supra. M. cccc xli. Florentiæ Equestri ordine & magna uir laude & elatiore animo Bartholomeus Orlandinus perinde ac populi princeps Magistratus ingressus est: quem habent Florentini maximum ac Iustitiæ Signiferum uocant. Huius consilio ac iussu continuo datæ sunt ad Baltatium litteræ: quibus ille Florentiam iustis de causis accerseretur. Paruit ille impigre: & paucis iter eius comitantibus ea mente Florentiam ꝓfectus est: ut e uestigio castra repeteret. Curiam aũt ĩgressus Signiferi iussu ab apparitoribus captus Baltatius cõfossus uulneribus & e fenestris præceps datus tandẽ securi percussus ẽ: Mercurii luce. viii. Idus Septẽbres. Interfecti Baltatii alii aliam causam afferebãt. Sed siue ut tutos se Florẽtini pręstarent ab eiusmodi ꝑturbatoribus: q forte Florẽtinorum paci insidiarentur: & se illorũ damno iniuria ue locupletare pro nihilo putarent. Quod haud dissimile uero uideri poterat acriter inter se dissidentibus Pistoriensibus: siue quod Orlandinæ genti

non absq ratione odiosum erat: imprimis Baltasii nomen: siue ut uiderentur ulcisci Florentini impudentiorem hominis conatū: quasi præter eorum mentem Plumbinū ausus fuisset inuadere: seu denique: ut mos Senēsibus gereref: q tum optime cū Florentinis sentirēt & multa de conspiratione Baltasii p Legatos suos expostularent: dedit hic ocii uiolator pœnas Florētinis pluribus comprobandibus: atq nōnullis etiam obluctāntibus. Quod illis pposita ges esset: his uero nō Emmānelis ratio: sed spes quædā ambitiosior: ac futuræ accessionis cupiditas. Et qdē Baltasii uires ī hūc modū confractæ ecidere. Atq hic plerūq interitus: hic cōmunis est eo exitus: q maiora suis uiribus ausi sunt: nec iam rationi parent: q perniciosissimis Dominis ambitioni & appetitui seruiant. Orbata uiro Helena: ne quid sibi muliebris deesset laudis: persolutis parentalibus: cū pp formam ac pulchritudinem: pp opulentiā ac diuitiaꝝ ubertatē: sed multo magis ob uirtutis decus a multis: & qdē summa splēdidine uiris in coniugiū peteref: prorsus nuptias & coniugalia uota aspernata: totam sese ad religionē cōuertit: ac complusculis sociata Virginibus: & sacris initiata in florentina urbe: atq in suis penatibus prima id uitæ genus instituit: quod maxime ad parēdū summo Deo accōmodatū putaret: idq ipsum cū summa mulieris laude: ac religionis incremēto: ad hanc usq tempestatē incredibili perseuerantia uiget. Quod tam & si alienū pposito uideref: absurdum tamē nō iniuria censeri possit: rem suapte natura præclaram: nulla orationis luce ac uerboꝝ illustratione patere. Qui aūt sub Baltasio duram militiam exercuerāt: alius alio tendere. Plerique iniquis Pazaleas: ac frater pedestriū copiaꝝ præfecti in Senensi exercitu militarūt: quod tum Pelianēse bellū gereref: quod tam & si & breui & honestis pacis conditionibus: & Senēsis populi seruata dignitate: transactū est: eo tamē improsperius fuit: quod .c l. Ardicio ille Carrarius optimus qdem: sed parum fortunatus Imperator prœlio cecidit. Iam Emmanuelis Apianensis: q antea pene incognitus latuisset: quanquā paulo ante irritis conatibus fortunas periclitatus erat: ita post illa fama percrebuit: ut tum ppinquorum: tum ueterū amicoꝝ mētes eius prouehendi: & spes & cogitatio īcesserit: siquam fortassis occasionem temporꝝ uarietas ferret. Cū interea sibi metuentes Paula & Catherina: quæ tum Plumbinū regebāt: Raynaldo duce Vrsino præsidio ac milite sese studiosius tuerenf. Raynaldus eo tempore Senēsium stipendia demerebat: magno uir animo: & militari tum disciplina: tum etiam uirtute oppido instructus. Hetrusca pace composita: Apostolicam Sedem repetiturus. Senam uenit Eugenius Pontifex Maximus: ad kalē. Martias annis salutaribus. M cccc xlii. ac statuto die: & Pontificali ritu Raynaldū aurea Rosa donauit: mansitq in ea urbe menses sex Cardinalibus uiginti (nisi me fallit memoria) & magna patrū atq aulicoꝝ stipatus frequentia. Ibi tū aderat Nicolaus Picininus: quē ecclesiastico exercitui præfecit Eugenius: & militarē Scipionem: & crucem catholica signa contulit. In magnū tum discrimē pene icidit antiquæ libertatis Senensis respublica. Veꝝ nulla officiunt improboꝝ molimina: ubi uigilando ac bene cōsulēdo cōmuni prospicitur utilitati: publicæ saluti intendif. Post balneaꝝ fomenta: ecclesiæ Signifer Picininus prima æstate ad castra pfectus: in agrū Picēnum traduxit exercitū: aduersus Francisci Sforciam: q cū a Picinino: ab Aquilegiensi patriarcha: a regiis Alphonsi auxiliaribus copiis: undiq premeref Picenū relinquere coactus: in Flāminias secessit. Iam pacato Patrimonio: ac Aquapendēte recepto oppido: qđ a Francisco Sforcia occupatū præsidio tenebat. Antonius Petruccius & Romano aperto itinere: redux Eugenius Romā pspere remeauit: cū annis. viii. iniuria exactus abfuisset. Præerāt nihilominus Paula & Raynaldus plumbino: Senēsiū tutela freti: atq stipēdio adiuti. Mortua uero Paula circa Autūnale Equinoctium: Catherina eius filia una cū uiro Raynaldo illius partes subiit: quo tempore Candidatorum agmina totam plumbini: Campiliæ ac finitimoꝝ regionem lustrantes: opplenerūt supplicibus rei diuinæ uotis: precibus prorsus intēta. In Cisalpina Gallia diem obiit Picininus Philosophus in lectulo potius: q in acie imperatorem imitatus. Eius Scriba Philippus Massanus a Senensibus uinctus: & arcana pniciosa illis consilia pferre coactus: tandē Sæcularē militiam religione mutauit. In Vmbria quoq noua exorta tempestas est. Vrbinas Regulus & a Pōtifice Eugenio Dux etiam cōstitutus Otho Antonius: miserabiliter a cōiuratoribus trucidatus est ad eum aūt principatū gubernādum: ultro accitus Federicus: q tum se Pisauri cōtinebat: miro eoꝝ omniū populoꝝ clamore: atq cōsensu: q principatum ingressus: ita se gessit: ut consilio: uirtute: æquitate: magnis deniq rebus gerendis: omniū summoꝝ Ducum uel æquauerit nostræ tempestatis: uel antecesserit gloriam. Et ipse quoq a Sixto Pontifice Maximo Ducali titulo honestatus. Tum quoq Leonellus Estensis: ac Ferrariensis princeps: q Nicolao item Estensi in principatu successit: uxorem duxit Alphōsi Regis filiam. Ceꝝ quidem pspere cum illo actum est. Omnia tuta uidebanf. Plumbinensi statui aderāt tria illa: quæ maxima mortales putāt bona. Ocium: Incolumitas: Rerum ubertas. Sed alternis pax in terris: & bella regnant: iisdem id quod de dolore & uoluptate tradit Plato: iuncta ac subnixa uerticibus: Rex Alphōsus: qui Neapolitanū regnum uictor fuerat assecutus: per hyemem annis Salut. M. cccc xliiii. in Tyburtem agrum uenit magno munitus exercitu: ubi hybernaturus: bellū Hetruriæ minitabatur. Moritur interea Pontifex Eugenius: & Nicolaus Apostolicæ Sedis successor creatur. Qui mirabile dictu: ob summam sapientiæ & uirtutis laudem: breui summos quosque in Ecclesia honorum gradus adeptus est. Proximo Augusto mense: Dux Mediolanensis Philippus Maria occidit. Cum profectus Pisauro Franciscus Sforcia: una cū uxore Blanca Maria: ad quā eius principatus successio spectaret

re uidereť:ad Insubres cõcessit:ac tandẽ altero ãno/multis frustra obtrectantibus/Mediolani potitus est. Venit porro ĩ Hetruriam Alphonsus:ac Florẽtinis bellũ intulit. Varia sentire Senẽses uisi sunt: aliis Alphonso adhęrẽdũ:plerisq; consulendũ quieti/satius esse putãtibus. Cępit Alphõsus cõplura: & Volaterrani & Pisani agri castella/atq; oppida:quæ antea Florẽtinis parebãt. Castrũ Leonis:quod Castilionẽ piscariũ uulgo appellãt:in suam ditionẽ recepit. Plumbinũ aũt speculatus:animũ ad id expugnandum cõuertit. Deterruit instantis hyemis asperitas. Nõ .o. nouũ ineundum bellũ:sed expectandus potius uisum ẽ opportunũ tẽpus. Igiť ad Crassetũ & ad locũ:quã Aquamuitã uocãt:statutis hybernis/primo deinde Vere/castra mouit:& hinc magna ornata classe:illinc ualidissimo conflato exercitu/& obsedit Plumbinũ:& sæpius cõserto prœlio/oppidũ acriter oppugnauit. Catapultę:Balistæ:ingẽtes machinæ:plura tormẽtorũ allata sunt genera:Scorpiones:& quas in efferaciore sæculo sæua excogitauit ĩmanitas bombardæ/ita a sonitu appellatæ oõ defuerũt. Cuniculi adacti sunt:crebro ariete murus percussus. Nihil a Rege/tum opulẽtissimo/tum gerẽdarum rerũ gnaro imprimis/pręter missum ẽ:quod ad hostem debellãdũ/accõmodatũ uidereť. Fuit duodeoctoginta dierũ obsidio. Quo tempore plus nauali certamine & terrestri prœlio pugnatũ est/q̃ credere quisquã possit. Incassum regii fuere conatus. Nam ita ab oppidanis Raynaldo Duce ppugnatũ est:ita uiriliter cõtra decertatũ: ut cęsis militibus plus q̃ duobus milibus & qngentis regiis/regia classis/& totus pfugareť exercitus. Rex tandẽ Neapolim se reciperet. Longe lateq; tum Raynaldi ppagatuꝫ est nomẽ:quippe q ei obstitisset:q uel opulẽta regna/& inexpugnabiles urbes/cæteris indomitos populos subegisset. Nihilo tamen secius relicto præsidio/ad Castrũ Leonis tuebať p Rege Xantus Matalonas oppidũ:& cum peditibus quingẽtis/& Plumbinẽsesꝫ agrũ/& florẽtinam ac Volaterranã oram/crebris excursionibus infestam habebat. Vrbinas Federicus: Neapoleon Vrsinus:Ioãnes Malauoltus:qui florẽtinusꝫ ducebãt exercitum:ĩ breui recuperarũt:quæ ĩ Volaterrano & Pisano/oppida a Rege & castella fuerant occupata. Nouissime quod Castrũ nouum appellãt:accolę cui præerat Antonius Petruccius:Castrũ Leonis solũ superfuit:a cuius expugnatiõe deterruit:maxima cũ aquæ/tum etiam pabuli charitas. Senẽses ne ipsi quidẽ exortes fuere calamitatis:cũ domi pestilẽtia laborarẽt:foris uero a regio & florentino milite uexarẽtur. Gauranẽses nihil mali perpessi sunt:ob datam a Rege fideꝫ Bernardo Malauolto:& ob eam quam secũ pepigerãt cõcordiam:uel añ q̃ Plumbinũ obsidereť. Cisalpina Gallia & belli terrore/& uariis calamitatibus premebatur. Siquidẽ Franciscus Sfortia:qui supiore æstate Placẽtiam ui ceperat:& ĩ prædam uerterat:ademit tum Mediolanẽsibus quasi libertatẽ tueri instituissent:& pugnantibus Venetis:a quibus bellũ aduersus Mediolanẽses gereret:magnis uiribus obsistere conabatur. Hic p Septembrẽ mensem/cũ instructo agmine in aciem descẽdisset:& cũ hoste cõseruisset:prœlium:Venetũ exercitum simul & Florẽtinorũ/auxilia fudit:uicit:pfligauit. Claros quosdam exercitus Duces/& complures Legatos captiuos duxit:impedimẽta:cõmeatus diripuit. Equorũ ingẽtem numerum:suis militibus ĩ prædã cessit. Tentoria & signa hostiuꝫ/& clara spolia reportauit. Quibus successibus audẽtior factus Bergomẽsem agrũ:& Brixiana campestria/in potestatẽ suã redegit:ac paulo post traiecto flumine/mira celeritate Laudum cœpit. Victores aũt tum Mediolanęses euaserei:& augeri eorũ opes:& iam liberi populi status firmari uidereť:si stabilis unq̃ mortalibus sit fortuna. Consequenti uero Octobri mense Raynaldus Vrsinus/cũ Plumbinũ firmo præsidio muniisset:cogitans accuratius cũ Florẽtinis agẽdum (nã Senẽsium optimã in Plumbinẽsem statũ mẽtem/ac fidem probe callebat) Florẽtiam pfectus est:atq; ad eius populi amicitiam studiosius firmãdam/opam diligẽtiam adhibuit:quo tẽpore petitus equitis impetu/uix extremũ uitæ discrimẽ effugit:ut incertus futuri euentus Angelus Vrsinus rebus relictis/Plumbinũ ppauerit:necessaria obiturus:quanq̃ morbo superato Raynaldus haud multis post diebus/incolumis Plumbinũ rediit. Nec tñ Ioãnes Malauoltus quieuit:q indigne secũ agi questus a Florẽtinis desciuit:ac pinde Pisanã relinquens oram:Gauranũ cũ parua manu se recepit eo aĩo:ut totum sese ad Alphonsum Regẽ cõuerteret. Itaq; Neapoli habito cũ Rege alloquio/& stipẽdio conuento/regiis se castris adiunxit. In Cisalpina aũt Gallia cũ aliquandiu Veneti & Mediolanẽses de Impio dimicauissent/anno post Carauagiensem conflictũ/paceꝫ per cassũ fœdere/coierũt. Francisco Sfortiæ:quẽ Veneti post eam acceptã cladem asciuerãt:exacto/reiectoq;:ob id aũt utrisq; admodũ infenso. Per hæc tẽpora Raynaldus Vrsinus adhibitis Florẽtinis copiis:p noctis tenebras Castrũ Leonis scalis admotis/p uim cœpit:ac diripuit/una excepta munitiore arce. Sero aũt succurrẽtibus Florẽtinis/regia classis præsto fuit:erãt quidẽ triremes decẽ passo uelo/secundo uento/incredibili celeritate oppidũ recuperauit:ac rursum ĩ prædam uertit:pfligato Florẽtinorũ delectu. Aegre pfugit eorũ Legatus:q tũ erat Iulianus Rodulfus fato (ut cõiectari potest) Occeanis addictus undis:nam .xiiii. post annos in Brittanico mari:dũ onerariam nauim præfectus agit:pcellis iactatus/una cũ trecentis uectoribus naufragio periit. Vt uidit Raynaldus sociorũ cunctatiõẽ:quæ illũ pene ĩ summũ discrimẽ uocauerat:simul multa secum animo uolutans/acrius indignatus/auertit tandem a Florentinis animũ:atq; aliud consiliũ ineundũ censuit. Interea Frãciscus Sfortia anno itidem salutari .M.cccc.xliiii. circa Nonas Febr. post longiusculam obsidionem/Mediolano expugnato eius principatus potitus ẽ:summa ope obnitẽtibus Venetis:Mediolanẽsibus aũt adeo fame pressis: ut defecti alimẽtis/uel soricibus/catisq;/ac cæteris id genus animãtibus uescerenť. Sed nec Florenti-

norum auxilia remorari uictoriã potuerunt: quãq̃ in tẽpore presto erant. In Hetruria Ioannes Malauoltus: q iam in regis exercitu militaret: auctore Siluestro Foroliuiensi: qui cum cõiunctissime uiueret obscurũ quo consilio: capitur: ac seruatur custodia Gaurani oppidum simul & arx: quæq erant Ioãnis oia: in Regis ditionẽ ueniũt. Instabat annus remissionis: q iubileus in sacris ritibus appellatur: quum Romã a cunctis orbis regionibus fideles confluũt: Bernardinũ: cuius natali Sena: funeribus Aquila miraculis totũ clarét latius: Nicolaus Pontifex maximus: in sanctorũ catalogũ asciuit. Inter Alphonsum regẽ: & Florentinos pax facta: ad eam admissi cum aliisq bella gesserant: tum et Raynaldus Vrsinus. Fuit ea res plerisq iucunda: Hetruriæ salutaris: uni Rainaldo nõ nihil molesta: ægre nanq patiebatur eam pacis conditionem: quæ & pecuniã tum grãdiorem penderet & post illa quotannis auretum crat erat cogeret. Hunc dicũ prétiũ aureũ. y. Id Raynaldus haud quaq̃ ratũ habiturus uidebatur. Consilio plus casus ualuit. Laborabant pestilentia Plumbinenses: tetrã morbi luem Raynaldus non effugit: qua breui correptus interiit: ols prolis expers. Ac tam & si Caterina præesse uideretur: oia tñ in Vrsinorum potestate erant: arces, munimenta, oppida, castella, Vrsino magistratu presidio, milite tuebantur. Venit tum euersus comes ad Caterinã salutandã, auxiliũ pollicens: qd eius cõiugiũ expetebat. Irrito inde tandẽ abscessu noto. Quanq̃ uero paulo ante pax composita, tuta oia iure reddebat: nõ nihil tñ inuciebãt formidinis regię copię: q nondũ a Plumbinensi agro facesserent. Ioannes Malauoltus: q diutius a loãne Lyria Gaurani coherecebatur: regio tandem iussu: custodia liber in Senensem agrũ se recepit: spoliatus tñ Gaurano: & pene rerũ oium egens. Siluester: quo auctore occupatũ gauranum est facti huius Ioanni pęnas dedit: a suis haud longe a Bauiniano oppido, in saltuosis nemoribus interẽptus. Sub idẽ ferme tẽpus Prosper Cardinalis Columna Roma Senam diuerterat profecturus Caterinæ incolumitati: & Plũbinensi principatui auxiliũ præbiturus. Cuius consiliũ omne eo potissimũ ferebatur: ut Senensium: & contineretur præsidio: & protectione foueretur. Nouerat. n. Senenses imprimis Hetruscæ salutis cõmunis tranqllitatis: ueteris amicitiæ & fidei: summã habere rationẽ. Cœterorũ pollicitationibus haud satis tutũ credere arbitrabatur. Placebat Emmanuelẽ Appianensem accersendũ: q Caterinæ pareret qdẽ uiuenti: fato functæ haud dubie succederet. Id quod ius necessitudinis: & generis ratio postularet. Hęc ægre ferre Caterina alias res agere: uaria animo uersare consilia. Igitur susceptam prouinciã deseruit Prosper, ac mulieris fastidiũ aspernatus: Romã iter arripuit. Illa consilii inops atq incerta animi: qdnam ageret nesciebat: plura sibi a multis metuebat: cum præsertim hinc a Sigismundo: illinc ab euerso enixius ad nuptiarũ fędera uocaretur. A finitimis tq sua Plumbinũ interesse arbitrarentur: cauendũ putaret: sollicitaretur a multis: unius Senensis populi freta ac secura præsidio. Soluit tum uinculis Fauũ Gerardeius Plumbini ueterẽ incolam: capillo: & barba squalentẽ: quẽ pridẽ Raynaldus a littore uictum custodiri iusserat: quo se ab eius insidiis tutũ pręstaret: suspicans ab eo: ob Alphonsi regis gratiã: q tum Plumbinũ obsedisset: periculũ iminere. Cum in cœtera Italia tranquillus esset rerũ status: insurgentes euersi motus in Pontificis potestatem pontifex Maximus Nicolaus in patrimonio: & Hetrusco solo: conflato milite cohercere parabat. Audacius sęuiebat euersus. In aduersam ualetudinẽ icidit Caterina: quã dum grauius ægrotare Plumbinẽses sentiunt: & Legatos undiq ab Italis potentatibus circunstare animaduertunt: ne qd turbarũ aliunde inferretur: aios ad Emmanuelẽ cõuertunt: ad quẽ eius principatus iura facillime pertinerẽt. Ita de reducendo Emmanuele sermo: & consiliũ uersabatur. Hic tandẽ pellicientibus suis fido comitatus Pisano Honofrio: ultiusculo habitu: & quasi negociatoris tectus amictu: Troianis desertis laribus: clam Senã iter intendit. Quo cũ uenisset: amicis: & propinqs repente cognitus: consiliũ de scarlino petendo init. Igitur in tẽpestę noctis silentio iter arripuit: cumq eo pauci admodũ: qbus ille familiarius utebatur. Cum propissime Scarlini portã uenisset, ac de suo illhuc aduẽtu: qbus exploratũ fore par esse censuit: fecisset certiores: innotuit pariter & ei: q pro Caterina oppidum regebat. Is uero, ut erat prorsus Vrsinis deditus, continuo præsto Emmanueli ad portam fuit, atq acriter hominem increpuit: ut uel iaciendis lapidibus inde arcendũ curarit. Indicauit aũt Caterina aduenisse Emanuelẽ: grauiter tulisse se excandescentẽ qdẽ: quod se uiua ausit quispiam noui aliquid pertentare: statuentẽ uero ita demum cum illo recte agi: si quę Caterinæ uitã cõponeret, eadẽ Emanuelis principatum dies auspicaretur. Irrito incœpto regressus Emmanuel recepit se ad bellũ forte tum ingeniolos ad suos diuertit: re potius: q̃ spe destitutus. Operiri aũt æquo aio instituit tempus cõmodius, si forte posthac fatis melioribus uteretur. Senenses ancipite distrahebantur consilio, uerẽtes si Emmanueli adessent, ne forte Caterinæ uiderentur iniurii. Sin desererẽt, ne in iniustã, ac proinde pniciosam: cuiuspiam tyrãnidẽ Plumbinum dilaberetur. Id uero statuentes: uti uires oẽs intẽderent: quo functa Caterina uita, in Emmanuelis potestatẽ cederet: quo pter successionis iura, populorũ quoq studia tendebãt. Verũ nõ multo post tẽpore, mortua tandẽ katerina, accitum Emmanuelẽ, cõsensu: atq approbatione eorũ populorũ per Senẽsiũ legatũ iustis, ac pacatis initis cõditionibus ĩtra oppidũ honorifice cũctis applaudentibus Plũbinenses admiserunt: quos Burianenses pariter, & Scarlinates, ac Suberetani sunt psecuti. Quod qdẽ nisi summa adiũcta Senensiũ cura: & prudenti adhibito cõsilio. atq Ipensiore opa (nam eorũ legat effecerunt oia) nunq̃ tam psperũ Emmanueli: tãq faustũ cessisset. Non. n. solũ ad principatũ subeũdum Emmanuel iuuandus erat: sed finitimis quoq studiosius obtrectandũ, q cum plurimum uale-

rent opibus:gratia se haud mediocriter:apud Plumbinensem populũ pollere arbitrabant. Frantia
primo Volaterrano ac Pisano agro cõflatæ copiæ:nec infrequens delectus coactus:prævaluit tñ Se
nensiũ industria. Sed & Simonis Neronis Geneuensis:q tũ negociãdi gratia Plũbinũ colebat:oratio:
& ad Senensiũ consiliũ maturandũ cohortatio haud parũ momenti habuit. Hũc ob eam rem Senẽ
ses ac totam eius posteritatẽ pręcipuis honoribus: uelut ppetuis summi studii monumentis affecerũt
Non defuere anteq̃ Plumbinũ attigisset Emmanuel: q multa Senẽsibus pollicerent: partirẽturq res
plumbinenses æqs condirionibus. Nihil ad eam rem (si mõ confici potuisset) & tunc acrius: & alias
sæpius studii atq opæ prætermissum ẽ. Sed ne quicq̃ tentata sunt oĩa. Mansit Senensiũ semp fides ĩco
lumis: nec ullis prsus inuitamentis a cõstãti proposito auerti potuerũt: atq ut sũmũ ueteç amicitiæ ac
societatis explerẽt munus: misso legato collecta suorũ manu bellicis traductis machinis Burianũ ob
sideri curarũt: fauentibus tum ẽt Florentinorum auxiliis: nãs & ipsi ad Plumbinensem statũ fouendũ
accuratius exinde studiũ contulerũt. Nõnulla ui pecuniarũ p soluta celeriter Burianũ recuperatum
est ac Senẽsiũ legato creditũ: & ab eo confestim Emmanueli traditũ. Cœtera uero oppida & castella
quæ pleraq Vrsinorũ præsidio tenebantur: in Emmanuelis quã primũ potestatẽ redacta sunt. Vna
supererat munitissima turris: quæ ad mare sita est: quã uerentes Florentini: ne in Alphonsi Regis di
tionẽ incideret: missis illo ingenioribus balistis: & bõbardis anteq̃ grauiore pulsu arx quateret: prefe
cti eius:q & ipsi Vrsini erant: pretium pacti Emmanueli dediderunt: atq p hunc modum breui Em
manuel Plũbinẽsem statum: & quæ illi subiacent oĩa efficientibus Senensibus: atq ẽt iuuantibus Flo
rentinis: facillime assecutus est. Pecunias: qbus ad res conficiendas opus erat: affatim suppeditarunt
Florentini: Senẽses ac Plũbinenses nonnulli opulentiores. Nõ fastidiũt diuinitus decurrentia fata: ẽt
crepidulas soccos: durũ nõ unq̃ cucullũ: tenue sagum ac scissum palliũ non aspernãtur si mõ habitan
de uirtus suppetit: quæ una humo tollit quẽuis: atq ad summa rerũ fastigia euehit. Scimus nõnullos
fuisseq cum antea extrema inopia rerũ oĩum premerent: & priuati in oĩum pene hominum ignora
tione uersarent: ad maximos honores summa illos sapientia: & pręcipua quędã integritas sustulit: &
q uariis casibus: & magnis iactati discriminibus diu profugi puagati sunt: ex infima interdũ fortũa
traducti sunt ẽt: ad regni culmen. Ex Troiano agello Emmanuel cum semper bonis artibus: atq etiã
disciplinarũ studi fuisset intentus: accitus florentẽ: atq opulentũ admodũ adeptus est principatum.
Qua in re præ cęteris oĩbus Senensiũ auctoritas ualuit. Quippe cęteri in summa cõflictatione uaria
agitauere cõsilia: sed & ipsorũ ptentarunt Senẽsium mentes: si forte Plumbinensem statũ hercisci uo
luissent. Sed accuratissimo semp studio: fidem & bonũ æquumq sectati sunt: iis sępius repulsis ac repu
diatis: q sese illis tradere ultro: & dedere cupiebant. Quin potius arces: & castella: quæ plęraq in suas
fidem receperant exẽplo Emmanueli tradenda curarunt. Quibus ille obstrictus officiis Senensis po
puli inire societatẽ: protectionẽ ac tutelã nancisci: pacisci stipendia magno studio nitebatur. Quod in
digne ferentes: q alia quędã cogitarent: intelligerentq eius status firmitatẽ: suis officere consiliis: ob
niti nunq̃ desierunt: & ab eiusmodi Emmanuelẽ abuocare proposito. Quare nouis quotidie illece
bris in aliã Emmanuelẽ traducere mentẽ conabantur. Varia: & incerta fortuna Hetruriam sæpe exa
gitauit. Tuta aliquando: & ociosa fuere oĩa: calamitosa aliquando: & turbulenta: nõnunq̃ media quę
dam nec tñ aut periculi aut pauoris experta. Eosdẽ se præstiterunt Senenses qbus uis tẽporibus: & a
tuendo fouendo iuuando nunq̃ Plũbino animum auerterũt. Consilio: delectu ac milite pecunia cõ
meatu: atq omni auxilio: eum principatũ tutati sunt cum prefecti eius nõ satis pacẽ uicẽ contra non
nunq̃ exibuerint. Aduersis. n. bellorũ tẽporibus: qum futurus rerum ignoratur euentus: sæpe alior
sum: atq æquũ est: plęriq sentiunt. At Senenses nunq̃ indignati ac procul ab omni ultione auersi: ad
quã natura irati feruntur: placabilitate atq clæmentia Plumbinenses prosecuti: ad quietis firmitatẽ
redigere nunquã destiterunt. Vulgi motus: quos regere oĩum rerũ difficillimũ est: constanti iudicio:
& prudenti consilio moderati. Difficile creditu est: q̃ bonã: atq uberẽ uim frumenti difficillimis tem
poribus: & in summa ãnonæ caritate: exportandã Plũbinẽsibus Senẽses incredibili quodã animorũ
studio: uel pmiserit ul' decreuerit. Nec. n. secus oĩbus eius principatus populis: quã ciuib9 ipsis: & agri
senẽsis ĩdigenis ac uernaculis cultoribus alimẽta suppeditarunt. Quare annos cõplures tutam Emma
nuel ac fœlicẽ degit ętatem: Senensium imprimis fretus præsidio. Mortuus aũt Februario mense an
ni salutaribus Mcccclvii. Iacobũ tertiũ successorẽ reliq̃t: cuius prosperiora: quã Emmãuelis fuere pri
mordia. Verũ progressus iisdẽ insidiantibus: quos eadẽ dominandi cupido tenebat: certe periculorũ
nõ immunes: quæ tamen oĩa facile potuit effugere Iacobus: una senensi fauente rep. eodem semp per
stãte pposito: siue ab externo hoste: siue a domestica seditiõe impẽderẽt discrimina. Siqdẽ nõnulli ẽt
aliquando Plũbinenses cũ Iacobus uetusti uiri hospitii: & mutuę præstandæ necessitudinis gratia Se
nã uenisset principe cõiurationis suadẽte in caput iperantis Iacobi cõspirauerũt: quæ res cum in lucẽ
pdisset a Senensibus digressus: a qbus munifice: & amplissimis honoribus fuerat exceptus: Plũbinũ
regressus auctores cõiurationis ultus est. Et de duce ipso qdẽ: & sex ꝑterea eiusdem facinoris sociis
suppliciũ sumpsit cõsciis reliqs in exiliũ actis: quæ qdẽ Iacobi gesta: Plũbinensibus aliis cordi fuerat
aliis atrociora uisa sunt. Id unũ ẽt futura tempora haud parũ suspecta principatibus reddidisse non
iniuria existimatur: præsertim exulantibus iis: qui apud finitimos gratia non mediocriter: pollere
(uiderentur:

otterlātib9 aūt in ea regione·q̄ Plūbino ꝓpissime abest: Ias Calistus.iii. Romanus Pōtifex: q inuadente Iacobo Picciuino Senensem agrum Romanæ ab illo ecclesiæ metuens auxiliū tulit Senensibus: & fauēte Frācisco Sfortia Mediolanēsi·ac iuuātibus Florētinis grassatoris uim ꝓpulsauit: senio cōfectus interiit. Cui Pius.ii. genere Senensis·in Ap̄lica sede successit: uere diuinitus creatus: q patriam insidiis ac piculis liberaret: ecclesiā labantem tueref: īmanis Maumethis iam italis oris īminentis furorē·atq̧ imperiū coherceret. Hic cōsilio·& sapientia·doctrina: & maxima rerū rerū cognitione·industria: atq̧ animi magnitudine·moderatione·liberalitate·& munificēria adeo excelluit·adeo ope & sermone ualuit ut nō in terris genitus: sed (si dicere fas est) de celo demissus eē uideref. Huius nāq̧ inaudita quędā uigilātia·Cisalpinos & Transalpinos pp̄los ad cōcordiā·ad trāq̄llitatē·ad rectā humanæ: & catholicæ uitę rōnē: deniq̧ ad teterrimū hostē crucis depellēdū (si in eadē sentētia pseuerassent) facile redegit. Nihil usquā iniuriæ (quātū in eo erat) inferri patiebatur: Huic ēt ferocientes nationes nō inuitę parebāt. Reges: & christiani principes studiose obsequebanf. Magna cuꝫ dignitate annos paulo minus sex Apostolicæ sedi pręfuit: & uere ad homines iuuandos natus·cōmunes humani generis hostes: tyrannos·radicitus deleuit. Quis innumerabiliū·atq̧ īmortaliū opum eius partē saltē non nullam silere possit! Huius monitus libens excipiebat Iacobus Apianēsis ita: ut magna ēt cum laude: annos cōplures in eo principatu uixerit. Illud duntaxat sibi·a plerisq̧ uitio datū est: quod fremētibus in Siculo Cispharon Regno bellis: & a Ferdinādo rege desciscētibus nōnullis eiusdē tractus regulis. Hic castrū leonis: quod oppidū unū in Hetrusca regione Ferdinādo belli iure parebat: in suam ditionē accepit: quāq̄ ultro sese oppidanis Iacobo dedētibus: quos pauloante Pius Pontifex maximus crebro sese deferētes·ac supplices eam ipsam deditionē·pollicentes nullo mō ammittendos cēsuisset: ne cui facere iniuriā uideretur. Quare & eodem auctore Romano pontifice: q Iacobū fecisse pperaꝫ arguisset eodem tandē Castrum leonis reuolutū·ac postmodū a Ferdinando Rege: ultro Pio Pontifici delatū traditumq̧ est: quod exinde dono datum Andreæ Piccolomineo pontificis maximi ex sorore nepoti paret pio generi·ac tranquille agit. Cum antea Ioāne Lyria: & Ioanne Castrensi in eodē p̄sidētibus: tota late regio haberef infesta. Quanq̄ hi haud multo post tempore·cum relicto eo oppido Neapolim cogitarent in desertis ꝓximæ oræ saltibus: non longe a Tyrrhenis littoribus interfecti fuerūt. Orta paulopost Iacobo Suspicio·coegit illū trucē pręse ferētē animū. Scarlinū adire. Sed eo ꝓfęctus per solertiorem exq̄sitionem·oppidanoꝝ oīum perspecta fide·cum suspicione setiriam posuit. Illa certe formidabiliora Iacobo cōtigerunt: quæ.x. ferme post annis·ac salutaribus qdē M cccc lxx. recentiore memoria: facile meminisse potuimus. Nam nouo mense·circa.xix. kł' Aprilis. Dux Mediolanensis princeps opulentior: Ioannes Galeaz Maria·florens ætate: iuuenis robore: & excelsiore aīo prædictus: cuius cruentam paulopost necē·uix quisq̄ sine āmiratione referre queat: una cum uxore bona ex regia Gallorū gente·Luca iter faciens: splendido apparatu: numeroso comite: atq̧ armato satellite·Florentiā uenit: pluribus aduectis impedimentis. In his & pretiosa cōpluria: & magnificentiora quędā ornamēta: & oīs pręterea generis arma: telaq̧. Venit autem (ut uulgo ferebant) & ad amicam·ac florentissimā uisendā urbē: & ad psoluendū sacratissimæ diuæ Annuntiatæ uotū: cuius religiosum sacrū in ea urbe·incredibili populorū pietate colitur. Simul quo uxorē delicatissimā oblectaret opulentissimæ ciuitatis deliciis. Honorifice eum principem acceperunt Florentini: luxu quodā lautiore Laurentius Medices uir unus in toto latio·amplis facultatibus: & copiis: ēt principibus conferendus. Tum igitur Galeaz Maria: siue præmeditatus inceptū·seu occasionē nactus·comparatis peditibus.vc. qbus præerant cohortis præfecti Benedictus Burgensis: Alphonsus Hispanus: Bartolinus Aretinus: q tum Florentinorū stipendio: in Pisano agro obuersabanf: Plumbinensiuꝫ exulū ductu occupandi Plūbini: consiliū iniit. Itaq̧ intēpestæ noctis silentio: clandestino itinere: p occultos calles delecti pedites. Plūbinū ꝓfecti scalis admotis·arcē munitiorē inuaserunt. Iam nōnulli ad summa arcis fastigia euaserant: uigiles: & custodes primos·uno ēt ferro pfosso: peremptoq̧ oppresserāt: cum exp rectiq̧ præsidio arcem tuebantur: sublato clamore inuasores alios qdē interfecere·alios ꝓpulerunt. Irriti fuere conatus. Qui primi arce superata impetū fecerūnt trucidati sunt: cœteri e qbus: nōnulli tergiuersati erant: deterriti in Pisanū se agrum receperūnt. Pisis tum se continebat uir clarus præfectus equestribus ducalibus copiis: cuius proxima cōmoratio plurimū suspicionem augebat. Plerique consulto autumabāt comparata eē oīa: adeo·ut magnus finitimis populis metus iniectus esset. Passim ubiq̧ accusabantur: q nouos motus·in summa rerū tranquilitate molirentur. Pleriq̧ non ignaris: nec inuitis Florentinis·ea fieri opinabanf: sed incertū·an eorū uel cōsilio·uel cōsensu nisi forte q̄ paucissimorū gererēf. Illud in promptu ē: Regios legatos: q ꝓ Ferdinando: tum Florētiæ aderāt: & apud Mediolanēsem principē·& apud Florētinū magistratū: grauiter fuisse q̄stos·& regis nomine: q Plūbinū ex cōuēto ꝓtegeret·actionibus uerbis iniuriā obtestatos. Legati quoq̧ Senēsiū: q & ipsi tū Florētię erāt salutādi eiusdē principis gratia: scite·& cōposite in pacis sentētiā locuti sunt. Dux ipse Mediolanensis·cū pter sententiā plūbinense negociū cecidisset·octauo postq̄ uenerat die: celeriter abscessit·ac trans padanā repetiit Galliā. Quo ipso die Senā ingressus ē magnus Romanæ ecclesiæ pater Cardinalis Senensis: Franciscus piccolomineus·q ꝓ Apostolica sede a summo Pōtifice Paulo.ii. in Germanias legatus ꝓficisceba f: ex omni sacro collegio·ac patrū numero: ad eam subeundā ꝓuinciā lectus.

Nam grauia quędā pro Romana ecclesia:apud Transalpinas nationes·obeunda se offerebant: quæ
magni consilii·accurationis studii:& miræ celeritatis indigerēt. Quare nihil perendinatus: & solo cō
sumpto·ad Archiepiscopalē ꝓcurationē cōponēdā:celere quoqꝫ profecutus ē iter. Sub eosdē dies Se
nam uenit ab Iacobo Apianensi legatus:q quod antea p litteras·subinde uiuo nunciaret eloqo:nar
raretqꝫ ordine:quę in Plūbinensem statū:ab iis orta essent·a qbus nihil tale aliqd Iacobus suspicaret:
ac deniqꝫ ea postularet:quæ amicos in aduersa fortuna·amici rogare cōsueuerunt. Senēses aūt:quāq̄
ꝓ cōmuni salute:& Hetrusca libertate studiosius inuigilabant:ad tuēdum tamen Plūbinensem prin
cipatū·nil prorsum prætermisere:quod ratio tēporum:& periculi magnitudo exigere uidebatur. Stu
diose uigilando·solerter ꝓuidendo:necessaria parando muniméta: cuncta sunt facile propulsata in
cōmoda. Anno uero insequenti circa mediā æstatē: Iacobi Apianensis uxor:cui Baptistinæ erat no
men:cum se balneis fouisset:ad uisendā Senēsem urbē:cuius ꝑꝑ socios animos incredibili amore te
nebatur:cupide diuertit:magno illius desiderio flagrans. Excepta regali quodā luxu: & summo a Se
nensibus apparatu est:amplissimis donata muneribus: & quoniā præ cunctis Italorū populis ea præ
sertim ciuitas muliebri antecellit uenustate:quā eximiā præ ceteris·& cōdit ingeniorū suauitas: & pu
dicitiæ:atqꝫ honestatis decus exornat:pręter lauta:atqꝫ opipera cōuiuia·ac mensarꝫ splēdores:adiecti
sunt saltatus·& tripudia: & dulce a iuuenculis mulieribus dulce concinnentibus:odarū·& carminum
melos. Ita munifice acta: & omni officiorum genere affecta:Plūbinū Baptistina regressa est. Plura hic
idem annus tulit·ac uaria:quæ multorū animos multifariā afficerent. Genuenses magnā parabant:
atqꝫ ornabant classem. Dux Mediolanensis auctor ferebat. Alii aliter eius consiliū interpretabantur.
Plumbinenses ualde sibi metuebant:quod Pisis in proxima regione·illorū exules diuersarētur. Ru
mor erat ædificari triremes.l.quæ ad quodlibet ēt memorabile facinus:sufficere putabant. Pleriqꝫ
Itali tū ppli·tū ēt pricipes·ul' subtimebāt:uel castigabāt tātę molitionē classis:ut tādē cępto·desistere
uisum sit satius. Per mediā æstatē dissidentibus Petiliani Oldobrandino patre: & Nicolao filio Vrsi
nis:cum de imperando Petilianensibus: & Soranensibus acrius decertarent:uicit ad postremū filius:q
superato patre:Penilla pelice cęsa: & Albertāo illius filio:solus dominari instituit. Quod uero iam no
stro sæculo latius patet:dominandi cupidini ēt:quā natura ingenerauit: parentum pietas: & charitas
cessit. Dedebat se Oldobrandinus ultro Senēsibus. Rex tamen Ferdinādus refragatus ē·maluitqꝫ eius
dominatū Vrsinis manere:eo tū fœdere:quod Senenses cum Oldobrādino·multo antea pepigissent:
ut & Senenses Nicolaū Vrsinū protegerent: & ille fidē:atqꝫ obseruantiam exhiberet. Circa extremam
mox æstatē.v.kl'.Sextil'.repentino mortis genere correptus·rebus excessit humanis. Paulus Pontifex
Maximus.ii.pacis seruantissimus:cum magnis thesauris: & amplissimis opibus Apostolicā ditasset ec
clesiam:creatus exinde successor eius Sixtus.iiii.religione Minorista:uir doctrina: & diuinarū rerum
cognitione clarus. Paucis post diebus.vi:kl' Septembres: & ēt uita defunctus Borsius Ferrariēsis:cui
successit Hercules Nicolao reiecto eodē patre nato:q eum principatū inuadere conabat. Iacobus āt
iii.Apianensis:cum iam sexdecim(nisi fallit me animus)in Plūbinensi dominatu expleuisset annos
aduersam ualitudinē incidit. Ad eum curandum misere tum senenses peritos īprimis medicos:ne eū:
quē uiuentē summa fide defenderant:ut moriturо iam de esse uiderentur. Cum uero Iacobo summam
in Bartolo Turio spes esset:cuius ꝑꝑ diuinā quandā medendi rationē & pręcipuam eius artis gloriā:
nō mō in Senensi Gymnasio:sed ēt per cunctos Italiæ populos celebre nomen est:ad summū præstā
dum uerae amicitiæ munus Bartolū eodē proficisci iusserunt. Quod uero ætatis ībecillitate: & ultimo
iam senio nullo posset pacto·alio iter.ingredi:i sella multorū subiecta ceruice Plūbinum Bartolus de
latus ē. Quo & Iacobus(si forte annuat:cui soli sanandi langoris potestas ē)saluus fieret: & ille serua
retur incolumis:qui plurimis nouit saluti·ac præsidio esse. Nihil ꝑtermissum est: nec studii·nec opæ.
At diuinam euocationē effugere nemo potest mortaliū. Cū redactus Iacobus ad ultimos ēēt uitæ ter
minos:Senēses quo tutior eēt Iacobo.iiii.dominatus īgressus:quē natu grādiorē successorē principa
tus·ēt testamēto pater instituisset:cōparato delectu:missis Plūbinū legatis:ita sua ꝑsertim cura:atque
labore effecerunt:ut uita functo patre·tuta oīa: & pacata filio ꝑmanerent: suffragante quoqꝫ Ferdinā
do Rege:q Italos potentatus perinde ac uere perstudiosus pacis citra ambitionem uiribus: & auxiliis
oīfariā tueri cōtenderit:q ēt Volaterranos post defectionē a Florentinis multa pollicentes·ac suppli
ces auxiliū iplorantes·ab se repulerit: & ad fidē Florētinis seruandā:plurimū cohortatus sit. Diē obiit
Iacobus.iii.viii.Idus Martias:annis salutaribus M cccclxxiii. Igit Iacobus.iiii.tenella adhuc ętate·ac
puer admodū:quē pater optimis disciplinis:īgenuis moribus·ac salutaribus ꝑceptis erudiēdū:īstituē
dūqꝫ curauisset:ita se statim principatus gessit initiis ita ex īde cōstāter·ac supra ætatis uires(ut subditi
asserūt)ꝑseuerat·ut uere a suis:nō īmaturus iudicet Impio. Is nūc Plūbinū regit: & qdē nō pueri īge
nio:sꝫ ueluti sapiētioris cuiusdā cōsilio:atqꝫ prudētia senioris & desposa sibi uxore uictoria amalfitaui
ducis Antonii Piccolominei:illustris pricipis filia:qd' & regis potētissimi Ferdinādi gener & Senēsi: or
tus patria ē:q̄ sola uere sūma fide Plūbinū tuetur. Reddidit Iacobus eū principatū firmiorē:ut facile
eius gloriā augere possit:si ab optimo īstituto: & recta uiuēdi rōne atqꝫ a senēsis populi fide·atqꝫ amici
tia nūq̄ desciuerit. Hac nāqꝫ una regula manebit claro Apianēsi generi principatus ille sēp īcolumis.
Principātiū uero laudes:nequaq̄ referr' i aīo ē:ne nō tā a uero idq̄ ab assentādi studio ꝑfectū uidea
tur. Quod qdē stultū aliogn fit:scitū simul:atqꝫ æquum:si suo tempore fiat. FINIS.

Vgust. Dathus Matheo Tōmasio .S. Putāt Stoici (ut probe nosti) paruā esse ut magnā culpā. Ego tecum existimaueris: magnā esse: ut paruā potius. Accępi tuas binas literas. Erant partes meę celere responsum dare. Id diutius ꝟum cunctatus facere: certe nō superbia: cum supbi uideri soleat nō respondere: sed nec incuria: cū tu sis mihi maximæ curæ: nec obliuione: cum tu dies: noctesq̧ tum ī memoria tum ī animo uerseris mihi. Sed alia fuere: quæ me segniorē reddiderunt ad id efficiendū: quod ipse uehementer oxopto. Est.n. iucūdum mihi ad te scribere: iucundius legere tuas litteras: sed multo certe iucundissimum crebrū id: mutuūq̧ obire munus. Nam cum id fit: ueras uideor audire ac reddere uoces. Vnū te præcipue oro: ne litteras numeres meas: sed uoluntatē ipsam metiaris: quorū primū forsan diuturnū silentiū pariat: alterū uero fascem litterarū rependat. Id tibi persuadeas uelim: summā mihi ex tuis epistolis uoluptatē cōparari: qppe quæ amoris ꝑspicuū faciūt documētū. Proinde pge ad me scribere: & expecta tuoꝝ laboꝝ nō iniucundā uicem. Quod aūt ad isagogicū libellū spectat: aperiam paucis meam sententiā. Qum primū mihi nunciatū est: de suppositi nominis falsa inscriptione: qum innotuit deletū Augustini nomen: & imutatū esse titulū: principio stomachari cępi: & accusare temerariū ausum eorū: q uel improbitate uel inuidia: indignū facinus fuissent ausi. Post uero rem ipsaꝫ accuratius expēdi: cogitās id forsan ignoratione potius auctoris: q̄ falsi intentione fecisse. Quanq̄ nec mihi debet esse molestum: si Laurentii celebrius: q̄ meū sit nomē. Nam ut taceā doctrinā eius uiri: quę profecto fuit nō mediocris cum longe anteiret ætate: longius anteibat & nomine. Illū ego accusare debeā nō iniuria: q primus sibi bellū attribuit: & nomen meū suppressit: atq̧ (audenter dicam) me nō usq̧ adeo ignobilē esse: ut putauerit eum: q librum asportarit: ferre & Augustini nomen. Nolo de meipso prædicare: quod agenti uitio: audientibus molestię esse consueuit. Sed certe libellus iste nō reponitur inter ea: quæ a me accuratius scripta sunt. Fuit quoddā ueluti ingenii delibamentū nō mea uoluntate: sed quorundā amicorū opera in lucē prolatū: q se lecturos qdē: sed minime edituros asseuerarēt ac tam breui lucubratione conflatū ē: ut dictu incredibile uideri possit. Quidā religiosi uiri primū abstulerunt libellū: delectati (ut arbitror) pręceptoꝝ nouitate: & Venetias usq̧ perlatus est: ubi & de auctoris nomine fuit controuersia. Demum re cognita: Augustinus inscriptus est: & celebratus auctor. Mox plerasq̧ Italię urbes peragrauit nec usq̄ accepi præter q̄ Ferrariæ nomen īmutatū: ubi is agit: q cum alter Augustinus sit: relinquat nemini iustæ defensionis locū: Andreas Capaccius clarus ciuis plus dolet: q̄ ego ipse: q condidi. Nā & suasu eius opusculū confectum: & suo nomini dedicatum est. Non uideo opus esse cōcertatione p re pusilla. Qđ si ī aut orationibꝰ meis aut in iis libris: q a me de Philosophia scripti sunt idem fieri animaduertā: ꝗuius lenitatē: & mansuetudinē experiunť: experienť ēt amaros morsus. Cupio scire de te: si aut odio cuiusq̄ aut inscitia factū sit: & me q̄ primū certiorem facias. Ac tamē & si ad rem cōprobandā tu ipse satis præsidii habes: tamen ne Senensiū gentus cōtemnēdū uideatur (si ipse opportunū iudicabis): & libelli proferā perspicua documēta: qui a me scriptus est: & siq nebulones ueritati tenebras effundere uoluerunt: ostendā: q̄ tollerandū sit proprioꝝ bonorū possessione spoliari: & quod alienū a meo ingenio: & cōsuetudine ē: latratores agā dignis modis. Nam uereor interdū ne nō uerū sit: qđ dici solet a nōnullis finitimis nostris: Hetruscis gloriā īuideri. Itaq̧ rogo te: ut quicqd hac de re tibi exploratū fuerit: q̄ primū ad me scribas: quod erit mihi gratissimū. Tuas litteras percupide desidero: me aūt habebis semp tuis studiis obsequentē: non secus atq̧ optimū fratrē. Cōmenda me tuo clarissimo: atq̧ optimo patri: & tuos oēs iube saluere meis uerbis. Vale.

Ad Matthęū Thōmasium Senēsem in demptores tituli huius Isagogici libelli clarissimi Oratoris Aug. Dath. Senensis Gaspar Tribacus Mutinensis Poeta insignis.

Quisquis es o Dathi titulum q demis ab arte.
Sic tibi sint humeris brachia dempta tuis.
Sic tibi uel gladiis oculi fodiantur acutis:
Vel quocūq̧ alio deteriore modo.
Sic tibi ab obscœno truncet gutture lingua:
Sitq̧ tuum alterius Tydeos esca caput.
Sic tua corda lupi lanient sine fine rapaces:
Vel Tityi æternum quæ iecur urget auis:
Dii te Tereidem faciant: puerumq̧ Thyestæ
Quando uetat nimius te furor, esse uirum.

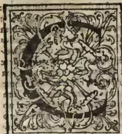
Francisci Octauii Cleophili Ariminēsis: clari Poetæ epigramma ad Mattheum Thommasiū Senēsem huius Isagogici libelli Augustini Dat. Oratoris clarissimi assertorem.

Quantum prisca tuo debes o Roma Camillo:
Augusto quantum Virgiliana Chelys.
Hunc tantum Matthæe tibi debere libellum
Dicimus: o gentis tutor amorq̧ tuæ
Per te direpti patriæ redduntur honores:
Per te sublatæ restituuntur opes.
Inscribis titulum: uerasq̧ in margine laudes
Asseris: & forti nomina dempta manu.
Dathe resurrexisti: gaude: tuus ecce libello
Stat labor asserto: q mō nullus erat.

Benedicti Cinguli pegregii uatis epigrāma ad Sūmū sui tēporis oratorē Augustinū Dathū.

Vidimus eloquii decus Augustine libellum
Nouimus ingenii flumina magna tui
Ingens fama uiget: supera facundia famam:
Scribis enim priscos inter habenda uiros.
Qualia facundo dictabat Tullius ore
Talia quem legi uerba libellus habet.
Passim Cecropiam sapiūt tua dicta Mineruam:
Inq̧ tuo regnat Atthicus ore lepos.
Immortale tuum facies per sęcula nomen:
Et facies cineri te superesse tuo.

¶ Disertissimi Rhetoris: Augustini Dathi Senensis Isagogicus libellus pro conficiendis & Epistolis: & orationibus ad Andreã Capacciũ cõciuẽ p egregiũ ac discipulũ dilectissimũ feliciter icipit.

CREDimus iamdudũ a plerisq; uiris & disertissimis psuasi: tum demũ artẽ quẽpiã in dicendo nõnullã adipisci: si ueterũ atq; eruditoꝝ secta tus uestigia optima sibi qsq; semper ad imitandũ proposuerit. Neque n. qui diutius in Ciceronis lectione uersatus fuerit: nõ eẽ in dicendo & ornatus: & copiosus poterit. Nam & aridiora crebrius consectati ipsi quoq; aridi ieiuni & inculti fiant necesse est. Lectitanti igit̃ mihi Cice ronis uolumina: quẽ eloquẽtię parentẽ merito appellauerim: pauca annotatiõe digna uisa sunt: qbus si utamur: uulgariũ sermonẽ asper nati ad eloquẽtiũ orationẽ primius accedemus. Sed tamẽ id ĩprimis quisq; admonendus sit: quod Rhetor diligẽtissimus & insignis orator Fabius Quintilianus de orationis partibus dicere cõsueuit. Neq; n. leges sunt Oratoꝝ quadã ueluti immutabili necessitate cõstitutæ: nec ro gationibus (ut idẽ dicebat) plebisue scitis sancta sunt ista præcepta: sed uti in statuis: picturis: poemanib9: cæterisq;: ita i exornãda quoq; eloquẽtis uiri oratione plurimũ semp decoris ac uenustatis habuit uarietas: Atq; quod dici solet cauendũ: tenendũq; illud est ante oĩa ne ars ulla dicẽdi (si fieri põt) ẽe uideat̃. Hęc igit̃ lex prima sit cõmutatiõis uarietatisq;: quã eruditorum aures non difficile iudicent. Hoc igitur iacto fundamento p pauca deinceps scri bam amice sua uissime: quæ & si non semp ut plurimũ tñ his rationibus tibi seruanda erunt. Sed iam nostri instituti ita nascatur exordiũ. Plerũq; n. q oratione artis floribus ac faleratis (ut aiunt) studẽt uerbis: contra tritam uulgatãq; Grãmaticorũ consuetudinẽ: quod in calce absolutæ orationis locari consueuit: id illi potius cõactant initio. Quod omne tibi fiet exemplo manifestius. Scis plenã orationẽ constare tribus partibus: quod suppositũ (ut eorũ ipsorũ uocabulis utar) quod uerbũ: quod appositum uocant. Di cunt igitur Grãmatici Scipio Aphricanus deleuit Carthaginem: ornatioris uero eloq̃ homines con uerso potius utuntur ordine. Carthaginem Scipio Aphricanus deleuit. Illi. M. Cicero familiariter uti Publio Lentulo. Nos uero. P. Lentulo. M. Cicero familiariter utit̃. Quibus plane exemplis patere ar bitror: appositũ primũ in oĩone: suppositũ mediũ: nouissimũ uero locũ uerbũ tenere. Sed & si quid pro grãmaticorũ mor̃ post appositũ situ erit: id initio orationis poni solet. Cuius rei exẽpla subnectã. Scipio Emilianus euertit Numantiã urbẽ opulentissimã Hispaniæ. Hispaniæ opulentissimam urbẽ Numantiã Scipio Emilianus euertit. Nõ ignoras ẽe multa genera epistolarũ. Epistolarũ genera mul ta ẽe nõ ignoras. Lycurgus cõdidit sanctissimas leges Lacedęmõiis. Lacedęmoniis leges sanctissimas Lycurgus cõdidit. Multaq; cõsimili ratione. Appositum igitur plerũq; principio ponit̃: suppositum medio: fine uerbũ. Vt Areopagũ Solon Salaminiũs primus cõstituit: Cæterũ diuersis & ordinibus: & locis locandæ partes sunt pro auriũ iudicio: quod q̃dẽ solo usu comparatur.

Iam uero de aduerbiis: quę sunt ueluti adiectiua uerborũ: dici potest: passim ubi uis loci ponẽda esse: ubi demũ aptius cõgruere uisa fuerint: mõ ĩ principio: mõ ĩ fine mõ ĩteriecta ĩter utrũq;. Qua in re diligentia est utendũ consilio: Sed prope uerbũ frequentius peruenustã reddunt orationẽ: Vt Fabius Maximus ante alios fortiter: atq; animose pugnabat. C. Lęlius Scipione familiarissime utebat̃. Clementissimus Cæsar humaniter ignoscebat. Nunc uero ad reliqua.

Præpositiões ppulchre inter substantiua: atq; adiectiua nomina inserẽtur. Vt ferace ĩ agro: ornatissimo in loco: maximas ad res: hanc ob causam: iustis de causis: aliaq; huiusmodi cõplura. Nec præpo sitiones solũ: sed & alia q̃ plura eiusmodi: Nunc summemus exẽpla. Magna in temp. diligentia: maxima in parentes pietas: incredibilis in oẽs ciues obseruantia: summa in hospites liberalitas. Atque ẽt p pulchrũ inter duos casus puta nominatiuos duo genitiui concinne ponuntur: ut oĩa reip. iura: cõstantes militũ animi: imania sceleratorũ hominũ flagitia. Et econuerso & constituta ac transposita oratio plurimũ exornat: ut huius claritudo uiri: huius qrites auctoritas loci.

Venuste ẽt plerũq; præcedit adiectiuũ nomen substantiuũ: ut tua dignitas: optima uirtus: diuinũ ingeniũ: exqsita doctrina. Magni etenim refert: quo loco quæq; dictio sita sit: quod testatur Boetius in iis cõmentariis: quos in Aristotelis libros conscripsit: ubi & Ciceronis & Virgilii ponit exẽplum. Boetii autẽ ipsius hęc uerba sunt. Et. n. quãtũ ad cõpositionẽ orationis spectat: maximum differt: quo uerba: & noĩa prædicationis suæ ordine pferant̃. Multũ. n. interest in eo: quod ait Cicero. Ad hanc te amentiã natura pepit: uoluntas exercuit: fortũa seruauit: si ita dixisset ut dictũ est: an ita ad hanc te amentiã peperit natura: exercuit uolũtas: seruauit fortuna. Sic. n. minor ẽ sententię magnitudo: minusq; ĩ ea lucet: id qđ si sic cõponat̃: eminet: & sese uel nolẽtibus hominũ auribus animisq; patefacit.

Rursum quoq; dicit Virgilius: Pacisq; imponere morem: potuisset seruare metrum: si ita dixisset. Moremq; imponere paci. Sed esset debilior sonus, nec eo ictu uersus tam præclare ut nunc compositus diceretur: quod idem non est apud Dialecticos. Hæc Boetius. Nunc uero ad reliqua.

Negatiua dictio apte in calce orationis ponitur: ut præstantiorẽ te uidi neminẽ. Scipione clariorem

in bellicis laudibus inuenies neminē. Tua erga me beniuolētia: & tuo in me animo gratius est nihil. Qui te ardentius amet: habes neminem.

Sed & posse ior anteq̄ possessio. Optimi uiri diuitię. Prestantis uiri uirtus: prudētissimi hoīs cōsilius. Quid uero pulchrius: q̄ si pro gerundiis: quæ appellant: utemur gerundiuis nominibus? Vt tritum est illud Prisciani exemplum. Veni causa amandi uirtutē. Veni amandæ uirtutis causa. Gratia gerendi bella. Gerēdorū belloꝶ gratia. Ad āplexandū uirtutē: magis q̄ ad āplexādus uirtutē dicimus: q̄ una preꝙprio optima ē: crebra ꝙ eius apud M. Tulliū: aliosq̄ eloquētes uiros fuit sēp obseruatio.

Nunc aūt multa cōficiā: quę si diligēter aduerteris: haud parū latino: ornatoq̄ cōducēt eloqo. Sed id mihi īprimis animaduertēdū uidet: ut cum tria fuerint antecedens consequens: & eorū mediū relatiuū nomen. Si id cōsequens sit uel hominis uel rei cuiuspiā propriū nomē: tum relatiuū cōsequēti semper cōgruat. Alioqn non latina sit oratio: sed a doctissimorū hominum consuetudine aliena. Alias potest cū alterutro cōuenire: si non cōsequat propriū nomē. Quā rem facile exempla declarant: & priscoꝶ auctoritates cōplures. M. Cicero primo Tusculanarū quęstionū; Studio Sapiētię: q̄ Philosophia dicit. Et sexto de rep. Cōciliacoętusq̄ hoīum iure sociati: q̄ ciuitates appelāt. Atq̄ iterū. Ex illis sempiternis ignibus: q̄ uos sidera: & stellas nuncupatis. Salustii quoq̄ illud uitiū. Est locus in carcere: q̄d Tullianū appellat. Innumerabilia ī uetustis codicibus id genus inuenies. Nec id est Grāmaticæ artis uitiū: q̄ quidā ignari litteraꝶ arbitrant. Sed & nos aliqd exemploꝶ afferamus. Præclarum est Ciceronis opus: q̄ Cato maior dicitur. Nā quod Cato Maior dicitur non latine profertur. Consimiliq̄ modo urbis inscribus consuetūdū est: qui sunt ciues. Perditi uiri ex urbibus pellēdi sunt quæ & ē ciuitatū putries: & sentina dedecoris. Plerūq̄ igit relatiuū nomē cū eo cōsors ē: q̄d sequit.

Illud quoq̄ inspectandū est. Nam cum tria existant: quoꝶ si unū relatiuū nomē sit frequentissime eorum duo in eiusdē casus exitu conueniunt. Nā ut exēpli causa dicā aliqd: si qs hunc sermonē protulerit: liber: in quo de uirtute agit: præclarus ē. Rectius: atq̄ ornatius dixerit. In quo libro de uirtute agit: præclarus ē. Concordant nāq̄ eodē casu exitibus duo illa: quæ maiore uicinitate iuncta sunt. Aliud item exēplū huic sermoni fit. Quas misisti ad me litteras: iucundæ mihi fuerunt. Sermonē: quē audisti: nō ē meus. Quā existimas Demostheni orationē: Aeschinis est. Atq̄ huius sermonis crebrū inuenire poteris apud ueteres usum. M. Tullius de Officiis primo. Quoꝶ ait officiorū pręcepta traduntur: ea quanq̄ ꝑtinent ad finē bonorū. Virgilius Maro in Aeneide. Vrbē: quā statuo: uestra ē. Terentius in Andria. Posthac quas faciet de integro cōmędias: spectandæ an exigendæ sint uobis prius. Idē. Populo ut placerēt: quas fecisset fabulas. Idē quas credis esse has: nō sunt ueræ nuptię. Atq̄ huiusmodi sermo plurimū exornat. Id quoq̄ annotatu dignissimū ē: quum positiua uelim9 augere nomina ut his ꝑ præpositio accedat. Cicero in epistola ad Curionē. Charus eque sis ac percucūdus. Idem de Oratore primo. Perbeati Quinte frater illi uideri solent. Terentius in Eunucho. Perpulchra credo dona: haud nīs similia. Nā ꝑgratū ualde gratū significat: & ī ꝓnoīe lepide ꝓsōat.

At superlatiuis multo: lōge: & q̄ aduerbia præponimus. Idq̄ sæpe numero perpulchrū uideri solet: ut longe amantissimus nostri: multo omnium fortunatissimus: & ago tibi q̄ maximas gratias.

Comparatiuis uero uel multo uel longe præponi solet: Vt Iustitia multo præclarior ē cęteris uirtutibus. Et Socrates longe aliis Philosophis præstantior.

Illud nequaq̄ ōmiserimus. Qum. n. nomina quępiā sunt profecta a Gręcis tertię flexionis: & obliquos casum habentia: qui rectū supent: Latini Oratores frequentissime litteris illorū qbusdā immutatis: fingunt aliarū declinationū nomina: & genus seruant: qualia poematū: enthimematū: delphinus: elephantus: & lampada ex iis sunt: quæ a plerisq̄ tertia flexione proferuntur: poema: poematis: enthimema enthimematis: delphin elephas: lampas. Hanc tu obseruationē diligēter cōmenda memōię.

Qum autē uolumus ostendere aliqd nobis iucūdū: honestū: utile esse: tum datiuis cum uerbo utimur sum es est substantiuorū: quorū illa adiectiua sunt: Nam ne ab exēplis discedā: qd aliud significat. Hæc res mihi iucūditati ē: q̄ hæc mihi res ē iucūda. Idēq̄ ipsius. Tuæ mihi litteræ fuere gaudio: quod est ad gaudiū uel gaudiū mihi attulerūt. Eodēq̄ pacto. Leges dignati sunt reip. Præclara urbis ædificia ciuibus decori sūt. Vitia dedecori sunt uiris: id ē dedecus pariūt hoībus: deq̄ ceteris simili rōne:

Verbū afficio & pulchrū ē: & late patet. Nā afficio te uoluptate: ē: tibi uoluptatē affero. Afficio te honore: ē te honoro & tibi facio honorē. Afficio te laudib9: ē: te laudo. Afficio te ꝓbro: ē: te uitupo. Afficio te cōmodis: est: tibi cōmoda facio. Afficio cadauera sepultura: est: cadauera sepelio. Afficio inimicos iniuria: est: facio inimicis iniuriā. Atq̄ similiter afficior dolore: id est: doleo. Afficior gaudio: idē est q̄ gaudeo. Afficior uerecundia: uerecundor. Latissima q̄ est huius uerbi usurpatio. Nec tamen te lateat afficere: significare disponere. Hinc est illud Plinii. Vua uox magis afficit. Neq̄. n. sine optimis causis tam lata: tamq̄ diffusa sit huius uerbi significatio. Sed de hoc satis.

Non est aūt ignorandū: q̄d si duo: aut plura duobus: q̄d perraro usu uenit: si illa pariter se habuerint: utriq̄ tū dictionē ꝓponimus: q̄d liqueat exēplo. Par ē in. C. Lelio doctrinæ uirtus: q̄ta q̄ sit eius uiri ꝓbitas: tanta quoq̄ est eius scientia. Tūc splendide ac recte dixerim. C. Lęlius uir tū doctus est tum ꝓbus. Indēq̄. Magna inest. C. Lęlio tū uirtus tum etiā doctrina. C. Lęlius plurimū tum laude tum rerum scientia ualet. Aliud item exēplū. Themistocles tum Cōsilio pollet in urbanis rebus tū ī bellicis negociis uiribus atq̄ animi magnitudine floret. Sic tantum ostendi eē in rebus urbanis cōsilium:

quātū in bellis magnitudinē animi: quod tum geminatū positū ē.

Sed eandē quoq; tum habet geminata & cōiunctiua. Aeneas est & terris iactatus & alto. Idem pfecto significat. Aeneas tum pelagi tum terrarum labores perpessus est. Aphricanus itē singularis est & uir: & imperator. idem sibi uult. Aphricanus magnus extitit tum uir tum etiam imperator.

Quod si duo quoq; quæ nequaq̄ paria sint: sed alterū minus cōplectitur: alterū uero magis: ita faciendū est: ut qd leuius existat: locemus prius: atq; ei cū dictionē prępōnamus. Quod aūt grauius: ualidiusq;: id posterius positū tum dictio præcedat: qd patefaciemus exemplis. C. Lęlius amat Scipionem: ppterea quod eum doctū cognouit hominē: & insup uirū optimū: qd postremū uehemētius ad amorē impellit. Quare ē ita oratio instituenda. C. Lęlius amat Scipionē cum ob doctrinā eius tū pp uirtutē. Ita uirtus in hac beniuolentia plus momenti habet. Atq; idē si ita dixerim. Cum oēs fortunati sunt: q bene uiuunt tum pbeati: q oīa deseruūtur uirtutē solam complectant. Hos nanq; posteriores multo beatiores esse cōstat: si qs supiusmō allatam præceptionē intellexerit. Hoc. M. Cicero imprimis frequēter usurpat. Ex quo illud. Cū oībus consulēdū est tum his: q armis positis: ad Imperatorū fidē cōfugiunt. Significat enim confugientibus ad Impatores: & sese dedentibus: multo magis consulendū esse. Atq; in Catone maiore. Mirari sese aiebat Scęuola Marci catonis cū cęterarū rerum perfectam sapientiā tum quod nunq̄ fuerit illi senectus grauis. Sed hac de re satis.

Iam uero explicandus est: qua ratione quāpiā personā aut laudari aut uituperari oporteat: quod ad decorē sermonis pertineat. Nam id trifariā posse fieri cōperimus ex monumētis litterarū: ut si uelim ostendere. M. Catonē habere magnā uirtutē: cum uerbo sum es est ita commodissime fiet. M. Cato uir est magnus uirtute. M. Cato uir est magnæ uirtutis. M. Cato uir est magna uirtute. Plato Philosophus præstans fuit ingenio: uel prestantis ingenii: uel præstāti ingenio. Mulier est clara moribus: clarorū moꝝ: claris moribus. Vir egregius laude: egregię laudis: egregia laude. Sz illud prius magis Poetaꝝ est: postremū uero & splendidissimū & perpolitū. Aristoteles scientiæ copia: Philosophus exqsita doctrina: uir acerrimo ingenio. Quod qdē ut disertissimus Priscianus īqt: significat Aristotelem habentē scientiæ copiā: & q habet exquisitā doctrinā. Cœteraq; cōsimili ratione. Quod qdem A. Gelius in Noctibus Acticis sentire uidetur. Est enim uelut defectio quædā: sed ea trita: usurpatuq; ab eloquentissimis uiris: & clarissimis Oratoribus: qua & nobis utendum est. Atq; participiorū tum accusatiui casus sæpe: tum ablatiui: locū tenent infinitiui uerbi. Hinc Salustianū illud. Nam & priusq̄ incipias consulto: ubi cōsulueris: mature facto opus est. Et Terentiana. Missis Glicerium alloquens amicā Pamphili. Iamiam: inquit īuentū tibi curabo: atq; adductū tuū Pamphilū. Omnia nanq; illa consulto: facto inuentū adductū consulere facere inuenire adducere designant. Verum Oratores frequenter his orationibus ablatiuorū casuum utuntur: accusatiuorū perraro.

Et quoniam de nomine: quod ē opus: attulimus mentionem: intelligendū ē: opus ē mihi hac re. significare me egere hac re. Sed id uariis casibus iungi solet. Nam & opus est mihi tua opera nominatiui casus: & tuæ operæ: & tuam operā: & tua opa dicimus. Sed hoc postremū ornatius est: & totum Oratorū. Cœteris orationibus Poetæ potius: Historiciq; utunt. Nos aūt quædā præcipimus: ut & cognoscamus a ueteribus usurpata: eisdemq; utamur: quædaz uero ut cognoscamus solum. Nam opus est mihi hanc rem: nunquā Orator dicat.

Quid illud nonne pulcherrimū est! ut qum duo nomina: alterū adiectiuū: substantiuū alterū: eodem casus exitu proferri debeant: sępe crebetrimeq; quodāmodo tertiaz adiectiui nominis uocē: quæ est neutra: in uim substantiuā transferamus: & substātiuū id prius genitiuo Casu locemus. Quod ut frequens est eruditis ac disertis uiris: ita quoq; erit exēplo manifestū. Nam qum multā uirtutem dictus sum: si multū uirtutis loco eius orationis posueto: multo protuleris uenustius. Multū. n. pecunię significat multā pecuniā. Plurimū uiriū: plurimas uires. Quid animi: qs anim9. Quid rei: quę res. quid causæ: quæ causa. Aliaq; item p multa. Sed id iam animaduertendū ē. Nam si genitiuus ille casus fuerit singularis: totā itē orationē singulariter exponere debemus. Sin pluralis: pluraliter. Nam exēpli causa. Multū pecuniæ: multā pecuniā singulari numero significat. Ac contra: multū pecuniarū: multas pecunias. Similisq; est & aliorū ratio: ut multū roboris: singularē: plurimū uiriū autem: pluralē habet significationē. Et aduerbia quoq; nonnulla uim eandem retinent: præsertiz uero duo hæc: parū: & satis: Nam parū sapientiæ: est parua sapiētia: satis uiriū: sufficiētes uires. Et nihil quoq; siue nomen: seu aduerbium sit: in eandem sæpe obseruantiā cadit. Hæc igitur hactenus.

Quoniam aūt singula hæc fere inuestigamus: id quoq; dignū cognitione est: ut qum duo inuenerimus substantiua nomina: quorū utriq; idem epitheton adiiciendū sit: ut adiectiuuz ipsum principio collocemus tum consequētibus substantiuis uel tum geminatū uel duplicatū & preponamus. Exēpli uero causa: afferantur Ciceronis uerba. Aphricanus singularis & uir & imperator: qd ē Aphricanus singularis uir: & singularis imperator. Propter magnā & doctoris auctoritatē: & urbis: qd ē ppmagnā auctoritatē doctoris: & pptet magnā auctoritatē urbis. Præclarus & miles: & ciuis. Illustris tum uir tum Philosophus. Optimus tum patriæ defensor tum gubernator. Iustus & Rex: & iudex. Consimiliaq; eodē mō se habent. Sed & sepe numero contra eodē ordine uni substantiuo præposito: duo adiectiua aut plura deseruiunt. Exempla sunt quæ nunc constituam. Vir tum bonus: tum ēt temperans. Imperator & callidus & fortis. Iudex & integer: & solers. Ornamēta ciuitatis tuz multa tum præclara. Alia tu ipse coniecta.

Non nunquam & duo substantiua ita se habent: ut alterum uim suam ubiq̃ conseruet: ac tueatur: alterū quasi quendā obtineat adiectiui nominis locū: & eius fungatur officio. Quale est Virgilianū illud primo Aeneidos. Molēq̃ & mōtes insup altos: imposuit: ac si dicat: molesto: mōtes imposuit. Cauendū est: ne ab honestate naturaq̃ discedamus: Perinde ac si dixerit. Cauēdū est: ne a naturali honestate discedamus. Sed tibi nota haec sunt. Sed ne quasi historiā texens dicendoq̃ seriem nectā. Ita queq̃ patefecero: ut sese mihi forte quadā obtulerint. ¶ Caeterū nō ignoras (ut ipse arbitror) extrema supina plerunq̃ ornate ac uenuste significare gerūdia accusatiui casus ad dictione prepositā: ut res difficilis creditu. i. ad credēdū: Suauis gustu: ad gustādū: ꝑmultaq̃ cōsimili ac pari modo se habēt. Nec id te amice lateat: cum fueris superlatiuum quodpiam durius asperiusq̃: & superlatiue significandum sit: ut pro superlatiuo positiuum afferamus: & ei superlatiuum aptumq̃ apponamus aduerbium. Nam maxime memorabile facinus: est memorabilissimum facinus. Maxime rarum genus hoīum: est rarissimū genus hominū. Sed & admodū & īprimis positiuis adiuncta: uim ferme eandem retinēt.

Id aūt nequaquā silentio praeterierim: ut siquē: quod uirtutē habeat: uelim mediocriter laudare: dicā exempli gratia. Pericles uirtute prestans Princeps erat Athenis: uel quod multa ꝑclara gesserit: Themistocles rebus gestis floruit. Sin uelim uehemēter ac plurimū laudare audacias gloriasq̃: siue laudē & causam laudationis genitiuo casu cōstituam. Pericles (ut eisdē exēplis utar) uirtutis gloria praestans: Athenis claruit Themistocles gestarū rerū laude emicuit. Sicq̃. M. Antonius praestabat eloquētia: mediocriter laudatur: ac fere exiliter. Lucius Crassus eloquentie gloria excelluit: uehemētissime laudatur. Sed tu caetera pro tui bonitate deducito.

Quotienscūq̃ noīa quod ipse quoq̃ testatur Grāmaticus Seruius: pluralis & singularis numeri cōnectuntur: respondemus uiciniori. Virg. i. Aeneidos: Hic illius arma: Hic currus fuit: Nō aūt fuerūt. Terēt. in Andria. Amantiū irę reintegratio amoris ē. Liber de rep. Xenophontis deliciae meae sunt: hostes eorūq̃ exercitus ꝑperabat: atq̃ ita frequētius obseruatur. Q̃d idē fit ī diuersis generibus Nā siue masculinū siue foemininū ē: uiciniori respondeamus: ut uir ac mulier optima uenit: intelligit' nīq̃ optimū esse uirū: & optimā mulierē quae uenit. Vel si plurali numero uelimus uti: ad masculinū trāsire necesse ē: ut uir & mulier laeti ꝑperāt. Alexāder & Olympias clarissimi extiterunt.

Operepretium ē: quod ꝑuentūrū est: significat modo utile esse: modo necessariū: modo iucūdū: modo laudabile. Atq̃ his significationibus id nominis ueteres usurpabant.

Frui quapiam re: est fructū siue utilitatē: siue uoluptatē percipere ex ea: ut cū quis dixerit: ocio fruor.

Praeseferre aliquid est uerbis uel indiciis quibusdam id ostendere: & quodāmodo confiteri: ut M. Cicero praesefert grauitatē: hilaritatem praesefert Lelius.

Rationē habere est respectū habere: sed ut planius exponā: habere rationē alicuius rei: est rem considerare: ut habeo rationē tēporis loci ꝑsonarū: est ea oīa rōne cōplecti: & cōsiderare.

Hanc rē mente animo ue cōplector: est hanc rem cōsidero: ac uoluto ī animo: & significat in animo habeo. Est animus mihi. i. uolo facere. Certū est mihi: deliberaui: & decreui.

Prosequor te honore: est te honoro. Prosequor te laude: idem est: quod te laudo. Prosequor te probro. i. te uitupero. Prosequor te amore: amo te. Prosequor te odio. i. odio te habeo.

Benemeritus sum de republica: est beneficium in illam contuli. Benemerentes de amicis. i. conferentes in amicos beneficia. ¶ Atq̃ pro ita: ac uel atq̃ pro ut: uel q̃ ornatissimme ponitur: exemplū est: aeque te laudo atq̃ Ciceronem. i. te sicut & Ciceronē.

Haud pro non: secus pro aliter in eadē oratione uenuste & concinne se habent: ut haud secus sentio: atq̃ tu. i. ita sentio sicut tu.

Non nunquā etiam perpulchre comparatiua pro positiuis ponunt': ut Alexander Macedo corpus habebat imbecillius: quod imbecillū significat. Satyri ī scelera uehemētius inuehūt': q̃d est uehemēter.

Do tibi hāc rem uitio: est uitupero te de hac re. Do crimini. i. criminor: do laudi. i. laudo.

Sed necillud qdē negligēdū est. Nā subiunctiuus modus ꝑ indicatiuo & illius tēpora pro huius tēporibus interdū haud illepide ponūt': ut uelim pro uolo: gererem pro gerebā: dilexerim pro dilexi: fecissem ꝑ feceram: gratū fuerit pro gratū erit: feceris pro facies. Demū id omniū multo ornatissimū est: si opportunis locis agat': quod ubi factitandū sit peritorū aures facile censebūt. Quamobrē exercitatio adhibēda ē nō mediocris: quae omniū magistrorū exuperat praecepta. Quod siquis nouerit graecas litteras: ei: quod modo explicatum est nō difficile ꝑsuadetur.

Partim hominū uenerūt: persaepe dicit'. A. Gelio teste: & ē idē quod pars hominū. i. quidā hoīes. Nā partim hoc ī loco aduerbiū ē: neq̃ īclinat' ī casus. Sicut & cū partim hoīum dici pōt. i. cū qbusdā hominibus & quasi quadā parte hoium. Sed hoc totū est splēdidius: cū ī orōne iterū fuerit additū: ut ē illud. M. Tullii ī eplīs. Nā q ifthinc uenisse partim te supbū eē dicūt: quod nihil respōdeas: partim cōtumeliosum: quod male respōdeas. Et q ciuitatibus praesunt: partim nobiles sunt: partim populares: quod est: aliqui nobiles sunt: aliqui populares.

Id est etiam optimum cognitu: quod dicimus quisq̃ est unus ex numero denario: sicut millesimus quisq̃ est unus ex numero millenario. Hic est illud Cesaris in Commentariis. Cognoscit non decimum quisq̃ esse reliquum militem sine uulnere. Quo exemplo nil perpulchrum ē.

Quotus quisq; homo idem est quod quot homines. Quotus quisq; miles .i. quot milites.

Perq̃ duntaxat una dictio pulcherrime positiuis iungit̃ nominibus: ut perq̃ doctus Philosophus: perq̃ comis amicus.

Quid illud nunquid nõ lepidissime usurpamus: ut in oratione eadẽ iterũ alias usurpatum locum obtineat modo aduerbii: quale est: si quis dicat. Omnes hoĩes eodẽ ferme sunt uari ingenio: alias quidem rident: alias uero lachrymant. Omnes item ciues alias boni: alias mali: nũquã iisdem sunt moribus.

M. Antonius iuit in castra multipharia dicit̃. M. Antonius castra petiuit: in castra profectus est: se ad castra contulit: se in castra recepit: se ad castra perduxit.

Hic habet uiginti annos: quod ueterũ consuetudine dicit̃ contra pedagogicas opinionẽ aliis quoq; rationibus dicit̃. Hic uigesimũ annũ agit: degit: uigesimũ annus est: uiginti annos natus. Sed hoc postremum magis Oratori congruit.

Cicero laborat in eloquentia. Cicero operam in eloquentia confert. Cicero in eloquentia operas ponit: dat eloquentiæ operam: ætatem in eloquentia cõsumit: tẽpus ĩ eloquẽtia conterit: in studiũ incumbit eloquentiæ: Et alia deduc pro tuo iudicio.

Habeo hanc rem in memoria nõ nimis usitate dicit̃: sed habeo: siue teneo hãc rem memoria. Teneo hãc rem memoria: huius rei memoriam habeo.

Obliuiscor uoluptatis uel cuiuscũq; rei. Voluptatis me cœpit obliuio. Amicorũ me cœpit obliuio. Et si eidem uerbũ cũ cæteris nominibus iunctũ diuersa significat consimili ordine: ut capit me satietas ciuitatis: capit me hominũ odium.

Virgilius rus incolit: ciuitates habitat: perpulchre dicitur cum teneo: siue etiã contineo uerbo: ut Virgilius ruri se continet: tenet se in urbe.

Siquis uellet ostendere aliquã rem aliam antecellere & ultra illam ualere: uenuste dicit̃ uel p accusatiuum præposita præter: uel cũ præ ablatiuo præposita: ut Cæsar ultra alios pollebat rebus bellicis: pulcherrime dicit̃. Cæsar præter cæteros rebus bellicis pollebat: uel præ cæteris pollebat.

Lelius habet faciles mores uel facilẽ naturã: ornate dicit̃. Lelius est leni ingenio natus: facili natus ingenio: uel facillimis moribus. Scipio natus est tristi ingenio: & de reliquis cõsimiliter.

Valeo & polleo uerba splendida sunt: & latissime patent: & abblatiuo casui coniungunt̃ hoc pacto. Aurelius Augustinus plurimũ ingenio ualuit. Milo corporis uiribus plurimũ ualuit. Ipocrates ingenii bonitate. Mitridates memoria. M. Cato ĩ ciuitate plurimũ auctoritate pollebat. Clareo & floreo uerba eadem ferme ratione se habent.

Ego apud diuum Cesarẽ multũ siue possum: siue ualeo ornate & splendide dicit̃. Apud diuũ Cesarẽ plurimũ mea ualet auctoritas. Hortensius multũ põt in Senatu: Ornatius dicit̃: Multũ Hortensii in Senatu auctoritas ualet: quæ potissimũ significat eam opinionẽ: quæ est apud hoĩes de alicuius uiri præstantia: quæ uulgo ac trita cõsuetudine reputatio nuncupat̃. ¶ Cæterũ id perbellũ ẽ. Est mihi apud te fides: tu mihi adhibes fidẽ: qđ est accuratius aduertẽdũ. Nã plerũq; solet uerbũ Sum es est datiuo iunctũ significare habere & quodãmodo possidere: ut est mihi pecunia: est Cæsari magna potestas. Illud designat me habere pecuniã: Cæsarẽ potestatẽ habere. Cuius constructionis crebra apud priscos disertos uiros obseruatio est. ¶ Ego recordor hanc rem potius q̃ huius rei dicitur. Idem dicitur: huius rei subiit me recordatio. Hęc res mihi ĩ mentẽ uenit: sed magis proprie in mentem uenit: est mihi occurrit: uel succurrit: quod postremum minus usitate dicitur.

Præsto & antecello quæ uenuste personant uerba: alias datiuo: alias accusatiuo pulcherrime iungũt̃ cũ accessione ablatiuo eius rei cuius est præstãtia: ut antecello tibi ingenii acumine.

Sæpenumero quoq; frequẽtatiua uerba quæ appellant̃ primorũ uerborũ: a quibus originẽ traxerũt significationẽ retinẽt: pſertim si prima illa asperiora fuerint: ut cõiecto p conicio: mansito p maneo. imperito p impero: amplexor p amplector: & alia item pene inumerabilia: si quando uerbi asperitas illa cõtingat: quod eruditorũ iudicio derelinquimus. ¶ De uerbis adiecta præpositio pĺ ęqpe contraria mutãt significationẽ: ut precor & deprecor cõtraria sunt: hortor item & dehortor.

Non nunq̃ dis idem efficit præposita: ut suadeo: dissuadeo: quamuis in iisdem uerbis nõ nunq̃ auget per potius q̃ uim cõmutet.

Ex: & de: compositæ uehementer amplificant: ut exoro: quod ab ex & oro deductum est: & significat impetro: Terent. ĩ Andria Gnatã gnato ut deprecor: ut exquid expro. Sic & suadeo: & etiã psuadeo: & suadeo significat Oratoris officiũ: qđ est bñ dico: atq; psuadeo bñ dixisse designat: qđ ẽ Oratoris finis .i. impetro: atq; obtineo. Vnde & crebro nõ solum suadeo: sed etiam persuadeo: sed & facio & perficio explorata sunt. ¶ Plurimũ etiã orõnem ac sermonẽ exornat aduersatio modo q̃q̃ aduersatiua indicatiuo cõiungat̃: qđ ubiq; M. Cic. seruauit: aliiq; doctissimi. Sed huius exẽplũ sit. Quanq̃ te ãte hac diligebã: nũc tñ ob singularẽ uirtutẽ uehemẽter admiror. Nã tria sunt: q̃ quodã sibi ĩuicẽ ordine coniunguntur: quorũ prius ac leuius est diligere: postremũ admiror: qđ uehemens atq; præcipuũ ẽ: & eorũ mediũ obseruo: qđ ẽ ueneror: & colo: ex quo obseruãtia etiã reuerẽtiã significat. Sꝫ itẽ aliud exẽplũ. Quanq̃ mihi sunt amicorũ oĩum iucundæ litteræ: tuæ tñ iucundissimæ fuere. Sed antehac & quãuis raro collocamus: ut quãq̃ mihi antehac charus eras: sed nũc es profecto charissimus.

Ad hæc illa duo orationem pertinent: itam sibi reddunt inuicem respondētia: quorum alterū est nō solū siue modo seu nō tantum: alterū est sed etiam uel uerum etiam uel loco etias præposita quoque: & aliquibus interiectis: quorum omniū exempla subiiciam. Hæc mihi res nō solū grata: sed etiā iucunda ē. M. Antonius nō modo erat Ciceronis inimicus: uerū etias hostis patriæ. M. Cato nō tantū ingenio ualebat: sed uirtute quoque florebat plurimū. Alexander nō solū reliquū orbē subegit: uerū etiā quoque ipsum Romanū Imperiū cogitabat attingere. Et sic tam & q̄ secū sibi respondeant: ut tam chara mihi patria est q̄ iucunda uita: sed facile tu hæc intelliges.

Pro eo aūt quod cæteri exprimere consueuerūt pronominibus addentes uel te uel met syllabicas adiectiones. Cicero potius idem efficit hoc pronomine ipse ipsa ipsum: & illarum fere adiectionū locū obtinet: ut ego ipse magis q̄ egomet tu ipse: nos ipsi: uos ipsi: illi ipsi: ut nunq̄ secus dicendū sit.

Tu mihi familiaris es: ego te utor familiariter. Tu mihi amicus es: ego te amico utor. Tu mihi magister es: ego te magistro utor. Ego tecū frequēter uersor: frequens mihi tecū est consuetudo: quę sępe conuersationē significat. Habeo tecū magnā amicitiā: magna tecū mihi est amicitia: Et item alia permulta: ut sunt mihi cū omnibus malis ultris inimicitiæ. Nam rectius inimicitias dixerimus plurali numero q̄ singulari.

Sed neutra uox positiuū in comparatiuis nominibus tum fœmininā reddit tum masculinā: ut nihil est hoc homine melius fere est idem: quod nullus est hoc hoīe melior. Nihil est hac Virgine formosius: quasi idem: nulla uirgo est hac uirgine formosior: & in cæteris aliquādo consimiliter.

Munus p officio ornatissime dicit: ut hoc est amici munus: idem & amici officium. Fungor boni uiri munere: ferme idem & facio boni uiri officium. Sed & partes plurali numero consimilem habent significationē: ut meæ partes sunt: uel officium meū est: uel ad me pertinet.

Atque & memini rectius atque usitatius accusatiuo iungit q̄ genitiuo: ut memini Platonis sententiam. Virg. i Bucolicis. Numeros memini: si uerba tenerē. Nec mirū si in his quæ sūt potius solutæ orationis: Virgilii Maronis testimonium afferā: quē nō solū Poetam egregie eruditū: sed & Rhetoricę artis ubique obseruantissimum fuisse constat.

Pœnitet me: quid significet: notissimū est: sed & p parum uidet usurpant Oratores & prestantes doctrina uiri. ¶ Sed idem sępe uerbū uariis constructionibus positū haud eādē retinet cōstructionis uim: ut uaco huic rei. i. attēdo huic rei: uaco hac re. i. hac re sum uacuus: et id qdē ornatissimū ē: ut boni uiri dant operam: ut perturbationibus uacent. i. liberi & uacui sint.

Caueo uerbū & si sæpe pro uideo significat: ut cautum ita est lege: potuate tamen accusatiuo iunctū pro uito & fugio usurpant eloquētes uiri: ut turpes ingenui uiri cauent mores.

Animaduerto idem est fere quod uideo: & quodāmodo intelligo: et animaduerto cū accusatiuo constructū in præposita idem sibi uult quod punio: ut Speusippus aīaduertit in seruū Platonis. i. puniuit Platonis seruū: ex quo animaduersio punitionē significat quandā nōnunq̄.

Atque item refero tibi hāc rem. i. tibi narro hāc rem. Sed refero ad Senatū: refero ad populū hāc rem: ē est propono hanc rem in consultatione uel populi uel Senatus: q usus uerbi eius apud historiarum scriptores frequentissimus est.

Quid uarii quoque casus eidem uerbo sæpe iuncti nō ne magnā ac longe diuersas uim habēt? Quale sit. Do Bibaculo ad Cęsarē literas. Nā dant Bibaculo deferenti: ut Cęsari reddat: ad quē mittunt literæ. Eas igit legēt Cæsar. Bibaculus uelut tabellarius cōsueuit appellari. Verum ne quid huius ignores: dare literas significat scribere siue mittere illas.

Nec te fugiat: quod p epistola dicimus literas plurali numero. Nec obstat Poetarum cōsuetudo. Et pro una epistola dicimus Vnas literas. Nā id nomē cū his: quę pluraliter solū declinant: pluralē quoque retinet numerū: ut unæ nuptiæ: unæ bigæ: una mœnia. Sed ut ad propositū redeam: p duabus epistolis dicimus binas literas: nō aūt duas: pro tribus epistolis ternas literas: pro quattuor quaternas: & quæ deinceps reliqua sunt consimili ratione.

Infinitiua oratio p cōiūctiua perq̄ pulchra ē: ut uolo te ad me scribere. Cupio te Athenas pficisci. Et illud Terentianū. Quid ego te i hac re facere uelim. Significat. n. quid uelim: quod tu in hac re facias. Velim ciues oēs unanimes esse. i. q unanimes sint & concordes. Sed hoc tibi sit cōcinnius: ubi nullū sit ambigui sermonis discrimē. Neque. n. oīo rectū sit: siquis dicat. Volo te me amare. Quamuis plerique id suppositionis locū habeat: quod infinitiuū uerbū imediatius pręcesserit: ut puto Pyrrhū Romāos uincere posse. i. credo q Romani possint Pyrrhū uincere. Sed id p uiribus caueat Orator: quod modo præceptū erat de coniunctiua atque infinitiua oratione præcipue in absolutis uerbis: ul' ubi alteri casui fuerit adiecta præpositio: seruandum sit.

Ex: uel e. pposiriōes p a uel ab: & sępe & ornate ponūt: ut audiui ex maioribus nřis p a maioribus. Accepi e tuo patre: ul' etiā de tuo patre: quęro ex te. i. a te: qd' ē te cōsulo: & te iterrogo: qd' aduerte: & usui trade.

Pro ornate ponit loco in & secūdū: ut p rostris. i. in rostris. Pro tribunali. i. in tribunali: et alia. Pro uirib9 tuis. i. fm tuas uires. Pro tui igenii bonitate. i. p uirili tua: alias p uirib9 animi tui: et similia.

Sub composita aut clam aut diminutiue significat: ut submouit me pro mouit me clam atque occulte aut parum: ut subirascor tibi: quod est paululum irascor.

Morem gerere p ornatū uerbū complacere significat atq; obsequi: inde Moriger morigera morigerum: quod a moroso: quod difficile significat a morato: quod institutū plurimū differt.

Consequor pro exprimo pulcherrimum est. Non possum igitur his uerbis consequi: id est: uerbis exprimere. Litteris consequi .i. per litteras explicare.

Metuo ac timeo uerba aliquando multis casibus coniunguntur: ut metuit Cicero a P. Clodio sibi extremum periculum. Timeo abs te mihi mortem. Nōnunquam absolute ponuntur datiuo soli iuncta: ut metuo Pamphilo. Pamphili uitæ timeo. Sed hic est potius Poeticus usus.

Euado pro fio & efficior ornatum usitatumq; est: ut Cicero euasit eloquentissimus. Aristoteles euasit summus Philosophus. Cæsar uero inclytus Imperator: & de aliis quoq; consimiliter.

Fore futuram semper habet significationem: & est idem quod futurum esse. M. Cicero de Oratore libro secundo loquens de Hortensio: quem quidē ego confido omnibus istis laudibus: quas tua oratione cōplexus es: excellentiorē fore. Et Crassus fore dicis inquit. Ego uero esse iam iudico.

Quid inter dimidium ac dimidiatum intersit: nosse perutile ē. Cum enī dimidiatū sit quasi in duas partes diuisum: nisi aliquid diuisum sit: dimidiatum dici non potest. Dimidium uero appellatur: nō quod ipsum diuisum sit dimidiatum: sed quæ ex dimidiato pars altera est. Non igitur recte quis dixerit p sententia. M. Varronis: ut. A. G. in noctibus acticis: Dimidiū librū legi: dimidiā fabulā audiui: sed dimidiatū librū: & dimidiatam fabulam recte quis dixerit: & dimidiatum digitum quidē exempli gratia appellamus: sed alterutram partē dimidium: quod est accurate diligenterq; inspiciendū.

Plurimum autem conducit nobis intelligere: quæ sint nominum differentiæ ac uerborum discrimina. Nam ea quoq; res mirum in modum orationem exornabit: ut siquis nouerit: quid differāt præsum & intersum inter sese uerba. Pulcherrima quis dicat. M. Cato publicis negociis non interfuit solum: sed præfuit: quorum illud significat comitem esse alicuius rei: hoc uero Ducem.

Ego uero non solum confiteor: quod est per uim: sed etiam profiteor: quod quidem est sponte.

Et apud. M. Tullium persæpe legitur. Tibi gratulor: mihi gaudeo. Nam gaudemus nobis: gratulamur aliis. Et tibi ago gratiam: quod quidem est uerbis. Refero gratiam: quod est re ac factis. Habeo gratiā: quod est in animo. Debeo gratiam: ubi aliqua obligationis uis cernitur.

Item optimum est non ignorare nominū differentias: ut uberior & ornatior nostra reddatur oratio.

Hæc res mihi cōducit: est idem qđ mihi hæc res ē utilis. ¶ Et qđ cæteri plerūq; dicunt: Dono tibi hāc rem: pulchrius dicit̃ ac splēdidius: dono te hac re: ut miles natali corona donatus ē. Sabinos Romani ciuitate donarūt: qđ est ciues fecerūt: qđ idē dicit Sabinos Romani ī ciuitatē acceperūt.

Interdum uero & præpositio: quæ nomini ac casui præponitur: pulchrius uenustiusq; uerbum præcesserit in quibusdam uerbis. Quale est: siquis dicat. Eo ad te: ac potius dicat: adeo te: & loquor ad te: potius te alloquor. Cedit de uita: decedit uita. Cedit ex humanis rebus. Rebus excedit humanis: & in aliis quibusdam consimili pacto.

Minus aduerbium q̃q̃ sæpe significat non: nō nunq̃ tamen cū positiuo coniunctū cōtrariæ significationis comparatiuū demōstrat: ut Terentianū illud. Phedria nemo fuit minus ineptus: pro prudētior. Et sic nemo te fuit minus formosus .i. formosior. Et ita de reliquis.

Quotiens multos aut dies dicimus aut annos p accusatiuū casum: intelligemus iungere tēporis curriculum & fere cōtinuū. Sed p datiuū significat̃ annorꝫ siue aliquot dierꝫ interiectio intermissioq;. Quare (ut ait Marcellus) optantes rectius accusatiuo uti debent: siquid ad secundā fortunas attineat. Interest igit̃ siquis dixerit ita. Decem annos re militari uersatus sum: decē annis dedi rebus bellicis operam.

Cordi homo: inflexibiliter cordi hominis: cordi homini (ut Priscianus inquit) significat iocundus iocundi iocundo: sicut & frugi. Sed satius mea sententia Marcellus opinatus ē: Dicit .n. cordi est: animo sedet. Nā hæc res mihi cordi est .i. placet. Terētius in Andria. Tibi hæ nuptiæ sunt cordi. M. Cicero de pfecto Oratore. Flumen aliis uolubilitasq; uerborꝫ cordi est. Et Lucillius probe declarat: cū inquit: Et quod tibi magnopere cordi est: mihi uehementer displicet.

Tantisper quod quasi est tam diu: ornate post se poscit dum: quod ferme est donec: ut illud Terentii in Heautontimorumenon. Tantisp te dici meū uolo: dū quod te dignū est: facies. Ego tantisp magna uoluptate afficior: dum apud te uiuo.

Tu mihi charus es: ego te amo. Tu mihi iocūdus es: ego te delector. Sed oblecto & delecto nō similiter cōstruunt̃. Nam dicimus: delectat me hęc res: sed oblecto me hac re: ut delectat Socratē uitę integritas. Pythagoras sese uirtute oblectabat. Ego me oblecto ruri.

Fero hanc rem patienter: seu patienti animo: Splendidius dicitur. Ego rem facile patior: modeste fero & moderate: & ęquo animo. Et ē cōtrario significantia aduerbia: grauiter acerbe ægre moleste & iniquo aīo. Hæc mihi iucunda res est: & hæc res placet: & quæ molesta est displicet.

Affero cōmunissimū uerbū est: & quo multis locis uti possumus: ut secūda fortuna affert mihi uoluptatem .i. me delectat. Aduersa fortuna affert mihi dolorem .i. dolet mihi. Dicimus hęc res mihi dolet: & doleo hāc rem. Sꝫ redeo unde digressus sum. Litterę tuę afferūt mihi admiratiōēs .i. efficiunt: ut admirer. Affers testimonium .i. testificaris. Et item dispersa ac uaria est huius uerbi significatio: seu etiam obseruatio.

Perinde ornatissime postulat post se ac:uel atq;: & totum simul: perinde ac:uel atq; habet eandē uim & tanq̃: ut Camillus perinde atq; omnium sapientissimus. Et Cherea perinde ac foret eunuchus. Et de hac re satis dicta sunt.

Coeo non solū absolutum: sed nōnunq̃ peruenuste casum habet accusatiuum absq; præpositione: ut coeo societatem tecū. Et hinc illud Gelii in Noctibus Acticis de Pythagora deq; eius cohorte: quod quisq; pecuniæ familiæq; habebat in medium dabat: & cohibatur societas inseparabilis. Sed & Cicero eo pacto alibi est eo uerbo usus.

Mille hominū: numero singulari significat mille homines: ut mille hominū interiit: hoc est: mille homines interierūt. Mille militū uulneratū ē: id est: mille sunt uulnerati milites. Idq; ornatū usitatū ē.

Primus significat ordinem: quod consequitur secūdus tertius: & deinceps alia eius ordinis nomina: tamen multotiens significat principales: ut hic est nostræ ciuitatis unus omniū primus. Sæpe significat optimū: sed id postremū in raro est Oratorum usu.

Interdico tibi hac re: non hāc rem: ut interdico tibi aqua & igni. Et Plinius secūdus in epistolis. Carēt togæ iure quibus aqua & igni interdictum est.

Nunc uero ad reliqua. Neq; enim nisi inuitus ommiserim quod quæ nomina ad numerum spectant: in eorum pluralibus genitiuis syncopen efficiemus. Idq; usitatum est: cum ad exornandam pertinet orationem: ut mille nummum potius q̃ mille numorum: mille denarium: mille aureum: tot milia argenteum: & ita de reliquis: quod in genitiuis omnium nominum secundæ declinationis frequenter efficiunt. Sed prosam scribentes & solutam orationem in nominibus solum numeros & mensuras significantibus.

Atq; in numerorum nominibus eam plerunq; seruamus consuetudinē: ut & citra centenariū numerum: siquando post uicesimū duo numeri commemorandi: ponendiq; sunt: ut eorum minor præcedat maior sequatur: ut hic est unum & uiginti annos natus: duos & uiginti annos uiximus: tres & quadraginta dies nauigaui: quattuor & quadraginta annorū consumpsi ætatem. Sed ultra centenarium & citra uigenarium tritū ac uulgarem seruamus sermonem.

Quod autem sicut duo de uiginti nōnunquā dicimus & duo de triginta: ita & duo de uicesimo die: & duo de tricesimo: manifestum est: sed non id quidem frequenti est Oratorum usu.

Quid indies: nō ne pulcherrimum est? ac significat per singulos dies & quotidie: sed cum quodam incremēto: ut tua indies accrescit uirtus. Indies hoīes sapiūt. Stultorū hoīum indies augescit insania.

In uerbis tam actionem q̃ passionem significantibus considerare debemus uarias uocum inflexiones atq; exitus: & modo his modo illis uti pro aurium iudicio: ut fuere pro fuerunt: amarunt pro amauerunt: uidere p uideris: ita norim p nouerim: triumpharat pro triumphauerat: & de aliis quoque eodem modo. Sed ne quid contra Grammaticæ artis præceptiones ac iura fiat: prouidendum est.

Quin particula quomodo uel increpet uel exhortetur: quomodo item confirmet: & quomodo interroget satis exploratū est. Sed nos ea pulcherrime utimur: cum dicimus. Non possum quin gestiam: non possum quin doleam: non possum quin admirer. Significat enim fere non possum me continere ut non gestiam: non possum me continere ut non doleam: non possum me continere ut non admirer. Et ita de cæteris consimiliter.

Quid illud nō ne præclarum est usu? Locus est huic rei: multū loci est gaudio: plurimū loci est tranquillitati. Et Terētianus Dauus. Nihil loci est segnitię. Significāt. n. hęc oīa uel oportere nos lætari uel tranqllos esse uel uoluptate affici uel negligētes ac segnes esse: & sic ī aliis eiusmodi cōsimiliter.

Nō nunquam uero duo nomina siue præpositione addita siue non unius aduerbii uim retinent: ut magno opere uel magnopere pro ualde: maximo opere uel maximopere pro plurimum: maiorem in modum pro maxime: mirum in modum pro mirabiliter: et item mirandum in modū. Sed ablatiui casus siue cum cōmertio præpositionis siue eo sine: uim habet aduerbii: ut imprimis: significat enim præcipue ac præsertim: & id Græci dicunt. Atq; aduerbium ipsum si ita appellandū est: perornate nominibus iungitur: ut imprimis sapiens: imprimis eruditus. Sed ne a proposito digrediar paucis interdum pro paulum: multis pro multū. Verū hæc alio loco opportunius.

Ille etiam modus optimus est: ut siquis dicturus sit quempiam habere aliquem magistratum seu honorem seu Imperium: ut ex nomine honoris eiusmodi & gero geris uerbum pulcherrimam constituat orationem hoc pacto. Hic est Romæ Consul. Romæ Consulem gerit. Imperatorē gerit. Principē gerit. Prętorē gerit: et alia itē cōsimiliter. Ad hosce. n. uiros rerū cura atq; administratio ptinet.

Vsitata est & perpulchra sermonis ratio: ut gerundiorū actiuorū pręposita inter significet tēpus imperfectū indicatiui uel subiūctiui modi uel alterius & dum particula: ut inter ambulandū hostes offendi: hoc est: dū ambularē: inter legendū ridebas: id est dū legeres: & sic p uarietate personarū ita exponendū est uti modo explicauimus. Hinc Seruius ī Buccolica Virgilii. Inter agendū. i. dū agis: & honesta locutio est: si dicamus: Inter cenandū hæc sum locutus.

In pro erga: & etiam p contra pulcherrima locutio est accusatiuo præposita: ut meus in te animus: mea in te beniuolentia: ubiq; enim significat erga. Iuuenalis inuehitur in Domitianum. Cicero habuit orationem in Catilinam: ubi in contra significat.

Apprime pro ualde recte apponitur nominibus: quemadmodum & imprimis dictum est superius: ut uir apprime utilis: & sic de aliis.

Res nomen latum diffusumq; est: sed eo pulcherrime utimur adiectis possessiuis nominibus: sed presertim huiuscemodi: ut cum dicitur Res publica: res uxoria: res familiaris: res militaris: res domestica: & de similibus pariter: ubi aliqua ueluti significatur institutio.

Præstolor uerbum quod plerunq; Poete accusatiuo iungunt: Cicero cōnectit datiuo. Multa sunt uerba: quibus pro eadem significantia & passiua utimur uoce & actiua: & ut ommittam pene innumerabilia: Cicero frequenter ī his duobus modo actiuam modo passiuam uocem usurpat. Assentior & assentio ubiq; eadē cōstructionis forma: & impartior & īpartio. In cęteris aliis id fit multo uarius.

Vsu uenit ornatissimum pro contingit: usurpatio & usurpare non ita intelligi debent: sicut iurisconsulti utuntur. Sed usurpationem frequentem usum Oratores uocant: & usurpare est in frequenti usu habere.

Hæc res me deficit: id est: deest mihi hæc res: & deficit me dies. Vita q̄ primum mortales deficit. Sed deficit hac re magis Poetarum est. Deficeret quoq; ꝑ rebellare ut ita dicam non absurdum est.

Nunc autem ne ea: quæ perutilia & ornatissima sunt ommittam: intelligendum est: quod nomina tertiæ declinationis quæ tam nominatiuum q̄ genitiuus singularem habēt similem: præsertim si genitiuus pluralis in ium exierit: eorum frequenter pluralis accusatiuus in is terminari solet: raro in es: ut omnis pro omnes: mortalis pro mortales: immanis pro immanes: Similiter & ipse quoque testatur Priscianus: ut in ns: uel in rs terminantia: ut fontis & fontes: partis & partes. In reliquis rarius id fit: quæ est Poetarum uenia.

Quædam aduerbia sunt: quæ in epistolis q̄ maxime congruunt: sicut propediem: q̄ primum pro cito confestim: & item postridie: quod multi ignari litterarum & Grammaticæ artis expertes exponunt post tres dies. Sed ne tu eodem ducaris errore: crede postridie significare postero die: ut eo pacto M. Cicero accipit: & alii eruditissimi uiri.

Et siquis multa referre uelit: pro priore ponat primum uel primo: utrunq; enim in usu est: pro secundo deinde uel secundo loco pro tertio tum uel præterea: uel tertio loco tum pro quarto: quod raro accidit: ad hęc uel pręterea: uel quarto loco: in calce postremum: uel postremo & demum. Sit igitur huiusmodi exemplum. Tria sunt quæ afferunt mihi magnam uoluptatem: primum est enim quod optimum amicum nactus sum: deinde autem quod singularem tuam in me testificaris beniuolentiam: postremum uero quod intellexi te incolumem esse. Qua in re id quoq; aduertendum est: quod tres inuenimus coniunctiones recto atq; usitato ordine: quæ sunt enim autem uero. Sed tu ipse hæc omnia ac multo etiam plura facile cognoscis: si Ciceronis scripta & imprimis eius epistolas lectitabis.

Memoriæ proditum est significat scriptum est. Multa enim talia ornatissime usurpantur: tamen uariis significatiuis: ut memoriæ tradere mandare litteris mandare scriptis mandare litterarum monumentis: quorum ferme eadem uis est. Sed mandare memoriæ aliud sibi uidet uelle.

Fallo uerbum tritum ē apud Ciceronem: ut fallit me hæc res dicimus: fallit te hæc spes: quod est frustratur & decipit.

Missum facere dimittere significat: & uenustū & oratorium est. Nam missam hanc rem facio significat dimittere illam.

Ad hæc autem in eadem oratione duæ hæ particulę ne & quidem pulcherrimę sunt: siquis fuerit recte illis usus. Nam cum ponuntur semper aut aliud dictum est: aut id mente concipitur: ut ne audiui quidem: significat enim exempli causa non solum non uidi: sed neq; etiam audiui. Item aliud exemplum. Philosophiæ studium Democritus non modo non intermittit: sed ne remittit quidem. Remittere nanq; Philosophiam est remissius philosophari. ℭ Sed ea quoq; diligentia adhibenda est: quod siquando plura ponimus præsertim sine copulatione: qui articulus est: ut si idem uideatur significare quod uehemētius semper magis collocetur in calce: ut tua uirtus laudanda probandaq; est. Nam probare est maius quod fit animi iudicio. Magistratus diligere amare colere debemus. Probatissimos uiros omnes homines uerentur obseruant admirantur. Quæ turpia obscęna fœda teterrima sunt: ea fugere aspernari debemus. Virtutis officii summa laus ē. Nā habet officiū accessionem actionis.

Sed in his quoq; ordo quidam inspectandus est: quod si tria sunt: quorum duo partem aliquam significent: tertium sit cōmunius: id ꝑfecto debet plerūq; ī fine collocari: nisi se habuerit quodā generis modo: tunc. n. cōtra fit: quod nūc liqdo ac perspicue patefecero. Ac prioris quidē exemplum est. Omnis ī adipiscēda uirtute cura opa diligētia ponenda est. Est. n. cura solius animi opera corporis diligētia utrunq; cōplectit. Et item plurimū ī tēp. industrię laboris tēporis ponēdū est. Amicos cōsilio uiribus opera adiuuare debemus. Alterius uero exempla sunt. Nō sunt per se res cōmodæ expetendæ diuitiæ uoluptates honores. Commodum enim generis locus obtinet: cuius species sunt multæ: puta quas modo memorauimus: atq; itē animalia quęq; homines leones equi boū uident appetere. Sed utcūq; sese res habet si multa sunt: qđ plus est: poni debet in fine. Iam uero ad alia.

Multoties geminatio quibusdam tam uerbis infinitiuis q̃ aduerbiis:tanti ualet:quanti id nomen semel & cunq;:ut quisquis pro quicunq;:quotquot p quotcunq;:quantus quantus p quantuscunq;:qualis qualis p qualiscunq;:utut p utcunq;:ubi ubi p ubicunq;: & id aduerte diligentius.

Accedit p additur:q̃ usitatum:tam pulchrum uideri debet. Vnde & accessio additionē significat. Igitur accedit mihi ad meas miserias dolor:id est:additur.

Confido:nō sicut quidā arbitrantur:nescio quo pacto cōstruitur:sed iūgitur alias datiuo:alias ablatiuo casui. In his potissimū uersatur:quæ ad animū spectant:ut cōfido tua uirtute:tua humanitate:tuo consilio: & item de aliis huiusmodi.

Credo quoq; pro cōmitto ornatissimū est:ut credo tibi grandem pecuniā. Nam grande adiectiuum nomē probe uel ætati cōuenit:uel pecuniæ. Pecuniæ exemplū supra posuimus. Sed hic grandior Nestore uidetur:id est:quod Nestorē ante eat ętate: Et hic est grandis natu:grandissimus natu:significat longeuū hominē:atq; admodū senem. Et quia de natu mentio facta est:maior natu ornatissime significat seniorem:sicut minor natu minorem.

Insuper haud illepida fit interposita nōnunquā in oratione:atq; interiecta parentesis:ut dedisti ad me (quæ mea est sūma uoluptas) suauissimas litteras: Omēs amicos (nisi fallor) plurimū admiraris. Scire uellem ex te (ea nāq; est amicorū cōsuetudo) quid in. M. Antonii causa egeris:ut ita demū reposti ante nostram orationem eiusmodi interpositionibus aspergamus.

Hæc res apud me increbuit:id est:ad aures peruenit: & notitiam rei significat.

Nescio hanc rem:ignoro:pęterit me:fugit me:latet me:huius rei nescius sum:ignarus sum:hęc res scientiam meam fugit.

Hoc reliquum est: & hoc restat:perpulchre & magno cū ornatu idem significāt:exemplū est. Omnia tibi & fortuna & natura tribuit:reliquum est:ut bene & laudabiliter uiuas.

Rumor est:id est:uulgo & cōmuniter dicitur: & ornatus sermo est.

Accipere p audire & cognoscere peruenuste dicitur:ut accepi rumoribus:quorū est incertus auctor:accepi hominū fama:quæ certo auctore continetur:accepi nunciis:quos nuncios & q mittitur afferunt:accepi litteris:quas ab amicis plerūq; accipimus: & in aliis item consimilibus locis.

Pro nominibus articularibus demonstratiuis consueuerūt Oratores addere ce adiectionē in his casibus:q in s. desinūt euphoniæ causa:ut hisce:hosce:hasce:pro his hos has.

Sæpe præpositio quæ præponi solet:postponitur: & significantia eadem manet: & in quibusdā quidē semper:quæ sunt mecū:tecū:secum:nobiscum:uobiscum. In quibusdam aūt nō semper:ut quibuscum:quocum:quiscum: Te propter & propter te idem significat: & sic quibuscum & cum quibus: & ī his potissimū ea præpositionum translatio fit:quæ modo enumerauimus.

Clam plerūq; præpositio ē:nōnunq̃ aduerbium. Sed oratores potius præpositionē accipiunt:siue coniungatur ablatiuo:ut Priscianus sentit:siue accusatiuo:quod opinatur Donatus:ut clam me profectus est:idest:me nesciente.

Coram cum accentu in prima syllaba præpositio est: & quid significet:nemo est:qui nesciat:cum accentu uero in ultima syllaba aduerbium pulcherimum est:significans (ut ita dicam) præsentualiter:quo frequentissime docti uiri utuntur:ut apud. M. Ciceronem. Cupio tecum coram iocari: & coram tecum loquar.

Præsto sum significat adsum: & fere appareo: & sic idem aduerbium eiusdem uerbi modis omnibus & temporibus peruenuste connectitur in eandem quam modo posuimus significantiam:ut pręsto mihi fuit seruus tuus urbem ingredienti.

Licet mihi esse bonum uirum: & licet mihi bono uiro esse:utrūq; latine dicitur. Sed posterius magis Oratorum est.

Perpetuo & in perpetuum aduerbialiter pro eodem modo: & eis frequenter utimur.

Deuincio uerbum cum pulcherrimum est:tum præcipue Epistolis congruit. Significat autem deuincio:obligo:ut deuinctus est:id est:obligatus est:sicut ut sæpe obnoxius:quod non solum trito modo significat quod notū est:sed etiam deuinctum.

Collocare apud aliquē beneficium:est alicui benefacere:ut apud gratos uiros beneficium collocasti.

Multa aduerbia in i exeuntia:etiam in ipsis epistolis pulcherrima sunt. Sed hæc imprimis ruri:uesperi:domi. Multa item in o:ut sero:serio:consulto:postremo:modo:falso:merito:pręcario. Cætera uero in eodem exitu desinentia:haud in frequenti sunt Oratorum usu. In u uero crebra sunt:diu:cuius manifesta significantia: & interdiu:quod quasi est infra mediū diei tempus: & noctu pro nocte:quod magis nomen est:unde die noctuq; dicimus.

Nullus nulla nullū nōnunq̃ pro non:præsertim sum es est uerbo adiūcto:ut nullus sum:interii. Res publica nulla est:quasi non est: & extincta est:idq; etiam ornatissimum est.

Gratificor tibi hanc rem:præclare usurpatur.

Et indulgeo sane est uerbū usitatissimū: & splendidi ornatus:quod & datiuo iungitur: & ferme significando operam:atq; ita exponitur:ut hic nimio somno indulget:idest:nimis dormit. Nimio cibo indulget:id est:nimis comedit. Nimio uino indulget:id est:nimis bibit: & de aliis cōsimili pacto.

Indulgere aūt: quasi cōcedere: & est uerbū luxuriosam quādā designās clemētiam: & indulgētē parētē appellamus leniore i liberos ingenio: qđ ab ignosco plurimū differt. Liuius primo ab urbe cōdita. Est.n. ignosco·parco: do ueniā: excusatū habeo. Ignosco tibi igit: si qd exēpli gratia admiseris scelestis: Indulgeo uero: ut multa agere ipune queas. Quorū uerborū discrimē diligētissime cōsiderādū ē.

Taurus tāta tantū & quātus quāta quātū eodē modo ita se habēt ī aliqua orōne: ut raro alterū absq; ·altero ponat: ut concio hæc tāta ē: quāta antehac nunq̄ fuit. Tribuis mihi tantū: quantū nec agnosco: nec postulo. Tantū in te est doctrinę: quantū in doctissimo solet esse uiro: & ita de reliquis.

Talis & qualis alterutrū crebertime ponitur: raro utrūq;: ut talem solemus sentire bonum uirum: & subintelligimus·qualem diximus. E contra, Orator est illustris·qualis alter nullus repetiatur. Verū ·de his satis.

Vel p etiam particula multis locis rectissime cōgruit: ut Hānibal fuit Impator uel omnium primus. ·Tua eximia uirtus ut te amem: uel maxime impellit.

Versor uerbum in frequentissimo usu est ueterum·ac disertorum hominum: perdiffusa est eius uerbi significatio: & uariis deniq; potest rationibus exponi: ut ego uersor in litteratū studio: id est studio literarū do operam. Virtus circa difficile uersatur: id est: uirtus ī difficili constat. Versamur in tenebris: est fere sumus: ac uiuimus: & quasi stamus ī tenebris. Et quod est exemplis supioribus declaratum: duos sibi plerūq; atq; frequētius casus postulat. Nam aut accusatiuo coniungitur præposita circa: aut ablatiuo in·præcedente. Quoniam ante fundū uersari: ad portas uersabatur: praro dicta sunt. Sed quemadmodū cæteris rebus omnibus: ita huic quoq; summa adhibenda est diligentia: & mandandæ sunt memoriæ.

Nōnunq̄ & duæ particulæ ornatissime cōiūgunt: quarū eadem sit utriusq; significatio: ut enimuero. Nā p explēda sententia·altera duntaxat sufficere poterat. Et similiter: sin aūt sæpe dicimus explendę sententiæ gratia. Eo in loco aūt particula nullam oīo uim habet. Sin.n. p se significat sed si.

Quoad p quousq;·& pro quādo nō minus ornate ponitur·q̄ latine: ut uolo esse i urbe quoad tu redeas. Ita in plurimis locis consimiliter.

Suscipere nō solū qđ tritū uulgatūq; ē: supra se accipere significat: & quodāmodo adducere aliqd: sed etiam perornate in epistolis commendatum habere: ut suscepit Ciceronem Cæsar in suis rebus aduersis. Quæ utiq; postrema significatio haud quāq̄ siqs inspiciat accuratius: a priore illa aliena ē.

Optima quoq; illa ratio ē: ut positiuo cuipiam adiuncta negatio: contrarii positiui uim·aut significationem teneat: sed nō ita plane tantū: & cumulate illam expleat: cuius rei exempla subiiciamus. Hic est uir haud improbus: significat.n. fere hunc hominē probū potius q̄ improbū esse habēdū. Et sic Philosophus haud ignobilis: histrio nō illepidus: miles nō instrenuus: ciuis haud quāq̄ malus. Nā in his eorūq; similibus rectius atq; usitatius dicitur quæuis laudis cuiusdam est: sed quasi diminutę atq; defraudatę laudis.

Quod Grammatici frequentius dicunt: peto te hanc rem: ornatius: nec minus latine dici queat. Peto hanc rem a te: & id plurimū Cicero ī epistolis consueuit.

Conficior passiua uoce crebro usitatum est: pro eo quod est fere pereo: & cōfectus quasi consumptus: ut uir inops: & miser fame·frigore·dolore·conficitur: & sic amicus ætate·æstu·conficitur: atq; mœrore·labore·senio confectus: & de aliis itidem.

Ablatiui casus nō participiorū solū: uerum etiam nominū aliorum in oratione perconcinne ponuntur: præsertim siqua fuerit significatio tēporis: & participiis quidē manifestū est: ut regnante Octauiano Cæsare parta est uniuerso orbi pax: id est: qua tempestate regnabat Octauianus Cęsar. Dionysio Siracusis tyrannidem gerēte in Sicilia: grauissima bella gesta sunt: id ē: quo tēpore Siracusanorū Dionysius tyrānus erat. Sed eodē quoq; modo alia quædā se habēt nomina: maxime uero si dignitatum atq; honorū extiterint: ut Cornelio & Lęlio Curulibus actæ theatro fabulæ sunt. Quidā addūt participium·existentibus. Sed nos phibemus: quod nō ad uenustatē orōnis ptinet: addi oportere. Et item Scipione Consule Pœni deuicti sunt: Scipione Imperatore uersa est Numantia: & reliqua huiuscemodi pariter.

Licēt tamē Grāmatice q̄ Oratorie genitiuos quorūcūq; casualium cū possessiuis quocūq; casu prolatis contingere. Quod uel Priscianus tradidit: ut mea causa uenit: & cæterorū amicorū: & meū agrum: & M. Antonii hostes populati sunt. Tuo amico·ac fratris gratificare. Tuū Imperatorē sectare·& commilitonum. Noster & fratris amicus. Sua ille confidit·& ciuium prudentia. Atq; ita figuratur constructio in oībus possessiuis. Hinc Terentianū illud: Meo pręsidio·atq; hospitis. ¶ Idq; penitus inspiciendum sit: quin etiam discretionis·seu abundantiæ cuiusdā gratia solet addi cū genitiuo possessoris nominatiuus possessiuus: ut suus est Cęsaris mos: id est: eius mos: & nō alterius. Suus Titi filius hæres testamēto cōstitutus ē. Suus: ut ipse quoq; Priscianus exponit: ad discretionē eius: q secundum leges suus nō est: id est sub potestate patris legitimi nō est. Suus aūt p uniuscuiusq; pprio accipitur: quod ipsum apud uiros etiam eloquentissimos frequens est.

Die quarta: ut Nonus Marcellus etiam testis est: & die quarto nō idē significant: sed masculino genere præteritum designatur tempus: ut sit die quarto pro eo: quod aliter Nudius quartus dicitur Nu-

dius tertius: & sic de aliis. Feminino futurũ: quod uetustissimi tamen aliter protulerunt.

Tua causa feci: & tui causa feci: ne præter ueterũ: & doctorũ consuetudinẽ aliqd efficiamus: inter sese haud mediocriter discernunt. Nam tui causa tunc dicimus: si qd ei: ad quẽ sermonẽ uertimus: præstiterimus: ut tui causa ad Antonii castra profectus sum: quod ẽ mendi tui gratia. Sed tua causa cum tua (ut ita dicam) contemplatione aliquid alteri præstiterimus: ut tua causa fratris tui causam agi.

Et qa aliqd de his: quæ ad possessionẽ spectant: locuti sumus: haud abre fuerit: differentiã eam pfer re i mediũ: quę ẽ inter genitiuos primitiui: & & possessiui: mei: tui: sui: nostri: uestri: quã eandẽ pulcherrime Priscianus attigit. Vox nãq; ẽ eadẽ: at uis ipsa longe diuersa: cũ genitiuus primitiui simplicem significat possessionẽ: possessiui uero duplicẽ: ut mei amicus ẽ meus amicus. Sed mei filii amicus duplicẽ possessionẽ cõtinet: alterã meã in filio: alterã filii in amico. Quod eo subiecimus: ne cum ornatũ inqrimus: uerborũ uim ignoremus ipsas: atq; in errorẽ quẽpiã iprudentes incidamus. Sed istituta psequamur. ¶ Hęc res mihi i mẽtẽ uenit dicit: & cũ genitiuo: huius mihi rei i mentẽ uenit. Hęc mihi curę ẽ: au p nominatiuo genitiuus positꝰ fit: utrũq; nõ solũ Poetę: sꝫ ẽt M. Ci. usurpauit.

Oratores sicut & Poetę pspe præsentibus tẽporibus: p tẽporibus pteritis nõnũq; & p futuris utunt. Verũ id qdẽ multo rarius. Sed econtra haud crebro fit: nisi forte ingñ uerbum: qđ futuri tẽporis ẽt pteriti loco: uel psentis accipiamꝰ. Sed multa q̃ sup his dici possunt: si aliud potius tẽpus seruamus.

Similis: & plenus nomina: quoq; prius ẽt datiuo iungitur: posterius ẽt ablatiuo oratores ut plurimũ ac fere semp genitiuo cõiungũt: ut similis tuorũ maiorũ: dignitatis: officii plenus. Nõnunq̃ ueros: p raro pferunt cũ superioribus casibus.

Sępenumero maioris significãtię causa: uel ornatissime ĩpatiuus: & subiũctiuus iũgit: qđ Cic. pspe efficere solebat: q̃le ẽ illud. Cura: ut uir sis. Et alio i loco scribẽs ad filiũ. Effice: & labora: ut excellas.

Decurrit spatiũ: cenat Rombus: prandet turtur: cõsimiliaq; pulcherrime dicunt: atq; sicut absoluta interdũ uerba obliqs casibus adiũgũtur. Ita transitiua quoq; licet nõnunq̃ nõ solũ pro Grãmaticorũ more: sꝫ ẽt p oratorũ cõsuetudine absolute pferunt: psertim uero: si qua sui passio cũ actiõe ipsa significat: q̃lia illa sunt: amo lugeo: rideo: metuo: q̃ tñ trãsitiua sũt: nisi cũ absolute pferuntur.

Quę in bũdus exeunt nomina: nõ tam similitudinẽ significant: qđ plerĩq; arbitrant: q̃ habundantiã quandã potius ac uehementiã: ut gloriabundus: nõ tã glorianti similis: q̃ habunde sese: uehementerq; efferens. Quã opinionẽ eloquẽtiũ: ac eruditissimorũ hoĩum ubiq; testimoniis cõprobatam: ut quoq; firmiter amplectar. Nã ut õmittã alios: Gelius autor probatissimus ex sentẽtia quoq; doctissimi Apolinaris: letabundus dicitur: inquit: qui habunde lætus est: errabundus: qui longo: atq; habũdanti errore ductus est: & ta quoq; iisdem utere nominibus.

Fretus freta fretum incertæ originis: ablatiuo iunctũ pulcherrimũ est: & significat fere cõfisum: ac mũ nitũ: ut: uestra humanitate fretus: uestra fretus sapientia: nõ mea uirtute fretus. ¶ Certiorẽ facere usitate: ac frequenter in epistolis usurpat. Nam facio te certiorẽ de hac re: id est significo tibi hanc rem: ut sępissime uelim de tua ualitudine me facias certiorẽ p litteras. ¶ Habeo uaria cõstructiõe figuratũ: plurimũ ornatꝰ habet: ut bñ hęc res se hꝫ: qđ ẽ fere: ut ita dicã: stat bñ hæc res: & ita bñ me habeo & cũ pticipiis: bñ me habẽs: redeo rure: & cõtrariũ aduerbiũ similiter ei uerbo iungit qđ ẽ male.

Participia sępenumero futuri tẽporis ornatissime usurpant: ut scripturus sũ ad Scipionẽ litteras: qđ ẽ fere: debeo scribere: & alia. Tu ad ędes Crassi iturus es: quasi ire debes. Cicero ẽ Athenas pfecturus: id ẽ pficisci debet. Plautus in Cyprũ traiecturus ẽ: qđ ẽ fere nauigare debet i Cyprũ. Qđ idcirco ita exposuimus: qm̃ is pprie nauigare: is transmittere: is soluere: cũ locũ significat unde proficiscuntur. Is demum traiicere dicitur: qđ calcem signat: q rate uehitur: ut Cicero soluit Athenis: & in Asiam traiecit. Verum ad propositum redeundum est.

Illa igitur participia: quæ a uerbis manant passiuis: & passiue quoq; exponunt: uel exponi debẽt: ut cuius insons animus est: mulctandus nõ est: id est mulctari: & puniri nõ debet. Sõtes accusandi sunt .i. accusari debent. Vir flagitiosus trudendus est in carcerẽ: cõiiciendus est in uincula: & alia reliqua exponantur: ut supra diximus. Nec tamẽ negauerim: quin eorũdẽ participiorũ alia quoq; ratio fit: sed ea nos prosequmur mõ inpræsentiarũ quæ uenustius eloquium reddant.

Quid repeto: nõne pulchẽ ponit: si qd ei accesserit: neq; accusatiuꝰ solũ casus: sꝫ & ablatiuus: ut repeto hãc rẽ memoria: qđ nõ teneo memoria significat: ut p multi existimãt: sꝫ potius memoria uoluto. Reminiscor ẽ quasi obliuioni traditã rem rursum inuestigo memoria. Hoc nos uti uerbo ornatissime poterimus: qꝫ eodem & ueteres eloquentissimi frequenter usi sunt. Hinc illud Ciceronis in libro de Orator. Cogitanti mihi: & memoria uetera repetenti. Et Aphricanus a Neuio accusatus Tribuno plæbis: quod ab Antiocho pecuniã accepisset: cõmodissime eo uerbo usus: memoria: inqt. Quirites repeto hunc diẽ hodiernũ esse: quo Hannibalẽ pœnũ inimicissimũ huic Imperio uici in terra Aphricã & pacẽ uobis: ac uictoriã peperi insperabilẽ: uerũ captus ingenii uoluptate: longius in Aphricã uerbis referendis progressus sum. Quã ob rem ad nostrũ institutũ se referat oratio.

Optimũ factu fuerit: ut eisdẽ: aut modis orationis: aut uerbis utamur: & quod initio diximus: uaria plurimũ pbat orõi: & si ueluti qbusdã flosculis aspergit: ut p mori: diẽ obire: mortẽ oppetere: aĩam expirare: uita decedere: uel excedere ex uita: aĩas efflare: uita defungi: rebus humanis excedere: exul

Fi.

ta migrare: res deserere humanas: exire de uita: mortem obire/interire/occidere/cõsimiliaq. Et item pro uiuere: uitam agere: uiuere uitã: degere ætatẽ. Et ne sigillatim cuncta cõplectar: illud quoq hoc loco animaduertendũ fit: quod sicut dicimus sępe ludo ludũ/pugno pugnã/seruio seruitutẽ/doleo dolorẽ: & similia. Ita & interdũ uiuo uitã/uiuo fœlicem/seu miseram uitam: ut si quis dixerit. Qui expeditã uirtutẽ fuerint cõsectati: hi uiuent beatam: atq imortalẽ uitã: & q præclarũ certamen certauerit: amplissimis donabitur muneribus. Et quod de uariis dicimus orationis modis: idem ipsum de singulis partibus inteligendum fit: ut pro oro/rogo/precor/obtestor/& obsecro.

Pro quasi pene: & fermei & fere. Reliqua tu ipse conìecta. ¶ Id genus: pro id generis: quod fere simile nomen exprimit/& pulchre: & usitate dicitur. Multa sunt id genus mõstrãda: qđ ẽ fere similia: uel eiusdẽ generis mõstranda. De multis id genus rebus locutus ẽ: qđ ẽ similibus. & ita in aliis.

Ex sententia/quasi secũdũ uoluntatẽ/& prospere: ut gesta res ẽ ex sententia: quod est: pro ut optabã. Et id tibi euenit ex sententia/& multis in locis consimiliter:

In ferre iniuriã: quasi iniuriã facere. Manus in ferre alicui/est aliquẽ pulsare: impetum in quempiam facere: est fere cum impetu quempiam/& quasi in adoriri/& irruere.

Dare ueniã pulcherrime ẽ ignoscere: & licentiam dare. ¶ Ab initio ætatis habui te amicum/a teneris annis/a paruulo/a primis ętatis tẽporibus/a teneris: ut Gręci dicũt/unguiculis/a cunabulis ipsis amicitia mihi tecum est/& huiusmodi: iniens ætas pulcherrime adolescentiã significat.

Ferire fœdus optime/atq optimis causis: & ferialium consuetudine significat fœdus componere: ut persępe ictum/uel pcussum fœdus est/constitutum/compositum.

Est mihi nomen Scipioni: cognomen Aphricanus fuit: cui Pagotroiano nomen erat: & sic de reliqs datiuo casu perusitate dicit̃: ac pulcherrime. Et quæ eadem & in aliis quoq modis dicuntur: sed frequentius modos superiores apud eloquentes: & doctos uiros inuenies.

Cum tritũ uerbũ uolumus ostendere: & quod in ore populi est: utimur uerbo impsonali fertur/uel psonali uerbo aiunt: & nõnunq̃ dicitur: & ets singulis ut præponimus: & raro ita: & interdu: Quod exẽpla huiusmodi sunt. Nam Sirenas: ut aiunt: surda debemus aure transire. Et itẽ. Nã ita fertur: ut nusq̃ tuta sit fides. Itẽ. Turpe est: quod dicitur: tumultuantẽ de gradu deiici.

Nõnunq̃ & ita dicimus: noctẽ sup mediam uigilauimus: quod est ultra mediam noctem. Idq & Seruius ipse testatur: & quorundã ueterũ cõprobat auctoritas. ¶ Contra Sermonẽ tuũ tendo: est respondeo tibi: sicut: & tendo cõtra iter: est occurro: sed hoc haud ifrequẽti usu oratorũ inuenies.

Macte magis aucte: & ẽ gloriæ/ac laudis sermo: & plęrumq ablatiuo iungit̃: ut macte uirtute esto. Idq & Poetę usurpant: & scriptores historiarũ: & demũ Oratores ipsi. Qui sermo: ut multi eruditissimi tradunt/a sacris deductus est. ¶ Quotiens alicuius explicaturi sumus siue gentis/siue locũ gentile: ac patriũ nomen effingimus: quod q secus effecerit: fortasse non Latine locutus sit: sed illepide penitus: atq indecore: ut qui fuerit Syracusis oriundus: nõ de Syracusis oriundus dicendus est: sed Syracusanus est: non de Athenis: sed Atheniensis: non de Clusio: sed Clusinus: non de Senis: sed Senensis: atq in generibus: & familiis nõ de cum ablatiuo utimur: ut multi: sed inde nomen efficimus ut non de Scauris: sed Scaurus: non de Gręcis: sed Gręcus: non de Catulis: sed Catulus: non de Dathis: sed Dathus. Quã qdẽ ad rem id merito afferendũ fit: quod Plinius ipse aiebat: quod deriuationes firmas regulas nõ habent: sed exeunt: terminanturq uti ipsis auctoribus placet: sicut a Tauro Taureũ: & Taurinũ dicimus. & quos nos Romanos dicimus: dicũt Græci Romeos: quos nos Carthaginenses/illi Carchidones.

Sed in ensis: in us/atq in as quæ ad loca ptinẽt: frequentiores terminationes sunt: ut Alabandensis: Heydelburgensis. Crachoniensis/Clusinus Maguntinus/Tarẽtinus/Lacedemõius/Salaminus: Mitileneus/Corintheus/Chius/Syracusanus/Thebanus/Arpinas/Sarcinas. Alii quoq sunt eorundem nominũ exitus: sed hi frequentiori usu celebrant̃: qđ idem: & ĩ quibusdã aliis fit: quę neq a generis nominibus fluxerunt: deq loci ullius/ut Terẽtianus/Chremes/Prodicius Hercules/Platonicus Gyges/Socraticus Gorgias: quę oĩa a propriis profecta sunt: atq originem traxere: sed quę alia hac dere dici possunt: tu ipse cogitatione complectere.

Conor hanc rem optime/ac uenuste dicimus: pręsertim si difficilior fit: & ardua: quo pacto Cicero sępe utebatur/ut de perfecto Oratore: magnum opus/& arduũ Brute conamur.

Et studeo siquid studiosius effecturi sumus: ẽt accusatiuo pulcherrime iungitur.

Desidero uerbũ pulcherrime positũ. Nam cũ desideriũ sit absentiũ rerũ persępe dicimus. Desidero amorem tuum/tu non amas me: desidero tuam prudentiã: quasi sis insipiens: & ita de aliis.

Cõplector p diffusum ẽ: atq ornatũ uerbũ: pręsertim uero aliqbus adiectis hac rõe/ut amo te/atq beniuolẽtia cõplector/pro amo/cogitatione cõplector p cogito: &. i. animi. Sicut facultate consequor est rei ipsius. ¶ Illud ignorandũ nõ ẽ: qđ gerundiuus modus ab omni uerbo simpliciter pereat̃ si quando nobis foret eo opus: ut cantando rumpitur Anguis (ut ait Seruius) dum ei cantatur. Et alio in loco actiue dictum: ut cantando tu illũ! Id efficere oratores/atq usurpare queunt.

Putant nõnulli nihil interesse: si qs dixerit/quarto pretor: & quartũ pretor: & sic de cęteris: sed magna est ĩ inq̃/differentia: ut. M. Var. testis ẽ. Nã quarto prętor locũ significat: & tres ante factos/quartum prętor uero designat tẽpus. Caue igit̃ diligenter/ne pperã his utaris rationibus/ne qđ cõtra ueterũ: atq eloqũtiũ morẽ/consuetudinẽq faciamus: qa tertiũ Cõsul: & tertio Consul nõ idem significat.

Sȝ ne plura iam sequatur: nā infinita pene huiusmodi pcipi possunt. ¶ Id tene memoria: qđ nō rure eē: sed ruri dicimus: qđ tū Pōpeius Festus affirmat: tū. P. Ter. pbat: ait. n. Ruri se cōtinebat. Quāobrē siqua iā reliqua sunt: paucis expediamus. Nam cum p cōficiendis epistolis hæc potissimū attigerimus: si salutationis formulā: & regulā: & Kalendaꝝ. Iduū. Nonaꝝq; obseruationē patefecerim iure huic paruo instituto finē ac modū statuamus. ¶ Vale igit̃ ac salue uerba: p. M. Var. sententia: & oīum doctissimorū idē significare uident̃: qbus nos alias in salutando: alias in execrando utamur. Ex quo & Terentianū illud ē. Valeant: q inter nos dissidiū uolunt. Ac mortuis quoq;: et q mortalū uita decesserunt: qbus nullā huius lucis optare salutē possumus: nōnunq̄ uale dicimus: et ueteres ipsi quondā eisdē id uerbū p morere dicebant: quasi nil āplius sibi cū mortuis futurū eēt: et ī perpetuū ab eorū iam aspectu discederent. Nā neq; ualent illi neq; salui esse possunt: ob eāq; rē addunt nōnulli bene ad uerbiū: fęliciter ue: aut si qua alia sunt eiusmodi significantię. Verū tū in epistolis: quas plerū p ad amicos mittimus uale ī fine dicere cōsueuimus absq; ulla aduerbii accessiōe pinde atq; amicis uitę salutē ac fœlicitatē optem9. Qđ igit̃ uale sibi q̄rat: quoue pacto illo utēdū sit: nosti.

Pro saluto aūt: uos dicimus salutē dico: & quē salutare cupimus: datiuo casui aptissime posuerimus: ut Vale: & Cęsari dic salutē. Alia quoq; erit salutandi ratio: ut iubeo Scipionē saluere: quod ē Scipionē saluta. Nam is modus uim quandam desiderii cōtinet: & pro antiquorū consuetudine infinitus modus ī aliū transumitur: ut iubeo te saluere. i. saluere: iubeo te gaudere: pro gaude.

Quod uero alii ex mea parte dicūt: multo qdē ornatius dicitur: uel meo nomine uel meis uerbis.

Quotū aūt cuiusq; mēsis diē uelimus itelligi: kľ No. Idi. ue notamus. Neq; qd illę sibi uelint explicarī nūc cōsiliū ē: sed quo pacto oēs singuloꝝ mensiū dies ab eis ad nominationē accipiāt. Quāobrē itelligendū iprimis ē: primos oēs dies cuiusq; mēsis kľ. appellatione notari: secundū quas Nonaꝝ dies cōstitui t̃: & in aliis qdē mensibus septima luce Martio: Ma. Iulio. Oct. In aliis aūt qnta Ianuar. Feb. Ap. Iun. Aug. Sep. Nou. & Dec. atq; oēs xi dies: q īter kľ. & No. intercesserint. Nonaꝝ cognominatione cēset̃: ubi & numeꝝ meminerimus ac Nonas ipsas & illū ablatiuo casu cōstituemus: & has accusatiuo. Sȝ internumerādū: & pposterō utemur ordine: & Nonaꝝ diē cōnumerabimus. At Nonis exactis pximos octo dies: idq; i quoquo mēse: similiter & Iduū cognominatiōe significabim9: pari rōe tū ordinis: tum adnumeratiōis. Reliquos uero eius mēsis quotquot supfuerint dies. kľaꝝ. appellatiōe notabimus: q̄ futuri ac pximi sint mensis: neq; ordinis neq; adnumeratiōis rōe īmutata: atq; id omne exēplo illustrādū ē. Sitq; Martius exēplo: cuius curriculū uno ac trigesimo die cōficit̃. Prima itaq; dies kalēdę erūt Martii. Secūda: sexta Nonas Martii. Tertia. qnto nonas. Quarta. Quarto nonas. Quinta: Tertio nonas. Sexta nō secundo nonas dicit̃: sed Pridie nonas, Et ita in Idibus: atq; kal'. Septima dies: Nonę erunt Martii. viii. dies: viii. Idus Martii: nona: Septimo Idus. x. vi. Idus. xi. Quinto Idus. xii. Quarto Idus. xiii. Tertio Idus. xiiii. Pridie Idus. xv. Idus erunt Martii. xvi. dies: xvii. kľ. Aprilis. Q̄m is mensis pximus cōseqt̃. Decima septima: decimo sexto kľ. eiusdem mensis. xviii. xv. kľ. xviiii. xiiii. kľ. Vicesima. xiii. kľ. Vigesima prima. xii. kľ. Vigesima secunda. xi. kľ. Vigesima tertia. x. kľ. Vigesima q̄rta. viiii. kľ. Vigesima qnta. viii. kľ. Vigesima sexta. vii. kľ. Vigesima septima. vi. kľ. Vigesima octaua. v. kľ. Vigesima nona. iiii. kľ. Trigesima. iii. kľ. Trigesima prima: & nouissima Pridie kľ. Aprilis: cū fuerint kalēdę. Aprilis. In quo mense & in cęteris oībus eadē obseruanda ratio est.

Dierū aūt numerus haud te latet: q in promptu ē oībus: Pridie aūt kľ. Pridie Nonas. Pridię Idus dicit̃: & significat qđ uetustissimi dicebant: & die pristini p aduerbio: qđ significat die pristino: sicut & p uetusto more die crastini: & die qnti: & die quinte similiter p aduerbio. Verū nos priscā nimis & horridiorē uetustatē ubiq; fugere ac uitare debemus ac bene & præclare Cęsar pcipe solebat: tanq̄ scopulum sic fugiendum esse inauditum atq; insolens uerbum.

Progenitiuis aūt mensiū: rectius possessiua nomina finxerimus kľ. Martias: & ita Apriles. Maias. Iunias. Iulias: aut Quintiles: Augustas: aut Sextiles: Septēbres: & ita Ianuarias: & Februarias.

Quod aūt in kalēdis: Nonis: Idibusq;: ablatiuo casui iungimus: idē possumus i accusatiuū transferre: & ad præponere: sed id significat tēpus fere diuturnius: ut octauo kľ. Ianuarias dedisti ad me litteras: Ego uero ad octauas Idus Ianuarias ad te scripserā. Habet. n. uim temporis uehemētiorē hoc posterius.

Ne igit̃ plura cōscribā: hæc mihi ī præsentiaꝝ sese obtulerunt: quæ annotatu digniora uisa sunt: quęq; tibi multo plus fortasse cōducēt: q̄ illorū preceptiones: q easdē & epistolis: & orationibus partes tribuūt: quoꝝ penitus eripiendus ē error. Atq; ita sentiēdū: ut in litteris ipsis apte: concinneq; scribamus ac nostrā sententiā atq; mentē q̄ cōmodissime aperiamus. Quod si hæc diligēter tenueris: ex infinito pene harū rerū numero alia quędā nō minus fortasse utilia: sed multo grauiora subnectam. Quāobrē (ut facis) cupidissime studia litterarum complectere. Ex quæ in dies assequere: ad exercitationem accommoda. Vale.

Sex nonas Maius: October: Iulius: & mars
Quattuor et reliqui: tenet idus quilibet octo
Inde dies reliquos omnis dic esse kalendas
Nomen sortiri debent a mense sequenti
Iunius: Aprilis septemq; nouemq; tricenos
Vnum addis reliquis. Viginti Februus octo.

¶ Augustini Dathi Senensis Elegantiæ fœliciter expliciunt.

¶ Clarissimi: & Oratoris: & Philosophi: Augustini Dathi Senēsis: Stromatum ad Dominicum Biliottum: Liber primus fœliciter incipit.

¶ Capitulum primum: de duplice exercitationum genere.

VO CONstat fuisse apud ueteres Romanos genera exercitationis ĩprimis: in qbus uersabanť: q actiuã: & negociosam uitam degerent. Nam aut amicos defendebant: aut administrabãt remp. Ex his nãq duabus exercitationibus praecipuã gloriã consequebantur: atq ĩ his maxime ob eam causam uersatus ẽ Cicero. Idq est apud eum saepe defensionũ labores: & senatoria munera. Id forẽsium rerũ labor: & ambitionis occupatio. Id in nõnu'lis locis forenses litterae: & senatoriae. Id amicorũ negocia: ac reipublicae procuratio. Id nonnunquã forum & curia. Quorũ omnium alterum semper ad amicorum defensiones refertur: alterum uero ad reipublicae curam. Itaq & in oratiõe de Imperio. CN. Pompeii Magni ostendit suum tempus: ante illa amicorũ reponibus fuisse transmissum: Secũ primũ sese ad remp. cõtulisse. Nã sicut resp. ols duobus cõstat: publico: & priuato: ita aut homines defenduntur: aut ciuitates.

¶ Cap. II. de Philosophia: ac nominis eius diffinitiõe: deq philosophię sapiẽtięq discrimine.

Hilosophia res qdã est: multo omniũ praeclarissima. Cuius si dignitates quaerimus: sola Philosophia ẽ: quae rationẽ: ac disciplinã recte uiuendi cõtinet: sin nominis diffinitionẽ philosophia sapiẽtiae studiũ appellata ẽ. Hinc Cicero. Et cum oĩum artiũ: quae ad rectã uiuendi uiã pinerent: ratio: & disciplina studio sapientiae: quae philosophia dicit: cõtineretur. Hoc mihi Latinis litteris illustrandũ putaui. Et quod oĩum artiũ: quae beneuiuendi uiam spectant: dicit cõtinere rationẽ: ad rem ptinet Philosophiae. Quod uero studiũ sapientiae interpretatur: ad nominis diffinitionẽ significationẽq refertur. Quocirca & Lactantius Firmianus in tertio sacratũ istitutionũ libro: his uerbis usus est. Philosophia est ut nomen indicat: ipsiq diffiniunt: studiũ sapientiae. Graeci quoq nõnunq̃ ita diffiniũt: ut Ioannes Damascenus ostẽdit. φιλοσοφια εστι φιλια σοφιας Quid ẽ φιλια nisi studiũ: qd deinde Sophia: nisi sapiẽtia apud Grecos? Seneca aũt Stoicus acerrimus i epistola ad Luciliũ: Philosophia igr: sapiẽtiae amor ẽ: & affectio. Nec Philosophia: & Sophia sunt idẽ: qd' qdã falso arbitranť. Non est. n. philosophia sapientia: sed potius studiũ sapiẽtię. Atq id circo idẽ Seneca ait. Aliqd inter sapientias: & philosophiã interest: neq fieri potest: ut idem sit quod affectať: & quod affectat. Quomõ multũ: inter auaritiam: & pecuniã interest: cum illa cupiat: haec cõcupiscatur: sic inter philosophiam: & sapientiam. Haec. n. illius affectus: atq praemiũ ẽ. Illa uenit: ad hanc itur. Lactantius quoq eandẽ confirmat sententiã dicens. Si ergo philosophia sapientiam quęrit: nec ipsa sapientia ẽ: qa necesse est: aliud esse quod quęrit: aliud quod quaeritur.

¶ Capitulum. III. de tribus actiuae Philosophiae partibus.

Ctiua philosophia: quae practica appellatur a Grecis: trifariam diuiditur. In moralẽ partem: quã Graeci Ethicam uocant: in domesticã: quam appellant ipsi Oeconomicam: & in ciuilẽ: quę Grece Politica dicitur. Harum prima circa institutionẽ sui ipsius uersatur: & id circo de rebus bonis: & malis quaerit: secunda familiam gubernat: & rem curat familiarem: tertia rempublicam administrat. Hanc uero triplicem partitionẽ in plerisq locis M. Tullius significare uidetur. Hinc est illud in tusculanis disputationibus contra Graecorum arrogantiam: qui se insolenter laudum omnium principes: atq auctores prędicarent. Mores: & instituta uitae: propter Ethicam sapientiam: resq domesticas: & familiares: propter Oeconomicã partem. Nos profecto melius tuemur: & lautius. Deinde Politicam disciplinam addit. Rem uero publicam nostri maiores certe melioribus temperauerunt: & institutis & legibus: Sed & eodem in libro multo post: haec dicit de Socrate: qui primus fertur meliorem sapientiam inuenisse. Socrates primus Philosophiã deuocauit a caelo propter totam actiuae Philosophiae rationem: & in urbibus collocauit: quod est politicae: in domos introduxit: quod est familiaris: & domesticae: & coegit de uita: & moribus: rebusq bonis: & malis quaerere: quod moralis: atq Ethicae partis ẽ. Nec nos moueat: si i eiusmodi partibus enumerandis ordo immutatus est. Illic. n. Cicero temporis rationem spectauit: hic dignitatis ordinem. Nam & si primo debemus nosipsos instituere: deinde rempublicam capessere: tamen quia ciuile bonum praestantius est: merito reliquis partibus praeferebatur. Si ciuilis societas (ut ĩ Politicis libris Aristoteles argumentatur) principalissima est omnium: principalissimum quoq bonũ cõplexa est.

¶ Capitulũ. IIII. de legis: moris: atq istituti diffinitionibus: & quid haec inter se differũt.

Mnis bene instituta ciuitas: moribus temperatur: & legibus. Quibus ex rebus: rectissime ciuilis ratio: atq usus absoluitur. Nam apud Romanos: quemadmodum: & apud Graecos: aut ex scripto: aut ex non scripto ius constare phibetur. Ex scripto quidem ius est: quod in uarias partes distribuunt: leges: plębiscita: senatus consulta: Principum placita.

Magistratuum edicta: responsa prudentum. Non scriptũ autẽ ius uocant: quod usus cõprobauit. Etenĩ, ut ciuilia iura prodiderũt diuturni mores consensu utentiũ cõprobati legem imitantur: Verũ. M. Cicero quum de republica sępe infert mẽtionẽ aut leges: & mores cõmemorat: aut instituta & leges: aut mores disciplinas & leges complectitur: quæ oĩa quo facilius intelligi possint diffinitiõibus illustranda sunt. Ac disciplina qdem quasi generis locũ obtinet: & uniuersam reip. institutionẽ amplexatur: qua maxime Atheniẽses ac Lacedęmonii floruerunt. Ea uero & instituta continet & leges et mores deniq̃ ipsos. Institutũ aũt diffiniunt: quod tam legibus: q̃ moribus ad honestatez ducit. Nec sola honestatis cognitione cernitur: sed actionem potius spectat & opus: quãdoqdem uirtutis laus potissimum in actione cõsistit. Ita ẽt A pręcepto differt: quod præceptũ quid agendũ: aut non agendũ sit: docet: institutũ uero legibus: & moribus ad uirtutis exercitationẽ pducit. At uero lex qd sit: multifariam finiri solet. Sed hęc uidentur de legis diffinitione tradita eruditius. Et primum qdẽ Aristoteles. Lex est: inquit: cõmunis ciuitatis cõsensus: q scriptis pręcipit: quomõ unũ quodq̃ agendũ sit. Hic tria potissimũ spectanda sunt: dicit̃. n. lex cõmunis ciuitatis cõsensus: quoniã pplm uniuersũ hoc est Senatores: & plæbem cõuenire: & consensum adhibere necesse est. Deinde adiicitur: q scriptis præcipit quod ad morũ differentiã adiũgitur: q scripto nõ cõstant. Postremo subnectitur: quomõ unũquodq̃ agendũ sit. Quibus uerbis legum officium atq̃ munus exprimitur. Quid. n. intendunt leges: quid sequũtur: qd spectant aliud: nisi id quod in libro de Legibus complexus est Cicero? Vim. n. leges habent: ad recte facta uocandi: & a peccatis auocandi: ad recte faciendũ impellendi & a delicto repellendi. Itaq̃ (ut idem Cicero tradit) & supplicio improbos afficiunt: & defendunt ac tuentur bonos. Isidorus aũt uir apprime eruditus ita legem diffinit. Lex ẽ cõstitutio populi: qua maiores natu: simul cum plæbibus aliquid sanxerunt. Hæc diffinitio cum Aristotelis sententia neq̃q̃ dissentit. Nam cõmunis ciuitatis consensus: & constitutio populi: idem significare uidentur. Populi. n. appellatione (ut iurisconsulti præcipiunt) uniuersi ciues continentur. Sancire uero aliquid: nihil est aliud q̃ ea cõstituere in ciuitate: qbus ad beneuiuendũ homines impellant: a delinquendo aũt abuocẽtur. Papinianus iure consultus: & ipse quoq̃ legẽ finit in hunc modũ. Lex ẽ cõmune præceptũ: uirorũ prudentũ consultũ: delictorũ: quæ sponte uel ignorantia contrahuntur: cohertio: cõmunis reip. sponsio. Qũ dicitur comune præceptum: legis declaratur cõmunitas: cui oẽs parere necesse est. Qum dicit̃ uirorũ prudentum consultũ: legis ostenditur perfectio: quoniam legum conditores uiros prudentes: & eximia præstantes uirtute esse cõuenit: quales Draconẽ: & Solonem apud Atheniẽses: Lycurgum apud Lacedęmõios fuisse accepimus. Qum aditur porro delictorũ cohertio: affertur legis officium: quod delictorũ omniũ turpitudinẽ cohibet ac fœditatem cõpescit. Postremo qum adducitur cõmunis reip. sponsio: legis exprimitur auctoritas: in quã tota ciuitas: populus uniuersus cõsentit. Nec idem fuit: cõmune præceptũ: quod initio proditur: & cõmunis reip. sponsio: quod in calce adiectũ est. Illud. n. spectat communẽ quandã (ut ita dixerim) obligationem: hoc uero communem approbantium consensum. Illæ quoq̃ legis finitiones probari solent: & a uiris tradi nequaquam indoctis. lex est scripta constitutio. lex est ius scriptum asciscens honestum: & prohibens contrarium: In qua diffinitione tria non absurde consyderantur. Ius tanquam genus ponitur: quod legem cõplectitur: & morẽ. Scriptũ qum additur: legem separat a more. Asciscens honestum: prohibens contrarium uim legis exprimit: quæ (ut sępe iam diximus) iubet: & coli honestatem: & turpitudinem deuitari. Sed & aliter diffiniũt leges. Lex est quod populus Romanus Senatore Magistratu interrogante ueluti Consule constituebat. Ad sanciendam. n. legem quondam apud Romanos: aut rogante Senatore Magistratu aliquid a populo constituebatur: & id legem appellabant: aut uicepopuli Senatus consulebatur: & id iussum Senatus cõsultum uocabatur. Quod si quid plębs plębeio interrogante Magistratu cõstituissent: id dicere plæbiscitum solebant. Secundum uero Ateium Capitonem: Lex est generale iussum populi: aut plæbis rogante Magistratu. Nec solum generalia populi: aut plębis iussa eruditi ueteres: sed etiam priuilegia translato nomine leges appellauerunt: idq̃ copiose ostendit. A. Gelius in libro de Noctibus Acticis. Ac de lege quidem satis. Mos uero: quod ad huius loci inuestigationem pertinet uel non scripta lex est uel uetustate probata cõsuetudo. Et consuetudo quidem genus est in hac diffinitione Vetustate probata: differentia est. Neq̃ enim omnis consuetudo mos est: sed ea solũ: quam diuturnitas tẽporis ac uetustas cõprobauit. Liquet igitur qd institutum sit: qd lex quid mos: quæ omnia cũ apud alios ueteres: tum apud. M. Tullium Latini eloquii parentẽ ac principem frequenter liceat inuenire. Sed is cum plęrumq̃ instituta: & leges commemorat: alterum ad ea iura refert quæ communia sunt ciuitatum omnium: alterũ ad eas sanctiones: quas sibi singulę ciuitates constituunt: quę uulgo municipalia iura uocant. Hinc est in Tusculanis disputationibus illud. Rem uero publicam nostri maiores certe melioribus temperauerunt & institutis: & legibus.

Capitulũ. V. de quadruplice prudentia: de re militari atq̃ eius partibus.

Quam magna: q̃q̃ præclara uirtus sit prudentia: id magno argumento esse possit: quod Socrates ipse a quo de moribus inuenta Philosophia est uel omnes uirtutes prudentias appellabat. Quem tamen repræhendit in Ethicis Aristoteles: propterea quod non oẽs uirtutes: prudentię sunt: sed omnes potius prudentia diriguntur. Sed qui hæc differunt

uccurratios quattruplicē prudētia distribuūt. Vnā singulorū hoīnm: qua se quisq; mettur: ac regit: secundam domesticam: qua domus: & familię gubernantur. Tertiam ciuilem quę ad reipublicæ institutionem: utilitatemq; refertur. Quartā quam militarem uocant: ac bellicam: quæ ipsa ad ciuitatis conseruationē: & salutē ptinet. Sicut. n. ī quoq; hoie duplex uirtus cernitꝰ & altera: q̄ bonū psequit malū: declinat altera: q̄ aggredit repugnātia: ac resistit phibētib9: ita & ciuitatē ipsas & legibus: et armis instructā ēe oportet: ut legibus bonū cōmune seruetꝰ. deuitetur malum: armis uero inuadentium hostium: & commune bonum impedientium furor: atq; audacia comprimatur. Bene concionator sapiētissimus uarietatem ostendens rerum humanarum ait: Tempus belli esse: & tempus pacis. Ad repellendas aduersariorū insidias: ad propulsandas hostiū iniurias: belli temporibus res militaris inuenta est. Sed ea diuiditur in duas partes: disciplinam: & uirtutē. Disciplina gerendorū bellorū cognitionem scientiāq; cōplectitur: uirtus uero exercitationem potius: & operosam quandā in suscipiendis: & conficiendis bellis fortitudinem. Hinc illud eximii Oratoris in præfatiōe Tusculanarum disputationum. Quid loquar de re militari: in qua tum uirtute nostri multū ualuerunt: tum plus etiā disciplina. Virtutem autē ob eam causas præposuit: quia rationem habet finis: et dignitate pręcedit. At obuciat qspiam nō duas partes esse rei militaris tantū: sed quattuor: quod in Imperatore qui gerendis bellis pręficiendus sit: etiam quattuor esse conueniat: testimonio Ciceronis: qui in oratione de Imperio. CN. Pompeii hæc dicit. Ego enim sic existimo in summo Imperatore quattuor has res inesse opportere: scientiam rei militaris: uirtutem: auctoritatem: felicitatem. Sed hanc dubitationem soluere pfacile ē. Nam quum dicimus rem militarem partiri in disciplinam: et uirtutem: ea intelligimus: quę rei militaris proprie insunt: non quæ extrinsecus adueniant: si auctoritas Imperatori apud alios est: si fœlicitas in diuini numinis potestate consistit. Sed disciplina atq; uirtus ut industria: sic etiam nostri arbitrii est.

℄ Capitulum. VI. quod alia nobis natura insunt: alia doctrina: et litteris comparantur quodq; uirtus neq; natura: neq; præter naturam nobis insit.

Multa sunt: qbus hominū genus maxime excellit: & præclara quædam humani ingenii ornamenta: sed ea omnia bifariam distinguntur: alia quæ natura nobis insunt: alia quæ litteris: doctrina: atq; usu comparātur. Secundū quā diuisionem illa sunt Ciceronis uerba: quibus in disputationibus Tusculanis Romanorū laudē: ac nomen prædicat. Iam illa: inqt: quæ natura nō litteris assecuti sumus: nec cum Græcia: nec cum ulla gente sunt conferenda. Sed illud mirandū uideri possit: quod cum multa dicat: natura ingenita esse: multarū uirtutū subiectis exempla: quasi illas naturales esse: & a natura nobis īgenerari cōcedat. Hęc. n. cōtinuo subiicit. Quæ. n. tanta grauitas: quæ tanta cōstantia: animi magnitudo: & alia: quæ nos dicere uirtutes non dubitamus. Testis est aūt Aristoteles Secūdo Ethicorum: moralem nullā nobis natura inesse uirtutē. Atq; nosse debemus: nō id sentire. M. Tullius: ut uirtutes ipsæ aut Romanis: aut quibusuis aliis natura īsint: sed id scilicet natura nobis semina esse īnata uirtutū: earumq; a natura paruulos datos igniculos: quę res aptitudinem quandam: ac ueluti inclinationem significat: quam propensam habet ad uirtutem hominum genus. Quo circa dicit. Aristoteles: neq; natura: neq; præter naturā insunt nobis uirtutes: sed sumus nos ad illas quidem recipiendas natura apti: perficimurq; p consuetudinē. Ac deinde statim infert. Præterea quot natura nobis insunt: eorum potentias prius ferimus. Nō igitur de actu uirtutis coniectanda sunt Ciceronis uerba: sed de aptitudine ipsa potius: ac naturali ad uirtutem potestate. Hoc pacto uero non iniusta sit illa Romanorū laus. Quæ. n. tanta grauitas: propter prudentiam: quæ tanta constantia: propter temperantiā: ac modestiam: animi magnitudo: ppter fortitudinem: probitas: ppter iustitiam? Fides autem idcirco additur: quoniam grauitati maxime conuenit: quæ popria est Latini generis: sicut ecōtra pfidia ab īconstantia: & ięuitate potissimum pfecta est. Græcos autem ięuitatis accusans: ita quibus: & fidem abhorrere testis est Cicero in oratione pro. L. Flacco dicens. Tribuo illis litteras: do multarum artiū disciplinam: non adimo sermonis leporem: ingeniorum acumen: dicendi copiam. Et infra subnectit. Testimoniorum religionem: & fidem nunquam ista natio coluit: totiusq; huiusce rei quæ sit uis: quæ auctoritas quod pondus ignorant. Ex quibus uerbis patere potest: quamobrem quattuor uirtutum generibus: fides eo loco adiecta sit.

℄℄ Capitulum Septimum: de uetustiore Græcorum laude: & maiore Romanorum gloria.

Græci ut uetustate temporum Romanos præcesserunt: ita & multo ante q̄ Roma condita est: doctrina: atq; omni studiorum genere floruerunt. Itaq; & ab his hisdem Philosophiam sumpsisse principia plęriq; autumāt: præsertim uero Laertius Diogenes in eo libro: quem de uita Philosophorum præclare: eleganterq; conscripsit: asserens non modo Philosophiæ studia: sed & ipsum quoq; hominum genus a Græcis fuisse profectum. Sed extitisse Græcos disciplinarum liberalium auctores: ne ipse quidem infitiatus est Cicero: qui &

libris de Oratore ad. Q. fratrem hæc dicit. Omittam Græciam: quæ semper eloquentię princeps esse voluit: atque illas omnium doctrinarum inuentrices Athenas. Perdin igitur Gręcorum natio & armis: & gubernatione rerum publicarum: & domesticis institutis: & imprimis doctrinę atque eloquentię gloria præter cœteras gentes claruit. Sed has omnes laudes exorti Romani eripuerunt Gręcis: atque in latinum transtulerunt: quod deplorauit aliquando Apollonius Molonis: cum in Rhodo aliquando declamantem Ciceronem audisset: dolēs plurimum aufferri Gręcię tot tantarumque rerum gloriam: & ad Romanos transferri. Quocirca non incongrue in Tusculanis quęstionibus proditum ē. Doctrina Grecia nos & omni genere litterarum superabat: in quo erat facile uincere nō repugnantes. At post labente ætate a paruis initiis Roma profecta: paulatim ad summum laudum omnium culmen fastigiumque euasit: ut non sit mentitus Cicero: qui dixerit. Meum iudicium semp fuit omnia nostros aut inuenisse per se sapientius q̄ Græcos: aut accepta ab illis fecisse meliora. Quamquam. F. Quintilianus in. xii. Institutionis Oratorię libro aliam laudem Grecis: aliam Romanis tribuit dicens. Quantum Gręci pręceptis ualent: tantum Romani: quod est maius exemplis: ut precepta ad artem ac disciplinā exempla ad exercitationem atque usum referantur: tamen quom accuratius consyderamus: utranque palmam audemus dare Latinis: qui bonarum artium omnium rationem iampridem sibi pro suo iure uendicarunt.

¶ Capitulum octauum de Poetarum uetustate: quod iidem etiam sapientum nomine appellati sunt.

Vm multiplex sit doctrinę laus ac litterarum gloria: ut ob eam causam alios Philosophos: alios Oratores: alios Historicos atque alios item Sophistas: alios Poetas ē dicamus. Poetarum tamen genus e doctis antiquissimum esse omnium perhibetur: quod & primum sese extulit: & apud Gręcos uetustissimis temporibus floruisse testis est Cicero nobis in Tusculanis Quęstionibus ita inquiens. Nam cum apud Græcos antiquissimum e doctis sit genus poetarum: & alia: Græcos autem disciplinarum omniū ac totius Philosophiæ: & inuentores: & principes extitisse paulo ante monstratum est. Sed intelligere debemus Poetas ipsos etiam Sophos hoc est sapientes quondam fuisse appellatos. Itaque & Sophistarum sæpe apud Græcorum uetustissimos nomine atque appellatione commemorantur. Eosdē enim Græci & σοφοὺσ & σοφιςασ uocare consueuerunt. Et quidem Laertii Diogenis in hanc sententiam hæc uerba sunt. Verum Poetæ quoque Sophistarum appellatione honorantur. Denique Cratinus in Archiloco Homerum: & Hesiodū admirans ita illos uocat. Hæc Diogenes Isocratesque.

¶ Capitulum. VIIII. de Homeri atque Hesiodi temporibus.

Omerus: & Hesiodus clari ac nobiles imprimis Poetę apud Græcos celebrantur. Sed de eorum ætate apud rerum scriptores magna controuersia est. Sed de his ita tradit. A. Gelius libro. xvii. Noctium Atticarum. De Homero: & Hesiodo inter omnes fere scriptores constitit: ætatē eos egisse uel hisdem fere temporibus uel Homerū aliquanto antiquiorem: utrumque tamen ante Romam conditam uixisse Siluiis Albæ regnantibus: annis post bellum Troianum ut Cassius in primo Cronicorum annaliū de Homero dixit: annis circiter centum & . lx. M. Cicero in Tusculanis quęstionibus Homerum quoque: & Hesiodū testatur fuisse ante Romam conditam: sed uter antiquior extiterit: certe non explicat. De Homeri uero temporibus q̄ magna ambiguitas sit: nō obscure declarat Eusebius Cęsariensis in libro de Tēporibus dicens. Quanta de eo apud ueteres dissonantia fuerit: manifestū esse poterit exsequentibus: quidam eum ex quibus Socrates ante descensum Heraclidarū ponunt: Aristoteles post centesimū annū Troianę captiuitatis. Aristarchus Ionica emigratione: siue post annis centū Philocorus emigrationis Ionicæ tempore: sub Archippo Atheniensiū magistratu: & post captam Troiā: annis. dxxx. Apollodorus Atheniēsis post cc xl. annos euersiōis illi. Extiterit aliique modico tempore ante q̄ Olympiades inciperent. cccc retro annis Troianæ captiuitatis eum fuisse putent. Licet Archilogus. xxiii. olympiade: & quinto Troianę euersionis anno supputet. Hic etiam idem Eusebius Homerum: & Hesiodum hisdē significat floruisse temporibus: non multo ante conditā Cartaginem. Eutropius autem Agrippa Siluio Albe regnante Homerum in Græcia fuisse prodit.

¶ Capitulum. X. de Archilochi Poetæ ætate deque eius uiri summa prestantia.

Rchilocū Poetam. M. Tullius i præfatione primi libri Tusculanarū disputationū: fuisse ostendit: regnante Romulo. Ab eo tamen dissentit Cornelius Nepos: quem & . A. Gelius probare uidetur: q libro. xvii. de Noctibus Atticis dicit hæc uerba. Archilocū autē Nepos Cornelius tradit Tullio Hostilio Romæ regnante: iam tunc fuisse clarū: & nobilē. Sed cū solus Numa Pompilius inter Romuli Regnum: & Tulli Hostilii intercesserit: potuit uel trium regum Archilocus temporibus floruisse: præterim cum Numa ipse uno: & quadragesimo Imperii anno decesserit. Atqui merito Archilocus inter uiros clarissimos: & celebres Poetas annumerādus ē: cuius ēt percussores Apollo prodidit: ut in collectaneis Solinus ait: & latronum facinus Deo coarguente detectum est: quod tamen ipsum & Plinius in septimo Naturalis Historiæ

libro his uerbis antea tradiderat. Archilochi Poetæ īterfectores Apollo arguit Delphis. Sed & M. Cicero ī Oratore hūc cū Homero Sophocle & Pindaro enumerat: quos cōliatoīs clarissimos extitisse.

Cap. XI. Quod sero apud Romāos: & cogniti Poetę & recepti sūt: Deq; ea re tēpoꝝ supputatio.

Ero apud Romanos uel cogniti uel recæpti sunt Poetæ. Et sero qdē cogniti sunt: quod Liuius primus apud Romanos fabulā docuit: quod & M. Cicero: & A. Gelius tradiderunt multo post Romā conditam. Sed ea de re inter historiarū scriptores disceptatio est. Ex Tusculanis disputatiōibus Cicerōis hæc uerba sunt. Annis fere cccc. x. post Romam conditā Liuius fabulā dedit Claudio cæci. F. M. Tuditano. Coss. anno ante natū Enniū q fuit maior natu q̄ Plautus: & Neuius. His consentit & Gelii testimoniū libro. xvii. de Noctibus Acticis in hunc modum dicentis. Primus omnium. L. Liuius Poeta fabulas docere Romæ cæpit: post Sophoclis & Euripidis mortē. Idq; ipsum Claudii & Tuditani cōsulatu. Sed & de Ennio quoq; cum Cicerone concordat ac subiicit Claudiū & Tuditanū consules sequntur. Q. Valerius: & C. Mallius: quibus natum esse. Q. Ennium Poetam. M. Varro in primo de Poetis libro scripsit. Ac post de Neuio infert. Anno deinde post Romam condito quingentesimo undeuigesimo. C. Neuius Poeta fabulas apud populum dedit: quem. M. Varro in libro de poetis primo stipendia fecisse ait bello punico primo. Plautus uero Catonis uiguit tempestate: sicut idem testis est Gelius hæc dicens. M. C. orator: Plautus poeta in scena floruerunt. Quo tempore & Diogenes Stoicus: Carneades Academicus: Critolaus Peripateticus ab Atheniēsibus ad Senatum populi Romani: negocii publici gratia legati sunt. Secundū alios uero non. L. Liuius: sed potius Licinius primus dedit apud Romanos fabulā: quod non omittit idem ipse Gelius ingens. Portium aūt Licinium Seruius Poeticā Romæ cæpisse dicit. Verum de Liuio probatior sententia est: si annorū supputatio cōueniat. Nam in Tusculanis quæstionibus Liuium dedisse fabulā ostenditur: annis fere. cccc. x. post romā conditā: & in Bruto Cicero secū quodāmodo dissentiēs hæc tradit. Atq; hic Liuius: qui primus fabulā. C. Claudio cæci filio: & M. Tuditano consulibus docuit anno ipso: anteq̄ natus est Ennius: post romā conditā aūt quartodecimo: & quingentesimo: ut hic ait: quē nos sequimur. Est. n. inter scriptores de numero annorum cōtrouersia. Quibus uerbis ambiguitas soluitur: quod non eadē de numero annorū apud scriptores sententia est: atq; idcirco in Tusculanis quęstionibus nō dixit solū annis. cccc. x. post Romā conditam: sed ānis fere. cccc. x. post romam cōditā. Fere. n. eo in loco nō minutionē: sed dubitationē significat potius. Patet igitur sero admodū apud Romanos cognitos fuisse poetas. Sed nec cogniti repente a Romanis recepti sunt: diu uero ēt Poetis parū est habitū honoris: usq; adeo ut. M. Cato obiecerit tanq̄ probrum ac dedecus. M. Nobiliori: quod. Q. Enniū Poetā secum Consul in Etoliam duxit. Quod & in Bruto attingit Cicero his uerbis. Dicunt ēt. L. Lentulum: qui cum. C. Figulo consul fuit. Q. Nobiliorem. M. filium iam patre instituto deditum studio litterarū: qui etiā. Q. Ennium: qui cum patre eius in Etolia militauerat: ciuitate donauit.

Cap. XII. De ueterum more in epulis ad tibiam canendi clarorum uirorum laudes.

Arcus Cato in suis originibus morē fuisse ostēdit apud ueteres Romāos: ut conuiuę in epulis ad tibiam cāerent clarorum hominum laudes: idq; ut arbitror quo uehementius homines ad uirtutis studium: atq; ad bonarū artiū exercitationē atq; amorem impellerent. Hoc ipsum de Catonis sententia: & Cicero in præfatione primi libri Tusculanarū disputationū exponit ac recenset his uerbis. Est in originibus: solitos esse in epulis canere cōuiuas ad tibiā de clarorū hominū uirtutibus. Ac post ī quarto eiusdē p̄clari opis libro: id ip̄s confirmat & a Pythagoreis p̄fectū esse declarat. Ita. n. ait. Grauissimus auctor in originibus dixit Cato: morē apud maiores hunc epularū fuisse: ut deinceps q accubarēt: canerēt ad tibiā clarorū uirorū laudes atq; uirtutes. Quod & Fabius Quintilianus nō ōmisit libro primo Institutionis Oratoriæ hęc ingens. Etiā ueterū Romanorū epulis fides ac tibias adhibere moris fuit. Nā a Græcorū cōsuetudine tractū est: sicut idē Quintilianus testatur: qbus mos fuit ut in cōuiuiis post cœnam Lyra circūferretur. Exēplū aūt adducit Themistoclis: q: si & Ciceroni ī Tusculanis quęstionibus credendū est: cū ī epulis recusaret Lyrā: est habitus indoctior. Gelo quoq; Syracusanorū Tyrannus: id qđ p̄dente Plutarcho Cheroneo didicimus: Lyrā cōtēpsit in cōuiuio. Qui ēt Atheas Scytha rex generosus ismeniā tibicinē p̄clarū atq; optimū renuit audire qđ ad maiora quædā genitum esse hominē arbitratur. Sed ut rediā ad ueterē cōuiuiorū consuetudinē: apud clarissimos Poetas id qđ hisdē uerbis Fabius Quintilianus refert: inter regalia cōuiuia laudes Heroū ac deorū ad citharā canebant. Itaq; Homerus apud Alcinoū Phęacū regē Demodocū Corcyreū cithara delectātē cōuiuas facit. Sed & Hyopas Citharędus canere a poetis īducit in Didonis conuiuio. Vnde illud ē Maronis Virgilii ī p̄clara Aeneide.

Cithara crinitus Hyopas
Personat Aurata docuit quæ maximus Athlas.
Hic canit errantem lunam: Solisq; labores:
Vnde hominum genus: & pecudes: unde imber: & ignes
Arcturum: Pliadasq; Hyadas: geminosq; Triones.
Quid tantum Oceano properent se tingere Soles
Hiberni uel quæ tardis mora noctibus obstet.

Quae profecto omnia de coelestium ac diuinarum rerum cognitione traduntur. Graeci autem ad huiuscemodi laudes canendas: praesertim si ad hoies referrentur: non tam uirtutis celebritate q̄ premiorum expectatione ducebātur. Quam rem & diuus Hieronymus in epistola ad Paulū senē Monachū hisce explicat uerbis. Doctissimi quiq; Graecorum de quibus ꝓ Flacco agens luculente Tullius ait. Ingenita leuitas & erudita uanitas: Regū suorum uel Principū laudes accepta mercede dicebāt. Atq; hęc hactenus satis de uetere conuiuiorū more atq; consuetudine: quae quondā & apud Grecos & apud Romanos seruari solita est.

¶ Capitulum. XIII. Quod ad rerum studia gloria homines incenduntur.

Nihil potest factu aut melius esse aut utilius: q̄ bonas atq; ingennas artes ac prȩclara optimaq; rerum studia honoribus: premiis atq; emolumētis prosequi. Ita. n. proferent se ē hominū ingenia: & ostendētur: ita ad laudatas exercitationes capessendas studio glorię quasi incitamentis quibusdam: atq; illecebris homīes excitabunt. Quandoquidē ad ea studia plerūq; sese accōmodāt: ꝗ in sūmo apud uulgus hoīus pretio & honore eē cognouerint. Illud. n. Platonicū uerū est: ἀσκεῖται δὴ τὸ ἀεὶ τιμώμενον ἀμελεῖται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον. Atq; uere id colit maxime: quod apud hoies maximo in honore ē: id cōtra negligit: quod nullo habetur in precio. Quam sententiam praeclare in Tusculanis quaestionibus his uerbis ꝓsecutus est Cicero. Honos alit artes: omēsq; accenduntur ad studia gloria: iacentq; ea semp: quae apud quosq; improbantur. Hinc & apud Satyricū Poetā indignatus. Vmbritius qd' praeclara studia honore fraudarentur.

Quando artibus inquit: honestis
Nullus in urbe locus: nulla emolumenta laborum:
Res hodie minor est here q̄ fuit: atq; eadem cras
Deteret exiguis aliquid proponimus illuc
Ire: fatigatas ubi Dedalus exuit alas.

Atq; malebat Vmbritius desertam ac solitariam habere ciuitatem q̄ ibi esse: ubi ingennae artes atq; optima studia neglectui esse uiderentur.

¶ Capitulum. XIIII. De Musica disciplina: deq; uetere eius apud Graecos gloria.

Musicam disciplinā plurimū apud Grecos floruisse: multa nobis argumēto sunt. Et. n. qd' ait Cicero: sūmā eruditionē Graeci sitam censebāt ī neruorum uocūq; cantibus. Atq; & Epaminūdas ob eam causam pclare fidibus cecinit: & Philosophorum fons ipse Socrates iam senex (ut testatur Quintilianus) institui lyra nō erubescebat. Ac deniq; maximi Duces & fidibus & tibiis cecinisse traduntur. Bene igitur hāc disciplinā idē laudat Quintilianus primo librorum: quos de Oratoria Institutione cōscripsit dicēs. Antiqs tēporibus Musica nō studii modo: uerum etiā uenerationis habuit plurimū: ut iidem Musici & Vates & sapiētes iudicarentur. Et Frāciscus Philelphus Tollentinas pceptor meus eloquētissimus de eadē quoq; canēdi disciplina ita ī Simposiis ait. Musica apud sūmos & sapiētissimos uiros in maximo semp honore est habita. Itaq; apud Graecos: q bonarum oīum artiū & prestātissimarum disciplinarum nō iniuria principatū sibi ampridē testimonio & cōsensu oīus gētiū uēdicarūt: tāto ea ī pretio semp fuit: ut q eius eēt ignarus: haberetur īdoctior. Qd' idē & M. Cicero antea tradidisset: cuius ī Tusculanis disputationibus de ea ipsa re hęc uerba sūt. In Grecia Musici floruerūt: discebātq; id oēs: nec q id nesciebat: satis excultus doctrina putabatur. Ac secūdū Timagenem qdē: si uera dicit Quintilianus: oīum ī litteris studiorum antiqssima Musica extitit: quā Plato ciuili uiro necessariam duxit: Aristoteles & multū & sępe laudauit: pbauit Lycurgus & si durissimarū legū fuit auctor.

¶ Cap. XV. De Geometria & partibus eius.

Geometria & si ampridē neglecta ē: & quadā hoīum incuria obsoleuit: prȩclara tñ & nō inutilis disciplina ē: de qua tria hoc loco spectāda uidētur. Primū qd ea sit: deinde quomō partiatur. Postremo quātā hoībus afferat utilitatē. Est. n. Geometria (ut ait Isidorus) disciplina magnitudinis & formarum. Quae (ut idē testis ē) primū ab aegyptiis repta dicitur: qd' inundāte Nilo & oībus possessionibus limo obductis initium terrae diuidēdae p lineas & mensuras coepit numerari. Deinde lōgiora acumina sapientū & maris & coeli & aeris spatia metiuntur. Nā puocati studiosi: ceperūt p terrae dimensionē coeli spatia quęrere. Hęc Isidorus. Solet & ī hūciuodū Geometria describi: disciplina quae in se liniamēta intervalla magnitudines & figuras cōtinet: & ī figuris dimēsiones & numeros. Haec ut ait Cicero in summo apud Graecos honore fuit. Itaq; nihil Mathematicis illustrius. Porro Geometria (ut Fabius Quintilianus ostēdit) diuisa est in numeros atq; formas. Quam sentētiā & M. Tullius pdere ui us ē in Tusculanis quęstionibus. Geometriam. n. quasi genus quoddā cōplexus ē: cuius spēs sunt numeri & formae. Et numeri qdē Arithmeticae sunt: formae uero Geometrię eius inq̄ quę spēs ē: nō quę genus. Quocirca & subiecit idē Cicero ifra dicēs. At nos metiēdi ratiocinādiq; utilitate īspecta terminauim9 modū artis huius. Nā metiri ad formas: ratiocinari ad numeros referēdū ē. Subiecit ergo Cicero mēsionē formarum & ratiocinationem numerorum tanquam spēs: cum prius Geometriam tanquam genus praemisisset. Ex quo fit: ut Geometria sit quodpiam: specialem Geometriam continens atq; Arithmeticam. Nec absurdum uideri debet: si eadem nōnunquam appellatione & genus uocemus & speciem. Nam & in secundo libro Physicorum Aristoteles uisus est: cū de fortuna & casu loqueretur: casum distribuisse in fortunā & casum: & illud tenere locum generis: hoc speciem referre cognoscitur. Quod uerbum plerūq; contingit

Inopia. Sequit Geometriæ disciplinæ & Mathematicarum doctrinarum utilitas: q si latius patet: duplex tamen a ueteribus constituta est. Nam & in Geometrica exercitatione uelut in cote quadam hominum subigunt ingenia: & multa sæpe hac ipsa cognitione tum mala euitant: tum etiam asciscunt bona. Et de prima quidem utilitate ita Quintilianus ait. Hac acuuntur ingenia: atq inde celeritas percipiendi uenit. Nec sine causa: ut idem addit: summi uiri etiam impensam huic scientiæ operam dederunt. Tum & de altera Mathematicæ cognitionis utilitate hæc subiicit. Pericles Athenienses solis obscuratione territos reddita eius rei causa metu liberauit. Ac paulo post. Sulpitius Gallus in exercitu. L. Pauli de Lunæ defectione disseruit: ne uelut prodigio diuinitus facto militum animi terrerentur. Et. n. si eidem Quintiliano fides habenda est: Nitias in Sicilia eodem confusus metu pulcherrimum Atheniensium exercitum perdidit. Hæc uero de Geometria & Mathematicis disciplinis diffusius fortasse q hoc loco opus erat.

❡ Capitulum. XVI. De Eloquentia & eius laudibus.

Mne perfectum bonum: quo natura humanas res: id quod Victorinus præclare disseruit: nullo adiuncto incommodo munerata duabus rebus maxime constare: re ac specie & imagine sui. Mellis exemplum in promptu est: in quo res spectat: hoc est dulcedo ipsa: species uero color ipse: atq aspectus: per quem facile dulcedo illa nobis indicatur. Addit & uiri fortis exemplum: qui rem hoc est uirtutem habet imprimis: deinde & speciem: idest corporis pulchritudinem. Et. n. in distorta membra & nec iuxta naturam sui conuenienter apposita cadere uirtus non pot. Vestis quoq rem habet unitatem texturæ: habet speciem: gratiam uidelicet circa aspectum faciei. Atq illa deinde Victorinus infert. Ergo ille nescio quis magnus uir ac sapiens: & hi qui postea consecuti accepta uitæ præcepta tenuerunt: ut perfecti essent: habuerunt rem. i. sapientiam. Habuerunt spem scilicet Eloquentiam. Ob eam (ut ipse arbitror) causam: ut quam ipsi uirtutem adepti essent Eloquentiæ potestate ac uiribus aliis quoq hominibus persuaderent. Itaq & Romani ipsi cum iam studia bonarum artium complecterent: cæteris omnibus disciplinis Eloquentiam celerius arripuerunt: quod & testatur Cicero in Tusculanis disputationibus dicens. Oratorem celeriter complexi sumus. Quid est enim Orator: nisi id quod diffinit Cato: uir bonus dicendi peritus? Et uir bonus quidem Orator est propter rem: idest Sapientiam. Dicendi peritus propter spem: idest Eloquentiam. Quod Quintilianus libro. xii. Oratoriæ Institutionis confirmat his uerbis. Orator tam sit moribus q dicendi uirtute perfectus. Quam rem nec Virgilius Maro ignorauit: q in illa seditione insanientis multitudinis & uulgi: ut ait Quintilianus: iam faces & saxa iaculantis uirum bonum ponit ante omnia: post adiungit dicendi peritum his uersibus in primo Aeneidos libro.

Ac ueluti magno in populo cum sæpe cohorta est
Seditio: sæuitq animis ignobile uulgus:
Iamq faces & saxa uolant: furor arma ministrat:
Tum pietate grauem: ac meritis si forte uirum quem
Conspexere silent: arrectisq auribus adstant.
Ille regit dictis animos: & pectora mulcet.

Quid est igitur uir pietate grauis ac meritis: nisi uir bonus? Quid illud quod adiicitur. Ille regit dictis animos: & pectora mulcet: nisi eloquendi ac bene dicendi peritus? Oratoris namq officium suadere est: ideo dicitur. Ille regit dictis animos: eiusdem uero finis est persuadere: & in suam sententiam traduxisse auditorum mentes. Quare sapienter additur: Et pectora mulcet. Quod si talis Orator est: qualem Sapientes finierunt: quid pot illo esse maius: quid præstabilius? Quid pot Oratore regendis ciuitatibus tuendis urbibus aut cogitari: aut inueniri accommodatius? Atq Romani totius orbis Imperium adepti sunt: q Oratorem celeriter complexi essent. Hinc dicitur Oratoris sacrum nomen. Hinc dicendi copia tanto apud ueteres honore celebrata est. Hinc tam multæ tamq eximiæ Eloquentiæ laudes. Laudat Eloquentiam Gorgias Leontinus: & maximum esse censet hominibus bonum: causa uero non solum Libertatis propriæ: ut Plato ipse in Gorgia refert: sed etiam dominandi aliis in sua cuiq ciuitate. Idq esse aiebat facultatem persuadendi habere: & in iudicio iudicantibus propter forense causæ genus: & in consilio consulentibus propter consultationes ac deliberationes rerum: & in concione concionantibus: propter certæ personæ laudem aut uituperationem: Sed & in alia quauis congregatione ciuili. Laudat Eloquentiam Aristoteles: q ad Alexandrum Regem scribens: Quemadmodum inquit: Imperator sui est seruator exercitus: ita & eloquentia: quæ sapientiæ coniuncta sit: humanæ est uitæ gubernatrix. Laudat Eloquentiam Cicero: apud quem in libris de natura Deorum hæc dicit. Iam uero domina rerum: ut uos soletis dicere eloquendi uis q est præclara: q diuina: quæ primum efficit: ut ea quæ ignoramus discere: & ea quæ scimus alios docere possimus. Deinde hac cohortamur: hac persuademus: hac consolamur afflictos: hac deducimus perterritos a timore: hac gestientes comprimimus: hac cupiditates iracundiasq restringimus. Hæc nos iuris legum urbium societate deuinxit: hæc a uita imani & fera segregauit. Laudat Eloquentiam Fabius Quintilianus: cum in plerisq locis aliis tum in primo Institutionis oratoriæ libro: q per Ciceronis collectione sapientiam atq Eloquentiam quemadmodum iuncta natura: sic quoq officio copulata esse demonstrat: ut iidem sapientes atq eloquentes haberent. Ac paulo post dolens subiecit. Scidit deinde se studium atq inertia factum est ut artes esse plures uiderent. Et in secundo eiusdem egregii uoluminis libro apud populum Romanum summam semper Oratoribus dignitatem fuisse ostendit: & Eloquentiæ tum splendorem ac decus tum

fructus amplissimos his uerbis prosecutus est. Equidem nec urbium conditores reor aliter affecturos fuisse: ut uaga illa multitudo coiret in populos: nisi docta uoce commota. Nec legum repertores sine summa ui orandi cõsecutos: ut se ipsi hoies ad seruitutẽ Iuris astringerẽt. Quin ipsa uitæ præcepta, & si natura sunt honesta, plus tamẽ ad formãdas mẽtes ualent: quotiens pulchritudinẽ eorum claritas orationis illuminat. Et hæc quidẽ Quintilianus. Martianus uero fęlix miris ipsis quoque effert Eloquentiã laudibus: quã & Reginã quandam Regali Maiestate: atque armis instructam describit: & ppter incredibilem uim eius testatur instar Iouis posse etiã fulmina iaculari. Scite igitur de eadem dicẽdi facultate. M. Tullius i primo libro Tusculanarum quæstionũ hæc inquit. Mihi uero ne hęc quidẽ notiora & illustriora ui diuina carere uidentur: ut ego aut Poetam graue plerũque carmẽ sine cœlesti aliquo mentis instinctu putem fundere, aut Eloquẽtiam sine maiore quadã ui fluere abundantẽ uerbis sonantibus, uberibusque sententiis. Quibus ex uerbis pfecta ostendit Eloquentia: quæ constat uerbis sonantibus, uberibusque sententiis. Sed aliæ quoque innumeræ laudes Eloquentiæ afferri possunt: quas prosequi qui uelit: longior sit: necesse est.

Cap. XVII. De peritia dicendi: quodque ea natura, studio, doctrina, & usu constat.

QVi de dicendi peritia accuratius locuti sunt: tribus eam rebus constare uoluerũt: Natura: doctrina: usu. Et natura quidẽ ingenio spectatur: doctrina scientia: usus uero assiduitate quadam. Quę tria nõ modo Oratori: sed cuiuis etiam artifici ad efficiendũ aliqd necessaria sunt: ut erudite, ac sapienter testatur Isidorus. Atque hæc quidẽ illa sunt: quę. M. Tullius in præclara oratione: quam p Licinio Archia Poeta apud Iudices habuit: significauit his uerbis. Siquid est in me ingenii Iudices: quod sentio q̃ sit exiguũ: aut siqua exercitatio dicẽdi: in qua me nõ inficior mediocriter esse uersatũ: aut si huiusce rei ratio aliqua ob optimarum artium studiis ac disciplina profecta: a qua ego nullum confiteor ætatis meæ tẽpus abhorruisse: earum rerum oĩum uel imprimis hic. A. Licinius fructũ a me repetere proprio suo iure debet. Putant tria esse: in quibus perfecta consistat Eloquentia: trifariam quoque hæc Ciceronis uerba partiuntur. Siquid ingenii, ad naturam referentes: siqua exercitatio dicendi: ad usum: si huiusce rei ratio aliqua: ad doctrinam. Sed ego quum cõsidero diligentius: reperio nõ tria solũ in dicendi peritia: sed quattuor etiã spectari oportere. Ingenium: quod naturæ est, studiũ: quod industriæ: eruditionẽ: quod doctrinæ: & artis usum & exercitationem: quod pfectæ laudis ẽ: Atque ob eam causam, alium aptũ Oratorẽ: alium studiosum: alium doctũ, atque eruditũ: alium magnũ Oratorẽ appellamus. Siquidẽ aptũ dicimus ingenio, & natura pręstantẽ: studiosum, res suas industria elaborantẽ: eruditũ præceptis quibusdam, & arte perficientẽ: magnũ: cui oia ubertime suppetunt. Hinc sũt illa uerba. M. Cicerois i primo libro Tusculanarum q̃stionũ Oratorem celeriter complexi sumus: nec eum primo eruditũ: aptum tamẽ ad dicendũ: post aũt eruditum. Nam Galbam Aphricanũ: Lęlium doctos fuisse traditum ẽ. Studiosum aũt eum: qui hos ætate anteibat Catonem: post uero Lepidũ Catonem: Grachos inde ita magnos nostram ad ætatem: ut nõ multũ, aut omnino nihil Græcis cederet. Hic primũ aptus Orator expressus ẽ: deinde studiosus: si quis solertius animaduerterit: cũ studiosus Cato declaratur: sed nequaq̃ eruditus. Post etiam eruditus, cũ Galba Aphricanus Lęlius cõmemoratur. Demũ clarus & magnus exemplo Lepidi alterius Catonis & Grachorum. Studiosum Catonem, maiorem appellat Cicero: neque id iniuria. Aliud est. n. studiosum esse: quod paulo ante diximus: aliud eruditum. Cornelius Nepos: q Catonis huius uitam scripsit: pręter alia multa hæc tradidit de Catone. In omnibus rebus singulari fuit industria. Nã & agricola solers, & reip. peritus Iurisconsultus, & magnus Imperator, & probabilis Orator, & cupidissimus litterarum fuit. Quare studium & si senior apparuerat: tamen tantũ progressum fecit: ut nõ facile reperiri possit: neque de Græcis: neque de Italicis rebus: qd ei fuerit icognitũ. Ab adolescẽtia cõfecit oratiões: senex historias scribere istituit. Ac paulo post ifert. In qbus multa idustria & diligẽtia cõparet: nulla doctrina. Quid est igitur multa idustria & diligẽtia: nisi studiosus fuisse Catonẽ? Quid cõtra nulla doctrina nisi eruditũ non fuisse? Nec studium cũ arte necessario iungitur: quod multi falso tradiderũt: cũ sint studius sine ratione & disciplina reperiri: quod modo ex locuplete teste didicimus. Bene igitur. M. Tullius his uerbis: quæ ex oratione pro Archia Poeta deprompta retulimus: cũ ingenium & exercitationem commemorasset: rationem quoque adhibuit: ab optimarum artium studiis & disciplina profectam: studia dicens & disciplinam: quæ duo sunt & re etiã, nõ solũ cogitatione distincta. Nec tribus rebus: sed quattuor potius Eloquẽtię, atque artium reliquarum plenitudo conficitur: natura, studio, doctrina, usu.

Cap. XVIII. De multiplici disciplinarum genere.

DIsciplinæ: quas ingenuas, ac liberales appellant: non omnes eodem in pretio apud Romanos fuerunt. Quasdam enim contemnere uisi sunt: nec satis dignas existimare: in quibus elaborarent. Quasdam diu non cognouerũt: cognitas aũt, uix tandem sero recepe-rũt. Nõnullas delibauere quodãmodo: & tãtũ in eis studiũ posuerũt: quãtũ uel metiẽdi, uel ratiocinãdi muneri satis eẽt. Alias celeriter arripuerũt: qbus totos sese ac penitus traderent. Quædã pditu iacuerũt: quas primus oĩum. M. Tullius & excitauit in aliis & ipe illustrauit litteris. Suppeditãt aũt huius nobis partitionis exẽpla primũ Musicorum studia: deinde Poetica modulatio: tũ geometrica, atque Arithmetrica disciplina: quãto loco Eloquẽtia, ac dicẽdi facultas: postremo Phia ipsa.

de qua Cicero in præfatione primi libri Tusculanarũ quęstionũ. Philosophia iacuit usq; ad hanc ætatem: nec ullum habuit lumen litterarũ Latinarũ: quæ illustranda & excitanda nobis est. Vt si occupati profuimus aliqd ciuibus nostris: prosimus etiã: si possumus ociosi. Quam eandem pene sententiam & in primo libro de Natura Deorũ hisce uerbis cõplexus ẽ. Cũ ocio langueremus & is esset reipublicæ status: ut eam unius cõsilio atq; cura gubernari necesse est: primũ ipsius reip. causa Philosophiam nostris hominibus explicãdã putaui: magni existimãs interesse ad decus & ad laudẽ ciuitatis: res tam graues tamq; præclaras Latinis etiam litteris contineri: eoq; minus instituti mei poenitet: quod facile sentio tq̃ multos nõ modo discendi: sed etiã scribẽdi studio cõmoueri. Suscepit igitur Cicero illustrandæ Philosophię munus: ut ciuibus suis pdesset: atq; ut ad res graues ac pręclarissimas multos sua & exhortatione & exẽplo impelleret: quẽ nõ modo parentẽ Eloquentiæ: sed etiã philosophiæ apud Latinos auctorem quendam ac Ducem habere debemus.

Capitulum. XIX. De negocioso atq; ocioso uitæ genere.

Egimus in ueterũ libris duplex uitæ genus: quorũ alterũ ociosum: negociosum alterum appellare cõsueuerunt. Cuius rei Plutarchus in libro de liberis educandis nõ ambiguũ perhibet testimoniũ: cuius & hęc uerba sunt. Reminisci oportet nostram oẽm uitã in remissionẽ ac studiũ esse diuisam. Et studiũ quidẽ ad laborẽ & ad rerũ occupationem pertinet: remissio uero ad quietẽ quãdã atq; ocium. Nostra aũt uita ois in negociũ & ocium distributa est. Danda uero opa ẽ: ut & in negocio sine periculo: & ĩ ocio cũ dignitate uersemur. Quocirca & beatos solitus est Cicero appellare eos: q utrunq; recte diligẽterq; seruauerit. Et ad. Q. fratrẽ in libro de Oratore hæc scribẽs ait. Cogitanti mihi sæpenumero & memoria uetera repetẽti: perbeati fuisse Quinte frater illi uideri solẽt: q ĩ optima repub. cũ & honoribus & rerũ gestarũ gloria florerent: eum uitæ cursum tenere potuerũt: ut uel in negocio sine piculo: uel in ocio cũ dignitate esse possent. Quam quidẽ ad rem & accuratã atq; impensam se dedisse opam idẽ Cicero significat in Tusculanis quæstionibus dicẽs. Quæ (Philosophiã. n. referebat) illustranda & excitanda nobis ẽ: ut si occupati profuimus aliqd ciuibus nostris: prosimus etiã: si possumus ociosi. Ac p hoc quidẽ uolebat intelligi & occupatã uitã eius & ociosam ad ciuiũ suorũ utilitatẽ oẽm fuisse collatã. Profuit nãq; occupatus Cicero: q quoad licuit ĩ defensionibus amicorũ & reip. gubernatione uersatus ẽ. Profuit ociosus: q multa litterarũ monumẽtis mãdauit. Quod ipsum sibi uolũt & illa eius uerba ĩ libro de natura Deorũ. Primũ ipsius reip. causa Philosophiam nostris hoibus explicandã putaui. Neq;. n. ita ociari debemus: ut oĩo nihil agamus: Sed neq; idem est ociosus esse: ac agere. Quod Attilius pfecto nõ ignorauit: cuius Plinius in epistola (ni fallor) ad Pompeium Saturninũ probat sententiã dicens. Satius est: ut Attilius noster eruditissime simul & facetissime dixit: Ociosum esse: q̃ nihil agere. Atq; & ocius nõ desidiæ aut languoris: sed honestæ cuiuspiam remissionis esse oportet: quæ honesta aliqua uoluptate animũ afficiat. Et. M. Tullius ob eam causam quicquid occupato sibi dabatur ocii: ut in Rhetoricis ad Herennium ipse testatur: libentius in philosophia cõsumere cõsueuit. In libris aũt de officiis cuiusmodi ociũ esse oporteat: plane ostẽdit: cum in præfatione secundi libri dicit. Nec se dedisse angoribus: nec rursus indignis docto homine uoluptatibus: sed ad philosophiã potius retulisse: uidelicet ea studia: quæ adolescens capessit: animo semp retinuit: remisit tẽporibus: longis etiam interuallis intermisit a reip. administratione remotus: Bruto hortante reuocauit. Verũ tamẽ Cicero in negocio libẽtius q̃ in ocio uersatus est: si uera de se ipso dicit in tertio libro de officiis. Nostrũ aũt ocium negocii inopia non te quiescendi studio constitutũ est. Sed ocio fruendũ nobis est: & quodcũq; datur in philosophię studiis collocandũ est: cuiusmodi in Pomponio Basso laudat Plinius: ita ad eum scribens. Magnam cepi uoluptatem: cũ ex cõmunibus amicis cognoui te: ut tua sapientia dignũ est & disponere ocium: & ferre. Quod quidẽ efficere perdifficile censuit Chilo Lacedęmonius. Eiusmodi ocium quęrunt sibi uiri sapientes: quod inuestigandæ ueritati aptissimum sit. Itaq; uicissim magno ingenio uiri nũc negocios nunc ocio indulgent: ac modo occupatam modo ociosam traducunt uitam.

Capitulum. XX. Quæ sit perfecta Philosophia: quodq; perfectũ Philosophũ decet & sapiẽter & eloquenter dicere.

Erfecta philosophia duabus rebus constare debet: grauitate sententiarũ: copia atq; ornatu uerborũ. Nam & si philosophia de rebus agit: Eloquentia de uocibus: tamẽ & Philosopho sua eloquẽtia negligenda non ẽ: ut cõmodius ac facilius & differere ueritatẽ & grauissimarũ rerũ cognitionẽ explicare possit. Itaq; Aurelius Augustinus in quarto libro de Doctrina christiana eum maxime probare uisus ẽ: qui nõ solũ sapienter: uerũ etiam eloquenter possit dicere. Ac bene idcirco. M. Tullius in Tusculanis disputationibus: Hanc inquit: perfectam philosophiam semp iudicauit: quæ de maximis quæstionibus copiose posset ornate dicere. Est magna quęrere atq; ĩuestigare: sapiẽtię ẽ: copiose & ornate dicere Eloquẽtię. Q d' si qs recte sentiat: atq; id qd' sentit: polite loq nõ possit: is certe parũ pdest: nec uel scribẽs qppiã: uel pręcipiẽs poterit multos erudire. Sed illud aĩaduertendũ sit: nõ idẽ Oratori & Philosopho cõuenire dicẽdi genus: cũ illum uehemẽtius: hũc mollius dicere oporteat. Atq; hinc Cicero ĩ libro de officiis cũ ĩ hãc mẽtionẽ incidisset: orõnes ac philosophiã cõparãs ait. Vis. n. maior in illis dicẽdi: sed hoc quoq; colẽdũ est ęquabile

ac temperatum orationis genus. Ac mox subiecit. Et id quidem nemini Graecorum uidi adhuc contigisse: ut idem utroque in genere laboraret: sequereturque & illud forense dicendi: & hoc quietum disputandi genus. Quo loco duo maxime spectanda sunt. Primum duplex esse orationis genus: Forense: quod oratoris proprium est: quietum: quod Philosophi deinde dictionem potissimum ad Oratorem: disputationem ad Philosophos ptinere. Vnde & disputatorem saepenumero Philosophum appellamus. Sed & in primo libro de Oratore duplex dicendi genus expressit: Vnum populare & forense: alterum: quod Philosophorum esse ostendit: de quo perpulchre in hunc modum inquit. Aliud mihi quoddam orationis genus esse uidetur eorum hominum: de quibus paulo ante dixisti: significabat autem Philosophos: quamuis illi ornate & grauiter aut de natura rerum: aut de humanis rebus loquantur. Nitidum quoddam genus est uerborum & laetum: sed palestrae magis & olei quam huius ciuilis turbae ac fori. Quibus uerbis quum dicit ornate & grauiter Philosophos loqui: etiam ostendit quod propositum est: perfectam Philosophiam & ornatu & grauitate constare.

¶ Cap. XXI. Quod non solum Oratori: sed etiam Philosopho conuenit: ut apte distincte ornate dicat.

Solent Oratores tria adhibere: siquid agendum sit: ut apte distincte ornate dicant. Et apte quidem propter praeclaram inuentionem. distincte propter dispositionis ordinem: ornate propter splendidam uerborum & sententiarum elocutionem. Quam sententiam & in primo de officiis libro prosecutus est Cicero. Sed non solum Oratori: uerum etiam Philosopho tria haec in suis rebus explicandis consideranda sunt. Nam & excogitare prudenter: & disponere erudite: & demum cogitationes suas splendide illustrare etiam Philosophi debent. Quamobrem & qui fecissent secus: redarguit Cicero in Tusculanis quaestionibus dicens. Sed mandare quenquam litteris cogitationes suas: qui eas nec disponere: nec illustrare possit: nec delectatione aliqua allicere lectorem: hominis est abutentis intemperanter & ocio & litteris. Cogitationes hoc loco ad inuentionem referuntur: disponere ad distinctionis ordinem: illustrare ad exornationem: quae si recte sese habuerint: facile uel lectorem uel auditorem alliciunt. Quae qui contempserint: incident in reprehensionem illam Ciceronis: ac libros suos legent ipsi cum suis. Eiusmodi homines M. Tullius etiam in secundo libro Tusculanarum quaestionum hisce uerbis insectatur. Sed eos si possumus: excitemus: qui liberaliter eruditi: adhibita etiam differendi elegantia ratione & uia philosophantur. Est enim quoddam genus eorum: qui se philosophos appellari uolunt: quorum dicuntur esse Latini sane multi libri: quos non contemno equidem: quippe quos nunquam legerim: sed quia profitentur ipsi illi: qui eos scribunt: se neque distincte: neque distribute: neque eleganter: neque ornate scribere: lectionem sine ulla delectatione negligo. Est enim a plerisque despiciuntur: quae sine differendi elegantia fuerint pertractata.

¶ Capitulum. XXII. De Acroatica & Exoterica Aristotelis disciplina.

Aristoteles uir praestans ingenio: magna scientia & doctrina Philosophus: usque adeo disciplinarum omnium praestitit gloria: ut non solum Philosophus: sed etiam insignis Rhetor habendus sit. Dicendi praecepta & scripsit: & docuit: siue ut nullius laudis foret expers: & Philosophiae partes omnes complecteretur: siue commotus Isocratis gloria: ut se etiam Eloquentia florere ac tenere dicendi artem ostenderet. Quam rem Cicero significauit in primo libro Tusculanarum disputationum: cum se Aristotelis sectatorum uestigia demonstrat dicens. Sed ut Aristoteles uir summo ingenio: scientiae copia cum commotus fuisset Isocratis Rhetoris gloria: docere etiam coepit Adolescentes: & prudentiam cum Eloquentia iungere: sic nobis placet: nec pristinum dicendi studium deponere: & in hac maiore & uberiore arte uersari. Ars uero maxima omnium atque uberrima Philosophia est: e cuius inexhaustis fontibus reliquae omnes & manant disciplinae: & artes defluunt. Sed quid mirum Aristoteles Rhetoricam artem docuisse adolescentes: qui & Grammaticam quoque & puerilem eruditionem Alexandrum instituit! Hinc Fabius Quintilianus primo libro Oratoriae institutionis. Philippus Macedonum Rex Alexandro filio suo prima litterarum elementa tradi ab Aristotele summo eius aetatis Philosopho uoluit: & ille suscepit hoc officium. Cum uero & Philosophiam Aristoteles: & dicendi praecepta traderet: illas docebat in Lycio matutino tempore: hanc eodem in loco uesperi. Et priorem quidem disciplinam ακροατικην appellabat: alteram εξωτερικην. Testis nobis sit A. Gelius libro uigesimo de Noctibus Atticis: qui commentationum artiumque species duas distinguit: quas docebat Aristoteles Philosophus & Regis Alexandri magister. Aliae enim εξωτερικα appellabantur: quae ad Rhetoricas Meditationes facultatem argutiarum ciuiliumque rerum notitiam conducebant. Aliae ακροατικα: in quibus Philosophia remotior subtiliorque agitabantur: & quae ad naturae contemplationem disceptationes ue Dialecticas pertinebant. Atque idem fortasse & Cicero intelligi uoluit: qui libro quinto de finibus bonorum & malorum Peripateticorum & Aristotelis edisserens sententiam. Duo genera inquit librorum sunt: Vnum populariter scriptum: quod exotericon appellabant: alterum limatius: quod in commentariis reliquerunt. Hinc etiam Aristoteles ipse in Ethicis & moralibus libris nonnulla dicit in externis sermonibus: uel in exterioribus sermonibus secundum aliam translationem sufficienter fuisse tractata. Ac de Aristotelis quidem docendi consuetudine satis.

¶ Cap. XXIII. Quod docendi munus proprium in primis Graecorum fuit: & de diuersa differendi consuetudine.

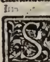
Graeci: ut erant quondam disciplinarum omnium fere Principes: ita & docendi munus quasi quoddam suo iure uendicabant. Quod Laelius apud M. Tullium in dyalogis de Amicitia etiam ostendit: qui cum disputationem de amicitia ipsa recusaret: Doctorum inquit est ista consuetudo: eaque Graecorum: ut his ponatur: de quo disputent, Sed ea disputandi docendique consuetudo ad Romanos et translata

est: præsertim Cicerone auctore: q de se ipso in Tusculanis quęstionibus ĩ hũc modũ ait. In quã exerci tationẽ (erat.n.sibi de Philosophia mentio) ita nos studiose opaꝫ dedimus: ut iam etiã scholas Grę corũ more habere auderemus. Quemadmodũ uero Gręci aut ambulantes aut sedentes de magnis quæstionibus differebãt: pro Philosophoꝝ disciplinaꝝq̃ uarietate idem & Cicero Græcos imitatus facere solitus est: quod ipse etiã ostẽdit: q in Tusculanis disputationibus hæc dicit. Ponere iubebam: de quo quis audire uellet: at id aut sedẽs aut ambulãs disputabã. Atq ambulãtes disputaſ potissimũ Peripatetici cõsueuerũt: q ob eam ipsam causaꝫ id nominis sortiti sunt. Ferũt nãq Aristotelẽ ĩ Lycio & in eo: q in Lycio ortus esset: quod & Græci περιπατον uocarent philosophari cũ discipulis solitũ: et απο του περιπατου dedisse sectatoribus suis nomẽ. Alii tñ Peripateticũ Aristotelẽ id circo cogno minatum uolũt: quod in ambulante Alexãdro pp aduersaꝫ ualitudinẽ Aristoteles quoq ipse doctor una secũ ambulare cogeret. Id est.n. περιπατειν apud Græcos. Socrates aũt sæpe cum discipulis suis multa differens: sub Platano atq in molli herba considebat. Hinc sunt illa in Phędro Platonis. Per gegit: & simul comspice: ubi sedeamus. Ita Socrates Phędrũ alloquebaſ. Simul ille. Vides: inquit: illam altissimã Platanũ, ibi & umbra & uẽtus modicus & herba ubicũq recumbere uelimus. Quod ipsum & Q. Mutius Scæuola imitari. L. Crassum uoluit apud. M. Tulliũ in libro de Oratore: ut q ade rant: & abiicerẽt se ĩ herbã: & sub Platano cõsiderent. Carneades quoq Academicus sedẽs disputasse depręhẽditur in Exedra illa: quam in qnto libro de finibus bonoꝝ & maloꝝ his uerbis Cicero cõme morat. Et si multa ĩ omni parte Athenaꝝ sunt in ipsis locis inditia summoꝝ uiroꝝ: tamẽ ego illa mo ueor Exedra. Modo.n. fuit Carneades: quẽ uidere uideor. Est.n. nota imago: a sedeq ipsa tanti inge nii magnitudine orbata desiderari illã uocẽ puto. Quapp constat eruditos ueteres plerũq aut seden tes aut ambulantes disputare consuetisse.

Capitulum XXIIII. De multiplice Philosophoꝝ ueterum in disputando more.

hilosophi: quos amatores Sapiẽtię interpretamur: cũ oẽs ad inuestigãdas ueritatẽ inten dere uiderenſ: nõ eadẽ tñ in differẽdo rõne usi sunt. Ac triplicẽ disputãdi consuetudinẽ attingit Cicero: q oia diligẽter aiaduertisset: & libro secũdo de finibus bonoꝝ & maloꝝ breuiter & accurate cõplectiſ. Aut.n. in cõuentibus poscebant quęstionẽ. i. dicere iube bant: qua de re quis uellet audire: q Sophistaꝝ mos fuit: & a Gorgia Leontino primus institutus: q & profiteri ausus est de quacũq re ab eo peteret: se esse responsurũ. Aut interrogãdo eli ciebant eoꝝ opiniones: quibus cũ differerent: ut ad ea quæ hi respondissent: siqd uideretur: dicerẽt: hãc uero disputãdi cõsuetudinẽ seruauit Socrates: quæ aliquandiu intermissa: tandẽ ab Arcesilao re uocata ẽ: q ita (ut idem Cicero ait) instituit: ut ii qui se uellẽt audire: nõ a se quęrerent: sed ipsi dice rẽt potius: qd sentirent. Quod cũ dixissent: ille contra: q aũt audiebãt: pro uiribus suã sententiam tue banſ. Apud quosdã Philosophos: qui quęsierit aliqd: tacet. Dicet aliqs uerbi causa. Voluptas mihi ui deſ ẽe sũmũ bonũ: cõtra otõne ppetua disputaſ. Nec q sibi aliqd ita uideri dicit: ipẽ ĩ ea sententia: sed uult potius audire cõtraria. Propõit ille: uideri sibi uoluptatẽ eẽ summũ bonũ: tñ nec putat uoluptatẽ ẽe sũmũ bonũ & sciſ cupit ẽt q̃re summũ bonũ nõ sit. Hũc morẽ suo tẽpore iam ĩ Academia seruari eodẽ ĩ loco: quẽ pdiximus: testis ẽ Cicero. Sunt q nõ solũ dicant: qd sentiũt: sed etiã cur. Vt siquis cre dat: uoluptatẽ summũ esse hoĩs bonũ: una cũ sua sententia rõnes etiã afferet: cur ita existimet. M. Ci cero eam differendi cõsuetudinẽ in libro de finibus bonoꝝ & maloꝝ pbare uideſ: maxime nõ in qua oratione perpetua disputaſ: sed cũ disputando in rebus singulis insistas: & intelligas qd uel concedat quisq: uel abnuat. Ita.n. ex cõcessis rebus facile cõcludimus quod uolumus: & ad exitus puenimus. Atq ita ĩ secũdo libro cõtra Torquatũ Epicureum disputationẽ intẽdit. In Tusculanis quęstionibus facit ita ut cũ Acticus: q uellet audire dixerit qd sibi uidereſ: tũ Marcus cõtradicit. Vt.n. proponit Acticus Malũ mihi uidetur esse mors. Ille cõtradifferit: ostẽdens mortẽ ipsam aut nullũ malũ aut bo nũ etiã. De qua cõsuetudine hæc ĩ pręfatione Tusculanaꝝ disputationũ ingt. Hæc uetus & Socratica ratio est: contra alterius opinionẽ differẽdi. Ac subnectit dicens. Nam ita facillime quid uerissimum esset: inueniri posse Socrates arbitrabatur.

Capitulum. XXV. De uaria Superlatiui nominis significantia.

Olent admirari nõnulli. M. Ciceronẽ quasi in quibusdã locis nõnũq̃ pugnãtia loquẽtẽ. Sed illud pcipue uideſ admiratione dignissimũ. Et.n. in prefatione primi libri Tuscula naꝝ q̃stionũ ostẽdit sese ea usum differẽdi rõne: qua facillime p Socratis sententiã: qd ue rissimũ foret: inueniri posset. Quo loco significat nõ modo quod uerũ: sed etiã quod eẽt uerissimũ disputando posse reperiri. At paulo post pbabilia sese ac uerisimilia seq auto mat: nec habere: ut ultra progrediaſ olo q̃ ut uerisimilia dicat. Quomodo.n. quod sit uerissimũ po terit inueniri nobis: qbus solũ quod uerisimile ẽ: uidere cõcediſ? Accusant pleriq latini eloquii parẽ tẽ: quasi temere atq icõsiderate locutũ: dũ parũ diligẽter aduertũt eruditoꝝ ueteꝝ usurpationẽ. Sed hi pfecto admirari desinẽt: cũ accuratius suplatiui nois uim ac significãtiã librare uoluerint. Aliter.n. suplatiuũ nomẽ ĩtelligi debet cũ ad plures sui generis cõparatũ oĩbus supponiſ: ut cũ dicitqs fortissi mus Gręcoꝝ Achillẽ: quod est Gręcos fortitudine pręstãtẽ. Quale ẽ illud in Lęlio Ciceronis de Scęuo la Pontifice: quem unũ nostræ ciuitatis & ingenio & iustitia pręstantissimũ audeo dicere. i. ciues suos

est/natura & uirtute antecellentē. Aliter superlatiuū intelligit: cū positiuū significat/& aduerbiū ualde: ut siquis dicat. Fortissimū Herculē: nec adiiciat quorū: nihil est aliud: Hercules fuit fortissimus: q ualde fortis: si nulla fuerit adiecta cōparatio. Hinc est illud Ciceronis ī tertio de officiis. Tibi psuade esse te mihi qdē charissimū: sed multo fore chariorē: si talibus monumētis præceptisq laetabere. Quo modo. n. si charissimus erat: multo charior futurus erat: nisi charissimus charum eo loco significaret: aut paulo amplius? Et Priscianus Cęsariēsis illud Ciceronis ī orōne p. M. Marcello: Simillimū Deo: iudico ualde similē Deo: exponit nō indocte. Aliter superlatiuū significare uidet: cū dicat quispiam. Beatissimus est siquis ꝑturbationibus uacuus/uitā traducat: cū tn̄ constet neminē uinctū cōpedibus corporis posse beatū eē. Sed sensus eiusmodi ē. Nemo ī terris beatus esse pōt: sed id beatitudinis/qd habere in terris quisquā pōtis habere pucidus est: q ꝑturbationibus caret. Quod est: quatenus pōt quispiam ꝓgredi ad beatitudinē adipiscendā: eatenus ꝓficiscit ad beatā uitā comparandā: q ꝑturbationibus uacat: & si beatā uitā nemo unq̄ mortaliū in terris assecutus ē. Itaq nō tam beata uita intelligenda est/q̄ magna quædā beatæ uitæ similitudo. Illud pinde est Ciceronis ī primo Tusculanaꝝ quęstionū. Nā ita facillime/qd uerissimū esset: inueniri posse Socrates arbitrabat. Hoc tale ē: ac si dicat. Illud amplius ueritatis quod pōt mortalis quisquā adipisci: ea facillime differēdi ratione comparat: Nec id tamē erit ueritas: sed potius similitudo quædā ueritatis. Ea inq̄ disputādi uia qd sit uerissimū: inueniri poterit: nec tamē uerū poterit inueniri: qd uidere: ut illi putant: solius Dei est. Patet igit ratione illa Socratica/uerissimū inueniri: qd uidere datū est: qd nobis ipsum tn̄ nequaq̄ uerū ē: id quod diuinę dūtaxat Maiestati tribuit: ut superlatiuū minus sit q̄ absolutū ipsum: quandoquidē illud simillimum ueri/hoc loco: id posterius sinceritatem quandā significet ueritatis.

¶ Augustini Dathi Stromatum Liber primus explicit.

¶ Augustini Dathi Stromatum/ad Nicolaum Franciscum filium/Liber tertius Incipit feliciter. Secundus non inuenitur.

¶ Capitulū Primū de præceptis & institutis: deq eoꝝ apud. M. Tullium diligēti obseruatione.

VEMADModum uirtus sapientiaq & discenda & colenda est: ita ad eandem capessendā/præcepta atq instituta necessaria esse existimāt: ut præceptis eruditi: recte perdiscamus: instituta aūt admoniti: absolutam uirtutē: atq pfectā sapientiam adipiscamur: Hoꝝ utrunq uera Philosophia efficit. Atq ob eam causā/& præceptis & institutis uerā constare Philosophiā censuit. M. Tullius: q Ciceronē filiū audientē Chratyppū/uirū pld tēpus in Peripatetica disciplina florētē: opportere indicauit: abūdāte Philosophię tum præceptis/tum etiam institutis.. Præsertim uero cū in recta uel intelligendi/uel uiuendi ratione cōparanda pficiamus/uoce plurimū & exēplo. Erad uocē quidē pertinet audire Chratyppū: ad exēplū uero Athenaꝝ cōmemoratio. Eodem spectat Doctoris auctoritas: atq urbis summa præstātia: quorū alter præcipiendo auget hoīem sciētia: altera instituēdo ad exēpla honeste uiuendi perducit. Vt ita demū discant: qui rudes reꝝ sunt: iudicandi uero exerceant potestatē: qui integram absolutamq sapientiam fuerint assecuti.

¶ Capitulum. II. De Athenaꝝ claritudine.

Thenas pręclaram fuisse ciuitatē: & præcipua literaꝝ/ac studioꝝ præstitisse gloria: multa ueteꝝ monumēta declarāt. Nec mirū: cū ab ea nomē traxerit: & sua quędā fuerit auspicata primordia: quā Deam Sapientiæ/repertricē artium: doctrinaꝝ Principē putauit antiqtas: q̄ ut Poetæ fabulant: & ipse quoq tradit Porphirius: Iouis uertice ꝓgenita: humanis mentibus Prudētiam subministrat. Ea uero Minerua est αθηνα Græce uocitata. Vt aūt urbs ipsa a Mineruæ noīe appellaret: eam. M. Varro ex ueteribus/de nostris Aurelius Augustinus afferūt rationē. Nā Cecrope regnante/prodigio factū est: ut in ea ipsa urbe/illic repente prodiret oliuę arbor: alio aqua loco erumperet. Permotus Rex Delphicū consuluit oraculū: a quo edoctus oleam qdē Mineruā: undā aūt Neptūnū significare: rem ī cōsultationē adduxit. Vt qd Apollo cōsultus facere abnuisset: ciuiū & ppl'i suffragiis/ac potestate decerneret. Et cū utriusq sexus hoīes ꝑ more de publicis tū negociis cōuenissent: ac mares ꝑ Neptūno: ꝑ Minerua fœminæ sententiā tulissent: uicit fœminaꝝ numerus: cū una plus esset inuēta. Atq ita Minerua obtinuit: ut ab eius noīe Athenæ uocarent. Quæ qdē urbs ita semꝑ apud Græcos studioꝝ & sapiētię claruit gloria: quēadmodū Lacedęmon bellicis artibus & militaris disciplinæ laude. Proinde ueteres pleriq/cūq his. M. Tullius inuētrices oīuꝫ doctrinaꝝ Athenas phibuerūt. Et Aurelio Augustino teste: hac ciuitate nihil habuit Gręcia clarius/atq nobilius. Quippe quę una foret mater/atq nutrix liberaliū doctrinaꝝ: & tot tātoꝝq Philosophoꝝ ꝑceatrix: multo uerius ꝑꝑ summā sapiētię laudē: q̄ antea Corinthus ꝑꝑ delicatiores opes totius Gręcię lumē ac decus: quā ne ipse quidē ignorauit facetissimus Martialis: qū Cortiliano dicit.

Sed tibi plus mentis tibi cor limante Minerua
Acriis: & tenues finxerunt pectus Athenæ.

Quas qui summã scientię copias cuperent adipisci magnis ingeniis uiri longis peregrinationibus petere consueuerunt: & ad eam potissimũ urbẽ quasi ad mercaturam bonarum artium proficisci. Quare & M. Tullius: q Græcorum omniũ ingenia superaret: & ĩ omni doctrinę genere uix cuiquã Gręcorũ cederet. M. filium eo ipso in loco sub Chratyppo Peripatetico pręceptis Philosophiæ atq; institutis uoluit erudiri.

¶ Capitulum. III. De duabus florentioribus disciplinis Philosophia atq; Eloquentia.

QVæ nõ dicam apud Græcos: apud quos fuit nihil Mathematicis illustrius: sed apud Romanos rerum dominos celebres imprimis disciplinæ ac cæteris præstabiliores fuere Eloquentia: & quæ uitæ rationẽ Philosophia cõtinet. Ac Philosophia quidẽ res contemplatur. Eloquentia uero uerba atq; uoces potius. Nam bene in Oratore Cicero de Philosophia inquit: in qua res spectãt: nõ uerba pendunt. Quocirca Oratores bene dicẽdi: Philosophi bene uiuẽdi magistri sunt appellati. Ac tam & si hę duę disciplinę eo pacto sint & ratione disiunctæ: perpulchre tamẽ & splendide iungunt in unum. Itaq; & M. Tullius in utriusq; orõnis facultate & tum in Philosophia tum ĩ dicẽdi exercitatione parez filiũ Ciceronẽ fore cupiebat: ut & dicere: quod Oratoris est proprium: & iudicare quod magis ad Philosophũ ptinet: facillime posset. Et quoniam uarię Philosophorum existunt sententiæ: pmittebat filii arbitrio: ut de rebus ipsis suo uteretur iudicio: orationẽ uero latinam legendis patris efficeret pleniorem.

¶ Capitulum. IIII. Latina cum Græcis esse iungenda.

STudiorum doctrinam & Eloquentiæ laudẽ profectam a Gręcorum fontibus una pene oẽs uoce consentiunt. Sed ne ipse quidem inficiatur Cicero: q in libris de finibus bonorum & malorum ingentias disciplinas a Græcis manasse ostendit. Quanquã fortasse nostri acceptas ab eis fecerũt meliores. Hinc docti uiri atq; eloquẽtes plerũq; cũ Gręcis Latina cõiungunt: nec in Philosophia solũ: sed in ipsa quoq; dicendi exercitatione faciunt: ex qua quidez coniunctione ac peruenusta (ut ita dixerim) societate: & pfectior certe doctrina: & Eloquẽtia comparatur uberior: sicq; ut puri fontis: purior quoq; in riuis unda seruetur. Proinde M. Tullius Græce Latineq; Ciceronẽ filiũ dicendi rationẽ instituit: quod in partitionibus Oratoriis haud obscure declarat. Recte igit Fabius Quintilianus puerũq magnus sit futurus Orator: a sermone Græco mauult icipere: simulq; & disciplinis quoq; Græcis prius instituẽdũ pręcipit: unde & nostrę fluxerũt. Nã q Græcas simul & Latinas litteras fuerint assecuti: facile cæteris antecellunt.

¶ Capitulum. V. Quod optima sit ad discendũ ordinis cõseruatio.

CVnctis in rebus optimus est: & maxime ordo laudandus. Sed is imprimis in cognitione rerũ adipiscẽda mirũ in modũ conducit. Recte ob eam causam Pythagoras Samius fecisse probatur: q in discipulis erudiendis & tradenda bonarum artium doctrina diligẽtem quandã ac accuratissimã temporis atq; ordinis rationẽ seruauit. Testis ẽ Gelius librorũ de Noctibus Acticis primo: Pythagoreũ docẽdi morẽ diligentissime psecutus. Aristoteles Phũs ingenio & scientiæ copia præstans: haud lõge ab ea cõsuetudine discessit: crebro admonẽs a notioribus inchoandũ: p quę ad occultiora inuestiganda multo facilior aditus patet. Sed & secundo Methaphysicorum libro: qđ utiq; elegans ĩprimis atq; absolutissimũ opus est: absurdũ existimauit scientiam simul & sciendi rationẽ ac uiam inuestigare. Scite igit Aristoteles: & q mox illus Peripatetici secuti sunt priusq̃ altioris Philosophiæ arcana pferrent: differendi rationẽ pulcherrimã tradiderũt. Ea Græce λογικη appellatur: Latine rationalis põt interpretari. Eamq; distribuunt Peripatetici in partis duas: Vnã inueniendi: alterã iudicandi. Et ea quidẽ: quæ ad iudicãdũ spectat: a Gręcis αναλυτικη a nobis teste Boetio: põt resolutaria nuncupari. Quæ aũt uim inueniendi cõplexa est: τοπικη a Gręcis: a nostris localis appellata ẽ. Hæc igit disciplina quasi quædã est differẽdi magistra: diffinita aũt a M. Cicerone in Topicis ad Trebatiũ: diligens differẽdi ratio: & tum in inuẽtione: tum in iudicatione consistit. Quanq̃ Stoici in altera tantũ elaborãdũ duxerint inueniendi parte penitus derelicta. Sed Peripateticorum pbabilior sententia ẽ: q utranuis asciscendã putatũt: ut nõ modo rudes: quorum discere est: sed docti quoq;: quibus iudicandi facultas tribuitur: optimũ habeant adiumentum: & ad discendum & ad iudicandum.

¶ Capitulum. VI. Perfectum donum constare re atq; specie.

PErfectũ donum: id quod F. Victorinus nõ inscite tradidit: duobus ad plenũ cõstare uidetur. Re atq; specie. Mellis proponit exemplũ: cuius res qdẽ in dulcedine: spẽs uero in colore cernitur. Ac uir fortis rem habet uirtutẽ ipsam: speciem pulchritudinẽ: & aptam totius corporis cõpositionẽ. Ita quoq; uir magnus ac plene sapiens & uera laude cumulatus rem habeat: necesse est: sapientiam uidelicet: quę ĩ recta uiuẽdi ratione uersat: speciem aũt Eloquentiam: p quã aptis & ornatis uerbis cæteros quoq; ad bene uiuẽdũ impellat. Harum igit duarum rerũ pfectio maior in sapientia ẽ: sed eloquẽtia quoq; splendescit plurimũ. Quarum utrãq; assecutus M. Cicero magnũ hominis nostris attulit adiumẽtũ: nec solũ ad dicẽdi copiaz: sed etiã ad iudicãdi facultatẽ.

¶ Capitulum. VII. discendi assiduitas laudatur.

NVlla satis est ad perdiscendum aetas. Nunq̃ igitur a discendi studio feriandũ uidetur: sed iugi meditatione potius pcipiendae doctrinę acriter incũbendũ. Gloriari solitus ẽ sapiẽs unus e septẽ Solon: q se quotidie discentẽ aliquid dicat senem fieri. Et Iulianus (nisi me fallit memoria) Iuris consultus nõ ignobilis discere se uelle pfitetur: et si alterũ habeat in sepulchro pedem. Non deterret Silicerniũ: nõ arcet ingrauescentis aetatis onus: nõ facessit capularis senex ab hac praeclara exercitatione discendi. Quod si discere tã diu debemus: quoad nos quantũ pfecerimus: non pęniteat. Poenitebit qdẽ semp: & parũ uidebitur: quod didicimus: si & p exigua: & q̃ paucissima sunt: quae etiam uir quisq̃ sapientissimus comparauit: prę iis: quae semp & noua cõparanda: & discenda supersunt. Altum est huius magni maris: atq̃ imensum pelagus: & qui omne mensus fuerit: est in tot soeculis inuentus nemo. Sed tamen infatigato cursu nauigandũ ẽ: donec uitae calcẽ quasi quendã portum quietis attigerimus. Siquidẽ ubiq̃ offerunt sese nobis cunctis opibus pretiosiores merces: & quę lucidas Margaritas: rutilantes gẽmas: uniones quosq̃ fulgentissimos antecellunt. Quibus uere ditari possimus: & affatim opulenti esse magno animo: indefessis uiribus laborandũ est. Et iis certe opus est: quae praeclare a Fabio Quintiliano collecta sunt: non Oratori solũ necessaria: sed & uiro cuiq̃ futuro sapientissimo studio ppetuo: praestantissimis pręceptoribus: pluribus disciplinis: nec solũ is pręceptor putandus ẽ: q exterius sonat: & uoce perstrepit: sed multo ẽt magis qui interius mentẽ illustrat: intellectus inq̃ is: q a Peripateticis agẽs appellari consueuit. Nam & qui inceptantes iter sapientię ingrediunt̃: & q pgredientes proficiũt: ut taceã pfectos doctrina uiros: ac plene sapientes: audiendo legendo meditando: solidiorẽ indies rerum cognitionẽ: atq̃ scientiam adipiscunt̃. Siquis igitur attente uoluerit audire: studiose legere: acriorem mentis cogitationẽ adhiberet: summã doctrinae laudem facillime cõparabit. Monet. M. Cicero filiũ ob eam causam: ut Chratyppũ audiat: Orationes suas: & de Philosophia libros legat: at studiose legat: & summã animi diligẽtiam adhibeat. Ita. n. studii nostri minus pęnitebit: & cum aetate ceteris decrescentibus: sola semper creuerit sapientia: ad quã pcipiendã trãsmisere: ac nauigare nõnulli exiliis potius: q̃ pegrinationibus suscaeptis.

¶ Capitulum octauum de quattuor Philosophorum celebrioribus disciplinis.

PHilosophorũ disciplinae q̃q̃ plurimę pro. M. Varronis sentẽtia afferri possunt: quattuor tamẽ celebrant̃ imprimis. Sed Epicureorũ dogma: quod in uoluptate summũ bonũ cõstituit: idq̃ suis cõmodis non honestate metitur: & ad uoluptatis illecebras: quae nihil habent cũ uirtute cõiunctũ: tanq̃ ad ultimũ bonorum omniũ refert o͞ia: iam pridem ab iis qui recte philosophantur: reiectũ: improbatũ. atq̃ explosum est: ea pręcipue ratione: qd̃ in finibus bonorum: & malorũ aberrans: nihil de uirtute nihil de officio nihil de beneuiuendo pręcipere rite potest: sed oẽm potius rectam uiuendi disciplinam puertit. Quae una prae caeteris omnibus inuestigatio cõmunis esse debet philosophorũ omniũ. Reliquę sunt Stoicorũ Academicorũ Peripateticorum disciplinae: e qbus Stoici uirtutẽ solam: atq̃ honestatem: bonum esse statuerunt. Idq̃ eorũ est firmiter ab iis ipsis παραδοξον comprobatum. το καλον μονον ἀγαθον εἶναι. Quod iterpretamur. Honestũ solũ bonũ esse. Academici uero: atq̃ Peripatetici nõ solũ: sed summũ bonum habẽdũ esse uirtutẽ: non absq̃ optimis rationibus argumentati sunt. Atq̃ utrorũq̃ una foret: eademq̃ sententia: uirtutẽ caeteris omnibus anteponens: nisi illa potissimum ratione dissiderent: quod Peripatetici alia certa: alia incerta ẽe dicunt: Academici ab iis dissentientes: alia probabilia: alia iprobabilia esse arbitrantur. Sed in uirtute praeferenda in unum utriq̃ cõsentiunt: ut non iniuria quae Academici probant: finitima Peripateticis ẽe phibeantur: ac sola certi: & incerti distinctione sublata: haud multum a Peripateticis dissidentia.

¶ Cap. VIIII. Quod fuit. M. Tullius Academicus: in ibi: quę sint massime academicorũ ppria.

MArcus Cicero ex omni Philosophorũ numero Academicos maxime comprobauit: eorumq̃ tum sententiam: tũ etiam rationẽ diligenter consectatus est. Quod caeteri Philosophi: ut in Tusculanis diputationibus ostensum ẽ: certis qbusdam destinatisq̃ sententiis quasi addicti: & consecrati sint: eaq̃ necessitate constricti: ut quę probare non soleant: ea cogant̃ cõstãtiae causa defendere. Academici uero q̃ pbabilia sunt sequãt̃ nec ultra id progrediantur: quod uerisimile occurrat. Quorũ maxime ppriũ ẽ: contra o͞ia disputare: quod id ipsũ pbabile: qd̃ conicit̃ elucet̃ non possit: nisi ex utraq̃ parte causarũ fuerit facta cõtentio. Quibus ppositũ ẽ: ueri reperiẽdi causa: & contra oẽs Philosophos: & p oĩbus dicere. Studio aũt inuestigandi ueri ita prsus irendũt ut & referre sine ptinacia: & refelli sine iracundia sint parati. Affirmandi arrogãtiã deuitãtes: fugientesq̃: quae maxime sapientiae aduersatur temeritatem: explorant uelut trãsfugae qdã aliena castra: & reliquorũ Philosophorũ ptentant disciplinas: sentẽtias studiosius pscrutant̃: deniq̃ id sequunt̃: qd̃ post acriorẽ cõcertationem maxime pbabile eluxerit. Itaq̃ Academicus Cicero de puidentia: de natura deorũ: Stoicorũ argumenta pbauit. Eorũdẽ paradoxa: ãmirabilesq̃ sententias mãdauit litteris: de animi perturbationibus Stoicorũ diffinitionibus usus est. Plerisq̃ in locis de rebus bonis: & malis differens: Stoicorũ rationẽ secutus. De officiis uero scribẽs accuratius in tota ea quaestione: quae omniũ existimatur praeclarissima: potissimũ e Stoicorũ fontibus hausit. Quanq̃ suo quodam

Iudicio: atq arbitrio fretus: & Socraticus eo in loco: & Platonicus fuisse uideatur. Platonē nanq Academię principē fuisse cōstat: Socraticā uero sententiā. Stoici prae caeteris tenuerūt: quod ipsius quoq Ciceronis testimonio cōprobat: q Paradoxa: quę tota proculdubio Stoicorū sunt. maxime putauit esse Socratica: longeq uerissima. Q uā si recte: ac diligenter hinc Stoicorū: inde Academicorū: Peripateticorūq de uirtute: de officio: de summo bono considerare sententiam uoluerimus: liquebit sane non tam re: q̄ uerbo potius dissentire.

Capitulum. X. Magnanimitatis laus: ac proprietas affertur in medium.

Verunt nōnulli: an uitio dandū sit si semp: q ipse sibi auctus rei laudē uendicauerit: sciat ne arrogantet q̄s: q praeclaris q̄bus: piā in rebus: ceteris sese ante posuerit. Quibus sane responsum fit: recte Aristotelē tradidisse: q in Moralibus libris unā asseruit magnanimitatē praeclarissimā omniū esse uirtutū. Ea uero circa res praeclaras: & amplissimos honores: uersatur: & coeterarū ueluti quoddā decus: & ornatus uidetur esse uirtutū. Eiusq ppriū est: nec coeteris carere uirtutibus: & eas semp maiores efficere. Atq ut ipse idē diffinit Aristoteles: is certe magnanimus ē habēdus: q se magnis dignatur: cū unq magnis dignus sit. Q ui q secus feceritis haud certe in modestus: sed pusillanimis sit: & pbro obnoxius. Nemo igitur aut indecore: aut arroganter fecisse Ciceronē arbitretur: si Oratoris laudē sibi: & eloqnę assumpsit gloriam: quā unq pe culiari quodā iure sibi potuit uēdicare. Et philosophādi scientiā us cōcessit: q pl9 ī ea tēporis: atq opę posuisset. Bene Fabius Quintilianus: Praecipuū Eloquentię lumen. M. Tullius: & unicū apud nos oradi specimen appellauit: q. ppe qui ueluti Rex quidem indicendi facultate: & copia: habendus ēe: uideatur. Quem & lepidissimus Poeta Catullus: Lepidis quoq affatus est uersibus.

Disertissimi Romuli nepotum
Q uot sunt: quorq fuere. M. Tulli
Q uorq post aliis erunt in annis
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omnium Poeta
Tanto pessimus omnium Poeta:
Q uanto tu optimus omnium patronus.

Nas & Q uintilianus Ciceronē ostēdit: eo: q tū florebāt: clarissimū inter patronos meruisse nomē.

Capitulum. XI. Propriū esse oratoris: apte: distincte: ornate dicere.

Vanq in Oratore quinq esse oportet: quod Rhetores tradunt: inuētioē: dispositiones elocutionē: memoriā: pronunciationē: tria tamen praecipua esse dicuntur: q̄bus ppriū Oratoris constat officiū. Nam inuentio ad res excogitādas necessaria est: dispositio: q̄ inuenta ordine distribuit: elocutio: quae tum uerborū: tum sententiarū ornatū adhibeat. Ex his oratoris opus conficitur: ac tam & si nec memoriā: nec pronūciare uelit: tribus quae antea exposita sunt: perfecta cōstabit oratio. Hinc. M. Tullius: propriū oratoris esse dicit: apte: distincte: ornate dicere: tria quae saepe cōmemoramus: artificiose cōplexus. Nam & apte inuenire: & distincte distribuere: & ornate eloq: proculdubio debet orator. Huic illud in secūdo de Oratore libro congruit: quum ostendit. M. Tullius: propriū Oratoris artis esse bene dicere: quod est: ut ipse idem interpretatur: scienter: & perite: & ornate dicere. Sed non solū q oratoriā exercent dictionē: uerū etiā: q magnifi: & praeclarū aliqd scribere: ac litteris mandare uoluerūt: si modo uelit lectorē allicere: eadē ipsa spectare: atq seruare debent. Quibus praetermissis: aut iaceant in tenebris: aut turpiter cōtēnantur: necesse est. Quod cum animaduertisset Cicero: nullius pene rei ignarus: illa prodidit in Tusculanis disputationibus. Sed mandare quenq̄ litteris cogitationes suas q eas neq disponere: neq illustrare possit: neq delectatione aliqua lectorē allicere: hominis est abutentis intēperāter & ocio: & litteris. Cogitatio plane ad inuentionem refertur: quae in rebus excogitādis sita est. Tum additur dispositio: deinceps quae orationē illustrat: elocutio: quae si concurrant oia: summā legentibus delectationem pariunt. Quod q fecerint secus: suos libros legunt ipsi cum suis: nec quisq̄ attingit: preter eos: q eandē scribendi licentiam sibi permitti uolunt.

Cap. XII. De duobus orationis generibus: altero dicendi: altero disputandi.

Rofuit semp disertis uiris elegās doctrina: doctis plurimū eloquentia popularis. Q uā uis alia sit erudita: alia popularis oro. Sigdē forensis eloquentia: magna sępe & multa Philosophis contulit adiumēta: sed & Philosophorū disputationibus: & exagitatur plurimum: & adiuuatur Orator. Verum aliud oratorem. aliud decet Philosophum genus orationis. Itaq recte. M. Tullius duo memorare consueuit: unum foreose dicēdi: alterū gerū disputādi gen9. Vis illo ē maior: ut q̄ ad pmouēdos aīos: & efficacius & accōmodatius ē. Q ū philosophi colūt: ęquabilis: & tēperatū est. Quod nō mō ī libris de officiis: cum in philosophi: & Oratoris mentionē incidisset: sed & de Oratore ad. Q. fratrem scribens: praeclare distinxit Cicero his uerbis. Aliud. n. mihi quoddā genus orationis esse uidetur eorum hominū: cum de Philosophis loquerer: quāuis illi ornate: & grauiter: aut de natura rerū: aut de humanis rebus loquant. Nindum quod dam genus est uerborū: & laetū: sed palestrae magis: & olei: q̄ huius ciuilis turbae: ac fori. Nam palestrę

uidetur cōcertatio mollior:forensis turbæ maior-acriorq; contentio. Illud quoq; quod in oratore a M.Cicerone dictū ē:ab hoc proposito nequaq̄ abhorret. Dulce orationis genus:ut solutū:& effluēs sententiis:argutum est in illo epidictico genere:quod diximus proprium Sophistarum pompæ-q̄ pugnæ aptius:Gymnasiis:& palestræ dicatum:spretum:& pulsum foro.

Capitulum.XIII.Philosophum & Oratorem.M.Ciceronem fuisse.

PVlchre.M.Tullius distribuit suę tempora ætatis-alias in Philosophia-alias in dicēdi arte uersatus.Neq;.n.hę sibi repugnant disciplinæ:sed acriore potius interse societatis uinculo cōiungunt. Vna philosophia ingenuarū oium mater ē artiū:ab eius pfecta fontibus eloquentia. Quādoquidē oīs illius ubertas:& quasi silua dicēdi:ut in oratione pditur:a philosophia ducta ē. Vt bene ac laudabiliter fecisse uideātur:q in utriusq; generis facultate uersent:quæ qdē laus uni ante alios.M.Ciceroni merito tribuenda est:q philosophiam atq; eloquētiam secutus-eorū iudicio:q solertes sunt:plurimum in utraq; pfecit. Indicāt nō mō orationes eius grauissimis refertę philosophorū sentētiis:sed & per multi:q ab eo grauiter:splēdideq; in philosophia scripti sunt libri. Quare & Lactātius Firmianus primo diuinarū institutionū libro.M.Tullius-inq̄t:nō tātum perfectus Orator:sed ēt philosophus fuit. Siqdem solus extitit Platonis imitator. Et diuus Hieronymus noster in suis elegātissimis cōmētariis.M.Tullium philosophū pariter-atq; Oratorē appellauit. Cuius testimonium grauissimū oium mea qdē sententia nō iniuria putandū ē. Nec in una tātum philosophiæ parte elaborauit:oēs cōplexus ē. Quod Topica ī differēdi arte:multa de multarū rerū natura cōscripta uolumina:plura de uita:& moribus:quæ pene omnibus ī promptu sunt-monumenta declarant.

Capitulum.XIIII.Magnā eē laudē affecutos:q sapientiam cū Eloquentia iunxerint.

MAgna sunt laudē assecuti:q in rerū cognitione floruerunt:sed illi maximā preter cęteros qui sapientiā cum eloquentia iunxerint-& ad multarū rerum doctrinam ēt florē orationis:& nitorem uerborū adhibuerint. Hoc numero optimo iure apud Græcos haberi potuissent Plato-Demosthenes-Aristoteles-Isocrates-Theophrastus-Demetrius Phalereus si nō eorū quisq; suo delectatus studio-cætera contempsissent. Platonis imprimis:summa rerum omnium doctrina in propatulo est. Atq; ob eam causam-ut philosophiæ parens Socrates ita philosophorum deus cognominatus est Plato.

Explicit-quod inuenitur libri.III.Stromatum Augustini Dathi.

Augustini Dathi Senensis-Sermo de uoluptate:in quo interrogans Aporetus:respondens uero Crito inducitur.

PORETVS. Cōsidebamus heri sub rupe augusti Sacelli:inq; apricis prærupti saxi locis-nimium sęuientis Boreæ spiritum uitabamus-cum cępisti p tuo more multa differere-& miscere multis de rebus uarios sermones. Cumq; hortantibus nobis de malorum-ac bonorum finibus īnumeras pene philosophorum sententias memoriter retulisses:uisus es Epicureos:q̄ cæteros omnis uituperare remissius:quorum factionē magno ubiq; cōsensu sapientes uiri despicere-atq; improbare cōsueuerunt. Hodie(nisi fallor)utriq; ocium datū ē:ut tu aperire:q ita sentias ego te pręcipientē audire facile possimus. Reliquū ē igitur-ut uehementer cupiēti mihi gratificari uelis. Crito. Volo eqdē-nec usq̄ incolumi ueteris amicitiæ lege tuæ uoluntati deero:quę quantū apud me auctoritatis habere debeat:manifestius abste intelligi:q̄ cuiusq̄ oratione explicari possit. Verū nihil est:qd' ista tātopere de me petas:quę ego uarare iucundius uolo:q̄ tu audire auide concupiscas. Ac bene Charinus ille Terentianus. Neutiquā liberi-atq; ingenii hominis officium putat esse:cum is nihil pmereatur:postulare id gratiæ appont sibi. Quin potius oratum te uolo esse:ut non moleste audias. Aporetus. Belle res se habet:quandoqdem ita cōparatū est:ut qui maximus beneficium conferat-eo apud quem locetur:gaudeat uehementius. Regalis ista consuetudo est:quod Artaxerxes Xerxis filius sentire solitus erat:ut longe magis deceat Regem facere incrementus:q̄ pati. Crito. De pecuniis arbitror:ista sentiebat Artaxerxes:quas uel contemnere:si non habeantur:uel ad beneficientiam conferre:si possidentur:magni:atq; excelsi animi esse philosophi putauerunt. Id autem cum & Ptolomeus Lagi filius uerum esse statueret:omnia in amicos profundens:preter necessaria possidebat nihil:quod non tam Regium foret locupletari:q̄

alios locupletes efficere. Alexander quoq; ille Magnus/cum sese gloriando efferret: dicere solebat: uix sibi in amicos Darii diuitias suffecisse. Quod.n. potest eē in principe: & ī magno uiro: bonū omnino praestabilius/uel potius (ut ait Dionysius Senior) quod aliud potest bonū esse: q̄ in alios conferre beneficia? Sed lōge diuersa ratio ē pecuniaę: & earū rerū: q̄ ad animū spectant: qualis uirtus/qualis doctrina/qualis gratia habēda est. Atq; ob eā causam/&. M. Tullius in oratione illa ornatissima p.CN. Planco dissimilē argumentatur esse pecuniae: & gratię debitionem: quod q pecuniaȝ dissoluit: statim non habet id: quod reddidit: qui quum debet. is retinet alienū: ut gratiam autē/ & q refert habet: & qui habet/in eo ipso quod habet: refert. Nec tū qa uerba eius loci repręhēdit Antonius Iulianus: sententia quoq; repręhēdi potest: qua nihil queat uerius reperiri: nec de gratia solū intelligi: sed ad ea omnia quorum ad animū possessio pertinet: dicta possunt superiora referri. Nam pecunia si cōfertur: tātum decedit tribuenti: quantū ei accedit: qui illam accepit. Sed bona illa animi/nō modo dando nō exauriuntur: sed ēt plurimum augescunt. Quin ēt nōdum uere quisq̄ his bonis potitus ē: quoad cęperit impartiri cum aliis. Aporetus. Dicis probe. Nam & Augustinus noster in eo libro: qui de Doctrina christiana inscribitur: Omnis res/inquit: quę dando nō deficit: dū habetur: & nō datur: nōdum habetur quomodo habenda est. Itaq; ut tu quoq;: quae nostro eo modo habeas: quo habenda sunt: cupis eadē cōmunicare cum aliis: sed cum eis potissimū: qui tua doctrina/atq; institutione delectanē. Crito. istuc ipsum nō.n. metuendū est mihi: ut amittam: si alii accęperint. Apo. Verū dicis. Sed obsecro te: nunc iam differe: quae de uoluptate/quaeq; de Epicureis: praeter uulgatam omniū fere philosophorū opinionem sentire uideris. Cri. Satius est: ante q̄ sermonē ipsum exordiamur rupem nostram repetamus: quod tam iucundum habitaculū ē: ut iam cum Socratica Platano: cum Mariana quercu/cum Vlissea palma cōferri possit. Apo. Recte admones. Naȝ & dulce ibi ocium est hac diei hora: & uenti omnes silent. Accedit eodem Solis refectio: quae glaciali frigore: & leuo uentorum flatu rigentes artus: plurimum fouet/ac recreat. En tibi opportune rupes optata adest.

Poretus. Quid est obsecro te Crito: quod uoluptatem tā ope insectemur: quā ex uirtute atq; honestate proficisci uideamus? Cri. Erras Aporete: si eādē uoluptatem putas esse: & quā sapientes uiri insectantur: & quę ex uirtutis/atq; officii fontibus ducitur. Longe quidem alia haec res est. Apo. Vnam semper existimaui esse uoluptatem Crito: quae hominem ipsum iucunditate quadam/ac delectatione afficiat. Huius autem ea ratio ē: ut nisi ex sola uirtute manare aliunde nō possit. Cri. Nimiū Aporete falsus es: siquidē unum solum constituis genus uoluptatis. APO. Quid ita? Nonne uirtus: atq; honestas p se qdeȝ facit uoluptatē? CR. Facit: nō.n. inficior. Quid tum? AP. Constat mea sententia: tū ita est: ueram/uel solam potius uoluptatis causam: ipsam esse uirtutem. Ita fieri deinde: ut quum a uirtutis seminariis proferatur: uoluptas p se fit laudabilis. Quid.n.ē uoluptas aliud: nisi iucūditas quędā animi: quę uirtutis ipsius fructus ē? Aliogn absurdū ē/res tā dispares: tāq̄ dissimiles unius nominis appellatiōe nūcupaē. Cr. Video sane is tibi ortus sit error neq;.n. arbitraris parē: ut res tā lōge īter se diuersas atq; cōtrarias eodē ōis uocabulo cōplectamur: ut si bonū: & malū uirtutē qspiā appellare uelit/cū tū aliud bonū sit: aliud malū. AP. Prorsus ita ē: ut dicis Crito. CRI. Sane frugi homo es aporete: q nullā aliā: p̄ter q̄ honestā pcepis uoluptatē. Dissentis tu quidem a uulgo hominum. Et.n. p paucos puto esse: qui istius solidae uoluptatis stabilitatem sentiant. Pleriq; obscenis/ac lutulentis sese ingurgitant uoluptatibus. APO. Voluptates appellas Crito? Qui fieri potest: ut ita nominentur? CRI. Quin taces Aporete. Nescis unde uoluptatis ductū sit nomen. Apo. Micto nomen. Rem quęro ipsam. Cri. At nominis quoq; habenda ratio est: & prius quidē nominis inuestigari uis: solet/tum de re ipsa agi. Apo. Vnde est igitur uoluptas? Cri. A uolupia inq̄: quam & Veneris ministram fuisse tradunt. Quod si ad Venerem pertinet: non dubium est: quin & obscena uoluptas sit: cui Venerem praeesse ferunt. Apo. Nunc audio primum Volupiam commemorari Crito. Vide ne tu te illam ad libidinem fingas. Cri. Parum mihi apud te ē fidei Aporete. An nondum accępisti Volupiā diuam esse habitam apud Italios ueteres? Apo. Certe nunquam. Cri. Colebatur religiose quondam Volupia: & sacellum habebat: quasi augustissimum numen: in quo & diuae Angeroniae Pontifices sacrum faciebant. Apo. Quam ob rem illhuc tandem Crito? Cri. Angeroniae diuae simulacrum in ara Volupiae obligato: obsi gnatoq; ore propterea collocarunt ueteres: quod: qui angores suos/ac molestias dissimularent: atq; aequo animo paterentur: ii p culdubio patientiae beneficio: maximas uoluptates consequerentur: qua ex re etiam Volupiā ipsam uoluptatis praeesse dignoscitur: a qua etiā uocabuli originem/rationēq; traxerunt. Apo. Iam noui ista Crito: quae nō mihi solum: sed plerisq; noua: & inaudita esse reor. Sed quae ista Angeronia est? Cri. Et ipsa diua Aporete ita appellata: quod angores/ac sollicitudines animorum propitiata depellat: ut ait Verius Flaccus. Sed ad uoluptatem redeamus: si libet. Apo. Percupio Crito/ac nisi molestum est: distingue illam mihi: ut quotuplex sit: intelligam. Cri. Faciam eqdem Aporete. Sed prius eruditae/ac perdoctae uetustatis animaduerte consuetudinē. Apo. Quae ista est? Cri. Dicam medius fidius: si ęquo animo audire uolueris. Apo. Isthic sum. Nam quid possit mihi esse iucundius? Cri. Multa sunt: si accuratius perspexerimus: quae & in bonam partem ueterum usus: & in malam usurpauit. Nam tempestatem: & bonam/ & malam dicimus. Facinus item/ & turpe/ & clarum. APO. Duo ista frequenter

& audimus-& legimus. Cri. Sed audi: sunt alia quoq; multa. Dolum-gratiam-industriam-periculū:
&uenenum-contagium-honorem & in laude: & in uituperatione posita esse in ueterum monumētis re
perimus. Fortunam quoq; & secundam: & aduersam dicere solemus. Apo. Memoriter ista collegisti
Crito. Cri. Alia præterea sunt: quæ eadem ratione & bona dicimus: & mala. Apo. Dic quæso & quæ
reliqua sunt eiuscemodi. Cri. Scis tris eē præcipuos animi affectus? Apo. Num iram: libidinē-cupi-
ditatem dicis? Cri. Ista ipsa. Apo. Memini alias de te audisse Crito: sed quid tādē de his? Cri. Audies:
Præclare: & enucleate de his affectibus Firmianus Lactantius disseruit-ac demum ostēdit tria hęc-tū
laudi dari: si suos limites finesq; seruauerint-tum uitio: quum a naturę ratione recesserint. Apo. Quo
nam mō intelligis Crito? Cri. Quia cupiditas homini data est ad ea comparanda: quæ uitam tueri-
possit-nec nostram solum: sed eorum etiam: q nobis chari eē debent. Apo. Teneo iam istud. Libido
aūt quomodo potest turpitudinis expers eē? Cri. Ista imprimis necessaria est hominū generi. Apo.
Qui fieri potest Crito? Cri. Cupiditas nanq; ad singulorum hominū salutē spectat & ipsorum indi-
uiduorū: ut Philosophi tradunt. At libido ad totius humani generis salutē: conseruationemq; refer-
ri cōstat. Siquidē libido porrigit-ac propagat Sobolē-atq; hinc ē: quod idē autor suauissimus testatur
in hominibus: cæterisq; animantibus-diuersitatem sexus: coitionē: generationē nullam habere ratio
nem aliam: nisi ut oia genera uiuentium: quod sint cōditione mortalitatis obitura-mutua possint suc
cessione seruari. Apo. Perplacet. Sed quid ira? Num & bona erit? Cri. Plane erit & bona ira Aporete
si preter rationem nō seuiat. Irę nanq; affectus necessarius est ad frenandā improbitatē eorum: qui
in nostra sint potestate: ne impunitas licentiam: licentia uero pariat audaciam: quæ ad omne flagitiū:
ac scelus euadat: atq; hinc est: quod Peripatetici iracundiam laudant: & utiliter dicunt a natura nobis
datam. Quāobrem tā cupiditas: & libido: q̄ ira affectus sunt necessario nobis a natura tributi-ac lau-
datur qdem: si pręscriptos limites nō transcenderint. At si ira ultionē: ultra præscriptū rationis cōcu
pierit: si cupiditas opibus-ac diuitiis satiari non possit: si libido in obscęnas uoluptates feratur-tum si
ne dubio-mentes hominū uexant: animosq; ipsos: quasi furiis quibusdā exagitatos: in omne: scelus
præcipites agunt-ac respirare non sinunt. Verum ne uagemur longius: ad uoluptatis quæstiōem re-
deamus. Apo. Non dici possit Crito: q̄ gratum mihi fuerit etiā isthec nosse. Itaq; differente te Crito
de tribus affectibus: uideor iam mihi ppulchre de Voluptate ratiocinari. Cri. Nunc plane rem oēm
cognosces Aporete. Nam ignoratione partitiōis: etiam magni qdā-& summa auctoritate Philosophi
in grauissimos errores inciderunt. Lege ueterum libros de Voluptate: magnā quampiā reperies pu-
gnantium controuersiam: ut accuratius cōsideranti delirare potius: q̄ philosophari uideantur. Apo.
Quorsum isthuc Crito? Cri. Quoniam de uoluptate alii alia senserūt. Apo. Dissenserūt potius. Cri.
Recte dixisti Aporete. Apo. Vis ne: quoniā tam magnum hac de re inter Philosophos certamen est
ipsorū deliramentis omissis: quid ipse sentias: explicare? Cri. Volo equidē. Neq; n. possit quicq̄ mi
hi esse iucundius: q̄ iis de rebus colloqui: quæ cognitæ uel plurimū afferunt utilitatis. Apo. Præclare
facis Crito: quandoqdem docti hominis est: non solū posse: quod Philosophi tradunt: sed ēt uelle do
cere. Cri. An ne nobis solū: qd̄ dici solet: uiuimus: nō patrię nati sumus: nō amicis? Apo. Id pfecto ē
quod & ad Architam Tarentinum ppulchre scribit Plato: ille ius (ut arbitror) eruditionis: & doctri-
næ cupiētissimus. Cri. Nostra hæc mens est aporete: ut omnibus in rebus-qd maxime uerum sit: exq
ramus. Itaq; & de uoluptate exponā: qd sentire ipsi debeamus: ut quoad possim-ac liceat: omni erro
re libereris: & primū qdem quotuplex sit: intelligendū puto: deinde quid sit: quod uoluptatē cōtēnen
dam suadeamus: postremo q̄ magno discrimine a uirtute-ac uera laude seiuncta sit. Apo. Luculēte ex
ortus es. Perge. Cri. Dicimus & bonam esse uoluptatem: & malam. Omne nanq;-quo gaudemus
(ut etiam aiebat Epicurus) recte appellatur uoluptas. Nam siue animo: seu corpore pcipias uolupta
tem-aut cum ratione id agitur-aut pter rationē: & primo qdem modo iusta: & honesta cōflatur uolu
ptas: altero uero turpis-atq; illiberalis. Hinc ē. n. quod eximius Orator-ac magnus pariter Philoso-
phus cicero inquit. Aliud gaudiū esse: aliud letitiam: & gaudium: & lętitia utrumq; aliqua uoluptas
est. Sed gaudiū qdē stabili quadā firmitate animi: & cōstantia a rationis semita nunq̄ discedit. At cō
tra letitia īmoderatius effertur: & mentis ipsius statū perturbat: atq; cōfundit. Illud etiā rationis ma
gis pprium est. Hæc potius ad eneruatam-ac molem animi inferiorem partē refertur: & prior qdem
uoluptas nisi uirtus pcesserit: nullo pacto in homine inueniri potest. Altera uero plærunq; flagitiorū
labe: & sordida fęditate cōficitur. Vtraq; aūt uoluptas tū honesta-tum ēt potest & corporis esse: & ani
mi. Alia. n. uoluptas dicitur: qum sensus corporis laudabiliter-ac modice in ea: quæ obiecta sunt: fe-
runtur. Alia qum uel turpiter-uel īmoderate mouentur. Nā potest quis dū cibū sumit esuriens: dum
potum sitiens: & famem: & sitiē explere-nec īdecore-nec turpiter. Consimili quoq; ratione: q connu
bio iuncti sunt: possunt illi quidem uel honestissime dare liberis operam-ac propagandæ soboli in-
dulgere: sicut cōtra magna eos uituperatione dignos ducimus-qui auidius: & quasi ferarū more aut
gulæ: & uentri-aut peni-ac Veneri dediti sunt. In pbro. n. sunt: ad quos Lucilius exclamat.
Viuite lurcones: commestones uiuite uentri.
Quid de his loquar: qui in lupanaribus: qui in ganeis: qui in lustris quotidie uersantur-ac uelut lutu
lentæ in cæno? Sed ipse quoq; animus alia afficitur uoluptate: qum recordatione cultæ uirtutis: & re

ete factorum conscientia letatur. Alia cum aspectans formosam uirginem mæchatur intrinsecus: & tu. pem uoluptatem inani cogitatiōe depingit: quo in genere illi etiam collocari possunt: qui lætantur cum male fecerint: & exultant rebus pessimis. Vtraq; uero indigna hominis præstantia uoluptas est tum ea quæ titillat membra.

Explicit: qd̄ inuenit: & extat huius libelli ab Aug. Datho de Voluptate compositi.

Vgustinus Dathus inchoauit librum: in quo de uoluptate ageret: ut uidens: nec tñ perexgit. Succurrente aūt noua materia cōponēti Aug. in ipso ueluti quodā mentis ardore: & ingenii cōflictu: discursuq; animi: atq; agitatiōe intellectus & rationis indagine: uti usu uenit scribentibus frequentissime: magnis præsertim de rebus: & arduis acerrimo uiris ingenio: idem iterum opus aggressus est Dathus: & de uoluptate incæpit: ueluti pricipio disputare sub psonis Aporetis atq; Critonis: ea uidelicet mente (ut arbitror) ut bene hac de uoluptate disputatione resoluta atq; perita: ex duobus unum opus conficeret: & quę minus apta: atq; cōnexa inter sese uideantur: cōgrua deinceps uerborum serie: & cōcinna copulatione: atq; imediata (ut sic dixerim) textus cōpage ac ppetuo orationis filio cōtexeret: atq; cōiūgeret: & in optimū ordinē quęq; disponeret: cunctaq; ad idem dirigeret signū: ac ueluti bonus agricola passim p agrum: hoc ē librum sparsos frugū manipulos. i. optimas quasq; sententias lepide orationis sale cōditas: selecto infęlici lolio: ac sterilibus auenis: qd̄ ē falsis reiectis: horridioribus āputatis: in aream asportaret: ac redigeret in eundē cumulus: hoc ē uerū ac solidū iudiciū rationis: atq; interioris hoīs examē: ac trutinā: atq; memoriā bonorū oīus disciplinaꝝ thesaurū securissimū: ut ita mox facile pura tritici grana: remotis purgamētis oībus: atq; in ili acerre excusso depromerēt: hoc ē ad unguē: ac rubricaꝫ: & pūctū libellus iste castigatus: atq; compositus foret optimū ac suauissimū bonarū mentium alimentū: & salutare uiaticū prius forte studiosis errantibus: nunc Regia uia Augustino duce: ad ueram iter facientibus uoluptatem. Nobis aūt: ne amenissimā patris orationē: duris alieni sermonis sentibus horridā redderemus: ac splendidissimo suæ oratiōis fulgori: ac nitori uerborum tenebras offunderemus: placuit: ac uisus est: in aptum charissimi patris nuda: & ut sese habeant: referre omnia. Summonemus & uniuersos: & singulos: Aug. si postremam manum his iposuisset opusculis: ac reliqs: quę composuit: & dictuꝝ fuisse hac de re. s. de uoluptate: & cęteris lōge plura immutasse haud pauca: ac dēpsisse non nihil. Taceāt igit̄ maledici: atq; maliuoli: & nō quale nunc sit hoc opus: & alia: At qualia fuissent completa: atq; emendata consyderent.

Po. Quid est obsecro te Crito: qd̄ pleriq; uoluptatē tantope insectemur: quā ex uirtute: atq; honestatis fonte pficisci uideamus? Cri. Erras Aporete: si eādē putas esse uoluptatē & quā sapientes uiri in sectantur: & quę ex uirtutis: atq; officii fontibus ducit̄. Lōge qdē hæc ab illa est: ac præter nomen cōmune cū illa hꝫ nihil. Apo. Quid ē uoluptas aliud nisi iucunditas quedā: qua uel sensus ipsi corporis: uel aīus iucunde mouetur? Cri. Vides ne Aporete duplicē te cōmendare uoluptatē: & alterā qdē corporis: atq; animi ipsius alteram? Apo. Prorsus uideo. At utrunq; tñ iucunditatē q̄piā eiusmodi eē constat: ut naturā hoīs moueat: ac delectet atq; unde illa sit: certe pbari debet: qa delectat: nec ē: qd̄ præter uitæ iucunditatē: aliud mea sententia nobis quærendū sit. Cri. Alter suborris Epicurus uoluptatis defensor: doloris: ac laboris expulsor. Ap. Epicuꝝ nescio at hoc scio capi uel optimū quēq; uoluptatis illecebris: doloris aūt reiicet: ac refugere asptatē. Cr. Nō dicis nihil Aporete: sed id quale sit: nō sane satis aīaduertis: ut mihi qdē uidet̄. Ap. Quid aīaduertā? Illud Virgilianū in pmptu est. Trahit sua quēq; uoluptas. Quod nemo: uel ad unum qdē possit oīo expers esse uoluptatis: & aliis alia uoluptate capiunt̄. Id latet neminē: sed certe nemo nō uoluptatē aliq̄ cōsectatur: quod est nō ābiguū documentum: uoluptatē esse pręcipuum bonū: ad quod ducimur qdē: ac trahimur oēs. Omniū uero aliqua in re consensio: rei ipsius dignitatē: pfectionēq; demonstrat. Cri. Fallit te animus Aporete: oīsq; erroris tui causa hinc nata est: qd̄ ueterū nostroꝝ usus: res suo igenio diuersas: ac natura separatas: nominis unius appellatiōe cōfundis. Ap. Compertum ē mihi ē: apud eruditissimos uiros: quālibet. siue animi: seu corporis iucundā motionem: uoluptatē appellari. Quod si ea ē: quā tu ipse cōstituis: uoluptatū discretio: p absurdū mihi qdē uidet̄ res tam longe inter se diuersas: uno: atq; eodē uerbo nominari. Valde eqdē inq̄ ad miror: nec est aliud quicq̄: qd̄ mihi stultius uideri possit: q̄ res adeo dispares: atq; contrarias: unius nominis appellatione cōtineri: ut si bonū: ac malū: uno uirtutis nomine cōplectamur. Cri. Rē notā omnibus (ut arbitror) admirari uideris APorete. Nam sæpe id: uel a doctissimis ueteribus usurpari consueuit. Apo. Fortassis istud contingat patrii Sermonis egestate: quod ait Lucretius.

Nec me animi fallit Graiorum obscura reperta
Difficile illustrare Latinis uersibus esse.
Multa nouis uerbis præsertim cum sit agendum:
Propter egestatem linguæ: & rerum nouitatem.

Cri. Si aliis in rebus forte ista uerborum penuria usu uenit: In hac uita: de qua agimus: magna copia: ac pubertas ē potius. Nam & uoluptatē: & delectationē: & iucunditatē: & gaudiū: & lætitiā: & alia ēt cōpluria: quę tu non ignoras: ē apud ueterū nostrorū auctoritatē inuenire: q̄ oīa tam & si idem nobis

significate uideantur: eruditorũ tamen ueterũ usus subtiliore discrimine secernit. Apo. Non simplicē
igitur cōstituis uoluptatē? Cri. Prorsus. Apo. Potes ne dicere: quotuplex sit ista uoluptas? Cri. Certe
multiplex. Sed triplicē solēt afferre: q ista quęrunt diligentius: atq unā quidē sordidam: & hoīs indi-
gnā præstātia: q̃ omni: & odio: & uituperatione dignissima ē: uirtutis ac sapiētię inimica: quale sit rape
uirginē: optatis potiri amoribꝰ carnis illecebris nullari: diffluere delitiis: atq alia eiuscemodi. Altera
uoluptas est honestissima: illa qdē: & uel āplissimis efferēda laudibus: qualis eorũ: q uirtutis: atq offi
cii exercitatione uersantur. Sed & eorũ quoq ꝓbamus uoluptatē: q altiore delectati cōtemplatiōe: sin
gulari quodā: atq inenarrabili afficiuntur gaudio. Tertia eorũ: q sensuũ motibus quæ ad uitam perti
nent: delectanť. Rursum & bonā scimus esse uoluptatē: & malā: & bona qdē eorũ est: q rebus bonis:
honestis: laudabilibus delectanť. Mala & sordida eorũ: q obscęnis libidinibus atq indignis uolupta
tibus capiunť. Apo. Nunc audio primũ Crito: quā erudite attulisti: duplicis uoluptatis rationē. Sed
tu uelim: latius eadē nobis apias: nisi molestum ē. Cri. Quid molestũ inqs? Est ne: qđ mihi possit eē
iucundius Aporete: q̃ gratificari iis: q rerũ scientia: & cognitione delectanť? Apo. Recte tu qdē cri-
to. Quandoqdē docti hoīs est: non solũ posse: quod Philosophi tradunt: sed ēt uelle docere. Cr. An
nobis solũ uiuimus: & nō patrię neq amicis nati sumus? Apo. Certe. i. qđ & ad Architā Tarentinũ
ꝑpulcrhe scribit Plato illius (ut arbitror) doctrinæ: atq eruditionis cupientissimus. Sed iam dissere
queso de Voluptate quæ sentis: & qbus magnis īplicabat antehac erroribus libera. Cri. Faciā eqdē:
quoad mihi licebit. Apo. Id mihi haud dubie satis est crito atq: quod præterea lngrā mō reliquum est
nihil. Cri. Audisti ne: q̃ uaria sit ēt apud magnos Philosophos de uoluptate contentio? Apo. Audiui.
& qdē sepius. Gratũ tñ mihi futurum ē: si uarias ea de re sententias explicaueris. Cri. Facile istud qdē
est. Nā fuere nōnulli: q dicerēt uoluptatē ipsam: cũ expetendā pp se: tũ ēt esse summũ bonũ ut Ari-
stippus: atq Epicurus. Alii contra uoluptatē esse summũ malũ arbitrati sunt: quorũ Antisthenes fuit
oīum princeps. Speusippus & oēs fere ueteres Academici existimauerunt: & uoluptatē: & dolorē:
& duo mala esse: & opposita inter sese. Id aũt bonũ iudicarunt: quod inter uoluptatē: & dolorem me
diũ esset. Zeno uoluptati nec multũ tribuit nec magnũ ēt indixit bellũ: si quidē putauit indifferēs qd-
dā esse: ut ita dicā: quod ē neutrũ: quale Græci appellare consueuerunt. At Critolaus peripa-
teticus rem leuissimam exosus: usq ad eo uoluptatē aspernatus: & insectatus est: ut nō mō existimarit
summũ malũ esse: uerũ etiā: & pleraq maxima inde flagitia ac detestabilia mala ꝑfluere: iniurias: de
fidias: oblitiones: ignauias. Addit Diogenes Tyrānos cōmunes hostes humani generis: subuersiōes
urbiũ: bella: & hostilia: & ciuilia: sed & plus q̃ ciuiles pugnas ex uoluptatũ manere delitiis. Quid dicā
de Platone? Qui ita uarie ac multipliciter plęrisq locis de uoluptate disseruit: ut supiores sententiæ:
& si tam uariæ: tāq discrepātes sint: ex eius tñ sermone ac fontibus ꝑfluxisse uideanť. Calipho aũt: &
Dinomachus ita tandē magnũ bonũ dixerunt esse uoluptatē: si illi fuerit uirtus adiuncta. Chrisippꝰ
uoluptatē ꝓbauit: nec bonũ esse neq finē. Hæc sunt (nisi fallor) trię de uoluptate sententię. Apo. q̃
magna isthæc controuersia est. Cri. Sic se habent nostri philosophi. Pugnant ipsi inter sese ac diuer-
sis opinionũ disceptationibus ita dissentiunt: ut nihil absurdius aut dici aut cogitari possit. Apo. Tur
pe istud qdē est mea sententia: Philosophis pręsertim quos uitæ magistros: & ueritatis cōgnitores uul
go esse arbitranť. Sed ꝑge: quæso atq qd ipse sentias de uoluptate: edissere. Cri. Duo uoluptatis sunt
genera: ut paulo ante ostēdimus. Apo. Age iam cōcedo istud. Id explica potius: utraq uoluptas: quę:
qualis ue sit. Cri. Si diffinitionē queris: honesta uoluptas est iucunditas quędā mentis: & gaudiũ cum
recta animi rōe: quæ nunq̃ nisi ex uirtutis ope: atq actione conficitur. Virtus nanq: & officiũ ꝑ se: &
letitiā & uoluptatē efficit: atq hæc qdem uoluptas nisi uirtus præcesserit: nullo pacto in hoīe inueniri
potest. At uero turpis uoluptas est iucundus motus inferioris partis animi: quę præter rōem ad aliq̃
flagitiosam libidinē atq obscęnā uoluptatē cōcitať atq ꝓpellitur ac supior qdē uoluptas stabili firmi
tate animi: atq cōstantia: in ratiōis arcē se recepit: & firmo se ac ꝑpetuo præsidio munit. Hęc posterior
ad molē & demissam partē animi: & ad corporis ipsius sensus illabitur: & cũ quadā (ut ita dixerim)
sensuũ ipsorum titillatione ꝑcipitur: eaq ipsa cōtinuo effluit: atq exinaniť. Ap. Iam uideo: qd sit: qđ
īter honestā: & turpē uoluptatē intersit: estq mihi tua mostratione Crito utriusq uoluptatis explorata
ratio. Sed naua mihi operā: quā pollicitus es: & ut intelligā: & quod asciscere nobis uoluptatis: & qđ
aspnari & reiicere debeamus. Est. n. ista imprimis cognitio: ad uitā hominis recte degēdam uel maxi
me necessaria. Cri. Probe agis Aporete. Nam complures fallit rerũ istarum ignoratio. Apo. Me cer-
te fefellit ante hac. At porro dabo opam: ne cum imperita multitudine in tā magno uerser errore. Sed
dic quęso: cum uoluptas simplex ac nuda ꝑfertur: utram potius sapiētes uiri: & eruditi intelligere cō
sueuerunt. Cri. Plerũq obscœnā illā ac turpē Aporete. Apo. Istā igiť uelim declarari atq illustrē fie-
ri mihi. Est. n. fugienda (ut arbitror) ac tu mihi sentire uideris. Cri. Faciam eqdē non inuitus. Quid
n. facilius factu sit? Atq illud ante oīa nobis constituendũ ē: uoluptatē ipsā ac uirtutē contraria esse
longeq diuersa. Nostin uirtutē: qd sit? Apo. Quid ni. Cri. Huic uoluptas omni ex parte aduersatur
ac penitus repugnat: nec cum ea: illũ potest habere cōmertiũ: estq summo ꝓbro ac uituperatione di
gnissima. Quēadmodũ. n. uirtus maxime laudabilis ē: ita & uoluptas ab omni laudis splendore ue-
hementer abhorret. Apo. Fateor istud tibi Crito: sed tñ uelim: mihi subtilius atq enucleatius disseri

abs te.. Cri. Improbamus tum eam uoluptatē: quæ corporis sensus sollicitat mollius: tū: quę intrīn
secus ad aīuꝫ turpiter illabitur, & arcana mētis indecora, atq; inani suauitate demulcet. At eam: q̄ ple
rūq; uirtutē, atq; honestatē seq̄t: te cū Aporete plurimū laudamus. Illā nō reiicimus: q̄ naturæ ipsius
impulsu, corporis sensus iocunde mouet: non immoderate delectat. Natura. n. fit, ut specie: & forma
oculi, cantu, & sono aures, nares odoribus: saporibus fauces capiantur: sed lenia contrectare iuuat: si
cut horridiora cōtractus reformidat. Ap. Potes alia rōe distinctius partiri Crito uoluptates? Cri. Quid
ni. Apo. Affer: si quā habes aliam huiusce rei partitionē. Pergratū. n. mihi feceris Crito: si aliam uo
luptatum ipsarū distinctionē attuleris, ut planius intelligā: qd̄ hac de re firmiter tenendū sit. Cri: M.
Tullius qdā uelut Latinus Plato: & optimus rerum oīum censor, quarto quæstionū Tusculanarum
libro ita inqt. Q uin ita mouemur: ut in bono simus aliquo: dupliciter id contingit. Nam quum ratio
ne aīus mouetur placide, atq; cōstanter, tum id gaudiū dicit. Q uum inaniter, & effuse animus exultat
tum illa lętitia gestiens, uel nimia dici potest: quā ita diffiniunt sine rōe animi elationē. Et paulo post
ait Cicero. Letitia opinio recens boni præsentis, in quo efferri rectū esse uideatur. Ac subiungit inferi
us. Voluptati subiecta sunt, maliuolentia lætans malo alieno, delectatio, iactatio, & similia. Et subdit
Romanus Philosophus. Voluptatis partes hoc mō describunt, ut maliuolentia sit uoluptas ex malo
alterius sine emolumento suo: delectatio, uoluptas, suauitate auditus animū deliniens: & qualis ē hęc
aurium: tales sunt oculorū, & tactionū, & odorationū, & saporū, quę sunt oēs unius generis ad pfun
dendum animū: tanq̄ illiquefactę uoluptates. Iactatio est uoluptas gestiens: & se efferens insolentius.
Hæc auctor eminentissimus Cicero. Verum qd multa in hanc sententiā? Illa: quā initio ꝓposuimus:
uoluptatum haud quaq̄ contēnenda diuisio est: ut aliam bonā uoluptatem: aliam turpem dicere de
beamus. Et honesta qdē uoluptas non absurde in hunc modum diffiniri possit: ut sit iucunditas quæ
dam ipsius animi: quę conflatur statu mentis nō pturbato: ex bonorum operū actione. Hoc genere
uoluptatis recte qs dixerit: gauisum sæpe numero fuisse Socratem: quē ferunt a summo lucis ortu:
ad solem usq; alterū orientē intentum contemplationi: tanta rei uoluptate: ut nō solum nō immutaret:
sed ne cōniueret quidē. Apo. Magnum istud quidē est, & āmitatione dignissimum. Cri. Ita res se hꝫ.
Sed idem ipsum omnibus magnis Philosophis usu uenisse cōpertum est: christianorum aūt imprimis
Philosophis: quibus solis: sinceræ, ac dilucidæ ueritatis ꝓposita cognitio est. Siquidē omniū: quos ad
rerum cōtēplationē altior rapit cogitatio: fertur inenarrabile gaudiū esse: atq; incredibilis uoluptas
& quasi libamentum quod piam diuinæ suauitatis. Huiusmodi igitur & maxima est: & honesta uolu
ptas. Altera uero in prōptu est: quā ita possumus diffinire, iucundā uel animi, uel corporis motionē:
a recta ratione abhorrentē: atq; ita elatam: ut tranquillū statum mentis euertat. Hac afficimur uolu
ptate: qui spurcissimis libidinū illecebris titillantur: quales sapiens cōcionator loquentes inducit. Ve
nite: & fruamur bonis: q̄ sunt utamur creatura tanq̄ in iuuentute celeriter. Vino pretioso: & unguen
tis nos impleamus: & non pręteteat nos flos temporis. Coronemus nos rosis anteqū marcescant. Nul
lum pratum sit: quod non ptranseat luxuria nostra. Nemo uestrum exors sit luxuriæ nostræ. Vbiq; re
linquamus signa lętitiæ. Quoniā hæc est pars nostra: hęc est sors nostra. Hac uoluptate afficieba͞t quis
quis apud Flaccum in agro amęnissimo constitutus diceret. Me pinguē: & nitidum bene curato. Et re
liqua. Quamobrē habes: quod primo loco ꝓposueram: quotuplex sit intelligenda uoluptas. Nunc ex
plicandū est: turpis illa: cuius te rudem esse asseuerabas: quæ: qualisq; sit: ut mirari desinas Aporete:
quid sit: cur uiri omnes sapientes atrox ei bellū indixisse uideantur. Apo. Expecto qd dicas: neq;. n.
unq̄ sum æque delectatus. Itaq; perge. Cri. Faciam equidē, & quidē libenter. Primum cōstituo uolu
ptatem ita uirtuti: honestatiq; inimicam: ut nihil magis ei possit esse contrariū. Q uod si contrariorū
cōtraria sunt consequentia: estq; omniū Philosophorum consensu: maximum bonuꝫ uirtus: certe erit
uoluptas maximū quoddā, ac summū malū, & uti cōsciētia bene actę uitę (ut summus sensit orator)
multorūq; bn̄ factoꝝ recordatio iucūdissima ē: ita cōtra ut eximius Philosophus Boetius inquit.

Habet hoc uoluptas omnis.
Stimulis agit fruentes:
Apiumq; par uolantum:
Vbi grata mella fudit:
Fugit: & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

Hinc illud Demosthenis temperātis a laide meretrice, ac discedentis ab ea: quod nimis grandem pe
cuniam postulasset. Pœnitere tanti non emo. Apo. Consequuntur isthæc omnia Crito. Sed id dubi
tationem nonnullam habet: tantopere uirtuti ipsi aduersari uoluptatem. CRI. Et id quoque satis in
promptu est: si accuratius Aporete cōsyderes. Nonne id maximum malorum omnium putari debet
quod mentem perturbat: quod rationis: atq; animi lumen extinguit: quod consilium impedit: qđ in
tellectus ipsius aciem præstringit: quod quum adest: nullus relinquitur uirtuti locus? At ea facere uolu
ptatem: testis est Architas Tarentinus: cuius præclaram sententiā in Catone Maiore prosecutus est
Cicero. Ita enim existimauit: itaq; pronunciauit: nihil tam detestabile eē: tamq; pestiferum: q̄ Volup
tatem. Verba aūt Ciceronis pro Architæ sententia, ex eodem loco hæc sunt. Nullam capitaliorē pe

Item q̄ corporis uoluptatē hoĩbus dicebat a natura datā. Cuius uoluptatis auidę libidines temere & effrenate ad potiundū incitarent. Hinc patriæ ꝓditiones: hinc Rerū publicaꝝ euersiones: hinc cū hostibus clandestina colloquia nasci dicebat. Nullū deniq; scelus: nullū magnū facinus esse: ad quod suscipiendū nō libido uoluptatis impelleret. Stupra uero & adulteria: & omne tale flagitiuꝫ nullis aliis illecebris excitari: nisi uoluptate. Cūq; homini siue natura: siue quis Deus nihil mente præstabilius dedisset: huic diuino muneri: ac dono nihil tā esse inimicū q̄ uoluptatē. Nec. n. libidine dominā̄te: temperantiæ locū esse oĩo. Nec in uoluptatis Regno uirtutē posse consistere. Quod quo magis intelligi posset: fingere aĩo aliquē iubebat tanta incitata uoluptate corporis: quāta ꝑcipi posset maxima. Nemini censebat fore dubiū: quin tam diu dū ita gauderet: nihil agitare mente: nihil ratione: nihil cogitatione conseq posset. Quocirca nihil tam detestabile: tamq; pestiferū q̄ uoluptatē. Siquidē ea cū maior esset: atq; longior omne animi lumē extingueret. Consentanea sunt his: atq; fororia: q̄ scribit Philosophoꝝ Princeps Aristoteles ĩ hūc modū inquiens. fine libri tertii Ethicoꝝ. Voluptatū appetitus insatiabilis ē: stultoq; undiq; assiliunt: & executio libidinis ĩnataꝫ cupiditatē exaugetr. Quin etiā si magnę & uehemētes sint: mentē e suo statu dimouēt. Quamobrē mediocres illas quidē: tarasq; oportet esse: tales deniq; ut rōni nō aduersent. Tale qd temꝑatū: castigatūq; uocamus. Vt. n. puerū oportet secundum Pedagogi pręcepta uiuere: ita cupiditas debet obedire rōni. Quare oportet ut temꝑatus a rōne nō discrepet. Honestū est. n. ad qd̄ uterq; tanq̄ ad signū ꝑspicit. Temꝑatus quæ debet: & ut debet: & qn̄ do debet concupiscit: sic dictat ratio. Hęc Aristoteles. Hi sunt illi ꝑfecto domini Aporete: Virtus scilicet: ac uoluptas: quos Saluator mūdi: atq; humani generis Redēptor cōmemorat Euāgelio: quum sic ait. Nemo pōt duobus dominis seruire. Aut. n. unū odio habebit: & alterū diliget: aut unū sustinebit: & alterū cōtēnet. Nō potestis Deo seruire: & Mā̄monæ. Hæc Xp̄s apud Matthęū. At q Deo seruit: studiosus esse: ac uirtuti sedulo indulgere: necesse est: & q Mā̄monę famulat̄: uoluptatis esse oportet assertores: atq; astipulatorē uitioꝝ. Quapp & duas mortaliū uias: ac duplicē uitæ cursum: Samius Pythagoras cōmode. Y: litteræ forma: ac figura depinxit cōgrua bicornis elemēti similitudine: uirtutis ac uoluptatis contrariū significās esse curriculū: metamq; longe diuersam ac fines oppositos. Ardua prima uirtutis est uia. Salebrosa saxa dextro limite surgētis callis asperū: ac duris horrēs sentibus iter ingressos offendūt. Gratissima sunt ꝑfecto nouissima: quę fari nesciat lingua mortalis. At uoluptatis econtra principio ē iter amoenum: latissima uia strata myrteis: ac roseis serti: niueis ligustris: ac purpureis liliis: & omni florū genere corollis intextis. Nec desunt mollia prata suaue spirantibus floribus picturata: amoenissima uiridaria consita herbis olentibus: atq; arboribus fului pomi: ac salubris umbræ ditissimis: singulis circūsilientibua ramis garrulis: ac dulce auiculis modulātibus. Summis de collibus uiua aqua decurrit: ac duris saxis illidēs dulcia ciet murmura. Est & frōdosa: atq; umbrifera silua. Feræ innumeræ: & frequēs piscis uitreo flumine. Vbiq; uocū: neruoꝝq; cōcentu: ac uario cantus discrimine ꝑsonat̄. Nec ulla desiderant̄ lenocinia gulæ: Veneris blandimēta: ita: ut lucidæ: ac molliter mēbra oĩa moueant̄: & effusa cūctoꝝ sensuū oblectatio totas penitus medullas resoluat. Ardum securus incedit: q uoluptuosam degit uitā: tenebrosum uidē miser nihil futura prospiciens: iter ingrediēs & malas incautus tenebras incidit: ac noctē perpetuā: ruit in pręceps: atq; alto Orci uertice deuoratur perpetuo apud inferos cruciandus. Hoc biuium Euangelio Christus: qui & ipse est summa ueritas: & omnis auctor ueritatis: his uerbis luculenter expressit. Intrate per angustaꝫ portam: quia lata porta & spatiosa uia est: quæ ducit ad perditionem: & multi sunt: qui intrant per eam. Quā angusta porta: & arcta uia est: quę ducit ad uitam: & pauci sunt: qui inueniūt eam. Postremo uolo tibi mē diu ssidius Aporete uirtutem: ac uoluptatem acerrimas inimicas ponere ante oculos: ut q̄ longe absint: plane intelligas: liquidoq; cognoscas. Eas audi concertantes: & pro se quanq; suaꝫ agentem causam diligēter aduertas: iudice quodāmodo Scipione Maiore: quē in propriā utrāq; sententiā traducere conat̄: atq; pollicere apud Siliū Italicū Punicorū libro. xv. in quo talia de Virtute ac Voluptate carmina pulchre modulatus ē Silius. ¶ Has Lauri resident iuuenis uiridante sub umra

Aedibus extremis uoluebat pectore curas.
Cum subito assistunt dextra: leuaq; per auras
Allapsæ haud paulum mortali maior imagot
Hinc uirtus: illinc uirtuti inimica Voluptas.
Altera Achemenium spirabat uertice odorem
Ambrosias diffusa comas: & ueste refulgēs
Ostrum qua fuluo Tyrium suffuderat auro.
Fronte decor quæsitus acu: lasciuaq; crebras
Ancipiti motu iaciebat lumine flammas.
Alterius dispar habitus. frons hirta. nec unq̄
Composita mutata coma. stans uultus & ore
Incessuq; uiro propior: lætiq; pudoris.
Celsa humeros: niueæ fulgebat stamine palle
Occupat inde prior promissis fisa Voluptas
Quis furor hic nō digne puer cōsumere bello
Florem æui! cannæ ne tibi gratiorq; palude
Meoniis stygia lacus excessere! padusq;!
Quem tandem ad finem bellando fata lacesses!
Tu ne etiam tentare paras Atlantia regna!
Sidoniasq; domos! moneo certare periclis
Desine: & armisonæ capiti obiectare procellæ
Ni fugis hos ritus: uirtus te sæua iubebit
Per medias uolitare acies: mediosq; per ignes.
Hæc patrem patruumq; tuos hæc ꝓdiga Paulum
Hæc Decios Stygias Herebi detrusit ad undas.
Dum cineri titulū memorādaq; nomina bustis
Prætendit. nec sensuræ quid gesserit umbræ.
At si me comitere puer nō limite duro

Iam tibi decurret concessi temporis aetas.
Haud unq̃ trepidos abrumpet buccina somnos.
Nõ glaciem Arctoam nõ experiere furentis
Ardorem Cancri. nec mensas saepe cruento
Gramine cõpositas. aberũt sitis aspera. & haustus
Sub galea puluis: partiq; timore labores.
Sed current: albusq; dies horaeq; Serenae.
Et molli dabitur uictu sperare senectam.
Quantas ipse Deus laetos generauit in usus
Res homini. plenaq; dedit bona gaudia dextra.
Atq; idem exemplar lenis mortalibus aeui
Imperturbata placidus tenet ocia mente.
Illa ego sum Anchise Venerẽ Simeõtis ad undas
Quae iunxi generis uobis unde editus auctor.
Illa ego sum uerti superum quae saepe parentem
Nunc auis in formã: nunc torui in cornua tauri.
Huc aduerte aures: currit mortalibus aeuũ
Nec nasci bis posse datur. fugit hora: rapitq;
Tartareus torrens: ac secum ferre sub umbras
Siqua animo placuere negat: quis luce suprema
Dimisisse meas sero non ingemit horas!
Postq̃ conticuit: finisq; est addita dictis
Tunc uirtus quasnam iuuenẽ florentibus inquit
Pellicis in fraudes annis: uitaeq; tenebras:
Cui ratio & magnae coelestia semina mentis
Munere sunt concessa Deum! mortalibus alti
Quantum coelicolae tantundẽ animalibus isti
Praecellunt cũctis: tribuit nanq; ipsa minores
Hos terris natura Deos. sed foedere certo
Degeneres tenebris animas damnauit auernis.
At quis ętherei seruatur seminis ortus
Coeli porta patet. referam qd cuncta domantem
Amphitryoniadem! quid cui post feras: & indos.
Captiuo liber cũ signa referret ab Euro
Caucaseae currum duxere per oppida tygres!
Quid suspiratos magno in discrimine nautis
Ledeos referam fratres: uestrumq; Quirinum!
Nõ ne uides hominum ut cęlsos ad sydera uultus
Sustulerit Deus: ac sublimia finxerit ora!
Cũ pecudes uolucrumq; genus formasq; ferarũ
Segnem atq; obscœnas passim strauisset in aluũ.
Ad laudes genitum capiat si munera diuum
Foelix ad laudes hominũ genus. huc age paulum
Aspice: nec longe repetam modo Roma minanti
Impar Fidenae contentaq; crescere asylo
Quae sese extulerit dextris: idem aspice late
Florentes quondam luxus quas uerterit urbes.
Quippe nec ira deum tantum: nec tela: nec hostes
Quantum sola noces animis illapsa Voluptas.
Ebrietas tibi foeda comes: tibi luxus & atris
Circa te semper uolitans infamia pennis.
Mecum honor & laudes & laeto gloria uultu.
Et decus & niueis uictoria concolor alis.
Me cinctus lauro perduxit ad astra triumphus.
Casta mihi domus: & celso stant colle penates.
Ardua saxoso perducit semita diuo
Aspera principio: nec enĩ mihi fallerre mos est.
Prosequitur labor. ad nitendum intrare uolenti
Nec bona censendum: quae sors infida dedisset.
Atq; eadem rapuisse ualet: mox celsus ab alto
Infra te cernes hominũ genus omnia contra
Experienda manẽt: q̃ spondet blanda uoluptas
Stramine proiectus duro patiere sub astris
Insomnes noctes: frigus famemq; domabis.
Idem Iustitiae cultor quaecunq; capesses
Testes factorũ stare arbitrabere diuos.
Tunc quotiens patriae rerumq; pericula poscent
Arma feres primus: primus te in męnia tolles
Hostica. nec ferro mentem uincere nec auro
Hinc tibi non tyrio uiciatas murice uestes:
Nec domum deforme uiro flagrantis amomi
Sed dabo qui uestrum saeuo nunc Marte fatigat
Imperium superare manu: laurumq; superbam
In gremio Iouis excisis deponere penis.
Quae postq̃ cecinit sacrato pectore Virtus:
Exemplis laetum uultuq; audita probantem
Conuertit iuuenem. sed. n. indignata uoluptas
Non tenuit uoces: nil uos iam demoror ultra
Exclamat. uenient: uenient mea tẽpora quondam
Cum docilis nostris magno certamine Roma
Seruiet Imperiis: & honor mihi habebitur uni.
Sic quassans caput in nubes se substulit atras.
At iuuenis plenus monitis ingenua corde
Molitur. uisceq; calet uirtutis amore.

¶ Explicit qđ inuenit Aporeti de Voluptate.

¶ Disertissimi Rhetoris Aug. Dathi Senẽsis Isagoga de ordine discẽdi ad Nicolaũ filium.

IDEO Te fili mi uehemẽter litteris & eruditione laetari: & tum in amplectenda uirtute tum in doctrina adipiscenda periucũde uersari: ac libẽter patris iussa capessere. Charus es: quod filius mihi: charior qđ his exercitationibus deditus: sed futurus longe charissimus: si indies perseueraris magis: & incumbere studiosius ingenuis artibus ac uirtuti augendae perrexeris. Ita (mihi crede) eris his de causis charior mihi atq; iucũdior q̃ qđ filius nat9 es mihi. Proinde ẽt atq; ẽt relictis rebus cęteris posthabitis curis studiũ tuũ omẽ & tuã aetatẽ ad eas res assequẽdas accõmoda. Et siq̃ndo a meo laterẽ discedis: te ad speusippũ meũ & nostri studiosissimũ Petrum cõfer: unde semp abibis doctior: & scientia simul & bene uiuendi augeberis exemplo. Nostra instituta tecũ frequẽter aĩo & cogitatiõe cõplectere. Memento ad rem quampiam rite perficiendã ingeniũ rationẽ studium: imitationẽ exercitationẽ concurrere oportere. Ingeniũ natura tribuit: sed & nostra quoq; iuuat industria. Ratio est ab artis praeceptis: studiũ totum a nostra diligentia proficiscitur. Imitatio instar speculi est: quod intuen-

resque nostra sunt: facilius aurigamur: & regimus. Exercitatio aūt atq; usus & magistri uocē: & uim
cuiuslibet pcepti supat. Ac pingendi qdē apti sumus. Ratione instruimur: studio pficimus: imitatiōe
adiuuamur: exercitatione perficimur. Per hæc omnia simul iuncta claremus: & summam glorias adi
piscimur. Cupis eloquentiam comparare. Laudo te: sed ita demū laudo: si cū illa crescat indies uir-
tus: & recte uiuendi studius. Nam ab eisdem fontibus eloquentia manat: & uirtus. Nec temere Stoici
Philosophi eloquētiā i bonis animi & uirtutibus ānumerarūt. Sed nec sane quisquā Orator dici pos-
sit nisi sit idem uir bonus. Quod recte explicauit. M. Cato. Nam & uir bonus esse debet Orator: ut
ipse bene uiuat: & dicendi peritus: ut alios ad bene uiuendū cohortetur. Dicere ausim: Oratore: si uir
bonus extiterit: nihil inueniri melius: nihil contra perniciosius: si abutatur eloquēdi facultate. Quanq̄
nulla potest eloquētia esse: quum a uirtute discedit. Bene dicēdi copia præclara res est: at bene uiuen
di ratio tum præclarissima tum etiam necessaria. Ac duabus potissimum rebus: Eloquentia constat:
uerborum flore: atq; sententiaȝ grauitate. Verba curandum est: ut latina sint: & a cōmuni usu haud
longe recedentia: qualia personant imprimis. M. Ciceronis libri: et P. Terentii fabulæ. Quem Lati
ni sermonis: & uerborum proprietatis seruantissimus esse intelligimus. Quare cum fabularum ua
nitatem habuerim semper odio: permisi tamen: ut uosti legēdi Terentii ueniam: ea uidelicet ratione
ut linguam instruas: rectam uiuēdi rationem non subuertas. Accedant & Crispi Salustii & Titi Liuii
historiæ: quæ ad hanc quidem rem plurimū afferunt adiumenti: ex quarum potissimum lectione ali-
tur: & pinguescit oratio. Nam tam & si sermo constet ratione: uetustate: auctoritate: cōsuetudine: una
tamen auctoritas: tribus reliquis antecellit: quæ (ut ipse quoq; Quintilianus ait) ab Oratoribus ma
xime & Historicis peti solet. Et quoniam de uerbis mentio ē: ex quibus conficitur: & conflatur oratio:
scito orationem ipsam duplicē a uiris tradi: id quod in libris de Officiis ostendit Cicero. Et altera qui
dem uocatur sermo: contentio altera. Atq; aliter in sermone loquēdum: qui habetur in circulis in di
sputationibus in congressionibus amicorū: in conuiuiis: q & idcirco mollior: leniorq; esse debet. Ali
ter in contentione. quæ circa illa uersatur nouissima: causarum genera: consultatiuum in deliberatio
nibus Senatus apud patres conscriptos & reipublicę gubernatores: ubi salus ciuitatis & publica digni
tas utilitasq; proponitur: & quæ eas res continent suadētur: dissuadentur contraria. Iudiciale: in quo
de iusto agitur in foro: atq; prætorio: quod accusatione interdū: plerunq; defensione conficitur. Non
nunq̄ petitione. Quod unum apud ueteres Romanos præcipue floruit: plurimus nostris temporibus
obsoleuit. Demonstratiuum apud populum & in comitiis: ubi honestas intenditur: & certa quępiam
persona laudatur: uituperatur ue. Ac diuersa quidem esse debet: in tribus generibus pertractandis elo
quendi ratio: ubiq; tamen uis summa dicendi: & ubertas quędam uehementior: q̄ in sermone pateat.
Laudatur dulcis & comis Orator: sed is longe cæteris anteponatur: qui multo uehementissimus fue-
rit. Est autem Oratoris officium benedicere: & ad persuadendum accommodate: quemadmodum be
nedis ille: ac persuadere finis: quo omnis eius spectat intentio: atque ut benedicat operepretium est
apte inuenire: distincte disponere: quod est ordine inuenta collocare: ornate ac splendide eloqui. Ora
toris instrumentum ipsa est: quod tu non ignoras: oratio: ea uero ut absoluta & perfecta sit: partes ha
bet exordium: in quo fiunt attenti auditores ad audiendum: dociles ad intelligendum: beniuoli ad
retinendum. Post exordium narratio sequitur: quæ breuis esse debet: superuacua deuitando: Dilucid-
da: ut tollatur obscuritas. Verisimilis: credibilia: ac probabilia exponendo. Post narrationē: plerunq;
diuisio sequitur: quæ artificiosa pars est: & in distribuendo: ternarium plerunq; numerum: non exce-
dit. Duo enim tria ue in oratione explicanda: & quæ ordine tractanda sint: proponuntur. Itaque &
recte: confirmatio incedit: & rerum propositarum efficax: atque artificiosa probatio: & in ea ipsa:
(si opus fuerit) erunt non nulla interdum diffinienda: nōnulla etiam diuidenda. Probanda uero
pleraq; per argumentationes: per enthymemata: quæ commentationes latine uocantur: per exem-
pla: sed & per sapientum sententias: per responsa prudentum: per summorum uirorum auctoritates:
per leges: ac iura: per instituta: atq; optimas sanctiones: per æquum & bonum: per approbatas consue
tudines firmanda: amplificanda: roboranda erunt. Adde etiam (si libet) quod ipse quoque facio
persæpe: Prophetarum uoces: Hagiographorū oracula: diui Verbi sacrosancta eloquia: quibus nec
firmius quicquam: nec omnino certius afferri potest. Quo loco erunt uniq; afferenda iusta: legitima:
utilia: honesta: iucunda: facilia factu: ut suadentes: quæ intendimus: talia esse ostendamus: dissuadē-
tes uero contraria: que quidem singula: recte diffinit Aristoteles iis Rhetoricis libris: quos ad Alexā-
drum: quem & instituerat: Macedonum Regem scripsit. Iustum finiens omnium: aut plurimorum:
non scriptam consuetudinem: honesta turpiaq; determinantem: uelut parētes honorare: amicos iu-
uare: qui de nobis bene meriti sunt: referre gratiam: quæ: atq; his similia pleriq; faciunt: cōmuni qua-
dam consuetudine: uel nulla condita lege. Legitimum a lege ductum est: est autem lex: pro eiusdem
Philosophi sententia: cōmunis ciuitatis consensus: scriptis præcipiens: quomō unūquodq; agēdum sit.
Vtile diffinit: qđ p̄sentia bona tueatur: absentia cōparet: aut qđ instantia mala repellat: & futura ppul
set incōmoda. Sūt aūt utilia: priuatim quædā: quędā publice. Quæ priuatorū sunt: quędā ad corpus
ptinent: ceu robur: formæ dignitas: p̄spera ualitudo. Quędā ad animū: ueluti sapientia: Iustitia: Tem
perantia: & reliquæ uirtutes: quę bona animi sunt. Alia ad res externas: & quæ totæ pene sunt in po-

testate fortunæ:quo numero amici/clientes/pecuniæ/ac possessiones cōtinent. Ciuitati utilia ea con/
stituunt:per quæ stare diu ciuitas/& tranquilla esse potest:qualis imprimis est/ciuius concordia/atq;
unanimitas:quæ parit pacē:& ad bella propulsanda uires suppēditat: utile quoq; aerarium copiose re
fertū in magna pecuniaꝝ:ubera uectigalia:quæ & pacis sunt ornamēta/& belli subsidia. Addit Ari
stoteles socioꝝ uirtutem/ac multitudinē. Sed ea res una/pro uarietate populoꝝ/ac temporum/uaria
quoq; esse cernitur. Hęc igit̄ & cognata his appellant̄ utilia:inutilia uero his cōtraria. Honesta uero:
quæ uulgus imperitoꝝ honorabilia uocat:dicunt̄ ea:ex quibus splēdor aliquis/atq; illustre decus in
eos:qui præclarum aliquid gesserint:emanaturum sit:qualia eoꝝ existunt:q gestaꝝ reꝝ gloria flo/
rent. Iucunda sunt:quæ afficiant gaudio:atq; afferant uoluptatē. Facilia uero dicunt̄:quæ breui tem
pore:quę minimo labore:quæ parua impensa absoluunt̄. Quemadmodū possibilia sunt:quęcūq; fie
ri natura possunt. Impossibilia his cōtraria. Necessaria:quæ ut fiant:arbitrii nostri & potestatis nō ē.
sed oīo tanq̄ ex diuina quadā/aut humana necessitate proueniūt. Atq; ex his quidē omnibus/pro ua
rietate causaꝝ Oratori cōmode argumētari licebit:& suā facillime cōfirmare sententiā. Et qm̄ pfecta
pbatio cōstat nrę sentētię cōfirmatione:alienę aūt & cōtrarię infirmatiōe:cōgrue adiūgit̄ cōfutatio:
p quā reiicimus:iprobam9:refellimus/quę ab aduersario/cōtra sentētiā nostrā afferūt̄. Postremo epi
logātes cōcludimus:& poramus. Et illa ip̄mis laudat̄ cōclusio:quę tum breuiter/tum cōcinne repe
tens quę dicta sunt:influit i auditoꝝ aīos:ut facile exinde/ac memoriter teneant̄. Et cū ad aliqd per
spicue ostendendū/necessaria sit pfecta argumētatio:ne illa quoq; te lateat:quę cū absolutissima est:
qnq; partibus cōstat:& propositione/ratione/rationis cōfirmatione/amplificatione/cōplexione con
ficitur. Quippe cū rectus sit ordo:ut primū aliqd proponamus:ut īmortales & sempiternos esse ani
mos:deinde rōnem afferamus:tum ualidius tueamur. Porro per exaggerationem amplificemus: si
mentio pro Zenonis sententia/Dialectica pugno: ut pote angustiori Rhetorica palmę comparatur:
quæ uberior/copiosiorq; esse debet. Postremo quæ allata sunt:cōclusione cōplectimur. Quanq̄ si res
proposita ita postulare uidebit̄:possis interdū duobus posterioribus supsedere: alterutro nōnunq̄:
si ita proposita materies exegerit. Quod utiq; prudēs considerabit Orator. Magni nāq; refert:quibus
de rebus habeat̄ oratio. Quocirca & figuras tres Rhetores magni cōmemorant/extenuatā unā/gra
cilemue/mediocrē/siue moderatā (ut alii uocant) alterā grauē/uberem ue tertiam appellantes:qui/
bus artificiose & elegāter usus est Maro: & Bucolica gracili caractere:Georgica medio:Aeneida gran
diloquo modulatus/acris ingenii/& summæ artis/atq; industriæ documētū prębuit. Siquidē ad rerū
uarietatem/uaria quoq; accōmodat̄ oratio. Vt si uerbi causa de alimētis:de uectigalibus/in delibera/
tiuo genere:si de bello: si de pace:de legibus cōdēdis/de ciuili apparatu/de societatibus/ac fœderibus
ineundis/si de pecuniaꝝ prouentibus/si nō nunq̄ de sacrificiis & diuini cultus pietate/si uariis ac di/
uersis de rebus dicendū sit/uarium quoq; afferri debet dicēdi genus. Hæc aūt omnia/debent quidē di
centi esse pfamiliaria. Nec illud ignorare debes:quod quęstiones duplices sunt: & materia quæpiam
dupliciter pertractat̄:proponitur. Quare Græci Thesin & Hypothesin/constituunt. Thesin. M. Tul/
lius propositū appellat:qum aliqd generaliter disserit̄/remotis personis/tēporibus/ac reliquis circun
stantiis. Quod quidē tractare/magis propriū Philosophi est. Hypothesin cū Cicerone/causam appel/
lamus: & ea quidē nō infinita/quemadmodū Thesis:sed finita potius est: & complexu constat perso/
narum:cæteraꝝ ue circunstantiaꝝ:quæ sunt:quis:quid:ubi:quando:cur:quomodo:quibus admini
culis: & quis ad personā refert̄:qd ad factū & negocium:ubi ad locū:quādo ad tēpus:cur ad causā
finēq;: quomodo ad agēdi rationē/modūq;/Quibus adminiculis:ut p quos auctores:p quos comi/
tes:p quos internuncios:ac cætera eiusce modi. Quæ considerare:quæ tractare suū ē Oratoris. Et in/
finita qdē/quęstio amplior/diffusiorq; est:a qua & finita descendit: & (ut Quintiliani utar exēplo)
Thesis fuerit:si quis differat: An sit ducēda uxor. Hypothesin:an Catoni sit ducenda uxor. Nam hæc
persona. i. Catone circunscribit̄:illa nullis terminata/& cōstricta circunstantiis ē. Vtraq; tamē & uete
res doctissimi cōsueuerunt: & nos ad eoꝝ imitationē exercere debemus. Hęc igit̄:quæ modo ipsi per
strinximus: & a Rhetoribus sunt latius pertractata: sæpe tecū fili mi cogitabis:meditaberisq;:quæ uim
& copiam bene dicendi continent: & non solum in orationibus habendis:sed & in conficiendis libris
& magnis rebus discernendis/uehemēter psunt:Sed probandi rationē:quæ & Philosophum & Ora/
torem plurimū exornat:suppeditant maxime Aristotelis Topica: & eadē de re Ciceronis ad Treba/
tium liber/& Fabii Quintiliani/quintus pręcipue Oratoriæ institutionis:in quo de locis argumētoꝝ
diligentissime pertractatur. Vbi & abūde inuenias:q loci a personis sint:q a rebus:quę sint reꝝ accidē/
tia:ueluti causa/tempus/locus/occasio/instrumentū/modus:quæ personaꝝ/ceu genus/natio/patria:
sexus/ætas/educatio habitus corporis/fortuna:quæ in propinquis/in amicis/in diuitiis sita ē:tū cōdi
tio/natura/studium/affectus/facta/dicta/animi commotio/consilia/amicitia/inimicitiæ/nomen: &
quæ his sororia sunt:quæ omnia personis accidunt: & ex iis argumenta promuntur:quæ quidem
nosse debet:qui ueram & plenam uoluerit eloquentiam comparare. Sed nec prætermittendæ exor/
nationes sunt:quos plerīq; colores uocant/tam:quæ uerbis/q̄ quæ rebus constare traduntur. De qui
bus pclare āte alios oēs pcepit. M. Tullius Rhetoricis institutis ad. C. Herenniū. Quod si quęris uer
boꝝ & figuraꝝ uariā rōnem:cū sit iucūda plerūq; uarietas:cūq; Oratoris copia nō debeat/uniformi

orõnis cõtextu cõfecta eẽ: Habes libellũ Isagogicũ a nobis editũ: & pp utilitatẽ eius nõ ĩ Latio solũ: sȝ
ẽt apud remotiores pplõs ĩ usus & exercitationẽ receptũ. Eum tu lege crebro: & quę pcipiũt studiose
cõplectere: & insup memorię cõmẽda. Nã (ut ex Petro nostro Stephanista hispaniensi uiro litterato
& modesto accepisti) ipse quoq Aragonũ Rex generosus Ioãnes Princeps clarissimus eius libellũ ita
deosculat: ut iam totũ & ipse quoq memoriæ cõmẽdauerit: & opusculũ ipsũ ĩ deliciis habet. Q uãto
te studio maiore id ipsum facere oportet: ut patris pcepta auidissime arripuisse uidearis. Quæ a Grã-
maticis: q a Rhetoribus: q ab historicis: quæ a cæteris uiris disertissimis in elocutionis uarietate usur-
pata sunt: habes pleraq breui cõpilatione collecta. Crebra sunt ĩ eo a Terentii scriptis deprõpta exẽ-
pla: nec id temere. Nã hic unus auctor præ cæteris proprietatẽ uerbo℞ seruat: & latinã redolet elegã-
tiam. Testis sit. M. Tullius totus ubiq Terẽtianus: & idcirco eloquentiũ oĩus facile Princeps. Quod
si cupis rectã uerbo℞ significationẽ atq originẽ inuestigare: sint Principes añ alios. M. Varro. A. Ge-
lius. Nonius Marcellus. F. Quintiliãus. Põpeius Festus. Asconius Pedianus: Sed nec cõtẽnẽdus Isido-
rus. Tum grãmatici celebriores: Donatus. Seruius. Priscianus: & q ab eo℞ auctoritate nõ recesserũt.
Hinc tibi abũde uerbo℞ suppetet ratio. Porro quod ad grauitatẽ spectat sentẽtia℞ breui exponã tibi
quos pcipue legere audire ac nosse debeas. Ac primũ magnope te hortor fili mi: ut sacra℞ litterarũ
libros & diuina scripta studiose legas: Vnde & uitæ institutionẽ rectissimã cõparabis: & inuenies: ubi so-
lidã pcipies uoluptatẽ. Sectare patris uestigia: quẽ scis multo magis diuinis litteris q Ciceronianis uo-
luminibus delectari: q res una & frugẽ tibi uberiorẽ & summã iucũditatẽ pariet. Quos uero ex infini-
ta pene copia libros deligere præ cæteris debeas ex usu iampridẽ cõsuetudine didicisti. Nec ignoras
sacri eloquii & diuini Canonis ordinẽ & ĩ uetere testamẽto legẽ prophetas. Hagiographos cõtineri.
In nouo aũt Euangelia Pauli & canonicas epistolas: Aplo℞ gesta & Ioãnis Apocalypsio. Secũdum
hæc uero Hieronymus. Augustinus. Ambrosius. Gregorius. Hilarius. Bernardus noster. Leo. Lactã-
tius. cęteriq catholici pceptores nõ incelebres magno ubi habeantur ĩ pretio: & ita te eo℞ lectione ac
doctrina obiecta: ut menti penitus inhęrẽtes nõ facile memoria aboleri possint: si quo semel recens
imbuitur odorẽ seruat testa diu: p Flacci sentẽtia: quẽ noster Hieronymus imitatus. Nescio inqt: quo
pacto etiã si qua plena sit: tñ eundẽ odorẽ lagena seruat: quo dũ rudis esset imbuta ẽ. Hinc tu doctus
simul & studiosus ac probus euaseris. Post hęc suadeo: ut Ethica: q de institutiõe uitæ & uniuscuiusq
moribus: Oeconomica de gubernatiõe familiæ. Politica de regẽda rep. ab Aristotele sũmo philoso-
pho scripta sũt: legas: atq auidissime amplexeris. Hic est. n. unus oĩus primus ex uete℞ philosopho℞
grege: quẽ Græci & Latini & maxime pbãt: & cæteris anteponũt. Cuius & illa sunt: q magna uocãt
moralia: & exquisitissimi Rhetorici libri: tũ ad Nicomacũ tum ad Alexãdrũ Regẽ. Sequãt & aliorũ
quoq sapientũ dicta: pclara respõsa: salutares monitus: q oĩa abũde tibi ex Diogenis Laertii patebũt
elegantissimis monumẽtis: q de uita & moribus Phõ℞ inscripta sunt. Quo℞ e numero opta magis pri-
mũ quæ a septẽ Sapiẽtibus: deĩde quæ a Socrate parẽte quodã Phõ℞: mox quæ a Stoicis. Academicis
Peripateticis tradita sunt. Ea. n. imprimis plurimũ momẽti habẽt. Nã Epicurei: quo℞ dogma nec ui-
tæ nec eloquẽtiæ ulla ex parte cõducit: prorsus reiiciẽdi sunt. Iam uero ex magna labo℞ copia: q a Ci-
cerone sunt editi: potissimũ de Officiis & Tusculana℞ disputationũ opus nũq potat e manibus: un-
de tibi & uerbo℞ splẽdor & exẽplo℞ copia & pcipua suppeditabitur sententia℞ grauitas. Paradoxa
deinde sequãtur: q interpretãtur præter opinionẽ: & admirabiles sententiæ ex stoico℞ fontibus hau-
stæ. Tum Dyalogi de Amicitia: q Lęlius inscribit: De senectute: q Cato maior. Et somniũ Scipiõis: q
sextus ẽ de repub. liber. His tu frequẽter intẽde: & cũ semel atq iterũ legeris: cura ut penitus aĩo in-
hærescant: & memoria quodã quasi thesauro recõdãtur. Hæc frequẽs tua sit exercitatio: & tẽpus labi
nõ patiaris inane: cuius solius nostra ẽ possessio. Q uoniã uero bñ tecũ agitur: q & bonũ es sortitus
ingeniũ: & domi habes unde discas: quottidie uide: audi: disce aliqd: nec uel dies unus labat: qn uo-
ti aliqd nanciscaris. Nã uidẽdo & audiendo imprimis pficies indies magis. Nec. n. frustra Aristote-
les auditũ sensũ disciplinæ uocare solitus ẽ. Si uiua uox (ut uulgo dicitur & a Plinio secũdo pbat)
multo afficit magis (ut. F. Quintilianus ait) alit plenius (ut noster Hieronymus) Nescio qd con-
tinet magis cuiusdã latentis energiæ: & ad doctrinã pcipiendã longe cerni efficacior. Atq aliud ẽ do-
cẽtis: aliud discẽtis officiũ. Illius legẽda ppõere: & quę explanãda sunt ante oculis & uoce pcurrere: p-
mittere nõnulla ad euidentiorẽ ppositõ℞ cognitionẽ: secare ĩ partes & eas singulas pspicuis aperire
uerbis: struem afferre uerbo℞: q annotatu digniora sint: singillaris explicare: si qua obiiciẽda uidean-
tur uel dilucida expositiõe uel cõgrua quapiã distinctiõe referare. At discẽtis subest audiẽda studiose
puidere attente audire: q a præcipiẽte elegãtiora tradũt: uel cõmẽtariis uel pugillaribus cõmẽdare:
& cũ se ad priuatos penates recepit: sępe & multũ eadẽ meditari: q ex lectiõe pulchriora & grauio-
ra uisa fuerint: stilo cõplecti: & cũ p occasionẽ licebit mãdare memorię: nihil ĩexploratũ relinquere:
obscura & ãbigua pcontari: ne incognita pro incognitis habeat: ac ne his temere assentiat: qd sane
est & stultitiæ signũ & inextricabilis erroris seminarium. Vnũ si adiecero: statuam huic præceptioni
modũ. Scis hominẽ ad capessendam uirtutes & scientiam re℞ natum: quæ res illum una præ cæteris
omnibus distinguit a beluis. Alioqui indoctus homo a picto haud lõge distat: & si nõ intelligit: iu-
mento comparat similis illi factus: & qd Græci prouerbio usurpãt: infœlici comparat arbori: cũ fru-
ctum nullũ pferat. Discendũ est igitur: nec ĩ pueritia modo: sed ĩ omni deinceps ætate: cũ nulla sit ad

perdiscẽdũ satis. Sed quæ paraueris curandũ ne p incuriam labãtur: quãdo iuxta Poetæ uocẽ: Nõ minor est uirtus q̃ quærere: parta tueri. Casus inest illic: hic erit artis opus. Quasi didicisse uel ingenii: uel cuiusdã fœlicitatis sit: Parta & cognita tenere humani studii & nostræ prsus industriæ. Quid prodest homini: si uel uniuersam lõgo tẽpore cognitionẽ percipiat: & per ceptorũ exinde p negligentiã ac p desidiosam obliuionẽ detrimentũ patiatur? Quod si in Capris atq; ouibus seruãdis usq; adeo magnã diligentiã ponimus: qd nam agendũ putamus in his tuendis bonis: quæ diuitiarũ oium superãt atq; antecellunt pretium. Nõ ne auaros debemus custodes æris imitari: q dies noctesq; anxii arculas perscrutãtur: thesauros solliciti reuisunt: ne qd dãni inferatẽ: & salui sint nũmorũ loculi! Quod si uel obolus perierit: misere cruciantur. Nos quoq; ad uirtutis & doctrinæ diuitias cõseruandas ita studiosos esse oportet: ut ne uel paulo qdẽ momẽto ab earũ custodia & quadã ueluti parsimonia ociari cõueniat. Nã ita demũ bona parauisse iuuat: si eadem pdiu teneantur: & nobiscũ ad extremos uitæ terminos pseuerent. Ita laudatur ingeniũ ad acute excogitãdũ: docilitas ad facile discẽdũ: sed incassum illa præcesserint: nisi custos diligẽs adhibeatur memoria rerũ partarũ thesaurus. Quæ nõ solũ Iurisconsultis quod uulgo ferũt: sed Oratoribus Philosophis & ingenuarũ oium disciplinarũ pfessoribus necessaria ẽ. Quæ & idcirco studiose & assidue exercenda ẽ: ut noster Plutarchus sapienter admonet. Ita enim uigebit indies magis: nec auferri: nec minui: p ætatẽ poterit. Minuitur nãq; nisi ea exerceas: ut plane sentit. M. Cato. Multas tradũt Sapientes eximias præclarasq; uirtutes: ad exercitationẽ diligentiam perseuerantiã miris efferunt laudibus: p quas humanũ genus bonorũ oium suscipit incremẽtũ. Ad intelligẽdũ atq; ad agẽdũ nascimur: quę luculẽta & uera ẽ Aristotelis ac Ciceronis sentẽtia. Hinc & Philosophiæ duæ sunt partes præcipuæ: Vna: quæ in cognoscẽdo: altera quæ i agẽdo uersatẽ. Secũdum quã i partitionẽ & duplex uita distinguitur. Ociosa altera: p quã remoti ab humanarũ curis in cõtemplatione uersamur & studio. Altera negociosa: quæ in rerũ actione cõsistit. Nos tum hanc tum illam uicissĩ amplecti debemus: ut modo studẽtes modo agẽtes & i ocio cum dignitate & i negocio sine periculo esse possimus. Abiicientes imprimis turpes atq; obscęnas uoluptates: q̇ sunt & uirtutis calamitas & totius uitæ pniciosa labes. Nec magna absq; ratione tradũt uitæ præceptores i eodẽ regno uirtutẽ & uoluptatẽ cõmorari nõ posse. Et qdẽ recte Pythagorea littera biuium illud diuersum quasi ramis distinguitur: ut intelligãt oẽs duplicẽ proponi uiuẽdi uiam: Vnã uirtutis: alterã uoluptatis: quarũ alterutram sectari in nostra potestate est: utranq; nemo possit. Et cũ alterã intẽdere cœperis uix dabitur unq̃ regrediendi facultas. Bene erit nobis: si a teneris unguiculis cupidius uirtutẽ arripuerimus: quã si colere tu quoq; studiose semp fili mi & sine intermissione exercere prexeris: eris ciuitatis & patrię decori: eris nobis magno ornamẽto & uoluptati: tibi ipsi iucũditati & gloriæ: si tu ipse tibi nõ desis: deest tibi oĩo nihil. Et ut mittam naturæ dotes: dũ patris pręcepta sertas: magnã in tenella ætate es laudẽ & gratiã assecutus. Scis te auditũ a compluribus Cardinalibus ecclesię Romanę magnis patribus: amari & laudatũ sæpius discessisse ab eis. Scis Mantuano te Principi gratũ ab illustrissimo Calabrię duce: dignitate ornatũ a Lusitaniæ Rege magno donatũ munere: & in uitę primordio cœptum haberi in pretio. Perge: effice: labora: ut crescat uirtus: & elucescat indies magis. Ita.n. & amaberis simul: & laudabere quotidie magis: & fuerit amplioris uirtutis: quæ uirtutis premiũ ẽ: latus maior. Emulantiũ cõtemne inuidiam. Patet semp inuidiæ uirtus. Multi & mihi quoq; inuiderũt: q nunc nõ inuiti honore psequntẽ. Inuidere stultorũ est: quorũ infinitus est numerus: sed inuideat qsquis uult tu cura: ut bene agendo: aliorũ inuidia tuam uertatẽ in laudẽ. Non uulgi rumorem: sed solidam amplexare uirtutem. Vale: ac macte es probitate & gloria. Finis.

Acutissimi Grãmatici Augustini Dathi Senensis de nouem uerbis cõtra uulgatam multorum opinionem Libellus fęliciter incipit ad discipulos chariores.

ON Debet omnino arrogans uideri optimi adolescẽtes & charissimi fratres cõtra ueterũ sentẽtiã ea i probatẽ nõnunq̃: q̇ auctoritate quadã potius q̃ certa ulla rõne a ueteribus ipsis tradita sũt. Nec ullo aut Senatus cõsulto aut plebiscito cogimur: ut cũ illis sẽp sentire debeamus. Sępe Philosophorũ: sæpe etiã Oratorũ falsę sentẽtię & opiniões reiiciũtur. Corrigitẽ grãmaticorũ nõ possint: quorũ (ut nemo dubitat) incerta sunt oia! Neq;.n. ulli i prsus rerũ suarũ stabilẽ legẽ seruãr. Opiniosissimi hoies sunt: & nihil unq̃ certi pcipiunt. Bene Flaccus ait. Grãmatici certant: & adhuc sub iudice lis ẽ. Neq; est uel apud Græcos quisq̃ uel apud nostros: quẽ satis firmiter pbare ausis. Video discrepantes inter se Apolloniũ Herodianũ: dissidẽtes Caprũ Focã Charisiũ: dissidẽtes Probũ Donatũ Seruiũ. Taceo Priscianũ: q incõstantia religionis doctrinæ suæ leuitatẽ pspicue patefecit. Philosophiã sępe cũ Grãmatica arte & litterarum erudinone temperauit. Philosophus egregie magnus acute ac subtiliter de uocalibus & semiuocalibus litteris philosophatus est. Quæ scripsit: ita omnia perfecit ingenio: atque elaborata industria: ut qđ dixit in Gorgia Socrates: colligata ferreis esse & adamantinis rationibus

uideant. Quid multa? Ex mutis & cõsonantibus literis christianæ fidei repudiauit religionem. Ex declinatione aũt nominũ & coniugatione uerborũ necessario intulit discedendũ sibi a Christo: & Iuliano apostatæ adhærendũ. Quis nõ laudet eam boni negociatoris cõmutationem? Principem mundi deseruit: ut Iulianum Cõsulem ac Patritium coleret. Quã uero præcepe[r]it pertuliter: qui ignorant: legant Laurentii Romani hominis diligẽtissimi librũ: quem de Latinæ linguæ elegantia erudite perscripsit: ubi in singulis pene locis singuli huius egregii præceptoris manifeste corripiũt errores: & quæ in bundus nomina exeunt similitudinem quandam dicit significare Priscianus: cũ longe aliter probatissimo[rum] ueterũ auctoritas semper ea terminatione usa conspiciatur. Sed non potuit reperire omnia in tripode Apollinis. Vbertatem quandam & abundantiam significãt ea nomina: ut in Isagogicis nostris satis copiose diximus. Quattuor rebus constare perhibẽt Grammaticæ artis uim. Ratione: Auctoritate: Uetustate: Consuetudine. Sed hæc omnia nihil omnino habẽt firmitatis. Ratio sæpe claudicat: uariatur Auctoritas: Uetustas obsolescit: teritur cõsuetudo. Magna inter Grammaticos collectatio est: utrum F. littera inter semiuocales: quæ ἡμίφωνα dicunt: an inter mutas: quas ἄφωνα Græci uocant: annumerãda sit. Et H. pro qua græci Dasea utuntur litterane an nota aspirationis sit: nondum satis cõstat. Senem Priscianũ si longius produxisset ætatem ingentia de ea re uolumina arbitror scripturum fuisse. Vesperi: aduerbium est: id Grammaticorum turba uno ore consentiunt: Sed diutius inuestigantes utrum a uespero: an a uespere inflexum sit: quo se uertant miseri nesciunt. Parcus unde originem traxerit: magna dubitatio est: siue quasi pecuniarius dictus sit: siue a parum ductũ nomen scire quis possit? Posthumus qd significet: ignorat uulgus Grãmaticorum: sed necdum compertũ Apollinari & Cesellio posthuma proles: Est apud Virgiliũ in sexto Aeneidos. Quid? An ne eum significat: qui patre mortuo natus est: an q postremo loco positus? Latuit forsitan & Iurisconsultos: cũ de liberis & postumis præscripserint. Sed qd est: qd Grãmatici certi tradiderint? Litus apud Virgiliũ alii exponũt: quem cõsuetudo usurpat: adiacentẽ mari locũ: & sicut Iurisconsultũ recte interpretantur: quousq maximus hybernus fluctus a mari peruenit. Alii locũ potius ante aram: quã pugnam Seruius & Donatus pugnauerunt iampridẽ. Sed quasi æquo Marte dimicauerint: neuter uictorias adeptus est. Quod plerique oẽs faciunt adolescentuli: ut animũ ad aliquod studiũ adiungãt: aut equos alere aut canes ad uenandũ: aut ire ad Philosophos. Verba sunt apud Terentiũ comicum in Andria: quæ qd sibi uelint disceptantibus Grãmaticis scire adhuc nemo potuit. Agmina concertant litteratorum hominũ Prisciani: Donati: Seruii: Asconii: cæterorumque pene innumerabiliũ. Plerique oẽs Attica locutio: & a Græcis sumptus sermo est: quos omniũ pene artiũ auctores habemus. Plerique oẽs. est. omẽs faciunt adolescentuli. Plerique ut equos alant: aut canes ad uenandum: plerique ut ad Philosophos eant. Plerique oẽs: est plerique: imo oẽs faciũt adolescẽtuli. Plerique oẽs plerique & oẽs fere idẽ sunt. Cũ aũt duo in eadẽ orõne eiusdẽ significatiõis posita sint alterũ abiici cõsueuit. Enimuero ẽ certe: altera particula orõnẽ cõplet. Eodẽ mõ plerique oẽs adolescẽtuli: est oẽs adolescẽtuli. Plerique oẽs adolescẽtuli (ut alii argumentantur) est maior pars adolescentulorum. Quis obsecro in tam magna opinionum uarietate non insaniat? Quis nõ irrideat tam pueriles aut aniles controuersias? itaque cũ tam uaria ueteres Grãmatici sentiant: nõ tam est habendũ religioni: si aliquando ab eorum opinione discesserimus. Fando etiã grauia nõ nunq admitti scelera consueuerũt: ut est in Phędro Platonis. Sed nostra in uituperandis ueteribus culpa eiusmodi erit: ut facillime expiari possit: etiam si nõ imitemur Stesicorũ: ac Palinodiam cõficiamus. Nõ possum ubique ueterũ pbare sententiã. Legi Prisciani libros. A. gelii: Seruii: Quintiliani. Pompeii Festi: Noni Marcelli: Asconii Pediani: Focæ: Donati & omniũ probatissimi. M. Varronis: Isidori & quorũdam: quorum recentior memoria est. Atque hi omẽs (ut mihi quidẽ uidetur) studiose exquirunt: unde uerba ducta sint: sed plerique eorum Manes Lucus Bellũ Officium Parca Ludus Ocium Coelũ Eumenides: & alia nõnulla nomina per contrarietatem dici existimarunt: & in eis uocabulis deriuandis repente ac forsitan inconsulto ad Antiphrasim confugerunt. Quorum ego (ut aperiam meam sententiam) nullũ per cõtrarium dici arbitror: si diligẽtius & ipsa nomina & quæ p ea significantur: respicere uoluerimus. Ac singillatim unũ quodque: qd propositum est: differendũ uidetur. Manes (ut Grãmatici credunt) dicuntur propterea qd boni nequaq̃ sint per Antiphrasim. Si Manes Dii inferorum sunt: patior æquo animo per cõtrarium appellari. Si Manes aduersum qd significent: nõ moleste feram ita deduci: quale est illud. Suos quisque patimur Manes. Sin uero Manes pro anima atque umbra summantur: cur manes dicti: quia non boni? Manũ significare bonũ nec nos latet q & Macrobii Saturnalia & Marcelli de significatione uerborum libros legimus: unde & forsitan Mane tractum est ab auspicio boni ominis: ut reliquis diei partibus bene ac prospere succedãt oĩa. Manes uero cur aliunde deducunt? tum absque ulla contrarietate: uel ἀπὸ τῆς μανίας Græca dictione: quæ furorem aut insaniam significat: uel (si quibus græcæ litteræ displiceant) a Mano uerbo proficisci queat. Manare nõ tam aquarum fluentium q̃ Solis proprium est in emittendis radiis: unde potius Mane originẽ sumpsit: quod in ea diei hora Sol manare incipiat: atque emittere radios: & demum spargere lumine terras. Sol uero quum decurso inferiori hemisperio nobis oritur: uidetur ab inferis & profundis Manibus prodire: ut iam nostrũ hemisperiũ luce compleat. Vnde & cũ de Polis Arctico & Antarctico noster Maro loqueretur: in hũc modum cecinit in Georgicis. Hic uertex nobis semper

sublimis. At illum. Sub pedibus stix atra uidet: manesq; profundi. A Manibus igitur Sol oriens: manare uidetur: atq; inde ad nos resurgere. Nec id dixerim: quod ab his Sol exeat: q Zodiacū circulum ambiens eadem signa p annos singulos certa lege metitur. Sed quod ita uideri soleat spectanti multitudini: qua ratione & alia quoq; nomina nōnullis rebus indita sunt. Nō ne & Egeum mare idcirco quidam appellatum ferunt: quod crebre in eo insulę procul aspicientibus spēs capraꝝ uideant. Nec tamē illę capræ sunt: sicut nec a Manibus Sol oritur: q inde ab imperitis & indoctis manare creditur. Siue igit̄ a μανία Græca dictione: siue a Mano Latino uerbo Manes dicti sunt: certe p contrariū nō dicuntur. Quid lucus? Nunqd nam p Antiphrasim dicetur? Clamat uulgus Grammaticoꝝ fieri lucum a lucendo p contrarium: quod nō luceat. Veꝝ si diligētius aduerterint: intelligēt profecto longe se a uera deriuatione aberrare. A lucēdo dicitur: fateor: sed p contrarium nequaquā dicitur. At credendum Quintiliano est: Lucus dicitur: quia umbra opacus parum luceat. Et beatus Hieronymus ad Faustinū. An tibi bellus uideris: quia Fausto uocaris nomine? Quasi non & lucus ideo dicatur: quod minime luceat? Ignoscat nobis Quintilianus: det pater Hieronymus ueniā: qui tūc nomini eius ad quē scribebat alluderet. Lucus: quod uere luceat: magna approbante grauium testium corona non ambigue appellatus est: quod in nemorum opacitate: in arborum frondentiū umbra sacrificiorum ignes splēdescant: luceant holocaustomatū flammæ. Itaq; lucos dicatos ubiq; Diis legimus. Nusquā luci cōmemorantur: nisi Dei cuiusquā: aut alicuius sacrificii habita mentione. Illud Seruius diligēter aduertit: nunquā sine religione lucum esse a Virgilio positum. Hoc qui dubitāt: percurrant singillatim Maronis librorum. Iam subeunt Triuiæ lucos. Luci & Diana recte se habēt. Latet arbore opaca. Aureus & foliis & lento uimine ramus. Iunoni infernæ dictus sacer: hūc tegit omnis. Lucus & obscuris claudunt conuallibus umbræ. Lucus non sine inferna Iunone ponitur. Aeneas ad Sibyllam. Nec te nequicquā lucis Echathe præfecit auernis. Lucos Proserpina comitatur. Quale iteꝝ illud. Sed me cū lucis Echathe præfecit auernis. Ipse Deū poenas docuit: pq; oia duxit. Sed & ibi luci non sine numine referuntur. Proxima Circeæ raduntur litora terræ. Diuos ī accessos: ubi Solis filia lucos: Assiduo resonant cantu. Et in alio loco de Turno. Luco tum forte parentis. Pilumni Turnus sacrata ualle sedebat. Frustra tam multa ex eodem Poeta testimonia referuntur. Quid apud cæteros probatissimos auctores? Silius Italicus sępe lucos memorat: sed nūquā tamē a religione seiungit. Et ī tertio libro de bello punico. Lucos nemorosaq; regna. Corrnigeri Iouis & fulgentia tēpla colūnis. Et in uerbis Aristaci sacerdotis. Has umbras nemorū & conuexa cacumina coelo: Calcatosq; Ioui lucos prece Bostar adora. Et rursum ī alio loco. Inter anhelantis grāmatas corniger Ammon Fatidico pandit uenientia sęcula luco. Id ipsum apud eundē Poetam in plerisq; locis. Statius & ipse poeta illustris: nō præter hāc significationem Lucū posuit. Tunc uiridis latæ lucus iuga celsa Mineruæ Propter opacat humū. Sicut & Lucanus sacratum nemus scribēs ait. Lucus erat lōgo nūquā uiolatus ab æuo. Iuuenalis autem Lucum Martis dixit: & Deū cū luco erudite copulauit. Nota magis nulli domus ē sua q̄ mihi lucus. Martis. De quo & pulchre Pompeius Trogus in. xliii. historiaꝝ libro & ipse quoq; lucū Martis appellās. Propertius quoq; pari ratione lucū posuit cū religione coniunctū. At nunc desertis cessant sacraria lucis. Itaq; & in sacris libris cū de loco sacrificii agit̄: pręcipitur iuxta altare lucū & arbores non plantari. Id quod Hieronymus noster scribens in. xii. Prophetas nō nunquā refert. Et in Exodo Moysi pręcipit̄: Aras Gentiliū destrue: & confringe Statuas: lucosq; succide. Et in tertio regnoꝝ libro: cū de Asa Rege uerba haberēt: Insuper & Macham matrem suā amouit: ne esset Princeps in sacris Priapi: & in luco eius: quem cōsecrauerat. Sed infinita pene huiusmodi exempla reperiunt̄. Cicero deniq; ī tertio de Natura Deorum: ubi de Esculapiis sermo est: ac de tertio Esculapio inquit. Cuius archana non longe a Lusio flumine sepulchrū & lucus ostēditur. Nec igitur p Antiphrasim luci dicuntur: sed qd̄ ī Nemorū umbra luceant sacrificioꝝ flammę: ubi accensi semper flagrant altaribus ignes. Bellū (ut plerīq; autumant) per Antiphrasim dicit̄: quod bellū. i. bonū nullo modo sit. Nos aūt omittamus: qd̄ multa sæpe bella neq; mala neq; turpia sunt: ut illa: quibus uel iniuste sublata repetūtur: uel propulsatur iniuria: & pax tutior ac firmior comparat̄. Bellū nō ambigue a belluis dictū est. Belluaꝝ enī maxime propria bella sunt: eademq; ob ferinos flagitiosoꝝ hominū mores ad homines sunt translata. Nam genus hominū suo ingenio tum Iustitiæ pręsidio tum linguæ ac uerboꝝ disceptatione contentum est. Hāc uero nominis huius deductionē negare nemo poterit: q ueteꝝ scripta diligētius aduerterit: Ciceronis imprimis: q ī primo de officiis libro nostrā sententiam sua auctoritate confirmat. Nā cū sint: inquit: duo genera decertandi: unū p disceptationē: alterū p uim: cūq; illud propriū sit hoīs: hoc belluaꝝ: confugiendū est ad posterius: si uti nō licet superiore. Quibus uerbis ostenditur: bellū potissimū ad belluas pertinere: quæ suscipere homines nō nisi inuitos decet. Officiū: q tum uerboꝝ ignoranti dictū putant p contrarium ab officio: quod nemini noceat. O pręclara deductio. O egregia doctrina. Officium dicitur: quod nemini noceat? Vnde hæc tam crassa rusticitas? Quid est obsecro officium? Non ne actionem uirtutis potissimū significat? Quid sibi uult liber Ciceronis de officiis? Illic nāq; traditur: Virtutis laudem in actione consistere. Quemadmodū uero uitium & peccatum inter se differunt: quod alterū habitus est male constituti animi. Alterū actus maloꝝ atq; exercitatio. Ita uirtus bene compositæ mentis habitus est. Officium uirtutis operatio & exercitatio quędam honestatis.

Quemadmodũ officia ducerentur ab honestate: & ab omni genere uirtutis: satis explicatũ arbitror libro superiore. Ita Cicero inquit Secundo de Officiis. Tria in uirtute considerantur. Frequentia quędã ac multitudo actuũ: quibus animi habitus comparatur: partus habitus: & acquisiti habitus exercitatio. Officiũ pfecto nihil est aliud: quã uirtutis: quę habitus animi est usus qdã: atq exercitatio. Itaq & perfectum officium uocabãt Stoici κατόρθωμα: qđ rem gestam feliciter significare uidetur. Gerit officium: quia ipsum actio quedam est. Officium igitur effectionem quandã significat uirtutis: & ab efficio ob eam causam originem traxit. Adest huius deductionis: atq sententię: nec minus doctrina: & eruditione: quã sanctitate præcellens Beatus Ambrosius inclytus Doctor sacri eloquii: qui & ipse de Officiis libros elegantissimos edidit. In quibus cętera præclara oĩa: hoc p erudite. Officium inquit littera ĩmutata quasi efficiũ dicitur propter decorẽ sermonis. Huic igitur assentiri debemus: non uulgo imperitorũ grãmaticorum. Sed iam satis de officio: nunc ad reliqua pgamus. Parca. n. quinto loco proposita est. Parcæ per cõtrarium dicuntur: quod nemini parcant: sicut illi dicere consueuerunt: qui se Grãmaticam artem docere profitentur. sed quæ tandem docent: antiquã discant? Parcæ tria fata sunt sm Poetarũ fabulas: quaꝝ sub iure tenentur omnia: quæ seriem fatoꝝ pollice ducũt longaq fertatis euoluunt sęcula pensis. Quam ob rem (ut ueteres opinabantur) humanæ uitæ Parcę præerant. Quę quoniam parcissime ĩpartiantur ita a parco uel a partu ductę sunt: quæ res maxime humanæ uitæ ãgustias patefacit. Sed hoc magis explicuimus in iis cõmentariis: quos in Virgiliũ pridem exorsi sumus. M. aũt Varro q cum sentio libenter: a partu dicit: Parcas nuncupari: quod partui præsint: & ĩmutatio litteræ facta est. Quã sententiam: & A Gellius firmiter roborat libro. iiii. Noctium Acticarũ. Quo in loco uerba facit de tempore humani partus. At uulgus Grãmaticorũ: neq Varronis legit de Origine latinę linguæ libros: qui maxime ad Grammaticos spectant: neq quid Gellius sentiat cœteriq ueterũ pbatissimi: magni æstimat. Sed siue a parco: seu a partu parca dicitur p Antiphrasin utiq non dicitur. Ludus iam prodeat in medium: quod nomen & per contrariũ ita appelari tradiderunt artis Grãmaticæ professores: quorũ explodent sententiã: qui accuratius uim: atq originem uocabulorum perspexerint. Ludus inquiunt Gramatici: eo dicitur: quod longissime sit a lusu. Ego dici arbitror: quod ad eos ludus pertineat: qui ppissime lusus sunt. Ad pueros nanq ludus proculdubio spectat. Et probe Flaccus. Et puer es nec te quicq̃ nisi ludere oportet. Quam ob rẽ duplex institutio: & doctrina ab eruditis uiris tradi solet. Altera. n. puerilis ẽ: & tenerioris ætatis. Altera grauior ad grauiores uiros pertinens. Hanc partitionẽ Pythagoras obseruare solitus est: ut apud. A. Gellium cerni licet. Leuiorem institutionem significauit Iuuenalis. Et nos ego manus ferulæ subduximus: quod ad grammaticorum scolam pertinet. Et nos consilium dedimus Syllæ priuatus ut altum dormiret: quod ad declamationes: & Rhetorum scholas refertur. Nam agebatur quidem utrum fecerit sapienter. L. Sylla: qum dictaturã sponte deposuit: an potius nesciuerit litteras. Id quod obiectare. C. Cęsar solitus erat: & Grãmaticę artis: & Rethoricæ studiũ ad leniorem institutionem pertinet. Contra Philosophiæ: & Oratoriæ artis exercitatio: Iuris deniq: & legum peritia: constantiorẽ ætatem decet. Et. M. Tullius. ii. de Oratore ad. Q. Fratrem. Magna inquit nobis pueris. Q. Frater opinio fuit: L. Crassum non plus attigisse doctrinæ: q̃ quantum prima illa institutione potuisset. Itaq puerilis institutionis ludus proprie nuncupatur: in quo prima ætas res leuiores instituitur. Quo circa & Magister ludi non alius: quã qui Grãmaticã artem pręcipit: cõsueuit a ueteribus appellari. Vt cum dicitur Dionisius iunior tyrãnide depulsus ludũ Corinthi aperuisse: ne Inopia: atq egestate præmeretur. Puerorum eruditionẽ ludis complectitur: & leuitatem quandã inferiores disciplinæ. Quare & ludere ẽ aut leuiter scribere aut leuiter differere. Hinc Virgilius. Ille meas errare boues (ut cernis) & ipsum. Ludere: quæ uellẽ: calamo permisit agresti. Alio uero In loco. Ludens hęc ego teste te Priape orto carmina digna nõ libello: scripsi nõ nimium laboriose. Quid. M. Tullius in Paradoxis? Ego uero illa ipsa quę uix in gimnasiis: & ocyo Stoici pbant ludens cõieci in cõmunes locos. Nõ sunt Fabii Quintiliãi sententię Delphici Apolinis oracula: ut eis tanta sit adhibenda fides. Non hoc uidit Quin. Neq. n. dixisset ludũ appellari: qđ longissime a lusu sit. P. Terentiũ nõ satis ad uerũ uerborũ oĩum diligẽtissimum: apud quẽ Laches in echirra de mulieribus. In eodẽ oẽs mihi uidentur ludo doctę ad maliciã: & ei ludo (si usus est) magistrã hanc esse certe scio. Illud quoq manifestius in Phormione: ubi Geta seruus ita inqt. Restabat aliud nihil: nisi oculos pascere: sectari in ludũ: ducere: & reducere. De uirgine. n. sermo erat: atq post. In quo discebat ludo: e aduersum erat ei tõstrina quędã. Quod si quando ad res grauiores ludus uspiã uertitur (crede mihi) pprietas: & uis ipsa uerbi transfert. Quare Cicero de claris Oratoribus: ita de Isocrate: q erat rhetor inqt. Cuius domus cunctæ Gręcię quasi ludus qdã patuit: atq officina dicẽdi. Quid est quasi ludus? Certe sciebat Cicero Ludũ nõ ad grauiores disciplinas: sed ad grãmaticã: & puerilẽ institutionẽ ptinere: q utiq lusus est pręmaioribus: atq altioribus scientiæ: & Philosophię studiis. Neq ẽ igit ludus lõgissime a lusu: nec semp uera litteratores profant. Iam uero ociũ aggrediamur: In quo nomine potissimũ nemo arbitratur Antiphrasin posse euitari. Itaq pleriq oẽs dictũ putant p contrariũ: qđ non ocyus sit: & uelox. Sed segne potius: tardũq. Ociũ quo pacto inquiunt uelox est? Idest. n. ocys apud Gręcos: qđ qdẽ absolutũ nequaq̃ inuenitur in latinę linguę usu. Ex quo & ocimũ pfectũ est oleris genus a celeritate quadã ac uelocitate nascendi.

Hi.

Hanc Basilicã uulgo: & regiã herbã uocant. Paululũ hic nobis philosophãdũ ẽ. Duplex nanq̃ fertur uitę genus: qd̾ ad hunc locũ ptinet. Contẽplatiuũ unũ. Actiuũ alterũ: de qbus multa aqud Philosophos sępe tradita sunt. Et negociũ qdẽ ad actiuũ spectat uitæ genus. Ociũ ad contẽplatiuũ. De his Cicero primo de Oratore. Perbeati mihi illi uident̃ eẽ: q in optima rep. eum uitæ cursum tenere potuerunt: ut uel in negocio sine periculo uel in ocio cũ dignitate esse possent. Et Lactantius in primo sacrarũ institutionũ: de uiris: ut suũ ociũ ad nostrũ negociũ cõtulisse uideat̃. Macrobius aũt sup. vi. Ciceronis de rep. libro: duplicẽ asserit uirtutẽ negociosam. s. & ociosam: & illã tribuit ciuitatũ rectoribus & gubernatoribus rerũ publicarũ. Hanc philosophis: & q scientiã rerũ speculantur. Quẽadmodũ igit̃ q in negociis uersant̃: se ipsos exercent: ita multo magis: q se ad ocium conferũt. Magna negociosę uitæ exercitatio est. Longe ociosæ maior: in qua celeriter mens: assidueq̃ uersatur. Neq̃ mens unq̃ quiescit ut ipse quoq̃ Cicero ait. Sed & Tales Milesius unus de. vii. sapientibus: mentem dicebat uelocissimum eẽ eorũ: quę sunt. Nam p uniuersa discurrit. Ac tum maxime mens exercet̃: atq̃ uersatur: quom maxime a corpore ac sensibus seiungit̃: in illa meditatione mortis: quã Philosophi tradunt: atq̃ etiã tunc potissimũ: quom longius a negociis abest: quæ mentis exercitationẽ ac celeritatẽ plurimũ impedire consueuerunt. Nam q dicit ociũ desidiã inertiã segniciẽ negligentiã pigritiã torporẽ idem significare Grãmaticũ eum constat a grãmaton eẽ: litteratorẽ absq̃ litteratura. Illud pulchrũ ẽ. Attilii (ut ait Plinius) eruditissime: simul ac facetissime dictũ. Satius est ociosum esse: q̃ nihil agere: quod cũ maxime ociamur tum maxime cõtẽplamur cogitamus scribimus. Itaq̃ quom sumus necessariis negociis curisq̃ uacui tum auemus aliqd uidere audire discere: cognitionẽq̃ rerũ occultarũ aut admirabiliũ inter ociandũ aggredimur. Id ergo tẽpus: quom a negociis feriamur: quom nos totos cõtẽplationi dedimus: ociũ iure appellat̃. Quare & sæpe usurpamus: qũ mihi ociũ fuerit: ad te scribã. Et sępe. M. Tullius: qd̾ datur ocii: libentius in Philosophia: cõsumere cõsueuimus. Illud quoq̃ similiter. Quantũ mihi: uel fraus inimicorũ uel causa amicorũ uel resp. tribuet ocii: ad scribẽdũ potissimũ conferã. Et Plinius in Epistolis. Ex cõmunibus amicis: cognoui te & disponere ociũ: & ferre. Ac ne qs ullo pacto desidiã suspicaret̃: statim intulit. Multũ audire: multũ disputare: cumq̃ plurimũ scias: quotidie tñ adiscere aliqd. Et in calce eiusdẽ epistolæ precans loquit̃. Quando secessus mei nõ desidiæ nomen: sed potius tranqllitatis accipient. Quod ociũ nõ desidiæ fit: sed potius tranqllitatis: quom cessamus a laboribus: & negociis: & impense: studioseq̃: studiis rerũ: & contẽplationi indulgemus: ubi mens pfecto celeriter uelociterq̃ uersatur. Sed quo pacto hæc intelligant Nebulones! Maiora sunt: q̃ quæ ab impiis Grãmaticis cognosci queant. Qui aũt ocio abutuntur: ii aliqd addere consueuerunt: ut Terentianus Menedemus ad filium. Nulla alia ex te istuc fit: nisi ex nimio ocio. Nimiũ ociũ appellauit: qd̾ uituperaret: & languidũ & inutile ociũ uocare solemus: qd̾ uicio dat̃: Quod Valerius Maximus industrię ac studio: maxime cõtrariũ uideri dicit. Quãobrẽ idem ipse Valerius libro. viii. Gestorum memorabiliũ duplex ociũ constituit. Alterũ: qd̾ ẽt inertibus uitandũ. Alterũ: qd̾ strenuis quoq̃ interdũ appetẽdũ est. Neq̃. n. q recte ocio utunt̃: ita feriant̃ ita cessant ut languore ac desidia torpeant: cuius uim nominis: nemo (ut arbitror) unq̃ aduertit: nisi forte diuinarũ litterarũ pręceptores: q qũ scirent id eẽ ociũ qd̾ mõ diximus: desidiã cum uocarent uocabulũ erudite distorquẽtes maluerũt ociositatẽ appellare q̃ ociũ. Et erudite Bernardus nouo usus nomine. Ociositas igt: mater ẽ uiciorũ nouerca uirtutũ. Et cęnobitarũ pater Benedictus ĩ ipsa monacorũ istitutiõe. Ociositas inimica ẽ aiæ. Quod igit̃ iter cõtemplandũ atq̃ in ipso ocio celerius mens: animusq̃ uersant̃ ab ea celeritate exercitationẽq̃ studiosiore animi ductũ tractumq̃ ociũ ẽ. Vt Cicero ẽt ostendit de legibus. Natura ips̃ hoĩem celeritate mentis ornauit. Sed satis de ocio ipso dictũ arbitror. Plura aũt: q̃ de reliqs id circo diximus: qa pulcherimarũ occultarũq̃ rerũ ueritas tam facile psuaderi nõ potest: uulgo presertim reclamante ac refragante grãmaticorũ. Nunc uero de cęlo pauca dicere incipiamus. Cęlũ ut (plærĩq̃ aiunt Grãmatici) contrario nomine: quasi cęlatum dicitur: qd̾ apertum est. Phocionẽ Atheniensem libenter imitamur: q gloriari solebat in eo: quod plurimũ a uulgi sententia uel potius dementia dissideret. Rectius Aelium sensisse credimus: q dictum scribit ppterea: qd̾ cęlatũ est: quod & in libro de Origine latinę linguæ Varro refert. Sed multiplex de huius uocabuli origine sententia est: sed nullo mõ p contrariũ dicitur: quod in nulla significatione eius a contrarietate ducat̃. Cælũ uel a cęlando dicitur uel (ut alii existimant uiri eruditissimi) a Cęlo nomen traxit genere quopiã ferramenti: qd̾ alias Cælionem alias Scalpellum uocant. Q d̾ qua rõe: q argentarii nuncupant̃: uasa celant & designando incidunt: atq̃ insculpunt. Ita & artifex rerũ oĩum deus: domiciliũ suũ insigniuit: ac syderũ lumina ipressit. Quod Lactãtius Firmianus ẽt cõprobat dicens. Pater noster ac dñs. q condidit: firmauitq̃ cęlum: q Solem cum cęteris syderibus induxit: & utrunq̃ p æ diphthongũ scribitur: ut hãc deductionẽ arguere ac demostrare uidetur. Quidã a Gręco sermone dictũ arbitrantur. Nam κοῖλον concauũ: & conuexũ significat: eaq̃ eẽ cerni ẽ ipsius cęli forma ac figura. Sed si ita foret: magis p œ scriberet̃ pp Gręcã diphthongum oi qd̾ nusq̃ tñ apud doctos ueteres: atq̃ in emendatissimis codicibus reptũ est. Quidã cęlũ a cauo dici uolũt: in qua sententia fuit &. M. Terrentius. Itaq̃ secundũ Pacuuiũ: hoc circũ suptaq̃: quod cõplexu continet terrã cauũ cęlũ dicit̃. Franciscus Philelphus uir nostræ ætatis eloquentissimus: & eorũ: qui humanitatẽ assecuti sunt nr̃a memoria facile princeps: a cęlando cęlũ appellati censet: nõ qd̾ supra

illa: atque inuisibilia celet nos: atque abscondat: sed quod celata: & abdita oia: in celo pateant: reuelentur: & conspicue uideantur. Cuius sententiae optimam affert rōem: quod & Graeci celum οὐρανόν uocant ab eo quod τὸ ὁρᾶν intueri: & uidere apud Graecos significat. Siqs obiiciat celū diphthongū admittere: sed minime celo uerbū unde deriuari dicimus: id nos respondisse. Satis est. H. quae apud Graecos e longa est apud nos psepe in ae conuerti: ut scaena: caera: alia item cōpluria. Idē et fieri nōnūq in nostris dictionibus deprahendimus praesertim eadē pseuerante syllabe quantitate. Sed ostēdisse me arbitror nō dici caelū contrario nomine quod uulgus Grāmaticorū & bacchanuū nebulonū turba frequenter asseuerat. Eumenides: quae furias infernas significāt (ut nostis) ne ipse qdē p contrariū dicunt: quanq uix audeo Hieronymi repugnare sententiae. Sed opinor adeo res altissimas: & caelestes cōtēplabatur: ut leues hasce ineptias floccipenderet: ae bene significat apud Graecos: manū bonū: quorū neutrū ministris poenarū ac suppliciorum conuenire uideat. Nos dicimus Eumenidas benefurētes appellari: ab ae: quod est bene & mania: quod furorē dementiamue significat. Ex quo & nostri a furore furias nuncuparunt neque p contrariū ullo pacto dictae sunt. Itaque apte atque erudite de his Statius in Thebayde: circūque ministras Funestorū opum Eumenides: Stygieque seueros Iunonis thalamos: & torua cubilia cerno. Atque has Poetae saepe et furias uocitarunt. Idem Statius libro. ii. ubi de Laio Et primas furiarū pertuliteras. Et Claudianus de raptu Proserpinae. Cōiurant Furiae crinitaque sontibus Hydris Tessiphone. Et Iuuenalis ad eum: q qū sanus esset: iam insaniens uideretur: ita inqt. Dic qua Tesiphone: qbus exagitar colubris! Paulo ante dixerat: Certe sanus eras. Nec aliud sibi uult Eumenidū nomen furorē insaniāque significat. Benefurentes aūt dicunt: quod plurimū furere: & demētire uideātur. Nam sicut maleaduerbiū minuit ita bene exauget. Nec p contrariū Eumenides dictae sunt. Multa praeterea sunt: q a Grāmaticis tradita nequaq satis pbari possunt. Haec si uelim uel refellere uel enumerare: nō libello: sz iusto potius uolumine opus sit. Huius ea potissimū causa ē: qd cū Grāmaticorum: Poetarū peractatio: Historiarum cognitio: Verborū interpretatio pnū iādi fouus pprius sit: tñ oia sibi cupiūt uendicare oia tēptant: nihil certe conficiūt. Philosophiā oēs eius partes: Mathematicas disciplinas: Theologiā quoque omne denique scientiarū genus sibi assummūt Grāmatici: ut ea demetant quae ceteri ipsi non seuerūt. Quare hortor uos & illud iprimis moneo ut in uocabulis ac dictionibus pernoscēdis nō tam Grāmaticorū scripta: quae saepe mendarū plena sunt: q doctissimorū hominū ac & ueterum & nouorū monumenta studiose legatis. Quorū qū expenderitis uerba elucescet (credite mihi) repente inq uobis elucescet uera: & origo uerborū: & nominū significatio: quod qū feceritis nouem ppositā uerba q primū desineris credere: ut p cōtrarium dicant: quae ab omni cōtrarietate prsus abhorrent. Hoc uero opusculū quodcūque ē: & legite ipsi: & aliis quoque: quorū nobis eruditio curae est: legendū tradite: ut ois: q iampridē de nouē uerbis increuit: penitus tollatur error.

FINIS.

Subtilissimi ac Fidissimi Poetarum Interpretis Augustini Dathi Senensis de Genio & Geniali hyeme tractatus foeliciter incipit. Ad Dominicū Biliottū iuuenē peritissimum.

ENIALEM Hyemem: quā Georgico carmine Virgilius Maro cōmemorat quaeris mea explanatione declarari. Rē nō admodū grauē: nec difficilē postulas: sed certe multis nō satis cognitā: qui se totius uetustatis non mō doctrinā: sed et peritiā: habere pfitent. Afferam ipse meam sententiā: & anteq Genialem hyemē exponā: dicā paucula de Genio: a quo illa originē traxisse putatur. Pompeius Festus: scrutator diligentissimus uetustatis Geniū: inqt: appellabant Deū: qui uim obtineret rerum oium gerendarum. A. Fussitius uero ait. Genius est deorū filius & parens hoium: a quo hoies gignūtur: & ppterea genius meus nominat: qa me gēuit. Nō nulli uero eē putauerūt unius cuiusque loci deū. Alii quidam Geniū esse arbitrari sunt Deum: q nuptiis praesit. Sunt & q naturae deum esse crediderint. Postremo Censorinus uir apprime eruditus ad. Q. Cerillum scribens de natali die. Genius est inquit: Deus: cuius in tutela: ut quisque natus ē: uiuit ita a geniēdo appellatus. Siue quod ut generemur curat: siue q una genitur nobiscū: siue & qd nos genitos suscaepit ac tueatur. Eundē esse Geniū: & larem multi ueteres pdiderūt: in qs & C. Flaccus in libro: quē ad Caesarē de indigitamentis scriptū reliquit. Siue igitur Genius sit: qui rebus gerendis praesit: siue q nuptiis: siue q gignendis hoinibus: tuendisque: seu denique: qui uim naturae obtineat: quae de Genio: diuersa esse uideantur: reuoluunt tñ eodē oia. Nam si gerendarū rerum potestatē habet: genitis nobis datur: ut eo duce (sicuti ueteres existimabant) recte oia gerere: atque āministrare possimus. Si hoiem gignit: ita suscipit: ut ppetuo in oēm uitā tueatur. Si cuiusque loci deus est: nequaq a gignendis hominibus abhorret. Nam & locus in generatione rerum magnā uim habet: pp qd & Porphirius. Patria inquit: principiū est uniuscuiusque generationis: quēad

modum & pater. Itaq & homines ipsi ꝓ locorũ diuersitate: uaria quoq sortiuntur ingenia: ut ob eas
ipsam causam: Cicerone teste in secundo libro de Natura Deorũ: quibusdã regionibus: atq urbibus
cõtingere uideamus. Hebetiora ut sint hoiũm ingenia: pp cęli pleniorẽ naturam. Quid dicam de nu
ptiis: quarũ ratio: & generationem spectat: & sobolis propagationem? Quod aũt naturæ Genius prę
esse dicatur: & ad res gignendas: & homines procreandos ptinet. Siquidẽ pro Philosophorũ sentẽtia
generationis effectrix: atq auctor: & mater (ut ita dicã) omniũ rerum Natura dicitur. Ita fit: ut quæ
de Genio a ueteribus tradita sint: eodẽ oia referant̃. Erit igitur genius (si tñ credere dignum est) de
us: & is quidẽ deus: q & nobis datur nascentibus: & in cuius tutela: ut quisq natus est: uiuit de quo: &
hæc in sup adiecit Censorinus: hunc in nos maximã: quinimo oẽm habere potestatẽ creditum est. Nõ
nulli binos Genios colendos putauerunt. Euclides aũt Socraticus duplicem omnibus: oĩo nobis ge
nium dicit appositũ: quã rem apud Luciliũ libro Satyrarũ. xvi. licet cognoscere. Ac deinde. Genio igit̃
potissimum: p oẽm ætatẽ: quot annis sacrificamus. Quãq non solum hic: sed & alii sunt præterea Dei
complures: hominũ uitam: ꝓ sua quisq portione adminiculantes: quos uolentes cognoscere in digita
mentorũ libris satis edocebunt. Sed oẽs hi semel in uno quoq hoie numinum suorum effectũ repræ
sentant: quocirca nõ per omne uitę spatiũ nouis religionibus arcessuntur. Genius aũt ita nobis assi
duus obseruator appositus ẽ: ut ne puncto qdem tẽporis lõgius abscedat. sed ab utero matris accep
tus ad extremum uitæ diem comitet̃. Hæc Censorinus. Seruius quoq uir eruditissimus super illud
Virgilianũ. Hunc ardorem mentibus addunt. De genio Philosophorũ exponit sententiã fere his uer
bis. Apud Plotinum Philosophum: & alios quæritur: utrũ mentis nostræ acies ꝑ se ad cupiditates: &
cõsilia moueantur: an impulsu alicuius numinis. Et primo dixerunt mẽtes humanas moueri sua spõ
te: deprehẽderũt: tñ ad oia honesta impelli nos genio: & numine quodã familiari: quod nobis nascen
tibus datur: praua uero nostra mente nos cupere: & desyderare. Ex his omnibus cõstare potest. Geni
um ad naturã hois referri oportere: nõ eam quidẽ: quæ latissime pateat: sed eam potius: quæ singu
lis est tributa: ac ꝑ hoc suum qsq geniũ sortitus est. Hunc inter selectos Deos ueteres annumerabãt:
quos nihil aliud esse: quã hunc mundũ ꝑhiberẽt: & in qbusdã qdẽ intelligi uniuersus quẽadmodum
Iouẽ: in qbusdam uero partes eius: quẽadmodũ geniũ. Et. n. & mundus totus Iupiter dici consueuit:
& Genius partes eius aliquas complectitur. Quãdo quidem: & singulis hominibus singulus quoque
tributus ẽ Genius: nisi malumus Euclidi Socratico assentiri: & duplicem datũ cuiq arbitrari. Ille igit̃
genio paret: qui quæ secundũ naturã sunt: sequitur: q uitam: corpusq tuetur: q ea declinat oĩa: quę no
citura uideantur: ille inq̃ Genio indulget: q dat uoluptati operã: modo eiusmodi uoluptas sit: quæ
a uirtute non longe abhorreat. Quid est secundũ priscam loquendi cõsuetudinẽ indulgere Genio ali
ud: nisi relaxare naturã: suscipere uoluptates: dare se iucunditati: nõ indecoris naturæ oblectamentis
perfrui? Quid contra genium defraudare est aliud: quam uiuere durius asperiorem agere ætatem:
nimia uti parsimonia? Prioris generis apud Flaccum eiusmodi exemplum est. Posquam cepit agros
extendere uictor: & urbes. Latior amplecti murus: uinoq diurno. Placari Genius: festis impune die
bus. Quod neq absq largioribus epulis: atq hilarante Baccho neq sine summa cõuiuiorum lautitia
fieri posset. Alterius generis, P. Terentius in Phormione exemplum præbet. Quod ille unciatim
uix de demenso suo suum defraudans genium cõparsit miser. Nam defraudato genio: parsimonia si
gnificatur: quod Nonius Marcellus ait. Quod q amplificandę rei nimis magnũ studium habet in eo,
Exercendi & curandi corporis studiũ relictum fit: omnis elanguescit uigor: extenuatum: atq emacia
tum corpus redditur: ut bene dixerit nobilis historicus ĩ Catilina. Auaritia pecunię studiũ habet: quas
nemo sapiens concupiuit: ea quasi ueniẽs malis imbuta: corpus: animũq uirilem effeminat: semper
infinita: & insatiabilis est: neq copia neq inopia minuitur. Sed ad genium redeamus. Genialem nanq
hyemem inquirimus: quæ ipsa a genio ita appellata est. Cũ. n. exposcat uoluptatẽ genius: quæ maxi
me secundũ naturam esse uidetur: & Genialis quoq hyems uoluptatibus gaudet: largius epulatur: et
cẽmessationes parat: opipera affert conuiuia: lautiores dapes querit: splendidioribus ferculis delecta
tur: nec contenta releuisse omnia dolia: atq omnes serias: exotica uina: suaue falernum: mollem Cale
num sorbillat: laxat parumper moderationis habẽas. Deniq per Hyemis tempora: & magnificẽtius
& delicatius uitæ genus asciscitur: & cũ genio ipso: prędare agitur. Hinc est illud Maronis Virgilii.
Hyems ignaua colono. Frigoribus parto agricolæ plærumq fruuntur: Mutuaq inter se læti conuiuia
curãt: Inuitat Genialis Hyems: curasq resoluit. Declarat magnus Vates Genialis hyemis festiuitatẽ:
atq lautitiã: & ueterẽ per eam tempestatẽ cõmessandi consuetudinem: quæ ẽt ab agrorum cultoribus
seruatur: q messe percepta olearia uinaria frumentaria cella impleta: remissis rusticæ rei laboribus:
quieti: atq ocio indulgerent. Id. n. laborum uideri solet iucundissimum premium: quale & sapiẽs Ec
clesiastes his uerbis ꝑsecutus est. Cognoui quod nõ esset melius: nisi lętari: & benefacere in uita sua.
Omnis homo: q comedit & bibit: & uidet bonũ de labore suo: hoc donũ Dei ẽ. Et rursum. Hoc itaq
mihi uisum ẽ bonũ: ut comedat qs: & bibat: & fruatur lætitia ex labore suo: quo laborauit ipse sub so
le numerũ dierũ uitæ suæ. quos dedit ei Deus. Et hæc est pars illius: & omni homini: cui dedit Deus
diuitias: atq substantiã: potestatemq ei tribuit: ut comedat ex eis: & fruatur parte sua: & letetur de la
bore suo: hoc est donũ Dei. Quid nõne & illud Iuuenalis cum Geniali hyeme congruit: q ait? Genia

lis agat. Iste dies: propterea stomachum laxare saginis. Et tua seruatū cōsume in sæcula Rombū. Proinde Marcellus q de uerborū significanōe elegāter scripsit: & grauiter Genialē hospitalē dixit significare: q & hospites: q peregrini amici sūt magnifice lauteq accipi oporteat. Itaq & i nuptiaꝝ ac ludoꝝ celebritate & i hospitibus excipiēdis nō mō liberalitate: ueꝝ ēt munificētia uti debem9: si pcipiētibus Phīs credimus. Atq ob eā causā Sanera scriptor nō ignobilis de āntiqtate uerborū libro tertio. Geniales inqt sunt: q ad inuitandū: & largius apparandū cibū prōptiores ēent. Nā hospitales homines nihil prætermittere cōsuerūt: quod ad magnificentiam & summū apparatus splendorem pertinere uideaē. M. Tullius Theophrastum probat: ē quo laudata hospitalitas ē: quod ualde decorū esse arbitraretur patere domos hominū illustriū hospitibus illustribus: quos q honorifice excepissent. Eos Sacra geniales appellat. Atq genialem hyemem merito iure nuncupare ueteres soliti sunt: quod tum maxime genio indulgerent (ut diximus) & feriabantur plærīq oēs: ociabā utq uacui cura ac labore. Per idē tēpus Saturnale solemne celebrabat: quod initio uno tantū die hoc est. xiiii. kl'. Ian. deinde in triduum: mox & in. vii. dies prorogatū est. Quo tempore p Cecropis institutione: patres familiarū: frugibus: fructibusq iam coactis: passim cum seruis uescebantur: cum quibus patientiā laboris in rure colendo tolerauissent. Nec contenti ob rura poculis: cena ac lasciuiente ferculis diem plærīq oēs abaco & latterculis cōterebant. Quod igitur ea tēpestas importuna laboribus ocio & quieti accōmodatissima uideretur. Genialis hyems & dicta & habita est. Perspicuū iam puto esse: quod uel de genio uel geniali hyeme dicendū erat: si. M. Varronis fuerit adiecta sententia: q de genio alius Philosophatus est. Hic igitur in libro de Diis Selectis tres esse affirmat aiæ gradus in omni atq uniuersa natura. Et primus qdē: q per oēs partes corporis: quæ uiuunt transit: nec habet sensum: sed tantū ad uiuendum ualitudinem. Hanc uim in nostro corpore pmanere dicit in ossa: ungues capillos: sicut in mundo arbores sine sensu aluntur: crescunt: & mō quodā suo uiuunt. Alterū gradū animę dicit esse q sensum habeat: & hanc uim permanare: in oculos aures nares os tactū. Tertiū uero animę gradū. Summum esse cōstituit: eumq animū uocari: in quo intelligendi sita uis est: quo præter hoiem: oēs dicit carere mortales. Hanc ergo partem animę: mundi dicit deū: id quod Aurelius Augustinus de Varronis mente patefaciens nobis autes Geniū uocari. Esse aūt in mundo lapides ac terram: quā uidemus: quo nō pmanat sensus: ut ossa aut ungues dei. Solē uero Lunam Stellasq sentimus: quibus ipse sentit: sensus est eius. Aethera porro animū: cuius uim: quæ peruenit in astra: ea quoq facere deos: & per eam: quod in terrā permanat deam Tellurē. Quod aūt inde permanat: Mare atq Oceanū Deū esse Neptunnū. Sed qd tam longe progredimur? Ex his patet sentire Varronē Geniū esse eam partē animę: quæ pręcæteris dominetur: & intelligēdi habeat potestatē. Quam ita preclaram atq excellentē esse ueteres qdā tum Poetæ tum ēt Philosophi tradiderunt: ut etiā Deū appellare nō dubitarint. Hinc illa apud. M. Tulliū in Sexto libro de rep.: Scipio inductus loquitur. Deū te scito esse. Siquidē deus est qui uiget: q sentit: qui meminit: q prouidet: qui tam regit: & moderatur: & mouet id corpus: cui prępositus est: q̄ hūc modū: ille princeps Deus. Et ut mundū ex quadā parte mortalē ipse Deus æternus sic fragile corpus animus sempiternus mouet. Euripides quoq aīum existimauit esse: atq appellauit deū. Atq hic forsitan Socratis deus erat: q sibi futura pręsignaret: a quo & phibetur solitus ammoneri: ut ab agendo desisteret: quando id quod agere uolebat: nō pspere fuerat euenturꝫ. Quanq̄ Apuleius Platonicus hac una de re scripsit librū: quem & de Deo Socratis prænotauit: ubi inuestigans ex quo genere numinis Socrates habebat adiunctū atq amicitia quadā conciliatum: & aperte: & copiose demonstrat non illū Deum fuisse: sed Dæmonē: qui medium quendā inter naturam præcellentissimam: & infimam animū. i. Deum atq hominem: locum obtinet. Et hic uere Genius erat: Socrati appositus. Nam eundem esse Genium: & larem: teste Censorino: cum alii multi ueteres prodiderunt: tum potissimum sensit Flaccus. De qua re rectissime in Timæo Cicero: de Dęmonibus: inquit: quos nostri lares (si modo hoc recte conuersum uideri potest): & nosse: & nuntiare ortum eorū maius ēt quam ut profiteri nos scribere audeamus. Et. n. si Genium: & larem eundem esse dicimus: & rursum: quem Græci Dæmona: nostri larem uocant. Patet Genium ac Dæmonem eundē quoq habendum esse. Atq hæc hactenus secundum ueterum opinionem: & eorum Geniulum: explicata sunt. Quod si ueritatem diligentius exquirere uoluerimus: reperiemus etiā in sacris litteris. pro Genio Angelū ad tuendam hominum uitam: & ad quandam ueluti conseruationem ac tutelam fuisse tributum. Tobiā legimus in ueteris legis monumentis Raphaelem Angelum habuisse custodem: qui etiā Dæmonium compræhendit: religauitq in deserto superioris Aegipti. In actibus quoq Apostolorum: & nouæ legis testamento scimus Simonem Petrū Angeli sepiū fuisse presidio: atq eius munitum custodia uinculis & magnis periculis liberatum. Quocirca uere luculenterq præcipiūt: q Angelos bonos: quos Calodæmonas Greci uocāt: ad tuendos homines constituto affirmant: ut quiuis probus uir: atq electus: custodē Angelū sortiatur. Itaq Hieronymus inclytus ac beatissimus doctor: huius rei manifestū testimoniū phibet: q ait. Magna dignitas animarū: ut habeat una queq ab ortu natiuitatis in custodiā sibi angelū delegatū. Quod si Euclides Socraticus duplicē oibus Geniū dicit appositū: Gregorius magnus: & ipse quoq ueritatis præceptor: asserit unūquenq hoiem bonū qdē Angelū custodię habere malū uero exercitationis gratia. Quod. n. unicuiq nostrū duo cohæreant Angeli. i. bonus

ac malus: & Ioānes Caſſianus oſtendit: & ſæpius ſcriptura teſtaẽ. Cūq; Angeli boni oẽs: oīum hoīuƺ cōſulāt uitę: ac pſpiciāt ſaluti: cui tñ cura eiuſmodi delegata ẽ: accuratius ſeruat: nūq̄ defenſionẽ pter-mittit: nec ſuæ pcurationi cōmiſſus officiū deſerit. Mali cōtra cōſimiliter: & oẽs labẽ hoīus: atq; excidiū moliūẽ & p uiribus ad malū ſep ipellūt: & q ſinguli ſingulis exercendis pſcribūẽ: actiorẽ atrocioreq; pugnā coſerūt. Sed quæ de his ſm ſacrę ſcripturæ ueritatẽ: dici poſſint: alius erit accōmodatior expli-candi locus. Diximus: quæ de Genio: quæq; de Geniali Hyeme referenda putaremus. Ad naturæ uim: atq; rationem genius pertinere iudicatur: & rem Genialem appellant: quæ maxime naturæ accō modata eſt. Et nunc quidem ad uoluptatẽ quādā: feſtiuitatẽq; referimus: quale illud apud Iuuenalẽ. Genialis agatur. Iſte dies. Et Ouidius Naſo Metamorphoſeos libro. Hoſpitis ad uentum: feſtum Ge-nialiter ægit. Nunc ad nuptiarum celebritatem. Hinc illud Pompeii Feſti. Genialis lectus: qui nuptiis ſternitur: in honore Genii: unde & appellatur. Et Seruius ſuper Maronis Aeneide libro vi. geniales pprie ſunt lecti: qui ſternuntur puellis nubentibus: dicti a generandis liberis. Aliquando ad generan di rationẽ: ex quo: & geniales dixerunt: Aquam: Terram: Ignem: Aerem. Ea. n. ſunt ſemina rerū: quę Græcorum alii ςτοιχεῖα: alii ἕδρανα dicunt. Duodecim quoq; ſigna: Lunaƺ: & Solem: inter hos deos annumerabant. Geniales autem ſecundum hanc rationem a gerendo appellati ſunt: quia plurimum poſſe putabantur: quos deinde Gerulos uocitarunt. Habes quem deum genium ueteres eſſe arbitra rentur: cui & frontem conſecrabant. Vnde uenerantes Deum: frontem attingere conſueſcebant. Ha bes qd deinde ſit genialis hyems: quæ tibi illuſtrari cupiebas. Poterant plura de hiſdem rebus afferri nobis: ſed hæc ſi accuratius legeris: nullus tibi relinquetur (ut arbitror) dubitationi locus. Verũ iam riuos claudere tempus ſuadet: quod ſatis multa dicta ſunt: & quieti indulgendum eſt. Nox inſtat: & ſomnus laſſos ſubmittit ocellos.

FINIS.

❡ Subtiliſſimi: ac Fidiſſimi Poetarum interpretis Auguſtini Dathi Senenſis: Lectio prima: quã Virgilii Aeneidem publice explanare cæpiſſet.

ROIA Capta (ut plane Hiſtoricorum grauiſſimus teſtatur Liuius) cum in cæteros ſæuitum Troianos eſſet: duo ſeruati ſunt: Anthenor & Anchiſæ: ac Veneris filius: ad Simeonta fluuium: natus Aeneas. ac de Anthenore quidem opportuniore loco agẽdum erit. Aeneas autem dux bello clarus: atq; inſignis Hæros: cum multa ſæpius cum hoſte congreſſus: feciſſet egregię: ad extremum domo profugus (ut idem prodit Liuius) ſeruatus Italię (ut dicit Homerus) ſumptis diis Penatibus: quos ſibi Hector p quietem cōmendauerat: aſſumpto & patre ſene: ac paruulo filio Aſcanio: comitante uxore Creuſa: Matre Dea monſtrante uiam: cum nauibus .xx. mare ingreſſus eſt: Italiam fato: Lauinaq; littora petiturus. Traiecit primum in Thraciam: ubi Polydori monitu: cuius tumulum repiſſerat aufugit: auarum litus: cō dita prius ciuitate: quam de ſuo nomine: uocauit Aeneam. Eam ipſaƺ etiam hiſtorici memorant: & Theſſaloniæ propinquam: fuiſſe perhi-bent. Rurſum nauim conſcendens: in Cretam uenit: ubi cum aliquādiu conſtitiſſet: non ſatis recte oracula interpretatus: peſtilentia inde pulſus eſt. Cogitans deinde Italiam: in Caoniam tranſmiſit fu turaq; ab Eleno Vate inſtructus: Siciliam petiit: apud Drepanum (ut Maroni placet) patrem Anchi ſen perdidit. Porro cum Sicilia ſoluiſſet: aduerſa tempeſtate: in Aphricā delatus eſt: inq; ea regione a Didone Regina honorifice exceptus eſt: & (ſi fabulis credimus) etiam ardenter amatus. Increpitus tum Deorum iuſſu: Aphricam reliquit: atq; iterum Siciliam repetiuit. Ibi tum ludis: & anniuerſario in honorem patris celebrato: Aceſta poſita ciuitate: & ſuorum ibidem parte relicta. dum Italiam pergit: Palinurum gubernatorem claſſis amiſit. Exinde Baias appulit: & Cumæa Sybilla duce: ad Inferos de ſcendit: ad Elyſios campos: uſque penetrauit. Cognita: Anchiſe referente: ſuæ poſteritatis ſerie: ad ſu peros rediens perſoluit Miſeno inferias. Mox Caietam uenit: & nutrice amiſſa eius nominis urbem condidit. Poſtremo ad Oſtia Tyberis peruenit. Itaq; ad deſtinatum locum: ſe ueniſſe ratus. finem ul terius nauigandi fecit. Lauiniam Latini Regis filiam: antea Turno pactam: iuxta Oraculi uocem: ac cępit uxorem. Quam ob cauſam a Turno bello laceſſitus eſt: adiutus potiſſimum Euandri Archadis auxilio: ac diu conflictatus maximarum rerum: & ampliſſimi: ac florentiſſimi regni dedit initium: Ac poſtmodum excedens rebus humanis: in numerum Deoruƺ (ut fabulantur) tranſlatus eſt: & deus habitus. De quo Liuius hæc memorię pdidit. Huic ſecūdū cū Latinis prælium: ultimū opum mortaliū fuit. Eumq; ſitum: ſuper Numicum flumen: Iouem Indigetem appelarunt. Cumq; ab Aenea Troia norum duce: res Romana profectura eſſet: & ea quidem urbs: quæ totius orbis aſſequeretur Impe-rium: non ſine cauſa commentus eſt: elegantiſſimus Vates: Aeneam progenitorẽ eorum: qui urbem

Romam conditurи essent: profectum soluisse Asia: delatum in Aphricam ad Didonis regna peruenisse: tandem attigisse Europam: ut per eiusmodi lustrationem totius mundi partium terrarũ oium atq; uniuersi orbis auspicaretur Imperium. Hoc igitur preclaro carmine: argumentum: ingens cepit Virgilius Maro: & adiecit Iano eximium decus: Videlicet Poeta magnus: omniumq; praeclarissimus atq; optimus: ut Aurelius Augustinus ait: & Homerum imitatus: qui Achillem cecinerat: hic Aeneę errorem primũ: tum bellum cantauit: quod cum Turno gessit Aeneas. Reliquum est: ut praestantissimus praeceptor: & optimus auunculus: partes suas prosequatur. Dixi.

Haec hactenus recensuit Petrus Fundius. Tum Primã Aenidos lectionẽ legit Augu. Dath. atq; eam mandauit litteris Andreoccio Gerardo Senẽsi Equestris dignitatis uiro postulante.

Artis superq; praeclari carminis argumentum exposuit Petrus Fundius Sororis filius: sed in litteris mihi atq; eruditione genitus: prosequatur ipse egregii poematis explicationem non reiectis quatuor uersiculis: quos Tucca detraxit: & Varus: cum sint mea quidem sententia: cognitione dignissimi.

Ille ego qui quondam gracili modulatus auena
Carmen: & egressus Siluis uicina coegi
Vt quamuis auido parerent arua colono
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis

Arma uirumq; cano. Hos uersus Virgilius Maro ediderat Aeneidos Initium: sed eos postea: detraxere Varus: & Tucca Virgilii: & Horatii (ut Caesariẽsis Eusebius inquit) contubernales: atq; illustres Poetę: quibus ab Augusto Caesare emendanda Aeneis tradita ẽ ea lege: ut nihil prorsus adderent. Exile. n. & fere ieiuni: ans plenum uidebatur initium tam altitamq; preclari operis. Nihil nanq; est inter Latinorum Poetarũ carmina: neq; maius Aeneide: nec praestabilius. Sed in his quattuor uersibus illud artificiosum ac praeclarũ uideri debet. Nam quemadmodũ tria carmina: ut Bucolicũ: Georgicum: et Aeneidos q; cõmemorat: ita & eleganter ac perdocte: triplicẽ dicendi figurã seruauit: & priorem quidẽ uersum attenuare ac demisse: & gracili quadam tenuiq; figura: & subtili: atq; uenusto caractere dicendi inceptauit dicens. Ille ego qui quõdam gracili modulatus auena Carmen: qui uero ad rura: culturamq; agrorũ uersus pertinerent: eos ita composuit: ut humili non tamen infima uerborũ dignitate: & moderato quodã atq; amoeno dicẽdi genere ꝯsonarẽ: quod diligenti & studioso homini (si legat accuratius) plane erit manifestũ. Et egressus Siluis uicina coegi: Vt q̃uis auido parerent arua colono: gratum opus agricolis. Tum grauis: ualida: & uberem quidam dignitatẽ: atq; amplitudinẽ continens figura cõtexitur: cum tuba terribili sonitu: & clangore uehemente intonat. At nunc horrentia Martis arma: Virũ q; cano. Quibus uerbis quid sublimius: quid magnificẽtius dici poterat? Bene itaq; qui in Virgilium commentarios ediderunt: humili oratione Bucolica: grauissima Aeneiden: media uero Georgica fuisse conscripta a Poeta insigni ac Mãtuano Vate testati sunt. Quattuor uero his uersibus profitetur Virgilius pastorale carmen cecinisse: tum tradidisse de agricolatione praecepta. Iam uero subiturum sese aductum Aeneę in Italiam: diuturnumq; errorem resq; eius ducis belli gestas.

Gracili auena. Est humili Stilo. Eadem. n. quae a Cicerone extenuata figura quę a Donato & Seruio tenuis nominatur: a. b. A. Gelio gracilis dicta est: quẽ Graeci dicendi caracterẽ ισχνον uocant.

Modulatus. Modulari & canere ad Musicos ac Poetas pertinet. Musici. n. quondã Vates ac sapiẽtes iidem iudicari consueuerunt: idq; ipsum pulcherrime Fabius Quintilianus ostendit: atq; ei numero Orpheum ante alios: Linumq; ascribit: utrumq; (ut est in fabulis) Diis genitus: quorũ alterũ quod rudes: atq; agrestes aĩos Thraucia fretus cithara: fidibusq; canoris: & disciplinę Poeticę modulis demulceret: non feras modo sed saxa quoq; & siluas duxisse phibẽt: quę res uel musicę peritię uel Poeticae disciplinae potestatẽ: nimi q; demonstrat. Recte igitur Virgilius quasi quidam Latinorũ Homerus: carmẽ se modulatum dicit: quod est uersibus cecinisse. Coegi: ut q̃uis auido parerẽt arua colono. Arua sunt terra: quã ad percipiendas fruges excolimus. Terra igitur (ut. M. Cato imprimis: & Cicero teste sunt) nunq̃ sine usura reddit: quod accepit: sed plerũq; maiore cum foenore: uidelicet si ager ipse diligenter fuerit excultus: interdũ uero minore: quum fuerit a colonis neglectus. Parẽt igitur: atq; obtẽperant arua colono: quum multo plus efferunt agri: q̃ acceperunt: sed tum parent auido colono: quũ mensurã longe cumulatissimã reddunt: magnamq;: atq; auidissimã agricolae ipsius cupiditatẽ explent. Itaq; Virgilius de colendis agris dicit se eiusmodi artẽt atq; praecepta tradidisse: quę si colonus seruet: quamlibet auidus sit: facillime erit sui uoti cõpos: ac fauente Georgico carmine: multas cõgeret in horreũ fruges. Quãuis: Non quanq̃ in hoc loco: sed quantumuis significat: sicut & quilibet. Posset & quamuis exponi pro quãq̃: sed id praeter eruditissimos nemo prorsus intelligat: pulcherrimaq; ea est loquendi figura.

Horrẽtia Martis arma. Erudite Virgilius bellũ his uerbis expressit: cui ueteres Martem praeesse testantur. Nam quemadmodũ Mars ipse ferus existimatur: ita & quibus praeest opa horrentia sunt: quae

utrique bella putamus. Qua re & M. Cicero. vi. de Rep. libro: cum cęlestes orbes: globosque describit: Martem his uerbis cōmemorat. Tum rutilus horribilisque terris: quē Martiū dicitis. Noster igitur Orator Martē horribilē: sapiens Vates horrentia arma Martis nō absurde posuit. Martem ferunt inter septem illa errantia sydera: tertiū orbem: globumque esse sortitum: & biēni curriculo Zodiacum circū peterrare: plurimū autem obesse: nisi eius infestiorem uim Iouis ac Veneris: qui salutares Planetae sunt: commertium ac uicinitas moderetur. Stella est (ut Astrologi tradunt) quae plurimū habet calidiitatis ac siccitatis: atque ob eam rem prelijs: contentionibusque praeesse. Nam uterque tum calor: tum etiā siccitas: magnā ad inflāmādos hoīum aīos uim habere Physicis rationibus declaratur.

Arma: Virumque cano: duo proponit Virgilius: quorū utrunque: & Titus Liuius historia cōplexus est: primo libro ab urbe condita. Nam de Aeneę ipsius peruagatione: atque in Italiam aduentu deque eius rebus gestis non solum Poetae fabulantur: sed etiā loquuntur Historici.

Virum. Aeneam intelligi duo argumento sunt: sed imprimis carminis prenotatio. Et. n. opus uniuersum Aeneis inscripta est: quod ab Aenea nomen inflectitur. Nam quemadmodū Odyssea: quod de Vlysse. Ilias: quod de Ilio: Thebais quod de Thebis: Achilleis: quod de Achille: Theseis: qđ de Theseo: Metamorphosis: quod de transformationibus scripta sit: nuncupatur ita & Aeneis: quod in ea ducis Aeneae gesta edisserantur hoc nomine appellata est. Quin ēt adhibitae circunstantiae Aeneam manifestant. Quid. n. refert uel Aeneam proponere uel eum uirum: qui ex Troiano solo fatorum uoluntate: primus ad Italiae partem Latina litora uenit: cum is certe Aeneas fuerit?

Cano. Cantare Poetas nemo dubitat eorumque & disciplinę Musicę rōnē & eruditissimorum ueterum scripta cognouerit. Nā (ut ēt Augustinus Aurelius tradit & nemo ignorat) omnipotētia canēdi musis tributa ē. Hę uero Poeticę psunt: ut apud Platonē in Phędro ostēdit Socrates. Musas aūt eē cantū etiā rustici nouerūt: ut ait Macrobius: quare easdem & camoenas quasi a canendo ausi sunt appellare. Et Theologi nouem Musas octo Spherarum musicos cantus: & unam maximam concinentiā: quae cō fit ex omnibus: esse uoluerunt. Quo circa & canere celū conprobant: ob eamque causam etiam sonos musicos sacrificiis adhibebāt. Scire igit̄: Aurelius Augustinus primo librorū: quos de Musica arte cōposuit: musicā finit bene modulandi scientiā: id aūt ē bene concinendi. Nam canere: & modulari: ad Poetas pertinent: ut supra iam patefactum est. Hinc Virgilius. Gracili modulatus auena Carmen. Modulari uero: & canere: utrunque cantare significat. At cantant Poetę: & Musicū studiū est plerunque Poeticū. Hinc illud apud Terentiū in Eautontimerumenon. Tum quod maliuolus uetus poeta dictat: repente ad studium se applicasse hunc musicum. Rursus in Echirra. Ita Poetam restitui in locū prope iā remotū iniuria aduersariū a studio atque a labore: & ab arte Musica. Et item eodē in loco. Nolite sinere per uos artē musicā recidere ad paucos. De Poetico nanque studio loquebat̄. Demū in Phormione eadem sententia rectissime confirmatur: cum dicit Caliopius: in medio oibus palmam esse positam: qui artem tractant Musicam. Itaque ne in hac explanatione diutius īmorer: Poetarū officiū est canere aut modulari: opus uero carmen uel poema. Hinc Homerus Poetarū facile princeps ad musam cōuersus: quae cantui praeesset: Iliada scripturus: in hunc modū profatus ē μῆνιν ἄειδε θεά. quem Virgilius i plerisque imitatus inqt. Arma uirumque cano: & alio in loco. Cecini pascua: rura: duces: quod est cātaui imprimis tria carmina: Pastorale: Rusticum: & Heroicū de Aenea. Canere uero cātare Intelligi oportere idem Poeta manifestat: q in Bucolicis de Hesiodo ita locutus est. Hos tibi dāt calamos: en accipe: Musae. Ascreo quos ante seni: qbus ille solebat. Cantando rigidas deducere montibus ornos. Quare non in docte qsqs ita exortus est: quod est apud Flaccū. Fortunā Priami cantabo: & nobile bellū. Et Boetius Seuerinus: Vir scietia: & doctrina oium pene prestātissimus: & canēdi & modulandi: & cantandi denique exēpla suppeditat testificans ea oia esse Poetarum ac Vatū munera. De Philosophia. n. quā loquentē inducit: & uersibus saepe ludentē: ita ait. Haec cū Philosophia dignitate uultus: & oris grauitate seruata: leniter: suauiterque cecinisset. Et rursus. Iam cātum illa finierat: cū me audiendi auidū: stupentēque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Ac paulo post. Canendi ēt iucūditate refouisti. Cumque Philosophia quę secus loqueretur: uersus allatura esset ac simul inqt: Ita modulata est. Denique & alio in loco haec uerba subiecit. Quare necesse erit humanū genus: tu paulo ante cantabas. Et alia: sed infinitū sit eiusmodi exēpla colligere. Haec aūt idcirco attulimus ad eorum sentētiā refellēdā: q iperiti harū rerū ac prsus ignari illepide atque iperite: canere apud Poetas uolūt eē describere nec uerbi ipius autem uiz aut elegantiā cōplecti aīo pūt.

Troiae q primus ab oris. Italā fato profugus: Latinaque uenit: Littora. Primū dicit Aeneā in Italiam uenisse: qua in re plerique uiri ēt eruditissimi dubitare consuerūt: quod nō multo post idē Poeta profectū Antenorē in eam Italiae partē: quę iāpridē Venetia dicebatur: & Patauium condidisse perhibeat: idque multis ētānis ante: quā Italiā attigisset Aeneas. Nam & ipsi quoque Historiarū scriptores primū uenisse Antēorē: cū multitudine henetū: tū Aeneā nō obscure declarāt. Quę res dubitationē plane difficillimā uidet̄ afferr̄. Verū respōdēt nōnulli: & hi qdē nō illiterati: afferūtque nouitatē errorē eiusmodi pepulisse: fuisse quōdā nō tā latos ipsius Italiae fines: sed longe angustiores nec nisi ad Rubiconem usque flumē pduci: ac recenti memoria usque ad Alpis fuisse protractos: testem producunt immedium Lucanū Cordubensem. Poetam nequaquā ignobilē: qui hac de re ita locutus est. Sed Gallica

certus: Limes ab Ausoniis disterminat arua colonis. Hanc ego sententiã nec satis probo: nec plane reiicio. Habet. n. auctores uiros certe probatissimos. Alii nõ totã Italiã cõmemorari uolũt: sed eius partẽ quampiã: ubi Italia & Laurentes agri modico atq; angusto freto ab Sicilia diuidunt. Quare & eidẽ uersui ab erudito Poeta accessio facta ẽ: Lauinaq; uenit Littora. Et. n. uõ ad Latina littora Anthenor: sed in intimũ maris Adriatici sinũ uenisse dicitur. Hæc uero sentẽtia & Poetæ uerbis conuenit: & ab historicorũ ueritate nequaq̃ abhorret. Sed longe acutius ac multo uerius sensere: q nuper exorti sunt: & poetã Virgiliũ cauisse profitentur: ut ulla esset prorsus ĩ tam splẽdido poemate dubitatio: qn facile dissolui queat. Venit itaq; Anthenor ĩ eas terras: q̃ modo Italia nũcupatur: uenit etiã multo ante q̃ aduentaret Aeneas. At primus uenit Aeneas in Italiã fato: uũqd fatũ frustra adhibuit sapiẽtissimus Vates? Sz pleriq; nõ tã ipsi pspicaces: q̃ aliorũ explanatiõe cõtẽti: neq; fatũ aĩaduertũt: neq; qd sit fatũ ipsum plane intelligũt. Qui si Liuii historiam lectitassent: sua pfecto sentẽtia atq; errore desisterent. Nã Anthenorẽ qdẽ ipsũ cũ multitudine Henetũ uenisse ait in intimũ maris Adriatici sinũ: ac tenuisse terras: q̃ inter mare alpisq; sitæ erãt: pulsis Euganeis. Aeneam uero a simili clade domo pfugũ: sed ad maiora rerũ initia ducẽtibus fatis primo ĩ Macedoniã uenisse: deinde in Siciliã quęrentẽ sedes delatũ: postremo Laurentẽ agrũ tenuisse narrat. Mira hęc Historici Poetęq; cõcordia. Fato cantat Vates primũ ĩ Italiã Aeneas uenisse: eundẽ scriptor historiarũ nobilissimus orbẽ pettare tradit ducentibus fatis: Vterq; uero nõ incallide profugũ Aeneam uocãt. Neq;. n. suæ spontis erat: nec suo arbitrio ducebatur: & qd creditu difficile quibusdã uideri solet: nesciebat Aeneas Troianiq; ubi fas esset regna resurgere Troiæ. Vago cursu ducebantur: multosq; per annos errabant acti fatis: maria oĩa circum. Num igit Deorũ iussu æquedicetur uenisse Antenor Patauiũ conditurus: atq; Aeneas: q erat totius orbis cõstituturus imperiũ? Neq;. n. fuit ulla unq̃ respub. aut bonis artibus ditior: aut præstabilior imperii magnitudine: ac Romana ciuitas tantũ alias inter caput extulit urbes: quantũ lenta solẽt inter uiburna cupressi. Bene igit Aeneam ad tantæ tamq; augustæ urbis primordia fata ducebãt: & ne de Fato pluribus modo philosophari uideamur: fatũ cũ Platone Dei iussionẽ ac uolũtatẽ interpretamur. Quare & cũ apud Didonẽ Aeneas ipse primo Virgilii cõmẽto diuersaretur: iussus ẽ amoribus cedere ac fatis obsequi. Itaq; & quarto eiusdẽ carminis libro a Ioue missus Mercurius Aeneam his uersibus affat. Tu nũc Carthaginis altæ Fundamẽta locas: pulchrãq; uxorius urbẽ Extruis? Heu regni rerũq; oblite tuarũ. Ipse Deũ tibi me claro demittit olympo. Regnator coelum & terras qui numine torquet. Ipse hæc ferre iubet celeres mandata p auras. Quid struis: aut qua spe lybicis teris ocia terris? Si te nulla mouet tantarũ gloria rerũ. Nec sup ipse tua moliris laude laborẽ. Ascaniũ surgentẽ: & spes hęredis Iuli. Respice: cui regnũ Italiæ Romanaq; tellus. Debentur. Quæ cũ accepisset Aeneas auebat abire fuga dulcesq; relinquere terras. Attonitus tãto monitu imperioq; deorũ. Et rursum de eodẽ Aenea paulo post. Ille Iouis monitus ĩmota tenebat lumina: & obnixus curã sub corde premebat. Itaq; postrema hæc sententia ut elegãtia subtilitateq; supiores illas: ita & ueritate longissime antecellit.

Vi superũ sæuę memorẽ Iunonis ob iram. Contra Epicureorũ Stoicorũq; sententiã uersum hũc posuit Virgilius. Quorũ Epicurei Deos oĩo ociosos cõstituebãt: negabãtq; ullas prorsus habere humanarũ rerũ procurationẽ: atq; ita nec gratiã in eos ad benefaciendũ: nec iram ad nocẽdũ cadere: alteri uero gratiã Diis ĩmortalibus tribuebãt: sed iram a diuinitate penitus censebãt alienã esse: quod nõ diuinę maiestatis: sed terrenę fragilitatis sit cõcitari: pturbari: ĩsanire: q̃ oĩa ĩ salo atq; ęstu iratę mẽtis inesse credũtur. Sed sapiẽs fortasse Vates ut falsos & cõmẽtitios Deos a ueræ diuinitatis Maiestate seiungeret: etiã diuorũ Reginã & maximã oĩum (ut stulti ueteres putabãt) Deas irasci: pturbari: & ęgritudinũ agitari fluctibus pfitet. Et ne iram qspiã intelligeret: q̃ etiã solet ĩ Deos cadere: sæuã & ĩmitem Iunonẽ uocitauit: cũ tñ nihil magis a diuinitatis natura abhorreat q̃ sæuitia atq; crudelitas. Q đ si q sęuã Iunonẽ magnã interpretant: ii fortasse boni uiri fuerint: sed pfecto non satis eruditi.

Dum conderet urbẽ. Q uã urbẽ intelligi Poeta uelit magna apud nõnullos disceptatio est. Multi. n. nõ tam exponẽdarũ rerũ q̃ ostentandi ingenii gratia unã eandẽq; cuiuspiam libri partẽ in uarias distrahũt sentẽtias: qđ cõtingit iis: q urbẽ hoc ĩ loco uel Lauinium uel lõgã Albã uel Romã intelligi posse arbitrant. Sed nos optimis subnixi rõnibus Romanã dũtaxat urbẽ interpretamur. Primũ. n. si ad magna quædã rerũ initia & ad augustissimæ urbis primordia Aeneam Troianorũ ducẽ fata ducebãt: quã rõne uel Lauiniũ uel longã Albã suspicabimur: cũ utriusq; & angusti fines extiterint: & p breue tẽpus durarit imperium. Eiusmodi igit impia Dii ĩmortales moliebant. Has urbes Iuppiter sępe pollicebat. Sed longe erat Carthago maior ac pręstabilior aptiorq;: in qua cũ Didone regnaret Aeneas. Heccine erat tantarũ gloria rerũ: hoc pręclarũ Italiæ regnũ. Ridicule igit in hoc loco alterutram nominatarũ urbiũ cõmemorãt. Q đ si hãc rõnem ob ingenii tarditatẽ pspicere nequeũt: audiant Poetã ipsum: q pspicue ac dilucide Romanã urbẽ explicauit: asserens Aeneã ducẽ ac cęteros Troianos Grecorũ reliquias iactatos ęquore toto: & p uarias maris ipsius oras uagari. Tantę moris erat Romanã cõdere gentẽ. Illud quoq; spectandũ est: qđ urbẽ etiã uulgata cõsuetudine: nisi aliud adiectũ fuerit: Romã significari credimus: ob eius magnitudinẽ: atq; pręstãtiã: ut Oratores Demosthenem & Ciceronẽ: Poetas Homerũ & Virgilium.

Genus unde latinum. Liuius auctor optimus nusquam Latinos cõmemorat: neq; id nominis in sua

historia meminit: donec ab Aenea ipso/ab originibus/Troianisq̃ impositũ est. Gens.n.cui Latinus imperabat: Aborigines uocabãtur: quos uero Aeneas duxerat: Troiani. Sed postq̃ Mezentius Hetruscorũ Rex/Turno Rutuli quiam diffisis rebus socia arma iunxit. Aeneas ea tempestate aduersus tanti belli terrorẽ: ut animos Aboriginũ sibi conciliaret: ne sub eodẽ iure solũ: sed etiã noĩe oẽs eẽnt: Latinos utrãq; gentẽ appellauit. Qua qdẽ re effectũ est: ut Aborigines Troianis studio ac fide erga Regẽ Aeneam nequaq̃ cederẽt. Bene igit̃ a Mãtuano Vate tradit̃ Latinũ genus ab Aenea deductũ.

Albaniq; patres. Ascanius: cui cognomẽtũ etiã Iulo erat: quẽq; Iulia gens auctorẽ nominis sui nuncupat: incertum si Creusa/uel Lauinia genitus: sed procul dubio Aenea natus: post patris obitum Lauinio urbe relicta: nouã alia; sub Albano monte cõdidit: q̃ a situ: ut ait Liuius: porrectę ĩ dorso urbis Longa alba appellata ẽ. Liquido ex his constat Albanos patres ab Aenea profectos.

Altae moenia Romae. Compertũ est mihi apud historiarũ scriptores/nõ Latinos solũ: sed etiã Graecos quicunq; ueritatis nobilitate prestant: Romanę urbes/auctores habuisse Remũ/ac Romulũ fratres: sed eorũ quoq; genus (si altius initia repetant̃) ab Aenea sumpsit exordiũ. Ita.n. origo antiquior/& quasi genealogia cõtexit̃. Aeneas nãq; genuit Ascaniũ: q (ut diximus paulo ante) & lõgã Albã cõdidit: & i ea regnauit. Ascanius genuit Aeneam Siluium. Aeneas Latinũ Siluiũ. Latinus genuit Albam. Alba genuit Athem. Athis genuit Capitem. Capis Capetũ. Capetus genuit Tyberinũ. Tyberinus genuit Agrippam. Agrippa genuit Romulũ Siluiũ. Hic uero fulmine ictus/Auentino regnũ p manus tradidit: hinc deinceps Proca successit ĩ regnũ: q Numitorẽ atq; Amuliũ procreauit. Numitor Rheam Siluiã genuit: ex qua a Marte compressa (ut pleriq; fabulant̃) geminus partus editus est: natiq; Remus & Romulus: q Romanae urbis incunabula quędã/primordiaq; iecerũt. Nõ absurde igit̃ dictũ & moenia initiaq; Romani populi ab Aenea fluxisse.

Moenia. Pleriq; hãc particulã unde ducta sit: ignorãt. Vulgus aũt Grãmaticorũ moenia appellari dicit ueluti munia: qđ totius urbis munimẽta sint. Verũ turba iperitorũ hoĩu; ita arbitrãt̃: nesciẽtes moeniũ extitisse: q menia primus excogitarit: ac menia post ab ipso inuẽtore Menio sumpsisse nomẽ.

Romae. Sunt q ambigant: quã ob rem Roma appellata ẽ: & quaerentes/unde id nomẽ ductũ sit: in cõtrarias opiniones distrahunt̃. Quidã arbitrant̃/primũ eam Romae appellationẽ ab Euandro inditam: q cũ oppidũ ibi offẽdisset: qđ extructũ antea Valentiã dixerat latina iuuentus: ne prioris nominis significationẽ imutaret. Romã Graece Valentiã appellauit. Nos aũt Graecorũ uolumina perscrutantes, animaduertimus ρωμην robur significare. Nup uero apud Isocratem: uerum apud Graecos magna gloria excellentem/idnomen repperimus: qui de robore & corporis uiribus ita locutus est.

Eadẽ aũt apud Graecos dictio/feminino genere ω litterã & dasea: q̃ crassi spũs nota ẽ: perscripta modo robur: modo Romã urbẽ significat. Qđ si Graecos imitemur: prima eius particulę syllaba aspirationem admittat: cũ nusquã ĩ uetustissimis codicibus Rhomam aut audiuerim: aut legerim/fuere nõ nulli: in qbus & Heraclides auctor etiã celeberrimus: q Romã a nobilissima quadã muliere & captiua originẽ traxisse uelint. Dicũt.n. Troia capta/Achiuorũ quosdã p Tyberim amnẽ ĩ ea loca uenitasse: ubi nũc Roma sita est. Suasu aũt Romae: q̃ una inter captiuas plurimũ corporis forma & uultus decore ac uenustate praestabat: sedes inibi locauisse/atq; menia instruxisse noui oppidi: qđ ab illius noĩe Romã appellarint. Alii uero: quorũ imprimis fuit Agathocles: eandẽ urbẽ a noĩe Romes nominatã ferũt: sed fuit Romae Ascanii (ut ipsi phibẽt) filia/& neptis Aeneae: quã ob pclara uirtutũ muliebriũ merita dignã existimarũt: cuius appellationẽ Romana ciuitas sortiret̃. Sed hęc forsitan cęteris hoĩbus quasi similia ueri/ac pbabilia uideri possint. Sed nos Liuiũ ĩ plerisq; auctorẽ secuti Romam a cõditoris noĩe appellatã credimus/Nã Romulus ipse post fratris interitũ ac cędẽ turpissimã solus potitus imperio/urbẽ pfecit: & de suo noĩe Romã uocauit.

Musa mihi causas memora. Mos est Poetis cũ bonis/uotisq; & pcationibus Deorũ/Dearũq; carmina exordiri: sed plerũq; Musas inuocate: quae ut iam supra ex Platonis sentẽtia ostensum ẽ: Poeticae pręsunt: quippe quae Poetarũ/ac Vatũ inceptis aspirare dicant̃: & plerũq; qdẽ Musam unã inuocãt: aliquãdo aũt Musarũ chorũ cõprecant̃. Vnã alloquit̃ Homerus.

Vnã rursus in Odissea.

Surculus itẽ Statius in Achilleide. Magnãimũ Eacidẽ/formidatãq; tonãti Progeniẽ: & patrio uetitã succedere caelo Diua refer. Syluius quoq; Italicus unã inuocat. Da Musa decus memorare laborũ. Antiquae experię/quantosq; ad bella creant. Et quot Roma uiros/sacri quum pfida pacti. Gens Cadmea sup regno/certamia mouit. Plures alloqtur ĩ Thebaide Statius. Fraternas acies/alternaq; regna profanis. Decertata odiis: sontesq; euoluere Thebas Pierius mẽti calor icidit: unde iubetis Ire deae? Hesiodũ imitatus ẽ: cuius opis primordiũ nõ illepide: q'piã de nostris in Latinũ cõuertit. Huc ex Pierio resonãtes uertice Musae: Ferte pedem: & cantu uestrũ celebrate parentẽ. Nõ nunq̃ Deũ & Deam Poetae inuocant: quale est illud in Georgicis. Vos o clarissima mũdi Lumina labentẽ caelo: quae ducitis annũ: Liber & alma Ceres. Adhibet & alios post Deos/Deasq;: quos orabat: ut pręsẽtes/ac propitii forẽt. Interdũ nullius Dei propriũ nomẽ adiicit̃: sed oẽs simul inuocãt̃: quale est apud Ouidiũ in Metamorphoseos libro. Dii coeptis aspirate meis. Vna Dea nõ uniq̃ cõtẽti sunt: cuius ope utant̃. Id.T. Lucretio cõtigit ita exordienti. Aeneadũ genitrix hoĩum/diuũq; uoluptas/Alma Venus. Sed

illud i his precationibus aptissimũ uideri debet:si qui ei rei de qua agẽdũ sit:praefuerint:ii a Poeta Dii Deaeq̃ inuocabunt. Recte igit agricolationis praecepta canẽti: Rustica numina inocant: & infe rorũ res q̃spiam agat cõmodissime ei Dis pater & Dii manes adsunt: quale apud Claudianus Poetã insignẽ inuenini licet. Dii qbus i numerũ uacui famulant auerni. Vulgus iners opibus:quoq; dona tur auaris. Quicqd in orbe perit: quos Styx liuentibus ambit: Interfusa uadis: & quoa spumãna tor quẽs: Aequora gurgitibus Phlegeton perlustrat anhelis: Vos mihi sacrarq; penetralia pãdite rerũ. Hoc apud Virgiliũ nõ infrequẽs est: Sed illud poportunũ: quo i sexto Aeneidos libro usus est dicẽs. Dii qbus imperium est animarũ: umbraeq; silẽtes. Et Chaos & Phlegeton loca nocte silentia late. Sit mihi fas audita loq: sit numine uestro: Pãdere res alta terra & caligine mersas. Magni. n. refert: quẽ Deũ quã ꝑ Deam Poeta inuocet: Caliopen modo precat Vates: cuius munere atq; ope utendũ esset. No uem. n. Musae sunt: & suo quaeq; officio fungitur.

Insignẽ pietate uirũ. Pium hominẽ: quoq; sit Pietas uirtus plerique ignorãt: atq; ob eam ignorationem Aeneę pietatẽ perperã indocta atq; imperita Grãmaticorũ cohors iterpretantur. Sępe Aeneam Vir gilius cõmemorãs insignẽ pietate uirũ fuisse testatur. M. Cicero i Rhetoricis libris pietatẽ a religio ne seiunxit: ac finiuit eas uirtutẽ esse: ꝑ quã sanguine cõiunctis patriaeq; beniuolis officiũ & diligens tribuitur cultura. Hãc ego diffinitionẽ cõsiderãs uereor ne hi libri sint: q inchoati ac rudes Cicero ne puero adhuc atq; adolescẽtulo exciderũt: qd ad Q. Fratrem scribit: Neq; n. ea pietatis ratio: ut pietate i sanguine cõiũctos utendũ sit: sed (ut ueteres existimabãt) in Deos imortales (ut nos re ctius arbitramur) in principẽ unũ atq; omnipotentẽ Deũ. Nimis tum Cicero familiaribꝰ negociis impediebatur. Sed cũ post acrius philosophari coepit: nõ incõsiderate pietatẽ diffiniuit: sed eius no mine rectissime usus ẽ. Nam i libris quos scripsit de natura deorũ: ꝑsaepe pietatẽ ad Deorũ cultũ re tulit: ac differẽs cõtra eos: q oio nullã habere censerent rerũ humanarũ pcurationẽ Deorũ: cõtinuo ho rum inquit: Si uera sentẽtia ẽ: quae põt esse pietas? quae sanctitas? quae religio? Et rursum. In specie fi ctae simulationis sicut reliquae uirtutes: ita pietas inesse nõ põt: cũ qua simul sanctitatẽ & religionẽ tol li necesse est. Et in alio loco idem. Cultus Deorũ est optimus: idemq; castissimus atq; sanctissimus ple nissimusq; pietatis: ut eos semp pura integra incorrupta & mẽte & uoce ueneremur. Sed quid mul ta? Inest in pietate ingẽs qdã ac praecipuus amor cũ quadã ueluti ueneratione ac cultu: quae cum Diis imortalibus potissimũ debeant: erit pietas (siquis proprie & sana mẽte loqui uelit) ad diui nũ cultũ referenda: pietatẽ uero habẽdã in Deos imortales cũ alii testes sunt tum iprimis Aurelius Augustinus: q in eo libro: quod εγχειρίδιον appellauit: ea dicit apud Latinos esse pietatẽ: quam apud Graecos θεοσέβειαν: q est Dei cultus: uel ευσέβειαν: quẽ bonũ cultũ merito interpretat. Et q Iob librũ transtulere ubi apud Graecos i eo uolumine θεοσέβειαν repererũt: & σοφίαν conuerterũt pie tatem & sapientiam. Nã hominẽ dictũ est. Ecce pietas ẽ sapientia. ευσέβεια aũt quid ẽ sit: probe osten dit Hermes: uir admirabili scientia praeditus diffiniens his uerbis. η γαρ ευσέβεια inquit γνῶσις εστι του θεου. Pietas est Dei cognitio. De eadem uero i alio loco ait ει λαχῆ ευσεβῆ ευσεβους γαρ αρ θρωπους ουτε δαιμων κακος ουτε ειμαρμενη κρατει. Et paulo post τουτο γαρ και μονον εν ανθρώ ποις εστιν αγαθον ευσέβεια. Vbiq; uiri eruditissimi: & q utraq; linguã callẽt ευσέβειαν pietatẽ interpre tantur: qd si ευσέβεια ad diuinũ cultũ & Dei cognitionẽ ptinet: eodem spectabit & pietas. Quo circa be ne Cicero ac multo etias rectius: quã in Rhetoricis libris i sexto libro de Republica: pius omnibus retinendus ẽ animus in custodia corporis: nec iniussu eius: a quo ille est nobis datus: ex hominũ ui ta migrandũ est: ne munus humanũ assignatũ a Deo effugisse uideamini. Ostendit pios esse: qui & Dei legibus parent: & religionis iura nõ uiolãt. Nam (ut in Tusculanis quaestionibus dictũ est) ue tat dominans ille i nobis Deus iniussu hinc nos a suo demigrare. Vnde & in eodem libro de Repub. hortat Paulus Aemilius Scipionẽ filiũ ad Iustitiam colendã ac pietatẽ: quodq; ea cum magna in pa rentibus & propinquis tum in patria maxima sit. Dicit pietatẽ potissimũ esse in patria seruãdã: q a nihil est illi principi Deo: q oẽm mundũ regit: quod quidẽ in terris fiat acceptius q̃ concilia caetusq; hominũ iure sociati: quae ciuitates appellant. Est igitur haec causa: quare pietas in patria maxima ẽ: & ad diuinũ cultũ nihilominus referri debet. Ne igitur plura de pietate dicã: praecipua ẽ in Deo: ma gna i patria: nõ mediocris in parentibus: nõ adeo in bene cõuenientibus propinquis manifesta: nõ nulla deinceps in amicis. De qua etiã Cicero ad GN. Lentulũ. Ego omni officio ac potius pietate er ga te caeteris satisfacio omnibus. Sed ea pietas nõ satis proprie dicta ẽ: quã Platonici etiã Iustitiae par tem esse uoluerũt: de qua etias religio nata ẽ. His igit ita explicatis ostendẽdũ censeo: quam ob rem pius sit appellatus Aeneas: quẽ putãt plerique dici ob eam causam: insignem pietatem uirum: quod pa trem miro semper amore coluerit: praeteritereq; obsequentiũ liberorum officio: freti forsitan Virgi lii ipsius uerbis i plerisq; locis: quibus patrem Anchisen pius alloquitur Aeneas. Ergo age chare pa ter ceruici imponere nostrae. Ipse subibo humeris: nec me labor iste grauabit. Quo res cũq; cadent: unum ac commune periclum. Vna salus ambobus erit. Atq; iterũ. Lataq; humeros subiectaq; colla Veste sup fuluiq; isternor pelle leõis: Succedoq; oneri. Et alio i loco Amphrisias uatẽ pcat idẽ Ae neas. Vnũ oro (quãdo hic inferni ianua Regis: Dicit & tenebrosa palus Acherõte refuso) Ire ad conspectũ chari genitoris & ora Contingat: doceas iter: & sacra ostia pandas. Illum ego p flãmas & mille sequẽtia tela. Eripui his humeris: medioq; ex hoste recepi. Sed & nomine quoq; iusta semper

Aeneas patri officia psoluit. Hinc est illud in .v. eiusdem carminis libro. Dardanidæ magni genus alto a sanguine diuũ Annuus exactis complet mensibus orbis. Ex quo reliquias diuiniq̃ ossa parẽtis. Condidimus terra: mœstasq̃ sacrauimus aras. Iamq̃ dies (nisi fallor) adest: quẽ semp acerbũ: Semp honoratũ (sic dii uoluistis) habebo. His igit fortasse argumẽtis freti pium Aeneam pleriq̃ ꝑ patres & suos oĩs fuisse arbitrant: nulla religionis mẽtione habita: quã diligẽtissime semp Aeneas seruauit. Qui multũ & fatigatus terris & mari iactatus est: dũ conderet urbẽ. Inferretq̃ deos latio. Quam rem molestissime ferens Iuno apud Eolũ questa hæc dicit. Gens inimica mihi Tyrrenũ nauigat æquor. Ilium in Italiam portans uictosq̃ penates. Et patria decedẽs Aeneas ante oĩa pietatis ac religionis memor patrẽ hortatur. Tu genitor cape sacra manu patriosq̃ penates. Ac ne sacra uiolaret: ne ue aliqd cõtra religionis iura ac sanctiones Pontificiorũ rituum efficere uideret. subiunxit Me bello & tãta digressum excede recẽti Attrectare nefas: donec me flumĩe uiuo Abluero. Quare & cũ Cumas uenisset: & alii sese Troianorũ ad uaria accingũt munera: tamẽ Troianæ pubis pars densa ferarũ Tecta rapit siluas: inuẽtaq̃ flumina mõstrat: quibus se abluere Aeneas posset: qui cerimoniarũ semp ac sacrorũ rituũ unus oĩu extitit diligentissimus: ut merito ab insigni Poeta pius plerũq̃ nuncupatus sit. Nam quæ sit pietas uirtus: satis multis uerbis patefactũ est.

Tantæ ne animis cœlestibus iræ? Admirari sese ostẽdit Poeta Iunonis insectationes: atq̃ inimicitias: quas aduersus Aeneam hoĩem piissimũ exercere uideret. Negant Epicurei atq̃ Stoici simul cadere in Deũ iram: quod fœdũ sit diuinitatis Maiestatẽ polluti iræ ardoribus: atq̃ ullis perturbationũ fluctibus cõmoueri. Et q̃q̃ de fictis atq̃ cõmẽtitiis Deis sermonẽ Poeta intulit: operæpretium tamen erit: clarissimorũ hoium ac sapientũ hac de re nosse sententiã. Nostrã aũt explanationẽ oĩm nõ ad falsorũ Deorũ uanitatẽ: sed ad ueri ac summi Dei ueritatẽ referri uolumus. Irasci Deum & ratio ipsa suadet: & scripturarũ testimonia comprobant. Sed cũ irasci Deum dicimus: id ita intelligẽdũ est: ut nulla prorsum perturbatione conciteť. Hoc aũt uebũ (ut eruditissime Aurelius Augustinus disserit) uindictæ usurpauit effectus: nõ illius turbulentus affectus. Nã & si quædã operũ similitudo in Deo ad punienda hoium scelera inesse uideatur: nulla tamẽ affectionum humanarũ infirmitas cadere in Deũ potest. Lactantius autẽ Firmianus: cuius incertum est: utra fuerit aut eruditio maior aut facundia dulcior: pulcherrime hũc locum disseruit cum in aliis libris tum in his maxime: quos de Ira Dei ad Donatũ scripsit. Nam cũ de gratia paucula esset locutus: tandem de ira Dei in hunc modũ argumentatus est. Cõplures sunt inquit: facinorosi & nefarii: q oĩa libidinibus polluant: cædibus uexent fraudent: rapiant: peierent: nec consanguineis nec parentibus parcant: leges & etiã Deũ ipsum negligant. Ex qbus infert habere iram in Deo materiam. Neq̃. n. fas est eum: cũ talia fieri uideat non moueri & insurgere ad ultionẽ sceleratorũ & pestiferos nocentesq̃ delere ut bonis omnibus consulat. Quidam uero cũ intelligerent plerosq̃ affectus nõ cadere in Deũ: ut libidinẽ timorẽ auaritiam mærorẽ inuidiam omni prorsus affectu uacaŕ crediderũt. Sed cũ affectus duplices sint: alteri uitiorũ: ut quos modo nominauimus: alteri uirtutis ut ira aduersum improbos: charitas erga integros miseratio in afflictos priores adeo longissime abhorrẽt: posteriores uero diuina potestas proprios iustos ueros habet: hisq̃ ipsis diuina iustitia plurimũ illustrať. Sapiens igiť Vates nõ admirať si cadit ira in Deos imortalis: sed quod tantæ essent animis cœlestibus iræ. Ac paucis uerbis explicata a nobis quæstio est: quæ forsitan librorũ uolumina postulare uidereť.

Tyrii tenuere coloni. Alii sunt coloni: quos meminit supra singulari numero. Vt quãuis auido parerent arua colono. Alii qui modo positi sunt Carthaginẽ tenuisse. Ac secundũ posteriorẽ hãc significantiam: sæpe apud Historicos lectũ est ciuitates Colonias deductas: & ad locũ quempiam Colonias missas: qui uero coloni mittendi essent: ii nomina dabãt in eam urbẽ atq̃ in id oppidum: quo migrandum erat.

Tyberina. A Tyberi inflexũ nomẽ. Tyberis aũt nõ a Græco sermone uenit: ut qdã arbitrati sunt. i. apo tes hybreos quæ iniuriã significat: pp Regẽ Tyberinũ: q in eis locis latrocinareť: ac prætereuntibus iniurias inferret. Sed a Rege ipso potius nomẽ deduxit: qui (ut ait Liuius) in traiecto Albulæ amnis submersus celebre ad posteros nomẽ flumini dedit. Hic uero fluuius primo Albula: mox Tyberis appellatus Hetruscis Latinisq̃ finis erat.

Ostia. Ostia fluminũ exitus atq̃ ora appellari nemini ẽ latet: cui antiqtas nota ẽ: & q Virgiliũ ĩ hoc loco accuratius inspicit. Et ob hãc nominis huius significãtiam: quã urbẽ Ancus Martius Rex .iiii. Romanorũ in ore Tyberis condidit: merito iure Ostiam appellauit.

Diues opum studiisq̃ asperrima belli. Duo de Carthagine dicit Virgilius: qđ opulenta: qđ bellicosa esset. Nã pleriq̃ ex ciuitates: q̃ opibus præpollẽt ad gerẽda bella ppẽsiores sunt. Sũt. n. opes: quæ uel ampliores diuitias significãt uel potentiã belli nõ minus incitabula q̃ subsidia. Nõ hæc ẽ magna Carthaginis laus: quoniã illa ciuitas plurimũ laudať: q̃ iure sociatã ciuiũ multitudinẽ cõtinet: abundantẽ agris: & sufficiẽter pecuniis affluentẽ nõ ad studia bellorũ: sed ad tuendã pacẽ atq̃ (ut Aristoteles ait) ad bene uiuẽdũ. Aptissime igiť & callidissime Carthaginẽ uitupat olim futuram infestissimam Romano nomini.

Samo. Hæc fuit & insula & ciuitas in ea: ex qua fuit Pythagoras oriũdus: quamque postea reliquit cum Polycratis tyrãnide teneretur. Hanc italiæ partem extitisse falso nõnulli argumẽtantur. Nam

quia philosophiæ genus: quod primus instituit Pythagoras Italicũ appellatum est: Italum Pythagoram / & Samum: unde natus est: Italiæ partem esse arbitrati sunt. Nescientes ideo Italicum dici: quod eius auctor Pythagoras plurimũ in italia philosophatus est.

Hic illius arma: hic currus fuit. Nõ poterat audere Iuno: ut ait Lactantius: aut Carthaginẽ defendere: nisi quia arma eius / & currus fuit: aut Romanis nocere: nisi quia progeniem Troiano a sanguine duci audierat Tyrias olim: quę uerteret arces. Has sibi Iuno causas prętexebat. Quapp tam infesto animo Aeneam / ac reliquos Troianos insectaret.

Siqua fata sinant. Fata tria esse secũdũ ueteꝝ figmẽta omnibus exploratum est: sed qd Fatũ sit: ex intimis philosophię penetralibus petendũ est. Nã tria esse fata ppea dicũt: qa tria sunt tẽpora: quę oĩa fato subiacent. Nec solũ Poetæ fata prædicant: qbus oĩs hoĩum uita gubernet: sed & multi quoq;: & hi quidẽ illustres Philosophi: in quis Democritus / Heraclitus / Empedocles / Aristoteles / censuerunt oĩa Fato ita fieri: ut id Fatũ uim necessitatis afferret: ut p eoꝝ sententia / fides mulieribus adhibẽda sit dicẽtibus: ut ait Socrates: Fatũ a nemine oĩo uitari posse. Fatũ est a sit: ut dicebat Plato: dei iussio: quod & Statius cõfirmare uisus est: Fata appellamus: quæ Dii fant. Stoici Fatũ uocant: quod ex omni æternitate semp ueꝝ fuerit. At Chrysippus Stoicus / acutissimo uir ingenio: Fatũ est inquit: sempiterna quædã / & indeclinabilis series reꝝ: & catena uoluens semet ipsam sese & implicans p æternos cõsequentię ordines: ex qbus apta / connexaq; ẽ. Tandẽ Boetius Seuerinus optimus haꝝ reꝝ index Fatũ a puidẽtia secernit: & diuersa esse finitionibus mõstrat: Nã puidentia est quędã diuina ratio in sũmo oĩum principe cõstituta: quæ cuncta disponit: Fatũ uero inhęrens rebus mobilibus dispositio est: p quã puidẽtia suis queq; nectit ordinibus. Quocirca puidẽtia oĩa simul: q̃q̃ diuersa sunt / atq; infinita complectit. Fatũ uero singula queq; ĩ motũ digerit locis: formis / ac tẽporibus distributa. Oĩs hæc igit tẽporalis ordinis explicatio diuinæ mẽtis uelut quodã adunata prospectu puidẽtia est: eadẽ uero adunatio digesta atq; explicata tẽporibus / fatũ uocat. Exemplo est artifex: q fingendæ rei formã mente pspiciens / mouet opis effectũ. Veꝝ qd simpliciter / ac psenti quodã cõspectu fuerat intuitus: id p tẽporales ordines ducit: & q doctor multa allaturus ẽ: & p temporꝝ ordines expositurus: ea ipsa secũ / uno ueluti intuitu / ac simplici prospectu cernit. Modus igit regendaꝝ reꝝ qui in intelligentia diuina cõspicit: puidẽtia nuncupat: cũ uero ad ea refert: quę ipsa mouet: ac disponit: fatũ est a ueteribus appellatũ. Ex his nõ incõmode elici põt: eos falsos nõ eẽ: q fatũ diuinã uoluntatẽ significare perhibẽt. Sed hac de re alio ĩ loco opportunius differet. Fata ea sunt: quæ quoniã ineuitabilia atq; ineluctabilia censerent: nulla arte: nullo ingenio poterant euitari: & hæc ipsa quoq; Iuno Regina Deoꝝ: Iouisq; & soror & cõiunx metuere uidebat. idq; Poeta eo fecit: ut uim fatorum necessitatemq; ostenderet.

Belloq;. Pleriq; cũ ignorant: unde nomẽ quodpiam ductũ sit: continuo ad Antiphrasim confugiunt: & p contrariũ dici uolunt: qualia sunt hæc uocabula: Manes / Officium / Lucus / Ocium / Parcę: Belliũ: sed de cæteris alias. Nunc de bello. Bellum (ut alii sentiunt) eo appellatum est a καταντιφρασιν: quod bellũ .i. bonũ nullo modo sit. Nos aũt omittamus: quod bella quædã mala nõ sunt. Bellũ certe a belluis dictũ arbitramur: quaꝝ bella propria sunt: & nõ nisi ob ferinos flagitiosoꝝ hoĩum mores ad hoĩes translata. Hominũ nãq; genus suopte ingenio / iustitiæ præsidio / & linguæ / ac uerborũ cõtentione / contentũ esse debet. Hanc uero nominis huius deductionẽ facillime probet: q ueterum scripta studiosius legerit. Sed Ciceronis imprimis præsto ẽ auctoritas: q in primo de Officiis libro nostrã sententiam plurimũ firmat. Nam cũ sint inquit: duo genera decertandi: Vnũ p disceptionẽ: alterũ p uim / cũq; illud proprium sit hoĩs: hoc belluaꝝ: confugiendũ est ad posterius: si uti nõ licet superiore. Quibus uerbis ostẽdit / suũ esse belluaꝝ: ut bella gerant: quæ hoĩes suscipere nõ nisi inuitos decet. Bello supbũ populũ Romanũ futuꝝ dicit: in cuius ditionẽ: nõ Carthago solũ: sed maxima totius orbis pars redigẽda erat: Libyæ. Libyam eandem uocat / & Aphricam. Vnde & idem uẽtus Aphricus & Lybs nuncupat. Lybiam aut Carthaginẽ uocat: quod regionũ noĩa sępe apud Poetas pro ciuitatibus husurpãt. Aut potius Libyam dixit: ut nõ solũ Carthaginis / atq; unius urbis cladem: sed etiam totius regionis uastationẽ complecteretur.

Sic uoluere Parcas. Fata tria sunt: quas Parcas ueteres appellabant: quibus non modo homines: sed etiam Dii (ut dicebãt ueteres) parere cogantur. Harũ enim instituta / ac leges indeclinabiles sunt: quibus etiam Iuno: & quod amplius est: Iuppiter pareat: cum tamẽ in solemni precatione optimus maximus nominetur. De his idem Poeta in Bucolicis. Talia sæcla suis dixerunt currite fusis. Concordes stabili / fatorum numie Parcæ. Sunt autem earum nomina Cloto: Lachesis: Antropos. Prima significat præteritum tempus: quod fuso inuolutum est. Secũda præsens: quod in neruis adhuc digitis cõtinet. Tertia futuꝝ: qd in lana & colo supest / Has pleriq; parcas καταντιφρασιν dictas opinantur: quod nemini omnino parcant. Nos libenter Antiphrasin in ducendis nominibus aspernamur. Quod si uim Parci perspexerimus: & unde Parcus originem traxerit: repente & parcæ ipsæ: idest: fata in promptu erunt. C. Bassus libro de Origine Verborũ & uocabulorum dicit: quod Parcus / composito uocabulo est: quasi par arcæ: qd arce parcus homo merito cõparari debeat. Quemadmodum enim in arca omnia reconduntur: eiusq; custodia seruantur: & cõuenienter ita homo tenax / paruoq; contẽtus oĩa custodita & recõdita habet / ueluti in arca: & sic parcus / quasi par arcæ no

miniatus ē: alii a pecunia & arceo nomē ipsus cōfabricātur: qđ pecunias cōsumi atq̃ impēdi arceat: quasi pecuniareus. Sed utrūq̃ cōmentū molestū est atq̃ odiosum: ac bene & commode Fauorinus Phūs harũ rerũ censor nō incallidus: ut est apud. A. Gelliū: Parcus inqt: neq̃ ab arca neq̃ ab arceo: sȝ abeo qđ est paruū & parū denominatꝰ ē: idq̃ & Simplicius arbitrabat᷑ & uerius. Qđ si parcus ut ad propositū redeamus: a paruo ducitur: qd erit uerius: qd aptius: q̃ Fata ipsa Parcas appellare: quæ ut duræ inexorabiles ac tenaces sunt: ita parce & ferme exiliter tenuiterq̃ uitam: cui præsunt hominibus partiunt᷑! Nasci aūt & mori Stoici Fatis tribuunt: media uitæ tēpora fortunæ: sed nimis parce ac duriter sese Parcæ & fata gerūt: de qbus præclare Tragicus poeta. Dum fata sinūt Viuite læti: Properat cursu uita citato: uolucriq̃ die Rota præcipitis uertitur anni. Duræ peragunt pensa sorores: Nec sua retro fila reuoluunt. At gens hominū fertur rapidis obuia fatis incerta sui Stygias ultro quærimus undas. Parcæ parcissime nobis uitā tribuunt: atq̃ angustis tēporis momētis duratam. Quid. n. tam circuncisum: ut scribit Plinius: quid tam breue: ut hoīs uita lōgissima! Et noster Hieronymus. Tempus inquit: breue est: etiā si nongētis annis uiueremus: ut antiqui hoīes: tamē breue putandū esset: quod haberet aliquando finē: & esse cessaret. Hæc aduersus Iouinianus. Sed & ad Paulū senem quem scribit: humanæ uitæ ostēdit angustias afferens eam in breue tēpus cōtractā. Quotiens. n. qui quā aut centenariam transgreditur ætatē: aut nō ad eam sic puenit: ut peruenisse pœniteat! Atq̃ & Hippocrates in Aphorismis humanæ uitæ breuitatem deplorat: sicut & Poeta: qui dicit. Tempora labūtur: tacitisq̃ senescimus annis: Et currit freno nō remorante. Quā igitur parū est uel uitæ uel mortalis lucis: quod Parcæ hominibus tribuūt! Ut intelligamus a parsimonia earū atq̃ duritia ita appellatas. Nec solū hoīum uitā angustis finibus terminari uolunt: sed & nihil oīo in terris nimis diuturnū esse patiūt᷑. Quamobrem & ruiturā Carthaginē: ubi Iunonis arma & currus fuit: Iuno ipsa puiderat. Qđ idem excidiū oībus & magnificis tectis & aliis urbibus sæpe haud longo expleto annorũ curriculo euenire cōsueuit. Quibus oībus patet & stabile atq̃ ineluctabile esse fatorũ numē: & Parcas nequaq̃ p contrarium ita appellatas esse. Illud tamē prætereūdū nō est: postq̃ fit de Fato mentio: fato pium hoīes neutiquā subiacere. Nam ut ait Hermes uir insignis disciplinę: ei q pie ac religiose uixerit: neq̃ fatū nocere potest: neq̃ Demon malus: ipsius aūt hæc uerba sunt. [illegible Greek]. Nam Imarmenē: Græci fatū uocāt.

Id metuens. Ludit Poeta Gentilium Deos Deasq̃: eorūq̃ indicat uanitatē: quum ostēdit humanis eos morbis laborare: & modo ira excādescere: modo dolore frangi: sępe etiam metu expauescere. Id aūt ut ego arbitror: nō fecit incaute Virgilius: q uti q̃ falsos Deos nō ignorabat: sed uerū ac mūdi principē nesciebat. Nā solent ipsi quoq̃ Poetę: cū de Diis loquuntur: eam asserere Deorũ naturā: quę nullis pturbationibus cōcitetur: & pfruatur perpetuis uoluptatibus. Huius rei testis locuples est. P. Terentius: q in Andria hæc dicentē Pamphilū inducit. Ego uitā Deorũ propterea sempiternā esse arbitror: quod uoluptates eorũ proprię sunt. i. perpetuæ: & quibus nulla intercedit ægritudo.

Nec dū etiā causę irarū: sęuiq̃ dolores. Exciderāt aīo. Pergit Virgilius dilucide apire: quę uā esset ea ira: qua Iuno afficiebat᷑. Equiuoce. n. ira dicta ē: quæ in Deū cadit: & quæ hoīem inflāmat: & in illa quidē nulla est pturbationis turbulenta tēpestas: hæc uero magnis incēdiis summisq̃ ardoribus agitatur. Qđ aūt ira Iunonis sit pinde: ut q̃ manat ab humanis morbis: nosse pulcherrimū ē. In irę nāq̃ affectione quemadmodū & in reliquis eiusmodi pturbationibus tria: ut philosophi tradunt: spectanda sunt: quorũ est unū: quod materiā attingit: ut feruor atq̃ inflāmatio sanguinis iuxta cor: quod tāgit Virgilius ī eo loco. His accēsa sup. Et paulo post. Talia flāmato secū dea corde uolutās. Alterū est; quod efficientis uim habet: ut quod floccipēdi se quisquā arbitret᷑. Ideirco. n. quis irasci solet: si se despici & cōtēni ducat. Id tangit Poeta ī eo præcipue loco: ubi quærēs Iuno inducta ē. Ego quæ diuum incedo regina: Iouisq̃ Et soror & cōiunx una cū gente tot annos Bella gero: & quisquā numē Iunonis adoret! Præterea haud supplex aris imponat honorē. Tertiū est: quod finis habet rationē: ut appetitus uindictæ: uel (ut dicit. M. Tullius) quę eadē est diffinitio: ulciscēdi libido. Hoc uō obscurū est de Iunone: q̃ ultionē precat᷑: & supplex Eolū alloquit᷑ uētorũ Regē: oratq̃: ut de Troianis dignū sūmat suppliciū dicēs: Gēs inimica mihi Tyrrhenū nauigat æquor. Ilium in Italiam portans uictosq̃ penates. Incute uim uētis submersasq̃ obrue puppes: Aut age diuersas: & disiice corpora ponto. Ex his igit᷑ tribus: q̃ posita sunt: iræ terminus & diffinitio ī hūc modū colligit᷑. Ira ē sanguinis feruor ab opinione cōtēptus manās in ulciscēdi libidinē: q̃ haud ambigue Iunoni cōueniāt. Neq̃. n. uel qd ira esset: uel quæuis alia ex animi pturbationibus Virgilius ignorauit.

Animo: manet alta mēte repostū. Qui aīum & mentē idem esse arbitrant᷑: manifesto fallunt᷑ errore. Animꝰ altera pars ē: qua homo ipē cōstat: sȝ mēs animi pars purior atq̃ sincerior. In hac. n. īsitę sūt & quasi cōsignatæ rerũ notiones: quas Græci [illegible Greek] uocāt: & Platonici: ut inter aīū ac mētē discrimen esse demonstrarēt. Dicebant fabulosis plerunq̃ utendum esse: cum uel de anima uel de aereis atq̃ æthereis potestatibus uel de reliquis Diis loquuntur: idem fabulosa quęq̃ omittenda esse iudicabant: quotiens de summo ac principe omnium deo aut de mente ipsa originales rerum species: quę sunt [illegible Greek] continente sermo habendus esset: & mentem Deo potissimum tribuebāt: quā Græci νοῦν uocant: adeo sinceram ac simplicē incorruptamq̃ mentem arbitrabantur. Et Aristoteles inc

primo libro Politicorum de animo ac mente locutus ē: & animū quidem ad corpus: mentem ad appetitum comparauit dicēs. Animū in corpus dominicū habere imperium: mētem uero in appetitum regium ac ciuile: sed multi ac præcipue Poetæ duo hæc sæpe confundunt.

Iudicium Paridis. Quattuor sunt: quæ habere Iudicem bonū conueniat: si & ueras sententias & rectas ferre uelit: Iudicandi auctoritatē: Legū ac Iuris sciētiam peritiam rerum humanarum uoluntatis ac mentis integritatem: quę cū pleraq; Paridē Troianū deficerēt: idoneus ac iustus Iudex esse nō poterat: atq; ideo nec dignus: q de Dearum cōtrouersia iudicaret. Nam dū amoribus potius ac libidinibus obsequit: quam sentētiæ ac iudicii ueritati studet: Helenam rapiēs magnū atq; etiam extremum patriæ induxit periculum.

Spretæq; iniuria formę. Et genus inuisum. Quanti extimanda est Dea: cuius forma mortaliū cuiq̄: & ei quidē nō satis ad sentētiam ferēdam apto iudicāda cōmittitur! Qualis rursum Dea putanda est: quæ infensa tāto odio Troianos insectaret! Et uerus quidē Deus: cui ingenita clemētia atq; insita est: etiam scelerosam atq; perditissimā ciuitatem seruat: si uel .x. soli in ea iusti uiri reperiant: ne iustū atq; impium pari supplicio prosequatur. Iuno aūt: ut fictum numē ostēderetur: ob paucorum hominum noxas totius Troianæ gētis ac nationis moliebatur interitum.

Et rapti Ganymedis honores. Iupiter regium puerū: quē uel Ganymedem: uel Cathamitū uocant: ad stuprum rapuit. Parū .n. uidebatur (ut ait Lactantius) si in expungnanda fœminarum pudicitia maculosus esset ac turpis: nisi etiā sexui suo faceret iniuriam. Illud aūt est uerū adulterium: quod fit contra naturā. Hic uero Ganymedes est: qui (ut idem Virgilius testatur) raptus ab Alite sacra misceet amatori pocula grata suo. Sed primus Homerus Ganymedem ait: adiit raptū pp formā: ut Ioui bibere ministraret. Quod tamē fictū ab Homero dicit .M. Tullius: quod neq; ambrosia Dii aut nectare: nec iuuētute pocula ministrante lætentur: Sed id ferunt tam molestū Iunoni fuisse: ut sęuam pp eam causam ī Troianū genus iram conceperit. Quæ eadem (ut quidam tradūt) quo tempore cū Carthaginēsibus bellū gerebat. Varroni Consuli irata est: qd formosum puerū in mensa Iouis ad exuuias tenendas collocauerat: & ob hāc causam Romanū nomē apud Cānas pene fuisse deletū. Puerū .n. illum Iuno quasi alterū Ganymedem uerebatur.

Troias reliquias Danaum. Reliquias Græcorum dicit: ut paucitatem Troianorum: q supererant: demonstraret. Nam constat (ut etiam Liuii testatur historia) Troia capta ī cæteros sæuitum esse Troianos: duobus Aeneæ: Antenori: quæ & uetusti iure hospitii: & qa pacis reddendæq; Helenæ semper auctores fuerant: omne ius belli Achiuos abstinuisse: quare & minor erat eorū numerus: q superebant Troianorum: quod Antenor abesset.

Immitis Achilli. Plerūq; iracundiam sæuitia comitatur: & q uehemētius ira cōcitantur: eos esse immites & crudeles cōstat. At iracūdum Achillem extitisse etiam Flacchus ostēdit: q de eo inquit: Impiger iracundus inexorabilis acer. Bene igitur cū in alio loco de Iunone mentio incidisset: sęua & irata Iuno a Virgilio comprobatur. Quippe quæ Troianis irata sæuitiam cohibere nō poterat. Achilli: pro Achillis usurpatū est: nec mirū apud Latinos bifariam terminari huius nominis patriū casum. Cū apud Gręcos idē ipse trifariam exeat: & Latini inflectūt: Achilis uel Achilis: Gręci uero αχιλλεοσ cōmuniter αχιλῆοσ per η secundū Ionicos: αχιλλεωσ per ω secundū Atticos: quod idem & reliqua nomina apud Græcos patiuntur: quæ in ευσ per diphthongū exeunt.

Maria omnia circum. Tot maria intrauit Aeneas: tam uarias oras adiit: ut eius errorem prope īmensum. T. Liuius appellare sit ausus.

Vix e conspectu Siculæ telluris in altum. Vela dabant læti. Alia in narrandis rebus Historicorū: alia Poetarum lex est: & Historicis quidē mos est: ut a rerum initio ordiantur: & cōtinuam narrationem ad finem usq; perducāt. Poetica aūt disciplina & lex est eiusmodi: ut a rerum medio initium summat: & ad ipsum post initium reuertatur. Id seruauit Virgilius diligēter: cū ad principium ac ianuam narrationis uenisset. Qui cū primo uersu polliceret perducturū sese de Troianis littoribus Aeneam Troię: q primus ab oris: Italiam fato profugus Lauinaq; uenit: Littora. Narrationē postea exorsus Aeneæ ipsius classem nō de Troia: sed de Sicilia producit. Vix e conspectu Siculæ telluris in altū. Vela dabant læti. Homerū imitatus est: qui Vlyssis errorem nō a Troiano littore describit: sed facit primo nauigantem ex insula Calipsonis: & ex persona sua perducit ad Pheacas: illic uero ī conuiuio Alcinoi Regis narrat ipse quemadmodū de Troia ad Calipsonem usq; peruenerit. Post Pheacas uero rursus Vlyssis nauigationem ad Itacem usq; ex persona propria Poeta describit. Et Virgilius Aeneam de Sicilia producit: cuius nauigationē describendo (ut etiam ait Macrobius) perducit ad Libyam: ubi in Didonis cōuiuio ipse narrat Aeneas usq; ad Siciliam de Troia nauigationem suam. Et addit uno uersu: quod iam copiose Poeta descripserat. Hinc me digressum uestris Deus appulit oris. Post Aphricam quoq; rursus Poeta ex persona sua iter classis usq; ad ipsam descripsit Italiam. Interea medium Aeneas iam classe petebat: Certus iter. Sed hæc hodie (si ita certum est uobis) satis.

Habes optime Andreocci pater: quæ ī prima æneidos lectione a nobis exposita sunt: quæq; tuo iussu scriptis quoq; mandata. Vbi siquid erratum perspexeris: feceris humaniter: si pro tuo arbitrio emēdare uolueris. Vale: ac tibi persuade tuam plurimū apud me auctoritatem ualere.

¶ Subtilissimi ac fidissimi Poetarum interpretis Augustini Dathi Senensis Tractatus de Vita beata fœliciter incipit.

ONSTat neminem posse beate uiuere: qui idem nō bene & cum uirtute uiuat. Quid enim beatitudo sit aliud ꝙ perfectio quædam uitæ: & (quod dici solet) status quispiam bonoꝝ omnium complexione cumulatus? Sed uera boni ratio: quod omnibus sapientibus uiris explorati ssimum est: potissimū in uirtute consistit: ut cū ab ea discesseris: inuenire beatam uitā nusquā possis. Veꝝ hac ipsa de re nō eadem omēs senserūt Philosophi: atq; aliter de beatitudine Stoici locuti sunt. Aliter Peripatetici & Academici illi ueteres. Hæ.n. imprimis disciplinę stabilitatis aliquid habuisse putant. Et Stoici quidē: q nihil bonū iudicarent præter ꝙ quod honestū esset: sola uirtute beatitudinē mensi sunt: cum nec corporis nec fortunæ cōmoda in bonis expetendis ue rebus annumerauerint. Peripatetici uero: a quibus nō fere dissidēt ueteres Academici: uirtute constare beatam uitam censuerūt: beatissimā uero etiā corporis atq; externis rebus compleri. Itaq; pro eorū sententia uirtus se ipsa contenta est ad beate uiuendū: sed ad beatissime uiuendū certe nō satis. Sed hoꝝ diiudicare sententias nō est aut loci huius aut nostri consilii. Illud nequaꝗ ambigendū est: ueram beatitudinē potissimū ex uirtutis ratione constare. Sed Peripateticoꝝ probatior uidetur esse sententia: quā nō modo Philosophi multi atq; iidem grauissimi uiri præcipiunt: sed nōnulli etiam concinūt Poetæ: in quis & Martialis: qui alias uidetur lusus procacissimos edidisse: hos uersiculos pulcherrime de uita beata modulatus est.

Vitam quæ faciunt beatiorem .
Iucundissime Martialis hæc sunt.
Res nō parta labore: sed relicta:
Non ingratus ager: focus perennis
Lis nunquā: toga rara: mens quieta:
Vires ingenuæ: salubre corpus:
Prudens simplicitas: pares amici
Conuictus facilis: sine arte mensa
Nox nō ebria: sed soluta curis
Non tristis torus: attamen pudicus:
Somnus: qui faciat breues tenebras:
Quod sis esse uelis: nihilq; malis:
Summum nec metuas diem: nec optes.

Hos uersiculos legunt quidē multi: sed q intelligant accuratius: perpauci sunt. Sed eoꝝ certe ea mens est: quæ facile tranquillæ ac beatioris uitæ rationem complectatur. Ac primū quidem beatiorē uitam idcirco dicitur Peripateticoꝝ imitetur sententiam: q beatam uitam ex sola uirtute existere arbitrantur: sed ad beatiorem cumulatiusq; perfectā cōcurrere aiunt oportere etiā corporis res: atq; externa fortunæ præsidia. At Martialis etiam extra uirtutis cancellos ac limites peruagatur: ut beatitudinē cumulatiorem perficiat: nisi forte beatiorem minus beatam interpretari uelimus: qua ratione & senior dici solet: nō qui longeua ætate sit: atq; annis confectus: sed potius: qui adhuc uiridiorem & primā senectutem degit. Et nos quoq; ꝗdiu corporis tenemur uinculis: ac tetro carcere irretimur: beatiorē quidem uitam uiuere possimus: beatam uero atq; absolute perfectā nisi post mortē adipisci nequeamus: quā sententiam & M. Cicero in Tusculanis disputationibus his uerbis prosecutus est. Fidenti animo gradietur ad mortem: in qua aut summū bonū aut nullū malū esse cognouimus. Erat.n. sermo illi de sapiente uiro. Sed redeat: unde defluere cœpit oratio. Multa sunt: quæ beatiorem nobis uitā pariūt. Ac primū quidē Res nō parta labore: sed relicta. Quibus uerbis significatur: perturbationū detractio: cū aliaꝝ omniū tum maxime libidinis ac metus. Nam cū duplex diuitiaꝝ ratio sit: una eaꝝ: quas ipsi congessimus: altera eaꝝ: quas a parentibus acceptas tuemur: illa Poeta relictas diuitias ascisendas suadet. Nam solent: qui cumulandis facultatibus atq; opibus intendūt: plerunq; & libidine augēdi cruciari: & amittendi metu. Potior est ergo res ac substantia relicta: quod patrimoniū suo nomine appellatur: ꝙ quæ labore & industria parta est. Quin etiam in tuenda ꝗ in quærenda substantia præcipue sita est laus. Hinc illud ēt Nasonis. Non minor est uirtus ꝙ quærere parta tueri. Casus inest illic: hic erit artis opus. Quippe quanto paratur qd laboriosius: tāto etiam cupidius atq; auidius possidetur. Et uehemens amor: quod ad diuitias pertinet: uehementem laborem æquat. Fortunam autē i pecunia comparanda dominari nouerūt certe illi: q uel importantes multa: uel exportātes i cōtrahēdis mercimoniis quotidie uersantur. Cæterę arte ac diligētia custodit. Nō ingratus ager uitam quoq; beatiorem efficit: quo loco significatur bonaꝝ rerum studiū honesta q; artium exercitatio. Quemadmodū.n. arma nōnūꝗ bellū togam pacem: ita & agrum quoq; agriculturā recte exposuerimus. Omnium autē artium nulla est agricultura melior: quā merito laudat eximius Orator dicēs. Omniū reꝝ ex quibus aliquid acquiritur: nihil est agricultura melius: nihil uberius: nihil dulcius: nihil homie libero dignius. Aut.n. honestatem aut utilitatem aut uoluptatem quærimus: circa quæ tria omnis hoīum uersatur intētio: quæ facile oīa i agricolatione reperiūtur. Et si quidē honestatē spectes: nihil est ea melius: si utilitatem: nihil uberius: si iucūditatem: nihil dulcius: si præcipuam dignitatem nihil hoīe libero dignius. Hæc imprimis secūdum naturam est: quod i Oeconomicis tradit Aristoteles: iusta est: quod neq; inhumaniter:

neq ab inuiriis quaerit. Haec humanū genus necessario substinet, nutricatur, tuetur, fouet. Laudat Cornelius Celsus duas īprimis artes agriculturā, ac medicinā: q̄d haec ęgrotis subueniat: illa sanis corporibus ministret alimēta. Nec solū ad degendā uitam agricultura necessaria ēst: sed prodest ēt ad uirtutes plurimū: praecipue uero ad fortitudinem: ut idem ipse inqt Aristoteles. Plaereq; n. artes corpora ipsa eneruant, ac molliunt: agricultura uero eiusmodi est: aut q eam exercent: & degere sub diuo: & labores tollerare possint: & incursantiū hostiū pericula: atq iniuriam propulsare. itaq & ob eam causam recte Plinius in Naturali historia. Fortissimi uiri: inquit: & milites strenuissimi, ex agricolis gignuntur minimeq, male cogitātes. Quocirca & Lycurgus optimus mea sententia legis lator, pueros, puberes in agrum deduci uoluit: quo primos annos aetatis: non in luxuria, ac deliciis: sed in opere potius: laboribusq traducerēt. Quāta uero colēdi agris: quāq uaria oblectamēta sint: possunt testes locupletes afferri: Exter Cyrus Persarū Rex: Romanus. M. Cato ille senex: quorū uterq uoluptatibus agricolarū incredibiliter delectabat. Quod si adeo iucūda agricultura res est: merito & beatiō rē uitam efficit. Ager uero nō ingratus: fertilē agrum ostendit: quoniam plus effert: q̄ acceperit. Nam & in referenda gratia (si uolumus nō ingrati esse) quae utēda accepimus: cumulatiore mensura: debemus reddere: quod & iussit Hesiodus, nec tacuit Hieronymus noster, ita ingens. Quae acceperis: reddenda cum foenore sunt. Terra aūt nunq̄ sine usura reddit: quod accepit: plerūq maiore cum foenore: interdū minore: ut aiebat senex Cato. Quod si soli natura, nobis pspecta sit, ac fuerit excultus ager ipse diligenter: id q̄d sentire ēt Columella uidetur: nullus erit nō gratus ager. Focus perennis ēt beatioris uitae effector esse qui ad parsimoniam referri debet. Eorū nanq focus penis est: q parce, ac modice: res suas pensantes in longitudinē prospiciūt. Is contra foci caret ppetuitate: qui bona donauit praesepibus: & caret omni maiorū censu: q quotidie magnifice, ac splendide conuiuatur: q temere: atq luxuriose bona sua abligurit profundit pdit. Facilius est. n. uno die rem, ac familiā totam prodigere, ac pfligare: q̄ eandē uel exiguam multis annis querere. Est aūt parsimonia summae (ut mihi qdē uidet) frugalitatis inditiū: frugalitas uero haud ambigue, totius humanę uitae ornamentū, ac decus existit. Praeclare Lycurgus & ipse cōplexus est: & caeteris parsimoniam oībus suasit: quae quantū hominibus, tum singulis, tum uniuersis, afferat adiumenti: q̄ experiri utile, tam est superuacuū explicare. Non inscite. M. Tullius in libris de rep. Optimū inqt: & in priuatis familiis: & in rep: uectigal duco esse parsimoniam. Sed iam de parsimonia satis: quā ex perenni foco coniectare debemus. Et. n. parce uiuentibus assiduus lucet: & pennis focus. Immodice uero, ac pfuse degentibus: ut ignis extinguit: ut focus tepet: ita & substātia perit, uel potius tota depditur. Liquet igitur & parsimoniā quoq effectricē esse beatioris uitę. Seqtur. Lis nunq̄: toga rara: mens quieta. Sunt q existiment, dici litē nunq̄: ut odia: inimicitię: discordiae: concertationesq tollerentur. cum qbus rebus, animi non potest ullo pacto esse tranqllitas. Togam rarā phiberi, propter Lycurgi instituta: q sanxerit, ac lege cauerit: non amplius una ueste iuuenibus, toto anno utēdū: nec quenq̄ cultius: q̄ alterū progredi. Mentē aūt getā significare cutarū: molestiarumq oium, expertē aīum. Qui ita sentiunt: boni fortasse uiri sint: sed tamen crassa Minerua. Verborum sonitum psequntur mō: quod penitus reconditur: ignorant. Sed nos quae uera sunt: aperiamus. Duplex nanq erat apud ueteres Romanos genus exercitationis: quod amplexabant: q actiuam, & negociosam uitā uiuebant, unū eorū: q in defensionibus amicorū uersarentur: eorū alterum: qui ad remp. capessendam se conferrent. Id est enim apud Ciceronē defensionū labores: & senatoria munera: id forensiū. Rerum labor significat: & ambitionis occupatio: id alio loco forenses literae: & senatoriae: id amicorum negocia: & reipublicae procuratio: id persepe forum: atq curia. Vtrunq uero mentem animumq perturbat. Atq alterum sapiens Poeta suadet, nunq̄ exercendum: quod paucis prosit: altero utendum quidem, sed raro: quod uniuersorum utilitatem complectatur. Nam & Plato ipse Philosophos accedere ad rempublicam, negabat oportere: nisi coactos: quod eorum uitam: quam oporteret pacatam, ac tranquillam esse: omni debeat eiuscemodi laborum uacare molestia. Quam ob rem qui beatiorem uitam, cupit adipisci, is litem caueat: causam agendam nunquā suscipiat: togā raro induat idq nō ambitionis studio: sed reip: causa: ne nō geniti, ac nati ad pdefenddum uideamur. Sumūne nanq uirilem togā: q aut Magistratus gerunt: aut grauiora obeunt munera. De qbus Plinius in Epistola ad Pompeiū Saturninum luculēte his uerbis. Officio inqt. toge uirilis interfui: sponsalia: aut nuptias frequentaui: ille me ad signādū testamentū: ille in aduocationē: ille in cōsiliū rogauit. Illa quoq non absurda sit eorū uerborū iterpretatio: ut lis auaritiae phibeat cupiditatē: toga ambitionis fastum mens qeta flagitiosae libidinis leuitatē: & ueque turpitudinē. Nam q humanis rebus animū applicuerit: Is beatus eē nullo mō potest. Qui uero tria illa despexerit: is res oēs humanas contēpsisse putādus est. Quod. n. in terris est, id omne: aut uorax auaritiae cupiditas est, aut leuis ambitionis inanitas: aut deniq obscenae, ac lutulētae turpitudinis labes: qbus rebus qum tenetur animus: longissimae abest ab ea: quā uir sapiens inuestigabat uitae tranqllitate. Quod si qs obiiciat: non fuisse Poetā suspicatū eam diuisionē: quae ex sacris monumentis de prompta est: is si legerit Flacci sermones, q̄ primū: & sentētia & errore desistet. Ex his hęc uerba sunt. Quemuis media elige turba. Aut ab auaritia, aut misera ābitione laborat: Hic nuptarū insanit amoribus: hic puerorū. Facile ergo turpiū, ac malorum rerum libido sublata sit: quā uel maxime amoliri debemus: si uolumus beati eē: si lis nunq̄ extiterit: si toga rara: si

mens quieta. Nam & Chilo Lacedæmonius: uir utiq sapentissimus uehementer: ut quietē adamaremus: suadet. Accedunt uires ingenuæ: salubre corpus. Hic significatur industrii laboris exercitatio: quæ & honesta res est: & plurimū bonæ ualitudini cōducit. Quā uero laudanda tranqllitas: tam est uituperanda desidia. Hic apud Athenienses ut languescentis inertiæ torpor e medio tolleretur: Areopagus ipse qd qsq ageret Atheniensiū: aut quo nā quęstu uitam mereretur: diligentissime solebat inqrere. Et Lycurgus cum adolescentes in agrum: nō in forum deduci iubebat: id certe spectabat: ut primā ætatem ac uiridiores annos nō in luxuria: quæ honestatis acerrima inimica est: sed in ope: & laboribus agerent: qui proximus magnæ uirtuti ad summā laudem adipiscendā gradus est. Contra uero in probro ē qsqs languore: desidiaq emarcuerit: Ac recte statuit Solon: uel potius Draco si Lysię credimus: qui ocio sese dediderit: oībus accusare uolentibus obnoxius esto. Vires igitur ingenuæ: & ipsæ autores sunt: beatioris uitæ. Vires maxime proprie uidētur esse ineuntis ætatis: sed eas uel ad ultimā senectutē producere licebit: si non ocio languebimus: sed honesto in opere ac liberali labore uersabitur non Terentianū Menedemū: sed Cyrū Regem Persarū: & Catonem senem imitantes. Atq & Cornelius Celsus in libro: quē accurate: & splendide de medicina conscripsit: sanū hominem: & bene ualentē uarium iubet habere uitæ genus quiescere interdū: sed frequentius se exercere. Atq statim infert. Siqdem ignauia corpus hebetat: labor firmat: illa maturā senectutem: hic longam adolescētiā reddit. Aurea uerba sunt: sed nec minus uera. Salubre corpus non temere additur: ad exigēdas athleticas uires: quas etiam Celsus Medicus iure repræhendit. Et. n. athletæ soli uentri obedientes lacunæ corporis explendæ dediti sunt. Sed hi (ut in exortatione medicinæ testatur Galenus Pergamenus): quod eorum tota uita: atq ars sagina est: nec possunt diu uiuere: nec sani eē: sed & in pessima plęrūq incidunt grauium morborum genera: ut etiam clarissimo Sydere Hieronymo attestante didicimus. Itaq sibi habeant quæso athletæ: & coliphia: & seruorum uires. Siquidē ingenuas uires non a crapula: & uentris ingluuie: sed a frugi cęnula: & laborandi industria coniectare debemus. Prudens quoq simplicitas cōcurrit ad beatam uitam. sed quid est: prudens simplicitas aliud: q̄ absoluta sapientia: q̄ perfecta uirtus: q̄ deniq summa laus! Et. n. neq prudēs quisq̄ ullo modo absq simplicitate neq uir bonus sine prudentia satis laudari queat. Ac tum quidē uerā gloriam simus assecuti: cum & prudentes fuerimus uelut serpentes: & perinde ut columbæ simplices. Qui prudens est: is ueritates facillime in cognoscendis rebus perspicit: qui uero simplex: is ut uerā uitam cōsectatur: ita & multiplex ac tortuosum deuitat ingeniū. Rursum uir prudēs a nemine fallitur: simplex fallit neminem persuadens sibi Ciceronianū illud quod uerum simplex: sincerumq sit: id esse naturæ hominis aptissimum. Nam P. Nigidius pulchre in eandem sententiā ait. Vir bonus præstare debet: ne mentiatur: prudens: ne mendacium dicat. Prudens igitur simplicitas: ut eximiæ uirtutis continet dignitatem: ita etiam uitam efficit beatiorem: ut quiuis prudēs cum sit: mala declinet: cum simplex ac bonus mala cuiq̄: iniuriasq non inferat: quibus ea rebus cum magna existit laus: tum conflatur etiā beata uita: quam si uelis perfectiorem adipisci: pares amici adhibendi sunt: quos & Terētianus Simo probare uisus est. Si ex optimo uiuendi genere laudem inuenias: & amicos pares. Nam si beata uita iucundissima uita est: quid potest in humanis rebus amicitia esse iucundius! Res imprimis necessaria est ut auctor ostendit probatissimus Aristoteles: siqdē nemo eligat uiuere: si amicis careat uel si cūcta alia possidere bona uideretur. Quid dulcius ait eximius Orator: q̄ habere: qui cum loqui: ut tecum audeas! Hunc certe amicū intelligere debemus. Nihil est quod mutua amicorū uoluntate ac beniuolentia coniunctius uel dici: uel cogitari possit. Vt si amicorum interpretari uelis: possis alterū ipsum non absurde interpretari. Fit enim in amicitia id quod Pythagoras sentiebat: unus ex pluribus. Itaq & Aurelius Augustinus de Nebridio amico ita aliquando locutus est. Bene quidā de amico suo dixit. Dimidium aiæ suæ. Nam ego senti aīam meā & animā illius unam fuisse animam in duobus corporibus. Hęc Augustinus. Cicero quoq p epistolam Cęsarem Imperatorem alloquit̄ his uerbis. Vide q̄ mihi persuaserim te me esse alterū. Sed & cum in Tusculanis disputationibus de beata uita dissereret: fructum amicitiarū nō reticuit: in quo doctis positum sit cum consiliū oīs uitæ consentiens: & pene conspirans: tum summa iucunditas quotidiano cultu: atq uictu. Quā ob rem præcipiebat Polybius non prius est foro abeundum nobis: q̄ quempiā ex adeuntibus amicum compararemus. Pares aūt amicos oportet̄ esse: nemo dubitauerit: quē nō lateat Ciceronis Lælius: illud etiam Plinii exploratum habuerit: ad cōnectendas amicitias uel tenacissimū uinculum esse morū similitudinem. Verum amicitiæ iam latus campus est: ut in eo semper diffusius: & oratio: & stilus exultet. Iam ad frugalitatem ueniēdū eam præsertim: quę fędissimam uentris repellit ingluuiem. Sequitur. n. Conuictus facilis: sine arte mensa. Fuit quoddam tempus: cum nondū uel opinionum uanitate uel prauitate morū natura hominis infecta esset: ī quo solis glandibus: atq oleribus homines uescebant̄. Nuces: & poma ac reliqui telluris fructus esui erāt nondū gulę irritamentis excogitatis: nondum lautarum epularū cognitis delitiis. Q uiq nostra tempestate Monachorum: quos Græci uocant ac cęnobitarū uictus ē: is pene erat priscis seculis omnium gentiū: atq hominū cōmunis. Est aūt cœna iucundissima nō quas Reges: & Tyranni labore potius quā splendore parant: non q habet magnificentiam ac sumptū epularū: nō ea deniq cui fercula septem adhibentur: sed quam natura nondum deprauata: quam substentandæ uitæ postulat ac requi

rit necessitas. Nec uero sapiētes: aut Artaxerxis Regis: aut Siculi Dionysii cōuiuiū: nec Archelai: aut Thessali Scopę lautissimū apparatū: sed tenuitatē uictus: & frugi Pythagoreorū cœnulā: & sine arte mēsam probant. Ita laudatur Plinius: q ad simplicē: atq; incautā mensam amicos inuitaret. Laudat Xenocrates: qui in Academia etiā Alexandri legatis tantū solū: quod iis satis esset: apposuit. Laudat M. Curius: qui in ligneis uasculis rapas comesse est solitus. Laudatur oīum maxime Diogenes Cynicus: qui quod impręsentē horam a quolibet posceret: atq; acciperet cibum ημεροβιος etiam uulgo appelatus est. Laude dignus cēsetur quisquis eus Mœlibeo cōtētus dicat. Sūt nobis mitia pomat Castaneę molles: & pressi copia lactis. Non potest beata uita absque uoluptate esse. At uoluptarius Epicurus oleribus: & pomis dicit esse uiuendum. Nemo teste etiam in sectatore eius Cicerone: de tenui uictu plura dixit. Epularum & uictus Luxuria mentē hebetat: corpus labefactat: & immatura afficit senectute: uaria excitat morborū genera: flagitii & libidinis irritamēta subministrat. Q d' si cerere: & libero friget: pulmēto certe: ac temeto cōcalescit uenus. Mos erat ueteꝝ: (ut ait Plinius) cibū interdiu & leuem: & facilem sumere. Quorū erat pulpamentus aliud nullū: quam quod Scythę Anacharsidis fames. Et quidē pridē statuerat Lycurgus in propatulo oēs ac publice conuiuari: quod & ueteres oēs seruare sunt soliti. Persę Xenophontis libris celebrantur: qui haberent cibū quidem panē: ob sonius autem cardomū. Sed Nasturnum idcirco ad panem (ut ipse arbitror) adhibebāt: quod eius pręcipua uis sit ac summa utilitas. Venerē ihibet: ut tradūt: qui herbarū uires perscrutati sunt: animū exacuit: potū i qua bilē detrahit. Quondam parce omnes uiuebant ac moderate: nec luxuriæ aut crapulę indulgebant: delitias contemnebant: quę ultro ex terra atq; arboribus gignerentur: ea sibi pręstantissima existimabant: quibus & gustus lenirent asperitatē: & bonam ualitudinem tuerentur. Ausim dicere plęrasq; oēs periculosas ægrotationes intēperantia concitari: atq; ex uentris ingluuie nasci. Illud in sermone omniū uersatur: plures crapulā interfecisse: q̄ gladium. Fœlix nimius uetusta: & prisca gens mortalium: quam quotiens animus contemplatur: summis semper mactat honoribus. Solita est. n. publice conuiuari: epularum uarietatem: ciborū lautitiam deuitare. Itaq; labentem ad intēperantias populū Romanū mordacissimus Satyrus reprehendit. Quis fercula septem: secreto cenauit auus? plurimum expetenda uictus tenuitas est: qua & corporis incolumitas cōseruatur: & morborū omniū obruitur seminariū. Sępe quos nulla medicinæ ars ac diligentia curare potuit: simplex mēsa: & ipsius uictus castigatio liberauit. Quę uis alia: nisi potus ac cibi parcitas: podagrę durinā unq̄ molliit? Quę uis alia articularis morbi dolorem sedauit? Multi autem cum his ægrotationibus laborarent (ut perhibet qui nunq̄ mentitus est: testis locuples Hieronymus) ad pauperes cibos redacti conualuerūt. Cūq; in tres partes Medicina distributa sit: illa nimirum: quę uictu medet: patet latius: sanat frequentius. Medicamenta uero: & Chyrugici opera multos quottidie fallit. Verum nota hæc sunt: ut uagari longius non sit necesse. Vide igitur quid faciat conuictus facilis: sine arte mensa. Quod & declarat Hieronymus: qui ait. Olerum: & pomorum ac leguminum & facilior apparatus ē: & arte: impendiis; coquorum non eget. Atq; hæc de facili uictu: qui & ipse uitam efficit beatiorem. Nox non ebriat sed soluta curis. Constat duplicē pręcipue appellari hominis quietem: quarū utraq; necessaria est: & ad salutem animalis a natura data: primā cibi ac potus: de qua etiam Vates facundissimus. Posquā prima quies epulis: mensæq; remotæ. Cum hac & secundam mensam intelligi oportet. Secūda uero quies somni est ac nocturnæ requietis: de qua apud Ciceronem Lælius cū Scipionis de Rep. sermonem referret: eius inquit: disputationis fuit extremus fere de imortalitate animorum: quæ se in quiete uiso ex Aphricano audisse dicebat. Nam & Virgilius conuiuii quietem: & Lælius somni quietem appellauit. His nanq; duobus generibus etiam exceptos hospites reficere solemus. Prima igitur allata quies est: & qualē esse oporteat satis: superq; declaratum: Id est. n. conuictus facilis sine arte mensa. Nunc altera est: deinceps patefacienda. Sequitur &. n. Nox non ebria: sed soluta curis: Fieri non potest: ut uel homo uel quoduis animal in actione: in labore semper in exercitatione uersetur: ad quas res profecto nati sumus. Necessaria est (ut ait Aristoteles) intermissio operis ac relaxatio animorum sed somni imprimis: qui & requiē affert animantibus: & ad eorum salutē plurimū cōfert. Sed nox nō frustra dicitur: ut diurnus somnus prorsus exigeretur. Testis est Auicenna dormire interdiu malus esse: unde humectantes egrotationes: unde reumatismi: unde pallor: splenis accretio: laxationes neruorū: torpor: insulsitas desyderii: tumores: febres: unde alia permulta: & ualitudinis detrimēta oriuntur: & uaria morborū genera. Bene est itaq; nox posita: deinde non ebria dicitur: ut ebrietas ac temulentia tolleretur: qua qd potest esse libero homine indignius. Pestis fędissima ebrietas est: animorū stimuli & corporum labes: quæ primum rationis hominem impotem facit: & multorum malorum fomitem subministrat. Et in sobrietate quidē uirtutū cōcordia: in temulentia uero sita ruina est. Non temere uinū a ui appellatū dicit Varro: q d' eius tanta potestas sit: ut hois naturā in belluā transferat & mētē rationēq; subuertat. Quid tā amicū: qd tā gratū ueteri: & calidissimo hosti (ut ait diuinus Chrisostomus) quā ebrietas: q̄ lasciuia malorū omniū ac facinoꝝ radix? Quę duo uidelicet teterrima flagitia ne fu ius propagarentur. Valerius Flaccus: & Portius Cato Censores Bachanalia sustulerunt nocturnum sacrum: & ebrietatis ac scelerū omnium seminariū: ut grauissimus autor scribit Liuius. Nihil tam uirilem dignitatem deformat: nihil tam deturpat hominis grauitatem: q̄ ebrietas: atq; inso

lentior uini licentia. Fertur Dionysius senior: cum in ceteros malefactores grauiter animaduerteret: pepercisse tamen eis: qui uestes surripuissent: quo Syracusani a cōmessationibus: atq; ebrietatibus temperarent. Scite igitur Martialis ei: qui beatiorem sibi uitam affectat: censet noctem quiete degendam uitandam ebrietatem. Nox inquit non ebria: sed soluta curis. Quid curis soluta nox est: nisi ab solicitudine uel quærendę pecunię uel appetendæ gloriæ uel deniq; explēdæ ueneris longissime abhorrēs? Harum rerū appetentes in utrauis aure dormire ociosi non possunt: horum fessos nunquā sopor irrigat: artus nunquā arctior somnus complectitur: hærent infixæ pectore cupiditatū ac libidinum curæ: insident solicitantes angores nec placidam membris dat cura quietē. Quando auarus: ambitiosus: petulans placidissimā illam quietem degustarunt? Et auarus cupiditati semper intentus: non solum non dormitat: sed ne cōniuet quidē ac dum insatiabilem: & inexaustā sitim explere cogitat: etiam fraudat naturæ somnū: ut Salustianum illud uerum sit. Auaritia pecuniæ studiū habet: quā nemo sapiens concupiuit: ea quasi uenenis malis imbuta corpus: animūq; uirilē effeminat. Semper infinita: & insatiabilis est: neq; copia neq; inopia minuitur. Et Plutarchus Cheronensis in libro: quē inscripsit περι πολυπραγμοσύνης magnis uiribus nos deterret auaritia: & superuacua quadam permixtaq; (ut interpretatur Gelius) ac minime necessaria eiusmodi plurimarū rerum & cognitiōe & petitione quæ mentē ipsam uehementer excruciat. Neq; enim curiosior illa πολυπραγμοσύνη hominem unquam sinit quieto: atque ocioso esse animo: sed turbulentus semper tum cogitationibus tum laboribus iactat. Quid leuiū amorum: quid obscenæ libidinis sectator: nonne dies: noctesq; angitur? Nōne modo dextrum: modo lętū uersat ac fatigat latus? Miser atq; infęlis amator incertus animi: qd capiet consilii: ignorat: quo se uertat nescit: nunc spe erigitur: nunc metu frangitur: assidua semper solicitudine cruciatur. Leuitatem uero affectans gloriæ: ut popularē aucupetur auram: & interdiu laborat: & noctu cogitat: atq; animū nunc huc celerem nunc diuidit illuc: in partesq; rapit uarias: perque omnia uersat: eius igitur & beatior fuerit uita: de quo merito dici possit. Nox nō ebria: sed soluta curis. Is quietā noctē agit: & arctissimo somno ac sopore uincitur. Non tristis torus. Attamen pudicus. Tristis torus profecto est eius: q uitam solitariā uiuit: & eorū caret consuetudine: quibus cum familiares sermones: & dulcia conferat alloquia. Et Pythagoras qdem quāquā contemplandis rebus intēdebat: cohortem tamen discipulorum sibi delegit: quibus cum uiueret: quos institueret: quorum conuictu: & consuetudine lętaretur: cumq; his perpetuā: atq; inseparabilem societatē coire solitus est: & quodā ueluti cœnobium constituere. Neq; .n. potest quicquā homini suaue esse ac iucundum uel rebus omnibus circunfluentibus nisi consortem & participē habeat. Sociale nanq; homo est animal: & conciliationis longe omniū cupientissimum. Suo autem ingenio hominis ac similis sui & societate & consuetudine delectatur. Alioquin aut Deus quispiā sit: si contēptis humanis rebus etiam ipsi deo solitudine: & contemplatione iungatur aut certe bestia: si cōspectū ac cœtum fugitans hominū uitam agrestē: & īmanem ferarū uiuat. Quippe natura nihil solitariū amat: sed ad societatē hominē genuit. Atq; illud uerum est: fructū uoluptatū omniū eripere solitudinē. Verum prima societas in cōnubio est: ut imprimis uxoris ipsius quærenda iugatio sit. Quam si quis ex sententia nactus est: sciat paratū sibi nō uitæ suppliciū: quod plærīq; ioco usurpant: sed perpetuū præsidiū ac tutissimū perfugium. Si quidem fecit Deus hominem: & simile sibi adiumentum condidit: mulierē. Itaq; & pp uxoris flagrantissimam charitatē relinquit quiuis uel parentes: & ita illi hæret: ut & duo in carne una sint: & fiat ex duobus unus. Omnium autem rerum ex quibus aliquid percipitur uoluptatis: nihil est uxore melius: nihil iucundius: nihil amabilius. Ea tibi liberos gignit: quibus bene institutis potest fere nihil optabilius cogitari. Procreatam sobolem nutricatur: intus dominans suppellectilē totam studio: diligentiaq; tuetur: seruat domi: quod foris tibi paratum est. Victum omnem ac reliquum uitę cultum ministrat. Si ue mala ualitudine laboras: seu ullis aduersis rebus premeris: sola semper pręsto est fidissima cōiunx. Seipsam negligit: ut te solū expleat: id cogitat id conatur id spectat: ut q̄ maxime tuis commodis: uoluptatibusq; inseruiat. Quid .n. bone uxori præter uirum aut charū aut dulce est? Solent mulieres ita diligere suos uiros: ut etiam uiuere nolint: si illi mortui sint. Nam & in india uastissima Barbarorū regione mulieres: ne mortuis uiris superstites sint: pira malunt ardere: q̄ uiuere. Quid ad hunc amoris cumulum addi potest? Mihi non Terentianus Mitio fœlix esse: qui quod fortunatū isti putant: uxorem nunquam habuit: Sed is multo uidetur omniū fortunatissimus: cui & uxor est: & proba obtigit: pudica: uiri diligētissima uerecūda modesta sobria accincta alacris iurgiorum fugitans: uiri uoluntatem uitæ sibi legem putans. Huius profecto erit torus certe non tristis: sed celeber ac lętissimus: ut dicat quiuis: fœlices thalamos nactus multo etiam uerius: q̄ ille apud Propertiū. O me fęlicem o nox mihi candida: & o tu lectule deliciis facte beate meis. Viri nanq; deliciæ ē uxor: ut iure Cinthiā quampiam non quidem amicam: sed uxorem hisce maritus uersibus alloquatur. Tu mihi sola places: placeam tibi Cinthia solus: Hic erit & patrio sanguine pluris amor. Non sit igitur tristis torus: attamen pudicus. Nō infacete pudicus dicitur: quod ad limen beatitudinis: neque illegitimus congressus: neq; immoderatus coniunctionis appetitus aspiret. Quid enim a bellua hominem separat nisi ratio nisi uirtus nisi lex ac moderatio uitæ? Magna est connubii .i. legitimi matrimonii laus: quo mouemur: non quamuis mulierem passim ac solute suscipere: sed quam sponsaliorum iura constituant: quam a

parentibus: cognatisque solemni ritu stipulemur in matrimonium nos ducturos: quæ inquam connubii lege atque institutione iungatur. Quam quisque igitur eo pacto assecutus sit eam uxorem: & charissimam consortem habeat uitæ: aliam si uel attigerit uel etiam concupierit rationis: atque humanitatis iura uiolauerit. Hinc in Politicis præclare Aristoteles. Coitus inquit omnis alterius quam coniugis penitus sit interdictus. Quid de moderatione dicam? Meminisse uirum oportet modum ubique esse seruandum: atque uxorem se habere non scortum. Liberis danda opera est: non explenda libido: nec breui uoluptati sed perpetuæ saluti consulendum. Coniugationem autem maris: & fœminæ: si rem ipsam consideremus sola efficit procreandæ sobolis ratio: alias sordida fit: ac lutulenta permixtio. Quo circa & iis ipsis: qui coniugii uinculo sociati sunt sapientes uiri fines constituere: quatenus procreandæ soboli operam dari conueniat: quo cum uentum sit sinant ualere ac nesciant uenerem. Nihil est immoderato concubitu aut fedius aut perniciosius: quod frequens etiam corpus dissoluit (ut Medici ac Physici tradunt) estque (ut ait clarus Hippocrates) teterrimi pars comitialis morbi: corpori & lentiferam imbecillitatem: & immaturam afferens senectutem. Atque omnes: qui crebrius uoluptatis: atque libidinis explendæ gratia carnis: & ueneris fœditati laxas habenas dederint: ii ad naturam beluarum quam proxime accedunt: sed & beatiorem nequeunt uitam adipisci: quam quærimus. Vrunt undique ardentes libidinum faces: quæ miseros respirare non sinunt. Bene atque luculente quisquis in hunc modum cecinit. Ardet in affectu uenus Anxia: sordet in actu.

Efficit: atque pudet: præsto patratur opus.
Post factum: fecisse pudet: cito preterit illud:
Quod iuuat: æternum: quod cruciabit erit.

Coniugii igitur societas non acerbam uitam: sed iucundissimam efficit. Sed eorum scimus esse longe iucundiorem: qui ueram pudicitiam affectantes non matrimoniorum uinculis: non ullis sæculi compedibus uinciuntur: sed supra hominem uitam nacti perpetuam uitæ integritatem seruauerunt: atque eorum sibi duntaxat conciliationem ac societatem asciuere: qui omnibus humanis contemptis illecebris in rerum cognitionem ac ueritatem adipiscendam operam omnem ac studium contulerunt: quorum nec tristis est torus: & tamen uere: serioque pudicus. Quales Indorum Gymnosophistas: plerosque Græcorum Philosophos: Iudæorum Essenos: Aegiptiorum Sacerdotes fuisse tradunt: qui cum multis rebus aliis tum maxime uxoribus abstinuerint: quales multo uerius cernimus ipsi: etiam nostra hac tempestate Christianæ: & catholicæ religionis cœnobitas: qui exuti quodammodo humanitatis fragilitatem: Angelorum uitam imitantur in terris. Hi nanque cœlibatum nuptiis præferentes melius: quam Socrates mentem seiungunt a sensibus: altissimoque animi excessu rapti uerius: quam pseudo Philosophi moriuntur. Si recte dicitur Philosophiam: quæ non fucata non adumbrata: sed uera ac solida Philosophia est meditationem esse mortis. Horum certe hominum: qui uix pauci toto orbe reperiuntur: incredibilis quædam uoluptas est: maiorque quam quæ breui oratione perstringi possit. Quippe eiuscemodi hominum tanto est: quam cæterorum uita beatior: quanto hi absunt propius a uera beatitudine. Verum de his alias plura. Hæc attigimus: ne matrimoniorum expers uita: qualis nostræ sacerdotum religionis esse debet: putaretur infœlix. Omnino autem iis omnibus: qui beatius uolunt uiuere: tristis uitandus est torus: pudicus optandus. Additur somnus: qui faciat breues tenebras. Somnus is: breues: inquam faciat tenebras non iniuria laudatur. Iubebat Pythagoras: ut ueneris imprimis: iræ: somni: gulæ abstineremus: quibus rebus uirtus maxime perturbatur: qua sublata ad quamuis beatitudinem omnes plane aditus intercluduntur. Hæc utique mala cum regnant: exulat uirtus: uirtute autem remota nullus relinquitur beatitudini locus. Aristoteles summa autoritate Philosophus cum fœlicitatem hominis explicaret: non est eam ausus nisi in actione: atque opere constituere: quo dormitandum nullum discrimen sit: nulla fœlicis hominis: ac miseri differentia. Quod si somnum spectes: nihil homini homo præstabit: stulto intelligens nihil intererit. Hebetia plerumque ac tarda ingenia solent esse eorum: qui plurimo cibo: nimioque somno utuntur: nec solum impuberes pueri: quod M. Varro in longa historia prodidisse fertur: sed qualibet etiam ætate homines id ipsum incurrunt mali. Illud poeticæ leuitatis est: quo traditur. Domitor somnus malorum: requies animi: pars humanæ melior uitæ. Aut enim res fluunt nobis ex sententia: & earum fructum capere nequimus somno consopiti: aut aduersis urgemur: nec iis aut liberare ipsi nos aut leuare possumus: nisi diligentem ac peruigilem curam adhibuerimus. Ita fit: ut pars humanæ uitæ non melior sit somnus: sed deterior. Itaque & sero cubitum discedentes: & ad primam sæpe auroram somno experrecti frugi hominum fungemur officio. Illud Pythagoræ nobis imitandum est: quod & aureis idem ipse uersibus præcepit.

μὴ δ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι·
πρὶν τῶν ἡμεριμῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν·
πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Quos uersiculos & Latine non inconcinne nostrorum quidam ita interpretantur. Noli autem somnum mollibus oculis excipere: priusquam diurnorum operum ter unumquodque percurras. Quo accessi? Quid peregi? Quid mihi oportunum non peractum est? Surgere uero ante lucem iubet in Oeconomicis nobilissimus Philosophus: quod ante Lucanum tempus: atque operas & ad curam rei familiaris: & ad bonam ualitudinem ac demum ad Philosophiæ studia plurimum conferat. Quod

natura quoq ipsa nos admonet:quę nocturnos uigiles (ut Physici tradunt)excitandis in opera mor
talibus:rumpendoq somno gallos genuit. Naturæ legibus obtemperandum est:quæ hominem nō
ad somnum & quietem:sed ad operam:atq exercitationem nasci uoluit. nec propter quietem operā:
sed propter operā quietem instituit:ut uidelicet remissi ne laboris potentius ad exercitium operis ul
tres intēderent. Claris ac magno ingenio uiris:nō minus lucubrationes quā meridiationes ꝓfuerūt:
ut merito somnus is laudandus sit:qui faciat breues tenebras:& is putandus beatus:qui uel in secun
da ac tertia uigilia frugi sese hominem prestiterit. Quod qui secus factitauerit:dignus sit:qui perpe
tuam noctem dormiat. Illud quoq sapienter beatiori uitæ adiectum est. Quod sis esse uelis:nihilque
malis. Salutaris:& sapiente uiro digna uox:quæ iubet:quam quisq fortunam:quem uitæ statum
quisq sit nactus:eo quemq debere esse contentum. Nihil est enim stultius:q̄ alienam sortem quæ
lis tandem sit:& appetere semper:& existimare meliorem. Iure Flaccus noster hanc hominum &
admiratur dementiam:& deplorat uitæ miseriam inquiens.

Qui fit Moecenas:ut nemo quam sibi sortem:
Seu ratio dederit:seu sors obiecerit:illa
Contentus uiuat:laudet diuersa sequentes?

Vulgaris sane consuetudo:suaq imperitæ multitudinis leuitas. Perpulchrum:scitumq est semper
eo contentum esse:quod adest:nihil præterea concupiscere:nihilquærere amplius. Nimirum sapiens
& si tantillum adeptus est:satis se tamen consecutum putat:nunq̄ sui poenitet sapientia munitum:uir
tuteq septum hominem. Et.n.his in rebus ueræ diuitię positæ sunt:cæterarum uero rerum omnium
inexausta sitis est:& cupiditas insatiabilis:quas ii maxime desyderant:qui earum maxime abundant
copia. Quod sit quisquid esse uelit. Ita.n.ditissimus habendus sit:ita opulentissimi cuiusq copias:nō
æquabit solū:sed etiā antecellet. Satis ēe putare qđ ē nihil appetet:nihil requirere:ea demū & sapienti
cō sentanea:& iucundissima est uita:quam facilime assequitur quisquis post habitis incertis:caducisq
rebus solam uirtutem amplexetur:cuius & nostra possessio est:& nullis fortunæ casibus subiacēs. So
cratem apud Platonem Polus consulit an Archelaū Regem opulentissimum:qui Macedoniæ domi
naretur:foelicem esse putaret:nescire respondit sese:quod neq:q̄ doctus:neq q̄ bonus esset:intelle
xisset. Non.n.fortunatum gloria non regni amplitudo non ulla auri aut argenti uis:foelicem ho
minem & beatum facit:sed sapientia & probitas:quas res Reges si non habent:certe foelices nō sunt
habendi:inopes si habent etiam per beati existimandi. Cortina Apollinis solum Aglaum beatum iu
dicauit:qui in angustissimo Arcadiæ angulo pauperis agelli contentus finibus paruo tugurio cōdu
sus:nunq̄ paterni soli terminos fertur egressus. Huius igitur paupertas Archelai prestabat fortunas
atq antecællebat gloriam. Quos cupiditas incēdit:quos premit auaritia:iis profecto omnia desunt
nec minus:quæ habent:q̄ quæ non habent. Contra sapienti omnia suppetunt:& nihil cum sit:nihil
deest tamen. Fortunis si caret:tranquillitate non caret cupiens esse:quod sit. Demum additur:quod
perpulchre de beatiore uita sermonem claudit. Summum nec metuas diem nec optes. His uerbis
nihil certe aliud:q̄ summa quædam ostenditur moderatio:cuius propriū est nec lętari uehementius
ꝓsperis fortunæ successibus nec propter ullos aduersos casus tristitia:atq egritudine deprimi. Quia
enim extremum uitæ diem tam exoptat:q̄ qui calamitosam ac miseram fortunam desiderat morte fi
niri? Atq ille rursum mortem plurimum extimescit:qui florens opibus & fortunis isdem se rebus
metuit orbatum iri morientem. Aegri animi:& reflantem fortunam immoderate ferentis uerbum
est.

Mors hominum foelix:quæ se nec dulcibus annis.
Inserit:& mæstis sæpe uocata uenit.

Stulte quoq Massilienses:qui temperatum cicuta uenenum publice instituissent iis exhibēdum:qui
apud suum ipsorum senatum expetendæ mortis causam attulissent. Nam siue prospero (ut aiunt)
flatu utimur:seu turbulentis infortuniorum iactamur procellis:nullā satis idoneam uel metuendæ:
uel optandæ mortis rationē ullo modo potest cęca prębere fortuna. Nec eius consuetudinis aut Grę
cos autores aut imitatores Gallos probare debemus. Quis aūt uir sapiens existimari possit:qui ex in
certæ rei mutabilitate pendens suæ tum mortis tum uitæ rationem:ad fortunæ referat temeritatem?
Stultus adolescentulus:& inani lætitia gestiens ille Terentianus Chærea:non tam amore q̄ mente
& ratione captus est:qui diceret. Pro Iupiter nunc est profecto tempus interfici cum perpeti me pos
sum ne hoc gaudiū contaminet uita ægritudine aliqua. Melius apud eundem Poetam Geta in Phor
mione:qui cum ex eo quęreretur de se quid futurum esset. Nescio Hercule inquit:unū hoc scio:qđ
fors feret:feremus æquo animo. Nec ille deterius aut minus grauiter:qui continuo id esse uiri offi
cium comprobauit. Ac præclare:sciteq sapiens præcepit Poeta. Nemo confidat nimium secundis:ne
mo desperet meliora lapsis. Qui sapientem præstare se:& iucundissimam uitam degere instituerit:is
utramuis fortunā & secundam & aduersam moderate ferat summū nec metuens diem nec optans.
Mortem perimescere inscitię est optare leuitatis. Nec est.n.ulli malum mors (ut sapiētes uiri rectissi
me probant):atq haud scio an magnum sit bonum potius. Certe cum iis præclare agitur morienti

bus: quorum uiuentium innocentia cognita sit: atque eluxerit probitas. Frustra autem optamus: quod uel inuitis nobis aliquando euenturũ est. Cunctis mortalibus breuis imminet occasus. Utinam iam cognita imortalitas sit: atque omnibus indubitata: q̃ est certus interitus. Longius aut propius mors sua quemque manet ait Propertius. Multos accepi: noui & ipse nonnullos: qui tam & si uehementer uitæ terminos expetere uiderentur: aduentantem tamen mortem & dolerent plurimum: & accusarent. Quæ hęc obsecro leuitas: quæ insania est? Quanto. n. satius diuinis parere legibus & ad illius se arbitrium accommodare: in cuius potestate & mortem esse & uitam cognouimus? Is qum finir leti uiuamus: qum uocat alacres demigremus. Sentiamus & nos hoc pacto cum Thalete Milesio: nullus inter mortem ac uitã esse discrimen: summum nec metuamus nec optemus diem. Fortuna nec effera mur: si secunda arriserit: nec eadem aduersa perstrepente frangamur: aduersus dolorem omnem ac mortis metum inuictum semper animum gerentes. Illud enim magni & excelsi animi est: & tum in prosperis rebus moderationem: tum in aduersis seruare prudentiã: quibus laudibus præditus qui fuerit: non poterit non ẽe beatus: ac de summo die: nec etiã. n. uel metu anxius: uel desyderio sollicitus. Et quidem his omnibus ex rebus illa: quam auidissime omnes expetũt: comparatur uitę tranquillitas. Nam si uirtutem sectati erimus: & omnem sedauerimus animi perturbationem: simus procul dubio adepti uerum illud bonum: quod solum & honestum est: & iucunditatis plenissimum: securitatem & pacem. Quando ex uirtutis exercitatione: & uacuitate ab angoribus conflatur: ac perficitur beata uita: quam ut assequamur: omnẽ industriam: atque operas adhibere debemus. Itaque laboremus: efficiamusque ut quæ singula exposuimus: eadem uniuersa complectamur: ut possimus (quantum fieri possit) & iucũde: & beate uiuere.

FINIS.

Fidi Græcarum literarum interpretis Augustini Dathi Senensis Præfatio in traductionem Platonis de Halcyone aue ad Alexandrum Theologum peregregium ac Venerabilem Religiosum ordinis Prædicatorum.

EX magno Philosophorum numero: qui priscis temporibus claruerunt pater Alexander: unus Aristocrates: qui & Plato postea cognominatus est: & a ueritate: & a Christiana religione proprius abfuit. Multa sæpe de Deo: deque diuinis rebus pie: religioseque disseruit. Ac per raro usquam locutus est: quin de diuini numinis Maiestate sermonem inferret. Itaque & Augustinus noster Christiani quidam Imperator exercitus: tantum Platoni tribuit: ut eum cæteris eruditis ac sapientibus uiris præferat. Sed quid mirum cum Simplicianus Augustinum laudauerit: quod potissimum in Platonicorum libris incideritt in quibus omnibus modis differeretur: atque eius uerbum? Itaque ego his causis commotus iucundissime Platonis scripta legere consueui. Nuper uero forte fortuna libellus oblatus est: qui Halcyon scribitur: cuius non tam fabella captus sum: q̃ probaui potius pulcherrimus commenti mysterium: in quo splendide sane Cherephontis interrogatione: & responsione Socratis de immensa summi: atque æterni Principis potestate differitur. Hoc ego opusculus cum putarem nusquam apud nostros inueniri: una lucubratiõe Latinum feci: & ad te mittere constitui: ut qui optimus es agendorum præceptor: sis etiam scriptorum censor. Accipe igitur paruum munus: & (ut uidetur) emenda. Consydera autem non ineptam fortasse interpretationem uerborum: sed magis quæ intus clauditur sententiam grauitatem. Habes tu primus interpretationum mearũ primitias. Alia post hac tentabimus fortasse maiora. Vale.

¶ Incipit Platonis libellus qui Halcyon inscribitur: quem Augustinus Dathus Senensis: e Græco sermone in Latinum conuertit. Chærephon.

VAE Vox insonuit nobis o Socrates procul a littoribus & Promõtorio illo? Quã iocunda auditu? Quodnã est: inq̃ uocale animal? Nã muta qdẽ sunt: quæ in aqs degunt. Socrates. Maritima quædã ales o Chęrephon: cui Halcyon nomen est: luctuosa admodũ: & perquas flebilis: de qua uetus iam pridem hominibus: fabula proditur: Et. n. ferunt: hanc aliquando mulierẽ Aeoli Græci filiã quem a puella uirum acceperat: studii atq; amoris gratia lugere mortuũ Trachinius Ceyca Luciferi Astri pulchrii atq; honesti patris pulchrũ quoq;: atq; honestũ filiũ. Mox uero diuino quodas numine pennis circunfusas uolucris instar maria circundare: atq; illũ pergref. Cęterũ terrã oẽm peragrans inuenire haud quaq̃ poterat. Chærephon. Nunqd nam Halcyon est: quod agis? Neq; ego unq̃ antehac uocẽ audieram. At mihi qdẽ externa quępiam cõtingit lugubrem. f. per quã uere uocẽ pfundit animal. Cuiusmodi quæso: & hoc ẽ o Socrates? Socrates. Non magnum Chærephon: at magnum ob coniugalẽ pietatem a Diis accepit honorẽ. Siquidẽ in nidulatiõe istarũ auiũ: & Halcyonũs quas appellant: Dies mundus agit per mediã quoq; hyemẽ tranqllitatibus differentis: e qbus ẽ & hodierna præsens nunc imprimis. Nonne cernis summa ac supiora maris: quã serenissima sunt? Pacatum aũt ac tranqllũ omne pelagus simile deniq; (ut ita dixerim) Speculi? Chærephon. Recte dicis: uidetur nãq; hodierna Halcyonis dies: s; & externa quoq; talis quępiã fuit. Sed p deos: q̃ntũ opus ẽ iis fidẽ adhibere: quæ initio habita sunt o Socrates: ut uel ex auibus mulieres aliquando effectæ sint: uel ex mulieribus aues? Nullo. n. pacto tale qdpiã uidetur fieri posse. Socrates. O amice Chęrephon uidemur nos qdẽ & eorũ quę fieri possint: & eoꝝ quoq;: quę effici nequeãt: tardi atq; obtusiores qdã esse iudices. Nam iudicamus nos plane p humanæ facultatis uiribus: quę & rerũ ignara ac rudis est: & difficile adducitur: ut credat: tũ: sed & nequaq̃ pspicaciter intuet. Itaq; cõpluria nobis & de iis: quæ facilia sunt: difficilia: & quæ cõseq possint impossibilia sæpe uident. Atq; id qdẽ nõnunq̃ pp ipennias: sæpe numero uero ob quandã mentiũ ipsarũ infantiã. Oĩs nanq; homo infans uniq; uidetur eẽ uel ultima senectute puectus. Quandoqdẽ pusillũ admodũ ac nouellũ uitę tẽpus ad præsens æuũ. Quid ẽ igit o bone uir: qd ex eiusmodi rebus possibiles ne: an ĩpossibiles sint dicere qppiã possint ii quos deorũ: diuinarũq; rerũ latẽt potestates: qbus ue totius naturæ uis incognita ẽ? Meministi o Chęrephõ q̃ta nudiustertius tẽpestas extiterit. Nã uel cogitantẽ qdẽ tũ fulgura illa ac tonitrua tũ uentorũ ĩcredibiles: atq; ĩmensas magnitudines cõgitantiẽ unq̃ pauor ĩcedit. Vereret forsitan qspiã uniuersam iam iam ruiturã mũdi fabricã. Porro uero admirabilis quędã tranqllitatis cõstitutio exorta ẽ: q̃ ipsa & hactenus pdurauit. Vtꝝ igit maius ac difficilius arbitraris eẽ eã ne serenitatẽ ex illo uehemẽtissimo turbine ac pturbatione traducere: transferreq; in tranqllitatẽ mundũ oẽ: an potius mulieris formã transfiguratã in auis cuiuspiã speciẽ cõuertere? Et. n. & pueri nostri quoq; huiusmodi aliqd fingere ac formare sciẽtes limũ: cęrã ue cũ cepeint: facillime ex eodẽ tumore uarias: multiplicesq;: transfigurãt formatũ naturas. Diuino aũt numini: q cũ ne minima qdẽ ex pte nostræ facultates cõferri debent: pfacilia forte fortuna hæc sunt oĩa. Tũ mũdũ oẽm q̃to te ipso maiorẽ putas eẽ? Dices ne tu? Chærephon. Quis hominũ o Socrates huiusmodi qcq̃ uel cogitatione cõplecti: uel oratione cõseq ualeat? Neq;. n. id dicendo qsq̃ assequat. Socrates. Itaq; iã cernimus hoĩes: si forte inuicẽ cõferant: p multũ differre inter sese: præstareq; alterũ alteri tũ uiribus tũ ẽt ĩbecillitatibus. Et. n. matura hominũ ætas collata ad pueros penitus ĩfantes quq; pturi decẽ ue dies natos: quã magnũ q̃so: quãq; admirabile discrimen hs & infirmitatis: & roboris: cũ ĩ oĩbus fere uitæ actionibus atq; artiũ studiis tũ in iis quoq; oĩbus: quæcunq; aut corpore administrant: aut aĩo gerunt? Hæc nanq;: id quoq; paulo ante dixi teneriorĩbus pueris ne in mentẽ qdẽ uident uenire posse. Ac roboris qdẽ magnitudo eius: q pfecta ætate sit: q̃tã: quã ue imensam: atq; inextimabilẽ pre illis præstantiã habeat? Myriadas. n. taliũ uir unus p multa manu cõplectat: & qdẽ facile. Etas nanq; ab ipso initio ĩperita prius rerum oĩum: & quę moliri nihil possit: hoĩbus natura cõtingit. Cũ igit hõ homini (ut uidet) tantũ intersit: qd cẽsebimus uniuersus uideri cęlũ præ nẽs facultatibus iis: q talia hęc cognitione assequant? Credibile itaq; fortassis plęrisq; uidebit eiusmodi hs mundi magnitudo pstantiã ad Socratis: & Chærephõtis formã: eiusmodi & suã ipsius potestatẽ: & prudẽtiã ac deniq; cognitionẽ irrationabilẽ eã q̃ in nobis inest antecellet facultatẽ. Proinde multa & tibi & mihi: sed & aliis: q pinde ac nos sunt: ĩpossibilia uident ex iis: q̃ aliis forsitã pfacilia sunt. Quãdoqdẽ & tibia uti iis: q tibicines non fuerint: & legere ac scribere Grammaticę artis ignaris ĩpossibilius ẽ: ut q illa ignorant: quã aut mulieres cõstituere ex auibus aut ex mulieribus aues: Ac natura qdẽ cũ in fauo ferme aĩal cõparet: & pedis & manuũ & pennarũ expers: pedes subiiciẽs: atq; adhibens pẽnas. Sed & uarietate quadã multiplicid: uariorũq; colorũ exornans apẽ efficit sapiẽtẽ diuini effectricẽ mellis. Quin ẽt ex mutis ouis: atq; in aĩs cõpluria genera cõstituit aĩaliũ tum uolucrũ: atq; terrestriũ tũ ẽt aquatiliũ ætheris magni (ut nõnulli tradunt) sacris utens artibus. Quãobrem ĩmortalium potestates: quę profecto q̃ maximę sunt: mortales nos ac pusilli: & qui nec magna: neq;

etiam parua percipere ualeamus: pleraq; etiam addubitemus eorum: quæ circa nos ipsos uersantur: haud firmũ quicquã uel de Halcyonibus uel de Philomenis tradere possimus. Cęterũ gloria fabulaꝝ qualis a patribus ꝑdita est: talem & pueris meis o ales questuũ ac luctuũ: debeo n. pręsbuero de tuis laudibus: tuum uero pium ac studiosum uiri amorem concinam crebro uxoribus meis Xanuppę ac Myrtæ referens cũ alia multa: tũ imprimis quē a Diis honorē cõsecuta es. Tu quoq; o Chærephon huiusmodi aliqd feceris. Chęrephon. Decet igit̃ plane o Socrates: & quę abs te dicta sunt duplicē ut habeant persuationē ad mulierũ inq̃ consuetudinem ac uiroꝝ. Iam igit̃ Halcyoni salutatione facta regredi ad urbē ex Phalerico tēpus. Socrates. Sane qdem igit̃ sic faciamus. FINIS.

¶ Eximii Theologi Aug. Dathi Senēsis de septem Virtutibus Libellus feliciter incipit.

APIENTISSIMus concionator: in quo & Saluatoris ac Redemptoris nostri Dei figura præcessit: cũ multa grauiter splendideq; dixisset: id quoq; scite ac pręclare intulit. Sapiētiam ædificasse sibi domũ: atq; excidisse columnas septē. Gregorius Nazanzenus doctor eloquētissimus maximã septenarii numeri uim ac dignitatē esse declarat: quod multa & pene innumerabilia eius numeri & in natura reꝝ & I sacri eloquii diuinis mysteriis sacramenta produnt̃: atq; præter alia multa supra septē colũnas plane testatus ē: domũ Sapiētię collocari. Sed qd ē domus Sapientiæ: nisi sedes quædã ac domicilium uirtutũ omnium? Quid septem colũnæ: nisi uirtutes septē: qbus fundata Sapientis uita immota semp ac stabilis pseuerat? Nã q uirtutũ præsidio septus ē: is nulla rõne supari: nullis expugnari uiribus: nullo unq̃ tēpore loco dimoueri possit. Quod si uitæ stabilis atq; incõcussa firmitas uirtutis & sapientiæ munimentis nititur: non iniuria colũnæ septē uirtutes septē fuerint: Fides: Spes: Charitas: quę tãq̃ duces ac strenui Imperatores pręsunt. Tum Prudētia Iustitia Magnitudo animi Temperantia: quæ uelut fortissimi milites magnas quoq; multaꝝ uirtutũ cohortes deducũt: ut his munitus ac stipatus undiq; sapientis animus: hostiũ oĩum effugiat insidias: debellet ꝑ̃uitiam: & tãdē gloriosi certaminis reportet uictoriam. Quoniã igit̃ haꝝ uirtutũ cognitio maxime necessaria ē: studiosi nũc breuitatis qd de illis sentiendũ tenendũq; sit: breui oratione ꝑcurrimus. Ac de tribus qdeꝫ uirtutibus: quæ supiores sunt: primũ nascet̃ exordiũ: mox eadem rõne reliquæ pstringent̃.

¶ De Fide.

Vnes hoĩes ad beatitudinē: quę summũ bonũ ē: quasi ad optatũ finē puenire desiderãt. Sed nisi p uiaꝫ uirtutis oĩo ꝑueniri nõ põt. Variæ igit̃ constitutę uirtutes sunt: quasi qdã gradus: p quos facillime ascēdere I cęlũ: & ueram atq; extremã beatitudinē adipisci ualeamus. Sed fundamētũ Fides optinet: sine qua totũ bñ uiuēdi ędificiũ pereat: necesse ē. Est aũt Fides (quēadmodũ scribēs ad Hebręos Paulus apl's testis ē) sperãdaꝝ substãtia reꝝ argumentũ nõ apparentiũ. Bñ atq; erudite uim oẽm Fidei hac finitione Doctor ueritatis cõplexus ē. Fides nãq; est mẽtis habitus: cuius actio atq; opus est credere. Obiectũ aũt qua respicit uoluntatē bonũ & finis: qua uero intellectũ spectat ipsa ueritas ipsa inq̃ prima ueritas: qua aspectui nõ patet. Nã & Aurelius Augustinus Fidē esse ait: qua credunt̃ ea: quæ qdē oculis nõ cernunt̃. Cõstat aũt ideꝫ Fidei eẽ & obiectũ & finē. Quãdoqdē diuina uirtus ē: quã Gręci Theologicã uocãt. Subiicit̃ ergo Fidei prima ueritas sm eaꝫ rõnē: sm quã aspectu caret oculoꝝ: qđ maxĩe ad Spem ptinere dignoscit̃. Qđ .n. nõ uidemus Aplo teste speramus. Veritatē aũt tũ habemus: cũ illã pspicimus. Spes uero absentium reꝝ ē. Quãtũ igit̃ ad finē .i. ad obiectũ ptinet uolũtatis: recte dicit̃ sperãdaꝝ reꝝ substãtia Fides esse. Quid ē aũt hoc loco substãtia aliud q̃ quædã (ut ita dixerim) Icohatio reꝝ oĩum sperãdaꝝ: quã p assensum Fidei assequimur: cũ tñ Fides sperãdas res oĩs atq; expetēdas uirtute & potestate cõtineat? Quæ est .n. alia beatitudinis adeptio: q̃ claro obtuitu pñtē intueri ueritatē: cui nũc p Fidē adhęrescimus? Quantũ uero ad obiectũ Itellectus attinet: pclare adiectũ ē argumētũ nõ apparentũ. Ipsa nãq; firma mẽtis adhęsio ad nõ pspicuã Fidei ueritatē argumētũ dicit̃. Efficit .n. Fides: ut diuina auctoritate cõpellēte assētiamur iis: q̃ certe nũq̃ uidimus. Itaq; cõstat Fidē esse Thõma diuino auctore testãte mẽtis habitũ: p quã incohat̃ I nobis Imortalis atq; ęterna uita: facientē qdeꝫ Itellectũ iis rebus assentiri: q̃ uiq; nõ apparent. Primũ dicit̃ Fides argumẽtũ: ut ab opiniõe & quauis leui assensiõe animi secernat̃. Nõ apparentũ aũt reꝝ idcirco addit̃: ut a scientia atq; intellectu separet̃: quoꝝ utrũq; rem certã ac pspicuã cõplectit̃. Cũq; dicit̃ substãtia sperandaꝝ reꝝ: distinguit̃ ꝓculdubio Fidei uirtus ab ea Fide: quã uulgo usurpãt: quę uidelicet ad speratã beatitudinē nequaq̃ instituit̃. Veꝝ cũ credere sit actus fidei: credere aũt ꝓpriũ sit Itellectus: qua a uolũtate ad assentiendũ Ipellit̃: liquet Fidē ipsam tum ab Itellectu tũ etiã a uolũtate manare: inq; his duabus uiribus habitus fidei sit oportet: si actus eiusdem ꝑfectus sit futurus. Fides aũt sine dilectione & charitate manca atq; incohata res ē. Nec sine charitate aut Fides aut ulla prorsum uirtus constare põt. Scite Iacobus unus ex .xii. quos Saluator elegit: Fides inqt: sine opibus mortua ē. Habet .n. fidei nomē: rõnē nõ habet. Qđ si uirtus ea ē: ut Phylosophi tradũt: quę bonũ efficit possidētē: erit plane eximia uirtus: hęc de qua nunc loqmur: Fides. Ex .n. iustũ facit fides. Omnis nãq; uirtus uno Iustitiæ noĩe continet̃. Iustificati in Fide pacē habemus Apostolus

Inquit. Hanc igitur imprimis capessere & amplecti debemus. Quando & præcipua uirtus est: & diuina quidem uirtus: Super quam aliarumque certe uirtutum omnium iacitur fundamentum.

De Spe.

Nasci hominem ad beatitudinem consequendam non modo diuinis oraculis ac Sanctorum firmissimis testimoniis: sed etiam Philosophorum optimis rationibus comprobatur. Nec illa quidem usquam in rebus humanis inueniri potest. Sed eam post uitæ huius fugacis cursum comparari manifestum est: non quidem omnibus: sed iis duntaxat qui pie innocenter iuste & cum uirtute uixerunt. Cum Propheta namque ac diuino Vate iustus atque optimus quisque satiabitur: cum apparuerit gloria Dei: in quem prospicere: quem facie ad faciem intueri coelestium spirituum ac beatorum omnium uera tandem atque extrema beatitudo est. Quam ob rem iure & congruenter Fidem rectam firma spes sequitur: quæ & ipsa tum necessaria est: tum etiam diuina uirtus: quæ ingentis desiderii sitim inexhaustam lenit: flagrantissimum ardorem refrigerat: ac boni expectatione prælucet in posterum. Tradunt uiri sapientes ea esse uirtutum censenda numero: quæcunque aut recta ratione aut diuinæ Maiestatis sublimitate homines metiuntur. Hæc enim fere est duplex quædam humanarum actionum mensura Deus & ratio. Erit igitur summa Spes Virtus: quæ non solum ratione utitur: uerum etiam Deum intendit: Deum spectat: ad Deum usque pertingit. Quippe Spes sequitur bonum: & id quidem futurum bonum: arduum bonum: & nequaquam ad consequendum facile: sed certe non impossibile. Verum summum ultimum atque extremum Spes bonum intendit: Deum inquam mundi conditorem: Regem Angelorum: coelorum Principem: Rectorem terrarum: moderatorem rerum omnium: cuius adipiscendi inest humanis mentibus inexhausta cupido: ad quem perfruendum excitat Spes: atque erigit: ut si uirtute homines: ac labore contendant: solutis corporeis uinculis diuini numinis bonitate: sine qua penitus factum est nihil: transferantur in coelum: & inter lætantium beatorum agmina æuo immortali fruantur. Proinde patet uersari Spem circa æternæ foelicitatis ac coelestis beatitudinis gloriam: pro qua adipiscenda cunctis uiribus decertandum est. Sapienter admonet Propheta. Spera in Deo: & fac bonitatem. Est enim absque dubitatione Spes aditus quidam & ingressus Fidei ac ueræ salutis initium.

De Charitate.

Magnus est uirtutum omnium splendor ac decus: admirabilis amplitudo: summa utilitas ac fructus ubertimus. Sed omnium profecto excellentissima omnium præclarissima Charitas iudicatur: quippe quæ ita uirtutis regno principatum obtinuit: ut reliquæ uirtutes omnes tum demum uirtutes haberi debeant: si arctissimo Charitatis uinculo fuerint copulatæ. Nam siquis omnia fuerit assecutus: quæ ad bene atque honeste uiuendum pertinere creduntur: Charitate autem sola deficiat: is non ueram: non solidam: non perfectam uirtutem: sed fucatam potius atque adumbratam quandam uirtutis imaginem habere putandus est. Itaque Magister gentium & ueritatis egregius Prædicator hanc unam præ cæteris miris laudibus efferebat: quæ sua ingenti luce incredibili splendore cæteras illustraret. Est enim Charitas motus quidam animi ac sensus ad perfruendum Deo: perfruendum autem propter se: cuius dilectio quantam quamque admirabilem afferat uoluptatem: neque explicari oratione: neque cogitatione comprehendi possit: hac Deum diligimus: hac ipsum complectimur: hæc nos summo bono: quod ipse Deus est: inseparabiliter iungit. A Charitatis fontibus uirtutis ratio perfecta est: ab eius capite reliquæ uirtutes quasi membra defluunt. Atque idcirco omnibus uirtutibus præsto est: nullo loco excluditur. Itaque Hieronymus breuiter omnem uirtutis diffinitionem complexus uirtutem Charitatem diffinit: qua diligitur deus & proximus. Neque enim ita in ratione cuiuslibet uirtutis Charitas ponitur: ut nulla sit: quin ea & sit & dicatur Charitas: id enim absurdum: sed quod omnis uirtus ab hac una pendet: atque deducitur. Habet profecto Charitas uel maximam gloriam: quæ ut Deum spectat: ita nobis illum conciliat: atque flagrantissimo quodam amore coniungit. Quocirca probatus uasculum electionis Apostolus huius præcellentissimæ uirtutis admirabilem claritatem: nunc manent inquit: Fides Spes Charitas tria hæc maior autem horum est Charitas. Sed quid est præstantiorem esse Charitatem: nisi quod illis solum in hac mortalis lucis uarietate durantibus: sola Charitas etiam in coelesti patria perseuerat? Nec perseuerat solum: sed etiam augescit. Fidei quippe id quod Aurelius Augustinus ostendit: succedit species: quam coram uidebimus: Spes autem beatitudine commutabitur. At contra Charitas etiam his delitiis augebitur potius. Quod enim nunc credentes: quod sperantes diligimus: tum plane ardentiore Charitate complectemur: cum præsens intueri: cum iam propissime obiectum uidere coeperimus. Quapropter diuinis litteris apprime eruditus Ambrosius Charitatem uirtutum formam esse demonstrat: quod uidelicet per eam cæterarum uirtutum actiones ad finem ultimum dirigantur. Idque proprium est Charitatis opus: ut perficiens reliquarum actiones uirtutum formam illis præbeat: & ad uerum finem ac rectum instituat. Postremo Charitatis ipsius tanta uis est: ac tanta potestas: ut eius glutino interiecto mirum nihil sit: quod unam habeat cum cunctas habere uirtutes.

De Prudentia.

EX QVATTVor Honestatis partibus: quas uirorum Sapientum auctoritas tradidit: Prima omnium uelut Princeps ac mater reliquarum elucescat PRVDEN-

tia. Est autem Prudentia (ut diffiniunt ueteres) rerum bonarum malarumq; & nec bonarum nec malarum scientia. Cuius quidem & illa Augustini simillima diffinitio est: ut ea dicatur rerum appetendarum & fugiendarũ cognitio. Nam & bonũ suopte ingenio expetendũ: & ma'ũ cõtra fugiendus est. Subiiciunt aũt Prudẽtiæ memoriam intelligẽtiam prouidẽtiam: quarũ prima repetit quæ iam fuerunt: altera quæ sunt perspicit: tertia futura preuidet: ante q̃ facta sunt. Addũt nõnulli docilitatẽ solertiam rationẽ circũspectionem cautionẽ: quas omẽs Platonici Prudentiæ partes esse testantur. Sed nos de his alias plura. Nũc ad Prudẽtiam redeamus. Eius est igitur tanta uis: ut moralium uirtutum omniũ Philosophis comprobantibus rationẽ ingrediatur. Socrates aũt uirtutes Prudentias cõmuni quodã noie appellare consueuit. Qui ut Aristoteles ait: quod oẽs uirtutes putabat esse Prudẽtias. Fallebatur. Quod uero nõ absq; Prudentia recte sentiebat. Et.n. cæteris moralibus uirtutibus congruos nobis ac rectos fines pręstituimus. At Prudẽtiæ munus ẽ: ut ea duce nõ aberremus: sed i eiusmodi fines facillime dirigamur. Itaq; erit Prudentia pfectio quædam ac bona mentis qualitas moraliũ regula quædam ac norma uirtutum. Hæc ita necessaria est: ut & in capiendis consiliis & regendis humanis rebus magistra & princeps existimari debeat. Hęc hominibus tum singulis consulit: tũ etiam uniuersis. Hæc domos familias ꝑ gubernat: hæc Resp. tuet: hæc Principatus omnis ac Regna moderat. Nec.n. genera rerũ solũ: sed singulas quasq; partes solerti inuestigatiõe complectit. Itaq; cũ principia uniuersalia ratione assecuta est: ad ipsas usq; hominũ actiones: quæ singulares sunt: & cognoscẽdas & moderandas progredit. Bene igit ius imperandi sortita est Prudentia: quæ in recta agendarũ rerũ ratione uersatur: quæ inueniendi & capiendi consilii auctor ẽ: quę iudicandi obtinet potestatẽ: ac demũ quæ gerenda sunt: nõ statuit solũ: uerũ etiam pręcipit.

De Iustitia.

Laudant Iustitiam ueteres Sapientes: & ita laudant: ut pleriq; excellentissimã omniũ esse perhibeant: & neq; Hesperũ neq; Luciferũ ita mirabilem. Nam in omnibus ciuitatibus gubernandis administrandarũq; rerũ ratione merito secũdũ Platonis auctoritatem Iustitiæ palma tribuit: sine qua non solũ ciuitas: sed ne parua qdem domus constare queat. In hac (ut ait magnus Orator) uirtutis inest splendor maximus. Siqdem ex ea uulgo etiam uiri boni nominant. At uero Iustitiam duplicẽ distingũt Philosophi: Vnam legalem: ęqualem alterã. Et legalis qdẽ quodãmodo est oĩs uirtus: æqualis uero pars ẽ una earũ: quę & quattuor sunt & aliarũ fundamẽta uirtutũ. Itaq; legalis Iustitia (ut in magnis moralibus Aristoteles testis est) perfecta censet uirtus. Nam quemadmodũ lex honesta iubet: prohibet cõtraria: ita legalis Iustitia omnẽ honestatis partem complectit: omnem contra turpitudinem aspernat. Lex pręcipit non esse in acie fugiendum: moriendũ (si opus fuerit) pro patriæ salute: quæ omnia sunt Fortitudinis. Præcipit non esse adulterandũ: quod ad Temperantiam pertinet. Præcipit nemini inferendam esse iniuriam: quod est innocentiæ. Alia item quę singularũ uirtutum propria sunt: & Iustitia legalis legibus iubet esse parendũ. Honestatis aũt laudem cõplexa uirtutẽ nullam deserit. Hinc scite Hieronymus ut cætera. Omnis inquit uirtutũ spẽs uno nomine Iustitię continet. Omniũ.n. uirtutũ exercet opera: atq; omnis laudis actionem colit. Bene aũt diffinit Iustitia constans & perpetua uoluntas ius suũ unicuiq; tribuẽs. Absolutus sane & uerus hisce uerbis Iustitiæ terminus continet: quem pleriq; q nostris temporibus ciuilia iura profitent: usurpant potius: q̃ intelligant. Est utiq; Iustitia constans ac perpetua uoluntas: tribuens ius suum cuiq;. Actio uirtutis pro Philosophorũ recta sententia: ut ueræ uirtutis actio appellari possit: uolũtaria firma & stabilis esse debet. Alioquin ratio uirtutis tollit. Proinde qui uirtutis opus exercere uoluerit: necesse est primũ: ut scienter agat: deinde ut cũ electione & propter rectũ finem: postremo ut firmiter atq; immobiliter operetur. Cũ ergo dicit: Iustitia uoluntas ex duobus illis prioribus utrũq; comprehensum est. Nam & cũ electione scientia congruit usq; adeo: ut quod per ignorantiã gerit: id non recte dicatur uolũtate fieri. Post hęc uero cõstans & perpetua terminat uolũtas: ut actionis ipsius firmitas ostenderetur. Et perpetua qdem uolũtas idcirco dicitur: ut consiliũ ac propositum indicetur Iustitiæ Perpetuo conseruandæ. Constans uero ut eiusce consilii firmitas & propositi stabilis perseuerantia designetur. Altera uero Iustitia illa: quam particularem diximus: solet etiam in hũc modũ diffiniri. Iustitia est habitus animi cõmuni utilitate conseruata: suam cuiq; tribuens dignitatem. Huius maxime proprium munus est: ut inter homines pari iure uiuatur. Hęc aũt bifariam rursum partiri solet: atq; altera pars in cõmutandis & contrahendis rebus cernitur: altera in distribuendis uersatur honoribus: ut dando accipiendo cõmutando cõmuni utilitati seruiatur: & honorũ ac ciuilium munerũ æqua distributione seruata: cuiuscũq; hominis dignitati ac meritis consulatur. Iustitia non iniuria cæteras dicitur præstare uirtutes: quæ circa alterius uersatur utilitatem: & cõmunem salutem semper intendit. Hac enim imprimis societas hominum inter ipsos & uitæ cõmunitas continetur. Quocirca & in recta uolũtate sita ẽ: nec unq̃ cõmunis utilitatis rationẽ deserit. Hęc igitur maxime colẽda uirtus ẽ: cuius eximia pręstãtia cũctis laudibus antecellit. Nã & latissime patet: & in nobilissima parte animi collocatur: q̃ uolũtas ẽ: & cũ rõne appetitus: & alteri iseruiẽs cõmunẽ hoĩus cõciliationẽ tuetur. Itaq; laudãs eam eruditissimus Ambrosius noster. Iustitia est inq̃: q̃ unicuiq; tribuit qđ suũ ẽ: alienũ nõ uẽdicat: utilitatẽ propriam negligit: ut cõmunẽ ęquitatẽ custodiat. An ne illud parũ indicã

dum est: tribui cuiq; quod suũ est! Ita.n. exhibet Deo piissimi cultus ueneratio, superiori reuerendas pari cõcordia: inferiori disciplina: ita honores bonis deferunt: supplicia improbis: & cuiq; tandẽ quæ sua sunt. Magna est ergo hæc uirtus: & cunctis uiribus excolenda.

¶ De Fortitudine.

Vanta sit Prudẽtię quãta & Iustitię ipsius laus: cursim ac breuiter patefactũ sit hactenus. Iam fortitudinis summũ decus & gloria illustrãda ẽ: breuius fortasse q̃ tãte laudis postu let amplitudo. Ac primũ a diffinitione eius sumamus exordiũ. Est.n. fortitudo (si Ciceroni credimus) cõsiderata piculorũ susceptio & laborũ perpessio. Illius nãq; animi ma gnitudo probãda ẽ: q animũ inuictũ gerens cõsiderate & cõmuni pspecta utilitate magna picula su scipit: grauissimos labores perpetit: mortẽ etiã gloriosam nõ recusat: paratus illam semp turpitudini anteferre. Quamobrẽ & Aurelius Augustinus noster a Cicerone neuquã dissentiẽs: Fortitudo est in quit: affectio quę nullas aduersitates mortem ue formidat. Et.n. circa piculorũ susceptionẽ Fortitudo uersat: nec q̃ magnopere formidandũ uidetur: mortẽ extimescit. Huius ex his: quę nũc tradẽda sunt: quæ nã uis sit: facile cognosci poterit. Dicimus uirtutem esse: quã qui amplectitur: bonus redditur: quæq; tum bonũ uirũ: tum illius quoq; opus bonũ facit. Sed qd dicimus homini bonũ: nisi fm rõnẽ uiuere: qua una eminet: & mu is animalibus præstat? Ille igitur fm rões uiuit: q primũ eandẽ ipsam rõnem recte moderatur: quod sapiẽtia: qđ ars: quod prudẽtia: qđ reliquæ intellectuales uirtutes effi ciunt. Deinde q ipsam rõnis ac mentis rectitudinẽ in holum cõciliationẽ & societatẽ cõfert: qđ Iusti tię suũ munus ẽ. Postremo q impedimẽta repellit: quę recte uolũtati obesse queãt. Solet.n. bifariã uo lũtas hois prepediri: ut a recta rõne discedat: aut obscenę uoluptatis illecebris: p quas maxime nostra Imbecilitas ab honestate deducit: & huic opi praesto tẽperantia ẽ: quæ oĩum uoluptatũ libidines co ercet: ac restinguit: aut reformidatione quadam difficilium ac laboriosarũ rerum: ad quam quidem reiiciendam ac fugandã magnitudo animi necessaria est: quæ nullis aduersis rebus frangi: nullis ter reri periculis: nullis laboribus superari potest. Sed omnia inferiora se ducẽs: cõtra omniũ hostium te la inexpugnabilem sese atq; inuictam præbet. Ex quo fit: ut ad bene & cũ ratione uiuendũ: fortitudo adhibenda sit: quæ ut Gregorius præclare inquit: infortita iustũ uirũ carnem uincit: propriis uoluptati bus obsistit: delectationẽ uitæ præsentis extinguit: aspera deligit: laboriosa suscipit: ut æterna præmia atq; imortalia consequat. Hęc est profecto ea uirtus: quæ audaciam frenans: nihil unq̃ temere aggre ditur. Ignauiam aũt oio propellens: nunq; molliter effeminat. Quare & circa metũ atq; audaciam fortitudinẽ uersari: Philosophorũ rõnibus compertũ est. Quod si eæ uirtutes (ut Aristoteles ait) ma ximę uirtutes sunt & splẽdidissime: quæ maxime aliis psunt: quanti Fortitudo æstimãda est: quę ma uult subire mortis discrimen: q̃ ciuitatis labefactari dignitates: q̃ uiolari patriæ salutẽ! Itaq; præcipue hæc uirtus adhibita Iustitia summę amplitudinis gloriam affecuta ẽ: cuius munera duo sunt maxima: ut & mortem aspernet: & dolorẽ cõtemnar.

¶ De Temperantia.

Eliqua nũc Temperantia ẽ: & ipsa quidẽ egregia ac singularis uirtus: quæ ita hominũ uitam sua uenustate decorat: ita ingenti pulchritudine exornat: ut nisi hæc accesserit: re liquæ uirtutes oẽs claudicare uideant. Nam ea uel maxime uitæ totius ordo spectatur: ac cernitur. Omnibus dictis factisq; modũ præbet: ut per eam cunctis in rebus medio critatis regula conseruet. Nam illud Flacci ad hanc uirtutem pertinet.

Est modus in rebus: sunt certi deniq; fines: Quos ultra citraq; nequit consistere rectum.

Patet siquidẽ latius huiusce uirtutis ratio: & p oẽs totius uitæ partes propagat: & fundit. Quæ a M. Tullio uõ inscite diffinit his uerbis. Nã Tempantia ẽ rõnis i libidinẽ atq; i alios non rectos impetus animi firma moderataq; dominatio. Hæc.n. pręcipue uirtus: eiectis animi perturbationibus aduersans libidinẽ frenat: carnis titillationem cõtundit: imoderatas appetitiones coheret: ĩoia aũt inimica turpi tudinis perpetuũ aduersus uoluptatẽ bellũ gerit: hæc corporis sensibus dominat: ac ne mollius dif fluant: ne ue Imoderatius dilabant: efficit: cupiditatibus modũ statuit: appetitũ rõni subiicit: cõgitatio nes motus quoq; mẽtis addicit impio: totũ hoiem integrũ incõtaminatũ atq; incorruptum seruat. Ex hac igit po i sũmũ pulchritudinis atq; honestatis refulget splendor: q̃ moderationẽ paritq; humanis actionibus rectã & cõgruentẽ mensurã præbet: q̃ a ferarũ uita & beluarũ imanitate flagitiorũ probro reiecto hois præstantiã & naturã distinguit: cũq; sensus tactus cũ primis turpibus atq; obscenis uo luptatibus inquinari soleat: Tempantia feditatẽ oẽm prorsus auertit: & corporeis sp̃ etis illecebris: re cram semp rõnis atq; honestatis regul i cõsectat. Qđ si uirtutis magnitudo ex eo cernit: quod ad bñ uiuẽdi rõnem plurimũ cõferre uideatur: erit sine dubitatione maxima uirtus Tempantia: q̃ eas uo luptates: quę tactu pcipiuntur: quasq; natura ipsa sua sponte maxime uidetur asciscere preclaro rõnis impio moderat: ac regit: quã q sequtus: sine dubio pcul bñ honeste laudabiliter: ac demũ decore & cũ laude uiuere putandus ẽ. Cum igitur uirtutis sit laus premisũ: q rectam ueramq; fidem: q firmã spẽs: q flagrantẽ atq; ardentissimã Charitatẽ: q rursum Prudẽtię rectitudinẽ: Iustinę bonitatẽ: Fortitudinis robur: Tempantiæ decus fuerit assecutus: hũc nos uera ac maxĩa laude dignissimum iudicamus. Nã uirtute ipsa duce nõ mõ laudẽ meremur I terris: sed æterni quoq; premii gloriam speramus in cęlo.

FINIS.

¶ Praecellentis Theologi Augustini Dathi Senensis de Sacramentis Panis & aquae Liber primus foeliciter incipit ad Dominicum Biliottum.

AEPE TE SVM DOMINice cohortatus: ut qui magnis ingenii & naturae muneribus donatus es: sacrarum litterarum lectionem ac studium cōplectere is. His enim praecipue cognitis non modo singularis doctrinae fulgor elucescit: sed etiā bene ac recte uiuendi ratio comparatur. Nihil potes hac una exercitatione aut apprehendere salutarius: aut fructuosius custodire. Itaq; illos iampridem magna laude dignos existimaui: qui studiose & accurate ad hanc se praeclaram uitae rationem accomodarunt: ut nunc ueteris legis sacramenta: nunc noui testamenti ueritatem inuestigare contenderent: nec primoribus ac summis: quod dicitur labiis: sed cunctis potius uiribus ac toto mentis ardore diuinae scripturae altitudinem auctoritatemq; persequerentur. Hoc est enim dulcissimum animorum pabulum: esca suauissima: mentium nostrarum iucundissimum alimentum. Hinc nobis perfugium uitae: laborum requies: uitiorum interitus: malorum omnium expulsio: perturbationum sedatio: bene atq; honeste uiuendi disciplina deducitur. Scite ac uere Hieronymus Rusticum Monachum ita instituit. Ama inquit: scientiam scripturarum: & carnis uitia nō amabis. Magna est profecto huiusce rei utilitas: fructus uberrimus: siquidem per amorem sanctarum litterarum carnis uitia declinant. Sed debes tu quoq; ad eam ipsam lectionē omnem conferre operam: otium omne: quodcunq; datur: ac studiū diligens adhibere: si cupis: quae Clerici partes sunt: & terrena despicere: & amare coelestia: ac simul aliquando cum pastore omium & principe Apostolorum in superiora domus ascendere. Nunc uero optime & charissime frater: uenio ad ea: quae tuis litteris postulasti. Cupis namq; scire de me: quae sint in sacris ac diuinis litteris Panis & Aquę sacramenta: quod utrunq; tam crebro & apud Prophetas: & apud Hagiographos usurpari animaduerteris. Non mihi tantarum rerum ausim scientiam uendicare: qui nunq; in hoc studiorum genere uersatus sum: sed quantum profecerim poenitet me. Sed quantula in me facultas ē: statuo par esse: ut quoad mihi liceat: tibi obsequar postulanti. Itaq; de utraq; re proposita pro meis uiribus breuiter explicabo. Nam quae de aqua secūdum Philosophorum rationem tradi possunt: quae de pane pro hominum institutione illa & tractatus desiderant longiorem: & huic loco minime conueniunt. Siquidē constat rem utranq; adeo esse naturae hominis cōsentaneam: ac degendae uitę necessariam: ut cum solis illis possit: & si non satis commode: sine illis uero aut nullo modo: aut difficiliter uiui possit. Effecit tamen praua hominum consuetudo: ut arbitrentur sine ciborum delitiis uitam sustineri non posse. Itaq; innumerabilia gulae irritamenta: delicatas ciborum uarietates: lauta uentris pulmenta luxuria hominum excogitauit: & pecorum immanitatem imitata est: quae natura prona ac uentri obedientia finxit. Sed nos ad institutum properemus: & de aqua primum: mox de pane (ut diximus) pauca disseramus. David Propheta īclytus: uates sanctissimus: admirabilium mysteriorum enunciator: qui diuinae uocis oraculo magna cecinit sacramenta: humanae uitae uarietatem: ac saeculi huius decursum maris instar obtinere monstrauit. Hoc inquit: mare magnum & spaciosum manibus: illic reptilia: quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis. Illic naues pertransibunt. Draco iste: quem formasti ad illudendum ei. Mare si litteram sequimur: nihil est aliud: q̄ congregationes aquarum: iuxta illud Genesis. Cōgregentur aquę: quae sub coelo sunt in locum unum: & appareat arida. Et mox. Vocauit Deus aridam terram: congregationesq; aquarum appellauit maria. Animalia uero pusilla cū magnis: uti q; pisces maris sunt: qui perambulant semitas maris: Cete grandia: & omnis anima uiuens atq; motabilis: quam producunt aquae in species suas. Verum alia maiora sunt: quae intrinsecus delitescunt illis comperta: quos diuina ueritas illustrauit. Et mare procul dubio praesens saeculum interpretantur: quod & uariarum tentationum fluctibus: & aduersarum rerum turbulentis tempestatibus quatitur: magnum quidem id mare & spatiosum manibus: in quo difficillimum sit bonis operibus indulgere. Reptilia potestates tenebrarum sunt & aduersantium spirituum latētes insidiae: quae multae: quę uarię: uel potius īnumerabiles incautos homines: & nec sic opinantes quidem: quasi inter oscitantes quotidie opprimunt. Huius uero maris ac fluctuantis pelagi uarios casus: multiplicia discrimina: diuersa pericula narrare quis possit? Hoc profecto id mare est: in cuius littoribus Piratae & crudeles hostes assiduae uersantur: cuius dextrum Scylla latus: leuū īplacata Charybdis obsidet: quod horridis syrtibus: duris cautibus: saxis asperrimis completum est: uerius q̄ rubrum mare: procellosum: asperum: profundum: ac prae caeteris magnorum animalium capax. Et procellosum quidem habendum est: si calamitatum tempestates inspexerimus: Asperum si difficultatum labores: Profundum si uarias atque inumeras rerum uices: Magnorum capax animalium: quod praedones saeuissimi atque hostes acerrimi hoc ipsum mare infestum habent: in quo exultat: & grassatur uetus Pharao: magno ac numeroso munitus exercitu. Hac

Igitur nobis transmittendum est: qui cimba fragilis carnis circundamur: si ad optatum salutis portum: si ad beatitudinis calcem: atque ad terram uiuentium cupimus peruenire. Sed. n. ut mare stabile: inconcussum: tranquillum diutius pmanere nõ potest: ita & mundus quoque: quẽ mortales colimus: quietis diuturnæ firmitatem nullam habet: sed infinitis quibusdam procellis: ac perturbationibus cõmouet. Nũc secundarum rerum prosperitate attollitur: nũc aduersæ fortunæ tempestate deiicitur. Alias tumet magnis fluctibus: procellosis gliscit æstibus: tum rursum sopitis iisdem: ac silentibus tranquillatur: & in eodem statu nunquam diutius perseuerat. Bene igitur & congruenter mare præsentis sęculi: ac mundi huius uarietatẽ exprimit: cuius aquę nõ iniuria humanę uitæ designant cursum: fluentiũ aquarũ more labentem. Hinc est illud in libris Regũ. Omẽs morimur: & quasi aquæ dilabimur in terra: quæ nõ reuertent. Quoniam uero multiplicem constat esse uitę huius progressum: & hũc quidẽ secundũ gratiam: illum secũdum culpam: ut Theologi prodiderunt: alium secundũ miseriam: etiam aquę: quæ labentem figurãt mortalium uitã: eadem distinctione distribuantur: necesse est. Et. n. aquam ĩ uariis scripturæ sacræ locis: tum in ueteri: tum in noua lege reperias: cuius significatio nũc gratiæ: nũc culpæ aliquando & miseriæ sacramenta complectitur. Legimus apud Ioannem Euangelistam dixisse Iesum Saluatorem ad eum: q cæcus natus erat. Vade lauare in natatoria Syloe: quod interpretat missus: qui abiit: lauit: uidit. Aqua Syloe uno modo populum significat Iudęorum: secundũ Esaiam dicentem. Abiecit populus iste aquas Syloe: quæ uadunt cum silentio. Itaque cũ sputo facto in terra lauisset cæci oculos luto: misit illum Iesus ad natatoriam Syloe: ut se ostenderet: nequaquã alienum esse ab amore Iudaici populi: quem semp ad uiam ueritatis referre conatus est. Secũdum alios uero aquę Syloe baptismi aquã præfigurarũt: cuius & illuminatio propria est: & a delictis emundatio. Nam & secundum Dionysium Areopagitam: baptismus illustratio dicitur: secũdum quam significationẽ apud Ezechielem dicitur. Effundam sup uos aquã mundam: & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris. Quocirca in eodem Euangelio Syloe interpretatur missus. Oportet. n. baptizari in Christo: qui a patre pro redimẽdo humano genere in mundum missus est: qui suorum peccatorũ ablui sordem cupiunt: ut ad Galatas scribens testis est Paulus Apostolus: dicens. Quicunque in Christo baptizati estis: Christũ induistis. Quare piscina hæc Syloem aquã mundantẽ significauit: & delentẽ peccati labem. Illa etiam aqua refert ad gratiam: quæ in Apocalypsi Ioannis legit. Ostendit mihi fluuium aquæ uitæ splendidũ: tanquã cristallũ: pcedentẽ de sede Dei & agni. Hac significatur humana mens: quæ diu splendescit contẽplatione Euãgelicæ disciplinæ: & a cura & sollicitudine humanarum rerum uehemẽter abhorret: ut illud impleat Saluatoris præceptũ. Ne solliciti sitis animæ uestræ: qd manducetis: neque corpori uestro qd induamini. Est. n. sine dubitatione sedes Dei: & agni Euangeliũ ipsum fluuius aquæ uitę Euangelica disciplina: atque incorruptæ doctrinæ ueritas: quæ splendorẽ oẽs & claritatẽ antecellit. Quã dum cõtemplamur: nitescimus & humanæ sollicitudinis spernimus molestias. Aquã mundantẽ Ezechiel ppheta cõmemorat his uerbis. Ad Hierusalẽ: in aqua nõ es lota in salutẽ. Et iterũ. Laui te aquas: & emũdaui sanguinẽ tuũ ex te. Aqua hęc: aqua cõtritionis est: quæ peccati sanguinẽ: & squalorẽ abluit. Hac eadẽ lotus est: ut in quẽ Regũ prodit historia Naamã Syrus: qui iuxta uerbũ Helysei: lauit in Iordane septies: & restituta est caro eius: sicut caro pueri paruuli: ac mũdatus ẽ. Porro fœcundã constat esse aquã hãc: qua solent arua hoium irrigari: & sterile animarum solũ pinguescere: unde & apud Esaiam scribit. Effundam aquas sup sitientẽ: & fluenta sup aridã. In his uero aquis amoris & charitatis feruor exardescit: unde & Anna: qui donatus: uel gratificatus interpretat. Legit in libro Genesis: aquas calidas inuenisse in solitudine: cũ pasceret Asinos Sebeon patris sui. Hæ sunt fideles aquæ: in qbus & timor domini figurat (ut Esaias ait) Panis ei datus ẽ: aquæ eius fideles sunt. Ac statim infert. Cor tuũ meditabitur timorẽ. Est aũt panis oratio: qua tãquã pabulo anima ipsa reficit: aquæ uero fideles: quę nec reconditas latebras: nec delitescentes herbas cõtinent: timor Dei est. i. principiũ sapientiæ: ac salutis initiũ. In his iisdem aquis consideratur & pietas: unde & fluentes sunt: de qbus ĩ Psalmo. Flauit spũs eius: & fluent aquæ. Sed & illæ aquæ ad bonũ & ad gratias referunt: de qbus ita in Prouerbiis Salomon locutus ẽ. Bibe aquã de cisterna tua & fluenta putei tui: deriuentur fontes tui foras: & in plateis aquas tuas diuide. Ac statim subiicit. Habeto eas solus: nec sint alieni participes tui: sit uena tua benedicta: ea benedictione (ut arbitror) quã in magni iudicii die audire merebuntur: q percalcato sæculo: fecerint ĩ terris uoluntatẽ Dei: q in cœlis est. Rursum aquã salutarem in Euangelio legimus: quam apud Ioannem se pollicetur Saluator daturum Samaritanæ mulieri aquam uiuam: quam etiam puteus Iacob præstare non poterat. Omnis inquit Iesus: qui biberit ex aqua hac: sitiet iterum: qui aũt biberit ex aqua: quã ego dabo ei: nõ sitiet in æternũ: Sed aqua: quã ego dabo ei: fiet in eo fons aquę salientis in uitã æternã. Nos igitur qd p hãc aquã intelligi conueniat: paucis pstringamus. Et. n. p aquam: Spũs sancti gratia designat: quę interdũ ignis: aliquãdo aqua ĩ sacris eloquiis nũcupat: cũ tamẽ neutrũ illorũ sit secundũ substantiæ rationẽ: sed alterutrũ secundũ quandam similitudinem actionis dicitur. Atque ignis quidem sortitur nomen: quod excitat: atque erigit hominum corda per feruorem flagrantissimæ charitatis. Vnde & Paulus Apostolus spiritu feruentes dixit ad Romanos scribens. Rursus ignis dicitur propter peccati cõsumptionẽ. Hinc est illud ĩ Canticis. Lampades eius: lampades ignis: atque flamma

rum. Aquæ multę nõ potuerunt extinguere charitatem: nec flumina obruent illas. Aqua uero contra sępenumero Spiritus sancti gratia in sanctis litteris appellata est: tum propter purgationẽ effundam super uos aquã mũdam: & mũdabimini: ut per Ezechielem ait Dominus: tum propter refrigerandi uirtutẽ: ut a tentationum æstibus liberemur: secũdum quod dicitur in Ecclesiastico. Ignem ardentem extinguit aqua: tum deniq̃ pp satietatem feruidam & inextinguibilem terrestrium rerũ ac bonorum temporalium cupiditatem: iuxta illud Esaię. Omẽs sitientes uenite ad aquas. Duplex aũt aqua (ut noster Thõmas disseruit) esse perhibetur: quarũ altera uiua: nõ uiua altera dicitur. Hęc posterior illa est: quę fontem suũ nõ prosequitur: nec suo ipsius principio coniuncta est: unde scaturit: sed p imbrem in Lacuuam cisternam ue defluens ab sua origine separata seruatur. Viua contra aqua illa debet intelligi: quæ fonti coniungit: atq̃ effluit: quæ uenam indeficientem nõ deserit: quæ inde manãs perpetuam undam elicit: ac molliter fluens scatebris arentia temperat arua. Huius similitudinẽ gratia Spiritus sancti gerit: quæ cũ homini tribuitur: & fons ipse simul confert: q est Spiritus Sanctus: per quẽ omne datum optimũ: & omne donũ perfectum ac munera omnia salutaria tribuuntur: dicente Paulo Apostolo in Epistola ad Romanos. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris p Spiritum sanctum: qui datus est nobis. Nec id profecto iniuria: ipse est. n. qui omnia quæcũq̃ uere expetẽda sunt: operatur in nobis singulis: put uult. Laudabat Samaritana puteum Iacob pp magnã uiri ipsius auctoritatem: qui dederat ob aquæ præcipuam suauitatem postremo pp inexhaustam eius ubertatem. Quanto magis hæc uiua aqua: quæ est doctrina diuini eloquii & Spũs sancti uirtus laudãda est: cum sit tribuentis auctoritate præclara: suauitate iucũda q̃ dulcia faucibus meis eloquia tua: ait Propheta: Sup mel ori meo. Indeficiẽtis fons scatebris atq̃ ubertate perẽnis: cuius nõ modo sapientes: sed etiã stulti participes fieri possint. Hãc aquã qui biberit: nõ sitiet in æternũ: sapiorem illam: q biberi: sitiet iterũ. Doctrina dei aqua uiua ẽ & fontis ppetuo decurrens: siquidẽ fluminis impetus lętificat ciuitatẽ Dei. Nã & apud Ioãnẽ iterũ clamat Saluator Christus. Siquis sitit: ueniat ad me: & bibat: q credit in me (sicut dicit scriptura) flumina de uẽtre eius fluent aquę uiuę. Ex quo & illud Psalmista uere cecinit. Apud te est fons uitæ. Qui spiritualẽ aquã biberit: nõ sitiet amplius: & illud implebit Esaię. Serui mei bibẽt: & uos sitietis. Sed huic illud uidet esse cõtrarium: quod in Ecclesiastico legimus. Ita. n. diuina sapienda inducit loquens. Qui edunt me: adhuc esurient: & qui bibũt me: adhuc sitient. Et quomodo igit ueritas ait: q biberit ex aqua: quã ego dabo ei: nõ sitiet in æternũ? Alterutrum quidẽ falsum uideri necesse est. Seu utrunq̃ exploratũ diligentius oẽm dubitationẽ sustulerit. Nã qui biberit aquã quã Christus dederit: uno modo quidẽ adhuc sitiet: alio modo nõ sitiet ĩ æternũ. Aqua. n. spũalis ita perpetua est: ut causam quoq̃ perpetuam habeat Spũm sanctũ. i. fontẽ uiuũ perẽnis uitę. Itaq̃ ea refrigerauerit: nunq̃ sitire amplius potest. Quod idem ei nõ contingit: q aquam hãc usitatiorem biberit. Rursum uero nostra hæc sumpta sitim gignit: nõ quidem sui ipsius: sed alterius rei potius. Spiritualis uero aqua & alterius rei sitim eripit: & sui ipsius uehemẽter inflãmat. Quod quale sit: latius illustrandum est. Expetũt fragilia bona: & ante q̃ parta sunt: magno æstimãtur adeo: ut uel satis animũ ipsius expletura uideant. At nos illa affecuti maiore cupiditatis ardore flagramus: ac rursus plura & maiora concupiscimus: quod in eis nulla quies animi sita ẽ. Spũalia uero bona hoc est uera bona: nisi percepta cognosci nequeunt: iuxta illud Apocalipsis. Nemo nouit nisi q accipit. Atq̃ ideo prius q̃ habentur: minime desiderãtur. Sed cũ habita & parta noscunt: tunc demũ & delectãt mentis affectũ: & desiderium mouent: ac mouent quidẽ nõ ad alia possidenda: sed ut ipsa eadem pfectius atq̃ absolutius acquirãtur: quæ nõ satis cumulate tenerentur p imbecillitate suscipientis. Donec igit plene assequamur illa & semp & uehemẽter expetimus. Atq̃ hæc erat Prophetæ sententia: hæc mens illius ita canẽtis. Sitiuit anima mea ad Deũ fontẽ uiuũ: quãdo ueniã: & apparebo ante facies Dei? Verũ sitis hęc in hac mortali uita nunq̃ satis expleri põt: in qua bona spũalia nisi forte ex aliqua parte nemo adipiscitur. Proinde q eam aquã biberit: adhuc sitiet: dum perfectã plenitudinẽ assequat: sed non sitiet iterũ: quasi exarescat aqua: cuius fontẽ manalem diximus: Psalmista canente. Inebriabunt ab ubertate domus tuę. Et alio iterũ ĩ loco. Flumẽ Dei repletũ ẽ aqs. Flumẽ qd continue fluat: bene appellatum dicit M. Varro. Sed cum ad ĩmortalem uitæ beatæ gloriam uentum fuerit: tunc pculdubio pfecte bibentes aquã diuinę gratiæ non sitiemus in æternum. Satiabor: inquit Propheta cum apparuerit gloria tua. Et Saluator in Euangelio. Beati qui esuriunt: & sitiunt iustitiam: quia saturabuntur: Esuriunt & sitiũt quidẽ in hac mortali uita: saturãtur aũt in æterna gloria. Satis igitur: superq̃: de aqua dominis quæ spiritualem gratiã significat: in hũc usq̃ locum explicatum est. Illam quoq̃ silentio præterire non debemus: quæ apud Ioannem his uerbis cõmemoratur. Est inquit: Hierosolymis probatica piscina: quæ cognominatur hebraice Bethsaida quinq̃ porticus habẽs. In his iacebat multitudo magna languentium cæcorũ claudorũ aridorũ expectantiũ aquæ motũ. Angelus aũt dñi sm tẽpus descẽdebat in piscinã: & mouebat aqua. Et q prior descẽdebat in piscinã post motionẽ aquę sanus fiebat a quacũq̃ detinebatur infirmitate. Hæc Ioãnes. Si huius pyscinæ nomen inuestigamus: Gręce pbatica: hebraice Bethsaida appellata ẽ. Probaton apud Gręcos Ouem significat: & ea piscina ouium nũcupãt: qd Sacerdotes Iudęorũ hostiarum cadauera: præsertim ouium: quæ maxime in sacrificiis mactabantur: in ea piscina abluebant: unde & Hebraice Bethsaida: hoc ẽ: domus pecudũ dicit. Hęc propter e-

emplum erat: & ex aqua pluuia cogebaẗ. Quinq; aũt habebat porticus p circuitum: quo plures sacer dotes facilius pecudũ & hostiarũ abluerent cæsa corpora. Piscinam circunstabant turba languentium: agitationẽ aquarũ obseruantes: & demũ ablutione facta a languoribus sanarẽtur. Atq; ita ægroti cõualescebant: siue oculis capti essent: siue impari gressu claudicarent: siue deniq; ariditate languerent. Ferunt nõnulli Reginam Saba: quæ uenerat audire sapientiam Salomonis: cum in domo saltus esset: uidisse in spiritu dominicæ crucis lignum: cumq; a Salomone proficisceretur eidem nunciasse: quę uiderat: ac subiecisse moriturum super eo ligno hoiem: quo cæso perituri Iudęi essent: locum simul amissuri & gẽtẽ. Tulit itaq; Salomon lignũ: ac penitus humũ defodit: quo I loco labẽte tẽporis curriculo: piscina quã prædiximus: constituta ẽ. Cũq; iam instaret plenitudo sacri temporis lignum aquæ supernatauit: quod i profundo latebat: & tempus acceptabile & dies salutis. i. gloriosi Saluatoris præ nũciauit aduẽtũ. Atq; inde cœpisse aquæ illius motus tradiẗ. Habet aũt ea res nõ illocupletes auctores: quã pfecto & ipsi nõ absurdã putabimus: si huius piscinę illustrabimꝰ sacramẽta. Quid. n. piscina hæc significauit aliud q̃ baptismũ: cuius ablutio multo magis sordẽ ac maculã oẽm delet q̃ aqua illa expiationis: quæ in libro legiẗ Numerorũ? Atq; ut aqua piscinæ eius nõ suapte natura: sed uirtute potius cõmouentis Angeli & carnis Imunditiam sanabat: & auferebat corporis ægritudinẽ: ita & aqua sacri baptismatis tam admirabilẽ & medendi & abluendi uim per passionẽ filii Dei sortita est. Vnde illud est in Apocalypsi. Dilexit nos: & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Et Apostolus Romanis uera scripsit dicens. Quicũq; baptizati sumus in Christo Iesu: in morte ipsius baptizati sumus. Quoniam uero piscina hæc domus pecudũ interpretatur: ut diximus: significauit eos potissimũ baptismi aqua abluendos: q possent de se ipsis cũ Propheta dicere. Nos aũt populus eius & oues pascuæ eius: quæ cognoscunt pastorẽ bonũ: & cognoscunẗ ab eo: quæ intra ouilis limites stabulantes pastoris uocem audiunt: & illi soli seruiunt. Quod autem quinq; porticus addũtur: id mysterium complet: & ad quinq; corporis Christi uulnera sine dubitatione referẗ. Languentes ad piscinam confluunt: ut a quauis infirmitate liberẽtur: q aũt baptismi sacramentũ excepturus est: quasi languidus ac sanãdus ait. Miserere mei domine: quoniã infirmus sum: sana me domine: quoniam conturbata sunt ossa mea. Deinde spectans baptismi gratiam in alio loco dicit. Super aquas refectionis educauit me: animam meam conuertit. Nec solum liberantur: qui perturbationibus seruiunt: quæ ægritudines animorum sunt: sed & illi quoq; in quibus intellectus lumen extinctum est: & ratio libidini cõsentiens excecatur: de quibus apud Concionatorẽ sapientem dicitur. Hęc cogitauerũt: & errauerũt: excecauit. n. illos malitia eorũ. Supercecidit ignis: inquit Propheta: & nõ uiderunt Solem. Quid est ignis: nisi iræ concupiscentiæ ac libidinis ardor? quo qui corripiunẗ: Solẽ & clarissimũ lumẽ ueritatis intueri nequeunt. Sanantur & claudi: quorũ mens cum uersaẗ i tenebris: instabile molitur opus: secũdum illud Prouerbiorum. Impius facit opus instabile: seminanti aũt iustitiam merces fidelis. Claudi uero sunt: qui nõ consectantur rectam uirtutis ac probitatis uiam. Atq; idcirco in libro Regũ ab Helia redarguuntur his uerbis. Vsq; quo claudicatis in duas partes? Si dominus est Deus: sequimini eum. Sanãtur & aridi: in quibus pinguedo deuotionis exaruit: quam petebat diuinus Propheta. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. SananẗI inq̃ per baptismũ & aridi: in quibus ieiunitas fuerit bonorũ operũ: qualis fit is: qui dicat. Aruit tanq̃ testa uirtus mea. Bene igitur piscina hæc baptismi uirtutẽ præfigurauit: cuius aqua nõ sua uirtute & natura: nõ omni tempore: sed uirtute secũdum tempus Angeli cõmouẽtis sanabat ægrotos: sicut & aqua baptismi non aquę ipsius ui: sed latente Spũs sancti potestate imunditiam carnis & peccatorũ sordem abluit. Nisi. n. quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto nõ potest introire in regnũ Dei. Nõ dixit ex aqua solũ: sed ex aquã & Spiritu scõ. Vtriusq; uero opus esse constat: ut per utranq; sani homines efficiantur. Sed hoc piscinã baptismus antecellit: quod illa uirtute & opera Angeli salutem prestabat. Hic imensa atq; increata ineffabilis sanctę Trinitatis potestate homines saluos facit. Illa sanat certo tempore: baptismi perpetua & continua uirtus est. Illa singulis proderat: hæc medetur uniuersis. Illius uirtus certis finibus tenebaẗ: huius infinita & imensa cognoscitur. Cõstat igitur: quæ nam probatica piscina fuerit: & quid significarit: satis arbitror explicatum. Illa etiã nimirũ aqua maxime salutaris & gratiæ plena cum primis existimãda est: quæ sacratissimæ passionis tempore de transuerberato Christi latere fluxit: & abunde manauit. Vnus militũ inquit Ioãnes: lancea latus eius aperuit: & cõtinuo exiuit sanguis & aqua. Funditur sanguis i pretium: aqua i lauacrũ: cuius ablutione sanati sumus. At tunc uere per Prophetam dixit Dominus. Effundã super uos aquã mũdam: & mundabimini ab omnibus inquinamẽtis uestris. Verũ infinitũ singula annotare i tam lato scripturæ campo aquæ sacramẽta: quæ ipsa inpromptu fuerint: si quis ea: quæ scripta sunt: diligenter cõsiderare uoluerit. Nõ carent mysterio putei: quos primũ fodit Abrahã: quos deinde fodit Isaac filius i torrente Gerare: ubi & aqua uiua reperta est. Quæ rẽs inter pastores gerare & loci eius indigenas & pastores Isaac iurgium & rixam concitauit. Sed iam ad alias aquas labatur oratio. Fecit Deus firmamẽtum inquit Moyses: diuisitq; aquas: quæ erant sub firmamẽto ab his quæ erant super firmamẽtum. Aliæ profecto aquæ sunt: quæ super firmamẽtũ sunt: ab his quæ sub firmamento continentur. Aquæ quæ super cęlo sunt: dicit Propheta: laudẽt nomẽ domini. Duplices. n. aquæ cõmemorantur: quod & beatus Augustinus Christianę religionis decus pręclare disserit. Quę uaporaliter coelo su

per feruntur: & serenis etiam noctibus rorãt: & quę in terris graues fluitant. Diuisæ sunt igitur aquæ abyssi a supernis aquis. Ex quo recte Origenes ait. Studeat unusquisq; nostrũ diuisor effici aquæ eius quæ est supra: & quæ est subtus: quo .s. spiritalis aquæ intellectũ: & participium capiens eius: quæ est supra firmamentũ. Flumina de uentre suo educat aquę uiuæ salientis in uitã ęternã. Segregatus sine dubio: & separatus ab ea aqua: quæ subtus est. Idest aqua abyssi: in qua tenebræ esse dicuntur: in qua princeps huius mundi: & aduersarius draco: & Angeli eius habitant. Et iterũ. Illius ergo aquæ supernæ participatio: quæ supra cælos esse dicitur: unusquisq; fideliũ cælestis efficitur .i. cum sensum suum habeat in arduis: & excelsis: nihil de terra: sed totum de cęlestibus cogitans: quę sursum sunt: querẽs: ubi Christus est in dextera patris. Ac paulo post. Nos ergo laboremus congregare aquã: quę ẽ sub cęlo: & abiicere eam a nobis: ut quum hoc factum fuerit: appareat arida: quæ sunt in carne gesta opera nostra. Quo .s. uidentes homines opa nostra bona: glorificent patrẽ nostrũ: q in cęlis est. Si .n. aquas istas: quæ sunt sub cælo: nõ separauerimus a nobis .i. peccata: & uitia corporis nostri: arida non poterit apparere: nec habere fiduciã procedendi ad lucẽ. Quæ utiq; non aliter dabiẽ: nisi uelut aquas abiiciamus a nobis: & segregamus uitia corporis: quæ sunt materies peccatorũ. Atq; hęc Origenes. E quibus facile cõstare possis: præter aquam gratiæ: eam quoq; inueniri in sanctis litteris: quæ ad culpã referenda sit. Aquæ peccatorum sunt: quę interitum parant: & ad extremam cladẽ usq; perducunt: de quibus in Apocalypsi scribitur. Multi homines mortui sunt de aquis: qa amaræ factę sunt. Hæ sunt aquę turbidæ: atq; pollutæ auidiore cupiditatis affectu: qbus quum redũdant: hominum mentes: iugum domini confringunt: uincula eius dirumpunt: timorem abiiciũt. Hinc illa p Ieremiã dicit dominus exercituum. Me dereliquerunt fontem aquæ uitæ: & foderunt sibi cisternas dissipatas: quæ continere aquas non ualent. Et rursum. Et nunc quid tibi uis in uia Aegipti: ut bibas aquã turbidã? Et qd tibi cum uia Assyriorum: ut bibas aquã fluminis? Via utiq; Aegipti: uia humanæ sollicitudinis est: turbida uero aqua humanarum rerũ molestia: quibus irretiti animi obliuiscuntur sui: & auertũtur a deo. Hæ sunt immundę ac sordidę aquę ob carnis fęditatẽ: & flagitii turpitudinem. Alloquitur in Exodo Moysen dominus: ac pręcipit dicens: Sume aquam fluminis: & effunde eam super aridam: & quicqd hauseris de fluuio: uertetur in sanguinem. Tunc plane aqua in sanguinẽ conuertitur: qñ infecta mẽs carnis ĩmundicia: & lasciuię sorde: quasi in naturam aliam transfertur. Quo circa & Ierusalẽ fornicationũ plena dicitur conculcata in sanguine suo: quæ opera faciebat mulieris meretricis: & pcacis: quę fabricans imagines masculinas fornicabatur in eis: quę in capite oĩs uiæ lupanar struxerat: quę ĩ cunctis plateis prostibulũ condiderat: quę exuta pudicitię decorẽ ubiq; prostitutionis suæ signa reliquerat. Verum & accidię tristitiã ac languescentis ocii torporem interdum aquæ significant: quæ profecto infœcundæ ac steriles sunt: nulliusq; boni operis feraces. Quales fuisse traditur aquæ Ierico: de qbus secundi Regum libri historia dicitur. Aquæ pessime sunt: & terra sterilis: quas deinde sanauit Heliseus: ut nõ esset mors ultra in eis: neq; sterilitas. Pessimas autẽ aquas iure optimo accidiæ eluuionem dicimus: quod nihil tam cõtrariũ: tamq; aduersum uirtuti est: q̃ desidia: atq; ociositas mater uitiorũ: nouerca uirtutũ: quę uelut arena: ariditate siccatur nec habet ullã penitus boni operis frugem. Liuent: ędem aquę: frigentq; execranda ac nefaria inuidentiæ lue: quę leuissima pestis: totũ tam pene infecit & cõmaculauit hominũ genus: & quod deterius est: longe lateq; diffusum radices altissimas egit. Lethale uenenũ inuidiæ conciliationẽ hominũ dissoluit: concordias dirimit: beniuolentiã eripit: ardorẽ charitatis extinguit. Hanc aquã significauit Ieremias dicens. Sicut frigidã facit cisterna aquas suam: sic frigidam fecit maliciã suam. Et charitas qdẽs exardescit: frigescit Inuidia: quę duo inter se ita graue atq; atrox gerunt bellum: ut oĩo conciliari nequeant. Sępenumero & aquas fastidiosę arrogãtię Prophetę cõmemorant: q̃ proculdubio ĩfideles sunt: de qbus Ieremias ait. Quare factus est dolor meus ppetuus: & plaga mea desperabilis renuit curari? Facta est mihi quasi mendaciũ aquarũ infideliũ. Et .n. infideles arrogantes sunt: atq; ĩpudentes: q ẽt impunitatẽ sibi ipsi pponunt instar infideliũ aquarum: quarũ lacunę in graminibus delitescunt. Sunt pterea & aquę obstinatę duritię: quę glacie quadã obdurantis cordis rigent de qbus sapiens concionator. Frigidus uẽtus Aquilo flauit & gelauit christallus ab aqua. Est .n. uentus Aqlo Sathanę suggestio: siquidẽ ab Aqlone pandiẽ malũ. Crystallus aũt animũ obstinate obdurantem significat: q̃ res una calamitas est peccantiũ hominum. Ad hęc amarę aquę: irę: exprimunt inflammationẽ ac feruorem. Cecidit de cælo stella magna ardens: & cecidit in tertiam partẽ fluminũ & in fontes aquarũ. Et nomen stellæ dicitur Absinthiũ. Et facta ẽ tertia pars aquarũ Absinthium & multi homiẽs mortui sunt de aqs: qa amare facte sunt. Cadit stella ardens .i. ebulliens ira ĩ aquam .i. in mentem hominis: & amara aqua facta ẽ: quia exitiale uirus: mortiferum uenenũ: tristem amaritudinem rancoris excæpit. Sunt & aquæ amarissimæ desperationis: de qbus in libro Numerorum legitur: qñ adiuratur mulier: quæ in adulterii suspitionẽ inciderit. Tenebat nanq; pro ritu ueteris legis sacer Sacerdos aquas amarissimas: in quas cum execratione maledicta congerebat: atq; usus qbusdam uerbis a' iis tandem adiiciebat: si forte mulier polluta esset. Det in quiens te dominus in maledictionẽ: exẽplũq; cunctorũ in populo suo. Putrescere faciat fœmur tuũ: & tumẽs uterus tuus dirũpatur. Ingrediãtur aquæ maledictæ in uentrem tuũ & utero tumescẽte putrescat fęmur. Bene & congruenter eiuscemodi aquæ ad desperationem referuntur. Vterus .n. con

scientia est: aquae maledictę peccatorū eluuiones, ac scelerum: quibus illa redundās ad desperationes usq; perducitur. Quam rem diruptio uteri sequitur: quę nihil est aliud: quā uehementia quędam doloris: quę dies noctesq; conscientiam uexat: & animum respirare nō finit. Putre deinde femur efficitur: in quo adeptio bonę spei significatur: quandoquidē in femoribus gignendi uita uis est: & successionis spes continetur. Aquę rursum in Iosue leguntur historia. Steterunt aquę descendentes in uno loco: & ad instar montis intumescentes apparebant procul ab urbe: quę uocatur. Edom usq; ad locum Sarthan. Quę autē inferiores erant: in mare solitudinis: quod nunc uocatur mortuum: descenderunt: usquequo oīo deficerent. Vere mortuae hae aquę dicuntur in Tartaro ac penarum loco: ī quo homines flagitiis ac sceleribus obnoxii: exquisitis suppliciis cruciantur & malefactorū oium luunt poenas. Has igitur aquas omni studio: & labore diuidere debemus: ad quam rem rite perficiendam primum fortitudine opus est: & magnitudine animi: quod est firmamentū illud: quod in Genesi scriptū est: diuidens aquas ab aquis: & aquas culpae ab aquis secernēs gratiae. Hac munitur & septi uirtute erimus plane uictores: & nostri non compotes. Accedat oportet pęnitentia tutissima naufragii tabula: sine qua mole pressi delictorū homines fluctibus sęuis: & magnis ęstibus obruantur. Id sibi uoluit uirga Moysi in Exodo: qua mare diuisit iussu Dei: ut graderentur filii Israel in medio mari per siccum cum flante uento uehementi: atq; urenti totam noctē ablatum ē mare: & in siccum conuersum. Tunc diuisa ē aqua: & ingressi filii Israel mirabile dictu ābulauerūt mare. Et erāt aquę: quasi muri ad dexterā eorum: & leuā. Aqua a sinistris uita peccatorū ē: quā scimus lubricā eē: & momētaneā: & instar tenerae fugiētis umbrę. Aqua uero a dextris uita est sanctorū: & eorū: q recte q cū uirtute: & timore domini uixerūt semperq; quę uita perēnis īmortalis beata & aeterna est: & omniū malorū immunis: quam assequuntur: q facientes opera poenitentię. Expurgant uetus fermentum nequiae: & fiunt noua conspersio in azimis sinceritatis: & ueritatis. Sed & coadiuuante gratia opus est: sine qua inanis est opera nostra: & (quod dici solet) casso labore sudamus. Haec est arca foederis domini uniuersae terrae: quę antecedebat Israeliticum populum per Iordanem: quam deferentes Sacerdotes decurrentes aquę Iordanis inferiores defecerunt: superiores uero in una mole cōstitere. Adiicienda quoq; est uelut fastigium quoddā consumando operi charitas: quae (ut ait Apostolus) nunq̄ excidit: & caeteris uirtutibus mortalē uitā comitantibus: illa etiam in coelesti patria perseuerat. Quę forma est uirtutū omniū ac totius honestatis alumna. Nihil ē.n. charitate melius: nihil admirabilius: nihil egregia hac uirtute prętantius. Hoc est pallium Helyae: quo percussit Helyseus aquas: & diuisę sunt huc: atq; illuc: & ille tranauit incolumis: super quam spiritus quieuisset Helyae. Addunt nonnulli & tertias aquas: per quas humanae uitę significantur ęrumnae: quibus quotidie premimur: circunferimur: uexamur. His se liberari Propheta petit: atq; exoptat: precatione carminis huius. Saluū me fac domine: quoniam intrauerunt aquae: usq; ad animam meā. infixus sum in limo profundi. Et iterū. Veni in altitudinem maris: & tempestas demersit me. Huiuscemodi uero aquarū fluctibus ne obruamur: solus efficit: q est bonorū omniū autor deus iuxta id: quod per Esaiam ait dominus. Cum transieris per aquas: tecū ero: & flumina non operient. Rursum uero dominū: & Principem Deus cōmemorans idem Propheta. Hęc dicit dominus: inquit: q dedit in mari uiam: & in aquis torrentibus semitam. Nos aūt si uolumus torrentem decurrentium aquarum siccis pedibus pertransire: fidem ante oia adhibere debemus. Petrus Apostolus super aquas ambulabat: ut Iesum assequeretur. Sed uento inualescente pertimuit: cumq; iam aquis obrueretur: cōuersus ad Iesum: domine saluum me fac inquit. Tum porrecta manu apprachendit illum dominus: atq; increpuit dicens. Modicae fidei quare dubitasti? Sciebat.n. Iesus fide imprimis opus esse ad superandas freti huius procellosi: & fluctuantis pelagi aquas. Danda est igitur uobis opera: ut si securi uolumus portū salutis attingere: ut fideles inueniamur: & recta fidei opera consectemur: quod ea absq; operibus mortua est ut Iacobus Apostolus praeclare ammonuit. Adhibenda insuper & fortitudo ē: & imitandus Helias cui sub iunipero dormiēti in Bersabee Iuda cū subcinericius panis & uas aquae ad caput eius presto fuit: qui experrectus comedit & bibit: ambulauitq; in fortitudine cibi illius xxxx. diebus & xxxx. noctibus usq; ad montē Dei Oreb. Nec minus necessaria prudentia ē ars uitae & periculorū oium expultrix & cum Paulo Apostolo enatandū est ne ad uersa iactati tēpestate pereamus ut per cōtēplationē caelestiū mysteriorū cum patre Iacob in baculo diuini auxilii transeamus Iordanem istum & altioris cogitationis munere cum deo iungamur: cui adherere bonū: ī quo spem ponere & tutū & salutare est. Cum igit̄ iā haec in hominum uita uersentur: gratia diuinę pietatis: culpa nostrę fragilitatis: humanę cōditionis miseria: nō ab re fuit: uitam hominis aquis fluentibus cōparare: quandoquidē morimur oēs: & uelut aquae dilabimur in terram: q̄ nō reuertuntur & quasi aquae decurrentes celeriter anni defluunt iuxta id sapientis concionatoris. Numerus dierū hominum ut multum centū anni: quasi guttae aquae maris deputatae sunt. Ac de aquis qdē iam dicere desinamus: illud si adiiciatur nonnunquā in diuinis litteris aquas populos designare. Testimonio est illud Esaię Prophetę. Beati: q seminatis super oēs aquas immittentes pedē Bouis & Asini ut per Bouem sapientem per Asinum rudem hominem intelligere debeamus. Et secundū eandem parabolam Salomon Ecclesiastes ait. Mitte panem tuum super transeuntes aquas qa post multa tempora inuenies illum: ut significaret uir sapientissimus populis & hominū multitudini prebendam esse uictus alimoniam: cuius fructus etiam in eternis tabernaculis tanq̄ merces copiosa percipiendus sit. Nam & suasit Saluator in Euan-

gelio dicens. Vendite quę possidetis: & date ellemosinam: facite uobis sacculos: q nõ ueterascunt thesaurum nõ deficiẽte in cęlis. Aquę multę populi multæ sunt: secũdũ sententiam Ioannis I Apocalypsi: qui sacramẽtũ referans meretricis magnę: quę sederet super aquas multas: aquas inquit: quas uidisti: ubi meretrix sedet populi sunt: & gentes: & linguæ. Sed trãsuadati aquis: iam ad panis mentionem nostra transferatur oratio.

Finit Liber primus. Incipit Secundus.

HACTENVS Nosse potuisti Dominice suauissime ea: quæ pro mea sententia de sacramentis aquæ dicẽda uidebantur: & quæ latius fortassis explicanda essent: redegimus in parui uoluminis angustias: quod in multis summa laus sit scribendi breuitas. Nunc tandem operepretius sum facturus (ut arbitror) si de pane quoq; secũdũ mysticam rationem pauca perstrinxero. Frequens nãq; est in sacris eloquiis panis cõmemoratio: & aliquando quidem boni interdum mali significationem amplectitur. Atq; ne plura dicamus q̃ necesse est: panem duplicem distinguimus. Alterum laudis: quem bonũ possumus appellare. Alterum uituperationis: quem malum dicimus. Prior ille rursum multifariam coniectari solet. Aperi inquit Salomon oculos tuos: & saturare panibus. Panibus utiq; saturari nos uoluit: ac suasit uir sapientissimus: & iis quidem panibus: quorũ alimonia uita hominũ continetur. At uitam duplicem Theologi prodiderunt: unam totius hominis: quam uiuificat anima uelut forma: alteram animæ ipsius: quam uiuificat Deus tanquam illius summa perfectio. Sicut.n. absente anima hominem dissolui: corpus perire necesse est: ita & anima per uitæ turpitudinem ac uitiorum labem a deo seiuncta sine dubitatione mortua est. Itaq; reficienda est panibus: cibanda inquam panibus est uitæ & intellectus: & aqua sapientiæ salutaris potanda: ut eo pacto uitam adipiscatur: & abunde possideat. Vita aũt est Christus: qui de se ipso ait. Ego sum uia ueritas & uita. Primus itaq; panis uitæ tuendæ ac naturali necessitati inseruit: de quo Dominus per Moysen primũ parentem ita submonuit. In sudore uultus tui uesceris pane tuo donec reuertaris in terrã: de qua sumptus es. Et in Ecclesiastico legitur. Initium uitæ hominis aqua & panis & uestimentũ & domus protegens turpitudinẽ. Et in alio loco: Benefac humili: & nõ dederis impio: prohibe panes illi dare: ne in ipsis potentior te sit. Eundem quoq; panem meminit Iob inquiens. Aquam lasso nõ dedisti: & esurienti subtraxisti panem. De eo nanq; pane sermo est: quo uescimur: & uitam sustinemus: cuius utilitas latius patet. Primũ uitam alit: ac tuet: ut diximus. Hinc illud Ecclesiastici. Cibaria & uirga & onus Asino: panis & disciplina & opus Seruo. Asinus onera uehit: cibatus eget: uerbere ad parendũ compellit. Seruo opus iniungit: alimentũ tribuit: castigatio adhibetur. Asinus & Seruus uterq; corpus significant. Nã duplex est in animali cõsiderare imperiũ: Vnũ dominicũ & tyrannidis instar: alterũ ciuile. Itaq; bñ in Politicis libris magnus Phũs: Animus inquit in corpus dominicũ habet imperiũ: mens uero i appetitũ ciuile & regium. Quod si animus in corpus domini cuiuspiam uicem gerit: erit corpus quidã quasi seruus: q uix loris flagris uerberibus castigationibus ad parendũ cogitur: & Asini instar ad perficiendũ iniunctũ opus cõpellit nodosæ robore clauæ. Asinus igit & seruus corpus ipsum & proprietatẽ significant: de quo Apl's. Castigo corpus meũ: & in seruitutẽ redigo. Castigat corpus Apostolus: & subiecit seruituti: in qd' durũ debet ipsa ratio imperium exercere. Cibaria & panis corporis sunt alimẽta: qbus nutrit: & cõtinet. Onus labores sunt: in qbus uersari debet corporis exercitatio & operandi sedulitas. Virga ad correctionem & disciplinã referenda est. Macerandum.n. corpus est: & freno rectæ rationis coherecendũ: ne si paululũ dominari coeperit: cogat nos agere quod nolumus malum: & deducat ad delictum maximũ. Bene & sapienter præcipit Concionator illustris. ut eodẽ mõ corpore utamur: quo uti solemus & seruo: ut uidelicet & operam iniungamus: & iusta illi præbeamus. De seruo loquitur Philosophus magnus: ac præcipit inquiens. Tria cum sint opus cibus & castigatio: quæ sunt panis disciplina & opus: ut Concionatoris uerbis utamur. Cibus quidem sine castigatione & opere petulantem reddit. Opus uero & castigatio sine cibo uiolenta res est: & infirmũ facit seruum. Restat igit: ut opus faciendum illi tribuatur & cibum sufficientem. Eadem ad corporis rationem accõmodanda sunt: ut id teramus in opere: sufficientibus tueamur alimentis: & castigatione in seruitutem redigamus. Substinet Igitur panis: & nutricat corporis uitam. Sed idem ad animam excolendam atq; exercendas uirtutem magnam uim habet: ut est illud Tobię dicentis. Panem tuum cum esurientibus & egenis comede: & de uestimentis tuis nudos tege. Et rursum idem ait. Panem tuum & uinum tuum super sepulturas iusti constitue: & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. Plurimum.n. antea Ele laudauerat: & ad eam pro facultatibus tribuendam Tobiam filium fuerat cohortatus. Illa Esaiæ etiam huic loco mentio panis conueniat. Qui habitatis terram Austri cum panibus occurrite fugienti. Sed idem panis oblationibus congruit: ut Leuitici testatur liber: ubi dicitur. Anima cum obtulerit oblationem sacrificii domino simila erit eius oblatio: funderq; super eam oleum: & ponet thus: ac deferet ad filios Aaron Sacerdotis. Et paulo post. Cum obtuleris sacrificium coctum in clibano de simila panes.s. absq; fermento conspersos oleo: & lagana azima oleo lita. Panes hi erant proculdubio: quibus in sacrificiis atque oblationi-

bus utebantur. Et hic primus panis cōstituitur: qui uitā substinet: qui animas excolit: q oblationibus
inseruit. Panis deinceps sequitur. Eucharistię: quẽ nos breuissime percurramus. Nam multa dicere
ea de re: & infinitum est: & proprium opus desyderat. Ille est igitur panis admirabilis sacramēti: sub
quo passioni suę salutaris redēptor noster reliquit memoriā: quẽ in euangelio apud Lucā dominus
petēdum pręceptis salutaribus monuit. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et apud Mat
hęum fere similiter: idest eodem sensu si non iisdem omnino uerbis. Panem nostrum supersubstātialē
da nobis hodie. Nam & Græci dicunt arton epiusion .i. panē supersubstantialē: quem & Paulus Ap
ostolus commemorat: cum alias item Corinthiis scribens. Dominus Iesus in qua nocte tradebatur:
accępit panē: & gratias agens: fregit: & dixit. Accipite: & mādūcate: hoc est corpus meū. Et iterum.
Probet aūt seipsum homo: & sic de pane illo edat: & de calice bibat. Hic igitur panis esuriem tollit im
primis: ac satietatem explet: de quo Propheta. Posuit fines tuos pacem: & adipe frumenti satiat te. Et
apud Iohannem loquitur Saluator. Non Moyses dedit uobis panem de cœlo: sed pater meus dat
uobis panem de cœlo uerum. Panis. n. uerus est: qui descendit de cœlo: & dat uitam mundo. Illis ue
ro orantibus: domine semper da nobis panem hūc: respondit: ac subiecit. Ego sum panis uitæ: qui ue
nit ad me: non esuriet: & qui credit in me: non sitiet unq̄. Suauissimus est hic panis: & in mirū modū
mandentes delectat. sicut & sapiēs uere inquit. Angelorum esca nutristi populos tuos: & paratum
panem de cœlo præstitisti illis sine labore: omne delectamentū in se habentem: & omnis saporis sua
uitatem. Quis explicare possit huius panis sacrosancti uel utilitatē præcipuam: atq incredibilem: aut
admirabilem gloriam? Hic est panis de cœlo descendens: ut siquis ex ipso manducauerit: nō moria
tur. Siquis manducauerit ex ipso: uiuet in æternum. Hic panis ē: quem pro imensa largitatis suæ bo
nitate dat nobis dominus: & caro Christi est pro mundi uita: quam nisi manducauerimus: nō habe
bimus uitam in nobis. Sed de hoc alio tēpore plura. Mysticus panis & pęnitentię additur: cuiusmodi
Propheta nominat. Cinerem tanq̄ panem manducabam: & poculū meū cū fletu miscebam. Rursum
idem ait. Surgite postq̄ sederitis: q manducatis panem doloris. Panis nanq doloris: asperitas pœni
tentiæ est: per quam in hac peregrinatione gementes: & in conualle miseriæ huius ingemiscentes: ad
gloriosam uitam surgimus: quam priusq̄ adipisci ualeamus: dicat quiuis cum Propheta pœnitentia
ductus. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Sedet homo: quum humi demersus fragili
bus rebus & terrestribus ludibriis inseruit: surgit: quum sublatus humo: ad cœlestia contēplanda: men
tem erigit: quod quum fecerit: quæ sursum sunt: & sapit: & quærit: & Prophetæ uocem concinit. Tran
sibo in locum tabernaculi admirabilis: usq ad domum Dei: & gaudens: atq admirans moduletur: &
dicat. Quā dilecta tabernacula tua domine uirtutum. Panis insuper diuinæ consolationis adiicit̃: qui
animam reficit: & iucunde relaxat: quem Dauid noster meminit. Mandauit nubibus desuper: & ia
nuas cœli aperuit: & pluit illis manna ad manducandum: & panem cœli dedit eis: panē Angelorum
manducauit homo. Hic est ille panis: qui nos aduersis in rebus consolatur: & afflictos recreat. Hoc re
fecta est Ruth illa Moabitis: quam Booz allocutus ait. Quando hora uescendi fuerit: ueni huc: & co
mede panem: & intinge bucellam tuam in aceto. Ille pfecto bucellam in aceto intingit: & panem co
medit: qui memoria & recordatione dominicæ passionis: particeps diuinæ consolationis efficitur.
Hunc cibum qui sumpserit: opus perficiet: & in exequendis diuinis mandatis certe nō deficiet. Nam
& in fortitudine cibi huius ambulauit Helias tum diebus: tum etiam noctibus: usq ad montem Dei
Oreb. Hoc eodem cibo mens nostra & corroboratur in uitæ sanctimonia: & in bonis operibus con
firmat̃. Testis est Propheta inquiens. Et panis cor hominis cōfirmet. Et inuenire & panem doctrinæ
& cognitionis: cuius mira suauitas: incredibile dictu est: quantam percipientibus afferat uoluptates.
Nā si habeat aliqd doctrinæ mens: tanq̄ pabulū: nihil potest esse (ut ita loquar) hoīs uita iucūdius.
Paruuli petierunt panē: inqt Ieremias: & nō erat: q frangeret eis. Paruuli ii sunt: q doctrinę & cogni
tionis expertes: rudium more puerorum: lacte sapientiæ: & doctrinæ alimonia educandi sunt. Et. n.
sapientia intellectus uiget: eius fame interit. Atq homo quidē sine sapiētiæ præsidio uiuēs: mortuus
est. Huius pabuli alimētū: oēm escam suauissimā præstat. Ac primo qdē rationē ipsam cognoscendis
rebus illustrat. Cibabit illum: dicit sapiens: pane uitæ & intellectus: & aqua sapientiæ salutaris pota
bit illū. Deinde cupiditatē uiuificat: & ea qdē uita: quæ uera tandē uita ē: quādo non in solo pane ui
uit homo: ut scriptū est: sed in omni uerbo: quod pcedit ex ore Dei. Postremo uim irascibilẽ inflam
mat studio: atq amore Iustitiæ. Ita p duo discipuli: q Emaus pfecti cū Iesu: quē adhuc nosse non po
tuissent: recumberent post fractionē panis: quē illo porrigente: acceperant: ad inuicem collocuti dixe
runt. Nō ne cor nostrū ardens erat in nobis: dū loqueret̃ in uia: & aperiret nobis scripturas? Inflam
mati nāq erant charitate quadā: & mira dilectione flagrabant: q tradente disciplinaq omniū auctore
panē diuinæ cognitionis acceperant. Cū igit̃ tres perhibeant̃ animæ uires: quā triplicē animā finxit
Plato. Ratio: Cupiditas: Ira. i. rationalis potentia: cōcupiscibilis: irascibilis: oēs hoc pane salutaris do
ctrinæ reficiuntur. Alius panis etiā cuiusdam deuotionis: nō nunq̄ in diuinis litteris reperiri consueuit.
Qualis ille apud Prophetam. Percussus sum ut fœnum: & aruit cor meū: quia oblitus sum comedere
panem meū. Hic adipe & pinguedine animam replet: & scatentem reddit bonorum operū: quo sine
inculta anima & ieiuna relinquitur: fitq sicut fœnum tectorum: quod prius q̄ euellatur: exaruit. Hic

maxime expetendus: & id circo summa diligentia retinendus est. Non .n. bonum est: sumere panē fi
liorum & mittere canibus. Habet enim precipuam quandā summę delectationis suauitates. Ob quā
quides rem recte dicit ī Genesi magnus pater Iacob. Aser pinguis panis eius: & prębebit delitias Re
gibus. Aser interpretatur: aut diuitię: aut beatitudo: quę res utraque deuotione animi comparatur:
q nō iniuria panis uberrimus appellatur: qualem describit Esaias Panis frugū terre: erit uberrimus
& pinguis. Panis praeterea ęternae uitae: & gloriae ille dicitur: quē in euangelio Lucas commemorat
dicens. Beatus: qui māducabit panes: in regno dei. Hic .n. cibus beatorum est: q in cęlesti patria suo
sempiterno fruuntur: quos satiat dei gloria: & replet abunde bonorum omnium ubertate: & copia:
ī cuius domo gloria immortalis: & incorruptibiles diuitiae sine dubitatione uersant. Sed hactenus
satis panem laudis exposuerimus. Reliquum est: ut a deum quē secūdo loco proposuimus: ueniamus
atq absoluamus paucis. Qui in uarietate humanarum rerum: & peregrinatione uitae huius assidue uer
samur: ut iter nostrum facile conficere: & ad calcem uenire possimus: uiaticum nobis sumendum est
panis eiusq uires nostras tueatur: & foueat: nō eius: cuius uictus alimētum nō seruat ad uitam: sed
ad labem: interitumq deducit. Qua igitur industria superiorē nobis panem comparare debemus: ea
dem: & illum declinare: quē scribit in. Prouerbiis salamon illos redarguēs: qui eiusmodi pane uescū
tur. Comedunt panem impietatis: & uinum iniquitatis bibunt. Hūc panē comest imprimis: qui libi
dinum obscoenitate: & turpium uoluptatū illecebris delectātur. Comedent filii Israel: dicit p Ezechie
lem dominus: panē suum pollutū inter gentes. Quid .n. tam polluit animūtq flagitiorum foeditas
& obscęnarū libidinū sordes! Mulier fornicationū apud Oseę Prophetam inquit. Vadam post ama
tores meos: qui dāt panes meos mihi. Et sapiens Concionator eundē panē his uerbis cōmemorat.
Homini fornicario ois panis dulcis. Hoc uescunt & q malorum omnū auctore cupiditate laborant: &
cumulandis opibus congregandis: p diuitiis inherentes tuta oia diuina & humana subuertūt. Quos
increpat dñs p Ezechielem dicēs. Violabāt me ad populū meū: pp pugillū ordei & fragmen panis.
Vt .n. in ordeo asperitas: in pugillo & fragmine tenuitas cernitur: ita & auaritiae crimen & asperum
est & angusti & pusilli animi index. Sumūt & hunc pānē: q insolenter gloriantur: & fastu quodam
atq inani gloria efferunt. Serpenti puluis panis eius: inquit Esaias. Nam superborum insolētia nequaq
diutius perseuerat: sed dissipatur: & in tenues auras euanescit tanq puluis: quē proiicit uentus a facie
terrae. Assentatores quoq & adulatores perniciosum genus hominū hoc eodē alimento pascunt pro
Sapientis uera sententia dicentis. Fatuo nō erit amicus: & nō erit gratia bonis illius: q enim edūt pa
nem illius falsae linguae sunt. Stulti .n. sunt: q assentatoribus aures patefaciunt. Hic idēs panis cibus
est eorum: q ueritatis inimici suis mendaciis & captiosis insidiis hoies fallūt: qualis a Salomone cōme
moratur. Suauis est homini panis mendacii: & postea implebit os eius calculo. Et in alio loco. Ne de
sideres de cibis eius: in quo est panis mēdacii. Manditur & hic panis ab iis: q perfidia atq execrandae
proditionis macula polluunt. Quem panē Salomon in puerbiis nō reticuit. Mulier stulta & clamosa
inquit: plenaq illecebris & nihil oio sciens sedit in foribus domus suę sup sellas ī excelso urbis loco:
ut uocaret transeuntes p uiam & pergētes in itinere suo. Quis ē: paruulus decline ad me: & uecordi
locuta ē. Aquae furtiuę dulciores sunt: & panis absconditus suauior. Verum tam pditionis expressitas
quae ne animis illabatur: omni studio curandū est. Quid .n. tam decet hoiem q fides! Quid contra
tam dedecet q perfidia! Hic exitialis panis ē infectus ueneno mortifero: panis inq nō uitę: sed interi
tus & necis: de quo Iob. Panis eius in uetro illius uertet in fel aspidum in trinsecus. Ac mea quidem
sententia haec funesta lues: haec saeuissima pestis est totius humani generis. Deniq ne iam lōgius scri
bentes pgrediamur: aluntur hoc pabulo: & cibo sordidissimo nutriunt: q in figura hominis ferinā sę
uitiam atq īmanitatem exercent belluarum. Contra hos acerbe Psalmigraphus ppheta inuectus ē. Nō
ne cognoscent inquit: omnes: q operantur iniquitatem: q deuorant plebem meā sicut escam panis?
Hi sunt: qui nefaria saeuitia & atroci crudelitate uitam hominū insectantur: cędem affectant: sangui
nem exorbent: moliuntur innocentiae cladem: interitum concupiscunt. Sedent cū diuitibus in occul
tis: ut interficiant innocentem: in pauperes respiciunt toruis luminibus: & uelut Leo in spelunca insi
diantur ī abditis: ut alioru substantiam iniuste diripiant. Quorū mens machinatur insidias: lingua ue
nenum aspidum tegit: manus operatur iniquitatē: pedes ueloces currunt ad effundēdum sanguinē.
Aduersum hos iterum excandescens Propheta: Nō ne cognoscent: inquit: omnes: qui operantur ini
quitatem: qui deuorant plebem meam ut cibum panis! Nos igitur: si rectam uolumus consectari ui
uendi rationem: illo uescamur pane: qui panis est benedictionis & uitę: illo uentrem & interiora ani
mae distendamus: prouidentes ne aquis malis atq earum fluctibus demergamur: illas affatim biben
tes & plenis exsorbentes faucibus: quae ut superiores funt ita diuina gratia praeuia & uirtute duce ad
superiora perducant: & cum aquis: quae super coelos sunt: nomen domini laudemus.

¶ Pręcellentis Theologi Augustini Dathi Senensis: de sacramentis panis & aquę liber
secundus foeliciter explicit.

¶Magni Theologi Aug. Dathi Senẽsis/de Cõnubiis Sanctorꝝ tractatus/ad Antoniũ Turaminũ.

LEGEBAMus nuper pro nostra cõsuetudine diui Hieronymi elegantes quos cõtra Iouinianũ hereticũ scripsit: ac pclarissimos libros: quos cũ propter incredibilẽ sentẽtiarꝝ/grauitatẽ: ac miram quãdã illecebram: splendoremq́ uerborũ accuratius inmeremur: incidimus tandem in eum locum: ubi ex Iouiniani ipsius ãnumeratione multa/de sacris litteris: atq́ historiis exempla referunt/eorum uidelicet: qui uel ĩ ueteri quondã: uel ĩ noua etiã lege uiri pbissimi: ac spectata uirtute/uxores habuisse perhibent. Is te locus (ut mihi qdem uisus est) ob magnã exẽplorũ uim: ac propter ipsam historiarꝝ multitudinẽ: cogitabundũ reddidit: atq́ ad eas res: e sacris thesauris promẽdas/auidũ simul: anxiumq́ effecit. Insueuisti nanq́: cum cętera: quę legis: tum maxime diuinas historias: quarũ fuisti semper cupidissimus: magna diligẽtia: ac studio prosequi: ut inquisitius: enucleatiusq́: grauiũ/atq́ utilius rerũ cognitionem adipiscaris. Statui ego mearũ partium esse: ut & te hac cura fortasse nõ molesta liberarẽ & id negocii ipse suscipere potius: quẽ si negem diutissime ĩ sacrarum litterarꝝ lectione uersatũ: certe mentiar. Nam post prima illa elementa: ac uelut puerilis institutionis incunabula/cœpi cõtinuo sacras quasq́ bibliothecas pscrutari: & sacrarũ literarum quotquot nactus eram/libros euoluere. Hæc mihi fuit inde usq́ a puero/periucũda semp exercitatio: quę quanq̃ necessitate temporũ/sæpe remissa est: intermissa nõ nũq̃: relinqui a nobis tamẽ usquequaq́ nõ potuit. Eius me acrior modo incessit cupiditas/post annos circiter quinque: quos tũ Vrbini: tum Senę ĩ Rhetoricis lectionibus pene inutilis cõsumpsi: ad quas primũ Vrbinatũ princeps: & Dux magnanimus Oddãtonius cõpulit: deinde Senenses ciues/uiri clarissimi: atq́ iucundissimi patres: quorũ parere auctoritati: tam uolui: semp: q̃ debeo: Hanc igiẽ nuper exercitationẽ: quasi quodã postliminio repetẽs/auidius ãplexatus sum. Fieri etenim nõ potest: quin ad ea semp facilius quisque rapiatur: in qbus diu ac multum uersatus sit. Quã ob rem iam oratorum: atq́ Historicorũ libris post habitis: cõtemptis Poetarũ: quod leuissimũ genus est: ad philosophorꝝ grauitatẽ: atq́ ad sacros codices: animũ reuocaui. Sed ne lõgior/de nobis ipsis texaẽ historia: redeo unde paulũ eram digressus ad Hieronymi librũ: ac potius Iouiniani relata exempla: quę quo ordine posita sunt: peruolutis sacris Historiis: ac Prophetarꝝ monumẽtis/paucis/ac breuibus: sed quæ intelligi possint: uerbis aperiam. Quod si tibi aliud filum nostræ orationis uisum fuerit: tribuito diuinis litteris: quarꝝ iam sumus studiosiores: q̃ superiore tempore consueuerimus. Multa sunt igitur mi Antoni adolescentium omnium/sacri eloquii appetentissime: quibus Christianorum Epicurus (ut ait Hieronymus) ac uoluptuosissimus concionator Iouinianus innitens uanam/ac mendacꝝ plenissimã fulcire sententiam conabaẽ. Erat. n. & uirginitatis: quæ diuina uirtus est: & continentiæ omnis pręcipuus insectator. Ac primũ (ut Hieronymũ sequamur) refert Iouinianus Dei sententiam: que de uxore eiusmodi legiẽ. Propter quod relinquet homo patrẽ suũ & matrẽ suam: & hęrebit uxori suæ: & erunt duo in carne una. Deus nanq́ creator rerꝝ: molitor: effectorq́ omnium: ne esse solũ hominẽ pateretur: faceretq́ ei adiutoriũ simile sui: in Adam arctiorẽ somnũ/ac soporẽ iniecit: qui cũ obdormisset: quemadmodũ in Geneseos libro scriptũ est: tulit unã dominus e costis eius: ac pro ea carnem repleuit. Hanc igitur: quã substulerat costam: ædificauit in mulierem: quã ut condidit: ad Adã perduxit. Et cũ eam aspectasset: hoc nunc inqt: os ex ossibus meis/& caro de carne mea. Hęc uocabiẽ uirago: quoniã de uiro sumpta ẽ. Nã apud Hebręos quoq́: unde hæc sumpta sunt oĩa: ita scriptum inuenimus.

Id. n. nomẽ scriptũ litteris Aleph Ioth: Sin   uirũ significat. Inde deflectunt Hebręi dempto Ioth. Et ĩteriecto in sin littera pũcto: qđ apud eos uim roborat elemẽti   secũdũ exitũ muliebris generis. Quocirca cõmode aptissimeq́ a Hieronymo peritissimo rerꝝ omniũ uir poniẽ: & uirago. Sed hęc alias. Statim itaq́ subnectiẽ. Quãobrẽ relinquet hõ patrẽ suũ/& matrẽ: & adhęrebit uxori suę: & erũt duo ĩ carne una. Habes igiẽ & si tibi notũ erat: quo ĩ loco ueteris legis sentẽtia hęc scripta sit. Sed in Euãgelio quoq́ tradiẽ: cũ aliquãdo relicta Christus Iesus Galilea: ad fines Iudæ trans Iordanẽ sese cõtulisset/accessisse ad eum Pharisæos: atq́ pertentandi illius (ut sępe soliti erãt) gratia quæsiuisset Liceret ne homini quacunq́ de causa/uxorem suam dimittere: sapienter tum Christus: ut semp: quandoquidem filius Dei esset: atq́ inquisitissime respondisse fertur. Continuo. n. non legitis: inquit: qa qui fecit homines ab initio/masculũ & fœminaꝫ: fecit eos/& dixit. Propter hoc dimittet homo patrẽ & matrem: & adhęrebit uxori suæ: & erunt duo in carnę una. Itaq́ iam non sunt duo: sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit: homo non separet: & alia. Descripsit itaq́ eam Iesus sententiam: qui legem uenerat nõ soluere: sed adimplere: e ueteris legis promptuariis: idest: de Geneseos libro/uno ex iis quinq́: qui in Pentateuco Moysi continentur. Nam cum in Euangeliis quicquam/aut de Prophetarum libris: aut legis diuinæ monumentis: aut ex Sanctorum deniq́ scriptis refertur: solet plerunq́ auctoris ipsius reticeri nomẽ. Quod autem nemini/nisi peritissimis/notum est: solet non nunquam ita Prophetarum uerba/cum Euangelio cohęrere: ut non distinctio ulla orationis appareat: sed una

atq; continua series cõtexatur: quale illud est apud Matthęum Euangelistam in uerbis Iesu. Nolite arbitrari: quia uenerim pacẽ mittere in terram: nõ ueni pacem mittere ĩ terram: sed gladium: Veni. n. separare homines aduersus patrem suum: & filium aduersus matrem suam: & nurum aduersus socrũ suã: & inimici hominis domestici eius. Et alia. Postremũ hoc de Michea propheta acceptum est. Is Israeliticum: & pręuaricantem populum his uerbis affatur. Nolite credere amico: & nolite cõfidere in duce ab ea: quæ dormit in sinu tuo: custodi claustra oris tui: quia filius contumeliam facit patri: filia consurgit aduersus matrem suam: nurus contra socrum suam: inimici hominis domestici eius. Non nunq̃ uero immutatis uerbis eadem in noui: ac ueteris testamẽti libris scripta sentẽtia est: & Iesus ad Pętrum qui passionis tempore districto ense Malchum percusserat seruus quępiam Principis sacerdotum præcideratq; auriculam eius dexteram: cõuerte: inquit: gladium tuum ĩ locum suum: omnes. n. q acceperint gladium gladio peribunt. In libro autem Geneseos loquitur dominus ad Noe postq̃ humanum genus diluuio perdidisset: & iam uitæ humanę esum instituisset. De manu uiri: & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicunq; effuderit humanum sanguinem: fundetur sanguis illius. Atq; innumerabilia sunt eiusmodi exempla. Mitto: quod eandem sententiã: & Paulus Apostolus ueluti signũ adhibens perfectis tabulis cõfirmauit scribens ephesiis: quam te epistolam legisse arbitror. Nũc ad reliqua pergamus. Sequitur. n. Crescite: & multiplicamini: & alia. In operę diei quinti: cum aquatilia animãtia: & pennigera: ac uolatilia cõdidisset: primum benedixit illis hisce uerbis: q̃ etiã Iouinianus ĩnectit. Crescite: & multiplicamini: & replete aquas maris: s; nihil ad hominẽ. Insup die sexto: ubi uolucres: & feræ procreatæ sunt: iumenta quoque: & reptilia quęq; in genere suo: demum perinde ac nobile: prędarumq; opificium ad similitudinem: & imaginem suam: hominẽ deus effinxit: & marem: ac fœminã copulauit: statimq; illos benedictione hac prosecutus est dicens. Crescite & multiplicamini: & replete terram: & subiicite eam: & dominamini piscibus maris & uolatilibus cęli: & uniuersis animantibus: quæ mouentˀ super terram. Accedit deinde ad maritorum enumerationẽ atq; omisso Adæ & Euæ connubio: serie quadam Seth: Enos Cainan Malalehel Iared Enoch Matusale. Lamech: Noe adducit in medium. Ordiẽ tem Iouinianus aliius: & ab Adæ liberis sumit exordium. Nam (ut in Geneseos libro proditum est) Adam centum & triginta annos natus filium genuit ad similitudinẽ & imaginẽ suam: uocauitq; nomen eius Seth. Seth aũt expletis centum & quinq; ætatis annis genuit Enos: q primus ĩuocasse traditˀ nomen domini. Enos uero circiter nonagesimũ uitæ annũ genuit Cainan. Hic deinde annũ agens mortalis æui septuagesimũ genuit Malalehel. Malalehel aũt habens quinq; & sexaginta annos genuit Iared: At Iared maiore iam ætatis curriculo decurso: euolutis q; uitæ suæ centum sexaginta duobus annis genuit Enoch. Enoch aũt uegeta ad modum florentiq; ætate ac uix peractis quinq; & sexaginta annis genuit Matusale. Matusale uero longeuus homo uerius q̃ Homericus Nestor: quẽ nõnulli Poetę tres hominis ætates uixisse ferũt: & trisęclum senem uocant: ex nongentis sexaginta nouem annis: quos erat uicturus: centũ iam & octoginta septem detinuerat: quo tẽpore genuit Lamech. Lamech postq̃ duos atq; octoginta annos mortalis uitæ confecisset: genuit futurum puerũ: & ei Noe inditum est nomẽ: quem cũ in lucem editum Lamech pater conspexisset: hic nos inquit: solabitˀ ex operibus ac laboribus manuũ nostrarum in terra: cui dominus maledixit: demũ & Noe filii memoriæ proditi sunt Sem Cham & Iapheth. Ex iis uero quos supra memorauimus: Enoch uir simplex & iustus eiusmodi erat: cum omnipotente Deo commercio (ut ita scripserim) ac familiaritate deuinctus: ut & cum eo ambulauerit: & post trecentos sexaginta quinq; annos nusquam gentium comparauerit: quod a deo ipso in domicilium uoluptatis ac deliciarum paradisum sublatus sit: ubi longo ac diuturno æuo frueretur. Sed & Noe: quod & ipse quoq; iustus esset & diuinæ legis multo omnium studiosissimus solus cum filiis uxore sua & uxoribus filiorum eius: illius tam uastæ tamq; horrificæ eluuionis euasit discrimina. Nam octo homines in ea totius orbis tempestate solos seruatos incolumes etiam in Canonicis epistolis Princeps testatur Apostolorum: qui dies commemorans Noe & fabricationem arcę perhibet in ea paucos idest octo animas saluas factas esse p aquã. Ex qbus omnibus id satis ẽ intelligi uiros integerrimos & principi Deo: q omnia gubernat: acceptos habuisse uxores. Seth Enos Cainan Malalehel Iared Enoch Matusale Lamech Noe: qui omẽs primi initio libri Paralipomenon referuntur: in quibus illud sane animaduertendum est: ut sicut in plerisq; uocabulis inclinamenta ipsa potius propriorum nominum q̃ uocum spectemus initia. Ita enim facillime inter Enoch & Enos inter Seth & Sem quid intersit: cuiq; erit manifestum. In quibusdam enim nulla nostri eloquii egestas præstare differentiam potest. Ac duo non nunquam: quæ diuersa sunt nomina: eædem apud nos compingunt litterę: quæ res sane non nullos decepit: qui sibi sacrarum scripturarum scientiam uendicant: arbitrantes eundẽ fuisse Amos Esaiæ patrem: & Rusticum illum ac pastorem de Thecoa: qui est de duodecim Prophetis: quos minores appellant. Quod idem nequaquam est apud Hebręos. Sed omnia huiusmodi & prolatu uocis & caracteribus distãt. Nam litteris et Seth configuratur: Sem uero et Rursum Enos notatur litteris comite et : Enoch uero maxime diuersis & figuris scribitur & apicibus. At Amos illi duo: qui in Lannorũ

penuria tam inter se similes esse credũt: dissimillimis apud Hebręos literis pscribũt cum & calce nominis . Prophete uero & rusticus Amos ita Hebraicis litteris annotatur. quippe quod nomen cum & in fine o confabricantur. Hæc uero tibi ha-ctenus: quem studiosum sacrarum rerum pari nolumus errare cum uulgo. Rursum Iouinianus post magni illius naufragii cladẽ dici eandẽ repetitam a domino benedictionẽ. Crescite & multiplicamini. Et.n. cũ post eluuionẽ: iam terra exaruisset: ac iussisset dñs cũcta animãlia: quę erãt in arca foras pro dire: ad Noe conuersus: ingredimini inquit super terram: crescite: & multiplicamini sup eam. Tum benedicens. Noe: ac filiis eius: eisdem quoque uerbis denuo usus est. Crescite: & multiplicamini: & re plete terram: & terror uester: ac tremor sit super cũcta animalia terræ: & etiã alia. Quibus & hæc adie cit: quæ ad relaxandas ciborum ueniam: ac uelut suadendam ingluuiem ualere Iouinianus credidit. Verba autem ipsa hęc sunt. Omnes pisces maris manui uestræ traditi sunt: & omne: quod mouetur & uiuit: erit uobis i cibũ. Sed & iterum Deus ad Noe & ad filios eius cum eo. Vos autem crescite: & multiplicamini: & ingredimini super terram: & implete eam. Iam de trigamo Abraham: monogamo Isaac: etragamo Iacob breuius dicendum uidetur. Vere nanque Abraham cum tribus mulie ribus iunctus esse sacris testimoniis comprobatur. Habuit enim uxorem Saraĩ filiam Aram. Hæc igitur cum sterilis esset: nec pareret filios: filiorum cupidine ducta maritum ultro hortata est: ut Agar ancillæ concubitum postularet: si forte proles nasceretur. Itaque Abraham allocuta est: Ecce inquit: conclusit me Dominus: ne parerem. Ingredere ad ancillam meam: si forte saltem ex illa su-scipiam filios. Itaque precibus uxoris aures accommodans tulit Abraham ancillam suam Agar Aegyptiam: & uxorem accepit decimo anno: postquam terram Canaan habere cœpissent: & pri-mum quidem ex ea: quam modo ancillam nominauimus: Hismaelem filium genuit: cum sextum atq; octogesimum annum ageret ætatis. Hic est Hismael: a quo Hismaelitarum profectus est genus: qui (ut Cæsariensis Eusebius libro de temporibus & communes deliciæ nostræ Hieronymus in episto-la de terra repromissionis ad Dardanum testes sunt) post Agareni & nunc Saraceni nuncupantur. Porro idem Abraham iam grandissimus natu ac prouectam etiam prætergressus ætatem ex uxore Sara Isaac filium genuit plenum gratiæ & uirtutis: & qui diuinam legem diligenter obiret. Has uero duas Abraham uxores scribens ad Galatas Prædicator ueritatis meminit Paulus: & totidem filios: quibus maximarum rerum mysteria: & nascentis Ecclesiæ sacramenta tenerentur. Ita enim scribit. Scriptum est: quoniam Abraham duos filios habuit: Vnum de ancilla: alterum de libera. Sed qui de ancilla secundum carnem natus est: qui autem de libera per repromissionem: quę sunt p Allegoriam dicta: hæc.n. duo sunt testamẽta: Vnum quidem i monte Syna in seruitutẽ generans: quę est Agar. Syna enim mons est in Arabia: qui coniunctus est ei: quæ nunc est Hierusalem: & seruit cum filiis suis: illa autem quæ sursum est: Hierusalem libera est: quæ est mater nostra. Hinc nos Abraham pa trem nostros dicimus: & Sara matrem: sicut Esaias ait. Attendite ad petram: unde existis: & ad cauer nam laci: de qua præcisi estis: attendite ad Abraham patrem uestrum: & ad Saram: quæ peperit uos: quia unum uocaui eum: & benedixi ei: & multiplicaui eum: & alia. Sed postquam Sara: quæ centum ac uiginti septem uixisset annos: in Arbee oppido: quod est trans Ebron in terra Canaan mortem suam oppetisset: duxit & aliam uxorem Abraham: cui Cethure nomẽ erat: ex qua genuit Zaram: Iesan: Madian: Iesooth: Sue. Animaduertimus autem & Cethuram & Agar uxores plerunq; in scrip-tura sancta nominari: Sed tu si accuratius Moysi Genesin legeris: non nunquam & concubinas uo-catas deprehẽdes: quod uerum & legitimum Abrahę connubium id haberi conueniat: quod ei cum Sara extitisset: quo circa & in Geneseos libro: ex quo pleraque omnia id genus promenda sunt: uer-ba hæc subiiciuntur: dedit Abraham cuncta: quæ possederat: Isaac: filiis autem concubinarum largi tus est munera: & separauit eos ab Isaac filio suo: dum adhuc uiueret ad plagam orientalem. Quod autem Iouinianus benedictionem addit: id ita intelligendum est. Dixerat ad Abraham per uisio-nem Dominus. Noli timere. Ego protector tuus sum: & merces tua magna nimis: respõdente au-tem Abraham: Domine Deus quid dabis mihi. Ego uadam absque liberis: non dedisti mihi semen & ecce uernaculus meus hæres meus erit. Repente intonuit ad eum sermo Domini dicentis. Non hic hæres tuus: sed qui egredietur de utero tuo: ipsum habebis hæredem. Cumq; eum foras eduxis-set: ait. Suspice cœlum: & numera stellas: si potes: ita & semẽ tuum erit. Credidit Abraham Deo: & tributum est ei ad iustitiam. Demum sterilis Sara uel nonagenaria filium peperit Isaac in typo & fi-gura. Ac de Abraham & Sara Agar ac Cethura uxoribus eius satis hæc hactenus. Porro Isaac eius filius uxorem habuit. Duxit enim cum ferme quadraginta esset annorum uxorem Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia sororem Laban: quæ cum aliquandiu sterilis mansisset: precibus ui ri Isaac conceptum meruit a Domino: ac prægnans euasit. Gemelli erant in utero eius: et hi ad inuicem collidebãt. Quam rem dolens Rebecca grauiter: ac suam ipsius sortem miserata. Si ita in-quit: futurum erat: quid opus fuit: ut conciperem? Ac propterea accedens consuluit dominum: cui oraculum duas asseruit gentes ali in Rebeccæ utero: ea q; eius uentre duos populos propagatum iri

fore autem:ut populus populum superet maior minori seruiat. Hoc uero est quod Iouinianus de
Rebecca ait:quod ient quasi Prophetissa ecclesię:sicut scribēs ad Galatas declarat Apostolus:que cū
primum infęcunda esset:mox aucta est:& sicut cedrus libani multiplicata non iniuria cum florente
palma conferenda:interrogare dominum:& audierit ab eo:duę gentes:& duo populi in utero tuo.
Sed tandem (ut tota de filiorum partione narretur historia) puerpera Rebeca geminos enixa est:
Esau:qui & Idon dictus est:a quo gens Idumeorum traxit originem:& Iacob:quē post Dominus Israel
appellauit:a quo Israelitæ cognominati sunt:quos in præsentiarum Iudęos uocant. Horum igitur
Esau cum iam adoleuisset:ad uenationem atq; agricolationem animum contulit. Iacob autem eo q̄
uir simplex erat:in tabernaculis degit. Verum ostendisse satis est uxorem habuisse Isaac:qui sibi Re-
beccam:quam prædiximus connubio iunxit. Iacob quoque:qui decimus inter maritos a Iouiniano
numeratur:non solum uxorem habuit:sed etiam quattuor duxit. Isaac pater Iacob filio præceperat:
ne acciperet de genere Canaam coniugem:sed ut proficiscens in Mesopotamiam Syriæ domum Ba
thuelis uxorem caperet de filiabus Laban auunculi eius. Quam ob rem cum longis itineribus ad La
ban in Mesopotamiam uenisset:seruiuit Laban septem annos:ut mercedē consequeretur filiam eius
Rachel præstanti corpore:pulcherrima forma:& uenusta facie uirginem. Laban autem ne suorum
maiorū instituta uiolaret:qui dedecere existimabant patrem:qui plures haberet filias:minorem na-
tu prius collocare:dedit ei uxorem Liam ætate grandiorem:& cuius oculi lippitudine laborarent.
Quod fuit Iacob graue & permolestum. Itaq; ut uoti fieret compos:atque ut optatis nuptiis & amo-
ribus potiretur:seruiuit & septem annos alios:& pro opere meruit:ut Rachel quoque:quam depe-
ribat uxorem:acciperet. Hac igitur Lia:quanq̄ deformior erat:foecundior tamen Rachel genuit fi-
lios Ruben Symeon Leui & Iudam. Rachel autem cum se sterilem esse atq; infoecundam animad-
uertisset:percita inuidentia quadā in uirū Iacob uerbis usa est:quę Iouinianus ascribit. Da mihi libe
ros:alioqn moriar. Indignatus atq; iratus Iacob:num p deo inquit:ego sum:qui priuauit te fructu
uentris tui! Sed si mauis dicere:qui te conclusit:haud magni refert. Hactenus duas uxores Iacob ha
buisse cernitur:restat:ut reliquæ duę exponantur. Rachel:cuius (ut ita dicam) animum rumpebat
inuidia:artem muliebrem molitur:ut liberos peperisse uideretur:quæ filios non conciperet:pue-
rum supponendum efflagitat. Nam quę steriles sunt mulieres:solent alienos pueros non nunquam
suis foeminibus adhibere:quos suppositos nostri ueteres appellarunt:quod est uelut fraude quadam
appositos:& adhibitos clanculum. Itaq; alloquitur Rachel uirum Iacob:atq; habeo inquit:ancillam
Balam:ingredere ad illam:ut pariat super genua mea:habeamq; ex ea filios. Ob uehementiorem
nanque in uirum amorem atque ardentius studium uel suos filios arbitratur fore:quos ex quaqua
muliere præsertim ex uernacula procreauerit:unde & Sara cum fere eandem sterilitatis ignominiam
pateretur:affata est Abraham his uerbis. Ingredere ad ancillam meam:si forte saltem ex illa suscipiam
filios. Suscipiam inquit:quasi sui ipsius liberi futuri essent. Igitur dedit Rachel uiro ancillam coniu-
gem:ex qua Dan genitus ē:& mox alter quoq; filius:qui uocatus est Neptalim. Rursum Lia sentiens
sese peperiendis filiis destitisse:& ipsa quoque ancillam suam marito tradidit:quæ Zelpha nomina-
retur:ex qua genuit Iacob filios Gad & Aser. Quanquam uero non de filiis primus:sed de uxoribus
sermo est:uetuntamen maiorem quoque stirpem genuit Iacob:propagataq; est eius soboles. Susce-
pit enim ex Lia præterea Isachar & Zabulon & Dinam filiam. Ex Rachele autem Ioseph:& post redi
tum e Mesopotamia alium filium:quem ipsa ob partus periculum & dolorem:quem extremum per-
pessa est imminente iam Interitu Benoni appellauit:quod nomē interpretatur a nostris filius doloris
mei:eundem tamen pater Beniamin uocare maluit. Quod nomen:qui Hebraicam linguam noue-
runt:filium dexteræ interpretantur. Quapropter iam patere potest quattuor Iacob habuisse uxo-
res:Liam & Rachel:quarum utraque fuit Laban filia:& coniugio item usum esse ancillarum Balæ
& Zelphæ:quas rectius pelices rectissime concubinas appellauerim. Admonēt enim Geneseos uer
ba:quæ huiusmodi de Iacob in eo libro produntur Rachele sepulta. Egressus inde fixit tabernaculū
trans turrem gregis:cumq; habitaret in illa regione:abiit Ruben:& dormiuit cum Bala concubina
patris sui. Nunc uero ad Ioseph uirum sanctum & castissimum festinat oratio. Hic uir sanctus dici-
tur:quia fuit cum eo Dominus semper:& erat uir in cunctis prospere agens:nam omnia eius opera
a Domino regebantur. Quantum uero castitatis curam gesserit:hinc perspicue liquere potest. Erat
Ioseph in Aegypto apud Regem Pharaonem:quippe quem Phutiphat Eunuchus:qui regio exerci-
tui præerat:emisset pudet scribere ad quem Regis usum. Fuit enim adolescens pulchra facie ac præ-
stanti forma:ut qui aliquando suos fratres pessimi criminis accusasset. Huius amore Regis uxor ni-
mium capta est:& eius nefarium cōcubitum exposcebat in dies. Acer pudicitiæ custos Ioseph nunq̄
est mulieris amoribus obsecutus. Aliquādo aūt cū solus intra ędes remotis arbitris rem quampiam
diligentius obiret:Regina ipsa ardens illius formam molestius urgebat adolescentem:& ad stuprum
multis precibus inuitabat:deniq; ueste apprehensa castū hoīem importune uexabat:qui metuens suę
pudicitię relicto pallio foras prosiliit:ita & Regi fidem & sibi integritatē seruauit incolumē:ut meri

to iure eum Iouinianus castissimũ uocitarit. Hic & si castitatis studiosus erat: uxorẽ tñ duxit Asenech filiam Phutiphares Sacerdotis Heliopolos: quam sibi tradidit Rex Pharao-uelut premium quoddam incredibilis eius uirtutis-ac prouidentięq; presagiens fertilitatis-ac sterilitatis annos-totius ferme orbis uitæ-ac saluti consuluit: adeo ut cõmutato nomine a Pharaone ipso-Saluator mundi nuncupatus sit-Aegyptiorum uocabulo. Ex hac igitur uxore-circiter triginta ãnos natus-genuit duos filios: quorũ primogenitum-ac stirpis maximũ uocauit Manasen: alterũ Ephraim: & ad centum decem annorum ętatem uitam producens: uidit Ephraim filios ad tertiam usq; generationẽ: qbus plane argumentis atq; historiis-debet in promptu esse-Patriarchas & sanctissimos uiros habuisse uxores Iouiniani relatu: cuius & si non est opinio spernenda in eo-quod nuptias & matrimonium laudat: melior tamẽ & grauior Hieronymi sententia putanda est uirginitatem longissime præferentis. Sed ea nos Hieronymo probanda relinquimus: nostrũ.n. quod tu minime ignoras: consiliũ est: ut quę breuius-atq; ob eam causas obscurius a Iouiniano narrata-uel potius confusa sunt: eis nos ampliorũ uerborum-ac dilucidioris orationis lucem afferamus. Quod si Iudam & Onam-ac Thamar complexi erimus: reliqua nõ de Geneseos libro: sed ex aliis librorum historiis nobis sumẽda erunt. Iudas &.n. a suis fratribus diuertens ad uirum Odolamitem: cui Iran nomen erat: conspectam in eo loco Sue uirginẽ-filiam hominis Cananei accepit uxorem: cũq; liberis operam dedisset: genuit Her: Onam: Selai: & cũ tres iam liberi nati essent: desinit Sue parere. Iudas aũt Her primogenito suo Thamar coniunxit uxorem. Verum Her Iudę ipsius filius-ob eius nequitiam atq; improbitatẽ-mortem immaturam obiit. Quare Iudas Onam alterum filium iussit uxorem cognoscere sui fratris: ut qui ne prorsus extingueret semẽ futuræ sobolis exsuscitaret. At ille sciens nõ sibi filios nasci-congressus cũ Thamar fratris uxore-scęlestus homo semen fundebat in terras: ne forte liberi fratris noĩe nascerẽt. Quã ob causam adeo indignã: ppq; eiusmodi detestabile scelus percussus a dño-iusta malignitatis suæ exegit piacula. Longa est sæpe historia: longæ ambages: sed ego summa sequor fastigia rerum. Satis est.n. nobis: si ea afferamus: quæ ad proposita exempla inuestiganda spectare cernunt. Iam ad Moysen & Mariam ocius properandum est. Aaron: Moyses-& Maria fuerunt fratres. Nam (ut in exodo-& Numeri-ac Paralipomenon libris traditur) Amram ex uxore Iochabeth filia Leui genuit tres filios: q modo nominati sunt. Ex his Moyses uxorem cępit Sephoram filiam Raguelis Sacerdotis Madian: ex qua genuit Gersen & Eliezer. Sed hęc in Exodo. In libro aũt Numeri pditũ est-& Ethiopissam duxisse uxorẽ: postq̃ Aegyptũ ab infesto Ethiopum exercitu liberasset. Capta est.n. Regis filia amore Moysi: quã & accepit uxorem Moyses: quã ob rem locuti sunt Aaron & Maria aduersus Moysen dicẽtes. Nunqd uñ p solũ Moysen locutus ẽ dñs? Nõ ne & nobis similiter ẽ locutus? Iratus dñs ostẽdit se Prophetis-uel in uisione apparere: uel p somnium ad eos loqui. Moysi aũt: q fidelissimus esset-ore ad os: seq; ei palam-non p enigmata & figuras aspectandum præbere. Itaq; iratus Aaron & Mariæ: quare inquit: non timuistis detrahere seruo meo Moysi? Abeunte aũt dño-cõtinuo ecce Marię apparuit candens lepra-quasi nix: ut Elephantico morbo-caro eius misere excederet. Sed ea post Moysi fratris precibus-teterrima peste liberata ẽ. Hanc per caussam legimus lepra: & Oziam Amasiæ filiũ: q cũ cor suũ extulisset: & neglexisset dominũ Deũ suũ: etiam Sacerdotibus minitans-& sacrũ sibi uendicans mysterium. Quapp tenens manu thuribulũ: ut adoleret incensum corã Azaria & reliquis Sacerdotibus-sup altare thimiatis-in Oziæ fronte lepra exorta ẽ: propter quod & de domo domini confestim eiectus est: sed hic leprosus permansit usq; ad ultimos uitæ spiritus. Sed quã Iouinianus Maria refert: illa est pfecto: quæ cũ filii Israel uenissent in desertum Syn: & mansisset populus ĩ Cades: mortua ĩ eo loco-ac sepulta ẽ. Sed iam Sansonẽ aggrediamur. Erat uir quispiam (ut libri Iudicũ testat historia) de Saraa: & ex stirpe Dan-nomine Manue-habens uxorẽ sterilẽ: quã Angelus dñi allocutus est dicẽs. Sterilis es: & absq; liberis: sed cõcipies: & paries filium. Caue igit uinũ ac siceram bibere: & immundũ comesse quicq̃: cõcipies nãq;: ac paries filiũ: cuius caput nõ attinget nouacula-& tonsorius culter. Erit nanq; Nazareus Dei a teneris unguiculis-& ex utero matris: & ipse ĩcipiet liberare Israel de manu Philisthinorum. Hactenus ascripsimus uerba Angeli de Sansone: sed prius q̃ de uxore eius dicere aggrediamur: paucula dicẽda sunt: ut qd sit Nazareus-intelligamus. Sanson (ut eiusdem historię perhibent monumentum) loquens ad Dalidam mulierem: cuius ille amore tenebatur: ut ostenderet-qua in re maxime tanta eius fortitudo sita esset: postquam ter mentitus est: uerba hæc subiecit. Ferrum nunquam ascendit super caput meum: quia Nazareus: idest: consecratus Domino sum-ex utero matris meæ. Si rasum fuerit caput meum: recedet a me fortitudo mea: & deficiam: eroq; sicut cæteri homines. Et noster Hieronymus in libro Hebraicorum nominum-Nazareum erudite interpretatur mundum: uel sanctum: siue unctum: seu consecratum. Sed redeundum est: unde sermo defluxerat. Facta sunt: quæ prædixit Angelus Domini: natus est scitus puer: uocatumq; nomen eius Sanson: cui incrementum dedit Dominus: & benedixit: cœpitq; spiritus domini esse cum eo in castris Dan-inter Saraa & Estaol. Cum autem descendisset Sanson in Thamnata: ac uidisset mulierem quampiam de filiabus Philistim: instituit q̃ primum cum parentibus ageret: ut illam sibi acciperent uxorem: quibus reluctantibus: quod de genere Philisthinorum esset: præualuit tamẽ Sansonis libido: & tandem quæ placuerat oculis suis-uxorem duxit. Sed

eam post amisit: qꝫ triginta sodalibus: q Sansoni tradidi erant: aperuit ꝑ obscurũ problema: quod se
runt fuisse: de comedẽte exiuit cibus: & de forti egressa est dulcedo. Sed hoc nihil ad rem nostrã. No-
bis satis sit aperuisse sanctarꝫ scripturarꝫ testimoniis Nazareũ Sansonẽ duxisse uxorem: tertius explica
to cõnubio ad ea quæ reliqua sunt: censeo ueniendũ. Debborę & Barach & reliquorꝫ: quos deinceps
Iouinianus ãnumerat: longiu culã historias: sed nos quãta opus: opus breui ꝓstringemus. Filii Israel
post mortẽ Ahod Amphidexteri Gera filii: q eos de Moabitarꝫ seruitute liberarat: rursum obliti Dñi
sui ac diuinæ legis præuaricatores effecti sunt: qbus cõtingeret ꝓuerbiũ illud. Canis reuersus ad suũ
uomitũ: & Sus lota in uolutabro luti. Visitauit eos dñs ob eam causam in uirga ferrea: & eos subegit
ditioni Iabin Regis Canaan in Asar regnãtis. Hic suis copiis atqꝫ exercitui Sisaram præfecerat: cuius
erat Domiciliũ in Aseroth gentiũ. Magna fuit ac præpotẽs eius Regis uirtus: quandoquidẽ falcatis
curribus utereẽ: quorꝫ rotas hęrẽtes hinc atqꝫ inde enses circumuallant. Triginta ãnos dura seruitus
presserat Iudęos. Sed forte fortuna clarebat ea tẽpestate Debbora uxor Laisidoth: quæ ꝓ id tẽporis se
dens sub palma: quæ illius noĩe uocabaẽ: inter Rama & Bethel ĩ monte Ephraim populũ iudicabat.
Hęc iussit accersi ad se Barach filiũ Abionem: & oraculo Dei pręcepit: ut Israeliticas copias traduceret
ĩ montẽ Tabor sumptis decẽ millibus pugnatorꝫ: partim de filiis Nephalim partim de filiis Zabulon.
Simul pollicita est eductur ã se Sisaram Principẽ exercitus regii ad torrentẽ Cison: & currus omẽs ac
militẽ cunctũ redacturã in Barach potestatẽ. Annuit Barach nõ tam uirtuti suæ cõfidens q̃ Debboræ
ipsius comitatu fretus. Audiens Sisaram & ipse quoqꝫ ad torrentẽ Cison agmen eduxit: & noningen
tos falcatos currus. Cũqꝫ manũ consererent: perterrente dño inclinata ẽ Sisaræ acies. Dux uero ipse
exercitus metu ac formidine exterritus curru desiliit: & proripuit se in pedes. Magna hostiũ strages
facta ẽ: & ad internitionẽ cecidit regius exercitus. Fugiens autẽ Sisaram recepit se in tentoriũ Iahelis:
quæ uxor erat Aber Cinei: q quondã secedẽs a cæteris Cineis fratribus tetenderat tabernacula usqꝫ
ad conualem Semmin iuxta Cedes: & hic cũ Iabin Rege pacẽ habebat. Iahel obuiã ꝓfecta Sisaram:
in tabernaculũ introduxit: atqꝫ operuit pallio. Sisaram excepit tabernaculo: & ei sitienti lac ex mulctra
ministrauit. Postremo benefica mulier clauum sumpsit ac malleum: & clanculũ ingressa clauũ tẽpori
illius apposuit: ac malleo defixit in cerebrũ usqꝫ ad terrã. Atqꝫ ita Sisaram soporem morti socians ani
mam miser efflauit. Quam rem & Barach intuitus ẽ. Iahele mõstrãte. Effectũqꝫ est duarꝫ mulierꝫ nup
tarũ opa: ut & Iabin tandẽ delereẽ Rex Canaã: & liberarenẽ filii Israel. Sed de Debbora: Barach: Sisa
ram & Iabin & Iahele hucusqꝫ satis. Nũc Iepte patrẽ cũ filia uirgine paucis expediamus. Bellũ gere-
bant filii Israel cõtra Regẽ filiorꝫ Amon: q ut certioris uictoriæ potirenẽ: Impatorem sibi delegerũt:
atqꝫ exercitus Principẽ Iepte Galaaditem uirũ pugnatorem: ac fortissimũ ducem. Hic indicto iam bel
lo ac denunciato: cũ aduersus hostẽ aciem foret educturus: uotũ uouit Deo dicens. Si tradideris fi-
lios Amon in manus meas: quisquis egredieẽ primus e foribus meaꝝ ędium: mihiqꝫ uictori & cũ pa
ce a filiis Amon redeunti obuiam occurrerit: eum tibi Domine holocaustũ offerã. Compos uictoriæ
Iepte lætabundus domũ remeabat: forte unica eius filia cũ timpanis & choris prima aduenienti pa-
tri obuiam profecta est: qua conspecta scindens Iepta uestimenta sua: heu filia inquit: decepisti me: &
ipsa decepta es. Quæ cũ ex patre rem oẽm cognouisset & suam futuram cędem: patrez obsecrauit: ut
qui de hostibus supplicium sumpsisset: essetqꝫ uictoriam consecutus: ageret eam pro suo arbitrio: &
uotũ Deo redderet: ac sineret: ut duobus mensibus montes perlustrans cum sodalibus uirginitatem
suam misera deploraret. Quod impetrauit: & emersis duobus mensibus holocaustũ Deo oblata est.
Atqꝫ inde inoleuit consuetudo in populo Israel: ut post anni circulũ conueniant in unũ filiæ Israel: &
plangant filiam Iepte Galaaditę dies quatuor. Modo Iouinianus cęlibatui nuptias pręferens primo
dicit: inter Iepte patrem & filiam uirginẽ nullam fuisse distantiam: deinde fidẽ parentis: qui uotũ fi-
deliter persoluit: anteponit filiæ uirgini: quæ & uirginitatẽ suam luxit in montibus: & imolata ac cęsa
est domino. Sed ridiculæ Iouiniani sententię respondeat uerax & grauis Hieronymus: nos aũt ad in-
stituta pergamus. Est. n. iam Samuel in manibus. Solẽt plerę qꝫ mulieres: quę iunctę uiris parere ces-
sant: liberos concipere nescio quo pacto maiore uel gratia uel uirtute præstantes. Nam & gentiũ hi-
storiæ Alexandrum Macedonem & Scipionem eum: q primus Aphricanus appellatus fit: diu sterili-
bus matribus patribusqꝫ ipsis filios desperantibus natos fuisse produnt. Quorꝫ uterqꝫ plura ac maio
ra gessit: q̃ quæ uulgus hominum consueuit. Quã uero magnus Ioannes est habitus præcursor do-
mini: quem in Euangelio legimus! Zacharias pater admodum grandis natu: Elysabeth quoqꝫ mater
sterilis diu & ætate ꝓuecta: in senectute sua filiũ habere meruerũt: quo inter natos mulierũ maior ne
mo surrexit. Iudicũ quoqꝫ historia & ueteris testamẽti liber Sansonẽ ꝓdit: de quo satis multa supra ex-
plicata sunt. Regũ aũt liber primus (quattuor sunt. n. ut nosti) Samuheles prædicat: cuius adeo pręe
clara natiuitas futurę ꝓbitatis ac sanctimoniæ indicia pręfigurat. Helcana &. n. Ephratęus duas uxo
res habuit: Annã & Phennenam. Fœcũda Phennena liberos genuerat. Annæ contra sterilis concłu
serat uuluam dominus. Lachrymæ assidue erumpebant: & flens Anna dies ac noctes: & prę dolore
seipsam excruciãs cibũ nõ capiebat. Tandẽ uero fonte quodam lachrymarꝫ exundans uotum uouit
Deo dicens. Domine exercituum si respiciens uideris afflictionem famulæ tuæ: & recordatus mei
fueris: nec oblitus ancillę tuæ: dederisqꝫ ancillæ tuæ sexum uirilẽ: dabo eum domino omnibus die-

bus uitæ eius: & nouacula non ascendet super caput eius. Increbescebât apud dominũ preces eius: & misericordem ac miseratorem Deũ iugiter ac suppliciter obsecrabat. Itaq; transacto paucorũ dierum curriculo præter hominũ opiniones concepit Anna: & filium peperit: ac uocauit Samuhelem: quod a domino postulatus esset. Sæpenumero nanq; apud Hebręos cum populus Dei erant: non casu: sed consilio quodam propria nomina uocabanť. Interpretatur aũt Samuhel nominatus Deo: uel postulatus a Deo: siue audiens Deum: seu exauditio Dei. Et obtulit puerũ Anna domino: quem pepererat: ut esset in templo cunctis diebus uitæ eius. Ministrabat aũt Samuhel ante faciem domini puer accinctus Ephod lineo Sacerdotis ueste. Huius nomen late propagatum est: adeo ut cognosceret uniuersus Israel a Dan usq; Bersabee: quod fidelis Samuhel ꝓpheta esset domini. Ex iis igitur: quæ scripta hactenus sunt: perspicue constat: Nazareum fuisse Samuhelem alterum appellatum a Iouiniano: qa secundus a Sansone numerať. Hic & si sanctus erat & Deo charus: uxorem tamen duxisse ferť: ex qua & genuit liberos Iohel primo genitum: alterum Abiam: quos & senescens constituit Iudices Israel in Bersabee: qui tamẽ maluerunt sui q̃ patris similes esse. Hinc inferebat Iouinianus tanti uiri exemplo Sacerdotalem dignitatem atq; pudicitiam uxoris non pollui: neq; contaminari amplexibus. Sed prope adest: ut Samuhelis declarato connubio: Booz & Ruth nuptias ꝓducamus in mediũ. Ruth Moabitis habebat uirum Maalon filium Elimelech Ephratei de Bethleem Iuda. Virum amisit: & in Bethleem cum Noemi socru sua uiuere constituit. Haud longo post transacto tempore socrus consilio atq; suasu alterum quoq; maritum nacta est de Elimelech genere hominem locupletem & pollentem magnis opibus: q Booz nominabať. Consilium aũt dederat Noemi socrus nurui Ruth in hanc sententiam atq; ad hũc modũ. Messis erat: & complusculos dies Ruth spicas & culmos legerat ĩ agro Booz. Hic præsagiens quodãmodo futuras nuptias Ruth: ex suo agro non modo nunq̃ pepulit: uerum etiã & beneficiis insuper & summa liberalitate prosecutus ẽ: adeo: ut etiam puellis Booz iuncta sit: quoad frumenta quæq; demessa fuerunt. Itaq; redeuntem post Ruth Socrus: his uerbis affatur. Filia mi quandoquidem ita se Booz liberalem præstitit: perquiram tibi requiem: ac dabo operam: ut bene tibi sit. Booz iste: cuius puellis in agro iuncta es: propinquus noster est: & hac nocte aream ordei uentillat: lauare igitur: & ungere: & induere cultioribus uestimentis: ac descende in aream. Non te uideat homo: donec esum potũq; finierit. Quãdo aũt ad dormiendũ ierit: nota locũ: in quo dormiat: ueniesq; & discooperies palliũ: quo operiť a parte pedũ: & proiicies te: & ibidẽ iacebis. Ipse aũt dicet tibi: qd agere debeas. Quæ iussa capessens cõtinuo ĩ aream descendit: & socrus imperio alacris obsecuta est. Quare & socrus consilio & Ruth diligẽtissima obtemperatione effectũ est: ut uirũ sortireť: quali ne meliorẽ qdẽ ullũ aut cõmodiorẽ ausa esset optare. Tulit.n. hac rõne Booz Ruth ipsam: atq; accepit uxorem: ex eaq; genuit Obed: qđ tum Mattheus tũ Lucas etiã Euangelistæ ꝓbãt. Quibus sane ex uerbis satis intellectã arbitror aream a Iouiniano relatam cũ Booz uiro & uxore Ruth: q bus absolutis festinemus ad reliqua: ne lõgiores fortasse uideamur q̃ breuis tractatus uel epistolæ potius angustiæ patianť. Issai: quẽ multi Iessę uocãt: quẽq; Greci ãe.i.ai diphthõgo scribũt: habuit uxorẽ: ex qua genuit Dauid Regẽ: quã rem & in calce libri Ruth & in Regũ historiis & ĩ Euãgeliis Matthęi & Lucæ facillimũ est intelligere. Referť aũt in libello Ruth longius stẽmatae (nisi me fallit memoria) refertur his uerbis. De filio Ruth. Vocauerũt nomẽ eius Obed: hic est pater Issai patris Dauid. Hæ sunt generationes Phares. Phares genuit Esrom. Esrom genuit Aram. Aram genuit Aminadab. Aminadab genuit Naason. Naason Salmon: Salmõ genuit Booz. Booz gẽuit Obed. Obed genuit Issai. Issai gẽuit Dauid Regẽ. Hæc ex libro Ruth. Regũ aũt historia sæpe Issai & filium Dauid cõmemorat: quale est in uerbis dñi ad Samuhelẽ redarguentis illũ: ac flere ꝓhibẽtis. Imple cornu tuũ oleo: & ueni: ut mittam te ad Issai Bethleemitem. Prouidi.n. in filiis eius mihi Regẽ. Habuit nãq; Issai filios cõplures: in qbus Eliab: Aminadab: Samãt & alios: imprimis Dauid minimũ natu: & q pascebat oues: a quarũ custodia uocatus est ad regnũ. Vnde & ĩ alio loco. Dauid erat filius uiri Ephrathei Bethleemites: cui nomẽ erat Issai: q habebat octo filios. Et iterũ cũ Saul Dauid ꝑcontať. De qua ꝓgenie es o adolescens? Dauid respõdit. Filius serui tui Issai Bethleemitæ ego sum. Apud Matthęũ uero genealogia eiusmodi cõtexiť: in qua & de aliis multis & de Issai & Dauid sermo manifestus inferť. Iudas genuit Phares & Zaram de Thamar. Phares aũt gẽuit Esron. Esrõ aũt gẽuit Aram. Arã aũt gẽuit Aminadab. Aminadab aũt genuit Naason. Naason aũt genuit Salmon. Salmõ aũt gẽuit Booz de Raab. Booz aũt genuit Obed ex Ruth. Obed aũt gẽuit Iesse. Iesse aũt genuit Dauid regẽ. Lucæ itidẽ Euãgelio eãdẽ est reperire generis seriem. Dauid Iesse fuit filius: q fuit Obed: q fuit Booz: q fuit Salmõ: q fuit Naason: q fuit Aminadab: q fuit Aram: q fuit Esron: q fuit Phares: q fuit Iudę: & alia. Dauid autẽ (ut liquido Regũ testať historia) erat rufus & pulcher aspectu decoraq; facie: sed & sciens psallere & fortissimus robore & uir bellicosus ac prudẽs ĩ sermone: cũ quo & dña eẽt. Hic & uxores habuit & concubinas: exq; his ingentẽ sobolẽ procreauit. Sed ĩprimis inuestigãdũ est nobis: qd sibi uelit: Dauid ipsum ducẽtis preputiis etiã cũ uitæ piculo Regis filiæ quęsisse cõcubitus. In primo &.n. libro: q Samuhel cõscribũť: eiuscemodi de ea re cõtineť historia. Cogitabat Saul malũ aduersus Dauid: quẽ miro antea amore dilexerat. Machinabať aũt insidias: qbus Dauid traderet ĩ manus Philistinorũ. Itaq; ita ad Dauid locutus ẽ: Ecce filia mea maior Merob. Ipsam tibi dabo uxorẽ: tãtũmodo esto uir fortis: & ꝓliare bella do

mini. Dauid uero modeste ad Saul dicebat. Quis ego sum: aut quæ est uita mea: aut cognatio patris mei in Israel: ut fiam gener Regis? Sed quæ Dauid uxor iungenda erat: perfidus Saul connubio dedit eam Adriel Molathitæ. Tum incœpit Dauid amare Michol alteram Regis filiam. Quod cũ accepisset Saul: in mirũ modũ lætatus est: ac statim dixit. Dabo eam illi: ut fiat ei in scandalũ: & sit super eum manus Philistinorum. Serui aũt Regis iussu eius ad id operã dabant: quibus respondebat Dauid: Num parum uobis uidetur generum esse Regis? Ego aũt sum uir pauper ac tenuis. Saul uero hæc mandabat dici Dauid. Non habet opus ac necesse Rex sponsalia: nisi tantum centũ præputia Philistinorum: ut fiat uitio de inimicis Regis. Hęc uero dicebat: cogitans tradere Dauid in manus Philistinorum. Verũtamen placuit Dauid uerbũ Regis: ac iudicauit plurimũ sibi conducere: ut gener Regis fieret. Itaqꝫ paucis diebus exactis exurgens Dauid in Acharon profectus est: ducens secũ: quibus præerat uiros. Atqꝫ ut erat strenuus bellator: ducentos uiros cęcidit de Philistim: eorumqꝫ omniũ attulit præputia: & ut gener eius fieret: Regi ea annumerauit. Quamobrem dedit Saul Micol filiam uxorẽ Dauid: cuius præcipua erat erga maritũ beniuolẽtia atqꝫ amor. Hinc cępit Saul magis magisqꝫ Dauid extimescere: et ac ppea graues cõtra Dauid exercere inimicitias. Sed accepit post Dauid alias quoqꝫ uxores: inter quas Abygail uxorẽ Nabal post mortẽ ipsius. Accepit & Achinoem de Iezrael: tũc Saul dedit Michol filiam suam uxorem Dauid Phalti filio Lays: qui erat de Galim. Idem aũt Regũ liber utramqꝫ uxorem: & Achinoem Iezraelitem & Abygail uxorem quondam Habal Carmeli ductas cõmemorat in captiuitatem. Post uero & pulchritudine captus: ac forma Bersabee uxoris Vriæ Cethei: & filiæ Heliam uiro belli mortuo: accepit eam uxorem. Concubinas item habuit complures. Ac de uxoribus & concubinis cœtum quendam (ut ita scripserim) habuit filiorum: ut & Regũ historia: & Paralipomenon liber testes sunt. Nũc ad Salomonẽ pperemus. Fuit. n. Salomon Regis Dauid filius: cui & successit in regnũ. Genuit aũt hunc Dauid ex uxore Bersabee: quẽ misit pater in manus Nathan prophetæ: & uocauit eius nomen amabilis domino propterea: quod diligeret eum Dominus. Genitum aũt Salomonem ex Bersabee: etiam Matthęus Euangelista testimonio est dicẽs. Dauid Rex genuit Salomonem ex ea: quæ fuit Vrię. Prius uero de eius connubio disseramus: operepretium est aperire: qd de uoce ipsa ac nomine Græce Latine atqꝫ Hebraice sentiendũ sit. Græci. n. non Salomon: sed Solomon & scribunt: & proferunt: & id ipsum me in uetustissimis Græcorum codicibus & spectatæ fidei animaduertisse memini: quorum neqꝫ probare sententiam: neqꝫ refellere in animo est. Hieronymus aũt noster: qui Hebraicas litteras usquequaqꝫ percalluit: quiqꝫ interpretes quosqꝫ lõgissime antecelluit in libro: quem de Hebraicis nominibus composuit: seruans plurimum elementorum ordinem Salomonis facile ostendit: non õ littera primam syllabam: sed ã scribendã & pnunciandam esse. Sed quis Gręcorum & tam præclari atqꝫ eruditi Doctoris audeat diiudicare controuersiam? Certe haud nostrum est tantas componere lites. Apud me tamen plus Hieronymi auctoritas q̃ cęterorum omnium ualebit opinio: adeo: ut cum eo errare malim: q̃ cum reliquis bene sentire. Hebręi uero scribunt primam Salomonis syllabam duobus punctis: ex quibus nascitur sonus uocalis litteræ medius fere inter e & o uocales litteras: qui rectius (ut ipse arbitror) a pronunciari atqꝫ exprimi solet. Scribitur enim Salomon quattuor Hebraicis litteris Sin: lamech: mem: & he selomoh: cui Latini & Græci in fine n litteram adiecerunt. Nostri enim uel addunt sæpe n. uel detrahunt melioris soni gratia. Verum de Hebraicarum litterarũ potestate dicemus latius alio fortasse comodiore & loco & tempore. Iam de nomine dictum est: Nunc de Salomonis coniugiis explicandum uidetur. Duxit igitur Salomon (ut in Regum libris scriptum est) postq̃ confirmatũ erat regnũ in manu eius: uxorẽ Pharaonis Aegyptiorum Regis filiam: eamqꝫ accersiuit in ciuitatem Dauid: quoad nauaret pręclara ædificia: ædes suas religiosum ac locupletissimũ fanum: quæ fuit domus Domini: & murum Hierusalem per circuitum. Adamauit & Salomon mulieres alienigenas multas: filiam quoqꝫ Pharaonis: de qua satis paulo ante dictum est: & Moabitidas: & Ammonitidas: & Idumeas: & Sidonias: & Etheas de gentibus: quarũ promiscuum consortium prohibuerat Dominus. Proditqꝫ Regum historia his mulieribus Salomonem copulatum ardentissimo amore. Itaqꝫ pro historicorum supputatione fuerunt ei uxores quasi Reginæ septingentæ: pelices uero trecentæ: & ita millenarius numerus expletus est. Discant quæso homines quanti sint mulierum amores: & quam ad deprauandas hominum mentes uim habeant: quæso diligẽter attendant. Salomonẽ sibi proponant: quo in omnibus sæculis nemo unquam repertus est sapientior: sed cor eius auerterunt mulieres a ueri & omnipotentis principis Dei pietate ac cultu: & ad simulachra gentium manufacta turpiter transtulerunt. Sed hæc alias. Quod uero asserit Salomon imaginem Saluatoris: id nostro arbitratu censuit Iouinianus: fretus tribus potissimum Salomonis muneribus. De eo nanqꝫ dictum est: quod diligeret eum dominus: & amabilis domino uocatus est: & filius Dei unigenitus Iesus significans: quantus esset patris erga se amor: transiturus iam ex hoc mundo ad patrem Deum: patrem orat dicens. Pater quos dedisti mihi: uolo: ut ubi ego sum: & illi sint mecum: ut uideant claritatem meam: quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Sed & postq̃ in Iordane a Ioanne baptizatus est: aperti sunt ei cœli: & uidit spiritũ Dei descendentem sicut Columbam: & uenientem super se. Et ecce uox de cœlis intonuit dicens. Hic est filius meus dilectus: in quo mihi complacui. Iterum cum in monte excelso Tabor transfiguratus esset coram Petro:

Iacobo & Ioanne: ac lucida nubes obumbrasset eos: repente uox de nube insonuit dicens. Hic est filius meus dilectus: in quo mihi bene complacui: ipsum audite. Quare Salomon amabilis domino recte uocatus est: Christus Iesus dilectus filius: Salomon deinde (sicut & uocabulum ipsum personat: & Hieronymus testis est) pacem imprimis spectare uidetur: qui & interpretatur pacificus: ut in libro Hebraicorum nominum testatur Hieronymus. Hinc & Dauid patrem Salomonis Deus locutus est. Nō poteris inquit: ædificare domum nomini meo tanto effuso sanguine coram me: filius qui nascetur tibi: erit uir quietissimus: faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitū: & ob hanc causam pacificus uocabitur: & pacem & otium dabo in Israel cunctis diebus eius. Saluator autē noster Christus auctor est pacis: & amator & princeps pacis a Prophetis uere multis sæculis præ nominatus est. Nam & de eo Esaias. Paruulus inquit: datus est nobis: filius datus est nobis: & factus est principatus sup humerū eius: & uocabitur nomen eius admirabilis consiliarius Deus fortis pater futuri sæculi: princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium: & pacis non erit finis. Et de eodem insignis Propheta: Loquitur pacem in plebem suam: misericordia & ueritas obuiauerūt sibi: Iustitia & pax osculatæ sunt. Vere aūt in diebus eius orta est abūdantia pacis. Pacem secum: pacem amplexus est. Pacem iubebat suos imprecari: quancunque domum intrauissent: pacem ipse salutans impartiebar: pacem legauit Apostolis ex hoc mūdo ad patrē uadēs: deus semper pacis fuit eius: quæ uera pax est: alioquin non uenit ipse pacem mittere in terram: sed gladium. Bene itaque pacificus Salomon pacifici Saluatoris imaginem afferit: qui Rex pacificus & a Prophetis & ab Ecclesia dictus est. Postremum nemo Salomone habitus unquam est sapientior: de quo scriptum est. Omnes Reges terrarum desiderabant uidere faciem Salomonis: ut audirent sapientiam: quam dederat Deus in corde eius. Quare & Regina Saba intellecto tantę sapientię eius splendore: ab Austro atque a finibus terræ uenit: ut audiret sapientiam Salomonis: uenit: & plus inuenit q̄ quod rumoribus allatū erat. Et ecce Christus Dei filius longe plus q̄ Salomon dicitur: non quidem immerito longe sapientissimus: & ob eam causas consueuerūt Patri potestatem: Filio sapientiam: Spiritui sancto uirtutem tribuere atque clementiam: quanquā Trinitas ipsa unus Deus est: & eadem tribus æternitas: eadem incōmutabilitas: eadem Maiestas: Eadem potestas. Nec dedecet tamē Filium ipsum Sapientiam designari. Verum ne onus subeam grauius q̄ quod humeri nostri ferant: & ne altiore pelago urgentibus fluctibus mergar: statui huic sermoni finem: præsertim cū satis explicatum sit: quo pacto Salomon & uxores duxerit: & imaginem gesserit Saluatoris. Quod aūt addit Iouinianus de eo scriptum esse: Deus iudicium tuū Regi da: & iustitiam tuam filio Regis. psalmū sumpsit Dauid prophetæ primum & septuagesimū: & ex eodem accepit: & dabitur ei de auro Arabiæ: & reliqua quæ subnectit: hactenus de Salomone plura fortasse q̄ opus erat. Nunc Heliam & Heliseum breui absoluamus. Helias Thesbites ꝓpheta magnus & qui fido semꝑ Helyseo comitatu incedebat Galgalis profectus iam leuandus per turbinem in cęlum congregatis ex Bethel & Iericho quinquaginta filiis Prophetarum: ut transilirent Iordanem: tulit pallium suum: atque inuoluit: & percussit aquas: quæ confestim desectæ sunt in utranque partem: & transnatarūt ambo Helias atque Helyseus per siccum. Tunc affatus est comitem fidissimum Helias dicens. Postula quod uis: ut faciam tibi: anteq̄ tollar a te. Atque statim Helyseus obsecro inquit: ut fiat spiritus tuus duplex in me: id uisū m Heliæ est factu perdifficile: attamen ad Helyseum dixit. Si me uideris quando tollar abs te: erit quod postulasti: sin minus: certe non erit. Cum igit̄ una inambularent: atque incedentes confabularent̄: ecce currus igneus & equi ignei diuiserunt utrunque: & ascendit Helias per turbinem in coelum. Quod cernens Helyseus clamabat. Pater mi: pater mi: currus Israel & auriga eius. Neque eum post illa uidit amplius. Itaque apprehendens uestimenta sua scidit in duas partes: ac leuauit pallium Heliæ: quod ceciderat ei. Reuersus aūt stetit super ripam Iordanis: & penula Heliæ percussit aquas: quæ non sunt diuisæ. Itaque dixit. Vbi est Deus Heliæ etiā nūc? Rursum percutiens aquas: diuisæ sunt huc atque illuc: & pertransiit Helyseus. Quod cernentes filii Prophetarum: qui e regione erant in Ierico: dixerunt. Requieuit spiritus Helię super Helyseum: & obuiam ꝓfecti adorauerūt eum proni in terram. Et hoc quod Iouinianus enarrat grande mysterium. Sed si ad rem pertineant innumerabilia tum de Helyseo tum imprimis de Helia dici possint. Fuit enim hic Helias: qui aliquando puerum suscitauit: qui ad torrentem Cison: post gloriosum certamen pseudo ꝓphetas Baal iussit interfici: qui monstrante Deo uentura multa prædixit: imprimis grandē & foecundū imbrem auguratus ē: quo tempore fame uehementiore Samaria premeret̄. Fuit & Helias: ad quē sæpe locutus est dñs: quo qd oīo pōt esse præstantius? Fuit Helias seruus fidelis dñi: cui aliquando iter facienti: ab Angelo uas aquę & subcinericius panis ministratus est: in cuius cibi fortitudine ambulauit quadraginta & diebus & noctibus. Alia preterea multa referri queūt. Helyseus iussu dñi ꝓpheta subfectus: atque unctus ꝑ Helia ī eius locū: ac uicē subrogatus ē: ꝓclara hic quoque multa gessit: q̄ nō ē narrādi locus. Sꝫ ne plura iā dicā de his quas uterque duxerit uxores: repiat scrutator diligēs Iouinianus & sibi habeat hāc ꝓuinciā. Sępe. n. (ut cōiecturis ꝓspici licet) sacros codices somniabat Iouinianus potius q̄ legebat. Ezechiā Regē uxorē habuisse cōfitemur: ex qua & Manasen filiū genuit: qui & ꝑ eo regnauit ī Hierusalē. Nomen aūt uxoris Ezechiæ: ex qua & Manassen filiū genuit: fuit Aphsiba. Plurimū aūt laudat̄ Ezechias: cuius nomē Græci absque aspirationis nota cōscribūt. Hic quoque & xx. ānos natus regnū īgressus ē: & octo: ac xx. ānos regnū obtinuit in

Hierusalem. Iuste ac pie se gessit: & Dauid uestigia pro uirili sua sectatus est. Nam & signa contriuit: & succidit lucos: Serpentem quoq; æreum confregit: quem constituerat Moyses: cui ad eam usq; tempestate filii Israel thura adoleuerant. Hic est etiam ille Ezechias: q cũ ægrotans diem foret obiturus: quod sibi & Esaias propheres prædixerat: flens tamen ac lachrymans uehementius quindecim prætereа annorũ accessiones meruit: & lethali morbo liberatus est: atq; cum iam conualuisset: Canticum cecinit illud: quod iam Ecclesia p defunctis decantat. Ego dixi in dimidio dierũ meorũ uadam ad portas inferi. Et alia sicut apud Esaiam prophetam facile est intueri. Hic unus omniũ diligentissime magnam sibi & rem comparauit & gloriam: cuius temporibus multi Prophetarũ floruerũt: Esaias imprimis: Osee filius Beeri: Micheas Morastites: de quo Ieremias: Micheas de Morastin fuit pphета in diebus Ezechiæ Regis Iudæ. Sed qd de Ezechia plura? Quod uero additur a Hieronymo: Admodo filios faciam: Iouinianus ommisit. Id enim fertur locutus Ezechias ĩ Cantico post qndecim annorũ ętatem protractam: sed pro eo legũt Hebręi: sicut ait Hieronymus: & Esaiæ uerba declarant. Pater filiis notam faciet ueritatem suã. Nũc Iosiam aggrediamur: q eo iustissimus a Iouiniano dicitur: quod ambulauerit in lege domini: & mãdata eius custodierit. De quo etiam scriptũ est. Nõ declinauit ad dexteram neq; ad sinistram: in catalogo ponitur maritorũ: et uxorius fuisse traditur: a quo ex Amithal filia Ieremię de Lobna genuit Ioachaz: cuius regnũ transtulit Pharao Nechao in Reblata: ne regnaret in Hierusalem: ex Zebida uero filia Phadaię de Ruma genuit Helyachim: quem Pharao Nechao Regẽ constituit in Hierusalem pro Iosia patre: & nomen eius conuertit Ioachim. Nec mireris hoc loco Pharaonis nomẽ: qđ totiẽs ĩ scripturis sanctis repetitũ cernimus. Accepimus enĩ oẽs quondam Aegyptiorum Reges Pharaones cognominatos a Pharaone Rege: & eosdem pastores nũcupatos propter Ioseph & fratres eius: q principio pastores descendisse in Aegyptũ comprobãtur: sed & eosdem postea Ptolomęos conticimus appellatos: ceu Romanorũ Impatores Cęsares Augustos: uel nostris temporibus: & quõdã Albanorũ Siluios. Sed iam his prætermissis dicendũ est de Deuteronomii reperto libro & uxore Sellum Olda prophetissa. Qua tempestate florerent Sophonias & Ieremias celebres prophetæ: & regnaret in Iudęa Iosias filius Amon: quem prædiximus: Helchias Sacerdos magnus: & Põtifex Iudęorũ arcam aperuit: quę erat ĩ domo Dñi: in qua ea reperit librũ Deuteronomii: quondã a Moyse reconditũ: quem simul atq; inuenit: dedit Saphan Scribæ: atq; ad Reges statim deferri iussit. Iosias aũt cũ legente Saphan execrationes: & crebras atq; atrocissimas eius ce libri comminationes in pręuaricatores legis intellexisset: conscissis uestibus angoribus uehemẽtissimis pressus cępit rem oẽm secũ uersare animo diligentius. Cũ.n. minitaref Deus seruitutem & calamitatem eiusmodi: qualem Amorrei erãt perpessi eiecti ex suo solo metuebat: ne suis quoq; tẽporibus Iudaici Regni captiuitas impenderet. Itaq; missis Helchia: Aicham: Achobor: Saphan: Asia quinq; uiris Oldam uxorẽ Sellum prophetissam uel Sybillã potius (ita.n. feminæ uates appellari solent) cõsuli iussit: cuius domiciliũ erat in Hierusalẽ: qd nam euenturũ prædiceret: quæ accepto oraculo ominata est Israelitici ppli excidium: quod & legẽ domini transgressi eẽnt: & ad simulachra gentiũ mentẽ atq; animũ conuertissent: uerũ differri cladem: quoad Iosias Rex uiueret: asserens dignũ esse Iosiam: q seruaref: quod audierit uerba uoluminis: ac perterritũ eẽt cor eius: & ipse supplex sermonibus domini fidẽ adhibuerit. Q đ cũ accepisset Iosias: repente coegit oẽs senes Iuda Hierusalẽ: & magno sacerdotũ pphetarũ ac frequẽtis ppli comitatu septus templũ domini ingressus ẽ: legitq; cunctis inspectantibus uerba quæq; libri fœderis domini: q paulo ante in tẽplo repertus erat. Mox & fędus pcussit corã dño ad præcepta eius rite seruanda: & ad testimonia atq; cerimonias obeundas: q̃ in Deuteronomii libro salubriter cõtinerenf. Qua tẽpestate & pascha celebratũ ẽ: quale nec Iudicũ nec Regũ tẽporibus uel uisũ fuerat unq̃ uel auditũ. Longior historia ẽ: sed quæ dicta sunt: satis dilucide (ut opinor) Iosiam Regẽ Deuteronomii librũ manifestãt: & Oldam uxorẽ Sellũ: q cõsulta Regẽ instruxit: maledictiones aũt & uicissim benedictiones libro Deuteronomii cõtineri credo oĩbus etiã mediocriter eruditis: & peritis diuinę legis ĩ promptu esse. Execranf.n. Leuitæ excelsa uoce quisquis saluitariũ mandatorũ præuaricator extiterit. Maledicif qppe imprimis siquis sculptile & conflatile fecerit: maledicif: q parẽtes suos nõ coluerit: maledicif: q proximi sui terminos transtulerit. Qui deprauat iudiciũ: q deniq; aliqd iniuste turpiter obscęne flagitiose gesserit. Qui contra uocẽ domini audierit: & præcepta eius studiose seruauerit: cunctis bonis afficif: & benedictiones meref: quãtas breuis sermo explicare nõ possit. Quibus oĩbus cõmotus Iosias ad colendam diuinã legẽ cupide est ac uehementer incensus. Sed iam absoluto Iosia ad Danihelem unico uerbo expediendũ properemus. Quis est.n. adeo demens quis adeo impos animi ac totius cognitionis expers: qui uel Danihelem uel tres pueros inter maritos numerare audeat? Perspicue Hieronymus insanientis Iouiniani manifestat errorẽ: & firmissimis scripturarũ testimoniis & Danihelẽ & tres pueros Eunuchos fuisse declarat. Ego dum eius nebulonis stultitiã cogito: uereor ne illũ nominis similitudo deceperit. In Danihelis nãq; scriptis Baltasare duo cõmemorãt. Primus est Danihel: q cũ tribus pueris Anania: Misaele: & Azaria: q oẽs erant de filiis Iudæ omni laude sapiẽtię ac disciplinę pręstans iussu Nabuchdonosor Regis literas & linguã Chaldaicam institutus in Regia uersatus ẽ. Cuius una cũ tribus pueris a pręposito Eunuchorũ Alphanat ĩmutatũ nomẽ ẽ: & Danihel cognominatus est Baltasar: Ananias Sydrach: Misael Mysach: Azarias Abdenago. Huius Danihelis

mira fuit atq incredibilis sapientia: sicut & Ezechiel testis est: ad quē loquens Dominus hæc profat. Fili hominis dic Principi Tyri: Hæc dicit dominus Deus: eo quod eleuatū est cor tuū: & dixisti Deus ego sum: & in cathedra dei sedi in corde maris: cū sis homo & nō deus: & dedisti cor tuum quasi cor dei. Ecce sapientior es tu Danihele: omne secretū nō est absconditum abs te: quæ profecto nequāq dixisset dominus: nisi eximia ac singularis Danihelis sapientia laudis partiisset. Alter uero traditur Baltasar Nabuchdonosor Regis filius: cui aperuit Danihel pobscuri enigmatis scrupulū: Mane: Thecel: Phares: cuiq & Darius Medus successit i regnū homo impius ac luxu perditus. Hic habuit tum uxores tum etiam concubinas: quæ pro Regis ipsius iussu in sacris poculis & crateribus combibebant: quos eripuerant ex augustissimo delubro Hierusalē & Babylonia transtulerant. Itaq Iouinianus ut pote q nec bonus uir erat: neq eruditus: cū legisset principio Danihelis uoluminis eum Baltasarē cognominatū: esset aūt postmodū intuitus Baltasarem Regem uxorē habuisse: & hūc & illum eundem esse credidit: & tāto adductus errore temere atq inconsulto cælū & terras miscuit: noctē ac diem confudit: lucem & tenebras coegit in unū: sydus cū sterquilinio: Solem cū luto iunxit. Quocirca licet mihi cū Apostolo dicere: quæ participatio Iustitiæ cum iniquitate! Aut quæ societas luci ad tenebras! Quę conuentio Christi ad Belial! Aut quę pars fideli cū infideli! Quamobrem siquis nō tanq Iouinianus obtusus atq hebes scripturas sanctas accuratius inspexerit: Danihele cū tribus pueris a catalago maritorū omnino depellet: & Iouiniani sinet ineptias ualere & nugas. Iam quæ de noui testamenti libris sumpta sunt: paucis percurramus. Ac primū Zacharias & Helisabeth in medium prodeant. Nam Zacharias uir iustus ac dignitate Sacerdos uxorem accepit Helysabeth de filiabus Aaron: quod testimonium Lucas perhibet Euāgelista. Sed erat Helysabeth sterilis: & prolem desperauerat Zacharias: quod uterq nimium ætate processerant. Aliquando uero cū Zacharias per uices sacerdotio fungeretur: & in templo pro more rem diuinam faceret: apparens ei Angelus domini cęlitus demissus futuram sibi sobolē prędixit: ac filium nasciturum: quem Ioannem nominauerint: q instar Ieremiæ prophetæ sanctus futurus esset ex utero matris suæ. Itaque Helysabeth mox (ut ab Angelo fuerat prænunciatum) filium concepit: atq euasit prægnans: ad quam uisendam sexto fere mense intemerata uirgo uenit & Regina coelorū. Postq uero Ioannes natus ē: & Zacharias loqui cœpit: qui mutus diutius permansisset: repletus Spiritu sancto Canticū Deo cecinit: Benedictus dominus israel: quia uisitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Sed notum tibi carmen est. At quanuis iustissimus Zacharias uxorem habuit: longe tamē Ioannem filium uirginē fuisse clariorem nemo prorsum sana mente est: qui ambigere possit. De eo nanq mirabilia atq prȩclarissima a probatissimis historiarū auctoribus dici consueuerūt: qbus uel uitæ sanctimonia cæteros præstitisse uel admirabilibus Spiritus sancti muneribus perspicuū ē. Fuit enī magnus corā domino: uinū & siceram non bibit: multos ad ueri Dei cognitionem conuertit: plures quoq a uitæ turpitudine fœditateq ad rectas uiuendi uiam reuocauit: perdiu solitudinem & deserta sectatus ē: quem prædixit Esaias: Vox clamantis i deserto: parate uiam domini. Hic Ioannes uestitus pilis Cameli & zona pellicia circa lumbos eius: locustis & melle siluestri uescebat. Quare nō iniuria pręcursor domini parauit uiam eius: ac rectas fecit semitas dei nostri. Erat quippe Angelus ille quē multo ante Esaias prędixerat. Quemq Christus Iesus nō Prophetā solū: sed plus q pphetā haberi uoluit: & quo nemo prorsus inter natos mulierū maior existeret. Vere aūt fuit plus q Propheta Ioannes: quandoquidē illum: quem reliqui Prophetæ obscuris uerborū tegminibus ac figurarū inuolucris uenturum prænunciarūt: hic homo missus a Deo præsentem digito indicauit dicens. Ecce agnus dei: ecce q tollit peccata mūdi. Merito igit solus meruit Iesum filium dei unigenitum uerbū carnem factum: uenientem aliquādo a Nazareth Galileæ in Iordane fluuio baptizare: q oritur & duobus fontibus defluit Ior: & Dan ad radicem montis Lybani. Sed quę ad hāc sententiam pertinent: tam copiose disserit Hieronymus: ut nulla prorsus accessione opus sit. Proinde (ut sermonis constituatur) Petrum principem apostolorū uxorem habuisse comprobemus: cuius Iouinianus socerum meminit. Ad aliquid sunt. n. socrus & gener: quod si socrum Petrus habuit: & ipsum necesse est fuisse generū. Generum enim uocāt: qui cuiuspiam uiri filiam uxorem duxerit. Habuit igitur uxorem Petrus: q primitus Symon Bariona diceretur. Nam ut Petrus uocaretur: postq duodecim discipulos congregasset: Christus effecit. Socrum aūt hāc Simonis Petri Euāgelistæ cōmemorant. Marcus imprimis: q initio euangelici libri testatur aliquādo egredientem Christū de synagoga: cum Iacobo & Ioanne in domū uenisse Symonis & Andreę: & socrum Symonis correptam febribus: cum eam Christus manu apprehendisset: continuo conualuisse: & ita confirmatam: ut etiam illis accumbentibus ministraret. Cæteros uero Apostolos uxores habuisse credere facile est: cōfirmare difficile. Siquidem nusq apud eos: q aliquid dignū memoria prodiderūt scriptum cuiusquā Apostoli uxorem: & commemoratam deprehendimus. Ioannem aūt apostolum uirginem ad extremum usq spiritum permansisse dubitare dementis est: quem de nuptiis uolentem nubere (nisi Hieronymus fallitur) uocauit Deus. Non dicam igitur de his plura: Satis enim scriptum arbitror: quapropter sermo hic omnis fuerat institutus: suntq perspicue eorū declarata connubia: q & optimi homines & uiri clarissimi tum ex uetere testamento tum etiam ex noua lege atq euangelicis monumentis a Iouiniano numerātur. Hæc aūt haud magno nobis labore collecta sunt: qui diuinis literis iampridem consueuimus familiarissi

me utique alius forsitan uel scribere nesciat: uel reperire nõ possit. Quod si quis etiam labor suscipiẽdus erat: certe grauatus nõ essem: cũ id tibi arbitrarer iucundissimum fore. Quę uero ex epistolis Pauli Apostoli Iouinianus annectit: ea tibi puto esse manifesta: qui eius tam diuini hominis: prestantissimiq; Doctoris scripta non minus legis: q̃ probas. Nec ignoras (ut arbitror) multa de coniugiis scribi ab Apostolo: & significari per litteras Romanis primum: deinde Corinthiis: Ephesiis quoque multa & Colossensibus: praeterea Timotheo complura: quę sibi potissimum Iouinianus assumit: Sed & nõnulla Tito. Demum non latet scientiam tuam (ut opinor) & paucula scribi de connubio in calce epistolæ ad Hebręos: unde & Iouinianus de nuptiis sententiam promit. Quid igitur nunc plura? Nam & tuo uoto (nisi fallor) & meo consilio factum est satis. Vale Antoni charissime longe mihi futurę charior: si (ut coepisti) posthac quoq; ardentius sacras & diuinas litteras fueris consectatus. Eorum namq; (ut probe nosti) & uera est & perpetua amicitia: quos eadẽ bonarum rerum studia exercitationesq; delectant.

FINIS.

¶ Amoenissimi Ingenii & exquisitissimæ doctrinæ uiri Aug. Dathi Senensis Flosculorũ liber foeliciter incipit. Ad Minoem Tricricium iuuenem celeberrimũ: ac conciuem charissimũ.

HOMINIS AMICitia in earum rerũ numero collocatur: quę tum honestatem dignitatemq; tum utilitatẽ quoq; & fructum continet. Eam Cicero in Rhethoricorum libro secũdo his uerbis finit. amicitia est uoluntas erga aliquem rerum bonarum illius causa: quem diligit: cum eius pari uoluntate. Cicero in primo de Finibus bonorum & malorum. Epicurus quidem ita dicit: Omniũ rerum: quas ad beate uiuendum sapientia comparauerit: nihil est maius amicitia: nihil uberius: nihil iucundius. Ac paulo post. Quod q̃ magnum sit: fictæ ueterũ fabulæ declarant: in quibus tam multis tamq; uariis ab ultima antiquitate repetitis: tria uix amicorũ paria reperiuntur: ut ad Horestem peruenias profectus a Theseo. Amicitiam aũt in Dialogo Ciceronis ita diffinit. C. Lęlius. Nihil est amicitia: nisi omnium diuinarum humanarumq; rerum cum beniuolentia & charitate summa consensio. Secundus uero Philosophus amicitiam animorum æqualitatem esse dixit.

Amplitudo quemadmodũ & amicitia his in rebus ponit̃: quę & honestę simul sunt & utiles. Est aũt amplitudo: ut a Cicerone libro secũdo Rhetoricorũ terminat̃: potentiæ aut Maiestatis aut aliquarum copiarum magna abundantia.

Alæ & pennæ cum solũ auium esse credant̃ & uolucrum: ad res quoq; alias transferunt̃. Plato i Phędro. Natura alarũ est graue in sublime attollere: qua Deorũ inhabitat genus. Omniũ uero: quæ sunt circa corpus maxime particeps diuini est animus. Diuinũ aũt pulchrũ sapiẽs bonũ: & quicqd tale dici põt. His uero alit̃ maxime: augetq; alatio ipsa animi. Turpi aũt & malo & huiusmodi interit & tabescit. Magnus igit̃ Rex in coelo Iuppiter citans alatum currum primus incedit: exornans cuncta atq; disponens. Hunc sequit̃ exercitus Deorũq; & Dęmonũ p undecim partes ordinatus. Sed & Boetius in quarto de Philosophiæ consolatione ait. Sunt. n. pennę uolucres mihi: quæ celsa conscendant poli: quas sibi cum uelox mens induit: terras perosa despicit.

Animus & anima differunt. Est. n. animus diuinior. Sed eam utriusq; differẽtiam aperit Macrobius: cũ sup somnio Scipionis hæc dicit. Animus proprie mens est: quam diuiniorẽ anima nemo dubitat. Quum ergo dicit. Hisq; animus datus est ex illis sempiternis ignibus: mentes prestat intelligi: quę nobis proprie cũ coelo syderibusq; cõmunis ẽ. Qum uero ait: retinendus animus in custodia corporis: ipsam tunc animam nominat: quæ uincit̃ custodia corporali: cui mens diuina nõ subdit̃.

Animus quo maxime a corpore differat: ostendit secundũ Epicuri sententiam. M. Tullius in primo de Finibus bonorũ & malorũ. Nã corpore: inquit: nihil nisi præsens: & quod adest: sentire possumus: animo aũt & præterita & futura.

Amamus magis pprie homines. Adamamus cętera preter hominem. Terẽtius. Amant inter se. Cicero i primo de Finibus bonorũ & malorũ. Et. n. si loca: si fana: si urbes: si Gymnasia: si campũ: si canes: si equos: si ludicra: exercendi: aut uenandi consuetudines adamare solemus: quanto id hominum consuetudine facilius fieri poterit: & iustius!

Angeli αγγελοί Græce uocant̃. Hebraice Moloch: Latine uero interpretant̃ Nuncii: ab eo quod domini uoluntatem populis nuncient. Est aũt Angelorũ nomen officii potius q̃ naturæ. Semper. n. spiritus sunt: cũ uero mittunt̃: tum Angeli uocant̃. Atq; ita sentit Isidorus Ethimologiarũ libro nono:

Aequi & iniqui loci natura & instituto cernunt̃ secundũ Ciceronis partitionem in Topicorũ libris:

Aequitas uero ut in eodem libro testat̃ tripartita dicit̃ esse. Vna ad superos Deos: altera ad Manes: tertia ad homines pertinere. Prima Pietas. Secũda Sanctitas. Tertia Iustitia aut æquitas nominat̃.

Aequitas Iustitia. M. Tullius in libro Topicorum: cum pietatem & sanctitatem præmisisset: tertiã inquit Iustitia aut æquitas nominatur.

Aequitas moderatio/siue patientia: unde & æquo animo ferre: est modeste ferre. Cicero in Catone maiore. Noui. n. moderationem animi tui/& æquitatem.

Aequitas humanitas.

Aequitas æqualitas. Cicero in primo de Officiis. Optandum ut hi q præsunt reipub. legum similes sintq; ad puniendum non iracundia: sed æquitate ducuntur.

Aequitas bonitas. Aristoteles qnto Ethicoꝝ. Bonus & æqus uit: q nõ exacte ius amplectaẽ: in priorẽ partẽ: sed de suis cõmodis detrahi patiaẽ: & si lege se tueri possit. Ex quo diciẽ ex æquo & bono.

Animaduersio: consideratio: inspectio. Cicero in primo de Finibus bonoꝝ & maloꝝ. Interesse. n. inter argumentũ/conclusionẽq; rationis: & inter mediocrem animaduersionẽ/atq; ammonitionẽ.

Animaduersio punitio. Cicero item Torquato: ut dolore suo sanciret militaris Imperii disciplinam: exercitũq; in grauissimo bello animaduersionis metu contineret. Idem ĩ primo de Officiis. Omnis aũt animaduersio & castigatio contumelia uacare debet.

Animaduersio atq; ammonitio ab argumẽto & conclusione longe differunt: uti putabat Epicurus Cicerone teste in primo de Finibus bonoꝝ & maloꝝ libro: interest inter argumentũ conclusionẽq; rationis: & inter mediocrẽ animaduersionẽ/atq; ammonitionẽ: altera occulta quædã/& quasi inuoluta aperiri: altera prompta & aperta iudicari. Itaq; existimauit Epicurus & uoluptatem expetendam: & fugiendũ dolorem: ita sentiri: ut calere ignem: niuem esse albam: dulce mel: quorum nihil oportet exquisitis rationibus confirmari: tantum satis esse ammonere.

Animaduertimus potius a nobis: ammonemur ab aliis.

Appetendarum rerum partes sunt honestas & utilitas. Vitandarum rerum/turpitudo & inutilitas Cicerone teste libro secundo Rhetoricorum.

Appetere & aspernari contraria esse uidenẽ/testimonio atq; auctoritate Ciceronis ĩ primo de Finibus bonoꝝ & maloꝝ: cũ dicit ex Epicuri sententia. Aiunt hãc quasi naturalẽ atq; insitã in animis nostris inesse notionẽ: ut alterũ esse appetendũ. i. uoluptatẽ: alterũ aspernandũ: scilicet dolorẽ sentiamus. Et rursum ĩ tertio. Anteq̃ uoluptas/aut dolor attigerit: salutaria appetant pueri: aspernenẽq; cõtraria.

Bona quædã p Epicuri sententia/præterita sunt: quædã futura. Hinc Cicero ĩ primo libro de Finibus bonoꝝ & maloꝝ. Vt his bonis erigimur: quæ expectamus: sic lætamur iis: quæ recordamur.

Continentia secundum sententiam. M. Ciceronis libro secũdo Rhetoricoꝝ: Temperantiæ pars est: atq; ita diffinitur. Continentia est: per quam cupiditas consilii gubernatione regitur.

Clementia & ipsa quoq; pars Temperantiæ est: per quã animi temere in odium alicuius inuectione concitati comitate retinentur.

Circumspectio quid nam sit: ostendit Bernardus in libro sup quid est tibi. m. q. f. d.

Quid est aliud circunspectio: nisi circumstantium malorũ solicita sagaxq; perscrutatio? Ad hanc pertinet præteritoꝝ maloꝝ retractatio: præsentium cõsideratio: futuroꝝ præmeditatio: ut secũdũ nomẽ sui ueraciter sit circũspectio. Huius assiduitas hominẽ cautũ efficit: & quantũ possibile tutũ reddit.

Chaos uti diffinit Lactãtius primo istitutionũ diuinaꝝ: ẽ rudis/inordinateq; materię cõfusa cõgeries.

Curia locus est habendi Senatus: ac pro Senatu interdũ poni ab eruditis ueteribus consueuit. Cicero libro primo de Oratore. Age uero ne semp forum/subsellia/rostra/curiamq; meditere. Et ĩ Catone Maiore. Non curia uires meas desiderat: non rostra: non amici.

Cupiditates etiã secũdũ Epicurũ insatiabiles sunt Cicerone testante ĩ primo de Finibus bonoꝝ & malorũ. Quæ nõ modo singulos hoĩes: sed uniuersas familias euertũt: totã etiã labefactãt sępe Remp. Ex cupiditatibus odia/dissidia/discordiæ/seditiones/bella nascunẽ. Haꝝ tria p Epicuri sententia genera ponũẽ. Vnũ eaꝝ quæ sint & naturales/& necessariæ cupiditates: alterũ eaꝝ quæ quidẽ naturales sunt: nec tñ necessariæ: tertium eaꝝ/quæ nec naturales sunt: nec necessariæ. Necessariæ nec opera multa: nec impensa explenẽ. Naturales nec multa desiderant: inanium uero cupiditatũ nec modus ullus: nec finis inueniri potest.

Copia & inopia res dicunt contrarias. Cicero ĩ Catone Maiore. Nec in summa inopia non leuis esse senectus potest sapienti: nec insipienti etiam in summa copia non grauis.

Dicere de arte: est artis præcepta tradere.

Dicere aũt ex arte: est ornate & artificiose hoc est/secũdũ artis præcepta loqui. Cicero in primo Rhetoricoꝝ de Hermagora. Oratori minimũ est loqui de arte: quod hic fecit multo maximũ ex arte dicere: quod eum minimum potuisse omnes uidemus.

Expetendaꝝ reꝝ tria sunt genera: par numerus uitandaꝝ: inqt. M. Tullius libro. ii. Rhetoricoꝝ. Nã est quiddam/quod sua ui nos alliciat ad sese: non emolumento captans aliquo: sed trahens sua dignitate. Quod genus/uirtus/scientia/ueritas est. Aliud nõ pp uim suã & naturã: sed pp fructũ/atq; utilitatẽ petendũ: qđ pecunia ẽ. Et porro quiddã ex hoꝝ partibus iunctũ: qđ & sua ui: & dignitate nos inductos ducit: & pręse quandam gerit utilitatẽ: quo magis expetatur: ut amicitia: bona existimatio: quæ in primo genere sunt: appellanẽ honesta. Quæ in secundo/utilia. Tertia & ipsa quoq; in meliorẽ partem uocabuli conferuntur: & nominantur honesta.

Expetere & fugere contraria sunt. Cicero in primo de Finibus bonoꝝ & maloꝝ. Temperantia est. n. quæ in rebus aut expetendis/aut fugiendis ut rationem sequamur: monet.

Fortitudo una est ex quattuor uirtutum numero: quemadmodum ostendit Cicero libro secundo Rhetoricorum: quo libro: & ita diffinit. Fortitudo ē considerata periculorum susceptio: & laborum perpessio: cuius partes sunt: Magnificentia: Fidentia: Patientia: Perseuerantia. At libro .iii. Rhetoricorum ad Herennium diffinit his uerbis. Fortitudo est rerum magnarum appetitio: & rerum humilium contemptio: & laboris cum utilitatis ratione perpessio.

Fidentia uero: quæ pars fortitudinis est: ut ostendit Cic. libro .ii. Rhetoricorū: hisce diffinit uerbis. Fidentia est: p quā magnis & honestis ī rebus multū ipse animus ī se fiduciæ certa cū spe collocauit.

Fortis dicit: ut Aristoteles quarto Ethicorū ostēdit: medius quidā inter audacem & timidum.

Fortis item omni uirtute prædimus. Lactantius libro primo Diuinarum institutionum. Ille solus uir fortis debeat iudicari: qui temperans & moderatus est & iustus.

Forum: ueluti commune genus ad tria causarum genera: subsellia: rostra: curia: tanquam species uidentur significare tria causarum genera: in quibus Oratoria dictio uersari solet. Cicero primo de Oratore. Age uero: ne semper forum: subsellia: rostra: curiamque meditere.

Fortuna consilio & sapientiæ aduersari recte dicit. Cicero ī primo de finibus bonorum & malorum: Ex Epicuri sententia. Optime uero Epicurus inquit: quod exiguam dicit fortunam interuenire sapienti: maximasque ab eo & grauissimas res consilio ipsius & ratione amministrari.

Fore semp futuri tēporis significationē habet. Cicero in tertio de Oratore. Quem quidē ego confido omnibus istis laudibus: quas in oratione cōplexus es: excellentē fore. Et Crassus fore dicis: inquit. Ego uero esse iam iudico. De Hortensio nāque Catulus fuerat prælocutus.

Gratia a natura iure est: ut ostendit. M. Tullius libro secundo Rhetoricorū: atque ita finitur. Gratia est in qua amicitiarum & officiorū alterius memoria & alterius remunerandi uoluntas continetur.

Gloria in earum rerum numero collocatur: ut ait Cicero libro secūdo Rhetoricorū: quæ nos & dignitate & fructu suo ducunt: atque gloria est frequens de aliquo fama cum laude.

Greges non modo pecudum dicuntur: sed & nōnunquam ad homines transferuntur. Cicero in primo de finibus bonorū & malorum. Epicurus una in domo: & ea quidem angusta: q̄ magnos quantaque amoris conspiratione consentientes tenuit amicorum greges.

Graue & leue cōtraria sūt. Itaque cū. M. Tullius primo Tusculanarum questionū cū naturā quattuor oīa gignentium corporū: quæ plerique Philosophi elementa uocant: cōmemorauisset: partē igneam & animalem .i. aeream rursum ait rectis lineis in celestē locū subuolare: siue ipsa natura superiora appetētes: siue quod a grauioribus leuiora natura repellatur. Sed & illud quoque aīaduertēdū est: plerūque graue cū ad personā refert: Laudari: quod si ad res alias referat: nō ita. Leue cōtra ī psona uituperari: in cæteris rebus multo secus. Hinc. M. Tullius in catone maiore. Nec in summa inopia inquit: nō leuis esse senectus pōt sapienti: nec insipienti etiā in summa copia nō grauis. Grauitas ī hoīe laudat: quamobrē Cicero in præfatione primi Tusculanarum disputationū Quę tanta grauitas: quę tāta constantia animi magnitudo probitas fides: quæ tam excellens in omni genere uirtus! Contra uero leuitas maxime redarguit. Idem in primo Tusculanarum questionum. Contemnamus igitur omnes ineptias. Quod enim leuius huic leuitati nomen imponam!

Hieracitę: quorum auctor Hierarca nūcupat: heretici ut ostēdit August. q carnis resurrectionē negabāt.

Inuentio una est earum partium: quas habere Oratorē oportet. Est aūt inuentio excogitatio rerū uerarū aut uerisimilium: q̄ causam pbabilē reddāt: primo Rhetoricorum: tū inuētione: tū ad Herēnium.

Intelligētia Prudentiæ pars est: ut ait Cicero libro secundo Rhetoricorum: quo in loco Intelligentiam ita diffinit. Intelligentia est: per quam animus repetit ea: quæ sunt.

Iustitia ē habitus animi cōmuni utilitate cōseruata: suā cuique tribuēs dignitatē. Eius initiū est a natura pfectū. Deinde quędā ī cōsuetudinē ex utilitatis rōne uenerūt: postea res & ab natura pfectas: & ab cōsuetudine pbatas legū metus & religio sanxit. Hęc Cic. tradit lib. .ii. Rhetoricorū. Libro aūt tertio Rhetoricorū ad Herēniū. Iustitia inqt: est æqtas ius unicuique retribuēs p dignitate cuiusque.

Ius triplex a. M. Cicerone cōmemorat libro .ii. Rhetoricorū. Ius naturæ: Ius cōsuetudinis. Ius legis.

Ius naturæ est: ut libro .ii. Rhetoricorū Cicero ostendit: qđ nō opinio genuit: sed quædam innata uis inseruit: Ut religionē pietatē gratiam uindicationē obseruantiam ueritatē. Consuetudine ius ē: qđ aut leniter a natura tractū aluit: & maius fecit usus: ut religionē: aut siqd eorū: quæ ante dicta sunt: a natura profectū maius factū pp consuetudinē. Videmus aut in morem uetustas uulgi approbatione perduxit. Quod genus pactum est: par iudicatum.

Iudicatum est: ut eodem ipso ī loco Cicero ait: de quo alicuius aut aliquorum iam sentētiis cōstitutū est.

Lege ius est: quod in eo scripto: quod populo expositum est: ut obseruet: continetur. Cicero eodem ipso libro ostendit: ac loco.

Incolumitas una cum potentia: ut Cicero ostendit libro secundo Rhetoricorum: pars utilitatis alterā est. Est autem incolumitas salutis tuta: atque integra conseruatio.

Imperator definitur: constituiturque a. M. Antonio apud. M. ciceronē libro primo de Oratore: amministrator quidā belli gerendi: cuius ars est de exercitu: de castris: de agminibus: de signorū collocationibus de oppidorū oppugnationibus: de cōmeatu: de insidiis faciēdis atque uitādis: de reliquis rebus

quæ sint proprie belli administrandi: quarũ q sunt aĩo & scientia cõpotes: ii esse Imperatores dicunt.

Iurisconsultus aũt: ut idem ait: is uere nominatq legum & cõsuetudinis eius: qua priuati in ciuitate utuntur: & ad respondendũ: & ad agendum: & ad cauendum peritus est.

Iudicare est statuere: ac firmiter decernere Cic. i primo de finibus bonoꝝ & maloꝝ. Nec n. satis ẽ iudicare qd faciendũ: nõ faciendũ sit: sed stare etiã oportet i eo: q ? sit iudicatũ. Pleriq; aũt q ꝗ tenere atq; seruare id quod statuerũt: nõ possunt uicti & debilitati obiecta specie uoluptatis: tradunt se libidinibus constringendos.

Licere & expedire: ostẽdit differre Augustinus i libro de Adulterinis cõiugiis: dicens. Potest aliqd licere: & nõ expedire. Expedire aũt quod nõ licet: nõ põt. Ac p hoc nõ oĩa: quæ licita sunt: expediũt: oĩa uero illicita nõ expediunt. Idẽ paulo post. Ea mihi uident licere: & nõ expedire: quæ p iustitiã qdes quæ corã Deo est: pmittunt: sed pp offensionẽ hominũ: ne ob hoc impediant a salute uitãda sunt: ea uero nõ licere: & ideo nõ expedire: quæ sic ipsa iustitia uetantur: ut facienda non sint: etiam si ab eis: quibus in notitiam fuerint perlata laudentur.

Labor duplex a Cicerone significat: alter libero dignus uiro: alter illiberalis. Et primus ille uocat industria: qualis eoꝝ est: q in scribẽdo uersant: atq; elaborãt: alter a politiore abhorret elegantia: ut hi faciũt: q arant: aut fodiũt. Cic. i primo de Finibus libro. Vt Terẽtianus Chremes nõ inhumanus: qnon i uicinũ nõ uult fodere: aut arare: aut aliqd ferre: deniq; nõ illum ab industria: sed ab illiberali labore deterret.

Memoriam thesaurũ reꝝ oĩuꝫ Cicero appellat primo de Oratore: eamq; primo Rhetoricoꝝ libro ita diffinit. Memoria ẽ firma aĩ reꝝ ac uerboꝝ ad inuentionẽ pceptio: primo de inuẽtione. At i primo ad Herenniũ est inqt: memoria firma aĩ reꝝ & uerboꝝ & dispositionis perceptio: eamq; libro tertio thesaurum inuentorum: atq; omnium partium Rhetoricæ custodem appellat.

Memoria sicut intelligẽtia ac puidẽtia pars Prudẽtiæ ẽ: atq; ea p Ciceronis sentẽtia libro. ii. Rhetoricorum sic diffinitur. Memoria est: p quam aĩus repetit illa: quæ fuerunt.

Modestia a. M. Tullio libro. ii. Rhethoricorũ pars ponitur Temperantiæ: & his finitur uerbis. Modestia est: per quam pudor honestus caram & stabilem comparat auctoritatem.

Meditationis est: pscrutari occulta. Contẽplationis ẽ: ãmirari pspicua. Bernardus sup. i. Quid est tibi mare qꝛ fugisti. Et subdit. Siqdes meditatio ẽ: occultæ ueritatis studiosa inuestigatio: Contẽplatio ẽ pspicuæ ueritatis iucũda ãmiratio. Quæ aũt occulta sunt: solẽt ad manifestationẽ pdire: modo ex propria meditatiõe: modo ex diuina reuelatione. Vbi ergo reuelationis gratiam præsentem habemus: meditationis officio non egemus.

Mathematicæ disciplinæ quattuor ptes inuere uidet i primo de Finibus bonoꝝ & maloꝝ. M. Tullius. Aut se inquit: ut Plato i Musicis: Geometria: numeris: astris cõtereret: per quæ Musica: Geometria: Arithmetica: Astrologia significari uidentur.

Mortis tria sunt genera: inqt Ambrosius i libro de bono mortis. Vna mors peccati ẽ: de qua scriptũ est. Aĩa quæ peccauerit ipsa moriet. Alia mors mystica: qñ qs peccato morit: & Deo uiuit: de qua idẽ Apl's. Consepulti. n. sumus cũ illo p baptismũ i morte. Tertia mors: qua cursum huius uitæ: & munus explemus: idest: aĩæ corporisq; secessio. Ac statim addit. Aduertimus igit q una mors sit mala: pp peccata moriamur: alia mors bona sit: qa is: q mortuus fuerit: iustificatus est a peccato: tertia mors media sit. Nã & bona iustis uidet: & plerisq; metuẽda: quæ cũ absoluat oẽs: paucos delectat.

Oculi nõ modo q ad uidendũ animãtibus dati sunt: sed & p cõspectu a ueteribus nõ nunq̃ poni cõsueuerũt. Cicero i Catone maiore de F. Maximo. Nec uero i luce modo: atq; oculis ciuiũ magnus. Idẽ i primo de finibus bonoꝝ & maloꝝ de Torquato. At magnũ piculũ adiit: & i oculis quidẽ exercitus. Obseruantia ẽ: ut ostendit Cicero libro. ii. Rhetoricoruꝫ a natura: iure: ac diffinit his uerbis: Obseruantia est: p quam homines aliqua dignitate antecedẽtes cultu quodã & honore dignantur.

Orator p. M. Antonii diffinitione apud Ciceronẽ libro. i. de Oratore dicit: q & uerbis ad audiendũ iucũdis: & sententiis ad probãdũ accõmodatis uti possit i causis forẽsibus: atq; cõmunibus: & q præterea instructus uoce sit: & actione: & lepore quodã. Est aũt Oratoris officiũ: ut libro. i. Rhetoricoꝝ ad Herennium ostendit Cicero de iis rebus posse dicere: quæ res ad ciuilẽ usum moribus & legibus constitutæ sunt cum assensione auditorum: quoad eius fieri potest.

Oratori: quæ secundum. M. Antoniũ habere debeat: declarat: atq; exponit Cicero libro. i. de Oratore dicens. In Oratore acumen Dialecticoꝝ: sententia Philosophorũ: uerba prope Poetaꝝ: memoria Iurisconsultorum: uox Tragedorum: gestus pene summorum actorum est requirendus.

Oratorem quinq; conuenit res habere Ciceronis testimonio primo Rhetoricorũ: tum de inuẽtione: tum ad. C. Herenniũ libro. Inuentionẽ: dispositionẽ: elocutionẽ: memoriam: pronuntiationem.

Orationem duplicẽ esse ostẽdit. M. Tullius libro primo de finibus bonoꝝ: & malorũ: alterã pperuam alterã iterrogatiõe: ac respõsione cõstantes. Eius hæc uerba sunt. Vt orõne ppetua malo: q̃ interrogare: aut iterrogari. Et i Tusculanis quæstionibus Atticus dicit. Sꝫ nihil te iterpellabo: cõtinentẽ orationẽ audire malo. Tum. M. i quit. Quid si te rogauero aliquid: nõ ne respondebis. Rursus quoq; in secũdo libro de finibus bonorũ: & malorũ. Ego aũt: inquit: arbitror: q̃q̃ admodũ delectatus sum

eius oratione ppetua tamen cõmodius cum ĩ rebus singulis ĩsistas: & ĩtelligas quid quisq; cõcedat: q̃d abnuat: ex rebus cõcessis cõcludi quod uelis: & ad exitum peruenire.

Ortẽsius magnus fuit orator: atq; ut. A. Gelius ait libro primo de Noctibus atticis: omnibus fere oratoribus ætatis suæ nisi. M. Tullio clarior. Quanq̃ ob nitidiorẽ munditiam maledictis: & probrosis compellationibus iactatus est.

Ortensius dicitur: & Ciceronis liber: ĩ quo Philosophię laudes complexus est. Hinc dicitur ĩ libro primo de finibus bonorũ: & malorũ. Philosophie q̃dem uituperatoribus satis responsum est eo libro: quo a nobis Philosophia defẽsa: & collaudata ẽ: cũ esset accusata: & uituperata ab Ortẽsio. Et ĩ secundo Tusculanarũ disputationũ. Nos autẽ uniuersę Philosophię uituperatoribus respõdimus ĩ ortẽsio. Sed & Aurelius Augustinus ĩ tertio Confessionũ libro: Liber ille: ĩquit: ipsius Ciceronis exhortationem continet ad Philosophiam: & uocatur ortensius.

Pronunciatio: quã habere oratorẽ oportet: est: ut Cicero finit: ex rerũ: ac uerborũ dignitate uocis: ac corporis moderatio. Libro primo Rhetoricorũ de inuentione. In primo uero ad Herenium ita ait. Pronunciatio est uocis: uultus: gestus moderatio cum uenustate.

Prudentia ut ostedit. M. Tullius libro secundo Rhetoricorum: est rerum bonarũ: & malarũ utrarũq; scientia. Partes eius sunt memoria: intelligẽtia: puidẽtia. In Rhetoricis uero ad Herenniũ libro. iii. his uerbis utitur. Prudentia est calliditas: quę ratione quadã põt delectũ habere maloꝝ & bonoꝝ. Dicitur item Prudentia scientia cuiusdam artificii. Appellatur item Prudentia rerum multarum memoria: & usus complurium negociorum. Hæc ad Herennium.

Prouidentia est: ut ait Cic. libro. ii. Rhetoricoꝝ: p quã futurũ aliq̃d uideãt: ante q̃ factum est.

Pietas uti diffinit Cic. libro. ii. Rhetoricoꝝ: est p quã sanguine coniunctis patriæq; beniuolis officiũ & diligens tribuit̃ cultus.

Pactum a iure cõsuetudinis est: ut ostendit Cicero libro. ii. Rhetoricoꝝ. Est aũt pactũ: quod ĩter aliquos conuenit. Sicut par diffinit̃ ab eodẽ his uerbis. Par quod in omnes æquabile est.

Patientia fortitudinis pars est: ut ostendit Cicero libro secundo Rhetoricorũ. Est autẽ patientia honestatis aut utilitatis causa rerum arduarum & difficilium uoluntaria ac diuturna perpessio.

Perseuerãtia quoq; pars ẽ fortitudinis: & ut idẽ ait: est ĩ rõne bñ cõsiderata stabilis & ppetua pmãsio.

Potentia ut eodem loco declarat̃: una cum incolumitate altera utilitatis pars est: atq; ita diffinitur: ut ibidẽ Cicero ait. Potentia est ad sua conseruanda: & alterius obtinenda idonearũ rerũ facultas.

Philosophia q̃ ut ait. M. Antonius apud Ciceronẽ libro primo de Oratore: de sua ui ac sapiẽtia unus omnia profitet̃: hæc tamẽ descriptio est: ut is qui studeat omniũ rerũ diuinarũ atq; humanarũ uim: naturam: causasq; nosse: & omnẽ bene uiuendi rationẽ tenere & prosequi hoc nomine appellet̃.

Philosophi docent bene uiuere: & artem uiuendi pfitent̃. Oratores aũt potius bene dicunt. Lactantius libro primo diuinaꝝ institutionũ. Idcirco apud Græcos maiore ĩ gloria Philosophi q̃ Oratores fuerunt. Illi. n. recte uiuendi Doctores sunt existimati: quod est longe præstabilius: quoniam bene dicere ad paucos pertinet: bene autem uiuet̃ ad omnes.

Philosophi Cicerone testante ĩ primo Rhetoricoꝝ libro: propriũ est quęstionẽ tractare: eam uidelicet quæ controuersiam habet sine personaꝝ certarũ intermissione: ut quæ sit forma mũdi: quæ Solis magnitudo: quã partẽ ipsam in dicendo positam inscite Hermagoras etiã Oratori tribueret.

Oratoris est aũt causam agere: quod est rem: quę ĩ se habeat controuersiaꝫ ĩ dicẽdo positã cũ certarũ personaꝝ interpositione: quæ tripartita est & demonstratiua: deliberatiua: iudicialis: primũ ab Aristotele appellata.

Philosophi & Poetæ quo differant: patefecit Lactantius Firmianus: cum hæc dicit: libro diuinaꝝ institutionũ primo. Hactenus de Poetis: ad Philosophos ueniamus: quorũ grauior est auctoritas: certiusq; iudicium: q̃a nõ rebus cõmenticiis: sed inuestigãdę ueritati studuisse creduntur.

Parcæ Fata appellantur. Virg. in primo Aeneidos. Sic uoluere Parcas. Lactantius libro primo diuinaꝝ institutionum: Illud quale est: esse fata: quibus Dii omnes & ipse Iuppiter pareat. Si parcarum tanta uis est: ut plus possint q̃ cœlestes uniuersi.

Pecuniam exponit eleganter Aurelius Augustinus in libro de disciplina christiana inquiens. Totum q̃cq̃d hoĩes possidẽt in terra: omnia: quorũ domini sũt: pecunia uocat̃. Seruus sit: uas: ager: arbor: pecus: quicq̃d horũ est: pecunia dicit̃. Et ideo pecunia quia antiqui totũ: quod habebant: in pecoribus ponebant. A pecore pecunia uocat̃. Legimus antiquos patres dites fuisse pastores.

Peccare quo pacto intelligi oporteat: declarat Augustinus libro de Adulterinis coniugiis. Intelligẽdũ est ex consuetudine sermonis absurdũ quæ ita iace patet: ut etiam iumẽta quãuis sint rationis experia: tamẽ plerũq; dicamus debere uapulare quum peccant. Peccare aũt pprie nõ est nisi eius: q uti ̃ rationali uoluntatis arbitrio: qđ ĩ oĩbus mortalibus animãtibus nõ nisi homini ẽ diuinitus attributũ. Sed aliud ẽ: cũ proprie loquimur: aliud cũ uerba ex aliis rebus transferẽdo uel abutẽdo uocamus.

Prosperum atq; asperum uident̃ contraria auctoritate Ciceronis in primo de Finibus bonorũ & malorũ. Si infantes pueri mutæ etiam bestiæ pene loquuntur magistra ac duce natura: nihil esse prosperum: nisi uoluptatem: nihil asperum nisi dolorem.

Religio Dei cultura. Nonius Marcellus. Diuinarū rerum scientia a Philosophis & maioribus appellata. Plutarchus ī Pauli Aemilii uita. Cicero secūdū. A. Gel. in oratione de Acusatore constituendo: Religiosa delubra Maiestatis uenerationisq; plena.

Religiosum: quod propter sanctitatem aliquā remotum ac sepositum est a nobis Massurius Sabinus a relinquendo dictum. Seruius Sulpitius pp sanctitatem aliquam a relegando. Riligiosi qui facienda & uitanda discernunt. Festus Pompeius.

Religio a naturæ iure est Ciceronis auctoritate libro .ii. Rhetoricoꝝ: ubi & eam sic diffinit. Religio ē: quæ superioris cuiusdam naturæ: quam diuinam uocant: curam cerimoniamq; affert.

Reprehendere ac maledicere: quo differāt: Ciceronis uerbis declarat in primo de finibus bonorū & maloꝝ libro. Differentium inter se reprehensiones nō sunt uituperandæ: maledicta uero contumeliæ tum iracundiæ concertationesq; in disputando pertinaces indignæ Philosophia mihi uideri solēt. Ac paulo post. Neq; disputari sine reprehēsione: nec cū iracūdia ac pertinacia recte disputari pōt.

Subsellia p iudiciis tanquam locus pro exercitatione eius: quod in loco fieri solet. Cic. primo de Oratore. Age uero ne semp forum subsellia rostra curiamq; meditere. Et iterū. Qualis esse posset is: qui habitat in subselliis: neq; quicquam amplius afferret: q̄ quod causaꝝ necessitas postularet.

Sapientia secundū Epicurū Cicerone teste in primo de Finibus bonoꝝ & maloꝝ libro: ars uiuēdi putanda ē. Est. n. una: quæ mestitiam pellat ex animis: quæ nos exhorrescere metu non sinat: qua præceptrice in tranquillitate uiui potest: omniū cupiditatum ardore restincto.

Sensus iuxta Epicuri sententiam: ut est apud Ciceronem intelligere in primo de Finibus bonorum & malorum: incorrupti sunt: atq; integri testes.

Sibyllæ decem fuere testante Lactantio libro primo diuinaꝝ institutionū. Prima Persis. Secunda Lybia. Tertia Cymea. Quarta Delphica. Quinta Erithrea. Sexta Samia. Septima Cumana nomine Amalthea. Octaua Hellespontica. Nona Phrigia. Decima Tyburtina nomine Albunea.

Sibyllæ: ut ostēdit Lactantius libro diuinaꝝ institutionū primo: omnēs feminæ Vates sunt a Veteribus nuncupatæ: uel ab unius Delphidis noīe: uel a consiliis Deoꝝ enunciandis. σιουσ enim Deos: non θεουσ & consilium: non βουλων sed βουλιαμ appellabant Eolico genere sermonis. Itaq; Sybillam dictam esse: quasi σιουβαλημ.

Solidum qua ratione & perfectum dicatur: ostendit Lactantius diuinarum institutionū libro primo. Id solidum: inquit: existimandū est: cui nihil decedere: id perfectū: cui nihil possit accedere.

Sortiri & eligere quomodo distent: ostendit Plinius in præfatione naturalis historiæ dicens. Plurimū refert sortiat aliquis Iudicē: an eligat. Multūq; apparatus interest apud inuitatū hospitē & oblatū.

Seueritatis propriū uidet esse: quæ peccata sunt uindicare: & charitati quomodo opponatur: aperit Augustinus in epistola ad Virgines dicens. Sicut apparata seueritas peccata: quæ inuenerit: uindicare: ita non uult Charitas quod iudicet: inuenire.

Temperantia: ut etiam Epicuro uidetur: Cicerone teste in primo libro de Finibus bonorum & malorum: est quæ in rebus aut expetendis: aut fugiendis: ut rationem sequamur: monet.

Temperantia: quemadmodū finit Magnus Orator libro secūdo Rhetoricoꝝ: est rationis in libidinē atq; in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio: quæ & inter principales uirtutes constituitur: & partes habet Continentiam: clementiam: modestiam. Eandem & libro tertio Rhetoricoꝝ ad Herennium appellat modestia: quæ diffinit in animo continens moderatio cupiditatū.

Vendicare: liberare. Cicero in libro de Finibus bonorum & malorum. Sapientiam esse solam: quæ nos a libidinum impetu: & a formidinum terrore uindicet.

Voluptas secūdum Epicurum dicitur id omne: quo gaudemus: ut omnē: quo offendimur: dolor. Ac doloris oīs priuatio recte nominata ē uoluptas: ostēdit Cicero primo de Finibus bonoꝝ & maloꝝ.

Voluptatem duplicē cōstituebat Epicurus Cicerone testante in primo de Finibus bonoꝝ & maloꝝ. Non hanc sequimur solam: quæ suauitate aliqua naturam ipsam mouet: & cum iucunditate quadam percipit sensibus: sed maximā illam uoluptatē habemus: quæ percipit omni dolore detracto.

Voluptas & dolor opponunt. Ac Cicerone testante in primo de Finibus bonoꝝ & maloꝝ: Nō placuit Epicuro medium esse quiddā inter dolorem & uoluptatē. Illud. n. ipsum quod qbusdam mediū uidet: cū omni dolore careret: nō modo uoluptatē esse: uerū etiā summā uoluptatē. Plato in Phedone. Voluptas & dolor cū simul in homine adesse nolint: siquis tamē alterū capiat: semp ferme ut alterū quoq; accipiat: necesse est: quasi ex eodē capite ambo connexa: Atq; arbitror: inquit: si hæc cogitasset Esopus fabulam: eum facturū fuisse: quod cū Deus illa inter se repugnātia reconciliare uellet: neq; id facere posset: coniunxisse in unū eoꝝ apices: eaq; de causa fieri: ut cuicūq; alterum adsit: eundem postea sequatur & alterum.

Virtus ptes hs q̄tuor: ut ostēdit Cic. libro .ii. Rhetoricoꝝ: Prudētiā: Iustitiā: Fortitudinē: Tēperantiā.

Vtilitatis: ut ibidem Cicero ait: duæ partes uident esse: Incolumitas & Potentia.

Vmbra res inanis. Cic. in primo de Finibus bonoꝝ & maloꝝ. quādo Epicuri contra Stoicos refert sententia. Illi. n. negant bonum quicq̄ esse: nisi nescio quam illam umbram: quod appellant honestum: non tam solido q̄ splendido nomine.

¶ Nicolaus Dathus: cum in lucem prodire hoc opus speraret: hos condidit uersiculos: at importuno correptus fato: spe decidit.

Dormierat nunc usque Dathus. Reuerentia nati
Protulit in lucem scripta diserta patris.
Hoc decus: hęc Pietas superat bñfacta parentum.
Nanque datur natis a patre uita breuis.
At famę tibi causa fui: uitęq; perennis.
Aeternus per me est nunc tibi partus honor.
Chare pater prorsum Naturę debita solui.
Iam tibi sancte parens debeo iure nihil.
Dicere forte potes: da pignora grata nepotum.
Est tibi perpetuus filius iste liber.

¶ Lucę Pagni clerici Asc[illegible]nensis Epigramma: in quo Clotho in obitu auctoris mortem Alloquitur.

Clo. Dic cur saeua Dathum perimis Libitina disertum:
Qui nunc est saecli gloria magna sui!
Lib. Ne qum immortalis animas probat esse perennes:
Tunc homines metuant numina nostra nihil:
Et ne completis scriptis ea gloria restet
Mortuus ut uiuat: famaq; post superet.
Clo. Nil facis in terris: nam tantum linquere nomen
Ausus: quod uiuis fama perennis erit.
Scriptaq; mox natus multo dispersa papiro
Colliget: aeternum fama duobus erit.
Lib. Non erit extingnam statum post scripta: nec ullo
Tempore durabit gloria parta diu.
Et licet ingenti fuerint collecta labore:
Haeres haec Scombris scriptaq; dat Tineis.
Clo. Erras: nam studio coniunx adiuta nepotis:
Ex uno faciet codice mille libros.

¶ Impressum Senis ex Archetypo per
Symionem Nicolai Nardi Anno
Salutis. M. D. III. Sexto kal.
Nouembris.

SENA CIVITAS

